

<36618179340010

S

<36618179340010

33

Bayer. Staatsbibliothek

4° Bist. univers. Gen.
110 89

Matthiae

THEATRVM HISTORICVM
THEORETICO-PRACTICVM,
In quo
QVATVOR MONARCHIÆ
Nova & artificiosa methodo
describuntur.

Authore
CHRISTIANO MATTHIÆ S.S.Th.Doct.
Editio secunda ab Authore aucta & emendata.

AMSTELODAMI,
Apud Ludovicum & Danielem Elzevirios. A° c^lo l^o c^{lvi}.

ROYAL MONARCHIE

CHRISTIANE MAJESTATE

Bayerische
Staatsbibliothek
München

LIBRARY OF THE
MUSEUM OF NATURAL HISTORY
NEW YORK
1881

CHRISTIANUS MATTHIAS, SS. THEOL.
Doct. antea in Illustri Noricorum Academia Alt-
dorchina, postea in Regia Sorana Professor
Primarius, nunc vero Ecclesiae Hagensis
Pastor Lutheranus. A. MDCIL.

T H E A T R V M

HISTORICVM THEORETICO-PRACTICVM.

In quo

Q V A T V O R M O N A R C H I Æ.

Nempe *Prima*, quæ est BABYLONIORVM & ASSYRIORVM; *Secunda*, MEDORVM & PERSARVM; *Tertia*, GRÆCORVM; *Quarta*, ROMANORVM. Omnesque REGES & IMPERATORES, qui in illis regnarunt, nova & artificiosa Methodo describuntur, omniaque ad usum Oeconomicum, Politicum & Ecclesiasticum accommodantur.

A V T H O R E

C H R I S T I A N O M A T T H I Æ,

S. S. Theologiæ Doctore, antea in illustri Noricorum
Academia Altorfina, & postea in Regia Sorana,
PROFESSORE primario.

*Opus apprime utile, exhibens perfectum Historia, qua Theo-
rian, qua Praxin, Exemplar.*

Editio secunda ab ipso Authore aucta & emendata.

A M S T E L O D A M I,

Apud Ludovicum & Danielelem Elzevirios,

Anno c1o 1o c 1v1.

T H I A T R M

ALISTONIA THEATRO-REACTIO

1773

O F A T V O R

M O M A R C H I A

These plays are of the best sort, and are
very much admired by the public. The
comedy, however, is not so good as the
tragedy, and the acting is not so
well as it might be.

C H R I S T I A N I T Y

ALISTONIA THEATRO-REACTIO

ALISTONIA THEATRO-REACTIO

ALISTONIA THEATRO-REACTIO

ALISTONIA THEATRO-REACTIO

ALISTONIA THEATRO-REACTIO

ALISTONIA THEATRO-REACTIO

SERENISSIMO ET POTENTISSIMO
PRINCIPI AC DOMINO
D. F R E D E R I C O I I I ,
DANIÆ, NORVEGIÆ, GOTHIÆ,
ET VANDALORVM
R E G I ,

Duci Slesvicæ, Stormariæ & Dithmarsii; Comiti in
Oldenburg & Delmenhorst, &c.

DOMINO MEO CLEMENTISSIMO,

*Gratiam, pacem & salutem æternam à IESV
CHRISTO precor.*

 Vando, Rex Serenissime & Domine Clementissime, Naturam Historiarum, præsertim autem QUATVOR MONARCHIARVM, accuratius ego considero, omnino existimo, eas nullo commodiore nomine insigniri posse, quam si vocentur THEATRVM TOTIVS VITÆ HVMANÆ, in quo introducuntur omnes Monarchæ, Reges & Principes, qui fere à condito mundo usque ad nostra tempora vixerunt. In illorum enim historia, velut in speculo limpidissimo, videmus eorum consilia, dicta atque facta, tum bona, tum mala: quæ si quis attente consideret, facile inveniet, quid in moribus suis corrigere, quid omnino fugere, quid magno studio sectari debeat, si ad perfectionem vitæ præsentis, & ad felicitatem futuræ pertingere velit. Quid autem quæso utilius aut jucundius cogitari potest, quam in *Vitæ humanæ Theatro*, quod Historia partibus omnibus instructum habet, sedentem, periculis aliorum cautum sapientemque fieri, exempla capere omnigena, quæ ad usum Tuum, quid videlicet in vita expetendum, & quid declinandum sit, traducas? Vnde Historia tali laude atque Encomio merito ornatur:

*Ille ego quæ gestis præsum custodia rebus,
Digero quod caveas, quodque sequaris iter.
Priscaque ne veteris vaneſcat gloria ſæcli,
Vivida deſenſant quæ monumenta damus.*

Et sua virtuti per me sunt præmia, rursum

Impia famosis defero facta notis.

Eloquor, & summi quantum jactentur & imi:

Eloquor, & cæcæ fasque nefasque Deæ.

Quod majus Theatrum, circusque capacior, aut quæ

Doctior humanas scenæ referre vices?

Me sine quis prudens? Unde experientia major?

Qui me adiit, tandem non mage doctus eat?

Omnis enim nostro pendet prudentia sensu,

Riteque nil, nostra qui caret arte, sapit.

Cum quibus examussum congruit præclarum illud & vere aureum monitum politicum, quod *Basilius* Imperator in Oriente ad filium *Leonem* in Imperio successorem hisce verbis scripsit: *Per historias veteres ire ne recusa. Ibi enim reperies sine labore, quæ alii collegerunt cum labore, atque illinc hauries & bonorum virtutes, & improborum vitia, vitæ humanæ varias mutationes, & rerum in ea conversiones; mundi hujus instabilitatem, & impiorum præcipites casus, ac ut verbo complectar, malorum facinorum pœnas, & bonorum præmia: quorum illa fugies, ne in justitiæ divinæ manus incidas; hæc amplecteris, ut præmiis, quæ ea comitantur, potiaris.* Hæc *Basilius* recte & graviter monuit. Nam nulla res est, quæ majorem vim habeat ad hominum vitam recte informandam, ad eandem ab otio, vitiisque omnibus ad laboris & veræ laudis studium traducendam, quam clarissimorum hominum & eximia virtute præditorum exempla pulcherrima: quæ magis movent quam verba: & facilius persuadent res gestæ, quam disertis sermones; quia instructus animus redditur in futuris, si præteritorum commovetur exemplis. Duæ enim (uti *Polybius* prudenter monet) universis mortalibus propositæ sunt ad præficiendum rationes, per *PROPRIOS* casus, aut per *ALIENOS*. *Evidentior* quidem illa est, quæ per propria ducit infortunia: at *tutior* illa, quæ per aliena. Itaque viam priorem sponte sua nemo unquam debet ingredi: Magis enim ejusmodi correctio laboribus constat ac periculis: Posterior semper nobis capienda, per quam sine ulla noxa, id quod melius est, cernere, unicuique licet.

Has ipsas ob causas omnibus temporibus, apud omnium ætatum viros præstantissimos, summo in honore atque authoritate *Historia* fuit, ac huic tam honesto, utili, jucundo & necessario studio plurimum tribuerunt non privati solum homines & plebei, sed sapientissimi & potentissimi etiam Reges, magnique Principes, cum alii scribendo historias vacarent ipsi, alii eos, qui historias conscriberent, studio alerent munifico, & maximis juvarent sumptibus. *Alexandro Magno* *Aristoteles* auctor fuisse traditur,

D E D I C A T O R I A.

ditur, ut prædecessorum acta assidue evolveret, patrumque annales discuteret, unde optima exempla posset colligere, quoniam præterita acta certum dent documentum in futuris. Nec utile hoc præceptum neglexit aut contempsit Alexander: quinimo, Plutarcho teste, dum eo usque in Asia progressus esset, ut nullos libros inveniret, ex ipsa Græcia, præter alios nonnullos libros, imprimis Philisti historias sibi mitti, Harpalo mandavit. Homero item ille tantum tribuit, ut ne dormiens quidem illius libros dimiserit, iisque asservandis inter spolia Darii Persarum Regis unguentorum scrinium captum, quod erat auro gemmisque ac margaritis pretiosum, varios ejus usus amicis monstrantibus, addixerit atque devoverit.

Ptolomeus Philadelphus à Demetrio Phalereo ad perlegendas historias, librosque de regno conscriptos, sæpius admonitus est, cujus admonitioni Regem locum dedisse, nullum est dubium, quia tam immensam omnium authorum bibliothecam sibi comparavit, qualis in toto terrarum Orbe tunc temporis reperiri non potuit, præcepitque prædicto Demetrio, ut pretiosissimos ex omnibus regionibus & terris libros colligeret. Percepit quoque Rex, adhuc quendam librum adesse, qui nonnisi Hierosolymæ apud Iudæos extaret: quapropter legatum Hierosolymam ipsius libri afferendi gratia ablegavit: & ita Biblia Hebraica ab Eleazaro Sacerdotum Principe Regi transmissa sunt: ex quolibet etiam stemmate Israëlitico sex viri ad Regem una venerunt, & Biblia in linguam Græcam transtulerunt. Hoc facto Rex gratitudinis declarandæ gratia, Iudæorum captivorum 100000. carcere eduxit, & manumisit: In templo Hierosolymitano auream mensam gemmis undique pretiosissimis ornatam erigi curavit; ut & duo aurea ingentis magnitudinis pocula, & triginta pateras donavit: cuilibet etiam Interpreti basilica dona dedit, uti *Iosephus lib. 12. Antiq. Judaic. c. 2. Cl. Alexandr. lib. 1. Stromat. Euseb. l. 5. Hist. Eccl. c. 8. Niceph. lib. 4. c. 14.* & alii annotarunt.

C. Julius Caesar adeo historiarum studio est delectatus, ut non solum aliorum libros legerit, sed ipse etiam ingentem historiarum codicem condiderit. Cujus *Commentaria de Bello Gallico* Selymus Turcarum Imperator primus in vernaculam linguam transferri curavit, ex iisque de bellandi arte instructus, magnam Africæ & Asiæ minoris partem cum majorum imperio conjunxit, teste *Bodino*. Hos præclare imitatus est *Octavianus Caesar Augustus*: quippe qui in evolvendis utriusque linguæ auctoribus nihil æque sectatus fuit, quam præcepta & exempla publice vel privatim salubria; eaque ad verbum excerpta, aut ad domesticos, aut ad exercituum provinciarumque rectores, aut ad urbis Magistratus plerumque misit,

E P I S T O L A

fit, prout quique monitione indigerent; sicut refert *Suetonius in Octav. §. 89.* Quo eodem modo *Pindarus Hieronem* laudat *Principem Syracusanum*, quod ex omnibus heroum præstantissimorum virtutibus florem decerpere, & quæ optima fuerint, ex crebra & frequenti quasi delibatione in suum mellificium, apum instar, convertere solitus fuerit.

L. Lucullum, qui Mithridatem in Ponto vicit, Roma profectum, rei militaris ignarum & pene rudem; cum totum iter & navigationem legendis historiis & doctorum hominum disputationibus consumsisset, tantum evasisse Imperatorem annotat *Cic. Acad. Quæst. lib. 2.* ut Mithridates Rex post Alexandrum maximus, eum majorem Ducem, quam quenquam eorum, quos legisset aut vidisset, à se cognitum fateretur.

Alexandro Severo Imp. hæc consuetudo fuit, ut, si de jure aut de negotiis tractaret, solos doctos & disertos adhiberet. Si vero de re militari, milites veteres, ac bene meritos, & locorum, ac bellorum & castrorum peritos, & omnes literatos, maxime eos, qui HISTORIAM norant: requirens, quid in talibus causis, quales in disceptatione versabantur, veteres Imperatores, vel Romani, vel exterarum gentium, fecissent, uti affirmat *Æl. Lamprid. in ejus vita §. 16.* Hic idem est Severus, qui Oppiano pro singulis versibus, quibus historiam de piscium generibus, natura atque captura, complexus erat, singulos numeravit aureos. Apparet inde, opinor, quanti historias ille fecerit, illarumque peritos æstimavit, quoque loco habuerit & habendos judicavit.

Rex Alphonfus Livianam historiam semper habuit comitem, & ut historiarum lectioni suam bene regnandi facultatem acceptam se ferre testaretur, librum regiis suis insignibus appingi jussit; sicut scribit *Panorm. lib. 4.*

Videmus igitur ex his, studium historicum adeo esse necessarium, ut ne quidem eo carere possimus; videmus, quanto in pretio apud summos semper Principes, & augustissimos Rerumpubl. gubernatores, fuerit. Quapropter recte faciunt Principes & Magnates, qui horum exempla imitantes, hoc studium ambabus (quod aiunt) manibus amplectuntur, & ita tempora distribuunt, ut lectioni historiarum & librorum, qui de Regimine Reip. tractant ac docent, certas adsignent horas. Ex iis enim (ut dictum) virtutes & vitia aliorum Principum cognoscere: bona & salutaria consilia addiscere: bella, ex quibus causis mota & suscepta, qui eorum exitus: quæ forma Rerumpublicarum, quæ initia, quæ incrementa, progressus, mutationes & everisiones fuerint, percipere poterunt. Ea denique ipsimet discent, de quibus ut alii ipsos monerent, nec tutum, nec ea ignorare honestum esset.

Quia autem valde utile est, in lectione historiarum Exempla omnium humanorum officiorum tanquam in illustri posita loco, prudenter accommodare ad regulas seu leges vitæ, per *Quatuor Monarchias* ibo, & exemplis quibusdam memorabilibus in medium prolatis, ceu in speculo fructum historiarum ostendam.

IN PRIMA MONARCHIA de NABUCHDONOSORE M. qui in ordine XLVII Monarcha fuit, legimus, quod in urbe Babylone *Scholam regiam* instituerit, in qua pueri atque adolescentes in lingua Chaldaica aliisque artibus & disciplinis liberalibus instituerentur. Quibus Praeceptores doctissimi & sapientissimi singulari studio præficiebantur, iisque de rebus omnibus ad vitam victumque necessariis regia munificentia prospiciebatur. Vnde patet quantopere illi Scholæ & Scholastica juventutis institutio curæ fuerint. Nam & ipse examini alumnorum suorum (quod etiam Carolus Magnus fecisse fertur) interfuit, imo præfuit: quia cum adolescentibus illis est colloquutus, inque profectum eorum inquisivit, sicut *Dan. 1. vers. 18, 19.* legimus.

Hoc Nabuchdonosoris exemplum dignum est, quod omnes Reges, Principes & Magnates imitentur. Ad officium enim Principum non secundarium, (ut quidam falso putant) sed primarium pertinet, scholas fundare & laudabiliter conservare. Nam si Scholæ sunt pietatis & virtutis officina, & seminarium Ecclesiæ & Reipublicæ, quid privatio harum aliud quam atheismus, Epicureismus & regnum tenebrarum? Quare de optimis Scholis instituendis, augendis & fovendis maxime sint solliciti. Quod ut fiat, viros doctrina & eruditione præstantes accersant, liberaliter foveant & in pretio habeant. Nullos enim sumptus possunt melius collocare, quam eos quos ad Scholarum ædificationem & conservationem convertunt, quia hac ratione, regnum Christi & Reip. commodum augent & promovent. Hoc ipsum optime intellexit Leo Imp. in Oriente, qui cum Eulogium ad aperiendam in urbe Constantinopolitana scholam stipendio liberaliori invitasset, & propterea à satellitibus reprehenderetur, laudabiliter respondit: *Vtinam meis temporibus ea, quæ militibus dantur, Doctoribus numerari deberent!*

Deinde Nabuchdonosor quoque *Danielis 3. vers. 8. & seqq.* vocatur ARBOR EXCELSA & ROBORATA, cujus altitudo cælum contingebat, & cujus aspectus in universam terram: Rami ejus pulcherrimi, & fructus ejus copiosus, & in qua cibus pro omnibus, sub qua habitabant bestiae agri, & in cujus ramis confidebant volucres cæli. In hac arbore elegans imago boni Principis graphice depingitur, idque *quadruplici de causa.*

1. *Propter accessus facilitatem.* Sicut enim ad arborem in medio terræ stantem undique aditus & accessus est apertus: Ita quoque Princeps subditis suis liberum ad se aditum aperiat, causas eorum cognoscat, ipseque eos audiat, & quidem sine ullo discrimine, non solum nobiles, divites & magnos, sed etiam vilissimos & pauperrimos, imo hi cum paratiorem inveniant, quam illi, quia præsentiore ope indigent. Hinc *M. Antoninus Imp.* ipsemet audivisse & judicasse legitur pupillorum controversias & querimonias, palatiique fores egenis & viduis semper apertas habuisse, cum *Ianitorum*, quibus in palatio utebatur, munus esset, non ingressu prohibere tenuiores, sed accessu arcere locupletes. Imo hæc verba frequenter usurpasse fertur: *Decere Principes bonos & generosos, orbis & viduis viscera semper habere aperta, ut illis opitulentur, & portas nunquam claudere, ut illos audiant.* Ita Rudolphus I. Imp. suis satellitibus præcepit, ne quenquam pauperum accessu & colloquio suo arcerent, dicens: *Date obsecro hominibus me accedendi locum & facultatem. Non enim ideo ad imperium evectus sum, ut hominibus in arca præcludar.* O horum Principum verba eximia & sublimia, & tum notatu tum citatu dignissima, quæ utinam Principum cordibus inscripta forent!
2. *Propter fructuositatem.* Sicut bona arbor multos & bonos fructus affert: Ita quoque Princeps copiosis fructibus, hoc est, virtutibus, pietate scilicet, justitia, fortitudine, prudentia, clementia, temperantia & liberalitate sit fecundus, quo populus exemplum recte vivendi, moresque suos laudabiliter instituendi ab eo mutuetur.
3. *Propter umbræ amœnitatem.* Sicut arbor viridis & frondosa umbraculum præbet bestiis ad eam confugientibus: Ita quoque Princeps umbra alarum suarum subditos tegat, hoc est, corpora & facultates eorum contra injustam violentiam fortiter defendat. Nam constitutus est religionis custos & subditorum patronus & clypeus. Ergo ejus est veram religionem, ne salus hominum periclitetur, & gloria Dei minuatur, etiam armis, si aliter fieri non potest, propugnare, & pluris eam æstimare, quam ipsam vitam & omnia hujus vitæ bona: Quando hoc fit, tum Princeps est arbor frondosa, sub qua subditi suaviter quiescere possunt.
4. *Propter habitationis commoditatem.* Sicut enim aves cœli in ramis arboris altæ atque roboratæ nidulantur: Ita quoque subditi sub protectione *Pii & Pacifici* Principis vitam secure & pacate transigunt, quod vere divinum beneficium & summum bonum est. Vnde non sine gravi causa S. Paulus 1 *Timoth. 2.* pro Regibus & cunctis Magistratibus

D E D I C A T O R I A.

bus precandum esse monuit, ut tranquillam & quietam vitam cum omni pietate & honestate (sub illorum videlicet pacato imperio) degamus.

Denique in Nabuchodonosore detestandum habemus superbia exemplum, & miram fortune varietatem sive vicissitudinem. Nam cum sua sapientia suisque viribus pugnando arbitrabatur se Monarchiam obtinuisse, dicens: *Hæc est illa Babylon &c. Dan. 4. vers. 27.* justo Dei judicio, qui per superbiam supra hominem se exaltaverat, infra hominem dejectus ad humilitatem bestiarum devenit. Hoc horribili exemplo omnes Reges & Principes moti se ipsos non extollant, ne horrendum in modum humiliantur. Nam superbiam & arrogantiam nunquam à Deo impunitam esse relictam, testantur exempla tum sacra, tum prophana, quæ omnia hic enumerare nimis longum foret. Hæc pauca instar omnium erunt. Superbus ille Pharaon, qui dicebat; Quis est Dominus, ut audiam vocem ejus? *Exod. 5. 2.* cum toto exercitu in mari rubro suffocatus est. *Sennacherib* à propriis filiis interfectus. *2 Reg. 19.* *Antiochus*, qui fluctibus maris imperare sibi videbatur, *2 Maccab. 9.* vivus à vermibus corrosus est. *Xerxes* se Dominum esse omnium hominum ab ortu Solis usque ad occasum jactitabat, sed paulo post à Græcis profligatus, parva navicula vitam ægre salvabat. Sed mortem violentam minime effugere potuit: nam ab Artabano patruo suo interfectus misere periiit. *Alexander M.* cum honorem divinum affectaret, Deusque haberi vellet, subito vel veneno, vel ebrietate in florida ætate extinctus est. *Apries* Rex Ægypti tantam de regni sui firmitate conceperat fiduciam, ut palam jactitare non sit veritus, Regnum se possidere, quod nulla vi Deorum hominumque everti posset. Sed paulo post regnum una cum vita amisit. *Dionysius* Syracusanus Tyrannus gloriari solitus est, Regnum se filio relicturum adamantinis catenis colligatum. Verum hæ catenæ facili negotio sunt ruptæ, & filius regno pulsus, panem mendicare coactus est. *Cræsus* Rex Lydorum potentissimus & ditissimus, se ob divitias beatum prædicebat. Verum Solon ei recte respondebat:

— *Dicique beatus*

Ante obitum nemo supremæque funera debet.

Nam postea à *Cyro* Rege Persarum victus & regno exutus, ad extremam paupertatem redactus est. Vnde Proverbium: *Irus & est subito qui modo Cræsus erat.* Ita Deus de throno suo superbos deponere & humiliare novit, sicut *Maria Virgo* in Cantico suo cecinit, *Luc. 1. vers. 22.* Detraxit potentes de sede, & exaltavit humiles. Nemo enim sanæ mentis negare potest, quin hoc à Deo rerum omnium moderatore fiat, qui pro imperscrutabili & liberrima voluntate sua Reges & regna constituit, constituta destruit, de-

E P I S T O L A

structa erigit, ut sciamus & credamus, eum esse Regem Regum, & Dominum Dominantium. Proinde Reges & Principes nil solidi in hoc fragili rerum statu sibi promittant, præter factorum pie, honeste, & laudabiliter gestorum gloriam, & nominis sui apud posteros immortalem & solidam famam. Si sceptro, si opibus, si populis superbiunt, fallax ex iis, & non diuturna voluptas. Temporis ista omnia sunt dona & rapina: Id quod à *Seneca Tragædo* hisce versibus expressum legimus:

Vos, quibus Rector maris atque terræ

Ius dedit magnum necis atque vitæ,

Ponite inflatos tumidosque vultus.

Quicquid à vobis minor extimescit,

Major hoc vobis Dominus minatur.

Omne sub regno graviore regnum est.

Quem dies vidit veniens superbum,

Hunc dies vidit fugiens jacentem.

Nemo confidat nimium secundis,

Nemo desperet meliora lapsus.

Miscet hæc illis, prohibetque Clotho

Stare fortunam, rotat omne fatum.

Nemo tam divos habuit faventes,

Crastinum ut possit sibi polliceri.

Res Deus nostras celeri citatas

Turbine versat.

DE MONARCHIA SECUNDA jucunda visio *Danielis* 8. vers. 3. & seqq. In qua Monarchia II. præfiguratur per **ARIETEM**, quod inter alias causas fit propter admirandam trium Monarcharum Medo-Perficorum beneficentiam & liberalitatem. Sicut enim aries homines carne alit & lana vestit: Ita quoque *Cyrus*, *Darius hystaspis*, & *Artaxerxes Longimanus* populum Dei magnis beneficiis affecerunt.

CYRVS in primo anno Monarchiæ suæ captivitatem Babylonicam solvit, captivos Iudæos dimisit; & non solum *edictum* promulgavit, ut templum repararent, sed etiam omnia vasa templi restituit, omnibusque suis provinciis ac subditis imperavit, ut Iudæis in patriam ituris viaticum omniaque necessaria subministrarent, sicut legimus 1 *Esd.* 1. vers. 1. & seqq. Imo adeo liberalis hic Monarcha fuit, ut apud *Xenophontem* per Deum juret, se majore affici voluptate, cum aliis benefaciat, quam cum se ipsum ditet. Ita *Artaxerxes* Xerxis filius dicere solebat, Multo regalius esse addere quam adimere. Et *Ptolomeus* Rex Ægypti: *Τὸ πλεονεξεῖν τὸ πλεονεξεῖν ἐστὶ βασιλικόν.* hoc est; *Magis regium est ditare quam ditescere.* O felices Respubl.

D E D I C A T O R I A.

quæ tales meruerunt Principes habere; ô felices linguas quæ talem potuerunt proferre sermonem!

II. D A R I V S H Y S T A S P I S *secundum edictum* de structura templi Hierosolymitani continuanda & absolvenda promulgavit, sumptus largifimos ad illam contulit, & sub pœna suspendii edixit, ne quis Iudæos in ædificationis opere impediret, sacerdotibus item sacra peracturis omnia ad structuram templi necessaria præberi de suo curavit, ut Deum pro vita regis & filiorum ejus deprecarentur. 1 *Esd.* 6. *vers.* 8, 9, 10.

III. A R T A X E R X E S L O N G I M A N V S *tertium edictum* anno regni sui septimo promulgavit, quo populo Israëlitico potestatem dedit in patriam redeundi, & non solum vasa templi aurea & argentea restituit, sed etiam ingentem vim auri & argenti de suo obtulit, ut templum instaurarent, urbemque sanctam repararent: præterea thesaurariis suis, qui erant trans flumen, mandavit, ut Esdræ Sacerdoti & Scribæ largirentur, quicquid postularet. uti legere est 1 *Esd.* 7. à v. 12. *usque ad finem.*

Admodum jucunda apud Plutarchum de nomine hujus Regis extat observatio, cur nempe cognomento *Longimanus* sit dictus. Dextra manus ei longior fuit, quam sinistra. Quod cum ei vitio verteretur, ipse contra in bonum omen regiamque virtutem hoc ipsum convertebat, dicens: Sibi tanquam optimo Principi naturam concessisse, ut manum dextram haberet ad largiendum amplissimam atque longissimam: alteram vero, nempe sinistram, ad accipiendum & detrahendum brevissimam & contractam.

Hujus vestigia postea insequutus *Alexander M.* adeo liberalis erga quosvis extitit, ut inter alia istud inprimis prædicare solitus sit, *A nemine sese unquam liberalitate & benignitate superatum esse.* Id quod etiam re ipsa demonstravit. Nam trajecturus in Asiam adversus Persas, convocatis amicis & copiarum Ducibus, pene universum regium patrimonium eis benigne largitus est, ut nihil ipsi propemodum superesset. Cum in Ægypto versaretur, tenuioris fortunæ homini, stipem in dotem filix suæ roganti, civitatem opulentam & magnam dono dedit. Cui obstupescenti, dicentique: Vide, Rex invictissime, quid des, & cui. Nam forte alium me esse opinaris, quam qui sum; aut quid petierim, non satis assecutus es. Respondit Alexander: Non ita sum ignarus, ut tu me esse arbitraris: Scio enim & qui sis, & quid dederim: tu accipe, quod dedi, & tace. Nam ut petere, quod petiisti, est Biantii, ita donare, quod donavi, est Alexandri. In primis magna usus est liberalitate Alexander erga viros doctos. *Eleo* Pyrrhoni decem millia aureorum dono dedit. *Xenocrati* talenta quinquaginta muneris loco misit. Aristoteli pro Historia animalium describenda subministra-

E P I S T O L A

tis omnibus necessariis sumptibus, præmium laboris dedit 800. talenta, hoc est, coronatorum aureorum millia quadringenta octoginta. Horum Monarcharum exemplo monentur Principes, ut liberalitati studeant; siquidem liberalitas, & beneficentia Principum erga subditos, magnum eis amorem conciliat atque favorem. Nam quemadmodum nullum terius est vitium in Principe & Rempublicam gubernantibus *avaritia & crudelitate*, nihil certius ad derivandum populi in se odium & malevolentiam: Ita quoque *Liberalitate & Clementia* nullam esse *Potentiores* dotem in Principe, nullum efficacius præsidium adversus malorum odium, nullum efficacius instrumentum ad amorem & benevolentiam populi sibi conciliandam constat.

Videant tamen Reges & Principes, ne in excessu peccent, hoc est, ne prodigalissimi & profusissimi potius sint, quam liberales, sicuti legimus apud *Polybium* de Antiocho Epiphane, quem cognomine paululum immutato, aliquando *Epimane*m, hoc est, furibundum & mente captum appellat. Hunc namque scribit immensos pecuniarum thesauros in comestationibus & symposiis prodegisse & brevi tempore profudisse, solitumque esse ludibundum interdum & ebrium grandiusculos nummorum sacculos in viis publicis abjicere, & subinde dictitare: Isthæc accipiant ii, quos fors fortunave huic commodo jampridem destinavit. Imitatorem hac in re habuit *C. Caligulam*, qui aliquot diebus continuis pecuniam larga manu in vulgus disperfit. Similiter de Nerone scribit Dion, quod prætoriano militi dari jussit aureorum 100000. cumque Agrippina mater ejus ea in unum coacervasset locum, quo filium intuentem summam tantæ pecuniæ pœniteret, interrogavit Nero, quantum esset numeratum, cognitaque summa duplicari jussit, dicens: Non putavi, me tam exiguum munus dedisse.

IN MONARCHIA TERTIA contemplandus nobis proponitur *ALEXANDER MAGNVS*. Hunc insignem Monarcham Deus tanquam Heroem excitavit, eumque heroicis animi & corporis dotibus exornavit atque armavit, ut per eum *ἀξίωμα* summi Imperii à Persis ad Græcos transferret. Nam multæ virtutes in eo fuere conjunctæ, quæ in aliis summis viris vix reperiuntur singulæ: Nullus enim Regum Ethnicorum cum eo comparari potest, siue spectemus insignem ejus sapientiam, siue fortitudinem heroicam & felicitatem in rebus gerendis, siue alias virtutes, liberalitatem scilicet, justitiam, clementiam, modestiam & continentiam &c. Verum quemadmodum segetes fœcundæ & uberes, non solum fruges, sed etiam herbas effundunt inimicissimas frugibus: Ita magnæ & admirabiles naturæ inter præclaras actiones virtutis maxima quoque

que vitia afferre consueverunt. Hujus rei luculentum testem exhibet se nobis Alexander, cujus præmemoratae virtutes non fuerunt puræ putæ, sed nigricantibus vitiorum notis aspersæ. Nam tandem devicto Dario, quando videbatur potentia & felicitatis humanæ supremum attigisse fastigium, fortuna rerum gestarum ebrius factus, prorsus est immutatus, variisque vitiis atque flagitiis sese inquinavit. Vituperatur enim in eo:

I. *Arrogantia*. Facile namque persuaderi passus est, se non Philippi Regis Macedoniæ, sed Iovis Hammonis filium esse, adeoque immortalem Deum; & ridiculum est, quod à Græcis per literas petiverit, ut decreto suo ipsum Deum facerent. Itaque aliis aliter statuentibus, Lacedæmonii decretum ejusmodi fecerunt: Εἰπειδὴ Ἀλέξανδρος βέλεται θεὸς εἶναι, ἔστω θεός. hoc est, *Quoniam Alexander Deus esse vult, esto*. Qua voce plane Laconice irriserunt stultam ejus ambitionem, quod ea hominibus petierit, quæ natura ei largita non fuerat, & putaverit ab iis posse creari Deos, qui ipsimet nihil aliud essent, quam miseri mortales. Et hanc ob causam Alexander toti Græciæ, suisque omnibus exosus est factus & ridiculus, cum divinos honores affectaret, & tum maxime Deum se declarari peteret, cum virtuti remisso nuncio, vitiis omnibus delectaretur, & pessimarum cupiditatum, ebrietatis, crudelitatis & superbiæ servus factus fuisset. Quare Olympias mater ejus, cum audivisset, filium jam longo tempore sepulchro carere, graviter ingemiscens, atque acerbissime plorans, O fili, inquit, cum in Deorum numerum referri volueris, & id perficere summo studio conatus sis, nunc neque illorum quidem, quorum omnibus mortalibus æquale & par jus est, particeps fieri potes, nempe terræ sepulturæque. Et sic simul infortunium suum luxit, simul etiam fastum & inanem filii arrogantiam taxavit.

Talis stultus quoque fuit C. Caligula IV. Imp. Rom. qui tanquam Deus adorari volebat, & miserabatur stultitiam Iudæorum, quod se Deum esse sibi persuadere non possent: cum tamen paulo post experimento didicerit, se vere fuisse mortalem. Philo de legatione ad Caium. Sic *Domitianus* omnium edictorum & diplomatum cæsarum exordium ita fieri jussit: *Dominus Deus noster hoc mandat*. Vnde in communi sermone ei titulus hic tributus fuit: *Dominus Deus noster Domitianus*. Verum paulo post non tantum falsam divinitatem, sed etiam veram humanitatem interfectus amisit. Ergo Princeps Christianus, humilis sit in oculis suis: quia arrogantiam & superbiam Deus detestatur. *Prov. 8. vers. 13.* & abominatio est coram Deo omnis arrogans. *ibid. cap. 16.* Vnde etiam quovis tempore graviter à Deo puniti & humiliati sunt, sicut supra in historia Nabuchodonosoris dictum.

II. *Truculentia.* Nam *Primo*: Proficiscens ad bellum Persicum, omnes novercæ suæ cognatos, quos Philippus in excelsiorem dignitatis locum provehens imperiis præfecerat, interfecit, ne, se bellum in Asia gerente, materia seditionis, quod ipse putabat, in Macedonia remaneret.

Secundo: Cum Alexander divinos honores sibi deferri vellet, maximam civium suorum contraxit invidiam. Dicebant namque Macedones: pessime cum eo Principe agi, qui se Deum quam Regem haberi mallet. Hæc res multis exitio fuit, siquidem ii, qui Alexandrum ut Deum adorare nolebant, jussu ejus, vel leonibus objiciebantur, vel in carcerem conjiciebantur, & postea interficiebantur. Inprimis *Callisthenes* Philosophus hanc arrogantiam Alexandri magna verborum licentia execrabatur. Quod cum accepisset Rex, gravi ira excanduit; eum insidiarum in se conscium accusari passus est, exegitque ab eo immanissimas & crudelissimas pœnas. Nam truncatis manibus, abscissisque auriculis, & naso, labrisque mutilatis, deforme ac miserum spectaculum omnibus illum visendum præbuit, ac deinde eum in caveam cum quodam cane conjectum ad metum exemplumque cæterorum palam circumferri jussit. At *Lyfimachus* Macedo vir illustris, & virtute viriumque gloria præstantissimus, misertus tanti viri fortunam, venenum ei in remedium miserandæ calamitatis detulit. Quod adeo iniquo animo Rex tulit, ut *Lyfimachum* ferocissimo leoni exponi jussit. Sed cum leo in eum impetum aperto ore fecisset, manum pallio involutam in os leonis insevit, avulsaque lingua feram exanimavit. Quod cum vidisset Alexander, *Lyfimacho* pepercit.

Tertio: *Parmenionem* Ducem suum præstantissimum innocentem, & nil sibi male conscium, crudelissime interfici mandavit. Imo multos suorum amicorum & consiliariorum optime meritorum, nec non *Clitum* Ducem suum fidelissimum, aliosque, inter pocula è medio sustulit.

In hoc igitur Alexandri M. exemplum omnes Principes & Magnates intuentes, à crudelitate abstineant, quia plus clementia quam sævitia proficiunt. Adde, quod bonus Magistratus civibus sit carus: Tyrannus vero exosus. Nam *illo* in publicum procedente, tanquam ad clarum & beneficium sidus certatim advolant: *Hoc* vero conspecto, tanquam malum aliquod seu noxium animal è cubili prosiliret, omnes defugiunt. Et experientia omnium rerum Magistra testatur, tyrannos raro ad senectutem canam pervenire. Vnde *Thales* aiebat, nil sibi insolens magis esse, quam tyranni senis aspectum. Testatur eadem, rarius, imo nunquam illos placidum ex hujus vitæ ei gastulo exitum sortiri. Nimirum:

*Ad generum Cereris sine cade & sanguine pauci
Descendunt Reges, & sicca morte tyranni.*

Quod exempla Pharaonis, Absolomi, Achabi, Nimrodi, Cambyſis, Ochi, Antiochi, Belfazaris, Herodis Aſcalonitæ, Antipæ, Agrippæ, Neronis, Diocletiani, Aureliani, Valeriani, Iuliani, Phocæ, Maximi, aliorumque tyrannorum innumerabilium ostendunt.

III. *Luxuria.* Tantam denique ſui mutationem ſubiit Alexander, ut qui totum ferme terrarum orbem vicerat, omnemque vim humanam ſpreverat, & initio egregia continentia ſpecimina ediderat, tandem nec libidinis ardorem inhibere, nec epulandi potandique voluptatem vincere potuerit. Hinc Monarchia III. Græcorum *Hirco* caprarum, item *Ventri aneo* comparatur, ad ſignificandam Alexandri helluationem & laſciviam, quippe qui immoderatis cupiditatum motibus frena ita laxaſſe perhibetur, ut ei neſas non videretur 365. concubinas in aulam introducere, dies noctesque comellando & potando conſumere, certamina potationum inſtituere, & victoribus præmia diſtribuere. Ferunt ipſum aliquando apud Medum Theſſalum in viginti convivarum ſympoſio perpotantem, ſingulis ſingulos vini calices propinaſſe, ab eiſdemque totidem accepisse, & illico hauſiſſe. De eo quoque, teſte *Athenæo*, refert *Ephippius*, quod pluriſimi fuerit vini, ita ut aliquando è ſympoſio per manus ablatuſ duos poſtea integros dies totidemque noctes pertinacius ſterterit: & quod inconvivio quodam ſcypho bicongio accepto, meroque repleto illum Proteæ Macedoni, qui bibaciſſimus eſſe ferebatur, propinaſſe: qui ſcyphum hilare accipiens, illum omnium convivarum profuſiſſimo cum applauſu integre totum hauſiſſe, pauloque poſt eundem ſcyphum mero repletum Alexandro ruruſus propinaſſe. Quem accipiens Rex, generoſe quidem illum ebiſſe, verum deficientibus ſtatim viribus, depoſito ſcypho, in pulvillo procubiſſe, indeque in morbum incidiſſe fertur, quo paulo poſt extinctuſ eſt. *Ælianuſ lib. 3. Var. Hiſt.* hac de re ita ſcribit: Hæc, inquit, non ſunt laudanda in Alexandro, quod, cum quinta die menſis, ut fama eſt, perpotaret apud Eumæum, deinde ſexta crapulam edormierit, ſeptima deinde die epulatuſ eſt apud Perdiccam, qua ſe ruruſus vino ingurgitavit, & octava dormivit. Et decimaquinta die ejuſdem menſis iterum indulſit vino: & ſequenti ſolito more crapulam ſomno decoxit. &c.

Quare omnes Reges & Principes conſiderantes hoc Alexandri exemplum, quod magno nocumento ſibi fuerit, tot diebus potando conſumptis: à nimio baccho abſtineant, ebrietatem tanquam rationis hoſtem & noxiam peſtem fugiant, & nimias perpotationes execrentur. Nam crapula & ebrietas Principem reddit ignavum & ineptum ad officii ſui munia recte

obeunda. Quid boni proficisci potest à Principe quotidie gulæ & genio dedito? Quid infelicius ebrietatis dominatu? Hæc artium & disciplinarum pernicies, hæc omnis honestæ vitæ morumque pestis & corruptela. Hæc mentis usum pervertit, omnem humanæ vitæ dignitatem commaculat, Dei in homine sculptam imaginem debilitat, corporis robur perdit, Iliada morborum gignit, imo, ut uno verbo complectar, omnium vitiorum gurgis est & sentina. Neque silent historiæ, quam funesta ebrietas iis, qui ei dediti fuere, extiterit. *Alexander M.* hac luxuria & immoderato harum voluptatum usu eo processit, ut optimos etiam amicos, Consiliarios ac Duces occiderit, suamque vitam abbreviarit. Hinc *Alphonsus* Rex cum interrogaretur, quid sibi vellet, quod vinum aqua dilueret? Ne ebrius fiam, respondit. Non enim ignoro, quantum vini intemperantia Alexandri Macedonum Regis gloriæ obfuerit. Quo impietatis & crudelitatis Nero impurissimus non profiliit? Cum vino gulæque tam deditus esset, ut mutato nomine pro Claudio Tiberio Nerone, Caldus Biberius Mero dici meruerit. Quot quæso ad duriores reservari casum, vel linguæ suæ temeritate, vel calu inter compotandum jugulati? quorum vita, heu! male

— *Cum gemitu fugit indignata sub umbras.*

Sic Clitus periit. Sic Bellazar. Sic Holofernes Assyriorum Dux; cum se vino obruisset in convivio, & in lecto jaceret nimia ebrietate sepultus, gladium ejusdem Iudith fortissima virago arripuit, & divino robore munita bestiam immanem turpissima morte confecit. *Iudith. c. 13. vers. 10.* Sic *1. Maccab. c. 16.* legimus ebrium & temulentum factum fuisse Simonem senem, & filium ejusdem: quod simul atque intellexit Ptolomæus, arma cepit statim, & cum militibus in palatium, in quo convivium maximum lectis magnificentissime stratis celebrabatur, tumultuosissime invasit, & ille & milites cædendi faciunt initium, & stragem, in illum, in filios, in pueros irruentes, horribilem edunt. Sic multi alii sine modo bibentes perpositionibus immoderatis mortem sibi consciverunt ac misere extincti sunt.

— *Quorum si nomina dicam,*

Icaria numerum scribere coner aqua.

IN MONARCHIA QUARTA nobis sistuntur multi præstantissimi Imperatores, quorum (ut tantum paucos in arcam producam) post Ethnicos Impp. *Constantinus*, *Theodosius* & *Carolus*, cognomento *Magnus* dicti, fuere præcipui & celeberrimi.

PRIMO: CONSTANTINVS M. tot tantisque virtutibus fuit ornatus, ut nemo ex antecessoribus illi præferri, imo ne comparari cum eo possit; imprimis magna in ipso PIETAS (ut cæterarum ejus virtutum jam non faciam mentionem) fuit. Nam 1. ipse primus ex Impp. Rom. Christianus factus

factus Christumque amplexus est: & postquam devictis tyrannis Ethnicis solus summa rerum potitus; ad religionem Christianam instaurandam, stabilendam & amplificandam, omnem curam, studia ac laborem contulit, liberum religionis exercitium Christianis concessit, piis Ecclesiæ Doctores stipendia constituit, iisque magna privilegia concessit, adeoque non tantum Politiam, sed etiam Ecclesiam bene gubernavit ac protexit.

2. Cum Arius pestilentissimus ille hæreticus Deitatem Filii Dei negaret, Constantinus Imp. præcipuos Ecclesiarum, per omnem Asiam, Africam, & Europam, Episcopos Niceam convocavit, quos oratione pia & clementi ad concordiam animorumque conjunctionem cohortatus est. In qua inter alia hæc sententia vere aurea eminet: *Intestina, inquit, seditio in Ecclesia Dei conflata, multo plus molestiarum & acerbitalis, quam quodvis bellum pugnave in se complectitur.* Conscriptum est in hoc Consilio Symbolum Nicænum, quod adhuc in Ecclesiis Christi retinetur.

3. Biblia suis sumptibus sæpius describi (nam typographia tunc temporis nondum fuit inventa) & in exteras nationes hinc inde mitti curavit, quo vera religio longe lateque propagaretur.

Novum Testamentum sibi semper præferri mandavit: Quo insinuare voluit, quod ipse ex eo veram Dei atque Christi agnitionem hauserit, inque ea constanter perseverare, subditosque suos protegere vellet. Ex hisce aliisque documentis Constantini *Pietas* satis superque effulget. Optime namque novit hic Imperator, *PIETATEM REGNA FIRMARE*; quod pientissimi Regis *CHRISTIANI IV.* parentis R. M. V. beatæ ac gloriosæ memoriæ, & Evergetæ mei, dum viveret, benignissimi, *Symbolum* vere aureum fuit. Ab hac enim sola Magnatum & Reipublicæ felicitas dependet: vera pietate pax conservatur, bella extinguuntur, hostes in fugam conjiciuntur, trophæa eriguntur, & victoria paratur. Contra vero Principes qui Deum non timent, nec ipsi felices esse possunt, nec eorum subditi, quia ibi nulla potest esse felicitas, ubi nulla est pietas. Proinde in præsentissimo versatur periculo regnum, cujus Princeps est malus Christianus. At fortunatum, cujus Princeps ambulat in lege Domini, deque ea meditatur die ac nocte. Quare Principum primarium est officium, ut pietati studeant, verbum Dei diligant, magni faciant, libenter audiant, ruminentur, & in corde suo conservent: sint veri Ecclesiæ nutritii, hoc est, dent operam ut in suis finibus Ecclesia Christi crescat, vigeat & floreat: Doctores puræ & sanæ doctrinæ addictos vocent, liberaliter foveant & defendant: sine horum enim opera & studio Ecclesia feliciter crescere non potest, quia sunt organa talia, per quæ Spiritus Sanctus in cordibus hominum operatur.

SECUNDO: THEODOSIUS M. post Constantinum M. Imperator celeberrimus & religiosissimus fuit, ac magnæ, omnibusque Christianis Principibus imitandæ virtutes in eo eminuerunt. Imprimis laudatur ejus

1. *Pietas*. Ipse namque primus fuit, qui cultum inanum Deorum severe prohibuit, fana ac templa Deorum extirpavit radicitus, & sempiterna oblivione obruenda curavit, teste *Theodoreto*. Nam Constantinus M. omnibus præconiis merito efferendus, videns adhuc orbem terræ cæco errore furem, tamen vetuit omnino dæmonibus hostias immolari: non tamen eorum delubra demolitus est, sed mandatum solum dedit, ne quisquam ad ea accederet. Sed revertor ad Theodosium, cujus fidem & pietatem etiam *Augustinus lib. 5. de Civ. Dei* miris laudibus effert, dicitque, eum in bello magis orando quam feriendo pugnasse: & hoc tam manifestum fuisse omnibus, ut etiam *Claudianus* Poëta Gentilis de eo cecinerit:

Oninium dilecte Deo, tibi militat æther,

Et conjurati veniunt ad classica venti.

Meminit quoque *Augustinus*, Theodosium solitum fuisse dicere, magis se gaudere, quod membrum Ecclesiæ Dei esset, quam in terris regnaret. Imo Theodosium piissimum fuisse Imperatorem, patet ex oratione ejus *παραγνώρις*, qua filios suos Arcadium & Honorium (quos in imperio habuit successores) serio hortatus est, ut patriis vestigiis insistentes hoc sibi unice curæ esse vellent, ut fidei & pietatis doctrina pura & incorrupta conservaretur, & ad posteros propagaretur, ac in eo conatu nullis laboribus ac sumptibus parceret. Hinc D. Ambrosius Theodosium inter eos, qui beatissima in vita æterna lætitia & gloria fruuntur, connumerare non dubitat. Sic enim loquitur in oratione funebri de laudibus ejus habita ad populum: *Convertere*, inquit, *anima mea, in requiem tuam, inquam festinavit ingredi Theodosius*. Et paulo infra: *Absolutus igitur dubio certamine fruitur nunc Augusta memoria Theodosius luce perpetua*. Et infra; *Manet ergo in lumine Theodosius, & sanctorum cætibus gloriatur*.

2. *Amor & studium erga Rempublicam*. Non nesciebat Theodosius, vigilantiam Principis Ecclesiæ & Reipublicæ esse incrementum; oscitantiam vero ejus decrementum & ruinam. Quare juxta Dei & naturæ præscriptum ita imperio præfuit, ut omni ratione publicis consulere commodis, omnique studio caveret, ne quid Ecclesia & Respublica damni acciperet: & potius sua commoda neglexit, ut publica promoveret, juxta monitum Claudiani:

Tu civem patremque geras, tu consule cunctis,

Nec tibi: nec tua te moveant, sed publica vota.

Itaque cum multi Tyranni adversus Theodosium insurgerent, ipseque, nisi opprimerentur, imminere exitium Reipublicæ prospiceret, pro lege & grege pugnandum existimavit. Multa autem prælia gessit, quorum tria imprimis notatu digna. *Primum* adversus Barbaros, qui cum Istrum flumen transissent cum ingentibus copiis, ut non solum Thraciæ, sed etiam toti Orienti terrorem maximum incusserint: occurrit illis Theodosius, nondum Imperator, sed à Gratiano Imp. Dux militum electus: & primo prælio tanta celeritate illos fudit, ut cum Cæsare dicere posset: *Veni, vidi, vici*. Eaque causa fuit, ut Gratianus eum consortem Imperii declaraverit. *Alterum* prælium, fuit commissum cum *Maximo* tyranno, qui Gratianum interfecerat, & imperium ejus invaserat: Sed hoc sine sanguine militum suorum confecit, occiso repente tyranno & occidentali Imperio recuperato. *Tertium* prælium cum Eugenio altero tyranno commisit, sed pugnante Deo de cælo pauci multos vicerunt, & ita Theodosius, quia non in gladio & potentia sua, sed in Deo vivo & vero suam collocabat fiduciam, semper in prælio victor evasit.

Hac in re omnes Reges ac Principes Theodosium imitari debent, ut bellum contra hostes gesturi, non in multitudine aut robore exercitus sui cum Sennacheribe, Xerxe, & Maximo confidant, sed in omnipotenti Deo, à quo solo victoria est expectanda. 2 *Sam.* 1. vers. 21. 1 *Macab.* 2. vers. 18, 19. *Psal.* 22. vers. 5, 6, 7, 8. & *Psal.* 33. vers. 16, 17. Quod optime intellexit Heraclius LXIII. Imp. Rom. qui palam professus est, neminem sibi præter Deum auxiliari posse: quo volente, unus mille facile persequatur. Quare hoc symbolo usus: A D E O V I C T O R I A. Digna quoque vox est Imperatore, quæ in legum volumine hisce verbis representatur: Deo autore nostro gubernante imperium, & bella feliciter peragimus, & pace decoramus, & fatum sustentamus Reipublicæ, & ita nostros animos ad Dei omnipotentis adjutorium erigimus, ut neque armis, neque nostris militibus, neque bellorum Ducibus, vel nostro ingenio confidamus, sed spem omnem ad summæ Trinitatis Providentiam referamus. Et memorabile est illud de Carolo V, quod referunt historici: In expeditionibus illum bellicis sæpius cum Deo quam hominibus locutum esse, quod de suis consiliis cum nemine aut paucis communicaret, sæpe ad Deum ardentes preces funderet.

3. *Liberalitas*. Valde liberalis fuit Theodosius erga omnes, imprimis autem erga Ecclesiæ Doctores & egenos: & cum de nimia liberalitate moneretur, dixit: Nunquam defuturum fisco regio pecuniam, quamdiu pauperes Eleemosynas acciperent, & Ecclesiarum Doctores ex eo sustentarentur. Secutus hac in re Cyrum, Darium Hystaspem, Artaxerxem Longimanum,

Alexandrum M. , Titum Vespasianum , Vlpium Trajanum , Antoninum Pium & Constantinum M. qui maximis laudibus ob immensam liberalitatem qua erga egenos , & imprimis viros doctos usi sunt , efferuntur. Vnde mirandum non est , quod illorum ætate doctrinæ & artes ita floruerint , ut tot & tam multiplices fructus ad nos propagati sint. Vt enim fruges aëris temperie liquidiorēque cœlo exuberant : haud secus bonæ artes benignitate , honorificentia , humanitateque excitantur : Econtra invidia , fardibus , morositateque eorum , qui rerum potiuntur , restinguuntur & languescunt. Quis enim est , qui , si præmium laborum suorum vel habet vel expectat , non ad omnia alacrior & promptior reddatur ? Et teste *Claudiano in laudibus Stilliconis Paneg. 2.*

——— *Egregios invitant præmia mores.*

4. *Clementia.* *Egnatius & D. Ambrosius* scribunt de Theodosio, quod summa in eo *Clementia* fuerit , quam etiam (teste *Zonara*) declaravit erga *Antiochenos*. Nam Imperator post exantlatos difficiles labores bellicos, civitati Antiochenæ tributum novum imperavit : quod cum durius graviusque videretur civibus , ad iram excitati , Imperatori non solum infamiæ notam inurere annituntur , sed in maiorem adhuc contumeliam , statuas tum ipsi , tum conjugum erectas , quasi furoris cæstro perciti , deturbant , affligunt , minuunt , dissipant : præterea è Magistratu quosdam interficiunt. Agnoscetes postea delicti sui gravitatem , & Imperatoris indignationem subodorantes , sibi suisque omnibus non nisi cladem funestam & exitium certum jam jam impendere sentiunt. Hinc pœnitentia ducti Flavianum Episcopum ad Theodosium Imp. supplices ablegant ; qui in aulam cum venisset , Imperatorem magno irarum æstu (ut par erat) flagrantem offendit , ut vix ulli intercessionis locus esset relictus. Quocirca , cum cantorum Magistro aulico re communicata , supplices civium literas numeris rhythmicis astringendas esse concluditur , atque ad mensam Imperatoris ab ordinariis pueris symphoniacis decantandas. Hoc ita facto Imperatori ubertim exit lachrymarum vis , animus demulcetur , iracundia tollitur : & Episcopus tandem re ex voto gesta , civibusque impetrata gratia , in pace dimittitur. Magnopere igitur laudandus Theodosius , quod Antiochenis tam clementer ignoverit , cum sæpius Reges & Principes , ob leviusculam causam , (quæ non tanti momenti , quam hæc Antiochenorum contra Theodosium commissa) personam tyranni induant , & crudelissime agant , uti Cambyses , Ochus , Xerxes , Alexander , Phocas , & alii fecere. Si quis autem Theodosio obijcere vellet peccatum cædis Theſſalonicensis , huic *D. Ambrosius in Orat. ejus funeb.* respondit , dicens : *Dilexi virum , qui magis arguentem , quam adulantem probaret. Stravit omne , quo utebatur , insigne regium , deflevit publice*

in Ecclesia factum suum quod ei aliorum fraude obrepserat: gemitu & lacrymis oravit veniam, quod privati erubescunt: non erubuit Imperator publice pœnitentiam agere. Neque ullus postea dies fuit, quo non illum doleret errorem. Hæc Ambrosius.

Hinc multa Principes addiscere possunt. 1. Quando etiam ex infirmitate humana lapsi, atrocia peccata commiserunt, in iis non pertinaciter perseverent aut sub eorundem mole desperent, sed cum Theodosio vera fide pœnitentiam agentes ad Deum confugiant, & remissionem peccatorum ab eo petant, quo pœnæ æternæ condonentur, & temporales mitigentur.

1 1. *Facile injuriarum obliviscantur*, uti Theodosius fecit. Quod esset gravissimis injuriis & contumeliis ab Antiochenis exceptus, eos ex justa causa ulcisci, deque iis supplicium sumere potuisset: attamen eos in gratiam recepit, omniumque offensarum oblitus est. Nam hæc summa Principis laus est, in offensione clementiæ studere: injurias contemnere, animum iracundum vincere, parcere subjectis & debellare superbos. Proinde clementia & lenitate multi Reges ac Principes sua imperia sibi acquisiverunt, acquisita conservarunt: conservata auxerunt atque amplificarunt. Hæc Alexander M. totum fere terrarum orbem imperio suo subjecit. Hæc potens factus est in Gallia Julius Cæsar. Cujus præclara vox notanda: *Nulla ex re majorem se capere voluptatem, quam injurias condonando, & beneficia compensando.* Optandum esset, ut vocem hanc Christiani omnes, præsertim autem Principes & Magnates, non solum in pectus demittant, verum etiam imitatione exprimant. Fide Cæsar Paganus fuit & gentilis, sed hæc in re fecit tanquam optimus Christianus.

1 1 1. Principes quoque iracundiam summo studio fugiant. Nam hæc incensus Theodosius, cætera pius & optimus Imperator, ad septem hominum millia Thessaloniciæ trucidari jussit. Hæc inflammatus Alexander Lyfimachum Leoni objecit: hasta Clitum trajecit: Callisthem mori coëgit. Sunt Alexandriæ Caracallæ jussu omnes pii interfecti, qui gestus ejus ridicule expresserunt. Iracundiæ suæ monumenta plurima Periander, Lyfander, Sylla, Cassius, Cambyfes, Totilas, & alii reliquerunt.

T E R T I O: Denique C A R O L V S M. quantus ipse Imperator fuerit, neminem adeo in historiarum cognitione hospitem & peregrinum esse puto, ut non audierit, si minus legerit. Ipse namque fuit boni & optimi Principis perfectum exemplar, quia omnibus fere virtutibus, quæ in Principe requiri possunt, ornatus fuit. Quas, quia dignæ sunt ut omnes Chri-

stiani

ftiani, adeoque Reges & Principes imitentur, breviter percurram, usumque earum ostendam. Præcipuæ autem hæ sunt :

I. P I E T A S. Carolus M. bene intelligens, super omnia præclara, quæ regnum sive imperium habet, pietatis cultusque divini coronam Principem exornare, pietatis studio adeo delectatus est, ut ipse se choris psallentium in Ecclesia immiscuerit, & coram se, ubicunque esset, divinum peragi officium ac ministerium curaverit : imo in id unice incubuit, ut religionem Christianam (quam ipse primus in Germaniæ oras invexit) promoveret ac propagaret. Quare cum ita in Republ. fieri videamus, ut

Mobile mutetur semper cum Principe vulgus ;

non tantum in moribus, sed etiam in Religione: & quod subditi omni tempore imitentur opiniones & facta Dominorum sive bona sive mala: in id potissimum Princeps incumbat, huc omnes suas cogitationes imprimis dirigat necesse est, ut pietate animum exornet, cultuque tam interno quam externo Deum veneretur : Sic facile subditos quoque suos ad pietatem & optimos mores adducet, sibi que obsequentiores reddet. Nunquam moritura laus est Theodosii I I. Imp., quod aulam suam veluti Scholam in qua ad pietatem se suosque exercuit, instituerit, habens ordine distributa tempora lectionum, Psalmorum, jejuniorum, imo & vigiliarum. Ut de aliis Christianissimis Imperatoribus & Principibus nihil dicam.

II. P R V D E N T I A. Prudentissimus hic Imperator fuit, & se potius scientia rerum divinarum & humanarum, quam potentia excellere velle sæpius dixit. Prudentia enim Principi inprimis est necessaria, ad regendum alios, & etiam ad regendum se ipsum. Hinc David filio suo Salomoni Regi, tunc primum inuncto à Deo, precatur hanc virtutem maxime omnium ei necessariam, dicens 1 Paral. 23. *Det tibi Deus Prudentiam & sensum, ut regere possis Israël, & custodire legem Domini Dei tui &c.*

III. F O R T I T V D O. Carolum M. fortissimum Heroëm fuisse testantur varia bella felici successu ab eo gesta. Ipse namque domuit indomitos antea Saxones, brevi temporis spatio redegit sub imperium suum Italiam, Radbodum Frisiorum Regem è regno suo fugavit, ipse compescuit Hungaros, vicit Hunnos & Avars, ille majorem Hispaniæ partem Saracenis inde expulsis sibi subjecit, & Sclavos ac Bohemos in ordinem redegit. Vnde omnibus exteris Regibus & gentibus adeo terrori fuit, ut ipsum velut Dominum suum coluerint. Annon igitur Carolus à tanta rerum gestarum magnitudine, qua totum terrarum orbem complevit, merito dictus est M A G N V S ? Quem hinc Principes & Magnates habent usum ? Hunc videlicet, ut sint Alexandri, Iulii, Ottones, Caroli, hoc est, *fortissimi* & heroës bellatores, & pro lege & grege, si necessitas postulat, alacriter pugnare non detre-

detrectent: non autem sint *ignavi*, ut Licinius Gallienus Imp. quo Remp. non curante, 30 Tyranni, ejus contemptu, imperium occuparunt. Non sint *desidiosi*, ut Phocas, cujus negligentia hostes Romani Imperii undiquaque potentiores sunt facti: denique, non sint *inertes*, ut Wenceslaus, qui administrationem imperii & regni paterni Bohemiæ ita neglexit, ut passim seditio- nes exorirentur, & itinera latrociniis infesta redderentur. Fortissimorum enim Principum virtus animique magnitudo toti regioni salutaris, imo ne- cessaria est.

Ast quemadmodum Carolus M. nullum bellum nisi summa necessitate coactus, suscepit: Ita quoque Reges & Principes prudentissimi cavere sciant, imo debent, ne bella temeraria moveant, quia ejusmodi non necessaria bel- la, hoc est, non propter defensionem, vel bonorum amissorum recuperatio- nem, sed vel ex avaritia, vel ambitione, vel propriarum virium fiducia susce- pta, semper infelices successus, tragicosq; exitus habent, id quod exempla *tum sacra*, ut Iosæ 2 *Par.* 35. Sennacheribi, 2 *Reg.* 19. Esa. 37. Amaziæ, 2 *Reg.* 14. *tum profana*, videlicet Semiramis, Croesi, Cyri, Xerxis aliorumque testantur.

IV. IUSTITIA. Iustitiæ Carolus fuit amantissimus & administrator fi- delissimus. Hac enim sola proxime ad Deum Princeps accedit, & ut recte & ubique eam semper exerceat summopere necesse est, si verus Dei vicarius in terris, ac justus Princeps audire, populique amorem promereri cupit. Nam quando justitiam sincere administrat, à Deo benedictione cumulatur, & à subditis suis amatur: Si secus, odium subditorum in se, Deique iram de- rivat. Hoc considerantes Darius Medus, Cyrus, Augustus Imp., Nerva, Tra- janus, Alexander Severus, Adrianus, Titus Vespasianus, Antoninus Pius, Otto III, justitiam optime administrarunt, sicut ex historia eorum pater.

V. TEMPERANTIA. Cum Principes sint specula vel exemplaria, in quæ subditi respiciunt, seque eorum moribus accommodare satagunt: ea de causa si Principes sobrietati studeant, multos ex subditis cum magna sua laude tales efficient. Contra vero si sunt Epicurei & helluones, & utuntur hoc symbolo: Ede, Bibe, Lude, post mortem nulla voluptas; plurimos ex- emplo suo trahent ad inferos. Proinde Carolus laudabili temperantiæ ex- emplo suis subditis præivit, à crapula & nimio potu vini abstinuit, ebrieta- temque cane & angue peius averfatus est. Quid enim perturbationes illas, quæ in Regum & Principum animorum quasi visceribus hærent, reprimeret & sedabit, *Temperantia* moderatrix si non adfuerit? Illa remota omnes virtu- tes reliquæ mutilæ sunt & imperfectæ. Ob *Temperantiam* laudem invenit Cyrus, celebres sunt Epaminondas, Agesilaus, Scipio, Paulus Æmylius, Iu- lius, Augustus, Trajanus, aliique Principes. In reprehensionem contra ob ingluviem & crapulam venerunt, tragicumque exitum sortiti sunt, Sardana-
d palus,

palus, Belsazar, Cambyfes, Antiochus Epiphanes & Alexander M. Inter Cæsares C. Caligula, qui in cœna una 150000. ducatorum consumpsisse, & intra annum spatium 675. tonnas auri inutiliter profudisse scribitur. Ejus imitatores fuere Nero, Sergius Galba, Domitianus, & Aulus Vitellius, qui tanta fuisse luxuria dicitur, ut nisi mature ab imperio amotus fuisset, commestationibus suis atque symposiis facultates imperii consumpsisset omnes. Hos autem superavit Heliogabalus XXIV. Imp. Rom. ut Ælius Lampridius & alii referunt. Sed quarto statim imperii anno à militibus interfectus meritis suæ intemperantiæ poenas dedit.

VI. HUMANITAS. Carolus per omne vitæ tempus erga quosvis domi & foris summa usus est humanitate. Vnde etiam ab omnibus mirifice dilectus est. Quid enim *humanitas & mansuetudo* Principis non efficit? Cives atque socios omnes ita devincit, ut eum non secus, atque parentem liberi, ament: pro ejus vita atque incolumitate vota ad Deum faciant, pro eodem caput suum periculis objicere, sanguinem profundere minime dubitent. Non igitur Princeps talis sit, de quo Poëta ait:

Nec visu facilis, nec dictu affabilis ulli.

Sed comitate, humanitate, mansuetudine & affabilitate sua quoscunque sibi devinciat & obstringat. Hæc Alexandrum M. militibus universis gratum reddidit. Cum semel frigore pene esset correptus, ignique corpus refovens affideret, gregarium vidit e suis militem algore prope mortuum ac torpentem: nec mora, loco & sede sua exiliens militem illum in sede sua collocavit. O admirandam in tanto Monarcha *Humanitatem*! Illa est, quæ Trajano Imperatori civium & militum omnium amorem conciliavit, dum milites in prælio vulneratos curaret. Hac Titus Vesp. Imp. effecit, ut *Amor & delitiæ generis humani vocaretur*.

VII. CONSTANTIA IN PROSPERIS ET ADVERSIS. Cum Generosum animum non deceat prospero fortunæ flatu inolescere, nec adversæ telis succumbere: certe *Carolus M.* neque irascentis fortunæ ictibus neque aridentibus successibus animum mutavit, sed semper sui similis permansit, exemplo M. Antonini Imp. qui neque plurimis fortunæ blandimentis, ut illi fideret, adduci potuit, neque adversis, quæ in vita sustinuit plurima, fractus animum unquam despondit. Ita Caroli V animi excelsi atque invicti Magnitudo & firmitas laudatur, qui eandem in rebus secundis & adversis constantiam & tranquillitatem, retinuit, ut in cubiculo eodem cum ipso versantes, nunquam læta vel tristitia, ad eundem allata, ex ejus vultu deprehendere potuerint. Nunquam enim Regius ipsius animus nutante, vel etiam urgente fortuna abjecte se dimisit: vel prospero & secundo flatu aspirante, insolentius se efferre, aut jactitare solitus est, teste

D. Chytr.

D. Chytr. in Orat. de Car. V. Tales Principes summis laudibus sunt provehendi, qui hac in re prædictos Imp. imitantur, ita ut ferant quamlibet sortem, felicitatem & infelicitatem, & nulli calamitati aut dolori succumbant. Si omnia ad voluntatem & voluptatem fluunt, non fiant insolentiores: sin vero acerba & dura occurrant, à statu recto & dignitate sua haud discedant. *Præclara enim est, inquit Cicero, æquabilitas in omni vita, & idem semper vultus, eademque frons.*

VIII. AMOR ERGA LITERAS ET LITERATOS. Carolus M. non solum eruditissimus Princeps fuit, quod varia ingenii ejus monumeta ostendunt, sed etiam cum doctis ac usu rerum & experientia civili ac militari insignibus viris libenter conversatus est, de rebus ad Prudentiam necessariis cum iis quotidie contulit, eosque in summo honore habuit & magnificavit. Nec immerito id fecit. Cum enim duplex ratio temporis sit consideranda, alia Pacis, alia Belli: Principi quoque alia Prudentia in bello gerendo, alia in tranquillo Reip. statu opus est. In hoste vincendo, & bello feliciter ac laudabiliter conficiendo Imperatore & Ducibus strenuis ac fortibus nec non peritis utendum. In pacata vero Rep. doctis & prudentibus viris negocia utiliter expedienda recte committuntur. Hoc duplici hominum genere nullus Princeps, nulla Resp. carere potest. Hinc factum est, ut summi Heroës *Literatos* summo semper sint prosecuti amore & honore. *Alexander M.* tantus fuit studiorum liberalium & virorum doctorum fautor & admirator, ut nullus fuerit Philosophus, Poëta, Orator aut Mathematicus, quem ille non videret, alloqueretur, honoraret & ditaret: atque adeo nonnullis statuas curavit erigi, quo declararet publice, quanti eruditionem & virtutem faceret, & aliorum animos ad se imitandum accenderet. *Augustum Cæsarem* nullo hominum genere magis quam literatorum & eruditorum delectatum esse Historici memorant. Ideoque assidui ipsius comites fuere Meccenas, Horatius, Virgilius & alii. *Trajanus Imp.* Philosophos, qui ipso imperante Romam confluebant, maximo in pretio habuit, ac honoribus affecit: imo è longinquis regionibus magno stipendio conductos evocavit, tantique fecit, ut *Dionem* in curru triumphali secum veheret.

Cæteras *Caroli M.* virtutes aliaque multa nunc omitto. Nam ex dictis luce meridiana clarius effulget, quod nulla mortalibus facilior ad vitæ institutionem via sit, quam rerum antea gestarum cognitio, ac proinde QVATVOR MONARCHIÆ recte THEATRVM VITÆ HVMANÆ appellari possint, in quo ὡς ἐν τῶν πρῶ exemplis splendidissima & absolutissima, & in illis expressæ atque illustres imagines omnium ferme & singularum Decalogi virtutum pulcherrimarum conspiciuntur, quæ ad vitam Christianam recte instituendam, & Remp. prudenter administrandam requiruntur.

E P I S T O L A D E D I C A T O R I A.

Salomon Rex sapientissimus *Prov.* 25. vers. 11. pulchre inquit: *Sicut poma aurea in cœlatura argentea sunt aspectu jucunda atque grata: ita quoque est verbum vel factum & καλόν*, hoc est, *tempestivum*. Recte ego hoc dictum Salomonis ad præsens meum institutum accommodare possum. Nam Deus summus Mundi Dominus nuper Regiæ Vestræ Majestati Sceptrum Regium tradidit, Eamque in Throno Regio paterno collocavit. Quare nunc in tempore Majestati Vestræ Theatrum hoc Historicum offero, humillime rogans, ut Regium hoc opus clementi vultu aspiciat atque accipiat. Nam cui hoc opus dedicarem & consecrarem, nisi Regiæ Majestati Vestræ, cujus insignis pietas, admiranda clementia atque humanitas (quam speciatim erga me non semel perspicuis indicibus demonstravit) talis est ac tanta, ut nemini, nisi in Orbe Christiano sit hospes, incognita esse possit? Idcirco nunc ex animo gratulator Majestati Vestræ de felici hujus officii Regii ortu atque ingressu. Faxit Rex Regum & Dominus Dominantium, ut omnia Regiæ Majestati Vestræ consilia, verba atque facta unice tendant & vergant ad Dei Trinunius honorem atque gloriam, ad Regni Christi amplificationem, nec non ad totius Regni Daniæ & Norvegiæ, adeoque ad propriam vestram salutem.

Ego Deum meum ardentibus votis supplex invocabo, ut ille Regiam Majestatem Vestram cum conjuge Regia & liberis Regiis quam diutissime & felicissime sospitem atque incolumem præstet atque superesse jubeat, animumque vestrum Spiritu principali, uti hætenus, ex alto induat atque ornet, & Pietate, Iustitia, Clementia omnique virtute heroica ornet, Regiam Majestatem Vestram ab omni malo protegat, & in viam rectam deducat, ut Religio vera in templis, bonæ artes in Academiis & Scholis, justitia in foro, honestas in toro, publica denique tranquillitas & pax aurea in universo Daniæ & Norvegiæ Regno vigeat atque floreat,

His votis Dominus pondus inesse velit.

Dabam Ultrajecti, 1 Septemb. Anno 1648.

Regiam Vestram Majestatem

Humillime colens

CHRISTIANVS MATTHIÆ,
S. S. Theolog. Doctor.

IN LIBROS
QVATVOR MONARCHIARVM
PROLEGOMENA.

VT recto ordine in Monarchiarum tractatione progrediamur, placet Prolegomena præmittere, antequam ad specialem Monarchiarum descriptionem accedamus. Agemus I. De Monarchiæ notatione. II. De Monarchiæ descriptione. III. De Monarchiarum numero & quantitate. IV. De Monarchiarum relatione, sive ordine.

I. DE MONARCHIÆ NOMINE, EIVSQUE NOTATIONE.

Apud Chronologos decantata vox est, quod *Monarchia temporum atque historiarum sint columna*. De vera autem Monarchiæ Etymologia tenendum est, quod illa sit duplex: nempe *absoluta*, & *comparativa*.

Absoluta (sive generalis) est, qua *μοναρχία* dicitur à *μόν* & *ἀρχή*, hoc est, solus, & *ἀρχή*, hoc est, imperium: quod in Monarchia unus imperare debeat. Quæ notatio Bodinus in libr. de Method. Histor. c. 7. arridet, ut ex illa evincere possit, Romanum Imperium non esse Monarchiam. Siquidem in eo potius vigeat Aristocratia, quam Monarchia.

Comparativa (sive specialis) est, qua dicitur à *μόν* & *ἀρχή*, κατ' ἐξοχλήν sic dicta. Ita ut sensus sit: Monarchiam esse summum in mundo imperium, sive tale Regnum, quod Majestate sua omnia reliqua Mundi Regna superet atque vincat, quasi solum & unicum, cui cætera velut capiti subesse cogantur. Omnia enim Regna cætera quotquot in Orbe exstiterunt, vel etiamnum exsistunt, ad Monarchiam, tanquam ad caput, referri debent.

II. DE MONARCHIÆ DEFINITIONE.

Si Monarchiam recte definire velimus, oportet nos distinguere inter Monarchiam Politicæ & Theologicæ acceptam.

Monarchia Politicæ vel generaliter accepta, definitur ab Aristotele in Politicis, quod sit Imperii forma ubi unus imperat omnibus. Et hanc sententiam Aristotelis Bodinus aliique sequuntur.

Monarchia vero Theologicæ vel specialiter accepta, est summum in Orbe imperium, à Deo ipso præfiguratum, & à Daniele Propheta ex Spiritus S. inspiratione explicatum, quod Deus præ cæteris Mundi regnis magna potestate armavit atque Majestate ornavit ut præ illis emineat. Vnde patet, quod, quando de IV Monarchiis loquimur, non sint illæ ex schola Aristotelis, sed Spiritus S. definiendæ. Ille namque Monarchiam accipit in sensu absoluto, non comparativo; sed perperam. Nam quando Monarchiæ numerantur & distinguuntur, non tam ad statum unius Regni, quam ad ipsam molem imperii sive ad supremam in toto Orbe potentiam respicimus; illamque Monarchiam κατ' ἐξοχλήν appellamus, quæ præcipuum & supremum est in orbe Regnum, Legibus constitutum, & armis viribusque ad tuendam disciplinam instructum, licet plures in eo simul imperent; uti, in Imperio Romano, tum ante, tum post divisionem, factum esse, historiæ docent. Hinc ipse Spiritus S.

IV Monarchias appellat *παμβασιλείας*, hoc est, catholica & universalia imperia, illisque totius Orbis dominium assignat.

De prima Monarchia hoc affirmat, quando Daniel Propheta c. 2. v. 37. Nabuchdonosorem (qui illo tempore Monarcha Babyloniorum erat) Regem Regum appellat, cui Deus cœli OMNIA, in quibus habitant filii hominum, in manus dederit, ac sub ejus dominia VNIVERSA constituerit. Et Dan. 4. v. 19. de eodem dicitur, potestatem ejus pervenisse in terminos VNIVERSÆ TERRÆ.

De secunda Monarchia Daniel c. 8. v. 4. inquit: Vidi ARIETEM (hoc est, Regem Persarum) cornibus ventilantem contra Occidentem, & contra Aquilonem, & contra Meridiem. OMNES bestiae non potuerunt resistere ei, neque liberari de manu ejus. Ita 2. Paral. 36. 32. de Cyro primo Monarchiæ Persicæ authore dicitur, quod Dominus Deus illi OMNIA REGNA TERRÆ dederit. Esdræ 1. v. 2.

De tertia Monarchia Dan. 2. v. 39. dicitur, quod imperatura sit VNIVERSÆ TERRÆ.

De quarta Monarchia Dan. 2. v. 40. exstat: OMNIA conteret atque comminuet. Luc. 2. v. 1: Exiit decretum à Cæsare Augusto, ut censeretur *πᾶσα οἰκουμένη*, hoc est, totus orbis. In quam sententiam etiam Petronius canit:

Orbem jam TOTVM Victor Romanus habebat.

Et Romanum Imperium *παμβασιλεία*, hoc est, catholicum sive universale imperium vocatur à Pompeio, versiculis aureo Victoriæ simulacro inscriptis, cum cœlitus illud tactum esset, dejectis alis. Natal. Com. in Mytholog. Et in lib. 4. Epigramm. Græcorum à Iohanne Brudæo Turo-nensi illustratorum. Edit. Basiliens. Anno 1549. pag. 487. ita legitur: *Εἰς ἄγαλμα νίκης ἄπτε-ρον ἐν Ρώμῃ, ἥς τὰ πτερὰ κεραυνῶ κατεφλέχθη, Πομπηίς.*

Ρώμῃ παμβασιλεία τὸν κλέειν ἔποτ' ὀλεῖται.

Νίκη γάρ σε φυγεῖν ἄπτερος ἔδύναται.

D V B I V M.

At dicat aliquis: Si IV Monarchiæ sunt catholica orbis Imperia; qui igitur sit, quod nullus unquam Monarcha omnibus Gentibus ac populis in Mundo imperasse legatur?

Quod nulla unquam Monarchia omnibus omnino Mundi partibus dominata sit; sicut neque hodierna Monarchia Romana omnibus Gentibus imperat; sed exiguis finibus circumscripta est: illud duplici de causa fieri dicendum est.

1. Propter perversum hominum ingenium: ut quidam Historici volunt, qui scribere haud verentur, hoc ipsum confusione ac perversitati humanæ tribuendum esse, quæ caput à Deo ordinatum non velit agnoscere.

2. Propter Mystrium: (quæ ratio nobis placet.) ut insinuetur, quod Deus atque Christus ejus sit Rex *παντοκράτωρ*. Præter Eum namque nihil infinitum agnoscimus, vel ratione *εἰσίας*, hoc est, essentiae; vel ratione *παρυσίας*, hoc est, præsentiæ; vel denique ratione *ἐξουσίας*, sive potentiae. Psal. 72. v. 8. Zach. 9. v. 10. Et hac de causa nullus unquam sub sole absolute catholicus Mundi Monarcha fuit.

Nam omnes Monarchiæ fatales suos terminos habuerunt, ultra quos progredi non potuerunt, ut omnes Reges agnoscant, se esse sub DEO; sicut Ioseph dicebat Gen. 50. v. 19. Sic PRIMA MONARCHIA CHALDÆORVM & ASSYRIORVM fatalem terminum habuit Hellepontum, angustum illud fretum inter Asiam & Europam prope Constantinopolin interjacens. Testatur hoc exemplum Semiramidis; de quo vide Diodor. Sicul. lib. 2. de rerum antiquit. c. 5.

SECUNDA MONARCHIA MEDORVM & PERSARVM, fatalem terminum habuit, non tantum *Hellespontum*, cum prima Monarchia communem; sed etiam versus Septentrionem terminus illi fatalis fuit *Tanais fluvius*, & *mons Caucasus*. Isque eidem cum MONARCHIA TERTIA GRÆCORVM communis fuit. Sic *Darius Hystaspis* & *Xerxes* *Hellespontum* transgressi, cum exercitu, re infecta, magnisque cladibus acceptis, intra fatales terminos revocati sunt; sicut testatur *Strigelius* in *Chron.* pag. 71. *Cyrus*, primus Monarchiæ Persicæ fundator, ad *Colchidem* à *Tomyri* *Massagetarum* Regina victus est. *Herodotus* lib. 1. *Darius Hystaspis*, contra *Scythas* profectus, re infecta domum est reversus. *Herodot.* lib. 1. Et notandum est, quod nullus Rex in Septentrionem altius ascenderit *Dario*, sed tamen ultra *Tanaim* fluvium non est progressus. *Alexander Magnus*, non irritatis feris gentibus Septentrionis, portas *Caspas*, ferratis repagulis obsecratas clausit, ut gentes *Scythicas* hoc pacto ob Asiæ aditu arceret. *Plutarchus* in *vita Alexandri*.

QUARTA denique MONARCHIA ROMANORVM, versus Orientem fatalem terminum habuit *Euphratem*. Quandocunque enim Romani ultra *Euphratem* progressi sunt, semper infelices fuerunt: sicut testantur exempla *Cari*, *Valeriani*, *Iuliani Apostatæ*, Imperatorum Romanorum; de quibus consulantur *Philippus Melanchth.* in *Chron.* lib. 3. pag. 193. *Cuspinianus* & *Flavius Vopiscus* in *vita Cari* Imperatoris p. 104. *Chytraeus* in *Iosua* fol. 67. Hunc transgressus

Crassus, ad *Euphratem*, *Natumque*, *Aquilasque*, suosque
Perdidit, & letho est ultimus ipse datus.

V S V S.

Discimus nos hinc: I. *Omnia regna mundi & Imperia esse periodica*; hoc est, Deum constituisse *ὄροφραίαν*: (uti *Paulus* in concione ad *Athenienses* habita *Act.* 17. inquit:) hoc est, constituisse metas & fines singulis imperiis, ultra quas metas & fines progredi haud poterunt. Confer. *Syst. nost. Polit.* l. 2. *Exercit.* 1. pag. 218.

II. *Solum Christi regnum esse æcumenicum*. Intellige non corporale, (quod *Christus* non habuit; quia regnum ejus de hoc Mundo non fuit, *Ioh.* 18. v. 36.) sed spirituale: quia ipse solus dominatur à mari usque ad mare & terminos terræ. *Psal.* 72. 8. *Psal.* 110. 2. *Zach.* 9. v. 10. Ac proinde omnes Mundi Reges ac Domini, fasces *Christo* sponte submittere, eumque Regem Regum & Dominum dominantium, sicut *Apoc.* 19. vocatur, imo Deum & Creatorem suum, agnoscere debebant.

III. DE MONARCHIARVM QUANTITATE.

Monarchiæ in prædicamento Quantitatis ratione Numeri, hoc est, Quotnam earum sint, considerantur. Vbi nos ductum *Scripturæ S.* sequuti dicimus, quatuor esse Monarchias; id quod ex duabus visionibus *Danielis* probamus.

In capite 2. quatuor Monarchiæ præfigurantur per Statuam à *Nabuchdonosore* in somnio visam, quæ in quatuor partes dividitur. 1. in caput aureum. 2. in pectus & brachia argentea. 3. in ventrem & femora aenea. 4. in tibias ferreas, pedesque ex parte tum ferreos, tum fictiles. Vbi diligenter notandum est, quod statua illa *Danielis* non sit considerata materialiter, hoc est, secundum materiæ diversitatem; sed formaliter, hoc est, secundum diversam partium corporis applicationem.

In cap. 7 eadem Monarchiæ præfigurantur per 4 distinctas Bestias. 1. Per *Leonem* alis aquilinis ornatum. 2. Per *Vrsū* carnivorū. 3. Per *Pardum* alatum, 4. Per Bestiam terrificam adspectuque horrendam.

IV. DE MONARCHIARVM RELATIONE,
vel ORDINE.

Monarchiæ in prædicamento Relationis considerantur ratione *Ordinis*. Qui talis est: 1. Est *Monarchia Chaldeorum* (Babyloniorum,) vel *Assyriorum*. 2. *Monarchia Medorum & Persarum*. 3. *Monarchia Græcorum*. 4. *Monarchia Romanorum*. De hisce in 4 libris (in nomine Iehovæ) acturi sumus.

Deus T. O. M. ingressum instruat, progressum dirigat, & egressum compleat, ad Nominis sui sacrosancti laudem & gloriam, meam multorumque hominum Salutem!

DE

III. DE MONARCHIARVM QVANTITATE.

D E

MONARCHIA PRIMA,

Quae est

CHALDAEORVM, (Babyloniorum,)

vel ASSYRIORVM.

LIBER I.

TRACTATIO GENERALIS.

PRÆCOGNITA.

I.

In generali Monarchiæ PRIMÆ tractatione sex veniunt notanda: I. Triplex Monarchia prima appellatio. II. Typica Monarchia I praefiguratio. III. Generalis ejus delineatio. IV. Monarchiarum primae Monarchia enumeratio. V. Genealogiarum ordinatio, sive Familiarum enumeratio. VI. Regia, vel habitatio.

II.

I. Triplex Monarchia prima appellatio.

Monarchia prima triplici nomine indigitatur.

I. Vocatur Monarchia BABYLONICA. Quia Nimrod Chami Nepos Regiam suam sedem in Babylone Chaldaë Metropoli posuit. Sicut patet ex Gen. 10. v. 10. Initium Regni ejus fuit BABEL, quæ ad confluentem Tigridis & Euphratis erat sita. Vnde Babylonia vocatur Terra NIMROD, qui primus Rex Babylonis fuit. Mich. 5. v. 6. & Reges prima Monarchia dicuntur Reges Babylonis. Sic Na-

buchdonosor, 2 Reg. 24. v. 1. Ier. 21. v. 2. 4. 7. 10. & Belsazar, Dan. 7. v. 1. Rex Babylonis vocatur. Esai. 13. v. 19. Babylon vocatur Decus Regnorum.

2. Vocatur Monarchia CHALDAEA, vel CHALDAICA, à Regione Chaldaea Orientali, in qua Babylon sedes regia erat sita, & in qua regione Reges Babylonici regnabant. Hinc Nabuchdonosor dicitur Rex Chaldaeorum. 2 Paral. 36. v. 6. 17. & Esdra 5. v. 12. composito nomine (NB) idem vocatur Rex Babylonius Chaldaeus. Esaiæ 13. v. 19. Babylon vocatur Decus Regnorum & Gloria Majestatis CHALDAEORVM.

3. Vocatur Monarchia ASSYRIACA, vel ASSYRIORVM, ab Assur filio Semi, qui Regnum Assyriæ primus fundavit, & Monarchiam à Chaldaeis ad Assyrios, & sic à familia Chami ad stirpem Semi transtulit. Nam Assyrii à Semi filio, nempe Assur, descendunt. Hinc Assyria vocatur Terra Assur, Mich. 5. v. 6. Et Reges prima Monarchia, ut Phul, 2 Reg. 15. v. 19. Tiglatphalassar, 2 Reg. 16. 7. Salmanassar, 2 Reg. 17. 3. Sennacherib, 2 Reg. 18. 13. qui & Sargon, Esai. 20. v. 1. & Nabuchdonosor, Iudith 1. v. 5. Reges Assyriorum appellantur.

III.

II. *Typica Monarchia primæ præfiguratio.*

Monarchia prima Chaldaeorum vel Assyriorum in duplici visione apud Daniele Prophetam præfiguratur. In visione prima, quæ describitur in cap. 2. per CAPUT AVREUM. In visione secunda, quæ describitur in cap. 7. per LEONEM ALIS AQUILINIS ORNATVM adumbratur.

IV.

Explicatio prioris Visionis.

In priori visione Monarchia prima comparatur CAPITI AVREO, quintuplici de causa.

1. *Propter dignitatem & eminentiam.* Sicut enim caput in corpore humano est summum & honoratissimum membrum; quippe primo & summo loco positum: ita quoque Monarchia Chaldaica inter quatuor Mundi Monarchias, uti prima, ita quoque dignissima & honoratissima fuit. Huc pertinet insignis locus ex *Esa.* 13. v. 19. in quo vocatur *Babylon DECUS REGNORVM & GLORIA MAJESTATIS Chaldaorum.*

2. *Propter sapientiam.* Sicut caput est arx Sapientia; quippe in quo ingenium, iudicium & memoria sedem sibi fixerunt: ita Monarchia Chaldaica cæteris omnibus sapientiâ antecelluit. Nam in Chaldaea non modò arrium humanarum, *Dan.* 1. v. 20. & c. 4. v. 2. & 27. sed etiam divinarum sapientia tradita fuit: uti ex *Dan.* 2. v. 48. colligitur. Ibi namque legimus, quod Daniel à Nabuchodonosore Magno Magistratus sive Scholarcha super cunctos sapientes Babylonis constitutus sit. Quare ipse veram religionem in regno Babylonico plantavit. Et cap. 2. v. 44. ipse Regi Babylonico discretè vaticinatur de Regno cæli venturo, quod in æternum duraturum sit. Hinc dicendum, quod Magi, qui incunabula Christi inquisiverunt, *Matth.* 2. non ex lumine naturæ, (hoc est, ex stellæ novæ apparitione, quod impossibile, *1 Cor.* 2. v. 6.) sed potius ex lumine gratiæ, sive ex Spiritus S. inspiratione Christum agnoverint. Quia Daniel Prophetæ doctrinam de Messia quibusdam Magis instillavit: ut nullum sit dubium, quin seminaria quædam doctrinæ cælestis in schola Magorum manserint. Confer *Dn. D. Chemn. Harmon. Evangelic. cap.* 10. p. 212.

Huc etiam pertinet, quod *Iustinus Martyr* in *paranesi ad Gracos de Chaldaeis* scribit: Consulente quodam oraculum Ethnicum, quinam unquam ex-

stiterint verè pii & religiosi homines, tale responsum illi dedit:

Μᾶνοι Χαλδαῖοι σοφίην λάχον, ἥδ' ἄρ' Ἐβραῖοι,
 Ἀυτογένητον ἀνακτὸς σεβαστέρμοι Θεὸν ἀγνώς.

Id est:

Solus Chaldaus sapit, & Iudæus Apella,

Per se existentem Regemque Deumque colentes.

Quod tamen nos potissimum de Merodachi, Nabuchdonosoris, & Evilmerodachi temporibus intelligendum esse statuimus.

3. *Propter opulentiam.* Quia hæc Monarchia reliquis opulentior, ac præsertim auri abundantior fuit; sicut ex *Dan.* 3. v. 1. *Esaia* 13. v. 17. patet. Vnde etiam *Babylon AVREA*, hoc est, auri ditissima, dicta fuit, *Esa.* 14. v. 4. Quoniam à finitimis regnis & gentibus omnibus tributum auri accepit. (Ita namque vocem Ebræam דִּבְחָבִי *dehabbi* Rabbi David, item Chaldæi, Syri & Arabes expouunt.)

4. *Propter integritatem & vitam innocentiam,* quæ in ea major fuit, quàm posterioribus seculis. Tunc namque ætas verè aurea fuit, cui argentea, & huic postea ænea, & huic denique ferrea successit.

5. *Propter clementiam.* Quia licet etiam in hac Monarchia prima immanis tyrannis atque idololatria grassata sit, tamen tolerabilior populi DEI status sub hac Monarchia, quàm sub aliis, fuit. Idcirco caput aureum appellatur, non in sensu absoluto, sed comparativo.

V.

Explicatio posterioris Visionis.

In secunda visione (quæ exstat *Dan.* 7. v. 4.) Monarchia prima comparatur Leoni alis aquilinis ornato. Quo duplex Monarchiæ primæ adumbratur Status.

PRIMO: *Status exaltationis*; hoc est, quando in summo flore atque vigore fuit: illeque duplici similitudine depingitur.

Nam 1. Monarchia prima comparatur LEONI. Quia sicut Leo est omnium animalium animal generosissimum, animosissimum atque robustissimum, adeoque Rex animalium; simul tamen est atrox, atque ferox: Ita etiam Monarchia prima reliquis Monarchiis antecelluit, ob Monarchas generosos heroicæque animi magnitudine atque invictæ robore præditos: quales fuerunt Nimrodus, Ninus, Semiramis, Merodachus, Nabuchdonosor, &c. in quibus tamen magna mixtura virtutum & vitiorum, nempe libidinis & crudelitatis fuit, adeo ut non immerito *Leones* appellentur. Quo titulo *Nabuchdonosorem* & *Chaldaos* insignit Prophetæ *Esaia*

Esaias c. 5. v. 29. Rugitus ejus ut immanis Leonis: rugiet ut juvenes Leones, & fremet, & prehendet prædam, salvamque deportabit; & nemo eripiet. Et *Jeremias c. 4. v. 7.* Ascendet Leo ex vepreto suo, & Interfector Gentium proficiscitur: prodit è loco suo, ut exponat terram tuam desolationi, & civitates tuæ destruantur, & nemo inhabitet.

VI.

II. Deinde Leoni isti ALÆ AQUILINÆ tribuuntur. Quæ similitudo ἀλῶν exponi potest.

1. In bonam partem. Sic Leoni Babylonico ALÆ AQUILINÆ tribuuntur propter celerrimam regnorum acquisitionem & subjugationem. Quia Monarchæ primi regni, præsertim autem Nabuchdonosor, in dilatando imperio & subjugandis diversis populis atque gentibus, adeò alacres atque veloces fuerunt, ut victoriis quasi volârint. Nam ita *Jeremias c. 48. v. 40.* de Nabuchdonosore in persona Dei inquit: Ecce similis Aquila involabit, pandetque alas suas in Moabum. *Ezechiel. c. 17. v. 3.* Sic ait Dominus Iehova: Aquila quædam maxima, magna alis, alatissima, plena plumis, cui species artificiosissima, veniens ad Libanum desumpsit calamum summi cedri. Similiter *Habacuc c. 1. v. 7. 8. 9.* de Militibus & exercitu ejus Regis ita scribit. Ego (inquit Deus) suscitabo Chaldaos, gentem amaram & velocem, ambulantem super latitudinem terræ, ut possideat tabernacula non sua. Horribilis & terribilis est, leviores pardis equi ejus, & velociores lupis vespertinis: Equi ejus volabunt, quasi Aquila festinans ad comedendum.

2. In malam partem. Sic Leoni Babylonico ALÆ DVÆ tribuuntur propter superbam Regnorum duorum administrationem. Quia per duas alas Leonis duo Regna denotantur, nempe Babylonicum & Assyriacum: in illo Metropolis Babylon; in hoc verò Ninive erat. Quæ duo Regna initio uni Monarchæ parebant, & conjunctim ab eo reggebantur, usque ad tempus Sardanapali, quo prima illorum divisio est facta. Verum propter duas illas alas, hoc est, propter duo illa, quæ conjunctim gubernabant Regna potentissima, Monarchæ isti Leoni cristas erigebant. Nam statim in textu additur; quòd Bestia alis è terra sublata sit, hoc est, quòd supra communem hominum sortem sese elevârint, & os in cælum ponere voluerint. *Psal. 73.* Sicut enim Aquila omnium altissimè volat; nec reverita solem, contumaci constantique acie in ipsum contuetur: ita Reges illi tantà erant superbiâ, ut Deum contemnerent, seque pro Deo adorari vellent; sicut de Nabuchdonosore *Esaias scribit cap. 14. v. 13. 14.* quòd dixerit: Adscen-

dam super cælum, super astra exaltabo solium meum: similis ero Altissimo.

VII.

SECUNDO: Status Humiliationis; hoc est quando in declinatione & decremento fuit. Illeque similiter duos gradus comprehendit.

1. Primò namque ALÆ, quibus hæc Bestia è terra efferebatur, ei sunt evulsæ. Hæc verba dupliciter exponi possunt: vel de Rege, vel de Regno ipso.

Si de REGE accipiuntur; tum vaticinium hoc accommodari potest vel ad Nabuchdonosorem, vel ad nepotem ejus Belsazarem. Quando accommodantur ad Nabuchdonosorem; tum dicendum est, quòd alæ ei sint evulsæ, hoc est, Nabuchdonosori, quando ille Regno suo privatus, per septennium cum bestiis terræ in sylvis oberrare coactus est: tum sanè alæ superbiæ ei ita sunt decussæ, depressæ atque contusæ, ut in bestiam mutatus fuerit; sicut *Dan. 4. v. 30.* legitur. Quando verò hæc verba accommodantur ad Belsazarem; tum sanè alæ ei sunt evulsæ, quando aquilina illa alacritas, & velocitas, quâ se antea supra communem aliorum hominum sortem extollebat, est depressa atque in terram prostrata, alacritate mutatâ in segnitiam, & velocitate in cunctationem, adeò ut ipse cum Ducibus atque militibus suis, contra Cyrum, urbem obsidione cingentem, ne egredi quidem extra mœnia ausi fuerint; sicut *Xenoph. lib. 7. de padia Cyri* scribit.

Sin verò hæc verba accipiuntur de REGNO; tum hic sensus est, quòd Regno Babylonico alæ sint evulsæ, hoc est, quòd illud omni eminentiâ, potentiâ atque opulentiâ spoliatum atque exutum sit, cum fatalis ejus periodus advenisset: idque factum est πῆρας, vel principaliter, à Deo supremo Mundi Iudice, qui transfert Regna, *Dan. 2. v. 21. Dan. 4. 22.* ob peccata Regum atque subditorum, *Dan. 5. 25.* δούρειας verò, vel ministerialiter, per Darium atque Cyrum, ita ut Medorum atque Persarum dominationi parere, iisque servire coactus sit.

VIII.

II. Deinde: Bestia in pedes velut homo stare coacta est, & cor hominis datum est illi, *Dan. 7. vers. 4.*

Hæc verba ἀλῶν explicari possunt:

1. PARTICULARITER de quibusdam Regibus Babylonicis, qui antea velut alis aquilinis in aëre volitantes, aliosque infra se spernentes, postea justo Dei judicio depressi ad humanam sortem redacti sunt. Exempla habemus in Sennacherib, qui

corde suo alta spirabat, & supra ipsum Deum sese efferebat: sed postea cor ei humanum est datum, quando à propriis filiis in templo Nisroch immania inter sacra interfectus, hominem mortalem se esse didicit. Vnde in templo Ægyptio ei monumentum est erectum cum hac inscriptione:

Εἰς ἐμὲ τίς ὀργάν, ὁσεὶς ἐστίν.

hoc est:

Quisquis me intuetur, pietatem veneretur.

Vide 4 Reg. 19. v. 36. 37. Esai. 37. v. 37. 38. Similiter in Nabuchodonosore, qui etiam habebat cor leoninum, hoc est, animosum & superbum, atque alis aquilinis in cœlum subvolare præsumebat. Dan. 4. v. 27. Postea alæ ei sunt evulsæ, hoc est, ipse propter superbiam mente captus, regnoque privatus & ex hominum societate ejectus, per septem annos bestiarum quadrupedantium ingressu, victu & habitatione est usus. Sed evoluta septennio cum poenitentiam ageret, summamque Dei altissimi potentiam agnosceret, *super pedes velut homo stetit, & cor hominis ei datum est*, hoc est, post castigationem divinam didicit sapere, atque agnovit, se hominem fragilem & mortalem esse, nec quasi Aquilam in cœlum volare debuisse. Quo facto humanam figuram, rationem & incessum, regnumque recepit.

2. UNIVERSALITER. Sic tūc de Belsazare, tūc de toto Regno intelligendum est. Belsazar enim cor leoninum, hoc est, tumidum, ferox atque superbum habebat, & alis aquilinis in cœlum subvolare cogitabat, quando in convivio magnifico, quod optimatibus, uxoribus & concubinis apparaverat, vasa aurea & argentea, quæ Nabuchodonosor pater (hoc est, avus ejus) è templo Ierosolymitano asportaverat, afferri mandabat, atque ex iis cum Optimatibus & Vxoribus suis bibebat, Deum Israël contemnebat, & contra Deos suos fictitios laudabat. Sed cum in illâ horâ apparerent digiti, quasi manus hominis scribentis contra candelabrum, in superficie parietis aulæ, & Rex articulos manus scribentis aspiceret; Dan. 5. v. 3. 4. 5. tunc facies Regis commutata est, & cogitationes ejus conturbabant eum, & compages renum ejus solvebantur, & genua ejus ad se invicem collidebantur. Ibid.

v. 6. Ita ille, qui velut Aquila in cœlum volare cogitabat, quasi *homo super pedes stare coactus est*, & cor, quod ante à leoninum, ei est ademptum, & cor hominis datum, alæque aquilina ei prorsus sunt evulsæ à Dario Medo atque Cyro. Nam eâ ipsâ nocte Babylon à Cyro est capta, ipseque à duobus Cyri Præfectis Gobrya & Gadata interfectus est. v. 30.

Similiter etiam subditi ejus, mores Regis sui perperam æmulabantur, (juxta tritum illud sermone vulgi proverbium: Qualis Rex, tales subditi) & superbissimi erant, *instar Leonis, alis aquilinis volare satagentes*; quia omnes gentes terræ præ se contemnebant, seque solos præ omnibus mortalibus sapientiâ, prudentiâ atque potentiâ pollere putabant, sicut Esai. 47. v. 10. de Babyloniis dicitur: *Sapientia tua, & scientia tua decepit te. Et dixisti in corde tuo: Ego sum, & præter me non est altera. Sed & illis ALÆ AQUILINÆ sunt evulsæ, & velut HOMINES pedibus suis super terram stare sunt coacti, COR LEONINYM illis ademptum, & contra COR HOMINIS eis datum*, hoc est, ad communem hominum sortem sunt redacti, ut non amplius essent similes Leoni, sed homines privati omnibus viribus atque potentiâ suâ spoliati. Deinde COR HOMINIS DATVM EST EIS. hoc est, Babylonii loco excelsi illius animi, quo antea, velut Leo, ferociebant atque superbiebant, animum abjectum timidumque induerunt, non secus atque vulgi animus coram Magnatibus abjectus est, factique sunt quasi quilibet privatus; sicut Xenophon lib. 7. de Cyropadia scribit. Nam Cyrus Babyloniis demandavit, ut arma traderent, terram colerent, tributaque persolverent, atque his obsequerentur, quibus singuli eorum dati essent: quibus etiam iussit, ut Persas atque Medos tanquam Dominos suos salutarent. Quin etiam constituit Cyrus Babylone præsidiorum satis, utque mercedem illis darent, imperavit Babyloniis; quippe quos vellet maximè imbelles & effeminatos reddere, quò & humillimi & maximè subjecti essent. Hoc sanè erat cogere ut in pedes starent, hoc est, ut velut homo privatus, & unus aliquis de plebe, servire & ministrare discerent.

III. Artificiofa Monarchia prima *οικαρχαφια* sive delineatio.

I. *Ortus*. In quo *Dynastia* I. viguit; qua Monarchia I. fundatio facta est à Nimrodo; uti dicitur Gen. 10. v. 9. 10. Anno M. 1788. juxta Bucholtz. Chron. p. 3.

Mo-
nar-
chia
pri-
ma
tres
sunt
Gra-
dus:

II. Pro-
gres-
sus. In
hoc
tres
Dyna-
stia
notan-
da
sunt:

Dynastia II. In hac Mo-
narchia I. amplificatio,
hoc est, utriusque Re-
gni Chaldaici & Assy-
riaci conjunctio facta
est,

vel à Belo primo Assyriorum Rege, juxta *Africanum*; qui an-
no 29 Regni sui, devictis Babylonis, *αζιων* Monarchia ad
Assyrios transtulit, atque ita utrumque Regnum conjunxit.
vel à Nino, juxta *Iustinum*, qui Niniven, in Assyria sitam,
Regiam suam esse voluit, primò ab *Assure* ædificatam, &
deinde à Nino magnifice amplificatam. Hæc utriusque Re-
gni conjunctio duravit usque ad Sardanapalum.

Dynastia III. In hac
facta est Monarchia I.
disjunctio vel divisio.

1. *Quando facta?* Post occasum Sardanapali; qui, obsessus à
Præfectis suis, salute desperatâ, in pyra se ipsum combussit.
2. *A quibus?* A
Præfectis ejus, { *Arbace*. Hic Regnum Medicum tenuit, & Ec-
batanam sedem Regiam suam esse voluit.
Belocho. Hic regnum Babylonicum & Assy-
riacum occupavit.

Dynastia IV. In hac
facta est Monar-
chia reparatio, h. e.
nova utriusque regni
Babylonici & Assy-
riaci conjunctio.

1. *Quando facta?* Post interfectum Sennacheribum, anno M. 3229.
juxta quosdam à *Nabonassare*, à quo celeberrima illa
æra Chaldaeorum originem ducit; teste *Iosepho* l. 10.
2. *A quo?* juxta alios, à *Merodacho* Præfecto Babylonie, qui si-
lium Sennacheribi Assarhaddonem Regem Assyrio-
rum vicit, & totum Assyriorum Regnum Babylónico
adjunxit; teste *Sleidano lib de 4. Monarchiis*.

III. *Egressus*. Hic
notanda Monar-
chia everfio,

Quando,
& à quo
facta?

Monarchia I, quæ à Nimrodo est fundata A. M. 1788, everfa est
in Belsazare ultimo Babyloniorum Rege, à Dario Medorum,
& Cyro Persarum Rege, A. M. 3434. Stetit 1646. annis.

X.

IV. *Catalogus sive ordinata omnium Re-
gum prima Monarchia enumeratio.*

1. Nimrod.	22. Lamprides.
2. Belus.	23. Sofares.
3. Ninus.	24. Lampares.
4. Semiramis.	25. Pannias.
5. Ninyas. (<i>Zameis</i> .)	26. Sofarmus.
6. Arius.	27. Mitræus.
7. Aralius.	28. Tautanes.
8. Baleus I. (<i>Xerxes</i> .)	29. Teutæus.
9. Armathrites. (<i>Armamithres</i> .)	30. Tinæus.
10. Belochus I. cognomento <i>Priscus</i> .	31. Dercilus.
11. Baleus II.	32. Eupales. (<i>Eucpacmes</i> .)
12. Altadas. (<i>Sethus</i> .)	33. Laosthenes.
13. Mamitus.	34. Pyrrithidas.
14. Mancaleus.	35. Ophrataus.
15. Sphærus.	36. Ophraganeus. (<i>Epacheres</i> .)
16. Mamelus.	37. Ascrázapes. (<i>Acracarnes</i> .)
17. Sparetus.	38. Sardanapalus. (<i>Tonosconcoleros</i> .)
18. Ascatades.	39. Belochus. (<i>Phul-Belochus</i> .)
19. Amyntas.	40. Phul-Affar. (<i>Tiglat-Philassar</i> .)
20. Belochus II.	41. Salmanassar. (<i>Nabonassar</i> .)
21. Bellopare. (<i>Balatores</i> .)	42. Sennacherib. (<i>Sargon</i> .)
	43. Assarhaddon.
	44. Merodachus. (<i>Merodachus-Baladan. Mardo-</i>
<i>compad</i> .)
	45. Ben-Merodachus.

46. Nabuchdonosor I. (*Nabulassar vel Nabopolassar.*)
 47. Nabuchdonosor II. cognomento *Magnus.*
 48. Evil-merodach.
 49. Belsazar.

XI.

V. *Genealogia Monarcharum Babylonico-
rum & Assyriorum consignatio.*

I. NIMRODVS.

I.

FAMILIA BELI.

2. BELVS vel Assur.
 3. Ninus.
 4. Vxor Semiramis.
 5. Ninyas.
 6. Arius.
 7. Aralius.
 8. Baleus I.
 9. Armatrites.
 10. Belochus I.
 11. Baleus II.
 12. Altadas.
 13. Mamitus.
 14. Mancaleus.
 15. Sphærus.
 16. Mamelus.
 17. Sparetus.
 18. Ascatades.
 19. Amyntas.
 20. Belochus II.
 21. Bellopares.
 22. Lamprides.
 23. Sofares.
 24. Lampares.
 25. Pannias.
 26. Sofarmus.
 27. Mitreus.
 28. Tautanes.

29. Teutæus.
 30. Tinæus.
 31. Dercilus.
 32. Eupales.
 33. Laothenes.
 34. Pyrithidias.
 35. Ophratæus.
 36. Ophraganeus.
 37. Ascrazapes.
 38. Sardanapalus.

II.

FAMILIA PHVL-BELOCHI.

39. PHVL-BELOCHVS.
 40. PHVL-ASSAR. (*Tiglat-Philassar.*)
 41. SALMANASSAR.
 42. SENNACHERIBVS.

43. ASSARHADDON. Adramelechus. Sarassar.

III.

FAMILIA MERODACHI.

44. MERODACHVS.
 45. BEN-MERODACHVS.
 46. NABUCHDONOSOR I.
 47. NABUCHDONOSOR II. cognomento
Magnus.
 48. EVIL-MERODACHVS.
 49. BELSAZAR. Regassar. Labassardachus.

XII.

VI. *Distincta Monarcharum regia,
sive habitatio.*

Ex eo tempore, quo Ninus Niniven condidit, duæ distinctæ fuerunt in Monarchia I regię: una in urbe *Babylon*, altera in *Ninive*. Monarchæ autem diversi, pro cuiusque indole, modò illam, modò hanc Regiam incolebant; quod notatu est dignissimum.

- In Dynastia { I. Nimrod & Belus Regiâ usi sunt Babylone.
 { *Ninus* Ninive à se condita Regiâ usus est.
 II. { *Semiramis* { initiò Ninive } Regiâ usa est.
 { postea Babylone }
 { *Ninyas* { Babylone aliquamdiu remansit: postea Niniven repetiit.
 { Idem exemplum omnes successores ejus usque ad Sardanapalum sequuti sunt.
 III. Ninive regia sedes permanfit à Sardanapalo usque ad Assarhaddonem, qui victus est à Merodacho præfecto Babyloniæ.
 IV. Merodachus, expulso Assarhaddone, vel patriæ amore quodam, vel quòd minus Assyriis fideret, Babylonem prætulit, eaque Regiâ usus est.
 Et hac de causa Reges è Nini & Phulbelochi stirpe, Assyrii; è Merodachi verò profati, Babylonii nuncupantur: licet etiam Phulbelochus gente Chaldaus fuerit.

TRACTATIO SPECIALIS.

DYNASTIA PRIMA.

MONARCHA I.

NIMROD.

I.

I N *ἡρώων γεωγραφία* Nimrodi tria sunt notanda: 1. Ortus. II. Progressus. III. Egressus.

II.

SECTIO I.

I. DE ORTV.

1. GENERATIO. *Nimrodus* fuit *filius Chusi*, nepos *impii Chami*, pronepos *Noa*. *Gen.* 10. v. 8. Quod autem *Moses* illum non inter reliquos *Chusi* filios, v. 7. enumeratos; sed v. 8. seorsim ponit: illud factum vel propter generationem ejus diversam, quod forsan illegitimus fuerit, vel, quod verius, propter ejus *ἰσχυρὸν* & excellentiam; quod videlicet res magnas atque præclaras præ fratribus suis gesserit. Nam Monarchiæ, siue summa in Mundo imperia, originem ab eo traxerunt. Confer *D. Augustin. lib. 17. de Civitate Dei cap. 2.*

III.

2. APPELLATIO. Circa appellationem *Nimrod* tria veniunt notanda.

Primo, *ἡμωνυμία*. Vox *NIMROD* quater in *Bibliis* legitur, sed in sensu diverso. Nam *ter* legitur *ἡμωνυμία*. Et sic est nomen proprium *Nimrodi*, de quo hoc loco agimus. Semel usurpatur *τοπικῶς*. Et sic est nomen regionis atque urbis. Ita usurpatur *Mich.* 5. v. 6. *Pascent in gladio* (hoc est, depascent, depopulabuntur) *Terram Assur* (hoc est, *Niniven*, ab *Assure* filio *Semi* ædificatam. *Gen.* 10. v. 11.) & *TERRAM NIMROD* in lanceis ejus. Hic *נִמְרוֹד אֶרֶץ* *arex Nimrod*, *Terra Nimrod*, hoc est, *Nimrodica*, significat urbem *Babylonem*, à qua postea tota regio dicta est *Babylonia*.

IV.

Secundo, *πολυωνυμία*. *Nimrod* fuit *πολυώνυμος*. Ebraicè dicitur *נִמְרוֹד* *Nimrod*. *LXX* *Νεμροδ*, vel *Νεμροδ* (ut quædam exemplaria Græca habent.) Latine *Nimrodus*, vel *Nemrodus*. *Aventinus* in *Anal. Bojoar.* p. 8. legit: *Nymbrothius*. *Berosus* libro 4. vocat *Nimbrodum*, & *Babylonia Saturnum primum* (quod videtur *Regum Babylonicorum* cognomen fuisse) patrem *Iovis Beli* prisci, & avum

Nini, &c. Similiter etiam *Cedrenus* testatur, quod *Nimrod Saturni*, aliàs etiam *Orionis* nomine appellatus sit.

V.

Tertio, *ἔτυμολογία* hujus nominis est gemina: *Ebraea* & *Germanica*.

1. *Ebraea*. Sic *Nimrod* *נִמְרוֹד* *Politice* dicitur à *נִמְ* *mar*, amarus, & *רוד* *radah*, dominatus est, quasi dicatur, amarus Dominator: quoniam amarus, hoc est, tyrannicum erga subditos gessit Imperium. Vel *Ecclesiasticè* dicitur à *מָרַד* *marad*, quod Græcis est *ἀπειραιῖν*, rebellare, deficere. (Nun est formativum Nominis.) Quoniam à vera religione ad idololatriam defecit, & cultum divinum nefariè oppugnavit. Quare in hoc sensu *Nimrod* idem est atque *Apostata*, cui abtruniger. *Nimrod* namque factus est rebellis, & mundum rebellem fecit. *Jonathan ben Uzziel* ad nomen *Nimrodi* alludens ait, illum fuisse *Merodat*; quod Tyrannum & Apostatam denotat.

2. *Germanica*. Sic quidam viri docti in *Germanico* hujus vocis etymo luserunt, dicentes, quod *Nimrod* dicatur, quasi *Nim-brod*; vel *Νεμροδ*, quasi dicatur, *Nem-brod*: quia pauperibus panem è faucibus eripiat. Confer *Dresser. Millen.* 11. p. 101. Quidam eum vocant *Nimrod*, quasi dicat *Nimmer roth*/ hoc est, quod absque pudore atque rubore fecerit, quicquid ei placuerit. *Herberg. in postill.* Verùm hæc potius est ficta lepidave allusio, quàm vera notatio.

SECTIO II.

II. DE PROGRESSV.

VI.

In progressu notanda est *Nimrodi vita*, eaque gemina: 1. *Privata*, 2. *Publica*.

VII.

VITA PRIVATA.

Nimrod à *Mose* vocatur *נִמְרוֹד* *Gibbor*. Hæc vox *גִּבּוֹר* accipi potest. 1. *De corporis quantitate*. Sicut *LXX* reddiderunt: *Fuit Gigas*, hoc est, vastæ molis homo, qui vulgò *Gigas* appellatur. Secundum horum igitur opinionem statuendum est, formam corporis ejus reliquis hominum corporibus

busfuisse majorem, augustiorem & robustiorem. *Chronicon Thuringiacum* MSS. duodecim ulnis longum eum fuisse fabulatur. Simile est figmentum fictitii Methodii, quod narrat *Hist. Scholast. lib. Gen. c. 37.* Nimrodum fuisse Gigantem 10 cubitorum. Confer *Perer. in Gen. p. 402. 2. De corporis qualitate*, hoc est, de virium corporis abusu, quod videlicet illis abusus fuerit ad ferociam, atque venandi studio in primis annis deditus, literas humaniores nihil curarit. Siquidem efferus & tyrannus fuit. Contra:

— didicisse fideliter artes
Emollit mores, nec sinit esse feros.

VIII.

VITA PUBLICA.

Quod vitam Nimrodi publicam attinet, notanda sunt *Acta* ejus triplicia: 1. *Politica.* 2. *Ecclesiastica.* 3. *Oeconomica.*

IX.

1. ACTA POLITICA.

Nimrod persona politica fuit, & primus in orbe Monarcha. Ejus autem *acta politica* sunt duplicia: *Togata*, & *Bellica.*

X.

Acta Togata.

Acta Togata concernunt Imperium ejus. Circa quod tria veniunt considerata: 1. *Imperii ortus* atque *modus.* 2. *Tempus.* 3. *Locus.*

XI.

1. *IMPERII ORTVS.* Moses *Gen. 10. v. 8.* 9. *Nimrod cepit* *וַיִּבֶן* *potens esse in terra, & erat robustus venator coram Domino.*

XII.

Hæc verba bifariam intelligi possunt.

Primò, *IN MALVM.* Sic quidam dicunt, quod *Nimrod fuerit Tyrannus*, hoc est, cœperit tyrannicè alios opprimere atque in suam potestatem redigere. Hactenus enim Noah, ejusque posterii, per singulas familias placidè gubernaverant alii alios, nec de stabiliendâ aut per vim acquirendâ in alios potentiâ laboraverant: Hic autem primus imperium in plures violentum affectavit atque usurpavit.

In hac sententiâ plerique sunt *Theologi*, & *Ecclesiæ Doctores.* Hieronymus in *quæst. Ebraic. Gen.* ita scribit: *Nimrod arripuit insuetam primus in populo tyrannidem.* Chrysostomus *homil. 29.* Abusus est *Nimrod naturæ privilegiis*, novum servitutis

modum invenit, & Princeps atque Rex fieri attentavit. *Philo* quoque in libro de Gigantibus, *Nimrodum* *δυναστος* accusat, indeque nomen factum illi esse affirmat. *Marad* enim est deficere. Similiter *Jonathan ben Vziel* ad nomen Nimrodi alludens, ait illum fuisse *Merodat*, quod & Apostatam & Tyrannum denotat. Ita etiam *Jonathan in Targum* explicat, quando inquit: Hic fuit Heros rebellis coram *Iehovah*; propterea dictum est: *A diebus creati mundi non existit velut Nimrod, potens in venatione, & rebellis coram Domino.*

Deinde, *IN BONVM* à quibusdam accipiuntur illa verba: *Fuit potens venator coram Domino*, vel, ut in textu Ebræo est, *in conspectu Domini*: hoc est, Dei jussu atque mandato certam Politicæ formam sive Monarchiam primam instituit, & Leges honestas præscripsit, hominesque in officio continuit, ad tuendam Remp. & Ecclesiam, adeoque ad Dei gloriam.

Verùm hanc sententiam quidam refutant; qui *Nimrodum simpliciter Tyrannum appellant.* Illudque probant I. *EX NOMINE.* Quia dicatur *Nimrod*, quod nomen Apostatam, rebellem, seditiosum defectorem notat. Vide §. 5. II. *EX PERIPHRASTICA NIMRODI DESCRIPTIONE.* Quia fuit *וַיִּבֶן גִּבּוֹר זַאֲדִיד* *gibbor zaid*, fortis venator: quo elogio persecutores atque oppressores insigniri in scripturis solent. Metaphora à feris desumpta *Thren. 3. v. 51.* Venando venati sunt me velut avem inimici mei immeritò. *Ierem. 16. v. 16.* Mittam Venatores multos, & venabuntur eos in omni monte. *Ezech. 32. v. 30.* Ibi Principes Aquilonis omnes (hostes populi Dei, Duces atque satrapæ Babylonici) & universi Venatores. Ita etiam *Nimrod Venator hominum* dicitur, quod nempe homines vel trucidatos, vel sub jugum missos, violenter oppresserit; sicut venatores solent feras captas interficere, vel vivas loris constringere. III. *EX TURRIVM ATQUE MVNITIONVM EDIFICATIONE*, cujus finis, ut haberet præsidium suæ tyrannidis, è quo genus humanum impugnare, & cujus altitudine ac robore omnem inimicorum insultum excipere atque reprimere posset. IV. *EX REGIA SEDE.* Principium regni ejus fuit Babel, dicit Moses, *Gen. 10. v. 10.* Quare procul dubio Turris Babylonice extruendæ author fuit. Et hæc sunt rationes, quibus inducti quidam Theologi imperium Nimrodi non laudandum existimant.

XIII.

Επιμελειαι.

Verùm nos distinguimus inter ipsam potestatem, & po-

& potestatis acquisitionem atque usurpationem. Ipsa potestas Nimrodica regia fuit à Deo: quia omnis potestas est à Deo. Rom. 13. v. 1. & ille solus Regna constituit atque transfert. Dan. 2. v. 21. Deus imperia in Mundo constituit, gladioque armavit, ad defensionem bonorum & coercitionem malorum. Si namque mali non reprimerentur, sed in aliorum corpora atque bona pro lubitu & impune grassarentur; nulla honesta hominum societas salva manere posset. Quare cum multitudo hominum cresceret, patriæque authoritas ob malitiam invalescentem vilesceret, Deus hoc novo consilio societatem humanam munivit; videlicet, excitato Duce, qui armis populos coerceret, ne latrocinia grassarentur, sed ad pœnas improbi vi pertraherentur. Quare Nimrod memor gladii, abavo suo Noë divinitus concessi, reprobos & contumaces pœnis coercendos, ac proinde regnum armis constituere cœpit. Vnde etiam Nimrod dictus est, hoc est, amarus Dominator. Quia hæc Imperii Monarchici forma fuit terribilior, quam antea paterna authoritas atque potestas. Et dicitur *Venator coram Domino*. Quia & feras & latrones cepit, atque à Deo robore atque successibus armatus est, ut durabilem imperii formam legibus, judiciis, atque præsiidiis constituere, fontesque ad pœnas vi pertrahere posset. Verum Nimrod potestate divinitus accepta abusus est contra Deum, uti ex structura turris Babylonice patet, Gen. 11. v. 3. 4. atque contra homines, quos instar venatoris violenter tractavit, atque in potestatem suam tyrannicè redegit. Quo facto Diabolus humani generis hostis æmulusque Magistratum velut sanctam bonamque Dei ordinationem turbare, hominibusque exosam reddere sategit. Vnde paret, quod Nimrodus non fuerit Tyrannus, ratione tituli, sed ratione Exercitii; uti Politici loquuntur.

XIV.

2. IMPERII TEMPVS. Initium Monarchiæ Babylonice à Chronologis diversis diversum statuitur.

Ab orbe condito	1788. juxta Lutherum, Bucholzerum in Chronol. p. 3. Dressl. in Millen. 11. p. 100.
	1789. juxta Eliam Reusn. in Chron. p. 181.
Cœpit Anno	1718. juxta Sethum Calvisium in Chronol. p. 5. & D. Helvicum in Chron.
	131. juxta Berosum lib. 4. & Chytr. Onom. p. 101. Dressl. Millen. 11. p. 94.
Ad diluvio	162. juxta Sethum Calvisium in Chron. p. 5.

NOTA.

[De initio Monarchiæ Babylonice Historici & Chronologi variant. Non enim apponuntur Regibus Babylonicis & Assyriacis anni certò explorati, sed tantum probabiles; illique non à priori, sed à posteriori investigandi sunt.

Duas autem hoc loco supputationes attingemus.

Vna est IUSTINI. Hic licet non omnes Reges Babylonicos aut Assyriacos recenseat, talem tamen annorum numerum ponit, qui & cum scriptura & cum æra Babylonis bene convenit. Nam è Trogo Pompeio asserit, Monarchiam Assyriorum à Nino (quem ille primum Monarcham esse ait) usque ad casum Sardanapali stetit annos 1300. Adde his annos 55 Beli Patris ante Ninum, aut annos 65 juxta Augustin. lib. 16. de Civ. D. c. 17. & habebis 1355, vel 1365. & proximè pervenies ad initium æræ Babylonicæ, quæ cœpit anno M. 1717. vel 1718.

Altera est DIODORI SICVLII, quæ cum Iustini supputatione pulchrè congruit. Hic Diodorus è Ctesia Cnidio dicit, Regnum Assyriorum stetit annis 1360, usque ad casum Sardanapali. Numerat retrò annos 1360 à casu Sardanapali, qui contigit circa Annum M. 3073, & pervenies ad caput æræ Babylonicæ, hoc est, ad initium Beli. Babylonis autem æra à Callisthene Philosopho prodita fuit, qui Aristoteli de antiquitate rerum Chaldaicarum quærenti, ex Archivis Babylonicis rescripsit, captam ab Alexandro M. Babylonem anno 1903 ab Epochâ Babylonicâ, ut est apud Simplic. Capta est autem Babylon ab Alexandro Magno Anno M. 3619. Hinc annis 1902 deductis, manet initium regni Babylonicæ, nempe Anni 1717.]

XV.

3. IMPERII LOCVS. Locus aut sedes Imperii Nimrodici fuit geminus: 1. *Communis.* 2. *Proprius.*

XVI.

LOCVS COMMVNIS, in quo Nimrod sedem Regni sui fixit, fuit *Terra Sinear.* Gen. 10. v. 10. c. 11. v. 2. Ita olim vocata fuit Babylonia, vel Chaldaea, quæ est Regio in Asia majori potentissima versus Orientem respectu Iudææ, sita intra Tigrim & Euphratem. Vide Plin. lib. 6. c. 28. Strabon. lib. 16. Volaterran. lib. 11. Geograph. Hinc Chaldaea dicitur Terra Nimrod, Mich. 5. v. 6. Et Reges Babyloniæ dicti sunt Reges Chaldaeorum. Ierem. 37. 38. 39. 40. & in Daniele. Et Monarchia primæ Chaldaica vel Babylonica appellatur.

XVII.

LOCVS PROPRIVS fuit BABYLON. Nam Nimrod urbem Babylonem primus ad Euphratem ædificavit, eamque regni sui Metropolin regiamque sedem esse voluit; sicut Moses Gen. 10. v. 10. dicit: Principium Regni ejus fuit Babel. hæc sic dicta à confusione linguarum, Gen. 11. v. 9. Quia Deus ædificantium linguas ibi confudit. Et sanè Paulus Orosius lib. 2. c. 6. tradit, Nimrodum celebrari à multis tanquam Babylonis conditorem.

Antiquissima hæc & potentissima civitatum post diluvium fuit, quam, uti dictum est, Nimrodus primus ædificare coepit, Semiramis consummavit, (quæ communis est Græcorum & Latinorum sententia; uti patet ex *Herodoto* lib. 1. *Diodoro Siculo* lib. 3. *Strabo* lib. 16. *Pomponio Mela* lib. 1. c. 11. *Iustino* lib. 1.) collapsam denique & disiectam Nabuchodonosor reparavit, & latissimè amplificatam magnificentissimis operibus adornavit; uti suis locis plenius dicemus. Hanc urbem *Plinius* vocat *caput Chaldaæ*, lib. 5. c. 36. *caput Chaldaicarum gentium*, lib. 6. cap. 36. quia fuit locus totius Orientis fortissimus, ibid. tantæque ubertatis, ut sequenti anno sponte restibilis fieret seges. lib. 18. cap. 17.

XVIII.

Condidit quoque *Nimrod* præter *Babylonem* tres alias in *Chaldaæ* urbes munitissimas, nempe *Erech*, *Accad*, & *Calne*. *Gen.* 10. v. 10. De quatuor autem hisce urbibus diversæ exstant *Doctorem* opiniones.

Quidam illa nomina intelligunt in sensu conjuncto de unâ eademque civitate, nempe *Babylone*, quæ fuit τετραπολις, hoc est, in quatuor partes distincta; non secus atque *Hebron* olim dicta fuit *Kiriath-arba*, hoc est, civitas in quatuor partes digesta. *Iosue* 15. 13. Et pro hac sententia confirmanda adducunt auctoritatem *Plinii*, qui lib. 6. c. 26. scribit: plures urbanas plebes in ea fuisse. Item *Aristotelis*, qui *Babylonem* gentis potius, quàm urbis aut civitatis circumscriptione contineri memorat. Item Provinciam muris cinctam appellat. lib. 3. *Polit.* c. 3.

Quidam verò, ut *D. Lutherus* & *Targumici* interpretes, alique, hæc quatuor nomina accipiunt in sensu disjuncto, hoc est, pro quatuor distinctis urbibus; idque verissime. Nam 1. *BABYLON* à *Ionathane* in *Targum* vocatur *Babylon magna*. 11. *Erech*. [עֶרֶךְ longanimis] ab eodem: uti etiam à *Targum Hierosolymitano*; *Hadas* vel *Edessa* ab *Hieronymo* & *Lyra* vocatur. 111. *Accad*. [אַכַּד amphora, vel hydria] tempore *Hieronymi* *Nisibis* vocata est, sicut *Hieronymus* in quæstionibus *Ebraicis* scribit. 14. *Calne*. [כַּלְנֵי Sponsa lamentatrix.] Hæc ad *Euphratem* fuit sita in terra *Sinear* 179 miliaribus à *Ierosolyma* versus Orientem. *Esaï*. 10. v. 9. *Amos* 6. v. 2. *Chaldaici* paraphrastæ, *Jonathan* & *Ierosolymitanus*, vocant eam *Ctesiphontem*: illis suffragatur *Hieronymus* in quæstionibus *Ebraicis*. *Strabo* lib. 16. scribit *Ctesiphontem* esse vicum prope *Seleuciam*, qui Civitatis magnitudinem & potentiam habeat. *Buntingus* in *Itinerario part.*

1. pag. 170 *Calnen* putat esse *Seleuciam*, quæ à *Seleuco* non procul à *Babylone* juxta confluentes *Euphratis* & *Tigris* condita est, ut *Babylonis* potentia & opes hac æmulâ minuerentur. Atque hæc quatuor civitates, nempe *Babel*, *Erech*, *Accad*, & *Calne*, in terra *Sinear* vel *Babylonia* sitas esse, *Strabo* lib. 15 fol. 709 testatur.

XIX.

Præterea in urbe *Babylone* Turrim stupendæ molis *Nimrodus* ædificavit, *Gen.* 11. vers. 3. 4.

Hæc autem *TURRIS* quadrupliciter considerari potest.

I. ORIGINALITER. Sic causa consideranda est *Efficiens*; quæ fuerunt *Architecti*, nempe plurimi ex filiis & nepotibus *Noæ*, inter quos *Nimrodus* Princeps atque ἐργασίας totius operis fuit.

II. MATERIALITER. Materia Turris fuerunt lateres ad ignem cocti, & bitumen: illi quidem vicem lapidum expleverunt; hoc vero pro cæmento adhibitum fuit. *Strabo* lib. 15. fol. 705 scribit: In *Babylonia* bitumen multum innascitur; unde glebæ maximæ concremantur ad ædificia idoneæ, quæ ex coctilibus fiunt lateribus.

III. FORMALITER. Formam Turris *Architecti* mente conceptam ore suo exprimunt, nempe quod in urbe sua (scilicet *Babylone*) Turrim ædificare velint tantæ altitudinis, ut cælum attingat. De hac Turri ambigit *D. Augustinus* lib. 16. de Civit. Dei c. 4. utrum unam, an verò plures intelligant: Quoniam usitatum sit, nomine singulari non semper individua, sed sæpe speciem indicare; ut cum *Miles* pro militum exercitu, *Rana* & *Locusta* in *Exodo* pro multitudine illarum bestiarum usurpatur. Verum nos respondemus, quod altitudo atque amplitudo operis haud admittat ut credamus, illos plures ejusmodi turres molitos fuisse. *Herodotus* de Turri hac *Babylonica* ita scribit: In medio *Iovis Beli* templo, quod meâ etiam nunc ætate existit, duorum undecunque stadiorum amplitudine, figura quadrata, turris solida, crassitudine simul & altitudine stadii, cui alia rursus superimposita turris, & huic subinde alia, ad octavam usque. Hæc ille. Octo igitur turres sibi invicem superimpositæ, erant turris una, octo stadiorum altitudine, hoc est, miliaris Italici. Hæc fuit Turris illa de qua *Architecti* isti dicunt: Cujus caput cælum attingat.

IV. FINALITER. Finis hujus Turris ex parte ædificantium fuit triplex: *Oeconomicus*, *Politicus*, *Ecclesiasticus*.

Finis *Oeconomicus* fuit, ut *Nimrodus* magnificam Arcem regiam haberet, in qua magno cum splen-

splendore atque gloriâ habitare posset; atque hac ratione magnam sibi nominis famam pararet: uti ex verbis architectorum *Genes. 11. vers. 4.* patet.

Finis Politicus fuit, ut novum in terris imperium constitueret, atque firmissimum adversus vim hostium haberet præsidium. Quia enim Tyrannus erat, hostes suos metuebat. Tyranni namque naturâ sunt timidi; juxta illud Davidicum: *Ibi trepidant timore, ubi non est timor. Psal. 53. v. 6.* Mala quippe conscientia eos facit trepidare, ut fugiant, nemine persequente; & persequatur eos strepitus folii volantis. *Levit. 26. v. 36.*

Ut folium à quovis agitur mobile vento:

Sic minimus terret conscia corda pavor.

Exemplum memorabile habemus vel in solo *Domitiano Imp.* Hic metu insidiarum, porticum, in quibus spatium consueverat, parietes, phengite lapide distinxit, ut ejus splendore per imagines, quicquid à tergo fieret, prævideret.

Finis Ecclesiasticus fuit, ut Idololatriam suam stabiliret, atque longè latèque propagaret. Debuit enim Turris ista oraculum esse, ad quod omnes undique homines concurrerent, tanquam ad sedem Dei peculiarem. Verùm Tragicus fuit fastuosi & temerarii hujus ædificii eventus. Nam *Gen. 11. v. 5.* seqq. legimus, quòd Deus urbem & turrim ædificantium lustraverit, factum atque temerarium eorum institutum improbârit, illisque pœnam infligeret, ædificantium linguas confundendo, eosque in omnes terras dispergendo. Quo facto opus inchoatum est disturbatum.

V S V S.

Consilia impia, temeraria atque superba, sunt TURRIS BABEL. Qui enim illa adversus Deum, Ecclesiam & Remp. suscipiunt, ædificant turrim Babel; sed similem tandem eventum sortiuntur. Quemadmodum enim Deus turrim Babel, cujus singulæ partes firmâ solidâque commissurâ inter se compactæ erant, in plagas Mundi diversas longè latèque disperfit: ita quoque idem Deus ingentem illam consiliorum machinam atque molem, quam superbi veluti novam Babelis turrim ædificant, derepente dissipat atque dispergit, ut propriis consiliis vel sapientissimè excogitatis evertantur. Quare moniti sint omnes mortales, ut tractent *ut dicitur*, hoc est, propria, Ecclesiæ & Reipub. salutaria, & versentur in timore Dei, cum humilitate & modestiâ. Itafelices consiliorum atque actionum suarum eventus experientur.

XX.

Quæstio hic moveri dubia potest: Anne etiam urbs Ninive à Nimrodo sit ædificata?

Ratio dubitandi desumitur ex *Gen. 10. v. 11.* ubi hæc verba leguntur: *E terra hac egressus est Assur, rex, & ædificavit Niniven.*

Hæc verba ab Interpp. bifariam explicantur.

1. *Quidam vocem* אשור *Asschur* interpretantur *אשור* de Regione Assyria, & narrationem de Nimrodo (cujus Moses in v. 10. præcedente mentionem facit) intelligunt, quasi ille Babylonico Regno non contentus, è Sinear, hoc est, è Chaldæa in Assyriam progressus, ibique alias urbes quatuor, ut *Niniven, Rehoboth, Calah & Resen* condiderit; sicut etiam postea Regnum Babylonium & Assyriacum coaluerunt. Et sic ita textus ordinandus foret: *E terra Sinear egressus est (scilicet Nimrod) אשור Assur, ut subaudiatur, אשור-לך, hoc est, in Assyriam.* Et in hac sententia sunt *Targumici Interpp. Iohan. Calvin. comm. in Genes. Francisc. Jun. in Bibl. Ioh. Alsted. Chronol. p. 129. Tossan. in Bibl. Germ. not. margin. Pareus Gen. p. 936. Iohan. Piscat. in Gen. p. 247. Viuntur illi hisce argumentis. 1. Dicunt, esse hoc loco Ellipsin præpositionis. Nam positum esse אשור Asschur pro אשורא Beaschur, Piscat. pag. 247. vel אשור-לך el Asschur, ut Pareus Gen. p. 937. 11. Dicunt, in voce ASSUR duplicem esse Metonymiam; unam Efficientis, alteram Adjuncti: videlicet, Assur, pro Assyriis ortis ex Assur; & Assyrii, pro Assyria regione, quam incoluerunt illi. Piscat. p. 247. 111. Dicit Piscator: Qui vertunt (E terra illa exivit Assur) illi alienum à proposito loquuntur. Nam in hoc loco Moses loquitur de Nimrodo, ejusque actis & rebus gestis. At de Assure, qui filius Semi fuit, demum in v. 22. loquitur. Nec voluit (inquit Pareus p. 936.) Moses commiscere Genealogias. Nulla enim fuit causa, cur hic recenseret res gestas Assuris.*

2. *Quidam nomen* אשור *Asschur* interpretantur *אשור* de Persona, nempe de Assure filio Semi, hoc modo: *E terra hac (Sinear) egressus est Assur (filius Semi,) & ædificavit Niniven.* Luth. *Von dem lande ist dar-nach komen der Assur/ vnd bauete Niniven.* Ita ut sit sensus: *Assur filius Semi è terra Sinear egressus, vel nolens (hoc est, sævitiâ & tyrannide Nimrodi inde expulsus;) vel volens (hoc est, sponte fugam capeflens) terram Sinear, hoc est, Chaldæam, reliquit. Cùm enim videret Nimrodum tyrannidem affectare, verâ religione abnegatâ, idololatriam stabilire, ne cum homine impio videretur jugum trahere, hoc est, consilia contulisse, in-*

que subditorum oppressionem conjurasse; sponte cessit, Ninivenque Assyriæ Regiam ædificavit, à Nino filio (ut quidam volunt) à quo etiam nomen accepit, absolutam, ut se adversus Chamitarum potentiam defendere posset. Et *hæc sententia est Lutheri, & omnium orthodoxorum Theologorum*; cui etiam nos calculum nostrum addimus.

Refutatio prioris opinionis.

Ad 1. argumentum contrariæ Partis dicimus, quòd in eo committatur Elenchus petitionis principii. Siquidem pars adversa pro concessio sumit, quod concedi non debet, neque potest. Nam dicunt esse hoc loco *Ellipsin*. At unde illam probant? Sic enim poni debuisset *וַיִּבְנֶה אֲשּׁוּר*, uti fit *Hosea 5. v. 13. Ephraim et Assur*, ad Assur misit.

Ad 11. argumentum dicimus, si *Assur* hoc loco accipitur non *proprie*, sed metonymicè, pro Regione Assyria, & Assyriis, ut vult *Piscator & Pareus*; tum inexplicabilis foret quæstio, Vnde Assyria & Assyrii nomen sortiti fuissent.

Ad 111. argumentum dicimus, quòd alienum à Mosis instituto non sit in descriptione Nimrodi Assuris nomen exprimere, licet distinctæ eorum sint Genealogiæ: ille namque ex impii Chami, *Gen. 10. v. 5. 7. 8.* hic verò ex Semi prosapia oriundus fuit. *Genes. 10. v. 22.* Nam quia Moses primæ Monarchiæ, quæ Babyloniorum & Assyriorum fuit, & Regiam habuit Babylonem, mentionem fecit, *Gen. 10. v. 9. 10.* ideò digressiunculâ *παρενέστη* indicat, quare ista Monarchia postea dicta fuerit *Assyria*, & nomen Nimrodi perdiderit; nempe, quòd Nimrodus tyrannide suâ effecerit, ut populi, quos paullò antè subegerat, rursus ab eo deficerent: Inter illos etiam insignis ille Heros Assur filius Semi fuit, qui & tyrannidem Chamitarum ferre nollens, è terra Sinear, hoc est, è Chaldæa, exivit, & Niniven ædificavit, ut adversus Chamitarum potentiam tueri se posset. Nam prima *Monarchia duas præcipuas Regias aut Metropoles habuit*, nempe *Babylonem & Niniven*: quarum illa à Nimrod, hæc verò ab *Assure* ædificata, & postea à Nino consummata fuit; uti *Xenophon de Æquivocis* scribit.

Acta Bellica.

XXI.

Nimrodum plurima gessisse bella, extra controversiam est. Nam non tantum Imperium armis constituit, sed etiam constitutum armis defendit. Cum enim homines insuetum illud imperii jugum ægrè subirent, illudque subinde excutere attentarent, nolentes volentes eos parere coëgit. Vnde etiam *potens Venator* appellatur. Fertur quoque an-

no Imperii sui 45 cum exercitu *Principes Colonia-rum* misisse huc illuc, Assur, Medum, Magogum, Moscum, qui Regna sui nominis conderent, nempe Assyrium, Medum, Magogum (regnum Scytharum) & Moscum (regnum Moscovitarum): quorum duo prima ad Asiam; duo verò postrema ad Asiam & Europam pertinent. Qui omnes ipsum pro Monarcha summo agnoscebant, donec tandem tyrannico ejus jugo pressi sese vindicarent atque deficerent. Vide *Sleidanum lib. de 4. Monarchiis*. Hinc *Xenophon* primos hominum Chaldæos latè regnasse; & *Plin. lib. 6. c. 26.* Babylonem gentium Chaldaicarum caput dici, summamque in toto orbe claritatem obtinuisse scribit.

Quæstio hic moveri potest: *Quisnam primus Belli author fuerit?*

Tres circa hanc quæstionem distinctæ sese offerunt *sententia*.

1. *Iustinus Historicus*, Ninam Assyriorum Regem finitimis primùm bella intulisse, author est.

11. D. *Christophorus Pelargus Com. in Gen. p. 265.* putat, quod *אֲמֵרָפֶל* Amraphel (hoc est, loquens ruinam vel everisionem) primus belli author fuerit: Hic namque cum confederatis quatuor Regibus, contra quinque *πενταπόλειος* Reges bellum gessit, eosque devicit, *Gen. 14. v. 1. 2. 8. 9.* & multos captivos, inter quos etiam Lotus fuit, abduxit. *v. 11. 12.* Hosce verò *Abraham 318* servis suis, & sociis *Escol, Aner, & Mamre* persequitur usque Danem. *v. 14.* dividit exercitum, & nocte securos invadit, cædit hostes, fugatque eos. *v. 15.* & omnem unâ cum *Lotho* substantiam reducit. *v. 16.*

111. Verum omnium optima est sententia, si dicatur *Nimrod primus belli author*. Etenim ille à Mose *Gen. 10. v. 10.* expressè potens in terra *VENATOR* appellatur, urique non tantum ferarum, sed etiam hominum, quos belligerando in potestatem suam redegit; uti ex sequentibus plenius patebit.

11. ACTA ECCLESIASTICA.

XXII.

Post diluvium impius ille *Chamus*, & inter *Chamitas* *Nimrodus* præcipuus *Ecclesia Idololatrica* author existit. Nam ipse *Turrim Babylonicam* stupendæ altitudinis (uti *Targum Hierosolymitanum* habet) eum in finem ædificavit, ut in summitate ejus idolo suo templum conderet, & homines, ad tantum spectaculum undiquaque concurrentes, ad idololatriam sensim pertraheret. Atque propter hanc etiam hominum seductionem, *Venatorem* illum appellatum fuisse, idem *Targum* annotavit. Verba e-

ius hac sunt: Hic fuit potens in venatione in peccato coram Iehovah. Quia fuit venatus filios hominum linguis suis, & dixit eis: *Discedite ab institutis ritibus Dei, & adharete institutis Nimrodi.* Propterea dictum fuit: sicut Nimrod heros potens in venatione & peccato coram Iehovah. *Hactenus Targum.* Idem *Cyrillus lib. 1. cont. Iulianum* confirmat, quando scribit: Nullus (inquit) hominum, qui vixerunt ante diluvium, taxatur, quod Diis alienis fuerit deditus, vel immundis Dæmonibus obtulerit. At post diluvium & constructionem Turris & linguarum discretionem, etiam de Deo indignam habuerunt opinionem, qui per universam terram dispersi erant. Hac autem idololatria in Historiis sacris VR à Chaldaeis (hoc est, lux, vel ignis) appellatur; à Persis (teste *Plutarcho* in vita *Alexandri & Artaxerxis*) *Orimasda* (hoc est, lumen sanctum, vel ignis sacer); à Græcis *Enia*, à Romanis *Vesta* nominatur (quasi ignis Domini: ab *Esch*, ignis; & *Iah*, Dominus.) Nam *Chaldaei* ignem sacrum pro Deo coluerunt. Cum enim audierant sacrificia à sanctis Patriarchis oblata, igne cœlitus delapso incensa & consumpta esse, non Deum, cuius potentia illud fiebat, sed ipsum ignem colere stolidi coeperunt; sicut etiam *Iustinus* tradit. Atque hoc fictitium suum Numen reliquis Gentium Diis omnibus longè præferebant Chaldaei, propterea quod illarum simulacra ex auro, argento, ære, ebore, aliâve materia fabrefacta, igne consumerentur. In quem etiam finem per varias Orbis regiones, ignem suum circumvehebant, eoque idola reliqua comburebant, ut hoc Numen suum omnibus aliis majus demonstrarent; donec tandem fraude cuiusdam *Sacerdotis Aegyptii* ipsorum etiam ignis vincitur. Confecerat enim sibi iste Sacerdos ingentem hydriam crebris undiquaque foraminibus patentem, quibus cerâ obstructis, varioque colore depictis, hydriam aquâ replevit, caputque ab idoli Canopi simulacro ablatum ei imponens arte fraudem dissimulat, illamque veluti idolum constituit. Veniunt Chaldaei, ignemque simulacro admovent: tunc cera igne grassante resolvitur, & aquâ perfluente ignis exstinguitur. Atque ita *Aegyptium* Numen, cui nomen erat *Canopus*, victor evasit. *Suidas in Collect.* Atque hic cultus ignis idololatriæ à Chaldaeis ad *Assyrios*, *Mædos*, *Persas*, *Græcos* & *Romanos* est propagatus. *Persa* namque ignem talem annuatim equo albo impositum in pompa frequente circumgestarunt, quem Rex ipse, regni Proceres, & turba ingens populi adorarunt. A Romanis etiam, ut ignis perennis & pervigil, per *Virgines Vestales* (à *Vesta* sic dictas) in Templis religiosè custoditus est. Ita in maxima Mundi parte à re-

ligione sancti Noachi discessum est, authore *Chamo* atque *Nimrodo*; & pro vero Deo Diabolus in forma ignis adoratus est. Nam & sancta *Semiposterioritas* isto veneno idololatriæ infecta fuit; ita ut Deus Ecclesiæ suæ, ne planè incideret, consulturus, *Abrahamum* ex patria sua idololatriæ, nempe ex VR *Chaldaorum*, in qua patres ipsius Diis alienis servierant, (*Iosua* 24.2.) evocaret, terramque Chanaan ingredi juberet, *Gen.* 12. v. 1. Vnde *Chaldaei* dicti sunt כְּשִׁדִּים *tanquam Dæmones vel Vastatores*, vel filii Diaboli; ex sententia D. Hieronymi: Nam VR *Abrahami* patria, à cultu idololatriæ אר כְּשִׁדִּים VR *Casdim*, hoc est, ignis Dæmonum appellatur; juxta *Targ.* כְּשִׁדִּים VR. Hodie verò *Orchoe* appellatur; sicut *Petrus Appianus* tradit.

III. ACTA OECONOMICA.

XXIII.

Nimrodi conjux fuit *RHEA*, ex qua filium *Iovem Belum* suscepit; juxta plerorumque Historicorum sententiam. Vtrum plures genuerit liberos, incognitum est. Solius *Beli* fit mentio, qui Patri in regno successit. Alii Historici statuunt, *Belum* fuisse *Arphaxadum fratrem Assuris*, qui cognomento *Belus* dictus fuerit: sed de hoc plenius suo loco dicturi sumus. Alii denique putant, *Belum* non fuisse filium *Nimrodi*, & ex stirpe *Chami*; sed fuisse filium *Semi*, qui alias *Assur* dictus fuit. *Gen.* 10. v. 22.

Tempus, quod à publicis negotiis vacuum habuit *Nimrodus*, venationibus impendit, atque ita dum bestias nimium insectatus fuit, animum quoque bestialem, hoc est, crudelem erga homines induit. Nam experientia testatur, eos, qui venationibus perpetuò occupantur, sanguinarios ac crudeles ut plurimum fieri. Exemplum, quamvis in re dissimili, habemus in *Domitiano Imperatore*. Hic namque stylo muscas interficiens, crudelitatem ex illo quotidiano exercitio didicit.

SECTIO III.

III. DE EGRESSU.

XXIV.

Denique *Nimrodus*, qui velut Tyrannus multa hominum millia perdidit, & ipse præter omnem spem & opinionem periit. Nam (ut *Cedrenus* scribit) *Turris Babylonica* ab ipso ædificata, subito vento disjuncta, ruinâ eum oppressit. *Berosus lib. 4.* aliud mortis genus recenset, idemque subitum & inopinatum. Scribit namque eum non amplius comparuisse, subito translatum à Diis, putâ Ethnicis,

hoc est, à Diabolo ipso, cui hactenus servierat, & cujus idololatriam in hoc Mundo regnum stabiliverat. Ita videmus, verum esse Politicorum monitum; nempe, tragicos esse Tyrannorum exitus: ipsi in poenam; iis verò, quos habent successores, in exemplum.

Regnavit Nimrodus annos 56. & successorem habuit Iorem Belum, quem plurimi Historici existimant ejus fuisse filium.

V s v's.

Q V E S T I O I.

An Nimrodus primus in orbe Monarcha fuerit.

De hac quaestione sex reperiuntur Doctorum sententiae.

1. Petrus Gregorius Tholosan. l. 19. de Repub. cap. 1. sect. 2. statuit ADAMVM primum fuisse à Deo constitutum Magistratum: tum quia ad imaginem Dei conditus fuit, cujus pars vel certè consequens est dominium; tum quia jubetur praesse piscibus maris, volatilibus cœli, adeoque universis animantibus, quæ moventur super terram. Genes. 1. vers. 28.

Resp. Verum hæc Tholosani sententia in arce veritatis ponenda non est. Nam 1. distinguendum inter imperium in creaturas irracionales, & inter imperium in homines. Illud fuisse hujus præludium concedimus; sed tamen alterum ab altero distinctum esse & manere, contendimus. 2. Distinguendum inter imperium Paternum, & Monarchicum: illud Adamus in familiâ suâ exercuit; hoc verò à Nimrodo & cum Nimrodo cœpit.

11. Quidam contendunt, CAINVM primum fuisse in orbe Monarcham. Quoniam Gen. 4. v. 17. Urbem nomine Henochiam condidisse legitur.

In hac sententia est Augustinus, qui lib. 15. de Civit. Dei c. 20. scribit: Cainum Regiâ & Monarchicâ potestate in civitate à se conditâ fuisse armatum.

Resp. Verum nos dicimus, quod vox Monarchia dupliciter accipitur.

1. Generaliter, & generaliter: sic accipitur pro qualibet Reipubl. administratione, cui VNVS aliquis cum imperio praest. Nam notum est ex sacris pariter atque profanis Scriptoribus, quod vox Regis olim adeò communis fuerit, ut quibuslibet Gubernatoribus aut Dynastis, qui vel in unam civitatem imperium habuit, Rex appellatus sit. Nam Iosua cap. 11. enumerantur 31 Reges, quos Iosua debellaverit, quique tantum in terra Canaan imperitarint. Iudic. 1. ait Adonibezek: 1 x x Reges, amputatis manuum & pedum pollicibus, collige-

bant micas sub mensâ meâ. Vnde facilè est conjicere, illos 1 x x Regulos admodum tenuis fuisse fortis atque conditionis, parvæque regionis Gubernatores: alioquin Adonibezek potentia in immensum crevisset, tot Regibus spoliatis. Et in hoc significatu facilè concedimus Cainum Monarcham, vel Regem, dici potuisse.

2. Eidem, hoc est, specialiter, sive strictè. Sic vox Monarchia accipitur pro uno ex quatuor summis in Mundo Imperiis, quæ in Scriptura S. enumerantur, & Catholica Imperia nominantur. Et hoc respectu, Cainum Monarcham fuisse, simpliciter negamus.

III. Quidam NIMRODVM;

IV. Quidam BELVM;

V. Quidam NINVM;

VI. Quidam denique NABUCHDONOSOREM M. primum Mundi Monarcham fuisse affirmant. Quoniam ille primæ Monarchiæ Rex primus appelletur Dan. 2. v. 39.

Verum nos respondemus, quod Nimrodus fuerit primus in Orbe Monarcha. Vbi tamen notandum, quod ortus Monarchia prima dupliciter considerandus sit. 1. ἀπλῶς, hoc est, absolute. Sic prima Monarchia Babylonica in ipso originem cœpit; uti ex Gen. 10. v. 10. patet. 2. ἐξοχῶς. Sic cœpit in Nabuchdonosore, in sensu limitato, hoc est, quoad summæ excellentiæ & dignitatis gradum. Qua de causa ipse Dan. 2. v. 38. CAPVT AVREVM vocatur, quod nempe ipse præ cæteris Regibus Babylonis potentiâ & clementiâ excelluerit.

Q V E S T I O II.

An status Monarchicus, adeoque omnis Magistratus, sit sancta & bona Dei ordinatio?

Anabaptista negant Magistratum esse sanctam atque bonam Dei ordinationem; ideoque illum plane tollunt, eique ne inter pios quidem locum concedunt. Hunc autem furorem suum atque delirium exemplo Nimrodi probare conantur. Ille namque primus in orbe Monarcha fuit. At ille fuit rebellis & seditiosus, Deo minimè placens; id quod ipsum nomen Nimrodi arguit, quod amarum Dominatorem significat, à τὸν rebellare, deficere. Vnde fortis Venator coram Domino appellatur. Sicut enim Venatores feras solent capere, aut interficere: ita ipse homines sub jugum missos violenter oppressit. Vnde tale argumentum formant.

Cujus malum est principium, illud est malum; ac proinde abrogandum.

Atqui Imperiorum atque Magistratus malum est principium in Nimrodo. Ipse namque injusta atque

atque violentâ hominum oppressione imperium constituit. Ergo.

Resp. *Primò: Ad Majorem dupliciter.* 1. *Per inficiationem.* Non statim omnia quæ ex malo principio sunt orta, sunt tollenda, si ipsa per se sint bona atque utilia: idque triplici exemplorum genere demonstrari potest. Quorum *primum est Ecclesiasticum.* Multi baptizantur absque fide & pœnitentia, neque tamen idè anabaptismus introducendus est, hoc est, Baptismum repetere licet. Quia Baptismus etiam illegitimè acceptus, postea fit ratus atque legitimus, quando vera pœnitentia agitur. *Alterum est politicum.* Regii status in populo Israelitico principium fuit malum, nempe populi fastidium, superbia atque κακὴ ζήλια; neque tamen vel Reges, vel statum regium abrogare licitum fuit. Sic etiam ex malis moribus bonæ Leges sunt ortæ; (inquit ille apud Terentium.) neque tamen bonæ Leges propterea sunt abrogandæ. *Tertium est Oeconomicum.* Multa matrimonia ex principio pessimo oriuntur, atque illegitimè contrahuntur, quæ tamen consummata non licet rescindere. Vnde patet, quod Major propositio sit particularis. 11. *Per limitationem.* Major propositio tantum valet de iis rebus, quæ ita ex malo principio oriuntur; ut ipsæ quoque sint malæ, pugnantes cum Legibus tum divinis tum humanis, & aut sint perniciosæ aut inutiles. At hoc de Imperiis aut Magistratibus dici non potest. Quia Magistratus est ordinatio Dei, & nulla est potestas nisi à Deo, inquit D. Paulus, Roman. 13. v. 1.

Deinde: *Ad Minorem Theologi bifariam respondent.*

1. *Alii Nimrodi Imperium laudant,* quod nempe ipse memor gladii abavo suo Noë divinitus concessi, reprobos & contumaces pœnis coercendos, & idcirco Regnum aliquod armis constituendum in animum induxerit. Et sic Venator coram DOMINO appellatur, quia & feras & latrones cepit, & à Deo armatus est robore & successibus, ut constitueret durabilem Imperii formam legibus, judiciis & prædiis, & fontes vi trahere ad pœnas posset. Et sic Deus singulari consilio societatem humani generis munit, & ordine maxima Imperia, quæ Monarchiæ nominantur, constitui voluit, ut plures Gentes conjungi possent, & unius summi Imperii potentiâ facilius Tyranni punirentur. Postea autem Nimrodus potentiâ divinitus traditâ abusus, atque Tyrannus est factus. Fuit igitur Nimrodus Tyrannus non ratione Tituli, quia à Deo potestatem accepit; sed ratione Exercitii, quia potestate à Deo acceptâ abusus est.

2. *Alii Nimrodi Imperium vituperant,* quod nempe tyrannicum fuerit. Et hi distinguunt inter rem

ipsam, & modum quo quis rem consequitur. Res ipsa sæpius est à Deo, & probatur Deo; licet modus quo quis eam consequitur, non sit à Deo, neque probetur Deo. Sic Ministerium Ecclesiasticum est sancta Dei ordinatio; licet modus sæpe sit vitiosus, quo quidam in illud sese ingerunt. Sic Divitiæ in se & per se sunt & manent bonæ; (quia sunt insigne Dei donum) licet modus, quo avari eas ad se rapiunt, non sit à Deo. Ita etiam de Imperio Nimrodi dicendum. Nimrodi Imperium non à tyrannide cœpit, sed cum tyrannide conjunctum fuit. Quare aliud est potestas, & aliud est abusus potestatis. Ipsa potestas est à Deo, & initium à Dei ordinatione cepit. Deus namque post diluvium Magistratum instituit. Gen. 9. 5. Formula institutionis hæc est: Qui sanguinem hominis fuderit, ejus sanguis PER HOMINEM (scilicet, divinitus ad hoc vocatum & ordinatum, hoc est, Magistratum) effundetur. Sed initium Tyrannidis, quæ est abusus potestatis, est à Nimrodo atque Diabolo. Quare distinguenda est potestas à vitio potestatis atque personæ. Huc pertinet elegans locus, qui exstat Esaia 19. v. 4. ubi Deus inquit: Concludam Ægyptum in manu נַפְתָּלִים DOMINORVM DVRI. Putant Interpp. Prophetam loqui de Psammetycho Ægyptiorum Rege. Cum enim aliquando cælo Rege interregnum esset, & 12. Gubernatores eligerentur, qui debebant unanimi consensu regnum administrare, illi potestatem suam in tyrannidem verterunt: Et cum odissent Psammetychum (qui unus ex 12 erat) eumque in exilium eiecissent, ille auxilio Ionum in Ægyptum rediit, & sublati cæteris Tyrannis (ut scribunt Herodotus & Diodorus Siculus) solus regnum obtinuit, atque multa per vim & tyrannidem fecit. De hoc igitur Tyranno Psammetycho Deus inquit: Concludam Ægyptum in manu DOMINORVM DVRI. Mirabilis hæc videtur constructio, sed non caret mysterio. Nam Dominium Psammetychi à Deo ipsi concessum, per plurale DOMINORVM; sed Durities & tyrannis à propria persona dependens per DVRI singulare exprimitur: ut ita ipsa constructio & epitheti attributio discrimen faciat, ostendatque Tyranni dominium esse à Deo, quod denotatur per plurale נַפְתָּלִים DOMINORVM. Magistratus namque est Vicarius Dei, (qui est in essentia unus & in personis trinus,) sed duritiem esse à Tyranno, vel originem trahere à Diabolo.

DVBIVM.

Dicis: Potestatem omnium Magistratum esse à Deo; sed Tyrannidem esse à Diabolo & Tyranno ipso. Quomodo igitur intelligendum est, quod Deus apud

apud Hoseam Prophetam c. 8, v. 4. inquit? *Ipsi Reges constituunt absque me: Principes assumunt me inscio.*

Resp. Deus ibi loquitur de Ieroboamo impio & rebelle Rege Israël, qui per vim Regnum Israël occupavit, hunc, inquit Deus apud Oseam, Regem à se non constitutum esse. Quod ita intelligendum.

1. Aliud est ipsa potestas, aliud est potestatis acquisitio & usurpatio. Ipsa potestas semper est à Deo: Quoniam non est potestas nisi à Deo, hoc est, omnis potestas est à Deo. Rom. 13. v. 1. Sed potestatis acquisitio & usurpatio illegitima est tyrannis, quæ est ulcus potestatis, non potestas. Et hæc non est à Deo.

1. Tyrannis rursus dupliciter consideratur. Primo quatenus est malum culpa: Deinde quatenus est malum pœna. Quatenus est malum culpa, sic non est à Deo. Deus enim non vult malum, Psal. 5. v. 4. Quin potius Deus Tyrannos eorumque tyrannidem odit. Sap. 14. 9. Similiter odio sunt Deo IMPIVS & IMPIETAS ejus: & tandem utrumque punit. uti ostendit exemplum Pharaonis Exod. 14. 18. Ieroboami 1. Reg. 13. v. 34. Herodis utriusque Matth. 2. v. 19. Act. 12. v. 23. Cujus autem Deus est ultor, ejus non est author; sicut pulchrè Fulgentius ait. Quatenus verò Tyrannis est malum pœna; sic omnino est à Deo, non tanquam Authore, sed irato Iudice. Quia universalis est regula Prophetica Amos 3. v. 6. Non est malum in civitate, quod non fecerit Dominus. Deus namque subditorum impietate & ingratitude ad iram provocatus Tyrannis imperium in eos concedit, ut pœnas luant, qui piis Magistratibus parere noluerunt. Ita Hosea. 13. v. 11. Deus inquit: Dedi tibi Regem in furore meo. Ita etiam Regni Israëliti laceratio, & potestatis translatio à Roboamo ad Ieroboamum, fuit à Deo, tanquam justo Iudice, peccata Salomonis & Roboami vindicante. Hinc legimus 1. Reg. 12. v. 24. quòd Deus prohibuerit Roboamo Regi Iuda, cum 10 tribus ab eo defecerant, ne ascenderet, atque bellum contra fratres Filios Israël gereret. Addit hanc rationem: A me enim factum est verbum hoc, hoc est, Ego volui (voluntate consequente vel iudicii) ut 10 illæ tribus ab Imperio posteritatis Salomonis avellerentur. Confer 1. Reg. 14. v. 7. 8. Ipsa verò seditio & rebellio Ieroboami, quatenus malum culpæ fuit, non erat à Deo, sed à Diabolo, & à Ieroboamo superbo. Ideoque etiam Deus illum graviter punivit. 1. Reg. 13. v. 34. & 1. Reg. 14. v. 10.

Q V Æ S T I O III.

An Magistratus subditos suos armis ad religionem cogere debeat?

Resp. Aliud est, Religionem propagare; aliud est, eandem propugnare. Quæ duo accuratè sunt discernenda.

P R O P O S I T I O I.

Religionem veram armis & gladio propagare Magistratui non licet.

Sicut Nimrod fecit, qui potens Venator coram DOMINO fuit. Gen. 10. v. 9. Nam ipse subditos suos ad falsam religionem violenter adegit, & à vero Dei cultu abduxit. Quod exemplum uterque Antichristus Orientalis & Occidentalis imitatus est. Mahumet namque gloriari non dubitavit, se missum esse non in virtute miraculorum, sed gladii; uti ex Alcorano patet, & ex Epistola Amurathis III Turcici Imp. anno 1593. ad Rudolphum II Imperatorem Romanum missa: Cujus formulam vide in historia Sardanapali Monarchæ xxxviii. Papa Romanus idem facit; uti ex Inquisitione Hispanicâ constat. Similiter etiam Iesuita Principes atque Magnates subinde ad arma capienda adversus subditos Pontificiæ Religionis non addictos incitant. Vide Costerum in Enchiridio.

Verum nos ex verbo Deo docemus atque dicimus:

1. Quod Magistratus Christianus jure subditos suos ad religionem atque fidem cogere non queat. Quia hominum voluntatibus atque conscientiis dominari, est supra vires omnium hominum constitutum. Nam voluntas cogi non potest. Coacta enim voluntas (ut inquit Iurisconsulti) non est voluntas. D. Matthæus in Comment. de Regul. Iur. p. 41. Voluntas per essentiam libera est, adeò ut libertate detractâ voluntas desinat esse voluntas. Scalig. Exer. 307. l. 25. De qua liberâ potestate dicimus verè & omnium Gentium consensu: Volo velle, volo nolle. Scalig. ibid. Iam verò Religio & fides sunt maximè voluntaria. Nam Fides est notitia in mente, & assensus liberrimus in voluntate. Mentes autem & voluntates hominum homo nullus cogere potest. Vnde non minùs piè quàm verè dixit Stephanus Batori, Rex Polonia: Deum tria sibi reservasse: 1. Ex nihilo aliquid creare. 2. Futura prænunciare. 3. Conscientiis dominari. Et in eandem sententiam quoque inquit Lactant. l. 5. Instit. divin. c. 19. Quis imponat mihi necessitatem vel credendi quod nolim, vel, quod velim, non credendi? Nihil tam voluntarium quàm religio; in qua, si animus averfus, jam sublata, jam nulla est. Similiter

Maximil. II. Imperator dixit, Nullam esse tyrannidem intolerabiliorem, quam conscientiarum dominari velle. Quia solus Deus sit conscientiarum Dominus.

11. *Dicimus, quod Magistratus Christianus subditos ad religionem cogere non debeat. Quia violenta hominum ad Religionem atque fidem coactio*

Primò est ἀναγκαστική. Nam nullibi in Scriptura S. præsertim autem in N. T. mandatum est, ut homines Christiani externâ violentiâ, ferro, gladio flammâque ad religionem capeffendam cogantur. In parabola quidem de cœna magna, Luc. 14. 23. narratur, Patrem familias seruo suo mandasse, ut invitatos ad cœnam COMPELLAT vel COGAT intrare. Verùm coactio illa non est externa, vel violenta. Quia hæc Ministris Ecclesiæ nullo modo competit, sed moralis vel spiritalis, quæ consistit in verbi divini prædicatione, & pœnarum comminatione, qua mediante auditores suos Ecclesiæ Ministri ad pœnitentiam excitare debent.

*Deinde est ἀντιναγκαστική. Nam perversus & inversus ille docendi ordo, ut in Ecclesia à violenta coactione fiat initium, planè ignotus est Apostolicæ & primitivæ Ecclesiæ; imò eidem est è diametro contrarius. Nam Christus iussit Apostolos docere ac baptizare; non verò iussit, ut eos, qui audire nolent, interficerent, aut civilis potestatis autoritate ad credendum compellerent. Huc respiciens D. Paulus 2 Cor. 10. v. 4. inquit: *Arma militiæ nostræ non sunt carnalia, sed δυνατὰ τοῦ Θεοῦ*, potentia Deo, hoc est, à Deo, ad subversionem munitionum. Similiter Christus Iohanni Apostolo apparens, gladium ore gestare visus est, Apoc. 1. v. 16. Hic per Gladium Christi & per arma Apostolorum non σαρκινὰς intelligenda sunt arma, & gladii externi sive corporales. Sed spirituales, ut ipsa oppositio 2 Cor. 10. evincit, hoc est, Euangelii prædicatione, quâ Christus ejusque Apostoli Mundum debellarunt.*

Tertiò est ἀλλοτρίη καὶ ἀπὸ λόγου. Ideoque cum infelici successu conjuncta. Violentis namque & cruentis mediis homines ab illa religione, ad quam coguntur, magis abalienantur & irritantur. Coactio enim illa non fidem, sed tantum hypocrisin inducit. Vnde pulchrè ait D. Gregorius: Qui fidem asperitatibus propagari volunt, suas, non Dei causas probantur attendere. Tertull. in lib. ad Scapulam cap. 2. p. 88. Religionis non est, cogere ad religionem, quæ sponte suscipi debet, non vi. Et in Apologet. c. 23. inquit: Videte, ne & hoc ad irreligiositatis elogium concurrat, adimere libertatem religionis; ut non liceat mihi colere quem velim, sed cogar colere quem nolim. Nemo se ab in-

vito coli vellet, ne homo quidem. Confer Psal. 54. v. 7. Vnde Rex Navarra in literis ad Nobiles Aquitanix ap. Dinethum lib. 6. Histor. Gall. fol. 488. rectè scribit: Non gladio, sed persuasione ac vi doctrinæ, in cordibus hominum, religio plantatur, & honesto vitæ exemplo confirmatur.

PROPOSITIO II.

Veram Religionem armis propugnare sive defendere licet.

Nam piis Principibus non tantum licet, sed etiam eos docet, si qua vis publica atque injuria subditis suis, præsertim ab hostibus externis intenteur, sive religionis, sive libertatis prætextu id ipsum fiat, eorum defensionem suscipere. In tali namque bello non hoc præcipuè quaritur, An religio in se & per se armis defendenda; sed an subditi propter religionis professionem injustè oppressi, à Principe suo contra vim illatam sint defendendi? Id quod non solum licitum, sed etiam necessarium esse contendimus. Nam immota est hæc lex natura: Vim vi repellere licet. In quam sententiam etiam Cicero graphicè inquit in Oratione pro Milone: Est, judices, hæc non scripta, sed nata lex: quam non didicimus, accepimus, legimus, verum ex Natura ipsa arripimus, hausimus, expressimus: ad quam non docti, sed facti, non instituti, sed imbuti sumus: ut, si vita nostra in aliquas insidias, si in vim, in tela, aut latronum aut inimicorum incidisset, omnis honesta ratio esset expediendæ salutis. Hæc Cicero. Sic olim Indices, Reges atque Duces populi Dei veram religionem propugnarunt adversus Philistæos aliosque feroces Tyrannos. 1. Mach. 3. v. 20. legimus, cum Antiochus Israëlitas propter religionem oppugnaret; dicit Iudas Maccabeus: Ipsi veniunt ut disperdant nos, & uxores nostras, & filios nostros. v. 21. Nos verò pugnabimus pro animabus nostris & pro legibus nostris. Ita Constantinus M. & Theodosius M. Christianos contra Gentiles armis tuebantur, & hætenus Christiana Religio contra Turcarum vim defenditur. Nam si patriam, si libertatem, fortunas denique adversus injustam hostium violentiam defendere licet; utique etiam religionem veram, necessitate ita flagitante, defendere licebit. Hinc veteri proverbio pro aris atque focus pugnare dicuntur, qui se suosque justo bello, sive sacrum sive profanum illud fuerit, defendunt. Neque ab hoc officio Magistratus propter incertum belli eventum detereri debet, sed potius eum Deo committens, dicat cum Ioabo belli Duce, adversus Ammonitas & Syros pugnaturus: Confortemur nos pro populo

pulo nostro, & pro urbibus Dei nostri; Dominus autem faciat, quod bonum est in oculis ejus! 2 Sam. 10. v. 12.

QVÆSTIO IV.

Quæritur, an Venationes sint licitæ, & in Principibus viris probandæ?

Occasionem huic quæstioni præbet nobis Nimrodus, qui reprehenditur à Spiritu S. quòd potens fuerit venator coram Domino. Ideoque non immerito quæritur: An Venationes sint licitæ, & in Principibus viris probandæ?

Nos breviter respondemus: Valet hîc usitatus ille versiculus.

Vsus habet laudem: crimen abusus habet. Quare distinguimus inter studium venationis moderatum, & immoderatum.

Si sermo est de moderato venationis studio, Quis sanè eam non probaret?

1. Propter ipsius Iehova præscriptionem. Deus ipse leges venationis præscribit Lev. 17. v. 13. Qui venatione atque aucupio ceperit feram vel avem, quibus vesci licitum est, fundat sanguinem ejus, & operiat illum terrâ.

2. Propter Exemplorum inductionem Gen. 27. v. 4. legimus, quòd Isaacus filio suo Esauo demandarit, ut ipse in campum egressus feram capiat. Similiter Rex Salomon venatione cervorum, caprearum & bubalorum, mensam regiam ferinâ carne instruxit, 1 Reg. 4. 23. In profanis quoque historiis legimus, quòd optimi atque fortissimi Imperatores, Reges atque Principes venationibus delectati sint. Alexander M. post prandium sæpe diem venatione consumebat; & ubi ab armis atque acie quies erat, assiduâ venatione oblectabatur. Plutarchus in Alex. Alexander Severus laudatissimus ille Imperator, qui summam Imperii curam gerebat, quandoque venabatur. Lampridius in vita Severi. M. Antoninus Philosophus Imperator à gravioribus imperii curis animum remittens in venationem perrexit. Iulius Capitolinus in vita ipsius.

3. Propter venationis utilitatem. Quadruplex potissimum venationis est utilitas. Prima est Oeconomica. Quia mensa Principum venatione cervorum, aprorum, leporum, &c. instrui potest, uti exemplum Salomonis ostendit. Itaque Veteres venatu fere vivebant, & arcu victum sibi parabant, hoc est, sagittandi arte. Eapropter βίη vita ipsa fuit dicta δὲ τὸ βίη, hoc est, ab arcu, sive δὲ τὸ βίη, à violentia; contraria videlicet primis illis hominibus qui carnes non gusta-

bant, sed terræ fructibus contenti vivebant. Eustath. Illiad. a.

Secunda est Physica. Quia venatio non solum curas levat, sed suo exercitio corpus vegetius atque robustius reddit, & bonam valetudinem comparat, ut venationis studio dediti videant audiantque magis, & senescant minus. Xenophon l. 1. de Cyr. pad. Vnde Carolus M. Imp. ille laudatissimus venationem tanquam rem saluberrimam etiam senex haud neglexit, neque ob hanc per nives vel calores saltusque aut montes percurrere, aut aliam quampiam tempestatem exhorruit graviolem. Cuspinian.

Tertia est Ethica. Quia homo venationibus temperantior redditur & sapientiâ instruitur. Hinc Salustius scribit in bello Iugurth. Iugurtham statim initio ætatis non se luxui & inertie corrumpendum dedisse, sed pleraque tempora in venando transigisse. Siquidem solitudo & silentium, quod venationi datur, magna cogitationis eruditæ incitamenta esse solent. Plin. lib. 1. Epist. 6. Et lib. 9. Epist. 10.

Quarta est Polemica. Quia venationibus animus fortior redditur; Et venationes similitudinem cum re bellica habent: neque parvam fortitudinis speciem præ se ferunt. Non enim cuiusvis est, lustrare saltus, excutere cubilibus feras, superare imensa montium juga, & horrentibus scopulis gradum inferre, nullius manu, nullius vestigio adjutum. Vnde nullum studium est, quo impensius Principes delectantur. Xenoph. Cyrop. lib. 1. scribit: Venationis exercitium plurimum simile esse militari labori; ideoque qui ad bellum assuefaciendi sunt, illos primis statim annis venationibus esse exercendos. Quod etiam Platonis lib. 7. de Legibus est consilium. Confer Philonem lib. 1. de Vita Moysis fol. 393. item in lib. de Iosepho. Et Eubesium lib. 8. de preparat. Euangel. c. 14. Et Iulium Pollicem in proem. lib. 5. ad Commod. Imperat. Ita Virgilius Poëtarum Princeps decori observantissimus venandi studium in Ascanio laudavit; illius namque juvenilis ardor

Optat aprum & fulvum descendere monte leonem.

Et si ita venandi studium intra terminos mediocritatis consistat; quis illud, si prudens rerum æstimator audire velit, improbare?

Verum immoderatum venationis studium omnibus modis est improbandum & detestandum, quando nempe Principes, totam eò mentem suam dejiciunt, ad majora natam; miscellis rusticis plagas inferunt, fata læta, boumque labores diruunt; inter cervorum greges, quasi essent ex numero ipso-

ipforunt, obambulantes, id tantum ab iis differunt, quod lineamenta hominis gestent, ut de *Hagide Curetum Rege* loquitur *Iustinus. lib. 44.*
Quorum

*Tunc etiam defessa thoro cum membra reponunt,
Mens tamen ad sylvas & sua lustra redit.*

Vti *Thomas Morus Anglia Cancellarius* pulchre & venuste scribit.

Hæc inquam *ἡγομενία* & *κυνηγιαγομενία* merito est improbanda. Hac nonnulli Principes ita sunt correpti & corrupti, ut ei omnia posthabeant, magno suo cum dedecore & ingenti subditorum damno. Hinc fit, ut

*Hæc bis bina, canes, & aves, servi atque caballi
Dicantur dominos saepe vorare suos.*

Hinc fit, ut ille qui nimiam venandi *μενία* laborat, tandem abjecta humanitate ipse fera efficiatur, morumque prodigiosa perversitate tanquam *Actæon* in belluam mutetur: Sicut *Itali* non inconcinne describunt atque derident furiosum huiusmodi venationum aucupem, nempe, quod *venator sit bestia, sedens super bestiam, manu tenens bestiam, secum ducens bestiam, & insequens bestiam.* Confer *Spangenberg. in Damone Venat.*

De *Mithridate Rege Ponti* scribit *Patricius lib. 3. de Regno, Tit. 6.* quod tantam venandi rabie percitus fuerit, ut septem annis continuis, neque urbis, neque ruris tecto usus, inter sylvas quasi errabundus vagatus fuerit,

Vt fera sub nemorum latebras fugit, actæ canum vi.

Imò etiam tandem crudelitatem & sævitiam induunt, ut qui ferarum sanguine gaudent, humano etiam delectari incipiant. Ita *Diocletianus Imp.* tyrannidem suam à muscarum confixione incipiebat. Eodem modo quoque *Nimrodus* initio venatui liberius indulgit: tandem verò non tantum è sylvis in apertum campum progressus, hominum venator factus, eos in suam potestatem redigebat, & omnes, quotquot ei resistebant, bello victos atque captos instar *venatoris* jugulabat. Quare moniti sint Principes, ne nimium Venationi indulgeant.

*Est modus in rebus, sunt certi denique fines;
Quos ultra citraque nequit consistere rectum.*

A D A G I V M.

כְּנִמְרוֹד הָיָה לְחַיָּה וְלִבְּרִית

ὥς Νεεγὰδ ἡγας ἐκαστὸν Κυνία.

Arias Montanus: Sicut Nimrod fortis venatione ad conspectum Domini.

D. Hieron. Quasi Nimrod robustus venator coram Domino.

Luth. Das ist ein gewaltiger Jäger für dem Herrn / wie Nimrod.

In hujus Adagii interpretatione duo veniunt notanda: 1. *Sensus.* 2. *Vsus.*

I. S E N S V S.

Sensus hujus Adagii secundum diversam Interpretum explicationem triplex est. Accipitur enim

PRIMO: *Θηροδικῶς ἢ κυνηγιακῶς*, hoc est, de *Ferarum venatione.* Græcus textus ipsum nominat *κυνηγῶν*, hoc est, Venatorem, qui primus canes venatum duxerit. Primus namque artem venatoriam exercuisse *Nimrod* in scripturis divinis legitur. Illud enim **CORAM DOMINO**, publicam apud omnes venatoriae artis peritiam & existimationem affert. Vide *Pined. in c. 3. Iobi v. 14. p. 206.*

SECUNDO: *Πολιτικῶς*, hoc est, de *Politica dominatione.* Vbi rursus duplex occurrit Interpretum sententia. 1. *Quidam* accipiunt hoc Adagium *in bonum*, quod *Nimrod* primus à Deo Monarcha in orbe sit constitutus, gladiusque ei traditus in bonorum defensionem & malorum coercitionem. *Rom. 13.* Et hi dicunt, quod fuerit *potens Venator CORAM DOMINO*, hoc est, quod potentia ei à Deo sit tradita, eique nota & approbata. 2. *Quidam* accipiunt illud *in malum*, quod nempe fuerit venator non ferarum, sed hominum, quos violenter instar venatoris oppresserit, inque suam potestatem redegerit. Et hi dicunt, quod fuerit *Venator robustus coram Domino*, hoc est, quod palam excusso omni Dei timore, violentiâ & fraudulentâ in alios grassatus fuerit, vicinosque violenter oppresserit. Non secus atque *Gen. 6. v. 11.* dicitur terra corrupta esse **CORAM DOMINO**, hoc est, palam.

TERTIO: *Ἐκκλησιαστικῶς*, idque rursus *in bonum & in malum.*

1. Qui *in bonum* accipiunt, illi dicunt quod *Nimrod* fuerit fortis venator coram Domino, hoc est, quod feras sit venatus, quas postea Deo in sacrificium offerret.

2. Qui *in malum* accipiunt, dicunt quod *Nimrod* fuerit robustus venator coram Domino, hoc est, quod novam religionis formam excogitaverit, ad quam subditos violenter adegerit, & à vero Dei cultu abduxerit.

Ἐπίκρησις.

Quid autem in tanta sententiarum varietate de vero Adagii hujus sensu statuendum sit: paucis mentem nostram aperiemus, iudiciumque nostrum subjungemus.

De prima dicimus, quod ea sit *vera in tantum, sed non in totum*: hoc est, concedimus quod *Nimrod*

rod fuerit venator ferarum; sed non tantum, verum etiam hominum. Nam è sylvis & lustris ferarum ad pugnas cum hominibus progressus, de summa rerum cum illis concertavit; uti ex textu patet. Præcedit enim v. 8. *Ipse cœpit potens esse in terra.* Et sequitur vers. 10. *Principium regni ejus Babel.* E. non tantum venator ferarum fuit. Quia hæc potentia venatoria tantam non merebatur laudem. Licet enim venationes per se non vituperentur; tamen immoderatum venandi studium omnino vituperio dignum est. quo etiam Nimrodus fuit percitus; quoque multi Principes ita sunt correpti & corrupti, ut malint potentes venatores, quam sapientes Gubernatores salutari. Verum illi potentes venatores potius coram lupis & apris, quam coram Domino dici merentur.

De secunda dicimus, quod Nimrodus fuerit bonus Imperator Originaliter, vel respectu divinæ intentionis. Deus namque gladio Magistratum armavit post diluvium, in defensionem bonorum & vindictam malorum. Gen. 9. v. 5. Sed malus Imperator fuit Eventualiter. Quia potestate divinitus concessa abusus in Tyrannum degeneravit, sicut etiam Nimrodi nomen arguit. Aliud igitur est sancta Dei voluntas, aliud verò est malitiosa Nimrodi perversitas. Iuxta Dei voluntatem venator latronum atque facinorosorum esse debuit: sed ex Sathanæ instinctu & propria cordis perversitate Tyrannus, quam Dei Minister esse maluit. Vide supra §. 11. 12.

De tertia dicimus, quod solus Abenezra inter Ebræos inventus sit, qui Nimrodum laudet; vel, ut Mercerus loquitur, qui impium justificare velit. Non enim dicendus est Nimrod potens Venator coram Domino, in bonum, quod feras ceperit, ut illas in sacrificium Deo offerret, uti Abenezra contendit: sed potius in malum ita appellatur, quod videlicet instar Venatoris conscientis hominum insidiatus sit, easque illaquearit. Et ita interpretantur Lutherus omnesque Orthodoxi Theologi.

Vnde patet, quod Nimrodus fuerit Venator triplici respectu. 1. Sylvestris, qui nimium venatui ferarum indulserit. 2. Civilis, qui summum in Mundo Imperium affectarit, vel potestate divinitus data abusus sit, & tandem in Tyrannum degenerarit. 3. Spiritualis (in malum,) qui veram religionem invaserit, multosque ad idolatriam & ignis Chaldaici adorationem violenter coegerit, atque in pios Semi posteros, veræ religioni addictos, non secus ac venator in bestias horribiliter grassatus sit, eosque oppresserit. Vnde Iosephus lib. 1. Antiq. Judaic. cap. 5. rectè scribit, quod Nimrodus subditos *αἱρεῖτε ὑβρεῖς ὅτι οὐκ ἠγάπησαν*, hoc est,

ad despectum & contumeliam Numinis instigavit. Et sic fuit potens venator coram Domino duobus modis: 1. Intentionaliter. Quia titulo religionis, hoc est, titulo cultus divini & ordinis à Deo sancti, tyrannidem suam tutatus est; uti Lutherus inquit. 2. Eventualiter. Tandem omni timore Dei omni-que pudore excusso, coram Domino, hoc est, contra Deum ejusque Ecclesiam tyrannide suâ abusus est, & tantam erga Semitas exercuit tyrannidem, ut oppressorum lacrymæ, & sanguinis profusi clamor in conspectum Domini adscenderit & vindictam flagitaverit; sicut de peccatis Sodomorum Spiritus S. loquitur, Gen. 19. vers. 13.

II. V s v s.

Vsus hujus Adagii est duplex, isque tum Politicus, tum Ecclesiasticus.

Vsus Politicus.

Vsurpari hoc Adagium potest adversus Tyrannos.

1. Qui in bona & fortunas subditorum violenter grassantur, eosque novis subinde exactionibus instar Nimrodi exhauriunt. Vt Roboamus, 1 Reg. 12. Caligula, Sueton. c. 40. Heliogabalus, Antigonus Rex Asiæ. qui, cum ei objiceretur, quod Alexander Asiam tot exactionibus non onerasset: Bene, inquit; ille enim messuit segetes Asia: Ego autem stipulas colligo. Verum cogitare illi debebant, quod Salomon Prov. 30. vers. 33. ait: Qui nimium nares emungit, sanguinem elicit.

2. Adversus eos, qui in corpora vitamque subditorum tyrannicè grassantur, eorumque sanguine oculos suos pascunt. Quales erant Domitianus, Caligula, Maximinus, Tamerlanes, alique Tyranni, qui nullum jucundius habebant spectaculum, quam humano sanguine animi feritatem oblectare. Talis quoque erat Galeatius Sfortia, qui coëgit columnum, ut leporem, quem ceperat, crudum cum pelle devoraret, ex quo mortuus est. Corius vol. 6. hist. Mediolan. In tales homines, qui pluris amant vitam alicujus feræ, quam homines ad imaginem Dei conditi, quadrat hoc Adagium, quod fuit alteri Nimrodi. Quibus Saluber. in Policrat. lib. 1. c. 4. summam vesaniam tribuit. Non enim cogitant, quod homo ad imaginem Dei sit conditus, Gen. 1. v. 27. Gen. 9. v. 7. Iacob. 3. v. 9. quodque sanguis ejus sit pretiosus in conspectu Iehovæ, sicut Salomon ait Psal. 72. v. 14.

Vsus Ecclesiasticus.

Quadrat quoque hoc Adagium (Est quasi Nimrodus: vel, Est alter Nimrodus) in Ecclesia hostes, qui

qui absolutum adeoque tyrannicum in conscientias hominum imperium sibi arrogant, eosque ad falsam suam religionem cogere satagunt, constantisque Evangelii Confessores, qui characterem Antichristi in fronte manibusque recipere respuunt, gravissimè premunt, bona eorum rapiunt, eosque omnibus honoribus exutos, vel in exilium eiciunt, vel ferro flammæque è medio tollunt. Notum namque non uni urbi, sed toti Orbi, quàm innumerabilis hominum multitudo, in Hispania, Gallia, Italia, Hollandia, ab Inquisitoribus hæreticæ pravitatis, solius religionis causa interemta sit. *Author de iure belli Belg.* scribit: *Ferdinandum Ducem Albanum* paucis illis annis, quibus Belgio præfuit, octodecim mille & sexcentos utriusque sexus homines clam & palàm furialibus carnificinis sustulisse. Ita D. Lutherus Tom. 1.

Germ. fol. 557. in Epistola ad Albertum Cardinalem & Archiepiscopum Moguntinum hoc Adagium usurpat, ubi inter alia inquit: Was hülft doch euch Bischöffe / daß ihr so frech mit gewalt fahret? &: Was lasset ihr euch düncken? Seyt ihr eitel Giganten vnd Nimroden von Babylonien worden?

R E G V L A.

Nomina Magnatum, propter similia studia atque mores, live virtutes aut vitia insignia, ad alios proverbialiter transferri solent. Ita hominem Tyrannum vocamus alterum Nimrodum; voluptuarium, alterum Sardanapalum; hominem libidinosum atque crudelem, alterum Neronem; eloquentem, alterum Ciceronem aut Demosthenem, appellamus.

DYNASTIA SECVNDA.

MONARCHA II.

B E L V S.

S E C T I O I.

D E O R T V.

I.

Circa Ortum notanda sunt duo: 1. Generatio. 2. Appellatio.

II.

I. GENERATIO. Belus, Græcè Βήλ, natus est Babylone in arce regia Patre Nimrodo & Matre Rheâ; juxta Berosum, & plerorumque Historicorum sententiam. At Reinerus Reineccius in Syntagm. Heroico p. 51. statuit, Belum, alio nomine ARPHAXADVM dictum, fuisse Noæ ex filio Semo nepotem. Alii verò statuunt, Belum fuisse Assurem, non ex stirpe Chami, sed Semi; ejusque filium fuisse. Verùm hac de re in historia Nini fusiùs dicturi sumus.

III.

II. APPELLATIO. Circa Appellationem Beli tria sunt notanda: 1. ὁμωνυμία. 2. πολωνυμία. 3. ἰτομολογία.

IV.

1. ὁμωνυμία. Nomen Beli est æquivocum: nam accipitur ὁμωνυμικῶς, & παρὰ γὰρ ἑκατέρωθεν.

Quando vox Beli ὁμωνυμικῶς accipitur, tum tribus distinctis personis tribuitur.

1. Belus, secundum communem Historicorum sententiam, fuit secundus Rex Babyloniorum, filius Nimrodi, & Pater Nini: de quo h. l. agimus. II. Belus, cognomento Priscus, fuit Epaphi, vel (ut alii volunt) Neptuni & Libyes filius, cui Isis post Apidis mortem nupsit, regnante Athenis Cecrope. III. Belus fuit Rex Phœnicia aut Tyriorum, pater Didonis. (quæ proprio nomine apud Virgilium Elisa, h. e. Elisabeth appellatur, & Carthaginem condidit.) Qui Belus insignis Heros & Bellator fuit. Nam Cyprios Phœnicum littus infestantes piraticâ subegit; ut est apud Virgilium lib. 1. Æneid.

— Genitor tum Belus opimam
vastabat Cyprum.

Alio nomine dicebatur Metres; uti Servius ait.

Quandò verò vox Beli παρὰ γὰρ ἑκατέρωθεν accipitur, tum duo notat. 1. Belus est fluvius Syria; ubi primò repertum fuisse vitrum, Plinius scribit lib. 5. c. 19. Iosephus lib. 1. Belli Iudaici, Stadiis, ait, duobus à Ptolemaide Belum amnem distare, juxta quem sepulcrum Memnonis sit, & vitrea, in rotunda valle, arena, quam venti ex circumdatis jugis convehant, inexhausta seculis vi, sed ante omnia mirabili naturâ, mutandi alia quoque in vitrum, quæ attigerit, metalla. II. Belus Stephano oppidum est Hispania, non procul ab Herculis columnis; idem fortassis cum eo, quod à Plinio Belon appellatur.

V.

2. Πολωνυμία. Hic Belus πολωνυμικῶς fuit. Quia dictus fuit 1. Belus. II. Iupiter Belus, à Beroso & Sleidano in lib. de IV. Monarchiis de vita Beli. III. A Cyrillo appellatur Arbelus. IV. A Reinerio Reineccio

vocatur *Arphaxadus*. v. Ab aliis *Assur*, cognomento *Belus*, appellatur.

VI.

3. *Επιμολογία*. Hic Monarcha dictus est 1. *Belus*, triplici de causa 1. Iuxta quosdam dicitur *Belus à Babel*, ἀναδιπλωσὶς primæ syllabæ demta. Quod nomen postea Regibus Babylonis & Assyriis mansisse putant, sicut in Ægypto *Pharaones* nuncupati sunt. 11. Alii statuunt, quod dictus sit *Belus*, à *Βαλ baal, Dominus*. Quoniam Subditi eum pro Domino suo agnoverunt, non secus atque à Sorabis, Pannonibus, & Græcis vicinis, Rex *Δεσπότης* appellatur. 111. Alii putant, eum dici *Belum à Bel*, hoc est, à *Sole*: quia Sol ab Assyriis, Babylonis atque Persis *Bel* vocatur. Nam illi vitâ functo templum erexerunt Babylonii, eumque divinis honoribus sunt prosequuti.

2. Dicitur *Iupiter Belus*. Quia fuit Nimrodi, (sicut Historici communiter sentiunt) primogenitus. Ioves autem primogeniti appellabantur. De quo elegans locus *Xenophontis* est notandus, qui exstat in *libro de Æquivocis Personarum*, c. 1. ubi inquit: *Saturni* dicuntur familiarum nobilium Regum, qui urbes condiderunt, Serenissimi. Primogeniti eorum *Ioves*, & *Iunones*: *Hercules* verò, nepotes eorum fortissimi: *Patres Saturniorum Cæli*: *Vxores Rheæ*, & *Cælorum Vestæ*. Quot ergo Saturni, tot Cæli, Vestæ, Rheæ, Iunones, Ioves, Hercules.

SECTIO II.

DE PROGRESSU.

VII.

In progressu triplicia *Beli Acta* veniunt notanda: 1. *Oeconomica*, 11. *Politica*, 111. *Ecclesiastica*.

I. ACTA OECONOMICA.

VIII.

Belus matrimonio sibi junctam habuit *Vxorem Iunonem*, quæ ipsi peperit filium in regno successorem *Ninum*.

11. ACTA POLITICA.

IX.

1. TEMPORE PACIS. Quoniam *Belus* literis operam dedit, atque sideralem scientiam excoluit, (Nam *Diodorus Siculus* c. 28. scribit: *Flamines*, pro more Ægyptiorum impensis & omnibus publicis oneribus exemptos, quos Babylonii Chaldaeos appellant, *Belum* instituisse) ideoque parente

procul dubio mitior, nec tam crudelis erga subditos fuit, juxta illud Poëtæ.

— Didicisse fideliter artes,

Emollit mores, nec sinit esse feros.

Quin potius leges ipsis atque statuta præscripsit, quibus in officio continerentur. Nam vixerunt sub eo Babyloniorum Philospohi, Chaldaei appellati. Hisce in mandatis dabat *Belus*, ut subditis Leges & vivendi præcepta præscriberent. Vnde Babyloniorum *Nomotheta* dicuntur in Pandectis, Titulo de Origin. juris.

X.

11. TEMPORE BELLI. *Belus* bella cruenta gessit, regnumque suum latè extendit ad Sarmatiam usque Europæam; teste *Sleidano*, in lib. de 14. Monarchiis in vita *Beli*.

[*Sarmatia Europæa* locus ille est, quem hodie Poloni atque Gentes vicinæ incolunt, quique nomen Sarmatarum etiam nunc retinent. Nomen habet *Sarmatia* ab incolis Sarmatis, qui à Græcis *Sauromata* appellantur, q. d. Duces altitudinis, quia terra versus septentrionem in altum assurgit. *Sauromata* autem, juxta Criticorum opinionem, dicuntur ab oculis lacertarum. Nam οὐδῖς est lacerta, genus serpentis. Et ὄμμα, oculus.]

Deinde quoque versus ortum regni sui terminos propagaturus, bellum intulit *Sagarum Regi Sabinio*: quem tamen non ipse, sed *Ninus* filius, atque successor ejus, devicit; sicut *Berosus* tradit.

Fuerunt autem *Saga* primùm sacerdotes Armenii, qui multiplicati possederunt postea omnem regionem Caspiam usque ad Bactrianos. Nomen *Sagan* idem est, quod *Vates*. Vnde descendunt nomina Latina *Saga* & *presagium*; & Germanicum *Sāgen* / h. e. benedictio.

111. ACTA ECCLESIASTICA.

XI.

Belus, *Nimrodi* ingressus vestigiis, cultum retinuit idololatricum; qui sub ejus Imperio tantopere crevit, ut post obitum pro Deo ab Assyriis coli cœperit. *Reineccius*, p. 51. Vnde etiam à *Beroso* *Iupiter Belus* appellatus est. Quia ei vitâ defuncto templum & statuam erexerunt Babylonii, eumque præ cæteris Diis taquam Iovem (à juvando sic dictum) divinis honoribus affecerunt. Vide *Arrian. lib. 3.* & *Lil. Gyraldum syntagm. 11. Histor. Deor. p. 108. Plinius lib. 6. c. 26.* etiam suo ævo Iovis *Beli* templum durasse refert, cum urbs alioquin in solitudinem rediisset. Hujus Templi etiam mentionem facit *Pausanias in Atticis*. A *Cyrillo* nominatur *Arbelus*, qui lib. 4. contra *Iulian.* hæc de eo addit: *Arbelus*, vir superbus & arrogans, primus hominum dicitur

dicatur à Subditis Deitatis nomen accepisse. Perseverarunt igitur Assyrii & finitimæ illis Gentes, sacrificantes ei, & adorantes; &c. Sic post diluvium & ignis cultum *prima idololatria à statu originem* cepit. Epiphanius in *Ancorato primam scortationem* appellat; cujus hæc sunt verba: Prima scortatio est cultus statuarum. Confer Petrum Gregor. Tholosan. lib. 12. de Republ. c. 18.

[BEL בל Vetustus, aut nihil, fuit idolum Babyloniorum, à Belo II Babyloniorum Rege ortum; cui apud posteros statua erecta honores divini sunt exhibiti. Dictum fuit I. à בל baal, Dominus. Quia & Diabolum honore divino affici voluisse, hodièque velle, cognitissimum. Vid. Tremell. & Bun. in Iesaiam c. 46. v. 1. II. Vel à Sole. Quia Sol ab Assyriis, Babylonis & Persis pro Deo summo habitus & adoratus fuit. Vel (ut alii putant) idolum illud quod illi adorant, formam Solis habuit. Vnde factum, ut temporibus Iosia Regis, equi, currus & cultus Soli essent dicari Ierosolymis, superstitione invecata per Assyrios. 2 Reg. 23. v. 11. Ab hoc idolo alia etiam idola, quæ à multis Gentibus colebantur, nomen acceperunt. Hinc enim dictum est nomen Belial, five Baal; qui erat Deus Sidoniorum. Num. 22. v. 41. Iudic. 6. v. 25. 28. Iudic. 8. v. 33. 2 Reg. 3. v. 2. Beelzebub, Deus Accaron. 2 Reg. 1. v. 2. 3. 6. 16. Beelphegor, Deus Moabiturum. Num. 25. 3. 5. Deut. 4. 3. Ios. 22. 17. Psal. 106. v. 28. Hosea 9. v. 10. Denique idolum BEL crebro in scriptura nominatur; ut videre est apud Iesaiam c. 46. v. 1. apud Ieremiam c. 50. v. 2. c. 51. v. 44. Baruch. 6. v. 40. Dan. 14. v. 2. 3. 5. 8. 9. 10. 13. 17. 21. 27. Hoc idolum Beli Daniel propheta confregit. Dan. 14. v. 21.]

XII.

Deinde ad Acta Beli Ecclesiastica rectè quoque possunt referri SCHOLASTICA, nempe, quod studia Philosophica sub ipso restoruerint. Vnde scientia fideralis inventor à Plinio lib. 6. c. 26. appellatur. Ortique sunt tunc temporis Babyloniarum Philosophi, CHALDAEI non ex artis, sed gentis vocabulo nominati; uti Cicero libro 1. de divinac. scribit: Quamvis Philo contrarium statuatur, uti mox dicemus. Habitarunt illi ad Tigridis & Euphratis confluentem, sine dubio in urbe Seleucia, quam illo loco sitam fuisse Chorographi tradunt. Confer Historiam Nimrodi §. 18. Ludos ibi aperuerunt literarios, in quibus studium, cum primis Astronomicum & Astrologicum, excoluerunt. Nam propter planiciem magnitudinemque regionis, quam incolebant, cum cælum ex omni parte patens atque apertum intuerentur, traiectiones motusque stellarum observaverunt. Quibus notatis, quid ubique significaretur, memoriæ prodiderunt. Eaque diuturnâ siderum observatione scientiam putantur effecisse, ut prædici posset, quid cuique eventurum, & quo quisque fato natus esset: sicut Cicero lib. 1. de Divinat. scribit. Vnde Philo statuit, Chaldaeos nomen trahere à בל Chaldim, quæ vox æquabilitatem sonat. Et hæc notatio cultam à Chaldaeis fideralem scien-

tiam, & æquabilem orbium cœlestium motum spectat. Et sic est nomen non tantum gentis, sed etiam artis & professionis.

1. בל Chaldai; à כסד Cased filio Nachor ex Melcha, Gen. 22. v. 21. à quo sunt profati. Et hi occuparunt Regionem Babyloniam, quæ ab ipsis dicitur ארץ בל Terra Chaldæorum. Hieronymus Chasdim interpretatur, quasi Dæmones. Accepit כסד sicut: & דם Dæmon. Et sic est nomen Gentis. Gen. 11. v. 28. Vr Chasdim, hoc est, Chaldæorum.

Chal-
dai } 2. בל, mutato ב in ל, Chaldim, Chaldai ab æquabilitate dicuntur, uti ex Philone notavimus; & sic est nomen artis atque professionis. Quia Chaldæi Astronomiam judiciariam invenerunt: & tantum hac in arte valuerunt, ut ab illis בל Chaldæi fuerint appellati omnes Mathematici, Genethliaci, Magi, &c. qui hanc artem profitebantur, quamvis in sejunctissimis regionibus oriundi essent. Ita accipitur Dan. 2. v. 2.

SECTIO III.

DE EGRESSU.

XIII.

Belus juxta Africanum incepit regnare in Assyria Anno post diluvium 194, & regnavit annos 55. Moritur anno M. 1908. Vel juxta alios, regnavit annos 62 vel 65. Reiner. Reinecc. in Syntagm. Heroic. p. 51. Dress. part. 1. Isag. Millen 11. p. 107. Mortuus est anno regni 55, juxta Africanum & Calvisium: juxta Reineccium & Dresserum anno 62, vel 65.

XIV.

De sepulcro Beli.

Ælianus lib. 13. c. 3. ex Herodoti lib. 3. scribit, quod ipse vitâ functus in urna vitrea in oleo collocatus fuerit. Astabat urnæ columella, in qua scriptum continebatur, eum, qui sepulcrum aperuisset, neque statim replevisset urnam, (non enim plena fuit urna, sed vacuum à summis labris ferè palmæ spatium habuit) pessimè habiturum. Quo lecto Xerxes, qui sepulcrum aperuerat, expavit, & oleum celerrimè iussit infundi, non tamen impletum. Qui iterum infundi iussit, sed ne sic quidem incrementum cepit, donec frustratus omni labore infundendi cessaret, clausoque monumento, summa cum inestitia discederet.

Neque verò falsum eum habuerunt, quorum præ-

nuncia-

nuncia fuerat columna. Nam quinquaginta myriadum exercitu adversus Græcos conscripto, magnam cladem accepit, reversusque turpissimâ morte vitam finivit, noctu in strato à propria filia peremptus. *Strabo* de eodem *Beli sepulcro* ita scribit: Horti (inquit) super flumine sunt, ubi etiam *Beli* sepultura est, nunc eruta; quam *Xerxes* eruit, ut fertur. Ea pyramis erat quadrata, ex latere coctili structa, stadii altitudine, cujus quodque latus stadium obtinebat. Hanc *Alexander Magnus* reparare voluit; sed cum multi laboris esset & multi temporis, (nam solum ad expurgandam terram 10000 hominum duobus mensibus opus erat,) quod inceperat, perficere non valuit. Illico enim morbus & mors subsequuta est, &c.

M O N A R C H I A I I I.

N I N V S.

C A P V T I.

D E O R T V.

I.

Tertius Monarchiæ I Rex fuit *Ninus*, Græcè Νῖνος. qui *Belo* successit anno 1905, juxta *Sethum Calvis. Chron. p. 5.* juxta *Dress.* verò in parte 11. *Isag. Histor. Millen. p. 108.* anno M. 1908.

II.

Nomen *Ninus* est æquivocum, & διτλὸς usurpatur.

1. Τοπικὸς pro Civitate. Nam Civitas *Ninive* à *Suida* *Ninoë*, à *Ptolemao* verò & omnibus fere Geographis *Ninus* appellatur. Vide *Plin. lib. 6. c. 26.* & *Strabonem* in principio libri 26.

2. Προσωπικὸς. Sic est nomen proprium tertii Monarchæ Chaldæorum; de quo h. l. agimus.

III.

De persona & ortu *Nini* quinque diversæ apud Historicos opiniones exstant.

1. Mercator in Chronologia sua contra *Ammianum Berosum* demonstrare conatur, *Nimrodum* fuisse illum ipsum, quem Græci & Latini vocant *Ninum*. Quia (inquit) omnia quæ de utroque dicuntur, mitificè inter se congruunt. Nam sicut de *Nimrodo* dicit *Moses*, quod primus in terra potens fuerit: *Gen. 10. v. 9.* idem *Iustinus Historicus* de *Nino* affirmat. Deinde *Moses Gen. 10. v. 9. 10.* de *Nimrodo* dicit, illum non contentum suo Regno, egressum ex terra *Assur*, aliena Regna quævisse, & invasisse *Assyriam*, & *Niniven* urbem maximam con-

didisse. Hæc ipsa quoque de *Nino* tradiderunt cum alii, tum *Diodorus Siculus lib. 3.* Hæc ille.

2. Alii statuunt, quod *Ninus* fuerit filius *Nimrodi*, sive *Beli*: & hi *Nimrodum* atque *Belum* pro eodem habent. In hac opinione sunt *Bellarmin.* in *Chronolog. p. 3. & 5.* *Perer.* comment. in *Genes. p. 403.* & in *Comment. in Daniel. p. 351.* *Augustinus Tornellus* in *Annalibus sacris p. 135.* & alii.

3. Alii statuunt, quod *Ninus* ex stirpe *Chami* oriundus filius *Beli*, & *Nepos Nimrodi* fuerit. In qua sententia est *Ammianus Berosus lib. 4. & 5.* *Antiq. Chaldaicar.* ubi scribit: *Nimrodum* alio nomine dictum esse *Saturnum* primum, & patrem fuisse *Iovis Beli*, avumque *Nini*, primi *Assyriorum* Monarchæ, nepotem autem *Chus*, &c. *Berosi* sententiam sequuntur plerique Historici tum *Veteres*, ut *Archilochus* & *Metasthenes*; tum *recentes*, ut *Sleidanus* in *lib. de 4. Monarch.* Eadem de re exstat *Nini Epitaphium* apud *Xenophontem* in *lib. de Æquivocis*; quod infra vide §. 14.

4. Quidam statuunt, hunc *Ninum* non fuisse de stirpe *Chami*, h. e. *Beli* filium & *Nimrodi* nepotem, sed eum fuisse de stirpe *Semi*; & dici *Assurem*, cognomento *Ninum*. Iuxta quorum sententiam tertius Monarcha est *Assur*, cognomento *Ninus*, filius *Semi*, & frater *Arphaxadi* sive *Beli*. In hac sententia est *Reinerus Reineccius* in *Syntagm. Heroico, p. 47.* ubi ita scribit: Eo in eorum sententiam, quibus *Ninus Assur* est. Cur enim à sacrarum literarum autoritate manifestâ discederemus? In quibus quod relictum, è circumstantiis quibusdam omissis sustulit interpretando *Iosephus*. Et *Suidas* inter cætera inquit: *Assyrii* dicuntur ab *Assur* filio *Sem*, nepote *Noæ*, qui *Assur* primus urbem magnam, *Niniven* postea dictam, condidit. De eodem ita *Eucherius* commentans in *c. 10. Gen.* *Assur* (unde *Assyrii*) non fuit in filiis *Cham*. Idem inculcat *D. August.* *lib. 16. de Civit. Dei.* Sed in filiis *Sem* reperitur. Vnde apparet de progenie *Sem* exortos, qui postea regnum *Gigantis illius (Nimrodi)* obtinerent.

5. Alii statuunt, *Ninum* fuisse de stirpe *Semi*, sed *Assuris* filium & *Semi* nepotem. Et hi nituntur autoritate *Mosis*, qui scribit *Gen. 10. v. 11.* E terra *Sinear* (h. e. è *Chaldæa*) egressum esse *Assur*, & ædificasse *Niniven*. Vbi nonnulli Theologi statuunt, *Assurem Semi* filium idololatriæ *Nimrodicæ* odio è *Babylone* abiisse, atque urbem *Niniven* condidisse, ut vera *Dei* religio in ea conservaretur; sicut ex *historia Ione* notum est, religionis & cultûs divini reliquias in illa remansisse. Et verisimile esse aiunt, *Assurem* à filio *Nino* urbi *Ninives* nomen imposuisse: sicut etiam *Cain* urbem, quam condidit,

Heno-

Henochiam à filio suo *Henoch* denominavit. *Gen.* 4.
Vide D. Augustinum lib. 16. de Civit. Dei. c. 3.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

IV.

In progressu tria sunt notanda: I. *Acta Oeconomica.* II. *Politica.* III. *Ecclesiastica.*

I. ACTA OECONOMICA.

V.

Nino Diodorus Siculus duas uxores tribuit: *Vnam* *ἀνώνυμον*, quæ ei filiam nomine *Sosanen* peperit: Alteram verò *SEMIRAMIDEM*, quæ dato arcis Regiæ Zoroastris munitissimæ capiendæ consilio, Nino innotuit: Ideoque eam ob singularem sapientiam & admirandam formæ elegantiam amare occæpit, maritoque *Menoni* ereptam ad se transtulit, proque uxore habuit, & ex ea filium *Ninyam* suscepit.

II. ACTA POLITICA.

VI.

I. Regni Assyriaci fundatio.

Ninus *Niniven* à patre suo Assure vel Belo inchoatam absolvit; eamque regiam suam sedem esse voluit, ut adversus Chamitarum violentiam in ea defendere se suosque posset. Distabat illa Ierosolymis 171 milliaribus, à Babylone 30 milliaribus. Hæc Metropolis valde magnifica erat. Nam 480 stadia in circuitu habebat, & 1500 turres in orbem continuit: *mœnia* erant centenûm pedum altitudine: latitudine verò tantâ, ut murorum fastigia ternis essent plaustris pervia. *Jonas Propheta* c. 3. v. 2. 3. vocat *Niniven Civitatem illam magnam*. Item *Civitatem Dei*, *Ebraorum more*, qui illa, qua aliquo in genere excellunt, vel quantitate vel qualitate *DIVINA* appellare solent. Ita *Paradisus* dicitur *Hortus Dei*, h. e. amœnissimus & fertilissimus. *Montes Dei* *Psal.* 36. 7. dicuntur Montes maximi. *Cedri Dei* dicuntur Arbores maximæ atque altissimæ. *Psal.* 104. 16. Et addit *Jonas*, quod *Ninive* fuerit *magna itinere trium dierum*. Quæ verba quidam intelligunt de urbis transitu sive discursu per omnes plateas & vicos, hoc sensu: quod si quis eam voluerit totam per omnes plateas discursu perlustrare, illi opus fuerit triduo. Atque hi considerant vocem *מַהֲלַח* *Mahalach*, ambulationem. Sed possunt quoque hæc verba intelligi de magnitudine urbis, ejusque ambitu, hoc sensu: quod videlicet urbs *Ninive* tam magna atque ampla fuerit, ut trium

dierum iter fuerit unius portæ ad alteram spatium. Nam in circuitu 480 stadia (sicut *Diodorus Siculus* lib. 2. scribit) h. e. 15 milliaria Germanica habuit; uti ex *Herodoti* lib. 1. *Dresserus Millen.* II. p. 111. refert: ubi tamen per *Iter unius diei* intelligendum est, non quantum eques uno die possit conficere, ac ne quantum pedes quispiam festinando emetiri queat; sed quod commodè à quolibet peragi possit: sicut *ICTi* (Titulo de Verbor. signification.) in singulos dies definiunt vicena passuum millia. Vnde facilè æstimari potest, quàm magnifica, imò (ut *Jonas Propheta* loquitur,) quàm divina hujus Metropolis regni Assyriaci, quam Assur inchoavit & Ninus consummavit, magnificentia fuerit.

Πόλις.

Vnde patet errare *Calvinum*, *Franciscum Junium*, *Pareum*, *Piscatorem*, *Tossanum*, aliosque, qui non Assurem atque Ninum, sed Nimrodum regni Assyriaci authorem & fundatorem esse statuunt; illud probare satagentes ex loco toties citato *Gen.* 10. v. 11. Ex terra Sinear, h. e. Chaldaæ egressus est Assur, & ædificavit *Niniven*. Vbi vocem Assur accipiunt non *ἀσσυρικὸς*, de Assuris vel Nini (ut quibusdam placet) personâ; sed *τοπικὸς*, h. e. de regione Assyria, in quam profectus sit non Assur, sed Nimrod, ibique civitatem illam magnam *Niniven* ædificaverit: ac proinde ille fundator regni Assyriaci dicendus sit. Verùm hunc errorem in Historia Nimrodi cap. 2. §. 20. refutavimus.

VII.

II. Monarchiæ primæ amplificatio.

Nam Ninus regnum Babylonicum cum Assyriaco conjunxit, atque ita *ἀξιώμα* Monarchicum à Babyloniis ad Assyrios transtulit. *Dresser. Isag. Histor. Mill.* 11. p. 108.

Quod ut melius intelligatur, occasionem & rationem hujus facti paullo altius repetemus.

Vero consentanea est sententia eorum Historicorum, qui statuunt, Belum fuisse Assurem Semi filium, qui defuncto Nimrodo, regnum Chaldaicum ad suam stirpem revocavit, atque sic in integrum quasi restituit. Nam sicut Cham: ita etiam Nimrod non contentus fuit Africæ suæ Imperio, quod Pater illis in Meridie assignaverat; sed in Oriente quoque dominatus est, ibidemque in illa regione & Mundi parte, quæ erat posteritati Sem in Asia deputata & assignata, vi & armis Babylonem, in alieno nempe territorio, ædificavit, seque Monarcham constituit. Hujus itaque insolentiæ pertæsus Assur, sive Belus, defuncto Nimrodo alienigenâ, imperium

rium recuperavit, & regnum Chaldaicum in integrum restituit, seque Monarcham in solo patrio constituit, ac BABYLONEM metropolin Chaldaëæ occupavit. Mortuo autem Belo vel Assure, successit filius ejus NINVS, qui Babylonem, quam ædificarat atque inhabitaverat Nimrod alienigena, inhabitare noluit, neque sede eam Monarchicâ amplius dignatus est; sed sedem Regni in Assyriam (à patre Assure sic dictam) in metropolin Niniven, à suo nomine (NINO) appellatam, transtulit. Hinc Africanus scribit, quod Belus primus rex Assyriorum anno 29 regni sui (Assyriaci) anno M. 1878 Babylonios vicerit, atque illud Regnum cum suo conjunxerit: cui Ninus filius ejus postea successerit. *Sethus Calvisius Chron. p. 5. & p. 78.* Quare juxta Africani sententiam Belus est Assur, & Ninus filius ejus.

Et hæc est occasio, quâ ἀξίωμα Monarchicum à Chaldaëis ad Assyrios per *Assurem* atque *Ninum* translatum fuit. Ergo, quemadmodum Monarchia hæc primùm à regione principali *Chaldaea*, CHALDAICA; à Metropoli verò ejus *Babyloniâ*, BABYLONICA dicta fuit: Ita postea à principali regione, nempe *Assyria*, dicta est ASSYRIACA. Interim tamen Monarchia Chaldaica seu Babylonica, & Assyriaca, est una Monarchia. Neque enim Gens Chaldaica & Assyriaca distincta alia & peculiaris regna habuerunt, sed alternatim potentiam regiam sive Monarchicam possederunt. Nam Assyrii, postquam summa potentia ad eos translata fuit, & Niniven & Babylonem tenuerunt.

Πόρισμα.

Atque hinc patet, quomodo *Sleidani* aliorumque Historicorum verba intelligenda sint, qui scribunt: *Ninum productis longè latèque finibus Monarchiam primum omnium cepisse*, videlicet respectu Monarchiæ Assyriacæ. Siquidem hic Ninus fuit primus Assyriæ rex, qui Monarchiam Chaldaicam in regionem Assyriacam (à patris sui nomine denominatam) transtulit. Vnde Iustinus ait: *Ninum fuisse Assyriorum REGEM PRIMVM*. Similiter *Berosus* scribit: *Ninum primum omnium regnum Babylonicum PROPAGASSE*, h. e. in aliam regionem transtulisse & amplificasse. Vnde colligitur, quod non Nimrod filius Chami, sed Ninus, primus Imperii Assyriaci author & fundator fuerit.

VIII.

Præterea varia bella Ninus gessit, iisque imperium suum amplificavit.

Primo, ardore imperandi flagrans, versus MERIDIEM finitimis bella intulit, & usque ad Li-

byæ terminos, rudes ad resistendum populos domuit. *Iustin. lib. 1.* Longè enim majore vi atque ardore bella gessit, quam ante ipsum factum erat. Nam, authore *Diodoro Siculo*, in exercitu duxit decies septies centena millia peditum, ducenta millia Equitum, & decies mille atque sexcentos currus falcatos, qui ita erant facti, ut utrinque falces prominerent, quibus hostium exercitus dissipabatur pariter atque trucidabatur. Hanc itaque vim insolitam, cum ferre hostes non possent, nullo negotio ferè superati sunt. *Orosius lib. 2. c. 10.*

IX.

Deinde domitis ad Meridiem populis, versus ORIENTEM regressus est, totiusque Orientis populos sibi subjecit. (nam proxima quæque victoria instrumentum sequentis esse solet; uti *Iustinus lib. 1.* scribit.) Inter quos regem Sagarum SABACCIVM, contra quem pater ejus bellum moverat, devicit. Confer *Reusn. Chronolog. p. 179.*

X.

Tandem anno M. 1954. expeditionem suscepit contra ZOROASTREM (quem Ctesias *Oxiartem* vocat) Bactrianorum Regem. (qui primus dicitur Magicas artes invenisse, & siderum motus curiosius observasse.) Quæ expeditio licet initio infelix esset, tamen audentius eam renovavit; & virtute Semiramidis, quæ arcis regiæ Zoroastris munitissimæ capiendæ strategema invenit, Zoroastrem regem vicit, inque suam potestatem redegit. Vide *Diodorum Siculum lib. 2. & Arnobium lib. 5.* Vnde potentia ejus in immensum crevit, adeò ut Orofio atque Plutarcho Rex magnus dicatur.

III ACTA ECCLESIASTICA.

XI.

Ninus Antecessores suos superstitione vicit. Præter enim IGNIS cultum, qui sub Nimrodo cœperat, (uti in Historia Nimrodi diximus) ipse IDOLA & STATVAS introduxit. Nam Patri Belo in regno succedens, seu ut divinâ natus stirpe videretur, seu pietate motus, ut & memoriam defuncti Patris coleret, seu, quod magis credam, instinctu mali Genii, Parentem consecrat, eidem divinos deferret honores, & ab omnibus deferri publico edicto jubet. Templum quoque (cujus Plinius meminit) in media Babylone exstruxit, inque eo statuam Patris posuit atque dedicavit, quæ ab omnibus velut Deus adoraretur; additis privilegiis magnis, ut cultus vel adorationis causâ eò qui venirent, à quibusvis etiam sceleribus gravissimis absolverentur. Hinc factum, ut flagi-

flagitiis quotquot conspurcati essent, magno ibi numero confluerent, velut ad commune quoddam asylum. Præterea Diaboli, Spiritus illi desertores, divinitatis affectatores, (ut *Aventinus lib. 1. Annal. Bojar. p. 9.* loquitur,) simulacris illapsi, ut honores sibi Deorum vendicarent, multa signa & prodigia mendacia (uti *Paulus 2 Thessalon. 2. v. 9.* loquitur) ibidem ediderunt, fallendisque hominibus responsa ex statuis dederunt, sub nominibus mortuorum viventibus imponentes.

Lyra locum *Sapientia cap. 14. vers. 12. 13. 15.* (cujus hæc sunt verba: Præcipua species fornicationis est inventio idolorum, & adinventio illorum corruptio vitæ est: neque enim erant ab initio, neque erunt in perpetuum. Acerbo enim luctu dolens Pater, citò sibi rapti filii fecit imaginem, & illum, qui tunc quasi homo mortuus fuerat, nunc tanquam Deum colere cœpit, & constituit inter servos suos sacra & sacrificia.) de *BEL* interpretatur, additque: *Beli* filius *Ninus* patris sui defuncti imaginem in arce regia constituit, ut delinquentibus Asylum esset, & quicumque ad illud confugissent, iis delictorum veniam, ob reverentiam erga Patrem, fecit. Et hoc Exemplum alii etiam postea sequuti sunt. Vnde factum est, ut idololatria longè latèque grassari inciperet. *Hoc verò idolum sub nomine BAAAL Propheta passim in scriptis suis damnant, postquam ejus cultus ad ipsum quoque Dei populum penetraverat. Cultus illius describitur in Apocrypho Danielis de Belo Babylonis.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

XII.

DE Mortis genere, quo *Ninus* occubuerit, Historici inter se non consentiunt.

1. *Quidam* sentiunt, eum occubuisse *FORIS* in urbis cujusdam oppugnatione ex ictu sagittæ, & regnum *Semiramidis* reliquisse, cum regnasset annos 52. *Orosius*, *Reineccius* in *Syntagm. Heroico*, p. 52. *Reusnerus Chronico* p. 181. scribit, illum in bello *Bactriano* interiisse.

2. *Diodorus* verò *Siculus* alii que scribunt, eum *DOMI* periisse, & quidem jussu *Reginæ Semiramidis* conjugis sui interfecit esse. Cujus rei ἀφορμὴν *Dresserus Millen.* 11. p. 109. ita describit: Imposuit aliquando *Ninus* uxori vel concubinæ suæ *Semiramidi*, petenti, coronam regiam, potestatemque omnem regnandi ad diem unum, vel, ut alii scribunt, ad dies quinque, concessit. Hac acceptâ, *Semiramis* *Ninum* in carcerem conjecit, vel, (ut alii scribunt,) à Satellitibus occidi jussit.

XIII.

EPITAPHIVM in columna excisum, *Nino* à *Semiramide* positum fuisse hoc, *Xenophon* in *lib. de Æquivocis* refert:

Mihi Pater IVPITER BELVS. AVVS SATVRNVS BABYLONIVS (hoc est, *Nimrod.*) *Proavus CHVS, SATVRNVS ÆTHIOPS. Abavus, SATVRNVS ÆGYPTIVS* (*Cham.*) *Atavus, COELVS; PHOENIX OGYGES.* (h. e. *Noah.*) *Ab Ogyge ad meum Avum sol lustravit Mundum semel ac tricies & centies: ab Avo ad Patrem* (sc. *Iovem Belum*) *sexies & quinquagies: à Patre sexies bis.*

Postea subscriptum fuit:

Columnam, Templum, Statuam, Iovi Belo sacer, & matri Rhea in hoc Olympo Semiramis dicavi.

MONARCHA IV.

SEMIRAMIS.

CAPVT I.

DE ORTV.

I.

CIRCA ORTVM *Semiramidis* duo veniunt notanda: 1. *Origo.* 2. *Appellatio.*

II.

PRIMO; De ORIGINE *Semiramidis* Historici variant.

1. *Diodorus Siculus* scribit, eam fuisse *Ascalonitam*, h. e. ex *Ascalone* oppido *Syriæ* oriundam.

2. *Reineccius* verò in *Syntagmate Heroico* p. 47. statuit, eam à *Semo* profatam, dum ita scribit: Amplectimur, quod aliqui adstruunt, *Semiramidem* genitam patre *Semo*. Nam, præterquam quod nomen ipsum istuc alludit, etiam *Diodorus Siculus lib. 2. c. 2.* altorem ejus *SIMMAM* facit, quod est depravatum nomen *SEM*.

III.

SECUNDO: APPELLATIO. *Diodorus Siculus* scribit eam *Semiramidem* à columbis altricibus dictam. Nam *Assyrii* columbam *Semiramidem* vocant; uti modò plenius dicturi sumus.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

IV.

IN progressu tria sunt notanda: 1. *Acta æconomica.* 2. *Politica.* 3. *Ecclesiastica.*

V.

I. ACTA OECONOMICA.

I. EDUCATIO. De educatione Semiramidis *Diodorus Siculus* ita scribit: Exposita fuit infans, & ab avibus educata, quæ alis eam foventes enutrierunt lacte coagulato, è proximis Pastorum mapalibus rapto. Pastores tandem repertam Præsidi regio donarunt; qui liberis carens, filia loco eam suscepit, & ab avibus altricibus, linguâ Assyriorum, Semiramidem appellavit.

VI.

II. CONJUGII RATIO. Conjugium Semiramidis fuit geminum.

Primum conjugium illi fuit cum *Menone*, supremo Nini Præfecto, cui Præses regius eam à Pastoribus dono acceptam nuptui elocavit. Huic Menoni Semiramis duos liberos *Iapetem* & *Idaspem* enixa est. *Reineccius Syntagm. Heroico* p. 53.

Secundum conjugium ei fuit cum *Nino*, tertio Assyriorum Rege. Cujus conjugii ineundi occasio hæc fuit. Cum Meno maritus ejus sequutus esset Ninum in bello contra Bactrianos, Semiramis fœmina virtute heroicâ & formæ venustate præcellens, maritum insequuta, Nino innotuit ex eo, quod arcis regiæ Zoroastris munitissimæ capiendæ consilium reperisset. Ideoque Ninus eam in conjugem poposcit, & marito Menone, ex quadam amoris impatientia, sponte vitam abrumpe, protinus ducta ab eo est, eamque, ob formæ elegantiam & ingenii atque leporis excellentiam, in deliciis habuit & supra modum dilexit.

VII.

III. VITÆ & LIBIDO. Post interitum autem Nini alii marito haud nupsit, verita ne de imperio deturbaretur. Interim à varia nefandaque libidine haud abstinuit. Nam viros hinc inde conquirebat, quorum turpi concubitu abuteretur, eosque postmodum è medio clam sustulit, ne flagitium emanaret.

VIII.

Tandem filii quoque concubitus impudenter petiit: quem ut obtineret, *legem tulisse* fertur, quâ permitteretur parentibus cum liberis coire, vel cognatis (ut *Orosius* habet) cognatas in uxores ducere.

IX.

Equum etiam à Semiramide *adamatum* esse, usque ad coitum, *Iuba* author est; referente *Plinio* lib. 8. c. 42.

X.

In omnem præterea *Luxum* effusam fuisse Semiramidem, partim ex splendida *urbis Babylonis & murorum* ejus atque *Obelisci* structurâ; partim inde constat, quod *Cyrus* secundæ Monarchiæ fundator, devictâ Asiâ, inter vasa aurea & argentea reliqua, invenit *Semiramidis craterem*, cujus pondus 15 talenta continebat, hoc est, florenorum circiter 18000. *Plinius* lib. 33, c. 3.

XI.

Semiramis quoque *prima Eunuchis usa fuit*. De quibus *Claudianus* ita scribit:

*Hos fecere manus, seu prima Semiramis astu
Assyriis mentita virum, ne vocis acuta
Mollicies levesque genæ se prodere possent:
Hos sibi conjunxit similes: seu percita ferro
Luxuries vetuit nasci lanuginis umbram;
Servatoque diu puerili flore, coëgit
Arte retardatam Veneri servire juventam.*

V s v s.

REGULA. Sape compellit amor illicitus, ad perfidiam prodicionemque manifestam. *Franciscus Patrit. lib. 4. de Regno, Tit. XI. p. 258.*

Exempla.

1. *Laodice*, Mithridatis Regis soror atque conjux, tam impiè in adulterii amores exarsit, ut redeunti ex longa militia viro, quasi illum festis epulis lætoque convivio exciperet, venenum miscuerit, à quo ex consuetudine noti antidoti vix evasit.

11. *Albertus Landgravius Thuringia*, etsi ex *Margareta*, filia *Friderici II. Imperatoris*, duo ipsi geniti essent filii, *Fridericus* & *Dithmannus*: tamen spretâ conjuge pudicâ, & matre pulcherrimorum filiorum, insano pellicis adeò exarsit amore, ut etiam Conjugem castissimam odisse inciperet, ejusque vitæ insidias strueret. Ac tandem adortus mulionem, qui custos erat mularum vehentium aquam in arcem Isenacensem, petiit ab eo, ut interficeret conjugem filiam Imperatoris. (Nondum enim Germanis venena nota erant.) Mulio metuens, ne, si recusaret, interficeretur ipse; simulat se Principi obtemperaturum esse. Verum ille Dominæ rem totam exponit: Cui Consiliarii sunt authores, ut fugâ salutis suæ quamprimùm consuleret: Quæ, tametsi ægrè à complexu dulcissimorum liberorum divelli se pateretur, tamen tandem consensit; atque ita cruentas perfidi mariti manus evasit. *Philipp. Melanchth. tom. III. Declamation. pag. 120. & seqq.*

111. Ita quoque *Semiramis* tanti nominis Regina, quæ virtutibus heroicis, rebusque gestis, omnes Reges

Reges Assyriorum anteivit, vidua cum esset, infani amoris æstu accensa, eos ex militibus suis eligebat, quos formâ & robore præstantiores esse cernebat; & eosdem aliquandiu in deliciis habitos tandem necabat, ne stuprum secum commissum aliis proderent. Vide *Francisc. Patrit. in loco antea allegato*, p. 258.

II. ACTA POLITICA.

XII.

I. IMPERII OCCUPATIO. Post interitum Nini mariti, Semiramis ei in Imperio successit. Quia *Ninyas filius* adhuc impubis erat.

Quo medio verò ad Imperium pervenerit, non eadem est Historicorum narratio.

Primò: *Quidam* putant eam per Media legitima ad regnum pervenisse. Nam ita scribit *Reinecc. in Syntagm. Heroico* p. 48. Semiramis neque parricidio, neque fraude, (quasi post Nini mortem sexum mentita fuerit virilem, & se Nini filium esse simularet; uti *Iustinus* scribit) sed legato, seu ex testamento regnum adiit.

Deinde: *Quidam* scribunt, eam per media illegitima, hoc est, non cum laude, sed cum fraude; non candidè, sed callidè ad regnum pervenisse. *Iustinus lib. 1.* refert, eam sexum virilem mentitam, pro Nini filio sese venditasse, atque ita puerum creditam, successionis titulo Imperium suscepisse. *Diodorus Siculus* diligens Antiquitatis scrutator, *lib. 2.* ex *Athenao*, rem aliter narrat, suamque narrationem apud plerosque, inprimis verò Græcos Scriptores receptam esse affirmat. Ea verò sic se habet. Semiramis, astuta & ambitiosa mulier, aliquando inter cæteros sermones hunc quoque iniecit apud Regem; teneri se miro cuiusdam rei desiderio, quam nec exponere, nec sperare ob magnitudinem ausit. Rex non metuens insidias, protinus eam proloqui jubet, quid optet. Illa petiit stolam regiam, & Asiæ imperium ad quinque dies. Quo impetrato, sceptro regni stolaque regia sumtis, primâ die splendidum convivium paravit, ac Principes omnes adiecit, Nino sic volente, ut sibi tanquam Reginæ paterent. Secundâ die, cum populares jam & primarii eam ut Reginam colerent, ipsaque cunctorum potens esset, principiò Satellitum pertentans animos moderatè quædam iussit: at postquam vidit eos nihil refragari, alacriterque obire mandata; capere eos Ninum, mox vincere, & tandem necare mandavit. Ita Ninus illecebris atque insidiis Semiramidis uxoris suæ periit, & ipsa regno Assyriorum potita, totius Asiæ dominatum occupavit.

AXIOMA POLITICVM.

Multi per astum atque jocum pervenerunt ad imperium sive regnum.

EXEMPLA.

1. *Per astum Semiramis*, (uti modò diximus) &
2. *Lescus Princeps Polonia* ad imperium pervenerunt: de quo *Iohannes Herbottus in Chron. Polon. lib. 1. cap. 8.* *Premislao*, inquit, vitâ functo, exoritur nova de Principatu contentio: cumque nullus appareret ambiendi modus atque finis, placuit rem fortunæ committere. Indictus est itaque ad certam diem maculosorum equorum cursus: qui primus ad metam pervenisset, ejus Dominus Princeps ut esset. Erigitur meta ad Prandinicum amnem: effunditur ad spectaculum ingens hominum multitudo. Ibi Lescus quispiam competitorum unus, cum stadium vafro consilio (straverat enim clam in sabulo ferreos acutos stylos, quibus currentium equorum pedes irretiret) impedivisset, primus ad metam, obliquo & minimè impedito tramite, pervenit. Munierat autem & equi sui calces ferreis soleis, ut, si fortè cum impetu currens, in eos incidisset, non offenderet in stylis, cum omnes omnium aliorum equi, de more illius temporis, soleas nullas haberent. Illius itaque rei prorsus ignavis omnibus, & miraculo attonitis, jamque victorem & Principem (quasi divinitus sibi oblatum) Lescum proclamantibus, techna deprehenditur; protrahitur Lescus in medium, convincitur, damnatur, discerpitur.

3. Similiter *Iustinus lib. 18. Historiar.* lepidam recenset Historiam de *Stratonis servo*, qui solem orientem in occidente perquam illustri strategemate quærens ac inveniens, hoc ipso regnum consequutus est. *Historia ita sese habet.* Tyriorum servi, dominis omnique libero populo trucidatis, Regem electuri processere in campum ante lucem, conditione positâ, ut qui Solem orientem primus vidisset, uti Diis gratior, Rex esset. Ibi cæteris in orientem obversis, Stratonis servus, qui minùs ingenio truci, Dominum servarat, absconderatque, spectabat ejusdem monitu occidentem: irridentibus cæteris, quod in occasu quæreretur ortus. Adventante die, in editissimis urbis fastigiis Solem ille fulgentem vidit, non adhuc ortum aliis, manuque indicavit: atque hoc facto Rex proclamatus est.

4. De *Regilliano* videamus quæ narret *Trebellius Pollio in Hist. xxx. Tyrann. n. 1x.* Mirabile (inquit) videatur, si, quæ origo hujus imperii fuit, declaratur, militari joco regna promeruisse. Nam cum

ducatum in Illyrico gerens, milites quosdam secum in cœna haberet, adstitit Valerianus Tribunus, qui diceret: *Regilliani* nomen unde credimus dictum? Alius continuo: Credimus, quod à regno. Tum is, qui aderat Scholasticus, cœpit quasi Grammaticaliter declinare, *Rex, Regis, Regi, Regillianus*. Milites (ut est hominum genus, pronum ad ea, quæ cogitant) dixerunt: Ergo potest Rex esse. Item alius: Ergo potest nos regere. Item alius: Deus tibi Regis nomen imposuit. Quid multa? His dictis, quum aliâ die manè processisset, à Principibus Imperator est salutatus. Ita, quod aliis vel audacia, vel iudicium detulit, huic jocularis astutia.

XIII.

II. *Regni administratio*. Circa hanc notanda sunt *Acta* duplicia. 1. *Togata*. 2. *Bellica*.

XIV.

I. *ACTA TOGATA*. Semiramis, occiso à se Nino marito, *Babylonem delegit Regiam*, quam situs loci, Euphratis alluvio, terræque bonitas maximè commendabat. *Hanc* in urbis formam redactam *mirificè exornavit & amplificavit*. Ita enim intelligendi sunt Historici, *Strabo lib. 16. Mela lib. 2. c. 11. Iustinus lib. 1. item Propertius lib. 3. Eleg.* qui eam à Semiramide conditam scribunt. Si quidem *primus ejus Author Nimrodus* fuit; & hæc urbs Babylon, à Babel, hoc est, à linguarum confusione sic dicta est: uti ex *Gen. 10.* patet. *Postea* verò à Semiramide est *instaurata & amplificata*, mœnibus ac hortis pensilibus, temploque ac duplici Regiâ maximè fuit admirabilis, campi planicie undique conspicua, naturâ loci valdè jucunda. Architectos Semiramis undiquaque accersivit, & teste *Diodoro Siculo*, ter decies centena hominum millia ad hanc urbem perficiendam adhibuit. *Ambitu* suo continuit sexaginta millia passuum, juxta *Plin. l. 6. c. 26. Solinum c. 6. & Herodotum lib. 1.* hoc est, miliaria Italica 60, seu communia Germanica 15. *Muri*, qui costili latere & infuso bitumine compacti, & quasi revincti erant, pedibus 200 alti, & 50 pedibus lati, ita ut quadrigæ sibi invicem occurrentes facillè pertransire possent. A fronte murorum 100 portæ æneæ erant; sicut *Herodotus* scribit. Et hæc omnia, quod mireris, uno anno absoluta à ter decies centenis hominum millibus, (ut antea diximus) urgente Semiramide, tantâque prudentiâ opus dirigente, ut, cum fuerint tot stadia in circuitu, quot anni dies, tantum adhibuerit operatorum numerum, quantus uni stadio singulis diebus perficiendo sufficeret. Mirus fuit hujus urbis ornatus, magna rerum omnium affluentia. *Euphrates*

in utraque ripâ interceptus muro trecentorum sexaginta stadiorum, pari mœnium urbis altitudine & latitudine medius urbem secuit. Qui dum ad Meridiem labitur, quâ parte angustior est, nempe stadiorum quinque, *ponte* junctus est testudineo, triginta pedum latitudine, columnis pedibus invicem duodenis distantibus, summâ arte in profundo jactis, lapidibusque uncis ferreis, immixto juncturis plumbo liquefacto, conjunctis, & præpositis ponti angulis robustissimis, qui impetum fluminis & vim aquæ reprimerent. Ab utraque parte Orientem & Occidentem versùs, *Regias* habuit *duas*, tanquam Urbis propugnacula, magnâ curâ constructa. Quæ erat excellentior Occidentalis, fuit tribus muris in circuitu cincta. Quorum primus stadiorum 60 erat in ambitu; alter in circuitu 40 stadiorum variis exornatus animalium & venationum sculpturis; tertius & interior, qui arcem continuit, 30 stadiorum. Hisce addidisse *Nabuchodonosorem, Iosephus lib. 1. contra Appion.* scribit, & *tertiam Regiam* cæteris multò magnificentiorem amplioremque, quæ 15 dierum spatio absoluta sit. *Hortus* quoque *pensilis* in ea fuit, supra Euphratem ædificatus, tantæ magnitudinis, ut singula latera quatuor jugeribus extenderentur. *Testudines* ex profundo Euphratis, & aliæ supra alias positæ, pavimentum horti continuerunt, cui tam profunda humus ingesta, ut consistat in ea arbores, ad tantam proceritatem excreverint, ut pleræque octo cubitorum crassitie instar sylvæ cujusdam jucundissimam adspicientibus speciem præbuerint. Et hic hortus tantâ arte & solertiâ exstructus fuit, ut inter *septem Mundi miracula* referatur à *Lactantio l. 3. c. 14.* Alii etiam *urbis mœnia* illis annumerant: sicut *Erasmus in Adagiis* hoc proverbium inde deduxit: *Mœnia Semiramidis*, hoc est, inexpugnabilia. Tanta Urbis fuit *vastitas*, ut (testante Aristotele & Cœlio Rhodigino) cum aliquando ab hostibus capta fuerit, tertio demum die id persenserint, qui ultimam Urbis partem incolere. Præcipuum verò opus in ea, *Iovis Beli Templum* admirandæ amplitudinis, à Semiramide (ut putant Historici) in medio urbis ædificatum, in cujus summitate sacellum exstruxit, in quo *tres ingentes ex auro statuas, Iovis, Junonis, & Opis* erexit: quarum *Iovis* (inquit *Diodorus Siculus*) longitudine pedum quadraginta, & mille Babilonicorum talentorum ponderis: *Opis* simili pondere in sella aurea residet, ad cujus genua duo adstant Leones, juxtaque serpentes argentei, ingentis & magnitudinis, & ponderis. Quilibet enim est talentorum 30. *Junonis* signum stans est ponderis talentorum 80. His omnibus communis *Mensa aurea* erat manû facta, longitudinis pedum 40, latitu-

titudinis 12, ponderis talentorum 50. Huic imposita fuere duo carchesia seu *Regia pocula*, & totidem *Thuribula*, antequam mensam *Crateres tres*, omnes ex auro solido: quorum unus Iovi dicatus, talenta mille & ducenta Babylonica seu magna; reliquorum quilibet sexcenta pendebat. Vniuersa verò in unam summam redacta, nostrâ computatione conficiunt undecies centies & octies centena triginta octo millia aureorum, quæ sunt circiter 1180 tonnæ auri. Vide *Diodorum Siculum lib. 3*. Vnde *Babylon* jure merito ab *Esaia Propheta c. 14. 4. Babylon aurea* appellatur.

Inter præclarissima orbis opera recensetur & *OBELISCVS* Semiramidis, longitudine pedum 150, latitudine verò & spissitudine 24. Lapis unus erat ex Armeniæ montibus excisus, & magnâ curruum multitudine ingentique cura, longo itinere ad flumen delatus, & navi impositus Babylonem usque ductus, & in via nobilissima erectus, jucundissimam pariter aspicientibus & admirabilem præbuit speciem. Vide *Strabonem lib. 16*.

Præterea Semiramis iter ad *larcicum* montem Mediæ longissimum, non quidem locorum distantia, sed montium interjacentium præcipitiis & convallibus pluribus, perruptis montibus, abscissis anfractibus, locisque concavis in planum diductis, maximo labore & sumtu, ad nominis monumentum immortale, brevissimum effecit.

Eadem in *Ecbatana*, cum urbs aquâ careret, ex lacu eam stadiis duodecim, perforato Oronte, monte aspero & accessu difficili, altitudine 25 stadiorum, in urbem diduxit. Vide *Diodorum Siculum lib. 2. c. 5*.

XV.

2. ACTA BELLICA. Semiramis maximas in bello res felicissimè perfecit, ut non feminas modò virtute, sed & viros anteiret. *Iustin. lib. 1. p. 14*. magnaque bella gessit, tum externa, tum interna.

BELLA EXTERNA. *Ægyptum* vastavit, *Æthiopiam* & *Arabiam* regno suo adjecit. *Plutarch. Orat. 2. de virtut. Alex. Magni. Ultra Bactrianos* quoque à Nino marito suo devictos imperium propagavit. Inde progressa bellum Indis intulit, ad quos præter illam & Alexandrum Magnum nemo intravit. *Iustinus lib. 1*. Vnde Alexander M. non alium gentium harum magis admiratus est, quàm Cyrum & Semiramidem, in quibus & magnitudinem animi, & claritatem rerum gestarum longè emicuisse credebatur. *Curtius lib. 7*. Duxit in exercitu suo ter decies centena millia peditum, & quingenta millia equitum; & currus ad centum millia.

BELLA INTERNA. Semiramis quoque bella domi gessit. Nam defecit ab ea *Præfectus Babylo-nicus*, primasque in hac Monarchia turbas dedit. Quod cum ei, circa cultum capitis sui occupatæ nunciatum esset, alterâ parte crinium adhuc solutâ, protinus ad expugnationem Babylonis contendit, nec prius decorem capillorum in ordinem, quàm urbem in potestatem suam, redegit. Quocirca statua ejus Babylone posita, eo habitu, quo ad ultionem exigendam celeritate præcipiti tetendit, & hoc meruit, ut *Regum Persia annulis*, & sigillo talipotissimum effigie conspiceretur. Vide *Valerium Maxim. lib. 9. c. 3*. Et *Polyanum lib. 8. strategematum*.

AXIOMA ETHICO-POLITICVM.

*Etiam in Fœminis est Virtus mascula
& Fortitudo heroica.*

Nam animus heroicus facit, ut mulier habeatur pro viro, ob animum virilem: & vir pro muliere, ob animum muliebrem.

Exempla.

1. SACRA. 1. *Debora* Dux V. Israël, erat Heroïna admirandæ fortitudinis, ita ut *Barak* sine illa in bellum proficisci nollet. *Judic. 4. v. 8*. Iudicabat populum Israëliticum singulari prudentiâ atque fortitudine heroicâ per annos quadraginta, illumque ab incursionibus hostium vicinorum defendit. Vnde & mater in Israël appellatur. *Judic. 5. vers. 7*.

2. *Jahelis* fortitudo quoque est celebranda, quæ *Sifaræ* Duci dormienti, viro fœmina, clavum per frontem & cerebrum malleo transadegit, & caput impium diminuit, terræque affixit. *Judic. 4. v. 21*.

3. *Judith* quoque Heroïna fuit, quæ tantos sibi spiritus sumsit, ut animo masculo *Holofernem* Ducem illum belli insolentissimum, omnibus hostibus formidabilem, occideret, ejusque caput ense proprio auferret. *Judith. 13. v. 8*.

II. PROFANA. 1. *Semiramis* admirandæ fortitudinis Fœmina fuit, quæ Chaldæis & Assyriis per 42 annos dominata est; uti ex dictis patet. Confer *Polyan. lib. 8. strategematum*.

2. *Tomyris, Massagetarum Regina*, mortuo marito *Cyrum* Regem per insidias perductum in angustias, unâ cum 200000 Persarum trucidavit, adeò ut neque tantæ cladis nuncius superfuerit: Caput Cyri amputatum in utrem sanguine humano impletum conjici Regina jussit, cum hac exprobratione crudelitatis:

Satia te sanguine, quem sitivisti; cuiusve insatiabilis semper fuisti.

Vide *Iustinum lib. 1.* & *Herodotum lib. 1.*

3. *Amazones mulieres Scythicas* quis non obstupescet? quæ contra quosvis hostes felicissimè pugnant, atque, ut in pugna essent expeditiores, alteram mammillarum ipsæ combusserunt, & se, suosque liberos, & maritos, & patriam asseruerunt. *Diæt. Cretens. lib. 4. de Bell. Trojan. Diodor. Sicul. lib. 3. c. 4.*

4. *Artemisiam Caria Reginam, & Mausoli conjugem*, mirantur Græci. Hæc namque cum Xerxe Rege adversus Græcos militavit, cui primam etiam palmam navalis pugnae ad Salaminem factæ Rex detulit, & in ipso tempore, dum prælium committeretur, Rex videns eam strenuè pugnare, viros autem timidius, clamavit: *O Iupiter, ex VIRIS MULIERES fecisti: & ex MULIERIBVS VIROS.* *Trogus lib. 2. Polyan. lib. 8. strategemat. Herodotus* ad hunc modum de ea scribit: Artemisia præcipua me tenet admiratio, Mulieris expeditionem adversus Græciam sequutæ, quæ defuncto viro, nullâ adaucta necessitate, sed præstantiâ animi atque virilitate in militiam concessit. *Hæc ille.* Artemisia quoque irruentes Rhodios classe exuit. Insulam eorum occupavit, erectâ in urbe statuâ, quæ Civitati stigmata videretur inurere. Quam historiam pulchrè & venustè describit *Vitruvius lib. 2. de Architectura c. 8.* hisce verbis: Post mortem Mausoli, Artemisiâ uxore ejus regnante, Rhodii indignantes mulierem imperare Civitatibus Cariae totius, armatâ classe profecti sunt, ut id regnum occuparent. Tum Artemisia, cum esset id renunciatum, in eo portu abstrusam classem, velatis remigibus & epibatis comparatis, reliquos autem cives in muro esse iussit. Cum autem Rhodii ornatam classem in portum majorem exposuissent, plausum iussit à muro his darent, pollicerique se oppidum tradituros; qui cum penetraissent intra murum, relictis navibus inanibus, Artemisia, repente fossâ factâ, in pelagus eduxit classem ex portu minore, & ita inventa est in majorem. Expositis autem militibus, & remigibus, classem Rhodiorum inanem abduxit in altum. Ita Rhodii non habentes, quò se reciperent, in medio conclusi, in ipso foro sunt trucidati. Artemisia autem in navibus Rhodiorum suis militibus & remigibus impositis, Rhodum est profecta. Rhodii cum prospexissent suas naves laureatas venire, opinantes, cives victores reverti, hostes receperunt. Tunc Artemisia, Rhodo captâ, Principibus occisis, trophæum in urbe Rhodo suæ victoriæ constituit, æneasque duas statuas fecit, unam Rhodiorum civitatis, alteram suæ imaginis: & istam figuravit Rho-

diorum Civitati stigmata imponentem. Postea autem Rhodii religione impediti (quod nefas est trophæa dedicata removeri) circa eum locum ædificium struxerunt, & illud erectâ Grajâ statione texerunt, ne quis posset adspicere, & id *ἀέας* vocitari iusserunt.

5. Nostrâ quoque memoriâ *Anglia Regina* existit *Elisabetha*, quæ ad miraculum usque docta, prudens & bellicosa fuit. De qua quidam *versum* illum *Ennianum* jure merito usurpavit:

Vos etenim juvenes animos geritis MULIERES;

Illa VIRAGO VIRI.

Plura vide in *Systemate meo Polit. p. 280.* Et in *Systemate Ethico p. 291. 292.*

XVI.

Notandum tamen de *Semiramide*, quòd tandem non necessaria bella moverit. Nam bellum intulit *Indorum Regi Staurobati*, nullâ aliâ de causa, quàm ut Regnum amplificaret, & nomen immortale sibi pararet de devictis Indorum populis, qui habebantur ei ætate pro bellicosissimis. Sed Regina ipsa in prælio vulneratur, totusque ipsius exercitus in fœdam fugam vertitur. *Diodor. Siculus lib. 2. rer. antiq. c. 5.*

AXIOMA POLITICVM.

Bella non necessaria, h. e. quæ non suscipiuntur justis de causis, sed vel ex avaritia, vel ambitione, raro sunt felicia.

Exempla habemus, tum *SACRA*; in *Iosia* Rege aliàs pientissimo, qui adversus Regem *Ægypti*, pacem ipsi offerentem, temerariè bellum movit, sed vulnere in campo Megiddo accepto, paulò post extinctus est. *2 Paral. 35. v. 21, 22, 23, 24.* In *Sennacherib*, qui ex ambitione & superbia *Ezechia* Regi *Iuda* bellum intulit; sed infelici prorsus successu. *2 Reg. 19. v. 35. Esaia 37. v. 36.*

Tum *PROFANA*; in *Semiramide*; in *Cyro*, qui à *Massagetarum* Regina interfectus. *Herodotus lib. 1.* In *Xerxe*; qui, *Mardonio* authore & suatore, Græcis bellum non necessarium intulit; sed infelix eventus fuit. Nam ipse post pugnam *Salaminiam*, parva cymba fugiens cum dedecore in *Asiam* est reversus. Prudentius autem *August. Imp.* fecit, qui nulli genti sine justis & necessariis causis bellum intulit: jactantis ingenii esse affirmans, ob triumphalis pompæ superbiam & lauream corollam, civium vitas ac securitatem periclitari. *Cuspinianus in vita Augusti, pag. 8.*

III. ACTA ECCLESIASTICA.

XVII.

Idololatriam auxit Semiramis. Nam haud contenta delubris à marito exstructis, in media Babylone, focero Assuri, cognomento Belo, templum magnificentissimum incredibilibus sumptibus exstruxit, cujus supra in §. 14. & in Historia Nini §. 13. facta est mentio; novumque decretum fecit, ut Belus apud Babylonios loco Dei coleretur. *Hieronymus comment. super Hoseam.*

CAPUT III.

DE EGRESSU.

XVIII.

Semiramis in proprium filium amore incestuoso exarsit, qui exhorrens maternum concubitum, eam interfecisse creditur anno imperii 42, ætatis 62. *Berosus, Diodorus, Plutarchus, Suidas.*

AXIOMA.

Multi Reges atque Duces vesanis amoribus correpti atque corrupti, vel se ipsos, vel exercitus suos, perdidierunt. *Franciscus Patrit. lib. 4. de Regn. Tit. XI. p. 26.*

Exemplum prioris habemus in Semiramide. Hæc namque virtute & rerum gestarum magnitudine, non modò Reginas, sed & Reges omnes, qui ante eam vixerant, anteivit. Nihilominus tamen amore erga filium incestuoso flagrans, jugulata occubuit, atque hac amoris turpitudine laudem suam perpetuo probro obscuravit.

Exemplum posterioris habemus in Pœnis. Hi namque cum in Campania hybernarent, virtutis robur, Venereis deliciis inescati, magna ex parte amiserunt; ut hoc *Adagium* de illis non immeritò usurparetur: *Capuam Pœnis alteras fuisse Cannas.* Vide plura apud *Franciscum Patritium in loc. alleg.*

XIX.

SEPVLCRVM supra portas Babylonis magnificas in loco edito atque conspicuo sibi ante obitum condiderat, & hæc verba inscribi curaverat: *Si quis Rex pecuniâ indiguerit, is recluso hoc monumento, sumat quantum volet.* Id cum legisset *Darius Hyaspis* Rex Persarum, auri cupiditate sepulcrum aperiri iussit; in quo tamen pecuniam invenit nullam, sed hoc tantum literis sculptum; *NISI MALVS FVISSES HOMO, ET PECVNIA INSATIABILIS, NVNQVAM SANE SEPVLCRA MORTVORVM VIOLASSES.* *Plutarchus in Moralibus sive Apophthegm. p. 323. Hero-*

dot. lib. 1. Stobæus. Simile quid habet *Herodotus* de *Nitocris* Regina, quæ diu post *Semiramidem* vixit, atque *Evilmerodachi* penultimi *Babyloniorum* Regis uxor ab *Herodoto* fuisse traditur.

MONARCHA V.

N I N Y A S.

I.

I. ORTVS. *Ninyas* parentibus *Nino* & *Semiramide* natus, variis nominibus appellatus est. Nam 1. aliis dicitur *Ninyas*. 2. Aliis *Zameis*. *Sleidanus lib. de 4. Monarch.* 3. Aliis *Ninus*, (uti placet *Iustino*) vel *Ninus junior*. 4. Sunt denique, qui illum à *Mose* (*Gen. 14. v. 1, 2, 8, 9.*) *Amraphel* vocari existiment.

II.

2. PROGRESSVS. In hoc notanda sunt *Acta Oeconomica, & Politica.*

III.

ACTA OECONOMICA. I. A Matre mollius educatus est. *Reinecc. Syntag. Heroic. p. 54.* Unde etiam degener factus. Nam à Parentum heroica indole atque bellica virtute planè degeneravit, juxta vulgatum illud *Adagium*: *Αὐτῶν ἡρώων τέκνα πῆμαλ'*: *Heroum filii noxæ.* II. In conjugio filium genuit *Arium*, qui postea ipsi in Imperio successit.

IV.

ACTA POLITICA.

1. Regni occupatio. *Ninyas*, matre *Semiramide* propter nefariam libidinem interfecta, regno potitus est.

2. Regni administratio. *Ninyas* parto à Parentibus Imperio contentus, belli studia deposuit, & veluti sexum cum Matre mutasset, rarò à viris visus in fœminarum turba consenuit, & voluptatibus deditus fuit, responsaque gentibus non ipse coram dabat, sed per Internuncios. *Iustinus lib. 1.* Similiter *Athenæus lib. 12.* è *Ctesia* memorat, quòd ipse voluptatibus prorsus deditus alta nocte se abscondiderit, & à nemine, nisi ab eunuchis & fœminis suis se conspici passus fuerit. Et *idem c. seq.* Phœnicis *Poëtæ* lambos sale *Momi* adpersos de eo recitat. inter quos & hic est:

Αἶψα δ' ἐδίδειν καὶ πίπειν, τὰ δὲ ἀνὰ καὶ περὶ ὠδὲν.

Strenuus erat edendo & bibendo; cetera in lapides projiciebat.

Idem de eo scribit *Diodor. Sicul. l. 2. c. 6.* cujus hæc sunt verba: Omne vitæ tempus reclusus in Regia, conspectumque hominum vitans, inter pellices

& eunuchos otium & delicias sequutus, traduxit. Existimabat enim, incommoda omnia vitare, in continuis versari voluptatibus, vacuum esse curis, summam in Rege voluptatem esse. Ita plerumque amor ad ea flagitia Magnates compellit, quæ aut turpia sunt, aut dignitatem imminuunt. Quale etiam exemplum habemus in *L. Vitellio* (à quo *Vitellius Imperator* natus est.) qui vir aliàs innocens & industrius, amore tamen *Libertina* adeò insanivit, ut infamis haberetur. Illius namque salivis sale commissis quotidie palam arterias & fauces pro remedio fovebat: Qua ex re omnibus ludibrio habebatur.

V.

Ne autem ex continuo illo voluptatum otiiue studio, vel ipsius contemptus aliquis, vel rebellio nasceretur, quotannis Militem novum provinciis imperabat, & nationi cuique Ducem ex iis, quos secum habebat, prudentissimum præficebat, ut gentes sibi subjectas præsentium copiarum metu à defectione cohiberet. *Eusebius in Chron.*

VI.

3. *EGRESSVS.* Tandem Ninyas cum inglorius vixisset, inglorius obiit, postquam regnasset annis 38. cui Arius filius in imperio successit anno M. 2041. juxta *Seth. Calvis. Chron. pag. 6.*

NOTA.

[NB. Reges, qui in hac Dynastia II. adhuc restant usque ad Sardanapalum, vel sunt admodum obscuri, vel parum laudati. Obscuritatem parit defectus Historicorum, qui horum Monarcharum res gestas describere. Vnde *Diodorus Siculus ex Ctesia* inquit: Omnia Regum Assyriorum nomina post Ninyam præterita, quod nihil memoriâ dignum gesserint. Similiter *Theophilus Antiochenus lib. 2. p. 325.* recte inquit: *Assyriorum Reges silentium & oblivio oppressit.* Quamvis *Orosius* testatur Reges Assyriæ (qui omnes Ninyæ posterii sunt, & continuâ successionis possessione usque ad Sardanapalum Regnum retinuerunt) nunquam ferè vel inferendis vel excipiendis bellis cessasse.]

DUBIUM.

At Dubium h. l. moveri potest, qui nempe factum sit, ut in tantâ Regum luxuriâ atque ignaviâ per mille annos, & ultra, Monarchia I. potuerit manere salva?

Resp. *Causa* hujus rei potest dari gemina.

1. *THEOLOGICA.* Deus T. O. M. pro admirabili suâ providentiâ Monarchiam hanc primam, usque ad terminum fatalem illi præfixum, salvam & inconcussam conservare voluit, etiamsi propter Monarcharum ignaviam omnia viderentur in pejus ruere & retrò sublapâ referri.

2. *POLITICA*, eaque similiter gemina. *Prima*, quod semper in procinctu quasi haberent Militem domesticum. Nam institutum Monarcharum sapiens atque ad firmitatem securitatemque Regni firmissimum hoc erat, quod singulis annis (uti *Diodor. Sicul. l. 2. c. 2. refert.*) novum militem imperarint, & juventutem semper in armis tenuerint, eisque Duces præfecerint prudentissimos, sibi que maximè devotos. Ea quippe res, ut subditos in officio continuit, ita vicinis terrori fuit, & effecit ut omnes vicinæ gentes Assyriorum Regibus parerent, & quicquid imperarent, efficerent. *Altera causa est, quod non haberent militem externum.* Hanc causam affert *D. Augustinus lib. 18. de C. D. c. 12.* dicens, quod ob eam Monarchia prima stabilis fuerit, quod à milite externo alendo immunis fuerit & secura. Nam rectè censent sapientes: Nullum principatum propriis armis destitutum fore securum, nihilque eâ potentiâ esse infirmius, quam non domestica virtus suffulciat. Mercenarii enim milites ignavi, negligentes, & sumtuosi: Auxiliares autem molesti & periculosi sunt, ita ut vel illis devictis, ipsum quoque Principem vinci & everti; vel hisce vincentibus, captivum & prædam fieri necessum sit.

MONARCHA VI.

A R I U S.

I. O R T V S.

Arius Ninyæ Filius (qui à *Suida* *THYRAS* appellatur) Patri in regno successit. Anno M. 2041. juxta *Calvis. Chron. p. 6.*

II. P R O G R E S S V S.

1. *ACTA OECONOMICA.* Genuit *Filium Aralium* Regni Successorem.

2. *ACTA POLEMICA.* Rediit hic ad bellia studia, quæ deposuerat parens ejus Ninyas, & *Caspios* (populos Scythiæ, ad mare Caspium sive Hircanum habitantes) & *Bactrianos* (etiam Scythiæ populos, quorum Rex olim Zoroastres fuit, Magicæ artis inventor, qui cum nasceretur, risit,) rebellantes compescuit, & vectigales fecit; uti testantur *Berosus, Justinus, Diodorus Siculus, Eusebius, Augustinus, Cassiodorus, Iornandes.*

3. *ACTA ECCLESIASTICA.* Sub Ario ejusque Successoribus majores subinde vires acquisivit idololatria. Nam haud contenti Assyrii Patrum suorum idolis, hunc quoque Arium Deum fecerunt, & religiosè coluerunt, eique nomen *Baal* (quod alii *Martem*, alii *Dominum* interpretantur) im-

imposuerunt. Nam ita scribit *Suidas*. *Thuras* (inquit) post *Ninum* (junio-rem) in *Assyria* regnavit, cui nomen Planetæ *Martis* indiderunt. Hunc *Assyrii* ut Deum adorarunt, & sua lingua *Baal*, hoc est, Martem, appellarunt, bellorum Præsidem, cujus etiam *Daniel* Propheta meminit. *Hætenus Suidas*.

III. EGRESSVS.

Postquam imperio præfuerat 30 annis, mortuus est. *Eusebius*.

MONARCHA VII.

ARALIVS.

I. ORTVS. *Aralius* Patre *Ario* defuncto, Regni administrationem suscepit anno M. 2071. juxta *Calvis. Chron. p. 7*.

II. PROGRESSVS. *Berosus*, *Eusebius* & *Metasthenes* scribunt, quod in otio & luxu vixerit, & muliebres pompas atque delicias animo muliebri auxerit. *Sleidanus lib. de 14. Monarch.* ita de eo scribit. *Aralius* ingenio quidem & studio militari clarus fuisse traditur. Quid autem gesserit, non est proditum literis.

III. EGRESSVS. Regnavit annos 40, & mortuus est. *Africanus*.

MONARCHA VIII.

BALEVS, cognomento XERXES.

I. ORTVS. *Baleus* I, cognomento *Xerxes*, in *Aralii* Patris defuncti locum successit anno M. 2111.

II. PROGRESSVS. Rex fuit bellicosissimus. Armis namque plurimas gentes domuit, & fines Imperii sui usque ad *Iudæam* produxit, & ad ipsos quoque *Indos* penetravit, ita ut Gentibus imperaret duplo pluribus, quam Pater ejus *Aralius*. Vnde etiam cognomen *Xerxis* obtinuit, quod Victorem & Triumphatorem notat. *Berosus*, *Eusebius*, *Metasthenes*, *Cassiodorus*, *Iornandes*. Vbi notetur, quantum socordia Regis *Ninyæ* primæ Monarchiæ nocuerit. Nam quos *Semiramidis* populos jam antea subjugaverat, rursus per ipsius socordiam à *Chaldæorum* Regno defecerunt. Ideoque hic *Baleus* eos denuo sub obedientiæ jugum redigere necessum habuit. Adeo

Non minor est virtus, quam quarere, partem tueri.

III. EGRESSVS. Postquam regnasset annis 30, mortuus est anno M. 2140. *Calvis. Chron. pag. 7*.

MONARCHA IX.

ARMATHRITES.

I. ORTVS. *Armathrites* à *Cassiodoro* *Armathmetres*, à *Iornande* *Armathitres*, à *Calvis. Chronol. p. 7*. *Armathites* nominatur. Hic fuit *Balei* I filius, & defuncto Patre ad Imperii dignitatem est evehctus anno M. 2140. *Calvis. ibid.*

II. PROGRESSVS. Fuit vir prorsus effeminatus & mollis, qui, deposito belli studio, & seria Regni cura, ad voluptates & delicias se convertit. Varios libidinis modos partim ipse invenit, partim ab aliis inventos adauxit.

III. EGRESSVS. Mortuus est, postquam regnasset annos 28, juxta *Calvis. Chron. p. 7*. vel 38, juxta *Reinecc. Syntagm. Heroic. pag. 55*.

MONARCHA X.

BELOCHVS I,
cognomento PRISCVS.

I. ORTVS. *Belochus* I. *Armathritæ* Parenti successit anno M. 2168. juxta *Sethum Calvis. Chron. p. 8*. vel 2178. *Metastheni* *PRISCVS* dicitur.

II. PROGRESSVS. Nihil de eo traditur, nisi quod auspicia curarit, & divinationes; sicut scribit de eo *Sleidan. lib. de 14. Monarch.* Vnde à *Beli* sacerdotio nomen traxit. Quoniam cum imperium exercere voluit, circa Sacerdotium *Beli* Iovis, & maximè circa auspicia & divinationes occupatus fuit; uti *Berosus* scribit.

III. EGRESSVS. Vixit in Regno annis 35. *Sethus Calv. Chron. p. 8*.

MONARCHA XI.

BALEVS II.

I. ORTVS. *Baleus* II. Patri *Belochi* in Regno successit anno M. 2203. juxta *Calvis. Chronolog. p. 8*. Vocatur *Baleus* II, vel *Iunior*, ad differentiam *Balei* *Xerxis* proavi, Monarchæ VII.

II. PROGRESSVS. Monarcha fuit bellicosissimus. Nam alteram à *Semiramide* laudem virtutis & industriæ militaris habet: & imperium suum usque in *Indiam* propagavit. Siquidem *Indi* eo sunt redacti, ut potestati *Babyloniorum* se suæque submitterent. *Berosus*, *Metasthenes*, *Eusebius*, *Iornandes*, *Sleidanus*.

III. EGRESSVS:

Regnavit $\left. \begin{matrix} 42 \\ 52 \end{matrix} \right\}$ annis juxta $\left. \begin{matrix} \text{Afric. \& Calvis. Chron. p. 8.} \\ \text{Reinecc. Syntagm. Heroic.} \\ \text{p. 56.} \end{matrix} \right\}$

MONARCHA XII.

A L T A D A S.

I. ORTVS. *Altadas*, à *Calvisio in Chronolog. pag. 9.* vocatur *SETHVS*. Patri suo *Baleo II* successit in Imperio.

II. PROGRESSVS. Hic homo prorsus otiosus atque gulosus erat. Nam, teste *Beroso*, hæ erant *Regula vita* ejus otiosæ atque desidiosæ.

Prima. Vanus & stultus est, qui continuo labore & miseriam militat, in exitium sui & humani generis.

Secunda. Omnium stultissimus est, qui jugi dedudatione thesaurizat non sibi, sed genti.

Tertia. Qui abstinet usu gloriæ & rerum à se paratarum, nequissimus est. Quia qui sibi nequam, nunquam alteri beneficus est.

Ex hisce autem inertiae atque pigritiae Regulis duo *πολιτικά* colligebat.

Primum: Abstinentum esse ab omni labore bellico & lucroso. Quia in bellico sudore, sibi labor, & gentibus cædes occurrit: Et in lucroso labore miser & infelix avarus efficitur, magis custos divitiarum, quam Dominus.

Alterum: Fruendum esse bellis & gloriâ, alienam miseriam & sudore partis; ne incidas in miseriam & sudores, dum parta bona fugis.

III. EGRESSVS. Inter luxuriam & otium efflavuit animam, Anno Regni 32. *Calvis. Chron. p. 9.*

MONARCHA XIII.

M A M I T V S.

I. ORTVS. *Mamitus* *Altadae* filius (à *Iornande* *Mamintus* dicitur) in Patris defuncti locum successit, anno M. 2277. *Calvis. Chronolog. p. 9.*

II. PROGRESSVS. Hic *Mamitus* militum animos otio jam torpidos rursus excitavit, atque ad belli studium reduxit, tantasque res gessit, ut Syris & Aegyptiis formidini atque terrori esset. Nec interim delicias & unguentorum omisit luxum. Vide *Berosum*, *Metaethenem*, *Eusebium*, *Iornandem*, *Sleidanum*.

III. EGRESSVS. Occubuit anno Regni suo 30. *Africanus*.

MONARCHA XIV.

M A N C A L E V S.

I. ORTVS. *Mancaleus* (*Cassiodoro* *Machaleus*, *Iornandi* *Manchaleus*, *Setho* *Calvis. in Chronol. p. 10.* *Aschalius* dicitur) successit *Mamito* anno M. 2307.

II. PROGRESSVS. Hic quo se gesserit modo, non constat. Fortè ita obicuram egit vitam, atque à publicis negotiis se junctam, ut scribendi materiam præbuerit nemini. Vnde rectè de eo *Sleidanus* ait: In hoc *Mancaleo* narrandi deficit argumentum.

III. EGRESSVS. Mortuus est anno Imperii 30. juxta *Berosum*, *Metaethenem* & *Eusebium*: vel 28, juxta *African.* & *Calvisium, Chronolog. p. 10.*

MONARCHA XV.

S P H A E R V S.

I. ORTVS. *Spharus* vel *Saphrus* *Mancaleo* Patri in regno successit A. M. 2335.

II. PROGRESSVS. Hic & pacis & belli tempore Regnum optimè administravit. Nam magna ejus virtus atque prudentia fuisse dicitur. *Metaethenes*, *Eusebius*, *Cassiodorus*, *Iornandes*, *Sleidanus*. *Berosus* ait: De hujus gestis omne vulgus personat.

III. EGRESSVS. Mortuus est anno imperii 20, vel juxta alios 22. *Calvisius, Chronolog. p. 10.*

MONARCHA XVI.

M A M E L V S.

MAMELVS, *Eusebio* *Mamylus*, *Cassiodoro* & *Iornandi* *Mamylus* dicitur. Successit *Sphæro* Anno M. 2357. Hujus facinus nullum commemoratur, inquit *Sleidanus*. Postquam 30 annos regnasset, mortuus est. *Berosus*, *Metaethenes*, *Africanus*.

MONARCHA XVII.

S P A R E T V S.

SPARETVS, *Cassiodoro* vocatur *Sputæthrus*. Hic *Mamylo* in Regno successit anno M. 2387. *Calvis. Chronol. p. 10.* Bellum gessit cum Syris & Phœnicibus, eosque tandem subegit, circiter annum Regni sui 35. *Sleidanus* meminit tempore hujus *Spareti* passim accidisse miranda. Quæ hisce verbis *Berosus* apud *Gothofredum* aliique Historici indigetant.

1. Terra motus contigit, qui *Babylonios* valde terruit.

2. Diluvium *Deucalionis* in *Thessalia* fuit, in quo non solum ex imbris, sed obturatis montibus, casu flumina planitiem impleverunt, & subsequito terræ motu, apertis ostiis, montium aquæ in alveos regressæ. Dicitur *Diluvium Deucalionis* propterea, quod circa *Parnassum* montem, ubi imperabat *Deucalion*, maximè acciderit: quo Duce multi mortales in illo monte sunt conservati. *Apollon.* Hoc diluvium *Ovid. Metam. 1.* cum Diluvio *Nohæ*

Nobæ confundit. *Xenophon* de *Æquivoc. Orof. lib. 1. cap. 9.*

3. *Incendium* sequutum est *Phaëthontis* in *Æthiopia* & *Italia*, quæ tribus in locis, ingenti ex æstu atque ardore, quem prædixerat, arserunt. *Xenophon* de *Æquivoc. Orof. lib. 1. c. 9. Eusebius.*

Regnavit annis $\left\{ \begin{array}{l} 40 \\ 42 \end{array} \right\}$ juxta $\left\{ \begin{array}{l} \text{Berosum, Metasthen.} \\ \text{Euseb. Iornand.} \\ \text{Africanum.} \end{array} \right.$

MONARCHA XVIII.

A S C A D E S.

ASCADÉS (alio nomine *Ascadates*, vel *Ascatades*) Rex *Assyriorum* xviii. Hic *Spareto* successit anno M. 2429. & Regnum suum auxit. quia omnem *Syriam* ei adjecit. Hujus anno 13, *Vitis* inventa apud *Græcos* narratur, uti *Berosus* apud *Gothofredum* ait.

Regnavit annis $\left\{ \begin{array}{l} 40 \\ 38 \end{array} \right\}$ juxta $\left\{ \begin{array}{l} \text{Berosum.} \\ \text{Africanum.} \end{array} \right.$

Nota: In hoc Monarcha definit historia *Berosi*: quam *Manetho* & *Metasthenes* pertexuerunt.

MONARCHA XIX.

A M Y N T A S.

AMYNTRAS, Rex *Assyriorum* xix. *Ascadati* successit anno M. 2467. juxta *Calvisium Chron. p. 12.*

Regnavit annis $\left\{ \begin{array}{l} 45 \\ 35 \end{array} \right\}$ juxta $\left\{ \begin{array}{l} \text{Reinecc. Syntagm. Heroic.} \\ \text{p. 57. Reusn. Chron. p. 186.} \\ \text{African. & Calvis. Chron.} \\ \text{p. 12.} \end{array} \right.$

[Historici quidam putant *Chusan Rischataim* כושן רשעתים quod sonat *Nigrum iniquitatum* vel *iniquum*, Regem *Mesopotamia*, (qui 8 annis *Israëlitæ* primo & quidem gravi servitutis jugo pressit, sed ab *Othoniele* Iudice populi *Israëlitici* III. victus est, de quo *Judic. 3. v. 10.*) esse *Ascataden* Monarcham xviii. In qua sententia est *Reinecc. Syntagm. Heroic. p. 57.* Alii putant eum fuisse *Amyntam* Monarcham xix; in qua sententia est *Reusn. Chron. p. 186.* Sed neutra sententia in arce veritatis poni potest. Nam cum *Chronologia* non congruit. Quia sub finem regni *Belloparis* xxi *Assyriorum* Regis *Chusan Rischataim* demum ab *Othoniele* est cæsus; juxta supputationem *Sethi Calvis. Chronol. pag. 12, 13, 14.*

MONARCHA XX.

B E L O C H V S II.

BELOCHVS II, xx Rex *Assyriorum*, *Amyntæ* in regno successit anno M. 2503. juxta *Calvis. in Chron. p. 13.* regnavit annis 25.

MONARCHA XXI.

B E L L O P A R E S.

BELOPARES, Iornandi *BELEPARES*; *Calvisio*, *BALATORES*, in *Chron. p. 13.* vocatus, Patri *Belochi* II. in Regno successit, anno M. 2528. Hujus *Filia* nomine *ACTOSA*, cognomento *SEMIRAMIS*, procul dubio ob res præclare gestas sic dicta, 7 annis cum Patre regnavit. *Eusebius.*

Anno 30 regni mortuus est.

MONARCHA XXII.

L A M P R I D E S.

LAMPRIDES, Rex *Assyriorum* xxii, *Bellopari*, seu *Balatoræ* successit, A. M. 2558, juxta *Calvis. Chron. p. 14.* Regnavit annis 32, juxta *Africanum.*

MONARCHA XXIII.

S O S A R E S.

SOSARES, Rex *Assyriorum* xxiii, *Lampri* di successit anno M. 2590, juxta *Calvis. Chronol. p. 15.* & regnavit annis 20.

MONARCHA XXIV.

L A M P A R E S.

LAMPARES, Rex *Assyriorum* xxiv, qui *Calvisio* in *Chron. p. 15.* *Lampiraës* dicitur, *Sosari* successit anno M. 2610; & regnavit annis 30. *Africanus.*

MONARCHA XXV.

P A N N I A S.

PANNIAS vel *PANYAS* (uti eum vocat *Calvisius*) *Lampari* vel *Lamprai* in imperio successit anno M. 2640.

Et regnavit annis $\left\{ \begin{array}{l} 45 \\ 35 \end{array} \right\}$ juxta $\left\{ \begin{array}{l} \text{Reinecc. Synt. Heroic. p. 57.} \\ \text{Reusn. Chron. p. 188.} \\ \text{Calvis. Chron. p. 16.} \end{array} \right.$

MONARCHA XXVI.

S O S A R M V S.

SOSARMVS, Rex *Assyriorum* xxvi, *Panniaë* successit anno M. 2675. *Calvis. Chron. p. 16.*

Et regnavit annis $\left\{ \begin{array}{l} 19 \\ 32 \end{array} \right\}$ juxta $\left\{ \begin{array}{l} \text{Reinecc. p. 57. & Reusn.} \\ \text{p. 188.} \\ \text{Africanum & Calvis.} \\ \text{Chron. p. 16.} \end{array} \right.$

MONARCHA XXVII.

MITRÆVS.

MITRÆVS, juxta *Reinecc.* p. 57. MITREVS, juxta *Reusn.* p. 189. vel MITHREOS, juxta *Calvis. Chronol.* p. 17. XXVII Rex Assyriorum, successit *Sofarmo*, anno M. 2713. *Calv. ibid.* Regnavit annis 27.

MONARCHA XXVIII.

TAVTANES.

TAVTANES, juxta *Reinecc.* p. 57. TAVTANIVS, juxta *Reusn.* p. 189. aut TEVTANIOS, juxta *Metasthenem*; vel TEVTAMVS, juxta *Diodor. Sicul. Cyrill. lib. 1. contra Iulian. & Calvis. Chron.* p. 18. XXVIII Rex Assyriorum, successit *Mitræo*.

Regnavit annis $\left\{ \begin{array}{l} 29 \\ 32 \end{array} \right\}$ juxta $\left\{ \begin{array}{l} \textit{Africanum} \& \textit{Calvis. p. 18.} \\ \textit{Reinecc. p. 57. Reusn. p. 189.} \end{array} \right\}$

MONARCHA XXIX.

TEVTÆVS.

TEVTÆVS, *Eusebio* TANTÆVS dicitur, Rex Assyriorum XXIX, successit *Teutani*, vel *Teutamo*, anno M. 2769. *Calvis. Chron.* p. 19.

Regnavit annis $\left\{ \begin{array}{l} 24 \\ 40 \end{array} \right\}$ juxta $\left\{ \begin{array}{l} \textit{Diod. Sicul.} \& \textit{Calvis. p. 19.} \\ \textit{Reinecc. pag. 57.} \& \textit{Reusn. p. 191.} \end{array} \right\}$

[Hic diligenter notandum, quod Chronologi h. 1. in enumerandis Assyriorum Regibus variant. Nam *Iosephus Scalig. in Euseb. & Seth. Calvis. in Chronol.* hic quatuor Monarchas interferunt, qui ab aliis Historicis omittuntur. Ideoque hic in gratiam studiosorum eorum nomina exprimam; ne hoc discrepante Chronologorum calculo turbentur.]

1 *Arabelus* ad imperium evehctus est A.M. 2793. regnavit annis 34. *Calv. Chron.* p. 20.

2 *Chalaos* successit *Arabelo* A.M. 2827. regnavit annis 24. *Calv. Chron.* p. 21.

3 *Anabos* successit *Chalao* A.M. 2851. regnavit annis 21. secundum *Africanum & Calv. Chron.* p. 22.

4 *Babios*, vel *Babius*, successit *Anabo* A.M. 2872. regnavitque annis 27. *Calv.* p. 22.

MONARCHA XXX.

TINEVS.

TINEVS, *Reinecc.* THINEVS, *Calvisio Chron. pag. 25.* TINNEVS, *Iornandi*; THIMEVS, *Reusn. Chron. p. 191.* XXX Assyriorum

Rex successit *Tentao* (ex sententia *Reineccii* p. 57. & *Reusn. Chron.*) anno 2899. juxta *Calvis. p. 25.*

Regnavit annis $\left\{ \begin{array}{l} 30 \\ 24 \end{array} \right\}$ juxta $\left\{ \begin{array}{l} \textit{Reineccium p. 57.} \& \textit{Reusn. p. 191.} \\ \textit{Africanum} \& \textit{Calv. Chron. p. 25.} \end{array} \right\}$

MONARCHA XXXI.

DERCYLVVS.

DERCYLVVS, vel DERCILVS, XXXI Assyriorum Rex, successit *Tineo*, anno Mundi 2923.

Regnavit annis $\left\{ \begin{array}{l} 40 \\ 22 \end{array} \right\}$ juxta $\left\{ \begin{array}{l} \textit{Reineccium p. 57. Reusn. p. 191.} \\ \textit{African.} \& \textit{Calvis. p. 27.} \end{array} \right\}$

MONARCHA XXXII.

EVPALÆVS.

EVPALÆVS (juxta *Reinecc.* p. 58. & *Reusn. p. 192.*) vel *Eupacmes* (juxta *Africanum & Calvis.*) successit *Dercylo*, anno M. 2945.

Regnavit annis $\left\{ \begin{array}{l} 30 \\ 38 \end{array} \right\}$ juxta $\left\{ \begin{array}{l} \textit{Africanum} \& \textit{Calvis. p. 29.} \\ \textit{Reinecc. p. 58. Reusn. p. 192.} \end{array} \right\}$

MONARCHA XXXIII.

LAOSTHENEVS.

LAOSTHENEVS, XXXIII Rex Assyriorum, successit *Eupali*, anno M. 2975.

Regnavit annis $\left\{ \begin{array}{l} 45 \\ 18 \end{array} \right\}$ juxta $\left\{ \begin{array}{l} \textit{Reinecc. pag. 58.} \\ \textit{Reusn. p. 193.} \\ \textit{Calvis. p. 30.} \end{array} \right\}$

MONARCHA XXXIV.

PYRITHIDIAS.

PYRITHIDIAS; *Eusebio* *Piriciades*; *Iornandi* *Pritiades*; *Calvisio* *Puritiades*; successit *Laostheni* anno M. 2993.

Imperavit annis $\left\{ \begin{array}{l} 30 \\ 14 \end{array} \right\}$ juxta $\left\{ \begin{array}{l} \textit{Reineccium p. 58. Reusn. p. 193.} \\ \textit{African.} \& \textit{Calvis. p. 30.} \end{array} \right\}$

MONARCHA XXXV.

OPHRATÆVS.

OPHRATÆVS, Rex Assyriorum XXXV, *Pyrrithidia* successit, anno M. 3007. *Iornandi* dicitur *Ophratenes*.

Regnavit annis $\left\{ \begin{array}{l} 20 \\ 21 \end{array} \right\}$ juxta $\left\{ \begin{array}{l} \textit{Reinecc. pag. 58. Reusn. p. 194.} \\ \textit{Africanum, Calvis. p. 31.} \end{array} \right\}$

MO-

MONARCHA XXXVI.
OPHRAGANEVS.

OPHRAGANEVS, Eusebio *Ophratanes*; Africanus & Calvis. *Ephacheres*; successit Ophratæo in regno, anno M. 3028.

Regnavit 21 annis juxta *Africanum & Calvis.* p. 32.
250 juxta *Reinec.* p. 58, *Reusn.* p. 194.

MOARCHA XXXVII.
ASCRAZAPES.

1. ORTVS. *Ascraxapes* (Eusebio est *Ocraxapes*; Stephano *Cyndaraxes*; Ariano lib. 2. *Suidæ* & Straboni, *Anatyndaraxes*; Setho Calvisio *Acraxanes*) Assyriorum Rex xxxvii, successit Ophragæo anno M. 3050. juxta *Sethum Calv.* p. 34. juxta alios 3088.

2. PROGRESSVS. Anno regni ejus 18, vel, ut alii volunt, 33, Anno M. 3119, ante Christum natum 852, cum magna impietas in urbe Ninive grassaretur, Deus, ex singulari & extraordinaria motu gratiæ, eò misit Prophetam Ionam, qui prædicaret, *πανολεθειαν* urbis certò futuram, nisi acta pœnitentiâ incolæ à malo desisterent. Ionas autem in initio percussus magno metu, ad mare secessit, & in urbe *Iapho*, quinque miliaribus Ierosolyma distante, navim conscendit. Sed coorta inter navigandum tempestate, cum navis submergendæ periculum metueretur, sorte missâ, Ionas ejus mali causa deprehenditur. A Nautis itaque, licet invitis, at tamen salutis amore adductis, in mare abjicitur, tanquam hostia quædam piacularis. Quem cetus deglutivit, & trium dierum atque noctium spatio ventri inclusum per miliaria 250 gestavit atque circumvexit. Nam à *Iapho*, circumnavigatâ minori Asiâ, per mare Ægeum transiit Constantinopolin, per Hellepontum in Pontum Euxinum; (quod longum est 200: & latum 70 miliaribus) in cujus portu demum ejectus est, teste *Iosepho lib. 9. Antiquit. Judaic. c. 11. p. 253.* Inde ergo 200 circiter miliaria progressus Ionas Niniven venit, & munus divinitus demandatum exsequutus est. Vide *Bunting. in itiner. Part. II. p. 189, 190.* Cum verò incolæ, auditâ Prophetæ concione, verâ se ad Deum pœnitentiâ converterent, & Rex ipse de solio surgeret, & sacco indutus in cinere sederet, & universale indiceret jejunium, tam brutorum animantium, quam hominum, ac denique ut omnes converterentur ab iniquitate, seriò mandaret, interitum tum temporis evitarunt. Vide *Iona c. 1. 2. & 3.*

3. EGRESSVS. Postquam regnasset annis 41,

juxta *Eusebium*; vel 42, juxta *Reineccium.* p. 58. & *Reusn. Chron. p. 194.* ex hac vita decessit. A. M. 3129. ante C. N. 842.

NOTA.

De Tempore Concionis pœnitentialis Iona ad Ninivitas habita, Chronologi inter se dissentiunt. I. Quidam eam referunt ad tempora Sardanapali *Ascraxapis* filii, ultimi Assyriorum Regis. (intellige ex familia Nini.) Et in hac sententia est *Calvis. Chron. 35.* Cui calculum suum addit *Augustinus Tornicellus in Annalib. Sacr. tom. 11. p. 72.* II. Quidam verò eam referunt ad tempora *Ascraxapis* Sardanapali patris: ut *Reusn. in Chron. p. 194.* Et hæc sententia posterior priori est præferenda. Quia melius cum Chronologia, cumque ipsius rei & personarum circumstantiis congruit. Nam ceteri Chronologi *Ascraxapem* 41, vel 42 annis; *Calvisius* verò tantum 7 annis regnasse ait. Quod si autem justis regiminis anni *Ascraxapi* assignantur, utique concionem Iona in tempora ejus incidisse dicendum erit.

REGVLA VITÆ.

Reges atque Principes tempore periculoso ingruente & irâ Dei saviente pœnitentiâ agant ipsi, & subditos pariter ad pœnitentiâ exhortentur. In quam sententiâ pulchrè ait *Fulgentius. epist. 6.* Qui sunt in culmine seculi constituti, aut plurimos secum perdunt, aut plurimos secum in viam salutis perducunt. Hoc ipsum fecit Rex *Iosaphatus*, qui in angustiis bellorum constitutus quærebat Dominum, & jejunium in tota Iudæa proclamari jubebat. 2 *Par. 20. v. 3.* Idem fecit Rex *Ezechias*, cum Rex *Sennacherib* valido exercitu Ierosolymam cingeret, & horribilia quæque illi minitaretur. *Esaï. 36. v. 5. & 37. v. 10.* Idem fecit Rex *Ninives Ascraxapes*, cum Ionas Propheta illi Dei iram, & urbis, omniumque qui in urbe erant, *πανολεθειαν* denunciaret. *Iona 3.*

Ex profanis historiis placet hîc adferre historiam, quæ cum præsentî examussim congruit. Anno Christi 526, Terræmotus horrendus *Antiochiam* 14 Calend. Junii, die Veneris tremefecit: parumque abfuit, quin tota urbs corruerit, civiumque sepulcrum facta sit. *Euphrasius, Antiochia Episcopus*, eo obrutus obiit; templa collapsa sunt, urbisque decor periit. Ab omni hominum memoria non extitit tanta iræ Dei in urbem aliquam grassatio. *Iustinus Imperator* nunciatâ hac clade gravissimè indoluit, abjectisque diademate & purpurâ, sacco indutus, & cinere conspersus, per multos dies luxit, ad urbis quoque instaurationem pecunias & opifices misit. *Bucholiz Chron. p. 271.*

MONARCHA XXXVIII.
TONOSCONCOLEROS,
sive SARDANAPALVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

I.

Circa ORTVM *Sardanapali* duo sunt notanda.
1. GENERATIO. 2. APPELLATIO.

II.

1. GENERATIO. *Sardanapalus* fuit filius *Ascraxapis*, vel *Anacyndaraxis*; Nam ipse se ipsum in Epitaphio suo filium *Anacyndaraxis* vocavit; sicut *Suidas* tradit. Vide §. 11.

III.

II. APPELLATIO. Duo hic Rex habuit nomina. 1. Dictus est *Tonosconcoleros*. 2. A Græcis appellatur *Σαρδανάπαλος*: à Latinis, *Sardanapallus*. Hoc posterius nomen *δριλῶς* scribitur. Primò, *Sardanapallus*, per duplex *ll*, ut sit & nomine & vitiiis deformis: secundum *Ciceron. l. 3. de Republ.* Est enim *pallus* & *tripallus* in obscænis. In hac sententia est *Sethus Calvis. in Chronol. pag. 35.* Verum ea acrioris iudicii Criticis haud probatur. Secundò, alii communiter scribunt *Sardanapalus*, per unicum *l*. Quod rursus à doctis accipitur, vel in bonum, vel in malum.

1. Absolutè & in se est nomen optimi Principis, non voluptuarii & delicati. Nam dicitur à *שׁ*, hoc est, Dux, Princeps; & *יָד* iudex; & *אֶבֶר*, hoc est, arduum, eximium, mirabile. Ita *Becman. de Origin. ling. Lat. p. 680.*

2. Relatè, vel respectu *Sardanapali*. Sic secundum communem Historicorum sententiam hoc nomen plenum est superbix atque arrogantix. *שׁ* est Dux. *יָד* Iudex. & *אֶבֶר* Irruptor, Everfor. Q. D. Dux, Iudex, Everfor. Quomodo etiam Gigantes appellarentur *נפילים* *Nephilim. Num. 13. v. 34.* Sic dicti quasi Dejectores, quod immani sua proceritate, homines cadere facerent, ut scribit *Abeñ-Efra*: vel quasi irruptores, quod violenter in homines irruerent, eosque opprimerent. Cum enim (ut addit *Phil. Mel. in Chron. p. 45.*) impendet ruina, crescit superbia, sicut dicitur: *Tolluntur in altum, ut lapsu graviore ruant.* Et ante ruinam præcedit exaltatio. *Proverb. 16. v. 18.* Et antequam conteratur, exaltatur cor hominis. *Prov. 12. v. 12.* *Reineccius Syntagma Heroico p. 59.* similiter inquit: Credibile

est, cognomen vel tituli loco id Regem hunc assumisse: sicut *Attila* Hunnus nominari voluit, *Flagellum Dei*; *Mahumetes* Othomannus, *Terror Orbis*; & *Chaganus* omnium nationum Dominus: ut *Niceph. Callim. lib. 18. c. 29.* scribit.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

IV.

IN PROGRESSV vita ejus notanda; quæ continet Acta tum bona, tum mala.

V.

ACTA BONA non memorantur ejus plurima; sed unicum tantum: nempe, quod uno die (uti Epitaphium ejus sonat) *Tarsum* & *Anchialen* Ciliæ oppida condidit, hoc est, (ut quidam explicant) reparavit, vel (ut vult *Erasmus Chiliad. 111. Adag. vii. p. 785.*) obtinuit. Eaque re ferè solâ gloriæ non nihil ad posteritatem promeruit.

VI.

ACTA ejus reliqua omnia fuerunt mala atque nefaria. Nam tota Vita ejus fuit mala Ecclesiasticè, Oeconomicè, Politicè.

Siquidem Patrem suum defunctum, qui per *Ionam* Prophetam ad pœnitentiam paulò antè vocatus fuerat, & benè currere cœperat, haud imitabatur hic filius, ubi regni administrationem solus obtinuit; sed ad ingenium reversus, ut canis ad vomitum, excussio omni Dei timore, omnique pudore, totus voluptate & otio diffuebat. Nullâ (ut *Suidas* scribit) tangebatur regni curâ, non arma tractabat, non venatum exhibat, ut veteres solebant Reges; sed mollis, effœminatus, impudicus, fucatâ facie, depictis oculis, stolâ muliebri indutus, inter pellices in Gynæceo desidebat, cumque concubinis de pulchritudine & cincinnis capillorum certabat; imò fœmineam quoque vocem loquendo imitabatur, & colum tractabat. Videbatur à nemine nisi ab enuchis & puellis; quibuscum omnia libidinum atque voluptatum genera exercebat, ita ut præconis voce præmium polliceretur ei, qui novam aliquam voluptatem excogitasset. Vnde Adagium exortum est: *Σαρδανάπαλος*, hoc est, *Sardanapalus*. Quod in hominem effœminatum & voluptuarium quadrat. Et notus est vulgatus versiculus:

Non homo, sed porcus, Sardanapalus erat.

CAPVT III.
DE EGRESSV.

VII.

EGRESSVS continet pœnam *Sardanapali*, quæ libidinofam ejus insequuta est vitam; nempe *subditorum seditio, mors ejus tragica; & totius regni mutatio*. Quæ ut melius intelligantur, notanda sunt tria. 1. Τὰ προηγμένα. 2. Τὰ παχθέντα. 3. Τὰ παρὰ πόδην.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ,
sive ANTECEDENTIA.

VIII.

1. SUBDITORVM OFFENSIO. Cum enim *Sardanapalus* nullâ regni curâ tangeretur, nec ulli copiam sui conveniendi faceret, in odium offensionemque omnium incurrit. Sicut enim virtus, velut ingens bonum, omnibus est amoris, & ab omnibus appetitur: (unde etiam καλόν, hoc est, bonum, honestum, pulcrum, Græcis dicitur ἀπὸ τῆς καλότητος, hoc est, à vocando; quia animos hominum ad se appetendum provocat: vel ἀπὸ τῆς καλότητος, quia appetitum demulcet. *Cælius Rhodigin. lib. 24. Antiq. lect. c. 7. Scalig. Exercit. 300. sect. 3.*) Ita contrâ vitia omnibus sunt odio & abominationi: quia malum hominem non perficit, sed destruit.

2. SARDANAPALI IN GYNÆCEO VISIO. Tandem circa annum regni ejus decimum sextum *Arbaces* sive *Arbaëtus*, Medorum Præfectus, auditis illis *Sardanapali* flagitiis, ardentissimo illum videndi desiderio flagravat. Etsi autem nemini ad Regem aditus patebat, (quoniam à temporibus *Ninyæ* per 1100 annos Monarchis hisce ignavis & desidiofis in more positum erat, ut gentibus responsa darent, non ipsi coram, sed per internuncios; *Iustin. lib. 1.*) tamen tandem Eunuchis muneribus expugnato (dedit namque illi auream phialam; sicut *Diodor. Sicul. lib. 2. rer. antiq. c. 7.* scribit) aditum impetravit. Intromissus ergo in Regium palatium, Gynæceum id esse vidit, regemqueprehendit inter Scortorum greges purpuram colorentem, & muliebri habitu, cum mollitie corporis & oculorum lasciviâ omnes fœminas anteiret, pensâ inter virgines partientem.

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ,
ACTA IPSA,

hoc est,

CONFOEDERATIO & SARDANAPALI
OPPVGNATIO.

IX.

Quibus visis, indignatus, tali Mulieri tot viros subjectos esse, tractantique lanam, ferrum & arma portantes parere, ad socios properans, quid viderit, refert. Negat se ei parere posse, qui Mulierem se malit esse, quàm virum. Societate igitur initâ cum *Beloso*, sive *Phul-Beloch*, Babyloniorum Præfecto, bellum in *Sardanapalum* parat. Quo audito, *Sardanapalus* talenta auri ducenta per Præconem constituit ei, qui occidisset istos Præfectos: qui autem vivos tradidisset, duplex præmium, ac Mediæ Præfecturam pollicitus est. Verùm neminem ea præmia moverunt. Rex initio tribus præliis rebelles cædit, & victor existit. Verùm cum è tanto successu, tum insolentior, tum negligentior factus ad voluptates suas rediisset, & Regis exemplum imitaretur miles, ex improvise exercitus vino somnoque gravatus à Præfectis opprimitur, & *Dux ipse Salamenus uxoris frater* in pugna desideratur, tantaque strages editur, ut fluvius redundante hominum sanguine colorem mutaret; sicut scribit *Diodor. Sicul. l. 2. c. 7.* Rex verò nondum se consilio deserit, sed quinque liberis, inter quos filii tres erant, ad *Cottam* Paphlagoniæ præsidem, Ducum omnium sibi gratissimum, cum magna gaza missis, *Niniven* confugit, eamque commeatu instructam egregiè munit: quem statim insequuti Præfecti, obsidione cingunt. Rex nullum periculum extimescit, tum quia urbs *Ninive* propugnaculum omni humanâ arte inexpugnabile videbatur, tum quia ab Oraculo responsum accepisse Majores noverat, nunquam capi posse *Ninum* urbem, nisi fluvius (nempe *Tigris*) hostis urbi fieret. Quod nunquam fore ratus *Sardanapalus*, obsidionem in tertium usque annum toleravit.

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ,
sive CONSEQUENTIA.

X.

Verùm *Sardanapalus* tam diu obsessus, tandem *Tigridis* inundatione, quâ magna muri pars, nempe ad stadia viginti conciderat, ad desperationem adigitur.

gitur. Namque fatale Oraculi tempus advenisse putabat. Ideoque in Regiam se recepit; & ne in potestatem hostium veniret, vivus in pyram ingentem ibi exstructam se unâ cum uxore, & pellicibus, & vestibibus regiis, omniâque gazâ, quam immensam fuisse memoriâ proditum est, inclusit, atque Vulcano consecravit, A. M. 3148. regni sui 20. *Diodorus, Athenaus, Eusebius, Suidas, Orosius, Iornandes.* Quod incendium per 15 dies duravit: uti *Philip. Melanchth. in Chron. p. 46.* scribit. Et hic fuit funestus ille tragicusque tanti Regis exitus. Simile combustionis exemplum habemus in *Simri* vel *Zambri*, V. Rege in *Israël*, qui postquam Dominum & Regem suum *Ellam* interfecisset, urbem *Tharsam* Metropolin regiam occupavit, & diadema, populo inscio, rapuit. Cum autem exercitus, urbem *Gebethonem* obsidens, Regem occisum audiret, & facti inusitati novitate territus, Ducem militiæ A M R I V M Regem *Israël* crearent, & ad *Tharsam* recuperandam exercitum universum adducerent; *Simrius* conscientiam facinoris, & præsentis periculi magnitudine perterritus, Regiam clausam incendit, & cum scelerum sociis S E C R E M A T, die tyrannidis occupata septimo. Vide 1 Reg. 16. v. 8, 9. &c.

X I.

E P I T A P H I V M. Sardanapalus in urbe Anchiale, monumentum juxta urbis mœnia exstrui curaverat, in cujus fastigio statua lapidea sculpta stabat, dextræ manus digitis supra caput elevatis; & ad crepitum edendum compositis, in eoque hoc Epitaphium Assyriis literis insculptum erat: uti *Suidas in Nino*, & *Athenaus ex Aristobulo lib. 12. c. 12. diognosiph.* referunt.

SARDANAPALVS ANACYNDARAXIS
FILIVS, ANCHIALEM ET TARSVM
VNO DIE CONDIDIT.

TV VERO Ô HOSPES EDE, BIBE, LV-
DE: RELIQUA HVMANA NE TANTI
QVIDEM SVNT. hoc est, ne digitorum cre-
pitu digna sunt.

*Strabo autem lib. 14. Geograph. fol. 462. ex Chæ-
rilo Poëta* hos versus subjicit:

Cum te mortalem nôris, præsentibus exple
Deliciis animum; post mortem nulla voluptas.
Namque Ego sum pulvis, qui nuper tanta tene-
bam.

Hac habeo, qua edi, quaque exsaturata libido
Hauisit: at illa manent multa & præclara relictæ.
Hoc sapiens vita mortalibus est documentum.

Weil du bist sterblich/ trinc' und is!

Nach dem tod kein wolleben ist;

Ich bin ein asch/ hab viel gehabt/

Doch ist es jetzt alles schab-ab.

Viel bessers Ich verlassen muß.

Brauch du der Welt / hab guten muth.

Virorum sapientum de hoc Epitaphio judicia.

In hoc monumentum (teste *Cicer. l. 5. Tusculan. Question.*) cum aliquando incidisset *Aristoteles*, substitit, partemque primam cum legisset, ait: *Ec-
quid aliud in Bovis, non in Regis sepulcro scripsisset?* Deinde cum posteriores versus legeret, risit, dixit-
que: Hic ea se mortuum habere dicit, quæ ne vi-
vus quidem habuit, nisi quamdiu deglutiebat. Con-
fer *Plutarchum lib. 5. de fortuna & virtute Alex.
Magni.* Rectè itaque *Crates* Philosophus ab eodem
Plutarcho laudatur. Is enim cum legeret hos Sar-
danapali versus, mox apposuit:

Hac habui, didici studio quæ pulchra; Camæna
Me quibus me instruxere.

V s v s.

Hæc historia Sardanapali diligenter est discen-
da, & ob oculos ponenda: quia est quasi speculum
Vita humana. Proponitur namque in ea

Exemplum superbiæ & ambitionis in titulis.

Nam *Sardanapalus* idem est atque *Dux*, *Iudex* &
Eversor, de quo in §. 3. luculenter egimus. Qui ti-
tulus *superbiæ*, fuit præfagium futuræ ipsius ruinæ.
Nam regula est Politicorum: *Virtute decrescente,
crescit arrogantia & inanis gloria.* Item: *Crescenti-
bus titulis & ambitiosis nominibus, decrescit virtus.*
Placet huc quoque ex historiis exempla afferre pa-
rallela.

I. REGES PERSARVM olim se fratres So-
lis natos ante *Luciferum* appellari gaudebant. *Da-
rius Arsami filius* Rex Persarum, se Regem Regum &
consanguineum Deorum appellabat, & *Alexandrum*
M. famulum suum. lib. 2. *supplem. ad Curtium.* Sed
hic fastus fuit initium ruinæ ejus; uti historiæ osten-
dunt.

Ita quoque longo tempore post *Sapor*, Rex Per-
sarum, vocabat se Regem Regum, participem siderum,
fratrem Solis & Luna.

II. ALEXANDER M. cum se Iovis Ammonis
filium saluari mandabat, ad ruinam properabat.
Valer. Max. lib. 9. c. 5.

III. CLEOPATRA Regina Reginarum vo-
cari volebat, sed tandem sceptro vitæque privatur.

IV. CALIGULA Deus vocari volebat. *Iose-
phus lib. 18. Antiq. Jud. c. 4. & 10.* Sed eventus in-
felix fuit. Nam tandem à *Cassio Charea* & *Cornelio*
Sabinio Præfctis militum fœdè occisus est. *Dion.
in Caligul. Histor. August. t. 1. p. 612.*

V. DOMITIANVS (sicut *Sueton.* & *Euseb.*
scribunt)

scribunt) eò superbiæ propectus est, ut omnium edictorum & diplomatum Cæsareorum exordium ita fieri iusserit: *Dominus & Deus noster hoc mandat.* Vnde in communi sermone Titulus hic ei tributus fuit: *Dominus Deus noster Domitianus.* Sed exitus infelix fuit. Tandem enim in cubiculo suo à propriis cubiculariis, qui contra ipsum conspiraverant, 7 vulneribus confossus miserè interiit.

V I. TRAJANVS, alioquin optimus Imperator, omnibus operibus suis, quā novis, quā innovatis, titulos adscribere pomposos solebat. Vnde *Constantinus Imp.* cum semper *Herbam parietinam* appellavit; sicut *Aurel. Victor* scribit.

V I I. ATTILA, Hunnorum Rex, se *Flagellum Dei & Malleum universi orbis* appellari voluit. Vide *Nicolaum Olaum lib. 6. apud Bonfinium. Bucholtz. Chron. p. 249.*

V I I I. TAMERLANES, *Iram Dei* se vocavit, & *Vastitatem orbis.* *Petrus Gregor. Tholosan. de Republ. l. 13. cap. 12. §. 2.*

I X. ANTICHRISTI ORIENTALES, nempe TURCICI IMPP. omnium Imperatorum ter maximos se appellant. Vide *Bodin. lib. 1. de Republ. c. 9. p. 230.* Quæ appellatio ab Impp. Constantinopolitanis unā cum Imperio translata videtur. Nam illorum stemmata quadruplici B constant: quibus hæc verba significantur: *Βασιλεὺς Βασιλέων, Βασιλέων Βασιλεῦσι.* hoc est, *Rex Regum, Reges Regens.*

Huc referri potest AMVRATHIS III, *Turcici Imperatoris titulus ex Epistola ejus ad Rudolphum II. Imp. Roman. anno 1593 missa: Amurathes III. hujus nominis, potentissimus, invictissimus, Imperator Constantinopolitanus; Thraciæ, Illyrici, Græciæ, Terræ sanctæ, Asiæ majoris & minoris, Assyriæ, Armeniæ, utriusque Arabiæ, Syriæ, Ægypti, Sarmatiæ, utriusque Turciæ, superioris & inferioris Palæstinæ, Mauritanæ, Tunceti Dominator, & Princeps TOTIVS ORBIS, omniumque Regnorum magni maris Oceani, & Rex Mechæ & Algieræ, Possessor sepulcri Christi, omnium Christianorum Dei, in medio centro Hierosolymis; Dominus in Europa, Asia, Africa, America, omniumque Insularum totius magni maris; cujus potentia formidabilis omnibus; vastator, & in æternum irreconciliabilis, universi Christiani-*

smi hostis, omniumque qui se Christianos jactitant: FILIVS OMNIPOTENS DEI, qui jussit & mentem illuminavit ad oppugnandum Christianos.

X. ANTICHRISTI OCCIDENTALES, titulos honorarios Christo maximè competentes sibi imprudenter, dicam, an impudenter, arrogat; sicut ex *Bellarmin. l. 2. de Rom. Pontif. c. 31.* patet, qui 15 titulos, quos Papa sibi arrogat, recenset, & dicit ipsum esse 1. *Papam.* 2. *Patrem Patrum.* 3. *Christianorum Pontificem.* 4. *Summum Sacerdotem.* 5. *Principem Sacerdotum.* 6. *Vicarium Christi.* 7. *Caput corporis Christi.* 8. *Fundamentum & aedificii Ecclesiæ.* 9. *Pastorem ovilis Domini.* 10. *Patrem & Doctorem omnium fidelium.* 11. *Rectorem domus Dei.* 12. *Custodem vineæ Dei.* 13. *Sponsum Ecclesiæ.* 14. *Apostolica sedis Prasulem.* & denique 15. *Episcopum universalem.*

II. Exemplum belluina atque monstrofa voluptatis.

Sardanapalus erat Vir non Vir, & non Mulier Mulier. Hoc est, Vir erat sexu, sed non animo. Et non erat Mulier sexu, sed animo; imò Muliere (ut *Aventin. Annal. Bojor.* loquitur) corruptior erat. Quia veste muliebri indutus, in Gynæceo inter Mulieres sedens, vitam muliebrem duxit: fūco muliebri faciem pingebat, non Regnum curabat, sed colum muliebrem tractabat, & fila ducebat; imò velut larvale voluptatis mancipium, adeoque monstrum, supra luxum muliebrem lasciviebat, omnesque Reges & Reginas Assyriorum luxuriā atque ignaviā vincebat. Hinc *Erasmus Roterodamus* in aureo suo Adagiorum libro hoc Adagium ex probatis autoribus desumptum usurpat. *Chil. III. Cent. VII. p. 785. Σαρδανάπαλος*, id est, *Sardanapalus.* Hujus cognomen ob insignem hominis mollitiem abiit in proverbium. *Aristophanes* in *Avibus*: *Τίς ὁ Σαρδανάπαλος ἔστῃ;* hoc est, *Quis hic Sardanapalus?* Fuit autem Sardanapalus deliciis usque adeo effceminatus, ut inter eunuchos & puellas ipse puellari cultu desiderare sit solitus. *Apollodorus* (ut citat *Aristophanis interpretes*) tradit, ejus sepulcro Epitaphium hujusmodi literis Assyriis insculptum fuisse: *Ἐδτε, πίνε, ὅχλευ' ὡς τὰ ἄλλα ἔδενός ἐστιν ἄξια.* id est, *Ede, bibe, utere Venere: nam cætera sunt nihil.* *Suidas* hac formā refert ex *Callisthene*: *Σὺ γὰρ, ὃ ξένε, ἔδτε, καὶ πίνε, καὶ παῖζε' ὡς τὰ γὰρ ἄλλα ἀνθρώπειά σὺν ὄντι τὰς αἰτίας.* id est, *Tu verò hospes ede, bibe, lude; tanquam cæteras res humanas hujus non faciens.* *Hæc Erasmus.*

Tales *Sardanapali* & olim & nunc inventi sunt numero plurimi, & vitiis adeoque flagitiis teterrimi,

mi, quibus primum Sardanapalum imitantur, tum in vita, tum in morte.

I. I N V I T A.

1. Talis Sardanapalus erat P L A N C V S P L O T I V S, Munatii Planci Consularis, & Censorii frater. Nam ita de eo scribit *Valer. Max. lib. 6. c. 8.* Plancus Plotius, cum in proscriptione Triumviri à Militibus ad necem quæreretur, fidelitate servorum in regione Salernitana occultatus, odore unguentorum proditus est. De quo *Boza* tale epigramma concinnavit.

Sava cohors Plancum ad mortem cum quæreret ille

*Triumviralis Carnifex:
Servarant Dominum servi penetralibus imis,
Et ille mortem effugerat.
Vnguentis illum fufis de more madentem
Odor indicatum prodidit.*

*Quam potuit multos virtus servare fideles,
Mala quos voluptas perdidit?*

2. Talis Sardanapalus erat M V L E A S S E S T u n e t o r u m R e x, de quo *Bodinus l. 4. Polit. c. 1. p. 585.* ita ex *Pauli Iovii l. 44.* scribit. Hic tametsi exul in Italia & Germania vagaretur, ac de opibus Caroli V Imperatoris, in quo spes omnes collocarat, omnino desperaret, nihilominus ad pavonis unius, quo vescebatur, condimenta, vix aurei nummi centum sufficiebant: & ut suavitatem ac dulcedinem, quæ ab harmonia proficiscitur, jucundius molliusque hauriret, oculos velabat, quod duobus sensibus duplicem voluptatem simul percipi non posse didicisset. *Idem Paulus Iovius de eodem scribit:* Ipsum, cum contra *Amidam filium* ad recuperandum regnum infeliciter pugnasset, suo cruore & multo pulvere foedatum, inter turbam terga vertentium, nulla alia re magis ab hostibus quam odore unguentorum agnitum captumque, & à filio candenti scalpello (non sine ultione divina) proficissa utriusque oculi pupilla, immaniter occæcaturum esse.

3. Talis Sardanapalus erat C L A V D I V S I m p e r a t o r R o m a n u s, in quo nescias, quid primum accuses; adeo vecordia cum sævitia & luxuria certabat. Convivia agitavit & ampla, & assidua, ac ferè patentissimis locis, ut plerumque sexcenti discumberent; cibi vinique quocunque loco & tempore appetentissimus: nec temere unquam triclinio abscessit, nisi distentus ac madens, ut statim supino, ac per fornum hianti pinna in os inderetur ad exonerandum stomachum. Dicitur etiam meditatæ edictum, quo veniam daret statum crepitumque ventris in convivio emittendi. Edictum tali Principe dignum!

Eobannus tale epigramma de eo concinnavit:

Edicto vetuit ructus crepitusque teneri

Claudius: O Medici, Principis Imperium!

4. Talis quoque Sardanapalus erat H E L I O G A B A L V S, qui nudas puellas sibi prandenti & cœnanti ministrantes constituit, & tantam habuit pellicum multitudinem, ut (sicut *Nero nunquam* bis unam vestem induit. *Sueton. in Neron.*) earum nullam reiterarit. *Ælius Lampridius & Iohan. Baptist. Ignat. in vita Heliogabali.*

Huc quoque referri potest elegans epigramma *Actii Sannazarii*, in quo vox talium Sardanapalorum atque Epicureorum venustè & eleganter depingitur:

*Majus adest, da ferta puer: sic sancta vetustas
Instituit, prisca sic docuere Patres.
Iunge hederam violis, myrtum subtexere ligustris,
Alba verecundis lilia pingere rosis.
Fundat inexhaustos mihi decolor Indus odores:
Et fluat Assyrio sparsa liquore coma.
Grandia fumoso spument crystallæ Lyæo:
Et bibat in calices lapsa corona meos.
Post obitum non ulla mihi Carchesia ponet
Æacus, infernis non viret uva jugis.
Heu vanum mortale genus, quid gaudia differs?
Falle diem: medius mors venit atra jocis.*

II. I N M O R T E.

Similiter hunc Sardanapalum deinceps alii plures immemores futuræ vitæ imitati; sicut ex monumentis atque epitaphiis, quæ post mortem sibi erigi voluerunt, constat.

Tale conspicitur in *Aragonia* urbe clarissima; sicut *Appianus refert.*

QVO VADAM, NESCIQ; INVITVS
MORIOR. VALETE POSTHVM.

M. POSTHVMIVS EQVES.

Simile *Roma* in domo *Petri Chia velucii Notarii* legitur:

DIS MANIBVS
SEXTI PERPENE FIRMI.
VIXI, QVEMADMODVM VOLVI. QVARE
MORTVVS SVM, NESCIQ.

Non multum dissimile est Epitaphium *Timocreontis*, uti à *Lilio Giraldo de Poëtar. historia ex Athenai libro x* refertur:

Πολλὰ πῶν, καὶ πολλὰ φάγων, καὶ πολλὰ κατὰ εἰ πῶν
Αἰσχροῖς, καὶ κατὰ Τυγκρέων ῥόδῳ.

Multa bibens, & multa vorans, mala multa que dicens

Ipse viris, jaceo Timocreon Rhodius.

Non possum facere, quin hic commemorem versiculos

ficulos *Hadriani Imperatoris*, quos moriens (ut *Ælius Spart.* memoriæ tradidit) composuisse dicitur. Ex quibus apparet, quàm perplexus dubiusque ipse in mortis agone fuerit, quodque nullam certam vitæ futuræ notitiam habuerit.

*Animula vagula, blandula,
Hospes comesque corporis,
Qua nunc abibis in loca?
Pallidula, rigida, nudula,
Nec, ut soles, dabis jocos?*

III. Exemplum punitæ voluptatis atque libidinis.

AXIOMA est POLITICVM, quod exstat apud *Bodin. lib. 4. de Republ. c. 1. p. 584.* Imperii conversiones eò citius accidunt, si tyrannus avaritiâ, aut impotenti libidine, aut utroque vitio fractus languescat: plures tamen voluptas perdidit quàm crudelitas. Quia crudelitate homines perterrentur: at libido Tyranni non modò Subditos ad odium, verum etiam ad contemptum excitat: cum intelligunt hominem voluptatibus deditum impotentis animi esse; nec imperio dignum videri, qui imperare

sibi non possit. Itaque innumerabiles penè tyrannos perdidit voluptas.

EXEMPLA habemus in *Sardanapalo, Alexandro Magno, Dionysio juniore, Galeatio Sfortia, Alexandro Medices*, & quos antea enumeravi, in *Planco Plotio, Muleasse, Claudio, & Heliogabalo Impp.* Addit quoque *Bodinus* in loco alleg. memorabile Exemplum de *Fessarum Rege*. Majorum ætate duæ Africæ urbes potentissimæ à Rege *Fessarum* defecerunt, propterea quòd Præfectus sponsam alienam Regis exemplo rapuisset: quo statim occiso, Rex ipse *Fessarum* Abusahita cum sex liberis cæsus est à domestico servo; quod ejus uxori stuprum intulisset. Memorabile quoque Exemplum habemus in *MAHVME TE Turcico Imperatore*. Cum anno C. 1603. Asiæ Præfectus cum totum deliciis deditum videret, ex contemptu ipsius jugum excutit & rebellat, ac permultos in suas trahit partes: unde Ianizari magnam Constantinopoli suscitant seditionem, quæ sedari non potuit, nisi supplicio duorum Imperatoris Turcarum Cubiculariorum, in quos rejiciebatur culpa male administratæ reipublicæ. *Bucholtz. in Chronolog. pag. 771.*

DYNASTIA TERTIA.

In qua agitur de Monarchiæ I. Divisione, deque Familia Phul-Belochi usque ad Merodachum.

I.

I. Monarchia primæ continuatio.

POST sublatum è medio Sardanapalum, Monarchia I. etiam mutationem quandam passa, non tamen esse desiit, sed mansit eadem in iisdem regnis, mutatis tantum personis. Antea fuit integra, nunc verò divisa. Quæ mutatio est non substantialis, sed tantum accidentalis. Quemadmodum enim Monarchiam III non sustulit ejus in quatuor partes distractio, post *Alexandri M.* obitum: Sic neque Monarchia I hic finem sortitur, sed tantum in duos veluti ramos dividitur. Id quod observandum contra illos, qui secundæ Monarchiæ initium hic fingunt. Pugnat namque pro nobis Scripturæ S. auctoritas, quæ *Nabuchdonosorem* Monarchiæ I Regem facit. Sic enim divino afflatus spiritu *Daniel* Propheta cum alloquitur e. 2. v. 38. explicans Colossam sive statuam illam quatuor Monarchiarum: *Tu es caput aureum.*

II.

II. Monarchia primæ divisio.

Duo autem illi Præfecti, *Arbaces & Belochus*, Monarchiam hanc inter se partiti sunt, ut ille *Medis & Persis* imperaret; Hic verò *Babylonem & Assyriam* retineret. Vnde patet evidentissimè *Diodori Siculi & Cedreni error*: quorum ille, solam *Babyloniam* permissam *Phul-Belochi*: hic verò, *Assyriorum* Reges inde usque ab *Arbaces* temporibus *Medis* paruisse, putat. Etenim tam ipse *Phul-Belochus*, quàm è posteris Successores cæteri, perpetuò *Assyria* Reges nominantur, & ita nominantur, ut potentia ipsorum haud paullò illustrior indicetur. Quamquam fortè imponere *Diodoro* potuit, quòd *Phul-Belochus* *Chaldæus* fuerit. Hoc quod dicimus, è Scripturis divinis ita docemus, 2 Reg. 15. v. 19, 20. PHVL (h. e. *Belochus*, vel *Phul-Belochus*, uti à profanis Historicis nominatur) ter expressè vocatur REX ASSYRIORVM. 2 Reg. 19. & 20. bis. Et 1 Par. 5. vers. 26. semel vocatur REX ASSYRIORVM. Deinde, filius ejus *TIGLAT-PHILASSER* similiter vocatur Rex Assyriorum, qui

qui multos Israëlitas captivos in Assyriam abduxit. 2 Reg. 15. v. 29. & 1 Par. 5. v. 26. Tertiò SALMANASSAR nepos ejus vocatur REX ASSYRIORVM, 2 Reg. 17. 3. & 2 Reg. 18. v. 9. 4 Esdr. c. 13. v. 40. Tobia 1. v. 2. 13. 18. Quartò, SENNACHERIB pronepos ejus vocatur REX ASSYRIORVM, 2 Reg. 18. v. 13. & c. cap. 19. v. 20. 36. 2 Par. 32. 1. 9. 10. 22. Esai. 36. v. 1. Quintò ASSARHADDON abnepos ejus vocatur Rex Assur. Esdr. 4. v. 3. Quæ dicta Scripturæ clara atque manifesta luculenter evincunt, Phul-Belochum ejusque posteros, non tantum Reges Babyloniorum, sed etiam Assyriorum fuisse.

III.

Hic autem diligenter notandum, in ipso hujus novæ Dynastiæ auspicio, *Belochi avaritiâ* novam excitatam fuisse *σὺρραξιν*, nisi Arbaces mansuetudo atque clementia illam composuisset. Nam (referente *Diodoro Siculo*) demonstraverat quidam Sardanapali Eunuchus Belochus magnam auri argentique copiam, inter cineres pyræ, quâ conflagraverat Sardanapalus. Belochus auri sacrâ fame exstimulatus, illic votum fecisse se fingit, (Nam, Quæ reverentia Legum? Quis metus aut pudor est unquam prope- rantis avari? *Juven. Satyr. 14.*) de universis cineribus Regiæ Sardanapali Babylonem deferendis, deque aggere exstruendo, qui ab omnibus per Euphratem navigantibus conspici posset, perpetuum monumentum deleri Regis Assyriorum. Arbaces, qui nihil fraudis subesse suspicabatur, facile assentitur. Verum Belochus unâ cum cineribus, magnam vim auri & argenti, inter rudera latentem, unâ Babylonem avehit. Fraude compertâ Belochus capitis damnatus publico judicio fuit. Verum Arbaces, ne periculosas conciret turbas, quin potius humanitate & clementiâ Regni principia redderet firmiora, Belochum non modò absolvit, sed auro donato utramque Præfecturam habere permisit, hæc verba memorabilia subjiciens: MAJORA ERGA SE ESSE ILLIVS BENEFICIA, QUAM INJURIAS. Et sic dissidium illud, quod periculosum videbatur, humanitate Arbaces amicè compositum est.

IV.

III. Sedes Regia utriusque Regis.

Transtulit postea Arbaces sedem Regiam in *Ecbatanam Mediâ metropolin*, & Medis Persisque imperavit annis 29. Belochus verò Regni partem sibi permissam administravit, nempe, *Babyloniam & Assyriam*, & in hujus Metropoli, nempe *Ninive*, se-

dem regiam sibi elegit, anno M. 3148, juxta *Bucholtz. Chronolog. pag. 21. vid. infr.*

V.

IV. Duratio.

Duravit autem Monarchia I post hanc divisionem adhuc annos 287. usque ad annum M. 3435. quo Imperium summum, *Belsazare*, ultimo Babyloniorum & Assyriorum Rege interfecto, ad Persas translatum est, & *secunda Monarchia* Persarum cœpit.

VI.

V. Ordo.

Nos autem superiorum Monarcharum continuaturi numerum, non *Arbaces* illis ejusque Successores subjungemus, sed *Belochum*, & qui post eum gubernacula Imperii tenuerunt, annectemus; imitati in hoc iterum Scriptura S. auctoritatem, qua hanc gloriam Chaldaicis & Assyriacis desert, dum ipsum *Belochum* ejusque successores, quorum mentionem facit, omnes & singulos REGIS titulo dignatur, & *Nabuchodonosorem Magnum* REGEM REGVM appellat. *Daniel. 2.*

VII.

In hac autem Dynastia, quæ familiam *Phul Belochi* continet, 5 Monarchæ ordine veniunt considerandi. I. Est *Phul-Belochus*. II. *Tiglat-Philassar*. III. *Salmanassar*. IV. *Sennacherib*. V. *Assarhaddon*.

REGVLA OECONOMICO-POLITICA.

Constat ex Historiarum observationibus, Successiones in Principum, uti etiam privatorum familiis, certâ periodo circumscriptas esse, quâ exactâ desinere, & rarò ultra quintum aut sextum gradum sese extendere. *Phil. Melanchth. l. 2. Chronicis. Peucer. de Divinat. p. 22. b. & p. 342.*

EXEMPLA.

I. Exemplum elegans h. l. habemus IN FAMILIA PHVL-BELOCHI. Hujus posteritas Monarchiam Chaldaicam atque Assyriacam tenuit usque ad Assarhaddonem, qui fuit abnepos Phul-Belochi.

II. IN FAMILIA MERODACHI. Hæc post Assarhaddonem Monarchiam habuit, usque ad Regem Belsazar, quem Cyrus Rex Persarum victum interfecit. Hic autem atnepos Merodachi fuit.

III. IN ELECTORIBVS SAXONIÆ, qui hoc ordine fuerunt: Fridericus I Elector. Fridericus

cus I I. Elector Ernestus. Fridericus I I I. Ioannes Elector I V. Denique Ioannes Fridericus, qui quintus à Friderico I. fuit. Ab hoc Electoratus ad Mauritium in altera linea devolutus est.

Denique *Eventus*, qui optimus rerum Magister est, docet hæc periodos in historiis adeò regulariter congruere, ut etiam Romæ aliquando *Sexto Pontifici* idem significatum sit, non propagari *æliæ* aut felicitatem ultra sextum gradum, hoc disticho:

SEXTVS *Tarquinius*, SEXTVS Nero, SEXTVS & hic est:

Semper sub SEXTIS *Martia Roma perit.*

MONARCHA XXXIX.

PHVL-BELOCHVS.

O R T V S.

I.

PHVL vel PVLEX Ebr. *חַסְדָּא* separator, abscheider, è Chald. extirpator, *אויס-רותר*. Arab. faba. 2 Sam. 17. Vnde *Benjamin* in *Itinerario* scribit: *Regio Apulia* sic dicta est à *Pul*, h. e. à *Fabis*. Vide *Schind. lex. pag. 1428*.

Hic Monarcha *varia* habet nomina. I. In sacris literis dicitur PHVL. Quæ vox ter usurpatur in scriptura, nempe 2 Reg. 15. v. 19. 20. bis, & 1 Paral. 5. 26. semel. A *Iosepho* l. 9. *Antiq. Iudaic. c. 11. p. 254.* vocatur PHVLLVS. II. A profanis Scriptoribus communiter vocatur PHVL-BELOCHVS: ita ut *Phul* sit ejus nomen proprium: BELOCHVS verò cognomen, à Sacerdotio & cultu Baal vel Beli, q. d. Beli sacerdos, uti statuit *Ioh. Baptistista Grammaye* in *Histor. Asiatica pag. 293*. III. A *Zonara* PHVA. IV. à *Diodoro Siculo* BELESIS. V. Ab aliis BELESVS vocatur. In quibus nominibus illud deflexum apparet à *Phul*, quod Sacre literæ & *Iosephus* habent.

PHVL etiam *פּוֹלָא* in sacris literis accipitur, & notat Regiones Africæ & Mauritanix. *Esaia* 66. v. 19.

PROGRESSVS.

II.

I. IMPERII OCCUPATIO. Phul-Belochus Babylonis Dux fuit sub Sardanapalo. Hic postquam ab Arbace in amicitiam pertractus est hac occasione; quod nempe Duces quotannis ad sistendas copias provinciales Ninum petere cogerentur, cum ad defectionem instigat: &, quia non tantum gente, sed etiam professione Chaldæus erat, h. e. peri-

tus Astrologiæ divinationisque, Arbaci prædixit ex arte sua Astrologica, cum universo Assyriorum Regno potiturum. Hoc Arbaci animum dedit, præsertim visâ Sardanapali tum ignaviâ, tum lasciviâ & luxuriâ. Nec mora; illicò ambo in armis sunt. Bello autem inito, cum superior Sardanapalus tribus in præliis esset, fracti Medorum animi arma projecissent, & victoriæ spem, nisi Phul-Belochus, qui bellum suggererat, eos trepidantes, deque fuga cogitantes, prudenter atque animosè in proposito confirmasset. Cujus consilii eventus felix fuit. Nam tandem & urbe, & Regno potiti sunt, & Rege potituri, nisi se ille maturius omniaque sua Vulcano consecrasset. Quare Belochus non modò in Provincia *Babylonica* hætenus administratâ ab Arbace confirmatur, sed insuper *Assyriacâ* donatur. Anno M. 3151. ante C. N. 820. Nam 2 Reg. 15. v. 19. 20. expresse ter: sicut etiam 1 Paral. 5. v. 26. semel REX ASSYRIORVM appellatur: Vti etiam omnes posteri & successores ejus tali elogio à Spiritu S. in sacro codice ornantur, sicut in *Præloquio* §. 2. manifestis & luculentis Scripturæ testimoniis demonstratum est.

Vnde patet, quòd Belochus per violentiam & seditionem Regnum Babylonicum & Assyriacum occupaverit. Hac autem seditio respectu Belochi erat malum culpa, & eatenus Deus illam non probabat: sed respectu Sardanapali erat malum poena, & à Deo permittebatur, qui Belochus successum largiebatur. Deus enim, supremus ille Mundi Iudex, potestatem habet regna transferendi à Gente in Gentem. Dan. 2. v. 21. Ille Sardanapalum propter impietatem, ignaviâ, atque luxuriâ hoc Regno suo privare voluit; ut omnes Reges terræ discerent se coram Deo humiliare & confiteri, quod omne sub Regno graviore Regnum sit; sicut rectè & pulchrè Seneca loquitur. Confer *Psal. 2. v. 10. Sapient. 6. v. 2, 3, 4, 5.*

III.

2. IMPERII ADMINISTRATIO. Hoc modo Phul-Belochus in Regno confirmatus, pro Rege sese gerens, tum legibus ferendis, tum Monarchia instauranda & amplificanda invigilavit. Nam Regnum Israël infestavit. Manahem Rex non ausus cum illo in certamen descendere, ut pacem sibi redimat, & Regnum scelere partum sibi confirmetur, m. argenti talenta, h. e. quindecies centena Florenorum millia ferè hosti offert. Hanc summam Manahemo populus contulit, exactis l. siclis argenti (h. e. drachmis, uti *Iosephus* explicat) in singula capita. 2 Reg. v. 19, 20. *Iosephus Antiq. Iudaic. lib. 9. c. 11. p. 254.* Ante Sardanapali occasum

casum Regnum Israël & Iuda ab incursionibus Chaldaeorum & Assyriorum immune fuit: verum post ejus interitum Assyrii utrumque Regnum diversis temporibus graviter affligerunt. Et quidem Phul-Belochus primus fuit, qui arma hostilia Israëlitis intulit, & Regem eorum Manahenum (ut dixi) vectigalem sibi fecit, ac postea exercitum reduxit.

Quod factum est	{	3184.	} anno	{	ab Orbe condito.
		251.			à templo ædificato.
		39.			Regni Vziæ Regis Iuda.
		2.			Manahemi Regis Israël.
		787.			ante Christum natum.

Deinde TIGLAT-PHILASSAR terrâ Gilead & Galilæâ potitus est, & universam terram Naphthalim occupavit, & plurimos Israëlitas in Assyriam abduxit. 1 Paral. 5. v. 26. Postea SALMANASSAR Rex Assyriorum Samariam cepit, & totum Regnum Israëlitarum delevit, Hoscam Regem captum catenis ligavit, & cum eo decem tribus Israël in Assyriam captivas abduxit. 2 Reg. 17. v. 4, 5, 6. Denique SENNACHERIB Patris exemplum æmulari & reliquam populi Dei partem delere voluit, sed infelici successu. Nam ad preces Regis Ezechiae & Prophetæ Esaiæ, Deus Angelum misit, qui ejus exercitum prostravit, ipseque Rex Sennacherib cum dedecore fugiens Niniven rediit; ubi in sacello idoli sui quod colebat, à propriis filiis Adramelec & Sarasar interfectus est. 2 Reg. 18. & 19. v. 35, 36, 37. Sicut postea de singulis, in historiis sequentibus, ordine dicturi sumus.

IV.

D V B I V M.

Quaritur h. l. an rectè fecerit Phul-Belochus, quòd Manahenum Regem Israël, ejusque Regnum infestaverit, à quo tamen laceffitus non erat.

Resp. 1. Non putandum est, hoc ipsum casu quodam factum: sed bellum hoc à Deo ipso est excitatum. Causa erat gemina; nempe generalis & specialis. Generalis erat Israëlitarum idololatria. Nam 1. Par. 5. 25. ita de illis scribitur: Reliquerunt Deum Patrum suorum; & fornicati sunt post Deos populorum terræ, quos abstulit Deus coram eis. Specialis erat horrenda & inaudita Manahemi tyrannis. Nam ex 2 Reg. 15. v. 16, 17. ita de eo scribit Iosephus lib. 9. Antig. Judaic. c. 11. p. 254. Manæmus Tapsam cum exercitu victore profectus est. Oppidani verò, obfirmatis portis, noluerunt Regem admittere. At ille, ut in defectores sæviens, totum circumquaque agrum vastavit, & postremo urbem quoque vi cepit; & quod esset Tapsensibus in-

fensus, omnes ferro confecit, ne teneræ quidem ætati parcens, & nihil sibi ad extremam crudelitatem reliquum faciens. Quæ enim ne in barbaros quidem devictos perpetrare fas fuerit, ea in sui generis homines sibi permisit. Et additur 2 Reg. 15. v. 18. Fecitque quod erat malum coram Domino, & non recessit à peccatis Ieroboami, &c. Et hac de causa Deus Israël suscitavit spiritum Phul Regis Assyriorum, atque per eum punivit & Regem & Subditos; quia utrique peccarant. 1 Paral. 5. v. 26.

Vbi tamen notandum, quod alia Dei, & alia Phul-Belochi fuerit intentio. Ille ob idololatriam aliaque horrenda scelera per Phul-Belochum velut virgam populum suum punire: Hic verò ex ambitione quadam Regnum suum amplificare voluit. Vide insignem locum Esai. 10. v. 5, 6, 7. & seqq.

E G R E S S V S.

V.

Decessit Phul-Belochus anno M. 3199. Regni sui 48.

MONARCHA XL.

TIGLATH-PILESER

I. O R T V S.

TIGLATH-PILESER, Phul-Belochi filius, חגלת פלסר coronâ socians deficientes rebelles, Chald. Der die abfällige Rebellen mit der Kron vereiniget: Vel: Tiglath-Pilneëser חגלת פלנאסר. Alii legunt Teglat-Philassar. Alii Tiglat-Philassar. Alii Tiglat-Phul-Assar. Aliis dicitur Phul-Assar, cognomento Teglat. Ita etiam à Iosepho, Cyrillo & Cedreno Teglat-Phalassar, cognomento cum nomine composito appellatur. Cognomentum autem TIGLATH à debellata Galilæa usurpasse existimatur. Est enim consuetudo pervulgata, ut Victores à provinciis Gentibusve devictis denominationes assument; uti in Scipionis Africani, Drusi Germanici, aliorumque exemplis videre est. Zonaras verò à Scriptura sacra discedens, eum Thegla-Parassar appellat.

II. P R O G R E S S V S.

II.

TIGLAT-PHILASSAR hæres factus est, ut paterni Regni: ita in Iudæos odii. Nam duplex in sacro codice bellum gessisse legitur. 1. Contra Regnum Israël. 2. Contra Regnum Iuda.

III.

PRIMUM BELLUM gessit contra Regem Syria & Israël. Cum enim Rezin Rex Syria, & Peca Rex Israël (qui Esai. 7. v. 4. *Cauda titionum fumigantium*, Luthero, Räuchende leschbrände/ appellatur) Urbem Ierosolymam obsidione cingerent, Regemque Achas graviter premerent; & cum urbem capere non possent, totam Iudæam misere vastarent, & centum viginti millia hominum barbaricâ immanitate trucidarent: tum Achas panico terrore percussus, Esai. 7. v. 2. Tiglatphulassar Regem Assyriorum in auxilium evocavit, eique ingentia munera misit: quibus ille motus Regi Iuda in auxilium venit, (unde Esai. 7. v. 20. *Rex Assyriorum Novacula*, חֶבֶרֶת mercenaria, h. e. mercede conductâ; Luth. ein gemietet schermesser appellatur; quia Deus eo ad tempus in puniendo populo suo usus, & ab ipso Rege Achas veluti mercede conductus est) & Ninive in Syriam profectus 130 milliaribus Damascum Syriæ metropolin vi expugnavit, & Rezin Regem trucidavit, & habitatores ejus in Cyrenen in Africa sitam transtulit, h. e. in exilium deportavit, 242 milliaribus. 2 Reg. 16. v. 7, 8, 9. Factum hoc est anno M. 3252. A qua tam illustri victoria, cum ad exercitum reficiendum Damasci aliquandiu substitisset, ab Achazo & honorificè salutatur, & in gratiam ejus altare novum, ad exemplum altaris Damasceni, per Vriam Sacerdotem summum Ierosolymis exstrui jubet. 2 Reg. 16. v. 10, 11. Inde profectus est in Regnum Israël, & Regi Peca magnum dampnum intulit, terram Gilead & Galilaam, & universam terram Naphthali occupavit, & plurimos Israëlitas in Niniven Assyriæ metropolin, 160 milliaribus captivos abduxit. 2 Reg. 15. v. 29. Et hac fuit prima captivitas Assyriaca, in quam magna pars populi Israël abducta est. Anno M. 3213. Quo anno etiam Peca Rex Israël ab Hosea per insidias comprehensus & trucidatus est. 2 Reg. 15. v. 30. 1 Paral. 5. v. 26. Ita impletum est vaticinium Esaiæ de duobus illis Regibus, nempe Syriæ & Israël, brevi è medio tollendis. Esai. 7. v. 16.

IV.

SECUNDUM BELLUM gessit contra regnum Iuda. Nam Deus idololatriam aliaque immania impii Regis & Subditorum peccata puniturus, Tiglatphulassar Regem Assyriorum (quem ipse antea in auxilium evocaverat) contra illum adduxit, qui ex metropoli sua Ninive Ierosolymam 170 milliaribus profectus urbem obsidet; sed cum eam expugnare non posset, muneribus ab Achazo placatus Niniven rediit. 2 Paral. 28. v. 20, 21.

III. EGRESSVS.

Decessit Tiglat-Phul-Assar anno regni 25.

V S V S.

1. Politici hæc Axiomata tradunt: Plerumque ita fieri solet, ut potentiores invitati ab imbecillioribus ad belli Societatem, tandem ipsos oppresserint.
2. Συμυγχαίαν omnibus temporibus Regna & Imperia everterunt.
3. Auxiliatores, ut solet fieri, postea fiunt Domini. Philippus in Cordiali. Abraham Bucholtz. p. 42.
4. Defensores plerumque sunt devoratores. Strigel. in 2 Paralipom. 28. Et Chronolog. Bucholtz. pag. 389.

Huc referri potest venustus Apologus de Vulpe & Erinaceo. Erinaceus propè frigore eneetus venit ad cavernam vulpeculæ, petit se recipi intra specum. Assentitur Vulpes; mota misericordia, admittit Erinaceum. Erinaceus ingressus, cum incaluisse, exferit aculeos & pungit Vulpem. Vulpes cedit; insequitur Erinaceus, & pungendo finem non facit. Queritur de ingratitude Vulpes; respondet Erinaceus: Si tibi sum molestus, exi. Id faciunt potentiores, introducti in urbes & Regna.

Huc referri possunt venusti versus Caroli Sigonii:

Accipitrem milvi pulsorum bella Columba
Accipiunt Regem: Rex magis hoste nocet.
Incipiunt de Rege queri: quia sanius esset
Milvi bella pati, quàm sine Marte mori.

EXEMPLA.

I. CYRVS MAJOR, ad componendum bellum civile, inter Cares exortum, exoratus bellum componit, sed Cariam libertate exutam sibi subjecit. Xenophon lib. 7. Cyropæd.

II. Tempore FRIDERICI III. IMP. cum de Imperio Italia armis decertarent Principes Italici, & ambitiosa illa gens æqualitatem nusquam admitteret, tandem Papa Romanus, ut bella civilia inter Principes componeret, peregrinos Reges attraxit, qui, confectâ pace, sublati bellis intestinis, cœperunt ipsi de Regno Italiæ armis contendere; donec tandem, pulsus reliquis, Hispani victores evaderent, & Italiam Regis Hispaniæ jugo subjicerent. Philip. Melanchth. Chron. lib. 5. p. 1344.

III. Ita quoque impius Rex ACHAS, fœdere cum TIGLAT-PHUL-ASSAR Rege ASSYRIORVM inito, illum in Syriam attrahit: Qui, interfecto Syriorum Rege Rezin, Damascum occupat, Syros in Cyrenen colonos transfert, plurimos è Regno Israël in captivitatem in Niniven

metropolim abduxit, & postea ipsum Regem, à quo invitatus erat, *Achas*, oppugnat, sibi que vectigalem reddit. Et filius ejus *Salmanassar* totum Regnum *Israël* delet. Quo destructo, etiam populus *Iudaicus* in captivitatem *Babyloniam* abductus est, quod tum à *Merodacho Baladan*, tum à *Nabuchodonosore* distinctis vicibus factum in codice sacro legimus, sicut suo loco plenius dicturi sumus. Hisce autem irruptionibus hic *Achas* ἀφορμὴν sive occasionem præbuit, qui *Assyrios* invitavit.

MONARCHA XLI.

SALMANASSAR.

I. ORTVS.

I.

SALMANASSAR שַׁלְמַנְאֶשֶׁר pacis prohibitor, ein Frieden-verbieter / *Stören-fried.* vel perfectus ad vincendum. juxta *Philip. Melanch. l. 2. Chron. p. 47.* dicitur pacificus *Assyrius*. Hæc vox decies in Veteri Testamento usurpatur. Varia habuit nomina. I. Dictus fuit *SALMANASSAR*; vel, ut *Iosephus* legit, *SALMANASAR*, *l. 9. Antiq. Iudaic. c. 10.* II. שַׁלְמַן *SALMAN. Hosea 18. v. 15.* Sicut *Salman* domum *Arbel*, in die belli quando Mater una cum filiis allisa est: sic faciet vobis in Bethel propter malitiam nequitiae vestrae. Hic per *Salman* intelligitur *Salmanassar*, Rex *Assyriorum*. Sensus est: Rex *Salman*, h. e. *Salmanassar*, deleturus est Regnum *Samariae*, sicut evertit urbem *Arbeli*. III. Rex *IAREB* יָרֵב, magnus, præstans, à יָרֵב magnus, præstans, fuit; excelluit. *LXX I'æsiē, Hosea 5. v. 13. &c. c. 10. v. 6.* Hic per vocem *Iareb* juxta *Gesner. in Hoseam p. 368. Phil-Belochus*; (cui *Menahem* Rex *Israëlis* mille talenta argenti dedit, ut esset sibi in auxilium. vide *1 Reg. 15. v. 19.*) sed rectius *Salmanassar* intelligitur. Qui ita dictus, vel ab urbe, in qua sedem habuit. *Iareb* enim civitas magna in *Assyria*, & Regum *Assyriae* metropolis fuit. Nam *Hosea 5. v. 13.* dicitur: Abiit *Ephraim* ad *Assur*, & misit ad Regem יָרֵב. Luth. vertit *Dem Könige zu Iareb*. Vnde patet, quod nomen *Iareb* יָרֵב h. e. pro loco acceperit. Quare *Salmanassar* convenientius dicitur Rex *IAREB*, quam nudè *IAREB*. Vel ab eventu; quia *Israëlitæ* vicit, eosque universos in captivitatem abduxit, totumque *Samariae* Regnum delevit. Vel à singulari potentia, quâ præcæteris Regibus polluit. Nam licet Pater ejus *Tiglatphilassar* etiam *Israëlitæ* in captivitatem abduxit; tamen captivitas illa non erat universalis, sicut hæc, sed tantum particularis. IV.

1 Esdra 4. v. 10. vocatur *ASENAPHAR*, ut vult *Chytr. Onom. p. 359. Reinecc. Syntagm. Heroic. p. 61.* Sed rectius per *Afenapharem* intelligitur ipse Nepos, nempe *Assarhaddon*; uti constat ex collatione *v. 2. & 10. libri 1. Esdra cap. 4.* uti in vita *Assarhaddonis* §. 1. dicemus. V. *NABONAZAR*, apud *Censorinum pag. 48.* VI. *NABONASSAR*, apud *Ptolomaum μεγίστης συντάξεως l. 3. c. 8.* qui à regno ejus usque ad *Alexandri* mortem numerat annos 424. Nomen *Nebo* significat divinum. Quia idolum fuit ejus nominis, à vaticinando sic dictum, ut *Græci* *Pythium* nominarunt. *Nebonassar*, h. e. divinus *Assyrius*. *Phil. Melanchth. Chronol. lib. 2. p. 47.* VII. *Zonara & Glyca p. 237.* *ENEMASSAR* dicitur.

II.

1. Patet hinc, magnum esse errorem *Cedreni*, qui *Salmanassarem* eundem cum *Sardanapalo* facit, & Patrem *Nabuchodonosoris* vocat.

2. Magna quoque fuit *Eusebii* incogitantia, qui *Salmanassar* & *Sennacheribi* historiam ita confundit, ut Reges duos pro uno accipiat.

II. PROGRESSVS.

III.

Hic *Salmanassar 4. Bella gessit.*

PRIMUM BELLUM gessit contra *Israëlitæ*. Nam ex urbe *Ninive* in *Samariam* profectus est 163 miliaribus, & *Hoseam* Regem *Israëlis* bello petiit, qui viribus impar subjecit se Regi *Assyriorum*, eique annum tributum promisit, anno M. 3225. Vide *2 Reg. 17. v. 1. 3.*

IV.

SECUNDUM BELLUM gessit contra eundem *Hoseam*. Nam postquam ille anno M. 3227. cum *So* vel *Sua* (qui *Marethoni* est *Sevechus Æthiops*) Rege *Ægyptiorum* foedere inito conspirasset, neque annum tributum *Salmanassari* solveret, expeditionem contra eum novam suscipit, eumque comprehensum in carcerem compingit, Regnum ipsum cæde & incendiis vastat, & *Samariâ* triennali obsidione in potestatem suam redactâ, 10 tribus *Israël* in *Assyriam* transportat, atque in *Medorum colonias* miserabili servitute dispergit, ex qua nunquam in patriam suam reversi sunt. *2 Reg. 17. v. 4, 5, 6.*

V.

Contrà autem in desolatas *Israëliitarum* sedes colonos, nempe quinque gentes de *Babylone*, de *Cutha*,

tha, & de Aua, & de Emath, & de Sepharvaim, novos deduxit, eosque in civitatibus Samariæ collocavit pro filiis Israël, ut Samariam possiderent, urbesque ejus inhabitarent. Cum autem Samariæ regionem irato Numine leones vastarent, & colonos ipsos laniarent, Rex Assyriorum sacerdotem Israëliticum in Samariam misit, iisque præfecit, qui populum ritè informaret, vel, ut ipse textus habet, ut doceret eos legitima Dei terra. 2. Reg. 17. v. 24, 25, 27. Verum illi non tantum Deum Israël colebant, sed etiam Diis suis serviebant juxta consuetudinem gentium, *ibid.* v. 33. Hi Coloni dicti sunt CVTHÆI & SAMARITANI. CVTHÆI dicti sunt *ab origine*. Quia à Cutha regione Persidis oriundi erant. Licet autem quinque Gentes in Samariam mitterentur à Salmanassare, uti antea dictum; tamen synecdochicè à majori parte omnes Cuthæi sunt appellati, quod maxima pars ex Cutha oriunda esset. SAMARITANI vero שַׁמְרִיטִי sunt dicti *ab habitatione*. Quoniam urbem in tribu Ephraim nomine שַׁמְרִי Samariam incolebant. Ipsorum Religio dicebatur SAMARITANISMVS, qui erat ex duabus corruptis una corruptissima facta religio. Nam Religio Iudaica jam antea superstitione erat corrupta, & postea cum idololatria gentili commiscebatur, & in urbibus Samariæ tot sunt constituti Dii, quot in eas migraverant populi externi. Coluerunt enim & Deum verum, & simul patrios Deos. Præsertim autem de Cuthæi in specie

sic dictis narratur, 2 Reg. 17. 30. quod גַּלְגַּלִּים gallum sibi fecerint, h. e. quod gallum lucis nuncium sibi in Deum posuerint, eumque religiosè coluerint. Templum postea habuerunt proprium in monte Garizim, in quo ipsi adorabant, exstructum à Sannaballat Præfecto Darii, in gratiam Manasse generi sui, sacerdotio Hierosolymis pulsi. Et quamvis omnem tunc idololatriam deposuisse viderentur; deprehensum tamen fuit, ipsos in monte illo coluisse imaginem columba. Inde Samaritani Iudæis valde exosi fuerunt.

Primo: propter mixtam corruptamque religionem. Nam eos pro Idololatriis habuerunt, & gentibus annumerarunt. In Thalmud enim conjunguntur הנכרי והכותי alienigena & Cuthæus.

Deinde: propter infidelitatem. Quia Iudæis è captivitate Babylonica reversis gravissimè adversabantur. Esdr. 4. v. 1. Nehem. 4. v. 1. & postea semper hostili erga eos animo fuerunt: rebus secundis, Iudæis favebant; rebus adversis, Iudæis resistebant. Vide Ioseph. lib. 9. Antiq. Iudaic. c. 14. Et lib. 11. cap. 8. Epiphan. hæres. 8. & 9. Vnde Iudæi aliquem contumeliosè tractare volentes, illum Samaritanum appellare solebant. Sirac. 50. v. 28. Ioh. 4. v. 9. c. 8. v. 48.

[Cuth & Cutha Regio Persidis, à fluvio כּוּתִּי cui adjacet, sic nominata. Inde כּוּתִּי Cuthæus. Plural. כּוּתִּיִּם & כּוּתִּיִּים Cuthæi, qui ex Cutha & aliis Regionibus Assyriæ atque Persiæ à Salmanassare in Samariam missi sunt.]

VI.

Prior fuit particularis, quando Tiglat-Phul-Assar Pater Salmanassaris terram Gilead & Galilæam, & universam terram Naphthalim occupavit, & plurimos Israëlitas in Assyriam abduxit. 2 Reg. 15. v. 29. 1 Paral. 5. v. 26. & hoc factum est adhuc vivente Esaia Propheta,

Captivitas
Assyriaca
populi Is-
raël fuit
gemina.

Anno {
à Mundo condito 3213.
Iotham Regis in Iuda 17.
Peka Regis in Israël 18.
ante Christi nativitatem 758.

Posterior fuit universalis, quando Salmanassar filius Tiglat-Philassar Samariam expugnavit, totumque regnum Samariæ delevit, Hoseam Regem Israël rebellem vinctum, atque una 10 tribus Israël captivas abduxit, easque in Assyriam & Mediam dispersit: Quod etiam vivente adhuc Esaia Propheta

Contigit
anno {
ab Orbe condito. 3232
post divisionem terræ Canaan 732
à morte Salomonis. 263
regni {
Hoseæ Regis Israël. 2 Reg. 17. 16. 9
Ezechiæ Regis Iuda. 6
ante Christi nativitatem. 739

VII.

CAVSA παραλειθῆναι, hoc est, desolationis regni Samaria, vel Israëliti, tergemina fuit.

1. Horrenda idololatria. Nam Israëliti peccabant contra Dominum Deum, qui eduxerat eos è terra Egypti; & colebant Deos alienos, & ambulabant

labant juxta ritum gentium, quas ejecerat Dominus, 2 Reg 17. v. 7, 8. & faciebant sibi duos vitulos conflatiles, & lucos, & adorabant universam militiam cœli, serviebantque Baal, & traducebant filios suos & filias suas per ignem, &c. v. 16, 17.

2. *Contemptus Ministerii.* Deus eos per Prophetas suos monuit, ut reverterentur à viis suis pessimis, & custodirent præcepta ejus. At illi obedire noluerunt. v. 13, 14.

3. *Contumacia in atrocibus delictis.* Nam cervicem suam induraverunt, & pactum Dei abjecerunt. ibid. v. 14, 15. Et post acceptam à Tiglatphilasare cladem 2 Reg 15. 29. adeò non emendabantur, ut Deo se pertinacius opponerent; & in superbia & magnitudine cordis hoc Adagium usurparent: *Lateres ceciderunt, sed quadris lapidibus adificabimus: Sycomoros succiderunt, sed cedros immutabimus.* (in locum eorum plantabimus.) *Esaï. 9. v. 9, 10.* Quo Adagio significare volebant, se oppidorum & ædificiorum suorum jacturam, ut rem levem & reparabilem, nihili pendere, seque oppida domosque suas magnificentius reparare & gloriosius exornare posse.

VIII.

TERTIVM BELLVM gessit contra ELVLEVVM Tyrionum Regem, eumque post pacificationem factam, ad arma redeuntem, geminâ expeditione infestat. *Metasthenes, Nicephorus, Zonaras, Cedrenus, Sulpitius Severus. Iosephus lib. 9. Antiquit. Judaic. c. 14. p. 258.* hoc bellum hisce verbis describit: Assyriorum Rex cum armis totam Syriam & Phœnicen peragravit, & nomen ejus in Tyrionum annalibus scriptum invenitur. Bellavit enim contra Tyrum, regnante ibi *Elulao*, attestante etiam *Menandro*, qui in suis Chronicis, ex Tyrionum annalibus in Græcam linguam translatis sic scribit. Is deinde, qui *Elulæus* nominabatur, regnavit annos 36. Hic deficientes Gittæos cum classe eò profectus sub Imperium suum retraxit. Contra quos misso exercitu Assyriorum Rex Phœnicen totam invasit; factâ deinde pace cum copiis domum reversus est. Paulò post Sidon, Arce, Palætyrus cum multis aliis oppidis à Tyriis ad Assyriorum Regem defecerunt: & cum soli Tyrii facere ejus imperata detrectarent, reversus est contra eos cum sexaginta navibus, quas Phœnices instruxerunt, impositis etiam octingentis remigibus. Quibus occurrentes Tyrii cum duodecim navibus, disjecta hostili classe, quingentos ex ea captivos abduxerunt: quo facinore non mediocrem rei navalis gloriam sibi comparaverunt. Revertens autem Rex Assyrius, custodes ad fluvium & aquæductus disposuit, qui a-

quari Tyrios prohiberent: quod cum per continuos quinque annos fieret, coacti sunt effossis puteis inde se sustentare. Hæc sunt, quæ in Tyrionum annalibus de *Salmanassare Assyrio* scripta inveniuntur.

IX.

QUARTVM BELLVM gessit contra Medos, eosque victos imperio suo subjecit; uti colligi potest ex 2 Reg. 18. v. 11. Nam ibi narratur, quòd *Salmanassar Rex Assyriorum* captâ Samariâ transtulerit populum Israëliticum in Assyrios, collocaveritque eos in Hala & in Habor, fluvio Gozan, & IN CIVITATIBVS MEDORVM. Si igitur *Salmanassar* Israëlitis in civitatibus Medorum domicilium attribuit, utique Media sub ipsius imperio fuit. Et si Imperium illud mox obitu ejus cessavit, Medis libertatem armis repetentibus. Vnde bella ea contra *Sennacheribum* filium ejus nata arbitrantur nonnulli, quæ *Tobias c. 1.* attingit. Hunc namque (ut hoc addam) *Tobiam seniore* in honore habuit, quippe quem rerum suarum Procuratorem constituit, fidumque expertus talentis 10 donavit.

III. EGRESSVS.

X.

Mortuus est anno Imperii 10 vel 17 juxta *Aventinum Annal. Bojoar. p. 24.*

MONARCHA XLII.

SENNACHERIB.

I. ORTVS.

I.

SENNACHERIB, vel SANHERIB, סנחריב *rubus destructionis*, ein zerstörungsbusch / vel acutus gladius, vel acutus bellator; fuit filius *Salmanassar*, xli Regis Assyriorum. 11. Ab *Herodoto* SANACHERIBVS vocatur. 111. Alio nomine appellatur SARGON, סרגון, hoc est, *Princeps defensor*, vel *princeps horti*, quæ vox semel tantum in Scriptura S. usurpatur, nempe *Iesai. 20. v. 1.* ubi per *Sargon* (ex mente Interpp.) intelligitur *Sennacherib*; uti ex 2 Reg. 18. v. 17. colligitur. Ibi namque *Thartan* (cujus *Iesai. 20. v. 1.* fit mentio) inter Legatos vel Duces *Sennacheribi* numeratur, qui missi sunt ad obsidendam urbem *Ierosolymam*. nam ita sonant verba: *Misit Rex Assyriorum Thartan, Rabсарin & Rabсарen.* Ille quoque *Thartan Iesai. 20. v. 1.* mittitur à *Sargon* Rege Assyriorum, ad expugnandam urbem *Azotum*. Ergo *Sargon*

Sargon est Sennacherib. Nam (ut rectè *Hieronymus*
ex Ebræorum commentariis refert) Sennacherib
plura nomina habuit.

II. P R O G R E S S V S.

II.

Tres ei filii editi fuerunt: *Adramelechus*, *Sarasar* & *Affarhaddon*: quorum illi Patrem trucidarunt; hic verò ei in regno successit.

Ad regnum pervenit A. M. 3235. ante C. N. 736.

III.

Sennacherib fuit homo crudelis, sanguinarius, atque superbus. Bella duo gessit valdè cruenta.

IV.

PRIMUM BELLUM gessit anno M. 3240. contra Regem *Ægypti & Æthiopia*, eosque variis cladibus affecit, & multa millia captivorum abduxit; juxta vaticinium *Iesaiæ Prophetæ c. 20. v. 3, 4.* Urbem quoque *Ægypti antiquissimam No*, & Regiam metropolin, in qua celeberrimum inter gentes *Serapidis templum* erat, vastavit; juxta vaticinia Prophetarum, *Ierem. 46. vers. 25. Ezech. 30. v. 14, 15. Nahum. 3. vers. 8.* Nunquid melior est *No* populorum? Die Stadt *No* der Re-
genten?

Factum { 3240 } ab Orbe condito.
hoc { 14 } anno { Ezechia, Regis Iuda.
est { 731 } ante Christi nativitatem.

v.

SECVNDVM BELLVM gessit contra *Eze-*
chiam Regem Iuda x111. In qua expeditione *Azo-*
tum, vel *Asdod* (urbem Philistinorum celeberrimam ad mare mediterraneum sitam, inter *Ascalon* & *Ioppen* in tribu *Iuda*, olim à *Psammenyto* Rege *Aegypti* post multorum annorum obsidionem captam) per *Thartanem* Ducem militiæ expugnat. *Iesaja* 20. v. 1. Vrbes turritas *Lachin* & *Libnam* obsidet, & ad expugnandam urbem *Ierosolymam* animum intendit, ut *Ezechia* Regis defectionem vindicaret. Verùm legationem ad eum misit *Ezechias*, imperata se facturum, & tributa soluturum promittens. *Sennacheribus* verò auditis Legatis, decrevit misso bello postulata Regis admittere, & pollicitus est, si trecenta argenti talenta, & auri triginta accepisset. pacatum se abiturum, jurejurando interposito, quòd ab omni injuria temperaturus sibi esset. His persuasus *Ezechias*, exhaustis Templi thesauris, mittit eam pecuniam, ratus hoste remoto, posthac sine periculo se regnaturum. Accepta

pecunia, nihilominus Rex impius atque perfidus pacta non præstitit. Nam ipse profectus cum copiis contra *Ægyptios, tres belli Duces, nempe, Thartanem, Rabfarin, & Rabfacen* (qui omnium insolentissimus erat) ad obsidendam Ierosolymam ingenti cum exercitu mittit. 2 Reg. 18. v. 13, 14, 15, 16, 17. Verum cognito, quod *Taracha* Rex Æthiopum Ægyptiis subsidio veniret, subito in Iudæam est regressus: cumque nova legatione Ezechiam fatigasset, & *Rabfacer* Dux ejus horrenda convicia atque blasphemias in Deum Israëlitis iterasset, Deus, Prophetæ Iesaiæ, & Regis Ezechiae preces exaudiens, Angelum exterminatorem misit in castra Sennacheribi, qui unâ nocte 185000 militum trucidavit, in qua strage Rabfacer quoque dirus atque blasphemus ille conviciator periit. Hanc tantam cladem cœlestis Numinis violati pœnam, uti reverà erat, ratus Sennacheribus, neque in hostili terra amplius consistere ausus, cum ignominia Ninum urbem Imperialem trepidus rediit, omneque virus acerbitalis suæ in gentem Israëlitis captivam evomens, quotidie innumeros neci dabat; Tobiam vero seniore, Patris sui Procuratorem, facultatibus exutum exilio mulctabat. Vide 2 Reg. 18. & 19. 2 Paral. 32. Iesaiæ cap. 36. & 37. Iosephus libro 10. Antiqu. Iudaic. c. 1.

VI.

Herodotus lib. 2. hanc cladem etiam attingit. Refert enim, Sethonem Ægypti Regem & Vulcani sacerdotem à Deo suo impetrasse, ut noctu in Assyriorum exercitu ingens vis effunderetur MURIVM AGRESTIVM, qui illorum pharetras, arcus & scutorum habenas corroserint; ita ut postridie hostis exarmatus, multis amissis fugam arripuerit, & Ægypto excesserit.

Verum hæc fabulosa sunt, & cum Scriptura S. non congruunt. Sed tamen propter statuam, Sennacheribo in templo Ægypti erectam, notanda sunt, de qua §. 8. dicemus.

Iosephus lib. 10. Antiqu. c. 2. ait, eos peste consumptos esse.

III. EGRESSVS.

VII.

Tandem ipse *Sennatherib*, cum in Templo idoli sui *Nisroch* adoraret, à filiis propriis *ADRAMELECHO* & *SARASSARE* interemptus est, anno regni 7. *Occasio hujus parricidii* diversa ab Historicis narratur.

PRIMO: *Quidam putant, quòd Sennacherib*
ad reparandum Deorum suorum favorem, supersti-

tione crudeli duos parvos filios immolarit, ideoque à duobus natu majoribus, *Adramelecho & Sarassare*, inter sacra immanissima gladio transverberatus sit.

DEINDE: Alii verò scribunt, quòd *Sennacherib* filios suos *Adramelechum & Sarassarem* destinavit in sacrificium victima; sed illi de hoc periculo suo præmoniti illum parricidio è medio sustulerint, & postea in terram Armeniorum aufugerint. 2 Reg. 19. v. 36, 37.

VIII.

Memorable est, quod *Herodotus lib. 2.* narrat, statuam ei in templo quodam Vulcani Ægyptio erectam, quæ manu *murem* tenebat, cum hac inscriptione:

Εἰς ἐμὲ ὁρῶν, ὅστις ἐστὶν.

Intuens in me aliquis, discat esse pius.

Et addit, hanc statuam suo adhuc tempore conspectam fuisse.

Iohannes Baptista Gramaye in Historia sua Asiatica p. 296. scribit: Huic, nescio, quare in Ægypto statua *MURM* tenens sacra sit.

At causa hujus sculpturæ ex narratione, quam in §. 6. ex *Herodoti lib. 2.* adduximus, facile demonstrari potest.

V S V S.

Historia Sennacheribi est SPECVLUM multorum magnorumque vitiorum.

I. Κακοζήλιος ABOMINANDÆ.

Nam *Sennacherib* bellum infelix contra *Ezechiam* Regem Iuda movit, ex mera κακοζήλια Patris sui *Salmanassar*, quem viderat magno cum successu Regnum Israël in Samaria delevisse. At principium hujus belli fuit injustum. E. etiam exitus talis fuit, juxta versum:

Κακὴς αὖτ' ὁρῶν ζήνται τέλει κακόν.

Etenim bella non necessaria & injusta, infelices successus tragicosque exitus habent. Tale quoque exemplum habemus in *Amazias*, Rege Iuda. Hic postquam fortunam adversus Idumæos tentasset, bellum quoque Regi Israël indicit; sed exercitus ejus fugatur, Ierosolyma expugnatur, & ipse capitur. 2 Reg. 14. Quare Magnates ob oculos sibi ponant monitum illud *Pindari*:

Ἐὰ πόλεμον, ἢ μάχην χωρὶς Θεῶν.

Omitte pugnam, omitte bellum sine Deo.

II. PERFIDIE EXECRANDÆ.

SENNACHERIB *Ezechia* per Legatos promiserat, si trecenta argenti talenta, & triginta auri

ab eo acciperet, se pacatum abiturum, neque Regnum ejus armis hostilibus infestaturum; sed pecuniâ acceptâ, Rex impius atque perfidus pacta non præstitit. Hoc est Tyrannorum proprium, qui magis astimant utilitatem, quàm pietatem & honestatem. Omnes namque illis amici atque hostes sunt, pro temporis opportunitate; uti præclare ait *Thucydides lib. 6.*

Ita *PERICLES*, juramento incolumitatem promiserat hostibus, qui ferrum deposuissent. Quod cum illi fecerunt, interfecit omnes, quotquot ferreas in sagulis fibulas haberent. *Frontinus lib. 4. c. 7.*

Eodem modo, teste *Herodiano*, *Parthis* improvise clades, ab *Antonino Caracalla*, sub prætextu nuptiarum, dum immemor jurisjurandi præstiti, eos inermes & securos, utpote novum sponsum excepturos, cum parato exercitu invaderet, magna cum ipsius indignatione & detestatione perjurii, accidit. Qui etiam non quieverunt, donec collectis viribus, recuperatis captivis, & rebus ademptis, Romanos ad iniquas pacis condiciones adigerent. Omisissis autem exemplis, quæ à nostra memoria ob vetustatem remota sunt, recentem historiam ex *Pauli Jovii historiarum libro 33. pag. 267, 268.* repetam de *Habraymo*. *HABRAYMVS*, licet in ignobili pago Epiri natus esset; singulari tamen prudentiâ virtuteque militiæ munia implens, Vestris (inter purpuratos *Solymanii*) dignitatem, quâ nulla major dari potest, adeptus est. Nam *Solymanus* Turcarum Imperator regii scrinii sigillum ei tribuit: & omnis arcani consilii participem fecit. Narrant, hunc *Habraymum*, cum summâ *Solymani* gratiâ potiretur, familiari sermone aliquando postulasse, ne se tantis honoribus onerare contenderet: ne demum amplitudine odiosa supra æquum florentem, è gradu tanquam è fastigio summæ fortunæ, præcipitem dare atque occidere necesse haberet. Fidem verò in ea verba ita Principem dedisse: *Ut nunquam ei vivo vitam erepturum polliceretur.* Sic ut ea inanis juramenti religione obstrictum, ne datam falleret fidem, non aliter, quàm altè sterrenti necem intulisse. Quoniam *Talismanes* Sacerdos, divini interpretis juris, dormientem nequaquam censeret inter vivos, cum unâ vigiliâ totius vitæ actus constaret, asseverasset. Hoc sanè est promissis atque juramentis ludere, non secus ac pueri astragalus solent.

At non ita agere Reges & Principes decet. Notentur igitur hæc AXIOMATA: VERBA REGVM DEBENT ESSE REGIA. *Prov. 8. v. 6.* PRINCIPES EA, QUÆ DIGNA SUNT PRINCIPLE, COGITABVNT, IISQUE INSISTENT. *Iesai. 32. v. 8.* hoc est, Principum cogi-

cogitationes & sermones debent esse Principales aut Regales. Principum VERBA non debent esse AQVEA (hoc est, fluxa & mutabilia;) sed AVREA & ARGENTEA, (hoc est, constantia & immutabilia.)

Iam verò FIDES est virtus verè Regia, omniumque virtutum in Rege maxima & splendidissima. Hinc rectè Francisc. Patritius lib. 8. de Regno titul. 20. p. 558. inquit: Fides tanto splendore præfulget, ut sine ea omnes Regum ac Principum virtutes obscuriores fiant. Eleganti exemplo hoc ipsum ibidem declarat de SEXTO POMPEIO. Cœnantibus (inquit) in navi ad Puteolos Antonio & Augusto, apud Sextum Pompeium Pompeii Magni filium, qui tunc conciliati societatem iniverant; Menodorus Pompeianæ classi præfectus, per internuncium Pompeio significavit: nunc tempestivum esse, Parentis ac fratris injurias ulcisci: quod si occasionem sumere vellet, se operam daturum, ut è navibus evadat nemo. Cui Pompeius: Referte, inquit, Menodoro, si sine me id facere licere, qui jam pejerare consuevit: mihi autem nefas esse qui fidem fallere nescio. Quæ quidem vox & decora fuit, & Magni Pompeii filio digna.

Elegans historia de fide Regum atque Principum occurrit in Chronico Hirsavienfi & Vrspergensis. Guelfus Dux Bavaria, pugna victus à Cunrado Imperatore die S. Thomæ, vallo & mœnibus oppidi Winsperg se suosque inclusit. Obsessus igitur à Cunrado, post multas difficilesque oppugnationes, fame & rerum necessariarum inopiâ, deditionem facere compulsus. Cumque metueretur, ne Imperator in Guelfum ejusque cives jure belli propter rebellionem graviter animadversurus esset, foemina ejus oppidi, antequam portæ aperirentur, petiverunt, ut sibi salvis abire liceret, unâ cum iis rebus, quas humeris gestare possent. Quod cum à clementi Victore & optimo Principe facilè impetrarent, & hostes aurum, gemmas, mundumque muliebrem eas elaturas crederent; matronæ illæ, omni supellectile neglectâ, militumque præda relicta, maritos suos humeris exceptos ex oppido, cunctis spectantibus & industriam admirantibus, asportarunt. Qua pietate ingeniosâ Cunradus Imperator motus, Guelfum cum civibus suis inviolatum & incolumem dimisit, & pace constitutâ cum eo amicitiam junxit. Ducibus verò indignantibus, & frementibus ob Leges deditionis isto dolo violatas, respondit Imperator: NON DECERE VERBUM REGI VIM MUTARI; subindicans, malle se clementiâ, quàm severitate delinquere.

Historia etiam valde memorabiles exstant de Carolo V, & Ferdinando fratre ejus, Imp. Romanis.

Carolus V, Imperator invictissimus, cum à quibusdam Pontificiis flabellis ac furiis in comitiis Wormatiensibus instigaretur, ut ne fidem Lutheri datam servaret, propterea quod, secundum decretum Concilii Constantiensis, Hæretico non sit servanda fides; animosè respondit, *Fidem rerum promissarum, etiamsi toto mundo exulet, apud Imperatorem tamen consistere oportere.* Guiliel. Zenocarus in vita Caroli V.

Quam heroicam animi magnitudinem æmulatus est FERDINANDVS I. IMPERATOR, qui usque adeò pacificationis cum Lutheranis semel confirmatæ studiosus & observans fuisse legitur, ut ante obitum singulari perfusus lætitiâ sæpius in hæc verba erumperet: *Inter summa, quæ Deus in gubernatione Imperii mihi concessit, primum atque maximum vero animi judicio hoc duco, quod ad sedandas discordias publicas animum adjeci, & tolerantia in Religione formulam Deus mihi in mentem dedit.* Vide Epistolam præliminarem Cratonis à Craftheim, in histor. Bohem. Dübnavii.

III. SUPERBIA ET BLASPHEMIA DETESTANDA.

Superbus fuit Sennacheribus tum erga Deum, tum erga Ezechiam Regem. Nam, excusso omni timore Dei, se suamque potentiam admiratur, in eaque confidit: imò os in cælum posuit, & Deo altissimo maledixit, licet non immediatè, tamen mediatè, nempe, per Legatum suum Rabfacem; Ezechiamque Regem præ se contempsit atque despexit. Et quia memorabile hoc est exemplum Diabolicæ tum superbia, tum blasphemia, verba ejus hîc subjungam ex Iesaiâ c. 36. v. 4. Et dixit ad eos Rabfacer: Dicite Ezechia: Hæc dicit Rex Magnus, Rex Assyriorum: Quæ est ista fiducia, quâ confidis? v. 5. Aut quo consilio vel fortitudine rebellare disponis? super quem habes fiduciam, quia recessisti à me? v. 6. Ecce confidis super baculum arundineum confractum istum, super Ægyptium; cui si innixus fuerit homo, intrabit in manum ejus, & perforabit eam: sic Pharaon Rex Ægypti omnibus, qui confidunt in eo. v. 7. Quod si responderis mihi: In Domino Deo nostro confidimus: Nonne ipse est, cujus abstulit Ezechias excelsa & altaria, & dixit Iudæ & Ierusalem: Coram altari isto adorabitis? v. 8. Et nunc tradete Domino meo Regi Assyriorum; & dabo tibi duo millia equorum, nec poteris ex te præbere ascensores eorum. v. 9. Et quomodo resistes uni ex servis Domini mei minoribus? Quod si confidis in Ægyptio, in quadrigis & in equitibus. Similiter v. 13. Et stetit Rabfacer, & clamavit voce magnâ Iudaicè, & dixit: Audite verba Regis magni, regis Assyriorum! v. 14.

Hæc

Hæc dicit Rex: Non seducat vos Ezechias; quia non poterit eruerе vos. v. 15. Et non tribuat vobis fiduciam Ezechias super Domino, dicens: Eruens liberabit nos Dominus, non dabitur civitas ista in manum Regis Assyriorum. Et v. 18. Nec conturbet vos Ezechias, dicens: Dominus liberabit nos. Numquid liberarunt Dii gentium, unusquisque terram suam de manu Regis Assyriorum? v. 19. Vbi est Deus Emath & Arphad? ubi est Deus Sepharvaim? Numquid liberaverunt Samariam de manu mea? v. 20. Quis est ex omnibus Diis terrarum istarum, qui eruerit terram suam de manu mea, ut eruat Dominus Ierusalem de manu mea? At hic Sennacherib Rex ille M A G N U S Assyriorum (uti illum *Rabsaces* vocabat, *Iesai.* 36. v. 13.) viribus suis confidens, contempto Deo, infelicem exitum sortitus est. Nam exercitus ejus ab Angelo Domini trucidatur, ipseque turpi fugâ elapsus, à propriis filiis interficitur. *Iesai.* 37. v. 38.

P A R E N E S I S I.

De fugienda superbia.

At discant Magnates Deum timere, eumque sibi ob oculos semper ponere. Nam timor Domini est initium sapientiæ. *Psal.* 111. v. 10. Cordibus suis inscribant aureolos illos *Prudentii* versiculos:

*Sic tota decurrat dies,
Ne lingua mendax, nec manus,
Oculi ne peccent lubrici,
Nec noxa corpus inquinet.
Speculator adstat desuper,
Qui nos diebus omnibus
Actusque nostros prospicit
A prima luce in vespere.
Hic testis, hic est arbiter,
Hic intuetur quicquid est,
Humana quod mens concipit:
Hunc nemo fallit ludicem.*

Quare

Desine grande loqui, frangit Deus omne superbum:

Magna cadunt, inflata crepant, tumefacta premuntur.

*Disce supercilium deponere, disce cavere
Ante pedes foveam, quisquis sublime minaris.*

ut idem *Prudentius* ait.

Apud *Senecam* quoque *Tragedum* memorabilis exstat admonitio, quæ talis est:

*Vos, quibus Rector maris atque terra
Ius dedit magnum necis atque vite,
Ponite inflatos tumidosque vultus.
Quicquid à vobis M I N O R extimescit,*

M A I O R hoc vobis D O M I N U S minatur.

O M N E S V B R E G N O G R A V I O R E R E G N U M E S T.

Historiæ omnium temporum testantur, *Ambitionem atque superbiam nunquam à Deo impunitam esse relictam. Exempla* exstant in sacris atque profanis Scriptoribus. I. *Adam & Heva*, qui Deo similes se fore credebant, si de arbore vetita comederent, graviter à Deo sunt puniti. *Gen.* 3. v. 5, 6. II. *Ædificatores turris Babylonica* in universam terram sunt dispersi. *Gen.* 11. v. 5. III. *Pharao* ex superbia dicebat ad Moysen: *Exod.* 5. v. 2. Quis est Dominus, ut audiam vocem ejus, & dimittam Israël? Nescio Dominum, & Israël non dimittam. Sed postea in mari rubro submersus periit. *Exod.* 14. IV. *Maria Moysis soror* leprâ divinitus est percussa, quod ambitiosè in Moysen fratrem suum surrexisset. *Num.* 12. v. 10. V. *Core, Dathan, & Abiron* cum sua cohorte, ex arrogantia atque superbiâ sese cum Mose comparantes, hiatu terræ vivi absorpti sunt in oculis universi populi. *Num.* 16. v. 33. VI. *Goliathi* arrogantia quisnam erat exitus? Nonne perditio? *1 Sam.* 17. 49. VII. *Hamanem* superbia perdidit. *Esth.* 7. v. 10. VIII. *Herodes* ob superbiam ab Angelo Domini percussus, & à vermibus erosus, quod non tribuisset gloriam Deo, sed totam sibi vendicasset, à Tyriis adulantibus eloquentia nomine supra hominem laudatus. *Act.* 12. 23. IX. *Cosroës*, Rex Persarum superbissimus erat. Cum enim anno Christi 618. *Heraclius Imp.* Legatis in Persidem missis, ab eo pacem peteret, ille hoc responso eos dimisit: *Non parcam vobis, donec Christum crucifixum, quem Deum etiam fatemini, abnegetis, & Solem adoretis. Diacon. Cedr.* At exitus infelix fuit. Nam anno Christi 627. filium suum juniorem, nomine *Mardasam*, neglecto primogenito *Siroë*, regno inauguraturus, capitur à *Siroë*, in carcerem detruditur, fame cruciatur, malignè suppeditato pane & aquâ, à Satrapis conspuitur & contumeliis afficitur, spectator est necis *Mardasæ*, & reliquorum filiorum, ac paucos post dies ipse quoque sagittis conficitur. Sic inter spicula nequissimam animam reddidit, qui conviciorum ac blasphemiarum tela in Christum crucifixum ejaculatus fuerat, & arma impia ei intulerat. *Cedr. Diac. Zonar.* En dignam talionis pœnam! X. Ita quoque *Sennacherib* Rex Assyriorum, qui per os Legati sui *Rabsaces* horribiles blasphemias in Deum altissimum evomuit, & superbiâ atque intolerabili arrogantia excecatus in omnipotentem invehit, eumque quasi provocare ausus est; justo Dei judicio periit, à propriis filiis in templo idoli sui interfectus. Merito ergo hic cum Poëta *Homero* exclamamus:

Εἰς τοὺς ἐκδοῦν ὅμμε: hoc est, Deus habet vindicem oculum. Ita impletum est in eo vaticinium illud *Danielis* 6. 7. v. 4. de Leone Babylonico alis aquilinis ornato, quibus ē terra sublatu est. (notatur superbia Sennacheribi, quod nempe futurum esset, ut superbiret, hoc est, supra communem hominum sortem iret, & velut alis aquilinis ē terra in altum subvolaret, os in cælum poneret, & Altissimo malediceret.) Sed additur: quod Bestia in pedes velut homo stare coacta, quodque cor hominis ei datum sit. (Quibus verbis notatur: quod tandem ē statu superbix in statum miserix dejectus, miserrimam humanæ sortis conditionem didicerit, quando in templo à propriis filiis interfectus est.) Quò alludit statua ei erecta cum hac inscriptione:

Εἰς ἐμὲ πῶς ὀργῶν, & σέθεν ἔσω.

hoc est,

Quisquis me intuetur, pietatem veneretur.

PARÆNESIS II.

De fugienda in Deum blasphemia.

Omnes mortales caveant sibi, ne blasphemiarum sagittas in Deum ejaculentur. Nam blasphemia cum natura atque fine Lingux humanæ pugnat. Pulchrè namque ait *Gordius*: AVRIS condita est ad audiendum ea, quæ Deus loquitur: LABIA verò condita ad celebrandum Deum Creatorem. Et venustè inquit *Lactantius* lib. 4. c. 26. Lingua cum virtutem maiestatemque Dei interpretari cœperit, tum demum officio NATURÆ SVÆ fungitur.

Hac de causâ Ebrai unâ voce כבוד & linguam & gloriam appellant. *Psal.* 16. v. 9. *Iosua* 7. v. 19. Quo promiscuo usu alludunt ad præstantiam hujus organi, nempe linguæ, cujus vero usu à brutis gloriosè differt. Verus autem linguæ usus in eo consistit, ut homo Deum suum glorificet. Qui autem Deum glorificat, hunc Deus rursus glorificabit: Qui autem Deum blasphemando ignominia afficit, hunc quoque Deus ignominia afficiet. *1 Sam.* 2. v. 30. Et septuplo eis in sinum eorum reddet illusionem, quâ illuserunt Deo. *Psal.* 79. v. 12. Quod in pulcherrimo Emblemate ostenditur:

HOMO CŒLVM VERSVS SPVENS.

EPIGRAMMA.

Cernis, ut is cælum fædo qui conspuat ore,

Non cælum, imò suos conspuat ipse SINVS?

Et tu cælorum Domini contemtor, in illum

Non quot verba jadis, tot tibi probra vomis?

Exemplum habemus in Sennacheribo & Chosroë, (de quibus antea) & in *Iuliano Apostata*, qui Chri-

stum per contemptum & blasphemiam vocabat GALILÆVM, tandem verò vel sagittâ, vel hastâ, lethaliter in bello Persico vulneratus est. Moriturus autem fertur manum sanguine implevisse, illumque in aërem projecisse. & Christum debellatorem suum rabiosè allatrasse hoc scommate; *Vicisti tandem, Galilæe*. Ita simul & victoriam confessus est, & blasphemiam evomuit. *Eutropius Ammian. Marcellin. Theodoret. lib. 3.*

IV. Sennacherib anno Regni 7 interiit.

Observationem quoque meretur, quòd Sennacherib, Rex Assyriorum penultimus, (qui Ninive regnavit) septimo regni anno interierit. Numerus namque septenarius magnis Principibus fatalis ut plurimum esse solet; uti ex exemplis patet. Nam 1. *Cyrus*, primus Rex Persarum, post captam Babylonem annos 7 vixit, & postea interfectus est. 11. *Cambyfes* secundus Rex Persarum annos 7 & menses 5 regnavit, & postea casu à se ipso interfectus est. 111. *Darius ultimus*, annos 7. 1 v. *Alexander M.* Monarchiam tertiam obtinuit annos 7, post cujus obitum de summa rerum armis certatum est annos 7, tandem obtinuit *Seleucus* cum sua posteritate Syriam. v. *Archelaus* Rex Macedoniæ periit in venatione, cum regnasset annos 7. v 1. *Narses*, septimus Rex Persarum, regnavit annos 7, menses 9. v 11. *Valerianus Imp.* postquam cum filio *Galeno* imperasset annos 7, à Sapore Persarum Rege victus & captus est. v 111. *Conradus I*, Ludovici 1 v. filius, regnavit annos 7. x 1. *Carolus Crassus* imperio cedere iussus anno 7. x. *Pilatus* Præses Iudææ se ipsum interfecit anno 7 post condemnationem Christi, quæ facta ab illo, ipso septimo anno suæ præfecturæ.

v. Adagium.

Iesaja cap. 14. verss. 4, 5.

Quomodo cessavit exactor, quievit tributum?
Contrivit Dominus baculum impiorum, &
virgam dominantium, cadentem populos in
indignatione plagâ incessabili.

In hoc Adagio Epitaphium Σεπτεβυχόν Sennacheribo Regi Assyriorum à piis erigitur, & falsè ab illis irridetur, quòd antea velut Leo alis aquilinis in altum evolaret, & supra Deum atque homines elevare se præsumeret; nunc verò velut homo super pedes stet, & cor hominis ei datum sit; *Dan.* 7. v. 4. quòd de solio suo à Deo dejectus, ignobilis nunc

& inglorius jaceat, ita ut piis non amplius sit terro-
ri, sed risui.

Vocatur autem Sennacherib, *Baculus Impio-
rum*, & *Virga dominantium*: ein stecken der gottlo-
sen/ und ruthe der herscher. Sicut etiam *Esaï. 10. v. 5.*
idem vocatur *Virga furoris Dei*, & *Baculus in ma-
nu Domini*. Quia Deus in ira sua per illum, velut
virgam & baculum, populum suum castigavit. Non
secus enim atque *Parentes* in liberos petulantes at-
que contumaces virgis animadvertunt; *Prov. 13.*
v. 24. iis autem emendatis, & ad frugem meliorem
redactis, virgas confractas & minutim discerptas in
ignem projiciunt: Ita quoque Deus ad tempus Ty-
rannorum operâ, velut virgâ, *Esaï. 10. v. 5.* & ba-
culo, *ibid.* & malleo utitur, *Ierem. 50. v. 22.* & *51.*
v. 21. ut liberos suos castiget. (ipse namque visitat
iniquitatem Patrum in filiis in tertiam & quartam
generationem. *Exod. 20.*) Sed quando illi pœniten-
tiam agentes à Deo tanquam Patre misericorde &
miseratore, *Psal. 103.* in gratiam recepti sunt, tum
Tyrannos tragicâ morte extinctos in infernum præ-
cipitat. *Esaï. 10. v. 16.*

D V B I V M.

*At quare Deus Reges iram suam exsequentes ab-
jicit, cum tamen voluntatem ejus impleant?*

Resp. *Concursus Dei & hominum*, tanquam cau-
sæ primæ & secundarum, duplex est.

1. *CONFORMIS*, quando Deus & causæ se-
cundæ ratione finis inter se concordant; ut, quan-
do Deus ea, quæ vult, per sanctos peragit.

2. *DIFFORMIS*, quando Deus & causæ se-
cundæ, nempe Tyranni hominesque impii, ratione
finis inter se discordant. Licet enim Deus Tyran-
norum ministerio utatur; tamen alia Dei, alia illo-
rum est intentio. *Dei intentio* vel *finis* est, ut per Re-
gem Assyriorum multos populos, imò etiam suum
populum puniat, & publica iræ suæ exempla omni-
bus proponat, ut omnes in Mundo homines Deum
timeant, & pœnitentiam agant. *Sennacheribi* verò,
licet Dei in hoc opere minister fuerit, *finis* est, Regni
sui amplificatio, & gloriæ propriæ, atque potentiæ o-
stentatio. Sicut etiam *Esaï. c. 10. v. 5, 6.* insinuat, quan-
do ait: Væ Assur, virga furoris mei, & baculus, ipse est
in manu, ad gentem hypocriticam mittam eum, &c.
At *v. 7.* subjungit: *Ipsæ autem non sic arbitrabitur,*
neque cor ejus sic existimabit: sed ad delendum erit
cor ejus, & ad internecionem gentium non pauca-
rum. Et hæc est causa, quare Deus Sennacheribum
contriverit, omnesque tyrannos adhuc conterat.
Tale quoque *Epitaphium* exstat de Rege Moabi-
tarum interfecto, *Ierem. 48. vers. 17.* Quomodo

fracta est virga fortis, baculus gloriosus? Ita quo-
que pii Diabolo, qui princeps hujus Mundi, & per
crucem Christi victus atque dejectus est, insultant
ex Hosea c. 13. v. 14. & 1 Cor. 15. v. 55, 56. Vbi
tuus, mors, aculeus? Vbi tua, inferne, victoria? &c.

MOARCHA XLIII.

ASSARHADDON.

I. O R T V S.

I.

ASARCHADDON אֲסַרְחַדְדִּן 2 Reg. c. 19. v.
37. אֲסַרְחַדְדִּן Esdr. 4. 2. אֲסַרְחַדְדִּן Esai. 37. v. 38.
Victus qui gaudet jure. ein gebundener/welcher sich
des Rechtes freuwet. vel: acutus Assyrius. Varia habet
nomina. Aliàs dicitur I. ASENAPHAR, lib. 1.
Esdr. cap. 4. v. 10. Aventin. Annal. Bojoar. l. 1. p. 20.
II. ASBAZARETH. 3 Esdr. 5. v. 69. quæ vox
semel tantum in scriptura reperitur. Nam Asbaza-
reth ille Rex Assyriorum, qui 3 Esdr. c. 5. v. 69. co-
loniam deduxisse dicitur in Palæstinam atque Sa-
mariam, lib. 1. Esdræ c. 4. v. 2. expressè vocatur
ASSARHADDON. III. NOCHORDAN, à
Zonara. IV. ASSAROCHODDAS, à Iosepho l.
30. Antiq. Judaic. c. 2. V. AZARACOLDVS,
Reusn. Chron. p. 197.

II.

Hic autem, post tragicum Parentis exitum, re-
gnum adeptus est, licet natu minimus esset. CAUS-
SÆ hujus rei fuit gemina.

1. REMOTA. Quia jam ante, patre foris ab-
sente, regnum administraverat. Erat namque mo-
ris apud populos Orientales, ut quoties Rex bellum
foris gereret; domi certum successorem aut vica-
rium substitueret, si quid humanitùs ipsi contigisset;
Sicut legimus de Cyro, quod Cambysem filium regni
Persici, cum ille expeditionem contra Massagetas
susceperet, Gubernatorem constituerit.

2. PROPINQUA. Quia fratres ejus parrici-
dæ, nempe, *Adramelechus*, & *Sarassar*, (quem Io-
sephus Sennaram nominat) populari tumultu è
regno ejecti in Armeniam aufugerant, 2 Reg. c. 19.
v. 37. idcirco ipse ob innocentiam Patri surroga-
tus est.

Factum	{	3242	{	ab Orbe condito.
hoc est		15		Ezechiæ Regis in Iuda.
		14		Numæ Pompilii regis
		729		Romanorum.
				ante nativatem Christi.

II. P R O G R E S S V S.

III.

1. ACTA TOGATA. Primò: *Novam coloniam in Samariam deduxit*. uti patet ex *Esdra lib. 1. c. 4. v. 2.* & ex *Esdra lib. 3. c. 5. v. 69.* *Aventin. Annal. Bojoar. lib. 1. p. 20.* ita scribit: *Affaradon*, qui & *Affenaphar*, in Samariam Medos & Babylonios misit, qui terram colerent, ne deserta habitationique hominum minùs idonea redderetur, fieretque latibula ferarum. Deinde: *Tobiam Seniore* ab exilio revocatum restituit in integrum, & patruelem ejus *Achiacharum* (quem alii *Aquicarem* nominant) suis omnibus & *Assyriis* imperio præfecit. Vide *Tob. c. 1. v. 25.* *Reinecc. Syntagm. Herois. p. 61.*

IV.

II. ACTA BELLICA. Duo Bella gessit. PRIMVM cum *Fratribus*, nempe *Adramelecho* & *Sarassare*; qui, licet ob parricidium populari tumultu è Regno ejecti in Armeniam aufugissent, nihilominus tamen armis eum oppugnabant.

ALTERVM cum *Merodacho*, *Babylonia Præfecto*. Hic enim cum dissidium inter fratres videret, occasionem rei benè gerendæ adeptum se ratus, non descivit modò, & Regem *Babyloniæ* salutare se voluit, sed cum vicinas undique gentes, partim gratiâ, partim violentiâ, ad se traduxisset, devicto *Assarhaddone*, totum *Assyriorum* regnum ad *Babylonios* transtulit. *Sleidan. lib. 1. de quatuor Monarchiis.*

III. E G R E S S V S.

V.

Assarhaddon à *Merodacho* superatus, & familiam & *Assyriorum* regnum interitu suo finivit, anno regni sui x.

V s v s.

Peccata parentum à Deo in filiis puniuntur.

Nam vox Decalogi de divina justitia concionatur *Exod. 20. v. 5.* Visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationem.

Exempla.

1. *Ruben*, qui incestuâ consuetudine *Novercæ* sese impiè ac nefariè polluit, toti posteritati pœnas accersivit, quæ voce Patris velut oraculo ei denunciata sunt: *Effusus es sicut aqua: non crescas. Quia ascendisti cubile Patris tui, & maculasti stratum ejus. Genes. c. 49. v. 4.*

2. Propter *Saulis* scelera tota familia & posteritas ejus deleta est, præter filium *Ionathæ Mephiboseth. 2 Sam. 21. v. 5. 6. 7. 9.* imò & filium sanctum *Jonathan*, alienum à paterno scelere, tamen unà cum parente interfici Deus voluit. *1 Sam. 31. v. 2.* Manet tamen *Ionathæ* posteritas usque ad tempus exilii *Babylonici*.

3. Cum *Salomon* Rex sapientissimus amoribus & genio indulgeret, & in idololatriam delaberetur, & delubra ethnica in gratiam Concubinarum suarum extrueret, spreto vero Dei cultu atque templo, puniebat Deus filium ejus stultis consiliariis, ut decem tribus *Israël* ab ipso deficerent. Vnde postea perpetua exstiterunt bella, donec à vicinis hostibus utraque familia fuit oppressa atque deleta. Vide *1 Reg. c. 11. & 12.*

4. *Achabi* posteritas propter ipsius idololatriam tollitur, interfectis à *Iehu* septuaginta viris. *2 Reg. 9.*

5. Ita quoque *Assarhaddon* punitus est propter peccata Parentis sui *Sennacheribi*, qui superbus, blasphemus atque perfidus fuit; uti in historia *Sennacheribi* diximus. Nam ex superbia quadam & insolentiâ Deum ipsum in cœlis præ se contempsit, inque cum blasphemias voces evomit, atque contra fidem datam, *Ezechiam* in urbe *Ierosolyma* obsedit. Ideoque non tantum ipse punitur, (nam exercitum amisit, & ipse à propriis filiis interfectus est;) sed etiam tota ipsius posteritas defecit, translata Monarchiâ à filio ejus *Assarhaddone* ad *Chaldæos* per *Merodachum*.

Ita propter perfidiam *Saulis*, qui *Gibeonitas* contra fidem datam occiderat, SEPTEM FILII EJVS INNOCENTES in monte coram Domino crucifixi sunt, *2 Sam. 21. v. 6. 9.* Domino factum illud approbante; uti colligitur ex *vers. 14.* Quia Deus terræ reconciliatus est post hæc, h. e. pœna *Israëlitis* divinitus propter peccatum *Saulis* inflicta, videlicet fames trium annorum, cessavit.

Similiter *ZEDECHIAS* fidem fallit jurejurando Regi *Nabuchdonosori* confirmatam. Idcirco divinitus punitur, urbe *Ierosolyma* expugnata & flammis deleta; inque conspectu ejus omnes ipsius liberi interficiuntur, jussu Regis *Nabuchdonosoris*; ipse captus excæcatur, & catenis vinctus in *Babylonem* abducitur. *2 Reg. 25. v. 7. 8. 9.*

Quare ô homo, quisquis es, fidem sanctè datam constanter & inviolate serva. Nam Deus per juroso graviter punit: fidos verò præmiis ornat atque beat, juxta versum:

Αὐτὸς δὲ ὁ ὅρκος ὡς ἐν μετόπισθεν ἀμείνεται.
Stans pactis longâ sit posteritate beatus.

DYNASTIA QUARTA.

In qua Familia Merodachi continetur, five series Regum Chaldaicorum, post Imperium ab Assyriis ad Babylonios translatum, interfecto Sennacheribo, & devicto Assarhaddone.

MONARCHA XLIV.

MERODACHVS.

I. ORTVS.

I.

MERODACHVS, Baladanis filius, Rex Babylonis, varia habuit nomina. I. Dictus est MERODACH BALADAN מֶרֶדַּךְ בִּלְדַּן amara contritio absque judicio. *Chytraus Onomast.* p. 279. inquit: מֶרֶדַּךְ amara contritio; בִּלְדַּן iniquus iudex. *Esaï.* 39. v. 1. 2 *Reg.* 20. v. 12. II. BERODACH vel BR'ODACH מְרֹדַךְ creans interitum, vel filius interitus. Ein zerstörer/oder ein kind des verderbens und untergangs. 2 *Reg.* 20. *vers.* 12. III. MARDOCEMPADVS vel MARDOCEMPADES nominatur à *Ptolomæo lib.* 4. c. 7. μεγάλ. συντάξ. Idem confirmat insignis Astronomus & Mathematicus *Erasmus Reinholdus* in *Tabulis Prutenis*. IV. MARODACHVS, à *Suida*. V. BALADAS à *Zonara* appellatur.

II.

2. Ομωνυμία. Vox Merodachi in sacris literis bifariam usurpatur.

1. PROPRIE. Sic est *nomen persona*, & notat 44 Monarcham Babylonicum, de quo h. l. agimus. Et in hoc significato *semel* usurpatur, nempe *Esaï.* 39. v. 1. Et vox synonymica *Berodach semel*, nempe 2 *Reg.* 20. v. 12.

2. FIGURATE, vel iconoclastice. Sic notat, idolum Merodachi. *Ierem.* 50. 2. Capta est Babylon, confusus est Bel, contritus est Merodach, confusa sunt omnia sculptilia ejus, contrita sunt idola eorum. Hic *Bel* & *Merodach* notant idola Babyloniorum.

II. PROGRESSVS.

III.

1. IMPERII OCCUPATIO. Merodachus præfectus Babylonie erat sub Regibus Sennacheribo & Assarhaddone. Sed cum ille turpi fuga, post exercitum ejus ab Angelo Domini trucidatum, è Iuda in Metropolin suam Niniven regressus, post

45 dies (uti habetur *Tobia* 1. v. 24.) à propriis filiis in templo idoli Nisroch interfectus esset; 2 *Reg.* 19. *vers.* 37. hic verò à fratribus suis parricidis Adramelecho & Sarassare bello oppugnaretur; viribus omnium consumptis, rebus novis studere occipit, & conversus in Assarhaddonem, cum prælio victum Regno deturbat, idque Assyriis ereptum Babyloniis conciliat. Vide 2 *Reg.* 19. *vers.* 37. & 2 *Reg.* 20. v. 12. Huc referri potest insignis locus ex *Ezech.* 31. v. 3. Ecce, ASSVR quasi Cedrus in Libano, pulcher ramis, & frondibus nemorosus, excelsusque altitudine; & inter condensas frondes elevatum est cacumen ejus. Et postea *vers.* 10, 11. *subjungitur*: Propterea hæc dicit Dominus Deus: Pro eo quòd sublimatus est in altitudine, TRADIDIMUS IN MANVS FORTISSIMI GENTIVM. In hisce verbis per REGEM ASSYRIORVM intelligitur ASSARHADDON (de quo 2 *Reg.* 19. v. 37. & *Esaï.* 37. v. 38.) & per אַרְיֵתֶם h. e. fortissimum GENTIVM, non intelligitur Nabuchodonosor (uti quidam volunt. Nam Nabuchodonosor Assyrios non vicit: imò neque bellum quidem cum illis unquam gessisse, in historiis, vel sacris vel profanis, legitur) sed MERODACH BALADAN, Rex Babylonis, (2 *Reg.* 20. 12. *Esaï.* 39. 1.) à quo Assarhaddon est devictus, & instar arboris excisus, & rami ejus fracti: h. e. Reges fiduciarum seu vasalli, Principes, Proceres seu Magnates, Consiliarii & populi Assyrio subiecti, maxima ex parte interemti sunt; residui, deserto eo, se Babylonio Regi adjunxerunt. Atque ita super cadivum truncum ejus habitarunt omnes aves cæli, & in ramis ejus fuerunt omnes bestie agri. v. 13. h. e. regnum ejus ab exteris populis occupatum atque possessum est. Hæc autem ratio amplificatur à fine judicii contra Assyrium instituti. v. 14. *Ut non exaltent se, propter sublimitatem suam, illæ arbores irriguæ, & non extendant cacumen suum inter frondes, & non conquiescant in se ipsis altitudine sua ulla irriguæ: quandoquidem omnes illi traditi sunt morti, dejecti in terram imam inter filios hominis, ad eos qui descenderunt in foveam.* Sensus est. Ut omnes Reges, Principes, atque populi, edocti exemplo Regis Assyrii, discant non exaltare se ob potentiam atque opulentiam suam, non luxuriari, neque fidu-

cia sui in se ipsis conquiescere, ne tandem in parem aut graviolem pœnam incidant.

Factum { 3251. ab Orbe condito.
hoc est { 24. Ezechia Regis in Iuda.
anno { 19. à devicta Samaria per Salma-
nassar, Regem Assyrior.
720. ante Christi nativitatem.

IV.

II. IMPERII ADMINISTRATIO. Circa hanc notanda sunt tria: 1. Regia habitatio. 2. Legatio. 3. Religio.

V.

1. REGIA HABITATIO. Merodachus devicto Assarhaddone etiam in Assyria ejusque Metropoli Ninive regnavit, sed in ea non habitavit; verum in Babylone, vel Patriæ amore quodam, vel quod minus Assyriis fideret. Vnde non fit amplius mentio in Scripturis REGVM ASSYRIORVM, sed tantum BABYLONIORVM. Quia in Babylone sedem regiam habuerunt. Non secus atque Reges DYNASTIÆ II. & III. è Nini & Phul-Belochi stirpe profati, Assyrii appellantur. Quia in Ninive Assyria metropoli regiam sedem habuerunt.

VI.

2. LEGATIO. Legationem amplissimam Merodachus misit ad Ezechiam Regem Iuda, ceu eximie Deo carum.

Factum { 3242. ab Orbe condito.
hoc { 15. Regni Ezechia Regis Iuda.
anno { 729. ante Christi nativitatem.

VII.

Causa hujus Legationis erat triplex. 1. ETHICA, ut nempe Ezechia Regi de recuperata valetudine gratularetur. Esai. 39. v. 1. 2 Reg. 20. v. 12. II. ASTROLOGICA, nempe, ut interrogarent Legati Ezechiam de miraculo Solis retrogradi: Nam Sol 10 gradibus retrocesserat in horologio Ahas. Quæ causa expressis verbis ponitur 2 Par. 32. v. 31. *Aventin. lib. 1. Annal. Bojoar. p. 20.* ita scribit: Merodachus ad Ezechiam cum muneribus Legatos mittit exploratum, quidnam portentum sibi vellet, quod tum acciderat. Ezechias lethaliter ægrotabat, cui desperanti salutem, complorantique fatum suum, Majestas æterna 15 annos adjecit: & diem, præter naturæ legem, prolongavit. Sic jussu authoris natura retrorsum orientem versus tendens, cursus repetierat relictos, & longissimum diem mortalibus ministrarat. Id fama divulga-

tum est, animadversumque à Chaldaeis. Hæc *Avent. lib. 10. Antiqu. Judaic. cap. 3. pag. 261.* nempe, ut Ezechiam societate atque fœdere sibi jungeret ad vicinos populos subigendos.

VIII.

Addit præterea Iosephus in loco alleg. Quomodo Ezechias Rex Legatos Merodachi exceperit, iisque thesauros regios ostenderit, & quomodo eo nomine à Propheta Esaiâ reprehensus sit: Verba ejus hæc sunt: Ille exceptis Legatis comiter, & convivio regali adhibitis, thesauros etiam ostendit, & apparatus armorum, & quicquid pretiosum auro constabat ac gemmis: atque ita cum donis remisit ad Baladam. Aditus deinde ab Esaiâ, rogatusque, quinam essent qui venerant: ait, è Babylone missos à Rege venisse: ostendisseque se illis omnia, ut viliis divitiis colligentes ex his ipsius potentiam, Regi suo renunciare possent certius. Tum Propheta respondens: Scito, inquit, quod hæc divitiæ paulo post transferentur in Babyloniam, & posteritui virilitate amissa eunuchi servient Regi Babylonio. Hæc enim prædicit Dominus. Ezechias contristatus hac prædictione, ait, se quidem malle gentem suam in eam calamitatem non incidere, sed quando non aliter visum sit Deo, precari, ut saltem ipse possit in pace, quod reliquum vitæ, exigere. Hæc ille. Eodem modo etiam Esaiâ in cap. 39. scribit. Et v. 8. subjungit: Et dixit Ezechias ad Esaiâ: Bonum verbum Domini quod loquutus est: Et dixit; Fiat tantum pax & veritas in diebus meis. h. e. Deus me vivo tranquillum Reipubl. statum largiatur. Vnde patet, quod hæc ostentatio Regis Ezechia captivitatis subsequuturæ causa saltem remota fuerit, quæ contigit filio ejus Manasse, quem Benmerodach, Merodachi filius, fœdo carceri per decennium addixit: Vnde tamen malè actorum ductus pœnitudo in regnum remissus est.

IX.

3. RELIGIO. Merodachus fuit idololatra. Nam ita Ieremias c. 50. v. 2. scribit: Capta est Babylon, confusus est Bel, (summum Babyloniorum idolum, in honorem Beli erectum) contritus Merodachus, (h. e. idolum Merodachi, ab amara contritione sic dicti, est contritum) & confracta sunt idola eorum. Vnde patet, quod Merodachus ad exemplum Beli, secundi Babyloniorum Monarchæ, etiam idola de suo nomine dicta erexit, iisque cultum divinum exhiberi jussit. Vnde etiam Ieremias Propheta urbi Babyloni, ejusque statuis atque idolis, excidium atque exitium prædicit.

III. EGRESSVS.

X.

Merodachus regnavit annis	{	52	} juxta	{	Metaſthenem & Avent.
		29			lib. 1. <i>Annal.</i> p. 20.
		40			Beroſum atq; Iosephum. Funcium & Reinecc. <i>Syntagm. heroic.</i> p. 62.

MONARCHA XLV.

BENMERODACHVS.

ORTVS.

I.

BENMERODACHVS, h. e. Merodachi filius, Parenti defuncto in imperio ſucceſſit.

PROGRESSVS.

II.

Hic Parentis cum Iudæis amicitiam initam deſeruit, & magnam Iudææ partem depopulatus, *Manaſſem Regem*, *Ezechia filium* (quem Deus juſtus Mundi Iudex ob horrenda ſcelera atque flagitia, quæ 2 *Reg.* 21. & 2 *Par.* 33. enumerantur, caſtigare voluit) in agro oppreſſum per Duces ſuos vivum cepit, atque vinctum catenis atque compedibus duxit in Babylonem, atque carceri tetro, vinculisque duriffimis annos decem incluſit, *anno Regni ejus* 41. ſicut *Lyra* in 2 *Reg.* 21. ſcribit. Vide 2 *Par.* 33. v. 11. Hæc fuit *captivitas Babylonica prima*, (quæ aliàs *particularis* dici poteſt) in qua Rex *Manaſſes*, & non ſimul totus populus Iuda captivus abductus eſt, ſed pauca tantum perſonæ; uti colligitur ex 2 *Reg.* 21. v. 14. Quam captivitatem *Eſaias Prophetæ* *Ezechia Regi*, poſtquam ex oſtentatione regios theſauros Legatis Merodachi oſtendiſſet, hiſce verbis prædixit, *Eſai.* 39. v. 5, 6, 7. *Audi verbum Domini exercituum: Ecce dies venient, & auferentur omnia, quæ in domo tua ſunt, & quæ theſaurizaverunt Patres tui, uſque ad diem hanc, in Babylonem: non relinquetur quicquam, dicit Dominus. Et de filiis tuis, qui exhibunt de te, quos genueris, tollent, & erunt eunuchi in palatio Regis Babylonis. Et v. 8. additur: Et dixit Ezechias ad Eſaiam: Bonum verbum Domini quod loquutus eſt; Et dixit: Fiat tantum pax & veritas in diebus meis! Idem confirmat Iosephus lib. 10. *Antiq. Iudaic.* c. 3. Scito, inquit, quod hæc divitiæ *PAVLO POST* transferentur in Babylonem, cum & poſteri tui, virilitate amiſſa, eunuchi ſervient Regi Babylonio. Hæc Iosephus. Quod Eſaiæ Prophetæ vaticinium poſtea in impio Rege *Manaſſe*, filio E-*

zechia, impletum eſt, quem Ben-Merodach Rex Babylonis captivum in Babylonem abduxit. In eandem ſententiam ſcribit *Aventinus lib. 1. Ann.* p. 20. Ben-Merodachus *Manaſſem Regem Iudææ* omnibus flagitiis ſcleribusque inquinatiſſimum (ut qui *Eſaiam Prophetam* ferrâ ligneâ conſectum crudeliſſimè necaverit) vinctum Babylonem duxit: ubi eidem poſt tot adverſitates reſiſcenti, & affirmanti, proſitentique ſe non ampliùs peccaturum, ſupremus Deus pater indulgentiſſimus (qui purgari homines à peccatis maximè cupit) non ſolum veniam omnium criminum donavit, verum rursus quoque ad Imperii culmen ipſum evexit, quò foret illuſtre divinæ clementiæ monumentum.

NOTA.

Captivitas Regis Manaf- ſis à quibus- dam Hiſto- ricis refer- tur ad tem- pora	{	<i>Merodachi</i> : ut à <i>Suida & Cedreno</i> . Verum hæc narratio nullo argu- mento ab illis confirmatur, cam- que fabula <i>Suidæ</i> de ſtatua ferrea, in qua <i>Manaſſes</i> aſſervatus ſit, ſu- ſpectam reddit.
		<i>Ben-Merodachi</i> : ut <i>Aventinus An- nal. lib. 1. p. 20. Reinecc. Syntagm. Heroic. p. 62.</i> Quæ ſententia cum Chronologia exactè congruit.

EGRESSVS.

III.

Ben-Merodachus, conſentiente Chronologo-
rum calculo, xxi annis regnavit. *Avent. lib. 1. Annal. pag. 1. Reinecc. pag. 62. Reuſn. Chronolog. pag. 199.*

MONARCHA XLVI.

NABVCHDONOSOR I.

I.

NABVCHDONOSOR I. fuit Rex Babylo-
niorum longè clariſſimus, qui Ben-Merodacho ſuc-
ceſſit. *Iosepho lib. 1. contra Appion.* NABVLAS-
SAR. *Ptolemao* NABOPOLLASSAR. *Straboni*
l. 15. NABOCRODOSORVS appellatur.

II.

Bella geſſit duo. Vnum cum *Phraorte Medorum*
Rege, quem caſtris & vitâ exuit. Alterum verò cum
Pharaone Nechone, vel *Nechao Egypti* Rege. (qui
Ioſiam Regem Iuda tranſitum per Regionem ſuam
denegantem, prælio fuſum interemit.) Contra hunc
Nabuchdonosor in limine ſenectæ filium cum vali-
do exercitu miſit. At ille cognito Babylonii cona-
tu,

tu, non contempsit hostem, sed cum validis & numerosis copiis ad Euphratem in Charcamis ei se opposuit, & collatis signis cum eo congressus, amissis multis millibus, coactus est cedere. Babylonius autem superato Euphrate totam Syriam Pelusium usque subegit. Factum hoc quarto anno Iojakimi filii Iosæ Regis Iuda. Vide *Ierem.* 46. v. 1, 2. *Ioseph.* l. 1. *Antiq. Iudaic.* c. 7. pag. 266.

III.

Nabuchdonosor moritur, cum regnasset

Annos $\left\{ \begin{array}{l} 21 \\ 36 \end{array} \right\}$ juxta $\left\{ \begin{array}{l} \text{Ptolomæum in Canone.} \\ \text{Reinec. Syntag. Heroic. p. 62. A-} \\ \text{vent. Annal. Bojor. l. 1. p. 20.} \end{array} \right.$

MONARCHA XLVII.

NABUCHDONOSOR II.

cognomento MAGNVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

H. e. Nomine atque Origine ejus.

I.

NABUCHDONOSOR cognomento MAGNVS; *Ptolemao* NABOPOLLASSAR, *Straboni* NABOCRODOSORVS appellatur: filius Nabuchdonosoris primi fuit. Ebraicè dicitur נבוכדנצר NEBVCADNEZAR. 1. *Paral.* 6. v. 15. נבוכדנצר *Daniel.* 1. 1. Græcè Ναβουχοδονόσορ. *Iudith.* 1. v. 5. procreans interitum, vel pulchris insidians. Item dicitur נבוכדנצר NEBVCAD-REZAR procreans interitum: vel stercorei insidians. *Ierem.* 32. vers. 1. Ebraicè significat omne quod visu est abominabile, ut fimus, stercus. *Nahumi* 3. v. 6. Ponam ut נצר, speculum h. e. exemplum, quod omnes intueantur, tam fœdum & ignominiosum, ut omnes ab illo intuendo abhorreant. נצר idem est quod pulchritudo, & נצר pulchrum. Idcirco Nebucadnezar in Scriptura interdum vocatur NEBVCADNESAR: interdum verò NEBVCADREZAR: idque non sine causa. Nam eo insinuat, quod *Nebucadnezar* Rex Babylonis potentissimus insidiaturus sit Iudæis impœnitentibus, imò planè eos vastaturus, qui initio quidem decori & pulchricoram Deo: & נצר segulla, λαὸς ὡραῖος, h. e. populus Dei peculiaris erant, *Deut.* 7. v. 6. *Exod.* 19. v. 5. cum in præceptis ejus ambulabant. Postea verò cum à Deo & Domino suo deficerent, & cum diis alienis scortarentur, à Deo abjecti, & coram facie ejus velut excrementum aut purgamentum,

h. e. velut fimus aut stercus facti sunt. *Chytraus* in *Onomast.* p. 290. ita hoc Nomen interpretatur. *Nebucadnesar* (inquit) est prophetans hujusmodi angustiam; à *Nab* prophetans, *Cidnah* hujusmodi, *Zar* angustia: vel divinus judex, Assyrius: vel tribulator, à נצר ligavit, colligavit. item: hostiliter egit, arctavit, angustis affecit. *Schindl. Lex.* p. 1154. derivat à נצר. Quod 1. significat servavit, conservavit. 2. per antiphrasin, destruxit, vastavit, desolavit. Nam Nabuchdonosor fuit terribilis omnium Gentium destructor. Vide *Habacuc.* 1. v. 15, 16. *Nahum* 2. 2. Ascendit dissipator contra faciem tuam נצר destruere munitionem. *Ierem.* 4. v. 16. נצרים devastatores veniunt ex terra longinqua Exercitus נבוכדנצר Nebucadnezer; ad cuius nomen alluditur. *Hæc Schindl.* Hujus Nabuchdonosoris fit mentio 2 *Reg.* 25. 2 *Paral.* 36. *Ierem.* 39, 52. *Daniel.* 1, 2, 3, 4.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

Et quidem

I. DE ACTIS POLITICIS.

II.

Acta Nebucadnezaris Politica sunt gemina. 1. Polemica vel Bellica. 2. Irenica vel Togata.

I. Acta Bellica.

III.

Nebucadnezare plurima gessisse bella, extra omnem dubitationis aleam positum est. Nam *Iosephus* lib. 10. *Antiq. Iudaic.* cap. 11. p. 276. & lib. 1. contra *Appion.* & *Strabo* lib. 15. *Geograph.* citant ex *Metasthene*, cum fortitudine & rerum gestarum magnitudine, Hercule præstantiorem habitum fuisse, urbem Africæ primariam, bonamque partem Hispaniæ Regno suo adjecisse. Deus ipse vocat eum *Malleum universa terra*, quo Gentes confregerit & Regna contriverit. *Ierem.* 50, 22. & c. 51. v. 20. Inter ea, quæ nominatim apud Scriptores reperiuntur, hæc sunt præcipua.

IV.

Anno M. 3347. & regni sui primo, à Patre suo administrationem belli contra *Nechaonem* Ægypti Regem accipit, contra quem magno animo in Syriam profectus victum ad Euphratem fugat, & fortunam urgendo, mulctat provinciis omnibus, quas in Asia ille acquisivisset, & in ipso Ægypti aditu Pelusium.

lulum urbem capit. *Ierem.* 46. Et hinc Scriptura S. annos Regni ejus inchoat.

V.

Cum autem hoc ipsum *Rechabta* audirent, ejus terrore Ierolymam se conferunt. Nebucadnezar verò victoriam persequutus, Ierolymam venit diraminans, ni tributa pendant, sicut reliqui Syriæ habitatores. Rex itaque *Iojakimus*, timore suadente, pacem mercatus pecuniis integro triennio imperata tributa persolvit, vel tribus annis ei serviit; sicut dicitur 2 Reg. 23. v. 36. *Ioseph. l. 10. Antiq. Iudaic. cap. 7.*

Factum hoc est anno	{	3351.	à condito Orbe.
		132.	à condita urbe Roma.
		8.	Regni Iojakimi Regis in Iuda.
		4.	sui Regni in Syria.
	{	620.	ante Christi nativitatem.

VI.

Deinde Nebucadnezar exercitum transtulit in Phœniciam & metropolin Tyrum, ejusque Regem *Ithobalem* oppugnavit atque devicit, sicut *Diocles* in secundo rerum Persicarum libro, & *Philostrotus* tam in Phœnicum, quam Indorum historiis, tradunt. Tyrus autem metropolis Phœniciæ fuit, & Regum Iudæorum & Persarum temporibus: similis fuit Venetiis, uti patet ex *Ezechielis* 27. super petra vel rupe exstructa, & septingentis passibus à continente divisa. Unde Ebraice dicta est *צור* vel *צר*. Fuit urbs pulcherrima. Unde *Esai.* 23. v. 8. *Corona urbium*; sicut hodie *Venetia* Regina urbium appellatur. *Bis Tyrus est vastata.* Primò à *Nabuchdonosore* Rege Babyloniorum. Deinde ab *Alexandro Magno.* Hac vastatio prædicta fuit ab *Esai.* c. 23. v. 1, 2, 3. quòd nempe è terra Cethim, h. e. è Macedonia Alexander M. Tyri everfor venturus sit; qui eam sex mensium spatio delevit. Illa verò prædicta est ab *Ezechiel* c. 26. v. 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14. Sic ait Dominus Iehovah: Ecce ego adducam contra Tyrum *Nebucadnezarem Regem Babyloniam ab Aquilone regem regum*; cum equis curribusque & equitibus, & congregatione, populoque multo. Filias tuas per agrum gladio interficiet: & disposito contra te propugnaculo, diffundet in te aggestas moles, & statuet contra te clypeum: Et *helepolin* disponet in muros tuos, & turre tuas demolietur cultris ejus. Præ agminibus equorum ejus operiet te pulvisculus eorum; præ strepitu equitum & essedorum currusque commovebuntur muri tui: quum intrabit intra portas tuas, ad ingressus civitatis disrupta patebis. Ungulis equorum suorum calcabit omnes vicos tuos: populum tuum gladio interfici-

ciet, & stationum robustarum tuarum unaquæque in terram descendet. Et prædabuntur opes tuas, diripientque mercem tuam, ac destruent muros tuos, & domos desiderabiles tuas demolientur. Et lapides tuos lignaque tua, etiam pulverem tuum, in medio aquarum ponent. Ita faciam ut cesset strepitus canticorum tuorum, & sonus cithararum tuarum non audietur amplius. Et redigam te in arduam petram: locus expandendis sagenis eris, non ædificaberis amplius; nam ego Iehova loquutus sum, dictum Domini Iehovæ.

Sensus horum verborum hic est: Dominum Adonai Iehovah ipsummet adducturum contra Tyrum *Nebucadnezarem Regem Babyloniam ab Aquilone, Regem Regum*, cum equitatu, curribus falcatis & peditatu numeroso, qui in tota ditione Tyriorum omnes pagos, villas & omnia oppidula esset vastaturus, & incolas absque discrimine ætatis & sexus interfectorus, tum urbem Tyrum ipsam obsessurus: molibus aggestis & machinis obliionalibus ad verberandos evertendosque muros comparatis oppugnaturus: (è quibus machinis est *helepolis*, quæ ferramentis mucronatis veluti cultris muros proscindit & subruit, quam Ebraei periphrasi quadam vocant *instrumentum delens* quod adversum est sibi. descripsit illud *Ammianus Marcellinus lib. 23.*) cum omni exercitu urbem trementem ingressurus, vicos omnes occupaturus, obvium quemque trucidaturus, facultates omnes prædaturus, merces direpturus, muros destructurus, domos magnificas & elegantissimas demoliturus, lapides lignaque, etiam pulverem ipsum, in mare, cui urbs superstructa erat, proturbaturus; atque ita cessatura omnia oblectamenta, & voluptatum instrumenta incolarum, quia trucidandi erant: urbemque redigendam in petram sterilem, in qua piscatores sagenas suas expandant, non ædificandam amplius, nempe ab antiquis inhabitatoribus, qui extirpandi erant, nec eâ dignitate, elegantia, & celebritate, quâ fuerat. Nam instaurata fuit & naturâ loci munita admodum, & postea rursus obsessa & expugnata ab *Alexandro Magno.*

VII.

Cum parens ejus *Nabopolassar* 21 annos regnasset, mortuus est, ipse ei in regno successit, & Rex Babylonis factus est, sicut *Ptolemaus in Canone*, & *Be-rosus apud Iosephum* testantur.

VIII.

Tertio anno post, cum *Iojakimus Rex Iuda*, indutus ad vanas spes, rumoribus expeditionis Ægyptiorum contra Babylonios, à *Nabuchdonosore* defe-

defecisset, & tributum promissum dare negaret, verum expectatione suâ frustratus, cum Ægyptii bellum instaurare non audent, Nabuchdonosor valido exercitu Ierosolymam petit, in quam astu intromissus Regem perfidum cepit, & catenis ligatum Babylonem abduxit, ubi inglorius obiit, & sepultura asini sepultus est; juxta vaticinium Ieremias Prophetæ cap. 22. v. 18. Et cum eo aliquot vasa templi asportata. 2 Reg. 24. v. 1. 2 Paral. 36. v. 6. Ierem. 52. 28. & ter mille atque viginti Iudæi captivi abducti sunt, inter quos nobilissimi & selectissimi Iudæorum pueri Babylonem missi; inter hosce autem quatuor pulchri & egregio præditi ingenio, nempe, Daniel, Ananias, Misael & Azarias, quorum nomina Nabuchdonosor mutavit, & pro Daniele Belthazarem, pro Anania Sadrachem, pro Misaele Mesachem, & pro Azaria Abednego, appellari voluit, eosque in omni sapientia Chaldæorum instituit. 2 Paral. 36, 5. Daniel. 1. v. 1. Ioseph. l. 10. Antiquit. Iud. c. 11. p. 273.

Factum hoc est anno	{	3354.	ab Orbe condito.
		135.	ab urbe Roma condita.
		7.	Regni Nebucadnezaris in Syria. Ier. 52. v. 28.
		4.	in Babel.
		11.	Iojakimi. 2 Reg. 24. 2 Paral. 36.
		1.	Captivitatis Babylonicæ.
		617.	ante Christi nativitatem.

Dubium Chronologicum.

Dicis: Iojakimum esse captum à Nabuchdonosore, Regno Iojakimi 11. idque probas ex 2 Reg. 24. v. 1. & 2 Paral. 36. v. 5. ubi expressè habetur, quod Iojakimus VNDECIM ANNIS regnavit Ierosolymis. At contrarium habetur Daniel. 1. 1. ubi dicitur, quod ANNO TERTIO Regni Iojakimi Regis Iuda, Nabuchdonosor Rex Babyloniæ Ierosolymam obsederit, eaque expugnatâ Iojakimum captivum abduxerit Babylonem.

Resp. Neutiquam hæc inter se pugnant. Dicuntur namque *αὐτὸς ὁ αὐτὸς ὁ αὐτὸς*. Quare distinguantur tempora, & conciliabitur scriptura. Iojakimus à Nabuchdonosore captus est VNDECIMO Regni ANNO, videlicet ex quo Ioachæ fratri, de Regno dejecto, surrogatus est à Nechone Ægypti Rege; & ANNO TERTIO, videlicet à relicto & confirmato ipsi Regno, à Nabuchdonosore Magno, qui superato Nechone Ægypti Rege, totius Syriæ dominatu potitus, Ichojakimum tributarium sibi fecerat.

Hæc Chronologia confirmatur ex 2 Reg. c. 23. v. 36. ubi dicitur: Viginti quinque annorum erat

Iojakim, cum regnare cœpisset; & VNDECIM ANNIS regnavit in Ierusalem. Et 2 Reg. 24. v. 1, 2. additur: In diebus ejus ascendit Nabuchdonosor Rex Babyloniæ, & factus est ei Iojakim servus TRIBVS ANNIS, & rursus rebellavit contra eum. Quamobrem immisit ei Dominus exercitum Chaldæorum.

IX.

Deinde, cum Iojakimus captivus abduceretur, filius ejus Iechonias ei successit, sed tantum tribus mensibus. Nam metuebat Nabuchdonosor, ne & ipse deficeret, & mortem Patris vindicaret; ideoque post tres menses rediit, ut & illum abduceret. Advenienti autem cum exercitu, & Ierosolymam obsidenti, de consilio Ieremias prophetæ sese in potestatem ejus tradidit, qui ab eodem cum Matre vidua, & Proceribus regni, & omnibus qui aliquâ reminebant, ad octodecim millia hominum in Babylonem transportatur. Inter hosce abductus est Ezechiel Propheta, qui hinc numerat 70 captivitatis Babylonicæ annos, dum nonum captivitatis annum, mensisque decimi decimam diem esse ait, in qua confirmatus est Rex Babyloniæ adversus Ierusalem; id quod factum est in deportatione Iechoniæ. Confer Ieremiam c. 24. & 29. 2, 10. 2 Reg. 24. v. 8. 2 Paral. 36. v. 9, 10.

Factum hoc est anno	{	3354.	ab Orbe condito.
		7.	regni Nebucadnezaris in Syria. Ier. 52, 28.
		4.	regni Nebucadnezaris in Babylone.
		1.	Captivitatis Babylonicæ.
		616.	ante Christi nativitatem.

X.

Tertio, Nebucadnezar Zedekiam patrum Iechoniæ, ultimum Regem in Iuda, postquam ei juramentum fidelitatis præstitisset, in locum Iechonia substituit. Ezech. 17. v. 13, 14. qui undecim annis in Ierusalem regnavit. Ierem. cap. 52. v. 1. Hic quarto anno Regni sui ad Regem Babylonicum iter suscipit. Hujus Comiti SERAJÆ Ieremias Prophetæ vaticinia sua tradidit, de exilio Babylónico, in publico prælegenda, & postea ad lapidem alligata in Euphratem abjicienda. Sicut enim Liber sententiæ & supplicii de Babylone sumendi ad lapidem alligatus in Euphratem projicebatur, & subito submergebatur: ita etiam Babylon. Ierem. cap. 51. v. 59, 60, 61, 62, 63, 64.

Factum anno { 3358. ab Orbe condito.
 11. regni Nebucad- in Syria.
 8. nezaris in Babylone.
 4. captivitatis Babylonicæ.
 4. regni Zedekia. *Ierem.* 51. v. 59.
 613. ante nativitatem Christi.

XI.

Verum ZEDEKIAS, cum octo annos servus Regis Babylonis fuisset, anno M. 3362. ab eodem deficit, atque iuramentum fecit irritum, & pactum quod cum eo habebat, irato Numine, solvit; cumque PSAMMO Ægypti Rege contra Nabuchdonosorem de auxiliis paciscitur. *Ezech.* 17. v. 14, 15, 16, 19. Quo cognito, Nebucadnezar anno M. 3363. exercitum contra eum duxit, regioneque vastatâ & arcibus occupatis, ad ipsam Ierosolymam oppugnandam accessit. *Ezech.* 24. 2. *Ierem.* 52. v. 4. A PRYES autem Rex Ægypti (alias Vaphres dictus, qui Psammo successerat) audiens in quibus angustiis Zedekias socius esset, assumpto valido exercitu, Iudæam petiit, Ierosolymæ obsidionem soluturus. Verum Rex Babylonius, intermissâ obsidione, obviam illi profectus, cum uno prælio victum totâ Syriâ expulit. Quo facto, exercitum iterum admovit Ierosolymæ, & continuatâ per 18 menses obsidione, summis viribus urbem expugnare conatus est, octo exstructis aggeribus, & erectis turribus, è quibus arcebat propugnatores stantes in mœniis. Nec segniter interim defendebatur urbs, nec fami, nec pesti (quibus malis ingentibus civitas intus conflabat) succumbentibus, sed obduratis animis omnia mala perferentibus; ac ne machinis quidem hostium territi, alias contra machinas excogitabant, ut inter se utrique non viribus solum certarent, verum etiam artibus. Tandem succubere Cives, partim inediâ victi, partim supernè è turribus telorum multitudine oppressi. Quam victoriam Nabuchdonosor anno regni 18 obtinuit, postquam Ierosolymam 18 mensium pertinaci obsidione fatigasset. *Ieremia* c. 39. v. 1, 2. Captâ urbe Zedekias Rex, assumtis uxoribus, liberis, Ducibus & amicis suis, fugam arripuit per fauces quasdam angustas in desertum. Quod cum Babylonii cognovissent transfugarum indicio, insequuti non procul à Ierichunte eos circumvenerunt. Amici verò & Duces, fugæ comites, visis è longinquo hostibus, relicto Zedekia, dissipati sunt, quâ quemque tulit spes effugii. Ipse penè desertus, cum uxoribus & liberis, ac paucis amicis, in hostium potestatem devenit; & mox ad Regem, qui tunc in Syriæ urbe Reblath degebat, perductus est. Cui postquam Nabuchdonosor ingratum perfidumque animum exprobrasset,

è vestigio jussit, ipso & aliis captivis inspectantibus, filios ejus & amicos trucidari. Deinde ipsum excæcavit, Babylonem secum abducendum; indignum luce ratus eum, qui perjurio suo Deum & homines offendisset. Postea anno XIX. Regni sui Nabuzaradanem Ducem Ierosolymam cum mandatis misit, ut ablatis Templi & Regiæ ornamentis totam urbem unâ cum Templo & Regiâ incenderet, & à fundamentis dirueret. Hic dirutis omnibus, & populo migrare jussu, captivos secum duxit sexaginta viros primarios, qui ad Regem in prædictam Syriæ urbem perducti, supplicio afficiebantur, partim quod Zedekia rebellionis authores fuisse viderentur, partim ne denuò res novas in Iudæa moliarentur. His omnibus peractis, Nebucadnezar Babylonem revertitur, abductis secum è Iudæa 832 captivis: transfugas verò & pauperes illic reliquit, & GEDALIAM Ducem ipsis præfecit, ad quem Iudæi reliqui in regnis finitimis habitantes confluebant. 2 *Reg.* c. 25. v. 1. 2 *Paral.* 36. v. 11. *Ierem.* c. 39. v. 1. & cap. 52. v. 1. & seqq. *Iosephus* l. 10. *Antiq. Iudaic.* c. 11.

Factum anno { 3365. ab Orbe condito.
 606. ante Christi nativitatem.

[NOTA I.]

De Æra captivitatis Babylonicæ (de qua in §. 9. diximus) magna inter Chronologos est controversia, quisnam 70 annorum captivitatis TERMINVS à quo sit constituendus; sive unde anni illi sint incipiendi. Nam captivitates Babylonicæ quatuor fuerunt.

IN PRIMA abductus est impius Rex Manasses à Ben-Merodacho, & non populus Iuda. Vnde illa hic non attenditur. Factum hoc est anno 41 Regni ejus, & 10 annos catenis ferreis ligatus, carceri inclusus fuit. 2 *Reg.* 21. v. 12. 2. *Paral.* 33. v. 11.

IN SECUNDA à Nebucadnezare Iojakim Rex Iuda antepenultimus, victus Babylonem abductus, in exilio moritur inglorius. 2 *Reg.* 24. v. 1, 2. 2 *Paral.* 36. v. 6, 8. Et cadaver ejus sepulturâ asini sepelitur; juxta verbum Prophetæ *Ieremia* c. 22. v. 18. c. 36. v. 1, 30. Inter hosce captivos etiam fuit Daniel Propheta, & socii ejus. *Dan.* 1. v. 1, 2, & 6.

IN TERTIA abductus est Iechonias, filius Iojakimi, Babylonem à Nabuchdonosore, postquam ille tribus mensibus regnasset in Ierusalem. 2 *Reg.* 24. v. 8. & 18000 partim optimates, partim diversî ordinis homines cum eo omnes in exilium voluntarium migrarunt. Et unâ cum illis transportatus etiam fuit Ezechiel Propheta. 2 *Paralip.* 36. v. 10. *Ierem.* 22. v. 24. c. 24. v. 1. c. 27. v. 20. c. 29. v. 2.

IN QUARTA Zedekias, Rex Iuda ultimus, unâ cum toto Regno Iuda in captivitatem abductus est à Nebucadnezare. 2 *Reg.* 25. v. 1, 7. 2 *Paral.* c. 36. v. 17. *Ierem.* c. 24. v. 8. c. 27. v. 3. c. 39. v. 1. Vbi tenendum, quod anni 70 captivitatis Babylonicæ à captivitate Regis Iechoniae sint ordiendi. Vide *Ierem.* c. 24. v. 5. & cap. 29. v. 2. 13. *Ezech.* c. 24. v. 1, 2.

NOTA II.

Quia diverforum *Iosia Regis Iuda filiorum* in diversis captivitatibus Babylonicis fit mentio, partem Genealogiæ ejus hic subjiciemus.

I O S I A S habuit tres filios. Qui sunt :

<i>Joachas</i> , vel <i>Sellum</i> . Hic abductus est à Ne-cao, & interfectus in Ægypto.	<i>Iojakim</i> , vel <i>Iehojakim</i> , abductus Babylonem, in exilio mortuus & sepultura afini sepultus est. <i>Ierem.</i> 22. <i>Quæ fuit secunda captivitas.</i> (Nam in prima captivitate abductus est <i>Manasses</i> .) <i>Iojakimi</i> filius fuit <i>Ieconias</i> . (<i>Iechonias</i> vel <i>Joachin</i> .) Qui, obtemperans consilio <i>Ieremiz</i> , deditioem fecit spontaneam, & à <i>Nebucadnezare</i> Babylonem abductus, 37 annos carceri inclusus fuit. <i>Ierem.</i> c. 52. v. 31, 33. <i>Quæ fuit tertia captivitas.</i> Et ab hac captivitate Theologi & Historici æram 70 annorum captivitatis Babylonicæ ordiuntur.	<i>Zedekias</i> , (alias <i>Matthathias</i> dictus, 2 <i>Reg.</i> 24. v. 17.) <i>patruus Iechonia</i> , capta <i>Ierosolyma</i> , effossis oculis, Babylonem abductus est. <i>Quæ quarta captivitas.</i> Ipseque, Rex ultimus Iuda fuit. Nam post captivitatem Babylonicam, qui regno Iuda præfuerunt, non מלכים <i>Reges</i> , sed פוחז <i>Duces</i> , appellantur, quia erant sub potestate Gentium. Vide <i>Hagg.</i> cap. 1. v. 1.]
--	---	---

XII.

Quinto autem post excidium Ierosolymitanum anno, qui xix *Nebucadnezaris* fuit, 2 *Reg.* 25. v. 22, 25. cum I S M A E L quidam è regio stemmate ortus, vir alioqui malus & dolosus, ex instinctu *Bathalis Ammonitarum Regis*, ad quem tempore obsidionis profugerat, G E D A L I A M Iudææ Praefectum occidisset, & reliqui Iudæi, gravem cædis vindictam veriti, in Ægyptum aufugissent, *Nebucadnezar* collectis magnis copiis, invasit Cæle-Syriam. Quâ subactâ, bellum gessit contra *Moabitas* & *Ammonitas*; & his quoque domitis, Ægyptum hostiliter est ingressus, totamque imperio suo subjecit, & fortunatissimum antea Regem A P R Y E R A (qui à *Ieremia* c. 44. v. 30. H A P H R A, ab *Eusebio* V A P H R E S appellatur) opulentissimo exuit regno, atque (ut *Iosephus lib.* 10. *Antiqu. Iudaic. cap.* 11. p. 273. scribit) etiam occidit. *Herodotus lib.* 2. narrat, *Apriem* à Cyrenæis victum regno excidisse, jubente procul dubio *Nebucadnezare*, postea à successore suo *Amasi*, ex voluntate Ægyptiorum strangulatum esse, cum regnasset 25 annis. Ita Rex ille stolidissimus, qui antea se, nec Deorum nec hominum vi, regno dejici posse superbe gloriatus fuerat, immanis superbiæ pœnas dedit. Hisce peractis, *Nebucadnezar* anno 23 Iudæos ibi repertos Babylonem abduxit, qui erant 745. *Ierem.* 52. v. 30.

XIII.

Tot ergo tantisque victoriis quam celerrimè partis mirum in modum aucta est *Nabuchdonosoris* majestas atque potentia. Nam Caput ille in statua Monarchica erat aureum, & Rex omnium Regum. *Daniel.* c. 2. v. 37, 38. *Ezech.* 26. 7. Ipse erat arbor illa grandis, cujus culmen ad cœlum usque pertingebat, quæque totum terrarum orbem velut obumbrabat. *Dan.* 4. v. 17. Imò ipse omnes priores Chaldæorum & Babyloniorum Reges potentia & opibus superabat. *Iosephus lib.* 1. contra *Appion*. Verum sicut prima Monarchia sub hoc Rege ad summum perducta fuit fastigium: ita quoque desit planè deleta est in ipsius Nepotibus; sicut Deus per Prophetas suos denunciaverat.

II. Acta Irenica, sive Togata.

XIV.

Nebucadnezar domitis in circuitu gentibus, belli laborum nonnihil pertæsus, ad pacem se convertit; primum omnium captivos recens adductos per opportuna Babylonis loca in colonias distribuit. De spoliis bello partis, Belli templum & alia quædam magnificè exornavit. Auxit etiam & reparavit antiqua urbis ædificia, munito & fluminis alveo, ita ne hostes eo possent uti ad civitatis incommodum. Tres quoque murorum ambitus intra urbem extruxit, & totidem foris circumdedit, omnes è coctilibus laterculis. Cumque memorabilibus operibus civitatem munivisset, & portas in templorum modum ornasset, paternæ regiæ contiguam extruxit aliam regiam, cujus substructiones & reliquam magnificentiam fortè supervacaneum esset dicere: unum silere non possum, quod tam amplum & superbum ædificium intra quindecim dies absolutum est. In hac regia moles saxæas fornicibus suspendit, montium speciem referentes, supernè confitas variis arborum generibus, atque ita celebratos illos pensiles hortos absolvit, eò quod uxor educata in Media concupisset quondam patriæ suæ similitudinem. *Ioseph.* l. 10. *Antiqu. Iudaic. c.* 11. pag. 276. Hoc in prosperrimo rerum omnium domi forisque successu, magnos sibi spiritus magnamque sumebat arrogantiam, ita ut tantum regnum sibi ipsi acceptum ferret, atque reti suo sacrificaret, & thymiana adoleret saxeæ suæ. (ut *Habacuc Propheta cap.* 1. v. 16. loquitur.) Neque, vel à Daniele Propheta admonitus, agnoscere volebat, divinitus imperia dari & auferri; uti ex fastuosis ejus verbis patet, quæ protulit cum aliquando in palatio regio deambulare: Nonne hæc est Babylon magna, quam ego edificavi in domum Regni mei, in robore fortitudinis

dinis mee, & in gloria decoris mei? Daniel. c. 4. v. 27. Verum Deus, ὁς ἐξ ἑαυτοῦ ὁρᾷ, qui habet vindicem oculum, immanem istam insolentiam, cum securitate & impoenitentia conjunctam, acerrimè vindicavit, & pœnæ tarditatem magnitudine compensavit; uti postea dicturi sumus.

II. ACTA ECCLESIASTICA.

XV.

Anno M. 3349, qui fuit annus secundus regni, postquam Nebucadnezar Magnus, parenti suo Nabuchodonosori vel Nabopolassar in Chaldaea & Babylone successerat, Deus voluntatem suam ei de xv Monarchiis in Colosso præfiguratis, mediante somnio ostendit. Erat autem ejusmodi: *Viderat Nebucadnezar statuam* (notatur Mundus) *capite aureo fulgentem* (Monarchia Babyloniorum) *brachiis argenteis* (Monarchia Persarum) *ventre & femoribus aeneis* (Monarchia Græcorum) *tibia ferrea*, (Monarchia Romanorum) *cujus pedes partim ferrei, partim fictiles erant*, (notatur Imperii divisio) *sed testum & ferrum inter se confusa coire non poterant.* (hoc est, in Imperio Romano post ejus divisionem fuerunt multi Imperatores fortissimi, qui utriusque Imperii Orientalis & Occidentalis

conjunctionem tentarent; sed tamen nunquam ad pristinum florem, dignitatem & potentiam imperium distractum potuerunt reducere: adeoque nulla vis, neque confœderationes, aut per conjugia contractæ amicitiae, quicquam proficere potuerunt.) *Tandem totum hunc colossus* (hoc est, Regna mundana) *Lapis* (Christus) *sine manibus à monte abscissus* (hoc est, sine viri opera ex populo Iudaico instar Montis excelsum miraculose natus) *in pedibus percussit, omniaque in pulverem redacta vento credebantur.* Vide *Dan. 2. v. 32, 33, 34, 35, 43.* Hoc autem somnium nemo Magorum Chaldaicorum Regi vel narrare, vel enarrare poterat; & actum de vita eorum fuisset, nisi Daniel superveniens, & somnium ipsum Regi narrasset, ejusque sensum ex divina revelatione enarrasset. Et hac suâ sapientiâ tantam sibi auctoritatem comparavit, etiam si adhuc juvenis esset, ut Nebucadnezar eum Satrapam Regni Babylonici loco à se proximo constitueret. *Dan. 2. v. 46, 47, 48.*

XVI.

Hic jucunda QVÆSTIO sese offert, quale illud *Nebucadnezaris somnium fuerit?* Ad quod respondemus, somnia ratione causarum efficientium esse triplicia.

Somnia
nam-
que
sunt

1. **PHYSICA**, (quæ Græcis dicuntur *ὀνείρια*, Latinis *insomnia*) quæ ex sese natura Animæ format; sicut *Clemens Alexandrin. l. 2. Pedagog. c. 9.* scribit.
2. **SATANICA**, quæ à Satana hominibus immittuntur. Qualia fuerunt Baalitarum 2 *Par. 18.* & *Tundali Hyberni*, quibus Purgatorium & cultus idoli Maosim stabilitus fuit; & *Carolstadii*, *Svvenckfeldii*, aliorumque hominum fanaticorum.

3. **DIVINA**, quæ sunt *ὀνείρια*, hoc est, divinitus immissa.

vel *fidelibus*; ut *Patriarchis, Prophetis, Iacobo, Iosepho, Danieli, &c.* aliisque piis.
vel *infidelibus*, qui non erant de populo Dei; ut *Abimelecho*, Gen. 20. v. 3. *Labani*, Gen. 31. 24. *Pharaoni*, Gen. 41. v. 1. & *Nebucadnezari*. Dan. 2.

Hæc autem somnia *θεόπνευτα* omnia sunt *μαντικά*, h. e. divinationem continentia: eaque sunt

νύκτα ὀνείρια, hoc est, visa, quæ expressè & explicatè citra figuras & involucra allegoriarum & ænigmatum repræsentant res arcanas & futuros eventus, ac proinde eodem modo sunt & eveniunt, quo apparuerunt. Sic Iosephus, cui Maria erat desponsata, somnio monetur, eam è Spiritu Sancto gravidam esse. *Matth. 1. v. 20.*

ὀνείρια vero sunt talia somnia, quæ figuris, allegoriis & ænigmatibus quibusdam sunt tecta atque involuta, & sine interpretatione intelligi non possunt. Tale fuit somnium *Iosephi*, Gen. 37. *Pharaonis*, Gen. 41. v. 18, 19. & 22, 23, 24. *Nebucadnezaris*, Dan. 2.

Nam licet somnium Nebucadnezaris à populo à causa naturali habuerit, quod nempe ipse de imperii post se futura conditione sollicitè cogitarit: ni-

hilominus tamen ad somnia *θεόπνευτα* sive divina referri debet; uti ex Danielis verbis constat, quæ habentur *Daniel. 2. v. 28.* Deus in cælo revelans

MYSTERIA indicavit tibi Nabuchdonosor, quæ eventura sunt in novissimis temporibus. Et ex verbis ipsius Regis v. 47. Verè Deus vester Deus Deorum & Dominus Regum, REVELANS MYSTERIA. Quoniam TV potuisti revelare HOC ARCANVM.

XVII.

Quanam autem causa fuit, quare Deus infidelem Regem Nebucadnezarem hoc divino atque mystico somnio dignatus est?

Resp. Causa somnii hujus divini atque mystici in genere triplex dari potest.

- Causa
1. *Theologica*, est agnitio divina
 1. *Sapientia*: nempe ut Sapientia Danielis *ἡ σοφία* à Magorum Chaldaicorum sapientia, quæ fuit partim *ἐμπειρία*, partim *ἐπιστήμη*, discerneret, atque hoc modo ipsorum præstigia atque fallaciæ manifestæ redderentur.
 2. *Potentia*: ut palam fieret, Regna terrena esse sub alio Regno, quod Daniel c. 2. vers. 44. *cæli Regnum* appellavit. In quam sententiam etiam Seneca rectè ait: Omne sub Regno graviore Regnum est. Atque Regnorum successionem & Ecclesiæ in ea conservationem opus esse divinæ Majestatis. Nam Deus removet Reges, & instituit. Dan. 2. v. 21.
 2. *Ethica*, est Regis humilitas: ut Rex superbus & arrogans instabilitatem & brevitatem Regni sui, non multo post ad aliam gentem transferendi, agnoscens, spiritus suos deponeret; seque Deo vero submitteret; neque cursum victoriarum felicem atque gloriosum, & eminentiam potentia atque dignitatis regia, sibi in solidum adscriberet; uti ex Dan. 4. v. 27. patet.
 1. *Regis erga populum Dei benignitas*, hoc est, ut mitiorem se atque æquorem erga populum Dei in exilio præberet.
 2. *Regnorum terrenorum vilitas*, quod nempe Regna mundana ad regnum Christi Regis Regum comparata, non solum sint mutila, atque manca, sed etiam nihil, imò sive liceat, sive non liceat dicere, plus quam nihil sint. Quia Christi Regnum est Regnum à cælo & cæleste; sed aliorum Regum Regna sunt à terra & terrena. Quæ vel sola consideratio moderationem in animo Nebucadnezaris excitare debuisset.
 3. *Regum & Regnorum mundanorum vanitas*, ut nempe ostenderetur omnibus Regibus & Principibus, quod omnium Regum atque Regnorum eminentia, potentia atque gloria vana sit, imò vanitas vanitatum. Ecclesiast. 1. v. 2. quod sit instar fumi, somnii atque imaginis. Psal. 37. v. 20. imò *πῶς ἔστιν ὡς σύννεφος*. Act. 25. v. 23. confer Job. 20. v. 6, 7, 21, 22.
 3. *Politica*, ea-que rursus ter-gemina.

XVIII.

Circa RELIGIONEM varius fuit Nabuchdonosor, atque instabilis. 1. Namque majorum suorum vestigiis insistentia idola coluit. 2. Sed cum ex interpretatione somnii à Daniele facta verum agnovisset Deum, ejus solius cultor factus est. Daniel. 2. vers. 47, 48. 3. Non multo post in idololatriam relapsus statuam erexit auream, eamque omnibus adorandam proposuit. Daniel. 3. vers. 1. 4. Verum ex miraculo servatorum in camino ardente, trium Danielis sociorum, denuò veritatem agnovit, & publicum de colendo Deo edictum in omnibus Regnis suis promulgari jussit. Daniel. 3. v. 95, 96, 97, 98, 99, 100. 5. Rursus Dei oblitus, ruit in superbiam, & veluti ebrius rerum gestarum magnitudine, gentili more se ipsum admiratur & magnificat, deque magnifica sua regia gloriatur. Dan. 4. v. 27. 6. Ob summam autem hanc in religione levitatem & inconstantiam, fœdamque peccandi libidinem, graviter à Deo castigatus, ad mentem sanam rediit, totoque deinceps vitæ tempore

ferius Dei cultor exstitit, ac sui memor intra limites modestiæ sese continuit. Dan. 4. v. 34.

XIX.

SCHOLAM REGIAM instituit in urbe Babylone, in qua Procerum Iudaicorum forma eleganti & ingenio præstanti excellentes pueri atque adolescentes in lingua Chaldaica, aliisque artibus & disciplinis liberalibus informabantur. Præceptores optimi ac sapientissimi singulari consilio illis præfiebantur, deque rebus omnibus ad vitam victumque necessariis regia munificentia illis abunde prospiciebatur, ut per triennium ita educati & informati coram Rege starent, hoc est, ei in aula ministrarent. Et inter illos erant quatuor præstanti forma ingenioque pueri, à tribu Iuda oriundi; quorum nomina Ebraea hæc erant: Daniel, Chanania, Mischaël & Azaria. Hisce autem 4 pueris jussu Nebucadnezaris Magnus aulae Magister nomina nova, nempe Chaldaica, imposuit: 1. Daniele BELTHSAZAR. 2. Chananiam SADRACH. 3. Mischaëlem MISACH. Et 4. Azariam ABEDNEGO vocavit.

Nomina
horum
4 puero-
rum

Ebraea.

- 1 Daniel, judex Dei fortis, à דן judicavit, & אל Deus fortis.
- 2 Chanania, h. e. quem gratificatus est Iehova, à חן h. e. gratiam fecit, & יה h. e. Iehova, vel Deus.
- 3 Mischaël, qui est Deus fortis, à מיכאël fuit, à quo est מי significans itidem fuit: & אל Deus fortis.
- 4 Azaria, hoc est, adjumentum Dei, vel cui Deus est adjumentum, à עז rad. עז adjuvit, & יה h. e. Deus.

Chaldaea.

- 1 Daniel dictus est בלשצצר Belshazzar, absconditus thesaurus, vel Beli thesaurum recondens, à nomine בל h. e. Belus, & à verbo שצר h. e. recondidit; & à nomine צצר thesaurus.
2. Sadrach, hoc est, inspiratio vel afflatus Regis vel Solis, à verbo שדר h. e. inspiravit, afflavit; & à nomine Rach, quod propriè Chaldaeis significat Regem, deinde Solem, qui est Rex Planetarum. Nam Sol à Chaldaeis pro Rege & pro Deo colebatur.
- 3 Misach, q. d. qui est Schachæ Deæ. Dicitur à dictione מיכא qui est, & שח h. e. Schacha, Dea festiva.
- 4 Abednego, q. d. Servus Negonis. Derivatur à עבד servus, & נגו h. e. splendens ignis, vel idolum ignis.

Axioma I.

Luc. 16. 8. Christus Salvator noster tale Adagium recitat:

Filii hujus seculi sunt prudentiores Filiis lucis, in natione sua.

H. e. Homines profani, & mundani, sunt astutio-

res & ferventiores in rebus hujus Mundi curandis, suisque commodis procurandis, quam pii in rebus Dei tractandis. Exemplum elegans habemus in Nebucadnezare, qui jubens regaliter tractari captivos pueros callidè sua commoda procuravit, ut illorum deinceps opera uteretur.

Axioma II.

Ο Ν Ο Μ Α Θ Ε Σ Ι Α,

Hoc est, *Nominum impositio vel mutatio est signum auctoritatis, superioritatis, atque potestatis.*

Ονομαθε-
σία, h. e.
Nomi-
num
imposi-
tio, est

Θεία, divina. Sic Deus mutavit sive nova imposuit nomina Abraham & Saræ, quæ magna continent mysteria.

Abraham initio dictus fuit ABRAM sine אב h. e. adspiratione, q. d. Pater excelsus vel sublimis, אין הוהר Vater à radice אב pater, & רם h. e. altus, sublimis fuit. Nam Abram initio fuit Pater populi Iudaici, qui erat populus excelsus, vel natio grandis. Deut. 4. v. 7. Unde Dan. 2. v. 45. monti magno comparatur. Deinde mutatum est nomen ejus à Deo, & dictus ABRAHAM, inserta litera ה, quæ desumpta est ex nomine רמון h. e. multitudo; q. d. Pater multarum Gentium. Quia inquit Deus ad illum, cum nomen ejus mutaret, Gen. 17. v. 5. Non vocaberis amplius Abram, sed Abraham. Quia Patrem multarum גוים Gentium, h. e. Iudæorum & Gentium constitui te. Rom. 4. v. 18. Vide Historias nostras Patriarch. Histor. Abrah. §. 1.

Ita Deus mutavit SARÆ nomen. Illa antea dicebatur SARAI, שרי Principissa mea, postea à Deo vocata est שרה h. e. Principissa. Quod autem nomina Abraham atque Saræ unâ litera augentur, ita ut ex utroque fiat nomen יה IAH, quod Deum Dominum significat, eo insinuatur, quod ex semine Abraham atque Saræ tandem nasciturus sit, qui sit Deus Dominus, Luc. 1. v. 16. & Dominus de cælo: 1 Cor. 15. 47. Ita etiam Iacobo Patriarcha Filius Dei novum nomen imposuit. Postquam enim ille cum Filio Dei per integram ferè noctem luctatus, ei prævaluisset, nomen Israël, h. e. victoris nactus est. Gen. 32. v. 28. Sic Christus in N. Testam. Iacobo & Iohanni novum nomen imponit, Boanerges, quod est, Filii tonitruum, Donners-kinder. Marc. 3. v. 17.

R E G V L A.

Quorum opera Deus ad res magnas conficiendas uti decrevit, iis nomina immutare solitus est, tum in V. tum in N. Testamento.

Ita Iacobus & Iohannes novo nomine dicitur Boanerges, h. e. Filius tonitru: quia magna, sublimia, & stupenda divinitatis edicta debebant per Orbem terræ diffundere voce tam sonora, quæ in toto Orbe quasi tonaret. Ut ita vis & efficacia prædicationis ipsorum appellatione tonitru designetur, sicut *Psal.* 29. & 68. efficacia Evangelii metaphorâ tonitru describitur. Addi etiam hæc Ratio appellationis potest: Sicut Tonitru seu vox Domini juxta *Psal.* 29. commovet, concutit, terret: Ita Iacobo & Iohanni impositam esse hanc appellationem. Quia futurum erat, ut præ cæteris acrius & vehementius adversariis Evangelii se opponerent, & illos tonitru suæ prædicationis reprimerent. Ideò enim *Herodes Agrippa Act.* 12. v. 2. gratificaturus Iudæis, ante omnes alios Apostolos Iacobum interfecit. Postea v. demum Petrum comprehendit. Iacobus igitur sine dubio præ reliquis Apostolis vehementiâ suâ Iudæis molestus fuit. Iohannes verò quomodo post obitum reliquorum Apostolorum, portis inferorum eructantibus innumerabiles & prodigiosas hæreses, opposuerit tonitru suæ prædicationis & scriptionis, sonora ejus vox adhuc hodie in Ecclesia tonans testatur.

Ὁνομασία, h. e.
Nominum
impositio, est

- 1 Γαμικὴ, h. e. conjugalis. Sic Adamus Evæ conjugis suæ, pro autoritate, quæ pollet maritus in uxorem, nomen imposuit. Nam Η Ε V Α ἡ ἴδιον idem est ac vita, q. d. Mater omnium viventium, scilicet, hominum; quæ rectè dici potest Matriacha. Quia Deus pro varia sua sapientia & potentia ex una isthac fœmina infinitam hanc omnium hominum multitudinem voluit & valuit producere. *Gen.* 3. vers. 20.
- 2 Πατρικὴ, h. e. paterna. Sic parentes pro autoritate, quam habent in liberos, nomina eis imponunt. Hevæ filium suum primogenitum vocavit CAIN ἡ ἰδιον h. e. possessio, vel possessus. *Gen.* 4. v. 1. & dixit: Acquisivi virum Dominum. Alii dicunt, quòd significet hastam vel lanceam. *Schind. Lex. Ebr.* p. 1603. Secundum filium suum vocavit ἡ ἰδιον h. e. vanitas, quòd Mater ejus necem præflagiret. *Gen.* 4. 2. Sic Lamech filium suum vocavit ἡ ἰδιον Noë. q. d. Consolator. *Gen.* 5. v. 28, 29.
- 3 Βασιλικὴ, h. e. regia. Sic Reges olim Regibus aut Principibus à se devictis nomina mutabant, ut suum in eos jus atque imperium hoc ipso testarentur. Ita Nebucadnezar pueris captivis è stemmate regio oriundis, nempe Danieli ejusque sociis, nomina immutari iussit. *Dan.* 1. v. 7. uti antea diximus. Sic Pharao Neco Rex Ægypti nomen Eliakimi Regis Iudæ, filii Josiæ, mutavit, eumque Iehojakimum vel Iojakimum dici voluit, 2 *Reg.* 23. v. 34. Ita Nebucadnezar ultimo Regi Iudæ Matthatia vel Mathatia nomen mutavit, eumque Zedekiam appellavit. 2 *Reg.* 24. v. 17. Pharao Rex Ægypti (qui Apis vel Serapis & Osiris dictus est; sicut Meinhardus Moltherus in *Chron.* scribit) Iosepho novum nomen imposuit, eumque Zophnath Pahaneach appellavit, quod Occultorum inventorem significat. *Gen.* 41. vers. 45. Ahasuerus conjugem suam Estherem vocavit ἡ ἰδιον hoc est myrtinam. *Esther.* 2. v. 7.

Ἀνθρωπίνη,
h. e. humana.

N O T A.

Ridiculi verò sunt Pontifices Romani, qui pro libitu post acceptam mitram Pontificalem nomina sua mutant.

S E C T I O II.

De Nebucadnezaris natura, ingenio, moribus atque virtutibus.

X X.

In magnis viris mixtura virtutum atque vitio-

rum plerumque esse solet. Nam scitum est illud *Platonis* dictum: αἱ μεγάλα φύσει μεγάλα ἐνφέρουσι κακία, hoc est, Heroica natura ut magnis virtutibus inclarescent: ita non levioribus vitiis sunt obnoxii. Et sicut in Ægypto nascuntur optima simul remedia, ac nocentissima venena: ita & magna bona, & magna mala Reipubl. à magnis istis viris impendent. Vnde rectè *Strigel. in Comment. in lib. 1. Tusculan.* scribit: Heroici viri ferè omnes insigni probro à Diabolo deformantur. Exemplum illustre habet.

habemus in *Nebucadnezare*, tūm magnarum virtutum, quibus ornatus; tūm magnorum vitiorum, quibus deformatus fuit.

VIRTUTES ejus quod attinet, multæ & magnæ in eo fuerunt.

XXI.

I. FORTITUDO ADMIRANDA. Nam fuit alter *Hercules*, imò *Hercule major*. Quia fortitudine rerumque gestarum magnitudine longissimè eum superavit; uti *Iosephus lib. 10. Antiq. Judaic. c. 11. & lib. 1. contra Appionem, & Strabo lib. 15. Geogr. ex Metasthene* narrant. Nam ad quascunque devenit Gentes, eas vicit, neque ullus Rex ei resistere potuit. Vnde ipse Deus hoc ei cognomen tum imposuit, quòd sit *I. Malleus* suus *conterens*. *Ierem. 51. v. 20.* Item quòd sit *מַלְאֵךְ הַיָּמִין* *ἡ σφύρα πῶς τῆς γῆς*. *Malleus universa terra*, cū hamer der ganzen Welt. Quoniam Deus eo quasi malleo quodam ad conterenda cætera totius Mundi Regna usus fuit. Quomodo etiam olim *Attila* Hunnorum Rex *flagellum Dei*, & *Tamerlanes*, qui *Bajazetem* Turcicum Imp. in cavea ferrea circumduxit, *furor Dei* atque *terror mundi* cognominati fuerunt. *Petr. Gregor. Tholosan. lib. 13. de Republ. c. 12. §. 2.* Et hodiè talis Malleus orbis Christiani Turca existit.

2. Vocatur *LEO ALIS AQVILINIS ORNATUS*. *Dan. 7. v. 4.* Nam sicut Leo est omnium animalium animal generosissimum, animosissimum atque robustissimum: ita quoque Nabuchdonosor omnibus Mundi Regibus sui temporis heroicâ animi magnitudine invictoque robore longè antecelluit. Eodem *Leonis* titulo etiam insignitur *Iesaiâ 5. v. 29. & Ieremia 4. v. 7.* Deinde *Leoni* huic Babylonico à *Daniele c. 7.* *ALÆ AQVILINÆ* tribuuntur propter celerrimam Regnorum acquisitionem atque subjugationem. Quia Nabuchdonosor in dilatando imperio & subjugandis diversis populis atque gentibus adeò alacris atque velox fuit, ut victoriis instar Aquilæ magnæ volantis volârit. Vnde *Ieremias* Propheta *c. 48. v. 40.* de Nabuchdonosore in persona Dei ita loquitur: *Ecce similis A Q V I L Æ involabit*, pandetque alas suas in Moabum. Et *Ezechiel cap. 17. v. 3.* Sic ait Dominus *Iehova*: *A Q V I L Æ* quædam maxima, magna alis, alatissima, plena plumis, cui species artificiosissima, veniens ad Libanum, decerpit summitatem Cedri. Quibus verbis insinuat, quòd Nabuchdonosor Babylone Ierosolymam celerrimè profectus sit, & quasi volârit, & Iechoniam Regem Iudæ penultimum captivum abduxerit; uti ex *2 Reg. 24. & 2 Paral. 36.* patet. Similiter *Habacuc c. 1. v. 7, 8, 9, 10.* de

Militibus & exercitu ejus ita scribit: Ego (inquit Deus) suscitabo Chaldaeos gentem amaram & velocem, ambulantem super latitudinem terræ, ut possideat tabernacula non sua. Horribilis & terribilis est, leviores *Pardis* equi ejus, & velociores *Lupis* vespertinis: Equi ejus volabunt quasi *A Q V I L Æ* festinans ad comedendum. Omnes ad violentiam veniunt, facies eorum ventus urens, & congregabit quasi arenam captivitatem. Et ipse Reges subsannabit, & Principes irridebit, ipse super omnem munitionem ridebit, & comportabit aggerem, & capiet eam.

XXII.

II. SAPIENTIA & CLEMENTIA. Nam inter alias causas etiam ideò Nabuchdonosor *CAPITIA VREO*, *Daniel. 2. v. 38.* comparatur. Sicut enim caput est arx sapientiæ, quippe in qua ingenium, judicium & memoria sedem sibi fixerunt: ita quoque Nabuchdonosor cæteris omnibus Regibus sapientiâ antecelluit. Nam in aula Nabuchdonosoris ingens fuit literarum atque sapientiæ studium. Neminem enim ad ministeria aulica adhibebat, qui liberalibus studiis triennium innutritus non esset. Prudenter namque statuit, sine studio sapientiæ nullam unquam potestatem diuturnam stabilemque esse potuisse, juxta illud Poëtæ effatum:

Vis consilii expers mole ruit suâ.

Neque tantum artium humanarum, sed etiam divinarum sapientia tradita in schola Babylonica fuit, uti ex *Dan. 2. v. 48.* colligitur; ibi namque legimus, quòd Daniel à Nabuchdonosore magnus Magistratus sive Scholarcha super cunctos sapientes Babylonis constitutus sit. Quare ipse *veram* religionem in regno Babylonico plantavit. Et *c. 2. v. 44.* ipse Regi Babylonico disertè vaticinatur de Regno cæli venturo, quod in æternum stabit.

Huc pertinet quod *Iustinus Martyr* in parænesi ad Græcos de Chaldaeis scribit: Consulente quodam Oraculum Ethnicum, quinam unquam existerint verè pii & religiosi homines, tale responsum illud dedit:

*Μέντοι Χαλδαῖοι σέφειν λόγον, ἢ δὲ ἄρ' Εὐραῖοι,
Αὐτογένητον ἀνὰ τὰ σεβάζονται θεὸν ἀγνώως.*

id est:

*Solus Chaldaus sapit, & Indæus Apella:
Per se existentem Regemque Deumque colentes.*

XXIII.

III. EMINENTIA. Vnde *I. CAPUT AVREVM*, *Daniel. 2, 32.* appellatur. Sicut enim caput in corpore humano est summum & honoratissimum membrum, quippe primo & summo loco positum:

litum: ita quoque Nabuchdonosor inter omnes Monarchiæ primæ Monarchas dignissimus & honoratissimus fuit. Huc pertinet insignis locus ex *Iesaiâ* 13. v. 19. in quo Babylon vocatur DECYS REGNORVM, & GLORIA MAJESTATIS CHALDÆORVM. Quo elogio Babylon tempore Nabuchdonosoris insigniri maximè digna fuit.

11. *AQVILA MAGNA* vocatur *Ezech.* 17. v. 3. Ratio appellationis peti potest ex *c.* 39. *Iobi*, in quo Deus v. 30, 31, 32, & 33. ait ad Iobum: Numquid ad præceptum tuum altum petit *Aquila*? & in arduis ponit nidum suum? In petris habitat, & in præruptis silicibus commoratur, atque inaccessis rupibus. Inde contemplatur escam, & de longè oculi ejus prospiciunt. Pulli ejus lambent sanguinem: & ubicunque cadaver fuerit, statim adest. Deus hanc naturam *Aquila* indidit, ut, sicut *Struthio* humi nidulatur, sic *aquila* contrà in excelsis nidum collocet, & altius volet quàm ulla alia avis, fulminis ictum non metuens, & solis fulgorem oculis inconniventibus adspicere valens; unde inter aves primatum obtinet. Sic *aquilæ* naturale est, loca celsa & edita, rimas rupium & petras altas præruptasque petere, & in illis sibi sedem deligere, velut in arcibus & propugnaculis naturâ munitis ac validis. Eadem ex altissima rupe, in qua degit, cibum sibi prospicit. Hoc reverà in ejus natura admirandum est, quomodo præter cætera animantia ita procul prospicere possit: Est enim perspicacissimi visus, sic ut è loco remotissimo sibi escam & cadavera notet ac designet. Persentiscit eminùs, & deprehendit ubi sint occisorum cadavera, eoque conjicit oculos & quàm primùm convolat. *Aquila naturam* imitantur *Monarcha* seu *Reges magni*, spectant & tendunt ad ardua, appetunt sublimia, eminere super alios omnes satagunt, sedes sibi altas firmasque deligunt, & munitissimas reddunt: oculos habent qui procul vident, tam multis hominibus in omnibus partibus regnorum suorum & alienorum existentibus, qui ipsius loco oculorum sunt, qui omnia rimantur, explorant, cognoscunt, & Regibus nota faciunt; sicut etiam ipsis *longa manus* esse dicuntur. Simul appetentissimi sunt majorum opum, ditionum, honorum, ac ubi est, quod in suam potestatem redigere possint, eò potentiam suam convertunt. Vnde etiam proverbio dicitur: *Αἰὲς ἐν νεφέλαις*. *Aquila* in nubi-
bus. *Αἰὲς ἔμελλεν τὰς μύας*. *Aquila* non captat muscas. Ita & *Monarchæ* seu *Reges magni*, quum animo excelsi sint, ad sublimia feruntur, & res humiles despiciunt.

Vnde intelligitur, quòd Nabuchdonosor propter eminentiam rectissimè *Aquila magna* à Propheta comparetur.

XXIV.

IV. POTENTIA. Nam Nabuchdonosor 1. comparatur LEONI. Sicut enim Leo est omnium animalium robustissimum, potentissimum atque terribilissimum: (Est enim Rex animalium. Hinc dicitur *Judic.* 14. v. 18. Quid est fortius Leone? Et *Prov.* 30. v. 30. fortissimum animal est Leo. Nam nullum animalium extimescit: In venationibus quando venatores ipsi insidiantur, nusquam se occultat, neque magno conatu fugit, quòd hoc ipsum turpe ipsi futurum esset; sed gradatim incedit, sæpe etiam consistit, & in conspectum Venatorum sese ad defensionem præparat. Vbi autem virgultum aliquod intercedit, ibi velocissimè currit, ut citius in conspectum Venatorum redeat, ne ex metu sese abscondere videatur.) Ita etiam Nebucadnezar omnibus Regibus terræ potentiâ antecellebat, omnibusque terribilis potentia ejus erat. Ipse namque velut Leo fortis atque generosus nulli cedebat, sed omnes adversus se insurgentes urgebat, premebat, vincebat: uti vel ex solis bellis, quæ contra Regem Ægypti, item contra Regem Tyri & Reges Iuda, gessit, evidenter patet. Vide supra §. 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12.

2. Vocatur *AQVILA MAXIMA*, vel *ILLA MAGNA* *magnarum* alarum, longarum pennarum, plena plumis, & habens varios colores. *Ezechiel.* 17. v. 3. In quo loco pondera verborum diligenter sunt notanda. 1. Vocatur *AQVILA MAXIMA*, vel *AQVILA ILLA MAGNA*. in Ebr. est *חַיָּה גְּדוֹלָה*. Hic *ח* emphaticum superlationem vel amplificationem indicat, h. e. maximam Nabuchdonosoris potentiam insinuat. Ipse namque vocabatur *MAGNVS*: & reverà erat magnus: quia potentissimus totius Orientis Rex fuit, habens sub se multos Reges fiduciariorum, quos vel devicerat, vel adactos terrore sibi subjectos reddiderat. ut patet ex 2 *Reg.* 25. v. 5. & *Jerem.* 52. v. 31, 32. in quibus dicitur, quòd *Evilmerodach Rex Babylonis*, Nabuchdonosoris Magni filius, anno primo Regni sui, bona verba loquutus sit cum *Ioachim* Rege Iuda, & posuerit solium ejus supra solium RELIQUORVM REGVM, QUI ERANT CVM IPSO in Babylone. 2. Vocatur *Aquila magnalis*, propter amplitudinem Regni longè lateque sese extendentis. Vnde *Iesai.* 47. v. 5. Babylon vocatur Regnorum Domina. Et *Jerem.* 27. v. 7, 8. ait Dominus de Nebucadnezare: Servient ei gentes multa & Reges magni. Gens autem & Regnum, quod non servierit ei, & non curvaverit collum sub jugo ejus, Ego Dominus in gladio, peste & fame visitabo illud. 3. Vocatur *Aquila longis pennis*. Luth.

mit langen fittigen / propter exercitus copiosissimos, qui longos ordines habebant, & velocissimi erant, atque ad nutum sui Imperatoris dicto citius convolabant, latusque sui Regis claudebant, vestiebant atque ornabant. Sicut simili metaphorâ Duces belli Regis Ægypti, item Antiochi Epiphanis Regis Syriæ, dicuntur **B R A C H I A** *Daniel. cap. 11. v. 22. & 31. 4.* Dicitur *Aquila* illa esse *plena plumis*, propter immensas opes, quas Nebucadnezar possidebat. Vnde caput aureum, *Daniel. 2. & Babylon, Iesai. 13. v. 17.* *Babylon* aurea appellatur. 5. Dicitur *Aquila* illa *variegata*, h. e. variis coloribus ornata, propter varietatem populorum atque gentium ei servientium, vel quia exercitus ejus ex variis nationibus & gentibus ei servientibus collectus erat: unde Majestas ejus regia, non secus atque vestis phrygionica variis coloribus artificiosè elaborata, mirificè elucebat atque nitebat.

3. Vocatur מלך מלכים **R E X R E G V M**. *Dan. 2. v. 37.* Quia Deus promisit se omnia ei in manus daturum. Verba Danielis hæc sunt: Tu es Rex Regum, & Deus Cœli regnum, & facultates, & potentiam, & gloriam dedit tibi: & omnia, in quibus habitant filii hominum, & bestiae agri, volucres quoque cœli dedit in manu tua, & sub ditione tua universa constituit. Et *Ierem. 27. vers. 6, 7, 8.* inquit Deus ipse: Ego dedi omnes terras istas in manu Nabuchdonosoris Regis Babylonis servi mei: insuper & bestias agri dedi ei, ut serviant illi. Et servient ei *omnes gentes*, & *filio ejus*, & *filio filii ejus*, donec veniat tempus terræ ejus, & ipsius; & servient ei gentes multæ & Reges magni. Gens autem & Regnum, quod non servierit Nabuchdonosori Regi Babylonis, & quicumque non dederit collum suum sub jugo Regis Babylonis, visitabo super gentem illam, ait Dominus. Et rursus *c. 4. v. 19.* ait Daniel: Tu Rex magnificatus es, & invaluisti, & magnitudo tua crevit, & pervenit usque ad cœlum, & potestas tua in terminos universæ terræ.

D V B I V M.

At non videtur veritati consentaneum, quod Daniel c. 2. v. 37, 38. ait: quod universa, quæ homines & bestiae inhabitabant, Nabuchdonosoris imperio fuerint subiecta. item: quod c. 4. v. 19. ait, potestatem ipsius in terminos universæ terræ pervenisse. Nam constat, non totam Europam, nec Indiam, & alias complures provincias & gentes, imperio Nabuchdonosori subiectas fuisse.

Resp. Oecumenica potestas, simpliciter & pro-

prie loquendo, nulli unquam Regum terrenorum sub cœlo tributa fuit. Quia hoc privilegium soli Christo competit, qui est Rex Regum & Dominus dominantium. 1 Tim. 6. v. 15. Apoc. cap. 17. v. 14. c. 19. v. 16. & Dominus exercituum. Psalm. 24. vers. 10. Quia dominatur à flumine usque ad fines terræ. Psalm. 72. Zach. 9. & in medio inimicorum. Psalm. 110.

Verum quando oecumenica potestas Nabuchdonosori aliisque Regibus terrenis in scripturis divinis tribuitur, tum loquutiones illa intelligendæ sunt, vel hyperbolicè, vel synecdochicè.

HYPERBOLICE, quando rei veritas exceditur, h. e. quando vel Reges se ipsos regnorumve suorum magnitudinem nimium extollere volentes, sese Reges Regum, aut Dominos universæ terræ vocant, aut à subditis ita vocantur: Quæ loquutiones *δοξασκῶς* sive secundum communem vulgi opinionem ita accipiuntur. Sicut etiam *Ananias* Pseudopropheta vocatur simpliciter Propheta. *Ierem. 28. v. 1.* Quia vulgi existimatione & appellatione Propheta erat. Sic hyperbolica erat vanitas Darii Persarum Regis, qui sese Regem Regum nominabat, & Alexandrum Magnum famulum suum. Vide *lib. 2. Suppl. ad Curt.* Sic quoque vanissimus & superbissimus est *titulus*, quo *Turcicus Imperator* omnium Imperatorum ter maximum se appellat. Vide *Bodin. lib. 1. Polit. c. 9. p. 230.* Quæ appellatio ab Imperatoribus Constantinopolitanis unâ cum imperio translata videtur. Nam illorum stemmata quadruplici B constant: quibus hæc verba significantur. *Βασιλεὺς Βασιλέων, Βασιλεύων Βασιλευσίων.* h. e. Rex Regum, Reges Regens.

SYNECDOCHICE Reges Regum dicuntur in sacris Reges Chaldaeorum, sive Assyriorum, & postea Persarum. Sic Nabuchdonosor à Daniele *c. 2. v. 37.* מלך מלכים Rex regum appellatur, cui Deus promittit, se omnia in manus daturum. Sic etiam *Artaxerxes Persarum Rex*, Rex Regum appellatur. *Esdr. 7. v. 12.* h. e. maximus Regum, cui alii Reges serviunt & parent; sicut *Ieremias c. 25. v. 15.* & seqq. prædixerat, fore ut *Babyloniis* servitutem exigeret non tantum à Iudæis, sed etiam à Gentibus Regibusque magnis. Confer *Ezech. 29. v. 19.* Vbi hæc regula Theologica est notanda: *Idiotismus scriptura est, quo excellentes in re aliqua, duplicatione vocantur.* Sic *Genes. 9. v. 25.* *Canaan* vocatur servus servorum, h. e. vilissimus & abjectissimus. Et *Exod. 26. Summum Sacrum*, sanctum sanctorum, h. e. sanctissimum nuncupatur. Ita quoque *Monarchæ* excellentes, alios Reges sub se habentes, Reges Regum nuncupantur loquutione synecdochicâ. Ita etiam synecdochicè intelligendum, quando 2 *Pa-*
ral.

ral. cap. 36. de *Cyro Rege Persarum* dicitur, quòd Dominus Deus illi omnia regna terræ dederit. Et *Luc. 2. v. 1.* Exiit decretum à *Cæsare Augusto*, ut censeretur *ἡ οὐκ ἐκείνη*, h. e. totus orbis, h. e. maxima pars orbis. Quia Romani non universum Orbem, sed potissimam ejus partem subegerunt.

XXV.

V. BENEFICENTIA. Nam 1. idèò *Nabuchodonosor* CAPITI comparatur, & CAPUT AVERVM vocatur: *Dan. c. 2. v. 3.* Vt enim ex capite motus & sensus per organa convenientia in membra corporis influit: sic à Magistratu varia omnino beneficia ad subditos promanant. Huc referri potest locus pulcherrimus ex *Plutarcho*, in quo *Rempubl. comparat Corpori*, in *lib. de doctr. princip. ad Trajanum*: Caput omnium (inquit) est princeps, penes quem Imperii summa est: Oculi quibus videmus, sunt viri boni in Republica, quorum ductum sequimur. Aures, quæ audiunt quæ dicimus, sunt subditi, qui Imperata faciunt. Lingua, quâ loquimur, sunt eruditione præstantes viri, ex quibus Leges & disciplinas audimus. Capilli de capite penduli, sunt injuriâ affecti, qui opem Regis implorant. Manus & Brachia sunt Equites & Nobiles, qui hostem reprimunt. Pedes, qui omnia sustinent, sunt agricolæ, qui victum omnibus ordinibus subministrant. Ossa dura, quæ fragilem carnem fulciunt, sunt viri sapientes, qui onus Reipubl. sustinent. Corda, quæ palam non videmus, sunt familiares intimi, qui in arcano consilium dant Senatu. Denique Collum, quo corpus capiti cohæret, est amor Regis & Regni, ex quibus constat civitas.

2. *Dan. c. 4. v. 8. seqq.* *Nabuchodonosor* vocatur ARBOR excelsa & roborata, cujus altitudo cœlum contingebat, & cujus aspectus in universam terram: Rami (Folia, habet versio vulgata) ejus pulcherrimi & fructus ejus copiosus, & in qua cibus pro omnibus, sub qua habitabant bestia agri, & in cujus ramis confidebant volucres cœli. Hac pulcherrima imagine beneficia Nabuchodonosoris in subditos collata graphicè depinguntur. Sicut enim arbor illa quam Nabuchodonosor in visione videbat, erat excelsa & robusta, & frondes suas longè latèque diffundebat, umbramque amœnissimam de se spargebat, in quâ animantia terræ & volucres cœli quiescebant, deque fructibus ejus comedebant: Ita quoque subditi Nabuchodonosoris, sub tutela & protectione ejus, velut sub umbra in pace & quiete cohabitare, victum sibi quærere, & quilibet demando sibi munere defungi poterat.

V s v s.

Arbor excelsa, robusta & fructuosa est elegans imago boni Magistratus.

Comparatio talis institui potest. Bonus Magistratus Arbori excelsa robusta atque fructuosa est similis.

1. Propter validam atque excelsam P O T E S T A T E M. Sicut enim arbor magna atque excelsa est robusta, & impetum ventorum sustinere potest: Ita quoque Magistratus legibus sit armatus & armis decoratus. h. e. robore & potentia munitus; ut citra impedimentum officio suo ritè defungi possit, & potentiores, si quando opus est, in ordinem cogere. Huc respexit *Iustinianus Imperator* in principio suarum Institutionum juris. ubi sic orditur: Imperatoriam majestatem non solum armis decoratam, sed etiam legibus oportere esse armatam, ut utrumque tempus, & bellorum & pacis, rectè possit gubernari, & princeps Romanus non solum in hostilibus præliis victor existat, sed etiam per legitimos tramites calumniantium calamitates expellat.

Sic *Julius Cæsar* in heroicis *Gabrielis Simeonis* Symbolis depingitur, stans super globum mundi, sinistra tenens librum, dextra gladium; cum hac inscriptione: EX V T R O Q V E C Æ S A R. Quæ pictura demonstratur, his duobus, literis videlicet & armis, Cæsarem Imperium acquisivisse, acquisitionemque conservasse.

11. Propter auctoritatem & dignitatem. Sicut arbor foliis atque ramis pulchrè est ornata; & eò est amœnior acceptiorque, & plures ad se allicit, quò pulchriores sunt rami ejus: Ita quoque magistratus, quanto major ejus est auctoritas, tanto majore reverentiâ & obedientiâ omnes eum honorant. Per F O L I A & R A M O S arboris decoros adumbratur ille decor & ornatus, qui conspicitur in Regis veste gloriosa, & throno, & in aulicis, scutatis, hastatis, satellitibus ac stipatoribus corporis. Quæ omnia Regi auctoritatem conciliant, sicut dicitur *Prov. 14. v. 28.* In multitudine populi decor (vel magnificentia) Regis est: at in paucitate plebis contritio est. *Luth. Wo ein König viel volkes hat / das ist seine herrligkeit; wo aber wenig volkes ist / das macht einen Herrn blöde.*

111. Propter H U M A N I T A T E M atque A F F A B I L I T A T E M. Sicut ad Arborem in medio terræ stantem, undique aditus sive accessus est apertus: ita quoque ad magistratum aditus non sit difficilis, sed facilis; & quidem omnibus subditis ex æquo, præsertim autem pauperibus atque afflictis.

Talis affabilitas est virtus maxima in Principe, inquit *Plinius in Panegy. Trajan.* Hinc inter epitheta & laudes boni Principis à *Iulio Polluce Imperatori Commodo* præscriptas, etiam hæc habentur, quod sit *δυσπρόσιτος, δύντδουκλ, μελίχ, πρῶτος*, h. e. facilis accessu, facile salutans, facile admittens interpellantes & supplicantes, blandus & lenis. Talis erat *Iosephus, Ægypti Prorex*. Hic namque amicè ac blandè alloquebatur fratres suos, à quibus nondum agnoscebatur. *Genes. 43. v. 26.* Et *Thecuitis* ad Regem *Davidem* dicit *2 Sam. c. 14. vers. 17.* Sicut Angelus Domini: sic est Dominus meus Rex, ut audiat bonum & malum. h. e. ut Angeli facies est amica & gratia: sic tu quoque, ô Rex, aspectu alloquio es facilis & suavis. Perpetuâ memoriâ digna vox est *Ferdinandi I, Imperatoris*, quam sæpe ad aulicos suos nobiles, pauperes cum supplicationibus suis repellentes, proferre solitus fuit: *Werden wir die armen nicht hören / so wird Gott uns auch nicht hören.* Contrâ autem inter Tyranni vituperia refertur, quod sit *δυσπρόσιτος, δυσπρόσιτος, δύντδουκλ*, h. e. difficilis aditu, ferox in accessu, parum salutans, paucos audiens. Ita *Plutarchus* scribit de *Demetrio Rege*, ipsum fuisse *δυσόμιλον, καὶ δυσπρόσιτον, ὃς ἢ ἐπαρείχετο καὶ ἐνὶ τῇ ἐνδοχῇ, ἢ χαλεπὸς καὶ τραχὺς ἢ ἐντυγχάνειν*. Cum enim in via aliquando magnam copiam libellorum supplicum hilari vultu à suis subditis accepisset; & hi optimâ spe lati, certam sibi opem à Regis clementia promittentes, sequerentur: Rex transiens flumen Axiu, cum ad medium pontem venisset, omnes supplicationes non lectas in flumen effudit, & supplices à suo comitatu veluti muscas depelli iussit.

IV. Propter FRUCTUOSITATEM. Sicut Arbor bona est *δυνατὴ καὶ πολὺδυνατὴ*. Ita quoque Magistratus copiosis fructibus sit fecundus, & tueatur subditos, ut in pace cohabitare & pane suo vesci queant. Et sicut Arbores fructibus gravidæ inclinant ramos, & demittunt se & offerunt carpi: ita quoque magistratus vera virtute uber, & benevolus & beneficus ultrò est erga subditos suos, & invitat ad fruendum. Nam vocatur *Pater patria*, ob paternum, quem erga subditos gerere debet, affectum. Quia non potest Princeps melius sibi devincire subditorum animos, quàm amore & benevolentia, juxta illud: *Ut ameris, amabilis esto.* Diligi Princeps, nisi ipse diligat, non potest, inquit *Plin. in panegy. Trajan.* Benevolentia enim populi est tutissimum Principis munimentum: sicut *Eberhardus Dux Württembergicus*, cum alius Princeps de vini copia, alius de vi argenti maxima gloriaretur, beatum se hoc nomine prædicabat, quod tutus

in gremio cujusvis subditorum suorum dormire posset. Bonus Magistratus civibus est carus: Tyrannus omnibus exosus. Nam illo in publicum procedente, tanquam ad clarum & beneficium sidus certatim advolant: Hoc verò conspecto, tanquam malum aliquod seu noxium animal è cubili profiliret, omnes defugiunt: Sicut præclare loquitur *Seneca l. 1. de Clement. c. 3.*

V. Propter VMBRÆ AMOENITATEM. Sicut Arbor viridis & frondosa umbraculum præbet bestiis ad eam confugientibus: ita quoque Magistratus umbrâ alarum debet subditos tegere & fovere, & imbecilliores adversus potentiores protegere, & solis torrentis & adurentis æstus, h. e. vim injustam, & hostilem oppressionem à subditis arcere. Quando hoc fit, tum magistratus est arbor umbrosa, sub qua subditi suaviter quiescere possunt. In summa: Magistratui curæ sit, ut *Respubl.* floreat interius, & tuta sit exterius, h. e. ut subditi inter se vivant piè, justè, pacificè, & ab aliorum injuriis atque oppressionibus securè.

VI. Propter HABITATIONIS COMMODITATEM. Sicut aves cœli in ramis Arboris altæ atque roboratæ nidulantur: ita quoque subditi sub protectione magistratus pii securè & pacatè vivunt; vel, ut *1 Reg. 4. v. 25.* & *Michea 4. v. 4.* dicitur, confidenter unusquisque habitat sub vite sua & sub ficu sua.

Parænesis ad Magistratus.

Quare sedulo in id incumbant Reges atque Principes, qui à Deo in statu magistratus supereminenti constituti sunt, ut sint arbores frondosæ atque frugifera, h. e. ut sint erga subditos benevoli, benefici, humani & affabiles, non suum, sed publica imperii & subditorum commoda quærentes. juxta symbolum optimi cujusdam Imperatoris: *Aliis inserviendo consumor.* Contra mali Principes, & Tyranni sunt instar *ramni*. De quo elegans *Apologus* exstat *Iudic. 9. 14, 15.* Quem cum arbores reliquæ in Regem elegissent;

*Elatu ille regio fastu ac tumens,
Si Rex, ait, sum vester, ad me accedite
Omnes, & umbra sub mea confidite.
Ni id feceritis, rapidus ignis nemini
Parsurus ex me erumpat, atque ipsas quoque
Excelsiores hauriat Libani cedros.*

Comparantur autem Tyranni RHAMNIS triplici potissimum de causa.

I. Propter ASPERITATEM. Sicut Rhamnus est spinæ genus fruticosius & asperius, ramos spargens, non rectis aculeis, ut cæteræ, sed uncis; ideoque impunè à nemine contrèctari potest; & tamen

super

super alias arbores dominium sibi arrogat: ita etiam Tyranni sunt insolentes, insipientes, asperi & ad imperium prorsus inepti, & nihilominus tamen illud affectant. Exemplum elegans in Amazia Rege Iuda. 2 Reg. 14. v. 9.

11. *Propter SPECIOSITATEM.* Sicut Rhamnus est spinæ genus candidius & de umbra sua gloriatur, cum tamen parum umbræ habeat; & si quis sub eo umbram captaret, non sine vulnerum doloribus inde recederet: ita etiam Tyranni (uti exemplum Neronis ostendit) initio sunt boni, mellita verba proferunt, subditisque magnam umbram, h. e. amicam pacem promittunt, donec omnia ad nutum eorum fluunt, sed quod promissere, non servant, neque servare queunt. Quia non fert eorum natura depravata bene agere.

111. *Propter TYRANNICAM CRVDELITATEM.* Sicut Rhamnus est insolens, & iratus, ignem flammamque minatur, etiam excelsis Libani cedris: ita etiam sunt Tyranni ingeniati: si modicum illis resistas, illico ex illis ignis erumpit, h. e. protinus ad vindictam accincti sunt, & contemni se putant, si ad nutum voluntatemque eorum te semper haud componas; exercent vindictam, non tantum adversus plebeios, sed etiam adversus excelsas Libani Cedros, h. e. adversus optimates terræ.

At talem à nobis, Deus ah! avertito pestem.

Paranesis ad Subditos.

Subditi quoque sint moniti, ut magistratus suos, à quibus fructus, h. e. victum & amictum, umbram & habitationem, h. e. tranquillam & securam vitam habent, decenter honorent. Honorent, inquam, eos 1. *CORDE*, eos tanquam Deos reverendo, iisque obediendo. 1. *Petr. 2. v. 13. ὑποτάγητε*, subditi estote cuivis humanæ creaturæ (h. e. omni magistratui) *PROPTER DOMINVM*. (quem omnes timere debent.) 2. *ORE*, pro illis orando. sicut D. Paulus 1. *Tim. 2. vers. 2.* præcipit: & addit hanc prægnantem causam finalem, ut nempe placidam & tranquillam vitam degamus, cum omni pietate & honestate. Similiter ipse Deus per Ieremiam Prophetam Iudæos monet, ut pro Nebucadnezare ejusque Babylone orent, quando inquit 1. *29. v. 7.* Quærite pacem civitatis, ad quam transmigra- re vos feci, & orate pro eo ad Dominum. Quia in pace illius erit pax vobis. Hæc enim dicit Dominus exercituum, Deus Israël. Quare merito celebratur, & subditis inculcatur dictum D. *Bugen- hagi Pomerani*: Si tam prompti essemus ad preces pro magistratibus fundendas, quàm parati sumus ad detrahendum ac maledicendum ipsis, næ res no-

stræ melius haberent. 3. *OPERE*, rivulos suos foras derivando. h. e. tributum & vectigal magistratui solvendo, ut arbor hæc excelsa atque frondosa, de qua omnia animantia terræ cibum capiunt, conservari possit. *Rom. 13. vers. 7. Ælian. lib. 9. variar. histor. de Themistocle Atheniensium Principe scribit*: dicere illum fuisse solitum, se quidem de subditis suis optimè meritum, sed nullam ob id gratiam reportasse; Ideoque *platano* se similem dictabat, ad quam decurrerent, quos infestaret imber, à quibus, reddita serenitate, velleretur. Sed malè. Quia

Arbor honoretur, cujus nos umbra tuetur.

Moveant subditos almæ commoda pacis, quæ illis per magistratum suum procurantur. De quibus pulchellum & venustum Epigramma *Mantuan*, quod exstat *lib. 3. Sylvar. eleg. 6. v. 25.* observandum est:

*Pax Cererem campis, & mitem collibus uvam
Reddit, & armoso dividit arva bove.
Gramina pace virent, per pingua pascua latum
Luxuriat multâ fertilitate pecus.
Pax vehit Eoas peregrina per aquora merces,
Et steriles Ponti non sinit esse vias.
Pax hilares mensas facit, & convivias passim,
Et recreat molli tristia corda mero.*

XXVI.

VI. *MAGNIFICENTIA Nebucadnezaris* apparet

Primo: Ex SCHOLÆ Babylonica FVNDATIONE, in qua Procerum Iudaicorum filii informabantur, illisque Professores & Præceptores sapientissimi præficiabantur, quibus ex regia magnificentia sufficientissima salaria tribuit. Vnde patet, quanto opere illi scholæ & scholastica juventutis institutio curæ cordique fuerit. Nam & ipse examini alumnorum suorum interfuit, imò præfuit. Quia cum adolescentibus illis est colloquutus, inque eorum profectum inquisivit. *Daniel. 1. v. 18, 19.*

Paranesis ad Principes.

Dignum hoc est Nebucadnezar exemplum, quod omnes Principes imitentur. Nam *ad Officium Principum non secundarium* (ut quidam Pseudo-politici somniant) *sed primum pertinet, scholas bene fundare & laudabiliter conservare.* Nam scholæ sunt semina Ecclesiæ & Reipublicæ. Sicut autem hortus, optimè licet cultus, & feracissimis arboribus uberrimè confusus, ætatem ac perennitatem obtinere nequit, nisi in seminariis, quæ ita vocant, ac plantariis, tenellæ educuntur ac formentur arbores, quæ in locum vetustate marcidæ-

rum ac emortuarum olim succedant : ita status Ecclesiasticus & Politicus , diu salvus & incolumis conservari nequit , nisi in scholis formentur & educantur , qui aliis , tum Ecclesiæ Ministris , tum Viris Politicis morte abreptis surrogentur. Ament igitur pii Reges & Principes literas & viros literatos. *Nulla enim major aut solidior hisce in terris gloria paratur , quam studiis pietatis & artium liberalium , quibus Dei præpotentis gloria illustratur & salus subditorum promovetur.*

Alexander M. tanti fecit bonarum & laudatissimarum disciplinarum studium , ut apertè pronunciare ausus sit , se malle doctrinâ anteire alios , quàm opibus & dignitate. *Briffon. lib. 3. c. 3.*

Athenaus lib. 9. de ipso scribit , quòd Aristoteli Præceptoris suo pro libris de historia animalium dederit 800 talenta , quæ ad nostram monetam computata coronatos Gallicos , quorum quilibet 50 grossis Misnicis æstimatur , 480000 faciunt.

Julius Cæsar ex Ægypto insignes Mathematicos in Italiam adduxit. *Augustus Octavianus* Cæsar , hujus successor , juventuti Præceptores optimos constituit. De *Nerva* & *Trojano* idem refert *Dion.* *Hadrianus* etiam scholas & Bibliothecas plurimas instituit. Quos tamen omnes in eadem causa superavit *Constantinus M.* ut refert *Nicephorus lib. 10. cap. 52. & lib. 14. cap. 3.* *Theodosius M.* Imperator , cum *Arsenio* viro doctissimo filios suos in disciplinam tradidisset , sempiternâ memoriâ dignum , & verè Imperiale verbum proloquutus est : *Si tales se præbaturi essent , ut mores vitamque suam ad disciplinam & leges Dei componerent , propensum se fore , ut eis imperium in manus tradat , ad civium & subditorum utilitatem accommodatum : sin minus , conducibilius esse , ut sic privati vitam agerent , quam doctrina nulla cum periculo imperarent.* *Nicephor. Callisthen. Ecclesiast. hist. lib. 12. c. 23.*

Sigismundus Imp. cum à Principibus qui literas oderant , reprehenderetur , quòd homines obscuro genere natos ob literarum studia foveret ; *Quidni* , inquit , *amem eos , quos natura cæteris antecellere voluit ?* Alii plurimum tribuunt generis nobilitati : at Cæsar prudentissimus intellexit , in eruditis esse quiddam stemmatis præstantius : illi habent ædium parietes clypeis & imaginibus depictos , hi animum optimis disciplinis exornatum. Porro ut natura animus præstantior est corpore : ita ornamenta ingenii longe pulchriora sunt externis bonis. *Iacob. Spigel. in Æneam Sylvium.*

Ptolemaus Philadelphi Rex Ægypti incredibilem pecuniæ vim in conquirendis undique libris & hominibus eruditis impendit , & quam multis mu-

neribus 70 seniores , qui Biblia Ebræa in Græcum sermonem ad ipsius postulationem transtulerunt , nec non Pontificem Ierosolymitanum , affecit : ut *Iosephus lib. 12. Antiq. Iudaic. c. 2. Clemens Alex. lib. 1. Strom. Euseb. lib. 5. Hist. Eccl. cap. 8. Nicephor. lib. 4. c. 14. & alii* annotarunt.

Leo Imperator cum Eulogium ad aperiendam in urbe scholam stipendio liberaliori invitasset , & propterea à Satellitibus reprehenderetur , respondit : *Εἴτε ἤναιτο ἐπὶ τῷ ἐμῷ χρόνῳ , ὥστε τὰ τῶν σπουδαίων εἰς διδασκαλίαν παρέχον !* Vtinam meis temporibus ea , quæ militibus dantur , Doctoribus numerari deberent !

Carolus IV. Rom. Imp. in scholam Pragensensem aliquando ingressus , cum disputantes Philosophos per 4 horas audivisset , & purpurati cœnæ tempus adesse dicerent , respondit : Mihi tempus est minime : nam cœna mea hæc est. *Crantzius lib. 10. Vandalia. Alphonsus Aragonum Rex* sæpissimè lectionibus Professorum interfuit , ut testatur *Panormitan. lib. 1. de rebus gestis ipsius.*

Ludovicus XII. Gallorum Rex potentissimus , *Ticini Iasonis* Icti auditorium ingressus , atque studiosis immixtus confedit , & docentem Iasonem per horam audivit : Post lectionem verò sibi à latere comitem Iasonem esse voluit , tecto capite , quem togâ aureâ donavit.

Franciscus I. Rex Gallia magnâ cum laude idem fecit : Quo nemo suo seculo artes liberales omnes vehementius amavit aut liberalius prosequutus est , & prandens atque cœnans semper loquebatur de literis : sicut scribit *Sleidan. lib. 19.*

Coronidis loco subjungam *Carolus Magnum* , Imp. illum laudatissimum , qui agmen claudet. Ille magno cum sui seculi hominum totiusque posteritatis emolumento scholas publicas , officinas omnis eruditionis , pietatis , ac doctrinæ aperuit , *Parisiis* , *Bononiæ* , & *Ticini* : atque annonam & stipendia è fisco Professoribus dedit , iisque Procerum pauperumque liberos commisit ; & quidem *Parisiensem* scholam *Carolus M.* tantâ proventuum & possessionum amplitudine locupletavit , quantam vix omnes *Galliæ* & *Germaniæ* , quæ inde postea natæ sunt , *Academiæ* possent æquare. *Curio 2. Chronolog.* Ejus igitur auspiciis felicibus factum est , ut *Italia* , *Gallia* , *Germaniaque* terrarum magistra venerabilis , *Musa cœlestis* , & *Camœna* legatorum (ut de *Carthagine* refert *Suidas*) appellari possit.

Reversus *Carolus* ab expeditione bellica in *Galliam* , pueros sui profectus specimen , epistolis , versibus , carminibus , orationibus panegyricis aliisque scriptis , exhibere jussit. Vbi cum tenuiores pro-

pter

pter spem profecisse, nobiles cultum animi neglexisse deprehendisset; illis ad dexteram segregatis: Vos quidem maxime virtute estote, inquit, filii piissimi, qui vestro officio gnaviter defuncti estis: vestra erunt sacerdotia locupletissima, & Pontificatus maximi; ego vos in aulam adsciscam, ex vobis Senatores cooptabo, vos in album prætorum & patrum curiæ adlegam. Deinde ad nobilium liberos, quos à læva collocarat, vultu irato nihil dissimulans, ait: Vos comatuli & delicatuli, freti opibus & splendore parentum, nostram Majestatem spreveritis; vitia, otia, luxum & inertiam bonis literis & virtuti, contempto decreto nostro, prætulistis. Deum verò immortalem testor, nihil penitus commodi honorisque à me ad vos perventurum: quin imò edam in vos exempla, nisi resipueritis, & negligentiam diligentiam expiaveritis. *Aventinus.*

Hæc exempla pii Reges & Principes semper ob oculos sibi ponant, in quæ intueantur, & cogitent, viros doctos & sapientes, sibi non tantum utiles, quos consiliis suis & deliberationibus adhibeant, sed etiam necessarios esse, quippe quorum operâ carere non possint. Sicut enim *vitis*, tametsi Arbor est omnium nobilissima, tamen arundinum, vallo- rum, arborumve infrugiferarum eget sustentaculis: ita potentes eruditorum, alias despectorum, operâ.

XXVII.

Deinde MAGNIFICENTIA *Nebucadnezaris* apparet ex VRBIS *Babylonis* EXORNATIONE & amplificatione. Nam *Ioseph. l. 1. contra Ap- pion. ex Beroso* commemorat, Nabuchdonosorem M. audita Patris Nabulassar's morte, cum ex Ægypto & Phœnicia, quò ad compescendos motus à Patre missus fuerat, unâ cum populo Iudaico captivo Babylonem reversus, & imperio potitus esset, sex aliis Babylonem muris circumdedit. Præterea Babylon ab utraque parte Orientem & Occidentem versus, *Regias* habuit duas, à Semiramide ædificatas, tanquam urbis propugnacula magnâ curâ constructa. De quibus in vita Semiramidis §. 14. diximus. Hisce addidisse Nabuchdonosorem, *Iosephus* scribit, & tertiam *Regiam*, multò ampliorem splendidioremque; cuius ornatum, & magnificentiam, dicit, nimis longum fore, si exsequeretur. Hoc solummodò refert, hanc adeò superbam & supra fidem magnificam structuram, quindecim dierum spacio absolutam fuisse. Quod si verum est, liquet, ingentem hominum multitudinem ad eam ædificandam adhibitam fuisse. Excitasse quoque in ea lapideas moles, montibus aspectu persimiles, omnisque generis arboribus conlitas. Hinc Nebucadnezar cum

Babylonem adeò superbè & magnificè à se conditam intueretur, ingenti perfusus lætitiâ, in hanc vocem superbam prorupit: *Hæc est Babylon, civitas illa magna, quam ego ædificavi, in domum Regni, in robore fortitudinis MEÆ, & in gloria decoris MEI. Daniel. 4. v. 27.*

DVBIUM.

At h. l. *Dubium* non leve sese offert de vero *Babylonis conditore.*

I. *Moses, Gen. 10. v. 10.* scribit, *Nimrodum* primum fuisse *Babylonis conditorem.* Quoniam, inquit, initium regni ejus fuit Babel. Idem confirmat *Paulus Orosius, lib. 2. c. 6.*

II. *Alexander Polyhistor, apud Euseb. l. 9. de præparat. Evang. c. ult.* testimonio *Eupolemi* confirmat, Babylonem post diluvium à Gigantibus ædificatam fuisse.

III. Communis Græcorum & Latinorum est sententia, Babylonem à *Semiramide* esse ædificatam. In ea sententia sunt *Herodotus lib. 1. Diodor. Sicul. l. 3. Strabo lib. 16. Pomponius Mela lib. 1. c. 11. Iustinus lib. 1. & D. Hieronymus*, qui super caput secundum *Hosæ* ad hoc citat versus illos *Ovidii ex lib. 4. Metamorph.*

Vbi dicitur altam

Coctilibus muris cinxisse Semiramis urbem.

IV. *Daniel Propheta c. 4. v. 27.* introducit Regem Nabuchdonosorem gloriantem, seque superbè jactantem, quòd ipse Babylonem ædificasset. *Hæc, inquit Nabuchdonosor, est Babylon civitas illa magna, quam ego ædificavi, &c.*

Resp. Verum hæc diversæ & *φασσόμεναι* pugnantes sententiæ facile ad concordiam hoc modo revocari possunt, si dicamus, quòd *Babylon* tripliciter consideretur:

1. *Ratione INCHOATIONIS.* Sic dicimus, quòd urbs *Babylon* & turris ejus à *Nimrodo* sit inchoata vel ædificari coepta; uti ex *Gen. 10.* patet, & *Iosephus lib. 1. Antiquit.* idem confirmat. Neque huic contraria est *Eupolemi* sententia, qui apud *Eusebium* inquit, *Babylonis conditores* post diluvium fuisse *Gigantes.* Nam *Nimrod* fuit unus de illis Gigantibus, & quidem Princeps eorum. Vnde *נבוכדנאסר* potens, vel juxta *LXX.* Interpp. *fortis Gigas* appellatur.

2. *Ratione CONSUMMATIONIS.* Sic *Semiramis* illam mirificè amplificavit, firmissimè munivit, multisque stupendis operibus exornavit, ideo rectè ac verè eam condidisse dicitur. Vide *Histor. Semiramid. §. 14.*

3. *Ratione REPARATIONIS & AMPLIFICATIONIS.* Sic à Nabuchdonosore est restaurata.

staurata atque reparata. Nam post Semiramidem qui deinde longo ex ordine sequuti sunt Assyriorum Reges, posthabitâ Babylone, urbem Niniven coluerunt, eamque Regiam & caput imperii fecerunt; sicut *Diodor. Sicul. l. 3.* scribit: Et nos antea in Prolegomenis demonstravimus. Hinc factum est, ut Babylon à Regibus derelicta, partim Euphratis eluvionibus, partim hostium incursionibus graviter lebefactata atque disjecta, diu obscura & ignobilis jaceret. Tandem post Niniven à Cyaxare Medorum Rege, Proavo Cyri everfam, Rex Nabuchodonosor Babylone cupiens reducere imperii sedem, eam civitatem de integro restauravit, amplificavit & magnificentissimis operibus exornavit; sicut antea dictum est. Quare Nabuchodonosor jure suo dicere potuit, Babylone à se conditam & ædificatam esse.

XXVIII.

VII. CONFESSIO VERA atque SINCERA. Vbi notandum est quod *Confessio* sit triplex.

1. *Confessio laudis*, est nihil aliud quam gratiarum actio, quâ Deum pro beneficiis in nos collatis, tum generalibus, tum specialibus & singularibus, ex toto corde laudamus & glorificamus. Ita accipitur *Psal. 118. v. 1.* Confitemini Domino, quoniam bonus: quoniam in seculum misericordia ejus.

2. *Confessio fraudis* est, quando peccata nostra vel coram Deo, vel coram Ecclesiæ ministro, vel coram proximo confitemur. Ita accipitur *Psal. 32. v. 6.* Dixi, confitebor adversus me omnem injustitiam meam Domino.

3. *Confessio veritatis* est, quando veritatem cœlestem apertè & intrepidè coram Mundo confitemur. De hac confessione *Christus* loquitur *Matth. 10. v. 32.* Qui me confessus fuerit coram hominibus, illum & Ego confitebor coram Patre meo cœlesti. Item *D. Paulus Rom. 10. v. 10.* Corde creditur ad justitiam; ore sit confessio ad salutem.

Triplitem quoque hanc confessionem Nabuchodonosor edidit, cum vidit tres juvenes, in caminum ardentem suo mandato coniectos, à Deo in eodem salvos & incolumes conservatos. 1. *Confessio laudis*, & 2. *fraudis* continentur *Daniel. 3. v. 95.* Benedictus Deus Sadrach, Mesach & Abednego, qui misit Angelum, & eruit servos suos, qui crediderunt in eum, & mandatum Regis non servaverunt; & tradiderunt corpora sua, ne colerent, & ne adorarent omnem Deum, excepto Deo suo. Hæc sunt verba Regis à Spiritu S. jam illuminati, quibus non tantum horum virorum fidem & constantiam approbat, sed etiam Edictum suum idololatricum dam-

nat. 3. *Confessio veritatis* continetur *ibid. v. 96.* A me ergo positum est hoc decretum, ut omnis populus, tribus & lingua, quæcunque loquuta fuerit blasphemiam contra Deum Sadrach, Mesach & Abednego, dispereat, & domus ejus vastetur. Neque enim est alius Deus, qui possit ita salvare. *Decretum parallelum Regis Darii* continetur *Dan. 6. v. 27.*

Hinc videmus verum esse, quod Salomon ait *Prov. 21. v. 1.* Sicut rivi aquarum; ita cor Regis (est) in manu Domini: quocunque voluerit, inclinabit illud. Nam Nabuchodonosor antea erat furibundus instar Leonis, h. e. veræ religionis & sanctorum Dei virorum persecutor: postea verò factus est mansuetus instar ovis. Quoniam veræ religionis factus est Nutritius atque Defensor. O admirabilem Dei providentiam! Ita autem solet Deus, hominum, adeoque Magnatum consiliis illudendo, ea in contrarium planè finem, præter omnium hominum expectationem, convertere. Festinat Gnomon debilibus fretus libramentis ad horam & momenta sua; quæ si digito movere horologii Magistro visum est, in alteram circuli extremitatem inclinatur.

XXIX.

VIII. ARDENS IN RELIGIONE ZE-LVS, ejusque MODERATIO VERA. Nam 1. Rex & Monarcha Nabuchodonosor, conversus ad Deum Israël, non statim omnes subjectas provincias ad eam fidem externâ vi adegit: sed hoc proclamari curavit, ut ne cuiquam fas esset, Deum Israël blasphemiam afficere. sic enim habebat *edicti* formula: A me positum est hoc decretum, ut omnis populus, tribus, & lingua, quæcunque loquuta fuerit blasphemiam contra Deum Sadrach, Mesach & Abednego, dispereat, & domus ejus vastetur. Qui tamen zelus apud Pontificios, Iudæos blasphemos in suis ditionibus, Romæ præsertim, ferentes, planè exulat.

2. *Cyrus*, primus Persarum Monarcha, Iudæis libertatem suæ exercendæ Religionis permisit: licet ipse initio Iudæorum fidei non esset addictus. *Esdra 1. 2. & seqq.*

3. *David*, certè non Israëlitis modò, in Religione *ἰουδαϊσμός*, sed & Philistæis, Moabit, Ammonitis, Syris, Damascenis, diversissimarum Religionum populis, imperasse, & in Regno quidem Iuda purioris Religionis cultum adseruisse; reliquos verò populos ad eandem amplexandam bello armisque coëgisse, vel in ipsorum conscientias quicquam sibi dominii arrogasse, nusquam legitur. 2 *Samuel. 8. 1. & seqq.*

4. *Salomon* Regum omnium sapientissimus, regnasse

gnāsse legitur à flumine terræ Philistæorum usque ad terminum Ægypti; in horum autem fidem & religionem vi armisque sævisse, vel hoc nomine fœdera & pacta cum illis inita rupisse, nusquam legitur. Quin Scriptura potius testis est, ipsum contentum tributis & pensionibus, quæ in signum subjectionis numerare cogebantur, libertatem ipsis suæ Religionis exercendæ concessisse. 1 Reg. 4. v. 21.

5. Horum Regum & Monarcharum exemplum piissimus Imperator *Maximilianus II.* præclare æmulatus est, ita ut nonnullis flabellis ipsum instigantibus, ut Lutheranos ad religionem Pontificiam suscipiendam cogeret, magno zelo animoque responderet: *Nullum peccatum gravius est, quam conscientis dominari velle. Deo enim ipsi sese opponunt, qui conscientis in causa religionis dominari volunt.* Crato in Orat. funeb.

Vtinam etiam Imperatores, Pontifices, Episcopi, alique Magnates hoc ipsum observarent! Sic namque in propria viscera haud sævirent, & vires Romani imperii, cum damno irrecoverabili, labefactarent. Deus oculis gratiæ nos respiciat, & hostes nostros convertat!

SECTIO III.

De vitiis atque defectibus Nebucadnezaris.

XXX.

Vti in Nebucadnezare fuerunt multæ magnæque virtutes, sicut audivimus: Ita quoque magna in eo vitia sedem sibi fixerunt: sicut nunc audiemus. Regnavit namque in eo

1. IDOLOLATRIA. Quia *varia idola deosque alienos coluit*, qui à Chaldæis colebantur. Celebres autem Dii eorum hi erant: BEL, qui fuit Iupiter Saturni filius, à quo Belsazar dictus: RACH, qui fuit Apollo vel Sol, à quo Sadrach: NEG O, à quo Abednego appellatur. Item OR, hoc est, Ignis.

Dea autem *Babylonia* fuerunt SCHACHA, quæ Terra; & MYLITTA, quæ Venus. Præterea quoque Nabuchdonosor ipsemet idolum excogitavit, nempe, *Statuam auream*, sive aureum Colossum, quem in convalle Duræ in provincia Babylonica erexit, cuius altitudo erat sexaginta cubitorum, & latitudo sex cubitorum, Dan. 3. v. 1. simulacrum & monumentum omnium, quæcunque fuerunt apud Paganos & idololatrias, magnificentissimum, & fidem penè superans. Fuerunt quidem Colossi hoc majores, sed non gloriosiores & pretiosiores. Nam *Plinius lib. 34. cap. 7.* scribit: *Colossum Solis*, qui erat *Rhodi*, fuisse 70 cubitorum altitudinis. *Colossus Neronis* centum pedum longitu-

dine constabat; ut ibidem *Plinius* tradit; qui *lib. 35. c. 7.* refert, factam illam imaginem Neronis Colosscam, in linteo pictam centum viginti pedum. At Nebucadnezaris statua, si non magnitudine; certè, quia fuit aurea, prædictis longè præstantior & admirabilior fuit. Hoc autem commento Satanæ astutissimo usus Nebucadnezar fuit, ad irretiendum homines, non subditos tantum suos, sed etiam peregrinos. Nam *Philostatus lib. 1. de vita Apollonii cap. 10.* scribit, hanc fuisse consuetudinem Babylonie, ut Satrapa, qui magnæ urbis portæ præsidebat, neminem peregrinorum ad visendam urbem admitteret, nisi prius auream Regis statuam adoraret. O horrendam idololatriam! Nam Nebucadnezar non tantum ipse idololatra fuit, sed etiam universos Principes suos ad dedicationem statuæ convocavit, *Daniel. 3. v. 2.* ut nempe, eorum exemplo, etiam omnes reliquos ad statuæ suæ adorationem invitaret. Nam *Ecclesiastici 10. v. 4.* dicitur: *Sicut est princeps, ita & præfecti. Sicut est Senatus, ita cives.* Hinc *Cicero*: Quales sunt in Republ. Principes, tales esse in ea solere cives. Quapropter non tantum mali est, ut scribit *idem lib. 3. de legib.* peccare principes, quanquam est magnum hoc per se malum, quantum illud, quod permulti etiam imitatores principum existunt. Nam qualescunque summi civitatis viri fuerint, talem civitatem esse solere: & quæcunque mutatio morum in principibus exstiterit, eandem in populo existere. Quo perniciosius de Republ. merentur vitiosi Principes, quod non solum vitia concipiunt ipsi, sed ea infundunt in civitatem; neque solum obsunt, quod illi ipsi corrumpuntur, sed etiam quod corrumpunt, plusque exemplo, quam peccato nocent.

Pulchrè *Claudian. Panegy. de 4. consulat. Honorii v. 299.*

Componitur orbis

Regis ad exemplum, nec sic inflectere sensus

Humanos edicta valent, ut vita regentis.

Mobile mutatur semper cum Principe vulgus.

Scilicet in vulgus manant exempla regentum:

Vtque ducum lituos, sic mores castra sequuntur.

Fulgentius: Qui sunt in culmine seculi constituti, aut plurimos secum perdunt, aut plurimos secum in viam salutis perducunt. *Plinius*: Vita Principis censura est, eaque perpetua; ad hanc dirigimur, ad hanc convertimur.

XXXI.

11. INCONSTANTIA. Valde inconstans *Nabuchdonosor* fuit. 1. Theologicè, h. e. in Religione. 11. Politicè, h. e. in aulico erga ministros suos favore.

XXXII.

Primò: Inconstans fuit THEOLOGICE, h. e. in Religione. Nam 1. fuit idololatra. Coluit namque Belum aliosque Deos Babylonicos, pro more istius gentis. Vide §. xxx. 2. Motus divinâ somnii sui per Danielelem revelatione, clarè professus est, Deum Iudæorum esse verum Deum. Verba ejus hæc sunt: *Verè Deus vester est Deus Deorum & Dominus regum, revelans mysteria: quoniam tu revelasti hoc arcanum.* Dan. 2. v. 47. 3. Postea verò (haud dubiè ex instinctu procerum Chaldaicorum invidentium Danieli & sociis ejus dignitates, ad quas à Rege fuerant promoti, Dan. 2. v. 48, 49.) conficit idolum, & mandat, ut illi tribuatur divinus adorationis honor, atque sibi ut Deo in illa. Dan. 3. v. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7. Pulchrè Hieronymus inquit: Velox oblivio veritatis, ut, qui dudum servum Dei quasi Deum adoraverat, nunc statuam sibi fieri jubeat, ut ipse quasi Deus in statua adoraretur. 4. Rursus ex miraculosa trium sociorum Danielis in camino ardenti conservatione Deum verum agnovit, eumque per decretum publicum ab omnibus subditis suis colendum demandavit. 5. Postquam ob superbiam pœnâ septennali à Deo affectus, denuò Deum Dominum cœlestem agnovit, eumque publicè glorificavit. Dan. 4. v. 37. Vnde discimus, magnam esse vim veritatis, cui licet quidam ad tempus resistent, tandem convicti, vel nolentes volentes testimonium perhibere coguntur. Exempla habemus h. l. in Nabuchdonosore. Dan. 2. 47. c. 3. v. 95. Item in Pharaone, ejusque Magis & Ministris. Exod. 8. v. 18. cap. 12. v. 30. & in Achabo. 1 Reg. 19. v. 42. Vnde Veritas rectè à sapientibus Temporis filia appellatur.

XXXIII.

Deinde: Inconstans fuit POLITICE, in aulico erga Ministros suos favore. Nam Danielelem initio velut Deum voluit adorare. Dan. 2. v. 45. postea verò ipse tanquam Deus in statua voluit adorari. Dan. 3. v. 1. & seqq. Similiter socios Danielis primò ad summos dignitatum atque honorum gradus evehit. Dan. 2. v. 48, 49. Mox verò eos ad regum damnavit. Dan. 3. v. 15.

REGULA.

Favor Regum mundanorum plerumque est & μεταβαλλόμενος, h. e. ad tempus durans.

Sicut enim ipsi sunt mutabiles; ita quoque favor eorum. juxta illud Epigramma:

*Nec domino blando, nec cœlo crede sereno;
Nam facili causâ dominus mutatur, & aura.
Germani pulchrè hoc ita efferunt:*

Der herren gunst und lârchen g'sang

Das klingt wol/ ab'r es wâhrt nicht lang.

Duo namque sunt AVLÆ PROPRIA: ἀναβολή, & μεταβολή, h. e. Cunctatio & mutatio. Etenim Principes sæpè in beneficiis dandis sunt testudine tardigrado tardiores: at in affectu sunt polypo mutabiliores. Ideoque Regum & Principum amici sunt similes Arithmeticonum digitis; sicut pulchrè dixisse Orontem, Artaxerxis Regis generum, Plutarchus in Apophthegmatibus tradit. Hic namque indignatione quadam à Socero damnatus ac honore dejectus, cùm se contemtibilem animadverteret, ac esse ludibrio inimicis, solitus est dicere: *Principum amicos, videri consimiles Arithmeticonum digitis.* Nam ut hi computando nunc myriada, nunc monada repræsentant: Ita & qui Regibus se insnuant, modò pollent plurimum & observantur; mox verò, qui fortuna mos est, quæ homines velut pilas habet, in imum demersi, ludibrio sunt omnibus. Cicero lib. 2. Epist. ad Attic. de Publio ita scribit: Subcontumeliosè tractatur noster Publius, qui cùm in domo Cæsaris quondam unus vir fuerit, nunc ne in viginti quidem esse potest. Indicat, Publium, qui quidvis antea apud Cæsarem potuerit, nunc de gratia dejectum viluisse; & penes quem solum summa rei steterat, nunc ne inter viginti quidem primos locum habere potuisse. Plutarch. in Apophthegm. Laërt. l. 1. Unus pro multis spondeat & respondeat. Aratus præstantissimus ille princeps, qui, cùm sanguinem exspueret, hausto veneno, à Philippo Macedonico posteriore sibi dato, sic exclamat: *Hæc sunt regia amicitia præclara præmia!* Plutarch. in Arato. Vetus verbum est verissimum: *Aulica gratia faciliè senescit.* Hinc Veteranus quidam interrogatus, quâ ratione senectutem, rem rarissimam in aula, consequutus esset? respondit: *Injurias accipiendo, & de iis gratias agendo.* Senec. lib. 2. de ira c. 33. Briffon. lib. 1. c. 6.

*Quisquis in ambigua se non accommodat Aula
Omnibus ingeniis, non habet ingenium.*

In aula nemo nisi per plures gradus ascendit, plus satis est unus ad descendendum, vel deorsum præcipitandum.

Exempla habemus in sociis Danielis. Hi, quia ad summas à Rege Nabuchdonosore dignitates erant promoti, exosi erant Chaldæis, & ab illis iniquè apud Regem accusabantur, quasi ex Regiæ Majestatis contemptu mandatum ejus idololatricum observare nollent. Ideoque in caminum ardentem conjiciuntur. Daniel. 3. v. 8. & seqq.

Vbi tamen notandum, quòd aula & vita aulica in se non sit mala. Quia multi pii & sancti viri in ea versati sunt. uti Iosephus, Gen. 41. David, 1 Sam. 16.

Daniel

Daniel & socii ejus, Dan. 2. *Nehemias*, Nehem. 1. *Mardochai*, Esther. 10. *Centurio in Capernaum*, Matth. 8. *Eunuchus Æthiopia*, Actor. 10.

XXXIV.

III. VIRULENTIA *adversus Ecclesiam*. Nabuchdonosor sanctos Dei Cultores idololatricam suam adorare nolentes statuam, in caminum ardentem projici mandabat. Dan. 3. Huc referri potest vaticinium ex Hosea 8. v. 1. *Assur quasi Aquila super domum Domini*. Hic Rex Assyrius comparatur Aquila. 1. propter divinam & cœlestem missionem; non secus atque aquila e cœlo venit. 2. propter adventus celeritatem. 3. propter laniandi aviditatem. 4. propter robur & potentiam. 5. propter crudelitatem & sævitiam. 6. propter certam victoriam. Quia aquila felices successus & certam victoriam portendit apud Gentes. Vnde illam tum Persæ, tum Romani pro signo elegerunt. Quidam autem hunc locum de Regno Israël accipiunt, quod Salmanassar Rex Assyriorum XL I evertit, ejusque incolas instar Aquilæ sævientis miserè dilaniavit. 2 Reg. 17. v. 6. Quidam vero intelligunt eum de Regno Iuda, & putant innui, vel Sennacheribi Regis Assyrii. XL II impressionem, factam tempore Regis Ezechiae, 2 Reg. 18. v. 13. Esa. 36. v. 1. vel vastationem Ierosolymæ à Nebucadnezare Rege Assyriorum XL V III peractam. 2 Reg. 25. v. 1. Dan. 1. v. 1. Nabuchdonosor namque, Dan. 7. v. 4. per Leonem ALIS AQUILINIS ornatum adumbratur. Vnde olim Iudæi ex loco Hosea 8. (*Aquila super domum Domini*) hoc Axioma extruxerunt: *Aquilas fatales esse Ecclesie*. Nam Reges Assyrii, quorum figura erat Aquila, Dan. 7. 4. Jer. 4. v. 13. Jerem. 48. v. 40. Hosea 8. v. 1. Iudæos graviter afflixerunt, præsertim verò Nabuchdonosor. Hic namque ter Reges Iudaicos, nempe, Iojakimum, Iechoniam & Zedekiam, una cum subditis in captivitatem abduxit; uti in §. 8, 9, 10. ostendimus. Similiter Aquila est insigne Monarcharum Persicorum (sicut Plutarchus in Agesilao scribit) & postea Romanorum Imperatorum. Et quidem Marius Consul adversus Cymbros profectus, primus omnium Aquilam in vexillo prætorio usurpavit, anno M. 3846. ante Christi nativitatem 102. Inde Aquila insigne Romani Imperii & Imperatorum facta est. Hi namque (uti Iosephus lib. 3. de Bell. Iudaic. c. 5. p. 692. scribit) illam & Principatus insigne putarunt, & omen victoriæ, quoscunque bello petierunt. Vnde Vespasianus in expugnatione Iudææ Aquilam in vexillis gerebat: nam (ut Iosephus ibidem scribit) Aquila omnibus apud Romanos agminibus præest, quod & universarum avium regnum habeat,

& sit validissima. Huc referri potest insigne vaticinium Moysi de Exercitu Romano in similitudine aquilæ volantis cum impetu, cum Ierosolymam oblideret & expugnaret, quod annis 1548 ante everisionem Ierosolymæ editum est. Verba Moysi Deut. 28. vers. 49, 50, 51, 52, 53. ita sonant: Adducet Dominus super te gentem de longinquo, & de extremis terræ finibus, in similitudinem aquilæ volantis cum impetu, cujus linguam intelligere non possis; Gentem procacissimam, quæ non respiciat personam senis, neque misereatur parvuli, & devoret fructum jumentorum tuorum, & fruges terræ tuæ, donec intereas; & non derelinquat tibi triticum, vinum & oleum, armenta bouum, & greges ovium, donec te disperdat, & conterat te in cunctis urbibus tuis, & destruantur muri tui firmi atque sublimis, in quibus habebas fiduciam in omni terra tua. Obsidione cingeris intra portas tuas in omni terra tua, quam dabit tibi Dominus Deus tuus. Et comedes fructum uteri tui, & carnem filiorum tuorum & filiarum tuarum, quas dedit tibi Dominus tuus in angustia & vastitate, qua opprimit te hostis tuus.

XXXV.

IV. SUPERBIA & vana in adificiis splendidis CONFIDENTIA. Nam in aula sua obambulans Nabuchdonosor, ex superbia se ipsum alloquebatur ita dicens: *Nonne hac est Babylon MAGNA, quam ego adificavi, in domum Regni, in robore fortitudinis MEÆ, & in gloria decoris MEI?* Vnde patet, quod Nabuchdonosor nulla re magis, quam magnificis & splendide exstructis ædificiis delectatus sit, nec quicquam magis in votis habuerit, quam ut mirabilia opera perficiendo, ædesque magnificas exstruendo, perpetuam sibi nominis memoriam quæreretur, juxta regulam Filiorum hujus seculi in Psal. 49. v. 11. expressam: Hoc est cor eorum, ut domus eorum sint perpetuæ, & habitationes eorum à progenie in progeniem, & nomen eorum sit illustre super terram. Sed cum ingentem Nebucadnezar de sua Regia concepisset animi lætitiā, nimis subito conversum gaudium illud fuit in tristissimum spectaculum, uti ex Daniel. 4. patet. Ita de Babyloniis Genes. 11. v. 4. legitur, quod se invicem hisce alloquuti verbis sint: Venite faciamus nobis civitatem, & turrim, cujus culmen pertingat ad cœlum; & celebremus nomen nostrum, antequam dividamur in universas terras. Sed mox ruina subsequuta est. Et de Achabo sacræ literæ referunt, quod domum sibi condiderit eburneam. pro qua voce Hieronymus testatur domum dentis in lingua sancta legi. O detestandam Achabi superbiam!

Quia non nisi in domo è dentibus elephantinis sive ebore exstructa habitare voluit! * 1 Reg. 22. 39. Sed tandem arcu percussus miserrimè periit, & canes linxerunt sanguinem ejus. 1 Reg. 22. v. 38. De *Cyro* quoque historiarum testantur, quod domum splendidissimam exstruxerit, illigatis auro lapidibus, mensis & subselliis ex solido auro & argento fabrefactis, & distincto lacunari gemmis pretiosissimis, ut cœli ornamentum referret. Verum nullam capiebat ex hoc palatio suo tam splendide exstructo voluptatem: quin potius vix absoluto ædificio, postquam contra Massagetas profectus est, non rediit, nec sperati gaudii & voluptatis compos factus est. Idcirco, *ô homo, quisquis es, noli superbire; Luna esto, & gloria tua omne lumen Deo justitia Soli refunde.* Quid enim habes, ô homo, quod non accepisti? Quodsi autem accepisti, quid gloriaris? 1 Cor. 4. Dicamus cum Rege Davide ex *Psal.* 115. *vers.* 1. Non nobis, Domine; non nobis, sed nomini tuo da gloriam.

XXXVI.

V. IRACUNDIA. Nam cum videret Nabuchodonosor, socios Danielis, sanctos illos Dei veri cultores, religionis causa persecutionem patientes, & ad tribunal pertractos, nullis promissis flecti, nullis terroribus frangi, nullisve monitis aut minis ad veræ religionis abnegationem, & falsæ approbationem abduci posse, tunc ingenti repletus excandescencia contra Sadrachum, Mesachum & Abednegonem, mandavit ut fornax septuplo magis succenderetur, inque caminum succensum projicerentur. *Daniel.* 3. v. 13.

AXIOMA ETHICVM.

Superbia prima est iræ causa.

Vbi enim regnat superbia, ibi & ira insana. Nec enim ullum superbum videas non impatientem, non morosum, non irritatu facilem, si quid in illum peccetur; idque propterea, quod se sperni, aut non pro dignitate satis honorari arbitratur. *Ioh. Spinaus lib.* 3. *de Tranquillit. animi.* pag. 144.

Exemplum evidens habemus in *Nabuchodonosore*. Hic quia superbus & fastuosus erat, & gloriam soli Deo vero competentem appetebat, ideo subito exarsit in iram & furorem, & repente tres juvenes in caminum ardentem conjicii jussit, quod statuiam ejus adorare nollent: Contra autem, ubi est modestia & animi submissio, ibi quoque est affectuum & actionum decora moderatio.

XXXVII.

VI. TRUCULENTIA, quæ iræ inordinatæ

atque insanæ comes est. Nam Nabuchodonosor excandescencia repletus, fornacem septuplo magis accendi jussit, quam pro more. *Daniel.* 3. Tale quoque *Exemplum* habemus in *Theodosio M.* Hic namque cum anno C. 390. Thessalonicæ quidam per tumultum interfecti essent, Imperator nimium excandescens, jussit promiscuam turbam, insontes pariter cum fontibus trucidari, ita ut ad septem millia hominum perierint. Quam historiam fuse describit *Theodoretus lib.* 5. & *Histor. Tripart. lib.* 9. *Augustin. de Civ. Dei, lib.* 5. *cap.* 26.

Idcirco Iudices & Magnates iram inordinatam atque excandescenciam fugiant. Quia mentem adimit, furorque brevis est, & vultum etiam turpiter deformat, & ad injustam sententiam promulgandam impellit, & truculentam crudelitatem suggerit, adeo ut Tyranni, quando semel ira insanire cœperint, tortores & animæ & corporis esse velint, si modo possint. At non ita Christianos agere decet. Præceptum Iacobi Apostoli observent, *Iacob.* 1. 20. Ira viri justitiam Dei non operatur. Et pulchrè *Seneca* docet: Iustus etiam si justum dixerit, si cum ira dixit, injustus est. Vnde *Imperator Theodosius*, monente Ambrosio, conscripsit legem, qua cognitiones causarum de cæde, & pœnæ capitales, ab Imperatore injunctæ, in diem tricesimum differri juberentur. Dignum quoque observatione est, quod *Ira* Ebræis dicatur *חמה*. Quæ vox notat 1. *Calorem.* 2. *Iram.* Quia irati incalescunt. *Deut.* 19. *vers.* 6. Si incaluerit cor ejus. 3. *חמה* per *Metonymiam* significat *venenum*, quod Serpentes irati emittunt. Iratus quoque videtur venenum emitte- re ex ore & facie instar serpentis irati. *Esth.* 1. v. 12. *Rex Ahasuerus* valde iratus est, & ira ejus succensa. *Proverb.* 15. *vers.* 18. *Isch chemoth. Vir furorum.* Luth. ein zorniger Mann / qui iratus spirat naribus ignem. Libet hic apponere in maiorem turpissimi & pestilentissimi hujus vitii detestationem, fœdissimorum iracundorum gestuum descriptionem, *D. Basilii*, cujus hæc sunt verba: Quod jactantibus bestiis est venenum, hoc exacerbatis fit ira: concitantur, exsiliunt, rabiunt veluti canes; impetunt ac pungunt, veluti scorpia; mordent, veluti serpentes. Appetentibus enim ultionem sanguis quidem circa cor effervesceat, velut per ignis vim turbatus & exæstuans. Ad *superficiem* vero efflorescens in alia forma irascentem commonstrat, consuetam & notam omnibus, velut personam in scena mutans: *Oculi* enim illis proprii & consueti non cognoscuntur, percussus est aspectus, & ignem jam præ se fert; & acuit *dentes* more suum, adversarios palam impetentium: *Facies* est livida & sanguine suffusa; *Moles corporis* tumida: *Vena* disrumpuntur spiritu

spiritu ab interna tempestate commoto. *Vox aspera est & superintenta: Sermo inarticulatus, & temere prolapsus: Manus eleuantur; pedes insiliunt nullo habito respectu. Et rursum.* Quæ de iracundis dicta sunt, agnosce tu qui iracundus es. Dic; Hic meus affectus est, cognosco infirmitatem meam. Accipe medelam: Scriptura dicit tibi; Non decorus est vir iracundus. Quomodo non decorus est vir iracundus? Deponit figuram humanam, & feræ bestię figuram assumit. Concipe in animo iracundum: Efferbuit ipsi ira, & oculi alterati sunt, non sunt iidem oculi: Ignis faciem induit, sursum excurrit ipsi sanguis. Si itaque videris iracundum spumare, si videris ignota loqui in corde, si videris iratum Patris oblivisci, filii corpus non agnoscere, per omnia immodice procedere, quo impetum suum impleat, ac sibi satisfaciat; vides rei turpitudinem ac indecorum habitum. In alieno malo tibi ipsi medere, ut ne illius indecorum habitum etiam ipse assumas.

S E C T I O IV.

De Nabuchdonosoris humiliatione, & pœnis ei divinitus inflictis.

XXXVIII.

HUMILIATIO Nabuchdonosoris à Daniele Propheta *Ἀνθρῶς* describitur. 1. *Figurate.* 2. *Proprie.*

Primo: FIGURATE describitur in duplici Typo sive Figura. 1. ARBORIS SVCCISÆ (intelligitur Regis de regno dejectio) *cujus rami erant amputandi* (h. e. Principes, Præfecti, Satrapæ, aliique Officiales & Ministri aulici ab eo segregandi) *folia dstringenda* (intelligitur omnis glória & Majestas, quam habuerat, quæ debebat instar foliorum auferri & tabescere) *fructum ejus dispergendum.* (h. e. vectigal Regni atque tributum non amplius ad Regem exsulem rediturum, sed ad præfectos atque ministros ejus rapaces transiturum.) *Aves & bestias, quæ antea in arbore hac nidulabantur, ab ea recessuras.* (intelliguntur plurimi subditi, qui antea contra voluntatem suam Regi Babylonico servire sunt coacti, inventa occasione ex tanta Regis calamitate, defecturi.) *Veruntamen stirpem radicem in terrâ esse relinquentem.* (h. e. Regnum ipsi restituendum esse.) *Dan. 4. v. 8, 9, 11.* 2. LEONIS, cui *ala aquilina sint evellenda, ut postea super pedes velut homo steterit, & cor hominis ei sit datum.* Ala autem aquilina Nabuchdonosori sunt evulsæ, quando ipse ob superbiam, qua velut alis aquilinis in cœlum subvolare præsumebat, mente captus, regnoque privatus, & ex hominum societate ejectus, per 7 annos bestiarum quadrupedan-

tium ingressu, victu & habitatione est usus. Sed evoluta septennio, cum pœnitentiam ageret, summamque Dei altissimi potentiam agnosceret, *super pedes velut homo stetit, & cor hominis ei datum est,* h. e. post castigationem divinam didicit sapere, atque agnovit se hominem mortalem & fragilem esse, nec quasi aquilam in cœlum volare debuisset. Quo facto humanam figuram, rationem & intellectum regnumque recepit.

Secundo: PROPRIE. Sic *Humiliatio* Nabuchdonosoris in duobus punctis consistit. 1. *In degradatione.* 2. *In μεταμορφώσῃ, sive transformatione.*

XXXIX.

I. DEGRADATIO. Cum Nabuchdonosor rebus secundis ebrius, obturatus ad Prophetæ Danielis admonitiones & Dei comminationes habebat aures, ut eas non audiret: (*Dan. 4. v. 24.*) Quin potius exserto collo, ut Moses loquitur, in peccatis ambularet; & superbia inflatus de suo excelsio gloriaretur palatio: Ecce, cum sermo esset adhuc in ore Regis, vox de cœlo decedit, h. e. de throno Dei omnipotentis sententia damnatoria pronunciata est, eaque cum impetu instar fulminis ruit, & non ad alium quempiam internuncium, sed ad ipsum Nabuchdonosorem directa est, ut tanto fortius eum feriret & percelleret: *Tibi dicitur, Nabuchdonosor Rex: Regnum tuum transibit à te, & ab hominibus ejicient te, &c. Dan. 4. v. 27, 28.*

XL.

II. *Μεταμορφώσῃ, sive TRANSFORMATIO.* De hac *Daniel c. 4. v. 30.* ait: *Eadem hora sermo completus est super Nabuchdonosorem, & ex hominibus abjectus est, & herbam ut bos comedit, & rore cœli corpus ejus conspersum est; donec capilli ejus in similitudinem aquilarum crescerent, & ungues ejus quasi ungues avium.* Horrendum sanè hoc mirandæ metamorphosis exemplum est, quo nullum fuit unquam magis terrificum in uno aliquo homine editum spectaculum. O exemplum luctuosum atque tragicum! Quis enim non miretur, quod tantus Rex & Monarcha, qui erat malleus Dei & malleus universæ terræ, (uti vocatur *Ierem. 51. 20.*) de folio & regno suo dejiciatur, ab hominum societate removeatur, in solitudinem sylvestrem fugiat, & mutata natura, bovis pabulo utatur, cœli tempestatibus sub dio obnoxius, & mente atque sensu bruto animante nihilo sanior. *Capilli ejus ut aquilarum, & ungues ut avium creverunt, nempe ut non unius tantum bestię referret similitudinem pœna, qui multarum fuisset similis moribus*

ribus & consuetudine. Quis tale quid unquam fando audivit? Simpliciter quidem illa narrantur; sed quo terrore percussos esse credimus, qui divinæ Majestatis atque iræ documentum hoc tam luctuosum coram viderunt. Vnde *Daniel. 4. v. 16.* legimus, quod Daniel Propheta, postquam Rex Nabuchodonosor somnium suum ei narrasset, atque interpretationem ejus ab ipso petiisset, obstupuerit quasi unam horam, & cogitationes ejus conturbaverint eum. Nam ille intelligebat, quantum malum Regi immineret.

X L I.

Hic autem *Quæstio* oritur;

Qualis illa Metamorphosis sive transformatio Regis Nabuchodonosoris fuerit?

Ad hanc Quæstionem nos respondemus. Non fuit S V B S T A N T I A L I S; qualis fuit conversio uxoris *Lothi* in statuam salis, *Gen. 19.* & aqua in vinum. *Iohan. 2.* Sed fuit A C C I D E N T A L I S; Quia in statum atque conditionem bestiarum redactus est. Quæ in octo gradibus consistebat. Quorum

I. erat E X P U L S I O, sive ejectio ex hominum consuetudine. Nam Nabuchodonosor ex hominum contubernio ejectus, hominumque consuetudine privatus est. *Daniel. 4. 29.* Hæc privatio conversationis humanæ est majus malum privatione Regni. Quia homo naturæ est ζῷον πολιτικόν, h. e. animal sociale; sed Rex est ex accidenti. Iam verò gravius est conditione naturali privari, quam accidentali.

II. R A T I O N I S P R I V A T I O. Quia Angelus prædicit, *Dan. 4. v. 13.* quod cor ejus ab humano mutandum, & cor bestię ei dandum sit, h. e. quod mens & sapientia ei auferenda, & ferina insipientia ei danda. Nam regulare est illud, quando cunque Deus impios trahit ad pœnas, tum primum sanam eis mentem aufert, h. e. ut *Germani* communi adagio efferunt: *Quem Deus excæcaturus est, huic primum oculos claudit.* *Homerus:*

Hunc Deus, ut pereat, privabit lumine mentis.

III. O R A T I O N I S I M M U T A T I O. Non humano more loquebatur & voces articulatas proferebat, (Quia ratione privatus erat: ideoque instar hominis loqui non poterat. Nam λόγος ἀσφραγισμένος ἔστι λόγος ἐνδιαφύτου ἐνέργημα καὶ δεικνυμὸς ἐστίν. Oratio externa orationis internæ soboles atque index est.) verum pecora imitatus voces inarticulatas sonabat.

IV. L I G A T I O. Rex catenis ferreis ligatus est. *Daniel. 4. v. 12.* Quæ verba *Lyranus* & alii accipiunt ἀπὸ πνευματικῶν, de spiritualibus vinculis: Sicut

Deus Esai. 37. v. 29. ait, se *Assyriorum Regi* circulum in naribus & frenum in maxillis positurum, h. e. ipsum depressurum, & superbiam ejus contusurum. sicut *David Psal. 32. 9. de impiis* ait: In camo & freno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te. Verum hac allegoriâ veritas historię obscuratur. Ideoque verba hæc *ἰν τῶν αἰσθητῶν* accipienda sunt. Nam utrumque verum est, nempe, quod Nabuchodonosor cum furere & à Diabolo agitari inciperet, procul dubio catenis ferreis fuerit constrictus, postea vero è vinculis eruperit, & vagam atque ferinam in sylvis vitam egerit; sicut *Gergesenus ille Damoniacus, Marc. 5. v. 2, 3, 4, 5.* initio victus fuit, postea nihilominus vinculis disruptis in montibus atque monumentis vagatus est. Et sane hæc justa talionis pœna fuit. Sicut enim Nabuchodonosor insanâ regnandi cupiditate, & quasi phreneticâ crudelitate, contra omnes gentes rabiem suam exercuerat: Ita debuit justo Dei iudicio, tanquam insanus & furibundus vinculis constringi, quibus deinde disruptis more ferarum per deserta loca vagatus est.

V. H A B I T V S. Habitus namque ejus non erat humanus, sed bestialis atque ferinus. Nam *Capilli* ejus in morem aquilarum excreverunt, h. e. adeo prolixi fuerunt, ut totum corpus contegerent; & *ungues* in similitudinem avium digitatarum creverunt: imò nudus incessit, rori & imbribus aliisque cœli injuriis more bestiarum obnoxius.

VI. G R E S S V S. Non more humano ingrediebatur, erecto vultu, erectoque corpore, juxta illud *Pœta:*

*Pronaque cum spectent animalia cætera terram;
Os homini sublime dedit, cœlumque tueri
Iussit, & erectos ad sidera tollere vultus.*

Verum pronus & incurvatus humum spectavit, ad similitudinem bestiarum, manibus pedibusque reptans.

VII. V I C T V S erat non humanus, sed belluinus. Vescabatur namque gramine, instar bovis. *Daniel. 4. vers. 30.* Vbi nemo curiose quærere debet, quâ ratione cibus bestiarum, qui humano temperamento est noxius, ab illo concoqui, indeque nutrimentum habere valuerit. Nam hoc est tremendæ justitiæ & infinitæ potentæ divinæ exemplum, toti humano generi observandum, quod nempe Deus justus ille & tremendus Mundi judex, ad perdomandam effrenem hujus Regis superbiam, temperamentum ejus plane immutare voluerit, & stomachum ei dederit belluinum, qui cibus bovi & vaccæ convenientibus par esset digerendis. Et si *Samaritani* stercore columbino, 2 *Reg. 6. 25.* si filius prodigii fursibus porcorum, tempore famis vi-

Et tunc, *Luc. 15.* quid mirum, si Rex iste deliciis assuetus, pabulo jam vesci belluino cogitur?

VIII. HABITATIO. Nabuchdonosor societatem hominum eorumque congressum averfabatur, in sylvis vagabatur, atque in speluncis cum bestiis atque feris consociatus commorabatur. Et si quis quærat, quomodo Nabuchdonosor 7 annos inter bestias absque detrimento incolumis manere potuerit, ne ab illis dilaniaretur? ei respondemus, quod ipse, Deo supremo Mundi Domino sic volente, inter feras immanissimas facile tutus esse potuerit, ut justitiæ divinæ & punitæ superbiæ illustre exemplum esset: sicut Daniel inter Leones mirabiliter à Deo conservatus est. *Dan. 6. v. 21, 22.* Mirabile quoque & memorabile exemplum recenset *Franc. Patrit. lib. 3. de Regn. tit. 6. de Mithridate Pontico*, quod *ἡμπερὶ τοῦ βασιλέως* adeo correptus & corruptus fuerit, ut 7 annos neque urbis neque ruris recto usus, inter sylvas quasi errabundus vagatus fuerit.

Vnde patet, quomodo Nabuchdonosor tum ratione animæ, tum ratione corporis transformatus sit, quæ tamen mutatio non fuit substantialis, sed accidentalis; uti demonstratum.

Π Ο Π Ι Σ Μ Α.

1. Errant ergo illi, qui scribunt Nabuchdonosorem tantum animo, non corpore mutatum esse.

2. Errant quoque Epiphanius & Cedrenus in vita Daniëlis, qui putant Regem Nabuchdonosorem humanam corporis formam amisisse, & priore parte, nempe capite, in bovem: posteriore, nempe pedibus, in Leonem mutatum esse. Quam sententiam etiam *Iohannes Bodinus* approbat, qui statuit humanam ei figuram revera ademptam esse.

Neque obstat huic sententiæ, quod *Dan. 4. 30.* dicitur, Nabuchdonosorem herbam instar bovis comedisse. Resp. Hic notanda est pulchra *Ebraorum* REGULA: Nulla objectio ex scriptura affertur, ubi non simul ejus solutio inveniat. Nam in eod. versu 30. utrumque affirmatur, tum quod Nabuchdonosor herbam velut bos comederit, tum quod capillos & ungues habuerit. Iam verò capillos & ungues habere, in bovem non quadrat. E. evidenter hinc patet, quod Nabuchdonosor in bovem vel aliud animal transmutatus non sit, sed quod toto illo septennio humanam speciem retinuerit: ac proinde textus non intelligendus est in sensu absoluto, quasi ipse in bovem, quoad substantiam mutatus, herbam comederit; sed in sensu comparativo, quod videlicet ipsa herbam comederit, non secus ac bos eam comedere solet: alioqui non restitutus (*v. 33.*) sed

novus omnino homo creatus dicendus esset; quod absurdum.

V S V S.

1. Deus justus ille Mundi Iudex, *Gen. 18.* super throno sedens Iudex justitiæ, *Psal. 9. v. 5.* Reges removet & constituit. *Dan. 2. v. 21.* ipse excelsus dominatur super Regna hominum, & donat illa cui vult. *Dan. 4. v. 22.* Deus Iudex est, qui hunc humiliat & hunc exaltat. *Psal. 75. v. 7.* Tu terribilis es, (inquit David) & quis consistit coram te in ira tua? De cælo auditum fecisti judicium: terra tremuit & siluit. *Psal. 76. v. 8, 9.*

Exempla habemus in Pharaone, *Exod. 14. v. 18.* in Sennacheribo, *2 Reg. 18.* *Iesai. 37. 7.* in Nabuchdonosore, *Daniel 4.* in Belsazare, *Dan. 5.*

11. Quo medio eos humiliat? Voce suâ cœlesti. Nam *Dan. 4. v. 27.* cum Nabuchdonosor Regiam suam contemplans diceret: Hæc est Babylon magna, quam ego ædificavi, in domum Regni, in robore fortitudinis MEÆ, & in gloria decoris MEI. Tum statim *v. 28.* subjungitur: Cumque sermo adhuc in ore Regis esset, vox de cælo ruit: Tibi dicitur, Nabuchdonosor Rex: Regnum tuum transibit à te, &c. Vbi notandum, quod Deus duobus modis cum hominibus loquatur. Primò: PER VERBA, quando nempe homines per verbum suum vocat, sed illi vocantem audire nolunt. Sicut Sapiencia, h. e. Filius Dei conqueritur, *Prov. 1. v. 20.* Sapiencia foris prædicat, in plateis dat vocem suam, in capite turbarum clamat, in foribus portarum profert verba sua, dicens: Quousque tandem vos insipientes diligitis insipientiam? In hisce verbis conqueritur Salomon in personâ Filii Dei (qui est sapiencia cœlestis) quod, cum largissimè in verbo Dei publicè & privatim proponatur vera sapiencia, h. e. agnitio Dei & vera pietas; nihilominus tamen plerique stultitiâ magis delectentur, hoc est, convertere se ad Deum nolint. Deinde Deus alloquitur homines PER VERBERA. Quando enim illi Deum per verba loquentem, h. e. amicè eos vocantem audire nolunt, tum loquitur ad eos per verbera, h. e. graviter eos punit atque castigat. Quæ est loquutio non verbalis, sed realis. Et de hac sapiencia ibid. *v. 24, 25, 26, 27.* loquitur hisce verbis: Quia vocavi, & renuistis, extendi manum meam, & non fuit, qui aspiceret. Despexistis omne consilium meum, & omnes INCREPATIONES MEAS (intelligitur loquutio Dei verbalis) neglexistis. Ergo quoque in interitu vestro ridebo, & suffannabo, cum vobis id quod timebatis, advenerit: cum irruerit calamitas tanquam turbo, & interitus quasi tempestas ingruerit: quando venerit super vos tribu-

tribulatio & angustia. Et hæc est *loquutio Dei realis*. Nam solet Deus eos, qui obbrutescunt, vocellæque humanas audire nolunt & intelligere dedignantur, non jam verbis alloqui; sed flagello, sive camo & freno: sicut scriptum est *Psal. 32. v. 11.* Ne sitis sicut Equus & Mulus, quibus non est intellectus: in CAMO & FRENO os ejus obturabis, qui non appropinquant ad te. h. e. Quando homines nolunt audire Deum loquentem & in verbo suo eos monentem, ad eumque appropinquare nolunt, tum coguntur audire eum punientem. Nam sicut flagellum equo, & stimulus asino: sic virga genti iniquæ: (sicut *LXX* interpp. legunt.) *Prov. 26. v. 8.* Iam verò impii sunt Equi & Asini, h. e. planè belluini & refractarii. E. etiam belluino modo à Deo tractantur, nempe fustibus, verberibus atque flagellis. Quando enim Deus miseretur impii, ut discat justitiam; ille verò eam non discit, sed in terra recta iniquè agit: tum Deus punit eum, ut in angustia requirat Dominum. *Iesai. 26. 9, 10, 16.* Elegans exemplum habemus in *Nabuchdonosore*. Ad hunc loquutus est Deus *per verba*, quando *audivit* Danielem prophetam ex inspiratione Spiritus S. colossium illum Babylonicum de 4 Monarchiis interpretantem: ubi simul de Regno cœli, h. e. de Regno Messie cœlesti informatus atque ad Deum conversus est. *Dan. 2. v. 37. 46.* Loquutus est Deus denuò cum ipso in *somnio visione nocturnâ*, quando vidit *Arborem excelsam*, cujus interpretationem etiam à Daniele audivit; in qua Deus illi excidium minatus est. *Audivit* quoque salutare Danielis de pœnitentiâ agenda consilium. *Dan. 4. v. 44.* Verum cum Danielis consilio non obtemperaret, neque resipisceret, vitamque in melius emendaret: Ergo deinceps *cum illo Deus loquutus est realiter*, h. e. pœnis atque suppliciis severissimis. Nam cum de Palatio suo regio splendidissimo in corde suo gloriaretur, & cum vox adhuc in ore ejus esset; ecce vox de cœlo RVIT, h. e. velut tonitru ad eum magno cum fragore atque tremore delata est. Tibi dicitur, Nabuchdonosor Rex: Regnum tuum transibit à te, & ab hominibus ejicient te, & cum BESTIIS erit habitatio tua, &c. Et eadem horâ sermo completus est super Nabuchdonosorem, & ab hominibus ejectus est, & comedit herbam velut bos, & capilli ejus in similitudinem A QVILARVM, & ungues quasi ungues AVIVM creverunt. *Dan. 4. v. 28.* Horribile hoc est iræ divinæ exemplum. Nabuchdonosor belluis multis similis erat moribus atque vitâ. Ergo nunc quoque belluam non unam, sed multas cogitur præsentare pœnâ.

3. *Quo modo Deus Reges impios atque tyrannos humiliat?*

Resp. 1. SAPIENTER. Quia Deus apprehendit sapientes in astutia eorum. *Iob. 9. v. 13. 1 Cor. 1. v. 19, 20. Prov. 21. v. 30. Psal. 18. v. 28. h. e.* Tyrannos Ecclesiam Dei evertere molientes, vel errore in consiliis, vel infelicitate eventuum punit. Deus superbos dispergit in cogitatione cordis sui. *Luc. 1, 51.* Pulchri habentur versus in *Oratione Lycurgi contra Leocratem*:

*Iratus ad pœnam Deus si quos trahit,
Auferre mentem talibus primum solet,
Caliginemque effundit, ut ruant suas
Furenter in clades: sibi quas noxiis
Accersiverunt ultrò consiliis mali.*

Ita cum Nabuchdonosor in sapientia sua confideret, seque regnum & Regiam sapientiâ suâ condidisse gloriaretur; cor ejus ab humano mutatum & cor bestie ei datum est. h. e. Sapientiâ excellens, quâ confidebat, ei ablata, & ferina insipientia ei data. Unde velut exoculatus Cyclops suis despectus, ab illis est ejectus, & ad bestias rejectus.

2. *POTENTER.* Nam *Sapient. 6, 7.* dicitur: *Δυναῖσι δυνατῶς ἐταδὴ ἡσυχίας*, h. e. *Potentes potenter tormenta patientur.* Est comminatio proverbialis in Tyrannos, qui hoc adagio admonentur, ne potentiâ suâ, divinitus acceptâ, abutantur. Quia quo majore potentiâ præditi, quoque petulantius & ferocius eâ abusi fuerint, eo gravioribus suppliciis eos aliquando, vel in hac vel in futura vita affectum iri, insinuat. Nam Deus potentiam facit in brachio suo, & dispergit superbos. *Luc. 1. v. 51.* Sicut dispellitur fumus, sic Deus impios dispellit. Et sicut cera fluit à facie ignis: sic impii pereunt à facie Dei. *Psal. 68. v. 2.* Et *Psal. 76. v. 9. 11.* David ait: *De cœlo auditum fecisti judicium: terra tremuit & siluit.* Furor hominum celebrabit te, & contra reliquos furores accingeris. h. e. Hostes Ecclesiæ, qui primum furenter Deum & Ecclesiam oppugnant, mox victi testimonium potentiæ tribuunt Deo, eique se coguntur submittere; aut si nolunt, eos tandem evertit. *Exempla* habemus in *Pharaone*, *Exod. 14. 18.* in *Sennacheribo*, *Iesai. 37. 7.* in *Antiocho*, *2 Macch. 9. v. 12.* in *Herode*, *Act. 12.* in *Iuliano Apostata*. Et præsertim in *Nebucadnezare* memorabile exemplum habemus. Hic tres socios Danielis statuam suam adorare nolentes fremebundus hisce verbis compellabat: Nunc ergo estote parati, quâcunque horâ audieritis sonitum tubæ, &c. prosternite vos & adorate statuam quam feci. Quod si non adoraveritis, eadem horâ mittemini in fornacem ignis ardentis: ET QVIS EST DEVS, QUI ERIPIAT VOS DE MANU MEÂ? *Dan. 3. v. 15, 16.* At cum illi illæsi media in flamma ignis manerent, tandem tremendam Dei potentiam cogeatur agnoscere,

scere, eumque glorificabat. *ibid.* v. 95, 96, 97, 98. Similiter *Dan.* 4. 14. legimus, quod cum Nabuchodonosor non fuisset motus nec somnii significatione, nec Danielis prædictione, quin potius in superbia sua pergeret, deque arce suâ gloriaretur, potenti Dei omnipotentis voce de solio deturbatus est. Vnde videmus, verum esse quod David ait *Psal.* 76. v. 5, 8. Tu (Domine) illustrior & admirabilior es, quam montes prædantes. Tu terribilis es: & quis consistet coram Te in ira tua?

III. CELERITER. Deus namque Tyrannos nil tale opinantes, subito & in momento evertit; ut nempe speculum iræ suæ in illis ob oculos nobis ponat, quando in medio impietatis cursu morte repentinâ atque violentâ eos opprimit: sicut dicitur *Iob.* 5. v. 13. Deus consilia pravorum dissipat, nempe accelerando, conturbando, præcipitando. *non* namque est accelerare, præcipitare. *Psal.* 1. v. 4. Impii sunt quasi paleæ, quæ à vento disperguntur. Quod *Cremcovius* in *Cythara Davidica* pulchrè reddidit:

Par institutum reprobis

Vento rotata pulveri.

Vnde omnis impiorum in hoc Mundo gloria (nempe

Ambitiosus honos, & opes, & fœda voluptas:

Qua tria pro trino Numine Mundus habet.)

Psal. 72. vers. 20. vocatur *Somnium evigilantis*, & *imago* (non subsistens aut permanens, sed evanescentes) & *umbra*. *Psal.* 39. v. 6. Umbra, inquam, rerum sunt, non res ipsa. Vnde jubente Domino subito dispereunt; ut dicitur *Psal.* 73. v. 19. Ita *Pharao Rex Aegypti* medio in furore in mari rubro, gurgite aquarum absorptus est. *Exod.* 14. v. 18. *Haman* cum Rege *Ahasuero* à Regina ad convivium invitatus, *Esther.* 5. v. 9. vehementer animo efferebatur, & *Mardocheo* exitium minitabatur. v. 12, 13. Sed in ipso convivio subito ad mandatum Regis è patibulo suspendebatur. *cap.* 7. v. 8, 9, 10. Ita quoque *Nabuchodonosor* in ipso superbiæ tumore atque furore à Deo punitus est. Nam cum sermo ille superbus adhuc in ore Regis esset, (Hæc, nempe, est *Babylon magna*, quam Ego ædificavi.) vox de cælo ruit: (h. e. subito & illo ipso momento Deus terribili voce illum nil tale expectantem compellavit:) Tibi dicitur, *Nabuchodonosor*; Regnum tuum transibit à te, & ab hominibus ejicient te. *Dan.* 4. v. 27, 28. Et statim executio mandati divini facta est. nam v. 30. subjungit Propheta: EADEM HORA sermo completus est super *Nabuchodonosorem*, & ex hominibus ejectus est. Citra moram enim Proceres Regni ipsum expulerunt; tam potens fuit & tam efficax vox cælestis, juxta Proverbium, *Auge*

λεχθῆναι, αὐγὰ πρὸς χθῆναι. Dictum factum. Ipse dixit, & facta sunt. *Psal.* 32. 9. Deus namque non loquitur verba, sed res; inquit *B. Lutherus*.

IV. HORRIBILITER. *Iobus* c. 20. v. 6, 7, 8, 9. ita de Tyrannis hominibusque sceleratis inquit: Si ascenderit usque ad cælum magnitudo ejus, & caput ejus nubes tetigerit, quasi sterquilinum in fine perdetur. & qui eum viderant, dicent: Vbi est? Velut somnium avolat, non invenietur, fugabitur sicut visio nocturna. Oculi qui eum viderat, non videbit, neque ultra intuebitur eum suus locus. v. 15. Divitias, quas devoravit, evomet, & de ventre ejus extrahet eas Deus. v. 16. Caput aspidum suxit, & occidet eum lingua viperæ. Et *Psal.* 73. v. 18, 19. dicitur de impiis: In lubrico posuisti eos, dejecisti eos in interitum. Quomodo facti sunt in desolationem? Quam subito defecerunt? Perierunt propter iniquitatem suam.

Ita horribilis ira divina exemplum est *Nabuchodonosor*, quo nullum horribilius in ullo hominum editum fuit. Quis enim non obstupescat, quod tantus Monarcha, qui erat malleus universæ terræ, *Ierem.* c. 50. qui à *Daniele* c. 4. arbori comparatur, quæ usque ad cælum pertingebat, quæ totum terrarum orbem obumbrabat, cujus folia erant longè pulcherrima, fructus omnium uberrimus, quo laginabatur quicquid erat animalium, cujus in frondibus atque ramis omne volucrum genus nidificabat atque quiescebat; quod, inquam, tantus Monarcha, suam jactans potentiam, eamque solertiæ suæ stultè arrogans, subito mente alienetur, de regno dejiciatur, & grassatus belluinâ feritate sic ut vinculis coerceri non posset, ad feras in sylvas & agros expellatur, herbis agri bouum instar mutatâ naturâ pascatur, & capilli ut aquilis, ungues verò ut volucribus digitatis, ei crescant, inque ea miseria septennium versatus sit?

DVBIVM.

At dicat aliquis: *Nabuchodonosor* M. ab ipso Deo MALLEVS TOTIVS ORBIS TERRARVM, *Ierem.* 50. v. 28. c. 51. v. 28. & SERVVS DEI appellatur, *Ierem.* 2. 2. qui populum Dei rebellem in ordinem redigere & ad saniolem mentem reducere deberet. Quare ergo Deus illum tam horribiliter punivit?

Resp. Sicut infelices oportet esse illos Ecclesiæ cives, qui tantum displicent Deo, ut per rabiem barbarorum, Dei in illos ira deserviat: *Hieron.* in 50. cap. *Ieremia*. Ita noxiæ in mundo potentiæ, profunt quidem negotiis divinæ providentiæ, dum puniunt, quos punire par est: nihilo tamen sequi sunt

sunt invisæ Deo atque abominabiles, ut, postquam divinæ subservierunt voluntati, & carnificum instar illis fuerunt, adversus quos mittuntur, quum oportet illis referri gratiam pro navatâ operâ, tum maximè & illi puniantur.

P A R Æ N E S I S A D R E G E S atque
P R I N C I P E S.

Hoc ipsum diligenter considerent omnes Reges terreni, & discant Deum revereri. Nam *omne sub Regno graviore regnum est*, ait *Seneca*. Ipse verbo omnia efficere potest, quæcunque vult. David Rex ipse Reges terræ ita alloquitur. *Psal. 2. v. 10, 11, 12.* Nunc Reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram. Servite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Apprehendite disciplinam; ne quando irascatur Dominus, & pereatis de via iusta. I. *Nemo confidat in S A P I E N T I A sua. Ierem. 9. v. 23.* Sicut *Rex Assyria*; de quo Deus ipse inquit *Esaï. 10. v. 12, 13, 14, 15.* Cum impleverit Dominus cuncta opera sua in Zion & in Ierusalem, visitabo super fructum magnifici cordis Regis Assyriorum & super gloriam altitudinis oculorum ejus. Dixit enim: I N F O R T I T U D I N E M A N U S M E Æ feci, & I N S A P I E N T I A M E A, quia intellexi: & abstuli terminos populorum, & principes eorum deprædatus sum, & detraxi quasi potens in sublimi residentes. Et invenit quasi nidum manus mea fortitudinem populorum: Et sicut colliguntur ova, quæ derelicta sunt, sic universam terram ego congregavi: & non fuit, qui moveret penam, & aperiret os, & ganniret. Numquid gloriabitur securis contra eum qui secatur in ea? aut exaltabitur serra contra eum, à quo trahitur? Quomodo si elevetur virga contra elevantem se, & exaltetur baculus, qui utique lignum est? II. *Nemo confidat in P O T E N T I A sua. Ierem. 9. v. 23.* Non enim salvatur Rex in multitudine exercitus, neque fortis liberatur multâ V I R T U T E suâ. Fallax equus ad salutem, in multitudine *potentia* non liberabit: *Psal. 33. v. 16, 17.* Deus namque omnibus Tyrannis est potentior, eorumque impetus uno verbo frangere potest. Ita de *Sennacheribo* potentissimo Assyriorum Rege loquitur Dominus, *Esaï. 37. v. 24, 25, 26.* & *seqq.* Dixisti: In M U L T I T U D I N E Q V A D R I G A R V M M E A R V M Ego adscendi in altitudinem montium Libani: & succidam excelsa Cedrorum ejus & electas abietes ejus; & introibo altitudinem summitatis ejus, saltum Carmeli ejus. Ego fodi, & bibi aquam, & exsiccavi vestigio pedis mei omnes rivos aggerum, &c. Sed respondet Dominus v. 29. Cum fureres adversum me, superbia tua adscendit in aures meas. *Ponam*

ergo circulum in naribus tuis, & frenum in labiis tuis; & reducam te in viam per quam venisti. Illi nec voluntas nec vires deerant; Sed potentia Dei ei obfistebat. *Luther. in Gen. c. 33. p. 504. b.* Talis Cyclops fuit *Maximinus Imperator*, de quo *Capitolinus* ita scribit: Non fuit crudelius animal in terris, omnia sic in viribus suis ponens, quasi non posset occidi. Cumque se ob magnitudinem corporis propè immortalem crederet, quidam in theatro, præsentem illo, Græcos versus dixit in hanc sententiam:

• *Et qui ab uno non potest occidi, à mille occiditur.*

Elephas grandis est, & occiditur:

Leo fortis est, & occiditur:

Tigris fortis est, & occiditur.

Cave multos, si singulos non times.

Verum anno ætatis 65, Imperii 3, una cum filio à suis militibus jugulatur. Cadavera eorum ad ludibrium publicum projecta, canibus & volucribus lanianda relicta sunt; capita patris & filii contis affixa, & Romam missa, jucundum omnibus spectaculum præbuerunt, & postremò ab insultante populo in Campo Martio combusta sunt. Cum necaretur Maximini filius, acclamatum est: *Ex pessimo genere ne catulum quidem relinquendum.*

Apriës Ægypti Rex superbè jactabat, regnum suum tantis viribus munitum esse, ut nulla neque Deorum neque hominum vi everti posset. Paulò post verò regnum unà cum vitâ amisit, cum ab *Amase* servo strangularetur. Similiter *Dionysius Syracusanus* gloriari solitus est: Regnum se filio relicturum adamantinis catenis colligatum: tamen hæ catenæ facili momento ruptæ sunt, & filius regno pulsus panem emendicare coactus est.

III. *Nemo confidat in O P U L E N T I A sua.* Quo nomine impii divites vituperantur *Psal. 49. v. 6.* quòd confidant in divitiis suis, & in multitudine divitiarum suarum gloriantur. *Proverb. 11. v. 28.* Qui confidit in divitiis suis, corruet. *Ezechias Rex Iuda*, aliàs pius Deoque carissimus, in divitiis suis confidebat, adeò ut in eam tandem prolaberetur superbiam, ut divitias suas omnes, cunctosque Regni thesauros, stultâ ambitione Babylonis Regis Legatis ostentaret. Quæ res Deum ita offendit, ut minatus ei sit, fore, ut thesauri isti omnes Babylonem transferantur. *2 Reg. 20. 2 Paral. 32. Esaï. 38.* Similiter *Cræsus, Lydorum Rex*, stultâ & ambitiosâ opum suarum ostentatione, non solum quod affectabat, ut nimirum felicissimus omnium proclamaretur, apud Solonem non obtinuit; sed repentè omnium infelicissimus redditus est, postquam

quam regnum una cum opibus omnibus Cyro cedere cogeretur.

Quare Nabuchdonosoris memor humilis esto, cujuscunque ordinis aut conditionis fueris; neque rebus secundis confidito. Nam facile vel momento in adversas mutari, magnæque opes subverti vel amitti possunt.

SECTIO V.

De Nabuchdonosoris restitutione, vel exaltatione.

XLII.

Haftenus Nabuchdonosoris *Humiliationem* siue degradationem, horribilemque, quâ Deus superbiam illius compescuit, pœnam vidimus: Nunc *EXALTATIONEM* ejus, h. e. quomodo rursus in integrum, inque statum pristinum restitutus sit, videamus. Circa hanc autem duo sunt notanda: 1. *Exaltatio ipsa.* 2. *Subsequentia Effecta.*

XLIII.

I. *EXALTATIO* vel *RESTITUTIO* IPSA tria concernit Objecta. 1. *Mentem*, siue *intelluctum.* 2. *Humanum vultum.* 3. *Regnum.*

XLIV.

I. *De Mentis restitutione* ait Daniel. c. 4. v. 31. Et post finem dierum (h. e. elapso septennio) mens mea ad me reversa est. LXX. καὶ αἱ φρένες μου ἐπ' ἐμὲ ἐπιστρέψουσιν. Vnde patet, quod usus rationis Nabuchdonosori fuerit ademptus, sed evoluta pœnæ termino divinitus constituto, & ab Angelo atque Propheta Daniele prædicto, h. e. elapso septennio, eidem sit restitutus.

REGULA.

Omnibus rebus in hoc Mundo certa temporis periodus à Deo est præfinita, quamdiu durare debeant; qua periodo circumvoluta, desinunt.

Ita humiliationi vel exilio Nabuchdonosoris septennium à Deo præfixum fuit: quo exacto illud cessavit, ipseque ex exilio in regium thronum atque regnum, ex miseria in gloriam restitutus est. Ita Deus certum Monarchia I terminum constituit, uti ex prodigiosa illa scriptura (*Mene Mene, Tekel, Vpharsin*) patet. Dan. 5. v. 25, 26. Vbi vox, *Mene*, notat, Deum terminum Regno Belsazaris præfinivisse: quo præfente, illud cessare oportebat; sicut plenius hac de re in historia Belsazaris dicturum sumus.

XLV.

2. *De vultus humani reversione* loquitur Da-

niel c. 4. v. 33. Et figura mea reversa est ad me, uti vulgata versio habet: Quæ cum Græca congruit: καὶ ἡ μορφή μου ἐπέστρεψεν ἐπ' ἐμὲ. Alii reddunt ita: *Splendor meus reversus est ad me.* Sensus est: Forma vel figura, aut nitor corporis mihi est restitutus. Alii explicant etiam Politicè, quod Regius ornatus ei sit redditus.

DUBIUM.

At dicat aliquis: Ex hoc loco probari posse, corpus Nabuchdonosoris substantialiter in bestiam transmutatum fuisse. Quia LXX habent vocem *μορφήν*, quæ formam substantialem notat.

Respond. Vocabulum *μορφή*, licet apud profanos authores interdum formam totius corporis & cujuscunque rei notet; tamen in universo Codice sacro, nempe in V. T. siue versione LXX interpp. & in toto N. T. non reperitur, nisi de formâ externâ & accidentali.

In Daniele hæc vox quinquies usurpatur, & semper vocabulum Chaldaicum *ܡܪܝܬܐ* habetur, quod *μορφή* redditur à Græcis, & non nisi externa vel accidentalis forma intelligitur, quæ à Logicis *FIGURA* appellatur. Dan. 4. 33. usurpatur de Nabuchdonosore: καὶ ἡ μορφή μου ἐπέστρεψεν ἐπ' ἐμὲ. Et figura mea reversa est ad me. h. e. nitor aut decor corporis. Antea enim deformatus erat velut bestia; nunc verò squalida illa species bestia est abjecta, & figura nitorque humanus ei est restitutus. Antea erat *ἀμορφος*, informis, h. e. deformatus, squalidus, incultus: nunc verò factus est *ὡμορφος*, h. e. decorus, insignis formâ, vel formosus. Dan. 5. v. 6. ὁ βασιλεὺς ἡ μορφή ἡμοιωθή. Et Regis Belsazaris facies est immutata. vers. 9. Rex (Belsazar) vehementer conturbatus est, & [*μορφή*] vultus ejus immutatus est. Et v. 10. καὶ ἡ μορφή σου μὴ ἀμοιβάσθω. Et facies tua non immutetur, inquit Regina ad Belsazarem. Dan. 7. 28. usurpatur de Daniele propheta, qui postquam sub 4 animalium figuris 4 Monarchias adumbratas vidisset, inquit: καὶ ἡ μορφή μου ἡμοιωθή. Et facies mea mutata est in me. Quare certum est, quod vox *μορφή* non nisi formam externam vel figuram oris atque corporis indicet.

Sic in N. T. de Christo usurpatur, Marc. 16. v. 12. ille dicitur post resurrectionem suam duobus discipulis in Emaus castellum euntibus apparuisse *ὡς μορφήν ἑτέραν*, h. e. in alia forma vel effigie. Hanc formam externam Marcus vocat *ἐτέραν μορφήν*. Quod non ita intelligendum, quasi Christus habuerit aliam formam *ἀληθινῶς*, h. e. secundum

rei veritatem; sed φαινόμενος, apparenter, h. e. secundum conversantium opinionem: uti ex exemplo duorum discipulorum Emauntem euntium patet. Luc. 24. v. 16.

XLVI.

3. De gloriosa in Regnum reductione, tria prædicat Nabuchdonosor.

Primò inquit v. 33. *Ad gloriam regni mei reversus sum.* LXX Interpretes: καὶ εἰς τὴν πύλιν τῆς βασιλείας μου ἦλθον. hoc est: Regnum mihi est restitutum, scilicet à filio Evilmerodacho, & à Proceribus Babylonicis. sicuti statim subjungit: Gubernatores mei (LXX: οἱ τῶν βασιλέων μου. Vox Tyranni olim honestum vocabulum erat: uti patet ex illo Virgilii;

Pars mihi pacis erit dextram tetigisse tyranni.) & Proceres mei (οἱ μεγάλους μου) requisiverunt me. Hi namque miserti calamitosæ sortis ejecti Regis sui, eum, Deo rem sic dirigente, receperunt.

Deinde inquit v. 33. *Ego ad decorem Regni perveni.* Significat, auctoritatem pristinam, qua antea apud subditos & externos pollebat, rediisse. Hic Auctoritas regia, pulchrè vocatur decor regni & splendor Regis.

Tertio inquit v. 33. *in regno meo confirmatus sum, & magnificentia amplior addita est mihi.* scil. à Deo. Nam experientia edoctus Nabuchdonosor didicerat, Regna à Deo stabiliri & transferri. Dan. 2. v. 21. & c. 4. v. 14, 29. Deus mortificat & vivificat: ipse in infernum deducit, & ex eodem reducit. 1 Sam. 2. 6. Et omnes homines hoc videntes, annuntiabunt opera Dei, & facta ejus intelligent. Psalm. 64. 10.

XLVII.

11. EFFECTA SUBSEQUENTIA Nabuchdonosoris restitutionem, sunt duplicia. 1. Humiliatio. 2. Δοξολογία, sive Glorificatio.

XLVIII.

1. Humiliatio. Ego Nabuchdonosor (inquit ipse) post finem dierum (h. e. elapso septennio, scil. postquam mens mea ad me reversa est) oculos meos in cælum levavi. Dan. c. 4. v. 31. Quæ elevatio oculorum in cælum fuit signum humiliationis. Nam in statu prospero oculos suos convertibat ad vanitatem, nempe ad Regiam suam Babylonicam, in eaque confidebat, deque ea superbe gloriabatur: qua de causa etiam graviter à Deo castigatus est. At nunc in statu aspero oculos in cælum elevat, & agnoscit, *Omne sub Regno graviore Regnum esse*; sicuti pulchre Seneca ait. Unde in v. 34. denuo re-

petit hanc δοξολογίαν, dicens: Nunc igitur Ego Nabuchdonosor laudo & magnifico & glorifico Regem cæli: quia omnia opera ejus sunt veritas, & omnes via ejus judicia; & Ipse ambulantes in superbia potest humiliare.

XLIX.

11. Δοξολογία, sive Glorificatio. Nabuchdonosor præterea Deum (quem vocat Excelsum & viventem in æternum) quadruplici de causa glorificat.

Primo: Ob æternam potestatem. v. 31. Altissimo (inquit) benedixi, & viventem in sempiternum laudavi & glorificavi. Quia potestas ejus potestas æterna. τὸ πᾶν τὸν ὅλον κόσμον ἡ ἐξουσία αὐτοῦ, ἐξουσία αἰώνιον. Hic ἐξουσία notat potestatem, non à δυνάμει sejunctam, sed cum eadem conjunctam. Nam Deus liberè potest facere, quæcunque vult, sive in cælo, sive in terra; uti in v. 32. dicitur.

Deinde: Ob Regni æternitatem. v. 31. Quia Regnum ejus durat à generatione in generationem, h. e. perpetuum est, & fine caret.

Tertio: Ob ejus Majestatem. vers. 32. Quia omnes habitatores terræ apud illum ut nihilum reputantur. Omnes namque Reges & Magnates terræ, quantumvis excellentes atque potentes fuerint; omnes, inquam: non dico, singuli, sed omnes, atque etiam cuncti & conferti, ita ut ex iis unus fiat: non solum mutili & manci, sed etiam nihil; imo sive liceat, sive non liceat dicere, minus quam nihil sunt.

Quarto: Ob voluntatis libertatem. v. 32. Quia juxta voluntatem suam omnia facit in cælo & in terra, ipsiusque manum nemo cohibere potest. Quare æquum est, ut ego omnesque Reges terræ Ipsum superiorem agnoscamus, & coram Eo nos humiliemus.

CAPUT III.

DE EGRESSU.

L.

Postquam Nabuchdonosor Regni compos factus esset, moritur Anno Mundi 3390. ante C. N. 581.

cum regnasset annos	$\left\{ \begin{array}{l} 45 \\ 44 \\ 43 \end{array} \right\}$	juxta	$\left\{ \begin{array}{l} \text{Metaſthenem, \& Chyt.} \\ \text{Onom. p. 290.} \\ \text{Dreſſ. Mill. 4 Isagog.} \\ \text{p. 215.} \\ \text{Communem historico-} \\ \text{rum ſententiam.} \end{array} \right\}$
---------------------	--	-------	---

MONARCHA XLVIII.
EVILMERODACH.

CAPVT I.
DE ORTV.

I.

Evilmerodachus filius Nabuchdonosoris Magni fuit, qui Patri, postquam 43 annos regnasset, in imperio successit.

II.

NOMINA habuit varia. 1. Dictus est EVILMERODACH מלך-מלך. Quod nomen *quidam* interpretantur *in malum*, q. d. stultus, fatuus: & putant, hoc ei nomen à Babyloniis impositum ideo, quod ipse summo populum Iuda captivum favore & amore prosequutus sit; quod superbis Babyloniis stultum videbatur. *Quidam* vero interpretantur *in bonum*, q. d. stulti amaritudinem conte-rens, h. e. vir sapiens atque prudens, quod suorum cavillationes nihil curarit. Hoc nomen bis in sacro codice legitur, nempe 2 Reg. 25. vers. 27. & Ierem. 52. v. 31. 2. Zonara EVILAD-MERODACH. 3. Ptolemao in Canone, & Beroso, ILVARODAMVS. 4. Cedreno VLEMERODACHVS. 5. Iosepho ABILAMERODACHVS. lib. 10. c. 12. p. 276. 6. Aventino lib. 1. Annal. Bojoar. p. 21. AMILINVS MERODACVS. 7. Herodoto in Clione dicitur Λαβύνη, quod Latine effertur LABYNETVS: ab aliis LABYNITVS, vel LABVNITVS PRIMVS. (Nam etiam Belsazar filius ejus LABYNETVS est dictus; uti ex Herodoto patet, qui scribit, ultimum Regem Babyloniurum, nempe Belsazarem, Patri suo cognominem fuisse, & Labynetum appellatum. Et similiter in Clione scribit; quod Nitocris fuerit Labyneti Regis uxor & Labyneti mater.) Quare Evilmerodach pater, fuit Labynetus I; & filius ejus Belsazar, fuit Labynetus II. 8. BALTHASAR appellatur in lib. Baruch. c. 1. v. 11, 12. in quo narratur, Iechoniam Regem & Iudæos, qui erant Babylone, scripsisse ad Iudæos, qui erant Ierosolymis, ut orarent Deum pro vita Nabuchdonosoris, & filii ejus Balthasar. Vbi non potest intelligi ultimus Rex Babyloniurum, qui Belsazar proprie dictus fuit; sed Evilmerodach, qui fuit filius Nabuchdonosoris, eique in Regno immediatè successit; uti patet ex 2 Reg. 25. v. 27. & Ierem. 52. v. 31. Quare dicendum est, quod Evilmerodach fuerit binominis, & regnante patre Nabuchdonosore, dictus Balthasar nomine proprio; post mortem vero patris

nominatus fuerit cognomento Evilmerodach, ab eventu; de quo antea diximus.

CAPVT II.
DE PROGRESSV.
I. ACTA OECONOMICA.

III.

I. CONJVGIVM. Evilmerodach uxorem habuit, cui nomen NITOCRIS; uti Herodotus lib. 1. & Metasthenes tradunt. Hæc namque (uti Herodotus in Clione scribit) erat Labyneti (scil. I, h. e. Evilmerodachi) uxor, & Labyneti (scil. II, h. e. Belsazaris) mater; cujus etiam Dan. 5. v. 10. fit mentio, ubi indefinite REGINA appellatur. Hæc prudentissima fuit femina, de qua Herodotus lib. 1. memorabilia scribit: Hæc, inquit, quinque ætatibus Semiramide posterior (qui tamen insignis Herodoti in Chronologia lapsus est. Nam liquet, Nitocrem fuisse propemodum 1500 annos Semiramide posteriorem) metuens imperium Medorum, & quasi præfagiens Medos imperio Assyriorum sive Babyloniurum aliquando potituros, quibus potuit rationibus se præmunivit: Euphratem, qui recto cursu Babylonem medius secatur, tortuosum reddidit, fossis superius depressis, adeo ut quendam non procul à Babylone pagum, Arderica nomine, ter interfluat, ita ut qui hoc fluvio tendunt Babylonem, ter ad hunc eundem pagum applicent; idque triduo.

IV.

II. LIBERI. E Nitocri Evilmerodachus filium procreavit nomine BELSAZAREM. Vbi error Suida, Constantini Manassis, & Sulpicii Severi, castigandus venit, qui Patrem Belsazaris Nabuchdonosorem: Item Cedreni, Zonara, & Eusebii, qui Evilmerodachum fratrem Belsazaris faciunt. Similiter Metasthenes errat, qui putat, Evilmerodachum tres habuisse filios; nempe Regassarem, Labassarodachum, & Belsazarem: cum tamen solus Belsazar ejus filius, Regassar vero ejus affinis, & Labassarodachus ipsius affinis fuerit filius.

I. ACTA POLITICA.

V.

Administratio Regni ab ipso suscepta, gemina fuit. 1. Vicaria. 2. Ordinaria.

VI.

VICARIE Evilmerodachus regnum cum præcipuis Proceribus administravit, postquam Nabuchdonosor pater ejus morbo correptus, de solio deturbatus, & à contubernio hominum ad bestias agri

ejectus est. Nam Angelus demandavit: *Stirpem arboris relinquendam esse*. Daniel. 4. vers. 12, 20. quod Daniel ita exponit: *Regnum Nabuchodonosori relinquendum esse*. Dan. 4. 23.

VII.

ORDINARIE Regnum, & quidem laudabiliter administravit, cum Parenti demortuo in Regno successit.

Vnum de eo narrat *Naclerus Generat. 51*, quod fabulæ potius quam veræ historiæ speciem habet. Tradunt (*inquit*) aliqui, quod Evilmerodach in diebus ejectionis paternæ multa egerit impia. Patre itaque restituto accusatus, missus est in carcerem, ubi Iechonias erat. Recuperato post parentis obitum regno, timens ne resurgeret Pater, ut qui de bestia antea redierat in hominem, consulit Iechoniam. Ad cuius consilium cadaver Patris sui effossum divisit in trecentas particulas, & dedit trecentis vulturibus, dicente ad eum Iechonia: *Non resurget Pater, nisi redeant vultures in eum*. verum
 ——— *Credat Iudæus Apella.*

III. ACTA ECCLESIASTICA.

VIII.

Evilmerodachus ad veram Dei agnitionem conversus, facilis & beneficus in Ecclesiam fuit. Cum enim consensu Procerum regni Babylonici, pro Patre mentis impote ad regni gubernacula admotus, statim primo regni sui anno, *Iechoniam* quondam *Regem in Iuda*, quem Pater ejus annos 35 captivum tenuerat, è carcere liberavit, eumque in solio, ceterorum Regum qui Babylone erant, solis altiore, collocavit; & mutatis carceris vestimentis, eum in honore habuit, eumque de mensâ suâ ali toto vitæ tempore demandavit. 2 Reg. 25. v. 27. *Ierem. 52. v. 31*. Hæc res, & erga gentem Iudaicam propensio pia, ita Proceres & animos vulgi, patrias negligi religiones indignantis, alienavit, nomenque ei immutavit, ut *Evilmerodachi*, h. e. fatui cognomine à suis appellatus sit. Ita pii Mundo immundo sunt fatui! *Philo* scribit, *Iechoniam* à populo vocatum fuisse *Neri*, h. e. *lumen meum*, eò quod lucerna Davidis, quæ extincta videbatur, ipso è vinculis liberato, vicissim illuxisset. Et addit, tunc insignem illum *Psalmum*, qui juxta *Ebræos* 89 est, ad gratiarum actionem & recordationem promissi *Messiae* editum esse.

Factum { 3390 ab Orbe condito.
 hoc est { 26 captivitatis Babylonicae.
 anno { 581 ante Christi nativitatem.

CAPUT III.

DE EGRESSU.

IX.

Regnavit annos	{	2	} juxta {	<i>Berosum</i> , & <i>Ptolemaum</i> in Canone.
		30		<i>Reinecc. syntag. Heroic.</i> pag. 64. <i>Avent. Ann.</i> <i>Bojoar. l. 1. p. 21. Sleidan.</i> <i>l. de 4 Monarch.</i>
		37		<i>D. Gesner. super cap. 5. in</i> <i>Daniel. th. 13.</i>

Obiit morte violentâ. Nam *Regassar* sive *Neglissar*, affinis ejus, illum interfecit, atque injustè regnum occupavit. Vide *Iosephum lib. 1. contra Appionem*.

Synchronismus.

Tempore Evilmerodachi regnavit *Amasis Rex Egypti*; de quo jucundam & memorabilem historiam narrabo. Hic contra *Aprien Egypti Regem* adversus *Cyrenæos* infelicitè pugnantem, Rex electus, illum cruento prælio devictum strangulavit: & postea regnum ipse occupavit. Quem *Ægyptii* initio non magni fecerunt, ut, qui antea plebeius fuisset, & familiæ haud illustris: postea verò calliditate magis eos *Amasis*, quam animi comitate ad sese pellexit. Erat ipsi PELVIS AVEREA, in qua tam ipse *Amasis*, quam convivæ omnes semper pedes lavabant. Contusa ergo pelvi, statuam Dei ex illa fecit, & in ea urbis parte collocavit, ubi erat commodissimum. *Ægyptii* autem itantes ad statuam studiosè eam coluerunt. Quo *Amasis* cognito, accersitis *Ægyptiis* exposuit, dixitque: *Statuam ex pelvi factam esse, in qua prius laverit pedes, modo autem religiose ab illis coli. Nunc igitur* (*inquit*) *eadem est mea qua pelvis ratio. Vt enim prius fuerim plebeius, nunc tamen Rex vester sum. Honorare igitur me & venerari vos jubeo*. Hac quidem ratione *Ægyptios* sibi conciliavit, ut æquum judicarent ipsi servire. *Herodot. l. 2. Pulchre dictum! Pulchre factum!* Nam Princeps ab *Ebræis* נשיא appellatur, h. e. *Prælat*, ad dignitatem evectus, aliis altior, sublimior & superior, à rad. נשא levavit, elevavit. *Gen. 23. v. 6. Audi nos, mi Domine* יהוה נשיא, *Princeps Dei*; tu es in medio nostri. *LXX, βασιλεύς ἀπὸ Θεοῦ*, *Rex à Deo*. Quare æquum est, ut subditi Principes suos honorent. Quia eos quidem constituerunt; verum non infra se, sed supra se. Vide *Systema Politic. nostrum pag. 421*.

DUBIUM CHRONOLOGICUM.

Quidam Historici inter Evilmerodachum & Belsa-

*Belsazarem duos alios Reges Babyloniorum interces-
sisse tradunt*: quorum unus fuerit REGASSAR,
(qui Iosepho dicitur *Niglissar*) & LABASSAR,
(qui Iosepho vocatur *Labassardachus*) & hosce fi-
lios Evilmerodachi fuisse tradit *Metasthenes*. Quam
sententiam etiam plurimorum & gravissimorum
Scriptorum autoritas confirmat, nempe *Berosi*,
Alexandri Polyhistoris, *Alphai*; (quos memorant
Iosephus lib. 1. contra Appionem, & *Eusebius* lib.
9. de præparat. Evangelica c. 4. qui in eadem sunt
sententia) item *Hieronymi* & *Beda*. Utuntur hoc ar-
gumento. Quia alias anni 70 captivitatis Babyloni-
cæ, quorum *Ierem.* 25, & 29, fit mentio, compleri
non possint.

Contra: *Alii authores gravissimi constanter do-
cent*, à transmigratione populi Israëliti in captivi-
tatem Babylonicam, tres tantum Reges Babyloniorum
fuisse; illudque probant ex *Ierem.* 27. v. 5, 6, 7.
ubi Deus ita loquitur: Ego feci terram, homines
& jumenta, &c. Nunc itaque ego trado regiones
omnes istas in manum *Nebucadnezaris* Regis Ba-
byloniæ servi mei, ut serviant ei. Servient autem
ei omnes istæ gentes, & FILIO ejus (h. e. E-
vilmerodacho, cujus mentio fit 2 Reg. 25. 30. &
Ierem. 52, 31.) & FILIO FILII sive NE-
POTI ejus, (h. e. Belsazari,) donec adveniat tem-
pus terræ ejus, etiam ipsius, cum servitutem exigent
ab eo gentes amplæ, (nempe Persæ & Medi,) & Re-
ges Magni. (nempe Darius Medus, & Cyrus Persa.)
E. inde concludunt, quod à captivitate Babylonica
plures Reges, quam tres constituendi non sint; vi-
delicet, *Nebucadnezar*, *Evilmerodach*, & *Belsazar*,
qui postremi fuerunt.

Ε Π Ι Κ Ρ Ι Σ Ι Σ.

Dubium hoc multis ἀδυναστεῖν videtur. Neque
certè res insigni difficultate caret. Quia vix duo in-
ter se Chronologi de annis horum trium Regum
constituendis inter se congruunt.

Quidam namque putant, *Nabuchodonosorem* re-
gnasse annos 43; ut *Reinecc. Syntag. Heroic* p. 62.
Alii 44; ut *Dresser. Isag. Histor. Mill.* 1 v. pag.
215. *Alii* 45; ut *Metasthenes*, & *Chytr. Onom.* p.
290. Similiter quidam statuunt, *Evilmerodachum*
tantum regnasse annos duos; ut *Berosus*, *Ptolem.* in
Canone, *Alexander Polyhistor*, & *Alphæus*. *Alii*
12; ut *Severus Sulpitius* in lib. 2. *Histor. sacræ*.
Alii 23; *Alii* 30; ut *Aventin. annal. Bojoar. lib.* 1.
p. 21. *Sleidan. lib. de 4 Monarch. Reinecc. Syntag.*
Heroic. p. 64. *Alii* 37; ut *D. Salomon Gesn. Dis-*
put. super c. 5. Dan. th. 13. Similiter variant de an-
nis BELSAZARIS. Quidam enim statuunt, eum
regnasse annos tres; ut *Gesner. Disput. in Daniel.*

in cap. 5. thes. 12. *Alii* 5; ut *Berosus Chaldaus*;
referente *Metasthene Persa*, in libro de judiciis tem-
porum; & *Reinecc. Syntagm. Heroic.* p. 65. *Alii*
14. *Richt. Axiom. Pol. pag.* 60. *Fabricius Histor.*
illustr. Viror. p. 195. *Alii* denique 17; ut *Iosephus*
lib. 10. *Antiq. Judaic. cap.* 13.

Vnde patet, quàm difficillimum sit, in tanta cal-
culi Chronologici incertitudine, apodicticè quip-
piam in Dubii hujus solutione statuere. Verum ut-
ut sit: Nos distinguimus inter *Monarchas Babyloni-*
cos LEGITIMOS & ILLEGITIMOS. A ca-
ptivitate Babylonica usque ad finem ejus tantum
tres legitimi Monarchæ sive Reges Babylonicæ fue-
runt; nempe, *Nabuchodonosor*, *Evilmerodach*, & *Bel-*
sazar, quibus DE JURE regnum debebatur; uti
ex loco *Ierem.* 27. antea allegato evidenter patet.

Verum juxta plurimorum & præstantissimorum
Historicorum sententiam, duo Reges illegitimi (qui
potius Reguli nuncupandi, quàm Monarchæ vel
Reges) sunt interponendi inter Evilmerodachum
& Belsazarem. Nam *Regassar* sive *Niglissar*, Evilme-
rodachi affinis, affinem suum interfecit, atque ita in-
justè Regnum occupavit; sicut tradunt Authores,
quos *Ioseph. lib.* 1. contra Appionem citat. Quo fa-
cto *Belsazar* hæreditario regno exutus, quia adhuc
parvulus erat, ad Medos perfugium habuit, apud
quos tempore exilii sui versatus *Nabonidus* est ap-
pellatus. (h. e. Princeps expulsus sive ejectus; vel *Na-*
boandel, ut habet *Iosephus* lib. 10. *Antiq. Judaic.*
c. 13. vel *Nabonidus*; ut est apud alios.) Item *La-*
bynetis Medus à *Metasthene* vocatur: non quòd
Medus gente fuerit, aut Medis imperarit; sed quia
tempore exilii sui apud Medos habitaverit: sicut
historiæ docent, ex habitationis loco cognomina
imponi solere. Interim autem *Regassar*, quem di-
xi, Evilmerodachi affinis, (*Metasthenes* primum fi-
lium Evilmerodachi facit) Regnum Babylonicum
tribus annis administravit. Huic successit filius *La-*
bassardachus. (quem idem *Metasthenes* secundum
filium Evilmerodachi facit, eumque sex annis re-
gnasse ait) sed hic *Labassardach* partim odio tyran-
nicæ crudelitatis, quâ utebatur, partim studio re-
rum novarum, à Proceribus regni Babylonicæ ex-
pulsus, cum 9 menses regnasset, & Belsazar in re-
gnum patrium revocatus est. Et si hæc sententia te-
neatur, & sacris & profanis scriptoribus sua constat
auctoritas, & anni congruenter inter hosce Monar-
chas distribui possunt, ut eorum regimen annis 70
captivitatis Babylonicæ coincadat, hoc modo; *Na-*
buchodonosor regnavit 43 annis. Et ab anno ejus 18
inchoanda est captivitas Babylonica; ita ut Iudæi
sub ejus imperio annis 36, non amplius, Babylone
exsules fuerint. *Evilmerodacho*, *Niglissari*, & *Labas-*
sardacho

sardacho simul attribuere cogimur annos 22: quot autem unicuique istorum duorum assignari conveniat, incompertum est. Denique *Belsazari* 11 annos Historici assignant. Et postea cum Darius decessit, Cyrus captivitatem Babylonicam solvit: quod factum est vel primo, vel secundo, post devictum Belsazarem, anno. Et hi anni conjunctim sumpti, faciunt 70 annos.

MONARCHA XLIX.

B E L S A Z A R.

CAPUT I.

DE ORTV.

I.

APPELLATIO.

BE L S A Z A R varia habuit nomina. I. Dictus est *BELSAZAR*, בלשצר. Vbi notandum, quod nomen Regis ultimi hujus Babyloniorum, & nomen Prophetæ Danielis, quod *Aspenas* Præfectus cameræ Regis Babyloniorum ei imposuit, *Daniel*. 1. v. 7. sono quidem verborum convenient, sed tamen duobus modis inter se differant. 1. *Literarum quantitate*. Nam nomen Danielis Prophetæ *BE L T H S A Z A R*, vel *BE L T H E S A Z A R* בלשצר, literam *u*, quæ valet idem quo *th*, plus habet, quam nomen Regis Belsazar. 2. *Vocum significatione*. Nam nomen Danielis Prophetæ *Belthazar* idem est atque *thesaurizans*, ein schatz=samler / vel thesaurum in abscondito colligens, aut thesaurus absconditus. Sed *Belsazar*, idem est atque non thesaurizans, *schathlos*. II. *LABYNETVS SECVNDVS* ab *Herodoto* appellatur. Nam Parens ipsius *Evilmerodachus* dictus fuit *Labynetus* I. Sed hic *Belsazar* dictus est *Labynetus* II. Vti ex *Herodoti* *Clione* patet; ubi dicit, quod Regina *Nitocre* fuerit uxor *Labyneti* Regis, & mater *Labyneti*. III. *LABYNETVS MEDVS* vel *MEDVS* appellatur à *Metasthene*: non quod *Medus* fuerit, aut *Medis* imperarit; sed quia tempore exilii sui (cùm Pater ipsius *Evilmerodach* à *Regassar* affine suo occisus, ipseque è patria expulsus) apud *Medos* habitavit: sicut saepe ab habitationis loco nomina imponi solent; uti constat ex *Matth.* 2. 23, quod *Christus noster* dicatur *Nazarenus*, ideo quia in civitate *Nazareth* usque ad annum ætatis 30 cum parentibus suis habitavit. IV. *MERODACH* nonnullis vocatur. quod probant ex *cap.* 50. *Ieremia* v. 2. qui hunc Regem *Merodach* appellare videtur; ita scribens: *Capta est Babylon; victus est Merodach*, confusa sunt sculptilia ejus, superata sunt idola eorum. Cum enim vatici-

netur de cæde Regis simul cum everfione Babylonis, putant, non alium Regem *Merodachum* intelligi posse, quàm hunc *Belsazarem*, cum quo simul & *Babel* & regnum Chaldaicum concidit. V. *NABONIDVS* à *Beroso* & *Alexandro Polyhistore*, vel *NEBONIDUCHVS*, h. e. *Princeps expulsus sive ejectus*, vocatur ab *Alphæo* apud *Eusebium* lib. 9. de præparatione Euangel. c. ult. VI. *NABOANDEL* dictus est à *Babyloniis*; uti monet *Iosephus* lib. 10. *Antiq.* c. 13. & lib. 1. contra *Appionem*. VII. Vocatur Rex ששך *SCHESACH*, *Ierem.* 25. vers. 27. h. e. *Babyloniæ* festa agens; de quo nomine postea pluribus dicemus in §. 3.

II.

GENERATIO.

Pater *Belsazaris* fuit *Evilmerodachus*, avus verò *Nabuchdonosor Magnus*. Quia Deus (*Ierem.* 27. v. 7.) promittit, se *Nabuchdonosori* daturum regnum amplissimum; neque tantum ipsi, sed etiam filio ipsius, & præterea filio filii ejus. Iam verò *Evilmerodachus*, filius *Nabuchdonosoris*, Patri suo in imperio successit; uti patet ex *Ierem.* 52. Similiter *Belsazar*, nepos *Nabuchdonosoris*, Patri suo *Evilmerodacho* successit, uti constat ex *Dan.* 5. Mater verò ejus fuit *Nitocris*, ex qua *Evilmerodach* hunc filium suum genuit. Vnde *Herodotus* in *Clione* *Nitocren* vocat uxorem *Labyneti* I, (h. e. *Evilmerodachi*) & matrem *Labyneti* II. (h. e. *Belsazaris*.)

DVBIUM.

Quæritur hoc loco: An *Nabuchdonosor* fuerit abavus, an verò avus, an denique pater *Belsazaris*?

I. *Iosephus* l. 10. *Antiq. Iudaic.* c. 12. & *D. Hieronymus* in comment. sup. c. 5. *Daniel*. scribunt, *Nabuchdonosorem* fuisse abavum *Belsazaris*. Verba *Hieronymi* hæc sunt: Sciendum est, hunc *Balthasarem* non fuisse filium *Nabuchdonosoris*, ut vulgò legentes arbitrantur; sed juxta *Berosum*, qui Chaldaeam scripsit historiam, & juxta *Iosephum*, qui sequitur *Berosum*, post *Nabuchdonosorem*, qui regnavit annis 43, successit in Regno filius ejus *EVILMERODACH*, cujus in fine suæ prophetiæ meminit *Ieremias*. Refert idem *Iosephus*, quod post mortem *Evilmerodachi*, in regno successerit filius ejus *NIGLISAR*, post quem regnavit filius ejus *LABOSARDACH*; quo mortuo, regnum tenuerit filius ejus *BALTHASAR*, de quo nunc agitur. Hæc *Hieronymus*.

Genealogia talis foret.

Nabuchdonosor.

|

Evilmerodach.

|

Neglisar.

|

Labosardach.

|

Balthasar.

11. Quidam putant, Nabuchdonosorem patrem fuisse Belsazaris; idque probant ex *Dan. 5. v. 2.* ubi ita legitur. Præcepit (Belsazar) jam temulentus, ut afferrentur vasa aurea & argentea, quæ asportaverat Nabuchdonosor PATER ejus de templo quod fuit in Ierusalem. Similiter *v. 18.* Propheta Daniel appellat Nabuchdonosorem PATREM Belsazaris. Item *vers. 22.* Belsazarem nominat FILIUM Nabuchdonosoris.

Refutatio.

Ad priorem opinionem respondemus. 1. Omnino negandum esse, Nabuchdonosorem abavum fuisse Regis Belsazaris. Nam Neglisar & Labosardach non fuerunt filii Evilmerodachi, neque de posteritate Nabuchdonosoris; sed tantum affines Evilmerodachi. Niglissar enim sororis ejus maritus, ut imperium sibi raperet, Evilmerodachum occidit. 2. Licet Niglissar & Labosardach ad tempus imperio Babylonico præfuerint; tamen dicendum est, fuisse Reges illegitimos, vel Regulos. Reges verò legitimos à captivitate Babylonica usque ad excidium ejus tantum tres fuisse, videlicet, Nabuchdonosorem, Evilmerodachum & Belsazarem. 3. Adducimus locum insignem ex *Ierem. 27. v. 7.* Vbi Deus Regnum amplissimum pollicetur Regi Nabuchdonosori; & post ipsum, filio ejus, & filii filio; & post eum Monarchiam Babylonicam eversum iri. Ex quo loco ἐφ' ὅσον φανερὸν videre est, quod duo tantum Reges post Nabuchdonosorem, ex posteris ejus regnum gubernarint, nempe filius (Evilmerodachus) & filius filii, vel nepos ejus (Belsazar.) Cum autem sub hoc Belsazare Monarchia Babylonica sit destructa, ipseque ultimus Rex Babyloniorum fuerit; necessarium dicendum erit, Belsazarem non abnepotem, sed nepotem Nabuchdonosoris fuisse. Alioqui dicendum, quod non duo tantum post Nabuchdonosorem (quod Ieremias disertis verbis affirmat) sed QUATUOR ex posteris Nabuchdonosoris regnarint; quod falsum. Pater ergo hinc, Nabuchdonosorem non abavum, sed avum Belsazaris appellandum esse.

Ad posteriorem opinionem respondemus. Mos erat Orientalibus, ut non tantum eum à quo quis immediatè genitus esset, sed etiam avum, proavum, abavum, imò quemlibet ex Majoribus PATREM appellarent. *Dan. 2. v. 23.* Tibi Deus Patrum meorum confitebor. *Esd. 4. v. 15.* Patrum tuorum. *Esd. 5. v. 12.* Patres nostri. *Rom. 9. 5.* Christus est natus ex Patribus secundum carnem. Ita *Gen. 29.* Laban filius Bathuëlis, vocatur filius Nachor; cum tamen Nachor non pater, sed avus ejus esset. Similiter Christus Salvator vocatur filius David, & filius Abrahe, *Matth. 1. v. 1.* cum tamen illi non essent strictè loquendo Patres ejus, sed Majores. Ita h. l. vocabulum אב non reddendum est PATER ejus (ut in *vulgata*, & apud Ariamontanum, & in Græca versione) sed AVUS ejus. Vox enim illa אב non est accipienda propriè & strictè, pro parente, à quo quis immediatè progenitus est, (uti fit in *versione vulgata & Græca*) neque etiam nimis latè pro abavo; uti facit *Osiand. in Bibl. notis marg. sup. cap. 5.* Danielis: sed ut dixi, latè & moderatè, pro avo; uti ex loco *Ierem. 27. v. 7.* patet.

CAPUT II.

DE PROGRESSU.

I. ACTA OECONOMICA.

III.

1. Belsazar habuit uxorem & concubinas, sicut legitur *Dan. 5. v. 2.* Quæ autem, quales & quantæ fuerint, ignoratur.

11. VOLUPTUOSUS fuit. Nam coram mille optimatibus atque Proceribus suis vino sese ingurgitavit, *Daniel. 5. v. 1.* præter morem & consuetudinem, maximè Regum Babyloniorum, (uti notat Aben-Ezra) qui cum Proceribus suis cibum capere & computare soliti non erant.

111. LEVIS fuit. Nam ipse Deus descriptione manus levitatem ejus arguit, voce Tekel. *Dan. 5. v. 25.* h. e. in statera appensus, levis inventus es. At non magnates decet esse leves, sed graves, h. e. accurata sit gubernatio consiliorum, actionum, sermonum & gestuum in vita, ne suo exemplo inferioribus noceant: sicut Iesaias Principes viros monet *c. 32. v. 8.* Princeps ea, quæ digna sunt Principe, cogitabit; & super verba sua stabit.

IV. In convivio suo, quod Babylone instituit, grandia PECCATA commisit. Nam convivium istud consideratur quadrupliciter.

1. Originaliter. Sic illud CONVIVIVM IDOLOLATRICVM fuit, h. e. ex idololatria originem traxit. Nam in honorem idoli sui, h. e. Dæ Schac-

cæ illud instituit. De quo cultu sequentia sunt notanda. *Ctesias lib. 2.* Persicō, ut est apud Athenæum lib. 14. *δειπνοσοφιστῶν*, narrat, die 16 mensis Loii fuisse festum Sacæas, h. e. Deæ Schacæ Babylonie, & dierum quinque spatium celebrari solitum: per quod tempus Domini ferebant imperium famulorum, quorum unus familiæ præesse solebat, indutus veste regiæ persimili: is vocabatur *Saganem*. Ebræis dicitur *סגן* h. e. Princeps magnus (uti interpretatur R. David Kimchi) vel Sacerdos; apud Berosum nomen *Saga* frequenter occurrit, pro sacrorum Pontifice. Hinc Belsazar Rex Babylonie vocatur *Rex Schesach*, *Ierem. 25. v. 27.* h. e. Babylonie festa agens, *Schace* dicta, in honorem Deæ *Schacæ*. Et cap. 51. v. 41. ipsa urbs Babylon *Schesach* appellatur.

[N O T A .

Apud Babylonios duæ colebantur Deæ, nempe *Schacha* & *Myliitta*. *SCHACHA* erat Terra, quam Latini etiam *Telluris* vel *Opis* nomine coluerunt. Altera Dea erat *VENUS*, quæ *Μύλιττα*, *MYLITTA*, appellata fuit. *Herodot. lib. 1.* vel potius *Muleata*, à perfecta ejus venustate. Arabes *Vraniam* indigitarunt. Ejus Sacerdotes *Notita* vel *Notophanta* dicti, h. e. Veneris formosæ observatores; ut est apud *Plinium lib. 6. Natural. hist. c. 26.*]

2. *Materialiter*. Sic fuit *CONVIVIVM SUPERBIVM*, h. e. cum abominandæ magnificentiae atque superbiae ostentatione conjunctum. *Dan. 5. v. 1.* vocatur *convivium grande*. Nam invitaverat Rex ad illud convivas mille: erant fercula lauta, pocula plena, aurea & argentea. *Daniel. 5. v. 1, 2.* Idem patet ex *Iesai. 21. 5.* Vbi Belsazar genio indulgens jubet splendidum magnificumque convivium instruere. In Ebræo habetur vocabulum *קנין*, quod significat cum ratione & proportionem omnia ordinare, aptè & ordine omnia collocare, vel disponere; quod non solet fieri in mensis quotidianis & vulgaribus, sed in conviviis lautioribus & magnificis, quæ ad amicos excipiendos parantur; ubi nimirum est major copia & varietas omnium rerum.

Hæc autem singulari observatione dignum, quod vocabulum *קנין* duo notet, quæ ad propositum nostrum faciunt. 1. notat *aciem militarem instruere*. *Ierem. 50. v. 9.* Ecce ego suscitabo & adducam in Babylonem congregationem gentium magnarum (h. e. Medorum & Persarum) de terra Aquilonis, & *ordinabunt* contra eam bellum, h. e. instruent aciem; & inde capietur, h. e. armatâ manu occupabitur. 2. *Mensam instruere*, *Prov. 9. v. 2.* Sapientia ordinavit vel instruxit mensam suam, h. e. omnis generis cibis eam replevit, omnesque cibos ordine suo disposuit. Hinc patet, quod vocabulum *קנין* usurpetur de *Cyro*, aciem militarem instruente, & de

Belsazare Rege Babylonis, mensam variis cibis replente & ordinante. Debuisse sanè Belsazar illo tempore longè periculosissimo de acie militari instruenda singulis momentis cogitasse. At ille de mensa instruenda & ordinanda, deque ventre replendo cogitavit. Pugnavit ille contra Duces suos poculis (*Dan. 5. v. 1, 2.*) cum debuisset contra hostes pugnare gladiis: Vnde insipientiam & securitatem ejus detestandam videre est. Contra hosce Lurcones, poculis ita inter se certantes & pugnantes, *D. Ambrosius* in lib. de Elia & jejuniis gravissimè loquitur hisce verbis: Cernes poculorum diversorum ordines, aciem ordinatam putes, vasa exposita aurea & argentea, pompam arbitreris, cornu in medio vini plenum, non epularis sed præliaris, instrumentum buccinæ, quod discumbentes in certamen accendet. Primò minoribus poculis, velut velitaris pugna præluditur, &c.

3. *Formaliter*. Sic fuit *CONVIVIVM* non tantum *belluivum*, sed etiam *diabolicum*. *BELUVIVVM* fuit: quia Rex contra mille convivas suos vinum bibebat, h. e. poculis cum illis certabat, seque vino ingurgitabat. *Daniel. 5. v. 1.* *DIABOLIVM* fuit, quia ubi vino incaluisse, & temulentus factus esset, præcepit, ut vasa aurea & argentea, quæ Nabuchodonosor avus ejus (qui more Ebræorum *Pater* appellatur) Ierosolymis asportaverat, adferrent, è quibus ipse, Principes, uxores, & concubinæ ejus strenuè potarunt, inque contumeliam Dei Israël, idola Babyloniorum aurea, argentea, ærea, ferrea, lignea, & lapidea, bibentes laudarunt, *Dan. 5. v. 3, 4.*

4. *Finaliter*. Sic fuit *CONVIVIVM EPICVRVM*, h. e. cum prodigiosa securitate conjunctum: Quia Rex cum uxoribus, concubinis & proceribus suis genio indulgebat, in diem vivebat, & Deum cæli terræque Dominum, hostesque suos floci pendebat. Nonne enim prodigii simile est, quod Belsazar hoc symposium tempore periculosissimo instituerit; cum nempe urbs à Dario & Cyro exercitu validissimo circumdata esset, (ut ex *Dan. 5. v. 30, 31.* patet) & tam securus periculi fuerit, ac si in alta pace esset; ac tunc convivium exhibuit, cum maxime erat vigilandum, & providendum, ne urbs caperetur.

R E G V L A .

Quod pœna est propior, eò homines magis sunt securi, omnisque generis deliciis & voluptatibus dediti.

Verum securitas illa cum voluptate conjuncta, est non tantum periculosa, sed etiam exitiosa. Exemplum

plum h. l. habemus in Belsazare Rege Babylonis, qui mediis in malis atque summis periculis, nihil metuit periculi, quin potius sympotium cum uxoribus & concubinīs & mille Proceribus suis instituit, cumque illis potando strenuē certavit. Sed cum illi ita securi essent, genioque suo indulgerent, urbs Babylonis à Cyro capta est, atque regnum eversum.

II ACTA ECCLESIASTICA.

IV.

Belsazar ad Ethnicam majorum religionem defecit, & idola coluit. Iudæos infesto odio prosequutus est, & Daniele Prophetam, virum illum Dei sanctum, religiosum, deque toto Regno optimè meritum, sibi vero exosum, ex aula ad Susianæ præfecturam dimisit. Vnde Rex Schacha appellatur. *Ierem. 25. v. 26.* quoniam in honorem Deæ Schachæ festivum convivium Babylone instituit, idola sua atque Numina glorificavit: Deo autem Israëlīs insultare ausus fuit, vasis sacris Templi Ierosolymitani per ludibrium temulento convivio adhibitis. Quo ipso gloriam Deo Israëlīs vero debitam detraxit; & contra fictitiis suis Diis, aureis, argenteis, æreis, ligneis, lapideis attribuit, quasi ipsorum ope Iudæa devicta, Ierosolyma capta, templum direptum, spolia exportata essent. Hoc sane erat os in cælum ponere, & Altissimo maledicere. *Psalm. 73. vers. 9.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

Hoc est, De pœnâ Belsazari divinitus inflictâ.

V.

Circa egressum Belsazaris tria sunt notanda. 1. Τὰ ἀεγυγμένα. 2. Τὰ περὶ χεῖρας. 3. Τὰ περιπόρρα.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

VI.

Τὰ ἀεγυγμένα continent pœna denunciationem. Circa quam rursus quatuor sunt observanda. 1. Scriptura prodigiosa exaratio. 2. Regis conturbatio. 3. Regina consolatio, & consilii communicatio. 4. Danielis interpretatio.

VII.

I. SCRIPTURÆ PRODIGIOSÆ EXARATIO. Dum autem Rex Belsazar dicto modo Deum Israëlīs blasphemaret, quasi ille suum Templum & populum adversus Babyloniorum poten-

tiam tueri haud potuisset, & contra fictitia sua Numina celebraret: Ecce Deus, Iudex Mundi summus, vindex hujus horrendæ blasphemiae atque impietatis severissimus, ὡς δὲ τὸ μηχανῆς digitos quasi manus humanæ, h. e. figuram digitorum manus humanæ præ se ferentes, è pariete egredi fecit, qui in conspectu Regis in pariete opposito, ubi sympotium illud belluinum & diabolicum agitabatur, hæc verba scripsit: MENE, MENE, TEKEL, VPHARSIN, (PARES.) *Dan. 5. vers. 25, 26, 27, 28.*

V S V S.

Deus, justus Mundi Iudex, omnia hominum cogitata, dicta & facta intuetur; impiaque & abominanda facinora velut Deus zelotes sape ἐπ' αὐτοφώρῃ punit. E X E M P L A talis vindictæ Dei subitanæ habemus in *Vsa*, arcam Domini tangente, qui statim ita percussus, ut mortuus sit. *2 Sam. 6. v. 6. 7.* in *Ieroboamo*, manum contra Prophetam extendente, quæ subito exaruit. *1 Reg. 13. v. 4.* in *Vzia vel Azaria Rege Iuda*, sacrificare volente, qui statim lepra percussus est. *2 Reg. 15. v. 5. 2 Paral. 26. v. 16.* Et in *Belsazare*, h. l. Quare moniti sint Magnates, ut Deum in conspectu suo ponant, & ejus iram formident, illosque pulcherrimos *Prudentiæ* versiculos semper in conspectu suo ponant:

Sic tota decurrat dies,
Ne lingua mendax, nec manus,
Oculi ne peccent lubrici,
Nec noxa corpus inquinet.
Speculator adstat desuper,
Qui nos diebus omnibus
Actusque nostros prospicit,
A prima luce in vesperam.
Hic testis, hic est arbiter,
Hic intuetur quicquid est,
Humana quod mens concipit:
Hunc nemo fallit judicem.

VIII.

II. REGIS CONTURBATIO. Hoc autem insolito subitoque prodigio, in illa ipsa convivii belluini hora, palam exhibito, Rex adeo consternatus est, ut color faciei ejus protinus immutaretur, & cogitationes ejus cum turbarent, zona insuper, qua cinctus erat, præjactatione & corporis trepidatione disrumperetur, ipseque toto corpore contremisceret, ita ut epileptico paroxysmo correptus videretur. *Daniel. 5. v. 6.* Eodem modo *Esaias Propheta c. 21. v. 3, 4.* per τὸ πῶς αὐτοῦ introducitur Regem Babylonium Belsazarem, angustias animi sui,

sui, & trepidationem in urbis expugnatione, è subita atque inopinata hostium irruptione conceptam, exponentem, cuius verba per *psalmistam* recitat: *Propterea repleti sunt lumbi mei dolore; angustia possedit me, sicut angustia parturientis: corruui cum audirem, conturbatus sum cum viderem*, &c. Ex quibus verbis patet, quanta fuerit Regis illius tum temporis consternatio atque trepidatio. O horribilem Dei ad iudicium citationem! Ideoque Belsazar fortiter exclamavit, ut illico Magi, Chaldaei, & aruspices introducerentur, ad legendam Scripturam illam: sed omnes illi ingressi, scripturam neque legere, neque intelligere potuerunt. *Dan. 5. v. 7, 8.*

V s v s.

Hinc patet, quanta vis sit mala conscientia, quæ (uti Chrysost. homil. 15. super Gen. inquit) est ultor sceleris & vindex criminis. Vbi enim peccatum instar nubis densæ mentem corruperit & obvelarit, conscientia insurgit, & quovis accusatore mentem gravius pungit. Hinc Levit. 26. 36. dicitur, quod impii trepidant instar folii volantis, & fugiant nemine persequente.

Ut folium à quovis agitur mobile vento:

Sic minimus terret conscia corda parvor.

IX.

III. REGINÆ CONSOLATIO & CONSILII COMMUNICATIO. Cum porro Regem omnesque Principes ejus atque consiliarios panicus terror atque horror occupasset, neque Magi etiam, Chaldaei & sapientes quicquam consilii aut remedii in mirabili illa omnium rerum perturbatione reperire possent, fama hujus facti subito per totam aulam divulgata ad Reginæ quoque aures pervenit. Quæ Regina (*Nitocris, Evilmerodachi conjux, & Belsaris mater* fuit, uti Historici existimant, atque ex Danielis informatione procul dubio verum Deum agnovit, neque impio huic atque impuro convivio interesse voluit) quæ, inquam, ad Regem ingressa, cum, ut posito horrore, animo tranquillo esset, cohortata, consilium dedit, ut Danielem, qui spiritu Prophetiæ & sapientiæ plenus esset, advocaret. *Dan. 5. v. 10, 11.*

V s v s.

Hinc patet, quod Mulieres, præsertim piæ, quandoque plus viris sapiant, earumque consilia spernenda haud sint.

Exempla habemus tum sacra, tum profana. SACRA hæc sunt. I. Nitocris Regina, Mater Belsazaris, deficiente omnium sapientum in aula consilio prudenter in medium consulit de vocando Danie-

le. Dan. 5. 11. Hulda Prophetissa salutare consilium Regi Iosæ subministrat de religionis reformatione instituenda, deque pœnitentia agenda. 2 Reg. 22. 111. Debora Prophetissa erat iudex in Israël. Judic. 4. v. 4. Vnde vocatur & Mater sive Matriarcha in Israël. Judic. 5. v. 7. nempe ob sapientiam atque auctoritatem. IV. Ruth, Ruth. 2. v. 2. v. Rahab, Iosue 2. v. 9, 12, 13. v. 1. Abigail, 1 Samuelis 25. v. 18, 32, 33. v. 11. Mulier à Tekoah, 2 Sam. 14. v. 19. c. 20. 16. VIII. Bathseba, 1 Reg. 1. v. 17, 17. 1 x. Regina ex Arabia Felice. 1 Reg. 10. v. 1. 2 Paral. 9. vers. 1. x. Esther, Esther 7. v. 1. x1. Virgo Maria, Mater D. N. I. C. Luc. c. 1. v. 34, 38, 46. x11. Elisabetha, mater Ioh. Baptistæ. Luc. 1. v. 41, 42, 43. x111. Quin etiam ethnica mulier, Pilati uxor, marito suo suadet, ne Iesum Nazarenum ulla injuriâ afficiat. Matth. 27.

In PROFANIS historiis pulchrum & memorabile exemplum reperitur de Gorgone, Regis Leonidæ uxore. Cum Xerxes Græciæ bellum illaturus esset, Demaratus Rex Spartanus exsul, ne inopinato bello patria opprimeretur, de consilio Xerxis (in cujus aula vivebat) mature ad Lacedæmonios scripsit, astute hoc strategemate usus: Ne scriptura deprehenderetur, sumit duarum tabellarum pugillares, & ceram inde abrasit. In ligno consilium omne Xerxis enarravit, & pristinam ceram superinduxit, ne vel scriptura sine tegumento indicium daret, aut recens cera dolum proderet: fido deinde servo perferendas tabellas tradidit: quibus allatis, quæstioni res diu fuit, quod neque scriptum aliquid Magistratus cernerent, nec frustra missas suspicarentur, tantoque rem majorem, quanto sit occultior, putabant. Hærentibus in conjectura, uxor Regis Leonidæ, filia Cleomenis Gorgo, consilium scribentis invenit. Erasa igitur cera, belli consilia detecta sunt.

X.

IV. DANIELIS INTERPRETATIO. Daniel Propheta, postquam Regem Belsazarem ob impietatem, insolentiam, atque impœnitentiam graviter increpasset, tandem scripturam legit, singulaque ejus vocabula interpretatur.

Prima vox scripturæ in pariete regio exarata erat: MENE MENE, h. e. numeravit, numeravit. Quæ vox est metaphorica ab Arithmetice sumpta, & ingeminatur ob majorem decreti divinitum veritatem, tum severitatem: docetque, Deum dies, tum Belsazaris, tum regni ejus numerasse; & quidem perfectè numerasse, ortum & progressum ejus accurate observasse, certum utriusque terminum constituisse, illumque nunc advenisse. ME-

NE significat *numerare*. Inde derivatum est nomen *Mina & Almanach*, h. e. *ὑπολογισμός*, supputatio, quam Calendarium vel Ephemeridem appellare solemus. Al est articulus, Mane numeratum est. Sensus est: Tu Rex Belsazar scias, quod terminus dierum tui vitæ tuæ, tui Regni tui sit evolutus, & periodus exacta. Tempus namque quo Regnum Chaldæorum duraturum erat, spatio 70 annorum post captivitatem Iudæorum à Deo definitum & constitutum erat; sicut *Ieremias c. 25. v. 12.* scribit: *Cumque impleti fuerint 70 anni, visitabo super Regem Babylonis, & super gentem illam, dicit Dominus, iniquitatem eorum, & super terram Chaldæorum, & ponam illam in solitudines sempiternas.* Et *c. 29. v. 10.* dicitur: *Cum cœperint impleri in Babylone 70 anni, visitabo vos: & suscitabo super vos verbum meum bonum, ut reducam vos ad locum istum.* Confer *Ierem. c. 27. v. 7.* Quo tempore autem hæc scriptura prodigiosa in pariete Belsazaris regio exarata est, tum terminus illorum annorum jam proxime aderat.

XI.

Secunda vox est TEKEL, h. e. in lance appendit & examinavit; ejusque sententiam hanc esse, docet Daniel: *Appensus es in statera, & inventus es deficiens.* (minus habens ut nummus reprobus aut adulterinus.) Metaphora est in voce Tekel, ab Argentariis vel Nummulariis desumpta, qui pondus nummi justum ab injusto, adhibitâ staterâ, examinant atque dijudicant. Sensus Comparationis hic est. Quemadmodum Argentarii nummum stateræ appendunt, ut pondus nummi alicujus, sitne justum an vero injustum, & ex pondere precium exquisitè cognoscant: ita quoque Deus, (inquit Daniel) ô Belsazar, omnia tua dicta & facta, consilia, decreta, statuta, ad trutinam Legis & justitiæ suæ examinavit, sed inventus es levior, non secus ac nummus justo levior, ac proinde reprobandus, h. e. inventus es homo levis virtute & autoritate, imo homo nihili, ac proinde abjiciendus, ne amplius Rex sis.

XII.

Tertia vox est PHARSIN (*upharsin*.) h. e. dividunt. vel: Peres, h. e. divisit. Hanc Daniel *v. 28.* explicat, ejusque sensum esse dicit: *Divisum est regnum tuum, traditumque Medis & Persis.* Summa autem horum trium verborum est: Omnibus Regnis certa periodus est constituta divinitus, quam non transcendunt: hac exacta, perit Gubernatorum autoritas, qua amissa sequitur mutatio imperiorum.

XIII.

ANTILOGIA.

At dicat aliquis: In *vers. 25.* in quo continetur scriptio & lectio, habetur verbum plurale PHARSIN; At in *v. 28.* in quo continetur scriptura interpretatio, verbum singulare PERES habetur: Quid autem hæc sibi vult mutatio?

Resp. Hæc mutatio veritati nihil detrahit. Etenim ambo hæc verba causas subordinatas respiciunt, quæ non pugnant, neque mutuo sese tollunt.

Nam	{	singulare Peres in v. 28.	{	refer- tur ad	{	Causam Principalem istius divisionis, videlicet DEVM.
ver-	{	plurale Pharsin in v. 25.	{		{	Causas instrumentales Deo in hac divisione inservientes; nempe Darium Medum, & Cyrum Persam.
bum						

Confirmationis loco addi possunt dicta sequentia, in quibus Deus tanquam Causa principalis, & Darius atque Cyrus tanquam causa instrumentales conjunguntur. Vt *Esai. 13. v. 17.* inquit Deus: Ecce EGO (Deus) suscitabo super eos (Chaldæos) Medos, (scil. tanquam ministros meos) qui argentum non quærant, neque aurum velint; sed sagittis parvulos interficient, & embryonibus non parcent. Et *Ierem. 51. v. 11.* legitur: Suscitavit DOMINVS (tanquam causa principalis) Spiritum REGVM MEDORVM, (tanquam ministro- rum suorum) & contra Babylonem mens ejus est, ut perdat eam: quoniam ultio Domini est, ultio templi sui. Similiter de Cyro Rege Persarum (*Isai. cap. 44. v. 27, 28.*) Deus ait: EGO dico profundo, (h. e. Euphrati) efficator; flumina tua, ô Babylon, arefaciam. Qui dico Cyro, Pastor meus es, & omnem voluntatem meam facies. Et *Isai. cap. 45. v. 1.* Hæc dicit DOMINVS CYRO uncto meo, cujus apprehendi dexteram, &c. & aperiam coram eo januas, & portæ non claudentur. Ego anteibo & gloriosos terræ humiliabo, portas æreas conteram, & vectes ferreos confringam.

V S V S.

XIV.

Deus ter Opt. Max. in hac scriptura ænigmatica artificiosè nobis depingitur.

1. Tanquam Arithmeticus vel Calculator sapientissimus; de quo *Sapient. 11. v. 22.* dicitur:

Pondere, mensura, numero, Deus omnia novit.

Ipse namque dies tui regnorum, tui Regum exacte numerat, eorum ortum, progressum &

gressum accuratè novit, & annos, dies, menses, horas ipse præcise prædefinivit & determinavit, quousque durare debeant. Quis hoc ipsum cum admiratione non recognosceret? *Plato* mutationes Rerum publicarum arithmetico ænigmate involvit, & ait: Politias mutari, cum fundus sesquitercius quinario junctus duas exhibet harmonias ter æctus. Quidnam autem per hosce numeros *Platonis* ænigmaticos intelligatur, ne ipse quidem *Aristoteles* explicavit; siquidem sunt *Sibyllæ* foliis obscuriores. *Aristoteles* omissa Dei Providentia, & causis fatalibus ac Physicis tanquam remotioribus & obscurioribus præteritis, solas intuetur causas propinquas & morales. Nam & motus cieri effique mutationes, & quasi metas constitui, ac definiri circuitus durationum, ostendit vitiis Politiarum, & hominum cupiditatibus, qui vel communibus ac publicis vitiis & morbis Politiarum, vel aliis causis irritati atque accensi, si moliantur res novas, præsentem rerum publ. statum perturbant. Verum nos ex *Daniele cap. 5. v. 28.* discimus, quod solus Deus Mundi Dominus sit ille, cui hæc vox tribuenda sit: MENE, MENE, h. e. numeravit, numeravit, h. e. ille omnibus Regnis atque Imperiis in mundo fatales initii, incrementi atque durationis præscripsit terminos atque periodos; quibus evolutis, non secus ac fumus à vento dissipatus, transcunt & evanescent.

PRIMA MONARCHIA *Assyriorum* sive *Babyloniorum* à Nimrodo condita exiguis cœpit initiis, constititque cæteris diutius, nempe annis 1646; quibus elapsis concidit. Hinc *Ierem. c. 25. v. 11, 12.* dicitur, quod Deus *Babyloniorum* Regno à tempore *Ierosolymæ* expugnata 70 annos præfixerit. Nam ita sonant verba: Omnes gentes istæ servient Regi *Babylonis septuaginta* annis. Cumque impleti fuerint 70 anni, visitabo super Regem *Babylonis*, & super gentem illam, (dicit Dominus) iniquitatem eorum, & super terram *Chaldæorum*, & ponam illam in solitudines sempiternas. Similiter *Ierem. 27. v. 7.* inquit Deus: Servient ei *Nebucadnezari* omnes gentes, & filio ejus, & filio filii ejus, DONEC VENIAT TEMPUS TERRÆ EJUS, & IPSIVS.

SECUNDA MONARCHIA, *Medorum* & *Persarum* à *Dario* & *Cyro* constituta A. M. 3434. juxta *Calvisium Chron. p. 65.* anno M. 3412. post occupatam *Babylonem*, & interfecto ultimo *Assyriorum* Rège *Belsazare*, qui *Herodoto* est *Labynitus*, duravit annos 207. & interiit.

TERTIA MONARCHIA *Græcorum* ab *Alexandro M.* fundata A. M. 3642, stetit annos 282, & in fumos abiit.

QUARTA MONARCHIA *Romanorum* à *Iulio Cæsare* initium sumit anno M. 3924, ante *Christi* nativitatem 46. quo *Iulius* victo *Pompeio* Imperator dictus est. Iam vero *Christus* natus est ante annos 1648. adde ann. 46, habebis ann. 1694. Tandiu Monarchia I V usque huc stetit. & juxta hanc supputationem Monarchia I I I duravit 282 annis. Diximus etiam in præcogn. Monarch. I I I, cap. 3, eam stetit ann. 300. Sic initium Monarchiæ I V faciendum est ab *Augusto*, qui A. M. 3942, ante *Christi* nativitatem 29, victo *Antonio* & *Cleopatra*, solus imperare cœpit, & regnum *Ægyptiacum* (quod hætenus 294 ann. steterat) immediate Imperio *Roman.* subjecit. Natus est *Christus* ante 1648. an. adde an. 29, habebis 1677 annum, initium Monarchiæ I V. Vel, *Mundus* creatus est ante *Christi* nativitatem 3970. (juxta *Bucholzeri*, aliorumque clarissimorum Chronologorum supputationem.) adde ann. nat. *Christi* 1648. veniunt 5618. anni durationis *Mundi*. Ab his 5618 ann. rursus detrahe 3942, emergent quamdiu Monarchia I V duraverit. Quæ & durabit usque dum *Lapis* de monte sine manibus abscissus percutiet statuum in pedibus partim fictilibus, partim ferreis, & comminuet eos. *Daniel. 2. v. 34.*

Habent & alia Regna, Principatus atque urbes terminum à Deo sibi constitutum. Et ostendunt omnium temporum historiæ, raro constituisse aliquod Regnum & Imperium, absque insigni aliqua mutatione, ultra 500 annos, imo singulis 50 annis aliquam insignem mutationem Rempubl. sentire, animadversum est.

Hæc periodus definitur à *Daniele cap. 9. v. 24.* ubi prædicitur tempus durationis *Politiæ Judaicæ*: Septuaginta hebdomades (annorum) definitæ sunt supra populum tuum, h. e. 490 anni. Quo Deus vult ostendere, omnia sub sole esse mutationi obnoxia; vel ut *Ecclesiastes c. 1.* loquitur, omnia esse vanitatem, imo vanitatem vanitatum; ac proinde cœleste æternumque in cœlis Regnum quærendum, in quo κληρονομίαν ἀφθαρτον, ἡ ἀμίαντον, ἡ ἀμείραντον, h. e. hæreditatem incorruptibilem, & incontaminabilem, & immarcescibilem, à Deo nobis præparatam possidebimus. *1 Petri 1. v. 4.*

XV.

11. Tanquam Iudex justissimus, lances manibus tenens, & Reges terræ ponderans, atque eorum facta ad trutinam Legis suæ examinans, non secus atque *Argentarius* nummorum valorem explorat. Sicut *Esai. c. 28. v. 17.* ipse Deus inquit: Ego ponam iudicium in REGVLAM, & justitiam in TRUTINAM: h. e. Ego exactissime & exquisitissime

tiffimè mortales, præsertim autem Reges, iudicabo, omniaque eorum cogitata, acta & facta examinabo. Deus in medio Deorum (h. e. Magistratum) cum exactissima iustitiæ suæ norma stat, omniaque observat & dijudicat. *Psal. 82. v. 1.* Quos autem leves virtute invenit, illos quoque leves autoritate facit, vel, ut dicitur *Psal. 107. v. 40.* contemptum super Principes effundit. *Exempla* habemus in Sardanapalo, Sennacheribo & Belsazare, Regibus Assyriorum & Babyloniorum. Item in Ioachazo, Iojakimo, Iechonia & Zedechia, Regibus Iuda. Vti etiam in Romanis Impp. in Cæligula, Nerone, Vitellio, Commodò, Antonino Caracalla, Heliogabalo, Maximino, Valeriano, Diocletiano, Maximiniano, Valerio Maximino, Maxentio, Licinio, &c.

XVI.

III. Tanquam vindex potentissimus, Regna à gente in gentem transferens; uti ostendit vox *PARENS*, quæ notat, quòd Deus Regnum Belsazaris diviserit, atque Medis & Persis dederit. Ita quando periodus Regnorum exacta, atque virtus autoritasque Regum sublata est, ita ut appensi in statera iudicii atque iustitiæ divinæ leves inveniantur, tum tandem mutationes atque everfiones Regnorum sequuntur, quæ sanè non fiunt ex absoluto & fatali quodam Dei decreto, sed propter Regum atque subditorum peccata Regnum de gente in gentem transfertur; sicut dicitur *Syrac. 10. v. 8.* Regnum à gente in gentem transfertur propter injustitias, injurias, contumelias & *ῥήματα δόλια*. h. e. opes dolo-
sas, h. e. dolo partas. Ita *Rex Saul* ob hypocrisin & inobedientiam à Deo abjicitur, ut non sit *Rex super Israël. 1 Sam. 15.*

Et ob *Salomonis idololatriam regnum 10 tribuum* ab ipsius familia aufertur, & *Ieroboamo* filio *Nebath Euphratæo* traditur. *1 Reg. 11. & 12.* Et sæpe Deus punit impium per alium impium; uti patet ex *Iesai. c. 21. v. 2.* Prævaricator veniet contra prævaricatorem, & vastator contra vastatorem. Vbi per *Vastatorem* & *Prævaricatorem agentem* intelliguntur *Medi & Persæ*. Per *prævaricatorem* & *vastatorem patientem* intelligitur *Rex Babylonius Belsazar* cum *Chaldæis* suis. Vterque autem *Rex & Persicus & Babylonius* vocatur *prævaricator* & *vastator*, quòd in amplificandis imperii sui finibus cupiditatibus suis obsequeretur, & regna aliena vastaret atque occuparet. Disertè autem in eodem loco Deus *Medos & Persas* nominat, eosque per *Apostrophem* alloquitur, & ad obsidendam oppugnandamque *Babylonem* evocat atque hortatur. *Ascende* (inquit) *E-lam* (h. e. *Persæ*) atque *Mede*.

P A R E N E S I S.

Quare Reges atque Principes sint moniti, ut in statu eminentiæ suæ cautè atque providè ambulent, quo Christo Regi Regum & Iudici vivorum atque mortuorum olim rationem reddere queant: seque ipsos examinent atque dijudicent, ne à Domino pœnis atque calamitatibus probari necessum habeant. *1 Cor. 11. v. 31.* Ratio enim reddenda est de omni verbo otioso, *Matth. 12. v. 36.* & omnes sistuntur ad tribunal Christi. *Rom. c. 14.* Quod qui facere detrectant, magno in periculo sunt constituti. Metuendum namque est, ne ipsis, nil tale cogitantibus, & pacem securam somniantibus. Manus Dei omnipotentis prodeat, inque pariete hæc verba fatalia scribat: *Mene Mene, Tekel, Vpharsin*, h. e. Dies vitæ tuæ regni que tui sunt numerati, tu levior virtute es inventus: ideoque autoritas tua vilescit, atque Regnum tuum ad alium te digniorem transferetur. Quare ô Magnates terræ, intelligite & erudimini. Cogitate, quòd Dominum habeatis in cœlis, *Eph. 6.* quodque sub Regno graviore regnum vestrum sit: uti venustè *Seneca* ait. Servite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Osculamini filium, ne irascatur, & pereatis in via. *Psal. 2. v. 10, 11, 12.*

II. Τ Α Π Ρ Α Χ Θ Ε Ν Τ Α.

REGIS INTERFECTIO.

XVII.

Exitum tùm Belsazaris Regis, tùm regni ejus, Daniel propheta hisce verbis describit c. 5. v. 30, 31. Eadem nocte interfectus est Belsazar Rex Chaldaus, & Darius Medus successit in regnum annos natus sexaginta duos. Hæc est Epitasis historię Belsazaris, quæ in cap. 5. Danielis describitur, continens illius Regis, & totius Regni Babylonici exitum & exitium. Duo autem in illis sunt notanda. I. Belsazaris Regis trucidatio. II. Regni ejus in Darium Medum translatio.

I. De Belsazaris Regis trucidatione.

XVIII.

De *Belsazari Regis trucidatione* quatuor Quæstiones sunt notandæ. 1. AN. 2. QUANDO, 3. VBI, & 4. A QUIBVS occisus sit.

Q V E S T I O I.

An Belsazar interfectus sit?

Alexander Polyhistor, Megasthenes, Alphaus, alii que profani scriptores, (quos Iosephus lib. 10. Anti-

Antiquit. & lib. 1. contra Appionem, uti etiam *Eusebius lib. 9 de preparat. Evangelica c. ult. allegant*) tradiderunt, *Regem Belsazarem* (quem illi Nabonidem vocant) *non fuisse interfectum*, sed à Cyro Rege Persarum, à quo obsessus fuerat, cuique tandem se dediderat, in gratiam receptum, & non modò vitam, sed etiam commodam in Carmaniae provincia habitationem obtinuisse, ibique naturali morte defunctum esse. *Verùm prædicti isti Scriptores graviter errant.* Nam I. *Daniel Propheta* (per quem Spiritus Iehovæ loquutus est, & sermo per linguam ejus) disertè scribit, quòd Belsazar occupatà Babylone à Medis & Persis *INTERFECTVS* sit. *cap. 5. v. 30.* II. Cum Daniele congruit quoque *Vaticinium Propheta Esaiæ*, qui *c. 14. v. 18, 19, 20.* prædixit; Regem hunc vulneratum & occisum, honore quoque sepulturæ in patrio monumento privatum iri. *Verba Esaiæ hæc sunt:* Omnes Reges gentium, quotquot sunt, dormiunt cum honore, quiscumque in domo sua. (h. e. honorificè sepulti jacent in sepulcris, quæ vel ipsi sibi struxerunt, vel in quibus majores eorum sepulti sunt.) Tu verò projectus es, è sepulcro tuo, velut surculus abominabilis, quasi vestimentum occisorum, qui transfixi sunt gladio, & qui descenderunt ad lapides foveæ quasi cadaver putridum: tu non adunaberis cum eis in sepultura. (h. e. non honorificè sicut Reges, tum gentium longè inferiores, tum etiam Babyloniorum, sepelieris; sed in terra inhumatus relinqueris, & projicieris cum cæteris in expugnatione Babylonis interfectis, velut surculus inutilis, & vestimentum sanguineum, & putridum cadaver projici solet; & acervo lapidum obrueris.) Quæ omnia in Belsazarem quadrant. Hic namque captà à Medis & Persis urbe, inter pocula trucidatus fuit, & cadaver ejus inter cætera cælorum cadavera projectum & conculcatum. III. Idem *Xeroph. lib. 7. Cyropæd.* confirmat, qui scribit, Regem Babylonis captà urbe in palatio, districto acinace strenuè dimicantem, à militibus Cyri interentum esse.

XX.

Q V Æ S T I O II.

Quando Belsazar interfectus sit?

Daniel Propheta respondet, quòd *E A D E M N O C T E*, nempe, quâ Belsazar magnificum convivium Principibus suis instruxit, cumque illis comestatus est, in eadem quoque Babylon capta, ipseque interfectus sit. Similiter *Iesaias Propheta cap. 47. v. 9.* ducentis annis antè, noctis hujus cladem prædixit, hisce verbis: *Venient tibi duo hæc subitò in die una;*

sterilitas & viduitas. Q. d. Rex tuus obtruncabitur, ò virgo Babylon. (ita eam *v. 1.* nominat.) *duo mala tibi eodem die*, h. e. eodem tempore subitò & præter expectationem contingent, nempe & Rege & Regno per Medos & Persas privaberis. Idem confirmatur ex *Iesaiæ 21.* ubi Propheta describit *triam.*

1. BABYLONIS OBSESSIONEM, *v. 3.*

Ascende Elam. (h. e. Elamitæ, Persæ.) *obside Mede.* Hæc sunt verba Dei præcipientis Persis & Medis obsidionem Babylonis. *Ratio obfessionis* additur. Quia (inquit Deus) *omnem gemitum ejus* (Babylonis) *cessare feci.* Hic *Gemitus Babylonis* non intelligendus est *affectivè*, h. e. de gemitu quo Babylonii sunt usi, sed *effectivè*, h. e. de gemitu populorum finitimorum, quos illi debellatos graviter affligerant, iisque materiam gemitus atque doloris præbuerant.

2. REGIS CONTURBATIONEM, *v. 3, 4.*

in quibus per Prosopopœiam Regem Belsazarem trepidantem & hisce verbis querulantem introducit: *Propterea repleti sunt lumbi mei dolore; angustia possedit me, sicut angustia parturientis: incurvatus sum cum audirem, conturbatus sum cum viderem. Erravit cor meum, terror tremere me fecit: NOCTEM DESIDERII MEI posuit mihi in horrorem.* Hic Propheta per *Noctem desiderii* notat noctem desiderabilem vel suavem; quando videlicet Rex Babylonis cum mille Proceribus suis, uxoribus atque concubinis convivium splendidum celebrabat, in illa ipsa nocte urbs capta & Belsazar interfectus est. Et sic nox desiderii ipsi revera in terrorem posita est; uti ex *Daniel. 5.* patet.

3. SARCASTICAM DEI ILLUSIONEM, *v. 5.*

Instrue mensam, speculare speculator, comedite, bibite, surgite, ò Principes, & arripite clypeos. Hæc sunt verba Dei alludentis ad solenne & magnificum Regis Belsazaris convivium, Babylone tempore obsidionis institutum, (de quo *Dan. 5.*) & alloquentis Babylonios, iisque securitatem tempore obsidionis periculosissimo objicientis. Q. d. Non jam est tempus convivendi, & poculis magna cum securitate indulgendi: Malè vobis cedit ista compotatio atque securitas. *Vel* possunt hæc verba ita exponi, quasi sint *verba Regis genio indulgentis*, ut intelligatur Rex Babylonius jussisse convivium magnificum instrui, [Hoc enim significat verbum Ebraicum *יָצַח*] & interim vigiles diligenter excubias agere, ne qua ab hoste irruptio fiat, deinde convivas suos ad hilaritatem excitasse, cumque omnes genio indulgerent, accurrisse vigiles, & nunciato hostis adventu, omnes ut arma caperent, jussisse, clamantem: *Surgite, ò Principes, arripite clypeos.* Idem patet

patet ex *Ierem.* 25, 26. ubi dicitur; *Rex Schesach bibet post illos.* (sc. Reges Gentium; in eodem cap. à Propheta antea à v. 15. usque ad v. 27. enumeratos.) Quibus verbis Propheta alludit ad convivium à Belsazare institutum in honorem Dæ Schesach. Quà de causâ Belsazarem vocat Regem Schesach, & diem casus Belsazaris digito velut commonstravit.

Idem profani quoque scriptores testantur. Nam *Xenophon lib. 7. Cyropæd.* scribit: *Cyrum*, cum audisset ejusmodi festum esse *Babylone*, in quo *Babylonii* omnes universam noctem biberent, & lascivis carminibus saltationibusque indulgerent, per flumen *Euphratem* omnes copias suas intra moenia adduxisse. Idemque annotavit *Herodotus lib. 1.*

XXI.

Vnde patet, *Iohannem Zonaram* historicum Christianum *lib. 1. Annal.* merita reprehensionis virgula castigandum, qui hanc sententiam, utrum Belsazar Rex *Babylonis*, statim eâ nocte, quâ scriptura prodigiosa in pariete regio exarata est, interfectus fuerit, in dubium vocat. Nobis namque Christianis religio esse debet de veritate historiarum *Danielis* Prophetæ vel minimum dubitare.

V s v s.

XXII.

Ex hoc exemplo *Belsazaris* discimus. Quot quantorumque malorum causa sit *EBRIETAS*. Nam ipse ebrius & se ipsum & regnum suum perdidit. Dum enim ille cum Magnatibus suis mille, comestationi poculisque indulgeret & contra illos strenuè potaret, potandoque cum illis certaret, *Cyrus* Rex *Persarum* urbem, cui confidebat, munitissimam *Babylonem*, Regem, Reginamque, omnesque Principes temulentos interfecit. Hic *Belsazar*, ejusque Principes, typus sunt omnium *Epicureorum*, qui comestationi indulgentes, à *Cyro* cœlesti, h. e. Christo Iudice vivorum & mortuorum, de improviso opprimuntur, & in lacum ardentem conjiciuntur. Vnde ipse *Iehova* huiusmodi poculorum certamen sub æternæ damnationis comminatione detestatur, quando *Esai.* 5. v. 22. inquit: *Væ vobis*, qui estis heroës ad exhauriendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem. Et *Christus Salvator* *Luc.* 21. v. 34, 35. omnes Christianos graviter à comestatione & crapula dehortatur, hisce verbis. Cavete vobis, ne corda vestra graventur crapulâ, & ebrietate, & curis hujus vitæ, subitusque vobis ingruat dies ille. (nempe extremi iudicii.) Tanquam laqueus enim superveniet in omnes, qui sedent super faciem totius terræ. *Exempla in ebrie-*

tate exstinctorum illustria reperiuntur. I. *Philisteorum Principes* in magno numero congregati idolo suo *Dagon* sacrificia magna offerebant, & convivia agitabant. Sed cum putarent se frontem exporrecturos: Ecce ruinâ domus oppressi sunt. *Judic.* 16. v. 23, 25, 30. II. *Amnon* in ipso convivio iussu fratris sui *Absolomi* transfixus periit. 2 *Sam.* 13. v. 28. III. *Ella* Rex *Israel* à *Simrio* Magistro Equitum inter vina opprimitur. 1 *Reg.* 16. v. 6. IV. *Benhadad* Rex *Syria*, qui maximum habens exercitum & 32 Regulos secum, bibens tamen & temulentus cum toto exercitu à paucissimis victus & profligatus est. 1 *Regum* 20. V. *Simon* *Macchabeus* cum filiis & quibusdam pueris, in convivio cum largius bibisset, à *Ptolemæo* Duce oppressus est. 1 *Macc.* 16. v. 16, 17.

REGULA POLITICA.

Vix ulla Respubl. diu stetit, quæ ebriosorum consilio gesta est; vix ulla concidit, quam ebriosi non everterint. Vix ulla floruit, quæ à siccis & sobriis hominibus non administraretur. Hinc *Alexander M.* (uti *Plutarchus* ait) devicti *Darii* tentorium ingressus, visisque voluptatum apparatus magnificientissimis, exclamavit, dicens: *Quid? Num hoc est regnare?*

XXIII.

Q V Æ S T I O III.

Vbi interfectus sit?

Resp. In urbe *Babylone*, quæ unâ nocte à *Dario* & *Cyro* capta est. *Belsazar* quidem in urbe sua *Babylone* confidebat, eamque inexpugnabilem fore judicabat: At terminus regni ejus fatalis evolutus jam erat, ideoque frustra salvum se tutumque in ea fore speravit. Nam causa excidii *Babylonis* fuit tum divina, tum humana.

XXIV.

CAUSA DIVINA fuit divinum consilium & auxilium, quo suffultus *Cyrus* urbem *Babylonem*, quæ omnium urbium, quas sol unquam adspexit, munitissima & potentissima fuit, (sicuti *Pausanias* ait) facile unâ nocte expugnare atque capere potuit. Nam *Esai.* 44. v. 27. *Deus* ipse inquit: *Ego dico profundo*, (h. e. *Euphrati*) *exsiccatior! flumina tua, ô Babylon, arefaciam.* Hæc verba Interpp. de exsiccatis aquis *Euphratis*, *Babylonem* interlabentis, exponunt, quo tempore à *Cyro* urbs capta fuit, quem historiarum referunt, admirabili artificio, aquas *Euphratis* ex alveo suo, per fossas suas deductas aliò derivasse, ut fluvius vado transiri posset, atque

hoc pacto militi suo per illum viam ac transitum aperuisse ad capiendam urbem. Deinde v. 28. addit *Propheta verba Iehova: Qui dico Cyro, pastor meus es tu, & omnem voluntatem meam facies.* In hisce verbis Cyrus Rex Persarum à Deo expressè est per Prophetam denominatus atque designatus Regni Babylonici everfor, & quidem 200 annis, antequam in hunc mundum natus est, illeque instar Pastoris populum Israëliticum ceu gregem è faucibus luporum, h. e. Babyloniorum erepturus erat, atque in patriam reducturus. Et *Esai. c. 45. v. 1, 2. Hæc dicit Dominus Cyro Christo (uncto) meo: cuius apprehendam dexteram & aperiam coram, o januas, & porta non claudentur. Ego autem eum ibo, & vias obliquas rectas faciam, portas areas conteram, & vetes ferreos confringam.* Quia ergo Cyrus divinitus fuit excitatus ad evertendum Babylonicum Tyrannum ejusque imperium; quis mirabitur eum unâ nocte Babylonem, quæ invicta putabatur, expugnare & capere potuisse? Nam *feliciter ille pugnat, qui Deo adjuvante pugnat.* Deus namque quoties Heroicos viros excitat, ad puniendos tyrannos, & mutanda imperia, eos excellenti sapientiâ & prudentiâ ornat, atque singulari virtute, robore & felicitate rerum gerendarum armat, ut nihil impetum eorum impedire aut remorari possit. Vnde Rex David *Psal. 127. v. 5.* eos comparat *SAGITTIS* validâ manu contortis, quæ omnia prosternunt, quæ petunt. *Exemplum* habemus in *Cyro*, in Rege *Davide*, quibus nemo hostium nocere poterat: in *Iehu*, qui domum Achabi feliciter exscindebat: in *Alexandro Magno*, qui *Darium*; in *C. Iulio Cesare*, qui *Pompeium*; in *Augusto*, qui *Antonium* gloriose vincebat: in *Constantino Magno*, quem Deus *misit*, h. e. Doctorem vel Magistrum constituit (ut David *Psal. 9, 21.* loquitur) immanium tyrannorum, nempe *Maxentii*, *Licinii*, *Maximiani*, *Dioeletiani*, &c. quos ille omnes evertit & è medio sustulit.

XXV.

CAUSA HUMANA fuit *CYRVS*, qui (uti *Xenophon lib. 7.* & *Herodotus lib. 1.* scribunt) cum animadvertisset, aut nullo modo, aut non nisi longissimo tempore Babylonem expugnari & capi posse, tantem conversus ad *stratagemata*, hoc usus est consilio; (sicut etiam antea dictum est) Prope Babylonem, quo scilicet loco Euphrates urbem ingreditur, multas fecit latas & altas fossas, ignorantibus Babylonis ejus consilium & propositum: Quo facto, laxavit obsidionem, atque discessum simulavit, ut hoc credentes Babylonios, ob idque in defensionem urbis remissos ac negligentes, postea facilius

opprimeret. Eo autem die, quo Babylonii omnis periculi securissimi, ludis & conviviis intentissimi erant, Cyrus in fossas illas derivavit Euphraten, in tantum exinanito ejus alveo, ut à militibus commodè transmeari posset. Itaque urbem ingressis, facillimum fuit, & civitatem capere, & Babylonios vino somnoque sepultos & incautos, inopinatoque hostium ingressu consternatos superare.

REGULA POLITICA.

In Arcibus, propugnaculis atque munitionibus non est confidendum. Nulla enim arx aut urbs unquam tam firma fuit, quam non hostes continuâ oppugnatione ceperint atque expugnaverint. Vnde rectè *Cicero* ait: Nihil esse manibus humanis elaboratum, quod non aliquando hominum injuriâ, vel ipsâ rerum omnium confectrice vetustate, ad interitum redigatur. *Lactantius* sic ait: Nihil est humanis viribus elaboratum, quod non humanis æquè viribus destrui possit; quia mortalia sunt opera mortalium. Præsertim autem, quando Deus consilium & auxilium subtrahit, vana & frustranea sunt omnia propugnacula; sicut Deus per *Abdiam* Prophetam *superbos Edomitas* in arcibus suis confidentes increpat, quando v. 3. inquit: *Superbia cordis tui extulit te habitantem in scissuris petrarum, exaltantem solium tuum; qui dicis in corde tuo: Quis detrahet me in terram?* At statim respondet Deus v. 4. *Si exaltatus fueris ut Aquila, & si inter sidera posueris nidum tuum, inde detraham te; dicit Dominus.* Ita Rex *Belsazar*, ejusque *Babylonii*, in urbe sua munitissima confidebant. Nam muri Babylonis à *Semiramide* constructi, juxta *Diodor. Siculum*, incredibilis erant altitudinis, nempe 355 pedum, frequentibus turribus atque validis, latitudinis ad stuporem tantæ, ut sex simul curribus unâ euntibus apti fuerint, & (*Herodoto* authore) centum portis simul cum cardinibus æneis pervii. Præterea *Nabuchdonosor M.* (uti *Iosephus* ex *Beroso* scribit) post mortem patris sui, sex aliis muris Babylonem circumdedit. Euphrates in utraque ripa interceptus muro 360 stadiorum, pari mœnium urbis altitudine & latitudine, medius urbem secuit. Præterea urbis propugnatores erant tum plurimi, tum fortissimi, omnique armorum genere instructissimi. Denique abundantiam comæntuum rerumque omnium habebant, quæ ad tolerandam in multos annos obsidionem sufficiebant. Nam (ut tradunt *Herodotus* & *Xenophon*) præsentientes Babylonii futuram urbis obsidionem, comæntu in xx annos eam præmunierant. Verum vanum & frustraneum erat hoc præsidium. Nam Cyrus urbem hanc munitissimam unâ nocte expugna-

pugnauit atque cepit. Hac de causa *Deus urbis Babylonis* *παρολεθειν* per Prophetam *Ieremiam* cap. 51. vers. 53. & 58. longe ante prädixit: Si ascenderit Babylon in cœlum, & firmaverit in excelsis robur suum, à me venient vastatores ejus; ait Dominus. Item: Hæc dicit Dominus exercituum: Murus Babylonis ille latissimus suffossione suffodietur; & portæ ejus excelsæ igni comburentur, & labores populorum ad nihilum & gentium in ignem eruent & disperibunt. Similiter per *Esaïam* Prophetam c. 13. v. 19, 20, 21. inquit Deus: Et erit Babylon decus Regnorum, gloria Majestatis Chaldæorum: sicut subvertit Dominus Sodomam & Gomorrhæm, &c. Idem confirmant *Exempla urbium munitissimarum*, & tamen ab hostibus expugnatarum, ut: Urbis Iericho, Ierosolymæ, Ecbatanæ, Romæ, & aliarum. Quare in solo Domino est confidendum. Nam turris fortissima (inquit *Salomon* Prov. 10.) est nomen Domini: ad ipsum currit justus, & exaltabitur. Confer *Psal.* 18. v. 2. *Psal.* 46. v. 1, 2, & seqq. *Iesai.* 26. v. 4. *Nahum.* 1. v. 7. Si in hoc præsidio confidemus, nunquam movebimur.

Nam si Christus adest, nobis vel ARANEA muro est;

Ast ubi Christus abest, vel MYRVS ARANEA fiet.

uti pulchre *Paulinus* poëta Christianus ait.

Contra autem, qui omnem spem salutis in arcibus & urbibus vallo ac fossa munitis collocant, audiant venustissimum illud venustissimi poëtæ *Sabini* Epigramma:

Quando ruinosæ stabant circumdata muris

Oppida, nec præceps fossa, nec agger erat:

Incluta tum belli Germania laude vigebas,

Hoste tibi nullos incutiente metus.

At fossis postquam nunc es munita profundis,

Aggeribusque urbes vallat arena tuas:

Nunc virtute cares, nunc supplex porrigis ultro

Omnibus imbelles hostibus ipsa manus.

Grandia nimirum timidos quod cornua cervos:

Hoc tua te fossis mœnia cuncta juvant.

XXVI.

QUESTIO LV.

A QVIBVS Belsazar interfectus sit?

De hac questione duplex occurrit Historicorum sententia. Primò, Quidam statuunt, quod oppressus sit AB AMICIS, ab illisque crudeliter interfectus. Et qui cum oppræsserant, conveniunt, & communi sententia regnum tradunt Naboneo Medo; ut *Berosus*, *Metasthenes* & *Ptolemaus* habent.

Deinde alii tradunt, quod trucidatus sit AB INIMICIS, nempe à *Gobrya* & *Gadata*; uti scribit *Xenophon.* lib. 7. de pædia Cyri, ubi inter alia dicitur: *Gadatam* & *Gobryam* Deos adorasse, quod de Rege nefario vindictam sumissent. Nam *Belsazar* alterum, nempe *Gadatam* castraverat per ignominiam. *Xenophon* lib. 5. de pædia Cyri p. 85. Alterius vero *Gobryæ* filium occiderat in venatione. *Xenophon.* lib. 4. de pædia Cyri p. 77. Cum ergo alter arderet cupiditate vindictæ ob necem filii, alter vero ob ignominiam sibi illatam; conspiraverunt ambo, atque ad *Cyrum* defecerunt, & modum viamque occupandi *Babylonem* ostenderunt. Itaque fuerunt *Gobryas* & *Gadatas* administræ Dei in trucidando *Belsazare*; licet ipsi vindictæ tantum privata studio ducti fuerint. Nam sæpe fit, ut causa prima & secunda in agendo, quoad finem siue intentionem, inter se dissentiant; uti in historia *Senacheribi* Monarchæ XLII ostendimus.

Regnavit autem Belsazar annis	{	3 5 14 17 11	}	juxta	{	<i>Gesn.</i> in præfat. Disp. sup. Daniel p. 4.
						<i>Berosum</i> , referente <i>Metasthene Persa</i> , in lib. de judiciis temporum. <i>Reinæcium</i> Syntagm. Heroico p. 65.
						<i>Richterum</i> , Axiom. Occonom. 16.
						<i>Iosephum</i> lib. 10. Antiq. Judaic. cap. 13.
						<i>Alios.</i>

NOTA.

Quidam dicunt, quod *Belsazar* 17 annis regnarit, juxta *Iosephum*; sed 5 duntaxat annis, juxta *Berosum* & *Metasthenem*: nempe quætere. Quia *Regassar* & *Labassardoch*, quos ante *Belsazarem* *Berosus* & *Metasthenes* recensent, per vim & illegitime regnum usurparant, pertinente illo ad *Belsazarem*; uti antea in historia *Evilmerodachi* diximus.

AXIOMA I POLITICVM.

Tyrannorum exitus tragicus esse solet.

Verum namque est quod *Juvenalis* canit:

Ad generum *Cereris*, sine cade & sanguine pauci
Descendunt Reges & sicca morte Tyranni.

Sapient. 6. vers. 7. Potentes potenter tormenta patientur. *Psal.* 37. v. 2. Malefici funditus delebuntur. v. 14, 15. Gladium evaginaverunt impii, intenderunt arcum suum, ut prosternant pauperem & inopem, & trucident rectos corde. Gladius eorum intrabit in corda ipsorum, & arcus eorum confringetur. Exempla habemus illustria in omnibus Tyrannis. *Saul* sæpe in furore suo gladium evaginaverat adversus *Davidem* innocentem; sed tandem in

cor ipsius atque viscera intravit, quando proprio gladio se ipsum confodit. 1 Sam. 31. v. 4. Ita etiam Sennacherib Rex Assyriorum, Ezechiae pientissimo Regi Iuda, & toti populo Israël horrenda quæque minabatur, gladium suum adversus eos evaginabat, & artum intendebat, ut inopes ad resistendum prosterneret, & trucidaret rectos corde; sed gladius intrabat in cor ejus, cum à propriis filiis suis Adramelech & Sarassar in templo Nisroch interfectus est. 2 Reg. 19. vers. 36, 37. Iesai. 37. 36. Psalm. 37. vers. 38. Injusti disperibunt SIMVL, tandem impii peribunt. Verissimum hoc esse, exempla Absolomi, Achabi, Herodis Ascalonita, Antipæ, Agrippæ, Holofernis, Antiochi, Belsazaris, Neronis, Diocletiani, Aureliani, Valeriani, Iuliani, Phoca, aliorumque innumerabilium tyrannorum, evidentiter docent. Vbi notandum, quod moneant Politici, tres tantum tyrannos nominari in veterum Historiis, quorum mors placida fuit; nempe, Dionysium Majorem, Syllam, & Tiberium Imperatorem, sub quo Christus crucifixus est. At hæc exempla neminem turbent. Nam licet non tragica morte sint extincti in hoc Mundo; tamen in altero seculo dignam impietatis mercedem reportabunt. Tandem enim (ut David ait) impii peribunt. Quare non respiciendum est ad exigui temporis pompam & splendorem, quo hominum illi oculos perstringunt: (qui tamen est πᾶσι φανερόν, juxta Spiritus S. judicium, Act. 25. 23.) sed ad extremum finem, qui erit in altero seculo, animi nostri oculos convertere debemus. Pulchrè Herodotus in Clione inquit: Εὖ ὁ θεὸς νέμεσις μετὰ δόλην.

AXIOMA II POLITICVM.

Magnates sollicite caveant, ne Ministros suos ingenuos, virosque cordatos, contumelia afficiant.

Nemo enim (inquit Patritius lib. 6. de Republ. tit. 6. p. 296.) æquo animo ferre potest, se contemptui ludibrioque haberi. Nam nullas dolor est major, quam is, qui contumeliæ mucrone vulnerat pectus animumque hominis ingenuum. Plutarchus: Homines offenduntur contumeliis magis, quam ulla alia re; quia convicia videntur proficisci ex odio & malitia nimia. Contra violentas injurias vi & armis conceditur defensio etiam hostibus. Carolus Borbonius (sicuti Ferronus lib. 7. de rebus gest. Gall. refert) plerumque in ore habuit Aquitani cujusdam scitum responsum, qui rogatus à Carolo VII. Rege Gallia, Quo tandem præmio impelli posset, ut fidem sibi tot magnis rebus perspectam falleret: Non tuo, inquit, regno, non or-

bis imperio adduci possim, non omnium thesauris: Contumelia tamen & stomachosa injuria possim. Exemplum illustre habemus in Belsazare. Hic interfectores suos Gadatam & Gobryam contumelia atque injuria affecerat: Illum namque per ignominiam castraverat; hujus vero filium occiderat. Ideoque illi de Tyranno isto immani è medio tollendo conspirabant, neque quiescebant, donec propositum suum in actum deduxissent: uti ex dictis patet. Simile exemplum habemus in Caligula, Imperatore Romano. Cassius Charea vir fortissimus, contumeliose tractatus à Caligula, quæsit occisionem eum interficiendi; id quod etiam præstitit, Caligula è theatro exeunte. Hic enim Cassium, quoties accedebat, licet fortissimum virum, Mulierem vocabat, & signum dabat Cupidinis, seu Veneris aut aliud ejusmodi. Quibus contumeliis irritatus Cassius, non quievit prius, quam Caligulam interficeret. Dion. in Calig. Historia August. tom. 1. p. 6. 12.

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

XXVII.

I. BELSAZARIS PROJECTIO. Belsazar ab hostibus suis trucidatus, instar furculi abominabilis, vestimenti sanguinolenti atque cadaveris putridi, abjectus atque sepulturæ honore privatus fuit. Iesai. 14. v. 18, 19, 20. vide supra §. 19. Vbi notandum, quod privatio sepulturæ, si cadat in impios, pœnæ loco habenda sit; uti exemplum Iojakimi, Ierem. 22. v. 19. ostendit. Quia Rex quidem vincitus fuit catenis chalybeis, ut in Babylonem abduceretur, sicut 2 Paral. 36. v. 6. scribitur; sed non fuit eousque deductus. Nam Nabuchodonosor mutato consilio eum vel Ierosolymis, vel in itinere interfecit, & inhumatum projici jussit; uti Ioseph. lib. 10. Antiqu. cap. 8. commemorat, nullo mortem ejus desistente & luctu prosequente, atque ita sepultura asini sepultus est, h. e. insepulta sepultura; ut Cicero in prima Philipp. appellat. Non enim humi defossus aut tumulatus est, sed tristi spectaculo cadaver ejus tractum, & sine sepulturæ honore projectum extra terminos Iudææ, ut fieret esca avium & bestiarum.

V S V S.

Hodie hoc Adagium [קבורת המור הקבר תפחן'ונו גרמלסאך, h. e. sepultura asini sepeliri.] frequenter usurpari solet contra atheos atque præfractos Evangelii & Cœnæ Dominicæ contemptores; quibus comminamur, nisi resipiscant, fore ut ipsi quoque post obitum, non cum hominibus, sed cum asinis sepeliantur.

XXVIII.

XXVIII.

II. DARI SVCCESIO. Daniel. 5. vers. 31. legimus, quod Darius Medus Belsazari occiso in Regno successerit, natus annos sexaginta duos. Quibus verbis significat Daniel Prophetam, quod Darius Astyagis filius, alio nomine Cyaxares dictus, Belsazari ultimo Babyloniorum Regi interfecto successerit. Licet enim in expugnanda Babylone, præcipua fuerit Cyri Persarum Regis virtus atque industria: tamen Dario consanguineo & seniori (erat namque avunculus atque fover ejus) Cyrus regiam dignitatem concessit, donec Dario mortuo plenam dignitatem consequeretur.

Elegans Epigramma.

*Splendida dum celebrat positis convivium mensis
Belsazar, Imperii regia sceptrum tenens:
Dum mentem exhilarat magna Babylonis in aula,
Evacuans largo pocula plena mero:
Invitatque suas Baccho uxoresque, lupasque,
Fæde conspurcans vasa sacra Dei:
En Cyrus, vasti siccato fluminis alveo,
Sese infert intra mœnia victor ovans.
Belsazar ipse luit dignas pro crimine pœnas,
Et manus Euanthum Marte perempta cadit.
Sic nox Chaldaico regno tulit unica finem,
Aurati capitis quod prius instar erat:
Ipseque (fata Deo sic disponente) Darius
Cum Cyro ad Persas transtulit imperium.*

MEDORVM REGES

Post divisam Monarchiam Assyriorum primam in III Dynastias.

CATALOGVS REGVM MEDORVM.

Reges Medorum post divisam Monarchiam I novem fuerunt. quorum series hæc est:

- I. Arbaces, vel Arbactus.
- II. Mandanes, vel Mandaces.
- III. Sosarmenes, vel Sosarmus.
- IV. Articus, vel Artecarmis.
- V. Arbianes, qui & Cardiceas.
- VI. Deioces, qui & Artans.
- VII. Artynes, qui & Phraortes.
- VIII. Cyaxares, qui & Astybares.
- IX. Astyages, qui & Apandas.

REX MEDORVM I.

ARBACES, vel ARBACTVS.

I.

ARBACES initio Medorum Præfectus fuit sub Sardanapalo. Quo pacto ille cum Phul-Belochus Sardanapalum regem Assyriorum effœminatissimum & luxuriosissimum devicerit, graphicè describit Diodor. Sicul. lib. 2. rer. antiqu. Quæ historia, quia est valde memorabilis, ex Diodoro eam hic subungere placet. Verba ejus hæc sunt: SARDANAPALVS à Nino xxx Rex, (nobis est xxxvi) ultimus vero Assyriorum, excessit omnes superiores luxuria atque ignavia. Nam, præterquam quod à nullis exterius conspiciebatur, vitam muliebre duxit: cum pellicibus veste tum purpureâ indutus, tum molli lanâ contextâ, stolâ insuper muliebri, faciem, totumque corpus in modum meretri-

cis fuco componens, ultra luxum muliebre lasciviebat: vocem femineam loquendo imitatus. Non solum cibum potumque, qui voluptatem præberent, appetebat; sed luxuriæ quoque deditus, nunc viri, nunc mulieris vice abutebatur, omni posthabita sexus ac pudoris cura. Adeo vero deliciæ, turpis voluptas, incontinentiaque in eo vigere, ut Successoribus, post obitum suum, in sepulcro inscribi barbarica lingua mandarit; quod postmodum Græcus interpretatus est: *Hæc habeo, quæ comedi: & quæ cum amore & voluptate percepi. Illa plurima & præcipua relicta sunt.* Vita in hunc modum turpiter exacta, Imperium Assyriorum, quod diutius perseverarat, evertit. Arbaces quidam genere Medus, virtute & animi magnitudine præclarus, Dux erat copiarum, quæ singulis annis in Ninum à Medis destinabantur. Contracta hic amicitia cum Babyloniorum Duce, nomine Belese, instigatus est ab eo, ut principatum Assyriorum deleteret. Erat enim insignis inter Sacerdotes, quos Babylonii Chaldæos vocant, peritus Astrologiæ divinationisque, qui multis prædixerat, quæ erant procul dubio futura. Hic Arbaci cum amicus esset, cum imperio omnium potiturum prædixit, quibus Sardanapalus regnaret. Laudato viro, Satrapam se illum Babyloniorum, si vera prædiceret, facturum promisit. Ipse tanquam Dei vocibus in spem elatus, cum præ reliquis Ducibus, tum benigne alloquendo, tum beneficiis ad suam benevolentiam attraxit. Cupiens autem Regem atque ejus vitam inspicere, data uni ex eunuchis aurea phiala ad Sardanapalum introductus est. Conspe-

Sta Regis mollicie & muliebri apparatu, illum ut nullius rei hominem despexit: magisque in spem incubuit à Chaldæo datam, inita cum Belese societate, ut ipse Medos ad imperium, Persas ad defectionem sollicitaret, ille vero Babylonios barbarorumque Ducem sibi amicum ad communionem consiliorum impelleret. Cum tempus missionis exercitus advenisset, de more in patriam dimissi sunt cæteri. Arbaces ad Medos reversus illis persuasit, ut pro imperio; Persis, ut pro libertate sumerent arma. Similiter & Beleses Babylonios impulit ad libertatem, & ad Arabes legatis missis, præfectum eorum sibi familiarem ad societatem consiliorum hortatus est. Acto anno ad Ninum convenere omnes, succedere se de more cæteris simulantes, re autem vera, ut imperium Sardanapalo auferrent. Erant quatuor gentes, quæ in unum convenerant, numero millia hominum quadraginta, muniti castris, ac de rebus communibus consultantes. Cognita defectione, Sardanapalus aliarum nationum exercitum adversus desciscientes ducens, commisso certamine hostes superat, profligati ad montes confugiunt stadiis à Nino distantes 70; quibus, cum denuo ad campos fortunam experturi descendissent, Sardanapalus cum omnibus copiis occurrit. Instructa acie, per præconem ei, qui Arbacem aut Babylonium Belesem occidisset, talenta auri ducenta; qui vivos tradidisset, duplex præmium ac Mediæ præfecturam pollicitus est. Verum nullum ea præmia moverunt. Commisso certamine, multi ex hostibus occubuerunt, reliquos Sardanapalus usque ad castra in montibus sita persequitur. Qui cum Arbace erant, adversis præliis paventes, initio quid victis agendum esset, consultant: major pars in patriam cuique redeundum, ibi præoccupanda munita loca, alios in societatem belli vocandos, necessaria ad bellum paranda esse censebat. Beleses Babylonius, asserens Deos multis cum laboribus periculisque victoriam polliceri, persuasit, ut in bello perseverarent. Commissa igitur rursus pugna, Rex superior fuit: castris hostium potitus, usque ad Babylonios insecutus est. In eo certamine Arbaces viriliter pugnans, multisque prostratis Assyriis, vulnus accepit. Tot adversis præliis eorum, qui desciverant iæti Duces, cum domum abire decrevissent, Beleses sub dio pernoctans, ex astrorum observatione recedere volentibus prædixit: Paucos post dies ultro illis auxilia adventura, resque eorum in melius cessuras esse. Hæc astris significare Deos. Suadere igitur se, ut suæ arti fidentes, parumper Deorum beneficia expectarent. Huic exhortationi parentibus Ducibus, promissumque expectantibus tempus, nunciatum est, Bactrianorum

exercitum ad Regem mitti, propinquumque esse, magnis itineribus proficiscentem. Visum est igitur Arbaci reliquisque, cum expeditis militibus obviam proficisci, ut aut defectionem persuaderent, Bactrianis, aut ad id armis cogerent. Primum Duces, tum reliqui libertatem asserentes, copiis cæterorum sese addiderunt. Hæc Sardanapalus ignorans, memor superioris fortunæ, ad hilaritatem profusus, epulas militibus ex sacris, vinumque abunde præbuit, aliaque epulis accommodata. His intentis Assyriis, Arbaces, qui per transfugas hostium in castris negligentiam, ut qui vino ciboque gravati somno quietique indulgerent, norat, noctu castra hostium expugnavit: acie instructi incompositos, parati imparatos adorti, multis interfectis, reliquos in urbem compulere. Sardanapalus, cum exercitui Ducem præfecisset Salamenum uxoris fratrem, urbis curam custodiendæ sumsit. Hostes in locis patentibus juxta urbem duobus præliis copias regias fundunt, interfectoque Salameno, reliquos persequentes, partim in fuga cædunt, partim in flumen Tigrim præcipites agunt, paucis, qui cædi superfuerant, in urbem compulsis. Adeo ingens numerus occisorum fuit, ut fluvius, redundante hominum sanguine, colorem mutarit. Obsesso in urbe Rege, multæ nationes libertatis cupidine ad Arbacem defecerunt. Rex magno in discrimine regnum versari videns, filios tres, duasque filias, cum magna auri argentique copia in Paphlagoniam ad Cottam Præsidem misit, Ducum omnium sibi acceptissimum, tum per epistolas reliquorum, qui non defecerant, auxilia accersit, ad ferendam obsidionem paratus. Erat enim responsum progenitoribus datum, nunquam Ninum capi posse, nisi cum fluvius urbis hostis fieret. Quod Rex nunquam futurum ratus, spem ceperat obsidionis ferendæ, & simul futura auxilia expectabat. Hostes urbem, quam propter mœnium altitudinem expugnare nequibant, obsedere. Nondum enim catapultæ, neque vinearum, neque arietis, quo muri urbium dejiuntur, usus erat. Iis, qui in urbe erant, omnes ad victum res & obsidionem tolerandam necessariae, Regis cura ad id antea impensa, supererant. Cum duobus annis obsidio perseverasset, per summum otium obsessorum, tertio anno continuis inabribus excrevens supra modum fluvius, cum partem urbis inundasset, muros dejecit ad stadia ginti. Vide *Nabum.* 2. v. 6, 7, 8. Hic Rex existimans tempus oraculi advenisse, desperata salute, ne in hostium potestatem perveniret, pyram in regia ingentem exstruxit, superque eam omni auro argentoque, omni veste insuper regia, impositis, uxoribus quoque atque eunuchis in medio pyrae re-

clusis,

clusis, se cremandum una cum his in ignem iniecit. Hostes auditâ Regis morte, urbem per eam, quæ ab oraculo prædicta erat, muri partem ingressi, Arbaces regiâ stolâ indutum Regem appellârunt, omnium ei rerum potestate permissâ. Hoc pacto Assyriorum imperium, quod ad trigessimam prolem à Nino pervenerat, annosque plus mille & quadringentos duraverat, ad Medos transiit.

II.

Hic *Arbaces sedem regiam è Nino* (sive Ninive) *in Ecbatanam transfudit*, eamque urbem à se conditam, caput regni Medici fecit, & mœnibus, portis, turribus, propugnaculisque munitissimam reddidit. Et *hic ex sententia quorundam est Arphaxad, Rex ille Medorum*, qui *Iudith. 1. v. 1, 2.* Ecbatanam condidisse legitur. *Chytr. Onom. p. 54.* Alii verò *Deiocem VI.* Medorum Regem Ecbatanæ authorem tradunt: uti postea in historia ejus dicemus.

III.

Arbaces, postquam 28 vel 29 annos regnaverat, moritur, *Diodorus, Athenæus, Vellejus Paterculus, Justinus, Orosius, Iornandes.*

II. MANDANES.

Mandanes, aliis *Mandances*, *Eusebio & Iornandi Medidas* appellatur, Patri Arbaci in Regno successit, & imperavit 40 annis. Hoc regnante, Regnum Medorum seditionibus agitatum, in multas lacinias discerptum est, quarum magnam partem Assyrii occuparunt.

III. SOSARMVS.

SOSARMVS (sic dictus ab *Eusebio & Iornandæ.*) *Metasthene SOSARMON, Ctesia Cnidio, & Diodoro Siculo, SOSARMENES* dicitur, tertius Rex Medorum, Mandani patri successit, qui annis 40 regnaverat, & famâ nominis obscurâ præest regno; quod variis seditionibus agitabatur, annis 30. *Ctesias.*

IV. ARTICAS.

Articas, qui *Ctesia Cnidio, & Diodoro Siculo* dicitur *Artecarmis*, IV Rex Medorum *Sosarmo* succedit, qui 30 annis regnarat, & præest regno annis 6. *Ctesias.*

V. ARBIANES.

ARBIANES (*Ctesia Cnidio, Diodoro Siculo & Metastheni* sic dictus.) *CARDICEAS* ab *Eusebio, & CARDICES* à *Iornande* vocatur, succedit

Articæ, qui annis 32 præfuerat, & regnat annis 13. *Diodor. ex Ctesia.*

VI. DEIOCES.

I. Appellatio.

Hic *Deioces sextus Rex Medorum Polyano, Orosio, Eusebio, & Iornandi DIOCELES: Ctesia Cnidio & Diodoro, ARTÆVS* vocatur. Aliis quoque *ARPHAXAD* appellatur; idque ex *Herodoti lib. 1.* demonstrant. Quoniam hic Ecbatanam ædificaverit.

II. Regni occupatio.

Deioces cum privatus peculiari prudentiâ lites inter vicinos diremisset, Rex ab ipsis eligitur, uti *Herodotus lib. 1.*

III. Regni administratio.

Hic Rex fuit 1. *justissimus.* 2. *authoritatis observantissimus.*

1. *IUSTISSIMVS* fuit. Quia subditos suos non armis atque minis, sed legibus atque paternis monitis ad obsequium pertraxit. Vnde *Plutarchus*, author ille gravissimus maximis eum laudibus effert. Nam historiam ejus ex *Herodoto*, pro Nobilitate repetit, ubi generis obscuritatem cum virtutibus ipsius comparans: Enimvero (inquit) *Deioces* ille tuus, quid nobilitati subtrahit? Quid enim nobilitati honorificentius, quàm à divina illa æqui bonique disceptatione, æquitate justitiæque originem sumfisse? Et *rursus*: Nec negabo, nobilitatem generis initia duxisse à virtute, eadem fulciri, ejusdem radiis illustrari, &c.

2. *AUTHORITATIS OBSERVANTISSIMVS* fuit. Nam post delatum sibi à Medis regnum, priusquam illud susciperet, voluit sibi ædificia Imperio digna erigi, stipatores corporis sui adjungi, quos sibi ex universis Medis, quos voluit, delegit. Atque his munitus, & Regiâ cum mœnibus constructâ, primus cavit, ne cui ad Regem ingredi liceret, sed per internuncios cuncta transigerentur, adeò ut neque conspici Regem à quoquam fas esset; adhæc nec ridere, nec spueri, propterea quod omnibus factu deformia essent, coramliceret. Quæ ideo (inquit *Herodotus*) faciunt circa Regem, ne videlicet eum cernentes æquales, & unâ cum eo educati strenui & fortes indoleant atque insidiantur, quin potius quiddam à reliquis hominibus diversum ipsis inesse videatur, si coram ipsum non intueantur.

Et hæc consuetudo postea ab insequentibus Regibus observata est; sicut *Ammianus Marcellinus* tradit.

tradit, & ad Persas quoque dimanavit. Hinc Esther ad Mardocheum inquit: Omnes servi Regis, & cuncta, quae sub ditione ejus sunt, provinciae norunt, quod, siue vir siue mulier, non vocatus, si interius atrium Regis intraverit, juxta statutum statim interficiatur, nisi forte Rex virgam auream ad eum extenderit (pro signo clementiae) atque ita possit vivere. Esther. 4. v. 11. Erant etiam viae non faciles ad adeundos Reges. Nam ultra Ostiarium palatii (qui illis πυλαῖος dicebatur) erant Cubicularii; (quos Plutarchus in Themistocl. vocat κατόδυνας) item Satellites, stipatores, qui Regiae foribus astabant, consistebantque ex Cyri praecepto purpurati torquatique; uti apud Xenoph. lib. 1. & 2. Cyropae. exstat. Tanta erat & regia illa venerationis, ut Regia sella honorem deferrent, & ei insidere, quam vocabant βασιλικὸν θρόνον, capitale esset. Quintus Curtius lib. 8. Frontin. lib. 4. strategemat. c. 6. Valer. Maxim. lib. 5. c. 1. Petrus Gregor. Tholosan. lib. 8. de Republ. c. 3. §. 4, 5.

IV.

Multi viri docti existimant, hunc Deiocem esse Regem illum ARPHAXADM, cujus in lib. Judith. c. 1. v. 1. fit mentio; & in ea sententia quoque est Herodot. lib. 1. Hic urbem Ecbatanam ex lapidibus quadratis & sectis condidit, fecit muros ejus in altitudinem cubitorum septuaginta, & in latitudinem cubitorum triginta; Turres vero ejus posuit in altitudinem cubitorum centum. Judith. cap. 1. v. 1, 2. Regiam Babylonicam in omnibus historiis nullam legimus magnificentiam superasse, nisi illam, quam Herodotus lib. 1. putat ab hoc Deioce in Media aedificatam mœnibus amplis simul & validissimis, quae ECBATANA appellatur. Murus septies circumactus arcem cinxit, in qua thesauri regii erant: ita tamen, ut circuitus unus altero esset gradatim sublimior, & pari quidem murorum in se altitudine, loci tamen beneficio, qui instar collis paulatim sese erigebat, solis pinnis promineret. Haec suis distinctae coloribus jucundissimam adspicientibus praebuere speciem. Nam primi ambitus pinnæ colore erant albicante, secundi nigro, tertii purpureo, quarti caesio, quinti sandarachino, sexti argenteo; septimi pinnæ auro fulgebant.

Hic Deioces annis 53 regnavit, juxta Herodotum & Eusebium.

VII. PHRAORTES.

PHRAORTES (qui à Diodoro ARTYNES, & à Pausania variato modicè nomine APHRAORTES appellatur) VII. Rex Medorum fuit. Hic affectavit bellicae fortitudinis gloriam, cujus stu-

dium cum & in Regni Proceribus accendisset, bellum Persis intulit, eosque sibi subjecit, inde Asiam infestat. Cumque magnam Asiae partem sibi subjecisset, Assyrios etiam bello aggreditur. Tandem in bello contra Assyrios cum parte exercitus perit, anno regni 24. Herodot. lib. 1. Vide historiam Nabuchodonosoris 1. Monarchia XLVI. §. 2.

VIII. CYAXARES.

CYAXARES I. Diodoro dictus ASTYBARRVS, aliis ASTYBARES, Phraortis Regis Persarum & Medorum filius, cui in regno successit, componit & emendat à Patre renovatam seu conditam militarem disciplinam, & parentis necem ulturus bellum cum Assyriis continuat, eos magno proelio vincit, & urbem Niniven obsidet, anno Mundi 3338. Herodot. lib. 1. Hic primus Asiae populos in provincias distinxit, primusque in suum quosque ordinem distribuit, hastatos, sagittarios, equites, cum primò omnia promiscua essent & implicita. Cum Lydis quoque signa contulit, & Halym fluvium transgressus, (quo limite utebantur Lydi) HALYATTEM Regem bello aggressus est. Etsi autem multa proelia secundà faceret: tamen frangitur morâ, ac territus denique insolito Solis deliquio, quo subito dies in noctem conversus est, quod anno M. 3351, exercitu utroque in acie stante, atque armis depugnante, contigit, de pace agi permittit. Arbiter pacis fuit Labynitus Babylonius, hac conditione, ut Astyages filius Cyaxaris duceret Halyattis filiam, Cræsi, qui post regnavit, sororem; Qui Cræsus postea Cyro Persarum Regi bellum intulit, quod Astyagem affinem suum regno pepulisset. Astyages quoque infestatus à Scythis, qui persequendo Cimmerios, populabundi in Asiam penetrarant, infelicem cum iis pugnam init, & clade affectus maxima, annis multis hostes eos gravissimos expertus est, amissis interea regni provinciis omnibus. Ideò de armis spem abjicit, atque ad dolos se convertit, Principes illorum amicitiae & hospitii jungendi prae-textu ad convivium invitat, hisque in ipso prandio caesis, reliquam deinde multitudinem, non magno negotio debellatam, iterum Asiam ejicit. Devictis autem Scythis jam demum anno M. 3370. Assyrios aggreditur, Niniven Metropolim Regni obsidet, expugnat & solo aequat. Herodot. lib. 1. Factum hoc est 200 annis post concionem Iona Propheta ad Ninivitas habitam, quâ illi per-moti poenitentiam egerunt, & excidium, quod illis minabatur Deus, effugerunt.

Prædixerant hanc Ninives πῦρ καὶ θάλασσα, Nahum cap. 1. v. 1. c. 2. v. 7. cap. 3. v. 8. & Tobias cap. 1. v. 11. c. 7. v. 3. c. 11. v. 1. c. 14. v. 2. Iesaias

saías c. 37. v. 37. Sophonias c. 2. v. 13. Moritur anno Regni 32, vel juxta alios 40. eique Astyages filius, Cyri avus maternus, in Regno successit.

IX. ASTYAGES.

CAPVT I.

DE ORTV.

I.

ASTYAGES, Ἀστύαγης, Civitatis Ductor, cū Stat-Bogt. Diodorus ē Ctesia APANDAM nominat. Cyaxaris I. filius, Rex Persarum & Medorum, Parenti, qui annos 32 vel 40 regnaverat, successit, regnatque an. 35.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

1. ACTA OECONOMICA.

II.

1. CONJVGIVM. *Arienam Halyattis Lydorum Regis filiam in uxorem duxit.* OCCASIO hujus conjugii (sicut Herodotus lib. 1. p. 15. describit) hæc fuit: Apud Scythas pecuarios cum esset seditio, caterva quædam eorum secessit in terram Medicam, quâ tempestate Medorum Tyrannus erat CYAXARES, Phraortis filius, Deioicis nepos: qui Scythas hos, tanquam supplices, iniurio benignè alloquebatur, ac plurimi faciebat, adeo ut pueros eistraderet imbuendos, tum linguâ Scythica, tum artificio arcûs utendi. Interjecto deinde tempore, cum Scythæ venatum assidue irent, & semper aliquid afferrent; nonnunquam tamen contingebat, ut nihil caperent. Quos ita revertentes manibus inanibus Cyaxares (erat enim, cum ingenti tenebatur irâ, peracerbus) probris insectabatur. Id illi ut se dignum à Cyaxare pati non ferentes, consilio habito, decreverunt, ut aliquem eorum puerorum, quos docerent, trucidarent, instructumque (ut feras instruere consueverant) Cyaxari offerrent, perinde ac venationem. Idque cum obtulissent, quàm celerrimè se ad Halyattem Saliattis filium Sardis conferrent, quod & factum est. Nam & Cyaxares, & qui aderant convivæ, ex his carnibus gustaverunt, & Scythæ perpetrato hoc, Halyatti se supplices præbuerunt: Quos postea reposcente Cyaxari, quod Halyattes reddere abnuerat, bellum inter Lydos Medosque quinquennale conflatum est. Quo in bello aliquoties Medi victores exstiterunt, & nocturnum quoddam prælium gesserunt. Sexto anno signis collatis, cum æquo Marte certarent, stante acie contigit, ut repente dies

nox efficeretur. Quam immutationem hujus diei futuram Thales Milesius Ionibus prædixerat, hunc annum præfiniens, quo immutatio facta est. Lydi ac Medi ubi diem noctescere viderunt, à pugnando destiterunt, eoque propensius ad pacem inter se constituendam festinarunt, authoribus conventionis *Siennensi Cilice & Labyneto Babylonio*, qui, ut iurandum intercederet, & reconciliatio affinitate fieret, properarunt, decernentes, ab *Halyatte Arienam* filiam ASTYAGI *Cyaxaris filio* nuptum dandam. Quoniam (addit hoc velut ἐπιφώνημα Herodotus) CONVENTIONES STABILES SINE INGENTINECESSITVDINE INIRI NON QVEVNT. Incunt autem hæ gentes fœdera ritu Græcorum: tum feriendo brachia, quâ illa humeris connectuntur, tum mutuam sanguinem delingendo.

III.

2. GENERATIO LIBERORVM. Ex hac autem *Ariena* Lyda conjuge Astyagi nati sunt liberi CYAXARES (aliàs Darius Medus dictus, qui patri in regno successit) & MANDANE. Quibus *Ctesias* addidit filiam alteram *Amytin*, quæ Cyro nupserit. Sed hæc fabula etiam à Xenophonte refutata, meritò rejicitur, præsertim quoniam idem Author Cyrum ab Astyagis familia alienum facit. Neque audiendus est *Cedrenus*, qui Astyagi *Estheram* conjugem tribuit. Quia ipse alibi hanc historiam retractans ad Artaxerxem Longimanum refert.

IV.

3. SOMNIVM *Astyagis geminum.* Herodotus narrat *Somnium*, quod Astyages per quietem viderat, nempe, Mandanen filiam suam tantum urinæ facere, ut omnem ipsius urbem impleret, & Asiam universam inundaret. Idem quoque Herodotus, sicut & Iustinus, lib. 1. alterum *somnium* Astyagis recitat, quo ex utero filiæ suæ ipsi dormienti videbatur enasci Vitis, tantâ magnitudine, ut palmitibus suis totam Asiam obumbraret.

REGVLA.

Non omnia somnia sunt vana. Sape namque sunt futurarum rerum quasi certa quedam præsagia. Hoc autem de somniis non physicis, sed divinis, quæ Θεόπνευστα vulgò dicuntur, intellectum volumus. *Exempla* exstant plurima tum *sacra*, tum *profana*.

1. *Gideon* adversus *Midianitas* pugnaturus, noctu, comitante ipsum armigero Pharâ, in partem castrorum, ubi erant armatorum vigiliæ, descendit;

ibi ex militibus quidam narrabat proximo suo somnium, hunc in modum: Vidi somnium, & videbatur mihi quasi subcinericius panis ex hordeo volvi, & in castra Midian descendere, cumque pervenisset ad tabernaculum, percussit illud atque subvertit, & terræ funditus coæquavit. Respondit is, cui loquebatur: Non est hoc aliud, nisi gladius Gideonis filii Ioas viri Israëlita. Tradidit enim Dominus in manus ejus Midian & omnia castra ejus. Cum audisset Gideon somnium, & interpretationem ejus, adoravit, & reversus est ad castra Israël, & ait: Surgite: tradidit enim Dominus in manus nostras castra Midian. *Judic. 7. v. 10, 15.*

2. *Masfcerus* adversus *Gildonem* ad recuperandam Africam missus ab Honorio Imperatore, somniavit se Episcopum Mediolanensem Ambrosium videre, qui jam diu mortuus erat, pedo pastoraliter humum percutere, terque dicere: Hic atque in hoc loco. Itaque postera die, in eo ipso loco parvo labore *Gildonem* superavit. *Fulg. l. 1. c. 3.*

3. Eodem die, quo *Julianus* in Perside interiit, *Didymus Alexandrinus*, ob Imperatoris scelera, contra Christianam religionem admissa, supra modum dolens, totus jejunii & precibus vacabat: cumque sequenti nocte forte in solio assidens somno oppressus esset, videbatur sibi videre equos albos in aëre cursare, & qui in eis videbantur, eos ita prædicare: Nunciate Didymo, hodie *Julianum* hac ipsa hora interfectum esse, ipseque idem illud *Athanasio* Episcopo significet. *Didymus* igitur illico somno solutus surrexit, cibumque cepit: Interitusque *Juliani* paullo post ex Perside annunciatus est. *Sozom. lib. 6. cap. 2.*

4. *Hecuba* somniat, se facem ardentis ignis, quæ universam Asiam & Europam inflammaret, peperisse. Arioli respondent: futurum ut infans, quem in utero gestabat, esset causa excidii suæ patriæ. Fuit is *Paris*, cujus incestis amoribus decennale illud bellum ad Troiam, ob non restitutam Helenam, gestum est, in quo universa

Gracia barbaria lento est collisa duello;
uticanit *Horatius Epist. lib. 1. ad Lollium. Sabell. lib. 1. c. 1.* Plura de somniis vide in historia *Nebucadnezaris* §. 16. pag. 79.

V.

IV. MATRIMONIUM FILIÆ parum honestum. *Astyages* primo somnio suo (nempe quod sibi per quietem filia visa est tantum urinæ reddere, ut totam Asiam inundaret) permotus, de matrimonio filiae suæ parum honesto consilium inivit. Cum enim à Magis didicisset, fore, ut qui ex filia sua nasceretur, Asiæ imperium obtineret, regno suo me-

tuens, Medorum nemini eam tradere voluit uxorem; sed *Cambysem* quendam Achæmenis filium, Persam humilis sortis atque conditionis, generum sibi delegit. Quod filia iniquo animo tulit; sicut eventus docuit.

AXIOMA POLITICVM.

Matrimonia inter inæquales personas contrahi non debent.

1. Sicut Rex *Astyages* viro Persæ ignobili & obscuro filiam suam elocavit.

2. Ita legimus apud *Saxonem Grammaticum* histor. Dan. lib. 1. quod *VLVILDA*, Regis Danorum *Hadingi filia*, *Guthormo* privato homini nuptum elocata, gravissimè conqueritur, se in obsoletos & despicabiles amplexus transmissam ab ignavo patre, suæ felicitati tori commercium derogare, suam munditiem immunditiam ruralem contrectare, suam dignitatem indignitatem vulgarem inclinare, denique ingenuitatem suam maritalem conditionem extenuare. Estque eò progressa hæc *Ulvilda*, ut crebris interpellationibus virum eò adigeret, ut mortem Regi spe potiundi regni inferret.

3. *Dubravius*, scriptor historiæ Bohem. celeberrimus, de *VLDA RICO XXI. Bohemorum Duce* ita scribit: Ne *Vldaricus* absque uxore planè solitarius ageret, initio statim principatûs animum ad matrimonium appulit. Evenit autem forte, ut à venatu revertens incideret in puellam rustici cujusdam hominis filiam, linteolorum tunc sordes ad fontem eluentem: Hujus specie pellectus adequitat propius, illamque intuens, alloquitur familiaris, ac mox uxorem petit, nihil motus dissuasiōe aulicorum; jocus etiam inter eos, se unâ nocte effecturum, ut quæ heri virgo rustica fuerit, eadem cras fieret princeps mulier: prorsus ad exemplum *M. Ciceronis*, qui de juvencula ducta cavillantibus idem respondit; Desinerent solliciti esse: unius enim noctis negotium esse, ut mulier & uxor fiat. Non potuit tamen efficere (addit *Historicus*) ut extra aulam res suggillatione careret, præsertim in cœtu matronarum nobilium procaciter ignobilitatem *Beatricis* (id nomen sponsæ erat) incessentium.

4. *Gerardus de Roo l. x1. hist. Austriac. pag. 392.* de nuptiis *MAXIMILIANI I. Imperatoris* & *BLANCÆ MARIÆ Sfortia* ita scribit. *Maximiliani* cum *Blanca Maria Sfortia* nuptiæ non probabantur plerisque Germaniæ Principibus, quod *Sfortiarum* ac *Vicecomitum* familia Austriacæ veteri, & tot majorum imaginibus auctæ prosapiæ, impar esset, videreturque Cæsar, dote magis quam genere adductus, eam ad finitatem inire.

VI.

5. *Cruentum Aſtyagis de nepote trucidando CON-
SILIVM.* Cum Aſtyages inaudiret Filiam ſuam
ex Cambyſe marito imprægnatam, rursus ſomnia-
vit, ex filia: utero vitem egredi, quæ totam Aſiam
obumbraret. Ex quo ſomnio conjecturam cepit,
parituram eam eſſe Filium, qui totius Aſia: Domi-
nus futurus eſſet. Quare hoc ſomnio exterritus Fi-
liam gravidam ad ſe vocavit, Filiumque ex ea na-
tum, cuidam ex intimis familiaribus, *Harpago* no-
mine, tradidit necandum. Qui cum tam crudele
miniſterium per ſe ipſum nollet exſequi, *Mithridati*
regio bubulco negotium illud committit. Huic
uxor erat nomine *Spaco*, quod Medorum lingua
canem ſignificat. Hæc tum forte mortuum enixa
erat partum. Quare cum regium puerum videret
forma inſigni præditum, eum pro ſuo accepit, & 10
annis in caſa ſua paſtorali educavit. Qui poſtea ab
Avo agnitus, & in Perſidem ad Parentes remiſſus
de conſilio ſapientum eſt. Nam cum Cyrus adhuc
puer per ludum jocularum à pueris Rex conſtitutus
eſſet, Satrapæ cujuſdam filium durius verberavit.
Quod Aſtyages avus inaudiens, cauſam ei dicere
demandavit, cur puerum illum Satrapæ verberibus
durius tractaſſet; reſpondit ille: *Se ab æqualibus
ſuis Regem factum; illum vero propter contumaciam
juſtas pœnas dediffe.* Quod cum Magi in eam inter-
pretati partem eſſent, completam jam eſſe ſomnii
ſignificationem, non tantum vitam nepoti donavit
Aſtyages, verum etiam ob ſummam ingenii alacri-
tatem, morumque mirificam ſuavitatem, ſingulari
amore complexus eſt, eumque (ut dixi) ad Parentes
ſuos in Perſiam remiſit. *Herodotus lib. 1.*

AXIOMA POLITICVM.

*Nemo ſucceſſorem divinitus designatum
è medio tollere poteſt.*

Quia decreta Dei immutari haud poſſunt. Et
conſilium Domini manet in æternum. *Pſal. 33.
v. 11. Vide Petr. Gregor. Tholoſan. l. 21. de Republ.
c. 3. pag. 1285.*

*Exempla exſtant in ſacris atque profanis monu-
mentiſ plurima & maxime illuſtria.*

1. Exempla ſacra.

1. *S A V L* voluit ſæpe Davidem necare, ſuſpica-
tuſ tanquam meliorem & à Deo electum regnatu-
rum: ſed non potuit. *1 Samuel. 23.*

2. *S A L O M O N* voluit interficere Ieroboam,
ſervum ſuum, ſeu præfectum tributorum; eo quod
intellexerat eum regnaturum in 10 tribubus poſt
mortem ſuam, ex prophetia Ahia: Silonitæ Prophe-

ta: ſed non potuit. Dominus enim ita decreverat
ob peccatum Salomonis, atque ideo effugiens ma-
nus ejus, fugit in Ægyptum ad Seſac Regem Ægy-
pti, donec mortuus fuit Salomon, & ſucceſſit Ro-
boam in regnum; qui conſultus à populo de remit-
tendis tributis, cum noluiſſet, dedit occaſionem
implendi voluntatem Dei: & elegerunt decem tri-
bus, juxta prædictionem Prophetæ, Ieroboam in
Regem. Neque tamen fuit melior Ieroboam Salo-
mone: quia & ipſe fuit idololatra. *1 Reg. 11. v. 30,
31, 40. 1 Reg. 12. v. 15, 20.*

3. *I O A S Ochozia Regis Iuda filius*, cum in cre-
pundiis eſſet, omni virili ſtirpe Davidicæ gentis,
crudeliſſimo *Athalia* avia: imperio, uno die extin-
cta, vita donatus eſt: opera aliena regno ſpoliatus,
puer tamen adhuc Regnum recepit. *2 Reg. 11.* Re-
ceptum turpiter amiſiſſet, niſi illud aliquanto tur-
pius, omni gaza regia fuiſſet ab eo redemptum. Ad
poſtremum, ferrum, quod infans aliena effugit ſo-
lertia, ſua ipſius effugere non potuit. *2 Reg. 12.*

4. *H E R O D E S Aſcalonita*, *Meffiam* recens na-
tum Iudæorum Regem è medio tollere conatus,
multo effuſo ſanguine innocentium infantium, &
ſui ipſius & aliorum: verum irritò conatu. Nam de-
cretum Dei erat, quod ex ſemine David Rex ſuper
ſolium Davidis uſque ad tempus Meſſia: ſucceſſurus
eſſet. Ideoque Herodes Regem ſucceſſorem æterni
regni tollere non valuit. *Matth. 2.*

2. Exempla profana.

1. *A S T Y A G E S* metuens ſibi naſci ſucceſſo-
rem in Regno ex filia Mandane, juxta ſibi revela-
tum ſomnium, voluit perdere ex illa natum filium
Cyrum: ſed non potuit.

2. *C A M B Y S E S Cyri filius*, admonitus in ſo-
mniis, quod Smerdis ei ſucceſſurus eſſet: putans
fortem eludere, curavit, fratrem ſuum Smerdin in-
terimi; tamen non evitavit, quod decretum erat.
Nam alius Magi filius, Smerdin ſe dicens, ei ſucceſ-
ſit: & per ſeditionem regnum occupavit.

3. *T I B E R I V S Caſar* poſt mortem Germanici
factus crudelis, Aſtrologia: ſe dedit in hominum
perniciem. Nam multos, indagata illorum nativi-
tate, ſi quid excellens vel imperium concernens in-
veniret, occidebat. Galbam tamen futurum Impe-
ratorem non occidit.

4. *V A L E N S Imperator Arianus* ſucceſſorem
ſibi deſtinatum extinguere voluit, ſed non potuit.
Nam cum Dæmonem conſuleret, quiſ poſt eum
imperio potiturus eſſet; accepit à Dæmone literas
Græcas Θ Ε Ο Δ. ſignificans hoc eſſe initium no-
minis ejus. Qua ratione Valens juſſit occidi omnes,
quotquot in nominum ſuorum initiis haberent has

litteras, nempe vel nomen *Theodi*, *Theodosii*, *Theoduli*: sed non potuit Theodosium successorem suum occidere.

11. ACTA POLITICA.

1. Irenica.

VII.

1. *Astyagis in Harpagum crudelitas*. Astyages autem, cognita Harpago inobedientia, neglecti mandati sui ultionem de eo sumit truculentam & plane tyrannicam. Nam unicum ejus filium annos 13 natum mactavit, & ad vescendum illius carne assa pariter & elixa cum invitavit. Peracta cœna, Astyages Harpagum interrogavit: Nunquid lautè vixisset? Cui cum annuisset Harpagus, mox caput, brachia & crura afferri jussit, interrogans: Nunquid agnosceret, filii sui carnibus se epulatum esse, &

remota, est Astyagis in Harpagum crudelitas; de qua §. 7.

I. Oc-
casio

pro-
pin-
qua

1. *Harpagi instigatio*. Harpagus, cum Cyrus adolevisset, dolore orbitatis admonitus, scribit Cyro, ut relegatus in Persas ab avo fuerit, ut occidi eum parvulum avus jussit, ut beneficio suo servatus sit, ut Regem offenderit, ut filium amiserit: hortatur exercitum paret, & pronam ad Regnum viam ingrediatur, Medorum transitionem pollicitus. Epistola, quia palam ferri nequibat, Regis custodibus omnes aditus obsidentibus, exenterato lepori inseritur, lepusque in Persidem Cyro ferendus, fido servo traditur. Addita sunt retia, ut sub specie venationis dolus lateret.

2. *Oraculi admonitio*. Cyrus lectis epistolis eandem viam somnio aggredi jussus est: sed præmonitus, ut, quæ primùm postero die obvium haberet, socium cœptis assumeret.

Circa
hoc
bel-
lum
Asty-
agis
tria
ve-
niunt
no-
tan-
da.

II. *Præparatio, sive callida Persarum contra Medos concitatio*. Cyrus somnio monitus, statim antelucano tempore iter ingressus, ruri obvium habuit servum de ergastulo cujusdam Medi, nomine Sybaren. Hujus requisita origine, ut in Perside genitum audivit, dentis compedibus, assumptoque comite, Persèpolin urbem regreditur. Ibi convocato populo, jubet omnes præsto cum securibus esse, & sylvam viæ circumdatam excindere. Quod cum strenue effecissent, eosdem postero die apparatis epulis invitavit. Deinde cum alacriores ipso convivio factos videret, rogat, ut si conditio proponatur, utrius vitæ sortem legant, hesternine laboris, an præsentium epularum? Præsentium, ut acclamare omnes, ait; Hesternino similem labori omnem vitam acturos, quoad Medis pareant; se sequutos, hodiernis epulis. Lætis omnibus, bellum Medis se illaturos concludunt.

III. Bel-
lum
ipsum;
idque
gemi-
num. A-
styages
bellum
gessit
contra
Cyrum
gemi-
num:

I. *per Harpagum*. Nam Astyages crudelitatis suæ in Harpagum oblitus, summam belli eidem committit, qui exercitum acceptum statim Cyro per deditionem tradidit: Regis tyrannidem perfidia defectionis ulciscens. Ita Deus tyrannidem Astyagis punire volens, sanam ei mentem abstulit, quod Harpago, quem atrociter læserat, belli summam commiserit.

1. *Astyagis fortitudo*. Vbi autem hoc Harpago facinus audivit Astyages, contractis undique auxiliis, ipsemet contra Persas proficiscitur, & repetito alacrius certamine, pugnantibus suis partem exercitus à tergo ponit, & in tergiversantes ferro agi ut in hostes jubet, ac suis denunciat: *Ni vicerint, non minus fortes etiam post terga inventuros, quam à frontibus viros*. Proinde videant, fugientibus hæc, an illa pugnantibus acies rumpenda sit. Ingens post necessitatem pugnandi animus exercitui ejus accessit.

2. *Mascula mulierum Persicarum ad viros fugientes oratio, eorumque castigatio*. Cum autem Persarum pulsa acies paulatim cederet, matres & uxores eorum obviam occurrunt, orant, ut in prælium revertantur. Cunctantibus, sublata veste, obscena corporis ostendunt, rogantes, num in uteros matrum velint refugere. Hac repressi castigatione in prælium redeunt; & facta impressione, quos fugiebant, fugere compellunt.

3. *Cyri felicitas & victoria*. Atque ita Cyrus Victor exstitit, Astyagen avum suum cepit, eumque Regno exiit. *Herodot lib. 1. Justin. l. 1.*

11. Polemica.

VIII.

11. *Astyagis in bello fatuitas atque temeritas*. Harpagus crudelitatis in se ab Astyage editæ memor, altum pressit corde dolorem, deque ultione meditatus est. Cum enim Cyrus adolevisset, crebris illum hortationibus incitavit contra avum; quibus etiam persuasus Cyrus bello Astyagen petiit, eumque opera Harpago cepit, regnoque exiit.

Quia autem multa in bello illo memorabilia occurrunt, placet illud ex Herodoto & Iustino plenius describere.

Axioma.

*Nimia Principum crudelitas atque tyrannis
subditis rebellionis occasionem præbet.*

Exempla.

1. Ab **ASTYAGE** Rege Medorum defecit regnum, & à Medis in Persas translatum per Cyrum nepotem Astyagis fuit per conjurationem Harpagi. Is enim Harpagus jussus ab Astyage exponere & necare recens natum ex filia sua Cyrum, cum eum conservasset, incidit in odium Astyagis, qui in ultionem conservati nepotis, ejus filium interfecit, epulandumque patri tradidit. Sed Harpagus ad præsens tempus dissimulato dolore, odium Regis in vindictæ occasionem distulit, & ita prodidit regnum, & favit Cyro.

2. **AMASIS** Ægyptiorum Rex, cum plerisque ex suis ultimo supplicio affecisset, aliosque fortunis spoliasset, & in omnes insolentior & superbior fieret, ejus imperium aliquantum toleratum est, donec **Actisanes** Æthiopum Rex in eum irrupit. Tunc enim odia occulta erupere: cumque multi ab eo descivissent, regno tandem pulsus est.

3. Refert de **THRYZO** Ælianus: ita eum subditis evasisse infestissimum, quod legem tulerit, ut nemo publice aut privatim invicem colloqui, aut sermones invicem miscere auderet, imo ne nutu oculorum manuumque gestu animi sensa exprime-

re. Sed cum adhuc vellet adimere fletu libertatem, & contra fentes cum satellitibus in forum pervenisset: Subditos, ereptis satellitibus armis, suum quoque Tyrannum sustulisse.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

A Styages isto in prælio capitur. cui Cyrus nihil aliud nisi Regnum abstulit, atque illud, postquam annos 29 steterat, ad Persas transtulit, nepotemque se in illo magis quam victorem gessit, eumque Hircanorum genti præposuit. Nam Astyages ipse reverti ad Medos noluit. Cyaxarem vero II, vel Darium Medum, avunculum suum, Medis præfecit, eique titulum Regis indulxit, qui Regnum 28 annis administravit.

NOTA.

Hoc loco nunc de *Dario Medo* X Medorum Rege agendum foret, juxta communem Historicorum sententiam; sed nos commodius de eo in Monarchia II agemus, quam in suas Dynastias dispescemus. *Prima* est *Medica*, in qua de Dario Medo: *Alter* est *Persica*, in qua de Cyro ejusque successoribus, usque ad Darium Codomannum Persarum Regem novissimum, dissertationem *ὁν Θεοῦ* instituemus.

SOLI DEO GLORIA.

D E MONARCHIA SECVNDA,

Qua est

MEDORVM, & PERSARVM,

LIBER II.

TRACTATIO GENERALIS.

PRÆCOGNITA.

I.

N Præcognitis hujus Monarchiæ notanda veniunt capita septem: 1. *Monarchia secunda appellatio.* 2. *Typica ejus præfiguratio.* 3. *Generalis Monarchia secunda delineatio.* 4. *Regum Monarchia secunda catalogus, sive specialis enumeratio.* 5. *Familiarum designatio.* 6. *Regia sedes sive habitatio.* 7. *Instituta Regum Persicorum, eorumque ratio.*

CAPVT I.

DE MONARCHIÆ secundæ APPELLATIONE.

II.

Monarchia secunda vocatur *Monarchia MEDO-PERSICA*, sive MEDORVM & PERSARVM. Quia ex duplici Regno (principali) nempe Medico & Persico constabat, ut ita à potiori fiat denominatio. Regnum namque Belsazaris datum est Medis atque Persis. *Dan. 5. v. 28.* Et *Dan. 2. v. 32.* adumbratur per pectus habens *duo BRACHIA ARGENTEA.*

CAPVT II.

DE TYPICA MONARCHIÆ secundæ PRÆFIGURATIONE.

III.

Monarchia secunda in triplici visione præfigurata est.

In prima visione *Dan. 2. vers. 32.* adumbratur per PECTVS DVO BRACHIA ARGENTEA HABENS.

In secunda visione, quæ exstat *Daniel. 7. vers. 5.* adumbratur per VRSVM, qui in parte una stetit, (vel ad latus unum se erexit) & tres costæ erant in ore ejus, & inter dentes ejus; & sic dicebant ei: Surge, comede carnes plurimas.

In tertia visione quæ habetur *Daniel. 8. vers. 3.* præfiguratur per ARIETEM BICORNEM, h. e. habentem duo cornua excelsa, quorum unum excelsius altero, & excelsius postremo adscendebat.

IV.

Visionis primæ explicatio.

In prima visione MONARCHIA II comparatur

I. PECTORI ARGENTEO. Quia sicut argentum est vilius auro: ita quoque hæc Monarchia est minor, h. e. inferior prima; sicut hoc ipsum *Daniel. 2. v. 39.* explicatur. Non enim tantum ejus fuit robur, divitiæ, virtus & duratio, quanta fuit primæ. Siquidem Monarchia prima 1646, secunda vero 204, vel ad summum 206 annos duravit. Alii dicunt, Monarchiam secundam propterea per pectus argenteum adumbrari, quod fuerit minor prima; non tam quoad divitias & potentiam, quam quoad dignitatem & Majestatem ex meliori regiminis forma dependentem.

II. PECTORI ARGENTEO habenti BRACHIA DVO. Quia hæc Monarchia initio duplex erat, sive duas Dynastias comprehendebat, nempe Medicam & Persicam.

V.

Visionis secundæ explicatio.

In secunda visione Monarchia secunda comparatur

1. VRSO; idque duplici sensu.

Primò, in sensu COMPARATIVO. Quia Monarchia prima per LEONEM; secunda verò per VRSVM præfiguratur. *Daniel. 7. vers. 4. 5.* Sicut autem Leo est animal generosius; Vrsus verò est animal minus generosum, ignavum atque tardum: ita quoque Monarchia secunda est ignobilior primâ.

Deinde, in sensu ABSOLUTO urso comparatur,

1. Propter originem abjectam. Quia ursus in ortu non est aliud nisi candida quædam caro, rudis atque informis, sine oculis & pilis, ungues duntaxat prominentes ostendens, quam lambendo parens paulatim figurat, & ad speciem urfi conformat. Vnde Criticis nonnullis *Vrsus*, quasi *Orsus*, ab ipsa fœtus limitatione dicitur. Et hac de causa *Virgilius* dicere est solitus, se versus suos componere, sicut urfi fœtus suos gignunt lambendo, h. e. difficulter: ita quoque abjecta fuerunt Regum Persarum primordia, sed postea multo labore & industriâ claritas illis atque potentia accessit. Nota namque est historia de Cyro primo Persarum Rege; quod jussu Astyagis avi sui per Harpagum expositus, à Mithridatis Regii bubulci uxore, cui nomen SPACO, (quod Medorum linguâ canem significat) conservatus & lactatus sit. Vnde *Herodotus* & *Iustinus* scribunt, quod Cyrus proprio nomine in Medorum lingua Spaco dictus sit. unde etiam fabula nata est, Cyrum à cane lactatum esse. Et in Oraculo, quod Cræso datum, dictus est *Semiasinus*, h. e. Mulus ex equa & asino generatus. Quia Cyrus nobili matre, Astyagis Medorum Regis filia, patre verò Cambyse, obscuri generis Persâ, natus est.

11. Propter prudentiâ inopiam. Sicut enim Vrsus infirmo est visu, & vitiis ophthalmiæ obnoxius, sæpiusque hebetatur: Ita quoque Persæ in bello, non tam solertiâ ingenii, prudentiâve disciplinæ militaris, quàm innumerabili hominum turbâ, vel eorum, quibuscum belligerabant, ignaviâ, prævaluerunt. Exemplum memorabile habemus in Cyro primo Persarum Rege. Hic, licet alioquin Imperator prudentissimus esset, attamen in fine vitæ contra Scythas valde imprudenter egit; tum ante bellum, quod nempe prudens Cræli bellum dissuadentis consilium velut amens nihil curârit; tum in ipso bello, quod nempe ex ignorantia Geographiæ à

Tomyride Scytharum Regina fugam simulante in angustias locorum pertractus, ubi ipse, unâ cum toto exercitu è ducentis millibus Persarum constante, trucidatus est, adeò ut ne tantæ cladis nuncius superfuerit; sicut *Herodotus* scribit. Quodsi autem Cyrus locorum peritiam habuisset, fluvium Araxin neutiquam transmisisset, neque divortiorum angustias per errorem exercitum suum circumduci permisisset, cum aditus omnes occupare potuisset, & effugia scientibus loca satis tuta paterent. Vide *Franciscum Patrit. lib. 3. de Regno, Tit. 14. pag. 213.* Ita *Xerxes I V. Rex Persarum*, si Geographiæ notitiam habuisset, in angustias Thermopylarum haud penetrasset, ibique cum Leonida Spartanorum Rege, qui tantum 300 milites secum habebat, temerariè dimicasset, amissis ex exercitu suo 20000 militibus; uti *Herodotus* & *Iustinus* scribunt.

111. Propter iracundiam. Sicut Vrsi valde sunt iracundi & vindictæ cupidissimi, & singulos, à quibus tanguntur, persequi student. Vnde *Comites Davidis* dicuntur viri fortissimi & amaro animo, veluti si Vrsa raptis catulis in saltu sæviat. 2 *Sam. 17. v. 8.* Et Bestiarii docent, Vrsos naso (in quo iræ signa esse solent: unde apud Ebræos נאף significat primò *nasum*, deinde *iram*; & quidem talem iram, quam quis naribus efflat, cum scintillæ obsistunt oculis. *Psal. 6. vers. 1.*) urfos, inquam, naso icto potissimum irritari, juxta Adagium: *Fumantem nasum urfi ne tentaveris*: Quod exstat apud *Martianum*:

————— Rabido nec perditus ore
Fumantem nasum vivi tentaveris urfi:
Sic placidus licet, & lambat digitosque manusque,
Si dolor & bilis, si justa coegerit ira,
Vrsus erit, vacuâ dentes in pelle fatigans.

Ita quoque quidem Persarum Reges valde iracundi erant, uti ostendunt exempla 1. *Cambysis*, qui Prexaspis Consiliarii sui libere eum admonentis filium sagittâ transfixit. Similiter etiam ex immani iracundia sororem suam juniorem, quam uxorem duxerat, interfecit, quod nempe Smerdin fratrem ab eo interfectum lacrymaretur. 2. *Ahasveri*, qui *Vasthi* Reginam ad se venire in convivium, quod paraverat Principibus & populis, renuentem, magna ira accensus dignitate exiit, & in repudiata locum *Estherem* in thori sociam elegit. *Esther. c. 1. v. 12. 3.* *Xerxis*, qui adeò furiosè iracundus fuit, ut non satis ei fuerit, in homines iracundiam & rabiem suam exercere, sed idem adversus mundi elementa facere contenderit. Nam cum trajectum ex Abydo ad ulteriorem ripam, qui est septem stadiorum,

diorum, pontibus junxisset, ingensque exorta tempestas ea omnia dirupisset, indignatus, tanquam sensus aquis inesset, trecenta Hellesponto verbera infligi, & stigmata inuri, adeoque par compedum in pelagus demitti iussit, atque eis, qui praepositi operierant, capita praecidi. Deinde cum Athos longo tractu in mare procurrens, classem ejus afflixisset, à continente eum abscindere, omnibus copiis sub verberibus in effodiendo occupatis, aggressus est.

4. *Propter crudelitatem & virulentiam.* Sicut Vrsus est animal immane, crudele atque saevum: Vnde Critici nonnulli censent, quod ursus ob ferociam, impetum atque immanitatem, à supino *ursum*, & *urgeo*, appellationem trahat; quod nempe, velut animal grande atque robustum, valde urgeat atque premat: Et hac de causa in sacro codice Leo rugiens & Vrsus esuriens conjunguntur: *Proverb. 28. v. 15.* Praesertim autem Vrsa catulis orbata valde est immanis atque crudelis, uti dicitur *2 Sam. 17, v. 8. Prov. 17, 12. Hosea 13. v. 8.* Ita quoque quidam Reges Persarum valde crudeles atque immanes fuerunt. Vnde dicitur *Dan. 7. Surge, comede carnes multas.* Similiter *Iesaias* de Medorum, qui socii Persarum in occupanda Babylone erant, crudelitate vaticinatus est *c. 13. v. 17, 18.* Exemplum habemus in *Cambyse*. *Cambyses* Cyri filius, Rex Persarum, cum Amasis Aegyptii Regis filiam in matrimonium petiisset, Amasis veritus, ne eam potitus, non uxoris loco, sed in concubinarum numero retineret, aliam pro filia ei simillimam misit: quam rem *Cambyses* cum cognovisset, iram exarsit, atque cum ingenti exercitu in Aegyptum descendit. Vbi cum defunctum Amasim invenisset, filium ejus *Psammetichum* regno ejecit, ipsius quoque Amasis corpus sepulcro eruit, & tanquam viveret, verberibus caedi, acutisque ferramentis totum pungi, ac deinde in foro comburi fecit; Neque enim animadvertit, plus in se ipsum iracundiae flammam telaque, quam in mortuum Amasim saevire, quod ea iracundiae vis ac natura est, ut semper authorem torquere incipiat. Simile exemplum habemus in *Xerxe*, de quo paulò antè dictum.

5. *Propter intemperantiam.* Sicut Vrsae vehementer delectantur melle, unde odore suo favos apum investigare in concavis arboribus solent: Ita Persae deliciis fuere dediti, luxus & superbiae studiofi, delectabantur multis bellariis, amabant externos vestitus & quidem pictos, ebrii deliberationes instituebant: *Herodot. lib. 1.* Solebant aureas habere mensas, aureos & argenteos lectos; uti in descriptione *Cambysis* & *Darii Codomanni* ultimi Persarum Regis dicemus. Hinc *Alexander M.* devicti *Darii* ten-

torium ingressus, visisque voluptatum apparatibus magnificentissimis, exclamavit dicens: *Quid? Num hoc est regnare?* uti *Plutarchus* scribit.

6. *Propter lasciviam.* Sicut Vrsa est animal libidiniosissimum: Ita quoque Persae valde libidinosi erant. Apud *Herodot. lib. 5.* ipsimet fatentur, moris esse suis in conviviiis concubinas introducere. Apud ipsos etiam primae partes concedebantur militi, proximae illi, qui strenuus esset in amore, nec non plures haberet liberos. Exemplum memorabile habemus in *Cambyse*, qui duas sorores in uxores duxit, cumque illis incestum commisit; uti *Herodotus lib. 5.* scribit. Antea Persae sorores in matrimonium ducere non consueverant, sed ipse sororis amore captus, cupidusque ducendi illam in uxorem, accersivit ad se iudices regios, eosque percontatus est: Num quae lex sit, quae permittat fratri matrimonium cum sorore contrahere. Respondent illi: *Nullam se invenire Legem, quae sinat fratri ducere sororem, quandam tamen se reperire legem; QVOD LICEAT PERSARVM REGI FACERE, QVOD LIBEAT.* Duxit ergo *Cambyses* sororem suam conjugem, sed eam unam non contentus, etiam alteram sororem duxit. Ex his, quae junior erat, comitata est eum in Aegyptum, & ab eo hac occasione interfecta, tantum quod illacrymarit ob *Smerdis* fratris à *Cambyse* interfecti necem.

7. *Propter aeternam, h. e. capitis infirmitatem atque mollitiem.* Sicut enim Vrsus, licet reliquo corpore satis sit robustus, tamen caput habet admodum infirmum; Vnde aut aversus descendit de arbore, aut, necessitate urgente, cum desilit de arbore, prioribus pedibus caput solet diligenter custodire: *Plinius* testatur, quod saepe Romae in spectaculis factum sit, ut ursi leviter infracto colapho, mortui atque exanimati sint: Ita Persae deliciis atque luxu ita fuerunt fracti atque enervati, ut omni robore destituti hostibus suis sufficienter resistere haud potuerint. Exemplum habemus in *Xerxe*, qui ingentem exercitum contra Graecos eduxit, & tamen Graciam subigere haud potuit: imò *Leonides Rex Spartanorum* (quod mirandum) 300 Spartanis tota *Xerxis* castra aggredi ausus 20000 Persas una nocte prostravit. Vide *Herodotum lib. 7.* Huc quoque pertinet, quod refert *Herodotus lib. 3.* Se vidisse, post proelium aliquod commissum, capita Aegyptiorum & Persarum, & quidem Aegyptiaca fuisse durissima, sed Persica admodum mollia. Nam ex victu molli & delicato sequi solet virium corporis enervatio.

VI.

Deinde huic Vrsō TRIA ATTRIBVTA à Daniele assignantur.

1. De eo dicitur *vers. 5. QVOD IN PARTE STETERIT. Vel: QVOD LATVS VNVM SE RE XERIT.* Quæ verba Ebraei Ecclesiastice & Ethice exponunt, quod nempe Persæ in alias quidem gentes atque populos sævi & crudeles fuerint: (uti ex *Esai. 13. v. 17, 18.* patet, ubi Propheta de Medorum, qui Persarum in occupanda Babylone socii fuerunt, crudelitate vaticinatus est.) At *erga Iudaos steterunt*, h. e. nullam crudelitatem, quin potius omnem humanitatem atque benignitatem erga eos exercuerunt. Nam *Cyrus* in primo statim Monarchiæ suæ anno, cum 70 captivitatis Babylonicæ anni finiti essent, ex vaticinio *Ieremia c. 25. v. 12.* populo Iudaico per publicum edictum potestatem in patriam redeundi concessit. *1 Esdr. 1. vers. 1, 2. 3 Esdr. c. 2. v. 1, 2.* Similiter *Darius Hystaspis III* Rex Persarum edictum Cyri Regis confirmavit, de structura Templi continuanda & perficienda. *1 Esdra c. 6. v. 6.* additis maximis impensis ad hanc rem necessariis. *v. 8, 9, 10.* & pœna capitali annexa, si quis eos impediret. *v. 11.* Denique etiam *Artaxerxes Longimanus*, V Rex Persarum, geminum decretum promulgavit. In primo (quod anno septimo Regni ejus promulgatum est) iussit, ut *Esdras* Sacerdos, & quicumque una comitari vellent, Ierosolymam proficiscerentur, ut exercitium religionis & cultus divinus ibi institueretur. *1 Esdr. c. 7. v. 12, 13, 23.* In altero (quod regno ejus vigesimo promulgatum est) mandavit *Nehemia* (qui pincerna ejus erat) ut Ierosolymam proficisceretur, & muros dissipatos repararet. *Nehem. 2. v. 1.* Et propter hanc bonitatem atque clementiam Regum Persarum, existimant Rabbini Vrsū ita depingi, quod non ex adverso ster, ut hostis; sed ex parte seu latere, tanquam Protector & Tutor.

VII.

11. De hoc Vrsō dicitur, *v. 5. QVOD TRES COSTÆ (vel tres magni & insignes dentes) IN ORE EJVS FVERINT.* Per quas TRES COSTAS *Lutherus*, & alii, tres insignes & præpotentes Regni Persici Monarchas intelligunt, nempe, *Cyrum*, *Darium Hystaspem*, & *Artaxerxem Longimanum*: qui tres salutare Reges fuerunt, uti ex dictis patet; reliqui vero omnes fere crudeles fuerunt. *Hieronymus* vero existimat, per tres illas costas intelligi tria Regna, è quibus Monarchia Persica primo coaluit & convaluit; nempe Regnum Medorum, Persarum atque Chaldaeorum.

VIII.

111. Huic Vrsō dicitur: *SVRGE, COMED E CARNES MVLTAS.* Circa hæc verba duo sunt notanda. 1. *Principium*, h. e. à quo sint prolata. 2. *Subjectum*, h. e. ad quem sint dicta. Scriptores hic variant.

Quidam enim explicant illa *ἀνθρώπων*, h. e. quod ab hominibus sint prolata, & ad homines dicta; & sic referunt ea AD CYRVM Magnum Monarchiæ Persicæ fundatorem, qui, teste *Herodoto*, insatiabili cupiditate dominandi, omnesque gentes Imperio suo subjiciendi flagrabat. Cum quo consentit *Iustinus lib. 1.* narrans: *Tomyrim* Scytharum Reginam, quam *Cyrus* bello petierat, interfecto *Cyro*, una cum ducentis millibus Persarum, iussisse caput ejus amputari, & conjici in utrem sanguine humano repletum, cum hac exprobratione crudelitatis: *Bibe sanguinem, quem sitivisti, & cujus insatiabilis semper fuisti.* *Hieronymus* putat, hæc verba à crudeli *Hamane* ad ASSVERVM *Estheris* maritum dicta esse. Ille namque Assuero suasit, ut totam Iudæorum gentem in toto Regno suo ad interuersionem deleteret. Quod & factum fuisset, nisi pietate *Estheris* sanguinarium istud decretum inhiberetur, & *Hamanis* propositum eversum fuisset: uti ex libro *Esther cap. 8.* patet.

Alii vero hæc verba accipiunt *Θεῶν*, h. e. quod à Deo sint dicta AD REGES PERSARVM in genere; in primis vero ad DARIVM MEDVM, atque CYRVM. Hos namque Deus magna potentia instruxit, & robore ex alto induit, ad compescendam Assyriorum & Babyloniorum insolentiam, aliarumque gentium impietatem nefandam. Et hæc sententia scripturæ sacræ est consentanea. Licet enim Deus crudelitatem Persarum minime probaret, quin potius eos propterea graviter puniverit; nihilominus tamen ea ad puniendos impios, pro admirabili sapientia sua, recte usus est. Hinc de MEDIS Deus expresse inquit *Iesaiæ cap. 13. v. 17.* Ecce EGO SVSCITABO super eos (Babylonios) Medos, qui argentum nihili æstiment, neque auro delectentur, sed sagittis parvulos interficient, & embryonibus non parcent. Similiter *Ier. 51. v. 11.* dicitur: *Suscitavit Dominus spiritum Regum Medorum*, & contra Babylonem mens ejus est: quoniam ultio Domini est, ultio templi sui. Similiter CYRI REGIS PERSARVM, 200 annis antequam natus est, nomen expressit Deus, quando ita de eo inquit, *Esai. 44. v. 27, 28.* Qui dico profundo (h. e. Euphrati) exsiccare, & flumina tua (ô Babylon) arefaciam. Qui dico *Cyro*: Pastor meus es, & omnem voluntatem meam complebis. Et *cap. 45.*

v. 1, 2, 3, 4. Hæc dicit Dominus *Cyro* Christo (uncto) meo, cujus apprehendi dexteram, ut subiciam ante faciem ejus gentes, & dorsa Regum discingam, & aperiam coram eo januas, & portæ non claudentur. Ego ante te ibo, & vias obliquas rectas faciam, portas æreas conteram, & vectes ferreos confringam, & dabo tibi thesauros absconditos; ut scias, quia Ego Dominus, qui voco nomen tuum, Deus Israël; Propter servum meum Iacob, & Israël electum meum. Et vocavi te in nomine tuo; cognominavi te, antequam nosset me. Similiter *Ierem.* 50. v. 9. Deus conjunctim de Medis & Persis inquit: Ecce EGO SVSCITABO & adducam in Babylonem, congregationem GENTIVM MAGNARVM (nempe Medorum & Persarum) de terra Aquilonis, & aciem militarem instruent adversus eam, & inde capietur. Et hoc impletum est, quando Cyrus atque Darius noctu urbem Babylonem ceperunt, & Regem, Principes, multosque homines genio securè indulgentes interfecerunt; tunc sanè ad hunc usum Medo-Persicum dictum est: *Surge, comede carnes multas.*

IX.

Visionis tertiæ explicatio.

Visio III. *Dan.* 8. v. 3, 4, 5, 6, 7. hisce verbis depingitur: Ecce aries unus stabat ante flumen, habens duo cornua excelsa, & unum excelsius altero, & altius postremò ascendebat. Postea vidi arietem cornibus ventilantem contra Occidentem, & contra Aquilonem, & contra Meridiem: & omnes bestię non poterant resistere ei, neque liberari de manu ejus: fecitque secundum voluntatem suam, & magnificatus est. Et ego intelligebam: ecce autem hircus caprarum veniebat ab occidente super faciem totius terræ, & non tangebatur terram: porro hircus habebat cornu insigne inter oculos suos. Et venit usque ad arietem illum cornutum, quem videram stantem ante fluvium, & cucurrit ad eum cum ira, fortitudinis suæ. Cumque appropinquasset prope arietem: efferatus est in eum, & percussit arietem: & comminuit duo cornua ejus, & non poterat aries resistere ei: cumque eum misisset in terram, conculcabatur, & nemo quibat liberare arietem de manu ejus.

In hisce verbis *ARIES MEDO-PERSICVS* describitur. 1. *A titulo.* 2. *Ab attributo tergeminio.*

X.

Primò: *A Titulo.* Sic vocatur *ARIES*; idque duplici de causa.

1. *Propter beneficentiam & liberalitatem.* Sicut enim Aries homines carne alit, & lanā vestit; Ita

quoque Cyrus, Darius Hystaspis, & Artaxerxes Longimanus populum Dei maximis beneficiis affecerunt; id quod ex sacro codice clarissimis & jucundissimis testimoniis doceri potest.

De *CYRO primo Persarum Rege* ita scribitur *lib.*

1. *Esdra.* c. 1. vers. 2, 3, 4. Hæc dicit Cyrus Rex Persarum: Omnia regna terræ dedit mihi Dominus deus cœli, & ipse præcepit mihi, ut ædificarem ei domum in Ierusalem, quæ est in Iudæa. Quis est in vobis de universo populo ejus? Sit Deus illius cum ipso. Adscendat in Ierusalem, & ædificet domum Domini Dei Israël: ipse est Deus, qui est in Ierusalem. Et omnes, qui reliqui sunt in omnibus locis, ubi hætenus habitaverunt: hos adjuvent civitates loci illius argento, auro, divitiis & jumentis; idque faciant promptè, ad (ædificandam) domum Dei, quæ (restauranda) est in Ierusalem.

Et in hunc finem Cyrus vasa templi aurea & argentea, quæ numero 5400 erant, per manum Mithridatis Præfecti thesaurorum, restituit Salsabari Principi Iudæ, ut ea Ierosolymam asportaret. 1. *Esdra.* 1. v. 8, 10.

De *DARIO HYSTASPIS, III. Rege Persarum* ita scribitur 1. *Esdra.* 6. v. 8, 9, 10. A me præceptum est, quid oporteat fieri cum presbyteris Iudæorum illis, ut ædificetur domus Dei, scilicet ut de arca de proventibus Regis, id est, de tributis, quæ dantur de regione trans flumen, studiosè sumtus dentur viris illis, ne impediatur opus. Quod si necesse fuerit & vitulos, arietes, & agnos, in holocaustum Deo cœli, frumentum, sal, vinum & oleum, secundum verbum Sacerdotum, qui sunt in Ierusalem, detur eis per singulos dies: ne sit in aliquo negligentia. Et offerant oblationes Deo cœli, orentque pro vita Regis & filiorum ejus.

De *ARTAXERXE LONGIMANO, V. Persarum Rege*, ejusque erga Iudæos beneficentia scriptum exstat 1. *Esdra.* c. 7. v. 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24. Artaxerxes Rex Regum Esdræ Sacerdoti, scribæ Legis Dei cœli (perfectionem) salutem. A me decretum est, ut cuicunque placuerit in regno meo de populo Israël & de Sacerdotibus, & de Levitis ire in Ierusalem, tecum vadat. A facie enim Regis & septem Consiliariorum ejus missus es, ut visites Iudæam & Ierusalem in Lege Dei tui, quæ est in manu tua: & ut feras argentum & aurum, quod Rex & consilarii ejus sponte obtulerunt Deo Israël, cujus in Ierusalem tabernaculum est. Et omne argentum & aurum, quodcunque inveneris in universa Provincia Babylonis, quod populus offerre sponte voluerit, & de Sacerdotibus, qui sponte obtulerunt domui Dei sui, quæ est in Ierusalem.

Liberè

Libere accipe, & studiose eme de hac pecunia boves, arietes, agnos, & sacrificia & libamina eorum; & offer ea super altare templi Dei vestri, quod est in Ierusalem. Sed & si quid tibi & fratribus tuis placuerit de reliquo argento & auro, ut faciatis, juxta voluntatem Dei vestri facite. Vasa quoque quæ dantur tibi in ministerium domus Dei tui, trade in conspectu Dei in Ierusalem. Sed & cætera, quibus opus fuerit in domum Dei tui, quantumcunque necesse est, ut expendas, dabis de thesauro & de fisco Regis, & à me. Ego Artaxerxes Rex statui atque decrevi omnibus thesaurariis qui sunt trans flumen, ut quodcunque petierit à vobis Esdras sacerdos, scriba legis Dei cæli, absque mora detis, usque ad argentum, Kikarim centum, & usque ad frumenti coros centum, & usque ad vini batos centum, & usque ad batos olei centum, sal vero absque mensura. Omne quod ad ritum Dei cæli pertinet, tribuatur diligenter in domo Dei cæli, ne forte irascatur contra Regnum Regis & filiorum ejus. Vobis quoque notum facimus de universis Sacerdotibus, & Levitis, & cantoribus, & janitoribus, Nathinæis & ministris domus Dei hujus, ut vectigal & tributum, & annuas pensiones, non habeatis potestatem imponendi super eos.

Idem repetitur 3 Esdr. 8. 11, 12, & seqq.

XI.

11. Propter virium imbecillitatem, sive bellandi infelicitatem. Id quod de Xerxe IV, & de Dario Codomanno, ultimo Persarum Rege, verum est. Sicut enim Aries magnum ducit gregem, sed tamen imbecillem atque imbellem: ita quoque Xerxes ingentem duxit exercitum in Græciam, nempe 2317610. (ter & vicies centena & præterea decem & septem millia militum sexcentos & decem) uti Herodotus recenset. Et tamen immensæ illæ copiæ à Græcis sunt cæssæ, ipseque Rex superbissimus Xerxes exigua Piscatoris scapha magno cum dedecore à Græcia clam aufugit. Et scribit Diodorus Siculus, quod Leonides Rex Spartanorum 300 militibus (quos oratione sua sic animaverat atque firmaverat, ut initio statim animo ad moriendum cum ipso parati essent) in castra Xerxis effusus 20000 Persarum occiderit; sicut Herodotus scribit. Similiter Darius Codomannus, ultimus Rex Persarum, in priori prælio ad Granicum 600000; in ultimo vero ad Arbela 900000 hominum perdidisse scribitur. Vnde videmus, quod ingens ille Persarum exercitus fuerit quasi Grex ovium, respectu ferocissimorum & audacissimorum Macedonum, quorum Dux Alexander M. sub Hirco caprarum præfiguratus fuit.

XII.

DVBIUM.

At quærat aliquis: Quare una eademque Persarum Monarchia per typos adeò diversos repræsentetur in Daniele Propheta? Nam in cap. 2. per *pectus argenteum*; in cap. 7. per *ursum carnivorum*; & in cap. 8. per *arietem bicornem* præfiguratur.

Respond. Hoc ipsum fit propter diversam Regum Persarum naturam atque indolem. Nam 1. Monarchia Persarum per *pectus argenteum* in cap. 2. præfigurata fuit, propter immensas opes, atque thesauros eorum. 2. Per *ursum carnivorum* adumbrata est. Quia plerique Principes Persici crudeles & sanguinolenti fuerunt, multosque populos & gentes subegerunt, adeoque ipsum Dei populum misere afflixerunt. 3. Per *Arietem* repræsentata est propter pios quosdam atque erga Ecclesiam Dei beneficos Reges, nempe, Cyrum Magnum, Darium Hytaspis, & Artaxerxem Longimanum; uti ex dictis patet. Huc elegans dictum *Ruperti* (quod exstat lib. 8. de *Victoria verbi Dei* cap. 30.) referri potest: Quæritu (*inquit*) dignum est, cur in visione priori, regnum Persarum per similitudinem *Vrsi*, in hac autem visione per similitudinem *ARIETIS* signatum fuerit. Ad quod congrue responderi potest. Quia causæ diversæ, imo contrariæ, regni illius fuere erga Dei populum. Causas illas tam longe diversas dicere non dubitaverim, quam diversæ sunt naturæ horum animalium, *Vrsi* & *Arietis*: quorum alterum rapto & cruore vivit; alterum innocuum neque sanguinem sitit, neque rapto vivit. Promptum est hoc discerni, si respicias regnum illud, secundum *Haman*, quam crudele fuerit; secundum *Reges*, quam clementer illi populo se impenderint: *Haman* quippe moribus veraciter *Vrsus*, truci furore, immani rabie Iudæorum genus universum ore aperto hians devorare voluit. *Reges* autem, maxime *Assuerus*, more *Arietis*, lanis suis, id est, opibus multis, quibus regnum illud abundavit, eundem populum fovit & ditavit, nullumque dentem malignitatis infixit, sicut Aries dente neminem petit: imo vitam gentis illius lætificavit, gratia reginæ Esther & Mardochei. Hæc *Rupertus*.

XIII.

Secundo: Ab attributo tergemino *ARIES* describitur: quod respicit Monarchiæ II *Ortum*, *Progressum*, atque *Egressum*.

XIV.

I. *ORTVM* respicit *Attributum primum*: nempe,

nempe, quod dicitur **ARIES BICORNIS**, sive quod **DVO CORNVA** ei tribuantur. Nam in Ebræo exstat nomen כַּרְנֵי, quod est duale, & *duo cornua* notat. Vbi castiganda venit versio tum Græca tum Latina vulgata, in qua utraque numerus ille dualis haud exprimitur. Nam Græca sic habet: *ὡς αὐτῶν κέρατα*, omisso nomine numerali *duo*. Similiter in versione vulgata Latina simpliciter legitur; & *erant ei CORNVA*. Per **CORNVA** autem **DVO**, h. l. duo secundum stylum Spiritus S. intelliguntur Regna: uti patet ex *Daniel. 7. v. 7.* ubi quartæ Bestiæ (per quam *1 v* Monarchia intelligitur) *10* cornua tribuuntur, per quæ *10* Regna intelliguntur; uti in *vers. 24.* explicatur. Item *Dan. 8.* **HIRCO caprarum** (per quem Monarchia Græcorum intelligitur *vers. 8.*) tribuitur *cornu magnum*: (per quod primus Rex Græcorum, nempe Alexander Magnus, intelligitur *vers. 8.*) fracto autem cornu illo, dicuntur ex eo *quatuor cornua* orta *vers. 8.* quæ sunt quatuor regna, *vers. 22.* Quia successores Alexandri Magni, tertiam Monarchiam diviserunt, ex eaque *4* Regna constituerunt. Nam Antipater Græciam, Antigonus Asiam, Seleucus Syriam, & Ptolemæus Ægyptum occupavit. Præterea de uno ex illis ortum est *cornu parvulum*, *vers. 9.* per quod intelligitur Antiochus Epiphanes, *vers. 23.* Ita etiam hoc loco per **DVO CORNVA** Arietis, duo intelliguntur Regna, nempe Medorum & Persarum, è quibus hæc Monarchia initio constabat. Nam ita Danieli ipse Angelus Gabriel hanc visionem interpretatur *vers. 20.* **ARIES** quem vidisti habere *duo cornua*, Rex est Medorum & Persarum.

XV.

Hæc autem **DVO CORNVA** dupliciter describuntur *vers. 3.* 1. In *sensu absoluto*. 2. In *sensu comparativo*.

1. In *sensu absoluto* describuntur ab adjuncto, & de illis conjunctim dicitur, quod fuerint **EXCELSA**. Nam olim in Asia Regna Medorum atque Persarum florentia Regna fuerunt.

2. In *sensu comparativo*. Sic comparantur in duabus rebus, nempe in *celsitudine*, & in *tempore*.

In *celsitudine*. Sic *unum* dicitur *altero* *excelsius* fuisse. Nam Regnum Persarum quod initio erat Medico Regno minus, postea eodem factum est majus.

In *tempore*, quando inquit: *quod excelsius postremo ascenderit*. Nam regnum Persarum post Medorum Regnum ad summum *ἀξιώμα*, dignitatem &

potestatem evectum est. Quoniam post Darium Medum Cyrus M. Rex Persarum regnavit, qui Majestatem Monarchiæ ad Persas transtulit.

D V B I V M.

At ex Historiarum monumentis constat, Monarchiam *II* plura regna comprehendisse, quam duo tantum; nempe Medorum atque Persarum. Quomodo igitur duo tantum cornua ei tribuuntur?

Respond. Vulgata Logicorum regula est vera: *A principali fit denominatio*. Eadem h. l. etiam valet. Licet enim Monarchiæ Persici plurima Regna atque Provincias habuerint; sicut de Ahasuero Rege Persarum, *Esther. 1. vers. 1.* dicitur, quod *127* provincias gubernarit: attamen hæc duo regna Medorum & Persarum præcipua erant. Vnde communis hic titulus eis tribuebatur, quod Reges Medorum & Persarum essent. Vnde etiam ipse Angelus Gabriel in *vers. 20.* in explicatione hujus visionis ad Danielelem inquit: **ARIES**, quem vidisti habere duo cornua, Rex est **MEDORVM & PERSARVM**.

XVI.

II. PROGRESSVM respicit *Attributum secundum*; Et sic *Aries* dupliciter describitur.

1. *A Regni proprii defensione*. Sic *Aries* dicitur **STARE ANTE FLUVIUM EULÆVM**, seu **VLA I.** *Daniel. 8. vers. 2, 3.* Qui ejus situs, defensionem atque propugnationem Regni Persici denotat. Nam ordinaria Regum Persicorum stativa erant ad fluvium Eulæum.

2. *A Regni proprii amplificatione & aliorum occupatione*. Sic *Aries* dicitur **VENTILARE CORNVA SVA VERSVS OCCIDENTEM, & VERSVS AQUILONEM, & VERSVS MERIDIEM. v. 4.** Quibus verbis insinuat, quod Medi atque Persæ oppugnaturi & subjugaturi sint *Occidentem*, vel (ut in Ebræo textu habetur) *Mare*, h. e. insulas Maris Mediterranei, ceu Babyloniam, Syriam, Cappadociam, Asiam minorem, Græciam & Palæstinam. Deinde quod *Aquilonem*, h. e. Lydiam, Armeniam, Colchos, Caspios, Scythas, ceterasque gentes Septentrionales devicturi sint, quod partim a Cyro, partim a Dario Hystaspis factum est. Denique quod *Meridiem* subjugaturi sint, h. e. Ægyptum, Arabiam, Indiam & Æthiopiam. Nam Reges Persarum regnum obinuerunt ab India usque ad Æthiopiam *127* provinciarum; ut habetur *Esth. 1. v. 1.* Vbi notandum, quod *Aries* non dicatur *cornua ventilasse in orientem*: Quia Persia in ipso Oriente sita est. Idcirco pro illa defendenda *Aries* stat erectus

ctus in flumine Vlai. Ex Oriente autem Persæ castra sua moverunt, reliquasque orbis partes subjugarunt.

Deinde ait Daniel, v. 9. *Et nulla bestia consistebant coram eo, & non erat qui eriperet e manu ejus*, h. e. nullum in orbe Regnum erat, quod Monarchis Persis resistere vel posset, vel auderet. Hoc in specie Deus de Babyloniis prædixit *Ierem. 51. v. 30.* Desinent potentes Babyloniæ pugnare, desidebunt in munitionibus, oblivioni erit potentia eorum, erunt velut mulieres. Et hoc eventu ipso completum est. Nam Babyloni, postquam Cyrus exercitu urbem cinxisset, alacritate animi in segnitiam & muliebrem mollitiem mutata, ne quidem extra mœnia egredi sunt ausi, sicut *Xenoph. lib. 7. Cyropæd.* scribit. Neque etiam Belsazarem Regem Babyloniis eripere e manu Cyri potuit Cræsus Lydorum Rex ditissimus & potentissimus, qui Belsazari fœdere erat junctus; sicut *Herodotus lib. 1.* testatur, qui eum *Labyntum* appellat.

Tertio subjungit Daniel felicem Regum Persicorum successum, quando ait: *Et faciebat pro voluntate sua, & magnificatus est.* h. e. Persæ habebant felices omnium rerum successus, omniaque ad nuntum eorum fluebant, omnesque nationes atque gentes eis parere cogebantur.

XVII.

III. EGRESSVM, h. e. interitum. Sic dicitur *Daniel. 8. v. 6, 7.* de hoc Ariete, quod sit prostratus ab Hirco, quodque nemo arietem liberare potuerit. Vbi per *Arietem bicornem* intelligitur *Darius Codomannus*, ultimus Rex Medorum & Persarum; per *Hircum* vero Caprarum Rex Græcorum, h. e. *Alexander M.* interprete ipso Angelo *Daniel. cap. 8. v. 20, 21.* Alexander namque M. Darium ultimum devicit, & Arietis duo cornua comminuit, h. e. Regnum Medorum & Persarum, per duo illa cornua adumbratum, evertit: Et nemo potuit Arietem e manu Hirci liberare, h. e. nemo Darium a potestate Alexandri M. liberare potuit. Et licet Darius ingentem pecuniæ summam, partemque Regni dimidiam Alexandro M. offerret, tamen nihil obtinere potuit. Quia Alexander M. solus Mundi Dominus salutari voluit.

CAPUT III.

DE GENERALI Monarchia secunda
DELINEATIONE.

XVIII.

IN Monarchia II tria puncta sunt notanda. 1. *Ortus.* 2. *Progressus.* 3. *Egressus*, sive *Occasus.*

I. ORTUS.

XIX.

In *Ortu Monarchia II* notanda est ejus *Divisio* sive *Disjunctio*. Nam Monarchia hæc à Dario Medo est inchoata, & à Cyro Persarum Rege amplificata & consummata. Et sic prima hujus Monarchiæ Dynastia fuit *Medo-Persica*, in qua simul gubernarunt Darius Medus & Cyrus Magnus Persa, socer atque gener, sed Regnis inter se divisus. Vnde *Daniel. 2. v. 32.* per *pectus argenteum* repræsentata fuit. Sicut enim pectus duo continet brachia: Ita quoque hæc Monarchia ab initio fuit duplex, constans nempe ex Medis atque Persis. Siquidem Darius Medus & Cyrus Persa copiis conjunctis Babylonem expugnarunt, atque Regnum Babylonicum ad se transtulerunt, sicut *Daniel c. 5. v. 28.* hisce verbis docet: Regnum tuum divisum est, & datum Medis & Persis. Et *ibid. v. 30, 31.* hæc verba leguntur: Eadem nocte interfectus est Belsazar, (Rex Chaldaus) & Darius Medus successit in Regnum annos natus sexaginta duos.

II. PROGRESSVS.

XX.

In *progressu* vero Monarchiæ II notanda sunt tria. 1. *Ejus Conjunctio.* 2. *Amplificatio.* 3. *Duratio.*

I. Conjunctio.

Monarchia hæc secunda initio divisa fuit. Licet enim Darius & Cyrus Regnum Babylonicum, Belsazare interfecto, occuparint, tamen Darius illud accepit, *Daniel. c. 5. v. 31.* Cyro sponte illud ei concedente & donante, ut *Xenophon* testatur *lib. 8. Cyropæd.* Quare Darius velut Monarcha in Regno Medorum & Babylonicorum: Cyrus vero veluti socius ejus in Regno Persarum regnavit. At mortuo Dario, Cyrus dominatum unum erexit, sicut quidam interpp. verba *Daniel. cap. 7. vers. 5.* vertunt, h. e. axioma Monarchiæ à Medis & Babyloniis ad Persas transtulit, illaque Regna, quæ, Dario vivente, disjuncta erant, conjunxit, unumque dominatum erexit. Et hæc est *secunda* Monarchiæ II *Dynastia*, in qua Cyrus primum locum tenuit. Vnde Cyrus in primo anno Monarchiæ suæ, de ædificando templo Ierosolymitano, hæc verba ponit: Hæc dicit Cyrus Rex Persarum; Omnia Regna terræ dedit mihi Dominus Deus cœli. *1 Esdr. 1. vers. 2.*

II. Amplificatio.

Hæc Monarchia sub tribus Regibus, nempe, Cy-

ro, Dario Hyftaspis, & Artaxerxe Longimano maximum cœpit incrementum. Vnde illi per *tres dentes insignes* aut prælongos in ore Vrsi præfigurantur. *Dan. 7. v. 5.* Reliqui vero Monarchæ ferè omnes crudeles fuerunt, *multasque carnes devorant*, sicut ibid. dicitur. Per quam Phrasin Spiritus Sanctus crudelitatem & virulentiam designare in scripturis solet: uti patet ex *Psal. 27. v. 2. Psal. 56. v. 2, 3. Psal. 35. v. 25. Psal. 79. v. 7.*

III. Duratio.

Duravit hæc Monarchia annos 204 à tempore occupatæ Asiæ, vel ab initio Cyri, annos 228, (Agathia authore) vel connumeratis initio & fine, annos 230. *Reusner.* in Chronolog. scribit, quod duraverit annos duntaxat 207.

III. EGRESSVS, sive INTERITVS.

XXI.

Circa interitum Monarchiæ II duo notanda sunt. 1. *Subjectum*, h. e. Rex, in quo periit. 2. *Adjunctum*; h. e. Tempus, quo periit.

SUBJECTVM, h. e. Rex in quo & cum quo periit, fuit *Darius* ultimus Rex Persarum, Iustino *Codomannus* dictus. Hic enim ab Alexandro M. tribus magnis præliis victus tandem ad Arbela, vel potius ad Gaugamela, ubi tertium prælium commissum, à Nabarzane & Bello Præfectis interemptus est. Quod præfiguratum est *Daniel. 8. vers. 7.* per *Hircum*, Arietem percutientem & cornua ejus comminuentem, ita ut Aries ei haud resistere, neque quisquam eum de manu ejus liberare potuerit. Nam Alexander Magnus omnem pecuniam respuit, partem Regni oblatam repudiavit, dicens: Sicut Mundus non posset ferre duos Soles: ita nec duos Reges.

ADJUNCTVM, h. e. Tempus quo eversa est hæc Monarchia, fuit tempus Alexandri Magni, qui, devicto Dario Codomanno, Monarchiam III inchoavit A. M. 3642. juxta alios 3634.

CAPUT IV.

Continens REGVM MONARCHIÆ secundæ CATALOGVM sive specialem enumerationem.

XXII.

DE numero Monarcharum Persicorum inter Historicos non convenit.

1. *Quidam*, Thalmudicos sequuti, 4 tantum Persarum Reges fuisse tradunt; nempe Cyrum, Cam-

bysem, Darium Hyftaspis, & Xerxen: detorto in eam sententiam *Danielis* loco, ex *cap. 11. v. 1, 2.* Ego in anno primo Darii Medi stabam, ut confortaretur & roboraretur. Et nunc veritatem annuntiabo tibi. Ecce adhuc tres Reges stabunt in Perside, & quartus ditabitur opibus nimis super omnes, & cum invaluerit divitiis suis, concitabit omnia adversus Regnum Græciæ. Et postea *v. 3.* subjungitur, quod Alexander M. eum sit devicturus, & sic Regnum Persarum concidet.

Verum facilis est responsio. Nam per quartum illum Regem Persarum potentem intelligitur Xerxes, post quem sex Reges Persarum exstiterunt. Nam Alexander non devicit Xerxem, sed Darium Codomannum, qui ultimus Rex Persarum fuit.

11. *Alii* statuunt, sex tantum Reges Persarum fuisse.

111. *Iosephus Scaliger lib. 6. de emendat. Temporum* 14 Reges Persarum constituit. Nam numerat seorsim septem menses Magorum, septem menses *Artabani*, & duos menses *Xerxis* II, & septem menses *Sogdiani*.

1v. *Alii* 10 Reges Persarum constituunt; eosque ita ordinant, ut septem menses *Artabani* ad annos *Xerxis* reponant; duos menses *Xerxis* II includant annis præcedentis *Artaxerxis* Longimani, & septem menses *Sogdiani* referant ad annum primum Darii Nothi successoris.

v. *Nostre sententia* hæc est. Nos distinguimus inter Dynastiam Monarchiæ II priorem, & posteriorem. Et hæc distinctio fundatur in verbis illis *Danielis*, quæ exstant *Daniel. 5. vers. 28.* Divisum est regnum tuum, & datum est *MEDIS & PERSIS.*

In DYNASTIA I quæ Medorum fuit, unus tantum Monarcha reperitur, nempe *Darius Medus*. Hic namque *Belsazari* in regno successit: uti patet ex *Daniel. 5. vers. 30, 31.* Eadem nocte interfectus est *Belsazar* Rex Chaldæus; & *Darius Medus* successit in Regnum, annos natus sexaginta duos. Et *Daniel cap. 9. vers. 1.* in anno primo Darii filii *Assueri* de semine Medorum, qui imperavit super regnum Chaldæorum. Licet enim in expugnanda Babylone præcipua fuit Cyri virtus & industria: tamen Dario consanguineo & Seniori Cyrus regiam dignitatem concessit, donec Dario mortuo plenam Regni administrationem consequeretur. Quidam dicunt, quod annum; quidam vero statuunt, quod biennium regnarit.

In DYNASTIA II decem Monarchæ fuerunt, qui hoc ordine recensentur:

I. CYRVS. Hujus fit mentio <i>explicitè</i> : 1 Esdræ 1. v. 1. 2. Daniel. 10. v. 1. <i>implicitè</i> Dan. 11. v. 2.	30. ut Rex.
7. ut Monarcha.
II. CAMBYSES. Hoc nomen in sacris <i>ἡγεμον</i> non legitur, sed alio nomine <i>Assuerus</i> . 1 Esdr. 4. v. 6. Et <i>Artaxerxes</i> ibid. v. 7. & 3 Esdræ. c. 2. v. 16. appellatur. Cambyses erat ejus nomen proprium, sed <i>Assuerus</i> & <i>Artaxerxes</i> cognomen: sicut hodie Impp. Romanorum cognomen est <i>Augustus</i> & <i>Cæsar</i> . <i>Implicitè</i> ejus fit mentio Dan. 11. v. 2.	8.
III. DARIVS HYSTASPIVS. Ejus fit mentio <i>explicitè</i> 1 Esdræ 4. v. 5, 24. 1 Esdræ 5. v. 1. 3 Esdræ 3. v. 1. <i>implicitè</i> Daniel. 11. v. 2.	36. quibus 7 menses Magorum inclusi sunt.
IV. XERXES. Neque hujus <i>explicitè</i> in codice sacro fit mentio, sed tantum <i>implicitè</i> . Dan. 11. vers. 2.	21. quibus 7 menses Artabani includuntur.
V. ARTAXERXES <i>Longimanus</i> . Ejus fit mentio 1 Esdræ. 6. v. 14. 1 Esdræ 7. v. 1, 12, 21. Nehem. c. 2. v. 1.	40. quibus 2 menses Xerxis II. sunt inclusi.
VI. DARIVS <i>Nothus</i> .	19. quibus 7 menses Sogdiani sunt inclusi.
VII. ARTAXERXES <i>Mnemon</i> .	43.
VIII. ARTAXERXES <i>Ochus</i> , Tyrannus.	23.
IX. ARSES, vel <i>Arfames</i> .	4.
X. DARIVS ultimus; <i>Codomannus</i> à Iustino appellatus.	6.

Horum X Monarcharum, præter Darium Medum, nomina hisce versiculis sunt inclusa:

Cyrus, Cambyses, Hystaspis, & ille Darius, Infelix Xerxes, Longimanusque potens: Inde Darius adest Nothus, hinc Mnemon quoque, Ochusque, Regnat & Arfames, post Codomannus obit.

CAPUT V.

Continens FAMILIARVM IN MONARCHIA *secunda* DESIGNATIONEM.

XXIII.

Theodoretus in *Orationibus super Daniel. c. 8.* recenset duas Familias Regum Persidis, penes quas hoc imperium fuerit à Cyro usque ad Alexandrum Magnum.

PRIOR FAMILIA fuit CYRI, qui hoc imperium fundavit, quæ mox in filio ejus Cambyse extincta est. Hic enim cum tyrannicis obsequutus suspicionibus suis sustulisset per insidias *Smerdin fratrem*, & incestis sororum nuptiis se polluisset, *filiam* duntaxat unicam PANTAPTEN reliquit; uti *Hieronymus* scribit: & Regnum ipsorum Magorum fraude amisit. Qui Magi etsi eam dignitatem aliquamdiu retinuerunt, tamen suspecti primum habitii ab OTANE, deinde prodiiti à filia, & *Prexaspe*, opprimuntur occultâ Principum Achæmenidarum conspiratione.

POSTERIOR FAMILIA fuit DOMVS DARIÏ HYSTASPIVS. Hic è familia Principum Persicorum oriundus, communibus eorum suffragiis, Rex iterum legitimus creatur, ut ait *Zonaras*; inque successoribus ejus imperium Persicum, usque ad Darium Codomannum, in quo & cum quo extinctum est, permansit.

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ.

Verum hæc Theodoreti sententia veritati consentanea non est. Nam licet etiam *Diodorus Siculus lib. 17.* scribat, hunc Darium (quem Iustinus Codomannum vocat) fuisse filium Arfami, qui Regi Ocho frater fuerat: Tamen *Strabo lib. 16.* eum regiæ stirpis fuisse negat, & sic ex neutra familia oriundus fuit. Non enim quia regio esset genere, sed, ob virtutem & fortitudinem, cujus præclara ediderat exempla, Persarum suffragio ad Regnum assumptus est: ut *Iustinus lib. 10.* tradit.

Prima Familia.	Secunda Familia.
I. Cyrus.	III. Darius Hystaspis.
II. Cambyfes.	IV. Xerxes.
	V. Artaxerxes Longimanus.
	VI. Darius Nothus.
	VII. Artaxerxes Mnemon.
	VIII. Artaxerxes Ochus.
	IX. Arsames.
	X. Darius Codomannus.

CAPUT VI.

DE REGIA SEDE,

vel HABITATIONE.

XXIV.

Historici tradunt, tres Regias sedes Reges Persicos habuisse. Quarum PRIMA fuit PERSEPOLIS, Græcè Περσέπολις, h. e. Persei Civitas. quia à Perseo Rege condita & denominata fuit, sicut Strabo lib. 15. scribit. 310 miliaribus Ierosolymis distabat. Fuit Metropolis in Persia; & urbs Orientis pulcherrima, & Regibus Persicis digna sedes. In ea namque ordinariam sedem suam habebant, donec Cyrus I Rex Persarum, Babylone captâ, & Assyriis in potestatem suam redactis, sedem Regiam in Susan, in fronte Persidis sitam, transtulit, ut Assyrios eò melius gubernare posset. Hanc urbem Alexander M. devicto Dario Codomanno, e-brius, in gratiam Thaidis meretricis unâ cum Regia combussit: sicut Diodor. Sicul. lib. 17. Bibliothecæ Histor. p. 600. scribit. Postea rursus ædificata est, & hodie S I R A s appellatur, teste Schrætero Tom. II. histor. Geograph. sub Tit. Persis, p. 107.

XXV.

SECUNDA fuit S V S A N, *ששן* lilium, rosa, cū Lissen-oder Rosen-stat / Metropolis Persiæ, 230 miliaribus distabat Ierosolymis, versùs orientem sita ad flumen Eulæum. In hanc, devicto Belsazare Rege Babylonis, urbe captâ atque totâ Regione subactâ, Cyrus Monarcha Persarum Regiam sedem transtulit, ut Babylonicum aliaque Regna vi occu-

pata eò melius sub obedientiæ jugo continere posset. Nam erat in fronte Persidis sita, & Regio Susiana ad commoditatem reliquarum ditionum in omnes partes Regibus Persarum patebat. Et quia Vrbs amœnissima erat, Reges Persarum libenter illic habitabant. Athenæus idem confirmat, hanc urbem S V S A N dictam esse, h. e. Lilium, vel rosam, ob admirandam amœnitatem & jucunditatem. Et tota Regio circumjacens ab ea denominata, & Susiana dicta est. Esdr. 4. v. 9. Nehem. 1. v. 1. Esther. 1. v. 2, 5. c. 2. v. 2, 5, 8. c. 3. v. 15. cap. 4. v. 8, 16. c. 8. v. 15. c. 9. v. 6, 11, 12, 14, 15, 18. Daniel. 8. v. 2. Fragment. Esther. c. 4. v. 18. cap. 5. vers. 3.

XXVI.

TERTIA Regia erat E C B A T A N A, quæ ab Arphaxad Medorum Rege est ædificata. Iudith. 1. Quidam eum Phraortem VII. Regem Medorum fuisse tradunt, qui anno 10 Regni Nabuchdonosoris I. vixit, & 22 annis regnavit, ab eoque devictus est, sicut Iudith. 1. describitur. Distabat Ierosolymis 284 miliaribus. Herodotus lib. 1. putat à Deioce Ecbatanam ædificatam esse mœnibus amplis simul & validissimis. Murus septies circumactus arcem cinxit, in qua thesauri regii erant; ita tamen, ut circuitus unus altero esset gradatim sublimior, & pari quidem murorum in se altitudine, loci tamen beneficio, qui instar collis paulatim sese erigebat, solis pinnis promineret: Hæ suis distinctæ coloribus jucundissimam aspicientibus præbuere speciem. Nam primi ambitus pinnæ colore erant albicante, secundi nigro, tertii purpureo, quarti cæsis, quinti sandarachino, sexti argenteo, septimi pinnæ auro fulgebant. In hac urbe Reges Persarum æstate habitabant. Quoniam civitas in regione opaca & montosa, & adversus calores æstivos comoda erat. In hyeme autem in urbe Susan & Babylone habitabant, ubi temperies aëris calidior erat.

Athenæus scribit, Reges Persarum hyemasse in Susis, æstatem in Ecbatanis degisse, in autumno Persepoli versatos, reliquam anni partem in Babylonia habitasse.

CAPUT VII.

DE INSTITVTIS REGVM PERSICORVM, eorumque ratione.

XXVII.

Instituta (vel Statuta) Regum Persicorum fuerunt triplicia. 1. Oeconomica. 2. Politica. 3. Ecclesiastica.

XXVIII.

XXVIII.

I. Instituta Oeconomica.

Instituta Regum Persarum Oeconomica erant triplicia.

I. REGVM JUNIORVM EDUCATIO.

Regum Persarum filii Magis tradebantur informandi, quorum magna apud Persas erat auctoritas. Erant namque Magi præcipui Regum Consiliarii atque Gubernationis Administri. Vnde *Cicero lib. 1. de divinat. p. 188. Editionis Frobeniana*, de iis scribit: Magi genus sapientum & doctorum habebantur in Persis. Et sub finem addit: Nec quisquam Rex Persarum esse potest, qui non antè Magorum disciplinam scientiamque perceperit.

Plato in Alcibiade priore, educationem Regum Persarum eleganter describit hisce verbis: Postquam Regi filius natus maximus genitus fuerit, qui in Regno succedit, primùm quidem omnes, qui sub Regno sunt, diem festum agunt. Deinde in reliquum tempus hoc die Regis natalem tota Asia colit & celebrat. Postea nutritur puer, non à muliere nutrice parùm splendida, sed ab Eunuchis, qui circa Regem præstantissimi esse putantur. Quibus tùm reliqua recens nati cura incumbit, tùm ut cogitent, quomodo quàm pulcherrimus evadat, effingendo ac dirigendo pueri membra. Atque hæc facientes illi in magno honore sunt. Postquam verò septennis factus est puer, ad equos & equitandi Magistros abit, & ad venationes proficisci incipit. At ubi annos bis septem implevit, suscipiunt puerum hi, quos illi *regios Padagogos* nominant. Sunt autem ex Persis delecti, qui præstantissimi in ætatis vigore esse putantur, quatuor, & *sapientissimus*, & *justissimus*, & *temperantissimus*, & *fortissimus*. Quorum primus Magiam docet Zoroastræ filii *Oromazæ*. Est autem hæc cultus Deorum. Docet item regias institutiones. Qui verò *justissimus* est, vera loqui docet per omnem vitam. *Temperantissimus* autem docet, ut à nulla voluptate superetur, ut liber esse assuescat, & ut reverà Rex sit, imperans primùm his, quæ sunt in ipso, & iis non inserviens. At *Fortissimus* impavidum & intrepidum esse instruit, ut qui, ubi timet, servus sit. *Hactenus Plato.*

XXIX.

II. CONJUGII RATIO. *Laërtius* scribit, incestuosam parentum & liberorum conjunctionem apud Reges Persarum posteriores in usu fuisse, eamque è Magorum doctrina profectam astruit.

Idem confirmat *Athenaus lib. 5. c. 14. Tertullian. in Apologet.* In eandem sententiam *Clemens Alexandrinus* ita scribit: Regum Persarum filii, postquam ad pubertatem pervenerunt, cum sororibus & matribus, mulieribusque tam uxoribus, quàm concubinis innumerabilibus coeunt, tanquam capri ad venereum congressum exercitati. &c. At *Tiraquellus* in legem septimam connubialem, multa adducit exempla probatorum authorum, qui indicant, apud alias gentes, tales conjunctiones jure naturæ impias, incestas atque nefarias habitas fuisse. Ita namque *Virgil. lib. 6. Æneid.* scribit, apud inferos atrociter puniri,

Qui thalamos nata invadit, vetitosque hymenæos.

Et *Catullus* in *Gellium* ita statuit:

*Nam Magus ex matre & nato gignatur oportet:
Si vera est Persarum impia religio.*

Similiter ex *Agathia lib. 2. de bello Gothorum* ostendit *Tiraquellus*, non fuisse hoc apud præcos illos Persas observatum. *Plutarchus* in *vita Artaxerxis* dicit, ipsum filias suas uxores duxisse, contra Leges Persarum & Græcorum. Idem in libro de fortuna Alexandri refert: *Alexandrum M.* docuisse Persas Matres revereri, earumque nuptiis abstinere. Et in *Authentica* de incestis nuptiis dicitur: Multa etiam bruta hujusmodi concubitus averfari. Et *Socrates ap. Xenophont. lib. 3.* ait, illam legem, ne filii parentibus misceantur, ab ipsis Diis esse conditam. Inde etiam tragicæ Oedipodarum calamitates describuntur.

XXX.

III. Sepulcrorum situatio. Cyri sepulturam in *Bassargadis* fuisse, Historici tradunt. *Strabo lib. 15.* & *Arrianus lib. 6*, citant *Aristobulum Alexandri M.* Ducem bellicum, qui Cyri sepulcrum apud *Bassargadas* in hortis regiis se vidisse tradat. Cæteros Reges monumenta sua in monte quodam *Persepolitano* habuisse *Diodorus* refert. *Iosephus lib. 10. Antiq. Iudaic. c. ult.* scribit, eos in *Turri Ecbatana*, quam *Daniel* Propheta condidit, sepultos fuisse; & addit, etiam suo tempore custodiam ejus Sacerdoti Iudaico commissam fuisse.

XXXI.

II. Instituta Politica.

Instituta Regum Persarum Politica erant gemina. 1. Irenica. 2. Polemica.

XXXII.

I. Irenica.

1. MAGNA Regum erat MAJESTAS atque

reverentia. Nemo enim mandata Regum annulo eorum obsignata violare, iisve contradicere audebat. Sicut *Esther. 8. v. 8.* Rex Ahasuerus ad Esther & Mardocheum inquit: Scribite pro Iudæis, sicut vobis placet, ex Regis nomine, signantes literas annulo meo. Hæc enim consuetudo erat, ut Epistolis, quæ Regis nomine mittebantur, & illius annulo signatæ erant, nemo auderet contradicere. Similiter *Daniel. 6. v. 16.* dicunt Principes Regni Medo-Perfici ad Darium Medum primum, secundæ Monarchiæ in Dynastia Medica Monarcham: *Scito Rex, quod Lex Medorum & Persarum sit, ut omne decretum atque edictum, quod constituerit Rex, non liceat immutari.* Utque Regibus Perficis divina quædam Majestas inesse vulgo crederetur, singulari cum pompa atque solennitate Ignis sacer, argenteis altaribus, comitantibus atque accinentibus carmen patrium Magis, Regi præferebatur. In quam sententiam apud Plutarchum ad Themistoclem *Artabanus* eleganter differit, hanc adorationis ceremoniam inde confirmatam, quod Dei omnia conservantis effigies Rex haberetur. Elegans quoque & memorabile exstat exemplum apud *Herodotum lib. 8. de Xerxe*, pro cuius salute conservanda Persæ e navi in mare præcipites sese dederunt. *Verba ejus hæc sunt.* Xerxes aliquando nave vectus, cum in Asiam transmitteret, exortâque tempestate, ac navē nimium vectoribus onusta, in vitæ discrimen adduceretur, ita suos alloquitur: Cum in vobis, Persæ, vestri Regis sita sit salus, quantæ ea vobis curæ sit, jam demonstrate. Illic plerique ipsum venerati, in mare profiliunt, ac Regem præsentī liberant periculo. Similiter *Persæ* erga Reges suos valde liberales erant. Nam *Alex. lib. 4. cap. 23.* scribit: Apud Persas Rex, in principio dominatus, quodcunque optaret, à populo donum ferebat.

XXXIII.

II. REIPUBLICÆ CURA. Laudandus sane mos ille Regum Persarum fuit, quod inter Cubicularios quendam hoc munus sustinere volebant, ut manē Regium thalamum ingressus, regem hisce verbis excitaret: *Ανάστη βασιλεῦ, καὶ φρονίσεις πραγμάτων, ὃν σε φρονίσειν ὁ μεσορομύσθης ἠθέλησε*, h. e. Surge Rex, ac negotia cura, quæ te mesoromades curare iussit: Author est *Plutarchus* in comment. adversus imperitum Ducem. O pulchrum præclarumque institutum! Non minus enim Princeps cogitur servire populo, quàm populus Principi, nisi quod Princeps id facit cum dignitate. Sicut enim subditi sunt propter Principem, nempe ὑπηρέται, h. e. ut ei obediant atque ministrent; Ita quoque

Principes sunt propter subditos κυβερνήται. h. e. ut eos regant atque gubernent.

P A R E N E S I S.

Quare Principum actiones ad bonum publicum promovendum, non privatum, sint directæ; juxta vulgatum Politicorum axioma: *Salus Reipublica suprema Lex esto.*

Trium namque (ex *Agathonis* sententia) Principem meminisse decet. *Primum* est, se hominibus imperare. *Alterum*, se ex legibus imperare. *Tertium*, se non semper imperaturum esse. Hinc *Hadrianus* Imp. in senatu frequenter dicere solebat, se sic gesturum Principatum, ut sciret rem populi esse, non suam privatam: sicut *Dion* scribit. Et *Theodosius M.* cum *Arsenio* viro doctissimo filios suos (*Honorium & Arcadium*) in disciplinam tradidisset, sempiternâ memoriâ dignum & verè imperiale illud verbum proloquutus est: *Si tales se prabaturi essent, ut mores vitamque suam ad disciplinam & leges Dei componerent, propensum se fore, ut eis imperium in manus tradat, ad civium & subditorum commodum & utilitatem accommodatum: Sin minus, conducibilius esse, ut sic privati vitam agerent, quàm cum periculo imperarent.* *Nicephor. Call. histor. Ecclesiast. lib. 12. c. 23.*

XXXIV.

III. MINISTERIA. *Dion Chrysost.* Orat. 58. scribit, quod Reges Perfici vulgares homines emiserint in omnes terras, quos appellabant REGIS AVRES, eosque omnia auscultare jubebant: Et alius quidam erat, REGIS OCULUS dictus; de quo idem *Dion.* Orat. 3. de Regno.

R E G V L A.

Omnes homines sint moniti, ut omnibus in actionibus suis prudenter agant, linguamque suam ratione gubernent, semper recordantes adagii Salomonici, quod exstat *Eccles. cap. 10. v. 20.* *Avēs cœli portabunt vocem tuam; & qui habent pennas, annuntiabunt verbum tuum.* Et in vulgato Græcorum proverbio dicitur; Πολλοὶ βασιλεῖς ὀφθαλμοὶ, καὶ πολλὰ ὦτα. *Xenoph. lib. 8. Cyropæd. fol. 124.* *Lucianus* (de iis qui mercede conducti, pag. 339.) ita enunciat: Ὡς καὶ ὀφθαλμοὶ βασιλεῖς πολλοὶ, καὶ μόνον τ' ἀληθῆ ὁρῶντες, ἀλλὰ αἰεὶ πωροσπιμετέχοντες, ὥς μὴ νυσθίξωιν δοκοῖεν. h. e. Multæ Regum sunt aures & oculi multi. h. e. multi reperiuntur corycæi vel delatores, ad hoc constituti, ut subditorum sermones captent atque Regibus indicent, qui non palam, sed clam, res suas ita agunt, ut aviculas cœli supervolitantes, te apud Magistratum detulisse opinari possis.

possis. Nam captant subditorum voces, inquirunt in ipsorum actiones, atque ii non tantum vera cernunt, sed semper aliquid superfluum de suo admetiuntur (vel admentiuntur) ne munus suum negliger perégisse videantur. *Erasmus lib. 6. Apophthegm.* pulchellam de militibus Tarentinis narrat historiam. Hi anno Mundi 3692 inter cœnandum multa liberius dixerant in Pyrrhum. Res statim per corycæos ad eum delata est. Acciti sunt juvenes, ac periclitabantur omnes, cum factum nec negari posset, nec defendi. Tum unus illorum dexteris ingenii: Imo, inquit, Rex & ista diximus, & longe acerbiora dicturi fuimus, nisi nos lagena defecisset; linguæ petulantiam in temulentiam rejiciens. Itaque mox ira Principis in risum versa, dimissi sunt. *Hæc ille.* Tu autem quisquis es, observato monitum illud Epicharmi: Μένειναι ἀπὸ τοῦ εἴν. Et illud *Catonis*:

*Noli homines blandos nimium sermone probare:
Fistula dulce canit, volucrem dum decipit auceps.*

XXXV.

IV. SIGILLI FORMA. Scholiastes Thucydidis sigilli in literis usurpati formam triplicibus authorum sententiis retulit: quippe quod alii Cyri imaginem crediderint, alii Regis eo tempore regnantis: alii denique equi Darii, cujus præfatio ille Regnum consequutus erat.

XXXVI.

V. Ἀνομία REGE DEFUNCTO PERMISSA. Stobæus Sermon. 42 Persis legem fuisse scribit, quæ defuncto Rege juberet ἀνομίαν εἶναι πρὸς ἡμετέραν, ut, cum inde Pax publica turbaretur, subditi, Regno denuo constituto, Leges & Magistratus revereri, maximique boni loco habere discerent. Nam pulchre inquit *Seneca l. 1. de clement. c. 4, 5.* Magistratus est illud vinculum, per quod Respublica cohæret; & Spiritus ille vitalis, quem hæc tot millia trahunt; nihil ipsa per se futura, nisi onus & præda, si mens illa Imperii subtrahatur.

II. Polemica.

XXXVII.

I. SIGNVM MILITARE. Hoc erat AQUILA AVREA, quæ expansis pennis milites præcedebat; sicut *Plutarchus* in Agefilao scribit.

NOTA.

Notandum est diligenter, quod AQUILA insigne fuerit Monarcharum Persicorum, & postea quoque Imperatorum Romanorum. *Marinus Consul* adversus Cimbricos profectus,

primus omnium Aquilam in vexillo prætorio usurpavit, Anno M. 3846. ante Christi incarnationem Anno 124. Inde Aquila insigne Romani imperii & Imperatorum facta est. Hi namque (uti *Ioseph. lib. 3. de Bello Judaic. c. 5. p. 692.* scribit) illam & Principatus insigne putarunt, & omen victoriæ, quoscunque bello petierunt. Vnde *Vespasianus* in expugnatione Iudææ Aquilam in vexillis gerebat. Nam (ut *Iosephus* ibid. scribit) Aquila omnibus apud Romanos agminibus præest, quod & universarum avium regnum habeat, & sit validissima.

XXXVIII.

II. MILITIA. Reges Persici in militia præcipue triplices habebant milites.

PRIMI dicebantur IMMORTALES. Horum Cyrus M. author fuit, uti *Xenophon lib. 7. παίδεας* insinuat. Idem *inviolabiles* appellabantur, uti *Diodor. Sicul. lib. 2.* tradit. Hosce quoque *Darius* Persarum Rex ultimus, nomine Codomannus, in exercitu suo habuit. Hi erant numero 10000 Persarum, quos immortales vocavit ideo, (uti *Cælius Rhodigin. l. 8. c. 2. & l. 25. c. 1.* annotat) non quod plane nunquam morerentur, (ubi enim illi tales?) sed si quis horum aut nece aut morbo numerum minuisset, confestim substituebatur alius: nec unquam plures erant, paucioresve decem millibus. Ita & *Darius* immortalitatem aliquam, & muneris æternitatem confinxit. Sed brevis admodum hæc fuit, Dario totoque ipsius exercitu funditus pereunte. Vide *Herodot. lib. 7. Pausan. lib. 7. Curt. l. 3.*

NOTA.

Niceph. lib. 14. c. 21. de Persis posterioribus idem scribit: *Legio* (inquit) erat apud Persas, quæ vocabatur *immortalis*, decem millium numerum habens, quam ex delectis & fortibus viris semper complebant, quam olim Romani, impetrante Theodosio, Christo Duce, ita conciderunt, ut subito mortales omnes comperti sint.

SECUNDI erant DORYPHORI, (qui & cognati Regis) & hi 15000 censebantur; uti *Curtius lib. 3.* scribit.

TERTII vocabantur MALIFERI, ex *Athenai* autoritate, *lib. 12. c. 3.* qui erant Flos immortalium; inde sic dicti, quod poma aurea in hastis gestarent. Vide plura apud *Polyanum lib. 4. pag. 171.*

V S V S.

Hinc patet, fictam hominum esse immortalitatem, dum solus Deus habeat immortalitatem.

Exempla habemus. 1. In militibus Regum Persarum, qui immortales dicebantur, sed perierunt. 2. In *Alexandro Magno*, cui adulatores immortalitatem falso tribuebant. *Nicesias* enim, cum *Alexandrum M.* à muscis petitem videret; Quanto, inquit, hæc cæteris præstant, quæ tuum sanguinem degu-

degustant. Cum vulneratum semel conspiceret, illum Homericum protulit versum: Ἰὼν οἷόν περ τι πέδον ἀνέπεσον θεοῖσι. h.e. Qualis Divorum percurrit corpora sanguis. Sed vanitatem hanc ipse Alexander M. risit. Nam ita de eo scribit *Seneca Epist. 60. ad Lucilium*: Alexander M. cum in obsidione cuiusdam urbis circuisset muros, ictu sagittæ percussus, cum represso sanguine sicci vulneris dolor cresceret, & crus obstupisset, coactus abstinere: Omnes, *inquit*, jurant me Iovis esse filium, sed vulnus hoc hominem me esse clamat. Idem nos faciamus: dicamus, Vos quidem dicitis me esse prudentem; ego autem video, quod multa inutilia concupiscam, nocitura optem.

XXXIX.

III. Instituta Ecclesiastica.

I. RELIGIONIS CVRA. Plures Reges Persarum valde religiosi erant: ut patet ex trium Regum Persarum distinctis decretis, de populo Israël-

litico è captivitate dimittendo, de templo Ierosolymitano reedificando, deque urbe & politia Iudæica restauranda; uti in §. 10. diximus.

XL.

II. STVDIORVM CVLTURA. Reges Persarum in urbe Susan florentissimam & celeberrimam Academiam erexerunt, in qua Magia, Astronomia, aliæque disciplinæ Mathematicæ tractabantur à Magis. distabat Ierosolymis 230 milliariibus. Ex hac SVSANA venerunt Magi nato Christo, eumque tanquam recens natum Iudæorum Regem Ierosolymis inquisiverunt. *Matth. 2. 1, 2.* Errant ergo illi, qui tradunt, eos venisse ex Saba; idque ex *Psal. 72. 10. & Ies. 60. 6.* probare satagunt. Quibus nos talem ἀποδείξω opponimus.

Magi (de quibus *Matthæus cap. 2.* loquitur) Ierosolymam venerunt ab Oriente.

Atqui Saba non sita est in Oriente, sed in Meridie. *Matth. 12. v. 42.*

E. Magi ex Saba non venerunt.

TRACTATIO SPECIALIS.

DYNASTIA PRIMARIA

MEDORVM.

D A R I V S M E D V S.

CAPVT I.

DE ORTV.

I.

I. Appellatio.

I. DARIVS MEDVS דָּרְיוֹשׁ מֵדֵי Græce Δα-
ειν Victor seu Dominator abundans, ein
reicher Herr oder Siegs-fürst. Vocatur autem *Darius Medus* duplici sensu. 1. ἀπλῶς, h.e. in sensu absoluto. Quia Patre Medorum Rege, nempe Astyage, oriundus fuit: uti postea dicemus. 2. ἀ-
σπλῶς, h.e. in sensu disjunctivo; ut nempe distinguatur à Dario Hystaspis tertio Persarum Rege, qui post Cambysem Cyri filium regnavit; uti patet ex *1 Esdr. cap. 4. v. 5, & 24.* Nam Porphyrius nugatur, hunc Darium Medum Darium Hystaspis fuisse. Quæ sententia falsa est. Quia hic Darius fuit filius Ahasueri. *Dan. 9. v. 1.* Ergo non potest esse filius Hystaspis. 2. Hic Darius fuit Medus: At Darius Hystaspis fuit Persa & Rex Persarum. *1 Esdr. cap. 4. vers. 15, 24.*

II. CYAXARES vocatur à *Xenoph.* in *Cyropæd.* Quod nomen Persice scriberetur *חֲשָׁרְשָׁרִשׁ* Cu-
acha, uerosch. Et est nomen compositum, ex *ק*,

quod in lingua Persica Principem significat: & Axares, vel Oxuares, & aliquando Oxares; quæ nomina idem significant, atque *Ahasuerus*, h.e. magnus Princeps, ein Groß-fürst / licet sonolitarum differant. Nam notum est, quod nomina ex una lingua in aliam translata varie mutantur & corrumpantur, quod ostendunt etiam nomina דָּרְיוֹשׁ *Darius* & קֹרֶשׁ *Kûrû*, *Cores*, vel *Cyrus*. Vnde patet, quod conjunctione utriusque nominis excellentia & præminencia inter alios Principes significetur. Nam *ק* Cu in Persica lingua significat Principem, & *חֲשָׁר* significat Principem. Quare *Cyaxares* idem est atque Magnus Princeps. Sicut apud Græcos dicitur *ἀρχηγός*, *ἀρχηγέτης*, apud Latinos Archidux, Archiepiscopus, *Erz-herzog* / *Erz-bischof*. *Erz* est ex nomine Græco ἀρχων, Princeps. Nam *Erz-bischof* idem est quod Ἀρχιεπίσκοπος.

DVBIVM.

At quidam negant, hunc Darium Medum fuisse Cyaxarem. Quia *Herodotus lib. 1.* scribat fuisse Phraortæ Regis Medorum filium, patrem Astyagis. Quomodo ergo Darius filius Astyagis Cyaxares dici potest, cum ejus nepos fuerit?

Resp. Dubium hoc levioris est momenti. Nam duplex fuit Cyaxares, I. & II, ille avus, hic nepos fuit.

fuit. Quare dicimus, quod Darius non quidem fuerit Cyaxares I, sed II. Nam expresse à *Xenoph. in Cyropad.* Cyaxares appellatur; sicut etiam constat, Cyri tam Patrem, quam filium Cambysem, fuisse appellatum. Vide *Augustinum Torniiell. p. 101.*

II.

II. Generatio.

De Patre hujus Darii variae exstant Historicorum opiniones. Nos quatuor tantum, quae praecipuae sunt, adducemus.

Prima est *Theodoreti*, qui in Oratione sexta super Daniel. scribit, hunc *Darium* fuisse regis *Nabuchdonosoris nepotem ex filia*, matremque habuisse Chaldaeam, patrem vero Medum, & eam ob causam *Medum* nominari. idque probat ex *Ierem. cap. 27. v. 7.* ubi legitur, quod Deus promiserit, se *Nebucadnezari* daturum regnum amplissimum, neque tantum ipsi, sed etiam filio ejus & filio filii. At haec sententia *Theodoreti* tolerari non potest. Nam filius *Nebucadnezaris* fuit *Evilmerodach. Ierem. 51.* Nepos autem vel filius filii fuit *Belsazar*. At *Darius* non fuit filius filii *Nabuchdonosoris*, sed filius *FILII* (ut fateretur *Theodoretus*.) Ergo promissio Dei ad ipsum non pertinebat. Praeterea *Darius* quidem *Belsazari* in Regno successit, verum non in eo Regnum est conservatum (sicut Deus *Ierem. cap. 27. vers. 7.* *Nabuchdonosori* promiserat) sed eversum. Quod autem *Nabuchdonosor* Pater ejus appellatur, *Dan. 5. v. 2.* illud per Ebraismum intelligendum, quo saepe majores appellantur Patres. Vide plura, si voles, in *Monarchia I. in vita Belsazaris Monarcha XLIX. §. 2.*

III.

Secunda opinio est, *Darium Medum* fuisse *Darium Hytaspis*. Quia *Darius Hytaspis* bellum cum Chaldaeis gessit, eosque Babylone expugnata subjugavit, sicut *Iustinus lib. 1. & Herodotus lib. 3.* tradunt. Hoc autem ipsum *Daniel Propheta in cap. 5.* de *Dario Medo* scripsit. Et hanc sententiam *Hieronymus, super c. 9. Daniel. Porphyrio* tribuit. Resp. Verum haec opinio nullo modo admitti potest. Nam magnum est discrimen inter *Darium Medum* & *Darium Hytaspis*. 1. *Ratione patriae*: Nam ille *Medus*: hic vero *Perfa* natione fuit. 2. *Ratione patris*. Ille fuit filius Regis, nempe *Ahasueri. Dan. 2. v. 1.* Hic non item. 3. *Ratione Regni*: Ille regnavit ante *Cyrum*, uti ex *Dan. c. 5. v. 30, 31.* colligitur. Nam ibi dicitur, quod *Darius Belsazari Regi Babyloni* interfecto successerit in regnum, natus annos sexaginta duos. Ratio vero quae à *Porphyrio*

affertur, nullius est ponderis. Oritur namque ex crassa Chronologiae ignorantia. Nam *Babylon* bis capta est, semel à *Dario Medo* atque *Cyro Perfa*: Qui interfecto *Belsazare* Regnum *Babyloni* & *Assyriorum* ad *Medos* & *Perfas* transtulerunt, sicut ex scriptura illa prodigiosa patet. *Dan. 5. v. 28.* Divisum est regnum tuum, & datum *Medis* & *Perfis*. Cum autem *Chaldaei Medorum* & *Perfarum* Regibus aliquantisper paruisent, tandem tempore *Darii Hytaspis* defecerunt: qui expugnata *Babylone*, opera *Zopyri Ducis* sui, illos rursus in potestatem suam redegit, & muros *Babylonis* diruit. Vide *Herodotum lib. 3. & Iustinum lib. 1.*

IV.

Tertia opinio est eorum qui putant, *Darium Medum* fuisse filium *Cyaxaris I Medorum Regis*, & fratrem *Astyagis*, cujus filia *Mandane* nupsit *Cambysi*, ex quo genitus est *Cyrus* expugnator *Babylonis*. Hic postquam crudelitatem *Astyagis* avi sui erga se infantem ab *Harpago* Consiliario Regis cognovisset, bello illum aggressus est, & victum regno privavit: atque ita permissu *Cyri*, *Cyaxares II* frater *Astyagis*, ab avunculo *Cyri* Regnum adiit, nomenque *Darii* assumpsit; unde à *Daniele* *Darius Medus* appellatur. *Dan. 6. v. 1.* Et haec opinio est *Amandi Polani in Daniel. p. 414.*

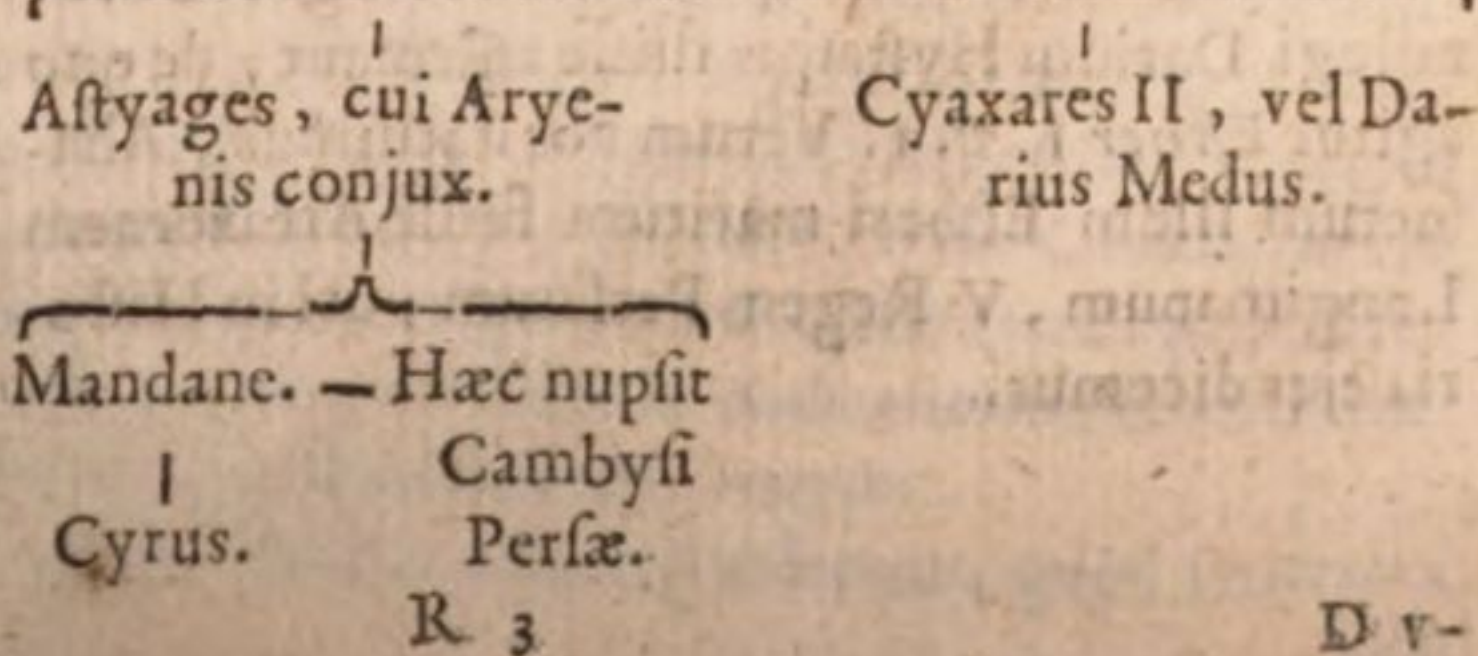
Iuxta hanc opinionem *Darius Medus* foret frater *Astyagis* & abavunculus *Cyri*.

V.

Quarta & communissima Theologorum & Historicorum sententia est, *Darium Medum* fuisse filium *Astyagis Medorum Regis*, cujus Conjux fuit *Aryenis Lyda*, ex qua ipsi nati sunt hi liberi, nempe *Cyaxares II* & *Mandane*, quam postea *Astyages* in matrimonium collocavit *Cambysi Persae* homini conditionis mediocris, ex qua postea natus est *Cyrus*. Atque ita *Darius* est *Cyri* avunculus, quem *Xenophon lib. de Cyropad.* *Cyaxarem* appellat. Hanc sententiam probant *Iosephus lib. 10. Antiq. Xenophon de padia Cyri lib. 8. D. Hieronymus super 5. & 9. cap. Daniel.*

GENEALOGIA.

Cyaxares I.

D V B I V M I.

At *Herodot. lib. 1. Iustinus lib. 1. Valerius Maximus lib. 1.* de somniis, pro certo affirmant, *Astyagem* filiis caruisse, unamque tantum filiam nomine Mandanem habuisse, eique Cyrum in regno immediate successisse. Quare dici non potest, Darium *Astyagis* filium fuisse.

Resp. Diversæ de hoc dubio sese offerunt Historicorum sententiæ. 1. *Quidam* asserunt, *Darium* fuisse *Astyagis* filium naturalem; ut *Herodotus*. 2. *Quidam* vero dicunt, eundem fuisse *Astyagis* consobrinum, & sic non filium naturalem, verum adoptivum; ut *Xenophon*. Cum enim *Astyages* à Cyro nepote suo bello premeretur, ne scilicet ipse aliquando ad Regnum suum deveniret, *Cyaxarem* filium sibi adoptavit, eumque Regni hæredem nuncupavit. Verum *Cyrus*, devicto *Astyage*, regnum concessit *Cyaxari* quoad vixit; idque vel avi contentus vindicta, vel veritus, ne, si etiam *Cyaxarem* regno pelleret, omnium contra se *Medorum* odia atque vires concitaret.

D V B I V M II.

Dan. 9. v. 1. dicitur, quod *Darius Medus* fuerit filius *Ahasueri*: quomodo igitur *Astyagis* filius dici potest? Quia *Ahasuerus* & *Astyages* idem non sunt.

Resp. *Ahasuerus* non fuit nomen proprium unius alicujus Regis, (sicut *Melchior Canus Iesuita lib. 11. de Locis Theologicis c. 3.* putat, qui per *Ahasuerum Dan. 9. v. 1.* intelligit maritum *Esther*, eumque patrem *Darii Medi* fuisse dicit) sed est nomen appellativum. Quia *Ebræi* hoc nomine externos magnosque Principes nominare solebant, præsertim vero præpotentes *Medorum* & *Persarum* Reges, qui per excellentiam *Ahasueri* dicebantur. Vnde inferri non potest, quod *Darius Medus* non fuerit filius *Astyagis*. Nam hic cognomento *Ahasuerus* dictus fuit. Et singulari observatione dignum est, quod tres in Codice sacro reperiantur Reges, qui *Ahasueri* dicuntur. Primus est *Astyages* Rex *Medorum*, pater *Darii Medi*. Alter est *Cambyses*, secundus Rex *Persarum*, *Cyri* filius, qui ædificationem templi prohibuit. 1 *Esdr. 4. v. 6.* Tertius est maritus *Esther*, quem quidam Theologi & Chronologi *Darium Hystaspis* fuisse affirmant; de quo agitur *Esther 1. v. 1.* Verum nos statuimus, *Ahasuerum* illum *Estheri* maritum fuisse *Artaxerxem Longimanum*, V Regem *Persarum*; uti in *Historia* ejus dicemus.

Conciliatio.

Vnde patet utrumque verum esse; nempe quod *Darius Medus* fuerit filius *Astyagis*, vel naturalis; ut vult *Herodotus*; vel adoptivus; ut vult *Xenophon*: hoc est, filius *Ahasueri*; uti habetur *Dan. 9. v. 1.* Quia *Astyages* & *Ahasuerus* eadem est persona. Qui nomine proprio *Astyages*, & cognomine *Ahasuerus* appellatus est. Nam *Ahasuerus* apud *Ebræos* & *Persas* per excellentiam significat magnum caput, seu magnum Principem. *Pagninus* in libro de interpretatione nominum *Ebraicorum* docet, pro *ASSVERVS* scribendum & pronunciantum esse אַחַשְׁוֵרֶשׁ *ACHASCHVERVS*, ab אַחַשׁ *Achasch*, h. e. Princeps; & שֶׁרֶשׁ *rosch* caput. Quando igitur *Darius Medus* dicitur filius *Ahaschueri*, sensus est: quod, videlicet, sit filius magni Principis vel Regis.

CAPUT II.

DE PROGRESSU.

VI.

Acta *Darii Medi* sunt triplicia. 1. *Oeconomica*. 2. *Politica*. 3. *Ecclesiastica*.

1. ACTA OECONOMICA.

VII.

MATRIMONIUM *Darii* ignoratur; sed *Xenophon* ei unicam filiam attribuit, quæ à *Suida* **BARDANE** appellatur. Et ex eodem *Suida* patet, quod habuerit filium, nomine **ARPHAXADM**, seu **ARBACEM** nothum.

II. ACTA POLITICA.

VIII.

I. REGNI OCCUPATIO. *Darius Medus* regnum alio modo in *Media*, & alio modo in *Babylonia* occupavit.

IX.

Primo, in *MEDIA* ad regnum pervenit, partim jure successionis, partim indultu *Cyri victoris*. Hic namque capto *Astyage* avo suo, *Medorum* regnum ad *Persas* transtulit, atque *Cyaxarem II*, vel *Darium Medum* avunculum suum *Medis* præfecit, eique titulum Regis indulgit, qui Regnum illud administravit annis 28.

ERROR.

Hinc ergo patet, quod magnus error sit *Severii Sulpitii*, in lib. 2. sacra historia inconsiderate scribentis,

bentis, hunc Darium 18 annis regnasse, quâ tempestate apud Medos regnabat Astyages. Sed hoc rationi haud consentaneum est. Nam & hunc Darium vel Cyaxarem II. Medis imperasse, ex cap. 6. *Danielis* v. 8. evidenter constat; & Astyagem Medorum regnum tenuisse, omnes Historici profani uno ore affirmant: sed fieri non potuit, ut uno eodemque tempore duo simul Medorum Reges essent.

X.

Deinde IN BABYLONIA ad Monarchiam pervenit duplici modo atque medio.

Primò, partem regni IVRE BELLI acquisivit. Quia ipse Babylonios debellare cupiens, socium & adiutorem gerendi belli adscivit Cyrum Regem Persarum, filium sororis suæ; cumque eo Babylonem expugnavit, & Belsazarem Regem Babylonicum interfecit. Et sic jure belli ipsi tanquam victori pars regni debebatur.

Secundò, integrum Regnum Babylonicum accepit IVRE PACTI. Nam *Dan.* 5, 31. ita in lingua Chaldaica exstat: Darius ܕܪܝܫ, hoc est, *παρέλαβεν* vel *αἰνεδὲξεν* & ܡܠܚܬܐ, hoc est, *τὸ ἀρχὴν*, alio tradente accepit regnum. Græca editio Aldina & Hervagiana cum textu Chaldaeo planè congruit. Ita enim habet: *ὁ Δαρεῖος ὁ Μῆδος παρέλαβε τὸν βασιλείων*. Similiter *Dan.* 9. v. 1. ita legitur: In anno primo Darii filii Ahasuerus, de semine Medorum, *QVI* CONSTITUTVS FVIT Rex super Regnum Chaldaeorum, *אשר המלך על מלכות כשדים*. Quomodo autem Darius regnum Babylonicum acceperit, *Xenophon lib. 8. de pædia Cyri* testatur: nempe Cyro sponte regnum illud Babylonicum ei concedente & donante. Cyrus enim rebus Babylone constitutis, reditum in Persida suscepit, in quo reditu in Mediam etiam venit, & apud Cyaxarem divertit; & cum se invicem essent complexi, Cyrus primum inquit Cyaxari, ei & ædes electas esse & *ἀρχεῖα*, (h. e. palatia seu curiam, & tabularium in quo acta publica asservantur) quo haberet, etiam cum illuc iret, ubi diverteret, tanquam domum suam; tum alia quoque ei dona dedit & plurima, & pulcherri-
ma. Contra autem Darius unicam filiam, quæ *Herodoto & Suida* BARDANE dicitur, (quoniam masculam prolem non habebat,) Cyro despondit, & dotis loco totum regnum reliquit. Ita post obitum ejus Cyrus omne imperium ejus obtinuit: & sic Monarchia II, vivente Dario, erat divisa & à duobus Monarchis administrata; post obitum autem Darii in Cyro est conjuncta. Darius autem Monarchiam Babylonicam accepit annos 62 natus, quam ætatem veteres Latini ingravescens, &

propter varia incommoda, quibus illa premitur, *malam*, soliti sunt appellare. *Chaldaus textus* ita habet: *Erat ferme FILIVS annorum sexaginta duorum*. Quæ phrasis etiam Ebræis familiaris est. sicut patet ex *Genes.* 5. vers. 32. ubi Noachus dicitur *בן חמץ מאות שנה* filius quingentorum annorum. Sic filius (h. e. vir) viginti annorum. *Exod.* 30. v. 14. 2 *Paral.* 25. v. 5.

E R R O R.

Errat igitur *Sethus Calvisius*, in *Chronolog. sua* p. 63. qui putat Darium regnum Babylonicum non vi occupasse; sed voluntariâ subditorum traditione accepisse. Verba ejus hæc sunt: Belsazar, Babylonicorum Rex, pravæ indolis adolescens, ab amicis oppressus, cum cruciatu interficitur. Qui eum oppresserant, conveniunt, & de communi sententia regnum tradunt NABONEDO MEDO. Nam Darius Medus non vi occupasse Regnum, sed accepisse dicitur *Dan.* 7. v. 31.

Verum falsa est hæc opinio: Nam Darius Medus regnum vi occupatum accepit, scilicet à Cyro illud sponte ei concedente & dante; uti antea ex *Xenophonte* demonstravimus. *Calvisius* quidem *Berosum lib. 3, rerum Chaldaicarum* scriptorem, *Metasthenem* atque *Ptolemaum* pro se allegat: Verum si accuratius illorum considerentur verba, multis erroribus scatent, & *Danieli Prophetæ* in faciem contradicunt. Ideoque nos illa missa facimus, sequuti regulam *Hieronymi*. Quicquid cum sacra Scriptura congruit, recipiendum: Quicquid verò cum ea non congruit, illud eadem facilitate rejicitur, quâ adducitur.

XI.

Q V Æ S T I O I.

Dubium hoc loco moveri potest: *Anne regnum Belsazaris in Dario Medo sit continuatum, an verò sublatum?*

Ratio dubitandi desumi potest ex verbis *Theodoret*; qui statuit Darium Medum fuisse *Nebucadnezaris* M. nepotem; illudque ex *Ierem.* 27. v. 7. probat, ubi dicitur, quòd Deus *Nebucadnezari* regnum amplissimum promiserit, & *FILIO* ejus, & *FILIO* *FILII*. Iam verò Belsazar fuit filius *Nabuchodonosoris*; uti ex *Dan.* 5. v. 2. patet. Et de *Dario Medo* dicitur *Dan.* 5. v. 31. quòd ei (velut filius) in regno successerit. Vnde *Berosus lib. 3. rerum Chaldaicarum* scribit, quòd illi, qui contra Belsazarem conspiraverant, regnum tradiderint *Nabonimedo*, cuidam *Babylonio* ejusdem factionis homini.

Resp. Verum nos respondemus, quòd sententia illa

illa Theodoreti (quam antea §. 2. refutavimus) & Berosi nullo modo in arce veritatis sit ponenda. Quia quando *Daniel. c. 5. v. 28.* inquit: *Phares, h. e. Regnum tuum est divisum, & datum Medis & Persis*, utique verba illa non de successoribus Belsazaris in regno Babylonico, sed de translatione, vel universali totius regni mutatione intelligenda sunt. Nam ipse Daniel hanc interpretationem nobis subministrat *v. 26.* ubi inquit ad Belsazarem: *Mene, h. e. numeravit Deus regnum tuum, & COMPLEVIT ILLUD.* Luth. hat volendet. Quo verbo significare voluit, circumactam esse periodum Regni Babylonici, & fato jam distrahi illud atque aliò transferri. Id quod res etiam atque eventus declaravit. Capta enim est Babylon, quo finis Monarchiæ ejus conspectior esset, & ad gentem aliam imperii summa devoluta est; ut jam dubium nullum esse possit, quin alia etiam Monarchia nova constituta sit. Cumque Daniel aliud hoc regnum dicat, non fas est dubitare, quin diversum à superiori intelligi velit.

XII.

Q V Æ S T I O II.

Anne Babylon à solo Dario, an verò etiam à Cyro expugnata sit? & quare Daniel Propheta solum Darium, nomine Cyri suppresso, nominet, eumque Belsazari interfecto successisse dicat. Dan. 5. vers. 31.

De hac Quæstione tres occurrunt Scriptorum, tum sacrorum, tum profanorum sententiæ.

SENTENTIA I.

Quod solus Cyrus Babylonem expugnaverit.

XIII.

Omnes ferè Græci Scriptores expugnationem Babylonis soli Cyro adscribunt, excluso Dario: Vnum excipio *Xenophontem*, qui scribit, Cyaxarem Medorum Regem, & Cyri avunculum, authorem fuisse belli inferendi, at Cyrum solum, gesti. Quoniam ipse Cyrum in auxilium vocaverit, eumque Magnâ cum exercitûs parte ad expugnandam Babylonem miserit; ipse verò aliquantâ exercitûs parte ad custodiam Regni in Media remanserit. Quare expugnationem Babylonis, omnemque ejus victoriæ gloriam, soli Cyro adscribit. Propter tres autem causas Græci Scriptores soli Cyro Babylonis expugnationem tribuunt.

1. *Ex magna erga Persas affectione.* Nam *Strabo lib. 15.* scribit, quòd Græci semper Persas maximo favore prosequuti sint.

2. *Ex annalium Persicorum testificatione.* Scribunt Græci, se ita reperisse in annalibus Persarum, qui omnem ejus victoriæ laudem Regi suo Cyro adscripserant.

3. *Ex perbrevis Darii regimine.* Nam Darius Medus exiguo tempore Monarchiæ Babylonici præfuit, nempe, uno tantum anno; vel, juxta alios, biennio. Postea regnum ejus ad Cyrum ejusque successores translatum fuit, idemque ultra 200 annos duravit.

SENTENTIA II.

Quod solus Darius Babylonem expugnaverit.

XIV.

In vaticiniis Prophetarum ab ipso Deo prædictum est, quòd velit per Medos regnum Babylonicum destrui. Nam *Iesai. 13. v. 17.* inquit: Ecce ego suscitabo super eos Medos, qui argentum non quærant, nec aurum velint; sed sagittis parvulos interficient, & embryonibus non parcent. Et *Ierem. 51. v. 11.* inquit: Suscitavit Dominus SPIRITUM REGVM MEDORVM, & contra Babylonem mense ejus est, ut perdat eam; quoniam ultio Domini est.

Verum hæc dicta non *exclusivè* sunt intelligenda, quasi Deus tantum per Medos, Persis exclusis, regnum Babylonicum everti voluerit; sed *inclusivè*; uti ex iis, quæ mox dicemus, patebit.

SENTENTIA III, ET VERA.

Quod uterque, nempe & Darius Medus, & Cyrus, simul Babylonem expugnaverint.

XV.

1. *Ex Prophetarum oraculis.* *Iesai. 21. v. 2.* inquit Deus: *Adscende, Elam; obside, Mede.* Vbi per *Elamitas*, Deus intelligit Persas; per *Medum*, Medos: qui conjunctis copiis & viribus Babylonios oppugnarunt. Hosce autem Persas atque Medos Deus per Apostrophem alloquitur, eosque ad obsidendam oppugnandamque Babylonem evocat atque hortatur. Deinde *v. 7.* narrat Propheta, quòd speculator, qui pro urbe Babylonis excubias agebat, in specula viderit, nempe *duos Equitum ordines*; quorum unus Camelis, alter Mulis veheretur. Quibus verbis duo populi, Medi & Persæ, innuuntur. Quia fortè alteri camelis, alteri crebrius mulis usi sunt. *Ierem. 50. v. 9.* inquit Deus: Ecce ego suscitabo & adducam in Babylonem congregationem gentium. h. e. Medorum & Persarum. *Daniel. 5. v. 28.* inquit Daniel Propheta, Scripturam prodigiosam interpre-

tans, ad Belsazarem ultimum Babylonis Regem: *Phares*, h. e. Regnum tuum divisum, & datum est Medis & Persis. Vbi etiam voce *Peres* ad Persas alludit; uti quidam volunt: Et de Dario Medo *Daniel*. 5. v. 31. expressè dicitur, quòd Belsazaris regnum acceperit.

XVI.

2. *Ex Typis*. Idem in statua illa ingenti, quam Nebucadnezar in somno vidit, patet. Nam Monarchia I I. per duo brachia argentea adumbrata est, à quibus *caput aureum* subvertendum erat. Quo typo adumbratum, quòd Medorum & Persarum Principes conjunctim Monarchiam Babylonicam destructuri, & aliàs Medorum, aliàs Persarum Reges Monarchiam istam administraturi essent. Quam sententiam etiam *Iosephus lib. 10. Antiquit.* approbat.

XVII.

D V B I V M.

At si porrò quis quarat: Si Darius atque Cyrus Babylonem conjunctim expugnarunt; quare igitur *Daniel* Propheta, suppresso Cyri nomine, solum Darium nominet, eique successionem in regno tribuat. *Dan. c. 5. v. 31. & c. 6. v. 1.*

Nos respondemus, factum hoc esse quadruplicem ob causam.

Prima est *φυσική*, sive *ῥεστική*, h. e. factum est propter aetatis ordinem atque dignitatem. Nam Darius tum temporis vir grandævus erat. Quia, teste *Daniele c. 5. v. 31.* annos 62 natus erat. Contra autem Cyrus erat vir juvenis cum ipso comparatus. Nam 40 annorum erat, cum imperium suscepit; uti *Cicero lib. 1. de divinatione* scribit.

Secunda erat *οἰκονομική*, sive *συγγενική*. Sic factum est propter consanguinitatis auctoritatem. Quia Darius erat Cyri avunculus atque socer. Ideoque Cyro instar parentis erat, quemque Cyrus tanquam filius revereri voluit, tradendo ei *αἰγιώματα* imperii Babylonicum.

Tertia erat *πολιτική*. Sic factum est propter Regni Medici Majestatem. Nam regnum Medorum & majus, & tum temporis excellentius regno Persarum fuisse Historici scribunt.

Quarta erat *πολεμική*. Sic factum est propter belli illius originem. Darius belli illius gerendi Princeps atque auctor fuerat: Cyrus verò quasi Coadjutor ejus in auxilium ab eo accitus est.

XVIII.

II. REGNI CONSTITVTIO atque AD-

MINISTRATIO. *Daniel* Propheta c. 6. v. 2, 3. de Dario scribit, quòd Regni administrationem prudenter inchoaverit. Nam quia ipse ætate gravis, & solus omnibus regni negotiis expediendis impar erat, Magistratus inferiores ordinavit, qui toti Regno præessent. Illique erant duplices: *Toparchæ* & *Eparchi*. *Toparchæ* (aliàs *Satrapæ* dicti) erant, qui provinciam singulis attributam gubernabant. Horum erant 120. Quia Darius Regnum in tot præfecturas partitus erat, ut singuli singulas præfecturas curarent. *Eparchi* erant Triumviri supra *Toparchas* istos constituti, qui rationes administratæ Reipubl. ab illis exigerent, ut Rex minori cum molestia, & majori cum fructu subditorum, regnum administrare posset. Versio Græca Aldina & Hervagiana vocat *Τακτικὸς*, quasi dicat *Ordinatores*, qui nempe omnia in regno ordinandi potestatem haberent, ordinem cæteris præscriberent, eosque in officio continerent. In illa autem *Eparchorum* aut *Triumvirorum* senatu *Daniel* principem locum obtinebat. *Dan. 6. v. 2.* Nam in Chaldæo textu exstat vocula *ἓ*, quæ non reddenda est *unus* (ut fit in versione vulgata:) sed *primus*. Quia h. l. est nomen numeri, non numeralis, sed ordinalis; sicut etiam sæpe apud Ebræos usurpatur.

E R R O R.

Vnde patet, errasse *Freculphum Episcopum Lexoviensem*, qui *Chronici* sui tomo 1. lib. 3. c. 18. scribit, Darium cccxlx Satrapas super regnum suum constituisse. Quem errorem hausit ex *Iosepho*, qui *lib. 10. Antiqu. Iudaic. c. 10. p. 278.* ita scribit: *Daniel* erat unus è tribus summis Satrapis, qui sub se habebant alios 360 Satrapas. Tot enim à Dario primum instituti sunt. *Hæc Iosephus*. At manifestus hic est error. Nam expressis verbis *Daniel* Propheta c. 6. v. 1. dicit, quòd Darius constituerit supra regnum Satrapas CENTVM VINGINTI.

XIX.

Quomodo autem Rex Darius erga Danielem sese gessit? Breviter respondeo. Sicut Darius fuit *πολύτροπος*: ita quoque erga eum sese gessit *πολυτρόπως*. Quod ut melius intelligatur, totum actum tribus propositionibus includam; nempe Darius erga Danielem sese gessit 1. in ortu benè. 11. in progressu partim malè, partim benè. 111. in egressu optimè.

X X.

P R O P O S I T I O I.

*Darius erga Danielem in ortu sese
gessit bene.*

Nam Danielem Prophetam (ut *Iosephus lib. 10. Antiqu. c. 10. p. 278.* scribit) assumptum secum duxit in Mediam, eumque in summo honore apud se habuit. Et statim addit: Tam charus & honoratus apud Regem fuit, ut ei, tanquam viro divino, libenter de quovis negotio consulenti pareret. *Hac ille.* DIGNITAS autem Danielis duplex fuisse narratur. *Dan. 6. v. 2. 3.* altera jam collata, altera conferenda. Dignitas jam collata erat *αρχιεπεία* sive primatus, non tantum inter Toparchas sive Satrapas, sed etiam inter Eparchos. Quoniam spiritus excellens erat in Daniele, h. e. ipse donis Spiritus S. non tantum sanctificantibus (ut, fide, timore Dei, spe, charitate, &c.) sed etiam ministrantibus (uti Theologi loquuntur) h. e. eximiis sapientiae, prudentiae aliisque donis praeditus erat: eorumque respectu ceteris regni Proceribus praecebat. Dignitas verò Danieli conferenda erat Vicariatus regni. Darius namque Rex partim senectutis incommodis, partim administrandi regni mole, partim denique donis, quae in Daniele fulgebant, excellentibus adductus, illum universo Regno praeficere, atque ita Proregem creare cogitabat. *Dan. 6. v. 3.*

X X I.

D V B I V M.

At dubium hic oboritur: An rectè fecerit Daniel, quod se ipsum laudavit. Nam de se ipso scribit: quod SPIRITVS EXCELLENS in se fuerit. Contra autem Salomon *Prov. 27. v. 2.* inquit: *Εγκωμιάζετω σε ὁ πῖλος, καὶ μὴ τὸ σὺν στήθεϊ: ἀλλ' ὁ πρὸς, καὶ μὴ πρὸς τὴν χεῖρα.* hoc est, *Laudet te alienus, & non os tuum; extraneus, & non labia tua.* Cum quo Adagio consentit Chria Themistii apud Stobaeum *Sermon. 62.* *Οὐδὲν ἔστιν ἀκρεμὲς φορτικόν, ὡς τὸ κατ' αὐτὸν ἔπαινον.* h. e. Nulla narratio tam odiosa est, quam sui ipsius encomium. Vnde vulgò dici solet: *Propria laus sordet.*

R E S P O N S I O.

Gloriatio duplex est; vana, & vera.

Gloriatio VANA est, quando homo de bonis, quae habet, gloriatur ex ambitione & superbia, quasi ea à se habeat; neque Deo illa accepta refert. Sic nemo gloriatur 1. de sapientia sua; ut Rex Assyriorum, qui gloriabatur se in sapientia sua tot regna atque

Reges populosque & nationes subjugasse, *Iesai. 10. v. 13.* 2. neque de potentia sua; ut Sennacherib Rex Assyriorum, qui gloriabatur, quod in multitudine quadrigarum in altitudinem montium Libani ascendisset. *Iesai. 37. v. 24, 25.* 3. neque de opulentia sua. ut Rex Ezechias. *2 Reg. 20. 2 Paral. 32. Iesai. 38. v. 2.* & Cræsus Rex Lydorum ob magnas opes suas beatum se praedicabat. Vide *Historiam Nebucadnez. in Monarch. 1. §. 41.* Huc pertinet graphicum illud monitum D. Pauli. *1 Cor. 4. v. 6. 7.* Nemo supra id, quod scriptum est, de se sentiat. Quid enim habes, o homo, quod non accepisti: quod si autem accepisti, quid gloriaris? Luna esto, o homo, & gloriae tuae omne lumen Deo, justitiae Soli, refunde.

Gloriatio VERA est, quando homo pius gloriatur non in se, sed in Deo ejusque donis nobis divinitus concessis. Sic *Gloriatio tribus temporibus est licita, & triplex est.* 1. *Gloriatio εὐχαριστική*, h. e. gratiarum actionis. Quando quis gratiam mente agnoscit, & si necessitas flagitat, ex vera cordis humilitate deprædicat magna bona atque dona animi & corporis, quae larga Dei benignitas sibi concessit, idque tum in luce, tum in cruce. IN LUCE. Vt cum D. Paulus inquit de se ipso, *1 Cor. 15. v. 10.* Gratiam Dei id sum, quod sum; & gratia ejus, quae est in me, non est inanis: sed copiosius quam illi omnes laboravi; non tamen ego, sed gratia Dei quae mihi adest. Item *2 Cor. 11. v. 22. seqq.* Ita David ad Regem Saulem dicebat *2 Sam. 17. 36.* Et leonem & ursum interfeci & ego servus tuus: Erit igitur & Philistaeus hic incircumcissus quasi unus ex eis. IN CRUCE. Vt cum D. Paulus ait de piis & credentibus *Rom. 5. v. 3.* Gloriamur in afflictionibus. Ita poeta Christianus de Stephano protomartyre N. Testamenti ait:

Ibat ovans animis, & spe sua damna levabat.

2. *Gloriatio διδακτική* & *ωφελειματική*, h. e. informationis, est, quando alios ad pietatem & constantiam, in Christianismo exercendam, exemplo nostro informamus. Vt cum Paulus ait *2 Tim. 4. v. 7, 8.* Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi. Quod superest, reposita est mihi corona justitiae. 3. *Gloriatio ἀπολογική*, hoc est, defensionis, quando contra homines improbos officium nostrum vituperantes aut vitam nostram dente Theonino lancinantes, innocentiam nostram palam demonstramus, & iustam apologiam nos purgamus. Vti D. Paulus fecit *2 Cor. 1. v. 12.* Gloriatio nostra haec est, testimonium conscientiae nostrae, quod cum simplicitate & sinceritate Dei, non sapientiam carnali, sed per gratiam Dei versati fuerimus in mundo, abundantius autem erga vos.

Ita in *cap. 6. Danielis* reperimus duplicem Danielis gloriationem. 1. *Ἀπαρτισμῶν*, quando inquit v. 3. quod *spiritus excellentior* in se fuerit. 2. *ἀπαλογησῶν*, quando *vers. 22.* inquit: Deus meus misit Angelum suum, & conclusit ora leonum, & non nocuerunt mihi. Quia coram eo inventa est iustitia in me, & coram te Rex delictum non feci.

XXII.

PROPOSITIO II.

Darius in progressu erga Danielelem sese gessit partim male: partim bene.

1. MALE sese gessit Darius erga Danielelem; idque tripliciter.

1. *Impium edictum in gratiam procerum suorum sanciendo, & promulgando.* Impium namque erat, quod Rex Darius publico edicto prohiberet, ne quisquam à quoquam vel Deorum vel hominum aliquid peteret, nisi à solo Dario, usque ad triginta dies. Hoc namque edicto Darius viam stravit Proceribus Danielelem perdendi. Etenim illi nullam poterant invenire occasionem accusationis in Danielis gubernatione; sed sperabant, se eam inventuros in Danielis religione. Quoniam igitur hoc impium edictum obtinuerunt, lata fenestra opprimendi Danielelem illis aperta est. *Dan. 6. v. 6, 7.*

2. *Edictum hoc impium sigillo suo obsignando.* Nam & hoc temerarium factum fuit, quo Rex & sibi & Danieli moerorem magnum atque ingens periculum attraxit. Utserunt namque hoc ipsum Proceres, quoniam edictum hoc regio annulo obsignatum esset, revocari illud non posse, nisi Rex auctoritatem suam imminutam vellet. *Dan. 6. v. 8, 9, 10, 11, 12, 13.*

3. *Edictum hoc impium exsequendo.* Nonne enim mirandum est, quod Rex Darius, qui Danielelem in deliciis habebat, nihilominus tamen animum suum ab eo per Principes insidiatores abalienari passus sit, ipsorumque fraudulenta machinatione non observata, calumniis eorum fidem habuerit, atque Danielelem innocentem contra conscientiae dictamen in speluncam leonum conjiciendum demandarit? *Daniel. 6. v. 16.* Qui enim hominem innocentem liberare potest, illudque non facit, peccat contra charitatem Dei & proximi. *Prov. 24. 11.*

XXIII.

II. BENE sese gessit Darius erga Danielelem triplici modo: 1. ante. 2. in. 3. post conjectionem in lacum leonum.

XXIV.

Primo: ANTE conjectionem Danielis in lacum leonum bene sese gessit Darius, cum Principibus & Satrapis suis disceptando. Cum enim Rex videret, se astute atque à dolose Principibus & Satrapis circumventum, ita ut technis eorum Propheta Daniel è medio tollendus esset; vehementer contristatus est, & animum adhibuit pro Daniele, ut liberaret eum, & usque ad occasum Solis laborabat, ut eriperet eum. *Dan. 6. vers. 14.* Vnde liquet, quam diuturnum Dario pro Daniele certamen cum Principibus atque Satrapis fuerit.

XXV.

Secundo: IN conjectione Danielis in lacum leonum bene sese gessit Darius, eum consolando. Cum enim Rex importunitati Procerum instantium amplius resistere non posset, tandem compulsus est cedere, & præcipere, ut Daniel ad supplicium raperetur. Dictum, factum! Proceres, qui Danielelem accusaverant, illi ipsi veloces pedes habebant ad effundendum sanguinem, nullaue suæ dignitatis habita ratione, carnifices fiunt, virumque innocentem, indicta causa, in lacum leonibus immanissimis refertum conjiciunt, ea spe freti, fore, ut Daniel illico ab illis crudeliter discerperetur & deglutiretur. In hoc autem tanto Danielis periculo Darius, qui audiverat, tres socios Danielis in camino Babylonis ardenti, in quem jussu Nebucadnezaris, in simili plane casu coniecti erant, miraculose conservatos esse, consolatus est Danielelem, eumque hisce verbis, fide erga Deum, & benevolentia erga Danielelem plenis alloquitur, dicens: *Deus tuus, quem tu colis jugiter, ipse liberet te!* *Dan. 6. v. 16.* Voti hujus sensus hic est: Ah mi Daniel! Ego quidem toto die cum Proceribus meis litigavi; urgent illi invariabilem edicti regii, quod mihi imprudenti extorserunt, auctoritatem. Ideoque dicunt, non liberum mihi esse, eo in negotio dispensare, quod amplius in mea potestate non est. Fateor equidem, quod tu servus meus fidelissimus in vitæ periculum, mea imprudentia, sed certe non voluntate mea, incideris: Deus tuus, quem tu jugiter colis, vindex tuus erit.

XXVI.

Tertio: POST conjectionem Danielis in lacum leonum Darius bene se erga Danielelem gessit.

1. *Lapidem super speluncam leonum positum obsignando.* *Dan. 6. v. 17.* Allatusque est lapis unus, & positus est super os lacus, quem obsignavit Rex annulo suo, & annulo Optimatum suorum. Additur

finis: *ne quid fieret contra Danielelem*. Quia Satrapæ videbant, leones à Daniele abstinere eique parcere, metuebant, ne Rex mutata sententia, eum rursus extrahi incolumem juberet, aut etiam ipse Daniel effugeret, ingentem lapidem super os speluncæ imponunt, ne inde egredi posset. Sed hoc eorum institutum prudenti Regis Darii cura in emolumentum Danielis est conversum. Quoniam Rex lapidem illum obsignavit & suo & Procerum suorum annulo, ne vis ulla Danieli inferri posset.

2. *Ingentem suam tristitiam declarando*. Nam Dan. 6. vers. 18. dicitur, quod Rex Darius in palatium suum iverit, & manserit ἄδειπνος (sicut in Græca versione redditur) h. e. incœnatus, & ἀγρυπνῶν, h. e. pervigil. Mala namque conscientia ingentem homini dolorem atque mœrorem affert. Vnde *Conscientia* pulchre definitur, quod sit *index* faciendorum, & *judex* atque *vindex* malefactorum. *vel*: quod sit frenum ante peccatum, & flagrum post peccatum. *Exemplum* evidens h. l. habemus in Rege Dario. Hic enim licet tanti sceleris non esset author; quia tamen consenserat, stimulis conscientia adeo exagitur, ut nec cibum, nec somnum capere posset.

XXVII.

PROPOSITIO III.

Darius in egressu erga Danielelem sese gessit optime.

1. *Ad foveam leonum properando, deque statu Danielis sollicitè interrogando*. Nam Dan. 6. v. 19, 20. legitur, quod Darius (qui totam noctem fuerat ἄδειπνος καὶ ἀγρυπνῶν) summo diluculo surrexit, festinanter ad antrum leonum perrexerit, & appropinquans lacui lamentabili voce Danielelem inclamaverit, dicens: *O Daniel, serve Dei viventis! Deus tuus, quem jugiter colis, potuitne liberare te à leonibus?* Hæc verba tripliciter considerantur. 1. Προσφωνητικῶς. Nam compellat Danielelem honorifico titulo, eumque appellat *SERVUM DEI*, non *suum*; ideoque insinuat, quod recte fecerit, non sibi, sed Deo vero inserviando. 2. Εὐχαριστικῶς. Sic laudat eum ob constantiam, quod nempe Deum suum jugiter colat, nullisque minis aut periculis à vero Dei veri cultu vel deterreri vel avelli se patiatur. 3. Ερωτηματικῶς, h. e. interrogative. Sic interrogatio hæc: *Deus tuus valuitne eripere te à leonibus?* non ita intelligenda est, quasi de Dei potentia dubitaverit: (Nam ex pio & fideli Darii voto, quod v. 16. exstat: *Deus tuus quem tu jugiter colis, is liberet te*, contrarium apparet.) Verum de Dei voluntate atque eventu incertus erat. Nam do-

na atque bona Dei corporalia cum conditione divina voluntatis petenda & expectanda sunt, sicut exemplum trium sociorum Danielis (Dan. 3. v. 17, 18.) ostendit: *Deus noster, quem colimus, potest eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis, ô Rex, liberare. Quod si noluerit, notum sit tibi, Rex, quia Deos tuos non colimus.*

XXVIII.

1. *De conservatione ejus vehementer latando, ejusque extractionem à lacu leonum demandando*. Nam Daniel Regi suo reverenter respondet, eique incolumitatem diuturnam precatur, & postea *formam & finem admiranda conservationis sui narrat*.

FORMA conservationis Danielis exprimitur ab eo hisce verbis: *Deus meus* (h. e. in quem ego credo, cui confido & quem colo) *misi Angelum suum, qui occlusit ora leonum, ut non laderent me.* Dan. 6. v. 22.

FINIS conservationis Danielis fuit *demonstratio innocentia ejus*. De quo Daniel ita ait vers. 22. *Quia coram eo inventa est justitia (puritas) in me; atque etiam coram te, ô Rex, maleficium non commisi. Q. d. Principes & Satrapæ hostes mei infensissimi, ô Rex, coram te me accusarunt, quod crimen læsæ Majestatis commiserim, eo ipso, dum mandato tuo spreto Deum meum invocaverim: atque eo rem deduxerunt, ut in lacum leonum conjectus sim, ab immanissimis illis bestiis dilaniandus, discerpendus & deglutiendus; at Deus me per Angelum suum medios inter leones sedentem, salvum & incolumem conservavit. Ideo coram ipso inventa est justitia in me.* h. e. Deus hac miraculosa mei conservatione publicum atque evidens testimonium perhibuit, me coram eo in præsentia causa innocentem esse: quin & tu, ô Rex mi, mihi testimonium perhibere cogeris, quod nullum adversus te crimen aut maleficium commiserim. Et hoc modo Daniel Deum & Regem innocentia suæ testem invocat.

His autem auditis, Rex Darius vehementer est gavisus super eo. Sicut enim antea Darius Danielis calamitate magno mœrore affectus est: Ita nunc vicissim, cognita ejus incolumitate, valde lætatur, & absque mora, non interrogatis prius Proceribus, è specu leonum illum extrahi jubet. Et additur v. 23. *Et nulla læsio inventa est in eo.* h. e. post diligentem explorationem ne minimum quidem læsionis vestigium deprehendi potuit. Atque ita illustris hujus miraculi veritas etiam testibus multis constitit, ne quis illud in dubium vocare posset.

XXIX.

111. *Calumniatores Danielis severe vindican-*
do. Postquam enim Danielis innocentia, & Calu-
mniatorum ejus improbitas atque malitia, ab ipso
Deo justo Mundi Iudice tam evidenter patefacta
esset; Rex Darius, qui antea invitatus adactus erat
ad ferendam mortis sententiam in Danielelem, ille
nunc hostes Danielis volens morti adjudicat, & eo-
dem supplicii genere, quo illi Danielelem afficere
cogitabant, ex lege talionis affecit. Nam jussit
Satellitibus suis, ut accusatores Danielis addu-
cerent, eosque una cum uxoribus & liberis in fo-
veam leonum præcipitarent. *Daniel cap. 6. v. 24.*
Et statim in eod. v. additur *EVENTVS. Et non*
pervenerunt ad fundum lacus, cum dominium in
ipsis leones exercuerunt, omniaque ossa eorum com-
minuerunt. Magnum sane hoc miraculum fuit,
quod leones bestiarum feroces atque crudeles inno-
centem Danielelem in medio eorum sedentem non
læserint, sed erga hostes ejus consuetam suam im-
manitatem atque sævitiam ostenderint. Neque e-
nim exspectaverunt, donec in terram deciderent;
sed sublimes in aëre exceptos discerpserunt, ossa-
que illorum comminuerunt. *Iosephus lib. 10. An-*
tig. Judaic. cap. 12. pag. 278, 279. addit, quomo-
do patuerit, leones à laniena Danielis divinitus co-
hibitos fuisse. *Verba ejus hæc sunt:* Inimici Danie-
lis, videntes ei nihil mali accidisse, noluerunt hoc
Dei providentiæ tribuere, sed causam referentes
in *leonum saturitatem*, ausi sunt etiam apud Re-
gem hoc asserere. At ille offensus eorum malitia,
jussit multum carniū obijci leonibus, & illis jam
saturatis inimicos Danielis in foveam conjici; ut
appareat, si propter saturitatem eos non attingant:
ac tum demum evidentissimum fuit, vatem
ope divina esse servatum. Nam nemini ex eis pe-
pēcerunt; sed non secus, ac si fuissent famelici &
alimentis caruissent, sine mora eos dilaniaverunt;
acuit autem ferarum rabiem, non vexatio famis,
quæ jam eis exempta fuerat, sed objectorum mali-
tia, Deo sic volente, ut ne bruta quidem eam im-
punitam finerent.

111. ACTA ECCLESIASTICA.

XXX.

Cum Darius ingens illud miraculum, vereque di-
vinum, tum Danielis medios inter leones conser-
vati, tum accusatorum ejusdem ab illis absorpto-
rum videret, sui officii esse cogitavit, publicum
promulgare edictum, ad omnes ditionum suarum
subditos, de Deo vero Danielis colendo.

EDICTVM autem illud hisce conceptum ver-

bis exstat *Daniel. 6. vers. 25, 26, 27. Tunc Da-*
rius Rex scripsit omnibus populis, nationibus, & lin-
guis, habitantibus in universa terra: Pax vestra
multiplicetur! A me constitutum est decretum, ut
in universo imperio & regno meo, tremant ac ti-
meant à conspectu Dei Danielis. Quia ipse est Deus
vivens & subsistens in secula, & regnum ejus non
destruetur, (dissipabitur) & potestas ejus usque in
æternum. Ipse est liberator & salvator, faciens si-
gna atque miracula in cælo atque in terra, qui li-
beravit Danielelem à manu leonum.

XXXI.

Hujus autem Edicti regii tres sunt partes. 1.
EXORDIUM. 2. PROPOSITIO. 3. CON-
FIRMATIO.

XXXII.

1. EXORDIUM continet *Salutationem*, quæ
omnibus Regni sui incolis pacem, h. e. tranquil-
litatem, quietem, atque felicitatem optat; sicut
etiam Rex Nebucadnezar facit. *Daniel. 3. v. 96.*
Nam finis Regni atque Reipubl. cujusvis debet esse
Pax subditorum. Quò etiam tendit parænesis illa
D. Pauli 1. Tim. 2. v. 2. in qua docet, ad hunc fi-
nem constitutos esse Magistratus, ut sub illorum
gubernatione & tutela tranquillam ac quietam vi-
tam degamus cum omni pietate & honestate. In
eandem sententiam D. Augustinus duas species Rei-
publ. constituit, terrenam unam, alteram cœlestem;
easque finibus ita distinguit lib. 1. de Civitat. Dei,
c. 14. Omnis (inquit) usus rerum temporalium
refertur ad fructum terrenæ pacis in civitate terre-
na; in cœlesti autem civitate refertur ad fructum
pacis æternæ.

XXXIII.

11. PROPOSITIO est, ut omnes subditi
Deum Danielis tremant, atque timeant, h. e. fi-
liali timore colant. Hinc discimus admirabilem
Dei providentiam, quod ipse corda Regum pro ar-
bitrio immutare possit; sicut dicitur *Proverb. 21.*
vers. 1. Sicut rivi aquarum; ita cor Regis in
manu Domini: quocunque voluerit, inclinabit
illud. *Exemplum* h. l. habemus in *Dario* Rege,
qui primo ἀθεῖος erat, & à proceribus suis sedu-
ctus edictum promulgabat, ne quis intra 30 dies
à quoquam vel Deorum vel hominum aliquid pe-
teret, nisi à se solo. *Daniel. 6. vers. 9, 12.* Post-
ea vero ἐθεοφοῦτο & θεοφιλέως factus mandatum
de vero Danielis Deo colendo promulgavit. Ibi-
dem.

XXXIV.

III. CONFIRMATIO, in qua Edicti regii rationes continentur. quæ tres sunt.

Prima desumpta est à Dei immortalitate & aternitate. Nam (inquit) ipse est Deus vivens, & in secula subsistens. Q. d. omnia idola, quæ loco Deorum coluntur, sunt simulacra ex auro & argento facta, & opera manuum hominum: os habent, & non loquuntur; oculos habent, & non vident; aures habent, & non audiunt; nares habent, sed non odorantur; manus habent, sed non palpent; pedes habent, sed non ambulant: non meditantur in gutture suo. Similes illorum sunt qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. *Psalm. 115. v. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8.*

Secunda desumpta est à Regno Dei incorruptibili & aeterno. Nam (inquit) Regnum ejus non corrumpetur, & dominatus ejus usque ad finem durat.

Tertia desumpta est à potentia Dei infinita, tum intensiva: quia tanta præditus est potentia, ut pios ex omni periculorum genere eruere possit. tum extensiva: Quia Majestatem suam miraculis atque prodigiis patefecit, non in uno aliquo loco, sed in cælo & in terra: idque declarat speciali exemplo, quod nempe Danielem medios inter leones conservavit, ubi nulla potentia humana conservari potuisset.

XXXV.

FRUCTVS hujus mandati Regii subjungitur *Daniel. 6. v. 28. Et Daniel prospere egit in Regno Darii, & in Regno Cyri Persæ.* Quibus verbis insinuat non tantum prosperitas Oeconomico-Politica, quod status ipsius, qui initio fuit asper, postea factus sit prosper; sed etiam Ecclesiastica prosperitas intelligitur, quod nempe Daniel ejusque Religio, non modo sub Darii, sed etiam sub Cyri imperio innotuerit, inque maximo honore fuerit.

CAPUT III.

DE EGRESSU.

XXXVI.

Darius in Monarchia II regnavit juxta quosdam historicos annum, juxta alios, biennium, cum Cyro consobrino atque genero suo, cui etiam Regnum integrum dotis loco promisit & moriens legavit. quæ etiam Monarchia apud Persas mansit usque ad Alexandrum M. qui finem ei imposuit, devicto & occiso ultimo Persarum Rege, Dario Codomanno. Atque ita Monarchiæ II Dynastia cum Dario Medo cæpit anno M. 3434, & desit anno M. 3436.

REGULA POLITICA.

Nomina Regum sæpe sunt fatalia.

H. e. quando periodus regni vel familia evoluta est, tum nomina Regis primi atque ultimi plerumque congruunt.

EXEMPLA.

Exempla hujus Regulæ illustria habemus

I. IN MONARCHIA SECUNDA, quæ erat Medo-Persarum. Nam Darius Medus Regnum Persarum fundavit: cum Dario vero Codomanno, qui ultimus Rex Persarum fuit, Regnum concidit.

II. IN MONARCHIA QUARTA habemus tria illustria exempla.

Nam primo sub AUGUSTO, secundo Romani Imperii Monarcha, Italia floruit: sed sub AUGUSTULO robur Italiæ extinctum est.

Vbi diligenter observandum, Augustulum (qui puer adhuc ab Oreste Patre suo Imperator constitutus est A. C. 475.) imperare cœpisse anno 500, postquam Senatus Romanus Octavianum Cæsarem primum Augusti appellatione salutaverat & honoraverat. Fato ergo quodam Romani ultimum hunc Occidentalis imperii Principem, qui puer erat, diminuto nomine Augustulum appellarunt; ut intelligeretur, nunc demum anno 500 à nata appellatione Augusti, una cum vocis mutatione, ipsam quoque Augustalem dignitatem, imperiique Romani Majestatem diminuendam, immutandam aut alio transferendam esse. Nam tantum 9 menses regnavit, teste Onuphrio, Iornande, Diacono. Etenim adversus eum excitus Odoacer Rex Herulorum eundem deposuit, & Imperio Occidentali finem imposuit.

Secundo, CONSTANTINVS M. Constantinopolin & Orientis imperium instauravit; CONSTANTINVS Palaologus ultimus amisit. Atque ita urbi huic idem accidit, quod Oraculi versu Macedonibus significatum fuit, ut Constantini nomen urbi fatale, & Constantinus imperans ἀγὰθὸν καὶ πῆμῳ esset.

Tertio CAROLVS M. imperium Occidentale restituit. Et sub Carolo Crasso stirps Carolina defecit.

Ita quoque PHILIPPVS pater Alexandri M. Rex Macedoniæ Regnum Macedoniæ instauravit, & cum PHILIPPO ultimo Persei patre concidit.

Vnde patet, quod Regna sæpe sub iis Regibus deficient, concidant & mutantur, qui eorundem Regnorum conditores ac fundatores nomine referunt.

V S V S.

I. DE DARIO REGE.

In Dario Medo nobis proponitur elegans speculum tum virtutum, tum vitiorum.

Speculum virtutum.

Virtutes in Dario nobis exhibentur quinque.

1. *Pietas.* 2. *Prudentia.* 3. *Clementia.* 4. *Iustitia.*
5. *Humanitas.*

I. P I E T A S.

Pietas Darii ex *edicto ejus* elucescit, quod nempe omnibus populis, tribubus, & linguis, habitantibus in omni terra, stupendum illud Dei miraculum de Daniele medios inter leones conservato, per Edictum regium notum facit, atque præcipit, ut deinceps deserta gentili superstitione Deum verum Danielis colant. *Dan. 6. vers. 25, 26, 27.* De quo in §. 30. plura vide.

P A R A N E S I S.

Hujus Darii exemplum omnes Principes terra imitentur, qui non tantum veram religionem colant, (Nam optimum & tutissimum Principis munimentum est Pietas. Nemo enim facile insidiis periret illum, quem ob pietatem Deo curæ esse persuasum sibi habuerit, inquit *Cyrus apud Xenophont. lib. 8. pad.* Et: Super omnia præclara, quæ Regnum habet, pietatis cultusque divini corona Regem exornat; inquit *Agapetus in exposit. paranet. Tom. 1. Orthod. p. 185.*) sed etiam veram Religionem apud subditos promoveant. Sicut Rex David Reges terræ monet *Psal. 2. v. 10, 11, 12.* Et nunc Reges intelligite, erudimini qui judicatis terram. Servite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. *Osculamini filium,* ne quando irascatur. Hic quando Reges jubentur *filium Dei osculari*, intelligitur non tantum *osculum amoris*; sed etiam *honoris, reverentia atque subjectionis*, quod huic Regi sua sceptrâ submittere, ipsique servire & potestatem divinitus acceptam ad Regni hujus propagationem & defensionem convertere debeant. Ita de Iosepho Aegypti Prorege *Psal. 105. v. 22.* dicitur, quod Principes Pharaonis erudierit, juxta voluntatem suam, & senes ejus sapientiam docuerit. Iosua successor Moïsi deductionem arcæ fœderis Levitis demandavit, fœdus inter Deum & populum renovavit, ac plurima, quæ ad Religionis & cultus divini constitutionem pertinebant, suscepit. *Iosua 5. v. 8, 24.* GEDEON antequam contra Midianitas pugnaret, aram Baalis destruxit, *Judic. 6.* DAVID arcam fœderis ex ædibus Obed-Edom reduxit. *2 Sam. 6. v. 12. 1 Paral. 13. v. 2.* SATHOMON ab officio removit Abjatharem summum Sacerdotem, & Sadocum in locum illius substituit. *1 Reg. 2. v. 27.* ASA Rex Iuda fecit, quod bonum & placitum erat in conspectu Domini, altaria idololatrica

subvertit, excelsa & statuas confregit, lucosque succidit, effœminatos de terra abstulit; purgavitque universas sordes idolorum quæ fecerant Patres ejus. *1 Reg. 15. v. 12. 2 Paral. 14. v. 3.* retulit res consecratas Patris sui, & res consecratas à se, in domum Domini, aurum, argentum, & vasa. *1 Reg. 15. v. 15.* ac præcepit Iuda, ut quæreret Dominum Deum Patrum suorum, & faceret Legem & universa mandata. *2 Paral. 14. vers. 4.* renovavit altare Domini & subditos fœdus cum Deo inire, idque juramento confirmare jussit. *1 Paral. 15. v. 8. seqq.* IOSAPHATVS *Asa filius* excelsa & lucos de filiis Iuda abstulit. *2 Paral. 17. vers. 6.* ac misit Principes & Sacerdotes, qui circumirent in toto Regno, ac populum in Lege instituerent. *v. 7. h. e.* abolevit cultus idololatricos, & visitatores ablegavit, quando & ipse egressus ad populum de Bersabe usque ad montes Ephraim revocavit eos ad Dominum Deum Patrum suorum. *2 Paral. 19. v. 4.* constituit insuper Sacerdotes & Levitas & Principes familiarum ex Israël ad iudicium Domini & controversias ejus, illisque certa præcepta proposuit. *v. 8. & seqq.* IOSIA instauravit ruinas templi. *2 Reg. 12. v. 4. 2 Paral. 24. v. 4.* EZECHIAS Rex primo statim anno mense primo regni sui valvas domus Dei aperuit, easque restauravit. *2 Paral. 29. v. 3.* excelsa dissipavit, statuas contrivit, lucos succidit, serpentem æneum confregit, cui Israëlitaæ adolebant incensum. *2 Reg. 18. v. 4.* instituit reformationem cultus divini atque templi, iniit fœdus cum Domino, & constituit Levitas in domo Domini, cum cymbalis & psalteriis. *v. 5, 10, 25.* celebrationem Paschatos in usum revocavit, & populum ad verum Dei cultum reduxit. *cap. 30.* IOSIAS librum Legis ab Helkia Sacerdote repertum publicavit, & universo populo prælegi curavit: præcepit etiam Sacerdotibus, ut vasa idololatrica templo ejicerent: delevit Camarim, quos posuerant Reges Iuda ad adolendum in excelsis, atque instrumenta idololatriæ è medio removit. *2 Reg. 23. 2 Paral. 34.* fecit Domino phase, Sacerdotes in officiis suis constituit, eosque hortatus est ut ministrarent in domo Dei. *2 Paral. c. 25.* NABUCHDONOSOR Rex Babylonis publico edicto Deum verum Israël coli præcepit, & blasphemias contra Deum sub pœna mortis prohibuit. *Daniel. 3. v. 96.* Vnde Principes Christiani dicuntur *Ecclesia nutritii*, *Iesai. cap. 49. v. 22.* atque ad muros ejus ædificandos constituti. *Iesai. cap. 60. & Clypei terra, Psalm. 47. vers. ult.* Huc graphica & emphatica pertinet sententia, quam *Reccaredus Rex* in concilio Toletano in gravissime & prudentissime protulit hisce verbis: Non in iis tantummodo rebus diffundimus solertiam nostram,

nostram, quibus populi, sub nostro regimine positi, pacatissimè gubernentur & vivant; sed etiam in adiutorio Christi extendemus nos ad ea, quæ sunt cœlestia, cogitanda, & quæ populos fideles faciunt, satagimus non nescire. *Tom. II. Conc. §. 863.* Similiter *Iustiniani Imp.* vox memoratu digna est, quæ exstat *Novella 8.* Non minor nobis cura est horum, quæ sanctissimis Ecclesiis profunt, quàm ipsius animæ.

II. P R V D E N T I A.

Prudentia quoque *Darii* effulget ex *Consiliarium ordinatione.* Nam *Dan. 6. v. 2, 3.* legitur, quod ipse Regni gubernationem prudenter inchoaverit: quando magistratus inferiores ordinavit, nempe *Tóparchas* & *Eparchos*, qui toti Regno præessent. Vide §. 18.

Paranesis.

Ita quoque Reges & Principes Consiliarios bonos atque fideles eligant. juxta exemplum *Mosis.* *Exod. 18. 21. Davidis. 2 Sam. c. 8. v. 14. c. 10. v. 23. 1 Paral. 28. v. 1.* Et *Psal. 101. v. 6, 7. Salomonis. 1 Reg. cap. 2. v. 28. & Iosaphati. 2 Par. 19. v. 4.* Nam Consiliarius optimus est res etiam Regibus ipsis præstantissima ac utilissima; inquit *Isocrates ad Nicoclem.* Vbi enim non est consilium, populus corrui; inquit *Salomon* Rex sapientissimus, *Proverb. 11. v. 14.* Meminerit Princeps, quòd consilium sit res sacra, *ἱερὸν ἡ βεβλή*, quodque res sit secunda consiliis fidelibus; uti pulchrè *Baptista Mantuanus* ait. Et *Syracides cap. 10. v. 5.* ait: In manu Dei successus hominis, & super faciem Scribæ (Cancellarii) imponet honorem suum. *Lutherus* reddidit: *Es stehet in Gottes händen / daß einem Regenten gerahet: derselbe gibt ihm einen löblichen Cansler.* Tunc enim Reges atque Principes verè beati in terris sunt, juxta apophthegma *Sigismundi Imp.* si, exclusis superbis, mansuetudinis, humanitatisque cultores in curiam adsciscant. Et *Constantius Chlorus*, Constantini M. pater, sapientes piosque homines, veritatem Dei firmo animo semper professos, stipatores suos, ipsiusque Regni custodes constituit, inquiens: Id genus homines in præcipuis maximeque necessariis amicis ac familiaribus numerandos esse, multoque pluris quàm æraria ingenti thesauro referta meritò æstimandos. *Euseb. de vita Constant. lib. 1. c. 11.* Vnde liquet, quàm perniciosum sit consilium *Machiavelli*, qui Principem suum ad contemptum consilii informat.

III. C L E M E N T I A.

Darius cum *Cyro* Coadjutore suo, occupato regno Babylonico, victos atque deditos non crudeliter trucidarunt, sed potius humaniter tractarunt: Etenim non tam rei militaris gloriâ, quàm benè Rempubl. togatam regendi peritiâ, clari esse studuerunt, sicut *Cyrus* apud *Xenophontem lib. 9. Cyropæd.* *Gobryæ* responder: *Καὶ μὲν δὴ μοι ἐπιδεικνύσται τὰ ἔργα πολὺ ἥδιον φιλανθρωπίας, ἢ στρατηγίας.* h. e. Multò profectò mihi jucundius est humanitatis opera demonstrare, quàm rei militaris. Idem probè considerans *Carolus V*, Imperator ille gloriosissimus, Antonio Levæ, aliisque Ducibus, *Iulii C. & Alexandri M.* exempla laudantibus, neque uti scire Carolum suis victoriis ad potentiæ & magnitudinis incrementum, asserentibus & conquerentibus, gravissimè in hæc verba respondit: *Alexandro & Iulio* solum honorem & gloriam fuisse propositam pro scopo: sibi verò & omnibus Christianis Principibus ad honorem sic respiciendum & gloriam, ne, dum illam aucupentur, animæ salutem deperdant. Quare Duces belli felices victoriâ suâ rectè utantur, ut Deo quoque actionum suarum rationem reddere possint.

IV. I V S T I T I A.

Darius Rex iustitiam ritè exercuit objectorum diversorum respectu.

PRIMO: ERGA DANIELEM; eum innocentem absolvendo. Nam cognitâ Danielis medios inter leones sedentis incolumitate, valdè exhilaratus est, & absque mora, non interrogatis prius Proceribus, illum è lacu extrahi iussit, eumque ab intentatis criminibus immunem & infontem pronunciavit. *Daniel. 6. v. 23.*

R E G V L A.

Sape Magnates mirandis Dei judiciis ita moveri videmus, ut, quos vident à Deo absolvi in cœlis, eos quoque ipsi absolvant in terris.

Exempla habemus 1. In *DARIO* Rege, qui motus Dei iudiciò è cœlis patefacto, *Danielem* absolvit. *Daniel. c. 6. v. 23.* 2. In *M. ANTONINO Philosopho, Imperatore Romano.* Hic *A. C. 175.* primò iracundiâ adversus Christianos excanduit, quod, propter ipsorum in Exercitu Romano præsentiam, in tantas se & exercitum suum angustias ab iratis Diis conjectum putabat: postea verò, Deo è cœlis testimonium pietati eorum perhibente, eos absolvit; uti patet ex ipsius *Epist.* quæ *Iustini Martyris Apologiæ*, pro Christianis secundæ,

dæ est annexa. 3. In ANTONINO PIO: Qui anno C. 153. Edictum pro Christianis promulgavit Ephesi, in totius Asiæ Concilio, tale: Si quispiam, inquit, cuiquam Christiano, quia Christianus sit, pergat molestiæ quicquam aut criminis inferre, ille, cui crimen illatum erit, etiamsi re ipsa Christianus deprehensus sit, *absolvatur*. Qui autem illum accusaverit, justum debitumque supplicium subeat.

SECUNDO: ADVERSUS DELATORES Danielis, eos severissime puniendo. Postquam enim Danielis innocentia, & Delatorum ejus virulenta calumnia atque malitia, ab ipso Deo, justo Mundi judice tam evidenter patefacta esset; Rex Darius, qui invitatus antea adactus erat ad ferendam mortis sententiam in Daniele; nunc hostes Danielis magno cum zelo morti adjudicat, & eodem supplicii genere, quo illi Daniele afficere cogitabant, ex lege talionis affecit. Nam illico mandavit satellitibus suis, ut accusatores Danielis adductos, unâ cum uxoribus & liberis in foveam leonum præcipitarent. *Dan. cap. 6. v. 24.*

D V B I V M.

At dubium hic occurrit: *An justè fecerit Darius, quòd non tantum accusatores Danielis, sed etiam eorum liberos atque Conjuges, propter delictum Patrum atque maritorum, supplicio, & quidem tam gravi, affecerit.* Videtur enim hoc Exemplum repugnare juri naturæ & divino. Nam *Deut. 24. v. 16.* exstat: Ne occidantur patres pro filiis, neque filii pro patribus: sed quisque propter peccatum suum moriatur. Et *Ezech. c. 18. v. 20.* Non portabit filius iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filii: justitia justus super eum erit, & impietas impii erit super eum.

R E S P O N S I O.

Iustum fuit illud supplicium triplici respectu.

1. *Propter delicti ipsius rationem.* Nam accurate hic distinguendum est inter *delictum privatum*, atque *publicum*.

Propter delictum PRIVATUM nemo supplicio affici debet, nisi ille, à quo perpetratum est. Atque ita intelligenda sunt loca *Deut. 24.* & *Ezech. 18.* allegata.

Verum *propter delictum PUBLICUM* sæpe plures personæ justè occiduntur. Ita *juris gentium est*, propter crimen læsæ Majestatis totas familias supplicio affici. Cujus juris rationem exposuit *Seneca lib. 1. de clementia c. 8.* editionis Dionysii Gothofredi Icti. Nam parentes (inquit) liberi-

que eorum, qui interfecti sunt, & propinqui, & amici, in locum singulorum succedunt, quasi dicat, totidem conjurati sunt in Principis perniciem. Icti addunt hanc rationem, quòd paterni sceleris exemplum in illis metuendum sit. Est enim portio parentum liberis ingenta, per quam vivunt, aluntur & sentiunt: Nec iniquum est, cum sint illorum, etiam habere, quæ sunt illorum; ait *Plutarch.* in lib. de sera Num. vindicta. Confer. *l. 5. C. de crim. laes. Majest. VVesenb. in Parat.* ad hunc locum. *Alciat. 1. præsumt. 24. Scipion. Gentil. Tract. de iurisdic. lib. 3. cap. 4.* Vnde etiam Divi Imperatores *Arcadius & Honorius* extincta Talniæ conspiratione, in eo rescripto, quod exstat in Cod. Tit. ad legem Iuliam Majestatis, hisce verbis utuntur: *Paterno deberent perire supplicio, in quibus paterni, h. e. hereditarii criminis exempla metuntur.*

Iam verò Consiliarii Darii Regis crimen læsæ Majestatis commiserant tum in Regem, tum in Daniele. *In Regem.* Quia calumniis suis impium Regi decretum extorserant, eumque metu adegerant hominem insontem damnare. *In Daniele.* Quia eum velut intimum & primarium Regis Consiliarium, qui totum Regnum fideliter & feliciter administrabat, calumniis oneraverant, eumque in speluncam leonum, connivente & inspiciente Rege, præcipitarant.

11. *Iustum illud supplicium fuit* *ὡς δὲ γὰρ* *ἔκαστος*, h. e. *propter exempli considerationem.* Nam editum fuit propter exemplum, ut nempe alii, aliquâ salt em erga liberos uxoresque suas commiseratione, deterrentur à tam atroci calumniæ crimine, quod tam atroci supplicio vindicaretur.

111. *Iustum fuit illud supplicium* *ὡς γὰρ ἔκαστος*, h. e. *propter delicti istius participationem.* Nam uxores atque liberi Consiliariorum Regis Darii criminis illius procul dubio participes fuerunt, atque ex ambitione maritos atque patres suos adversus Daniele instigarunt, aut certè consilii & facti paterni approbatores extiterunt: ac proinde idem cum illis supplicium jure merito perpepsi sunt. *Exempla similia* habemus. 1. In ACHAN, qui non tantum ipse, sed etiam filii & filiæ, boves, asini, greges, tentorium ejus, & omnia quæ habebat, jussu summi Ducis Iosue lapidibus obruti & igni combusti sunt. *Iosue 7. v. 24, 25, 26.* 2. In HAMANE, qui cum decem filiis suis suspensus esse legitur. *Esther. 9. v. 14.*

Vnde patet, justum fuisse illud supplicium, quo Consiliarii isti una cum liberis & uxoribus à Dario affecti sunt.

V. H V M A N I T A S.

Humanitatem Darius erga Danielelem declaravit. eaque duplex fuit. 1. *Verbalis*. 2. *Realis*.

1. *Verbalis*, quam erga eum declaravit τοῖς λό-
γοις, five verbis, eum nempe consolando. Cum enim
Daniel à proceribus velut carnificibus in speluncam
abjiceretur, Darius eum hisce verbis, fide erga Deum
& benevolentiam erga Danielelem plenam, alloqueba-
tur, dicens: Deus tuus quem tu colis jugiter, ipse
liberet te. *Dan.* 6. v. 16. Vide sup. §. 25. pag. 163.

2. *Realis*, h. e. quam Darius erga Danielelem de-
claravit τοῖς ἔργοις, h. e. factis. Quia lapidem illum,
qui ponebatur super os speluncæ, in quam Daniel
demissus, & bestiis objectus erat, annulo suo & an-
nulo optimatum suorum obsignavit, ne quid contra
Danielem fieret. *Daniel.* 6. v. 17. *Ioseph. lib.* 10.
Antiq. Judaic. c. 12. Vide §. 26. pag. 163.

Speculum vitiorum.

In hoc speculo quatuor vitia Darii nobis con-
templanda proponuntur. 1. *Mutabilitas*. 2. *Nimia*
credulitas. 3. *Injudicando celeritas* & *celeritas*.
4. *Invidia*.

I. M U T A B I L I T A S.

Pulchella sunt sermone vulgi trita illa Emble-
mata: *Aulica gratia facile senescit. Aulica volun-*
tates sunt instabiles. In aulis regnant duo: ἀναβολὴ
καὶ μετεβολὴ: cunctatio & mutatio. In aulis nam-
que lenta sunt beneficia, & præcipites injuriæ. Item:
Aulici jam beati sunt pro nutu Regis: è vestigio mi-
feri sunt. Cum quibus congruit hoc Epigramma:

Nec Domino blando, nec cælo crede sereno:

Nam facili causâ Dominus mutatur, & aura.

Herren gunst/ und Verchen g'sang /

Klingt wol; ab'r es währt nicht lang.

Exempla hujus mutabilitatis habemus. 1. In
N A B U C H D O N O S O R E. Hic namque Danielelem
Prophetam initio velut Deum voluit adorare. *Dan.*
c. 2. v. 46. Postea verò ipse tanquam Deus in sta-
tua voluit adorari. *Daniel.* 3. v. 1. & seqq. Simili-
ter *Socios Danielis* primò ad summos dignitatum
atque honorum gradus evexit. *Dan.* 2. v. 48, 49.
Mox verò eos ad rogam damnavit. *Daniel.* 3. v. 15.
Vide *Monarch. I. de Nabuchdon.* §. 3.

II. In D A R I O Persarum Rege, qui similiter
Danielem Prophetam magnâ initio complecteba-
tur gratiâ; deinde verò animo mutato illum in spe-
luncam leonum præcipitari demandabat. *Dan.* 6.
Vide *Historias meas Patriarch.* *Historiâ XIII. de*
Isaaco. §. 22.

II. S T O L I D I T A S, vel S T V L T A
C R E D V L I T A S.

Sæpe etiam boni Principes delatoribus atque in-
fidis ministris (qui in aures eorum fictè & simulatè
quæstus sui favorisque aulici gratiâ infusurrant)
nimium tribuunt, atque ab illis persuaderi se pa-
tiuntur.

Exempla.

1. Rex David audit Sibam contra Mephibose-
thum. 2 *Sam.* 16. v. 3, 4.

2. Ahasverus ab Hamane seducitur, & ab eodem
instigatur, ut decretum de omnibus Judæis in toto
regno suo extirpandis promulgaret. *Esther. c.* 3.
v. 8, 10.

3. Abimelechus Rex in Gerar aulicorum suorum
suasu atque impulsu Isaacum Patriarcham publico
velut decreto abire jubet, nullamque omnino hu-
jus facti causam allegat, nisi secundam Isaac fortu-
nam: Multo (*inquit*) fortior nobis es; Discede à
nobis. *Gen. cap.* 26. v. 16.

4. Darius Rex Persarum incautus decipiebatur,
cum fraudulentis consiliariis suis, Danielelem sophi-
sticè & astutè accusantibus, patulas aures præberet,
neque prospiceret, quem illi scopum sibi proposi-
tum haberent. Ideoque tandem volens volens ipsis
Danielem in foveam leonum præcipitandum tra-
dit. *Daniel.* 6. v. 9.

P A R E N E S I S P O L I T I C A.

At moniti sint Reges atque Principes 1. ne Dela-
tores atque Calumniatores in aulis suis ferant, jux-
ta præscriptum Regis Davidis, qui in Psalmo 101.
(qui est speculum boni Principis) hanc Regulam
verè auream omnibus Principibus præscribit. v. 4,
5. Cor perversum declinabit à me: malignum non
cognoscam. (h. e. non amabo, non diligam.) Detra-
hentem secretò proximo suo, hunc perdam. 2. Ne-
que etiam patulas eorum calumniis atque delationi-
bus aures prabeant, illisque temere & sine prudenti
circumspectione credant; sicut David ad Regem
Saulem (cùm in manus ejus incidisset, sed occidere
eum nolisset) dicebat: Domine mi Rex, Q V A R E
A V D I S V E R B A H O M I N V M, loquentium,
David quærit malum adversum te? Ecce hodie vi-
derunt oculi tui, quòd tradiderit te Dominus in
manu mea, & dictum fuit, ut occiderem te; sed pe-
percit tibi oculus meus. Dixi enim: Non extendam
manum meam adversus Dominum meum. Quia
christus Domini est. 1 Sam. 24. v. 10, 11.

Ex hoc exemplo Davidis discimus, quòd fiat,
quòd sæpè homines pii apud Magnates atque Prin-
cipes in odium deducantur & calumniis denigren-
tur,

tur, nempe quando illi delatoribus atque susurronibus locum in aulis suis concedunt, illisque credunt; sicut experientia quotidiana testatur. Quare notanda est hæc *Regula Politicorum*. *Principes, dum omnibus sine discrimine confidunt, saepe in magna pericula incurrunt.* Recte & prudenter ait *Epicharmus*: Νῆφε, καὶ μέμνησο ἀπιστεῖν. Sobrius sis, & memor esto nulli temere credere. Cum quo consentit Aphorismus ille *Theognidis* aureolus:

Res mihi fracta fide: res diffidendo retenta.

Vel ita:

Fiso res perit: Diffiso salva remansit.

Vnde Apollonius Thyanæus interrogatus à Rege Babylonis; Quonam pacto stabiliter tutoque regnare possit? sapienter respondit: *Si multos honoraveris; paucis vero credideris.* Vide *Petr. Gregor. Tholosan. l. 22. de Republ. c. 11. p. 1414.* Et *Histor. meas Patriarch. histor. 13. de Isaaco. §. 22.*

III. NIMIA IN JUDICANDO CELERITAS.

Graviter quoque in eo peccavit Darius, quod Consiliariis suis sophistice Daniele accusantibus, patulas aures præbuit, eumque absque prævia inquisitione statim ad leones damnavit. Hæc *ωσπερία* atque nimia *celeritas* à Iudice exulet. Sicut enim nimia celeritas bonis consiliis: ita quoque rectis judiciis est inimica. Quin potius Iudex audita Actoris accusatione, alteram aurem reo reservare debet. Qui enim statuit aliquid parte altera inaudita, æquum licet statuerit, haud tamen æquus fuit, uti *Seneca* in *Medea* ait. *Lex Attica* erat: Δεῖ ἀμφοῖν ὁμοίως ἀκροῦσθαι: Decet utramque partem similiter audire. *item*: Μὴτε δίκην δικάσης, πρὶν ἀμφοῖν μῦθον ἀκρόσῃς: Non debes causam dijudicare, nisi prius utriusque sermonem audiveris. Observavit hoc ipsum *Alexander M.* qui alteram aurem actori aperiebat: alteram vero clausam habebat. Vti *Plutarchus* in *Alex.* scribit.

Et hac de causa *Iudices* olim SEDENDO iudicabant, atque sententias è tribunali pronunciabant; juxta illud *Propertii*:

— *Posita iudex sedet Æacus urna.*

Et *Cicero* pro *Rabirio* scribit: *Modo vos iidem in Gabinium iudices SEDISTIS.* Quo significatum fuit, iudicem animo constante & bene composito esse, atque exclusa omni *ωσπερία* & præcipitantia, causam recte examinare debere. Confer *Frid. Taub. in Most. Plaut. fol. 586.* Et perpetuo ob oculos sibi ponant Magnates auream illam *Papa Euaristi* Epist. 2. *Regulam*: Mala audita nullum moveant, nec passim dicta absque certa probatione quisquam unquam credat; sed ante audita diligen-

ter inquirat, ne præcipitando quicquam aliquis agat. Hinc pulchre *Iustitia* hoc modo describitur: *Iustitia* recto oculo causas intuetur, æqua aure attendit, recto pede ad juris æquabilitatem incedit, animo incorrupto & recto vere considerat, quid fieri oporteat.

IV.

I N V I D I A.

Xenophon de *Cyaxare* vel *Dario* scribit, eum gloria *Cyri* offensum lacrymantem expostulasse cum *Cyro*; & conquestum, se contemni à Ministris & Medis. Quod in aulis valde usitatum est. Nam plerumque Ministri aulici omnibus studiis sese inclinant ad efflorescentem fortunam ejus, cujus nomen & gloria crescit, & deserunt eum, cujus gloria minuitur. Huc pertinet Adagium sacrum, quod exstat *Ecclesiastæ* 4. v. 15. Σύμπαντες οἱ ζῶντες ὡσπεύουσιν ὑπὸ τῷ ἡλίῳ καὶ ἔνι νεανίσκῳ ἔδούτευσεν, ὃς ἐπὶ σέλι αὐτῷ αὐτῷ. Cuncti viventes ambulant sub sole cum adolescente secundo, qui consurget. *Luth.* Alle lebendige unter der Sonnen wandeln bey einem andern kinde/der an senes stat sol auf-kommen. *M. Ludovicus Helmboldus* crepund. sacror. Od. 8.

Alle grosse herren

Wandeln bey einem ander'n kinde/

Das mit der zeit sich finde

Zu ihrem stand und ehren.

In aulis namque *ωλείονες τῷ ἡλίῳ ἀνατέλλοντι ἢ δυνώμενον ὡσπεύουσιν.* h. e. Plures solem Orientem, quam Occidentem adorant. Quo falso apophthegmate *Pompeius Syllam* (*Plutarch. in vita Pompeii. fol. 455.*) & *Dux Mauritijs* Ferdinandum Regem Romanum *Caroli V* fratrem tangebant. Quod *Germani* simpliciter ita efferunt: *Junioribus Principibus, natura duce, neminem non magis favere quam senioribus: Jungen Fürsten ist jederman von natur geneigter / dan den alten.* Hic namque mos est hominum; *Præsentem fastidiunt, futurum petunt.* Quam *κίσσαν* venuste & eleganter expressit *Statius* lib. 1. *Thebaid. v. 168.*

— *jam murmura serpunt*

Plebis Echionia, tacitumque à Principe vulgus

Dissidet, &, qui mos populis, VENTRVS

A MATVR.

Idem quoque *Dario seni* contigit. Vnde ipse invidia æstro percitus, lacrymans cum *Cyro*, cujus quotidie crescentem videbat gloriam, expostulavit. Quanquam autem *Cyrus* mirifica diligentia, fide, obsequio, delinire iratum vel offensum senem *Cyaxarem* studuit; tamen in animo senis conceptæ suspensiones alte hæserunt, nec facile deleri potuerunt. Nam senes natura valde proni sunt ad suspensiones,

nec facile eas deponunt. Vide *Hyppol. à Collib. in Consiliario p. 151.*

II. DE CONSILIARIIS REGIS D A R I I M A L I S.

Consilarii Darii Regis sunt typi malorum Consiliorum. Nam 4 grandia in illis regnant vitia atque flagitia.

I. I N V I D I A.

Cum enim Satrapæ Regis Darii, propter inertiam suam, eundem dignitatis gradum, in quo Daniel collocatus erat, assequi non possent, gloria Danielis urebantur, omniaque in ejus exitium parabant atque meditabantur. *Nulla namque ingenia tam prona ad invidiam sunt, quam eorum, qui & genus & fortunam animis haud æquant.* Nam virtutem & bona aliena oderunt; sicut *Livius lib. 45.* præclare scribit.

II. F R A V D V L E N T I A, atque C A L V M N I A.

Cum enim invidi Satrapæ nullam notam infidelitatis aut injustitiæ in gubernatione Danieli inurere, ad ignominiam sempiternam, possent; insidias astutissime cogitatas doctrinæ, quam Daniel profitebatur de vera agnitione & invocatione Dei, collocarunt. Impulerunt enim Darium Regem sapientem & justum, ut veram Dei invocationem prohiberet, & hujus prohibitionis prætextu Daniele Leonibus objiceret.

In hanc sententiam *Iohan. Spineus lib. 4. de Tranquill. animi p. 179.* scribit: Manifestum est, invidum non minus doloris ex virorum bonorum aspectu concipere, quam *Panthera* invisa est hominis facies; cujus vel sola imago (ut *D. Basilus* inquit) ita illi invidiosa est, ut in illam statim dilacerandam furiose irruat. Nam eo quidem modo invidus odium detegit: sed alienæ virtutis detrahare volens, aliquo prætextu & colore utitur: ne simultatem aperiat. Ita etiam Satrapæ Darii fecerunt. Nam sub mendaci religionis prætextu Daniele ad necem quærebant.

R E G V L A.

Calumnia in aulis regnat; & veritas exsulat; sicut ex hac historia videmus. Vnde *Ludovicus XI, Gallia Rex*, aliquando dixisse fertur, se in suo Regno, & potissimum in Aula propria, abundare rebus omnibus, una excepta. Quam vero innueret rem, dum quæreret unus ex aulicis ejus familiaribus: *Veritatem* esse respondit. *Phil. Camer. Hor. Succ. Cent. 1. cap. 90.*

III. P E R F I D I A.

Quia Consilarii isti Regi suo suadent ea, non quæ pia, honesta & salutaria sunt, tum Regi tum Regno. Dario enim Regi suo fucum faciunt, q. boni publici cura cum primis tangantur, q. honoris Regis sui sint studiosissimi, deque statu ejus stabiliendo valde solliciti: cum tamen nulli magis eum infirmant, quam illi ipsi. Nam verbis Regi adulantur, dicentes: Rex, in secula vive: sed re ipsa eum perditum eunt. Quia Daniele Prophetam, qui Regis intimus & fidelissimus Consiliarius erat, submovere molientes, ingens ei damnum intulerunt. *Dan. 6. v. 20.*

IV. V I O L E N T I A.

Quia Regem ipsum veluti cogunt, ut Daniele suæ libidini tradat. Quem illi arreptum in speluncam leonum præcipitarunt. Ita imitantur Satrapæ isti Satanam Patrem suum, qui mendax & homicida ab initio fuit. *Iohan. 8. vers. 44.* Nam & ipsi mendaciis atque calumniis necem Danielis quærebant.

R E G V L A.

Mali consilarii saepe bonum Principem corrumpunt, aut tandem eum perdunt. Vnde *Politici* quæstionem movent: An melior status sit Reipubl. in qua Princeps malus; an vero ea, in qua Consilarii Principis sint mali? Ad hanc quæstionem responderi potest ex *Lampridio*, qui in *vita Alexandri Severi* scribit: Meliorem ac prope tutiorem esse Rempubl. in qua Princeps malus sit, quam ea, in qua sint Principis amici mali. Nec sane ratio deest. Nam unus malus potest à multis bonis corrigi: Multi autem mali non possunt ab uno, quantumvis bono, superari ulla ratione. *Exemplis* res declarari potest. *Saul* Rex impius erat; & tamen *Samuele* utens Consiliario, multa fecit, quæ alias non fecisset: uti ex *libro 1. Samuelis* patet. Contra vero nullus tam bonus est Princeps, qui non seducatur, si malos habeat Consilarios. Sic quam diu *Ios Rex Iuda* apud se habuit *Iojadam* Pontificem, virum singulari pietate atque prudentia præditum; res bene successerunt Regi & toti Regno. Vbi vero illo mortuo destitutus fuit Rex viris legis divini peritis Deumque timentibus, omnia ad ruinam spectarunt.

Ita *Photinus* eunuchus, & *Ptolemæi junioris* Ægypti Regis Consiliarius, Regi suo, de *Pompeio M.* (à quo Pater ipsius in regnum restitutus erat) recipiendo deliberanti, perfidum hisce verbis dedit consilium:

Nulla

*Nulla fides unquam miseros elegit amicos.
Tu cole felices: miseros fuge. Exeat aula
Qui vult esse pius.*

Verum Sophisticis consiliis suis & sibi, & tandem Regi exitium attulit. Vide *Anti-Machiavellum* à pag. 638. usque ad 647. Hinc recte *Diocletianum* jam privatum dixisse, *Flavii Vopiscus in Aureliani vita* refert: Nihil est difficilius, quam bene imperare. Nam quatuor vel quinque viri se colligunt, atque unum consilium capiunt ad Imperatorem decipiendum; dicunt, quid probandum sit: Imperator, qui domi clausus est, vera non novit: Cogitur hoc tantum scire, quod illi loquuntur: fa-

cit Iudices, quos fieri non oportebat: amovet à Republ. quos retinere debebat. Quid multa? Bonus, cautus & optimus venditur Imperator. *Hac ille.* Unde patet, quod nulla major pestis Reipubl. sit, quam mali Consilarii. Et contra: Nullum majus boni Imperii instrumentum, quam boni Consilarii. Nam magnum sane Principi est ornamentum, corona doctorum atque cordatorum Consiliorum cinctum esse. Imo & maximum Principi est emolumentum. Quia felicem actionum successum præbet, & adversariis metum incutit, & subditi libentius parent.

D Y N A S T I A S E C V N D A P E R S A R V M.

D *An. 8. vers. 7.* ARIETI (per quem Monarchia II intelligitur) DVO CORNVA tribuuntur, per quæ duæ unius Monarchiæ Dynastiæ præfigurantur, nempe Medorum & Persarum; uti ibidem v. 20. explicatur. Quoniam igitur Dynastiam primam absolvimus, in qua unum Monarcham, nempe Darium Medum descripsimus: ordo Methodi nunc postulat, ut ad Dynastiam secundam accedamus. In qua Monarchæ sequentes considerandi veniunt.

Catalogus Regum Persicorum in Dynastia secunda.

1. Cyrus
2. Cambyfes.
3. Darius Hystaspis.
4. Xerxes.
5. Artaxerxes Longimanus.
6. Darius Nothus.
7. Artaxerxes Mnemon.
8. Artaxerxes Ochus.
9. Arses, vel Arsames.
10. Darius Codomannus.

C Y R V S, M O N A R C H A I.

C A P V T I.

D E O R T V.

I.

Circa ortum Cyri tria sunt notanda. 1. Appellatio. 2. Generatio. 3. Persona constitutio.

II.

1. Appellatio.

Circa Appellationem Cyri tria veniunt notanda.

1. Ἐτυμολογία. 2. Οἰωνομία. 3. Πολυωνομία.

III.

I. *Apud Ebraeos* Cores vel Cyrus dicitur. *שׁוּר* quasi hæres aut Dominus, à rad. *שׁוּר* hæreditatem adiit, vel terminos circumscriptos possedit.

II. *Apud Persas* *שׁוּר* Corech Solem notat, ex Ebraeo *שׁוּר* Sol, coruscatio, teste *Plutarcho in Artaxerxe*.

III. *Apud Græcos* Κύριος, εἰς, τὸ, plenam auctoritatem atque imperium significat, apud *Platonem in Gorgia*, apud *Sophoclem in Electra*. Item apud *Galenum & Philonem*. Hinc *κυρώ* auctoritatem do, auctoritate mea comprobo. 2 *Cor. 2. v. 8.* Obsecro vos, ut ratam faciatis in illum charitatem. *Κύριος* auctoritatem habens seu obtinens in rem aliquam, vel Dominus. *Demosthen. Olynth. 2. Plato de Legibus. Ἀκύριος* auctoritate privatus, jus & potestatem non habens. *ἀκύριος* auctoritate privo, vel spolio. *Marc. 7. v. 13.* Et sic *Cyrus* dicitur q. d. Κύριος, auctoritate plenus, vel Dominus.

IV.

2. Οἰωνομία. Vox Cyri est ambigua. *Διτῶς* enim accipitur.

Primo προγεννητικῶς. Sic est nomen duorum fluviorum, quorum unus Armeniæ & Iberiæ fines interluit, & per Albaniam labitur: oritur in monte

Caucaſo. Alter juxta Paſargadas, per cavam Perſidem; à quo, Cyro Majori, qui juxta hunc amnem expoſitus fuit, nomen eſt inditum, teſte *Strabone lib. 15.*

Secundo *ἡρωικῶς*. Sic Κύρος Cyrus dicitur, Monarchiæ, nempe Perſicæ, author & fundator: de quo h. l. agimus.

V.

3. Πολυνυμία. Cyrus plura habuit nomina. 1. Dictus *Spaco*. 11. *Cyrus*. De quibus nominibus *Tremellius* & *Franciscus Junius* in c. 45. *Ieſaiæ* v. 4. ita ſcribunt: *Proprium* Cyri Regis *nomen* (teſte *Herodoto* & *Iuſtino*) fuit S P A C O, h. e. *Canis*, Medorum lingua, à cane quæ expoſitum infantem lactaverat. C O R E S C H vero *cognomen* fuit honorificum à Perſis inditum, quod ſonat Dominum. Nam eadem quoque ratione *Coreſch* apud Perſas eſt Solis (quem colunt) epitheton, vel cum augmento Perſicæ terminationis, *Coreſar*. Hæc illi. 111. Dictus fuit *Mulus*, vel *Semiasinus*, ab Oraculo, quod datum fuit Cræſo. Cum enim Oraculum interrogaret, quamdiu regnaturus eſſet, reſpondit ei Oraculum: *Tunc finem regni Cræſi fore, quando mulus potitus eſſet ſede Regis Medorum*. *Alphauſ* ſcriptor Græcus & perantiquus ait: Chaldæos in ſuis annalibus prodidiſſe, Regem ipſorum Nabuchdonoſorem, cum maxime floreret ejus imperium, ſubito furore divinitus correptum, magna voce exclamaſſe: Futuram vobis, ô Chaldæi, prænuncio calamitatem, - quam nec Belus veſter, nec ulla Deorum vis avertere poterit: *Veniet Perſa Semiasinus, qui vobis jugum ſervitutis imponet*. His atque aliis hujusmodi dictis repente ex oculis omnium evanuiſſe. Hæc *Alphauſ*. Vbi per *Semiasinum* intelligitur Cyrus, qui Chaldæorum imperium evertit. Ratio autem quare ſic nuncupatus, à nobis in §. 6. adducetur.

N O T A.

Cyri nomen à Deo nominatum fuit in codice ſacro longe ante, quam Cyrus conceptus aut natus fuit. Vbi diligenter notandum, quod ſeptem in ſacris literis inveniantur *perſona*, quibus nomina ſunt impoſita, antequam in hunc Mundum naſcerentur.

1. *Iſmaël*, filius Abrahami & Agar ſervitiæ. *Genef. 16. v. 11.*

11. *Iſaacus*, filius Abrahami & Saræ liberæ. *Genef. 17. v. 19.*

111. *Salomon*, filius Davidis. 1 *Par. 22. v. 9.*

1 v. *Ioſias*, Rex Iudah, cujus nomen 330 annis ante, quam natus eſt, per Prophetam prædictum eſt. 1 *Reg. 13. v. 2.* & 2 *Reg. 23. v. 15.*

v. *Cyrus*, primus Rex Perſarum, multis prius, quam natus eſſet, ſeculis Eccleſiæ Tutor atque Liberator designatus divinitus fuit, 200 videlicet annis, quam ejus nomen fuiſſet cognitum. *Ieſai. 44. v. 28. c. 45. v. 1.*

v 1. *Iohannes Baptiſta*, Chriſti prodromus; cujus nomen ab Angelo eſt revelatum. *Luc. 1. v. 13.*

v 11. *Ieſus*, Dei & Mariæ Filius; cujus nomen nominatum eſt ab Angelo, prius quam in utero conciperetur. *Luc. 2. v. 21.*

II. Generatio.

VI.

Pater ejus fuit *Perſa* nomine *Cambyſes*, Achæmenis cujuſdam filius, humilis ſortis atque conditionis homo. *Mater* ejus fuit *Mandane* Aſtyagis Medorum Regis filia, quam Aſtyages Cambyſi Perſæ in matrimonium collocavit, motus ſomnio, quod per quietem viderat, nempe Mandanen filiam ſuam tantum urinæ facere, ut omnem ipſius urbem impleret, & Aſiam univerſam inundaret. Ex hiſce parentibus genitus Cyrus, dictus fuit *Semiasinus*, h. e. *Mulus*, ex aſino & equa generatus. Quia Cyrus Cambyſe obſcuri generis Perſa; & nobili matre, Aſtyagis Medorum Regis filia, natus eſt. Sicut enim Equa eſt generoſior aſino: ita quoque Mandane Cyri mater nobilior fuit Cambyſe patre.

III. Perſonæ conſtitutio.

VII.

Author eſt *Plutarchus*, *Cyrum naſo adunco vel aquilino fuiſſe*. Quæ naſi granditas, ſi aſurgens clementer à medio in aquilinam deſinit aduncitatem, prudentiæ, patientiæ, magnanimitatis præbere indicium ſolet. Ideoque apud Perſas olim non fuit honoratior formæ ſpecies, quam illa *gryporum*, quos dicebant; quod Cyrus iſta unci figura naſum habuerit. Quod in *Carolo* etiam V, aliſque Aſtriæ principibus nonnullis, notatum fuit, quos animi magnitudo, & aquilinæ ſtrenuitatis indoles mundo commendavit. Quam laudem quoque ad poſteritatis memoriam *Mahumetes II* de ſe promulgavit, naſo uſque adeo adunco, ut ſummitas contingere labra videretur. Non autem accipitur in hanc Nimrodi familiam *Gryporum* illud genus, cui ſtatim à fronte naſus intumeſcit. Nam corvinæ hoc eſt rapacitatis, non aquilinæ ſtrenuitatis, impudentis animi plerunque nota. Vide *Edonem Neuhuſium in Theatro ingenii humani, lib. 1. p. 97.*

[*Grypus*, γρυπός, ſine adſpiratione, dicitur ille, qui naſum habet aduncum, fortaliſ à gryphorum ſimilitudine, quos Græci γρύπας vocant. Feruntur enim gryphes roſtrum habere incurvatum, in morem Aquilæ.]

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

VIII.

In progressu tria sunt notanda. 1. *Acta Oeconomica.* 1 1. *Politica.* 1 1 1. *Ecclesiastica.*

1. ACTA OECONOMICA.

IX.

Acta Oeconomica Cyri sunt triplicia. 1. *Ætatis infantilis.* 2. *Puerilis & juvenilis.* 3. *Virilis.*

X.

1. Acta ætatis infantilis.

Primò: CYRI INFANTIS EXPOSITIO, ejusque mirabilis conservatio. Cum Astyages avus Cyri maternus inaudiret filiam suam ex Cambyse marito imprægnatam esse, rursus somniavit, ex filia utero vitem egredi, quæ totam Asiam obumbraret; ex quo somnio conjecturam cepit, parituram eam esse filium, qui totius Asiæ Dominus futurus esset. Quare hoc somnio perterritus, filiam gravidam ad se vocavit, filiumque ex ea natum. cuidam ex intimis familiaribus, *Harpago* nomine, tradidit necandum. Qui cum tam crudele ministerium per se ipsum nollet exsequi, *Mithridati* regio bubulco negotium illud committit. Huic uxor erat nomine *Spaco* quod Medorum linguâ *canem* significat. Hæc tum mortem mortuum enixa partum. Quare cum Regium puerum videret formâ insigni præditum, eum pro suo accepit, & 10 annis in casa sua pastorali educavit. Qui postea ab Avo agnitus, & in Persidem ad parentes remissus de consilio sapientum est. Nam cum Cyrus adhuc puer per ludum jocularum à pueris Rex constitutus esset, Satrapæ cujusdam filium durius verberavit. Quod Astyages avus inaudiens, causam ei dicere demandavit, cur puerum illum Satrapæ verberibus durius tractasset. Respondit ille: *Se ab aequalibus suis Regem factum; illum verò propter contumaciam justas pœnas dedisse.* Quod cum Magi in eam interpretati partem essent, completam jam esse somnii significationem, non tantum vitam nepoti donavit Astyages, verum etiam ob summam ingenii alacritatem, morumque mirificam suavitatem, singulari amore complexus est, eumque, ut diximus, ad parentes suos in Persiam remisit. *Herodotus lib. 1.*

XI.

Secundò: EDUCATIO. Cyrus uti mirabiliter

conservatus: ita quoque à Mithridatis Regii bubulci uxore, cui nomen *Spaco* erat, 10 annis in casa pastorali loco filii educatus fuit. Quod verò *Iustinus libro 1* scribit, juxta infantem in sylva canem fœminam parvulo ubera præbentem inventam, fabula creditur, inde nata, quod nutrix ejus Medorum linguâ *Spaco* Græcis *Cyno*, dicta est: quæ voces canem significant. Licet autem Cyrus se Cambyse Persæ & Mandanes filia Astyagis Regis Medorum filium esse rescivisset, suam tamen altricem in tanto honore semper habuit, ut semper in ejus sermone esset *Cyno.* *Herodot. lib. 1.*

XII.

1 1. Acta ætatis puerilis & juvenilis.

Primò: INDOLIS OSTENSIO. Prov. 20. v. 11. inquit *Salomon: Ex studiis suis intelligitur puer, si munda & recta sint opera ejus:* h. e. Indoles pueri tum bona, tum mala, ex verbis atque factis, velut signis indubitatis cognoscitur. Pulchrè hoc ipsum in puerum Cyrum quadrat. Licet enim ipse ruri inter Pastores educaretur, tamen indolem regiam puer adhuc ostendit. Cum enim à pueris Rex sorte creatus esset, regiam præ se tulit magnanimitatem & splendorem, heroico planè animo cæteris imperavit, jus administravit, contumaces punivit. Cumque Artembaris Regii Satrapæ filium verberasset, accusatus propterea coram Astyage Rege, quod servus bubulci filius ingenuos servilibus plagis affecisset, causam suam summâ constantiâ defendit; se ab æqualibus suis Regem electum, atque se ut Regem fecisse, intrepido vultu animoque affirmans: illum verò propter contumaciam suam pœnas dedisse. Quam constantiam pueri admiratus Astyages, in memoriam somnii responsique revocatur. Atque cum facies, & expositionis tempus, & Pastoris confessio convenirent, cum nepotem agnovit, eidemque, cum Magi dicerent, completam jam somnii esse significationem, agitato inter Pastores regno, vitam donavit. De *Harpago* verò neglecti mandati ultionem sumit truculentam & planè tyrannicam. Nam unicum ejus filium annos 13 natum mactavit, & ad vescendum illius carne assâ pariter & elixâ eum invitavit. Peractâ cœnâ, Astyages Harpagum interrogavit: Nunquid lautè vixisset? Cui cum annuisset Harpagus, mox caput, brachia & crura, afferri jussit, interrogans; Nunquid agnosceret filii sui carnibus se epulatum esse, & nunquid factum hoc ipsi placeret? At ille conceptum animo dolorem sic repressit, ut nihil perturbati tam tristi spectaculo videretur. Nihil igitur respon-

respondit aliud, nisi sibi placere, quicquid Rex fecisset. *Iustin. lib. 1. Herodot. lib. 1. Nauclerus generat. 52.*

Similiter insigne animositatis & fortitudinis futuræ edidit documentum Cyrus, cum puer in venatu, quoties cervam proflientem, aut aprum irruentem vidit, frustra inhibentibus corporis custodibus, cum periculo etiam vitæ impetum in illas feras faceret, instar generosi catuli, uti *Xenophon* scribit, qui *lib. 1.* totus in eo est, ut ingentem naturæ Cyri heroicæ bonitatem ostendat.

XIII.

Secundò: INFORMATIO atque *DISCIPLINÆ RATIO*. Cyrus adhuc adolescentulus informatur ad omne virtutum genus, honesta & egregia Patris disciplina. Inter reliqua autem disciplinæ exempla, *Xenophon* hoc ipsum recitat, quod docet: *Leges anteferendas esse privatis opinionibus*. Exercebant iudicia adolescentes; & postea sententiarum rationem Magistro reddebant. Venerant autem in iudicium duo, quorum alter procerior detraxerat tunicam longiorem minori adolescenti, & ei curtam tradidit. Cum autem hæc res ad Cyrum iudicem deferretur, ipse audita utriusque oratione, pronunciat, ut quisque vestem corpori suo aptam teneat. Id enim juvenili quadam opinione commodum & æquum esse arbitrabatur. Sed postea Pædagogus, retractata sententia, dat plagas Cyro, & monet, *iusta esse, non quæ nobis videntur commoda, sed quæ legibus sunt sancita*. Iam verò præcipua Lex est, ut suum quisque teneat, neque aliorum bona furto & rapina auferat. Quo ipso insinuare voluit ille Cyri Præceptor, assuefaciendos esse animos, ut nostris opinionibus & cupiditatibus longè anteferamus Legum auctoritatem. Vide *Xenophon. lib. 1. Cyropæd.*

R E G V L A.

Iudices in causis dijudicandis non agant juxta arbitrium privatum, sed juxta Legum præscriptum. Quia non sunt SUPRA, sed INFRA Leges. Τὸ μὴ νόμιμον, δίκαιον: τὸ δὲ ἀνόμιμον, βίαιον. h. e. Quod cum Lege congruit, iustum: quod verò cum eadem non congruit, violentum est.

XIV.

Tertiò: TEMPERANTIÆ STUDIUM. Cyrus valdè temperans fuit. Nam narrant, ipsum nunquam sine appetitu accubuisse, nunquam surrexisse saturum. Et apud *Xenophon. lib. 1. pæd.* legimus, ab ipso adhuc puero Medorum ebriosorum luxuriam atque vinolentiam falsè atque facere taxatam. Cum enim accepto à Saca poculo, Astyagi avo Medorum Regi sese pincernam gereret, & vini paucillum de more in sinistram manum infudisset, (quod Regibus fieri consuevit ad exploranda venena) illud non prægustavit, sed in terram eluit studiosè. Tum Astyages: Cur, Cyre, ait, non ut Sacas, vinum absorbueris? Quod metueram, inquit, medius fidius, ne in cratere mixta venena forent. Etenim in conviviiis nuper natalitiis perspicuè didici, eum vobis venena infudisse. Et quonam pacto, ait ille, ô fili, hoc dignovisti? Respondet Cyrus: Quod vos videbam, neque mentis esse, neque corporis compotes. Primum, quæ nos pueri facere prohibemur, hæc vos faciebatis. Omnes enim clamabatis simul, dicebatisque invicem nihil: canebatis magno cum cachinno; & cum canentem audiretis, jurabatis, optimè eum canere. Et quisque vestrum cum de suis viribus loqueretur, mox saltaturi surgebatis, cum non modò non ad numerum saltare, sed ne ingredi quidem possetis: eratisque omnino obliti; & tu quidem, quod Rex esses; & alii, quod ipsis imperares.

XV.

III. Acta ætatis virilis sunt sequentia.

I.
Cyri con-
juges	{	ve-	{	Bardane. Hæc genita Patre Cyaxare, vel Dario Medo, ἄτην fuit, h. e. prolem nul-
		ra		lam reliquit.
		fal-		Cassandane. Hæc ab Achæmenidis patre Pharnaspe oriunda, liberos progeniit.
				sa.
				2. Polyanus addit quartam, Nytetin Aprii filiam; ex eaque Cyrum complures liberos suscepisse scribit. Verum & hoc ipsum expressâ asseveratione rejicit <i>Herodotus</i> . Confer <i>Athenæum lib. 13. c. 4.</i>
				3. <i>Diodorus Siculus</i> addit quintam, Meroën Cambyxis matrem; sed neque huic fides debetur, & potior hîc auctoritas <i>Iosephi</i> ducenda est.

XVI.

II.

Liberi, quos Cyrus ex
Cassandane Pharnaspis filia suscepit,
fuerunt,

Masculi
duo.

Fæmel-
la tres.

1. *Cambyfes*, qui Regni administrator à Cyro constitutus, cum adversus Scythas bellum gereret: & successor, cum naturæ debitum solvisset. In hoc Cambyse Cyri familia est extincta.
2. *Smerdis*. Hic scelerato Cambyfis jussu per Prexaspem è vita tollitur.
1. *Atossa*. Hæc per vim coacta in matrimonium à Cambyse fratre assumpta est, & postea Smerdi Mago, & tandem Dario Hytaspis nubit.
2. *Meroë*. Et hæc nuptiis Cambyfi fratri conjungitur.
3. *Artystona*. Hæc sola fraterni matrimonii experta manens, Dario Hytaspis nupsit.

XVII.

III. *Castitas*. Quæ virtutum reliquarum singulare est ornamentum, absque qua virtutes reliquæ, sunt instar trunci à capite revulsi. Huc pertinet pulcherrimum Epigramma:

*Vt, cum de statua facies formosa revulsa est,
Non decus in reliquo corpore truncus habet:
Sic reliqui mores spreti sine honore jacebunt,
Ni sint ornati laude pudicitia.*

Ita Cyrus abstinere à conspectu Pantheæ. Ob istud ipsum, aiebat, magis est ut abstineam. Etenim si nunc illam adiero, cum vacat, fortasse illa efficiet, ut ad eam etiam cum non vacat, eique assideam, neglectis rebus seriis. *Xenophon in Cyropæd.*

Et *Strabo lib. 6.* de Cyro scribit, ipsum fœminis persuasisse, vera matronarum ornamenta pudicitiam, non vestes esse.

XVIII.

4. *Regia Cyri Domus* valdè magnifica fuit, à Memnone admirando artifice ædificata, & septem Mundi miraculis adnumerata. Cujus parietes fuerunt ex marmore, junctis auro lapidibus; laquearia fuerunt auro subducta, gemmis & margaritis eo ordine distinctis, ut totius cœli cursum, & siderum ordinem præsentarint: columnæ solido auro circumductæ; mensæ & subsellia ex argento, pavimento ex marmore varii coloris stratum. Hæc autem Regia, tum æstate tum hyeme, solem orientem respexit; sicut *Xenoph. lib. 8. Cyropæd.* scribit.

N O T A.

Septem fuerunt Mundi Miracula.

1. *Templum Diana Ephesina*, quod summæ magnificentiæ fuit & admirationis apud præscos, quippe quod 220 annis à tota Asia exædificatum est. *Plin. lib. 7. c. 34. & 16. c. 40.*

2. *Sepulcrum Mausoleum*, quod Artemisia suo conjugii Mausolo Cariae regi splendidissimè ædificari fecerat. *Plin. lib. 35. c. 14.*

3. *Colossus Solis*, qui erat inusitatae magnitudinis imago, quam Rhodii in honorem Solis ædificaverant, propterea quod adeo temperato aëre fruerentur, ut quotidie ferè sine nubibus tenebrosos solem intueri possent.

4. *Simulacrum Iovis Olympici*, quod Phidias fecit ex ebore, ut in eodem Iovem summum Ethnicorum Deum effigiaret.

5. *Muri Babylonis*, quos Semiramis Regina constituit tantæ altitudinis, & latitudinis, ut omnes homines in stuporem converterent.

6. *Pyramides Ægyptiacæ*, quæ columnæ stupendæ magnitudinis erant, de quarum unâ scribunt, quod in ea exædificanda 360000 homines occupati fuerint.

7. *Regia domus Cyri Medorum Regis*, quam Memnon arte prodigè illigatis auro lapidis fabricavit.

XIX.

v. *Agricultura*. Cyrus Rex Persarum ingenio præstans, & tanti gloriæ imperii clarissimus, agrum ipse sibi conferebat, arboresque suâ manu fatas dimeticiebatur & in ordinem disponebat. Vnde *Xenophon* dixit, sicut *Cicero in lib. de senectute* scribit: Nihil sibi tam regale videri, quàm studium agri colendi. Vnde voluptas & utilitas agriculturæ patet. Similiter Procures illos Romanæ nobilitatis & antiquitatis viros, ex agris ad Imperia & dictaturas accersiri mos fuit; quibus illi cum essent perfuncti, ad priores agriculturæ exercitationes revertebantur. *Homerus Laërtem* Vlyssis patrem, heroicâ corporis majestate præditum, quem ex filii absentia senectuteque ingravescente mœrorem capiebat, eum solatio colendi agri lenire ac mitigare facit; in qua occupatione post tot annorum exilium reversus Vlysses versantem invenit.

XX.

vi. *Neglectus disciplina domestica*. Vulgò dici solet: *Nihil ex omni parte beatum*. Idem in Cyrum quadrat: Licet enim ipse mirabiliter à Deo conservatus, sollicitè educatus, laudabiliter à præ-

ceptoribus informatus, ipse quoque postea temperanter atque castè vixerit: tamen *Plato*, quem divinum Philosophum vocant in eo *Cyrum* reprehendit, quòd neglectâ domesticâ disciplinâ educandos filios suos mulieribus & eunuchis tradiderit, itaque ambos corruerit, inque mutuam cædem armarit.

II. ACTA POLITICA.

I. Togata.

XXI.

Acta Togata Cyri sunt duplicia. 1. *Quadam respiciunt Regni constitutionem.* 2. *Quadam Regni administrationem.*

XXII.

1. *De Regni constitutione.* Hic accuratè distinguendum est inter Regnum *particulare* & *universale*.

Primò: *Regnum particulare*, nempe *Medicum*, acquisivit sibi *Cyrus*, devicto *Astyage* avo suo. Postquam enim *Cyrus* ad virilem ætatem pervenisset, & ab *Harpago* *Astyagis* Consiliario edoctus esset, quantam avus tyrannidem erga se matremque suam exercuisset, eum debellatum regno expulit, & Rex Persiæ atque Mediæ factus est.

Nempe { 3412. ab Orbe condito.
48. Captivitatis Babylonicæ.
anno { 35. *Astyagis* Medorum Regis.
558. ante Christi nativitatem.

XXIII.

Deinde: *Regnum universale*, h. e. *Monarchiam* constituit: *Cyrus* A. M. 3434. postquam Babylone capta *Belsazarem* ultimum Monarcham Babylonicum è medio sustulisset, sicut constat ex *Dan.* 5. v. 25, 30. Ad quod *Ætææ* Monarchiæ augustissimum, & munus amplissimum accipiendum, *Cyrus* à Deo destinatus & constitutus est, *Iesai.* 45. v. 1. ut *Iehovah* per eum debellatis Tyrannis, Leges, judicia & disciplinam in magna parte humani generis collapsam restitueret. Et hac de causa *Cyrus* vocatur *Christus* sive *Vnctus Dei*. Luth. cîn *Gesalbter des Herrn*. Quia Reges unctione inaugurabantur ad Regnum ex ipsius Dei mandato, 1 *Samuel.* 9. v. 16. c. 15. v. 1. ubi probè notandum, quòd, licet *Cyrus* non acceperit externam unctionem, oleo sacro peractam: sicuti Reges Israëliti in V. T. inaugurari solebant; nihilominus tamen dicatur *Christus* vel *Vnctus Dei* vel Domini: nimirum, quia imperium ipsi divinitus erat datum, cujus vocationis major est habenda ratio, quàm externæ unctionis.

A D A G I V M.

Prov. 15. v. 33. & c. 18. v. 12. *Gloriam precedit humilitas.* *Ehe man zu ehren komt / muß man zuvor leiden.* *Psal.* 113. 5. Quis sicut Dominus Deus noster, qui in altis habitat, & humilia respicit in cælo & in terra? v. 6. Erigit de pulvere inopem, & de stercore exaltat pauperem. v. 7. Ut collocet eum cum Principibus, cum Principibus populi sui. *Exemplum elegans* habemus in *Cyro*, qui natus è filia *Astyagis*, à crudelissimo avo exponitur, & à *bubulci* uxore 10 annis in casa pastoralis inter pastores educatur: à Deo autem mirabiliter servatur, & ad Regni Chaldaici, Persici atque Medici fastigium evehitur; sicut ipse Deus de *Cyro* Rege Persarum inquit *Iesai.* 44. v. 27, 28. Ego dico profundo, h. e. *Euphrati*, exsiccator, flumina tua (ò *Babylon*) arefaciam. Qui dico *Cyro*; Pastor meus es tu, & omnem voluntatem meam facies. Et *Iesai.* 45. v. 1. Hæc dicit DOMINUS *Cyro* unctio meo, cujus apprehendi dextram, ut subjiciam ante faciem ejus Gentes, & dorsa Regum vertam: & aperiam coram eo januas, & portæ non cludentur: Ego anteibo, & gloriosos terræ humiliabo; portas æreas conteram, & vectes ferreos confringam. Et *Dan.* 5. v. 28. per scripturam prodigiosam Deus *Belsazarem* Regem *Babylonis* ultimum ita alloquitur: *Mene, Mene, Tekel, Vpharsin*, h. e. Numeravit, numeravit, in lance appendit & examinavit, divisit Regnum tuum, & tradidit Medis & Persis, h. e. *Dario Medorum*, & *Cyro* Persarum Regi, nempe DEVS, qui transfert Regna & stabilit. *Dan.* 2. v. 25.

XXIV.

1. *De Regni administratione.* *Cyrus* benè & laudabiliter Regnum administravit.

Nam Primò: Fuit erga subditos suos BENEVO-
LVS. Quia paternum erga eos animum gessit. Nam nullum à Persis tributum exegit. Ideo Pater ab illis appellatus est: quod omni ratione de subditis benè mereri studeret. sicut etiam ipse de paterno suo Imperio apud *Xenophont.* lib. 8. *Cyropæd.* inquit: Bonus Princeps non differt à bono Patre. h. e. Imperia non debent esse Tyrannica, non quæstoria, sed paterna. Vnde *Herodotus* *Cyrum* vocat Patrem, *Cambysen* Tyrannum, & *Darium* *Hystaspem* Quæstorem. Idcirco Princeps cogitet, subditos velut præclarum aliquod depositum à Deo sibi traditos esse. Amore igitur illos complectatur, tanquam thesaurum divinitus sibi datum.

XXV.

Secundò: Fuit JUSTVS. Nam sub *Cyro* Regnum

gnum Persicum crevit, quod domi à teneris ad iustitiam & observantiam Legum adducerentur Milites: foris vero militares labores magna virtute exercebant. Cyrus iussit præconium fieri in bellis, ut parceretur agricolis. Mandavit sic vincere, ut possessores manerent in suis possessionibus. Reprimi voluit armatos hostes, & servari populum pacis cupidum, sicut Xenoph. in Cyropæd. scribit: Ita quoque Romanum Imperium ascendit ad hoc fastigium, cum domi diligentes in regenda disciplina & moribus populi essent; foris vero acerrimi in militia: id quod ostendit Manliana severitas interfecione filii, quod contra edictum paternum cum hoste dimicarat. De qua iustitia Romanorum pulchre poeta scribit:

Moribus antiquis res stat Romana, virisque.

XXVI.

Tertio, Fuit COMIS, AFFABILIS atque HUMANVS. Vti patet ex colloquio habito cum Cræso Lydorum Rege. Cum enim Cræsus captivus à militibus ad ipsum adductus esset, & Regem victorem his verbis salutasset: *Salve, o Domine: Hunc enim titulum Fortuna tibi concedit.* Cyrus humanissime respondit: *Salve & tu, Cræse: Quia ambo homines sumus.* Talis affabilitas atque humanitas maxima est in principe virtus, inquit Plin. in panegy. Trajan. Et Franciscus Patritius lib. 8. de Regno Tit. 18. pag. 222. in eandem sententiam inquit: Humanitatis comitas illa lepidissima, præ omnibus mortalibus, Regibus ac Principibus maxime convenit. Et Ioh. 10v. Pontanus lib. de Principe p. 88. Nihil (inquit) tam alienum est à Principe, quam Asperitas, & ea, quæ Morositas dicitur: Contra vero in omni vita maxime laudatur Comitas gravitate temperata.

XXVII.

Quarto: Fuit CLEMENS tum erga subditos, tum erga devictos. Nam Cyri & Agesilai tanta apud Xenoph. prædicatur clementia, ut in summo Imperio, non modo nihil sævum & crudele facerent, sed ne verbum quidem asperius proferrent. Ita clemens fuit Cyrus erga Astyagem avum à se devictum. Quia ipsi nil nisi Regnum abstulit, nepotemque in illum magis, quam victorem se gessit, eumque maximæ genti Hircanorum præposuit. Quia ipse reverti ad Medos noluit. Clemens fuit erga Babylonios devictos. Postquam enim Cyrus cum Dario Medo socero suo Regnum Babylonicum occupaverat, recte illud constituere satagit, & non tam rei militaris, quam bene Rempubl. rogatam regendi peritia clarus esse studuit,

sicut ipsemet Cyrus apud Xenoph. lib. 9. pæd. respondet Gobryæ: Καὶ μὲν δὴ ἐπιδεικνύουσι τὰ ἔργα πολλὸν ἢ δὲ φιλανθρωπίας, ἢ στρατηγίας. h. e. Multo profecto mihi jucundius est humanitatis opera demonstrare, quam rei militaris. Clemens denique fuit erga Cræsum devictum. Nam Xenoph. lib. 7. Cyropæd. scribit, quod occupata Sardium urbe Cyrus iusserit ad se Cræsum adduci. Ille vero conspecto Cyro: Salve, inquit, o Domine. Hunc enim titulum tibi fortuna dat, & mihi, ut te hoc nomine appellem. Cyrus humaniter respondet: Salve & tu, Cræse: quia uterque homines sumus. Instinus. Præterea Cræso ad se adducto hac occasione pepercisse Cyrus scribitur. Cum enim rogo impositus, & jamjam comburendus, Solonem ter inclamasset: O Solon, Solon, Solon! Cyrus miratus, cur in extremo vitæ articulo hanc vocem sonaret, Cræsum interrogari iussit; qui respondit, se hospitem aliquando secum habuisse Solonem, qui dixerat ei: *Neminem hominum ante finem vita beatum judicandum esse: quia singulis ante mortem tristitia multa accidere possent.* Quod nunc deploraret, se antehac non intellexisse. Hoc audiens Cyrus ab incendio eum liberavit, & postea inter Consiliarios & amicos primarios eum secum habuit.

Monitum.

Eximia hæc est virtus, quæ Principibus maxime debet esse commendata. Nam recte inquit Salomon Proverb. 20. v. 28. Misericordia & Veritas custodiunt Regem, ac Clementia fulcit thronum suum. Romæ repertum marmor in foro Trajani his characteribus insignitum: Potentissima dos in Principe liberalitas & clementia. Non enim quicquam est, quod eum melius commendet, quam clementia. Hujus rei pulcherrimus exstat typus in Rege apum. Hic namque solus aculeum non habet, vel certe eo non utitur: exemplar hoc magnis Regibus ingens. Plin. lib. 11. Natus hist. c. 17. Senec. lib. 1. de clement. c. 19.

XXVIII.

Quinto: Fuit LIBERALIS & BENEFICVS. Nam lib. 2. apud Xenophontem inquit: Quos volumus esse socios, venandi sunt benefaciendo & benedicendo. Beneficentia namque vel maxime Regem ornat. Vnde etiam Reges מַלְכֵי חַסְדִּים, h. e. Benefici vocantur, quod propria ipsorum virtus debeat esse liberalitas. Talis namque ἀρετή & liberalitas subditorum animos Regi quam maxime conciliat. Vnde Titus Vespasianus Imp. Deliciæ generis humani appellatus fuit. Tam affabilis enim & liberalis fuit,

fuit, ut nemini quicquam negaret; Cum id amici reprehenderent, respondisse fertur: *Neminem à vul- tu Principis tristem discedere oportere.* Platin. in vita Cleti. Idem se diem perdidisse existimavit, quo nihil cuiquam præstitisset. *Aurel. Victor*, & ex eo *Guevara lib. 3. Horol. Princip. c. 31.*

XXIX.

Sexto: Erga doctos & viros sapientes fuit HUMANVS, *eorumque* PATRONVS. Cum enim capto Cræso Lydorum Rege, Sardes regiam civitatem militibus diripiendam traditurus esset, sua quadam deliberatione habita, sententiam ea de re à Cræso (quem propter doctrinam & sapientiam amabat) audiendam quoque existimavit. Cræsus vero post alios etiam rogatus sententiam, gravi Cyrum oratione ab hoc proposito suo dehortatus scribitur, monuitque ut urbem servaret. Ratio dissuadendi ab Herodoto lib. 1. adfertur talis: Quoniam urbs non amplius Cræsi esset, sed Cyri victoris: Nam jure belli omnia, quæ victus habuerit, transire ad victorem. *Xenophon* vero hanc rationem, qua Cræsus fuerit usus, addit: Si civitatem diripueris, artium quoque studia una corruiere necesse est. *Τὰς ὃ τέχνας πηγάς φασὶ τὸ κελαῖν εἶναι.* Artes enim fontes dicunt bonorum esse. Et in hac ratione Cyrum acquievissse.

XXX.

Septimo: Fuit administrator Regni SOLLICITVS. Cogitabat namque, non sibi datum esse Regnum, ut eo pro lubitu uteretur, vel abuteretur; sed se potius Regno datum, ut saluti & commodis ejus prospiceret. Vnde *Xenophon* lib. 8. pæd. dixisse eum scribit: *Παραπλήσια ἔργα ποιῶν ἁγαθὸς ἢ βασιλέως ἁγαθὸς*, h. e. Consimilia sunt opera Pastoris boni & Regis boni. Ut ergo bonus Pastor omnes cogitationes suas ad salutem dirigit commissi sibi gregis, quem & regit & tuetur: Sic bonus Princeps omnes cogitationes suas, consiliaque omnia, ad procurandam subditorum salutem unice dirigit, quos exemplo Pastoris & regere & tueri convenit.

XXXI.

Octavo: Fuit valde LABORIOSVS & DILIGENS *tum pacis, tum belli tempore.* Nam non dedit mandata incertis, ut negligens paterfamilias dicit: Eat aliquis ad aquam ferendam: ligna aliquis secato. Sed nominatim certis mandata dedit, & nomina meminit. *Xenoph.* Similiter post Medos, Bactrianos, Phryges, Lydos victos sibi que subiectos, capta demum Babylone, cum finem bel-

lorum adesse cerneret, suos amicos pulcherrima oratione dehortatus est, in hanc sententiam, *ut otium fugerent & semper ad arma prompti essent*, sicuti *Xenophon* fuisse hoc describit lib. 7. de pædia Cyri. Confer *Philip. Camer. pag. 11. Hor. succif. c. 32. pag. 135.*

XXXII.

Nono: Cyrus fuit MODESTVS. Nam ut plurimum ita fieri videmus, ut successus felices reddant homines insolentiores. Etenim multo facilior est virtus patientia in rebus adversis, quam moderatio & æquabilitas in rebus secundis. Vide *Deuter. 32. v. 15.* Nam fortuna quem nimium fovet, stultum facit. Ita Poëtæ fingunt *Perseum* habuisse *Gorgonem* vel *Clypeum*, quo alios vertit in saxa: & prohibitum est ipsi, ne adspiceret suum clypeum, h. e. non admiraretur suam potentiam & vires. Verum ipse hoc negligens, & in *Gorgonem* introspiciens, vertitur in saxum. Quo prudenter adumbrare voluerunt, homines rebus secundis infatuari, atque confidentes sibi ipsis, superbire atque insolescere. At non ita *Cyrus* ingeniatus fuit. Nam lib. 8. *παυδείας* apud *Xenophont.* in ultima oratione ait: Se nunquam ex victoriis factum esse elatiorem, nunquam se effuse lætatum esse. Res secundæ, inquit, reddiderunt me timidiorem, & metus me non passus est unquam fieri insolentior, aut nunquam effuse lætari. [*ἐκ περὶ ἀνδρῶς ἐκφραζέμεός.*]

XXXIV.

Decimo: Erga bene meritos GRATVS fuit. Licet enim *Cyrus* se *Cambylis* Persæ & *Mandanes* filia *Astyagis* Regis *Medorum* filium esse rescivisset; suam tamen altricem *Mithridatis* Regii *bubulci* uxorem, cui nomen *Spaco* vel *Cyno* erat, in tanto honore semper habuit, ut perpetuo in ore ejus esset *Cyno*. *Herodot. lib. 1.*

II. Acta Polemica.

XXXV.

Cyrus quinque gessit potissimum Bella. quatuor ante Monarchiæ constitutionem: unum vero post Monarchiæ constitutionem.

BELLVM I. MEDICVM,
contra Astyagen gestum.

XXXVI.

Primum *Cyrus* gessit bellum contra *Astyagem* avum suum. Postquam enim ille adolevisset, atque ab *Harpago* *Astyagis* Consiliario intimo de injuria avita certior factus esset, ultionem meditatus est

est consilio & suasu Harpagi. qui Dux exercitus constitutus ab Astyage, totum exercitum Cyro per traditionem dedit, Regis tyrannidem perfidia defectionis ulciscens. Vbi autem hoc Harpagi facinus audivit Astyages, maximo undique contracto exercitu ipsemet contra Cyrum proficiscitur, & repetito alacrius certamine manus cum eo confert. Vertuntur in fugam Persæ. Matres & conjuges eorum, cum fugam cernerent, eos hortantur, ut pugnam restaurent & in prælium revertantur. Cunctantibus illis ac bellum detrectantibus, sublata veste, corporis pudenda ostendunt, rogantque, num iterum in uterum maternum confugere velint. Tum illi pudore perciti, in prælium tanto impetu revertuntur, ut jam victi victores evaderent, & sic fugatis cæsisque Medis, captoque Astyage, Regnum invadunt Persæ. Plura de hoc bello vide in Dynastia Regum Medorum Monarchiæ I. in Historia Astyagis §. 8.

R E G V L A.

Pudor in re bellica sæpe res perditas restauravit, & prostratos exercitus ad victoriam erexit. Francisc. Patrit. lib. 6. de Regno Tit. 20. pag. 402. 403.

Elegans exemplum habemus in hoc primo Cyri bello cum Astyage avo gesto. Nam Persæ jam in fu-

gam à Medis conjecti erant, & tamen à mulieribus confusi & pudore perciti, in prælium tanto impetu reversi sunt, ut jam victi victores evaderent. Et sic Cyrus fugato pulsoque Astyage beneficio foeminarum Rex Medorum factus est. Non tamen Darium vel Cyaxarem avunculum suum Astyagis filium regno pellere voluit, ne omnium contra se Medorum odia viresque concitaret, sed retento sibi Persidis Regno, quod jam occupaverat, Mediæ Regnum avunculo pacifice dimisit, ea conditione, ut illo mortuo, Regnum illud ad ipsum Cyrum transiret. Post multos vero annos Darius Rex Medorum, adjuncto sibi socio atque adiutore Cyro Persarum Rege, & sororis suæ filio, Chaldaeos cum debellasset, unicam filiam eidem Cyro dedit uxorem, eundemque certiore reddidit de restitutione Regni Medorum post obitum suum. Nam tunc denuo ipsum ejusdem Regni hæredem ac successorum instituit.

BELLUM II. fuit LYDIVM, contra CROESVM Lydorum Regem gestum.

XXXVII.

Acta belli Lydii sunt triplicia. Vel enim contigerunt:

I. Ante pugnam.

Vbi notanda sunt duo.

I. Consilium Cræsi; idque geminum:

Alienum.

Idque fuit vel

Proprium. Sic Cræsus fretus sua tum opulentia, tum potentia, bellum Cyro intulit: tum quod augescentem quotidie ejus potentiam haberet suspectam, tum ut Astyagem affinem ulcisceretur, eumque rursus in libertatem vendicaret, ut *Herodotus* scribit: vel, ut *Assyriis*, cum quibus fœdus iniverat, opem ferret; uti *Xenophon* statuit.

salutare. Quod ei dedit *Lydius* quidam nomine Sandanis, qui eum à bello dehortatus est, hac ratione usus: Adversus tales paras expeditionem, qui è corio vestem gerunt, non quibus volunt, cibis vescuntur, sed quos habent, utpote regionem asperam incolentes; Adhæc potu non vini utuntur, sed aquæ, non ficos ad comedendum, nec aliud quicquam boni habentes. Quibus cum nihil sit, quid eripies, cum viceris? Sin victus fueris, quot bona amittes? Nam ubi illi gustaverint nostra bona, abigi non poterunt. Equidem habeo Diis gratias, quod non induxerunt in animum Persæ, ut Lydos invaderent. Huc referri potest Epistola *Anacharsis Scythæ*. quæ ita habet: *Anacharsis Hannoni salutem. Mihi amictui est Scythicum tegmen: calceamentum solorum callum: cubile, terra: pulpa-mentum, fames: lacte, caseo, carne vescor. Quare ut ad quietum me licet venias. Munera autem ista, quibus es delectatus, vel civibus tuis, vel Diis immortalibus dona.* *Cicero lib. 5. Tuscul. quæst. pag. 132. Editione Frobeniana.*

exitiale. Quod fuit *Oraculi Delphici*, hoc de eventu belli à Cræso consulti, ambiguum hoc responsum:

Cræsus Halym penetrans magnam pervertet opum vim.

Verum Cræsus, salutari Sandanis consilio repudiato, hoc deceptus acceptavit, atque infano temerarioque ausu Cyro bellum intulit.

11. *Prodigium.* Cum Cræsus auxilia copiarum exspectans, in urbem Sardium se recepisset; accidit hoc prodigium, ut suburbana omnia colubris implerentur, quos Equi prodeuntes ex pascuis relictis devorabant. Hoc augures interpretati sunt, futu-

rum, ut indigenæ ab advena hoste opprimerentur. Nam C O L V B R V M terræ filium esse, & indigenas significare: E Q V O vero præfigurari externum hostem, qui subacturus esset Lydos.

11. In pugna.

Commissa } extra urbem. Sic notanda } Equitatus
 } Cræsi copia.
 } Cyri strategema. } Commisso in campo prælio, cum Cræsus equitatu maxime valeret, Cyrus hoc stratagemate usus est. Naturalis est ἀνελπίστεια inter camelos & equos, ita ut hi illos naturaliter reformident. Ideoque Cyrus camelos opposuit equis, qui conspectis & olfactis camelis, retro se averterunt. Ita turbata acie, Cræsus in fugam conversus, Sardium muris se inclusit.

ad intra urbem. At Cyrus Cræsum cum exercitu persequens, dona promisit illi, qui primus murum conscendisset. Adfuit *Mardus* quidam nomine, qui ea in parte arcis, ubi nemo ad excubandum erat collocatus, propterea quod illinc urbem capi posse haud suspicio erat, conscendit murum primus, quem sequuti sunt alii Persæ, urbemque cœperunt 14 obsidionis die.

Factum hoc ipsum anno } ab Orbe condito 3425.
 } à Regno Cræsi 14.
 } ante nativitatem Christi 546.

111. Post pugnam.

1. Cræsi mirabilis conservatio } 1. à militis adorientis gladio. Mirum est quod *Herodotus* in *Clio* narrat de Cræsi filio, cui A T Y S nomen erat. Hic cum in multam usque ætatem loqui nihil potuisset, jamque promuto atque elingui haberetur, postquam vidit, capta urbe, patrem gladio stricto ab hoste invadi, diducere os in summo angore cœpit, & ingenti nixu impetuque spiritus linguæ nodum rupit, alta voce exclamans: *Miles, parce; Rex est.* Mox & hostis gladium retraxit, & adolescens postea plano sermone per omnem vitam usus est.

2. Ab ignis incendio. Postea Cræsus compedibus vinctus pyræ ingenti Cyri jussu impositus, & jamjam comburendus, alta miserabilique voce ter clamavit: *O Solon, Solon, Solon!* Interrogatus à Cyro, quidnam vellet? respondit: Se jam recordari sapientissimi Solonis moniti, ne quis se beatum ante finem vitæ prædicaret. Hac voce commonefactus Cyrus, se quoque mortalem & fortunæ ludibriis obnoxium cogitavit. Ideoque Cræsum statim à rogo liberatum in amici numero locoque habuit. *Herodotus lib. 1.*

2. Urbis Sardium conservatio. Urbs Sardium capta à Cyro intercessionem Cræsi à direptione servata est. Dixit namque Cræsus ad Cyrum: Si diripueris urbem, artes quoque, quas fontes bonorum esse aiunt, corrumpentur. Vide supra §. 29.

3. Lydorum enervatio. Lydi, cum Cyrus abiisset, sequenti anno rebellant: sed sub jugum redacti à præfecto Cyri, armis spoliuntur, & consilio Cræsi Musicam discere, & ludicras artes exercere jubentur, ut mollicie effœminati militiam horrerent, & paci studerent. *Justinus lib. 1.*

V S V S.

A X I O M A I.

Κύκλος τὰ ἀνθρώπινα. Circulus sunt res hominum.

Quo Adagio rerum humanarum notatur incon-

stantia. Quoniam res humanæ à fortuna (providentia divina) circumaguntur, & velut in orbem recurrunt. Poëta eleganter hoc expressit:

Circulus sunt res hominum recurrens:

Fors R O T A M versat, versat omne Fatum:

Sic bonis miscet mala. nempe rerum

Omnium sic magna vicissitudo est.

Pingitur *Fortuna rota* insistere, ut varii & multiformes hujus prodigii vultus exprimantur; quod variis mutationum vicibus obnoxium, instar rotæ indefinenter in orbem convertitur, miscens infima summis, summa imis.

Præcipitem movet illa R O T A M, motusque laborum

Nulla quies claudit, nec sistunt otia motum:

Hos premit, hos relevat; hos dejicit, erigit illos:

Cogit & in varios homines descendere casus.

Exemplum habemus in Cræso, Lydorum Rege ditissi-

ditissimo & potentissimo; de quo *Pro Cræso* dicitur. Vide Erasmus in Adagiis.

At hic meritò inter exempla inconstantiae Fortunae recensetur. Quare, ô mortales, nihil desperemus, nulli rei fidamus, cum videamus tot varietates in tam volubili orbe circumagi.

Ita *SESOSTRIS Rex Aegypti* felicissimus & potentissimus, plurimas nationes servituti subegit: unde curru ex auro & lapidibus pretiosis constructo vehi solitus est, qui à quatuor Regibus à se devictis trahebatur. Cumque unus ex Regibus sæpe respiciens, rotam quæolvebatur, accuratè contempleretur, percontatus est Sesostris; Cur ita retrospiceret? respondit: Se, cum rotam sursum deorsumque volvi cernat, vitæ humanæ & Fortunæ inconstantiam considerare, in qua perpetuò summa ad imum devolvuntur, ima ad summum evehuntur: suam se quoque sortem perpendere, quod Rex, qui modò potentissimus fuerit, nunc instar pecudis, quadrigas agitare cogatur. His auditis, atque animo secum paullo altius communem omnium hominum sortem perpendens, Sesostris, Reges à servitute liberatos, honore deinceps plurimo affecit. Ita quoque *Cyrus* humanæ sortis fragilitatem ob oculos sibi ponens, Cræsum Regem captivum, pyraeque impositum ab eadem liberavit, & βασιλικῶς tractavit. Vnde Cræsus Consiliarius Cyri factus, & proprio malo edoctus, (nam dixit: *Mea παθήματα sunt mihi μαθήματα*) Cyro, in Scythiam cum exercitu ituro, hoc bellum dissuasit; dicens: Si tu vel ipse immortalis esses, vel immortalem exercitum duceres, nihil opus esset meo consilio tibi: sed si agnosciste hominem esse, & hominibus imperare, cogita, humanarum rerum orbem quendam seu circulum esse, qui rotatus, semper eosdem fortunatos esse non finit.

A X I O M A II.

Πρὸ τελευτῆς μὴ μακάριζε μηδὲνα.

Ante mortem ne pradiques beatum quenquam.

Cum hoc adagio sacro Ethnicorum quoque Adagia examussum congruunt. Euripides Andromachæ v. 100.

Nemo beatus appellandus est prius,

Quàm videris, quo sine postremum diem

Transegerit, vitæque demigraverit.

Stobæus serm. 105.

Mortalium nemo beatum iudicet

Quenquam, priusquam viderit bene mortuum.

Nam mortuum laudare quàm tutissimum est.

Horum Carminum summam Ovidius his versibus complexus est l. 3. *Metam.* v. 135.

Ultima semper

*Exspectanda dies homini est: dicique beatus,
Ante obitum nemo, supremæque funera, debet.*

Verum hæc Ethnicorum Emblemata (quæ omnia huc tendunt, ut doceant, neminem non expectato fine, tantum ex primis initiis, aut medio vitæ cursu, de sua vel aliorum felicitate nimis precipitanter judicare debere) præcul dubio omnia ex historia Cræsi petita sunt: cui divitias suas opesque ambitiosius ostentanti Solon hanc vitæ Regulam præscribebat. At Rex ille, opum atque honorum fulgore excæcatus, eam tum quidem insolenter spernebat. Ideoque tandem à Cyro victus, jamque rogo impositus, ejus veritatem suo propemodum exemplo comprobasset, nisi ter inclamato Solonis nomine, totoque colloquio repetito, Cyrum victorem ad misericordiam flexisset, ejusque clementiâ servatus fuisset; uti ex dictis constat. Quamobrem prudens est admonito *Pauli Aemylî*. (apud Livium lib. 5. decad. 5.) In secundis rebus, inquit, nihil in quenquam superbè aut violenter consulere decet, nec præsentem credere fortunæ, cum quid vesper ferat, incertum sit. Is demum vir erit, cujus animum nec prospera flatu efferent, nec adversa infringent.

A X I O M A III.

Bella temeraria non sunt felicia.

Exemplum habemus in Cræso Rege Lydorum potentissimo. Hic cum in florentissimo Regno suo otii impatiens esset, & bellum Cyro Regi Persarum absque ulla legitima causa, sed tantum prosperitate rerum & luxu superbus, inferre vellet, ob eamque causam Legatos ad Delphicum Oraculum dissimulato habitu, & unde venissent, misisset, ita respondisse Pythiam Cedrenus refert:

Est mensura maris, numerus mihi notus arena;

Elinguis animi sensa & cognosco tacentis;

*Sed mihi Rex Cræsus, cupiuntque illudere
Lydi.*

Tum demum exposita vera causa legationis, ita respondit Oraculum:

*Cræsus Halyn penetrans magnam pervertet opum
vim.*

Ita Cræsus Oraculi ambiguitate delusus, magnam pervertit opum vim, non alienarum, sed propriarum.

Beatus sanè fuisset Cræsus, si Oraculum, cujus Xenophon & Cicero etiam meminit, observasset:

Σαυτὸν γινώσκων ὁ δαίμων, Κεοῖσε, πρὸ ἄσπερος.

Cræse, beatus eris, benè si te noveris ipse.

Idem Cedrenus tradit, Daniele ex Iesaiæ vaticinio

nio Cyro indicasse, eum victorem fore; quod & in Suidæ Historiis legimus: cumque hoc accidisset, Cyrum ideò Iudæos ex captivitate Babylonica domum dimisisse.

XXXVIII.

BELLVM III. Cyri, fuit IONICVM.

In bello quod Cyrus contra Ionas gessit, tria consideranda. 1. *Ortus*. 2. *Progressus*. 3. *Egressus*.

- I. *Ortus*. 1. *Ionum atque Æolum ad Cyrum legatio*. Iones atque Æoles, ubi audiverunt, Lydōs citra negotium à Persis victos, Legatos Sardeis miserunt ad Cyrum, ultrò postulantes, ut iisdem conditionibus eos admitteret, quibus Cræsi subditos in gratiam recepisset. *Herodotus lib. 1.*
2. *Parabolica Cyri responsio*. Verum Cyrus eis nimis serò pacem petentibus hoc Apologo respondit: Tibicen quidam ubi pisces in mari conspexisset, canere tibiā cœpit, ratus nimirum, eos ad suavitatem cantus in terram progressuros: at spe sua frustratus, misso in mare verriculo, ingentem piscium multitudinem comprehendit, atque in terram traxit. Cumque palpitantes videret in sicco, dixit ad pisces: Πᾶσι δὲ μοι ὀρχόμενοι, ἐπεὶ σὸν, ἐμὲ αὐτὸν λείοντα, ἡγήλατε ἐκβαίνειν ὀρχόμενοι. h. e. *Temperate nunc mihi quasò à saltationibus. Siquidem, me tibiā canente, vobis saltare non libuit.* Quibus verbis significabat: Se supplices eorum preces parùm curare, quandoquidem paullo antea ipsius amicitiam, tam benignè oblatam, insolenter aspernati fuissent; at nunc demum, cum ipsis res ex sententia haud succederent, ad secunda Cyri iussa paratiessent. Atque hoc Cyrus responso, irā commotus, Legatos dimisit.

1. *Progressus*. Bellum hoc Cyrus per Duces suos, præsertim per Harpagum, gessit; quem ad subigendos Ionas misit, qui omnium primos Phocæenses aggressus vicit atque profligavit.

1. *Egressus*. Bellum istud tantā acerbitate gestum est, ut plurimæ urbes in Ionia deletæ fuerint, Phocæenses patriā sponte desertā in Corsicam coloniam deduxerint, quidam Rhegium in Italiam, aut in Galliam profecti sint, ibique ad Rhodanum urbem condiderint nomine Massiliam, quò

etiam linguam Ionicam & disciplinas humaniores importarunt, ibique longo tempore retinuerunt.

N O T A I.

[Nomen *Massilia* dicitur ab ἀλία, h. e. nave piscatoria, & μάσαι, h. e. alligare vel quærere: quod propter commoditatem portus eum locum navigantes elegerint.]

N O T A II.

[Cum Apologo illo Piscatoris, à Cyro Legatis Ionum proposito, congruit illud pulcherrimum Christi Salvatoris nostri Adagium. *Matth. 11. v. 17. Tibiā cecinimus vobis, & non saltastis: lugubria cecinimus vobis, & non planxistis.* Quo perstringitur à Christo invincibilis Iudæorum durities & pertinacia, quòd neque Iohannis B. doctrinā & vitā severiore, neque Christi humanitate & doctrinā suaviore permoveri potuerint, ut Christum ejusque Evangelium reciperent, sed in altero suavitatem, in altero verò morum gravitatem desiderarent. Accommodari etiam Adagium illud generaliter potest ad eos, qui neque verbis amaris, neque amicis, ad vitæ emendationem flecti aut permoveri possunt. *Germani* ita efferunt: *Man singe jhnen/ oder man pfeiffe jhnen/ so hülffes doch bey jhnen alles nichts.*]

A X I O M A.

Πόρνος ἢ μοιχὸς κείναι ὁ Θεός. *Scortatores & adulteros judicat Deus.* Hebr. c. 13. v. 4. Quosdam judicat Deus ἀμέσως, & immediatè; uti judicavit Sodomam & Gomorrhā, incolasque earum, pliendo cœlitus super ipsos ignem & sulphur. *Genes. 19.* Antediluvianos judicavit immittendo illis aquas diluvii, iisque illos submergendo. *Gen. 7.* Quosdam verò judicat ἐμμέσως, mediatè, h. e. per Magistratus, vel alios homines. Ita propter stupra 12 Principes in Israël suspensi sunt, & interfecti 24000 homines. *Num. 15. v. 4, 9.* Ita quoque Cyrus Rex Persarum vagas gentis Ionicæ libidines punivit maximarum urbium deletionē. Augustus punit Antonium & Cleopatram. Hæc Exempla iræ divinæ sunt notanda, atque ad emendationem vitæ accommodanda.

XXXIX.

BELLVM IV. Cyri fuit BABYLONICVM vel ASSYRIACVM, contra Belsazarem Regem Babyloniorum gestum.

1. *ORTVS*. h. e. A QVIBVS hoc bellum sit gestum. De eo tenendum, quòd sit gestum à Dario atque Cyro, illo Medorum, hoc verò Persarum Rege; sicut dicitur *Dan. 5. v. 28.* in scriptura prodigiosa: *Pharſin*, h. e. sicut Daniel explicat, Divisum est regnum tuum, (sc. à Deo) & traditum Medis & Persis. Similiter *Iesai. c. 13. v. 17.* inquit Deus.

Deus. Ego suscitabo super eos Medos, qui argentum non querant, nec aurum velint, &c. Et *Ierem.* 51. v. 11. Suscitavit Dominus (tanquam causa principalis) spiritum Regum Medorum (tanquam administratorum suorum,) & contra Babylonem mens ejus est, ut perdat eam: quoniam ultio Domini est ultio templi sui. *Iesai.* 44. v. 27, 28. inquit Deus de *Cyro* Rege Persarum. Ego dico profundo (h. e. Euphrati) exsiccator; flumina tua, ô Babylon, arefaciam. Qui dico *Cyro*, Pastor meus es, & omnem voluntatem meam facies. Et *Iesai.* 45. v. 1. Hæc dicit Dominus *Cyro* uncto meo, cujus apprehendi dexteram, &c. Et aperiam coram eo januas, & portæ non cludentur: Ego anteibo & gloriosos terræ humiliabo, portas æreas conteram, & vectes ferreos confringam.

11. PROGRESSVS continet modum belligerandi. De quo notandum, quod bellum hoc Babylonicum sit gestum à *Cyro Arte & Marte*.

ARTE. Cum enim *Cyrus* (uti *Xenophon lib.* 7. & *Herodotus lib.* 1. scribunt) animadvertisset, aut nullo modo, aut non nisi longissimo tempore Babylonem expugnari & capi posse, tandem conversus ad strategemata, hoc usus est consilio. Prope Babylonem, quo scil. loco Euphrates urbem ingreditur, multas fecit latas & altas fossas, ignorantibus Babylonis ejus consilium & propositum: Quo facto, laxavit obsidionem, discessum simulavit, ut hoc credentes Babylonios, ob idque in defensionem urbis remissos ac negligentes, postea facilius opprimeret. Eo autem die, quo Babylonii, omnis periculi securissimi, ludis & conviviis intentissimi erant, *Cyrus* in fossas illas derivavit Euphraten, in tantum exinanito ejus alveo, ut à militibus commodè transiri posset. Itaque urbem ingressis, facillimum fuit, & civitatem capere, & Babylonios vino somnoque sepultos & incautos, inopinatoque hostium ingressu consternatos superare.

MARTE. Quia *Cyrus* per alveum Euphratis exinanitum, exercitum introduxit in urbem; qui armatâ manu eam occuparunt, & obvios quosvis trucidarunt: in quo exercitu duo fuerunt Principes ex Regno Babylonico, nempe *Gadata* & *Gobryas*, qui primi urbem ingressi arcem ceperunt, Regemque *Belsazarem* in palatio acinace dimicantem vindictæ cupidi interfecerunt. *Xenophon lib.* 7. *Cyropad.* Nam *Belsazar* *Gadatam* castraverat per ignominiam. *Xenoph. lib.* 5. *Cyropad. pag.* 85. *Gobryæ* verò filium in venatione ex invidia interfecerat, propterea quod ab eo arte sagittandi vinceretur. *Xenophon lib.* 4. *Cyropad. pag.* 77.

111. EGRESSVS. Nam *Belsazar* ab hosti-

bus suis trucidatus, instar furculi abominabilis, vestimenti sanguinolenti, atque cadaveris putridi abjectus, atque sepulturæ honore privatus fuit: sicut *Iesaias* 14. v. 18, 19, 20. prædixerat. Vide *Monarch. I. Histor. Belsaz.* §. 19. Babylonii verò urbe captâ servituti sunt subjecti, sicut *Xenophon lib.* 7. *Cyropad.* hisce verbis describit: *Cyrus* Babylonis demandavit, ut arma traderent, terram colerent, tributaque persolverent, atque his obsequerentur, quibus singuli eorum dati essent: quibus etiam mandavit, ut Persas atque Medos tanquam Dominos suos salutarerent. Quin etiam constituit *Cyrus* Babylone præsidiorum satis, utque mercedem illis darent, imperavit Babylonis, quippe quos vellet maximè imbelles & effœminatos reddere, quo & humillimi & maximè subjecti essent.

X L.

Hoc bello confecto, *Cyrus* initium Monarchiæ I I. nempe Persicæ constituit. Quoniam summam Imperii Babylonici arcem cepit anno Mundi 3434, qui propterea ANNVS *Cyri PRIMVS* constituta scil. Monarchiæ appellatur, & ex hoc tempore *Cyrus* annos 7 regnavit.

Metasthenes scribit, *Darium Medum* simul cum *Cyro* regnasse annos duos post interfectum *Belsazarem*. Quod autem *Daniel* Propheta c. 5. v. 27. tantum *Darii* mentionem facit, eumque *Belsazari* in Regno successisse ait, in eo, inquit *Hieronymus*, servatum esse 1. *Ordinem ætatis*. *Darius* namque erat annorum 62. ut ipse *Daniel* ait c. 5. vers. 22. 2. *Rationem propinquitatis*. Quia *Darius* erat avunculus & socer *Cyri*. 3. *Gradum dignitatis*. Quia ipse Deus in codice sacro per *Medos* præcipue destrui Regnum Babylonicum voluit, juxta vaticinia *Iesai.* c. 13. v. 17. Ecce Ego (inquit Deus) suscitabo super eos (Chaldæos) Medos. Et *Ierem.* 51. v. 11. Suscitavit Dominus spiritum Regum Medorum, & contra Babylonem mens ejus est, ut perdat eam. Et *Dan.* 5. v. 28. dicit *Daniel* ad Regem *Belsazarem*: Divisum est Regnum tuum, & datum MEDIS & PERSIS. Hic *Medi* primo loco ponuntur. *Cyrum* verò non excludi à *Daniele*, inde manifestum est, quod primo hoc Monarchiæ anno, ipse *Cyrus* sese Dominum omnium regnorum terræ divinitus constitutum publico in decreto affirmat. 2 *Par.* 36. v. 23. *Esd.* 1. v. 2.

A X I O M A I.

Quando Deus præpotens ille Mundi Rector Heroas excitat, quos ad summum Imperii fastigium extollere, per eosque res magnas atque humano generi & Ecclesiæ salutares perficere decrevit, eos præ aliis

aliis, donis divinis & admirandis, heroica indole, excellenti sapientia & prudentia ornat, atque singulari virtute, robore & felicitate rerum gerendarum armat, ut nihil eorum impetum impedire aut remorari possit. Vnde in sacro codice Principes appellantur מלכים, h. e. supra alios elati, vel capita aliorum: מלכה, h. e. *Dii* tum ratione tituli: quia à Deo sunt vocati & sanctificati. *Iohan. 10. v. 34.* h. e. à communi hominum sorte segregati. quia Dei personam quoad eminentiam atque excellentiam repræsentant. tum ratione exercitii. quia sunt Dei vicarii, tum in Ecclesia, cujus sunt nutritii, *Iesai. c. 49.* tum in Politia, cujus sunt Gubernatores atque administratores. *Rom. c. 13. v. 4.* Rex David, *Psal. 127. v. 5.* comparat eos sagittis validâ sagittantis manu contortis, quæ omnia prosterunt, quæ petunt.

Tales Heroës fuerunt David, Iehu, Alexander Magnus, Iulius Cæsar, Augustus atque Cyrus Major; de quo jam agimus. Hunc namque Deus non tantum ad evertendum Monarchiam Babyloniam & constituendum Monarchiam Persicam, ad liberandos Israëlitas ex captivitate, vocavit atque sanctificavit, sed etiam per Prophetas suos nomen ejus 210 annis ante, quam conceptus aut in lucem editus est, nominavit: uti ex *Iesai. 44. v. 28.* & *c. 45. v. 1, 2.* videre est.

Et ipse Cyrus elapsis 70 hebdomadibus, publicè propolito edicto fatetur: Omnia regna terræ sibi dedisse Iehovam, Dominum cœli, & ipsum præcepisse sibi, ut ædificaret ei domum in Ierusalem, quæ est in Iudæa. *2 Paral. 36.* Vnde Cyrus congruis à Deo ipso insignitus fuit titulis. Vocatur namque משיח CHRISTVS seu VNCTVS DOMINI. *Iesai. c. 45. v. 1.* non quidem ceremonialiter, quod oleo sacro ad Regiam dignitatem, pro more solenni in V. T. recepto, juxta exemplum Regum Israëlitarum inauguratus fuerit: sed realiter; Quia à Deo ipso sanctificatus, & ad officium Regium segregatus, atque peculiaribus donis ornatus & armatus erat. Item dicitur משיח PASTOR DEI. *Iesai. 44. v. 27.* inquit Deus ad Cyrum: *Tu Pastor meus es*, & voluntatem meam perficies. Sicut enim bonus Pastor omnes cogitationes suas dirigit ad salutem sibi commissi gregis, quem & regit & tuetur: Ita etiam Cyrus omnes cogitationes suas, omniaque sua consilia ad procurandam subditorum suorum salutem unice direxit; uti ex Xenophonte, Herodoto, Strabone, aliisque Historicis videre est. Et sicut boni Pastoris est, tondere pecus, non deglubere; juxta Symbolum Tiberii Imperatoris: ita quoque Cyrus à Persis suis tributa non exegit.

A X I O M A II.

Multum refert, ut Imperator milites suos nōrit, eosque nomine etiam suo appellare sciat.

Xenophon scriptor Græcus lib. 5. *Cyropadias* scribit de Cyro Persarum Rege, cum ille Babylona versus contenderet, & nominatim suis Ducibus peragenda præciperet, primum quidem Chrysanthæ, tum Artabazo, deinde Ardamyæ, mox Embanti, post Artuchæ, Thamoradæ, Damatæ, Natadæ, Hierosambatæ, Tigrani, Alceunæ, & aliis: subjungit Historicus: Ex hinc secedebant singuli in sua tabernacula, interque secedendum conferebant inter se, quanta memoria Cyrus esset, qui tot nominatim instruxisset, singulisque appellatis præcepisset agenda. At Cyrus in hoc studiose versabatur negotio. quippe cui absurdum videretur, opificem mechanicum nosse singula artis suæ instrumenta: & Medicum quoque sua, sicut remedia: Imperatorem autem exercitus ita fatuum esse, ut nesciat nomina subditorum Ducum, quibus ei opus est instrumentorum loco uti, & quando anticipare quid velit, & quando cavere, quando excitare ad virtutem, aut terrere nititur. Putabat & honorificum esse militibus, si à suo Imperatore nominibus suis compellarentur. Itaque ea compellatione honoratior reddebat. Credebat insuper, eos milites qui à Principe cognoscerentur, magis operam daturos, ut memorabili aliquo fortique facto se commendarent amplius, quam ut deformi aliquo turpique facto gratiâ & favore exciderent. Stultum porro censebat, cum vellet aliquid geri, ita imperare, quemadmodum inepti quidam Heri domi suæ solent jubere: *Eat aliquis ad aquam: Findat aliquis ligna.* Nam si ita imperetur, omnes ejus servi videbuntur sese adspicere; neminem autem, quod jussum esset, facere: atque omnes quidem in causa esse neglecti mandati, neminem tamen, ea causa pudere vel metuere, quia culpa sit omnium. His Cyrus de causis nominatim cuique quod volebat, imperabat.

XLI.

Bellum V. Cyri fuit Scythicum, sive contra Massagetas gestum.

[*Massageta* fuerunt stirps Gothorum; sicut nomen indicat, quod à *Getis* compositum est, & *Mei*. Fuerunt autem *Mei* & *Gether* posterii Sem: uti *Genesis* testatur. Ab illis *Getas* esse consentaneum est. Et vicini in illa regione fuerunt *Massagetae*, Suevi & *Alani*. *Philip. Melancthon in Chron. p. 106.*]

Circa hoc Bellum *Acta* triplicia sunt notanda. 1. Quæ ante bellum. 2. Quæ in ipso bello. 3. Quæ post bellum contigerunt.

I. Ante bellum.

1. *Cræsi dissuadentis consilium.* Cræsus Cyri Consiliarius prudenter hoc bellum dissuadet, & talibus cum verbis alloquitur: Si tu vel ipse immortalis esses, vel immortalem exercitum duceres, nihil opus esset meo consilio tibi: sed si agnoscis, te hominem esse, & hominibus imperare, cogita, rerum humanarum orbem quendam seu circulum esse, qui rotatus semper eosdem fortunatos esse non sinit. *Herodotus.*

2. *Cyri pertinax propositum.* At Cyrus fortunæ blandientis fulgore excæcatus, pertinax in sententia persistens ad salutaria Cræsi consulentis verba aures oclusas gerit. Similiter Tomyris Scytharum Regina Caduceatorem mittit: Si utique pace frui non velit, alterum è duobus eligat: Aut trahat flumen securus, & secum pugnet; aut eam in regionem suam admittat, idem se facturam. Placuit Cyro admittere Reginam cum exercitu. Sed dissuasit iterum Cræsus: Si, ô Cyre, inquit, hostes in terram nostram volumus recipere, id tibi periculum erit, ne fugatus omne amittas Imperium. Victor autem, tamen non multum vinces. Ergo mihi placet, trajectis copiis procedere.

II. In bello.

1. *Pugna Cyri felix cum Spargabise Tomyris filio.* Cyrus hoc Cræsi consilio admissio, cum exercitu progressus fluvium Araxin trajecit. Cum aliquantisper in Scythiam processisset, castra metatus est. Postero die castra, quæ locaverat, deseruit, mensis omnibus instructis vino optimo & epulis copiosis, quasi rebus suis diffidens in fugam se daturus esset. Tomyris Regina hoc cognito, filium suum Spargabisen cum tertia copiarum parte mittit ad persequendum eum. Sed adolescens rei militaris ignarus, cum ventum esset ad castra, omissis hostibus, insuetos barbaros vino se onerare patitur. Cognitis his, Cyrus reversus per noctem multo vino ciboque obrutos somnoque sepultos opprimit Scythas omnes, & Reginæ filium captivum ducit.

1. *Pugna Cyri infelix cum Tomyri Regina.* Amisso tanto exercitu, & filio capto, Regina Caduceatorem remisit ad Cyrum, qui diceret: Inexplicabilis cruore Cyre, ne propterea exsultes, quod veneno filium meum vicisti, dolo, non prælio superior. Abi, reddito mihi filium, fer impune, quod tertiam Massagetarum partem profligasti: quæ nisi feceris, per Solem juro, insatiabilem te cruore satiabo. Quæ verba cum Cyrus pro nihilo haberet, Tomyris hostes, recenti victoria exultantes, pari insidiarum fraude circumvenit. quippe simulata dif-

fidentia propter vulnus acceptum refugiens, Cyrum in angustias viarum suo militi notas pertraxit. ibi compositis in montibus insidiis, ducenta Persarum millia cum ipso Rege trucidavit, ita ut tantæ cladis ne nuncius quidem superesset. Filium tamen non recepit Tomyris, quia jussu Cyri à vinculis solutus & manuum compos factus, ipse sibi manus injecerat violentas. *Herodotus lib. 1. Justinus lib. 1. Nauclerus Generat. 53.*

III. Post bellum.

Justinus scribit, quod Tomyris caput Cyri amputatum in utrem sanguine humano repletum conjici mandaverit, addito hoc sarcasmo: *Satia te sanguine, quem siti vixisti, cujusque insatiabilis semper fuisti.*

V s. v s.

In viris magnis est mixtura virtutum & vitiorum. Scitum est Platonis dictum: Αἱ μεγάλας φύσεις μεγάλας ἐκφέρουσιν κακίας. h. e. Heroicæ naturæ ut magnis virtutibus inclarescunt: ita non levioribus vitiis sunt obnoxia. Et sicut in Ægypto optima simul nascuntur remedia ac nocentissima venena: ita & magna bona, & magna mala à magnis illis viris impendent. Et *Bucholz.* in Chronolog. p. 326. Constat, in magnis & sanctis viris, jam senescentibus, nonnunquam simul sapientiam senescere ac decrescere, & virtutum vigorem deflorescere.

Exemplum illustre habemus in *Cyro*, qui in limine vitæ factus est 1. πολυπράγμων ἢ ἀλαζών, h. e. *Curiosus & ambitiosus.* 2. ἰδιογνώμων, h. e. *pertinax & obstinatus.* 3. ἄφρων, h. e. *imprudens.* 4. φιλάρχων, h. e. *dominandi cupidus.*

1. *Cyrus* fuit πολυπράγμων ἢ ἀλαζών, h. e. *curiosus atque ambitiosus.*

Nam πολυπράγμοσύνη est vitium magnis ingeniis valde familiare: quod non tantum est infelix & Reipubl. perniciosum; sed punitur etiam divinitus in ipsis authoribus. Exempla hoc docent. Quanta enim virtutum seges fuit in *Samsone*, *Davide*, *Iosia*, *Osia*, *Alexandro Magno*? Hi tamen & terros lapsus habuerunt, & in horribiles calamitates inciderunt. Hæc spectacula nos admonent de nostra infirmitate & de modestia, ne extra metas vocationis & officii nostri ruamus. Humana enim consilia, & humani conatus extra vocationem suscepti, plerumque infelices esse solent. Et subitæ illæ everfiones florentis fortunæ atque potentiae superbiorum, qui movent bella non necessaria, manifesta sunt testimonia providentiæ atque justitiæ divinæ.

Ita *Cræsus* fiducia opulentiae atque potentiae suae bellum infert *Cyro* gerenti iustum bellum adversus Tyrannum Babylonicum, qui *Gobryæ* filium occiderat, & in alios crudelitatem exercuerat. Similiter *Cyrus* cum plurima feliciter gessisset bella, eaque maxima, cum *Astyage* Medorum Rege avo suo, cum *Ionis*, cum *Cræso* Lydorum Rege opulentissimo & potentissimo, & cum *Belsazare* Rege Babyloniensium ultimo, tandem elatus fortunæ blandientis favore, nimiumque sibi confidens, bellum intulit *Massagetis*, in eoque interfectus est. Quare omnes moniti sint, ut in officio suo tractent non ἀλλότρια, sed οἰκεία, h. e. non aliena, sed propria. Qui enim vocationis suae limites transgrediuntur, felices non sunt.

11. Fuit ἸΔΙΟΓΝΩΜΩΝ, h. e.
pertinax & obstinatus.

Quia prudens *Cræsus* consilium admittere noluit. Recte namque *Cræsus* dixit: Mea παῖμαλα sunt mihi μαθήματα. Quæ enim nocent, illa docent. *Polybius* hac de re memorabilem vitæ regulam nobis præscripsit, quæ talis est: Dux, inquit, universis mortalibus propositæ sunt ad proficiendum rationes. per PROPRIOS casus: aut per ALIENOS. Evidentior quidem illa, quæ per propria ducit infortunia; at tutior illa, quæ per aliena. Itaque viam priorem sponte sua nemo unquam debet ingredi: magnis enim ejusmodi correctio laboribus constat & periculis: posterior semper nobis capienda, per quam sine ulla noxa, id quod melius, cernere unicuique licet. Hæc *Polybii* ore loquitur prudentia. Quodsi hoc *Cyrus* observasset, tum in periculum vitæ & famæ haud incidisset. Quare omnes moniti sint, ut aliorum παῖμαλα ipsis sint μαθήματα. Aliorum nocumenta sint nobis documenta. Vnde pulchre *Terentius* ait: Scitum est, ex aliis periculum facere, tibi quod ex usu fiet. Et *Cassiodorus* lib. 5. Epist. 44. in eandem sententiam inquit: Instructus animus redditur in futuris, si præteritorum commovetur exemplis.

Deinde superiores discant inferiorum consilia non spernere, exemplo *Christi* Salvatoris nostri, qui sæpe cum discipulis suis consultavit, quamvis nullius consilio indigeret. Ita quoque viri magni atque prudentes non sint ἰδιογνώμους. Sæpe enim cælestis Spiritus ad humilitatis custodiam parvulis revelat, quæ nonnunquam majoribus abscondit. Sic Deus per *Iethronem* hominem gentilem, idolorumque cultorem, *Mosen* sanctissimum virum, qui cum Deo à facie ad faciem loquebatur, edocuit. *Exod.* 18. v. 17, 18. cujus ille consilium, quamvis Deum haberet rerum gerendarum Magistrum

atque Doctorem, non est aspernatus. Eodem humilitatis Spiritu *D. Augustinus* ait: Ego senex & Episcopus paratus sum vel à puero doceri. Hinc etiam *D. Hieronymus* ait: Nolo uti proprio iudicio, pessimo consultore. Ita etiam de *Mose* dicitur *Exod.* 18. v. 24. quod consilio *Iethronis* soceri sui in omnibus obtemperavit. Similiter *Naamanus*, Dux Regis Syriæ, consilium servorum suorum, suadentium ei ut in *Iordane* juxta mandatum Prophetæ *Elisæi* se ablueret, haud gravatim admittebat. Quo facto à lepra, morbo alias incurabili, liberatus est; uti legitur 2 *Reg.* 5. v. 13, 14.

111. Fuit ἈΦΡΩΝ, h. e. imprudens.

Licet enim *Cyrus* alias prudentissimus & militaris scientiæ laude clarissimus fuerit, attamen in fine vitæ contra *Scythas* valde imprudenter egit; tum ante bellum, quod nempe prudens *Cræsi* bellum dissuadentis consilium velut amens nihil curavit; tum in ipso bello, quod nempe ex ignorantia *Cosmographiæ*, à *Tomyride* *Scytharum* Regina, fugam simulante, in angustias locorum pertractus; ubi ipse, una cum toto exercitu è ducentis millibus *Persarum* constante, trucidatus est, adeo ut ne tantæ quidem cladis nuncius superfuerit; sicut *Herodotus* scribit. Quodsi autem *Cyrus* locorum peritiam habuisset, fluvium *Araxin* neutiquam transmisisset, neque divortiorum angustias per errorem exercitum suum circumduci permisisset, cum aditus omnes occupare potuisset, & effugia scientibus loca satis tuta paterent. Vide *Franciscum Patrit.* lib. 3. de Regno *Tit.* 14. p. 213. Ita *Xerxes*, IV Rex *Persarum*, si *Geographiæ* notitiam habuisset, in angustias *Thermopylarum* haud penetrasset, ibique cum *Leonide* *Spartanorum* Rege, qui tantum 300 milites secum habebat, temerarie dimicasset, amissis ex exercitu suo 20000 militibus: uti *Herodotus* & *Iustinus* scribunt.

Vnde *Dan.* 7. v. 4, 5. per VRSVM adumbratur. Sicut enim *Vrsus* infirmo est visu, & vitiis ophthalmiæ obnoxius, sæpiusque hebetatur: ita quoque *Cyrus* in limine vitæ infirmo fuit iudicio, ipsiusque prudentiæ oculus valde est hebetatus; uti ex dictis patet. Pulchre *Comineus* c. 94. ait: Princeps facile evertitur, qui nullo nisi suo ipsius consilio utitur. *M. Antoninus Imp. Philosophus* dictus, sæpissime hoc verbum usurpavit: Æquius est, ut ego tot taliumque virorum consilium sequar, quam tot talesque amici meam unius voluntatem. *Bodin.* lib. 4. de Repub. cap. 4. Meminerit Princeps, quod Consilium sit res sacra, ἱερὸν ἢ βεβλῆν, quodque res sit consiliis secunda fidelibus, sicut ait *Bapt. Mantuanus*.

IV. Fuit ΦΙΛΑΡΧΩΝ, h. e.
dominandi cupidus.

Nam Cyrus, teste Herodoto, insatiabili cupiditate dominandi, omnesque gentes imperio suo subjiciendi flagrabat. Cum quo consentit *Iustinus*, lib. 1. narrans: Tomyrim Scytharum Reginam, quam Cyrus bello petierat, interfecto Cyro, una cum ducentis millibus Persarum, jussisse caput ejus amputari, & conjici in utrem sanguine humano repletum, cum hac exprobratione crudelitatis: *Bibe sanguinem, quem sitivisti, & ejus insatiabilis semper fuisti.*

III. ACTA ECCLESIASTICA.

XLII.

Acta Cyri Ecclesiastica sunt duo: 1. *Cyri ad Deum conversio.* 11. *Iudaorum à captivitate Babylonica emissio*, sive *captivitatis Babylonica solutio.*

XLIII.

1. Cyri ad Deum conversio.

Fuerunt quidem Persæ Ethnicis superstitionibus dediti. Nam Solem, Lunam, Venerem, Ignem, Tellurem, Ventos & Aquam coluerunt, quibus nec statuas, nec aras erigebant, sed sacrificabant loco in excelso. *Strabo* lib. 15. *Geograph.* ubi Persarum ritus sacros & mores prolixè describit. At Cyrus veræ religioni addictus fuit. Nam à Propheta Daniele in vera Dei veri & omnipotentis agnitione informatus, & membrum veræ Ecclesiæ, atque hæres vitæ æternæ factus est. Vnde etiam agnoscit & confitetur, quod Deus sit Dominus cœli, Deus Israël, & Deus qui Ierosolymis habitat. 2 *Paral.* 30. v. 23. *Esdra* 1. v. 2, 3. De hac Cyri conversione, deque vera ejus religione, insignis locus *Theodoret* serm. 1. de fide, est notandus. Cyrus, inquit, Cambyſis pater, cum Daniele familiariter uteretur, ab eodem Theologiæ mysteria familiariter edoctus est. Idemque cum Lydos bello everſos in deditiōem accepisset, subditis procul dubio impertiit, quæ ipse prius à Daniele perceperat. Idem & de Esaiæ vaticinio *Cyrillus* annotavit, id Cyrum legiſſe, & impendio delectatum eo animo fuiſſe, ut divinæ gloriæ præconium in ſuis urbibus & regionibus promulgarit, confessusque palam fuerit, illum ſolum eſſe Deum, univerſorumque Dominum, qui à Iudæis coleretur. Similiter *Philip. Melancthon* in *Chron.* p. 208. ita ſcribit: Eſt magnum decus eſt, quod Deus Cyrum ad Imperii ſtigium vocavit, & prudentia, juſtitia, fortitudine aliſque virtutibus, & felicitate in rebus geren-

dis inſtruxit: tamen hoc longe majus bonum fuit, quod pectus ejus ad agnitionem & invocationem veri Dei & Meſſiæ flexit, & ejus imperium voluit eſſe ſalutare Eccleſiæ. Hæc ſunt ſumma bona Gubernatoris: Quia Politicæ debent eſſe hoſpitia Eccleſiæ, & Miniſterium Euangelii, atque diſciplinam tueri, juxta dictum: Reges erunt nutritores tui. *Iſai.* 49. Et *Pſalm.* 24. inquit: Aperite portas principes veſtras: aperiāmini portæ Mundi. Hæc *Philip. Melancthon*.

XLIV.

11. Captivitatis Babylonicæ ſolutio.

Circa quam ſolutionem captivitatis Babylonicæ quatuor ſunt notanda. 1. *Publica Ediſti Regis Cyri promulgatio.* 2. *Ediſti regii exſecutio.* 3. *Templi fundatio.* 4. *Tyrannica Ediſti Regii abrogatio.*

XLV.

1. Publica Ediſti Regis Cyri promulgatio.

Cyrus Rex Perſarum poſtquam cognovit ex lectione libri, qui Iſaiæ prophetias continet, 210 annis ante ipſius ætatem conſcriptas, *Ioseph.* l. 11. *Antiqu.* cap. 1. p. 281. item ex lectione Prophetæ *Ieremia*, c. 29. verſ. 10. (cujus fit mentio *Eſdr.* 1. v. 1.) Deum promiſſionem dediſſe de reditu Iudæorum à captivitate Babylonica poſt 70 annos futuro, correptus illico cupidine exſequendi ea, quæ ſcripta legerat, ediſtum regium publice promulgavit, convocatiſque Iudæis liberam in patriam revertendi poteſtatem conceſſit, urbemque & templum reſtaurare juſſit, collatis ad ſtructuram Templi ſumtibus magnificis.

Verba Ediſti Regii ita ſonant Eſdræ
cap. 1. verſ. 2, 3, 4.

Sic ait Cyrus, Rex Perſarum: Omnia Regna terræ dedit mihi Dominus Deus cœli, & Ipſe præcepit mihi (nempe *Iſaiæ* 44. v. ult.) ut ædificarem ei domum in Ierusalem, quæ eſt in Iudæa. Quis eſt in vobis de univerſo populo ejus? Sit Deus illius cum ipſo! Adſcendat in Ierusalem, quæ eſt in Iudæa, & ædificet domum Domini Dei Iſrael: Ipſe eſt Deus qui eſt in Ierusalem. Et omnes, qui reliqui ſunt in cunctis locis ubicunque habitant, adjuvent eum viri de loco ſuo, argento & auro, & ſubſtantia & pecoribus, excepto quod voluntarie offerunt templo Dei, quod eſt in Ierusalem.

Ex hujus Ediſti regii promulgatione effulget *Cyri erga Iudæos*, eorumque religionem, tum *benevolentia*, tum *beneficentia*.

Benevolentiam ſuam oſtendit 1. *verbis.* 2. *li-*

teris. Quia edictum suum primo per vivam vocem, deinde per scriptum publicum promulgavit: sicut dicitur *Esdra* 1. v. 1. idque factum est in primo anno Cyri. (sc. Regni ejus in Babylonia. Nam in Persia jam 21 annos regnaverat.)

Beneficentiam suam ostendit *factis*. Quia 1. Populo Iudaico potestatem in patriam redeundi concessit. 1 *Esdra* 1. v. 3. 2. Templum sive domum Dei ædificare illis jussit. 3. Præfæctis atque omnibus subditis suis præcepit, ut Iudæos auro, argento, divitiis, jumentis, aliisque rebus juvarent. 1 *Esdra* 1. v. 5, 6. atque ipse sumtus magnificos ad structuram Templi concessit. 4. Vasa aurea & argentea, à Nabuchodonosore Ierosolymis asportata, Iudæis restituit. quorum numerus fuit 5500. *Esdra* 1. v. 10.

XLVI.

II. *Edicti Regii executio, sive, populi Iudaici à captivitate Babylonica migratio.*

Iudæi, concessa sibi potestate in patriam redeundi & templum instaurandi, cum jam, quæ itineri necessaria erant, præparassent, lætis animis iter ingrediuntur numero quadragies bis mille trecenti sexaginta; exceptis servis & ancillis, septies mille & trecentis triginta septem, 1 *Esdra* 2. v. 64, 65. & oppida sua quæque tribus recuperavit. In Iudæam veniunt sexto mense; & die primo septimi mensis instaurant jube sacrificium. 1 *Esdra* 3. v. 1. Reliqui in Babylonia possessiones certas retinere maluerunt, quam, relictis his, incertas in Iudæa quærere.

XLVII.

III. *Templi fundatio:*

Anno secundo, mense secundo reditus ex captivitate Babylonica, fundamenta Templi secundi jecerunt. 1 *Esdra* 3. v. 8. quæ illi, qui prius Templum non viderant, ingenti cum exultatione; qui viderant, cum lacrymis aspexerunt. 1 *Esdra* 3. v. 12. propterea quod initia hujus ædificii non viderentur respondere prioris Templi majestati.

XLVIII.

IV. *Tyrannica Edicti Cyri per Cambysem abrogatio.*

Verum Iudæi cum toti in opere essent, coacti sunt ab incepto desistere. Nam *Cambyses*, qui, Cyro patre contra Massagetæ bellum gerente, domi regnabat, (ita miscetur anni Cyri & Cambysis) inductus calumniis Principum Iudæis vicinorum, inchoatam Templi ædificationem prohibuit. *Epi-*

stola accusationis exstat 1 *Esdra* 4. vers. 7. usque ad v. 17. *Ioseph* lib. 11. *Antiquit. Iudaic.* c. 2. *Epistola Regis Cambysis responsoria* exstat 1 *Esdra* c. 4. à v. 17. usque ad v. 24. Tunc ergo intermissum est opus domus Domini in Ierusalem, usque in annum secundum regni Darii (sc. Hystaspis) Regis Persarum. 1 *Esdra* c. 4. vers. 24. per annos fere novem. Nam *Cambyses* cum per sexennium & quinque menses regnasset, subacta interim Ægypto, revertens ab ea expeditione apud Damascum est mortuus. Sublatis deinde Magis, qui post ejus obitum regnum per septem menses occupaverant, septem illæ Persarum familiæ Hystaspis filium Darium communibus suffragiis Regem declaraverunt; uti scribit *Iosephus* l. 11. *Antiqu. Iudaic.* c. 3. p. 282.

CAPUT III.

DE EGRESSU.

XLIX.

Circa Mortem Cyri duo sunt notanda. 1. *Mortis tempus.* 2. *Mortis genus.*

L.

1. *MORTIS TEMPUS.* Cyrus decessit anno ætatis LXX. Monarchiæ VII completo: (quomodo etiam Alexander M. Monarchiam tertiam VI annos obtinuit;) Regni vero universi XXX. Quod Regni tempus *Cicero* lib. 1. de divination. p. 183. editione Frobeniana, à Magis ipsi prædictum scribit. Nam cum dormienti ei Sol ad pedes visus esset, ter eum frustra manibus appetivit, cum se convolvens sol elaberetur & abiret. Dixerunt ergo Magi, ex triplici apparitione Solis, XXX annos Cyrum regnaturum esse, portendi.

LI.

1. *MORTIS GENUS.* De mortis genere non eadem est apud Scriptores narratio.

Primo: *Quidam genus Mortis ejus tragicum sive violentum* fuisse tradunt; ut *Herodotus* & *Iustinus*, qui narrant, quod Cyrus in bello Scythico occubuerit, & *Tomyris* cadaveri ejus inter occisorum stragem reperto caput præciderit, idque in utrem sanguine humano repletum miserit, mortuoque insultans dixerit: *Tu quidem Filium meum dolo perdidisti: Ego vero cruore te satiabo.* Vel (ut *Iustinus* habet) *Satia te sanguine, quem sitiivisti, cujusque insatiabilis semper fuisti.* Cum his consentit *Philostratus* in Heroicis, qui Cyrum rogantem in Lesbo caput Orphei, quod ibi Oracula dabat, hoc de vitæ suæ exitu responsum accepisse scribit: *Κύριε, μέγιστόν ἐστι, ὅτι, ἡ. ε. Cyre, mea & tua sunt similia.* h. e.

Vt ego Orpheus olim perii discriptus à mulieribus Thracensibus: ita te perdet scæmina, nempe Tomyris Scytharum Regina.

N O T A.

Simili mortis genere *M. Crassus Romanus* periit. Historia sic habet. Marcus Crassus auro Parthico avarè inhiabat. Quamobrem omni conatu illi populo bellum infert, magnaque contentione gerit. Sed parùm profecit. Etenim trucidatus miserè periit, & postea detruncato capiti aurum liquefactum infunditur, cum hac exprobratione avaritiæ: *Aurum sisti, Crasse, aurum bibe.* Luc. Flor. lib. 3. c. 11. Sext. Ruf. in Epitom. Hanc auri sacram sitim Crassi *Bernhardus* de contemptu mundi hisce versibus depingit:

*Dum lucra Parthica, dum petis hostica mænera, Crasse,
Vis, sitis, inspicis, heu! tibi deficiis, et bibis assus.
Hac sitis ebria pungit, inebriat, excruciatque.*

L II.

Deinde: Quidam docent, *genus Mortis* ejus fuisse placidum. Ita *Xenophon* ipsum placida morte domi suæ defunctum tradit, cum salutaria liberis suis præcepta dedisset, de immortalitate animæ, deque præmiis piorum & pœnis malorum piè disseruisset. *Oratio ejus* *απαρχή*, quâ Cyrus Rex morti jam proximus filios suos ad mutuam amorem & concordiam exhortatus est, à *Xenoph.* l. 8. *Cyropædia* hisce verbis describitur: Qui ab uno semine nati sunt, & ab una matre educati, quique etiam in eadem domo creverunt, eandemque matrem atque eundem patrem appellantes, quomodo non etiam inter se amantissimi & familiarissimi & conjunctissimi fuerint? Non ergo quæ Dii fratribus ad mutuam benevolentiam & familiaritatem contulerunt, ea vos unquam vana facere velitis, sed super his alia ædificantes amicitiae opera, insuperabilem facietis amicitiam vestram. Qui enim fratris sollicitus est, simul etiam se ipsum curat. *Hac ille.*

L III.

SEPULCRVM. *Strabo* l. 15. & *Arrianus* l. 6. citant *Aristobulum* Alexandri M. Ducem bellicum, qui Cyri sepulcrum apud *Passargadas* in hortis Regiis se vidisse tradat. Fuisse autem turrinon adeò magnam, arborum densitate occultam, à parte inferiore solidam, à superiore tabulatum habentem, & ædiculam, per angusto aditu vix mediocris hominis capaci. In ædícula auream urnam positam, inque ea corpus Cyri conditum fuisse, additis plurimis ornamentis Regiis ex auro gemmisque præparatis, armis etiam, quibus ipse Cyrus uti solitus. Domunculam quoque adjectam in eorum usum, qui sepulcrum custodirent: Filiis post mortem parentum in id munus succedentibus, ovem

unam, frumentique tritici & vini certum modum singulis diebus, equum unum singulis mensibus, in sacrificium à Cyri successoribus dari solitum. Sepulcri titulum literis Persicis annotatum in hanc sententiam: *O homo, Cyrus ego sum Cambysæ filius, qui Persis imperium paravi, & Asia Rex fui. Itaque ne mihi hoc monumentum invidere rogo.*

Strabo ex *Onesicrato* refert, turrin X Tabulata habuisse, & in supremo Cyrum jacuisse, addita hac Græca inscriptione:

Εἴθε δ' ἐγὼ κεῖμαι Κύρου βασιλῆος βασιλέων.

Cyrus, ego Rex Regum olim, conditus hic sum.

Præterea iidem Authores ex *Aristobulo* recitant, *Alexandrum* M. quoque interjecto tempore Cyri sepulcrum invisisse; verum omnia ferè ablata reperisse, neque corpori ipsius Cyri parsum. Nam repulso urnæ operculo ipsius corpus ejectum, & urnæ aurum derasum. *Alexandrum* rei indignitate permotum, Magos sepulchri custodes comprehensos in quæstionem dari iussisse, ut sepulcri violatores indicarent. Verum illos neque de se, neque de alio quoquam confessos esse, neque repertum ullum, qui Magos ejus sceleris admissi convinceret. Quapropter *Alexandrum* liberatis Magis *Aristobulo* negotium dedisse exornandi denuo sepulcri. qui reliquias corporis, quæ adhuc supererant, in urnam stragula veste velatam collectas recondiderit, urnam refectam operculo rursus texerit, ornamenta pristinis paria reposuerit, & portam ædiculæ, ita ne quid ejus vestigium exstaret, regio signo impresso, lapide & calce struxerit. Eiusdem sepulcri quoque meminere *Plutarchus*, *Curtius*, *Plinius*, *Solinus* & *Zonaras*.

1. V S V S P O L I T I C V S.

Vita Cyri fuit instar Tragædia. Quia Exordium vitæ ejus fuit triste & miserum: medium interval- lum fuit lætum: exodium verò tragicum.

1. EXORDIUM vitæ ejus fuit triste & miserum. Quia ab *Astyage* Medorum Rege, avo materno, morti destinatus exponitur, & in sylvam vastissimam abjicitur, à Pastoris uxore *Spaco* lactatur, & in casa pastoralis educatur, agnitus ab avo ex Media in Persiam extruditur. *Herodot.* lib. 1. *Iustin.* lib. 1.

2. MEDIUM vitæ ejus fuit lætum. Quia fortuna quæ hætenus obnubilata fuerat, serenior illi affulgit, eumque tanta benevolentia complexa est, ut ad summum totius orbis Imperium eum evexerit, omnesque ejus conatus placidissimo exceperit itinere, & quocunque se verteret, planè materno sit prosequuta affectu; ita ut nulla gens, quam modò appeteret, aut nullum regnum sive Imperium, quod inva-

invaderet, contra eum subsistere potuerit. Medorum regnum avo Astyagi ereptum Persis tradidit: Ionas, Cares, Lycios vicit; Cræsum Lydorum Regem sapientissimum, potentissimum & opulentissimum, cum universo regno ejus, sibi subjecit. Belsazarem ultimum Babyloniorum Monarcham felici successu & regno & vitâ exuit. Captâ Babylone Monarchiam Persicam constituit: Deum verum Israël per ministerium Danielis Prophetæ, quo familiarissimè utebatur, agnovit, eumque religiosè coluit, & veram religionem magno cum zelo promovit; uti ex *Esd. c. 1. & 2.* videre est.

III. EXODIVM vitæ ejus fuit *tragicum & luctuosum*. Nam tandem rursus à Fortuna desertus, Tomyri Scytharum Regina imperandi libidine accensus, bellum non necessarium intulit, frustra dehortante Cræso, olim Lydorum Rege, nunc verò Cyri Consiliario. Nam à Regina fugam simulante, ad angustias viarum suo militi notas, positus post tergum insidiis, elicitus Cyrus, unâ cum toto exercitu ad internecionem deletus est; ita ut de ducentis Bersarum millibus, ne nuncius quidem stragis superstes manserit: Cyri caput amputatum Tomyris Regina in utrem sanguine humano repletum conjici jubet, cum hac crudelitatis exprobratione: *Sanguinem sitiisti, Cyre; sanguinem bibe.* Et hic fuit exitus tanti Monarchæ luctuosus. Ipse viros Reges & Regna vicerat; at tandem à scæmina tanto cum exercitu prostratus atque ad internecionem deletus, perpetuum ludibrii & lubricæ fortunæ exemplum toti mundo reliquit.

II. V S V S M Y S T I C V S.

Cyrus egregius Christi typus fuit. Idque triplici respectu. 1. Respectu NOMINIS. Nam Κύρος in lingua Persarum significat *Solem*; uti *Plutarchus* in Alexandro tradit, ab Ebræo שֶׁרֶשׁ *Cheres*, quæ vox *Solem* significat. Ideo autem ab Ebræis שֶׁרֶשׁ Sol appellatur, quia splendidum de se fulgorem emittit. *Syrac. 43. v. 5.* Ita etiam Christus *Malach. 4. v. 2.* appellatur *Sol justitiæ*, ratione Officii sui, quod est lucere, splendere, illuminare. Nam ipse est lux illa vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc Mundum. *Iohan. 1. 9.* Vnde etiam Christus *Oriens ex alto*, *Luc. 1. 78.* & *Lux magna* appellatur, quæ lucet illis, qui sedent in tenebris & in umbra mortis. *Iesai. 9. Luc. 1. v. 78, 79.* in cujus fulgore etiam Gentes, Reges atque Principes ambulant. *Iesai. 60. v. 3.*

2. Ratione VNCTIONIS. Quia Cyrus dicitur מָשֹׁחַ, *Christus*, vel *Unctus Domini*. *Eesai. 45. v. 1.* non propter externam unctionem, quasi

oleo sacro, pro more Regum V. T. unctus sit: sed propter divinam vocationem, cujus major habenda est ratio, quàm externæ unctionis. Cyrus ergo erat מָשֹׁחַ h. e. Christus Domini, quia erat Rex magnus instar Regum V. T. oleo sacro unctorum. Ita etiam Christus vocatur מָשֹׁחַ *Dan. 9. 26.* Et in Novo T. Μεσσίας. h. e. Χριστός, *Ioh. 2. 25. Ioh. 1. v. 42.* & dicitur unctus oleo lætitiæ ultra confortes suos. *Psal. 45. v. 8.* Oleum autem illud lætitiæ duplex est. 1. ὁ λόγος, ex sententia D. *Athanasii*; vel ipsa Deitas ὁ λόγος, quâ Christus secundum humanitatem per & propter personalem unionem, quando Verbum caro factum, unctus est. Clariùs: quando caro Christi in ὑπόστασιν ὁ λόγος per personalem unionem assumpta est, unctâ fuisse dicitur. Idem docet *Damascenus* lib. 3. de *Orthod. fid. c. 3.* Ipse Christus se ipsum ungit: ungens quidem ut Deus SVA DEITATE corpus: unctus verò, ut homo. Quibus verbis insinuat, quod oleum lætitiæ sit æterna Deitas ὁ λόγος, quâ ipse secundum humanitatem unctus est. 2. Oleum lætitiæ, quo Christus unctus, est Spiritus S., ejusque divina χάρις, ἡ δόξα, quibus ipse in ipso conceptionis momento in utero Matris unctus est. Quia hæc Christi unctione toti Mundo ineffabile gaudium est partum. *Iesai. 61. vers. 1. Luc. 4. 18. Act. 10. vers. 38.*

3. Ratione LIBERATIONIS aut REDEMPTIONIS. Sicut enim Cyrus populum Iudaicum è captivitate Babylonica liberavit vel redemit, *Esd. c. 1.* ita quoque Christus nos homines è captivitate Satanæ, peccati, & mortis, redemit per sanguinem suum, & Deo Patri reconciliavit, atque emisit nos sanguine Testamenti sui è fovea, in qua non erat aqua. *Zach. 9. v. 11.*

C A M B Y S E S.

M O N A R C H A II.

C A P V T I.

D E O R T V.

I.

1. APPELLATIO. *Cambyfes* tria habuit nomina. 1. Dictus est *Cambyfes*. 2. *Ahasuerus*. 3. *Artaxerxes*, vel *Artachsastra*.

1. *Cambyfes*. Græcè Καμβύσης appellatur in Historiis profanis: in sacro verò Codice hæc vox nunquam legitur.

Vox Cam-
bysis ac-
cipitur

1. *Περσουλῶς*, pro fluvio Hyrcaniae, qui ortum habet in montibus Caucasii, septentrionem versus per Iberos & Albanos defluens. *Plin. lib. 6. cap. 13.*

1. *Cambyfes* I. fuit mediocris dignitatis Persa, cui Astyages Rex Medorum Mandanen filiam suam in matrimonium collocavit, ex quo natus est Cyrus.

2. *Cambyfes* II. fuit Rex Medorum & Persarum, Cyri filius, & Cambyfis I. nepos. De quo h. l. agitur.

III. *Achasverus*. Vbi notandum, quod vox Achaſveri in sacris usurpetur, non tanquam nomen proprium, sed appellativum. Nam *Achasverus* *אחשור* apud Ebraeos & Persas per excellentiam significat magnum caput, vel magnum Principem. *Pagninus* in lib. de interpretatione nominum Ebraicorum docet, pro *Assverus* scribendum & pronunciandum esse *Achaschverus* ab *אחש* Achaſch, h. e. Princeps, & *ור* Rosch, caput: sicut Turcae Imperatorem suum vocant *Magnum Dominum*. Et singulari observatione dignum est quod tres Reges in sacro Codice Achaſveri appellantur. Primus est *Astyages*, Rex Medorum, Darii Medii pater. *Dan. 9. v. 1.* Secundus est *Cambyfes*, secundus Rex Persarum, Cyri filius, qui ædificationem templi prohibuit. *Esd. 4. v. 6.* Tertius est maritus *Esther*, qui dominatus est super 127 provincias, & in Susis Persiae Metropoli Regiam suam habuit: Quem quidam Historici Darium Hystaspis, quidam verò Xerxen fuisse affirmant. Sed verissima sententia est, quod fuerit Artaxerxes Longimanus, quintus Rex Persarum. De quo agitur *Esther. 1. v. 1.*

Vnde patet, quod erret *Melchior Canus* *Iesuita lib. 11. de Locis Theologic. c. 3.* qui statuit, nomen *Achaſveri* esse nomen proprium. Non enim proprium, sed appellativum est; quo Ebraei appellare solebant exteros & magnos Principes, præsertim verò præpotentes Medorum & Persarum Reges. Nam non aliis hoc nomen Scriptura assignat.

III. *ARTAXERXES*, vel *ARTACHSASTA*. Hebr. *ארתחשטא*. *Esd. 4. v. 6, 7, 8.* Græcè *Ἀρταξέρξης*. Item *Ἀρταξέρξης*. Apocryph. *Esther 11. v. 2. c. 16. v. 1.* Lumen fervor lætitiæ, cū hībīges freuden-ſlecht. Item: maledictio, silentium. Fuitque nomen tum appellativum, tum proprium.

1. *Nomen appellativum* est (uti *Lyrano* in *Esd. c. 4.* & *Metaſtheni* Persæ placet) Regum Persarum: sicut *Pharao* Regum Ægyptiorum, & *Cæsar* atque *Augustus* Imperatorum Romanorum. Et sic etiam *Cambyfes* in generali significato *Artaxerxes* in S. codice appellatur. Nam proprium ejus nomen fuit *Cambyfes*.

2. *Nomen proprium* est, quando quinto & septimo Persarum Regi tribuitur; quorum ille *Artaxerxes Longimanus*, hic verò *Artaxerxes Mnemon* appellatus est.

II.

II. *GENERATIO*. Pater *Cambyſis* fuit *Cyrus*, aliàs *Major* dictus, primus Rex Persarum: Mater ejus fuit *Cassandane*, quæ ab Achæmenidis patre Pharnaspe oriunda, Cyro duos filios, nempe *Cambyſen* & *Smerdin*; & tres filias, nempe *Atosſam*, *Meroën*, & *Artyſtonam*, genuit.

CAPUT II.

DE PROGRESSU.

I. ACTA OECONOMICA.

III.

1. *EDUCATIO*. Educabantur quidem filii Regum apud Persas summa cura atque industria. Nam, ut *Socrates* apud *Platonem* in *Alcibiade* refert, puerum annos xiv natum suscipiebant regii Pædagogi, viri è Persis electi quatuor. quorum 1. erat sapientissimus. 2. Iustissimus. 3. Temperantissimus. 4. Fortissimus.

Primus docebat puerum res sacras, ad Deorum cultum pertinentes, & instituta regia.

Secundus docebat eum veritatem loqui per universam vitam.

Tertius, ut voluptatis imperium excuteret, & liber esse maturè assuesceret, adeoque prius sibi quàm aliis imperare disceret.

Postremus impavidum intrepidumque reddebat puerum, eò quod timor animi servilis esset indicium.

Verum (ut ex *Platonis* lib. 3. de Legibus manifestum est) *Cyrus* istum modum cum filiis suis non observavit, quin potiùs eos educandos tradidit Mulieribus: quæ prohibuerunt, ne quis illis, veluti satis superque beatis, ulla in re adversaretur; & coegerunt, ut laudarent omnes, quicquid illi dicerent aut agerent. Et addit *Plato*: Valde in eo peccasse *Cyrum*, quod molliter filios inter foeminas educasset, qui grandiores facti, & ab assentatoribus corrupti, cum ipsorum auribus plerique servi-

rent, mortuo parente, vitæ periculum alter alteri creavit.

IV.

I I. DEGENER fuit Cambyfes. Nam Cyro tanto Patre natus, cujus fuit excellens pietas, sapientia atque virtus, qui imperium successibus planè divinis pepererat & constituerat; tamen prava educatione corruptus, à paterna virtute defecit, atque induit mores, non solum genere & nomine regio indignos, sed etiam tales, ut à manifestis Diaboli furoribus non dissimiles videantur.

REGULA OECONOMICA.

Educatio mala multa magnaue secum adfert incommoda. Nam Educatio mollis nervos mentis & corporis frangit; uti ait *Quintilianus* lib. 1. Instit. c. 3. Ingenium namque non decenter educatum non secus ac ferrum, rubigine ignorantiae & vitiorum obductum, paulatim consumitur & corrumpitur, & tandem ad interitum properat. Sicut enim nulla ferè arbor est, quæ non sterile scat & tortuosa fiat, si cultura desit: ita nullum est tam felix ingenium, quod non degeneret citra rectam educationem; uti venustè ait *Plutarch.* de edueat. puerorum. Hinc fit, quod *Heroum filii sint noxa.* Ἀνδρῶν ἡρώων τέκνα πῆμα γάρ. h. e. Sæpe fit, ut nati in heroica familia ex parentibus, quorum excellens fuit virtus, prorsus degenerent, & feris ipsis tetriores efficiantur.

Exempla habemus in Cambyse. Item in filio *Ciceronis.* M. Cicero unicus Ciceronis filius initio magnam de se expectationem concitavit omnibus: sed turpiter eam evertit & fefellit, defuncto patre Cicerone: & nulla in parte fuit similis patri, nisi festivitate jocandi. *Plinius* de eo refert lib. 14. c. 22. quod ita fuerit bibulus, ut uno haustu potuerit evacuare duos congios. Idem refert, hunc Ciceronem remulentum M. Agrippæ viro gravissimo & fortissimo, qui vicit pugna navali filios Pompeii, impigisse cyathum. Dictus fuit *κρυπτομαχῶς*, cū *Blasphemer.* Semel tamen gessit consulatum cum Cæsare Augusto, non suo, sed parentis merito.

Vnde patet, verum esse, quod *Diogenes* dicere solitus est: Fons & radix est omnis honestatis, si quis fortiatur bonam educationem. Nam fundamentum Reipubl. consistit in bona & felici puerorum educatione. Et verè *Plutarchus* scriptum reliquit in lib. de educat. pueror. *Omnia felicitatis humana momenta in bona & felici puerorum educatione & institutione consistunt.*

III. CONJUGIVM Cambyfis fuit affectatum & fucatum. Nam ipse Amasis Ægypti Regis filiam petiit; sed ab eo mire elusus est. Circa hoc

conjugium notanda sunt tria: 1. *Ortus.* 2. *Progressus.* 3. *Egressus.*

1. ORTVS. Cambyfes, misso in Ægyptum Legato, ab Amasi Ægypti Rege filiam petiit in uxorem, idque consilio cujusdam Medici Ægyptii fecit, qui Amasi infensus erat, propterea quod Amasis Cyro, Medicum Ocularium petenti, se solum ex omnibus Ægypti Medicis ab uxore & liberis abstractum in Persas amandasset. Hac de causa Medicus ille institit suadere Cambyfi, ut ab Amasi filiam peteret: quo ille, aut mœrore afficeretur, data filia; aut non data, Cambyfi invidus redderetur.

2. PROGRESSVS. Amasis verò filiam Cambyfi, neque dare, neque etiam abnuere audebat. Quoniam intelligebat, Cambysem eam habiturum non uxoris, sed pellicis loco: Et præterea Persarum potentiam formidabat. Ideoque ita sibi faciendum statuit. Erat Apriyis prioris Regis filia unica, domi relicta, nomine Nitetis, grandis atque speciosa. Hanc Amasis, vestitu pariter & auro exornatam, pro sua ad Cambysem mittit, eumque hac ratione elusit.

3. EGRESSVS. Cum autem quodam tempore Cambyfes eam Regis Amasis filiam salutando appellasset: tum ipsa ad hæc respondens ait: Rem, ô Rex, ignoras, ab Amasi elusus, qui me ornatu comtam pro sua transmisit; cum revera Apriyis sim filia; quem ille Dominum suum, cum Ægyptiis rebellans, interemit. Quo facto Cambyfes graviter commotus, suffundente frigidam Ægyptio, bellum adversus Amasim instruxit.

REGULA.

Conjugium potentiori Principi à minori denegatum, sæpe magnis occasionem bellis præbuit. Exemplum habemus in historiâ Cambyfis & Amasis modò allegatâ.

VI.

I V. INCESTVS. Cambyfes incestum cum sororibus suis commisit. Quem Herodotus in Thalia ita describit: Cū Rex Cambyfes illicito germanæ Sororis suæ (cui nomen A T O S S A erat) amore captus, uxorem eam ducere cuperet, nec usitatum hoc prius esset apud Persas, accersitos judices Regios percontatus est; Num quæ Lex esset, quæ cum sorore nuptias contrahere permetteret. Illi metu Tyranni responderunt: Nullam se invenire Legem, quæ fratri cum sorore nuptias contrahere permetteret: sed aliam se reperiisse Legem, quæ liceat Regi Persarum facere quidquid libeat. Ita neque Legem abrogarunt metu Tyranni; & ne Legem tuentes ipsi perirent, alienam invenerunt, adjutricem ejus qui sororem in matrimonium ducere vellet. Quæ-

re Cambyſes hoc accepto reſponſo, ſororem ſuam Atorſſam uxorem duxit. Sed hac ſola non contentus, alteram quoque juniorem, nomine Meroën, nuptiis, vel potius fornicatione (uti D. Paulus 1 Cor. c. 5. v. 1. loquitur) ſibi junxit. Verum ex juſto Dei judicio prolem ex neutra ſuſcepit. Hanc vero, quæ ipſum comitata erat in Ægyptum, crudeliter interemit. *Herodot. lib. 3.*

REGULA OECONOMICA.

Appetitus venerens tantas interdum ſibi vires, Diabolo & natura libidinoſa inſtigante, ſumit, ut neque ſanguinis aut cognationis, neque ſexus diſcrimen habere ullum permittat. Iohan. Iovian. Pontan. lib. 1. de Obedient. pag. 8.

1. Quidam in Eccleſia Corinthiorum propriam duxerat novercam in uxorem. Quod graviter reprehendit D. Paulus, 1 Corinth. c. 5. verſ. 1.

Oedipus Thebanus Patrem ſuum Laium interfecit, & ex Matre uxore, Iocasta, tres liberos procreavit. Hinc enatum monſtroſum illud Problema:

Quid tam inextricabile?

Avi Gener, Patrisque rivalis ſui,

Frater duorum liberum, & fratrum parens:

Vno a via partu liberos peperit viro,

Ac ſibi nepotes. Monſtra quis talia explicet?

Seneca Tragœd. Thebais.

Triftis certe hiftoria & hunc finem habuit, ut ipſe in furorem actus, oculos ſibi ipſi eruerit, atque regno pulſus fit.

— *Seculi, ait, crimen, vagor,*

Odium Deorum, juris exitium ſacri,

Qua luce primum ſpiritus hauſi rudes

Iam morte dignus.

Tandem vagus exſulque fulmine ictus abſorbetur hiatu terræ. Omnis enim anima quæ fecerit iſtas abominationes, peribit de ſuo populo; inquit ipſe Deus. *Levit. 18. 29.*

2. *Papa Alexander VI* Lucretiam filiam ſuam duxit in uxorem. De qua exſtat hoc Epigramma:

Conditur hoc tumulo Lucretia nomine; ſed re,

Thais: Alexandri filia, ſponſa, nurus.

3. *Iulia*, Imperatoris Severi vidua, privigno ſuo Antonio Baſſiano *Caracalla* nupſit, & quidem invitans eum. Cum enim quali per negligentiam coram eo nudaſſet ſinum, & ille diceret: *Vellem, ſi liceret*: Illa contra ait: *Si libet, licet*. An neſcis te Imperatorem eſſe, & leges dare, non accipere? Publice ergo eam duxit, & uxoris loco habuit. Quare & poſtea eam Alexandrini *Iocasta*, & ipſum nominarunt *Oedipum*. Sed hujus joci magnas pœnas dederunt. Trucidavit enim *Caracalla* in urbe Alexandria multa millia civium.

4. *Cambyſes* duas ſorores, nempe, *Atorſſam* & *Meroën*, in uxores duxit. Et in Bibliis *Ammonem* filium Davidis, propriam ſororem *Thamarem* ſtupraſſe legimus. 2 *Sam. cap. 13. v. 11.*

5. Omnia autem libidinum vagarum atque confuſionum illicitarum ſcelera longe ſuperat *Sodomia*, quando relictæ naturali uſu, vel maſculi cum maſculis, aut fœminæ cum fœminis libidinem exercent: quæ Gentibus uſitatiffima fuit; uti exemplum Sodomitarum oſtendit. *Genef. 19. v. 5.* Hanc graviffime D. Paulus reprehendit, *Rom. 1. v. 27.* ubi confert talem libidinem incendio, quo animus corrumpitur & excæcatur. 1 *Cor. 6. 9.* vocantur *δὲσπονοὶ* Maſculorum concubitores. Hanc Sodomiam Pontifices Romani tantum abeſt, ut eam damnent, ut etiam eandem permittant. Vnde *Iohannes della Caſa*, Archiepiſcopus Beneventanus, Papalis Cameræ Decanus, anno 1550. Venetiis librum de laudibus Sodomix composuit, edidit, multisque legendum miſit, in quo horrendum Sodomix flagitium, artem ſcripſit eſſe ſingularem & opus bonum, imo opus divinum, ſequæ hoc propria experientia compertum habere, & non alia magis Venere delectari; quemadmodum annotarunt *Sleidan. lib. 21.* & *Carolus Molinaus* in Orat. Tubingæ habita anno 1554. Imo etiam quidam Pontifices Romani, ſanctiſſimi ſcilicet patres illi, hoc immani ſcelere non parum delectantur. *Sixtus IV* licentiam dedit & privilegium toti proſapia Cardinalis Lucii, Sodomiam menſibus æſtivis exercendi. Et *Paulus II* inter nocturnas impuritates Sodomiticas à Diabolo trucidatus eſt. Vnde quidam Franciſcanus Monachus Ingolſtadii non immerito dixit: *Romanizare eſt Sodomizare.*

VII.

v. EBRIETAS. *Cambyſes* (uti Hiſtorici tradunt) Ebrietati deditus fuit. O illaudabilis Principum conſuetudo! Contra *Salomon Rex* ſapientiſſimus *Proverb. 31. v. 4.* monet: *Noli Regibus, & Lamuel, noli Regibus dare vinum.* Quia nullum ſecretum, ubi regnat ebrietas. Divinum eſt monitum venerandi patris *D. Auguſtini*, quod exſtat in lib. quem ſcripſit de Ebrietate: Illud ante omnia, inquit, rogo, & per tremendum diem judicii adjuro, ut, quotieſcunque vobis invicem convivias exhibetis, illam fœdam conſuetudinem, per quam grandi menſura, ſine menſura, tres heminas aut volentes, aut inviti, ſolent bibere, tanquam venenum Diaboli de veſtris conviviiſ reſpuatis: Quia iſta infelix conſuetudo adhuc de paganorum obſervatione tranſit. *Hæc ille.* Apud Paganos autem hæc illaudabilis vigeſbat conſuetudo: *Ἡ μέθη, ἡ ἀμέθη.*

Aut bibe, aut abi. *Gauß* / oder entlauff. Vide *Plin. lib. 14. c. 22. Seneca Epistolam ad Lucil. 84. lib. 12. C. Rhodigin. lib. 4. c. 26.*

VIII.

VI. CÆDES. *Cambyfes varias truculentasque cades perpetravit.* Nam **I. IN SMERDEM FRATREM** suum livore & cæde sæviit. Primo namque, cum ille solus arcum ex Æthiopia missum ad duos digitos intenderet, Cambyfes invidia commotus, eum ex Ægypto in Persas remisit. Deinde, cum per quietem vidisset fratrem in solio regio sedentem cælum vertice contingere, metuens ne occuparet imperium, committere parricidium haud dubitavit, delecto ad crudele hoc ministerium *Mago Prexaspe*, qui *Smerdin* è *Susa* venatum duxit, & clam occidit, vel, ut alii volunt, in mari rubro submersit.

II. SOROREM suam, eandemque **VXOREM** crudelissime interemit. Cum enim (ut *Herodotus* ex Græcis scriptoribus refert) Cambyfes duos catulos, unum leonis, alterum canis inter se committeret, Catellus vero à Leone superaretur; ibi alter catellus hujus frater, abrupto loro supervenit, eumque, oppresso Leone, liberavit. Hæc Regina Cambyfis soror & uxor, quæ spectaculo illi intererat, videns, lacrymas effudit. Rogata causam, cum respondisset; Se, viso catello fratri suppetias ferente, ideo flevisse. Quia memoria *Smerdis* in mentem sibi venerit, cujus sciret neminem ultorem fore. Quo responso Cambyfes graviter excandescens, eam gravidam interemit.

III. Cum PREXASPE aliquando ejus reprehendisset temulentiam, dixit: Se ostensurum esse, sibi mentem etiam inter pocula integram esse, ac jussit in convivium adduci filium *Prexaspis*: quem collocatum ad limen, jussit puerum sinistram manum capiti imponere; & arcum intendit, atque ad cor adolescentis sagittam direxit. Quod cum vulnerasset ictu pectore, hærens in corde spiculum patri monstrat, eumque ridens interrogat: Satisne certam manum haberet? Et addidit: Tu vero mihi dicito, quemnam ex omnibus hominibus jam noris tam certo emittere sagittas? Pater sibi metuens, artem laudat, dicens: Here, ego ne Deum quidem arbitror tam probe jaculari.

R E G V L A.

*Cades plerumque sequuntur incestum
& ebrietatem.*

1. *Exempla de incestu.*

1. *Cambyfes incestum commisit cum duabus so-*

roribus suis, nempe *Atossa* & *Meroë*, & hanc postea interfecit.

2. *Caligula Imp.* cum tribus sororibus in incestu vixit, tandem anno ætatis 28, & 4 Imperii, à propriis spiculatoribus triginta vulneribus confosus interiit.

3. *Claudius Imp.* fratris filiam *Agrippinam* uxorem duxit, sed infelici successu. Nam tandem ab *Agrippina* veneno sublatus est, ut *Nero* filius ejus rerum potiretur, & mox *Britannicus* legitimus *Claudii* filius, ne patris aliquando Imperium pro jure suo repeteret, à *Nerone* interfectus est. Hi nempe incestus illegitimique amoris & conjugii eventus fuere! Vide *Anti-Machiavell. lib. 1. p. 87.*

11. *Exempla de Ebrietate.*

1. *Alexander M.* Clitum ebrius interfecit, à quo servatus in pugna ad *Granicum* fuerat, cum *Spithridates* Dux Persicus galeam ei decussisset.

2. *Cambyfes* *Prexaspen* consiliarium suum, ob fidelem temulentiae reprehensionem, magno replevit mœrore, quando eo nomine filium ejus sagitta transverberavit.

3. Ita *Domitius Neronis pater*, omni parte vitæ detestabilis, documentum furoris etiam hac in re edidit, occiso liberto suo honesto viro, quod portare, quantum jubebatur, recusaret. *Suetonius* in vita *Neronis*.

11. ACTA POLITICA.

IX.

Acta Politica Cambyfis fuerunt duplicia. 1. *Togata.* 2. *Bellica.*

Acta Togata.

X.

Acta Togata concernunt vel Imperii occupationem, vel ejus administrationem.

XI.

1. *Imperii occupatio.* *Cyrus* jam senex cum exercitum extra Regnum adversus *Scythas* duceret, filio Cambyfi regium nomen tribuit, & vivens adhuc Persicæ Monarchiæ Regem eum esse jussit. Cum autem parens naturæ debitum solvisset, ordinarie ei in imperio velut hæres legitimus successit.

XII.

2. *Imperii administratio* continet *Acta* duplicia. 1. *Mala.* 2. *Bona.*

XIII.

Acta mala. Cambyfis plurima ex animo ejus pluri-

plurimis vitiis atque flagitiis infecto, velut ex fonte venenato, promanarunt. Potius enim Monstrum hominis, quam Homo dicendus fuit.

XIV.

I. Fuit in eo *φιλοψυχία*, *Ambitio detestanda*. Nam ut solus fortissimus haberetur, fratrem suum Smerdin, qui arcum Æthiopicum, ipso Rege ejusque comitibus ad duos digitos validius attraxerat, sola roboris æmulatione interfici jussit. Ademit (inquit *Sabellius* lib. 9. cap. 7.) ea vis fratri vitam, Cambysi regnum, & vitam regno cariorum. O igitur homo, fuge illicitos honores. Nam illicita acquisitio honorum est plena laboris: possessio est plena timoris: amissio denique est plena doloris: sicut omnium temporum historia ostendunt.

XV.

II. *Φιλοργία*, *Iracundia furiosa*. Cum enim Cambyses Amasis Ægypti Regis filiam in matrimonium petiisset; Amasis autem veritus, ne ea positus, non uxoris loco, sed in concubinarum numero retineret, aliam pro filia ei simillimam misit. Quam rem Cambyses cum cognovisset, vehementi ira exarsit, atque cum ingenti in Ægyptum exercitu descendit. Vbi cum defunctum Amasim invenisset, filium ejus Psammetum regno dejecit, ipsius quoque Amasis corpus sepulcro eruit, & tanquam viveret, verberibus cædi, acutisque ferramentis totum pungi, ac deinde in foro comburi fecit. Neque enim animadvertit, plus in se ipsum iracundiæ flammam telaque, quam in mortuum Amasim sævire: Quod ea iracundiæ vis ac natura est, ut semper authorem torquere incipiat. *Campesul.* lib. 9. c. 3.

XVI.

III. *Φιλαργία* five *Cupiditas regnandi execranda*: Quæ semper magnorum scelerum causa fuit. Pulchre *Ovidius*: *Regia res scelus est*. h. e. In magnis familiis nihil parvi accidere solet, sed omnia in utramque partem magna sunt. Vnde Pompeius Magnus semper in ore habuit hoc symbolum: Semper ego cupio præcellere & esse supremus. Cæsar vero dixit, se malle in obscuro oppido primum esse, quam Romæ secundum. Ita refert *Iustinus*, Cambysem Cyri filium, postquam vidisset per quietem fratrem suum Smerdin regnaturum, somnio exterritum jussisse illum occidi.

XVII.

IV. *Μισολήθεια*, h. e. *Odium veritatis*. In aulis

namque exsultat veritas & monendi libertas. Ita Cambyses, cum nimium esset vino deditus, Prexaspes ex carissimis ejus unus, fretus familiaritate regia, illum admonuit, ut parcius & moderatius vino uteretur, quod Regi turpe foret, in quem omnes conjectos haberent oculos, ebrietate agi. Hac libera & fideli admonitione adeo Cambyses excanduit, ut non modo non abstinuerit, sed, liberalius capacioribusque quam alias scyphis cum bibisset, adduci sibi jusserit, ab ipso monente amico, filium: in quem Rex arcum intendens, ipsius filii cor sagitta transfixit. Vide, inquit, an Regis ebrii certa sit manus & oculus.

At miseria ingens, imo furor execranda est Magnatum, si veritatem audire nolint. Prudenter itaque & graviter *Gordianus Imp.* ad Misitheum socerum suum scribit: Miserum esse Imperatorem, apud quem vera reticentur, qui cum ipse publice ambulare non possit, necesse est ut audiat, vel audita, vel à plurimis roborata confirmet. *Julius Capitolinus* in vita Gordianorum. Recte quoque hoc ipsum intellexit *Dux quidam Noricus*, in cujus laudem sempiternam *Georgius Sabinus* Poëta elegantissimus tale concinnavit Epigramma:

Sape rudes inter mutata veste colonos

Noricus agricola Dux faciebat opus.

Nunc pascebat oves, nunc gramina falce secabat,

Vomere proscindens nunc subigebat humum.

Et simul illato de se sermone rogabat

Plurima, nempe quibus moribus ipse foret?

Iustus an exigeret pœnas à fontibus ultor?

Debita conferret pramia numne bonis?

Quarenti vero causam cur Regibus ortus

Princeps, agricolam se simularet, ait:

Me juvat è rudibus cognoscere vera colonis.

Servit adulatrix auribus aula meis.

Vnde *Ludovicus IX* Rex Gallia aliquando dixisse fertur, se in Regno suo, & potissimum in aula propria, omnibus rebus abundare, una excepta. Quam vero innueret rem, dum quæreret unus ex familiaribus ejus aulicis: VERITATEM esse, respondit. Idcirco pia atque prudens fuit admonitio *Ludovici* Regis Gallia, qui sanctus appellatur, ad filium in Regno successorem, quæ inter alias multas recensetur à *Tilio* lib. 2. de rebus Gallia, talis videlicet; ITA TE GERITO, UT CONFESSARI NECESSARIQUE ET FAMILIARES TVI POSSINT TE LIBERE ADMONERE MALI, QUOD FECERIS, ET DOCERE FACTA TVA. Siquidem natura humana in his rebus, quæ ad voluptatem pertinent, ad id sæpius inclinatur, quod sibi detrimento esse solet, atque id unum profuturum putat, quod ipsa cupit perficere.

ficere : hincquerevera in fraudem inducta , neque quod conducatur, solertia prospicere, neque periculis admonita , vel modestiam animi discere , vel ad id, quod decet, redire, potest.

XVIII.

v. *Crudelitas Tyrannica.* Nam Cambyfes velut Tyrannus crudeliter sævit & in vivos , & in mortuos.

Primo : IN VIVOS. 1. *Duodecim Persas* viros virtute & autoritate conspicuos , ob nullum crimen temere interfici iussit.

2. *Cræsum* Consiliarium suum , commisso hoc facinore eum fideliter admonentem , ut cæde innocentium abstinere, ne Persæ ab eo deficerent , telo confixurus erat, nisi in pedes se conjiciens , fuga salutem sibi quævisset. Ministros deinde, qui capere Cræsum atque occidere iussi fuerant , sed vivum eum occultaverant spe præmii , quando Rex pœnitentia ductus eum requireret, interfecit. Cum enim haud multo post desiderasset Cræsum , & Ministri eum adhuc superstitem esse affirmassent ; Gaudere se quidem , inquit , Cræso superstite , sed ipsis ob mandatum neglectum mortem illaturum. Quod & fecit.

3. *Smerdin fratrem* suum tum ex livore atque invidia, tum ex nimia φιλαρχία , h. e. regnandi cupiditate, nefarie interfici iussit. Vide §. 8. & 16.

4. *Sororem suam* eandemque uxorem prægnantem, nomine *Meroën* , ob solas lacrymas & querelas , de nece fratris Smerdis effusas , immani & nefario ausu occidit. Vide §. 8.

5. *Successorem* divinitus sibi designatum tollere voluit, sed non potuit. Nam admonitus in somniis, quod Smerdis ei successurus esset , putans se fatum elusurum , mandavit *Prexaspi* fratrem suum Smerdin è medio tolli ; tamen non evitavit , quod Deus decreverat , juxta vulgatum Politicorum Axioma : *Fatalia non sunt alia.* Nam alius, Magi filius Smerdin se dicens , ei successit , & per rebellionem Regnum sibi acquisivit. Idem accidit ab avo ejus *Astyage.* Hic namque metuens , è filia sua *Mandane* successorem in Regno suo nasciturum , juxta somnium sibi revelatum , *Cyrum* ex ea natum filium interficere voluit, sed non potuit. Vide *Pet. Gregor. Tholosan. lib. 21. de Republ. c. 3. p. 1285.*

A X I O M A

Tyranni quando unum interfecerunt hominem, postea plures interficere conantur. sicut pulchre canit *Lucanus* :

— Nullus semel ore receptus

Pollutas patitur sanguis mansuescere fauces.

Nam, Τὸ ὄρνις ἐστὶ ζῶον σαρκοφάγον. *Plutarchus.* Cum quo *Plato* consentit : *Homines , semel gustata carne humana, fiunt lupi.*

Exempla.

1. *Tiberius* in omni sævitæ genere ita volutatus est , ut nullus à pœna hominum dies cessaverit , ne religiosus quidem ac sacer : nullum non crimen fuerit pro capitali receptum. *Iohan. Iov. Pontanus lib. de immanit. pag. 317, 318.*

2. *Herodes Magnus* 1. Synedrium Ierosolymitanum, quod constabat è 72 viris nobilissimis , qui tanquam ordinarii Iudices ex familia Davidis in domum magni consilii eligi solebant , è medio sustulit. Vide *Chemn. lib. 1. Harm. cap. 13. p. 262.* 2. Publico edicto bimulos infantes Bethlehemiticos & vicinos , quique teneriores erant ætatis , numero 144000 (uti quidam ex *Apoc. 7. v. 4.* colligunt) trucidari mandavit. 3. Amicos Regis Antiochi secundi xlv strangulat. 4. Scholasticos xl cum Præceptoribus suis , qui auream Aquilam de templo deturbarant, vivos cremavit. 5. Majore furore accensus in propria viscera sævit , conjugem suam *Mariamnem* interfecit. 6. Socrum *Alexandram* interemit. 7. Proprium filium suum ex uxore de tribu Iuda prognatum, internecioni tradidit ; sicut *Philo* testatur. Vnde *Augustus Cæsar* , postquam hoc nefarium facinus cognovisset, teste *Macrobio lib. 2. Saturn.* dixit : *Melius est Herodis porcum esse quam filium.* Quod simulata superstitione porcos non soleret mactare. 8. Filios, apud se affectati regni insimulatos ab uno ex filiis Antipatro, curavit omnes strangulari. 9. Antipatrum filium, cujus calumniis reliqui interfecti fuerant, insidiantem ejus regno , in carcerem conjecit, eumque strangulari iussit. 10. *Aristobulo* affini, *Mariamnes* fratri, ademit sacerdotium & vitam. 11. Sororis suæ *Salomæ* maritum de tribu Iuda & filium, quem ipsi uxor ex eadem tribu pepererat, ut *Philo* scribit, obtruncavit. Vide *Iosephum lib. de bello Iudaico.* Vnde Iudæi de hoc *Herode* conqueruntur , quod plura mala ab eo sint passi, quam ab ulla bestia ipsis infligi potuissent. *Ioseph. lib. 17. Antiquit. Iudaic. cap. 17.*

3. *Cambyfes* cum in urbe *Memphi* magnam Ægyptiorum multitudinem interfecisset, cœpit postea promiscue sine ullo discrimine in quosvis sævire. Nam 1. Fratrem suum *Smerdin* ex suspitione affectati Regni per *Prexaspiem* nefarie trucidari mandavit. 2. Sororem suam minorem nomine *Meroën*, quam uxorem duxerat, eamque prægnantem , ob pauca verba de nece Smerdis fratris liberius prolata, ipsemet crudeliter trucidavit. 3. *Prexaspis* filium

lium sagittâ transverberavit. 4. Persas xii. viros primarios uno tempore ob nullum crimen è medio sustulit. 5. Cræsum eum monentem sagittâ transfigere voluit, nisi fugâ elapsus fuisset. Imò alios innumerabiles interfecit. Vide *Herodot. lib. 3.*

XIX.

Deinde: IN MORTUOS quoque sæviit. Nam Cambyzes urbem Saim ingressus, Amasis Ægypti Regis corpus sepulcro eruit, & tanquam viveret, verberibus cædi, acutisque ferramentis totum pun- gi, ac deinde in foro comburi iussit. *Herodotus lib. 3. Camposulg. lib. 9. c. 3.* Sed expeditiones ejus, quæ sequutæ sunt contra Æthiopes, Macrobios & Ammonios, infelicitè successerunt. *Herodot. ibi- dem.*

XX.

v. 1. Malos Consiliarios habuit. Nam omnes ei adulati sunt. Cum enim Cambyzes aliquando Senatum Persarum interrogaverat, qualis videretur ipsis ad Cyrum patrem collatus? Omnes Persarum Principes amplissimis eum laudibus ornavunt, imò etiam patri prætulerunt. Quoniam & omnia illius haberet, & Ægyptum Regno Persarum adjecisset. Tandem & Cræsus sententiam jussus dicere, reprehendit aliorum orationes, inquit: Nondum mihi æqualis videris Cyro patri tuo. Nondum enim talem regno genuisti filium, qualem Cyrus reliquit. Quæ sententia, Herodotus, Cambysem non modò nihil offensum, sed etiam apprimè delectatum, refert. Præterea cum Cambyzes consiliarios suos interrogaret: Num quæ Lex esset, quæ cum Sorore nuptias contrahere permetteret? Illi metu Tyranni responderunt: Nullam se invenire Legem, quæ fratri cum sorore nuptias contrahere permetteret: sed aliam se reperiisse Legem, qua liceat Regi Persarum facere quicquid libeat. Verùm debuissent Consiliarii isti observasse Regulam *D. Pauli, Rom. 3. v. 8.* Non sunt facienda mala, ut inde eveniant bona.

A X I O M A I.

Consiliarii non sint adulescentes, sed veritatis assertores. Illi namque Consiliarii, qui Principibus suis adulantur, pulvillos consuunt sub cubito manus eorum; uti *Ezechiel Propheta c. 13. v. 18.* loquitur. Quod adagium quadrat in eos, qui cum simulatione quadam libertatis aliorum vitia sic reprehendunt, ut iis figuratè adulentur. Quam titillantem, levem atque enervem admonitionem *Plutarchus* in lib. de discrimin. adulat. & amici fol. 32. *PULVINARIUM MULIERIVM* non absi-

milem esse ait. Hæc enim licet capitibus videantur obniti & contra tendere, cedunt tamen obsecundantque, sicut *fucata illa libertas*, quæ tumorem habet inanem, imaginarium & fallacem, assurgit intumescitque, ut contracta sublidensque excipiat eum, qui in ipsam se demittit.

Exemplum hujus rei habetur apud *Plutarchum*, qui in loco citato pag. 37. ita scribit: *Tiberio Caesare* curiam aliquando ingresso exsurgens adulatorum unus, ipsos, ait, qui liberi essent, dicere oportere liberè, nec quicquam dissimulare vel suppressere, quod in rem foret. Cum ita excitasset omnes, facto ei silentio, suspensoque *Tiberio*; Audi, *Cæsar*, inquit, in quo te culpemus cuncti, nec promere apertè quisquam audet. *Negligis temet ipsum, perditum is corpus, curis teque & laboribus pro nobis conficis perpetuò, neque nocte vel die laxamentum sumis.* Hujusmodi multa cum ille declamaret: *Cassium Severum* memorant Oratorem dixisse: *Αὐτὴν τῆτον ἢ παρρησίαν τ' αὐτοῦ πρὸς ἀποκτενέει.* h. e. Hæc libertas hominem perimet.

Meliùs autem fecit *Priscus Helvidius*. Ad quem cum *Vespasianus Imperator* misisset, ne in Senatum veniret: Penes te, inquit, est, ne me Senatorem patiaris. Quamdiu autem me loco non moves, est in curiam mihi veniendum. Age, at ingressus taceo, inquit. Ne me roga, & tacebo. At est mihi rogandum. Et mihi dicendum, quod rectum putavero. Verùm si dixeris, occidam te. Quando ego tibi dixi me immortalem esse? Tu tuum facies; Ego meum. Tuum est occidere; meum est, mori non tremementem.

XXI.

A X I O M A II.

Licet autem talibus ac tantis vitiis & flagitiis pollutus viveret Cambyzes, tamen summa patris Cyri virtus ei profuit, eumque ab odio & invidiâ populorum ac Principum vindicavit; cujus imago ac oris dignitas in hominum animis ac mentibus tam altè hæserat, ut etiam grati essent, qui nasum aquilinum, qualis in Cyro fuisse dicitur, haberent. Ita liberis propter parentes bene est. Et: *Patrius virtus liberos commendat.* Si enim quis virtutibus clarus extiterit, quasi fax in altissimo loco posita, suo lumine ac splendore omnia complet: nec tantum vivens ac spirans laudibus cumulatur; verùm etiam mortuus suavissimos suæ virtutis odores liberis ac posteritati relinquit; Cui, etiam si sceleratè vixerit, patriæ virtutis gratiâ, indulgetur. *Bodin. lib. 4. de Republ. cap. 1. pag. 592.* Ita *M. Cicero* unicus *M. Tullii Ciceronis* filius, sed degener & pessimus (qui uno haustu

haustu duos congios evacuare potuit: unde *Bicongius* dictus, uti *Plin. lib. 14. c. 22.* de eo refert: item *κωνιλλομύχου*) semel Consulatum gessit cum Augusto Cæsare, non suo, sed parentis merito.

XXII.

A X I O M A III.

Eriam mali Principes viros magna doctrina & insigni virtutis ac sapientiæ opinione apud se habere gestiunt, eosque sibi interdum commendatos esse patiuntur, non ut horum consiliis obtemperarent, sed ut, quod agunt ex animo suo & perperam, illud ex horum consiliis apud ignaram plebem agere videantur. *Exempla. 1. Herodes Antipas* Iohannem metuebat, sciens eum virum justum & sanctum, *καὶ σωστήρει αὐτόν*, conservabat eum, (ne scilicet ab Herodiade per insidias interficeretur) auditoque eo multa faciebat, & *ἡδέως*, h. e. libenter, cum gaudio, & singulari delectatione eum (concionantem) audiebat. *Marc. 6. v. 20.* At, ubi maximè conveniebat, non tantum non audit, sed etiam necem ei infert. Ita *Cambyses* secum habebat Cræsum consiliarium virum fortissimum, sed ejus consilio parum obtemperabat. Cum enim *Cambyses* 12 Persarum proceres interfecisset, Cræsus eum hisce verbis admonuit: Rex, noli cuncta ætati & iræ indulgere, & te cohibe, & compesce te ipsum. Conducit tibi, te providum esse; & sapientis est, prospicere. Tu verò ob nullius momenti causam interficis viros, populares tuos, interficis etiam pueros. Qualia si multa facias, considera, ne abs te deficient Persæ. Etenim Parens tuus *Cyrus* singulari studio mihi mandavit, ut, ubicunque opus esset, subjicerem tibi, quæ in tuam rem profutura viderentur.

Verum tantum abfuit, ut *Cambyses* ei patentes aures præbuerit, ut etiam arcu arrepto sagitta eum transverberasset, nisi fuga salutem quæsiuisset.

XXIII.

11. *Vnum Iustitiæ exemplum.* Inter tot autem tantaque *Cambysis* vitia atque flagitia, unum de ipso recitat Iustitiæ exemplum *Herodotus*, & hoc ipsum tamen magna cum severitate conjunctum. Nam *Sisannem* Præsidem, qui pecunia corruptus, injustam sententiam tulerat, interfecit, & detractam toti corpori pellem tribunali instravit; & postea filium ejus *Otanem* in eam sedem collocavit, atque jussit eum, intuentem patris exuvias, rectè judicare, ne simili supplicio afficeretur. *Herodot. lib. 5. Valer. Max. lib. 6. c. 3.*

A X I O M A.

Tyranni non sunt contenti vulgaribus suppliciis, sed nova excogitant suppliciorum genera, quasi non satis sit hominem semel mori. Exemplum huc referunt quidam Politici de *Cambyse*. Item de *Parysatide*, *Cyri* junioris & *Artaxerxis* *Mnemonis* matre, quæ crudelissima fœmina *Mithridatem* *Perficum* adolescentem in convivio gloriantem, se *Cyrum* manu sua concidisse, scaphismo necari jussit. De qua historia in vita *Artaxerxis* *Mnemonis* pluribus dicturi sumus.

Ε Π Ι Κ Ρ Ι Σ Ι Σ, five Monitum Politicum.

Princeps interdum poenam exasperare juste potest, imò debet. Nam publica sæpenumerò necessitas exigit, ut Princeps veluti Medicus desperatis malis, medicinam extremam adhibere cogatur, nisi totam velit *Rempubl.* pessum ire. Nam ubi vi injustitia multis impunè abit, & succedit, tum planè ipsa virtus evanescit. *Stobæus Serm. 72.* Et mutandorum morum initium magis esse solet ignorantia, quàm ultio. *Plutarchus* de cohibend. iracund. Vnde ipse *Deus* jussit Principibus poenas irrogare transgressoribus Legum. Nam *Deut. 17. v. 7. & cap. 19. v. 20.* inquit: Auferes malum è medio tui, & NON PARCET OCULVS TVVS: animam pro anima, dentem pro dente, oculum pro oculo, &c. Ita *Gideon* *Suchoten*ses & *Phanuelitas*, qui ipsum procaciter irriserant, spinis tribulisque contrivit. *Judic. c. 8. v. 16.* *Darius I.* Rex Medorum Consiliarios suos, qui *Danielem* innocentem calumniis oneraverant, unà cum uxoribus & liberis in speluncam leonum præcipitari jussit. *Dan. 6.* *Iohannes Dubravius* Episcopus Olmucensis in histor. Bohem. insigne narrat exemplum justitiæ de *CAROLO IV.* imperatore, hisce verbis: Pro tribunali *Carolo* sedente, Sacerdos quispian utroque oculo à viro quodam nobili patrono suo privatus, propterea quod illum erroris in religione arguisset, injuriam querebatur suam. Non ibat inficias *Zachora*, (id nobili huic cognomen erat) sed per animi impetum, quem tunc in potestate non habuisset, facinus admissum excusabat, offerebatque pecuniam pro satisfactione arbitrio judicum æstimandam. Interpellavit dicentem *Carolus*, atque hanc tulit sententiam: Non posse in hoc casu satisfactionem absque talione sibi constare, quando cæco in integrum restitui oculi nequeant: Sed oportere *Zachoram* pariter atque sacerdotem perdere oculos suos, neque enim aliter jus esse æquabile. Ad *Ludovicum XII.* Gallia Regem accedebat,

bat, qui perpetrati homicidii veniam flagitaret. Rex facti enormitatem perpendens, & quod jam tertium id sceleris perpetrasset; Te-ne, inquit, veniam flagitare homicidii jam tertii? Et ecce jocularior qui forte aderat; Quid, Domine, tertii? Imò primi duntaxat. Nam secundum & tertium tua sunt. Quia, si tu primum non condonasses, hic reliqua non perpetrasset. *Ista Regum vitiosa est indulgentia, & maxima peccandi illecebra est impunitatis spes.*

Præsertim autem Reges atque Principes injustos Iudices & ἀποφάγους, qui non nisi pecunia interveniente judicant miseris subditis, graviter vindicent. Pestes sunt hujusmodi homines Regnorum & Urbium. Olim *Mulctores Reipubl.* vocabantur, quod populi pecunias emulgerent. Rectè! Patet hoc ipsum ex colloquio corrupti Iudicis cum suo corruptore:

Heus aperi. Tu quis? Tuus est. Quid quaris?
Ut intrem.

Fers aliquid? Non. Esto foris. Fero. Quid? Satis.
Intra.

Quid fers? Ova. Quid ille? Capos. Quid tertius?
Agnum.

Nemo magis? Sunt qui adducunt. Quid? Cum
bove porcum.

Vos laudo: Tamen hi forsitan plus juris habebunt.

Dic quare? Ova, capos, sus, bos, malè perdit &
agnum.

Et sic bilanx in eam vergit partem, in qua majus est pondus. Hosce *injustos Iudices* Hesiodus lib. 1. αἰεὶ ἰγὺν καὶ ἡμῶν vocat χειροδῆτας. h. e. jus in manibus gerentes. Tales homines neque Deum timent, neque homines reverentur; sicut de injusto Iudice Christus ait, Luc. 17. v. 2. Illis jus est vis, & sic ex *justitia* per metathesin literarum fit *vistitia*, juxta versum illum *Palingenii* optimum:

Cui vis est, jus non metuit: jus obruitur vi.

Notandum hic venit elegans

P R O B L E M A:

Dic mihi, quid, quaso, toto jam regnat in
Orbe?

Dic tribus hoc verbis, literulisque tribus.

Et ad id

R E S P O N S I O:

Non verbis tribus, ast unâ respondeo voce;

Ivs, vel, transpositis, vis, malè literulis.

Ivs & vis, apicis parvo discrimine distant.

Ivs non Mundus habet, vim quia semper habet.

Talis injustus Iudex & ἀποφάγος erat *Felix Praeses Romanus*, coram quo Paulus Apostolus accusabatur à Iudæis. Sed ille Pauli causam judicare volebat. Quia, inquit Lucas Act. 24. v. 26. sperabat fore, ut pecunia daretur à Paulo, ut solveret ipsum; propter quod & frequenter accersens eum, loquebatur cum Paulo. Sed quia pecuniam ille Felix infelix à Paulo non accipiebat, per biennium eum in vinculis detinebat, victumque successoris suo Festo relinquebat. Act. 24, 27. qui justior ipso erat, uti ex Act. 25. v. 16. patet. Talis ἀποφάγος erat *Demosthenes*, summus ille Orator, qui muneribus corruptus adversario suo non contradicebat in foro, simulans se anginam pati. At verè & falsè respondebat *Demades*, ipsum pati *argentanginam*. Gel. lib. 11. c. 9. Plutarch. in Demosth. Neque vel hodie *crumenimulga* hæc natio argentanginæ & rapacitatis morbo laborans exstincta est, sed integras sæpe populatur Regiones & urbes. At hæc natio adultera & Deo & hominibus piis est exosa. Nam ita *Moses* ex ore Dei ad Iudices à se constitutos ait, Deut. 1. v. 16. Iudicate justitiam sive justè inter virum & inter fratrem ejus, & inter peregrinum ejus. Et c. 16. v. 18. Iudices pones in omnibus portis tuis, qui judicent populum judicio justitiæ, sive justo. v. 19. Non facies declinare judicium, non accipies personam, NEC MVNERA. Quia munera excæcant oculos sapientum, & subvertunt verba justorum. v. 20. יָדוּק צֶדֶק IUSTITIAM IUSTITIAM sequeris. Ierem. 21. vers. 12. Iudicate manè judicium. c. 22. v. 3. Facite judicium & justitiam. Prov. 17. v. 23. MVNERA de sinu impius accipit, ut pervertat semitas judicii. Apud *Cassiodorum* lib. 1. Epist. 12. *Theodoricus Veronensis* Italiæ Rex Iudicem suum sic instruit: Esto innocentia templum, temperantia sacrarium, ara justitiæ, absit à judiciariis mentibus aliquid profanum.

Ægyptiorum Reges jurejurando adstringebant iudices, se injustè non judicatuuros, quamvis Rex ipse requirat & præcipiat. Idcirco tantum abest ut *Cambyles* in hoc puncto sit vituperandus, ut etiam sit valdè laudandus, quod *Sisamni* injusto & ἀποφάγῳ iudici pellem detraxit, & filium ejus *Othanem* in eam sedem collocavit, eumque jussit Patris exuvias intuentem rectè judicare, ne simili supplicio afficeretur. *Aristoteles* in Ethic. Nicomach. docet, quod *Cambyles* fecerit *justum*, tam severè *Sisamnem* puniendo, sed non fecerit *justè*. Quia non egerit ex habitu, ac proinde ob hoc factum solum *justus* appellandus non sit. Quia sicut una hirundo non facit ver, uti in proverbio dicitur: ita una actio habitum non parit. Theologi dicunt, quod

bona opera non ex nominibus, sed ex adverbis sint iudicanda. h. e. non illa semper bona sunt dicenda, quæ in se videntur bona, sed illa quæ fiunt *benè*, h. e. secundum regulam atque normam in verbo Dei præscriptam. Nam opera electitia à Spiritu S. reprobantur. Memorabile quoque iustitiæ exemplum hîc subijciam, quod *Archiepiscopus Coloniensis* anno Christi 1055. post se reliquit: Hic enim cum comperisset, Iudices falsam sententiam in causa fœminæ pauperis tulisse, his omnibus erui oculos iussit, excepto uno, qui compater ipsius erat: Hunc enim uno duntaxat oculo privavit, ut altero adjutus domum deducere excæcatos posset. Utque hujus rei memoria diuturnior esset, supra domos excæcatorum capita figulina cum effossis oculis collocanda curavit, ut terrori essent prætereuntibus. *Dresser. Millen. VI. part. 11. pag. 78, 79.*

Quatuor enim sunt *fines pœnarum*, quos Princeps in puniendo spectare debet. 1. Est *υπερβολή*, h. e. *Correctio*, ut nempe cum quem punit, corrigat, ut in posterum cautiùs agat. 2. *Τίμωρις*, ut læsæ parti satisfaciat. 3. *Ἠσυχία*, h. e. publica tranquillitas, ut alii sublati malis securiores vivant. Et 4. *Παράδεισος*, ut alii exemplum inde capientes à maleficiis absterreantur. Quem finem postremum cum Cambyses observaverit, quis illum propterea vituperabit? Utinam etiam nostro seculo aliquis exurgeret Cambyses, qui Multoribus illis Reipubl. argentanginæ morbo laborantibus, h. e. *δυσφορίαις* istis & munerum captatoribus iudiciorumque corruptoribus, pellem detraheret, ut ipsorum successores perpetuum aliquod severitatis indicium atque iudicium oculis suis contemplarentur! *Nicephorus lib. 17. histor. c. ultim.* scribit: Iudicum furacium crura frangi solita. Utinam mos ille etiamnum vigeret, & postliminiò in Respubl. atque civitates introduceretur! Sic meliùs iustitia floureret, & causæ pauperum & afflictorum citiùs atque feliciùs dijudicarentur! *Aristoteles lib. 5. Politic. c. 3.* tale Principibus monitum præscribit: Meliùs consultum omnino est Reipublicæ, si Principes aut populus suis Magistratibus ex publico salarium constituent sufficiens, ex quo commodè vivere & lucrari possint, & abstinere à subditorum loculis, si gratis ita merentibus concedant dignis potestates & administrationes: Sic enim fiet, ut lites citiùs & sine spe aliqua lucri dirimantur.

II. ACTA POLEMICA.

XXIV.

Cambyses quatuor bella gessit. 1. Contra Ægy-

ptios. 2. Contra *Carthagenenses*. 3. Contra *Ammonios*. 4. Contra *Æthiopes*.

BELLUM I. contra Ægyptios.

XXV.

Primum bellum suscepit Cambyses contra Amasin. Circa hoc tria notanda. 1. *Ortus*. 2. *Progressus*. 3. *Egressus*.

1. *Ortus* continet belli occasionem, de qua in c. 2. §. 5. copiosè diximus. Res tota huc redit. Delusum ab Amasi se putabat, quod pro propria filia, quam Cambyses ab illo in uxorem per Legatos sibi petierat, Apriis antecessoris filiam submisisset. Ideoque expeditionem contra illum magnis viribus urget.

2. *Progressus*. Neque morte Amasis (Nam antequam Cambyses in Ægyptum pervenisset, mortuus ille erat.) quicquam placatus, expeditionem contra Psammenitum filium continuandam suscipit, quem victum ad Pelusium deditione capit; habitumque humaniter Regno quoque præfectum relicturnus fuerat, nisi eam benignitatem perfidiâ rursus in se clausisset; uti postea dicemus. Cambyses ut Psammeniti capti animum experiretur, eum in suburbanis collocavit: Hoc factò filiam illius vestitu servili circumdatam cum hydria emisit, & cum ea similiter indutas alias, quas delegerat primorum virorum filias virgines. Quæ ubi ad Patres pervenerunt cum ejulatu ploratuque, cæteri quidem patres, conspectis filiabus tam malè acceptis, vicissim vociferati sunt atque fleverunt. Psammenitus autem cum id prævidisset ac cognovisset, humi vultum demisit, prætergressis puellis aquam ferentibus. Secundo loco Cambyses ante oculos Psammeniti misit filium ejus cum duobus millibus Ægyptiorum æqualis ætatis, vinctas fune cervices & frenata ora habentibus: ducebantur autem ad mortem ob Mitylenæos à Memphitis interfectos. Ita enim censuerant Regis Iudices, pro singulis suorum interfectis denos primorum Ægyptiorum interficiendos. Psammenitus prætereuntes intuens, & filium animadvertens duci ad mortem, aliis Ægyptiis, qui circumsedebant, complorantibus atque indignè ferentibus, ipse idem, quod erga filiam, fecit. His quoque prætergressis accidit, ut quidam compotatorum ejus jam natu grandior pristinis bonis delapsus, ac nihil habens, nisi quæ inops mendicabat, obiret exercitum, nec non Psammenitum aliosque Ægyptios in suburbanis confidentes. Quem ut conspexit Psammenitus, erumpente ingenti fletu compellans nomine amicum, caput suum cædebat. Quæ admiratus Cambyses, missò nuncio Psammenitum sic percontatus est: Psam-

Pſammenite, herus te Cambyſes interrogat, quam ob rem tu, qui viſa filia indigne affecta, viſo filio ad mortem eunte, neque ejulaſti neque fleviſti, pauperem tanti feceris, tibi, ut ab aliis audiui, non propinquum? Cui Pſammenitus his verbis reſpondit: Fili Cyri; domeſtica mala erant majora, quam ut poſſem ea deſlere. At amici lamentatio digna lacrymis fuit, qui è multis ac fortunatis opibus ad inopiam recidit in extremo limine ſenectutis. Cambyſi his renuntiatis, Crœſus dicitur illacrymaſſe, itemque qui aderant Perſæ, ipſique adeo Cambyſi miſerationem attuliſſe, ut protinus juſſerit filium ex his, qui morti addicti eſſent, liberari: verum filium, qui abiierunt, non jam ſuperſtitem invenerunt, ſed primo loco truncatum.

3. *Egreſſus.* Cambyſes poſtquam animum Pſammeniti exploraviſſet, miſericordia erga eum motus Ægyptum ei redditurus erat, ut eam tanquam Præfectus Regius gubernaret. Verum poſtquam à Cambyſe conviſtus eſt, quod Ægyptios ad rebellionem ſollicitaviſſet, denuo captus, epoto taurino cruore, exſpiravit.

BELLVM II & III, contra Carthaginiſes & Ammonios.

XXVI.

Secundum & tertium bellum Cambyſes contra Carthaginiſes & Ammonios geſſit, ſed irritò ſucceſſu. Quoniam Phœnices bellum contra Carthaginiſes confœderatos gerere recuſabant: Quos invitos Cambyſes cogere noluit.

Deinde partem exercitus contra Ammonios miſit, qui inter prandendum arenarum molibus obrutti, nec poſtea amplius viſi ſunt.

BELLVM IV, contra Æthiopes.

XXVII.

Circa hoc bellum Æthiopum tria ſunt conſideranda: 1. *Ortus.* 2. *Progreſſus.* 3. *Egreſſus.*

1. *ORTVS.* In Ortu notanda eſt *Cambyſis ad Regem Æthiopum legatio.* Herodotus lib. 3. ſcribit, quod Cambyſes, antequam exercitum contra Æthiopes, qui Africam ad Australe mare incolunt, & Macrobiū appellantur, educeret, callido conſilio ſpeculatores ſub ſpecie legationis præmiſerit, iſſique dona magnifica, quæ Regi Æthiopum offerrent, tradiderit, nempe amiculum purpureum, aureum torquem tortilem, & armillas, unguentum præcioſum, & cadum vini Phœnicii.

11. *PROGRESSVS.* In Progreſſu duo veniunt obſervanda:

Primo: Legatorum Cambyſis propoſitio. Legati cum in Æthiopiam veniſſent, Regem hiſce verbis compellarunt: Cambyſes Perſarum Rex cupiens amicus tibi fieri atque hoſpes, nos miſit, jubens ut in colloquium tuum veniremus, tibiſque hæc dona offerremus, quorum ipſe uſu maxime delectatur.

Deinde: *Regis Æthiopia reſponſio.* Hæc triplex erat.

1. *Ερωτηματική, h. e. Interrogatoria.* Nam primo ſumto amiculo interrogavit, quidnam eſſet, & quomodo confeſtum. Quumque Legati de purpura, ejusque tinctura, edocuſſent; Dolosus, reſpondit, homines dolosa expetere veſtimenta. Exponentibus deinceps Legatis de monili tortili & armillis, ejusque ornatu & precio: Rex riſit, atque ratus, vincula ea eſſe, vincula robuſtiora apud ſe eſſe dixit, multosque captivos aureis compedibus manicisque nexos oſtendit. De unguento eadem ſenſit, quæ de veſtimento purpureo. Verum ubi ad vinum perveniret, ejusque conſiciendi rationem audiret, majorem in modum delectatus eſt ejus potu.

2. *Επιωλητική, h. e. Objurgatoria.* Cum enim animadverteret, eos ad explorandum Regnum ſuum veniſſe, graviter inveſtus in Cambyſen, in hæc verba prorupit: Non juſtus vir ille eſt: Alioquin enim non affectaret regionem alienam, ſed ſuâ contentus, non redigeret in ſervitutem homines, à quibus nihil laceſſitus eſt.

3. *Αἰνισματική, ſive Symbolica.* Tandem tradidit illis arcum, hæc verba addens: Quando Perſæ tantæ magnitudinis arcus tam facile tendent, quam facile hunc à me tendi videtis, tum Cambyſes copiis ſupra modum magnis inſtructus Æthiopibus Macrobiis bellum inferat. Interim Diis gratias agat, qui non in animum inducunt Æthiopibus, ut præter ſuam aliam velint ſibi comparare regionem.

III. *EGRESSVS.* Poſtquam autem Cambyſes hoc Regis Æthiopiæ reſponſum ab Exploratoribus cognovit, ſtatim ira accenſus, & quali furore percuſus, continuo in expeditionem contra Æthiopes ruit. Sed magna afficitur clade, quod iter ingreſſus eſſet non præparato comœatu; quo deficiente, jumenta primum macſtarunt, poſt herbis victitarunt; iis etiam in ſabulo deficientibus, decimum ſorte lectum devorarunt. Et ita coactus eſt, nullo viſo hoſte, in Ægyptum redire.

V s v s.

A X I O M A I.

Τῶν ἐχθρῶν δῶρα ἄδωρα. Hoſtium atque Tyrannorum dona non ſunt dona. Sicut enim pueri aſtragalis; ita etiam Tyranni fœderibus ludunt. vel, ut

D. Paulus *Rom.* 1. v. 31. loquitur, sunt ἀσύνετοι, h. e. pactorum haud tenaces, sive fœdifragi; ipsorumque verba sunt non verba, & dona non dona. *Exempla* habemus 1. in *Saule* Rege Israël, qui Davidi, ob singularem populi caritatem atque favorem sibi formidabili, Merob filiam suam majorem natu despondebat, & tamen alteri postea eam tradebat, contra fidem pacti. 1. *Sam.* 18. vers. 17. Postea Micholis conjugio illectum hostium furori proditorie objicere cogitavit, postquam rescivit eam ardentem diligere Davidem. *Ibid.* v. 20, 21. 2. In *Cambyse*, qui Æthiopum Regi magnifica sub specie amicitiae per Exploratores misit munera. Vnde etiam Rex Æthiopum Legatos Cambyse graviter objurgavit, quod simularent, se missos quasi Cambyse amicitiam atque hospitium suum expeteret, cum sciret, eos ad explorandum Regnum suum venisse.

A X I O M A II.

Multa expeditiones defectu annonae irrita sunt, & magni exercitus solvuntur.

Exemplum habemus in expeditione *Cambyse* contra Æthiopes instituta, in qua milites nihil invenientes quod ederent, & ad sabulum pervenientes, ubi etiam nullæ herbæ victui commodæ, ad decimationem exercitus perventum est, h. e. sortiti ex se ipsis decimum quemque comedebant: donec Cambyse veritus mutuum militum suorum depastionem, cœpta adversus Æthiopes expeditione intermissa, retrocessit, Thebasque pervenit, multis de militibus suis amissis. Vide *Petr. Gregor. Tholosan. lib.* x1. de *Republ.* c. 3. pag. 663.

A X I O M A III.

Consilia calida raro sunt felicia. Nam præcipitantia rectis consiliis est inimica, & prudentiæ adversa. Præcipitantia parit errores, quos magnæ pœnæ, magnæ calamitates comitantur. In cunctatione multa insunt bona, quæ etsi non prima fronte apparent, tamen progressu temporis percipiuntur. Vnde recte *Salustius* ait: Antequam incipias, consulto, ubi autem consulueris, mature facto opus est. Et *Livius* lib. 5. Dec. 4. prudenter scribit: Calida consilia initio læta, tractatu dura, exitu tristia esse solent. *Tacit. l.* 18. Omnes qui magnarum rerum consilia suscipiunt, æstimare debent, An, quod inchoatur, Reipubl. utile, ipsis gloriosum, aut promptum effectu, aut certe non arduum sit. *Thucydides* lib. 3. Duæ res maxime obstant bonis consiliis, nempe *Ira* & *Festinatio*. Nam impedit ira animum, ne possit cernere verum. Festinatio vero cæca est & præceps. Quia præcipitis consilii co-

mes pœnitentia. Vnde *Augustus Imperator* hoc symbolo usus est: *Ἐπὶ βεβήκῃ*. h. e. *Festina lente*. Quo insinuare voluit, sat celeriter fieri, quicquid sat bene sit. Si enim vim & sententiam hujus symboli æstimes, quam hæc tam concisa vocum brevis in se complectitur, quam secunda, quam gravis, quam salutaris, quam ad omnem vitæ rationem patens; profecto facile discesseris in hanc sententiam, ut non aliud dictum ullum perinde arbitreris dignum, quod omnibus foribus inscribatur. *Germani* pulchre enunciant: *Ein mit weis. Eh wieg's / dan wag's.* Consule *Macrobius lib.* 6. & *Gell. lib.* 10. cap. 11. *Erasmus in Chiliad.* Omnes hoc symbolum usurpent: *Consilium ante factum.* *Mantuanus Eclog.* 2.

Sed post jacturam quis non sapit? utile non est Consilium post facta dari, quod oportuit ante. Consilium post facta, imber post tempora frugum.

Ovid. de Ponto lib. 11.

Nunc quid naufragio, quid prodest dicere, facto, Qua mea debuerit currere cymba via?

Quod si hæc Cambyse observasset, neque velut mentis inops continuo in expeditionem contra Æthiopes cum exercitu exivisset, sed prius omnia sibi comparasset, quæ apparatus rei militaris exigebat, & rei frumentariæ & pecuariæ, (sicut in more positum erat apud Persas, uti *Xenoph. lib.* 4. *Cyropædiæ* tradit) tum retro suæ temeritatis pœnam luens redire coactus haud fuisset, multis de exercitu amissis. De hac expeditione ejus in Æthiopiam *Lucanus lib.* 10. ita cecinit:

— *Vesanius in Ortus*

*Cambyse longi populos pervenit ad ævi,
Defectusque epulis, & pastus cade suorum,
Ignoto te, Nile, redit, &c.*

III. ACTA ECCLESIASTICA.

XXVIII.

1. *BONA.* Cambysem aliquam veri Dei notitiam habuisse, inde colligitur, quod gentilium idola non modo illudit ac violavit, sed etiam destruxit. Cum enim Ægyptii in urbe Memphi, Deo suo quem Apim nominant, festum celebrarent, Cambyse eorum superstitione offensus, adduci ad se Apim iussit. Quem cum *VITVLVM* esse conspexisset, educto gladio femur ejus sauciavit, & sublato cachinno ad Sacerdotes dixit: *O capita nequam, hujusmodi Dii existunt, sanguine atque carne præditi, & ferrum sentientes?* Dignus nimirum Ægyptiis hic Deus. Nos certe ludibrio habuisse, vos non juvabit. Hæc loquutus, imperavit his, quorum munus erat, ut Sacerdotes flagris exderent, *Ægy-*

Ægyptios autem, deprehensos in festo Apis feri-
antes, promiscue occiderent. Ita festum solutum
est, Sacerdotes mulctati; Apis, sauciatus femur,
in templo jacens extabuit. *Iustin. lib. 1. Herodo-
tus lib. 3.* Qui quidem hoc Cambylis factum vitu-
perant, sed ipsi in iudicio suo errant. Nam Carna-
lis homo carnaliter: spiritualis vero spiritualiter
iudicat. Ita cæci isti homines in tenebris ambulan-
tes putarunt, simulacra esse Deos, quæ tamen Dii
non sunt. Vide *Rom. 1. v. 23. 1 Cor. 6. 2. v. 14.
c. 8. v. 1. & seqq.*

XXIX.

2. M A L A. Licet Cyrus primo Monarchiæ an-
no, post captam Babylonem, lætissimum de solu-
tione captivitatis Babylonicæ, & dimissione Iu-
dæorum in patriam, deque restauratione Templi &
Politix Iudaicæ, promulgasset decretum: tamen po-
stea filius Cambyles ædificationem templi, quo-
ad vixit, impedivit. Quia enim bellum Ægyptiis
illaturus erat, suggerebant ei aulici, Iudæorum
hostes infensissimi: si Iudæis potestas Templum &
urbem restaurandi concederetur, fore ut à Cam-
byse deficientes se cum Ægyptiis conjungerent.
Ita consiliis novis atque malis Diabolus impedivit
Ecclesiæ restorationem, & doctrinæ cœlestis pro-
pagationem. Fuerunt itaque in luctu pii, præser-
tim postquam Cyrus interfectus esset. Vide *Esdra.
cap. 4. & Ioseph. lib. 11. Antiquit. Iudaic. cap. 1.
2. & 3.*

A X I O M A.

*Semper in Ecclesia cernitur vicissitudo lucis at-
que crucis, quæ sunt admiranda Dei excelsi opera.*
Namque sunt mala mixta bonis, sunt bona mixta
malis. Sicut enim rosa spinis est circumdata: Ita
Deus res lætas, præsertim Ecclesiæ, temperat a-
cerbitate quadam & amaritudine: idque facit pæ-
terno consilio, ne pendeat spes nostra à rebus huma-
nis, sed nitatur solo Deo. Quare pii in rebus se-
cundis non debent esse tumidi, neque in adversis
timidi.

Exemplum.

Cyrus primus Rex Persarum insignis erat *Euer-
getes Ecclesiæ*, qui in primo anno Monarchiæ ca-
ptivitatem Babylonicam solvit, potestatem popu-
lo Iudaico in patriam redeundi, & Templum repa-
randi concessit, vasa Templi restituit, omnibus
provinciis subditisque suis imperavit, ut Iudæis via-
toribus viaticum omniaque necessaria subministra-
rent. Verum Cyro in bello Scythico interfecto,
Cambyles filius ejus degener, tyrannicum erga Iu-

dæos affectum induit, & structuram Templi, quo-
ad vixit, suasu aulicorum Iudæis infestorum impe-
divit, usque ad secundum annum Darii Hystaspis,
qui decretum Cyri renovavit; & templum, sub ipso
reædificari cœptum, anno ejus sexto est absolutum
& consummatum. *Esdra 6. vers. 15. Elegans est
hæc imago Ecclesiæ*, in qua oculariter videmus,
quæ, quales & quantæ sint consolationum atque
tentationum vices. Nihil Ecclesiæ poterat accide-
re optabilius edicto Cyri de reditu in patriam, de
restauratione politiæ ac Templi: sed multa impe-
dimenta intervenerunt, quæ hunc melleum gustum
quasi aceto infuso corruperunt. Tandem vero ex
hisce adversitatibus liberata est Ecclesiæ; uti plenius
in historia Darii Hystaspis & Artaxerxis Longimani
dicturi sumus.

C A P V T III.

D E E G R E S S V.

XXX.

T Andem Cambyles cum adversus Smerdin, se
absente in Perside rebellantem, exercitum
ducere vellet, insilienti in equum vagina gladius
excidit, fœmurque ejus lethaliter sauciavit, ex quo
vulnere non multo post Ecbatanis in oppido quo-
dam Syriæ periit, cum fratris cædem, quem ex falsa
somnia interpretatione, & vana suspicione, imma-
niter mandaverat trucidari, deplorasset, ac Persas
ad eripiendum Magis regnum gravi hac oratione
monuisset: *Per Regios Deos vos obtestor, ne per so-
cordiam admittatis, ut Imperium rursus redeat ad
Medos: sed vi ereptum, vi recuperetis.* Hæc vobis
facientibus & tellus fructum proferat, uxoresque &
pecora pariant, in omne tempus libertate fruenti-
bus: secus facientibus contraria his, quæ dixi, im-
precor; Et præterea unicuique Persarum, cum fi-
nem, qualis mihi contigit. *Herodotus lib. 3. Iusti-
nus lib. 1.*

XXXI.

De numero annorum Regni Cambylis inter
Chronologos non convenit.

1. <i>Iosephus lib. 11.</i>	} statuit, eum re- gnasse annos	} - 6.
Antiqu. Iudaic. c. 3. pag. mihi 282.		
2. <i>Phil. Melanch.</i> Chronol. lib. 2. pag. mihi 118.		
3. <i>Bucholtz. in In- dice Chronolog.</i> pag. 31.	} - 7, & 5 menses.	} - 8.

Ε' Π' Ι' Κ' Ρ' Ι' Σ' Ι' Σ'.

Anni { *conjuncto*, h. e. prout junguntur
Camby- cum patris Regno. Sic regnavit an-
sis sup- nos 8. Quia annum cum Patre regna-
putan- vit. Alii addunt menses Magorum 7,
tur in & sic etiam 8 anni proveniunt.
sensu { *disjuncto*. Sic regnavit annos 7, & 5
 menses. Quæ est communis Chrono-
 logorum sententia.

Et talia Exempla in sacro codice de Regibus Iu-
 da & Israël reperiuntur, quorum anni regiminis
 modo in sensu conjuncto, modo in sensu disjuncto
 accipiuntur.

XXXII.

Cambyfes sine regia prole moritur. Et sic Cyri
 familia in ipso extinguitur.

V S V S.

A X I O M A I.

*In multis familiis hoc accidit, ut secundus,
 tertius, aut quartus fuerit ultimus.*

E X E M P L A.

1. *Davidis* potentia floret cum Salomone filio :
 Quo mortuo fit laceratio Regni, amissis 10 tribu-
 bus : quæ peculiare Regnum condiderunt in Sama-
 ria, quod Regnum Israël dictum est. Ab eo tempore
 Reges Iuda & Israël in sacro codice distinguuntur.

11. *Cyri* Regnum post Cambyfen filium trans-
 fertur in hæredem alium, non ortum à Cyro, nempe
 in Darium Hystaspis. Nam duæ tantum fuerunt fa-
 milia Regum Persidis à Cyro primo Persarum Re-
 ge usque ad Darium Codomannum. In hoc namque
 & cum hoc ἀξιωμα Regni Persici extinctum est ;
 uti ex hoc schemate patet.

Regum Persidis.

Prima Familia.	Secunda Familia.
I. Cyrus.	III. Darius Hystaspis.
I	I
II. Cambyfes.	IV. Xerxes.
	I
	V. Artaxerxes Longimanus.
	I
	VI. Darius Nothus.
	I
	VII. Artaxerxes Mnemon.
	I
	VIII. Artaxerxes Ochus.
	I
	IX. Arsames.
	I
	X. Darius Codomannus.

Vide Præcognita cap. 5. §. 23.

III. *Amasis* Rex *Ægypti* Apriæ per seditionem
 Regnum eripuit, illudque tantum ad Psammeni-
 tum filium transtulit. Hic cum sex menses regnasset,
 captus est à Cambyse Rege Persarum, & aliquanto
 post interfectus, quoniam *Ægyptios* ad rebellio-
 nem sollicitasset, *Ægypti* regno à Persis occupato.

IV. *Vespasianus* Imperator Titum filium succes-
 forem habuit : quo mortuo ἀξιωμα Imperii Roma-
 ni à familia Vespasiani in alios translatus est.

V. Post *M. Antonium* Imper. successit *Commo-
 dus* : cum quo majestas Imperii defecit.

VI. Similiter de *Ottone* I. Imperatore Romano
 usurpari potest versiculus ille vulgatus :

Αὐτὸς καὶ παῖδες, καὶ παῖδες οὐκ ἐν παῖδες.

Ipse, & ex te nati, & nulli deinde nepotes.

Vel:

Tu, Natique tui, sed non stirps ulla nepotum.

Versus est propemodum universalis : Nepotes
 tui vel non regnabunt amplius, vel non pari virtu-
 te, felicitate & successibus.

A X I O M A II.

Tyrannorum exitus tragicus esse solet.

Nam Regula justitiæ divinæ est, quod atrociam
 delicta ordinarie puniantur atrocibus pœnis, etiam
 in hac vita. Vnde etiam Poëta *Juvenalis* ait :

*Ad Generum Cereris sine cade & sanguine pauci
 Descendunt Reges, &c.*

Ita Cambyfes Tyrannus iste immanis tragicum
 exitum habuit.

N O T A.

*Ex Tyrannis tres tantum nominari possunt, quo-
 rum Mors placida fuit.*

1. *Dionysius Major*. Sed tamen postea filius ejus
Dionysius Minor debita à patre contracta persol-
 vit. Hic namque à Dione Principe Syracusano in
 exilium pulsus, ad tantam redactus est inopiam, ut
 in urbe Corintho ludum literarium aperuerit. Ita
 namque de justitia divina vox Decalogi conciona-
 tur : Deus visitat iniquitatem Patrum in filios in
 tertiam & quartam generationem.

2. *Sylla* cum crudelissime regnasset, placide mor-
 tuus est.

3. *Tiberius Imp.* sub quo Christus passus est.
 Ejus quoque mors placida fuit.

Plura de hoc Axiomate vide *Monarch. I.* in vita
Belsazaris cap. 3. §. 26.

A X I O M A III.

Per quæ quis peccat, per eadem punitur.

*Sapient. 11. v. 17. ita Psalm. 37. v. 9. dicitur :
 Maled-*

Malefici funditus delebuntur. *v. 14, 15.* GLADIUM evaginaverunt impii, intenderunt arcum suum, ut prosternant pauperem & inopem, & trucident rectos corde. GLADIVS eorum intrabit in corda eorum, & arcus eorum infringetur. Exempla illustria habemus in omnibus Tyrannis.

1. SAUL sæpe in furore suo *gladium* evaginaverat adversus Davidem innocentem, sed tandem in cor ipsius atque viscera intravit, quando proprio *gladio* se ipsum confodit. *1 Sam. 31. v. 4.*

2. SENNACHERIB Rex Assyriorum Ezechiae pientissimo Regi Iuda, & toti populo Iudaico horrenda quæque minabatur, GLADIUM suum adversus eos evaginabat & arcum suum intendebat, ut inopes ad resistendum prosterneret, & trucidaret rectos corde; sed *gladius* intrabat in cor ejus, cum à propriis filiis suis Adramelech & Sarassar in templo Nisroch interfectus est. *2 Reg. c. 19. v. 36, 37. Iesai. 37. v. 36.*

3. Similiter CAMBYSES *gladium* suum strinxit adversus innocentes & rectos corde; sed tandem proprio *gladio* vulneratus, miserè interiit. Estque ipsius pœna testimonium Regulæ: Omnis qui *gladium* acceperit, *gladio* peribit. *Matth. 26. v. 52.* Ac talibus exemplis pœnarum Deus ceteros homines de providentia & de suo iudicio commonefacit.

A X I O M A IV.

Homicida non sunt diu superstites.

Psal. 55. v. 25. Viri sanguinum & dolosi non diu dimidiabunt dies suos. h. e. non diu vivent, non superstites erunt. Nam illi quidem longa sibi præscribunt tempora, quemadmodum dives ille apud *Lucam 12. v. 19.* qui dicebat: Anima mea, habes multa bona in plurimos annos. Sic agunt, sic vivunt, quasi diu victuri. Vnde magnam turrim consiliorum humanorum ædificant. h. e. veram religionem verumque Dei cultum impediunt, novaque quotidie consilia Ecclesiam persequendi & veros Dei cultores è medio tollendi excogitant: sed antequam illa magna, velut æterna, perficiant, antequam supprimant veritatis confessores, eosque Evangelio spolient, ipsi in mediis conatibus fide vacui auferentur: in die (ut ait Christus *Matth. 24. v. 50, 51.*) quâ non sperant, & horâ quâ ignorant: tunc dividet eos Dominus, (h. e. animam & corpus eorum dividet per mortem, & in morte eos occidet) & ponet partem eorum cum hypocritis. ibi erit fletus & stridor dentium. Idem illustrari potest parabolâ quinque virginum stultarum, & ad adventum sponsi sui imparatarum. *Matth. 25. v. 8-11.*

Matth. 26. 52. Qui *gladium* sumit, (h. e. qui absque vocatione & illegitimè illum usurpat) ille *gladio* peribit.

Apoc. 13. v. 10. Qui *gladio* occiderit, illum *gladio* occidi oportet.

Nam vox sanguinum hominum interfectorum de terra clamat ad Dominum vindictam, neque cessat donec exaudiatur. *Gen. 4. v. 10.*

Apoc. 6. v. 10. Psalm. 9. v. 13. Dominus requirens sanguinem piorum, recordatus est, non oblitus est clamorem pauperum.

Hæc dicta sunt maximè illustria, ideoque diligenter sunt notanda.

Exempla.

1. *Cambyses* erat vir sanguinum atque dolosus. Nam 1. motus falsa suspitione, *Smerdin* fratrem suum nefario atque immani ausu trucidari iussit. 2. Sororem suam, eandemque uxorem *Meroën*, crudelissimè interemit. 3. Filium *Prexaspis*, eum propter temulentiam reprehendentis, sagittâ transfixum interfecit. 4. Duodecim Persas, viros Nobiles, uno tempore è medio sustulit. Verùm *Cambyses* talis cum esset, aliquanto post divinitus punitus est. Cum enim in equum adscenderet, decidens ex vagina *gladius* ferit ei femur. Ex quo vulnere paucos post dies mortuus est, cum regnasset annos 7, menses 5.

2. Ex *C. Iulii Caesaris interfectores* nullus triennium supervixit. Et memorabile est, quod *Valerius Max. lib. 8. c. 6.* narrat, quod omnes interfectores *Caesaris* violenta morte, & iisdem *gladiis*, quibus cædem perpetraverant, ipsimet perierint.

3. *Machiavellus de Casare Borgia* (quem *Iovius* sanguinario ingenio immanique sævitia veteres tyrannos æquasse censeri posse, & viroso sanguine execrabilique semine progenitum scribit) memorizæ tradit. Hic enim fretus patris sui autoritate & potentia (is fuit *Alexander VI.* Pontifex Romanus) quum imperium totius Italiæ animo suo concepisset, & spe sua veluti devorasset, eamque ob causam Principes & nobiles omnes, quos sibi impedimento futuros rebatur, vel vi & dolo è medio sustulisset, vel hoc facere decrevisset, tandem deceptus sua spe, veneno, quod aliis præparaverat, per imprudentiam hausto, in lectulo periculose decumbens, & sicut æstimabatur (is enim tunc vigore juventutis, & medicamentis, superavit vim veneni) morti proximus, dixit: *Se adversus omnia pericula, quacunque sibi evenire possent, multo ante remedia quassisse, præterquam adversus mortem: quippe nunquam cogitasse, se tam citò moriturum:* Immemor sanè

sane doctrinæ Democratis, qui, sicut à Porphyrio citatur, dicere solitus fuit: *Imprudenter & impie vivere, non tam esse malè vivere, quàm diu mori.*

DE INTERREGNO
M A G O R V M,
ejusque Ortu, Progressu, & Egressu.

C A P V T I.

D E O R T V.

SIVE REGNI OCCUPATIONE.

I.

Cambyfes in Ægyptum profecturus, pro more Orientalium, quia filium ex se natum non habebat, Patizirhen, unum ex Magis, Regni Curatorem constituerat. Dum autem Cambyfes infelicem in Æthiopas expeditionem susceperat, & in Ægypto & in Syria variis rebus impeditus morabatur, Patizithes cognitâ Smerdis filii Cyri nece, quæ occultabatur, paucisque Persarum nota erat, inito cum reliquis Magis fœdere, fratrem suum Smerdin (quem *Iustinus* Oropasten vocat) ei cognominem orisq; ac corporis lineamentis per similem substituit, atque in solium Regium collocat, quasi Smerdis Cyri filius esset, missis in omnes regiones atque provincias Caduceatoribus, qui edicerent omnibus subditis atque militibus, ut deinceps non Cambyfi, sed Smerdi Cyri filio obedirent. Quod Magorum decretum à Proceribus Persarum approbatum fuit. Quia immanis illa Cambyfis Tyrannis exosa illis erat.

II.

Cambyfes autem, qui eo tempore *Ecbatanis* in Syria morabatur, hoc cognito, iratus Prexaspi exprobravit, quod Smerdin fratrem suum, juxta mandatum Regis, haud interfecisset. Prexaspes verò se manu suâ eum interfecisse juramento confirmabat. Statim hæc animum ejus cogitatio subiit, esse Pseudo-Smerdin, nempe Magum Patizithæ fratrem, qui Regium solium occupasset. Quare Smerdis fratris sui mortem amaris lacrymis deflevit; seque somnio, in quo Smerdin in solio Regio sedentem viderat, delusum agnovit.

III.

Cumque adversus Pseudo-Smerdin exercitum ducere vellet, subito insilienti in equum vaginâ gladius excidit, fœmurque ejus lethaliter vulneravit, ex quo vulnere non multo post *Ecbatanis* in oppido quodam Syriae extinctus est. Cambyfi olim in Oraculo dictum, ipsum *Ecbatanis* moriturum.

Ambiguitas erat in verbis Oraculi: Putabat namque Cambyfes, se *Ecbatanis* in Media moriturum. At quia lethaliter se vulneratum vidit, & finem vitæ instare animadvertit, tum denuò agnovit, *Ecbatana* Syriae ab Oraculo intellecta, ac proinde in hæc prorupit verba: *Hoc in loco Cambyfes Cyri filius morietur.* Quo dicto ad Persas astantes se convertit, eosque gravi oratione ad eripiendum Magis regnum commonuit. Vide *Histor. Cambyfis* in c. 3. §. xxx. Tandem gravi multorum magnorumque scelerum conscientia oppressus inter ingentes animi corporisque cruciatus à vita decedit, ac Persidarum stirpem masculam interitu suo finit. Regnavit annos 7, menses 5. Quibus si addatur Magorum imperium, h. e. menses 7, proveniunt anni octo. *Herodotus, Plato, Polyanus, Zonaras, Seneca, Orosius.*

C A P V T II.

D E P R O G R E S S V.

H. e. De Regni confirmatione & administratione.

IV.

Pseudo-Smerdis, ut novum Regnum, quod non Marte, sed fraude invaserat, confusus nempe nominis atque corporis similitudine, arte firmaret, triplici medio usus est.

V.

1. *Liberalitatis erga subditos declaratione.* Nam per totum illud tempus, quo Regno præfuit, omne genus liberalitatis in subditos munificentiaque exhibuit. Nam missis ad singulas, quibus imperabat, nationes edictis, immunitatem tributorum, ac onerum militiae remissionem in triennium tribuit. Hac ratione plurimorum sibi favorem conciliavit, illudque obtinuit, ut paucissimi essent, qui Smerdin Cyri filium regnare non crederent.

Nam quod Cambyfes *Ecbatanis* moriturus dixerat, suo jussu atque Prexaspis ministerio Smerdin è medio sublatum, id ex invidia dictum, atque hanc ob causam effectum ab eo putabant, ut Smerdin Persis redderet suspectum & infensum.

VI.

II. *Prexaspis inficiatione.* Hanc Subditorum opinionem confirmabat sermo Prexaspis. Is namque post tragicum Cambyfis exitum, ut tutus, tum à Magis, tum à populo esset, Smerdin Cyri filium à se interfectum constanter pernegabat.

VII.

III. *Magorum occultatione.* Denique hæc res eò

eo occultior erat, quod apud Persas persona Regis sub specie Majestatis occultabatur, & nemini facile, nisi domesticis, aditus ad eum patebat. Hac itaque ratione Magus Cyri filius falsò creditus septem menses securus regnavit, donec mirabiliter patefactus fuit.

CAPVT III.

De MAGOPHONIA, sive de MAGORVM interfectione.

VIII.

Circa *μαγφονίαν* notanda tria sunt. 1. Τὰ προηγμένα, h. e. *antecedentia*. 2. Τὰ παρὰ τὴν ἐκτέλεσιν, h. e. *interfectio ipsa*. 3. Τὰ παρὰ τὴν ἐκτέλεσιν, h. e. *consequentia*.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ,
h. e. *Antecedentia*.

IX.

1. Τὰ προηγμένα, sive ANTECEDENTIA sunt tria. 1. Phædimæ pellicis Regiæ proditio. 2. Procerum conspiratio. 3. Publica Prexaspis confessio.

X.

Primò: Phadima proditio. Tandem Pseudo-Smerdis, Cyri filium, & Cambyxis fratrem se mentientis, fraus hunc in modum detecta & vindicata fuit. Erat Persa quidam, Ottanes dictus, Pharnaspis filius, vir nobilis & sagacissimus. Hic cum observasset novum Regem nunquam ex arce progredi, neque Procerum Persarum quempiam in conspectum suum vocare, & præterea Cambyxis confessionem de cæde fratris secum reputasset, dubitare cœpit. Misit itaque nuncium ad filiam suam Phædimam, (cujus, ut & aliarum Cambyxis uxorum, contubernio Magus utebatur) & ex ea clam quæsit; Quo cum homine cubare soleret, Cyrine filio Smerdi, an Mago ejus nominis? Respondente illa, seignorare, misit alium, petentem, ut ex Atossa Cambyxis sorore hoc ipsum cognosceret. Ad hæc illa, compellendæ ejus copiam sibi haud dari, respondit, quoniam concubinæ Regis separatim recludantur. Requisita tertium, ut inter dormiendum de auriculis concubini inquireret; quoniam nove- rat, Smerdi Mago utramque aurem propter delicta resectam esse: paruit parenti filia. Cumque ordo ad concubitum eam vocaret, concubini somno sepulti contrectare voluit aures. Quas cum nullas reperisset, statim altero die patri renunciari jussit.

XI.

2. *Procerum Persicorum conspiratio.* Ottanes per filiam certior factus, sine auribus esse Regem, rem omnem indicabat Aspatinæ & Gobryæ Persarum Proceribus, & ad fidem sibi servandam accommodatissimis. Qui & ipsi sua sponte rem ita se habere suspicati constituebant, ut singuli sibi singulos in societatem deligerent è Persis, quibus maximè confiderent. Adjungebat ergo sibi Ottanes Intaphernem, Gobryas Megabyzum, Aspatines Hydar-nem. Hi cum sex essent, accedebat etiam Darius Hytaspis filius, qui cognitâ Smerdis Cyri filii nece, deditâ operâ venerat eò, ut Magum de Regno deturbatum trucidaret. Hoc ergo in societatem assumpto, memores mandati Cambyxis, ex continenti, ne, dato in pœnitentiam spatio, res per quenquam narraretur, occultato sub veste ferro, ad Regiam pergebant.

XII.

3. *Publica Prexaspis confessio.* Præterea etiam ante hanc Magophoniam, Prexaspen amplissimis promissionibus conduxerant Magi, ut, conscensâ præaltæ turri, convocatis cum in locum Persis, annuntiaret, Smerdin Cyri filium Imperii clavum tenere: Quia hoc ipsum non solum pauci noverant, sed etiam ipse negare, Smerdin à se interfectum, solebat.

At Prexaspes, qui hoc se facturum Magis simulate promiserat, simulac turrim ascendisset, & circumfusam undique Persarum multitudinem videret: Ecce palàm coram omnibus, non obstante splendidâ Magorum promissione, enunciat, se Smerdin Cyri filium à Cambyse coactum trucidasse, & Magum esse qui regnet: ac ne quod periculum propterea subiret, illicò de turri præcipitem sese dedit. Hujus itaque confessione, veluti etiam augurio Accipitrum, quorum septem paria insectabantur duo vulturum paria, magis confirmati, obvios quosque, si qui impedire cuperent, trucidant, atque ad Magos fratres penetrant.

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.
h. e. *Magorum interfectio*.

XIII.

Magis autem, quid fieret, animadvertentibus, nec animus in auxilium sui deerat. Siquidem arreptis armis alter Aspatinis fœmur percutiebat; alter verò Intaphernem oculo privabat. Verùm oppressi à pluribus vim sustinere haud poterant. Ideoque unus eorum fugâ salutem quærebat, quem Gobryas statim insequens complectebatur. Darius verò cun-

Et abundus stabat, hærensque metuebat, ne Gobryam pro Mago transfoderet, quia res obscuro loco gerebatur. Quod animadvertens Gobryas, patriæ liberandæ amore accensus, per utrumque corpus ferum adigi jubebat. At Deo dirigente ictum, Gobrya incolumi, Magus interfectus est.

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ,

h. e. Consequentia.

XIV.

1. *Magorum decollatio.* Septemviri isti Magici dæ Magis occisis capita amputabant; eaque Persis ostendentes, rem gestam exponebant. Qui cognito Magorum dolo, eductis gladiis, ut quemque reperiebant, Magum trucidabant, & nisi noctis intervntu cohibiti fuissent, neminem Magorum in vivis reliquissent. Hac itaque ratione Magis regnum, quod dolo occupaverant, vi rursus ademptum fuit.

XV.

11. *Festi Magophonias institutio atque annua celebratio.* In hujus autem rei memoriam Persæ diem istum maximè solennem observabant, & festum in eo celebrabant annum, quod Μαγφονία, h. e. Magorum cædem vocabant. Quo die nulli Magorum fas erat prodire in lucem, sed cuncti se intra domum continebant. *Herodot. lib. 3. Justin. lib. 1.*

XVI.

111. *Principum de forma Gubernationis deliberatio.* Magis è medio sublatis, de forma gubernationis deliberatio instituitur à Principibus, an videlicet velint retinere Monarchiam; an verò, eâ abolitâ, introducere aliam, vel Democratiam, vel Aristocratiam.

XVII.

1. *Ottanes filius Sisamnis primus sententiam dixit. Propositio ejus fuit: Monarchiam esse abrogandam, & Democratiam constituendam:* Quia Monarchia facilè convertatur in Tyrannidem; & Monarchæ magnitudine potentia, etiam boni naturâ, reddantur aut deteriores, aut asperiores. Tales namque, plerumque, peccare, aut ὀργεῖν, aut φθόνῳ.

NOTA.

[Ottanes ex affectu sententiam dixisse videtur. Nam experienciâ edoctus noverat, quomodo Rex Cambyfes patrem suum Sisamnem crudelius tractasset. Ideoque odio Cambyfis Monarchæ loquutus est contra Monarchiam ipsam, & sic confudit Regem atque Tyrannum: aut consideravit Regem ut tyrannum, cum tamen vitium personæ à statu ipso accuratè sit distinguendum: Tyrannus vult esse Legibus

solutus: At Rex sive Princeps bonus fatetur, Legibus se teneri. Quæ vox est Theodosii I. 4. Cod. de ll. Confer orationem Dei dehortatoriam ad Israëlitas, Regem importunè postulantes, dictam 1 Sam. 8. v. 10. 11.]

XVIII.

2. *Megabyzus secundo loco dixit sententiam. Propositio ejus fuit: Non instituendam esse Democratiam, sed Aristocratiam.* Refutavit Vulgi tyrannidem, quam ostendit multo minùs tolerabilem esse tyrannide unius, nimirum, quia vulgus sit sine sapientia, non regatur judicio, sed feratur vesano impetu, & in præceps ruat, incitatus ab iis, ex quorum nutu pendet, non secus ac torrentes incitantur, cum hybernis nivibus augentur. Suadet ergo, instituendam esse Aristocratiam, h. e. Gubernationem Optimatibus Regni commendandam esse. Et concludit hac memorabili γνώμη: *Optimorum virorum optima esse consilia.*

[Confer Psal. 73. v. 10. ubi Natura vulgi plenitudine aquarum accumulata describitur.]

XIX.

3. *Darius ultimus sententiam dixit. Propositio ejus fuit: Non introducendam Democratiam aut Aristocratiam, sed retinendam Monarchiam.* Rationes ejus hæ sunt: 1. Quia Democratia facilè degeneret in Ἀναρχίαν. Iam verò majus malum est ἀναρχία, quàm tyrannis; uti Sophocles in Antigone inquit. 2. Quia Aristocratia facile degeneret in Ὀλιγαρχίαν, quæ est paucorum gubernatio, magis serviens utilitati privatae, quàm publicæ. Concludit ergo, rectius esse, patrias Leges non aboleri, quæ Regium statum confirment, in quo per Cyrum ingentibus beneficiis affecta fuerit universa Persia. Et hæc Darii sententia à quatuor reliquis Principibus est approbata, & decretum ut Rex crearetur.

V S V S.

A X I O M A T A.

Qui novas res vult moliri, illum apprimè audacem esse oportet. Audacia namque in tali casu primum sibi vendicat locum, h. e. inconsulta temeritas; quæ solatur se levissimo Numine Fortunâ, incumbitque arundini.

Huc pertinent veterum Emblemata, nempe Virgilii:

Audentes Fortuna juvat, timidosque repellit.

Et Ennii: *Fortibus est Fortuna viris data.*

Ovidii 2. Fastorum:

— *Audentes Forsquo Deusque juvat.*

Exempla.

1. Talis audacia fuit in SMERDI Mago. (Iustinus *Mergidem* appellat.) qui tot Proceribus tam diu imposuit, auribus etiam præcis mutilis, Persarumque Regno menses præfuit septem.

2. Talis quoque audacia fuit in BORGIA Casare, qui animum suum Emblemate prodebat, quod erat: *I Casar, i nullo.*

Quod Poëta ita reddidit:

Borgia Casar eram, factis & nomine Casar.

Aut nihil, aut aliquid, dixit: utrumque fuit.

Axioma II.

Liberalitas & beneficentia Principum erga subditos magnum eis amorem atque favorem conciliat; præsertim si, quando recens imperium capeffunt, novae eis non imponant onera, & vetera debita atque tributa illis remittant. Vnde etiam Reges *בְּרִיבִי דִּשְׁרָרָתָי*, h. e. Benefici passim in sacro Codice appellantur. *Psal. 47. vers. 9. Job. 12. v. 21. Psal. 107. vers. 40. Luc. 22. v. 25.* quod propria ipsorum virtus debeat esse Liberalitas. Talis namque *εὐεργεσία* & Liberalitas Subditorum animos Regi quam maxime conciliat.

Exempla.

I. CYRVS, Rex Persarum, primus nullum à Persis exegit tributum: Ideo PATER ab eis appellatus fuit; quod omni ratione de subditis bene mereri studeret. Vnde lib. 2. ap. *Xenoph.* inquit: Quos volumus esse socios, venandi sunt beneficiendo & benedicendo.

II. ALEXANDER MAGNVS, cum quidam eum admoneret, ut majora subditis vectigalia atque onera imponeret, sapienter respondit: *Καὶ κηρώδον μισῶ, τὸν ἐν ῥίζῳ ἐκτεμνοντα τὴν λάχανα.* h. e. Et olitorem odi, qui radicitus olera excindit.

III. Hoc quoque observavit PSEUDO-SMERDIS ille, de quo jam agimus. Hic enim per totum illud, quo regnavit, tempus, omne genus liberalitatis munificentiaeque in subditos exercuit. Quoniam missis ad singulas, quibus imperabat, nationes, edictis, immunitatem tributorum, atque onerum militæ vacationem in triennium tribuit. Quo facto omnium subditorum amorem atque favorem mirifice sibi, solis Persis exceptis, conciliavit. *Herodotus lib. 3.*

Pulchra vide in *Histor. Nabuchd. §. 25. & in Histor. Cyri §. 28.*

AXIOMA III.

Fœminæ sunt lene tormentum.

Sapientes docent, vinum esse tormentum lene; uti patet ex *Horatio*, qui *Od. 21. lib. 3.* vini amphoram ita alloquitur.

Tu lene tormentum ingenio admoves

Plerumque duro: tu sapientium

Curas, & arcanum jocosum

Consilium retegis Lyao.

Et hoc tormento uti, ait idem, (in *Arte ad Pisones*) Reges:

Reges dicuntur multis urgere culullis,

Et torquere mero, quem perspexisse laborant,

An sit amicitia dignus.

Hinc Critici Liberum Patrem ex eo *Liberum* dictum voluere, quod bibentes liberi oris faciat. Et *Ebrietas* (notante *Pausania* in *Corinthiacis*) olim *γρησσωται ἐξ ὑαλίνης φιάλης πίνοντα*, h. e. pîcta est ex poculo vitreo bibens; quod ut vitrum, sic & animi ebriorum perspicui esse videantur.

Eadem quoque in Fœminas quadrant, quæ & ipsæ blandis extorquent verbis, quicquid imo latet in pectore. Vnde non minus ab hisce quam à vino cavendum, neque illis secreta revelanda. Et hac de causa Micheas Propheta c. 7. v. 5. graviter monet, quando inquit: *Ab ea, qua dormit in sinu tuo custodi claustra oris tui.* Et pulcherrimi sunt versus *Antiphanis* ap. *Stobaeum* Serm. 14.

Τι φῆς; λαθεῖν ζητῶν τι, πρὸς γυναῖκα

Ερεῖς τὸ πρᾶγμα; καὶ τί τῷτο Διὰ φέρει,

Ἡ πᾶσι τοῖς κήρυξιν ἐν ἀγορᾷ φράσσει;

Hoc est,

Quid ais? latere cum velis negotium,

Id fœmina narras? Quid istuc interest,

Quam si omnibus in foro dicas praconibus?

Exempla.

1. Si hoc observasset SIMSON, & ab ea, quæ dormiebat in sinu suo, claustra oris sui custodivisset, secreta Delilæ non referendo; in tantas non fuisset redactus angustias, ut & libertatem, atque oculos & vitam misere amississet: uti ex *Judic. 16. v. 16, 20.* patet.

2. Si hoc observasset FVLVVS, garrulitate conjugis suæ ad desperationem adactus, mortem sibi ipsi non conscivisset. *Plutarch. de Garrulit. fol. 337.*

3. M. CATO quamvis meliori fortuna usus, se tamen per omnem vitam trium maxime pœnitere dixit: *Vnum*, quod mulieri arcanum credidisset: *Alterum*, quod navigasset, quo ire poterat pedibus: *Tertium*, quod unum diem mansisset intestatus.

4. PSEUDO-SMERDIS *Magus*, si fœminis abstinere potuisset, rectius rebus suis consulturus utique fuisset. Hæc namque res mortem ei acceleravit.

P A R E N E S I S.

Quare Viri, in publico versantes officio, à leni hoc tormento, h. e. à blanditiis fœmineis sibi caveant, nisi ad eundem periclitari modum velint. Nam fœmina id tantum tacere potest, quod nescit; sicut pulcre ait *Porcius Latro* ap. *Senecam*. Recte hoc ipsum observavit *Papyrius*, quod ea, quæ in Senatu consultabantur, Matri quærenti aperire noluerit. Ideoque puer etiamnum prætexta à Senatu Romano donatus est. *Macrobius* lib. 1. *Saturnalis*. c. 6. *Gellius* lib. 1. c. 23.

A X I O M A IV.

Nullum simulatum est diuturnum. Quia quod simulatum est, perpetuo latere non potest; aliquando erumpat oportet; quod ubi factum fuerit, semel & simul evanescet omnis ille magnificus gloriæ fumus, atque etiam in fabulam vertetur.

Vbi notandum, quod *Simulatio* sit duplex. 1. *Animorum*. 2. *Corporum, vel Personarum*.

I. De simulatione Animorum.

Pulchre *Petronius Arbitrator* Satyr. p. 32. in Amicos fucatos & perfidos lusit hoc Epigrammate:

Nomen amicitia, si, quatenus expedit, haret,

Calculus in tabula mobile ducit opus.

Cum Fortuna manet, vultum servatis, amici:

Cum cecidit, turpi vertitis ora fuga.

Rex agit in scena mimum: Pater ille vocatur;

Filius hic; nomen divitis ille tenet:

Mox ubi ridendas inclusit pagina partes,

Vera redit facies, dissimulata perit.

Exempla.

1. *Tiberius Imp.* secus ac cæteri hominum, quicquid expetebat, id se odisse simulabat; & quicquid oderat, expetere præ se ferebat: omnia agebat in adversum, pectore & lingua usquequaque dissentientibus: atque ut *Tacitus* refert; Nullam, ut rebatur, ex virtutibus suis magis, quam dissimulationem diligebat. *Tacitus* lib. 4. *Annal.*

2. *Nathan Chytraus* in Fastis, mense Iunio, *Juliani Imp.* Apostata simulationem hypocriticam taxat hisce versibus:

— Nulla diu simulatio durat.

Agnina sub pelle latens vulpecula tandem

Proditur indicis propriis.

II. De simulatione corporum, sive Personarum.

Sæpe inventi sunt homines, qui per dolum, Principum aliarumque Personarum illustrium nomen usurparunt, proque iis se venditarunt: sed tandem successu infelici.

E X E M P L A.

Exempla de tali simulatione personarumque suppositione occurrunt varia, quæ ordinis ergo ad quatuor referri Monarchias possunt.

I. Exemplum primæ Monarchiæ.

SEMIRAMIS, Monarcha IV, non cum laude, sed cum fraude, non candide, sed callide ad Regnum pervenit. Nam refert *Iustinus* lib. 1, eam sexum mentitam virilem, pro Nini filio sese venditasse, atque ita puerum creditam successionis titulo imperium suscepisse.

II. Exemplum secundæ Monarchiæ.

Postquam *Cambyfes* *Cyri* filius, Rex *Persarum*, fratrem suum *Smerdin* (quem alii *Mergidem* vocant) interfici iussisset, veritus ne sibi succederet, & *Cambyse* etiam divino iudicio mortuo, *Magus* quidam nomine *Patazithes fratrem suum*, & nomine & corporis similitudine fere per omnia similem *Smerdi* necato, pro *Smerde* *Cyri* filio & *Cambyfis* fratre subicit; isque receptus tanquam verus *Smerdis*, regno potitus est, & Rex à populo salutatus. Verum septimo (octavo) mense postea quisnam esset, detectus, obtruncatus est. *Herodotus* lib. 3. *Iustinus Gregorius Tholosanus* lib. 7. de *Republ.* cap. 18. pag. 498.

III. Exemplum tertiæ Monarchiæ.

Scribit *Iustinus* lib. 35, in odium *Demetrii Sæteris* dicti, qui usurpaverat regnum, *Antiocheneses*, qui primi defecerant, adjuvantibus & *Ptolemæo* Rege *Ægypti*, & *Attalo* Rege *Asiæ*, & *Ariarethæ* Rege *Cappadociæ*, bello à *Demetrio* laceffit, subornasse *Prompalum* quendam, sortis extremæ juvenem, qui regnum velut paternum armis repeteret; & ne quid contumeliæ deesset, nomen ei *Alexandri* indidisse, & genitum ab *Antiocho* rege dictum. Et *Alexandrum* admirabili varietate rerum, pristinarum sordium oblitum, totius ferme *Orientis* viribus succinctum, bellum *Demetrio* intulisse, vicisse, & regno spoliassè & vita. Verum paulo post, cum *Alexander* inter greges scortorum per-

per desidiam & luxuriam abuteretur potestate, oblitus suæ fortunæ, cum in regia, auxiliantibus Cretenſibus, ſecurum ſe vivere putaret, à Demetrii filio pubere factò, nomine quoque Demetrio, adjuvantibus rursus Antiochenſibus, prælio invaditur, & non minori impetu fortunæ deſertus, quàm elatus, interfectus eſt, & victus prælio: ſicque pœnas dedit Demetrio, quem occiderat, & Antiocho, cuius mentitus erat originem. *Tholoſanus* 7. de Rep. c. 18. p. 499.

IV. *Exempla quarta Monarchia.*

I. Tempore AUGUSTI Imperatoris exſtitit quidam *Pſeudo-Alexander*; de quo *Joſephus* lib. 17. Antiquit. Iudaic. cap. 14. & lib. 2. de Bello Iudaico cap. 5. talem Hiſtoriam recitat: Quidam juvenis, natione Iudæus, apud quendam libertinum Romanorum in Sidoniorum oppido educatus, illum ſe formæ ſimilitudine, quem Herodes necaverat, Alexandrum eſſe mentitus, fallendi ſpe Romam venit. Huius autem facinoris habebat ſocium quendam gentilem ſuum, omnes regni actus optime ſcientem: à quo inſtructus affirmabat, eorum ſe miſericordia, qui ſui atque Ariſtobuli occidendi cauſa miſſi fuerant, ſimilibus corporibus ſubditis, morti eſſe ſubreptos. Denique hiſ multos jam Iudæos ſeſellerat in Creta degentes: ac liberaliter illic acceptus, Melumque inde tranſmiſſus, ibique ampliore quaſtu cumulatus, etiam hoſpites ſuos magna veriſimilitudine Romam ſecum navigare pellexerat: poſtremo delatus Dicæarchiam, multisque muneribus à Iudæis ejus loci donatus, quaſi rex à paternis amicis deducebatur. Ad hoc enim fidei proceſſerat formæ ſimilitudo, ut qui Alexandrum illum viderant, planeque noverant, hunc eum eſſe jurarent. Igitur etiam omnes Romæ Iudæi, viſendi ejus ſtudio circumfuſi properabant; & infinita multitudo per vicorum anguſtias, quocunque ferebatur, conveniebant. Tanta namque multos dementia ceperat, ut illum ſella portarent, ac regale obſequium propriis ei ſumtibus exhiberent. Sed Cæſar Alexandri vultum optime ſciens, (accuſatus enim apud eum fuerat ab Herode) etſi prius quam videret hominem, fallaciam ſimilitudinis adverterat, hilariori tamen animi ſpei non nihil indulgendum putavit: & Celadum quendam, qui Alexandrum bene cognoſceret, miſit, ut ad ſe adoleſcentem deduceret. Qui illo conſpecto, ſtatim perſonæ differentiam conjectura deprehendit. Maxime vero, ubi corporis ejus duriſſimam, & ſervilem formam conſideravit, intellexit omne commentum. Valde autem commotus eſt dictorum ejus audacia. De Ariſtobulo enim percontantibus,

ſalvum quidem illum eſſe commemorabat: conſulto vero non adeſſe, quia apud Cyprum degeret cavendo inſidias: minus enim ſe circumveniri poſſe diſjunctos. Itaque ab aliis ei ſeparato vitam dixit à Cæſare præmiũ fore: ſi tantæ fraudis prodidiſſet autorem. Id autem ſe facturum ille pollicitus, ad Cæſarem ſequitur: & Iudæum indicat, qui formæ ſuæ ſimilitudine abuſus eſſet ad quaſtum. Tanta enim dona ex civitatibus eum ſingulis abſtuliffet docuit, quanta vivus Alexander non accepiſſet. Riſit hiſ Cæſar: & falſum quidem Alexandrum propter habitudinem corporis, remigum numero inſeruit, ſuaſorem vero ejus interfici juſſit. Melus autem ſumtum detrimentum pro amentia prætio ſatis eſſe judicavit.

II. *Suetonius* ſcribit, ſe adoleſcentem poſt 20 annos (à morte Neronis) ſervum vidiffet, quem *Tacitus* lib. 18. pag. 587. ex Ponto fuiſſe ſcribit, cythara & cantu peritum, oris lineamentis Neroni ſimillimum, qui ſe *Neronem* eſſe jaſtabat. Is à Parthis acceptus, ſed à Calphurnio Aſprenate poſtea occiſus. *Cuſpinianus* in vita Neronis p. 26. *Suetonii* verba, quibus concludit Neronis vitam, ſunt hæc: Cum poſt 20 annos adoleſcente me, exſtiſſet conditionis incertæ, qui ſe Neronem eſſe jaſtaret, tam favorable nomen ejus apud Parthos fuit, ut vehementer adjutus & vix redditus ſit, tandem tamen ab Othone ſupplicio affectus; uti refert *Xiphilinus* ex *Dione* in Othone.

III. Imperante VITELLIO, alter quaſi *Virbius*, (de quo *Ovid.* lib. 15. *Metamorph.*) exſtitit in Illyrico ſervus nomine Geta, qui ſe Scribonianum Camerinum ſinxit, ſervatorem Romanum, quem Nero occiderat.

IV. Anno 1547, non longe ab Hercynia ſylva inventus eſt, in quadam ruinoſa & deſerta arce, vir corpore inculto atque horrido, qui affirmavit, ſe eſſe Imperatorem FRIDERICVM II, dixitque ſe reformaturum Imperii ſtatum. *Sabin.* lib. 15. *Metamorph. Ovid.*

V. Anno 1601. inſignis quidam Impoſtor, cum ſeſe SEBASTIANVM *Portugalia Regem* eſſe dicebat, ac anno 1578 à copiis Abdelmeleci Regis Feſſani in Aphrica die 4 Auguſt. fuſus fuerat: ad triremes condemnatus eſt. Tanto autem artificio *Sebastianum* fingebat, ut multi *Portugalenſes* eum ipſum eſſe crederent. *Bucholz.* in *Chronolog.* pag. 765.

D A R I V S H Y S T A S P I S,
M O N A R C H A I I I.

C A P V T I.

D E O R T V.

I.

I. A P P E L L A T I O. Primo: D A R I V S dictus fuit tertius Monarcha Persarum. Ebr. *דָּרְיוֹשׁ* victor seu dominator abundans. Ein reicher Herr/ oder Siges-fürst. Vbi notandum, quod quatuor in Monarchia II vixerint Reges hoc nomine insigniti. Primus fuit D A R I V S M E D V S, qui à Berofo & Ptolemæo in Canone Nabonnedus Medus, à Megasthene Nabonidochus appellatur, filius Astyagis Medorum Regis, qui impio Belsazari Babyloniorum Regi successit, idem primus Monarchiæ II Monarcha factus in Dynastia Medorum. Daniel. 5. v. 31. & 9. v. 1. Secundus fuit D A R I V S H Y S T A S P I S, III Rex Persarum; de quo jam agimus. Tertius fuit D A R I V S N O T H V S, VI Rex Persarum. Quartus fuit D A R I V S C O D O M A N N V S, X & ultimus Rex Persarum, qui ab Alexandro M. in prælio victus & vitam & regnum amisit. Diodor. Sicul. lib. 17.

II.

Deinde dictus fuit A C H A S C H V E R V S, vel, ut alii efferunt, Ahasuerus, vel Asuerus. Ebraice *אחשורוש*. Hoc fuit commune nomen, quo Ebraei exteros magnosque Principes nominare solebant, præsertim vero præpotentes Medorum & Persarum Reges, qui per excellentiam Ahasueri dicebantur, ab *אחש* Ahasch Princeps, & *ורוש* Rosch, caput, q. d. magnum caput, vel magnus Princeps. Vbi singulari observatione dignum est, quod tres in Codice sacro reperiantur Reges, qui Ahasueri dicuntur. Primus est Astyages, Rex Medorum, Pater Darii Medi. Daniel. 9. vers. 1. Alter est Cambyses, secundus Rex Persarum, Cyri filius, qui ædificationem templi prohibuit. Esdr. cap. 4. v. 6. Tertius est Darius Hystaspis, maritus Atossæ. Alias dicitur A R T A X E R X E S, vel A R T H A S A S T A. Quod usitatum & commune omnibus Regibus Persicis nomen fuit.

III.

II. G E N E R A T I O. Darius natione Persa fuit, filius Hystaspidis Persarum Præfecti, à Cyro genere paterno oriundi. Herodot. l. 7. Iustin. lib. 1. Primos ætatis annos non in otio, sed in negotio transiegit. Nam strenue militavit in castris tum Martis,

tum Artis. Vnde non tantum in disertum Oratorem evasit, sed & dignus habitus est, quo Cyrus pro pharetrophoro uteretur. Imo id consequutus est, ut egregii parentis filius haud deterior vocaretur. Herodotus lib. 3.

A X I O M A P O L I T I C V M.

Multi homines ex gradu infimo ascendunt in gradum supremum, & perveniunt ex statu miseria in statum gloria. Vel (uti Ælianus de var. histor. lib. 12. loquitur.) Multi ex obscuris clari nobilesque evaserunt.

Exempla.

I. In prima Monarchia. I. S E M I R A M I S, quæ tanti nominis Regina fuit, ut virtutibus heroicis rebusque gestis omnes Reges Assyriorum anteciret, exposita fuit infans, (uti Diodor. Sicul. scribit.) & ab avibus educata, quæ alis eam fovantes enutrierunt lacte coagulato, è proximis pastorum mappalibus rapto. Pastores tandem repertam Præfidi Regio donarunt: qui liberis carens, filia loco eam suscepit, & ab avibus altricibus, lingua Assyriorum, Semiramidem appellavit, & postea eam in uxorem duxit: cui Ninus eam eripuit, & matrimonio sibi junxit. Nino autem mortuo, illa sexum mentita virilem, pro Ninya filio se venditavit, atque ita vir credita successione imperium suscepit. Iustinus lib. 1. II. P H V L - B E L O C H V S & A R B A C E S præfecti fuerunt Sardanapali, effœminati illius Assyriorum Regis, sed eo devicto ad Regium solium pervenerunt.

III. In secunda Monarchia. I. C Y R V S primus Rex Persarum, natus è filia Astyagis, à crudelissimo avo exponitur; à Deo autem mirabiliter servatur, & ad Regni Chaldaici & Babylonici fastigium provehitur: uti scribit Herodotus lib. 1. 2. Darius Hystaspis Cyri pharetrophorus exstitit, & mirabili modo ad Regnum pervenit. 3. Darius Codomannus ultimus Rex Persarum, qui ab Alexandro M. prælio superatus, serva natus fuit.

III. In tertia Monarchia. I. Defuncto Alexandro M. quatuor ejus Duces Monarchiam Alexandri inter se diviserunt. Antipater factus est Rex Macedoniæ, Antigonus Asiæ, Seleucus Nicanor Syriæ, & Ptolemæus Lagi Rex Ægypti. II. Sub Alexandro M. memorabilis contigit historia de Abdolonymo, quam Curtius lib. 4. describit: nos eam dignam judicamus, quæ hic adscribatur. Cum Alexander M. ad Sidonam venisset, urbem vetustate famaue conditorum inclutam: & in ea regnaret Strato, Darii opibus adjutus: sed quia deditio- nem magis popularium suasu, quam sua sponte fecerat,

rat, regno visus indignus: Hephæstioni permissum est, ut quem eo fastigio dignissimum arbitraretur, Sidonis constitueret Regem. Erant Hephæstioni hospites clari inter suos juvenes, qui, facta ipsis potestate regnandi, negaverunt quenquam patrio more in id fastigium recipi, nisi Regiâ stirpe ortum. Admiratus Hephæstion magnitudinem animi, spernentis, quod alii per ignes ferrumque peterent: Vos quidem maesti virtute, inquit, estote, qui primi intellexistis, quanto majus esset, regnum fastidire, quam accipere. Cæterum date aliquem Regiæ stirpis, qui meminerit, à vobis acceptum habere se regnum. Atque illi, quum multos imminere tantæ spei cernerent, singulis amicorum Alexandri ob nimiam Regni cupiditatem adulantes, statuunt, neminem esse potiorum, quam Abdolonymum quendam, longâ quidem cognatione stirpi Regiæ annexum, sed ob inopiam suburbanum hortum exiguâ colentem stipe. C A V S A E I P A V P E R T A T I S, S I C V T P L E R I S Q V E, P R O B I T A S E R A T, intentusque operi diurno, strepitum armorum, qui totam Asiam concusserat, non exaudiebat. Subito deinde, de quibus antè dictum est, cum Regiæ vestis insignibus, hortum intrant, quem forte, steriles herbas eligens, Abdolonymus repurgabat. Tunc Rege eo salutato, alter ex his; *Habitus, inquit, hic, quem cernis in meis manibus, cum isto squalore permutandus tibi est: ablue corpus, illu via aternisque sordibus squalidum: cape Regis animum, & in eam fortunam, quâ dignus es, istam continentiam perfer: Et quum in Regali solio residebis, vita necisque omnium Civium dominus, cave oblivisca- ris hujus status, in quo accipis regnum: imò hercule propter quem.* Somno similis res Abdolonymo videbatur; Interdum, satiusne sani essent, qui tam protervè sibi illuderent, percunctabatur. Sed ut cunctanti squalor ablatus est, & injecta vestis purpura, auroque distincta, & fides à jurantibus facta: serò jam Rex, iisdem comitantibus, in regiam pervenit. Fama, ut solet, strenuè totâ urbe discurret; aliorum studium, aliorum indignatio eminebat. Diti-ssimus quisque humilitatem inopiamque ejus apud amicos Alexandri criminabatur: admitti cum Rex protinus jussit, diuque contemplatus; *Corporis, inquit, habitus fama generis non repugnat; sed libet scire, inopiam quâ patientiâ tuleris. Tum ille, Vt- nam, inquit, eodem animo regnum pati possim.* Hæc MANVS SVFFECERE DESIDERIO MEO: NIHIL HABENTI NIHIL DEPVIT. Magnæ indolis specimen ex hoc sermone Abdolonymi cepit Alexander. Itaque non Stratonis modò regiam supellectilem attribui ei jussit, sed pleraque etiam ex Persica præda; Regionem quo-

que urbi appositam ditioni ejus adjecit. *Hucusque Curtius.*

1 v. In quarta Monarchia. I. Aurelianus Imperator fuit filius hominis obscuri in Pannonia; videlicet, *aditui*: & tamen favore Dei evectus est ad fastigium Romani Imperii. II. P V P I E N I M A X I M I, quem senatus publico consensu in Augustum evexit, Pater fuit faber ferrarius. III. M A X I M I N I A V G V S T I patria vicus fuit Thraciæ planè ignobilis, Pater Gothus, Mater Alana, quorum nomina vix etiam fuere memoriæ prodita. Vide *Iohan. Iovian. Pontanum* lib. 1. de Fortuna, pag. 267.

Similiter in sacris literis pulchra occurrunt exemplâ Principum atque Regum, qui ex sorte & statu infimo in statum sublimem à Deo evecti sunt. 1. I O S E P H V S Patriarcha ex infimo miseriæ gradu ad summum honoris fastigium conscendit. Nam cum ipse 17 annorum adolescens esset, à fratribus suis Ismaëlitis venditus est, à quibus in Ægyptum abductus & 20 argenteis venditus est Potiphari, aulae Magistro Regis Pharaonis. *Gen. 37. v. 2, 25, 37.* Postea verò à Domino suo innocens in carcerem squalidum est conjectus. *Genes. 39. v. 20.* At ex carcere illo squalido (in quo per triennium ferè misere detentus fuit) ad summum honoris fastigium evectus, *Abrech*, h. e. Dominus terræ factus est. *Gen. 41. v. 43.* Iosephus 13 annos in servitute ac carcere consumsit, antequam ad honores evectus est. Nam venditus est anno ætatis 17. *Gen. 37. v. 2.* Evectus est ad honores anno ætatis 30. *Gen. 41. v. 46.* Vnde 13 annos fuit humilis, antequam factus est sublimis.

2. S A M G A R ex bubulco Dux populi factus est. *Judic. 3. v. 31.*

3. G E D E O N pauper fuit, & ex torculari ad principatum vocatus est ab Angelo Iehovæ, *von der Tennen oder Dresch-scheuren.* *Judic. 6. v. 11.* Vnde ipsemet ad Angelum inquit, *v. 15.* O Domine mi: in quo salvum faciam Israël? Ecce Pater meus pauper est in Menasseh: Et ego *minimus* in domo Patris mei.

4. S A V L filius Kis, primus Rex Israël, minimus è tribu Benjamin, asinas patris sui quærens amplissimum Regnum invenit. *1 Sam. c. 9. v. 3. 21. 1 Sam. 10. v. 1.* *Nazianzenus* elegantissimè ait; in Orat. funeb. in Basil. Saul asinos paternos investigans, regno potitus, accessorium ipso instituto negotio majus nactus.

5. D A V I D, filius Iesse natu minimus, ex pastore ovium & cantore Rex factus est. Davidi pro- pedo & plectro corona & sceptrum offertur ab eo, qui de pulvere erigit pauperem, & collocat eum

cum principibus populi sui, ut idem canit *Psal.*

113. v. 6, 7.

Ille ego qui quondam caula, post arbiter aula:

Proque pedo vili regia sceptrum gero.

Vnde ipse David ait *Psal.* 4. v. 4. Deus mirabiliter ducit sanctum suum.

C A P V T II.

D E P R O G R E S S V.

IV.

In progressu tria sunt notanda. 1. *Acta politica.*
2. *Acta Oeconomica.* 3. *Acta Ecclesiastica.*

V.

1. ACTA POLITICA.

Acta Politica Darii Hystaspis sunt duplicia:

1. *Togata.* 2. *Bellica.*

VI.

A C T A T O G A T A.

Acta Togata concernunt 1. *Monarchia occupationem.* 2. *Monarchia Gubernationem.*

VII.

1. *MONARCHIA OCCUPATIO.* Darius Hystaspis mirabili modo & ratione ad Regnum pervenit, nempe per hinnitum equi, anno M. 3450. Ante C. N. 521. Circa hanc autem Regni occupationem tria sunt notanda. 1. *Tà ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ.*
2. *Tà ἀπὸ τοῦ γῆρας.* 3. *Tà ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ.*

VIII.

I. T A Π Ρ Ο Η Γ Ο Υ Μ Ε Ν Α.

Tà ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ vel Antecedentia sunt duplicia.

1. *Remota.* 2. *Propinqua.*

1. *Antecedens remotum fuit somnium Cyri de Dario Hystaspis.* Cyrus namque in expeditione contra Massagetarum occupatus, in somno sibi videre visus est maximum natu filiorum Hystaspis ex Agamemnidum familia, habentem in humeris alas, quarum altera Asiam, altera Europam obumbraret. Ideoque Hystaspem de hac visione monitum, redire in Persiam iusserat, & filium, quem Regno suo insidiari metuebat, custodiæ mandari, ut ad causam dicendam ex bello revertenti sisteretur. Erravit autem Cyrus de insidiis Darii, qui tum adolescens annum ætatis 20 agens, nihil tale cogitabat, sed quod Regnum ad eum perventurum esset, hoc præfatio adumbratum fuit; sicut eventus comprobavit.

11. *Antecedens propinquum fuit septemvirorum Magicidarum deliberatio.* Hi post Regnum recuperatum de optima Gubernationis forma posthac in Regno Persarum instituenda deliberarunt. *Ottanes* pugnavit pro Democratia. *Megabyzus* pro Aristocratia, & denique *Darius Hystaspis* pro Monarchia. Quæ postrema, Darii nempe sententia, à quatuor reliquis Principibus approbata est. Decretum itaque fuit, ut Rex, & quidem ex conjuratis, aliquis crearetur. Quia verò virtute & nobilitate ita pares erant, ut difficilem ex his electionem faceret æqualitas, placuit divino iudicio arbitrioque rem committere. Pacti inter se sunt, ut constituto die omnes ante Regiam primo mane equos suos deducerent; & cuius equus ante Solis ortum primus hinnitum edidisset, is Rex esset. Nam & Solem unum Deum esse Persæ credebant, & equos eidem Deo consecratos colebant.

IX.

II. T A Π Ρ Α Χ Θ Ε Ν Τ Α.

Cecidit autem fors super Darium Hystaspis filium, auxilio vel arte Oebaris sui equisonis, qui ante constitutam diem noctu unam equarum, quam equus Darii maxime adamabat, in locum designatum adduxit, ibique alligavit; tum equum Darii eò adductum, equæ admovebat & admittebat, ratus ex voluptate veneris & desiderio equæ futurum, quod evenit. Postero die, ubi dies illuxit, ex pacto omnes Principes adfuerunt, equis insidentes. Et cum ad locum pervenirent, ubi equa superiore nocte fuerat alligata, ibi Darii equus, cognito loco, ex desiderio fœminæ hinnitum statim edidit. Accessit etiam signum cœleste. Nam protinus fulgur sereno cœlo emicuit, & tonitru auditum fuit. Quo Darii electio è cœlo confirmata est.

X.

III. T A Π Α Ρ Ε Π Ο Μ Ε Ν Α.

Principes autem reliqui, hinnitum equi & tonitru cœleste audientes, fulgurque videntes, illud velut divinum auspiciū agnoverunt, statimque ex equis desilientes Darium ut Regem adorarunt. Populus quoque universus iudiciū Principum sequutus, eundem ut Regem suum coluit. Nam mos Persarum fuit, ut Reges suos adorarent. Quem adorandi cultum Cyro, primo Persarum Regi, primum delatum scribit *Arrianus*, proximum Diis immortalibus honorem decretum. Addit *Iustinus lib. 1*, quod Darius in principio Regni sui filiam Cyri Regis, regalibus nuptiis regnum firmaturus, in ma-

trimo-

rimonium receperit, ut non tam in extraneum translatum, quam in familiam Cyri reversum videretur.

V S V S.

A X I O M A I.

Modus Regna acquirendi est duplex: Ordinarius, & Extraordinarius.

MODVS ORDINARIVS est, quando per media consueta atque solennia Rex constituitur. Quod fit vel per *successionem*, quâ Rex Antecessori suo quasi hæreditario jure succedit; ut Salomonis successit filius Roboam. 1 Reg. c. 11. v. 43. Roboamo successit filius Abiam in Regno Iuda. 1 Reg. 14. v. 31. Abiam successit Asa. 1 Reg. 15. v. 8. Asa successit Iosaphat. v. 14. &c. Vel per *electionem*; ut quando Rex aliquis eligitur per vota vel suffragia. Quæ sunt vel planè libera in quamcunque personam: vel sunt ad certum quendam ordinem, ac certas quasdam personas legibus restricta. Sic Deut. c. 17. v. 15. Deus ipse electionem Regis certa quadam lege sancita ad populum Israëliticum determinat. *Non poteris alterius gentis hominem Regem facere, qui non sit frater tuus.* Sic in aurea Bulla Carolus IV. Imperator Romanus sancivit, ne ad Imperii Romani fastigium alius evehatur, quam is, qui se ex Germano sanguine satum docere possit. Quam constitutionem urget Elector Moguntinus apud Sleidanum lib. 1. in historia anni 1519.

MODVS EXTRAORDINARIVS est, quando regnum acquiritur per sortem, aliudve medium fortuitum, aut rarum. Idque vel per hinnitum Equorum; quomodo Darius Hystaspis Rex Persarum tertius electus est; uti describit Herodotus in Thalia. vel per cursum; quomodo electus fuit Gordius Rex Phrygia, qui ad Iovis templum se conferens, à Phrygibus ex Oraculi responso in Regem electus est: ut refert Iustinus lib. 11. vel per cursum equorum; quomodo electus fuit Lescus, Princeps Polonia: ut scribit Herbott. in Chron. Polon. lib. 1. c. 8. vel per primam Solis contemplationem. quâ ratione Tyrionum Servi Regem constituerunt; sicut Iustinus lib. 18. describit. Vide Systema meum Polit. lib. 3. sect. 5. p. 308. Multi quoque per astum atque jocum pervenerunt ad Regnum. Exemplum habemus in Pseudo-Smerdi. Item in Semiramide, in Lescio, in Regilliano, &c. Quæ vide in Historia Semiramidis §. 12. p. 36.

A X I O M A II.

Persæ Reges suos maximo affecerunt honore. Hinc Regibus Persicis, ut divina quædam Majestas iis

inesse vulgò crederetur, singulari cum pompa & solennitate, Ignis sacer, argenteis altaribus comitantibus, atque accinentibus carmen patrium Magis, præferebatur; eosque adorabant. In quam sententiam apud Plutarch. Artabanus ad Themistoclem eleganter differit, hanc adorationis ceremoniam inde confirmatam, quod Dei omnia conservantis effigies Rex haberetur. Verba ejus hæc sunt: *Ἡ μὲν δὲ πολλῶν νόμων, καὶ καλῶν ὄντων κράτιστος ἔσθ' ἐστὶ, πρῶτον βουσιλέα, καὶ προσκυνεῖν εἰκόνα θεῶν πάντας σὺ ζοῦτε.* h. e. Nobis (Persis) ex legibus multis & honestis, honestissima illa est, honorare (adorare) Regem, & venerari imaginem Dei omnia conservantis. Hoc observabant sex illi Persarum Principes, qui cum audirent & viderent hinnitum equi Darii, tonitruque atque fulgur cælo sereno existere, è vestigio ex equis desilientes cum ut Regem adorarunt. Plura vide in Proleg. c. 7. §. 32.

A X I O M A III.

In tota vita humana modestia summa ratio est habenda; imprimis autem viris in magna auctoritate constitutis. Quia quanto superiores sumus, tanto submissius nos geramus, uti Cicero Eloquentiæ Romanæ Parens in Officiis docet. Et hac Humilitate, cum gratitudine conjunctâ, Deus summus ille Mundi judex ad majora beneficia conferenda provocatur. Vnde Modestiae fama, nec à summis mortalium aspernenda est. Tacitus. Est enim omnis virtutis promtuarium. Menand. Princeps enim quilibet non minùs hominem se, quam hominibus præesse cogitabit, seque ab illa lege & conditione, omnibus indictâ mortalibus, non esse exemptum. Agnovit hoc ipsum Cyrus primus Rex Persarum, cum Cræso Regi Lydorum captivo ad se ducto, & his verbis eum alloquenti: SALVE DOMINE. (Hunc enim titulum tibi ut tribuam, fortuna concessit) responderet: Salve & Tu. VTERQUE ENIM HOMINES SUMVS. Iustinus. Agnovit hoc Philippus Rex Macedonia, qui puero cuidam in mandatis dedit: ut singulis diebus sibi acclameret: Φίλιππε, μέμνησο ἀνθρώπων σε εἶναι. O Philippe, memento te hominem esse. Ita Darius Hystaspis Rex Persarum, postquam per hinnitum equi ad Regiam dignitatem pervenisset, ut perpetuam hujus rei memoriam circumferret, anulum in digito gestavit, qui in sigillo sculptum habuit equum, δὲ δὲν χρηματίζοντα ἐκαστοῦ λαοῦ, h. e. per quem hinnitum edentem Rex factus fuit; uti notat Thucydides Scholiastes. Vide Dn. Iohan. Kirchman. in elegantissimo libello de Annul. c. 13. p. 105. Memorabile quoque Modestiae exemplum habemus in Villigiso, Ottonis III. Imperatoris Præceptore. Hic ordi-

ordinis Septemviralis instituendi author fuit anno Christi 997. Et ipse quidem primus fuisse perhibetur ex Diœcesi Moguntina Septemvir. Verum ut suæ conditionis (quia natus erat patre rhedario, ex pago Saxoniae *Schöningen*) memor esset, ROTAM, multis in locis depictam, sibi velut imaginem *humilitatis atque modestiae* probandæ proposuit, cum hac inscriptione: *Villigise, Villigise recole, unde veneris; & prioris fortuna tua memor, quis nunc sis, considera.* Vnde etiamnum Archiepiscopatus insigne, ROTA, perduravit. *Bruschius* de Episcopatibus. *Dresser. P. II. Millen. VI.*

Quare audiant Principes monitum *Cabaris* ad Bessum apud *Curtium* lib. 7. c. 4. *Magnum onus sustines capite Regium insigne. Hoc aut moderatè perferendum est, aut, quod abominor, in te ruet.*

X I.

II. MONARCHIÆ GUBERNATIO. Circa hanc notanda sunt *Acta* duplicia. 1. *Togata.* 2. *Bellica.* Equibus tum virtutes, tum vitia ejus elucent.

X II.

I. ACTA DARIÏ TOGATA.

1. REGNI MAGNITUDO ATQUE DISTRIBUTIO. Darius ad Regni dignitatem e-
vectus, nonnullos Africae & Europæ, universos vero Asiae populos sibi subiectos habuit, præter *Arabes*, quos nec Cyrus, nec Cambyfes subegerat. Cum istis Darius amicitiae atque hospitii fœdus pepigit, propterea quod transitum Cambyli in Ægyptum præbuerant. *Herodot. lib. 3. p. 224.* Edit. *Henric. Steph.* Univerſum verò regnum suum, quod ab extremis Indorum finibus ad Hellespontum patebat, in provincias XX. distribuit, & Præfides singulis præfecit, quos Persæ *Satrapas*, & provincias ab his *Satrapis* nominarunt.

X III.

2. TRIBUTORVM EXACTIO. Darius Regno ita diviso, singulis deinde provinciis annua imperavit tributa, eaque non levia. Nam ex sola Asia singulis annis accepit talentorum Euboicorum quatuordecim millia cccclx, h. e. sedecim milliones & trestonnas auri: vel, quod idem est, clxiii. tonnas auri, cum septies mille & ducentis florenis. *Herodotus* in *Euterpe* p. 227. *Bodin. lib. 6. de Republ. cap. 2. p. 1011.* ex *Herodoto* in *Euterpe* commemorat, quod hic Darius primus omnium tributa, nec rerum species (ut *Marsianus* loquitur) sed nummos, Quæstoribus ad id

creatis, imperavit. Quomodo etiam Rex Æthiopum (qui *Negus* appellatur, quique majorum nostrorum præter quinquaginta provincias, quæ ejus Imperii finibus continentur, etiam Indiae Orientalis amplissima Regna tamdiu tenuit, quoad legionibus Tartorum fractus, de India decedere cogeretur) species pro vectigalibus accipere etiamnum consuevit. *Franciscus Alvaræsius* in *Historia Æthiopica.*

A X I O M A I.

Principes avari se ipsos infamant, nimisq; exactionibus subditorum animos à se abalienant.

E X E M P L A.

1. *Darius Hystaspis* malè audivit in principio regni sui, quod à subditis tributa exigeret, cum antea Persæ Regibus suis munera tantum obtulissent. Hinc Darium vocarunt Inſtitorem, Cambysem Dominum, Cyrum verò Patrem. Quoniam Darius res omnes quæstui habebat: Cambyſes asper erat & morosus: Cyrus verò mitis & omni ratione bene de illis mereri studebat.

2. *A Roboamo* Salomonis filio Rege Iuda decem tribus Israël defecerunt, cum subditis suis *οὐδὲν δέδωκεν*, h. e. onerum publicorum levationem atque tributorum relaxationem petentibus, gratificari nollet, sed plura eis imponeret. 1 *Reg. c. 12.* Et *Ioseph. lib. 9. Antiq. Iudaic. c. 15.*

3. *Tiberius III. Imper. Romanorum*, qui milvum maximum dono sibi oblatum venundari jussit, milvo rapacior fuit.

4. *Caligula IV. Romanorum Imperator*, ejus vestigium inſequutus, dono oblatos pisces majores bis vel ter in foro vendidit.

5. *Nero VI. Imperator* nunquam cuiquam officium delegavit, nisi hæc adjiceret: *Scis, quibus mihi est opus?* Cujus proprium & illud; *Hoc agamus, ne quis quid habeat.* Vox prædonæ, quàm Principe dignior. *Suetonius & Dionysius.*

6. *Mauritius Imper. LXXXII.* Cappadox genere, & successor in Imperio Tiberii soceri, primum ob avaritiam desertus à militibus, à Phoca Centurione limitis Scythici captus & securi percussus est. *Volaterranus lib. 23.*

7. *Phocas Imperat. LXXXIII.* eo non melior ob eundem avaritiæ morbum, contumeliis affectus, postquam 13 annos regnasset, è medio sublatus est. Nam tributa avarissime à subditis exigebat, moreque Persico cum aulicis suis secreta tractabat. *Cuspinian. Volaterran. l. 23.* Ita nullum

tam

tam atrox crimen est, quod non committant homines lucri avidissimi.

A X I O M A II.

Dona sepe degenerant in debita.

E X E M P L A .

1. Initio Reges Persarum nihil à subditis exigere, nihil excutere consueverant : sed ea tantum capere, quæ sponte donarentur. Darius vero Hystaspis, qui hinnitus equi regnum adeptus est, primus omnium tributa, nec rerum species, ut *Marcianus* loquitur, sed nummos, Quæstoribus ad id creatis, imperavit. *Herodotus in Euterpe.*

2. Ita veteres Romani aurum coronarium moderate, nec nisi parta de hostibus victoria, gratificanti animo accipiebant. Posteriores quasi ordinarium tributum exegerunt : tametsi oblationes appellarent. Postea vero aurum coronarium à decurionibus civitatum & à Iudæorum collegiis quasi tributum ordinarium exigi cœpit. l. penult. de Iudæis. C. l. 4. de auro coronario. C. Theodosii.

XIV.

3. TRIBUTORVM MODERATIO. Darius tamen postea tributa moderatus est, cum videret, hoc medio subditorum à se animos abalienari. Nam accersitos provinciarum Præfectos interrogavit, cum aliis de rebus, tum etiam, an gravia essent populo tributa: cum illi respondissent, esse mediocria, iussit ut singuli dimidiam tantum partem exigerent. Qua benevolentia subditorum animos mirifice sibi conciliavit, ut merito ab omnibus amaretur. *Plutarchus in Regum & Imperatorum apophthegmatis.*

A X I O M A .

Magnam novo principi conciliat subditorum benevolentiam onerum publicorum & tributorum relaxatio.

E X E M P L A .

1. Hoc axioma initio non intelligens *Darius Hystaspis*, postea malo suo edoctus observare illud est coactus.

2. Prudentior eo fuit *Cyrus Rex Persarum* primus, qui tributum nullum à Persis exegit. Ideo Pater ab eis appellatus fuit.

3. Similiter prudentia & humanitate plenum fuit *Alexandri M.* responsum. Quum enim quidam admoneret, longe plus vectigalium auferri posse, respondit: Καὶ κηρωρὸν μισθὸν, τὸ ἐν πρῶτῳ ἐκτέμνοντα τὰ λείποντα. Et olitorem, inquit, odi, qui radicatus olera excindit. *Maximus Tyrius* 13 serm.

philosophico. Cui illud convenit responsum à *Tiberio* datum: Boni pastoris esse pecus tondere, non deglubere. *Sueton. in Tib. c. 13.*

4. *Alexander Imperator* apud *Herodianum* in matre *Mammæa* subditorum expilationem reprehendit, & graviter succensebat, quod esset pecuniæ avidior, & opum cumularum studiosior. Et sane provinciæ in perpetuum redduntur desertæ, miseri homines & efferati, ne dicam desperati, exhaustis facultatibus per nimias exactiones. Quod his verbis describit *Cicero lib. 5. ad Atticum Epist. 16.* Maxima exspectatione in provinciam nos venisse scito, &c. audivimus, nihil aliud nisi imperata ἐπι-κεφάλαια solvi posse, possessiones omnium venditas, civitatum gemitus, p'oratus monstra quædam non hominis, sed feræ nescio cujus immanis.

XV.

4. IUSTITIÆ ADMINISTRATIO. Darius in iustitiæ administratione nullum personarum habuit respectum. Nam

Primo: Intaphernem, unum de septem Magicidis, cui inopportuno tempore ad Regem ingressuro, janitoribus aditum haud permittentibus, aures naresque præciderat, quod rebellionem moliri videbatur, communicato cum reliquis quinque Principibus consilio, capitis damnavit, & propinquos ejus seditionis conscios rapi ad necem iussit. Qui omnes interfecti meritam conjurationis poenam luerunt, duobus exceptis, qui hac ratione liberati sunt. Accedebat uxor *Intaphernis* quotidie ad Regias fores, plorabat & lamentabatur. Darius ergo misericordia motus liberum ipsi relinquebat eligere ex vinctis, quem vellet. Deligebat illa ex omnibus captivis fratrem. & rogata causam, cur id fecisset, respondebat: *Maritus mihi alius, si Deus voluerit, atque alii liberii, si hos amisero, esse possunt: Alius autem frater, parentibus meis jam vita defunctis, nulla ratione potest esse.* Hoc responso delectatus Darius, non fratrem modo, sed etiam filium natu maximum ei restitui, cæteros vero interfici iussit. *Herodotus lib. 3. pag. 235. 236. Edit. Henric. Stephan.*

Secundo: Oroëten Persam, Præfectum Ioniæ, Cariæ & vicinarum regionum, qui sub interitum *Cambysis*, *Polycratem* Samiorum Regem, per insidias ad se evocatum, ceperat, eumque cruci affixerat, juxta somnium filiæ, quæ somniaverat, parentem suum lavari à Iove & ungi à Sole, præterea multos alios, ut *Mitrobatem* *Dascylii* Præfectum, ejusque filium *Cranapem*, spectatos in Persia viros, etiam Legatos *Darii*, interfecerat, mirabili strategemate trucidandum curavit.

Tertio: Ariandem quoque Ægypti Prætorem, cum ob insolentiam, tum ob rebellionis crimen, supplicio affecit. Nam Darius pretiosissimam ex auro purgatissimo monetam percussit: Quod æmulatus Ariandes similem ex argento fecit, sed magno suo malo. Quia hoc ipsum causa necis ejus exstitit. *Herodotus lib. 4.*

XVI.

V. LIBERALITAS. Darius erga omnes bene de se meritos liberalissimus fuit.

1. *Erga Democedem Medicum Gracum.* Cum enim aliquando in venatione ab equo desiliens pedem vehementer luxasset, tantisque cum doloribus conflictaretur, ut septem diebus somnum non videret, sanitati vero postea restitutus fuisset à *Democede* Medico Crotoniata, variis ipsum affecit beneficiis. Nam 1. Ipsum è carcere liberavit, in quem ab Oroëte, post Polycratis cædem, conjectus erat, eum reliquis è Samo captivis. 2. Loco ferrearum compedum duobus aurearum paribus donavit. 3. Ita eum ditavit, ut Democedes omnibus rebus abundarit. At Democedes beneficiorum immemor, paullo post ingratus in Darium exstitit. Nam in Græciam reverti cupidus, Atossam Darii uxorem, cujus deterrimum ulcus in mammilla sanaverat, callide subornavit, ut Regi persuaderet Græciam bello petere, quo sibi adducerentur mancipia, forminx Athenienses, & Lacedæmonia. Darius uxori morem gerens, duas triremes instruxit, & onerariam, omnis generis bonis repletam, Democedi tradidit, adjunctis 15 viris Persarum spectatissimis, qui Græciam collustrarent. At Democedes in patriam reversus, contra fidem datam capta occasione aufugit, & exploratores turpiter deseruit, qui, cum non haberent Ducem, re infecta domum redeunt. *Herodotus lib. 1.*

11. *Erga Silosontem* Æacis filium, & Polycratis Samiorum Regis ab Oroëte interfecti fratrem, gratus exstitit. Hic enim olim Dario, cum adhuc privatus esset, & Satellitem Cambysis in Ægypto ageret, qua amictus erat, tunicam rubram donaverat: Idcirco postquam auditione accepit, Darium Regem Persarum factum, Susa se contulit, & in vestibulo Regiæ sedens ait: Se eum esse, qui de Rege sit bene meritus. Hoc Darius ex relatione janitoris cognoscens, hominem introduci jussit, interrogavitque, quo facto beneficus in Regem exstitisset. Illo amiculi rubri mentionem faciente, Darius, O, inquit, virorum generosissime: Tunc ille es, qui mihi nullam potentiam habenti, donasti ea, quamvis parva, tamen perinde grata, ac si nunc aliquid magni acciperem? Qua de re immenso te

auro argentoque remunerabor, ut nunquam te pœniteat liberalem in Darium Hystaspis exstitisse. Cui Siloson: Mihi, inquit, Rex, neque aurum neque argentum dederis, sed patriam meam Samum, quam post necem fratris mei, ab Oroëte interfecti, Mæandrius servus noster occupavit. Darius auxilia ei promisit, quibus Siloson adjutus Mæandrium ejecit, & Samum recuperavit. *Herodot. lib. 3. Edit. Henrici Steph. pag. 245. 246.*

XVII.

VI. MAGNANIMITAS. Nam insidias sibi structas non metuit. Cum enim cognovisset, sibi in venatione, à nonnullis Persis magnæ authoritatis, insidias structum iri, non correptus metu est, sed jussit eos arma sumere, & equos, atque deinceps mandavit, ut proferrent & intenderent arma, torvumque aspiciens eos: *Quid igitur?* inquit. *Non exsequimini id cujus gratia venistis?* At illi cum intrepidum Regis vultum aspicerent, non solum impetum remiserunt; verum etiam usque adeo terrore perculsi sunt, ut hastas abjicerent, Darium adorarent, ejusque arbitrio prorsus se dederent. *Ælianus in fine lib. 5.*

Axioma I.

Deus Magnatum in presentissimis vitæ periculis est custos atque protector.

Nam experientia testatur, quod Assassini (ita namque Sicarii, qui cædem aliquam, aut alioquin atrox facinus vel mercede conducti, vel spe præmii *ἐν ἀποπέσει* perpetrant, in Gallica & Italica lingua vocantur) quando Magnates interficere conati sunt, sæpe *ἐν αὐτῷ φόρῳ*, h. e. in ipso scelerati facinoris conatu, ex malæ conscientia metu perturbati, pusillanimes, stupidi atque vecordes facti sunt. Contra vero illi, qui in viis suis ambulant, quique se suosque Dominos defendunt, fiducia bonæ conscientia atque causæ, animum præsentem habuerunt, viribusque adversus hostes suos extraordinariis non raro à Deo donati sunt.

Exempla.

1. *Exemplum* habemus in *Dario Hystaspis*. de quo modo diximus.

2. Memorabile quoque exemplum habemus in *Andrea Hunderiorto*, qui conductus erat ab *Alexandro* Comitibus Gauriæ, Præfecti Regii fratre, ut *Iacobum VI Regem Scotia* interficeret. Hic namque, cum Alexandrum, Comitibus fratrem, stricto pugione Regi necem minari videret, ita timore atque tremore correptus & perculsus est, ut condemna-

demnato, quam deputato ad tale facinus perpetrandum, similior videri posset. Quæ res occasionem præbuit, ut pauci familiares, non tam armis, quam præsentis animo instructi, bonaque conscientia freti, vincerent, & illa exigua interposita mora, Rex incolumis conservaretur. Accidit hoc Perthi anno c l o I o c, 5 Augusti.

A X I O M A II.

Sape oculi vultusque Magnatum in periculis magnis constitutorum peculiarem ἐνέργειαν, h. e. vim atque efficaciam habent :

Ita ut sicarii ad opprimendos ex insidiis eos conducti, Majestate oculorum vultusque eorum, divina accedente providentia, obstupefacti, in ipso facinore perpetrando terreantur & reprimantur.

Exempla.

I. Habemus in *Dario Hystaspis*; de quo in §. 17 diximus.

11. In *Augusto Imperatore*; de quo *Suetonius* scribit, quod in magno periculo mirabiliter à Deo conservatus sit, quando ait: eum vultu, vel in sermone, vel tacitum adeo tranquillo serenoque fuisse, ut quidam è primoribus Galliarum confessus sit inter suos, eo se inhibitu ac remollitu, quo minus eum, ut destinarat, in transitu Alpium, per simulationem colloquii, propius admissus in præcipitum propelleret. Has vel similes insidias subiisse Octavium Augustum, testatur etiam *Valer. Max.* ubi exclamatione vehementi utitur contra eum, qui Augustum interficere voluerat.

111. *Attilas* oculorum scintillis hostes terrere potuit. *Nicolaus Olaus* in *Attila* c. 13. ita de eo scribit: Aquileienses, qui subito eruptione ex occulto cuniculo facta, Attilam paucis comitatu invaserant, (quem tamen non noverant) postea falsi sunt, se nulla re magis perterrefactos fuisse, quam quod in ejus oculis scintillas veluti igneas, cum pugnans eos fremebundus aspiceret, micantes conspexerint.

IV. Cum *Maximilianus I Imperator* à Brugen-sibus captivus detineretur, & indignis modis tractaretur; In hac rerum adversitate, inquit *Hentorius Delfius*, solitudine & summo vitæ periculo nunquam tamen ab animi magnitudine discessit, nec quicquam se indignum fecit, nec locutus est. Horrebant ejus vultum hostes infestissimi, reverebatur præsentem populus seditiosus, eaque de causa hostes arctissime conclusum, ad populi conspectum raro admittebant. Emergebat enim ex ejus vultu ac oculis majestas magno Principe digna, rebellium conscientiam non fictè commovens ac concu-

tiens. Inerat gravitas debitam auctoritatem vel refractariis extorquens. Univerfa adeo corporis lineamenta Imperatoriam Regalemque dignitatem referebant: habitus, incessus decens, motus temperatus, verba pondus habentia, affectus hominum quolibet trahebant.

v. De *Agrippa posthumi* cæde legimus apud *Cornelium Tacitum* lib. 1. *annal.* Quem ignarum inermemque, quamvis firmatus animo, Centurio ægre confecit. Ibi *Annibal Scotus* hæc pauca verba, multa in se complectentia, perpendit. Etsi, inquit, *Agrippa* erat valido corpore, & ideo obniti potuisset, & difficultatem Centurioni præbere ad se interficiendum: tamen alia ratio præter hanc Centurionem retinebat, majestas nempe, quæ in vultu Principis elucet, quæ quoscunque feroces & sanguinarios deterret, & ab inferenda ipsis morte removet.

vi. Simile legitur (pergit *Scotus*) avorum nostrorum memoria, de *Alphonso Estensi* I. Duce Ferrariensi, quem cum sæpe in manu sua conjurati habuissent, & potuissent eum occidere; tamen, ut postea confitebantur, majestate vultus ejus exterriti, nec manus, nec cor validum retinebant: idque usque eo processit, donec ipsi ab *Hippolyto Estensi* fratre Ducis proditi, tandem facinoris concepti & non patrati pœnas luerunt.

XVIII.

VI I. MONUMENTA. Darius, ut æternam nominis sui memoriam post se relinqueret, varia monumenta exstrui fecit.

Primo: Simulacrum è lapide factum statuit hominis equo insidentis, cum hac inscriptione: D A R I V S H Y S T A S P I S, T V M E Q V I V I R T V T E (cujus nomen legebatur) T V M O E B A R I S E Q V I S O N I S, P E R S A R V M R E G N V M A D E P T V S. *Herodotus* lib. 3.

Deinde ex auro purgatissimo pretiosissimam monetam percussit. quod æmulatus *Ariandes* similem ex argento fecit, sed cum maxima Regis offensione. *Herodotus* lib. 4.

Tertio: Cum adversus Scythas exercitum duceret, in Thracia ad fontes Theari fluvii columnam erexit hisce literis inscriptam: T H E A R I A M N I S C A P I T A O P T I M A M A Q V A M A T Q V E P V L C H E R R I M A M C V N C T O R V M A M N I V M P R E B E N T: E T A D E A P E R V E N I T exercitum ducens adversus Scythas, V I R O P T I M V S A T Q V E P V L C H E R R I M V S C V N C T O R V M H O M I N V M D A R I V S H Y S T A S P I S F I L I V S, P E R S A R V M Q V E C V N C T A E Q V E C O N T I N E N T I S R E X.

XIX.

8. *C R V D E L I T A S. Darius crudelissimus erat, teste *Valer. Maxim.* l. 9. cap. 2. Horrendum de eo atque crudele facinus recitat *Herodotus* lib. 4. p. 285. 286. Edit. Henr. Steph. & Sen. de Ira lib. 9. c. 16. quod nempe Oebazi nobilis Persæ & senio jam confecti liberos tres sine ulla causa interemit, & trucidatos in conspectum patris projece- rit. Quia pater petiverat, ut Darius tres filios ejus in expeditione adversus Scythas secum ducturus, unicum saltem senectutis suæ solatium domi relinqueret.

XX.

9. [A V A R I T I A.] Qua instigatus sepulcrum Semiramidis nefario ausu violavit. Nam *Stobæus* & *Plutarch.* in *Apophth.* narrant, quod Semiramidis Regina Babylonis supra portas urbis celeberrimas in loco ediro atque conspicuo sepulcrum sibi construxerit, atque his verbis inscripserit: S I C V I R E G V M B A B Y L O N I S P O S T M E F V T V R O R V M F V E R I T P E C V N I Æ P E N V R I A, A P E R T O S E P V L C R O S V M A T, Q V A N T V M C V N Q V E L I B V E R I T, P E C V N I Æ D V N T A X A T I N D I G E N S: A L I O Q V I N O N A P E R I A T: N O N E N I M I N R E M E J V S F V E R I T. Hoc sepulcrum tamdiu fuit immotum, dum regnum pervenit ad Darium. Is indignum esse ratus, se neque uti quippiam his portis, (ideo autem non utebatur, quod supra caput ipsius transeuntis mortuus situs esset) neque sumere pecunias repositas, & eas quidem ipsum provocantes, reseravit monumen- tum: in quo non quidem pecunias invenit, sed lite- ras ita dicentes: N I S I P E C V N I Æ E S S E S I N E X P L E B I L I S, E T T V R P I S L V C R I C V P I D V S: D E F V N C T O R V M S E P V L C R A N O N A P E R V I S S E S. Vnde patet, quod primus sepulcrorum apertor fuerit D A R I V S.

XXI.

II. A G T A D A R I I P O L E M I C A.

P R I M V M B E L L V M P R O S I L O S O N T E S V S C E P T V M.

Prima arma sumsit Darius pro Silosonte, ut eum in patrium regnum reduceret. Misit itaque Otanem unum de conjuratis cum exercitu, & in mandatis dedit, ut expulso successore illegitimo Silosontem regno restitueret, nec quenquam Samiorum occideret aut caperet, sed Insulam immunem maiorum eidem traderet. Otanes ergo mandatis regiis satisfactus, assumpto exercitu & Silosonte, in Samum profectus est. Quo ubi pervenit, Mæandrius (hoc enim erat nomen servo) Sami Rex dis-

cessurum se ex Insula sponte promisit, & Samii Per- sis se dediderunt. Approbante hæc Otane, atque inito fœdere, eminentissimi quique Persarum po- sitis sellis è regione arcis sedebant, regnum Siloson- ti tradituri. Erat vero frater Mæandrio germanus, nomine Charilæus, qui ob delicta in subterraneo loco erat alligatus. Is cum audisset quæ agebantur, colloquium fratris expetebat. Quo impetrato, ti- miditatem ipsi exprobrabat: Et, si tu, inquit, Per- sas reformidas, præbe mihi auxiliares tuos, & ego istos ob suum huc adventum ulciscar. Mæandrius sermonem fratris admisit, & traditis illi copiis, ipse per cuniculum, quem foderat, ex arce ferentem ad mare, clam ex insula secessit. Charilæus autem armatis cunctis auxiliariis, patefactisque portis, in Persas, qui è regione arcis sedebant, impetum fe- cit, nihil tale expectantes, & omnia pacata existi- mantes. Quod dum fit, cæteræ Persarum copiae ac- cedunt: à quibus depulsi auxiliarii in arcem se re- ceperunt. Otanes Dux exercitus, ut acceptam Per- sarum cladem vindicaret, contra mandatum Darii jussit, ut quemcunque Samium adipiscerentur, oc- ciderent, viros pariter & pueros, Samumque diri- perent. Quam direptam & viris desolatam postea Silosonti tradidit, ac interjecto tempore coloniis eo deductis populo rursus frequentem fecit. *Hero- dotus lib. 3.*

XXII.

S E C V N D V M B E L L V M B A B Y L O N I C V M, I N Q V O B A B Y L O N A D A R I O E X P V G N A T A E S T.

Circa hoc bellum Acta triplia sunt notanda. quæ contingunt:	I. Ante obsidionem.	Dirum facinus Baby- loniorum, quod nempe omnes mulie- res, duabus tantum, quas sibi quisque è domesticis elegit, exceptis, strangu- larint.
	II. In obsidione.	1. Cachinnus sive contemptus Ba- byloniorum. Deridebant Per- sas irrita conatu Babylonem obsidentes.
		2. Monstrum sive partus prodi- giosus mularum.
		3. Zopyri strategema cruentum atque fides in Darium.
	III. Post obsidio- nem & expugna- tionem.	1. Murorum atque portarum Babylonis demolitio.
		2. Ter millenorum Procerum Babylonicorum suspensio.
		3. Mulierum quinquaginta millium in Babylonem sub- missio.

Secundum bellum fecit Darius Babylonis. Hi enim, quo tempore Persarum res ob Magi rebellionem erant turbatissimæ, defectionem cogitare cœperant, atque rebus omnibus ad obsidionem ferendam necessariis se instruxerant. Præparati hoc modo à Dario Rege defecerunt. Et ut diuturniorem tolerare obsidionem possent, matres urbe expulerunt; duabus tantum fœminis, quas sibi quisque è domesticis elegit, relictis: cæteras in unum contractas strangularunt: ne rem frumentariam ipsorum illæ absumerent. Darius ergo contractis copiis omnibus adversus eos contendit, & Babylonem obsedit: tametsi per integros 19 menses varia machinamenta & insidias, tum alias, tum illas, quibus eandem Cyrus expugnaverant, expertus, nihil effecit. Babylonii ergo obsidionem deridebant, & probra Dario ingerebant; ita ut unus ex illis diceret: Tunc Persas urbem capturos, cum pepererint mulæ, credens, id nunquam futurum. At vigesimo obsidionis mense accidit, ut Zopyri, qui filius erat Megabyzi, unius de septem Magorum interfectores, mula pareret. Zopyrus ergo recordatus verborum Babylonii, & tempus expugnationis adesse ratus, domi se verberibus lacerari toto corpore iussit, nasum & labia & aures præcidi, atque ita regi inopinanti se obtulit, causam facti & rei agendæ modum Dario exponens. Post transfugæ titulo ad Babylonios profectus, & ostenso corpore laniato, de crudelitate Regis conquestus, iussit eos ex amicis exemplum capere, quid hostibus cavendum sit: petiitque, ut commune bellum recentiore irâ gerere se paterentur. Nota nobilitas viri pariter & virtus Babylonis erat; nec de fide timebant, cujus veluti pignora, vulnera corporis, & injuriæ notas habebat. Receperunt ergo illum, & Ducem constituerunt: qui primum accepta parva manu semel atque iterum, cedentibus consulto Persis, secunda prælia fecit. Ad postremum verò universum Babyloniorum exercitum sibi creditum Dario prodidit, urbemque ipsam in potestatem ejus redëgit. Quâ potitus iterum Darius, muros ejus destruxit, ac portas ejus demolitus est. Procerumque in urbe 3000 patibulo affixit, data cæteris venia urbem incolendi, qui, cum uxoribus carerent, ob causam superius expositam, Darius vicinis undique populis negocium dedit, ut fœminas Babylonem mitterent, unde nova soboles succresceret. Zopyrum verò tanto in honore habuit, ut omnibus cum Persis præferret, excepto Cyro, cui nullus unquam Persarum se dignum ut compararetur, existimavit: & crebro diceret, se potius optaturum, Zopyrum nihil esse cladis passum, quàm 20 Babylonios, præter illam quam haberet, acquirere. *Herodotus lib. 3. Justinus lib. 1.*

V S V S.

A X I O M A I.

Hostis contemptus est perniciosus & exitiosus.

Hinc Philipp. Cominæus in comment. de rebus gestis Ludovici & Carol. lib. 2. p. 70. prudenter scribit: Qui in bellis meticulosè aliquid faciunt & pavidè, melius ferè suis rebus prospiciunt & sæpius vincunt, quàm illi qui fastuosè & superbè progrediuntur. Quo in loco (inquit) in mentem mihi venit proverbium quoddam *Ludovici Regis*, qui dicere consuevit: *Dedecus & detrimentum esse comites ac veluti pedissequas superbia.*

Exempla.

1. *Babylonii* erant fastuosi atque superbi, in mœnibus suis ac propugnaculis, quæ inexpugnabilia esse putabant, nimium confidentes: Ideoque Darium urbem obsidione cingentem ridebant, sed magno cum dedecore & detrimento suo; uti ex dictis patet.

1 1. *Tigranes Armenia Rex*, qui se Regem Regum inscribi non iniquo animo ferebat, infirmior visus est, cum vix auditu perferre posset, Romanos in se exercitum mittere. Proinde primum nuncium, qui adventum Luculli ei nunciavit, securi percussit. Qua ex re effectum est, ut cæteri omnes propriæ salutis consuluerint, & properantem hostem miro silentio transire permiserint. Aderant Regi assentatores, qui hostium paucitatem se contemnere simulabant: Regemque illuc insanix compulerunt, ut, cum exercitum inimicum cerneret, per ludibrium diceret: Hi si legati veniunt, permulti quidem sunt: sin verò hostes, perquam pauci. Romani autem re ipsa docuerunt, peritam paucitatem longè pluris faciendam esse, quàm imperitam multarum gentium colluvionem. *Franciscus Patritius lib. 5. de Regno Tit. 7. p. 311.*

Plutarchus scribit, quòd centum millia peditum in eo prælio ex hostibus perierint, cum Romanorum tantum quinque caderent. Paulo post, inquit Dio, Lucullus Tigrani quandam urbem cum spoliis amplissimis, quæ decem millia talentorum superarent, cepit, & Tigranem iterum magno prælio vicit. *Dio lib. 35.*

1 1 1. *Pompeius* contra Cæsarem maximum paraverat exercitum: cui non modò par viribus esse videbatur, verum longè præstantior: & jam securus animo quiescebat, adeoque ad eos, qui formidandam Cæsaris potentiam monebant, securi esto te, dicebat, & mihi hanc curam dimittite. Nam cum

eum primum terram Italiam pede pulsavero: scatebunt undique equestres pedestresque in Cæsarem copiae. Vnde non diu post, cum spes eum (ut adsolet) fefellisset: & miseranda clade apud Pharsalum profligato exercitu profugisset; multi per ludibrium dicebant: Instauret exercitum nunc Pompeius, & accipiat alias, quas pulsata pede terra Italia ad eum mittat copias. *Francisc. Patrit. lib. 7. p. 467.* Quare moniti sint omnes mortales, ne arcibus aut munitionibus suis, quantumvis validissimis, atque firmissimis, confidant, hostemque, licet infirmum, præ se contemnant. Vide plura in Monarchiæ I. historia de Bellazare §. 25. pag. 122.

A X I O M A II.

Regibus nihil utilius est sapientibus & fidelibus consiliariis atque amicis.

Prudentes namque & fideles consiliarii atque amici magnum sunt κειμήλιον. Vnde Polybius ab Euripide sapienter dictum scribit:

Σοφὸν ἐν βέλδω μὲν τὰς πολλὰς χεῖρας νικᾷ.
hoc est.

Consilium magnam vincere militum manum.

Cum quo congruit venustissimum Mich. Verin. Epigramma:

*Nil tam difficile est, quod non persuadeat, & non
Efficiat docti lingua diserta viri.*

*Ancipiti eloquium longè penetrantius ense;
Hoc rabiem motam sedat, & arma movet.*

Exempla.

1. *Cyrus primus Rex Persarum* probè hoc intellexit, qui Cambysem filium suum moriturus prudenter admonuit. Cambyse, inquit, quod & te non latet, non est aureum hoc sceptrum quod regnum servet, sed amici multi sceptrum sunt verissimum, maximeque securum. Verùm ne putes, homines nasci naturâ fidos. Omnibus enim iidem fidi apparent, quemadmodum alia quæ naturâ gignuntur, omnibus apparent eadem. Sed fidos oportet unusquisque faciat. quorum comparatio nullo modo fit vi, sed beneficentia potius. Itaque si aliquos regni custodes tentes efficere, nunquam aliunde prius incipe quàm ab eo, qui eodem loco natus sit.

2. *Darius Hystaspis* fertur hoc dictum sæpenu-merò usurpasse; Magis se optare Zopyrum nihil esse cladis passum, quàm viginti sibi Babylones, ultra illam, quam haberet, acquiri. *Herodotus lib. 3. p. 254.* Item cum aliquando malum punicum manu teneret, dixit: *Se non optare maiorem thesaurum ullum, quàm ut tot haberat Megabyzos, quot*

essent τῆς ποικίλης χάριτος, h. e. in malo punico grana. Megabyzus namque Zopyri filius erat, avo suo Megabyzo Magicidæ ὀμώοντο. Confer *Herodotum* lib. 4. p. 306.

3. *Constantius Chlorus Constantini M. Pater* sapientes, piosque homines veritatem Dei firmo animo semper professos, stipatores suos ipsiusque Regni custodes constituit, inquires: Id genus homines in præcipuis maximeque necessariis amicis & familiaribus numerandos esse, multoque pluris quàm æraria ingenti thesauro referta meritò æstimandos. *Eusebius* de vita Constant. lib. 1. cap. 11.

A X I O M A III.

Reges atque Principes benefici erga fideles Ministros esse debent; cumque iis clementer & liberaliter agant, quibus dona ingenii obtingere rariora.

Vnde Principes נְרִיבִי דִּעְגָּרַת, h. e. Benefici appellantur, *Psal. 47. Luc. 22.* quod propria eorum virtus debeat esse Liberalitas, sicut *Diocletianus* Imp. eam propriam Principum dotem appellare solitus est. *Pompon. Lætus* in *Diocletian. Plutarch.* in lib. de doctrina Princip. ad Trajanum. *Reipublicam* eleganter & venustè CORPORA comparat. Verba ejus hæc sunt: *Caput* omnium (inquit) est princeps, penes quem Imperii summa est. *Oculi* quibus videmus, sunt viri boni in Republica, quorum ductum sequimur. *Aures* quæ audiunt, quæ dicimus, sunt subditi, qui imperata faciunt. *Lingua* qua loquimur, sunt eruditione præstantes viri, ex quibus *Leges & disciplinas* audimus. *Capilli* de capite penduli sunt injuria affecti, qui opem Regis implorant. *Manus & Brachia* sunt Equites & Nobiles, qui hostem reprimunt. *Pedes* qui omnia sustinent, sunt agricolæ, qui victum omnibus ordinibus ministrant. *Ossa dura*, quæ fragilem carnem fulciunt, sunt viri sapientes, qui onus Reipubl. sustinent. *Corda* quæ palam non videmus, sunt familiares intimi, qui in arcano consilium dant Senatui. Denique *Collum*, quo corpus capiti cohæret, est amor Regis & Regni, ex quibus constat civitas.

Exempla.

1. *Cyrus*, cum quidam ad eum misisset ornamenta multa, ea distribuit amicis: interrogatus autem, cur sibi nihil reliquisset? Quia, inquit, corpus meum his omnibus ornari non potest: amicos autem his ipsis ornatos intuens, maximum mihi hos ornatum aptatum esse putabo. *Max. serm. de Amicis.*

11. *Darius Hystaspis* gratus valde atque beneficus fuit erga Zopyrum. Nam gratitudinem suam declaravit, tum verbis, tum factis.

Verbis declaravit eam, loquens tum de Patre, tum de Filio. De Zopyro Patre dixit: Optare se potius habere unum Zopyrum, quam viginti Babylonos. *Herodot.* lib. 3. pag. 254. Similiter de Megabyzo filio ejus, cum aliquando malum punicum aperiret, & à fratre Artabano interrogatus esset, cujus rei tantam multitudinem sibi optaret, respondit: *Se tot sibi optare Megabyzos, quot grana sint illius pemi.* *Herodotus* lib. 4. p. 306. Nullus namque thesaurus Regibus utilior, quam fideles amici.

Factis. Quia patrem Zopyrum egregie remuneratus est, cum dando quotannis, quæ apud Persas sunt honorificentissima, atque alia permulta; tum tradita Babylone immuni, quoad viveret, in peculiarem portionem. *Herodot.* lib. 4. p. 254.

Similiter filium ejus Megabyzum Ducem exercitus constituit in Ægypto adversus Athenienses & socios. *Herodot.* lib. 3. p. 254.

111. *Alexander M.* patrimonium omne suum, quod in Macedonia Europaque habebat, amicis divisit, sibi Asiam sufficere affirmans. *Iustin.* lib. 11.

Idem Alexander Magnus inter amicos quos habebat præcipuos ac potentissimos omnium maxime videbatur honorare Craterum, sed omnium maxime diligere Hephæstionem. Craterus enim, inquit, amat Regem: Hephæstion amat Alexandrum. Id Græcè jucundius dicitur, φιλοβασιλεύς & φιλαλέξανδρος. Sentiens, Craterum in his quæ ad Regiam dignitatem attinebant, præstare fidelem amicum: Hephæstionem privato quodam affectu diligere Alexandrum. Pariter itaque, licet dissimiliter amantibus, diversa ratione persolvit præmium. Craterum ornavit dignitate: Hephæstionem ad intimam admisit familiaritatem. *Plutarchus in Apoph. Regum.*

1 v. *Julius Caesar* militum erga se amorem & fidelitatem incomparabiliter comparavit, auxit & retinuit, primum immensa largitione & honoribus ostendens, non ad privatum luxum se opes parare ex hostibus: sed communia virtutis præmia apud se servanda deponi: hætenus autem se distescere, quatenus in bene meritos profunderet milites.

v. *Alexander Severus* descriptum habebat, quid cui præstitisset. qui nihil aut minimum petissent, eos appellabat, dicens: Quid est, cur nihil petis? an me tibi vis fieri debitorem? pete, ne privatus de me queraris. Agnoscebat, Principem debere rectè suo fungentibus officio: nec æquum judicabat, ut

probè suo defunctus officio privatus egeret. *Ælius Lampridius.*

XXIII.

TERTIVM BELLV M, fuit
SCYTHICVM.

Tertiam expeditionem Darius fecit in Scythiam Europæam, Balachiam, Moldaviam & Poloniam. A. M. 3463. Quia Mediam ingressi erant hostiliter, & Rex eorum *Lanthinus* filiam dare in matrimonium Dario noluerat. Dissuasit bellum *Artabanus* Darii frater, commemoratâ Scytharum inopiâ: Quæ belli certamen anceps redditura, & præmia victoriæ nulla, damnum verò manifestum allatura esset. Verum spreto ejus consilio in proposito suo pertinax permanfit, & exercitum (qui constabat ferè ex octingentis millibus virorum) ex urbe Susis eduxit. Sub initium autem expeditionis cum Deobazes quidam Persa, cui tres filii erant, omnes in militiam euntes, obsecrabat, ut unum sibi ex illis relinqueret. Cui Darius tanquam amico & modesta obsecranti, respondit, se omnes ejus liberos relicturum. Eo responso Deobazes magnopere lætabatur, sperans, liberos suos missionem habere militiæ. At ille præpositos filiis Deobazi jussit, ut omnes eos interimerent. Ita filii Deobazi obtruncati, illic sunt relictæ. In itinere Thraces in deditio-nem accepit, & Geras resistentes in servitutem redegit. Post constructis in Bosphoro Thracio & Istro pontibus, custodes reliquit Ionas, ex Cois Mitylenæorum præfecti consilio, ut tutus sibi reditus è Scythia pateret: ac eorum iisdem tradidit, quod eo habebat nodos; jussitque singulis diebus unum solvere, & si nodis omnibus solutis ipsis reversus non esset, in Patriam redire. His ita constitutis, cum exercitu in Scythiam progreditur.

Scythæ Darii potentiam metuentes, à finitimis, Tauris nempe, Agathyrsis, Neuris, Androphagis, Melanchlænis, Gelonis, Budinis & Sauromatis auxilium petierunt: quod promiserunt tres posteriores: cæteri verò denegarunt, hac de causa, quod injuriam Persis, à quibus nullam essent passi, priores inferre nollent. Scythæ his auditis, nullam sibi pugnam recta & ex aperto conferendam cum Dario statuerunt, eo quod ad societatem vicini reliqui non accessissent. Diviserunt itaque exercitum in duas partes. Vna fontes & puteos obstruxit, & gramen è terra evulfit; & deinde recta fugit ad flumen Tanaim, ut Darium è Scythia discedentem invaderet ac persequeretur. Altera verò conspecto Persarum exercitu fugam simulavit, eumque insequentem seduxit in solitudines, inde in

agros eorum, qui societatem belli recusarant. Hac ratione Darius diu multumque hinc inde vagatus, tandem ad Indathyrsum Regem Scytharum nuncio misso inquit: *Homo tu, quid assidue fugam facis? cum liceat tibi horum facere alterutrum. Si tibi videris idoneus ad resistendum rebus meis, siste cursum, ac perstans mecum fac praelium: sin agnoscis te imparem, sic quoque siste cursum, & HEROTVO munera offerens terram atque aquam, in colloquium veni.* Cui Scytharum Rex ita respondit: *Sic res mea habent, o Persa, ut neque ullum mortalium Ego metuens ante fugerim, neque nunc fugiam te, neque quicquam faciam diversum nunc, atque in pace facere consueveram. Quod autem non protinus tecum in eo praelium, huius rei te certiore faciam: Nobis neque oppida sunt, neque agri culti, quorum vel amittendorum, vel vastandorum metu properemus vobiscum conferre pugnam. Ad quam si opus est continuo devenire, sunt paterna sepulcra: Qua vos ubi nacti fueritis, agedum tentate labefactare: & tunc intelligetis, pugnaturi vobiscum simus pro sepulcris, necne. Prius autem, nisi nos ratio traxerit, tecum praelium non conferemus. Haecenus quod ad pacem pertinet, dictum sit. Quod autem ad cetera: Ego solos mihi HEROS arbitror Iovem progenitorem meum; & solium Scytharum regium: Tibi autem pro terra & aqua, qua dono poscis, mittam qua decet ad te venire. Pro eo quod HERVM te meum esse dixisti, jubeo te flere.* His auditis, Darius non amplius sibi vagandum existimavit; sed adversus eos, qui rem frumentariam sibi eripiebant, copias misit. Facto itaque velitari praelio, Scytharum equitatus Persarum equites in fugam vertit, sed repulsus fuit ab horum peditatu. Cum verò Scythae crebriores incursiones, praesertim noctu, facerent: hoc usus strategemate Darius eos repulit. Asinos enim adversus illos duxit, qui rudendo equos illorum perturbabant. Equi enim ex auditu asinorum voce consternati avertiebantur, stupefacti, insolentia tum vocis, quam prius nunquam audissent, tum formae, quam nunquam conspexissent: siquidem in Scythica terra neque asinus, neque mulus gignitur.

Post haec cum reges Scytharum animadvertissent, Darium inopia commeatus laborare; miserunt ad eum munera: *AVEM, MVREM, RANAM, & QVINQUE SAGITTAS.* De horum significatione Persae cum consultarent, *Darii sententia erat:* Scythas se ipsos ei donare, & terram atque aquam. Quia *Mus* terram gignatur, & eodem quo homines fructu victitet: *Rana* autem in aquis nascatur: *Avi* verò sit equo similis: *Sagitta* verò missae potentiam traditam denotare videantur. At Gobryas

unus de septem, qui Magos sustulerant, significari muneribus hoc coniecit: *O Persa, nisi eveci ut AVES subvoletis in caelum, aut ut MVRES subeat terram, aut ut RANAE insiliatis in paludes, non remeabitis unde venistis, sed his SAGITTIS conficiemini.*

Dum Persae ita de munerum interpretatione consultant, illa exercitus Scythici pars, quae ad Tanaim flumen fugerat ad Ionas, qui pontem Istro injectum custodiebant, venit, & hortata est, ut relicto ponte discederent; siquidem dies 60 jam adessent. Quod cum Iones facturos se recepissent, raptim retro abiit. Altera Scytharum cohors cum peditatu & equitatu in acie instructa stetit adversus Darium tanquam mox conflictura. Sed cum LEVVS in medium profiliisset, acie perturbata, quique illum insequeretur. Darius sciscitabatur, unde hostium tumultus existeret: & cum audivisset, illos leporem insectari, & simul donorum Scythicorum interpretatio a Gobrya facta ei in mentem veniret, in haec verba prorupit: *Hi viri magno contemptui nos habere videntur.* Communicato itaque cum Gobrya consilio, exercitum e Scythia reducere decrevit, idque ut Scythis non animadvertentibus fieret, asinos in castris reliquit, cum imbelli multitudine, cui persuasit, se cum flore copiarum Scythas aggressurum: iussitque eam castra interim tueri. Deinde noctu secessit, & quam celerrime potuit ad Istrum contendit. Asini, quia consueta multitudine erant destituti, quam maxime rudebant. Quibus auditis, Scythae Persas adesse credebant. Verum ubi illuxit: cum milites in castris relictos, au fugisse Darium viderent: supplices facti Scythis rem omnem narrarunt. Quibus illi auditis, contracto universo exercitu, Persas recta ad Istrum via persequuntur. Quas etsi non offenderunt, anteverterunt tamen, & multo citius ad Istrum pervenerunt; utpote quibus viarum compendia erant nota. Ibi cum offendissent Ionas expectantes adhuc Darium, blandis partim verbis denuo eos, partim minis ad defectionem & pontis demolitionem sollicitarunt. Plerique Iones locum postulationi dedissent, veriti Scytharum potentiam; nisi Histiaeus Mileti Tyrannus id impedivisset. Is enim Dario fidem ut servarent, author fuit; atque ut tuto id facere liceret, hoc strategemate usus fuit. Cum partem pontis ab ulteriori ripa dissolvisset, persuasit Scythis ut remearent, Darium investigarent, & inventum dignis modis tractarent. Paruerunt Scythae, & ad inquirendos Persas reverterunt; verum in eos non inciderunt. Dum autem aberant, Histiaeus ab incepto destitit; & cum adventaret Darius ad exercitum trajiciendum, navibus admotis pontem iterum complevit.

plevit. Ita Darius è Scythia trepide refugit, amissis nonaginta millibus hominum. quæ jactura, ut *Iustinus* habet, abundante multitudine, inter damna numerata non est. Scythæ ob hoc facinus Ionas pessimos & ignavissimos omnium hominum judicant, eosque mancipia Dominos amantia esse ajunt, & insectatione dignissimos. *Herodot.* lib. 4. *Iust.* lib. 2. Darius vero *Coem* Mitylenæorum Præfectum, cujus consilio Ponti trans Istrum custodes reliquerat, & *Histiæum*, cujus industria idem pons servatus erat, ad se accersivit Sardeis, & gratitudinis ergo huic potestatem fecit urbis in Thracia condendæ, illum vero Mitylenes Tyrannum constituit. *Herodot.* lib. 4.

A X I O M A I.

Quale est bellorum initium: talis quoque exitus esse solet.

Iuxta Græcorum Adagium: Κακὴς δὲ χεὶρ κακὸν τέλος. h. e. Mali principii malus exitus. Quia exitus principio respondere solet. In quam sententiam *Nicephorus Gregoras* in *Histor. Roman.* lib. 6. venuste & eleganter ait: Exercitus, quem injuria & audacia antecedit, plerumque clades & interitus comitatur, & prius quam hostes irruant, ipsi sua timiditate evertuntur, ipsique sibi hostes sunt, divina vindicta eum exitum decernente, quem facta illorum meruerunt. Neque enim probabile erat, rem bene gesturos esse eos, qui lacrymas & execrationes pro viatico secum attulissent.

Exemplum memorabile habemus h. l. in *Dario*, III Persarum Rege, qui *Oeobazo*, petenti unicum filium è tribus in militiam euntibus sibi relinqui, omnes tres interfici jussit. de quo supra §. XXI. Verum hanc Barbaricam immanitatem non solum turpis fuga ex Scythia, sed etiam clades Marathonia sequuta est.

A X I O M A II.

Lepus infaustum est & mali ominis animal. Vel: Leporum incursus saepe ominosus & fatalis fuit, ludibria sua Diabolo sub forma hujus animalis exercente.

Vnde *Pierius Valerianus* recitat versum veterem Senarium, qui antiquitatem hujus opinionis docet:

Φανεὶς ὁ λαγὼς, δυσυχεὶς ποιεῖ τέλειος.

Id est,

Inauspicatum dat iter oblatius lepus.

Exempla.

Vere autem hoc Veteres censuisse, exemplis aliquot perspicuum faciam.

1. *Sigebertus Gemblacensis* in *Chronico* tale exemplum recitat. Cum Romam obsideret *Arnolphus Imperator*, qui Berengario auxilium ferebat, excitus è latebris clamore tumultuque militum lepus urbem versus cursum arripuit. Hunc milites toto temere agmine concito insequi cum cœpissent, cursuque & clamoribus acrius deterrent; Romani, qui pro propugnaculis stabant, Urbem eo impetu peti veriri, cui se longe impares propter defendentium inopiam arbitrabantur, pari consensu desertis mœnibus, ad terram se submisere. Milites occasione freti sellis equorum & veterinorum ad mœnia in cumulum aggestis, per eas nullo reluctante, in mœnia evasere, Leoninamque urbem (primaria nunc est hæc urbis regio) nullo negotio ceperunt.

2. *Jacobus Mayerus Annal. Flandr.* lib. 12. scribit: Paulo ante prælium inter *Gandenses* & *Brugenses*, hi pro tristi acceperunt omine, quod leporem ibi forte per medias stationes suas transcurrentem cernerent. Expalluit, inquit *Mayerus*, *Ratgerus* Dux Brugensium, vultusque nullam retinuit constantiam. Paulo post itaque licet numero superiores, magna clade à Gandensibus victi sunt.

3. Simile exemplum narrat *Crantzius* lib. 8. c. 33. Saxonix: Cum, inquit, *Holsatia Comites* in *Stormaria* & *Iohannes in Wagria* Præsidentes antiquam de terra *Dithmarsia* quæstionem renovarent, *Dithmarsii* ad Episcopum *Bremensem* confugere, auxilium contra Comites petentes. qui precibus eorum locum dans militem conscripsit: contra eum vicissim Comites eduxere suas copias, terram hostilem ingressi. qui in primo incedebant agmine, leporem videre per viam transverso itinere currentem, sublatoque venatico clamore bestiolam exagitarunt. qui in postremo erant agmine, ab hostium incurfu clamorem excitatum interpretati, fugam primi ineunt: jamque hostes erant in conspectu, turbatumque invadebant cuneum. Mixtus inde timor pudorque pugnare, & à postremis orta fuga venit ad medios, donec plurimis cæsis & captis totum agmen, levissima de causa orto initio, pedibus & fuga salutem quæreret.

A X I O M A III.

Ante victoriam non est triumphandum.

Nam hoc est superbiæ signum. Superbia autem præcedit ruinam. Huc pertinent Adagia parallela: Πρὸ τῆς νίκης τὸ ἐγκάμιον αἰδεῖς. Ante victoriam encodium canis. Vide *Erasm.* in *Adag. Chil.* 1. Cent. viii. p. 247. *Plato* in *Theæteto* fol. 77. Græc. Α'λεκτερόν αἰχμὴς δίκην πρὸν νεικηκέναι αἰδεῖ. Instar Galli de generis ante victoriam canit. Hic namque mos vo-

lucris est, cantu victorem se testari. Et facetum est Ludovici XII, Galliarum Regis, apophthegma: Ne, vilis templorum pinnis, iter te exsequutum dicas. *Chytr.* in Ludovici XII facete dictis p. 178.

Exempla.

I. Talis insolentia fuit *Darii Hystaspis*, qui armatis octingentis hominum millibus Scythiam ingressus valde insolenter sese gessit. Sed quam de Scythis sperabat victoriam, eam de illo Scythæ reportarunt. Cum enim Darius *terram & aquam* (quæ subjectionis symbola erant) ab Indathyrso Scytharum Rege offerri sibi postulet: Generosus Scytharum Rex hæc per Caduceatorem ei misit munera, nempe, *AVEM, MVREM, RANAM & QVINQUE SAGITTAS*. Quæ munera quid sibi vellent, Persis dubitantibus, Gobryas, unus è septem Magicidis, hoc significare dona conjectabat: O Persæ, nisi evecti ut *AVES* subvoletis in cælum, aut ut *MVRES* subeat in terram, aut ut *RANÆ* insiliatis in paludes, non remeabitis unde venistis, his confecti *SAGITTIS*. Darius itaque generosam Scytharum fortitudinem metuens amissis nonaginta millibus hominum trepide refugit. Hæc præclara Scytharum fuit victoria, qua line prælio triumpharunt.

II. *Darius Codomannus*, Persarum Rex ultimus, ab Alexandro adhuc juvene bello se laceffi iracunde ferens, munera ei misit *virgam, pilam & massam auri*. Innuens *virga*, eum puerum esse ferocientem, cujus temeritas virgis coercenda sit: *Pila* vero, ejus ætati convenientius esse *pila* ludere, quam arma tractare: *Auro*, opes ei nequaquam sufficere ad bellum contra potentissimum Persarum Regem gerendum. *Alexander* munera ea grato suscipiebat animo, Dario hunc ad modum respondens: *Virgam* accipio à te mihi traditam, ut te & populum tuum puniam mihi que subjiciam. *Pila* vero globum imperii tui denotat: *pila* ergo dum transmittis, simul regnum mihi tuum tradis, quod vi armorum sub meam potestatem redigam. *Massam* quoque *auri* ut optimi ominis munus amplector. Nam Dominum omnium tuarum divitiarum me fore confido, quarum partem ultro mihi obtulisti. Nec spes hæc Alexandrum fefellit, qui devicto Dario totius Asiæ & Orientis Imperium obtinuit.

III. *Conradi Imperatoris frater* Saxones debellaturus ex animi impotentia & fastu insolentibus admodum verbis usus fertur. Nam cum jam Eresburgum usque copias duxisset, *nihil gravius*, inquit, *se vereri, quam ne Saxones prælio secum congregari non audent, sibi que desint, cum quibus manus*

conferat. Quæ verba vix effatus fuerat, cum Saxones ultro obviam ei procedunt, tantaque strage Francorum exercitum concidunt, ut per jocum iridentes hostium temeritatem Saxones dixerint, nec inferorum barathrum tot excipiendis hostibus sufficere. Sic re ipsa didicit insolens ille Francorum Ductor ante victoriam triumphandum non esse. *Albert. Crantz. lib. 3.*

IV. *Hugo Parisiorum Comes*, cum in Gallia capto Regi Ludovico regnum Franciæ conaretur eripere, & insolenter minaretur Germaniæ, Otto primus ejus nominis Imperator magno è Saxonia conscripto exercitu, ad liberandam affinem Ludovicum, in Galliam tetendit. Quod ubi cognovit Hugo, Legatis ad Imperatorem missis, Saxonum ei molitiem exprobrat, se vel terna eorum jacula insolenter glorians unico haustu absorpturum. Quare satius esse ait, ut suis rebus consulens in suo Imperio quiescat: talibus enim tantisque se instructum copiis ei occurrurum, quantas ipse nunquam vidisset. Imperator risu excipiens Hugonis vanitatem, renunciari ei jubet; Tantam sibi stramineorum pileorum esse copiam, quantam Hugo nunquam vidisset, eosque omnes in Galliam adducere decretum esse. Moris enim tum erat in Saxonia, ut pileis ex stramine contextis adversus æstum Solis æstivali tempore tecti incederent. Iussit itaque omnibus suis militibus, ut ejus generis pileos galeis imponerent, rectaque adversus Hugonem pergerent. Quorum impetum ille minime expectans, protinus Ludovicum liberavit, insolentiam suam detestari coactus.

V. *Sub eodem Imperatore Ottone Hungari*, copiis quantis antea nunquam per Bavariam in Germaniam irruerunt populabundi: fretique immensa multitudo, insolenter admodum, *Aut cælum*, inquiunt, *cadens nos obruet, aut terra dehiscens nos absorbebit, alioqui nemo hostium nos multitudine superabit*. Contra hos Imperator Otto subito coëgit exercitum, ex Bavaris, Suevis, Saxonibus, Francis & Bohemis, cumque illis congressus ad Lycum amnem, non procul ab Augusta, totum exercitum ad internecionem cecidit, per paucis captis; inter quos scribuntur fuisse tres Reguli, quos Henricus Bavarus suspendio necavit.

VI. *Sixtus V, Pontif. Rom.* Anno 1558. Elisabetham Angliæ Reginam anathematis fulmine percussit, regio titulo & omni authoritate exuit, omnes ejus subditos à juramento & obedientia absolvit, & Regnum Angliæ donavit Regi Hispaniæ PHILIPPO II. Hic classem totum ferme triennium apparavit, navium militarium grandium 150, militibus veteranis ex Hispania, Italia, & aliunde collectis, 20000 nautis, 10000 tormentis, 2650 tonnis pyrii pulve-

pulveris, globis, & annona, ad sex menses instructissimam: in navibus erant Altaria, celebrabantur Missæ, aderat magna multitudo Monachorum, qui convertere debebant Anglos ad fidem Pontificiam. In maxima Navi picta erat imago D. Virginis Mariæ, additis hisce verbis: *Vindica causam Filii tui.* Hieronymus *Vida ἐπιτίμιον* ante victoriam canens, acclamabat:

*Tu, quæ Romanas voluisti spernere Leges,
Hispano discas subdere colla iugo.*

Classis Hispanica die 28 mensis Maji ex portu Vlyssibonensi solvit, & Angliam petiit. Verum ab Anglis, Carolo Howardo Thalassiarcho Anglico, & Francisco Draco inferiore Amiralio, Ducibus, die 1, 2, 3, 4. & sequentibus usque ad 8 Augusti, creberrimis incursionibus & conflictibus labefactata, pugna navali vincitur & profligatur: Exercitu Hispanorum numerosissimo fuso & fugato, triremibus multis captis, dissipatis aut meris, plurimis belli Ducibus captis, & præda ingenti in Regiæ potestatem redacta. Regina autem Angliæ hoc cognito, suæ classis navi primæ inscribi iussit hoc Epigramma contrarium:

*Tu, qui divinas voluisti spernere Leges,
Fœmineo disces subdere colla colo.*

XXIV.

QUARTVM BELLVM fuit IONIVM.

Hæc duo ultima bella novæ ætati accenservunt. Hujus belli causa fuit perfidia Histiaei Milefii, qui Aristagoræ Mileti præfecto, quo familiariter utebatur, jam sponte ad defectionem, propter rem male gestam, inclinanti, belli Persis movendi consilia suppeditavit. Erat autem Dario jam ante Histiaei rerum novarum suspectus, idque Megabyfi instinctu. Quippe cum Histiaei urbem in Thracia permissu Regis conderet, monuit Regem Megabyfus, id institutum periculi plenum esse, quod urbem commodo ad classem struendam loco conderet, quæ tum pecunia, tum remige studiisque Græcorum pariter ac Barbarorum floreret. Quare ut hæc ejus consilia impediret Darius, Histiaei in aulam vocavit, prætextu quod amicitia ejus & consiliis carere non posset; *Omniū enim possessionum pretiosissimam esse amicū fide & prudentia præstantem.* Non ignorabat Histiaei animum erga se Regis subdolum, & cum invitus in aula hæreret, Aristagoram clam ad bellum movendum impulit. Quoniam vero ea res summe occultanda erat ne Persis innotesceret, hoc strategemate usus est. Fidissimo servorum capillos capitis radi iussit; deinde literas quas voluit, inussit: & cum rursus crevisset capilli, eum ad Aristagoram misit, addito hoc

tantum mandato; ut juberet sibi ab Aristagora radi capillos, & caput inspicere.

Cum igitur Aristagoras intellexisset Histiaei consilium, seditionem apertam molitus, Ionas ad loci defectionem sollicitavit, simulque auxilia à Spartanis & Atheniensibus petiit. Et hi quidem paulo ante Pisistratidarum tyrannide liberati, quos reducere Darius conabatur, viginti naves ad belli Ionici societatem Aristagoræ miserunt. Atque hoc omnium inter Græcos & Barbaros malorum initium fuisse, Herodotus censet. Lacedæmonii nulla tulerunt auxilia. cujus causa fuit Cleomenis Regis filiola; quæ cum videret ingentia illa munera quæ Aristagoras offerret, inclamavit: *Pater, hospes te corrumpet nisi abis.* Quo velut omine motus Cleomenes, illum ex Sparta discedere re infecta coëgit. Ita bellum Ionium cœpit: & captæ primo impetu atque etiam exustæ Sardes, tanto Darii dolore, ut arcum poscens, sagittam in cælum excusserit, his verbis additis: *O Iupiter, contingat mihi ut Athenienses ulciscar.* Simul etiam ministro cuidam præcepit, ut appolita cœna semper sibi diceret; *Here, memento Atheniensium.* Nam Iones facile se ulturum sperabat. Neque vero diu copiis Persarum par fuit Aristagoras: Quippe Darius, receptis quæ defecerant urbibus insulisque, eum in Thraciam pepulit; ubi à Barbaris cum exercitu deleris, seditionis pœnas dedit. Nondum innotuerat Dario Histiaei perfidia; qui simulabat omnium Aristagoræ consiliorum se ignarissimum; sancte insuper promittens, omnia, quæ defecerant, se in integrum restitutum, maximamque insularum Sardiniam tributariam redditurum. Hac fraude & simulatione deceptus Darius, optima quæque sibi de Histiaeo pollicebatur, eumque in Ioniam misit, ut dictis suis fidem faceret. Cumque venisset Sardes, graviter ab Artapherne Darii fratre, & maritimæ oræ præfectis, objurgatus est his verbis: *Hunc calceum tu Histiaei consuisti, Aristagoras autem induit.* Quapropter cum se suspectum cognovisset, prima nocte fugam ad mare arripuit, ac Dux belli Ionii contra Darium factus est.

Erant autem hujus conspirationis etiam multi Persarum participes; ad quos ab Histiaeo scriptas literas Artaphernes interceptit, ac, tota re cognita, supplicium de iis sumxit. Neque vero prospera in bello fortuna Histiaei fuit usus, sed, cum multa infelicitate tentasset, tandem prælio superatus, vivus in Persarum potestatem venit; & Sardes perductus cruci ibidem suffixus est; caput vero sale conditum, & Susas ad Darium delatum est; qui id, elotum & obvolutum, sepeliri iussit.

A X I O M A.

Qui se temere seditionibus immiscet, miserum fere exitum habet.

Hoc est quod Salomo dicit Prov. xxi v. Cum *seditiosis ne miscearis, quia subito veniet eorum exitum.* Quicum consentit illud Hesiodi: *Malum consilium consultori pessimum.* Claudianus:

*Quam bene dispositum est terris, ut dignus iniqui
Fructus consilii primis authoribus instet!*

Gloriabatur Ludovicus Sfortia, omnes se Reges & Principes committere inter se posse, & iterum pacare. Sed ea versutia male ipsi cessit, cum vitam in perpetuo carcere transiret, proditus à suis hosti infensissimo Ludovico XII Regi Galliae. Eundem exitum habuit Comes Sancti Pauli; de quo videatur Cominæus. Et recens exemplum in Carolo Lotharingiae Duce habemus.

XXV.

QVINTVM BELLVM fuit contra
ATHENIENSES.

Hujus belli triplex erat causa. Primo enim Hippas Pisistrati filius, exul, continuis precibus reductionem sui Athenas à Dario flagitabat. Deinde, recens ab Atheniensibus accepta injuria, somnum Dario eripiebat, neque conquirere poterat, antequam ultionem de ipsis sumisset. Et tandem ambitio maximum telum erat, ut hoc prætextu belli contra Athenienses Græciam subigeret. Igitur, maximis copiis conflatis, tam pedestribus, quam maritimis, Mardonium, Gobryæ filium, adhuc adolescentem, qui recens Darii filiam uxorem acceperat, belli contra Athenienses Ducem nuncupavit, eique Hippam comitem dedit, cui Græciæ status perspectus cognitusque erat.

Initia hujus belli, æque ac progressus, infelicia fuerunt. Nam tempestate ad Athon montem, dum cum Persica classis circumnavigat, trecentæ naves & viginti hominum millia perierunt. Hoc primum vulnus. Deinde aliud damnum accepit à Thracum nocturna invasione; qui ingentem cædem fecerunt, ita ut ipse Mardonius vulneraretur. Quare, illa tantum Thracia subacta, cum parte Macedoniæ, ubi sunt montes metallorum feraces, copias in Asiam reduxit.

Altero anno missi à Dario per universam Græciam legati, qui terram & aquam peterent. Quod signum spontaneæ deditiois erat. Multi, non in continenti modo, verum etiam insulis, populi deditioem fecerunt. Inter quos etiam Æginetæ. Male id Athenienses habuit. Qui propterea Ægi-

netas apud Spartanos accusarunt, quod putarent, eos hostili animo deditioem fecisse, ut cum Persis contra Athenas militarent. Quare Reges Lacedæmoniorum Æginam ad officium reduxerunt, obsidibus acceptis; quos Atheniensibus dediderunt, ut eo metu Æginetas à Persarum partibus abstraherent. Duces hujus belli erant Dathis Medus, & Artaphernes, Darii frater. His in mandatis datum, ut Athenas atque Eretriam diriperent, captivosque Susas adducerent. Hi cum sexcentis triremibus in Græciam contenderunt, atque, Eretria capta, templis ejus spoliatis & incensis, hominibus abductis, in Atticam navigarunt, ac, ejus magna parte vastata, sperabant, deditioem facturos Athenienses.

Iamque Marathonem altero ab urbe lapide penetraverat, Duce Hippia, Persarum exercitus, cum Athenienses, rerum suarum trepidi, legatum ad Spartanos cum hac petitione miserunt; *Orant vos Athenienses, ô Lacedæmonii, ut sibi opem feratis, nec civitatem inter Græcos vetustissimam contemptis in discrimen Barbarica servitutis adductam. Etenim Eretria direpta est, & insigni civitate Græcia imbecillior reddita.* Igitur decreta fuerunt à Spartanis auxilia. Sed, quo minus ea statim mitterentur, religio quadridui obstabat. Erat enim dies nonus instantis mensis, quo negabant sibi progredi licere ante plenilunium.

Interea consultatum in castris Atheniensium de prælio. Sententiæ inter Duces ancipites erant. Quidam rem discrimini volebant committere, quod tanta suorum paucitas ingentem Persarum multitudinem sustinere non posset. Alii ad pugnandum hortabantur. Ex quibus præcipuus Miltiades. Cujus sententiæ cum Callimachus Polemarchus accessisset, Athenienses instructi decem civium millibus & mille Plataënsibus auxiliariis, in campos Marathonios ad prælium egressi sunt, non expectato Spartanorum auxilio. Plus enim præsidii Miltiades in celeritate, quam in sociis esse, existimabat.

Persæ, quanquam ingentem exercitum haberent, tamen Hippas, malo omine territus, infastum fore prælium præfagebat. Quippe rursi è sternutatione vehementi dens ipsi excussus, & in arenam prolapsus, quantumvis diligenter quæsitus, reperiri non potuit.

Vnde, suspirans Hippas, ad adstantes, *Hæc, inquiebat, terra nondum est nostra, nec eam poterimus nobis subjectam reddere.* Agnovit igitur, falsam esse somnii sui interpretationem, quo pridie sibi visus fuerat cum matre concumbere: unde ipse conjiciebat, se Athenas reversurum, ac, recuperato domi-

dominatu, senem domi suæ obiturum esse. Fuit autem in Atheniensibus summa alacritas. Qui, citato cursu, ante jactum sagittarum, in hostes invaserunt. Pugnatum ab iis tanta virtute, ut hinc viros, inde pecudes, putares. Victi Persæ ad naves fugerunt; ex quibus multæ captæ, plures submersæ sunt. In hoc prælio eminuit Themistoclis adhuc adolescentis indoles, & Cynegyri militis Attici incomparabilis virtus. Hic, post innumeras cædes, cum fugientes hostes ad naves egisset, onustam navim dextra tenuit, nec prius dimisit, quam manum amitteret. Tum quoque, amputata dextra, navim sinistra apprehendit: quam & ipsam cum amisisset, ad postremum morsu navim detinuit. Tanta in eo virtus fuit, ut non tot cædibus fatigatus, non ambabus manibus amissis victus, ad postremum mutilus, & veluti rabida fera, dentibus dimicaret. Eo in prælio etiam Hippas jam octogenarius cecidit, ut Cicero & Iustinus scribunt. Suidas vero, fugisse in Lemnum, & ibi inter magnos cruciatus amisso visu, ruptisque oculorum venis, extinctum scribit.

Lacedæmonii, prælio jam finito, demum advenire, tanta profecti celeritate, ut intra triduum, quam ex Sparta discessissent, in Atticam venerint: visisque cæsis Medorum, quorum etiam nomen hactenus formidabile fuerat, & laudatis ob fortitudinem Atheniensibus, domum redierunt.

Miltiades postea, re in insula Paro infelicitè gesta, accusatus, & quinquaginta talentis mulctatus, ex femore putrescente decessit, nihilque ipsi merita erga patriam profuerunt.

A X I O M A.

Copiae navales plus interdum damni à tempestatibus, quam hoste, accipiunt.

Maximas classes non hostilis manus, sed Oceanus & ventorum rabies destruxit. Sic Græci Troja capta reduces tempestatibus plerique perierunt. Sic Xerxis copiarum pleræque mari haustæ. Et superiori seculo idem infortunium Carolus V. in Africa, Philippus II. circa Britanniam, sensit. Vnde, quam dubia & anceps sit potentia navalis, colligitur. Batavorum classem, ante biennium, cum jam hostes in conspectu haberet, atrox ad Hitlandiam tempestas disjecit.

XXVI.

II. ACTA OECONOMICA.

PRIMO: CONJUGIORUM RATIO. Darius septem conjuges habuit. Quarum primam

duxit adhuc privatus: sex verò reliquas Rex factus.

1. Vxor erat Gobryæ filia ἀράννη, quam adhuc privatus uxorem duxit.

2. Erat ATOSSA, Cyri magni filia, quæ antea per vim coacta Cambysi fratri, & hoc demortuo, Smerdi Mago nupserat, denique à Dario Rege in thalamum assumpta est. Hæc cum ob Patris memoriam in summa populi veneratione esset, & maritum tota possideret, ipsum Democedis Crotoniatæ artibus ad oppugnandam Græciam impulit, & Xerxi filio autoritate sua Regnum conciliavit. Herodotus lib. 3. p. 224. Ælianus. Suidas.

3. ARTYSTONA tertia Cyri filia, quæ sola fraterni matrimonii expers manens, Dario nupsit, qui tanto eam amore complexus est, ut imaginem ejus ex auro solido tunica talari effingi curavit. Herodotus lib. 7. pag. 465.

4. PARMYS Cyri ex filio Smerdi neptis ab eo in uxorem ducta fuit. Herodotus lib. 3. p. 224. Hæc tres ex Cyri domo conjuges duxit Darius Rex factus, ut Regalibus nuptiis Regnum firmaret: idque non tam in extraneum translatum, quam in familiam Cyri reversum videretur.

5. Φαίδιμη, PHÆDIMA Ottanis filia, quæ Magum prodiderat. Quia decretum jam ante factum erat, ut Rex futurus è conjuratorum familia uxorem duceret. Herodotus l. 3. p. 214. & lib. 7. Iustin. lib. 1.

6. Φαράργη, PHRATAGVNA Atarnis Darii fratris filia. Hanc Atarnes Dario fratri nuptum dedit, omnemque insuper domum atque facultates ei tradidit: quia unica filia erat. Herodotus lib. 7. p. 521.

7. PANTAPTE antea in matrimonio Smerdis Magi fuit: hoc verò cæso, in Darii torum succedere jubetur. Hieronymus in cap. 11. Danielis.

D V B I V M.

Q. An hic Darius Hystaspis fuerit maritus Esther?

Quidam Chronologi & Historici crediderunt, hunc Darium Hystaspis fuisse Maritum Esther: hisce rationibus inducti.

1. Ex Regia sede, quod nempe in Susis habitaverit. Quod idem de Marito Esther dicitur Esther c. 1. v. 1, 2. Sedit Ahasverus in solio Regni sui, quod erat Susis in urbe Regia.

2. Ex magno erga Iudæos favore. Darius Hystaspis magno Iudæos favore prosequutus est: ut patet ex Esdr. 6. v. 6, 7, 8. &c.

3. Ex

3. *Ex uxorum denominatione.* Darius Hystaspis duas habuit uxores, Atossam scil. & Artystonam. *Herodotus lib. 3.* Quarum illam *Vasthin*: hanc verò Estherem fuisse putant. *Philip. Melanch. Chron. lib. 2. p. 124.* *Neander* in Synopsi Histor. pag. 15. *Camerar. Hor. succis. P. I. pag. 389.* ubi scribit, quòd Regina Esther, etiam *Edissa*, *Atossa*, *Aristona* & *Hadassa* appelletur.

Refutatio.

1. Verum hæc sententia admitti non potest: Quia cum magna *aviseñcia* est conjuncta. Quod Darius Hystaspis in Sulis habitaverit, nihil probat. Quia Susa fuit communis omnium Regum Persarum, qui Cyro successerunt, sedes. *Strabo lib. 15.*

11. Darius Hystaspis à secundo anno Regni sui magno Iudæos favore prosequutus est, ut constat ex *Esd. c. 6. v. 6.* At Ahasverus maritus Esther, non nisi ab anno Regni sui duodecimo, Iudæis favere cœpit: uti patet ex *Esther. 3. v. 7.*

111. Prædictæ Darii uxores *Atossa* & *Artystona* fuerunt Cyri Regis Persarum filia. E. nulla earum potuit esse Esther. Quia Esther fuit Iudæa.

Syllogismus talis esto.

Esther fuit Iudæa.

Artystona non fuit Iudæa. Quia fuit Persica mulier Cyri Regis Persarum filia, & Arsamis atque Gobryæ mater. *Herodotus lib. 7. pag. 465.*

E. Artystona non fuit Esther.

Præterea septem Principes Regni tempore Darii Hystaspis fuerunt Oranes, Intaphernes, (qui propter seditionem occisus) Gobryas, Megabyzus, Aspatines, Hydarnes, &c. At tempore Ahasveri septem Regni principes fuerunt Charsena, Sethar, Admata, Tharsis, Meres, Marsena & Menuchan. *Esther. 1.*

XXVII.

SECUNDO: LIBERORVM GENERATIO. Ex hisce conjugibus antea enumeratis Darius 14 Liberos procreavit.

1. EX GOBRYÆ FILIA tres liberos suscepit: Artabazanem, Ariabignem & Artozostren. *Herod. lib. 7. p. 435.* ARTABAZANES Darii primogenitus ob ætatem ad Regni successionem aspirat, Dario in Græciam expeditionem suscepturo. quâ in re Xerxem fratrem ex Atossa genitum habuit Adversarium: sed concedere huic iussus, quòd patre adhuc privato, Xerxes verò ex patre Rege, & Atossa Regis filia natus esset, in arbitrio Iudicum libenter acquievit. *Herodotus lib. 7. pag. 435. Iustinus.*

ARIABIGNES in bello Xerxiano Ionicam classem & Cariam rexit: Idque munus cum administraret graviter, & in pugna ad Salaminem inter primos dimicaret, in acie occubuit. *Herodotus lib. 8. p. 559.*

ARTOZOSTRE Mardonio sobrino in matrimonium collocata fuit. *Herodotus.*

11. EX ATOSSA prima Cyri filia quatuor liberi ei sunt geniti: Xerxes, Achæmenes, Masistes & Hystaspes.

XERXES primogenitus fratri Artabazani in Regni successionem præfertur, cum, hortatu Demarati Spartani, patre Rege genitum se contenderet, & plurimum juvaretur Atossæ matris autoritate. quod Regnum tenet annis 21.

ACHÆMENES Ægypto præficitur à Xerxe: quem cum auxiliis consecutus in Græciam, & inter classis Duces lectus, opponit se Demarato Spartano, & urgendam mari fortunam improvidè suadet. Inde enim cum, Regis everlis rebus, fugâ in Ægyptum rediisset, oppressus Gentis defectione, ab Inaro Libyo trucidatur. *Herodotus lib. 7. p. 438.*

MASISTES à Xerxe Bactrianorum præfectus constitutus, interque Duces belli Græci primarios legitur. *Herodotus lib. 7. p. 467.* Vnde cum Rege, post infelicem ad Salaminem pugnam, Sardes regressus, & consoceri honore auctus, de uxore dimittenda (quam initio Xerxes amare cœperat, sed postea amorem in filiam transtulerat) iniquè interpellatur, & Xerxis ducere filiam jubetur. Quod cum utrumque denegaret, & uxorem suam, iussu Amestris Reginae, conjugis Xerxis, horribiliter mutilatam & excarnificatam videret, in Bactriam provinciam fugere contendit, eam ad defectionem sollicitaturus. Verum à copiis Regiis insequentibus in fuga correptus, cumque omnibus liberis miserè trucidatus est. *Herodotus lib. 9. pag. 630, 631, 632.*

HYSTASPES in bello Xerxiano Bactrianorum & Sacarum (h. e. Scytharum Amyrgiorum, quos Persæ ita appellabant) Dux erat. *Herodotus lib. 7. pag. 463, 464.*

111. EX ARTYSTONA, tertia Cyri filia, duos filios habuit, Arsamem & Gobryam.

ARSAMES in bello Xerxiano Æthiopibus qui sunt trans Ægyptum, atque Arabibus præerat. *Herodotus lib. 7. p. 465.*

GOBRYAS in eodem bello Mariandynorum & Libyum & Syrorum Dux fuit. *Herodotus ibid.*

1V. EX PARMY Smerdis filia & Cyri nepte natus est Ariomardus.

ARIOMARDVS in bello Xerxiano Moschorum & Tibarenorum Dux fuit. *Herodotus lib. 7. pag. 466.*

V. Ex PHRATAGVNA Atarnis filia nati Dario sunt duo filii, nempe ABROCOMES & HYPERANTHES: Qui Xerxen in Græciam sequuti, ambo ad Thermopylas occubuerunt, cum Leonidæ occisi cadaver auferre conati, audaciùs in hostes proveci essent. *Herodotus lib. 7. pag. 521.*

VI. Ex PHEDIMA Oranis filiâ geniti sunt Arsamenes & Anutis.

ARSAMENES Vtinorum & Mucorum Dux fuit. *Herodotus lib. 7. pag. 464.*

ANVTIS fuit in matrimonio Bagazi, mulierum totius Asiæ, ut formâ præstantissima, ita animo & moribus incontinentissima. *Athenæus lib. 13. c. 32.*

XXVIII.

TERTIO: LIBERORVM EDUCATIO. *Plato lib. 7. de Legibus*, Darium laudat, sed culpât eum ob molliorem filii Xerxis educationem. Qua in parte etiam Cyrus Rex Persarum primus graviter peccavit; uti ex Historia Cyri §. 20. patet.

XXIX.

III. ACTA ECCLESIASTICA.

Darius illustra pietatis in Deum verum edidit specimina. Nam

1. Adhuc privatus votum fecerat Deo de omnibus vasis sacris antea à Nabuchodonosore Babylonem asportatis in templum Hierosolymitanum remittendis, deque ipsa urbe reedificanda, si regnum adipisceretur. *Ioseph. lib. 11. Antiq. Judaic. c. 4. pag. mihi 283.*

2. Regnum adeptus renovavit Cyri decretum de exstruenda domo Domini & ipsa urbe reparanda. Sumtus quoque largissimos ex ærario suo ad Templi structuram suppeditari iussit, ut opus eo melius promoveretur: sacerdotibus sacra peracturis, quicquid opus esset, præberi de suo curavit, ut Deum pro vira Regis & filiorum ejus deprecarentur. Hæc ejus statuta quicumque mutaturus esset, isti non modò suspendium constituit, & omnium bonorum proscriptionem, sed Deum etiam ipse precatus, ut dissiparet omnia Regna, omnemque populum, qui ædificationem Templi Hierosolymitani impedire conaretur. 1 *Esdra. c. 6. 3 Esdra c. 4.*

CONTRORSIA CHRONOLOGICA.

De ædificatione Templi Hierosolymitani secundi, nempe sub quo Rege Persarum, & quoto ejus anno illa permessa, diu intermissa, & postea repetita, & tandem consummata fuerit, magna inter

Theologos & Chronologos viget controversia. Nos autem, ut tota hæc Controversia, quæ non tantum utilis, sed etiam ad multa scripturæ loca dextrè intelligenda summè est necessaria, eo melius expediatur, quatuor Propositionibus sententiam veram proponemus, & simul antithesin adjungemus, eamque refutabimus.

PROPOSITIO I.

De Templi Ierosolymitani secundi
foundatione.

Apud omnes in confesso est, secundo Cyri primi Persarum Regis anno, Templi Ierosolymitani secundi fundamenta jacta esse. Ipse namque in PRIMO ANNO Regni sui sive Monarchiæ, *Edictum* de domo Dei in Ierosolymis ædificanda promulgavit; uti patet ex *Esdra. 1. v. 2.* ubi verba Edicti talia exstant. Omnia regna terræ dedit mihi Dominus cœli, & ipse præcepit mihi, ut ædificarem ei domum in Ierusalem, quæ est in Iudæa. Confer. *Esdra 5. v. 13.*

Exsecutio autem hujus *Edicti* facta secundo anno Cyri. h. e. SECUNDO ANNO Cyri fundamenta Templi jacta sunt: uti ex *Esdra. c. 3. v. 10. 12.* patet, ubi dicitur, quòd Zorobabel filius Salathiel & Dux populi & Iesus Pontifex opus ædificationis Templi strenuè urserint, interque jubilationes simul ac fletus fundamenta ejus posuerint.

D V B I V M.

At *Esdra. 5. v. 2.* expresse legitur, quod SECUNDO ANNO DARIÏ cœperint ædificare Templum Domini in Ierusalem. Similiter ex *Aggai 1. & 2. capp.* hoc ipsum non obscure colligitur. *Aggai 1. v. 1, 2.* dicitur: *In anno secundo Darii Regis*, factum est Verbum Domini ad Zorobabel Ducem Iuda, & ad Iesum sacerdotem magnum, dicens: Populus iste dicit: Nondum venit tempus Domus Domini ædificandæ? *vers. 7.* Hæc dicit Dominus exercituum: Ponite corda vestra super vias vestras, ascendite in montem, portate ligna, & ædificate domum. *v. 14.* Et suscitavit (Deus) spiritum Zorobabel Ducis Iuda & Iesu sacerdotis magni, & spiritum reliquorum de omni populo, & venerunt, & faciebant opus in domo Domini exercituum Dei sui. Confer *Aggai 2. v. 1. & 4.* Et *v. 19.* expresse inquit Deus: Ponite obsecro corda vestra, ab hodierno die, qua FUNDAMENTA JACTA SUNT TEMPLI DOMINI. Si ergo secundo anno Darii fundamenta Templi secundi jacta sunt: quomodo dici potest, illa secundo anno Cyri jacta esse?

R E S P O N S I O.

Funda-
menta
Templi

Interioris, in quo sancta, & sancta sanctorum erant, anno secundo Cyri jacta sunt: sicut *Esdras cap. 3. v. 10, 12.* affirmat, uti *Beda* explicat. Et hisce fundamentis jactis, Sacerdotes & Levitæ, in ornatu suo positi, cum tubis & organis laudaverunt Dominum. *Esdr. c. 3. v. 8, 10, 11.*

Exterioris, in quo erant atrium, porticus & gazophylacium, sive exedræ, jacta sunt anno secundo Darii Hystaspis, die vigesimo quarto mensis noni: sicut *Aggeus* commemorat.

Quare quando *Esdra c. 5. v. 2.* dicitur: *Templum secundo anno Darii ædificari coepisse*, intelligenda sunt illa verba, non in sensu absoluto, sed limitato, h. e. non de inchoatione Templi simpliciter & absolute, (uti patet ex *Esdr. c. 3. v. 10, 12.*) sed tantum ejus, quod suppositis fundamentis superstructum & superimpositum fuit, quod proprie nominatur Templum, & hoc coepisse ædificari anno secundo Darii Hystaspis, nemo inficias ire poterit. Vide *Esdra 4. v. 24.*

V S V S E L E N C T I C V S.

1. Hinc patet error *Iansenii*, qui super *c. 2. Iohan.* scribit, *fundationem Templi secundi primo anno Cyri* factam esse; idque probare conatur ex *Esdra c. 6. v. 3.* Verum distinguendum est inter decretum Cyri & Executionem decreti. Cyrus primo anno decretum fecit, ut domus Dei exstrueretur, sicut expresse verba *Esdræ* sonant; *Esdra 1. v. 1. & Esdra 6. v. 3.* sed secundo demum Cyri anno executio decreti facta, h. e. fundamenta templi jacta sunt, uti ex *Esdr. c. 3. v. 8, 10.* patet. II. Errant illi, qui, ut demonstrare queant, Templum hoc secundum 46 annis ædificatum esse, (sicut Iudæi ad Christum *Iohan. 2. v. 21.* aiunt,) supputationem à primo anno Cyri inchoant hoc modo:

Cyrus regnavit annis — 31.

Cambyfes filius ejus annis 9.

Magi duo, mensibus — 7. Qui novem annis Cambyfis annumerantur.

Hi anni simul efficiunt annos 40. Adde 6. Darii. (Nam sexto ejus anno ædificium absolutum fuit.) ecce anni 46, de quibus Iudæi loquuntur. Vide *Druisium lib. 4. Præteritor. Novi Testamenti in cap. 2. Iohan. pag. 150. Confer D. Chemnit. lib. 2. Harmon. cap. 27. pag. 123.*

Verum fundatio Templi facta est anno secundo Regni Cyri, non simpliciter, h. e. quo, Astyage vi-

cto, Rex factus est; sed limitate, nempe Monarchiæ ejus, quo dicere potuit, Deum omnia Regna terræ dedisse sibi. *Esdr. 1. v. 2.* Quod devicto Astyage dicere haud potuit.

P R O P O S I T I O II.

De structuræ Templi intermissione.

De intermissione structuræ Templi ita scribitur *Esdr. 4. v. 4.* Factum est igitur, ut populus terra (intelliguntur Samaritani) impediret manus populi Iudæ, & turbaret eos in edificando. *v. 5.* Et conducebant mercede contra eos consiliarios, ut destruerent consilium eorum OMNIBVS DIEBVVS CYRI Regis Persarum: Vt et vsque ad regnum DARIi Regis Persarum. *v. 6.* IN REGNO AHASVEROS in principio Regni ejus scripserunt accusationem adversus habitatores Iudæ & Ierusalem. *v. 7.* Et in diebus ~~נחשון~~ ARTACHASTA (quidam reddunt *Artaxerxis*) scripsit Belsam Mithridates, & Tabeel & reliqui, qui erant in consilio eorum (nempe Epistolam accusatoriam) ad Arthasastam (vel Artaxerxem) Regem Persarum.

Vt autem hæc verba rectè intelligantur, duæ Quæstiones sunt notandæ: 1. Sub quibus Regibus. 2. Quamdiu structura Templi impedita fuerit.

Q V E S T I O I.

Sub quibus Regibus structura Templi impedita fuerit?

Esdras quatuor Reges enumerat, sub quibus structura Templi impedita fuit.

I. SVB CYRO. Nam dicit *Esdras*, quod Samaritani consilium Iudæorum destruxerint omnibus diebus Cyri Regis Persarum. Quod non ita intelligendum, quasi Cyrus initio quidem dimiserit Iudæos, sed postea accusationibus hostium Iudæorum motus continuationem ædificii templi non promoverit. Falsum. Nam suspensio fabricæ templi non Cyro, sed Consiliariis ejus pecunia corruptis à Samaritanis Iudæorum hostibus in textu expressis verbis ascribitur.

II. SVB ACHASVERO; per quem intelligitur *Cambyfes* II. Rex Persarum. Hic namque, dum Cyrus domo abest, variis bellis implicitus, Gubernator institutus fuit, & postea Patri trucidato successit, qui instigatus ab hostibus Iudæorum structuram Templi prohibuit.

III. SVB ARTHASASTA. Per hunc quidam intelligunt fratrem *Cambyfis* *Tanyoxarsen*, quem Cyrus constituerat Regem Bactrianorum, Parthorum.

thorum & Carmaniae, uti scribit Ctesias Cnidus, apud Phocium in Bibliotheca p. 54. cuique Cambyfes ipse ab obitu Cyri patris sui in Ægyptum descendens gubernationem totius Regni commisit. Potest etiam intelligi *Pseudo-Smerdis Magnus*, qui septem menses sub nomine veri Smerdis filii Cyri in Monarchia Persarum regnavit. Ad hosce similiter Samaritani literas accusatrices miserunt, tantumque effecerunt, ut structura Templi Iudæis prohibita fuerit. Vbi notandum est, quod nomina *Ahasuerus* & *Arthasasta*, h. l. non sint nomina propria, sed appellativa. Nam nomina Regibus mutata fuerunt, quando Imperii administrationem susceperunt, sicut etiam Iosephus Scaliger notat & probat. Quare Cambyfes privato & proprio nomine dictus fuit Cambyfes Avo suo paterno *ὀπαῖον*: At publico & regio nomine *Ahasuerus* dictus fuit. Similiter Smerdis, sive verus sive falsus, privato & proprio nomine Smerdis: at Regio & publico *Arthasasta* appellatus fuit.

1 v. S V B D A R I O. Nam inquit *Esdras cap. 4. vers. 5.* Quod dolosi Consilarii in aula Cyri, dum ipse multis magnisque bellis implicatus esset, consilium Iudæorum impediverint *omnibus diebus CYRI, & usque ad Regnum D A R I I Regis Persarum.* Vbi non intelligendus est *Darius Medus*, (Hic namque ante biennium fere mortuus erat, uti constat ex Edicti Cyri promulgatione, in quo dicit: Deum cæli dedisse sibi OMNIA REGNA TERRÆ, h. e. se esse Monarcham sive omnium Regnorum terræ Dominum. E. jam tunc decesserat Darius Medus, qui paulo ante regnabat super Medos, Babylonios & Assyrios, & eidem successerat Cyrus: Alioquin ipse se non potuisset appellare Monarcham, h. e. omnium Regnorum terræ Dominum.) sed *Darius Hystaspis III* Rex Persarum, ad cuius annum secundum usque hostes Iudæorum structuram Templi impediverunt.

N O T A.

[In v. 6. in vulgata versione Latina sphalma versionis commissum est, quando dicitur: *In diebus Ahasueros*, (ipse est *Artaxerxes*) in principio Regni ejus scripserunt. Hæc parenthesis: *Ipse est Artaxerxes*: in fonte non existat. Quare dicendum, quod A H A S V E R V S & A R T H A S A S T A non unus, sed duo distincti sint Reges. Nam in v. 6. dicitur: *In diebus Ahasueros* scripserunt accusationem. In v. 7. additur: *Et in diebus Artaxerxis* scripsit Besalam, &c. Quæ particula & copula ET ostendit, duos distinctos Reges introduci. Quare non sub tribus, sed sub quatuor Persarum Regibus fabrica Templi est impedita; uti ex dictis patet.]

E R R O R.

Quare errant Iosephus Scaliger lib. 6. de Emdat. Tempor. Tremellius & Franciscus Iunius, Se-

thus Calvisius in præfat. Chronologiæ pag. 152. qui tradunt, templi structuram sub *quinque* Regibus Persicis impeditam esse. videlicet 1. Sub *Cyro*. *Esdr. 4. 4.* 2. Sub *Cambyse*, qui quidem expresse ab Esdra non nominetur, sed tamen phrasi *וַיֵּבֶט* ET V S Q V E A D Regnum Darii comprehendatur. 3. Sub *Dario Hystaspis*. *ibid. vers. 4.* 4. Sub *Ahasuero*, h. e. Xerxe marito Esther. *vers. 6.* 5. Sub *Arthasasta*, h. e. Artaxerxe Longimano. *ibid. v. 7.* Verum hæc prædictorum Authorum opinio est erronea; uti ex dictis patet, & ex dicendis in Propositione IIII clarius patebit.

Q V Æ S T I O II.

Quamdiu structura Templi impedita fuerit?

Circa hanc Quæstionem similiter authores antea nominati graviter impingunt. Nam statuunt, structuram Templi sub quinque Regibus Persicis, annis nempe 106, impeditam fuisse.

Sub *Cyro*, anno uno.

Sub *Cambyse* & *Magis*

Sub *Dario Hystaspis*

Sub *Ahasuero* vel *Xerxe*

Sub *Arthasasta* vel *Artaxerxe Longimano.*

} annis {
8.
36.
21.
40.

Qui in summam subducti faciunt annos 106. Verum & hujus Quæstionis falsitas in Propositione IIII ad oculum demonstrabitur.

Contra autem *Theologi* pariter & *Chronologi*, tum *antiquiores* tum *recentiores*, unanimi consensu docent, structuræ Templi intermissionem vel 14 vel 10 annis tantum durasse. Quod ita ostenditur.

1. Sub <i>Cyro</i> , secundum	} annis {	8.
2. Sub <i>Cambyse</i> & <i>Magis</i>		
3. Sub <i>Dario Hystaspis</i>	} annis {	duobus incompletis.

Qui conjuncti faciunt annos { 4.
10.

D V B I V M.

Q. Quare Deus instaurationem templi secundi (per Cyrum promovendam, & plus quam 200 annis ante à Spiritu S. prædictam per Iesaiam Prophetam c. 44. v. 28.) nunc finitis 70 hebdomadibus tamen non impleat, sed complementum ejus jam per 10 aut 14 annos usque ad annum secundum Regni Darii impediri patiatur.

Resp. Tres hujus rei causæ dari possunt.

1. Est *malitia Diaboli*, qui Ecclesiæ Dei summo

conatu sese opponit, ejusque salutem, permittente Deo, miris modis impedire satagit, ut hac ratione gloria Dei illustretur, & fides, obedientia & patientia piorum probetur, & auro illustrior inveniat. 1 Petr. 1. Huc digitum intendit Daniel Propheta cap. 10. v. 13, ubi narrat, quod Angelus Gabriel anno Cyri Regis Persarum tertio sibi apparuerit & narrarit, quod Princeps Persarum, h. e. aulicus quidam Dæmon, Cambyſis animum immanibus odiis adversus Iudæos impleverit, ita ut plenariam populi reductionem suspenderit, & Templi ædificationem impederet. Hæc autem pugna inter bonum & malum Angelum duravit 21 dies, donec ille à Michaële Archangelo adjutus adversus hunc prævaluit, & apud Monarcham Persicum palmam obtinuit.

Similiter legimus Zach. 3. v. 1. quod Prophetæ Zachariæ in visione ostensus sit Iesus Pontifex M. post egressum è captivitate Babylonica stans, velut in judicio coram Angelo Domini, h. e. filio Dei, cui Pater omne judicium dedit, Iohan. 5. à cujus dextris steterit Satan ut adversaretur ei, h. e. eum accusaret, quod propter peccata indignus esset, qui Sacerdotio fungeretur, & Templum ædificaret.

11. *Peccata populi.* Nam populus Iudaicus sub ipsa Templi structura graviter peccavit: uti ex Hagg. c. 1. patet, ubi v. 1. narratur, quod verbis Prophetæ fidem habere noluerit. Et v. 10. dicitur, quod Iudæi majorem curam conatumque ædibus propriis extruendis, quam Templo Domini ædificando impenderint, ideoque ira Dei super illos manserit, uti ex v. 2, 3, 4, 5, 6. colligitur. Confer Psalm. 81. v. 13, 14.

111. *Antiquus mos Dei.* Deus namque finit Ecclesiam in tales ac tantas redigi angustias, ut omnibus de ea actum esse videatur, sed tandem hanc moram auxilii gloria illustriori compensat. Deus namque sanctos suos mirabiliter ducit. Psalm. 4. v. 3. Ipse in infernum ducit, & ex eo reducit. 1 Sam. 2. Ipse ostendit piis tribulationes magnas, multas & malas, & conversus vivificat illos, & de abyſſis terræ iterum reducit eos. Psal. 71. v. 20, 21. Exemplum h. l. habemus in populo Iudaico. Huic initio Cyrus libertatem in patriam migrandi, & templum Domini ædificandi potestatem concesserat. Esdr. 1. v. 2. Rursus eam Cambyſes impediabat. Esdr. 4. Postea rursus Darium Hyſtaſpis & Artaxerxem Longimanum excitabat, qui edictis sumtibusque suis structuram templi juvabant, usque dum compleretur. Hoc sane magnificentius erat, quam si Cyrus solus omnia præstitisset. Hi mores atque moræ Dei sunt discendæ, auxiliumque Dei patienter expectandum. Pulchrum Epigramma

Alardi mei ex lib. 3. Epigramm. §. 27. huc referri potest:

Cœlitus auxilium rebus qui poscis in artibus,

Disce Dei Mores ferre, Morasque pati.

Nempe Dei Mos est, primum mersare profundo,

Ex imo mersum post revocare salo.

Et Mora nota Dei est: quod non mala protinus aufert,

Quando placet nobis, sed sibi quando placet.

PROPOSITIO III.

De Templi secundi repetitione sive continuatione.

De hac Propositione similiter distinctæ Theologorum & Chronologorum sunt sententiæ.

1. *Severus Sulpitius* lib. 2. Histor. Sacræ. Item, *Tremellius & Iunius* in Bibliis. *Ioseph. Scaliger* l. 6. de emendat. Tempor. *Sethus Calvisius* in præfat. Chronol. suæ. p. 152. contendunt, Templi secundi structuram sub Dario Notho VI, Persarum Rege, repetitam esse.

2. Nos vero præstantissimorum Ecclesiæ Doctorum atque Chronologorum, tum veterum tum recentiorum, sententiam amplectimur, qui structuram Templi anno secundo Darii Hyſtaſpis repetitam atque continuatam esse affirmant. Quam sententiam sequentibus argumentis confirmamus.

1. *Ab Esdra testimonio.* Nam Esdr. 4. v. 4, 5, 6, 7. ita legimus: *Factum est igitur, ut populus terra* (h. e. gens Samaritana) *impediret manus populi Iuda, & turbaret eos in ædificando. Et conducebant mercede contra eos consiliarios, ut destruerent consilium eorum.* OMNIBVS DIEBVS CYRI Regis Persarum. IN REGNO ACHASVEROS in principio Regni ejus scripserunt accusationem adversus habitatores Iuda & Ierusalem. Et in diebus ארתחשטא ARTACHSASTA (quidam reddunt Artaxerxis) scripsit Beselam, Mithridates & Ta-beel, & reliqui, qui erant in consilio eorum (nempe Epistolam accusatoriam) ad Arthasastam (vel Artaxerxem) Regem Persarum. Cum hisce verbis jungatur v. 24. *Tunc intermissum est opus domus Domini in Ierusalem, & non fiebat vsque ad annum secundum Regni DARIÏ, Regis Persarum.* In hisce verbis intermissio structuræ Templi describitur dupliciter. 1. *Generaliter* describitur in v. 5. tum ratione termini A QVO, tum ratione termini AD QVEM. h. e. quando incepit, & quamdiu duraverit, nempe in diebus Cyri Regis. Cum enim Cyrus multis magnisque bellis occupatus domo abesset, interea quidam in aula ejus perfidi Consilarii ædificatio-

nem

nem Templi dolose impediverunt, & hoc impedimentum duravit, usque ad Regnum Darii, scilicet Hytaspis III Persarum Regis. 2. Specialiter describitur in *vers.* 6, 7. *A quibus Regibus* structura sit impedita, nempe ab AHAVEROS, hoc est, Cambyse, & ARTHASASTA, h. e. Cambysis fratre, nempe Smerdi, vel etiam Pseudo-Smerdi, qui sub veri Smerdis jam occisi nomine septem menses in Persia regnavit. Deinde in *v.* 12. *Formula Epistola accusatoria* describitur hisce verbis: *Notum sit Regi, quia Iudai, qui ascenderunt à te, ad nos venerunt, in Ierusalem rebellem & pessimam, quam adificent, exstruentes muros ejus, & parietes componentes.* *v.* 13. *Nunc igitur notum sit Regi, quia si civitas illa adificata fuerit, & muri ejus instaurati, tributum & vectigal, & annuos redditus non dabunt, & usque ad Reges hac noxa perveniet.* *v.* 14. *Quandoquidem igitur Templum destruximus, neque contemptum Regis aspicere nos decet, idcirco misimus & nuncupavimus Regi, v.* 15. *ut inquiras in libris historiarum patrum tuorum, & invenies scriptum in commentariis: & scies, quoniam urbs illa, urbs rebellis & nocens regibus & provinciis, & rebellionem fecerunt in ea: quamobrem & civitas ipsa destructa est.* Vnde patet, quod de adventu nupero, & in diebus Regis facto loquantur. *Tertio* in *v.* 17, 18, 19, 20, 21, 22. continetur *rescriptum Regis.* cuius summa hæc est, ut nempe ædificationem urbis inceptam serio illis inhi-beant. *Quarto* *vers.* 23. exprimitur *executio mandati vel rescripti Regii,* quod nempe Beelteem & Samsai scriba statim Ierosolymam abierint ad Iudæos, eosque in brachio & robore prohibuerint. *Quinto* in *v.* 24. subiungitur *Eventus,* quod nempe opus domus Domini in Ierusalem intermissum sit usque ad annum secundum Regis Darii. In anno autem secundo Regis Darii ædificatio per annos 10 aut circiter interrupta, rursus est inchoata & continuata. Quia statim in *cap.* 5. ejusdem libri *v.* 1. legitur, quod Aggæus & Zacharias Propheta prophetarint ad Iudæos, qui erant in Iuda & Ierusalem: & ad prophetiam eorum tunc surrexerint Zorobabel filius Salathiel, & Iosue filius Iosedec, & cœperint ædificare Templum Dei in Ierusalem, & cum eis Prophetae Dei adjuvantes eos. Cumque Thathanai Dux Persicus in terra Chanaan, ad Regem Darium id perscriberet, & in archivis inquiri peteret, an verum sit, quod Cyrus Iudæis Templi restorationem permiserit. *Esdra.* 5. *v.* 3, 5, 6, 7. Tunc Rex Darius reperto in Cancellaria Cyri decreto, severissime mandat Thathanai Duci suo, ut Iudæis non tantum Templi ædificationem permittat, sed etiam omnibus rebus necessariis juvet: imo suspendium illis,

qui templi ædificationem impedire velint, minatur. *Edictum Regium exstat Esdra c.* 6. *v.* 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12. ejusque verba ita sonant: *Nunc ergo, Thathanai Dux Regionis, qua est trans Flumen, Stharbuzanai, & consilarii vestri Apharsachai, qui estis trans Flumen, procul recedite ab illis. Et dimittite fieri templum Dei illud à Duce Iudæorum, & à senioribus eorum, ut domum Dei illam adificent in loco suo. Sed & à me praeceptum est, quid oporteat fieri à presbyteris Iudæorum illis, ut adificetur domus Dei, scilicet ut de arca Regis, id est, de tributis, qua dantur de regione trans flumen, studiose sumtus dentur viris illis, ne impediatur opus. Quod si necesse fuerit, & vitulos, & agnos, & hœdos in holocaustum Deo cœli, frumentum, sal, vinum & oleum, secundum ritum sacerdotum qui sunt in Ierusalem; detur eis per singulos dies, ne sit in aliquo querimonia. Et offerant oblationes Deo cœli, orentque pro vita Regis & filiorum ejus. A me ergo positum est decretum: Ut omnis homo qui hanc mutaverit jussionem, tollatur lignum de domo ipsius, & erigatur, & configatur in eo; domus autem ejus publicetur. Deus autem qui habitare fecit nomen suum ibi, dissipet omnia regna, & populum qui extenderit manum suam ut repugnet, & dissipet domum Dei illam, qua est in Ierusalem. Ego Darius statui decretum, quod studiose impleri volo. Et *vers.* 13, 14. describitur executio decreti Regii hisce verbis: *Igitur Thathanai Dux Regionis trans Flumen, & Stharbuzanai, & consilarii ejus, secundum quod praeceperat Darius Rex, sic diligenter executi sunt. Seniores autem Iudæorum adificabant, & prosperabantur juxta prophetiam Haggai Propheta, & Zacharia filii Iddo, & adificaverunt & construxerunt, &c.**

Hinc tale argumentum exstruitur.

Talis intelligitur Darius Rex Persarum, per quem Templi secundi ædificatio est repetita, cuius tempore Haggæus & Zacharias Prophetae prophetarunt, & Zorobabel Dux & Iesus Pontifex populo Israël præfuerunt: uti patet ex *Esdra.* 4. *v.* 24. & *c.* 5. *v.* 1, 2.

Iam vero Haggæus & Zacharias non tempore Darii Nothi, sed tempore Darii Hytaspis prophetarunt: quia non diu post egressum populi ex captivitate Babylonica prophetarunt, & Zorobabel Dux atque Iesus Pontifex populum à captivitate Babylonica eduxerunt.

E. Darius ille Rex Persarum, per quem Templi II. ædificatio est repetita, non est Darius Nothus, sed Darius Hytaspis.

11. *Ab Haggai Propheta calculo.* Hagg. *cap.* 1. *v.* 1. In anno secundo Darii Regis, in mense sexto, in die una mensis, factum est verbum Domini in manu Haggæi Prophetae, ad Zorobabel filium Salathiel ducem Iuda, & ad Iesum, filium Iosedec, sacer-

cerdotem magnum, &c. v. 7. Hæc dicit Dominus exercituum: *Ponite corda vestra super vias vestras.* v. 8. *adscendite in montem, portate ligna, & edificate domum: & acceptabilis mihi erit, & glorificabor, dicit Dominus.* v. 12. Et audiuit Zorobabel filius Salathiel, & Iesus filius Iosedec sacerdos magnus, & omnes reliquia populi, vocem Domini Dei sui, & verba Haggai Propheta, sicut misit eum Dominus Deus eorum ad eos: & timuit populus à facie Domini. v. 13. Et dixit Haggai Legatus Domini, de legatione Domini populo dicens: Ego vobiscum sum, dicit Dominus. v. 14. Et suscitavit Dominus spiritum Zorobabel filii Salathiel, ducis Iuda, & spiritum Iesu filii Iosedec sacerdotis magni, & spiritum reliquorum de omni populo: & ingressi sunt & faciebant opus in domo Domini exercituum Dei sui.

Memoria & observatione dignum est, quod Iudæi sola exhortatione Prophetarum Haggai & Zachariæ Templi ædificationem aggressi sunt, absque consensu Darii Regis Persarum, secure interim expectantes Regiam inchoati operis confirmationem. Qua re fidem suam in promissiones divinas, quas ex Prophetis acceperant, egregie declararunt.

III. *Ab annorum ira Dei super populum Israël complemento.* Zacharias Propheta scribit cap. 1. v. 1, 12. se in ANNO SECUNDO IN MENSE OCTAVO in visione audivisse Angelum Domini dicentem: *Domine exercituum, usquequo non misereberis Ierusalem & urbium Iuda, quibus iratus es? IS JAM SEPTVAGESIMVS ANNVS EST?* In hisce verbis velut indice digito terminus iræ divinæ super populum Israël & super Ierusalem notatur, quando annus septuagesimus desolationis templi & urbis nominatur, isque in anno secundo Darii (nempe Hystaspis) completus esse dicitur: sicut rectè D. Hieronymus in Prologo super Haggaium scribit: SECUNDO ANNO DARI Regis Persarum, FILII HYSTASPIS, septuagesimum annum desolationis templi fuisse completum, quem Ieremias vaticinatus est, Zacharias quoque Propheta testis. Qui cum visionis suæ titulum in secundo anno ejusdem Regis proposuisset, adjecit, dicens: *Domine exercituum, usquequo non misereberis Ierusalem & urbium Iuda, quibus iratus es? Iste septuagesimus annus est.* Consentit Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromat. Et Eusebius lib. 8. demonstrationis Evangelica. Hic certe Zachariæ locus est longe clarissimus, ideoque diligenter contra Scaligerianos notandus est. Neque est quod quidam Interpp. locum Zachariæ adductum ita exponant, dicentes: Verba Zachariæ esse interrogativa, non enunciativa. Ideoque sensum Angeli ibidem loquentis hunc esse: *Usquequo Do-*

mine non misereberis Ierusalem & urbium Iuda, quibus iratus es? Forſitan nondum advenit annus septuagesimus? Quasi subjungere voluerit: Ille enim jamdudum expletus est. Verum hic est sensus: *Nonne iste jam septuagesimus annus est?* Q. d. Vtique jam promissum miserendi tempus advenit. Deinde idem Propheta cap. 7. v. 5. acta sub anno prædicti Darii quarto commorans, eorundem quoque 70 annorum tanquam proxime præteritorum meminit, dicens: Cum jejunaretis & plangeretis in quinto & septimo mense, PER HOS SEPTVAGINTA ANNOS, nunquid jejunium jejunastis mihi?

IV. *Ab unanimi omnium Doctorum calculo.* Quod sub Dario Hystaspis Templi Ierosolymitani ædificatio repetita sit, omnes authores unanimi consensu docent. Ex Ebræis Ioseph. l. 11. Antiq. Judaic. cap. 4. pag. 283. Ex Christianis omnes tam Græci quam Latini, tam veteres, quam recentiores, paucis exceptis. Iam vero in hoc genere doctrinæ concors omnium sententia instar firmissimæ rationis apud intelligentes rerum æstimatores esse debet.

V. *A multorum absurdorum cumulo.* Sententia Scaligeri & eorum qui illum sequuntur, multis absurditatibus scatet. Nam si Scaligeri sententia, & eorum qui illum sequuntur, in lance veritatis ponenda esset, 1. Valde monstruosus PONTIFICVM catalogus nobis exhiberetur. Nam post captivitatem Babylonicam in Monarchia II, tempore Regum Persicorum, sex Pontifices sive summi sacerdotes fuerunt, qui enumerantur Nehem. 12. v. 10. nempe Iesus, Iojakim, Eljasib, Iojada, Jonathan & Iaddus. Iam vero Iesus fuit Pontifex in captivitate Babylonica. E. ad minimum fuit 30 annos natus. Quia Sacerdotes ante 30 annum ad Sacerdotium non promovebantur, juxta Dei ordinationem, Num. 4. v. 3. Et præterea ipse in captivitate Babylonica genuit filios. Quia Esdra 3. v. 9. legitur, quod Iosua & filii ejus steterint quasi vir unus, ut instarent super eos, qui facerent opus in Templo Dei. E. Si ille summus Sacerdos fuit sub Dario Notho, vixit sub sex Regibus Persicis, Cyro, Cambyse, Dario Hystaspis, Xerxe, Artaxerxe Longimano, & Dario Notho; atque ita summo Sacerdotio ipse solus functus esset 144 annis, & supra modum istius sæculi μακρότης sive longævus fuisset. Reliqui vero quinque Pontifices sub quinque Regibus brevissimi ævi, & summo Sacerdotio, centum & tribus annis sequentibus, usque ad Alexandrum Magnum, functi fuissent: Quod valde inconueniens videtur. Contra autem longe concinnior est supputatio Pontificum, quam nostri Docto-

Doctores exhibent, nempe quòd summo Sacerdotio functus sit 1. *Iesus* filius Iosedech sub Cyro, Cambyse & Dario. 2. Filius ejus *Iojakim*. Nehem. 12. v. 10. vel *Iosabad*, Esdr. 8. v. 33. sub Xerxe & Artaxerxe anno ejus septimo. *Iosephus* lib. 11. Antiqu. c. 3. 3. *Eljasib*, nepos Iesu, anno Artaxerxis vigesimo. Nehem. 3. v. 1. 4. *Iojada* vel *Iudas* pronepos ejus sub finem Artaxerxis & sub Dario Notho. 5. *Jonathan* vel *Iohannes*, qui Iesum fratrem suum in Templo interfecit sub Dario Notho & Artaxerxe Mnemone. *Ioseph.* l. 11. Antiqu. Iudaic. c. 7. 6. *Iaddus* vel *Ieddo*, Nehem. 12. v. 10. sub Arsame & Dario Codomanno. *Ioseph.* lib. 11. Antiqu. Iud. c. 8.

2. Si Templum II. anno secundo Darii Nothi est reparatum, sequitur quòd quidam Iudæorum fuerint, qui 196 annos vixerint. *Ratio* hæc est: Quia *Haggai* 2. v. 4. dicitur, quòd quidam Iudæi ex captivitate Babylonica reduces splendorem & Majestatem templi pristini à Salomone exstructi in juventute sua viderint. Iam vero fuerint isti saltem 10 annorum, cum in captivitatem Babylonicam abducerentur, & vixerint in exilio annos LXX, usque ad annum secundum Darii Hystaspis. Addantur hisce 35 anni Darii Hystaspis residui, 20 Xerxis, 40 Artax. Longimani, & unus Darii Nothi. Et emergit hinc summa 196 annorum, quos non pauci Iudæi ex captivitate Babylonica reduces, ex Scaligeri & asseclarum ejus sententia, assequuti sunt. At consequens est falsum. Nam ad tantum ætatis gradum nullus hominum istius seculi pervenisse legitur. Etiam antecedens falsum erit.

3. Si templum Ierosolymitanum anno Darii Nothi secundo rursus ædificari cœptum est, sequeretur quòd Iudæi ex captivitate reduces Templo 112 vel 115 annis caruerint. At consequens est absurdum, & vaticiniis Prophetarum Iesaiæ, Ieremiæ, Ezechielis & Zachariæ parum congruum. Vnicum tantum locum ex Zachariæ c. 2. considerandum proponam. Cum enim Angelus Domini ad Deum dixisset v. 12. *Domine exercituum, usquequò tu non misereberis Ierusalem & urbium Iuda, quibus jam septuaginta annos iratus es?* Ibi Deus v. 16. ita respondet: *Revertar ad Ierusalem in misericordiis: DOMVS MEA ÆDIFICABITVR IN EA*, dicit Dominus exercituum. Vnde patet, quòd Deus septuaginta annos desolationi Templi & Urbis præfixerit, quo elapso templum reædificandum erat.

Ergo antecedens quoque falsum erit, nempe Templum anno secundo Darii Nothi reædificari cœptum esse.

P R O P O S I T I O I V .

De Templi secundi perfectione atque consummatione.

Templum secundum anno sexto Darii Hystaspis est absolutum & consummatum. Probatur hæc propositio ex Esdr. 6. v. 15. Et compleverunt domum istam (h. e. Templum anno secundo Darii denuo ædificari cœptum) usque ad diem tertium mensis Adar, qui est ANNVS VI. D A R I I R E G I S. Et fecerunt Filii Israël Sacerdotes & Levitæ, & reliqui filiorum transmigrationis, dedicationem domus Dei in gaudio. Quod factum anno M. 3456. Quem numerum si quis memoriæ insigere velit, hosce numeros ordine se subsequentes observet, nempe, 3, 4, 5, 6.

D V B I V M I .

De Regibus Persicis, quorum mandato atque auspicio hoc Templum secundum ædificatum est.

Scaliger ex Esdra 4. & 7. capp. ostendere conatur, anno secundo Darii non Hystaspis sed Nothi Templum secundum reædificatum esse. Nam cap. 4. v. 5. dicitur: Irritum factum esse decretum de instauratione Templi omnibus diebus Cyri, & VSQVE AD REGNUM D A R I I (Hystaspis.) ubi particula *ET* VSQVE accipitur inclusive, sicut sæpè alias accipitur. V. 5. sequitur Ahasveros. v. 7. sequitur Arthasasta seu Artaxerxes. v. 24. sequitur Darius, cujus anno secundo templum exstructum. cap. 7. v. 2. sequitur alius Artaxerxes à quo missus fuit Esdras. Habes hic 1. Cyrum. 2. Darium. 3. Ahasverum. 4. Arthasastam. 5. Darium. 6. Arthasastam alium, ordine collocatos. Iam confer cum Historiis, & ubinam reperies Darium inter duos Artaxerxes, nisi Darium Nothum?

Resp. In hoc argumento Scaliger se, quod pueri (ut aiunt) in faba, reperisse putat. Sed quod venia tantiviri dixerim, magna illud *æxeris* laborat, uti firmissimis argumentis in Propositione II. demonstratum est. Nam 1. Si ordo Regum Persicorum verus & genuinus observatus est ab Esdra, quare quæso nullam Cambysis mentionem facit? 2. Quænam obsecro est consequentiæ ratio? Darius hic ponitur inter duos Artaxerxes: E. intelligitur Darius Nothus. Quia non nisi Darius Nothus inter duos Artaxerxes ponitur. Nam si decies Darii nomen expressisset Esdras, ergone hinc concludendum foret, decem esse Darios? 3. Non fuit hic Esdræ

scopus, seriem Regum Persicorum ordine describere, sed facta eorum narrare, quinam eorum Templi structuram vel impediverint, vel promoverint. Vnde pro re nata de illis loquitur. In cap. 4. v. 5. generaliter describit, sub quibus Regibus structura Templi sit impedita, nempe sub Cyro bellis implicato, illudque impedimentum duravit usque ad Darium Hystaspis. quis verò eam impeditur, non exprimit. In vers. 6. & 7. intermissio Templi in specie exprimitur, à quibus Regibus facta sit, nempe ab Ahasvero & Arthasasta, per quos Cambyses ejusque frater Smerdis, aut etiam pseudo-Smerdis intelliguntur. Et illa intermissio structuræ duravit usque ad annum secundum Darii, nempe Hystaspis, cujus in v. 5. mentionem fecit. Non enim alius Darius in vers. 5. & alius in vers. 24. intelligendus est, sed unus idemque. Quia sunt eadem verba, quæ absque monstrosa divulsione ad diversa applicari subjecta nequeunt: sicut in Propositione II. evidenter & oculariter demonstravimus.

D V B I V M II.

Esdra 6. v. 14, 15. dicitur, Israëlitarum ædificaverunt & construxerunt, jubente Deo Israël, & jubente CYRO, & DARIO & ARTAXERXE Regibus Persarum, & compleverunt domum istam, usque ad diem tertium mensis *Adar*, qui est annus sextus Regis DARI. Hic sanè Darius post Artaxerxem ponitur. E. non potest intelligi Darius Hystaspis Rex Persarum tertius; hic namque Artaxerxis Longimani avus fuit: sed Darius Nothus, sextus Rex Persarum. Si ergo tres Reges Persici structuram Templi promoverunt; quomodo hoc ipsum soli Dario Hystaspis tribui potest? Nam particula copulativa ET hosce tres Reges conjungit.

R E S P O N S I O.

Esdra in uno generali aphorismo, totius structuræ opus comprehendere voluit, nempe, quod post captivitatem Babylonicam, elapsis 70 annis, & Templum, & Urbs Ierosolyma, juxta Prophetarum vaticinia, reædificata sint, nempe sub Cyro, Dario, & Artaxerxe. Vbi per ARTAXERXEM non intelligendus est *Cambyses*, qui medius est inter Cyrum & Darium Hystaspis, quique omnibus diebus suis structuram templi impedit, uti antea in Propositione II. ex *Esdra* c. 4. v. 5. demonstratum est: neque etiam fuit *Xerxes*; uti falso putat *Iosephus* lib. 11. Antiqu. c. 5. eundem fuisse cum illo Artaxerxe, qui (ut *Esdra* c. 7. & *Nehem.* 1. & 2. dicitur) misit in Iudæam, primò *Esdram* scribam, cum magna exulum Iudæorum multitudine, deinde etiam *Nehemiam*, ad reficiendos muros Ierosoly-

mæ. Nam *Xerxes* & *Artaxerxes* differunt tanquam Pater & Filius, ideoque confundendi non sunt; uti facit *Iosephus*. Ille 21, hic vero 40 annis regnavit: uti scribunt *Diodor. Siculus* lib. 11. *Eusebius* in *Chron.* *Sulpitius histor. sacr.* lib. 2. *Beda* in lib. de sex ætatib. Mundi, & *Herodot.* lib. 7. Sed per *Artaxerxen* illum intelligendus est *Artaxerxes Longimanus*, V. Rex Persarum, qui quoque structuræ opus mirificè promovit. Nam verè hoc templum sub prædicto *Dario Hystaspis* fuit absolutum, quantum spectat ad partes pro cultu Dei ibidem exhibendo necessarias. Veruntamen postea sub *Artaxerxe Longimano* multa eidem Templo addita fuerunt, tum ad majorem ejus ornatum, tum ad ipsius munimentum. Circumdatum namque fuit muris. Et hoc insinuare voluit *Esdra* verbis illis, [jubente Cyro, & Dario, & Artaxerxe Regibus Persarum.] Nam *Esdra* librum suum (licet de rebus duntaxat Ierosolymis sub *Dario Hystaspis* filio actis, agere videatur) post Templum muris ab *Artaxerxe Longimano* munitum, & urbem conditam, conscripsit: Quia in sequentibus *Esdra* 7. & 8. captibus, & *Nehem.* 2. (quem librum ipse quoque scripsit) ordine commemorat, quomodo urbs Ierosolyma reparata, legibus munita, & populo repleta sit. Quod ut melius intelligatur, notandum est, quod quatuor Edicta Regum Persicorum in libris *Esdra* & *Nehemie* reperiuntur, nempe, Cyri, Darii, & Artaxerxis Longimani.

PRIMUM EDICTUM est CYRI primi Persarum Regis, quod primo anno Monarchiæ suæ promulgavit, quo captivitatem solvit, & Iudæis in patriam redeundi potestatem concessit. *Esdra* c. 1. v. 2, 3.

SECUNDUM EDICTUM est DARIi HYSTASPIS, III. Persarum Regis, de structura Templi continuanda & perficienda. *Esdra* 6. v. 6, 7.

TERTIUM EDICTUM est ARTAXERXIS LONGIMANI, V. Persarum Regis, quo ipse anno Regni sui septimo *Esdram* scribam privilegiis amplissimis instructum cum magno populi comitatu in patriam dimisit, urbemque sanctam inhabitari, cultum Dei instaurari, legem doceri, & judicia atque Rempubl. constitui jussit. *Esdra* 7. v. 11, 12, 13, 14.

QUARTUM EDICTUM est etiam ARTAXERXIS LONGIMANI, quo *Nehemiam* literis Regiis instructum in Iudæam misit, ut urbem Ierosolymam visitaret, eamque reficeret, & muros ejus repararet. *Nehemia* c. 2. v. 1.

Ad hæc quatuor trium Persicorum Regum, nempe Cyri, Darii & Artaxerxis Longimani, Edicta *Esdra*

Esdras scriba digitum intendit, quando in genere ostendit, quorum auspicio atque beneficio Templum & urbs Ierosolyma sint ædificata, ut in illo cultus divinus peragi, hæc verò ab hominibus inhabitari, sicut antea, possit.

D V B I V M III.

De Tempore, quo Templum II. absolutum est, Esdras cap. 6. vers. 15. dicit: Israëlitas domum Domini complevisse anno sexto Darii Regis Persarum, die tertio mensis *Adar*, qui erat anni sacri mensis duodecimus. Contra autem *Iosephus* lib. 11. Antiq. Iudaic. c. 4. scribit: Templum secundum anno nono Darii absolutum esse. Quomodo hæc inter se consentiunt?

R E S P O N S I O.

Templum secundum completum est anno Darii

Sexto. intellige *μερικῶς*, partialiter, h. e. quoad partem ejus interiorem & nobiliores, in qua erant Sancta & Sancta sanctorum: in quod Templum nulli præter Sacerdotes fas erat ingredi. Et de hoc templo loquitur Esdras.

Nono. *ὅλικῶς*, totaliter, h. e. quoad partem ejus exteriorem, quæ continebat atrium, gazophylacium, & Laicis etiam pervia erat. Quæ nomine *Templi* etiam nonnunquam appellatur, ut patet ex *Iohan.* 8. v. 20. ubi dicitur: Hæc loquutus est Iesus in *Gazophylacio*: & erat quotidie docens in Templo. Et *Luc.* 2. v. 27. legitur de Anna filia Phanuel, quod non discesserit de Templo. Et hæc pars, ac proinde tota Templi structura, ante nonum Darii annum non est absoluta; sicut *Iosephus* ait. Quam sententiam etiam approbat *Eusebius* lib. 8. de demonstratione Evangelica c. 2. circa medium. Et *D. Hieronymus* sup. c. 9. Daniel.

Vnde pater errare *Theophylactum*, qui super c. 2. Ioannis scribit, ædificationem Templi durasse usque ad Artaxerxem, propter infestationem vicinorum hostium, Iudæos ab ædificatione retardantium. Tantam enim fuisse illorum vexationem, ut cogerentur Iudæi una manu opus facere, & altera tenere arma. Errat, inquam, *Theophylactus* tum *μερικῶς*, tum *ὅλικῶς*. h. e. in re ipsa, & in tempore. Nam confundit ædificationem templi cum ædificatione urbis Ierosolymæ, Duce Nehemia facta: Et tempora Darii Hystaspis miscet cum temporibus Artaxerxis Longimani, præsertim cum à secundo anno Cyri, quo fundamenta Templi jacta sunt, us-

que ad 20 annum Artaxerxis Longimani anni ferè 100 effluxerunt.

Q V Æ S T I O.

Queritur quot annis structura Templi sit completa sive consummata?

Ad hanc quæstionem quidam respondent, eam 20, alii eam 22 annis absolutam. Nos breviter ita respondemus.

Stru- ctura Tem- pli com- pleta est anno	{ 22 }	{	in- telli- gitur sup- puta- tio	{	<i>inclusiva</i> , h. e. si utrique ad- ventus termini à quo, & ad quem, & simul termi- ni intermedi, h. e. anni impedimenti, computen- tur. Totidem namque ab anno adventus Iudæo- rum in Ierusalem, qui pariter fuit secundus Mo- narchiæ Cyri, in quo ja- cta sunt Templi funda- menta, usque ad prædi- ctum Darii nonum, inve- niuntur.
					<i>exclusiva</i> , h. e. si utrique adventus termini, à quo, & ad quem, sequestren- tur.

D V B I V M.

Si templum secundum 20 vel 22 annis absolutum est, uti ex Chronologia constat. Nam ab anno Cyri Monarchæ II. usque ad annum Darii Hystaspis anni 20 vel 22 intercesserunt. Quomodo igitur intelligendum est, quod Iudæi ad Christum dicunt *Ioh.* 2. v. 20. templum hoc secundum annis quadraginta sex exstructum esse?

R E S P O N S I O.

In hoc dubio solvendo multi Theologi & Chronologi anxie sese torquent.

1. *Ioannes Piscator* in N. T. super c. 2. *Iohan.* ita sentit: Isti anni ita videntur supputandi, ut initium fiat à primo anno Regni Artaxerxis. Testatur enim Esdras c. 4. in diebus Artaxerxis (Longimani) impeditum esse opus domus Dei, & mansisse impeditum usque ad annum secundum Regni Darii (videlicet Nothi) Regis Persidis. v. 7. & 24. Deinde idem testatur c. 5. (sicut & Haggæus c. 1.) anno secundo Darii Zorobabelem opus diu intermissum resumisse. Denique c. 6. v. 15. testatur, Templum absolutum esse anno Darii sexto. Hinc jam colliguntur isti anni 46 ad hunc modum:

Artaxerxes Longimanus regnavit annis 40.
Templum sub initium regni Artaxerxis inchoatum, absolutum est anno successoris Regis Darii 6.

Summa anni 46.

Verum inepta hæc est Piscatoris supputatio Chronologica. Nam si structura Templi est impedita in diebus Artaxerxis (nempe Longimani, ut ipse putat) & mansit impedita usque ad annum secundum Regni Darii (Nothi:) Quomodo quæso anni Artaxerxis Longimani in supputationem venire possunt? Nam non entis nulla sunt accidentia. Si igitur in diebus ejus structura Templi non est promota, sed impedita; utique dici non potest, quod 40 anni sub Regno ejus ædificando sint consumti. Nisi quis absurde velit dicere: A structura templi cessare, & ædificare, esse Synonyma.

11. *Baronius Cardinalis* in Annalibus suis sub anno Christi 31 dicit, hanc Iudæorum responsionem de annis 46, non esse referendam ad durationem fabricæ Templi sub Regibus Persarum ædificati, sed ejus, quod tunc Iudæi præ oculis habebant, quodque Herodes, vetere à fundamentis sublato, ædificari curaverat. Nam si dictum, inquit, Redemptoris [Solvite Templum hoc, &c.] intellexerunt Iudæi de templo illo, quod erat eis ante oculos positum, quis dubitet, de eodem quoque illos respondisse? alioquin impertinens & inepta nimis videri potuisset illorum responsio. Eadem quoque est *Francisci Ribera* sententia, qui super cap. 2. Haggæi scribit, Herodem planè novum idque Tertium Templum exædificasse.

Resp. 1. Verum *Iesuita Pererius lib. 13. in Daniel. p. 795.* hisce Iesuitis contradicit. Nam, inquit, verba illa Iudæorum, quod Templum Ierosolymitanum 46 annis ædificatum est, non possunt intelligi de tertia Templi ædificatione sub Herode Rege facta. Quoniam ea intra decennium est absoluta teste *Iosepho lib. 15. Antiqu. Iudaic.*

2. Oppono hisce Iesuitis hunc Syllogismum prorsus invictum. Si Templum II. à Zorobabele post captivitatem Babylonicam ædificatum, & ad quod Messias venturus erat, *Templum novissimum*, h. e. ultimum ex Dei ordinatione esse debuit, utique *tertium Templum* esse non potuit. Si enim Templum III. ab Herode, ut illi aiunt, ædificatum fuit, illud secundum non fuit novissimum: aut, si fuit novissimum, sponte sua figmentum Iesuitarum de tertio Herodis Templo cadit.

Sed verum est prius: uti patet ex *Hagg. 2. v. 7, 8.* ubi ipse Deus ita loquens à Propheta introducit. Adhuc modicum est, & ego commovebo cælum & terram, & mare, & aridam. Et movebo omnes

Gentes. ET VENIET DESIDERATUS CUNCTIS Gentibus, & implebo DOMVM ISTAM gloria. vers. 10. Magna erit gloria DOMVS ISTIVS NOVISSIMÆ plus quam PRIMÆ, dicit Dominus exercituum.

Ergo etiam posterius verum erit.

3. Distinguiamus inter *ναὸν ἄλλον & ἄλλοτερον*. h. e. inter Templum ALIUD & ALIO MODO FORMATVM. Herodes anno 18 Regni sui (h. e. annis 14. ante Christum natum, juxta Eusebium) hanc secundam Zorobabelis domum non destruxit, aliamque ratione substantiæ diversam ædificavit, (uti Iesuitæ prædicti volunt) sed tantum illam maximis sumptibus exornavit, multisque insuper additis ædificiis per totos octo annos adauxit. Quare verba *Iosephi lib. 15. Antiqu.* non intelligenda sunt de totali & planè nova Templi ædificatione, sed tantum de ejus *βελτιώσας καὶ αὐξήσας*. h. e. de amplificatione & majorie ejus exornatione, uti ex *αὐτοψία* Græci textus patet. Idem confirmatur *Hegesippi Iudæi* testimonio, qui nudè tantum ædificationem Herodis recitat. lib. 1. c. 35. Herodes ut se gratum cœlestibus in se supra modum fluentibus beneficiis demonstraret, templum ornavit: omnem illum circa Templum loci ambitum circumvallavit muro, geminatisque spatiis inclusit immenso ædificandi sumtu & exquisito decore. Iudicio erant magnæ circa sacrarium porticus, quas exstruxit ex fundamentis: nec minor tuendi, quàm ornandi intentio: Siquidem castrum Aquilonem versus communivit, quod appellavit Antoniam. Et ne singula persequar, haud ullum facile præteriit locum vetustarum urbium, quem non revocaret labentem, aut additis, quæ deesse videbantur, ædificiis ornaret. Hinc etiam *Rupert. Tuitiensis* in hanc sententiam ductus est, quod licet Herodes parietes mutaverit, & spectandos pro sua gloria magnos congefserit lapides, non tamen depositum vel mutatum fuisse Altare. Sic illi.

111. *Quidam Theologi* verba Iudæorum ita explicant, quod anno Cyri secundo fundamenta Templi sint jacta. Iam vero Cyrus regnavit 30 annis. Cambyfes 8. Et templum anno sexto Darii Hystaspis non quoad partes interiores, sed quoad partes exteriores, anno nono Darii est absolutum. Hi numeri conjuncti, inquirunt, præcise faciunt annos 46.

Resp. Isti Theologi & Chronologi, qui ita sentiunt, graviter in calculo suo aberrant. Nam longe alia est ratio supputationis annorum Cyri apud Esdras, atque est apud profanos Historicos. Esdras à primo anno Regni Cyri, non Persici sed Babylonicæ, auspiciatur solutionem captivitatis. Ideoque Cyrus 30 quidem annis præfuit Regno Persico, sed non

non Babylonico. Huic autem præfuit vel 7, (ut quidam volunt) vel 3 annis. E. Si Templum II est fundatum secundo anno Cyri, ut patet ex *Esd.* c. 3. Vtique Cyro in hac supputatione non plures quam 5 vel 2 anni assignari possunt.

E. Calculus plane non congruit, neque 46 anni, quos Iudæi jactant, demonstrari possunt.

I v. Nos cum *Lyrano* aliisque *Theologis* statui-
mus, quod verba Iudæorum sint accipienda *καὶ δὲ-
ξω*, h. e. secundum *perversam eorum opinionem*,
non κατ' ἀλήθειαν, h. e. *secundum rei veritatem*. Nam
si anni pausantes, h. e. quibus structura templi in-
terrupta est, omittuntur, 46 anni ædificationis
Templi nequaquam monstrari queunt. Quare Iu-
dæi pro grandiloquentia sua omnia in immensum
extollentes, jactanter, sed falso dicebant *Ioh.* 2.
Templum 46 annis exstructum esse. Evangelista
autem verba eorum allegat non *ἐξηγητικῶς*, sed *ισο-
εικῶς*, h. e. non approbative, sed recitative. Nam
non omnia quæ in S. Codice referuntur, oportet
continuo in se & per se esse vera & sacra, nisi qua-
tenus ab Authoribus à Spiritu S. inspiratis narran-
tur sive referuntur. Quoniam etiam mendacia &
falsa testimonia in historia sacra in se verissima refe-
runtur. Ita *Psal.* 14. v. 1. legitur: Dixit insipiens
in corde suo: Non est Deus. Hic quod insipiens di-
cit (nempe, *non esse Deum*) est falsum; sed quod
hoc in corde suo dicat, hoc est verum: sicut Spiri-
tu veraci David vates hoc prodidit. Ita *Iohan.* 8.
vers. 48. *Iudæi impii* ad Christum dicunt: Nonne
bene dicimus nos, quod tu Samaritanus es, & Dæ-
monium habes? Christum Samaritanum & Dæ-
monium habere, Diabolica Iudæorum est calu-
mnia. Interim verissima est narratio, cam referen-
tis Evangelistæ.

CAPUT III.

DE EGRESSU.

XXVIII.

Altero à defectione Ægyptiorum anno, cum
Darius, Xerxe filio Rege declarato, & rebus
omnibus apparatis, exire in expeditionem vellet,
supremum diem obiit 36 annis Regni completis,
A. M. 3486. ante C. N. 485. haud compos voti,
ut Ægyptios & Athenienses ulcisceretur. *Herodot.*
lib. 7.

XXIX.

Epitaphium. Strabo & Athenæus scribit, sepul-
cro Darii inscriptum fuisse, quod bonus venator &
potator egregius fuerit, *κυνηγεὶν ἐκράτην, οἶνον πο-
λῶς πίνειν ἐδυάμην, καὶ τὰ τὸν φέρειν καλῶς*. Tametsi,

eadem authore, non liceret Persarum Regi esse e-
brio, quam uno die, cum Soli, quem illi Deorum
credebant esse summum maximumque, sacrificab-
ant; quomodo id à Iustino relatum est.

X E R X E S,
MONARCHA IV.

CAPUT I.

DE ORTU.

I.

I. G E N E R A T I O. Xerxes fuit filius Darii Hy-
staspis, III Persarum Regis, ex Atossa, Cy-
ri filia, genitus, postquam ad Regnum est promo-
tus: uti patet ex ratione, quam Xerxes attulit, cum
contentio ipsi cum fratre Artobazane esset; nempe
ideo sibi deberi Regnum, quia ex Dario Patre Re-
ge, & non privato, ut Artobazanes, natus esset, ut
postea dicemus §. 13. *Herodotus* lib. 1. p. 84. lib. 6.
p. 417. *Ctesias* in Persicis.

II.

II. A P P E L L A T I O. X E R X E S, *Ξέρξης*, idem
significat quod Martium, bellicosum hominem:
Quem Græci vocant *Ἀρήιος*, ab *Ἄρης*, h. e. *Mars*.
Herodotus lib. 6. p. 417. ita scribit: Sane in Græ-
ca lingua æquipollent hæc tria nomina, *Darius*,
Xerxes, & *Artaxerxes*. *Δαρεῖος*, *ἐρξείης*. *Ξέρξης*,
ἀρηῖος. *Ἀρτοξέρξης*, *μέγας ἀρηῖος*. h. e. Darius
idem est quod *Ερξείης*, id est, coërcitor. *Xerxes* idem
quod *ἀρηῖος*, id est, bellator: ad verbum, *Martius*.
Artaxerxes idem quod *μέγας ἀρηῖος*, h. e. magnus
bellator.

N O T A.

Hoc nomen Darius Hystaspis, Filiolo recens sibi nato, dubio
procul imposuit, ut adultiori facto stimulus esset ad vir-
tutem. Significat enim Xerxes (ut dictum est) hominem
Martium vel bellicosum: At ille ætate proventus nomi-
nis sui parum memor, tantum abfuit, ut imperterritus &
fortis miles fuerit, ut etiam primus in fuga, postremus in
prælio semper esset, in periculis timidus, sicubi metus ab-
esset, inflatus. *Iustinus* lib. 2.

III.

III. G E N E A L O G I A Xerxis patet ex verbis
ejus quæ ad Artabanum patruum suum, bellum
contra Græcos dissuadentem, ira percitus profere-
bat. Verba ejus hæc sunt: Ego etiam sine te, quæ
dixi, conficiam. Neque enim fuerim Darii filius
(qui fuit Hystaspis, qui fuit *Arsamnis*, qui fuit
Ariamnis, qui fuit *Deispei*, qui fuit *Cyri*, qui
fuit *Cambysis*, qui fuit *Achamenidis* filius) nisi
Athenienses ultus fuero. *Herodot.* lib. 7. pag. 443.

Vnde Reges Persarum communi nomine *Achamenida* dicuntur.

IV.

17. F O R M A. Magna formæ Xerxis erat dignitas. Nam in toto exercitu, quem contra Græcos ducebat, cum tot virorum millia essent, nemo erat, qui aut specie, aut magnitudine corporis cum ipso posset contendere, tanquam dignior, qui illud imperium obtineret. *Herodotus* lib. 7. p. 508.

A X I O M A.

Politici tradunt, quod forma Principis augusta esse debeat. Rationes hæc addunt. 1. Quia augustam personam augustam decet formam. Nam forma insignis, quæ eximium Dei donum est, Principibus plurimum decoris & admirationis addit. Quod enim pulcrum est, amicum est. *Plato* in *Lyfide*. Et sine vi, quicquid vult, facile impetrat. Vnde *Carneades* egregiam Principis formam appellat *ἀδελφικὴν βασιλείαν*, h. e. Regnum absque satellitio. *Theophrastus* tacitam deceptionem vocat, aut silentem fraudem, quod absque verbis persuadeat. *Diogenes Laërtius*. 2. Quia forma indicium mentis cuiusque esse solet. Nam (ut *Virgil.* ait lib. 5. *Æneidos*)

Gratior est pulcro veniens è corpore virtus.

Et *Paris* apud *Ovid.* in *Epist.* ad *Helenam* de se ipso fatetur:

Forma vigorque animi, quamvis de plebe videbar,

Indicium tecta nobilitatis erant.

Et hac de causa *Spartani* Regem suum *Archidamum* mulctasse feruntur, quod propter divitias uxorem pusillam duxisset, ex qua non βασιλέας, sed βασιλίδας, h. e. non Reges, sed Regulos procreaturus esset. *Plutarchus* de educatione liberorum.

Verum hoc Axioma interdum fallit. Sæpe namque fit, ut in eburneo corpore plumbeus habitet animus. Sic *Xerxes* erat corpore formosissimus, & tamen animo turpissimus: uti ex dicendis patebit. *Saul* primus Rex *Israël* erat dignitate corporis homo eminentissimus & speciosissimus inter omnes filios *Israël*, 1 *Sam.* 9. v. 2. & tamen erat homo impius & improbus. *Nero* forma erat eleganti, & tamen homo pessimus. *Commodus Imp.* omnium suæ ætatis erat formosissimus, & tamen scelestissimus. *Herodian.* lib. 1. in fin. Quid ergo juvat corporis decor, si animus est deformis? Hinc pulcre ait *Isocrates*: Si pulcrum tibi corpus est & anima mala, bonam navim habes & malum Gubernatorem. vel, (ut alius inquit) Hospitium pulcrum hospes deformis dedecorat. Contra autem sæpe in de-

formi corpore Anima excellens habitat. Sic *Philopæmen* *Achæorum* Dux *Thersiti* cuidam, quam Principi similior, multis tamen animi virtutibus ornatus repente inclaruit. Similiter *Socrates* *Apolinis* Oraculo sapientissimus judicatus, turpis formæ fuit. Vnde quidam *Socratem* intuens dixit: O excellens anima, quam deforme hospitium es nacta. Nam, ut graviter inquit *Seneca* *Epist.* 67. Virtus nullo eget honestamento, ipsa magnum sui decus est, & corpus suum consecrat. Potest ex casa magnus exire, potest ex humili deformique corpusculo formosus animus & magnus. Non deformitate corporis scædatur animus, sed pulcritudine animi corpus ornatur. Etenim

Dat probitas speciem, sed non species probitatem.

CAPUT II.

DE PROGRESSU.

1. ACTA OECONOMICA.

V.

1. C O N J U G I U M. Vxor *Xerxis* fuit *Amestris* *Otanis* patris ipsius filia. *Herodotus* lib. 7. p. 463. Græce dicitur *Ἀμιστρίς* *Amestris*. Idem p. 477. A *Ctesia* in *Persicis* vocatur *Ἀμιστρίς*, *Amistris*, eamque *Onophæ* filiam fuisse scribit.

V S V S.

Hinc patet, quod hæc *Amestris* vel *Amistris*, non fuerit *Esther*, sicut quidam Historici putant, conjunx *Ahasueri*: de qua in libro *Esther* agitur.

Nam *Amestris* fuit *Otanis* filia, & origine mulier *Persica*.

At *Esther* non fuit *Otanis* filia, & origine mulier *Persica*, quin potius origine mulier *Iudaica* fuit.

E. *Esther* non fuit *Amestris*.

2. *Amestris*, *Xerxis* conjunx, fuit ethnica mulier. Nam *Herodot.* lib. 7. p. 477. scribit, quod *Amestris* provecæ ætatis, bis septem illustrium *Persarum* liberos defoderit, ad referendam pro se gratiam Deo, qui sub terra esse creditur. Nam (addit) *Persicum* (h. e. *Ethnicum*) est defodere vi-ventes.

Atqui *Esther* non fuit ethnica mulier, sed pia & religiosa; uti ex toto libro *Esther* constat.

Ergo *Esther* non fuit *Amestris*.

3. *Amestris* mulier crudelissima fuit: uti patet ex *Ianiæ* uxoris *Masisthis*, de qua postea in §. 8. dicemus.

Atqui *Esther* non fuit crudelis, sed pia, proba, omnibusque virtutibus exornata.

E. *Esther* non fuit *Amestris*.

VI.

II. LIBERI. Xerxes ex Amestri, quatuor suscepit liberos: tres masculos, nempe Darium, Artaxerxem & Hystaspem; & unam foemellam, nempe Darizam.

DARIUS honoratur à Patre Artaynta, Mafisthis filia. Qua scelere Patris incestata, & matre Artayntæ truculentia Amestris trucidata, post ab Artabano cædis ejus apud Artaxerxem per calumniam accusatur, & innocentiam suam frustra probare aggressus, de vita tollitur. *Herodotus, Diodorus, Justinus.*

ARTAXERXES cognomento *μακρόχρονος*, h. e. Longimanus, Xerxi parenti suo fraudulenta Artabani opera in Regno successit, & Darium fratrem neci imprudens tradit: ac vix ipsemet insidiatori ereptus, seu vi, seu astu circumventum cum liberis & tota domo jugulat.

HYSTASPES Mafisthi in Bactrianæ præfectura surrogatur, eaque occasione Artabani crudelitatem declinat. *Diodorus Siculus.*

DARIEA nupsit Hierameni cuidam, & filios ex eo procreat Autobisacem & Mitram. Qui Cyrum juniorem Sardes sequuti, arrogantia ejus nefaria, quod scilicet occurrentes ei, manus intra manicam non contraxissent, (fieri autem hoc Regi tantum solebat) de vita tolluntur: Ac tametsi parentes mœstissimi evocari parricidam à Dario curassent, tamen hoc interea vita defuncto, is supplicium effugit. *Xenophon.*

VII.

III. INCESTVS. *Herodot.* in Calliope (lib. 9.) p. 630, 631. incestum Xerxis hisce verbis describit: Fratris sui Mafisthis uxorem amare cœpit Xerxes, qua cum potiri non posset, in omnes occasiones explendæ libidinis intentus, filio Dario, mulieris ejus & Mafisthis filiam in matrimonium dedit, existimans, si hoc fecisset, commodius se illa potiturum; verum permutatis amoris vicibus juvenculæ hujus nurus suæ amore exarsit, eaque ex assidua familiaritate potitus, vitare non potuit, quin res patefieret. Nam Amestris uxor Xerxis, amiculum, quod ipsa texuerat, spectatu dignum viro donaverat; Quod cum Artaynta (id enim nomen erat filia Mafisthis) dari sibi postulasset, (nam Xerxes ultro eam jusserat à se petere, quæ fieri sibi optaret in remunerationem obsequii, & juramento se ei obstrinxerat, omnia, quæ peteret, impetraturam) dono hoc illa supra modum læta, eo gestando gestiebat.

VIII.

IV. CÆDES & PARRICIDIA. Amestris autem ubi Artayntam habere amiculum rescivit, in matrem ejus exitium machinata, quam rei hujus autorem esse credebat, observata temporis opportunitate, qua Xerxes regalem cœnam instruere quotannis, Persisq; strenas donare solebat, in memoriam ejus diei, quo Rex creatus esset, petiit à Xerxe, ut se Mafisthis uxore donaret: quod etsi indignum factu ille putabat, precibus tamen ejus victus, & instituto, quo nefas erat, regia cœna proposita, orantem non exorare, invitus tandem annuit. Accersitum postea Mafisthen, cum, ut uxorem volens dimitteret, frustra persuadere conatus fuisset, quantumvis filiam suam in matrimonium offerret, ad extremum minis terruit iratus, cum diceret; ita ejus res deinceps comparatas fore, ut neque ipse jam ei filiam suam nuptum daturus, neque ille consuetudine uxoris suæ diutius fruiturus sit, ut discat accipere oblata. Interea Amestris, accitis satellitibus Xerxis, uxorem Mafisthæ excruciat, mammillas præcidit, & canibus objicit: præcidit & nares, aures & labia, linguam, atque ita excarnificatam mutilatamque domum remittit. Quam contumeliam uxori suæ illatam cum vidisset Mafisthes, inito cum liberis consilio, quia & sibi ipsi mali aliquid metuebat, ad Bactrianos fugere, eosque ad defectionem incitare cogitabat, utpote quorum Præfectus diu fuisset, & à quibus diligi se sciebat. Sed Xerxes missis adversus eum copiis, & ipsum & liberos, & quoscunque habebat secum in itinere, trucidavit.

A X I O M A.

Libidines incestuosas sequi solent cædes atque parricidia. Exemplum h. l. habemus in Xerxe. Hic namque post reditum in Asiam Mafisthis fratris sui conjugem amare cœpit. Deinde cum Artayntam fratris sui filiam filio suo Dario dedisset, & hujus juvenculæ amore exarsit. Post hanc incestam consuetudinem variæ cædes atque parricidia, nempe, fratris, conjugis ejus atque liberorum & sociorum sequuta sunt. Plura exempla vide in *Histor. Camb.* c. 2. §. 6. & 8.

IX.

V. VOLUPTAS. Nam voluptas Xerxis summum bonum fuit. Hinc *Plutarchus* in *Apophtheg.* scribit, quod Xerxes bellum moverit ob caricas Atticas. Et licet ipsi nihil eorum omnium, quæ mens humana voluptatibus dedita excogitare potest, defuerit unquam; tamen de eo scribunt *Plu-*

Ier. Max. lib. 9. c. 11. & Cicero Tusculan. Quæstion. lib. 5. quod præmium publico edicto novæ voluptatis repertori constituerit. Itaque, isto Rege,

Vivite Lurcones, comedones, vivite ventres.

Ita quoque *Alexander M.* (sicut *Plutarch.* in *Alexand. M.* scribit) certamina potatoria instituit. Nam *Promachum* hominem bibacissimum, in vini certamine victorem, talenti corona donavit, tribus tantum postea superstitem diebus: ipse *Rex* ad duas choas seu duodecim sextarios bibendo processit: Cæteri cuncti, unus & quadraginta, effusis visceribus, propemodum spectante Rege, crepuerunt, & potando spiritum eructarunt. O indignum tanto Rege spectaculum!

P A R æ N E S I S.

At omnes mortales, adeoque Reges & Principes, voluptatem fœdam fugiant. Nam *Voluptates* 1. *Deo sunt Exosæ.* 2. *Dolosæ.* 3. *Onerosæ.* 4. *Exitiosæ.*

1. *Voluptates sunt Deo summe EXOSÆ.* Quia Deus casta est & sobria mens, ideoque belluinam istam & immanem hominum, in voluptatibus viventium, ingluviem, extremo odio prosequitur, illisque *Bacchi* mancipiis pœnas tum temporales, tum æternas comminatur. *Iesaiæ 5. v. 11.* Væ qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, & (potandum) usque ad vesperam, ut vino æstuetis. *v. 12.* Cithara, & lyra, & tympanum, & tibia & vinum in convivii vestris; & opus Domini non respicitis, nec opera manuum ejus consideratis. *v. 14.* Propterea dilatavit animam suam infernus, & aperuit os suum, absque ullo termino. *v. 22.* Væ qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem. *v. 24.* Idcirco sicut devorat stipulam lingua ignis, & sicut paleas flamma absumit: Sic radix eorum quasi putredo erit, & germen eorum, ut pulvis adscendet. *1 Ioh. c. 2. v. 15, 16, 17.* Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est caritas Patris in eo. Quoniam omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ; quæ non est ex Patre, sed ex mundo est. Et mundus transiit, & concupiscentia ejus.

Quare cum voluptas à Deo non sit, à Diabolo originem habeat necesse est, ac proinde sedulo fugienda est.

2. *Voluptates sunt DOLOSÆ.* Quia non sunt mera, sed dolore mixta. Nam tota vita humana est nihil aliud, quam γλυκύπικρον, h. e. dule-amarum. Et illud quod videtur jucundissimum, est felle mixtum, videlicet *Amor.* *Plautus in Cistell. Act. 1. in-*

quit: *Amor est amaror & melle & felle fœcundissimus, gustu dat dulce, amarum ad satietatem usque aggerit. Lucret. lib. 4.*

———— *Medio de fonte leporum*

Surgit amari aliquid, quod in ipsis floribus angat. H. e. inest voluptati quiddam

Quod dulcem curis miscet amaritiem.

Deinde etiam voluptates sunt dolosæ: quia non sunt vera, sed falsa. Licet enim filiis hujus seculi arrideant, ingensque gaudium promittant; tamen veri specie eos decipiunt, & dulcissimo fistularum cantu Sirenum more amatoribus suis insidiantur, eosque incautos cassibus suis illaqueant, & tandem in exitium præcipitant. Omnia præterita, quæ nobis jucundissima fuerunt, cum recordamur eorum, sunt nobis conspecta quasi in somno. Vna namque litera inter Mundi lætitiæ & luctum distinguit, cum dico: *Lusum, Luxum, Luctum.* Vnde merito dicere possumus cum *Salomone* ex *Ecclesiaste c. 1.* Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. Et Poëta recte ait: Egimus noctem inter falsa gaudia.

3. *Voluptates sunt ONEROSÆ.* Nam onerant & gravant hominem tum quoad animam, tum quoad corpus. Namque (*Horatius.*)

———— *corpus onustum*

Hesternis vitiis animum quoque prægravat ipsum, Atque affligit humi divina particulam auræ.

Vnde Christus omnes Christianos à voluptatibus gravissime dehortatur, quando inquit, *Luc. 21. Cavete vobis, ne quando graventur corda vestra crapula & ebrietate & curis hujus vitæ.* Magna est emphasis in voce GRAVANTVR, qua Christus insinuat, quod corda nostra, h. e. mens & animus, onerentur ac deprimantur, ne ad diligentem rerum cœlestium contemplationem aut considerationem attolli possint. Quemadmodum enim Viatori non expedit, ut nimio cibo potuque sese oneret, nisi à comitibus deferri & urbe excludi velit. Ita quoque vita Christianorum instar peregrinationis est, quæ ad cœlestem Hierosolymam tendit. Quare voluptatibus terrenis nos non oneremus, ne patria cœlesti excludamur. *1 Pet. 5. v. 8.*

4. *Denique voluptates sunt EXITIOSÆ.* Quantopere enim Deus aversetur belluinam istam & Cyclopicam hominum voluptatibus deditorum insaniam, pœnis diluvii toti Mundo ostendit. Cum enim prima illa secula voluptatibus corrumperebantur, nec ductui Spiritus Iehovæ obtemperarent, fractisque continentiae repagulis, ederent biberentque, contraherent & nuptum darent filii Dei filiis hominum, tam severe in eos animadvertit ultio divina, ut totum genus humanum aquis diluvii submergeret, eoque modo inexplebilem eorum sitim expleret

expleret restingueretque : insuper & tristissimam vocem ederet : *Pœnitent me fecisse hominem. Gen. cap. 6. v. 6.* Quanto minus præsentis seculi belluinam & intolerabilem ingluviem relinquet inultam, cum non edendo & bibendo, contrahendo & nuptum dando, sed dira ingluvie, crapula quotidiana, fraude dolosa & vagis libidinibus, omnem humanitatem homines exuerint, omnes verecundiæ fines transilierint, omnemque patrum mensuram jamdudum supergressi sint.

I I. ACTA ECCLESIASTICA.

X.

Iosephus lib. 11. Antiq. Iudaic. c. 5. religionis nomine Xerxem magnopere commendat, ac ut paterni regni, ita etiam pietatis hæredem fuisse scribit; multaque recenset ejus beneficia uberrimè in populum Iudaicum collata. Verùm Chronologiæ ratio apertè indicat, ea, quæ Xerxi tribuit Iosephus, ad Artaxerxis Longimani tempora pertinere. Et *Esdras* peculiariter scribens de illis Persarum Regibus, qui regiis edictis atque privilegiis ædificationem templi & urbis populo Iudaico concesserunt, aliaque beneficia præstiterunt, Xerxis inter illos nullam facit mentionem, utpote qui Græcorum in bello plurimum occupatus, non anxie curavit res Iudaicas: Itaque non in Xerxem, sed in Artaxerxem illa pietatis laus redundabit.

XI.

Xerxes verò, quantum constat ex Herodoto,

1. *Gentilium idolomania fuit infectus.* Nam currum habuit Iovi sacrum, quem nemo mortalium inscendere audebat. Profecturus in bellum contra Græcos non modò fortilegia admisit superstitionis plena, sed ipse etiam non Dei præpotentis, sed impotentium Persidis tutelarium Deorum opem imploravit, auream phialam Soli libavit, vota que concepit, ne quid sibi adversi contingeret, prius quam delisteret Europam subigere, & ad illius terminos pervenisset. *Herodot. lib. 7. pag. 460.* Ad fluvium *Strymonem* (qui ex Aemo monte profluens Thraciam à Macedonia determinat) Magi ejus mactatis equis candidis litaverunt, & novem pueros defoderunt vivos Deo, quem sub terra esse credebant. *Herodotus lib. 7.*

XII.

1. *Fuit sacrilegus.* Nam ita de eo scribit *Herodotus lib. 1. pag. 83, 84.* Erat in hoc templo (Babylonis) etiamdum illo tempore statua duodecim cubitorum è solido auro: quanquam ego eam non

viderim, sed ea referam, quæ à Chaldæis referuntur. Hanc statuam Darius Hystaspis filius insidiosè captans, non ausus tamen fuit deripere; sed eam postea Xerxes Darii filius abstulit, sacrifico, qui prohibuerat statuam loco dimovendam, interemto.

Similiter post pugnam ad Thermopylas & Artemisium milites milit ad *Delphicum templum* spoliandum: qui tamen omnes repentina & incredibili vi imbrium, & procellis ventorum obruti sunt, creberrimis cum tonitru fulminibus veluti ex æthere irato erumpentibus, quibus à Parnasso etiam vertices duo abscissi, magno cum fragore devoluti sunt, & in exercitum præcipitati, acervatim Persas interemerunt. Huic cladi qui superfuerunt, fuga se inde quàm celerrimè proripuerunt, & ad suos reversi, præter alia, quæ in Delphis tum conspecta fuerunt prodigia, vidisse se retulerunt duos armatos, humana natura augustiores, qui sibi instarent, & fugientes insequerentur.

I I I. ACTA POLITICA.

I. ACTA IRENICA.

XIII.

1. *Imperii occupatio.* Xerxes ad imperium pervenit autoritate & judicio patris Darii, ut *Herodot.* habet lib. 7. vel ut *Iustinus* l. 2. patruum Artaphernis. Cum enim inter ipsum & Artabazanem fratrem de successionis jure dissensio esset orta, res ad Patrem sive Patruum fuit delata, qui causam utriusque cognosceret & sententiam ferret. Artabazanes omnis paternæ sobolis natu maximus ætatis privilegium urgebat, eo quod apud omnes gentes institutum, ut in nascendi ordine primus obtineat principatum. Xerxes contra, ex Demarati Regis Spartani tunc in Perside exulantis consilio, non ordinem sed nascendi felicitatem urgebat, & se ex Dario jam Rege, Persarumque imperium obtinente, primum dicebat procreatum. Fratrem itaque suum, qui ante quidem genitus esset à Patre, sed privato, ideo privatum patrimonium, quod eo tempore Darius habuisset, sibi vindicare posse, non regnum, quod ad se veluti primum ex Rege prognatum pertineat. Cognita utriusque causa arbiter Xerxem præposuit, eique regnum adjudicavit. Hac itaque ratione Xerxes regnum adeptus fuit.

Notanda autem in hac de regno contentione, summa fratrum modestia est, ubi nec victor exultavit, nec victus indoluit, sed ipso litis tempore invicem munera miserunt, & jucunda quoque inter se, non credula solum, convivia habuerunt. Tanto moderatius tum fratres regna maxima inter se

se dividebant, quanto nunc exigua patrimonia partiuntur. *Iustinus lib. 2. Herodotus lib. 7.*

XIV.

1. *Monumenti Beli apertio. Ælianus lib. 13. c. 3. ex Herodoti lib. 3.* scribit, quod Belus vita functus in urna vitrea in oleo collocatus fuerit. Adiacebat urnæ columella, in qua scriptum continebatur, eum, qui sepulcrum aperuisset, neque replevisset urnam, (non enim plena fuit urna, sed vacuum à summis labris ferè palmæ spatium habuit) pessimè habiturum. Quo lecto, Xerxes expavit, & oleum celerrimè iussit infundi; Non tamen impletum. Qui iterum infundi iussit, sed ne sic quidem incrementum cœpit, donec frustratus omni labore infundendi cessaret, clausoque monumento, summa cum mœstitia discederet. Neque verò falsum eum habuerunt, quorum prænuncia fuerat columna. Nam quinquaginta myriadum exercitu adversus Græcos conscripto, magnam cladem accepit, reversusque turpissima morte vitam finivit, & noctu in stratis ab Artabano Regionum stipatorum Principe trucidatus est.

A X I O M A.

Mortuorum sepulcra non sunt violanda.

1. *Ex nominis sepulchrorum qualitate.* Quia mortui in sepulcris veluti in cubilibus suis quiescunt. Sepulchra namque Græcis dicuntur *νηπενθία*. h. e. *dormitoria*. Item: *Conclavia, cubacula. Iesai. 26. v. 19.* Quare in hac tranquillitate non sunt turbandi.

2. *Ex sanctitate.* Monumenta vel sepulcra sunt sancta. Ideoque non sunt violanda.

3. *Ex juris civilis autoritate.* Ius civile sepulchrorum violatoribus infamiam irrogat. *l. 1. ff. de sepulcr. violator.* Quia dolum punit *l. 3. eodem.* cuius propria pœna dedecus est. Interdum etiam ii, qui cadavera spoliunt, vel corpora ossaque extrahunt, severiùs, quandoque etiam capite puniuntur. *l. 3. §. adversus. 7. l. fin. eodem. l. 4. cod. eod.* Sub posterioribus Impp. sepulcris purè & illibatè conservandis, ac à vi & injuria prohibendis, proprius constitutus fuit Magistratus, quem Comitum Privatarum dicebant, ut clarè ostendit formula ejus apud *Cassiodorum* in Variis: quæ concepta est in hæc verba: Defunctorum quin etiam quietem sacram æquabilia jura tuæ conscientiae commiserant, ne quis vestita marmoribus sepulcra nudaret, ne quis columnarum decorem irreligiosa temeritate violare præsumeret, ne quis cineres alienos aut longinquitate temporis, aut voraci flamma consum-

tos, scelerata perscrutatione detegeret; ne corpus quod semel reliquerat molestias mundanas, humanas iterum pateretur infidias: nam etsi cadavera furta non sentiunt, tamen ab omni pietate alienus esse dignoscitur, qui aliquid mortuis abrogasse monstretur. Vides ergo tibi mandatum esse securitatem mortuorum. Hactenus *Cassiodorus*.

4. *Ex exemplorum gravitate.* Exempla testantur, omnes *τυμβωρύχες* sive sepulchrorum violatores. h. e. qui sepulcra aperuerunt ex curiositate quadam, nullo etiam interveniente dolo, vel infelices postea exstitisse, vel subito magnoque terrore correptos fuisse. Etenim curiositas conjuncta cum avaritia aut superstitione cognoscendi res futuras, nunquam impunè cessit, sive Gentes, sive Christiani iidem fuerint.

Exempla.

1. *Darius Hystaspis* sepulcrum Semiramidis (vel juxta alios Nitocris) non satis feliciter aperuit. *Herodot. lib. 1.* Vide Historiam Darii Hystasp. §. 20.

1. *Xerxes* effosso Beli monumento, cum in columna scripta legeret hæc verba, eum qui sepulcrum aperuisset, neque urnam replevisset, pessimè habiturum, magno horrore correptus, oleum quidem statim infundi iussit, sed replere eam non potuit; quin potius clauso monumento mœstus inde recessit, & postea infelix exstitit.

111. ALEXANDER MAGNVS Cyri sepulcrum ingressus inscriptionem legit, eamque sibi explicari curavit. Dicitur autem hæc fuisse: QV IS QV IS ADES MORTALIVM, AVT VNDECVNQUE VENIS. VENTVRVM ENIM TE SCIO. CYRVS EGO SVM, QVI REGNVMPERSICVM CONSTITVI. NE IGITVR MIHI INVIDEAS TANTILLVM TELLVRIS, QVO CORPVSMEVMT EGITVR. NOLIME IRRIDERE. Hæc facta sunt non multo ante obitum Alexandri; ut Historici tradunt.

1V. OTTO III. Imp. sepulcrum Caroli M. Aquisgrani effregit anno Christi 1001, cupidus ossa ejus videndi. Crucem auream, quam de collo suspensam gestaverat, & partem vestimentorum, nondum corruptam, apud se retinuit, reliqua omnia reponi suo loco mandavit. Carolus ipse in somniis apparuisse scribitur vultu vindicis, mortem ei subitanam comminantis: Quoniam vita defunctum inquietare non dubitasset. Et eventus sequutus est. Nam Otto Imp. anno statim sequenti ætatis suæ 28. Imperii 17 mortuus est.

V. CAROLVS V. Imper. Spiræ in Cryptam ingressus, in qua aliquot Impp. cadavera asservantur,

tur, videre voluit; inter quæ etiam *Rudolphi I.* Habsburgensis erat, qui primus in domum Austriacam ædificavit & decus Imperii intulit. Verum inde reversus obstupuisse dicitur, & mandasse, ne cuiquam deinceps monumenta illa aperirentur. Et hoc malo proprio edoctus, cautior factus est. Nam cum anno C. 1547. Victor Witebergam urbem ingrederetur, & quæ inibi publica essent ædificia, lustraret avidè, urgebant eum duæ Eumenides infernales Ferdinandus Albanus & Episcopus Atrebatensis, ut Lutheri sepulcrum dirui, demortuique cadaver publicè cremari vellet jubere. Quorum petitionem gravi & ad severitatem ea Majestate dignam composito vultu accepit, atque his verbis eam sibi displicuisse testatus est; Nihil mihi ultra cum Luthero: alium ille jam habet judicem, cujus jurisdictionem invadere nostrum non est. neque mihi cum mortuis bellum esse sciatis, sed cum superstitionibus & in nos armatis. Cumque animadvertisset, Hispanos suos cum Albano & Atrebatensi sentire, severe atque vitæ etiam capitisque periculo sanxit, inviolatum Lutheri sepulcrum ut esset.

Similiter Otto Frisingensis scribit, mortuo Rudolpho Imperatore contra Henricum IV. electo, sepultum eum Merseburgi fuisse pompa prorsus regia. Eo loci forte venit etiam Henricus Imperator, viditque sepulcrum Adversarii splendidum, & fortuna, quam præ se Rudolphus tulerat, satis dignum. Tum susurronum aliquis ex gente parasitica spe gratiæ captandæ Imperatori in aurem; Ecquid tu fers Domine æmulum istum tuum, qui Rex nunquam fuit, regali honore sepultum jacere? Cui Cæsar: *laceat ille, & eo quidem modo quo voluit jacere: me verò splendor iste tantum abest ut offendat, ut optem & cupiam omnes meos hostes etiam splendidius sepultos jacere.*

V. 1. Sepulcra mortuorum violare, defunctosque inquietare, Pontifices Romani haud reformidant. Nam BONIFACIUS IX, qui *quartum jubilaum* anno 1400 celebravit, in concilio Constantiensi anno C. 1414. Wiclefi doctrinam damnavit, & tandem 1423 cadaver ejus anno ab ejusdem morte 41 exhumari & publicè cremari jussit. Quid, quod etiam Papæ vivi in Papam mortuum sævierint? Nam scribit Platina (*in Romano*) quod STEPHANVS & SERGIVS judicarent FORMOSVM hæreticum esse, omnesque ab eo ordinatos reordinandos esse statuerint, & cadaver ejus è sepulcro effossum habitu Pontificali spoliavit & sepulturæ seculari mandarint.

Hi sane τρυφῶντες imitantur hyænam, quæ inquisitione corporum sepulcorum busta eruit. *Solin. Polyhist. c. 40.* At quiescere sinant illi turbones pie

defunctos, qui semel in sepulcris suis velut cubilibus sunt reconditi, immunes ab improborum assultibus, curiosorumque hominum vanitate.

II. AGTA POLEMICA.

1. BELLVM ÆGYPTIVM.

XV.

Xerxes altero à morte Darii anno, primam expeditionem fecit adversus Ægyptios qui rebellaverant: Quos subactos, & in arctiorem, quam sub Dario fuerant, servitutem redactos tradidit gubernandos Achæmeni fratri suo Darii filio, quem Præsidem Ægypti, interjecto deinde tempore, interemit Inarus Psammetichi filius, vir Libys. *Herodotus* in Polymnia (lib. 7.) pag. 438.

II. BELLVM GRÆCVM.

XVI.

Circa hoc Bellum acta notanda veniunt triplicia quæ contigerunt 1. *ante Bellum.* 2. *in Bello.* 3. *post Bellum.*

I. ACTA, quæ ANTE BELLVM contigerunt.

XVII.

Ante Bellum acta triplicia sunt notanda. 1. *Mardonii instigatio.* 2. *Xerxis consultatio.* 3. *Belli præparatio.*

XVIII.

1. *Mardonii instigatio.* Etsi Xerxes ab initio nequaquam erat animatus ad bellum hoc Græciæ inferendum: *Mardonius* tamen consobrinus ejus Gobryæ & sororis Darii filius, alique Græcorum hostes, id efficiebant, ut omnem curam & cogitationem eo conferret. Primo namque Mardonius injurias Dario ab Atheniensibus illatas graviter ulciscendas monebat, ut posthac abstinerent alii à bello Persis inferendo. Et Europam asserebat dignam, quam Xerxes sibi subjectam possideret, ob soli fertilitatem & bonitatem. Hæc suggerebat Mardonius, ut juvenis ac novarum rerum cupidus, imperiique Græciæ pro Rege administrandi.

Accedebant deinde nuncii Regum à Thessalia, (Reges illi *Alevada* vocabantur) qui cum non modo adversus Græciam invocabant, sed omne obsequium quoque promittebant. Aderant etiam *Pisistratida*; (Pisistrati enim soboles ab Atheniensibus ejecta in Persidem confugerat) qui cum idem

urgebant, tum fortilegum quendam Atheniensem nomine *Onomacritum* secum habebant, de belli eventu sortes mittentem. Is si quæ sortes cladem Xerxi nunciabant, earum nullam recitabat, solis istis, quæ felicitatem pollicebantur, indicatis. Quæ cum ita fierent, Xerxes ad bellum hoc facile inducebatur, veluti quem interna etiam vindictæ cupiditas movebat, dominandique libido. *Herodotus lib. 7. pag. 436, 437.*

XIX.

11. *Xerxis consultatio de bello contra Græcos suscipiendo.* XERXES recuperata Ægypto, producturus adversus Athenas exercitum, præstantissimos quoque Persarum in concilium vocat, atque hanc ad consultandum eis quæstionem proponebat. *An bellum Græcia inferendum sit, nec ne?*

Ipsæ belli suscipiendi causas in medium tres proferebat, quod 1. Darius pater id facere destinaverit, nisi morte impeditus fuisset. 2. Vlciscendi sint Græci, qui & parentem suum & subditos multis magnisque damnis ac injuriis affecerint. 3. Expeditio hæc insignem Persis laudem sit allatura, & Persici Imperii potentiam auctura. *Herodot. l. 7. pag. 438, 439.*

Hanc Xerxis orationem MARDONIVS, egregium assentatoris aulici exemplum, collaudabat, ejusque institutum his præterea argumentis urgebat. 1. Rem fore indignam Persis, qui potentiae dilatandæ gratia nationes plurimas, quæ nihil eos læserunt, in provincias redegerunt, si Græcis parcerent, qui primi injuriam intulerunt. 2. Victoriæ facilem futuram, eo quod Græci nec copiis instructi sint, nec divitiis polleant, nec viribus valeant, nec fortes sint in præliis, sed rei militaris maxime imperiti. Contra vero Persarum Rex omnis generis copiis sit instructissimus, quæ ob crebras exercitationes fortissimæ sint, ac rei militaris peritissimæ. *Herodotus lib. 7. pag. 439, 440.*

Quæ cum dixisset Mardonius, Persæ reliqui filebant, nec contrariam proferre sententiam audebant. Solus inter eos ARTABANVS, Darii Hytaspis frater, Xerxis patruus, vir prudens & circumspectus, rupto silentio bellum primo gravissima oratione dehortabatur; deinde Mardonium graviter reprehendebat, qui Regem stulte & superbe inflammaret ad bellum, non publicum ob commodum, sed privatum emolumentum. Sperabat enim Mardonius Græciam sibi administrandam à Xerxe traditum iri. *Herodotus lib. 7. pag. 441, 442.*

Xerxes, audita Artabani oratione, ira percitus atque graviter in eum invehens, etiam invito ipso expeditionem contra Græcos se facturum dicebat.

Siquidem 1. Majorum istud virtus ac dignitas requirat. 2. Necessitas postulet, cum non sint Græci quieturi, etiam si ipse quiescat. 3. Injuriis jam multis Persas affecerint. 4. Honestum sit laceffitos injuriis pœnas sumere à laceffentibus. 5. Sint jam ante illi à servis majorum suorum superati. *Herodotus lib. 7. p. 443.*

Postea vero cum domum reversus Artabani sententiam secum perpenderet, eum pœnitere cœpit immodestiae in virum senem & patrum suum, atque consilium de bello immutabat.

Et quanquam in somnis visus erat sibi videre quendam corpore ingenti & specioso, qui diceret; Revocastine sententiam, Persa, de inferendo Græciæ bello? Si non revocaveris eam, bene facis. Quare perge ire eam viam, quam interdum ire destinavisti. Tamen altero die in confessu Persarum sententiam expeditionis sumendæ revocabat. At in sequenti nocte spectrum denuo se offerens dicebat: Fili Darii, videris expeditionem apud Persas revocasse, verbis meis pro nihilo habitis. Hoc igitur nunc bene intellige: nisi extemplo inis expeditionem, hoc tibi ex ea re continget, quemadmodum brevi magnus & amplius effectus es, ita brevi rursus humilis eris. Hoc viso perterrefactus Xerxes Artabano rem omnem exponebat, eique author erat, ut sumto Regis ornatu in solio Regio consideret, & deinde in cubili Regis somnum caperet, si forte & ipsi spectrum sese offerret; quod Artabanus licet invitatus faciebat. Cum vero induta sibi Xerxis veste in cubili recubisset, idem spectrum dormientem adibat, & Tu ne, inquit, ille es, qui festinantem ire in Græciam Xerxem distines, tanquam ejus curator? tu neque in futurum neque in præsens consideras, qui dissuades id, quod fatale est contingere. Quid autem Xerxem pati necesse sit, nisi dicto audiens fuerit, ei ipsi demonstratum est. His dictis videbatur accedere propius, tanquam oculos Artabano ferramentis candentibus eruturus. Qua de re vehementer exclamans Artabanus exsiliabat, & visionem in somno Xerxi proferebat, eique expeditionis maturandæ author erat, atque una cum ipso, ubi dies exstitit, Persas ad bellum cohortabatur. *Herodotus lib. 7. pag. 445, 446, 447.*

Quo audito, Persæ, etsi ad obtemperandum prompti erant: alacriores tamen & animosiores reddebantur ex sequenti Xerxis visione, ejusque interpretatione. Nam visus erat sibi Xerxes in somno coronatus esse oleagino furculo, cujus oleæ ramis universa tellus occuparetur, & mox corona capiti circumdata evanescere. Quod cum Magi dicerent ad universam pertinere terram, portendereque, omnes homines Xerxi servituros, sine mora Persæ, qui

qui in concilio fuerant, ad suam quisque præfecturam digressi, omni studio ad iussa Regis exsequenda se præparabant. *Herodotus lib. 7. p. 447.*

X X.

111. *Belli præparatio.* Postquam igitur bellum adversus Græcos in Persarum concilio erat decretum, Xerxes per integrum quadriennium res ad illud necessarias præparabat.

Exercitum ex omni Asia & plurimis Europæ locis colligebat, novæ ac inauditæ multitudinis, ita ut Græcia omnis illum vix caperet, & non immerito proditum sit, quod ille (exercitus) flumina sicca-verit, aërem velis & pontum navibus impleverit. Vnde vir quidam Hellespontius eodem viso, Iovem cum universo hominum cœtu adventare putans, dixit; O Iupiter, quidnam tu sub specie viri Persæ, & accepto Xerxis pro Iovis nomine, Græciam è sedibus suis exigere vis, omnes homines ducens, cum illud etiam citra hos tibi facere liceret. *Herodotus lib. 7. p. 461.*

Verum in tanto agmine multi fuerunt homines, pauci autem viri, multi servi erant mali, è quibus nulla utilitas; de quo ipse Xerxes, cum Artemisiam Halicarnassii reginam strenue pugnante videret, pronunciabat; Viri exstiterunt Fœminæ, & Fœminæ Viri. *Herodotus lib. 7. c. 8.*

Commeatum pro exercitu Ægyptios & Phœnices comportare iussit, ne homines aut jumenta absumerentur, prudentior hac in parte Cambyse, qui suscepta in Æthiopiam expeditione, ob victus inopiam decimum quemque in exercitu mactare & re infecta domum redire coactus fuerit.

Athon etiam montem, quem circumvectis Darii copiis, duce Mardonio, trecentas naves & hominum circiter viginti millia amiserat, perfodi, præposito Bubare Megabyzi filio, mandavit, ut transitus exercitui suo liber à periculis pateret. Similiter *Isthmum* montem perfodit, eumque cum aliquot urbibus à continenti terra abscidit, & insulam fecit. Præterea etiam Hellespontum, angustum inter Asiam & Europam mare, pontibus congiungi iussit. *Herodotus lib. 7. p. 448.*

V S V S.

In Vsu tres personæ h. l. veniunt considerandæ, à quibus salutare doctrinæ desumi possunt. 1. *Rex.* 2. *Mardonius.* 3. *Artabanus.*

A X I O M A I.

Bella non necessaria non sunt felicia.

Bella autem non necessaria voco illa, quæ non propter defensionem vel bonorum amissionum re-

cuperationem, &c. sed vel ex ambitione stolidâ, vel propriarum virium fiducia, vel augendæ potentia causa, suscipiuntur. Hæc enim quæ talia sunt, felicia non sunt, sed tragicos exitus habent. Quia Deus dissipat gentes, quæ bella volunt. *Psalm. 68. vers. 31.*

Exempla.

1. *Semiramis* bellum intulit Indorum Regi Staurobati, nulla alia de causa, quam ut Regnum amplificaret, & nomen immortale sibi pararet de devictis Indorum populis, qui habebantur eo tempore pro bellicosissimis. Sed Regina ipsa in prælio vulneratur, totusque ipsius exercitus in fœdam fugam vertitur. *Diodor. Sicul. lib. 2. rer. antiqu. c. 5.*

11. *Cræsus* cum in florentissimo regno suo otii impatiens esset, & bellum Cyro Regi Persarum, absque ulla legitima causa, sed tantum prosperitate rerum & luxu superbus inferre vellet, ob eamque causam Legatos ad Delphicum Oraculum dissimulato habitu, & unde venissent, misisset, ita respondisse illi Pythiam Cedrenus refert:

*Est mensura maris, numerus mihi notus arena,
Elinguis animi sensa & cognosco tacentis,
Sed mihi Rex Cræsus, cupiuntque illudere Lydi.*

Tum demum exposita vera causa legationis, ita respondit Oraculum:

Cræsus Halyn penetrans magnam pervertet opum vim. Ita Cræsus Oraculi ambiguitate delusus, magnam pervertit opum vim, non alienarum, sed propriarum.

111. *Cyrus* Massagetis bellum ex πολυπραγμοσύνη inferens, ingenti prælio victus, & in acie interfectus est: ac postea cadaveri, ut *Herodotus* scribit, caput præcisum est, & in utrem plenum sanguine conjectum. Vide *Histor. Cyri* §. 41.

1 v. *Xerxes* cupidus gloriæ & instructus exercitu, cum haberet incitatorem Mardonium, bellum Græcis intulit. Sed belli non necessari hic fuit exitus: ut Xerxes post pugnam Salaminiam parvo navigio fugiens, redierit in Asiam: Vbi propter incestas libidines & crudelitatem ab Artabano patruo interfectus est.

P A R E N E S I S.

Quare videant Reges & Principes, aliique Mavortii Heroës, ut belligeraturi justam belli causam habeant. Nam justa causa velut caput bonæ spei est, quod illos ducat in triumphales illas terras. Nam occulta quadam internaque vi,

Frangit & attollit vires in Milite causa:

Qua nisi justa subest, excutit arma pudor.

Recte *Bernh.* de nova militia. Si, inquit, bona fuerit

fuerit causa pugnantis, pugnae exitus non malus esse potest: sicut nec bonus judicabitur finis, si causa non bona & intentio non recta praecessit.

A X I O M A II.

Sape homines in vita humana propter incertas spes aut metus praesentia corrumpunt, & caeca cupiditate incensi difficilia aggrediuntur, juxta illud vulgatum: Μάταιοι μέγιστα λογιζονται Ἀλὰ ἐπιθυμίας. Vani vana sollicitè cogitant propter concupiscentias suas.

Exempla.

1. *Xerxes* bellum movit Græcis ob caricas Atticas. Nam ita scribit *Plutarchus Apophtheg. p. 323.* Xerxi Persarum Regi aliquando prandenti, cum caricæ Atticæ pulcherrimæ & gratissimi saporis appositæ essent; super mensa per Deos jurans immortales, & majorum suorum testatus cineres, negavit, venales sese, qui illas edisset, nisi subjugata regione, comesturum. Quod autem verbo juravit Xerxes, id re præstitit, mox ad subigendam Græciam omnem, tantum ut caricis illius expleteretur, profectus: atque ita bellum illud non solum ut Princeps levis, sed etiam ut homo gulosus & vitiosus, movit.

Huc pertinet, quod *Cicero* lib. de finib. bonor. & malor. scribit: Si Xerxes mel se afferre ex Hy-metto voluisse diceret, certe sine causa videretur tanta conatus.

11. *Galli* ob vinum Italicum Italiam subigere voluerunt. Nam *Livius* lib. 5. scribit: Illos gustato Italiae vino mox acceptis armis ad subigendam illam profectos esse, cum aliam nullam haberent vel parvam vel magnam faciendi belli causam; Atque ita Galli pro vino Italico sanguinem mutarunt proprium.

111. *Antigonus* Rex Macedoniæ propter somnium bellum intulit Mithridati. Nam ita scribit de eo *Plutarch. apophtheg. p. 336.* Antigonus Rex cum quadam nocte secundum quietem vidisset Mithridatem Regem falcem manu tenentem, qua (agricolæ vel) messoris instar universam meteret (& truncaret) Italiam; adeo timere cœpit Mithridatem, ut eum quoquo modo interficere statueret. Ita Rex stolidus somnio credens vanissimo ad arma totum concitavit orbem.

1V. *Longobardi* bellum moverunt Italiae ob fertilitatem soli. Nam (ut *Paulus Diaconus* lib. 8. scribit) audierant Longobardi in Pannonia degentes, Italiam pomis dulcibus, carne succi plena, vino odorato, pulcris fœminis, piscium varietate abundare, & rara frigora, temperatosque calores habe-

re. Quo nuncio accepto, rerum illarum cupiditate inflammati arma, Italiani occupaturi, sumserunt. Itaque Longobardi, non ut hostes ulciscerentur, sed uberiorem vitiorum ac deliciarum materiam haberent, in Italiam venerunt.

P A R A E N E S I S.

Multi etiamnum homines habent somnium de aureo pisce, de quo scribit *Theocritus* in *Idyllio*: Quendam piscatorem somniasse, quod ceperit piscem aureum, & juramento sese obligasse, quod nollet deinceps exercere piscatoriam. Mane cum somno solutus esset, re ipsa comperit, se non minus esse pauperem, quam antea, ac diu disputat de absolute juramenti, quod fecerat in somno dormiens: tandem vero necessitas absolvit eum, & cœgit exercere prius artificium. Ita quoque videant illi, qui aureum illum piscem somniant, ne cum misero illo piscatore pariter decipiantur.

Ita etiam Xerxes ob vanam spem movit bellum contra Græciam. Nam *Artabano*, expeditionem illam dissuadenti, ita respondet: Tu bono animo sis, & in patriam reversus Rempubl. administra: donec Europa domita (est aureus piscis) victores in curru triumphali (scil. in cymba piscatoria) redeamus. Ita & *Demaratus* interrogavit: Quid tu de meis copiis terrestribus & navalibus existimas? An putas fore, ut Græci impressionem mei exercitus sustineant? Ego certe mihi persuasum habeo, idque exploratum omnino duco, (ò aureum piscem) universas Gentes, quæ sunt in Europa, si unum in locum congregarentur, non posse impetum mearum copiarum perferre & sustinere.

Idem exemplum Xerxis multi etiamnum homines æmulantur. Sed merito nos exclamamus cum *Lucretio*:

*O miseras hominum mentes! ô pectora caca!
Qualibus in tenebris, vita quantisque periculis,
Degitur hoc avi, quodcunque est!*

Germani venustum habent proverbium, quo hujusmodi hominum inquietorum ingenium & eventus frustraneus pulchre describitur:

*Ich hab manchen gefand/
Der Gold sucht/ vnd Kupfer fand.*

Regulam D. Pauli auream omnes Christiani perpetuo ob oculos sibi ponant, quæ exstat 1 *Tim. 6. vers. 6.*

*Εἰς τὸ πλεονεξῆς μέγας ἢ ὁ σῶς αὐταρκείας.
Est quæstus magnus pietas cum animo sorte sua contento.*

Piorum est φρονεῖν τὸ ἀφ' ὧν αἰσθάνων, h. e. sapere in præsentia & recte curare præsentia. Quo nomine *Pindarus* *Hieronem* laudavit: Magna sane hæc est sapien-

sapientia ; Non vana spe, aut stulto metu presentem statum corrumpere.

A X I O M A III.

Juvenum consiliariorum, praesertim arrogantium, consilia plerumque sunt perniciofa.

Quia juvenes sunt feroculi ob casuum humanorum imperitiam, ac subito incalescunt ; & non nisi accepto damno sapiunt, edocti experientia stultorum Magistra. Cautius dimicant veterani milites, de quibus vere canit Poëta :

Vulneribus didicit Miles habere metum.

Venustum est simile *Erasmi Roterodami* : Sicut novella vitis copiosius gignit vinum : Ita plura loquuntur juvenes, sed utiliora senes. *Cicero lib. de senect.* inquit : Vsu constat, quod maximæ Respubl. per adolescentulos labefactatæ sint, à senibus autem sustentatæ & restitutæ. Vnde *Xenophon* venustissime inquit : Sicut novitii cytharædi multas cytharas corrumpunt : Ita juvenes Gubernatores Rempubl. evertunt. Juvenes sæpe sunt *Phaëthontes*, h. e. imperiti, audaces, superbi, πολυπραγμοσύνης, qui vocati ad gubernationem, omnia ad cerebri sui dictamen volunt reformare, novas leges ferre, omniaque vetera instituta mutare, & majora viribus affectare, sed hoc ambitioso conatu pervertunt omnia, cælumque terræ miscent. *Lutherus* ait : *Phaëthon* ist ein junger Raht / der wil kurzum elf kâgel treffen / da nur neun auf dem plâze stehen. Verum hæc de junioribus Consiliariis ita sunt intelligenda, nisi virtus & eruditio suppleant defectum ætatis. Indignum enim est, eum honoris nondum tempestivum videri, qui jam virtuti maturus est. *Valerius Maximus* lib. 3.

Exempla.

1. *Consiliarii Roboami* erant juvenes, & juvenilia atque ferocia Robamo Regi subministrabant consilia. Nam 1 *Reg.* 12. v. 11. legimus, cum populus Israëliticus, post mortem Salomonis, Robamo filio ejus supplicaret, ut jugum à Patre aggravatum ipse levaret : Robamus ex consilio juvenum Consiliariorum ita eis respondet : *Minimus meus digitus grossior est dorso Patris mei. Et nunc Pater meus posuit super vos jugum grave : Ego autem addam super jugum vestrum. Pater meus cecidit vos flagellis : ego vero in scorpionibus. Q. d. Robamus, se de oneribus publicis adeo nihil remissurum, ut indies illa augere, & in refractarios plagis atrocissimis animadvertere velit, quarum singulæ ipsis mortiferæ esse debeant. Ita explicat Iosephus lib. 8. Antiqu.*

Iudaic. c. 3. Sed exitus hujus consilii tristis fuit. Nam hoc moroso responso populum à se abalienavit, ut decem tribus Israël ab ipso deficerent.

11. *Mardonius* Xerxis Consiliarius, vir juvenis (sicut *Herodotus* lib. 7. p. 436. loquitur) ac novarum rerum cupidus, imperiique Græciæ pro Rege administrandi, Regem suum fiducia immensæ potentiae suæ elatum ad movendum Græcis bellum non necessarium movit. Sed exitus consilii illius tragicus fuit. Nam Xerxes post pugnam ad Salaminem in parva cymba aufugiens cum dedecore in Asiam rediit. Mardonium vero vir Spartanus interfecit.

A X I O M A IV.

Senum consilia Reipubl. sunt salutaria.

Nam ipse Deus mandavit in V. T., senatum Seniorum instituendum esse, quando inquit *Num.* 11. v. 16. Cogite, inquit, mihi 70 SENIORES, h. e. qui cæteris sapientia & prudentia præstent. Senes namque per longam experientiam consultandi sibi acquisiverunt scientiam. *Iob.* 12. vers. 12. In antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia. *Iob.* 32. vers. 7. Annorum multitudo docet sapientiam. Sapientia namque est *honor senectutis*. Vnde vulgatum est Proverbium : Plus valet umbra senis, quam gladius juvenis. *Lycosth.* Apophth. Quemadmodum enim novella vitis copiosius gignit vinum : Ita plura loquuntur juvenes, sed utiliora senes. Senes namque sapientia atque prudentia sua Respubl. gubernant, & labefactatas erigunt ac restitunt. *Naxianzenus* laudat Legem nauticam, qua nemo admittitur ad gubernacula navis, nisi diu prius sederit ad remos : Idem debet fieri in Republica. Et quemadmodum qui in navi clavum tenet, quamvis non moveatur loco, nec remiget, nec vela aut rudentes aptet, nec anchoram jaciat, nec alia ministeria obeat ; plus tamen quam cæteri, ad navis gubernationem confert : Ita in Republ. recte instituta senex in cathedra sedens, plus consilio ad ejus defensionem & conservationem, quam miles fortis atque armatus, confert.

Exempla.

1. *Consiliarii Roboami* ~~seniorum~~ consilium prudens erat, ut subditis suis σεισάχρειαν, h. e. onerum publicorum levationem atque tributorum relaxationem petentibus gratificaretur, & clementiam erga eos suam declararet : Cui consilio si paruisset, utique 10 tribus Israël ab eo non defecissent. 1 *Regum* 12. Noverant namque experientia edocti, quod magnam novo Principi conciliet subditorum benevolentiam onerum publicorum

rum & tributorum relaxatio. Vide Historiam Darii Hytasp. §. 14. p. 225.

11. ARTABANVS *Xerxis Consiliarius* cautus & circumspectus Regi suo prudens dedit consilium, bellum contra Græcos dissuadendo, & contra Mardonium juvenem Consiliarium juveniliter ex rerum imperitia exsultantem objurgavit. Orationem ejus *Herodotus* l. 7. hisce verbis describit: *Noli, inquit, ô Rex, res Persicas sine ulla necessitate in tantum discrimen adducere: sed re tota diligentius considerata, statue, quod regno tuo maxime conducatur. Bene enim consultare comperio maximum esse lucrum. Nam etsi bona quoque consilia interdum à fortuna superantur: sicut ars navium gubernandarum nonnunquam vi tempestatum vincitur: tamen conscientia recti consilii, instar aeni muri est. Contra vero si consilium injustum sit, etiamsi fortunam obsequentem sibi aliquis habeat; turpitudine tamen consilii conscientiam vellicat. Præterea vides, prae grandia animalia & celsa aedificia, magnasque arbores fulminum telo frequenter peti. Solet enim Deus omnia sublimia mutilare. Sic igitur & exercitus maximi saepe à parvis copiis dissipantur ac profligantur, cum pavores divini eis incutuntur. Neminem enim alium Deus, nisi se ipsum sinit magnifice de se sentire. Denique & festinatio omnis properando errores parit, qui magnas calamitates afferunt. In cunctando autem ingentia bona insunt, quae etsi non statim appareant, tamen suo tempore comperiuntur bona esse.* Haec Artabanus.

Huic consilio prudentissimo si morigeras Xerxes præbisset aures, in discrimen vitae, & fortunarum, non venisset.

A X I O M A V.

Solent plerumque Reges atque Principes juniores parentum suorum consiliarios negligere, eosque iis anteferre, cum quibus ipsi adoleverunt.

E X E M P L A.

1. REHABEAM degener ille & stultus Salomonis filius, consilio seniorum spreto, sequitur temerarium juniorum, quibus à juventute consueverat, consilium, magno cum suo & totius Regni damno. 1 Sam. 14. v. 11, 12.

2. Cum Xerxes, IV Rex Persarum, in publico Principum Persicorum conventu, de bello Græcis inferendo consultaret, præcipuè in eo fuerunt sententiae, Mardonii juvenis, atque Artabani senis & patris Xerxis: ille bellum suadet, hic vero dissuadet. Sed vincit sententia Mardonii juvenis: uti ex dictis patet.

P A R A E N E S I S.

Quare moniti sint Reges & Principes, ut quando gubernacula Regni amplius tractare nequeunt, sed filiis suis eadem committere decreverunt; eos graviter admoneant, ne neglectis senioribus Consiliariis, juvenibus adhærescant. Gemino exemplo hoc declarabo.

PRIMUM est de Ludovico XI Galliarum Rege. Hic filio suo Carolo hoc consilii dedit: ne quid mutaret in administratione Regni; & antiquos amicos, familiares & ministros, retineret: Se enim re ipsa expertum, in quot quantaque discrimina vel unica hac de causa venisset, quod excellenti probataque virtute viros ab aula pepulisset: exorto haud multo post Principum bello, quod commune bonum vocabant, & conspiratione multifaria.

ALTERUM est de Philippo Hispaniarum Rege, Caroli V Imperatoris filio. Hic cum annum ætatis jam ageret septuagesimum, pacis & quietis indigus, ideoque appetens & cum Gallo pacem facere, & Philippo filio, qui nunc Hispanis imperat, gubernationem committere, se regnorum tot molestiis & pondere exonerare voluit. Super hoc autem pacis desiderio experiri voluit, quid Consiliarii sentirent, advocato in consilium etiam filio, & filia Infante, illo in bellum prono & tantum non ruente. Consiliarii dicere sententias jussi, plures, quod Principi juveni placere animadverterant, comprobare, laudare animi magnitudinem, & bellum regno gloriosum docere. At Christophorus Mora veritatis rationem ducens, multis iisque accuratis rationibus pacem regno necessariam ostendebat, utque quibus posset honestissimis rationibus iniretur, graviter hortabatur. Hæc Moræ oratio mirum in modum Principis adolescentis animum offendit, qui cum videri mallet minus prudens, quam minus animosus, ipso vultu satis ostendit, quam averfaretur eos, qui pacem suaderent. Dimisso itaque Senatu duris & acerbis verbis in Moram invehens, quod eam rem nimis ardentem promovere & obtinere laborasset, quam ipse extreme odisset & averfatus esset, edixit homini, ut continuo è conspectu discederet, & imposterum ab omni se præsentia sua abstinere. Christophorus Regem Patrem adit, & de Principis ira adversum se & mandato conqueritur, obiter & adspiciens, miserrimas & periculosas Principum esse conditiones, apud quos vera & utilia dissimulare ac suppressere necessum sit, & Consiliariarum, quibus libertas & studium boni publici odium pariat & Principis iram. Rex ei nullum aliud verbum respondit, quam:

Obtem-

Obtempera. Quæ prudentia communi longe excellentior. Mandatum enim filii comprobatur, quamvis injustum, ne auctoritatem ejus judicio suo in contemptum daret, ne inde populus existimationem, quam de successore suo conceperat, diminueret. Christophorus demisso capite recedit, tristis quidem ob gratiæ Regiæ jacturam, firmus tamen & erectus conscientia rectæ voluntatis. At mox Rex Principem ad se vocat, monetque graviter, quam non rectè faciat, veteres suos ministros tam leviter, se vivente & præfente, penè nullam aliam ob causam, quam quod consilia ad ejus imaginationes nollent confirmare, gratia sua abdicando. Rem esse malis ominis de Regno ejus, dum præter, quod auctoritatis suæ nodos dissolveret, eam viam institisset, in qua etiam prudentissimi Principes aberrarint, & eos facti postea poenituerit. Et quamvis mandatum Christophoro Moræ datum, ut injustum & impetuosum sibi vehementer displicuerit, revocare tamen noluisse, ne inobedientiæ exemplo auctoritatem faceret; velle tamen, ut in continenti hominem ad se revocaret, & in pristinum gratiæ ac favoris locum integre restitueret; cogitaretque, consiliarios Principis debere esse liberos, sententias liberas, veritatem liberam; pessimos contra esse & censerì debere, qui consilia sua, ad ejus cui danda sunt, voluntatem magis quam utilitatem accommodant. Ita Princeps à Patre edoctus prudentior factus, & Christophorus confestim in gratiam receptus, memorabili ad omnem posteritatem exemplo, quod nec satis deprædicare potest *Petrus Matthæus*, Historicus Gallus. *Histor. Navar. lib. 1. c. 7. & 8.*

A X I O M A VI.

Sape salutaria consilia Principibus non sunt grata.

Quia malunt sententias audire gratas, quam veras. Verum hoc præfagium est ruinæ eorum certissimum. Hoc namque signum est irati Numinis sanam illis mentem auferentis, sicut *Lycurgus* in Oratione sua contra Leocratem pulcherrime ait:

*Iratus ad pœnam si quòs trahit Deus,
Auferre mentem talibus primum solet,
Caliginemque offundit, ut ruant suas
Furenter in clades, sibi quas noxiis
Accersierunt ultro consiliis mali.*

Livius lib. 36. in eandem sententiam pulcherrime scribit: Sæpe audiui, eum primum esse virum, qui ipse consulat, quod in rem sit: secundum eum, qui bene monenti obediat: qui verò neque ipse consulere, neque alteri parere sciat, eum extremi esse inge-

nii. Nobis quia prima animi ingeniique fors negata est; secundam & mediam teneamus, & dum imperare discimus, parere prudenti, in animum inducimus. Cum quo consentit *Hesiodus*:

Οὐτὸς μὲν πάντας ὅς αὐτῷ πάντα νοήσῃ
Φρεσὶς ἀνδρῶν, τὰ κ' ἐπιτελεῖ εἰς τέλος ὥσιν ἀμείνω.
Εἴθε λὸς δὲ ἂν καὶ κείνῳ, ὅς δ' εἰπὼν τι πύθηται.
Ὅς δὲ κε μὴδ' ἀφ' αὐτοῦ νόεῃ, μήτ' ἄλλ' ἀκράων
Εἰν θυμῷ βλάπνεται, ὅδ' αὖτ' ἀχρεΐῃ ἀνὴρ.

Philippus Melanchthon hunc locum hisce versibus Latinis expressit:

*Qui nullo monitore potest facienda videre,
Quaque decet, quaque eventus in fine secundos
Sunt tandem paritura, suis obtemperat ipse
Consiliis, mores vera ratione gubernans;
Ante hic alios virtute & laudibus omnes.
Sunt alii minus ingenio plerique sagaces,
Qui parere tamen curant meliora monenti;
Laudandos inter rectè numerantur & isti.
Sed qui nec sapit, ipse nec audit recta monentes,
Nec patitur frenos, nec Legum vincula curat,
Sed pronus sequitur quo traxit caca libido;
Hic malus & odio dignus ducatur, & idem
Accerset pœnas sibi tandem & tristia damna.*

A X I O M A VII.

Salutare est Principibus, si libenter audiant veritatem.

Vulgatum est in Mundo: Magnates veritatem audire non amant. Et: Aulæ non ferunt liberas monitiones, multo minus reprehensiones. At non ita ingeniati sint Reges & Principes. Libertatem loquendi concedant Dei Ministris atque Consiliariis suis, nec ament aulæ verba illa byssina, uti *Plutarchus* in Apophth. inquit. Contra autem, Assentatores velut diram pestem oderint atque fugiant. Quia Regum opes sæpius assentatio, quam hostis evertit. *Curt. lib. 8.* Nam mihi sanè (inquit idem lib. 3.) illius salus desperata est, cujus aures ita formatæ sunt, ut aspera quæ utilia, & nihil nisi jucundum & læsurum accipiant. Et, juxta Symbolum *Gordiani* junioris Imp. miser est Imperator, apud quem vera reticentur. *Capitolin. in Gordian. Iun.*

Exemplum.

Exemplum memorabile habemus in *X E R X E*. Hic enim bellum Græciæ indicturus, verum dici sibi noluit; uti ex *Iustini lib. 2.* & *Valerio Max. l. 9. cap. 5.* patet. Adhibitis enim Asiæ Principibus: *Ne viderer* (inquit) *meo tantummodo*

usus consilio, vos contraxit. Caterum mementote parendum magis vobis, quam suadendum. Hoc est os in curia elingui claudere, & sensus animorum metu ligare. Vnde contra Artabanum veram sententiam libere proferentem & bellum contra Græcos dissuadentem vehementer ira exarsit, & asperioribus in illum verbis invecus est. Vide §. xix.

De hisce osoribus veritatis *Plinius junior* in *Panegy.* ita conqueritur: Terror, inquit, & metus, & misera illa ex periculis facta prudentia monebat, ut à Republ. oculos, aures, animos averteremus. Obsepta servitute ora erant, & frenata continuis malis lingua: tales eramus, quales jubebamur. Irritum est, vanum est, imò noxium est, adversus stimulum calcitrare velle. *Hæc ille.* Neque tamen ego author hic sim, ut in omnibus assentire Principi, multo minus ut ficto fucatoque sermone probes, quod animus tibi dicat, publice perniciosum esse. Hoc est enim cum fortuna potius & sensu Principis loqui, quam cum ejus commodis & salute. Frustra consilium peti testare, ubi decretum antecesserit. Vide *Tacitum* lib. 1. *Histor. c. 15.*

A X I O M A VIII.

Consilarii Principum non sint Placentini.

Hoc est, Adulatores, qui injustis Principum suorum cupiditatibus adulentur. Hi namque sedulo faciunt, quod *Martialis* præcipit:

Nempe cocus Domini debet habere gulam.

Item observent diligenter Apophthegma *Parysatidis*, quæ Mater fuit *Artaxerxis* & *Cyri junioris*. Illa enim jubebat τὸν βασιλεὺς μέλλοντα μετὰ παρρησίας διαλέγεσθαι, βυσσίνους γρη῏α ῥήμασιν. hoc est: eum qui Regem admoniturus esset, uti debere byssinis verbis. *Plutarchus* Apophth. Imp. *Æsopus* eandem sententiam propriis verbis eleganti paronomasia sic exprimit: Τοῖς βασιλεῦσι δεῖ ὡς ἤκιστα, ἢ ὡς ἥδιστα ὁμιλεῖν. h. e. Cum Regibus conversandum esse vel quam paucissime, vel quam jucundissime. In hosce quadrat Adagium illud Christi Salvatoris nostri *Matth.*

11. v. 8. quod nempe sint

Ἄνθρωποι ἐν μαλακῇ ἰμάτει ἡμφιεσμένοι.
hoc est,

Homines mollioris vestimentis induti.

Quo molli vestimento mollis & effœminatus eorum arguitur animus, quod videlicet Principes suos, à veritatis aut justitiæ tramite aberrantes, aut planè non arguant, aut si eos redarguant, quàm molliissimis & paucissimis verbis eos moneant.

Exempla.

1. Talis Placentinus erat *Harpagus*. Qui, cum *Astyages* Rex Medorum unicum ejus filium annos x i i i. natum mactasset, & ad vescendum illius carne assa pariter & elixa eum invitasset, & cœna peracta, caput, brachia & crura mactati pueri afferri jussisset, eumque interrogaret, Nunquid factum hoc ipsi placeret? adulatorie respondit: *Mihi placet quicquid Rex facit.* Vide *Monarch. I.* in vita *Astyagis IX.* Medorum Regis. §. v i i.

2. Talis erat *Stratocles*, qui ad *Demetrium* Regem dicebat: *Quicquid Rex Demetrius jubet, illud & erga Deum sanctum, & erga homines justum.* *Plutarchus* in vita *Demetrii.*

3. Talis Placentinus in aula *Alexandri Magni* erat *Anaxarchus* Philosophus, qui dixit: Πᾶν τὸ πραχθὲν ὑπὸ τῆς κρατύντης, ἡμετέον ἐστὶ καὶ δίκαιον. h. e. Omne quod à Rege suscipitur, concessum & justum est.

4. Talis quoque Placentinus erat *Mardonius* Dux & Consiliarius *Xerxis*: quia ex animo fucato Regi suo contra conscientiam blandiebatur, uti ex §. 19. patet.

At tales Placentini dira aularum pestis sunt, quia ipsi molles mollia vestimenta gerunt, ut *Christus* ait, & juxta mandatum *Parysatidis*, byssinis ad Reges & Principes utuntur verbis. vel ut *Ezechiel* Propheta c. 13. v. 18. ait: consuunt pulvillos sub cubitu manus Principum suorum, idque magnum suum, tum principum suorum malo; uti exemplum *Mardonii* luculenter ostendit. Hanc ob causam *Plato* à *Dionysio* Rege *Siciliæ* ad cœnam vocatus vestem purpuream recusabat, commemoratis versibus Tragici:

Οὐκ ἂν δυναίμην ἡλκῶ ἐνδυῶν σοὶ λῶ,

Ἀρρῶ πεφυκῶς, καὶ γένος ἐξ ἀρρῶν.

Effœminata veste non possum tegi,

Cum sim vir, & natus virili stemmate.

Vide *Diogen. Laërt. lib. 2.* & *Suid.* Confer *Historiam* *Cambyfis II.* Persarum Regis §. xx. *Axioma I.*

A X I O M A IX.

Consilarii Principis sint Veronenses, h. e. candidè & liberè veritatem dicant, animique sui sensa proferant.

Nam detestandi sunt Consilarii illi, qui veri copiam non faciunt, sed suspensa, & quo ducantur, inclinatura respondent. *Tacitus* lib. 11. *Annal.* Tales sunt ἀμφοτερίζοντες. h. e. homines versatiles, alter-

alterplices atque bilingues, qui nec annuunt, nec abnuunt, sed pro eventu rerum intorquent, quæ consulere. Qualis erat ap. *Tacitum* lib. 1. *Annal.* c. 12. *Asinius Gallus*. Is enim, cum *Tiberius* simulate partem sibi Reipubl. mandari petiisset: Interrogo, inquit, *Cæsar*, quam partem Reipubl. tibi mandari velis? Mox cum offensionem coniecit, non se ideo interrogasse, ait, ut divideret, quæ separari nequirent; sed ut sua confessione argueretur unum esse Reipubl. corpus atque unius animo regendum. At huiusmodi *διψυχοι διδύμοι*, h. e. bilingues viri, sunt detestandi, & contra illos usurpanda est aurea *Bodini* regula, quam habet lib. 4. de *Republ.* c. 1. Ab iis, qui artes simulandi ac dissimulandi didicerunt, nihil verum, nihil sanctum, nihil rectum sperare debemus; sed omnia ficta, vana, veteratoria, versuta.

Contra autem Consiliarius pius atque bonus consilia sua unice ad Dei gloriam & Reipubl. salutem dirigat, & veram sententiam in rebus dubiis candide & aperte proferat. Nam

Si cor & os, si mens ac os, si oratio concors

Et ratio est, ecqua suavior harmonia est?

E X E M P L A.

1. Talis Veronensis erat *Papinianus Ictus*. Cum enim *Antoninus Bassianus Caracalla* Imperator initio gubernationis suæ Getam fratrem interfecisset, & ipso facto probaret dictum Euripidis in *Phœnissis*: *Si ius violandum est, regnandi causa violandum est: in ceteris pietatem colas*: (nam Pater ipsius *Severus Imp.* laudatissimus in testamento decreverat, ut *Geta* frater *Antonini Caracallæ* collega esset:) eo impudentiæ processit hic Tyrannus, ut non dubitaret postulare à viro iustissimo *Papiniano Iurisconsulto*, & *Præfecto urbis Romæ*, ut excusaret hanc cædem aliquo juris prætextu & specie. Ad hoc postulatum tyrannicum atque injustum respondit ut vir gravis & iustus *Papinianus*: *Non tam facile est excusare parricidium, quam facere*. Propter quam vocem liberam interfectus est.

2. Talis Veronensis erat *Artabanus*. Hic namque aperte & nulla circuitione verborum usus, Regi suo veritatem dicebat, bellum dissuadebat, non obscure Regis arrogantiam reprehendebat, dicens: Solet Deus omnia sublimia mutilare. Sæpe maximi exercitus à parvis copiis dissipantur ac profligantur, cum pavores divini eis incutiuntur. Neminem enim alium Deus nisi se ipsum finit magnifice de se sentire. Similiter *Mardonium* Regi adulantem & Græcos calumniantem in publico Principum Concilio graviter objurgabat: sicut in *Axiom.* I V. plenius hac de re diximus.

A X I O M A X.

Somnia, nisi sint θεοπροπία, plerumque salunt: eaque observare, & vanum & impium est.

Gaudet namque Diabolus, qui & latro & mendax est, hominum animos in terrores conjicere, & per somnia eis immissa, seditiones, bella, homicidia, aliaque inter mortales scelera excitare, vanaque spe lactatos per somnia ambigua in magnas calamitates conjicere.

Exempla.

1. *Cambyfes* cum in *Ægypto* moraretur, hanc vidit in somniis visionem. Nuncius quidam è *Persia* veniens ei nunciare est visus, *Smerdin* in regio sedentem solio, vertice cælum tangere. Ob id *Cambyfes* sibi metuens, ne, se necato, à fratre occuparetur imperium, mittit ad illum interimendum in *Persas* *Prexaspem*.

2. *Darius Codomannus*, ultimus *Rex Persarum*, somnio deceptus est. Nam ante congressum cum *Alexandro* somniarat, videre se exercitum *Macedonicum* ardentem incedere per *Asiam*, & *Babylonem* venire, ibique *Alexandrum* indutum veste *Persica* templum ingredi, & statim evanescere. Arbitrabatur ergo *Darius*, *Macedonum* exercitui significari per flammam exitium, & *Alexandrum* *Persice* vestitum venturum in potestatem *Persicam*. Sed flamma arguebant celeritatem victoriæ: *Alexandri* vestitus, potiturum ipsum regno *Persico*, porredebant.

3. *Pompeius M.* ut postremum cum *Cæsare* prælium committeret, somnio est motus: sedenti enim sibi in theatro plausum dari à toto populo somniarat, quo victoriam annui putabat: sed errabat in interpretatione. Plausus enim non victoriam, sed incitationes significabat *Lentuli*, *Domitii*, *Labiæni*, qui postridie ad pugnandum eum spe victoriæ incendebant.

4. *Amilcar* Dux *Carthagenensium*, cum obsideret *Syracusas*, inter somniandum vocem exaudisse credidit, nunciantem, futurum, ut proxima die in ea urbe cœnaret. Lætus igitur perinde, ac divinitus promissa victoria, exercitum pugnae comparabat: in quo inter *Siculos* & *Pœnos* orta dissensione, castris ejus *Syracusani* subita irruptione oppressis, ipsum intra mœnia sua vinctum pertraxerunt. Itaque magis spe quam somnio deceptus, cœnavit *Syraculis* captivus, non, ut animo præsumserat, victor.

5. Ita *Xerxes* cum de bello *Græcis* inferendo agigaret consilia, *Artabanus* expeditionem illam

summopere dissuasit, cui licet Rex graviter succen-
suerat, per noctem tamen rem altius animo per-
pendens, comperit, sibi prorsus non opus esse inferre
Græciæ bellum, immutataque rursus sententia, cum
obdormisset, visus est ei adstare quidam corpore in-
genti & specioso, qui ob revocatam sententiam
ipsum objurgaret, & nisi bellum id susciperet, gra-
via interminaretur. Quod somnium cum & altera
nocte Regi oblatum esset, Artabano iussit, ut ipse,
regio insidens solio, veste regia indueretur, & in
lecto Regis noctu cubaret, num eadem sibi imago
apparitura esset, probaturus. Qui cum iussa Xerxis
exsequeretur, & in ejus lecto recubisset, idem spe-
ctrum dormientem adiens graviter reprehendit,
quod Xerxem festinantem ire in Græciam suis con-
siliis distineret, simulque ei visus est propius accede-
re, tanquam candentibus ferramentis Artabano oculo-
s eruturus. Qua de re vehementer exclamans Ar-
tabanus exsiliit, bellum, quod modo dissuasera, jam
omnibus modis maturari suadens. Hoc somnio Dia-
bolus, sanguinis sitiens, Xerxem ad bellum impulit,
in quo multæ Persarum myriades trucidatæ sunt.
Xerxes deinde expeditionem iniens, visus est sibi
furculo oleagino coronatus esse, cujus oleæ ramis
universa tellus occuparetur, & mox corona capiti
circumdada evanescere. Quo somnio Xerxi totius
terræ dominium promitti conjectarunt Magi.
Fuisse autem hanc Cacodæmonis illusionem, exitus
ostendit.

P A R A E N E S I S.

Quare huiusmodi somniis non est tribuenda fi-
des. Nam ipse Deus inquit *Deut.* 18. v. 10. Non
invenietur in te qui observet somnia. Et *Ierem.* 23.
28. Propheta qui somnium habet, narret somnium:
& qui habet sermonem meum, loquatur sermonem
meum vere: Quid paleis ad triticum; dicit Domi-
nus? *Ierem.* 29. v. 8. Hæc dicit Dominus exerci-
tuum, Deus Israël: Non vos seducant Prophetæ ve-
stri, qui sunt in medio vestrum, & divini vestri, & ne
attendatis ad S O M N I A V E S T R A, quæ somnia-
tis. Quanquam enim conjecturæ, quibus explican-
tur, sæpe ad veritatem dirigunt, tamen crebrius fal-
lunt. Nam multa somnia sunt prorsus falsa: Multa
sunt ambigua & æquivoca, quæ in diversum sensum
torqueri possunt, uti erat somnium Amilcaris. Ideo-
que interpretationes eorum sæpe magis ingenia de-
clarant interpretum, quam naturæ vim & consen-
sum. Multa enim in hoc genere magis scite conjecta
de eventis, quam vere significata. Qualis est con-
jectura de somnio Alexandri ad Tyrum. Nam vidit
ille *Satyrum* in castris applaudentem & jocabun-
dum, sed cum eum vellet capere, resiliabat, & fru-

strabatur eum: tandem cum diu elusisset eum, exora-
tus in manus ejus venit. Sequenti die cum vates con-
sulisset, responderunt, eum haud dubie obsessa urbe
potiturum. Nam *Satyrus* vult dicere, *Sa Tyros*, h. e.
Tua (est urbs) Tyrus.

A X I O M A XI.

Spectris non est credendum. Quia sunt
incerta. *Prov.* 23. v. 7.

De spectris diversæ Authorum circumferuntur
sententiæ. Quidam enim boni, quidam vero mali
ominis ea esse dicunt.

Nos in explicatione hujus Axiomatis duas Quæ-
stiones probe notandas esse statuimus. 1. *An sint*
spectra. 2. *Quid sint spectra.*

D E Q U Æ S T I O N E I.

An sint spectra?

Primo Q U O D spectra sint, patet tum ex Scri-
pturis, tum ex Historiis.

1. Ex S C R I P T U R I S. Nam *Sapient.* 17.
v. 4. legitur, quod Ægyptii, quando Deus popu-
lum suum Israëliticum educebat ex Ægypto, spe-
ctris sint exagitati. Similiter *1 Sam.* 28. v. 14, 15.
legitur, quod Pythonissa in Endor excitavit *Samue-
lem fictitium*, atque ita Saulis oculis spectrum dia-
bolicum objecerit. De spectris Babylonis agit *Je-
saïas* c. 31. v. 8, 9. & c. *cap.* 34. v. 14. Similiter
2 Macc. 3. v. 25, 26. Heliodoro equus quidam,
terribilem infessorem habens, apparet, qui ipsum
duobus prioribus calcibus prostravit. Apparuerunt
simul duo juvenes, virtute decori, Heliodorum cir-
cumstantes, & ex utraque parte multis illum plagis
sine intermissione demulcentes. Et *2 Macc.* c. 10.
v. 23. Iudæ Maccabæo apparent viri quinque fre-
nis aureis decori, qui ipsum circumseptum incolu-
men conservabant. Similiter in N. Testamento
spectrorum fit mentio. Nam *Matth.* c. 14. v. 26.
& *Marc.* 6. v. 46. legitur, quod discipuli Christi,
videntes, Christum quarta noctis vigilia super ma-
re ambulare, & ad se venire, turbati sint, putantes,
se *Phariseos*, h. e. spectrum, videre, & præ timore
exclamarint: *Spectrum est.*

2. Ex H I S T O R I I S, iisque tum *Ecclesiasti-
cis*, tum *profanis*, patet, spectra esse.

Historia Ecclesiastica spectra esse docent. 1. *Iu-
liano Apostata*, cum forte in adyta quædam ora-
culi causâ descendisset, spectra horribilia ex im-
provviso, non sine terrore & metu summo objecta
esse refert *Sozomenus histor.* *Eccles.* l. 5. c. 2. 11. *Spe-
ctrum mulieris*, magnitudine inulitatum, aspectu
hor-

horrendum, in sublimi per civitatis plateas discurrens, & flagello horrifono aërem verberans, *Antiochia* noctu visum, postquam succedente die seditio, qua Imperatoris & Imperatricis statuæ dejectæ, exorta est, refert idem *Histor. Ecclesiast. lib. 7. c. 23.*

111. De balneis infestis scribit Gregorius Nyssenus in vita Gregorii Neocæsariensis, spectra, ingressa balneum, damni plurimum attulisse; adeo ut nemo, qui balnea noctu intrasset, mane exiret vivus, præter Gregorii Neocæsariensis diaconum. *iv. August. lib. 22. de C. D. cap. 8.* meminit spectri cujusdam, quod *ades Hesperii* viri tribunitii infestabat, & animalia atque domesticos graviter vexabat.

Historia profana quoque spectra esse docent.

1. *Julius Cæsar* cum exercitu ex Galliis rediens, ad fluvium Rubiconem spectrum animadvertit formæ virilis, insolitæ tamen magnitudinis, fistula canens, cujus auspicio flumen hisce verbis trajecit: Eamus, quo Deorum ostenta & hostium iniquitas nos vocat; jacta est alea. *Sueton. in Cæsar. 11. M. Brutus* exercitum ex Asia traducturus, noctis conticinio spectrum dirum & prodigiosum, immanis & horrendi corporis, ad se ingrediens & in silentio sibi assistens videt. Brutus animose ex eo quæsit: *Quisnam aut hominum aut Deorum es?* Cui occulto murmure respondet spectrum: Tuus sum, Brute, malus genius; in Philippicis me videbis. Cui, nihil percussus Brutus: *Videbo*, inquit. Et rei eventus hoc confirmavit. *Plutarchus* in Bruto. Similiter *Athenodoro* Tharsensi Stoico Athenis spectrum apparuit. *Plin. lib. 7. Epistolar. ad Suram.* Item *Dion. Syracusan. Plutarchus in Dion.* Plura exempla qui desiderat, legat *Wolffium Tom. I. memorabil. lection. ex Sigebert. Aventin. Annal. Bojoar. lib. 5. Artunum sectione 1. histor. Mediolan. Cardan. de rer. variet. lib. 16. c. 93. Ludovic. Lavater. part. 1. de spectris cap. 16. Iohan. Wierum de prestigiis Damon. lib. 1. cap. 14. & c. 15. Item Philip. Camerar. Horis succ. cent. 1. c. 70. & 72. Denique Petrum Thyraum Iesuitam, Part. 1. de Loc. infestis cap. 1.*

DE QUESTIONE II.

Quid sint?

Sententia falsa.

Scholastici atque Monachi opinantur, animas post mortem sic oberrare, adeoque φαντασματτα illa sive spectra nihil aliud esse quam umbras defunctorum. Hæc sententia à Pontificiis communiter est recepta, & in Concilio Constantiensi comprobata.

Refutatio.

Si umbræ hominum defunctorum, hominibus in terra viventibus apparerent; aut hæc apparitio fieret frustra, aut ob aliquem finem. *Non frustra* fieret: Quia nemo sapiens aliquid frustra facit. *Neque fieret ob aliquem finem*, h. e. voluntatis divinæ revelationem. Nam hæc Pontificiorum opinio est 1. *Αἴθερα*. 2. *Αὐτάρχεα*. 3. *Ἀερόλογα*.

1. Est *αἴθερα*. Nam nullibi vel in Vet. vel in Novi Testamenti codice legimus, quod Deus unquam per defunctos cum viventibus egerit, aut per eisdem voluntatem suam Ecclesiæ revelarit. Vide *Num. 12. v. 6, 7.* Neque ullum exemplum probatum afferri potest. Merito igitur hic dicimus; Sicut Ictus erubescit loqui sine lege: ita Theologus erubescat loqui sine sacro Codice.

11. Est *αὐτάρχεα*. Nam Deus expresse prohibuit, ne mortuos consulamus. *Deut. 18. v. 10, 11.* inquit per Moysen: Ne invenitor in te, qui utatur incantatione, aut requirat Pythonem, aut *consulæ mortuos*. Nam abominatio est Iehovæ, quisquis facit ista. Per *Iesaiam 8. v. 19, 20.* inquit: Cum edicunt vobis: Consulite Pythones & Ariolos, qui pipiunt & mussitant; nonne populus Deum suum consulturus est? *Pro viventibus mortuos consultat?* Ad legem & testimonium: si non dixerint juxta verbum hoc, non erit eis matutina lux. In Novo Testamento Christus, diviti epuloni, institutionem fratrum suorum per mortuos urgenti, respondebat: *Habent Moysen & Prophetas*; audiant illos: Quos si non audierint, neque fidem habebunt cuiuspiam, *qui ex mortuis resurgat. Luc. c. 16. v. 17, 18. & seqq.* Vnde patet, quod institutio per spectra & apparitiones Deo sint exosæ, & verbo Dei extreme contrariæ.

111. Est *ἀερόλογα* & *ἄλογα*. Nam si spectra sunt Umbræ defunctorum; erunt aut *anima* ipsorum, aut *corpora*.

Primo ANIMÆ non sunt. Nam si animæ essent; essent vel piorum, vel impiorum animæ. At neutrum verum est. *Non sunt anima piorum.* Quia hæc sunt in manu Dei. *Psal. 31. v. 6. Luc. 23. v. 43. Iohan. 10. v. 27, 28.* in Paradiso. *Luc. 23. v. 43.* in pace. *Gen. 15. v. 15. Iesai. 57. v. 2. Luc. 2. v. 29.* in fasciculo viventium. *1. Sam. 25. v. 29.* Exemplo Latronis in cruce. *Luc. 23. & Lazari. Luc. 16. vers. 22.* Neque sunt *anima impiorum*. Hæc namque viventes in infernum descendunt. *Psal. 55. vers. 16.* Vnde in hanc vitam non revertuntur. *Psal. 78. v. 39. Exemplo divitis Epulonis. Luc. 16. v. 22.* Et sane illæ redire nolunt, si maxime possent: hæc redire non possunt, si maxime vellent.

Deinde corpora non sunt. Nam si corpora essent; aut piorum, aut damnatorum corpora essent. Sed neutrum est verum. *Non piorum.* Ea namque in cubilibus suis requiescunt, *Iesai. 26. v. 20.* à laboribus suis. *Apoc. 14. v. 13.* *Non damnatorum.* Nam hæc in domum suam non revertuntur. *Iob. cap. 7. v. 10.* Vterque autem homo, h. e. pius & impius, ibit in domum æternitatis suæ *יבין ביתו*, h. e. in sepulcrum. *Ecclesiasta cap. 12. v. 5.* quod domus æternitatis dicitur. Quia omnibus mortuis in sepulcro manendum usque ad novissimum diem. Quomodo igitur corpora eorum in terra oberrare possunt?

Sententia vera, quid nempe spectra sint?

Augustinus respondet, Spiritus sive Angelos esse vel bonos, vel malos. Quando pia & honesta piis proponunt ad salutem & consolationem piorum, tum sunt spiritus sive angeli boni. Quando vero impia, inhonesta & superstitiosa proponunt, tum spiritus sive angeli mali sunt. E quibus, cujus spiritus filii sint, tanquam ex cauda vulpes, ex ungue leo, & ex vultu Æthiops, à quovis agnosci possunt.

D V B I V M.

At videtur insolitum esse Angelos bonos spectra appellare. Spectrum namque res mali est ominis, & terrificum quid: Id quod de Angelis bonis dici non potest.

Respond. In sacro codice res dupliciter considerantur. 1. Κατὰ τὸ φαίνεσθαι, καὶ λέγεσθαι. h. e. secundum apparentiam, & nuncupationem. Sic illæ res, quæ insolito more ac modo hominibus sese offerunt, φάσμα, vel φαντασμα, h. e. spectra esse videntur; & ita interdum appellantur, sed tamen revera non sunt. Sic Apostoli, cum viderent Christum insolito more super mare ambulanti, putabant, illum φάντασμα sive spectrum esse. *Matth. 4. vers. 26.* Verum errabant: Nam dicit textus; quod PRÆTIMORE exclamaverint, *Spectrum est.* Ita etiam post resurrectionem, cum Christus glorioso suo corpore, insolito more & derepente, in medio eorum staret, illi perterriti putabant, se spiritum, h. e. spectrum videre. *Luc. 24. vers. 37.* Verum similiter errabant. Christus enim spectrum esse videbatur, & ita ab illis nominabatur; sed non erat.

2. Κατὰ τὸ εἶναι, h. e. secundum esse, sive secundum rei veritatem. Sic spectra nihil aliud sunt quam ipse Diabolus: vel sunt varia ludibria & præstigia Satanae, quibus ipse videntes ludificat, variisque modis eos affligit & vexat. Nam Diabolus

nunquam potuit fraudes & præstigias suas tam artificiose tegere, quin earum indicia quædam animadverti potuerint. Pleumque enim exegit aliquot Missas, ut cultum Maosim stabiliret. Passus est se adjurari & exorcizari, ut superstitiones confirmaret. Solent enim in Papatu certis verbis ac ceremoniis spectra adjurare, & hac orationis formula uti: *Domine Iesu Christe, omnium secretorum cognitor, qui semper tuis fidelibus & parvulis revelare salubria & utilia consuevisti, quippe ex hoc loco Spiritum quendam se ostendere permisti: humiliter obsecramus benignissimam tuam misericordiam, per passionem tuam & pretiosissimi sanguinis tui pro peccatis nostris effusionem, ut digneris precipere huic Spiritui, ut sine terrore ac lusione nostra & omnium hominum se revelet, significans famulis tuis, nobis vel aliis peccatoribus, quis sit & cur venerit, quidque petat; ut ex hoc, honorari volens, & ipse consolationem percipiat, & fideles quoque inde sublevantur, in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti Amen.* Petrus Mamorius narrat, circa annum 1458 in Gallia Confollenti ad Viennam fluvium in Capellani cujusdam ædibus diabolum, qui se animam defunctæ cujusdam esse dicebat, gemitibus, clamoribus & querimoniis omnia complevisse; monentem, habendas esse preces, peregrinationesque obeundas; & res veras plurimas revelantem. Sed dicente ei quodam: *Si vis tibi haberi fidem, dic; Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam, &c.* respondisse, hoc à se fieri non posse. Tunc ludificantibus ipsum iis, qui adstant, fremebundum aufugisse.

A X I O M A XII.

Exercitus non tam quantitate, quam qualitate & virtute, æstimandus est.

Rationes hæc sunt.

1. *Ex manu militari.* Nam in bello manu opus est, h. e. virtute militari; sicut recte & pulcre ait *Synesius Epist. 78.* Χειρὼν ὁ εἶ τοῦ πολέμου, καὶ οὐκ ὁνομαζομένων πολλῶν. h. e. In bello opus est manibus multis, non nominibus multis. Neque enim ibi nobilitas pugnat aut numerus, sed nobilitas & virtus. Sicut etiam apud *Henricum Huntidonensem* (historiar. lib. 8. p. 388.) docuit *Radulphus Orcadum* Episcopus, cujus hæc fuere ad Milites in acie verba: *Non tam numerus multorum, quam virtus paucorum bellum conficit.*

11. *Ex disciplina militari.* Disciplina militaris pene tota consistit, sicut & felicitas, in militum obedientia. Quodnam enim bellum feliciter suscipi & geri, quod prælium iniri, quæ victoria obtineri posset,

posset, nisi milites Imperatoris aut Ducis imperium sequerentur? Quomodo Silius de magno Duce ait:

Cunctosque ciebat

Nomine.

Item illud Maronis:

Vrget praesentia Turni.

Exemplo suo hoc ipsum ostendit *Scipio*, qui, in Italia cuidam percunctanti, qua re fretus classem in Africam transmittere vellet, trecentos ei viros armatos ostendit, exercentes se, & in vicinia turrim excelsam mari imminuentem, addiditque: ut discas, qua re fretus hoc suscipiam: Ecce nullus horum est, qui non conscensa hac turri se praecipitem in mare daturus sit, simul atque ego iussero: Obedientiâ videlicet militum suorum, omnia sibi obvia pollicitus. At tanto diversarum nationum confluxu, quis militari disciplinæ aut obedientiæ locus esse possit; uti uno ore sapientes docent?

III. *Ex exercitus conservatione faciliore & traductione commodiore.* Exercitus namque numerosissimus contractu retentumque difficilis est. Vnde enim commeatus alendo? facilitas traducendo? Eleganter in hanc rem *Vegetius lib. 1. cap. 3.* scribit, cujus hæc sunt verba: Pluribus casibus subjacet multitudo amplior. In itineribus pro mole sua semper est tardior, in locis asperis vel fluminibus transcundis propter impedimentorum moras sæpe decipitur. Præterea ingenti labore numerosis animalibus equisque pabula colligantur, rei quoque frumentariæ difficultas, quæ in omni expeditione vitanda est, cito majores fatigat exercitus. Vnde concludit: Veteres qui remedia difficultatum experimentis didicerant, non tam numerosos, quam eruditos armis exercitus habere voluisse.

I. EXEMPLA SACRA.

I. *Abraham*, postquam audivit quatuor Reges Gentium Lotum patruem suum captivum abduxisse, armavit 318 domi suæ natos & educatos servos, iisque potentissimos eorum exercitus vicit, quos usque ad Dan hostiliter insequutus, in fugam conjecit, prædamque, quam rapuerant, vi illis eripuit. *Gen. 14. v. 14. Joseph. lib. 1. Antiquit. cap. 11.*

II. *Gedeon* Dux Israëlitarum 300 stipatus militibus, qui vacuas hydrias ardentesque faces manibus gerebant, cætera inermes erant, innumerabiles hostium phalanges aggressus est, easque fudit. Hostium Midianitarum erant 135000 bene armati: Gedeonis vero tantum trecenti, iique inermes milites. Per hos pauculos tamen Israëlitem redimere Iehovæ placuit. Mirum vero, singulis Gedeonis militibus oppositos fuisse 450 Midianitas. Vide

Judic. c. 7. v. 16. Iehovæ nimirum perinde est, sive paucis sive multis juvet. *1 Sam. 14. vers. 6.*

III. *Jonathan* Saulis filius solus cum armigero suo per scopulos arrepens copias Philistinorum, quæ tantum non arenæ æquabant numerum, aggreditur, & eo quidem successu, ut viginti viros in acie sterneret, & reliqui omnes in effusissimam conjicerentur fugam, adeo ut ipsa tellus sub pedibus hostium palantium tremere. *1 Samuel. 14. vers. 13, 14, 15.*

IV. *Assa, III Rex Iuda*, cum Serah Rex Æthiopum expeditionem contra eum susceperet, & decies centena millia militum & currus trecentos in castris suis haberet, oratione sua se ad Deum convertebat, dicens: Domine, non est apud te ulla distantia, utrum per paucos, an vero per plures auxiliaris: Adjuva nos Domine Deus noster: In te enim & in tuo nomine habentes fiduciam, venimus contra hanc multitudinem. Domine, Deus noster tu es; non prævaleat contra te homo. Qua ratione finita, immensam hanc hostium multitudinem (nam maximus hic est exercitus, cujus in sacro codice fit mentio) animose aggressus, eam usque ad internecionem prostravit. *2 Par. 14. v. 9, 11, 13.*

II. EXEMPLA PROFANA.

I. *Xerxes* immensum exercitum à Persia duxit in Græciam, sed ille primum à trecentis Lacedæmoniis ad Thermopylas est luxatus. (Nam viginti millia militum ex eo ceciderunt.) Deinde à Themistocle in pugna Salaminia fractus, & tandem à Pausania ad Plateas prorsus profligatus atque deletus est.

II. *Alexandri M.* parvus erat exercitus, quo universum orbem subjugare aggressus est. Numerus enim copiarum, quas in Asiam transmisit ad debellandum Orientem, (uti *Plutarchus* ex optimis authoribus confirmat) nondum quadraginta millia militum habuit, nec in stipendium amplius septuaginta talenta, nec nisi ad triginta dies commeatus tulit: Tanta apparatus exiguitate, incertum est, inquit *Iustinus*, utrum sit admirabilius, Alexandrum vicisse orbem, an vincere aggressum esse. Tanta namque ejus in præliis felicitas fuit, ut tribus præliis victor, uno ad Granicum flumen, altero ad Issum, tertio ad Arbela, imperium Asiæ rapuerit: cum tantæ essent hostium copiae, ut Darius decies centena millia militum haberet; ideoque jactaret, se pro uno milite Alexandri, denos in suo exercitu habere.

III. *Lucullus* contra Tigranem vix vigesimam ejus copiarum partem ducens, occidit centum millia peditum; cum Romanorum tantum centum

vulnerati & quinque occisi essent. *Plutarchus. Dio lib. 35. anno M. 3903.*

1 v. *Pompeius M.* nocturno prælio Mithridatem in Armenia minori vicit, ejus castra diripuit, & 40 millia ex ipsius exercitu cecidit, non viginti milites è suis desiderans. *Dio. Eutropius. anno mundi 3906.*

Ex quibus exemplis patet, victoriam non in multitudine militum, sed in bellatorum alacritate (loquimur h. l. de causa secunda, prima non exclusa) consistere, & virtutem nulli numero succumbere. Vnde Artabanus gravi oratione ad Xerxem de magno exercitu glorianti diserebat, eique bellum contra Græcos dissuadere volebat, dicens: *Vides, prae grandia animalia & celsa aedificia, magnasque arbores fulminum telo frequenter peti: Solet enim Deus omnia sublimia mutilare: Sic igitur & exercitus maximi saepe à parvis copiis dissipantur ac profligantur, cum pavores divini eis incutiuntur. Neminem enim alium Deus nisi se ipsum finit magnifice de se sentire.*

Quod probe considerans *Carolus V. Imperator* ille prudentissimus, in commentariis suis filio relictis, *Philippo* nempe II Hispano, certum etiam exercitus numerum præscribit, qui nec difficilis contractu, nec contentu laboriosus futurus esset; nec majori eum numero uti volebat.

A X I O M A X I I I.

De exercitu quoque judicandum est ex Ducis qualitate.

Qualis enim Dux est, tales quoque sunt milites. Si Dux est timidus, totus velut exanimari solet exercitus. Si vero est magnanimus, ejus fortitudine exercitus quoque ad res magno animo gerendas exsuscitatur. Dux namque fortis animum incredibilem militibus addit, viresque duplicat, juxta illud *Maronis*:

——— *Vrget praesentia Turni.*

Exempla.

1. *Xerxes* ingentem quidem habuit exercitum, sed tantæ huic multitudini Ducem defuisse, *Iustinus* recte ait: Nam si Regem spectes, divitias, non Ducem, laudes; quarum tanta copia in Regno ejus fuit, ut, cum flumina multitudine consumerentur, opes tamen Regiæ superessent. Ipse autem primus in fuga, postremus in prælio semper visus est. In periculis timidus, sic, ubi metus abesset, inflatus. Denique ante experimentum belli, fiducia virium, velut Naturæ ipsius Dominus, & montes in planum deducebat, & convexa vallium æquabat, & quæ-

dam maria pontibus sternebat, quædam ad navigationis commodum per compendium ducebat. Cujus introitus in Græciam, quam terribilis, tam turpis ac foedus discessus fuit. Hæc *Iustinus*.

2. *Alexander M.* magnanimus fuit. Ideoque eo præsentem tanta ejus militum fiducia fuit, ut armatos hostes, vel inermes ipsi adoriri non dubitarent, certamque animo victoriam præsumerent. Tanta quoque fuit *Alexandri* felicitas, ut nullo unquam cum hoste congressus sit, quin eum devicerit; nullam civitatem obsederit, quin eam expugnaverit; nullam gentem adierit, quin eam calca-verit: sicut *Iustinus* scribit.

Vnde *Chabrias* dicere solitus est: Malle se exercitum CERVORVM duce LEONE, quam exercitum LEONVM duce CERVO.

I I. A C T A quæ IN BELLO contigerunt.

X X I.

Acta in Bello contigerunt gemina. 1. Ipsa expeditio. 2. Pugnarum descriptio.

I. E X P E D I T I O.

X X I I.

Xerxes, omnibus ad bellum necessariis magno cum molimine præparatis, copiis, quas habebat, in unum coactis, iter Sardes versus ingrediebatur. Hic enim edictum erat ut cunctæ cogerentur copiae, quæ per continentem erant cum ipso ituræ. Postquam autem Sardes advenit, per hyemem ibi commoratus, principio Caduceatores dimisit in Græciam, petitem Aquam & Terram, edictumque ut cœnas Regi instruerent ad omnes Civitates: Lacedæmonem vero & Athenas neminem misit, propterea quod Legati, quos antea Darius ad hoc ipsum eo miserat, alii in barathrum, alii in puteum dejecti erant, jussi per sarcasmum, ut Terram & Aquam illinc ferrent ad Regem. Deinde cognito, quod Pons Hellesponto instratus adorta tempestate corruptus & dissolutus esset, vehementer ipse indignabatur Hellesponto, eique trecenta verbera infligi, in ejusque pelagus par compedum injici, Architectis vero capita præcidi jussit, aliumque pontem ex navibus septingentis inter se junctis, fieri curavit.

X X I I I.

Cum autem transmissis flumine Haly Phrygiam peragrassent, venerunt Celænas: in qua urbe residens Pythius Atyos filius, vir Lydus, & ditissimus, magnificentissimo hospitio tum ipsum Xerxem, tum omnem ejus exercitum excepit, eique omnem suam pecu-

pecuniam dono offerebat, nempe argenti duo millia talentorum, auri vero quadragies centena millia nummum (vel staterum) Daricorum, septem millibus minus. Verum Xerxes hanc pecuniam non accepit, verum eam potius Pythio auxit. *Herodotus lib. 7. p. 450.* Postea vero Pythius hac Xerxis erga se benevolentia fretus, ex quinque filiis (qui cum Xerxe in militiam ibant) unius, saltem natu maximi, vacationem petebat. Qua petitione Xerxes indignatus: *Tunc, inquit, homo improbe, cum ego ipse in expeditionem eam, filiosque meos & fratres & domesticos ac amicos ducam, ausus es filii tui mentionem facere, qui meus es servus, quem oportebat cum omni familia & uxore me comitari?* Probè nunc discito hoc, ANIMVM IN HOMINVM AVRIBVS HABITARE. Qui benè audit, ejus corpus voluptate perfunditur; qui vero male, is exacerbat. Mox vero Pythii filium in duas partes discissum, medium ab utroque viæ latere poni, & illac transire exercitum iussit. Quod fuit haud dubie omen cladis sequuturæ, quæ tanta erat futura, ut Xerxes victus fugatusque medius inter suorum cadavera tandem incederet. *Herodotus lib. 7. pag. 454, 455.* Nam quale est Bellorum principium, talis quoque exitus esse solet. Vide plura de hoc *Axiomate in Histor. Darii.*

XXIV.

Cum autem Xerxes ex urbe Sardium, ubi hybernaverat, egrederetur; Ecce ingens prodigium, futuræ cladis præsagium, contigit. Nam Sol in cælo sedem relinquens, apparere desit, cum nullæ nubes essent, sed serenissimus aër, & pro die nox exstitit. Xerxi autem Magos percontanti, quid hoc portentum sibi vellet, illi falso responderunt, significare Græcis Civitatum defectionem, quod dicerent, Solem Græcorum, Lunam verò ipsorum esse Præsidem. *Herodotus lib. 7. p. 453, 454.* Nam revera cladem, quam Xerxes postea in Græcia accepit, significabat.

XXV.

Xerxes hoc responso Magorum audito majorem in modum lætatus ire pergebat. Cumque Abydum veniret, omnem exercitum recensere iussit, hoc modo. Decem millia hominum numeravit, iisque arctè stantibus cancellos & sepem circumduxit: hisce exeuntibus alios inclusit, atque itidem alios, atque compendium fecit odiosæ numerationis. Fuerunt autem peditum vicies ter centena millia, & præterea decem & septem millia: Equitum vero octoginta millia. Et de hoc immenso Xerxis exercitu Daniel Propheta *cap. 11. vers. 2.* vaticinatus est

hisce verbis: *Ecce adhuc tres Reges stabunt in Perside, & quartus ditabitur opibus nimis super omnes: & cum invaluerit divitiis suis, concitabit omnes adversum regnum Græcia.*

XXVI.

Quem exercitum Xerxi cupido incessit omnem oculis subjiciendi. Ideoque in prætorio quodam, quod ei Abydeni è candido lapide in tumulo pro dignitate extruxerant, residens, omnes copias prospiciebat, seque beatum esse jactabat; sed posthæc lacrymas fundebat. Cujus rei causam quærenti Artabano respondit: *Reputantem me, quàm brevis sit omnis vita humana, subiit horum miseratio: Quorum cum tot sint, nemo ad centesimum annum supererit.* Ad hæc ARTABANVS: *Multa sunt alia, inquit, quàm vita humana brevitæ, quæ miserabiliora morte ipsa vivendo patimur. Nemo enim omnium hominum ita felix unquam exstitit, cui non crebro, nedum semel, animo subeat moriendi voluntas potius quàm vivendi. Nam & morbi varii & calamitates plurima vitam perturbant, efficiuntque, ut cum brevis sit, tamen perlonga videatur, & mors optatissimum sit perfugium vitæ arduosa.*

Xerxes abrupto hoc veluti tristi colloquio ad jucundos sermones cohortatus Artabanum; Apertè, inquit, dicito, nisi tam evidens insomnii visio tibi fuisset oblata, perstaresne adhuc in prima sententia, qua bellum dissuadebas contra Græcos? Cui Artabanus: Visio, Rex, quæ in somnis objecta est, ad votum succedat amborum; ego tamen adhuc metuo, & adeo metu perculsus sum, ut non sim apud me, dum video, omnium maxime duo tibi esse hostilia, nempe Mare & Terram. Mare quidem ideo, quod nullus reperiri portus poterit, qui tempestate coorta capiat tuam hanc classem, ad eamque tutandam suscipiat. Portus igitur cum desit oportunus: cogita, homines in arbitrio fortuitarum esse, non fortuita in arbitrio hominum. Terra verò, quod etiam si nemo tibi resistat, alere tamen diu tantam multitudinem non possit, unde, com meatibus absumtis, horrenda fames secutura est.

Contra Xerxes in rei consultatione inquit, *Fortuiti casus non semper ad calculos sunt vocandi; sed cum periculo satius est tentare aliquid, quàm omnia metuentem ignavo otio languere.* Nam iis qui facere quid volunt, consuevit plerumque succedere emolumentum; raro autem iis, qui pensant omnia, & quos facere piget. *Magna negotia magnis cum periculis suscipi volunt.* Ad extremum Artabanus: Quandoquidem, inquit, Rex, non finis ullam rem

formi-

formidari, saltem Ionas contra majores suos ducere noli, cum sine illorum auxilio superare hostem facile possis: atque hoc dictum vetus in mente habe, *Non statim ab initio exitum omnem manifestum esse.*

Xerxes credere se respondit Ionibus ob fidem Dario servatam, monuitque Artabanum, ut deposito metu in Persidem reverteretur, domumque regiam se absente curaret. *Herodotus lib. 7. pag. 456, 457, 458, 459.*

XXVII.

Dimisso Artabano Xerxes convocavit Persas, eosque ad bellum alacriter capessendum pro concione hortatus est. Deinde Hellespontum per dies septem totidemque noctes cum omnibus copiis transgressus, Doriscum, quæ Thraciæ urbs est litoral, contendit, ibique denuo totum lustravit exercitum. Quo facto elata fiducia potentiae suæ, *Demaratum exulem Spartanum* hac compellavit oratione; Nunquid putas Græcos impressionem mei exercitus sustinere posse? Ego namque persuasum mihi habeo, gentes ad Occidentem universas pares haud fore armis nostris. Cui *Demaratus*; Verane Rex audire mavis, an jucunda? Cum Rex elegisset vera; Dicam igitur, inquit, quod nemo negare potest. Græcis paupertas una cum libertate innata & quasi innata est: Virtus vero acquisita studio sapientiae & obedientiae erga leges. Ac ut de Lacedæmoniis tantum dicam; hi certo obviam tibi venturi sunt ad pugnandum, etiamsi Græci reliqui omnes tecum sentirent. Neque tu de numero eorum quæras, quot illi sint, qui hoc facere possint. Nam si vel mille eorum in exercitu fuerint, tecum pugnabunt. Hæc cum audisset Xerxes, cachinno sublato, inquit: *Tunc putas mille viros cum tanto meo exercitu congressuros?* An tu, qui rex eorum fuisti, cum decem aut viginti Persis manum conferre audes? Sunt vero è meis satellitibus, qui cum ternis Græcis pariter dimicare facile ausuri sint, quorum tu inexpertus multa blateras. Ego vero, inquit *Demaratus*, intelligebam, Rex, ab initio, me vera dicentem, non jucundum tibi futurum, sed tu tamen me coegisti dicere, quæ sunt verissima. Ego neque cum decem promittam me posse dimicare, neque cum duobus, ac ne singulari quidem certamine volens certaverim: verum si necessitas postulaverit, libentissimè cum uno quolibet istorum omnium dimicarim, qui se singulos aiunt idoneos ad certandum cum ternis Græcorum. Ac Lacedæmonii pugnando cum singulis non sunt illi quidem cæteris viris deteriores, at conferti cunctorum virorum sunt excellentissimi, quippe quibus præest Do-

mina Lex, quæ cogit idem semper, vetans ex acie fugere quantavis hominum multitudinem, sed jubens ut ordinem non deferentes aut vincant, aut occumbant. Hæc loquens si blaterare tibi videor, posthac volo in cæteris silentium agere. Xerxes ad risum conversus hominem comiter dimisit, & contra hostes ire perrexit.

XXVIII.

Græci de apparatu Xerxis bellico certiores facti, partim per occultam Demarati Regis Spartani apud Xerxem exulantis scripturam, partim per ipsius Xerxis Caduceatorem, terram & aquam (velut subjectionis symbola) petentem, de auxiliis in universa Græcia sibi circumspiciunt. Quamvis autem quidam Græcorum, privatae salutis consulentes, pacem cum Xerxe facerent, eique per Legatos terram & aquam mitterent, tamen monitu Atheniensium, qui Xerxis institutum probe intelligebant, ad defendendam patriam contra communem hostem erigebantur. Neque enim Athenienses à constanti hoc proposito tristi Apollinis oraculo de muris ligneis eis dato, quo urbis excidium prædixit, deterriti sunt. Quin potius consilio Themistoclis, ut contra Persas certaturi, navali prælio sese instruerent, persuasi sunt. Ideoque cogebant unum in locum, e singulis, quæ per Græciam melius sentiebant, civitatibus, viros delectos, deque hoste excipiendo cum illis consultabant. Viri isti in conventu congregati *Provisores Græcia* appellati fuerunt, & ante omnia decreverunt, ut missas facerent privatas inimicitias atque hostilitates mutuas.

V S V S.

Circa expeditionem hanc Xerxis multa memorabilia veniunt observanda. Proponitur namque nobis,

P R I M O I N X E R X E,

I. *Exemplum detestande SUPERBIAE.*

Quam ostendit corde, ore, & opere.

Primò CORDE. Quia in viribus suis exercituque suo, quem collegerat, immenso, inque apparatu bellico, quo instructus erat, nimium confidebat. Vnde recte Ecclesia canit:

Xerxes verließ sich auf sein heer:

Darum ward er geschlagen sehr.

Secundò ORE. Nam post lustrationem exercitus sui in Thracia *Demaratum exulem Spartanum* hac compellavit oratione: Nunquid putas Græcos impressionem mei exercitus sustinere posse? Ego nam-

que persuasum mihi habeo, gentes ad Occidentem universas pares haud fore armis nostris.

Tertio, O P E R E. Quia ingens ejus gloria fuit, sed major fastus, dum humanæ conditionis oblitus, supra deos & homines, adeoque supra omnes creaturas efferebatur: nam voluit esse Dominus terræ atque maris. Quia montem Atho atque Isthmum perfodit, & Hellespontum contabulavit; quæ fuerunt supra hominis vires stupenda opera. Nam Deus omnia condidit in pondere, numero & mensura. *Sapient. 11. v. 21.* Deus montes certo libramine fundavit atque fixit. *Prov. 8. v. 25.* Montes ascendant & valles descendunt in locum, quem Deus fundavit eis. *Psal. 104. vers. 8.* Deus aquis terminum posuit, quem non transgredientur. *Ibid. vers. 9.* *Ierem. 5. v. 22.* *Iob. 38. v. 10, 11.*

Iustinus vanos hosce Xerxis conatus ridet, quando scribit: Xerxes ante experimentum belli, fiducia virium velut Naturæ ipsius Dominus, & montem in planum deducebat, & convexa vallium æquabat, & quædam maria pontibus sternebat, quædam ad navigationis commodum per compendium ducebat. Cujus introitus in Græciam quam terribilis, tam turpis ac fœdus discessus fuit. Hæc *Iustinus*. Et commune est *Adagium: Isthmum perfodere.* Quod usurpatur de laboribus & conatibus ingentibus viresque humanas excedentibus, sed vanis atque irritis. Quia repugnante Deo & Natura suscipiuntur. Vide *Erasm. Adag.*

P A R Œ N E S I S.

Quare caveant sibi Reges & Principes, ne majora viribus suis opera aggrediantur, inque Dei solius imperium sese ingerant. Nam Domini est terra & omnis plenitudo ejus, orbis terrarum & qui habitant in eo. *Psal. 24. v. 1.* Imitentur memorabile *CANVTI Anglorum Regis* potentissimi exemplum, quod ex *Henrico Huntidonensi Guilhelmus Cambdenus* adfert in *Britannia*. Repressit is adulatorem quendam, qui omnia ad Regis vultum & nutum converti adferebat hoc modo: Sedile suum in littore maris statui jussit, cum adscenderet: Adscendenti mari dixit: Tu meæ ditionis es, & terra in qua sedeo, mea est, nec fuit qui impune meo resisteret imperio. Impero igitur tibi, ne in terram meam adscendas, nec vestes nec membra dominatoris tui madefacias. Mare vero de more conscendens, pedes Regis sine reverentia madefecit. Ille igitur resiliens: Sciant, inquit, omnes habitantes orbem, vanam & frivolum esse Regum potentiam, nec Regis quempiam nomine dignum, præter eum, cujus nutui cælum, terra, mare legibus obediunt æternis. Nec unquam postea coronam capiti imposuit.

Qua de causa *ARTABANVS* in Concilio Principum Persicorum Xerxen ad modestiam graviter adhortatur; ne fiducia virium & potentia suæ insolenscat, ne propter regni amplitudinem & exercituum magnitudinem efferatur & superbiat, aliosque præ se contemnat, sed memor sit inconstantia rerum humanarum & vindictæ divinæ. Deum namque superbis adversari, eosque punire ac dejicere, juxta illud: *Φιλέῃ ὁ Θεὸς τὰ ὑπερέχοντα πάντα καὶ λείπει.* Solet Deus superba omnia punire. Vide supra §. 19.

II. Exemplum extremae DEMENTIÆ.

Xerxes uti inter omnes orbis Reges atque Principes ob potentiam famosissimus fuit: ita & ridicula suæ stultitiæ atque extremae dementiæ palmam post se omnibus præripuit. De quo *Herodotus in Polymnia (lib. 7. pag. 452.)* ita scribit: Xerxes cum intellexisset Hellespontum ex Asia in Europam conjungi, indigne ferens, jussit trecenta Hellesponto verbera infligi, & in ejus pelagus par compedum demitti. Audivi etiam misisse, qui stigmata Hellesponto inurerent, dicentes hæc barbara ac vesana verba: O aqua amara, Dominus hanc tibi irrogat pœnam, quod eum læsisti, qui de te nihil male meritus erat. Te tamen Rex Xerxes velis nolisque transmittet, meritoque nemo hominum tibi sacrificat, ut doloso pariter & amaro flumini.

III. Exemplum furiosæ IRACUNDIÆ.

Nam Xerxi non satis fuit furorem & rabiem exercere IN HOMINES, (uti exemplum Pythii benefactoris ejus ostendit) sed etiam adversus mundi ELEMENTA furere contendit, iisque, uti etiam montibus, ventis, fluminibus, non secus irascebatur atque hominibus, atque ab illis obsequium & reverentiam exigebat, quin Soli ipsi tenebras est minitatus. Nam cum trajectum ex Abydo ad ulteriorem ripam, qui erat septem stadiorum, pontibus junxisset, ingensque exorta tempestas ea omnia dirupisset: indignatus, tanquam sensus aquis inesset, trecenta Hellesponto verbera velut colaphos infligi, & stigmata inuri, adeoque par compedum in pelagus mitti jussit. Deinde cum mons Athos longo tractu in mare procurrens classem ejus afflixisset, à continente eum abscindere, omnibus copiis, sub verberibus in effodiendo occupatis, aggressus est. *Herodotus lib. 7.*

IV. Exemplum CRVDELITATIS barbaricæ.

Cum enim PYTHIVS BITHYNICVS
H h Xer-

Xerxem ipsum omnemque ejus exercitum, nempe vicies ter centena millia peditum, & præterea decem & septem millia, equitum vero octoginta millia hospitio excepisset, & xeniis magnificis ornasset, frumentum insuper quinque mensium Regi & toti exercitui, & stipendium stipulatus, nempe, argenti talenta duo millia, auri verò myriadas quadringentas staterum Daricorum, id est, quadringentis centena millia coronatorum, sive quadringentis tonnas auri: quam Pythii liberalitatem & magnificentiam Xerxes miratus, vicissim ei suam offert gratiam & studium. Sumta itaque fiducia, Pythius hisce verbis Regem alloquitur: Domine, inquit, quinque mihi sunt filii, quos omnes contigit in militiam tecum ire adversus Græciam. Horum uni tu quæso Rex misertus mei, qui huc processu ætatis, indulge militiæ vacationem, ei qui natus est maximus, ut & mei ipsius & census curam gerat: quatuor tecum una ducas. Ita confectis, quæ in animo habes, rursus revertaris. Qua petitione Pythii exasperatus Xerxes, non tantum eum graviter increpavit, sed etiam subito imperavit his, quibus delegatum erat hæc exsequi, ut maximum natu filiorum Pythii discinderent medium, ejusque discissi dimidium ad dexteram viæ, dimidium ad sinistram disponent, & illac transiret exercitus. Hoc illi ubi sunt exsequuti, illac exercitus pertransivit. *Herodotus lib. 7.*

O magnam inhumanitatem! O fœdam beneficiorum oblivionem, & planè barbaricam crudelitatem!

Secundo in Themistocle habemus exemplum magnæ atque admirandæ prudentiæ.

Nam ipse consilium dedit Græcis, ut missas facerent privatas inimicitias & hostilitates mutuas, & syncretismo inter se inito, de patria defendenda unice cogitarent. Nam Axioma est Politicum religiose observandum. Quando commune imminet bellum, tum privatæ similitudines, odia & contentiones sunt seponendæ & conciliandæ. Quod quæ non observat Respublica, pessum ibit. Quoniam concordia res parvæ crescunt, discordia vero res magnæ dilabuntur. Et omne Regnum adversus se ipsum divisum desolatur, & domus super domum cadit: inquit Christus Salvator noster. *Luc. 11. v. 17.*

Deinde quoque Oraculum Delphicum Atheniensibus datum de *Muris ligneis*, in quibus vincere debebant, solus recte & dextre interpretatus est Themistocles. Cum enim sub adventum Xerxis, territis Græciæ urbibus, Apollo consultus ab Atheniensibus, quonam modo salutis propriæ ac filio-

rum providerent: respondet ἀμφίβολος & verutitiloquus Apollo, h. e. Diabolus, hisce verbis:

*Iuppiter è ligno muris tritonida donat,
Qui soli invicti tibi sint natisque saluti.*

Inlinuare hoc responso volebat Diabolus: illos in *muris ligneis* victoriam à Persis reportaturos. Sed quid per *M V R O S L I G N E O S* intelligeretur, non omnium mens eadem erat. Alii namque sic interpretati sunt, ut muris lapideis destructis ædificarentur eorum loco lignei. Alii, ut muri veteres circumdarentur sepe. At omnium optime Themistocles illud enarravit, consulens, ut urbe relicta, & impositis uxoribus & liberis in naves, alacriter pugnarent, hostique occurrerent. Valebant namque Athenienses classe: qui, si periculi imponentis metu, & tristi prædictione Oraculi de excidio urbis territi, dedidissent se Xerxi, tota haud dubie Græcia in Persarum potestatem tunc redacta fuisset. Ideoque non immerito Herodotus Athenienses *Græcia Servatores* tum fuisse judicat. Similiter Themistoclem omnium Græcorum sapientissimum appellat in *Vrania*. (*lib. 8. pag. 568.*) Nec non *Thucydides*, qui postea vixit, hoc elogio Themistoclem ornavit. Tanta ingenii præstantia in eo fuit, ut etiam non præmonitus præsentis res, & quas antea non providisset, brevissima deliberatione rectissime æstimeret, futura autem longissime certissimeque prospiceret; quæ in manibus habebat, graviter ageret: Interea verò & obscura donec deprehendisset, non acquiescebat. In rerum delectu, quid facere, quid omittere oporteret, maxime prævidebat, neque hunc quisquam subito consilio in rebus necessariis vicit.

A X I O M A.

Unus vir prudens toti Regno & Regionis consilio suo prodesse potest.

Vbi enim non est consilium, populus corruet: salus autem, ubi consilium. *Prov. 11. 24.* Consilio gerendum est bellum. Et erit salus, ubi multa consilia sunt. *Prov. 24. v. 6.* Et quidem majores res consilio & ratione quam manu geruntur, juxta illud *Ovidii lib. 13. Metamorph.*

Pectora sunt potiora manu; vigor omnis in illis. Sicut etiam *Polybius* ab Euripide dictum sapienter scribit:

Σοφὸν ἐν βέλδυσσι τὰς πόλεις χεῖρας νικᾷ.

Consilium unum sapiens magnam vincit militum manum.

Hinc viri prudentes οὐκ ἔστιν Republicæ appellan-

pellantur. Quia consilio suo Rempubl. labascentem fulciunt & sustentant. ductum namque eorum omnia Reipubl. membra sequuntur, sicut h. l. exemplum in Themistocle habemus. Similiter de Fabio Romano dicitur à Poëta:

Vnus homo nobis cunctando restituit rem.

Contra autem vires sine consilio parum profunt. Nam

Vis consilii expers mole ruit sua.

Vnde Vlysses apud Poëtam ridet Ajacis stoliditatem, his verbis:

Tu vires sine mente geris, mihi cura futuri est.

Tertio in Agésilao Themistoclis fratre habemus exemplum admiranda Magnanimitatis.

Nam Agathyrsis lib. 4. rerum Persicarum, ut à Stobæo refertur, eum ob fortitudinem animumque invictum valde commendat. Cum enim Xerxes cum quingentis myriadibus bellum Græcis denunciasset, Athenienses confusi exploratorem miserunt Agésilao Themistoclis fratrem, quamvis Neocles Pater ejus per somnum vidisset filium utramque manum amisisse. Is cum venisset ad turbam Barbarorum habitu Persico, Mardonium unum è Satellitibus interemit, existimans, Xerxem esse. Comprehensus igitur à Satellitibus, ad Regem victus perductus est. Quumque is immolaturus esset bovem super aram Solis, dextram injecit manum, & sine gemitu pertulit angustiam illam tormentorum. Obstupentibus autem cunctis, è vinculis solutus est. Verum eo dicente: *Τοις τοι πάντες ἐσμέν Ἀθηναῖοι. Εἰ δ' ἀπιστεῖς, καὶ τὴν δεξιὰν ἐπιθήσω.* h. e. Tales sumus omnes Athenienses: sin fidem non habes, etiam sinistram immittam. Metu concussus Xerxes, custodiæ mandari Agésilao imperavit.

2. Simile exstat exemplum apud Livium de Mutio Scævola: Eum, quum animo interficiendi Regem Porcenam Roma in castra Hetrusca venisset, & errore quodam alium occidisset, sibi ipsi multam indixisse, adusta videlicet manu dextra. Quam patientia doloris & constantia Regem ita consternavit, uti non solum ab obsidione urbis discederet, sed pacem quoque cum Romanis sanciret.

Quarto in Demarato Spartanorum Rege exule habemus exemplum fidelitatis erga Patriam.

Hic namque, olim Rex Spartanorum, nunc apud Xerxem exulans, amicio patriæ post fugam, quam Regi post beneficia: ne inopinato bello op-

primeretur, mature eos de consilio Xerxis certiores fecit, hoc usus strategemate. Sumtis duarum tabellarum pugillaribus, ceram illinc erasit, deinde in ligno consilium Xerxis exaravit, & ceram erasam iterum induxit, ne aut scriptura sine tegmine indicium daret, aut recens cera dolum proderet apud viarum custodes. Servo postea fido Lacedæmonem eas dedit perferendas. Quibus perlatis Lacedæmone res diu quæstioni fuit, quod neque scriptum aliquod viderent, nec frustra missas suspicarentur, tantoque rem majorem, quanto occultior, putarunt. Hærentibus in conjectura viris, Vxor Regis Leonidæ, filia Cleomenis, Gorgo, consilium scribentis invenit. Erasa ergo cera belli consilia Lacedæmonii cognoverunt, eademque reliquis Græcis significarunt, & conventu indicto, syncretismum inter sese fecerunt, & fide interposita, in communi patriæ periculo, fortiter eam contra Xerxis violentiam defendere decreverunt.

II. PUGNARVM DESCRIPTIO.

XXIX.

Tres pugnae inter Xerxem & Græcos sunt commissæ. 1. *Terrestis ad Thermopylas.* 2. *Navalis ad Artemisium.* 3. *Navalis ad Salaminem.* De quibus ordine agemus.

PUGNA I. AD THERMOPYLAS.

XXX.

Circa pugnam ad Thermopylas tria sunt notanda. 1. *Ortus.* 2. *Progressus.* 3. *Egressus.*

XXXI.

1. *ORTVS.* Græcorum præsidium in Thermopylis collocatum. Græci, qui ad defensionem patriæ inter se consenserant, loca angusta munienda esse statuerunt, tum in terra, tum in mari. Nam sicut classem miserunt ad angusta loca Artemisio (quod Eubææ est promontorium) vicina: Ita quoque Thermopylas quæ montium sunt angustiae, calidis aquis scatentes, præsidio muniendas, ejusque loci aditum custodiendum judicarunt, ne Xerxes cum pedestribus copiis suis in Græciam penetraret. Disposita autem eo in loco erant quatuor millia militum Græcorum, quorum Dux erat Leonides Rex Spartanorum ex genere Heraclidarum, vir magnanimus atque fortissimus, qui & Spartanos trecentos, quibus maxime confidebat, sibi adjunxerat. Quos ita oratione sua firmaverat, ut initio statim animo parati ad moriendum pro patria essent. Nam postquam pervenit intra Thermopylas, ad milites suos ait: *In propinquo ferunt esse barbarum. Quare non est tempus terendum. Iam enim aut vincendi*

barbari, aut nobis est moriendum. Dicenti, Cum tam multis conflicturus, Leonida, paucos sub signis adduxisti: *Si multitudine, ait, me censetis fretum esse, ne universa quidem Græcia satis sit: sin virtute, & hic numerus sufficit.* Plutarch. in Apophtheg. Frontinus hoc addit: Leonides cum à multis terreteretur, ne cum Persis negotium ei esset: Fore enim ut illi sagittarum multitudine nubem facerent: *Belle, inquit, & probe. Sic enim in umbra pugnabimus, neque sol aestu suo nobis molestus erit.*

[1. *Thermopylae* ab angustia & calidis aquis nomen habent. Nam *Thermæ* aquas calidas notant: & *πύλαι*, *Pylæ*, Græco nomine dicuntur, quas Latini portas vel januas vocant. Vnde & pro angustis montium faucibus accipiuntur. Cic. Attic. lib. 5. Itaque confestim iter in Ciliciam fecit per Tauri pylas. Tales etiam montium angustiae in Græcia erant. Sicut enim Italiam *Apenninus*: ita Græciam mediam dirimit mons, qui à Leucade incipiens, atque inde in ortum flexus in Ægeum usque mare protenditur, cui monti ab angustis faucibus, quæ calidis aquis scatent, *Thermopylarum* nomen est. Hasce montium angustias adversus Xerxen tuebatur Leonidas. Ita in Ægypto ad mare rubrum erat locus angustiarum nomine celebris, qui dicebatur *Pihachiroth*, h. e. os cavernarum vel speluncarum nomine celebris. Germanice *Etarmund*. Fuerunt duo montes ad mare rubrum, qui erant instar oris aperti & hiantis, & inter eos vallis sita erat; & in his ipsis cavernarum inter montes conclusarum faucibus Israëlitarum castra metari ex Dei mandato debebant. *Exod. 14. v. 1, 2.* Quæ castrorum metatio valde periculosa erat. Nam ex utroque latere erant montes, inter quos conclusi erant. Ante eos erat mare rubrum: Post eos Pharaon cum ingenti exercitu. Et e regione erat *Baal zephon* idoli Templum.]

XXXII.

2. *PROGRESSVS.* Pugna inter Græcos & Persas commissa est gemina.

XXXIII.

Primo: Velitaris. Nam Xerxes cum per dies aliquot Leonidæ deditioem aut fugam expectasset, ira percitus fortissimos quosvis e militibus suis selegit, quos adversus Leonidem misit, continuato in triduum prælio, verum conatu irritato. Nam Spartani loci gaudebant oportunitate, & præterea virtute, animi magnitudine, & scutorum, quibus tela ingruentia repellebant, Persis superiores erant, & adversus eos *ἰσχυροὶ καὶ ἄνδρες*, h. e. mascule atque fiducialiter sese gerebant. Persæ autem non catervatim eos aggredi ob loci angustias poterant, neque singuli singulos, etiam à Ducibus suis verberibus cæti, audebant. Ita palam fiebat, Xerxem in exercitu suo multos homines, sed paucos viros habere, Spartanorum respectu.

XXXIV.

Secundo: Aperta. Tandem *EPIALTES* quidam Trachinius proditor, spe muneris accipiendi, Xerxi

promisit, se militibus ejus occultum tramitem per montes eundi ostensurum, quo Spartani circumveniri ac pelli possint, si *ἄγαν καὶ ὀπίσσω*, h. e. ante & retro eos oppugnarent. Vbi autem Leonides proditorem hanc cognovit, veniam sociis dedit abeundi. Cives vero suos 300 Spartanos & paucos Thespienses & Thebanos secum retinuit. Cum quibus noctu in castra hostium nil tale opinantium effusus est, ingentemque in iis stragem edidit. Non enim sibi expectandum putavit, ut ab hostibus circumveniretur; sed quia nox occasionem daret, securis atque latis superveniendum putavit. *Diodorus Siculus* ita scribit: Spartani noctu constipato agmine in castra Persarum, præcedente Leonida, feruntur; Barbari, re inopinata ac repentina percussi, ex tabernaculis passim tumultuantes se propriunt, rati, eos, qui cum Epialte Trachinio missi fuerant, periisse omnes, & universas Græcorum copias adesse, intraque stationem castrorum irruisse. Magna ergo cædes Persarum à militibus ubique edebatur, atque à suis plerique propter rei ignorantiam necabantur pro hostibus, tumultu per universa castra excitato, in quo & nox rerum prospectum prohibebat, & error tumultum augebat. In prætorio suo frustra quæsitus à Spartanis fuit Xerxes, qui ad initium tumultus inde profugerat, & ex periculo ad loca tutiora se receperat. Alioqui nullo obstante, ab illis interemtus fuisset. Barbari vero in summa rerum trepidatione, dum quisque sibi timeret, alter alterum, utcunque sibi obstantem, cædebant, cum neque tempus, neque locus daretur discernendi quid esset, nec qui, aut quo ordine se reciperent, cujusve jussu, quo Duce consererent, ad quæ signa confugerent, nec ad quæ nomina vocarentur, nec omnino, pavore omnia perturbante, mentem colligere aut sistere possent.

XXXV.

3. *EGRESSVS.* Exorto Solis lumine, & patefacto rerum prospectu, cum Persæ cernerent, Græcos admodum raros, contempta, ut erat præter spem, paucitate consistere, nec tamen contra audentem hostem tendere audent, virtute & audacia eorum deterriti, sed lateribus circumglobati, & undique à tergo procul adorientes, configunt jaculis & sagittis universos. In exercitu vero Xerxiano 20000 virorum fortissimorum occubuerunt. *Herodotus* p. 536. addit: Xerxem eos, qui in exercitu suo occisi erant, depressa fossa sepeliisse, circiter mille cadaveribus relictis, humumque eam foliis contravisse, simulatione ridicula, ne multitudo interfectorum cerneretur ab exercitu classico, quem per Præconem ad spectanda Spartanorum cadavera

his verbis evocaverat: Rex Xerxes dat veniam, cui-
cunque libet, relictis ordinibus ire visum, quemad-
modum pugnetur cum amentibus hominibus, qui
se superaturos sperarunt copias Xerxis.

V S V S.

Hæc Spartanorum pugna insignem nobis usum
præbet, si consideremus eorum *virtutes*, quæ im-
mensum de se fulgorem sparserunt, *ante pugnam,*
in pugna, & post pugnam.

I. ANTE PUGNAM.

I. CARITAS Spartanorum erga patriam
laudanda. Quamvis enim Leonides, & trecenti
cum eo cives Spartani, scirent ex Oraculo simul &
Megistæ vatis prædictionibus, sibi ad Thermopy-
las ad internecionem cum omnibus suis pereun-
dum, aut certe Spartam evertendam, patriæ in-
columitati, suæque æternæ gloriæ consulentes, &
pro defensione Græciæ strenue pugnantes, glorio-
sum finem sortiti sunt, ac perpetuam sibi gloriam
& nomen clarissimum reliquerunt. *Herodot. lib. 7.*
Ælianus lib. 13.

Hæc sane est laudanda eorum erga patriam ca-
ritas, quod vitam salutemque privatam patriæ sa-
luti postposuerunt.

II. MAGNANIMITAS stupenda, tum Spar-
tanorum, tum Leonidæ Ducis eorum. Spartani nam-
que, quibus militiæ terrestri cura à Græcis de-
mandata erat, cum, Legatis missis, socios confæ-
deratos evocarent ad animandos eos confirmandos-
que, nihil se formidare affirmarunt. *Non enim Xer-
xem deum esse, qui bellum Græciæ inferret, sed ho-
minem. Nec mortalium quempiam aut esse aut fore,*
*qui, ex quo natus est, mali exors, seu nulli malo ob-
noxius sit: & ut quisque maximus est, ita ei con-
tingere maxima mala.* Cum igitur mortalis sit,
qui bellum inferat, ei quoque præter opinionem
multa accidere posse. Similiter stupenda fuit Leoni-
dæ Ducis Spartanorum magnanimitas. Cum enim
à quibusdam terreretur (sicut *Frontinus* scribit) ne
cum Persis illi negotium esset: fore enim, ut illi
sagittarum multitudine nubem facerent, cordate
respondit: *Belle & probe: Sic enim in umbra pu-
gnabimus, neque sol aestu suo nobis molestus erit.* Si-
militer cum paulo ante pugnam, ascensu hostium
in montem cognito, Phocenses aliosque socios di-
mitteret, heroice illos hisce verbis affatus est: *Ego*
*cum Spartanis meis hic manebo: Quia haud ex di-
gnitate facturi essemus, si stationem nostram desere-
remus. Decet namque nos, ut Græciæ Principes, præ-
stantius aliquid & difficilius ceteris aggressos forti-
ter occumbere.*

R E G V L A.

*Magna est virtus in Duce belli, si noverit
hostiles minas argute eludere, & in
contrarium vertere.*

Vti 1. hic exemplum in *Leonida* habemus.

2. *Aulus Torquatus*, cui aliquam urbem oppu-
gnanti cum diceretur, juventutem in ea studiose
jaculis exerceri; ingeniose respondit: Recte se ha-
bet; Sic enim capta urbe pluris eam vendam.

3. *Theodoricus Gothorum Rex* Romam oppu-
gnans, cum à quibusdam moneretur, ne se temera-
rio periculo committeret: Romam enim ita mili-
tibus stipatam esse, ut pluribus admittendis non sit
locus, argute respondit: Tanto mihi promptius eos
vincere. Nam & fœnum quo densius, eo demessu
facilius.

III. ELOQUENTIA admiranda. Quam gra-
phica enim & emphatica fuit illa Leonidæ ad mili-
tes suos, cum in Thermopylis essent, oratio: *In pro-
pinquo ferunt esse Barbarum. Quare non est tempus
terendum. Iam enim aut vincendi Barbari, aut no-
bis est moriendum.* Dicenti, Cum tam multis con-
flicturus, Leonida, paucos sub signis adduxisti: Si
multitudine, ait, me censetis fretum esse, ne univer-
sa quidem Græcia satis sit: sin virtute, & hic nu-
merus sufficit. *Plutarchus in Apophtheg.*

Hac oratione Leonides militum suorum animos
ita confortavit, ut jam ante pugnam animo parati
essent ad moriendum pro patria: uti etiam eventus
ostendit.

R E G V L A.

*Magna est vis eloquentia, quæ in animis au-
ditorum tam altos relinquit aculeos,
ut eos flectat, quo velit.*

Etenim:

*Nil tam difficile est, quod non persuadeat, & non
Efficiat docti lingua diserta viri.*

Ancipiti eloquium longe penetrantius ense;

Hoc rabiem motam sedat, & arma movet.

Hinc *Cicero* lib. 1. de arte Rhetor. Eloquentia
multæ urbes sunt constitutæ, plurima bella re-
stinctæ, fortissimæ societates, sanctissimæ amicitiae
comparatæ.

II. IN PUGNA cernitur

1. *Leonidæ Ducis prudentia.* Cum enim ille de
ascensu hostium in montes certior factus, pruden-
ter judicavit non expectandum sibi, ut ab hostibus
circumveniretur; sed quia nox occasionem daret,
lætis & securis superveniendum. Nusquam enim

viatores honestius, quam in castris hostilibus, perituros. *Diodorus Siculus, Iustinus.*

2. *Leonida & militum ejus fortitudo heroica.* Cum enim Leonides milites suos animasset, constipato agmine ipse præcedens, in castra hostium effusus, ingentem stragem edidit, & ad 20000 Persarum trucidatis, ipse quoque cum suis cæsus gloriosa morte occubuit.

III. POST PUGNAM viret atque viger.

Sempiterna nominis eorum gloria. Hanc namque Leonides ejusque milites ante pugnam intenderunt. Licet enim scirent ex Oraculo, ad Thermopylas sibi omnibus pereundum, aut certe Spartam everendam; tamen salutem patriæ præferentes suæ, decreverunt pulcræ pro patria mortem oppetere. Nec sane spes eos fefellit. Nam hanc pugnam ad Thermopylas omnes ætates admiratæ sunt, quod nempe tam exiguus numerus tam ingentem in castris Xerxis stragem ediderit, & 20000 Persarum virorum fortissimorum trucidaverit. Licet enim cadaver Leonidæ inter mortuos repertum, in crucem sublatum est: tamen sequenti tempore Spartanis hoc Epitaphium positum fuit ad posteros:

*Die, hospes, Sparta: Nos te hic vidisse jacentes,
Dum patria sanctis legibus obsequimur.*

Quia autem in hoc Epitaphio fit mentio sanctarum patriæ Legum, placet hic subungere *Iuramentum*, quod ephebi apud Athenienses & Spartanos præstare solebant: sicut *Stobæus* scribit *serm. 141. de Republ.* NON IGNOMINIA AFFICIAM ARMA SACRA, NEQUE DESERAM MEVM ASTITEM, QVO CVM JUNCTVS FVERO. DIMICABO PRO SACRIS ET PROFANIS, SIVE SOLVS, SIVE CVM MVLTIS. PATRIAM NON RELINQVAM IN DETIORI STATV, SED AMPLIORI MELIORIQVE QVAM ACCEPERIM. SEMPER MAGISTRATVI PRÆFECTO PRVDENTER OBEDIAM, ET LEGIBVS CONSTITVTIS PAREBO, ATQVE ALIIS QVIBVSQVE PLEBIS CONSENSV DECRETIS. QVOD SI QVIS LEGES VEL IRITAS FACERE, VEL EIS NON OBTEMPERARE VELIT, NON CONCEDAM, SED VLCISCAR TAM SOLVS, QVAM CVM PLVRIBVS. SACRA QVOQVE PATRIA COLAM. HORVM DII MIHI TESTES CONSCII SVNTO.

PUGNA II. AD ARTEMISIVM.

XXXVI.

Artemisium, ad quod secunda Pugna, nempe navalis, inter Græcos & Persas commissa, est promontorium Eubææ, ut *Demosth.* pro Ctesiphonte docet, non procul à Thermopylis situm. Sic dictum à templo Artemidis, h.e. Dianæ. Nam *Artemis* est Diana vel Luna, q. ἀρτεμις, h. e. ærem secans, ut quidam volunt: quod integros faciat parvus. *Strabo lib. 14.*

Circa hanc autem pugnam tria sunt notanda.

1. *Qua facta sunt ante pugnam.*
2. *In ipsa pugna.*
3. *Post pugnam.*

I. ANTE PUGNAM.

XXXVII.

Græci maturo consilio classem suam ad loca angusta Artemisio vicina mittendam esse judicarunt, & totius classis directorium (ut vocant) cum consensu Atheniensium Spartanis demandarunt, qui *Eurybiadem* constituerunt Imperatorem. Naves autem eorum præter biremes fuerunt 271. Similiter Xerxiana classis, quæ ad extremam Magnesiæ oram, per adversas tempestates, quæ triduo durarunt, ingentem cladem experta, in eundem portum appulit. Initio enim summa navium Persicarum erat trium millium; sed naufragio perierunt 500. Vbi autem Persæ paucas Græcorum naves stationem ibi habere viderunt, concludere eas atque intercipere conati sunt. Idcirco ducentas ex suis selectas ad circumeundam Eubæam dimiserunt, quæ Græcos à tergo invaderent, iisque fugiendi occasionem adimerent: reliqua classis ex adverso ingruere volebat. Hoc Persarum consilium ubi cognoverunt Græci ex urinatore quodam transfuga, consilium Themistoclis sequuti, naves hostiles ex opposito stantes aggredi decreverunt, ante adventum classis, quæ Eubæam circumnavigabat. *Herodot. lib. 8. p. 532.*

II. IN PUGNA.

XXXVIII.

Pugna hæc navalis ad Artemisium triduum duravit.

Primo die Græci instructa classe Persicas naves adorti sunt, sicut decretum erat. Xerxiani Duces militesque initio contemserunt eos, sed majus opinione sua certamen sunt experti. Nam fortiter pugnando Græci tamdiu restiterunt, donec intervenitu noctis prælium fuit diremptum, victoria in neutram partem inclinante. Vbi nox ingruit, atrox tempestas sævire coepit: unde magnam cladem iterum

iterum passæ sunt Persarum naves, atque ea classis, quæ circumnavigare Eubœam voluit, tota periit.

Altero die, cum quietem agerent Xerxiani, iterum Græci, quibus in auxilium venerant 53 naves ex Attica, nuntium adferentes, Persas, qui Eubœam circumire volebant, cunctos interiisse, sub crepusculum hostem invaserunt, corruptisque aliquot navibus, in portum se receperunt.

Tertio die Persarum Duces, indigne ferentes à tantula se classe vexari, tum etiam à Xerxe rei male gestæ supplicium metuentes, non amplius sibi expectandum censuerunt, ut Græci priores pugnam capesserent. Idcirco circa meridiem naves instructas eduxerunt. At Græci ex adverso navigantes fortiter ac animose pugnarunt. Quo in conflictu multæ Græcorum naves interierunt, multi etiam viri; sed multo plures Persarum & naves & viri. Accepto utrinque damno, & nocte ingruente, ad portus quisque suos redierunt.

III. POST PUGNAM.

XXXIX.

Græci post pugnam, cum cursores nunciaissent, Leonidam cæsum ad Thermopylas, aditumque terrestrem Persis jam patefactum, relicto Artemisio ad interiora Græciæ loca confugerunt, atque tandem rogatu Atheniensium substituerunt in Salaminē insula maris Euboici è regione Athenarum sita: unde Athenienses hac classe adjuti urbem relinquunt, & imbellem turbam liberorum & uxores in alias urbes, maximè tamen in Salaminem, transportant. Atque ita Oraculum Delphicum de *Muris ligneis* aliqua ex parte est impletum. *Herodotus* lib. 8. scribit, quod *Themistocles* Dux Atheniensium ab Artemisio post pugnam solvens, stratagema quoddam post se reliquerit, quo Ionum & Carum naves à Xerxe abalienavit. Nam in isto loco, quo illi post pugnam ultimam applicaturi erant, literas insculpi curavit, hisce verbis: *Viri Iones, haud juste facitis militantes contra patres & conditores, nuper etiam vindices vestros. A nobis ergo state, aut è medio vos subducite, & Cares, ut idem faciant, obsecrate. Quod si neutrum horum facere potestis, saltem dum pugna conferetur, ite cessim, inhibete remos, & discedite.* Hæc Themistocles ancipiti consilio scripsit, (ut *Herodotus* ait) ut si literæ Xerxem laterent, impetraret ab Ionibus & Caribus, quod vellet; sin ad Regem deferrentur, suspectos eos redderet, quo postea tanquam infidi navalibus à præliis removebantur. Sunt enim ab hostium exercitu optimi & maximè strenui eorum focii, quocunque id fieri potest modo, abducendi.

V S V S.

In hac pugna *triplex* nobis *Exemplum* proponitur diligenter notandum.

1. *Græcorum prudentia*, quod *primo* loca angustiora ad pugnam elegerint, tum in terra, tum in mari, in quibus Persæ neque copiis suis terrestribus amplissimis uti, neque classem suam totam explicare possent. *Deinde* quod consilium Themistoclis sequuti hostem ultro adorti sint. Statuebat namque Themistocles, (uti *Diodor. Sicul.* scribit) in re maritima utilissimum esse, non operiri hostem, sed obviam prodire cum instructa classe, & utroque impetu ferri. Sic namque collectis viribus & ordine composito navigantibus omnia maris consilia patere, subsidiaque præsto esse; contra vero hostem ex aliis atque aliis partibus diverso tempore in altum evocatum, sparsis viribus, in acie per tumultum incomposita vagantem, nihil firmum aut constans habere posse. Cui prudenti Themistoclis consilio etiam eventus felix respondit. *Tertio* singularis quoque Themistoclis prudentia fuit, quod ex Artemisio discedens per stratagemam quoddam ingeniosissimum Iones & Cares à Xerxe abalienavit, uti in §. 39. diximus. Quod magnum Græcis ad victoriam à Persis ad Salaminem reportatam momentum attulisse narrat Iustinus.

11. *Atheniensium modestia*, quod etiam ab ipso Herodoto celebratur. Cum enim illi viderent, quod Græcorum Duces summam Imperii navalis potestatem eis inviderent, de jure suo cesserunt, atque Spartanis hanc potestatem concesserunt. Putabant namque, salutem Patriæ periclitaturam, si de *ἔξοχῇ* & prærogativa intempestivè contenderent. Quoniam seditio illa intestina tanto perniciosior est bello, quod communiter geritur, quanto bellum deterius est pace.

P A R A E N E S I S.

Ita quoque omnes pii de jure suo cedant potius, quam ut publicam tranquillitatem turbent. Exemplum elegans habemus h. l. in Atheniensibus. Item in sacro Codice exstat exemplum de *Abrahamo & Loto*. Hi namque cum in terra Canaan in uno loco pariter habitare ob multitudinem pecorum non possent, dixit Abraham ad Lotum: *Ne sit quasi contentio inter me & te, & inter pastores meos & tuos. Quia viri fratres sumus. Si ieris ad sinistram, dextram ego tenebo. Et si ad dextram ieris, sinistram ego tenebo.* Genes. 13. v. 8, 9.

111. *Divina justitia*. Nam justo Dei judicio ex classe Xerxiana naves plurimæ, viri innumerabiles, & vis pecuniarum immensa, per tempestates adver-

adversas, quæ triduo durarunt, ad extremam Magnesiæ oram (quæ Macedoniæ regio est Thessaliæ annexa) perierunt. Nam Xerxes in exercitu suo confidebat, ideoque Deus superbiam ejus confundere coram toto mundo voluit. Quod etiam ipsi ethnici Scriptores agnovere, nempe, *Herodotus & Diodorus Siculus*, qui à Deo hoc factum esse scribunt, ut, multitudine Barbaricarum navium ad pauciorum numerum redacta, classis Græcorum tolerare facilius bellum maritimum posset.

III. PUGNA NAVALIS AD SALAMINEM.

XL.

Circa hanc pugnam similiter tria sunt notanda.
1. *Qua ante pugnam.* 2. *Qua in pugna.* 3. *Qua post pugnam* contigerunt.

I. ANTE PUGNAM.

XL I.

1. *Xerxis consultatio.* Pugna navali ad Artemisium infelicitè gesta Xerxes postea ad classem descendit, cum Ducibus suis de pugna navali instauranda deliberans, cui ipse interesse cogitabat. Nam apud Eubœam culpa suorum male pugnatum esse putabat. *Demaratus* Rex Spartanorum exsul ab eo consultus, suadebat ei, ut trecentas naves cum militibus in insulam Cytheram mitteret, quæ oræ Lacedæmoniæ adjacebat. Ex qua Insula Classiarii milites Lacedæmonios territarent, ut bello domestico occupati, neque Xerxianis essent infesti, neque reliquæ Græciæ, quam pedestres copiæ interim occuparent, opem ferre possent, subacta autem Græcia Lacedæmonii per se invalidi redderentur. Verum hoc salutare Demarati consilium Achæmenes Xerxis frater, Præfectus classis suspectum reddebat. Similiter *Artemisia* Halicarnassii Regina, quæ sponte sua cum navibus aliquot Xerxem in bellum sequuta erat, propterea pugnam navalem dissuadebat. Quoniam metuendum foret, ne copiæ nauticæ, re male gesta, pedestribus exitio essent futuræ. Verum Xerxes cuncta sibi prona cessura putans, hoc Regiæ consilium, quamvis laudaret, non tamen sequebatur. Deus namque iratus eum ob superbiam ad pernam trahere decreverat.

XL II.

2. *Græcorum contentio.* Græci ad Salaminem, cum certiores facti essent, Isthmum à Cleombroto, Leonidæ Spartanorum Regis fratre, non muni-ri, solliciti de Peloponneso, ne terrestres copiæ, quæ

jam Athenas ceperant, in eam irruerent, cum sine præsidio esset, ad Isthmum classem deducere volunt. Themistocles, videns hoc modo Græciæ vires dispergi, & ad nihilum redigi, vehementer id dissuadet. Cum nihil obtineret, strategemate eos detinet, & ad pugnam cogit. Nam ex concilio publico clam egressus, liberorum suorum Pædagogum, per proditiōis speciem, ad Xerxem ire jubet, eique renunciare, Græcos metu perculsos, omnes naves ex Salamine in Isthmum traducturos.

II. IN PUGNA.

XL III.

Xerxes hoc modo à Themistocle ad pugnam provocatus, occasionem rei præclare gerendæ oblatam sibi ratus, naves suas magna celeritate circa classem Græcorum noctu circumduxit. Quo cognito Græci vel invitati ad pugnam in Salamine, necessitate hoc postulante, se pararunt. In hac autem pugna classis Xerxiana à Græcis est expugnata. Nam Græci, Ducibus Themistocle & Aristide, servato ordine ac loco suo pugnabant. Persæ vero & inordinate & inconsulto agebant. Xerxes loco quodam præeminenti, in regione Salaminis delecto, sese collocaverat, veluti in specula, unde omnis conflictus spectari poterat. Verum maximo cum dolore & mœrore cladem suorum vidit. Nam 200 è suis navibus expugnatae atque dissipatae sunt, & multæ præter eas cum militibus integræ captæ sunt, cum è Græcorum classe tantum 40 naves desideratae sint, uti *Diodorus Siculus* scribit.

III. POST PUGNAM.

XL IV.

Xerxes hac clade adeo perculsus atque consternatus est, ut de victoria desperans fugam meditatus sit. Non enim (inquit *Herodotus*) opinor remansurum eum fuisse, si vel cuncti cunctæque id ei suavisissent, adeo perterritus erat. Idem *Mardonius* (qui pro se ipso anxius erat, quoniam author bellifuerat) consilium quod ipseolvebat in animo, dedit, ut nempe in Persiam rediret; se omnia tentaturum, ut Græciam in potestatem ejus redigeret. Hoc consilio delectatus Xerxes; & relicta potissima parte exercitus sub Mardonio, cum sexaginta millibus militum, qui fere fame ac peste, priusquam ad Hellespontum redirent, conficiebantur, Græcia excedit. Themistocles novo strategemate usus, per Pædagogum liberorum suorum Xerxi denunciat, ut fugam maturaret: Græcos constituisse pontem ad Hellespontum dissolvere. Quo audito Xerxes fugam

gam acceleravit, & ad Hellepontum intra 45 dies pervenit, sed pons, cum eo devenisset, tempestatibus hybernis solutus erat. Ideoque in scapha piscatoria trajicere coactus fuit. *Herodot. lib. 8. p. 570.*

XLV.

Herodotus quoque lib. 8. p. 571. addit: Xerxem, dum cursum à Strymonia ora navigio teneret, ingenti vento fuisse exceptum, & eam ob causam vehementius tempestate vexatum, quod navis referta vectoribus erat. Nam super contabulationes frequentes erant Persæ, qui cum Xerxe ferebantur. Ibi metu perculsum Regem, cum clamore interrogasse Gubernatorem: Num qua salus eis esset? Et cum ille respondisset: Here, nulla admodum est, nisi aliqui ex his vectoribus abeant. Tum Xerxen ista loquutum esse: *Viri Persæ, nunc aliquis vestrum declaret, se curam habere Regis. In vobis enim videtur sita esse salus mea.* Hæc ubi dixisset, illos, eo adorato, defiliisse in mare, atque ita levata navi, Xerxem incolumem in Asiam pervenisse. Vbi cum in terram egressus est, Gubernatorem, quod Regis vitam servasset, aurea corona donasse: quod autem multos Persarum perdidisset, decollasse.

ACTA MARDONII IN GRÆCIA
POST FUGAM XERXIS.

XLVI.

1. *Gemina Mardonii ad Athenienses Legatio & Athenarum expugnatio.* Mardonius, qui post fugam Xerxis, apud Thessaliam in hybernis se continuerat, primo vere, Alexandrum Macedoniæ Regem Amyntæ filium, utpote affinitate Persis junctum (Bubares namque Persæ sororem ejus Gygaem in conjugio habuerat) ad Athenienses mittit, ut societate eos sibi jungeret. Verum tanta fuit animorum magnitudo, ut non sint admittæ ullæ fœderis conditiones. Quin potius expressis verbis responderunt Legato Mardonii Athenienses; quoad Sol consuetum suum iter teneret, societatem se cum Xerxe haud inituros. Quare Mardonius Athenas iterum capit, decimo mense, postquam à Xerxe captæ fuerant, & cremat. Inde rursus ad Athenienses, qui in Salamine commorabantur, Legatum misit *Murichidem*, qui propositionem suam in senatu exposuit. Quo facto Senator quidam Atheniensis, quem *Herodotus* Lycidam, Cicero vero Cyrillum appellat, cum Suasor esset accipiendi conditiones, cæteri cives Athenienses lapidibus eum obruerunt, propterea quod consilium utile magis, quam honestum dedisset. Similiter uxorem & liberos ejus

uxores Atticæ lapidarunt. Tantus fuit ardor animorum in defensione patriæ, quia barbaros sciebant, abolitis Legibus & disciplina, Græciæ crudeliter imperaturos esse, & conjuges, filios, filias & facultates erepturos, quibus vellent, juxta vulgatum illud:

*Victores victis cupiunt obtrudere Leges,
Mores, consuetudines, linguam.*

His malis servitutis mortem anteponendam esse statuerunt.

II. PUGNA PLATÆENSIS.

XLVII.

Mardonius numerosissimum exercitum, nempe trecenta millia militum ducens, ardore confingendi cum Græcis incensus, spreto Artabazi consilio, castra sua Græcorum castris opponebat. Verum à Græcis, qui in exercitu suo tantum centum & decem millia militum habebant, magno ad Plataeas proelio victus est. Mardonium vir Spartanus interfecit, lapide in caput ejus coniecto: Cumque eo ducenta & septuaginta hominum millia ceciderunt, totusque Persarum exercitus fugatus & dissipatus est. Magna hæc victoria fuit. De qua *Herodotus* ita inquit: Potitus est Pausanias victoria, omnium quas novimus, speciosissima. Nam ex triginta myriadibus (exceptis quatuor, cum quibus Artabazus, victis Persis, Hellepontum versus aufugit) ne tria quidem millia hominum cædi superfuerunt, cum è Spartanis tantum unus & triginta, Tegæatarum sedecim, Atheniensium vero duo & quinquaginta desiderati sint. Hic fuit exitus ejus viri, qui præcipuus belli hujus adversus Græcos suscipiendi hortator fuerat.

Acta post pugnam.

XLVIII.

1. *Colloquium Lamponis & Pausania Ducis.* Erat apud Plataeas in exercitu Æginetarum è primoribus *Lampon* Pythei filius, qui Pausaniam adiens, infandissima usus est oratione, dicens: Fili Cleombroti, rem tu mirificam & magnitudine & fulgore gessisti, cui Dii tribuerunt, ut liberata Græcia, omnes quos novimus Græcos gloria supergrediaris. Quod superest in hac re, agas ita, ut & tu majore fama celebreris, & aliquis Barbarorum posthac caveat nefanda facinora perpetrare in Græcos. Etenim Leonidæ apud Thermopylas interemti, reciso capite, Mardonius ac Xerxes truncum in crucem sustulerunt: quibus si vicem reddes, laudem nancisceris, primum ab omnibus Spartiatis, secundo lo-

co ab universis Græcis, siquidem suffixo Mardonio, Leonidam patrum tuum fueris ultus.

Hæc Lampon, gratiam se initurum ratus, apud Pausaniam dicebat. Cui respondens Pausanias: Tuam, inquit, hospes Ægineta, benevolentiam atque providentiam amplector: tamen ab æquitate judicandi deerras. Nam & me & patriam, quos in altum extulisti ob hæc gesta, ad nihilum redigis, quum suades mihi sævire in mortuum, aisque me auditurum melius, si istud fecero, quod Barbaros decet potius facere, quam Græcos, quodque in illis exprobramus. Quare ego neque Æginetis, neque iis, quibus ista probantur, assentior: Contentusque sum Spartiatis placere, ut honeste agam, honesteque dicam. Leonidæ autem, cui me jubes parentare, affirmo, & ipsi & cæteris, qui apud Thermopylas occubuerunt, magnifice esse parentatum, innumerabilibus horum funeribus. Tu verò posthac ad istud consulendum ne me adieris: quod tibi impune esse, loco beneficii ponas. Hoc quum ille audiisset, abiit. Herodot. Calliope (lib. 9.)

XLIX.

2. *Spolia magna in Mardonii castris.* Post pugnam Pausanias edicto proposito, ne quis de præda quid tangeret, jussit servos omnem comportare pecuniam. Illi per castra dispersi, inveniunt tentoria auro & argento referta, crateras etiam aureas, phialasque & alia vasa potoria, nec non saccos plaustris impositos, interlucentibus intus inclusis & auro & argento lebetibus: atque ut rem in pauca conferam, omnia castra regali opulentia plena erant. Xerxes namque è Græcia fugiens, omnem apparatus suum ex auro argentoque & peripetasmatis Mardonio reliquerat. Quem apparatus cum Pausanias vidisset, jussit pistorum & coquos cœnam sibi, ut Mardonio consueverant, instruere: simul etiam per jocum Ministris suis edixit, ut Laconicam instruerent cœnam. Quod cum factum esset, Græcorum Duces accersivit, & ostenso utriusque cœnæ apparatu; *Viri Græci*, inquit, *hæc ego vos de causa convocavi, quod volebam vobis amentiam Medorum Ducis ostendere, qui cum talem vitam duceret, ad nos subigendos venit, qui tam misere victitamus.* Herodot. Calliop. (lib. 9.)

V S V S.

Axioma I.

Omnia humana sunt vana. h. e. incerta, fallacia & instabilia. Vnde Rex sapientissimus Salomon Ecclesiastæ 1. v. 2. rectè ait: *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas.* Et David Psal. 62. v. 10. Profecto

filiis hominum sunt vanitas, filii viri sunt mendacium: si ponderentur in statera, ipsi simul ipsa vanitate sunt leviores.

Hæc *μειωσις* totius humani generis est valde elegans & vehemens ad dejiciendum fastum. Nam si homines ponerentur in una lance bilancis; vanitas verò in altera lance: tum homines ascenderent, vanitas verò descenderet, hoc est, homines ipsa vanitate vaniores & levitate leviores deprehenderentur. Etenim omnia illa quæ splendida & magnifica videntur, sunt vanitas, sicut Salomon ait Ecclesiastæ 1. v. 2. *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas.* Nam corpus nostrum est imbecille & forma fragilis, *valetudo* incerta, *vita* brevissima & fugacissima. (Psalm. 90. Iacob. 4. Iesai. 40.) *Honor* vanus est: quia aut simulatus aut non diuturnus est. *Voluptas* insincera, *sapientia* hominis exigua, *virtus* languida est; denique *affectus* turbulentus.

Licet itaque ob mobilitatem & vanitatem omnium mundanarum & fluxarum rerum exclamare;

O vanitatum vanitas!

Terrena cuncta perfida,

Mundana cuncta sordida,

O vanitatum vanitas!

O vanitatum vanitas!

Terrena cuncta noxia,

Mundana cuncta pessima,

O vanitatum vanitas!

O vanitatum vanitas!

O misera terrena omnia!

O umbra mundana omnia!

O vanitatum vanitas!

Vnde prudentissime dictum est à *veteribus*: Fortunam, cum blanditur, tunc vel maxime metuendam. Parcius obsequenti fortunæ potius fidendum esse, quam usquequaque faventi. Transmutat enim incertos honores, nunc mihi, nunc illi benigna. Nulli præstat velox fortuna fidem, inquit *Horatius Iansonius* lib. 5. Mercurii Gallo-Belgici pag. 447. Et *Iohannes Sarisberiensis* Episcopus graphice ait: Noverca virtutis, inquit, prosperitas, beatulis suis sic applaudit, ut noceat: & in felici successu sic in via fortunatis obsequitur, ut in fine perniciem operetur: convivis suis ab initio propinans dulcia, cum inebriati fuerint, lethale virus miscet: & si quid deterius est, quo specie sui clarescit amplius, eo stupentibus oculis densiorem infundit caliginem.

Exempla.

1. *ALCIBIADES*, insignis ille Dux Atheniensium, hujus rei evidentissimum in se ipso præbet nobis exemplum. De ejus varia & mirabili fortuna quæ

quæ Plutarchus luculenter & copiose scribit, *Valer. Maximus* paucis comprehendit, cum dicit: Duas fortunas hunc hominem inter se quasi partitas esse: Alteram, quæ ei nobilitatem eximiam, abundantes divitias, formam præstantissimam, favorem civium propensum, summa Imperia, præcipuas potentiae vires, & flagrantissimum ingenium assignaret: Alteram, quæ damnationem, exilium, venditionem bonorum, inopiam, odium patriæ, violentam denique mortem infligeret: nec aut hæc, aut illa universa; sed varia, perplexa, freto atque æstui simillima.

2. *POMPEIUS* ille *MAGNUS*, tot victoriis & triumphis insignis, tandem jussu *Ptolemæi*, ad quem in extrema rerum desperatione confugerat, interfectus est.

3. Cum *IUSTINIANUS* Cæsar *GILIMEREM* Vandalorum regem victum catenis una cum uxore & regia familia in triumpho duceret: ille in conspectum Imperatoris ductus, pleno ore risit. Cum itaque eum ingenti dolore perculsum mentemque captum esse putarent, ferunt illum dixisse: *Se videre fortuna humana vicissitudines, ut qui modo Rex fuisset, jam serviret.*

4. *BELISARIUS* Romanis Præfectus copiis, quum Vandalos delevisset, de Parthis triumphasset, urbem non semel à Barbatis liberasset, post multas victorias, Justiniano mandante exoculatus, victum in via publica à transeuntibus emendicavit.

5. *XERXES*, qui in Græciam duxerat exercitum innumerabilem, post pugnam ad Salaminem parva cymba fugiens rediit in Asiam. Erat ea res, inquit *Iustinus*, spectaculo digna, & ad existimationem rerum humanarum sortis varietate miranda, in exiguo navigio latentem videre, quem paulo ante vix æquor omne capiebat: carentem etiam servorum ministerio, cujus exercitus antea, propter multitudinem, terræ graves erant. Exemplum hoc est humanæ infirmitatis, quod tantus exercitus tam breviter tempore, nempe intra biennium, è Græcia pulsus & fugatus est.

P A R E N E S I S.

Quare falluntur vehementer & certa cum sua perniciæ cuncti, qui in rebus ullis mundanis, sive mundum ipsum supra & infra, sive se ipsos, foris & intus, sive quæcunque in mundo geruntur, spectant, invenire se posse sperant firmum quidpiam, in cuius adeptione merito conquiescant. Nam ego contra iterum atque iterum affirmo, nihil esse mundanum in mundo, quod non sit inconstans, fluxum, evanidum, vanissima denique vanitas: Ex quo illud consequitur, vanissima esse omnium illorum

studia, qui à rebus tam vanis stabile quidpiam, nedum perenne, expectant.

A X I O M A I I.

Fidelium subditorum officium est, vitam suam pro Rege aut Principe suo periculis objicere. Nam Princeps est *וְנַי* *CAPUT* Regionis. *Numer. 1. v. 16. c. 17. v. 2. Num. 14. v. 4.* dicunt Israëlites, Dabimus *Caput*, *LXX. דָּעֲרִינָהוּ*, constituemus Principem, & revertemur in Ægyptum. *Judic. 11. v. 7.* dicunt Israëlites ad Iephtham: Eris nobis *וְנַי* in caput, *LXX. εἰς ἀρχὴν* in Principem. Ut autem ex capite motus & sensus per organa convenientia in membra corporis influunt: Ita à Magistratu varia omnino beneficia ad subditos promanant. Quare subditi Magistratum suum non deferant, neque in potestatem hostium tradant; sed operam dent, ut ipse in tuto maneat, pro ipso vigilant, & armis pugnent. Quando enim caput cadit, omnia membra cadunt; & quando caput est occisum, tum de subditis actum est. Similiter Princeps est *PATER* *PATRIÆ*, uti vocatur *Iosephus* Prorex Ægypti. *Gen. 41. v. 43. & cap. 45. v. 8.* Et Iobus vocatur *Pater pauperum*. *Iob. 29. v. 16.* Quare sicut Filii amant Parentes, eosque honorant usque ad mortem; juxta quartum Decalogi præceptum: *Exod. 20.* Ita quoque subditi Magistratum suum ament, honorent, proque eo vitam ponere in dubio rerum discrimine debent.

Exempla.

1. *ISRAELITÆ*, cum Rex David in prælium contra Absolonem filium egredi cum illis vellet, noluerunt illi hoc permittere, ne in discrimen vitæ veniret, dicentes: *Non exhibis.* Nam si nos fugerimus, non apponent ad nos animum: si dimidia pars nostri ceciderit, non curabunt. Quia tu *unus solus pro decem millibus computaris.* Quare melius est, ut sis nobis ex urbe præsidio. In quorum consilio David acquievit, dicens: Quod vobis videtur rectum, hoc faciam. *2 Sam. 18. v. 2, 3, 4.*

11. *2 Sam. 21. v. 16, 17.* legimus, quod, cum Iesbi-Benob, qui erat è numero Gigantum, Davidem gladio percutere niteretur, statim *ABISAI* filius Sarviæ opem ei tulerit, & percussum Philistæum interfecerit. & addit Textus: Tunc juraverunt viri David: Iam non amplius egredieris nobiscum in prælium, ne exstinguas lucernam Israël, h. e. ut non exponas te periculo mortis, atque interficiaris, cum detrimento Israëlitarum, quibus præluces consiliis & actionibus tuis. Hic habemus memorabile fidelium subditorum exemplum. Nam *Abisaius* vitam suam pro Davide Rege suo præsentis

mortis periculo objecit. Similiter omnes Israëlitarum operam dederunt, ut Rex suus in tuto maneret.

III. In feudis Ligii egregium factum PETRI Comitis Sabaudia, qui feudum ab Ottone I V. Imperat. petiturus, ante eum apparuit in duplici habitu. Latus enim dextrum ejus vestibus inauratis egregie fuit ornatum; sinistrum vero armis lucidissimis ferreis munitum. Imperator, quid sibi distinctus & inusitatus mos vestiendi vellet, ab eo sciscitatur: Comes respondit; aurum se gestare in dextra parte ad honorandum majestatem Imperatoriam; in sinistra vero se esse armatum, ut contra malevolos & obrectatores ejus usque ad extremum spiritum pugnaret.

IV. In PERSIS: qui ad navem, qua Xerxes vehabatur, levandam, volentes in mare desiliunt, ut saluti Regis consulatur. Vide supra §. XLV.

AXIOMA III.

Malum consilium consultori pessimum.

Sapient. 11. v. 17. Διὰ τὴν πρὸς ἀμαρτάνην, ἀπὸ αὐτῶν καὶ παιδύεται.

Per quod quis peccat, per idem punitur & ipse.

Hesiodus in lib. cui titulus, Ἐργα καὶ ἡμέραι.

Ἡ δὲ κακὴ βουλὴ τῷ βλαπτομένῳ κακίστη.

Consultum male, consultori pessima res est.

Seneca: In Magistrum scelera redierunt sua. Claudianus:

*Quam bene dispositum terris: ut dignus iniqui
Fructus consilii primis autoribus instet.*

Sic opifex tauri, tormentorumque repertor,

Qui funesta novo fabricaverat ara dolori,

Primus inexpertum, Siculo regnante Tyranno,

Sensit opus: docuitque suum mugire juvencum.

EXEMPLA.

1. Mali CONSILIARII REHABEAM, adulantes injustis cupiditatibus Domini, occasionem præbent non modo distractioni duodecim tribuum: sed etiam novis idolis, & perpetuis bellis civilibus.

2. MARDONIUS Xerxem, cupidum gloriæ, & elatum fiducia humanæ potentia, incitavit ad movendum bellum non necessarium. Sed hoc consilium exitu triste fuit. Nam Xerxes post pugnam ad Salaminem in parva cymba fugit. Mardonium vir Spartanus interfecit, coniecto lapide in caput ejus. Hic fuit exitus ejus viri, qui præcipue hortator fuerat ejus belli. Philipp. Melanch. l. 2. Chron. pag. 129. Et hæc digna talionis pœna fuit. Nam Mardonius ore suo peccaverat, nunc igitur ore suo peccatum luere cogitur.

AXIOMA IV.

In mortuos non est saviendum.

1. Non verbis, hoc est, ne verbum asperius contra eos proferatur, juxta proverbium: De mortuis & absentibus non nisi bonum. Hinc etiam graviter dixit M. Aurelius Imp. Turpe est Principi vivo pati, ut se præsentem, ulli mortuo Principi maledicatur.

Et Chilonis Lacedæmonii præceptum laudatur: Defunctum non maledictis afficias, sed beatum prædices. Putabant namque viri prudentes, nihil ingenuo viro indignius, quam eos incessere lingua, qui respondere non possent: siquidem tam turpe hoc habetur, quam cum larvis vel umbris luctari.

2. Non factis, hoc est, contumeliose corpora eorum non tractentur. Pie namque & recte Cassiodorus inquit: Claudantur odia cum sepulcris. Et de Iure civili in mortuos nulla datur actio aut sententia. Verba Legis ita sonant, L. 3. (si reus vel accusatus mortuus sit.) Si is, quem homicidii, seu cujusvis criminis postulasti reum, vita functus est, frustra ob pœnam desertæ accusationis conveniris, cum morte ejus crimen cum pœna sit extinctum, ac per hoc adempta est tibi necessitas accusationis; sicut Ferdinandus Vasquius, Illustribus Controvers. l. 3. c. 96. n. 7. & seqq. pluribus explicat & illustrat. Unde regulariter prohibitum est, ne sententia in mortuum feratur; sicut hoc Franciscus Marcus Decision. 777. Tom. I. Novel. pluribus confirmat. Similiter olim impium censebatur, viso cadavere insepulto, non injecisse pulverem. Quod in Antigone indicat Sophocles. Et Athenis Buzzyges eos est execratus, qui inhumatum cadaver neglectui habuissent. Ad quod respicit Horatius hisce versibus:

Quanquam festinas, non est mora longa, licebit,

Injecto ter pulvere curras, &c.

Similiter apud Ebræos cautum Lege erat, ne insepultum hostem relinquerent, uti Barthol. Chassanæus in catalogo Gloriæ Mundi parte 11. considerat. scribit.

EXEMPLA.

REX ALPHONSUS hoc observavit. Cum enim Puteolos obsideret, atque animi laxandi causa in littore expaciaretur, forte reperit ibi Genuensis militis cadaver, è triremi hostium à mari ejectum. Quo viso mox equo desilit, iisque omnibus qui prope aderant, desilire jussis negotium dat, ut terram effodiant, aliis ut nudum corpus obvelent: Ipse vero crucem ligneam sua manu fabricatam humani ipsius capiti affixit: sicut Antonius Panormitanus memoriæ tradit.

2. PYRRHVS gentilis Rex Epirotarum, ut Eutropius

propius refert, quam favendum sit sepulturæ, licet paganus foret, ostendit; qui cum mille octoginta ex Romanis in bello captos teneret, summo honore tractavit, multosque defunctos, licet hostes, honorifice sepelivit.

3. CÆSAR caput Pompeii hostis sui sepeliri mandavit. *Valer. Max. lib. 5. de humanitat. c. 16.*

4. ALEXANDER M. Darii Codomanni interfecti corpus Matri Tumburtini sepeliendum tradidit. *Valerius Maximus ibidem.*

5. Similiter HANNIBAL hostis sui corpus sepelivit, uti *ibid.* *Valer. Maxim.* refert.

6. PAVSANTIAS Dux Spartanus Lamponem Æginetam, qui eum hortabatur, ut in Mardonium & nobiliores Persas mortuos sæviret, graviter objurgavit hisce verbis: Barbaros id potius facere decet, quam Græcos. Neque ego iis, quibus ista probantur, assentior. Sed contentus sum Spartanis meis placere honesta dicendo & faciendo.

Contra autem crudeles sunt qui in corpora mortuorum quantumvis hostium sæviunt. Quod *Chrysost.* (in Viatico itineris extremi) venusto simili declarat: Ut corvi, inquit, vultures, lupi, vulpes & alia fœda animalia cadaveribus delectantur: Ita invidi & hypocritæ insectatione mortuorum. Idem instar Caini pavidi sunt, à strepitu folii contremiscunt: Et etiamsi vultu & voce aliud simulent, & horrendum in modum in alios debacchantur, tamen meticulosi, omnes amicos & hostes, domesticos & servos, conscios & ignaros suspectos habent. Quare non sunt contemnenda cadavera mortuorum, præsertim piorum, in quibus domicilium habuit Spiritus sanctus, & mens immortalis ipsa, & ad imaginem Dei condita.

Exempla.

1. CAMBYSES urbem Saim ingressus Amasis Ægypti Regis corpus sepulchro eruit, & tanquam viveret, verberibus cædi, acutisque ferramentis totum pungi ac deinde in foro comburi iussit. *Herodotus lib. 2. Campofulgosi lib. 9. cap. 3.* Sed expeditiones ejus quæ sequuntur sunt contra Æthiopes, Macrobios & Ammonios, infeliciter successerunt. *Herodotus ibidem.*

11. ANTONIVS Ciceronis occisi caput & manum, quæ Philippicas scripserat, amputari iussit, & ad se adferri, magnoque gaudio spectavit allatam, ac cachinnos sustulit. Satur inde ejus spectaculi in foro poni pro rostris caput dextramque iussit, ut publicum omnibus spectaculum præberet. Quasi vero mortuum contumelia afficeret, & non potius, se fortuna per libidinem abuti, & contaminare potentiam, ostenderet. *Plutarchus in vita Antonii.*

111. FULVIA uxor Antonii nece Ciceronis adeo lætata est, ut linguam exemptam ex interfecti capite aciculis confixerit. *Dio.*

IV. De SOPHIA, Iustini II Imperatoris Constantinopolitani Coniuge, scribit *Euagrius lib. 5. cap. 2.* quod cum Imperator Iustinus Iustinum cognatum suum decollari ex mera suspitione mandasset, illa decollati caput videns, in terram projectum pedibus conculcarit.

V. HERODIAS incestuosa illa mulier, neptis Herodis Magni, nupta fuit primum Philippo patruo. Sed postea ab Herode Antipa Philippi fratre abducta, incesta ejus consuetudine usa est: quod scelus cum reprehenderet in publica concione *Iohannes Baptista*, fraude & violentia Herodis interfectus est. Cujus decollati caput Herodiadis filia disco excepit, & ostentavit tum Matri tum Convivis, sicut *Matthæus c. 14. v. 11. & Marc. 6. v. 28.* commemorant. *Nicephorus l. 1. c. 19.* totam hanc historiam copiose descripsit hisce verbis: Caput Iohannis, inquit, etiamnum cruore tabido & pulvere respersum, lancique impositum in convivium, omni luxuriæ genere diffuens, inferri jubet: Spectaculum convivis quidem ipsis inamœnum & triste, matri vero puellæ gratum & jucundum. Admodum enim optaverat, quæsieratque caput id, quod eam, quas concupiverat, rebus, ex sententia & libidine sua, uti inhibebat, ita resectum spectare, & linguam, zelo & æmulatione sancta velut cote acutiorem redditam, postremo mutam despicere. Supplicium vero tantæ crudelitatis non diu dilatum fuit. Nam (ut porro ibidem scribit *Nicephorus*) ipsa Herodias, Iohannis reprehensionem quodammodo etiam post capitis resectionem verita, conjungereque id rursus reliquo corpori timens, apud se, remotis arbitris, in abstrusiore regis loco sepeliendum duxit: truncum autem abjicere quopiam iussit. Eum porro (solum discipuli ejus furtim sublatum, cum solenni veneratione in celebri quodam sepeliere loco. Furibunda sed enim & adultera (inquit porro) incestaque adeo illa, quæ quidem Herodis habebatur, revera autem Philippi erat conjux, vita longius acta, quum prius filiam & saltatricem acerbo fato sublatam vidisset, deinde ipsa quoque decessit: futuri seculi iudicio & supplicio reservata, meras ibi quam citissime divini iræ fæces, intolerabilisque indignationis Domini calicem haustura. Filia autem ejus (dignus enim est, qui memoriæ mandetur) talis fuit obitus. Eundem ei quopiam brumali tempore erat, & fluvius trajiciendus: Qui cum glacie constrictus, coagmentatusque esset, pedes cum transibat: Glacie autem rupta (idque non sine Dei numine) demergi-

turilla statim capite tenus: & inferioris corporis partibus lascivens, molliusque sese movens saltat, non in terris, sed in undis, caput vero scelestum frigore & glacie concretum, deinde etiam convulneratum, & à reliquo corpore, non ferro, sed glaciei crustis resectum, in glacie ipsa saltationem lethalem exhibet, spectaculoque eo omnibus præbito, in memoriam ea, quæ fecerat, spectantibus revocat. Confer *Suidam* in voce *Η'ρωδίας*.

AXIOMA II.

Virtus in imperiis suas habet periodos.

Quia omnis homo est mendax, inquit *David Psalm. 116. vers. 11.* h. e. vanus, varius, mutabilis & variabilis. uti etiam *Psalm. 62. v. 9.* ait: Vanitas filii hominum, & mendacium filii magnatum, in statera appensi, ipsa vanitate vaniores sunt. Sicut autem ipsa hominis natura, cor, & voluntas, non est stabilis, sed mutabilis: Ita quoque ipsæ virtutes in naturis hominum, etiam heroicis, non semper sunt diuturnæ & stabiles, sed sæpe in vitia horribilia degenerant.

[*MENDACIUM* sæpe usurpatur pro re nihili, cui nihil subest solidi. Ita mendax homo pro homine nihili & vano sumitur. *Prov. 31.* Mendacium est gratia, h. e. formæ venustas. *Jerem. 15.* Fons mendax, h. e. qui fallit spem. *Isai. 28.* Posuimus mendacium spem nostram.]

Exempla.

Exemplum hujus Axiomatis elegans habemus in *Pausania* Spartanorum Rege. Hic enim initio erat:

1. *Erga patriam fidelis.* Quia multa præclare gessit domi forisque pro patriæ libertate defendenda.

11. *Erat in prælio fortis*, uti prælium *Platæense* devicto *Mardonio* ostendit. *Herodotus* hoc ei elogium tribuit: Potitus est *Pausanias* victoria, quas novimus, speciosissima.

111. *Erat in victu temperans*: uti patet ex cæna *Perfica* & *Laconica*, quam victo *Mardonio* simul apparari jussit. Quod cum factum esset, Græcorum Duces accersivit, & ostenso utriusque cænæ apparatu, hisce eos verbis allocutus est: *Viri Græci, hac ego vos de causa convocavi, quod volebam vobis amentiam Medorum Ducis ostendere, quod cum talem vitam duceret, ad nos subigendos venit, qui tam misere victitamus.*

1V. *Erat in victoria modestus, & erga victos humanus.* Quia cum quidam *Ægineta* nomine *Lampo* cum moneret, ut capita *Perficorum* Ducum cruci affigeret, sicut *Perseæ* caput *Leonidæ* Regis *Spartani* simili contumelia affecerant, respon-

dit: se mortuos nulla contumelia affecturum. Vide §. XLVIII.

Verum idem *Pausanias* devicto à Græcis *Byzantio* plane immutatus est, & virtutes ejus in vitia atque flagitia horribilia degenerarunt. Quia

1. *Factus est ambitiosus & infidelis erga Patriam.* Nam regnum totius Græciæ affectans, per occultos nuncios & variis artibus fœdera cum *Xerxe* Ducibusque *Perficis* fecerat, hac conditione, ut filia *Xerxis* uxor sibi desponderetur, utque ipse *Perficis* auxiliis adjutus Rex Græciæ fieret, eamque *Perfico* imperio subiceret.

2. *Factus est lascivus.* Nam *Plutarchus* scribit, quod virginem quandam nobilem, præcipui Civis *Byzantii* filiam, nomine *Cleonice* rapuerit, eamque in subita consternatione noctu gladio interfecerit. Quod cum fecit, subinde ei in somnis irata apparuit, pœnamque denunciens eum hoc versu compellavit:

Στείχε δίκης ἄσπον· μέλα τοι καὶ ἄνδράσιν ὕβρις.
Hoc est,

Pœna luenda tibi est; affert injuria cladem.

3. *Factus est intemperans & voluptuosus.* Nam cum, sprete mensa *Laconica* & frugalitate patria, luxu *Perfico* delectaretur, fastuque tyrannico multa insolenter ageret, à tabellario quodam versuto literæ ejus ad *Xerxen* sunt proditæ *Ephoris*. Qui cum ex *Byzantio* revocatumprehendere & in carcerem ducere volebant. Ipse in templum *Minervæ* aufugit, ibi, cum *Ephori* ipsum arte technisque tabellarii crimen fatentem audissent, inclusus fame periit. Et Mater ejus *Aleithæa*, cum muro fores obstruerentur, primum lapidem in limine locavit; atque ita *Pausanias* turpi morte magnam belli gloriam maculavit. Ante obitum autem in templo hinc inde cursitans, hanc lamentabilem sæpe vocem ingeminavit: *O Simonides, ô Simonides!* Interrogatus autem à vigilibus, templo admotis; Ecqua causa hujus ejulatus esset? curque toties *Simonidem* nominaret? respondit: se post pugnam *Platæensem*, cum gloria rerum gestarum efferretur, & *Simonidem* Philosophum, qui ea ætate inter sapientes facile Princeps erat, cum ironia quadam interrogaret in convivio, ut insignem aliquam sibi Regulam præscriberet, juxta quam vitam moreque suos componeret, talem accepisse: *Memento, Pausania, hominem te esse.* Qua Regula cum à superbia avocare, & simul de incertitudine fortunæ omniumque rerum humanarum admonere voluerit, quod nunc nimis sero intelligat.

Simile exemplum habemus in *Themistocle*, omnium Græcorum, juxta *Herodotum*, sapientissimo. Hic, ob timorem potentiae, testularum suffragio

gio eiectus patria, quam servaverat, mox Lacedæmoniorum invidia, & cruentis accusationibus exagitatus, ad Molossorum Regem Admetum, & ab eo in Persiam profugit. Ibi calliditate atque magnitudine singulari apud Xerxen ejusque filium gratiam adeptus, Magnesiæ domicilium, ac ne bellum ingrata patriæ inferret, epoto sanguine taurino morte voluntaria occubuit. *Thucyd. l. 1.*

P A R Œ N E S I S.

Hic exitus Pausaniæ atque Themistoclis fuit eo tristior, quod ostendit, tantam esse imbecillitatem naturæ hominum, ut non solum fortuna sit instabilis; sed virtus etiam, quæ durabilior & firmitior esse debebat, in præstantibus viris atque heroicis naturis sæpe exstinguatur. Quare agnoscamus naturæ infirmitatem, & virtutum omniumque donorum nostrorum mutabilitatem; & petamus a Deo, ut Spiritus ejus bonus nos in viam rectam ducere velit. *Psal. 143. v. 11.* Nam non est hominis via ejus, neque viri dirigere gressus suos. *Ierem. 10.* Sit hoc Symbolum nostrum quotidianum:

*Duc Me, nec sine Me per Me, Deus optime, duci:
Me duce nam pereō; Te Duce, salvus ero.*

A X I O M A VI.

Victoria in bellis est à Deo.

Deus namque Duces belli militesque ad præliandum instruit, eosque veram prudentiam militarem docet; sicut David Rex ille victoriosus ait *Psal. 144. v. 1.* Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum. Deus militibus vires animumque addit; uti rursus David inquit, *Psal. 18. v. 34.* Deus præcinxit me virtute. *v. 36.* Ipse docet manus meas ad prælium & brachia mea, ut arcum æneum confringam. Deus tegit scuto salutis suæ caput militum in die belli. *Psal. 140. v. 7.*

Contra autem hostibus panicum terrorem incutit, eisque spiritum aufert; uti dicitur *Psal. 76. v. 6.* Spoliati sunt potentes corde, obdormierunt somnum suum, & non invenerunt omnes viri robur in manibus suis. *v. 7.* Ab increpatione tua, Deus Jacob, sopitus est & currus & equus. *v. 8.* Tu terribilis es: & quis consistet coram te in ira tua? *v. 9.* De cælo auditum fecisti judicium, terra tremuit & siluit. *v. 13.* Deus aufert spiritum Principibus, terribilis est Regibus terræ. Et *Psal. 34. vers. 16, 17.* Similiter Rex Salomon, *Prov. 21. v. 31.* inquit, Equi ad prælium præparantur; sed victoria est à Domino.

Exemplum.

Exemplum habemus in historia præsentis. Nam copiæ Xerxis pene innumerabiles primum à 300 Lacedæmoniis ad Thermopylas luxatæ, deinde à Themistocle in pugna Salaminea fractæ, tandem vero à Pausania ad Platæas prorsus destructæ & deletæ sunt.

P A R Œ N E S I S.

Quare moniti sint Reges & Principes, ut bellum contra hostes suos gesturi, non confidant in multitudine aut robore exercitus sui, sed in Domino: ab eoque victoriam perant & expectent, dicentes cum Davide ex *Psal. 20. v. 6, 7, 8.* Nunc cognovi, quod Dominus salvabit unctum suum, exaudiet illum de cælo sancto suo: dextera ejus salvat potenter. Hi in curribus, & hi in equis: nos autem nominis Domini Dei nostri recordabimur. Illi incurvati sunt, & ceciderunt: nos autem surreximus, & erecti sumus.

A X I O M A VII.

Luxus milites effæminatos reddit.

E X E M P L A.

1. Exemplum habemus in exercitu Xerxis, qui luxui & voluptatibus deditus erat; uti ex spoliis magnificis vereque regalibus in Mardonii castris repertis patet. Vnde non injuria Pausanias, Ducibus suis cœnam Persicam & Laconicam monstrans, Ducum Persicorum dementiam risit, quod talem vitam ducentes ad Græcos subigendos venerant, qui tam misere victitarent. (Vide §. 49.)

2. Simile exemplum luxus habetur in Carolo Burgundia Duce, ejusque exercitu, qui ad Gransonium ab Helvetiis magno prælio victus est. De illo Cominaus lib. 7. Commentar. ita scribit: Fugiente illo, victores ingentem prædam fecerunt: Verum quantas consecuti essent opes, ignorabant. Tabernaculum, inquit, quoddam illius longe pulcherrimum & exquisitissimum partitum fuit ab eis in multa frustra. Patinas argenteas nonnulli, quum stanneas esse putarent, vilissimo precio vendebant. Adamantem ipsius toto orbe celeberrimum, cui erant appensi aliquot uniones, quidam, ubi reperisset, in pyxidem reposuit; mox sub currum abiecit: paulo post reversus sustulit, & sacrificulo cuidam vendidit aureo nummo. Is deinde à sui oppidi magistratu, cui miserat, accepit aureos duos. Breviter, quicquid eximium habuit ille, in eorum manus totum pervenit; eaque primum occasione, quæ

fit vis auri, cœperunt cognoscere. Hæc gemma preciosissima, cum deinde à mangonibus gemmarum ejus præstantia cognosceretur, & propter immensum precium diu nullum emtorem inveniret, tandem ad Turcos allata, & eorum Imperatori vendita esse dicitur; qui eam, uti constans fama est, in ornatum diadematis sui tanquam peculiare monile transtulit: in eoque hodierno die in magnis festivitibus ostentatur. Idem *Cominaus* scribit, se vidisse torquem ejusdem Caroli, illo ad Nanceium cruento prælio interfecto, valde preciosum & eleganter fabrefactum, quem collo gestare & honorifice circumferre solitus fuerat, Mediolani, ubi duobus aureis venditus fuit. Tantam autem fuisse ante illud tempus tenuitatem & frugalitatem Helvetiorum, legimus ibidem, ut, qui ad Carolum Ducem Burgundiæ de pace missi Legati, & deprecatores fuerant, (quod tamen mirum videtur) confessi sint, tantam esse ipsorum inopiam, ut calcaria & equorum frena per ipsius exercitum pluris deberent æstimari, quam omnis ea pecunia, quæ ex ipsorum agris cogi posset.

Contra autem, ubi Milites opes & voluptates spernunt, ibi virtuti bellica student.

Exempla.

1. De *Exercitu Alexandri Magni* Charidemus apud Q. Curtium ita ait: Vbi miles contemtor opum & divitiarum tantum virtuti suæ fidens bella gereret, & adhuc disciplina, paupertate magistra, itaret, fatigatis humus cubile esset; cibus, quem occuparant, satiaret; tempora somni arctiora quam noctis essent; nihil tunc impervium conspiciebatur.

2. De *Exercitu Græcorum* Tritantechines Artabani filius ad Mardonium præsentem Xerxe inquit apud Herodotum: Papæ, Mardonii, in quos viros induxisti nos ad pugnandum, qui non pecuniarum certamen agitent, sed virtutis!

C A P V T III.

D E E G R E S S V.

L.

EXitus Xerxis tragicus fuit. Nam post bellum in Asiam reversus amoribus operam dedit, incestam cum fratris sui Masisthæ uxore, ejusque filia nomine Artaynta, libidinem exercendo. Qua occasione factum est, ut Amestris uxor Xerxis ex vindicta privata Masisthæ uxorem, Xerxes vero ipsum Masisthæ fratrem suum trucidarit. De quo c. 2. §. 8. pluribus egimus.

Post hæc parricidia Xerxes, qui terror antea erat gentium, bello in Græcia infelicitè gesto, etiam suis contemptui esse cœpit, ab Artabano patruo suo, adjuvante *Mithridate* Regis cubiculario, trucidatus est, A. M. 3507. ante C. N. 464. cum 21 annis imperium varia fortuna gessisset; additusque funeri natu maximus Darius, cui parricidium sceleratus interfector imputaverat. *Iustinus lib. 3. Diodorus Siculus lib. XI.*

V s v s.

Hinc patet, quomodo Deus, justus ille Mundi Iudex, horribilia Xerxis vitia atque flagitia horribiliter puniverit.

1. *Incestas libidines*: juxta severissima Dei mandata, *Levit. c. 18. v. 29.* Omnis anima, quæ fecerit abominationes istas, (scilicet quas Deus in isto capite prohibuit) excindetur de medio populi sui. item *v. 28.* Terra evomet tales habitatores suos. *Levit. 20, 10.* Qui adulterium committit cum uxore alterius, moriatur uterque. Item *vers. 21.* Qui acceperit uxorem fratris sui, abominanda res est. *2 Reg. 12. v. 9.* Nathan nomine Dei ad Regem Davidem adulterum inquit: Fecisti malum in conspectu meo, eo quod despexeris me, & tuleris Vxorem Vriæ, ut esset uxor tua: Ideo non recedet gladius de domo tua in sempiternum.

2. *Homicidia atque parricidia.* Quoniam in Græciam cum exercitu profecturus, *Pythii* filium primogenitum crudeliter absque ulla causa in duas partes discissum medium ab utroque viæ latere poni, & illac transire exercitum jussit; ut in §. 23. diximus. Et similiter *Masisthæ* fratrem suum, quoniam ab uxore ad mandatum Xerxis divortium facere nollet, crudeliter interfici jussit. Nam mandatum Dei est: Qui gladium acceperit (nempe ex privata vindictæ cupiditate,) gladio peribit. *Gen. 9. v. 6. Matth. 26. v. 52. Apoc. 13. v. 10.*

3. *Superbiam immanem.* Tanta namque Xerxis superbia fuit, ut vel ipsis montibus, mari atque Diis, ad subjugandam Græciam cum exercitu proficiscens, minitaretur: quod vel ipsa elementa sibi loco cedere & aperiri debere crederet. Verum Deus, qui superbis resistit, & arrogantium perpetuus hostis est & Adversarius, ita omnem ejus potentiam fregit, ut nihil præclarius illa confecerit, quam ejusdem fugam, dedecus & perniciem. *Plutarchus in lib. de Iracundia.*

P A R A E N E S I S.

Quare quisquis es:

Desine grande loqui; frangit Deus omne superbum.

Magna cadunt, inflata crepant, tumefacta premuntur:

*Disce supercilium deponere, disce cavere
Ante pedes foveam, quisquis sublimis minaris.*

I. OBSERVATIO HISTORICA.

Hic HERODOTVS definit, qui novem libris complexus est historiam quatuor Regum Persicorum, atque 237 annorum, ab anno 3256 (id est, à morte Candaulis) usque ad pugnam ad Mycalen & fugam Xerxis. Estque hic annus à morte Moysi 1000. Unde patet, quam multis annis Historia Mosaica Herodoti scriptis sit antiquior. Nam ab exitu ex Ægypto (quando Moses libros suos scribere aggressus est) ad Herodoti principium numerantur anni 803. Vide Historias nostr. Patriarch. in Præfat. Vixit Herodotus, dulcissima illa ἡ ἀδελφὴ μου, annos 52. Vetusissimus est omnium solutæ orationis scriptorum, qui hodie exstant, scrinium originum Græcarum & Barbararum, author in magno precio habendus. Ejus orationis tanta est suavitas, ut vulgo dicerent, ipsas Musas ejus Orationem finxisse, Musarumque ore Herodotum loquutum fuisse: quomodo id Cicero cum Quintiliano scriptum reliquerunt. Idcirco cum Herodotus Athenis in Panathenæis historiam suam publice prælegisset, & corona donatus esset, fens cum admiratus est Thucydides adhuc juvenis, qui reliquam Historiæ partem pertexit, usque ad bellum Peloponnesiacum.

II. OBSERVATIO PHYSICA.

Post pugnam Platæensem comportatis, elapso aliquo tempore, ossibus mortuorum carne nudatis, inventum est CAPUT NULLAM SVTVRAM HABENS, sed ex uno osse solidum. MAXILLA item habens DENTES, etsi distinctos, tamen EX VNO OSSE universos, tam molares, quam cæteros. *Herodotus.*

ARTAXERXES LONGIMANVS.

MONARCHA V.

CAPUT I.

DE ORTV.

I.

1. **O**RIGO. *Artaxerxes Longimanus* Xerxis filius fuit. Tres namque filios Xerxes habebat. nempe; Darium, Artaxerxem & Hyaspem.

II.

11. APPELLATIO. Hic Rex dictus fuit *Artaxerxes*, cognomento *Longimanus*.

III.

ARTAXERXES vel ARTACHSASTA. Ebr. ארתחשטא *Esdr.* 4. v. 6, 7, 8. Græce Ἀρταξέρξης. Item: Ἀρταξέρξης. Apocryph. *Esther* c. 11. v. 2. & c. 16. v. 1. vel Ἀρταξέρξης. Idem est atque; lumen vel fervor lætitiæ, ein hixiges freudenlicht.

Herodotus lib. 6. p. 417. statuit, quod Artaxerxes idem sit quod *magnus bellator*. Verba ejus hæc sunt: Sane in Græca lingua pollent hæc tria nomina: Darius, Xerxes, & Artaxerxes. Δαρεῖς, Ἐξέρξης, Ἄρταξέρξης, μέγας Ἀρτίος. h. e. Darius, idem est quod Ἐξέρξης, id est, Coërcitor. Xerxes, idem quod Ἀρτίος, id est, Bellator; ad verbum, Martius. ARTAXERXES, idem quod μέγας Ἀρτίος, id est, magnus Bellator.

IV.

Nomen *Artaxerxes* dupliciter usurpatur. Est namque nomen tum *appellativum*, tum *proprium*.

1. *Nomen appellativum* est (uti Lyrano in *Esdr.* c. 4. & Metastheni Persæ placet) Regum Persarum, sicut *Pharao* Regum Ægyptiorum, & *Cæsar* atque *Augustus* Imperatorum Romanorum. Et in hoc generali significato *Cambyzes* vocatur Artaxerxes. Item *Smerdis* Cambylis frater, vel etiam *Pseudo-Smerdis*, ut quidam volunt, *Esdr.* 4. v. 6. vocatur *Arthasasta*. Quod nomen idem est atque Artaxerxes. Nam nomina Regibus mutata fuerunt, quando Imperii administrationem susceperunt: sicut etiam *Iosephus Scaliger* notat & probat. Ita *Cambyzes* privato & proprio nomine dictus fuit CAMBYSES, avo suo paterno ὁ πατρὸς μου. At publico & regio nomine dictus fuit *Ahasverus*. Similiter *Smerdis*, sive verus sive falsus, privato & proprio nomine SMERDIS: at Regio & publico ARTHASASTA appellatus fuit. *Esdr.* 4. v. 7. Et *Plutarchus* in Artaxerxe illustre exemplum recenset de *Artaxerxe Mnemone*. Hic nomine proprio dictus est ARSICAS, postea vero μετὸν μνημόνης, TRANSNOMINATUS est ARTAXERXES.

2. *Nomen proprium* est, quando V. & VII. Persarum Regi tribuitur: quorum ille Artaxerxes Longimanus; hic vero Artaxerxes Mnemon appellatus est.

V.

Hic autem *Artaxerxes* cognomento LONGIMANVS
Kk

MANVS, Græce *Μαγρόχειρ*, Germanicè *Lang-hand*/ appellatus fuit; idque duplici respectu.

1. *PHYSICE*, à naturali longitudine manus: vel *utriusque*; Quia secundum *Strabonem* lib. 15. adeo longis erat brachiis, ut stans rectusque manibus genua contingeret: vel *alterutrius*; Quia secundum *Plutarchum* in vita Artaxerxis, alteram manum nempe dextram haberet longiorem. Hoc excepto, pulcherrimus omnium mortalium sui temporis existimatus est.

2. *ETHICE*, à liberalitate. Quia liberalissimus erat, adeo ut *Phil. Melanchth.* in *Chron.* lib. 2. p. 134. scribat: Deus Artaxerxis animum ita flexerat ad tuendos & iuvandos Iudæos, ut non videatur unquam in genere humano alius Monarcha erga Ecclesiam munificentior esse. Ideoque cum longitudo manus dextræ ei vitio verteretur, ipse contra in bonum omen regiamque virtutem hoc ipsum convertebat, dicens: *Sibi tanquam optimo Principi naturam concessisse, ut manum dextram haberet ad largiendum amplissimam atque longissimam: alteram vero nempe sinistram ad accipiendum & detrahendum brevissimam & contractam.* *Plutarchus* in Artaxerxe. Quippe & Rege dignius, & beatius est dare, quam accipere, *Act. 20. vers. 35.* juxta commune proverbium: Beneficium addere est longe magis regale, quam auferre. Hic festivus Artaxerxis Longimani sermo congruit cum aureolo illo Christi aphorismo *Matth. 6. v. 3.* *Μὴ γνέτω ἡ δεξιὰ σου ὃν ποιεῖ ἡ ἀριστερά σου.* h. e. Nesciat SINISTRA tua, quid faciat DEXTRA tua. Vnde patet, quod *Dextra* proprie sit organum donationis: *Sinistra* vero, acceptionis.

VI.

Hic Artaxerxes in libro *Esther* alio nomine dicitur *אַחאַשְׁוֵרּוֹס* *ACHASCHVEROS*. h. e. Princeps hæreditatis. *Esther 1. v. 1.* De quo nomine plura vide in *Historia Darii Medi*.

AXIOMA POLITICVM.

Regum propria virtus est beneficentia & liberalitas. Vnde etiam *Βεργάτης*, Latine *Euergetæ* dicuntur ab ipso Christo. *Luc. 22. vers. 25.* & Ebraice *נָדִיבִים*. h. e. Principes munifici. *Iob. 12. v. 21.* *Psal. 47. v. 9.* *Psal. 107. v. 40.* à *רָדַב*, quæ significat, sponte & libere largitus est, fuit beneficus aut munificus.

Exempla.

1. *TITVS VESPASIANVS*, XI. Imperator Romanus, ob benevolentiam & beneficentiam erga subditos suos *Amor & delicia humani generis*

appellatus. Hic recordatus quodam die in cœna, nihil à se eo die cuiquam præstitum, memorabilem hanc omnique laude dignam vocem edidit: *Hunc quidem diem, o amici, perdidimus.*

11. *DE PETRO VIII.* Portugalliæ Regè, *Alphonso IV.* filio, *Duardus Nonius* (in libello de vera Regum Portugall. Geneal. T. 11. Hist. p. 1262.) scriptum reliquit, cum frequenter monuisse cubicularios suos, ut cingulum sibi laxarent, ne corpore pressio aut constrictio NON POSSET MANVM EXTENDERE, ad benefaciendum videlicet aliis.

111. *FRANCISCO I.* Galliæ regi laudatum est, quod, ut *Franciscus STIGMATA IN MANIBVS*: ita quoque ille *PERTVSA* haberet *MANVS*, quæ nihil retinerent, sed effunderent & ad alios deferrent.

Epigramma Ovveni ex loco Act. 20.

*Accipere humanum est; inopi donare, Deorum:
Nunquam tam paucos credo fuisse Deos.*

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

1. ACTA OECONOMICA.

VII.

1. *CONJUGES.* Artaxerxes Longimanus duas Conjuges habuit.

VNA dicta fuit *VASTHI* *וַסְתִּי* *potatrix*, quæ prior Artaxerxis Coniunx fuit, sed ob superbiam & inobedientiam repudiata. Quoniam ad convivium à Rege vocata venire detrectavit. *Esther. 5. v. 9. & c. 2. v. 1.*

ALTERA dicta *ESTHER* *הַסְּתֵר*, h. e. abscondita, fuit paupercula & captiva puella Iudaica ex tribu Benjaminis, filia Abihailis. Hæc utroque parente orbata à patruo Mardochæo educatur: postea inter captivas puellas Babylone electa fit uxor Artaxerxis Longimani, in ejusque thalamum transit. *Esther 2. v. 7.* Alio nomine dicta fuit *HADASSA* *הַדַּסָּה*. h. e. myrtina. *Esther 2. v. 7.* Nam *Esther 1. v. 3, 4.* legimus, quod Rex Ahasverus grande convivium fecerit cunctis Principibus, Ministris & Præfectis provinciarum, ut ostenderet divitias gloriæ Regni sui, & magnitudinem atque Majestatem potentiae suæ, nempe, 180 diebus. Finito hoc convivio, jussit aliud institui, ad quod invitavit omnem populum, qui inventus est in Susa à maximo usque ad minimum; & jussit illud convivium in horto Regio per 7 dies continuari. quibus incredibili magnificentia cibum potumque in vasis atque poculis aureis

aureis præbuit. Septimo autem die cum Rex hilarior esset, septem Eunuchis suis, qui in conspectu ejus ministrabant, præcepit, ut Reginam Vasthi introducerent coram Rege, posito super caput ejus diademate, ut ostenderet cunctis populis & Principibus pulchritudinem ejus: erat enim pulchra valde. Verum Regina Vasthi erat fastuosa, atque ad Regis imperium, quod per Eunuchos mandaverat, venire recusabat. Quamobrem Rex vehementer indignatus, & magno furore incensus, eam juxta consilium 7 Principum suorum repudiavit, & in locum ejus Estherem virginem Ebræam elegit, eamque Reginam Regni constituit. *Esther. c. 1. v. 5, 10. & cap. 2. v. 7.* Quæ morum elegantia & formæ venustate mariti sui animum ita sibi devinxit, ut ardenti eam amore complecteretur, eique nihil denegare posset. Ipsa columnen & decus totius populi Israëliti fuit. Cum enim Hamanus Agagithes, odio Mardochæi flagrans, totam gentem Iudaicam è medio tollere cogitabat, tanquam abominabilem, illa eam, Deo gubernante, liberavit: ut postea dicemus.

VIII.

II. LIBERIE ejus quatuor fuerunt: tres masculi, nempe Xerxes II, Sogdianus, & Darius Nothus; & una fœmella, nomine Parysatis. Sed ex qua conjugelli sint prognati, ab Historiarum Scriptoribus non expresse memoratur.

IX.

I. XERXES II, vel JUNIOR, à Patris obitu regnum suscipit. Quod dum voluptatum studio negligit, vel fratris infidiis vel ebrietate immodica exstinguitur. *Ctesias, Diodorus Siculus, Sulpitius Severus, Iornandes.* Hic regnavit annum unum, juxta *Diod. Sicul. l. 12.* vel duos menses, juxta *Ctesiam.*

X.

2. SOGDIANVS (aliis dicitur *Secundianus*, aliis *Ogdianus*, Severo Sulpitio *Sucdianus*, aliis denique *Ifogaus*) Xerxis fratris sui interitu ad Regnum pervenit, quod crudeliter ille administravit. Nam *Bogorasum* Eunuchum primarium cæde injusta sustulit, & Dario fratri insidias struxit. Vnde cum sibi odium omnium infestissimum, illi vero benevolentiam firmiorem parasset, bello ab eo gravi petitur, & prætextu pacificationis circumventus & captivus detentus, suffocatus in cineres conjicitur. Nam id Persici supplicii genus fuit.

Regnavit
menses {
5 } juxta quosdam.
6 }
8 }
7 secundum {

Nicephorum, &
Sulpitium Severum.

XI.

3. DARIVS NOTHVS Regem fratrem, in potestatem redactum, & vita & Regno spoliavit, eique in regno successit, quemadmodum postea in Historia ejus plenius dicturi sumus.

XII.

4. PARYSATIS fuit filia Artaxerxis Longimani, quæ fratri suo Dario Notho incesto connubio jungitur: uti in vita Darii Nothi exponemus.

XIII.

5. ACHÆMENIDEM fratrem suum honorifice habuit Artaxerxes, eumque Ægyptii belli Ducem constituit; qui prælio cum hostibus congressus, in acie occubuit. *Ctesias.*

II. ACTA POLITICA.

I. IRENICA.

XIV.

1. *Regni occupatio.* Artaxerxes fraudulenta Artabani opera ad Regnum pervenit, postquam Darium natu majorem fratrem imprudens neci dedisset. Res ita sese habet: ARTABANVS, Præfectus Prætorii in Persia, Regem Xerxem è Græcia turpi fuga redeuntem, domique secure regnantem, astu circumvenit, eumque opera Mithridatis Eunuchi in cubiculum noctu admissus, decumbentem ac dormientem septem filiis robustissimis stipatus obtruncavit. Quo facinore perpetrato, non minori astu ad ARTAXERXEM natu minorem prope rat, eique nunciat, Patrem à Dario fratre regno & vita privatum: Suadet, Regnum ut præoccupet, fratris parricidii scelus parricidio ulciscatur: regios stipatores ad ferendum auxilium pollicetur. Juvenis hoc tam tristi nuncio territus & perturbatus, ubi videt carissimi Patris in proprio sanguine provolutum cadaver, fidem dictis adhibet, furore corripitur, fratrem petit, dormientem inventum, quasi somnum fingeret, interficit. Interfecto autem Dario, Artabanus in societatem Regni assumitur ab Artaxerxe per septem fere menses.

XV.

2. *Regni conformatio.* Artaxerxes Regnum suum confirmavit nece tum Artabani, tum septem filiorum ejus. Cum enim Artabanus (uti *Diodorus Siculus* narrat) etiam Artaxerxi, cujus consors regni erat, insidias strueret, eumque stricto gladio vulnerasset, sed non lethaliter, ab Artaxerxe postea cum omnibus filiis trucidatus est. *Iustinus* rem paulo

paulo aliter narrat: Cum Artaxerxem, inquit, sceleris suo superesse Artabanus videret, metueretque de Regno certamina Principum: assumit in societatem consilii Baccabassum, qui præsenti statu contentus, rem prodit Artaxerxi, ut Pater ejus occisus sit, ut frater falsa parricidii suspitione oppressus, ut denique ipsi parentur insidiæ. His cognitis Artaxerxes veritus numerum filiorum Artabani, in posterum diem paratum esse exercitum armatumque jubet, recogniturus & numerum militum & in armis industriam singulorum. Itaque cum inter cæteros & ipse Artabanus armatus assisteret, Rex simulat se breviorē lorica habere; jubet Artabanum secum commutare. Exuentem se & nudatum gladio trajecit: tum & filios ejus corripit jubet, atque ita egregius adolescens, & cædem Patris & necem fratris, & se ab insidiis Artabani vindicavit.

XVI.

3. *Regni administratio.* Artaxerxes ab insidiis Artabani liberatus, omnia, quæ ad Regni statum pertinere, reique suæ conducere existimavit, rite composuit, remotis Satrapis, quorum animum fidemque in se suspectam habebat, aliisque substitutis ex amicis, constitutis item vectigalibus, comœtu cæterisque rebus, ad exercitum instruendum necessariis. Quibus omnibus diligentissime commodissimeque paratis, magnam apud Persas gratiam atque auctoritatem inivit.

XVII.

Hic Rex multis præclaris virtutibus ornatus fuit. Quales erant:

1. *HUMANITAS*, quam luculentissime erga Themistoclem declaravit. Hic enim per Spartanos apud Athenienses proditiōis cum Pausania initæ accusatus, ostracismo ab illis ad annos quinque Athenis pulsus erat. Ideoque ad ADMETVM Molossorum Regem in Epirum confugit, eique supplex factus est, eo ritu, qui apud Molossos sacrosanctus habebatur, & fere solus repulsæ securus. Filium enim Regis puerum amplexus, ad Vestæ aram se projecit. Inde etiam à Spartanis comminatione belli inferendi pulsus, ad ARTAXERXEM deducitur curru clauso, tanquam pellex Regis. Mos enim erat Persis, si pellicem Regi adducerent, ne quis eam aspiceret. Cum autem ad Regem pervenisset, eumque more Persico, tanquam Dei omnia conservantis effigiem adorasset & honorasset, (uti *Plutarchus* in Themistocle scribit) à nobilibus Persis, propter tot Persas occisos, ad mortem poscitur. Sed humanitate & prudentia Regis præsentissimo mor-

tis periculo substractus est. Nam impetrato à Rege annuo ad discendam linguam Persicam spatium, se defendit, & absolutus in summo apud Regem honore habitus est, adeo ut Rex apud amicos se ipsum beatum prædicans, tanquam maximo sibi fortunæ beneficio oblato, precatus est Deos, ut semper eum animum hostibus darent, quo optimos suorum eicerent. Noctu etiam in medio somno præ lætitia exclamavit: *Habeo Themistoclem Atheniensem.*

XVIII.

11. *LIBERALITAS.* Artaxerxes prudentia Themistoclis perspecta, prolixo eum hospitio excepit, uxorem ei dedit, & familiam copiosam, & præterea trium urbium opulentissimarum imperio donavit: nempe *Magnesia* propter copiam frumenti in panem: *Myuntis* propter piscium abundantiam in opsonium, & *Lymfasi* in vinum. *Diodorus Siculus* lib. 11. Vnde etiam posteriores Reges postea in consuetudinem traxerunt, ut, cum à Græco homine aliquid peterent, ei per literas pollicerentur, majorem apud se Themistocle futurum.

Similiter hinc Artaxerxis liberalitas effulget. Nam Xerxes pater Regis antea 200 talenta precium ei promiserat, qui Themistoclem ad se adduceret. Ideoque cum Themistocles ad Artaxerxem veniens coram eo in genua procumberet, humaniter eum salutavit: *Tu, inquit, jam tibi ipsi 200 talenta meruisti. Par enim est, quia venisti ipse, id præmium, quod alteri, qui te adduceret, promissum fuit, accipias.* Ideoque Themistocles domum ad suos rescripsit: *Periissemus, amici, nisi periissemus. Optanda nimirum est jactura, qua lucro majore pensatur.*

Similiter *Satibarzani* cubiculario injustum aliquid à se petenti, cum intelligeret hoc fieri impetrandorum trigesies c. Dareicorum gratia, eam pecuniam à Quæstore jussu suo allatam tradidit, inquiens: Accipe, *Satibarzana*; hoc enim largitus, nihilo pauperior fuero: istuc vero si fecissem, essem injustior. *Plutarch.* Apophthegm. pag. 324.

NOTA.

Simile exemplum habemus in Augusto Imperatore. Hic decies sestertium edicto promiserat iis, qui *Coracotam* latronum in Hispania Ducem ad se deduceret. *Coracotas* re intellecta, se ipsum Augusto sponte obtulit, & præmium ex edicto poposcit. Verum Augustus hunc hominem comprehensum non necavit, sed & veniam & pactum præmium dari jussit, ne aut mercede promissa vitam eripuisse, aut publicam securitatem violasse videretur adversus eum, qui sponte se ipsum judicio stiterat. Quotusquisque est, qui hostem suum nactus indemnem dimittat? Vid. *Monarchiam* IV.

XIX.

III. CLEMENTIA erga reos, atque LENITAS. *Plutarch.* in Apophtheg. pag. 324. ita de eo scribit: Artaxerxes primus instituit, ut, cum Principes viri supplicio afficerentur, non corpora, sed vestes, quibus se exuissent, flagellarentur, & non crines capitis evellerentur, sed tiara deponeretur. *Marcellinus* lib. 30. idem confirmat, quando ait, eum suppliciorum varietates lenitate genuina ita castigare solitum, ut tiaras ad vicem capitum quibusdam noxiis amputarit, & ne secaret aures, more regio pro delictis, ex galeris fila pendentia præciderit.

XX.

IV. SEVERITAS erga *sceleratos*. Cum enim Artaxerxes Hamani Agagithæ superbi atque dolosi perfidiam & machinationes cruentas cognovisset, iusta eum animadversione punivit. Cum enim Esther Regina pientissima Artaxerxem maritum suum, præmissis piis ad Deum precibus, liberrime adiret, & Deus Artaxerxis animum ita dirigeret, ut Estheri sceptrum aureum pro more Persico porrigeret, eum cum Hamane ad convivium invitavit, in quo Regi, occasione data, rem omnem aperuit, & eo rem deduxit, ut Rex sententiam de crudeli & horribili Iudæorum laniena retractaret, & Hamani perfidiam severissime vindicaret. Nam Hamanem in crucem agi mandavit, omnibus bonis ac possessionibus exuit. Dignitate Hamanis Mardocheus, bonis vero omnibus Esther potitur. Nam *Esther* 8. *vers.* 8. legimus, quod Ahasuerus concesserit Mardocheo potestatem mittendi literas regio annulo obsignatas ad omnes populos imperio suo subjectos, ut Edictum de extirpandis Iudæis, quod Haman à Rege impetraverat, abrogaretur. Erant vero harum literarum, quæ Regis Persarum annulo obsignatæ erant, tanta authoritas, ut iis nemo contradicere auderet. Cum enim Rex Mardocheo mandasset, ut literas suo nomine scriptas, etiam annulo suo obsignaret, mox addit ad firmandam authoritatem literarum, quibus Regium sigillum impressum: *Ὅσα ἢ γράφεται ἢ βασιλέως ἐπιτάξαι, ἢ σφραγισθῇ τῷ δακτυλίῳ μου, ὅσα ἔσιν αὐτοῖς ἀντειπεῖν.* h. e. Quæcunque scribuntur Rege præcipiente, & obsignata fuerint annulo meo, non licet illis contradicere. *Esther* 8. *vers.* 8. Ita Deus iustus Mundi iudex calumniam Hamani graviter vindicavit. Nam in foveam, quam Iudæis innocentibus paraverat, ipsemet incidit; juxta aphorismum Davidis aureolum: In operibus manuum suarum illaqueatus est impius. *Psal.* 9. v. 16, 19. Quoniam Mardocheus, impetratis postea à Rege Ahasuero li-

teris, eo die, qui Iudæorum internecioni destinatus fuerat, per Iudæos, 75000. Ethnicos vim parantes interfecit. *Esther.* 9.

XXI.

VITIVM. *Artaxerxes vitio NIMIE CREDULITATIS laboravit*: uti ex Historia Esther patet. Nam *Esther* c. 3. legimus, quod, cum Mardocheus Iudæus Hamani Agagithæ (qui inter Proceres regni Persici primus erat, & velut alter Regis pater, sed fastu & immani superbia intolerabilis) assurgendi & adorandi honorem, ex patrio instituto, negaret, quem tamen omnes tum Persæ, tum exteri ad Regis mandatum ei exhibebant, Haman tanta ira exarsit erga Mardocheum, ut non tantum Mardocheum, sed etiam totam gentem Iudaicam cogitaret è medio tollere, tanquam abominabilem. Idcirco literas sanguinarias de omnibus Iudæis in toto Regno extirpandis à Rege flagitat & impetrat. Rex ei tanquam viro primario & minime suspecto assentitur, & decretum annulo Regio obsignatum per totum regnum divulgari mandat.

AXIOMA.

Nimia credulitas Regum & Principum est perniciēs. Experientia namque testatur, quod Reges & Principes, quando temere credunt, sæpe in magna pericula incurrant, imo in exitium ruant. *Gregor. Tholosan.* l. 22. de Republ. c. 11. p. 1409.

Exempla.

1. Rex DAVID Sibæ calumniatori nimis facile credidit, ideoque gravissime est deceptus, dum Mephibosetho bona & possessiones injuste ademptas Sibæ adjudicavit. *2 Sam.* 16. v. 13.

II. Similiter Rex ACHASVERVS cruentis Hamani dolosi machinationibus nimis facile credidit. Instinctu namque illius ambitiosissimi atque insolentissimi hominis omnes Iudæi, una cum uxoribus & liberis, in toto Ahasueri Regno, centum videlicet & septem provinciis, degentes, quorum fuit innumerabilis multitudo, uno die (is erat tertius decimus mensis 12 Adar, qui sorte peculiari ad hanc eadem delectus fuit) jussu Regis, dolosis & subreptitiis Hamanis persuasionibus decepti, prætextu religionis & rebellionis, crudeliter interfecti, & bona eorum direpta fuissent, nisi Deus Reginam Esther excitasset, eaque detectis falsis Hamani delationibus, animum Regis, machinationibus dolosis & cruentis in authorem omnesque illi adhærentes versis, ad saniora consilia pietate & prudentia sua flexisset, & hac ratione gentem suam.

suam ab exitio imminenti conservasset. *Esther* cap. 8. & 9.

P A R A E N E S I S.

Quare moniti sint Principes omnesque Magnates, ne delatoribus aures temere præbeant, iisque facile credant. Qui enim facile credit, facile decipitur, secundum illud tritum sermone vulgi proverbium. Hinc *Apollonius Thyanaus* rogatus à Rege Babylonis, quonam pacto tranquille tutoque regnare posset, simpliciter respondit; *Si multos honoraveris, paucis vero credideris.* Gregor. Tholos. l. 22. de Republ. c. 11. p. 1414.

Semper ob oculos sibi ponant Emblema Epicharmi: *Μέμνησο ἀπιστεῖν: Memento diffidere.* Namque

Res mihi fracta fide: Res diffidendo retenta.

Probe hoc ipsum considerabat ALEXANDER M. qui, quando delatores alios delationibus apud ipsum involvebant, alteram aurem obturare solitus est, dicens: *Se alteram aurem reo vel accusato reservare.*

Similiter Elector Saxoniae MAURITIUS, nunquam solitus est calumniatorum delationes accipere, nisi ipsi sponderent, se affuturos esse coram, quando accusatos ea de re alloquuturus esset. Nec sane melius refutari pessimi delatores possunt, quam hoc modo, si jubeantur ea coram dicere in faciem præsentibus, quæ de absentibus retulerunt, vel potius detulerunt. Quod si fieret, multi viri boni præter meritum tot tantisque malis atque periculis haud involverentur.

Epigramma Ouweni.

Qui cuivis quidvis credit, male creditur illi.

Quod credis mihi plus, hoc tibi credo minus.

Plura hac de re vide in Historia Patriarch. in Isaac. §. XXII.

II. P O L E M I C A.

XXII.

ÆGYPTII cum audirent tantas in Regno Persarum esse turbas ob necem tum Xerxis, tum Darii filii majoris, occasionem rebellandi sibi sumunt, Præfectis Persicis ejectis, & INARVM Plammetichi filium Regem creant, qui ab Atheniensibus suppetias petit, & classem trecentarum navium impetrat. *Diodorus Siculus* lib. 11. Idcirco ARTAXERXES ad recuperandam Ægyptum animum adjicit, atque ACHÆMENEM patrum suum cum instructissimo trecentorum millium exercitu, ut *Diodorus Siculus* scribit, in Ægyptum mittit, sed conspectu habito, ipse virtute Atheniensium superatur, seque Memphiticis tueri muris co-

gitur. Hac clade audita Artaxerxes novos Duces, nempe, *Artabazum & Megabyzum*, qui milites suos exercitatione ad laborem & fortitudinem duraverant, submittit. Qui in Ægyptum profecti, statim obsidionem solvunt, & averso fluvio naves Atheniensium in sicco destituunt. Quæ, ne usui essent Persis, ab ipsis Classariis cremantur. *Inarus* per prodicionem captus in crucem agitur. Ægyptii sese dedunt, atque sub pristini Imperii jugum redire compelluntur. Atheniensibus ad pugnam paratis datur venia, illisque pax offertur, ut salvis suis rebus discedant. Qui per Asiam profecti Cyrenen veniunt, & inde in Græciam redeunt. *Diodorus Siculus* lib. 11. *Thucydides* lib. 11. *Ctesias Cnidius* l. 17.

A X I O M A.

Cum hostibus desperatis non est pugnandum. Nam desperatio aliquando timidos admiranda fortitudine atque robore induit. Quia necessitas omni arte est efficacior, quæ non modo usitata præsidia, sed etiam nova & inaudita adhibet. Et *Diodorus Siculus* ait: Necessitas naturam instituit, quæ temporibus parens, se ad id quod usui esse videtur, accommodat. Hinc *Guiccard.* in Hypomnesib. Part. 2. pag. 25. graphice inquit: *Hosti abire volenti iter minime intercludendum: sed potius ut est in communi proverbio, argenteum ei pontem faciendum esse existimant: alioqui verendum esse, ne in desperationem conversa necessitas, viam sibi cum multo sanguine eorum, qui se parum prudenter opponerent, aperiret.* Nam juxta illud Virgilii:

Vna salus victis, nullam sperare salutem.

E X E M P L V M.

Artabazus & Megabyzus Duces Artaxerxis, qui missi erant contra Ægyptios, qui defecerant ab Artaxerxe, noluerunt pugnare cum Atheniensibus, quorum classem inutilem reddiderant: cum vidissent eos desertos esse ab Ægyptiis, & in summo rerum discrimine versari. Addit ibi *Diodorus Siculus*: Imperatores Artabazus & Megabyzus, conspecta omnium incredibili audacia, veriti, ne cum obstinatis, jam salute abjecta, ad mortem pugnando viris, multa nequicquam suorum millia amitterent, fœdus cum Atheniensibus certa conditione ineunt: permissumque, ut absque periculo incolumes Ægypto excedant. Vide *Diodorum* lib. 11. Bibliothecæ pag. 264.

III. ACTA ECCLESIASTICA.

XXIII.

1. *Esdra* Scriba in Iudam missio. Artaxerxes anno

anno Regni sui septimo Esdram Sacerdotem & Scribam Legis Dei, edicto regio & privilegiis amplissimis instructum, cum magno populi comitatu in Iudæam dimisit, urbemque sanctam inhabitari, cultum Dei instaurari, Legem Dei doceri, & iudicia atque Rempublicam rursus instaurari iussit.

Edictum Regis Artaxerxis Esdra datum, exstat

Esd. cap. 7. à vers. 12. usque ad finem: ejusque hæc sunt verba.

v. 12. *Artaxerxes Rex Regum Esdra Sacerdoti, Scriba Legis Dei cæli doctissimo, salutem.* v. 13. *A me decretum est, ut cuicumque placuerit in regno meo de populo Israël, & de Sacerdotibus ejus, & de Levitis ire in Ierusalem, tecum vadat.* v. 14. *A facie enim Regis, & septem consiliariorum ejus missus es, ut visites Iudæam & Ierusalem in lege Dei tui, quæ est in manu tua.* v. 15. *Et ut feras argentum & aurum, quod Rex & Consilarii ejus sponte obtulerunt Deo Israël, cujus in Ierusalem tabernaculum est.* v. 16. *Et omne argentum & aurum, quodcunque inveneris in universa provincia Babylonis, & quod populus offerre sponte voluerit, & de Sacerdotibus, qui sponte obtulerint domui Dei sui, quæ est in Ierusalem.* v. 17. *Libere accipe, & studiose eme de hac pecunia vitulos, arietes, agnos, & sacrificia, & libamina eorum, & offer ea super altare templi Dei vestri, quod est in Ierusalem.* v. 18. *Sed & si quid tibi & fratribus tuis placuerit de reliquo argento & auro, ut faciatis, juxta voluntatem Dei vestri facite.* v. 19. *Vasa quoque quæ dantur tibi in ministerium domus Dei tui, trade in conspectu Dei in Ierusalem.* v. 20. *Sed & cætera, quibus opus*

fuert in domum Dei tui, quantumcunque necesse est, ut expendas, dabis de thesauro & de fisco Regis, & à me. v. 21. *Ego Artaxerxes Rex statui, atque decrevi omnibus custodibus arca publica, qui sunt trans flumen, ut quodcunque petierit à vobis Esdras Sacerdos Scriba Legis Dei cæli, absque mora detis.* v. 22. *Usque ad argenti talenta centum, & usque ad frumenti coros centum, & usque ad batos olei centum; sal vero absque mensura.* v. 23. *Omne quod ad ritum Dei cæli pertinet, tribuatur diligenter in domo Dei cæli, ne forte irascatur contra Regnum Regis & filiorum ejus.* v. 24. *Vobis quoque notum facimus de universis Sacerdotibus & Levitis, & cantoribus, & janitoribus, Nethinæis & ministris domus Dei hujus, ut vectigal & tributum & annuas pensiones non habeatis potestatem imponendi super eos.* v. 25. *Tu autem Esdra secundum sapientiam Dei tui, quæ est in manu tua, constitue iudices & præsides, ut judicent omni populo, qui est trans flumen; his videlicet, qui noverunt Legem Dei tui: sed & imperitos docete libere.* v. 26. *Et omnis qui non fecerit Legem Dei tui & legem Regis diligenter, judicium erit de eo, si ve in mortem, si ve in exsilium, si ve in condemnationem substantia ejus, vel certe in carcerem.* v. 27. *Benedictus Dominus Deus Patrum nostrorum, qui dedit hoc in corde Regis, ut glorificaret domum Domini, quæ est in Ierusalem.* v. 28. *Et in me inclinavit misericordiam suam coram Rege & Consiliariis ejus, & universis principibus Regis potentibus: & ego confortatus manu Domini Dei mei, quæ erat super me, congregavi de Israël Principes, qui adscenderent mecum.*

In hoc Edicto Artaxerxis regio tres regis virtutes ejus conspiciendæ nobis exhibentur.

Admiranda Regis

1. *Gratia, quam ostendit in populi Israëliti dimissione.* Nam gratiose concessit, ut quicumque vellent in universo Imperio Persico reverti in patriam Iudæam, reverterentur liberim. Ita namque *Esd. cap. 7. vers. 13.* loquitur Artaxerxes in decreto suo. *A me decretum est, ut CUI CUNQUE PLACVERIT* in regno meo de populo Israël, & de Sacerdotibus ejus, & de Levitis ire in Ierusalem, tecum vadat. v. 14. Quia à facie REGIS & SEPTEM CONSILIARIORVM ejus mitteris, ut visites Iudæam & Ierusalem in Lege Dei tui, quæ est in manu tua. Et v. 6. præced. inquit Esdras, quod Rex ei dederit OMNEM PETITIONEM SVAM, secundum manum Domini Dei super se. Hæc utique magna tanti Regis erat gratia, quod Esdræ amatori & instauratori Ierosolymæ nullam petitionem denegaverit.

Vbi notandum, quod Dimissio populi Israëliti è captivitate Babylonica sit duplex.

Prior facta est à Cyro, anno M. 3434. anno 1. Cyri Monarchæ. Tunc Iudæi in patriam redeunt, Ducibus Zorobabele & Iosua summo Sacerdote. *Esd. cap. 1.* Posterior facta est ab Artaxerxe Longimano, anno M. 3514. anno Regni ejus 7. Et hic Iudæorum è Babylone reditus est anno 80 inchoatus.

Admi-

Admi-
randa
Regis. Liberalitas
& Munifi-
centia, eaque

Immediata. Quia Rex & septem Regni Satrapæ ingentem vim auri & argenti sponte obtulerunt, ad templi instaurationem, & Sacrificiorum, rituumque sacrorum celebrationem. *Esdra*. 7. v. 15, 18. Et vasa templi aurea & argentea Esdræ restituerunt. *ibid.* v. 19.

Mediata. Quia præterea thesaurariis suis, qui erant trans flumen, mandavit, ut Esdræ largirentur quicquid postulare. *ibid.* v. 21.

1. *Sacerdotes, omnesque ministros Ecclesiasticos*, quibus concessit *immunitatem* à tributis & vectigalibus, & cultum divinum restaurandi potestatem. *Esdra*. 7. v. 24.

3. Clementia,
quam osten-
dit erga

2. *Totam Rempublicam Iudai-
cam*, cui concessit *αὐτονομίαν*,
h. e. propriam Iurisdic-
tionem, tum in rebus Ecclesia-
sticis, tum in Politicis. Quæ
consistebat

1. In Iudicium & Magistratum constitutio-
ne. v. 25.

2. In causarum cognitione. v. 25. Vt iudi-
ces populum gubernarent, secundum le-
gem tum Dei, tum Regis. v. 26.

3. In exequutione, ut de omnibus transgres-
soribus legistum Dei, tum Regis, iudicium
ferrent, sive in mortem, sive in exilium,
sive in confiscationem bonorum, sive in
carcerem. *ibid.* v. 27.

Vnde patet, quod recte scribat *Philip. Mel.* in
Chron. lib. 2. p. 134. Deus Artaxerxis animum ita
flexerat ad tuendos & juvandos Iudæos, ut non vi-
deatur unquam in genere humano alius Monarcha
erga Ecclesiam munificentior esse.

V s v s.

Artaxerxes h. l. tanquam *Typus optimi atque li-
beralis Regis* nobis proponitur, qui Iudæos à Baby-
lone migrare volentes gratiose dimisit, omnia vasa
templi aurea & argentea eis restituit, Sacerdotibus
omnibusque Dei ministris immunitatem à tributis
atque vectigalibus dedit & *αὐτονομίαν* eis concessit,
uti verba decreti *Esdra*. 7. v. 23, 24. sonant: *Omne
quod ad ritum Dei cæli pertinet, tribuatur dili-
genter in domo Dei cæli, ne forte irascatur contra
Regnum Regis & filiorum ejus. Vobis quoque notum
facimus de universis Sacerdotibus & Levitis &
Cantoribus, & Ianitoribus, Nathinæis & Mini-
stris domus Dei hujus, ut vectigal & tributum &
annuas pensiones non habeatis potestatem imponen-
di super eos.*

Simile reverentiæ ac benignitatis exemplum er-
ga Sacerdotes in Rege Pharaone habemus. Cum
enim universa Ægyptus extrema laborasset fame,
comparandique frumenti gratia cogerentur Ægy-
ptii vendere possessiones suas, & se Regis addicere
servitio: soli omnium Sacerdotes, à necessitate ven-
dendi terras, quibus donati à Regibus fuerant, sol-
vendique tributis, fuere immunes: quin etiam in
summa omnium inopia, fameque, alimentis è publi-
co sibi datis abundabant.

Huc pertinet *elegans dictum Theodoret* in Tra-
ctatu quæst. 106. in Genesin, his verbis: *Sola terra*

*Sacerdotum Ægypti à præstando tributo quinta par-
tis frugum immunis relicta est: usque adeo venera-
bantur homines impii eos, qui non erant dii: at ve-
ro Sacerdotes Dei viventis non gaudent hac im-
munitate.*

XXIV.

A C T A E S D R E.

1. *ACTA HODOEPORICA* sive *ITINE-
RARIA*. Esdras Scriba ab Artaxerxe Rege Edicto
regio & privilegiis amplissimis instructus anno
septimo Artaxerxis die primo mensis primi cœpit
ascendere de Babylone, *Esdra* 7. v. 8. & plurimam
turbam congregavit prope Babylonem ad fluvium,
qui decurrit ad Ahava, *Esdra*. c. 8. v. 15. & in re-
gione Caspia, quæ etiam sita est in Chaldæa, non
procul à Babylone, *ibid.* v. 17. & juxta fluvium
Ahava jejunium proclamavit, atque cum omni,
quem secum habebat, populo, viam à Deo rectam
petiit. *ibid.* v. 21. Et tandem xii. die mensis pri-
mi à flumine Ahava movit, profectus Ierosoly-
mam 170 milliaribus. *ibid.* v. 31. Venit autem
Ierosolymam primo die mensis quinti. *Esdra* 7.
vers. 8.

Factum
hoc est
anno

A condito mundo 3514.

A priori reditu Iudæorum ex Babel 80
inchoato.Artaxerxis Longimani regis 7. *Esdra*. 7.
vers. 8.Ante ascensum Nehemiæ 13. *Nehem.* 2.
vers. 1.

Ante nativitatem Christi 457.

XXV.

XXV.

11. ACTA IEROSOLYMITANA.

1. *Esdra* ingentem thesaurum secum adduxit Ierolymam, quem Rex & Principes voluntarie in usum templi obtulerant. nempe Kikarim vel talenta 550, h. e. 7 tonnas auri & 80000 florenos, & vasa argentea 100 Kikarim, h. e. 1200000 ducatos Hungaricos. & crateres aureos 20, qui habebant drachmas mille, h. e. 1000 ducatos Hungaricos.

Summa est 21 tonnae auri & 100 ducati Hungarici. *Esdra* 8. v. 26, 27.

XXVI.

2. *Esdra*, tanquam verus visitator, publicum Ministerium instituit, verum Dei cultum restituit, & jurisdictionem tum Ecclesiasticam tum Politicam constituit. *Esdra* c. 8. v. 35, 36. *Esdra* 9. v. 1. *Esdra* 10. v. 1.

XXVII.

3. Quia Iudaei duxerant uxores alienigenas, quae diversae religionis erant, contra expressum Dei mandatum *Deuter.* 7. v. 3. ita ut etiam manus Principum & Magistratum in hac transgressione essent, *Esdra* divortium inter eos instituit, & Ethnicas Mulieres a viris separavit. *Esdra* 9. v. 2. *Esdra* c. 10. v. 2, 17, 44.

XXVIII.

4. *Esdra* tempore *Nehemiae*, 13 anno post, populo universo Ierolymis in Scenopegiis congregato, in platea, quae est ante portam aquarum, librum legis, in praesentia *Nehemiae* pincernae, omniumque principum, in primo die mensis septimi praelegit, de mane usque ad meridiem. *Esdra* stetit in turri lignea, quam ad hunc usum fecerat: Et omnis populus viri pariter & mulieres illum legentem audiverunt. *Nehem.* 8. v. 1, 2, 3, 4.

XXIX.

11. *Nehemia pincerna in urbem Ierusalem missio.* *Nehemia*, נחמיה Græce *Nespias*, h. e. Solatium Domini, fuit Filius *Hechaliae* vel *Hachaliae* (*Nehem.* c. 1. v. 1.) ex tribu Iuda oriundus, sicut *Cerdrenus* ex quodam Chronologo narrat. Cognomento dictus fuit תירשחא *Ha-Tirschata*, vel *Tirschata*, ut reddit *Arias Mont. in Bibliis.* *Esdra* cap. 2. v. 63. *Nehem.* 7. v. 65, 70. *Nehem.* 8. v. 9. *Nehem.* 10. v. 1. h. e. Contemplans annum vel tempus. h. e. Chronologus, vel supputator temporis. R. *Abene-*

zra dicit in Chaldaea lingua esse nomen dignitatis. *Tremellius* interpretatur Commissarium seu Legatum Regis. *Munsterus* reddit Pincernam. Quae sententia est optima. Nam ratione officii ipse Pincerna Regis *Artaxerxis* erat, uti constat ex *Nehem.* 2. v. 1. Hic fuit tertius qui populum Iudaicum per gentiles provincias dispersum in patriam sedem reduxit. Hujus *Commissio* tripliciter consideratur. 1. ratione *Ortus*. 2. ratione *Progressus*. 3. ratione *Egressus*.

XXX.

1. *Ratione ORTVS.* Hic *Nehemia* (qui Pincerna Regis *Artaxerxis Longimani* & in summa gratia & autoritate apud eum erat) postquam in arce *Susan* (ubi Rex in aestivis erat) ab *Hanani Iuda* afflictum populi sui urbisque adhuc post reditum *Zorobabelis* & *Esdrae* in ruinæ cineribus jacentis statum cognovit, eundem deploravit. *Nehem.* c. 1. v. 1, 2, 4. atque à Rege suo literas regias sumptusque impetrat ad opus ædificationis urbis absolvendum. Quibus instructus *Sulis* Ierolymam profectus est 230 miliaribus.

Factum hoc est anno	{	3527	ab Orbe condito.
			post consummationem Templi.
		15	post migrationem <i>Esdrae</i> ex Babel. <i>Esdra</i> 8. v. 31.
		20	Regni <i>Artaxerxis Longimani</i> in mense <i>Nisan</i> , h. e. in Martio. <i>Nehem.</i> 2. v. 1.
	{	444	ante Christi nativitatem.

XXXI.

11. *Ratione PROGRESSVS.* Acta *Nehemiae* in ædificatione urbis Ierolymae sunt sequentia.

1. Postquam Ierolymam venit, noctu lustravit murum urbis Ierolymae & portas ejus igni consumtas. *Nehem.* 2. v. 13.

2. Populum afflictum mœstumque ad ædificandum excitavit hisce verbis: Vos nostis afflictionem in qua sumus, quia Ierusalem deserta est, & portæ ejus consumtae sunt igni: venite & ædificemus muros Ierusalem, & non simus ultra opprobrium. *Nehem.* 2. v. 17.

3. Iudaei hac *Nehemiae* oratione animati strenue opus aggrediuntur, & manus eorum in bono sunt confortatae. *Nehem.* 2. v. 18.

4. Catalogus ædificantium recensetur c. 3. ubi observatione dignum est, quod de Thecoitanis dicitur v. 5. Optimates eorum non supposuerunt colla sua in opere ארניה Domini sui (ut vertit

Arias Montanus,) h.e. Dei sui vel Dominorum suorum, (ut vertunt alii) Dei Elohim, qui in personis trinus est.

A D A G I V M.

Optimates non supponunt colla in opere Dominorum suorum. Nehem. 3. 5.

Metaphora est desumpta à Bobus qui collo jugum trahunt. In oneribus publicis proportio Geometrica est observanda, ut nempe ditiores, quo plures atque majores eis sunt opes, eo majora onera sustineant. Quam proportionem vetustissimi Romanorum suo quoque calculo approbarunt, ut liquet ex oratione Servi Tullii Regis, apud *Dionys. Halicarnass. l. 4. Ant. Romanorum. Διχαίον τε ἢ συμφέρον τὸ κρινεῖν τὸ αὐτὸ ἡ γὰρ μά, τὰς μὲν πολλὰ κεκτημένους πολλὰ εἰσφέρειν, τὰς δὲ ὀλίγα ἔχοντας, ὀλίγα.* Iustum existimo & Reipublicæ utile, ut qui multum possident, multum conferant: parum vero, qui sunt in re tenui. Atqui plerumque ita fieri solet, ut ditiores colla jugo subducant, atque ii qui minus habent, exactioribus & laboribus tanto durius premantur; id quod *Thecoitanis* quoque in murorum Hierosolymæ urbis instauratione evenisse dicitur. *Nehem. 3. v. 5.* De qua iniqua portione hoc *Epigramma* observandum:

*Quinio nil tribuit, nil dexter senio confert,
Cum petit are graves publica cura manus.
Pauperior misero est damnosa canicula Codro:
Binio contiguus, non habet unde ferat.
Ternio strenuior, junctusque quaternio, soli
Collatis opibus corporibusque juvant.*

Germani pulcris rhythmis ita efferunt, uti *Lutherus* ad locum *Nehemiæ* in margine annotavit:

*Daus Es hat nichts;
Sechs Eint gibt nichts:
Quater Drey
Dis helfen frey.*

5. *Ædificatio* in angustia temporis est continuata: sicut *Daniel* Propheta c. 9. v. 25. loquitur. Nam etsi hostes Iudæorum initio hoc Iudæorum propositum sarcasmo exceperunt: (Nam *Sanaballat* Præfectus dixit: Quid Iudæi faciunt imbelles? Num sacrificabunt, & complebunt in die? Nunquid vivificare poterunt lapides de acervis pulveris, qui combusti sunt? Et *Tobias* Ammonites proximus ejus dixit: *Ædificent! si adscenderit vulpes, dirumpet murum eorum lapideum.* *Nehem. 4. vers. 1, 2, 3.*) Tamen postea cum audirent, quod structura murorum Ierusalem procederet, & inter-

rupta concludi cœpissent, vehementer indignati congregati sunt, fœdus iniverunt, atque opus cœptum armata manu impedire voluerunt. *Nehem. c. 4. vers. 7, 8.*

At *Nehemias* hoc nuncio accepto

Oravit. *Nehem. 4. v. 9.*

Custodes die ac nocte contra hostes locavit. *vers. 9.*

Ipse cum fratribus & stipatoribus suis vigilavit. *vers. 23.*

Populum animavit, ut in cœpto opere alacriter pergerent, neque in ista temporum angustia animis frangerentur. v. 14.

Populum armavit. v. 17.

Hoc modo omnis cura & opera dies & noctes posita est in ædificatione: & qui laborarunt, una manu ædificarunt, altera vero gladium ad repellendum hostem tenuerunt, cum humana diligentia divinum auxilium conjungentes.

6. *Murus* urbis completus est 25 die mensis Elul *QVINQVAGINTA DVOBVS DIEBVS*. Quo facto omnes populi Iudaici hostes in circuitu timuerunt, & intra semet ipsos valde conciderunt, propterea quod scirent à Domino factum esse opus hoc. *Nehem. 6. v. 15, 16.*

7. *Muro* absoluto valvæ instituuntur, & custodes portis applicantur. *Esdra. 7. v. 1, 3.*

XXXII.

III. Ratione *EGRESSVS*. Postquam *Nehemias* urbem, plateas, murumque ædificavit, ad constituendam Ecclesiam, Politiam & Oeconomiam animum adjicit.

XXXIII.

PRIMO: *ECCLESIAM* constituit. Vbi sequentia Acta sunt notanda.

1. Liber legis in panegyri totius populi Israëliti ab *Esdra* Sacerdote & scriba, atque à Levitis per vices prælegitur & explicatur. *Nehem. 8. v. 1, 2, 3, 4, 5, 8, 9.*

2. Festum Tabernaculorum per annos aliquot à reditu populi ex captivitate Babylonica intermissum restauratur & celebratur. *Nehem. 8. vers. 14, 15, 16, 17.*

3. Ieiunium publicum proclamatur & instituitur. *Nehem. 9. v. 1.*

4. Publica peccatorum ὁμολογία & Confessio instituitur. *Nehem. 9. v. 2.*

5. *Nehemias* fœdus religiosum inter Deum & populum instituit. Seque & populum juramento Deo obstrinxit, quod ambulare velint in lege Domini, quam dederat in manu Moïsis servi sui, ut custo-

custodirent & facerent universa mandata Domini Dei sui, & iudicia ejus & ceremonias ejus, &c. Confer *Nehem.* 9. v. 38. Et nomina signatorum hujus fœderis enumerantur *Nehem.* 10. v. 1, 29.

XXXIV.

DEINDE: OECONOMIAM constituit. Nam inter capita fœderis etiam hoc continetur, quod nolint filias suas dare populo terræ, neque filias eorum accipere filiis suis. *Nehem.* 10. v. 30. Sicut Deus *Deut.* 7. v. 3. Israëlitis præceperat, ne scilicet illi occasione talium matrimoniorum in idololatricam & Ethnicam impietatem prolaberentur. Quod Dei præceptum Israëlitarum post reditum ex captivitate Babylonica parum observaverant: uti constat ex *Esdras* c. 9. v. 1, 2. Et ibidem narratur, quod etiam manus ipsorum Principum & Antistitum prima fuerit in pravariatione ista, h. e. quod non solum plebei peccatum istud commiserint, sed etiam ipsi Principes, & quidem omnium primi. Quamobrem *Esdras* ibid. v. 12. hoc illis præceptum ex ore Dei repetit, hisce verbis: *Nunc ergo filias vestras ne detis filiis eorum, & filias eorum ne accipiat filii vestri: & non quaratis pacem illorum & bonum eorum usque in seculum: ut confortemini & comedatis bona terra, & heredes habeatis filios vestros usque in seculum.* Ad hoc etiam præceptum servandum Nehemias denuo omnes Israëlitas juramento obstringit. *Nehem.* 10. v. 3.

2. Etiam usuras, quas ditiores Iudæi à fratribus suis tenuioribus tempore magnæ famis cum oppressione eorum sumebant, abrogavit: uti ex *Nehem.* 5. v. 1, 2, 7. constat.

XXXV.

TERTIO: POLITIAM constituit: ubi notanda sunt duo.

1. *Habitationum per sortes distributio.* Illi, qui reduces ex Babylone in instaurata urbe Ierusalem habitare debebant, sorte eliguntur. Recensentur autem triplices personæ. 1. Politici. 2. Sacerdotes. 3. Levitæ. *Primo: Persona Politica* eliguntur tum ex tribu Iudæ: *Nehem.* 9. v. 4, 5, 6. eorumque numerus indicatur v. 6, nempe quod fuerint quadringenti sexaginta octo viri fortes, qui in Ierusalem habitaverint: tum ex tribu Benjaminis: v. 7, 8, 9. eorumque numerus indicatur v. 8, nempe quod fuerint nongenti viginti octo. *Secundo: Sacerdotes* recensentur à v. 10. usque ad 15, eorumque numerus indicatur v. 12, 13, 14. *Tertio: Levitæ* recensentur à v. 15 usque ad 25. Numerus vero eorum indicatur v. 18. & 19. Reliqui vero Sacerdotes & Levitæ ex Israël, qui sorte non desi-

gnati, in universis civitatibus Iudæ habitabant, unusquisque in possessione sua.

XXXVI.

2. *Muri dedicatio.* *Nehem.* 12. describitur, quomodo *Murus* urbis Ierosolymæ à Nehemia Duce & Esdra Sacerdote magna cum solennitate & pompa sit dedicatus. Circa quam dedicationem Muri urbis Ierosolymæ tria veniunt consideranda: 1. *Ortus.* 2. *Progressus.* 3. *Egressus.*

XXXVII.

In ORTV facta est *Portarum & Muri mundatio* à Sacerdotibus & Levitis mundatis. *Nehem.* cap. 12. v. 30. Etsi enim non conspecta fuit læpra in muris urbis, tamen ruinæ illæ fuerunt profanatæ quodammodo per gentes, quæ civitatem olim destruxerant, omnique scelerum atque abominationum genere contaminaverant. Deinde urbs Ierosolyma erat sancta. *Psalms.* 87. v. 1. *Matth.* 4. v. 5. Ergo etiam Muri ejus sancti esse, h. e. ab usu communi & vulgari segregati, sacris usibus adaptari debuerunt. Nam *Dedicatio* est solennis actio, certis ceremoniis constans, qua res aliqua à communi & vulgari usu segregata, sacris usibus adaptatur. Ebraei vocant *חנכה*, Græci *ἐγκαινία*. Latini *Dedicationem*. Germani *Einweihung*.

XXXVIII.

In PROGRESSV notanda *Dedicantium processio*. quæ describitur dupliciter: 1. *ὡς ὁ πικῶς*, h. e. à persona dedicantium. 2. *το πικῶς*, ratione Locorum, nempe, *Ex quo, Per quem, & Ad quem Dedicantes processerint.*

XXXIX.

DEDICANTES in duplicem Ordinem à Nehemia distincti fuerunt, qui super murum dedicandum processerant.

PRIMVS ORDO hic fuit. 1. incessit prior Chorus magnus laudantium, qui erant Levitæ. v. 31. Filii Cantorum, uti vocantur v. 28. Quia à Cantoribus nati & Cantorum officio ipsi præfecti erant.

2. Post eos ivit dimidia pars *Principum Iudæ.* v. 32, 33, 34.

3. Eos sequebantur quidam ex Sacerdotibus. v. 35, 36. Quorum Dux erat Esdras scriba. v. 36.

XL.

LOCA Processionistria erant. 1. Processerunt à dextra parte muri usque ad portam sterquiliniorum. *vers.* 31. 2. A porta sterquiliniorum usque ad

portam fontis. *vers.* 37. 3. A porta fontis usque ad portam aquarum ad Orientem. *v. eodem.*

XLI.

SECUNDVS ORDO Dedicantium hic fuit.

1. Incessit SECUNDVS CHORVS gratias referentium (Levitarum,) qui ibat ex adverso.
2. Post hunc ordinem ivit *Nehemias. vers.* 38.
3. Sequebatur dimidia pars populi. *ibidem.*

XLII.

LOC A Processionis similiter erant tria. 1. Processit hic ordo ex adverso à superiori parte turris furnorum usque ad murum latum. *vers.* 38. 2. A parte, quæ est supra portam veterem, & supra portam piscium, turrimque Hananeelis & Turrim Meah usque ad portam gregis (ovis.) *v.* 39. 3. A porta gregis usque ad portam custodiæ sive carceris. *ibid.*

XLIII.

IN EGRESSV describitur Dedicantium Processio IN TEMPLVM, circa quam duo notanda.

1. Ordo. 2. Actio.

Primo ORDO talis erat. In domo Dei stabant duo chori laudantium (Dominum, & dicentium gratiarum actionem) & *Nehemias*, & dimidia pars Magistratus cum eo. *v.* 40. Et Sacerdotes Eliakim, Maasia, Miamin, Michea, Eliohenai, Hanania, &c. *vers.* 40, 41.

XLIV.

Secundo ACTIO in Templo instituebatur gemina.

1. *Musica.* Nam Levitæ & Sacerdotes exercebant Musicam tum vocalem: quia clare cantabant, eorumque Præpositus *הפקיד Ietzraia*, *v.* 42. Tum instrumentalem. Quia gratias Deo agebant in cymbalis, nablis & cytharis. *vers.* 27. & Sacerdotes quidam in tubis. *v.* 41, 42.

2. *Sacrificia.* Postea victimas magnas *זבחים גדולים* immolaverunt, cum gaudio magno, sed & uxores & liberi & tota populi multitudo gavisa est. Et audita est lætitia Ierusalem procul. *v.* 43.

ABROGATIO ABUSVVM QVI IN
ABSENTIA *Nehemiae* in Rempubl.
Iudæorum irrepsent.

XLV.

Postquam *Nehemias* Dux fuerat in terra Iuda ab anno 20 usque ad 32 *Artaxerxis* Longimani Regis, per annos XII, *Nehem. c. 5. vers.* 14. rursus

profectus est in Susan 230 miliaribus, ibique Regem VISITAVIT, atque abusus omnes, qui in absentia sua in Rempubl. Iudæorum irrepsent, magno zelo abrogavit, atque ita Ecclesiam & Rempubl. reformavit. In qua REFORMATIONE puncta septem sequentia sunt notanda.

XLVI.

1. *Alienigenarum à communione populi Iudaici separatio.* Cum *Nehemias* secunda vice Ierosolymam reversus, librum Legis Mosaicæ populo prælegi juberet, ejusque lectionem populus audiret, inventa est Lex, *Deuteron. 23. v. 3.* qua *alienigena*, & in specie *Ammonita* & *Moabita* à communione Ecclesiæ Israëlitiæ excludebantur. Verba Legis hæc sunt: *Ammonites & Moabites non intrabunt Ecclesiam Domini in æternum.* hoc est, ad publicas in Ecclesia Israëlitiæ functiones obeundas non admittentur, etiam si religionem Iudaicam amplexi fuerint. Hanc Legem ubi audirent, omnem alienigenam ab Israël separaverunt. *Nehem. 13. vers. 3.* Quamvis enim hæc separatio dura videbatur, & sine gravi offensione fieri non poterat, tamen hac non obstante, *Nehemias* & populus normam Legis divinæ sequentes voluntatem Dei impleverunt.

XLVII.

11. *Cubiculi Levitici in templo profanati reformatio.* *Eliasib* summus Sacerdos affinitate sibi junxerat Tobiam præfectum Ethnicum, eique fecerat in templo cubiculum magnum (nempe ex pluribus aliquot contiguis, parietes intergerinos eximendo) quod ei inhabitandum concesserat. Cubiculum hoc antea erat sacrum, h. e. sacris usibus destinatum. Levitæ namque prius in eo reponebant munera & thus, & vasa sacra, decimas frumenti, vini & olei, & partes Levitarum, Cantorum & janitorum & oblationes Sacerdotum. *Nehem. 13. v. 5.* Hoc autem Tobias, connivente & adjuvante *Eliasib* summo Sacerdote, in profanos usus converterat, inque eo utensilia sua domestica reposuerat. Hoc ubi cognovit *Nehemias*, vehementer ei displicuit, utensilia Tobiae inde eiecit, illud mundavit, & vasa sacra in illud reponi demandavit. *Nehem. 13. v. 7, 8, 9.*

XLVIII.

111. *Portionum Levitis debitarum restitutio.* In absentia *Nehemiae* populus quoque Israëliticus avaritia inductus, portiones Levitis ex Lege debitas non dedit. Qua occasione illi impulsu in agros discesserunt. *Nehemias* autem hoc cognito Antistites

tes objurgavit, & Levitas in statione sua restituit, & populum ad dandas decimas illis ex Lege debitas adegit. *Nehem. 13. v. 10, 11, 12, 13.*

XLIX.

IV. Curatorum constitutio. Præterea Nehemias quatuor fidos proventibus Levitarum præfecit curatores, qui portiones & decimas à populo exigerent, & Levitis justo tempore traderent. *Nehem. 13. v. 13.*

P A R E N E S I S.

Hinc discant omnes Ecclesiarum & Scholarum Antistites, ut Ministris Dei justo tempore salarium suum persolvant; ut illi, vigilantes pro animabus hominum, officium suum faciant cum gaudio, & non cum gemitu, *Hebr. 13. vers. 17.* & sic in studio suo remissiores fiant, imo plane discedendi occasionem inde sumant: ut h. l. exemplum Levitarum ostendit.

L.

V. Profanationis Sabbathi abolitio. Iudæi in absentia Nehemiæ variis modis Sabbathum profanaverant: 1. Torcularium calcatione. *v. 15.* 2. Onerum invectione. *v. eod.* 3. Victualium emtione. *vers. 16.* Hunc autem abusum Nehemias magno cum zelo abrogavit. Primo interdictione. *vers. 15, 21.* Nam contestatus est Nehemias (hoc est, Deum testem invocavit) se talem profanationem in posterum non passurum. Deinde: Cum inspectoribus objurgatione. *v. 17, 18.* Tertio, portarum occlusionem. *v. 19.* Quarto, Ministrorum ad portas constitutione. *v. 20.*

P A R E N E S I S.

Ita quoque Magistratus pii dent operam, ne Sabbathum, quod in cultu divino est consumendum, profanetur, omnesque occasiones illud profanandi auferant; ne videlicet convivium nuptialia aut genethliaca in eo celebrentur, scholæ athleticæ aut nundinæ anniversariæ instituantur, quin & profanatores ejus gravissimis pœnis afficiant. Huc pertinet serium Dei mandatum, quod exstat *Ierem. c. 17. v. 24, 25, 26, 27.* Si audieritis me, dicit Dominus, ut non inferatis onera per portas civitatis hujus in die Sabbathi, & si sanctificaveritis diem Sabbathi, ne faciatis in eo omne opus, ingredientur per portas civitatis hujus Reges & Principes, sedentes super solium David, & adscendentes in curribus & equis, ipsi & Principes eorum, viri Iudæ, & habitatores Ierusalem: & habitabitur Civitas hæc in sempiternum. Et venient de civitatibus Iu-

da, & de circuitu Ierusalem, & de terra Benjamin, & de campestribus, & de montanis, & ab Austro, portantes holocaustum, & victimam, & sacrificium, & thus, & inferent oblationem in domum Domini. Si autem non audieritis me, ut sanctificetis diem Sabbathi, & ne portetis onus, & ne inferatis per portas Ierusalem in die Sabbathi: succendam ignem in portis ejus, & devorabit domos Ierusalem, & non exstinguetur.

L I.

VI. Vxorum Ethnicarum à viris Iudaicis separatio. Postquam Nehemias cognovit, quosdam Iudæos Ethnicas mulieres, nempe Azotidas, Ammonitidas & Moabitidas matrimonii vinculo sibi copulasse, eorumque liberos Asdodice & non Iudaice loquentes audiret, graviter commotus est, cum Iudæis istis contendit, eis maledixit, (h. e. ex justo zelo eis mala imprecatus est) quosdam eorum percussit, & quibusdam crines evulsit: & juramento eos obstrinxit, ut non darent filias suas filiis eorum, neque acciperent de filiabus eorum filios suos; & ab omnibus alienigenis eos mundavit. *Neh. 13. v. 23, 24, 25, 26, 29.* Nam Deus graviter in Lege sua prohibuerat, ne Israëlita commercio Ammonitarum & Moabitarum, tanquam populorum impiorum, uterentur, neque cum filiis eorum matrimonia contraherent. Idque eam ob causam, ne Israëlita per talia conjugia ad Ethnicam impietatem pertraherentur.

L I I.

VII. Ministerii sacri constitutio. Denique Nehemias ordines Sacerdotum & Levitarum constituit, unumquemque in ordine suo. *Nehem. 13. vers. 30.*

C A P V T I I I.

D E E G R E S S V.

L I I I.

EX actis Ecclesiasticis in capite I I enumeratis constat, Artaxerxem Longimanum magnum Ecclesiæ fuisse Patronum, qui Esdram & Nehemiam in Iudæam misit, ut ille Dei cultum, hic vero urbem & Politiam constitueret: quodque in toto genere humano Monarcha erga Ecclesiam Dei munificentior alius non fuerit, ut vere *Philippus Melancthon lib. 2. Chron. pag. 134.* de ipso scribit. Cum autem 40 annos regnasset, mortuus est. *Diodorus Siculus. A. M. 3547. ante C. N. 424.*

V S V S M Y S T I C V S.

In hac Historia 6 veniunt consideranda. 1. *Artaxerxes*, sive *Ahasuerus*. 2. *Vasthi*. 3. *Esther*. 4. *Mardocheus*. 5. *Haman*. 6. *Sceptrum Ahasueri*.

I. ARTAXERXES, sive ACHASVERVS.

Artaxerxes Longimanus sive *Ahasuerus* est typus Dei Patris cœlestis.

1. *Ratione dominationis*. Nam sicut אֲחַשְׁוֵרֶשׁ *Ahasuerus* significat *Magnum caput* aut *Regem*, ipseque 127 provinciis dominabatur: *Esther* c. 1. v. 1. Ita quoque Deus Pater est Rex magnus, qui potestatem habet in cœlo & in terra. Nam Domini est terra & plenitudo ejus, orbis terrarum & qui habitant in eo. *Psalms*. 24. v. 1. Ipse inquit: Meus est orbis & plenitudo ejus. *Psalms*. 50. v. 12.

2. *Ratione liberalis largitionis*. Sicut *Ahasuerus Longimanus* dicebatur & erat; quia liberaliter omnibus largiebatur: ita quoque Deus Pater habet manum ad benefaciendum omnibus hominibus longissimam & amplissimam. Vnde *Mosis*, num Deus 600000 hominum carne cibare posset in deserto, dubitanti, Deus respondebat: Num MANVS Domini CONTRACTA est? *Num.* 11. v. 22. Et *Iesai.* 59. v. 1. inquit: Ecce non est ABREVIATA MANVS Domini, ut salvare nequeat. h. e. ad benefaciendum, & salvandum, non habet manum contractam aut decurtatam, sed longissimam atque amplissimam. Et *Psalms*. 145. v. 15, 16. inquit *David*: Oculi omnium in te sperant Domine, & tu das escam illis in tempore opportuno. Aperis tu MANVM TVAM, & imple omne animal benedictione.

3. *Ratione habitationis*. Sicut *Ahasuerus* habitabat in palatio Regio, cui nomen erat *Susan*, quæ vox notat lilium vel rosam amœnam: ita quoque Deus Pater habitat in cœlo, quod est instar rosæ amœnæ amœnum atque jucundum. Nam ipse implet lætitia vultum suum, & sunt delectationes in dextera ejus in æternum. *Psalms*. 16. v. 11.

II. VASTHI Regina prior est typus Mundi.

1. *Ratione ORTVS*. Nam sicut *Vasthi* ab *Ahasueri* Rege ad summum dignitatis & eminentiæ gradum est evecta, & Regina nuncupata: ita quoque *Impii* & filii hujus seculi plerumque ad gubernacula rerum sedent, & dignitate, autoritate, opibusque abundant, & omnia ad votum nutumque eorum fluunt. Vnde *David* *Psalms*. 17. v. 14. de il-

lis inquit: quod sint viri hujus seculi, quod portio eorum sit in hac vita, & Deus thesauris suis ventrem eorum impleat. Et *Psalms*. 73. vers. 12. ait: Ecce ipsi *impii* & abundantes in seculo possederunt divitias.

2. *Ratione PROGRESSVS*. Sicut enim *Vasthi* valde voluptuosa & fastuosa erat, inque splendore atque voluptate vivebat; (secundum nomen suum; *Vasthi* enim potatricem significat) quæ ad Regem per septem Eunuchos eam vocantes venire detrectabat: *Esth.* c. 1. v. 12. Ita quoque *Mundus* immundus ὁ ἅς ἐν πονηρῇ κεῖται, h. e. totus in malo jacet. 1 *Iohan.* 5. vers. 19. Omne quod est in mundo, est concupiscentia carnis, & concupiscentia oculorum, & fastus vitæ. 1 *Iohan.* 2. vers. 16. Ideoque *impii* Deum Regem cœlestem ejusque verbum spernunt atque contemnunt. Nam circumdat eos superbia: operti sunt violentia tanquam veste, prominet præ pinguedine oculus eorum, gradiuntur secundum cogitationes cordis sui, derident, & malitiam de excelsis loquuntur. Ponunt in cœlum os suum, & lingua eorum transit in terra. sicut graphice eos depingit *Asaphus*, *Psalms*. 73. v. 6, 7, 8, 9.

Orbis hic nihil est aliud, quam publica scelerum officina, in qua vel *Lycurgus* ad malitiam commoveri posse videatur.

Pulchre *Ouvvenus* in Epigrammatis:

In Mundo nil constat, in orbem vertitur Orbis;

Quid mirum? Recti quod sit in Orbe nihil?

3. *Ratione EGRESSVS*. Sicut Regina *Vasthi* ob fastum atque superbiam suam, quod Regis sui mandatum contempsit, repudiata & de solio deturbata est: *Esther* 1. v. 19. Ita quoque omnes *impii* & filii hujus seculi ob fastum atque superbiam ex regno Dei ejiciuntur, juxta illud Adagium: Omnis qui se extollit, humiliabitur, non solum in hoc, sed etiam in futuro seculo. *Luc.* 14. vers. 11. & c. 18. v. 14. Et ostium vitæ æternæ est Christus. *Ioh.* 10. v. 7. Christus autem est humilis. *Matth.* 11. v. 29. Ergo qui per ostium hoc in vitam æternam ingredi cupit, illum humiliare se oportet. In quam sententiam pulchre *D. Augustinus Tractat.* 45. in *Iohan.* inquit: *Humilis est janua Christus Dominus: qui intrat per hanc januam, oportet humiliet se, ut sano capite possit intrare. Qui autem se non humiliat, sed extollit, per maceriam vult adscendere. Qui autem per maceriam adscendit, ideo exaltatur, ut cadat.* Exemplum habemus in *Lucifero*, de quo dicitur in *Epistola Iudæ*, v. 6. quod principatum suum non servaverit, & domicilium suum reliquerit.

III. ESTHER Regina posterior est typus Ecclesiae.

I. *Ratione ORTVS*, h. e. *Orbitatis*. Sicut Esther erat puella paupercula, & utroque parente orbata: *Esther* c. 2. v. 7. Ita quoque Ecclesia in hoc Mundo est vidua, h. e. Patre atque Matre, id est, summis amicis atque patronis in hoc Mundo potentibus atque faventibus est viduata: sicut David conqueritur, *Psal.* 27. v. 10. Pater & Mater dereliquerunt me. Vnde Ecclesia dicitur *vidua*, *Iesai.* c. 54. v. 4. *mulier derelicta & mœsta*. *ibid.* v. 11. Et pii, viduæ atque orphani. *Psal.* 68. v. 5. Similiter Discipuli Christi orphani dicuntur. *Iohan.* 14. *vers.* 17.

II. *Ratione PROGRESSVS*, idque triplici respectu.

Primo: Respectu *PIETATIS*, *CASTITATIS* & *VENUSTATIS*. Sicut Esther pia, casta, atque formosa erat: (Nam Esther idem significat atque *אסתר* *Alama*, h. e. abscondita. Quia pie & caste vivebat, atque ab omni pravo consortio sese segregabat & abscondebatur. *Esther* 2. v. 7.) Ita quoque Ecclesia pietati & castitati studet, à mundi consortio se abscondit, & soli Christo sponso suo adhæret, juxta illud *Psal.* 73. v. 28. Mihi adhærere Deo bonum est.

Secundo: Respectu *PROTECTIONIS*. Sicut Esther, licet pupilla quidem esset, & utroque parente orbata, tamen tutorem habebat Mardochæum, sub cujus patrocínio vivebat: *Esther* 2. v. 7. Ita etiam Ecclesia in hoc mundo licet vidua sit atque virgo derelicta, mœsta atque afflicta, tamen Christum sponsum habet, sub cujus umbra in pace requiescit; sicut ipse ait ad discipulos suos: *Iohan.* 17. v. 33. In me pacem habetis, in mundo afflictionem habebitis; sed bono animo sitis, ego vici Mundum. Et David *Psal.* 27. v. 10. ait: Pater meus & Mater mea dereliquerunt me; Dominus autem *ἐπελάβετό με*, assumpsit me. Ipse namque est orphano Adjutor. *Psal.* 10. v. 14, 18. Ipse est Pater orphanorum, & Iudex viduarum. *Psal.* 68. v. 5.

Tertio: *Ratione EXORNATIONIS*. Sicut Mardochæus Estherem, quam adoptaverat in filiam, vestiebat atque exornabat: *Esth.* c. 2. *vers.* 7. Ita quoque Christus Ecclesiam suam, velut Estherem filiam suam dilectam, induit vestimentis salutis atque justitiæ. *Iesai.* c. 61. Hinc David *Psal.* 45. v. 10. tanquam spirituali Epithalamio de Ecclesiæ ornatu magnifice alloquitur Christum sponsum hisce verbis: Filia Regum in preciositatibus tuis:

Adstat Regina à dextris tuis in vestitu deaurato. Et *Apoc.* 12. v. 1. Ecclesia dicitur Mulier amicta Sole, h. e. Christo, qui est Sol justitiæ. *Malach.* c. 4. Quia Christum in Baptismo velut vestem nuptialem per fidem induit. *Gal.* 3. v. 27.

III. *Ratione EGRESSVS*. Sicut Esther à Mardochæo Tutore & velut Patre suo tandem in Regiam introducta, & ab Achasvero corona Regni donata & Regina facta est: *Esther.* 2. v. 17. Ita etiam Ecclesia tandem in cœlestem Susan, h. e. in cœlum à Christo sponso suo introducetur, & corona vitæ coronabitur. Hinc Ecclesia dicitur *REGINA*. *Psal.* 45. v. 10. Et *FILIA REGIS*, v. 14. Omnis gloria filia Regis ab intus: vestimentum ejus fimbriis aureis. v. 15. Accipietis vestibus adducetur Regi: Virgines post eam, amicae ejus, adducentur tibi. v. 16. Adducentur in lætitia, & exultatione ingredientur in palatium Regis.

IV. MARDOCHÆVS est typus Christi.

I. *Ratione ORIGINIS*. Sicut Mardochæus fuit filius *Iair*, *Esther.* 2. v. 5. quæ vox significat *Dei lumen*: Ita quoque Christus Iesus secundum Deitatem est filius Dei viventis, Lux vera. *Iohan.* 1. *ἀπαύλασμα & δόξης*, h. e. *Splendor gloria*. *Hebr.* 1. v. 3. *Δόξα* est lux copiosa. 2 *Cor.* 3. v. 7. Et *Exod.* 34. v. 30. *ὡς δόξης* vultus Moïsi legitur. Et *Luc.* c. 2. v. 9. dicitur: *Δόξα* Domini circumfulsit Pastores. *Ἀπαύλασμα* vero est refulgentia ex illa luce. Quia *ἀπαύλασμα* significat fulgorem vel splendorem. Et *Sapient.* 7. v. 25. dicitur *ἀπαύλασμα φωτὸς αἰδίου*, splendor æternæ lucis. Similiter in Symbolo Niceño dicitur: *Lumen de lumine*. Credimus in Iesum Christum, *ἐκ* Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero.

II. *Ratione EXINATIONIS*. Mardochæus significat amarum, contritum vel myrrham contritam. Habuit ille nomen & omen, juxta illud vulgatum:

Conveniunt rebus nomina saepe suis.

Nam revera Mardochæus fuit Mardochæus, h. e. amaritudine plenus atque contritus, quando cognovit, Regem Achasverum instinctu Hamanis literas sanguinarias sigillo regio obsignatas per totum regnum promulgasse, de omnibus Iudæis in toto regno interficiendis. Tunc enim ipse & Esther, omnesque Iudæi & virgines atque ancillæ Estheris, tribus diebus & noctibus non comedebant, sed in sacco & cinere lugebant. *Esther.* 4. v. 16. Ita etiam Christus cœlestis ille Mardochæus fuit *מרחש* *vir dolorum*. *Iesai.* 53. v. 3. Ipse in *ara terrea*, h. e. in horto cœpit *λυπεῖσθαι & ἀδημνεῖν*, h. e. ingenti affici dolore atque mœstitudine, *Matth.* 27. v. 37.

ἡρόδωτος ἐν ἀγωνίᾳ, h. e. tali correptus est dolore, ut sudor ejus velut ἥρως αἷμα, h. e. grumi sanguinis in terram decurrerent, *Luc. 22, 44.* & ipse præ mœrore atque dolore clamaret: Tristis est anima mea usque ad mortem. *Matt. c. 27. v. 38.* Ipse in ara lapidea, h. e. in prætorio à Pilato & Ministris ejus derisui corona spinea coronatus, pallio purpureo indutus, per ludibrium cum genuflexione Rex salutatus, consputus & bacillis graviter percussus est. *Marc. 14. v. 65.* Ipse denique in ara lignea, h. e. in cruce longe plurima & maxime horribilia passus est, manus pedesque ejus ferreis clavis cruci affixi, latus lancea transfixum, omniaque membra maximo cum dolore in cruce sunt extensa. Vnde ipse Christus in *Psal. 22. v. 15, 16, 17.* conqueritur: Sicut aqua effusus sum, & dissipata sunt omnia ossa mea. Factum est cor meum tanquam cera liquefscens in medio ventris mei. Exaruit tanquam testa virtus mea: lingua mea adhæsit faucibus meis: in pulvere mortis me collocas. Verum sic voluit Deus Pater Christum Filium suum **C O N T E R E** propter peccata nostra, eumque vulnerare, ut nos pacem haberemus. *Iesai. cap. 53. v. 4, 5, 10.*

III. Ratione EXALTATIONIS. Sicut denique Mardochei luctus triduanus in lætitiā, & ipsius miseria in gloriam est mutatus: Nam Deus Ahasveri Regis animum pro admirabili sua providentia direxit, ut gentem Iudaicā proscrip̄tam & dāpnatā liberaret, & Hamanem perfidum cruci affigendum mandaret. *Esth. 7. v. 10.* Ita etiam Christus tertia die à mortuis resurrexit, summo cum tripudio omnium piorum, & gloria & honore ab Ahasvero cœlesti coronatus. *Psal. 8. vers. 5. Hebr. 2. v. 9.* & cœlesti luce velut veste amictus in cœlos adscendit, & ad dextram Dei collocatus, σύν ἡμῶν Deo Patri factus, cum eo regnat in æquali majestate & gloria, & omnes pii atque electi cum eo festum *Purim* celebrabunt, h. e. in delectatione & lætitiā regnabunt in omnem æternitatem.

V. HAMAN est typus Diaboli.

I. Ratione ORTVS. Sicut enim Haman in aula Ahasveri fuit valde honoratus, & super omnes Principes exaltatus, fuit in toto Regno Abrech, hoc est, Pater patriæ & Prorex: *Esther. c. 3. v. 1.* Ita quoque Diabolus initio Angelus bonus atque formosus à Deo creatus fuit, perfecta sapientia, veritate atque bonitate fulgens. Habuit namque τὴν ἰαυτὴν δόξαν καὶ τὸ ἴδιον οἰκητήριον, h. e. suum principatum & proprium domicilium. *Epistola Iudæ vers. 6.*

II. Ratione PROGRESSVS. Sicut enim Haman fuit vale fastuosus atque superbus, atque ab omnibus regni incolis, uti etiam à Mardocheo, adorari voluit: *Esther. 3. v. 2, 3.* Ita quoque Diabolus est spiritus superbiæ, qui ab ipso Dei Filio in monte excelso, in quo omnia Regna mundi & gloriam eorum ipsi monstravit, adorari voluit. *Matth. 4. v. 9.* Et sicut Haman Mardocheo omnibusque Iudæis insidiatus est, atque sanguinarium à Rege Ahasvero decretum per fraudulentiam extorsit de omnibus Iudæis in toto Regno excindendis: *Esth. 4. v. 8, 13.* (Quod cum nomine ipsius congruebat. Nam ἴσθρις idem est atque tumultuator vel conturbator.) Ita quoque Diabolus serpens ille antiquus insidiatus est calcaneo Christi omniumque Christianorum, & cruentam cum illis gerit pugnam, quæ usque ad finem Mundi durabit. *Apocal. 12. v. 7, 12, 15.* Et velut Leo rugiens noctes diesque obambulat, quærens omnes pios devorare. *1 Petr. 5.*

III. Ratione EGRESSVS. Sicut Haman tandem confusus, & in patibulo, quod Mardocheo paraverat, ipse funibus ligatus & suspensus periit: *Esther 7. v. 3.* Ita quoque Diabolus, postquam Christum, in calcaneo vulneratum, in crucem proditorum Iudæ Ischariothe *Ioh. 13.* adegit, ipse destructus periit, juxta dictum *Hebr. 2. v. 14.* Christus per mortem suam κατήργησεν, h. e. destruxit eum, qui mortis habebat imperium, h. e. Diabolum. Et catenis noctis detractus in tartarum in iudicium magni diei reservatur. *2 Petr. 2. v. 4.* Epistola Iudæ *v. 4.* Interim dum infernalis ille Haman ad nos descendens, iram magnam habet, h. e. horribiliter hisce in terris ante finem Mundi grassatur, oportet Estherem, h. e. sanctam Christi Ecclesiam diligenter orare: tum cœlestis Ahasverus, h. e. Deus pater, sceptrum ei aureum porriget: eaque in gratiam receptā, non secundum merita ejus, sed secundum gratiam & misericordiam suam, cum illa aget. *Psal. 103.*

VI. SCEPTRVM Ahasveri est typus Evangelii.

Sicut enim Sceptrum Regis Ahasveri aureum fuit signum atque medium gratiæ regiæ: Nam statutum hoc erat in regno Ahasveri, apud omnes Regnicolas pervulgatum, ut si vel vir, vel mulier, non vocatus à Rege interius atrium Regis intraret, juxta statutum interficeretur: cui vero Rex aureum sceptrum porrigeret, ille in vita conservaretur: *Esther 4. v. 11.* Ita etiam Evangelium est SCEPTRVM POTENTIÆ DIVINÆ, *Psal. 110. v. 2.* quod Dominus emisit è Zion in totum orbem terrarum.

Nam

Nam hoc est vivum atque efficax potentia divinae non tantum signum, sed etiam organum, per quod Christus cum omnibus suis beneficiis ad nos venit, & mansionem apud nos facit. *Ioh. 14. v. 13.* Per hoc venit ad nos cum regno suo gratiae, illudque in cordibus credentium administrat. Nam Euangelium est potentia Dei ad salutem omni credenti. *Rom. 1. v. 16.* h. e. potens Dei organum salvandi credentes. Præterea Sceptum Ahasveri aureum, erat signum atque medium gratiae & clementiae regiae, non quovis modo, sed certo modo, h. e. in usu suo legitimo consideratum. (Nam Sceptum illud etsi ex auro fabrefactum erat, tamen per se & absque usu, nempe vel cistae inclusum, vel mensae impositum, nemini vel millies intranti gratiae regiae signum erat, & nemini vitae salutem afferebat, sed quando in vsu suo legitimo erat, h. e. quando Regis manu apprehensum intranti porrigebatur, & ab intranti manu tangebatur, tum intranti signum atque medium clementiae erat, ne à Satellitibus Regiis interficeretur. *Esth. 4. v. 11.* Exemplum illustre habemus in Regina Esther. Hæc die tertio post luctum vestibibus regalibus induta, in atrio domus Regiae interiori stabat contra basilicam Regis: Et Rex in folio Regio in domo sua Regia versus ostium sedebat: Cumque vidisset Reginam Estherem in atrio stantem, invenit gratiam in oculis ejus, & EXTENDIT AD EAM SCEPTRUM, quod MANV tenebat AUREUM. Quæ accedens TETIGIT summitatem SCEPTRI ejus. Dixitque ad eam Rex: *Quid vis, Esther Regina? Quæ est petitio tua?* Etiam si dimidiam Regni partem petieris, dabitur tibi. *Esther c. 5. v. 1, 2, 3.*) Ita etiam Euangelium est organum salutis atque vitae æternæ, non quatenus syllabis & literis consignatum in charta aut volumine continetur, aut voce humana recitatur extra proprium, verum & legitimum usum suum. Etsi enim Euangelium idcirco literis consignatum est, ut ex iis tanquam ex penu, suo tempore ad suum usum depromatur; tamen per se extra suum officium, nec est triste, nec jucundum, nec occidit, nec vivificat: sed quando Euangelium est IN VSU SUO PROPRIO, VERO, atque LEGITIMO ET ORDINARIO, ad quem divinitus est institutum, h. e. quando à Ministro Ecclesiæ annunciatur, & à credentibus recipitur, & manu fidei tangitur, tum demum est organum salutis. Nam *Euangelium & Scriptura non prosunt ex opere operato, sed necessum est ut fide misceantur auditoribus.* Hinc D. Paulus *Rom. 1. v. 16.* ait, quod Euangelium sit potentia Dei, h. e. potens Dei organum ad salutem omni credenti. Non dicit nude & crude, quod Euangelium sit potentia Dei ad salu-

tem; sed addit: OMNI CREDENTI. Et contra de Israëlitis inquit Apostolus; *Hebr. 4. v. 2.* quod auditus sermonis illis non profuerit, *μη συγχεραμύθη τῇ πίσει τοῖς ἀκούουσιν*, h. e. quod non esset CVM FIDE MIXTVS, aut CVM FIDE CONJUNCTVS, iis, qui audierant. Vnde patet quod Euangelium sit *δυναμις & θεσσωτική*, h. e. potentia Dei ad salvandum, non quando consideratur IN SENSU ABSOLVTO, h. e. in se & per se ABSQUE VSU, neque etiam IN VSU ALIENO & ILLEGITIMO, sed IN VSU PROPRIO, VERO & LEGITIMO, ad quem à Deo est destinatum.

ANTITHESIS.

Hinc patet, superstitiosum & justa reprehensione dignum esse, quod homines in Papatu primum caput Iohannis Evangelistæ minutissimis literarum apicibus describant, atque è collo suspensum gestent: eique mirificam quandam vim & virtutem alexicacam Dæmones fugandi & morbos sanandi tribuant: Sicut hac de re scribit Salmeron tom. 4. commentar. pag. 614. Consuetudo est, inquit, Christianis, gestare appensum è collo Euangelium, aut alias res sacras sive reliquias. Nec error est, si ex reverentia Sanctorum deferantur, cum spe, quod forte Deus miserebitur. Hinc legimus in B. Caci- lia laude, Codicem Evangelicum semper eam in sinu gestasse, & Constantinum Imperatorem Christi clavum diademate circumtulisse.

Verum hic superstitiosus Papistarum ritus cum fine Evangelii revelati pugnat. Etenim Deus ter Opt. Max. non eo fine verbum suum nobis revelavit, ut ad morbos corporales pellendos characteribus ejus utamur, sive potius abutamur: sed ut ex eo ad vitam æternam atque animarum salutem instruamur. *Rom. 1. v. 10.*

MONARCHA VI.

DARIVS NOTHVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

I.

I. **G**eneratio & Appellatio. DARIVS cognomento NOTHVS, fuit VI. Rex Persarum, filius Artaxerxis Longimani; sed non ex legitimo matrimonio, verum è Cosmartidine Babylonia pellice susceptus. Vnde NOTHI cognomentum accepit.

CAPUT II.

DE PROGRESSU.

I. ACTA OECONOMICA.

II.

2. Vxor ejus fuit PARYSATIS. De hac duplex est Historicorum sententia.

1. *Philippus Melanchthon* l. 2. p. 137. & *Sleidanus* putant eam fuisse sororem Artaxerxis Longimani: ac proinde Darium Nothum ejus fuisse sororium.

1. *Plutarchus* vero in Artaxerxe scribit, eam fuisse filiam Artaxerxis Longim. & fratri suo incesto connubio junctam. Quem incestum Deus in posteritate horribiliter punivit.

III.

Hæc *Parysatis* mirabilis plane atque crudelis fœmina fuit. Nam STATIRAM conjugem Artaxerxis Mnemonis filii sui (quam *Plutarch.* in Artax. p. 1012. γυναικα καλὴν καὶ ἀγαθὴν, h. e. fœminam elegantem & probam vocat) quamque Artaxerxes ardenti amore complectebatur, variis modis oppugnatam, toxico necavit: & CARIN atque MITHRIDATEM, qui Cyri filium in bello interfecerant, & MESABATEM, eunuchum, qui caput ei occiso atque dextram amputaverat, inaudito suppliciorum genere excarnificavit; uti in *Histor. Artaxerx. Mnemon.* §. 28, 29, 30. plenius dicturi sumus.

IV.

Apophthegma Parysatidis hoc fuit. Iubebat illa τὸν βασιλεὺς μέλλοντα μὲν παρρησίᾳ ἀγλαέμεν βουλομένοις ἡγεῖσθαι ῥήματα. h. e. Eum qui Regem admoniturus esset, byssinis uti verbis. *Plutarch.* *Apophthegm.* Imperat. pag. 324. *Æsopus* eandem sententiam propriis verbis eleganti Paronomasia sic exprimit: τοῖς βασιλεῦσι δεῖ ὡς ἡκιστα, ἢ ὡς ἥδιστα, ὁμιλεῖν. h. e. Regibus conuersandum esse, vel quam paucissime, vel quam jucundissime. *Plutarch.* in vita Solonis.

V.

1. Quidam Historici tradunt, hunc Darium habuisse etiam vel conjugem, vel concubinam formosissimam, quam adeo ardenter dilexit, ut mortuam in vitam revocari eam optaverit. Historia hæc reperitur in *Epistola Iuliani Apostata* ad Amerium, quæ in volumine *Epistolarum Græcarum* extat, & ad hunc Darium referri solet. verba hæc

sunt. Cum *Democritus* Aderita Philosophus aliquando è peregrinatione sua longinqua tandem etiam accederet ad *Darium* tum dolentem obitum conjugis sive concubinæ cujusdam suæ formosissimæ, ut ad consolandum Regem aliquid diceret, promisit redditurum vita defunctam, si necessaria ad illam sibi rem suppeditaret. Rex lætatus, cum petere juberet, quæ vellet, jussit sibi dari tria nomina aliquorum hominum, qui per omnem vitam sine luctu & adversa fortuna vixissent, quæ inscriberet monumento conjugis. Id vero cum se præstare non posse affirmaret, respondet *Democritus*, insipienter itaque facere, cum ipse fortunam postularet singularem, & communem omnibus recusaret.

PARÆNESIS.

Stultum *Darii* votum fuit, quod concubinam suam denatam in vitam revocari à *Democrito* Philosopho petiit. Nam communis omnium hominum sors est: MORI. juxta illud: Statutum est hominibus ut semel moriantur. *Hebr.* 9. v. 27. Deus namque redigit homines in nihilum, h. e. in cinerem, *Psal.* 90. v. 3. juxta Dei sententiam in Paradiso promulgatam. *Genes.* 3. v. 17. Quocunque die comederis de arbore vetita, morte morieris. h. e. mortalis eris, & singulis diebus mortem expectabis. *Theodoret.* Quare nemo communem hominum sortem recusare & propriam desiderare debet; sicut *Democritus* Darium recte monuit. Et *Terentius* Gentilis graphice ait: Homo sum, humani à me nihil alienum puto.

VI.

III. LIBERI. Darius ex Parysatide quaternos suscepit liberos, nempe, *Arsicam*, (qui postea Artaxerxes transnominatus, & cognomento Mnemon dictus est) *Cyrum*, (qui à Cyro majore Cyrus appellatus est) *Ostane*, & *Oxathrem*.

II. ACTA POLITICA.

VII.

I. REGNI OCCUPATIO. Postquam Pater *Darii* Nothi Artaxerxes Longimanus diem suum obiisset, XERXES II. Regnum suscepit, sed eum, crapulam edormientem, frater ejus SOGDIANVS interfecit, postquam unum annum regnasset, uti *Diodorus Siculus* scribit, & fratri interfecto in Regno successit. Sed & ipsi dolo atque parricidio quæsitum imperium paucos dies stetit, cum multa ageret tyrannice. Bagorasum præcipui nominis Eunuchum cade injusta tolleret, & DARIO fratri occul-

occultis insidiis exitium minaretur. Nam Darius sub patre Artaxerxe Longimano Hyrcanorum Satrapiam regebat, quam à Xerxe retinere permissus, à Sogdiano insidiosè evocabatur. Quod periculum ille mature olfaciens, jussu illius detrectat, arma contra Regem capit, & adjutus prompto omnium studio, Regem dolo in potestatem redactum regno & vita spoliatur. Nam juxta morem Persicum, cum in cineres dejici mandavit, postquam sex aut septem menses regnasset. *Diodorus Siculus* lib. 12. *Pausan.* *Ctesias Cnidius* lib. 18. *Eusebius*, *Cedrenus*. Ita Darius, suis copiis Principumque auxiliis fultus, ad Regnum perducitur, aliena magis voluntate, quam sua, atque regium DARIUM nomen assumpsit. Nam antea OCHVS dictus fuit.

Factum hoc { 3548 ab orbe condito.
est anno { 9 Belli Peloponnesiaci.
423 ante Christi nativitatem.

VIII.

II. REGNI ADMINISTRATIO. Nova defectione Ægyptum amisit. Medos & Persas tertio rebellare ausos gemina expeditione compescuit, urbes, quas Majores ejus per Asiam possederant, universas recepit. Invitavit ad se magnis propositis muneribus POLYDAMANTEM. de cujus incredibili robore *Suidas* in voce Πολυδάμης, & *Pausanias* lib. 6. scribunt, quod tantarum virium fuerit, ut currum, incitante equos auriga, detinere posset. Perijt obrutus speluncæ ruina, quam labascentem se solum manibus sustinere crediderat. *Pausanias* in Eliacis 2. Darius etiam edoctus de Cyri filii in Autobisacem & Mitream sævitia, cum eo nomine domum revocatum puniturus esset, ante adventum ejus à vita decessit. *Thucydides*, *Diodorus Siculus*, *Iustinus*, *Xenophon*. Moriturus Artaxerxes tanquam Primogenitum Regni successorem constituit, licet Mater Parysatis Cyrum juniorem ad regnum promoveri niteretur; verum non adduxit eum tamen in sententiam suam, sed ætate prior est Rex designatus, & ARTAXERXES TRANSNOMINATUS. Cyrus vero Ionix atque Lydiæ Dux constitutus est. *Plutarch.* Artaxerx. Verum Cyrus, sorte sua haud contentus, fratri Regi bellum intulit, in eoque victus & occisus; sicut postea in historia Artaxerxis Mnemonis plenius dicturi sumus.

III. ACTA ECCLESIASTICA.

IX.

Sulpitius Severus lib. 2. Historiæ sacræ, *Ioseph.* *Scalig.* l. 6. de emendatione tempor. cap. de hebdomadib. Danielis, & *Seth. Calvis.* in Præfatione

Chronolog. suæ pag. 152. putant, hunc Darium esse illum, cujus fit mentio *Esdra. cap. 6.* & *Zachar. cap. 1.* & 7. Et *Aggai cap. 1.* & 2. Quibus in locis habetur, quod fabrica Templi secundi anno regni ejus secundo sit repetita, & anno Regni ejus sexto absoluta. Verum opinio eorum in accuratiori examine subsistere non potest, uti in Historia Darii Hytaspis §. XXVII. firmissimis rationibus demonstratum est.

CAPUT III.

DE EGRESSU.

X.

Darius Nothus regnavit annos	{ 8 60 19 }	} juxta {	Clementem.
			Philostratum libro 1. de vita Apollonii.
			Thucydidem, Diodorum Sicul. Eusebium, Bedam, Scaligerum in cap. de excessu Artaxerxis Longimani, & initio Darii Nothi.

Quæ sententia postrema omnium est verissima. Sic incidit mors ejus in A. M. 3567. ante C. N. 404.

MONARCHA VII.

ARTAXERXES MNEMON.

CAPUT I.

DE ORTU.

I.

I. GENERATIO. ARTAXERXES MNEMON fuit Artaxerxis I cognomento Longimani ex filia nepos, Darii Nothi filius. Nam Darii & Parysatis filii quatuor fuere. Maximus stirpis Artaxerxes, ab hoc Cyrus, minores his, Ostanes & Oxathres. Mater ejus Parysatis supra modum crudelis & mirabilis fœmina fuit; ut postea dicemus.

II.

II. APPELLATIO. Primo Nomen ejus proprium fuit ARSICAS, quamvis Darsen ferat nuncupatum *Dion Plutarchus* Artaxerxe tom. 1. pag. 1012.

Deinde cognomen ejus fuit ARTAXERXES MNEMON. Ἀρτοξέρξης Μνήμων. ARTAXERXES ob excelsam avi virtutem: & MNEMON vel MEMOR, ob excellentem memoriam dictus est. Huc elegans Locus referri potest ex *Plutarcho*

in Artax. p. 1012. ubi scribit, quod hic *Arſicas* à Patre suo Dario Rex designatus, καὶ Ἀρταξέρξης μετονομασθεὶς, h. e. ARTAXERXES TRANSNOMINATUS sit.

V s v s.

Hic locus Plutarchi diligenter est notandus, & *Josepho Scaligero* ejusque astipulatoribus opponendus, qui statuunt, quod nomen *Artaxerxes* tantum sit nomen proprium, & nunquam appellativum: ut evincere queant, *Esdr.* 4. v. 6. & 7. per *Ahasuerum* Xerxem, & per *Artaxerxem*, intelligendum esse *Artaxerxem Longimanum*; cum tamen ibi sint nomina appellativa, & per *Ahasuerum* *Cambyſes*, per *Artaxerxen* vero *Cambyſis* frater *Smerdis*, juxta alios *Pſeudo-Smerdis* Magus intelligendus sit. Nam diſerte *Plutarchus* author ille gravissimus in citato loco hunc VII Persarum Monarcham proprio nomine *Arſicam*, cognomine vero *Artaxerxem* appellat, quando dicit, quod ad Regnum evectus, ΑΡΤΟΧΕΡΧΕΣ μετονομασθεὶς, h. e. TRANSNOMINATUS sit.

CAPUT II.

DE PROGRESSU.

I. ACTA OECONOMICA.

III.

1. Πολυγαμία. *Artaxerxes* Mnemon plurimas tum uxores, tum concubinas habuit.

IV.

VXORES habuit tres: $\left\{ \begin{array}{l} 1. \text{Statiram.} \\ 2. \text{Atossam} \\ 3. \text{Amestrin} \end{array} \right\} \text{filias.}$

V.

Primo, STATIRA à socru sua Paryſatide veneno interfecta est. Occasione hujus rei hæc fuit. Paryſatis Cyrum filium juniorem majori, quam Artaxerxem, amore est complexa: Ideoque nihil magis in votis habuit, quam ut ille, hoc neglecto, ad Regnum promoveretur, & in insidiis fratris Regi structis deprehensum, ideoque extremo supplicio destinatum, intercessionem suam, illum conservavit: cumque Cyrus adversus fratrem, dissimulato belli apparatu, novas res moliretur, illa constanter eum adversus omnes delationes defendit, donec tandem res in nervum erumperet, & per Tiffaphernem Ducem occulta Cyri consilia Artaxerxi innotescerent; ibi magna inter Paryſatidem & Statiram orta est contentio. Statira (ut fert mos fœmineus) omnem hujus bellici tumultus causam Paryſatidi imputa-

vit: Paryſatis contra se defendit ferociter. Quare gravissima accensa indignatione, vitæ ejus insidias struxit. Cum enim amicitia redintegrata rursus convenire atque una cœnare cœpissent: magna tamen cum cautione iisdem cibis, iisdemque ciborum ministris utebantur. Nascitur autem apud Persas avicula, cui nomen Rhytaces, quæ omni caret excremento, habetque intestina omnia adipe referta. Ideoque etiam vento & rore ali creditur. Hanc, Ctesias ait, cultello, quem altero latere illeverat toxico, dissecuisse Paryſatidem, atque infecisse alteram partem veneno, partem puram & sinceram sibi retinuisse, illam vero quæ veneno infecta erat, Statiræ porrexisse. Hinc mortua est Statira inter maximos cruciatus & convulsiones corporis, & cum ipsa insidias olfecit, tum etiam in Rege suspicionem materni sceleris excitavit, dirum & implacabile Matris ingenium non ignorante. *Plutarchus* Artax. pag. 1020, 1021. Simili fere modo paucos ante annos Sixtus V Pontifex Rom. periisse fertur.

VI.

Secundo, erga ATOSSAM quoque filiam suam amore incesto exarsit; quem Mater ejus Paryſatis callida illa fœmina, quæ omnes suas actiones ad nutum arbitriumque Regis componebat, magis magisque accendit, & ut in proverbio dicitur, oleum igni addidit. Postquam enim illa ex indubiis signis animadvertit, Artaxerxem filiam suam perditæ amare, & tamen amorem hunc occultare: quia contra patrias Leges erat, filiam Vxorem ducere, illa formam moresque ejus crebro apud Regem collaudavit, eumque instigavit, ut eam in uxorem duceret, legibus & institutis Græcorum valere jussis. Quoniam Rex Persarum tanquam viva Lex honesti inhonestique norma à Deo datus sit. *Plutarch.* Artax. p. 1023.

VII.

Tertio, AMESTRIS (vel *Amastris*) initio TIRIBAZO desponsata, sed eo ob mores insanos abdicato, nefario conjugio Patri jungebatur.

ERROR.

Errant igitur illi qui statuunt, quod hic Artaxerxes Mnemon fuerit maritus Esther. Nam *Plutarchus* in Artaxerxe, in quo Artaxerxis Mnemonis vitam diligenter descripsit, narrat, Artaxerxem hunc tres conjuges habuisse, nempe Statiram, Atossam & Amestrin. Sed nulla harum esse potest vel Vasthi, vel Esther, quæ uxores Ahasueri fuerunt, cujus in libro Esther sit mentio. Nam

1. **VASTHI** ab Ahasuero repudiata fuit. *Esther cap. 1. vers. 19.* **STATIRA** autem repudiata non fuit, sed à matre ejus Parysatide veneno necata, dum adhuc Regina esset; & quidem cum ingenti Regis dolore. Similiter **ATOSSA** nunquam repudiata fuit, sed cum Artaxerxe usque ad mortem ejus vixit. Idem quoque de **AMESTRIS** dici non potest.

2. **ESTHER** Regina Ebræa erat genere, & ab Ahasuero sive Artaxerxe anno septimo Regni ejus in thalamum regium assumpta. *Esther c. 2. v. 17.*

At neque **ATOSSA**, neque **AMESTRIS** Ebrææ, sed Persicæ sceminæ, & quidem ipsius Artaxerxis filia erant. **STATIRA** vero non anno septimo Regni Artaxerxi matrimonio est juncta, sed

antequam regnare inciperet Artaxerxes, ab eo ducta fuerat. *Plutarch. in Artax.*

Vnde patet, Artaxerxen Mnemonem non esse maritum Esther. Plura vide in Historia Darii Hytasp. §. 24.

VIII.

CONCUBINAS Artaxerxes habuit 360; uti *Plutarchus* in Artax. p. 1025. scribit. Sed inter hæc omnes **ASPASIA** forma & prudentia eminebat, ideoque sola nomine suo exprimitur. Hæc antea Cyri junioris concubina fuit; sed eo interempto, in torum Artaxerxis transiit, & ut postea dicemus, infelici forma sua regiam domum graviter afflixit. Vide *Plutarchum* Artaxerx. p. 1025. *Ælianum* lib. 12. c. 1.

IX.

Legitimi
erant
tres; uti
Plutar-
chus in
Artax.
scribit.

Masculi

1. **DARIUS**. Hic quia primogenitus erat, à Patre Artaxerxe honoratur, & 50 ætatis anno cidarin rectam (erat hoc insigne regium) gestare permittitur. Verum libidine sua & dignitatem regiam & vitam simul amisit: uti in §. 10. dicemus.

2. **ARIASPES** tum ob alias virtutes, tum ob simplicitatem, benignitatem atque humanitatem, singulari apud populum gratia polluit. Idcirco post Darii fratris cædem tacito omnium consensu Regno destinatus, ab **OCHO** fraude opprimitur. *Plutarchus* Artax.

3. **OCHVS** fuit inter fratres (legitimos) natu minimus. Hic contra fratres Regnum ambit: utque illud consequeretur, fratres duos, nempe Ariaspen legitimum, dolo, & Arsamen illegitimum parricidio e medio sustulit. *Plutarch. Artax.*

Illegitimi fuerunt plurimi. *Iustinus* lib. 10. scribit, eum ex concubinis 115 filios suscepisse. Inter illos erat **ARSAMES**, qui à patre post **ARIASPIS** interitum studio apertiore diligebatur, & tantam apud eum fidem est meritus, ut arcana ipsi crederentur atque communicarentur. Qua de causa ab **OCHO** in odium vocatus, per *Harpatem* Tiribazi filium, ab illo submissum, occiditur. *Plutarchus* in Artax. *Diodorus Siculus*.

I. **ATOSSA** erat Artaxerxis filia, & postea uxor. Nam licet **OCHO** fratri desponsata esset, tamen postea magno cum flagitio Patri nubit; & tamen nihilominus incesta Ochi consuetudine fruitur, eumque ad regnum ambiendum inflammat. *Plutarch. Artax.*

II. **AMESTRIS** fuit Patris filia & postea uxor. Nam Pater eam initio **TIRIBAZO** desponsavit: verum eo ob mores insanos abdicato (*Plutarchus* enim in Artax. eum vocat *ὑπεκκρον καὶ πικρόφρον*, h. e. hominem levem & non satis rationis compotem) incestuoso Patri connubio jungitur. *Plutarch. Artax.*

III. **SISYGAMBIS** Arsami fratri nupserat. Quo ab **OCHO** fratre trucidato, deinceps in luctu vixit. Mater hæc Darii Codomanni fuit. Capta est ad Issum ab Alexandro M. cum filia Statira, **OCHO** nepote & neptibus duabus, sed honorifice ab Alexand. M. est habita.

IV. **RHODAGYNE** à Patre in matrimonium elocatur copiarum terrestrium Persicarum Duci **ORONTI**. qui cum *Tiribazum* classis Persicæ Præfectum inique accusaret, à Rege ob falsam accusationem extrema ignominia

II. Πολυ-
τεχνία. Ar-
taxerxes
plurimos
habuit Li-
beros.

Fœmella
erant po-
tissimum
quinque.

Aminia affectus; Tiribazus vero maximis honoribus affectus est. Unde ab illo ad Cyrum juniorem, bellum contra fratrem Artaxerxem tum temporis molientem transfugit, cui antea hostis fuerat. Huic Orontes (quippe qui bellicis rebus inter Persas clarus erat) pollicebatur, si mille Equites sibi Cyrus tradidisset, se turmas Equitum regionum, quæ igni omnia, qua transiturus erat Cyrus, exurebant, aut insidiis circumventas necaturum, aut ex iis quam plurimos vivos ad Cyrum perduciturum, prohibiturumque ne reliqua incendiant, aut Regi, quæ de Cyri copiis explorata haberent, renunciare possint. Id cum apud Cyrum obtinisset Orontes, ad Regem epistolam scripsit, in ipsius amicitiam se iterum insinuans. Sed eam epistolam nuncius ad Cyrum attulit, qui Orontem comprehensum in iudicium vocavit, ubi suffragiis Ducum capitis damnatus est. Hinc Orontes hoc postea apophthegmate usus est: Regum & Principum amici, sunt similes Arithmeticorum digitis. Nam ut hi computando, nunc myriada, nunc monada: ita & qui Regibus se insinuant, modo pollent plurimum & observantur; mox vero (qui fortunæ mos est, quæ homines velut pilas habet) in imum demersi, ludibrio sunt omnibus.

V. A P A M E connubio juncta est P H A R N A B A Z O classis Persicæ Præfecto, quem Orontes apud Regem calumniis involvit: ut modo diximus. *Plutarchus*.

X.

III. Καρτενία. Quod Artaxerxes liberos habuit plane degeneres. Nam 1. *erga Patrem* fuerunt *extreme ingrati*. Artaxerxes enim ætate jam proventus, cum animadverteret filios suos de Regno apud amicos & proceres disceptare, idcirco ut huic malo remedium inveniret, Darium filiorum natu maximum Regem pronunciavit, utque cidarin se vivo gestaret, concessit. *Plutarchus* in Artaxerxe.

Verum Darius, post nova paternæ pietatis exempla, interficiendi patris consilium cepit, & quod detestandum, in societatem facinoris assumptos 50 fratres fecit parricidas. *Iustinus* lib. 10.

2. Fuerunt *libidinosi*. Nam mos erat Persis, ut Rex creatus ab eo qui Regem eum constitueret munus aliquod peteret, idque, si fieri posset, omnino acciperet. Quare *Darius* à Patre Artaxerxe Rex designatus, non contentus Regno, etiam Aspasiam, Patris pellicem, quam ipse præ omnibus concubinis ardentè amabat, quod & pulchra & sapiens, poscebat. Darius pro indulgentia sua in liberos, primo facturum se dixerat, mox pœnitentia ductus, ut honeste negaret quod temere promiserat, Dianæ sacerdotio eam præfecit, quo perpetua illi ab omnibus viris pudicitia imperabatur: atque hoc modo libidinosus Pater filii cupidinem elusit. *Plutarch.* Artax. *Iustinus* lib. 10. Similiter *Ochus*, inter filios Artaxerxis natu minimus, Atossæ novercæ atque sorori suæ spem matrimonii fecit, si ipsius ope ad Regnum promoveretur. *Plutarch.* Artax.

3. Fuerunt *insidiosus* atque *dolosus*. Nam *Darius* à Patre se derisum ludibrioque habitum existimans, instigatione Tiribazi, qui (ut *Plutarch.* Artax. p. 1025. loquitur) εἰς αὐτὸν γαίσιμον ὄν καὶ ἡδύον,

αὐτὸν ἀνόμελον καὶ παράφορον, h. e. qui alias non erat moribus solidus, sed temporalis, & vecors, conjuratione cum 50 fratribus facta insidias Patri paravit. Similiter *Ochus* occiso Patre Dario, *Ariaspis* & *Arsamis* fratrum vitæ insidias struens homo dolosus ac sanguinarius, crudelitate sua adversus Arsamen, versutia contra Ariaspen usus est. *Plutarch.* ibid. Atque ita regiam cognatorum cæde & strage Principum replet, nulla non sanguinis, non sexus, non ætatis misericordia permotus, scilicet ne innocentior fratribus parricidis haberetur. *Iustinus* lib. 10.

XI.

IV. Τεκνοφονία. Artaxerxes compertis tot filiorum contra se insidiis, Darium cum liberis adductum judicandum Consiliariis regis dedit. Darius omnium suffragiis damnatus, à lictoribus in carcerem abductus est. Carnifex vero accitus manu tenens novaculam, qua damnatorum capita abscindi solent, ut Darium vidit, perterritus recessit, ad fores respiciens, αἷς ἐδωκησάμην εἰδὲ τολμήσω αὐτὴν χεὶρ ἡμέτερος βασιλέως, h. e. quasi non posset neque sustineret manu sua Regem occidere. Foris autem iudicibus minaciter, ut mandata exsequeretur, jubentibus, reversus intro altera manu comam apprehendit, altera cervicem depressam novacula abscidit. *Plutarchus* Artax. p. 1026. Conjuges quoque omnium cum liberis, ne quod vestigium tanti sceleris exstaret, interfectæ. *Iustinus* lib. 10.

XII.

V. Φιλομήτωρ καὶ φιλόδουλος fuit. Nam mensæ Regis præter matrem ejus & conjugem nemo erat consors: quarum hæc infra, mater supra illum recum-

cumbebat. Quinetiam fratribus suis, Ostaci & Oxabi, natu minoribus, mensam participavit. *Plutarchus Artax.* p. 1013.

V S V S.

A X I O M A I.

Nimia illa indulgentia, qua Reges vivi atque incolumes filii regnum permittunt, ut illos regnantes videant, saepenumero obest. Nam ejusmodi indulgentia Parentibus plerumque discrimini esse solet: & causam nonnunquam parricidio praebeat.

Exemplum.

Exemplum habemus in *Dario*, qui à Patre Artaxerxe vivo Rex factus, interficiendi Patris consilium cepit. Sed facta conjuratione, dum Patri insidias parat, deprehensus cum sociis, parricidii poenas Deo paternae pietatis ac majestatis ultori persolvit.

A X I O M A II.

Spurii, ex adulteriis aut furtivo coitu prognati, plerumque sunt mali, inquieti & turbulenti, & exitus eorum plerumque tragicus esse solet. Sap. 3. v. 17, 18, 19. Filii adulterorum in consummatione erunt: & ab iniquo toro semen exterminabitur. Et si quidem longae vitae erunt, in nihilum computabuntur, & sine honore erit novissima senectus illorum. Et si celerius defuncti fuerint, non habebunt spem, nec in die agnitionis consolationem. Nationes enim iniquae dirae sunt consummationis.

Exemplum.

In *Dario Artaxerxis Mnemonis filio*, ejusque fratribus, exemplum memorabile habemus.

Darius à Patre adhuc vivente Rex erat designatus, & cidaris apertae gestamen ei à Patre promissum: sed, ob denegatam Aspasiam patris concubinae formosissimam, consilium de interficiendo Patre agitavit. Et quod detestandum, in societatem tanti facinoris 50 fratres spurios assumsit. Et quod omnem admirationem excedit, nemo ex illis omnibus inventus est, quem aut paterna majestas, aut veneratio senis, aut indulgentiae patris, à tanta immanitate revocaret.

A X I O M A III.

Deus vagas libidines graviter punire solet, aut in proprio corpore, aut in posteritate.

Exemplum utriusque membri habemus in hac Historia. Verum de eo in historia *Ochi Persarum Regis*, pluribus dicturi sumus.

II. ACTA POLITICA.

I. IRENICA sive TOGATA.

XIII.

1. *Regni occupatio.* *Darius Nothus* moriturus *Artaxerxem* filium suum primogenitum Regni successorem constituit, licet mater *Parysatis* *Cyrum* juniorem ad regnum promovere niteretur. *Plutarch.* in *Artax.* p. 1012. hac de contentione ita scribit: Mater magis exosculabatur atque ad Regnum promovere conabatur *Cyrum*. Vnde ubi Patre jam aegro accitus est, profectus est ad aulam à mari, maxima spe fretus, matrem effecisse ut successor Regni declararetur. Etenim ratione nitebatur *Parysatis* speciosa, qua *Xerxes I* olim usus fuerat, suggerente *Demarato*, *Articam*, (hoc enim nomen *Artaxerxis* proprium erat) se privato, regnanti *Cyrum* *Dario* peperisse. Non adduxit eum tamen in sententiam suam, sed aetate prior est designatus Rex, & ARTAXERXES μετνομοθεῖς TRANSNOMINATUS: *Cyrus* vero *Lydiae* Satrapa, & orae maritimae Dux.

XIV.

2. *Inauguratio.* *Artaxerxes* Rex mox sub *Darii* patris excessum *Pasargadas* perrexit, ut sacris Regiis inauguraretur à sacerdotibus *Persicis* in delubro *Deae bellatricis*, quae *Minerva* est. Eo ingressum, qui inauguratur, stolam suam oportet ponere, & induere eam, quam *Cyrus* priscus prius, quam Regno potiretur, gessit: & sicorum massam comedere, tum terebinthum vorare, & calicem haurire lactis acidi. Hæc cum acturus *Artaxerxes* esset, adit eum *Tissaphernes*, Sacerdotem quendam adducens, qui in pueritia ἐπισκίτης ἢ νομισσομένης δ' ὡνός, h. e. Magister patriae institutionis *Cyri* fuerat. Hic detulit, deliberatum *Cyro* esse in templo insidiis circumvenire Regem, atque cum vestem exueret, adoriri & obtruncare. *Cyrus* jussu *Artaxerxis* comprehensus, catenis aureis ligatus & morti adjudicatus est. Sed moriturum jam *Parysatis* mater ulnis complexa, ac capillo suo circumjiciens colligansque illius collum cum suo, multis lamentis & obsecrationibus obtinuit ei veniam, effecitque ut remitteretur ad mare. *Plutarch. Artaxerx.* pag. 1012.

XV.

3. *Imperii administratio.* Hic *Articæ*, qui Rex factus *Artaxerxes* est transnominatus, uti *Plutarchus* ait, initio mire sectari *Artaxerxis* sibi cognominis visus est moderationem, blandiorem aditui

aditu se præbendo, atque in largiendis pro merito honoribus beneficiisque effusum, omni suppliciorum exactiōi detrahendo contumeliam, exultandoque in accipienda gratia, non secus si dares, quàm si acciperes, in dando hilarem & benignum se exhibendo: Cui nihil unquam tam pusillum aut contemtum oblatum est, quod non summo cum gaudio & clementia Rege digna acciperet. *Plutarch. Artax. p. 1013.*

A X I O M A.

In magnis viris magna sæpe esse solet mixtura virtutum & vitiorum. A magnis enim ingeniis ut magnæ virtutes: ita quoque vitia magna proficiuntur, sicut ait Plato, citante Plutarcho in vita Demetrii. Sicut enim in Ægypto optima nascuntur remedia & nocentissima venena: ita, inquit idem Plato, in heroicis Viris cum magnis virtutibus conjuncta sunt magna vitia. Idem quoque de Artaxerxe Mnemone, ejusque fratre Cyro juniore, cum quo de Imperii summa cruento prælio decertavit, jure merito dici potest.

I. ARTAXERXIS VIRTUTES.

XVI.

I. COMITAS. Cum Omifus quidam *malum punicum* miræ magnitudinis ad eum attulisset: Per Mithram, inquit, hic vir urbi parvæ præfectus videtur eam brevi tempore magnam effecturus.

[*Mithra à Persis dicitur Sol: Vnde Mithriaca sacra Solis.*]

II. GRATITUDO & LIBERALITAS. Alio rursus tempore aliis alia offerentibus in via, cum colonus quidam, qui nihil aliud tum in promptu habebat, quod Regi offerret, ad fluvium accurrens, aquam inde manibus haustam ipsi attulisset, delectatus eo facto Rex pateram auream, & mille Daricos homini dono misit.

[*Vnus Daricus valet duobus Vngaricis, h. e. tribus taleris, juxta Philippum Melanchthonem.*]

III. MANSUETUDO & LENITAS. *Enclidi Lacedæmonio πολλὰ παρρησιαζομένῳ* (uti *Plutarchus* ait) h. e. multa licentius & insolentius in ipsum dicenti, Tribunum militum dicere jussit: *ἐπιστὶ μὲν ἔστιν εἰπεῖν ὁ βασιλεὺς βῆλει, ἐμοὶ δὲ καὶ λέγειν καὶ ποιεῖν.* Tibi quidem de Rege loqui quæ velis: Regi autem dicere & facere, quæ vult, licet.

IV. FACILITAS. Cum ei in venatione Tiribazus quidam candyn ruptum esse ostendisset, sibi que lacerum hunc donari postulasset: Dono tibi eum, inquit Rex; gestare autem prohibeo. Erat

autem Tiribazus homo non malus, sed *παύρορος*, levis nonnihil, & non satis compos rationis. Itaque cum dictum illud Regis non observaret, sed statim candy indutus, etiam aurea ornamenta, qualia mulieres gestare solent, sibi appenderet, indignantibus omnibus, quia contra mores Persarum hoc fiebat, Artaxerxes ridens: Concedo tibi, Tiribaze, inquit, & aureum mundum, ut mulieroso; & candyn, ut insano.

V. HUMANITAS & AFFABILITAS. *Plutarchus in Apophth. pag. 324.* ita de eo scribit: Artaxerxes non tantum compellantibus liberalissime vacabat, sed & uxorem suam jubebat pienti aula dimovere, ut posset aliis, qui vellent, compellari in via. Et rursus in Artaxerxe *pag. 1013.* addit hæc verba: Hoc spectaculum gratissimum præbebat Persis uxoris ejus Statiræ currus, qui velis distractis semper progrediebatur, scæminisque popularibus salutandi eam & adeundi faciebat copiam. Hinc regnum ejus favorabile ad multitudinem fuit.

VI. CLEMENTIA. Quia omni suppliciorum executioni contumeliam detraxit, (ut *Plutarchi* verbis utar) seu moderationem in omnibus suppliciis observavit. Sicut enim Artaxerxes Longimanus primus instituit, ut, cum Principes viri supplicio afficerentur, non corpora, sed vestes quibus se exuissent, flagellarentur, & non crines capitis evellerentur, sed tiara deponeretur: *Plutarchus Apophthegm. pag. 324.* Ita quoque hoc ipsum Artaxerxis Mnemon observavit. Sicut enim Artaxerxis Longimani nomen assumerat: ita quoque ejus virtutes exprimere studebat.

Exemplum singularis ejus Clementiæ erga Parysatidem matrem singulare existat apud *Plutarch.* in Artaxerxe. Hæc gravissima commiserat scelera & flagitia; ac proinde extremo digna supplicio fuisset. Nam Statiram conjugem ejus Regiam, quam *Plutarchus in Artaxerxe. p. 1012. γυναικα καλὴν καὶ ἀγαθὴν*, h. e. formosam, elegantem & probam vocat, quamque Artaxerxes intime diligebat, variis modis oppugnatam toxico necavit. Caryn & Mithridatem, qui Cyrum in bello interfecerant, inaudito suppliciorum genere excarnificavit: uti postea dicemus. Nec tamen alia ob tam immania scelera & flagitia ab Artaxerxe filio pœna mulctatur, quàm quod Babylonem dimissa fuit, cum hac interminatione, nunquam ipso vivente hanc à se ad eundam. Neque etiam hæc Regis ira diuturna fuit. Nam aliquanto post in aulam revocata plenum velut dominium obtinuit, nefandum Regis erga Atosiam filiam amorem confirmavit, regemque, quo voluit, flectere potuit. *Plutarchus. Xenophon.*

VII. IUSTITIA. Tiribazus per Orontem accusatus, iudicium sibi fieri rogans, calumniis refutatis, concordi iudicum sententia ab omni culpa criminis liber dimissus est. Rex, vocatis ad se iudicibus, singulos interrogavit, quo quisque iustitiæ titulo reum absolvisset. Ibi primus, quod vidisset, aiebat, crimina ei intenta dubia: benefacta vero ejus nota omnibus esse. Alter respondebat: Etsi quædam, quorum insimulatus fuisset, crimina vera essent; benefactorum tamen ejus multitudine peccatum id vinci. Tertius dicebat, quod non benefacta ejus quidem hoc in loco respexerit, pro quibus honorem multiplicem à Rege consecutus ille esset: sed quod criminibus illis seorsim inspectis, non videretur accusatus illis obnoxius esse. Rex laudavit iudices, & Tiribazum maximis honoribus decoravit.

VIII. IUSTA SEVERITAS. Artaxerxes, cognita Tiribazi innocentia & Orontis calumnia, extrema cum ignominia affecit. *Diodorus Siculus* scribit, quod Artaxerxes iudices quosdam ob injustam quam tulerant sententiam comprehensos, cute vivis detracta, gravissima pœna affecerit. Iis vero cutibus circum subsellia expansis, iudices alii insidentes eis, sententias dicebant: recens semper ante oculos exemplum supplicii eorum habentes, qui injuste judicassent.

V I T I A.

XVII.

Verum Artaxerxes hæc insignes regiasque virtutes libidinibus deformavit, & magnas calamitates tum sibi tum Regno accersivit.

1. INCESTVS. Cum filia Atossa incestam consuetudinem habuit: eamque ita ardentem amavit, ut pro illius salute obtinenda Iunoni votum fecerit, se spatium sedecim stadiorum (id est dimidium milliare Germanicum. Octo stadia faciunt milliare Italicum. Et triginta duo stadia efficiunt integrum milliare Germanicum: teste Plutarcho in vita Gracchorum) quod erat inter regiam & Iunonistemplum, auro completurum esse.

2. LIBIDO & TEMERITAS. Aspasiæ concubinam Cyri, post mortem fratris ad se transfudit. Cumque eam filio Dario tradidisset, paulo post mutato consilio traditam repetivit. Qua ex re tragica calamitates ortæ sunt. Etenim filius, detecta conjuratione adversus patrem, una cum sociis conjurationis supplicio affectus est.

3. OBSCENA SEVERITAS. Quod nempe Arbacem quendam Medum, qui in conflictu ad Cyrum transfugerat, mox ipso perempto, ad re-

gios se receperat, ita puniverit, ut cogeret eum nudum, humeris impositum equitantis modo per integrum diem, scortum circumferre. O obscœnum facinus, tanto Rege indignum! *Plutarch. Artaxerx. p. 1018.*

II. CYRI JUNIORIS

V I R T V T E S.

XVIII.

Xenophon in lib. 1. Ἀναβάσεως Cyro egregias virtutes tribuit. Quæ sunt sequentes.

1. *Fides & integritas in servandis pactis.* Iuniori Cyro eximium & singularem tribuit amorem veritatis: quæ jure merito appellatur fundamentum aliarum virtutum. Nam Cyrus optima fide servavit fœdera & pacta: nec unquam in eo mendacii vestigium animadversum & notatum est. Itaque civitates & Respublicæ se libenter ipsius tutelæ commiserunt, cum exploratum haberent, nihil ab eo fieri contra veritatem.

2. *Iustitia distributiva. 1. Erga bonos & fideles Ministros,* quos amplissimis honoribus & opibus auxit. Præ cæteris autem militari virtute præstantibus maximum honorem habebat: Quos alacriter periculis belli se objicere sentiebat, iis amplissima præmia ac munera deferebat. Quamobrem nunquam deerant, qui ultro se periculis offerrent, modo id Cyrum resciturum putarent. 2. *Erga malos & sceleratos,* in quos severissime animadvertebat. Ideoque in toto ejus imperio quietis omnibus ac pacatis tutissima erant itinera.

3. *Gratitudo erga bene meritos.* Nam semper in ore hoc votum habuit: Utinam tamdiu superstes sim! donec benefacta amicorum cumulatissime compensare possim.

4. *Benevolentia & beneficentia erga amicos.* Sicut enim amicitiam aliorum necessariam sibi esse ducebat, ut rerum gerendarum socios haberet & adjuutores: sic vicissim amicis, ubi eorum tempora postulabant, opitulando gratiam referendam esse putabat. Dona autem quæ unus omnium plurima accipiebat, omnia inter amicos pro cuiusque vitæ & temporum conditione dividebat: quin & ornamenta, quæ sibi vel ad belli usum vel elegantiam vestitus mittebantur, elargiebatur. De quo hoc ejus dictum celebre est: Non posse suum unius corpus omnibus iis ornare, amicos vero egregie ornatos, præclarum se ornatum sibi putare. Sæpe vini, quod esset optimum & præstantissimum, nactus, semiplenos cantharos ad suos mittebat, quod se nescire diceret, quando eo melius nancisci posset. Ita autem nunciari illis jubebat: Tibi hoc Cyrus

mittit, teque ut id hodie cum eis bibas, quos maxime diligis, rogat. Semefos etiam anseres & panes dimidiatos, & alia hujus generis mittebat, addito hoc nuncio: Cyrus tibi ista impertitur, quod ipsi jucundissima fuerint.

Xenophon laudat Cyrum, quod **LAGENAS SEMIPLINAS** miserit; ut significet, de eo misisse, quo ipse fruebatur & delectabatur, & nihil ei sine amicis suave esse.

V I T I A.

XIX.

Ingenii vehementia, ambitio & regnandi cupido. Licet enim Darius major natus à patre jamjam morituro Rex in testamento constitutus esset, (uti *Iustinus* lib. 5. §. 11. scribit) tamen contra patris testamentum regnum affectavit, & Artaxerxem in ipsa ad regalem dignitatem inauguratione opprimere decrevit. Quae de causa ad mortem condemnatus, sed matris intercessione in vita conservatus; uti in §. XIV. diximus. Verum ne sic quidem quiescere potuit: imo acquiescere noluit in provincia florentissima, h. e. minori Asia, quae fuit quondam hortus amoenissimus; sed ardens cupiditate Regni, denuo seditionem excitans, fratrem bello aggressus est: (de quo in §. 21, 23. plenius dicturi sumus.) in quo etiam misere periit. Ex quibus exemplis videmus, nullam in homine virtutem ex omni parte perfectam, sed magnam in eodem mixturam virtutum atque vitiorum esse.

II. ACTA POLEMICA.

XX.

Præcipuum Artaxerxis bellum fuit, quod cum fratre suo Cyro gessit, in quo de summa rerum decertatum est. Circa quod tria veniunt notanda.
1. *Qua ante bellum.* 2. *Qua in bello.* 3. *Qua post bellum contigerunt.*

I. ACTA ANTE BELLUM.

XXI.

1. *Apparatus bellici dissimulatio.* Cyrus ad bellum contra fratrem gerendum magno molimine sese præparavit, auxilia undique contraxit, omnemque, quanto potuit studio, apparatus dissimulavit, ut Regem inopinatum adoriretur. Lacedæmonii memores se Atheniensi bello enixe ab eo adjutos suppetias decernunt: *Clearchus* Byzantio ob tyrannidem pulsus stipendiarios 111. millia: *Tamos* Ægyptius classem adduxit: *Proxenus* The-

banus (Bœotius) cum maximo militum numero ad eum venit. Hujus comes erat *Xenophon* Atheniensis, qui *ἀναβάσεων* sive expeditionem ejus in Asiam superiorem descripsit. *Epyanaxa* Syennensis Cilicum Regis uxor ingentem pecuniæ vim ei præbebat, unde stipendium quatuor mensium militibus persolvit. Habebat Cyrus in exercitu suo 20 currus falcatos, & in exercitu suo centum & duodecim millia hominum à Persis & Græcis contractorum. Visusque est Cyrus dignas imperio opes animosque habere, præsertim cum humanitate, liberalitate, justitia, comitate, animi magnitudine, atque bellica fortitudine apud omnes inclauerat: Quibus artibus effecit, ut plurimi caput suum periculis ipsius causa objectarent. Vide *Xenoph.* de expedition. *Cyri* lib. 1. *Diodor. Sic.* lib. 14. *Iustin.* lib. 5. §. 11.

11. *Celerrima Cyri expeditio.* Cyrus ubi omnia in paratu habebat, cum copiis universis Sardibus primum movit, easque magna cum festinatione per Lydiam, Phrygiam, Lycaoniam, Cappadociam, Ciliciam, Syriam, Babyloniam, ad Medorum usque fines perduxit. Cyrus namque plurimum spei in celeritate positum habens, omnino persuasum sibi habebat, quanto magis properasset, tanto imparatiorem se Regem offensurum: Quo vero plus temporis in itinere consumturus esset, eo copiis fore regium exercitum instructiorem. Noverat namque, Regis imperium finium magnitudine atque hominum numero plurimum pollere: Sed propter locorum intercapedinem atque copias dispersas celeritate superari posse.

XXII.

Similiter **ARTAXERXES** postquam occulta Cyri consilia per Tissaphernem ei innotuerunt, & ipse omnia ad bellum necessaria comparare cepit. In exercitu ejus erant duodecies centena millia militum, & currus falcati ducenti. Similiter *Abrocomas*, qui defensurus putabatur Ciliciæ & Syriæ portas, & aditu Cyrum prohibiturus, cum Cyrum cognovisset Ciliciam jam tenere, deserta Phœnice cum 30 myriadibus, h. e. trecentis millibus hominum, quos in armis habebat, aliquot post pugnam diebus ad Regem venit.

II. ACTA IN BELLO.

XXIII.

1. *Aciei ordinatio.* *Xenophon* lib. 1. *ἀναβάσεων* scribit, quod Cyrus in prima acie nudo capite steterit, audacter hostem expectans: *Clearchus* vero Dux Cyri, dextrum cornu ad fluminis ripam constitue-

stituerit. Qui locus valde incommodus fuit. Quia longissime à Cyro ejusque exercitu remotus, salutem ex eo Duci suo commode præbere potuit; sicut Plutarchus in Artaxerxe scribit. Contra autem *Artaxerxes* ordinate exercitum suum instructum, ipse in media acie constitutus, lento in hostem gradu ducebat, & ante phalangem suam falcatorum currum robustissimum quemque aciei Græcorum opposuerat, ut nempe vi eorum, Græcos ordines, antequam manus confererent, dissiparet. *Plutarchus in Artaxerxe.*

XXIV.

2. *Conflictus ratio.* Cyrus cum globo militum suorum exercitum Regis magno impetu invadit, ordines regios statim perrumpit, sex millia in fugam vertit, Ducem eorum Argesen manu sua occidit. Cum autem Regem vidit, continere se amplius non potuit, sed jaculo in Regem emisso, per thoracem pectus ejus vulneravit, ita ut ad duorum digitorum altitudinem telum adigeretur: Quo vulnere Rex accepto, è pugna loco (qui Cunaxa fuit 500 stadiis à Babylone distans) secessit, inque tumulto paucis cum stipatoribus quievit. Cyrus ordines suos deferens, equo medios inter hostes fertur, dumque interficiendi fratris laudem, pugnaeque suo Marte disceptandæ ferventius quam prudentius affectabat, bis vulneratur, semel à juvene quodam Persa, Mithridate nomine, qui jaculo tempus ejus juxta oculum transverberat: postea à Caunio quodam, qui Cyrum, ignarus qui esset, jaculo à tergo ferit. Vulnerata poplitis vena prolapsus Cyrus tempus simul faucium ad saxum allidit, unde animam exhalavit. *Plutarch. in Alex. & Xenoph. lib. 1. ἀναβάσεως Cyri.* Ita Princeps ille insignis (quem Xenophon unum post Cyrum Magnum affirmat ad regnandum atque imperandum maxime factum esse) misere interiit; & dum alienum regnum affectavit, proprias ditiones vitamque amisit: magis laudandus, si eam non fraternis odiis, sed patriæ salutis impendisset.

III. ACTA POST BELLUM.

XXV.

1. *Bona:* nempe quod Artaxerxes gratitudinem suam erga Caunum quendam declaravit. Cum enim in prælio à Cyro fratre suo vulneratus, vulneris squalore & sitis ardore tantum non exanimatus fuisset, Satibarzanes eunuchus in hominem quendam ex Cauniis (hoc est, è Cauno oppido in Caria sito oriundum) incidit, qui sordido in utriculo aquam putridam & vitiosam habebat ad octo heminas. Eam aquam eunuchus ad Regem adfert; cum-

que is bibisset, quæsit ex eo: Anne magnam ei nauseam potus hic movisset? respondit Rex per Deos jurans, nec vinum unquam jucundius se potasse, nec aquam vel levissimam & limpidissimam. Cum autem Caunium istum, qui utriculum dederat, finito prælio reperit, eum ex obscuro & paupere honoratum & divitem reddidit. *Plutarchus in Artaxerxe, pag. 1017.*

XXVI.

11. *Mala Acta* post bellum sunt triplicia.

Primo: Severitas Artaxerxis obscæna, quod nempe *Arbacen* quendam Medum, qui in conflictu ad Cyrum transfugerat, mox ipso peremto, ad regios se receperat, ita puniverit, ut cogeret eum nudum, humeris impositum equitantis modo, per integrum diem, scortum circumferre. O obscænum facinus tanto Rege indignum! *Plutarch. Artaxerx. pag. 1018.*

XXVII.

Secundo: Fastuosa Artaxerxis arrogantia. Voluit videri Artaxerxes manu sua Cyrum fratrem interfecisse. Ideoque missis ad *MITHRIDATEM* muneribus, præcepit eis, qui dona ferebant, referre: Hisce te præmiis Rex ornat, quod equestrem Cyri pileum inventum retuleris. Verum Mithridates cum offensione tacitus abiit.

Similiter *CARI*, à quo in poplite Cyrus vulneratus occubuit, præmium flagitanti, nunciare, quos misit cum dono, injunxit: Hoc donum tibi Rex, quod secundus felicem nuncium ei attuleris, mandavit dari. *Plutarch. in Artax. pag. 1018.*

XXVIII.

Tertio: Crudelitas Parysatidis barbarica. Nam duos istos, à quibus Cyrus occisus, & unum à quo mutilatus erat, novo & inaudito suppliciorum genere afficiendos curavit.

XXIX.

1. *Caris* ille, cum præmium illi à Rege offerretur, dedignatus est illud accipere; sed fremuit testans Deos, clamitansque: Cyrum a nullo alio, quam se peremtum, eaque gloria immerito se privari. Quibus relatis, tanta ira exarsit Rex, ut cervicem homini abscindi imperaret. Assistens autem mater Regis: Tu vero noli permittere, inquit, Carum hunc nefarium tam levi defungi pœna; sed mercedem à me recipiet, temeraria lingua dignam sua. Permittente ei Rege, jussit Carnificibus Parysatis, ut abriperent hominem, ac per dies decem excruciant, inde oculis effossis in aures æs fer-

vens infunderent, donec exspiraret. *Plutarch. Artax. pag. 1018.*

XXX.

2. Similiter MITHRIDATI non multo post eadem incogitantia exitio fuit: uti *Plutarch. Artaxerx. pag. 1018, 1019.* describit. Invitatus ad cœnam, cui & Regis, & matris ejus eunuchi intererant, accessit ad convivium veste & auro, quæ acceperat à Rege, comtus. Inter epulandum ille, qui inter Parysatidis eunuchos poterat apud illam plurimum, hisce eum verbis affatur: Vt elegantem hanc tibi vestem, Mithridate, Rex donavit! elegantes etiam torques & armillas, jam preciosum acinacem, quibus beatum te & omnibus reddidit suspiciendum. Temulentus tum Mithridates, linguæ suæ jam impos, inquit: Quæ hæc sunt, Sparamix? Nonne majora Ego & præclariora, quo die conflictum est, sum meritis à Rege? Cui arridens Sparamixes: Quænam, inquit, illa sunt? Ibi Mithridates, præsentibus arbitris, hæc insolentia verba protulit: *Hac manu Cyrus occisus est: Tempus enim Cyri telo attingi atque trajeci, eumque stravi. & est ex eo vulnere ille mortuus.* Sermonem eum eunuchus ad Parysatidem, illa ad Regem defert. qui vehementi ira exarsit, quasi redargueretur, pulcherrimumque & jucundissimum amitteret victoriæ decus. Ideoque necari Mithridatem scaphis, instigante Parysatide, jussit. Est vero illud supplicii genus (quod *καφισμός* appellatur) tale: Scaphas duas inter se congruentes accipiunt: in alteram supinum eum, qui pœnæ destinatus est, locant; inde inducunt alteram, & coaptant ita, ut manus, pedes cum capite exserantur: reliquum corpus inclusum sit, tum cibum necando præbent, quem si rejiciat, compellunt eum oculos fodiendo sumere. A cibo mel & lac confusum ei ad potum infundunt: tum ad solem obvertunt assidue oculos ejus, ut incubantiam examine muscarum tota facies integatur. Cum autem intus à se rejiciat, quæ homines qui edunt & bibunt, necesse habent rejicere, tineæ & lumbrici ex tabe & putredine excrementorum proveniunt, à quibus in viscera penetrantibus, corpus corroditur & absimitur. Postquam constat exspirasse hominem, ablata scapha superiori corrosam cernunt carnem, & vermium hujuscemodi examina mordicus visceribus affixorum, eaque ad dentium. Ad hunc modum Mithridates excarnificatus, septendecim dierum spacio contabescens, tandem interiit.

XXXI.

3. *Masabata eunuchi Regis immane supplicium.*

Plutarchus in Artaxerx. hisce illud verbis describit. Supererat Parysatidi Cyri necem vindicanti adhuc quem peteret, ille qui caput & manum Cyri præciderat, eunuchus Regis Mesabates. Hic cum anam puniendi sui Regina in manus daret nullam, Parysatis hanc technam in caput ejus commenta est. Erat illa ingeniosa sua sponte mulier, & alea ludendi artifex: quare ante bellum crebro cum Rege ludebat alea, & post bellum restituta in gratiam, eam familiaritatem non declinabat Regis, ut & cum eo luderet, atque amorum conscia administraque in iis ac adiutrix esset, ac plane minimam ejus fruendi & cum eo consuetudinem habendi Statiræ faciebat proprium, cum supra omnes illi infesta, tum plurimum ipsa affectans apud regem posse. Igitur cum captasset aliquando languentem otio Artaxerxem, provocavit eum ad lusum in mille Daricos, ad vincere jactum ei permisit, repræsentavitque argentum; simulans autem dolere ac pungi se victam, petivit, ut de integro aleam jacerent de eunuchis. Gessit ei morem ille pacti, ut quinos uterque reciperet fidissimos ex reliquis, quem victor legisset, ut daret victus: hac lege luserunt. Cum intenta esset atque in ludum Parysatis incubuisset, cecidissetque præterea feliciter illi alea, vicit, & ex pacto Mesabatem sumit; & priusquam, quid ageretur, Rex odoraretur, tradidit eum carnificibus, vivumque præcepit excoriari, corpusque transversum in tres sustolli cruces, & pellem seorsim palo suffigi. His actis & intellectis, cum Rex accensus in eam stomacharetur, illa cum risu cavillata: Hominem jucundum, inquit, & egregium, qui senis improbi & eunuchi quidem excandescis gratia. Ego mille alea perditis Daricis, taceo & acquiesco. Ita Rex impositum sibi esse dolens, cum factum mutare nequiret, silentio transmisit.

V s v s.

Axioma I.

Principes saepe noverunt arcana Rerum publicarum externa, non interna: h. e. quæ geruntur foris, noverunt; & quæ geruntur domi, ignorant.

Exempla.

1. Exemplum talis ignorantiae habemus in ARTAXERXE MNEMONE. Reges Persarum Consiliarios suos splendidissimo nomine *ὀφθαλμοὺς καὶ ὠτις*, h. e. OCULOS & AVRES suas appellabant. Qua de re elegans locus apud Suidam notandus venit: *Ὁ φθαλμός βασιλέως*, inquit, *ἀντὶ τῆς μέγας δυνάμεως καὶ τοῦ βασιλεῖ. ἔτι δὲ ἐπὶ τὰς Σαλέριας δι' ὧν πάντα ὁ βασιλεὺς ἐπισκοπεῖ ὡς καὶ βασιλεὺς ὠτις*

ἡτοι τὰς ἀπαγγελίας, δι' ὧν ἀκούει τὴν πραγματείαν ἐκείνην πυνθῆ. Quæ verba Apuleius interpretatus videtur, cum ita ait: Inter Persas aures regiae & Imperatoris oculi quidam vocabantur, per quæ officiorum genera Rex ille ab hominibus Deus esse credebatur, cum omnia quæ ubique gererentur, tanquam ubique præsens, alienis & oculis & auribus cognosceret.

Similiter *Dion Chrysost.* Orat. 58. scribit; quod Reges Persici vulgares homines emiserint in omnes terras, quos appellabant *Regis aures*, eosque omnia auscultare jubebant. Et alius quidam erat *REGIS OCVLVVS* dictus, de quo idem *Dion Orat.* 3. de Regno. Talia, inquam, erant Regum Persicorum *ministeria*, per quæ omnia, quæ ubivis locorum gerebantur, cognoscere poterant; Et tamen Artaxerxem apparatus Cyri bellicus latuit, & nisi per Tissaphernem Ducem arcana Cyri consilia ei fuissent prodita, plane imparatum eum Cyrus adortus fuisset. Cum enim Tissaphernes animadverteret, apparatus Cyri bellicum majorem esse, quam ut adversus Pisidas comparari videretur, cum 500 equitum comitatu ad Regem quam potuit, maximis itineribus contendit: qui re ex Tissapherne cognita, & ipse omnia ad bellum necessaria compararecepit.

2. Simile exemplum habemus de *CAROLO V* Imperatore. Hic namque omnium fere, quæ usque gererentur ab aliis Principibus, aut consors, aut conscius fuit. At eam conjurationem, quam *Mauritius & Albertus* Brandenburgicus familiares ac domestici Cæsaris susceperant, quamque ad exitum perduxerunt, anno C. 1552, ne suspicatus quidem est. Nam *Mauritius Elector* dissimulanter agebat: uti *Sleidan. lib. 24. pag. 460.* scribit. Confer *Bodin. lib. 4. cap. 7. pag. 736.* ubi plura exempla adducit.

A X I O M A II.

Consilia Principum, præsertim autem ardua & bellica, sunt occultanda. Nam Consilium dicitur à *filendo*, quod consilia Principum silentii velo tegi debeant. sicut *Tob. 12. v. 7.* Angelus ad Tobiam inquit: Arcana Regum & Principum occultari, sed opera Dei excelsi celebrari & manifestari debent. Vnde *Pet. Gregor. Tholos. lib. 24. de Republ. c. 8. n. 1.* tale præceptum exstruit: Conclusionem sibi relinquet Princeps, eamque vel insciis omnibus, vel paucis Consiliariis consciis exequatur, ut tanto occultior retineri possit: Alludens ad illud *Vegetii lib. 3.* Fiori quod debeat, cum multis tracta; quod factururus sis, cum paucissimis, vel tecum. Et pulchre ait *Valerius Maxim. lib. 2. c. 2.* Silentium optimum

tutissimumque rerum administrandarum est vinculum. Nam prudenter inquit *Vegetius*: Nulla sunt meliora consilia, quam quæ ignoraverit adversarius, antequam fierent.

Exempla.

I. *CYRVS IVNIOR* apparatus bellicum adversus fratrem suum Artaxerxem Mnemonem omni studio dissimulavit; sicut in §. 21. diximus. Huc pertinet, quod *Curtius lib. 4.* circa fin. de Consiliariis Regum Persicorum scriptum reliquit: Persarum arcana Regum mira celant fide, non metus, non spes elicit vocem, qua prodantur occulta: vetus disciplina Regum, silentium vitæ periculo sanxerat. Nec magnam rem sustineri posse credunt ab eo, cui tacere grave sit. Idem scribit *Ammianus lib. 21.*

II. *ALEXANDER MAGNVS* cum aliquando epistolam ab Olympiade matre ad se missam legeret, & Hephæstio, qui tum forte assidebat, simpliciter una eam percurreret; non prohibuit, sed anulum ori ejus imposuit, silentium philosophica fide amice obsignans. Consilii namque anima est silentium. *Plutarchus in vita Alexandri.*

III. *Mauritius Elector* Saxoniae omnia dissimulanter agebat, quando *Carolo V* Imperat. cum Alberto Brandenburgico illaturus bellum esset, ad liberandum socerum suum Philippum Hassiae Landgravium. Vnde hoc Emblemata frequentè in ore habebat: *Si meum indusium consilii mei conscium esse scirem, utique repente de corpore detrahitum comburerem.* Quod Emblemata à Petro Arragonio (cui *Mariana lib. 3. de Instit. Princip. c. 15.*) vel à Metello Macedonio (cui Dio Cassius illud tribuit) mutuatus est.

IV. In *Historia Borussorum* quoque elegans reperitur exemplum. Hi namque cum Crucigerorum jugum conjunctis viribus excutere vellent, consiliorum tractationem omnem & conclusionem paucis quibusdam juratis personis commiserunt: atque ita rem omnem arcanam valde habuerunt & feliciter gesserunt. Vide Casparum Schutzius in *Chronico Borussiae.*

V. Similiter *BELGÆ*, homines sapientissimi, etiam si habeant Democraticam hodie regiminis formam, cum Aristocratica mixtam; in suis consiliis tamen, cum ventum est ad ardua consilia, reliquis exclusis, paucissimos deligunt, quos ad ista consilia adhibent: ut annotat *Meyeranus lib. 13. de Republica cap. 12.*

A X I O M A III.

Celeritas in Duce summa laus est. Nam recte inquit

quit *Xenophon lib. 6. Ἑλληνικῶν: Πολλὰ κίς τὸ πείχῃ
μᾶλλον τ' βίας ἀποφύγεται τὰ δέοντα.* h. e. Sæpe res
necessariæ celeritate magis, quam vi efficiuntur.
Qui enim in bellis prius instructus & paratus pro-
dit, magnas hosti commoditates eripit, inque me-
tum ingentem conjicit. Vnde pulchre *Lucanus*:

Tolle moras; semper nocuit differre paratis.

Non autem h. l. intelligimus præcipitem festi-
nationem, sed consultam celeritatem; Illa consi-
lium præcedit, hæc sequitur. Ideoque illa est cæca
& vituperanda; hæc vero oculata & laudanda. De
qua *Salustius* prudenter ait: Antequam incipias,
consulto; ubi autem consulueris, mature facto o-
pus. Nam

Fronte capillata est, posthæc occasio calva.

Exempla.

I. Tale celeritatis exemplum habemus in CY-
RO MINORE, qui in expeditione contra fratrem
suum celerrime cum exercitu progrediebatur: de
quo in §. 21. dictum est.

II. ALEXANDER M. cuidam percunctan-
ti, quomodo tot & tantas res tam brevi temporis
spacio confecisset, respondit: Μηδὲν ἀνακαταλόμην.
h. e. Nihil procrastinans. Quod *Lucanus* hoc versu
reddidit:

Nil actum credens, si quid superesset agendum.

III. IULIUS CÆSAR ea facinora quæ peri-
culo obnoxia sunt, & magna, gerenda esse dicebat:
at de his non consultandum, eo quod ad hæc perfici-
enda plurimum habeat momenti celeritas.

IDEM cum Pharnacem primo congressu vicif-
set, in Triumpho trium verborum prætulit Titu-
lum: ἦλθον, εἶδον, ἐνίκησα. h. e. Veni, vidi, vici: non
acta belli significantem, ut cæteri, sed celeriter con-
fecti notam. Hæ namque voces eo ipso, quod simi-
liter desinunt, celeritati indicandæ haud parum con-
gruunt. *Plutarchus in Casare.*

AXIOMA IV.

*Audacia & Pertinacia à Duce belli summo ab-
esse debent.*

1. *Audacia* sive *Temeritas*, hoc est, Dux sum-
mus ipse, juxta monitum Politicorum, prælio in-
teresse non debet, sed aliquo intervallo locorum
sele à prælio separare. In milite enim fors unius:
in Imperatore vero fors universorum continetur.
Sicut enim Sol cum maxime tollitur in altum, ar-
duus ad polum septentrionalem, tum minimum
movetur: ita quo major est potestas, hoc magis
coercenda est animi temeritas. *Plutarchus in Mo-
ralibus.*

2. *Pertinacia.* Quia qui nullis se dimoveri ra-

tionibus à proposito suo semel intra se concepto pa-
titur, ille in præsentissimum incurrat periculum
necesse est.

Exemplum.

Ita audax & pertinax in proposito suo erat Cy-
rus, Dux belli alioqui peritissimus. Nam suadebant
ei Duces, ne prælium ipse ingrederetur, sed in ex-
trema acie in subsidiis consisteret. Ipse nihilominus
in principiis consistens nudo capite, pugnam expe-
ctabat; sicut & alios Persas aiunt nudis capitibus
pugnam inire. *Xenoph. lib. 1. ἀναβάσεως. Plutar-
chus in Artax.* scribit, quum *Clearchus* Dux eum
monuerit, ut se post aciem Macedonicam contine-
ret, neque in discrimen pugnae daret, respondisse:
Clearche, quid ais? *Tu regnum appetentem, regno
indignum me gerere jubes.* Sed eventus infelix fuit.
Cum enim Cyrus temere medios inter hostes se
conjiceret, eum hostibus implicatum, & iræ indul-
gentem equus procul provexit, jam tenebris in-
gruentibus ignotum hostibus, & ab amicis quæsi-
tum. Ita victoria elatus, ac ferocia plenus, per me-
dios hostes ferebatur, vociferans: *Cedite, viles ho-
mines.* Sed ecce præter opinionem à Mithridate
Persa juvene jaculo per tempus transverberatus, ex
equo devolvitur. Et mox Caris quidam eum igno-
tum jaculo à tergo petiit. Quo vulnere collapsus,
saxoque allisus, misere interiit.

Epigramma in temerarios.

*In præceps rapitur, frustra quoque tendit habenas
Auriga, effrangi quem vehit oris equus.*

*Haud facile huic credas, ratio quem nulla gu-
bernat,*

Et temere proprio ducitur arbitrio.

AXIOMA V.

Bella temeraria non sunt felicia.

Exemplum.

Exemplum h. l. habemus in *Cyro juniore*. Hic
sine justa causa bellum movit adversus fratrem &
Regem. Et si enim multæ ac præclaræ in eo virtu-
tes fuerunt, & robusto instructus exercitu fuit; ta-
men justo Dei judicio victus in pugna misere occu-
buit, & inter exempla referendus est, de quibus Re-
gulæ concionantur: Qui gladium acceperit, gladio
peribit. *Matth. 26.* Et qui potestati resistunt, pu-
nientur. *Rom. 13.*

PARENESIS.

Quare nemo moveat bella civilia. Deus nam-
que vult, ut Magistratus legitimos veneremur, pa-
cem publicam non turbemus, sed, quantum in no-
bis

bis est, eam custodiamus; non inflati appetamus gradus sublimiores sine vocatione, sed amemus humilia: nec impellamur ad injustos conatus cupiditate dominationis aut rei alienæ. Μέγα γὰρ ἐφόδον εἰς πολιτείαν ἢ αὐτοκρατία.

111. ACTA ECCLESIASTICA.

XXXII.

Sethus Calvis. Chron. p. 114. scribit: Esdræ anno septimo Regni Artaxerxis Mnemonis Ierolymam profectum. Et pag. 122. addit: Nehemiam anno 20 ejusdem à Persia missum Ierolymam, urbi condendæ incubuisse, atque muros & vicos civitatis intra annos 13 perfecisse. Verum confundit *Calvisius* Artaxerxem Longimanum cum Artaxerxe Mnemone; quæque sub ejus imperio gesta sunt, ad hujus regnum transfert. De quo vide Historiam Artaxerxis Longimani.

CAPUT III.

DE EGRESSU.

XXXIII.

CUM Darius ob denegatam Aspasiæ vitæ Patris infidias strueret, vitam una cum regno amisit. Detectis enim infidiis, justas parricidii pœnas dedit. Vitæ hic finis fuit Dario: at nondum finis malorum Artaxerxi. Tres filii reliqui novas de Regno movent turbas: inde novæ conspirationes, novæque factiones emergunt. Ariaspes enim minis ac terroribus Ochi ad venenum hauriendum adactus. Arsames vero jussu Ochi interfectus. Pater infelix, allato ei de Arsamis interitu nuncio, in ingentem luctum atque mœrorem conjectus, quo etiam extinctus est anno ætatis 93. juxta *Plutarchum*.

XXXIV.

De annis Regni ejus variæ Scriptorum sunt sententiæ. *Plutarchus* in vita ipsius tribuit ei annos Regni 62. Sed ei in hoc ab omnibus fere Historicis contradicunt. Alii dicunt, ipsum regnasse annis 55: alii, 49; alii, 43, & attigisse 44. Sed verissima est sententia Eusebii in Chronicis, & Bedæ de sex ætatibus Mundi, & aliorum fide dignissimorum Historicorum, qui statuunt, anno Regni sui quadragesimo tertio circiter eum obiisse. Mortuus est A. M. 3610. ante C. N. 361. qui est annus 43. regni ejus.

XXXV.

Hic Rex insignem mansuetudinis, comitatis &

clementiæ laudem assequutus est: quam summo opere post obitum auxit, celebrioremque reddidit filius ejus Ochus, qui eidem in Regno successit. Patris enim virtutes omni vitiorum scelere adæquavit. Nam sævitia, immanitate, perfidia, libidineque Tyrannos quosque teterrimos superavit, veramque sententiam Dionysiodori Træzenii esse docuit, qui ait: *Quis Patrem laudavit, nisi improbus filius?* Quali laudem optimi parentis longe magis homines celebrent, cum turpem ac degenerem filium vituperant. *Francisc. Patrit.* lib. 1. de Regn. Tit. 7. p. 36.

MONARCHA VIII.

OCHVS, vel ARTAXERXES OCHVS.

CAPUT I.

DE ORTU.

I.

OCHVS, VIII. Rex Persarum, qui postea nomen ARTAXERXIS regium assumpsit, fuit filius Artaxerxis Mnemonis & Statiræ (ut putatur) natu minimus, sed ingenio ardenti & vehementi præditus: uti *Plutarchus* de eo scribit in Artaxerxe. Fuit degener filius. Quia Patris virtutes omni vitiorum scelere adæquavit. Nam sævitia, immanitate, perfidia, libidineque Tyrannos vel truculentissimos superavit.

CAPUT II.

DE PROGRESSU.

I. ACTA OECONOMICA.

II.

Conjugium Ochi plane ignoratur. *Curtius* lib. 3. narrat, Conjugem ejus Damasci à Parmenione captam esse. ATOSSA soror ei desponsata fuit, sed postea nefario illa connubio patri jungitur: cum qua tamen Ochus, clam Patre, rem habuisse dicitur. *Plutarch.* in Artaxerxe.

III.

Liberi ejus tres tantum nominantur, nempe: *Arsames, Bisthanes, & Parysatis.*

1. ARSAMES à Bagoa Regicida ob ætatem conservatur, & Patri in Regno successor constituitur.

2. BISTHANES in fidem Alexandri Magni se contulit, eique fugam Darii Codomanni ex Ecbatanis nunciat. *Arianus* lib. 3.

3. PARYSATIS ab Alexandro M. in thalamum assumitur, nuptiis regio luxu Susis celebratis. *Arrianus* lib. 7.

II. ACTA POLITICA.

IV.

1. *Regni occupatio.* Ochus ad Regnum pervenit, partim per *fraudentiam*, partim per *violentiam*. Nam licet ipse inter fratres natu minimus esset; tamen, quia ardenti & vehementi erat ingenio, contra fratres regnum ambit: idque ut consequeretur facilius, cum aulicorum quorundam, tum imprimis ATOSSE novercæ & sororis studia conciliavit, eamque stupro ad conjugium & Regni consortium pellexit. Verum pater, quo spem præcideret Ocho, Darium natum annos quinquaginta Regem designavit, eique cidarim rectam, velut Regiæ dignitatis insigne, gestare permisit. Hoc conatu Ochus Darii inauguratione frustratus, post trucidato illo à patre, cum uxore & liberis, in novas spes ab Atossa erigitur. Verum metuebat adhuc, post Darii interitum, fratres, ARIASPEN legitimum qui unus supererat, & de nothis ARSAMEN. ARIASPES propter simplicitatem, humanitatem & benignitatem singulari apud Persas gratia floruit. ARSAMEN vero prudentior erat, & a patre maxime diligebatur, quod Ochus non ignorabat. Quare utriusque vitæ insidias struens, contra *Ariaspen* fraudulentia usus, contra *Arsamen* vero *violentia* grassatus est. Nam sceleratus ille homo, amicos atque eunuchos regios precio conductos ad *Ariaspen* submisit, qui quotidie minas & sermones terribiles afferrent: nempe, decrevisse Regem, crudelem ei turpemque mortem inferre. Cumque quotidie hæc velut arcana ei sub silentii fide aperirent, eo tandem pavoris & anxietatis hominem alias simplicem timidumque adduxerunt, ut lethali veneno apparato & hausto mortem sibi consciverit. *Plutarch.* in Artax. Cum autem videret Ochus, ARSAMEN, post Ariaspis interitum, studio apertiore à patre diligi, apud quem tantam etiam fidem invenit, ut omnia ipsi arcana crederet atque communicaret, non cunctandum sibi ratus, Harpate Tiribazi filio submisso eum è medio sustulit. Quo nuncio pater senio jam confectus audito, statim mœrore extinctus est. Atque hoc modo & medio Ochus aditum ad Regnum sibi paravit, qui timens parem conjurationem, Regiam cognatorum cæde & strage Principum replet, non sanguinis, non sexus, non ætatis misericordia permotus; quasi data opera id ageret, ne innocentior fratribus parricidis haberetur. *Iustinus* lib. 10. Post hæc pro Rege vi se gerens,

fratres superstites 80 uno die obtruncavit. *Curtius* lib. 10. p. mihi 436 scribit, quod octoginta fratres Syligambis (quæ soror Ochi erat, ex pellice nata) eodem die trucidavit, adjeceritque stragi tot filiorum patrem.

V.

1. *Regni administratio.* Hic Ochus variis vitiis atque flagitiis inquinatus fuit.

Primo fuit *immanis* TYRANNVS. Nam (ut modo dictum est) statim in Regni ingressu cæde & strage Principum Regiam replevit, *αὐτὸν δὲ ἡ μισοφιλία πάντας ὑπερβαλλόμενον*, h. e. crudelitatem ac parricidiis omnes superans. Et similiter *Curtius* lib. 10. pag. 436. cum Regum sævissimum vocat.

VI.

Secundo fuit valde IRACUNDVS. Nam cum *Mentor* Rhodius per Theffalionem Ocho operam suam offerret, promittens se Sidonem in potestatem ejus redacturum. Rex Theffalionem ista narrantem audiens, miris modis exhilaratus respondit: Si *Mentor* ea quæ obtulit, perfecerit, magnis à me muneribus afficietur. Cum autem Theffalio, injunctum sibi esse à Mentore diceret, ut DEXTERAM REGIS fidei causa reciperet: Rex, velut dicto suo fides non haberetur, commotus, Theffalionem apparitoribus, ut capite plecteretur, addixit. Ille vero ad supplicium deducendus, cum Regi dixisset: *Facies tu quidem, quod tibi libuerit: Mentor vero, cui illa omnia, quæ promissit, perficere in promptu est, nihil prorsus promissorum efficiet, quod fidem dare detrectaveris.* Rex admonitionem illam animo secum volvens, revocatis apparitoribus, Theffalioni dimisso DEXTERAM PORREXIT. Quæ res apud Persas pro firmissima fide habetur, juxta commune Adagium: En dextra fidesque. Similiter 500 Sidonios primores civitatis ramis oleæ prætensis ei supplicantes, ex iræ impotentia confodi mandavit.

VII.

Tertio fuit admodum AVARVS: uti *Plutarch.* de Virtutibus Mulier. pag. mihi 423 eleganti historia demonstrat. Cyrus I. Rex Persarum, cum Persas ab Astyage Rege & Medis abalienasset, prælio victus est. Persis autem fuga se ad urbem recipientibus, cum parum abesset, quin simul hostes iruerent, occurrerunt ante urbem mulieres, vestibusque sursum ab inferioribus partibus attractis, dixerunt; Quo fugitis, omnium hominum pessimi? non quidem fuga hac penetrare potestis, unde exitis.

stis. Hoc spectaculum, atque hæc vox pudorem incussit Persis; seque ipsos culpantes conversi sunt, & instaurata pugna hostes fuderunt. Inde Lex posita est à Cyro, ut quoties Rex urbem (sc. Persepolin) intrat, singulis mulieribus aureus detur. Ochum ferunt, alioquin etiam pravum hominem & Regum avarissimum, semper circumivisse urbem, neque ingredi unquam voluisse: Itaque tenacitate ista sua mulieres dono defraudasse, & voluntarium quasi exilium sibi indixisse; (ut *Plutarch.* in *Alex.* scribit) Alexander vero bis intravit, & gravidis duplum dedit.

VIII.

Quartò fuit **ARROGANS & GLORIA-BVNDVS.** Quamvis enim Regnum crudelissime administrasset, nihilominus tamen gloriari solebat; *Ego regnum meum retinui: δίκαια πρᾶξις αὐτῷ ἀπὸ πάντων ἀνδρῶν καὶ θεῶν*, h. e. iusta faciens coram omnibus hominibus atque Diis. *Athenaus* lib. 12.

II. ACTA POLEMICA.

IX.

Darius Ochus, quia ingenio acri ac vehementi præditus ac natura inquietus erat, fortitudinis militaris laudem affectabat, regna atque provincias quæ ab ipso defecerant, nempe, Phœniciam, Ægyptum & Cyprum, bello aggressus, sub pristinum imperii jugum redire iussit.

BELLVM I. contra Cadusios.

X.

Ochus tot parricidiis commissis, atque ita velut purificato regno, bellum **CADVSIS** infert. In eo adversus provocatorem hostium **CODOMANNVS**, cum omnium favore processit, hoste cæso, victoriam suis pariter, & prope amissam gloriam restituit. Ob hoc decorum facinus idem Codomannus Armeniis præficitur. Interjecto deinde tempore, post mortem Ochi Regis, ob memoriam pristinae virtutis, Rex à populo constituitur: **DARRII** nomine, ne quid Regiæ Majestati deesset, honoratus. *Iustinus* lib. 10.

BELLVM II. contra Phœnices & Sidonios.

XI.

I. ORTVS.

1. *Tennis Regis Sidonis præparatio.* **TENNES** Rex Sidonis **MENTOREM** Rhodium unâ cum Græcis militibus mercenariis ab Ægyptiis ad se accersiverat, ut opera ejus in tuenda civitate atque regno uteretur.
2. *Mentoris desperatio, & cum Tenne Rege conspiratio.* Mentor cum audisset, Ochum ingentem exercitum ex Persia contra Sidonios ducere, existimans Sidonios impares certamini futuros, salutis suæ privatae consulere cupiens, consilia de prodenda Sidone agitavit, & Thessalionem amicum sibi maxime fidum ad Ochum transmittit, eique, si in gratiam recipiatur, Sidonios se proditorem promittit. & postea Tennem Regem in societatem proditoris recepit.
3. *Sidoniorum supplicatio, eorumque trucidatio.* Cum hæc ita agitantur, ipsi Sidonii poenitentes facti 500 civitatis primores ad Ochum mittunt, ramos olearum, insigne supplicantium de pace, manibus gerentes. Verum Ochus impotentem in animo iram fovens, omnes quotquot supplices venerant, jaculis configi iussit.

InOr-
tu
tria
sunt
no-
tan-
da.

II. PROGRESSVS.

Hicce extra urbem peractis, Tennes Rex postea ad mercenarios Ægyptiorum milites accedens, persuasit illis, ut se & Regem intra mœnia reciperent. Quod & factum est: atque ita Sidon proditione capta, in Ochi potestatem rediit.

III. EGRESSVS.

1. *Tennis interfectio.* Ochus cum urbem proditione Tennis cepisset, ejusque opera non amplius indigeret, interfici eum iussit. Ita Tennes, iusto Dei iudicio, accepit præmium proditoris subditorum suorum atque patriæ dignum.
2. *Urbis conflagratio.* Sidonii proditos sese videntes, cum uxoribus suis & liberis intra aedes inclusos admotis flammis cremarunt; flammisque perire, quam Persis se dedere, maluerunt. In qua conflagratione Urbis quadraginta fœtne millia hominum perierunt.
3. *Loci ex incendio vastati venditio.* Ochus urbe tota cum civibus assumpta, locum ex incendio

vastatum, multis talentis vendidit. Quoniam propter immensam civium opulentiam ingens auri & argenti vis per ignem conflata atque inventa est.

4 *Totius regionis occupatio.* Reliquæ civitates Phœnicia, audita hac Sidonis clade, terrore ita percussæ sunt, ut Ocho ultro sese dederint, & mulctam solverint. Vide *Diodorum Siculum* lib. 16.

Hæc clades urbis Sidonis prædicta fuit ab *Isaia* c. 23. v. 4. Et *Ezech.* 28. v. 21. eique ob superbiam contigit. Quare hinc aliæ capiant urbes exemplum, & discant, sibi quid ex usu fiet.

BELLVM III. contra Cyprum.

XII.

Parem successum in *Cypro* experitur. Nam Protagoras Rex Salaminis ultro sese dedit, postquam Euagoras, quem ille miserat ad Salaminem expugnandam, inde discesserat.

BELLVM IV. contra Ægyptum.

XIII.

I. *ORTVS.* Ochus Rex Persarum in Ægyptum moturus, nova prius à Græcis auxilia acquisiverat: *Thebani* mille milites gravis armaturæ mittunt; *Achivi* vero tria millia. *Diodorus Siculus* lib. 16. *NECTANEVS* vero Rex Ægypti omnes aditus præsidiis muniverat.

II. *PROGRESSVS.* Verum Nectanebus cum antea ducibus Græcis bellum felicissime gessisset, jam remotis Græcis, ipse bellum administrat, sed valde imperite. Idcirco Ochus ingenti animo bellum urgens, capto Pelusio, Ægyptum intrat, exercituque suo in tria agmina diviso urbes primarias terret, inque suam potestatem, *Mentoris* atque *Bagoæ* industria, redigit. *Nectanebus* desperatis rebus, & collectis suis thesauris, in Æthiopiam profugit. *Diodorus Siculus* ibidem.

III. *EGRESSVS.* Ochus omni Ægypto subacta, urbium præcipuarum mœnia diruit. Tempia diripit & incendit, gentis religionem ridet, & mactato Api, eoque in cœna absumto, *Asinum* in contumeliam Serapidis coli jubet: Commentaria etiam Ægyptiorum aufert, quæ postea grandi pecunia redimuntur. Deinde Græcos auxiliares magnis muneribus donat. Inprimis autem *Mentorem* maximis muneribus afficit, summisque honoribus ornat, & Asiæ maritimæ præficit. Qui cum *Bagoæ* amicitiam inierat hoc bello, & postea cum eo omnia Regni munia præter nomen Regium in potestate habuit. *Diodorus Siculus* lib. 16.

BELLVM V. contra Asiæ rebelles.

XIV.

Ochus Mentori (quem Asiæ maritimæ præfecerat) bellum contra rebelles demandavit. Hic *HERMIAM* Acarnensium Tyrannum, cui ad colloquium privatum invitato promiserat, se Ocho persuasurum, ut defectionis ei culpam remitteret, sed eum nimis credulum, astu cepit, & literas, annulo ejus obsignatas, in nomine ejus ad civitates misit, ut sese Ocho dederent: se namque pacificationem cum eo inivisse. Subditi literis hisce fidem habentes, & pace gaudentes, statim arces & urbes Mentori tradiderunt.

Atque ita Mentor pacem in universo Regno constituit, adeo ut nullus deinceps per Asiam Ocho sese opponere auderet. Qua de causa Ochus eum in summo honore habuit. *Diodorus Siculus* lib. 16.

III. ACTA ECCLESIASTICA.

XV.

Ochus infensissimus hostis Iudæorum erat. Nam confecto bello Ægyptiaco, omnes Iudæos, qui olim ad Vaphrem Ægypti Regem transfugerant, cum Nebucadnezar Iudæam vastaverat, Ægypto expellit, & in Hircaniam & Mediam, usque ad mare Caspium deportat. Vnde illi Iudæi vocati sunt *Filii deportationis Mediæ*. Eusebius.

XVI.

BAGOSSES quoque illius Dux belli Iudæos graviter affixit, & Templum Ierosolymitanum profanavit. Occasio hæc fuit. Erant duo fratres Sacerdotes *Iohannes* (qui *Nehem.* 12. v. 11. vocatur *Jonathan*) & *Iosua* vel *Iesus*. Iohannes summus Pontifex erat. At *Bagosses* Iosuae, quod amicus ejus esset, pontificatum se ei daturum est pollicitus. Hac spe fretus Iosua, cum liberius in templo cum fratre altericaretur, tantam bilem movit fratri, ut ab eo per iram interficeretur. Quæ quidem impietas fuit longe maxima. Nam nullum tale impietatis exemplum (ut *Iosephus* ait) exstat, vel apud Græcos, vel apud Barbaros. Neque Deus sane dissimulavit; sed & populus hac de causa libertatem amisit, & templum pollutum est à Persis. Nam *Bagosses* Dux cognito, quod Pontifex fratrem germanum & amicum suum in templo interfecisset, venit Ierosolymam exercitu barbarico instructus, & ingressus est, templum spolia inde ablaturus. Cui cum diceret *Iohannes*, impie illum facere: respondit Dux Persicus: *Illum vero magis impie fecisse, qui in*

Tem-

Templo fratrem occidisset. His dictis vi illud diripuit, & spolia inde avexit: Annuos etiam redditus templo eripuit, à Cyro, Dario & Artaxerxe Longimano donatos, eosque rursus fisco regio addixit: imo etiam populo Iudæorum tributa indixit, quæ per septennium durarunt. Occupavit quoque eorum præfecturam, (quæ ἀποδυσμός ab Eusebio vocatur) multaue oppida delevit. Vide *Iosephum* l. II. Antiquit. Iudaic. cap. 7.

A X I O M A.

Semper in Ecclesia cernitur vicissitudo lucis atque crucis. Nam Deus, summus ille mundi Iudex, semper res secundas Ecclesiæ adversitate quadam atque amaritudine temperat.

Exemplum.

Exemplum habemus in populo Iudaico. Nam I. Euergetes ejus insignis erat CYRVS primus Rex Persarum, qui in primo anno Monarchiæ captivitatem Babylonicam solvebat, potestatem in patriam redeundi, templumque reparandi ei concedebat, vasa templi restituebat, & omnibus suis provinciis subditisque imperabat, ut Iudæis in patriam ituris viaticum, omniaque necessaria subministrarent. *Esdra* c. 1. v. 2, 3.

II. CAMBYSES filius Cyri degener, patre in bello Massagetico occiso, tyrannicum erga Iudæos affectum induit, & structuram templi, quoad vixit, suasu aulicorum Iudæis infestorum, impedivit, usque ad annum secundum Darii Hystaspis. *Esdra* c. 4. v. 4, 5, 6.

III. DARIUS HYSTASPIS, secundum decretum de structura Templi continuanda & absolvenda promulgavit, sumtus regio ad illam contulit, & sub pœna suspendii edixit, ne quis Iudæos in ædificationis opere impediret. *Esdra* 6. v. 6, 7. & seqq. Ita structura Templi secundo anno regni ejus rursus inchoata anno sexto est absoluta. *Esdra* cap. 6. v. 15.

IV. ARTAXERXES LONGIMANVS, tertium Edictum anno Regni sui septimo promulgavit, quo ipse Esdram sacerdotem & scribam privilegiis amplissimis instructum cum magno populi comitatu in Patriam dimisit, urbemque sanctam inhabitari, cultum Dei instaurari, atque Rempubl. Iudaicam constitui iussit. *Esdra* 7. v. 12. & seqq. usque ad finem. Et hæc Ecclesiæ tranquillitas atque halcyonia durarunt usque ad Ochum.

V. OCHVS denuo immanem erga Iudæos exercuit tyrannidem, templum eorum per Bagosen profanavit, redditus annuos à Cyro, Dario, Artaxerxe Longimano concessos eripuit, & Iudæos sibi

tributarios fecit. Quæ calamitates durarunt usque ad *Alexandrum Magnum*. qui animo infesto Ierosolymam veniens à Iaddo Pontifice in habitu sacerdotali ei obviam eunte placatus est. *Iosephus* lib. II. Antiquit. Iudaic. c. 8. scribit, Alexandro oblatum fuisse Ierosolymis Danielis Prophetæ volumen, atque istum locum capitis octavi, v. 5, 6. demonstratum, ubi ARIETEM ab HIRCO, h. e. Regem Persarum à Rege Græcorum, devictum ac profligatum iri Daniel prædixerat. Qua re Alexander Magnus ingenti lætitia affectus, Iaddum & cæteros Sacerdotes, per quos vaticinium hoc cognovit, amplissimis donavit muneribus, ipsi civitati pacem concessit, & αὐτονομίαν, h. e. ut suis uteretur legibus; & tributa ad septem annos remisit: uti *Sabellius* lib. 7. c. 1. scribit.

C A P V T III.

D E E G R E S S V.

XVII.

T Andem Ochus ob ingenium truculentum & sanguinarium subditis invisus à Bagoſe vel Bagoa (uti alii eum nominant) eunucho atque Militum Præfecto. per Medicum quendam, data potione medicata, interfectus est. A. M. 3633. ante C. N. 338. *Ælianus* lib. 6. variæ Historiæ scribit, Ochum à Bagoa, qui gente Ægyptius erat, in *Apia Deastri* vindictam, necatum. Idem *Sulpitius Severus* lib. 2. Histor. sacræ tradit. Et addit *Ælianus*, Bagoam cadaver Ochi felibus objecisse, & ossa ejus in gladiatorum manubria convertisse: τὸ φονικὸν αὐτοῦ ἀγέειν ὑπὸ φέρον ἀγέταιν.

Regnavit annos	{ 26 }	{ Euseb. in Chron. & Bedam de sex ætatibus Mundi.
	{ 24 }	{ Sulpitium Severum.
	{ 23 }	{ Tertullianum.

M O N A R C H A IX.

A R S E S, vel A R S A M E S.

I. O R T V S.

I.

A R S E S vel A R S A M E S, aliis *Oarses*, aliis *Narses*, aliis *Argus*, aliis *Arxes* dicitur: fuit filius Ochi, tyranni, hominisque incestuosi.

II. P R O G R E S S V S.

II.

Hunc Bagoas, ob ætatem nondum parricidæ formidabilem, in vita conservavit, & postea patri

successorem dedit, fratribus ejus omnibus è medio sublatis, ut Rex solus relictus obsequentior sibi esset.

III. EGRESSVS.

III.

Cum autem, cognitis Bagoæ sceleribus atque parricidiis, pœnas de eo sumturus esset, ab homine astuto & sanguinario præoccupatur, & cum omni prole exstinguitur.

Regnavit annos	{	1	} juxta	{	Tertullianum.
		4			Niceph. Euseb. & Bedam.
		3			Diodor. Siculum, & Sulpit. Severum. quæ sententia verissima.

Ita domo regia in solitudinem redacta, cum nullus esset ex Cyri familia, cui regnum per successionem deberetur, Bagoas (qui, uti *Diodor. Siculus* scribit, tantæ authoritatis in Perside erat, ut, quos vellet, Reges Persis constitueret vel auferret) unum ex amicis delegit, cui Darii nomen erat; eique fasces Regni tradidit.

A X I O M A.

Peccata parentum, præsertim autem vaga libidines, à Deo puniuntur, vel in proprio corpore, vel in semine, h. e. posteritate. Nam Deus justus Mundi Iudex nullum flagitium relinquit impunitum. Hinc vox Decalogi de divina justitia concionatur, *Exod. 20. v. 5.* quod Deus visitet iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationem. Et hæc est causa, quod impiorum parentum posteritas infelix existat.

Exempla.

1. R V B E N, Jacobi Patriarchæ filius, qui incesta consuetudine novercæ impie ac nefarie sese polluit, toti posteritati accersivit pœnas, quæ voce Patris, velut oraculo ei denunciata sunt: *Effusus es sicut aqua, non cresecas. Quia ascendisti cubile Patris tui, & maculasti stratum ejus.* Gen. 49. v. 2.

11. D A R I V S N O T H V S, VI Rex Persarum, erat incestuosus, ejusque incestam libidinem Deus in tertiâ generatione punivit. Nam 1. *Darius Nothus* ipse spurius (ideo enim dicitur Nothus) propriam sororem, nempe Parysatidem, Artaxerxis Longimani filiam, duxerat in uxorem, & incesto hoc conjugio natus est Artaxerxes Mnemon. 2. *Artaxerxes Mnemon*, & ipse incestuosus & parricida erat. Nam duas filias in uxores duxit, nempe Atossam & Amestrin. Darium filium cum 50 fratribus interfecit. Et ex eo genitus est Ochus. 3. O C H V S quoque erat parricida. Quia duos

fratres, nempe Ariaspen & Arsamen interfecit; illum fraudulentia, hunc violentia. Et similiter incestuosus erat. Nam Atossæ Sorori & Novercæ, vivente adhuc Patre, fidem matrimonii dedit: imo incesta cum ea consuetudine, clam Patre, usus est. *Plutarch. in Artax.* 1 v. A R S A M E S Ochi filius crudeli morte est interemtus. Ita tragicus exitus filiorum Darii Nothi, incestis libidinibus polluti, ostendit, vagas libidines à Deo sanctissimo graviter puniri, tum in Patre peccante, tum in tota ejus posteritate. Nam Cyri posteritas, juxta *Ælianum* & *Iustinum* in Arsame deliit. Memorabile hoc est vagæ libidinis punitæ exemplum.

M O N A R C H A X.

D A R I V S C O D O M A N N V S.

C A P V T I.

D E O R T V.

I.

1. N O M E N. Nomen ejus fuit C O D O M A N N V S: uti *Iustinus* lib. 10. scribit. Postea ad Regnum vocatus D A R I I nomine, ne quid Regiæ Majestati deesset, honoratus, ut idem statuit, non secus atque *Artaxerxes Mnemon* adhuc privatus, postea vero à patre Dario Notho successor Regni constitutus, A R T A X E R X E S transnominatus fuit. *Plutarch. in Artax.* Vnde patet, quod nomina D A R I I & A R T A X E R X I S, non semper apud Persas nomina propria, sed etiam appellativa fuerint: Non secus atque à C. Julio Cæsare, & ab Augusto, omnes eorum successores *Cæsares* & *Augusti* appellantur.

II.

11. P A R E N T E S. De Parentibus ejus magna est inter Historicos controversia.

P R I M O: Quidam (ut *Strabo* lib. 16, *Ælianus* & *Iustinus* lib. 10.) eum è regia familia oriundum esse negant. *Ælianus* scribit, eum è serva genitum esse.

S E C V N D O: Quidam (ut *Diodorus Siculus* lib. 17. *Plutarchus*, *Eusebius*, *Cedrenus*) statuunt, eum è Regia familia fuisse oriundam. *Diodorus*, eum fuisse Ochi ex fratre nepotem. Vnde eum vocat D A R I V M A R S A M I, quod filius fuerit A R S A M I, qui frater erat Regis Ochi. M A T E R ex prædictorum authorum sententia fuit S I S Y G A M B I S, quam septem liberorum Matrem nuncupat *Curtius* lib. 12. Verum ex hisce tantum quatuor nominibus exprimuntur: Codomannus seu Darius, Statira, Pharnaces & Oxatres. Idem scribit *Theodoretus* in Orationibus super *Daniel* c. 8, duas Regum.

Regum Persidis familias recensens, penes quas hoc imperium fuerit à Cyro usque ad Alex. Magnum. Prior familia fuit C Y R I, qui hoc imperium fundavit. Sed ea mox in filio ejus Cambyse extincta est. Posterior familia fuit domus Darii Hystaspis. Hic è familia Principum Persicorum oriundus, communibus eorum suffragiis Rex iterum legitimus creatur, ut ait Zonaras; inque successoribus ejus Imperium usque ad Darium Codomannum, in quo & cum quo extinctum, permansit. Hæc Theodoretus. Vide supra in Præcog. c. 5.

C A P V T II.

D E P R O G R E S S V.

1. ACTA OECONOMICA.

III.

1. C O N J U N X Darii erat germana ejus soror STATIRA, quam matrimonio sibi junxit, cum ea incestorum fœditas jam plane in consuetudinem venisset: uti Arrianus, Orosius, & Gellius scribunt. Hæc Darium ad bellum contra Alexandrum comitata, & post prælium ad Issum capta, à clemente victore βασιλικῶς tractatur, retinens Reginæ nomen & cultum; atque extincta aliquanto post partus doloribus, etiam hosti lacrymas excutit, & apparatu Regio sepulturæ traditur. Diodorus Siculus, Plutarchus, Arrianus, Curtius, Justinus, Suidas, Orosius. Huic adduntur CONCUBINÆ plurimæ. Curtius 300, alibi 360. Athenæus lib. 13. cap. 2. 550 scribit eum habuisse: quarum & nomina, & liberi ignorantur.

IV.

11. LIBERI è Statira editi creduntur quinque: unus masculus, & quatuor fœmellæ; nempe Ochus, Statira, Drypetis, Statipna, & una ἀνώνυμος. OCHVS Patrem adhuc infans, h. e. sexto ætatis anno, ad bellum contra Alexandrum sequitur. Sed captus in prælio ad Issum, ab Alexandro conservatur, eique indole generosa se commendat, & frustra pro obside retineri jussus, Susis cum avia & sororibus deponitur, & disciplina atque lingua Græca eruditur. Curtius.

V.

STATIRA similiter cum matre, avia, filio Ocho, & duabus filiabus jam nubilibus ab Alexandro capta, in ejus potestatem pervenit, & Susis cum iisdem Græcam addiscere linguam jubetur, & conjugio Alexandri honorata, hoc defuncto interficitur à Rhoxane, & cadaver in puteum projicitur. Justinus, Curtius, & Diodorus Siculus.

VI.

D R Y P E T I S ab Alexandro Hephæstioni φιλαλεξάνδρου matrimonio jungitur. Quo mortuo, cum vidua deinde vixisset, & sororem Statiram ad Rhoxanen comitata esset, fraude ejus simul indignis modis trucidatur. Plutarchus.

VII.

S T A T I P N A à Dario Codomanno offertur Alex. Magno inter conditiones pacis, & dotis nomine promittuntur regiones inter Hellespontum & Halym. Curtius.

VIII.

F I L I A ἀνώνυμος.

IX.

111. D I V I T I Æ atque D E L I C I Æ. Darius ingentibus præditus fuit divitiis, & in summis vixit deliciis. Nam lectus ejus hoc modo concinnatus erat. Ad caput cubilis Regii conclave erat pentaclinum, h. e. ea magnitudine, quæ quinque lectos caperet, in quo perpetuo affervabantur auri talenta 5000. Et hoc C E R V I C A L R E G I V M appellabatur. Ad pedes aliud erat Conclave triclinum, in quo recondabantur argenti talenta 3000; idque dicebatur R E G I S S C A B E L L V M, vel S C A M N V M S V P P E D A N E V M. In ipso autem cubiculo, supra lectum stabat A V R E A V I T I S gemmata, racemos habens pensiles ex lapillis pretiosissimis compositos, sicut Amyntas de mansionibus regis scribit. Nec procul ab ea erat C R A T E R A V R E V S Theodori Samii opificio nobilis, cujus valor erant 5000 auri talentum. Athenæus in dipnosoph. lib. 12. Cælar. Rhodigin. in Antiq. Amyntas de mansion. Regiis. O admirandas Regum Persicorum divitias! O & detestandas eorum delicias!

11. ACTA POLITICA.

I. I R E N I C A.

X.

1. I M P E R I I O C C U P A T I O. Cum OCHVS, VIII Rex Persarum, Cadusiis bellum inferret, in eo adversus Provocatorem hostium Codomannus, cum omnium favore processisset, hoste cæso, victoriam suis pariter & prope amissam gloriam restituit. Ob hoc decorum facinus idem Codomannus præficatur Armeniis. Interjecto deinde tempore, post mortem Ochi Regis, ob memoriam pristinae virtutis, Rex à populo constituitur, A. M. 3635. D A R I I nomine, ne quid Regiæ Majestati decisset, honoratus. Justinus lib. 10.

XI.

II. IMPERII ADMINISTRATIO. Circa hanc notanda sunt duo. 1. *Virtutes.* 2. *Vitia.*

I. VIRTUTES.

XIII.

1. PRUDENTIA. Darius Bagoæ opera ad regnum evectus, paulo post consuetis ejus insidiis petitus prudenter cum prævenit. Nam comiter ad se Bagoam invitavit, atque ei poculum in separatum porrigens, illud ebibere coëgit, & venenum dolosum in viscera convertit insidiatoris, suamque & antecessorum injuriam in Regicida ultus est. *Diodorus Siculus lib. 17.*

V S V S.

Insigne hoc est Exemplum hominis dolosi in operibus manuum suarum comprehensi. *Psal. 9. v. 17.* Nam pulchre inquit Salomon *Prov. 26. v. 26.* Fodiens foveam incidit in eam, & volvens saxum in ipsum impinget. Et *Sap. 11. v. 17.* Διὰ τῶν πρὸς αὐτῶν, ἀλλὰ αὐτῶν καὶ πειδύσεται. Per quod quis peccat, per idem punitur & ipse. *Prov. 5. v. 21, 22.* Respicit Dominus viam hominis, & omnes gressus ejus considerat. Iniquitates suæ capiunt impium, & funibus peccatorum suorum constringitur. Et David *Psal. 7. v. 14, 15.* Foveam fodit, & effodit eam, & incidit in foveam quam fecit. Converteretur labor ejus in caput ejus, & in verticem ipsius iniquitas ejus descendet. *Syrac. 27, 28.* Qui in altum mittit lapidem, super caput ejus cadet, & plaga dolosa dolosi dividet vulnera.

Et *Lucretius lib. 5.* in eandem sententiam ait:

Circumretit enim vis & injuria quemque:

Atque unde exorta est, ad eum plerumque re-vertit.

Cassiodorus pulchre: Ius exigit, sagittas fraudis redire in dolosum verticem sagittantis.

Quare omnes pii sint moniti, ne insidias proximo suo struant. Nam virum sanguinum & doli abominatur Dominus. *Psal. 5. v. 6.* Et abominabile est Domino cor pravum, sed beneplacitum in iis, qui simpliciter ambulant. *Proverb. 11. v. 20.*

XIII.

II. MUNIFICENTIA. Sidon civitas quatuor miliaribus Tyro distans, ab Ocho per prodicionem capta in ejus potestatem devenit. Sidonii autem proditos sese videntes, in desperationem conversi, se ipsos cum uxoribus atque liberis intra aedes inclusos ad motis flammis cremarunt: flammisque perire, quam Persis se dedere maluerunt. In qua ur-

bis conflagratione 40 ferme millia hominum perierunt, & omnia ædificia in favillas cineresque abierunt. Hanc autem urbem Darius Codomannus re-ædificari jussit, inque ea *Stratonem* Regem constituit. Quem Alexander M., victa Sidone, regno indignum judicavit: quia urbis deditioem fecerat, magis civium voluntate impulsus, quam sua sponte.

XIV.

III. FORTITUDO. Cum enim Darius Ocho contra Cadusios militaret, provocatorem barbarum, insolentius toti exercitui insultantem, nemine progredi auso, solus ille periculo se objiciens, duello confecit. Qua victoria sibi fortitudinis laudem, & omnibus Persis gloriam peperit. *Iustinus lib. 10.*

XV.

IV. MANSUETUDO. Ingenio miti ac simplici fuit, quod vel ex legatione ejus secunda ad Alexandrum M. missa post prælium ad Issum infeliciter gestum patet. Nam pacificationem cum Alexandro inire voluit, filiam ei *Statipnam* inter conditiones pacis obtulit, dotis nomine regiones ei inter Hellespontum & Halym promisit. *Curtius.* Quamvis hoc addendum, eum calamitate edoctum modestiorem se gessisse, juxta vulgatum illud Proverbium: Παθήματα μάθηματα. h. e. Nocumenta sunt documenta.

II. VITIA.

XVI.

I. LUXVS atque INTemperantia. De Luxu, deliciis atque intemperantia ejus mira narrant Historici. De cervicali ejus regio, scamno suppedaneo, & cratere aureo, in §. 9. ante diximus. In castris omnis generis habebat coquos, cupedinarios, fartores, artifices, magistrosque gulæ, & unguentarios, ne quid ad corporis voluptatem omnino deesset. Solebant Persarum Reges (ut *Cicer. Verrin. 5.* scribit) plures uxores habere: his autem uxoribus civitates attribuere, ut hæc mulieri redimiculum præberet, illa hunc vel illum ornatum.

Axioma.

*Luxus atque delicia sunt ipsis delicatis pernicio-
sa.* Nam vix ullum Regnum diu stetit, quod ebri-
orum consilio gestum est; vix ullum concidit,
quod non ebriosi everterint; vix ullum non floruit,
quod à sobriis & temperantibus hominibus admi-
nistraretur. Verissima namque est admonitio *Pro-
copii*: Homines, qui temere cuiquam rei idcirco in-
cum-

cumbunt, ut vitam deinceps per delicias ducant, haudquaquam haftenus quiverunt animos sistere, sed majora quædam opperiantur, ac bene sperando continent & tamdiu procedunt, quoad usque tandem ea priventur felicitate, quam consecuti antea fuerint.

Exempla.

1. BELSAZAR ultimus Rex Babyloniorum convivium cum proceribus atque optimatibus suis magnifice agitans, cumque illis pocula immensa evacuans, Babylonem, quam & ipse & Principes ipsius inexpugnabilem credebant, a Dario atque Cyro captam una cum regno & vita perdidit. *Daniel. 5.* De qua in Historia Belsazaris dictum est.

2. Simile exemplum habemus in DARIO ultimo Persarum Rege, qui etiam voluptate atque deliciis regnum suum perdidit. Nam, ut dixi, omnis generis gulæ & voluptatis ministros in castris suis habuit. Unde Alexander Magnus ejus devicti tentorium ingressus, visisque voluptatum apparatibus magnificentissimis, exclamavit: *Quid? Num hoc est regnare? Plutarchus.* Et *Cicero Tusculan. Question. lib. 5.* scribit, quod Darius, cum in fuga aquam turbidam & cadaveribus inquinatam bibisset, negaverit, unquam bibisse se jucundius: *Nunquam videlicet sitiens biberat.*

XVII.

1. SUPERBIA ejus effulget. 1. *Ex titulis ambitiosis.* Nam REGEM REGVM & CONSANGVINEVM DEORVM se vocabat, & Alexandrum Magnum FAMVLVM SVVM. *1. 2. supplement. ad Curtium.* 2. *Ex factis fastuosis.* Nam jubebat Satrapis suis, ut insipientem illum Philippi adolescentulum (sic enim Alexandrum per contemptum appellabat) verberibus puerilibus graviter cæsum, indutumque post veste purpurea, sibi victum traderent. Similiter per contemptum munera ei mittebat, nempe VIRGAM, PILAM & MASSAM AVRÏ: Innuens VIRGA; eum puerum esse ferocientem, cujus temeritas virgis coercenda sit: PILA vero; ejus ætati convenientius esse pila ludere, quam arma tractare: AVRO; opes ei nequaquam sufficere ad bellum contra potentissimum Persarum Regem gerendum. Verum sensit tandem, quantum superbia ipsi nocuerit, exutus vita & regno ab eo, quem contemserat.

XVIII.

1. 1. Δυσέλεια & PERTINACIA, quod pugnaturus cum Alexandro M. salutaria spreverit consilia. Cum enim Alexander M. exercitu instru-

ctus in Asiam transiret contra Persas: *Mnemorh Rhodius*, Græcorum, qui Persis militabant, Dux, suadebat ne dimicaretur, sed ut agri vastarentur; atque ita hostes privarentur comœatu, ne progredi possent: simul etiam bellum à Persis totis viribus in Macedoniam transferretur. Hoc consilium fuisset optimum: sed fatale fuit, Persicum excindi Regnum. Ideo Darius non obtemperabat, sed ceterorum præferebat Ducum consilium, qui suadebant, ut dimicaretur. *Diodorus lib. 17. Bibliothec.*

Similiter Darius CHARIDEMVM Atheniensem, virtute & omnibus artibus Imperatoriis præstantem, qui eum monuerat, ne temere Imperium suum in discrimen adduceret, seque ipsum ducem obtulerat ad bellum conficiendum: propterea ei iratus, quod Persis ignaviam & timiditatem improbrasset, interfici jussit, exclamantem cum ad supplicium traheretur: *Brevi Regem pœnitentia affectum iri, atque amissione Regni injuria sibi facta pœnas daturum:* uti scribit *Diod. Siculus lib. 17. Curtius* de EVDEMO Atheniensi simile aliquid refert. qui interrogatus à Dario, Satisne videretur ei instructus ad hostem obterendum; cum suæ sortis (exul enim erat) & regiæ superbiæ oblitus extenuasset apparatus Persicos, & Macedonicam phalangem extulisset; ad capitale supplicium abstrahi jussus est. Ille vero ne tunc quidem libertatis suæ in dicendo oblitus: *Habeo*, inquit, *paratum mortis meæ ultorem:* *Tu vero licentia Regni immutatus, documentum eris posteris, Homines, cum se fortuna permiserunt, etiam Naturam dediscere.* Hæc vociferantem, quibus erat imperatum, jugulant. Sera deinde pœnitentia subiit Regem, ac vera dixisse confessus, eum sepeliri jussit. Tertio instante prælio ad Issum, consilium AMYNTÆ temere à Dario spreum est. Nam Darius castris suis in Alexandrum contendens, locum elegerat Assyriæ campum planum, omnique ex parte patentem, qui & magnitudini exercitus maxime opportunus, & ad equitatum ducendum valde commodus visus fuerat. Ab hoc loco ne recederet, diligenter eum AMYNTAS ex Macedonia profugus rogabat. Cui cum responderet Darius: *Metuere se, ne Alexander fuga mature facta sibi elaberetur:* *Nihil* (inquit ille) *hoc metu opus est, ubicunque Darium esse audiverit.* Sed Amyntæ consilio spreto, Darius castra in Ciliciam movit. De quo mirabile est hoc Ariani dictum: Fortassis Deus illum eo loci adduxit, ubi nec equitatus magno usui ei esse posset, nec infinita hominum pariter & jaculorum multitudo. Imo vero ubi nec ipsam quidem exercitus sui magnificentiam ostendere poterat.

A X I O M A.

Quando Deus Reges & Principes punire decrevit, prius sanam illis mentem auferre solet. Cæcitas namque mentis maxima est pœna, juxta illud Homeri:

Hunc Deus ut pereat, privabit lumine mentis.

Cum quo congruunt versus in Oratione Lycurgi contra Leocratem:

Iratius ad pœnam si quos trahit,

Auferre mentem talibus primum solet,

Caliginemque offundit, ut ruant suas

Furenter in clades, sibi quas noxiis

Accersierunt ultro consiliis mali.

Exempla.

1. XERXIS, IV. Persarum Regi, Artabanus patruus ejus gravi & proluxa oratione expeditionem in Græciam dissuadebat; sed frustra: Ipse namque potius Mardonii juvenis arrogantis & ambiciosi consilium sequutus, suisque viribus confusus, expeditionem illam suscipiebat. Verum successu infelici. Nam multa militum suorum millia à Græcis cæsa amisit, adeoque ipse trepidus turpi fuga è Græcia in Persiam rediit: uti *Herodotus lib. 7.* describit.

2. Simile exemplum h. l. habemus in DARIO CODOMANNO. Plura vide in Historia Xerxis.

XIX.

IV. LEVITAS IN VESTITIV. Nam Darius in principio Regni vaginam acinacis Persici jussit mutari in eam formam, qua Græci utebantur; protinusque Chaldæi interpretati, Imperium Persicum ad eos transiturum, quorum arma esset imitatus. *Gregoras.*

A X I O M A.

Mutatio vestitus usitati plerumque adfert mutationem animi & vita, & tandem etiam status publici. Qui enim vestes patrias mutant, una quoque mores patrios exuunt, & aliarum gentium, quarum vestitum imitantur, mores induunt; sicut Poëta recte ait:

Affectus patrios patria cum veste relinquunt.

Et *Ecclesiasticus c. 19. v. 27.* inquit: *Amictus, risus & incessus, produnt hominis ingenium.* Vnde signum est impendentis mali, aut mutationis status publici, quando regio aliqua vel urbs, patriis vestibus mutatis, exoticas assumit.

Exempla.

1. IUDÆIS mirum in modum Chaldæorum vestitus ac habitus arridebat. Nam *Ezechiel c. 23. v. 15.* scribit, quod Iudæi in urbe Ierosolyma more *Babyloniorum* atque *Chaldeorum* TIARAS TINCTAS, bunte kogeln/ in capite suo gestarint, atque super eos in concupiscentia oculorum suorum insaniverint: In Ebræo textu habetur סרחה סרחה סרחה *Seruche tebulim*, h. e. *excessus tiararum tinctarum*, i. e. variis coloribus infectarum. Nam Babylonii gestabant in capitibus suis tiaras coloratas, & in longitudine atque latitudine excedentes, qualia capitis gestamina hodie Turcæ habent. Ita *Exod. c. 26. v. 12.* *Extensio excedens* in cortinis tabernaculi, vocatur סרחה. Et *Amos 6. v. 4.* extensiones vel excessus super grabbatis eorum vocantur סרחה סרחה *überfluß an betten/ à rad. סרחה* redundavit, excessit, tum in longitudine, tum in latitudine luxuriavit. Nam in luxuria est excessus & redundantia. *Lutherus* locum *Ezechielis c. 23.* pulchre reddidit: *Bunte kogel auf ihren köpfen.* Et in notis margin. addit: *Kogel* heißet *Ebreisch* *Seruch*; wie *Mose* *Exod. 26. v. 12.* das übrige an den Teppichen nennet. und ist ein kogel/ wie vorzeiten die Magistri und Studenten kogeln trugen/ da viel unnützes tuch um den kopf her hing. Das waren rechte *Babylonische* *Seruchim/ oder Chaldeische kogeln.* Hæc *Luth.* Vnde videre est, qualem Iudæi excessum in gestamine tiararum Babyloniarum commiserint. Neque sane hoc illi impune tulerunt. Nam *Sophonia c. 1. vers. 8.* Deus Iudæis per Prophetam hisce verbis comminatur: Et erit in die hostiæ Domini, *visitabo super Principes, & super filios Regis, & super omnes, QUI IN DVTSUNT VESTE PEREGRINA.* Idem Deus comminatur *Ezech. c. 23. v. 22, 23, 27.* Ego, inquit Iehovah, suscitabo omnes amatores tuos contra te, nempe filios Babel & omnes Chaldæos, & venient super te armis, curribus, &c. *nasum tuum & aures tuas præcident, ipsi filios tuos & filias tuas capient, & DENVDABUNT TE VESTIMENTIS TVIS, & tollent vasa gloria tua.*

Impleta est hæc Dei comminatio in Zedekia ultimo Rege Iudæ, ejusque filiis, & civibus Ierosolymitanis, qui à Nabuchodonosore in captivitatem Babyloniam abducti sunt. *2 Reg. 25. v. 1, 2, 7. & seqq.*

11. DARIUS ultimus Rex Persarum VAGINAM ACINACIS PERSICAM mutari jussit in eam formam, qua GRÆCI utebantur. Quod statim Chaldæi inter præfagia transferendi Imperii Persarum, à Dario ad Græcos, quorum arma esset imitatus, recensabant *Gregoras.*

III. ALEXANDER M. regno Darii potitus, similiter fertur PURPUREVM DIADEMA, distinctum ALBO, quale DARIVS habuerat, capiti circumdedit, vestemque Persicam sumisse: & quamvis ille se spolia Persarum gestare diceret, tamen vere mores cum illis induisse, & superbiam habitus animi insolentiam secutam fuisse, manifestum fuit: Vnde & milites & amici tantum in eum odii conceperunt, ut illi eum relinquerent, isti veneno mortem moliti fuerint. *Curtius lib. 6. de gestis Alexandri. pag. 224. Athenaus lib. 12. cap. 18.*

IV. GERMANI quoque nostri vestitum subinde variant, ut nunc Gallos, nunc Italos, nunc Hispanos, imò ipsos etiam Turcas nonnunquam æmulentur. Qua de re sequentem audi narrationem. Demandabat quidam *Turcicus Imperator* egregio pictori, ut omnium populorum habitus & vestimenta artificiose exprimeret. Obsequitur ille, & iussus parer, quantum consequi industria potest, ac cuique genti sua attribuit vestimenta. Ad extremum hominem nudum appingebat, cui aliquot ulnas panni humero dependentes attribuit. Rogatus vero, quis iste esset, & quid hoc facto sibi vellet? Respondit, Germanum hunc esse, cui perpetuam vestimenti formam assignare non possit; ut qui subinde vestimenta variet, & novis formis delectetur. *Mallius in Locis Commun.* Ita certe res sese habet. Olim magna Germanorum in vestitu, uti etiam multis aliis in rebus fuit gravitas; nunc vero gravis eorum in vestitu varietas, imo vero multis in locis insignis levitas est: adeo ut nos Germani Germaniam in ipsa Germania requiramus, & vix inveniamus. Nam nostri, proh dolor, Germani, una cum veste, mores quoque & animum Germanum exuunt; & aliarum, quarum habitus vestesque æmulantur, gentium mores moros induunt, juxta illud Poëtæ:

Affectus patrios patria cum veste relinquunt.

Quare Viri sapientes sæpe ominati sunt, verendum esse, ne aliquando exteri veniant repetitum suos colores & habitus, & furtivis nudata cornicula coloribus, omnibus risum moveat; uti *Horatius lib. 1. Epist. 3.* scribit. Ah, quod metuerunt, nunc illis proh dolor evenit. Deus oculis gratiæ patriam nostram dilectissimam respiciat!

V. De POLONORVM vestitu *Clemens Ianitius* idem scribit:

Aut Turca turba ista favet; quia gaudet amictu

Illius: aut omen res habet ista malum.

P A R E N E S I S.

At omnes nationes atque gentes sint monitæ,

ne vestes patrias temere leviterque mutant. Ista namque temeraria vestium mutatio

I. est VITIOSA, schändlich. Quia est contra τὸ πρέπον, consuetum semelque receptum habitum toties mutare. Est namque insignis levitatis signum. Quia cum veste patria patrii mores atque virtutes exuuntur. Pulchre *Bernhardus* inquit: Quid de HABITU dicam? in quo jam non calor, sed color requiritur, magisque cultui vestium, quam virtuti instituitur. Idem ait: Vanum Cor, vanitatis potitiam ingerit corpori. Exterior enim superfluitas (adde, & novitas) interioris vanitatis indicium est. Mollia indumenta animi molliem indicant. Non tantum curaretur corporis cultus, nisi prius neglecta fuisset mens virtutibus. Quare recte de hisce Novatoribus dici potest:

In vestimentis non est sapientia mentis.

Cum quo congruit pulchellum *Orveni* de vestibus Epigramma:

Antiquata viget novitas, renovata vetustas

Nascitur. & Veteres nunc novitate placent.

II. est IGNOMINIOSA, schimpflich. Quia illi homines, qui exoticarum vestium adeo sunt avidi, magnam ignominiae maculam apud alias nationes sibi inurunt. Nonne enim probrosum nationi fuit Germanicæ, quod pictor, iussus ab Imperatore Turcico, ut omnium nationum habitus ac vestimenta artificiose exprimeret, & ipse cuique nationi sua vestimenta attribuisset, ad extremum HOMINEM NUDVM pinxerit, cui aliquot ulnas panni humero dependentes adjecerit, & rogatus causam, Imperatori responderit: *Germanum hunc esse, cui perpetuam vestimenti formam assignare non possit, ut qui subinde vestimenta variet, & novis formis delectetur?*

Adagium est sapientum: Αἰὲν ὁ ἄνθρωπος ἁμαρτάνει. h. e. *Afra avis.* Hoc non inepte quadrat in hominem peregrino habitu notabilem. Singularem observatione dignum est, quod in lingua sancta VESTIS dicitur בגד. Quæ vox notat duo: 1. *Perfidiam.* *Iesai. 24. v. 16. Jerem. 12. v. 1. 2. Vestem.* *Levit. 13, 47. Lev. 7. v. 27. 2 Reg. 9, 13.* Quo insinuat, quod vestis sit perfidiæ Protoplastarum nostrorum erga Deum nota. At ejusdem perfidiæ rei sunt etiam illi, qui temere novos affectant habitus, iisque superbiunt & superbiendi materiam aliis præbent.

Probe hoc ipsum intellexit AUGUSTVS Imperator, qui, cum pro concione multos videret palliatos, indignabundus: En, inquit, Romanos rerum dominos, gentemque togatam! Adeo studebat priscos reducere mores, ut habitum quoque vestitumque doluerit immutatum. *Erasmus lib. 4. Apophthegmatum.*

III. Est EXITIOSA, schädlich. Quia Deus hujusmodi vestium Novatoribus pœnas tum temporales tum æternas minatur; uti tum comminatio divina, *Ezech.* 23. v. 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30. & *Sophonia* 1. v. 7, 8, 9. tum judiciorum Dei exempla, quæ antea sunt enumerata, clarissime ostendunt. In hanc sententiam *Gregor. in Homil.* eleganter inquit: Sunt nonnulli, qui cultum subtilium preciosarumque vestium non putant esse peccatum. Quod videlicet si culpa non esset, nequaquam sermo Dei tam evigilanter exprimeret, quod *dives qui torquebatur* apud inferos, B Y S S O & P V R P V R A indutus fuisset.

Quare qui novo & alieno indui gaudet vestimento, non habet melius, quam *novum & peregrinum vestimentum Iesu Christi*, quem in Baptismo induit, in eo gaudeat, eoque triumphet. *Gal.* 3. v. 27. *Rom.* 13. v. 14. Sicut D. Hieronymus loquitur.

II. ACTA P O L E M I C A.

XX.

Tria Darius Codomannus bella cum Alexandro M. Rege Macedoniæ, & Duce totius Græciæ, unanimi Græcorum consensu & suffragiis constituto, gessit. 1. *Ad Granicum.* 2. *Ad Issum.* 3. *Ad Gaugamela.* Primum per Duces: secundum vero & tertium per se ipsum gessit.

PRÆLIVM I. ad GRANICVM.

XXI.

I. ACTA ANTE PVGNAM.

1. *Ducum Persicorum consultatio, & saniorum consiliorum aspernatio.* Cum Duces Persici de ratione belli gerendi in Concilio (ut vocant) bellico consultarent, MEMNON Rhodius suadebat, non hostem intra Regni viscera admittendum, sed totam belli molem in Macedoniam transferendam esse. Verum saluberrimo ejus consilio locus tum relictus haud fuit.

2. *Superbissima Darii Legatio.* Darius in valido suo confusus exercitu (quippe qui constabat centum millibus peditum & decem millibus equitum, cum Alexander tantum triginta duo millia peditum, & quinque millia fere Equitum haberet) superbissimo & gloriosissimo titulo se *Regem Regum, ac consanguineum Deorum; Alexandrum vero famulum suum* appellans, mandatum Ducibus suis dederat, ut insipientem istum Philippi adolescentulum (sic enim Alexandrum per contemptum nominabat) verberibus puerilibus graviter cæsum, ac veste purpurea postea indutum sibi vinctum traderent. Hoc

sane erat magna cum insolentia triumphum canere ante victoriam.

II. ACTA IN PVGNA.

XXII.

Memnon cæterique Duces Persici, omni quo instructi erant exercitu in Phrygiam contendentes, prope Granicum fluvium castra ponunt; & sperantes se mandato & expectationi Regis sui satisfacturos, Alexandrum, dum magno animo Granicum flumen transit, invadunt. Cruentum committitur prælium. Alexander ipse fortissime dimicat, *Mithridatem* Darii generum, ejusque fratrem *Rosacem*, aliosque præstantissimos Persarum Duces, manu sua prostravit, quanquam non sine periculo. Nam cum *Spithridates* securi alterum ei ictum intentaret, *Clitus* equo accurrens, eum inhibuit, securi in humerum ejus impacta, brachiumque ejus discindens. Tandem Persæ in fugam sunt coniecti. Scribunt Historici, peditum 20000, equitum 2000 & quingentos in prælio occubuisse, captos ad 20000: De Exercitu vero Alexandri paucos desideratos fuisse. *Diodorus Sicul. Plutarchus, Arrianus.*

III. ACTA POST PVGNAM.

XXIII.

Statim post hanc victoriam magna rerum mutatio facta est. Nam Alexander SARDIS urbem Regiam cum ingentibus thesauris occupavit. MILETVM acerrime oppugnatam deditione accepit. HALICARNASSVM urbem maximam magnis operibus & ultimo discrimine suorum, cum triarii tandem insignem operam præstitissent, expugnavit, captamque solo adæquavit. Inde totam Phrygiam & littoralem Asiam ad Ciliciam usque sibi subjecit. *Diodor. lib. 17.* Totam quoque Cariam subactam ADÆ Regina, quæ mandato Darii a Duce quodam Persico inde pulsa erat, restituit, eique gubernandam subjecit.

PRÆLIVM II. ad ISSVM.

XXIV.

I. ANTE PRÆLIVM.

1. *Darii consultatio.* Darius, mortuo Memnone, egregio bellatore (qui hoc re ipsa agebat, ut totum bellum ex Asia in Macedoniam transferretur) consultans de bello, cum idoneum Ducem non inveniret Alexandro opponendum, ipse proficisci in bellum constituit. Quare conscribit exercitum quater centenorum millium peditum & centum millium Equitum, qui Babylonem conveniant, ut inde

contra

contra Alexandrum castra moveat. *Diodorus Siculus lib. 17.*

2. *Saniorum consiliorum aspernatio.* Nam primo Darius Charidemum Atheniensem, artibus Imperatoriis præstantem, qui utilia quidem, sed Persis haud grata suadebat, ferociter occidit: de quo §. xviii. dixi. Deinde consilium Amynta Macedonis, suadentis ut locum pugnae satis amplum & opportunum eligeret, in quo ingentem Equitum atque Peditum commode explicare posset exercitum, ne astu hostis circumveniretur. Verum Darius ex fastuosa superbia, quæ homines excæcat, exercitum suum ex spatiosissimo Assyriæ, quem elegerat, campo, frustra dissuadente Amynta, in angustias locorum deducebat; sperans se Alexandrum, quem fuga sibi elapsurum metuebat, in istis angustias ita conclusurum, ut exitum, quo elaberetur, non inveniret. *Arrianus, Curtius, Diodorus Siculus.*

XXV.

II. IN PRÆLIO.

1. *Alexandri prudentia & fortitudo.* Cum autem Alexander Magnus immensas illas hostium copias in angustias montium deductas videret, qui sibi ad explicandam phalangem commodus, hostium vero copiis ob multitudinem ingentem incommodus esset, hanc Dei providentiam agnovit, (sicut *Arrianus* scribit) Deumque pro se pugnare dixit: ideoque cum divino auxilio humanam prudentiam conjungens, non modo cavebat, ne ab hostium multitudine cingeretur, sed etiam cornu dextro sinistram eorum præteriens, ex obliquo in oppositos sibi hostes irruebat, eosque in prima acie consistens fortiterque pugnans in fugam conjecit. Darius, ubi exercitum suum dissipatum vidit, & ipse fugam capeffens equæ celeritate, quam desiderium relictæ pulli in bestia auxit, insequentes evasit; sicut *Ælianus* scribit. In fuga autem gravi correptus siti, cum aquam turbidam & cadaveribus inquinatam bibisset, negavit, unquam se bibisse jucundius. Nunquam videlicet sitiens biberat. *Cicero lib. 5. Tusculan. Quæst.* Simile exemplum de Artaxerxe Mnemone *Plutarchus* in Artax. & *Maximus Tyrius* serm. 35. narrat. Ita impletum est in eis Adagium *Proverb. 27. vers. 7. Anima esuriens etiam amarum pro dulci sumit.*

XXVI.

III. POST PRÆLIUM.

1. *Casorum multitudo.* E Persis multi Duces bel-

licosissimi & centum triginta millia militum ceciderunt: Cum ex parte Alexandri tantum pedites triginta duo, Equitum centum & quinquaginta desiderarentur, & 504 sauciati essent. *Arrianus, Plutarchus, Curtius* addit hoc Epiphonema: *Tanto impendio ingens victoria stetit!*

2. *Captorum multitudo.* Capta quoque in tentorio Darii, mater ejus Sisygambis, uxor Statira, filius Ochus sexennis, & binæ filia jam nubile, cum universa familia. Et scribit *Plutarchus*, quod Alexander devicti Darii tentorium ingressus, visisque voluptatum apparatibus magnificentissimis, ad comites suos dixerit: *Quid? Num hoc est regnare?*

3. *Alexandri Magni clementia atque continentia.* Alexander cum uxorem & matrem Darii totumque gynæceum in luctu videret, eas humaniter salutavit, βασιλικῶς tractavit, nullaque contumelia affici permisit. Cum uxorem Darii Statiram, quæ omnium fœminarum formosissima erat, & reliquas captivas forma & statura eximias, videret, per jocum dixit: Εἰσὶν ἀλγυδόνες ὀμμάτων αἱ Περσίδες. Persicæ mulieres sunt oculorum dolores. Formæ autem earum spectaculo continentia suæ pulchritudinem opponens, tanquam exanimis imagines prætermisit. Quod Persicus nuncius narrans Dario, hisce eum verbis ornavit: *Alexandrum & in præliis acerrimum, & in victoria clementem esse.* Δεινὸν μάχεδμον, χρηστὸν δὲ καὶ ἐπιεικῆ. *Diodorus Siculus, & Curtius.* Clementiam quoque admirandam erga mortuos declaravit Alexander. Nam sepelire quos vellent Persarum eis permisit, vestibus ad hoc & ornatu de præda concessis.

PRÆLIUM III. ad GAVGAMELA.

XXVII.

Postremum hoc prælium inter Darium & Alexandrum non apud ARBELA (ut quidam Historici tradunt) sed apud GAVGAMELA factum est. Quæ vox Persarum lingua domum Cameli notat: atque inde nomen hoc habere fertur, quod Rex quidam antiquis temporibus camelo cursorio (quem dromedarium vocant) ex hostibus servatus, eam ibi collocaverit, pagosque & redditus certos ad curam ejus destinaverit. Cum enim Darius cruento prælio ad Issum ab Alexandro victus, fugatusque esset, literas in Syriam (ubi tunc Alexander ex Ægypto reversus commorabatur) misit, quibus ipsi & regnum amplissimum, & filiam Statiram cum infinitis thesauris offerebat. Gravior enim debet esse Principibus pax honesta, quam victoria

etoria cruenta. Verum Alexander hanc conditionem rejecit, nisi Darius supplex regni arbitrium Victori permetteret, seque inferiorem profiteretur: cum sicut Mundus neque duos soles; ita neque duo summa regna salvo terrarum statu habere possit. *Diodorus Siculus* lib. 17. Idcirco Darius, frustra pacificatione & captivorum redemptione tentata, nova etiam (qua ad delenda inter Principes odia vetera nihil accommodatius judicatur) affinitate repudiata, tertio, & quidem copiarum superiorum duplicato numero, bellum instaurat, (habuit enim ad octingenta millia peditum, & ducenta millia equitum,) præliumque cum Alexandro ad Gaugamela in campo aperto cruentum init: Sed ab eo tandem vincitur, atque in Bactra fugatur. *Diodorus Siculus* scribit, in pugna illa Persarum peditum atque equitum plures nonaginta milibus cecidisse: è Macedonibus vero circiter 500 tantum desideratos esse.

C A P V T III.

D E E G R E S S V.

XXVIII.

1. *Exitus Darii tragicus.* Darius ab Alexandro M. cum exercitu fusus fugatusque, per loca ardua atque aspera in Bactra vel Ecbatanam Mediæ Regiam celerrime contendit. Quem Alexander non minori celeritate insequitur. B E S S V S, ubi Alexandrum adventurum cognovit, cum Nabuzarne militum Præfecto conspirans, Darium aureis compedibus vinctum in custodia tenuerunt; mox è custodia eductum, & sordido vehiculo pelibus undique tecto ac clauso impositum huc illuc raptarunt; cumque aliquamdiu eum traxissent, ad extremum equum conscendere negantem nefario scelere trucidarunt, A. M. 3641. ante C. N. 330, postquam vixisset annos 50, & regnasset 6. *Diodorus Siculus, Strabo, Plutarchus, Arrianus, Justinus, Curtius.*

V S V S.

Hinc videmus, quam graviter Deus, justus ille Mundi Iudex, qui humilia respicit, *Psalm.* 113. 6. & superbis resistit, 1 *Petr.* 5. 5. superbiam hujus Darii puniverit, eumque extremo servorum suorum, quos juratissimos sibi & devinctissimos esse putabat, ludibrio exposuerit, ut, qui tanti caput suum recumbere, & pedes subniti voluerit, tanti etiam manibus pedibusque vinciretur. Sic fert humana conditio, ut, cum fastigium suum longe supergressa sit, concidat. Quod utinam Reges &

Principes satis animadverterent, animadversumque meminissent. Pulchre & vere *Ovidius* inquit:

Omnia sunt hominum tenui pendencia filo;

Et subito casu, quæ valuerè, ruunt.

Exemplum habemus in Dario, ultimo Persarum Rege, qui modo summus in Orbe Monarcha erat, mox à servis atque amicis suis, quos putabat, fidelissimis captus, catenis aureis vinctus, sordido vehiculo impositus, huc illuc raptatus est. Atque ita uno die Monarchia à Persis ad Græcos translata. Horribile est hoc exemplum, quod monet nos de *judicio Dei*, qui Regna Mundi propter multa magnaque scelera hominum horribiliter mutat. Dicamus ergo cum Rege Davide ex *Psalm.* 119. v. 120. *Horruit à timore tui caro mea: A JUDICIIS enim TVIS METVL.*

XXIX.

11. *Oratio Darii* *ὁ βασιλεὺς*. Darius jamjam moriturus à *Polystrato* Macedone agnoscitur, ei que postrema verba loquutus est: Alexandro igitur hæc perferri jubet: *Se nullis in eum meritorum officiis maximorum illi debitorem. Agere tamen ei maximas gratias pro beneficiis in Matrem, Conjugem, liberosque suos impensis. Iis enim & vitam & pristini status reverentiam ac dignitatem concessam: sibi autem à cognatis atque amicis, quibus & regna & vitam dederit, illa omnia erepta esse. Precari se, ut illi victori terrarum omnium imperium contingat; ultionem sceleris erga se perpetrati, non solum sua, sed exempli omniumque Regum causa non negligere, illi cum decorum tum utile futurum.* Iamque deficiens aquam poposcit; quam allatam postquam bibit, *Polystrato* qui eam tulerat; *Quisquis es mortalium, inquit, hoc mihi extremum universæ calamitatis genus accidit, ut pro tanto in me beneficio dignas tibi grates referre nequeam; sed referat Alexander: Alexandro vero Dii, pro ejus summa in meos humanitate ac clementia; cui hoc fidei regis unicum DEXTERÆ pignus pro me dabis. Hæc dicentem, accepta Polystrati manu, vita destituit.*

XXX.

111. *Bessi supplicium.* Cum Darius tam crudeliter, & horribiliter à Ducibus suis multis vulneribus confossus exspirasset, Alexander citato cursu postera die supervenit; sed eum vivum non invenit. Audiens vero eum à suis amicis trucidatum, ad inquirendos eos exercitum submisit. *Bessus* à *Speramene* vinctus, catena ad Alexandrum adductus est, qui Regem suum non solum prodiderat, sed etiam interfecerat. Quem visum Alexander vehementer

menter exandescens, hisce verbis alloquutus est: *Cujus fera rabies occupavit animum tuum, cum Regem de te optime meritum prius vincere, deinde occidere sustinuiſti?* Quibus dictis, Alexander eum dilacerari fecit directis arboribus duabus in unum deflexis, quarum utrique corporis partem alligavit: Inde laxatae ambae, atque impetu in altum se-
latae, partem utraque suam retinere.

XXXI.

IV. *Darii sepultura.* Alexander, qui incredibili celeritate Darium insequutus fuerat, jam defuncto supervenit. Vbi autem corpus mortui vidit, lacrymas effudit, demtaque sibi chlamyde illud contextit, & regio ornatum cultu Susas ad matrem Sisygambem misit. Quae cum regio more sepelivit. *Diodor. Sicul. l. 17.*

XXXII.

V. FINIS MONARCHIAE II. Ita Monarchia II in & cum Dario CODOMANNO ultimo Persarum Rege extincta est. Praefigurata est

Darius Medus

1. Cyrus

2. Cambyſes

3. Darius Hystaspis

4. Xerxes

5. Artaxerxes Longimanus

6. Darius Nothus

7. Artaxerxes Mnemon

8. Ochus.

9. Arſes, vel Arſames

10. Darius Codomannus

regnavit
annos

2.

30. quidem, sed tantum 5, vel juxta alios 7. annis, ut Monarcha, regnavit.

8.

36. } quibus 7 menses Magorum inclusi sunt.

21.

40. quibus 7 menses Artabani includuntur.

19.

40. quibus duo menses Xerxis II sunt inclusi.

19.

40. quibus 7 menses Sogdiani sunt inclusi.

40.

23.

4.

6.

Summa durationis Monarchiae II sunt 206.

S O L I D E O G L O R I A.

D E MONARCHIA TERTIA,

Quæ est

G R Æ C O R V M.

L I B E R III.

TRACTATIO GENERALIS.

P R Æ C O G N I T A.

N *Præcognitis* hujus Monarchiæ notanda sunt *quatuor capita*. 1. *Monarchia III Appellatio*. 2. *Typica præfiguratio*. 3. *Generalis ejus delineatio*. 4. *Monarchiarum catalogus, vel enumeratio*.

C A P V T I.

1. De Monarchiæ III Appellatione.

Hæc MONARCHIA TERTIA vocatur *Monarchia GRÆCORVM*, vel *MACEDONVM*: non quod Caput ejus, sive Monarcha semper è Græcia, vel Macedonia fuerit; sed à primo ejus conditore ita vocatur, nempe Alexandro M. qui natione fuit Græcus, & quidem Macedo: quo mortuo successores ejus Monarchiam hanc inter se diviserunt, qui pariter Græci fuerunt, & Græcam linguam, uti solent Monarchæ, in regnis suis conservarunt.

C A P V T II.

2. De Typica Monarchiæ tertiæ præfiguratione, ejusque explicatione.

Hæc Monarchia in *triplici Visione* præfigurata est.

In *Prima VISIONE*, quæ extat *Daniel. c. 2. v. 32, 39.* præfiguratur per *Ventrem aneum, & Fæmora anea*.

In *Secunda VISIONE*, quæ extat *Daniel. 7. v. 6.* præfiguratur per *Pardum alatum & quadripitem*.

In *Tertia VISIONE*, quæ extat *Daniel. 8.*

vers. 8. præfiguratur per *Hircum Caprarum quadricornem*.

1. Explicatio primæ Visionis.

De MONARCHIA III visio prima extat *Daniel. 2. v. 32.* quæ talis est: *Hujus statua caput ex auro optimo erat; Pectus autem & Brachia de argento: porro Venter & Fæmora ex ære.* Postea *v. 39.* subjungitur *interpretatio Danielis Prophetæ*, quæ talis est: *Post te consurget regnum aliud minus te, argenteum, (intellige regnum Medorum & Persarum) & regnum tertium aliud aneum, (intellige Monarchiam vel regnum Græcorum) quod imperabit universa terra.*

In hac Visione tria sunt notanda.

Primo, MONARCHIA III comparatur *Ventri*: idque *tribus de causis*.

1. *Propter ORDINEM & SUCCESSIONEM*. Sicut enim Venter subjacet pectori & brachiis: Ita quoque tertia Monarchia, sive Regnum Alexandri M. proxime successit regno Persarum, quod comparatur pectori & brachiis argenteis. *Dan. 2. v. 32.*

2. *Propter ATTRACTIONEM & DISPERSIONEM*. Sicut enim Venter omnem cibum ad se trahit, & tamen diu cum in se non retinet, sed statim ad alia membra transmittit & dispergit: Ita quoque Alexander M. plurima regna subegit, suoque imperio subjecit; diu tamen ea non possedit, sed moriens Ducibus suis illa divisit, iisque possidenda reliquit.

3. *Propter INTEMPERANTIAM & FORDAM EBRIETATEM*. Venter est typus hominum intemperantium, & ebriosorum; sicut Paulus inquit *Phil. 3. v. 19.* quod ipsorum Deus Venter sit. Ita Alexander M. helluationibus & comestatio-

sationibus deditus erat, sæpe totas noctes potando consumebar, imo noctibus quoque dies jungebat, in exercitu potationum certamina instituebat, amplo cæteros vincenti constituto præmio. *Curt. l. 5.* de eo scribit, quod ingentia animi bona & illam indolem, qua omnes reges antecessit, intolerabili vini cupiditate fœdaverit. *Athena. lib. 10. cap. 11.* ita de eo scribit: Cum Alexander Protheæ bibacissimo Macedoni poculum ingens, quod bicongium capiebat, propinans exhausisset, Protheas illud accepit, ac vicissim idem Alexandro propinavit; qui rursus illud ebibit, sed perferre non potuit. Nam mox poculo è manibus lapso, in pulvinar reclinatus ac morbo correptus, decubuit, atque interiit *αὐτοφύοντος*, h. e. sui ipsius homicida factus.

Secundo, comparatur hæc MONARCHIA III F O E M O R I B V S. v. 32. quibus significatur lascivia & Veneris intemperantia, non tam Alexandri, quam successorum ejus Ptolemæorum, in regno Ægypti Regum, quibus solenne erat sorores suas in uxores ducere. Nam Alexander Magnus, licet ebriosus fuerit, non tamen adeo lascivus & luxuriosus fuit. Quia ebriosi sicut vino sopiunt sensus: ita quoque semen prolificum diluunt & dissipant, atque orexin ad Venerem sopiunt hebetantque.

Tertio, MONARCHIA III comparatur ÆRI, sive VENTRI ÆNEO, & F O E M O R I B V S ÆNEIS: idque propter tres rationes sequentes.

1. Propter HEROICAM ALEXANDRI M. FORTITVDINEM. Sicut enim æs est forte & durum, & aptius ad arma inde conficienda, quam argentum: Ita quoque Alexander M. Persis fuit bellicosior, quia fuit Mavortius heros, non nisi Martem & arma spirans: ipse enim inter tubarum clangorem, & armorum æneorum strepitum, & fragorem semper versabatur, iisque tanquam Musica jucundissima delectabatur. *Iosephus lib. 11.* Antiquit. Iudaic. de eo scribit; quod ipse, cum militum 30000 duntaxat haberet, ausus fuerit acie congregari cum Dario Codomanno, qui exercitum haberet multorum centenorum millium, ita ut crederet non ipse tantum Darius, sed etiam omnes Asiam inhabitantes, Macedones ad conflictum belli cum Persis, propter multitudinem, non venturos.

2. Propter NOMINIS CELEBRITATEM. Sicut enim æs, quod valde vocale & sonorum, sonum edit magnum & clarum, cumque longe lateque diffundit: ita quoque magna fuit fama & gloria rerum gestarum Alexandri M. quæ subito toto orbe insonuit, omniumque Regum & Principum famam & gloriam longissime superavit, adeoque præcelluit, ut certatim se ei subicerent, aut fœdus cum eo inirent. Fuit igitur Alexander æs sonans, & cym-

balum toto orbe tinniens. *Curtius* de eo scribit: Tantus nominis ejus terror universum orbem invaserat, ut cunctæ gentes velut jam destinato sibi Regi adularentur. *Iustin.* addit, tantam fuisse Alexandri felicitatem nominisque celebritatem, ut nullo unquam cum hoste congressus sit, quin eum vicerit; nullam civitatem obsederit, quin eam expugnaverit; nullam gentem adierit, quin eam calcaverit: denique præsentem Alexandro tantam fuisse militum ejus fiduciam, ut armatos hostes vel inermes ipsi adoriri non dubitarent, semperque certam animo præsumerent victoriam. Vnde Lysippus statuarius, ut amplitudinem imperii Alexandri adumbraret, finxit ex ære Alexandrum supina facie cælum suspicientem, subjectis hisce versibus:

*Æreus in cælum suspectans, fare, quid ajat,
Iuppiter. Afferui terram mihi, tu affere cælum.*

3. Propter FELICITATEM & VICTORIARVM CELERITATEM. Sicut enim clangor tubam derepente pervadit: Ita Alexander brevi tempore, nempe duodecim annorum spatio, orbem terrarum sibi subjecit. Nam anno ætatis vigesimo regnare cœpit, & anno trigesimo secundo, quo mortuus est, omnia subegit. Quam ob causam Appelles Alexandrum pinxit fulminiferum: & quidem tam ad vivum, ut vulgo diceretur, duos esse Alexandros; unum Philippi filium, nullis viribus superabilem; alterum opus Apellis, nulla arte imitabilem. Fuit tanta ejus in præliis felicitas, ut tribus præliis victor, uno ad Granicum amnem, altero ad Issum Ciliciæ, tertio ad Arbela, ut tradunt multi, vel secundum *Strabonem* & *Plutarchum*, ad Gaugamela, imperium Asiæ rapuerit, cum tantæ essent hostium copiarum, ut Darius 100000 militum haberet; ideoque jactaret, se pro uno milite Alexandri denos in suo exercitu habere.

II. Explicatio secunda Visionis.

Dan. 7. v. 6. Extat secunda Visio Danielis Prophetæ, quæ talis est: *Post hac adspiciebam: & ecce, atia (bestia) quasi Pardus; & alas habebat, quasi Avis, quatuor super se: & quatuor capita erant in bestia: & potestas data est ei.*

In hac Visione notanda veniunt quatuor. 1. Quare Alexander M. comparetur Pardo. 2. Pardo alato. 3. Pardo quadricipiti. 4. Quid significant verba illa: *Potestas data est ei.*

I. De nominis Etymologia.

Pardus Ebraice dicitur *נמר*, Chaldaice *נמר*, Arabice *نمر*; in plurali *נמרים*, Chaldaice *נמרין*, Arabice *نمرات*, Græce *πάρδος*, ὁ πανθηρ, ἡ πάρδαλις. *Apocal. 13. vers. 2.* Καὶ ἡ θύρα ἐστὶν ὁ εἶδον, ἣν ὁμοίαν

περδάλει. Et bestia quam vidi, erat similis Pardali. Latine dicitur Pardus, Pardalis, Panther. Panthera est animal maculosum, siue variis maculis respersum: unde etiam nomen habet. Nam dicitur Panthera à παν omne, & ἡρῆ fera; quod omnium fere ferarum coloribus distinguatur, & splendeat: quia nulla bestia nominari potest, cujus colorem non aliqua sui parte repræsentet. Quidam Latine *Variam* appellarunt. *Oppian.* l. 3. de venat. v. 463. αἰολόωντον. *Ovid.* l. 3. *Metam.* v. 666. *Pictam* cognominavit. Hinc apud Plautum, pantherinum genus hominum accipitur pro vario, & *Plin.* lib. 13. c. 15. mensæ pantherinæ sunt, quæ in vertice crispæ, vel intorto venarum discursu variegatæ sunt.

2. Definitio.

Pardus est animal ferum & astutum, in Asia & Africa familiare, in Europa peregrinum, pellem habens brevibus quibusdam macularum oculis variegatam: mas vocatur Pardus, & Panther; fœmina frequenter Panthera & Pardalis appellatur.

N O T A.

Solinus Polyhistor c. 21. putat, *Pardum* & *Pantheram*, duas & distinctas animalium species esse. At contrarium statuit *Aristoteles*, *Dioscorides*, *Gaza*, & alii, qui dicunt, eandem esse speciem, idemque animal: quæ sententia vera est.

Primo, comparatur *Alexander M. Pardo*, ob septem potissimum causas.

1. *Propter quantitatem.* Sicut enim *Pardus* est fera quantitate exigua: non enim Leonem, vel Elephantem, sed Canem venaticum adæquat: ita quoque *Alexandri* regnum admodum tenue habebat initium. Nam tenuis erat apparatus, & parvus exercitus, quo orbem subjugare aggressus est. Si quidem numerus copiarum, quas ad debellandum Orientem in Asiam transmisit, non ad 40000 militum se extendebat; com meatum non nisi ad 30 dies sufficientem secum tulit, & in stipendium militum 70 talenta secum habuit; uti *Plutarchus* refert: Tanta apparatus exiguitate incertum est, inquit *Iustinus*, utrum sit mirabilius, *Alexandrum* vicisse orbem, an vincere aggressum esse.

2. *Propter odoris suavitatem.* Sicut *Pardus* suavissimum ex toto corpore spirat odorem; uti *Aristot.* l. 8. *Histor. anim.* c. 6. *Plin.* l. 8. c. 17. tradunt: Ita quoque ex *Alexandri M.* corpore jucundissimus odor emanavit; quia temperamento humido & igneo præditus erat: uti *Plutarchus* in *vita Alexandri* tradit. Gignitur enim odoris suavis, juxta *Theophrasti* opinionem, concoctis à calore

humoribus. Vnde aridi & fervidi tractus terrarum odorum sunt feracissimi. Deinde, sicut *Pardus* fragrantia corporis animalia ad se attrahit: Ita quoque *Alexander M.* multo plures virtutis opinione, & famæ nominisque magnitudine, quam armis, subegit.

3. *Propter astutiam & calliditatem.* *Aristot.* l. 8. *Histor. Animal.* c. 6. & *Plinius* l. 8. c. 17. de *Pardo* scribunt, quod naturæ sagacitate & prudentia polleat. Nam frondibus arborum se occultat, & odorem jucundissimum emittit, quo dorcades, capras, hinnulos, simias, aliasque bestias ad se attrahat, arripiat atque laceret. *Ælian.* l. 5. c. 40. Hac de causa de rege *Nabuchdonosore* dicitur *Ierem.* 5. v. 6. quod sit *Pardus vigilans* super civitates *Iudæorum*, h. e. quod observet civitates eorum, dum eas arcte obsidet, & excubat, ut nemo ex iis egredi possit, quin protinus ab eo capiatur. Ita etiam *Alexander M.* sagacitate sua atque consiliis, vel sapientissimos senes vicit.

4. *Propter celeritatem.* Sicut *Pardus* est animal velocissimum & celerrimum; uti dicitur *Hab.* 1. v. 8. Velociores (leviores) pardis equi ejus (nempe regis *Chaldæorum*):) nam *Pardus* est rapidissimus saltu, quo plus quam cursu valet: quare quando in venationibus canes antevertere nequit, & in eo est ut capiatur, tum saltu in arborem volat, unde mox in canes porro excurrentes insilit, eosque unguibus comprehensos proscindit: Ita quoque in *Alexandro M.* incredibilis fuit animi vigor & celeritas ingenii, quod etiam de *Iul. Cesare* lib. 7. scribit *Plinius*, velut quodam igne volucris. Vnde exiguo temporis spatio, nempe 13 fere annorum, orbem sibi subegit. Vnde interroganti cuidam unde tantas res tam brevi temporis spatio tam feliciter confecisset, respondit hoc apophthegmate: Μηδὲν ἀνασάξωμαι. hoc est, Quia nihil sum procrastinatus.

5. *Propter ferociam & crudelitatem.* Sicut *Pardus* est animal ferocissimum & crudelissimum: nam quando occasio illi offertur, summo cum impetu ruit in oculos hominum; sicut *Basilius* annotat: Ita quoque *Alexander M.* fuit ferocissimus. Quia perpetuus periculorum & mortis in eo erat contentus. *Plutarchus* de eo scribit; Superabat fortunam audacia, & vires virtute, nihilque censebat audentibus inexpugnabile, vel munitum esse animosis. Cum quo consentit *Iustinus*, ita scribens: Periculosissima quæque aggrediebatur, & ubi confertissimos hostes ac errime pugnare conspexisset, eo se semper ingerebat, periculaque sua, non militum, esse volebat.

6. *Propter macularum varietatem.* Sicut *Pardus*

us est animal maculosum, seu varias maculas habens: unde etiam Panthera appellatur, quod nempe omnium animalium colores aliqua sui parte referat: unde adagium exstat *Ieremia* 13. v. 23. Num mutare potest pardus varietates suas? Ita quoque in Alexandro M. insignis magnarum virtutum atque vitiorum mixtura fuit.

7. *Propter vinolentia fœditatem.* Sicut pardus vino & venere delectatur; & non vi capitur, sed vino ebrius opprimitur: Quando enim Venatores hanc pardi naturam scientes, eum capere volunt, observatis ejus latebris, collocant ibi cymbia vino repleta: statim pardi vini odore ex antris eliciuntur, & cum ad cymbia veniunt, avidissime vinum bibunt, eoque hausto discurrent, una ludunt, & præcipites in venerem profiliunt: deinde ebrii & coitu fatigati sopiuntur, atque ita sopiti capiuntur à venatore: Ita etiam Alexander Magnus qui nullis laboribus, nullis periculis cessit, non manu hostium, sed vino oppressus interiit. De quo venusti versiculi *Philippi Melanchth.* notandi sunt:

*Aspice Pellaum pardum, quo pulchrior alter
Non fuit in toto, quem vicerat, orbe; nec unquam*

*Res similes gessit quisquam brevioribus annis.
Confectos atate senes, bellique labore,
Consiliis vicit cunctos, in flore juventa.
Ergo illi nocuere nihil, nec tela, nec hostes;
Sed fœda ebrietas & desidiosa voluptas.*

Secundo, comparatur PARDUS ALATO. Erant, inquit *Daniel*, quatuor ala quasi volucris in dorso ipsius. Hasce quatuor Pardi alas diversimode interpretantur docti.

1. *Quidam* intelligunt *victoriarum celeritatem*, quod nempe ipse duodecim fere annis totam Asiam magnamque Africæ & Europæ partem subegerit.

2. *Quidam* intelligunt *animi magnitudinem, vigorem & ingenium*, quasi igni volucre. Quod etiam I. Cæsari tribuit *Plinius* l. 7. c. 25. Et *Plutarchus* in Cæsare ita scribit: Iulius Cæsar amicis sic scripsit, cum primo congressu Pharnacem viciisset: Veni, vidi, vici. Quæ voces eo ipso quod similiter desinunt, celeritati indicandæ haud parum congruunt. Idem & de Alexandro Magno dicendum.

3. *Per quatuor Alas* intelligi possunt *quatuor Satrapæ, vel Duces Alexandri, una cum exercitibus suis*, quorum opera & adminiculo tot regiones atque regna subjugavit. Sicut enim Brachia per metaphoram denotant Duces belli, *Dan.* 11. v. 22, 31. ita quoque Alæ. Nam sicut alæ ad latus avium po-

sitæ sunt, & latius extendi possunt: Ita quoque Alæ per metaphoram notant latera, & dispositos integri exercitus ordines. *Iesa.* 8. v. 8. Erit *extensio alarum ejus implens latitudinem terra tua, ô Immanuel.* In hisce verbis Sennacherib vocatur Aquila: Alæ ejus sunt copię militares; hæ impleverunt terram Emanuelis, h. e. Iudæam. *Ezech.* 17. vers. 3. Nabuchdonosor vocatur Aquila grandis magnarum alarum, h. e. multos sub se habens populos & numerosos exercitus, quos ille secum traxerat. Hæ enim sunt alæ militares; *Dan.* 9. v. 27. Per Alam abominationis desolantem, legiones exercitus Romanæ desolationem urbi Ierosolymæ inferentes, & ob idololatriam abominabiles, intelliguntur. Ita *Dan.* 7. vers. 4. leoni Babylonico Alæ aquilinæ tribuuntur: de quo vide *Monarchiam nostram* l. in *Præcognitis* §. 5, 6.

4. *Per quatuor hasce Alas* intelligunt alii *abominandam Alexandri ambitionem, & insanam divinitatis affectationem.* Non enim illi sat erat terrarum orbi dominari, nisi etiam in cælum volare contenderet, divinos honores concupiscens, sibi que arrogans, quia pro filio Iovis Hammonis haberi, & ut deus adorari volebat.

Tertio comparatur PARDUS QUADRICIPITI. Per QUATUOR CAPITA Pardi intelliguntur quatuor Dynastiæ vel regna principalia, in quæ Monarchia tertia, Alexandro ipso defuncto, à quatuor Ducibus ejus est divisa. Nam 1. Philippus Arideus Macedoniam, 2. Antigonus Asiam, 3. Seleucus Syriam, 4. Ptolemæus Lagi Ægyptum occupavit.

Quarto additur: *Et potestas data est ei* (Bestiæ.) Quibus verbis imperium Alexandri dupliciter describitur.

1. *Materialiter*, quod videlicet Monarchiæ Macedonicæ tanta fuerit potentia, quæ toti terrarum orbi vel solo nomine formidabilis fuit.

2. *Originaliter*, quod videlicet tantum Alexandri imperium, non ipsius prudentiæ aut fortitudini, sed divinæ providentiæ adscribendum sit. Per Deum enim Reges regnant. *Prov.* 8. & *Dan.* 2. v. 21. Et ipse manus bellatorum præliari docet. *Psal.* 144. v. 1. Atque hoc etiam ipse Alexander M. confessus est. Cum enim ipse Ierosolymam venisset, atque vidisset Iaddum Iudæorum Pontificem, qui pontificali habitu ornatuque decoratus extra urbem ei processerat, protinus ad illius pedes se abiecit, eumque adoravit. Deinde interrogatus à Parmenione: Cur præter morem ei Pontifici tantum honorem exhibuisset, respondit: Non hunc hominem adoravi; sed Deum in illo, cujus Sacerdotii principatu fungitur, quia in eodem habitu &

ornatu, in somno mihi visus est, cum in Dio urbe Macedoniae adhuc versarer; cumque animo meo de bello adversus Persas suscipiendo agitarem, idem mihi certam victoriae spem ostendit: exinde arbitrator, divino auxilio me directum Darium vicisse, atque potentiam Persarum superasse.

III. Visionis explicatio.

Exstat hac Visio Dan. 8. v. 5. Verba haec sunt: *Ecce Hircus caprarum veniebat ab Occidente super faciem totius terra, & non tangebatur terram. Porro Hircus habebat cornu insigne, intra oculos suos. v. 6. Et venit usque ad Arietem illum cornutum, quem videram stantem ante fluvium, & cucurrit ad eum cum ira fortitudinis suae. v. 7. Cumque appropinquasset prope Arietem, effertus est in eum, & percussit Arietem, & fregit duo cornua ejus; & non poterat Aries resistere ei: cumque eum prostravisset in terram, conculcavit eum; & nemo poterat liberare Arietem de manu ejus. v. 8. Hircus autem caprarum magnus factus est nimis: cumque crevisset, fractum est cornu magnum, & orta sunt quatuor cornua conspicua pro illo per quatuor ventos caeli. v. 21. extat explicatio Danielis. Porro, Hircus caprarum Rex Graecorum est, & Cornu grande quod erat inter oculos ejus, ipse erat Rex primus. v. 22. Quod autem fracto illo, surrexerunt quatuor pro illo, quatuor regna de gente ejus consurgent, sed non in fortitudine ejus.*

In hac Visione Monarchia tertia describitur dupliciter. 1. A Titulo gemino: Generali & Speciali. 2. Ab Exercitio.

I. TITVLVS GENERALIS

est, quod dicitur Alexander M.

HIRCVS CAPRARVM.

Per hunc Hircum caprarum intelligitur Rex Graecorum; sicut Angelus explicat v. 21. In primis autem Alexander M., idque ob octo rationes sequentes.

1. Ob juvenilem aetatem. Quia sicut Hircus caprarum phrasi Ebraea est Hircus adhuc lactens in caprarum grege: Nam Ebraeis solenne est, animalia juvenilia exprimere per genitivum Matris: Ita Alexander M. adhuc erat juvenis cum regnare coepit, nempe 20 annorum.

2. Ob virium imbecillitatem. Sicut Hircus caprarum, qui adhuc sequitur & fugit matrem suam, viribus longè inferior est Ariete; Ita etiam regnum Graecorum, sive Macedonum Dario bellum inferentium, & opibus & copiis Persis longe inferius

fuit. Nam Alexander M. Dux Graecorum adversus Persas declaratus, & Hellespontum ex Europa in Asiam trajiciens, praeliumque ad Granicum flumen cum Dario Codomanno committens, peditum 30000 duntaxat, equitum 5000 secum duxit, qui exercitus cum Darii exercitu comparandus nullo modo erat; uti *Arian. lib. 1. Hist. de expeditione Alexandri M. p. 12. scribit.*

3. Ob sagacitatem. Sic Alexander M. dicitur Hircus caprarum, h. e. Dux vel Princeps Graecorum: Hircus enim ducem vel gubernatorem populi significat. *Zach. 10. v. 3.* Et sic recte Alexander HIRCVS. Graeci autem CAPRAE appellantur, ob animi mobilitatem, sagacitatem & ingenii acumen. Nam scribit *Plin. lib. 8. c. 50.* quod caprae sagacioris sint ingenii, acutioris visus, & ad motum agiliores, quam oves: & hisce dotibus Graeci Persas longissime superarunt.

4. Ob CELERITATEM. Sicut Hirca ad motum sunt agiles: *Plin. l. 8. c. 50.* unde Hircus dicitur *עפר* vel *עפר* à velocitate & celeritate, à radice *עפר* volavit, maturavit; à qua radice etiam descendit vox *עפר* avis circumvolitans, quae in aëre circumgyratur: Ita etiam Alexander M. in rebus bellicis & in victoriis consequendis fuit celerrimus. Unde etiam PARDUS ALATO comparatur. *Dan. cap. 7. v. 6.*

5. Ob FORTITVDINEM. Sicut Hircus grandescens fortior est ariete: Quomodo enim aries comparari potest cum hirco, qui barba & villis hirsutis, longis cornibus armatus, capite erectus, fronte torvus, & oculis acer est? Ita quoque Alexander M. Dario Codomanno Rege Persarum fortior fuit, cumque vicit.

6. Ob PVGNAM, sive CORNVATIONEM. Sicut hirca cum arietibus pugnare sive cornutare solent: Ita quoque Hircus, h. e. Rex Graeciae, sive Alexander M., cum Ariete Persico, h. e. Dario Codomanno, qui per Arietem adumbratur, *Dan. 8. v. 4.* pugnavit, eumque vicit. v. 7.

7. Ob PRAEMII DONATIONEM. Sicut Olympiade 47. A. M. 4610. certantibus in agone *εργυρον*, h. e. HIRCVS in praemio dabatur; uti *Euseb. in Chronic.* scribit: Ita quoque Alexander M. cum Dario Codomanno ultimo Persarum rege certans, eumque vincens, HIRCI nomen & omen velut victoriae praemium adeptus est: idque juxta Danielis praefigurationem.

8. Ob VITAM BREVIOREM. Hircus vitae est brevioris. Nam ante sextum aetatis annum consenescit: quia ex ingenti libidine vires corporis debilitat, & prorsus exhaurit; uti *Columella* docet: quo ipso brevis vita, atque breve regnum

gnum Alexandri M. denotatur. Nam ipse anno vigesimo ætatis regnare cœpit, & anno ætatis trigesimo tertio mortuus est.

TITVLVS SPECIALIS.

CORNVS, 177.

1. Per hoc Cornu adumbratus est Alexander M. Sicut enim Hircus robur suum præcipuum & maximum in cornibus habet, quibus in obvios incurrit, eosque ferit; juxta illud Poëtæ:

— Cornu ferit ille, caveto:

Ita quoque maximum & præcipuum regni robur, est in Rege ejusque præsentia. Exemplum Alexandri hoc ostendit. Nam scribit Iustinus, tantam fuisse Alexandri felicitatem, ut nullo unquam cum hoste congressus sit, quin eum devicerit; nullamque civitatem obsederit, quin eam expugnarit; nullam gentem adierit, quin eam calcaverit: denique præsentem Alexandro, tantam fuisse militum ejus fiduciam, ut armatos hostes vel inermes ipsi adoriri non dubitarent, semperque certam animo victoriam præsumerent.

11. Daniel hoc Cornu *דְּקוֹרְנָא* describit. 1. Ab adjuncto. 2. à subjecto.

1. Ab ADJUNCTO. Sic vocat illud *vers. 21. Cornu MAGNUM vel GRANDE דְּקוֹרְנָא הַגָּדוֹל*. Et *v. 5. vocat illud דְּקוֹרְנָא קַן CORNV VISIONIS. Ein ansehnlich Horn*. Revera enim Alexander rerum gestarum magnitudine præ cæteris regibus conspicuus fuit. Vnde etiam Magni cognomen accepit; sicut hoc loco à Daniele prædictum est: quia post eum plura, sed minora cornua, h. e. Reges Græcorum regnarunt; sicut *Dan. v. 8. inquit.*

2. A SUBJECTO. Quando ibidem dicit, *quod Cornu illud inter oculos Hirci fuerit*. Per hoc quidam præfiguratos fuisse aiunt prudentes Alexandri M. Duces. Sed melius est, si dicamus, quod per Cornu inter oculos intelligatur Alexandri M. potentia cum admiranda prudentia conjuncta atque temperata. Sicut enim animalia unicornia cornu habent inter oculos, quo eorum vis atque potentia, quam inter animalia habent, celebratur, *Num. 23. v. 26. Deus dicitur Israël esse, ut robur unicornis, Psalm. 92. v. 10. Et exaltabitur sicut unicornis cornu meum, h. e. potens & fortis ero; Confer Job. 39. v. 12, 13, 14, 15. ubi robur & fortitudo Menocerotis vel Unicornis describitur: Ita Alexandri M. potentia atque fortitudo inter omnes Reges terræ eminuit. Δεσπότης tamen, & secundario, per cornu inter oculos Hirci intelligi possunt sapientes & sagaces Alexandri Duces, Parmenio, Clitus, & Philotas. Nam sæpe Alexander cum im-*

petu ruebat; hi autem Duces sagaces, atque prudentes, impetum ejus prudentia sua moderabantur. Nam à Clito in prælio ad Granicum, cum de vita periclitaretur, conservatus est.

II. Ab EXERCITIO, h. e. Rebus gestis, HIRCUS describitur tripliciter.

1. Ratione Ortus. 2. Progressus. 3. Egressus.

1. Ratione ORTVS describitur à Daniele crescens ejus status. Circa hunc Ortum Hirci tria sunt notanda:

I. Hirci adventus. Qui describitur

ratio-
ne	1. Ter-
mini	1. A QVO. Sic Hircus Caprarum veniebat ab Occidente, v. 5. h. e. ex Macedonia, quæ occidentalis est respectu Persiæ & Asiæ, quas sibi subjecit.
		2. AD QUEM. v. 5. Veniebat super faciem (superficiem) totius terra, h. e. totam Asiam occupabat, adeoque totam illam terram, in quam Daniel erat, cum hæc visio ipsi offerretur.
ratio-
ne	2. Modi.	2. <i>vers. 5. Nequaquam attingebat terram.</i> Quibus verbis incredibilis Alexandri in bellis conficiendis & victoriis consequendis celeritas designatur: Ita namque ille victoriis volabat, non secus ac fulmen cito penetrat ab ortu ad occasum. Vnde <i>Dan. 7. v. 6. Pardo alato comparatur.</i> Et <i>Curtius l. 5. scribit: Nullam virtutem Regis istius magis, quam celeritatem, laudaverim.</i>

II. Hirci cum ariete conflictus. v. 6. Venit autem ad illum usque ARIETEM BICORNEM, (h. e. Regem Persarum) quem videram stantem ante fluvium, & incurrit in illum in furore roboris sui, [בְּחֵמַת כֹּחַ] h. e. in robore ira accenso. v. 7. Cum igitur viderem illum pervenientem ad Arietem istum, exacerbavit se contra illum Arietem. Quibus verbis insinuat, quod Hircus (h. e. Alexander M.) impetu in Arietem facto (h. e. in Darium Codomannum) eum prostraverit, h. e. occiderit.

III. Conflictus eventus est victoria. De qua v. 7. Daniel ait: Et fregit ambo cornua illius, & non erat virtus in ariete ad consistendum coram eo; & dejecit eum in terram, & conculcavit illum: nec erat, qui eriperet Arietem illum è manu ipsius: h. e. duo regna, quæ notantur per DVO CORNVA, in suam potestatem redegit Alexander, postquam Codoman-

domannum ultimum Persarum Regem devicit; id quod factum est in tertio prælio ad Arbelam inter Alexandrum & Darium commisso, in quo Darius & vitæ & regno utroque (nempe Medorum & Persarum) privatus est.

2. *Ratione P R O G R E S S V S*, in quo *florens Hirca* status describitur. v. 8. Et *Hircus caprarum magnus factus est admodum*. Quibus verbis Regni Græcorum status florens describitur: quia devicto & interfecto Dario, Græcorum potentia Duce Alexandro M. mirum in modum crevit: quoniam regnum Medorum & Persarum in suam potestatem redegit; unde Alexander postea à rerum gestarum gloria *Magnus* appellatus est, quod cognomen Spiritus S. mystice per Danielem hoc loco prænuntiavit.

3. *Ratione E G R E S S V S*, in quo *decrefcens Hirca* status venit notandus. Vbi duo sunt consideranda.

1. *De ipso Alexandro M.* vers. 8. *Cum roboratus esset, fractum est cornu illud magnum*. Quibus verbis insinuat, quod Alexander M. in flore ætatis, cum 32 annos & 8 menses vixisset, atque 12 annos & 8 menses regnasset, præter suam & omnium hominum opinionem, violenta morte occuberit (quod notatur per *CORNV FRAC T V M*) in urbe Babylone, non quidem in prælio, sed ex ardenti feбри, quam ingurgitatione nimii vini sibi attraxerat; ut vult *Athenaus*; & plerique historici: vel veneno, ut tradit *Iustin. lib. 12.* anno 1. Olymp. 114. & scribunt *Curtius, Iosephus*, & alii.

2. *De successoribus Alexandri M.* v. 8. Et *enata sunt* (adscenderunt) *quatuor* (cornua) *loco ejus, versus quatuor ventos cæli*. Quibus verbis significatur, quod Alexandro è vivis sublato, sequuta sit regni istius distractio in quatuor regna, juxta quatuor mundi plagas, nempe juxta occidentem, aquilonem, orientem & meridiem.

Iuxta	Occidentem	regnavit	Philippus Aridaus
	Aquilonem		Macedoniam & Græciam.
	Orientem		Antigonus Asiam minorem.
	Meridiem		Seleucus Nicanor Syriam & Babyloniam.
			Ptolemaus Lagi Ægyptum.

Observatio.

Singulari observatione dignissimum est, quod Alexandro M. Hierosolymam venienti, Gaza expugnata, oblatum fuerit à Iaddo Pontifice volumen

Danielis Prophetæ, atque hic locus *cap. 8. v. 5, 21, 22.* demonstratus, in quo Arietem ab Hirco, h.e. Regem Persarum à Rege Græcorum devictum ac profligatum iri Daniel prædixerat, & ipse Angelus Domini explicaverat. Quem locum intelligendum de se postquam cognovit, Alexander in templo Ierosolymitano immolavit Deo ex Pontificis præscripto, & populo Iudaico magna privilegia, & immunitates concessit; sicut *Flav. Iosephus lib. 11. Antiqu. Iud. cap. 8.* scribit.

C A P V T III.

De generali Monarchiæ III declinatione.

Monarchia tertia tres sunt gradus. 1. Ortus. 2. Progressus. 3. Egressus.

ORTVS hujus Monarchiæ cœpit in Alexandro M. Hic enim, victo ad Arbela Dario, ultimo Persarum rege, Monarchiam tertiam exorsus est. A. M. 3642. ante C. N. 329. Vnde Alexander M. emphatice per *CORNVM MAGNUM* vel *GRANDE* in fronte Hirca adumbratur. *Dan. 8. v. 21.* Vbi Daniel ita ait: *Hircus caprarum Rex Græcorum est; & Cornu grande* quod erat inter oculos ejus, ipse est Rex primus.

P R O G R E S S V S. In *progressu* hujus Monarchiæ duo veniunt notanda.

1. *Dilatatio.* Alexander M. admodum felici successu hanc Monarchiam fundavit & dilatavit. Nam duodecim ferme annorum spatio universum terrarum orbem in potestatem suam incredibili celeritate redegit, adeo ut *Iustinus* scribat l. 12. incertum esse, utrum admirabilius sit, Alexandrum viciisse orbem, an vincere aggressum esse. Ita namque totum terrarum orbem Alexandri fama impleverat, ut cunctæ gentes ei velut destinato sibi Regi adulatæ sint. Vnde *Dan. 7. v. 6. Pardo alato*, & *cap. 8. vers. 5. Hirco caprarum terram non attingenti*, h. e. volanti, comparatur.

2. *Mutatio.* Monarchia tertia distinguitur in *integram & divisam*. *Integra* fuit tempore Alexandri M. qui victo Dario Codomanno regnum Medorum & Persarum ad se transtulit, & cum regno Græcorum conjunxit, atque Dominus mundi factus integram Monarchiam tertiam solus administravit.

Divisa autem est post mortem Alexandri Magni in quatuor Dynastias sive Regna, nempe in Regnum Macedonicum, Asiaticum, Syriacum & Ægyptiacum: quæ tamen regna simul juncta non habuerunt regni prioris majestatem, prout Angelus ipse explicat. *Dan. 8. v. 22.*

EGRESSVS. Circa Egressum hujus Monarchiæ tenendum, quod juxta distincta 4 regna, in quæ Monarchia hæc tertia est divisa, *quadruplex ejus interitus* sit statuendus. Romani enim quatuor hæc regna, in quæ Monarchia III est divisa, progressu temporis in suam potestatem redegerunt.

1. *Asiam minorem*, victo Antiocho Magno per L. Scipionem Proconsulem, qui se ab hac victoria Asiaticum appellari voluit. *Iustin. l. 31. Liv. lib. 37.*
2. *Macedoniam*, victo Perseo, annis 156. à morte Alexandri M. 3. *Syriam*, victo Tigraue à Pompeio, anno 260 circiter à morte Alexandri M. *Iustinus, Plutarchus, Livius.* 4. *Ægyptum* imperio Romano adjecit Augustus Imp. victis Cleopatra & Antonio, eamque in formam Provinciæ redegit; *Plutarchus in Anton.* annis 294 post mortem Alexandri Magni. *Ptolem. lib. 3. c. 8.*

Duravit hæc Monarchia præcise 300 annos. Nam à morte Alexandri sunt anni 294. ad mortem Cleopatræ (*Ptolem. teste.*) quibus si addantur sex anni regni Alexandri à morte Darii, juxta *Arrianum & Diodorum Siculum*, emergit inde summa 300 annorum. Quæ sententia juxta annorum supputationem est verissima.

CAPUT IV.

De Catalogo Monarcharum in Monarchia tertia.

I. IN MONARCHIA INTEGRA

Regnavit Alexander Magnus, an. 6. Initium Monarchiæ III. A. M. 3642.

II. IN MONARCHIA DIVISA.

Post obitum Alexandri M. tertia Monarchia in quatuor regna est divisa. nempe in regnum 1. *Macedonicum*. 2. *Asiaticum*. 3. *Syriacum*. 4. *Ægyptiacum*. Unde *quadruplices* exstiterunt Reges: 1. *Macedonia*. 2. *Asia*. 3. *Syria*. 4. *Ægypti*.

I. Reges Macedoniae.

A. M.

- 3648 1. *Arideus* frater Alexandri M. tutores si-
ve administratores habuit, 1. *Perdiccam*.
2. *Eo* occiso, *Antipatrum*. Regno præfuit
annos 7, vel juxta alios, 6 cum dimidio.
3655 2. *Cassander* Antipatri filius post varios tu-
multus innumerosque casus obiit post Ari-
dæi mortem anno 19.
3674 3. *Philippus* Cassandri filius regnavit an-
num unum.
3675 4. *Antipater* (aliis *Antigonus*) & *Alexan-*
der ambo Cassandri filii, diviso imperio, mu-

tuis bellis se conficientes, vita & regno exu-
untur: regnarunt annos tres.

5. *Demetrius Poliorcetes*, Antigoni Regis 3677
Asiæ filius, ex Asia pulsus, regnavit annos sex
vel octo.

6. *Pyrrhus* Rex Epiri, ejecto Demetrio, 3683
una cum *Lyfimacho* Dynasta Thraciæ re-
gnavit menses 7.

7. *Lyfimachus* Dynasta Thraciæ, annos 5. 3684

8. *Ptolemaus Ceraunus*, filius *Ptolemæi* 3689
Lagi, primi Ægyptiorum Regis, frater *Pto-*
lemæi Philadelphi, *Lyfimacho* à *Seleuco* rege.
Asiæ occiso, rursus *Seleucum* occidit, & *Ma-*
cedoniam invasit. regnavit 9 menses.

9. *Meleager* regnavit menses duos. 3690

10. *Antipater* regnavit dies 45. 3691

11. *Sosthenes* regnavit annos 2. 3691

12. *Antigonus Gonatas*, *Demetrii Polior-* 3692
cetæ filius, annos 36 regnavit.

13. *Demetrius II*, filius *Antigoni*, an- 3728
nos 10.

14. *Antigonus III*, cognomento *Dofon*, 3738
tutor *Philippi* regnavit annos 13 vel 15.

15. *Philippus* *Demetrii II* filius, vincitur 3751
à Romanis: regnavit annos 42.

16. *Perseus* ultimus Rex Macedoniae, 3792
post multa facinora à *Paulo Æmylio* Consule
Romano victus, perpetuo carceri mancipa-
tur. A. M. 3803. Cujus filius operas Senatui
Romano cum aliis scribis locavit. Ita Re-
gnum Macedonicum pervenit in potestatem
Romanorum. Qui debellato *Perseo* Macedo-
niam libertate donarunt: deinde ob rebel-
lionem Duce *PseudoPhilippo* in provinciæ
formam redegerunt.

II. Reges Asiæ Minoris.

1. *Antigonus*, *Philippi* Regis Macedoniae 3661
nothus, *Alexandro* M. in regno Asiatico
successit, regnavit annos 11.

2. *Demetrius* *Antigoni* filius, univer- 3672
sam fere Græciam in potestatem suam red-
egerat; postea à *Seleuco Nicanore* *Syriæ* re-
ge genero suo victus, cum regnasset an. 13.
& cum jam ultra duos annos carceri inclusus
fuiſſet, mortuus est. Et sic regnum Asiæ in
potestatem *Seleucidarum* pervenit, cumque
regno *Syriæ* conjunctum fuit, A. M. 3683.

III. Reges Syriæ.

1. *Seleucus Nicanor*, Dan. 11. v. 5. re- 3662
gnavit annos 30.

2. *Antiochus I*, dictus *Soter*, *Seleuci* fi- 3692
lius, annos 19.

- 3713 3. *Antiochus II cognomento Theos*. Dan. 11. v. 6. regnavit annos 15.
 3728 4. *Seleucus Callinicus*, Thei filius. Dan. 11. v. 7. regnavit annos 20.
 3748 5. *Seleucus Ceraunus*, Callinici filius. Dan. 11. v. 10. regnavit annos 3.
 3751 6. *Antiochus Magnus*, Cerauni frater. Daniel. 11. vers. 10, 11. regnavit annos 36 cum $\frac{1}{2}$.
 3787 7. *Seleucus Philopator*, vel *Soter*, Antiochi Magni filius. Dan. 11. v. 20. regnavit annos 12.
 3799 8. *Antiochus Epiphanes*, alias *Epimanes*; Seleuci frater. Dan. 11. v. 21. annos 12.
 3811 9. *Antiochus Eupator*, Antiochi Epiphanis filius, regnavit annos 2.
 3813 10. *Demetrius Soter* annos 11.
 3824 11. *Alexander Bala* vel *Veles*, regnavit annos 6.
 3830 12. *Demetrius Nicanor*, Demetrii filius, annos 5.
 3835 13. *Antiochus Entheus*, annos 2.
 3837 14. *Tryphon*, (1 Macc. 11. v. 54) regnavit annos 3.
 3840 15. *Antiochus Sidetes*, alias *Soter*, Demetrii Nicanoris frater, (1 Macc. 15. v. 1.) regnavit annos 10.
 3850 16. *Demetrius II Nicanor redux*, regnavit annos 3.
 3853 17. *Alexander Zebenna* Syrus, regnavit annos 2.
 3855 18. *Antiochus Grypus*, Demetrii filius, annos 29.
 3872 19. *Antiochus Cyzicenus*, *Seleucus V*, & *Antiochus Eusebes*, item *Philippus* & *Demetrius*, intestina bella gerunt, regnarunt annos 8.
 3890 20. *Tygranes* Rex Armeniæ exiit regno à Romanis, & Syria in provinciam redigitur. regnavit annos 18.

I V. Reges Ægypti.

- 3648 1. *Ptolemaus Lagi* (filius, Dux) Alexandri Magni cui in regno Ægyptiaco successit, tyrannice populum Dei affixit. Dan. 11. v. 5. regnavit annos 40.
 3687 2. *Ptolemaus Philadelphus*, (ita dictus, quod sororem suam Arsinoën in uxorem duxisset) Dan. 11. v. 6. annos regnavit 38.
 3726 3. *Ptolemaus Energetes* Seleucum Callinicum Syriæ regem vicit, qui sororem, Pro-

lemæi novercam, una cum filio interfecerat. Dan. 11. v. 6, 7, 8, 9. regnavit annos 26.

4. *Ptolemaus Philopator*, (κατ' ἀντίφρασιν 3751 ita dictus) quia patrem, matrem atque fratrem interfecit, regnumque cum sanguine auspicatus est. Dan. 11. v. 11. annos regnavit 17.

5. *Ptolemaus Epiphanes* quinquennis patri succedit. Dan. 11. v. 17. regnavit annos 24.

6. *Ptolemaus Philometor* Epiphanis filius 3792 per antiphrasin sic dictus, quoniam matri invisissimus fuit. Daniel cap. 11. vers. 25. 1 Macc. 10. & 11. regnavit annos 35.

7. *Ptolemaus Physcon*, sic dictus à sagi- 3827 na ventris ad instar farciminis turpiter inflati; alias *Euergetes II* per antiphrasin dictus fuit; quia fuit homo crudelissimus. ob tyrannidem regno pulsus, in Cyprum fugit: ibique repudiatae conjugis filium occidit, eumque truncatis capite, manibus, & pedibus, matri inter epulas misit in festivitate diei natalis. regnavit annos 29.

8. *Ptolemaus Lathurus*, vel *Lamyrus*, homo crudelis, interfecit multa Iudæorum millia, & coëgit captivos vesci occisorum carnibus. *Ioseph.* regnavit annos 16.

9. *Ptolemaus Alexander*, frater Lathuri 3872 ejecti à Cleopatra matre, regnavit cum matre annos 10.

10. *Ptolemaus Lathurus* iterum redux, 3882 pulso ab Ægyptiis Alexandro, regnavit annos 8.

11. *Ptolemaus Auletes*, sic dictus, quod 3890 in habitu regio publice cum tibicinibus certaret, anno 26 à subditis regno pulsus, à Pompeio M. consule per Aulum Gabinium in regnum reducitur. alias *Dionysius* appellatur à *Diod.* regnavit annos 31.

12. *Ptolemaus Dionysius* junior, patri 3921 in regno successit, puer vix 13 annorum. sororem suam Cleopatram in regni & thalami societatem assumpsit, cumque ea regnavit annos 4.

13. *Cleopatra* filia Ptolemæi Auletæ, Antonio amasio ab Augusto victo, per aspides quos in theca reconditos gerebat, mortem sibi conscivit: atque ita Ægypti regnum in Provinciam est redactum, & cum ea pariter extincta stirps Lagidarum, & Monarchia III Græcorum. Regnavit annos 18.

TRACTATIO SPECIALIS.

MONARCHA I.

ALEXANDER MAGNVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. APPELLATIO.

Alexander, Græce Αλέξανδρος idem est atque adiutor vel opitulator, Germanice Hülfs-reich: Cognomento dictus est Magnus, à rerum gestarum gloria; quod cognomen ei diuinitus est impositum, atque à Daniele Propheta cap. 8. v. 8. prædictum, ubi legitur: quod Hircus caprarum (per quem Alexander M. præfiguratur) MAGNVS factus sit nimis: cumque creuisset, fractum sit Cornu MAGNVM. Quibus verbis violenta Alexandri mors insinuat. Vbi notandum, quod XII. Principes variarum gentium super omnes alios insignes ac memorabiles fuerint: apud Assyrios, celebrantur Ninus atque Semiramis; apud Ebræos, David & Salomon; apud Chaldæos, Nabuchodonosor: apud Persas, Cyrus; apud Græcos, Alexander M. apud Romanos, C. Iulius Caesar, & Augustus; apud Christianos, Constantinus M., Theodosius M. & Carolus M.

Alexander M. præterea clarus & nobilis fuit testimonio diuinæ scripturæ. Nam multis annis ante à Daniele cap. 7. v. 6. imagine Pardi alati, & c. 8. v. 5, 21. imagine Hirci volantis depingitur. Similiter à Ieremia 49. v. 19. & c. 50. v. 44. Iuuenis diuinitus armatus vocatur.

II. GENERATIO.

Natus est Alexander M. ex duabus præcipuis in Græcia familiis. Pater erat Philippus Macedonum Rex, ex Hercule ortus: Mater erat Olympias, Neoptolemi regis Molossorum filia, ex Æacidarum gente.

NOTA.

Fabulosa antiquitas credidit, Alexandrum à Ioue Ammonio genitum esse, qui sub specie draconis aut serpentis consuetudinem cum Olympiade habuerit: & ipse Alexander gloriari non erubuit, se Iovis Ammonis filium esse; unde ipsius insignia fuisse Anguis, infantem vix natum & adhuc madentem sanguine ore evomens; sicut in veteribus numismatis ejus sigillum reperitur; quo se Ioue natum per ambages ostendebat. Vnde cum Alexander aliquando ad matrem ita scripsisset: Rex Alexander Iovis Ammonis filius Olympiadi matri salutem dicit: Illa festivissime ita respondit; Amabo, quiescas, ne deferas me neque crimina-

re adversus Iunonem: magnum prorsus illa malum mihi dabit, cum tu me literis tuis pellicem illi esse confiteris. Gyrard. lib. 15. Hist. Deorum. Varro in fragm. Idem etiam tradunt historici de Scipione Africano, Oppius lib. 7. Livius lib. 6. de bello Punico, & Gellius & Sueton. lib. 1. cap. 8. De Augusto Imperatore, quod ex serpentibus sint geniti. Verum quis Satanæ ludibria in hisce non animadvertat?

III. DIES NATALIS.

Alexander M. natus est anno 1. Olymp. 106. die 6. mensis εκατομβαιών, h. e. si ad Calendarium Iulianum respicias, die 6. Augusti. Quo die triplicis felicitatis nuncius Philippo Patri allatus fuit. 1. Quod Parmenio præfectus ejus Illyricos vicisset. 2. Quod in Olympico certamine victor declaratus fuisset. 3. Quod uxor Olympias filium peperisset. Quibus auditis, sublatis in cælum manibus, dixisse fertur: O Dii, mediocre aliquod infortunium tot tantisque hisce meis felicitatibus apponatis, oro! Iacob. Sadolet. Vates affirmarunt, infantem in cujus nativitate tergemina occurrerat victoria, fore invictum. Plutarchus. Eo ipso die templum Diana apud Ephesios ab Herostrato incensum conflagravit. ubi Magi per urbem quasi lymphati discurrentes, magnum eo die incendium alicubi Asiæ natum esse, vociferati sunt. Plutarchus in Alexandr. Pausan. Solin. c. 49. Cic. lib. 1 de Divinat. Item lib. 2. de natura Deor. pag. 156. Edit. Frobenian. ita: Concinne, ut multa, Tymæus. qui cum in historia dixisset, qua nocte natus Alexander esset, eadem Dianæ Ephesiæ templum conflagrasse, adjunxit, minime id esse mirandum, quum Diana in partu Olympiadis adesse voluit, abfuisse domo. Hegesius vero Magnesius ita enunciavit: Merito arsisse templum Dianæ, dum illa in Alexandri enixu obstetricando fuerit districta.

IV. PATRIA.

Patria Alexandri M. triplex in monumentis, tum sacris tum profanis, designatur.

1. Communis vel generalis fuit Græcia: nam Dan. 8. v. 20. Alexander M. vocatur מלך יאβן Rex Iavan, h. e. Græcorum. Prædicit ibi Daniel, quod Persarum Monarchia per Regem Græcia, qui Alexander M. fuit, vastari debeat. Similiter Dan. c. 11. v. 2. regnum Græcorum expresse vocatur regnum Iavan. Sic autem regnum Græcorum vocatur à Iavan, quarto Iapheti filio, Gen. c. 10. v. 2, 4. quem apud Græcos Ionem vel Ianum vocabant; inde etiam Græci ipsi בני היוני filii Ionum vel Græcorum appellantur. Joel. vers. 6.

2. *Specialis*, fuit *Macedonia*. Nam 1. *Macc. c. 1. v. 1.* expresse dicitur, quod Alexander M. fuerit Macedo, qui venerit à terra Chittim. *Verba ita sonant*: Ἀλέξανδρος ὁ Φιλίππου (υἱὸς) ὁ Μακεδὼν ἐξῆλθεν ἐκ τῆς Χετίμ. Alexander (filius) Philippi Macedo, exivit à terra Chittim, & percussit Darium regem Persarum & Medorum, & regnavit pro eo primus in Græcia. Iam vero ex omnibus historiis notum est, quod Alexander M. è Macedonia venerit, cum Darium Persarum regem oppugnaret. Similiter *Iesaias 23. v. 1.* ita scribit: Onus Tyri. Ululate, naves maris: quoniam vastata est à domo à veniendo, (h. e. quoniam vastata est, ut nulla domus sit reliqua) nec sit qui veniat (scil. ad eam:) de terra Chittim revelatum est eis. h. e. è Macedonia prodituri sunt Tyri vastatores.

Dicitur autem *Macedonia* οὐκ CHITTIM vel CETIM, Græce Χετίμ: Et similiter *Macedones* incolæ istius regionis, dicuntur CHITTIM, à Chittim tertio filio Iavan, vel Ionis, nepote Iapheti. *Genes. c. 10. v. 4. 1 Paral. 1. v. 7.*

NOTA.

Per *Chittim* etiam *Romani* vel *Itali* intelliguntur, qui similiter à *Chittim* filio Iavan, nepote Iapheti, originem habent. Nam *Suidas* scribit, quod *Latinus Telephi* filius *Chittim* primus in *Italiam* adduxerit. Ita accipitur *Dan. 11. v. 30.* ubi dicitur, quod *triremes* ex *Chittim* contra *Antiochum Epiphanem* venturæ sint. Vbi *Romani* intelliguntur. Nam *Popilius Romanorum* legatus *Antiochum Epiphanem* ad pacem, cum *Ægypti* rege ineundam, cogebat.

3. *Singularis* fuit civitas *PELLA* in Macedonia sita, in qua *Philippus* rex & filius ejus *Alexander* nati sunt. Vnde ambo dicuntur *Pellæi* à *Lucano* & *Juvenali*. qui de *Alexandro M.* ita inquit:

Vnus Pellæo juveni non sufficit orbis.

Item *Philippus Melanchthon* tale Epigramma de eo concinnavit:

*Aspice Pellaum pardum, quo pulchrior alter
Non fuit in pulchro, quem vicerat, orbe; nec unquam
Res similes gessit quisquam brevioribus annis.*

V. PROSOPOGRAPHIA.

Color *Alexandri* candidus fuit, rubro tamen suffusus, præcipue in pectore & vultu: Complexio ejus fervida fuit, & indoles ignea. Ex hoc igneo corporis temperamento, non tantum illi animus similis, sed etiam suavis odoris fragrantia, quam ex pectore, ore, cute, totoque corpore efflabat. Nam ex non adulterato naturæ calore tum alia bona & utilia permulta, tum suavissimus odor gignitur. Quæ quidem res vel hac ratione probari potest, quod casia, thura, cinnamum, aliaque aromata

odorifera, non nisi in Arabia aliisque locis calidissimis generentur; ubi æstu Solis ita percoquantur, ut ignescant & igneos halitus expirent. Hinc etiam corpus *Alexandri* septimo à morte die nulla tæbe, nullo livore corruptum, sed integrum & vivido vultu repertum est; teste *Curcio*: & ob hanc miram odoris suavitatem *Alexander M. pardo* comparatur, *Dan. 7. v. 6.* Vide *Præcognita* in *explicatione Visionis 2.*

CAPUT II.

DE PROGRESSU.

VI.

I. ACTA PVERILIA ATQUE JUVENILIA.

Alexander annos natus 15, à patre Philippo in disciplinam *Aristoteli* traditus, ab eoque per quinquennium in literis & doctrinis Rege dignis institutus est. Apud hunc præceptorem Philosophiæ studia prosequutus est, adeo ut dixerit, se male optimarum rerum scientia quam potentia antecellere. Didicit ab *Aristotele* *Ethicam*, *Politicam*, & *secretiores scientias*; quas ἀρεταμαθησὶς, & ἐποπνησὶς, ab auditione & inspectione philosophi nominabant, & paucis impertiebantur. Vnde cum *Aristoteles* libros iis de rebus edidisset, in Epistola eum objurgavit *Alexander* hisce verbis: Quod ἀρεταμαθησὶς edidisti disputationes, non recte abs te factum est. Qua enim in re aliis præstabimus, si, quibus disciplinis instituti sumus, jam omnibus eæ communes fuerint? Ego sane malle optimarum rerum peritia, quam potentia excellere. *Aristoteles* se excusans respondit: Ita editas esse disputationes illas, ac si non editæ essent. Nam et si palam exstent; obscuritatis tamen plurimum illas habere, ac difficulter sine voce præceptoris percipi posse.

In *Medicina* quoque non tantum *Theoretica*, sed etiam *Practica* diligenter se exercuit, & amicis ægrotantibus medicinam fecit, & curandi victusque rationes quasdam præscripsit.

Leonides quoque pædagogus ei à patre fuit adjunctus. Hic cum discipulum videret in pueritia valde largiter thura aris ingentem, monuit eum, ut tum demum, cum thuriferas regiones subegisset, illo modo supplicaret. Cujus rei memor *Alexander*, Arabia jam potitus, misit ei navem thure onustam, exhortans eum, ut in Deos parcus esse desineret. *Plinius l. 12. c. 14.*

11. *Ingenium* ejus tale erat, quod cogi omnino nollet; facile autem ad officium traheretur rationibus, & sermone ad persuadendum apto. De quibus

quibus ingeniis aureum illud *Quintiliani* dictum observandum est: Mihi detur ille puer, quem laus excitet, quem gloria juvet, qui victus fleat. Hic erit alendus ambitu, hunc honor excitabit, hunc objurgatio mordebit, in hoc desidiā nunquam verebor.

3. *Gratitudo erga Praeceptorem.* Alexander praepceptorem suum *Aristotelem* non minus quam patrem dilexit. Vnde interrogatus à quodam, quemnam plus diligeret, Patremne, an vero *Aristotelem*? respondit ille, *Aristotelem*. & addit hanc rationem: Quoniam à patre accepi, ut viverem; à praepceptore vero accepi, ut bene viverem. Et ipse *Philippus* pater *Aristotelem* in summo pretio habuit. Vnde ei in hæc verba scripsit: Gratias ago Diis, non tam quod mihi natus est filius, quam quod eum nasci contigit temporibus vitæ tuæ. Spero enim, ut à te edoctus, dignus existat & nobis, & tanto regno. Insuper etiam præmia doctrinæ præclara & digna ei dedit. Nam *Stagiram* patriam ejus, antea à se dirutam, instauravit; & cives, qui diffugissent, vel servirent, restituit.

4. *Documenta ingenii illustria.* Documenta ingenii atque industriæ illustria Alexander in juventute edidit. Cum *Equum Bucephalum* ferocem adeo, ut aulicorum nemo ascendere eum auderet, sic moderatus est, ut facili eo ad equitandum uteretur.

Historia ita se habet:

Equus Bucephalus *Philippo* regi 13 talentis venalis adductus fuerat (h. e. 7800 coronatis;) sed cum Rege inspiciente, neque sessorem, neque vocem cujusquam admitteret, sed in omnes insurgeret; ac propterea pro effero & inutili haberetur: Alexander, qui aderat: Qualem, inquit, istie equum rejiciendum putant, quem præ mollitie & imperitia tractare nequeunt? *Philippus*, cum initio dissimulasset, sæpe idem repetenti, & indignanti: Tune, ait, senioribus obloqueris? quasi rectius aliquid iis noveris, aut equum melius tractare possis? Equidem, respondit Alexander, commodius, quam hi faciunt, equum hunc tractaverim. Sin vero minus, inquit pater, quas tuæ temeritatis pœnas persolves? Precium equi, ait, profecto pendam. Risu adhæc oborto, & mox pecunia definita, accedens ad equum habena comprehensum, adversus solem obvertit. Animadvertit enim, ideo domari equum ab aliis non posse, quod umbræ motu, quæ oculis obversabatur, consterneretur: Deinde cum paululum eum palparet, manuque inducta leniter demulisset, sensim abjecta chlamyde, se in eum extulit, ac tuto insedit; & progressus initio leni passu, in cur-

sum postea concitavit. Quæ res sollicitudinem iniecit spectantibus: sed postquam audacter & cum gaudio, equo retro acto, rediit, omnium acclamatione sublata: Pater hoc spectaculo ita permotus est, ut lacrymis præ lætitia effusus, caput descendens ab equo filii osculatus sit, dicens: O fili, aliud regnum tibi par quære. Macedonia enim te non capit.

N O T A.

Bucephalus duplicem habet *Etymologiam*.

1. *Quando accipitur proprie*; sic derivatur à βῆς, bos, & κεφαλή, caput: quod nempe capite bovis præditus fuerit, ut vult *Gellius lib. 5. cap. 2.* Sic dicimus κυνέφαλος, capite canis præditus.

2. *Quando accipitur metaphorice*, tum significat caput valde magnum, sicut bos habet. Sic de capitone dicimus: Ille habet caput bovis, vel bovinum, h. e. justo majus. Nam particula, βῆς, quando nominibus jungitur, est αὐξητική, h. e. intensiva: Ita equus Alexandri bucephalus appellatur à capitis magnitudine; quod nempe caput tam magnum atque bos habuerit.

Bucephalus quando accipitur

- Proprie*, sic equus Alexandri ita dicitur quod caput bovis habuerit.
 - 1. Ob capitis magnitudinem; nempe quod habuerit caput quasi bovis; h. e. caput magnum.
 - 2. Ob visionem; quod aspectu torvo esset.
 - 3. Ob imaginem; quoniam imaginem, vel insigne taurini capitis armo impressi gerebat.
- Figurate*, sic dicitur,

Hic autem *Equus Bucephalus* in deliciis Alexandro fuit, non ob capitis magni monstruositatem, sed ob fidelitatem. Quia licet nudus conscendendum se equisoni suo morigerum præberet, tamen quando in dorso suo regis phaleris, atque bullis ornatus erat, insidere nullum alium patiebatur: Alexandrum verò, cum vellet ascendere, sponte suâ genua submittens excipiebat. credebatur sentire, quem veheret, sicut *Curt. lib. 6.* scribit.

Bucephalus quoque Alexandro fidelis in præliis fuit. Nam *Gellius* de eo scribit l. 5. c. 2. quod, licet vulneribus altis in cervice atque in latere perfossus, tamen è mediis hostibus Alexandrum vivacissimo cursu retulerit; atque ubi eum extra tela extulerat, illico conciderit & exspiraverit. Et ob hanc fidelitatem Alexander Bucephalo mortuo sepulcrum fieri curavit, tumulumque erexit, atque in ejus demortui memoriam *Bucephalam* Indiæ urbem condidit, sic dictam ab equo Bucephalo, qui ibi cecidit in prælio, quo vicit Porum Indiæ regem. *Plinius l. 6. c. 20. Strabo l. 15.*

V S V S.

Prov. 20. v. 11. Salomon rex tale ponit Adagium: Ex studiis suis cognoscitur puer, si munda & recta sint opera ejus. h. e. Ex verbis atque factis puerorum, velut ex indubitatis argumentis, indoles eorum vel bona, vel mala perspicitur; h. e. an generosi, an vero degeneres sint futuri; aut ad quam artem naturali inclinatione ferantur, aut quodnam vitæ genus olim præ cæteris sint amplexuri.

Exempla.

Exempla elegantissima habemus in Alexandro M. I. Nam Philippus hoc de filio suo Bucephali domitore præfagiebat, ipsum regno Macedonico nequaquam fore contentum, sed aliud majus sibi acquiriturum. *Plutarchus in Alexandr.*

II. Idem Alexander modo ex ephebis excedens, Babylonem ausus est atque Susa sperare, atque adeo imperium orbis terræ sibi spondere, 30000 peditum, & 4000 equitum fretus. *Plutarchus.*

III. Insuper Alexander puer etiamnum cum vidisset, quam feliciter parens bella gereret, nequaquam gaudebat, sed ad pueros æquales dicebat: Pater nihil mihi relicturus est. Illis contra dicentibus; Imo illa omnia, quæ bello jam subegit. Quid profuerit, (inquit Alexander:) si multa hæreditario jure possideo, ego autem nihil habeam, quod agam, & militem patri similem me esse ostendam? Vides indolem in puero ad imperium plane pronam! *Plutarchus in Apophthegmatis.*

IV. Eidem Alexandro ad bellum pergenti suadebat *Aristoteles* præceptor, expectandam esse perfectam ætatem, & tunc bella gerenda esse. At vereor, inquit ille, ne, dum perfectam ætatem exspecto, audacem & ferventem perdam juventutem. Ideoque ille usus fuit hoc Symbolo: Μηδὲν ἀναβαλλόμενος, h. e. nihil procrastipans. Nam omnia negotia conficiuntur assiduitate. Vnde ipse annis 12 totum fere orbem terrarum domuit.

V. TEMPERANTIA. In puerili ætate temperantiæ studiosus fuit Alexander. Cum enim *Ada Caria regina*, amoris causa, multum quotidie ciborum & placentarum, & ad extremum quos præstantissimos coquos & pistorum habebat, ei mitteret. Nihil se istis indigere, dicit Alexander: meliores enim sibi coquos à Leonida pædagogo additos, ad prandium nempe, nocturnam deambulationem; ad cœnam autem, frugale prandium.

II. ACTA VIRILIA.

I. ACTA OECONOMICA.

VII.

Vxores Alexander duxit quatuor. 1. STATIRAM, Darii Codomanni filiam. 2. BARSINEN, ex qua filius *Hercules* ei est natus. 3. PARYSATIDA. 4. ROXANEN, ex qua suscepit filium, cui nomen *Alexandri* erat.

Concubinas præterea habuit 365. juxta *Diodorum Siculum*.

Conjugium Alexandri cum Roxane, ejusque occasionem, ita describunt Arian.

l. 4. & Curt. l. 8.

Cum Alexander bellum gereret in India, & in regionem pervenisset, cui præerat Oxyartes nobilis Satrapa, qui Alexandro sponte se subjecit, splendido convivio ab hoc exceptus est: in quod multæ virgines nobiles introductæ, & in his filia ipsius, Roxane nomine, quam post Darii uxorem omnium Asiaticarum mulierum pulcherrimam fuisse, qui Alexandro militabant, judicarunt. Hac visa, Alexander ejus amore captus, nihilominus contumeliam, utpote captivæ, inferre noluit; matrimonio autem, patris Oxyartæ consensu, dedignatus non est, & medio cupiditatis ardore patrio more panem (hoc enim apud Macedones erat sanctissimum sancienti conjugii pignus) quem divisum gladio uterque libabat; Credo, (inquit *Curtius*) eos, qui gentis mores condiderunt, parco & parabili victu ostendere voluisse jungentibus opes, quantulo contenti esse deberent. Hoc modo Rex Asiæ & Europæ, introductam in ludos convivales matrimonio sibi adjunxit captivam, ex ea geniturus qui victoribus imperarent. Pudebat amicos conjugis, ex captivis super vinum & panem in convivio electæ; sed post Clyti cædem, libertate sublata, vultu, qui maxime servit, taciti assentiebantur.

VIII.

Inter amicos, quos habebat præcipuos, & potentissimos, Alexander omnium maxime videbatur honorare *Craterum*; sed omnium maxime diligere *Hephæstionem*. *Craterus* enim (inquit Alexander) amat regem; *Hephæstion* autem amat Alexandrum. Id Græce jucundius dicitur, φιλοβασιλεύς & φιλαλέξανδρος: sentiens, *Craterum* in his, quæ ad regiam dignitatem pertinebant, præstare fidelem amicum; *Hephæstionem* vero privato quodam affectu diligere Alexandrum. Pariter itaque, licet dissimiliter amantibus, diversa ratione persolvit præmium: *Craterum* ornavit dignitate, *Hephæstionem* ad intimam admisit familiaritatem. *Plutarchus in Apophthegmatis.* Vid. *Monarch. l. 1.*

Nam Alexander M. cum aliquando epistolam à matre Olympiade missam arcanam legeret, & *Hephæstion*, qui forsan assidebat, eam una percurreret; non prohibuit, sed anulum digito detractum ori ejus imposuit: hac ratione silentium ei imperans, ne, quas ipsi monstraret literas, aliis vulgaret. *Plutarchus in Alexandr.*

IX.

AXIOMA I.

Magnatum arcana nosse, periculosum est.

Philippides poëta comicus *Lyfimacho* cum primis carus fuit atque familiaris. Cui cum *Lyfimachus* offerret liberalitatem suam, diceretque: Quid vis tibi impertiar mearum rerum? Quodcunque voles, inquit, modo ne arcani quicquam. significans, esse periculosum nosse magnatum arcana; quorum si quid effutias, actum est de capite.

AXIOMA II.

Arcana Regum sunt occultanda.

Angelus ad Tobiam inquit, cap. 12. v. 8. *Arcana regum occultare bonum est.* Magnum hoc profecto est, arcanum Principis habere in scrinio pectoris repositum; verum verborum, quam rerum potior nobis debet esse custodia: sicut pulchre inquit *Lucian. in Epigrammate*, quod exstat l. 1. *Antilog. Tit. 51.*

Arcanis dictis linguam obsignare memento:

Dictorum majus depositum est opibus.

Nam *Fides* sanctissimum est humani generis bonum, quod nulla necessitate ad fallendum cogitur, nulloque præmio corrumpitur. *Sirach. cap. 10. v. 10, 11.* inquit: Si quid audisti, hoc abditum sit, & tecum sepeliatur; & habebis conscientiam quietam. Neque enim ideo tibi venter dirumpitur. Stultus autem non aliter erumpit, atque maturus fetus. Memoria æterna dignum est, quod *Q. Curt. l. 4. Hist.* scriptum reliquit: *Persas* regum arcana incredibili fide celare; non metum, non spem elicere vocem, qua occulta prodantur: Quia veteres Reges disciplinam silentii, vitæ periculo sanxerunt, & linguam gravius castigarunt, quam ullum probum. Hinc *Consilium* dicitur à silendo; sicut notat *Hippolytus de Collibus, pag. 271. ex Festo.* Silentium enim optimum tutissimumque rerum administrandarum est vinculum. *Valerius Maximus l. 2. c. 2.* Et *Consiliarius* venit à Chaldaica voce secretum, mysterium. Vnde *Consiliarius* vir vocis recte dicitur *vir secreti*. Hinc *Theodoricus apud Cassiod. Senario Comiti* scribens l. 4. c. 3. pingere videtur optimum Consiliarium: Arcana nostra morum probitate claudendas, multorum conscius; nec tamen, cum plura nosset datis, collegis gratia, superioribus humilitate, non placuisti. *Erasmus l. 8. Apophthegm.* scribit; Quod quidam vir magnus, cum ei à quodam graveolentia oris exprobraretur, admodum facete responderit: Multa in

ore meo occulta computruerunt. significans, se arcanorum esse tenacissimum. Solent enim res in occulto congestæ computrescere.

II. ACTA POLEMICA.

X.

Acta Polemica Alexandri M. secundum seriem annorum, tum Regni, tum Monarchiæ ipsius, ordinate persequemur. Annos autem duodecim regnavit; quorum sex Regno, sex vero Monarchiæ constituendæ assignantur.

XI.

ANNVS I. REGNI.

I. Alexander M. anno ætatis vigesimo, Patri *Philippo*, à *Pausania* nobili Macedone interfecto, successit. Occasio necis *Philippi* hæc erat. Cum *Philippus* nuptias institueret *Alexandro* Epirotarum Regi, atque Duces Græciæ convivio magnificentissimo exciperet, securus omnium rerum, à *Pausania* nobili Macedone, cujus injurias vindicare noluerat, trucidatur.

II. Alexander autem statim in regni initio, Parenti defuncto splendidas exequias fecit, in quibus parricidas ad tumultum parentis occidi iussit.

III. Regnum accepit post obitum patris turbidum, & periculis undique circumseptum. Nam *Athenienses* conspirabant cum *Attalo* in Asia, de *Alexandro* evertendo. Similiter etiam *Barbara gentes* Macedonibus subjectæ, jugum excutere volebant. Vnde cum Macedones non mediocris metus cœpisset, eorumque animos oratione sua ita crexisset Alexander, ut metum omnem illis adimeret, atque in spem sui omnes pelliceret, immunitatem omnium rerum, præter militiæ vacationem, illis concessit. Quo facto tantum sibi apud eos amorem conciliavit, ut omnes dicerent, Nomen solum Regis immutatum esse, non virtutem. *Q. Curtius lib. 2. pag. 9.*

IV. Præterea Alexander consilio se non deserebat, sed prudenter res suas instituebat. Nam *Thessalos* ante omnia sibi devinciebat, & *Senatum Amphictyonum*, à quibus dux Græcorum constituebatur. *Athenienses*, sicut primi defecerant, ita quoque primi pœnitere incipiebant, & legatos ad *Alexandrum* mittebant, pacem petentes. Idem faciebant *Thebani*: quibus omnibus benigne ipse respondebat, & *Senatum* Græcorum *Corinthum* convocabat; ubi communibus eorum suffragiis Dux Græcorum contra *Persas* declarabatur, & confirmabatur. Postea *Attalum*, *Cleopatram*, quæ *Philippo* patri nupsit, fratrem, æmulum suum, (cujus au-

thoritate nixi Græci defecerant) ex insidiis in Asia per Hecataëum & Parmenionem opprimi curavit. *Diodorus Siculus l. 17.*

v. Sedatis in Græcia motibus, Alexander arma in *Thraciam* convertit, atque *Thraces*, quos *Autonomos* vocabant, h. e. nullius imperium ac leges agnoscences, sibi subiecit. Postea *Paoniam Illyricumque* subegit, & *Sirmum Triballorum regem* vicit, atque cæteros Danubii accolæ, quos *Arrianus Quados, Marcomannos & Iazygas* nominat. Cum *Germanis* quoque pacem fecit: quos cum grandi corpore & excelso animo esse videret, quælivit ex illis: Quidnam in rebus humanis præ cæteris extimescerent? existimans, nominis sui magnitudinem ante omnia ipsis formidolosam videri. Illi, hoc se inprimis timere, responderunt; Ne forte cælum aliquando in se rueret. Hoc superbo responso nihil motus Alexander, tantum adjecit: Germanos superbos esse. eosque domum misit.

vi. Cum bellum gereret Alexander in *Paonia*, de defectione *Græcorum*, inprimis autem *Thebanorum* in *Bœotia*, nuncium accepit. Quare res, ut potuit, composuit, & Thebanis bellum maxima celeritate intulit, urbemque eorum obsidione cinxit. Ante oppugnationem tamen spatium pœnitentiæ Thebanis concessit: Verum cum illi in rebellionem perseverarent, & ad societatem armorum hortarentur omnes, qui vel libertatis amore, vel odio tyranni, arderent; Alexander acriter urbem oppugnavit, & tandem expugnavit. Cæsi sunt 6000 Thebani, & capti 30000. In expugnatione urbis, parci iussit *Pindari vatis* familiæ, ejusque domui, in Musarum honorem. Postea Thebas antiquissimam *Tyriorum* coloniam, juxta consilium *Græcorum*, diruit, & solo æquavit; captivorum 30000 sub hasta vendidit, & agros sibi datos victoribus assignavit: Quo facto magnum cæteris civitatibus terrorem incussit. Athenienses in summis angustiis erant constituti. Nam contra Regis edictum portas civitatis exulum refugiiis aperuerant. Ideoque Alexander legatos misit Athenas, ut Oratores atque Duces, quorum fiducia toties rebellerent, sibi traderent, sub belli comminatione: Athenienses *Demadem Oratorem* ad Alexandrum mittunt; qui eloquentia sua veniam illis impetravit, & urbem Regi reconciliavit. *Diodorus Siculus lib. 17. Arrian. l. 4. Plutarchus in Alexandr.*

ANNVS II REGNI

XII.

In quo BELLVM PRIMVM ALEXANDRI cum Memuone, *Darii Codomanni Duce*, gestum est ad *Granicum*.

ACTA ANTE PVGNAM.

i. *Alexandri M. consultatio.* Alexander rebus in Græcia confectis, motibusque sedatis, de expeditione in Asiam suscipienda deliberationem cum amicis instituit. Consilium *Parmenionis & Antipatri* erat, ut conjuge ducta, & liberis ex ea susceptis, de successore, si quid humanitus ei accideret, prius regno prospiceret. At ille, Quia Dux Græcorum constitutus erat, posthabito eorum consilio, expeditionem illam bellicam differre noluit. Quia Symbolum ejus erat: *Μηδεν ἀγαθόν ὑπὸ βίῃ*.

ii. *Æmulum regni trucidatio.* Ad bellum Persicum profecturus, omnes novercæ suæ cognatos, quos *Philippus* pater in excelsiorem dignitatis gradum evectos imperiis præfecerat, è medio sustulit; sed nec suis cognatis, qui regno apti videbantur, pepercit, ne quam, procul se absente, in Macedonia seditionis materiam relinqueret.

iii. *Patrimonii distributio.* Postea Alexander patrimonium suum pene omne inter amicos divisit; uni pagum, alteri agrum, huic vici istius, illi portus hujus redditum tribuens. Tum *Perdiccas*, Tibi vero, ô Rex, quid reservas? Alexander, spem sibi retinere solam, respondit.

iv. *Exercitus preparatio.* In exercitu ejus, quem ex Europa in Asiam duxit, erant 32000 pedites, & 5000 equites. Hac tam parva manu, utrum sit admirabilius, quod Alexander universum terrarum orbem vicerit, an vero aggredi ausus sit, incertum est; & quidem juvenis annum agens 20; quæ ætas cum per se soleat esse consilii, prudentiæ, experienciæ, authoritatis, patientiæ, constantiæ, castitatis & Majestatis expertis, tantis rebus gerendis immatura & infirma esse videbatur. Narrat *Suetonius, Iulium Cæsarem*, Gadibus cum in templo *Herculis* simulachrum *Alexandri M.* aspexisset, quasi ignaviæ suæ pertæsum ingemuisse, quod ea ætate Alexander orbem subegerat, qua ipse ætate nihil tum memorabile gessisset.

v. *Belli denunciatio.* Postquam Alexander in Asiam cum exercitu trajecerat, epistolam ad *Darium Codomannum* misit; in qua ipsi bellum denunciavit, & simul belli causam allegavit. Epistola extat apud *Arrian. l. 2.* cujus epistolæ tale est initium: *Majores vestri Macedoniam reliquamque Græciam ingressi damnis nos affecerunt, cum ipsi nulla prius à nobis accepissent: Ego Græcorum Imperator creatus, Persarum injuriam vindicare volens, in Asiam trajeci à vobis laceffit.*

vi. *Darii insolentia, & gloriatio.* Darius in magno suo confusus exercitu (quippe qui constabat è 100000 peditum, & 10000 equitum; cum Alexander

der tantum 32000 peditum, & 5000 fere equitum haberet) superbissimo & gloriosissimo titulo, se Regem Regum, & consanguineum Deorum, Alexandrum vero famulum suum appellans, legationes ad Duces suos misit, iisque demandavit, ut insanientem illum Philippi adolescentulum (sic enim Alexandrum per contemptum appellabat) verberibus puerilibus graviter caesum, ac veste purpurea postea indutum, sibi vinctum traderent. At vana hæc fuit insolentia: quia stulte triumphum cecinit ante victoriam.

ACTA IN PVGNA.

Memnon Rhodius, caterique Duces Persici, omni, quo instructi erant, exercitu in Phrygiam contendentes, prope *Granicum flumen* castra sua ponunt, Alexandrum, dum magno animo Granicum flumen transit, invadunt, cruentum committitur prælium: Alexander ipse fortissime dimicat, & præstantissimos Persarum Duces sua manu occidit; quamquam non sine periculo. Nam *Spithrobatem*, *Darii generum*, qui jamjam scutum ejus perfregerat, occidit: accurrit frater jacentis *Rosaces*, & vulnus infligit Alexandro; sed repetiturus ictum à *Clito* truncatur: tandem Persæ in fugam coniecti sunt. Scribunt Historici *Diodorus Siculus l. 17. Plutarch. & Arrian.* peditum 20000, equitum 2500 in prælio occubuisse, captos ad 20000. De exercitu vero Alexandri paucos desideratos fuisse.

ACTA POST PVGNAM.

Statim post hanc victoriam magna rerum mutatio facta est. Nam Alexander *Sardes* urbem regiam cum ingentibus thesauris occupavit; *Mile- rum* acerrime oppugnatam deditioe accepit, *Halicarnassum* urbem maximam magnis moliminibus, & ultimo discrimine suorum, cum triarii tandem insignem operam præstitissent, expugnavit, captamque solo adæquavit. Inde totam *Phrygiam* & *littoralem Asiam* ad *Ciliciam* usque sibi subjecit. *Diodorus Siculus lib. 17.* totam quoque *Cariam* subactam Adæ reginæ, quæ mandato Darii à Duce quodam Persico inde pulsa erat, restituit, eique gubernandam subjecit.

ANNVS III REGNI

XIII.

In quo BELLVM SECYNDVM ejus AD ISSVM gestum est.

ACTA ANTE PVGNAM.

1. *Darii consultatio.* Darius, mortuo Memnone insigni bellatore, (qui hoc unice agebat, ut to-

tum bellum ex Asia in Macedoniam transferretur) consultans de bello, cum idoneum Ducem non inveniret Alexandro opponendum, ipse in bellum proficisci constituit. Quare conscribit exercitum 400000 peditum, & 100000 equitum, qui Babylo-nem conveniant, ut inde contra Alexandrum castra moveat. *Diodorus Siculus lib. 17.*

2. *Saniorum consiliorum aspernatio.* Darius bellum à se susceptum magis pro imperio, quam prudenti ex consilio gessit. Nam 1. *Charidemum Atheniensem* virtute & omnibus artibus imperatoris præstantem, qui eum monuerat, ne temere imperium suum in discrimen adduceret, seque ipsum Ducem obtulerat ad bellum conficiendum, propterea ei iratus, quod Persis ignaviam & timiditatem exprobrasset, interfici jussit, exclamantem, cum ad supplicium traheretur: Brevi Regem poenitentia affectum iri, atqui amissione regni injuriæ sibi factæ poenas daturum; sicut *Diodorus Siculus lib. 17.* scribit. 2. *Similiter Amynta Macedonis profugi* consilium salutare ei datum temere sprexit. Nam Darius castris suis in Alexandrum contendens, locum elegerat Assyriæ campum, planum, omnique ex parte patentem, qui & magnitudini exercitus maxime opportunus, & ad equitatum ducendum valde commodus fuerat visus, ab hoc loco ne recederet, diligenter eum Amyntas rogabat, ne astu hostis circumveniretur. Cui cum responderet Darius: Metuere se, ne Alexander fuga mature facta sibi elaboretur: ad id Amyntas: Nihil, inquit, hoc metu opus est; sed obviam ibit Alexander, ubicumque Darium esse cognoverit. Sed Darius, spreto hoc salutare Amyntæ consilio, exercitum suum in Ciliciam duxit, ubi miræ viarum angustiae erant. *Diodorus Siculus & Curtius.* De quo Darii instituto *Arrianus* ita inquit; Fortasse Deus illum eo loci deduxit, ubi nec equitatus magno usui ei esse posset, nec infinita hominum pariter & jaculorum multitudo, imo vero ubi nec ipsam exercitus sui magnificentiam ostendere poterat.

ACTA IN PVGNA.

1. *Alexandri M. prudentia, & heroica fortitudo.* Cum enim ille ingentes hostium copias in angustias montium deductas videret, qui locus sibi ad explicandam phalangem commodus, hostium vero copiis ob multitudinem ingentem incommodus esset; hanc Dei providentiam agnovit (inquit *Arrianus*). Deumque pro se pugnare dixit. Ideoque cum divino auxilio humanam prudentiam conjungens, non modo cavebat, ne ab hostium multitudine cingeretur; sed etiam cornu dextero sinistrum eorum præteriens, ex obliquo in oppositos sibi

hostes irruebat, eosque in prima acie consistens fortiterque pugnans in fugam coniecit. Darius ubi exercitum suum dissipatum vidit, & ipse fugam capeffens, equæ celeritate, quam desiderium relictæ pulli in bestia auxit, insequentes evasit: sicut *Arrianus* scribit. In pugna autem gravi correptus sit, cum aquam turbidam & cadaveribus inquinatam bibisset, negabat unquam se bibisse jucundius. nunquam videlicet sitiens biberat; uti *Cicero* l. 5. *Tuscul. Quæst.* addit. Ita impletum est in eo Adagium Salomonis, quod exstat *Prov. 27. v. 7.* Anima esuriens etiam amarum pro dulci sumit.

11. *Cæforum multitudo.* E Persis multi duces bellicosissimi, & 13000 militum ceciderunt; cum ex parte Alexandri tantum pedites 32, equituum vero 150 desiderarentur, 504 sauciati essent: uti *Arrianus* & *Plutarchus* scribunt. *Curtius* addit hoc epiphonema; *Tantulo impendio ingens victoria stetit!*

111. *Captorum multitudo.* Capta quoque est in tentorio Darii mater *Sisigambis*, uxor *Statira*, filius *Ochus sexennis*, & binæ filiæ jam nobiles, cum universa familia: & scribit *Plutarchus*, quod Alexander devicti Darii tentorium ingressus, visisque voluptatum apparatibus magnificentissimis, ad comites suos dixerit: *Quid? num hoc est regnare?*

ACTA POST PUGNAM.

Alexandri clementia & continentia. Alexander cum uxorem & matrem Darii, totumque gynæceum in luctu videret, eas humaniter salutavit, βασιλικῶς tractavit, nullaue contumelia affici permisit. Nam iis ad genua sua provolutis metum mortis demisit, & regium cultum reddidit, virginibus haud sordidius patris dignitate matrimonium pollicitus: Orientem enim fortunam moderate tulit & prudenter Alexander, sed ad ultimum ejus magnitudinem non cepit: uti pulchre *Plutarchus* in *Alexand.* inquit.

Cum uxorem Darii *Statiram*, quæ omnium fœminarum formosissima erat, & reliquas captivas forma & statura eximias videret, per jocum dixit: *Εἰσὶν ἀλγυδόνες αἱ Περσίδες. Persica mulieres sunt oculorum dolores.* Formæ autem earum spectaculo continentia suæ pulchritudinem opponens, tanquam exanimis imagines prætermisit: Quod Persicus nuncius narrans Dario, hisce cum verbis ornavit, Alexandrum & in præliis acerrimum, & in victoria clementem esse, Δεινὸν μάχεσθον, χρηστὸν δὲ καὶ τήσωντα. *Diodorus Siculus, Curtius.*

Clementiam quoque admirandam erga mortuos declaravit Alexander. Nam sepeliri, quos vellent Persarum, iis permisit, vestibus ad hoc & ornatu de præda concessis.

ANNI IV REGNI.

XIV.

1. Anno 4 regni sui Alexander in *Syriam* profectus est, ubi multos Orientis Reges obvios habuit: quorum alios in clientelam suscepit; aliis regnum abstulit, in locum eorum novis regibus substitutis.

11. *Sidonem urbem* occupavit, & *Abdolominum* regiæ quidem stirpis hominem, sed hortulanum, regem Sidonis per *Hephæstionem* constituit; cui repentina sortis mutatio somno similis visa est. Quam historiam integram vide in *Monarchia II, in Histor. Darii Hytasp. §. 3.*

111. *Darius Codomannus* literas misit per legatos ad Alexandrum, in quibus λύτρον ei pro gynæneo captivo obtulit. Quibus Alexander non leviter offensus est. Siquidem Darius in iis titulum Regis sibi tribuit, Alexandro non item. Idcirco contrarias literas ei misit Alexander, in quibus se *Regem & Asia Dominum* appellat, & non Darium: eique indicit, ut ad se tanquam Asiæ Dominum ipsemet veniat; quod si facturus sit, promittit, se matrem, uxorem, liberos, & quicquid præterea petierit, donaturum. *Curtius* l. 4. *Arrianus* l. 2.

IV. *Cyprus insula* legatos de deditione ad Alexandrum mittit: idem & aliæ urbes faciunt.

V. Postea Alexander *Tyrum urbem*, quæ impetum ejus morabatur, expugnavit: ubi triplicia acta veniunt notanda.

1. *Tyri obsidio.* Alexandro Tyrum proficiscenti Tyrii legatos obviam ei miserunt, gratulationis causa; eique auream coronam obtulerunt, quam Alexander benigne accepit: Denunciavit autem illis, velle se urbem intrare, ad vota Herculi Tyrio reddenda. At Tyrii eum intra urbem recipere nolebant, freti societate Carthaginis & potentia Darii. Qua de causa sic indignatus est, ut excidium urbi minaretur; eamque statim exercitu cinxit.

2. *Tyri oppugnatio.* Urbs Tyrus mœnibus altis in circuitu munitissima erat, & freto rapidissimo à continenti diremta: Alexander eam ex insula magno molimine peninsulam fecit, eamque continenti junxit, & è mole in freto excitata machinis bellicis pulsabat. Nec minus segniter Tyrii sese defendebant. Inter varia autem instrumenta in urbe ad hostem arcendum, & urbem defendendam facta, etiam arena ignita & fervens parata fuit, atque in hostes effusa; quæ inter thoraces & tunicas penetrans nulla vi excuti poterat, & quicquid attingeret, perurebat. Cum autem hanc ob rem sollicitus esset Alexander, quod hæc diuturna obsidio illi quasi à cursu victoriae destinata contra Orientem, velut remo-

remoram injiceret, visus est ei Satyrus in quiete eminus alludere, deinde volenti eum capere fuga elabi, tandem tamen in manus ejus venire. Aristander vero ejus vates ab ipso interrogatus, quid portenderet, dixit ridens, nomenque Satyri dividens, Σα Τύγε, h. e. tua erit Tyrus. Quod etiam evenit. *Plutarchus*.

3. *Tyri expugnatio*. Tandem Tyrus expugnata est ab Alexandro, postquam obsidio 7 menses durasset. Trucidati sunt 6000 armati, & 2000 juvenes in litore Tyrio crucibus affixi. *Curtius*.

NOTA.

1. *Tyrus* Ebraice *צור*, vel *צור* fuit metropolis Phœniciae, super rupē vel petra exstructa; inde etiam sic dicta fuit. Nam *צור* vel *צור* significat petram. Olim insula erat 700 passibus à continenti sejuncta, sed ab Alexandro M. comportatis aggeribus continenti adjuncta. Ejus eversionem *Iesaias Prophetas* multo ante prædixit. Nam *c. 23. v. 1.* & seqq. nominatim vaticinatur, e terra Chittim, h. e. à Macedonia, everforem Tyri venturum; qui fuit Alexander M. Fuit urbs munitissima. unde *Psal. 45. v. 13.* (ubi in textu Ebraeo dicitur *צור בת* filia Tyri) *Targum* ita explicat: Habitatores arcis munitissimi. Coluit Herculem, qui in S. Codice Tyriorum Deus appellatur. *2 Macc. 4. v. 18, 19.* cum celebraretur quinquennale certamen Tyri, cui rex aderat, misit Iason iste scelestus spectatores, tanquam Antiocheni e Hierosolymis essent, portantes argenti drachmas 300 ad sacrificium Herculis. Hinc patet, quod impius Iason (Pontifex Hierosolymitanus) sacrificium valde sumtuosum in honorem Herculis, quem Tyrii ex gentili impietate pro Deo colebant, offerri voluerit.
2. *Tyrus huius est vastata*. A Nabuchodonosore Rege Babyloniorum. *Ezech. 26. v. 7.* 2 Ab Alexandro Magno. *Iesaias 23. vers. 1, 2.*

v 1. Cum Alexander Tyrum occuparet, quidam Satrapa genere Cutæus, nomine Saneballetes, cui Darius Samariam gubernandam tradiderat, nacta temporis opportunitate, à Domino suo defecit, & assumptis de provincia 8000 virorum, strenuam ipsi operam in oppugnatione Tyri navavit, eidemque totam Samariam tradidit, ac postea licentiam ab eo obtinuit templi condendi in monte Garizim, qui imminet Samariae, ut generum suum Manassē, quem *Nehemias* e Republica Iudæorum eiecerat, Pontificem faceret. *Nehem. 13. v. 28. 30. Ioseph. l. 11. Antiqu. Iudaic. c. 8. causam* huius facti refert: idem *Iosephus ibid. c. 7.* Quoniam Manassēs frater Iaddi Pontificis summi, duxerat *Nicaso* filiam Saneballeti uxorem; ideoque privatus erat Sacerdotio, quia uxorem alienigenam, quam contra legem patriam duxerat, dimittere nollet. Quare auxilio loceri templum in monte Garizim Hierosolymitano simile obtinet, in quo Samaritani Deum colere cœperunt, implacabili Iudæorum odio, qui id contra leges patrias in gentis suæ dedecus fieri, rectissime contendebant. Vbi notandum, quod iste mons Garizim sit iste, quem suppresso nomine in-

dicavit mulier illa Samaritana, *Ioh. 4. v. 20, 21.* dicens: *Patres nostri in monte hoc adoraverunt: & vos dicitis, Quia Hierosolymis est locus, ubi adorare oportet.* Cui *Christus* respondens dixit: *Mulier, crede mihi, quia venit hora, quando neque in monte hoc, neque Hierosolymis adorabitis Patrem.* Ex quibus verbis manifeste apparet, post ædificatum templum in monte Garizim, ortam esse deinceps perpetuam de adorationis loco contentionem, inter Iudæos & Samaritanos: illis asserentibus, esse templum Hierosolymitanum; istis contra affirmantibus, esse templum in Garizim postea excitatum. Quæ contentio postea perpetuo mansit; uti ex allegato *Ioh. 4. capite* patet.

v 11. Expugnata Tyro, *Gazam* petit Alexander. Ibi acceptis duobus vulneribus, multoque sanguine dato, victor tandem factus est, postquam duos menses in ejus oppugnatione consumisset. *Diodorus Sicul. l. 17. Curtius l. 4.* Senatus Græcorum cum Corinthi in Isthmiorum ludis convenisset, 15 legatos ad Alexandrum destinavit, qui ipsi victoriam gratularentur, & aurea corona donarent: inveneruntque eum in castris ad *Gazam*. *Diodorus Siculus*.

v 111. A Gaza infesto animo Hierosolymam tendit Alexander; sed potentia divini numinis cor ipsius subito mutabatur, viso Iaddo summo Pontifice; quem humanissime salutavit, atque Hierosolymam pacatus ingreditur, & in templo Deo Israelis sacrificia offert: sicut postea in *cap. 5. de actis Ecclesiasticis* plenius dicemus.

1 x. *Secunda Darii legatio ad Alexandrum*. Cum Alexander adhuc in Tyri obsidione occupatus esset, Darius denuo legatos suos ad Alexandrum misit, referentes, dominum suum 10000 talentorum ei daturum, si matrem, uxorem & liberos dimitteret: præterea si filiam suam uxorem duceret, se dotis nomine ei offerre quicquid terrarum inter Euphratem & Hellespontum jacet. Cum autem hæc legatio in Senatu bellico proponeretur, tum Parmenio ad Alexandrum dixit: Ego quidem si Alexander essem, conditionem acciperem, & finem bello imponerem, atque periculis: Contra autem respondit Alexander: Et ego ita facturum essem, si Parmenio essem. Quia vero Alexander sum, ego mea persona dignum dabo responsum; quod tale fuit: Se neque pecuniis egere: neque partem loco totius ditionis accipere velle. Nam omnem & pecuniam, & regionem, suam esse. Darii filiam in uxorem se ducturum, si veller, & quidem dicturum citra voluntatem Darii. Si Alexandri humanitatem experiri veller, ad se veniret. Hoc responso cognito, Darius de compositione belli desperans, rursus ad bellum se paravit.

ANNVS V REGNI.

XX.

1. Alexander in *Ægyptum* cum omnibus copiis intravit; ubi summo desiderio ab *Ægyptiis* receptus, omnesque urbes sine certamine occupavit: Quoniam *Marzazes Persa*, qui *Ægypti* Satrapa à *Dario* constitutus erat, sponte se ei cum tota regione subiecit. Nam *Ægyptii* superbia & injuriis *Persarum* graviter exacerbati erant, quoniam *Persæ* nonnulla ex idolis suis everterant: in specie autem *Artaxerxes Ochus*, qui eosdem *Ægyptios* denuo subjugaverat, eorumque sacra, & præcipuum inter ipsorum Deos *Apim*, contemtui habuerat. quod factum anno Mundi 3621.

2. Alexander in *Ægypto Alexandriam urbem*, loco opportuno versibus *Homeri* (ut *Plutarchus* habet) ostenso, condidit. Circa ejus ædificationem tria sunt notanda. 1. Ortus. Cum Alexander hanc urbem in vicinia insulæ *Phari* conderet, ejusque muris designandis farina adpersa esset, omnis generis aves à flumine & lacu instar densæ nubis locum eum occuparunt, atque ita farinam depastæ sunt, ut ne tantillum quidem relinquerent. 2. Progressus. Alexandrum autem eo augurio perturbatum vates confirmarunt, dicentes: Urbem locupletissimam, & omnis generis hominum alumnam futuram esse. 3. Eventus. Sicut autem vates prædixerunt, ita evenit. Nam *Alexandria* progressu temporis facta est urbs longe celeberrima, tum ratione *Quantitatis*, quia fuit urbs amplissima, & 30 stadiorum longa: habitantium quoque in ea multitudo longe superabat degentium in aliis urbibus numerum. *Diodor. Sicul.* scribit: Meo, inquit, tempore dictum est nobis ab iis, qui descriptionem habitatorum faciunt, *Alexandriæ* esse capitum liberorum plus 300000; Regemque *Ægypti* rapere ex vectigalibus ultra 6000 talentorum. Tum ratione *Qualitatis*. Sic *Alexandria* erat specie longe pulcherrima, in loco opportuno sita, & copia omnium victui humano necessariorum abundabat.

3. Tertia legatio *Darii* ad *Alexandrum* missa. Ex *Ægypto* Alexander in *Syriam* rediit: cumque in castris ejus *Statira conjux Darii* ex collisione partus abjecti decessisset, ejus mortem illacrymatus Alexander: omnique honore juxta morem *Persarum* funus prosequutus est. Quod cum *Dario* in itinere nunciatum esset ab Eunuchis, hac incredibili *Alexandri* clementia permotus, *Darius* tertias ei literas misit: in quibus illi gratias egit, quod nihil in suos hostile fecisset; & denuo majorem regni partem, & filiam in uxore

rem, & pro reliquis captivis 30000 talentorum obtulit.

Responsio Alexandri, Darii legatis data. Nunciate, inquit Alexander, *Dario*, gratiarum actionem apud hostem supervacaneam esse; & me, quæ fecerim, continenter & liberaliter, non amicitiae ejus tribuisse, sed naturæ meæ; nec adversus calamitates, sed adversus hostium vires contendere. Deinde addit Alexander: Concederem ipsi pacem, si secundus, non par mihi vellet haberi. Quoniam ut cælum duos Soles: sic orbis terrarum duo summa imperia pati non possit. *Diodor. Sicul. lib. 17. Curtius lib. 4.*

4. Tertium prælium cum *Dario* gestum ad *Gaugamela*.

1. ORTVS. *Darius* postquam audivit admirandam *Alexandri* Magni clementiam, quam erga uxorem suam demortuam declaraverat, tertio pacem ab eo petiit, & optimas pacis condiciones ei obtulit: quas tamen Alexander repudiavit. Ideoque *Darius*, desperata transactione, tertio, & quidem duplicato copiarum numero, bellum instauravit.

2. PROGRESSVS. Quem *Curtius* ita describit lib. 4. Alexander aciem prudentissime ordinavit, eamque versatilem: ut qui primi starent, ne circumirentur, & verti tamen atque in frontem circumagi possent: Itaque prima, non magis quam latera; non latera munitiora fuerunt, quam terga. *Iustin. l. 11.* ait: Macedones in ferrum cum contemtu toties à se victi hostis ruunt: contra *Persæ* mori quam vinci præoptant. Inter pugnandum (uti *Curtius* & *Plutarchus* scribunt) castra *Alexandri* direpta fuere; Quam jacturam à *Parmenione* nunciatam magno consilio contempsit. Cum in ipsa acie summum rei discrimen videret; nam audito *Parmenionis* nuncio, actum esse de impedimentis, nisi celeriter à fronte auxilium posterioribus submitteretur, generosa hæc verba protulit: Sanis consiliis excidit *Parmenio*, oblitus inter tumultum, quod victores hostium quoque bonis sint potituri: victis non de facultatibus aut mancipiis, sed honeste ac fortiter pugnando de morte obeunda cogitandum fore. Ita anceps victoria stetit, donec auriga *Darii* confosso, fugiendi initium ab iis, qui Regem periisse putabant, ortum est: sic enim, nudato *Darii* latere, ipse fugam cepit.

3. EGRESSVS. *Diodor. Sicul.* scribit, in pugna illa *Persarum* peditum atque equitum plures nonaginta millibus cecidisse; è Macedonibus vero circiter 500 tantum desideratos fuisse. *Arrianus* vero scribit, è *Persis* circiter trecenta millia caesa, multoque majorem numerum captorum quam caesorum fuisse: At à partibus *Alexandri* 100 ad summum

num capita, in eo prælio desiderata. Vix ullo prælio tantum humani sanguinis fufum est.

Locus pugna. Facta est hæc pugna non apud *Arbela* (ut quidam Historici volunt;) sed apud *Gaugamela* ad Lycum flumen sita, quæ vox Persarum lingua domum Cameli designat: atque inde nomen hoc habere fertur, quod rex quidam antiquis temporibus camelo cursorio (quem dromedarium vocant) ex hostibus servatus, eam ibi collocaverit, pagosque & redditus certos ad curam ejus destinaverit.

ANNI VI REGNI.

XVI.

I. *Thesaurorum Darii occupatio.*

Darius victus ad Gaugamela, ad superiores regni Persici provincias profugit, exercitum reparaturus; sicut *Diodor. Sicul.* scribit: interea Alexander omnes thesauros ejus regios occupavit.

1. *Arbelam* intravit; ubi Darii thesauros, armorumque apparatus & commeatum abundantissimum invenit.

2. *Arbela Babylonem* profectus est; ubi universa incolarum multitudo portis effusa, cum sacerdotibus & principibus civitatis Alexandro obviam ivit, munera certatim ei offerentes, urbemque & arcem cum omnibus thesauris tradentes. *Diodor. Sicul. & Curtius lib. 5.*

3. *Babylone* recta profectus est *Susas*: (quæ sunt metropolis Persidis in Susia, quæ Persidis est pars, à Sufo fluvio sic dictæ, conditæ à Tithone, Memnonis patre:) eam quoque urbem deditione accepit, cum ingentibus Darii thesauris, & apparatu regio. *Diodor. Sicul.* tradit, invenisse ibi Alexandrum in thesauris regiis auri & argenti non signati plus quadraginta millibus talentorum, quæ à multis temporibus intacta ad magni alicujus & inopinati periculi subsidium Reges servarant: præter hæc & novem millia talentorum auri sub Darica forma excusuisse ait.

4. *Persepolin* postea metropolin Persarum occupavit, eamque militibus diripiendam dedit, arce excepta; quam tamen postea ebrius & comestabundus, persuasus à Thaide meretrice Attica, cremavit. In arce thesauri asservabantur inde usque à Cyro congesti: *Diodor. Sicul.* talentorum 120000 ibi reperisse Alexandrum, scribit. *Plutarchus* ex aliorum narrationibus refert, tantum, quantum Susis, repertum fuisse pecuniæ, & opes reliquas 10000 bigis mulorum & 5000 camelis exportatas esse.

I I. *Exitus Darii tragicus.*

Darius ab Alexandro cum exercitu fusus fugatusque, per loca ardua atque aspera in Bactra vel Ecbatanam Mediæ regiam celerrime contendit; quem Alexander non minori celeritate insequitur. Bessus, ubi Alexandrum adventurum cognovit, cum Nabarzane militum Darii præfecto conspirans, aliique scelerati, Darium aureis compedibus vinctum in custodia tenuerunt; mox è custodia eductum, & sordido vehiculo, pellibus undique tecto ac clauso impositum, huc illuc raptarunt: cumque aliquandiu eum traxissent, ad extremum equum conscendere negantem, nefario scelere multis vulneribus confossum in solitudine reliquerunt; postquam vixisset annos 50, & regnasset annos 6. *Diodorus Siculus, Strabo, Plutarchus, Arrianus, Justin. Curtius.*

Adhuc spirantem *Polystراتus* Macedo forte fortuna reperit, cui postrema verba ad Alexandrum perferenda commisit: *Se nullis in eum meritorum officiis maximorum illi debitorem mori; agere tamen ei maximas gratias pro beneficiis in matrem, conjugem, liberosque suos impensis: iis enim & vitam, & pristini status reverentiam ac dignitatem concessam; sibi vero à cognatis & amicis, quibus & regna & vitam dederit, illa omnia erepta esse: precari se, ut illi victori terrarum omnium imperium contingat: ultionem sceleris erga se perpetrati non solum sua, sed exempli omniumque regum causa non negligere, illi cum decorum, tum utile futurum.* Iamque deficiens aquam poposcit: quam allatam postquam bibit, *Polystrato*, qui eam tulerat: *Quisquis es mortalium, inquit, hoc mihi extremum universa calamitatis genus accidit, ut pro tanto in me beneficio dignas tibi grates referre nequeam; sed referat Alexander! Alexandro vero Dii pro summa ejus in meos humanitate ac clementia; cui hoc fidei regia dextra pignus pro me dabis.* Hæc dicentem, accepta *Polystрати* manu, vita destituit.

I I I. *Darii sepultura.*

Alexander, qui incredibili celeritate Darium insequutus fuerat, jam defuncto supervenit: viso autem ejus corpore, tam indignam eo fastigio mortem lacrymis prosequutus est; demtaque sibi chlamyde illud texit, & regio ornatum cultu *Susas* ad matrem *Sisymbem* misit; quæ eum majorum suorum tumulo illatum regio more sepelivit. *Diodorus Siculus lib. 17.*

I V. *Bessi supplicium.*

Audiens autem Alexander, Darium à Ducibus

& amicis suis tam nefarie trucidatum, ad inquirendos eos exercitum submisit. Spitamenes Bellum inventum vinculis innectit, atque ita catena ligatum ad Alexandrum perducit. Quem visum Alexander vehementer excandescens, hisce verbis alloquutus est: *Cujus fera rabies occupavit animum tuum, cum Regem de te optime meritum prius vincere, deinde occidere sustinuisti?* Quibus dictis Alexander eum dilacerari iussit, directis arboribus duabus in unum deflexis, quarum utrique corporis partem alligavit; unde laxatae ambae, atque impetu in altum relatae, partem utraque suam retinere.

ANNO I. MONARCHIAE, ET VII. REGNI ALEXANDRI.

1. Alexander M. extincto Dario, & una cum illo Monarchia II. quae Medorum & Persarum fuit, extincta, Monarchiam *tertiam* (quae Graecorum vel Macedonum appellatur) inchoavit; sicut legimus 1. *Maccab.* 1. v. 1. Alexander (filius) Philippi, rex Macedo, qui primus regnavit in Graecia, egressus de terra Chittim, percussit Darium regem Persarum & Medorum. Haec verba non intelligenda sunt in *sensu absoluto*, quasi ante Alexandrum M. nullus Rex in Graecia regnaverit: quia plures ante eum in Graecia, & specialiter in Macedonia Reges extiterunt; uti ex historiis profanis, inprimis autem ex *Eusebio in Chronic.* manifestissimum est: sed in *sensu limitato*, quia Alexander primus rex in Graecia fuit, nempe catholicus, sive Monarcha Graecorum. Ipse enim Alexander, extincta Persarum Monarchia, axioma hoc Monarchicum ad Graecos transtulit. Locum parallelum de *Cyro primo Persarum Rege* habemus in 1. *Esdr.* 1. v. 1. ubi dicitur: *In anno primo Cyri Regis Persarum* (ut compleretur verbum Domini ex ore Ieremiae) suscitavit Dominus spiritum Cyri Regis Persarum, &c. Hic *primus annus Cyri* non accipitur *absolute*, quo Astyagem avum suum vicit; sed quo dicere potuit, Deum omnia regna terrae dedisse sibi: uti verba edicti regii Cyri sonant v. 2. idque, devicto nondum Astyage, dicere non potuit.

Præfigurata autem est insignis hæc victoria, quam Alexander M. de Dario reportavit, ante 220 annos, & præmonstrata Danieli Prophetæ in visione *HIRCI CAPRARVM*, qui adversus *ARIE-TEM* prævaluit. Nam *Dan.* 8. v. 7. 11. legitur, quod *Aries bicornis* prostratus sit ab *Hirco caprarum*. Vbi per *Arietem bicornem* intelligitur Rex Medorum & Persarum ultimus, h. e. Darius Codomannus: per *Hircum vero caprarum* intelligitur Rex Graecorum, h. e. Alexander M. interprete An-

gelo ipso. *Dan.* 8. v. 20, 21. Alexander enim M. tanquam *Hircus caprarum* Darium tanquam *Arietem bicornem* vicit, ejusque *duo cornua comminuit*, h. e. regnum Medorum & Persarum per duo illa cornua adumbratum evertit: & *nemo* (inquit porro Daniel) *potuit Arietem è manu Hirci liberare*, h. e. nemo Darium è potestate Alexandri eripere potuit. Licet enim Darius ingentem pecuniæ summam partemque regni dimidiam Alexandro offerret, tamen nihil obtinere potuit: quia Alexander M. solus mundi dominus esse voluit.

2. Post mortem Darii Alexander in *Hyrceaniam* movit, ejusque regionis urbes omnes occupavit, usque ad mare Caspium, quod alii Hyrcanum vocant; ubi cum Thalestri Amazonum Regina, ex Rege Alexandro liberos quæsitura, 13 dies consumsit. *Curtius lib.* 6. *Iustinus lib.* 12.

3. Alexander, devicto Dario, ejusque regno positus, vestes mutavit, & cum illis mores suos pristinos. Nam *Curtius lib.* 6. *Athenaus lib.* 12. c. 18. scribunt, Alexandrum Diadema purpureum distinctum albo, quale Darius habebat, capiti circumdedit, vestemque Persicam sumsisse: Et quamvis ille se spolia Persarum gestare diceret, tamen vere mores cum illis Persicos induisse, & superbiam habitus animi insolentiam sequutam esse, manifestum est. Vnde & milites & amici tantum in eum odium conceperunt, ut illi eum relinquerent, hi vero contra eum conspirarent: cujus conspirationis conscius quoque fuit *Philotas*, filius Parmenionis, qui ob id suspectus factus in vincula rapitur, tormentis subicitur, & cum patre *Parmenione* (quem Alexander prius Mediæ præfecerat, & fidei ejus non imperium modo, sed & thesauros in Ec-batanis commiserat; in quibus talentorum centum & octoginta millia asservabantur: uti *Diodor. Siculus* scribit) trucidatur. *Diodorus Siculus*, & *Curtius*.

AXIOMA.

Mutatio vestitus usitati plerumque adfert mutationem animi & vitæ, & tandem etiam status publici.

EXEMPLA.

1. Habemus hoc loco in *Alexandro Magno*: uti ex dictis patet.

2. Similiter in *Dario Codomanno*, ultimo Persarum Rege. Hic namque vaginam acinacis Persicam mutari iussit in eam formam, qua Graeci utebantur; quod statim Chaldaei inter præfagia imperii Persici transferendi à Dario ad Graecos, quorum arma esset imitatus, recensabant. *Gregoras*.

ANNVS VIII REGNI, ET II
MONARCHIÆ ALEXANDRI.

1. Septentrionalium quarundam regionum subactio.

Anno 8 Regni & 2 Monarchiæ Alexander regiones quasdam septentrionales nivibus aliisque cœli injuriis horridas, & eas etiam, quæ ad Caucasii montis radices jacebant, subegit. Mox in *Bactrianam* contendit; ubi Barbaros quosdam, Ducis sui nece perterritos, in deditiorem recepit. Hac regione devicta, & Artabazo tradita, Alexander deserta Susitanorum intravit, nocturno tempore exercitum ducens; qui interdiu aquarum penuria & siti miserabiliter conficiebatur. Regi ex iis, qui locum castris capiendis præcesserant, duo occurrerunt utribus aquam gestantes, ut filiis suis, quos in eodem agmine esse, & ægre pati sitim non ignorabant, occurrerent. Sed cum forte in Alexandrum incidissent, alter ex iis utre resoluta, vas, quod simul ferebat, subito implevit, porrigens Regi. Hic percunctatus, quibus aquam portarent: respondebant illi; Se filiis suis afferre. Rex hæc audiens, poculum, sicut oblatum erat, illis reddidit, dicens: *Nec solus bibere volo; nec tam exiguum poculum omnibus dividere possum: vos currite; & liberis vestris, quod propter illos attulistis, date.* Curtius.

V s v s.

Laudabile est hoc Alexandri factum, tum propter tolerantiam, tum propter insigne boni Imperatoris exemplum: Quia suo exemplo reliquos milites ob ærumnarum æqualitatem, labores facilius ferre docuit.

Simile exemplum refert Curtius lib. 7. de Alexandro in India iter faciente. Cum enim exercitus per arenas, Solis ardore flagrantes, iter faceret: Alexander, ipse siti pressus, ægre quidem atque difficulter, pedes tamen agmen ducebat, ut reliqui milites, ob æqualitatem ærumnarum, labores facilius ferrent. Interea nonnulli levioris armaturæ milites, ab exercitu digressi, exiguum quendam fontem neque purum illum invenerunt; collectaque inde aqua confestim ad Alexandrum accurrerunt, velut magnum aliquod bonum Regi afferentes. Ad quem cum venissent propius, aquam galeæ infusam Regi obtulerunt: Rex, ubi galeam in manum accepit, circumspiciens, quos circa se haberet Equites, demisso capite, & fixis in potum oculis, laudatis iis qui attulerant, aquam protinus in conspectu omnium in terram profudit, dicens: *Si solus*

bibero, hosce mæror instigabit. Quo facto militum animi ita confirmati fuere, perinde ac si illius aquæ ab Alexandro effusæ potu totus exercitus refocillatus fuisset.

Simile exemplum habemus in Rudolpho I. *Habsburgensi* Imperatore, qui cum in bello, quod contra Ottocarum Bohemiæ regem gessit, siti laboraret cum toto exercitu, ferunt rustico (qui messoribus potum ferebat) ablatam hydriam cerevisia plenam, atque Imperatori oblatam. Quam cum ille vidisset; *Reddite*, inquit, *homini vasculum suum.* Nam ego exercitui, non mihi sitiebam. Sicque sua abstinentia partim exercitum eo potu refocillavit, partim ad sitis patientiam invitavit suo exemplo. *Æneas Sylv. lib. 3. commun. de rebus gestis Alphonsi.* Vide Monarch. IV.

2. Petræ in Sogdiana regione expugnatio.

In Sogdiana regione erat petra, quæ inexpugnabilis videbatur. Nam 30 stadia erat alta, unoque tantum angusto pervia aditu; in medio autem altitudinis spatio specus erat, in quo fontes plurimi manabant aquarum copiam barbaris suppeditantes. Præerat ei petræ *Arimazes Sogdianus* cum 30000 armatorum, alimentis ante congestis, quæ tantæ multitudini vel per biennium suppeterent. Ad hanc rupem accedens Alexander, eos ad colloquium evocabat; ac si se dederent, facultatem libere illis in domos suas redeundi illis concedebat. *Arimazes* rupis Præfectus ejusque milites Alexandrum false irridebant, rogantes: *An Alexander volare posset, & alatos milites haberet?* Quia ab aliis hominibus sibi nihil metuerent. Ad hæc Alexander: *Faciam*, inquit, *proxima nocte, ut credatis Macedones meos volare.* Itaque 300 juvenes fortissimos ingentibus promissis excitatos, per prærupta saxa & invia à tergo in rupis verticem clam conscendere fecit. Quibus visis barbari, nec æstimata quidem ob terrorem paucitate, deditiorem fecere. *Arimazes* & reliqui Duces sub ipsis Petræ radicibus suspendio periire.

Ita impletum est Emblema Alexandri, quod usurpare solitus est: *Nihil tam alte natura constituit, quo virtus eniti non possit (vel non adscendat.)* Curtius lib. 7. Arrianus lib. 8.

3. Cliti interfectio.

Clitus erat is, qui Alexandrum, ad Granicum flumen nudo capite dimicantem, clypeo suo texerat, & Rosacis dextram capiti Regis imminentem gladio amputaverat, veteranus Philippi miles, multisque rebus in bello præclare gestis clarus: soror ejus erat *Hellanice*, quæ Alexandrum educaverat; ideoque

que haud secus quam mater ab Alexandro diligebatur. Quare *Maracandam* (Sogdianorum ea metropolis erat) cum imperio dimittendus, ut homo fidissimus infidæ genti præesset, solemnî convivio excipitur. Cum mero incaluisset, Clitus fiducia amicitiae audentior, *Philippum* Alexandri patrem impensius laudabat, atque honorificam *Parmenionis* (quem Alexander interfecerat) aliorumque militum veteranorum mentionem infert. Quibus dictis Rex vehementer offensus, qui dolorem tamen pressit, contentus iussisse ut convivio excederet, cunctantem surgere, qui proxime ei accubuerant, injectis manibus jurgantes, monentesque, abducere conabantur. Clitus cum abstraheretur, ad vinolentiam ira quoque adjecta, alta voce clamabat; Suo pectore tergum illius defensum, nunc, postquam meriti tantî tempus præterit, etiam memoriam invisam esse: tandem Iovis Hammonis (cujus se filium Alexander assereret) oraculum illudens, *Veriora se quam Regis patrem* (Iovem Hammonem intelligebat) *dicere affirmabat*. Qua linguæ ferocientis intemperantia adeo excaudit Alexander, ut rapta è manibus armigeri lancea illico eum transfigeret. Postridie vero discussa silentio noctis ebrietate, facinoris magnitudinem sera æstimatione contemplatus Alexander, detestabile carnificis ministerium sua manu occupatum, quæ vino imputari poterant, nefanda cæde ultum, Servatorem sui occisum muliebriter lamentabatur; & ægre est prohibitus, quin è corpore jacentis hastam in sua redigeret viscera. Ita triduum inclusus latuit, nec prodire ad milites ausus, donec Macedones Clitum jure occisum decrevere. *Plut. in Alexandr. Curt. l. 8. Justin. l. 12. Arrian. l. 4.*

4. Callisthenis Philosophi tragicus exitus.

Cum Alexander Iovis Hammonis filius se perhiberi, sibi que divinos honores deferri vellet, Callisthenes philosophus, Aristotelis consobrinus, homo valde morosus, moribusque aulicis minime aptus, serio illud recusavit, atque Regem ob arrogantiam graviter objurgavit; sed magno suo malo. Nam sub specie insidiarum, in quas Hermolaus alique nobiles corporis Alexandri stipatores conjuraverant, cujus tamen ille particeps non erat, magno eum cruciatu necatus est. Nam Alexander nasum illi, aures, oculos, & labia præcidi jussit, perque exercitum duci, & hunc versum proclamari:

Μισῶ σοφιστὴν, ὅστις ἑχ' αὐτῷ σοφός.

Odi sapientem, qui sibi ipsi non sapit.

Plutarchus in Alexandro, Curtius, Arrianus lib. 4.

Monitum Politicum.

Hinc quicumque in aula versari cupiunt, ad mores aulicorum, quantum salva pietate & honestate fieri potest, sese accommodare discant. Nam

*Quisquis in ambigua non sese accommodat aula
Omnibus ingeniis, non habet ingenium.*

ANNVS IX REGNI, ET III MONARCHIÆ.

1. Alexandri erga militem frigore correptum humanitas.

Anno IX regni Alexander in *Indiam Orientalem* profectus est; quod iter sub finem anni octavi decretum est. Ibi milites ex improvîso frigore correpti ægre corpus à perniciæ defenderunt. Forte gregariorum quispiam in Alexandri tentorium irruit, vix ad arma se sustentans, nec oculis, nec auribus competens: eum Rex ipse, quamquam tunc maxime admoto igne artus refovebat, in sede collocat sua. Ille recepto calore vitali, ut locum atque Regem vidit, trepidus surgit. Quem intuens Alexander: *Ecquid intelligis*, inquit, *quanto meliore sorte quam Persæ sub rege vivatis? Illic enim in sella regis consedissee capitale foret; tibi saluti fuit.* *Curtius lib. 8.*

2. Mophis Regis deditio.

Cum Alexander ad *Indum* fluvium pervenisset, naves constructas, & fluvium ponte junctum invenit; sed Taxiles, qui cum eo fœdus pepigerat, defunctus erat: Ejus autem filius Mophis cum Alexandro fœdus & amicitiam renovat, & jussus exercitum cum elephantis adducit; quod gratissimum Alexandro accidit, & eum à parente suo Taxilem appellat, regnumque ejus auget. *Diodorus Siculus.*

3. Certamen Alexandri & Taxilis de mutua benevolentia.

Taxiles (ut *Plutarch. in Alexandr. & Curtius libro 8.* scribunt) occurrens Alexandro, sic illum alloquutus est: *Provoco te*, (inquit) *non ad pugnam, neque ad bellum, sed aliud certaminis genus: si inferior es, à nobis accipe beneficium; si superior, nobis benefacito.* Cui Alexander: *Atqui*, inquit, *ob hoc ipsum inter nos certandum est, uter benefaciendo superet alterum.* Et humanissime complexus illum, non modo non spoliavit ditione, sed auxit etiam.

A X I O M A.

*Naturæ heroicæ heroicis aliorum tum dictis,
tum factis, ad virtutem inflammantur.*

E X E M P L A.

1. *Demosthenes* dolere se aiebat, si quando opificum antelucana victus esset industria. *Cicero lib. 4. Tuscul. Quæst. Verba Ciceronis hæc sunt: Cui non sunt auditæ Demosthenis vigiliæ? qui dolere se aiebat, si quando opificum antelucana victus esset industria.*

2. *Themistocles* nocte ambulabat in publico, quod somnium capere non posset. Quærentibusque respondebat: *Miltiadis trophæis se è somno excitari.*

3. Ita *Alexandro M.* cum *Taxiles Rex Indorum*, maxima bella gerenti, omnesque sibi populos subijicienti, regnum suum per legatos, si opibus egeret, libenter obtulisset; sin opibus abundaret, *Alexandri* opes se non recusaturum diceret: Tum *Alexander*, qui nec victor poterat, nec victus acquiescere, cum armis non liceret, virtute dimicavit. *Non mihi, inquit, Taxiles hanc laudis palmam præripies, ut magnificentia me & urbanitate superare videatur; sed luctandum nobis est. Itaque illum ego regni alterius amplitudine ac pecuniarum, vi cumulatissime augeo. Vide Bodinum lib. 4. de Republ. cap. 5.*

4. Belli cum Poro Indorum Rege gesti descriptio.

Alexander, cum exercitum in *Taxilis* regno refecisset, contra *Porum* Indorum Regem potentissimum expeditionem suscipit, qui in ulteriori *Hydaspi* ripa regnabat, & corporis animique magnitudine insignis erat. Hic ingentem collegerat exercitum, peditum fere 30000, currus 300, & elephantos eximio corporum robore 85, & *Alexandro* sese opponebat. Commisso prælio, *Porus* è maximo elephante pugnans, plurimos telis conficiebat; ipse quoque *Bucephalus Alexandri* equus prosternitur: At vicissim omnium expositus ictibus, cum ad postremum non ferret vulnere multitudinem, è bestia delapsus, captus atque ad *Alexandrum* est deductus; qui obviam ei ivit, eumque prior compellans, interrogavit: Quid tibi à me fieri cupis? Cui *Porus*: Ut me, inquit, βασιλικῶς tractes. *Alexander* delectatus ea oratione, dixit: Hoc tibi mea causa continget; Tu, quod tua causa gratum sit postula. Omnia, inquit, in voce βασιλικῶς continentur. Quo responso lætior *Alexander*, regnum *Poros* restituit, & veteri amplius adjecit: atque ita eum, velut generosæ mentis hominem, regie

tractavit, eoque in posterum tanquam fido amico ad omnia usus est. *Diodorus Sicul. l. 17. Plutarchus in Alexandr.*

Curtius refert, quod *Porus*, cum victus & captus in conspectum regis prodisset, & quæsitus ab eo esset: Quid ipse victorem de se statuere debere censeret? respondit: *Quod hic dies tibi suadet, quo expertus es, quam caduca felicitas humana sit.* Plus monendo profecit, quam si precatus fuisset. Nam *Alexander* imperterritam animi ejus magnitudinem admirans, eum in numerum amicorum recepit, & ampliori regno donavit.

5. Urbium in India ædificatio.

Ad flumen *Hydaspin* duas urbes condidit *Alexander*: unam vocavit *Nicaum*, à victoriis adversus *Indos* partis; alteram vero *Bucephali*am, in equi sui *Bucephali* memoriam, qui eodem in loco vulneratus interiit. *Plutarchus in Alexandr. Arrianus lib. 5.*

6. Alexandri de ulteriori in Indiam progressu deliberatio.

Tandem *Alexander*, cum ad fluvium *Indiæ* maximum *Gangem* venisset, advocat milites, eosque gravi oratione ad transcendendum fluvium invitat. Verum exercitus flens ab eo postulabat, ut finem bellis imponeret; quoniam expeditio illa cum maxima difficultate atque ominoso discrimine videretur esse conjuncta: Quare coactus fuit victoriis metam ponere. Erexit igitur, in perpetuum victoriarum suarum monumentum, 12 aras ex quadrato saxo; & castra solito magnificentiora fieri jussit, quorum molitionibus & hostis terreretur, & posteris admiratio sui relinqueretur. Quo facto postea ad *Acesionem* fluvium reversus est.

7. Periculum vitæ Alexandri apud Mallos.

Cum *Alexander* apud *Mallos* (qui sunt populi in *India*) in oppugnatione urbis solus in murum ascendisset, ipse præcipiti saltu in ipsam urbem sese immisit; ubi ab hostibus cinctus in summo vitæ discrimine fuit, atque ægre à suis servatus est. *Curtius lib. 9. Plutarchus in Alexandro. Diodor. Siculus lib. 17. Arrianus lib. 6. Justinus lib. 12.*

8. Calani Philosophi conflagratio.

Cum *Alexander* *Susas* venisset, *Calanus* insignis *Indorum* gymnosophista, qui *Alexandrum* ex *India* sequutus, se vivum cremari petit. Postquam enim 73 annos absque morbo vixisset, dolore alvi in *Persia* correptus; finem vitæ suæ adesse

statuit. Ideoque ne longo morbo perpetua vitæ felicitas contaminaretur, neve multis medicorum pharmacis excrucandus foret, Alexandrum rogavit, ut sibi pyram construere, & cum eam conscendisset, eam incendi juberet. Rex hominem ab horrendo incepto posse detertere sperans, dissuadere coepit. Sed cum eum fixum & immutabilem in sententia permanere, nec in vivis retineri posse videret, pyram juxta Calani voluntatem exstrui & incendi permisit. *Diodorus Siculus lib. 17. Curtius lib. 10.*

ANNVS X REGNI, ET IV MONARCHIÆ.

1. *Alexander* in urbe *Susa* exercitum suum recenset, & corporis sui custodes 1000 ex Macedonibus & Persis simul elegit, & multa Persarum millia in exercitu Macedonico miscet, eo quod nihilominus Persis, quam Macedoni cuius fidendum censeret; deinde ut hac ratione retusa Macedonum audacia exercitum in posterum obsequentiore redderet.

2. Inde Susis abiens *Ecbatanam* in Media sitam proficiscitur, ubi multum temporis recreationi exercitus tribuit, ibi ludos gymnicos & scenicos instituit. Inter hos dum continenter inserviretur potationibus, *Hephæstion* in morbum incidit è crapula, atque è vita excedit. Quem casum *Alexander* adeo graviter tulit, ut Medicum, quem *Glauciam* nominat *Arrianus*, in crucem tolli iusserit, quod negligentius morbum curasse putaretur: cadaver *Perdiccæ* tradidit, ut *Babylonem* deferri curaret, amplissimo funere mortuum amicum sepelire cogitans, in quod plus quam 12000 talentorum impensa sunt. *Curtius, Arrianus, Diodorus Siculus lib. 17.*

V s v s I.

Alexander M. ingentem erga *Hephæstionem* declaravit amorem suum, quod super mortem ejus tam graviter luxerit, ut arma, aurum, argentum, & vestem Persicam pretiosam in rogam injecerit, seipsum & fortissimos quosque raserit, atque pinnacula urbibus demserit: uti ex *Æliano* & aliis narrat *Zonaras*.

V s v s II.

Gentes olim mortuos suos magna pompa sepeliebant. Vnde funus atque sepulchrum supremum honorem vocabant; uti videre est apud *Virgil. l. 11. Æneid. Ammianus* quoque *Marcellinus* sepulturam vocavit honoris supremitatem. In *Æthiopia* mo-

numenta ditioribus ex auro fiebant; uti ex *Herodot. l. 3. & Diodoro Siculo l. 3. c. 5.* patet. Apud *Ægyptios* quoque major sepulchrorum quam domorum cura erat. Ratio hæc erat, quia putabant defunctorum domos sempiternas, vivorum autem domicilia esse velut vitæ momento transeuntis diversoria. Ita quoque *Alexander* in sepulturam *Hephæstionis* plus quam 12000 talentorum impendit, & ad oraculum *Iovis Hammonis* misit, consulturus de *Hephæstione* inter divos referendo: per omnes fines regni *Persici* I G N E M S A C R V M quem colebant quique exstingui non solebat, nisi Rex defunctus esset, eo die, quo exequias ducturus erat, exstingui iussit: variis spectaculis præterea exequias ornavit, ipse primus cælis victimis ad 10000 omnis generis *Hephæstioni* sacrificavit, & multitudinem splendido convivio excepit. *Diodorus Siculus.*

3. *Alexander Cossæorum gentem* in *Media* bellicosissimam, quæ nunquam vel *Medis*, vel *Persis* subjecta fuerat, expugnat, sibi subiecit.

ANNVS XI REGNI, ET V MONARCHIÆ.

Anno XI. *Alexander* ex *Media* discedens, *Babylonem* versus castra movit; parvis tamen itineribus & interdum etiam quiescens, ut hac ratione exercitus reficeretur. Cum autem in vicinia *Babylonis* esset, *Chaldæorum Astrologi* ei occurrerunt, serio suadentes, ne urbem ingrederetur; quoniam mortis ei periculum immineret. Amicorum igitur multis in urbem missis, ipse aliquamdiu substitit, & castra metatus ducentis stadiis à *Babylone*, & non sine magna omnium admiratione ingressum in urbem differebat. At frequentes ad eum veniebant *Græci*, præsertim *Anaxagoræ philosophi* discipuli, qui ei persuadebant, *Chaldæorum Astrologiam* & prædictiones vanas esse nec metuendas. Quare spretis *Chaldæorum* præsagiis, *Babylonem* cum exercitu ingreditur. Vbi humanissime excipitur à civibus & legatis, qui ex toto terrarum orbe ibi confluerant: universum enim orbem terrarum nominis ejus terror invaserat, & cunctæ gentes velut destinato sibi Regi adulabantur.

ANNVS XII REGNI, ET VI MONARCHIÆ.

1. *Alexander M.* anno regni sui XII, & Monarchiæ VI, Legatos, qui toto fere terrarum orbe venerant, eique coronas & munera amplissima attulerant, ordine audivit. 1. Qui sacrorum causa. 2. Qui gratulatum. 3. Qui jura postulatum. 4. Qui alios accusatum venissent. Tum primum *Alexander* sibi ipsi & his, qui cum eo erant, universæ terræ & maris

maris Dominus visus est; ipse vero omnes in universum, ut benigna ac liberali responsione, quantum pro re nata fieri posset, accepta, læti ac bene erga se affecti dimitterentur, summopere studuit.

2. Post hæc Alexander, quando videbatur potentia & felicitatis humanæ summum attigisse fastigium, ad remissionem animi vitamque lætiores se convertit. Ecce per aliquot signa mortem sibi imminere non inaniter suspicari cœpit; quæ maximam animi perturbationem ei attulerunt, adeo ut Astrologorum prædictiones secum inciperet expendere & magni facere. Ad tristes hæc cogitationes obruendas convivii indulget. Vbi tandem febrim contraxit. *Diodorus Siculus, Justinus, Curtius.* Alii dicunt, quod à Medico Thessalo convivio exceptus sit, in quo veneno propinato morbum contraxerit, quo etiam exstinctus sit: de quo in capite ultimo plenius dicturi sumus.

III. ACTA POLITICA.

Quæ continent speculum virtutum.

I. Eruditio, ejusque erga literas & literatos amor atque favor.

1. *Aristotelem* quinquennium habuit Magistrum Alexander, ad quem postea scribens: Ego, ait, optimarum rerum scientia malo, quam potentia, aliis antecellere. *Brison. lib. 3. cap. 35. vide c. 2. §. 7.*

2. *Iliadem Homeri* in summo pretio habuit, adeo ut eam ad verbum edidicerit, semperque dormiens eam cum pugione cervicali supposuerit: Vnde eam rei militaris viaticum nominavit. Si quando in colloquiis aut convivii incidisset de carminibus Homeri concertatio, aliis alia præferentibus, ipse hunc versum unice præferebat, qui est de Agamemnone scriptus *Iliad. γ.*

*Ἀμφότερον βασιλὲς, ἀγὰρ ὅς, καὶ περὶς τε αἰχμῆ-
της.*

Dux bonus, atque idem validus pugnator in armis.

Dicebat quoque, se malle Homeri Therfiten esse, quam Chœrili Achillem. Erat enim Chœrilus Alexandri poëta non satis felix: cum quo ita pactus fuerat Alexander, ut pro quolibet bono versu acciperet Philippæum aureum, pro malo colaphum.

Cum ad illum delatum esset scriniolum, quo nihil in gaza Darii pretiosius pulchriusve repertum est; & quæreretur, in quem usum destinandum esset; aliis aliud suadentibus, dixit Alexander: *Huic optimè servandus dabitur Homerus.* Sentiens, nulum esse thesaurum illo pretiosiores. Ita visum est

juveni, qui se totum ad exemplum Achillis componebat. *Plutarchus in Alexandro.*

3. *Pindarum* poëtam Lyricum tanti fecit, ut cum Thebas vastaret, Pindari ædibus inscripserit, ut *Dion* testatur: *Πινδαρεῖς ἔμυσσοις τὴν στήν μὴ ναῖσθαι.* h. e. *Pindari poëta tectum ne cremate.*

4. *Diogenem Sinopensem*, Cynicum ex impudentia dictum, veneratus est. Cum enim Alexander Corinthi Imperator Græciæ declaratus esset, illum ad se accersivit, sed repulsam tulit. Respondit enim mordax ille Philosophus: Nihil se Alexandro indigere, si quid sui indigeret, ad se veniret. Quo Alexander conspecto, cognitaque ejus rerum humanarum derisione, dixisse fertur: Ego nisi Alexander essem, Diogenes esse vellem. *Plutarchus in Alexandro. Cic. l. 5. Tusc. Quæst.*

5. *Calanus Gymnosophista Indus* hoc imperii sui speculum ei ob oculos posuit. Scribit enim *Plutarchus in vita Alexandri, Taxilem*, Indiæ Regem, Calano inter Gymnosophistas celeberrimo persuasisse, ut Alexandrum conveniret, eumque erudito aliquo philosophemate oblectaret. Paruit Calanus, & ad Alexandrum introductus corium siccum & retorridum in solum projecit, ejusque extrema vicissim calcavit, quod uno loco pressum, cæteris extulit se: Idem circulans undique, & pedibus calcans, in qualibet parte evenire ostendit: Cum autem medium calcaret, omnes in circuitu partes quieverunt. Quo symbolo monere voluit Alexandrum, ne in regni extremitatibus se contineret, sed in umbilico, h. e. in medio regni confisteret, tanquam in metropoli: sic enim eum circumjacentia facilius in officio retenturum.

6. Alexander *Anaximenis Philosophi* disciplina vehementer est delectatus; & solertissimo ille & versutissimo responso Alexandrum delusit, eoque patriam suam Lampfacum servavit periclitantem. Res ita sese habet: Fuit aliquando Alexander quam maxima injuria laceffitus à Lampfacenis concivibus Anaximenis. Quare urbem illam expugnavit, eamque quam primum evertere funditus decrevit. Anaximenes autem legatione ad eum missus obviam ei processit. Quem ubi venientem ad se vider, primo tanquam præceptorem suum primum, & præterea eloquentia suspectum, Rex alta voce clamat, sancte jurans; se nihil facturum, quod ille peteret: Tum ille similiter alta voce respondit: *Rogo te*, inquit, *ô Rex, ut Lampfacum diruas.* Alexander ingenii versutia delectatus, Græcæ hospitalitatis memor, urbi pepercit, & æquas pacis condiciones proposuit. *Pausan. lib. 6. Erasmus lib. 6. Apophthegmatum.*

7. Simili modo à *Cratete Philosopho* deceptus est;

est. de quo *Erasmus in Apophthegm.* ita scribit: Cratetis excelsum animum miror, & suspicio; qui quærenti Alexandro: *An patriam suam vellet restitui?* Quid opus? respondit: Alius, cum Alexander mortuus fuerit, iterum fortasse eam diruet.

8. *Plutarchus* describit illustrem Alexandri M. dissertationem, quam cum 10 Gymnosophistis bello captis in India instituit. Proposuit hisce Alexander quæstiones 10 obscuras, necem denunciâns ei, qui male respondisset, iudiciumque uni eorum, qui natu maximus erat, committens.

Primus interrogatus: Plures vivos, an mortuos putaret? Vivos, respondit: Mortuos enim non amplius esse.

Secundus: Terra an mare grandiores aleret bestias? Terra, inquit: quia ejus portio est mare.

Tertius: Quod animal callidissimum esset? Illud, ait, quod hæctenus ab hominæ non est cognitum.

Quartus: Quare Sabbam ad rebellionem contra se incitasset? (nam hujus deficiendi autores fuere Gymnosophistæ.) Vt, inquit, bene viveret, aut male periret. ἢ καλῶς ζῆν, ἢ κακῶς ἀποθανεῖν.

Quintus: An putaret, diem, an vero noctem esse priorem? Dies, inquit, uno die prior fuit. Rege responsionem mirante, adjecit: Implicatarum quæstionum necesse est ut implicatæ essent responsiones.

Sextus: Qua ratione quis efficere posset, ut maxime diligeretur? Si potentissimus ille, ait, nec formidabilis sit.

Septimus: Quomodo quis ex homine fieri possit Deus? Si quid fecerit, ait, quod homo facere non possit.

Octavus: An vita an vero mors sit robustior? Vita, inquit, quæ tam multa tolerat mala.

Nonus: Quousque hominum vivere deceat? Quousque, ait, censeat, satius esse vivere, quam mori.

Tandem Alexander ad Iudicem conversus, qui *Decimus* erat, pronunciare eum jussit sententiam. Cumque is unum alio segnius respondisse pronunciaret: Ergo tu, inquit, primus moriere, qui ita decernis. Minime vero, ô Rex, ait ille; si modo tibi constas, qui primo loco eum te interfecturum dixisti, qui pessime respondisset. Quare Alexander eos muneribus honoratos dimisit. Hæc *Plutarchus*.

Axioma I.

Magnum decus & ornamentum est Principum, & personarum illustrium, si literis & artibus liberalibus sint imbuti.

Sicut enim poma in patera argentea sunt conspectiora: Ita principes literati sunt conspectiores, & multo illustriores. Etenim virtus & eruditio tam bene conveniunt cum nobilitate, & illustri dignitate, quam bene gemma auro includitur, & rosæ liliis intextuntur. *Aeneas Sylvius* pulchre dixit: Plebeiis argenti, Nobilibus auri, Principibus gemmarum loco literas esse debere. Et *Iud. 5. v. 14.* dicitur: De Zabulo Duces in calamo scribæ. *Luther.* Von Zebulon seind Regirer geworden durch die Schreibfeder. Eiusdem Lutheri apophthegma fuit. De Schreibfeder muß Keyserin bleiben.

Exempla.

1. Huc sine dubio respexit *Iustinianus Imp.* quando Institutiones Iuris ita orditur: Imperatoriam Majestatem non solum armis, sed etiam legibus armatam esse oportet, ut utrumque tempus, & bellorum, & pacis, recte gubernare possit; & princeps Romanus non solum in hostilibus præliis victor existat, sed etiam per legitimos tramites calumniarum calamitates expellat. Hisce enim duobus nititur orbis, nempe ut à literis adjuventur arma, & ab armis literæ sustineantur.

11. Idem sibi vult *Imago C. Iulii Caesaris* in Symbolis *Paradini*. Insistit ea mundi globo, atque altera quidem manu gladium, altera vero librum tenet, cum hac inscriptione: EX V T R O Q V E C Æ S A R. Quæ enim Cæsar interdum armatus gerebat, ea noctu togatus purissimo dicendi genere conscribebat. Huc pertinet pulchellum illud Epigramma:

*Fert fluvium tranans sua commentaria Caesar:
Nec, sua ne pereant, ipse perire timet.*

111. *Mithridates* Ponti atque Bythiniae Rex inclytus, qui à Cneo Pompeio bello est victus, 22 gentium, quas sub ditione sua habebat, linguas percaluit, earumque gentium omnium viris haud unquam per interpretem loquutus est; sed unicuique in sua lingua, & sermone, non minus scite, quam si ejus gentis esset, respondit. *Aulus Gellius l. 17. c. 17.*

1V. *Basilii Imperator* ad Leonem filium egregium scripsit monitum politicum. c. 56. Per historias veteres ire ne recusa. Ibi enim reperies sine labore, quæ alii collegerunt cum labore: atque illinc hauries & bonorum virtutes, & improborum vitia, vitæ humanæ varias mutationes, & rerum in ea con-

conversiones, mundi hujus instabilitatem, & impiorum præcipientes casus; & ut verbo complectar, malorum facinorum poenas, & bonorum præmia: quorum illa fugies, ne in justitiæ divinæ manus incidas; hæc amplecteris, ut præmiis, quæ ea comitantur, potiaris.

v. *Fredericus II. Imp.* fuit dictus πολύγλωττος, & lectioni fuit deditissimus; Is dexterè judicavit, non regi recte posse populum absque doctrinæ & virtutis adjumentis, quæ ex libris doctorum hominum haberi possunt certissima.

v. *Alphonfus* Rex sapientissimus, percunctantibus, utri rei se debere plus fateretur, librisne, an armis? *Ex libris*, inquit, & *arma*, & *armorum jura didici*. Hac voce professus est, se libris accepta ferre omnia. prudentissimus & potentissimus heros, qui fuit Rex, Regis filius, Regis nepos, & Regis frater. Ita animadvertit fructum bonarum artium, & facile colligere potuit, quam infinita mala ex illarum jactura oriantur. *Æneas Sylvius in vita Alphonfi*.

v. *Robertus* Rex *Sicilia*: Sic est, ait, vita hominum; sic sunt judicia & studia, & voluntates variæ. At ego volo dulciores & multo cariores mihi literas esse, quam regnum: & si alterutro cendum sit, æquanimius me diademate, quam literis, cariturum. *Petrarcha lib. 1. Memorabilem*.

AXIOMA II.

Contra autem Principes illiterati sæpenumero non laudem, sed labem sibi acquisiverunt.

EXEMPLA.

1. *Ludovicus XI. Rex Gallia* noluit filium suum *Carolus VIII.* erudiri literis, ne, dum literarum sectaretur otia, regni negligeret negotia: Deinde etiam, ne historiarum cognitione timidus redderetur, aliorum magis exempla intuens, quam suo genio obsequens. *Onuphrius*. Et hoc votum regis fuit omen. Siquidem filius ipsius *Carolus* (sicut prodidit *Æmylius lib. 10.*) hæc tantum quinque verba, ex monito patris, latina scivit: *Qui nescit dissimulare, nescit imperare*: Haud dignum tanto & parente, & filio, tum factum, tum verbum. Magis probanda vox est *Vladislai* *Bohemiae*, & *Vngariæ* Regis, qua dixit: *Non videri sibi homines, qui literas ignorarent*. *Æneas Sylvius lib. 3.*

2. In *historia Concilii Constantiensis* memorabilis legitur historia de *Sigismundo Imp.*, qui alias magnus literarum fautor fuit. Hic cum *Constantiæ* in cœtu illius temporis doctissimorum virorum verba faceret, de Reip. convulsione, & horrendos schismos nominaret, & ob id derisus à *Cardinale Pla-*

centino fuisset; Respondit ei quidem Imperator: Sibi non placere *Placentinum*, quamvis aliis placeat, qui arbitretur, Imperatorem servare præceptis *Prisciani* debere; quem, si legibus politicis solutus sit, grammaticis certe teneri non oporteat. Festive quidem hoc ipsum Imperator dixit; sed quanto satius fuisset, aliquanto plerulum operæ ab illo grammaticis tributum fuisse, ne ridicula hac elusione erratum elevare coactus fuisset.

3. Facetum quoque exemplum habemus in *Christophoro Cardinale Eboracensi*, viro ut indocto, ita ambitioso. Hic cum, *Reginaldo Polo Cardinale*, & *Thoma Moro Angliæ Cancellario* præsentibus, aliquando versum *Homeri* laudare vellet, quem memoria sibi excidisse diceret: Ibi *Thomas Morus*, ad *Reginaldum* conversus: Οὐδὲν αὐτὸς ἐπ' αὐτόν, inquit, *Nihil ad rhombum*. Tum *Eboracensis*: Ipsissimus est, ait; verum mihi exciderat.

AXIOMA III.

Principes aliique viri illustres literatos ament, eosque in pretio habeant.

Nam nullum illustrius est Principum insigne, nulla canior tuba, ad laudes ipsorum ubique celebrandas, quam amor ingeniosorum & doctorum virorum.

Exempla.

1. Tempore *Alexandri M.* nullus fuit Philosophus, Poëta, Orator, Mathematicus, Architectus, Pictor, Sculptor, aut alius artifex præclarus, quem ille non videret, alloqueretur, honoraret, & ditaret: atque adeo nonnullis statuas publicè curabat erigi, quo declararet publicè, quanti eruditionem & virtutem faceret, & aliorum animos ad imitandum accenderet.

2. *Ptolemaus Philadelphi*, Rex *Ægypti*, incredibilem pecuniæ vim in conquirendis undique libris & hominibus eruditis impendit, & quam multis muneribus Lxx Seniores, qui *Biblia Ebræa* in *Græcum* sermonem ad ipsius postulata transulerunt, nec non Pontificem *Ierosolymitanum*, affecit. *Iosephus l. 12. Antiqu. Iudaic. c. 2. Clem. Alexandr. lib. 1. Strom. Eusebius l. 5. c. 8.*

3. *Carolus Magnus Imp.* tantopere doctorum conversatione delectatus est, ut nunquam sine aliqua lectione cœnatus dicatur: idque ideo fecit, ut non minorem animo, quam ventre delectationem perciperet. *Sturcius de vita Caroli M.*

4. *Franciscus I.*, Rex *Gallia* magna cum laude idem fecit: quo nemo suo seculo artes liberales omnes vehementius amavit, aut liberalius prosequutus

quutus est: prandens ac cœnans loquebatur de literis; sicut scribit *Sleidanus lib. 19.*

5. *Theodosius M. Imp. Arsenium* præceptorem filiorum suorum admonuit, ne quem ex sublimitate eorum conciperet metum, sed illis potius ut ministris suis uteretur; quod tamen Arsenius non fecit, sed insigni modestia erga eos semper usus est. Et cum repente aliquando Theodosius ad eos venisset, & pueros quidem cum splendore magnifico confidentes, Arsenium autem inter docendum adstantem reperisset: Imperator indignatus, filios suos stare, Arsenium autem sedere iussit: atque hæc vere imperialia verba æternaque memoria dignissima adjecit: Si tales se præbituri essent, ut mores vitamque suam ad disciplinam & leges componerent, propensum & illum fore, ut illis imperium in manus traderet, ad civium & subditorum commodum & utilitatem: sin minus; conducibilius illis esse dixit, ut sic privati vitam exigerent, quam doctrina nulla cum periculo imperarent.

6. *Albertus Crantzius in Annal. Danicis* pulcherrimum adducit exemplum de Proceribus regni Daniæ, ex quo insignis eorum erga literarum studia effulsit amor. Cum *Frotho Rex Dania XXV*, qui circa nativitatem Christi vixit, mortuus esset, Proceres regni qui summo amore & honore ob virtutem meritaque insignia cum prosequerentur, & nihil magis in votis habebant, quam ut æternitati eum consecrarent, successionem ei decreverunt, qui carmine cum à se conscripto celebraret. Inventus fuit ex omnibus unus, nomine *Hiarnus*, mediocris quidem fortunæ, singularis autem ingenii homo, qui demortui Regis sepulcrum, grandi saxo inscripto Epitaphio sequenti, ornavit:

*Frothonem Dani, quem longum vivere vellent,
Per sua defunctum rura tulere diu;
Principis hoc summi tumultum cespitem corpus
Æthere sub liquido nuda recondit humus.*

Et ob hoc Epitaphium, suffragiis Procerum atque populi, diadema regni promeruit. Plura de amore Magnatum erga literatos vide *Monarchiam nostram l. in vita Nabuchodonosoris l. pag. 90.*

Axioma IV.

*Nihil magis obfuscet & obscurat Principum
& Magnatum gloriam, nihilque magis eorum
nominis memoriam exstinguit & sepe-
lit, imo eos odiosos posteris seculis reddit,
quam contemptus virorum doctorum.*

EXEMPLA.

1. *Entropius* in historia scribit de *LICINIO*,

Romanorum Imperatore, quod ob inscitiam vix nomen suum decretis subscribere potuerit, quodque literas & literatos virus & pestem publicam appellarit, ipse pestis & abominatio orbis.

11. *Ludovicus XI, Rex Gallia*, tantus litterarum & artium liberalium contemptor fuit, ut filium suum *Carolus VIII.* literis erudiri noluerit; ne, dum literarum sectaretur otia, regni negligeret negotia. *Onuphrius.*

Verum isti homines graviter errant. Sicut enim vitis, tametsi est arbor omnium nobilissima; tamen arundinum, vallorum, arborumve infrugiferarum eget sustentaculis: Ita Magnates eruditorum, alias despectorum, opera.

Quod probe intelligens *Philippus Rex Macedonia*, *Alexandro* filio suo autor fuit, ne poëtas aliove rerum præstantium scriptores offenderet, qui de unoquoque libere quod vellent, commemorarent, facileque maculam inurerent. Nam *genus irritabile vatū est*. Multi certe, ne quid aspere de se scriberetur, formidarunt, neve in aliorum stylum impingerent, & infames posteritati traderentur.

II. Clementia.

Insignis in *Alexandro* erga victos *Clementia* fuit, & in omnes etiam hostes *Fides*.

Exempla.

1. *Alexander Darii Vxorem, Matrem & Filias* adeo benigne & magnifice habuit, ut *Darius* moriens ei gratias egerit, sibi que de tali successore gratulatus sit. unam ejus filiam nomine *Statiram* ipse uxorem duxit: alteram vero *Hephæstioni* intimo suo amico nuptui dedit. Quocirca *Alexandro* mortuo, omnes ejus mortem æque ac parentis deplorarunt, ipsaque *Darii* mater inedia se interemit. *Curtius l. 10.* describit ingentia lamenta matris, uxoris, & filiarum *Darii*, & hæc verba subjungit: Magnum profecto indulgentiæ in eam *Alexandri* documentum, quæ, cum sustinuisset post *Darium* vivere, *Alexandro* esse superstes erubuit.

11. *Vxor Darii capta*, cum *Hephæstionem*, putans *Alexandrum*, quasi Regem salutasset, & cognito errore, erubesceret; *Alexander* eam animans: *Non errasti, ait, Nam & hic Alexander est.*

111. *Maceus* *Darii* præfectus olim, & pro eo pugnans, contra *Alexandrum*, victo *Dario*, ampliore ab eo præfectura auctus: *Rex, ait, olim unus erat Darius; nunc tu multos fecisti Alexandros.*

1V. Qua humanitate & clementia usus fuerit erga *Taxilem* & *Porum* *Indorum* Reges, in anno *IX.* regni *Alexandri* dictum fuit.

III. Castitas & Continentia.

De Alexandri Castitate & Continentia *Plutarchus* ita scribit: Temperare sibi magis regium ducebat, quam hostes vincere: speciosissimas Darii filias, nec conjugem, attigit, nec mulierem antenuptias cognovit excepta *Barsena*, Memnonis Rhodii defuncti conjugem. De cæteris Persarum fœminis pulchris joco dicebat: Quam magni oculorum dolores sunt Persides! Ad æmulationem vero formæ illarum ostentans, se victorem concupiscentiæ, sicut inanimatas signorum imagines trans mittebat eas: Audiens quasdam à suis vitiatas, scripsit Parmenioni, ut eos tanquam belluas natas ad corruptelas hominum puniret & interficeret. Ego enim, ait, non solum non vidi Darii uxorem, aut videre cogitavi; sed nec verba facientes de ejus decore sustinui audire. Hæc sane castitas ejus admiranda fuit. Cum quidam Alexandrum hortaretur, ut Darii filias, & uxorem, forma insigni præditas, spectaret, respondit: Turpe est viros vincentes, à mulieribus vinci.

IV. ACTA ECCLESIASTICA.

I. BONA.

Alexander M. ministerium veneratus est, & beneficia plurima in populum Dei contulit.

Iosephus l. 11. Antiqu. Iudaic. cap. ult. ita scribit: Alexander capta urbe Gaza, mox duxit exercitum victorem hostili animo in Iudæam. Quia Iudæi noluerant ei mittere copias auxiliares, rogati ab Alexandro. Causa recusationis hæc erat: Quia (inquirebant) nos, Dario vivente, cui juravimus, alium Dominum non agnoscimus. Verum Iaddus summus Pontifex monitus à Deo per somnium, cum cœtu Sacerdotum & seniorum obviam processit Alexandro, ornatus habitu Sacerdotali. Quo conspecto, Alexander de equo desiliens, summum Sacerdotem reverenter salutavit, ac pacem ei promittit. Interrogatus, cur tantum honorem haberet Pontifici, respondit: Ego ante hanc expeditionem Asiaticam in Macedonia vidi imaginem in somno, similem huic Pontifici, simili habitu ornatam, qua mihi victoriam & successum promisit. Postea in urbem ingressus cum exercitu, non modo hostile nihil fecit, sed etiam peracto sacrificio, templum magnificis donariis ornavit, tributa ab Ocho tyranno imposita remisit, & discedens libertatem patriæ legis tenendæ, & septimi anni, quo agri non consecrarentur, immunitatem Iudæis concessit.

AXIOMA.

Deus corda Regum habet in manu sua, eaque pro nutu suo dirigit ad suam gloriam, & piorum salutem.

Prov. 21. v. 1. Sicut rivi aquarum; sic cor Regis in manu Domini: quocunque volet, inclinabit illud. *Prov. 17. v. 7.* Cum placuerint Deo viæ hominis, etiam inimicos ejus convertet ad pacem.

Quemadmodum enim Deus torrentes deducit, quos ipsi libuerit, quos sæpe nulla vis humana avertere potest: Ita etiam animos Regum & Principum habet in potestate, ut eos vel ad iram, vel ad clementiam, vel quorsum velit, inclinare possit.

Iesaiæ 8. v. 9. 10. Classicum canite, populi, & vincimini; & audite universæ procul terræ; Accingamini, & conteramini; accingite vos, & conteramini; inite consilium, & dissipabitur; loquimini verbum, & non fiet.

Autor continuationis discursus Gallici p. 7. pulcherrime scribit. Solet Deus hominum adeoque Magnatum consiliis illudendo, ea in contrarium plane finem, præter omnium hominum expectationem, convertere. Festinat Gnomon debilibus fretis libramentis ad horam & momenta sua; quæ, si digito movere horologii magistro visum est, in alteram circuli extremitatem inclinatur.

Exempla.

1. *Laban* persequabatur Iacobum iratus & furens; sed Deus illum per somnum compescuit, ei que demandavit, ne Iacobo ullam vim inferret. *Gen. 31. v. 24.*

2. *Esau*, cum in Iacobum semper fuisset hostili animo, tandem ita cor ejus à Deo immutatum est, ut ei obviam occurreret, inque amplexus ejus rueret, præque gaudio fleret. *Gen. 33. v. 4.*

3. *Ahasuerus*, Rex Persarum potentissimus, calumniis Hamani circumventus, cum decrevisset Iudæos perdere, mitigato animo, cognita veritate à pia conjugem Esther, evulgatum decretum regium, alioquin inviolabile, iussit rescindi & irritum esse. *Esth. 8. v. 8, 13.*

4. *Nabuchodonosor*, Rex Babyloniorum, antea erat lupus, h. e. veræ religionis contemtor, & piorum atrox persequutor; sed postea factus est ovis, h. e. veræ religionis defensor. *Dan. 3. v. 96.*

5. *Ministri Pontificum* ad Christum capiendum ablegati, non modo re infecta domum redibant; sed & Phariseis ipsius in dicendo majestatem summo opere laudabant & prædicabant. *Ioh. 7. v. 46.*

6. *Saulus* è lupo in ovem conversus, Evangelii doctrinæ

doctrinam, quam olim oppugnaverat, magno studio propagabat. *Aff. 9. v. 15. Gal. 1. v. 23.* de quo *Prudentius in Enchirid. V. & N. T.* pulcherrimè scribit:

*Hic lupus ante rapax, vestitur vellere molli:
Saulus qui fuerat, fit adempto lumine Paulus;
Mox recipit visum, fit Apostolus, ac populorum
Doctor, & ore potens corvos mutare columbis.*

Similiter Dn. *Guilhelmus Alardus*, amicus meus singularis & intimus, in *Triariis lib. 1.* pulchrè ita scribit:

*Qui Lupus ante Dei Saulus vastabat ovile,
Nunc Paulus contra servat ovile lupos.*

II. MALA.

Licet Alexander Hierosolymis pepercerit, Iadum summum Pontificem honorarit, Iudæis septimi anni tributa remiserit; tamen acerbissimum & grave ejus fuit regnum Ecclesiæ, cujus dignitatem & sanctitatem turpissime labefecit, & unitatem scidit, dum Saneballati Samariæ Satrapæ, novi templi in monte Garizim ædificandi potestatem concessit, in quo *Manasses* desertor Iudaicæ religionis, frater Iaddi summi Pontificis Hierosolymitani, pontifex fuit constitutus. Qua re non tantum Ecclesiam Iudaicam afflixit, sed etiam potentiam Iudæorum divisit, ne eadem concordia gens conjuncta rebellaret: uti narrat *Iosephus l. 11. Antiqu. Iudaic. c. 8.*

CAPUT III.

DE EGRESSU.

CIRCA mortem Alexandri notanda veniunt tria:
1. Τὰ προφητῶν. 2. Πραξίς. 3. Παισιό-
μα.

1. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

Antecedentia mortis Alexandri sunt duo: 1. Prædictiones. 2. Præfagia.

1. Prædictiones.

1. *Calani Philosophi Indi*, qui Alexandro finem vitæ prædixerat; sicut testatur *Cicero*. Cum enim conscenderet in rogam ardentem, & Alexander eum interrogaret: Si quid vellet, ut diceret: Optime, inquit; propediem te videbo. Paucis post diebus mortem obiit Alexander.

2. *Chaldaeorum*, qui Alexandrum urbem Babylonem ingredi volentem monuerunt per Nearchum, ne Babylonem ingrederetur. Inde enim hoc tempore periculum vitæ ei portendi.

2. Præfagia.

Præfagia mortis Alexandri fuere quadruplicia.

1. ECCLESIASTICA. 1. *Ignis sacri in tota Asia extinctio.* Alexander enim Hephæstioni exequias celebraturus omnibus Asiæ gentibus imperavit, ut ignem, qui Persis sacer erat, exstinguerent, donec funus esset absolutum. Hoc præfagium mortis Alexandri erat. Nam apud Persas tantummodo in Regis obitu hoc fieri solebat. Ideoque subditi jussionem regiam in omen traxerunt, quasi futura Regi mors hoc omine portenderetur. 2. *Hepatis hostia sine fibris inventio.* Nam *Apollodorus* Babylonis præfectus de ipso exta consuluit: de quo cum Aruspex ipse interrogatus ab Alexandro, factum non negasset; cognovit Alexander, hepar hostiæ absque fibris inventum esse.

2. PHYSIOLOGICA. 1. *Corvorum concertatio.* Cum Alexander ad muros Babylonis pervenisset, corvorum examen vidit, certantium & se mutuo cædentium, quorum aliqui juxta ipsum sunt dilapsi. 2. *Leonis ab asino occisio.* Non parum terruit Alexandrum & hoc prodigium, quod leonem, qui alebantur, grandissimum & speciosissimum asinus aggressus calce impacta occidit.

3. POLITICVM. *Arianus lib. 7.* scribit: Quod, cum Alexander paulo ante obitum in paludibus non procul à Babylone, in quibus multa Assyriorum regum sepulchra exstructa erant, navigaret, ingens ventus obortus sit: qui regum capitis ornamentum & diadema ei alligatum abripuit: atque illud quidem, utpote gravius, in aquam proci-
dit; istud vero vento abreptum, arundini cuidam ex iis, quæ monumentis regum adnatæ erant, inhæsit, quod nauta quidam inde avulsum, non manu gestavit, ne natans madefaceret, sed capiti impositum attulit. Hic diligentia suæ præmium ab Alexandro talentum accepit, sed capite deinde plecti jussus est, Chaldæis monentibus, caput illud quod diadema regium gestasset, salvum relinqui non debere. Quod à sapientibus futuri casus prodigium habitum est.

NOTA.

Diadema Alexandri duplex fuit.

Primum fuit *Macedonicum*, quod ante Darium devictum gestavit. De hoc *Iustinus l. 11.* ita scribit: *Lyfimachum* desiliens equo Alexander hastæ cuspide ira in fronte vulneravit, ut sanguis prius claudi non posset, quam Diadema sibi demtum Rex, alligandi vulneris causa, capiti ejus imponeret. Quod auspiciū primum Regalis Majestatis *Lyfimacho* fuit.

Alterum erat *Persicum* diadema, nempe purpureum distinctum albo, quale Darius habuerat. Hoc Alexander relictis patriis moribus disciplinisque capiti circumdedit, sicut *Q. Cur-*

tius lib. 6. de gestis Alexandri scribit. At hoc à vento abreptum futuri casus prodigium fuit, ut antea dictum.

4. OECONOMICVM. *Plutarchus in Alexand.* scribit: Quod, cum Alexander ungendi causa vestibus se nudasset, & pila luderet, adolescentes, qui una ludebant, cum jam vestes essent recipiendæ, hominem, qui captivus è carcere elapsus in regiam venerat, invenerunt sedentem in solio vestibus Alexandri & diademate regio indutum. Is interrogatus: Quisnam esset? aliquamdiu nullam vocem edidit: tandem cum ad se redisset, dixit; Hoc sibi mandatum à Serapi. quod ubi audivit Alexander, istum hominem iussu vaturn è medio sustulit, ut si quid adversi eo ostento portenderetur, in se reciperet.

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

Mors ipsa.

I. MORTIS GENVS.

De genere mortis Alexandri diversæ exstant Historicorum sententiæ.

1. *Quidam* (*Curtius, Diodorus Siculus, Iustinus l. 12.*) sentiunt, ipsum veneno periisse. cuius mentionem nemo ausus fuerit facere, propter Antipatri, qui venenum subministrasse credebatur, potentiam.

2. Contra *Plutarchus* hoc refutat, affirmatque, sediarium morbi Alexandri accepisse, in quo, quomodo se singulis diebus in paroxysmo febrili habuerit, perscriptum fuit. Et addit *Plutarchus*, quod decimo morbi die perierit, die vigesimo secundi Dæii: qui nobis fere est dies 18 Aprilis, cum vixisset annos 32, menses 8; ut habet *Arrianus*: & regnasset annos 12, menses 7, ut habet *Diodorus Siculus*; paulo antequam secundus annus Olympiadis 114 inciperet.

V S V S.

Hinc intelligimus quomodo intelligenda sint verba *Danielis c. 8. v. 8.* *Hircus caprarum factus est magnus nimis: cumque crevisset, fractum est cornu magnum.* Nam quando CORNU FRACTVM dicitur, mors Alexandri violenta intelligitur: quia ipse in flore ætatis, cum vixisset annos 32, & menses 8, & esset robustissimo corpore, & validissimis animi viribus, præter suam omniumque hominum opinionem, quasi violentissimo quodam telo percussus interiit: idque vel crapula, ut vult *Athenæus*; vel veneno, ut volunt alii, nempe *Curtius, Diodorus Siculus, & Iustin.*

D V B I V M I.

CHRONOLOGICVM de annis vitæ Alexandri.

Controversia de annis vitæ Alexandri, apud Chronologos, aliosque viros doctos, & patres sanctos, occurrit.

1. *Eusebius in Chron. & Cicero Philipp. 5.* scribunt, Alexandrum vixisse annos 33.

2. *Arrianus* scribit, Alexandrum vixisse annos 32, & menses 8.

3. *Hieronymus super caput 11 Danielis* scribit, eum veneno periisse anno ætatis 32.

Resp. Disting. inter *supputationem Definitam & Indefinitam.*

Arriani supputatio est definita, qua anni vitæ Alexandri præcise & plene describuntur. Nam verissima est *Arriani Historici accuratissimi* sententia, quod Alexander vixerit annos 32, & menses 8.

At *supputatio Eusebii* (cum quo sentit *Cicero*) & *Hieronymi* est *indefinita*: quia non expresse designant, utrum annos completos, an vero incompletos intelligant. Quare dicimus, quod *Eusebius & Cicero* intelligant annos semiplenos, h. e. non plenos & solidos. Quia juxta accuratam *Arriani* descriptionem anni XXXII. mensem octavum non excessit. At contra *Hieronymus*, qui scribit Alexandrum periisse anno ætatis 32, intelligit annum 32 plenum, & solidum, & 33 omittit ut imperfectum.

Π Ο Ρ Ι Σ Μ Α.

Hinc patet, errare *Iustinum*, qui scribit, Alexandrum 34 annos natum obiisse: similiter errat *Rupertus Iustinum* sequutus, qui lib. 9. de victoria verbi Dei cap. 14. statuit, Alexandrum natum annos 33, superque mensem unum è rebus humanis excessisse.

D V B I V M II.

CHRONOLOGICVM de annis regni Alexandri.

Similiter Chronologi & scriptores Ecclesiastici de annis regni Alexandri inter se discordant.

1. In lib. 1. *Macc. 1. v. 8.* scribitur, quod Alexander 12 annos regnavit.

2. Alii historici scribunt, quod annos 12 regnavit, & aliquot menses, qui secundum *Eusebium* sex, secundum *Diodor. Siculum 7*, & secundum *Arrianum* vero 8 fuerunt.

3. *Titus Livius in lib. 45.* scribit, Alexandrum 13 annos regnasse.

Resp. 1. In libro Maccabæorum regno Alexandri 12 anni assignantur: ubi anni pleni & solidi intelliguntur, suppressis, qui superfuere, mensibus.

2. *Livius*, quando 13 annos regno Alexandri tribuit, synecdochicè loquitur, nempe partem anni 13 pro anno numerans.

3. Omnium autem verissima est sententia *Aryani*, qui diligentissimus Historiæ Alexandri M. scriptor fuit, tribuentis regno Alexandri 12 annos cum 8 mensibus.

Π Ο Ρ Ι Σ Μ Α.

Hinc patet, errasse *Patres* quosdam & *Historicos*, qui in annis regni Alexandri designandis peccarunt, vel in defectu, vel in excessu.

1. *Tertullianus* erravit, qui in libro contra Iudæos scribit, Alexandrum regnasse 12 annos.

2. *Strabo lib. 15.* & *A. Gell. lib. 17. c. 21.* errant, tribuentes regno Alexandri 11 annos.

3. *Iustinus lib. 12.* errat, quod Alexandrum 14 annos regnasse scribit.

4. *Clemens Alexandrinus in lib. 1. Strom.* regnum Alexandri usque ad annum 18 extendit: Sed falso.

2. Oratio Π Ρ Ο Α Γ Ω Ν Ι Ο Σ.

Iustinus lib. 12. mortem & orationem *Ἀργύριον* ipsius ita describit: In comessatione accepto poculo, media potione repente veluti telo confixus ingemuit, quarto die indubitata morte sentiens, agnoscere se fatum domus Majorum suorum ait: Nam plerisque *Æacidarum* intra 30 annum defunctos. Tumultuantes deinde milites, insidiis periisse regem suspicantes, sedavit: osculandamque dextram suam flentibus porrexit. Cum lacrymarentur omnes, ipse non sine lacrymis tantum, verum etiam sine ullo tristioris mentis argumento fuit, ut quosdam impatientius dolentes consolaretur, quibusdam mandata ad parentes eorum dedit, adeo sicut in hostem, ita & in morte invictus animus fuit. Dimissis militibus, amicos circumstantes percunctabatur, videanturne similem sibi reperturi Regem? Tacentibus cunctis, tum ipse, ne hoc nesciat, ita illud scire vaticinari se ac pene videre oculis dixit: *Quantis cadibus mortuo sibi sit parentatura Macedonia.* Ad extremum Hammonis templo condi jubet corpus suum. Cum deficere cum amici viderent, quærunt: quem imperii faciat hæredem? Respondit: *ἡ κοίτη σου*, dignissimum. Hac voce, velut classicum inter amicos cecinisset, aut malum discordiæ misisset, ita omnes in æmulationem confurgunt. Sexta die præclusa voce exentum annulum digito *Perdiccæ* tradidit.

III. Τ Α Π Α Ρ Ε Π Ο Μ Ε Ν Α.

I. Sepultura.

Circa quam duo sunt notanda.

1. *Tempus.* *Diodor. Siculus l. 18.* scribit, quod *Aridæus* Alexandri frater biennium fere consumserit in adornandis exequiis Alexandri M. Cum autem *OLYMPIAS*, Alexandri mater, defuncto filio, audivisset, eum tam longo tempore sepulchro carere, graviter ingemiscens atque acerbissime plorans, exclamavit: *O fili, cum inter cœlites locari volueris, & id perficere summo studio conatus sis, nunc neque illorum quidem, quorum omnibus mortalibus æquale & par jus est, particeps fieri potes terra sepulturaque?* Et sic simul infortunium suum luxit, simul etiam fastum & immanem filii superbiam taxavit; sicut *Ælian. lib. 13. cap. 30.* scribit.

2. *Locus.* De loco sepulturæ Alexandri variant Historici. 1. *Pausanias in Atticis* (sic inscribitur primus historiæ ejus liber) refert, quod *Ptolemæus* Laging rex Ægypti, Alexandri cadaver, quod *Ægas* portabatur, acceptum Macedonico ritu Memphi condiderit. 2. *Diodor. Siculus lib. 18.* tradit, quod, cum *Aridæus* biennium fere consumsisset in adornandis exequiis Alexandri M., tandem corpus ejus cum magna pompa in Ægyptum transtulerit, ubi cum magno apparatu acceptum à *Ptolemæo*, qui ædificato sacello illud Alexandriæ deponendum & conservandum censuerat, donec ad Hammonem, data occasione commoda, deferri posset.

Conciliatio.

Cum Alexander in urbe Babylone mortuus esset, cadaver illius à *Ptolemæo* Duce ejus Memphi primo repositum, paucos post vero annos ex urbe Memphi Alexandriam in aureo curru translatum est.

2. Epitaphium.

Statuæ ejus adscriptus est hic versiculus:

Γὰρ ἔγω' ἐμὲ πῆμεν. Ζεὺς δὲ Οὐρανὸν ἔχει.

Terram mihi subjicio: Iupiter vero cælum habet.

N O T A.

Lysippus quo amplitudinem imperii Alexandri exprimeret, vivente adhuc Alexandro, finxit eum ex ære, cælum supina facie suspicientem, subjectis hisce versiculis:

Æreus in cælum suspiciens, fave, quid aiat

Iuppiter: asserui terram mihi; tu asserere cælum.

Quo invento *Lysippi* adeo delectatus est Alexander, ut se fingi ab alio, quam ab uno *Lysippo*, publico edicto vetuerit.

AXIOMA I.

In multis familiis hoc accidit, ut tertius aut quartus heres fuerit ultimus.

EXEMPLA.

1. *Davidis* regis potentia floret cum Salomone: quo mortuo, regni fit dilaceratio, amissis 10 tribubus, quæ peculiare regnum condiderunt in Samaria. 1 Reg. c. 12.

2. *Cyri potentia* post Cambysem filium transfertur in alium hæredem, non ortum à Cyro, nempe Darium Hytaspem.

3. *Philippi Macedonis*, quem Macedonici regni vindicem, instauratorem, atque amplificatorem, fore Sibyllina oracula, multo antequam nasceretur, monuerant.

Υ μὲν κοίτην αὐτῶν ἀγῶν καὶ πῆμα Φίλιππος.

Commoda nunc pariet regnans, nunc damna Philippus.

Hujus, inquam, inchoata felicitas cum Alexandro filio completur, & desinit; quo mortuo dividitur regnum ejus inter duces Alexandri.

PARÆNESIS.

Quare vanæ & inanes sunt curæ parentum, qui unice id satagunt, ut liberis amplum relinquant patrimonium; sicut non tantum exempla quotidiana privatorum hominum, sed etiam historiæ summorum Regum testantur.

Exempla.

1. Immensæ erant opes & divitiæ *Darii Codomanni*, Regis Persarum; verum illæ non ad posteros ejus, sed ad Alexandrum Magnum & Macedones translatae sunt.

2. Similiter de regno *Alexandri M.* Daniel Prophetæ c. 11. v. 4. vaticinatur. *Et cum steterit, conteretur regnum ejus, & dividetur in quatuor ventos, sed non in posteros ejus, neque secundum potentiam ipsius qua dominatus est: quia evellatur regnum ejus, & aliis præter illos (legitimos hæredes) erit. Sensus est:* Corruet Alexandri Monarchia, ejusque partes diripientur ab iis, ad quos nullo hæreditario jure spectabant. Quia quatuor Alexandri M. Duces, ipso defuncto, diviserunt inter se Monarchiam, & constituerunt inter se quatuor distincta regna. Nam *Antipater* Græciam & Macedoniam, *Antigonius* Asiam, *Seleucus* Syriam, & *Ptolemæus* Ægyptum occupavit. Sed tamen hi Reges simul juncti, non regnarunt secundum potentiam illius (Alexandri) qua dominatus est; ut cap. 11. vers. 4. Daniel

ait, h. e. non habuerunt prioris regni majestatem; prout Angelus explicat Daniel. 8. v. 22.

AXIOMA II.

Ecclesiastæ 1. v. 2. Vanitas vanitatum, (dicit Ecclesiastes) & omnia vanitas.

Vox Ebræa *הֵוָה Vanum*, vel *Vanitas*, notat illud, quod fragile est, caducum, fluxum, mutabile, & perpetuis casibus obnoxium. Sensus est: Extrema vanitas omnium hominum mentes occupavit. Nam illa mundana, quibus homines multum tribuunt, & in quibus spem suam ponunt, vana, incerta, & mutabilia sunt; ut: opes, honores, dignitates, forma, robur corporis, aliaque bona terrena. Quare omnes illi mortales turpiter falluntur, quod in rebus illis mundanis sive mundum ipsum supra & infra, sive se ipsos foris & intus, sive quæcunque in mundo geruntur, spectes, invenire se posse sperant firmum quippiam, in cujus adeptione secure acquiescant: quoniam omne mundanum est vanum; sicut *Iesaias* ait cap. 40. v. 6. Omnis caro fœnum, & omnis gloria ejus quasi flos agri. Ideoque omnia mundana intuentes merito exclamare licet:

O vanitatum vanitas!

*Terrena cuncta perfida,
Mundana cuncta sordida,
O vanitatum vanitas!*

O vanitatum vanitas!

*Terrena cuncta noxia,
Mundana cuncta pessima,
O vanitatum vanitas!*

O vanitatum vanitas!

*O misera terrena omnia,
O umbra mundana omnia,
O vanitatum vanitas!*

Exempla.

1. *Gilimer* Rex Vandalorum à *Belisario* victus, & in monte conclusus, petiit sibi ab amico mitti cytharam, & panem unum, & spongiam: significans, Se ad eam redactum fortunam, ut optet integrum panem videre & gustare, quod diu jam nullum coctum vidisset panem; Spongiam sibi necessariam esse ad abstergendas lacrymas; cytharam vero, ut præsentem calamitatem flebilibus numeris leniret & demulceret. Tandem inopia victus se dedit *Belisario*, qui illum Constantinopolin victum catenis, una cum uxore & regia familia in triumphum abduxit. Qui cum Imperatorem sublimi solio sedentem conspiciens, ac demum se ipsum

in quod fatum pervenisset, consideravit, pleno ore risit, addito hoc Salomonis adagio: *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas*. Interrogatus, cur rideret? dixisse fertur: Se ridere fortunæ humanæ vicissitudines, ut qui modo Rex fuisset, jam serviret. *Protopius in Vandalia*.

2. Similiter in *Alexandro M. speculum miseriae & mundi fallacia habemus*. Nam ab iis, quos ipse aluerat & evexerat, tota familia Alexandri post mortem illius funditus deleta est. *Cassander* enim Antipatri filius, qui adolescens apud Alexandrum educatus erat, interfecit *Olympiadem* Alexandri matrem: deinde *Roxanen* & filium ejus *Alexandrum*, & alterum filium *Herculem* 14 annorum, ex *Barsine* natum. Hanc gratiam alumnus Principi bene de se merito reddidit. *Pausan. in Bæot. de Cassandro. Iustinus lib. 15.*

Elegans Epigramma Ovveni:

Defleret mores, si viveret Heraclitus,
Nostraque rideret tempora Democritus;
Quamquam ad ridendum curas & inania mundi
Splenis Democritus non satis unus habet;
Ad casus hominum lacrymarum rore rigandos,
Heraclite, oculi non satis ambo tui.

MONARCHIA DIVISA.

Monarchia tertia divisa dupliciter consideratur;
1. In genere. 2. In specie.

IN GERE.

Divisio Monarchiæ Tertiæ in genere quadrupliciter consideratur: 1. Originaliter. 2. Materialiter. 3. Formaliter. 4. Finaliter.

I. ORIGINALITER.

Sic divisio Monarchiæ tertiæ consideratur ratione causa efficientis; ejusque tum prima, tum secunda.

Causa prima & summa divisionis hujus Monarchiæ fuit *Deus*. Ipse enim mutat tempora & opportunitates: ipse removet Reges, & stabilit Reges. *Daniel. 2. v. 21.* h. e. *Deus* regnis constituit certa atque definita tempora, quam diu durare debeant; eademque opportuno tempore, quando ipsi visum fuerit, iterum transfert: *Deus* præfinit statuta tempora & terminos habitationis hominum. *Act. c. 17. v. 26.* Quare nullus Rex aut nulla gens existimet, hæreditario jure terram sibi esse traditam, cum nutu Dei supremi Gubernatoris mundi facile excuti possit: Quia *Deus* est iudex, qui hunc humiliat, hunc autem extollit. *Psal. 75. v. 7.*

Exempla.

1. De *Belsazare* ultimo Babyloniorum Rege legimus *Daniel. 5. v. 25, 26, 27, 28.* quod manu prodigiosa è pariete aulae ejus regiae prodeunte, hæc verba scripta sunt: *Mene Mene, Thekel, Phares*. Explicatio Danielis hæc est; *Mene* (h. e. numeravit *Deus* regnum tuum, & complevit illud) *Thekel* (appensus es in statera, & inventus es levis, h. e. minus habens) *Phares*. (divisum est regnum tuum, & datum est Medis & Persis.) Quibus verbis significatum est, quod omnibus regnis terræ certa periodus divinitus sit constituta, quam transcendere haud possunt: Hac enim exacta, perit Regum auctoritas; qua amissa, fit mutatio regnorum.

2. Similiter divisio regni *Alexandri* non casu, sed fato, h. e. divinitus contigit. (sicut prædictum est *Daniel. 8. v. 8.* *Hircus caprarum* (h. e. *Alexander*) *Magnus est factus admodum; & cum roboratus esset, fractum est cornu illud magnum*, (h. e. *Alexander M.* violenta morte perit) & enata sunt (adscenderunt) quatuor cornua loco illius, juxta quatuor ventos cæli. (h. e. regnum ejus in quatuor regna divisum.) Et *Daniel. 11. v. 4.* vaticinatur de regno *Alexandri* hoc modo: *Et cum stiterit, conteretur regnum ejus, & dividetur in quatuor ventos, sed non in posteros ejus, neque secundum potentiam ejus qua dominatus est; quia dividetur regnum ejus, & aliis præter illos* (legitimos hæredes) *erit*. Ex quibus vaticiniis constat, quod *Deus* supremus mundi iudex regnum *Alexandri* divideret, aliisque dederit.

De causa secunda divisionis regni *Alexandri* disceptatur inter scriptores sacros & profanos, quisnam regni ejus divisor fuerit, anne *Alexander* ipse adhuc vivus, an vero successores post mortem ejus regnum inter se dividerint.

1. *Macc. 1. v. 6, 7.* legitur, quod *Alexander* ipse adhuc vivus regnum divideret. Nam ita sonant verba: *Postea Alexander decidens in lectum, cum agnosceret se in morte esse, accersivit pueros* (h. e. administratos) *suos gloriosos, qui una cum ipso erant educati à pueritia, & divisit illis regnum suum cum adhuc viveret.*

At contrarium scribunt *Historici profani*; ut *Iustinus, Curtius, Diodorus Siculus, Arrianus*: atque confirmant, hanc fuisse causam tantæ æmulationis, tantæ discordiæ, & tam atrocium bellorum, quæ inter Principes *Alexandri* gesta sunt, quod nemine ab *Alexandro* imperii hærede nominato, omnes in ejus cupiditatem exarserint: quoniam omnes æquales haberi, neque superiorem agnoscere ex commilitonibus vellent. Nam ita scribit *Iusti-*

nus lib. 12. Cum deficere Alexandrum amici ejus viderent, quæriverunt, quem imperii faceret hæredem; quibus respondit, ὁ κρείστων, dignissimum. Hac voce, velut bellicum inter amicos cecinisset, aut pomum discordiæ misisset, ita omnes in æmulationem consurgebant, & ambitione vulgi tacitum favorem militum quærebant.

Conciliatio.

1. *Rabanus* locum ex 1. *Macc.* 1. v. 6. ita explicat: Alexander, cum adhuc viveret, regnum suum pueris gloriosis *divisit*, h. e. dividendum reliquit.

11. *Franciscus Junius* super 1. *Macc.* 1. ita explicat: Alexander cum adhuc viveret, administris suis gloriosis regnum suum *divisit*, h. e. administrationem regni. Nam alioqui duos habebat hæredes filios, Alexandrum & Herculem, ex Roxane & Barsine uxoribus natos.

111. *Iustinus* lib. 12. scribit: Sexta die Alexander præclusa voce detractum digito annulum Perdiccæ tradidit; quæ res gliscentem amicorum ejus dissensionem sedavit. Nam etsi non voce nuncupatus hæres, IN D I C I O tamen electus esse videbatur. *Curtius* addit lib. 10, quod in Concilio Ducum Alexandri, ad deliberandum de successore ejus coacto, quidam nomine Aristonius dixerit: Videri sibi manifesto indicio declarasse Alexandrum, quem vellet post mortem suam imperio suo præesse, nempe cui ipse annulum suum tradidisset. Quocirca videri sibi summam imperii sui ad Perdiccam deferri oportere. Et subjungit *Curtius*, non dubitavisse cæteros, quin vera ille dixisset: Simulabant tamen, non æquo animo ferentes, quemquam sibi suorum commilitonum præponi. *Verba Curtii hæc sunt*: Aristonius orsus est dicere: Alexandrum, consultum cui relinqueret regnum, voluisse, optimum deligi: judicatum ab ipso optimum Perdiccam, cui annulum tradidisset: nec enim unum eum adsedisse morienti, sed circumferentem oculos ex turba amicorum delegisse cui traderet: placere igitur summam imperii ad Perdiccam deferri: nec dubitare, quin vera censeret. Itaque universi in medium procedere. Perdiccam, & regis annulum tollere jubebant. Hæc *Curtius*. Quare Perdiccas tanta sibi ab Alexandro potestate data, provincias, quæ sub imperio ejus erant, principibus atque ducibus *divisit*, simul ut removeret æmulos, & munus imperii beneficii sui faceret; uti *Iustinus* lib. 13. scribit.

1 v. Quare *decisiva nostra sententia* hæc est; *Distinguendum* esse statuimus inter *divisionem regni immediatam & mediatam*. Alexander regnum

suum inter Duces suos non *divisit* ἀμέσως & immediate: verum Perdiccam Proregem constituit, annulo ei tradito, inque eum omnem potestatem contulit. Nam *tribus modis voluntatem nostram declarare possumus*. 1. Πῆμαπκῶς, per expressa verba. 2. Γραμμαπκῶς, per scripturam. 3. Συμβολικῶς, per symbola externa. Hoc postremo modo Alexander declaravit, se Perdiccam Proregem constituisse: quoniam annulum digito exemptum ei tradidit. Quare recte dicitur, Alexandrum regnum suum inter duces divisisse, licet non ἀμέσως, tamen ἐμμέσως, quia dando Perdiccæ annulum suum, hoc velut signo significavit, quicquid ab ipso fieret, tanquam sua potestate & autoritate, voluntateque factum oportere. Iam quia constat, Perdiccam regnum Alexandri post mortem ejus inter Duces divisisse tanquam Proregem, recte dicitur, ipsum quoque Alexandrum ἐμμέσως regnum inter Duces divisisse.

II. MATERIALITER.

Quæstio hic sese offert: In quotnam regna *Monarchia III post Alexandrum sit divisa*.

Divortia sententiarum hic sese offerunt.

Daniel c. 8. v. 8. inquit, quod *Monarchia tertia in quatuor regna sit divisa*. Nam ita sonant verba Danielis: Hircus caprarum (Alexander) magnus factus est admodum; sed cum roboratus esset, fractum est cornu illud magnum, & adscenderunt conspicua CORNVA QUATVOR, in quatuor ventos. v. 21. Hircus autem ille villosus est Rex Græciæ. Cornu autem magnum interjectum oculis ejus est rex primus. v. 22. atque hoc fracto, consurgunt QUATVOR pro illo, QUATVOR REGNA ex sua gente assurrectura, sed non in robore illius. Idem confirmatur *Dan.* 11. v. 4.

Contra autem *Historici profani* tradunt, regnum Alexandri post mortem ejus in 10 provincias *divisum* esse.

Babylone, inquiunt, post defunctum Alexandrum, consilia instituuntur, de administrando regno; & tandem concluditur; ut PHILIPPO ARIDÆO fratri Alexandri, cui tamen sana mens non constabat, tutor adderetur PERDICCAS, & reliquis Ducibus provinciæ regni administrandæ darentur. PTOLEMÆO LAGI datur Ægyptus, PYTHONI Media, EVMENI Paphlagonia, Cappadocia & vicinæ, ANTIGONO Lycia, Pamphylia, Phrygia major, CASSANDRO Caria, MELEAGRO Lydia, LEONNATO Phrygia ad Hellespontum, LYSIMACHO Thracia, ANTIPATRO Macedonia, & aliæ regiones ad Caucasum aliis.

Conciliatio.

Hæ sententiæ *diversa* sunt, non *adversa*. Nam ita conciliari possunt, *distinguendo* inter regna *Majora & Minora*. Licet inter tantos Ducum sive Successorum Alexandri inter se decertantium tumultus, alia parva regna orta sint; tamen cultissimam generis humani partem *quatuor regna majora* complexa sunt, nempe Macedonia, Asia Minor, Syria, & Ægyptus; *Macedoniam* sive *Graciam* Antipater, *Asiam Minorem* Antigonus, *Syriam* Seleucus, & *Ægyptum* Ptolomæus occupavit. Quamvis autem variæ vices & in hisce regnis fuerint, tamen Ptolomæus Lagi ejusque posterii Ægyptum tenuerunt usque ad Caium Iulium Cæsarem; Seleucus Nicanor ejusque posterii, Syriam; Antigonus initio Minorem Asiam tenuit, & Antipater Macedoniam; postea deleta Antipatri posteritate, Macedoniam tenuerunt posterii Antigoni, donec Romani, Rege Perseo capto, eam occupaverunt.

Breviter: Licet plures quàm decem ab Historicis nominentur, qui regnum Alexandri sibi arrogarunt; tamen quatuor illi antea nominati, nempe Antipater, Antigonus, Seleucus, & Ptolomæus, quasi Principes erant, scilicet quibus cæteri omnes adhærebant. Cum enim inter illos quatuor de imperio æmulatio & dimicatio orta est, cæteri ad unum ex hisce quatuor se adjunxerunt.

D V B I V M.

At dicat aliquis: Quomodo quatuor illa regna unam Monarchiam constituebant?

Resp. *Hæc quatuor regna* non *κεχωρισμένως*, h. e. *divisim*, sed *ἑνωμένως*, h. e. *conjunctim* considerata, una Monarchia fuerunt: Non secus ac mortuo rege omnes Procures regni conjunctim repræsentant Regem, adeo ut si pars ditionis ab extero avellatur; illa non præfecto uni, sed toti regno descedat. Ita Romani etiam crepta Asia, occupata

Macedonia, Græcia & Syria, Monarchiam quidem Græcorum diminuerunt; sed tamen illam totaliter delevisse, proprie dici non potuerunt, antequam ultimam ejus partem, nempe Ægyptum, subegerunt. Ita *Dan. 7. v. 6.* dicitur: *quod in tertia Bestia*, nempe *Pardo*, *quatuor capita* (per quæ quatuor regna adumbrantur) *fuerint*: Hæc quatuor capita, licet in se distincta fuerint, nihilominus tamen in una bestia quatuor capita fuerunt: ita etiam hæc quatuor modo nominata regna, conjunctim sumpta, unam Monarchiam constituerunt.

III. FORMALITER.

Divisio Monarchiæ tertiæ in quatuor Regna non fuit *pacata*, sed *violenta*, quæ facta est post mortem Alexandri, non statim, sed paulatim. Hinc *Dan. 8. v. 8.* dicitur, *quod cornu magno fracto*, h. e. Alexandro mortuo, *quatuor Cornua conspicua adscenderint*, h. e. quatuor Regna paulatim emerferint. Nam Duces Alexandri de summa rerum inter se dimicarunt, donec tandem reliquis omnibus crudeliter occisis, res eo perducta fuit, ut quatuor rerum potirentur.

IV. FINALITER.

Deus Monarchiam hanc tertiam divisit, ut Alexandri M. superbiam puniret, qui altos gerebat spiritus, eaque persuasione imbutus erat, quasi sua sapientia & virtute tantum imperium sibi acquisivisset. Vnde *Daniel c. 11. v. 3.* de eo inquit: *illum facturum quacunque voluerit*. Cum enim Alexander antea modestus fuisset, & consiliis monitisque amicorum locum reliquisset, tandem eo insolentia atque dementiæ processit, ut Iovis Hammonis filium se prædicarit, proque Deo coli voluerit, helluationibus, iræ, aliisque affectibus nimium indulserit, fideles amicos crudeliter trucidarit, & omnia denique licere sibi persuasum habuerit: quæ insolentia eum paullo post evertit, & divisionis regni causa fuit.

I N S P E C I E.

D Y N A S T I A P R I M A

Regum Macedoniæ.

I. A R I D Æ V S.

I.

Babylone post defunctum Alexandrum Principes de constituendo regno consilia ineunt, & tandem concludunt, ut Philippo Aridæo fratri Alexandri

M. qui è Philinna saltatrice Larissæa Philippo natus, cui tamen mens sana non erat, administratio Regni committeretur, eique *Perdiccas* tutor adderetur. Ideoque Aridæus, procurante Perdicca & Leonnata, in regiam perducitur, & Rex salutatur.

II.

Aridaus cum biennium fere consumsisset in exequiis Alexandri M. adornandis, tandem cadaver ejus cum magna pompa in Ægyptum transtulit curru aureo; ubi cum magno apparatu acceptum à Ptolemæo; qui ædificato sacello, illud Alexandria deponendum censuit, donec ad Hammonis templum data occasione commoda deferri posset. *Diodorus Siculus lib. 18.*

III.

Aridaus 4. Tutores vel Administratores Regni habuit. 1. *Perdiccam*, qui clade accepta in Ægypto, à proprio exercitu in tentorio trucidatus est. *Diodorus Siculus lib. 18.* 2. *Pithon* consilio Ptolemæi Lagi in locum *Perdiccæ* substitutus fuit. Sed hic tandem ex impatientia curatura se abdicavit. 3. *Antipater* curator regni eligitur. 4. *Polysperchon* ab Antipatro morituro Administrator regni constituitur.

IV.

Tandem *Aridaus* à *Perdiccæ* cæde reversus in Macedoniam, eaque Olympiadem, quæ Alexandri filiis regnum id restituere conabatur, exclusurus, perfidiose à suis est desertus: atque Olympiadi matri Alexandri traditus, hujusque jussu occisus. Quam historiam *Diodorus Siculus lib. 19.* hisce verbis describit: Olympias mater Alexandri cum nepote ex Roxane in Macedoniam transit, ubi à subditis libentissime suscipitur. Cum igitur res suas sibi stabilivisse visa esset, *Aridæum*, cum annos 6 & menses 6 regnasset, captum & in vinculis crudeliter tractatum, jaculis per Cretenses conficit, & *Euridicen* uxorem ejus mori jubet: illa cum maritum obligasset, de laqueo se suspendit, dira imprecans Olympiadi.

PERDICCAS.

Primus Aridæi Administrator.

I.

Quoniam in *Aridæo* fratre Alexandri, rege constituto, mentis erat error; idcirco *Perdiccas* ei tutor est additus. Hic anno M. 3649. Cappadociæ Regulum, qui ab Alexandro nondum subjugatus erat, prælio vincit, captum in crucem agit, regnumque ejus *Eumeni* regendum tradit; inde quasdam urbes expugnatas crudelissime excindit: ad Isaurorum vero urbem cum venisset, cives, qui impares sibi videbantur bello, suas conjuges & liberos ipsi interficiunt, & exstructo rogo cremant, hostesque tam diu sustinent, tandem ipsi se in flammæ præcipitant. *Diodorus Siculus lib. 18.*

II.

Perdiccas regni Administrator constitutus anno M. 3649. speravit, se regno universo potiturum, ideoque illud dolo affectavit, & Cleopatram Alexandri M. sororem in uxorem sibi dari poposcit: In quod conjugium Olympias mater consentit. Utque voti sui compos fieret, ambivit etiam filiam Antipatri, qui Macedonia Gubernator à reliquis Ducibus constitutus erat; ut sub hac specie amicitiae Antipatrum è medio tolleret. Cum autem hæc palam fierent, utraque sponsa excidit. *Diodorus Siculus lib. 18.*

III.

Hinc *Perdiccas*, Ptolemæo Lagi Ægyptum erepturus, eo exercitum traduxit, sed infelici successu. Ptolemæus enim ab omnibus subditis propter justitiam & liberalitatem maxime colebatur, & omnia loca regni præliis impositis valde muniverat: ideoque *Perdiccas* re infecta discedere cogebatur. Verum cum exercitum per Nilum imperite traduceret, magna clade affectus est. Nam cum dimidia pars exercitus traducta esset, arena transeundo mota dilabatur, & alveum longe profundiorē facit, quam ut altera pars priorem sequi posset: quapropter prior pars regredi cogitur, ubi in transitu 2000 militum, vel in flumine, vel ab elephantis protriti interierunt. Exercitus hac clade magnopere exacerbatus, *Perdiccam* in tentorio suo trucidat, postquam tres annos imperasset. *Diodorus Siculus lib. 18.* Ita *Perdiccas*, qui primus inter Duces Alexandri bellum movit, primus interfectus est.

P I T H O N.

Secundus Aridæi Administrator.

Ptolemæus tanta victoria potitus, exercitui *Perdiccæ* autor est, ut loco *Perdiccæ* *Pithoni* & *Aridæo* summum imperium deferant; quod & factum est, & ab iisdem *Eumenes* (quem *Perdiccas* fœdere sibi junxerat) hostis regni declaratur, & diris devovetur. *Diodorus Siculus lib. 18.*

Cum autem *Pithon* & *Aridæus* ex Ægypto in Syriam rediissent, *Eurydice* uxor *Aridæi* contra maritum & *Pithonem* multa in exercitu agit: quibus *Pithon* permotus curatura se abdicat, & *Antipatrum* curatorem regni eligit. *Diodorus Siculus ibid.*

A N T I P A T E R.

Tertius Aridæi Administrator.

I.

ANTIPATER in distributione provinciarum à *Perdicca* facta, Gubernator Macedonia constitutus erat. Idcirco Athenienses cum cognovissent,

Alexandrum M. diem suum obiisse, principatum Græciæ affectant, & bellum contra Antipatrum parant, socios ex Græcia accipiunt Ætolos & Thessalos, & paucos alios ope Demosthenis, qui, quod patriæ utilem operam navaret, Athenas ex exilio revocatus est.

Antipater non satis firmus à copiis *Craterum* (cui filiam dederat, nomine *Philam*, præstantem & generosam fœminam) è Cilicia evocat, cum suis militibus; sed priusquam veniret, congregitur cum Atheniensibus, & vincitur, & Lamiam profugit: ubi omnia, quæ ad obfessionem tolerandam necessaria videbantur, procuravit. *Leosthenes* Dux Atheniensium, cum vi urbem expugnare non posset, exstructo muro eam commeatu intercludere conatur; sed in fodienda fossa ab erumpentibus hostibus vulneratur, & paucos post dies moritur. *Diodorus Siculus lib. 18.*

CRATERVS tandem Antipatro auxilio venit cum magno exercitu, & ambo cum Atheniensibus in Cranone congressi vincunt Athenienses; victi de conditionibus pacis cum Antipatro agunt; quas Antipater eatenus admittit, si singulæ civitates Græciæ, quæ cum Atheniensibus faciebant, legatos suos mitterent: nominatim autem petivit dedi tibi *Hyperidem* & *Demosthenem* Oratores; qui mature ex urbe se subdixerunt, & in diversa loca dilapsi sunt.

HYPERIDES in Æginam fugit, ibique captus & ad Antipatrum missus est, cui lingua prius excisa est, & postea trucidatus. Similiter *Demosthenes*, pacem hanc suo sanguine sancitum iri videns, fugit. Quælitus autem ab Antipatro, per *Archiam* principem inquisitorum (qui *φωροδότης*, h. e. fugitivorum indagator nominatus fuit) & inventus in quadam insula sedens in fano Neptuni supplex, jussus est fano egredi: verum ipse sumto libello, ac si scripturus esset, calamus scriptorium ori admovit, venenum ex eo hausit, & obvoluto capite exspiravit. Ei mortuo populus Atheniensis statuat æream posuit, decreto simul facto, ut, qui ex stirpe ejus natus esset maximus, in Prytaneo aleretur: basi etiam statuæ ejus Epigramma hoc adscriptum est:

*Si tibi vis, animo Demosthenis aqua, fuisset;
Non Macedum ferret Græcia victa jugum.*

II.

Interea *PITHON*, qui in locum *Perdicæ* à militibus suis in Ægypto occisi substitutus erat, ut *Aridæi* tutor esset, curatura se abdicat; & *ANTIPATRV* Curatorem regni eligit; qui cupide hanc provinciam suscipit, & Satrapias regni de no-

vo, Ducibus, quibus voluit, cum consensu Macedonum distribuit, & *ANTIGONVM* Gubernatorem Asiæ declarat: cui tamen adjungit *CASSANDRV* filium, ne Antigonus novi quid moliretur. *Diodorus Siculus lib. 18.*

III.

Non diu post Athenienses legatos mittunt ad Antipatrum, petuntque, ut urbs sua libera illis reddatur, & præsidium ex Munychia deducatur. Legatus fuit *Demates orator* cum filio & multis aliis. Cum autem in Macedoniam venirent, Antipater adversa valetudine laborabat, & Cassander summam rerum obtinebat. Hic literas Demadis reperit scriptas ad Antigonum, quibus cum accersebat ad defensionem Græciæ, pendentis tum à veteri & putrido filo. (sic enim Antipatrum notabat.) Itaque Cassander, ut eum conspexit, statim capi & trucidari eum jussit. Addita est autem crudelitas supplicio, quod filius Demadis in complexu patris interfectus, ejusque sanguine conspersus fuerit; deinde ipsum quoque contumeliose, prius ingratitudine & proditione exprobrata, trucidari jussit. Ita profectio sponte suscepta in Macedoniam velut fato tractus est Demades ad exitium, cum paullo ante scripsisset decretum de pellendo Demosthene.

Axioma.

Arcana literis non committenda.

Licet enim nobile & omni commendatione dignum donum Dei sint literæ, quibus absentibus etiam & longe distitis animi nostri sensa perinde ac si præsentibus essent, communicare possumus: tamen secreta literis communicare, quæ periculum nobis creare possunt, valde intutum est: ideoque studiose cavendum, juxta vulgatum illud;

Littera scripta manet, volat irrevocabile verbum.

Exempla.

1. Habemus in *Demade Oratore* Græco, qui, quia arcana literis crediderat, vitam perdidit.
2. Longe memorabile & pulcherrimum habemus in *Historia Bohemica* de *Iohanne Smirzizio*. Hic erat vir genere illustris, & scripserat literas ad *Ladislaum Bohemiæ Regem* hisce verbis: Venturum te quamprimum in regnum tuum probo, si modo veneris imperaturus, non vero pariturus: inermem, impotentemque intrare non laudo, nisi bicipitem mater te pepererit, ut ex duobus capitibus unum Viennæ apud amicos dimittas, alterum

rum Bohemorum dubiæ credas fidei. Vale. Epistola hæc *Comiti Cilia* reddita est, qui, cognito tenore, *Georgio Podebrachio* remisit. Ille accersito Procerum consilio, inter quos Iohannes iste non in postremis erat, literarum sensum suppresso scribentis nomine recitat, quid mereatur scriptor, percunctatur. Dignum morte primi iudicant, nec Iohannes, suo loco sententiam dicere iussus, adversari audet, proditorem & ipse patriæ summo supplicio afficiendum censet; profertur mox epistola ejus manu perscripta, & impressum annuli sigillum recognoscitur: damnatus exinde ore suo comprehenditur; tempus duarum horarum datur, quo, si velit, & animæ saluti, & domesticis rebus consulat. Nec diutius vitæ dimissus, gladio percutitur, & eloquens magis quam cautus, dum vitæ alienæ studet, propriam amittit.

POLYSPERCHON,

Quartus Aridæi Administrator.

Antipater moriturus administratorem regni si-
ve tutorem Aridæi constituit *Polysperchontem*: cui
adjungit *filium Cassandrum*, qui partes secundas
teneat.

II. CASSANDER.

ORTVS.

CASSANDER filius fuit Antipatri, tertii Tu-
toris Aridæi regis.

PROGRESSVS.

Cum autem Antipater jam senex & extremo morbo laborans, tutorem regis & gubernatorem regni constituisset *Polysperchontem*, qui fere natu maximus erat eorum, qui cum Alexandro M. militaverant, & a Macedonibus in honore habebatur, eique filium *Cassandrum* adhuc juvenem adjunxisset, qui partes secundas teneret: *Cassander*, constitutione Patris non approbata, cum indignum judicaret ut in regno succederet is, qui nulla ei cognatione junctus esset, rus cum amicis profectus, in multos dies venationem instituit, eosque magnis promissis sibi devinxit; clam etiam legatos ad *Ptolemaum* in *Ægypto* regnantem milit, de amicitia paterna renovanda, deque belli societate secum ineunda; & tandem fugam ad *Antigonum* in *Asiam* molitur.

POLYSPERCHON, ut se muniat, *Olympiadem*, cum Alexandro filiolo ex *Roxane*, quæ in *Epirum* metu Antipatri profugerat, in *Macedoniam* revocat. *Diodorus Siculus lib. 18.* In quam

reversa à subditis libentissime suscipitur, & cum res suas sibi stabilivisse visa est, *Aridaum*, cum sex annos, & sex menses regnasset, captum & in vinculis crudeliter tractatum jaculis per *Cretenses* conficit, & *Euridicen* uxorem ejus mori jubet. Illa cum maritum obligasset, de laqueo se suspendit, dira imprecans *Olympiadi*. *Cassander* de crudelitate *Olympiadis* certior factus, in *Macedoniam* cum exercitu irruit; quem fugiens *Olympias* cum suis, *Pydnæ* se inclusit. *Cassander* cum hyeme *Pydnam* oppugnare non posset, obsidionem continuat, & commeatu intercludit. Vnde ingruente fame ingenti, *Olympias* *Cassandro* se dedere coacta est; qui eam satellitum ministerio trucidavit, deinde *Roxanen* & filium ejus *Alexandrum*. *Pausanias in Bæoticis de Cassandro. Iustinus l. 15.*

Polyperchon, ut *Cassandro* malefaceret, *HERCULEM* Alexandri M. filium ex *Barsine*, qui *Pergami* educatus fuerat, adolescentem annorum vel 14, vel juxta alios 17, sibi assumit, & regnum *Macedonicum* ipsi tradere conatur. Verum *Cassander* se ei opponit, castraque castris vicina facit: metuens tamen sibi à favore *Macedonum* in *Alexandri* progeniem, per legatos *Polysperchontem* edocet, quantæ ex hoc novo rege turbæ orituræ sint, ipsique prorsus inutiles; persuadetque homini, ut *Herculem* illum interficeret. *Diodorus Siculus l. 20.* Quo facto, *Cassander* *Thessalonicens*, *Olympiadis* filiam, & *Alexandri* M. sororem, uxorem duxit, ut dignus videretur qui *Macedoniæ* regnum haberet. *Diodorus Siculus l. 19.* Ex qua ipse tres filios suscepit, nempe *Philippum*, *Antipatrum*, & *Alexandrum*, qui mortuo parenti in regna successerunt.

Bellum secundum Cassandri contra Antigonum.

Cassander, etsi initio fœdere junctus fuit *Antigono* in bello contra *Polysperchontem* & *Eumenum* gesto; tamen cum, instinctu *Seleuci*, deserto *Antigono*, fœdus cum *Ptolemao* rege *Ægypti*, *Seleuco* rege *Syriæ* & *Lysimacho* Mac. Rege iniret, atque ab *Antigono* per legatos postularet, ut *Cappadociam* & *Lyciam* in *Asia* sibi traderet, hostis ei factus est *Antigonus*, & ut honesta specie bellum ei inferre posset, accusavit eum apud exercitum, quod interfecisset *Olympiadem*, conjuges, & filios *Alexandri*. Quare *Antigoni* duces in *Græcia* & *Peloponneso* plurimas urbes occupant, adeo ut & *Athenienses* de libertate ad *Antigonum* mitterent: interea omnia præsidia *Cassandri*, quæ potuerunt, expelluntur. *Diodorus Siculus lib. 19.*

E G R E S S V S.

Tandem Cassander hydrope & phthiriasi, vermis-
bus è toto corpore erumpentibus extinctus est, post-
quam 18 vel 19 annos in Macedonia regnasset. *Iu-
stinus l. 16. Eusebius.* Vnum tantum laude dignum
fecit Cassander, quod urbem Thebas, quam Alexan-
der M. ante 20 annos deleverat, restauraverit, &
Thebanis reditum concesserit.

V s v s.

Ex hac Cassandri historia justum Dei iudicium
effulget. Nam Cassander, ipse tyrannus & regici-
da, tragica morte occubuit; & majores adhuc pœ-
næ posteros opprefferunt. Nam lex talionis est, ut
per quod quis peccat, per idem quoque puniatur.
Sap. 11. v. 17.

III. PHILIPPVS.

Postquam Cassander post patrem Antipatrum
annis 19. Macedoniam obtinisset, succedit ei filius
Philippus, qui tabidi corporis lue interiit, cum re-
gnasset annuo fere spatio. *Plutarchus.*

IV. ANTIPATER.

&

ALEXANDER.

I.

Cum Philippus Cassandri filius mortuus esset,
succedunt ei reliqui fratres bini, *Antipater & Ale-
xander.* qui Macedoniam inter se dividunt. *Plu-
tarchus.*

Cassandri

Theffalonica, vidua *Alexandri*, in divisione regni
inter filios propensior fuerat in Alexandrum filium
natu minorem; ideo *Antipater* natu major, matrem
solam nactus, per summum scelus occidit, etiam
per ubera materna mortem deprecantem. *Iustinus
lib. 16.*

III.

Alexander Antipatri frater, ut parricidium hoc
ulcisceretur, *Pyrrhum* Epirotarum regem, qui nu-
per in regnum ex *Ægypto* dimissus fuerat, (teste
Velleio Paterculo) in auxilium vocat; qui pro au-
xilii lati mercede magnam Macedoniae partem oc-
cupat, ita ut *Alexandro* jam metuendus videretur.
Quapropter ut hunc iterum è Macedonia ejiciat,
Demetrium Poliorcetem *Antigoni* filium evocat:
qui statim exercitum colligit. *Plutarchus.*

IV.

Demetrius Poliorcetes, exercitu collecto, tandem

Alexandro Macedoniae Regi, parricidium in *Anti-
patro* fratre suo ulcisci volenti, auxilio venit, eo fi-
ne, ut & *Antipatrum*, & *Pyrrhum* è Macedonia eji-
ciat. *Antipater* viribus inferior ad *Lysimachum* so-
cerum confugit; qui potentiam *Demetrii* veritus,
suasit genero, ut cum fratre *Alexandro* in gratiam
rediret. Idem persentiscit *Demetrius*. Cum autem
hinc simultas oriretur, *Demetrius*, ob insidias sibi
paratas, *Alexandrum* in convivio trucidavit: postea
cædem apud Macedones excusavit; atque exagge-
ravit tyrannidem *Antipatri*, *Cassandri*, & filiorum;
effecitque, ut Rex Macedoniae appellaretur. *Lysi-
machus* etiam, cum à Thracibus bello peteretur, ne
simul cum *Demetrio* propter generum pugnare co-
geretur, *Antipatrum* generum occidit, atque ita *De-
metrius* universo regno Macedoniae potitur. Quod
obtinet annis 7; uti *Plutarchus* habet, cum filii *Cas-
sandri* illud ultra tres annos obtinuisent. Atque ita
Cassandri familia pœnas dedit scelerum, in *Alexan-
dru* M. atque ejus posteros ac familiam admissio-
rum. *Iustinus.*

A X I O M A I.

*Dominandi libido eo homines impellit, ut omni
humanitate exuta in se mutuo sevant, &
neque parentes liberis, neque liberi parenti-
bus parcant.*

E X E M P L A.

I. De Parentibus.

1. *Athalia* Iudææ regina, *Iorami* conjunx, post
mortem mariti, cum audisset *Ochoziam* filium à
Iehu interfectum, omnem regium sanguinem dele-
re constituit, utque sola regnaret, omnes nepotes
suos crudelis fœmina, ex mera ambitione & re-
gnandi cupiditate furens, sustulit, vixque *Ioas* ex fi-
lio nepos, *Iosabedæ* amitæ servatus pietate, super-
stes mansit; & parum abfuit, quin tota *Davidis* fa-
milia interiisset. Vide 2 *Reg.* 11.

2. *Herodes M.* alias *Ascalonita* dictus, cum ex
variis Conjugibus multos suscepisset filios, perpetuo
metuens regno suo, multa tyrannide acquisito, im-
mani sævitia omnes filios mactavit, non parcens et-
iam dilectissimæ conjugi *Mariamni*: *Iosephus l. 15.
Antiqu. Iudaic. c. 1. 5. 12. lib. 16. c. 6, 7, 8.* ita ut
Augustus Imperator aliquando dixisse perhibeatur:
malle se *Herodis* suum esse, quam filium: sues enim
mactare Iudæis non licebat.

2. De Liberis.

Absolon, *Davidis* filius, quibus ille non arti-
bus regno paterno est insidiatus? quanta immanita-
te venerandum senem, sanctissimum vatem, regno
expu-

expulit? nec expulisse satis erat, nisi etiam vitæ parentis insidias strueret. 2 Sam. 15. & 16.

2. *Adonias* alter filius, videns patrem ætate exacta summo senio confectum, & viribus deficientibus infirmum, consilia de regno adipiscendo cum *Joab Polemarcho* & *Abiathare* Sacerdote summo miscere cœpit, quorum opera coronam sibi ipsi, contra voluntatem & decretum patris, quo Salomon rex declaratus fuit, imposuit. Quæ res finem vitæ *Joabo* attulit, & *Abiatharem* ab officio deturbavit. 1. Reg. 1.

3. *Antipater Cassandri filius* ex ambitione horribile patricidii exemplum edidit, dum in propriam matrem crudelissime, ob meram suspicionem, quod in regni constitutione, mortuo Cassandro, ad minorem natu filium Alexandrum vita esset inclinare, sæviit. Nec liberare illam à mortis periculo potuerit, tot sanctissimæ obtestationes, tot evidentes criminis purgationes, tot amici clamores, miserabiles ejulatus, & largiter effusæ per genus lacrymæ, nec moverunt Tyranno miserrimæ matris ostensa ubera, nec detectus uterus, qui eum gestaverat, & in lucem produserat, ad miserationem omnibus commotis; solus filius quavis bellua, & ipso Phalaride crudelior, immotus constitit in proposito; nec suspirio quidem edito ullo, à matre supplicium poposcit, nec quievit donec innocentissima & miserabilis mater crudelissime coram ipsius oculis interficeretur. Adeo hic tantus dominandi furor ipsi naturæ vim inferre non dubitavit, dummodo suis cupiditatibus satisfaceret.

AXIOMA II.

*Potentiores invitati ab imbecillioribus ad belli societatem, plerumque eos tandem oppresse-
runt. vel: Defensores plerumque sunt devo-
ratores.*

Elegans Epigramma CAROLI SIGONII:

*Accipitrem Milvi pulsurum bella Columba
Accipiunt Regem; Rex magis hoste nocet.
Incipiunt de Rege queri, quia sanius esset
Milvi bella pati, quam sine Marte mori.*

EXEMPLA.

1. *Achas*, Rex impius *Iuda*, foedere cum Tiglatphalassare Rege Assyriorum inito, illum in Syriam attrahit; qui interfecto Syriorum rege Rezin, Damascus occupavit, Syrios in Cyrenen colonos transtulit, plurimos è regno Israël in captivitatem in Niniven Metropolin abduxit, & postea ipsum regem, à quo invitatus erat, *Achas* oppugnavit, sibi-que vectigalem reddidit: & filius ejus Salmanassar

totum regnum Israël destruxit; quo destructo, etiam populus Iudaicus in captivitatem Babylonicam abductus est; quod tum à Merodach-Baladan, tum à Nabuchdonosore, distinctis vicibus, factum in S. Codice legimus. Hisce autem irruptionibus *Achas* à populo live occasionem præbuit, qui primo Assyrios in auxilium vocavit. 2. Reg. 16.

2. *Pyrrhus*, Rex Epirotarum, ab Alexandro Macedonia Rege, contra fratrem Antipatrum in auxilium vocatus, venit quidem cum magno exercitu; sed pro auxilii lati mercede, magnam Macedonia partem occupavit, ita ut postea Alexandro metendus videretur.

3. *Demetrius Poliorcetes* ab eodem Alexandro in Macedonia evocatus, tandem ipsi fit formidabilis, ideoque Alexander insidias ei struens, ab ipso in convivio trucidatur, & Demetrius regnum Macedonia occupat.

AXIOMA III.

Deus Parricidas graviter punire solet.

EXEMPLVM.

Exemplum memorabile habemus in *Cassandro*, ejusque familia. Nam primo ipse Cassander, qui adolescens apud Alexandrum M. educatus fuerat, interfecit Olympiadem Alexandri M. matrem, deinde Roxanen & filium ejus Alexandrum, & alterum filium Herculem 14, vel juxta alios, 17 annorum, ex Barsine natum. Hanc gratiam alumnus principi bene merito reddidit. Paus. in Bæotic. de Cassandro. Justinus l. 15. Sed Deus justo suo judicio hoc patricidium in Cassandro graviter punivit. Nam ipse in tota vita infelix extitit. Et tandem tragica morte, nempe hydrope & phthiriasi, vermibus è toto corpore erumpentibus, exstinctus est. Deinde Deus quoque iniquitatem ejus in familia ejus visitavit. Nam 1. Antipater matrem suam Theffalonicam ob meram suspicionem occidit innocentem. 2. Hunc Antipatrum rursus occidit Lysimachus socer ejus, ne ejus causa cum Demetrio belligerare cogeretur. 3. Fratrem ejus Alexandrum interfecit Demetrius Poliorcetes, cujus vitæ insidias ipse struxerat; qui etiam regnum ejus, in quod ab ipso Alexandro evocatus erat, occupavit. Hæc omnia congruunt ad Regulas: Per quod quis peccat, per idem quoque punitur. Sap. 11. v. 17. Et: Qui gladium acceperit, gladio peribit. Matth. 26. v. 52. Quæ serium Dei timorem in cordibus nostris excitare debent.

V. DEMETRIUS
POLIORCETES.

I. ORTVS.

Demetrius fuit *Antigoni Regis Asia minoris filius*, socer Seleuci Nicanoris Regis Syriae, cui filiam suam Stratonicen in uxorem dederat.

Dicitur est, Πολιορκητής, Latine *Poliorcetes*, h. e. urbium expugnator, ob insignem in oppugnandis urbibus virtutem. *Vitruvius l. 10. c. 23.* ita de eo scribit: Hic *Demetrius* propter animi pertinaciam (nimirum in obsidendis & oppugnandis urbibus) *Poliorcetes* est appellatus. *Plinius* expugnatorem reddidit *l. 7. c. 38.* Verba ejus haec sunt: Rhodum non incendit Rex Demetrius, *Expugnator* denominatus, ne tabulam Protogenis cremaret, à parte ea muri locatam.

Axioma.

Tituli Regum, & tyrannorum, potius à vi & potentia quam à virtute desumpti sunt. *Plutarchus in Arist. fol. 287.*

EXEMPLA talia addit.

Poliorceta ab expugnatis urbibus, ut Demetrius Antigoni filius: *Cerauni* à fulmine, ut Ptolemæus: *Nicatores* à vincendo, ut alius Ptolemæus: nonnulli etiam *Aquila*, ut Pyrrhus, & *Accipitres* dici maluerunt: Aristides *Iusti* cognomentum maxime regium & divinißimum nactus est.

II. PROGRESSVS.

1. *Demetrius* ab Alexandro, Cassandri filio, contra Pyrrhum Epirotarum Regem in Macedoniam evocatur; qui ingenti exercitu collecto ei subsidio venit; sed cum animadverteret, ab Alexandro insidias sibi strui, eum in convivio trucidavit, totumque Macedoniæ regnum occupavit.

2. *Pyrrhus* autem, ubi audivit Demetrium periculose decumbere, subito in Macedoniam irrupit, eamque fere totam occupat, & usque ad Edeßam progreditur; ejicitur tamen rursus à Demetrio, viribus quidem corporis infirmo, ab exercitu tamen bene instructo; nihilominus tamen sibi metuens à Pyrrho Demetrius, cum alias res novas moliretur, pacem cum eo facit. *Plutarchus in Pyrrho.*

3. Cum autem *Demetrius* consilia agitarer de paterno Asiae regno recuperando (quo privatus à Seleuco Lyfimacho & Ptolemæo erat) & ingentem exercitum conscripsisset, prædicti Duces Seleucus, Lyfimachus, & Ptolemæus Pyrrho persuadent, ut,

relieto, quod nuper cum Demetrio percussisset, fœdere, societatem jungeret. Idcirco Pyrrhus una cum Lyfimacho Macedoniam denuo occupat, postquam Demetrius eam 7 annos possederat; uxor Demetrii, ne iterum maritum privatum videret, veneno vitam claudit. *Plutarchus in Demetrio.*

III. EGRESSVS.

Demetrius tandem & à Seleuco genero, bello petitur, persuaso à suis, ut Demetrium Asia pelleret, qui alias nunquam quiesceret. Demetrius fortiter se defendit, & aliquot præliis superior fuit. Sed cum morbo contracto per 40 dies decumberet, omnis fere exercitus ejus ad Seleucum transit, ideoque Seleuco genero se dedit: à quo in peninsula Syriae conclusus fuit: ubi cum tribus annis detineretur, magna cum Seleuci infamia, tandem animi mœrore extinctus est, annos natus 54, cum regnum tenuisset annis fere sex. *Plutarchus.*

VI. PYRRHVS.

I. ORTVS.

PYRRHVS, Græce Πύρρος, flavus sive rufus, fuit Rex Epirotarum, materno genere ab *Achille*, paterno ab *Hercule* oriundus; *Trogo autore l. 17.* Hic Pyrrhus cognomento *Aquila*, sicut Antiochus Rex Syriae, cognomento Hieracis, vel Accipitris, delectatus est; sicut *Plutarchus* in libro de Solertia animi pag. 60. scribit.

II. PROGRESSVS.

PRIMUM BELLVM PYRRHI.

Primum bellum gessit contra *Demetrium Poliorcetem*, V Macedoniæ regem. *Occasio belli* hæc fuit. Cum *Demetrius Poliorcetes* quiescere non posset, & omnia ubique turbaret, & *Ætolis* bellum inferret: Hi, quoniam Demetrio viribus impares erant, *Pyrrhum* Epiri regem in auxilium vocabant. Hic statim auxilia adduxit. Demetrius, ut eum impediret, adversus eum movet; sed via deceptus, in Epirum quidem venit, ibique omnia vastat; sed *Pyrrhus* interim in *Ætolia* Ducem ejus & copias vincit, & 5000 hominum capit, idque efficit sua fere solius industria. Vnde ingentem apud Macedones favorem consequutus est. *Plutarchus in Demetrio.*

Deinde in Macedoniam progressus, fere totam occupat: & licet fœdus inter utrumque sancitum esset, tamen illud consilio Lyfimachi ruptum est, atque ita *Pyrrhus* Macedoniam armatus iterum invasit. Demetrius exercitum contra eum eductu-

rus, posita purpura, privatus clam ex castris aufugere cogitur; quia milites contra eum, ob superbiam sibi exosum, seditionem excitant. Ita Pyrrhus una cum Lyfimacho Macedoniam occupat, & 7 mensibus in Macedonia regnat. Nam à Lyfimacho statim ejectus in Epirum redit. *Plutarchus in Demetrio.*

SECUNDVM BELLVM PYRRHI.

Secundum bellum gessit Pyrrhus contra Romanos, cum quibus ter prælio congressus est.

Primum Prælium gessit cum Consule Levino.

Pyrrhus gemina legatione sollicitatus à Tarentinis, Lucanis & Appulis, præmittit Cyneam Oratorem, & Milonem ducem in Italiam, cum 20 Elephantis & magno exercitu. *Plutarchus.* Eo anno Italia primum vidit elephantos; eosque, quod in Lucania primum visi essent, *Boves Lucas* appellavit. *Plin. l. 8. c. 6.*

Consul Romanus, nomine *Levinus*, exercitum educit contra Pyrrhum, pugnaturus cum eo, priusquam ipsius socii Lucani, & Brutii convenissent. Pyrrhus impatiens moræ, prælium non recusat. Accerrimo igitur impetu concurrunt: in ipso prælio Pyrrhus equo dejicitur, & vestitum, ne cognosceretur, mutare cogitur; qua tamen re fecit, ut fere vinceretur. Elephantos igitur in primam aciem inducit, quibus Romani terrentur ac turbantur; turbatis Thessalos equites immittit, atque Romanos fugat. Ceciderunt Romanorum 7000; ex Pyrrhi parte, 4000. castra præterea Romanorum capta sunt, & persequutus victoriam Pyrrhus prope Romanam castra movit; Romani nihil territi hac clade exercitum reparant. *Plutarchus.*

Secundum Prælium gessit cum C. Fabricio Lusino, & Q. Æmilio Papo ad Asculum.

Circa hoc secundum prælium tria sunt notanda.

1. Acta ante Prælium.

1. *Pyrrhi ad Romanos legatio, & Romanorum consultatio.* Pyrrhus apparatu Romanorum ad bellum territus, Cyneam legatum cum muneribus mittit de pace constituenda, in hæc conditiones: ut captivos absque pretio recipiant, & insuper auxilia à se ad subigendam Italiam accipiant, tantummodo Tarentinis ignoscerent. Cum Senatus fere universus ad hanc pacem inclinaret, *Appius Clau-*

dius Cæcus in senatum portatus eam dissuasit, ut ignominiosam; adhortatusque est, ut qui, se adolescente, Alexandrum M., si in Italiam venisset, non formidassent, ne succumberent Alexandri Satrapæ, (scilicet Pyrrho.) & obtinuit, ut legato responderetur, de pace cum Pyrrho agi non posse quam diu in Italia esset, se, quoad in armis esset, bellum gesturos. *Plutarchus.*

Cicero in Catone refert, quod *Appius Claudius* in oratione sua dehortatoria hosce Ennii versiculos usurparit:

*Quo vobis mentes, recta qua stare solebant
Antehac, dementi sese flexere ruina?*

2. *Romanorum ad Pyrrhum legatio.* Fabricius legatus ad Pyrrhum mittitur, pro redimendis captivis: cuius virtutem Pyrrhus admiratus, ipsi omnes captivos Romanos donat, hac tamen conditione: si pax non convenisset, ut salutatis amicis, & Saturnalibus celebratis, ad se in captivitatem redirent. ita omnes post Saturnalia redierunt. *Plutarchus.*

3. *Proditio.* Cum Consules Romani castra sua contra Pyrrhum munirent, ibi è Pyrrhi exercitu profuga quidam affert epistolam ad Consulem Fabricium, à Medico Pyrrhi, in qua promittit Consulibus, si sibi honos haberetur, se Pyrrhum veneno necaturum. Fabricio hoc indignum facinus visum: epistolam & nuncium Pyrrho remisit, monuitque ut sibi ab huiusmodi insidiis caveat, ut sit, quem vera virtute vincere possit. Pyrrhus virtute Romanorum motus, omnes captivos gratis ipsis remittit. Senatus, ne videatur beneficium à Pyrrho accepisse, totidem captivos ex Samnitibus & Lucanis remittit, de pace abnuit, donec ex Italia decedat. *Plutarchus. Cicero l. 3. Offic.* scribit: quod Fabricius profugam reducendum curaverit ad Pyrrhum, additis literis, Videret quales milites sociosve haberet, sed Romanos non consuesse veneno potius quam virtute vincere, proinde ab iis non timeret. Quod factum ejus à Senatu laudatum est.

2. Acta in Prælio.

Pyrrhus cum videret, altero prælio cum hostibus certandum esse, ad *Asculum* proficiscitur. ubi Romanos obvios habuit, & prælium in noctem usque continuatum est, & incerta victoria discessum. Elephantorum enim terror exoleverat, & C. Minutius unius proboscide abscissa mori posse belluas ostenderat: victoria tamen magis ad Pyrrhum visa est inclinare, cum Romanorum 6000 cecidissent, ex parte Pyrrhi vero 3505.

3. *Acta post prælium.*

Licet Pyrrhus victoriam hanc obtinuisset, tamen dixit, sibi funditus pereundum esse, si adhuc uno prælio Romanos vinceret. *Plutarchus, Florus.*

Tertium prælium.

In tertio & ultimo prælio Pyrrhus à Romanis victus, & Italia pulsus est, à Curio Consule Romano.

A X I O M A.

Diaboli proprium est, equivocationibus ludere.

Elegans exemplum habemus in Rege Pyrrho. Hic enim cum rex fortissimus esset, & gloria rerum gestarum ejus cresceret, ipse imperium orbis affectare cœpit: Cumque Romanos potentes videret, Apollinem Delphicum consuluit, qui ambigue respondens dixit:

Aio, te Æacidam Romanos vincere posse.

Quo ambiguo responso Pyrrhus delusus, putavit, se Romanos victurum; sed tandem ab illis victus est. *Plutarchus in Pyrrho.*

TERTIVM BELLVM PYRRHI.

Tertium bellum gestum cum Antigono Gonata.

Pyrrhus à Romanis victus, ad Antigonum, Demetrii filium Macedoniæ Regem, legatos misit, supplementum militum amissorum petiturus; quo auxilium negante, Pyrrhus ex Italia in Macedoniam profectus, Antigonum magno prælio vicit, & tota Macedonia expulit. Antigonus cum paucis equitibus Theſsalonicam fugit, & exercitum ex Gallis reparat; sed à Ptolemæo Pyrrhi filio iterum victus, cum 7 comitibus fugiens, ulterius non regni recuperandi spem, sed salutis latebras quærit. *Plutarchus, Iustinus.*

III. E G R E S S V S.

Pyrrhus, qui propter auxilia Gallorum, templa & loca sacra, sicubi in præſidiis erant, spoliandum, in odio apud Macedonas erat, à Cleonymo Spartanorum Rege incitatur, ut Spartam invaderet, & Peloponnesum sibi subjiceret. Pyrrhus hac occasione lætus, in *Spartanos* movit: ubi cum plurimi cives in Creta abessent, à fœminis repellitur: & postero die cum cives rediissent, robustissimam exercitus partem cum filio Ptolemæo amittit. Inde igitur repulsus *Argos* petit: ubi in ipsa urbe saxo de muris à fœmina jactato Heros fortissimus occisus est. Atque ita Antigonus regnum Macedoniæ re-

cipit, & filium Pyrrhi captum, humaniterque habitum in Epiroticum regnum remittit. *Plutarchus, Iustinus.*

V S V S.

Historia Pyrrhi exhibet speculum, tum virtutum, tum vitiorum. quæ sunt:

I. Prudentia.

Pyrrhus Rex prudentissimus fuit. Nam ipse tot bellis peractis, & rebus præclare gestis, aliquando Athenas venit, ubi benigno civium hospitio exceptus est. Postquam autem urbem illam tunc opulentissimam, & disciplinarum omnium matrem lustrasset, in arcem Palladis deductus est, sacraque magna cum veneratione fecit, & arcem, arte & natura munitissimam, magna cum admiratione contemplatus est. Deinde cum discederet, inque forum venisset, Principibus civitatis, qui eum comitabantur, gratias peringentes egit pro fide magna, quam de se habere ostenderent: deinde eos monuit, ut in posterum nulli Regum potestatem facerent amplius arcem ingrediendi, ne opportunitatem præſidii nactus quispiam invaderet. Gratum consilium fuit Atheniensibus, ut qui liquido cognoscerent, *periculosum admodum esse, fortibus viris arcis aditum præbere; & deinceps majori diligentia portas asservarent.* Vide *Francisum Patricium l. 8. de Republ. Titul. 9. p. 357.*

2. Humanitas erga doctos & literatos.

R E G V L A.

Quicumque heroico & generoso præditi sunt animo, illi literas & viros doctos non fastidiunt, quin potius in pretio habent, amant & venerantur. *Franciscus Patricius l. 1. de Republ. Tit. 5. p. 27.*

Exemplum habemus in Pyrrho, qui Cyneam Theſſalum, virum dicendo gravem ac suavem, ut Demosthenis auditorem plane cognoscas, magno in honore habuit, & eo oratore ad plures civitates usus est, qui eas adeo ad Pyrrhi voluntatem pellexit, ut veram esse Euripidis sententiam ostenderet, qui ait: Omnia confecit oratio, qua etiam hostile ferrum efficere nequiret. Atque ipse Pyrrhus dicere solebat: Plures à Cyneæ oratione urbes, quam à se armis expugnatas esse.

3. Mansuetudo.

Pyrrhus iram suam domare potuit. Nam cum milites *Tarentini* inter cœnandum, multa liberius in Pyrrhum dixissent, res statim ad eum delata est. Acciti sunt juvenes, ac periclitabantur omnes, cum factum

factum nec negari posset, nec defendi. Tum unus illorum deterioris ingenii, Imo, inquit, Rex, & ista diximus, & longe acerbiora dicturi fuimus, nisi nos lagena defecisset. linguæ petulentiam in temulentiam rejiciens. Itaque mox ira Principis in risum versa, dimissi sunt. Pulchrum hoc est mansuetudinis exemplum. *Erasmus l. 6. Apophthegmatum.*

4. Fortitudo.

Pyrrhum aliquoties singulari certamine fortem, & magnum suum animum demonstrasse legimus. In primis vero vulneratus in prælio cum Mamertinis, hostem magna corporis statura, à quo fuerat provocatus, prostravit. Generosus enim Rex hanc provocationem tam ægre tulit, ut cruore adhuc respersus, dolore simul ac ira percitus, truci ac terribili aspectu in aciem redierit, gigantemque repente adortus, adeo vehementi ictu ejus caput percussit, ut usque ad infimas partes ferro adactò frustra fissi corporis hinc inde ad terram deciderent.

R E G V L A.

Provocator plerumque à provocato vincitur. Exemplum habemus hoc loco.

5. Regnandi libido.

Qualis & quanta libido regnandi in Pyrrho fuerit, ex colloquio ejus cum Cynea patet. Ita namque Regem Pyrrhum expeditionis in Italiam avidissimum affatus est Cyneas. Occupata Italia, Rex, quid agemus? Vicina, inquit Pyrrhus, Sicilia est, dives insula & populosa, & captu facilis. Quid tum inde, inquit Cyneas? Trajiciemus, inquit Pyrrhus, in Africam, & Carthaginem, quæ tunc erit ad nutum. Verum (inquit Cyneas) ubi rerum potiti erimus, quid tum? Ridens Pyrrhus: In alto otio, inquit, vivemus, bone vir; compotabimus quotidie, & mutuis sermonibus inter nos oblectabimur. Ecquid vero nunc obstat, inquit Cyneas, quominus inter nos compotemus, atque otium inter nos traducamus; cum jam teneamus hæc, & citra negotium ad manus sint, quæ per sanguinem, per multos sudores, per discrimina petiti sumus, multasque calamitates allaturi aliis, & accepturi? *Iohannes Spinaus de Tranq. animi p. 16.*

VII. LYSIMACHVS.

I. O R T V S.

Lyfimachus, Græce Λυσίμαχος, Agathoclis filius, VII Rex Macedoniæ. Hic illustri quidem Macedoniæ loco natus, virtute illustrior fuit.

II. P R O G R E S S V S.

I. Acta Ethica.

Ab Alexandro M. Lyfimachus inter custodes corporis assumptus, in Indiam cum comitatus, amore literarum ac Philosophiæ ardebat, adeo ut Callisthenem Philosophum tunc ab Alexandro afflictum, atque in vinculis habitum, de virtute differentem sæpius audiverit, poculumque ei ac remedium miseriæ optanti propinaverit. Quod ægre ferens Alexander Lyfimachum ferocissimo Leoni objecisse dicitur. Sed ille viribus fretus rem posteris mirandam fecit, manum amiculo involutam, in os Leonis inferens, arrepta lingua feram exanimavit: Quo facto, vehementius postea ab Alexandro M. dilectus, & apud eum in honore maximo fuit. *Trogus l. 15.*

II. Acta Oeconomica.

Lyfimachus Ptolemæi Ægypti regis filias, unam sibi, & alteram filio suo Agathocli, connubio junxit, ut se in regno magis confirmaret.

III. Acta Politica, & Polemica.

Post mortem Alexandri Lyfimachus Thraciæ præfectus est constitutus, cui 40 annos præfuit. Ingens in eo libido regnandi fuit. Nam una cum Pyrrho Macedoniam invasit & occupavit, ejecto Demetrio Poliorcete. Sed cum Pyrrhus 7 mensibus in Macedonia regnasset, à Lyfimacho, qui sibi à Demetrio jam capto nihil amplius metuebat, Macedonia ejicitur. *Plutarchus.* Similiter ex insatiabili cupiditate regnandi, Seleuco Nicanori Regi Syriæ bellum intulit, in quo etiam vitam perdidit.

III. E G R E S S V S.

Lyfimachus, amissis antea, variis casibus, xv liberis in bello, quod Seleuco regi Syriæ intulerat, fortiter pugnans cecidit, & postremus ruinæ domus suæ cumulus accessit. Et hæc ultima fuit pugna successorum Alexandri, in qua occisus est Lyfimachus anno ætatis 74, à morte Alexandri 42, cum Macedoniam sub potestate habuisset annis quinque.

A X I O M A.

Omnis potestas summa impatiens est consortis, nec facile inter duos ejusdem Reipublicæ Reges convenit.

Seneca:

Nec regna ferre socium, nec tædæ queunt.

Lucanus lib. 1 :

*Nulla fides regni sociis; omnisque potestas
Impatiens consortis erit.*

E X E M P L A.

1. *Iulius Cæsar Bibulum collegam suum* in consulatu prorsus repudiavit. Vnus ex eo tempore omnia in Repub. & ad nutum administravit, ut nonnulli urbanorum, cum quid per jocum testandi gratia signarent, Non Cæfare & Bibulo, sed Iulio & Cæfare Coss. actum scriberent; bis eundem præponentes nomine, atque cognomine; utque vulgo mox ferrentur hi versus:

*Non Bibulo quicquam nuper, sed Cæsare factum:
Nam Bibulo fieri Consule nil memini.*

Suetonius in Cæsare.

2. *Post mortem Iulii Cæsaris*, partiti sunt regnum *Augustus Lepidus & Antonius*: Sed cum collegæ conarentur Augustum excutere, ipse, reliquis devictis & interfectis, solus regnum obtinuit. Dion, de Triumviratu Augusti, Lepidi, & Antonii: Difficile erat tres aut duos viros, æquali dignitate sublimes, cum bello tantas res adepti essent, concordiam servare.

3. *Contra Demetrium Poliorcetem* Macedonia regem adjuvit *Pyrrhum* in occupanda Macedonia *Lysimachus*. Hi duo sunt postea partiti regnum Macedonia, sed non fuit diuturna amicitia inter *Lysimachum* & *Pyrrhum*. Nam cum *Pyrrhus* 7. mensibus in Macedonia regnasset, à *Lysimacho* statim ejectus, in Epirum rediit.

VIII. PTOLEM. CERAVNVS.

I. O R T V S.

Ptolemæus Ceraunus (h. e. fulminator, bellicofus) fuit *filius Ptolemæi Lagi I.* Ægyptiorum regis primogenitus, ex *Euridice* natus, frater *Ptolemæi Philadelphi*: cognomento dictus *Ceraunus*, à fulmine.

A X I O M A.

Tituli Regum & Tyrannorum potius à vi & potentia, quam à virtute desumpti sunt.

Ita *Poliorceta* ab expugnatis urbibus, uti *Demetrius Antigoni filius*; *Ceraunus* à fulmine, ut *Ptolemæus*; *Nicator* à vincendo: nonnulli etiam *Aquila*, ut *Pyrrhus*, & *Accipitres*, dici maluerunt, ut *Antiochus Hierax*. *Aristides* *Iusti* cognomen tum maxime regium & divinißimum nactus est. *Plutarchus in Arist.* pag. 287.

II. P R O G R E S S V S.

I. Acta Politica.

Hic *Ptolemæus Ceraunus* regnum Macedonia per vim occupavit. *Occasio* hæc fuit. Quia hic *Ptolemæus* à patre suo *Ptolemæo Lagi* in successione præteritus erat. Nam pater ipsius, contra jus gentium, *Ptolemæum Philadelphum*, filiorum minimum ex *Berenice* natum, ei tanquam primogenito, ex *Euridice* nato, in successione regni præposuerat. Ideoque ipse *Babylonem* ad *Seleucum Nicaenorem* confugit, cumque contra *Lysimachum* imperatoria virtute juvit. *Lysimacho* interfecto, *Seleucum* solum de cohorte *Alexandri* superstitem, 77 annos agentem, mense 7 post casum *Lysimachi* crudeliter interfecit, atque regnum Macedonia occupavit. *Iustin.* l. 16.

II. Acta Oeconomica.

Hic *Ptolemæus* ut regnum suum stabiliret, *Arfinoen* sororem suam, *Lysimachi* viduam, in uxorem duxit, eique coronam regiam imposuit: sed paullo post omnes liberos ejus ex *Lysimacho* ei natos, ne regnum Macedonicum aliquando repeterent, trucidavit: ipsam vero in *Samothraciam* relegavit. *Iustinus.*

III. E G R E S S V S.

Tandem hic *Ptolemæus* justas impietatis suæ poenas persolvit. Nam cum 9 fere mensibus regno præfuisset, *Belgius Dux Galatarum* in Macedonia cum exercitu irrupit, *Ceraunum* prælio superatum capite truncari, illudque lanceæ affixum pro ludibrio in exercitu circumgestari mandavit: cadaver vero feris & alitibus objectum est. *Iustinus lib.* 24.

V s v s.

Non omnia somnia esse vana & inania, hinc videmus. Nam amici hujus *Ptolemæi Cerauni*, post *Seleucum* ab ipso nefarie trucidatum, in somnio viderunt ipsum rapi in iudicium, vulturibus lupisque judicantibus, & causa cognita carnes ejus passim distribuentibus. Hujus somnii veritatem exitus comprobavit. Nam non multo post à *Galatis* interfectus, inter cadavera cætera vulturibus ac lupis præda factus est.

IX. MELEAGER.

X. ANTIPATER.

XI. SOSTHENES.

Seleuco Cerauno successerunt *MELEAGER*, & *ANTIPATER*, anno M. 3690. quorum ille 60,

le 60, hic vero 45. dies regnavit. *Eusebius*. Nam uterque à Gallis occisus est.

Cum autem Macedones ob eandem Cerauni desperarent, *SOSTHENE*s unus è principibus, coacto exercitu, Gallos pellit, & fere per annum regnat. Id ægre ferens *BRENNVS* Dux Gallorum, cum instructo exercitu Macedoniam ingreditur, victoque *Sosthene* urbes & agros deprædatur. Postea templum Apollinis Delphicum spoliare conabatur, affirmans: *Deos locupletes nullis opibus indigere, sed largiri oportere*. Verum & à Delphis eorumque sociis armis vincuntur Galli, & à cælo fulminibus & ingenti tempestate, terræque motu steruntur & obruuntur. Dux *BRENNVS* in obsidione illa lauciatus est; cumque dolorem vulnorum ferre non posset, pugione vitam finiit. Cæteri ad unum omnes à Dardanis cæsi sunt, anno M. 3691.

XII. ANTIGONVS II.

GONATAS.

I. ORTVS.

Antigonus II, cognomento *Gonatas* dictus, fuit filius *Demetrii Poliorcetæ* ex *Phile Antipatri* filia natus, & nepos *Antigoni I* Regis Asiæ.

II. PROGRESSVS.

Hic *Antigonus* vehementer afflictus fuit à *Pyrrho* Epirotarum Rege, ex Italia reduce. Quo à cœmina saxo trucidato, universum Macedoniæ regnum recuperat; & non tantum Athenas deditione accipit, sed & Gallos à Delphica clade superstites, Macedoniam infestantes, repellit. Anno M. 3692. Ab hoc tempore regnum Macedoniæ permansit penes posteritatem ejus, usque ad *Persea* ultimum Regem, captum à Romanis. *Eusebius*. *Iustinus* lib. 25. Contra autem *Antigonus* Asiæ regno excidit, illudque ad *Seleucidas* jure belli transiit.

III. EGRESSVS.

Mortuus est *Antigonus*, postquam regnasset annos 36, juxta alios 40. (& vixisset annos 80.)

V S V S.

Rex hic fuit optimus & laudatissimus, cujus commendatur

I. Pietas in Patrem.

Cum enim pater ipsius *Demetrius* à *Seleuco* captus cum per literas monuisset, ne, si quid ipse à *Seleuco* coactus scripto mandaret, obtemperandum aut urbibus decedendum sibi putaret, ipse ultro ad *Seleucum* scripsit, se ei toto regno cedere, obsidem-

que se pro patre, ut hic dimittatur, offerre. *Plutarchus*, *Apophth.* pag. 337.

Pietatem hujus *Antigoni* erga Patrem *Campofulg.* ita describit. Cum prælio captus à *Seleuco* Syriæ rege *Demetrius* Asiæ atque Macedoniæ Rex esset, *Antigonus* filius quietus regni possessor, regiam purpuram lugubri veste mutavit, atque inter continuas lacrymas legatum ad vicinos Reges misit, ut pro patris liberatione operam dare vellent, ipse quoque ad *Seleucum* misit, qui regnum, se quoque ipsum oblidem polliceretur, si carcere patrem liberaret. Qui, postquam patrem rescivit mortuum esse, ingentem classem instruxit, ut ad accipiendum defuncti corpus proficisceretur. Cum autem navigans patris corpus obvium habuisset, à *Seleuco* in Macedoniam remissum, tanto apparatu lacrymisque illud excepit, ut omnes in admirationem commiserationemque simul converteret. Stabat *Antigonus* in puppi magnæ quinqueremis, ejus apparatus gratia ædificatæ, atra veste indutus, mortuum patrem lacrymans, cujus in aurea urna conditi, inter vexilla ipse continuus spectator erat. Illic cantu, aliisque Musicis modis, defuncti Regis virtus insigniaque facinora decantabantur: Canentium autem voces, ad pietatem lamentabilesque modos compositæ. Remiges quoque remorum pulsum, eo ordine ad dolorem exprimendum, temperabant, ut *Corintho* classe appropinquante, ipsa quoque saxa ad lacrymas moverentur.

2. Fortitudo.

Navali prælio cum *Ptolemæi* legatis congressurus, dicente Gubernatore, multo plures esse hostium naves: Me vero ipsum, inquit, præsentem, quam multis comparas? *Plutarchus* in *Apophth.* pag. 337.

3. Amor erga literatos.

Mortuo *Zenone Cittienfi*, quem omnium maxime Philosophorum in pretio habuit, dicebat: *Theatrum suarum actionum periisse*. *Plutarchus* in *Apophth.* pag. 337.

XIII. DEMETRIVS II.

I. ORTVS.

Demetrius II fuit filius *Antigoni Gonata*, nepos *Demetrii Poliorcetæ*.

II. PROGRESSVS.

Cum *Antigonus* pater ejus ex Græcia in Macedoniam veniret, ut *Alexandrum* *Pyrrhi* filium,

qui regnum Macedonicum populabatur, ejiceret, & à militibus defereretur, qui ad Alexandrum transibant, atque ita regnum & exercitum amitteret & fugeret: Ibi Demetrius filius ejus admodum puer, exercitum reparat, regnum recuperat, & Alexandrum non modo fugat, sed etiam ex Epiro ejicit. *Iustinus.*

III. EGRESSVS.

Cum regnasset x annos, moritur: reliquit post se filium *Philippum*, cui tutor datus est *Antigonus tertius*, cognomento *Doson*.

XIV. ANTIGONUS III.

cognomento *Doson*.

I. ORTVS.

Demetrius II. Rex Macedoniae, postquam annos x. regnasset, fato functus est, eodem fere tempore quo Romani in Illyrium proficiscerentur: reliquit post se filium parvulum *Philippum*, cui tutor datus est *Antigonus III* cognomento *Doson*, qui ducta in uxorem vidua Demetrii, Regem se declarari curavit. *Polybius.*

Doson cognomento dictus est. idque vel in bonam partem; quod videlicet fuerit *Euergetes*, h. e. beneficus & valde munificus rex: uti vult *Dresserus Millen. 4. pag. 346.* vel in malam partem, quod videlicet multa promitteret & pauca praestaret. Vti vult *D. Helvicius in Chron. & Plutarchus in Æmylio.*

II. PROGRESSVS.

I. ACTA TOGATA.

In administratione regni ita se gessit, ut omnibus sui post obitum reliquerit desiderium. Etenim multarum virtutum pulcherrimarum exemplar fuit. Namque

1. *Iustitia maxime fuit deditus.* Etenim scribebat civitatibus, si quid contrarium legibus per epistolam mandaturus esset, ne parerent, sed ipsum ignoratione lapsum censerent. *Plutarchus Apophthegm. pag. 338.*

Plane sicut postea *Trajanus Imperator* gladium praefecto praetorii tradidisse legitur, hisce additis verbis: Si bonus fuero, eo pro me; si malus, contra me utitor. *Xiphilinus in Epitome Dionis.*

2. *Castus fuit.* Nam cum Dianæ Antistitam vidisset excellenter formosam, statim Epheso cum suis discessit, ne invitus incestum perpetraret. *Plutarchus Apophth. p. 338.*

II. ACTA BELLICA.

1. Cum *Cleomene* Spartanorum Rege congres-

sus, acerrimo eum praelio vicit; in quo praelio *Euclides* frater *Cleomenis* cecidit, & ex sex millibus Spartanorum vix ducenti superfuerunt, & ipse *Cleomenes* fuga salutem quaerere coactus est. *Antigonus* moderate victoria usus est; Spartanis libertatem restituit, à direptione milites prohibuit, veniamque his qui superfuerant, dedit; praefatus, se bellum cum *Cleomene* Rege, non cum Spartanis habuisse. *Plutarchus, Polybius.*

2. *Antigonus* cum audivisset Macedoniam à barbaris vastari, ex Peloponneso eo properat, etli tenuissimæ valetudinis esset, & phthisi laboraret, & ingenti praelio decertat, atque Illyrios praedones vincit & opprimit.

III. EGRESSVS.

Cum autem in praelio voce contentiore uteretur, multum sanguinis ob venam ruptam evomit, & paucis diebus post exspiravit heros fortissimus, pace toti Græciæ restituta, postquam regno ut tutor annis fere 13 vel 15 praefuisset. *Plutarchus, Polybius.*

XV. PHILIPPVS.

I. ORTVS.

Philippus erat *Demetrii II*, Regis Macedoniae *XIII*, filius.

II. PROGRESSVS.

1. Regni occupatio.

Quia hic *Philippus* adhuc parvulus erat, ideo Pater moriturus eum *Antigoni Dosonis* fidei commisit, qui ducta in uxorem *Demetrii* vidua, titulum regis assumpsit. Mortuo autem *Antigono* tutore, eodemque vitrico, *Philippus* 13 annorum puer regnum suscepit. *Plutarchus Polybius.*

II. Regni administratio.

1. Toto regni tempore multa crudelitatis atque libidinis exempla edidit, *Plutarchus in Arat.* ita de eo scribit: *Philippus* Rex Macedoniae (scil. penultimus) erat adolescens elegans, mansuetus, insignem humilitatem & clementiam praese ferens: cum adolevisset, ex adolescente eleganti & rege mansuetofactus est homo turpissimus & tyrannus saevissimus: quanquam non erat mutatio naturæ, sed in licentia demonstratio nequitiae, occultatae antea metu. *Hac Plutarchus.* Quo pertinent Axiomata Politicorum: Magistratus virum arguit. Item: Honores mutant mores; Et pulchre inquit *Antimachiavellus, lib. 1. p. 43.* Multos videas in pri-

privata fortuna felices & comites erga humillimum quemque: mox ubi ad honores adscendere, eo superbiæ venire, ut vix etiam familiari usu notos agnoscant.

2. *Urbem Chiorum* oppugnavit, sed virtute mulierum repulsus: de quo *Plutarchus l. 2. de virtute Mulier. p. 422.* ita scribit: Philippus Demetrii filius urbem Chiorum oppugnans superbum ac barbaricum edictum proposuerat: quo servos ad defectionem ad se invitabat, pollicens eis Dominarum conjugia & libertatem: Mulieres vero atroci & effera correptæ ira una cum servis ipsis quoque una indignantibus & auxilium ferentibus cum impetu in muros evaserunt, lapidesque & tela congerentes ac pugnantes, exhortantes & animantes, ipsæque etiam usque ad extremum hostem profligantes, & telis impetentes, Philippum repulerunt, cum quidem ad hunc nullus omnino servorum transivisset.

3. Cum *opidum Abydum* diuturno tempore oppugnaret, obsessi fortiter ei resistebant: ubi vero animadvertabant se viribus impares esse, omnia sua pretiosa in navibus in mare demergunt, se ipsos cum uxoribus & liberis interficiunt, & Philippus ita vacua urbe potitur. *Livius.*

4. Philippus quoque *Romanorum socias urbes in Epiro* oppugnat, & excindere conatur, quæ auxilia fortia accipiunt. Cum igitur *Apolloniam* obsideret, Romani ejus castra nocturno prælio invadunt: ipse vix seminudus fugit; inde cum navibus effugere non posset, naves suas ipse cremat, & in Macedoniam spoliatus & inermis redit. *Livius.*

5. Anno sequenti iterum in *Peloponnesum* veniens Philippus, cum multa ageret, quæ nec Arato seniori (qui erat prætor in Achaia) nec Arato Juniori probabantur; ipse tamen seniore Aratum magis metueret; veneno eum tollere jubet. *Plutarchus. Polybius.*

6. Post aliquot annos *in ludis Nemeis Arato juniori* subducit uxorem, nomine Polycratiam, quam spe nuptiarum regiarum in Macedoniam asportat, & Arato curat venenum præberi; quo mente motus est: ipse paullo post ad Elim à Romanis vincitur, ubi in magno periculo fuit, ne caperetur. Postea vero pacem cum illis fecit: nihilominus tamen postea, contra fœdus initum, vastat fines urbium Romanis societate junctarum, mittitque Sopatrum purpuratum ex suis cum quatuor millibus militum Carthaginensibus præsidio. Hæc cum conquesti socii essent, legati in Græciam mittuntur, ad inspicandas res sociorum. *Livius.*

7. Tandem cum Philippus, turbulenti ingenii homo, quiescere non posset, sed omnem Græciam turbaret, omniaque cædibus implet; Romani

bellum ei decernunt, & Legiones cum T. Flaminio Consule in Macedoniam mittunt, à quo Philippus victus pacem petiit, omnibusque Græciæ civitatibus amissis, solam Macedoniam & nomen regium retinuit. Et sic Græciæ civitatibus pax & libertas restituta est. *Livius.*

8. Denique Philippus duos habebat filios, Demetrium, modestum Adolescentem, & Persea notum. Cum autem Perseus animadverteret, Demetrium in majori gratio esse apud patrem, infensus ei factus, cum apud patrem fictis literis suspectum reddidit, quasi ipse regnum affectaret: Ideoque à patre irato Demetrius insons iussus est interfici. *Livius.*

III. EGRESSVS.

Verum pater, paullo post innocentia ejus cognita, tantum animo dolorem concepit, ut morbo ex animi ægritudine contracto misere periret; Græciæ turbator, regni Macedonici everfor, & suæ stirpis extinctor. *Livius lib. 10. Decad. IV.* Regnavit annos 42.

V s v s I.

Nomen Philippi apud Macedonia reges fatale fuit. Nam Philippus primus Rex Macedonia, pater Alexandri M., regnum Macedonicum instauravit: Philippus penultimus Persei pater, illud ad ruinam inclinavit: uti patet ex versibus Sibyllæ quæ extant in *Achaicis Pansania*, quos Philippus *Melanchthon* ita vertit:

*In Macedum populis clarissima regna tenebunt,
Archiva de stirpe, bonum, damnumque, PHILIPPI.*

*Horum qui prior est, gentes urbesque domabit,
Sed Veteris regni perdet decus omne Secundus,
A populis victus, quos mittent Vesper & Ortus.*

V s v s II.

Præcipuum Regum & Principum munus est, ut judicia legitima instituant, & populum recte judicent. Quod ut fiat, tria observare debent.

1. In ORTV, utramque partem audiant: idque juxta Dei mandatum. *Deuter. 1. v. 16.* Præcepti judicibus vestris, dicens: *Audite illos, & quod justum est judicate. v. 17,* sicut parvum, ita magnum audietis.

2. In PROGRESSV; *Causas ad se delatas examinent, & veritatem diligenter investigent.* *Deuter. 17. v. 4.* Quod renunciatum tibi fuerit atque audieris, diligenter inquires, anne res illa vera & certa sit. *Iob. 29. v. 16.* Causam quam non noveram, diligentissime investigabam.

3. In EGRESSU: *sententiam latam exequantur*. Exequutio namque est finis sententiæ latæ. Idcirco enim sententia pronunciatur, & promulgatur, ut nempe bonis cedat in bonum, & malis in malum. *Rom. 13. 3. 4.* Et hoc scriptura vocat iudicium & iustitiam facere. Ita Rex David laudatur, quod fecerit iudicium & iustitiam omni populo. *2. Sam. 8. v. 15.*

Contra autem Philippus Rex Macedonia regio suo munere recte functus non est, difficilis & morosus in audiendis subditorum suorum querelis fuit. Quod ipsum mulier quædam ei recte objecit. Monebat namque vere, dignitatem imperandi & regiam deponere debere: eaque indignos, qui nollent munus præcipuum, ob quod instituti sunt, exsequi. *Petr. Gregor. Tholosan. lib. 6. de Republ. c. 6. pag. 320. 321. & 322.*

V s v s III.

In aulis Regum & Principum plerumque duum generum homines reperiuntur.

Priores sunt ADVLATORES, qui naturas, ingenia & mores Dominorum suorum observantes, ad nutum eorum se accommodant. Si illi aiunt, hi quoque aiunt; si negant illi, negant quoque hi. Posteriores vero sunt VERONENSES, qui sunt veritatis & honestatis amantes, suisque Dominis moderata & tuta suggerunt consilia.

Exemplum.

Ita in aula Philippi Regis Macedonia diversi ingenii & indolis Consilarii erant, nempe DEMETRIUS & ARATVS.

DEMETRIUS norat artem assentandi Domino. Is cum intelligeret Regem adspirare ad Imperium Orbis terrarum, impulit eum, ut occuparet Græciam & Italiam. Intulit itaque bellum Atheniensibus. Hi contra Philippum attrahunt Romanos, qui metuentes audaciam & potentiam Philippi, cum antea eum odissent, cum ob fœdus cum Hannibale & Carthaginensibus, tum quod compereant cum meditari bellum inferre Italiæ: succurrunt Atheniensibus, & victo Philippo Macedoniam occupant.

Alter in aula Philippi ARATVS Sicyonius erat, qui reprehendebat libidines & sævitiam Philippi, quod solebat in conviviis hospitibus præbere venena, dixitque ad Philippum: Regi FIDE & BENEVOLENTIA nihil esse firmitus, nihil tutius. Hunc sustulit Philippus veneno. Ex eo cum Aratus decumberet, & moriturus vomeret atrum

sanguinem, dixit ad amicos: Ταῦτα ἐστὶν ἐπὶ χρεῶν τυραννικῆς Φιλίας. h. e. Hæc sunt præmia tyrannicæ amicitiae.

XVI. P E R S E V S.

I. O R T V S.

P E R S E V S erat filius naturalis P H I L I P P I II penultimi Macedonia Regis.

II. P R O G R E S S V S.

I. Regni occupatio.

Fraude ad regnum pervenit. Nam infensus viruti fratris sui Demetrii, ex legitimo conjugio natus minoris, quem verebatur, se posthabito regni fore hæredem, confectis criminibus eum apud Patrem Philippum Macedonum regum accusat patricidii & affectati regni. Pater fidem habens mendaciis, dolo insontem filium interfici curat. Apud Didam enim Pæonia præfectum, qui à Perseo instructus, amicum se Demetrii simulabat, ad cœnam vocatus, venenum in ea datum haurit, poculo epoto, extemplo sensit, & mox coortis doloribus, relicto convivio, cum in cubiculum recepisset sese, crudelitatem patris conquerens, patricidium fratris, ac Didæ scelus inculans, torquebatur. Intromissi deinde Thyrsis quidam, Stuberæus & Berreus Alexander, injectis tapetibus in caput faucesque, spiritum intercluserunt. Ita innocens adolescens, cum in eo ne simplici quidem genere mortis contenti inimici fuissent, interficitur. *Livius lib. 10. Dec. 4.*

A X I O M A I.

Spurii ex adulteriis, aut damnato coitu progenerati, plerumque sunt mali, inquieti, & turbulenti.

E X E M P L A.

1. *Ismaël* ex ancilla natus persequabatur filium legitimum Isaacum, Saræ liberæ filium. Vnde Deus Abrahamo mandavit: Ejice ancillam, & filium ejus. *Gen. 21. v. 10. 12.*

2. *Abimelech* filius spurius Gedeonis (qui cognomento Ierubaal dictus est) 70 fratres filios patris legitimos, ut regnaret solus, super unam petram trucidavit, excepto Iotham natu minimo. *Judic. 9.*

AXIOMA II.

Simultates inter fratres & consanguineos sunt omnium gravissima, adeoque immanes.

Nullum quidem ad tuendum imperium concordia fratrum fortius vinculum, quod natura ipsa connexuit; & tamen videmus illud sapissime salva libidine regnandi rumpi, & ad mutuam perniciem belluina prorsus ferocia fratres in se ipsos insurgere, divina prorsus & humana omnia violare jura, & contaminare sacra, quam regnandi cupiditatibus cedere.

Exempla.

1. *Cainus* odii & invidiæ stimulis agitatus *Abelem* fratrem suum occidit. *Gen.* 4.

2. *Esavus* ob præreptam sibi benedictionem tanto erga fratrem suum *Iacobum* flagravat odio, ut de eo interficiendo consilia iniret. *Genes.* 27.

3. *Iosephum*, quod patri esset reliquis carior, tam immani odio prosequerantur fratres, ut clam eum in foveam præcipitarent, deinde ex fovea extractum *Ismaëlitis* venderent. *Genes.* 37.

4. *Ioramus* filius *Iosaphati* primogenitus loco patris regnabat, cumque regnum suum confirmasset, sex fratres suos uterinos, & non paucos de Principibus populi *Iuda* gladio interfecit, instigante *Athalia* conjuge, *Achabi* filia. 2. *Paral.* 21. v. 2. 3. 4.

II. Regni administratio.

1. *Perseus* regnum, quod scelere acquisiverat, scelerate quoque variis vitiis coopertus administravit. Cum enim familiarum illustrium & insontium cæde delectaretur, & ambitione atque elatione animi turgidus omnes contemneret, accedente avaritia quoque, ex eo statim mutatus, crudelis, & præceps in omnes, nec ei sanum, nec prudens postea quicquam fuit. Et cum antea consilio & ratione multum valuisset, & audacissimus in pugnis fuisset, subito & præter expectationem ad timiditatem & stultitiam se convertit, & levis & mutabilis repente, atque ineptus adversus omnes esse cœpit, fortuna eum relinquere incipiente, h. e. (ut nos Theologice & Christiane interpretamur,) illo Deum iratum & vindicem scelerum habente, ut multos videre est, mutatione progrediente, solito imprudentiores factos; sicut *Plutarchus*, *Livius*, & *Suidas* in historiis suis tradiderunt.

11. *Perseus* contra Romanos bellum apparans, cum Græcarum civitatum sollicitatis animis, imprimis *Achæorum* gentis conciliandæ sibi viam

quæreret, literas ad *Achæos* scripsit. Illis recitatis, & plerisque benigne & moderate scriptas esse censentibus: *Callicrates*, ex eis, qui in eo verti salutem gentis crederent, si cum Romanis inviolatum fœdus servaretur: *Parva*, (inquit) aut medioeris res, *Achæi*, quibusdam videtur agi: Ego maxime gravissimam omnium, non agique tantum arbitror, sed quodammodo actam esse. Quis enim non videt, viam regiæ societatis quæri, qua Romanorum fœdus, quo omnia nostra continentur, violetur? De regia igitur societate incunda, ne cogitandum quidem aut tractandum esse judico: Quandoquidem non modo fidem inviolatam tueri oportet, sed etiam ab omni suspitione remotam. Hisce & multis aliis rationibus *Callicrates* Romanæ societatis, & publicæ fidei causam agens, impedivit quominus de *Persei* amicitia accipienda decretum fieret; Et pervicit, ut *Achæi* Romanam societatem unam tum in terris, vel viribus, vel fide stabilem, foventes, ne legatos quidem aut nuncios Regis admitterent, per quos aliquorum ex ipsis animi sollicitarentur, ne ea res fidem suam Romanis suspectam redderet. Huic consilio suffragatur præclarum hoc *M. Antonini* *Cæsaris* elogium: *Nihil gravius & calamitosius esse, quam fidem nullam in hominibus esse; eamque violari ab amico, sine qua nulla amicitia, nulla virtus tuta esse possit. Antimachi* *vellus* pag. 609. 610.

III. Senatus Romanus huic *Perseo* regnum initio confirmavit, cum legatos Romam mitteret, per quos regni confirmationem petiit: Sed cum Romanis se opponeret, illi Consulem *P. Æmylium* Ducem belli creant, qui *Macedones* vicit, & *Persea* cum filiis, *Alexandro* & *Philippo*, in pugna ad *Pidnam* captum, Romam ad triumphum duxit.

Hac pugna regnum *Macedoniæ* translatum est ad Romanos, quam præcessit eclipsis Lunæ, ea nocte, quæ antecessit diem quartum Septembris. *Livius*.

NOTA.

Hujus victoriæ mentio quoque fit 1. *Macc.* 8. vers. 1. & 4. Audiens vero *Iudas* Dux Romanorum, ut superaverant *PHILIPPUM* (Regem *Macedoniæ* XV,) & *PERSEVM* *Macedonum* Regem (XVI,) & qui extulerant se in ipsos, ut eos contrivissent bello, & superassent eos: vers. 17. misit Legatos Romam ad constituendam cum ipsis amicitiam & societatem.

IV.

Perseus victus à *Paullo Æmylio*, cum vivus venisset in manus Consulis, supplex ad genua ejus provolutus, tantas edidit animi abjecti significationes, ut Consul iratus eum repulerit. Nam *Perseus*

antea aliquot præliis Romanos exercitus vicerat, & victoriis insolenter usus fuerat

A X I O M A I.

Mutationem fortunæ sequitur plerunque animi mutatio, & mentis perturbatio, error in consiliis, & in corde trepidatio.

Exemplum elegans habemus in Perseo. Hic in rebus secundis erat inflatus, in rebus vero adversis trepidus & perturbatus. Vnde P. Æmylius Consul, eo devicto, suos hisce emphaticis verbis alloquebatur: Exemplum insigne cernitis mutationis rerum humanarum. Vobis hæc præcipue dico, juvenes. Ideo in rebus secundis nihil in quenquam superbe ac violenter consulere decet, nec præsentem credere fortuna, cum quid vesper ferat, incertum sit. Livius.

N O T A.

Hæc verba P. Æmylio congruunt cum Adagio illo, quod exstat apud Sirac. c. 18. v. 30. Ἀπὸ ἀπώρου ἕως ἑσπέρης μεταβάλλει καὶ καίτοι. A mane usque ad vesperam immutabitur tempus. Es tan vor abends wol anders werden / weder es am morgen war. Item Prov. 27. v. 1. Ne glorieris de die crastino; quia nescis, quid paritura sit dies (præfens). Pertinet huc quoque gnome Liviana, quæ talis est; Quid quæque nox aut dies ferat, incertum est. puncto sæpe temporis maxima rerum momenta vertuntur. Huic affinis est versus venustissimus Ferdinandi I. Imperatoris.

Accidit in puncto, quod non speratur in anno.

Et contra:

Perditur in puncto, quod non reparatur in anno.

A X I O M A II.

Heroici atque insignes belli Duces plerunque gloriam & celebre nomen pluris fecerunt quam opes, spolia, & prædas hostiles.

E X E M P L A.

1. Cum P E R S E V S Rex captus coram P. Æmylio in faciem concideret, manibusque genua Æmylii tangeret, vocesque & deprecationes homine ingenuo indignas proferret, eas ne audire quidem dignatus Æmylius, tristi cum vultu in hæc verba compellavit: Quid, ô miser, hæc agis, quibus crimine tuarum calamitatum fortunam liberas, & ostendis, non immerito hæc tibi accidisse, teque non præsentem, sed priori conditione indignum fuisse? Quid victoriæ meæ laudem imminuis, demonstrans, te non alti animi virum, neque dignum fuisse, quem Romani adversarium suum haberent? Virtus profecto hominis adversa patientis, etiam apud hostes magnam sui verecundiam excitat: timidita-

tem, etiam si fortunata sit, Romani inhonestam censent. *Plutarchus in vita P. Æmylii.*

11. Ita quoque Tamerlanes Scytharum Princeps, gloriam magis quam spolia sectatus est, ut in oratione ejus, ad captum Bajazetem Turcarum Tyrannum habita, constat. Ita enim captivum suum, muliebriter adversam fortunam deplorantem, inter alia compellat. Valeat aurum, valeant universa spolia, magnæ divitiæ tuæ undecunque collectæ, quando abest gloria, quam equidem expectabam. Hæc oratio adjuncta Manuelis Imperatoris præceptis ad Iohannem filium ante aliquot annos opera Leonclavii edita est.

111. Sic aiunt, Themistoclem, cum aliquando post victoriam ad mare visendi cadavera gratia accessisset, ac torques armillasque passim disjectas videret, ipsum quidem præterisse, sed amico, qui sequebatur, dixisse: Collige tu tibi. Nam tu Themistocles non es.

V.

Captus, ab omnibus est desertus. Quia nulla fides unquam miseros elegit amicos; dicebat Photinus. Illud expertus est Perseus. Cum enim ipse esset captus, Rhodii palam edixerunt, ne quid à quoquam civium in gratiam Persei Regis, quicum societate & amicitia conjunctissimi fuerant, diceretur fieretve, subiecta capitali pœna.

VI.

P. Æmylius de Perseo victo Romæ triumphum per triduum egit. Eum triumphum ita describit *Plutarchus*, ut & inde triumphandi ratio peti possit, & nihil apud ullum authorem veterem de Triumphis simile legatur. Ductus est ante currum Rex Perseus una cum duobus filiis suis. *Plutarchus.*

III. E G R E S S V S.

Post triumphum Perseus perpetuo carceri mancipatus est, in quo etiam miserabiliter periit. Cum autem Albæ in custodia decessisset, Senatus Romanus Quæstorem misit, qui eum publico funere efferret, ne reliquias regias jacere inhonoratas pateretur. *Valer. Maximus lib. 5. c. 1.*

Filius vero ejus Scriba populi Romani factus est.

Regnavit annos 11, & regnum Macedoniæ cum eo est finitum à morte Alexandri M. 156.

V S V S.

Fortuna instabiles sunt vices, & repentina commutationes. *Ælianus de varia Hist. l. 4.*

Hinc veteres pictores, sapienter, ut instabilitatem

tem fortunæ ostenderent, eam in PILA sedentem pingebant, non Deam aliquam, quæ nusquam est, significantes, sed mutationem conditionis hu-

manæ, & varios rerum eventus. *Franciscus Patric. lib. 1. de Regno, Tit. 12. pag. 55.*

DYNASTIA SECVNDA.

De Regibus Asiæ Minoris, sive Aquilonis.

ANTIGONVS, & DEMETRIVS
POLIORCETES.

I. ORTVS.

Antigonus fuit filius nothus *Philippi regis Macedonia*, ac inter Duces virtute antecelluit, sicut rerum gestarum ejus magnitudo ostendit, ipse etiam in edictis patrem nominavit Philippum.

Demetrius fuit hujus Antigoni filius. vid. Dynastiam primam.

II. PROGRESSVS.

I.

Antigonus initio in concilio principum Dux *Lyciæ Pamphylæ & Phrygiæ Majoris* constituitur. Nam *Babylone* post defunctum *Alexandrum* consilia instituuntur de administrando regno, in quo tandem concluditur, ut *Philippo Aridaio* fratri *Alexandri M.*, cui tamen sana mens non constabat, tutor adderetur *Perdiccas*, & reliquis Ducibus provinciæ regni administrandæ darentur; *Ptolemao Lagi* datur *Ægyptus*, *Pithoni* Media, *Eumeni* *Paphlagonia*, *Cappadocia* & vicinæ, *Cassandro* *Caria*, *Meleagro* *Lydia*, *Leonnato* *Phrygia* ad *Hellepontum*, *Lysimacho* *Thracia*, *Antipatro* *Macedonia*, & aliæ regiones ad *Caucasum* aliis.

II.

Antigonus cum *Antipatro*, *Cratero*, & *Ptolemao Lagi* foedus iniit, contra *Perdiccam* ad *Monarchiam* aspirantem. Quo in *Ægypto* à militibus suis obtruncato, & *Antipatro* mortuo, *Asiam Minorem* occupavit. *Diodorus Siculus lib. 18.*

III.

Deinde in *Syriam* profectus, *Babylonem* *Seleuco* eripuit, tantumque ei terrorem incussit, ut ipse deserto regno, ad *Ptolemæum Lagi* in *Ægyptum* confugeret. *Antigonus*, cum monitus esset à *Chaldaeis*, futurum ut à *Seleuco* interficeretur, & *Seleucus* totam *Asiam* occuparet, mittit qui eum ex fuga retraherent. Sed ipse jam ad *Ptolemæum* pervenerat, cui persuasit ut bellum contra *Antigonum* susciperet. *Diodorus Siculus lib. 19.*

Ptolemæus igitur *Seleuci* patrocinium suscipiens bellum *Antigono* intulit. *Antigonus*, cum in

pluribus regni partibus oppugnaretur, filium *Demetrium* tantum 22 annos natum exercitui præficit, & in *Syria* contra *Ptolemæum* relinquit: ubi vero in *Ciliciam* movet, ibi fere nivibus obruitur.

Demetrius parat se ad confligendum, sed impetite, cum ex altera parte essent Duces veterani *Seleucus* & *Ptolemæus*, & milites similiter veterani: ipse vero esset juvenis belli non satis peritus, vincitur. Ergo *Demetrius* & castra amittit, cui tamen *Ptolemæus* suppellectilem amissam remittit, & *Seleucum* ad occupandam *Babylonem* dimittit. *Seleucus* cum prope *Babylonem* venisset, etsi paucissimis equitibus comitatus esset, tamen recipitur, quia olim per quadriennium ipsis humanissime præfuisse; *Ptolemæus* cum totam fere *Syriam* occupasset, *Demetrium* plane pellere conatur, sed hic cum aperta vi non posset, noctu ejus exercitum obruit, & cladem ante annum acceptum regerit: quæ de re Pater *Antigonus* certior factus, exercitum fortissimum adducit: cui *Ptolemæus* impar *Ioppen*, *Samariam* & *Gazam* destruit, & in *Ægyptum* redit. Quo facto *Antigonus* totam *Syriam* recipit, *Ptolemæus* vero exercitum in *Ciliciam* mittit; cui *Antigonus* opponit filium *Demetrium*, qui multa feliciter gerit, & Duces *Ptolemæi* ex *Cilicia* ejicit. *Diodorus Siculus l. 20.*

Tandem etiam in *Cypro* prælio navali cum ipso *Ptolemæo* congressus, ipsum vincit, inque *Ægyptum* ire compellit. *Antigonus* de hac victoria navali certior factus, diadema sibi sumit, & Regem se atque filium appellat: Quod etiam facit *Ptolemæus* in *Ægypto*, ne de possessione regni desperasse videretur. Horum exemplum sequuntur etiam *Seleucus*, *Lysimachus*, & *Cassander*. *Diodorus Siculus ibid.*

III. EGRESSVS.

Posthæc *Lysimachus*, *Seleucus*, *Ptolemæus*, & *Cassander*, adunatis viribus *Antigonum* & *Demetrium* bello petunt. Qui haud territi copias suas contra conjuratos educunt. *Demetrius* in dextro cornu regibus oppositus, hostes quidem egregie vincit, sed nimium insequendo victos, ab acie excluditur, cum *Seleucus* elephantos opposuisset. Pater vero *Antigonus* jam octogenarius ab hostibus circumdatur:

& multis jaculis saucius occiditur. Demetrius itaque assumpta parte exercitus, quinque millibus peditum, & quatuor millibus equitum, ex Asia in Cyprum aufugit. Atque ita *Demetrius Asia* exiit, & Regnum Asiae ad Seleucidas jure belli transit, & cum Syria conjunctum fuit. De Demetrii historia plura vide *Dynast.* 1. §. 5.

V s v s.

Antigoni virtutes.

I. *Constantia & Animi fortitudo.* De qua *Plutarchus in Moralibus* ita scribit pag. 246. Antigonus Rex, audita morte filii sui Alcionei, qui in prælio cecidisset, constanti animo in nuncios calamitatis intuens, paululumque vocem moratus, & vultu ad mœstitiam composito: ô Alcioneu, inquit, citius opinione nostra occubui, adeo secure in hostes irruens, & neque tuæ salutis, neque nostrarum admonitionum curam habens. Addit *Plutarchus*, hosce quidem viros (nempe Antigonus & alios, quos ibi numerat,) nemo non admiratur ob animi magnitudinem, atque prædicat; imitari autem facta eorum, ob imbecillitatem male instituti animi, non possunt.

II. *Modestia.* Cum Hermodotus eum in poemate SOLIS FILIUM appellasset: Diversum, inquit, novit, qui matulam mihi affert. *Plutarchus Moral.* p. 335.

III. *Iustitia.* Dicente quodam, omnia honesta & iusta esse Regibus, subiecit Antigonus: Omni-

no Barbarorum quidem Regibus, nobis sola honesta pro honestis, sola iusta pro iustis, sunt habenda.

Causam in iudicio habebat Marsyas frater, petebatque, ut de ea domi cognosceretur: Sed Antigonus, si culpa inquit, vacamus, disceptetur in foro & cunctis auscultantibus. *Plutarchus ibid.* p. 336.

IV. *Patientia.* Hyeme aliquando castra loco necessariorum rerum copia destituto posuerat, necessitate iubente. Ibi cum milites, nescientes in propinquo esse, maledicerent ipsi, tentorium baculo dimovens, infortunium, ait, habebitis, nisi longius hinc digressi me conviciis proscindatis. *Plutarchus ib.*

V. *Urbanitas.* Aristodemo uni de amicis, sed qui coqui filius esse credebatur, consulenti, ut sumtum minus faceret, munificentiamque contraheret: Tui, inquit, Aristodeme, sermones cinctum culinarium redolent. *Plutarchus ibid.*

VI. *Sapientia.* Antigonus filio subditis violentius utenti: *An ignaras*, inquit, ô fili, Regnum nostrum haud fere aliud esse, quam splendidam servitutem? *Ælian.* l. 2. *variarum Hist.*

R E G V L A.

Recte *Cicero* inquit: Qui se metui volent, à quibus metuuntur, eosdem etiam ipsi metuant necessum est. Quare neque exercitus, neque Thesauri, præsidia regni sunt: verum amici, quos neque armis cogere, neque auro parare queas, officio & fide parantur, ut est in commonefactione morientis *Miscipæ*. Vide *Salustium*.

D Y N A S T I A T E R T I A.

De Regibus ÆGYPTI, vel Austri, qui LAGIDÆ sunt dicti.

I. P T O L O M Æ V S L A G I.

I. O R T V S.

I. *PATER* ipsius fuit LAGVS Macedo.

2. *MATER* ejus fuit ARSINOË, Philippi Regis Macedoniæ concubina, quam ipse in uxorem duxit, atque ex ea hunc Ptolemæum suscepit.

III. *NOMEN.* Dictus fuit P T O L E M Æ V S, cognomento LAGI, (scilicet Filius.) *Ptolemaus*, Πτολεμαῖος, h.e. bellicosus, à πτόλεμος vel πόλεμος, bellum. Et πτόλεμα, vel πτόλεμος, bellare significat, vel תולמאי *Tholmai*, porca, ערד=scholle. תולמאי, est terra inter duos sulcos elata. Fuit commune nomen Regum Ægyptiorum. Nam omnes reliqui Ægypti Reges ab eo dicti sunt P T O L O M Æ I, & LAGIDÆ.

R E G V L A.

Apud multas nationes antiquitus usitatum fuit, ut subditi Reges suos ex proprio vel Regis, vel Principis alicujus insignis, vel rei amabilis & desiderabilis nomine vocarent, quod postea in successores propter singularem aliquam præstantiam aut memoriam propagabatur.

V E L I T A :

Olim apud multas nationes in usu fuit, ut à primo Rege reliqui successores denominarentur.

I. E X E M P L A B I B L I C A.

I. *Ægyptii* olim Reges suos communi cognomine P H A R A O N E S appellabant, propter dignitatem atque officii sui eminentiam. Nam פרהו veteri Ægyptiorum lingua Regem norat; teste *Iosepho* 8. *Antiq. Iudaic.* c. 6. Hoc cognomen Ægyptio-

rum Reges longo tempore gesserunt : uti videre est ex Gen. c. 12. v. 15, 16, 17. c. 37. v. 26. c. 39. v. 1. c. 41. v. 1. c. 42. v. 15. c. 44. v. 18. c. 45. v. 2, 8, 17, 21. c. 46. v. 5. c. 47. v. 1. c. 50. v. 4, 6, 7. Exod. 1. v. 11, 19, 22. c. 2. v. 5. c. 3. v. 9. 1 Sam. 2. v. 27. c. 6. v. 6. Psalm. 135. vers. 9. 136. vers. 15. Iesai. 19. vers. 11.

Post mortem Alexandri primus Rex fuit PTOLEMÆVS LAGI. Ab hoc, cum Rex laudabilis esset, omnes Ægypti Reges, nempe XI successores ejus Ptolemæi, item à cognomine ejus LAGIDÆ appellati, & nomen Pharaonis evanuit. Hujus nominis Ptolemæi fit mentio 1 Maccab. 1. v. 19. cap. 3. v. 38. c. 10. v. 51, 55, 57. c. 11. v. 22, 24. cap. 12. vers. 45. cap. 13. vers. 12. 2 Maccab. 13. vers. 25.

Hodierno die, postquam Arabes Ægyptum subegerunt, Turcarum Reges *Ottomanni*, ab *Ottomanno* I vocantur, & iidem à dominio vel potestate etiam *Sultani* appellantur.

II. Persæ Reges suos nominarunt AHASVEROS. Quo nomine tres Reges Persarum insigniti leguntur. Primus est *Astyages*, Rex Medorum, Pater Darii Medi. Daniel. 9. v. 1. Alter est *Cambyfes* II, Rex Persarum, Cyri filius, qui ædificationem templi prohibuit. Esdr. 4. 6. Tertius est *maritus Esther*, qui fuit *Artaxerxes Longimanus* V Rex Persarum. Esdr. 1. v. 1. Ita Darii Medi pater proprio nomine ASTYAGES, & cognomine *Ahasuerus*, vel *Cyaxares* est dictus. Nam *Cyaxares* idem est quod *Ahasuerus*, & magnum Principem significat. Vide plura de hisce Nominibus in Monarchia nostra secunda, in Histor. Darii Medi c. 1. §. 1. & 5.

Item appellabant Reges suos *Artaxerxes*, & *Artachasta*, Esdr. 7. v. 1, 12. Nehem. 2. v. 1. c. 5, v. 14. c. 13. v. 6. Diodorus Siculus l. 15. Vide Monarchiam II, in Histor. Artaxerxis Longimani, Monarchæ V. §. 4.

III. Reges Syriæ vocabantur ANTIOCHI. 1 Maccab. 1. v. 11. c. 2. v. 15. c. 3. v. 27, 33. c. 6. v. 1. c. 7. v. 2. c. 8. v. 6.

IV. Reges Tyri vocabantur HIRAM. 2 Sam. 5. v. 11. 1 Reg. 5. v. 1. 1 Paral. 15. v. 1.

V. Amalekitarum Reges dicebantur NAN. Numer. 24. v. 7. 1 Sam. 15. v. 8.

VI. Philistæorum Reges dicebantur ABIMELECH. Genes. 20. vers. 2. cap. 21, 22. cap. 26. vers. 1. Quod nomen etiam Gentium Regibus familiare fuit, sicut Philippus Beroaldus in principio Commentarior. Suetonii Tranquilli scribit. Reges Gentium alienigenarum, inquit, vocantur Abimelech. P. Gregor. Tholos. lib. 6. de Republ.

cap. 14, 16. Origo autem hujus Nominis *gemina* constitui potest.

1. Προσωπική, ita ut dicatur à Rege aliquo excellenti atque eximio translatus, inque posteros Reges propagatum esse.

2. Πατρωνική, h. e. à re ipsa. אבי אבי Abimelech enim idem est atque Pater Rex, ac proinde propter vocis gratiositatem & amabilitatem commune Regum Gentium alienigenarum nomen est factum. Ebræi enim vocem patrem אב, Chaldæi & Syrii אבא, Arabice אב, Eb, ab effectu & propensione in filios, à rad. אבא voluit, declaravit, propenso animo fuit, delectatus fuit, deducunt.

NOTA.

Quod autem ABIMELECH nudum Regum Philistæorum cognomen fuerit, inde probari potest. Quia ille Rex Philistæorum, qui tempore Davidis regnabat, nomine proprio vocabatur אכיש Achis, coram quo David insaniam simulabat. 1 Sam. 21. v. 10. & cognomine vocabatur Abimelech. Psalm. 34. v. 1.

2. EXEMPLA PROFANA.

1. Atheniensium Reges vocabantur à Cecrope, primo Rege, CECROPIDÆ; & postea ab Erechtao Rege sexto, ERECHTEIDÆ.

2. Corinthiorum Reges olim à Cypselo, qui Baccchidas à Corintho expulerat, & maximis beneficiis subditos suos affecerat, CYPSELIDÆ vocabantur. Herodotus, Strabo.

3. Epirotarum atque Molossorum Reges, à Pyrrho, PYRRHIDÆ nominabantur. Plutarchus in vita Pyrrhi.

4. Indorum Reges singuli dicebantur TAXILES, sicut Curtius l. 8. de rebus gestis Alexandri Magni scribit.

5. Regina in Meroë olim Candaces dicebantur, à primæ ejus nominis regina. Plinius lib. 6. c. 29.

6. Romani Imp. à Caio Julio Cæsare appellabantur Cæsares, & Imperatores, & ab Octaviano Augusto, Augusti, Σεβαστοι, h. e. honore sanctissimi & dignissimi. Germani vocant: Mehrer des Reichs.

7. Danorum Reges olim vocabantur Skyoldungi, à celeberrimo Rege Danicæ Skyoldo, Regis Lotharii filio; sicut Albertus Crantzius lib. 1. c. 5. & Saxo Gram. in principio Histor. Danica testantur.

II. PROGRESSVS.

I. ACTA POLITICA.

I.

Hic Ptolemæus initio gregarius miles fuit: sed ob fidem Philippo præstitam, ab Alexandro M. inter custodes corporis regios receptus est.

R E G V L A.

Multi ex statu humili in sublimem exaltati sunt à Deo.

Sicut *David* inquit *Psalms*. 113. v. 5. Quis sicut Dominus Deus noster, qui in altis habitat? humilia respicit in cælo & in terra. v. 6. Erigens de pulvere inopem, & de stercore pauperem. v. 7. ut collocet eum cum principibus, cum principibus populi sui. *Psalms*. 75. vers. 7. Deus iudex est, qui hunc humiliat & hunc exaltat. *Ezech.* 17. v. 24. inquit *Iehova*: Scient omnia ligna regionis, quia ego Dominus humiliavi lignum sublimē, & exaltavi lignum humile, & siccavi lignum viride, & frondere feci lignum aridum: Ego Dominus loquutus sum, & feci.

Exempla.

1. *Iosephus Patriarcha* ex infimo miseriæ gradu ad summum honoris fastigium conscendit. Nam cum ipse 17 annorum adolescens esset, à fratribus suis, *Ismaëlitis* venditus est, à quibus in *Ægyptum* abductus & 20 argenteis venditus est. *Genes.* 37. vers. 28.

2. *Saul* filius *Kis*, primus Rex *Israël*, minimus è tribu *Benjamin*, asinas Patris sui quærens amplissimum Regnum invenit. 1 *Sam.* 9. vers. 3, 21. 1 *Sam.* 10. v. 1. *Nazianz.* elegantissime ait; in *Orat. funeb. in Basil.* *Saul* asinos paternos investigans, regno potitus, accessorium ipso instituto negotio majus nactus.

3. *DAVID Filius Iesse* natus minimus, ex Pastore ovium, & cantore, Rex factus est. *Davidi* pro pedo & plectro corona, & sceptrum offertur ab eo, qui de pulvere erigit pauperem, & collocat eum cum Principibus populi sui, ut idem canit *Ps.* 113. vers. 6, 7.

Ille ego qui quondam caula, post arbiter aula:

Proque pedo vili regia sceptrum gero.

Vnde ipse *David* ait *Psalmo* 4. v. 4. *DEVS* mirabiliter ducit sanctum suum.

P A R E N E S I S.

Hic autem quilibet cogitet, qui à Deo in statum sublimiorem exaltatus est, ut in universa vita sua modeste sese gerat, & cogitet cum *Iosepho*: Ego sum *SUB DEO*. *Gen.* 50. v. 19. Pulchrum *Epigramma Ausonii*:

*Fortunam reverenter habe, quicumque repente
Dives ab exili progrediare loco.*

I I.

Ptolemæus, cum apud *Brachmannos* venenata

sagitta lethaliter vulneratus esset, Regis curam in se converterat, qui & prælio & sollicitudine fatigatus, cum illi assideret, lectum, in quo ille acquiesceret, inferri iussit: in quem ut se recipit, protinus altior insequutus est somnus. Ibi vidit *Alexander M. Rex Macedoniae* dormiens, quasi *Draco* herbam quandam ore teneret, & ejus virtutem, naturam atque locum, ubi nasceretur, doceret. Postea surrexit, herbam repertam contrivit, ac vulneri imposuit, dedit etiam potionem inde medicatam, per quam valetudini eum subito restituit. *Diodorus Siculus, Iustinus, Curtius.*

I I I.

In prima regni divisione *Ptolemæus*, regni *Ægypti* gubernator constitutus est. Nam ita scribunt Historici. *Babylone*, post defunctum *Alexandrum*, consilia instituunt de administrando regno: & tandem concluditur, ut *Philippo Aridæo* fratri *Alexandri*, cui tamen sana mens non constabat, tutor adderetur *Perdiccas*, & reliquis Ducibus Provinciae regni administrandæ darentur. *Ptolemæo Lagi* datur *Ægyptus*, *Pithoni Media*, *Eumeni Paphlagonia*, *Cappadocia*, & vicinæ: *Antigono Lycia*, *Pamphylia*, *Phrygia major*: *Cassandro Caria*, *Meleagro Lydia*, *Leonnato Phrygia ad Hellespontum*, *Lyfimacho Thracia*, *Antipatro Macedonia*, & aliæ regiones ad *Caucasum* aliis. Vide *Dynastiam* 2. *Histor. Antig.* §. 2.

I I. ACTA BELLICA.

Ptolemæus Lagi quatuor bella gessit.

Bellum I, contra *Perdiccam*.

Perdiccas I Aridæi administrator, sive tutor Monarchiam affectans, bellum contra *Ptolemæum* parat. Quod ubi *Ptolemæus* cognovit, se bello à *Perdicca* petatum iri, ipse quoque omnia ad bellum præparat, & fœdere sibi *Antipatrum* atque *Antigonum* jungit. *Diodorus Siculus* l. 18. *Perdiccas* exercitum suum in *Ægyptum* traducit, *Ptolemæo Lagi* regnum erepturus, sed infelici successu. Vide *Historiam Perdiccæ* §. 3.

Bellum II, contra *Syriam* & *Phœniciam*.

Ptolemæus bello liberatus, cum videret, *Syriam* & *Phœniciam* commode regno suo adjungi posse, dum omnia omnibus licent, per *Nicanorem* Ducem pellit *Laomedontem* præfectum, & *Syriæ* atque *Phœniciæ* urbes brevissimo tempore sibi subjicit. *Diodorus Siculus* lib. 18.

Bel-

Bellum III, contra Antigonum
& Demetrium.

De hoc bello vide Histor. Antigoni I, Regis
Asiæ Minoris, §. 3.

Bellum IV, contra Palæstinam.

Post hæc Ptolemæus Palæstinam sibi subicit: inter cætera etiam Ierosolymam, simulans se die Sabbatho sacrificaturum, occupavit, atque Iudæos acerbe tractavit, & inclementer: quæ de re Agatharchides apud Iosephum ait; Iudæi dum propter superstitionem die Sabbathi gravantur arma capere, gravem Dominum receperunt: multum tamen postea Ptolemæus Iudæis benefecit, plurimos in Ægyptum transtulit, eosque pari jure cum aliis vivere passus est. *Iosephus.*

III. ACTA OECONOMICA.

Conjugium. Ptolemæus Lagi duas habuit uxores.

Prior fuit *Eurydice*, ex qua natus *Ptolemæus Ceraunus*, Ptolemæi primogenitus.

Posterior fuit *Berenice*, ex qua natus est *Ptolemæus Philadelphus*, qui filiorum Ptolemæi minimus, patri in regno successit, exclusis filiis ex *Eurydice* natis, idque contra jus gentium: Habuit quoque filias duas, quarum unam *Lysimacho*, alteram vero filio ejus *Agathocli* connubio junxit. *Plutarchus.*

III. EGRESSVS.

A. M. 3687. Ptolemæus Lagi moritur, postquam regnasset annos 40.

V S V S.

Laus hujus Regis. 1. Fuit *valde humanus*. Nam hic Ptolemæus apud amicos frequentissime & cœnabat, & dormiebat: quod si aliquando cœnam præberet, rebus illorum utebatur. Accersebat enim scyphos, strata & mensas, ipse præter necessaria possidebat nihil: quin alios locupletes facere regale magis esse dicebat, quam locupletari.

2. *Egregie doctus fuit.* Quia ipse post obitum Alexandri M. ejusdem res gestas descripsit, sicut *Arrianus* scriptor Græcus, in initio historiarum suarum de expeditione Alexandri M. commemorat: ibidemque fatetur, quod ex prædicto Ptolemæo & quodam *Aristobulo*, tanquam scriptoribus veridicis & fide dignis, historiam suam desumserit, quippe qui una cum Alexandro M. militaverant, & socii expeditionum ejus fuerant.

NOTA I.

Licet Monarchia Alexandri M. post obitum ejus in quatuor regna sit divisa, nempe in regnum 1. Asiæ Minoris, 2. Macedonia, 3. Ægypti, 4. Syriæ: tamen de duobus tantum Regibus in cap. 11. *Daniel* vaticinatur, nempe de regno *Lagidarum* & *Seleucidarum*: Quia hæc duo regna Iudææ erant vicina, & in medio eorum sita est Iudæa, versus Austrum habens Ægyptum, & versus Aquilonem Syriam. Quia igitur Iudæa inter Ægyptum, & Syriam in medio sita, duriter quassata est ab utriusque regibus, nempe Ægypti & Syriæ; perinde ac Isthmus inter duo maria interjacentis utriusque maris fluctibus utrimque tunditur, sicut *D. Hieronymus* ait: Idcirco *Daniel* de istorum duorum regnorum successoribus loquitur, atque per REGEM AVSTRUM, Rex Ægypti: per REGEM VERO AQUILONIS, Rex Syriæ intelligitur. Quæ observatio plurimum facit ad intelligentiam c. 11. *Danielis*. ubi breviter prædicuntur prælia & alia multa, quæ posterioribus temporibus inter Reges Ægypti & Syriæ, atque populum Dei contigerunt, quorum quædam in libris Maccabæorum fufius descripta existant.

NOTA II.

Dan. c. 11. Vaticinatur de sex Regibus Ægypti, & de octo Regibus Syriæ.

1. REGES ÆGYPTI hi sunt:

1. *Ptolemæus Lagi* filius, cogn. *Soter*. De illo agit *Daniel* cap. 11. v. 5. 2. *Ptolemæus Philadelphus*. v. 5. 3. *Ptolemæus Evergetes*. v. 7. 4. *Ptolemæus Philopator*. v. 10. 5. *Ptolemæus Epiphanes*. v. 13. 6. *Ptolemæus Philometor*. v. 22.

2. REGES SYRIÆ.

1. *Seleucus Nicanor*, vel *Nicator*. 2. *Antiochus Soter*. 3. *Antiochus Theos*. De hoc agit *Daniel* c. 11. v. 5. 4. *Seleucus Callinicus*. v. 7. 5. *Seleucus Ceraunus*. v. 10. 6. *Antiochus M.* v. 10. 7. *Seleucus Philopator*. v. 20. 8. *Antiochus Epiphanes*. v. 21.

NOTA III.

Bella inter *Lagidas* & *Seleucidas* gesta, septem narrantur à *Daniele*.

1. Inter Ptolemæum Lagi, & Seleucum Nicanorem. v. 5.
2. Inter Ptolemæum Philadelphum, & Antiochum Theon. v. 6.
3. Inter Ptolemæum Evergetem, & Seleucum Callinicum. v. 7, 8, & 9.
4. Inter Ptolemæum Evergetem, & Antiochum Magnum. v. 10.
5. Inter Ptolemæum Philopatorem, & Antiochum Magnum. v. 11, 12, 13, 14, 15, 16.
6. Inter Ptolemæum Epiphanem, & Antiochum Magnum. v. 17, 18, 19. Hic inferitur Seleuci Philopatoris interitus. v. 20.
7. Bellum, idque aliquoties renovatum, inter Ptolemæum Philometorem, & Antiochum Epiphanem. v. 21. seqq.

NOTA IV.

De hoc Ptolemæo Lagi, *Daniel* cap. 11. v. 5. primum vaticinium edit, hisce verbis:

Et confortabitur REX AVSTRUM, (& potens evadet Rex Austri.) Per Regem Austri intelligitur *Ptolemæus Lagi*, primus Rex Ægypti, post obitum Alexandri M. Hic fuit Rex sapientissimus, doctissimus & fortissimus, (uti *Pausanias* in Atticis

Atticis narrat) tantæque potentiae, ut Pyrrhum Epirotarum regem expulsum restituerit in regnum, Cypriumque obtinuerit & Phœnicen, ac victo Demetrio filio Antigoni, Seleuco (Nicanori) Regi Syriae, partem regni sui ablatam reddiderit, Cariam quoque & multas insulas, regiones, & urbes obtinuerit, quam ob causam cognom. SOTER, h. e. Salvator appellatus est, sed *Iosephus* l. 12. *Antiqu.* c. 1. scribit, eum præter meritum ita fuisse cognominatum, eo quod Hierosolymorum urbem Sabbatho per dolum occupaverit, & magnam Iudæorum multitudinem in Ægyptum abduxerit. Sed postea agnita ipsorum in observanda jurisjurandi fide constantia, multos ex ipsis sacramento devinctos in præfidiis suis posuit, & jure civitatis apud Alexandriam pari cum Macedonibus jure donavit. Qua ejus benevolentia moti plures alii ex Iudæis ultro in Ægyptum commigrarunt.

Et talis fuit *status Ecclesiae Dei* sub Ptolemæo Lagi Sotere, primo Ægypti rege, post obitum Alexandri M.

II. P T O L E M. P H I L A D E L P H V S.

I. O R T V S.

1. *Appellatio.* Ptolemæus dictus est à Ptolemæo Lagi, primo Ægypti Rege. Nam ab hoc omnes Ægypti Reges, qui XI fuerunt, P T O L E M A I nominati sunt, discrimine inter eos faciente cognomine. Cognomento *Philadelphus* est dictus, quod sororem suam Arsinoën uxorem duxerit.

2. *Generatio.* Pater ejus fuit *Ptolemæus Lagi*, qui cognomento Soter dictus est: Mater ejus fuit *Berenice*, secunda Ptolemæi Lagi conjunx.

II. P R O G R E S S V S.

I. A C T A O E C O N O M I C A.

1. Educatio.

Ptolemæi primus Præceptor erat *Straton Lampfacenus*, à quo cum salutaria sapientiae monita hauisset, summopere virorum doctorum conversatione delectatus est, & huic informatori suo gratitudinis ergo 80 talenta donavit. *Diogen. Laërt.* l. 5. Secundus ejus Præceptor fuit *Philetas Cous*, Eleographus ex Insula Coo oriundus, qui fuisse fertur corpusculo adeo tenui, ut necessum fuerit ei ex plumbo pondus pedum plantis adjicere, ne violentia ventorum deturbaretur. De quo *Politianus* ita scribit:

*Nec Cous ad hac non sacra Philetas,
Quanquam est ager, adest, quanquam vestigia
lento
Fulta gravat plumbo.*

II. Conjugium.

Conjugium ejus fuit incestuosum. Siquidem *Arsinoën* sororem suam in uxorem duxit. Quod factum cum Sotades aculeato dicterio perstringeret,

inquiens: Οὐχ εἰς ὁσίῳ πρυμναλὶν τὸ κέντρον ᾧ δ' εἰς. h. e. ne in sanctam rimam trudas aculeum. Ptolemæus excandescens illico mandavit eum in vincula conjici, & postea in mare submergi, ut *Athenæus* & *Plutarchus* scribunt.

A X I O M A.

Hinc videmus, quod apud gentes nonnullas leges quædam promulgatae fuerint plane impiae & illicitae, h. e. quæ legibus tum divinis, tum legi naturae fuerint contrariae: Qualis fuit lex illa de incestuosus fratrum & sororum conjunctionibus, quæ viguit apud Ægyptios, Athenienses & Persas. Vide *Systema nostrum Polit.* p. 354.

III. Liberi.

Filius quem ex Arsinoë sorore & conjuge suscepit, dictus est *Ptolemæus Energetes*, regni successor.

Filia fuit *Berenice*, vel *Bernice*, quæ à Patre elocata est Antiocho Theo III Regi Syriae. *Dan.* 11. v. 6. Verum de hac in historia Antiochi Thei fusius dicemus.

II. A C T A P O L I T I C A.

I. T O G A T A.

1. *Regni occupatio.* Parens ejus Ptolemæus Lagi cum, neglecto filio primogenito *Ptolemæo Cerauno*, biennio ante obitum regni consortem accepit. Natus namque fuit ex *Berenice*, & filiorum Ptolemæi minimus, atque filii ejus ex Eurydice excludebantur, quod vehementer dissuaserat Demetrius Phalereus, cujus consilii hasce pœnas dedit Demetrius, ut in locum quendam relegaretur, ubi paulo post aspidis morsu periit. *Diogenes Laërtius.*

2. *Regni administratio.* 1. Fuit rex *Doctissimus* atque *sapientissimus*, qui magna liberalitate studia literarum coluit, atque summopere doctorum virorum conversatione delectatus est. Vnde factum, ut ex omni Græcia viri eruditi Alexandriam confluerent, inter quos enituere *Aratus*, *Apollonius*, *Theocritus*, *Lycophron*, *Nicander*, *Philicus*, *Homerus Junior*, omnes Poëtæ, qui, quod numero 7 essent, *Pleiades* dicti sunt: fuerunt & alii ibidem viri celebres, ut *Conon*, *Hipparchus*, *Mathematici*, quorum opera liberales artes Alexandria excitatae sunt. Hic Πτολεμαῖος, à Lycophrone propter poësin regi charo, per anagrammatismum dictus est Διὸς μέλιτος, à melle, melleus: suasu quoque Demetrii Phalerei (uti *Plutarchus* refert) commentarios de regno sibi paravit, eosque evoluit diligenter.

A X I O M A.

Principes qui natura ad studia apti sunt, eadem dili-

diligenter excolant, præsertim autem doctrina præstantissimorum Politicorum imbuendi sunt, qui libri sine affectu docent, quæ sequenda, quæ fugienda: uti vere censuit nunquam satis laudatus Rex *Alphonsus Arragonius*. Dicebat enim, meliores vivis mortuos consiliarios esse, libros intelligens, qui neque metu aut pudore, non gratia aut odio, aliove affectu moti, veritatem sibi nude simpliciterque declararent. quod ipsum veterum quoque monitum fuit. *Marcus enim Varro* Cneo Pompeio Consuli primum designato commentarium rogatus dedit, quem *Isagogicum* appellavit, de officio Senatus habendi, ut autor est *Gellius lib. 14. c. 7*. Ita quoque *Demetrius Phalereus* Ptolemæum Philadelphum admonuit, ut demortuorum sapientum libros sibi compararet, quod, quæ aliquando consiliarii neque libere admonere, metu pænæ, vellent, aut etiam sine periculo aliquo non auderent, de illis in libris eorum abunde & libere scriptum esset.

11. Fuit *Rex pacificus*. Nam Pyrrhi regis Epitotarum cladibus cognitis, Legatos Romam misit cum muneribus, & amicitiam cum illis pepigit. *Eutropius, Zonaras, Epitome Livii*.

111. Hic *Ptolemæus* cum aliquando podagra infestaretur, & præterea regni negotiis alias obrutus esset, prospiciens in prato otiantes, & sine ulla cura ludentes Ægyptios, & in arena projectos, in hunc modum exclamavit: *ὦ πάλας ἐγὼ, τὸ μηδὲ τέτων ἕνα ἤνελξ!* O miserum me, qui non unius horum de numero factus sum! Quo dicto innuere voluit, privatorum hominum vitam esse optimam & quietissimam.

1 v. *Ptolemæus* Philadelphus tandem perfecit fossam à Nilo usque ad mare rubrum; quod frustra olim conati fuerant Pharaon Necho, & Darius Rex Persarum. A. M. 3703.

v. Licet hic *Ptolemæus* Rex laudatissimus fuerit, non tamen nævis suis caruit. Nam fuit *ἰδογνώμων*, & veritatem audire non amavit. Cum enim *Arfinoën* sororem suam duxisset uxorem, *Sotades* fretus familiaritate regis dixisse fertur: *Ὅχι εἰς ὁσίω θρηναλίαν τὸ κέντρον ὧδε εἶς*. Ne in sanctum foramen trudas aculeum. Hanc monendi *παρρησίαν* Rex adeo indigne tulit, ut plane immemor familiaritatis pristinae, *Sotadem* carceri mancipaverit, & postea in mare submergi jussit.

AXIOMA.

*Παρρησία loquendi & libertas monendi,
ab aulis exsulat.*

Exemplum hoc loco habemus in *Ptolemæo Phi-*

ladelpho, cujus jussu *Sotades* ob liberam vocem misere periit. Idcirco pia & prudens fuit admonitio *Ludovici, Regis Gallie*, qui cogn. *Sanctus* dictus fuit, ad filium successorem in regno, quæ inter alias multas recensetur a *Tilio lib. 2. de rebus Gallie*, talis videlicet. Ita te gerito, ut *Confessionarii* necessarii quæ & familiares tui possint te libere admonere mali, quod feceris, & docere facta tua. Siquidem natura humana in hisce rebus, quæ ad voluptatem pertinent, ad id sæpius inclinatur, quod sibi detrimento esse solet, atque id unum profuturum putat, quod ipsa cupit perficere, hincque revera in fraudem inducitur, neque quid conducatur, solertia prospicere, neque periculis admonita vel modestiam animi discere, vel ad id, quod decet, redire potest.

II. ACTA BELLICA.

Hic *Ptolemæus* longum & difficile bellum gessit, cum *Antiocho Theo* Syriae Rege, sed tandem reconciliantur affinitate contracta, cum *Antiochus* *Berenicen* *Ptolemæi* filiam, uxorem duceret. *Iustinus*. De hoc fœdere vaticinatur *Daniel cap. 11. v. 6*.

III. ACTA ECCLESIASTICA, ET ACADEMICA.

1. Hic *Ptolemæus* amore studiorum incensus, *Alexandriae* Bibliothecam per universum terrarum orbem celebratissimam instituit, in qua, ut *Aven-tinus* testatur libro 1. librorum circiter septingenta millia asservabantur. Nec Græcos congestisse libros satis arbitratus, à Chaldæis quoque, Assyriis, Persis, Romanis, aliisque gentibus libros petivit, eosque Græce conversos in bibliotheca reponi jussit: ut ex *Cedreno* constat.

11. Idem rex cum cognovisset ex *Demetrio* *Phalereo*, quem literarum laudibus illustrem bibliothecæ præfecerat, exstare apud Iudæos volumina Prophetarum, in quibus de Deo, de mundi opificio, aliaque recondita sapientia monumenta continerentur, scripsit ad *Eleazarum* summum Pontificem, ut illa transmitteret: qui lectis literis regiis, libros biblicos aureis characteribus descriptos ad regem misit. Qui cum à Pontifice exemplar Bibliorum impetrasset, & characteres Ebraicos & rationem legendi ignoraret, ad illum hunc in modum rescribat: *Θησαυρὸς κεκρυμμένος, καὶ πηγὴ ἐσφραγισμένης, τίς ἀφέλεια ἐν ἀμφοτέροις; ἔγω καὶ ἡ παρ' ὑμῶν ἀπετελεμένη ἐστὶ Βιβλίαν ὑπόθεσις. ἡμῶν γὰρ μὴ δυναμένων ἀναγνῶναι τὰ γραμμένα τέτων, εἰς ἔδην ὀφείλομεν γνήσιον. Thesauri absconditi & fontis obli-*
gnati quæ est utilitas in utrisque? sic etiam libro-
rum

rum à vobis ad nos missorum doctrina, vel argumentum se habet. Cum enim horum literas legere non possimus, nulla erit nobis inde utilitas. *Epiphani. de mensuris & ponderibus. fol. 536.*

III. Quare Ptolemæus interpretes sibi mitti rogavit, qui ex Ebræo in Græcum sermonem libros illos sacros converterent. Missi igitur ex Iudæa 72. Ebræas & Græcas literas accurate docti. Hi Scripturam sacram in Pharo insula Græce interpretati sunt, Olympiade 127, anno Philadelphi regis 16. Atque hæc est interpretatio quam 70 Interpretum à numero, scilicet eorum, qui operam dederunt, dicimus: etsi 72 præfuisse verisimile. Ex singulis enim tribubus, ut Iosephus & alii tradunt, 6 delecti fuerunt. Tribus autem erant 12: 72 ita fuisse oportet. Vnde Tertullianus & alii veterum 72 laudant: Sed dicentium compendio 70 censentur.

IV. De autoritate hujus versionis. *Iustinus Martyr in Orat. Exhortatoria ad gentes*, & hunc sequutus *Irenæus l. 3. advers. Hæres. c. 25. p. 116.* magno conatu autoritatem hujus versionis quærentes ingenti eam miraculo prodiisse narrant. Quoniam, singulos in singulis cellulis inclusos, & à singulis totum Codicem Sacrum, tum quoad eandem verba, tum quoad eandem sententiam, redditum non sine miraculo, scribunt.

E' Π I' K P I Σ I Σ.

1. Ædicularum five cellularum istarum distinctarum, in quibus Lxx versionem suam contexerint, nec Aristæus, nec Iosephus meminerunt.

2. Authores isti, qui distinctas illas cellulas excogitarunt, inter se non conveniunt. *Iustinus & Irenæus*, singulos in singulis cellulis à Rege inclusos fuisse narrant. Sed *Epiphanius in libro de mensura & ponder.* scribit, binos ac binos in singulis cellulis inclusos fuisse.

3. *Hieronymus in Pentateucho* aperte rejicit hanc narratiunculam, ita scribens: Nescio quis primus autor 70 cellulas Alexandriæ mendacio suo exstruxerit, quibus divisi eadem scriptitarent, cum Aristæus ejusdem Ptolemæi *ὑποβιβλίου*, nec multa post secula Iosephus ullam cellularum mentionem faciant, sed in una basilica congregatos contulisse scribant, non prophetasse. Idem confirmat *Philo lib. 2. de vita Moysis. Tertull. in Apologet. c. 9. Chrysost. Homil. 5. in Matth. & Eusebius l. 8. præparat. Evang. c. 1.*

V. Liberalitas Ptolemæi Philadelphi. Ptolemæus Philadelphus, postquam Biblia Ebræa in Græcum sermonem translata essent, egregie munificum erga Iudæorum gentem sese præstitit. Nam centum millia servorum Iudaicæ gentis pecunia sua à do-

minis redemit, & libertate donavit, eoque nomine erogavit auri talenta cccclx, h. e. 176000; ad victimas autem & sacra facienda 100 talenta, phialas aureas 20, argenteos crateras 35, & mensam auream ingentis pretii, & artificiosissimo opere constructam, Iudæis magnifice largitus est. Denique postquam Lxx regiis muneribus auctos in patriam remisisset, Eleazarem Pontificem inter alia rogavit suis literis, ut, si quis ex hisce viris vellet ad ipsum redire, hoc permetteret: Quoniam consuetudinem cum doctis plurimi faceret, inque ejusmodi usus divitias suas libenter infunderet.

VI. *Georgius Cedrenus in Ptolemæo Philadelpho*, de translatione Bibliorum Ebræorum, ita scribit: Ebraicorum, inquit, librorum translatio 72 diebus absoluta est. Rex pulchritudine Scripturæ sacræ stupefactus, Proceribus præsentibus, ex Demetrio Phaleræo quæsit: Quidnam esset causæ, quod sacrarum literarum, quarum tanta sit dignitas, nemo historicorum aut poëtarum mentionem fecerit? Respondit Demetrius: Neminem eas ausum fuisse attingere: Quando *Theopompus* eas aggressus, mente captus fuerit, ac per insomnium monitus, id sibi accidisse, quod curiose res sacras inquirere conatus fuisset: Et *Theodectes* tragædiarum scriptor, in quadam fabula sacrorum librorum facta mentione, excæcatus fuerit: Vterque autem horum ab incepto desistens, Deum placaverit, & sanitati sit restitutus.

III. EGRESSVS.

A. M. 3725. Ptol. Philadelphus in Ægypto moritur, cum regnasset annos 38 solus; quia biennio regnavit cum patre.

Hujus Ptolemæi Philadelphi meminit *Daniel c. 11. v. 6.*

III. PTOLEM. EUERGETES.

I. ORTVS.

1. *Appellatio.* Ptolemæus hic fuit tertius Rex Ægypti: cognomento dictus *Euergetes*, à maximis suis in subditos meritis.

2. *Generatio.* Pater ipse fuit *Ptol. Philadelphus*; Mater vero *Arsinoë*, quæ Ptolemæi Philadelphi soror & uxor fuit. Ex hisce parentibus Ptolemæus Euergetes natus est.

II. PROGRESSVS.

I. ACTA POLITICA.

1. *Regni occupatio.* Mortuo patre Ptolemæo Philadelpho, jure hæreditario ei in regno successit A. M. 3726.

II. Regni administratio. Laude dignus fuit Rex, uti cognomen ejus ostendit. Omnes enim successores ejus à luxu corrupti sunt, sicut *Strabo* scribit: Ἀπαιτες οἱ μὲν τὸν τρίτον Πτολεμαῖον, ὑπὸ τῆς φθαρῆος, χεῖρον ἐπολιτεύσαντο. h. e. Omnes post Ptolemæum tertium à luxu corrupti pejor Rempubl. administrarunt.

II. ACTA BELLICA.

Bellum gessit cum *Seleuco Callinico* Rege Syriæ quarto. Occasio belli hæc fuit. Ptolemæus Philadelphus pater ejus elocaverat filiam suam *Berenicem* Antiocho Theo III Regi Syriæ: Verum illa instinctu *Laodices*, prioris Antiochi Thei conjugis, à *Seleuco Callinico* privigno è medio est sublata. Ejus cædem Ptolemæus *Euergetes* ulturus, Syriam cum exercitu ingressus est, & victo *Callinico* multa oppida diripuit, abductisque in regnum spoliis, quæ *Cambyfes* olim Ægyptiis eripuerat, rediit. Ob quod beneficium à subditis *Euergetes* dictus est. *Iustinus* l. 27. *Eutropius*.

NOTA.

Anno 38 regni Ptolemæi *Euergetæ*, *Siracides* in Ægyptum venit; uti in præfatione *Siracidis* dicitur.

Dubium Chronologicum.

Ptolemæus Euergetes tantum 25 annos regnavit, juxta communem historicorum sententiam, vel 26 annos juxta *Chronicon* *Eusebii*. Quomodo igitur 38 anno ejus *Siracides* in Ægyptum venire potuit?

RESPONSIO.

1. *Calvis. in Chron. p. 191.* ita respondet: Quidam annos illos 38 intelligunt de annis Ptolemæi Philadelphi. Nam de *Euergetis* annis accipi non possunt, cum is regnaverit annos tantum 25.

2. *Franciscus Junius in Bibliis* ita respondet: Aut hic locus corruptus dicendus est, aut ex eo corrigendum est *Eusebii Chronicon*, ubi *Euergetes* scribitur annos 26 tantum regnum Ægypti obtinuisse; quod posterius malim.

III. EGRESSVS.

Mortuus est Ptolemæus *Euergetes* à filio suo Ptolemæo *Philopatore* veneno sublatus. Anno M. 3751. postquam regnasset annos 25, vel, juxta alios, 26.

NOTA.

Hujus Ptolemæi *Euergetis* *Dan. c. 11. v. 7.* mentionem facit.

IV. PTOL. PHILOPATOR.

I. ORTVS.

1. **Generatio.** Pater ejus fuit *Ptolemæus Euergetes*, IV Rex Ægypti. Mater ejus fuit *Cleopatra*, frater *Maga*: reliqui ἀνώνυμοι.

2. **Appellatio.** Dictus est *Philopator* per ironiam vel antiphrasin. Quia patrem suum Ptolemæum *Euergetem* veneno sustulit, matrem *Cleopatram*, & *Germanum* fratrem suum *Magam*, una cum aliis fratribus, dissuadente *Sosibio*, trucidavit. O ingratum hominem! illis, à quibus vitam hausit, vitam abstulit, indignus, qui lucem aspiceret. Namque

Nascitur indigne, per quem denascitur alter.

II. PROGRESSVS.

I. ACTA POLITICA.

1. **REGNI OCCUPATIO.** A cæde patris, matris, atque fratris regnum auspicatus est. Vnde quale fuit regni ejus principium, talis quoque progressus & egressus fuit. Recte namque in illum quadrat vulgatum illud dictum: Intravit ut vulpes, regnavit ut Lupus, & exivit ut canis.

2. **REGNI ADMINISTRATIO.** 1. *Fuit incestuosus.* Nam *Arfinoën* vel *Euridicen* (uti *Iustinus* eam nominat) sororem suam duxit uxorem, cumque ea in incestu vixit. 2. *Voluptuosus atque otiosus* fuit. Nam ventri fuit deditus, ideoque à suis contemptus est.

AXIOMA.

Quando princeps bellicoso principi succedit, ipse iners, libidinosus, & ebriosus, ille tum à subditis suis, tum ab exteris facile contemnitur, & periculis variis exponitur.

Exemplum habemus in hoc *Ptolemæo Philopatore*, qui interfecto patre, matre, & fratribus, Ægypti imperium suscepit, ratus nullum amplius domi timorem, ob prædictum facinus, forisque fortunam omnia felicissime sibi præparasse, velut rebus omnibus felicissime sibi succedentibus, luxuriæ se tradidit, regisque morem omnis sequuta est regio. Quamobrem nulla inter suos autoritas ejus erat, nec illis solum, sed & reliquis, qui Ægypti res, & qui exteras quoque obibant, contemptibilem se præbuit. *Polybius* l. 5. p. 440.

II. ACTA BELLICA.

Bellum gessit Ptolemæus *Philopator* cum *Antiocho* M. VI Rege Syriæ, cumque vicit. De quo bello

bello *Polybius lib. 5.* ita scribit: Antiochus & Ptolemæus Reges exercitus ingentes in Syria contrahunt, ut prælio decertent. Ptolemæus habuit exercitum septuaginta quinque millium & elephantos 73. Antiochus vero habuit septuaginta octo millia militum, & elephantos 102. Pugnaverunt acriter: & cornu quidem, cui Antiochus præfuit, vicit: alterum vero & media acies victa est. Ceciderunt ad 10000 & amplius, & Ptolemæus totam Cœlesyriam recepit, & Antiocho pacem petenti dedit. *Hæc Polybius.*

Ptolemæus deinde tanta victoria parta, hostias Deo & *Ὁρασην* Ierolymis immolare vult, & introire in Sanctum sanctorum, omniaque oculis perlustrare: sed prohibetur à Pontifice Maximo. Inde inexpugnabili odio adversus Iudæos exardescit, & edictum proponit de Iudæis è Palæstina in Ægyptum in vinculis deducendis, spatio 40 dierum, quo tempore multa millia Iudæorum cum liberis traducta sunt, ut à 500 elephantis largiore vino incalescentibus conculcarentur. Cum autem elephantanti præter naturam ab hac immanitate abhorrerent, Rex etiam pœnitentia ductus, Iudæos salvos dimisit.

III. EGRESSVS.

Ptolemæus tanta victoria de Antiocho M. reportata elatus, voluptati & crudelitati se mancipavit, & uxorem suam Euridicen occidit, propter scortum *Agathocleam*, cui imperium reliquit. Verum illa à populo tumultuante occiditur: ipse vero voluptatibus exhaustus, mortuus est anno regni 17, non sine veneni suspitione. A. M. 3768.

NOTA.

Hujus Ptolemæi Philopatoris *Daniel cap. 11. v. 11.* mentionem facit.

V. PTOL. EPIPHANES.

CAPVT I. ORTVS.

Ptolemæus Epiphanes V Rex Ægypti fuit, filius Ptolemæi Philopatoris, ex Arsinoë vel Euridice (uti Iustinus eam nominat) sorore & uxore genitus.

CAPVT II. PROGRESSVS.

I.

Statim sub ingressum regni, Agathoclea scortum, propter quam pater uxorem suam Euridicen occiderat, eique sceptrum regni commiserat, à populo tumultuante trucidata est, ipseque adhuc quinquennis regnare cœpit.

II.

Cum autem Antiochus M. audiret Ptol. Philo-

patores mortuum, & filium ejus Ptolemæum Epiphanem adhuc minorem esse, ipse cum Philippo Rege Macedoniae fœdus inivit, ut conjunctis viribus cum Ptolemæo Epiphane pugnarent, sub hac conditione, ut proximas civitates regno suo singuli de regno ejus sibi jungerent. Cum autem Proceres regni Ægypti audivissent, Antiochum ad recuperandas urbes, quas in Syria & Iudæa, tempore Ptolemæi Philopatoris amiserat, exercitum ingentem comparasse. obviam ei miserunt SCOPAM Ducem cum instructissimis copiis. Verum hic ad fontes Iordanis ab ipso cæsus & fugatus est, & Sidon, quo confugerat, obsessam, ipseque tandem *Scopas*, cum liberari non posset, se dedit, & salvus dimissus est. Idem Antiochus annuentibus Iudæis, præsidium Ptolemæi ex arce Sionis, cum illam multo tempore oppugnasset, expulit, & Syriam, Ciliciam, & Lyciam recepit. *Iosephus, Livius, Eusebius.*

Cum autem hæc provincias & regiones Antiochus in potestatem suam redegisset, etiam de occupanda Ægypto consilia iniit, atque Ptolemæo Epiphanis adhuc adolescenti bellum intulit. Verum cum à Romanis, quibus Ptolemæus Epiphanes à patre morituro commendatus fuerat, iussus esset ab Ægypto abstinere: contra ipsos quidem Romanos bellum ingens movit, sed tandem ab illis multis magnisque præliis superatus, pacem petere ab illis coactus est, tradita illis florentissima regni parte, ab Ionia usque ad Taurum montem. Cum autem videret Antiochus, se Ægyptum sibi subicere non posse violentia, propositum suum persequi conatus est fraudulentia. Nam filiam suam Cleopatram, formosissimam juvenulam, ei uxorem locavit, addita dotis loco tota Cœlesyria & Iudæa, eamque dolis instruxit, ut maritum è medio tolleret. Sed & hic conatus irritus fuit. Nam Cleopatra, relicto patris consilio, marito suo adhæsit, eumque magno amore complexa est.

III.

Conjugium.

Ptolemæus Epiphanes in matrimonium duxit *Cleopatram*, Antiochi M. filiam, uti modo dictum est: ex qua duo ei filii fuerunt nati, nempe *Ptolemæus Philometor*, & *Ptolemæus Physcon*.

CAPVT III. EGRESSVS.

Ptolemæus Epiphanes, cum 24 annos in Ægypto regnasset, mortuus est. *Ptolemæus in Canone.* A. M. 3792.

NOTA.

De hoc Ptolemæo Epiphane vaticinatur *Daniel. 11. v. 13, 14, 15.*

VI. PTOL. PHILOMETOR.

I. O R T V S.

Hic Ptolemæus Philometor *filius* fuit *Ptolemæi* Epiphanis V Regis Ægypti, cui mortuo in regno successit. MATER ejus fuit *Cleopatra* cogn. *Major*, Antiochi M. Regis Syriæ filia. *Dan. 11. v. 17.* Frater ejus fuit *Ptolemæus Physcon*, qui ei mortuo in regno successit. Dicitur est hic Ptolemæus cognomento PHILOMETOR. Quia matrem suam in uxorem duxit.

I. Acta Oeconomica.

II. P R O G R E S S V S.

Hic Ptolemæus matrem suam *Cleopatram* uxorem duxit, ex qua suscepit *filiam Cleopatram*: illa *Major*, hæc vero *Minor* *Cleopatra* est appellata.

I. Acta Politica.

I.

In initio regni sui Comitia instituebat, ad quæ Antiochus Epiphanes Avunculus ejus legatum suum Apollonium mittebat, sperans se tanquam tutorem à Ptolemæo Philometore Iuniore constitutum iri. *2 Macc. 4. v. 21.* Quod cum Ptolemæus recusaret facere, adeo excaudit Antiochus Epiphanes, ut magno cum exercitu Ægyptum ingressus, plurimas Ptolemæi urbes occuparet. *1 Macc. 5. v. 18, 19. 2. Macc. 5. v. 11. Polybius & Livius.*

II.

Anno 14 post mortem Antiochi Epiphanis, qui erat regnicus 31, *Alexandro Bala*, Regi Syriæ XI, *filiam suam Cleopatram* uxorem dedit. Nuptiæ in urbe Ptolemaide sunt celebratæ, ad quas etiam *Jonathan* summus sacerdos ab *Alexandro* invitatur, qui utrique Regi splendida munera offert. Ideoque contra invidos & accusatores regia autoritate defenditur. *1 Macc. 10. v. 54, 55, 56, 57, 58, 59.* Postea Ptolemæus Philometor ad generum suum *Alexandrum* in Syriam profectus, experitur generi sui insidias. Quapropter ipsi iratus *filiam Cleopatram* adimit, & advocat *Demetrium Nicanorem* *Demetrii* filium, eique *Cleopatram* elocat. *1 Macab. 11. v. 9, 10, 11.* & intravit Ptolemæus Antiochiam, & imposuit duo diademata capiti suo, Ægypti & Asiæ. Deinde prælio congressus cum *Alexandro* genero suo, eum vicit & fugavit: qui in Arabiam fugiens a *Zabdiele* Arabe occisus est. *1 Macab. 11. v. 15, 16, 17.*

III. E G R E S S V S.

Ptolemæus Philometor in prælio, quo *Alexandrum* generum profligavit & fugavit, equo excussus, ab hostibus adeo vulneratus est, ut toto triduo nihil loqueretur; & tandem inter curandum exspiravit, cum annos 35 regnasset. Ante obitum caput *Alexandri* hostis ipsi allatum, quo non mediocriter gavisus est. *Ptolemæus in Canon.* Confer *1 Macc. 11. v. 18.*

VII. PTOL. PHYSCON.

vel EVERGETES II.

I. O R T V S.

1. *Generatio.* Pater hujus Ptolemæi fuit *Ptolemæus Epiphanes*, V Rex Ægypti: Mater ejus fuit *Cleopatra*, Antiochi Magni Regis Syriæ filia. *Dan. 11. vers. 7.* Frater ejus erat *Ptolemæus Philometor*, VI Rex Ægypti, cui mortuo in regno successit.

2. *Appellatio.* Dicitur fuit cognomento: 1. *Physcon*, à deformitate corporis, sive à sagina ventris ad instar farciminis. 2. *Evergetes* II. dicitur per antiphrasin: quia minime fuit beneficus, sed homo maleficus & crudelissimus.

II. P R O G R E S S V S.

I. Acta Oeconomica.

Homo impurus & incestuosus fuit. Nam sororem suam *Cleopatram* (quæ antea *Alexandri Bala* XI Regis Syriæ, & postea *Demetrii Nicanoris* XII Syriæ regis conjunx fuerat) uxorem duxit, cumque ea incestum commisit. Postea ea repudiata, privignam, prius à se stupratam, in thalamum assumptam, cumque ea pariter incestum commisit; uti *Iustinus* scribit.

II. Acta Politica.

Omnibus invisus metu insidiarum in exilium profectus est. Cum vero intelligeret repudiatæ uxori suæ regnum à populo deferri, *filium Memphitem* (quem ex eadem susceperat) occidi jussit. Tandem interfecti caput manus & pedes amputatos, & cistæ inclusos, matri epulanti pro munere natalitio offerri jussit, eique bellum denunciavit. *Iustinus Epitom. Livii.*

Tandem Ptolemæus, reconciliata gratia, cum *Cleopatra* sorore & uxore in regnum rediit. *Iosephus.*

III. EGRESSVS.

Postquam regnasset annos 29 mortuus est.

Anno	{	3856	ab Orbe condito.
		637	ab urbe Roma condita.
		29	Regni sui.
		20	Imperii Iohannis Hircani apud Iudæos.
		20	Post mortem Simonis Maccabæi.
		114	ante Christum natum.

VIII. }
IX. } PTOL. } LATHVRVS.
X. } ALEXANDER.
LATHVRVS redux.

I. ORTVS.

Ptolemaus Physcon, alias *Euergetes II* dictus, ex *Cleopatra* minore, nepte sua, fratris & *Cleopatræ* *Ptolemæi Philometoris* sororis & uxoris filia, duos filios suscepit, nempe *Ptolemaum Lathurum*, & *Ptolemaum Alexandrum*.

NOTA.

Ortus hic plane portentosus fuit. Nam *Pater* horum duorum fratrum, *Ptolemaus Physcon* homo impurus & corpore & mente deformis fuit. *Mater* eorum fuit patris privigna, nempe *Cleopatræ*, *Ptolemæi Physconis* sororis atque uxoris filia. Ex hac abominanda commixtione hi duo filii prognati, Patris atque Matris ingenium plane referebant, juxta vulgata illa adagia: Κακὰ κότερος κακὸν αὐόν. Mali corvi malum ovum. Item: Pullus qualis erit, quem fert commixtio talis?

II. PROGRESSVS.

I.

Ptolemaus Lathurus tanquam primogenitus Patri suo *Physconi* in regno successit. *Occasio* mirabilis fuit. *Ptolemaus Physcon* moriturus in testamento suo mandaverat, *Cleopatram* sororem & conjugem sibi succedere, hac condicione, ut alterum ex filiis, quem vellet, in regni societatem assumeret. *Mater* cum pronior esset in minorem filium *Ptolemaum Alexandrum*, alterum filium tanquam primogenitum, nempe *Ptolemaum Lathurum*, Regem creare cogitur à subditis. Quod facit illa, cum filius *Ptolemaus Lathurus* uxorem & sororem suam *Cleopatram* ex voluntate matris repudiasset, & minorem sororem *SELENE* uxorem duxisset. *Ptolemaus in Canone, Iustinus lib. 39.*

II.

Cleopatra Ptolemæi Physconis vidua, & in regno successor, cum graviter socio regni, filio suo *Ptolemæo Lathuro*, infensa esset, populum in eum

concitavit, & regno ejicit, abducta ab eo sorore & uxore *Selene*: ex qua tamen binos filios habebat, & insuper eandem *Selenen* mittit ad *GRYPVM* hostem *Ptolemæi*, ut fieret ipsius conjunx. *Ptolemaus* vero in *Cyprum* fugit, ubi à matre quidem oppugnatur, non tamen expugnatur. *Iustinus.*

III.

Cum *Alexander Iannæus* Rex *Iudææ* urbem *Ptolemaidem* exercitu cinxisset, & cives nullibi auxilium invenirent, evocant *Ptolemaum Lathurum* ex *Cypro*: qui, licet cives se *Alexandro* dedissent, nihilominus in *Palæstinam* movet: ab eo dum sibi metuit *Alexander Iudæorum* Rex, evocat matrem *Ptolemæi Cleopatram*, & interim simulat amicitiam cum *Ptolemæo*: qui, cum totam rem tandem ex suis cognovisset, *Alexandrum* persequitur, & ad *Iordanem* cum eo decertat prælio, vincitque, & ad triginta *Iudæorum* millia occidit, & victoriam crudelissime exercuit.

AXIOMA.

Immanitas in victoria non habet diuturnos successus.

Quia vindicta etiam à Principe victore crudelius facta, severissime à Deo puniri solet.

Exemplum evidens habemus in *Ptolemæo Lathuro*. Cum enim hic post victoriam partam de *Iudæis*, & eorum rege *Alexandro Ianneo*, longe lateque excurrisset, in *Iudæorum* vicos se recepit. Quos ubi refertos vidit mulieribus atque pueris, mandavit militibus, ut promiscue jugulatos, & in frustra concisos, in lebetes ferventes conjicerent, ut, qui effugerant è prælio, hostem crederent humanis vesci carnibus, & eo major terror incuteretur reliquis. *Iosephus lib. 13. c. 21.* Alii Historici scribunt, quod carnibus elixis & coctis vesci *Iudæos* coegerit. Sed *Iudæi* à *Ptolemæi* matre auxilia contra eum petiverunt, quæ misit exercitum eo celerius, ut filium à regno arceret. Cum igitur frustra tentaret reditum *Ptolemaus*, nec tueri occupatas in *Phœnicia* urbes posset: rursus in *Cyprum* fugere est coactus.

IV.

Cum autem *Ptolemaus Lathurus* instinctu matris, sceminæ astutissimæ & crudelissimæ, è regno *Ægypti* ejectus, in *Cypro* exularet: frater ejus *PTOLEMÆVS ALEXANDER* (quem mater antea regni socium, fratre majori præterito, elegerat,) ei in regno successit. Verum & ille matris crudelitatem metuens, sponte se regno abdicavit, & cum insidias sibi ab illa strui comperisset, eas præ-

occu-

occupans, matrem captam occidit, atque ita crudelis hæc fœmina dignum vita exitum sortita est.

III. EGRESSVS.

1. *Ptolemæus Alexander*, parricidio hoc commissus, ab Ægyptiis è regno pulsus, in insula Coo privatus vitam finivit. Regnavit annos 10.

2. *Ptolemæus* vero *Lathurius*, trucidata matre, & fratre Alexandro, in exilium ejecto, ex insula Cypro, in qua hæctenus exulaverat, in regnum revocatus, 8 annis ei præfuit, cum ante exilium 16 annos illud cum matre gubernasset.

XI. PTOL. AULETES.

I. ORTVS.

1. *Generatio*. Ptolem. Auletes fuit *Ptolemæi Lathuri*, VIII Regis Ægypti, è *Selene* sorore filius.

2. *Appellatio*. *Auletes* cognomento dictus est; quia majestatis suæ immemor, in habitu regio cum tibicinibus publice in regia certavit: Alias *Dionysus* à *Diodoro Siculo* appellatur. Regnare cœpit anno M. 3890.

II. PROGRESSVS.

1. Regni occupatio.

Ptolemæus Auletes *Ptolemæo Lathuro* patri suo, qui è regno ejectus & postea restitutus fuit, de mortuo in regno successit.

II. Regni administratio.

1. *Subditorum expilatio*. Hic Rex largitionibus profusissimis Romanorum amicitiam & societatem sibi comparavit. Vt enim socius & amicus Populi Romani appellaretur, Cæsari dedit sex talentorum millia, h. e. fere quinquagesies quater aureorum centena millia; ideoque subditos exactio- nibus crebris expilavit. *Appianus*.

2. *E regno ejectio*. Cum enim Ægyptum pecuniis spoliasset, & Romanis, quod Cyprum occupassent, se opponere nollet, in odium populi venit, & regno pellitur.

3. *In regnum restitutio*. *Ptolemæus* regno pulsus Romam profugit, restitutionem sui petens: cum vero Romani de restituendo illo agerent, carmen Sibyllinum invenitur, quo Romani prohibentur exercitum in Ægyptum mittere. Diu igitur *Ptolemæus* Romæ hæsit, & tandem de reditu desperans Ephesum abiit, anno M. 3915. *Dionysius lib. 39*, ubi à *Pompeio Magno* literas impetravit ad *Gabinium* Syriæ præfectum, quibus ipsi mandatum fuit,

ut Regem exulem restitueret: qui *Gabinus* ipsum etiam jussu *Pompeii* in regnum restituit: sed hujus *Ptolemæi* filius *Pompeium* post septennium interfici curavit: ut in sequenti Historia dicemus.

4. *Ptolemæi restituti ingratitude*. *Ptolemæus Auletes* recuperato opera *Gabinii* regno, *Berenicen* filiam, quæ ipso absente regina erat salutata, occidit, & locupletissimum quemque vita & bonis privavit.

III. EGRESSVS.

Regnavit hic *Ptolemæus Auletes* in Ægypto annos 30, juxta alios annos 31.

XII. PT. DIONYSIVS IUNIOR.

I. ORTVS.

PTOLEMÆVS Dionysius Junior fuit filius *Ptolemæi Auletæ*, XI Regis Ægypti: Soror ejus erat *Cleopatra* ultima Ægypti Regina.

II. PROGRESSVS.

1. Regni occupatio.

Successit hic *Ptolemæus Dionysius Junior* patri *Ptolemæo Auletæ* in regno, & sororem suam *Cleopatram* in societatem & thalami & regni assumpt, jussu & autoritate *C. Iulii Cæsaris*. Hic namque cum *Alexandriam* atque adeo universam Ægyptum sibi subjecerat, *Cleopatram* regnum concessit, & minorem *Ptolemæum* illi matrimonio junxit; *Arfinoën* vero minorem filiam regno eduxit, & Romam misit.

I. Regni administratio.

Hic *Ptolemæus Dionysius junior* fuit perfidus, & erga benefactorem suum ingratus. Quia ipse cum sorore sua *Cleopatra* *Pompeium* M. à fuga *Pharsalicæ* cladis supplicem ad se in Ægyptum venientem occidi jubet, à quo pater ipsius *Ptolemæus Auletes* regno fuerat restitutus. Historia ita sese habet:

In bello civili inter *Iulium Cæsarem* & *Pompeium*, quo totius fere orbis terrarum vires concutiebantur, victus ad *Pharsalum* *Pompeius* in Ægyptum ad *Ptolemæum Auletæ* filium (cujus patrem expulsus regno & exulantem senatui commendaverat, regnumque ei summa cum fide restituerat) supplex confugit, sibi futurum esse fidum ibi hospitium, & posse novos ibi exercitus colligi, persuasum habens. Vbi, quia *Ptolemæus* adolescens regebatur consiliis alienis, deliberarunt *Photinus* Eunuchus & præceptor adolescentis regis, *Theodotus*

dotus Chius orator & Achilles, qui præerat exercitui, an recipiendus esset Pompeius, addens hoc dictum: Νεκρὸς ὃ δεινὸν. Mortuus non mordet. Et apud Lucanum Photinus inquit:

*Nulla fides unquam miseros elegit amicos:
Tu cole felices, miseros fuge. Nam exeat aula,
Qui vult esse pius.*

Et Pompeium accusat, qui, cum Senatus Romanus velit Ægyptum quietam esse, ipse eo bellum transferat. Missi sunt ergo ad Pompeium interficiendum Achilles & Septimius Tribunus militum, qui olim fuerat centurio in exercitu Pompeii. Hic Romana lingua primum alloquitur Pompeium, deinde Græca Achilles, jubent eum ex sua nave, in qua cum conjuge & liberis vehebatur, egredi in navem regiam, cum liberto Philippo. Sed exiens recitat Sophoclis versus:

Ὅτις δὲ πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἐμπροσθενταί,
Καὶ ἐπὶ δὲ τὸν καὶ ἐλθὺν μολῇ.

Agnoscit deinde Septimium, & alloquitur. Cumque legeret orationem Græcam qua Ptolemæum alloquuturus erat, Septimius à tergo eum gladio transfodere cœpit: deinde labentem foderunt Achilles & alii. Ipse in tam tristi exitu nullam deformitatem ostendit, sed gemitum edens, caput involvit vesti, qua indutus erat: postea transfosso & necato præcidit Septimius caput. Hic fuit exitus Pompeii; qui res magnas, patriæ utiles, ante bellum civile gessit, & usque ad id tempus felix & valde carus omnibus gentibus fuerat. In hoc extremo actu perfidiose necatus est, à filio ejus Regis, quem ipse in regnum restituerat. Truncus vero Pompeii marcidis scaphæ piscatoriæ reliquiis in littore à Philippo liberto suo funerabatur, erecta palacum hac inscriptione: *Hic situs est Pompeius M.*

Ovid. lib. 3. de Ponto.

*Quid fuerat Magno majus? Tamen ille rogavit
Submissa fugiens voce clientis opem;
Cuique viro totus terrarum paruit orbis,
Indignus effectus omnibus ipse magis.*

En insigne perfidiæ & ingrati tudinis in Ptolemæo, & similiter fortunæ lubricæ & inconstantis in Pompeio M. exemplum!

III. EGRESSVS.

Exitus hujus Ptolemæi tragicus fuit. Nam Deus statim interfectores Pompeii punivit. Cum enim Iulius Cæsar mense Octobri venisset in Ægyptum, & ipsi quoque insidias struerent Achilles & Photinus: qui, ut videtur, hanc gloriam auferre voluerunt, quod duos summos Duces Romanos sus-

tulissent, jussit eos interfici. Ptolemæus ipse fugiens, obrutus fluctibus in mari perijt; cum Cæsar exercitum Ægyptium ad Alexandriam profligasset. Theodotum post aliquot annos Brutus, cum post interfectum Cæsarem, Sardes occupasset, cruci affixit. Plutarchus in vita Pomp. & Iulii. Paul. Oros. Phil. Melanchth. Chron. lib. 2.

Regnavit hic Ptolemæus cum sorore Cleopetra quatuor annos: obiit A. M. 3925.

AXIOMA I.

Reges & Principes, aurem præbentes malis consiliariis, exitium sibi ipsis accersunt.

Exemplum habemus in Ptolemæo Dionysio Iuniore, qui infelix rex permissæ proditiōis pœnas dedit, in primo adolescentiæ flore, dum nimis obtemperat pessimorum aulicorum suorum consiliis.

AXIOMA II.

Magna sæpe est Consiliariorum perfidia, qui suadent Principibus suis, non ea, quæ pia, honesta, & salutaria sunt, sed quæ Principum cupiditatibus arridere sciunt. Estque hæc ferre summa quorundam sapientia, uno Martialis versiculo comprehensa,

Nempe coquus Domini debet habere gulam:
Observare, quo Principis affectus & voluntas propendeat, atque ad scopum illum omnia consilia atque actiones suas dirigere.

Exempla.

1. *Ionadab.* יונדב, h. e. Domini spontaneus, filius Simeæ, fratris Davidis, cum Amnon filius Davidis primogenitus ex Achinoë uxore, amore incensus furioso, sororem Thamar ex alia matre perditæ depiriret, ei hoc consilium dat, ut morbum simularret, atque ejusdem lenocinio puellam ad se allectam violenter comprimeret. Quod consilium, etsi prima specie blandiebatur stultis Amnonis affectibus, tamen exitu erat tristissimum. 2. *Sam. 13. vers. 3.*

11. Cum Cambyfes, II. Rex Persarum, ex consiliariis suis quæreret: Anne liceret sororem in uxorem ducere? illi responderunt: Regi licere quicquid velit.

111. *Mardonius Xerxem IV. Regem Persarum,* cupidum gloriæ & elatum fiducia magnæ suæ potentiae, incitavit ad movendum bellum non necessarium. Sed hoc consilium exitu triste fuit. Nam Xerxes post pugnam ad Salaminem, in parva cymba

ba è Græcia fugere coactus est : Mardonium vir Spartanus interfecit, coniecto lapide in os ejus. Hic fuit exitus ejus viri, qui præcipuus ejus belli hortator fuerat.

IV. Mali consilarii *Rehaboami*, adulantes injustis Domini sui cupiditatibus, occasionem præbent, non modo distractioni 12 tribuum, sed etiam novis idolis & perpetuis bellis civilibus. 1. Reg. cap. 12.

V. Ita *Photinus* Ptolemæo Regi Ægyptio deliberanti, num Pompeius recipiendus esset nec ne, hisce verbis consilium dat :

Nulla fides unquam miseros elegit amicos.

Verum hæc perfidia est peccatum cum 8 Decalogi præcepto pugnans, quam Deus graviter punire solet.

XIII. CLEOPATRA.

I. ORTVS.

Cleopatra, Κλειοπάτρα, h. e. gloria patris vel patriæ, fuit filia Ptolem. Auleta, XI Regis Ægypti: soror Ptolemæi Dionysii Junioris.

II. PROGRESSVS.

I. Acta Oeconomica.

1. *Conjugium*. Fuit fratri suo *Dionysio* juniori connubio juncta. C. Julius Cæsar enim, Alexandria, atque adeo universa Ægypto subacta, Cleopatram regnum concessit, & Iuniorem Ptolemæum illi matrimonio junxit: *Arsinoën* vero minorem filiam regno eduxit & Romam misit.

II. *Cleopatra* fuit *speculum multorum magnorumque vitiorum*. Namque fuit

PRIMO *Valde libidinosa*. Quia blandiloquentia sua & morum suavitate facile quosvis in sui amorem pertrahere potuit: & inter hosce *Antonium* insana libidine eo adduxit, ut repudiata Octavia Octaviani Augusti sorore, se in matrimonium duceret.

Axioma I.

Amor plerunque ad ea homines flagitia compellit, quæ aut turpia sunt, aut dignitatem minuunt.

EXEMPLA.

M. Antonius nimium amoribus indulgit, & animi corporisque virtutes effæminavit, & adeo insanæ mentis in Cleopatram exstitit, ut Octaviam uxorem, Octaviani Augusti sororem, quæ eum mira benevolentia complectebatur, neglexerit: cum

illa Romæ palam exclamaret: turpe admodum esse se duos Romanos Imperatores bello concurrere, alterum amoris gratia, alterum, quod sororis pellicem ferre non posset.

Axioma II.

Nulla est tanta vis ingenii, quæ non frangi ac debilitari blanditiis voluptatis possit.

Item: *Voluptas optimam indolem perimit, virtutem animi corporisque frangit, atque enervat, ingenium hebefacit, consilium eripit, & honesta omnia obscuriora reddit.* Franc. Patrit. libr. 4. de Regno Tit. 13.

EXEMPLA.

1. Magna & admiranda sapientia & virtus *Davidis* fuit. Sed tamen hic tantus vir voluptati adeo indulgit, ut & conjugem sanctissimi viri raperet, & maritum interfici curaret. 2. Sam. 11. v. 2. 3. 4. & 14.

II. *Hercules* hostes immanes vicerat, atque trucidaverat, monstra domaverat, urbes expugnaverat, & incredibilia peregerat: sed ab imbelli fœmina, nempe *Omphale*, ita fractus & enervatus fuit, ut exutus pelle Leonis, quam semper hætenus gestaverat, ancillarem vestem induere, interque puellarum examina colum tenere, fila ducere, pensumque quotidie annumerare non erubesceret, atque ita omnibus ostenderet se in mulierem esse mutatum.

III. *M. Antonius*, Dux cætera magnus & felix, masculum spiritum frangere sustinuit in mulierculæ complexu. Nam simul ac amore Cleopatram correptus, statim ita est corruptus, ut nihil laude postea nec se ipso, nec Principe Romano dignum, præstiterit; sed ab eo tempore virtutes ejus decrescebant, & vitia in eo accrescebant, nempe imprudentia & negligentia. Ejus animus in ipso moriebatur (ait *Plutarchus*) ut in corpore amicæ viveret. Nihil noctes diesque animo ejus obversabatur præter Dominam, quæ mentem ejus captivam detinebat, ut ne per horam quidem liber de negotiis cogitare posset, ita totus Veneri vacabat, in extremam suam perniciem.

Vnde VENVS non abs re VERTICORDIA appellatur:

Nam Venus armatum vincere nuda potest.

Vnde pulchre Ovid. l. 2. de arte amandi ait:

Mars pater insano Veneris turbatus amore,

De duce terribili factus amator erat.

Etenim mulier impudica

*Cum vultu pungit, cum verbis dulciter ungit,
Affectu fingit, complexu pectora stringit.
Seres procedit, vah! animam cum corpore per-
dit.*

Vnde quidam artifex Venerem dormientem finxit
hac addita inscriptione:

*Cave viator excites somno Deam;
Sua adaperiens tua namque claudet lumina.*

SECUNDO. Fuit superba & pomposa. Hujus
superbiæ vivum exemplum fuit pomposa ejus navi-
gatio; de qua historici ita scribunt:

Cleopatra Antonium aditura, Venus Bacchum,
eburneam cymbam conscendit, magno ingenio at-
que arte elaboratam, cujus puppis ex auro, vela è
purpura argenteam propellebant aquam, remi &
ipsi argentei, qui ad tiliarum fidiumque harmo-
niam attemperate agebantur, ipsa sub conchyliato
placidissime recumbebat canopeo, eo ornatu, quo
pingebatur Venus: Aderant hinc atque hinc pueri,
cum Amorum imagine, atque ætate congruentes,
qui subtilissimo ventulum flabello miro ordine fa-
ciebant: ancillæ porro forma egregia Neeridum ha-
bitu & Charitum, ad auratos rudentes & gubernac-
ula sedebant: suaves interea spiritus vel efflaban-
tur ex odoribus incensis, vel afflabantur è flori-
bus. Fiebat ex omni parte concursus hominum,
tam admirabilem rem oculis suis haurire cupien-
tium. Sed mollities ista tandem male cessit. No-
stri delicatuli & voluptuarii similes lusus interdum
ludunt; sed non vident, quid serus vesper tan-
dem afferre possit. Quin imo *Cleopatra* adeo
fastuosa fuit, ut omnes in toto orbe Reginas ma-
gnifico vestium apparatu & ornamento supera-
ret, eoque fastu processit, ut unionibus ex aure de-
pendentibus uteretur binis, quorum singuli centies
sestertium, h. e. ducentenis quinquaginta milli-
bus aureorum æstimati fuerunt. Vix fidem capit
summæ magnitudo, sed vero tamen similis sit con-
sideranti, in luxu etiam gloriam quæri, neque ullam
licitationem satis grandem illi esse, cujus opes mo-
do carent, quique hoc magis emendum accenditur,
quo majoris æstimatur quod est emturus. Nihil i-
gitur mirum, quod *C. Plinius lib. 12.* de margari-
tis scribens, & simul in sui seculi mores invehiens,
Minima, inquit, quaque computatione millies
centena millia sestertium annis omnibus India,
& Seres, peninsulaque illa, imperio nostro adi-
munt, &c.

TERTIO. Voluptuosa & luxuriosa fuit. Nam
duos illos pretiosissimos, de quibus modo diximus,
uniones (qui à *Plinio l. 9. c. 35.* singulare & unicum

naturæ opus, maximique per omne ævum dicti
fuere) tanti non fecit, ut hisce servatis, ab Anto-
nio marito vinci se passa fuisset. Cum enim ille
exquisitissimis quotidie saginaretur epulis, existi-
maretque, quicquid aut terra, aut mare, aut cælum
ipsum produceret, suæ tantum ingluviei natum:
illa superare virum luxuria cupiens, sponsione fa-
cta, centies sestertium una cœna se solam consum-
turam jactavit; postera die parata cœna satis pollu-
cibili, sed tamen quotidiana, ea minime se victum
Antonius professus est. At arridens illa corolla-
rium id esse tantum dixit, & postulata phiala cum
aceto acriore, dentum ex aure festinanter alterum
unionem merisit, liquefactum aceti asperitate, & in
tabem resolutum, ut est natura præstantissimorum
unionum, absorpsit: injecta alteri manu, ut & il-
lum detractum absorberet, nisi *L. Plancus* tam ho-
nesti certaminis arbiter, victum Antonium tem-
pestive pronunciaisset. At victa paulo post & capta
tantæ quæstionis victrice Regina à Romanis, alte-
rum unionem sibi per vim detractum vidit, quem
tantæ aiunt magnitudinis fuisse, ut dissectus in Pan-
theo Romæ utramque Veneris Deæ aurem exorna-
rit. *Plutarchus in Antonio.*

II. Acta Politica.

1. *Cleopatra* fratri suo *Ptolemao Dionysio* ma-
trimonio juncta, statim quoque ab eo in regni so-
cietatem assumpta est, cumque eo regnavit 4 annos.
At eo sublato, sola rerum potita est.

2. Postquam *Cleopatra Antonium* insana sua li-
bidine eo adduxit, ut repudiata *Octavia* se in ma-
trimonium duceret, Antonius hostis ab Augusto de-
claratus, difficili bello implicatur, navali pugna ad
Actium Epiri promontorium vincitur, & omni spe
recuperandi imperii dejicitur.

III. EGRESSES.

1. *Antonius* ab Augusto victus in Ægyptum
fugit: Verum, cum se obsessum, & ab omnibus so-
ciis desertum videret, manus violentas sibi ipsi in-
tulit: A. M. 3942.

2. Similiter *Cleopatra*, metuens, ne in trium-
phum abduceretur Romam, morsu admotæ aspi-
dis mortem sibi quoque conscivit, & ab ignomi-
niosa captivitate vindicavit, postquam in Ægypto
regnavisset annos 22. 18 sola, quatuor cum fratre.

Atque sic defecit Stirps Lagidarum, atque re-
gnum Ægypti in formam provinciæ redactum est.
Vide Monarchiam IV.

Quæ est Regum Syriæ.

I. SELEVCVS NICANOR.

I. O R T V S.

1. **H**ic *Seleucus*, I Rex *Syria*, filius fuit *Antiochi* Macedonis & *Laodices*: cognomento dictus fuit *Nicanor*; vel, ut alii volunt, *Nicator*, à cæso *Nicatore*; vel potius à multis & illustribus victoriis, quas habuit. Ita *Appianus* in *Syriaco*.

N O T A.

Gloriosus hic est titulus, qui potius à vi & potentia, quam virtute desumptus est. Vide *Dynast.* 2. Hist. de *Demetrio* Poliorcete, Rege *Macedoniæ* IV.

II. NOTA SELEVCIGENITIVA, fuit ANCHORA NAVTICA, quam multi Scriptores ei tribuunt. *Ausonius* in *urbibus de Antiochia*:

— Illa *Seleucum*

Nuncupat, ingenuum cuius fuit Anchora signum:

Qualis inusta solet generis nota certa; per omnem

Nam sobolis sedem nativa cucurrit imago.

Vbi *Scaliger* inquit: INGENVVM SIGNVM recte interpretemur ἀνγκύριον σήμα. Sicut *Aristoteles* in *Arte Poëtica* appellat. Causa ejus signi à *Iustino* lib. 15. affertur: *Seleuci*, inquit, Mater *Laodice*, cum nupta esset *Antiocho*, claro inter *Philippi* Duces viro, visa est sibi per quietem ex concubitu *Apollinis* concepisse, gravidamque factam, munus concubitus à Deo annulum accepisse, in cuius gemma anchora sculpta esset, iussa donum filio, quem peperisset, dare. Admirabilem fecit hunc visum & annulus, qui postera die ejusdem sculpturæ in lecto repertus est. Figura etiam Anchoræ in nato deinceps puero, cui *Seleuco* nomen, apparuit. Quamobrem *Laodice* annulum *Seleuco*, eunti cum *Alexandro* M. ad *Perficam* militiam, edocto de origine sua, dedit. Originis ejus argumentum etiam in posteris mansit. Siquidem filii, nepotesque ejus, Anchoram in scemore, veluti notam generis naturalem, habuere. Vide eadem apud *Appianum* in *Syriaca historia*.

A X I O M A.

Historici scribunt, quod quadam persona habuerint notas genitivas.

E X E M P L A.

1. *Heliodorus* l. 10. scribit de *Chariclea Hyda-*

spis Regis *Æthiopia* filia, quam cum contragentis indolem candidissimam pulcherrimamque pepere- rat, ex aspectu crebro pulcherrimæ imaginis in cubiculo suspensæ, sollicita mater ne in suspicionem adulterii veniret, ad amicos eam misit. Quæ post multa exilia tandem reversa, agnita fuit ex nota genitiva majorum in brachio, quæ erat orbiculus niger forma lapidis *Hebeni*.

2. De *Augusto Imp.* *Suetonius* l. 2. c. 80. ita scribit: Corpore traditur maculoso, dispersis per pectus atque alvum genitivis notis, in modum & ordinem ac numerum stellarum cœlestis *Vrsæ*.

3. De *Ioanne Frederico*, Electore *Saxonie*, scribunt historici, quod recens nato congenita fuerit imago igneæ, sive flammæ de se spargentis crucis: Quæ nota illi vitæ cursum præfiguravit. Alii ita scribunt: *Iohannes Fredericus*, Elector *Saxonie*, *Iohannis* filius, in lucem editus anno Christi 1503, 30 Junii, futuri sui fati omen ex alvo materna secum attulit. Nam nascenti visa est in dorso CRUX aureo colore fulgens. Quam ubi conspexit à matronis aulicis accersitus Sacerdos, vir pius & admodum senex; pro omine hoc arripens: Hic puer, inquit, crucem gestabit toti orbi conspicuam, cuius indicium tam manifestum in ipsius ortu sese exerit. Exemplum hoc est memorabile, & dignum, quod ad posteritatis memoriam transmittatur, cum eventus præsagium hoc manifeste declararit & comprobavit.

II. PROGRESSVS.

I. ACTA OECONOMICA.

Seleucus Nicanor duas habuit uxores.

Prior, dicta fuit *Apame*, ex qua filium genuit *Antiochum* Soterem, regni hæredem & successorem.

Posterior uxor ejus dicta fuit *Stratonice*, *Demetrii* I. cognomento *Poliorcete* Regis *Asiæ* II. filia. Cum enim *Seleucus* videret *Lysimachum* *Ptolemæi* Regis *Ægypti* filias, alteram sibi, alteram filio *Agathocli*, connubio junxisse, & sibi metueret à *Lysimacho*; ut sese etiam confirmaret, petit sibi *Demetrii* filiam *Stratonicen* uxorem, ut sibi hac affinitate *Demetrium* adjungeret, & plures liberos etiam sibi gigneret, quibus regnum abunde sufficere videbatur, cum unicum tantum filium *Antiochum* haberet. *Demetrius* voto *Seleuci* locum relinquens, filiam suam *Seleuco* adducit; & cum à portibus arceretur à *Plistarcho*, fratre *Cassandri*,

vi sibi aditum patefecit. *Plutarchus*. Postea hic Seleucus filio suo Antiocho Stratonice uxorem dedit, cum ex amore ejus Antiochus gravissime ægrotaret, quod ex Erasistrati Medici industria cognoverat. *Plutarchus in Demetrio*. Tandem Demetrium socerum suum bello cepit, cumque in custodia usque ad mortem detinuit.

II. ACTA POLITICA.

I. T O G A T A.

1. Anno Mundi 3661, fœdus initum est inter successores Alexandri M. *Cassander* præficitur Europæ, *Lysimachus* Thraciæ, *Ptolemaus* Ægypto, *Antigonus* Asiæ, *Seleucus* Syriæ. *Diodorus Siculus*. Ab hujus anni autumno ordiuntur Chronologi annos *Seleucidarum*, sive *aram Chaldaeorum*, cujus annos *Ptolemaus* annotavit: Et ab hujus anni fine, aut sequentis initio, anni *Græcorum* in libris *Maccabæorum* annotati numerantur. *Bucholzerus Chronolog.*

11. Seleucus *Isthmum* (qui dirimit Euxinum & Caspium mare) perfodere aggressus, sed non perfecit, à Ptolemæo Cerauno interfectus. Eodem modo nonnulli reges Ægypti immentis fossis ductis longitudinis & dierum navigationis, latitudinis, ut per eam duæ simul possent agi triremes, in quibus fodiendis sub Rege Neco centum viginti millia Ægyptiorum, teste *Herodoto lib. 2.* perierunt. Vnde proverbium ortum est; *Isthmum perfodere*. quod usurpatur de conatibus & laboribus ingentibus, sed vanis & irritis.

A X I O M A.

Derivationes fluminum raro feliciter successerunt.

Nam non vult Deus, tentari, vel moveri à nobis majora viribus, & impossibilia, aut non necessaria. Deus enim mari & fluminibus terminos suos statuit, quos transgredi homines non possunt, & in illis manendum consistendumque illis est, quam diu illi placuerit, sicut Rex David ait *Psal. 104. v. 9.* Et *Ierem. 5. v. 23.* ipse Deus inquit: A me non timebit populus, qui pono terminos maris arenam? Quare cum Gnidii appendicem Cariæ contra Harpagum demoliri conabantur, ad 500 passus duntaxat, statim ictos scopulos in fodientium oculos reiecit. Qua de causa Oraculum Apollinis Delphicum consultum respondit: *ἴσθ' μὲν ὅτι μὴ πρυγῆτε μὴτ' ἰρύσσετε*, h. e. Isthmum nec muro cingite, nec fodite. Quia si Deus insulam eo loco esse voluisset, condidisset.

Ruffin. Histor. Eccles. l. 2. c. 30. elegantem hi-

storiam recenset de inundatione Nili, quæ destructo templo Serapis, cujus Ethnici iram verebantur, contigit. Moris enim erat in Ægypto, ut mensura adscendentis Nili fluminis ad templum Serapis, in quo Alexandria colebatur, deferretur, velut ad incrementi aquarum & inundationis authorem. Subverso autem ejus simulacro igni consumto omnes simul negabant, Serapin, injuriæ memorem, aquas ultra affluentia solita largiturum. Sed ut ostendat Deus, non Serapin, qui multo posterior Nilo, sed se esse, qui aquas fluminis temporibus suis juberet crescere, tanta ex eo & deinceps fuit inundatio, quantam fuisse prius nulla ætas meminerat. Et ideo ulna ipsa, h. e. aquæ mensura, quam *πῆχυον* vocant, ad aquarum Dominum in Ecclesia cœpta deferri. Hæc gesta ubi religioso Imperatori *Theodosio* nuntiata sunt, extensis ad cœlum palmis, cum ingenti fertur exultatione dixisse: Gratias tibi Christe ago, quod absque urbis istius magnæ perniciæ tam vetustus error extinctus est.

111. Hic Seleucus Nicanor quatuor insignes urbes in Syria condidit. 1. *Antiochiam*, quam à patre suo Antiocho appellavit. 2. *Seleuciam*, quam de suo nomine nominavit. 3. *Apameam*, ab uxore sua Apame. 4. *Laodiceam*, à matre sua Laodice nominatam; uti *Strabo* scribit.

Antiochia autem Græce *Ἀντιόχεια*, h. e. pro vehiculo, an statt des Wagens/ vel ultrix, eine Räucherin/ fuit metropolis totius Syriæ, 70 milliariibus distans Hierosolymis: à *Marcellino* vocatur apex totius Orientis. l. 22. Olim dicta fuit 1. *Hamath*, ab Hamathia, filio Canaan. 2. *Riblath* nominata est, cum in potestatem Babyloniorum venisset. 3. *Antiochia* dicta est à Seleuco, qui eam nominavit à patre suo Antiocho. 4. *Theopolis* dicta est à Justiniano Imperat. qui eam terræ motu graviter concussam & labefactatam reparavit an. Chr. 528.

In hac urbe Antiochia Paulus & Barnabas per integrum annum Evangelium prædicarunt, & plurimos homines doctrinam Evangelii amplectentes ad Christum converterunt. *Act. 11. vers. 22.* Hic Discipuli Christi primum CHRISTIANI appellati sunt. *Act. 11. v. 26.* In hac civitate Apostoli concilium instituerunt, & quæstionem illam controversam deciderunt: Anne circumcisio ad salutem sit necessaria? *Act. 15. v. 1.* In hac urbe Paulus & Barnabas inter se disceptarunt, ut alter ab altero se jungeretur. *Act. 15. v. 39.* In hac urbe Paulus Petro palam restitit, cumque ob conversationem simulatam reprehendit. *Galat. 2. v. 11.*

Et hæc Antiochia dicitur *Antiochia Syria*, *Ἀντιόχεια*, h. e., ut distinguatur ab *Antiochia Pisidia*, quæ Metropolis in regione Pisidia in minori Asia

Asia sita fuit, distans 150 miliaribus ab urbe Hierosolyma. In hac urbe Apostolus Paulus Evangelium de Christo prædicavit, multosque homines ad Christum convertit. *Act.* 13. *vers.* 14. In hac urbe quoque obstinati & perversi Iudæi persecutionem adversus Paulum & Barnabam instituerunt, eosque è finibus suis eiecerunt. *Act.* 13. *v.* 50. *2 Tim.* 3. *v.* 11. Hodie Antakie ab incolis vocatur.

II. ACTA BELLICA.

1. Bellum.

Seleucus Nicanor post obitum *Alexandri M.* Satrapiam Babylonis atque Syriæ accepit, quam postea metu *Antigoni I.* Asiæ regis deseruit, cum ille reddituum rationes ab ipso posceret. *Diodorus Siculus* l. 19. Sed copiis à *Ptolemæo Lagi* instructus, opemque *Cassandro* & *Lyfimacho* ferentibus, *Antigonum* vicit, occidit, ac Babylone recepta Aliam Minorem, & Indiam omnem in potestatem suam redegit, Socerum suum *Demetrium I* Asiæ regem, regnum Asiæ repetentem, & res novas molientem, profligavit, eumque in peninsula Syriæ & Asiæ minoris in custodia usque ad mortem detinuit. Cum enim per triennium captivus detentus esset, mœrore animi extinctus est. *Plutarchus*. Quo capto, regnum Syriæ & Asiæ minoris 30 annos, non sine justitiæ laude gubernavit.

II. Bellum.

Deinde bellum gessit cum *Lyfimacho*; in quo *Lyfimachus* interfectus est, anno ætatis 74.

III. Bellum.

Denique bellum gessit cum *Ptolemæo Cerauno*, *Ptolemæi Lagi* filio, & fratre *Ptolemæi Philadelphi*; in quo ipse victus occubuit.

III. EGRESSVS.

Seleucus Nicanor occisus est à *Ptolemæo Cerauno*. Hic enim pulsus ex Ægypto à fratre *Philadelpho*, sequutus fuerat *Seleucum* contra *Lyfimachum*. Sed 7 mense post, quam *Seleucus* *Lyfimachum* interfecerat, ille ex invidiis *Seleucum* annum ætatis 77 agentem interfecit, & Macedoniam occupavit. Quam ut retinere posset, cum fratre *Philadelpho* in gratiam redit. *Iustinus*. Regnavit annos 32. secundum *Eusebium*: juxta communem vero sententiam 30. *Appianus* scribit, illum regnasse annos 42.

AXIOMA.

Cupiditas regnandi multis exitiosa fuit.

Exemplum habemus in *Seleuco Nicanore*, in quo tanta regnandi libido fuit, ut extinctis tot belli Ducibus, anno ætatis 77, Monarchiam speraret. Sed exitus tragicus fuit. Tales quoque exitus præcipuorum Ducum post *Alexandrum* fuerunt, nempe *Perdiccæ*, *Crateri*, *Eumenis*, *Antigoni*, filiorum *Cassandri*, *Demetrii*, & *Lyfimachi*, quibus omnibus cupiditas regnandi exitio fuit. Quare hæc regula omnibus regibus & principibus diligenter observanda est. Vnusquisque intra metas suæ vocationis maneat, neque bella non necessaria moveat. Nam hæc exempla ostendunt, injustam dominandi libidinem placidos exitus non habere.

II. ANTIOCHVS I. SOTER.

I. ORTVS.

Antiochus, quem Græca adulatio *Soterem* cognominavit, fuit filius *Seleuci Nicanoris*, primi Regis Syriæ. Mater ejus fuit *Apame*, ex qua *Seleucus* hunc filium genuit regni hæredem.

II. PROGRESSVS.

III. ACTA OECONOMICA.

Uxor ejus fuit *Noverca Stratonice*, *Demetrii I* Poliorcetæ Regis Asiæ minoris filia, ex qua natus est ei *Antiochus II*, cognomento *Theos* dictus.

AXIOMA.

Amoris affectus non modo animum aegritudine perturbat, verum etiam corpus agrotatione nonnunquam afficit. Franc. Patrit. l. 4. de Regno.

EXEMPLVM.

Hic observanda venit admiranda quædam *Seleuci Regis Syriæ* in filium indulgentia, quæ talis fuit. Mortua *Antiochi* matre *Apame*, *Seleucus Stratonice*, *Demetrii Macedonum* regis filiam, virginem ætate integra & forma conspicua, duxit, cum ipse jam senior esset. Hanc cum quotidie cerneret adolescens filius, miro amore ardebat, sed pudore cohibitus, rem tacito silentio premebat, atque ut in amore dici solet,

Quoque magis tegitur: tanto magis aestuat ignis.

Cum nemini secretum suum credit, nec ratione aliqua cupiditatem hanc à pectore amoliri potest, in graves febres subitamque agrotationem incidit.

cidit, nec ullis remediis curari poterat; sed indies gravius se habebat, perque inedia mori destinaverat, potius quam morbi causam palam faceret. Erasistratus Medicus pereximius, Aristotelis ex filia nepos, qui ejus curationi præerat, cum subitam accessionem remissionemve febrium fieri cerneret, ex accessu discessuque Stratonices, quæ crebro ad illum visendum viro comitata accedebat, animadvertit juvenem amore novercæ contabescere, non tamen audebat rem adeo indignam, ac tanti periculi, sic temere regi aperire, sed ipsam paulisper abductum flens hortatur, ut forti animo perferat, si quid filio accideret, quando ille desiderio rei ardeat, quæ cum potiri nequeat, prorsus deficiat. Tum Seleucus miserabiliter mœrens adjurat: *Nihil tam arduum esse, quod pro filii adolescentis salute agere detrectet.* Ibi Medicus: Frustra, inquit, niteris: Amor namque uxoris meæ hunc perimit, quam ad eum divertere neutiquam vivus patiar. Tum pater flens atque ejulans, cum Medico nullis pollicitationibus persuadere posset, ut ejus uxor filio morigeraretur, exclamat: Utinam Stratonicen meam carissimam adamaret! Enimvero, ait Erasistratus, Rem tenes: Istud quidem est, quod huc usque tacui, ne iram tuam in me provocarem: nunc autem quando tu ipse dixisti, non est amplius dissimulandum. Tu pater simul & medicus esse, filiumque, si libet, moribundum sanare poteris. Itaque Seleucus Antiocho dilectam conjugem abdicavit, eique despondit; & sic saluti atque incolumitati redditus est, qui nullis aliis remediis curari poterat. Nuptiæ Stratonices & Antiochi, ingenti apparatu, & celebri conventu principum atque populorum, celebratæ sunt, omnesque admirabantur, regem tam propere delicias connubii sui filio abdicasse, & illam ex regina regis nulum fieri æquo animo pertulisse. Erasistratus vero Medicus ob miram hanc solertiam donatus est sexaginta millibus aureorum. *Plutarchus, Appian. Franc. Patrit.* in loco allegato. *Valerius Max. l. 5. c. 7. Alex. ab Alex. l. genial. c. 24.* addunt, quod Seleucus Stratonicen uxorem, à nefario isto concubitu cum privigno abhorrentem, doceri jussit: *Honestæ & justæ esse, quæ Regi placeant, & regno utilia esse videantur.*

D V B I V M.

D. Paulus 1. Cor. 5. v. 1. inquit: *Omnino auditur inter vos stuprum, & ejusmodi stuprum, quod nec inter gentes nominatur, ut quis uxorem patris, h. e. novercam, habeat.* At quomodo hoc genus incestus Apostolus dicit inter gentes non nominari? cum tamen Historici profani contrarium testentur, quod multis exemplis probari potest. Nam

1. *Antiochus Soter*, incesto Stratonices novercæ amore ardens, patre assentiente, solennibus cam nuptiis uxorem duxit; uti modo dictum est. 11. *Antoninus Bassianus Caracalla*, Imp. Romanus, Iuliam novercam in uxorem duxit. *Aurel. Victor*, in *Anton. Car.* 111. *Oedipus*, & *Ægysthus*, proprias matres duxerunt.

Resp. 1. Dist. inter *Ethnicos saniores & insanos.* Apostolus loquitur de *Ethnicis sanioribus & honestioribus*, qui tales commixtiones improbarunt; non de *insanis*, qui talia scelera non raro commiserunt: sicut ipse *Rom. 1.* gentibus longe fœdiores commixtiones objicit.

2. *Disting.* est inter rem, & rei approbationem. Apostolus non tam de re, quam de rei approbatione loquitur; nempe quod hujusmodi fœdæ & illicitæ commixtiones ipsis etiam gentibus honestioribus fuerint detestabiles & abominabiles, & horrenda portenta, quippe quæ ipsum naturæ pudorem beluina libidine tollant, & delinquentibus pœnas decreverint.

Hinc *Seneca* Tragedi Thebais hoc problema inextricabile proponit.

— *Aui gener, patrisque rivalis sui,
Frater suorum liberum, & fratrum parens:
Vno avia partu liberos peperit viro,
Ac sibi nepotes. Monstra quis tanta explicet?*

Hoc monstrosum problema natum est ex historia Oedipi Thebani, qui patrem suum Laium interfecit, & ex matre, uxore Iocasta, tres filios procreavit; uti ex *Sophocle*, *Euripide*, & *Statio* notum est. Tristis hæc est historia, tragicumque finem habuit, nempe ut ipse in furorem actus oculos sibi eruerit, & regno pulsus sit:

— *Seculi, ait, crimen vagor
Odium Deorum, juris exitium sacri,
Qua luce primum spiritus hausi rudes,
Iam morte dignus.*

Tandem vagus exulque fulmine ictus, absorbetur hiatu terræ, juxta legem divinam *Levit. 18.* Omnis anima, quæ fecerit istas abominationes, peribit de populo suo.

Phoenix apud *Homerum* conqueritur, se maledictum esse, eo quod cum concubina patris rem habuisset, *Iliad. 9.* visu quoque privatus fuit à patre *Amyntore*, teste *Ovidio* in *Ibin*.

Similiter *Antiochus Soter* mori maluit, quam incestum suum aperire, ut est apud *Valer. Maximum lib. 5.* & inedia perire voluit, nisi per Erasistratum Medicum amor ejus illicitus patri Seleuco Nicanori innotuisset.

II. ACTA POLITICA.

Antiochus à patre Seleuco Nicanore in regni consortium assumptus fuit, quo à Ptolemæo Cerauno interfecto, Syriam & Asiam minorem solus obtinuit. Mortem patris ulturus, adversus Ptolemæum Ceraunum bellum suscepit. Quod, placatus, in Antigonom Gonatam postea convertit.

III. EGRESSVS.

Cum regnasset Antiochus Soter annos 19, juxta Eusebium, vel juxta alios 20, mortuos est A. M. 3713.

III. ANTIOCHVS II. THEOS.

I. ORTVS.

Antiochus Theos, filius fuit *Antiochi Soteris* II Regis Syriæ. Mater ejus fuit *Stratonice*, Demetrii I Regis Asiæ minoris filia, & noverca Antiochi Thei, ex qua Antiochus Soter hunc filium suscepit. Hic Antiochus cognominatus est à Milesiis *Theos*, h. e. Deus, eo quod Limarchum eorum tyrannum sustulisset; uti *Appianus* scribit.

II. PROGRESSVS.

I. ACTA OECONOMICA.

Antiochus Theos duas uxores habuit.

Prior fuit *Laodice*, ex qua duos filios suscepit, nempe *Seleucum Callinicum*, & *Antiochum*, cui cognomen fuit *Hierax*.

Posterior fuit *Berenice*, Ptolemæi Philadelphi II Regis Ægypti filia, quæ instinctu *Laodices* à Seleuco Callinico una cum parvulo filio interfecta est.

II. ACTA POLITICA.

Difficile bellum *Antiochus Theos* multis annis gessit cum *Ptolemæo Philadelpho* II Ægypti Rege, eumque totis Asiæ atque Orientis viribus oppugnavit. De quo *Dan. 11. vers. 5. Et de principibus ejus prævalebit super eum, & dominabitur ditione: multa enim dominatio ejus. v. 6. & post finem annorum fœderabuntur, filiaque Regis Austri veniet ad Regem Aquilonis, ad faciendam aquis conditionibus pacem, & non obtinebit fortitudinem brachii, nec stabit semen ejus, & tradetur ipsa, & qui adduxerunt eam, & qui natus ejus fuerit, & qui confortabunt eam temporibus illis.*

Sensus horum verborum hic est:

Et de principibus ejus (h. e. Regis fortis, i. e. *Alexandri M.* de quo v. 3, 4. egit) scil. *Antiochus Theos prævalebit super eum* (scil. Regem Austri,

h. e. *Ptolemæum Philadelphum*) quia diuturna contra illum bella gessit. Causa autem belli hæc fuit, quod nempe Antiochus Theos, à genero suo *Magas*, qui erat frater Ptolemæi Philadelphi, ad illud sollicitatus fuerit. Hic enim *Magas* duxerat filiam Antiochi Thei, & oderat fratrem suum Ptolemæum Philadelphum, contraque eum Antiochum concitavit, uti *Pausanias in Atticis* scribit. Ptolemæus autem Philadelphus videns, se inferiorem Antiocho, fœdus cum eo iniit, eique filiam suam *Berenicen* uxorem dedit, cum maxima dote. Et hoc est quod *Angelus* inquit: *Filia Regis Austri* (h. e. *Berenice* filia Philadelphi) *veniet* (nuptum nempe tradita) *ad Regem Aquilonis*. (h. e. ad Antiochum Theum Regem Syriæ.) Habebat hic Antiochus antea uxorem nomine *Laodicen*, & ex ea susceperat duos filios, nempe *Seleucum Callinicum*, & *Antiochum Hieracem*, h. e. *Accipitrem*, sic dictum ob velocitatem. Eam, ducta *Berenice*, repudiavit, & concubinæ tantum loco habuit. Sed eandem post aliquot temporis intervallum, amore victus, cum liberis in regiam dignitatem reducit. Illa vero metuens flexibilem viri animum, & præcavere volens, ne iterum *Berenicen* sibi præponeret, maritum suum per ministros veneno sustulit, *Berenicen* autem una cum filio, qui natus erat ex *Antiocho*, Principibus occidendum tradidit, filiumque suum majorem *Seleucum Callinicum* parentis loco Regem constituit. De hoc eventu hujus connubii tragico ita *Angelus* addit: *Et non obtinebit robur brachium*, h. e. non diu apud *Antiochum Theum* in gratia permanebit *Berenice*. Quæ venusta metaphora *BRACHIVM* appellatur. Nam sicut brachio aliquid firmatur vel continetur: ita ipsa *Berenice* pacem firmare & continere debuit, in gratiam patris sui Philadelphi. *Sed non stabit ipse, & brachium ejus*, h. e. ipse Ptolemæus Philadelphus non diu superstes erit, & filia ejus *Berenice*, quæ vice brachii ipsi esse debebat. *Et tradetur ipsa, & deducentes eam, & natus ex ea, & qui confirmaverit eam istis temporibus*. h. e. *Berenice* à Seleuco Callinico Privigno, qui, instinctu matris *Laodices*, obsidione cinget urbem, in qua *Berenice* cum infantulo suo erit, atque ipsa ei dedita interficietur, una cum filio & consiliariis, qui confortaverant eam, h. e. consilio eam juverant. Hæc ita evenisse scribit *Appianus Alexandrinus libro de Bellis Syriacis. Inst. l. 27.* Atque hoc fuit initium multorum, magnorumque bellorum inter Reges Syriæ & Ægypti gestorum; sicut *Daniel c. 11. vaticinatur.*

III. EGRESSVS.

Antiochus Theos à *Laodice* priori sua conjugē,

quædam

quam repudiaverat, veneno exstinctus est, & *Berenice* altera ejus conjunx, una cum filio, à Seleuco Callinico interfecta est.

Regnavit Antiochus annos 15. juxta Eusebium. A. M. 3728.

IV. SELEVCVS CALLINICVS.

I. O R T V S.

Seleucus Callinicus, IV Rex Syriae, fuit filius *Antiochi Thei* & *Laodices*, quæ, ducta *Berenice* Ptol. Regis Ægypti filia, à marito est repudiata. Frater ejus fuit *Antiochus Hierax*, h. e. Accipiter, ob velocitatem ita dictus.

II. P R O G R E S S V S.

Seleucus Callinicus, postquam Pater ejus *Antiochus Theos* ab uxore veneno exstinctus erat, Regnum occupavit, atque in initio regni *Berenicen* novercam, filiam Ptol. Philadelphi & Ptol. Evergetis, III Ægypti Regis sororem, instinctu matris *Laodices*, contra fidem datam interfecit. Quo immani parricidio atque scelere ingens malum & sibi & regno attraxit, semperque postea infelix exstitit. Nam *Ptolemæus Evergetes* Matricidas illos, nempe *Seleucum Callinicum* & *Antiochum Hieracem*, bello petiit, eosque è regno expulit. De quo *Daniel* c. 11. v. 7, 8, 9. ita vaticinatur. v. 7. Et exsistet è furculo radicum scapus ejus, & veniet cum exercitu, & veniet ad munitiones Regis Aquilonis, & agget contra eas, & prævalebit. v. 8. Atque etiam Deos illorum cum Principibus illorum, cum instrumentis (vel vasis) desiderii ipsorum, auro & argento in captivitatem abducat in Ægyptum, & ipse annis (scil. multis) stabit præ Rege Aquilonis. v. 9. Et veniet in regnum Rex Austri, & revertetur ad terram suam. In hisce verbis Angelus vaticinatur de *Ptolemæo Evergete*, quod *Seleuco Callinico* Regi Syriae bellum illaturus sit, propterea quod *Berenicen* sororem suam cum filio ejus interfecisset. Describit autem *Ptolemæus Evergetes* dupliciter.

1. *A Titulo*, quando inquit, *Et exsistet è furculo radicum scapus ejus*. Hic Ptol. Evergetes ab Angelo vocatur *scapus è furculo radicum ejus*, (vel plantatio de germine radicum ejus.) Quia fuit validus atque potens pes trunci è stirpe illarum radicum, è quibus *Berenice* processit. Quoniam fuit filius *Ptolemæi Philadelphi*, & germanus *Berenices* frater.

2. *Ab Exercitio* illum describit Angelus, v. 7, 8, 9. *Veniet cum exercitu*. h. e. ille *Ptolemæus Evergetes* injuriam, sorori suæ *Berenice* à *Seleuco*

Callinico, ejusque fratre *Antiocho Hierace* illatam, graviter vindicabit. Quia ille magno conscripto exercitu ingreditur provinciam Regis Aquilonis, h. e. Syriae, cui tum præerat *Seleucus Callinicus*, cum matre sua *Laodice*, eamque oppugnet, & validissimas quasque urbes occupabit, adeo ut Syriae Ciliciam, & partes superiores trans Euphratem, capturus, & universam prope Asiam in potestatem suam redactus sit. Sed cum audiet seditionem in regno Ægypti moveri, diripiens regnum Syriae, ex eo vasa pretiosa, aurea & argentea, & thesauros maximos nempe 40000 talentorum auferet, & simulacra Deorum ad 2500, inter quæ erant & illa, quæ *Cambyses*, cum caperet Ægyptum, in Persiam asportarat. Et ita *Ptolemæus Evergetes* multis annis Syriae obtinebit, & stabit præ Rege Aquilonis, h. e. valentior ipso erit, & ut dixi, multis spoliis in terram suam revertetur.

Hæc ita evenisse historici profani testantur, nempe *Appianus l. de Bellis Syriac.* & *Polyb. l. 5.* Et testatur *Iosephus l. 2. contra Appionem*, quod Ptol. Evergetes, post occupatam Syriae, non Diis Ægyptiorum pro victoriis solennitates gratificas immolaverit; sed veniens Hierosolymam Deo Israël multis hostias obtulerit, dignissimaque victoriae ornamenta dicaverit.

III. E G R E S S V S.

Tandem *Seleucus Callinicus* & *Antiochus Hierax*, fratres, ipsi inter se bello congregiuntur in mutuum exitium: Nam *Antiochus Hierax* victus, ad Ptol. Evergetem Ægypti regem, hostem suum potius, quam ad fratrem, conferre se voluit. Sed spe sua frustratus est. Nam ab eo arctissimæ custodiæ traditus est. *Iustinus*. A. M. 3739. Cum per novennium fere in captivitate detentus fuisset, opera cujusdam meretricis adjutus, deceptis custodibus elabatur, sed fugiens à latronibus quibusdam interficitur. A. M. 3748. *Seleucus* iisdem fere diebus de equo præcipitatus moritur. Ita fratres, qui simul de Regno decertarant, neuter recte possederat, simul mortem oppetunt.

Oraculum significavit *Seleuco*, quam diu posterij ejus regnaturi essent: *Αὐτὸς καὶ παῖδες, καὶ παῖδων γόνος καὶ παῖδες.*

Ipse, & te nati, & nulli deinde nepotes.

vel:

Tu, nati que tui, sed non stirps ulla nepotum.

Qui versus memoria dignus est. Quia in multis familiis hoc accidit, ut tertius aut quartus hæres fuerit ultimus. Ita *Constantius*, *Constantinus* & *Constantians*, filii: postea alieni successerunt.

V. SELEVCVS CERAVNVS.

I. ORTVS.

Seleucus Ceraunus, V Rex Syriæ, fuit filius *Seleuci Callinici*, IV Regis Syriæ, qui novercam suam Laodicen, filiam Ptol. Philadelphi, & sororem Ptol. Euergetis, Ægypti Regum, nefarie occiderat. CERAVNVS dictus est, h. e. *fulmineus*, quod audaci & veloci ingenio præditus, videretur esse quasi fulmen. Frater ejus fuit *Antiochus* cognomento *Magnus*.

II. PROGRESSVS.

Hic Seleucus Ceraunus, cum Pater ipse Seleucus Callinicus de equo præcipitatus & mortuus esset, ei statim in regno successit.

III. EGRESSVS.

Cum Attalus, Rex Pergami, Asiam universam occuparet, Seleucus Ceraunus exercitum comparat contra eum, & Taurum montem cum Achæo cognato transcendit contra Attalum, ubi *Seleucus* dolo Gallorum occiditur: Achæus vero hosce paricidas trucidari jubet, & fratrem Seleuci *Antiochum* Regem creat, qui regnat annis 36, cum Seleucus vix 3 annis regno præfuisse. *Polybius*.

NOTA.

Galli alias dicti fuere Galatæ, quos fuisse multitudinem collectam ex Teutonum gente, & ex vicinia, quæ nunc *Gallia* vocatur, lingua ostendit. Et constat, uno nomine vetustatem nuncupasse utramque gentem, *Galatas* & *Celtas* citra & ultra Rhenum, usque ad Danubium. Et verbum *Γαλάτης* significat peregrinatorem. Inde est Germanicum nomen *Walen*. *Philippus Melanchth. Chron. libro 2. pag. 200.*

VI. ANTIOCHVS III,
cognomento MAGNVS.

I. ORTVS.

1. *Generatio*. Pater Antiochi M. fuit *Seleucus Callinicus*, IV Rex Syriæ. Mater ejus fuit *Laodice*, quæ à Patre, ducta *Berenice*, Ptolem. Philadelphi Regis filia, repudiata est. Ex hac Laodice conjuge *Seleucus Callinicus* duos filios suscepit; nempe *Seleucum Ceraunum*, & *Antiochum M.*

2. *Appellatio*. Hic *Antiochus* cognomento *Magnus* dictus est, à rerum gestarum magnitudine; sicut ob eandem causam Alexander M. Constantinus M. Theodosius M. Carolus M. ita appellati sunt.

II. PROGRESSVS.

I. Acta Oeconomica.

Antiocho M. tres filii fuere, nempe *Seleucus Philopator*, *Antiochus Epiphanes*, & *Demetrius*.

II. Acta Politica.

1. *Regni occupatio*. Antiochus M. fratri suo Seleuco Cerauno, dolo Gallorum interfecto, successit, ab Achæo cognato surrogatus.

2. *Regni administratio*.

I. ACTA BELLICA.

De Bellis ejus vaticinatur *Daniel* propheta cap. 11. vers. 10. hisce verbis: *Et filii ejus miscebunt bellum, & congregabunt multitudinem copiarum magnarum. Et veniet subito, & inundabit, & transibit.*

Seleucus Callinicus IV Rex Syriæ, post cladem à Ptolemæo Euergete III Ægypti Rege acceptam, variis infortuniis expositus, tandem vita & regno privatus est, cum regnasset tres annos: uti in historia ejus diximus. Hic duos post se reliquit filios, nempe *Seleucum Ceraunum*, & *Antiochum M.* ille major, hic minor natus fuit.

De hisce autem filiis ejus vaticinatur *Daniel* in vers. 10. *δὲ τῶν*. 1. In sensu conjuncto de ambo-
bus simul. 2. In sensu disjuncto de *Antiocho* Magno
seorsim.

1. In sensu conjuncto, de utroque simul vaticinatur: *Et filii ejus miscebunt bellum, & congregabunt multitudinem copiarum magnarum. Sensus est: Filii Seleuci Callinici, nempe Seleucus Ceraunus, & Antiochus M., bellum concitabunt, ingentemque exercitum congregabunt adversus Ptolemæum Philopatorem, Ptolemæi Euergetæ filium IV Ægypti Regem, ad recuperandas urbes, quas Ptolemæus Euergetes patri suo Seleuco Callinico per vim eripuerat, easque per Duces suos gubernabat.*

2. In sensu disjuncto, de solo *Antiocho M.* vaticinatur v. 10. Antea Angelus de utroque Seleuci Callinici filio *παλῆστρην*, sive in numero plurali dixerat: *Et filii ejus miscebunt bellum, & congregabunt multitudinem copiarum multarum*: Sed mox mutata oratione *μὲν αὖτις*, sive in numero singulari de uno tantum loquitur, dicens: *Et veniet subito, & inundabit, & transibit.* Quibus verbis Angelus distincte loquitur de belli ortu & progressu. Hi duo fratres Seleucus Ceraunus & Antiochus M. conjunctim hoc bellum contra Ptolemæum Philopatorem concitaverant; sed quia sub ortum ejus Seleucus Ceraunus major natus, Ni-

canoris & Apaturii Ducum suorum perfidia veneno exstinctus erat, post exactum regni annum secundum, ut *Appianus Alexandrinus in libro de bellis Syriacis* refert. Ibi vero exercitus, qui erat in Syria, Antiochum fratrem ejus natu minorem, cognomento Magnum, ex Babylone ad regnum vocavit, qui regno & opibus instructus, bellum adversus Ptolemæum Philopatorem inchoatum continuavit.

BELLA ANTIOCHI MAGNI.

Antiochus M. varia bella gessit, quæ à *Daniele* describuntur. *Quadam* gessit contra regnum *Ægypti*, *quadam* contra *transmarinas regiones*.

I. Contra regnum *Ægypti*.

Bella contra *Ægypti* regnum gessit distincta, quædam contra Ptolemæum Philopatorem; quædam vero contra filium ejus Ptolemæum Epiphanem.

Bella tria gessit contra Ptolemæum Philopatorem.

BELLVM I.

De illo ita vaticinatur *Daniel* in *v. 10.* *Et veniet subito, & inundabit, & transibit.* Ptolemæus Philopator Rex *Ægypti* (uti *Polybius lib. 5.* de eo scribit) libidini & otio deditus fuit, variisque sceleribus contaminatus, eoque nomine omnibus bonis invisus erat: Ideoque Antiochus M., ipso nil tale formidante, cum exercitu ingenti subito venit, & velut diluvio inundante cum violentia magna, plurimas in Syria urbes occupabit. De complemento hujus vaticinii testantur *Polyb. lib. 5.* *Appian. Alexandr. de bell. Syriac.* quod Antiochus M. subita irruptione Seleuciam, mox Tyrum & Ptolemaidem, aliasque Syriae urbes occupaverit, & per provinciam grassatus, civitates partim vi, partim persuasionibus, in potestatem suam redegerit, donec Ptolemæus legatos ad Antiochum M. misisset, qui ingruente hyeme exercitum in hyberna reducit, & induciæ in quatuor menses fiunt.

BELLVM II.

Daniel 11. in fine *v. 10.* de illo ita scribit: *Et revertetur & miscebit bellum, usque ad munitiorem ejus.* Quibus verbis *Daniel* insinuat, quod Antiochus M. dolose cum Ptolemæo Philopatore acturus sit. Licet enim Legatis *Ptolemai* inducias concedet, & exercitum in hyberna deducet: tamen Legatis *Ægyptiis* de pace confirmanda redeuntibus, Syriam illis non tradet, dicens: Regnum Syriae non ad Ptolemæum, sed ad se hæreditario jure per-

tinere. Ideoque infecta pace Legati discedent. Quamobrem vere appetente revertetur, & in *Cœlesyria* loca residua occupare conabitur, & terrestribus navalibusque copiis cum *Nicolao* Duce *Ptolemæi* Philopatoris confliget, & victoria potitus Syriam occupabit, & usque ad urbem *Raphiam*, quæ est in foribus *Ægypti*, penetrabit. *Eventum* hujus belli describit *Polybius lib. 5.*

BELLVM III.

De hoc bello *Daniel c. 11.* ita vaticinatur *v. 11.* *Et exacerbabitur Rex Austri, & prodibit, & pugnabit contra illum, contra Regem Aquilonis: & opponet multitudinem magnam (Antiochus Magnus,) & tradetur multitudo illa (Antiochi M.) in manum ipsius (Ptolemæi Philopatoris.) v. 12. & capiet illam multitudinem, & elevabitur cor ejus, & dejiciet myriadas, & non corroborabitur.*

Circa hoc bellum notanda sunt tria.

I. ORTVS, five Apparatus. Ptolemæus Philopator Rex Austri, h. e. *Ægypti*, bis victus ab Antiocho M. tandem exacerbatus, contra regem Aquilonis, h. e. Syriae, nempe Antiochum M. egreditur, ingentemque exercitum præsertim è Græcia colliget.

II. PROGRESSVS, five pugna. Ptolemæus Philopator castra sua ponet prope *Raphiam*, quæ in finibus Syriae ultima urbs erat versus *Ægyptum*: Eo etiam Antiochus cum exercitu veniet, post dies paucos, manus conferent diu, dubio ancipitique Marte, tandem Antiochus victus succubuit, & per desertam fugiens pene captus erat. De hac victoria Angelus ita vaticinatur: *& tradetur multitudo illa, (h. e. exercitus Antiochi M.) nempe in manum ejus (Ptolemæi Philopatoris.) & capiet illam multitudinem, h. e. victoria potietur.*

Idem narratur 3. *Maccab.* in initio, quod nempe commisso acri prælio, cum fortius pugnaretur ab Antiocho, *ARSINOË Ptolemai Philopatoris* soror, copias obambulans, cum lacrymis obsecrabat milites, ut sibi opem fortiter & audacter pugnando ferrent, binas auri minas se singulis, si vincerent, daturam promittens: Itaque milites, resumtis animis, Antiochi copias ceciderunt, multosque ex iis ceperunt. Desiderati sunt ex militibus *Antiochi* ultra decem millia peditum, Equites plus quam trecenti: Vivi circiter 4000 in potestatem hostium pervenerunt. Elephantorum tres in ipso prælio, duo post ex vulneribus perierunt, complures eorum vivi capti. Ptolemæus *Raphia* & reliquis civitatibus repente potitus est, universis populis inter se certantibus, ut in dedendo se Regi vicinum præventerent. *Polybius lib. 5.* *Strabo lib. 16.* *Geograph.*

III. EGRESSVS, five Acta post victoriam.

1. *Inter Ptolemaum Philopatorem & Antiochum Magnum pacificatio.* Cum enim Antiochus M. Antiochiam venisset, Legatos pacis causa ad Ptolemaum Philopatorem misit. qui felici & insperato victoriarum successu lætus, & vitæ desidia, qua semper usus fuerat, allectus, fœdus cum eo iniit, hac conditione, ut tota Syria cederet, eamque sibi traderet. *Polybius lib. 5.*

2. *Ptolemæi Philopatoris elatio.* De hac Angelus inquit: *Elevabitur cor ejus, & dejiciet myriadas.* h. e. post victoriam elatus, aliquot millia sanctorum de populo Iudaico occisurus est. Hoc eventu completum est. Cum enim templum profanare, & sanctum sanctorum ingredi vellet; Pontifex vero maximus hoc ipsi concedere nollet, ipse ira excandescens, multa Iudæorum millia elephantis in spectaculis objecit, ut contererentur. Vide *Histor. Ptolemæi Philopatoris IV Regis Ægypti.* Porro, quomodo hic Ptolemæus populum Dei oppresserit, testatur *Simeon summus Sacerdos lib. 3. Maccabæorum.*

3. *Vitæ dissolutio.* Ptolemæus Philopator, facta cum Antiocho pace, uxorem suam eandemque sororem Eurydicen nefarie occidit, Agathocleæ scorto adhæsit, regiique nominis & majestatis oblitus, noctes in stupris, & dies in conviviis consumsit. Agathocles psaltriæ illius & meretricis Agathocleæ frater, Regis concubinus, ut eum *Hieronymus* nominat, lateri ipsius junctus, Alexandriam regebat: tribunatus, præfecturas & ducatus mulieres ordinabant, nec quisquam in Regno suo minus, quam Rex ipse poterat. *Iustinus.* Et hæc nefanda ejus libido, multorum magnorumque malorum causa fuit; uti porro audiemus.

Similiter tria Bella gessit contra PTOLEMAEVM EPIPHANEM.

BELLVM I.

De hoc bello *Daniel cap. 11.* ita vaticinatur:

Vers. 13. Et revertetur Rex Aquilonis, & congregabit multitudinem majorem priore: Nam exacto tempore aliquot annorum veniet subito cum exercitu magno, & cum opulentia magna.

Vers. 14. Et temporibus illis multi stabunt contra Regem Austri, & filii [פריצים] populi tui tollentur ad stabiliendam visionem, & corruent.

[פריצים proprie significat fractores, ruptores, dissipatores: Metaph. factiones, prævaricatores. Quia Remp. factionibus suis frangunt, rumpunt & dissipant.]

Circa hoc bellum notanda sunt tria: I. ORTVS.

II. PROGRESSVS. III. EGRESSVS.

I. ORTVS.

In Ortū notanda est Belli Occasio, eaque gemina.

I. REMOTA: fuit ignavia, & dissolutissima Ptolemæi Philopatoris vita. Cum enim Antiochus Magnus videret ignaviam & luxuriam Ptolemæi Philopatoris, exercitum multo majorem priore congregavit, ut denuo belli aleam adversus Ægyptum experiretur.

II. PROPINQUA: fuit Mors Ptolemæi Philopatoris inopinata, & successio Ptolemæi Epiphanis contempta. De hac Angelus ita inquit: *Exacto tempore aliquot annorum*, h. e. revoluti annorum tempore, cum Ptolemæus Philopator jam defunctus esset, sicut Hieronymus expresse scribit, Antiochus morte ejus cognita, putavit sibi optimam occasionem oblatam, Ptolemæum Epiphanem, quippe qui puer adhuc quinquennis erat, ac proinde ad res gerendas ineptus, nec Ducibus belli exercitatus instructus, oppugnandi. Insuper etiam status regni Ægypti & subditarum provinciarum plane conturbatus erat. Nam Agathocles Ptolemæi Epiphanis tutor, & regni gubernator, adeo dissolutus in vita & superbus erat, ut subjectæ prius Ægypto provinciæ rebellarent, ipsaque adeo Ægyptus seditionibus vexaretur. Cum autem Antiochus hunc perturbatissimum regni statum animadverteret, ad bellum ei inferendum animum adjecit.

II. PROGRESSVS.

1. *Antiochi M. ad bellum preparatio.* Quare Antiochus rebus in Ægypto sic stantibus, exercitum priore multo majorem collegit.

II. *Confederatio.* Fœdere quoque sibi jungit Philippum Macedonum Regem, ut adunatis viribus contra Ptolemæum Epiphanem & Agathoclem ejus tutorem dimicarent, cum hac conditione, ut regnum Ægypti inter se dividerent. Et hoc est, quod Angelus subjungit: *Multi consurgent adversus regem Austri*, h. e. Ægypti, i. e. Ptolemæum Epiphanem adhuc puerum. *Iustinus lib. 30. & 31.* qui etiam addit; Alexandrinos misisse legatos Romanam, ut pupilli pueri, nempe Ptolemæi Epiphanis tutelam susciperent. Quod & fecerunt Romani, unde ingens bellum inter Romanos & Antiochum Magnum exortum est: sicut postea dicemus.

III. *Iudæorum quorundam factionum associatio.* De qua Angelus v. 14. inquit: *Et filii prævaricatorum populi tui attollentur ad stabiliendam factionem, & corruent.* Quia enim Iudæa in medio erat sita, nempe inter Syriam & Ægyptum, hinc futurum esse ait Angelus, ut Iudæi in contraria studia scindan-

dantur, aliis Ptolemæo Epiphani, aliis Antiocho M. se adjungentibus.

PER FILIOS AUTEM PRÆVARICATORVM POPVLI Daniel in specie intelligit illos apostatas & prævaticatores legis Dei, qui Oniam sacerdotem Simonis filium sequuti sunt in Ægyptum. Quam historiam Iosephus lib. 13. *Ant. Iudaic. c. 6. & lib. 7. belli Iudaici cap. 30.* describit, quod nempe Onias sacerdos Simonis filius, Ierosolymis fugatus, Antiocho M. cum Iudæis bellum gerente, Alexandriam ad Ptolemæum Epiphanem profectus sit, ingenti cum Iudæorum multitudine, eique promiserit, se totam gentem Iudæorum ei sociaturum contra Antiochum, cum quo ille tunc bellum gerebat, si votis suis locum relinqueret. Cum autem Rex ea, quæ fieri possent, se facturum annuisset, Onias rogavit, ut permitteret templum Ierosolymitano, quod Antiochus vastaverat, simile, in Ægypto ædificari, ut Deum more patrio colerent. Ita & Antiochum magis odiosum Iudæis, qui templum Ierosolymitanum vastasset, ipsique eos benevolentiores fore, & quam plurimos religionis studio ad eum confluxuros. Et, ne deesset prætextus impio facinori, Onias impostor ille asseribat, se hoc pacto implere Iesaiæ prophetæ vaticinium, scribentis cap. 19. *vers. 19. Et erit altare Iehova in mediâ terra Ægypti, & titulus Iehova in terminis ejus.* Qua calliditate & dolo Regi Ptolemæo persuasit, ut locum illi in tractu Heliopolitano, 180 stadiis à Memphi distante, erigendo templo concederet, & redditus insuper annuos multumque etiam auri & argenti largiretur, ut sacerdotibus esset copia ad cultum Dei rite peragendum. Quare Onias impostor ille templum ibi exstruxit, contra expressum Dei mandatum *Deut. 12. vers. 5.* quo severe prohibuerat, ne *Templum & Altare alibi exstrueretur, nisi in loco quem elegerat.* Vnde Angelus illos *filios prævaticatorum populi Danielis*, h. e. apostatas & legis divinæ transgressores vocat. Præterea etiam Angelus insignem Oniæ istius audaciam & impudentiam perstringit, quando subjungit: *Extollentur ut impleant visionem*, h. e. fanatico spiritu in superbiam extollentur, ut scelerrato suo instituto non erubescant accommodare vaticinium Iesaiæ cap. 19. v. 19. ædificando templum Heliopoli in Ægypto, quod sua habeat sacrificia & sacerdotes, æque ac Ierosolymitanum, idque ut impleretur vaticinium Iesaiæ, secundum *pravam suam intelligentiam.* Nam Iesaiæ vaticinium non intelligendum est *συνελευσίν*, de templo quodam externo & materiali; sed *πρωμυλευσίν*, h. e. de amplitudine regni Christi, deque conversione Ægyptiorum tempore Messiae in N. T. futura. Quia e-

nim Ægyptus idololatriæ semper addicta fuisset, ideo Iesaias diserte vaticinatur religionem Christianam etiam in Ægypto propagandam. Nam *solenne est Prophetis in V. T. de Regno Messia loqui verbis & phrasibus in cultu V. T. usurpari solitis.* Ita etiam per *Altare Iehova*, cultum Dei sincerum, Christo exhibito in Ægypto erigendum. Quasi dicat: Etiam in Ægypto, abolita idololatria, quæ ibi regnaverat, Regnum Christi erigendum esse.

Oniæ autem templum Heliopoli exstructum permansit usque ad Imperium Vespasiani Imperatoris, qui rebellantibus Iudæis adversus Romanos, illud dirui funditusque deleri iussit.

III. EGRESSVS.

EGRESSVS hujus Belli *geminam* Antiochi continet *victoriam.*

VICTORIA I.

1. *Vrbium oppugnatio. vers. 15. Et veniet Rex Aquilonis, & diffundet missilia catapultaria.* h. e. Antiochus obsidebit urbes in Syria, Phœnicia, locisque finitimis, in quibus Ptolemæus Epiphanes sua habebat præsidia: sicut in primis de Sidone narrat Iosephus lib. 12. *Antiq. Iudaic.*

NOTA.

Vulgata versio Latina habet: Fundet vel comportabit aggerem. *Luth. Wird schütte machen* / h. e. cumulum egestæ terræ comportabit. Verum nomen Ebraicum *חול* proprie significat catapultam sive ballistam tormentariam, h. e. instrumentum bellicum, quo olim saxa vel lapides intra urbem vel arcem obsessam jaciebantur, inventum à Phœnicibus, uti Plinius scribit: & dictum ballista, *ὅτι τὸ βάλλειν*, h. e. à jaciendo. Hoc autem loco metonymice accipitur, & significat saxa vel missilia catapultis ejaculata: quo sensu etiam usurpatur 2. Reg. 19. v. 32.

11. *Vrbium munitissimarum expugnatio. v. 15. Et capiet civitatem munitionum.* Hic CIVITAS MUNITIONVM non unam aliquam civitatem, sed per Ebraismum, collective significat quasvis in Syria & vicinia civitates munitas, quæ huc usque in potestate Ptolemæi Epiphanis fuerant: illas vero Antiochus expugnabit, sibi que subiciet.

111. *Felicissimi successus notatio.* Nam addit Angelus: v. 15. *Et Brachia Austri non consistent, nec delecti milites ejus; & non erit eis robur ad resistendum.* v. 16. *Et faciet, aggressus eum pro voluntate sua, & nullus consistet coram eo.* Per BRACHIA AVSTR per metonymiam elegantem Duces fortissimi Regis Ægypti intelliguntur: Sicut etiam Ezech. 30. vers. 22, 24, 25. per *Brachia Pharaonis & Nebucadnezaris*, intelliguntur Duces eorum

eorum atque milites. Sicut enim brachia in corpore humano virtute & robore suo hominem defendunt: Ita quoque belli Duces Regem muniunt. Quare Angelus hisce verbis prædicit, Antiochum M. omnia ex animi sententia gesturum, neque Ptolemæi Epiphanis Duces coram eo posse consistere. Nam ipse SCOPAM Ducem, quem Ptolemæus contra eum instructissimis copiis miserat, fugavit, atque ceceidit, nemoque ei resistere potuit.

VICTORIA II.

Verf. 16. *Etiam stabit in terra decoris* (inclyta,) & *confirmatio* (erit) *in manu ejus.*

In hisce verbis describitur victoria II, quam Antiochus M. victis Ptolemæi Epiphanis Ducibus in Iudæa obtinuit. Vocat autem *Iudæam terram decoris*, *Aquila* vocat terram דִּלְקָה, Ebr. דִּלְקָה *Luth. Das wehrte land.*

1. *Myftice*, ob verum Dei cultum & religionem, atque habitationem Dei inter Israëlitas gratiosam & vere gloriosam. *Deuter. 4.*

2. *Physice & Politice*, quia erat terra fertilissima & amœnissima, & omnium terrarum in toto orbe gloriosissima, fluens melle & lacte, *Num. 13. v. 28.* omnibusque arboribus preciosissimis abundans, *Deuter. c. 8. v. 7, 8. cap. 11. v. 10, 11, 12.*

Hanc quoque Antiochus M. Ptolemæo Epiphanis eripiet & occupabit. *Eventum* describit *Iosephus lib. 12. Antiq. Iud. c. 3.* quod nempe Iudæi Antiochum M. devicta Syria & Phœnicia sponte receperint intra mœnia sua, & exercitum ejus atque elephantos liberaliter aluerint, & obsidenti *Antiocho* contra eos, qui in arce Ierosolymorum relictī fuerant custodes, alacriter auxilium præstiterint. Vnde *Antiochus* eos summis muneribus atque beneficiis affecit. Confer *Polybium lib. 11.*

III. EGRESSVS.

De EGRESSU ejus ita vaticinatur *Angelus: Daniel. 11. v. 19. Et convertet faciem ad munitiones terra sua, & impinget, & cadet, & non invenietur.* Cum enim *Antiochus M.* à L. Scipione Asiatico victus, in Syriam se recipiet ad munitiones suas, in quibus se abdet jam imbellis & profligatus, & postquam pudendam sibi cum Romanis pacem inierit, tandem corruet, & tragica morte exstinguetur, ac si nunquam fuisset.

Eventum *Strabo lib. 16.* confirmat. Cum enim Antiochus M. vel propter inopiam, (ad quam Romani ipsum redegerant, imposito magno tributo per duodecim annos solvendo) vel propter insatiabilem avaritiam, *Beli* templum, ut *Strabo*, vel Iovis

Dodonæi, ut *Iustinus* scribit, spoliare conatus esset, Barbari ad defensionem templi concurrentes eum cum toto exercitu interfecerunt, *Iust. lib. 32.* postquam regnasset annos 36, uti *Eusebius* in *Chronicis* scribit, vel annos 37, juxta *Appianum & Sulpit.* subaudi, inchoatos. Reliquit post se duos filios, Seleucum Philopatorem & Antiochum Epiphanem, juxta *Appianum in libro de bellis Syriacis* circa finem.

VII. SELEVCVS IV.

PHILOPATOR.

I. ORTVS.

Seleucus, Σέλευκος, h.e. *commotus, conquassatus*, fuit VII Rex Syriæ, filius *Antiochi M.* primogenitus. Cognomento dictus est *Philopator*, quod à patre valde diligeretur. Vocatus etiam *SOTER*; ut tradit *Iosephus lib. 12. Antiq. Iud. c. 4. sub finem.*

II. PROGRESSVS.

I. Regni occupatio.

De hac *Angelus verf. 20.* ita vaticinatur: *Postea stabit in statione ejus quidam in decore regio*, hoc est, succedet in regno *Antiocho M.* Rex alius e stirpe ejus prognatus. Nam qui ex eadem stirpe ortus in regnum succedit, ille in eodem scapo dicitur stare, quasi ex arboris ejusdem pede effloruisset. In Ebræo est vox נִסְתָּן super basi vel in loco, aut statione. Nam vox נִסְתָּן proprie significat basin, cui aliquid imponitur aut insistit. Metaphorice significat locum, sedem, stationem, aut officium; ut *Gen. 40. verf. 13.* Et *Pharao* restituet te super locum tuum. Targ. in officium tuum. LXX. δὲ χαίρειν ἔσται, in principatum pincernatus tui. Ita quoque in hoc capite *Dan. 11. v. 7.* accipitur. Quare per hæc verba intelligitur *Seleucus Philopator*, qui primus *Antiochi M.* fuit filius, eique in regno successit.

II. Regni administratio.

Hic *Seleucus Philopator*, licet loco patris, nempe *Antiochi M.*, sit staturus, & regios honores adepturus; tamen moribus regalibus minime præditus erit. Ideoque *Angelus* illum periphrastice appellat *TRADUCTOREM EXACTORIS*, quando inquit: *Stabit in statione ejus traductor exactoris in decore regio. v. 20.*

In hisce verbis *Seleucus Philopator* ab *Angelo* describitur δὲ τῶν. 1. *A titulo*, quod Rex futurus sive in decore regio fulsurus sit.

2. *Ab exercitio*, quod futurus sit ὡς Ἐκκτορ. *Luth. Der wird in Königlichem ehren sitzen / wie*

ein Scherge. Vocat illum *exactorem* vel *traductorem exactoris*, 1. *In genere*, propter infamem illius Avaritiam, qua totum regnum suum immaniter sit infestaturus. Quia nihil Rege dignum gessit, sed exactionibus & expilationibus miseros subditos exhaustit.

2. *In specie*, propter ablegationem Heliodori Quæstoris in urbem Ierosolymam, ad auferendam è Gazophylacio pecuniam. Licet enim initio bene erga Iudæos videretur affectus; quia omnes sumtus & impensas ad templum & sacrificia necessarias de suo ærario suppeditavit; uti patet ex 2 Macc. 3. v. 3. Tamen postea à Simone proditore templi præfecto persuasus, gazophylacium Ierosolymitanum thesauris abundare, eo impulsus est, ut *Heliodorum* Quæstorem suum ad rapiendos templi thesauros Ierosolymam cum potestate ablegaret. Quæ res pessime cessit, tum *Quæstori*, tum ipsi *Regi*. Cum enim Heliodorus in urbem sacram agmine stipatus militari veniret, ut thesauros templi in gazophylacio depositos auferret, à Deo (qui habet ἐκδικεῖν ὄμμα, uti *Homerus* ait, h. e. vindicem oculum) mirabili terretur spectro. Visus enim est Eques armatus prioribus in eum pedibus insilire, juxta quem bini satellites robusti, & veste splendida fulgentes, eum verberibus continuis ad terram straverunt, ut lectica è templo efferretur semianimis. Hunc Quæstorem *Onias* summus Sacerdos cognomento *Pius* precibus suis servavit, ne qua doli aut fraudis suspicio Regi oboriretur. Monitus ab iisdem Iuvenibus est *Heliodorus*, qui illum verberibus mulctarant, ut gloriam Dei passim prædicaret: quod ille votis nuncupatis fecit, & quæ sibi contigerant, hostibus Regis est imprecatus. Vide 2 Macc. cap. 3.

Quod autem ille *SELEVCVS* *Heliodori* Dominus, sit hic ipse, de quo nunc agimus, clarissime patet ex 2 Macc. 4. v. 7. ubi dicitur *Antiochus Epiphanes* ei in regno successisse.

III. EGRESSVS.

EGRESSVS five exitus hujus *Seleuci* fuit tragicus: De quo Angelus inquit: *At diebus paucis frangetur, quamvis neque ira, neque bello.* h. e. paucis diebus postquam ille *Heliodorum* Quæstorem Ierosolymam transmiserit, ut templum thesauris suis velut sacrilegus spoliaret, interibit, non apertis odiis vel procerum, vel subditorum, neque aperto Marte, sed veneno ex insidiis ei ab *Heliodoro* propinato, in gratiam *Antiochi Epiphanis*. Hoc autem factum est brevi, postquam *Seleucus* templum Ierosolymitanum spoliare conatus esset: uti perspicuum est ex 2 Macc. 4. v. 7. anno regni 12.

VIII. ANTIOCHVS EPIPHANES.

I. ORTVS.

1. *Generatio.* *Antiochus Epiphanes* VIIII Rex Syriæ, *Antiochi* M. filius, & *Seleuci* Philopatoris frater fuit, cui etiam, ex insidiis per *Heliodorum* Quæstorem interfecto, in regno successit.

2. *Appellatio.* Dictus fuit hic *Antiochus*, *Primo*, *Epiphanes*, h. e. gloriosus vel illustris. Quia enim ipse despectus futurus esset, neque jure regnum Syriæ ad ipsum perventurum, sed ille dolo & fraudibus illud occupaturus esset; sicut *Daniel* vaticinatus erat, cap. 11. vers. 31. Ergo, ut hanc maculam elueret, gloriosum nomen assumpsit, seque *EPIPHANEM* appellavit. Verum illustris & nobilis ille fuit, non in bonum, h. e. virtutibus; sed in malum, h. e. vitiis.

Secundo, Ἐπιμανής, *EPIMANES*. Ita *Polybius*, & ex eo *Athenaus* refert, quod à Græcis pro *Epiphane*, *Epimanes*, h. e. pro glorioso, furiosus dictus sit. Interdum namque in conviviis gestatus est ut funus: & non tantum cum popularibus in conversationem descendit, sed etiam cum peregrinis & tenuioris fortunæ hominibus bibit; imo cum scurris & mimis certavit. Talis fuit, qui Deo bellum inferre, & Ecclesiam ejus delere voluit. Vnde recte *Epimanes*, h. e. furiosus dictus est.

Tertio, Ῥίζα ἀμαρτανῶς, *Radix peccatrix*. Luth. Ein schädliche böse wurzel. 1 Macc. 1. v. 11. Quia qualis est Pater, talis quoque est filius; juxta vulgatum illud: Κακὸς κόρακος καὶ κακὸν ὄν. *Mantuanus* inquit de bonis filiis:

In sobolem transire solet cum semine virtus.

Ita nos contra de malis filiis dicere possumus:

In sobolem transire solet cum semine virus.

Germani hoc proverbio utuntur: Der apfel fällt nicht weit vom stamme.

Exemplum habemus in *Antiocho Epiphane*: Sicut enim Pater ejus erat sacrilegus & Tyrannus, qui templum Beli spoliavit, & tyrannidem erga subditos suos exercuit: Ita quoque hic *Antiochus* pessimus sacrilegus fuit, qui templum Dei altissimi spoliavit, & immanem tyrannidem contra populum Dei exercuit.

Quarto, CORNV PARVVLVM: ὀρεγνὸν ὄρν. Ein klein horn. Dan. 8. v. 9. Quia minor natus filius *Antiochi Magni* erat, qui cum *Hannibale* contra Romanos pugnans, sed victus fugatusque pacem cum Romanis iniit, obsidemque Romanis misit filium hunc *Antiochum Epiphanem*, qui postea mortuo *Seleuco Philopatore* fratre natu majore, qui patri in regno successerat, Roma fugiens, ejecto fratris filio *Demetrio*, per vim regnum Syriæ invasit,

fit, sicut 1 *Macc. c. 1.* scribitur. Cum igitur non fuerit legitimus regni successor, merito appellatur *MODICVS*, aut *CORNV MODICVM* sive *PARVVLVM*: sicut eandem ob causam vocatur *DESPECTVS*. *Dan. 11. v. 21.* sicut postea dicemus.

II. PROGRESSVS.

I. Regni occupatio.

De Regni occupatione Angelus ita vaticinatur *v. 21.* *Et stabit in statu ejus despectus* (contemptus,) & non imponent ei decorem regium: Sed veniet in tranquillitate, & capeffet regnum blanditiis.

NOTA I.

IN TRANQUILLITATE. Vulgata versio Latina legit: Veniet *CLAM*. Verum hæc versio est falsa. idque *δρασως*.

1. *Grammaticæ*. Nam hæc vox *חלש* non significat clam vel secreto; sed in tranquillitate vel quiete auti reddit *Arias Montanus*.

2. *Historiæ*. Quia historiæ testantur, quod Antiochus Epiphanes Roma in Syriam venerit, non clam, sed palam; nempe à fratre Seleuco Philopatore revocatus & liberatus, missio ejus loco Romam obside filio *Demetrio*: uti *Appianus Alexandrinus* scribit.

NOTA II.

Capeffet regnum BLANDITIIS. Hic versio Latina legit: In FRAVDULENTIA. Sed nomen Ebraicum *חלקיה* significat, blanditias, verborum blandimenta; aut verba blanda, adulatoria, butyrata, aut lubrica, instar butyri. Germani vocant; *Geschmierte wort*. Radix est *חל*, quæ significat inter alia lenire, blandiri. *Psalm. 55. v. 22.* Blanditiis diduxerunt os suum instar butyri. Geminantur ab Angelo in hac voce literæ secunda & tertia radicales, ad gestum blandientium & adulantium insinuandum.

Explicatio.

Circa hanc autem Regni occupationem tria veniunt notanda. 1. *Antiochi Epiphanis in Regno successio.* 2. *Ius successionis in regno.* 3. *Successionis modus & ratio.*

I. Antiochi in Regno successio.

De hac Angelus inquit: *Et stabit in statu* (loco) *ejus*. h. e. *Antiochus Epiphanes*, qui ex eodem scapo vel radice, ex qua *Seleucus Philopator* prognatus erit, eidem, per venenum sublato ab *Heliodoro*, in Regno succedet. Nam *Antiochus Epiphanes* & *Seleucus Philopator* erant fratres ex eodem patre, nempe *Antiocho M.* prognati.

II. Ius successionis in Regno.

De hoc Angelus ita inquit: *Despectus*, & non imponent ei decorem regium. Hisce verbis insinuat

Angelus, quod *Antiochus Epiphanes* fratri suo *Prolemæo Philopatori* in Regno quidem successurus sit, sed non de jure: idque ob duas causas.

1. *Ob personæ & morum vilitatem*. Vnde eum vocat *DESPECTVM* vel *CONTEMPTVM*. Sic autem vocatur *Antiochus*, triplici respectu. 1. *Physice*. Quia pravi & maligni ingenii homo erat: utpote à tyranno & maligno patre propagatus. Vnde *ρίζα ἀμαρτανλός*, Radix peccatrix, cū böse schädliche wurzel / appellatur. 1 *Macc. c. 1. v. 11.* 2. *Ethice*. Quia non tantum natura, sed etiam educatione & consuetudine prava, pravus, malignus & crudelis erat. Licet enim à Syris adulatoribus dictus sit *Epiphanes*, quod alienis Regnum usurpantibus, ipse avitæ ditionis assertor suis illuxisset, uti *Appianus in Syriacis* loquitur: Tamen propter perversos mores atque facta, à *Polybio* aliisque *EPIMANES*, h. e. *furiosus* est appellatus. 3. *Politice*. Quia pater *Antiochus Magnus* eum ad Regnum ineptum judicavit. Vnde eum Romanis perpetuum obsidem dedit. Et præterea fratrem natu majorem, nempe *Seleucum Philopatorem*, qui regno præerat, habebat, & fratris filium *Demetrium*, ad quem, patre mortuo, jure hæreditario Regnum pertinebat. Ideoque nihil minus expectabatur, quam ut hic vilis despectusque homo, superstitibus *Seleuco Philopatore* fratre ejus natu majore, ejusque filio *Demetrio*, ad regni gubernacula evenendus esset.

II. *Ob vocationis ad Regnum nullitatem*. Quia (inquit Angelus) non imponent ei *הדר מלכות* decorem (gloriam) regni. h. e. status Regni Syriæ eum unanimi consensu & suffragio ad Regnum haud vocabunt, & velut Regem legitimum coronabunt. Quasi dicat Angelus: *Antiochus Epiphanes*, non expectatis Ordinum Regni populique suffragiis, ipsemet Regiam dignitatem sibi rapiet.

III. Successionis modus & ratio.

Veniet (inquit Angelus) in tranquillitate, & rapiet Regnum blanditiis. h. e. ipse Regum non ingreditur, ut *hostis truculentus*, ferro & armis proceres atque subditos Regni coactus, nisi susciperetur, sed tanquam *amicus & tutor*, simulans se velle tutorem pupilli nepotis sui *Demetrii* agere, donec ille majorennis fieret; sed postea Regnum occupavit, excluso legitimo hærede *Demetrio*, qui erat ei ex fratre nepos: Atque hinc, inter posteros hujus *Demetrii* & *Antiochi Epiphanis*, perpetua fuerunt bella pro regno, per ducentos annos, alio alium vicissim obtruncante, & pro eo regnante. Et hoc est, quod Angelus de eo inquit: *Veniet in tranquillitate*, & Regnum rapiet blanditiis. Nam licet

licet ipse fratri suo Seleuco Philopatori necem procurasset per Heliodorum Quæstorem; tamen ei non fidebat: Quia, sicut ipse fratri suo Seleuco fidus non fuerat: Ita quoque eum sibi fidum futurum non censebat. Idcirco apud *Attalum & Eumenem* Reges, *Heliodorum* tanquam regni affectatorem accusabat. Quamobrem *Attalus & Eumenes*, expulso Heliodoro, tanquam Regni affectatore, *Antiochum* hunc *Epiphanem* in regni possessionem deduxerunt, ut hoc beneficio eum devinctum sibi redderent. Iam enim ob quasdam offensionculas etiam hi Romanos suspectos habebant; uti *Appianus in Syriacis* scribit.

II. Regni administratio.

Sicut de Bonifacio VIII Papa dicitur: *Intrauit ut vulpes, regnavit ut leo, exiit ut canis*. Ita quoque idem de Antiocho Epiphane dici potest. Sicut enim ille Regnum occupavit fraudulenter, ita quoque in eo sese gessit violenter. Nam non tantum suo regno contentus, sed etiam *Ægypti* Regnum nepoti suo ex sorore, nempe *Ptolemæo Philometori*, eripere voluit. Angelus enim vaticinatur de tribus Bellis, quæ contra *Ægypti* regem ejusque regnum gessit.

B E L L V M I.

De hoc *Angelus* agit v. 22. *Et Brachia inundationis inundabuntur à conspectu ejus, atque frangentur, atque etiam Dux fœderis*. vers. 23. *Et post consociationem cum illo committet dolum, adscendetque & roborabitur cum parva gente*. v. 24. *In tranquillitate etiam opima loca provincia ingredietur, & faciet, quod non fecerunt patres ejus, nec patres patrum ejus: pradam spoliūque & facultates illis disperget, & contra munitiones instituet cogitationes suas, & hoc usque ad tempus, &c.*

Hoc bellum describitur tripliciter: 1. Ratione *ORTVS*. 2. Ratione *PROGRESSVS*. 3. Ratione *EGRESSVS*.

I. O R T V S.

In *ORTV* Antiochus Epiphane egit *VIOLENTER*. De quo *Angelus* inquit v. 22. *Et brachia inundationis, &c.* Quasi dicat: Multi magni & præpotentes Duces opponent se illi, sed nihil proficient. Conterentur enim ab ipso. Per *brachia inundationis* intelligit Angelus magnas Regis *Ægypti* copias, quibus antea magnum robur exercebat, iisque tanquam aquis inundantibus *Syriam* inundare solebat: Verum hæc ab Antiocho Epiphane opprimentur repentinis copiis, & velut majore flumine obruentur. Qui interitus emphatica Metaphora in

verbo *frangendi* insinuat. Hæc ita contigisse *eventus* docuit. Nam *Iosephus lib. 12. Antiqu. Iudaic. cap. 4. & 5.* & *Appianus in Syriacis* scribunt, quod mortuo *Ptolemæo Epiphane* *Ægypti* Rege, Antiochus Epiphane regnum *Ægypti* concupiverit, ideoque ingenti cum exercitu *Ægyptum* ingressus ad *Pelusium* usque penetraverit. Quoniam autem *Ptolemæus Philometor*, qui patri in regno successerat, adhuc parvulus erat, *EVLAVS*, & *LENÆVS*, duo Proceres & Duces potentissimi, qui prius copiis suis in *Syriam* soliti sunt exundare, tunc quoque Regnum *Ægypti* administrabant. Hi maximis copiis Antiocho Epiphani obviam processerunt; sed victi sunt ad *Pelusium* ab eo, ipsorumque copiarum velut diluvio obrutæ perierunt. Et sic vires *Ægypti* fractæ sunt.

Addit quoque Angelus: ATQVE FRANGENTVR DVX FOEDERIS, h. e. occidetur jussu Antiochi Epiphane. Quisnam autem Dux vel Antecessor ille fœderis fuerit, *diversa sunt sententia*.

1. *Hieronymus & alii* per Ducem fœderis intelligunt *Ptol. Philometorem*, *Ægypti* Regem. Verum hæc sententia stare non potest. Nam talis hoc loco Dux fœderis intelligitur, qui occisus est. Atqui *Ptol. Philometor* in hoc bello occisus non est.

2. *Alii* dicunt, quod per Ducem fœderis intelligatur *Tryphon*, unus ex proceribus *Ægypti*, Dux primarius, qui una cum reliquis Proceribus persuasit Antiocho, ut fœdus faceret cum Rege *Ptolemæo Philometore* adhuc puero, suscipiendo tutelam ejus; ac proinde in *Ægyptum* deinceps veniret, tanquam amicus consanguineus, & tutor, cum parvo comitatu. Ex hoc fœdere Antiochus tutelam pupilli suscepit, qua ut pro libidine abuteretur, atque regnum *Ægypti* *Ptolemæo Philometori*, quia adhuc puer erat, eo facilius adimere atque ad se transferre posset, *Tryphonem*, qui antecessor illius fœderis fuerat, interfici curavit.

II. P R O G R E S S V S.

In *PROGRESSU* Antiochus Epiphane egit *FRAUDULENTER*. De quo *Angelus* ita inquit: *Et post consociationem faciet dolum*. Præpositio in hic idem significat atque *POST*, sicut etiam sæpe præpositio *A* apud Latinos. *Sensus est*: Antiochus Epiphane post victoriam, sub fucatæ amicitiae, nempe tutelæ ineundæ specie, in *Ægyptum* venit, omniaque fraudulenter aget, ut *Ægyptum* in suam potestatem redigat.

1. *In locorum opimorum occupatione*. Nam *Appianus in Syriacis* testatur, quod Antiochus Epiphane paucis quidem comitatus in *Ægyptum* venerit,

nerit, sed strenuis, animosis, ipsique addictissimis: quos passim in præsiis collocavit, atque sic optima & pacata, adeoque secunda Regni Ægypti loca occupavit: ipse interim residens in urbe Memphi, tanquam Regni Metropoli, in loco opportuno, nempe regni medietate sita ad Ægyptios cohibendos.

2. *In locorum occupatorum conservatione.* Antiochus Epiphanes ut loca occupata, & præsiis, e suo comitatu selectis, firmata retinere posset, omnes rapinas acquiras in Syria, Phœnicia & Ægypto, opesque male partas Ducibus militibusque suis disperfit, h. e. largiter & profuse distribuit. Vide 1 Macc. 3. v. 30. Atque hac calliditate & fraudulentia sua omnes patres Patrum suorum superavit.

3. *In propugnaculorum Ægypti occupandorum cogitatione.* Nam inquit Angelus: *Contra munitiones instituet cogitationes suas.* h. e. Etiam multorum in Ægypto Procerum animos largitionibus corrumpet, sibi que devinciet, quorum opera & consilio adjutus cogitabit, quo pacto Ægypti propugnacula, urbesque munitissimas, quæ nondum ipsi deditæ fuerant, occupare, inque suam potestatem redigere possit.

III. EGRESSVS.

De hoc Angelus inquit, vers. 24. *Et hoc usque ad tempus.*

1. Hæc verba Maldonatus refert ad præcedentia, cumque iis conjungit, hoc sensu: Antiochus Epiphanes cogitationes & consilia sua animo premet, quoad tempus opportunum advenerit. Tunc enim aperto Marte regnum Ægypti invadet; sicut Daniel insequentibus explicat.

11. Sed commodius hæc verba ad *Egressum* referuntur, quod Antiochus Epiphanes non diu Ægyptum tenuerit, sed tantum ad tempus. Nam Rege Ptolemæo Philometore paululum adultiore facta, Ægyptii Antiochi Epiphanis præsidia Ægypto expulerunt.

BELLUM II.

Antiochi Epiphanis contra Ægyptum.

De hoc Angelus vaticinatur vers. 25, 26, 27, 28.

1. *ORTVS;* in quo notandus est *Antiochi Epiphanis ad bellum apparatus.* v. 25. *Postea excitabit vires suas & cor suum contra Regem Austri copiis magnis.* Sensus est: Postquam Ptolemæus Philometor Rex Ægypti adultior factus regnum adierit, & præsidia Antiochi Epiphanis expulerit: Antiochus Epiphanes excitabit vires suas, & cor

suum contra Regem Austri copiis magnis. h. e. animo irritato omnes vires suas experietur, & ingentem exercitum adversus Regem Ægypti conscribet. Cum enim videret, se fraudibus atque dolis id obtinere non posse, quod speraverat, idcirco aperto bello rem aggredietur. Bellum hoc describitur 1 Macc. cap. 1. v. 19.

11. *PROGRESSVS.* In quo occurrit *Apparatus Ptolemæi Philometoris Ægypti regis contrarius.* v. 25. *Et Rex Austri miscebit se bello cum exercitu magno & valido admodum.* h. e. Ptolemæus Philometor Rex Ægypti jam majorennis, & sceptra regni sui gerens, injuria ac violentia Antiochi Epiphanis provocatus, exercitum æque grandem suis sumptibus comparabit, eumque Antiocho Epiphanis opponet.

111. *EGRESSVS,* sive *Eventus triplex,* quem Angelus prædixit.

1. *Infelix Ptolemæi Philometoris pugna, & Antiochi Epiphanis victoria;* de qua Angelus inquit: *Sed non consistet Rex Austri.* h. e. Ptol. Philometor Rex Ægypti victoriam amittet, & Antiochus Epiphanes superior erit. Causa infelicis successus Regis Ægypti, & victoriæ Regis Syriæ, erit perfidia Consiliariorum Ptolemæi. Quia (inquit Angelus v. 25, 26.) *cogitabunt contra eum cogitationes; & comedentes portionem cibi ejus, frangent eum: & exercitus illius (Antiochi Epiphanis) exundabit, & concident confossi multi.* h. e. illi ipsi, qui stipendia à Rege Ægypti accipient, & ex ejusdem mensa cibum capient, exercitum Regis ac Domini sui prodent: exercitus autem Antiochi Epiphanis instar diluvii sese diffundet, & copias Regis Ægypti subvertet.

11. *Pax inter utrumque Regem sancita, sed fucata & lubrica.* De qua Angelus ita vaticinatur: *Et ambobus Regibus animus malefaciendi erit, & in eadem mensa mendacium loquentur. sed non succedet: quia adhuc terminus erit ad constitutum tempus.* h. e. Ptolemæus Philometor clade accepta, sua Consiliariorum suorum pacem ab Antiocho Epiphanis petet, & impetrabit; sed pax illa simulata & fucata utrinque erit. Nam uterque de alterius exitio cogitabit. Et licet Ptolemæus Philometor Antiochum hospitio & convivio accipiet, magnisque muneribus donabit: tamen animis erunt disjunctissimis, & capitali odio flagrantissimis. Verum Deus neutri concedet, ut alterum e medio tollat: *Quia adhuc finis in aliud tempus.* h. e. quia nondum venit tempus fini utriusque Regis & regni à Deo præstitutum. Quin potius constituto tempore dissolvetur, & paulo post in cruentum bellum commutabitur.

111. *Antiochi in terram suam reversio magna*

cum opulentia. v. 28. De quo eventu Angelus ita vaticinatur: *Et revertetur in terram suam cum opulentia magna.* h. e. Antiochus Epiphanes in pace cum Ptolemæo Philometore simulata & dolosa, in Syriam revertetur magnis cum divitiis, partim ex spoliis Ægypti, partim ex Ptolemæi Regis donatione contractis.

B E L L V M I I I.

Antiochi Epiphanis contra Ægyptum.

Hoc bellum ab Angelo describitur tripliciter.

1. Χρονικῶς, ratione T E M P O R I S. De quo ait v. 29. *Statuto tempore revertetur.* h. e. Antiochus Epiphanes cum putabit commodam oblatam sibi esse occasionem opprimendi Ptolemæum Philometorem, iterum invadet Ægyptum. Quod quidem post biennium, cum jam Ptolemæus Philometor cum Ptolemæo Physcone fratre reconciliatus esset, factum est.

2. Τροπικῶς, ratione M O D I; de quo inquit Angelus vers. 29. *Revertetur & invadet Ægyptum.* Historici docent, Antiochum Epiphanem Ægyptum ter intrasse. Cum enim prima & secunda vice fraus omnino ex voto ei non successisset, tertio reversus magnis copiis Alexandria Ptol. Philometorem obsedit.

3. Εξβατικῶς, ratione E V E N T V S; de quo iterum Angelus v. 29. *Sed non erit ut prius, & ut posterius.* (vel: sed non fiet, ut prima vice & ut altera.) h. e. Antiochus Epiphanes non obtinebit victoriam contra Ptolem. Philometorem, nec subjugabit Ægyptum, sicut ei contigerat in expeditione prima, de qua vers. 24. neque ut in secunda, de qua vers. 25, 26. Additur ratio ab Angelo v. 30. *Nam venient contra eum naves Chitæa, unde dolore afficietur.* h. e. Romanorum legati vecti navibus ex Cilicia, vel ex Macedonia, venient contra Antiochum Epiphanem, eique in nomine Senatus Romani mandabunt, ut Ægypto abstineat. Quod completum esse Historici testantur. Nam ita scribit Velleius Paterculus lib. 1. *Hist. Rom.* Cum Antiochus Epiphanes Ptolemæum puerum Alexandria obsideret, missus est ad eum Legatus M. P O P I L I V S L A N A S, qui juberet cœpto desistere. Hic mandatum Senatus Romani ei exposuit, & Regem deliberaturum se dicentem circumscripsit virgula, jussit prius responsum reddere, quam egrederetur circumscripto arenæ circulo. *Plutarch. Apophtheg. pag. 364.* ita rem describit: M. Popilius à Senatu literas Antiocho attulit, quæ eum ex Ægypto jubebant exercitum abducere, neque Regnum pupillorum Ptolemæi vita defuncti sibi vindicare.

Accedens per castra, eminus ab Antiocho comiter salutatus; At ille non reddita salute epistolam tradidit; qua lecta, cum deliberatione habita responsum se Rex diceret, palmite Popilius Regem circumscripsit, dicens: Hic ergo stans, delibera & responde. Omnibus magnanimitate hominis percussis, cum Antiochus profiteretur se ex sententia Romanorum acturum, ita demum Regem salutavit amplexusque est Popilius. *Hæc Plutarchus.*

Iosephus lib. 12. Ant. Iud. cap. 6. ita scribit: M. Popilius Lanæ Legatus Romanorum navibus ap- pulsus Alexandriam, Antiochum virga circumscribens circulo in arena, illi dixit: Senatus populusque Romanus præcipiunt, ut Ægypto recedas, nec pugnes in Ptolemæos: & isto in loco respondeas, quid consilii geras, an pacem, an bellum cupias. Quibus ille perterritus ait: Si hoc placet Romanis, discedendum est. Itaque statim exercitum movit, atque ex Ægypto discessit. Exemplum pulcherri- mum hoc loco habemus, quam verum sit Emblemata illud Senecæ: *Omne sub Regno graviore regnum est.*

I I I. E G R E S S V S.

Antiochus ex Ægypto rediens, re male gesta, minatus est se urbem (Ierosolymam) facturum commune totius gentis sepulcrum; sed in itinere curru excussus, morbo foedissimo afflictus est, vermibus tanto foetore è putrefacti corpore erumpentibus, ut nemo servorum eum ferre posset. Simulatam agens poenitentiam, multa Iudæis incredibilia promittit, & tanto cruciatu animi atque corporis consumitur, ut nihil cogitari atque dici possit ærumno- sius. Extra patriam in agro moritur, & Antiochiam defertur. Regnavit annos 12. Vide 2. Mac- cab. 9. v. 5.

I X. A N T I O C H V S E V P A T O R.

I. O R T V S.

Antiochus Eupator Αὐτοκράτωρ Εὐπράτωρ, Bonus Pater) fuit *Antiochi Epiphanis*, tyranni & sacrilegi istius filius.

I I. P R O G R E S S V S.

I. R E G N I O C C V P A T I O.

Antiochus Eupator, mortuo Patre *Antiocho Epiphane*, opera *Lysia* tutoris & educatoris sui, ad Regnum pervenit. Nam ita scribitur 1 *Macc. 6. v. 17.* Et cognoscens *Lysias* mortuum esse *Antiochum Epiphanem*, constituit Antiochum filium ejus, qui regnaret pro eo: quem educavit adole- scentem, & imposuit ei nomen E V P A T O R I S.

II. REGNI ADMINISTRATIO.

BELLVM I. contra Iudæos gestum.

Antiochus Eupator regno accepto, bellum Iudæis infert, tantis viribus, quantis antehac nemo Regum Syriæ fecerat. Nam numerus exercitus ejus erat 100000 peditum, & 20000 equitum, & elephanti xxxi docti ad prælium. Cum hoc exercitu profectus est per Idumæam, & obsidione cinxit Bethsuram. 1 *Maccab.* 6. *vers.* 30, 31. eamque occupavit, & in ea præsidium collocavit. *vers.* 50. Similiter Ierosolymam obsidione cinxit, quam tamen consilio *Lysia* Ducis sui solvit, & Iudæis pacis conditiones proposuit, quas ipsi cupide accipiunt, & Regem intra mœnia intromittunt. At Rex, qui juramentum fecerat Iudæis, cum urbem ingressus munitionem montis Zion videret, juramento perfide violato, ne rebellio timenda esset, mœnia arcis dirui jussit. *vers.* 51. 58. 60, 61, 62. Paulo post bellum reparat, ingentemque exercitum in Iudæam secum adduxit. 2 *Maccab.* 13. *vers.* 12. Ad Iudas Maccabæus cum militibus suis illi obviam processit, eosque hortatus est, ut fortiter dimicarent, & usque ad mortem pro legibus, templo, civitate, patria, & civibus starent. Circa Modin exercitum constituit. Deinde data militibus tessera, vel Symbolo militari; DEI VICTORIA, *Luth.* gab jhnen diese wort zur losung: Gott gibt sieg. noctu invasit castra Regis, & interfecit viros 4000, & maximum Elephantorum, cum his qui superpositi fuerant, summoque metu & perturbatione castra hostium repleverunt, & rebus prosperè gestis discesserunt. *vers.* 14, 15, 16. Cumque Antiochus Eupator castra sua ad Bethsuram munitum Iudæorum propugnaculum admoveret, in fugam vertebatur, impingebat & minuebatur. *vers.* 19. Victus autem ad pacem renovandam compulsus est. *vers.* 22. Atque *Iudam Maccabaum*, Ducem & Principem fecit à *Ptolemaide* usque ad *Gerrenos*. *vers.* 24.

Antiochus Eupator, cum ex *Lysia* Duce suo cognovisset, *Menelaum* apostatam omnium turbarum & totius belli authorem esse, eum secum abduxit Beream in Syriam, ibique eum interfecit, quum jam decennio Sacerdotio functus fuerat, 2 *Macc.* 13. v. 4.

BELLVM II. contra Philippum Tutorem Regni seditiosum.

Cum Philippus Regni administrator (cui *Antiochus Epiphanes* æger filium cum diademate annulo commendaverat) *Antiocho* Eupatore in Iudæa bellum gerente, per seditionem Regnum oc-

cupare conaretur, Eupator facta cum Iudæis pace, festinanter è Iudæa profectus Antiochiam occupavit, & Philippum fugavit: qui in Ægyptum fugiens vita spoliatus est. 1 *Macc.* 6. v. 33.

III. EGRESSVS.

Denique Antiochus Eupator à *Demetrio Sotere* agnato suo captus, vita regnoque privatus est, anno Regni secundo. 2 *Macc.* 14. v. 1, 2.

X. DEMETRIVS I. SOTER.

I. ORTVS.

Demetrius I. Soter, Δημήτριος, h. e. populi cor vel terror, des Volcks Herz oder schrecken / X Rex Syriæ, *Seleuci Philopatoris* VII Regis Syriæ filius, *Antiochi Epiphanis* VIII Regis Syriæ patruelis.

II. PROGRESSVS.

I. ACTA OECONOMICA.

Hic *Demetrius I. Soter* duos habet filios. Prior fuit *Demetrius II*, Rex Syriæ XII, qui *Alexandrum Balam*, XI Syriæ Regem, patricidam è regno ejecit, illudque occupavit. Posterior fuit *Antiochus V Sedetes*, Rex Syriæ XV.

II. ACTA POLITICA.

I. REGNI OCCUPATIO.

Occupavit hic *Demetrius* regnum Syriæ.

1. *Partim per astutiam*. Quia à Patre *Seleuco Philopatore*, loco *Antiochi Epiphanis* Romam ob ses missus fuit: quo mortuo, cum à Romanis non dimitteretur, consilio usus *Polybii Historici* exulis, sed libere agentis, specie venationis ab urbe profectus è custodia Romana elabatur, Tripolin occupat, & favore secundo exceptus, exercitum ad occupandum Regnum undique colligit. *Polybius*. *Iosephus*.

2. *Partim per violentiam*. Quia hic *Demetrius Seleuci* filius anno 151. (regni nimirum Syriaci) exiit ab urbe Roma. Et factum est, ut ingressus est domum regni Patrum suorum, (h. e. Antiochiam regni metropolin, & sedem regiam) comprehendit exercitus *Antiochum* (Eupatora) & *Lysiam* Tutorem & Regis Ducem, ut adducerent eos ad eum (Regem *Demetrium*.) Et res ei innotuit, & ait: Nolite mihi ostendere faciem illorum. Et occidit eos exercitus. 1 *Maccab.* 7. *vers.* 1, 2, 3, 4. Quare *Demetrius I*, *Antiocho* Eupatore & *Lysia* interfectis, Regnum occupavit.

Anno { 3813 Ab orbe condito.
3 Regni Antiochi Eupatoris.
388 A condita urbe Roma.
157 Ante Christum natum.

II. REGNI ADMINISTRATIO.

1. ACTA ECCLESIASTICA.

Alcimum, transfugam ex Israël & proditorem, summum Sacerdotem Hierosolymis constituit per Bacchidem. 1 Macc. 7. vers. 5, 9. Hic Alcimus fuit homo impiissimus, fax & tuba omnis mali in populo Israël: Accusat Iudam Maccabaum, quod a lege divina nollet recedere, & disperderet amicos Regis. Qua accusatione Demetrius impulsus, Bacchidem cum exercitu in Iudæam misit, & postea Nicanorem. 1 Macc. 7. v. 5, 8. & c. 4. v. 26. Præterea Alcimus manus suas rapina, furtis & cædibus polluit, murum atrii templi interioris demolitur. 1 Maccab. 9, v. 54. Tandem manu Dei iusti iudicis percussus, morbo ferali mutus jacuit, & cruciatus intolerabiles sensit. Animam perfidam ac fœdam exhalavit, anno Sacerdotii sui 4. Vrbs sine Sacerdote fuit annos 7; uti Hegeſippus scribit. Vide 1 Macc. 9. v. 55, 56.

II. ACTA POLEMICA.

Demetrius Soter, instinctu Alcimi transfugæ & proditoris, bellum contra Iudæos gessit.

I. Per Bacchidem.

Quem cum ingenti exercitu in Iudæam misit; eique Alcimum, quem Bacchides summum Sacerdotem Hierosolymis constituerat, tanquam comitem adjunxit. Magnam tyrannidem in Iudæa exercuit: Iudæos multos, verbis ipsius dolosis fidem habentes, crudeliter mactavit, inque puteum magnum præcipitavit; & amicos Iudæ Maccabæi inquisitos suppliciis exquisitis affecit. 1 Maccab. 7. vers. 9, 19. Et postea regione Alcimo commissa, ad Demetrium Regem rediit. v. 20.

II. Per Nicanorem.

Cum Alcimus apostata & proditor videret, Iudam comitesque ejus prævalere, & se non posse sustinere eos; reversus ad Regem Demetrium, multis criminibus accusavit eos. Quapropter Demetrius Nicanorem, unum nobilium suorum Principum Iudæis infensissimum, misit, dans ei in mandatis, ut totam Gentem Iudæorum extirparet. 1 Macc. 7. v. 26. Nicanor ut Mandato Regis satisfaceret, induebat

1. Pellem vulpinam, h. e. fraudulenter agebat.

Nam venit Ierusalem, & misit ad Iudam Maccabaum, & fratres ejus, dolose verbis pacis dicens: Non sit pugna inter me & vos; veniam cum viris paucis, ut videam facies vestras cum pace. Quare congressi sunt, & alter alterum pacifice salutavit. Sed hostes erant parati, ut abriperent Iudam: Quæ Nicanoris fraudulentia Iudæ Maccabæo innotuit. v. 27, 28, 29, 30.

2. Pellem leoninam. Cum enim fraudulentia ejus diutius celari non posset, violenter agere cœpit. Nam processit obviam Iudæ in pugnam, juxta Cepharsalma, (pagum in agro Samaritano,) sed pugnam amisit. Ceciderunt enim de exercitu Nicanoris quasi 5000 viri, & fugerunt in civitatem David. v. 31, 32. Admissus in urbem, extenso brachio contratemplum Domini juravit, in ira dicens: Nisi traditus fuerit Iudas, & exercitus ejus in manus meas, continuo cum regressus fuero in pace, succendam Domum istam. vers. 33-35. 2 Maccab. 14. vers. 33.

Quam blasphemus autem Nicanor fuerit, ex 2 Macc. 15. v. 3, 4, 5. patet. Vbi hæc verba leguntur: Interrogavit ille sceleratissimus: An esset in cœlo Princeps, qui præcepisset Sabbatum celebrari. Quibus respondentibus: Dominum viventem cum Principem esse in cœlo, qui jussisset diem septimum celebrari: Ego vero, inquit, alter sum Princeps in terra, qui præcipio sumi arma, & Regis mandata impleri, &c. Tandem prælio cum Iudæ commisso, 35000 de exercitu ejus cadunt, ipse inter cadavera exanimis invenitur; cui & lingua præsecta est, & caput, humeri, brachium, & dextra amputata, & publice suspensa sunt. Factum hoc est die 13 mensis Adar, h. e. Martii. Is dies postea in populo Iudæico sollemnis fuit, in memoriam hujus victoriae. 1 Macc. 7. v. 42, 43, 46. 2 Maccab. 15. vers. 27, 28, 30, 32, 33, 35, 37. Iosephus l. 12. Antiqu. Iudæic.

III. Rursus per Bacchidem & Alcimum.

Cum enim Demetrius Rex cognovisset, cæsum à Iudæ Maccabæo esse Nicanorem, secundo misit Bacchidem & Alcimum in Iudæam, cum selectissimo exercitu. Cum Iudæ Maccabæo congreditur: in quo conflictu Iudas fortiter pugnans occubuit. 1 Macc. 9. v. 1. 18. Cui Ionathas frater substituitur, qui in die Sabbathi mille viros de exercitu Bacchidis ceceidit. v. 49. Alcimus proditor muros domus sanctæ interioris dirui jussit. v. 50. sed percussus à Deo paralyti interiit. v. 55. Mortuo autem Alcimo, à quo instigabatur Bacchides, ad Demetrium in Syriam rediit, & siluit terra Iudæa annis duobus. v. 57. Postea rursus ab Apostatis Iudæis

evocatur, qui perdendi Ionathæ spem ipsi fecerant. Quem cum neque capere securum, neque expugnare armatum posset, authores ejus consilii jugulat. v. 68, 69. Tandem fœdus cum *Ionatha* facit, captivos restituit, neque se in Iudæam reversurum juramento pollicetur. v. 70, 71.

III. EGRESSVS.

Ab Alexandro, Antiochi Epiphanis filio, (h. e. nepote) Regnum Syriæ sibi vindicante, impugnatus Rex *Demetrius*, societatem cum *Ionatha* inire voluit, eumque promissis & largitionibus pene infinitis sollicitavit: Sed Iudæi memores ejus sævitæ, & infidelitatis, cum hoste ipsius Alexandro se conjungunt, qui *Demetrium* victum, & regno & vita spoliavit. 1 *Maccab.* 10. v. 26, 49, 50.

Interiit anno	{	3824	ab orbe condito.
		605	ab ædificata urbe Roma.
		11	Regni sui in Syria.
		146	ante Christi nativitatem.

XI. ALEXANDER I. BALA,
seu VELES: Aliis ALEXANDER EPI-
PHANES, vel NOBILIS.

I. ORTVS.

Alexander Bala, fuit filius *Antiochi Epiphanis*; uti vocatur 1 *Maccab.* 10. v. 1. Alii dicunt, quod infimæ sortis homo fuerit, & pro filio *Antiochi* se vendidit.

II. PROGRESSVS.

I. ACTA OECONOMICA.

Alexander Bala Ptolem. Philometoris VI Regis Ægypti filiam *Cleopatram* in uxorem duxit. Nuptiæ in urbe Ptolemaide sunt celebratæ, ad quas etiam *Ionathan* summus Sacerdos ab Alexandro invitatur; qui utrique Regi splendida offert munera. Ideoque contra invidos & accusatores regia autoritate defenditur. 1 *Maccab.* 10. vers. 54. ad 60.

II. ACTA POLITICA.

I. Hic *Alexander* exiguis copiis instructus, & à vicinis Regibus adjutus, Ptolemaidem urbem proditione militum *Demetrii* occupat. *Demetrius* vero, audito hoc nuncio, exercitum statim colligit: & cum metueret, ne *Ionathas* Dux Iudæorum ad Alexandrum propter injurias illatas deficeret, amicitiam ipsi offert, & obsides Iudæorum in arce Sionis detentos parentibus remittit. Quare *Ionathas* Ierosolymam profectus, obsides recipit, Ie-

rosolymis habitare incipit, & muros urbis instaurat. *Iosephus* l. 13. *Antiq. Iudaic.* c. 3. 1 *Macc.* 10. v. 1, 2, 3, 9.

2. *Alexander* Rex, ut *Ionathanem* ab amicitia *Demetrii* avettat, plura & longe majora *Ionathæ* concedit: Insuper purpuram, coronam auream, & stolam sacerdotalem ipsi mittit, ipsumque Pontificem summum in populo Iudaico facit. *Ionathas* vestem Pontificalem induit, anno Græcorum 160, septimo mense, in festo Scenopebias, die 3 Octobris, feria septima, quatuor annis (ut *Iosephus* habet) post mortem *Iudæ Maccabæi*. Itaque *Demetrius*, ob injurias populo Iudaico illatas, & auxiliis & armorum societate excidit, & dissidentibus Regibus Syriæ Politia Iudæorum aliquo modo restituta fuit. 1 *Maccab.* 10. v. 15, 18, 20.

Cum autem Rex *Alexander* magnum exercitum collegisset, castra metatus est ex adverso *Demetrii*, & commiserunt prælium duo isti Reges, & fugit exercitus *Demetrii*, & persecutus est eum *Alexander*, cum prævaluisset ei. 1 *Maccab.* 10. vers. 48, 49, 50.

III. EGRESSVS.

Tandem Ptol. Philometor Rex Ægypti, *Alexandri* focer, consilia fraudulenta init, quibus regnum *Alexandri* obtineret, illudque suo regno adjiceret. 1 *Maccab.* 11. vers. 1, 8. Idcirco filiam suam *Cleopatram* ab eo abductam *Demetrio*, *Demetrii* I filio, despondet. sicut legitur 1 *Maccab.* 11. v. 9, 10. Misit (Ptolemæus Philometor) ad *Demetrium*, dicens: Veni, componamus inter nos pactum: & dabo tibi filiam meam (*Cleopatram*) quam habet *Alexander*; & regnabis in regno Patris tui. Pœnitet enim me, quod dederim illi filiam meam. Quæsiuit enim me occidere.

Speciosus quidem hic, sed falsus prætextus erat, quo Ptolemæus generum suum regno spoliare volebat. Postea Ptolemæus ingressus Antiochiam, imposuit duodiademata capiti suo, Ægypti & Asiæ. Rumore tali percepto, *Alexander* è Cilicia prope- rat; victusque prælio, & in Arabiam fugiens, à Zabdiele hospite Arabe caput ejus tollitur, & Ptolemæo mittitur. 1 *Maccab.* 11. v. 10, ad 17. inclusive.

XII. DEMETRIVS II. NICANOR.

I. ORTVS.

Demetrius II *Nicanor*, fuit *Demetrii* I, cognomento *Soteris*, X Regis Syriæ filius. *Demetrius* enim duos habuit filios. Prior erat *Demetrius* I, Rex Syriæ XII, qui *Alexandrum Balam* XI Syriæ Regem è regno ejecit: Et hic est *Demetrius* ille;

ille, de quo hoc loco agimus. *Posterior* erat Antiochus V. Sidetes, Rex Syriæ XV; de quo postea agemus.

II. PROGRESSVS.

I. REGNI OCCVPATIO.

Cum Ptolem. Philometor VI Rex Ægypti, libidine dominandi impulsus, ex Ægypto in Syriam proficisceretur ad Alexandrum XI Syriæ Regem, generum suum, ut ei regnum eriperet, sub hoc prætextu, quasi vitæ ejus insidias struxisset: Filiam suam *Cleopatram* ei ademit, eamque Demetrio II in uxorem dedit, cumque eo fœdus pepigit. 1 *Maccab.* 11. v. 8, 9. Postea cum eo prælio congressus, eum victum è Regno ejecit: atque ita Demetrius II Alexandro Balæ in regno successit. 1 *Maccab.* 11. v. 19.

Anno	{	3830	ab orbe condito.
		611	à condita urbe Roma.
		6	Regni Alexandri in Syria.
		140	ante nativitatem Christi.

II. REGNI ADMINISTRATIO.

1. *Demetrius* Ionathan Iudæorum Ducem, quibus potuit muneribus honorat & ornat, cumque inter amicos intimos numerat, præsidia sua Hierosolymis educit, summum Pontificatus honorem eidem confirmat, adversariis ejus aures non præbet, dat ei Iudæam cum tribus Toparchiis, Samaria, Ioppe, & Galilæa; sub tributo tamen trecentorum talentorum. 1 *Maccab.* 11. vers. 26, 27, 28, 41.

II. Cum Demetrius propter gravia & enormia scelera in odio omnium esset, *Diodorus* cognomento *Tryphon*, qui olim Dux militiæ apud Alexandrum Balam XI Syriæ Regem fuerat, Antiochum Alexandri filium in regnum reducere, excusso Demetrio, conatur. Nam milites & cives Antiocheni seditione concitata Demetrium Regem in arce obident; sed unius Ionathæ beneficio, quod ipsi 3000 Iudæorum misit, conservatur. Interficiuntur enim à Iudæis 120000 civium; Antiochia incenditur, & spoliatur. 1 *Maccab.* 11. v. 39, 44, 46, 48. Verum *Demetrius* maximorum beneficiorum immemor, ictum cum Ionathæ fœdus nefarie violat, atque Iudæos variis afficit incommodis. 1 *Maccab.* 11. v. 52, 53.

III. EGRESSVS.

Posthæc reversus est *Tryphon*, & *Antiochus* cum eo, puer adolescens; & regnavit, atque diadema sibi imposuit. Et congregati sunt ad eum omnes exercitus, quos dispererat Demetrius, (quoniam exer-

citum ex incolis conscriptum dimiserat, eaque re maximum sibi odium conflaverat) & pugnaverunt contra eum, & fugatus est è regno. 1 *Maccab.* 11. v. 54, 55. Demetrius è regno pulsus, in Macedoniam ad auxilia contrahenda profectus est, ut *Tryphon* bellum inferret. Verum ab Arsace Rege Medorum & Persarum captus in custodiam traditus est. 1 *Maccab.* 14. v. 1, 2, 3. Postea vero dimissus in Hyrcaniam relegatus est: sicut *Orosius* & *Iustinus* lib. 36. scribunt. Regnavit annos V.

OBSERVATIO.

ARSACES est cognomentum Regum Parthorum, qui in Media & Persia regnarunt: uti patet ex *Iustino*, qui (ex *Trogo* l. 41.) ita scribit: ARSACES (Rex Parthorum) quæsito simul constitutoque Regno, non minus memorabilis Parthis, quam Persis Cyrus, Macedonibus Alexander, Romanis Romulus, matura senectute decessit. Cujus memoriæ hunc honorem Parthi tribuerunt, ut omnes exinde Reges suos ARSACIS nomine nuncupent.

Quare per ARSACEN, cujus 1. *Maccab.* 14. vers. 2. fit mentio, *Mithridates* Rex Parthorum post *Arsacen* VI intelligitur, qui prædictum Regem cepit, & postea dimisit: uti *Orosius* & *Iustinus* scribunt.

XIII. ANTIOCHVS ENTHEVS.

I. ORTVS.

Antiochus Entheus, quasi divinus, Rex Syriæ XIII, fuit Alexandri Balæ XI Regis Syriæ filius, è Cleopatra, Ptol. Philometoris Ægypti Regis filia, genitus.

II. PROGRESSVS.

I.

Hic Antiochus in aula Regis Arabiæ educatus, ad recuperandam sedem paternam à *Tryphone* animatur, capta Antiochia & elephantis Regiis, opera *Diodoti Tryphonis* Tutoris sui, ex Arabia in Syriæ regnum, Demetrio fugato, reducit, *Tryphone* potestatem exercente. 1 *Maccab.* 11. v. 54, 55.

II.

Cum *Ionatha* & *Simone* amicitiam coluit, eosque maximis beneficiis sibi devinxit: sicut legimus 1 *Macc.* 11. v. 57. Scripsit Antiochus adolescens *Ionatha*, dicens: Stabilio tibi Sacerdotium, & constituo te super quatuor civitates, ut sis de amicis Regis. v. 58. Et misit illi vasa aurea in ministerium; & dedit ei potestatem bibendi ex aureis, & purpu-

ram induendi, & habendi fibulam auream. v. 59. SIMONEM quoque fratrem ejus constituit Duce à tractu Tyri usque ad terminos Ægypti.

III. EGRESSVS.

Anno regni secundo, ætatis decimo, à Tryphone Tutore & Duce suo per scelus interficitur, corruptis Medicis: qui, adolescentem dolore calculi consumi, ad populum mentiti, dum secant illum, occiderunt.

XIV. TRYPHON.

I. ORTVS.

Tryphon, Τρύφων, delicatus, verjartelt/ fuit extraneus, nempe Apamiensis, natus in Casiano castello; uti Strabo scribit. Alio nomine dictus fuit DIOTVS. Olim Dux militiæ apud Alexandrum Balam XI Syriæ Regem fuit: Postea vero Rex Syriæ XIV factus est.

II. PROGRESSVS.

I. REGNI OCCUPATIO.

Hic Tryphon Antiochum Entheum, cujus tutor & gubernator erat, ex Arabia in regnum reduxit, & Demetrium II, cognomento Nicanorem, regno exiit. Quo facto, Antiochus Entheus, adhuc puer, diadema regni in urbe Antiochia sibi imposuit. 1 Maccab. 11. v. 54, 55. Verum Tryphon libidine dominandi flagrans, deque Antiocho pupillo suo interficiendo consilia agitans, metuit Ionatham Iudæorum Ducem, ne ille eadem Regis ulciscatur. Ejus enim opera in Demetrio profligando, antea usus fuerat feliciter. 1 Maccab. 12. Ideoque ipsi insidias struxit, & tandem eum in urbe Ptolemaide cepit: & omnes, qui cum ipso intraverant, gladio interfecit. v. 48. Et postea collecto exercitu ex urbe contra Iudæos proficiscitur, ut eos sub jugum reducat; & Ionathanem vinctum secum ducit. 1 Maccab. 13. v. 12. Sed SIMON, qui electus erat Dux Iudæorum, ipsi comitum intercludit: ideoque ubique impeditus, simulat, se Ionathan dimissurum, si trecenta sibi talenta argenti, & filii Ionathæ obsides darentur. Sed Tryphon, acceptis obsidibus & pecunia, & patrem & filios è medio tolli jussit; quos Simon postea in Modin sepelivit. 1 Maccab. 13. v. 19, 23, 25.

Quo scelere commisso, postea etiam Antiochum pupillum per medicos, quos pecunia corruerat, è medio sustulit. Hi namque ad populum mentiebantur, puerum dolore calculi graviter laborare atque consumi. Ideoque cum quarto anno

secantes occidunt, postquam Tryphon tutelam ejus suscepisset. Iosephus l. 13. c. 12. Inde persuasis militibus, Tryphon diadema regni sibi imponit, illudque per triennium gerit.

II. REGNI ADMINISTRATIO.

Tryphon regia dignitate ornatus, magnam in subditos atque milites crudelitatem exercuit, semper sui similis, blanda loquens, scelerata perpetrans, nulli fidus, nisi suæ utilitatis gratia. Idcirco subditi atque milites ad Cleopatram Demetrii II Nicanoris, XII Regis Syriæ, uxorem deficiunt; & fratrem Demetrii Antiochum Sidetem in auxilium vocant: Cleopatra Antiocho & connubium & regnum offert: Non abnuat Antiochus, & milites contra Tryphonem conscribit. Iosephus lib. 13. Antiq. cap. 12.

Postea à SIMONE Duce populi Iudaici adjutus Tryphonem acie victum, & è Syria ejectum in Castro Doræ minutissimo obsidione cinxit.

III. EGRESSVS.

Tandem Tryphon in castro Doræ obsessus, rebus desperatis aufugit, & Apameam venit: ubi urbe vi expugnata captus & interfectus est, postquam triennium ad regni gubernacula federat. 1 Maccab. 15. Iosephus lib. 13. Antiq. Iudaic. cap. 12.

XV. ANTIOCHVS VII.

SIDETES PIVS, vel SOTER.

I. ORTVS.

1. Generatio. Antiochus VII, Rex Syriæ XV, fuit Demetrii I Soteris filius: Demetrii II, cognomento Nicanoris, apud Parthos captivi frater.

2. Appellatio. Hic Antiochus à Syris SIDETES, à Græcis SOTER, à Iudæis PIVS cognominatus est. Quia, cum urbem Ierosolymam obsidione cinxisset, & pacem cum Iohanne Hyrcano fecisset, propter tabernaculorum festum, ad eum misit Sidetes taurum eximium, & pulchre ornatum, ut Deo Israël offerretur: inde PIVS est à Iudæis appellatus; ut postea plenius dicemus.

II. PROGRESSVS.

I. Regni occupatio.

Cum Tryphon, Antiocho Entheo pupillo Syriæ Rege XII nefarie occiso, Rex declaratus, in milites suos crudeliter sæviret; illi mores ejus pertæsi, defecerunt ad Cleopatram, Demetrii II Nicanoris uxorem, quæ secum liberis Seleuciæ incluserat. Hæc cum sibi metueret à Tryphone, ad Antiochum

tiochum Soterem Demetrii fratrem, qui tunc oberrabat, nec ab ulla civitate recipiebatur, misit, ut auxilia sibi ferret, ipsi conjugium & regnum offerens. Quam conditionem Antiochus accepit, & magnam militum vim cogens, Tryphonem acie vicit, & regnum quod per fraudulentiam occupaverat, & per violentiam hactenus possederat, recepit. 1 Macc. c. 15. Ioseph. lib. 13. Antiq. cap. 15.

II. Regni administratio.

I.

Antiochus Sidetes in Regni administratione homo perfidus & sceleratissimus fuit. Cum enim Tryphoni bellum inferret, Legatos ad *Simonem* Pontificem Magnum mittebat; eique & populo Iudaico privilegia omnia & immunitates, quas a prioribus Regibus acceperant, confirmabat, & augebat; potestatem quoque propriam numisma in Regione sua cudendi concedebat. Quibus blanditiis *Simonem* in suas partes pertraxit, qui ei selecta auxilia misit. Postea vero cum Tryphonem vicisset, cumque à Syria eiecisset, Rex fortuna ebrius, auxilia *Simonis* respuit, & rupto foedere omnia per *Athenobium* Legatum impudenter repetit, quæ concesserat; urbes etiam Ioppen, Gazam, & arcem Sionis sibi tradi jubet, & insuper mille talenta. 1 Maccab. cap. 15. v. 1, 2, 3, 4, 5, 11, 25, 26, 27, 30, 32.

Iudæis autem imperium detrectantibus, per *Cendebæum* Ducem suum misso exercitu bellum intulit. Hic Cedron castrum ædificat & munit, & Gazenses vastat. 1 Maccab. 15. v. 38, 39, 40, 41.

At *Iohannes Hyrcanus*, & *Iudas* filius *Simonis* senioris, cum *Cendebæo* prælio congregiuntur, eum vincunt, atque à regione sua profligant, & castrum Cedron diruunt. 1 Maccabæor. 16. vers. 1, 2, 4, 8, 9, 10.

II.

Antiochus Rex, ut Iudæos sub jugum redigeret, anno M. 384c. magno cum exercitu Ierosolymam obsidet. Hyrcanus vero, cum esset annus Sabbaticus, atque adeo non abundaret commeatu, imbellem turbam ex urbe eiecit. Sed Antiochus eandem circa murum urbis concludit, nec in agros evagari, aut alio discedere patitur: Quapropter, ne fame perirent, in urbem recipiuntur. Cum *Scenopegiæ* festum adveniret, petit *Hyrcanus* inducias ab hoste, ad celebrandum illud festum: quas Antiochus non solum concedit; sed etiam tauros auratis cornibus, poculaque aurea atque argentea omni genere aromatum referta, in templum offerenda misit. *Iohannes Hyrcanus* ejusmodi pietate

delectatus, & de tam pio Rege optime sperans, missis ad eum legatis pacem cum eo fecit, in hæc conditiones, ut Hyrcanus 500 talenta solveret, & auxiliares copias Antiocho, si bellum gereret, adduceret. Hyrcanus aperto sepulcro Regis Davidis, tria millia talentorum invenit; solvit, quod debuit; & Regem Antiochum liberalissime tractavit. Ioseph. l. 13. cap. 16.

III. EGRESSVS.

De exitu hujus Regis *Appianus* sub finem libri de *Bellis Syriacis* ita scribit:

Antiochus capti Demetrii frater, postquam Rhodi de captivitate fratris, & quid sequutum sit, didicit, in patriam reversus, Tryphonem magno labore victum interfecit. Moxque contra Phraatem (Parthorum Regem) cum exercitu profectus, fratrem repetens. Ille suis rebus metuens, remisit Demetrium. Antiochus nihilominus cum Parthis congressus prælio, & victus, sibi manus violentas intulit, anno regni 10. Hæc *Appianus*.

XVI. D E M E T R I V S I I N I C A N O R Redux.

I. O R T V S.

Hic Demetrius II, Demetrii I filius, & Antiochi Sidetis frater, fuit antea Rex Syriæ XII. Sed regno pulsus, à Græcis contra Arsacem, h. e. Mithridatem Parthorum Regem, qui tum Medis atque Persis imperabat, accersitus est, eumque aliquoties vicit. Sed tandem astu captus, honorifice habitus est, & nuptiis filiae Mithridatis, cui nomen *Rodogune* erat, honoratus; sicut *Appianus* in libro de *bellis Syriacis* scribit.

II. P R O G R E S S V S.

Postea cum Antiochus Sidetes Parthorum regnum infelicitè invaserat, dimissus in Syriam rediit, auxiliis & copiis Parthorum instructus, regnum amissum recepit. Iosephus lib. 13. Antiqu. c. 16. Anno autem à reditu in regnum suum quarto, odia Syrorum adeo adversus eum creverunt, ut coacti sint Legatos mittere ad *Ptolemaum Physconem*, vel *Euergetem* II Regem VII Ægypti, ut aliquem à Seleuci genere daret iis, quem possent sibi Regem constituere. Cumque is misisset *Alexandrum Zebennam* vel *Zabinam*, is pro Rege à Syris receptus est, & commisso prælio adversus Demetrium, à suis derelictum, facile eum vicit fugavitque.

III. EGRESSVS.

Demetrius à pugna fugiens ad urbem *Ptolemaidem*,

maidem, cum undique circumstantibus malis premeretur, ab omnibus deseritur; ab uxore etiam Cleopatra, quæ prius uxor ejus fuerat, & liberis, qui portas ipsi claudunt. *Iustinus*. Cum autem Demetrius nusquam locum inveniret, ubi consisteret, Tyrum fugit in Templum, loci religione se defensus; sed ab inimicis extractus inde, ac misere diuque vexatus, tandem interficitur, anno regni 3. *Ioseph. lib. 13. Antiq. cap. 17.*

Quamquam *Appianus* sub finem libri de bellis Syriacis scribat, eundem Demetrium ab ipsa Cleopatra fuisse necatum, quæ insidias (inquit) ei molita est, propter æmulationem posterioris nuptæ, nempe *Rodogunes*, Parthorum Regis filia.

XVII. ALEXANDER II. ZEBENNA vel ZEBINA.

I. ORTVS.

Alexander Zebenna vel *Zebina*, XVII Rex Syriæ, fuit homo extraneus; nempe Ægyptius, Protopharchi negotiatoris filius.

II. PROGRESSVS.

Hunc Alexandrum Zebennam Ptolemæus Physcon Demetrio II Regi Syriæ XVI opposuit, Regemque constituit, quali esset Antiochi Sideris filius. Is cum videretur ex animo flere, cum ossa Antiochi ex Parthia in Syriam afferrentur, magnam auctoritatem sibi conciliavit.

A Ptolemæo ingentibus copiis instructus, Demetrium prælio victum è regno eiecit, eique successit. *Iustinus*.

Cum autem Alexander fortuna ebrius, & successu rerum tumens, etiam Ptolemæum Regem Ægypti sperneret, à quo regnum habebat, à Ptolemæo oppugnatur, qui Antiocho Grypo magna auxilia contra Alexandrum misit; qui pugnans cum Alexandro, eum vicit, & Antiochiam fugavit. *Iustin. lib. 39.*

III. EGRESSVS.

Alexander inops pecunia, ut haberet, unde militibus stipendia solveret, aureum Iovis simulacrum è templo evelli jubet. Quapropter urbe eicitur, & desertus à militibus, à latronibus capitur, & Grypo traditus interficitur, anno regni 2. *Iustinus lib. 39.*

XVIII. ANTIOCHVS GRYPVS.

I. ORTVS.

1. *Appellatio*. Antiochus VIII, Rex Syriæ XVIII, cognomento Γρυπας, latine GRYP-

PHVS, aliis GRYPVS. Sic dictus à nasi magnitudine; uti *Iustinus l. 39.* scribit.

Nam *Grypus* sine aspiratione, dicitur, qui nasum habet aduncum; fortassis à Gryphorum similitudine, quos Græci Γρυφας vocant. Feruntur enim Gryphes rostrum habere incurvatum, in morem Aquilæ.

2. *Generatio*. Pater ejus fuit Demetrius II Nicanor, XII & XVI Rex Syriæ. MATER ejus fuit *Cleopatra*, Ptolemæi Philometoris VI Regis Ægypti filia. Hæc Cleopatra à patre suo initio elocata fuit Alexandro Balæ, XI Regi Syriæ; postea eidem rursus erepta, & Demetrio II Nicanori matrimonio juncta fuit.

NOTA.

Hæc Cleopatra ambitiosa & tyrannica foemina fuit. Crudelitatem enim immanem exercuit.

1. *Erga Demetrium maritum*; quem post cladem ab Alexandro Zebenna acceptam, & ad se in urbem Ptolemaidem fugientem, porta exclusit, juxta *Iustinum*; vel, eum necavit, juxta *Appianum*: uti antea in historia Demetrii II Regis Syriæ XVI diximus.

II. *Erga Seleucum filium*: qui post obitum patris Demetrii diadema sumsit. Sed hunc Cleopatra mater, sagitta sua manu emissa, confixit. *Appianus. Iustinus* addit causam. Quoniam (inquit) sine matris auctoritate diadema sumisset.

III. *Erga Grypum filium*, quem veneno interficere voluit: uti postea dicemus.

II. PROGRESSVS.

I. Acta Oeconomica.

Conjux ejus fuit *Tryphana*, Ptolemæi Physconis vel Euergetis II Ægypti Regis filia: quam ei elocavit, eumque copiis instruxit, ut Alexandrum Zebennam è regno pelleret.

Filii ei ex Tryphæna geniti fuere 4; nempe, *Seleucus, Philippus, Antiochus, & Demetrius*.

II. Acta Politica.

I.

Rex Syriæ à matre *Cleopatra* constituitur, eatenus, ut nomen Regis penes filium; jus autem omnis imperii penes matrem esset. *Iustinus lib. 39.*

Grypus autem recuperato patrio regno, externisque periculis liberatus, matris insidias vix evasit. Hæc enim, cum cupiditate dominationis, prodito marito *Demetrio*, & altero filio (*Seleuco*) interfecto, hujus quoque victoria inferiorem dignitatem suam factam doleret, venienti ab exercitatione veneni poculum obtulit. Sed Grypus prædictis sibi jam ante insidiis, veluti pietate cum matre certaret, bibere eam jubet, abnuenti instat. Postremo prolato indice, eam arguit, solam defen-

sionem sceleris superesse affirmat, si bibat, quod filio obtulit. Sic victa Regina, scelere in se verso, veneno, quod alii paraverat, exstinguitur. *Iustinus ibidem.*

II.

Primo bellum gessit cum *Alexandro Zebenna*, quem, à Ptolemæo Physcone Ægypti Rege adjutus, & copiis instructus, vicit & fugavit; sicut in historia *Alexandri Zebenna* §. 2. diximus.

Deinde bella gessit cum *Antiocho Cyziceno*, fratre suo uterino, qui *Cleopatram*, Ptolemæi Physconis Ægypti Regis demortui viduam, in uxorem duxit; à qua egregio exercitu instructus, cum fratre *Grypo* prælio congreditur, & vincitur. Victor *Grypus* *Antiochiam*, ubi uxor *Cyziceni* erat, obsidet, & capit una cum *Cleopatra*; quæ adducta ad *Tryphenam* *Grypi* conjugem, atrocissime interficitur in templo, quo confugerat; *Grypo* multum repugnante. *Iustinus.*

Antiochus Cyzicenus, collecto & reparato exercitu, cum *Grypo* iterum pugnat, & vincit; uxoremque ejus *Tryphænam*, quæ uxorem *Cyziceni* interfecerat, capit, & supplicio ejus vicissim suæ uxori parentat. *Iustinus.*

III. EGRESSVS.

Tandem *Antiochus Grypus* *Heracleonis* insidiis trucidatur, anno ætatis 45; regni vero 29.

XIX. A N T I O C H V S
C Y Z I C E N V S.

I. ORTVS.

Antiochi Cyziceni Pater fuit *Antiochus VI Sidetes*, Rex *Syriæ* XV. Mater fuit *Cleopatra* Ptolemæi *Philometoris*, VI Regis Ægypti filia. Frater ejus uterinus fuit *Antiochus Grypus*, XVIII Rex *Syriæ*.

II. PROGRESSVS.

1. Acta Oeconomica.

Antiocho Cyziceno nubit *Cleopatra*, Ptolemæi *Physconis* VII Regis Ægypti demortui vidua; eique, ne indotata in conjugium veniret, exercitum Ptolemæi in *Cypro* sollicitatum velut dotalem adducit. *Iustinus.*

II. Acta Polemica.

Hoc tempore regnum *Syriæ* bellis intestinis per octo annos misere concussum & labefactatum est. Quod ut melius intelligatur; *Genealogia* hæc notanda est.

C Y Z I C E N V S.

Grypus. Antioch. Cyzicenus, fratres uterini.

Seleucus V. Antiochus Eusebes.

Antiochus.

Philippus.

Demetrius.

BELLVM I.

Bellum primum gessit *Antiochus Cyzicenus* cum fratre suo *Antiocho Grypo*, sed vincitur. Deinde mox collecto & reparato exercitu, cum *Grypo* iterum pugnat, & vincit.

BELLVM II.

Inter *Antiochum Cyzicenum* & *Seleucum V.*

Antiochus Cyzicenus, occiso ab *Heracleone Grypo*, filium ejus nomine *Seleucum V* bello aggressus est; sed infelici successu. Nam prælio captus trucidatusque, pœnas ambitionis suæ luit. Cui successit filius ejus *Antiochus* cognomento *Eusebes*; uti *Iosephus* tradit.

BELLVM III.

Inter *Antiochum Eusebea*, & *Seleucum V.*

Antiochus Eusebes, *Antiochi Cyziceni* filius, mortem patris vindicaturus, *Seleucum* patruelem suum, primum *Grypi* filium bello invadit, & uno prælio victum è tota *Syria* expulit. Illa fuga delatus in *Ciliciam*, & receptus à *Mopseatis*, cum tributa exigeret, ab iisdem cum regia & amicis vivus crematus est. *Iosephus lib. 13. cap. 21.*

BELLVM IV.

Inter *Antiochum II Grypi filium* & *Antiochum Eusebea*, *Cyziceni* filium.

Antiochus II Grypi filius, & *Seleuci V* frater, fratris necem ulturus, *Antiochum Eusebea*, *Cyziceni* filium, bello invadit; sed victus, & vitam & exercitum simul amittit. Post quem *Philippus* tertius *Antiochi Grypi* filius, assumpto diademate, in parte *Syriæ* regnat. *Iosephus.*

BELLVM V.

Inter *Demetrium Eucenum* & *Philippum* fratres, *Antiochi Grypi* filios.

Demetrius IV, *Antiochi Grypi* filius, à *Ptolemæo Lathuro* Ægypti Rege ad *Damascum* Rex constituitur: sed cum arma contra *Philippum* fratrem suum sumeret, *Philippus*, impar viribus, *Parthorum* Regem *Mithridatem* in auxilium vocavit; qui *Demetrium* in castris obsidet, & fame, siti, atque missilibus

libus adeo urget, ut se dederet *Mithridati*, à quo custodiae mancipatus est. *Philippus* ab hoste liberatus regno Syriae per biennium praefuit; quo exacto, à *Gabinio* captus est. *Iosephus lib. 13.*

III. EGRESSVS.

Tandem *Antiochus Cyzicenus* à *SELEVCÒ V*, *Antiochi Grypi* filio, quem bello aggressus est, captus & trucidatus est, postquam circiter 18 annos regnasset. *Eusebius.*

XV. TIGRANES.

I. ORTVS.

Tigranes Rex Armeniae Majoris fuit. Sed cum regnum Syriae mutuis fratrum *Seleucidarum* odiis, intestinis dissidiis atque bellis diu quassatum esset, populus ad externa auxilia confugiens, hunc *Tigranem* instructum, praeter domesticas vires, & Parthica societate, & *Mithridatis* affinitate, accersivit. Is Syriae & Phoenicem vi occupavit, atque ad Regni gubernacula 18 annos sedit. *Livius.*

II. PROGRESSVS.

BELLVM I. cum *Lucullo*.

Cum *Mithridates* Rex Ponti, socer *Tigranis* Romanis magnam cladem intulisset, totamque Asiam occupasset, & 80000 civium Romanorum in Asia occidisset, à Senatu Romano contra eum missus est *Lucullus* cum exercitu, qui *Mithridatem* in Pontum persequutus, eum Romanis legionibus patefecit, qui antea populo Romano ex omni aditu clausus fuerat, & ubique adversus *Mithridatem* feliciter pugnavit, occisis 60000 hostium. Inde *Mithridates* ad *Tigranem* in Armeniam confugit. *Tigranes* socerum magno timore perculsum humaniter excepit. Interim *Lucullus* hostem persequens, immensas Regis utriusque copias aliquot praeliis concidit.

Plutarchus Apophth. pag. 364. de hoc bello ita scribit: *Lucullus* in Armenia cum decem gravis armaturae militum millibus, & mille equitibus, contra *Tigranem* contendebat, instructum CL

millium exercitu: idque pridie Nonis Octobris, qua die *Cimbri* ante copias *Cæpionis* deleverant. Dicente tunc quodam, istam diem abominari Romanos & formidare: Pugnemus ergo, inquit, hodie strenue, ut diem quoque ex nefasta & tristi festam lætamque Romanis reddamus. Cumque à *Cataphractis* maxime sibi metuerent milites. Bono eos animo esse iussit. Plus enim in spoliandis iis fore laboris, quam in vincendo. Primus ad tumulum aggressus, cum motum videret barbarorum, exclamavit: Vicinus, ô commilitones! Nulloque subsistente persequens hostem, quinque duntaxat amissis, ultra 10000 hostium interemit.

BELLVM II. In quo victus est à *Pompeio*.

Deinde *Pompeius* à Senatu Romano missus est contra *Mithridatem* & *Tigranem*. Cum autem in Asiam venisset, persequitur *Mithridatem* fugientem, ipsumque nocturno praelio victum, iterum coëgit ad *Tigranem* generum confugere; sed ab illo non recipitur, quod filius *Tigranis* ad Parthos confugisset, & Patri bellum faceret: Sed pater filium praelio vicit. Pater in angustiis constitutus, & metuens potestatem Romanorum, dedit se *Pompeio*. Quem cum in castris suis supplicem, humique prostratum vidisset *Pompeius*, manu porrecta erexit, regiumque diadema, quod ille de capite suo abjecerat, rursus capiti ejus imposuit, eum in gratiam recepit, regnumque Armeniae ei restituit. Filius vero *Tigranis*, quod nullo modo patri reconciliari vellet, à *Pompeio* in vincula conjicitur, & in hybernis conservatur. *Diod. Iustin. lib. 40. Appianus de bellis Syriacis.*

III. EGRESSVS.

Tigrani devicto *Pompeius* regnum Armeniae restituit, æque pulchrum esse judicans, & vincere Reges, & facere: uti *Valer. Maxim.* scribit. Regnum vero Syriae ei ademit, quod hætenus annis 18 tenuerat. Et hoc modo Syria in potestatem Romanorum pervenit, & à *Pompeio* in formam provinciae redacta est.

SOLI DEO GLORIA.

MONARCHIA QVARTA,

Quæ est

ROMANORVM,

LIBER IV.

TRACTATIO GENERALIS.

PRÆCOGNITA.

N præcognitis notanda sunt quatuor. 1. Monarchiæ quartæ appellatio. 2. Typica ejus præfiguratio. 3. Generalis Monarchiæ quartæ delineatio. 4. Monarcharum quartæ Monarchiæ catalogus sive enumeratio.

PRIMO:

MONARCHIÆ QVARTÆ
Appellatio.

Hæc Monarchia quarta duplici insignitur nomine.

1. Vocatur *Monarchia Romana*, ab urbe *Roma*, vel à primis Imperatoribus Romanis, qui everfa Monarchia tertia (quæ Græcorum sive Macedonum fuit) summum hoc Imperii ἀξίωμα in urbe *Roma* primo erexerunt, omnesque in orbe gentes subjugarunt, sibi que subjecerunt: unde urbs *Roma* dicta est caput Mundi, & Romani appellati sunt Orbis Domini; sicut vere Martialis canit:

*Terrarum Dea, gentiumque Roma
Cui par est nihil, & nihil secundum.*

Et Propertius:

*Omnia Romana cedant miracula terra;
Natura hic posuit, quicquid ubique fuit.*

Item Ovidius lib. 2. Fastorum:

*Gentibus est aliis tellus data limite certo,
Romana spatium est Urbis & Orbis idem.*

In eandem sententiam *Plutarchus* scribit: Romanum Imperium velut anchora fuit fluctuanti mundo. Et *Livius* lib. 1. Nulla, ait, unquam Respubl. nec major, nec sanctior, nec bonis exemplis ditior fuit.

Similiter in divisione Imperii, quum *Constantinus M.* Imperator sedem imperii Constantinopolin transferret anno Mundi 4276, anno Christi 306, ut aliud imperium Orientis, aliud Occidentis esset, tum nihilominus mansit Monarchia Romana: Quia Constantinopolis *Byzantium* olim dicta, *NOVA ROMA* appellari cœpit.

2. Vocatur hæc Monarchia *Romano-Germanica*; quod nomen accepit tempore *Caroli M.* Imperatoris, qui expulsis Longobardis ex Italia, primus author fuit summæ dignitatis Germaniæ collatæ, primusque Monarchiæ Romanæ ἀξίωμα Germanis attulit: Unde merito ipsius memoria apud nos Germanos sancta esse debet. Quia non sine ratione sacra est magnarum virtutum memoria; uti recte inquit *Seneca* lib. 4. de benef. cap. 30.

SECUNDO:

MONARCHIÆ QVARTÆ
Præfiguratio.

Monarchia quarta in duabus visionibus apud *Danielem* præfigurata est. In PRIMÆ visione comparatur Tibiis ferreis, cujus pedes ex parte sunt ferrei, ex parte fictiles. *Dan. 2. vers. 33.*

In SECUNDÆ visione adumbratur per Bestiam ἀνάνηρον, monstrosam, terrificam, adspectu horrendam, atque ferocissimam, quæ dentibus suis longe lateque sit grassatura. *Dan. 7. v. 7.*

EXPLICATIO PRIORIS VISIONIS.

In priori visione, quæ *Nabuchdonosori* in somnio offertur, & *Dan. 2.* describitur, duo veniunt consideranda.

SOMNIUM REGIS NABUCHDONOSORIS, quod describitur hisce verbis:

V. 33. Tibiæ autem FERREÆ (scil. statuas quam

quam tu Nabuchdonosor in somnio vidisti, inquit Daniel ad Regem) pedum pars quædam erat ferrea, quædam autem fictilis.

V. 34. Videbas ita, donec abscissus est lapis de monte sine manibus; & percussit statuam in pedibus ejus ferreis, & fictilibus, & comminuit eos.

V. 35. Tunc contrita sunt pariter ferrum, testa, æs, argentum & aurum, & redacta quasi in paleas de area æstiva, quæ rapta sunt vento, nullusque locus inventus est eis: Lapis autem qui percussit statuam, factus est mons magnus, & implevit universam terram.

*Interpretatio somnii DANIELIS
à vers. 40. ad 46.*

V. 40. Et regnum quartum erit fortitudinis ratione, velut ferrum: & sicut ferrum conterit, sic conteret & comminuet omnia hæc. v. 41. Porro, quia vidisti pedum & digitorum partem testeam figuli, & partem ferream: regnum divisum erit; & tamen de plantatione ferri erit in eo, secundum quod vidisti ferrum mistum testæ ex luto. v. 42. Et digitos pedum ex parte ferreos, & ex parte fictiles: circa finem, regnum illud erit ex parte validum, & ex parte fragile. *vers. 43.* Quod autem vidisti ferrum mistum testæ ex luto, commiscebuntur quidem humano semine, sed non adhærebunt sibi: sicut uti ferrum misceri non potest testæ. v. 44. In diebus autem regnorum illorum suscitabit Deus cæli regnum, quod in æternum non dissipabitur, & regnum ejus alteri populo non tradetur: comminuet autem, & consumet universa regna hæc: & ipsum stabit in æternum. v. 45. Propterea vidisti, quod de monte abscissus est lapis, sine manibus, & comminuit testam, & ferrum, & æs, & argentum, & aurum. Deus magnus ostendit Regi, quæ ventura sunt postea: & vere hoc est somnium, & fidelis interpretatio ejus, &c.

Uerior explicatio.

In hac visione Nabuchdonosoris duo præfigurantur regna, nempe *Terrestre & Cæleste.*

I.

De Regno terrestri.

Per Regnum terrestre intelligitur *Monarchia* quarta, quæ describitur *vers. 33, 34, 35.* in qua visione quarta Monarchia præfiguratur *sextupliciter.*

1. Per *TIBIAS*. Idque quadruplici de causa.

Primo: Propter situationem vel ordinem. Quia sicut tibiæ sunt pars corporis humani infima atque ultima; ita quoque Romana Monarchia est inter Monarchias ultima & postrema, & usque ad finem mundi durabit.

Secundo: Propter actionem. Sicut homo tibiis ingreditur & currit: ita quoque Romani Imperatores præliis atque victoriis pene universum Orbem terrarum peragrarunt: Nam progressu temporis ita formidabiles omnibus gentibus terræ esse cœperunt, ut ortum & occasum Imperii sui terminos posuerint, totiusque orbis terrarum Domini exstiterint; Vnde pulchre *Petron. Arbiter* in Satyra inquit:

*Orbem jam totum victor Romanus habebat,
Qua mare, qua terra, qua sidus currit utrumque.*

Tertio: Propter robur & fortitudinem. Sicut tibiis omne corporis pondus fulcitur & sustinetur, eaque omnia membra corporis inferiora portant; unde emphatice vocantur in lingua Sancta *יָמִין* viri virtutis vel roboris, h. e. robusti, Luth. *Die starken: Ecclesiastæ* 12. v. 3. Ita quoque Romani Imperatores tanta potentia, animique robore divinitus instructi fuerunt, ut omnia regna priora dominatione sua complexi sint, sufficientesque fuerint ad tantam imperii molem sustinendam & sustentandam.

Quarto: Propter constitutionis rationem. Sicut in tibiis multum est ossis & carnis; in osse durities & firmitudo, in carne teneritudo & mollitudo: ita quoque in Romanis Imperatoribus magnum fuit robur atque fortitudo ad eos, qui ipsis repugnabant; debellandos & subigendos; similiter magna in eis fuit clementia & fides erga populos sibi subjectos: Quam ob causam *Virgilius lib. 6. Æneidos* Romanos magnifice commendat hisce verbis:

*Tu regere imperio populos, Romane, memento,
Hæ tibi erunt artes, pacisque imponere morem,
Parcere subjectis, & debellare superbos.*

Confer elegantem locum 1 *Maccab. 8. à vers. 1. ad 17.*

2. Per *TIBIAS DVAS.*

Per *tibias duas* adumbrata est divisio Quartæ Monarchiæ: Nam initio Monarchia hæc erat integra, postea erat divisa in imperium Orientale & Occidentale. In illo erant Imperatores Orientis, qui Constantinopoli; in hoc erant Imperatores Occidentis, qui Romæ regnabant.

3. Per *TIBIAS FERREAS.*

Per hastibias ferreas notatur triplex Monarchiæ quartæ status secundum tres Ferri proprietates.

1. Ratione *Ortus* notatur Romanæ Monarchiæ constitutio, atque amplitudo. Sicut enim ferrum omnia Metalla robore superat, eaque frangit & comminuit; ita etiam Romana Monarchia omnia prædicta regna vicit, sibi que subjugavit: sicut *Dan. 2. v. 40.* prædictum est. Vnde Romanum Imperium à Pompeio vocatum est *παμδασιλεία*, h. e. catholicum sive universale regnum, versiculis aureo Victorix simulacro inscriptis, quum cœlitus illud tactum esset, dejectis alis: Natal. Com. in Mytholog. & in lib. 4. Epigrammatum Græcorum à Iohan. Brudæo Turonensi illustratorum; editione Basileensi, anno Christi 1549. pag. 487. ubi ita legitur:

Εἰς ἀγάλμα Νίκης ἄπτερον ἐν Ρώμῃ, ἧς πᾶσι πτεροῖ
κροαυνοῖ κατεφλέχθη, Πομπήϊς.

Ῥώμη παμδασιλεία, τὸν κλέει ἔποτ' ὀλεῖ).

Νίκη γὰρ σε φυγεῖν ἄπτερον ἔδυνάται.

2. Ratione *Progressus* adumbratur constitutionis Monarchiæ quartæ *Modus* atque *ratio*. Sicut enim ferrum est durum, quod duritie sua omnia reliqua metalla vincit; ita quoque durus fuit hujus Imperii *Ortus* atque *Progressus*: Quia cum sanguine cœpit, & sanguine stabilitum fuit; adeo ut merito de eo dici possit:

Sanguine fundatum est hoc regnum; sanguine cœpit;

Sanguine succrevit; sanguine finis erit.

Nam *Romulus* primus Rex Romanorum regnum suum *Avi Numitoris*, muros ipsos *Remi* fratris, templum *Soceri* sanguine dedicavit; uti *Orosius* loquitur *lib. 2. cap. 4.* Ipse quoque *C. Iulius Cæsar* Monarchiæ *IV.* fundator & primus Imperator quinquagies bis conferta manu cum hostibus conflixit: Quibus in præliis circiter 1100000 perisse scribuntur. Similiter *Henricus Quartus Imperator* sexagies bis aperto Marte cum hostibus dimicavit. Quibus in præliis innumerabiles homines ferro extincti sunt, atque ita multo sanguine hæc Monarchia stabilita est.

3. Ratione *Egressus* notatur per *tibias ferreas* & *pedes ferreos* Monarchiæ Quartæ duratio. Sicut enim ferrum omnia metalla duritie & duratione superat; Ita quoque Monarchia quarta reliqua regna superiora omnia fortitudine & duratione superat: Quia à nulla vi humana, quantacunque etiam eadem fuerit, subigi poterit, sed usque ad finem Mundi durabit. Sicut enim *Messias* sub initium hujus Monarchiæ, nempe *Augusto* imperante, in hunc mundum natus venit; *Luc. c. 2. v. 1.* qui adventus fuit primus sive incarnationis; ita quoque in fine hujus Monarchiæ in nubibus cœli veniet ad judi-

candum vivos & mortuos; qui adventus ultimus sive glorificationis futurus erit; sicut *Daniel* Propheta vaticinatus est *cap. 2. v. 35, 45.* & *cap. 7. v. 9, 10.*

Hinc olim *veteres Romani ferreos annulos* in manibus gestarunt, & juxta constitutionem *Aureæ bullæ tit. 4.* Imperatoribus *ferrea corona* in coronatione imponi solet *Aquisgrani*, ut ferrei regni à *Daniele* prædicti nomen decusque retineatur.

Observatio.

Imperator recens electus ex more antiquo triplici corona insigniri solet. 1. *Ferreā* coronam *Aquisgrani* ipsi imponit Elector Colonienfis: *Aur. bulla tit. 4.* ad adumbrandam ferream contra rebelles potentiam & severitatem; deinde *Trevirensis* Elector unctionem peragit. *Philip. Melanchth. in Orat. de coronat. Caroli V.*

2. *Argenteā* coronam ei *Mediolani* imponit Episcopus *Mediolanensis*, qua serenitas & splendor *Cæsareæ* Majestatis & præminentix præ omnibus Regibus terræ adumbratur: Nam Imperatores Romani orbis Domini, juxta *Danielis* vaticinium, salutantur.

3. Olim *Romæ Aureā* coronam *Pontifex* Romanus ei imposuit; Quæ monitorium erat, mores *Cæsaris* electi auro conformes esse debere: idque,

Primo: propter *Præstantiam*. Sicut enim aurum omnium metallorum est nobilissimum; ita quoque Imperator Romanus inter omnes Reges & Principes Mundi maxime refulget, tanquam sanctissimus & nobilissimus, ut & Christianissimus.

Secundo: propter *Constantiam*. Sicut enim aurum in igne positum non fit deterius, sed nitidius: ita quoque Imperatorum fides & verba non debent esse aquea (h. e. fluxa & mutabilia,) sed *aurea* & *argentea*, (h. e. constantia & immutabilia.) Exemplum habemus memorabile in *Carolo V.* Imperatore: Hic quum à quibusdam Pontificiis stabellis ac furiis *Wormatiensibus* instigaretur, ut ne fidem *Luthero* datam servaret, propterea quod secundum decretum Concilii *Constantiensis* hæretico non sit servanda fides, animose respondit; Fidem rerum promissarum, etiamsi toto mundo exsulet, apud Imperatorem consistere oportere. *Vilhelm. Zenocar. in vita Caroli V.*

4. De *tibiis ferreis* dicitur, quod *P E D E S* habuerit ex parte *F E R R E O S*, ex parte *T E R R E O S*.

Hiscē verbis significare vult *Daniel* Propheta, quod Romanum Imperium primo *Ferreum*, deinde

de *Terreum* sit futurum: Quo notatur Romani Imperii *Mutatio*, sive diversa fors & conditio, quod modò *ferreum*, h. e. robustum, modo *terreum* sive *luteum*, h. e. contritum atque infirmum sit futurum; uti ipse *Daniel cap. 2. v. 42.* interpretatur. Et hoc ipsum *eventus* ostendit. Nam *Romana Monarchia* erat *ferrea* tempore *Augusti Imperatoris*, qui plurimas provincias sibi subiecit, decretumque promulgavit, ut *πῶς οὐκ αὐξήσῃ*, h. e. totus orbis censeretur. *Luc. 2. 1.* Vnde *Augustus* dicitur ab augendo, & omnes Imperatores ab eo *Augusti* sunt dicti: *Uzeit Mehrer des Reichs.* At *terrea* fuit sub *Augustulo*, qui vocabulo diminutivo per contentum sic dictus est. Quia sub eo robur *Italiae* extinctum, & Occidens ab Imperio Romano avulsus est. Nam contra eum *Odoacer Rex* Herulorum arma sumit, eoque deposito, finem Imperio Occidentali imposuit; sicut *Philipp. Melanchth. lib. 3. Chron.* scribit.

Similiter *FERREA* fuit *Monarchia quarta* sub *Constantino M. Imperatore*, qui Orientis imperium restauravit, sedemque Imperii Constantinopolin transtulit, quam *novam Romam* vocavit: At *TERREA* fuit sub *Constantino Palaeologo*, ultimo Græcorum Imperatore, quando urbs Constantinopolis à Mahomete Turcarum Imperatore anno Christi 1453 fuit capta, & finis Orientis Imperio impositus. Vnde patet, quod etiam Constantini nomen fatale fuerit, juxta adagium: *Constantinus imperans ἀρχὴν καὶ πῦρ* fuit. *Philippus Melanchthon lib. 5. Chronic.*

Ita etiam *FERREA* fuit *Romana Monarchia* sub *Carolo M.* qui multas provincias ab Imperio Romano avulsas recuperavit, & Imperium Occidentis restauravit, atque ad Germanos transtulit: At sub *Carolo Crasso* *terrea* fuit; Quia ipse anno Christi 887, à Proceribus Imperii depositus, ad tantam egestatem reductus fertur, ut necessariis etiam alimentis destitueretur; sicut *Rheginus Abbas* scribit: atque ita stirps *Carolina* in eo defecit.

Præsertim autem hoc nostro seculo hæc *Monarchia* verè est *terrea*, id est, fragilis & infirma; uti ex hoc venusto Epigrammate *Ænigmatice*, quod de Romano Imperio *Baro Lobkovitzius* concinnavit, patet:

*Fulmine qua nunquam fertur percussa volucris,
Casibus ut variis, Sturne Poëta. patet!*

Perdidit hac alas dudum, caudamque, pedesque:

Concessit Latio Pontificique caput.

VISCERA nunc ejus vereor ne LILIA turbent.

Alti vola flos hic perniciosus avi est.

5. *Pedes* hujus statuæ habent decem *DIGITOS*; qui ex parte sunt *ferrei*, & ex parte *terrei*.

Hæc *decem digitis* notatur quartam *Monarchiam* novissime in *decem Regna* divisum iri; Sicut eadem decem regna *Dan. 7. v. 34.* per *decem cornua* ejus bestiae, quæ imaginem gerebat Romani Imperii, præfigurata est: quia per *fissionem pedum* in *decem digitos*, sicut etiam *Dan. 7.* per *decem cornua* denotatur divisio provinciarum Romani Imperii in totidem regna; videlicet *Italiam*, *Galliam*, *Hispaniam*, *Germaniam*, *Britanniam*, *Sarmatiam*, *Pannoniam*, *Asiam*, *Græciam* sive *Macedoniam*, & *Ægyptum*: Quia prædictæ provinciæ ab obedientia Romani Imperii se subdixerunt, sibi que proprios Reges constituerunt; sicut in explicatione visionis sequentis plenius dicturi sumus.

6. *Plantarium ferri manebit in eo*, v. 41. *Luth. Des Eisens Pflanze wird darin bleiben.* Hæc verba *δὲ τῶν* intelligi possunt.

1. De regni hujus translatione. Tum hic sensus est; Licet hoc Regnum quartum divisum futurum sit, & velut planta ad aliam gentem transferatur, tamen plantarium ferri in eo manebit; h. e. non aliud & novum erit regnum, sed idem, nempe Romanum Imperium erit & manebit: Sic quando *Carolus M.* Imperator hoc *αἰγιόγε* Imperii à Græcis ad Germanos transtulit, tum Romanum imperium non esse desit, sed mansit.

2. De invicta regni hujus firmitate & robore. Licet hoc regnum novissimis temporibus futurum sit divisum, v. 41. & ex ferro lutoque conflatum, h. e. ad summam infirmitatem redigendum, tamen plantarium ferri in eo mansurum est, h. e. radix & fundamentum hujus regni ita firmum & solidum erit futurum, ut nullus Regum terrenorum ante diem novissimum illud evellere & extirpare penitus possit. Quare turpiter errant Iudæi, qui hoc regnum divisum (de quo *Daniel v. 41.* loquitur) intelligunt de quinto Regno, nempe Turcarum, quasi hoc regnum in Romanum & Turcicum sit divisum: Absit! Nam 1. *Daniel* Propheta hoc loco de quatuor tantum regnis vaticinatur. 2. Quartum hoc regnum ferro mixto testæ ex luto comparat, v. 41. 3. De eodem ait v. 41. *Regnum divisum erit*: Quibus verbis insinuat, quod non aliud, sed idem regnum sit futurum; sed in se divisum. 4. De eodem vers. 42. vaticinatur; *Regnum ex parte ferreum*, h. e. firmum, & *ex parte erit terreum*, h. e. infirmum & contritum: Quibus verbis non geminum regnum, sed geminam unius regni, nempe Romani, faciem vel formam adumbrat; nempe *ferream* atque *luteam*, h. e. robustam atque infirmam: Quare absurdum est, quod

Iudæi

Iudæi hoc regnum divisum intelligant de Imperio Romano atque Turcico. Turca enim non est membrum Romani Imperii, sed ejus juratus, æternus atque irreconciliabilis hostis; uti ex *litteris Amurathis III*, Turcici Imperatoris, ad Rudolphum II, Imperatorem Romanum, anno 1593 missis, patet: Amurathes III. hujus nominis, potentissimus, invictissimus Imperator Constantinopolitanus, Thraciæ, Illyrici, Græciæ, Terræ Sanctæ, Asiæ majoris & minoris, Assyriæ, Armeniæ, utriusque Arabiæ, Syriæ, Ægypti, Sarmatiæ, utriusque Turciæ, superioris & inferioris, Palæstinae, Mauritaniæ, Tuneti Dominator, & Princeps totius orbis, omniumque Regnorum magni maris, Oceani, & Rex Mechæ & Algieræ, possessor sepulcri Christi omnium Christianorum Dei, in medio centro Hierosolymis, Dominus in Europa, Asia, Africa, America, omniumque insularum totius magni maris, cujus potentia formidabilis omnibus, vastator & in æternum irreconciliabilis universi Christianismi hostis, omniumque qui se Christianos jactitant, *Filius Omnipotentis Dei*, qui jussit, & mentem illuminavit ad oppugnandum Christianos. Hactenus verba Epistolæ Amurathis. Et licet Turcicus Tyrannus Imperium Romanum conetur subigere, sibi que subjicere; attamen conatus ejus vanus & frustraneus erit. Quod in hoc venusto Epigrammate ænigmatico adumbratum est, quod ita sonat:

Lumine LUNA notho credis te posse volucrum

*Ladere REGINAM, quæ gerit arma Iovi:
Falleris, hæc oculis radiati lumina Solis*

Sustinet, haud curans lumen in axe nothum.
Hic Luna Turcarum; Aquila Romani imperii insigne intelligitur, quod nunquam vinci potest: Vnde nos merito Imperatorem nostrum Augustum & Invictissimum appellamus.

V s v s.

Hinc patet, quod per quartum Regnum apud Daniele Romanam Monarchiam sit intelligenda; quod tribus argumentis demonstramus.

1. Ex ordine & connexione, ex qua evidenter patet, quod, quum post obitum Alexandri Magni tertium Regnum, videlicet Monarchiam Græcorum in quatuor partes divisa esset, uti *Dan. c. 8. v. 8. & 22.* vaticinatus est; nullum aliud regnum successerit, quod universa in potestatem suam redegerit, quam Imperium Romanum.

2. A regni quarti descriptione: Omnia, quæ à Daniele *cap. 2.* de tibiis duabus ferreis, habentibus pedes, atque decem digitos ex parte ferreos & ex parte luteos, dicuntur, in nullum sub Sole re-

gnum ita per omnia quadrant, ut in Romanum Imperium.

3. A Christi nativitate & regni Spiritualis erectione: Christus nasci debuit tempore istorum regnorum, uti *Daniel* inquit *v. 44.* Iam vero Christus natus est sub Romana Monarchia, tempore Imperatoris Augusti; uti *Lucas* Evangelista testatur *cap. 2. v. 1.* Ergo quartum istud regnum, sub quo Christus natus est, est quarta Monarchia.

Quod ut melius intelligatur, notandum est, quod *Daniel* *Propheta cap. 2. v. 33, 34.* describat somnium Nabuchodonosoris, quod viderit in somno ingentem colossam sive statuam quadrimembrem & quadriformem, cujus caput fuerit aureum, pectus & duo brachia argentea; venter & fœmora ænea: denique tibia ferrea fuerunt, cujus pedes partim erant ferrei, partim fictiles.

Per hanc statuam quadrimembrem quatuor Monarchiæ denotantur, juxta ipsius Danielis interpretationem *v. 39, 40.* Per caput aureum regnum sive Monarchiam Babyloniorum & Assyriorum: per pectus argenteum & duo brachia argentea Monarchiam Medorum & Persarum: per ventrem æneum & fœmora ænea Monarchiam Græcorum; denique per tibias ferreas, cujus pedes partim ferrei, partim fictiles erant, Monarchiam quartam Romanorum præfiguratur.

II.

De regno Christi Spirituali.

Tempore autem hujus Monarchiæ quartæ Messias nasciturus erat, atque Spirituale regnum erecturus: uti patet ex somnio Nabuchodonosoris, quod describitur *v. 34, 35.* hisce verbis: *Videbas ita, donec abscissus est lapis de monte sine manibus, & percussit statuam in pedibus ejus ferreis & fictilibus, & comminuit eos. v. 35.* Tunc contrita sunt pariter ferrum, testa, as, argentum & aurum, & redacta sunt quasi in paleas de area æstiva, quæ rapta sunt de vento; nullusque locus inventus est eis; lapis autem, qui percusserat statuam, factus est mons magnus valde, & implevit universam terram. Tum ex interpretatione somnii Danielis, quæ exstat *v. 44, 45.* In diebus autem regnorum illorum suscitabit Deus cæli regnum, quod in æternum non dissipabitur, & regnum ejus alteri populo non tradetur. Comminuet autem & consumet omnia regna hæc, & ipsum stabit in æternum: Propterea vidisti, quod de monte abscissus est lapis sine manibus, & comminuit testam, & ferrum, & as, & argentum, & aurum.

Explicatio verborum Danielis.

In hisce verbis loquitur Daniel 1. de Christo.
2. De Christi regno, eoque tum gratia, tum gloria.

Primo: Lapis est Christus, qui lapis & petra salutis nostræ appellatur. *Iesai.* 28. v. 16. *Psal.* 118. 22. Hic locus allegatur *Matth.* 21, 42. *Zach.* 3, 9.

Secundo: Lapis hic non de cælo decidit, sed de monte abscissus est, quo humanæ naturæ Christi veritas insinuat: Quia de monte abscissus est, h. e. è populo Iudaico, qui instar montis à Deo exaltatus erat, *Deut.* 4, 7. oriundus, & ex ipsorum sanguine prognatus est.

Tertio: Lapis hic de monte dicitur abscissus: Quia adventus Messiae in carnem à Deo per Prophetas in V. T. promissus, diu fuit retardatus; at in plenitudine temporis (*Galat.* 4.) subito & præter omnium hominum expectationem est impletus; non secus ac si lapis ingens subito ex alto monte decideret.

Quarto: Lapis hic dicitur de monte abscissus sine manibus, (sc. hominum.) Quo notatur nativitas Christi mirabiliter singularis, & singulariter mirabilis: Quia non natus est vulgari modo, sed absque virili semine, non ex voluntate viri, sed ex voluntate Dei; ut loquitur *Irenæus lib.* 3. cap. 28. ex Maria virgine, quæ sine opera virili Christum peperit.

Quinto: Lapis percussit statuam in pedibus. *Dan.* 2. v. 34. Hic diligenter notandum est, quod Daniel dicit, Lapis percussit statuam, non in capite, neque in pectore, neque in ventre, sed in pedibus: quo ipso adumbratum est, quod Christus non sub prima, neque sub secunda, neque sub tertia, sed sub quarta Monarchia, nempe Romanorum, nasci deberet: Cui vaticinio etiam *eventus* respondit: Quia Christus natus est sub imperio Augusti, quæ *παύση τῆς οὐρανοῦς* imperavit. *Luc.* 2. v. 1.

Sexto: Lapis, qui percussit statuam, factus est mons magnus valde, & replevit universam terram. v. 35. Significatur, quod Christus Dominus totius Mundi factus sit, cui Deus hæreditatem dedit gentes universas, *Psal.* 2. quique sceptro verbi sui in toto mundo regnaturus, inque medio inimicorum dominaturus, *Psal.* 110. v. 2. & omnes gentes in toto orbe ad regnum suum congregaturus sit per Evangelii prædicationem, (quæ est sceptrum regni Christi.) *Psal.* 110. v. 2. *Psal.* 72. v. 8. 11. *Zach.* 9, 10. *Iesai.* 11, 9. *Marc.* 16, 20.

Septimo: Lapis hic initio fuit parvus; postea vero factus est magnus, qui totum orbem implevit. Notatur duplex regni status, humiliationis & exal-

tationis: Nam sicut prius cadebat hic lapis deorsum, antequam assurgeret, & totum mundum impleret; ita quoque Christus prius est humiliatus, & postea exaltatus & glorificatus. *Phil.* 2. v. 6.

Octavo: De hoc lapide inquit Daniel v. 44. *Comminuet & consumet universa regna hæc.*

Quæ verba non intelligenda sunt *οὐκ ἐνικνῶς*, sicut *Megethius Marcionista* ea intellexit: nempe quod Christus venturus omnia mundi regna quoad temporalem dominationem comminuturus & consumuturus sive aboliturus sit: quod quia nondum factum sit, quippe omnia mundi regna adhuc stent salva & inconcussa, conclusit inde, Messiam nondum in carnem venisse; uti recenset *Anastasius* in *Quæstionibus suis* in sacram Script. tom. 6. sacre Bibliothecæ ex *Dialog.* Origen. cum *Megethio Marcionista* habito.

Refutatio.

Verum hæc opinio est fanatica & carnalis, quia statuit ille cum obstinatis Iudæis *regnum Christi* esse *mundanum vel terrenum*: quum tamen ipse Christus illud de hoc mundo esse neget, *Iohan.* 18. quia *spirituale & cæleste* est; sicut *Daniel c.* 2. v. 44. illud *regnum cæli* appellat.

Verum intelligenda sunt verba Danielis de *duplici Christi adventu*, nempe *primo & secundo*.

In *primo adventu*, quum Christus regnum gratiæ hisce in terris erexit, tunc omnia regna terræ comminuit & consumpsit, sicut hoc loco Daniel Prophetæ ait. Et alia luculenta Scripturæ S. loca idem testantur: Nam *Psal.* 2, 9. Deus Pater de Christo filio suo Rege Zionis inquit: *Reges eos in virga ferrea* (sceptro ferreo) *& tanquam vas figuli confringes eos*: Vbi insuper Regibus & iudicantibus terram David minatur, ut huic Domino in timore serviant, eumque osculentur, ne pereant in via. *Psal.* 68, 22. Deus confringet capita inimicorum suorum, verticem capilli perambulantium in delictis suis. v. 24. Propterea intingetur pes tuus in sanguine; lingua canum tuorum de inimicis linget. *Psal.* 110. v. 5, 6. Dominus à dextris tuis conteret in die ira sua *Reges*: iudicabit in nationibus, implebit cadaveribus; conteret caput super terras multas. *Iesai.* 60. v. 12. vaticinatur Prophetæ de Christo ejusque regno: *Gens & regnum, quod non servierit tibi, peribit; & gentes vastando vastabuntur.* & *Zach.* 12. 3. similiter inquit de Christo Rege: *Lapidem oneris ponam cunctis gentibus: omnes, qui levabunt eum, concisione lacerabuntur: In die illa percutiam omnem equum in stuporem, & ascensorem ejus in amentiam.* *Iesai.* 8. v. 13, 14. *Dominum exercituum sanctificate, & erit vobis in sanctificationem;*

nem; in lapidem autem offensionis, & in petram scandalum duabus domibus Israël, in laqueum & ruinam habitantibus Ierusalem. In hisce vaticiniis omnibus & singulis manifeste dicitur, quod Messias omnia regna Mundi sit invasurus, consumpturus, & everfurus.

D V B I V M.

At quomodo hoc intelligendum est?

Tertullianus in lib. ult. contra Iudæos, & Theodoretus in Dan. cap. 2. scribunt, Christum in fine mundi, vel in extremo iudicii die omnia regna mundi destructurum.

R E S P O N S I O.

Hæc quidem responsio prædictorum Patrum, suo modo est vera, sed non sufficiens est. Nam secundum Danielis mentem Christus etiam in primo adventu suo omnia regna mundi contriturus erat: Quod tamen non intelligendum σαρκικῶς, sive carnaliter, de temporali & externo istorum regnorum aut Regum dominio, quod obtinent in suos subditos, quasi eos coronis, sceptris, & fascibus sit spoliaturus, sicut Iudæi somniant; sed μυστικῶς. h. e. de mystico & Spirituali dominio, quo Reges Gentiles per Idololatriam nefandam, Diabolo instigante, tam animabus, quam corporibus hominum imperabant, eosque Diabolo tenebrarum Principi mancipabant; Quæ tyrannis planè immanis erat, sub qua, duro servitutis iugo, omnes gentes premebantur. At hoc iugum humeri Messias in mundum veniens confregit, (uti *Iesaias cap. 9. v. 4.* inquit) h. e. Ethnicam religionem & Idololatriam verbo Evangelii evertit, & ab hoc durissimo servitutis iugo omnes homines liberavit, eosque in suum regnum asseruit.

Licet enim Christus etiam in V. T. tempore trium Monarchiarum præcedentium Idololatriam gentilem oppugnaverit, tamen eam funditus non expugnavit. Quare de evidentiori Idololatriæ gentilis everfione hoc loco Daniel vaticinatur, quæ ad ipsum Messiam exhibiti adventum reservata fuit; ex quo velut infallibili κερταίῳ Iudæi & Gentes agnoscere debebant Messiam in carnem venisse, quando nempe oculariter vident, gentilem Idololatriam extirpari, & præcipue oracula Diabolica deficere; idque juxta clarissima Prophetarum vaticinia, quæ exstant *Zach. 13. v. 2.* Et erit in die illa, dicit Dominus exercituum, dispergam nomina Idolorum de terra, & non memorabuntur ultra: & Pseudo-prophetas, & Spiritum immundum auferam de terra. *Psalm. 97. v. 7.* Confundantur omnes, qui colunt sculptilia, & qui gloriantur in

Elilim: Adorate eum omnes Angeli ejus. audivit & latata est Zion.

Horum vaticiniorum complementa.

Hæc autem Prophetarum vaticinia, nato Christo impleta sunt, Idololatria gentium abolita est, & oracula in toto terrarum orbe defecerunt; cultores Idolorum confusi sunt, & Satanæ regnum destructum est: Patet hoc ipsum ex historiis. 1. Nam scribit *Orosius*, Romanos, quum quælivissent ex oraculo, quamdiu templum pacis esset duraturum, hoc responsi tulisse; *Vsq̃ue dum virgo pareret.* 2. Et *Romulum*, quum statuum suam erigeret, dixisse, illam staturam esse, donec Virgo pareret: quasi dicat, usque in æternum: Illud enim nunquam futurum putabant. At in ea nocte, qua Christus natus est, templum illud pacis Idololatricum corruit in urbe Roma, & inter rudera inventi sunt hi versus:

*Virginitas, partus, discordes tempore longo,
Virginis in gremio fœdera pacis habent.*

3. *Nicephorus l. 1. c. 17.* scribit; Quod Augustus Imp. Apollinum Delphicum consuluerit, Quis in Imperio Romano sibi successurus esset? Apollo, parva interposita mora, hisce versibus Græcis hunc in modum respondit, sicut *Suidas* scribit:

*Εἶπαί τοι κέλεται με, θεοῖς μακάρεσσιν ἀνέσταν,
Τόνδε δὲ μὲν περὶ λιπὼν, ἢ αἰδὼν αὐτοῖς ἐκέλευ.
Λοιπὸν ἀπὸ τοῦ σιγῶν ἐκ βωμῶν ἡμετέρων σὺ.
hoc est.*

*Me puer Ebraus, Divos Deus ipse gubernans,
Cedere sede jubet, tristemque redire sub orcum.
Aris ergo dehinc tacitus discedito nostris.*

Quibus versibus Apollo rationem reddidit, cur oracula defecissent; nempe, quod Christus Dominus, & contritor capitis serpentini, natus in orbe esset: Idcirco Augustus Aram maximam in Capitolio exstruxit cum tali inscriptione: *Ara primogeniti Dei.*

4. *Suetonius in Augusto p. 45.* scribit: Augustum quodam tempore in spectaculo publico consedis, ubi inter alia hæc verba fuerint prolata: *O Dominum aquum & bonum!* Vbi omnium alectorum oculi in Augustum fuere conversi, quia omnes hæc verba de eo intellexerunt. Verum Augustus sequenti die edictum promulgavit, ne quis amplius Dominum se vocaret. Quo vel inscius insinuare voluit, Divina providentia cor ejus dirigente, se non dignum esse augusto illo Domini aequi & boni titulo: Quoniam adsit major Dominus, videlicet Iesus Christus Dei & Mariæ Filius, Rex Regum, & Dominus dominantium, qui solus sit Dominus æquus & bonus, & à quo omnes Reges terræ, tanquam vasalli, regna sua accipiunt.

5. *Iulianus Apostata oraculum Apollinis*, quod nato Christo, sicut & reliqua, obmutuerat, restaurare decreverat; ad hanc rem peragendam, Orbasio, Medico ac Quæstore suo, Delphos missio: qui cum eo pervenisset, & opus inchoasset, tale oraculum à Dæmone accepit; uti refert Cedrenus:

Corruit artificum vario cortina labore

Constructa; hoc Regi redeuntes dicite vestro.

Nec casa, nec Phœbi reddens oracula laurus,

Vlla super; nulla veniunt à fonte loquela.

Exstincti laticesque profunda silentia servant.

Huc etiam spectant versus, quos citat Porphyrius libro *τῶν ἐν λόγῳ φιλοσοφίας*.

Οἱ ἱμοὶ τρίποδες συναχίσσατε. οἶχετ' Ἀπόλλων,

Οἶχετ', ἐπεὶ φλογὲν με βιάζεται ἑργάνιον φῶς.

hoc est.

Heu heu tripodes, lugete; periit Apollo,

Periit, quoniam ardens mihi vim infert cæleste lumen.

Huc quoque pertinet historia valde memorabilis de ruina templi Delphici facta tempore Iuliani Imperatoris. Hoc Ethnicis præcipuum erat, sed divinitus, non hominum manibus deletum est terræ motu & fulminibus, quum Iulianus legatos eo misisset, interrogaturus de eventu belli Persici. Sæpe antea direptum & aliquoties deletum est templum Delphicum, sed rursus ædificatum est: At post hanc everisionem divinitus factam Iuliani tempore, nunquam deinde restauratum est.

Vnde patet, quomodo Christus regna huius mundi in primo adventu suo destruxerit, & comminuerit, nempe non Politice, quoad externam & corporalem dominationem; sed mystice, quoad vanam gentium religionem, Idololatriam atque superstitionem, quam ille abolevit non ferro, sed verbo. Lapis ille mysticus adhuc confringit omnes Reges & regna, videlicet, quæ huic regno Christi se opponunt, neque hospitium ei præbent: Quia Christus non tantum est petra refrigerii, sed etiam lapis offensionis, & rupes allisionis, quo confringuntur cadentes, & irretiti capiuntur, quicunque offendunt in ipsum. *Iesaiâ 8. v. 14.*

In secundo vero adventu; sive in extremo iudicio, Christus omnia regna mundi comminuet, & consumet consummate & finaliter, quando electos in regnum gloriæ suæ introducet, quod sancti de manu ejus suscipient. *Daniel 7. v. 27.* tunc enim *καταργήσῃ πᾶσαν δόξαν, καὶ πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ δυνάμιν*, h. e. evacuabit omnem principatum, & omnem potestatem & virtutem. *1 Cor. 15, 24.* h. e. omnia imperia mundana; quia tunc conterentur pariter ferrum, testa, æs, argentum & aurum, fientque tanquam quisquiliæ de areis æstatis, quas elevat

ventus, & nullus locus invenietur eis. *Daniel. 2. vers. 44.*

V s v s.

Ex illis, quæ hætenus dicta sunt, infallibiliter patet, quod regnum quartum, de quo Daniel loquitur, sit quarta Monarchia. Nam cum exordio Romani imperii regnum Christi gratiæ cœpit: Quia Deus in diebus regnorum istorum (h. e. inchoata Monarchia Romana) regnum cœli (h. e. regnum Messiae) suscitavit. *Dan. 2. v. 44.* Hinc initium prædicationis Iohannis Baptistæ & Christi fuit; Pœnitentiam agite, *appropinquavit enim regnum cælorum. Matth. 3. v. 2. c. 4. v. 17.* & cum ejusdem Romani Imperii exordio per gloriosum Christi judicis adventum ad iudicium, regnum Christi gloriæ inchoabitur. Quæ prædictio in nullum aliud in terris regnum, quam in Romanam Monarchiam quadrat, sicut omnes pii & cordati homines agnoscunt. Nam de utroque Christi adventu atque regno tum gratiæ, tum gloriæ Daniel conjunctim vaticinatur. Nam hoc (nempe regnum gloriæ) in æternum stabit, *Dan. 2. v. 44.* Quia nullum finem habebit, sicut *Angelus Gabriel* inquit *Luc. 1. v. 33.* Conf. *Psalms. 45. v. 7. Dan. 7. vers. 14.*

O B S E R V A T I O.

Et huic sententiæ nostræ ipse *Iohannes Calvinus* super caput secundum Danielis, pag. 21. subscribit, cujus hæc sunt verba: Hoc *ὄραμα* statuae extra controversiam, *quicunque præditi sunt sano iudicio, & candide cupiunt mentem Prophetæ exponere*, intelligunt de quatuor Monarchiis. & pag. 22. addit: Interea verum est, quod dixi, nempe Interpretes, qui & mediocri iudicio pollent & candore, ad unum omnes hunc locum exponere de Monarchia Babylo-nica, Persica, Græca & Romana, & Daniel ipse postea suis verbis satis ostendit. *Hæc Calvinus.*

Quod Iohan. Calvini testimonium contra *Ioh. Piscatorem*, qui in commentario suo super *Daniel. cap. 2. p. 17.* contrarium statuit, diligenter notandum est.

EXPLICATIO POSTERIORIS V I S I O N I S.

Daniel. 7. vers. 7. 8. Quarta Monarchia *Bestia magna, horrenda, monstrosa & robusta* imagine depingitur, quæ dentibus suis ferreis longe lateque sit grassatura, & unguibus æneis prædam sit conservatura.

In hoc capite Danielis septimo tria veniunt notanda.

1. *Danielis visio.* Hæc describitur hisce verbis.

Ecc 2

v. 7.

v. 7. Post hæc aspiciebam in visione noctis, & ecce, bestia quarta, terribilis, atque mirabilis, & fortis nimis; dentes ferreos habebat magnos, comedens atque comminuens, & reliqua pedibus suis conculcans; Dissimilis autem erat cæteris bestiis, quæ fuerant ante eam, & habebat cornua decem. v. 8. Considerabam cornua, & ecce, cornu aliud parvulum ortum est de medio eorum, & tria de cornibus primis evulsa sunt à facie ejus, & ecce, oculi quasi hominis erant in cornu isto, & os loquens ingentia.

2. *Anxium Danielis desiderium & petitio*: Quæ tribus versibus describitur. v. 19. Tunc libenter veritatem scivissem de bestia quarta, quæ erat dissimilis omnibus, & terribilis nimis: dentes ferrei & ungues ænei erant: comedebat & comminuebat, & reliqua pedibus conculcabat. v. 20. Et de decem cornibus, quæ habebat in capite, & de alio, quod ortum fuerat, ante quod ceciderant tria cornua, & de cornu illo, quod habebat oculos, & os loquens grandia, & majus erat cæteris. v. 21. Aspiciebam, & ecce, cornu illud faciebat bellum adversus pios, & prævalebat eis, donec venit Antiquus dierum, & judicium dedit sanctis Excelli, & tempus venit, & regnum obtinuerunt sancti.

3. *Angeli interpretatio*, quæ exstat v. 23, seqq. ad 27. v. 23. Et sic ait (sc. Angelus:) Bestia quarta regnum quartum erit in terra, quod diversum erit ab omnibus illis regnis: consumet enim totam terram, conteretque eam, & comminuet. v. 24. Et cornua decem ex illo regno, decem Reges exsurgent, post quos exsurret postremus, qui erit diversus à prioribus, & tres Reges deprimet. v. 25. Et verba adversus Excelsum loquetur, ac sanctos excelsorum deteret, adeo ut cogitet se mutaturum tempora & jus, tradanturque per manum ejus usque ad tempus & tempora, & dimidium temporis. v. 26. Sed judicium confidebit, & dominatus ejus auferetur profligando & perdendo usque in finem. vers. 27. Regnum autem, dominatusque & amplitudo regnorum sub toto cælo dabitur populo sanctorum excelsorum; cujus regnum, regnum erit perpetuum, & omnes dominatores ei servient, & auscultabunt.

1. Sententia vera, ejusque κατὰ γένος, sive explicatio.

1. *Appellationis & figura nullitas*: Bestia quarta, quam Daniel vidit, est ἀνώνυμος & ἀσυστάτος, h. e. nullum ei nomen, neque ullam bestię certam figuram aut speciem ei assignat: Siquidem (ut Theodoretus inquit) hæc Monarchia non ex una, sed ex pluribus nationibus conflata est, imperiique illud ἀξίωμα, sive decus ad homines dispari conditione

ex diversissimis nationibus ortos, admirabili conditione atque vicissitudine translatus est.

2. *Dentium atque unguium qualitas*: Huic quartæ bestię à Daniele tribuuntur dentes ferrei, quia omnia regna Monarchię tertię confregit & quasi devoravit: Ungues ænei, quia regna semel subacta mordicus apprehendit, adeoque tenaciter tenuit, ut nemo illa ex unguibus ejus æneis eripere potuerit.

3. *Cornuum quantitas*: Huic quartæ bestię decem cornua tribuuntur à Daniele v. 7. & 20. per quæ juxta stylum Spiritus S. decem intelliguntur regna præcipua, quæ Romanum Imperium, dum in flore fuit, comprehendit. Regna autem illa fuerunt sequentia: Italia, Gallia, Germania, Hispania, Britannia, Sarmatia, Pannonia, Asia, Græcia, sive Macedonia, & Ægyptus.

4. *Cornu parvuli* inter decem cornua suppullulantis natura & proprietas: v. 8. & 20. Per hoc cornu parvulum intelligitur regnum Turcicum sive Mahometicum, uti ex ejus descriptione patet. Nam describitur à Daniele tripliciter. 1. Ab Ortus. 2. A Progressu. 3. Ab Egressu.

1. O R T U S.

Ratione Ortus huic cornui parvulo duo tribuuntur. 1. Appellatio. 2. Origo.

Appellatio.

Quod cornu inter decem cornua suppullulavit, vocatur קרנן parvulum Dan. 7, 8. Qua appellatione insinuat, tum Mahometis, tum regni Turcici primæva sors & conditio, nempe quod initia regni Turcici admodum fuerint exigua: Siquidem Mahometes initio fuit infimæ originis atque conditionis homo: Natus fuit Patre Abdalla, & Matre Eme-na, A. C. 560, die 23 Aprilis. Adolescens servivit apud Abdimonem divitem mercatorem ex posteritate Ismaël, filii Abraham & Agar: deinde gregarius miles fuit, & sub Heraclio Imperatore meruit: Sed postea, quum Heraclius Imperator Arabibus Scenitis, qui apud ipsum militaverant, stipendia diutiusolvere recusabat, hos sibi adjunxit, & initia regni Turcici posuit A. C. 622.

Origo.

Circa originem cornu parvuli notanda sunt 1. Modus. 2. Tempus.

Quod originis modum hujus cornu parvuli attinet, usurpatur de illo apud Dan. v. 8. & 20. verbum קרנן. quod de ortu bestiarum è mari etiam usurpatur vers. 3. Quatuor bestię magnæ ascendebant è mari, diversæ inter se: ex quo colligitur, quod cornu il-

nu illud parvulum non è bestia quarta, sed immediate è mari oriturum sit, h. e. quod ille, qui per cornu parvulum denotatur, non per successionem, sed per novam ascensionem ad regnum perventurus sit. id quod de Mahomete verum, uti ex dictis patet.

Quod vero *tempus originis* attinet, aperte ortus hujus cornu parvuli refertur ad tempus quartæ bestiae. v. 8. Quod similiter de Mahomete verum est, qui tempore Heraclii Imperatoris Romani, anno Christi 622. initia regni Turcici posuit.

II. P R O G R E S S V S.

In progressu notanda sunt *acta* cornu parvuli.
1. *Politica.* 2. *Ecclesiastica.*

1. *Politica.*

De cornu parvulo dicitur, quod tria cornua è decem cornibus bestiae sit evulsurum, *vers.* 8. h. e. tres Reges humiliaturum; uti explicatur ab Angelo, *vers.* 24. Hoc similiter quadrat in Regnum Turcicum: Nam Mahometes Dux Militum factus annuo spatio non tantum urbem Mecha, quæ ipsius erat patria, sed etiam potissima Arabiæ parte bello potitus est, neque successores ejus quieverunt, donec tria ista insignia cornua, videlicet Ægyptum, (cui Africa annectitur) Asiam, Græciam in totum detruncavit: Vnde Daniel Propheta de hoc corniculo subjungit, v. 20. quod in principio fuerit parvum, sed postea cæteris majus factum sit. Et *vers.* 8. oculos quasi hominis eidem tribuit: Quo insinuat, quod Mahometes ejusque successores valde oculati futuri sint in regni acquisitione, providique & vigilantes in regni acquisitione, amplificatione, & pariter callidi in regni administratione. Denique *vers.* 21. dicit, quod cornu illud parvulum, bellum adversus sanctos sit facturum, iisque prevaliturum, & *vers.* 25. quod sanctos altissimi sit contriturum: Quod quam verum sit; ipsa experientia testis est: Nam Turcæ inde usque ab initio regni sui bellum cum Christianis gesserunt, eosque magnis præliis vicerunt; uti ex historiis patet, & hoc ipsum cum nomine Mahomet congruit, quod idem est atque ira vel indignatio, ein grimm/ ein rechte furia Diabolica; uti *Chytræus* in Onomastico pag. 259. scribit.

II. *Ecclesiastica.*

Primo: Cornu huic parvulo tribuitur *Os loquens grandia*, v. 8. & vox sermonum grandium, v. 11. Quo notantur horrendæ Mahometis blasphemiae, sicut explicat Angelus, *vers.* 25. Quod sermones contra Altissimum sit loquuturus, (nempe blas-

phemos) uti ex Alcorano, qui velut blasphemiarum est oceanus, patet. Ut enim facilius in officio contineret subditos Mahomet, quum animadvertisset ex Disputatione de religione maximas in imperiis oriri dissensiones, Alcoranum condidit opera Sergii Monachi Ariani adjutus, in quo ex tribus corruptis fecit unum corruptissimum: quia ex Iudaismo, Christianismo & Gentilismo in unum chaos conflatis unam religionem conferruminavit: Nam in Alcorano suo Azoara secunda scribit Turcicus Imperator Mahometes; Sciendum generaliter, quoniam omnis recte vivens, Iudæus sive Christianus, seu lege sua relicta, in aliam tendens, omnis scilicet Deum adorans, bonique gestor, indubitanter amorem divinum assequetur.

Huc referatur Epistola Amurathis III, Imperatoris Turcici, anno 1592, ad Rudolphum II Imperatorem Romanum missa, quam in explanatione visionis prioris allegavimus.

Secundo: De hoc cornu parvulo Daniel inquit v. 25. Cogitabit mutare *TEMPORA & LEGES*. At hæc Turcæ competunt, qui tempora mutavit in Algixas, & legem in Alcoranum: Quia Turcæ neque Sabbathum Iudæorum, neque diem Dominicam Christianorum observant, sed diem Veneris ejus loco venerantur in odium Christi Salvatoris, qui eo die pro salute Mundi crucifixus est. Similiter Algixas, sive computo suo, tempora Politica mutat: supputat enim tempora non à Christi natiuitate, (sicut nos Christiani facimus) sed ab illo tempore, quo ille cum manipulo Arabum ex urbe Mecha aufugit, seque eorum caput constituit: quod factum est anno C. 622; sicut Bucholtzerus in Indice Chronologico statuit. Insuper etiam Turcicus Mahometes legem Dei (quæ legem & Euangelium complectitur) abjecit, & יהוה Iehovæ mutavit in מן, quæ vox Metaphor. significat ritum, sed radix ejus proprie significat spinam: & revera spinæ sunt in Alcorano, quem Mahometes opera Sergii Monachi Nestoriani contexuit, in eoque SS. Trinitatem, Christi divinitatem, aliaque summa religionis Christianæ capita instinctu Diaboli abnegavit: Lex Mahometis Arab. dicitur *القرآن*, Lat. Alcoran, secundum alios correctio, quia in eo V. & N. T. corrigere & tolerabilius reddere voluit. Titulus Alcorani est *الفرقان* à rad. *فَرَقَ* divisit, dissipavit: Quia hoc foetido libro suo Iudaicam & Christianam religionem, vel potius V. & N. T. dividere & dissipare voluit. Divisa est lex Mahometis in Azoara vel capitula 72: ex quibus unum tantum ducit ad Paradisum, reliqua omnia ad ignem inferni ducunt, uti scribit *Ioh. Majerius* de different. schismatum.

N O T A.

Quando dicitur, quod Mahumetes mutaverit tempora, recte intelligendum est. Nam tempora tripliciter considerantur. 1. *Physice*: Sic Deus cœli luminaria, nempe Solem & Lunam ordinavit in tempora, *Gen. 1. 14.* ut cursu motuque suo distincta anni tempora, dies, menses & annos efficiat; & sic tempora nullius hominis arbitrio subjacent, ab eoque mutari possunt; sed hic temporum ordo atque distributio invariabilis à Deo conservatur usque ad finem Mundi juxta promissionem ipsius Iehovæ, *Genes. 8. v. 22.*

2. *Ecclesiastice*. Sic tempora sunt festa solennia atque statuta, quæ ab ipso Deo sunt ordinata, ut Sabbatum, dies Dominicus; vel ab Ecclesia ordinis & disciplinæ causa sunt instituta.

3. *Politice*. Sic tempora sunt certæ Epochæ aut periodi Politicæ, regiminis ergo institutæ. Quando igitur dicitur, quod Turcicus Mahometes tempora mutet, intelligendum hoc est de temporibus, non Physice, sed Ecclesiasticæ & Politicæ intellectis.

Tertio: Daniel durationem Domini ejus insinuat his verbis, *v. 25.* Tradentur in manum ejus usque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis. Qua verborum formula indicatur longa quidem Tyrannidis Turcicæ duratio, sed tamen certa & ab ipso Deo supremo Mundi Domino definita, ejusque solius cognitioni reservata, ut videlicet Christiani, qui tyrannide Turcica pressi jacent, certam ex hisce verbis consolationem haurire possint, certas ei & terminorum & temporum metas esse à Deo præscriptas.

III. E G R E S S V S, sive Interitus.

Cornu parvulum (h. e. Turcicum imperium) una cum bestia, (h. e. Romano imperio) usque ad extremum judicium durabit. *vers. 11.* Tunc vero immediate & corpus bestiae & cornu parvulum, atque adeo omne Imperium terrenum in ipso extremo judicio à Christo Iudice immediate delebitur, & totaliter abrogabitur. *v. 12.* Et post interitum illorum nullum amplius erit tempus, sed succedet ei regnum sanctorum æternum. *vers. 27.* Quæ nota non ad Antiochi, ejusque regni interitum applicari potest, sicut quidam ineptescunt; Quia illud regnum jam pridem interiit, & Monarchia Romanorum eidem successit. Quare necessario de regno Turcico intelligenda est, quod etiamnum durat, & ad finem usque Mundi durabit. Et hæc est constans orthodoxorum Theologorum & saniorum Politicorum atque Historicorum sententia, quod per quartam bestiam quarta Monarchia, per decem cornua decem ejus regna, quæ, dum in flore fuit, comprehendit; & per cornu parvum regnum Turcicum intelligendum sit.

Αντίθεσις, sive Sententia falsa.

Adversarii veritatis contrarium statuunt, & quidem 1. Per *bestiam quartam* non intelligunt Romanum Imperium; sed contendunt, per eam intelligendum Regnum Seleucidarum in Asia, sive successores Alexandri M. Cujus opinionis perversæ & monstrosæ primus author fuit ἄνθρωπος ille Porphyrius, Christianæ religionis hostis, & contemtor virulentissimus; quem Hieronymus & Theodoretus graviter refutarunt.

Ejus sententiam postea renovarunt Brugthonus, Amandus Polanus in Daniel. p. 550, 558. Ioh. Piscator in Daniel. p. 64. aliique. Similiter Iohan. Bodinus in Method. Histor. qui per quatuor bestias intelligit Medos, Persas, Græcos, & Parthos, quatenus Babylonem subegerunt.

2. Per *decem cornua* intelligunt decem Reges in Asiatico Seleucidarum regno. Polanus in Dan. p. 591. & Ioh. Piscator in Dan. eos hoc ordine recensent. Primus fuit Seleucus Nicanor; secundus Antiochus Soter; tertius Antiochus Theos; quartus Seleucus Callinicus; quintus Ptolemæus Euergetes; sextus Seleucus Ceraunus, filius Seleuci Callinici; septimus Antiochus Magnus, frater Seleuci Cerauni; octavus Ptolem. Philopator Lagida; nonus Seleucus Philopator; decimus Antiochus Epiphanes, frater Seleuci Philopatoris.

3. Per *cornu parvulum*, Polan. in Dan. p. 592. & Piscator in Daniele pag. 64. intelligunt Antiochum Epiphanem: Quem vocant cornu parvulum, seu postremum. Quia ipse fuerit ultimus inter decem illos Reges, qui Dan. 7. per decem cornua significantur.

Becanus Iesuita in lib. de Anti-Christo p. 171. fingit per *Cornu parvulum* intelligendum esse Anti-Christum, qui venturus sit post decem illos Reges, qui Romanum Imperium inter se dividunt, & consequenter post Imperii Romani eversionem. Et hic est ille alius, (inquit Becanus) qui juxta Danielis vaticinium cap. 7. vers. 20. ex decem illis proditurus erat: Quod futurum esse scribit Bellarm. tribus annis cum dimidio ante finem mundi: Unde invaluit opinio in Papatu, Anti-Christum non nisi tres annos cum dimidio regnaturum esse, qui tunc interficietur à Iudæis, & tunc post dies 45 adveniet Christus ad judicium; sicut Bellarm. scribit lib. 3. de Rom. Pont. cap. 17. idque colligunt ex Daniel cap. 7. vers. 25. Tradentur in manu ejus usque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis; per quæ verba tres annos cum dimidio intelligunt Papistæ.

Α' Ν Α Σ Κ Ε Υ Η',

sive Refutatio.

Theodoretus super Daniele scribit, se non posse satis mirari, quod scriptores nonnulli per quartam bestiam Græcorum Monarchiam præfigurari statuunt: quod nos ex ore Theodoreti repetimus, & hisce veritatis perduellibus (uti D. Athanasius loquitur) *sequentia* argumenta opponimus.

S E C T I O I.

D E B E S T I A Q V A R T A.

Quod per eam non successores Alexandri M. intelligendi sint, sed quarta Monarchia.

1. *A bestiarum distinctione, & distincta earundem præfiguratione.* Daniel de quatuor bestiis tria enunciat. 1. Quatuor bestiae à Daniele visae sunt quatuor regna (scil. magna & catholica, h. e. quatuor Monarchiae) uti ipse Angelus inquit *Daniel. 7. v. 17.* 2. Hæ quatuor bestiae inter se erant diversae & distinctae, sicut ibidem dicitur *v. 3.* Quatuor bestiae magnae ascendebant e mari, diversae inter se. 3. In specie de bestia quarta dicitur *v. 7, 12, 19, 23.* quod fuerit dissimilis reliquis bestiis.

Hinc talia argumenta exstruimus.

1. Arg. Quot bestiae in visione sunt visae, tot per illas adumbrata sunt regna: Quia quaelibet bestia peculiare regnum sive Monarchiam adumbrat:

Iam vero quatuor bestiae sunt à Daniele in visione visae.

Ergo quatuor regna sive Monarchiae per illas sunt figuratae. Conclusio hæc est ipsius Angeli, *Daniel. 7. v. 17.*

2. Arg. Quaecunque bestiae sunt diversae inter se, & distinctae, illae à nobis sunt distinguendae, non vero confundendae.

Iam vero per bestiam tertiam, nempe Pardum, præfiguratur Monarchia Græcorum: uti patet ex collatione cum *cap. 8.* ubi *v. 21.* hircus caprarum diserte vocatur Rex Græcorum.

Ergo Monarchia tertia per bestiam quartam *ἀνάνητος ὡς ἀγρῶν* adumbrata non est.

II. *A regni quarti (per bestiam quartam præfigurati) duratione.*

Quod regnum usque ad finem Mundi est duraturum, illud de Monarchia Græcorum intelligi neque potest, neque debet: Quia Monarchia Græcorum sive regnum tertium tantum trecentos annos duravit, & ante primum Christi in carnem adventum abolitum est. Et similiter regnum in Asia Seleucidarum. Quia Tigranes ultimus Rex Syriae à Romanis regno exutus, & Syria in provinciam redacta est anno M. 3908.

Iam vero regnum quartum ad finem mundi durabit, uti patet ex bestiae quartae descriptione Iudicii extremi descriptioni immediate subiecta *Daniel. 7. v. 9, 10, 13.* inprimis autem ex *v. 21, 22.* ubi dicitur, quod cornu illud parvulum prævaluerit adversus sanctos, donec venit Antiquus dierum, & iudicium sedet.

Ergo regnum quartum de Monarchia tertia sive de regno Seleucidarum intelligi non potest; sed per illud Monarchia quarta, quæ est Romanorum, intelligenda est.

S E C T I O II.

D E D E C E M C O R N I B V S.

Per D E C E M C O R N V A Bestiae quartae prædicti authores intelligunt successores Alexandri M. sive decem Reges in regno Asiatico Seleucidarum, quorum primus fuerit Seleucus, secundus Antiochus Soter, &c.

Refutatio.

1. *Decem Cornua* bestiae quartae tributa non possunt de regno Seleucidarum intelligi, aut de successoribus Alexandri M. Quia decem hæc cornua in bestia quarta fuerunt simul, non successive. Atqui in regno Seleucidarum decem regna simul ostendi nequeunt; imo neque decem Reges, qui successive regnum obtinuerint, quorum ultimus Antiochus Epiphanes fuerit, uti prædictae opinionis authores tradunt. sed verus Regum Syriae post Alexandrum M. ordo hic est: 1. fuit *Seleucus Nicanor.* 2. *Antiochus Soter.* 3. *Antiochus Theos.* 4. *Seleucus Callinicus.* 5. *Seleucus Ceraunus.* 6. *Antiochus Magnus.* 7. *Seleucus Philopator.* 8. *Antiochus Epiphanes.* Quod si autem Antiochus Epiphanes octavus Rex in regno Seleucidarum fuit, quomodo decimus dici potest?

Quod autem *Porphyrius*, ejusque sectatores de diversis Macedoniae, Asiae, Syriae & Aegypti Regnis unum duntaxat Regum ordinem contexunt, (uti loquitur B. Hieronymus) crassissimus error est ex *ἀνιστορία* ortus.

2. *Bestia quarta* fuit *decicornis.* *Dan. 7. v. 20.* per quam talis intelligitur Monarchia, quæ decem regna comprehendebat.

At hoc de Monarchia tertia Græcorum, vel de regno Seleucidarum dici non potest.

Ergo per bestiam quartam decicornem Monarchia tertia Græcorum, vel regnum Seleucidarum intelligi non potest. Minorem probo.

Dan. 7. v. 6. Monarchia Græcorum tertia præfiguratur per PARDVM QVADRICIPITEM: Vbi non potest intelligi ipsa Alexandri M. persona, scili-

scilicet exclusive: Quia *Danielis* 8. v. 21, 22. eadem Monarchia tertia adumbratur per *Hircum caprarum*, cui tribuitur cornu grande (nempe unum.) per quod cornu grande unum, ipso Angelo interprete, intelligitur Alexander M. Rex Græcorum, & cornu illo fracto (h. e. Alexandro M. extincto) surrexerunt pro eo 4 cornua. h. e. Divisum est regnum Alexandri M. in quatuor regna principalia, sive quatuor Reges Regnum Alexandri Magni inter se dividerunt: Nam Ptolemæus Ægyptum, Seleucus Syriam, Antigonos Asiam, Antipater Græciam occupavit. Ergo per 10 cornua quartæ bestiae Monarchia Græcorum aut regnum Seleucidarum, sive Alexandri M. successores intelligi non possunt. Nam si decem cornua bestiae quartæ intelligenda sunt de Monarchia tertia, aut intelligenda sunt de Monarchia integra aut divisa: sed neutrum locum habere potest. Nam Monarchia integra, qualis erat adhuc vivente Alexandro M., fuit unicornis, h. e. unum tantum habebat Regem, nempe Alexandrum, *Daniel* 8. vers. 21. Monarchia vero tertia divisa surrexerunt 4 cornua, h. e. Monarchia illa in 4 Regna principalia est divisa, *Dan.* cap. 8. v. 22. Quomodo igitur Monarchiam Græcorum vel successores Alexandri M. per decem cornua præfiguratos esse dici potest?

3. Quod autem per *bestiam quartam* decicornem Monarchia quarta sit intelligenda, ex *Apocal.* 13. & 17. clarissime patet. Nam *Apoc.* 13. v. 1, 2. Iohannes ita scribit: *Et vidi de mari bestiam ascendentem, habentem capita septem & cornua decem, & super cornua ejus decem diademata, & super capita ejus nomen blasphemia: Et bestia, quam vidi, similis erat Pardo; & pedes ejus sicut pedes Ursi, & os ejus sicut os Leonis: & dedit illi Draco virtutem suam, & sedem suam, & potestatem magnam.*

In hisce verbis describitur Imperium Romano-Papale.

1. Ab *appellatione*: Nam vocatur *Θηρίον*, *Bestia*. Per hanc Bestiam fere omnes interpretes intelligunt Romanum Imperium, præsertim vetus illud, quale sub Ethnicis imperatoribus fuit. At nos statuimus hac bestia neque Imperium Romanum absolute, sive vetus sive novum intelligas, neque absolute Papatum Romanum, sed conjunctim Imperium Papale-Cæsareum & Cæsareo-Papale representari, quale Romanus Pontifex multis jam seculis exercet. Hic autem AntiChristus ἀμφίβιος, bicorpor & biformis, utraque bestia, tum marina, v. 1. tum terrestri, v. 2. effigiatus, nemo est alius, nisi Pontifex Romanus, Monarchiæ Romanæ exuvius & præterito Christi vicariatu palliatus, gladioque Pauli & clave Petri, h. e. utraque potestate ar-

matus; temporali quidem constituendi & deponendi Imperatores, Reges & Principes; spiritali vero jura dandi superis, inferis, terrenis.

2. *Ab ORTV*: *Hac bestia ascendit è mari, Apocal. cap. 13. vers. 1.* h. e. ex multitudine variarum gentium & populorum, non secus ac plurima flumina in unum mare confluunt. Quia Romanum Imperium vel potius Cæsareo-Papatus ex variis populis & gentibus constat. Ita quoque apud *Danielem cap. 7. v. 3.* quarta bestia describitur, quod è mari adscenderit.

3. *A Capitis*. Bestia hæc habet 7 capita. *Apocal. 13. v. 1.* Quæ sunt septem Montes. *Apoc. 17. vers. 9.* quibus mulier insidet, sicut Iohannes ibid. *cap. 17. vers. 9.* explicat. Hi autem *septem Montes tripliciter* intelliguntur. 1. *Τοπικῶς*, h. e. de septem montibus, proprie sic dictis: Tot enim montibus urbs Roma, à qua denominatur Romanum Imperium, ante Gothicas & Vandalicas vastationes ambitu suo complexa est, qui fuerunt Palatinus, Capitolinus, Aventinus, Cælius, Æsquilius, Viminalis & Quirinalis. Vnde Virgilius:

— Roma

Quæ una sibi septem muro circumdedit arces.

Et Propertius:

Septem urbs alta jugis, toti quæ præsidet orbi.

11. *Βασιλικῶς*: Sic figurate septem Montes notant 7 Reges, uti ipse Iohannes Theologus inquit, v. 9. Septem capita, 7 montes sunt, super quos mulier sedet, & 7 Reges sunt. Mons enim in sacro codice sæpe notat Reges vel Regna; septem autem Reges, à quibus Roma gubernata fuit, sequentes sunt: 1. Romulus. 2. Numa. 3. Tullus Hostilius. 4. Ancus Martius. 5. Tarquinius Priscus. 6. Servius Tullius. 7. L. Tarquinius superbus.

111. *Κυβερνητικῶς*. Sic 7 capita accipiuntur de 7 gubernationis formis. Nam 1. fuerunt Consules. 2. Reges. 3. Decemviri. 4. Tribuni plebis. 5. Dictatores. 6. Cæsares Romani extranei. 7. Forma est Imperium Romano-pontificale.

1 v. *A Decem cornibus*, quæ decem cornua sunt decem Romani Imperii *provincia*, quæ postea in potentissima divisæ sunt regna, ita ut singula singulos Reges habuerint. nempe 1. Asia. 2. Græcia. 3. Ægyptus cum Africa. 4. Italia. 5. Germania. 6. Gallia. 7. Hispania. 8. Anglia; sub qua comprehensa sunt Dania, Norwegia, Scotia, Suecia. 9. Sarmatia, sub qua intelliguntur Polonia, Bohemia, Muscovia. 10. Pannonia cum Illyrico. Hæc eadem Imperii Majestas etiam per decem *diademata* significatur. Et super capita ejus (bestiæ) nomen blasphemiae. *Apoc. 13. v. 1.* Nam Romanum Imperium vetus olim horribilem idolomaniam exercuit, & postea

postea regno Christi aduersatum est, maxime autem Regnum Romano-Papale.

V. A *Figura & specie*. Nam v. 2. Apostolus inquit, quod bestia illa similis fuerit Pardo, & pedes ejus sicut pedes Vrsi, & os ejus sicut os Leonis: Apud Dan. 7. vers. 6. Monarchia Græcorum Pardo comparatur: Persarum Vrsus, vers. 5. & Babyloniorum Leoni alas aquilinas habenti, vers. 4. At descriptio Iohannis Theol. innuit, in Romano Imperio omnia fuisse conjuncta, quæ in reliquis tribus singula fuerunt in singulis. Nam Leoninam regni Babylonici animositatem & fortitudinem: Persarum, quorum insigne erat Vrsus, truculentiam: & Alexandri M. qui præfiguratus per Pardum, celeritatem, & in rebus gerendis felicitatem adumbrat.

Quod autem *Bestia* hæc *decicornis* & πολύμορφος, sive multiformis, non regnum Seleucidarum in Asia; sed Romanam Monarchiam apud Iohannem adumbret, diserte explicatur ab Angelo Apocal. 17. nempe quod Meretrix illa magna sedens super aquas multas, v. 1. h. e. super populos multos, v. 15. & super bestiam coccineam, v. 3. sit Civitas magna, habens Imperium super reges terræ. Iam vero tempore Iohannis Apostoli, quando scribebat hæc, nulla alia urbs in toto terrarum Orbe Imperium in Reges terræ habuit, quam urbs Roma, quartæ Monarchiæ metropolis: Ergo infallibiliter inde concluditur, quod bestia illa, cui Meretrix magna insidet, sit Romanum Imperium.

VI. A colore coccineo describit Iohannes cap. 17. v. 3. bestiam illam terribilem, ore suo omnia devorantem, & pedibus omnia conculcantem: sicut Daniel ait cap. 7. v. 3. per quem coccineum colorem notantur sanguinolentæ persecutiones, quas tum ab Imperatoribus Romanis adhuc Ethnicis, tum à Romano Anti-Christo Ecclesia Dei sustinuit; sicut Iohannes explicat, quod nempe 10 Reges Romani Imperii cum Agno pugnarint, Apocal. c. 17. v. 12. 14. & quod ipsi non minus quam Meretrix magna, quam gestant, & à qua gubernantur & instigantur, ebrii sint sanguine sanctorum & sanguine Martyrum Iesu. v. 6. Et hinc singulari Dei providentia factum est, ut Pontifices Romani eorumque Cardinales in hodiernum usque diem gestant vestes coccineas, ut impleretur in illis quod de Anti-Christo Romano prædictum est Apoc. 17. v. 4. Mulier (vel Meretrix magna, ut vocatur v. 1.) circumdata erat purpura & coccino. Et Rabbinii Romanum imperium vocant מלכות עֶדְוִם h. e. regnum Edom, cujus caput נֶמֶץ. Quod non ita intelligendum, sicuti illi impie & perverse docent; quasi Romani & Christiani ab Edom sint propagati; verum ad Regnum Roma-

no-Papalei accommodandum est. Quoniam Babylon magna & Meretrix magna ebria est, & rubet sanguine sanctorum & Martyrum Iesu. Apocal. 17. v. 6. & Thren. 4. vers. 21. מִלִּילָהּ בָּתָּר filia Edom in Thargum explicatur נֶמֶץ וְנֶמֶץ, h. e. Roma impia.

SECTIO III.

DE CORNU PARVULO.

De *Cornu parvulo* duæ circumferuntur erroneæ opiniones. 1. Quod sit Antiochus Epiphanes. 2. Quod Anti-Christus circa finem mundi sit venturus.

Refutatio.

1. Quod per *Cornu parvulum* Antiochus Epiphanes non sit intelligendus. Vt autem hæc refutatio sit clarior & evidentior, accurate distinguendum est inter cornu parvulum, cujus sit mentio in

cap. { 7. v. 8. 20. }
 { 8. vers. 9. }

Non de illo, sed de hoc, est quæstio. Nam concedimus libenter, quod Antiochus Epiphanes vocetur Cornu parvulum, c. 8. v. 9. idque ob *duplicem Rationem*.

Primo propter originem. Quia Antiochus Epiphanes minor natus fuit filius Antiochi M. qui cum Hannibale contra Romanos dimicans, sed victus fususque, pacem cum Romanis iniit, obsidemque Romanis misit filium, hunc Antiochum Epiphanem, qui paullo post, mortuo fratre Seleuco Philopatore, qui patri in regno successerat, Roma fugiens, ejecto fratris filio Demetrio, per vim Regnum Syriæ invasit. quod contigit post mortem Alexandri M. anno 150. lib. 1. Macc. cap. 1. vers. 11. Quum igitur non fuerit legitimus regni successor, ideo merito appellatus est *Modicus vel Parvulus*, מִדְּיָן נֶמֶץ. Dan. cap. 8. v. 9.

Secundo propter estimationem. Quia in nullo numero aut respectu fuit. Vnde Dan. 11. v. 21. despectus nominatur. Item ἐπιμανής, h. e. furiosus. Nam ita Polybius & ex eo Athenæus refert, quod à Græcis pro Epiphane (quod nomen ipse sibi imposuit, ut maculam elueret, quod nempe dolo & fraudibus regnum Syriæ occupasset) dictus est ἐπιμανής, h. e. pro glorioso furiosus. Et revera furiosus ille fuit: interdum namque in convivio gestatus ut funus, & non tantum cum popularibus in conversationem descendit, sed etiam cum peregrinis & tenuioris fortunæ hominibus bibit, imo cum scurris & mimis certavit. Vnde etiam 1 Maccab. cap. 1. vers. 11. alio nomine vocatur ῥίζα ἀμάρτυρος, h. e. radix peccatrix. Luther. Ein schädliche böse wurzel.

At per cornu parvulum, de quo Daniel loquitur *cap. 7. v. 8. 20.* Turcicus Tyrannus est intelligendus, uti antea demonstravimus; & non Antiochus Epiphanes, uti Polanus, Piscator, Brugthonus alique volunt. Quod nos *tripliciter* probamus:

1. *Ab O R T V.* Nam *ortus* cornu parvuli (cujus *Dan. 7.* fit mentio) refertur ad tempus quartæ bestiae, h. e. Monarchiæ Romanæ. *Dan. 7. v. 8.* At Antiochus Epiphanes non prodiit ex quarta bestia, h. e. Romana Monarchia, nam ante ejus initium dudum extinctus fuit: verum ex tertia bestia, sicut *Dan. 8. v. 21.* dicitur: quod Alexander M. sit cornu magnum, qui ibidem vocatur Rex Græcorum: quo fracto, quatuor cornua inde surrexerunt, per quæ intelliguntur quatuor Alexandri M. successores: ex quibus quatuor cornibus unum fuit Seleucus Nicanor, ex quo descendit Antiochus Epiphanes. Ergo si Antiochus Epiphanes ortum habet ex tertia bestia, utique origo ejus ex quarta bestia deducenda haud erit.

II. *A P P R O G R E S S V.* De cornu parvulo Daniel vaticinatur, quod ex 10 cornibus Bestiæ quartæ tria cornua avulsurum, *Dan. 6. 7. v. 8.* hoc est, 3 Reges humiliaturum sit. *ibid. v. 24.*

At hoc ipsum de Antiocho Epiphane dici non potest: Quia qui non est, ille agere non potest. Non enim nulla est efficacia. Atqui Antiochus Epiphanes tunc non amplius fuit. Quia dudum ante Monarchiam quartam extinctus erat. Quomodo igitur tria cornua ex quarta Monarchia evellere poterat?

Exceptio.

Dicunt opinionis hujus erroneæ patroni,

1. Quod Antiochus Epiphanes tria cornua è decem cornibus avulserit, h. e. tres Reges humiliaverit; quos Polanus in *Dan. p. 593.* & Piscator in *Dan. p. 66.* nominant Ptolemæum Philopator, Antiochum M. patrem, cui ille necem procuraverit, & Seleucum Philopator fratrem Epiphanis majorem.

Verum *Resp. 1.* Quod neque decem cornua in successoribus Alexandri M. neque tria cornua sive regna ex illis ab Antiocho Epiphane dejecta vel subacta monstrari possint: sicut antea dictum est. Deinde quod dicunt Antiochum Epiphanem patrem suum Antiochum M. interfecisse, crassus est error ex *ἀνιστησις* ortus. Nam Antiochus M. non à filio, sed à seditiosa plebe fuit trucidatus; sicut scribit *Strabo Geograph. lib. 16.* & *Iustinus lib. 32.* Quum enim Antiochus M. à Romanis victus, magnum tributum Romanis pendere cogeretur: & propter inopiam, ad quam Romani ipsum redegerant, impolito magno tributo per 12 annos solven-

do, vel propter insatiabilem avaritiam, Beli templum, ut Strabo, vel Iovis Dodonæi, ut Iustinus scribit, spoliare conatus esset: Barbari ad defensionem templi concurrentes eum cum toto exercitu interfecerunt.

2. Brugthonus intelligit per tria cornua ab Antiocho Epiphane decussa, 1. *Seleucum Philopator.* 2. *Filium ejus Demetrium.* 3. *Philometorem Ægypti Regem.*

Sed neque hæc sententia stare potest. Quia 1. non congruit cum Danielis vaticinio: Constat enim ex *cap. 7. v. 8.* tres istos Reges, quos ille fingit ab Antiocho Epiphane sublato, ante ipsum imperare debuisse, atque etiam imperasse. At duo horum, nempe Seleucus Philopator & Demetrius, post illum regnarunt: Philometor etiam cum eo, & ante eum; uti ex Chronologia constat. Ergo neque Seleucus Philopator, neque Demetrius, neque Philometor ab Epiphane dejectus est. 2. Hæc sententia prorsus est *ἀπορητικόν*: Nam sermo hic est de corniculo parvo, quod pertinet ad quartam bestiam: de quo *Dan. 6. 7.* agit. At Polanus, Piscator & Brugthonus loquuntur de corniculo parvo & tribus cornibus ad tertiam bestiam pertinentibus, de quibus *Dan. 8. v. 9.* loquitur. quod *παράλογον* est.

III. *Ab E G R E S S V.* Egressus corniculi parvi (de quo *Daniel. cap. 7.* agit) describitur *ἔσχατος*, hoc est à tempore, quando perierit, nempe circa extremum judicium. *Daniel 7. 11.* At hoc non potest accommodari ad Regnum Antiochi aut Seleucidarum; Nam hoc ante plures quam 1710 annos funditus deletum est, cum nempe Tigranes ultimus Rex Syriæ duobus præliis à Romanis superatus, Pompeio se dedit, atque ita sublata Regia potestate, Syria Romani Imp. provincia facta est, quum durasset 260. annos. Quare per corniculum parvum Antiochus Epiphanes intelligi non potest. Nam Antiochus Epiphanes quum expeditionem contra Ptolemæum Philometorem fecisset, & Alexandriam obsideret; Romani *Popilius Lenatem* cum classe è Cilicia contra eum miserunt, qui mandatum Senatus Romani ei exposuit, eumque ex Ægypto exercitum educere iussit: cui mandato ille parere coactus est. Nam Popilius Legatus Romanorum navibus appulsus Alexandriam, Antiochum virga circumscribens circulo in arena facto, illi dixit: S. P. Q. R. præcipiunt, ut Ægypto recedas, nec pugnes in Ptolemæos, & isto in loco respondeas, quid consilii geras? an pacem, an bellum cupias? Quibus ille verbis perterritus ait: Si hoc placet Romanis, discedendum est. Itaque statim exercitum movit, atque ex Ægypto discessit. *Ioseph. 12. Antiqu. cap. 6.* Ex Ægypto autem rediens Antiochus

re male gesta, in via mortuus est, sicut scribitur. 2 Macc. 9. v. 5. Nam minatus erat in itinere se urbem Ierosolymam facturum commune totius gentis sepulcrum, sed in itinere curru excussus morbo foedissimo à Deo afflictus est, vermibus tanto foetore è putrefacti corpore erumpentibus, ut nemo servorum eum ferre potuerit. Quare extra patriam in agro moritur, & Antiochiam defertur: quod factum est anno mundi 3811, anno 159 ante Christum natum. Vide. 2 Macc. 9. v. 5.

II. Neque per CORNU PARVULUM *Anti-Christus* intelligi potest, sicut *Becanus Iesuita lib. de Anti-Christo pag. 771.* statuit, quod Anti-Christus venturus sit post 10. illos Reges, qui Romanum Imperium inter se dividunt, & consequenter post Romani Imperii excisionem, & hic est (inquit Becanus) ille alius, qui juxta Dan. vaticinium 6.7.v.20. ex 10 illis proditurus erat. Hæc Becanus.

Verum nos respondemus, quod Iesuita Becanus toto cælo erret: quod hoc invicto Syllogismo demonstramus. Ille alius venire debuit, adhuc stantibus decem illis cornibus, h. e. Regnis, ut tria cornua de bestia quarta, h. e. de quarta Monarchia rapere posset. Etenim quarta Monarchia decem sua cornua, h. e. regna adhuc habebat, quando cornu parvulum tria cornua deiecit. Si enim eadem non habuisset, quomodo ille alius eadem deiecere potuisset? Quia quod non est aut existit, everti non potest. At ubinam jam sunt decem illa regna, quæ

Anti-Christus ille Vtopicus, quem fingit Becanus, à Romano Imperio rapere poterit?

Quare *concludimus*, vaticinium illud Danielis non demum implendum in Anti-Christo, sed dudum impletum esse in Mahomete Turcico.

Exceptio.

At dicit Becanus, ex cap. 17. *Apocal.* patere per cornu parvulum Anti-Christum intelligendum esse, quippe quæ explicet Danielelem.

Resp. Aliter Daniel, aliter vero Iohannes Apostolus Imperium Romanum considerat: Ille sub Tyrannide Mahometis, qui tria cornua anteriora; hic vero sub Tyrannide Anti-Christi, non Vtopici, qualem Papistæ fingunt, sed Romani, qui 7 reliqua posteriora cornua, h. e. septem Regna, partim fraudulentia, partim violentia rapuit & ad se pertraxit, quorum tamen quædam postea Anti-Christum odisse cœperunt, & ab eo deficientes, eundem persequuti sunt, sicut Iohannes insinuat. cap. 17. *Apocal.* v. 16. Verum quod Becanus somniat, Romanum Imperium ante diem novissimum ita in decem Reges dividendum esse, ut nulus eorum nomen & Majestatem Romani Imperii usurpaturus sit, verum non est: Sicut enim digitus non est tibia, sed tamen pars tibie seu pedis: ita quoque Rex ille Romanum quidem Imperium non erit, Romanus tamen Imperator erit & vocabitur.

III. MONARCHIAE QUARTÆ

ΣΚΙΑΓΡΑΦΙΑ five *delineatio.*

Monarchiæ IV tres sunt gradus.	I. ORTVS vel <i>Constitutio</i> . Sic fundata est à C. <i>Iulio Casare</i> , primo Romanorum Imperatore.	1. <i>Imperii Romani dilatatio</i> . Romani Imperatores imperium suum per omnes rerarum partes dilatarunt. 2. <i>Mutatio</i> . Sic quatuor ejus sunt periodi. 3. <i>Duratio</i> . Hæc Monarchia etiamnum durat, & usque ad finem mundi durabit.	I. A <i>Cajo Iulio Casare</i> usque ad <i>Constantinum M.</i> II. A <i>Constantino M.</i> usque ad <i>Iustinianum M.</i> III. A <i>Iustiniano M.</i> usque ad <i>Carolus M.</i> IV. A <i>Carolo Magno</i> Imperium Occidentale est restauratum, & in Germania etiamnum durat. Et hæc quarta Periodus Germanorum in septem <i>Dynastias</i> subdividitur.	I. Est FRANCORVM, & præcipue <i>Carolidarum</i> . II. SAXONVM. III. Rursus FRANCORVM. IV. SVEVORVM. V. <i>Diversarum nationum & familiarum</i> . VI. AVSTRIACORVM & <i>aliorum</i> . VII. AVSTRIACORVM solum.	
					III. EGRESSVS, vel Interitus. Hæc Monarchia non à potentia humana, sed sola divina in novissimo die abolebitur.
					IV. MONARCHARVM CATALOGVS sive enumeratio, temporisque quamdiu quilibet imperarit, annotatio.

Numerus primus annos, secundus menses, tertius dies regiminis denotat.

PERIODVS I. est Impp. Ethnicorum à C. Iulio Cæsare usque
ad Constantinum Magnum.

	An.	Mens.	Dies.
1 Iulius Cæsar.	3	6	
2 Octavianus Cæsar, qui & A V G V S T V S appellatus.	56		
3 Cl. Tiberius Nero.	22	7	5
4 Cæjus Caligula.	3	10	9
5 Cl. Tiberius Drusus.	13	8	20
6 Cl. Domitius Nero.	13	7	28
7 Sergius Galba.		7	
8 Salvius Otto.		4	
9 Aulus Vitellius.		8	
10 Flavius Vespasianus.	10		
11 Titus Vespasianus.	2	2	20
12 Fl. Domitianus.	15		
13 Nerva Cocceius.	1	4	9
14 Vlpus Trajanus.	19	6	15
15 Ælius Hadrianus.	20	10	29
16 Antoninus Pius.	23	6	
17 M. Aurelius Antoninus Philosophus.	19		
18 Aurelius Commodus.	13		
19 P. Ælius Pertinax.		2	25
20 Didius Iulianus.		2	6
21 Septimius Severus.	17	7	3
22 Antoninus Bassianus Caracalla.	6	2	5
23 Opilius Macrinus.	1	2	
24 Heliogabalus.	3	9	4
25 Aurelius Alexander Severus.	13		9
26 Maximinus Thrax, ejusque filius.	3		
27 Gordiani I I pater & filius.	1	6	
28 Pupienus & Balbinus.	2		
29 Gordianus I I I.	6		
30 Philippus Arabs, cum filio.	7		
31 Decius cum filio.	2		
32 C. Vibius Trebonian. Gallus cum filiis Volus. & Æmyl.	2		
33 P. Licinius Valerianus.	4		
34 P. Licinius Gallienus.	15		
35 Claudius, cum fratre Quintillo.	1	9.	18.
36 Valerius Aurelianus.	5	5	
37 M. Claudius Tacitus, ejusque frater Florianus.		6	
38 M. Aurelius Probus.		3	
39 M. Aurel. Carus, cum filiis } Numeriano & Carino.	6	4	
40 & 41 Valerius Diocletianus, & Maximianus Herculeus.	2		
42 Constantius Chlorus, & Galerius Maximinus.	20		
	18		
	15		
	18		
	2		
Hic collegas sibi adscivit } Severum, Maximinum, & Licinium.	7		
	15		
Maxentius vero semet ipsum Augustum appellavit.	6		

PERIODVS II. est Imp. Christianorum à Constantino
M. usque ad Iustinianum.

		An.	Mens.	Dies
43	Constantinus Magnus.	30	9	27
44	Constantinus II.	3		
	Constans, &	13		
	Constantius, fratres.	24	6	
45	Iulianus Apostata.	1	7	
46	Iovianus.		7	22
47	Valentinianus I. &		7	
	Valens, fratres ac Collegæ.	11	8	22
48	Gratianus, &	14	4	9
	Valentinianus II, fratres & Collegæ.	16		6
49	Theodosius I. Magnus.	17		
50	Arcadius, &	17		
	Honorius, fratres & Collegæ.	13		
51	Theodosius II.	28	6	
52	Valentinianus III.	42	2	28
		30		

Post Valentiniani obitum Decem illegitimi Imperatores sive tyranni in Occidente regnarunt.

	An.	Mens.	Dies.
I. Maximus.		2	6
II. Avitus.		10	15
III. Majoranus.	4	4	
IV. Severus.	3	10	
V. Anthemius.	5	3	
VI. Olybrius.		3	23
VII. Glycerius.	1	3	21
VIII. Iulius Nepos.	1	2	20
IX. Orestes.	1		
X. Augustulus.		9	21

Hic Augustulus Imperio Occidentali finem imposuit. Nam post eum Occidens Imp. Romanor.
non habuit annis totis 324. mens. 4. usque ad Carolum Magnum.

			An.	Mens.	Dies.		
53	Martianus.	} in Oriente {	imperavit {	6	6	10	
54	Leo Magnus.			I.	17		
55	Zeno.			II.	17		
56	Anastasius Dicorus.			III.	27	3	
57	Iustinus I. Thrax.			IV.	9	23	

PERIODVS III. à Iustiniano, usque ad Carolum Magnum.

			An. Mens. Dies.			
58 Iustinianus M.	} in Oriente {	VI.	} imperavit {	38	7	13
59 Iustinus II.		VII.		10	10	20
60 Tiberius II.		VIII.		6	10	8
61 Mauritius Cappadox.		IX.		20		
62 Phocas.		X.		8		
63 Heraclius.		XI.		30	10	
64 Constantinus III.		XII.			4	
65 Heracleonas.		XIII.			6	
66 Constans II.		XIV.		27		
67 Constantinus IV. Pogonatus.		XV.		17		

			An.	Mens.	Dies.
68 Iustinianus II.	Imperator in Oriente	XVI.	16		
69 Leontius.		XVII.	3		
70 Tiberius III. Absimarus.		XVIII.	7		
71 Philippicus Bardanes.		XIX.	1	6	
72 Artemius, vel Anastasius III.		XX.	1	3	
73 Theodosius III.		XXI.	1		
74 Leo III. Isaurus.		XXII.	24	2	
75 Constantinus Copronymus.		XXIII.	34	2	
76 Leo IV.		XXIV.	5	6	
77 Constantinus VI. cum Matre Irene.		XXV.	17		
			27		

Cæteros Imperatores Græcos, usque ad Constantinum Palæologum ultimum Orientis Imperatorem, (sub quo imperium Constantinopolitanum, A.C. 1453. Friderico III, in Occidente imperante, in Turcarum potestatem pervenit) quia eorum historiae non adeo memorabiles sunt, relinquemus, & Germanorum in Occidente imperium à *Carolo Magno*, Irene imperii gubernacula tenente, rursus instauratum, persequemur.

PERIODVS IV. Imperatorum Germanorum in Occidente à CAROLO MAGNO, usque ad nostra tempora.

DYNASTIA I. FRANCORVM.

		An.	Mens.	Dies.
I. Carolus Magnus.	imperavit	13	1	
II. Ludovicus I. Pius.		26	5	
III. Lotharius I.		15		
IV. Ludovicus II.		19	10	
V. Carolus II. Calvus.		2		
VI. Ludovicus III. Balbus.		1	6	5
VII. Carolus III. Crassus.		8	7	
VIII. Arnulphus.		12		
IX. Ludovicus IV.		12		
X. Conradus I. Dux Franconiae.		7		

DYNASTIA II. SAXONVM.

		An.	Mens.	Dies.
XI. Henricus I. Auceps.	imperavit	17		
XII. Otto I. Magnus.		37		
XIII. Otto II.		10	7	
XIV. Otto III.		19		
XV. Henricus II. cognomento Sanctus; item Claudus.		23	5	

DYNASTIA III. FRANCORVM & SAXONVM.

		An.	Mens.	Dies.
XVI. Conradus II. Saliquus.	imperavit	14	10	22
XVII. Henricus III. Niger.		17	7	
XVIII. Henricus IV.		50		
XIX. Henricus V.		19		
XX. Lotharius II. Saxo.		13		

DYNASTIA IV. SVEVORVM & BRVNSVICENSIVM.

		An.	Mens.	Dies.
XXI.	Conradus III.	14		
XXII.	Fridericus I. Barbarossa.	38	3	7
XXIII.	Henricus VI.	7		
XXIV.	Philippus.	10		
XXV.	Otto IV.	4		
XXVI.	Fridericus II.	38		

}imperavit{

DYNASTIA V. Diversarum nationum & familiarum.

		An.	Mens.	Dies.
XXVII.	Conradus IV.	3	5	10
XXVIII.	Wilhelmus Comes Hollandiæ.	9		
XXIX.	Richardus.			
XXX.	Alphonfus.			

}imperavit{

Hi duo A. C. 1257. dissidentibus inter se Germanorum Principum sententiis Imperatores electi sunt, sed neuter præter inane nomen imperii obtinuit quidquam; siquidem res imperii non adeo curarunt, nec ab omnibus pro Imperatoribus agniti fuerunt. Hinc etiam plerique Historici eos à numero Impp. excludunt, & à morte Wilhelmi usque ad Rudolphi electionem interregni tempus annis 17 definiunt.

DYNASTIA VI. AVSTRIACORVM, & aliorum.

		An.	Mens.	Dies.
XXXI.	Rudolphus I. Habsburgius.	17	9	16
XXXII.	Adolphus Nassovius.	6	6	
XXXIII.	Albertus I. Austriacus.	10		
XXXIV.	Henricus VII. Luzelburgius.	4	8	
XXXV.	Ludovicus IV. Bavarus.	32	11	24

}imperavit{

Huic oppositus est Fridericus Austriacus, Alberti Imperatoris filius.

		An.	Mens.	Dies.
XXXVI.	Carolus IV.	32		
XXXVII.	Wenceslaus.	22		
XXXVIII.	Rupertus Palatinus.	9	9	
XXXIX.	Iodocus Marchio Moraviæ.		6	
XL.	Sigismundus.	27		

}imperavit{

DYNASTIA VII. AVSTRIACORVM solorum.

		An.	Mens.	Dies.
XL I.	Albertus II.	1	8	27
XL II.	Fridericus III.	53	4	
XL III.	Maximilianus I.	25	5	
XL IV.	Carolus V.	38	7	
XL V.	Ferdinandus I.	6	4	7
XL VI.	Maximilianus II.	12	3	
XL VII.	Rudolphus I.	36	3	

}imperavit{

T R A C T A T I O S P E C I A L I S.

PERIODVS I. à C. I V L I O C Æ -
S A R E , usque ad C O N S T A N T I -
N V M M A G N V M .

I. I M P E R A T O R ,

C. I V L I V S C Æ S A R .

C A P V T I.

D E O R T V .

I. G e n e r a t i o .

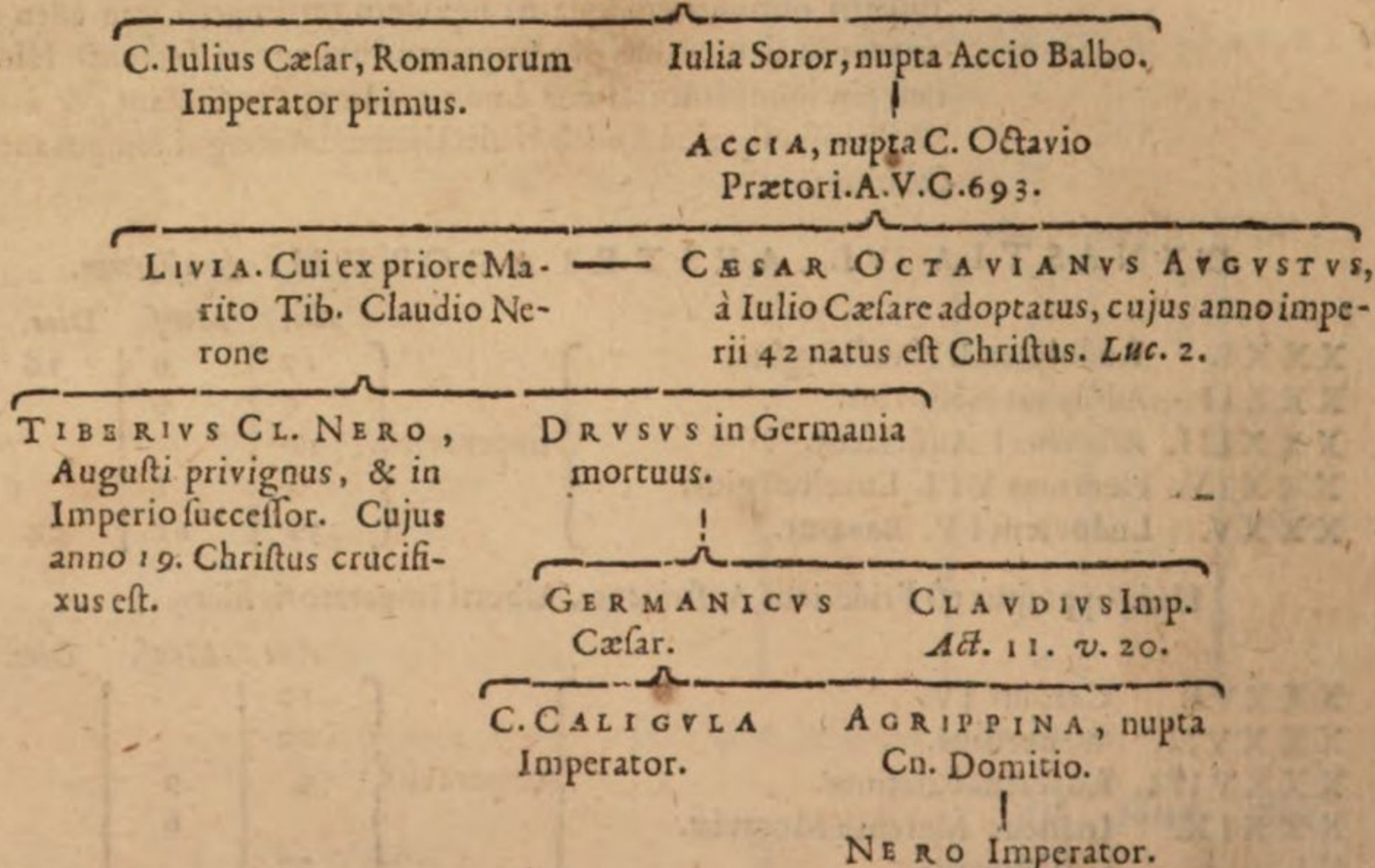
I P A T E R ejus fuit C. I V L I V S C Æ S A R ,
vir Prætorius summæque potestatis. Nam

Consul Romæ cum Antonio & Dux belli contra
Iberos, hoc est Hispanos fuit, & tandem Prætor
factus, Pisis subitanea morte exstinctus est, cum cal-
ceos induere & ligare vellet, quo tempore filius 16
ætatis annum ageret, anno V. C. 670. *Plinius lib. 7.*
cap. 52.

II. M A T E R ejus A V R E L I A fuit dicta,
C. Aurelii Cottæ filia, nobilis mulier Romana: ex
familia *Aureliorum*, quorum summa apud Roma-
nos erat dignitas, uti Festus testatur; apud quam C.
Iulius Cæsar puer educatus est. Decessit illa in Gal-
lia, cum Iulius Cæsar in ea bellum gereret.

G E N E A L O G I A .

C. Iulius Cæsar Prætorius.

Natus est C. Iulius Cæsar A. M. 3872. post na-
tum Ciceronem septennio, C. Mario V I. & L. Va-
lerio Flacco Coss. die 12. Iulii; qui mensis post ejus
mortem lege Antonia I V L I V S ea de causa est di-
ctus. *Macrob. l. 1. Saturn. c. 12.*

I I . A p p e l l a t i o .

I. P R Æ N O M E N est C A I V S , Græce Γαῖος,
scil. à terra, quasi Gaius. Alii sentiunt, quod à pa-
rentum gaudio sit sumtum. Apud priscos autem
pro Domino ponebatur, sicut & Gaia, γαῖα, pro Do-
mina; teste *Plutarcho*.

II. N O M E N est I V L I V S . Iuliorum autem
nomen ab Iulio Æscanio, Æneæ filio tractum puta-
tur. Sicut ostendit *Virg. lib. 1. Æn.* cum ait:

*Nascetur pulchra Trojanus origine Cæsar,
Imperium Oceano, famam qui terminat astris,
Iulius à magno demissum nomen Iulo.*

Iulus, ἰϋλος, prima notione est idem quod ἰσχυρός,
integer, incolumis & sanus: deinde figurate signifi-
cat crispum. A Iulus sit denominativum Iulianus,
a, um; unde Iuliani milites à Suetonio appellantur
veterani milites, quorum opera usus est Iulius Cæ-
sar: Item fasti Iuliani à I. Cæsare confecti: simili-
ter vectigalia Iuliana à Iulio imposita & exacta. a-
pud Cic. 3. Antonium.

III. Cognomen est C Æ S A R , quæ vox est La-
tina; unde Græcorum Καῖσαρ, & Syrorum ܩܝܨܪ.
Plinius lib. 7. Hist. nat. cap. 9.

Varia hujus Nominis dantur notationes à criticis.

I. Qui-

1. Quidam putant, quod à cæsarie dictus sit; quia cum cæsarie natus sit, sicut Festus inquit, h. e. cum crispo & pulchro capillitio: sicut ΙϣλϞ etiam Græcis crispum significat. sed hoc incertum.

2. Quidam opinantur, quod Cæsar appellatus fuerit ab oculis cælis, h. e. glaucis. Sed hoc pariter incertum, imo falsum: quia Suetonius de eo scribit, quod oculis nigris præditus fuerit.

3. Quidam statuunt, illum Cæsarem esse cognominatum à cæso matris utero, quia natus fuerit cæso matris utero, *Cedrenus*, *Suidas*, & alii. Sed hoc falsum est. 1. Quoniam mater ipsius vixit, cum ille ad summos dignitatum gradus evectus esset, ut ex dicendis patebit. Nam cum Pontifex Maximus eo die creatus est, matrem, eum ad ostium haud sine lacrymis prosequentem osculatus, dixit: Hodie mater pontificem Maximum filium habebis, aut exulem. 11. Mater ejus ex hac vita discessit, cum ille bellum in Gallia gereret: uti antea diximus.

4. Quidam censent illum dictum Cæsarem à cæso elephanto, qui lingua Punica Cæsar appellatur; sicut Carolus Sigonius & Spartianus referunt.

5. Verum nos statuimus, quod nomen hoc Cæsaris non sit casuale, quod ei à fortuito casu vel effectu impositum, ita ut hac ratione ipse familiæ suæ cognominis originem publicarit, cum in nummis signari fecerit elephantum; sed est nomen familiæ, quia pater ejus vir Prætorius C. Iulius Cæsar dictus fuit, qui Pisus repentina morte occubuit. Nam ita *Suetonius* de Cæsarum familia scribit: Fuit, inquit, in gente Iulia ex Cæsarum familia, quo cognomine primum usum tradunt sextum Iulium Cæsarem, qui anno belli Punici secundi undecimo, M. Claudio Marcello, & Quinto Crispino Coss. (anno urb. cond. 545.) Siciliam provinciam prætor obtinuit, ab hoc in universam familiam cognomen defluxisse.

III. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ; sive CONSTITUTIO.

Cæsar fuit non tantum corporis, sed etiam ingenii animique donis admirandis ornatus. *Suetonius in vita Iulii Cæsaris* scribit, eum fuisse excelsa statura, colore candido, teretibus membris, ore paulo pleniore, nigris vegetisque oculis, valetudine prospera, nisi quod tempore extremo repente animo linqui, atque etiam per somnium exterreri solebat. Comitiali etiam morbo bis inter res gerendas correptus est: circa corporis curam morosior fuit, ut non solum tonderetur diligenter ac raderetur, sed velleretur etiam, ut quidam exprobrarunt. Etiam cultu notabilem ferunt: usum enim ferunt lato clavo ad manus fimbriato, nec ut unquam aliter, quam super eum cingeretur, & quidem fluxiore

cinctura: unde emanasse Scyllæ dictum constat, optimates sæpe admonentis, ut male præcinctum puerum caverent. Hæc *Suetonius*. Vbi notandum est, quod corporis habitus in Cæsare miris animæ facultatibus utcumque responderint, non tamen omni ex parte. Nam tam altos spiritus ferre impotens, & sub ingenti illo pondere æstuans, deliquia, terrores & lapsus patitur.

C A P V T II.

D. E. P. R. O. G. R. E. S. S. V.

I. ACTA ACADEMICA.

I. Informatio.

Iulius Cæsar, postquam in pueritia sub matris cura educatus esset, traditus in disciplinam Galli cujusdam, viri literatissimi, qui dictus fuit M. Antonius Gniphos; à quo in omni disciplinarum genere studiosè & diligenter informatus est, adeo ut nulli literatorum cederet, sed etiam clarissimis viris palmam præriperet.

R E G V L A P O L I T I C A.

Olim Græcorum atque Latinorum principes sub optimis & clarissimis præceptoribus instituti fuerunt. Iov. Pontanus l. 5. de Obedient. pag. 45. Nam Respubl. literis & armis regitur & conservatur.

Exempla.

1. *Alexander M.* regum omnium ingeniosissimus, non modo primas literas, sed universam etiam philosophiam atque medicinam à præceptoribus suis didicit. Tanti enim ille bonarum artium & disciplinarum studium fecit, ut aperte ponunciare ausus sit: *Se malle doctrina anteire alios, quàm opibus & dignitate.* Brufon. l. 3. c. 35.

2. *C. Iulius Cæsar* ejusdem indolis & ingenii fuit: Hinc Iulium Syllanum pronepotem Augusti, quia illiteratus, segnis ingenioque minime acuto esset, *Pecudem auream* appellavit. *Cornelius Tacitus annal. l. 13.*

Et in *Claudii Paradini* symbolis Heroicis conspicitur imago viri globo insistentis, atque dextra quidem manu Gladium, sinistra vero Librum tenentis, cum hac inscriptione, *EX VTRORQUE CÆSAR:* Qua significatur, his duobus, nempe *LITERIS* & *ARMIS*, Iulium Cæsarem recto corporis statu semper rebus gerendis strenue invigilantem, Dominum totius orbis factum, & hisce duobus mediis optimos & saluberrimos gubernatores educari. Hinc legimus *Deuter. 17. v. 18. & 2 Reg. 11. v. 12. 2 Par. 23. v. 11.* in more positum fuisse apud

Israëlitas, ut quando novus Rex ad officium inauguraretur, ei una cum insignibus regni etiam *Liber Legis* traderetur: ut hoc ritu commonefieret, potentiam sibi concreditam pietate & sapientia (quæ doctrina acquiritur) moderandam esse.

P A R æ N E S I S.

Hoc præceptum nostri seculi Principes imitentur, & filios suos optimis Magistris erudiendos tradant, ut illos efficiant oratores verborum, actores rerum; sicut Phœnix apud *Homerum* inquit:

———— *Comes atque Magister*

*Sum datus, ut præcepta tibi, rerumque bonarum
Verborumque darem; rebusque ut fortis agendis
Esset, & verbis posses Orator haberi.*

Contra autem Princeps illiteratus est nihil aliud, quam asinus coronatus, sicut *Alphonfus*, Rex Neapolitanus, ejus nominis I. dixit. *P. Gregor. Tholos. l. 10. de Republ. c. 6. p. 644.*

I I. Insignis eruditio.

1. *Iulius Cæsar* fuit *Orator eloquentissimus*. *Suetonius* ita de eo scribit: *Eloquentia Cæsar aut æquavit præstantissimorum gloriam, aut excessit: Certe Cicero ad Brutum Oratores enumerans, negat se videre, cui Cæsar debeat cedere; aitque eum elegantem, splendidam quoque, ac etiam magnificam ac generosam quodammodo rationem dicendi tenere. Et ad Cornelium Nepotem de eodem ita scripsit: Quid? Oratorum quem huic antepones eorum, qui nihil aliud egerunt? quis sententiis aut acutior, aut crebrior? quis verbis aut ornatior, aut elegantior?*

Reliquit etiam Cæsar rerum suarum gestarum commentarios Gallici civilisque belli Pompeiani; de quibus *Cicero* in eodem libro sic refert: *Commentarios scripsit valde quidem probandos; nudi sunt, recti & venusti, omni ornatu orationis, tanquam veste detracta: sed dum voluit alios habere paratam, unde sumerent, qui vellent scribere historiam, ineptis gratum fortasse fecit, qui illa volunt calamistris inurere; sanos quidem homines à scribendo deterruit. De iisdem commentariis Hirtius ita prædicat; Adeo probantur omnium iudicio, ut præcepta, non prædita facultas Scriptoribus videatur: cujus tamen rei major est nostra, quam reliquorum admiratio: cæteri enim quam bene atque emendate, nos etiam quam facile atque celeriter eas perscripserit, scimus.*

2. Fuit insignis *Mathematicus*; Et huic studio diligenter ille incubuit, sicut *Lucanus* de eo scribit:

———— *Media inter prælia semper*

*Stellarum, cælique plagis superisque vacare
Solebat.*

Vnde in anno ordinando, inque tempore recte distribuendo magnam curam adhibuit atque industriam: Nam ratio anni usque ad *Iulium Cæsarem* in tota Europa vaga fuit & incerta: & ille conversus ad ordinandum Reipubl. statum, fastos correxit, jam pridem vitio Pontificum per intercalandi licentiam ita turbatos, ut neque messium feriæ aestate, neque vindemiarum autumnino competerent; annumque ad cursum Solis accommodavit, ut 365 dierum esset, & intercalario Mense sublato, unus dies quarto quoque anno intercalaretur. vide *Suetonium* in *Iul. Cæsar. §. 40.* & hi fasti dicuntur fasti *Iuliani*, & anni *Iuliani*.

At Pontifex Romanus *Gregorius XIII.*, ut se Anti-Christum probaret juxta vaticinium *Danielis cap. 11. v. 31. & 36.* Calendarium *Iulianum* corrigere ausus fuit anno 1582, tempore *Rudolphi II.* Imperatoris; At si à doctrina & moribus incepisset, fecisset rectius; sed istic altissimum silentium, de quo venuste Poëta ait:

*Iam diu Ephemerides correxit Papa, nefandam
Doctrinam & vitam ut corrigat, æquis erit?*

3. Fuit in literis scribendis solertissimus. Nam scripturam ænigmaticam invenit, sicut *Suetonius* in ipsius vita scribit: In Epistolis, si qua occultius proferenda erant, per notas scripsit, id est, sic structo literarum ordine, ut nullum verbum effici posset, quæ si quis investigare ac persequi vellet, quartam Elementorum literam, id est, D pro A, & perinde reliquas, commutabat.

4. Divina quoque memoria atque ingenio præditus fuit. Nam simul legere, dictare & audire solebat, legere simul & scribere, audire & dictare: Epistolas de rebus maximis quaternas pariter dictabat aliis, ipse manu sua quintam scribens; At si calamum eximeres, septem simul dictabat.

I I. A C T A O E C O N O M I C A.

I. Conjugia.

Iulius Cæsar 4 uxores in matrimonio habuit.

1. Erat *Cossutia* ex familia Equestri oriunda, quæ admodum dives *Iuveni* prætextato, nempe annum 16. agenti, desponsata fuerat: verum hanc post mortem Patris à se dimisit.

2. *Cornelia* erat: Dimissa enim *Cossutia* *Corneliam* *Cinnæ*, quater Consul filiam uxorem duxit, ex eaque filiam *Iuliam* suscepit: mortuam autem, uti etiam *Iuliam* amitam, ex more pro rostris laudavit, ut hac ratione apud populum pietatis laudem captaret. *Suetonius* in vita *Cæs. §. 6.*

3. *Pompeia* erat *Q. Pompeii* filia, quam uxorem

rem duxit, quum Prætor in Hispaniam proficisceretur: Sed hanc repudiavit, quod sinistra fama laboraret, quasi cum Clodio in templo *Bona Dea* rem habuisset. Cæterum quum Clodius hoc nomine reus perageretur, Cæsar citatus testis nihil mali de ea dixit: At quum accusator diceret: Cur igitur cum ea fecisti divortium? Quoniam oportet, inquit Cæsar, meos tam suspicione, quam crimine carere. *Suetonius* in vit. Cæs. §. 74. *Plutarchus* in Cæs. §. 3. Præter argutiam responsi, laudari potest civilitas, quod repudiatae conjugis famæ pepercit; inquit *Plutarch.* in Apophth.

4. *Calpurnia*, L. Pisonis in Consulatu sibi successuri filia. *Suetonius* in Cæsar. §. 25. Hæc maritum suum ardentissime dilexit, eumque dehortata, ne curiam fatali die ascenderet: Quoniam in somnio viderat eum interfectum iri.

II. Filia.

Filia ei fuit unica, nempe *Iulia*, quam ex *Cornelia*, secunda conjuge, suscepit: Hanc Cn. Pompeio collocavit, repudiato Sponso priore *Cepione*, cujus vel præcipua opera paulo ante *Bibulum* Collegam suum impugnauerat: verum *Iulia* Pompeii Coniunx filiolum enixa moritur, infante paucissimis diebus Matri superstite: Hac morte dissoluta est *Iulii* & *Pompeii* conjunctio: Cæsar tamen quoquo modo Pompeii affinitatem sibi retinendam ratus, *Octaviam* Sororis suæ neptem C. Marcello desponsatam Pompeio obtulit, Pompeii vicissim filiam, quæ *Fausto Syllæ* destinata erat, sibi dari postulans. *Golz.*

III. Conversatio domestica.

Cæsar in domestica conversatione suavis & hospitalis fuit, & præter cæteros Imperatores jura hospitalitatis servavit, non modo in rebus maximis; sed etiam in minimis; ut patet ex dissimulatione solæcismi, quem *Valerius Leo* hospes ejus in præparandis asparagis commiserat: Cœnabat aliquando *Mediolani* Cæsar, invitatus ab hospite *Valerio Leone*, quia asparagos apposuerat, illosque non oleo, sed unguento perfuderat, Cæsar tamen dissimulando, ne hospitem perturbaret, nihilominus comedebat: Sodales vero reliqui indignantes illos respuebant, hospitemque increpabant, & gravibus objurgabant verbis: Tum Cæsar inquit: Abstineat, qui non probat: Rusticus est enim, qui hanc rusticitatem perferre nequit. Quibus verbis docuit, leviam amicorum hospitumque peccata ferenda, & non culpanda esse. *Plutarchus* in Cæsar. §. 5.

Aliquando Cæsar compulsus in itinere per tempestatem in hominis pauperis casam divertit. V-

bi nihil extra unum cubiculum reperit, quod capere vix posset unum, dixit amicis: Ampla loca Principibus concedenda, necessaria debilissimis: atque *Oppium* illic jussit capere quietem, cum cæteris ipse in protecto januæ cubuit.

IV. Disciplina domestica.

Iulius Cæsar disciplinam domesticam in parvis ac majoribus rebus diligenter, adeoque severe rexit, ut *Pistorem* alium, quam sibi, panem subjicientem convivis, compedibus vinxerit: Similiter libertum, sibi gratissimum, ob adulteratam *Equitis Romani* uxorem, quamvis nullo accusante, capitali pœna affecit. *Suetonius* in ejus vita.

NOTA.

Hoc exemplum *Iulii Cæsaris* diligenter est notandum: Nam inde patet, quod adulterium pro enormi & detestando scelere habuerit: Contra autem *Alexander III.* Papa Romanus, ut se Anti-Christum esse ostenderet, in jure Canonico cap. At si Clerici, Extra de judiciis, rescriptis *Solertino* Archiepiscopo de adulteriis & aliis criminibus, quæ minora sunt, posse Episcopum cum Clericis post peractam pœnitentiam dispensare. Hæc verba Papæ. Ex quibus patet, quod Pontifex Romanus habeat adulteria pro levibus criminibus: Sed aliud Spiritus S. in codice S. de eo fert judicium, nempe, quod adulterium non tantum morte puniri debeat, (*Levit.* 20. v. 10. Si quis mœchatus fuerit cum uxore alterius, & adulterium perpetraverit cum uxore proximi sui, morte moriantur & mœchus, & adultera. Similiter *Deut.* 22. v. 22. talis exstat lex: Si dormierit vir cum uxore alterius, uterque morietur, id est, adulter & adultera, & auferes malum de Israël.) sed etiam adulterium excludit hominem è regno cœlorum. 1. *Cor.* 6. v. 9. 10. Ne erretis, neque scortatores, neque adulteri, neque fures, neque rapaces, regni Dei hæreditatem accipient. *Conf. Gal.* 5. 21.

III. ACTA POLITICA.

I. Præfagia futurae ejus dignitatis & gloriae.

1. *Somnium de terra.* *Suetonius* in vita ejus scribit, quod *Iulius Cæsar*, quum in Hispania Prætoris officio fungeretur, & apud *Alexandri M.* statuam diu ingemuisset, quod ea ætate adhuc nihil insigne edidisset, quia *Alexander* imperium orbis adeptus erat, somniaverit nocte sequente, se stuprum Matri intulisse: Quo somnio, velut fœdo, ipse vehementer confundebatur: At conjectores eum ad amplissimam spem incitaverunt, Imperium orbis terrarum portendi interpretantes: Quoniam Mater, quam sibi subjectam vidisset, non alia esset, quam terra, quæ cunctorum viventium sit Mater. *Conf. Franc. Petrarch. lib.* 4. rer. memorab.

N O T A.

Qui re ipsa Reipubl. Romanæ Matri suæ vim illaturus erat, non sine arcana quadam vi, horrendo quodam, & futuri mali prodromo somnio prius turbatus est.

A X I O M A.

Somnia, nisi sint *ῥεονόησις*, plerumque fallunt, eaque observare impium & vanum est: Gaudet namque Diabolus, qui & mendax & latro est, *Ioh. 8.* hominum animos in terrores conjicere, & per somnia eis immissa seditiones, bella, homicidia aliaque scelera inter mortales excitare, vanaque spe lactatos per somnia ambigua in magnas calamitates conjicere. Hinc Deus *Deut. 18. 10.* tale dat mandatum: Non inveniatur in te, qui observet somnia. & *Ieremia 28. v. 28.* Propheta, qui somnium narrat, narret somnium: & qui habet sermonem meum, loquatur sermonem meum vere. Quid paleis ad triticum? dicit Dominus: *Ierem. 29. v. 8.* Hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel: Non vos seducant Prophetæ vestri, qui sunt in medio vestrum, & divini vestri; & ne attendatis ad somnia vestra, quæ vos somniatis.

Exempla.

1. De *Nabuchodonosore*. Hujus somnium erat *ῥεονόησις*, nempe de statua magna, quæ quatuor Monarchias repræsentabat. *Daniel. 2. v. 46, 47, 48.*

2. De *Xerxe*, quarto Persarum Rege. Hujus somnium erat Diabolicum. vide *Monarch. secund. in Histor. Xerxis.*

III. *Equi prodigiosi forma*. Iulius Cæsar habebat equum insignem, pedibus prope humanis, & in modum digitorum ungulis fissis, quem natum apud se magna cura aluit: Quoniam aruspices palam de eo pronunciaissent, illum Dominum orbis futurum, qui hoc equo uti posset; Non autem admisit sessorem ullum præter Iulium Cæsarem, qui primus eum ascendit, ideoque spem de dominio orbis animo concepit: & hoc peculiare fuit donum I. Cæsari, uti & Alexandro M. collatum.

II. Officia dignitatum & honorum à Iulio Cæsare administrata.

Iulius Cæsar per Dei gratiam, & facta sua heroica ad summos dignitatum atque honorum gradus ascendit. Factus namque

1. *Tribunus Militum*. Nam ita *Plutarchus* scribit: Primum favoris erga se populi cepit documentum, quum Tribunus Militum, (h. e. qui potestatem in castris habebat) competitore C. Popilio, prior est renunciatus.

II. *Quæstor* in Hispania. Quæstorum autem officium primum belli causa inventum est: Mittebantur enim à Romanis Quæstores cum Consulibus & Prætoribus in militiam, aut provincias ad administrandam rem pecuniariam, & prædam, ac manubias in rationes publicas referendas. Hujusmodi Quæstores hodie Thesaurarii Bellici, *Offenning-meister* appellantur.

III. *Prator provincialis in Hispania* ulteriori, ubi quum jure dicendo conventus circumiret, Gadesque venisset, visa apud Herculis templum Alexandri M. imagine, ingemuit; ibi etiam nocte sequenti somnium habuit de Matre, cui stuprum intulisset: *Sueton. in vita Cæsaris*. Dictus est autem Prator, ut Livius innuit, à præfendo, vel, ut Varro vult, à præeundo, quasi præitor, quod præiret jure & exercitu: *Cicero lib. 3. de ll. Imperator Iustinian. Nov. 24.* Ejus dignitas Pratura dicitur: Omnis autem Prætorum potestas, quæ modo esset in judiciis, his tribus verbis, authore Festo, notabatur: DO, DICO, ADDICO. Primum dandi, judicis significabat potestatem. *L. 1. de jurisd.* Secundum juris dicendi & sententiæ ferendæ. Tertium judicati faciendi, maturandæque executionis. Dicere enim proprie ad dictionem sententiæ refertur. Addicere est idem dicere & approbare, priorem sententiam exequendo: vel Magistratus auctoritate solenniter appropriare & mancipare: *L. 1. de D. Pio 15.* in principio de re judicata: *Wesemb. in Paratitl. pag. 56.*

IV. *Ædilis*. Nam urbem Romam præclaris ædificiis ornavit & auxit: Ædiles enim dicti sunt *ἀγοράνομοι*, quod ædes sacras & privatas procurarent, teste *Varron. lib. 4. de ling. Latin. Cic. l. 3. de ll. ex L. XII. tab.* Sunt Ædiles curatores urbis, annonæ ludorumque solennium, illisque ad honoris amplioris gradum is primus ascensus esto. Erant & alii ædiles, qui frumento & annonæ præerant, à Cæsare primum creati, & à Cerere Cereales appellati, ut scribit *Pomponius*: His cura ponderum, ne qua fraus fieret, & mensurarum commissa erat.

V. *Pontifex Maximus*. Pontifex autem erat sacer Magistratus à Põnte sic dictus, juxta *Varron. lib. 4.* Quia ab iis pons sublicius est factus, in quo sacra solennia faciebant. Vel juxta Q. Scævola, Pontifex dictus est à posse & facere: quia Pontifices potestatem habebant de religione statuendi. Duplices autem erant Pontifices: Majores & Minores; inter quos summus, Pontifex Maximus est dictus, quod maximarum rerum, quæ ad sacra & religionem pertinebant, judex esset, & vindex contumaciæ privatorum & Magistratuum. Numa primus Pontificem instituit, atque omnia sacra attribuit.

Livius

Livius lib. 3. ab urb. cond. Hoc officium Cæsar summo studio & ardore ambivit, adeo ut, quum mane ad comitia descenderet, Matri eum osculanti prædixit; Domum se, non, nisi Pontificem, reversurum. *Suetonius* in vita Cæsar. Similiter *Plutarchus* in vita Cæsar. refert, quod die instante Matrem eum ad ostium domus haud sine lacrymis prosequentem osculatus dixerit; Hodie, Mater, aut Pontificem Maximum filium, aut exulem videbis.

v 1. *Dictator*, Græc. Δικτάτωρ, vel διπύνατος, Magister populi: *Cicero l. 3. de Finib.* Germ. *Stättmeister*. Dictator autem apud Romanos erat, cui periculossimo Reipublicæ tempore summa potestas permittebatur, quam Dictaturam appellabant. Erat extraordinarius Magistratus habens jus animadvertendi in cujusque civis caput, nec ab eo provocandi jus erat; nec alio pacto creari solebat, quam quum vis aliqua major repente oborta ingentem urbi Romanæ cladem minitari videretur. Dictus est autem *Dictator* à dictando, idque tum passive, quod à Consule diceretur, cujus dicto audientes omnes essent; tum active à dictando jure, quod ille jus diceret, sive quod ipse à Consule dictus, deinde Magistrum Equitum, & reliquos Magistratus diceret. *Livius lib. 9. ab urb. cond. Cicero lib. 3. de Finibus.*

Hoc dictaturæ officium Cæsar quinquies gessit.

1. *Dictatura* ejus fuit anno M. 3923: Hanc gessit 11 diebus: Hinc ad Monarchiam Augusti & bellorum civilium finem annis 20.

2. *Dictaturam* gessit A. M. 3925, sed anno superiori ei decretam.

3. Gessit A. M. 3926. ab V. C. 707, à deleta Carthagine 100.

4. Gessit & consulatum 4 A. M. 3927.

5. Iulii Cæsar. dictatura, eaque perpetua, & Consulatus quintus fuit A. M. 3928.

v 11. *Consul*. Græc. συνέβαλλω, vel ὑπάτω. Cæsar Consulatum quinquies gessit.

1. *Consulatus* ejus fuit A. M. 41. A. M. 3913: Hinc ad mortem Iulii quindecim anni: in hoc consulatu legem Agrariam tulit; qua à Decemviris agri divisi, addito etiam Campano agro, qui trium liberorum & plurium patribus divideretur. In ultimo Consulatu exarsit bellum civile inter ipsum & Pompeium.

Erat autem Consulatus (uti *Plutarchus* scribit) summum apud Romanos dignitatis fastigium, post exactos Reges, à Iunio Bruto primum introductus A. V. 244. Dicti sunt Consules à consulendo, sive quod Reipubl. consularent, vel quod à civibus consularentur. *Cicero in Pison. Fenestell. de Rom. Magistr.*

v 111. *Imperator* dictus est à pugna Pharsalica, & morte Pompeii, A. M. 3924. Æt. 52. Regnavit annos 3 & menses 6. Primus Imp. Romanus fuit, à quo omnes ejus successores Imperatores dicti sunt in hodiernum usque diem.

3. *Officiorum Politicorum administratio.*

1. *Fastorum correctio*. Iulius Cæsar ad tantos dignitatum atque honorum gradus evectus ad ordinandum Reipubl. statum se convertit, fastosque correxit: De quo diximus in Actis Academicis.

2. *Magistratuum ordinatio*. Deinde Cæsar Magistratus ordinavit, Senatum supplevit, patricios allegit, Prætorum, Ædilium, Quæstorum, Minorum etiam Magistratuum numerum ampliavit: nudatos opere censorio aut sententia Iudicum de ambitu condemnatos restituit: Comitia cum populo partitus est, ut exceptis Consulatus competitoribus, de cæteris numero Candidatorum pro parte dimidia, quos populus vellet, pronunciarentur: pro parte altera, quos ipse dedisset: & edebat per libellos, circum tribus missos, scriptura brevi: *Cæsar Dictator illi tribui: commendo vobis illum & illum, ut vestro suffragio suam dignitatem teneant.*

3. *Legum sanctio*. Leges salutare, quæ corporis Politici sunt anima, & vincula societatis humanæ firmissima, sanxit, sicut *Sueton. in vita Iul. Cæsar.* scribit: Octoginta civium millibus in transmarinas colonias distributis, ut exhaustæ quoque urbis frequentia suppeteret, sanxit: neque civis major annis 20, minorve decem, qui Sacramento non teneretur, plus triennio continuo Italia abesset, ne quis Senatoris filius, nisi contubernalis aut comes Magistratus, peregre proficisceretur: neve hi, qui pecuariam facerent, minus tertia parte puerum ingenuorum inter pastores haberent: omnes Medicinam Romæ professos, & liberalium artium Doctores, quo libentius & ipsi urbem incolerent, & cæteri quoque appeterent, civitate donavit.

4. *Iudicii & justitia administratio*. Cæsar jus populo sollicite ac severissime dixit: repetundarum convictos etiam ordine Senatorio movit: diremit nuptias Prætorii viri, qui egressam à marito post biduum statim duxerat, quamvis sine probri suspitione: peregrinarum mercium portoria instituit, lecticarum usum, item conchyliatæ vestis, & Margaritarum, nisi certis personis & ætatibus, perque certos dies ademit: legem præcipue sumtuariam exercuit, dispositis circa macellum custodibus, qui opsonia contra vetitum retinerent, de-

portarentque ad se, submissis nonnunquam lictoribus, & militibus, qui si quæ custodes fefellissent, jam apposita è triclinio auferrent.

A X I O M A.

Virtutem & laudabilia facta sequitur honor.

Exemplum clarissimum habemus in C. Iulio Cæsare: Quia enim ille laudabiliter Romanum Imperium administravit, magnam sibi auctoritatem comparavit, & honorem conciliavit.

1. In *Romana urbe*: Nam *Dion lib. 49.* scribit; Cæsarem post epulum triumphale cum insigni hoc honore, vesteque triumphali vespere domum redisse, cui etiam ædes publicas ex decreto Senatus concessas addit.

2. In *toto terrarum orbe*: Nam sapientes in universo orbe tale de eo iudicium ferunt, quod ille omnium Romanorum Imperatorum clarissimus fuerit, quodque ille unus ex omnibus Romanis extiterit, qui Alexandro Macedoni non solum conferri, sed jure etiam præponi possit.

I V. ACTA POLEMICA.

C. Iulius Cæsar heroicus bellator fuit, qui quinquagies bis conferta manu cum hostibus conflixit, quibus in præliis circiter undecies centena & nonaginta duo millia hominum periisse scribuntur.

Novem autem bella Cæsar S. P. Q. R. nomine gessit.

1. Fuit *bellum Gallicum*, quod anno M. 3914 inchoatum, & A. M. 3922 terminatum est, quibus novem annis in Gallia 300, vel, ut alii tradunt, 400 populos subegit, oppida 80 per vim cepit, prælio tricies dimicavit, Galliam denique totam, nempe Togatam, Comatam, & Braccatam, Romanis subjectam in provinciae formam redegit. Hoc bellum ipse Cæsar eadem manu, qua gessit, descripsit, singulis commentariorum libris singulorum annorum res gestas complexus. *Plutarchus in Cæsar.*

2. *Helveticum.* Helvetii, incensis oppidis, pagisque suis, trecenta millia militum in Romanorum provincias educebant, easque vastabant; Sed Cæsar magno eos prælio vicit, & residuos coëgit Helvetiam repetere, quam reliquerant. De hoc bello vide *Plutarchum in Cæsar.*

3. *Britannicum.* Iulius Cæsar anno M. 3917. primus Romanorum in Britanniam trajecit, Romanis antehac incognitam & inaccessam: Cæsar autem Britannis subactis abscides imperavit, & ve-

tigal, quod populo Romano singulis annis penderent, constituit. *Golz.*

4. *Germanicum.* Cæsar A. M. 3917 primus mortalium ponte facto cum exercitu in Germaniam movens, Rhenum transgreditur. De hac bellica Iulii Cæsaris expeditione Plutarchus in Cæsare §. 7. ita scribit: Cæsar revera gloriæ cupidus, atque ut primus mortalium Rhenum traduceret, amnem ponte junxit latissimum, qui eo in tractu laxissime diffundit se, asperque est, & torrens, truncisque & materia, quæ devehebat, concutiebatur atque convellebat pontis fulcimenta: Verum hæc trabibus ingentibus projectis ac medio flumine defixis, excipiens, irruentemque in pontem undarum impetum leniens, quod excederet omnem fidem, ostendit spectaculum, diebus decem pontem absolutum. Transmisso exercitu, quum occurrere sustineret nemo, sed etiam recepissent se præstantissimi Germanorum Suevi in convalles altas & sylvestres, fœdatis hostium agris, fidisque sociis populi Romani confirmatis, postquam duodeviginti dies in Germania egisset, in Galliam est regressus. *Golz.* Pons hic ad Rhenum ab ipso Iulio Cæsare, *libr. 4. comment. de bello Gall.* descriptus est. Pugna ejus cum Ariovisto Germanorum Rege describitur à Plutarcho §. 6.

5. *Bellum cum Pompeio ad Pharsalum gestum:* Hoc bellum civile inter Iulium Cæsarem & Pompeium incepit A. M. 3923.

Circa illud notanda veniunt tria.

I. O R T V S.

O R T V S five occasio hujus belli fuit,

1. *Ex parte Iulii Cæsaris*, ejus fortuna & potentia, quæ Pompeio erat sudes in oculis, quia ipse novem annis Gallos, & postea etiam Helvetios & Britannos subegerat, & Germanos graviter afflixerat; Hinc potentia valde crescebat, & auctoritas atque fama ejus apud omnes gloriosa erat.

2. *Ex parte Pompeii* erat odium, invidia, atque insolentia: Nam ex mirabili rerum successu, & crescente indies potentia Cæsaris, exarsit odium, invidia & æmulatio Pompeii M. mortua præsertim uxore ejus Iulia, Cæsaris filia, in puerperio: Itaque ad reprimendum Cæsarem omnes conatus suos paravit, ad honores evehens, quoscunque ei infensos maxime æstimavit; unde patet, quod vera hujus belli causa fuerit contentio de primatu & regnandi libido, sicut Dion recte inquit.

3. *Ex parte Senatus Romani* fuit Senatus consultum anno M. 3923. 7 Ianuar. perscriptum; Darent operam Consules, ne quid Respubl. detrimenti caperet. Quo armati sunt Coss. & Pompeius adversus

versus Iulium Cæsarem. Fuit hoc classicum belli civilis. Senatus consultum autem tale fieri non solebat, nisi in maximis Reipubl. periculis, summa id flagitante necessitate. *Appianus.*

II. PROGRESSVS.

1. *Pompeii ex urbe fuga.* Pompeius cognito Cæsaris adventu, cum Optimatibus ex urbe in Græciam profugit: Cæsar vero Romam ingressus, paci, quæ nihil habitura esset insidiarum, unice consuluit; quæ cum ab adversariis repudiaretur, armavit se adversus eos.

2. *Ipsa pugna.* Pompeius Dyrrachium tenebat. Eodem ergo veniebat etiam Cæsar: inde in Thesaliam ventum est, ubi in campis Pharsalicis inter Pharsalum ipsum & Enipeum flumen Iulias Cæsar Pompeium ingenti prælio vicit & profligavit A.M. 3924 circa diem 20 Iulii: Ceciderunt in hac pugna Pharsalica ex Pompeiano exercitu circiter 15000, capta præterea fuerunt 24000: Signa militaria 180 & 9 Aquilæ ad Cæsarem relatæ. Cæsar vero è suis 200, nec amplius desideravit, & præter hos centuriones 30, uti ipse Cæsar scribit: Iulius autem Cæsar instructus exercitu militum veteranorum vicit Pompeium, qui exercitum ex Gentibus Asiaticis collectum habebat, quem victum esse refert etiam Plutarchus. De quo notandum est hoc axioma Politicum: Semper virtus Europæa formidabilior erat Asiatica: Ideo Asiatici non temere irritarunt Europæos, sed potentiam eorum formidarunt.

III. EGRESSVS.

1. *Cæsaris moderatio admiranda.* Cæsar victoria potitus pepercit omnibus, qui pacem petebant, exclamans alta voce: *Miles, parce civibus.*

2. *Pompeii in Ægyptum fuga, & mors tragica.* Pompeius autem victus cum conjuge Cornelia & Sexto filio fugit in Ægyptum, ad Ptolemæum Auletæ filium, (cujus patrem regno expulsum atque exulantem in regnum restituerat) sperans se tutum apud eum hospitium reperturum: sed spes eum frustrata est. Nam ex navisua in Regiam navem transiturus, in conspectu Corneliæ conjugis, & Sextifilii, transfossus est ab Achilla & L. Septimio Regis Ptolemæi familiaribus, ne bellum in Ægyptum attraheretur: caput ejus amputatum est, & in Ægyptum deportatum: cadaver autem in litore, ubi occisus fuit, abjectissime sepultum, pene in conspectu Ierosolymæ, quam paucos ante annos occupaverat, & dissuadente summo Pontifice Sanctum Sanctorum ingressus fuerat. A.M. 3924. Æt. vero 58. *Flor. Plutarch. in vit. Pompeii.*

3. *Cæsaris lacrymatio.* Quum postea amputatum Pompeii caput Cæsari Alexandria offerretur, illa-crymavit, lamentatusque est, eum civem generum-que suum nominans, & commemorans, quot quan-tisque in rebus mutuas quondam operas sibi præsti-tissent. Quod quanquam simulato factum, & lacry-mas Cæsaris Crocodili lacrymas fuisse contendat *Dion l. 42.* atque risum meruisse affirmet: tamen Plutarchus ita commemorat, ut ad laudem Cæsa-ris omnino referat, sicut & Appianus, qui Cæsarem omnes Pompeii interfectores morte multasse scri-bit: Photinum nempe & Achillam; & caput Pom-peii in suburbio honorifice sepeliisse, & fanum Ne-mesis, h. e. Deæ vindicantis injusta facientes, eo in loco exstruxisse.

4. *Cæsaris glorificatio.* Allato Romam nuncio de pugna Pharsalica, cædisque Pompeianæ fama confirmata, Pompeii, & Syllæ, imagines, quæ pro-rostris stabant, disjectæ sunt: Cæsarique inter sum-mos honores cum annua Dictatura, tribunitia & Dictatoria potestas in perpetuum decreta est. *Golz.*

V S V S.

Causa infelicitatis Pompeii erat *tergemina.*

1. *Hostis contemptus & nimia insolentia, atque in se confidentia.* Habebat Pompeius longe majores copias, quam Cæsar, nempe legiones 30, quum Cæsaris legiones essent vix 5 aut 6. Ideoque securus erat, inque valido exercitu suo confidebat: & quum quidam eum monerent, Cæsaris potentiam formidandam esse, ridenti ore dixit; Securi esto-te, & hanc mihi curam committite: Nam simul ac solum Italiæ pedibus pulsavero, scatebunt undique equestres, pedestresque copię in Cæsarem. At quam fallax hæc propriarum fiducia virium fuerit, comprobavit eventus. Quid enim hoc aliud erat, quam *ἐπιβίβω ἀπὸ τοῦ οἴνου* canere? Vnde non multo post, quum miseranda clade apud Pharsalum pro-fligato exercitu aufugisset, multi per ludibrium dicebant: Instauret exercitum nunc Pompeius, & accipiat alias, quas pulsata pede terra Itala ad eum mittat copias. *Francisc. Patric. lib. 7. de regn. titul. 10. p. 467.*

11. *Impietas detestanda.* Successu felici in hoc bello caruit Pompeius, quia S. templum Ierosoly-mitanum violavit: Licet enim nihil inde abstulerit, tamen contempto summi Sacerdotis monito, Sanctum Sanctorum ingressus est; quod minime ei licuit.

111. *Superbia abominanda.* Nam semper in ore, habuerat illud Homericum:

Αἰὲν ἀεισέειν, καὶ ὑπεείκοτον ἔμυσσεν ἄνδρ.

Qua-

Quare diminui Pompeium, crescere vero Iulium necesse erat.

P A R A E N E S I S.

Hoc moniti exemplo, omnes homines superbiam, tanquam pestem & vitium Diabolicum fugiant: Nam quicquid est donorum Dei in homine, si superbia accedit, tanquam in foedissimum cœnum demergitur, juxta venustos versiculos:

*Si tibi copia, si sapientia, formaque detur,
Sola superbia destruit omnia, si comitetur.*

6. *Bellum Ægyptiacum* sive *Alexandrinum*. Post pugnam Pharsalicam Cæsar in Ægyptum profectus A. M. 3925. ubi cædis insidiæ collocatæ sunt illi ab Achilla Regis Capitaneo, qui in pugna periit: Cæsar vero, Alexandria atque adeo universa Ægypto sibi subacta, adjutus ab Antipatro Cleopatrar regnum tradidit, illique Ptolemæum Minorem matrimonio junxit; Arsinoën vero minorem Sororem regno eduxit, & Romam misit. Atque ita bellum Alexandrinum confectum, in quo Ptolemæus, qui Pompeium interfici jusserat, cum fuga sibi salutem quæreret, in Nilo periit. Inde Cæsar in Syriam abiit, atque Antipatrum Herodis M. Patrem tutorem Iudææ constituit anno M. 3925. *Suetonius*.

7. *Bellum Ponticum*. In Pontum progressus anno eodem Pharnacem Ponti Regem vicit, quarta, postquam in conspectum venissent, hora. De qua celerrima victoria Cæsar amicis scripsit, hisce verbis: ἦλθον, εἶδον, νίκησα. Veni, vidi, vici: qui fuit etiam triumphi titulus. Ferunt item, Cæsarem profligato statim Pharnace exclamasse; ὦ Te beatum, Pompei, qui cum talibus bello Mithridatico decertans, Magni cognomen accepisti! *Suetonius in Cæsare*.

8. *BELLVM AFRICANVM* contra *Pompeianos*. Anno M. 3926. Iulius Cæsar bellum Africanum contra Pompeianos, nempe P. Scipionem, Catonem & Regem I V B A M suscepit. Rex Iuba in conflictu occubuit: Scipionis exercitus fugatus est, ipseque navi fracta periit. Cato vero Uticensis manus sibi ipsi violentas intulit, lecto prius Platonis libro de immortalitate animæ, ne vultum victoris adspicere cogeretur. Cæsar autem intellecta morte Catonis, plurimum indoluisse fertur, exclamans: Ego tibi Cato mortem invideo, qui mihi gloriam salutis tuæ invideris.

A X I O M A.

Magna pars Imperatorii muneris in eo sita est, ut omnia adversa prudenter eludere, & in contrarium vertere sciat.

Exemplum memorabile habemus in Iulio Cæsare, qui, cum in Africam navigaret hyeme, Adrumetum petiturus, navi egrediens forte in terram cecidit: Quem ut milites conspexerunt cadentem, & pronum quidem, animis etiam ipsi conciderunt. Cæsar autem nec hæsitavit quidem, sed porrecta statim manu, quasi de industria cecidisset, terram apprehendit; deinde eam osculatus: *Teneo te*, inquit, *Africa*. *Dion. §. 44.* Hoc ipsum magnanimitati ejus attribuit Sueton. in vita ejus cap. 39. Ne religione quidem ulla (inquit) à quoquam incepto absteritus unquam vel retardatus est. Cum immolantia aufugisset hostia, profectionem adversus Scipionem & Iubam non distulit: Prolapsus etiam in egressu navis, verso ad melius omine, *Teneo te*, inquit, *Africa*.

9. *Bellum Hispanicum*. His peractis, Consul quartum designatus Iulius Cæsar in Hispaniam cum exercitu profectus est contra Pompeii filios Sextum & Cneium: quorum ille major, hic minor natu erat. Qui licet juvenes etiamnum, immensum tamen numero coegerant exercitum, animosque ostendebant ei imperando pares. Vnde in periculum extremum adductus est Cæsar. Magnus conflictus ad urbem *Mundam* commissus, in quo inclinatam aciem suam Cæsar, & ægre resistentem cernens, clamavit per medios discurrens armatos & ordines. Ecquid eos puderet, quod pueris se proditum irent. Hostibus tandem acri contentione pulsus, triginta millia ex ipsis oppressit, & ex suis mille desideravit fortissimos quosque. Revertens à pugna dixit ad amicos: Sæpe se pro victoria, in præsentia vero pro vita primum dimicasse. Hanc victoriam obtinuit Saturnalibus, quibus Pompeius M. quoque ad bellum profectus dicitur, spatio annorum quatuor interjecto: ex Pompeii liberis minor est elapsus, majoris vero paucis post diebus Didius caput attulit. Hoc Cæsar bellum gessit novissimum. *Plutarchus in Cæsare*.

Portenta antecedentia.

Prælium hoc Mundense plurima adversa portenta, quæ haud dubiam alteri partium perniciem portendere credebantur, præcessere. Inter quæ præ cæteris observatione dignum est, quod Aquilæ in Pompeianarum legionum signis, fulminibus aureis, quibus insistebant, projectis, motisque

que alis à Pompeio ad Cæsarem avolantes, certissimum Pompeianis exitium denunciare videri poterant: Quo loco prælium commissum est, statim post victoriam palmam enatam esse ferunt.

Triumphus.

Cæsar post tot præclaras ab hostibus reportatas victorias, *quingies* Romæ triumphavit, mense Iulio (qui tunc Quintilis vocabatur) anno Mundi 3926; uti *Sueton. in vita Iul. Cæsaris* scribit.

Primus triumphus, isque excellentissimus fuit de Gallis, Helvetiis & Germanis actus, cujus apparatus ex citro potissimum constitit, inter cujus fercula fuit Rhenus, Rhodanus, Oceanique captivi, ex auro simulacrum, interque captivos ductus Vercingetorix Rex Germanorum, qui post triumphum necatus est: Hoc triumphus die Iulius Cæsar velabrum prætervehens pene curru excussus est, axe diffracto, adscenditque in Capitolium ad lumina, quadraginta elephantis dextra atque sinistra lych-nuchos gestantibus.

Secundus triumphus fuit *Alexandrinus*, ex Ægypto de Rege Ptolemæo, apparatusque ejus erat testudineus, in hoc Nilus & Pharus ardens, inter captivos Arsinoë Cleopatraz soror traducta est.

Tertius Ponticus de Rege Pharnace acantho spectabilis: in cujus pompæ ferculis fuit Pharnacis imago, & hic titulus trium verborum prælatus: Ἦλθον, εἶδον, ἐνίκησα. Veni, vidi, vici. non acta belli significans, sicut cæteri, sed celeriter confectum notans.

Quartus fuit *Africanus* de Rege IUBA ebore insignis: Quo triumpho inter captivos ductus Iuba Regis filius patri cognominis.

Quintus fuit *Hispanicus* de Pompeii M. filiis in Hispania devictis: Apparatus de argento rasili fuit; quem de hoc bello novissimo duxit. Triumphus supra modum fuit Romanis acerbus, quia non de alienigenis Ducibus, vel oppressis Regibus barbaris habebatur, sed de viri Romani summa calamitate afflictis liberis & familia simul oppressis, quorum calamitatibus insultare, atque ob has exultare Patriæ fœdum habebatur; sicut *Plutarchus in Cæsare* §. 15. scribit: Viri namque prudentes statuunt victoriam de civibus reportatam silentio obrui, non triumpho decorari debere: Quæ enim gloria paricidiis conjuncta esse possit?

Honor Cæsari habitus omnibus bellis confectis.

Tandem Iulius Cæsar ob omnia bella civilia confecta, & singularem in cives clementiam, *Liberator*, *Pater patriæ*, & *Dictator perpetuus* appel-

latus est; primusque *Imperatoris* nomen accepit A. M. 3924. Quo anno etiam Cæsar Testamentum suum condidit, atque Vestalibus servandum tradidit.

V. ACTA ETHICA.

De actis ejus Ethicis duplex observandus venit *catalogus*. 1. *Virtutum*. 2. *Vitiorum*. Magna namque mixtura virtutum & vitiorum in magnis viris esse solet; juxta axioma Politicum.

I. Catalogus virtutum.

Multæ sane eæque præclaræ fuere ac plane heroicæ Virtutes in C. Iulio Cæsare.

1. *Fortitudo* sive *Magnanimitas*. Iulius Cæsar semper & ubique in periculis animum intrepidum habuit: Facinora, quæ & periculo obnoxia sunt, & magna, gerenda esse dicebat; de his non consultandum; quod ad hæc perficienda plurimum momenti habeat celeritas, expansio vero periculi revocet hominum audaciam. *Plutarchus*.

Exempla.

1. *Apud Pharmacusam* insulam, quum ex Bithyniâ à Rege Nicomede discederet, in pelago à piratis captus est; qui magnis jam classibus, multisque navigiis mare infestum habebant: Hos Cæsar postulantes pro ipsius redemptione 20 talenta, derisit quasi ignaros, quem tenerent, ipse 50 daturum se pollicitus est: Inde comitibus suis ad aliam urbem expediendæ pecuniæ gratia dimissis, inter immanissimos homines Cilicas cum uno amico, & duobus servis relictus, adeo eos despexit, ut, quoties quiescebat, misso aliquo, indiceret iis silentium: Dies duo de quadraginta, quasi non custodiretur, sed stiparetur ab eis, una ludebat, & se exercebat: jam carmina & orationes scribebat, eaque in circulo eorum pronuntiabat: si qui non admirarentur ea, hos palam inertes appellabat & barbaros, frequentes per jocum suspensurum se eos minabatur: placebat id illis, simplicitati ejus & ætati hanc linguæ libertatem adscribentes. *Plutarchus in Cæsare* §. 1. Numeratis autem 50 talentis expositus in littore non distulit, quin è vestigio classe deducta persequeretur abeuntes, ac redactos in potestatem supplicio, quod illis sæpe minatus inter jocum fuerat, afficeret. *Suetonius in Cæsare* §. 3.

2. In bello *Alexandrino* ab hostibus cinctus, armatus de ponte in subjectum mare defiliit, ac 200 passibus ad proximam navem adnavit, læva manu sublata, quæ libellos habuit, ne madefacti corrumperentur, mordicus dextra paludamentum

tum trahens, ne spolio potirerur hostis. *Suetonius in Casare.*

3. *Inclinatam* aciem solus sæpè restituit, obstitens fugientibus, retinensque singulos, & contortis faucibus convertit in hostem. *Suetonius in Casar.*

In prælio quodam Martiæ legionis Aquiliferum jam ad fugam conversum, faucibus apprehensum in contrariam retraxit partem, dextraque ad hostes porrecta: Quorsum, inquit, tu abis? Illic sunt, cum quibus dimicamus. At manibus quidem unum militem correxit; voce autem tam acri legionum trepidationem discussit, vincique paratas vincere docuit. *Erasmus lib. 4. Apophthegmatum.*

11. *Prudentia.* In obeundis expeditionibus dubium, cautior fuerit, an prudentior. Exercitum neque per insidiosa itinera duxit unquam, nisi perspeculatus locorum situs, neque in Britanniam transvexit, nisi ante per se portus & navigationem & accessum ad Insulam explorasset. *Suetonius in Casar.* Quum Pompeius relicta Roma perfugisset ad mare, Metellus ærarii præfectus Cæsari illinc pecunias tollere volenti obstitit, ne peccaret contra leges. Cui Cæsar prudenter respondit, dicens: *Non idem armorum ac legum tempus est; Abscede igitur, ac postea, quam facta pace arma deposuerimus, tunc si videbitur, plebis patronum age.* *Erasmus lib. 4. Apophth.* At quum Metellus ærarium clauderet, Cæsar illi mortem minatus est. Ea res, quum Metellum reddidisset attonitum; Hoc, inquit, ô Adolescens, dictu mihi difficilius fuit, quam factu. Quibus verbis insinuare voluit, se vel nutu posse, quem vellet, occidere; quum secum duceret armatos exercitus. *Plutarchus in Apophth.*

111. *Clementia.* Nihil magis ornat Principem, quam Clementia & Mansuetudo. Planetæ, inquit Plutarchus, eo tardius moventur, quo sunt in sublimiori sphaera: ita quanto major Principum auctoritas, tanto magis affectibus suis moderari, eosque temperare debent. Hinc Salomon recte inquit *Proverb. 20. v. 28.* Misericordia & veritas custodiunt Regem, & in clementia fulcit thronum suum. *Exemplum* illustre habemus in *Julio Casare*: Hic tanta clementia erga hostes & rebelles usus est, ut Marius non semel dixerit; Cæsar, qui apud te audent dicere, magnanimitatem tuam ignorant; qui non audent, humanitatem & clementiam. *Bruson. lib. 3. cap. 13.* Plutarchus de eo scribit, quod hostibus suis multis salutem dederit, nonnullis honores quoque & Magistratus, velut Bruto & Cassio, quorum uterque Prætor erat.

1 v. *Celeritas.* Quia enim noverat maximum bellum momentum in celeritate esse situm, idcirco absque ulla cunctatione negotia sua celerrime confi-

ciebat: Quare quum ipse in bello civili Pharnacem Ponti Regem in primo congressu vicisset, Laconica brevitate ad suos scripsit: Veni, vidi, vici. *Plutarchus in Apophth.* Vnde Cæsar interrogatus, quomodo res tot tantasque tam brevi temporis spatio perficere potuisset, cum Alexandro M. respondit: *Μὴδὲν ἀνασάλλομεν*: Nihil cunctando. Quod *Lucanus* hoc versu reddidit:

Nil actum credens si quid superesset agendum.

Celeritas enim in Duce summa laus est. De qua pulchrè Salustius inquit: Postquam consulueris, mature facto opus est. Ego non laudo cæcam & inconsideratam festinationem; sed laudo celeritatem, postquam de re satis diu multumque deliberatum est.

v. *Felicitas.* Ea sane comes fere consilii & rationis est, sed tamen paulo benignius quibusdam attributa est à Deo: Ille enim unus ejus author est, eamque præstare à se ipso nemo potest. Huc pertinent adagia: *Θεὸς ὁ δῶρον ἐστὶν ἡ τύχην βροτῆς.* Felicitas est donum à summo Deo. Item; Victoria de cælo est. sicut David inquit, *Psal. 144.* Deus docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum. Confer *Psal. 18, 34. seqq. Psal. 147, 7.* Sunt enim quidam *ὡς περὶ ἀστὲρ γεννηθέντες*, h. e. quarta luna nati, qui nulla felicitate gaudent. *Eustath. in II Iliad.* Contra alii sunt, quibus etiam venti tempestatesque obsecundant. *Cicero pro lege Manil.* Nam de *Theodosio M. Imperatore* Poëta inquit:

*O felix nimium, cui militat Pontus & Æther,
Et conjurati veniunt ad classica venti.*

Simile exemplum habemus in *Julio & Pompeio*; Quum enim commissa pugna Pompeius vicisset, & victoriam non persequeretur, sed se potius reciperet ad exercitum: Tunc Cæsar; Hodie, inquit, penes hostes erat victoria. At non habent Ducem, qui victoria sciat uti. *Plutarchus in Apophth.* Et sane ita se res habet; Pompeius ante bellum civile res magnas, patriæque utiles gessit, & usque ad id tempus felix fuit: postea in extremo actu miserrimus fuit, ut *Cicero l. 7. Epist. ad Attic.* scribit; Cneius autem noster (ô rem miseram & incredibilem!) ut totus jacet; non animus est, non consilium, non copiarum, non diligentia. Mittam illa, fugam ab urbe turpissimam, timidissimas in opidis conciones, ignorationem non solum adversarii, sed etiam suarum copiarum.

Quum pugna Pharsalica inter Cæsarem & Pompeium jam parata esset, omniaque equorum atque hominum strepitu frëmerent, vidit Iulius Cæsar C. Crastinum decem alarum ductorem castra ingredientem. Quem nomine compellans, Quid de pugnae eventu speraret, rogavit: At ille dexteram præ-

præstendens ait: Vinctes, Cæsar; & me aut vivum, ut certe mortuum laudabis. Quorum utrumque verum existit: Nam & vicit Cæsar, & Crastinum, qui fortissime pugnando occubuerat, pro concione laudavit. *Franc. Patric. lib. 7. de Regn. tit. 9. pag. 471.* Similiter *Antonius*, quamvis felicior esset Imperator, quam *Octavianus Augustus*, & haberet exercitus majores, tamen inclinata acie fugit in Ægyptum, & quum ab irato victore vitam impetrare non posset, mortem sibi ipsi conscivit.

v. *Authoritas.* Nam vehementer pertinet ad bella administranda, quid hostes, quid socii de Imperatoribus existiment, inquit *Cicero pro lege Manil.* Hæc autem authoritas non nostra comparatur industria, sed est eximium & singulare Dei donum, cujus Majestatis impressio etiam inter fortunæ varietates insidet personis, velut signaculum & character potestatis, & velut radius à Dei Majestate inditus; sicut Rex David inquit, *Psalms 30. v. 7.* Domine, in benevolentia tua stabilivisti montem meum. Princeps enim, qui ipse interest prælio, si magnanimus est ac strenuus, militibus animum incredibilem addit, viresque duplicat. *Bodin. lib. 5. de Republ. c. 5. pag. 894.* Et Ducis invicti præsens animus est instar exercituum multorum. Ita Iulii Cæsaris tanta fuit authoritas, ut etiam fugientes exercitus sistere potuerit, sicut antea diximus. Mirum dictu & auditu est, quod exercitum suum ad Cordubam contra Pompeium Iuniorem, perterrefactum jam, & de fuga magis, quam de pugna meditantem, authoritate sua restituerit, quum milites omnes audivissent Cæsarem exclamantem; *Hic dies aut mihi finis vita erit, aut militie vestra ultimus.* Quibus dictis clypeum Oppii militis arripuit, solusque hostes invalit, locoque pepulit ac disturbavit, & 200 circiter tela in se missa partim audacter evitavit, partim scuto excepit: Quo pudore accensis ac perciti milites tanto impetu in hostem irruebant, ut Pompeium cum universo exercitu in fugam compulerint, Ducesque ejus, capta Corduba, in quam confugerant, magna ex parte cæsi sint, & eorum capita ad Cæsarem perlata; Ipse autem Pompeius inter dumos ac vepres latitans deprehensus, cæsusque est, caput quoque ejus ad Cæsarem perlatum, quod quidem honorificè sepeliri iussit. *Franciscus Patricius 6. de regn. titul. 10. pag. 462.*

vii. *Liberalitas.* Axioma Politicum est: Liberalitate & beneficentia retinentur & amplificantur Imperia: Nam solum preciosa est pecunia, quando usu largiendi desinit possideri. *Boeth. lib. de consol. Philosoph.* Probe hoc observavit Iulius Cæsar, qui dicere

solitus est; Se vel inprimis ditescere, cum bene merentes aliquo munere prosequeretur. Neque hoc tantum dixit, sed etiam fecit. Nam militum erga se amorem & fidelitatem incredibiliter comparavit, auxit & retinuit: primum immensa largitione & honoribus ostendens, non ad privatum luxum opes se parare ex hostibus, sed communia virtutis præmia apud se servanda deponi; hætenus enim se ditescere, quatenus in bene meritos profunderet milites: deinde, quod nullum non periculum ultro subiret, neque laboribus fatisceret in ullis.

Francisc. Patr. lib. 2. de Regn. tit. 13. p. 124. de eo scribit; Quod nonnunquam militibus suis pecuniam nec numerari, nec expendi voluerit, sed ut quisque acciperet, quantum vellet, dixerit; ut fecit in direptione publica ærarii, in quo pecuniam tot victoriis congestam, & ex tot manubiis prædisque coactam militibus suis, & universo exercitui, (remoto Metello) permisit. *Plutarchus in Casare* ita scribit: Iulius Cæsar omnibus Rempubl. tractantibus opulentiam propinavit Gallicam affatim hauriendam: Pompeius quum mitteret repetitum milites, quos ei ad bellum Gallicum commodaverat, eos Cæsar donatos millenis nummis remisit.

viii. *Sobrietas.* Nam ita de eo scribit *Suetonius*: Vini cum parcissimum fuisse, ne inimici quidem negaverunt. Verbum M. Catonis est: Vnum ex omnibus Cæsarem ad evertendam Rempubl. sobrium accessisse.

ix. *Παρρησία*, sive loquendi libertas. Cæsar valde *παρρησιαστικὸς* fuit. Nam L. Sylla sedente pro tribunali, quia Prætor esset, atque Cæsari adhuc privato diceret iratus, Se officio suo usurum: respondit Cæsar: Recte tu appellas officium, quod pecunia tua comparasti. Neque enim Magistratus Majestate deterritus est, quin ei, qua arte Magistratum esset assequutus, coram exprobraret. *Plutarchus.*

x. *Urbanitas.* de qua *Bruson. lib. 4. c. 31.* ita scribit: Testius Penatius in dicendo mentum intorquebat: In hunc Cæsar ita jocatus est; Dic, si quid velis, ait, quum nucem perfregeris. Notavit Cæsar in compositos orantis mores, ac gesticulationes parum decoras: Nam qui habet in ore nucem duram, in rumpendo mentum solet intorquere.

Similiter de Curtio Oratore scribit *Cicero de clar. Orat.* Quod, quando orationem habuit, toto corpore ab uno in alterum latus vacillavit, non secus ac si in lintre steteret. Hunc quum Cæsar aliquando perorantem vidit & audivit, hunc festivum de eo jocum protulit, dicens: Quis loqueretur è lintre?

x i. *Modestia.* Axioma Ethicum est: Quo quis generosior, eo modestior. Ita etiam Iulius Cæsar, initio modestissimus habitus est. Cujus rei hoc erit argumentum: Denunciavit per præconem Pompeius, se pro hostibus habiturum illos, qui ei in bello defuissent. At Cæsar medios omnes & neutrius partis suorum sibi numero futuros pronuntiavit, nec legem illam Solonis sequutus est, qui capitis animadversione puniendum illum statuit, qui in civili seditione partis alterutrius non exstitisset: Quin etiam Roma egrediens Pompeius in senatu dixit, eodem se loco habiturum eos Senatores, qui Romæ remansissent, quo eos habebat, qui in castris Cæsaris militarent: At Cæsar postulatio longe æquior erat modestiorque semper, quam Pompeii: Se enim S. P. Q. R. jubente, positurum arma pollicebatur, si idem faceret Pompeius: Quod quum ille facere negaret, respondit Cæsar; Iniquum admodum esse, alteri vires omnes amovere, alteri vero confirmare atque augere, ut, dum alterum tyrannidis insimularent, alterum ad tyrannidem instruerent: & post pugnam Pharsalicam, omnibus adversarum partium, qui se victori permiserunt, ignovit. *Franc. Patric. l. 6. de regn. tit. 9. pag. 399.*

x i i. *Gratitudo.* Axioma Politicum est: Οἱ ἀγαθοὶ ἀντὶ τῆς μισθῶν οἰδῶσι χάριν. Boni pro parvis etiam sunt grati. Exemplum elegans habemus in Iul. Cæsare, de quo *Iovian. Pontan. lib. de Liberal. p. 113. & 116.* ita scribit: Iulius Cæsar aliquando militibus suis agros dederat: Venit quidam accusans militem: quod teneret agrum, qui non debuisset venire in distributionem. Iulius Cæsar respondit Actori; Veram habes causam. Militi vero: Cede ei. Miles ait, Meministi, Imperator, in pugna quadam te excedere ex pugna, & residere sub arbore? Memini, inquit Cæsar. Ad hæc Miles, Meministi me militem tibi in galea aquam adferre? Memini. Tunc es ille? Ego sum, inquit. Imo non es; Quia ille erat integer salvis oculis. Recte, inquit miles; in prælio alterum oculum amisi. Ibi Iulius Cæsar mox numeravit colono pretium pro prædio, quanti erat, ut miles illud retineret.

x i i i. *Æquanimitas atque erga amicos facilitas.* Iulius amicos tanta semper facilitate indulgentiaque tractavit, ut C. Oppio comitanti se per sylvestre iter, correptoque subita valetudine in diversorio, quod unum erat, loco cesserit, ac ipse humi & sub dio cubuerit. *Suetonius in Cæsar.* Ita non iniquo animo tulit Iulius Cæsar cum in collegium Poëtarum accessisset, quod ei Accius Poëta non assurrexit: noverat enim illum non contemptu Majestatis in egisse, sed fiducia quadam sui ipsius qua putabat se in Poëtarum studiis antecellere. *Franc. Patric.*

l. 7. de regn. tit. 9. pag. 463. Talis quoque æquanimitas fuit in Alexandro M. Rege Macedonum. Nam in illum magna aliquando fiducia usus est Apelles pictor. Cum enim ille sæpius in officinam ejus veniret, plerumque de picturis inepta quædam dicebat, & imperite judicabat; cui Artifex silentium comiter indicebat; rideri enim eum à pueris aiebat, qui colores tererent. Ferebat ea Alexander bono animo: Tantum authoritatis ac juris huic pictori tribuebat. *Francisc. Patricius ibid.*

II. Catalogus vitiorum.

Vti autem larga virtutum, ita quoque vitiorum seges in illo tam feraci excelsi animi agro exstitit.

i. *Ambitio.* Iulius Cæsar & Pompeius valde ambitiosi fuerunt. Pompeii symbolum fuit: Αἰὲν δέοις δύνειν, καὶ ὑπερέσθαι εὐρυμᾶν ἄλλων: Semper ego cupio præcellere, & esse supremus. Cæsar vero dixit: Se malle in obscuro oppido primum esse, quam Romæ secundum. Verba *Dionis* de Iulio Cæsare & Pompeio hæc sunt: Multæ commemorantur occasiones belli civilis inter Cæsarem & Pompeium; sed verissima causa fuit Principatus cupiditas & amor dominandi. Nam Pompeius etsi initio ornavit & provexit Cæsarem; tamen postea cepit invidere ipsius felicitati & splendori: & primum quidem clam conatus est eum opprimere, tandem vero apertum bellum eidem intulit: Cæsar vero, quum non posset ferre dejectionem de gradu, sed cupe- ret aliis superior esse, relicta Gallia, Romam properavit, ut Pompeium imparatum opprimeret. *Cicero liber. 3. Offic.* de Iulio Cæsare scribit, eum semper in ore habuisse versus *Euripidis* in *Phœnissis*:

Εἴπερ γὰρ ἀδικεῖν καὶ, τυραννίδος πύλα
Κάκιστον ἀδικεῖν. ταῦτα δὲ δούρειον ἔχον.

Quos *Euripidis* versus ipse Latine sic vertit:

Nam si violandum est jus, imperii gratia.

Violandum est alijs rebus pietatem colas.

Syllæ de Iulio Cæsare adhuc puero præsagium fuit tale; Multos ei Marios inesse: Quum enim de eo necando deliberaret, & ostenderent nonnulli, nihil esse causæ, cur tantulum puerum trucidaret; Nihil mentis habere eos dixit, si non ei puero multos viderent Marios inesse.

A X I O M A.

Ambitio omnia sibi arrogat.

Exemplum valde memorabile habemus in Iulio Cæsare: Nam renunciatus ille Consul, cum *Calpurnio Bibulo*, statim legem Agrariam promul-

mulgavit, & adversantem collegam armis foro expulit; ac postero die in Senatu conquestum, nec quoquam reperto, qui super tali consternatione referre aut censere aliquid auderet, in eam coëgit desperationem, ut toto Consulatus tempore domo se contineret, & quoad potestate abiret, domo abditus nihil aliud, quam per edicta obnunciaret. Vnus ex eo tempore omnia in Republ. & ad arbitrium administravit, ut nonnulli urbanorum, quum quid per jocum testandi gratia signarent, non Cæsare & Bibulo, sed Iulio Cæsare Cos. actum scriberent, eundem bis præponentes, nomine atque cognomine, adeo ut vulgo circumferrentur hi versiculi:

Non Bibulo quicquam nuper, sed Cæsare factum est.

Nam bibulo fieri Consule nil memini.

1. *Regnandi libido.* Quum Iulius Cæsar ex Gallia provincia adversus Pompeium tenderet, Rubicone amne transmissio (quem nemo armata manu transire audebat, nisi hostis Imperii Romani publicus renunciari vellet) dixit; Omnis jacta sit alea. Significans se de summa rei velle periclitari: is enim fluvius Galliam ab Italia dirimit: *Plutarchus in Apophthegmatis.*

1. *Superbia.* Cæsar initio modestus erat, sed ad dignitates summas evectus, superbus est factus, juxta adagium illud vulgatum: Honores mutant mores, sed raro in meliores. Nam non modo in Consulatu, sed etiam in Dictatura Senatus consilio nunquam utebatur; Ac ne Senatui quidem universo (constabat enim mille circiter Senatoribus) ad se venienti assurgebat: Nimis arroganter & superbe quidem, non quod Cæsar natura aut moribus ita superbus fuerit; sed quum assurgere Senatui vellet, à Cornelio Balbo adlatore, consiliorumque omnium particeps, quo minus id faceret, prohibitus est.

1. *Nimia sui ipsius confidentia.* Axioma Politicum est: In heroicis personis magna est ut plurimum sui ipsius confidentia.

Exemplo est Iulius Cæsar: Quum enim ille nocte intempesta ignoto habitu sese audacius, quam prudentius, Anioni flumini commisisset, ut in Italiam trajiceret, tandem nautæ ob naufragii periculum timido, imo jam desperanti, quis esset, aperiebat, ejusque obstupefacti dextra apprehensa dicebat: Perge audacter, nec quicquam time: *Καὶ σαρὰ φέρεις, καὶ τὴν Καίσαρ τὴν τύχην συμπλέσσαν.* Cæsarem vehis, & ejus fortunam navigationis comitem. *Plutarchus in Cæsare.* Cogitare autem debuisset Cæsar, fortunam esse instar rotæ: Sicut enim rota est volubilis, & in orbem agitur, in qua summa cito fiunt ima, & ima summa; ita semper cogitanda est

fortunæ instabilitas, quæ alias excelsa humiliat, alias humilia exaltat; sicut Sesostris, Rex Ægyptiorum dicebat. *Philippus Melancthon lib. 3. Chronicorum*, & hæc est Fortunæ rota, das Glückrad. Cæsar omnes credere volebat, Fortunam secum navigare, per campos imitari, sibi assistere in bellis, & periculis, nusquam non adesse; Verum nos ex sacro codice rectius instituti & imbuti novimus, siue adversa, siue prospera accidunt, divinæ providentiæ illud tribuendum esse; uti ex hoc Epigrammate venustissimo patet:

Si vitam inspicias hominum, si denique mores;

Artem, vim, fraudem cuncta putes agere.

Si propius spectes, Fortuna est arbitra rerum.

Nescis, quam dicas, & tamen esse vides.

At penitus si introspicias, atque ultima primis

Connectas, tantum est Rector in orbe Deus.

v. *Securitas nimia.* Axioma Politicum est: Securitas & in suspectos inquirendi negligentia multos Principes perdidit. *P. Greg. Tholosanus l. 22. de Republ. cap. 21.*

Exempla.

1. *Iulio Cæsari* ita accidit, ut die, qua necatus est, libellum insidiarum indicem, ab Oppio quodam porrectum, libellis cæteris, quos sinistra manu tenebat, quasi mox lecturus commiscuerit, nec legerit. *Suetonius in Cæsare.*

2. *Nicephorus Phocas*, Imperator Orientis, ut ait Zonaras, conjuratione Theophaniæ, & Iohannis Zimisces, in lecto dormiens cæsus est, sua culpa, quod libellum sibi traditum, in quo conjuratorum nomina scripta erant, & ut sequentem noctem caveret, non legisset.

3. *Dion* periit, quanquam suspicaretur insidias sibi strui à Calippo; sed veritus est nimium confidenter observare amicum & hospitem. *Plutarchus.*

4. *Antipater* Cassandri filius, vocato ad cœnam Demetrio, illoque vicissim sequenti die vocato, veritus ei diffidere, à cœna necatus est.

v. *Axioma*, h. e. *Non accurata temporis observantia.* Iulius Cæsar, qui quanquam ad omnia summa natus videbatur, tamen in hoc turpiter, & suo exitio lapsus est: Quod Principatum armis quæsitum & occupatum, ne monitus quidem armis retinere vellet: Qui magnus solœcismus Politicus fuit. Verba *Velleii Paterculi lib. 3.* hæc sunt: Laudandum experientia consilium est Hircii & Panfæ, qui semper prædixerant Cæsari, ut principatum armis quæsitum armis retineret. ille dictitans; Morise, quam timeri malle, dum clementiam, quam præstiterat, expectat, incautus ab ingratis trucidatus est.

Idem Iulius Cæsar, quum undique viderentur imminere insidiæ, atque admoneretur, ut sibi caveret, & stipatoribus se cingeret, non sustinuit, sed respondit hoc Symbolo, quo semper usus est; Satius est insidias subire semel, quam semper cavere; significans, eum non vivere, qui in perpetuo mortis metu viveret: Mortem enim semper metuere, non semel est, sed semper mori. *Erasmus lib. 4. Apophthegm. & Plutarchus in Cæsare.* Custodes enim malam conscientiam minime custodiunt. Hinc frequenter in ore habuit: Miserrimam comitem senectutis esse pristinae crudelitatis memoriam.

C A P U T III.

D E E G R E S S V.

I. Τ Α Π Ρ Ο Η Γ Ο Υ Μ Ε Ν Α.

I. Conjuratorum conspiratio.

Subscribere quidam L. Bruti statuæ, Vtinam vi-
veres. Item ipsius Cæsaris statuæ: Brutus quia Re-
ges ejecit, Consul primus factus est; Hic quia Con-
sules ejecit, Rex postremo factus est. Inscriptiones
hæ admodum fuere loquaces, ni mens Iulio Cæsari
læva fuisset.

Conspirarunt autem in eum amplius sexaginta. Principesque conjurationis fuere, M. Brutus, C. Trebonius, Cassius, & Decius Brutus. quibus fere omnibus Cæsar vitam ex gratia donaverat, eosque ad summos dignitatum & honorum gradus evexerat. Hi primum cunctati, an illum in campo per comitia tribus ad suffragia vocantem partibus divisus è ponte deicerent, atque exceptum trucidarent; an in sacra via, vel in aditu theatri adorirentur, postquam Senatus Idibus Martiis in Pompeii curiam edictus est, facile tempus & locum prætulerunt.

II. Variorum prodigiorum oblatio.

1. *Galea Iulii Cæsaris ardens.* Ante pugnam Pharsalicam Iulius Cæsar circumivit in castris inspecturus excubias: ibi ardere visa est galea ejus; quæ flamma ardens aliquandiu super galeam est conspecta: Quæ singulare fuit signum novi & inutilitati alicujus eventus. *Philippus Melanchthon in locis Manlii p. 48.*

2. *Exundatio Padi.* Inter alia prodigia, quæ mortem Iulii Cæsaris antecesserunt, recitatur etiam exundatio Padi:

*Proluit insano contorquens vertice sylvas
Fluviorum Rex Eridanus: camposa per omnes
Cum stabulis armenta tulit.* Virg.

Ita etiam mortem Nicolai III, Pontificis Romani, præcessit exundatio Tyberis, quæ tanta fuit, ut

aram in fano Mariæ rotundæ quatuor calceos supergrederetur. Quod statim aliqui præsagium esse Pontificis paulo post morituri existimarunt. Factum id anno C. 1281.

3. *Inusitata victima oblatio.* Paucis diebus ante eandem ejus, quum victimam offerret, cor in extis victimæ inventum non est. Quod pro tetra ostento habitum est: neque enim naturaliter animal sine corde consistere potest.

4. *Spurina auguris prædictio.* Spurina augur eum præmonuit, ut Idib. Mart. grave periculum caveret. Qui dies cum illuxisset, progrediens ad Senatum Cæsar, aruspice salutavit, ac ludens dixit: Atqui Idus Martiæ venerunt. Cui Aruspex submisit respondit; Venerunt, sed non præterierunt. Et Cæsar eo ipso die interfectus est. *Plutarchus in Cæsare. §. 17. Suetonius in Cæsare. §. 81.*

Elegans & memorabilis historia parallela.

Cyriacus Spangenberg. in Chronolog. p. 76. hanc memorabilem historiam recenset. Frater Sebalus, senex Monachus & peritissimus Astronomus fuit, qui vixit circa annum Christi 1012. Hic comitem Everhardum à Querfurt fideliter monuit, ut diem 13 Maii observaret, eoque die sibi caveret: Quia ex constellationibus Planetarum cognoverit, eo die lethale malum ei imminere. Quod præsagium prædictus Comes (quia eo die cum Sponsa sua Principissa nuptias celebrare, eumque in lætitia transigere putabat) superbe contemnebat, & phantasticum esse putabat. Quum autem Comes cum ministris suis in Aurifabri officina staret, & forte Monachum prætereuntem videret, eum ad se vocat, dicens: Domine Frater, dies 13 Maii jam adest, cujus tu mentionem fecisti. Monachus respondet: Imo, Generose Dn. Comes, dies quidem advenit, sed non præterit: Fieri potest, ut ante vesperam, antequam cubitum eas, tragicus casus tibi eveniat, de quo nemo mortalium cogitavit: Veruntamen, inquit, Deus omnia mala avertere, & astrorum cæli præsagia mutare potest. Sed quid sit? Circa vesperam, quum Sponsa Principissa Sponso suo adduceretur, ecce, Comes ille medio in convivio, quum omnes hilares essent, ab alio quodam Comite à Stollenberg & Alstenhausen / qui ipsi conjugium hoc invidabat, in mensa inter ipsa pocula miserrime trucidatus est.

5. *Avis regalioli ab aliis avibus dilaniatio.* *Suetonius in Cæsare. §. 81.* scribit, quod pridie ante Idus Martias avis Regaliolus cum laureo ramulo Pompeianæ curiæ se inferens, à volucris varii generis ex proximo nemore provenientibus circumdatus, ibique discerptus sit.

6. *Calpurnia uxoris somnium.* Calpurnia uxor Iulii Cæsaris somnium habuit, collabi fastigium domus, maritumque in gremio suo confodi: ac subito cubiculi fores patuerunt. *Plutarchus & Suetonius in Casare. §. 81.*

11. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

Quum autem Cæsar non tantum Spurinæ auguris monita, sed etiam uxoris Calpurniæ lacrymas ac obtestationes floccipenderet, & Idibus Martii curiam ingrederetur, à conjuratis interfectus est anno Mundi 3928. ante C.N. 43. ab Vrbe condita 709. ætatis vero suæ anno 56. qui annus vocatur *climacter heroicus.* *Suetonius in Casare* cædem ejus ita describit §. 82. Assidentem conspirati specie officii circumsteterunt: Illico Cimber Tullius, qui primas partes susceperat, quasi aliquid rogaturus propius accessit, renuentique & gestu in aliud tempus differenti ab utroque humero togam apprehendit. Deinde clamantem, Ista quidem vis est: alter Cassius adversum vulnerat paulo infra jugulum: Cæsar Cassii brachium abreptum graphio trajecit, conatusque profligare alio vulnere tardatus est; utque animadvertit, undique se strictis pugionibus peti, toga caput involvit, simul sinistra manu sinum ad ima crura deduxit, quo honestius caderet, etiam inferiore corporis parte velata: atque ita tribus & viginti vulneribus confossus est, uno tantum ad primum ictum gemitu sine voce edito. Quidam etiam tradiderunt, M. Bruto, eum irruenti, dixisse: *Καὶ σὺ, τέκνον;* Et tu, Fili mi? Exanimis, diffugientibus cunctis, aliquandiu jacuit, donec lecticæ impositum, dependente brachio, tres servuli domum retulerunt.

V s v s.

1. *Ingratitudo Bruti detestanda.* Iulius Cæsar post pugnam Pharsalicam jubet parci Bruto, illumque postea ad se perductum clementer servat, data illi venia, quod à partibus Pompeii contra se stetisset. Hic postea cum Cassio & Decio conspirat contra Cæsarem, eumque in curia Romana interficit. *Plutarchus & Suetonius in Casare.* Vnde Cæsar adhuc vivens non sine causa de Bruto dixit: Se magis metuere occultationem insidiosam Bruti, quam ferociam Antonii. Nam

Sape tacens odii semina vultus habet.

Item:

Suspicione caret non criminis ille frequenter,

Demisso vultu qui sedet, atque tacet.

Vnde in exequiis funebribus inter ludos cantata sunt quædam, ad commiserationem & invidiam cædis ejus accommodata ex *Pacuvio.*

11. *Mors Cæsaris repentina,* quæ ei fere contigit ex animi sententia. Nam quondam, quum apud *Xenophontem* legisset, Cyrum ultima valetudine mandasse quædam de funere suo; aspernatus tam lentum mortis genus, subitam sibi celeremque optabat: & pridie quam occideretur, in sermone nato super cœnam apud M. Lepidum, Quisnam esset finis vitæ commodissimus? repentinum inopinatumque prætulera. *Suetonius in Casar. §. 86.* Vnde *Symbolum* ejus fuit: *Satiùs, insidias subire semel, quam metuere semper.*

111. *Iustitia divina* in morte Iulii Cæsaris est conspicua. Nam occidit Cæsar diversis in præliis, uti ipse gloriatus est, undecies centena & nonaginta duo millia hominum; ita ut in hanc rationem non veniat strages civilium bellorum. At mira, imo dira hæc gloriatio fuit. Vnde *Plinius lib. 7. cap. 25.* recte & prudenter inquit: Hæccine aliquis in laudibus ponat, tantam injuriam generis humani? Similiter & *Florus inquit lib. 4. cap. 2.* Iulius Cæsar venit in curiam, Parthicam expeditionem meditans. Ibi in curuli sedentem eum Senatus invasit, tribusque & viginti vulneribus ad terram datus est. Et addit hoc memorabile Epiphonema: *Sic ille, qui terrarum orbem, & hostili & civili cruore impleverat, tandem ipse sanguine suo curiam Romanam implevit & inundavit!*

1V. *Fortuna est vitrea,* ejusque commutatio est repentina: Exemplum evidens & illustre habemus in C. Iulio Cæsare, qui putabat se ita regnaturum, autoritate munitum, ut nemo posset ei nocere; & tamen interfectus est à Bruto & Cassio, quorum victor & conservator erat: ideoque hoc Axioma diligenter tenendum est; Nemo est per omnia felix. Huc pertinent Tragicæ literæ Amasis Regis Ægypti ad Polycratem Samiorum Tyrannum. *Verba Epistola sunt:* Amasis Polycrati ita inquit; Mihi quidem feliciter agi cum viro amico meo & hospite, audire voluptati est, tamen tuæ magnæ prosperitates mihi non placent, qui intelligo, quam invidum numen sit. Quod ad me attinet, malim tum meas ipsius, tum eorum, qui mihi curæ sunt, res nunc prospere cedere, nunc contra & per varias fortunæ vices ævum traducere, quam ut omnibus meis optatis fortuna respondeat. Nullius enim unquam mentionem audivi, qui ubique successus ex animi sententia habuerit, & tandem male finiens, non funditus sit eversus. *Herodotus libro 3. Histor.* Recte igitur dicitur: *Κύκλῳ τὴν ἀνθρώπων, Circulus sunt res hominum.* Quo adagio rerum humanarum notatur inconstantia: Quoniam res humanæ à fortuna (nos Christiani dicimus, à providentia divina) circumaguntur, & velut

Velut in orbem recurrunt. Vide Monarchiam II de Cyro.

v. *Misera quorundam Imperatorum Romanorum fors* fuit, atque *conditio*: Nam à C. Iulio Cæsare, usque ad Carolum M. numerantur Imperatores 42, ex quibus vix decem sunt, quos filius, aut frater, aut uxor, aut amicus, aut inimicus, ferro, veneno, laqueove non exstinxerit. Quatuor vero sibi mortem consciverunt, quod mortis genus fœdissimum Tacitus, Canones vero informe appellant. Vide *Phil. Camer. Hor. succisiv. cap. 45. pag. 205.*

Sic etiam *Iovius* in Scotia testatur; quinquaginta duos Scotiae Reges aut bellica vi, aut procerum insidiis crudeliter interemptos esse.

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

h. e. quæ cadem Iulii Cæsaris sunt secuta.

1. *Testamenti Cæsaris apertio.* Post cædem Iulii, postulante L. Pisone socero, testamentum ejus novissimum aperitur, & in ædibus Antonii recitatur, in quo tres ille hæredes instituit; Octavianum Augustum ex dodrante, & L. Pinarium & L. Pedium ex quadrante, reliquos in ima cera; Octavium etiam in nomen, familiamque adoptavit. *Suetonius in Cæs. §. 83.*

2. *Funeris celebratio.* Funus quoque ei amplissimum, prosequentibus eum universo fere Senatu, Magistratibus, frequentique cum civium tum militum etiam armatorum ad corporis custodiam multitudine factum est, A. M. 3928. *Suetonius in Cæsare §. 48.*

3. *Nova mensis Quintilis appellatio.* Hoc animo quoque Quintilis appellatus est Iulius, in honorem Iulii Cæsaris, quod hoc mense natus esset ante annos 56. *Censorinus cap. 18. Macrob. Satur. cap. 12.*

4. *Percussorum Iulii Cæsaris exitus tragicus.* De hoc *Suetonius in Cæs. p. 89.* ita scribit: Percussorum fere neque triennio quisquam amplius vixit, neque sua morte defunctus est: damnati omnes, alius alio casu periit, pars naufragio, pars prælio, nonnulli semet eodem pugione, quo Cæsarem violaverant, interemerunt. Hæc *Suetonius*. Et *Plutarchus in Cæsare §. 18.* scribit; Percussores C. Iulii Cæsaris plerique omnes sibi ipsis manus violentas intulere. Et quidem Cassius eodem se pugione, quo Cæsarem percusserat, transfixit. Brutus, cum noctu solus in conclavi moraretur, apparuit ei prægrandis viri horrenda imago. Cumque interrogaret Brutus, Quis esset? quidve sibi vellet? respondit: Tuus sum, inquit, Brute, malus genius; in Philippis me videbis. Ad quæ Brutus animo præsentem, videbo ergo. Et simul imago ista evanuit. In præ-

lio deinde adversus Augustum & Antonium ad Philippos gesto, victis fugatisque suis copiis, suo ipso gladio incubuit. Idem Gordiani Imperatoris interfectores evenisse Cordus scribit: Quicunque enim illum gladio appetiverunt, quorum novem fuisse dicuntur, postea interemtis Philippicis sua manu, suisque gladiis, & quidem iisdem, quibus illum interfecerant, periisse dicuntur. Et hæc justa fuit talionis pœna.

II. IMPERATOR

OCTAVIANVS CÆSAR

AVGVSTVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. Generatio.

Pater Augusti fuit *Octavius*, qui Romæ vir equestris, & Senatorii ordinis fuit: *Avus* municipalibus magisteriis contentus, abundante patrimonio, tranquillissime senuit. *Proavus* secundo bello Punico stipendia in Sicilia tribunus militum fecit, Æmylio Pappo Imperatore. *Suetonius in Augusto §. 2.* Qui addit, quod M. Antonius libertinum ei patrem exprobravit restionem, è pago Thurino, avum argentarium. Sed hæc ibidem refutat.

Mater ejus fuit *Accia Iulia*, filia Iuliæ, sororis C. Iulii Cæsaris, ex sorore nepos.

C. Iulius Cæsar.

C. Iulius Cæsar Dictator,	—	Iulia nupta Actio Balbo.
& postea imperator.		
Octavius.	—	Actia.
Octavia, soror Augusti.	—	Octavianus Cæsar Augustus.

Natus est Augustus, M. Tullio Cicerone, & Antonio Coss. 9 Calend. Octobr. paulo ante Solis ortum. *Suetonius in Augusto §. 5.* Cum puer jam natus esset (uti *Dion Niceas in Augusto* scribit §. 1.) Nigidius Figulus Senator & Astronomus statim ei summum filii Imperium ex astris prædixit: Nam noverat is supra omnes homines suæ ætatis totius cœli ordinem & cursum, tenebat stellarum vim atque differentiam, quid ipsæ per se aut cum aliis conjunctæ possint & efficiant. Is igitur, ut vidit Octavium, propter partum uxoris serius in curiam venientem, statim exclamavit: Nobis, Octavi, Dominum genuisti. Deinde ea re percussum Octavium, atque idcirco puerulum necare volentem prohibuit. Nam hoc modo (inquit) moriatur filius tuus, fieri certe

certe nullo modo potest. Natus est autem Augustus horoscopante Capricorno.

Axioma.

Omnia habens Capricornum in horoscopo ascendentem, facit mutationem in Romano Imperio. Dicitur enim esse fatale signum in mutationibus Imperiorum. *Philippus Melanchthon in locis Manlii pag. 416.*

Exempla.

1. *Augustus Imperator* habuit Capricornum ascendentem in horoscopo, & sane ille insignem in Romano Imperio mutationem fecit. Quia illud à C. Iulio Cæsare inchoatum confirmavit, inque stabili sede collocavit; uti ex ipsius historia parebit; & hac de causa Augustus Capricornum in aurea moneta incudi fecit.

II. Similiter *Vespasianus* & *Carolus V*, Imperatores, habuerunt Capricornum in horoscopo ascendentem.

III. Eodem sidere *Carolus Borbonium*, & *Cosmum Medicen* natos *Cardanus* scripsit. Et hi omnes ad maxima Imperia, Regna, Ducatus, & opulentas hæreditates pervenerunt, multaque & gravissima bella felici exitu gesserunt. Hinc *Basilus Mathematicus* prædixit *Cosmo Medici Florentiæ Duci*, quum adhuc privatus esset, & de eo nihil cogitaret, ingentis opulentiae hæreditatem ipsi portendi, quod in ipso genituræ horoscopo Capricorni felix astrum mirabili conspirantium siderum aspectu irradiatum esset. Vide *Henricum Ranzovium in l. de præd. Astrol. p. 192.*

II. Appellatio.

1. Nomen ejus fuit *Octavius*, uti eum *Dion* appellat in *Augusto* §. 1. vel *Octavianus*, à Patre *Octavio* sic dicti.

II. Cognomen habuit geminum. Nam dictus est

1. *CÆSAR*. Quod nomen accepit à *Iulio Cæsare* Imperatore, à quo adoptatus erat: Ita enim scribit *Dion in Augusto* §. 1. *C. Octavius Velitris oppido Volscorum natus, pupillus ab Octavio Patre relictus est, apud Matrem, & Fratrem ejus L. Philippum.* Cumque adolevisset, à Cæsare non discedebat: Cæsar enim quod nullos liberos suscepisset, quodque jam in eo magnam spem positam haberet, valde eum diligebat, ejusque curam habebat, quippe quem nominis sui & pecuniæ hæredem ac Imperii successorem relicturus erat.

2. *AVGVSTVS* dictus est anno Imperii 16. *Munatii Planci* sententia, novo & ampliore cogno-

mine, quod loca quæque religiosa, & in quibus augurato quid consecrabatur, *Augusta* dicerentur, ab augurio, h.e. ab avium gestu, gustuve; sicut *Ennius* docet, scribens:

Augusto augurio, postquam incluta condita Roma est.

Suetonius in Augusto §. 7. Alii vero statuunt, quod *AVGVSTVS* dicatur ab augendo, sicut *angustus* ab angendo, propter felicitatem in rebus gerendis. Quia bella civilia felici successu composuerit, utiles in Republ. Romana leges promulgaverit, fines Imperii Romani dilataverit, plurimæque regna & provincias Imperio Romano subjecerit, illudque à C. Iulio Cæsare inchoatum fundaverit, inque stabili sede collocaverit.

REGVLA.

Cognomina saepe ipsis nominibus sunt usitata.

EXEMPLA.

1. Exemplum habemus in *SEMO*, *Noë filio*; cujus proprium nomen fuit *Semus*; cognomen vero ab officio ipsi impositum fuit *Melchisedech*. Sub hoc cognomine, quod Regem justitiæ notat, ipse velut Christi typus in codice sacro describitur, & ἀπαύτως, καὶ ἀμήτως, item, ἀΐψευδολόγος appellatur. *Hebr. 7. v. 3.* Similiter Christus Sacerdos æternus appellatur secundum ordinem *Melchisedech*. *Psal. 110. v. 5.* Vide *Histor. meam Patriarch. p. 52, 153, 154.*

ita etiam *Cæsar Octavianus Augustus* appellatus est anno Imperii 16. Quod 56 annos feliciter administravit. *Suetonius, Dion, Eutropius.* Omnes autem Imperatores, à primo Imperatore, C. Iulio Cæsare appellantur *Cæsares*, Græce Καίσαρες. Ut *Ioh. 19. v. 15.* Iudæi Christum ad crucem deponentes clamant: Non habemus Regem, nisi *Cæsarem*. Et Christus ipse *Matth. 22. v. 21.* jubet censum, qui est Cæsaris, dari Cæsari; qui tum temporis erat *Cl. Tiberius Nero*, Cæsaris *Augusti* privignus. Ita *Act. 25. v. 10.* Paulus inquit; Ad tribunal Cæsaris sto, ubi me oportet judicari. Confer *v. 11, 12, 21.* Ita ab *Augusto* secundo Imperatore Romano omnes successores ejus in hodiernum usque diem vocantur *Augusti*, ab officio, quod nempe Imperii Romani potestaria extendere, finesque ejus augere debeant; sicut etiam in lingua nostra vernacula appellantur, *Alzeit mehrer des Reichs.* In lingua Græca dicuntur Σεβαστοί, *Act. 25. v. 21, 25.* In quibus locis *Domitius Nero*, sextus Imperator Roman. intelligitur. Dicuntur autem Σεβαστοί à σεβόμεναι, vel σεβάζομαι, h.e. veneror; quod

nempe Impp. sint venerandi, vel honore sive veneratione digni.

V S V S.

Hæ appellationes de multis necessariis & utilibus rebus monere debent, tum ipsos Imperatores, tum ipsorum subditos.

I. *Respectu Imperatorum*, triplex harum appellationum est usus.

I. *Vsus Didacticus*; ut nempe Imperatores nudis titulis haud superbiant, rebus omnibus, quæ hisce appellationibus insinuantur, destituti; sed ut intelligant, quid sui muneris sit & officii, nempe ut re ipsa sint *Augusti*, *Allezeit mehrer des Reichs*/ h. e. ut imperium non minuant, sed augeant.

II. *Vsus Paraneticus*, ut videlicet caveant sibi ab injuria populis sub regimine suo positis inferenda, cogitantes, Magistratus propter subditos esse constitutos, ut illorum saluti serviant, (sicut D. Paulus inquit. *Rom. 13. v. 4.* Magistratus Θεῷ Ἀγγέλων, Dei minister est tibi in bonum, scilicet naturale, morale, & spirituale.) non autem subditos propter Magistratum esse, ut ejus libidini sint expoliti.

III. *Vsus Paracleticus*: ut nempe Imperatores in mole negotiorum, adversitatum, & periculorum honorificis hisce appellationibus sese consolentur & erigant, & animo moderato atque tranquillo molestias Imperii tolerant & sustineant.

2. *Respectu Subditorum*. Harum appellationum *Vsus* est *Didacticus*, & *Paraneticus*, ut nempe eo promptiores sint ad obedientiam Magistratui summo præstandam, quo in sublimiorem dignitatis gradum à Deo supremo Mundi Domino illum eventum esse audiunt, sicut iterum monet D. Paulus *Rom. 13. v. 1, 2, 3, 4, 5.* Omnis anima potestatibus supereminentibus subdita sit. Quapropter oportet esse subditos non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.

PROSOPOGRAPHIA.

Augustus insignem habebat *Constitutionem* tum ratione corporis, tum ratione animi.

I. *Ratione corporis* valde *formosus* erat; sicut *Suetonius in Augusto §. 79. & 80.* graphice corpus ejus secundum omnia membra, nempe vultum, oculos, dentes, capillum, supercilia, aures, nasum, colorem & maculas, sive notas genitivas describit: *Forma*, inquit, fuit eximia, & per omnes ætatis gradus venustissima: Vultu erat vel in sermone, vel tacitus adeo tranquillo, serenoque, ut quidam è primoribus Galliarum confessus sit inter suos, eo se inhibendum ac remollitum, quo minus (ut destina-

rat) in transitu Alpium per simulationem colloqui propius admissus eum in præcipitium propelleret. Oculos habuit claros ac nitidos, quibus etiam existimari volebat inesse quiddam divini vigoris; gaudebatque, si quis sibi acrius intuenti quasi ad fulgorem Solis vultum submitteret, sed in senecta sinistro minus vidit. Dentes raros & exiguos, & scabros, capillum leviter inflexum & subflavum, supercilia conjuncta, mediocres aures, nasum & os à summo eminentiorem, & ab imo deductiorem, colorem inter aquilum candidumque, staturamque brevem, sed quæ commoditate & æquitate membrorum occuleretur: corpore traditur maculoso, dispersis per pectus atque alvum genitivis notis, in modum & ordinem ac numerum stellarum cœlestis Vrsæ.

NOTA.

De notis genitivis pulchra invenies exempla in Historia Seleuci Nicanoris, I. Syriæ Regis.

II. *Ratione animi* erat quoque Augustus *formosus*: Nam ingenii vim incredibilem, judicii acrimoniam in eo fulgor oculorum ostendebat, quorum aciem velut siderum vibrantem intentius eum intuentes vix ferre poterant. Quod enim *Dion Germanicum* Augusti nepotem laudaturus scribit: Κάλλιστον fuisse τὸ σῶμα, ἄριστον ἢ τῶν ψυχῶν, παιδείαν τε ἄμω, καὶ ῥώμην Ἀγαπῆσθαι, πρῶτον τὸν πρὸς τὴν σωφρονέσθαι ὄντα, h. e. corporis forma & animi bonis, doctrina & robore, clementia, & modestia præstantissimum fuisse: Illud nos quoque de Augusto Imperatore jure merito dicere possumus.

AXIOMA.

Politici dicunt: Εἶδος ἄξιον τιμῆς, h. e. *Facies decora imperio est digna*. Item, *Augustam personam augusta decet forma*. Quia Principi multum decoris & admirationis addit. Nam, quod pulchrum est, amicum est; ait *Plato* in *Lyfide*. Quicquid vult, facile impetrat. Vnde *Carneades* egregiam formam vocat ἀδουφόρητον βασιλείῳ, h. e. regnum sine satellitio. Nam indicium mentis cuiusque solet esse forma, adeo ut plurimis barbaris hominibus, in corporum majestate veneratio sit, qui magnorum facinorum non alios capaces putant, quam quos natura eximia donavit specie: uti *Curtius* inquit lib. 6.

Exempla.

I. De *Alexandro M. Macedonum Rege*, *Solinus Polyhistor* cap. 14. scribit, eum fuisse forma supra hominem augustiore, cervice celsa, latis oculis, & illustribus malis, ad gratiam rubescentibus, & re-

& reliquis corporis lineamentis non sine maiestate quadam decorum.

11. Ita quoque augusta forma Augustus Imperator præditus & divinitus ornatus erat, quæ in apta membrorum figura cum decenti coloris suavitate consistebat, uti ex dictis patet: Hæc namque eximium Dei donum est, sicut *Cicero lib. 4. Tuscul. Quæst.* recte inquit.

CAPUT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA OECONOMICA.

Augustus Imperator *quatuor conjuges* habuit. PRIMA fuit P. SERVILII ISAVRICI FILIA, quam sibi quidem despondit, sed eam uxorem haud duxit; vel juxta aliorum opinionem, eam quidem duxit, sed diu secum non retinuit.

SECUNDA erat CLAVDIA, vel CLODIA, P. Clodii & Fulvia filia, atque Antonii privigna. Quia enim Octavianus Augustus Antonio reconciliatus erat, amicitiam illam novam, ne facile rumperetur, confirmare volebat, ideoque sororem suam *Octaviam* ipse Antonio dedit, & rursus *Claudiam* ejus privignam sibi despondit, sed propter insolentiam Fulviæ Socrus, quæ semper Antonium maritum suum consiliis suis adversus Augustum concitabat, eam adhuc virginem repudiavit. *Dion in Augusto §. 5. Sueton. §. 62.*

TERTIA erat SCRIBONIA, quam postea, pertæsus morum perversitatem ejus, repudiavit, eo ipse die, quum sibi *Filiam Iuliam* peperisset. *Suetonius in Augusto §. 62.*

QUARTA, LIVIA DRSILLA, quæ antea fuerat uxor Tiberii Neronis, & Mater Tiberii & Drusi. Hanc Tiberius Nero quasi pater, non maritus esset, Cæsari Augusto uxorem dedit. *Dion in Augusto §. 7.* Qui anno Mundi 3934 nuptias cum ea celebravit. Vixit cum marito annos 51, supervixit Marito annis 15, mortua anno Mundi 4000, ætat. 86. *Tacit.* Ex qua nihil liberorum suscepit, quum maxime cuperet. *Suetonius in Augusto §. 63.*

LAUS LIVIÆ.

1. *Livia* erat *casta*. Nam cum aliquando nudos homines, qui sibi facti erant obviam, quique eam ob turpitudinem damnabantur, vidisset, dixisse fertur; *Eos matronis quidem honestis & continentibus nihil à statuis differre; Cor enim hominis pudicum rerum impudicarum adspectu nequaquam malis cogitationibus tangitur.* *Dion in Tiber.*

11. Livia marito suo fuit *morigera*. Nam interrogata: Quanam ratione Augusti animum adeo sibi devinxisset? respondit; *Exquisita pudicitia omnia ejus mandata libenter exequendo, nullas ejus res scrutando, & quadam ejus vitia non persequendo, sed dissimulando.*

111. Livia super sexus muliebris conditionem *prudentissima* erat fœmina. Cum enim Augustus, bellis civilibus per annos 12 gestis, multorum in se odia concitasset, incertusque esset animi, utrum eos occideret, quorum morte non magis securum se esse intelligebat, an eos vivere sineret, à quibus periculum sibi immineret, in tantam dubitationem venit, ut dies noctesque angeretur. Itaque Livia uxor ejus proba & sapiens fœmina consilium ei dedit, ut inimicos beneficiis & liberalitate vinceret. Ei paruit Augustus, & initio facto à Cn. Cornelio Cinna, qui Pompeii M. ex filia nepos erat, eum Consulem designavit, cæterorumque, quos suspectos habebat, lenitate & beneficentia animos adeo molliit, ut ex inimicis amicissimos faceret. Orationem Liviæ, quæ ponderibus est prægnantissima, vide apud *Dion. in Aug. p. 17.*

II. LIBERI.

FILIA ejus erat IULIA, quam ex Scribonia tertio conjuge sua suscepit: Cujus notanda sunt tum Conjugia, tum Vitia.

I. Conjugia ejus.

Augustus Iuliam filiam suam primum *Marcello*, Octaviæ Sororis suæ filio, tantummodo pueritiam egresso; deinde, ut is obiit, *M. Agrippa* nuptui dedit: Hunc Augustus urbis (Romæ) præfectum creavit. Qui, ut haberet satis authoritatis, jussus est conjugem suam repudiare, & Iuliam Augusti filiam ducere: etsi prior conjux esset Octaviæ filia, nomine Marcella. *Tertio*, hoc defuncto, *Tiberium privignum* & in Imperio successorem suum elegit, coëgitque prægnantem uxorem, & ex qua jam pater erat, dimittere, & Iuliam filiam uxorem ducere.

Vitia ejus.

Iulia hæc Augusti filia fuit degener, plurimisque vitiis cooperta. Nam

1. Fuit *SVPERBA*. Vnde patri exosa erat, & cum à quodam Consiliario ob nimiam vestitus licentiam admoneretur, ut se ad paternæ frugalitatis exemplar componeret, superbe illa & insolenter respondit: *Pater meus obliviscitur se Cæsarem Romanum esse; at ego memini, me Cæsaris esse filiam.* *Macrobius lib. 2. Saturnal. cap. 5.*

II. LEVIS IN CONVERSATIONE. De qua ita scribit *Suetonius*; In spectaculo gladiatorum converterant in se populi oculos LIVIA & IVLIA, comitatus dissimilitudine: Liviam cingebant viri graves; Iuliam juvenes luxuriosi comitabantur. Pater itaque Augustus Iuliam admonuit scripto, videret, quantum inter duas Principes fœminas interesset. Illa rescriptit: *Et hi mecum senes fient*. Hoc commode interpretando, lepide; incommode, procaciter dictum videtur.

III. ADULTERA. Cum enim ageret annum 38, uti *Macrobius* refert, eo lasciviæ progressa est, ut in ipso foro & rostris nocturnas compotationes ageret, & nihil quod facere, aut pati turpiter posset, omitteret. Ideo, Augusto consentiente, in Pandatariam Insulam relegatur; cui voluntaria comes facta est Scribonia mater. Iulius Antonius, & alii, pœnas dederunt, quod Augusti filiam, & Tiberii Neronis conjugem, violassent: Aliqui sunt relegati; *Phœbe* liberta, quæ adjutrix scelerum fuerat, mortem sibi conscivit. *Dion in Augusto*. Iulia post quinquennium, ut *Suetonius* habet, ex insula in continentem defertur, consentiente Augusto, qui à populo Romano ad hoc urgebatur.

III. Privigni.

Privigni Augusti fuerunt:

I. TIBERIUS. Hunc filium *Livia* suscepit ex *Tiberio Nerone*, antequam Augusto nupit, A. M. 3930. postea vero ab Augusto est adoptatus, eique in Imperio successit.

II. CL. DRVSVS, qui ex *Livia* natus est in ædibus Augusti, mense tertio à nuptiis: Quia *Livia*, cum ab Augusto in thalamum assumeretur, gravida jam erat in mensem sextum. Vnde natum est Romæ hoc proverbium; *Τοῖς ἄτυχτοις τρίμηνα παῖδες*. h. e. Fortunatis etiam trimestres nascuntur liberi. Hic *Drusus* bellum gerens in Germania collapsus equo crus fregit, ex qua fractura 30 die mortuus est, agens annum 30, cum magna ex parte Germaniam domuisset.

Hujus Cl. Drusi filii fuerunt duo: GERMANICVS, & CLAUDIVS, qui postea quintus Imperator Romanus factus est.

IV. Nepotes & Neptes.

I. NEPOTES Augusti ex *Agrippa* & *Iulia* tres fuerunt. 1. *Caius*. 2. *Lucius Caesar*. Hosce duos nepotes Augustus adoptavit, quoniam multi essent, qui vitæ ejus insidiarentur. *Dion*. 3. *Agrippa* posthumus: Cum enim *Agrippa* pater in bello contra *Pannonios* mortuus esset, Augustus cum

Agrippam nominavit, sed tandem propter improbos mores ab Augusto abdicatur, & in *Planatiam Insulam* relegatur. *Dion*.

NEPTIS erat *Iulia II*, ex *Agrippa* & *Iulia* prima nata. Sed & hæc degener fuit. Ideoque adulterii convicta damnatur, & in *Insulam Trimerum* hand procul ab *Apulis* litoribus relegatur ab Augusto, ubi 20 annis exilium toleravit, sustentata ope *Liviæ*, quæ privignos suos per occultum evertebat, & misericordiam erga afflictos palam ostentabat. *Tacitus lib. 4. Annal. cap. 7*.

AXIOMA.

Ἡρώων τέκνα πῆμα ἔσσι. *Heroum filii noxa.*

Hoc axioma adeo verum est, ut *Ælius Spartianus* usu edoctus confirmaverit, neminem prope magnorum virorum optimum & utilem reliquisse filium. Aut enim sine liberis viri illi interierunt; aut tales habuerunt, ut melius fuerit, è rebus humanis sine posteritate eos decessisse.

Exemplum illustre habemus in *Augusto Casare*, qui in *Agrippa* nepote, & in utraque *Iulia*, filia, & nepote, infelix fuit: Nam *Agrippam* nihilo tractabiliorem, imo indies amentio rem, in *Insulam* transportavit, sepsitque insuper custodia militum, cavit etiam *Senatus-consulto*, ut eodem loco in perpetuum contineretur; atque ad omnem & ejus & *Iuliarum* mentionem ingemiscens, proclamare etiam solebat; *Εἰδ' ὄφελόν τ' ἀγασμός τ' ἔμμεναι, ἢ γνός τ' ἀπολέαξ*! O utinam aut cælebs mansissem, aut prole carerem! Nec aliter eas appellare solitus est, quàm tres vomicas, aut tria carcinomata sua.

III. VITA EJVS OECONOMICA.

I. *Frugalis in victu erat Augustus*. Nam cœnam tribus ferculis, aut cum abundantissime, senis præbebat, ut non nimio sumtu, ita summa comitate. *Suetonius* §. 74. Et de eodem §. 76. ita scribit; Cibi minimi erant atque vulgares fere; Secundarium panem, & pisciculos minutos, & caseum bubulum manu pressum, & ficus virides biferas maxime appetebat. Vescabatur & ante cœnam quocunque tempore & loco, quo stomachus desiderasset. Et §. 77. Vini erat parcissimus, &c.

AXIOMA.

Magna virtus est frugalitas, & maxime in Principibus viris laudanda, quorum victum frugalem esse convenit, non luxuriantem, aut aliunde adscitum.

Præterquam enim quod frugalitas sanitatis est confer-

conservatrix, authoritatis etiam plus illa apud subditos conciliat, quam comestatio assidua.

Exempla.

1. In *Alexandro M.* qui, quoniam luxu Persico diffuebat, favorem suorum imminutum vidit. *Curtius lib. 5. & 7.*

1 1. *Scythæ* sustulerunt *Scylen* Regem suum, quod Græca exerceret Bacchanalia. *Herodotus lib. 4.*

1 1 1. *Pausanias* in gubernatione sua suspectum maxime se fecit, quod Persico usus est vivendi more. *Plutarchus.*

2. *Moderatus in vestitu & cultu erat.* Nam ita de eo scribit *Suetonius §. 73.* Veste non temere alia, quam domestica usus est, ab uxore & sorore & filia nepotibusque confecta; togis neque restrictis, neque fufis; clavo nec angusto, nec lato; calceamentis altiusculis, ut procerior, quam erat, videretur: Et ibidem *Suetonius* scribit; Augustus, quantum potuit, indumentorum luxuriam odio habuit: cuius dictum erat vulgatissimum; *Vestitus insignis ac mollis superbia vexillum est, nidusque luxuria.*

A X I O M A.

Amabiliores sunt Principes, si utantur vestitu medico & decoro, non nimio, non peregrino.

Nam rectè dixit *Iulianus* Imperator apud *Marcellin. lib. 25.* Turpe est sapienti, cum animum habeat, laudes captare ex corpore. Et *Aristoteles* in *Præf. ad Alexandrum M.* graviter censet; Multo pulchrius magisque regium, animum præferre cultum & compositum, quam corporis vestem. Cui admonitioni *Alexandrum* obtemperasse tradit *Ælianus lib. 8.* variarum historiarum. Contra autem, qui in vestitu, corporisque cultu fuerunt insolentes & nimii, fuerunt illaudati.

Exemplum habemus in *Dario Codomanno* ultimo Persarum Rege, qui vaginam acinacis Persicam mutari iussit in eam formam, qua Græci utebantur; Quod statim Chaldæi inter præfagia transferendi Persarum Imperii à *Dario* ad Græcos, quorum arma esset imitatus, recensabant. *Gregorius Tholosan.* Vide plura in Monarchia nostra II. in vita *Darii Codomanni, §. 19.*

II. ACTA ACADEMICA, vel Literarum Studia.

1. *Augustus* (uti *Dion* scribit §. 1.) in omni genere dicendi Græce & Latine exercebatur, militiæ

labores perferebat, perdiscebat omnia, quæ ad Rempubl. quæve ad regnum pertinerent; fuitque, cum Cæsar necaretur, in Apollonia, ad sinum maris Ionii. *Suetonius §. 84.* Augustus eloquentiam (inquit) studiaque liberalia ab ætate prima & cupide & laboriosissime exercuit, & (§. 89.) in evolvendis utriusque linguæ authoribus nihil æque sectabatur, quam præcepta & exempla, publice vel privatim salubria.

1 1. *Præceptor* ejus fuit *Athenodorus Philosophus Stoicus*, qui cum in omni disciplinarum genere diligenter informavit. Cum autem præ senectute aulicos labores amplius ferre non posset, veniam redeundi in patriam ab Augusto petiit, in qua pacate reliquum vitæ tempus traduceret. Imperator, ut prius quædam sibi præcepta relinqueret, petiit, quæ utilissima & pernecessaria crederet ad rectam Imperii gubernationem. Quem *Athenodorus*, cum cum ad iram natura proclivior videret, hoc præcepto instruxit; Cum Ira Cæsar te ceperit, nihil prius dicas aut facias, quam ipsa 24 Elementa literarum Græcarum tecum ipse percurreris, & memoria recensueris, ut ita conciliatio illa, quæ momentosa est, mente alio traducta, parvi temporis interjectu languescat. indicans; inter *virtutes* quæ maxime Principem deceant, esse Moderationem & Clementiam, ad quam Principes ab Informatoribus suis prius rationibus & præceptis sunt informandi. Nam pulchre & eleganter inquit *Plutarchus*: Vt equis non in ipso cursu frenum injicimus, sed ante cursum: Sic qui propensi sunt ad iram, aut libidinem, ante rationibus ac monitis frenandi sunt, prius quam in periculum ventum sit.

1 1 1. *Augustus doctus fuit.* Nam x i i i. libros de vita sua conscripsit, sicut *Suidas* refert. Scripsit quoque hæredibus suis monita Politica, ad eorum usum atque cautelam. De quibus *Xiphilinus* ita refert; In prima Rationarii parte scripta erant, quæ ad funus pertinebant: *Secunda* continebat res omnes ab eo gestas, quas in columnis æneis ad sepulcrum suum collocatis insculpi iussit: In *tertia* erant ea, quæ ad milites, quæve ad reditus sumtusque publicos, & ad eam pecuniam ac thesauros cæteraque ejusdem generis spectabant, quibus principatum, quem habebat, tueretur: In *extrema*, præcepta dabat *Tiberio*, & Reipubl. præsertim, ne multis libertatem darent, quo minus urbem cujusque generis multitudine implerent, utque paucos civitate donarent, quo plurimum differrent ab his, quos in potestate haberent. monebat, ut Rempubl. committerent iis qui usu & experientia rerum plurimum possent; nec eam sinerent ullo tempore ex unius voluntate pendere, ne forte is in

regni cupiditatem veniret, aut ne adversa ab eo passa Respubl. periclitaretur.

4. *Doctorem quoque Virorum conversatione usus fuit.* Nam eleganter inquit *Seneca*; Vt, qui in Sole ambulant, quanquam aliud agunt, colorari tamen eos necesse est; ita qui prudentum consuetudine delectatur, eaque utitur, non potest non etiam prudentia imbui. Hinc legimus, quod *Philippus Macedo* & *Epaminondas* *Lyfiam Tarentinum*, *Alexander Aristotelem*, *Ptolemaus Philadelphi* *Demetrium Phalereum*, *Scipio Africanus* *Polybium*, *Panætiumque*, perpetuos sibi habuerint comites. Augustus quoque Imperator quanti literatos fecerit, unum illud dictum satis declarare potest, quo indicavit; *Principum gloriam, Poëtarum versibus & ore inniti.* *Pontanus lib. 5. de Obed. p. 44.*

Idem Augustus potitus victoria contra *Antonium* & *Cleopatram*, *Alexandrinis* civibus omnino ignovit, tum propter alias causas, tum propter *Arium Alexandrinum* civem, cujus opera fuisset usus in *Philosophia*: *Petr. Gregor. Tholos. lib. 18. de Republ. p. 1215.* Imo Augustum Cæsarem nullo hominum genere magis, quam literatorum & eruditorum delectatum fuisse scribunt historici. Ideoque assidui ejus comites fuere *Mecænas*, *Virgilius*, *Horatius*, aliique. Cum aliquando ad ipsum *Mecænas* ingrederetur, eumque inter *Horatium* & *Virgilium* confidere medium conspiceret, interrogasse Cæsarem ferunt, Ecquid ageret? Cui Augustus festive admodum respondit jocans: Hic sedeo inter lacrymas & suspiria, vel; Hic lacrymas inter sedet & suspiria Cæsar. Per lacrymas innuere volebat *Horatii* oculorum lippitudinem, assiduo rubore perfusam; per suspiria vero *Virgilii* melancholiam. Lufit Imperator Augustus vere Augustus, & non obscure professus est, quibus inprimis delectaretur, nullos esse nisi doctos.

5. *Monita quoque amicorum patienter audiuit.*

1. *Monitum Mecænatis ad Augustum de familiaribus & Ministris*, exstat apud *Dionem* hisce verbis §. 52. Familiarium tuorum nulli nimiam indulge potentiam, ne in aliquam te reprehensionem conjiciant. Nam quæcunque vel recte, vel secus egerint, omnia tibi imputabuntur, talemque te omnes judicabunt, qualia eis facta exercere permiseris, inprimis autem potentibus omnibus injuriam alios afficiendi facultatem adimes, ut si nihil etiam delinquant, tamen nec ideo quasi possint, in culpam & reprehensionem veniant.

11. *Monitum Mecænatis de rigore pænarum mitigando.* *Mecænas*, multum admonitionibus suis poterat apud Augustum. Nam cum aliquando Au-

gustus multos esset ad mortem damnaturus, nec *Mecænas* propter circumstantium coronam ad ipsum perumpere posset, inscripsit schedulæ hæc verba; *Surge tandem, carnifex!* eamque in sinum Augusti projecit: Qua libertate *Mecænatis* tantum abfuit, ut Augustus offensus sit, ut etiam statim surrexerit, eosque, quos interfectorus erat, dimiserit. *Dion §. 16.*

6. *Augustus affectationem in stylo odit.* Elegans exemplum de *Mecænate*. *Mecænas* vir alias laudatus in stylo lasciviebat verbis affectatis, compositioni insolenti frequenter indulgens: *Augustus* contra verbum insolens, quasi scopulum, fugiendum esse censebat. Ad alios itaque scribens, stylo simplici consuevit uti. *Mecænati* vero, quem familiariter amabat, scribens, *Mecænatem* imitari solebat, adeo ut in quadam Epistola multa liberius, ac dissolutius jocatus, hanc adjecerit clausulam; *Vale, mel gentium, ebur ex Hetruria, laser Aretinum, adamas Supernas, Tyberinum margaritum, Cilneorum Smaragde, Iaspis Figulorum, Berylle Porfennæ, Carbunculum habens, ἡ συντέμνω πάντα, μέλαγμα mæcharum.* Sic irrisit parum viriles amici in scribendo delicias: quas ejusdem concinnis jocis exagitare consuevit, voces ac sententias ineptas, fœtores appellare solitus. Sermonem Augustus amabat purum & elegantem, qui sententiam quàm apertissime declararet. *Erasmus lib. 4. Apophth.*

A X I O M A.

Omnis in dicendo & scribendo novitatis affectatio est indicium levitatis.

Ita *Thucydides* in *Orat.* quadam Atheniensium levitatem taxat, dicens; Vos Athenienses semper estis servi novarum rerum, & contemptores usitarum: At prudentes viri tales non fiant, neque in studiis suis, neque in ratione dicendi & scribendi; Non utantur verbis obsoletis, sed usitatis & consuetis. Græcorum est adagium; Communissima via est tutissima via: Ita etiam ratio loquendi & scribendi doctis usitatissima est tutissima. Vnde *Lucianus* laudat genus dicendi & πρῶτον, h. e. paratu facile, non affectatum, non horridum, non durum, vel asperum. Et pulchre ait *Ovidius*; Sermonis publica forma placet: Similiter *Gell. lib. 1. cap. 10.* prudenter monet; vivendum moribus præteritis, & utendum verbis præsentibus: Contra autem qui verbis non consuetis, sed obscuris & obsoletis utuntur, illi se ipsos produnt, quod miri ingenii sint homines.

Exempla.

1. *Orator quidam*, uti Cicero refert, proferebat, *Supputa tilica*. Hic adversarius quasi attonitus verbi novitate & obscuritate: Supputa, inquit, quid sit, ô Iudices, scio: Tilica vero nescio: Ex eo autem insidiæ metuendæ.

2. *Titinius Poëta* apud Nonium ita ait:

Sapientiâ guber sam navem torquet, non valentiâ; Coquus magnum ahenum, quando fervit, paula confuat aqua.

Hic Guber, antiquè positum est pro gubernator; & sam, pro suam.

3. Ita olim quidam ad Præfectum urbis verba facturus, cum dicere vellet: Quendam tenui vivere victu, fursureum rodere panem, vinumque fœtidum potare, sic proloquutus fertur: Eques Romanus apludam edit, & floces bibit: Quæ verba cunctorum animos ad risum provocarunt. *Gell. lib. 11. cap. 7.* Legerat ille apud Plautum apludam veteres rusticos fursur dixisse: item floces audierat prisca voce significare vini fecem. ex *Cacilio*.

4. Quidam antiquus Poëta verbis antiquatis ita ineptit:

Praful ut ambiruat, sic Vulgu redandruit ipsum.

h. e. *Mobile mutatur semper cum Principe vulgus.*

5. *Erasmus Roterodamus*, cum aliquando audivisset docentem Baptistam Pium, cujus oratio monstrosa & inusitatis verbis referta, interrogatus ab amico; Quid sentiret? respondit: Longe vicit meam opinionem. Quinam? subjecit ille: Quia antea (respondit Erasmus) ineptum judicavi; nunc prorsus insanum esse comperio. *Iacob. Pontan. in Attic. bell.*

6. Referunt quidam, *Donellum* insignem illum I. C. & quondam in Academia Altorfina Iuris Professore, cuidam absoleta verba luxuriose apud ipsum proferenti, hunc in modum, ut ejus factum retunderet, regessisse; *Rere tumet, te fari scio, sed fabare nescio.*

7. Quidam usurpant verba sesquipedalia & plaustralia. Talis verborum sesquipedalium affectator erat *Hermetes*, in quem talis exstat jocus:

Gaudet honorificabilitudinitatibus Hermes, Consuetudinibus, sollicitudinibus.

Ita apud *Plautum* in *Curculio*: Militis nomen est: *Therapontigonoplatagidorias*. Quo se trapepezita ait sæpe quatuor totas explevisse ceras, dum scribit in suis rationibus.

Verum nos de hisce omnibus novatoribus & verborum plaustralium atque sesquipedalium affectatoribus merito usurpamus illud *Horatii*; *Admissi, quaso, risum teneatis amici.*

7. *Symbolum Augusti.*

Symbolum Augusti fuit: *Σπουδὴ βραδύως*. Festina lente. Quibus duobus verbis contrariis Augustus significare voluit, in rebus agendis neque nimium esse festinandum, neque nimium cunctandum, sed medium observandum. *Macrob. lib. 6. Gell. lib. 10. c. 11.* Quod Adagium, si vim & sententiam ejus spectes, concisa vocum brevitate universalem rerum gerendarum regulam proponit, & ad omnem vitæ rationem sese extendit, dignumque est, quod omnibus foribus inscribatur. Quod Symbolum etiam *Tito Vespasiano Imperatori* placuit, uti ex antiquissimo ejus nummo apparet, in quo Emblenna est. *Anchora cum Delphino*, quo ipse quoque *Cæsar Augustus* usus est.

Nam *nimia festinatio est noverca*

1. *Consiliorum*. Duo namque (inquit *Thucydides lib. 3. Histor.*) adversissima sunt rectæ menti prudentique consilio, nempe *Festinatio & Ira*: *Δύο ἐναντιώτατα τῇ δόξει, πῶς τε καὶ ὀργή*. Nam impedit ira animum ne possit cernere verum: inquit *Horat.*

Festinatio vero cæca & præceps est: Ad pœnitendum properat cito qui judicat: item; Præcipitis consilii comes est pœnitentia. Cum quo consentit illud *Salustii*: Priusquam incipias, consulto opus est; ubi consulueris, mature facto opus est. item:

Consilio adde moram, præceps sententia fallit.

Germani pulchre efferunt: *Es mit weis/ ehe wig's dan wag's*. Hoc symbolum *D. Nicolaus Reusnerus* in Symbolis Imperatorum hisce versiculis exprimit:

Nec nil, nec nimium, medium tenuere beati.

Festina lente, sat cito, si bene sat.

Nicht zu wenig/ und nicht zu viel;

Mittel-maß ist das beste ziel:

Was etwas nur gemacht wird gut/

Schnell genug dan solches kommen thut.

Carolus V. Imperator hoc Apophthegmate usus est: sicuti *Zenocarus* in vita ejus refert: Quemadmodum *Saturnus*, qui ex septem Planetis altissimum insedit culmen, tardissime circumducitur: ita *Monarchas Austriacos*, qui summa apud mortaliū genus functione utuntur, quam minime præcipites esse oportet.

2. *Τῶν μεσοκῶν ἐπινοιών*, h. e. *eruditarum cogitationum*: quando nempe in consessu eruditorum virorum dubiæ aut difficiles quæstiones proponuntur, ad quas ex tempore respondendum est. Quod vidit *Aristides* apud *Philostratum lib. 2. de vita Sophist.* qui jussus à *Marco Imperatore* dicere de quæstione sive materia, quam propositurus esset subi-

subito, & ut loqui consuevimus, ex tempore in hunc modum respondit: Hodie propone, & cras audies. Non enim ex iis sumus qui vomunt Orationes, sed ex iis, qui cum cura meditantur. *Apuleius* pulchram rationem invenit; Nulla res eadem, inquit, esse potest festinata simul, & examinata, nec esse quicquam omnium, quod habeat & laudem diligentiae, & gratiam celeritatis.

3. *Nimia festinatio* sæpe est *corruptio multarum operationum*. Quando enim quis præcipitanter aliquid vult agere, sæpe totam operationem corrumpit. Huc pertinet venustum exemplum de quodam auriga. Quidam aurigæ petenti: An ea vespera in urbem pervenire posset? prudenter respondit; Si festines, excluderis: si lento passu incedas, facile hac vespera urbem ingredieris. Auriga indignabundus, & se irrisum putans, currum concitato impetu agere cœpit: At rota fracta impeditus urbe excluditur. Quare lenti sunt amandi: Lenti, inquam, qui cum *Plauto*: Quicquid est incoctum, non expromunt; bene coctum duunt.

VIII. *Augustus in dicendo & scribendo Laconica brevitate usus est*. Nam in Sicilia pro Theodoro Arium præfectum instituerat. Cum autem Cæsari quidam libellum porrexisset, in quo scriptum erat: Calvus Theodorus Tharsensis fur est: Quid tibi videtur? Lecto eo Augustus, nihil aliud subscripsit, quam unicum hoc verbum, Videtur. *Plutarchus in Apophthegmatibus*.

III. ACTA POLITICA.

I. TOGATA.

PRIMO. *Præfagiorum futuri Imperii claritas*. Augustus studiorum causa, cum Cæsar Avunculus ejus necaretur, in Apollonia erat, ad sinum maris Ionii. Nam eo Cæsar eum præmiserat, quod bellum contra Parthos pararet. Verum de morte Cæsaris accepto nuncio, ubi se ab eo hæredem factum intellexit, nihil cunctandum ratus, statim Romam rediit, anno ætatis 19. Cæsaris nomen assumpsit, ac res hæreditarias administrare cœpit: Atque ita Octavius antea vocatus, tunc Cæsar, post Augustus, ad magnas res gerendas animum applicat, easque fortius administrat, atque diligentius, quam omnes viri, prudentius, quam Senes omnes. *Dion in August. §. 1.* Nam, quod mirandum, agens annum ætatis 19. pervenit ex schola ad regnum, à literarum studiis ad bella, à Musis ad Imperium. Dum autem urbem ingressus est, visus est Sol arcum lucidum instar Iridis super eum effingere, uti *Dion* scribit: Visi quoque sunt tres Soles, qui paulatim in unum coierunt; sicut *Eusebius* refert. Quæ prodigia explicari possunt *divlōs*.

1. *Politice*. Sic erant præfagia de futuro Augusti Imperio, quod ipse Dominus orbis futurus esset. Nam *Velleius Paterculus* inquit: Arcus quidam Solem circumdedit, velut coronam capiti Octavii imponens: Deinde per tres Soles, qui paulatim in unum coierunt, adumbrati sunt tres Romanæ Reipub. Governatores, nempe Octavianus Augustus, Antonius, & Lepidus, qui post obitum Iulii Cæsaris Romanum Imperium administrarunt. Sed sicut paulatim tres illi Soles in unum coierunt; ita præfiguratum est, duorum istorum, nempe Antonii & Lepidi, Imperium ablatum, & ad unum Augustum devolutum iri: Quod etiam eventus comprobavit. *Fasc. Temp. pag. 33.*

11. *Mystice*. Per CIRCULVM, qui circa horam tertiam, liquido & puro Cælo, orbem SOLIS repente ambiit, (sicut *Orosius lib. 6. cap. 18.* refert) multo ante Christinativitatem adumbratum fuit, tempore Augusti Imperatoris venturum, qui ipsum Solem, Mundumque totum fecisset & rege-ret: Deinde, per TRES SOLES paulatim in unum coeuntes, adumbratum fuit, quod tres in Deitate sint personæ, quæ tamen sint unus verus DEVS, sicut ex Sacro codice constat, & quod puer nasciturus in consortium S. S. Trinitatis sit recipiendus: Quia Christus *θεὸς ὁ υἱος* est secunda Trinitatis Persona.

SECVNDO. *Officiorum publicorum dignitas*.

1. *Consulatus*. Cum Antonius ab Augusto ad Mutinam victus esset, A. M. 3929. quadringentos milites Augustus Romam ad Senatum misit, per quos Consulatum petiit. Quem cum ei negaret Senatus, Corn. Centurio Princeps legationis, rejecto Sagulo, manu gladium, quem gerebat, attigit, & in curia dixit; *Nisi vos P. C. Cæsarem Consulem facietis, hic est facturus*. Huic *Cicero* respondit: *Si ita*, inquit, *Consulatum petitis, eum habebit*. *Suet. Dion in August. §. 2.* Et hunc primum consulatum iniit Augustus, pridie sui natalis, exeunte anno 20: quod nemini antea contigit. In universum autem Augustus decies ter Consul erat; sicut *Sueton. in August. §. 26.* scribit. Ultimus Consulatus Augusti, quem gessit anno M. 3970. felix fuit, qui incidit in conceptionem & nativitatem Christi, à qua capiunt initium narrationes Sacræ N. T. libris expositæ.

2. *Triumviratus*. Octavianus Consul designatus, pace cum Antonio Lepidoque facta, in Insula quadam prope Bononiam convenerunt, ibique Imperium Romanum tanquam hæreditatem paternam inter se diviserunt, & constituerunt, ut *Triumviri* essent Reipubl. constituendæ cum summo Imperio in quinquennium. In qua divisione Antonio Asia; Lepi-

Lepido Africa; & Octaviano Europa est tributa. In illo conventu tabula proscriptionis facta est, qua singuli hostes suos persecuti sunt: Antonius Cicero- nem, consentiente Augusto, quanquam invito, è medio sustulit: Antonius percussori Ciceronis Popilio Centurioni (quem in causa capitis olim defen- derat Cicero, & in vita conservaverat) pro navata opera dedit decies sestertium. h. e. 25000 Coronatorum: Postea Augustus & Antonius Cæsaris in- terfectores Brutum & Cassium persecuti sunt, eos- que in campis Philippicis Thessaliæ vicerunt; Qui desperatione fracti se ipsos jugularunt, iisdem gla- diis, quibus Iulium Cæsarem confoderant.

III. *Duumviratus*. Fugato, fusoque Sexto Pompeio, comperit Augustus, M. Lepidum unum ex Triumviris occulta pacta cum Pompeio fecisse: quare Lepido bellum intulit: Qui victus, atque ab exercitu suo derelictus, abrogato Triumviratus ho- nore, supplex ab Augusto vitam impetravit, rele- gatusque in perpetuum. Inde Augustus & Antonius, excluso Lepido, Imperium inter se partiti sunt, ut ille Occidentem; hic vero Orientem occuparet. A. M. 3936.

IV. *Monarchia*. Tandem Antonius à *Fulvia* superbissima uxore instigatus, adversus Augustum denuo surrexit: Qui ab Augusto in pugna Actiaca navali prælio fusus, fugatusque se ipsum confodit. Postquam pugnam Monarchia ad Augustum trans- lata est, quam ille 44 annos solus administravit. Hac- tenus enim cum Antonio imperaverat 12 annos.

Axioma I.

Omnis potestas summa impatiens est Consortis, nec facile inter duos ejusdem Reipubl. Reges convenit.

Nam pulchre inquit *Seneca*: Nec regna ferre so- cium, nec tædæ queunt.

Exempla.

1. *Iulius Caesar* *Bibulum* Collegam suum in Consulatu prorsus repudiavit, sicut in *Historia Iul. Caf.* diximus.

2. Post mortem Iulii Cæs. partiti sunt Impe- rium *Augustus* *Lepidus* & *Antonius*: Sed cum Col- legæ conarentur Augustum excutere, ipse, reliquis devictis & partim interfectis, partim relegatis, so- lus Imperium obtinuit. *Dion* de Triumviratu Au- gusti, Antonii, & Lepidi ita scribit: Difficile erat tres aut duos viros æquali dignitate sublimes, cum bello tantas res adepti essent, concordiam servare.

Axioma II.

Optimus status Regnorum & Rerum publ. & minime mutationibus obnoxius, est Monar- chia temperata Aristocratia.

Huc pertinet illud *Homeri Iliad.* γ.

Οὐκ ἀγαθὸν πολυκισσῶνιν, εἰς ἡγεῖαν ἔστω,
Εἰς βασιλῆος.

Haud bonum multorum dominatio, unus Do- minus esto, unus Rex. Quem versum Augustus Cæ- sar venuste correxit hunc in modum:

Οὐκ ἀγαθὸν πολυκισσῶνιν.

Non est bona multitudo Cæsarum.

Noxia res plures Domini; Rex unicus esto.

Multos imperitare malum est; Rex unicus esto.

Non bene turba regit populum; Rex unicus esto.

V. *Tribunitia potestas perpetua*. Hanc accepit Augustus A. M. 3949. ab V. C. 730. Ætat. 40. 27. *Iunii. Sueton. in August.* §. 28. Hoc summi fastigii vocabulum Augustus reperit, ne Regis aut dicta- toris nomen assumeret, & tamen aliqua appellatio- ne Imperia cætera præemineret. *Tacitus.*

TERCIO. *Actorum in Imperio publicorum Qualitas*. Cum Augustus Imperator bellis civili- bus per 12 annos gestis, finem imposuisset, & to- tum fere orbem terrarum pacasse videretur, ita ut templum Iani clausisset, consilia Meccænatis sequu- tus, animum ad Rempubl. bene constituendam, le- gibusque formandam adjecit; Sicut ipse in quodam edicto his verbis testatus est; *Ita mihi salvam ac so- spitem Rempubl. sistere in sede sua liceat, atque ejus rei fructum percipere, quem peto, ut optimi status au- thor dicar & moriens; ut mecum feram spem, man- sura in vestigio suo fundamenta Reipubl. qua jecero. Fecitque ipse se compotem voti, annixus omni mo- do, ne quem novi status pœniteret.*

Axioma.

Post bellatores Deus pacificos & togatos Prin- cipes excitare solet, qui ornamenta pacis recte ordinent, & nervos gubernationis con- firment.

Exempla.

1. *DAVID* fuit bellator, qui debellatis & do- mitis vicinis gentibus insignem successoribus po- tentiam comparavit; Ei *SALOMON* successit, qui fuit Princeps pacis, & ea procuravit in regno suo, quæ ad pacem pertinebant.

11. De C. Iul. Cesare & Augusto. Iulius Caesar insignis erat bellator, qui variis præliis cum hostibus pugnaverat: At ipsi successit Augustus pacificus, Qui ornamenta pacis recte ordinavit, & nervos Imperii confirmavit.

I. ACTA IUDICIALIA.

Quod *Acta Iudicialia* Augusti Imperatoris attinet, notandum est, quod officium Magistratus sit triplex: 1. νομοθετικόν, 2. δικαστικόν, 3. κηλαστικόν. h. e. legislatorium, iudicarium, & vindicatorium.

PRIMO, ACTA Νομοθετικὰ, vel LEGISLATORIA.

1. Augustus leges iniquas Romæ sustulit. Cum enim multa bellis atque seditionibus civilibus, & maxime Lepido & Antonio dominantibus, contra jus & leges constituta essent, ea omnia uno edicto sustulit, cum terminum earum legum Consulatum suum sextum statuisset.

11. Leges sanctas, justas & æquas, inque jure natura, gentium & civili atque recta ratione fundatas, & ad Rempubl. Romanam, h. e. ad salutem civium publicam & privatam accommodatas, tulit.

In specie 1. Legem tulit de adulteris capitali supplicio afficiendis. Romani adulteras foeminas, quamvis aliqua damnatione, nulla tamen morte plectebant. August. lib. 3. de C. D. cap. 5. In quem locum annotat Lud. Vives: Ante Cæsarem Augustum nihil legibus in adulteros fuisse cautum; ipsum vero primum eos capitali supplicio afficiendos decrevisse. Et hoc ipsum praxi ostendit: Nam Proculum, libertum sibi carissimum, propter adulterium capitali supplicio affecit. Suetonius in Augusto.

2. Leges vestiarias tulit. Nam cum Augustus aliquando videret, Romanos peregrino vestitu delectari, sentiens quantum ea in re mali esset, cives longa oratione objurgavit, & ad togæ usum revocavit; illum Virgilii versum citans:

Romanos rerum Dominos gentemque togatam.

Ita Augustus Cæsar habitum, vestitumque pristinum reducere statuit, negotiumque dedit Ædilibus, ne quem posthac paterentur in foro circumque, nisi positis lacernis, togatumque, consistere. Petr. Greg. Tholos. lib. 4. de Republ. cap. 11. Edixit quoque Augustus, ne quisquam nisi Senator, qui in Magistratu esset, purpuram gestaret, quam jam vulgo gestari videbat. Ita Iulius Cæsar conchyliatæ vestis & Margaritarum, nisi certis personis & ætatibus, perque certos dies, usum ademit. Idem Gregor. Tholos.

111. Nullas leges sine consensu populi ferre voluit. Nam licet Augustum Senatus legum vinculis decreto liberasset, si quas tamen leges condebat, non suo unius consilio, sed populi consensu scribebat. Præterea consultabat de multis rebus cum Consulibus & Optimatibus, & cum sibi semestria consilia sortiri instituisset, cum iis de negotiis ad frequentem Senatum referendis ante tractabat: Habebat eo in consilio quindecim Senatores; mox etiam xx sorte ductos, sed inter cæteros eminebant doctrina & usu rerum insignes, Trebatius I. C. & Agrippa ipsius gener, Doctorumque præsidium Mecænas. Ita regnum Augustus salubri temperamento cum Republ. miscebat.

1v. Venalitatem Magistratuum prohibuit. Nam pulchre inquit Cicero, eloquentiæ Romanæ parens; Nullum vitium est tetrius, quam avaritia, præsertim in Principibus, & Rempubl. gubernantibus. Habere enim quæstui Rempubl. non modo turpe est, sed etiam sceleratum & nefarium. Tale etiam fuit consilium Iethronis Mosi datum. Exod. 18. v. 21. Provide de omni plebe viros strenuos & timentes Deum, in quibus est veritas, & qui oderunt avaritiam. Vnde patet, quod summus Magistratus non pecuniam, sed virtutes in Magistratibus inferioribus spectare debeat. Nam declinantis Imperii manifestum notatur signum à Vopisco in Aureliano: quod sub eo officia annalia esse cœperint, neque data fuerint hominibus sed divitiis.

v. Calendarium emendavit. Nam illud vitiosa Pontificum intercalatione depravatum erat, ideoque illud emendare studuit, & 12 annos proximos qui absque intercalatione inserti erant, exemit: Sextilem etiam mensem Augustum ex Senatusconsulto nominavit. Macrobius lib. 1. cap. 23. Quia enim Augustus primum Consulatum in Sextili mense iniit, tres triumphos eodem mense egit, & Ægyptus hoc mense in potestatem Romanorum redacta est, atque ita Augustus felicissimus extitit. Ideo placuit Senatui, ut hic mensis Augustus appellaretur. Vnde Æra singulorum annorum ab Augusto constituta est.

NOTA I.

Vox ÆRÆ tripliciter accipitur.

1. Botanice pro herba triticum enecante, quæ apud nos Lolium dicitur, ut inquit Dioscorides, & Plinius lib. 18. cap. 17.

2. Numismatice. Sic æra est numeri nota in Moneta, quæ ejus pretium designabatur. Lucil. Hæc est ratio perversa, æra numeri subducta improbe.

3. Astrologice. Sic Astrologi temporis initium, à quo supputationes incipiunt, Æram vocant. Calvus Rhodigin. lib. 10. cap. 2.

NOTA II.

Æra singulorum annorum constituta est ab Augusto Imperatore, quando primum censum exegit, ac Romanum orbem descripsit. Dicta est autem *ÆRA* ex eo, quod omnis orbis *Æs* reddere professus est Reipubl. Romanæ. sicut inquit *Isidorus lib. 5. cap. 36.*

Genesius Sepelveda ita scribit: Veteres, inquit, initio Scripturas claudentes, tempus ad hunc modum ascribebant: Acta fuerunt hæc, exempli gratia, Cordubæ Calend. Maii, Annus erat Augusti Cæsaris 150. Deinde brevitatis causa sic verba ad annum pertinentia signabant:

A. ERA. CÆS.

Initia duntaxat verborum punctis distincta: pro totis verbis notantes, vetustissimo properantium librariorum more: postea librariorum tabellionumque temeritate & inscitia, ablatis punctis, scribi cœpit: *ÆRA CÆS.* Quo errore latius serpente, quævis annorum ab aliquo velut capite deducta ratio, primum ab Hispanis, inde à cæteris Astrologis, *Æra* vocari cœpit: *Hæc ille.*

Ε Π Ι Κ Ρ Ι Σ Ι Σ.

Nos ita statuimus. *A. ER. A.* non est una vox, sed plures. è quibus male combinatis & confusis, unum fecerunt Hispani vocabulum. Siquidem Hispanorum fuit consuetudo annos ab Augusto Cæsare, Iulii Cæsaris successore, repetendi: e. g. Acta hæc sunt primo Calend. Ianuar. Annus erat Augusti quintus. Deinde vero brevitatis gratia principia duntaxat verborum scribebant, sed punctis juncta, hunc in modum: *A. ER. A. V.* Annus erat Augusti quintus. Verum posteriorum inscitia & socordia factum est, ut omissis punctis eadem literæ, velut in unum verbum, cujus prima litera esset *Æ*, scriberent confuse *ÆRA.*

NOTA III.

Æra alias dicitur *Epocha*, Græcis ἐποχή, ab ἐπέχω, quod inhabeo significat, quasi inhibitio & retentio, per quam, quod continuo est in fluxu, retinetur & figitur, ut inde reliqua mensurentur. Talis autem *Epocha* est duplex.

1. *Astrologica*, quæ est in coelestium motuum consideratione.

2. *Chronologica*, vel *Historica*, quæ est illustris & certus terminus, unde annos, menses & dies in antecedentia & consequentia numeramus.

Et hæc *Epocha* sive *Æra* rursus duplex est; *Ecclesiastica* & *Politica*.

1. *Epocha*, sive *Æra Ecclesiastica*, in historiis sacris & Ecclesiasticis observatur. e. g. *Epocha*, sive *Æra mundi conditi*. *Epocha* sive *Æra diluvii*. *Epocha* sive *Æra nativitatæ Christi*.

2. *Epocha* sive *Æra Politica* in rebus profanis, h. e. commerciis & negotiis civilibus observatur. e. g. est *Epocha Olympiadum*, *Epocha urbis conditæ* (sc. Romæ.)

Æra Chronologica rursus triplex est. 1. *Christiana*. 2. *Turcica*. 3. *Persica*.

1. *Æra Christiana* à Calend. Ianuar. initium sumit, ubi novus annus incipit.

2. *Æra Turcica*, sive *Arabica*, dicitur *HEGIRA*. Hæc incepit A. C. 622. die 16 Iulii. Constat annis lunaribus. V-

tuntur ea Alcoranus, Annales Turcici & Saracenici, Epistolæ Turcicæ.

3. *Æra Persica*, dicitur *Iezdagird*. Hæc cœpit A. C. 632. die 16 Iulii. Constat similiter annis lunaribus. Meminit ejus Alfraganus, Alcoranus, Arabes, aliique.

SECUNDO, ACTA Augusti, sive
INDICATORIA.

1. *Augustus Imperator* jus dixit assidue, & sæpe in noctem nonnunquam. Si parum corpore valeret, lectica pro tribunali collocata, vel etiam domi cubans, & non modo diligentia, sed & lenitate summa. *Dion in Augusto.*

1 1. *Augustus omnia negotia Reipubl. cum Senatu communicavit*, atque ita Monarchiam cum Reipubl. communicando, sibi peperit Imperium perpetuum. Postulabat, ultrò sibi dari singulis annis à Senatu xx electos Senatores, qui sibi à consiliis essent. Præclarum & prudens Augusti factum hoc fuit. Nam Princeps, inconsulto Senatu, nihil bene gerit. Hinc optimum quemque Principem Consiliariis stipatum fuisse legimus: Nam vix unquam reperire licuit Rempubl. aut regnum sine consilio florens. *Petr. Gregor. Tholos. de Reipubl. lib. 23. cap. 4.*

1 1 1. *Publicam civitatis utilitatem & salutem privata anteposuit*. Nam Liviæ uxori pro quodam Gallo petenti civitatem, Augustus negavit, immunitatem obtulit, dicens: *Se facilius passurum fisco suo detrahi, quam honorem civitatis vulgari*: nimirum Reipubl. dignitatem anteferebat privato commodo.

1 v. *Personas impiorum non respexit, sed facta eorum impia improbavit & damnavit*. Nam, cum audivisset, inter pueros, quos in Iudæa Herodes Rex Iudæorum infra bimatum jussisset interfici, filium quoque ejus una occisum, iratus in hæc verba erupit: *Melius est Herodis porcum esse, quam filium*. *Macrobius lib. 3.*

v. *Personas innocentes conservavit & liberavit*. Elegans hujus rei exemplum habemus in *Servo Pollionis* vitrum crystallinum confringente. Cum enim Augustus apud Pollionem cœnaret, & vitrum crystallinum confregisset, illico Domini jussu murænarum pabulo damnatus in vivarium perlatus est. Qui cum ducentium manus effugisset, se Augusti pedibus provolvit, id unum petens, ut alio mortis genere periret. Augustus ut mortis genus causamque intellexit, solvi servum jussit, omniaque Pollionis vitra crystallina virgula perfregit, vivariaque evertit. Nam dixit, se Pollioni causam adimere velle, ne in animi perturbationem incideret, aut in posterum ob ejusmodi causam servum ali-

quem tam crudeliter perderet, qui cuiuscunque generis esset, in hoc ipso, quod homo erat, pluris quam omnia, quæ terrarum orbis haberet vasa, faciendus erat.

V s v s.

Pulchrum *Iustitia* exemplum h. l. habemus in Augusto. Quo commode referri potest locus ex *Psalm.* 82. v. 3, 4. Iudicate egeno & pupillo, oppressum & pauperem iudicate: Eripite pauperem, & egenum de manu impij liberate.

TERTIO, ACTA Κολασις, sive
VINDICATORIA.

Augustus velut justus Princeps suum cuique tribuit, bonis præmia, & malis mulctam imposuit, poenasque inflixit.

Exempla.

1. A. M. 3929. in Græciam profectus *Lacedæmonios* redivitibus auxit, quod *Liviam* olim in exilio humaniter recepissent; contra *Athenienses* mulctavit, & quod *Antonium* nimium essent amplexi, ipsi *Æginam* & *Erythræam* eripuit. *Dion in Augusto.*

11. Cum *Vedius Pollio* mortem obiisset, qui habuerat murænas, quæ humana carne vesci didicissent, quibus & mancipia morti addicta objiciebat. Is Augusto multa legavit, sed hic ædes *Pollionis* funditus evertit, ne monumentum illius scævitiæ exstaret. *Dion in Augusto* §. 15.

111. *Augustus* non semper ἀπεχθονικῶς exercuit; sed sæpe etiam ἐπιεικειᾶν adhibuit, & clementiam erga delinquentes usurpavit.

Exempla.

1. DOMESTICVM. Cum *Augustus* 40 annos esset natus, profectus est in Gallias, ibi ei nuntiavit, L. *Cinnam*, nobilem Romanum, nepotemque *Pompeii M.* cui antea etiam incolumitatem largitus fuerat, ipsius vitæ insidiari: Simili modo indicavit, quando & quomodo eum invadere vellet, (scilicet inter sacrificandum) quare ipsum quidam exilio dampnavit. At interim dum *Augustus* varias sententias audivit, ingressa est uxor ejus *Livia*, cum hisce verbis admonens: Fac, ô *Auguste*, quod & *Medici* solent, qui, ubi usitata remedia non possunt adhibere, tentant contraria: severitate adhuc nihil profecisti, ignosce: *Cinna* deprehensus, vitæ tuæ non potest nocere, famæ prodesse potest. Itaque *Augustus* protinus *Cinnam* iussit vocari ad colloquium, venienti etiam alteram cathedram

poni iussit, ac ita loqui incepit: Vnicum hoc te oro, ne inter loquendum me interpelles, verum ad finem audias: Ego iterum te audiam. Quo impetrato, omnia beneficia *Cinnæ* exhibita ordine narravit. Quod eum in castris hostium non necaverat, totumque patrimonium ei vicissim reddiderat, & præterea in summum sacerdotem ordinaverat. Quare interrogavit, quid tibi feci, ut me è medio tollere velles? Obstupescente *Cinna* Imperator concionem suam monitoriam ita finivit: Vitam tibi, *Cinna*, iterum do, prius hosti; nunc ut insidiatori ac parricida: Ex hodierno die incipiat inter nos amicitia; contendamus deinceps, utrum ego meliori fide vitam tibi dederim, an tu mihi debeas? Obtulit ei insuper consulatum. Qua re id consecutus *Augustus* est, ut non modo habuerit postea *Cinnam* fidelissimum, sed & hæres unicus ab eo sit nuncupatus. Hæc oratio exstat apud *Senec. lib. 1. de Clement.*

2. EXOTICVM. De *Caracotta* Latronum Principe, erga quem *Augustus* etiam clementiam exercuit. Nam *Augustus* decies sestertium promiserat iis edicto, qui *Caracottam* Latronum in *Hispania* Ducem ad se deduceret. *Caracottas*, re intellecta, se ipsum sponte *Augusto* obtulit, ac præmium ex edicto poposcit: *Augustus* & veniam illi, & pactum præmium dari iussit, ne aut mercede promissa vitam eripuisse, aut publicam securitatem violasse videretur adversus eum, qui sponte se ipsum iudicio stiterat, tametsi jure damnare ac supplicio afficere Latronem potuisset. His illecebris prædonum Duces ad sanitatem perducere laudabile est, ne extrema desperatione coacti, in *Rerump.* status invadant, sed potius latronum copias ipsimet evertant. Hinc *Bodinus lib. 1. de Republ. c. 1. §. 2, 3*, recte monet, quando inquit: Prædonum, qui vocati vel invocati in jus veniunt, & Magistratum Imperia sponte subeunt, rationem in judiciis haberi æquum est, cum eo ipso jam desierint esse prædones.

OBSERVATIO.

Augustus Cæsar incredibili prudentia *Rempubl.* Romanam gubernabat, frequentia instituebat judicia, atque damnatorum poenas initio graviter ac modeste, atque interdum acrius ferebat, quam qui plecebantur: (uti *Seneca* ait *lib. de Ira*) quia tamen in judiciis adeo frequens erat, ut sæpissime damnare necessum haberet, severior fiebat. Itaque cum *Meccenas* familiaris ac domesticus illum pro tribunali quamplurimos variis suppliciis addicere animadverteret, & iracundia quadam flagitiosorum multitudine permoveri, nec tamen ob judicii

dicii frequentiam illum convenire posset, ad eum scripsit hæc verba. Tandem aliquando surge, carnifex. Deinde quasi aliud scriptum esset, schedam ei in sinum coniecit. Ibi Augustus, nemine capitis condemnato, surrexit; & ut iram liberius exultantem cohiberet, iudicium solvit. *Dion in Augusto §. 16. Conf. Senec. lib. de Ira.*

I. ACTA MILITARIA.

Circa Acta militaria veniunt consideranda dispositio militum prædiaria, & militaris disciplina. Cum ad Actium promontorium copiis omnibus & opibus imperii maximis pugnatum esset, Augustus adepta victoria 40. legiones in provincias Imperii, ac potissimum in fines potentissimarum gentium disperfit, ut assidue militari disciplina ab urbe removeret. Qua disciplina tandem stetit Imperium Romanum quoad Constantinus Pontificum oratione persuasus, legiones illas ac robur Imperii plane sustulisset. Mox enim sublata militari disciplina barbaræ gentes provincias omnes Romanorum populari ac vastare cœperunt. Vide *Bodin. l. 5. de Republ. p. 882.* Vnde patet, quod milites illi prædiarii, quos constituit Augustus, firmamentum Imperii Romani fuerint.

III. ACTA PECUNIARIA.

sive ÆRARIVM MILITARE.

Augustus, cum ei magna pecunia opus esset ad alendos tot exercitus, ærarium militare instituit, cujus administrationem mandavit tribus Prætoribus; utque sufficeret, vigesimam partem hæreditatum & bonorum iussit in hoc ærarium inferri. *Dion in Augusto §. 18.*

Hæc autem pensio vigesima multis erat molestissima, & videbatur morura seditionem: nec tamen commodiorem rationem inire poterat Augustus. Ideo Senatum jubet hac de re deliberare: Interim dimittit, qui describerent omnium Senatorum prædia & bona; hinc sibi molestiorem pensionem metuentes, vigesimam approbant. *Dion ibidem.*

Axioma.

Pecunia est nervus belli.

Sicut enim sine nervis homines ambulare posse, Medici negant: *Petronius in Satyr.* Ita quoque Politici negant, sine pecunia bellum geri posse: Quare prudenter fecit Augustus, quod ærarium militare instituerit, ut tot exercitus conservari possent. Ob defectum namque nummorum sæpius arma de

manibus excutiuntur, aut frigide tractantur, inquit *Imperator Iustinianus in Novell. 8. cap. 10. § 2*

IV. ACTA FRUMENTARIA.

Annonam Augustus diligenter curavit. Nam cum ingens fames Romæ exorta esset, Augustus eam frumento dato, & frugalitate indicta sublevavit: Præterea gladiatores & servos venales expelli iussit ab urbe ultra 94000. passuum: Augustusque & ceteri magnam famulorum suorum partem dimiserunt. *Dion §. 18.*

V. OPERA MECHANICA.

sive ÆDIFICIA.

Augustus, quoniam noverat duas esse omnium Rerumpubl. pestes antiquissimas, nempe *inopiam* & *inertiam*; ideo parta pace, ut populum in officio contineret, locupletissimos quosque ad ædium construendarum æmulationem invitabat, eosque opibus & honoribus cumulabat, qui urbem ædificiorum magnificentia exornarent: ipse publica ædificia, nempe ædes sacras aut vetustate collapsas, aut incendio absumptas refecit: *Pantheon* templum ædificavit, ita dictum, quod forma convexa fastigiatum cœli similitudinem referret, quod templum etiamnum Romæ exstat, & *Maria rotunda* appellatur. De novo quoque ædificavit templum *Quirini*, idque columnis 76. exornavit. Hoc prælagium fuit, ut ipse etiam annos 76. victurus esset: Ideoque columnæ pro omine vitæ Augusti postea habitæ sunt. *Dion in Augusto §. 15.*

Imo urbem Romam neque pro maiestate Imperii exornatam, & inundationibus, incendiisque obnoxiam excoluit adeo, ut jure sit gloriatus; *Romam*, quam accepisset lateritiam, relinquere se marmoream. *Suetonius in Augusto §. 29. Erasmus in Apophthegm. lib. 4.*

VI. MONETA.

I. Augustus in numismatis *CAPRICORNVM* excudi iussit, quia in signo Capricorni natus erat, ut in cap. 1. diximus: Quo significare voluit, secundam Fortunam summamque felicitatem suam, qua semper usus est: *Pier. Valer. lib. 43. pag. 445.*

II. Idem Augustus, devicta Ægypto, auream Monetam cudi curavit, in qua expressa fuit imago Crocodili catena ferrea palmæ alligati, cum hac inscriptione: *Colligavit nemo.* indicans, neminem Ægyptum subjugare potuisse, quod à se solo factum sit. Et verius hoc ipsum de Christo nostro cœlesti Augusto dici potest: Ipse enim est victrix illa palma; ipsum Ægyptum, h. e. Mundum, carcerem

tenebrarum passione sua vicit, & Crocodilum infernalem Principem Mundi victum catenistenebrarum ligavit, *Luc. 11.* & Giganti prædam eripuit. *Isai. 49.* quod ante ipsum nemo præstare potuit.

VII. ANNULI SIGNATORII

FIGURA.

In diplomatibus, libellisque & Epistolis signandis, initio *Sphinge* loco sigilli usus est; sicut *Suetonius in Augusto* §. 50. refert: Verum cum Augustus dictæ laceraretur (teste *Plinio*) propter difficultatem ænigmatum, quibus ejus Sphinx interdum erat instructa, nato inde proverbio: Mirum non esse, si renata Sphinx adferret ænigmata: postea repudiavit, & ut Alexander M. confirmato Imperio, sua genuina imagine, *Dioscoridis* manu sculpta, usus est; teste *Suetonio*.

NOTA.

Duplex usus Annulorum apud Romanos potissimum fuit.

I. *Annuli* erant signum *authoritatis* & *poteſtatis*. Sic *Dion* scribit in *Augusto*, *Meccenatem* & *Agrippam* in tanto honore ab *Augusto* habitos, ut quascunque ille literas ad *Senatum* vel alios mitteret, ipsi perlegerent, & iis, quæ vellent, immutatis, annulo, quem hoc fine ab ipso acceperant, obſignarent: Sicut postea *Mutianus* nomine Imperatoris *Vespasiani* edicta formabat, eaque *Sigillo*, quod Imperator ei hunc in usum concesserat, pro arbitrio obſignabat. *Xiphilin. in Vespas.* Ita quoque in V. T. legimus, quod *Pharao* Rex *Ægypti* annulum signatorium de manu sua detractum *Iosepho* dedit: idque fuit signum summæ poteſtatis, ut nomine Regis decreta regni formata obſignaret. *Gen. 41. v. 42.*

II. *Annuli* erant signum *honoris* & *dignitatis*. Quia apud Romanos ordo *Equeſtris* à plebe annulorum insigni distinguebatur. Hoc namque jus annulorum solis ingenuis concedi solebat à Magistratibus & ante tempora *Augusti*. Hic primus eodem honore insignivisse legitur *Menam* & *Antonium Musam* libertos: *Menam* quidem ob id, quod *Sext. Pompeio* relicto, ad *Augustum* cum classe & exercitu confugisset. *Dion in Augusto* §. 48. Verba ejus hæc sunt. *Cæsar Menam* libentissime accepit, neque dedit *Pompeio* postulanti, & magno insuper in honore habuit, annulisque aureis decoravit, & in equeſtrem ordinem ascripsit. *Antonium Musam* verò, quod ejus opera ex ancipiti morbo convalesceret. *Dion in Augusto* §. 53. *Zonaras lib. 11.*

ACTA SAGATA.

Octavianus Augustus quinque bella civilia, & duo bella externa gessit. *Suetonius in Augusto.*

PRIMO BELLA CIVILIA.

I. BELLVM MUTINENSE.

I. ORTVS. *Augustus*, cognita *Iul. Cæs. Avunculi* sui cæde, *Apollonia*, ubi literis & militariibus disciplinis operam dabat, subito *Romam* rediit, ut necem *Avunculi* sui vindicaret, actaque tueretur. *Suetonius in Augusto* §. 10. Statim autem,

postquam à *Calpurnia Cæsaris* uxore cognovit, eum pecuniam & acta *Cæsaris* in domum *Antonii* transtulisse, adiit *M. Antonium* tunc temporis *Consulem*, atque pecuniam ab eo repetiit, utque sibi adversus *Avunculi* percussores adesset, amice petivit. Verum *Antonius* superbe & contumeliose eum repulit. Cujus injuriæ atque contumeliæ impatiens animus *Augusti* generosus, arma ipse contra *Antonium* paravit, sibi que veteranos milites adjunxit, quibus accesserunt etiam tres aliæ legiones: *Antonius* autem relicta *Macedonia*, quam decreto *Senatus* regendam acceperat, in *Galliam* tendit cum exercitu, atque *Decium Brutum* in *Gallia* *Proconsulem* in urbe *Mutina* obsedit: Quibus cognitis, *Senatus Octavianum* *Proprætorem* constituit, eique *Hircium* atque *Pansam* *Consules* adjunxit, ut nomine & autoritate *Senatus* bellum contra *Antonium* gereret. Et hæc fuit belli hujus occasio.

2. PROGRESSVS. In hoc bello *Hircius* in acie, *Pansa* verò paucis diebus, itidem ex vulnere mortuus est: *Augustus* vero prælio restaurato, & *Antonio* fugato, solus victores exercitus occupavit. *Suetonius in Aug.* §. 11.

3. EGRESSVS. Hoc bello confecto, *Octavianus*, *Antonius* & *Lepidus* tanquam *Triumviri* *Rempubl. Roman.* velut patrimonium inter se diviserunt. In qua divisione *Antonio* *Asia*; *Lepido* *Africa*; *Augusto* *Europa* est tributa.

II. BELLVM PHILIPPENSE.

Deinde *Augustus* & *M. Antonius* ingenti cum exercitu in *Macedoniam* contra *Brutum* & *Cassium* proficiscuntur, ubi ad urbem *Philippas* (unde hoc bellum *Philippense* dicitur) acerrimo prælio pugnatum est. Tandem in eas angustias redacti sunt *Cassius* & *Brutus*, ut ille *ἀντίχρως* factus, hic verò à *Stratone* fugæ comite confossus sit. Et quod notandum, iisdem illi gladiis, quibus *Cæsarem* confoderant, jugulati interierunt. Hoc bello finito, *Augustus* in *Italiam* rediit, *Antonius* verò in *Asiam*.

III. BELLVM PERVSINVM,

Inter *Augustum* & *L. Antonium*, *M. Antonii* fratrem.

I. ORTVS. Occasionem huic bello dedit agrorum divisio, de qua contentio inter *Augustum* & *L. Antonium* orta est. Nam *Augustus* secundum pactum, quod cum *M. Antonio* finito bello *Philippensi* fecerat, omnibus suis, *Antonii* que militibus, agros dividere volebat, ut eorum sibi animos benevolentia obstringeret. At contra *L. Antonius* & *Fulvia*, *M. Antonii* conjux, *Martiali* ingenio prædita,

dita, partem militibus suis competentem assignare volebant: Et hæc discordia tandem in apertum bellum erupit.

2. PROGRESSVS. Fulvia inventrix hujus belli omni militari atque Imperatorio munere functa, Præneste oppidum occupavit: Augustus vero L. Antonium, quasi ad bellum aliquod ex S. C. urbe proficiscentem, atque in Galliam contendentem, in itinere interceptit, ac Perusiam in Hetruria conclusit, diuque obsedit: Tandem fame ad deditiorem coëgit, veniamque petenti dedit: Atque ita sine sanguine bellum hoc confectum est A. V. C. 713.

3. EGRESSVS. Hoc bello confecto, M. Antonius à Fulvia uxore sua, inquieti turbulentique ingenii scæmina instigatus, Augusto amicitiam renunciavit. At mortua Fulvia, armis utrinque positis in gratiam redierunt, utque pax firmior esset, Augustus Octaviam sororem suam Antonio in uxorem dedit, atque belli societatem contra Sext. Pompeium iniverunt.

IV. BELLVM SICVLVM,

Gestum inter Augustum & Sextum

Pompeium.

1. ORTVS. Bello huic occasionem dedit Sext. Pompeius, Pompeii M. *filius*, quia undique proscriptos à Triumviris & fugitivos ad se receperat, omniaque maria latrociniiis infesta reddiderat, atque annonæ subvectiones impediverat, unde urbs per annos aliquot fame pressa fuit: Et licet Augustus & Antonius juxta S. C. pacem cum eo fecissent; tamen ille pæce fracta, denuo latrociniiis commercia impedivit. Quare Augustus bellum contra eum suscipere est coactus.

2. PROGRESSVS. Agrippa Dux Augusti Pompeium duobus præliis navalibus vincit: eumque ex Sicilia pellit. *Dion.*

3. EGRESSVS. Pompeius ab Agrippa victus ex Sicilia fugit, ut Lesbî hybernaret. Vbi cum audisset Antonium adversa fortuna in Parthia usum esse, spem concipit, se ejus Imperium facile ad se translaturum, atque ad societatem & auxilia varios Reges sollicitare cœpit. Verum à M. Titio Antonii Legato captus, jussu Antonii occisus est Anno ætatis 40. V. C. 718. Fugato occisoque Pompeio, comperit Augustus M. Lepidum occulta cum Pompeio pacta fecisse. Victus itaque Lepidus & Augusto supplex factus, vix vitam impetrat, & Triumviratu se abdicare cogitur.

V. BELLVM ACTIACVM,

Inter Augustum & M. Antonium

Duumviros.

1. ORTVS. Antonius, insano Cleopatæ amore correptus, Octaviæ uxori suæ, & Augusti sorori, sine causa libellum repudii dat, eamque sibi cum muneribus in Asia occurrentem Romam remittit, & in Ægyptum reversus, postquam Armeniam fraude dolisque occupasset, Cleopatram Reginam Reginarum appellat, ejusque liberis Cyprum, item Syriam omnem cis Euphratem, Africam item & Armeniam largitus est, postulavitque hæc Romæ rata haberi, cumque Medorum Rege societatem armorum jungit contra Augustum. Hæc cum Romæ in Senatu publice proponerentur ab Augusto, & testamenti Antoniani tabulæ (quæ apud Vestales asservabantur) recitarentur, in quibus Cæsariem vere Cæsaris ex Cleopatra filium testabatur, & filiis suis ex Cleopatra natis ingentia munera legabat, seque in Ægypto cum Cleopatra sepeliri jubebat. Senatus Romanus hisce rebus vehementer offensus, bellum contra eum decrevit, eumque hostem declaravit. Apparatur igitur magno conatu bellum; Cæsar totum Occidentem contra Antonium: & Antonius cum Cleopatra totum Orientem contra Augustum armavit. Nam Augustum adjuvant Italia, Gallia, Hispania, Illyricum, Africa, Sardinia, Sicilia, & Insulæ his vicinæ: Contra vero adsunt Antonio, Asia, Thracia, Græcia, Macedonia, Ægyptus, Cyrenaica, & Reges insulæque propinquæ. *Dion.*

2. PROGRESSVS. Augustus primo vere, assumtis secum Senatoribus præcipuis, cum exercitu trajicit in Græciam: Ei occurrit Antonius & Cleopatra ad Actium Epiri promontorium. (unde etiam hoc bellum *Actiacum*, vel pugna *Actiaca* dicitur.) Cum dubio Marte ad aliquod horas pugnassent, Cleopatra ancipitis prælii exitus expectatione & sollicitudine victa, prior cum 60 velocissimis navibus in Ægyptum fugit. Antonius suos fugientes conspicatus, cum victos crederet, & ipse fugientem uxorem, relicto exercitu, fugiens sequitur. Augustus relictam classem, cum propter magnitudinem navium eam expugnare non posset, igne cremavit, hostium castra cepit & diripuit, & exercitum cum navibus misit, qui fugientes persequerentur: Ipse vero Romam rediit ad res ordinandas, ne qui motus in urbe exorirentur.

3. EGRESSVS. Post annum in Ægyptum reversus, ambos Alexandria obsidet, & cum Augustus præliis terra marique superior esset, Antonius ab omnibus desertus, in summa rerum desperatione,

ne, ubi apud Cæsarem iratum gratiam invenire non potuit, falso rumore Cleopatraz occisæ percussus *αὐτῆς* periit, in urbe Alexandria, anno ætatis 56. *Dion* plenius hæc describit, hisce verbis; Cleopatra primum, quasi mortis consciscendæ causa in monumentum intulit; quod verum putans Antonius, sibi ipsi vim intulit, & in sinu Aleopatraz mori voluit. Quod Cleopatra ad Augustum nunciavit, seque & Regnum dedit Augusto, & cum metueret superbissima fœmina; ne in triumpho duceretur, aspidis morfu periit, anno ætat. 39. Regni 22. & regio funere cum Antonio jussu Cæsaris Augusti ibidem sepelitur. Post mortem Antonii & Cleopatraz Augustus totam Ægyptum occupavit, inque provinciam redegit, & Romanis tributariam fecit, eique *Cornelium Gallum* præfecit A. M. 3942. Atque hic est finis Regni Ægyptiaci: quod à morte Alexandri duravit annis 294. uti *Ptolomæus* annotavit.

Π Α Ρ Ε Π Ο' Μ Ε Ν Α.

I. *Tributi Impositio.*

I. Augustus Ægyptiis devictis tributum imposuit 200000. modiorum frumenti, h. e. quater decies fere centena millia modiorum Lipsiensium: Modius autem Lipsiensis pendit 200. libras, quibus, si singulis diebus, singulis hominibus detur libra panis, sustentari potuerunt annuo spatio Romæ, plus quam 700000. hominum. *Aurelius Victor.*

II. *Triumphus.*

Augustus quintum Consul, bellis civilibus finitis, triumphos egit: Nam anno 34. Imperii victor Romam rediit, & mense Sextili triduo triumphum egit cum maximo omnium civium applausu & lætitia. *Macrob.*

Primo die triumphavit de Pannoniis, Dalmatis & Gallis.

Secundo die triumphum navalem egit de Antonio ad Actium cæso, quem Actiacum vocavit triumphum.

Tertio die triumphum egit de Ægypto, qui omnium splendidissimus fuit, in quo Regina Cleopatraz imago ad vivum expressa, cujus sinistro brachio aspis mordicus affixa hærebat, perlata est. *Plutarchus.*

Ante currum vero inter cæteros captivos duxit Cleopatraz liberos gemellos, Alexandrum, cui Solis; & Cleopatram, cui Lunæ nomen inditum erat.

De hoc triplici triumpho *Virgilius lib. 8. Æneidos* ita canit:

At Cæsar triplici in vectus Romana triumpho

*Mænia, Dis Italis votum immortale sacrabat. Picum quoque; Crocodilum catena aurea palmæ alligatum in hoc triumpho circumtulit, cum hac inscriptione; Ante me colligavit nemo. Spiritualiter hoc ipsum ad Christum, qui sub Augusto natus est, accommodari potest: Hic enim solus Diabolum, Crocodilum sive serpentem infernalem vicit, & è tenebrarum regno nos liberavit, deque eo in ascensione in cælos gloriosum triumphum duxit; sicut D. Paulus inquit, *Coloss. 2. v. 15.* Christus exspoliatus principatus ac potestates, *ἐδειγματοποίησεν ἐν παρρησίᾳ*, ostentavit palam, *ῥιπαρισθὲν αὐτῆς*, hoc est, triumphans de illis per se ipsum. *v. 17.* Et nos simul secum vivificavit, condonans nobis omnia delicta.*

III. *Agon Actiacus.*

Agon Actiacus institutus est ab Augusto, qui quinto quoque anno, quemadmodum Olympiades, celebraretur: isque non tantum in usu fuit tempore *Dionis*, ut ipse affirmat; sed etiam posterioribus seculis circa annum Christi 438. sicut *Siebertus* scribit.

IV. *Templum Iani clausit.*

Augustus quoque, cum nullibi bella amplius restarent civilia, templum Iani clausit, quod ab urbe condita tertio tunc clausum est.

V. *Encomia Augusti.*

Octavianus conservata Republ. à S. P. Q. R. Pater patriæ; ex sententia etiam Munatii Planci, *Augustus* appellatus est anno ætatis 36. *Velleius Paterculus* ita scribit: Cum Augusto redeunte, finita sunt bella civilia, sepulta externa, revocata pax, restituta vis legibus, autoritas judiciis, senatuique Majestas: rediit cultus agris, sacris honos, securitas hominibus, certa cuicque suarum rerum possessio. *Hæc Velleius.* Ita post victoriam Actiacam, imperium Romanum ad unum Cæsarem Augustum est translatum: Verum ea fuit modestia Augusti, ut Imperium S. P. Q. R. suffragiis ad se delatum deponere voluerit. Quod cum per S. P. Q. R. minusliceret, Regium nomen repudiavit, & tribunitiam potestatem accepit: atque ut Prætorianos milites aleret, ad tuendum corpus suum duplex illis stipendium dedit.

II. BELLA EXTERNA.

Augustus duo bella externa gessit.

I. *Dalmaticum* adhuc adolescens, in quo vulnera accepit: una acie dextrum genu lepide ictus; altera

altera autem & crus, & utrumque brachium, ruina pontis confauciatus. *Suetonius in Augusto* §. 20.

2. *Cantabricum* gessit, Antonio devicto. Cantabri vero fortissimæ gentes in Hispania difficultate locorum se tuebantur, & Augustum ita fatigabant, ut in difficilem morbum incideret, qui nihilominus tamen belli administrationem C. Antistio mandabat, qui brevi tempore eos subegit: Augustus vero sanitati restitutus, Augustam urbem in Hispania condidit, quam Emeritam vocavit, quod milites Emeriti in eam scripti essent; & spectacula in castris exhibuit. *Dion in Augusto*.

III.

Reliqua bella externa, nempe *Pannonicum*, *Dalmaticum*, *Illyricum* & *Germanicum* per Drusum, Tiberium, Germanicum & Quintil. Varum gessit, & hosce populos Rom. Imperio subiecit. Alias item nationes malè quietas ad obsequium redegit. Nec ulli genti sine justis & necessariis causis bellum intulit; uti *Suetonius in Augusto* §. 21. scribit. Unde bella ejus magna ex parte felicia fuerunt. Verum ingentem cladem, eamque in sola Germania (uti *Suetonius* §. 23. refert) per Quintil. Varum accepit. Quæ clades illata est ab Arminio Cheruscorum Principe. Ille annum ætatis 26. tunc agens usus segnitie & socordia Vari, in consilii sui de Germania liberanda occasionem, Romanos in Teutoburgensem saltum ex insidiis protractos, ibique paludibus & sylvis impeditos oppressit; Varum autem vulneratum, desperatis rebus, mortem sibi consciscere coegit: legiones Romanorum tres obtruncatæ sunt: signa & Aquilæ duæ à Germanis ablatae, quas (uti *Cuspinianus* scribit) adhuc hodie possident Germani: neque enim unquam Imperatoribus Romanis redditæ sunt, quod Parthi fecerunt, sed semper in hunc usque diem servatæ. Quæ clades Augustum adeo consternatum reddit, ut per continuos aliquot menses barba, capilloque submisso, caput interdum foribus allideret, vociferans; *Quintili Vare, legiones redde*; diemque cladis quotannis mœstum habuit & lugubrem. *Suetonius in Augusto* §. 24.

ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

Cum hoc modo Imperium stabilivisset Augustus, provincias imperii ita distribuit, ut pacatiores Senatui populoque daret, quo Proconsules mitterent; reliquas vero, quæ rebellaturæ videbantur, sibi sumeret: atque ita administrationem provinciarum cum S. P. Q. R. communicavit: Nam S. P. Q. R. Africam, Numidiam, Asiam, Græciam, Epirum, Dalmatiam, Macedoniam, Siciliam, Cretam cum Cyrene, Bithyniam, Pontum,

Sardiniam & Beticam, quæ pacatiores erant, tradidit; sibi vero sumsit reliquam Hispaniam, Tharconensem & Lusitaniam, & Galliam omnem, Narbonensem, Lugdunensem, Aquitanicam, Celticam & Germanicam, Cœleni Syriam, Phœnicen, Ciliciam, Cyprum & Ægyptum: Post autem Cyprum & Galliam Narbonensem populo dedit, ab eo vero Dalmatiam accepit. Quæ permutatio in aliis etiam gentibus postea facta est. Quæ arte factum, ut omnes milites Augustus ad se perduceret, & totum Senatum exarmaret.

V. ACTA ETHICA.

1. VIRTUTES.

Augustus Imperator multis magnisque virtutibus à Deo exornatus fuit.

1. *Αὐπάθεια*. Augustus bella non necessaria non movit, sed rebus suis contentus fuit. Nam vox ejus Heroica fuit: lætantis ingenii esse, ob triumphalis pompæ superbiam & lauream corollam civium vitas ac securitatem periclitari. *Cuspinian. in vita August. pag. 8.* Contra autem M. Antonius Duumvir *φιλαρχία* erat. Nam Augustus & Antonius Duumviri totum Romanum Imperium inter se diviserant: ita, ut Antonius teneret Orientales provincias ab Euphrate, usque ad Hellespontum; Augustus vero præflet reliquis provinciis occidentalibus in Europa: Etsi autem non tantum poterat, sed etiam debebat contentus esse Antonius hac florentissima Imperii Romani parte; tamen ex *φιλαρχία* impulsus, movit bellum non necessarium, imo injustum contra fœdera, contra pacta, contra juramenta, adversus Augustum: Qualis autem fuit causa belli, & quale initium, talis etiam fuit exitus & finis; uti ex pugna Actiaca constat. Hinc Augustus prudenter admonebat Romanos, ut Rempubl. committerent iis, qui usu & experientia rerum plurimum possent, nec eam sinerent ullo tempore pendere ex cujusquam voluntate, ne forte is in regni cupiditatem veniret, aut mortuo eo Respubl. periclitaretur. *Dion in Augusto*.

Idem consulebat præterea, ut contenti rebus præsentibus augere & dilatare Imperium nollent; Quod futurum esset, ut id tuerentur difficilius, immineretque periculum, ne ea, quæ jam parta essent, amitterentur. *Dion in Augusto*.

Idem derisit Alexandrum M. qui ad sodales suos frequenter dictitabat; *Nihil sibi à Philippo patre relinqui, quod ageret*. Nec quidem immerito derisit adolescentis stulticiam, Qui non contentus erat regionibus à patre subactis, sed ipse quoque bello sibi plures parare studebat; ignorans præcipuam curam eo referendam esse, ut

non multa possideamus, sed ut jam parta tueamur. Nam

Non minor est virtus, quam quarere, parta tueri.

Plutarchus in Apophthegmatis Rom.

I I. *Beneficentia & liberalitas.* Augustus liberalitatem omnibus ordinibus per occasionem frequenter exhibuit, sicut *Suetonius* de eo scribit. Liberalitas ejus erga *Antonium Musam*, cum ejus beneficio à morte restitutus esset, magna fuit. Nam *Antonius Musa* eum frigidis quibusdam potionibus & lavationibus curavit, ac servavit incolumem. Quamobrem Cæsar magnam ei pecuniam dedit, concessitque jus aureorum annulorum: (erat enim libertus) nec solum ei, sed etiam cæteris omnibus, qui eandem artem profiterentur, vel essent in posterum professuri. *Dion in Augusto. §. 13.*

Talis quoque liberalitas fuit Octaviæ Sororis Augusti erga Virgilium. Cum enim Marcellus filius Octaviæ, quem Augustus sibi adoptaverat, in Bajano anno ætatis 19. moreretur, *Virgilius versus in fine lib. 6. Æneid.* in laudem ejus conscripsit, pro quibus (teste Servio) ab Octavia Marcelli matre accepit 210. HS. hoc est, ut Hostus supputat, 5562. Ioachimicos.

I I I. *MAGNIFICENTIA.* Augustus Cæsar, cum urbem Romam multis modis & ornasset, & communisset, atque etiam in posterum, quantum in ipso fuit, tutam reddidisset, non sine causa gloriari dicere solebat: *Romam lateritiam accepi, marmoream relinquo.* Nihil Principe magnificentiùs, quàm si ditionem quam accepit, reddat statu meliorem. *Suetonius in vita ejus. Pont. cap. 32. de Magnificent. Erasmi. Roterodam. lib. 4. Apophthegmatum.*

I V. *SAPIENTIA.* Augustus in dictis ac factis sapiens fuit.

I. Dicta.

1. *De Alexandro M.* Nam Augustus, audiens, quod Alexander natus annos 32, postquam pleraque mundi regiones peragrarat, dubitasset, quid in reliquum vitæ tempus esset factururus, demirabatur, si Alexander non judicasset majus opus, bene gubernare partem imperium, quam amplam ditionem comparasse. Recte notavit inexplebilem Alexandri ambitionem, qui nullam aliam functionem Rege dignam existimasset, quam proferre ditionis terminos; cum multo tum pulchrius, tum difficilius sit, regnum, quod contigit, rectis legibus sanctisque moribus exornare, quam armis regno regnum addere. *Plutarchus in Apophthegmatis.*

2. *De Rhymitacle Thracum Rege proditore. Au-*

gustus Cæsar, cum in convivio Rhymitacles Thracum Rex, qui ab Antonio ad Augustum desciverat, insolentius jactaret sua erga Cæsarem merita, ac sine fine approbans belli societatem, molestus esset: Cæsar, dissimulata illius petulantia, alteri cuidam Regum propinans dixit: *Proditionem amo, proditores non laudo.* Significans, his, qui proditione profuerunt, nihil deberi gratiæ. Licet enim officium quod præstant, pro tempore gratum sit, ipsi tamen habentur pro malis & fœdifragis. *Plutarchus in Apophth.*

Sapienter distinxit Augustus inter proditiones & proditores; nempe illas quidem amandas, sed hosce non laudandos, verum odio dignos esse, juxta Politicorum axiomata: Proditoribus tantisper honor debetur, dum requiritur opera eorum: at mox rebus perfectis, plerumque ne illi ipsi quidem his parcunt, qui illos corruerunt. Item: Proditores omnibus odio sunt: imo & his, quibus profunt, abominabiles & detestabiles esse videntur. *Francisc. Patric. lib. 8. de regn. tit. 10. v. 566.*

3. Sapiens fuit responsum Augusti, Antonio, eum ad duellum provocanti, datum. Si (inquit) Antonius perire velit, habet sat multos necis modos. Ita olim *Antigonus* Rex Macedoniæ prudenter, & magnanime respondit Pyrrho Epiri Regi, per caduceatorem eum ad singulare certamen provocanti, ut eo secum de regno decerneret, respondit; Ductum suum non armorum magis, quam temporum esse: Pyrrho, si vitæ pœniteret, multas ad interitum patere vias. Sic & *Fabius Maximus* Cunctator provocatus ab Hannibale ad duellum, respondit: Se pugnam initurum, cum sibi, non hosti, commodum videretur: Se pugnae tempus dare, non ab hoste accipere. Idem respondeant, qui hodie à stultis duellatoribus ad duellum provocantur, hosce imitentur: Hi enim fuerunt prudentes, generosi, magnanimi, & rerum Domini, qui hoc suo prudenti responso hostem fregerunt, & supplantarunt.

I I. Facta.

1. Augustus omnia agebat cunctanter & cum judicio, nihil præcipitanter. Vnde tale Symbolum usurpavit: *Σπουδὴ βεβήως.* de quo antea.

I I. *Sapienter judicabat ritus & vestitus antiquos non facile immutandos.* Nam

1. Cum Augustus pro concione multos videret palliatos indignabundus; En, inquit, Romanos rerum Dominos, gentemque togatam! adeo studebat priscos renovare mores, ut habitum quoque vestitumque doluerit immutatum. *Erasmi. lib. 4. Apophth.*

2. *Augustus purpuram Tyriam* emturus, de obsecritate querebatur. cumque venditor diceret: Erige altius, & suspice: Ergone, inquit, ut me populus Romanus dicat bene cultum, in solario ambulaturus sum? *Macrob. lib. 3. cap. Saturn.*

3. Idem Augustus, quantum potuit, *indumentorum luxuriam* odio habuit, cujus dictum erat vulgatissimum: Vestitus insignis ac mollis superbia vexillum est, nidusque luxuriæ. *Suetonius in Augusto.*

V. DILIGENTIA. Augustus Cæsar otiosos ferre non potuit. Quia ipse diligens in rebus curandis fuit: Idcirco Insulam quandam, Capreis vicinam, in quam è comitatu Cæsaris secedere solebant, qui cuperent otari, solitus est ἀπραγμοσύνην appellare, h. e. otiosorum civitatem, à desidia secedentium illuc è comitatu suo: ἀπραγμία enim sonat negotiorum vacuitatem. *Suetonius in Augusto §. 98.*

VI. IUSTITIA erga domesticos suos. Augustus Cæsar filios suos nunquam populo commendavit, nisi cum hac exceptione; Si merebuntur honorem: non authoritati, sed meritis tribui volens. *Erasm. lib. 4. Apoph. ex Suetonio.*

VII. CRVDELITATIS FVGA. Augustus Cæsar audiens, inter pueros, quos in Iudæa Herodes crudelissimus Iudæorum Rex, interfici mandaverat, filium quoque ejus interfectum, dixisse fertur: Se malle suam quàm filium Herodis esse. Inter Iudæos enim cum versaretur, à suilla carne prohibita abstinebat juxta legem. *Macrob. lib. 2. Saturn. cap. 4.* Idem cœnabat apud *Atedium* sive *Vedium* Pollionem; ibi fregerat quidam è servulis vas crystallinum, qui illico jussus est ab *Atedio* rapi & murænis objici. Puer ad Cæsar's pedes confugit, nihil aliud petiturus, quam ut aliter periret. Augustus motus novitate crudelitatis, & puerum dimitti, & crystallina vasa omnia ante se frangi jussit, & compleri piscinam, amicum autem graviter increpaverat; E convivio, inquiens, rapi homines imperas, & novi generis pœna lacerari? Si calix tuus fractus est, viscera humana distrahentur? Tantum ne tibi placebis, ut aliquem tibi duci jubeas, ubi Cæsar est? *Suet. in Augusto, & Senec. lib. 3. de Ira.*

VIII. CLEMENTIA. 1. *Erga Parricidam.* Lex erat, ut qui patrem occidisset, culeo infueretur: nec hæc pœna sumebatur nisi de confesso. Ab hujus pœnæ atrocitate Cæsar ut liberaret manifesti parricidii reum, sic interrogavit eum: *Certe patrem tuum non occidisti?* Ansam porrigens inficiandi. Tanta erat Principis in judicando lenitas & clementia.

2. *Erga militem importunum.* In villa quadam inquietas noctes agebat Augustus, interrumpente somnos ipsius noctua cantu: Miles aucupii peritus curavit apprehendendam noctuam, speque ingentis præmii ad Augustum pertulit. Laudato Imperator mille nummum dari jussit. Ille autem ausus est dicere: Malo vivat. avemque dimisit. Quis non miretur hanc contumaciam impune cessisse militi? *Suetonius in Augusto.*

3. *Erga Æmylium Ælianum.* Hic cum accusatus esset, quod male loqueretur de Cæsare: Augustus respondit nihil aliud, quam; Si male loquitur, sciat me quoque linguam habere; Plura enim loquar de eo vicissim. Mira Augusti Clementia, qui maledicum pro suo jure immaniter tractare potuisset. *Erasm. lib. 4. Apophth.*

4. *Erga Viatorem transeuntem.* Cum quidam Augusto transeunti diceret; Tyranne! Conversus, inquit Augustus: Si essem, tu non diceres.

IX. MANSVETUDO & PATIENTIA.

1. *Timagenes Historicus* multa convitia in Augustum, ejusque domum voce & scriptis effutiverat: Deinde apud Alinium Pollionem diverterat, ubi de Imperatore Augusto Historias conscriptas in ignem conjecerat: In urbe Roma Cæsar hominem maledicum tulit patienter, & duntaxat Pollioni dixerat: Ονεισοτέρεϊς, h. e. feram vel bestiam alis. Paranti Pollioni excusationem obstitit; Fruere, inquit, mi Pollio, frueri. Et cum Pollio diceret; Si jubes, Cæsar, statim illi domo mea interdicam. Hoc me, inquit Augustus, putas facturum, cum vos in gratiam reduxerim? Hinc videmus, quid potentissimus Monarcha fecerit, & quanta animi moderatione sit usus. *Seneca 3. de Ira. 23.*

2. Cum Augustus *Cleopatram* Ægypti Reginam iuviseret, exigeretque ab illa rationes, Seleucus, unus ex procuratoribus ipsius indicavit, aliquid subtractum ab ipsa. Illa in Procuratorem insiliit, & arrepto hominis crine crebris ictibus pulsavit os. Hæc cum Augustus ridens conatus esset inhibere: Illa, Annon, inquit, permolestum est, ô Cæsar? cum tu me digneris invisere, servos meos heram incusare, quod nonnihil muliebrium ornamentorum subtraxerim, non mihi quidem, sed ut Octaviæ & Liviæ munuscula dem? Hoc commento persuasit Cæsari, se de vita cogitare, cum mori decrevisset. *Plutarchus in Antonio.*

3. *Augustus maledicta non curavit.* Nam Tiberio genero suo ad eum deferenti multa convitia, quibus impeteretur, & ad ultionem hortanti, nonnihil commotus, sed leniter, respondit; Satis esse maledicis supplicii, quod nihil aliud possent, quam maledicere: Cæterum in civitate

libera, linguam mentemque liberas esse oportere. *Suetonius.*

X. MODESTIA. Augustus legem tulerat de adulteris, quomodo judicandi essent de hoc crimine delati, & quomodo puniendi convicti: Paulo post iræ impatientia irruit in adolescentem delatum, quod cum Iulia Augusti filia commercium habuisset, eumque manibus verberavit: At, cum Adolefcens exclamasset; *Legem tulisti, ô Cæsar*; adeo facti pœnituit Cæsarem, ut eo die recusaret cœnam capere. Crimen per se grave erat, tum admissum in Cæsaris filiam. Quis Princeps dolori suo temperaret? Aut quis ibi legum iudiciorumque moras expectaret? At tantus Princeps adeo sibi displicuit, ut à se ipso pœnas sumeret, quod legi, quam aliis prodiderat, non per omnia paruisset. *Plutarchus in Apophthegmatibus.*

XI. HUMANITAS. 1. *Exemplum de supplicante.* Augustus timeri noluit: Ideoque cuidam, qui libellum supplicem nunc trepide porrigeret, nunc manum retraheret; Quid, inquit Augustus, *an putas te assem dare Elephanto*? Solent enim pueri mimicos nummos elephanto porrigere, quos ille non sine spectatorum admiratione proboscide sua sic corripit, ut pueri manum non lædat; Sic videmus pueros etiam in urforum rictus manum inferere sine ullo metu: Ita molestum erat optimo Principi, quod timeretur. *Erasmus lib. 4. Apophth.*

2. *De corvis saluatoribus.* Pendente inter Augustum Cæsarem & M. Antonium fortuna, cuius belli neque mediocres casus erant, neque vulgaria præmia victoriæ, ingensque apud omnes gentes finis expectatio: Pauper quidam Romæ in cunctos sibi providens eventus ingeniosè quid tale commentus est; Omni diligentia duos corvos enutrivit, effecitque, ut dicacibus verbis alter Augustum, alter Antonium saluaret. Idem Augusto tandem victori in patriam revertenti saluatorem suum manu proferens occurrit, qui inter crocitantum hæc verba fundebat; *Ave, Cæsar, Victor, Imperator.* Delectatus hac salutatione Augustus 20000. nummorum loquacem comparavit volucrum. Verum cœpit huius Socius, vel potius æmulus, ex tempore consilium. Socio enim ditato invidens Cæsarem adiit, obtinuitque ut corvum alterum afferri juberet: iussus illum attulit, qui hostem salutare didicerat hisce verbis; *Ave, Imperator Antoni!* Non amplius motus est Cæsar, quam ut avis precium præciperet cum delatore partiri.

3. *De Psittaco.* Augustus salutatus similiter à Psittaco, & hunc emi iussit: Idem miratus in picâ, & hanc mercatus est. Hoc exemplum tenuem

quendam Sutorem movit, ut *corvum* institueret ad huiusmodi salutationem: Qui cum impendio exhauriretur, subinde ad avem non respondentem dicere solebat: *Opera & impensa perit.* Tandem pervicit assiduitate, ut corvus sonaret dictatam salutationem. Ille, cum Augustum prætereuntem salutasset, Cæsar, Satis, inquit, ejusmodi saluatorum habeo. Tum corvus memor & illorum verborum, quæ toties audierat, subtexuit: *Opera & impensa perit.* Ad hoc arridens Augustus, iussit emi, quanti nullum adhuc emerat. *Macrob. 2. Saturnal. cap. 4.*

XII. AMICITIA. Amicos suos valde dilexit.

Exempla.

1. *Augustus Cæsar*, cum Alexandriam vi cepisset, civibus omnibus & civitati se parcere dixit, propter *Arrium* civem Alexandrinum, & olim sibi summa familiaritate conjunctum. Raræ profecto clementiæ fuit Cæsar, ut propter unicum amicum eam civitatem diripere noluerit, quæ tamdiu pertinacissime rebellarat. *Plutarchus in Apophth.*

2. *Agrippam dilexit præ reliquis*, tantisque eum honoribus affecit, ut dixerit aliquando *Mecænas* ad Augustum: Tantis honoribus auxisti *Agrippam*, ô Cæsar: ut eum aut generum tuum esse, aut interire sit necesse. Dedit ei filiam Iuliam in uxorem.

3. *Mecænas*, qui fuit Tusculus Eques clarissimus, & apud Augustum potentissimus, eique familiarissimus, cuius monita Augustus clementer admisit, eumque ob mores & stylum delicatum *Malacinum* vocabat, atque frequenter ut *κακὸς ἄνθρωπος* agitabat. *Teste Suetonio.*

XIII. GRATITUDO. Miles quidam veteranus, cum vocatus in jus periclitaretur, adiit in publico Cæsarem Augustum, rogans ut sibi vellet adesse: Cæsar è comitatu suo selectum illico dedit, eique litigatorem commendavit. Hic miles vociferans; At non ego, Cæsar, periclitante te Actiaco bello, vicarium quæsi, sed pro te ipse pugnavi: simulque detexit cicatrices. Erubuit Cæsar, atque ipse descendit in advocationem, veritus ne non modo superbus, verum etiam ingratus videretur. *Erasmus lib. 4. Apophthegmatum ex Suetonio.*

XIV. CIVILITAS. *Augustus Imperator*, cum nulli fere ad convivium invitanti suum denegaret officium, exceptus à quodam cœna perparca, ac pene quotidiana, cum à convivatore dimitteretur, hoc illi tantum insusurravit: *Non putabam me tibi tam familiarem esse.* Alius tam jejunum apparatus contumeliam fuisset interpretatus, ille civili-

civiliter etiam pudori consuluit: invitatoris familiaritati tribuens, idque in aurem, ne ceteri putarent, exprobratam parsimoniam. *Plutarchus in Apophth.*

XV. VRBANITAS. Augustus valde urbanus atque facetus fuit.

Exempla.

1. *De fuga.* Augustus Caesar militem saxo in expeditione percussus, ac notabili cicatrice in fronte deformem, nimium tamen sua gesta jactantem, sic leviter taxavit: At tu cum fugies posthac, nunquam post te respexeris. *Macrobius lib. 2. c. 4. Saturn.*

2. *De Ajace Tragœdia.* Scripserat Augustus *Ajacem Tragœdiam*, eandemque, quod sibi displicuisset, deleverat. Postea vero cum *Lucius* gravis Tragœdiarum scriptor eum interrogaret: Quid ageret Ajax suus? respondit: In spongiam incubuit. *Macrobius lib. 2. cap. 4. Saturn.*

3. *De Galba gibbo.* Augustus Galbæ, cujus informis gibbo erat corpus, agenti apud se causam, & frequenter dicenti, *Corrige in me si quid reprehendis*, respondit: Ego te *monere* quidem possum, *corrigere* non possum: ad gibbum alludens. *Macrobius.*

4. *De Adolescente moribus corruptissimis.* Augustus *Herennium* adolescentem moribus corruptissimis vitiatum, castris excedere jussit; cumque ille dimissus ignominiam reditus sui apud Augustum deploraret his verbis: Quo ore redibo ad meos? quid dicam parentibus me incusantibus? Dic (inquit Cæsar) me tibi displicuisse. Et sic jocosè docuit, qua ratione reditus sui ignominiam diluere posset. *Suetonius in Augusto.*

5. *De adolescente, Augustum similitudine oris referente.* Quemadmodum Augustus gaudebat jocis liberalibus in alios ludere; ita in se jactos aut retortos interdum liberius, patientissime tulit. Adolescens quidam provincialis Romam venerat, oris similitudine tam mirifice referens Augustum, ut in se populi totius oculos converteret. *Caesar* hoc audito, jussit ad se perducì; eumque contemplatus, hunc in modum percontatus est: Dic mihi, adolescens, fuit ne mater tua aliquando Romæ? negavit ille; ac sentiens jocum, retorfit adjiciens: Sed pater meus sæpe. Augustus ludens suspicionem intendebat ad matrem adolescentis, velut ab ipso stupratam. Adolescens protinus eam suspicionem retorfit in matrem Cæsaris, aut in sororem. Nam oris similitudo non magis arguebat illum esse Cæsaris filium, quam fratrem aut nepotem. *Suetonius.*

6. *De temeritate.* Augustus Caesar eos qui levem ob causam periculis se exponerent, similes esse aiebat aureo hamo piscantibus: qui plus damni amissio semel hamo acciperent, quam multarum capturarum lucro posset reparari. *Fulgos. lib. 7. cap. 2.* Huc referri potest *elegans dictum Philonis.* Quæ absque ratione fiunt, inquit, omnia sunt turpia: Quæ vero cum ratione, decora. Item; Citra doctam contemplationem, nihil decore fieri potest. Scientia enim a bono consilio nascitur: At inconsulta temeritas malorum omnium scaturigo est. *Item; Meditatio* sera lucrum non habet, & in exitu rei inutilis est pœnitudo. *Ant. ferm. de temerario consilio.*

7. *De Graculo.* Graculus quidam ita captare solitus est *Cæsarem Augustum*: Descendenti è palatio honorificum aliquod epigramma porrigebat. Id cum frustra sæpe fecisset, nec destitutum videret *Augustus*, epigramma bene Græcum sua manu descripsit, & Graculo ad se venienti obviam milit, veluti carmina carminibus pensaturus. Græcus acceptum legit, ac non solum voce, verum etiam nutu gestuque corporis laudavit carmen, miratusque est. Deinde cum accessisset ad sellam, qua *Caesar* vehabatur, demissa in pauperem crumenam manu, pauculos denarios protulit, Cæsarique obtulit his verbis: Οὐ κτ' τύχην τὴν σὴν, Σεβαστῆ. εἰ πλεον εἶχον, πλεον εἶδεν. Id est, Non juxta fortunam tuam, *Auguste*; si plus haberem, plus darem. Secuto omnium risu, dispensatorem Cæsar vocavit, & sestertium centum millia Graculo numerari jussit. Bene cessit Graculo palam exprobrata Principi parsimonia. *Suetonius in ejus vita.*

8. *De Pacinnio Lauro.* Cum Romæ ab Augusto Imperatore *Pacinnius Laurus* munus peteret, diceretque, populari rumore sparsum, pecuniam haud parvam ipsi a Cæsare datam: Sed tu, inquit, Cæsar, noli credere. Lepido joco significans, se non daturum. Alter expectabat, futurum ut Cæsar ipsius pudori succurreret, ne si compertum esset rumorem esse vanum, ipse ludibrio haberetur. Cæsar aliud indicavit remedium: Sineret homines loqui quæ vellent, modo ne ipsi, quod erat falsum, persuaderent. *Macrobius lib. 2. Saturn.*

9. *De sepulcro.* Olim magna erat sepulcrorum religio, eaque pars agri quæ sepulcro erat dicata, non proscindebatur aratro. *Vestius* itaque cum nihil hac religione deterritus patris monumentum exarasset, Augustus facete jocatus est: Hoc, inquit, est vere patris monumentum colere. Rursum lusit ancipiti verbo. Gemina fuisset amphibologia, si pro monumento dixisset memoriam, quod

ab illo dictum arbitror. Siquidem eorum memoria nobis sacrosancta dicitur, qua vita defunctos veneramus: & memorias, ad Græcorum imitationem, vocamus defunctorum monumenta. *Erasmus l. 4. Apophth. ex Suetonio Tranquillo.*

XVI. AVTHORITAS. 1. *Augustus* in magna apud Romanos autoritate erat. Vnde PATRIS PATRIÆ cognomen universi repentino maximoque consensu detulerunt ei. Prima plebs legatione Antium missa, dein quia non recipiebat, ineunti Romæ spectacula frequens & laureata, mox in curia Senatus, neque decreto neque acclamatione, sed per *Valerium Messalam* id mandantibus cunctis: Quod bonum (inquit) faustumque sit tibi, domuique tuæ, Cæsar Auguste, (sic enim nos perpetuam felicitatem Reipubl. & læta huic precari existimamus) Senatus te consentiens, cum populo Romano, consalutat patriæ patrem. Cui lacrymans respondit *Augustus* his verbis: (ipsa enim, sicut *Messalæ*, posui) Compos factus votorum meorum, patres conscripti, quid habeo aliud Deos immortales precari, quam ut hunc consensum vestrum ad ultimum vitæ finem mihi perferre liceat? *Suetonius in Augusto §. 58.*

2. *Augustus* indigne ferebat, aliquid de se componi nisi serio & à præstantissimis: admonebatque prætores, ne paterentur nomen suum commissionibus mimorum aut histrionum obsoleheri: Hac quidem in parte *Alexandrum Magnum* referens. Decet enim ubique Principis autoritatem sartam textam præstare. *Erasm. lib. 4. Apophth. ex Suet.*

3. *Augustus*, cum nobiles ac dignitate claros contra se tumultuantes vellet compescere, nec auscultarent illi, sed tumultuari pergerent: Audite, inquit, juvenes, senem, quem juvenem senes audierunt. *Augustus* enim adolescens ad Reipubl. admotus est, summaque fuit autoritate. Hac sola voce illos coërcuit, nec aliud supplicium ob concitatum tumultum exegit. *Plutarchus in Rom. Apophthegmatis.*

II. VITIÆ.

Vulgo Politici dicunt: Magna est mixtura virtutum & vitiorum in heroicis naturis. Idem quoque de *Augusto Imperatore* recte affirmatur.

I. Libido & lascivia.

Libidinosus fuit Augustus. Nam ita *Suetonius* de eo scribit §. 69. Adulteria eum exercuisse, ne amici quidem negant, excusantes sane, non libidine, sed ratione commissa, quo facilius consilia adversariorum per cujusque Mulieres exquireret. *Hac*

ille. Noverat namque, fœminas lenet tormentum esse, & idem quod vinum posse. Verum falsus in opinione sua *Augustus* fuit. Semper enim observanda est Regula D. Pauli, *Rom. cap. 3. v. 8.* Non sunt facienda mala, ut inde eveniant bona.

Alii Historici de eo scribunt, cum in libidinem fuisse projectissimum, adeo, ut si venustam fœminam conspiceret, eam absque mora ad se adduci imperaret, non habito respectu nobilitatis, pudicitiae aut dignitatis alicujus. Hæc incontinentia libidinosa *Augusti* non latuit *Athenodorum*, qui ei familiarissimus erat. Cum enim aliquando illustrem quandam fœminam curru intecto, & suo sigillo clauso, ad se duci jussisset; hocque tam uxori, quam marito acerbissimum esset, eos *Athenodorus*, cum forte adesset, & querelas utriusque audiret, jussit esse bono animo, ipseque pro muliere, gladio secum assumpto, clam currum ingressus (nullo enim vidente fœminæ currum inscendebant) & ita ad *Augustum* est adductus, quem uti consueverat, propria manu vela vehiculi reagentem, repente gladio *Athenodorus* est adortus, his quidem verbis: DEINDE NON TIMES, NE ALIQUIS HOC PACTO TETRVCIDET? *Augustus* licet inopinata re perterrefactus, tamen non solum hanc audaciam & libertatem monendi patienter tulit, sed magis de cætero continentior, gratias admonitori retulit.

II. Ingratitudo.

Augustus erga *Ciceronem* ingratus fuit.

Cum enim à morte C. Cæsaris Rempublicam perturbaret *Antonius*, C. *Octavium Cæsaris propinquum*, viginti annorum adolescentem, miris laudibus Senatui *Cicero* commendabat, & suadere cœpit, ut non habita illius ætatis ratione crearetur Consul, adductis ex veteri memoria multis exemplis, quamobrem id fieri posset: refutatis etiam iis, quæ metuenda videbantur, fidem suam obligare se profitebatur Senatui, semper illum tale fore civem, qualis tum esset, qualemque eum maxime velle & optare deberent. Sed post ab illo destitutus, in *Antonii* manus devenit, cujus jussu interficitur: & quidem ab eo ipso, quem patrocinio suo servarat in judicio.

III. Temeritas.

Temeritas non levis Augusti fuit, quod sepulcrum *Alexandri M. Alexandriae* aperuit, corpus ejus videre voluit, viditque & contrectavit, ita ut ferant nasum illius ab eo paululum fractum esse. Sed cum *Alexandrini* imprimis cuperent ei corpora *Ptole-*

Ptolemæorum ostendere, ea non adspexit; Cupivi enim, inquit, Regem, non mortuos videre.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

I. Mortis ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

Verba ΠΡΟΑΓΩΝΙΑ, vel novissima.

I. **A**D *Liviam uxorem*. Ei hisce verbis valedixit: Livia, nostri conjugii memor, vive & vale.

II. *Ad amicos*. Cum sub finem vitæ amicis convocatis exposuisset, quæ necessaria esse videbantur, tandem; Vobis, inquit, Urbem, quam lateritiam accepi, marmoream relinquo. *Dion in Augusto* §. 20. Quæ sunt verba filiorum hujus seculi ingenium spirantia.

Postremo, quasi mercedem exactæ vitæ petiit ab iis, ut plauderent, quemadmodum ab histrionibus fieri solet; eoque pacto conditionem humanæ vitæ risit, inquiens: Δότε κρότον, καὶ πάντες ὑμεῖς καὶ χαρὰς κτυπήσατε. h. e. Date plausum, omnesque cum gaudio strepitate. *Dion ibid. Suetonius in Augusto*, §. 99.

Alii verba ejus novissima ita referunt: Nonne ego meam personam satis splendide egisse videor in hac mundi fabula? Annuentibus dixit: Valet ergo, & plaudite. Quo insinuare voluit, quod vita hominum in hac vita nihil aliud sit, quam Fabula. Sicut dicitur *Psal. 90. vers. 9*. Consumimus annos nostros sicut fabulam. In quam sententiam pulchre ait *Lipsius Cent. 7. Epist. 69*. Ut in scena partes qui peregerit, personam vestemque ponit, & libens domum abit: Sic noster hic animus à temporario theatro in ætheream illam sedem.

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

Augustus A. M. 3985. A. C. 15. Nolæ in Campania ex alvi profluvio in osculis Liviae, in eodem cubiculo, in quo pater ejus vitam cum morte commutaverat, placida morte, juxta votum suum, quo sæpe *ὑγίαναι* optavit, obiit, cum vixisset annos 76, sicut templum Romæ de novo ædificatum 76 columnis exornavit.

De tempore, quamdiu Augustus imperarit, inter Scriptores non convenit. Nam quidam annos regiminis incipiunt ab interitu Iulii Cæsaris, à cujus morte usque ad obitum Augusti sunt anni 56. quidam eos incipiunt ab Antonii morte, quem vicit in pugna Actiaca, & faciunt annos 44. Hinc statuunt initium Monarchiæ quartæ.

Secundum supputationem posteriorem incidit annus nativitatis Christi in annum 28 vel 30 Augusti. Secundum priorem vero in annum 42 Augusti.

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

Sepultura ac funebris pompa mortem ejus subsequuta, hisce verbis à *Dione* §. 20. describitur.

Augusti Corpus primarii singularum civitatum Nola vicissim exportaverunt; cumque Roma non longe abesset, ipsum equites Romani de nocte in urbem intulerunt. Fuit postridie ejus diei Senatus, in quem cæteri venerunt equestri vestitu Magistratus Senatorio: nisi quod purpureas vestes non habebant. Tiberio, Drusoque filio ejus toga pulla erat, qualis solet in concionem gestari: Ab utroque thus est adhibitum in sacrificio. Tibicinem interesse noluerunt. Sedebat quisque ferre in quibus locis antea consueverat. Consules sedebant in subsellis inferioribus; unus in iis quæ Prætorum, alter in iis quæ Tribunorum plebis sunt. Posthæc quidam Polybius Cæsarianus tabulas testamenti ejus recitavit, quod eas non deceret Senatorem legere: In eoque testamento Tiberius ex bessa, Livia ex triente (ut nonnulli putant) hæredes scripti erant. Nam Augustus, ut eam augeret suis facultatibus, petiverat à Senatu, ut liceret sibi tantundem ei etiam contra leges relinquere. Ab his hæredibus scriptis multa prædia magnamque pecuniam plerisque hominibus propinquis suis & extraneis legavit, nec Senatoribus solum, sed etiam Equitibus Regibusque. Adhæc reliquit populo Romano aureorum millia quadraginta. Sed & militibus legata reliquit: Stipulatoribus quidem suis viritim ad decem aureos: iis autem qui erant in præsidiis urbis collocati, singulis ejus summæ dimidium: Cæteræ multitudini urbanæ tres aureos viritim dari jussit.

OCTAVIANVS CÆSAR AVGVSTVS,
ACTA ECCLESIASTICA,

HOC EST,

Quæ gesta sunt, partim s v b Augusto, partim a b Augusto,
præsertim in Iudæa.

S v b Augusto Imperatore, natus est IESVS
CHRISTVS, DEI & Mariæ Filius, Salva-
tor noster. Verum ut acta hæc Ecclesiastica eo me-
lius intelligantur, dispescemus ea in 3 Periodos.
1. Continet ea, quæ contigerunt ante Christi Na-
tivitatem. 2. Continet ea, quæ contigerunt circa
Nativitatem Christi. 3. Quæ contigerunt post Chri-
sti nativitatem.

PERIODVS I:

Continet Acta, quæ contigerunt
ante Christi Nativitatem.

1. *Antipater* Herodis M. Pater (qui à C. I.
Cæs. Iudææ præfectus erat ut Tutor, anno M.
3925. ante C. N. 45.) veneno necatur per Pincer-
nam, pecunia corruptum à Malicho. Quod indi-
gnum facinus Herodis animum ita perculit, ut Ie-
rosolymam ingressus sit cum militibus, instante fe-
sto, & jejunante populo. Tandem arte Herodis per
milites Cassii Malichus occisus est. *Iosephus.*

11. Anno M. 3930. Herodes & Phaselus fra-
tres ab Antonio creantur TETRARCHÆ Iu-
dææ. *Iosephus.* Ante C. N. anno 40.

111. A. M. 3932. ante C. N. 38. ANTIGO-
NVS ASMONÆVS Aristobuli filius *Parthos* in
Iudæam introducit, qui Hierosolymam spoliavit, &
Antigonum Regem faciunt, & Pontificem Maxi-
mum creant. Regnavit annos 3, & menses 3. *Antigonus* vero, ne Hircanus ad Pontificatum spem
recipiendi haberet, aures & nares ei præcidit. PHA-
SELVS vero frater Herodis cum sentiret, se suppli-
cio destinatum, & catenis vinctus esset, caput parieti
alligavit, & expiravit. *Iosephus.*

HERODES Magnus Antipatri filius, Idumæus,
qui alias *Ascalonita* dictus, Antigono hoste judi-
cato, à Triumviris S. P. Q. R. Romæ Rex Iudæo-
rum creatur & coronatur. Primo regni die *Herodes*
medius inter Augustum & Antonium è Capitolio
descendens, apud Antonium convivatur. Regna-
vit annos 40. *Iosephus lib. 14. Antiqu. Iudaic. cap. 26, 27.*

1V. A. M. 3933. ante C. N. 37. Herodes Gali-
læam recuperat; & hinc numerandi sunt anni Hero-
dis. Quia & in fine superioris anni media hyeme

coronatus est, & hoc anno primum Iudæam Regio
titulo ingressus est.

V. A. M. 3935. ante C. N. 35. *Ierusalem* tertio
mense, ipsa die jejuniorum, à Romanis C. Socio
Procons. & Herode Rege Ducibus, vi expugnata est.
Qua die olim etiam à Pompeio M. capta fuerat.

ANTIGONVS REX captus, mandante An-
tonio Antiochiæ securi percutitur: Quod Iudæi
alias non viderentur toleraturi peregrinum Regem.
Ultimus hic fuit ex Asmonæis Regibus. Atque ita
Principatus Asmonæorum desinit, post encæniam Mac-
cabæi annis 128. *Iosephus.*

Herodes alienigena, Iudæis subactis, & Ierosoly-
ma metropoli capta, sceptrum à Iuda ablatum ra-
pit, & regnat annis 37.

Ananelus etiam alienigena, ab Herode Baby-
lone evocatus, Pontifex summus Iudæorum crea-
tur.

Atque ita sceptrum à Iuda ablatum est: quod
Iacobus Patriarcha moriturus prædixerat, ante
1680 annos. *Genes. 49.*

VI. A. M. 3936. ARISTOBVLVS Alexan-
dri Pontificis à Pompeio Antiochiæ securi percussus
filius, frater Mariamnes conjugis Herodis, inter-
cessione Matris Alexandræ, remoto Ananelo, sum-
mus Pontifex Iudæorum ab Herode constituitur,
etsi esset adolescens annorum 17. Verum cum is
populo acceptissimus esset, cœpit Herodes ab eo
sibi metuere. Ideoque cum evocavit Hierichuntem
ad convivium & ad lusus, ut animi causa in piscinis
nataret, & ita per eos, qui subornati fuerant, in aqua
suffocatur. Præfuit Pontificatui anno 1. *Iosephus lib. 15. cap. 3.*

VII. A. M. 3942. HIRCANVS summus
Sacerdos ab Herode interficitur, quod suasu fi-
liæ Alexandræ, inquietissimæ mulieris, ad Ara-
bes fugere conareretur. Anno ætatis 80. Anno 44,
postquam, mortuo parente, Pontifex factus esset.
Iosephus.

HERODES Augustum venientem in Syriam
magnifico apparatu excipit, eumque officiose pro-
sequitur. Herodi Augustus Regnum confirmat, ad-
jectis ejus ditioni multis oppidis, & regni parte, quæ
Cleopatræ fuerat. *Iosephus.* Hinc ad excidium Iero-
solymitanum numerantur anni 100.

VIII. A. M.

VIII. A. M. 3943. ante C. N. 27. victo Antonio in Ægypto, & à se ipso interfecto, Templum IANI clausum est, ab urbe condita tertium, ab Augusto primum. *Goltz.*

Herodes Mariamnem, conjugem suam, nuptiis 8 anno interfecit.

IX. A. M. 3944. ante Christum N. 26. Herodes IESVM Phabetis filium ex alienigenis II. summum Pontificem Iudæorum in locum Ananelli constituit. *Iosephus.*

X. A. M. 3947. ante C. N. 23. TEMPLVM IANI, cum nullibi amplius bella restarent, quartum clausum est ab V. C. secundum autem ab Augusto. *Dion. Goltz.*

XI. A. M. 3948. ante C. N. 22. Herodes Iesum Phabetis filium summum Pontificem ab officio removeret, inque locum ejus SIMONEM Boethi Alexandri filium III. Iudæorum ex alienigenis summum Pontificem substituit: ejusque filiam in locum Mariamnes conjugem ducit, cumque ea nuptias celebrat. *Iosephus lib. 15. cap. 12.*

XII. A. M. 3952. ante C. N. 18. Augustus Imperator in Syriaagens, Herodem magnis honoribus denuo afficit, ejusque regnum adjecta novaditione ampliat. *Iosephus.* Hoc anno mense 9. Templi II. annus 500 completur.

XIII. A. M. 3953. ante C. N. 17. ab Herode Templum Ierosolymitanum, ante 500 annos à Zorobabele Duce post egressum ex captivitate Babylonica exstructum, splendide renovatum est. Ipse namque ruinas templi partes renovare aggressus est, & additis porticibus similibusque ædificiis templum exornavit, regni sui anno 18, ante C. N. 17. *Iosephus.*

XIV. A. M. 3955. ante C. N. 15. B. Virgo MARIA, ex tribu Iuda oriunda, D. N. I. Christi Filii Dei Mater, vel concepta vel nata creditur, patre Ioakimo, (qui alias Eli vel Eliakim dicitur.) *Luc. 3, 23. & Matre Anna. Nicephorus. Onuphrius.*

XV. A. M. 3962. ante C. N. 8. Dedicatum est Templum ab Herode renovatum, consumtis in ejus instauratione annis 8. *Iosephus.* Et hic incipit *Hebdomas Danielis LXV*, h. e. 449. annus hebdomadum.

XVI. A. M. 3968. ante C. N. 2. Cajus Cæsar Augusti ex sorore nepos Iudæam prætervectus Ierosolymis, Deo Iudæorum sacrificia offerre noluit. Quo nomine ab Augusto laudatus est, quasi peregrinarum religionum contemtor. *Suetonius.*

XVII. A. M. 3969. ante C. N. 1. Angelus Gabriel à Deo missus ad ZACHARIAM Sacerdotem, vicem suam in Templo Ierosolymitano obeuntem,

& odores incendentes, eique Ioh. B. nativitatem ex Elisabetha sterili annunciat. *Luc. 1.*

IOHANNES BAPT. conceptus est 24 Septemb. (ut credit Ecclesia) mense sexto, antequam MARIA Virgo Iosepho desponsatur.

XVIII. Anno M. 3970. ante C. N. 1. mense sexto à conceptione Iohannis B. *Angelus Gabriel* tanquam Legatus cælestis mittitur ad M. Virginem, quæ tunc erat in oppido Nazareth, & annunciat ei conceptionem *Messia*; eique injungit, ut puerulo nato nomen IESV imponat. *Luc. 1. v. 31.* Statim legatione hac obita (finita IESVS C. Dominus N. in utero B. M. Virginis, S. S. obumbrante, & operante, admirandamque illam conceptionem perficiente, conceptus est 25. Martii. *Luc. 1. v. 35.*

2. MARIA nuncio Angelico excitata, paulo post magna cum festinatione in montana abijt, ad cognatam suam Elisabetham, Matrem Io. B. de divino & admirando hoc opere eam edoctura. Cumque Elisabeth audiret salutationem Mariæ, exiliit fœtus in utero ejus, & Ioh. Baptista (ut Augustinus ait) Christum motu salutavit, quem voce non potuit. Maria repleta Spiritu sancto, canit in donro Zachariæ sanctissimum illud Canticum suum: MAGNIFICAT ANIMA MEA DOMINVM. *Luc. 1. v. 57.* Ejus rei typum elegantissimum vide *Exod. 15.* ubi *Maria*, sive *Miriam*, soror *Mosis*, primum Canticum Veteris Testamenti, inchoat in choro fœminarum psallentium, & Deo gratias agentium pro liberatione ex Ægypto.

3. IOHANNES BAPTISTA nascitur ex Matre sterili & effæta Elisabeth. *Luc. 1. v. 63, 64.* Ecclesia festum natalis Baptistæ celebrat die 24 Iunii, circa Solstitium æstivum.

4. *Zacharia muto redditur sermo*, cum in tabella exprimeret scripto nomen Iohannis filii sui. Hic sanctus Senex, canit Canticum in Novo Testamento secundum: *Benedictus Dominus Deus Israel.* *Luc. 1. v. 68.*

5. *Iosephus* Mariæ Maritus monetur divinitus, ne Mariam gravidam repudiet. *Matth. 1. v. 20.*

6. Κυρηνης, CYRENIVS (uti *Lucas* eum vocat c. 2. v. 2. (*Iosephus* & *Tacitus* eum vocant P. Sulpitium Quirinum) Rector cum Proconsulari potestate ab Augusto constitutus, censum in Iudæa primum agebat (*Lucas* Evangelista vocat ἀπογραφήν πένων descriptionem primam. c. 2. v. 2.) cum Iesus Christus Dei Filius, ex Maria Virgine in Bethlehem Iuda verus homo natus est 25 Decemb. Hoc anno autem mense Septembri impletus annus 41 Imperii Augusti, & inchoatus 42. *Goltz.*

7. Augustus Romæ Templum Marti ultori dedicavit ludis magnificentissimis. *Velleius Patere.*

h. e. gratias egit Marti, pro tot victoriis, eumque invocavit, ut deinceps quoque filiis suis felicem daret successum.

8. *Oracula* omnia paulo ante Christi nativitatem defuisse, Cicero atque alii observarunt. Et memorabile est *Delphici Damonis* ad Augustum, facto semel ac iterum ex hecatombe sacrificio, de successore in imperio quærentem, responsum verbis Græcis hoc sensu:

*Me puer Ebraus, divos Deus ipse gubernans,
Cedere sede jubet, tristemque redire sub Orcum:
Aris ergo dehinc tacitus discedito nostris.*

Edito eo oraculo miratus *Augustus*, postquam in urbem rediisset, aram maximam in Capitolio extruxisse traditur cum hac inscriptione, ARA PRIMOGENITI DEI. *Golzius*. Vide *Niceph. lib. 1. c. 17.* Ab hoc anno Augustus omnibus suis Consulatus finem imposuit, & ab illo honore deinceps abstinuit, nec *Dominum* se appellari permisit. *Orosius*.

9. *Moneta argentea*. Cudi etiam curavit monetam argenteam, quæ ab uno latere caput Augusti laureatum exhibet, cum inscriptione, A V G V S T V S D I V I F. Ab adverso, Imperatorem subsellio insidentem, cui alia figura porrigit infantem fasciis involutum. *Adolph. Occo in Numismat. p. 41.*

PERIODVS II.

DE CHRISTI NATIVITATE.

IESVS CHRISTVS, æternus Dei Filius à Deo Patre ab æterno genitus V E R V S D E V S, ex Maria Virgine in Bethlehem Iuda V E R V S H O M O natus est A. M. 3970. Hunc Christi natalem Ecclesia 25 Decemb. circa solstitium hyemale celebrat.

Historia Nativitatis Christi descripta est à *Luca cap. 2.* Circa quam Historiam duo sunt notanda. 1. Nativitatis Christi descriptio. 2. Nativitatis Christi patefactio.

1. DE NATIVITATIS CHRISTI DESCRIPTIONE.

Descriptio Nativitatis Christi quadruplex est:

1. Caput erat aureum.	} ex parte ferrei.	} Notatur Monarchia
2. Pectus & duo brachia argentea.		
3. Venter & Fœmora ærea.		
4. Tibia ferrea, & Pedes		

Addit *Daniel v. 34. & 35.* quod tempore istorum Regnorum, h. e. tempore quartæ Monarchiæ, LAPIS à monte sine manibus sit abscindendus, qui PEDES statuæ (vel Colossi) percussurus sit. 1. Per lapidem intelligit Christum. *Psal. 118.*

1. Χρονολογική. 2. Τοπογραφική. 3. Γενεαλογική. 4. Γενεθλιακή.

I. Χρονολογία, sive Tempus Adventus Messiae describitur.

A *Luca c. 2. v. 1.* mentione A V G V S T I Imperatoris, qui A. M. 3970. Anno ante Christum 1. per Κυρήνιον, Cyrenium, (quem Tacitus *P. Sulpitium Quirinum* vocat) censum primum in Iudæa instituit. *Luc. 2. v. 2.*

A *Matthæo c. 2. v. 1.* fit mentio H E R O D I S Regis; qui A. M. 3935. ante C. N. 36. Antigonum ultimum ex Asmonæis Regibus interfecit: & urbem Ierosolymam expugnavit, atque sceptrum à Iuda abstulit, & 37 annos regnavit. Anno quoque Regni penultimo Sanhedrin, h. e. Consistorium, quod ex 72 Iudicibus constabat, interfecit.

Hi *Evangelista* digitum intendunt ad duo V. T. Vaticinia.

P R I M V M erat *Iacobi Patriarcha*, cuius fit mentio *Genes. 49. v. 10.* Non auferetur Sceptrum de Iuda, neque (Mechokek) Legislator de pedibus ejus, donec veniat Siloh.

In hoc vaticinio duo continentur.

1. Gemina dignitas, ejusque ratio.

1. *Dignitas Regia*, quæ notatur voce βασις S C E P T R I.

2. *Dignitas judicialis*, quæ notatur voce πρῶτος L E G I S L A T O R I S: per quem significatur Consistorium Ecclesiasticum, penes quod erat potestas, 1. Leges ferendi. 2. Iudicandi, vel sententias ferendi. 3. Sententias latas exsequendi.

11. *Gemina dignitatis duratio*. Vtraque potestas durare debebat usque ad Adventum Siloh. h. e. Messia.

S E C V N D V M erat *Vaticinium Danielis Propheta*, qui *c. 2. v. 32, 33.* describit visionem Nabuchodonosoris Regis, qui in somnio vidit ingentem Colossum, cujus

} Notatur Monarchia	} 1. Quæ fuit Babyloniorum & Assyriorum.		
		} 2. Quæ fuit Medorum & Persarum.	
			} 3. Quæ fuit Græcorum.

2. Vaticinatur de eo, quod sine manibus à monte sit abscindendus, h. e. quod sine opera virili, è populo Iudaico sit oriundus, & ex Maria matre αἰώνως γενόμενος nasciturus.

3. Vaticinatur, quod P E D E S statuæ sit percussurus.

surus. Non dicit, quod percussurus sit statuæ c A-
PVT, vel PECTVS, vel VENTREM; sed PE-
DES. Quo ipso insinuat, quod nasciturus sit Mes-
sias tempore Monarchiæ, non primæ, neque secun-
dæ, neque tertiæ, sed quartæ, h. e. Romanæ, h. e. tem-
pore Augusti Imp. Sicut diserte Lucas ait, & supra
in Prolegomenis demonstravimus.

Complementum horum vaticiniorum ostenditur.

1. A Luca c. 2. qui mentionem facit AVGV-
STI Imperatoris Ethnici, qui per Cyrenium Syriæ
Prælidem, primum in Iudæa censum instituit. Qui
census, vel exactio, manifestissimum servitutis Iu-
dæicæ signum fuit. Sicut Iosephus Historicus Iudæi-
cus scribit.

2. A Matthæo, qui c. 2. mentionem facit H E-
R O D I S, Iudæorum Regis. Hic erat alienigena,
nempe Idumæus, & ab Antonio Duumviro Rex Iu-
dææ constitutus, & ab Augusto Monarcha, sive Im-
peratore, in regno confirmatus erat: Qui Syne-
drium eo ipso anno quo Christus natus est, e medio
fustulit; uti Philo Iudæus scribit.

I. VSVS ELENCTICVS, contra Iudæos.

Hinc patet, quod promissus Mundi Messias du-
dum venerit, neque alius expectandus sit, sicut Iu-
dæi contendunt: & quod IESVS CHRISTVS
Nazarenus sit verus ille Iudæis promissus Messias.

Syllogismus.

Messias venire, h. e. in mundum nasci debuit, ab-
lato sceptro à Iuda,

Atqui Iesus Christus venit, h. e. in mundum na-
tus est, ablato sceptro à Iuda.

Ergo IESVS C. est verus Mundi Messias.

Propositio est ἀξιόπιστος. Assumptio probatur ex di-
ctis. Quia Christus natus est tempore

1. Augusti Cæsaris. Luc. 2. v. 1.

2. Herodis alienigenæ Regis. Matth. 2. v. 1.

Quo tempore sceptrum à Iuda ablatum erat.

II. VSVS DIDACTICVS.

Christus convenienter sub Augusto Imp. natus
est: Si consideremus Augusti

1. APPELLATIONEM. Augustus dicitur
ab augendo. Ein Mehrer des Reichs. Quia Impe-
rium Romanum valde auxit & amplificavit; uti ex
Historia ejus constat. Ita quoque Christus vere est
Augustus. Quia ipse est vir Zemach, h. e. Germen,
sub quo omnia debebant crescere. Zach. 6. v. 12.

h. e. sub quo Regnum ejus spirituale, h. e. Ecclesia,
incrementa sumere debebat. Cum quo consentit
Isaias, qui c. 9. v. 7. de ipso vaticinatur: להרבה המשה
MULTIPLICABITVR Imperium ejus. Quod
factum est per vocationem gentium ad Regnum
Christi. Nam ante Christi adventum ordinaria
Regni Christi vel Ecclesiæ sedes erat in Iudæa:
At post Christi adventum sedes ejus est in universo
orbe. Vide Psal. 76. v. 1, 2. Psal. 72. v. 8, 9, 10.
Psal. 147. v. 19, 20. Psal. 19. v. 3, 4. Rom. 10. v. 18.
Ioh. 10. v. 16.

II. DOMINATIONEM. Quæ ratione

1. Quantitatis erat Occumenica. Quia ille man-
datum promulgavit, ut πᾶσι ἡ οἰκουμένη, h. e. totus
orbis, censeretur. Quæ tamen verba synecdochice
sunt intelligenda, videlicet de provinciis Romano
Imperio subjectis. Nam nullus Monarcha terrenus
absolute œcumenicus Mundi Dominus fuit. Quia
omnes Monarchiæ fatales terminos suos habuerunt.
Vide Colleg. meum I. Antiph. p. 27. At Christus est
absolute œcumenicus Rex & Mundi Dominus.
Psal. 72. v. 8. Zach. 9. v. 10. Vnde dicitur Rex Re-
gum & Dominus Dominantium. Apoc. 19.

2. Qualitatis. Dominatio Augusti fuit pacifi-
ca. Quia tempore imperii ejus Templum I A N I
bis fuit clausum, quod tempore belli semper erat
apertum. At Christus verus Augustus vere est
Scharsalom Princeps pacis, Iesai. 9. v. 7. Quia pa-
cem ille acquisivit nobis. 1. Supra nos, cum Deo.
2. Infra nos, adversus Diabolos. 3. Intra nos, in
conscientia nostra. 4. Circa nos, adversus Mundum
omnesque mundi persecutiones.

3. Durationis. Augusti Imperium diu mansit.
Quia 56 annos regnavit: quod de nullo Imperato-
rum Romanorum dici potest. At Christi Regnum
diu durabit. Quia in æternum permanebit, & finem
non habebit. Luc. 1. v. 33.

II. ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΑ.

LOCVS NATIVITATIS CHRISTI est triplex.

1. LOCVS GENERALIS est Iudæa, sive
Terra Iuda. Michea 5. v. 2. Matth. 2. v. 1. Luc. 2. v. 4.
Quæ ideo speciali appellatione vocatur Terra Im-
manuëlis. Iesai. 8. v. 8. Et Christus vocatur Rex
Iudæorum. Quem titulum Pilatus in cruce Christi
posuit. Iohan. 19. v. 19.

II. LOCVS SPECIALIS fuit Bethlehem.
Bethlehem autem fuit duplex.

1. In tribu Zabulon. Iosua 19. Hæc non intelli-
genda est hoc loco.

2. In tribu Iuda. Hæc fuit Patria Messia, & hoc
loco intelligitur. Alias dicitur,

M m m 2

1. Beth-

1. *Bethlehem Ephrata*. Mich. 5. vers. 1. Matth. 2. v. 6. Item Gen. 35. v. 19. Vbi legitur, quod Rachel, uxor Iacobi Patriarchæ, ibi sit mortua & sepulta. Ephrata dicitur ab insigni fertilitate, quod regio circa Bethlehem fuerit valde fructifera. Vide Num. 13. v. 24. de botro ingenti, quem duo viri in pertica portarunt. Et sic dicitur *Βεθλεὲμ*, ad differentiam alterius Bethlehem, quæ sita fuit in tribu Zabulon.

1 1. *Bethlehem Iuda*. Matth. 2. v. 1. Item Bethlehem terra Iuda. Matth. 2. v. 6.

1 1 1. *Civitas David*. Luc. 2. v. 4. Quia David Christi typus ibi natus & educatus fuit. Unde etiam Bethlehemita appellatur. 1. Sam. c. 16. c. 17. v. 2. 2. Sam. 5. v. 7.

VSVS DIDACTICVS.

Quæstio I.

Qua occasione Christus natus sit in Bethlehem?

Resp. Factum hoc est admiranda Dei providentia. Idque respectu

1. *Imperatoris Augusti*, qui nihil tale cogitans nativitatem Christi exactione sua promovit, eique cunas in Bethlehem paravit.

2. Respectu *Iosephi & Maria*, qui obedientiam edicto summi sui Magistratus præstantes, Bethlehemum venerunt, cum tempus pariendi Mariæ instaret, quod etiam præter ipsorum mentem & intentionem factum est.

3. Respectu *Christi*, qui Nazarethæ conceptus, Bethlehem iuxta Dei ordinationem nasci debuit. Ideoque à Maria Matre illuc deportatus fuit, ut in plenitudine temporis, Bethlehem, Deo sic disponente, nasceretur.

Quæstio II.

Quare Christus in Bethlehem nasci debuit?

Resp. Factum hoc est:

1. Propter expressum Micheæ Prophetæ vaticinium. Mich. 5. v. 2.

1 1. Propter triplex mysterium.

1. Propter typicum	1. Benjamin. Genes. 35. v. 16, 17, 18, 19. 2. David Rex. 1. Sam. 16. v. 1, 2. }	Qui typi Christi erant.
geminum, quo-		
niam in Beth-		
lehem natus e-		
rat		

2. Propter *Christi officium*. Nam Bethlehem idem significat atque domum panis, à *βῆμα* domus, & *πῶς* panis. Quo ipso notatur Christi officium, quod ipse sit verus vitæ panis. *Ioh. 6*. Idque

1. Propter alimentationem.

1 1. Propter efficaciæ & virtutis omnigenæ plenitudinem.

1 1 1. Propter quotidianam fruitionem.

3. Propter *Christi Regnum*, quod nativitate Christi in Bethlehem præfiguratum fuit. Nam Bethlehem est typus elegans Regni Christi, idque

1. Quoad Nativitatem.

1 1. Quoad fertilitatem, omniumque bonorum ubertatem.

VSVS CONTRA IVDÆOS ELENCTICVS.

Messias nasci debuit in Bethlehem, civitate Iudææ. Mich. 5. v. 2.

At Christus noster ante 1648. annos in Bethlehem civitate Iudææ natus est. Matth. 2. v. 4, 5, 6.

Ergo Christus noster est verus Messias, Patribus in V. T. promissus, & nobis in N. T. missus.

1 1 1. LOCVS SINGULARIS est *Stabulum*, inque eo vile præsepium. Quod Christus in stabulo natus est, eo ipso insinuat

1. *Nostra miseria*, quod videlicet nos propter peccata Protoplastorum è Paradiso ejecti, in locum limus jumentorum rejecti, iisque assimilati. *Psal. 49. v. 21*.

2. Christi nascentis gratia, quod videlicet pro nobis servi formam assumere, nostrique causa in stabulo nasci dignatus sit, ut ad curiam cœlestem, è qua extrusum propter peccata eramus, nativitate sua nos reduceret.

1 1 1. Γενεαλογία, h. e. ex quibus MAIORIBVS, FAMILIA & DOMO CHRISTVS NATVS SIT.

DEVS ab origine Mundi ortum Messiae distinctis vicibus, atque gradibus (*πολυμερῶς καὶ πολυτέπως*, *Hebr. 1. v. 1*.) revelavit, sed semper clarius atque clarius.

1. *Semen mulieris* promittit, contritum caput Serpentis. *Genes. 3*. Quæ promissio quoad sonum verborum est generalissima, ad totum genus humanum sese extendens.

2. *Semen Abraha* promittit, idque tribus vicibus. *Gen. 12. v. 3. Gen. 18. v. 18. Gen. 22. v. 18. A. M. 2024*.

3. *Semen Isaac* promittit, semel. *Gen. 26. v. 4. A. M. 2129*.

4. *Semen Iacobo P.* promittit, idque etiam semel. *Gen. 28. v. 14. A. M. 2185*.

5. Promissionem hanc de Messia ad *Tribum Iuda* alligavit. *Gen. 49. v. 10. A. M. 2225*.

6. Eam ad certam *Familiam* atque *Domum*, nempe

nempe Davidis, restrinxit. 2. Sam. 7. v. 12. A. M. 2902.

7. Mater Messiae in specie manifestatur, quod debeat esse *העלמה* haAlma, VIRGO *Iesai. 7.* circa A. M. 3180.

8. Mater messiae proprio nomine vocatur MARIA: additur, quod sit Virgo viro, h. e. Iosepho desponsata. *Matth. 1. v. 18. Luc. 1.*

IV. GENESIS SIVE NATIVITAS CHRISTI.

Nativitas Christi consideratur quadrupliciter.

1. ORIGINALITER, h. e. EX QVIBVS PARENTIBVS Christus secundum humanitatem sit natus. Ad quam Quaestionem respondemus: Quod Christus secundum humanitatem sit *ἀπαύτως*, h. e. sine Patre; sicut secundum deitatem est *ἀπαύτως*, h. e. sine Matre: uti dicitur *Heb. 7. v. 3.* MATER autem Christi secundum humanitatem est Maria Virgo *ἀπαύτως* *Iesai. 7. vers. 14. Matth. 1. v. 22, 23.*

2. MATERIALITER, h. e. QVIS sit natus? Resp. FILIVS DEI. *Gal. 4. v. 4.* Et *Luc. 2. v. 11.* Angelus ad Pastores inquit: Natus est vobis hodie SALVATOR, qui est CRISTVS DOMINVS in Civitate David.

3. FORMALITER, hoc est, Quomodo Christus sit natus? Resp. De hac Quaestione duplex Theologorum orthodoxorum occurrit sententia, nempe communis & specialis.

1. Sententia communis est, quod Nativitas Christi non fuerit naturalis, sed supernaturalis & miraculosa, ita ut Christus non ex aperto sed clauso utero sit in lucem editus.

2. Sententia specialis est clarissimi Domini D. Chemnitii in *Harm. lib. 1. p. 181.* & aliorum Theologorum *August. Confess.* qui statuunt, Nativitatem Christi non fuisse supernaturalem, sed naturalem. Quia *Lucas* simpliciter utatur vulgaribus & usitatis vocabulis, c. 2. v. 6, 7. [Impleti sunt dies, ut Maria pareret, & peperit FILIVM suum primogenitum.] Et videtur hoc ideo fecisse, ut ostenderet, non quaerenda esse praeter Scripturae testi-

monia extraordinaria miracula in nativitate Christi: sed quae naturali ratione post conceptum foetum in utero materno sequi, quae in partu fieri, & partum comitati solent, cogitanda esse etiam de hac nativitate, sicut & *Hieronymus* contra Helvidium sentit, & ante ipsum scripsit *Tertull.* de carne Christi.

Similiter & Spiritus Sanctus in V. T. usurpat voces atque Phrases de communi & naturali partu loquentes, quae etiam ad Christum in N. T. accommodantur.

Exod. 13. v. 2. Sanctifica mihi omne Primogenitum, QVOD APERIT VULVAM in filiis Israel. *Num. 8. v. 16.* Primogenita QVAE APERIUNT VULVAM in Israel. Hoc vaticinium ad Christum in N. T. accommodatur, cum in Festo Purificationis Domino in templo Ierosolymitano praesentaretur. *Luc. 2. v. 22, 23.* Postquam impleti sunt dies purgationis ejus secundum Legem Moysi, tulerunt eum in Ierusalem, ut sisterent eum Domino, sicut scriptum est in Lege Domini: Quia OMNE Masculinum *ἀγαπῶν*, ADA PERIENS VULVAM, sanctum Domino vocabitur.

Et in hac sententia est ipse *Lutherus*, qui in Postilla Ecclesiast. super Evangelium de *Circumcis. Christi p. 115.* ita scribit: Also hat er ihres weibischen Leibes und Gleisches gebraucht zur natürlichen Geburt / aber nicht zur natürlichen Empfangnis.

4. FINALITER. Finis Nativitatis Christi est, ut nos ipsius Nativitate renasceretur. h. e. Ideo Filius Dei factus est Filius Hominis, ut nos in ipso fieremus filii Dei.

PERIODVS III.

Continet τὰ γενέμενα NATIVITATIS CHRISTI, h. e. Acta quae post Christi Nativitatem contigerunt.

NATIVITAS Christi multis miraculis est commendata, quod sit ipsius FILII Dei nativitas. Nam patefacta est

1 Per ANGELOS	{	Per unum. cujus	{	describitur	{	concio <i>Luc. 2. à v. 8. usque ad 13.</i>
		Per omnes. quorum				cantio <i>Luc. 2. v. 13, 14.</i>

2. Per HOMINES,

1. Iudaeos { 1. Per Pastores Bethlehemiticos. *Luc. 2. v. 15.*
2. Per Simeonem & Hannam. *Luc. 2. v. 25, 36.*

2. Magos Orientales. *Matth. 2. v. 1.*

3. Per Stellam novam & miraculosam, quae Magis in oriente apparuit, & ad incunabula Chri-

sti deduxit. *Matth. 2. v. 2.* Sicut enim Deus posteros Semi per columnam ignis deduxit in regionem

nem gentilium, videl. in terram Canaan. *Exodi* 13. v. 21. Ita in principio N. Testamenti posteros Iapheti, gentilium primitias, Magos scil., per stellam deduxit in regionem Israelitarum.

Huc pertinet memorabile Noë de gentium vocatione vaticinium, quod exstat *Gen.* 9. v. 27. Verba hæc sunt: *Persuadeat Deus Iapheto, & habitet in tabernaculis Sem.* Hisce verbis vaticinatur Noë, quod *Ecclesia* non solum ex *Semitis*, (h. e. Iudæis) sed etiam ex *Iaphitis* (h. e. Gentibus) sit colligenda. Quia *Iaphita* (h. est Gentes) ad gremium *Ecclesiæ* constantis ex *Semitis* (h. e. Iudæis) aggregandæ erant. Nam *Semus*, h. est *posteri Sem*, qui erant Israelitæ sive Iudæi, erant *naturales rami*. *Rom.* 11. v. 18. Quia salus est ex Iudæis. *Ioh.* 4. v. 22. *Iaphet* vero, h. e. *posteri Iaphet*, qui erant Gentes, erant *rami insiticii*. *Rom.* 11. v. 18. Quare quando Noë dicit: *Iaphetum habitaturum in tabernaculis Sem*, tum de *Gentium* vocatione loquitur, quod videlicet Iaphitæ, h. e. Gentes, Euangelium Christi sint audituræ, & agnitionem Christum Salvatorem, qui è *Sem* nasciturus erat. Impletum est hoc Noë de vocatione Gentium ad Christi regnum vaticinium, ejusque factum est initium in feria Epiphaniarum, in qua Magi novæ stellæ ductu ad præsepe Christi venerunt.

IV. Post nativitatem Christi Oracula Gentium in toto orbe terrarum defecerunt & conticuerunt: idque juxta clarissima Prophetarum vaticinia, quæ exstant *Zach.* 13. v. 2. Et erit in die illa, dicit Dominus exercituum, dispergam nomina Idolorum de terra, & non memorabuntur ultra, & Pseudoprophetas & Spiritum immundum auferam de terra. *Psal.* 97. v. 7. Confundantur omnes, qui colunt sculptilia, & qui gloriantur in Elilim: adorate eum omnes Angeli ejus; audivit & lætata est Zion.

Hæc autem Prophetarum vaticinia, nato Christo, impleta sunt: Idololatria gentium abolita est, & oracula in toto terrarum orbe defecerunt; cultores idolorum confusi sunt, & Satanæ regnum destructum est. Patet hoc ipsum ex historiis: Nam scribit *Orosius*, Romanos, cum quæssissent ex oraculo, quamdiu templum pacis esset duraturum, hoc responsi tulisse; *Vixit dum Virgo pareret*: Et *Romulum*, cum statuum suam erigeret; dixisse, illam staturam esse, donec *Virgo pareret*: quasi dicat, usque in æternum: Illud enim numquam futurum putabant. At in ea nocte, qua Christus natus est, Templum illud pacis Idololatricum corruit in urbe Roma, & inter rudera inventi sunt hi versus;

*Virginitas, partus, discordes tempore longo,
Virginis in gremio fœdera pacis habent.*

Vide plura in *Præcognitis hujus Monarch. in explicatione vaticinii primi Danielis.*

CHRONOLOGIA N. T.

Æra annorum in N. T. secundum supputationem *Ecclesiæ* à circumcissione Christi exordium sumit.

Annus à Christo nato primus.

1. *Circumcisio Christi*. Christus 8. die post nativitatem circumcisus est, Calend. Ianuarii. *Luc.* 2.

II. *Magorum adventus ex Oriente*. Magi ex Oriente venientes Christum natum adorant, & muneribus oblatis, nempe auro, thure & myrrha, honorant. *Matth.* 2.

III. *Festum purificationis*. Maria, elapso puerperii tempore, à circumcissione Christi die 33, (à nativitate 40.) die 2 Februarii in templo Hierosolymitano filiolum suum sistit Domino. *Simeon* grandævus vir sanctus latissimo amplexu excipit Christum infantem, eumque intuens oculis, divino lumine ac numine plenus, de ipsius beneficiis vaticinatur. Idem facit *Hanna* Prophetissa. *Luc.* 2. Festum hoc celebratur in *Ecclesia* 2. Februarii.

IV. *Fuga Christi in Ægyptum*. Ioseph Christi nutritius ac tutor, monitus ab Angelo in somnis, cum infante Christo, & Matre ejus, secedit in Ægyptum, ut infantem gladio Herodis præsentique neci subtrahat. *Matth.* 2. Alii ad sequentem annum referunt. *Exultavit* in Ægypto, ut veteres senserunt, circiter quinquennium.

V. *Infanticidium Herodis*. Herodes *Ascalonita*, alias Herodes *Magnus* dictus, inaudito crudelitatis exemplo, trucidari jussit infantes Bethlemiticos, & unum infantem Christum quærens in multos rabiosissime sævit. Nam *Matth.* 2. *vers.* 16. legitur: INTERFECIT OMNES PVEROS, qui erant in Bethlehem & in omnibus finibus Bethlemiticis, quotquot essent *bimuli & minores*, juxta tempus quod exactè cognoverat ex Magis. Quidam expriment numerum interfectorum; occisos enim aiunt 144000. ex *Apocal.* 14. v. 3.

VI. *Herodes in morbum gravissimum incidit*. Rumor autem increbrescit, morbum Herodis esse lethalem, ideo duo Professores adhortantur suos discipulos, ne sinant templum profanari imaginibus, quas porticibus affixerat Herodes, atque ut *Aquilam auream* illam magni ponderis dejiciant. Sed in ipso facto deprehensi, una cum præceptoribus suis Hierichuntem abducuntur, & vivi cremantur.

mantur die 9 Ianuarii, feria sexta, cum sequenti nocte incideret eclipsis Lunæ. *Iosephus.*

VII. *Mors Herodis.* Herodis morbus ingravescit, ideo defertur ad Iordanem in thermas, quæ ipsi tamen salubres non fuerunt: ideo Hierichuntem redit: ubi ex toto regno omnes qui vel autoritate vel opibus excellerent, severissimo mandato sub capitis pœna evocat, & post mortem suam occidi jubet, ut subditi etiam nolentes lugerent. Inde occidit *filium Antipatrum*, & post quinque dies moritur circa tempus Paschatis, anno ætatis ferè 70, postquam morbis sævissimis excarnificatus esset. Et consentaneum est cum horrendo isti infanticidio Bethlehemitico non diu fuisse superstitem, agitantibus & inquietantibus illum ultricibus furis, & divina Nemeli ad supplicia iustissima tyrannum rapiente. Immodica enim sævitia, enormis furor, & extrema rabies, raro est diuturna & durabilis.

VIII. *Augustus Imperator regnum Herodis in Tetrarchias divisit*, illudque filiis ejus distribuit, ita ut Herodes Antipas & Philippus singulas acciperent, Archelaus vero binas, qui patri suo in Iudæa successit, & regnavit annos 9, juxta *Iosephum*; juxta alios 6. vel 7.

IX. Post defunctum Herodem, Archelao regnante, Ioseph cum Maria & infantulo ex Ægypto in Palæstinam redeunt, & oraculo moniti, sedem rerum suarum figunt Nazarethæ in Galilæa. *Matth. 2.*

X. *ARCHELAVS* filius Herodis à Iudæis & Samaritanis, tyrannidem ejus non ferentibus, accusatur apud Augustum, & trans Alpes Viennam in Galliam relegatur, & *SULPITIUS QUIRINVS* censum agit in Iudæa secundum, Archelai (ob tyrannidem circa hæc tempora relegati) bona vendita fisco Romani Imperii infert, Iudæam provinciæ Syriæ attribuit, & Procuratorem accipit. *Iosephus lib. 18. c. ultimo.*

XI. Fratres Archelai, *ANTIPAS* & *PHILIPPVS*, quod in provinciis suis manerent, urbes in honorem Augusti condunt, Cæsaream Philippi, & Bethsaidem, quæ *IULIAS* appellata fuit. Recuperavit tamen vetus nomen, jussu fortassis Augusti, qui *Iuliam* filiam averfabatur. *Iosephus lib. 18. cap. ultimo.*

ANNVS A CHRISTO NATO XII.

Christus anno ætatis 12, in festo Paschatis, in templo Ierosolymitano, Doctores cum omnium hominum admiratione docuit, illustrissimumque divinæ suæ sapientiæ specimen edidit. *Luc. 2.*

III. IMPERATOR ROM.

CLAVDIVS TIBERIVS NERO.

CAPVT I. DE ORTV.

I. Generatio.

I. *PATER* Tiberii fuit *TIBERIVS NERO*, qui C. Cæsaris Quæstor in bello Alexandrino classi præfectus plurimum ad victoriam contulit. Quare & Pontifex in locum P. Scipionis substitutus, & ad deducendas in Galliam colonias missus est. *Suetonius in Tiberio. §. 4.*

II. *MATER* ejus *LIVIA DRVSILLA* fuit, quæ, postquam enixa jam erat Tiberium filium, cum iterum gravida esset, Augusto petenti eam sibi in matrimonium concedi, consensu Mariti nupsit, tertioque mense post *DRVSVM NERONEM*, in domo Augusti peperit. Hinc Proverbium Romæ vulgatum est:

Τοῖς εὐτυχῶσι τριμῆνα παῖδες.

Fortunatis etiam trimestres nasci liberos.

Non multo post pater Tiberii diem obiit, utroque liberorum superstitite, Tiberio Drusoque Neronibus, qui Augusti Imperatoris privigni dicti sunt. *Suetonius in Tiberio. §. 4.*

Tiberium Augustus postea etiam intercessione matris adoptavit, & hæredem Imperii constituit, eique filiam suam *IULIAM* uxorem dedit. Atque ita Tiberius Augusti privignus, filius adoptivus atque gener fuit.

II. Appellatio.

I. *NOMEN.* Dictus est *CLAVDIVS TIBERIVS NERO*. Quia ex familia *Claudia*, quæ etiam *Clodia* vocata, natus fuit. Ea à Sabinis originem traxit, & Romana facta est, non multo post urbem conditam. Inter cognomina hujus familiæ fuit nomen *NERONIS*, quo lingua Sabina fortis significatur ac strenuus. *Suetonius in Tiberio. §. 1. & 2.*

Quoniam autem Tiberius adhuc tiro in castris avidius bibebat vinum, militari joco pro Claudio Tiberio Nerone dictus est *Caldius Biberius Mero*. *Brusson. lib. 6. Apophth.*

II. *COGNOMEN.* Tiberius dicitur *Καῖσαρ*, *Cæsar*, *Act. 25. v. 10.* ubi Paulus Apostolus inquit; Ad tribunal Cæsaris sto, ubi me oportet judicari. Et *v. 11.* Cæsarem appello. Et *v. 21.* inquit

inquit Festus: Iussi servari eum donec mitterem eum ad Cæsarem. 2. Σίστας, *Augustus. Act. 25. v. 21, 25.* Quibus nominibus etiamnum Romani Imperat. utuntur. 3. Κύριος *Dominus. Act. 25. v. 26.* Quod tamen nomen ipse Tiberius repudiavit; ut postea dicemus.

CAPUT II.

DE PROGRESSU.

1. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ.

sive Personæ ejus descriptio.

1. **H**abitus animi. Natura Tiberii fuit sæva, impura, & tamen hyocritica, ironica, & sævitiae occultatrix. Non enim eorum, quæ appetebat, quicquam præ se ferebat, & eorum, quæ dicebat, nihil facere volebat: Sed cum verba voluntati suæ contraria faceret, quicquid appetebat, recusabat, & quicquid oderat, amplectebatur. *Suidas in Tiber. Aurelius Victor* hoc ipsum hisce verbis enarrat: Ingenio fuit insidiosus, simulans ea se velle, quæ nollet: His quasi insensus, quibus consultum cupiebat, iis vero quos oderat, quasi benevolus apparens. Theodorus Godareus, Præceptor ejus, eum in Rhetoricis informavit, & naturam, ingeniumque ejus, primus sagaciter prospexit, atque similitudine aptissima expressit, subinde eum in objurgando appellans *πῆλὸν αἵματι πεφουρμένον*, *lutum sanguine maceratum*. Quo insinuare voluit, quod, licet natura Tiberii humanitatem præ se ferret extrinsecus, tamen crudelitate & sævitia repleta sit intrinsecus. Quod etiam eventus comprobavit. Nam tandem Tiberius in Tyrannum degeneravit.

II. **Habitus Corporis.** Corpore fuit amplo atque robusto, statura, quæ justam excederet. Latus ab humeris & pectore, cæteris quoque membris, usque ad imos pedes æqualis & congruens. Sinistra manu agiliore ac validiore, articulis ita firmis, ut recens & integrum malum digito terebraret: caput pueri, vel etiam adolescentis talitro vulneraret. Colore erat candido, capillo pone occipitium submissiore, in quo tamen crebri & subtiles tumores, cum prægrandibus oculis, & qui, quod mirum esset, noctu etiam & in tenebris viderent, sed ad breve tempus, & cum primum à somno patuissent, demum rursus hebescebant. Incedebat cervice rigida, & obstipa; adducto fere vultu, plerumque tacitus: nullo aut rarissimo etiam cum proximis sermone, eoque tardissimo: nec sine molli quadam digitorum gesticulatione. Quæ omnia ingrata atque arrogantiae plena & animadvertit Augustus in

eo, & excusare tentavit sæpe apud Senatum & populum, professus; *Natura vitia esse, non animi.* Valetudine prosperrima usus est, tempore quidem principatus pene toto, prope illæsa, quamvis à trigesimo ætatis anno arbitrato eam suo rexit, sine adjumento consiliove Medicorum. Hæc *Suetonius in Tiber. §. 68.*

Similiter Tiberio in senectute quoque corporis habitus dedecori fuit: quippe illi prægracilis & incurva proceritas, nudus capillo vertex, ulcerosa facies, & plerumque medicaminibus interstincta. *Tacitus 4. Annal. 9.*

AXIOMA I.

Sicut forma decor ad conciliandos hominum animos plurimum momenti habet: Ita nihil est, quod facilius contentui reddat homines obnoxios, quam deformitas.

Rationem reddit *Ecdorus Poëta Græcus* apud *Stobæum* sermone 88. Cujus versus sic reddit:

*Faciem aspectu deformem possidens,
Mores etiam ejusmodi habes.
Ex malo enim Natura malum producit,
Ut ex Vipera rursus Vipera nascitur.*

AXIOMA II.

Quedam familie habent notas genitivas, quas Aristoteles in Arte Poëtica vocat σημεῖα συμφυτά.

EXEMPLA.

I. Habemus in TIBERIO Imp. qui noctu & in tenebris oculis suis videre potuit, uti modo dictum est. Dio *ἀμείνων* nominat.

II. Ita *Julius Casar Scaliger, lib. 1. Hist. Animal.* de se scribit, quod oculos habuerit *χαρωπὸς*, h. e. quod de nocte experfectus videre potuerit per horam vel amplius objecta, non luce quidem clara, sed instar crepusculi, quod Græcis *λυγρόφως* dicitur. Idem *Iosephus Scaliger* de parente & se ipso narrat in vita patris & confutatione fabulæ Burdorianæ.

II. ACTA TIBERII JUVENILIA.

Tiberius in artibus liberalibus à Præceptore suo *Theodoro Godareo* similiter in lingua Græca & Latina, & præsertim in eloquentiæ studio diligenter informatus est, in quo ita profecit, ut novem annorum puer patrem Tiberium defunctum pro rostris laudaret. *Suetonius in Tiberio.*

In oratione latina sequutus est *Corvinum Messalam*,

lam, quem senem adolescens observaverat. Sed affectatione & morositate nimia obscurabat stylum. Composuit & carmen lyricum, cujus est titulus: *Conquestio de Iulii Caesaris morte*. Fecit etiam Græca poemata, imitatus *Euphorionem*, & *Rhianum*, & *Parthenium*: Quibus Poetis admodum delectatus, scripta eorum & imagines publicis Bibliothecis inter veteres & præcipuos authores dedicavit: & ob hoc plerique eruditorum certatim ad eum multa de his ediderunt. *Suetonius in Tiberio*, §. 70.

III. ACTA OECONOMICA.

I. Vxores.

Vxores duas habuit. Prior fuit *AGRIPPINA* M. Agrippæ filia, neptis Pomponii Attici Equitis Romani, ad quem sunt Ciceronis Epistolæ; cum qua conjunctissime vixit, & ex ea filium *Drusum* suscepit. *Suetonius in Tiberio*, §. 7.

Posterior uxor fuit *IULIA* Augusti filia: Hanc, dimissa Agrippina, invitus ducere est coactus, cujus mores improbavit, ut quam sensisset sui quoque sub priore marito appetentem. Sed Agrippinam & abegisse post divortium doluit, & semel omnino ex occursum visam, adeo contentis & tumentibus oculis prosequutus est, ut custodita sit, ne unquam in conspectum ejus posthac veniret. Cum *Iulia* primo concorditer & amore mutuo vixit, sed postea ortis inter eos dissensionibus factum est, ut perpetuo secubaret, intercepto communis filii pignore, qui *Aquilejæ* natus infans extinctus est.

II. Filii.

PRIMO, FILII ejus naturales fuerunt duo. Unus fuit *TITIVS DRVSVS*, quem ex Agrippina suscepit. Hic nulla re, quam vinolentia patrem repræsentavit, ebriosus ut pater, & diu post, cum Imperator factus esset *Tiberius*, vel intemperantia & morbo consumptus, vel, ut alii scribunt, per *Sejanum* veneno sublatus est. Alter filius naturalis, natus ei fuit ex *Livia*, qui *Aquilejæ* infans extinctus est.

SECUNDO, FILIVS ejus adoptivus fuit *GERMANICVS*; à *Druso* fratre prognatus. Hunc enim adoptare coactus est, sic ut adoptione facta, protinus *Augusti Octaviani* nepos esset.

IV. ACTA POLITICA ET POLEMICA.

I. Acta Tiberii, antequam pervenit ad Imperium.

Tiberius ætatē confirmata civiles honores petiit, quos & consequutus est, nempe quæsturam, præturam, consulatum, & tribunitiam potestatem. *Suetonius in Tiberio*, §. 9. Illustrium quoque causarum patronus fuit. Pro *Laodicensi*, *Thyatirensi*, *Chiis*, terræmotu afflictis, opemque implorantibus, Senatum deprecatus est.

Vannium Cepionem, qui cum *Varrone Muræna* in *Augustum* conspiraverat, reum Majestatis apud Iudices fecit & condemnavit. *Suetonius in Tiberio*, §. 8. Ad militiam ab *Augusto* missus multa feliciter gessit. Stipendia prima expeditione *Cantabrica* Tribunus militum fecit: deinde ducto ad Orientem exercitu, regnum *Armenia* *Tigrani* restituit, ac pro tribunali diadema imposuit. Recepit & signa, quæ M. *Crao* ademerant *Parthi*. Posthæc *Galliam Comatam* anno fere rexit, & barbarorum incursionibus, & Principum discordia inquietam. Postea *Rheticum* *Vindelicumque* bellum, tum *Pannonicum* & *Germanicum* gessit: unde triumphales honores consequutus est. *Suetonius in Tiberio*, §. 9.

II. Imperii occupatio, ejusque occasio.

Postquam *Caius* & *Lucius*, Augusti ex Agrippa & *Lucia* filia nepotes, intra triennium defuncti essent, *Augustus* instinctu *Liviæ* uxoris *Tiberium* adoptavit cum Agrippa posthumo. *Tiberius* autem *Germanicum* fratris sui filium adoptare coactus est, sic, ut protinus adoptione facta, *Germanicus* *Augusti* nepos esset. *Suetonius in Tiberio*, §. 15.

Augusto autem *Nolæ* in *Campania* mortuo, *Tiberius* ex itinere, quo ad bellum in *Illyricum* profecturus, & ex quo literis *Liviæ* matris revocatus erat, Romam reversus, Senatum, jure Tribunitiæ potestatis, quam gerebat, convocavit: perlectoque *Augusti* testamento, maximos gemitus & dolores simulavit, principatum tanquam servitutem onerosam recusans. Quod singulari astu fecit, ut, quid singuli dicerent, vel sentirent, exploraret, sicut *Aurelius Victor* scribit. *Suetonius* de hac ejus in recusando imperio simulatione §. 24. ita scribit: Principatum diu recusavit impudentissimo animo; Nunc adhortantes amicos increpans, ut ignaros, quanta bellua esset imperium;

nunc præcantem Senatum, & procumbentem sibi ad genua ambiguis responsis & callida cunctatione suspendens, ut quidam patientiam rumperent, atque unus in tumultu proclamaret: *Aut agat, aut desistat.* Alter coram exprobraret, *ceteros quod polliciti sunt, tarde prestare: Sed ipsum quod prestat, tarde polliceri.* Tandem quasi coactus, & querens miseram & onerosam injungi sibi servitutem, recepit Imperium: nec tamen aliter, quam ut, depositurum se quandoque, spem faceret. Ipsius verba hæc sunt: *Dum veniam ad id tempus, quo vobis æquum possit videri, dare vos aliquam senectuti meæ requiem.* Suetonius in Tiberio §. 24.

A X I O M A.

Simulatores & dissimulatores pessimi ingenii sunt homines.

Nam turpe est aliud loqui, aliud sentire, inquit Seneca Epistola 24. Similiter Homer. Iliad. graphice loquitur, quando ait,

Εἴ τις γὰρ καὶ κείνῳ ὁμῶς αἰδέομαι πύλῃσιν,
ὅς κ' ἔτερον μὲν κεύθει ἐνὶ φρεσὶν, ἄλλο δὲ βάζει.
Odi illos cœu claustra Erebi, quicunque loquuntur

Ore aliud, tacitoque aliud sub pectore condunt.

Qui vero hoc vitio laborant, illi ἀκκίζειν dicuntur, h. e. dissimulare ea, quæ maxime cupiunt. Inde Ἀκκισμός, Accismus dictus, qui est ficta dissimulatio, cum scilicet, quæ maxime cupimus, nos velle dissimulamus. De quo Olympiodorum vide. Ex talibus argutiis & sutelis Tiberius totus erat compositus.

I I I. Imperii administratio.

Tiberius arte Imperium adeptus, initio bonus fuit Princeps, sed postea malus est factus.

A X I O M A.

Magna est mixtura in magnis viris virtutum & vitiorum.

Nam scitum est Platonis dictum: Ἀἱ μεγάλας φύσας μεγάλας ἐκφέρουσιν κακίας. h. e. Heroicæ naturæ ut magis virtutibus inclarescunt, ita non levioribus vitiis sunt obnoxia. Et sicut in Ægypto nascuntur optima simul remedia, ac nocentissima venena: Ita & magna bona, & magna mala Reipubl. à magnis istis viris impendent. Hinc recte Lucanus ait:

— Plerumque mitissima fors est

Regnorum sub Rege novo.

Quia sciunt omnes novum imperium inchoan-

tibus utilem esse clementiæ famam. Petr. Gregor. Tholosan. lib. 8. de Republ. cap. 1. pag. 537.

Quare non confidendum est lætis initiis Gubernatorum & Principum, cum pauci sint manibus, pedibus & mente τερεάζωνοι. Et recte Bodinus lib. 4. de Republ. cap. 1. pag. 591. ait. Magnæ virtutes initio Principatus non possunt esse diuturnæ. Cujus ratio ea videri potest, quod qui principio tam clarus & illustris apparet, simulationem vultu tegat necesse est. Quo in genere Tiberius omnes superavit. Sicut Xiphilinus de eo scribit. Tiberius, inquit, homo magnis virtutibus præditus, cooperatusque sceleribus, ac ambobus pariter usus, quasi tamen in alterutro se exercuisset. Similia exempla habemus in Saule, Ioa, Amasia, Ofia, aliisque, qui initio boni & felices fuerunt Reges, sed postea à se ipsis degenerarunt, uti in Historiis nostris sacris prolixius σύν Θεῷ dicemus.

I. VIRTUTES TIBERII.

I. Humanitas.

Tiberius in initio Imperii humanus erga omnes erat, præcipue vero Senatum & Senatores omnes usque ad submissionem veneratus, humanitatis prope excedebat modum, libertatisque speciem quandam exhibebat, conservatis Senatui ac Magistratibus dignitate pristina ac potestate. Neque enim tam parvum quicquam, neque tam magnum publici privatiue negotii fuit, de quo non ad patres conscriptos referret: Quædam adversus sententiam suam decerni, ne questus quidem fuit.

I I. Modestia & humilitas.

Singularis quoque Modestia & Humilitas initio in Tiberio fuit. Nam cuidam, à quo fuerat DOMINVS appellatus, denunciavit ne se amplius contumeliæ causa ita nominaret. Quanta modestia in tanto Principe? Nunc quidam nihil audire possunt, nisi sacras Majestates, Gratiolas Celsitudines, & Reverendissimas Dominationes. Erasmus lib. 6. Apophthegmatum.

I I I. Veracitas.

Veritatis quoque amans Tiberius fuit. Nam adulandi studium (quod mendacii species est) in primariis Reipubl. Romanæ viris detestatus, & indigne ferens, quoties è Senatu egrediebatur, apud se exclamabat: O homines ad servitutem paratos! Tacitus.

I V. Frugalitas.

Macelli annonam Senatus arbitrio quot annis temperandam censuit. Et ut Parsimoniam publicam exemplo quoque iuvaret, solennibus ipse cœnis pridiana sæpe ac semesa opsonia apposuit, dimidiumque aprum, affirmans: *Omnia eadem habere, quæ totum.* Sueton. in Tib. §. 34.

V. Liberalitas & Benevolentia.

Liberalis quoque & benevolus erga subditos fuit; Vnde magnam eorum benevolentiam sibi conciliavit. Nam narrat Suetonius in ejus vita §. 32, illum Præsidibus, onerandas tributo provincias suadentibus, ita rescripsisse; Boni Pastoris est, tondere pecus, non deglubere. Quam merito laudatam, & ab omnibus approbatam sententiam sic extulit Dio: *Κείρασθαι μὲν τὰ πρόβατα, ἀλλὰ ἐν ἀποξύνοντι βέλομαι.* h. e. Tonderi pecus meum volo, non ad vitam usque radi. Imitatus hac in re Alexandrum M. qui Præfecto euidam monenti eum, longe plus vectigalium à subditis auferri posse, ita respondit: *Καὶ κηπαρὸν μισθῷ, τὸ ἐν ῥίζῳν ἐκτέμνονται τὰ λάχανα.* Olitorem odi, qui radicitus olera exscindit. Præterea si quid alicui largiretur, id confestim se inspiciente numerari iussit, magna adhibita cura, ne idem sibi, quod Augusto, eveniret, cujus numerum per magnam partem dispensatores detrahare consueverant.

V I. Prudentia.

Prudentia Tiberii effulgettum ex *Augusti Imper. verbis.* Nam de Tiberio dixit, se Romanis eum Imperii successorem relicturum, qui nunquam eadem de re bis consultasset. Quoniam Tiberius plurimum consiliis præsentibus valuit. *Plutarch. in Apophth.* Tum ex ipsius *Tiberii legibus* atque institutis politicis. Nam

I. Prudenter statuit, non facile, nec celeriter præfecturas aut Magistratum dignitates esse mutandas. Cum enim amici quererentur, illum potestates ac imperia fecisse perpetua, reposuit illud: Hirundines, & muscas, multo sanguine haurito, quiescere, & minus graves molestasque esse: recentium vero morsus esse acerrimos. Sic novos Magistratus, quicquid sanguinis est ac medullarum, aviditate summa haurire, ut veteri proverbio dicitur: *Non parcat populis Regnum breve.* Nicephor. *Histor. Eccles. lib. 1. cap. 17.* Sicut enim crebra victus mutatio in corporibus hominum à Medicis: sic Magistratum mutatio in Rebuspubl. improbat. Hinc Bodinus *lib. 4. de Republ. c. 4. pag. 680.* pulchrè scribit: Præstat magistratus esse

perpetuos, quam annuos: Quia tam brevi spatio, id est, annuo, nihil recte geri potest. Prius enim Imperium deponere necesse est quam, quid gerendum sit, intelligatur: aut rebus perceptis & planè cognitis, cum operi manus admoveere cœperis, repente novus magistratus aderit, qui manum de tabula: tum huic alius, atque alius identidem substituetur, novi omnes. Ita Respublica magistratibus rerum gerendarum usu peritis semper caritura est.

II. Prudentiæ quoque signum fuit, quod firmum fixumque ei fuerit, non omittere caput rerum Romam, unde in omnia regimen. Nam Sapiens est monitum Politicorum: Principem in umbilico Imperii consistere debere; sicut *Calanus* Philosophus Indus Alexandro M. ænigmatice, sed valde venuste insinuavit. Nam scribit *Plutarchus in vita Alexand.* Taxilen uni inter Gymnosophistas celebri Calano persuasisse, ut Alexandrum conveniret, eumque erudito aliquo philosophemate oblectaret. Paruit *Calanus*, & ad Alexandrum introductus corium aridum in solum projecit, ejusque extrema vicissim calcavit. Quod dum ab ipso fieret, aliæ semper atque aliæ partes attollebantur: cum autem medium calcasset, extremitates circumcirca quiete permansere. Qua re monere voluit Alexandrum; ne in regni extremitatibus se contineret, sed medium, adeoque caput Imperii premeret. Sic enim ipsum circumjacentia facilius in officio retenturum.

III. Leges quoque vestiarias Romæ tulit, ne quis vir serica veste uteretur; neque aurea vasa, nisi ad rem sacram, haberet: uti *Dion* scribit. Quibus legibus prudenter Reipubl. Romanæ consuluit. Nam multis modis in vestitu peccari solet, nempe preciositate, superfluitate, novitate, levitate, &c. Quare officium Principis est, huic etiam malo obviam ire. Nam luxum in vestitu sequitur paupertas. Sæpe enim subditi coguntur, ob impensas in vestitum superfluum aut preciosum factas, immobilia vendere, furari, vel dolose negotiari: id quod prudens Magistratus legibus vestiariis antevertere debet; sicut *Tiberius* fecit. Nam conviviorum & vestium luxuria ægræ civitatis est indicium. *Seneca Epist. 115. Vide Petr. Gregor. Tholosan. lib. 4. de Republ. c. 11. pag. 234.*

IV. Sub Tiberio Senatus consultum factum est, executionem sententiæ in facinorosos latæ ad decem dies esse differendam, referente *Suetonio in Tiber. §. 75.* Vnde patet, quod Pilatus (qui à Tiberio Præses Iudææ constitutus erat) contra leges Romanas peccavit, indulgens Iudæis festinam supplicii Christi executionem. De duobus

latronibus simul cum Christo crucifixis non commemorant Evangelistæ, quod tum demum mortis sententia in eos fuerit pronunciata; procul dubio igitur ante dies aliquot crucis supplicium ipsis dictatum fuit: Sed Christus Salvator noster sine ulla mora interposita, post prolatam mortis sententiam ex urbe ad supplicii locum fuit eductus; uti patet ex *Iohan. 18. v. 14, 15, 16. cap. 19. v. 16, 17. Matth. cap. 27. v. 31. Marc. 15. v. 20.*

VII. Patientia.

Injuriarum patiens fuit Tiberius. Cum enim conviciis & famosis carminibus impeteretur, amicis ad ultionem eum hortantibus, respondit: In civitate libera linguam mentemque liberam esse debere. *Erasmus lib. 6. Apophthegmatum.*

Cum dictis quorundam parum honestis adpersus esset, & à Senatu admoneretur, ut maledicos puniret; Non tantum, inquit, otii habemus, ut implicare nos pluribus negotiis debeamus. Si hanc fenestram aperueritis, nihil aliud agi finetis: Omnium inimicitia hoc prætextu ad vos deferentur. *Suetonius Tiber. §. 28. Erasmus lib. 6. Apophthegmatum.*

Diogenes Grammaticus Sabbatis Rhodi disputare solitus, Tiberium ad se venientem, ut ipsum extra ordinem audiret, non admisit, sed per servulum suum in diem septimum distulit. Is cum Romam venisset, & pro Cæsaris foribus astaret, cupiens illum salutare: Tiberius iussit, ut post septimum annum rediret. Nec alia pœna tantam Grammatici superbiam ultus est. *Erasmus ibidem.*

II. VITIA TIBERII.

Tandem Tiberius firmata potentia ingenium nudavit; & vitia diu dissimulata proruperunt.

I. Ebriositas.

Tiberius utroque filio, nempe *Druso* naturali, & *Germanico* adoptivo orbatus, Capreas in insulam se contulit. Ibi Reipubl. curam plane abiecit, & dies noctesque epulando potandoque consumsit. Unde ob nimiam vini aviditatem pro *Tiberio Claudio Nerone*, Biberius Cadius Mero à jocularibus dictus est. Præmia quoque compotatoribus largitus est. Nam ignotissimum quæsturæ candidatum nobilissimis anteposuit, ob epotam in convivio, propinante se, vini amphoram.

II. Libido & Voluptas.

Nam secessu Capreensis portentosa libidinis exempla invexit. Vnde propter lasciviam & libidines, per lepidam ad nomen Insulæ allusionem, vulgo

Caprineus dictus est. Quo nomine Hircus vitulus appellatus est. Sexto Claudio libidinoso & prodigo seni, olim ab Augusto ignominia notato, & à se ante paucos dies apud Senatum objurgato, cœnam ea conditione condixit, ne quid ex consuetudine immutaret aut demeret, utque nudis puellis ministrantibus cœnaretur; juxta vulgatum versiculum:

Et Venus in vinis, ignis in igne furit.

Wie fêw vom fêwer grösser wird:

Also seufferen unzucht gebührt/

Und die Vênt' in frech' geytheit fûhrt;

Wie man's an diesem Keiser spûhrt.

Ausonius tali Epigrammate eum perstrinxit:

*Prænomen Tiberi nactus NERO, prima juven-
venta*

Tempora laudato gessit in imperio.

Frustra dehinc solo Caprearum clausus in antro,

Quæ prodit vitiis, credit operta locis.

III. Levitas.

Nam 1. *Omnibus delatoribus, quæstus causa, tantum tribuit, ut nemini fidem abrogaret, sive quid veri, sive falsi referret.*

1. *Adulatores amavit, eorumque titillantes laudes libenter audivit. Plutarch. de discrim. adulatoris & amici, fol. 37. tale exemplum recenset: Tiberio Cæsare curiam aliquando ingresso, exurgens adulatorum unus: Ipsos, ait, qui liberi essent, dicere oportere libere, nec quicquam dissimulare vel suppressere, quod in rem foret. Cum ita excitasset omnes, facto ei silentio, suspensoque Tiberio. Audi, Cæsar, inquit, in quo te culpemus cuncti, nec promere aperte quisquam audeat. Negligis temet ipsum, perditum is corpus, curisque & laboribus pro nobis conficis perpetuo, neque nocte neque die laxamentum sumis. Hujusce multa cum ille declamaret: Cassium Severum memorant Oratorem dixisse: Αὐτὴ τῆς τοῦ ἡ παρρησίας τὴν αὐτοκρατορίας ἀποκτενεῖ. Hac libertas hominem perimet.*

IV. Tyrannis & crudelitas.

Tyrannorum nota, ex quibus agnosci possunt, sequentes sunt.

1. *Tyranni suspicaces sunt.* Sic Tiberius multos interfecit: quia erat in eo natura suspicax. *M. Æmylius Scaurus*, (ut narrat *Dion in vita Tiberii §. 13.*) nullo scelere admisso, captus ob Tragœdiam, quam composuerat, in eundem quem scripserat, casum incidit. *Atreus* poemati nomen erat, in eoque cohortabatur, ad exemplum *Euripidis*, cum, qui foret sub imperio, ut Principis stultitiam ferret. Quæ recognita, Tiberius rem omnem ad se spectare

arbitratus, seque propter cædes factas intelligi Atrei nomine, dixit se *Scaurum Ajacem* facturum: id quod evenit. Nam ipsum eo deduxit, ut sibi mortem afferre cogeretur: non tamen de hac re facta est accusatio, sed quod Livillæ stuprum intulisset. Multi enim ob hanc causam supplicio affecti sunt.

I I. Tyranni omnes magnos & excellentes viros oderunt. Qui enim non habet conscientiam propriæ virtutis, invidet alienæ, & metuit insidias sine probabili ratione. *Franc. Patrit. l. 2. de regno p. 74. Anti-Machiavell. l. 3. p. 365.* Et recte *Salustius* in Catilina inquit: Tyrannis boni, quam mali, suspectiores sunt, semperque illis aliena virtus formidolosa est. Talis erat *Tiberius* in Germanicum & Sejanum. Et hac de causa magnis viris semper observatum, ut rebus à se præclare gestis nihil ipsi efferrentur, sed omnia Principibus suis rescriberent. Docet de *Germanico* Tacitus, qui Germanis devictis congeriem armorum struxit, superbo cum titulo: Debellatis inter Rhenum Albimque nationibus, exercitum *Tiberii Caesaris* ea monumenta Marti & Iovi & Augusto sacravisse. De se nihil addidit, met u invidiæ.

I I I. Tyranni liberas voces audire nolunt. Nam in eo distinguuntur Principes boni atque tyranni. Boni Principes sententiam licet liberam patienter audiunt, & neminem interrumpunt, sicut *Plinius* pulchre ad Trajanum Imper. ait: Finem sermonis suus cuique pudor, non tua superbia, facit. At Tyranni contrarium faciunt. Ita *Messala Valerius* à Tiberio interrogatus: num se mandante suam sententiam dixisset, respondit: Se sponte dixisse: neque enim in iis, quæ ad Rempubl. pertinerent, consilio, nisi suo usurum. *Hippolyt. à Collib. in Consiliar. suo. p. 198.* Et hac de causa Tiberius matrem suam Liviam, libere eum nonnunquam moventem, nominabat *Vlysses* stolatum. Hinc recte *Demosthenes* ait: Οἱ τῶν τυραννίδων ἀπὸ τοῦ ἐλδοῦτος καὶ νόμου ἐκείνου.

I V. Tyranni sunt sanguinolenti, quosvis homines sine discrimine trucidantes, & nova suppliciorum genera excogitantes.

Exemplum habemus in Tiberio, qui sævissimus & sanguinis humani sitientissimus fuit. Nam sæpe leve ob crimen homines morte multavit, & crebra postremis annis Tiberii erant supplicia: ut nullus à pœna hominum cessaret dies, ne religiosus quidem ac sacer: animadversum in quosdam ineunte anno novo, accusati damnatique multi cum uxoribus atque liberis suis: interdictum, ne capite damnatos propinqui lugerent. Nemini delatorum fides abrogata: omne crimen pro capitali receptum,

etiam paucorum simpliciorumque verborum: quibusdam custodiæ traditis, non modo studendi solatium ademptum, sed etiam sermonis & colloquii usus. Diu verum ejus crudelitatis signum, scopulus præaltus in Caprearum insula ostensus est, à quo præcipitari damnatos spectabat; quos nautæ ad id præparati remis fustibusque exceptos occidebant. Semel quoque humanitatis ac bonorum morum terminos transgressus, uno die viginti damnatorum liberos occidit, in quibus aliquot forma insignes fuerunt puellæ, quas antea à carnificibus incestari jussit. Novum etiam tormenti excogitavit genus, cum arte devincto quibusdam genitali membro, ebrietatem superadderet, ut per eum modum impedita urina, magno dolore discruciat tandem perirent: qua sævitia feræ similior, quam homini, factus, cum ne suo quidem generi parceret, *Tiberium Drusumque* Germanici, quem ipse adoptarat, filios in carcere fame confecit, adeo ut *Drusus* inventus fuerit, culcitram præ fame nimia momordisse. *Campofulg. lib. 9. cap. 2. Dion* scribit, quod Tiberius, post mortem Augusti, legatum populo Romano promissum solverit, motus, quod quidam defuncto in aurem insusurraverat, ut Augusto nunciaret, sua legata nondum esse distributa. Quem tamen Tiberius statim interfecit, jussitque, ut ipse nuncium hoc ad Augustum perferret. Reliqua crudelitatis prorsus Tyrannicæ exempla, quis brevi oratione complectatur? Sævit enim tam in suos, quam alienos, excogitatis fictisque criminibus, etiam levissimis, eos subvertens.

A X I O M A.

Plutarchus: Τὸ γεννὸς ἐστὶ ζῶον σαρκοφάγον. vel, ut *Plato* inquit: Homines, semel gustata carne humana, fiunt lupi. Nam quando semel Tyranni sanguine innocenti manus suas polluerunt, postea finem cædium non fecerunt; sicut *Lucanus* pulchre ait:

Nullus semel ore receptus

Pollutas patitur sanguis mansuescere fauces.

Exemplum habemus in Tiberio: Vnde hic versus ignominiosus in eum scriptus est:

Fastidit vinum, quia jam sitit iste cruorem:

Tam bibit hunc arvide, quam bibit ante merum.

V. Tyranni Σκέμματα πολιτικὰ legum in speciem observatarum excogitant.

Exempla.

I. Ita Tiberius, cum in Sejani familiam sæviret, legeque cautum videret, aut potius, conscientia turpitudinem detegente, non fas esse videret, virginem

ginem innocentem in carcere necare, filiam Sejanus prius struprari fecit à carnifice, & tandem necari, sic turpitudini occursum arbitratus. Nam ita scribit *Dion in Tiber.* Liberi Sejanus ex Senatusconsulto necati sunt: filia, quam pactus erat *Claudii* filio, constuprata prius à carnifice, tanquam impium foret virginem in carcere perire, postea occisa est. *Suetonius* ita scribit: Immaturæ puellæ, quia more patrio nefas esset virgines strangulari, vitiata prius à carnifice deinde strangulata.

2. Idem Tiberius, cum vetere Senatusconsulto in caput domini servos interrogari, & per tormenta inquirere non liceret, Libonem autem è medio sublatum omnino vellet: cum deessent condemnandi hominis argumenta, Callidus & novi juris repertor *Tiberius* (ita loquitur *Tacitus lib. 2. §. 4.*) mancipari singulos actori publico jubet; ut sic ex hoc dominio in aliud translati, quaestionibus contra Libonem subijci possent. Nec semel contentus hunc ludum ludere, iteravit in servis *Silonis*. Verum & hic quanquam cavisse satis visus, vanissimum tamen ejus *δενυγη* fuit. Dum enim morem majorum sive vetus Senatusconsultum illæsum se præstare arbitratur, impingit in jus gentium, quo dominum transferre in alium dominum fas neutiquam est. Non igitur novi juris repertor *Tiberius* fuit, sed notæ veterisque injuriæ.

v 1. *Tyranni sunt simulatores pessimi.* Quia blandientes fallunt, h. e. aliud dicunt, aliud sentiunt.

Ita *Tiberius*, quos summe oderat, illos impen- se se diligere simulabat, illisque publice beneficiebat.

Exempla.

1. Ita *Tiberius* Libonem ornabat prætura, quem tacite oderat, convictibus etiam adhibebat, non vultu alienatus, non verbis commotior: adeo iram condiderat.

2. *Valer. Maximus l. 9. c. 11.* de *Lucio Ælio Sejano* scribit, illum *Tiberio Casari* prius familiaritate conjunctissimum, sed postea ob suspensiones inimicum factum. Hunc Principis amicitia illustrem fecerat, atque ad summos honores evexerat, adeo ut ejus natalis publice velut *Cæsaris* celebraretur, statuae omnis generis, atque etiam aureæ, passim ab omnibus ponerentur colerenturque, utque tandem apud Senatum, omnemque populum majore in auctoritate, quam ipse *Tiberius* esset. Itaque nimis exaltatum, jamque metuendum, astu & dolo subvertit. Spe etenim affinitatis atque tribunitiæ potestatis objecta, deceptum, nihilque sinisteri suspicantem, subito aggressus, velut res novas adversus

Rempublicam atque se molientem, longa & criminosa epistola è *Capreis* (ubi tunc hærebat *Tiberius*) ad Senatum scripta, infensissime accusavit. Sejanus mox ab omnibus desertus, jussu Senatus in carcerem raptus, cum omni stirpe & familia occiditur. Cadavera biduo publice ludibrio habita, demum in Tiberim projecta sunt, & acerba inquisitio contra ejus familiares & amicos instituta. Ipsi nomen non diu antea Consulis, tanquam populi Romani hostis, è fastis ac monumentis publicis erasum, statuae passim dejectæ atque conflatae, ac memoria decreta abolita est. Vide *Dion. in Tiberio §. 11, 12. & Corn. Tacitum lib. 5. §. 2.*

v 11. *Tyranni invidia laborant.*

Exemplum pulchrum habemus in *Tiberio*, sub quo inventum est vitri temperamentum, quo flexibile fiebat, ut, licet in terram projiceretur, tamen non frangeretur; sed tota ea officina à *Tiberio* extincta est, ne argenti & auri metalla vilescerent. Male factum. Nam ars vitriaria est ars mirabilis, multisque hominibus utilis: Ideoque non est damanda, ut fecit *Tiberius*; sed potius commendanda. Nam vitriarii candentem materiam è cinere liquefactam, eque fornacibus depromptam, ac ferreis fistulis adhærentem, uno vel altero flatu in calices, pateras, aut in quam velint, poculi formam, magnitudinemve, mira dexteritate confestim reducunt. Tale *ὡαλκεργεῖον* Ebersbachii Nassoviorum apertum est; ad quod undecunque visendi studio multi se recipiunt, artemque eximie commendant.

v 111. *Tyranni malam conscientiam habent.*

Nam quamdiu vivunt, Furiae diræque Ultrices impurum eorum animum, Deo hominibusque infectum, ita excarnificant, ut neque vigiliis, neque quietibus sedari possint; uti pulchre inquit *Antimachiavellus lib. 3. pag. 560.* *Exemplum* elegans habemus in *Tiberio* Imperatore. Nam ille non vidit tantum, sed sensit quoque dolorem suum, eumque fatetur significantissimis verbis apud *Tacitum lib. 6. Annal. c. 6.* Quid scribam vobis, P. C. aut quomodo scribam, aut quid omnino non scribam hoc tempore? Dii me Deæque pejus perdant, quam perire quotidie sentio, si scio. Ad quæ ita commentatur Historicus: Adeo facinora atque flagitia sua ipsi quoque in supplicium verterant: Neque frustra præstantissimus sapientia firmare solitus est, si recludantur Tyrannorum mentes, posse adspici laniatus & ictus, quando, ut corpora verberibus, ita sævitia, libidine, malis consultis animus distrahitur. Quippe *Tiberium* non fortuna, non solitudines protegabant, quin tormenta pectoris suasque ipse poenas faceretur. Hinc recte *Seneca: Conscientia*, inquit, etiam in

in solitudine anxia & sollicita est; imo neque vigiliis, neque quietibus sedari potest. Hæc ille. Fugerat Tiberius in Campaniam, sed circumferebat ubique tormentum suum: neque aliud agebat, quam correpti inter navigandum nausea solent; si in lintrem è lembo, rursusque inde in triremem conscendant, nihil tamen efficiunt, quia bilem & metum secum transferunt: ut eleganter inquit Plutarchus lib. de Tranquillitate Animi.

V. ΕΠΙΧΑΙΡΕΚΑΚΙΑ.

Tiberius fuit ἐπιχαίρεκακῶς. Nam ita patriæ & commodis publicis infestus extitit, non suis tantum, ut Priamum felicem prædicarit, quod superstes omnium suorum extitisset. Suetonius in Tiberio. Et, versum illum Tragici Poëtæ in ore habere solitum, Dio scribit:

Εἰ μὲν ζῶντι γαῖα μίχῃται πυρὶ.

Me mortuo misceatur igne terra.

Nero hanc vocem inhumanam monstrose corrigens: Imo (inquit) Εἰ μὲν ζῶντι, me adhuc vivo.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

1. *Mortis genus.* Tiberius iter instituit versus Romam; sed cum Appia via usque ad septimum lapidem jam processisset, mutata subito sententia retro abiit, prospectis modo, nec aditis urbis mœnibus. Rediens in languorem incidit, quem tamen, uti & ægritudinem subsequutam, sedulo dissimulare studuit, & Capreas, insulam suam, repetere. Sed frustra. Nam licet morbum sustentaret aliquandiu, Misenum usque deuectus, nihilque ex ordine vitæ quotidiano prætermitteret, ne convivia quidem ac cæteras voluptates; tamen accedentibus ad morbum offensis aliis, animam exiit in Campania, in villa Lucullana. Nonnulli existimant, venenum ei à Caio (qui in imperio successit) datum lentum atque tabificum. Alii in remissione fortuitæ febris cibum desideranti negatum. Aliqui etiam scribunt, pulvinum ei injectum, cum extractum sibi deficienti annulum mox ad se rediens requisivisset. Senecæ hac de re apud Suetonium hæc sunt verba: Tiberius intellecta defectione exemptum annulum quasi alicui traditurus, parumper tenuit, deinde rursus digito aptavit, & compressa sinistra manu jacuit diu immobilis, subitoque vocatis ministris, ac nemine respondente, consurrexit, nec procul à lectulo deficientibus viribus concidit. Suetonius in Tiberio §. 73. Adjutum Caium nonnihil etiam Macro- nis opera creditum est: qui præfectus prætorianis militibus post Sejanum, adolescenti isti se jam da-

bat, præsertim valetudine senis Imperatoris affecta & desperata. Quod ipsum aliquando odoratus Tiberius, dixit, Bene tu, qui Sole occidente relicto, ad Orientem te confers. Dion in Tiberio §. 13.

11. *Tempus.* Obiit Tiberius A. C. 38, die 16 Martii, cum imperasset annos 22, menses 7, dies 5, & vixisset an. 78. ante Christum conceptum an. 39. & post eundem natum 39.

111. *Gaudium populi ob mortem Tiberii.* Populus morte ejus ita lætatus est, ut in Tiberim projicere sese velle corpus clamore magno ostenderit, quo Tiberis Tiberium absumeret; nihilominus tamen corpus ejus à Miseno Romam per milites deportatum, ibique publico funere crematum est; cum plerique Deos Manes orassent, ne mortuo sedem ullam, nisi inter impios, darent. Suetonius in Tiberio §. 75.

ACTA ECCLESIASTICA,

sub Imp. TIBERIO.

1. *ANNO* Mundi 3999. Imperii vero Tiberii Cæsaris 15, IOHANNES Zachariæ Sacerdotis, (quem tradunt intra templum & altare occisum esse à Phariseis, propter confessionem de Messia concepto & exhibito) & Elisabethæ filius, à Deo vocatus in ipso festo clangoris Tubarum, quod in diem 1. mensis septimi juxta Calendarium Iudaic. (sicut ex Levit. c. 23. v. 24. patet) juxta Roman. vero vel in menses Septemb. vel Octobr. incidebat, tanquam tuba præsentem Messiam renunciens, officii sui sancti munus auspicatus est, & Euangelium voce contenta & plena docuit, & ad vitæ sanctimoniam atque pœnitentiam omnium ordinum homines magno successu excitavit: ac tanquam inchoator Novi Testamenti, novum ritum, nempe Sacramentum Baptismi, orsus est. Ex quo Baptistæ nomen accepit. Plurimi autem ad ipsum confluerunt, & abluti aquis peccata sua confessi sunt. De vocatione Baptistæ, de initio, progressu, & successu prædicationis, & baptismi ipsius usque ad baptismum Christi, vide Matth. cap. 3. vers. 1. ad 13. Marc. cap. 1. vers. 1. usque ad 9. Luc. 3. vers. 1. ad 19.

NOTA.

Quia supra diximus, Iohannem munus suum inchoasse in festo Clangoris Tubarum, de eo notandum, quod fuerit solennitas sacra primo die mensis septimi celebranda, qua animi Israëlitarum ad festum Propitiationis instans clangore tubarum excitabantur. Levit. cap. 23. v. 24. In mense septimo, die primo erit vobis Sabbathum memoria clangoris convocatio sancta. Vbi per MEMORIAM CLANGORIS intelligitur Festum Tubarum, in quo Tubis canitur ab ortu So-

lis usque ad occasum. Hinc optima illorum est sententia, qui statuunt, præfiguratum fuisse per festum illud ministerium Iohannis Baptiste, qui Christi præcursor fuit, illique viam præparavit, *Luc. 1. v. 76.* & prædicatione poenitentiae vocem suam quasi tubam exaltavit. *Iesai. 58. v. 1.* Vnde in festo tubarum prædicare & baptizare incipiebat.

11. Anno Mundi 4000. egit Christus Dominus noster annum ætatis suæ trigessimum, & hoc anno profectus est Bethabaram ad Iordanem; ubi à Iohanne baptizatus, voce Patris inauguratus, & Spiritu S. unctus ad prædicandum missus est. *Luc. 4. v. 18.* ut inciperet facere & docere. *Act. 1. v. 1.* De baptismo Christi vide *Matth. 3. à v. 13. ad 18.* *Marc. 1. v. 9. ad 12.* *Luc. 3. v. 21. & 22.*

N O T A.

Tradunt quidam Ecclesiæ Doctores, Iesum Christum in Festo Expiationis (quod 10. die mensis septimi celebrabatur, *Levit. 23. v. 24.*) à Iohanne esse baptizatum; idque conjectantur ex typo. Quemadmodum enim summus sacerdos semel in anno (juxta mandatum Dei) in sanctum sanctorum ingrediebatur, die expiationis, ut se & sanctuarium, totumque populum expiaret: Ita Christus in festo expiationis baptizatus est, summi Pontificis munere in natura assumpta publice fungi cœpit, introivit in sanctum sanctorum, offerens & obligans se æterno Patri ad peccatorum expiationem perficiendam, & eo ipso die unicus iste Agnus Dei, omnium hominum delicta SEMEL sibi imponi passus est, pro quibus etiam Patri æterno æquivalens ἀντὶ τοῦ obedientia & morte sua tandem persolvit, æternamque redemptionem nobis acquisivit. *Hebr. 9. v. 12.*

Pulchre item Christo recens baptizato congruit typus de HIRCO emissario, qui dictus fuit ἡρῶς, (ab ἡρ caper, & ἡρ abiit) LXX. Hircus ὑποπομπῆς, (ab ὑπὸ ab, & πῦρ πῦρ mitto, πῦρ missio, missus) Latin. *Hircus emissarius*, (cujus capiti summus Sacerdos per manuum impositionem peccata totius populi Israelitici imponebat,) & peccata populi portabat, & postea in festo Expiationis die 10. mensis Tisri in desertum ablegabatur. *Levit. 16. v. 21.* Ita etiam Christus Salvator noster, Antitypus Hirci, à Iohanne baptizatus, statim post baptismum in desertum à Spiritu S. abductus est, ut omnibus innotesceret eum esse Messiam Mundi, & Agnum Dei immaculatum, *Ioh. 1. v. 29.* qui per Hircum in desertum missum præfiguratus esset.

111. Christus post baptismum gessit suum officium palam & cum autoritate, totamq; Iudæam, Samariam & Galilæam peragravit, prædicans Evangelium de poenitentia, remissione peccatorum, ac vita æterna: beneficiis afficiens ac sanans omnes sub Diaboli potestatem redactos, aut morbo sive languore quocunque vexatos. Versatus est autem in his terris in ministerio suo (à Baptismo scilicet usque ad diem sive Passionis, sive Ascensionis) annos tres, cum dimidio fere. Et in primo anno totam illam terram quæ Iudæa dicitur, citra & trans Iordanem, & à Samaria atque Galilæa distinguitur, peragravit, ac doctrina sua & miraculis illustravit. Voluit enim venire eis πρὸς ἰδὲα, *Ioh. 1. v. 11.* sed cum sui eum non reciperent, abiit secundo

anno ministerii in Galilæam, *Ioh. 4. v. 3.* ibique sedem doctrinæ & miraculorum elegit. Cum vero Pontifices, Scribæ ac Pharisei Hierosolymitani ipsum etiam in Galilæa persequerentur, tertio anno successit eis πρὸς ἰδὲα, ad confinia Tyri & Sidonis urbium gentilitiarum. *Matth. 15. v. 29.* *Marc. 7. v. 24.* Postremo semestri instituit quasi generalem quandam visitationem per omnia loca, per Iudæam, mediam Samariam, Galilæam & Peræam, in quibus hætenus per triennium docuerat, valedicturus suis auditoribus. Nos igitur curriculum Christi, quod in docendi munere confecit, secundum annos illos percurremus, Harmoniamque Evangelistarum, seu Methodum Evangelii de Christo, brevissime delineabimus.

HISTORIÆ, sive ACTA,

PRIMI ANNI MINISTERII CHRISTI.

1. Christus mox à Baptismo à Spiritu in desertum ductus, 40. diebus variis Diaboli artibus est tentatus. *Matth. 4. vers. 1. ad 12.* *Marc. 1. v. 12. & 13.* *Luc. 4. v. 1. ad 14.*

2. Iohannes Baptista perhibet primum de Christo jam manifestato testimonium, interim dum in deserto Christus abesset. *Ioh. 1. v. 15. ad 19.*

3. Legatio Synedrii Hierosolymitani ad Iohannem Baptistam, ejusque responsio, qua secundum de Christo dedit testimonium. *Ioh. 1. v. 19. ad 29.*

4. Christus, Diabolo virtute divina superato, ad Iordanem revertitur, & Baptista tertium de Christo profert testimonium, quod est primum de Christo jam præsentem. *Ioh. 1. v. 29. ad 35.*

5. Baptista, primo die post reditum Christi ex deserto, illum ostendit populo: quod ejus est quartum testimonium de Christo manifestato, & secundum de Christo præsentem. *Ioh. 1. v. 35. & 36.*

6. Altero die à reditu Christi ex deserto duo Discipuli Iohannis ad Christum se conferunt, & relicto Baptista illum sequuntur. *Ioh. 1. v. 37. ad 41.*

7. Simon Petrus per fratrem Andream primo ad Christum adducitur, quod tertio die post reditum Christi ex deserto, & altero die post Andreæ vocationem factum est. *Ioh. 1. v. 41. 42. & 43.*

8. Philippus à Christo ad Apostoli munus vocatur, per quem etiam Nathanael ad Christum adductus: quod factum est pridie ejus diei, antequam Christus à Iordane in Galilæam reverteretur. *Ioh. 1. v. 44. usque ad finem cap.*

9. Nuptiæ in Cana Galilææ celebratæ, & primum Christi miraculum in iis editum. *Ioh. 2. v. 1. ad 12.*

10. Chri-

10. Christus cum matre, fratribus & discipulis ex Cana Capernaum descendit. *Ioh. 2. v. 12.*

11. Christus cum paucis diebus in civitate Capernaum commoratus fuisset, ascendit Hierosolymam ad festum P A S C H A T O S celebrandum. *Ioh. 2. v. 13.* Et hoc est Pascha primi anni ministerii Christi, ad quod à baptismo ejus anni fere dimidium tempus est.

12. Christus in festo divino zelo commotus purgat templum, ementes & vendentes ex illo ejicit, editisque signis multis inclarescit. *Ioh. 2. v. 14. ad fin. cap.* Finito autem festo, cum Hierosolymitanis se non crederet, relicta urbe secessit in tribum Benjamin, h. e. in illam partem Iudææ, quæ à Ierusalem versus Samariam & Galilæam ad Septentrionem vergit; atque ibi permansit usque ad Pentecosten. Quid vero faciendo & docendo ibi egerit Iohannes (ille enim solus acta primi anni Ministerii Christi commemorat) non describit.

13. Christus ad festum Pentecostes rursus ascendit Hierosolymas, instituitque colloquium cum Nicodemo. *Ioh. 3. à v. 1. ad 22.*

14. Post colloquium illud cum Nicodemo habitum, iterum relicta urbe profectus est in reliquam Iudæam, in illam videlicet terræ partem, quæ ad tribum Iuda pertinet, ad Austrum, Idumæam & Aegyptum versus à Ierusalem sita, atque ibi docendo & baptizando versatus est usque ad Iohannis (qui etiam interea in Aenon baptizabat) captivitatem. *Ioh. 3. v. 22. & 23.*

ACTA SECUNDI ANNI MINISTERII CHRISTI.

1. Cum Christus jam aliquot menses in terra tribus seu sortis Iuda peregrisset, Baptistæ Discipuli cum Iudæis disputarunt pro suo Magistro contra Christum, eaque occasione Iohannes concionem (quæ est ultima ante captivitatem ejus, & ab Evangelistis annotata habuit, in qua quintum & ultimum de Christo ejusque officio testimonium dedit. *Ioh. 3. à v. 25. ad 36.*

2. Iohannes, quod accusarat Herodem Antipam incesti, ab eodem in carcerem conjicitur Machærunte, circa mens. Decembrem. *Matth. 14. 3, 4. & 5. Marc. 6. 17. ad 21. Luc. 3. 19, & 20.*

3. Christus cum circiter quinque vel sex menses in Iudæa commoratus, deque carcere Iohannis & Phariseorum persecutione certior factus fuisset, descendit in Galilæam per Samariam, colloquiturque cum Samaritana muliere de vero Dei cultu, ac cives Sichar in sui agnitionem perducit. *Matth. 4. vers. 12. Marc. 1. vers. 14. Ioh. 4. à vers. 1. ad 43.*

4. Post biduum oppido exiens in Galilæam venit, ibique sanavit filium Reguli, quod fuit alterum miraculum à Christo in Cana Galilææ editum. *Ioh. 4. v. 43. ad 55.*

5. Christus publice in Synagogis Galilææ incipit docere. *Matth. 4. v. 23. Marc. 1. 14. & 15. Luc. 4. 14, & 15.*

6. Cum universam Galilæam peragrasset, venit tandem in patriam Nazareth, ubi in Synagoga docuit, se esse Messiam ex *Iesai. 16. v. 16.* sed à civibus est ejectus. *Luc. 4. à v. 16. usque ad 31.*

7. Christus relinquens Nazareth, venit secunda vice Capernaum, transferens eo suam habitationem. *Matth. 4. 13.* additque Evangelista vers. seq. quænam fuerint summaria capita concionum Christi in Galilæa.

8. Miraculosa piscium captura, & quatuor Apostolorum, Petri, Andreæ, Iohannis & Iacobi vocatio. *Matth. 4. 18. usque ad 23. Marc. 1. 16. ad 20. Luc. 5. 1. ad 11.*

9. Christus docet in Synagoga Capernaitica de regno Dei, & Spiritum immundum obmutescere jussum expellit. *Marc. 1. 21. ad 29. Luc. 4. 31. usque ad 38.*

10. Christus sanat Socrum Petri febricitantem. *Matth. 9. 8. 14, & 15. Marc. 1. 29. 30. & 31. Luc. 4. v. 38, & 39.*

11. Ægroti varii die Sabbathi circa occasum Solis curantur. *Matth. 8. 16, 17. Marc. 1. 32, 33. & 34. Luc. 4. 40, & 41.*

12. Christus altero post Sabbatum die secedit in desertum locum, Petro aliisque sequentibus. Et turbis cum detinere volentibus respondit: Evangelizandum etiam aliis oppidis. *Marc. 1. 35, ad 39. Luc. 4. 42, 43.*

13. Totam Christus peragrat Galilæam, in eorum Synagogis docendo, omnemque languorem sanando. *Matth. 4. 23, ad 26. Marc. 1. 39. Luc. 4. 44.*

14. In fine hujus peregrinationis in aliqua civitatem sanavit leprosum. *Marc. 1. 40. usque ad 46. Luc. 5. 12. ad 17.*

15. Christus post peregrinationem Galilææ ex deserto redit Capernaum, ibique sanat paralyticum. *Matth. 9. 2. ad 9. Marc. 2. 1. ad 13. Luc. 5. 17. ad 27.*

16. Egreditur ad stagnum, vidensque Matthæum, eum vocat à telonio. *Matth. 9. 9. Marc. 2. 13, & 14. Luc. 5. 27, & 28.*

17. Post hæc cum festum P A S C H A T O S (quod est secundum à baptismo Christi) immineret, Christus iterum Hierosolymam ascendit, & hominem 38. annos morbo vexatum ad piscinam Bethesda sanavit. *Ioh. 5. 1. ad 16.*

18. Primam Christus cum Iudæis habet concertationem de Sabbatho, eaque occasione longam concionem addit. *Ioh. 5. 16. ad 48.*

19. Discipuli vellunt spicas Sabbatho *δοτερον*, h. e. secundo primæ, septima videlicet & ultima in festo Paschatos die: quos Christus à Phariseorum calumniis vindicat. *Matth. 12. 1. ad 9. Marc. 2. 23. ad 29. Luc. 6. 1. usque ad 6.*

20. Christus cum jam Hierosolymis discessisset, alio Sabbatho in Synagoga quadam Galilææ docet; curatque eum, cujus manus erat arefacta. *Matth. 12. 9. usque ad 14. Marc. 3. 1. usque ad 6. Luc. 6. 6, usque ad 11.*

21. Pharisei consilium ineunt cum Herodianis de Christo è medio tollendo. *Matth. 12. 14. Marc. 3. 6. Luc. 6. 11.*

22. Christus ob Herodianorum tyrannidem cum Discipulis ad mare Galilææ secedit, ibique docet è navi: Sequentem autem turba multa, ingentia edit miracula. *Matth. 12. 15. usque ad 22. Marc. 6. 6. ad 13.*

23. Posthæc ascendit in montem, orat: & duodecim Apostolos eligit & confirmat. *Matth. 5. 1. Marc. 3. 13. usque ad 20. Luc. 6. 12. ad 20.*

24. Post electionem Apostolorum prolixam habuit concionem ad turbam congregatam & Apostolos, qua illos de officio instruit. Describitur hæc concio à Matthæo tribus capitibus, videlicet 5, 6, & 7. Item à Luca cap. 6. à v. 11. usque ad fin. cap.

25. Post hanc concionem in monte habitam, de eo descendit, sanavitque leprosum. *Matth. 8. 1. usque ad 5.*

26. Intrans deinde Capernaum, servum Centurionis curat. *Matth. 8. à vers. 5. ad 14. Luc. 7. 1, ad 11.*

27. Filium viduæ ad portam Naim in vitam revocat. *Luc. 7. 11. ad 18.*

28. Iohannes Baptista duos è carcere ad Christum Discipulos mittit. *Matth. 11. 2. ad 7. Luc. 7. 18, usque ad 24.*

29. Concio Christi, & testimonium de Iohanne post legatorum ab eo missorum discessum. *Matth. 11. 7, ad 25. Luc. 7. 24, ad 36.*

30. Concludens concionem, gratias agit Patri suo cœlesti de patefacto Euangelio, vocatque ad se omnes laborantes. *Matth. 11. à v. 25. usque ad fin. cap.*

31. Christus invitatur à Phariseo; apud quem cum pranderet, ungitur à Maria Magdalena, quam à peccatis absolvit. *Luc. 7. v. 36. usque ad fin. cap.*

32. Peragrat rursus castella & civitates, præ-

dicando regnum Dei; eumque comitantur 12. Apostoli, & quædam mulieres ei ministrantes. *Luc. 8. 1, 2, & 3.*

ACTA TERTII ANNI MINISTERII CHRISTI.

1. Christus post peregrinationem illam cum Apostolis & quibusdam mulieribus per civitates & castella susceptam, reversus Capernaum, dæmoniacum ibi verbo sanat. Vnde acris inter eum & Scribas oritur concertatio. *Matth. 12. 22. ad 46. Marc. 3. 20, ad 31.*

2. Veniunt mater & fratres Christi ipsum alloqui cupientes. *Matth. 12. 46, ab fin. cap. Marc. 3. 31, ad 36. Luc. 8. 19, 20, & 21.*

3. Domo ad mare egreditur, variasque discipulis & populo congregato proponit parabolas. *Matth. 13. 1, ad 36. Marc. 4. 1, ad 30. Luc. 8. à v. 4, ad 19.*

4. Christus à mari domum reversus ad petitionem Discipulorum explicat parabolam de zizaniis, novasque parabolas addit. *Matth. 13. 36, ad 54. Marc. 4. 30, ad 35.*

5. Christus vespere illius diei, quo habuit parabolicam concionem, instituit transfretationem in terram Gadarenorum, ubi ingenti suborta tempestate periclitatur dormiens, sed mox increpat mare & ventos. *Matth. 8. 23, ad 28. Marc. 4. 36, ad finem cap. Luc. 8. 22. ad 26.*

6. Christus cum in terram Gadarenorum, sive Gergesenorum appulisset, duos dæmoniacos liberat, legionique dæmoniorum concedit ut in porcos intraret. *Matth. 8. 28, ad 35. Marc. 5. 1, ad 21. Luc. 8. 26, ad 40.*

7. Postquam Christus è regione Gadarenorum in propriam civitatem esset reversus, Iairi filiam in vitam revocat, & profluvio sanguinis laborantem mulierem sanat. *Matth. 9. 18, ad 27. Marc. 5. à v. 21, ad 44. Luc. 8. 40, ad finem cap.*

8. Hisce peractis, duobus cæcis visum restituit, & dæmoniacum mutum sanat. *Matth. 9. v. 27, ad 35.*

9. Christus Capernaumo discedens (siquidem ibi ob invidiam Scribarum non licebat tuto diu hæreret) secunda vice in patriam Nazaretham redit, aque sympatriotis suis Nazarethanis contemnitur. *Matth. 13. 54, ad 58. Marc. 6. 1, ad 6.*

10. Postea Christus visitationem Ecclesiarum generalem in Galilæa instituit. *Matth. 9. 35, ad 39. Marc. 6. 6.*

11. Accersit 12. Apostolos, mittit binos, ut Euangelium prædicent, ægrotosque sanent. Illi igitur egressi docent ac sanant, quod etiam Christus

stus illis absentibus facit. *Matth.* 10. à v. 1. ad fin. & 6. 11. à v. 1. ad 14. *Marc.* 6. 7, ad 14. *Luc.* 9. 1, ad 7.

12. Iohannes Baptista iussu Herodis in arce Macherunte obtruncatus, constanti pectore mortem oppetiit, cum annum & tres fere menses in vinculis fuisset. *Matth.* 14. 6, ad 13. *Marc.* 6. 21, ad 30.

13. Herodis iudicium & aulicorum ejus de Christo. *Matth.* 14. 1, 2. *Marc.* 6. 14, ad 17. *Luc.* 9. 7, ad 10.

14. Christus audita Iohannis morte discedit cum Apostolis in desertum locum Bethsaidæ, ibique duobus pisciculis & quinque panibus cibatur 5000 homines. *Matth.* 14. 13, ad 24. *Marc.* 6. 30, ad 47. *Luc.* 9. 10, ad 18. *Ioh.* 6. à v. 1, ad 16.

15. Discipuli navigantes periclitantur, & Christus cum Petro super mare ambulat. *Matth.* 14. 24, ad 37. *Marc.* 6. 47. ad finem cap. *Ioh.* 6. 16, ad 22.

16. Postero die multi homines ad Christum confluerunt, ad quos in civitate Capernaum gravissimam habuit concionem de quærendo pane cœlesti. Item de spirituali manducatione suæ carnis, & bibitione sui sanguinis. *Ioh.* 6. 22. ad finem cap.

17. Hic incidit tertium PASCHA à baptismo Christi, cujus meminit Iohannes 6. v. 4. In hoc Christus Iudæorum insidias, qui ipsum quærebant interficere, metuens, in Galilæa versatus est usque ad festum Tabernaculorum. *Ioh.* 7. 1. Circa hoc Pascha incipit annus 490 hebdomadum 70 Danielis, qui finitur anno sequenti circa tempus mortis & resurrectionis Christi.

18. Scribæ & Pharisei Hierosolymis Christum conveniunt, interrogantes, cur traditiones majorum sinat Discipulos suos transgredi. Hos egregie confutat, illorumque traditiones damnat. *Matth.* 15. 1, ad 21. *Marc.* 7. 1, ad 24.

19. Egressus in fines Tyri & Sidonis, sanat filiam mulieres Cananæ à Spiritu malo exagitata. *Matth.* 15. 21, ad 29. *Marc.* 7. 24. ad 30.

20. Posthæc discedit ad mare Galilææ per medios fines decapoleos, ibique sanat multos cœcos, claudos & ægrotos; & inter hos potissimum surdum μετράλον. *Matth.* 15. 29, ad 32. *Marc.* 7. 31. ad 38.

21. Septem panibus paucisque pisciculis Christus saturat 4000 viros. *Matth.* 15. 32, ad 39. *Marc.* 8. 1, ad 10.

22. Christus secedit in fines Magdalæ, disputatque cum Phariseis signum petentibus: addit etiam admonitionem de eorum fermento fugiendo. *Matth.* 15. 39. & c. 16. 1, ad 13. *Marc.* 8. 11. ad 22.

23. Cum è finibus Dalmanuthæ per mare Galilæum esset reversus, extra Bethsaidam cæco visum reddit. *Marc.* 8. 22, ad 27.

24. Inde discedens in partes Cæsareæ Philippi, discipulos suos de filio hominis quærit, & Petro confessionem nomine omnium Apostolorum edenti, claves regni cœlorum promittit; monetque ut unusquisque afflictiones suas patienter ferat in Mundo. *Matth.* 16. 13, ad 21. *Marc.* 8. 27, ad 31. *Luc.* 9. 18, ad 22.

25. Discipulis suis de passione sua concionatur. *Matth.* 16. 21. *Marc.* 8. 31. *Luc.* 9. 22.

26. Petrus offenditur admonitione Christi de passione & morte sua; & cum illum dehortari vellet, graviter à Christo objurgatur, & prolixam de cruce concionem audire cogitur. *Matth.* 16. 22, ad 30. *Marc.* 8. 32 ad 40. *Luc.* 9. 23, ad 28.

27. Transfiguratur Christus in monte Thabor, colloquiturque cum Elia & Mose. *Matth.* 17. 1, ad 9. *Marc.* 9. 1, ad 8. *Luc.* 9. 28, ad 37.

28. Sequenti die post transfigurationem curat lunaticum, quem discipuli ejus liberare à dæmonio nequiverant. *Matth.* 17. 14, ad 22. *Marc.* 9. 14. ad 30. *Luc.* 9. 37. ad 44.

29. Inde proficiscitur per Galilæam. *Marc.* 9. 30. ubi rursus de passione sua sequenti anno subeunda discipulos admonet. *Matth.* 17. 22, 23. *Marc.* 9. 31, & 32. *Luc.* 9. 43, ad 46.

30. Venit Christus Capernaum, ibique persolvit didrachma. *Matth.* 17. v. 24. ad 27. *Marc.* 9. vers. 33.

31. Primam Apostoli habent disceptationem, quis maximus sit eorum; quam cum ad Christum detulissent, gravem ipse concionem de vitando scandalo, de humilitate contra primatum, deque fratre corripiendo instituit. *Matth.* 18. 1, ad 21. *Marc.* 9. 33, ad 51. *Luc.* 9. 46. ad 51.

32. Christus admonetur à cognatis, ut Hierosolymam ascendat ad festum Scenopebias. *Ioh.* 7. 2, ad 10.

33. Christus ad festum Scenopebias, sive Tabernaculorum Hierosolymam ascendit, & in via denegatur ei hospitium à Samaritanis. *Luc.* 9. 51. ad 57. *Ioh.* 7. 10.

34. Tres Christum comitari volunt, quibus singulis aliquid defuit. *Luc.* 9. 57, ad 63.

OBSERVATIO.

Si Christus statuatur baptizatus in festo Expiationis, (quod die 10, mens. 7. juxta Iudaic. Calendarium celebrabatur) quam sententiam multi Ecclesiæ Scriptores amplectuntur, hæc profectio ejus Hierosolymam ad festum Tabernaculorum, (quod 15 die mens. septimi juxta mandatum Dei à Iudæis erat celebrandum, *Levit.* 23. v. 33.) suscepta, incidit in finem tertii anni Ministerii ejus, & ita spatium

tium semestrem ad passionem ejus superest, quod cum multorum Theologorum sententia, qui annos tres cum dimidio, ministerio Christi (quod & nos facimus) adsignant; itemque cum vaticinio Danielis congruit, qui dimidium hebdomadis, h. e. tres annos & dimidium ministerio Christi tribuit. Nam clare testatur, Messiam in medio hebdomadis septuagesimæ (quarum quælibet septem annos comprehendit) in publicum proditurum, novumque Testamentum, abrogato veteri, conditurum, & moriendo confirmaturum. Initium autem sumit ultima hebdomas Danielis à Baptismo Christi; & finita est cœnæ Dominicæ institutione, atque Agni Dei mactatione, inque cruce oblatione.

ACTA QUARTI ANNI MINISTERII CHRISTI.

1. Christus in medio festo Scenopegias Hierosolymis ascendit in templum, Iudæorumque incredulitatem taxat. *Ioh. 7. v. 14, ad 37.*

2. Die 8 festi (qui fuit ultimus) Dominus concionatur de Aqua vitæ, & multi credunt in illum. *Ioh. 7. 37, ad 54.*

3. Designat 70 Discipulos, emittit illos binos, ut pari ratione cum Apostolis doceant pœnitentiam & remissionem peccatorum. *Luc. 10. 1, ad 17.*

4. Altero post festum die iterum venit in templum, ac docet universum populum, ubi adulteram ad se adductam absolvit. *Ioh. 8. 1, ad 12.*

5. Inde concionem habet de sua persona & officio, adeoque omnium hominum corruptione: quam excepit acris cum Iudæis concertatio, ut illi lapides contra Iesum tollerent, ipseque occultus per medios ipsos transiens è templo excederet. *Ioh. 8. à v. 12, usque ad finem cap.*

6. Historia de sanato cæco, & dissertatio Christi cum Iudæis hac occasione mota. *Ioh. 9. 1, ad 39.*

7. Asserit Dominus penes se esse jurisdictionem recipiendi in Ecclesiam, & ex ea excludendi. *Ioh. 9. v. 39. ad finem, & rursus cap. 10. v. 1, ad 22.*

8. Discipuli 70 ad Christum revertuntur: ipse autem gaudio spirituali repletur, & Discipulorum beatitudinem prædicat. *Luc. 10. 17, ad 25.*

9. Disputat deinde cum Legisperito, quem ad legem remittit, parabolaque de Samaritano, quis proximus noster sit, docet. *Luc. 10. 25, ad 38.*

10. Docet turbas in Bethabara. *Ioh. 10. 40, 41, & 42.*

11. Bethabara egressus venit Bethaniam ad Martham & Mariam. *Luc. 10. v. 38, ad finem cap.*

12. Iesus Discipulis suis præscribit precum formulam, earumque docet efficaciam. *Luc. 11. 1, ad 14.*

13. Dæmonium mutum ejicit, Phariseosque, quod Dæmonia per Beelzebub ejiceret, calumniantes refutat & coercet. *Luc. 11. à v. 14. ad 37.*

14. A Phariseo ad convivium invitatus, Phariseorum in eo externam sanctimoniam larvam corripit, & Legisperitos taxat. *Luc. 11. v. 37, ad finem cap.*

15. Postea confluente iterum ingenti hominum multitudine, eos ab hypocrisi Pharisæica dehortatur, & ad constantiam in veritate cœlesti adhortatur. *Luc. cap. 12.*

16. Exhortatur ad seriam pœnitentiam, exemplis Galilæorum à Pilato, & Iudæorum, ruina turris, occisorum: atque parabola de ficu sterili. *Luc. 13. 1, ad 10.*

17. Mulierem 18 annos à dæmone obsessam curat, & factum illud contra Archisynagogum defendit. *Luc. 13. 10, ad 22.*

18. Per civitates transiens docet, iterumque Hierosolymam ad festum Encæniorum (quod sub exitum Decembris celebrabatur) proficiscitur. *Luc. 13. v. 23.*

19. Christus cum Encæniam celebrarentur, in templum ascendit, seque Messiam promissum esse diserte profitetur. *Ioh. 10. 22, ad 40.*

20. Christus relicta Hierosolyma proficiscitur trans Iordanem, in Peræam, ubi Iohannes baptizatur. *Ioh. 10. 40, ad 43.*

21. Docet, per angustam portam in regnum cœlorum esse ingrediendum. *Luc. 13. v. 23, ad 31.*

22. Herodes vult Christum occidere. quod ei indicatur, attamen fugere non vult. *Luc. 13. v. 31. ad finem cap.*

23. Christus hydropicum in domo Pharisei, apud quem convivabatur, curat, & Phariseorum superbiam reprehendit. *Luc. 14. v. 1, ad 15.*

24. Parabola proponit de cœna magna. *Luc. 14. 15, ad 25.*

25. Concionatur de ferenda cruce. *Ibid. à v. 25. ad finem.*

26. Tres parabolas Phariseis explicat. 1. De ove perditâ. 2. De drachma amissâ. 3. De filio prodigo, quibus ostendit gratiam Dei erga peccatores respicientes. *Luc. 15. 1, ad 32.*

27. Proponit aliam parabola de iniquo dispensatore. *Luc. 16. 1, ad 19.*

28. Historia de Divite & Lazaro. *Luc. 16. v. 19. usque ad finem cap.*

29. Docet de offendiculo, longanimitate, fide, & officio fidelium. *Luc. 17. 1, ad 11.*

30. Leprosi 10 à Christo sanantur, cum per Samariam in Galilæam proficisceretur. *Ibid. v. 11. ad 20.*

31. Concionatur Christus de adventu regni Dei, ad quem assiduis precibus opus esse docet parabola de iniquo Iudice. *Luc.* 17. 20, ad 37. & *cap.* 18. à v. 1, ad 9.

32. Parabola explicatur de Phariseo & publicano una in templum ascendentibus, ut orarent. *Luc.* 18. 9, ad 15.

33. Venit Christus in confinia Iudææ per Peræam, ibique disputat cum Phariseis de divortiis. *Matth.* 19. v. 1, ad 13. *Marc.* 10. v. 1, ad 13.

34. Parvuli Christo offeruntur, quibus ipse manus imponit & benedicit. *Matth.* 19. 13, ad 16. *Marc.* 10. 13, ad 17. *Luc.* 18. 15, ad 18.

35. Divitem juvenem de vita æterna inquirentem tristem à se dimittit. *Matth.* 19. 16, ad 27. *Marc.* 10. 17, ad 28. *Luc.* 18. 18, ad 28.

36. Petrus cupit scire præmium Apostolatus. *Matth.* 19. 27, ad 31. *Marc.* 10. 28, ad 32. *Luc.* 18. 28, ad 31.

37. Christus parabolam de operariis in vineam vocatis explicat, quæ connectitur cum præcedenti colloquio cum Discipulis habito. *Matth.* 20. 1, ad 17.

38. Maria & Martha Christo nunciant, fratrem Lazarum ægrotare. *Ioh.* 11. 1, ad 17.

39. Inde ascendens Ierosolymam iterum Apostolis prædicat passionem suam. *Matth.* 20. 17, ad 20. *Marc.* 10. 32, ad 35. *Luc.* 18. 31, ad 35.

40. Mater filiorum Zebedæi una cum filiis sessionem ad dextram & sinistram Christi petit. *Matth.* 20. v. 20, ad 29. *Marc.* 10. 35, ad 46.

41. Cæcum propè Hiericho Dominus sanat. *Luc.* 18. 35, ad 44.

42. Zachæum publicanum in urbe Hiericho convertit. *Luc.* 19. 1, ad 11.

43. Proponit parabolam de 10 minis, inter 10 servos, ut iis interea negotiarentur, distributis. *Luc.* 19. 11, ad 29.

44. Egrediens Hiericho cæcis duobus visum restituit. *Matth.* 20. 29, ad 35. *Marc.* 10. 46, ad 53.

45. Christus in processione sua Hierosolymam versus Bethaniæ substitit, ibique Lazarum resuscitavit. *Ioh.* 11. à v. 17, ad 47.

46. Pharisei de Christo, post resuscitatum ab eo Lazarum, occidendo consultant. *Ibid.* à v. 46, ad 54.

47. Christus de consultatione Phariseorum certior factus cum discipulis suis in oppidum Ephraim se recipit, ibique per duos dies permanet. *Ibid.* à v. 54, ad 58.

48. Sex diebus ante Pascha redit Bethaniam, ubi Maria soror Lazari resuscitati pedes ejus ungit. *Ioh.* 12. à v. 1, usque ad 4.

49. Sequenti die, qui erat Palmarum, ipse Hierosolymam pergit, in eoque itinere asinæ insidens urbem cum lacrymis ingreditur, & è templo ejicit ementes & vendentes. *Matth.* 21. à v. 1, ad 14. *Marc.* 11. 1, ad 11. *Luc.* 19. à v. 28, usque ad 47. *Ioh.* 12. v. 12, ad 19.

50. Vesperis cum 12 Apostolis Bethaniam redit, ibique pernoctat. *Matth.* 21. 17. *Marc.* 11. v. 11.

51. Postridie iterum urbem ingressus est, maledixit ficui, & Numularios è templo ejecit. *Matth.* 21. 18, & 19. *Marc.* 11. v. 12, ad 18.

52. Vesperis rursus urbe egreditur. *Marc.* 11. v. 19.

53. Mane in reditu ad urbem videns ficum arefactam concionatur de fidei efficacia. *Matth.* 21. v. 20, ad 23. *Marc.* 11. v. 20, ad 27.

54. Reversus Ierosolymam adversarios confundit, quærentes, qua autoritate doceat. *Matth.* 21. 23. ad 28. *Marc.* 11. 27, usque ad finem *cap.* *Luc.* 20. à v. 1, ad 9.

55. Phariseis inobedientiam & crudelitatem obijcit parabola de vinea & regiis nuptiis. *Matth.* 21. 28, ad fin. *cap.* & c. 22. à v. 1, ad 15. *Marc.* 12. 1, ad 13. *Luc.* 20. v. 9, ad 20.

56. Ad quæstionem de censu nervos è respondet. *Matth.* 22. v. 15, ad 23. *Marc.* 12. v. 13, ad 28. *Luc.* 20. v. 20, ad 27.

57. Disputat Christus cum Sadducæis de resurrectione mortuorum. *Matth.* 21. 23, ad 34. *Marc.* 12. 18, ad 28. *Luc.* 20. 27, usque ad 39.

58. Quæstio de magno mandato legis. *Matth.* 22. v. 34, ad 41. *Marc.* 12. v. 28, ad 35.

59. Post hæc reponit Christus Scribis quæstionem de Christo filio pariter & Domino Davidis. *Matth.* 22. 41, ad fin. *cap.* *Marc.* 12. 35, ad 38. *Luc.* 20. 41, ad 45.

60. Christus acerrimam contra Scribas & Phariseos concionem instituit; in qua vitia ipsorum graviter taxat, pœnasque gravissimas illis denunciat. *Matth.* 23. ab initio usque ad finem *cap.*

61. Viduæ pauperulæ donum in Gazophylacium missum commendat. *Marc.* 12. v. 41. ad finem. *Luc.* 21. v. 1, ad 5.

62. Discipulis splendorem ædificii monstrantibus, ejusdem, totiusque insuper urbis Hierosolymitanæ everisionem ac signa eandem antecessura prædicat. *Matth.* 24. v. 1, ad 29. *Marc.* 13. à v. 1. ad 24. *Luc.* 21. à v. 5, ad 25.

63. Christus de extremo Iudicio & signis illud proxime præcessuris disserit. *Matth.* 24. 29, ad 37. *Marc.* 13. 34, usque ad 37. *Luc.* 21. v. 25, ad 34.

64. Regula à Christo præscribitur, quomodo ad novissimum suum adventum pii se præparare de-

debeant. *Matth.* 24. 37, ad finem *cap. Marc.* 13. 33, ad finem. *Luc.* 21. 34, ad 37.

65. Parabola de decem Virginibus Apostolis à Christo proponitur. *Matth.* 25. 1, ad 14.

66. Aliam parabolam Apostolis explicat de talentis inter servos patrisfamilias, peregre abeuntis, distributis. *Matth.* 25. v. 14, usque ad 31.

67. Christus ipsum novissimi sui adventus & extremi Iudicii actum, & processum luculenter tradit. *Matth.* 25. 31, usque ad fin. *cap.*

68. Historia brevis traditur à Luca, quid Christus diebus duobus passionem antecedentibus egerit. *Luc.* 21. v. 37, & 38.

69. Christus discipulis suis iterum prædicit passionem post biduum secuturam. *Matth.* c. 26. v. 1, & 2. *Marc.* 14. v. 1. *Luc.* 22. v. 1.

70. Pontifices, Scribæ & Pharisei in domo Caiphæ conveniunt, deque Christo comprehendendo & interficiendo consultant. *Matth.* 26. v. 3, ad 6. *Marc.* 14. v. 1, & 2. *Luc.* 22. 1.

71. Descriptio proditoriaæ pactiois, quam Iudas Iscariotes cum Pontificibus, post illam consultationem in domo summi sacerdotis habitam, iniit. *Matth.* 26. v. 14. ad 17. *Marc.* cap. 14. v. 10, & 11. *Luc.* 22. v. 3, ad 7.

72. Christus die primo azymorum, die videlicet Iovis, 2 Aprilis, Petrum & Iohannem Ierosolymam ablegat, ut præpararent cœnam ultimam Paschalem, quam, postquam & ipse circa vesperam in urbem se contulisset, hora sexta noctis cum discipulis celebravit. *Matth.* cap. 26. vers. 17, ad 21. *Marc.* 14. vers. 12, ad 18. *Luc.* 22. à v. 7. usque ad 19.

73. Sacrosanctam N. Testam. COENAM instituit. *Matth.* 26. 26. usque ad 30. *Marc.* 14. 22, ad 26. *Luc.* 22. 19, 20 Factum hora sexta noctis.

74. Pedes Discipulorum Christus lavat, proditoremque Iudam certo signo notat. *Iohan.* 13. à v. 1. ad 31.

75. Apostolos de primatu contententes, quis major sit in regno cœlorum, instruit. *Luc.* 22. v. 24, ad 31.

76. Ad mutuam caritatem suos discipulos hortatur. *Iohan.* 13. v. 33, ad 36.

77. Petrus lapsus abnegationis prænunciat. *Luc.* 21. 31, ad 35. *Iohan.* 13. 36. 37, & 38.

78. Post hæc prolixam concionem ad discipulos habuit, in qua de officio suo differit, & Apostolos consolatur. Hanc Iohannes trib. cap. videlicet 14. 15 & 16. describit. Cap. 17. vero Christus orationem totam prece ardentissima concludit, in qua discipulos adeoque Ecclesiam Patri suo cœlesti commendat. Hæc facta sunt hora noctis 8, cum

hora sexta Sacramentum corporis & sanguinis sui Christus instituisset.

79. Dicto hymno Christus hora 9. noctis ex urbe ad montem Oliveti egreditur, & scandalum Apostolorum, præsertim Petri, prædicit. *Matth.* 26. v. 30, ad 36. *Marc.* 14. v. 26. ad 32. *Luc.* 22. v. 39. *Iohan.* 18. 1.

80. Christus hora 10 noctis in horto orat, sudatque sanguinem, cum discipuli ejus interim dormitarent. *Matth.* 26. vers. 36, ad 47. *Marc.* 14. vers. 32, ad 43. *Luc.* 22. vers. 40, ad 47. *Iohan.* 1. v. 1. & 2.

81. Hora 11. Iudas cum cohorte militari & servis Pontificum in hortum ad radicem montis Oliveti situm venit, & Christum prodit, inque hostium manus tradit. *Matth.* 26. v. 47, ad 51. *Marc.* 14. v. 43, ad 47. *Luc.* 22. v. 47. & 48. *Iohan.* 18. v. 3. ad 10.

82. Petrus gladio Christum defendere parans Malcho Principis Sacerdotum servo amputat auriculam: cujus temeritatem Christus corripit. *Matth.* 26. v. 51, ad 55. *Marc.* 14. 47. *Luc.* 22. v. 50, & 51. *Iohan.* 18. v. 10, & 11.

83. Christus nefarios & sanguinarios hostium conatus acri concione perstringit. *Matth.* cap. 26. v. 55, & 56. *Marc.* 14. v. 48, & 49. *Luc.* cap. 22. v. 52, & 53.

84. Discipuli Christi fuga sibi consulunt, & Magistrum suum in medio hostium agmine solum relinquunt. *Matth.* 26. vers. 56. *Marc.* 14. vers. 50, 51, & 52.

85. Christus comprehensus vinctusque deducitur ex monte Oliveti Ierosolymam, & sistitur primum Hannæ, deinde Caiphæ. *Matth.* 26. 57. *Marc.* 14. 53. *Luc.* 22. 54. *Iohan.* 18. 12. ad 15. Factum hoc hora 12 noctis.

86. Petrus in atrium Pontificis ingressus occasionem abnegandi Christum præbet. *Matth.* 26. v. 58. 69, & 70. *Marc.* 14. v. 54, 66, 67, & 68. *Luc.* 22. v. 55, ad 58. *Iohan.* 18. v. 15, ad 19.

87. Christus in ædibus Caiphæ de discipulis & doctrina sua examinatur, falsique testes contra eum producuntur. Interea Petrus secunda & tertia vice Christum abnegat, lacrymasque, pœnitentiæ indices, profudit. *Matth.* 26. v. 59, ad 67. & rursus à 71, ad fin. *cap. Marc.* 14. v. 55, ad 65. & rursus à 69. usque ad fin. *cap. Luc.* 22. v. 58, ad 63. *Iohan.* c. 18. v. 19, ad 28.

88. Cum Pontifices & Concilii Assessores in domo Caiphæ congregati Christum mortis esse reum pronunciaissent, illum variis injuriarum, contumeliarum & illusionum generibus affecerunt; & hoc egerunt ab hora fere tertia noctis usque ad ortum

tum Solis. *Matth. c. 26. 67, & 68. Marc. 14. 65. Luc. 22. 63. usque ad 66.*

89. Mane, hora diei quinta Christus coram toto Synedrio iterum examinatus, asserit se esse filium Dei. Sic ergo denuo injuste damnatus est. *Matth. 27. 1. Marc. 15. 1. Luc. 22. 66. usque ad finem cap.*

90. Ex confessu Synedrii hora diei sexta captivus vinctusque in prætorium ad Pilatum abducitur. *Matth. 27. v. 2. Marc. 15. v. 1. Luc. 23. v. 1. Ioh. 18. v. 28.*

91. Iudas, cum videret Christum esse damnatum, atque ad Præsidem Romanum duci, ut mortis sententia executioni daretur, desperans se ipsum suspendit. *Matth. 27. 3, ad 11.*

92. Christus hora septima apud Pilatum seditionis accusatus, auditusque, innocens ab eodem pronuntiatur. *Matth. 27. v. 11, ad 15. Marc. 15. v. 2, ad 6. Luc. 23. v. 2, ad 5. Ioh. 18. à v. 28. usque ad 39.*

93. Hora diei octava Pilatus Christum ad Herodem (qui propter Paschatis festum eo tempore Ierosolymis agebat) mittit, à quo cum egregie esset illusus, ad Pilatum remittitur. *Luc. 23. v. 5. ad 13.*

94. Pilatus Christo ex aula Herodis ad tribunal suum reducto iterum publicum dat innocentiae testimonium. *Luc. 23. 13, ad 17.*

95. Christus latroni Barrabæ postponitur. *Matth. 27. 15, ad 24. Marc. 15. 13, ad 15. Luc. 23. 13, ad 26. Iohan. 18. v. 39, & 40. Et rursus cap. 19. 1, ad 16.*

96. Flagellatus condemnatur ad crucem, omni-que contumeliarum genere à militibus afficitur. *Matth. 27. 24, ad 31. Marc. 15. 15, ad 20. Iohan. 19. v. 16.*

97. Christus, postquam esset flagellatus, ex urbe Ierosolyma ad locum supplicii educitur. *Matth. 27. 31, & 32. Marc. 15. 20, & 21. Luc. 23. 26, ad 33.*

98. Christus potatus aceto felleo, cum duobus latronibus hora undecima, die Veneris, in monte Calvariae crucifigitur. *Matth. 27. 33, 34, & 38. Marc. 15. 22, 23, 26, & 27. Luc. 23. 33. Iohan. 19. 17, & 18.*

99. Christus pro hostibus orat, epigraphe cruci imponitur, ejusque vestimenta dividuntur. *Matth. 27. 35, ad 38. Marc. 15. 24, & 25. Luc. 23. 34, & 38. Ioh. 19. 19, ad 24.*

100. Blasphematur Christus à populo, & latro cum eo simul crucifixus convertitur. *Matth. 27. 39, ad 45. Marc. 15. 29, ad 33. Luc. 23. 35, 36. 37, 39, ad 44.*

101. Matrem suam Mariam Iohanni commendat. *Ioh. 19. 25, ad 28.*

102. Hora sexta à meridie (hoc est prima) oriuntur tenebræ super universam Iudæam. *Matth. 27. 45, & 46. Marc. 15. 33. Luc. 23. 44, & 45.*

103. Hora nona (id est, tertia à meridie) Christus, cum jam per tres horas in cruce pependisset, tristem cum clamore magno querelam edidit, & quem Patri prius commendaverat, Spiritum placide emisit. *Matth. 27. 46, ad 51. Marc. 15. 34, ad 38. Luc. 23. 46. Ioh. 19. 28, 29, & 30.*

104. Miracula mortem Christi maxima sunt secuta. *Matth. 27. 51, ad 54. Marc. 15. 38.*

105. Centurio, & qui cum eo Iesum custodiebant, convertuntur. *Matth. 27. 54. Marc. 15. 39. Luc. 23. 47, & 48.*

106. Omnes cognati & amici Iesu è longinquo adstant, videntes quæ contingebant. *Matth. 27. 55, 56. Marc. 15. 39, 40. Luc. 23. 49.*

107. Latronum cum Christo crucifixorum crura franguntur, & CRISTI latus lancea perfoditur. *Ioh. 19. 31, ad 38.*

108. Circa vesperam hora à meridie quarta Christus honorifice sepelitur, quam historiam cum circumstantiis Evangelistæ omnes exacte describunt. *Matth. 27. 57, ad 62. Marc. 15. 42. ad finem cap. Luc. 23. 50, ad 54. Ioh. 19. à v. 38. ad finem cap.*

109. Pontifices & Pharisei, proximo à sepultura die, impetrata à Pilato custodia militari sepulcrum muniunt & obsignant. *Matth. 27. v. 62, usque ad finem cap.*

ACTA À RESURRECTIONE CHRISTI, usque ad gloriosissimam ejus in cælos ASCENSIONEM.

1. Cum mulieres, quæ Christum ex Galilæa secutæ erant, ad sepulchrum excurrissent, Angelus lapidem sepulchralem revolvit, terræ motu exorto, in quo Salvator noster (cum tribus fere horis die Parasceves ante occasum Solis esset sepultus, ac Sabbato integro in sepulchro quievisset) die Solis, quam Evangelistæ vocant *primam Sabbatorum*, circa Solis ortum ex morte resurrexit. *Matth. 28. 1. ad 5. Marc. 16. 1, & 2. Luc. 24. 1. Ioh. 20. 1.*

2. Historia de prima manifestatione resurrectionis Christi, facta mulieribus per sepulcrum vacuum, & Angelorum duorum testimonium. *Marc. 16. 3, & 4. Luc. 24. 2, ad 12. Ioh. 20. 1, & 2.*

3. Petrus & Iohannes post nuncium à Mariæ Magdalena allatum excurrunt ad sepulchrum, illud-

illudque inveniunt vacuum, admirantes quid factum fuerat. *Luc. 24. 12. Ioh. 20. à v. 2. ad 11.*

4. Christus, eadem, qua surrexit, die, quinque distinctis vicibus se ipsum manifestavit, & redivivum exhibuit.

1. Soli Mariæ Magdalenaë in horto sepulcri. *Marc. 16. 9, 10, & 11. Ioh. 20. 11, ad 19.*

11. Mulieribus à sepulcro reversis, Angelo simul resurrectionem confirmante. *Matth. 28. 5. ad 11. Marc. 16. 5. usque ad 9.*

Post hanc manifestationem Christi factam mulieribus, quidam milites sepulcri custodes, nuncium ad Pontifices afferunt de resurrectione Christi. *Matth. 28. 11. ad 16.*

111. Apparuit Simon Petro in ipso meridie. *Luc. 24. 33, & 34. 1. Cor. 15. 5.*

1 v. Post meridiem sese manifestavit duobus ex 70. Discipulis in Emaus euntibus. *Marc. 16. 12, & 13. Luc. 24. 13, ad 36.*

v. Circa profundam noctem Discipulis una omnibus (excepto Thoma) Hierosolymis congregatis apparuit. *Marc. 16. 14. Luc. 24. 36, usque ad 49. Ioh. 20. 19, ad 24.*

5. Christus octavo à resurrectione die clausis foribus apparuit Discipulis Thoma præsente. *Ioh. 20. 24, ad 32.*

6. Inde se ostendit septem Discipulis ad mare Tiberiados in Galilæa. Hanc autem manifestationem miraculis compluribus, se vere surrexisse, perque resurrectionem in cœlestem gloriam intrasse, confirmavit, & singulare cum Petro colloquium instituit. *Ioh. 21. à 1. usque ad finem cap.*

7. Christus octiduo fere ante ascensionem discipulis in monte quodam Galilææ apparuit, iisque mandatum de prædicando Euangelio in toto terrarum orbe promulgavit. *Matth. 28. 16, ad 21. Marc. 16. 15, ad 19.* Hæc autem manifestatio omnium fuit gloriosissima, quippe quam Christus ante passionem ipse Discipulis promiserat, *Matth. 26. 3. Marc. 14. 28.* per Angelum confirmaverat, *Matth. 28. 7. Marc. 16. 7.* apparens mulieribus repetiverat, *Matth. 28. 10. & ex condito tempore & loco prius determinaverat.* Factaque est coram fratribus plusquam quingentis simul. *1. Cor. 15. 16.*

8. Apparuit Iacobo. *1. Cor. 15. 7.*

9. Quadragesimo à resurrectione die Christus congregatis discipulis omnibus Hierosolymæ, de multis rebus necessariis eos instruxit, deinde ex urbe in montem Oliveti eduxit, illisque spectantibus in cœlum ascendit. *Marc. 16. v. 19, 20. Luc. 24. 49, ad finem. Act. 1. 15.*

ACTA post ASCENSIONEM CHRISTI, adhuc TIBERIO imperante.

1. Cum Christus glorioso triumpho in cœlum ascendisset, Apostoli e monte Olivarum Hierosolymam regressi sunt, promissionem Spiritus S. expectantes. Mandaverat enim iis Dominus, ut sederent in civitate Hierusalem, donec induerentur virtute ex alto, & promissum Patris acciperent. *Act. 1. v. 4.* Reversi autem in locum proditoris Iudæ elegerunt Matthiam, qui cum Apostolis conversatus fuerat inde à baptismo Iohannis usque ad diem assumptionis Christi. *Act. 1. 12. usque ad finem cap.*

11. Quinquagesimo à resurrectione, ab Ascensione vero sua 10. die, Christus missis cœlitus Spiritu S. suos Discipulos, una in domo Hierosolymis PRIMA Novi testamenti PENTECOSTE congregatos, virtute ex alto induit, emisitque ut verbum de salute per Christum omnibus parta orbi terrarum universo prædicarent. *Act. 2. 1, 2, 3.* Est itaque verbum Dei & spirituale regnum, adeoque Ecclesia credentium, seu populus Christianorum, jam non solum in Iudaico regno, sed in universo orbe, ubi ab Apostolis prædicatur Euangelium, & quo scripta ipsorum deferuntur. Pro maximis autem hisce beneficiis Domino Christo Servatori nostro & vero Deo, laus, gloria, ac gratiarum actio debetur in sempiternum.

111. Apostoli & Discipuli Christi Spiritus S. donis jam instructi, è vestigio variis linguis, stupente omni multitudine populi, magnifica Dei opera enunciare cœperunt, Hierosolymis primum, velut principali Ecclesiæ sede, Iudæis & aliis peregrinis populis, qui eo confluerant, aperte, libere, ingenue, constanterque Christum crucifixum & resuscitatum verum Dei & Mariæ filium prædicantes, Deo ipso cooperante. Itaque prima Petri Apostoli ad populum Hierosolymis habita concione quasi ter mille homines, *Act. 2. vers. 41.* secunda vero circiter 5000, *Act. 4. vers. 4.* conversi & baptizati sunt: Hi in religione vera constantes permanserunt, cœna Domini usi sunt, eorumque numerus quotidie auctus est; cuius testes & auditores fuere, non modo cives Hierosolymitani, sed etiam Hierosolymis habitantes Iudæi, viri religiosi ex omni natione earum, quæ sub cœlo sunt, Parthi & Medi, &c. *Act. 2. vers. 9, 10, & 11.* qui Apostolos sua quisque lingua, in qua natus erat, audiebant loquentes magnalia Dei. Licet autem Sacerdotes atque Magistratus, tanto concursu populi ad conciones & miracula Apostolorum offensi, minas acerbis jactarent, pericula intenderent, & formidines graves opponerent; ipsi

tamen

tamen Apostoli hæc omnia tanquam inania terri-
culamenta contemnebant, intentataque pericula
carceris, verberum & mortis, propter veritatis
confessionem sustinere minime recusabant. Erat
tum perquam læta facies, & optanda Ecclesiæ con-
ditio. Nam Apostoli gratiam omnis populi, qui ve-
ritatis professionem amplexi fuerant, quorumque
cor unum, & anima una erat, obtinebant; imo ve-
ro, quo nihil beatius, ipsius immortalis Dei favo-
rem, & benignitatem paternam ipsa redeprehen-
debant. Ipsi etiam in officio assidui erant, viam sa-
lutis docendo, preces recitando, Deum laudando,
aliisque sanctis operibus vacando. Vnde indies cre-
dentium cœtus multiplicabatur, discipulorum nu-
merus augebatur, magnaue etiam Sacerdotum
turba fidem in Christum suscipiebat, nihil territi,
quod Petrus ac Iohannes in carcerem conderentur,
virgisque cæderentur, *Act. 5.* Stephanus vero e-
tiam lapidibus obrueretur, *Act. 7.* Qui *σφάρα*,
corona Martyrii, A. C. 35. coronatus est, ac ita
Protomartyr Novi Testamenti fuit. (intellige post
Christi in cœlos ascensionem. Nam absolute lo-
quendo Iohannes Baptista Protomartyr in Novo
Testamento fuit.) Fortunatus, lib. 1, pulchrum
Epigramma de Stephano concinnavit.

*Pertulit hic martyr pro Christo Orientis in Axe,
Ecce sub occasu templa beatus habet.*

*Fundatus virtute Dei, & morte triumphans,
Excepit lapides, cui Petra Christus erat.*

*Gens Iudæa, ferox Stephanum quem perdere
credis,*

Et si carne, tamen nescit honore mori.

*Ille tenet palmam meritis, tu crimine pœnam:
Possidet ille polos, tu magis ima petis.*

IV. Post occisum à Iudæis Stephanum virum
sanctissimum: atque post Euangelii prædicationem
non ad Samaritanos modo, sed etiam ad Æthiopes
Philippi Apostoli ministerio propagatam, Saulus
(qui deinde Paulus dictus est) Tarsi in Cilicia na-
tus, Hierosolymis à Gamaliele institutus, cujus
studium in tuenda lege Mosaica & professione lu-
daicorum rituum satis jam ante perspectum erat,
Hierosolymis Damascum, itinere 40. milliarium
Germanicorum profectus est: idque eo animo, ut
in vincula compingeret, ac Hierosolymam pertra-
heret, quotquot deprehenderet Christi doctrinam
amplexos. Sed præter spem & opinionem suam,
adeoque omnium expectationem ab ipso Christo,
cujus nominis memoriam obruere, & oblivione
sempiterna delere in animo habebat, in viam veri-
tatis ductus, summusque Ecclesiæ Doctor factus
est A. C. 35. anno Tiberii 19. Commoratus aliquot
diebus in urbe Damasco, ubi ab Anania quodam

discipulo Christi baptizatus, cum ardentizelo do-
ctrinam Christi, quam ante impugnarat, propug-
naret, Iudæi hostes Euangelii acerrimi ei insidias
struxerunt. Itaque in Arabiam excurrit, ac Evan-
gelium per triennium ibi docuit. *Gal. 1.* Quibus
exactis A. C. 38. ineunte Damascum redit, & ut
elaberetur è manibus Iudæorum, in sporta per
murum dimissus est. *Act. 9.* Hinc Hierosolymam
venit, & apud Petrum Apostolum dies 15. perman-
sit. Cum vero nec ibi tutus esset, admonitus in
ecclasi, à fratribus Cæsaream deductus est, indeque
Tarsum iter suscepit. *Act. 9.* Post hæc alia atque
alia loca visitavit, Euangeliique propagationem
magnopere adjuvit; sicut ipse scribit, se à Hieroso-
lymis usque ad Illyricum omnia loca Euangelio
Christi replevisse, quod à reliquis Apostolis eodem
ardore & diligentia factum est. Sed huic Historiæ,
quia jam ad annum Christi 38 (quo ineunte Ti-
berius, ut supra dictum, vitam cum morte com-
mutavit) pervenimus, finis imponendus, deque cæ-
teris insequentium Imperatorum historia, si quæ
sunt notatu digna, dicendum erit.

IV. IMPERATOR ROM.

CAIUS CALIGVLA.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. Generatio.

I. PATER Caligulæ fuit *Germanicus*, Consul
Romanus, Nepos Drusi fratris Tiberii Im-
peratoris.

II. MATER fuit *Agrippina*, quæ filia fuit
Agrippæ & Iuliæ filiæ Augusti, unde nomen est
Colonia Agrippina ad Rhenum.

AXIOMA.

Ἀνδρῶν ἡρώων τέκνα πῆμυα. Heroum filii noxa.

EXEMPLA.

I. Augustus Imperator solitus est dicere: suos
liberos sibi esse carcinomata. *Suetonius in Augusto.*
Et de illis usus est hoc versu:

O utinam aut calebs mansissem, aut prole carerem.

II. Ita CALIGVLA fuit Parentis optimi
pessimus filius, & plane monstrum hominis. Ad
eum propter virtutem patris devenit Impe-
rium: Sed postea adeo à paternis virtutibus dege-
neravit, ac talis bestia factus est, ut voluerit esse
DEVS, & statuam suam Romæ in templo juxta Io-
vem Capitolinum collocaverit, tanquam Iovi ali-

quid susurrantem in aurem, cui Sacerdotes sacrificia offerre iussit. *Philip. in Loc. Man. pag. 633.*

II. GENEALOGIA CALIGULÆ.

LIVIA Augusti Conjux.

Tiberius. --- Drusus. --- Vxor Antonia filia M.

Antonii ex Octavia

Sorore Augusti.

Germanicus. Claudius Imp.

Caligula.

II. Appellatio.

Prænomen hujus Imperatoris fuit CAIVS.

Cognomen CALIGULA, sic dictus à caligis, quas margaritis refertas primus portavit: Vel potius à Caliga militari, qua frequenter in exercitu utebatur ad conciliandos sibi militum animos. Id enim militibus gratissimum fore credebat, si Imperatorem vestibus nihil à gregario milite differre viderent. *Ausonius.*

Caius cognomen cui castra dederunt.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. EDV GATIO.

Caligula uti in castris genitus: ita in contubernio legionum educatus fuit, & ab iisdem CALIGULÆ nomen accepit, ob rationem modo allatam. Vnde hi versus de eo vulgati statim sub initium imperii ejus:

*In castris genitus, patriis nutritus in armis,
Iam designati Principis omen erat.*

A V S O N I V S.

*Post hunc Castrensis Caliga cognomine Caesar
Successit, saevo saevior ingenio.*

*Cadibus incestisque dehinc maculosus, & omni
Crimine pollutum qui superavit avum.*

Manfit quoque in castris tamdiu, quoad Pater Germanicus superstes fuit. Patre vero in Syriaca expeditione mortuo, Romam venit, ubi primum in matris; deinde ea relegata à Tiberio, in Liviae Augustae proaviae suae contubernio versatus est: Quam defunctam, prætextatus etiam tum pro rostris laudavit, transitque ad ANTONIAM aviam, quæ Drusi conjux fuerat. Inde 20. ætatis anno, Capreas accitus à Tiberio avo, tanti in eum fuit obsequii, ut dictum sit: Nec servum meliorem ullum, nec deteriolem Dominum fuisse. *Suetonius in Tiberio, §. 10.*

II. PROSOPOGRAPHIA.

1. *Indoles animi.* Natura ejus probrosa atque sæva fuit, quam ne tunc quidem inhibere poterat, quin & animadversionibus poenisque ad supplicium datorum cupidissime interesset, & ganeas atque adulteria capillamento velatus, & veste longa, noctibus ambiret, ac scenicas saltandi canendique artes studiosissime appeteret, facile id sane Tiberio patiente, si per has mansue fieri posset ferum ejus ingenium. Quod sagacissimus senex ita prorsus perspexerat, ut aliquoties prædiceret exitio suo omniumque Caium vivere, & se natricem (serpentis id genus) populo Romano, & Phaëthontem orbi terrarum educare. *Suetonius in Caligula, §. 10.*

N O T A.

Caligulam pulchre sagacissimus Tiberius depingit, sed non refingit.

1. *Constitutio corporis.* Statura fuit eminenti, pallido colore, corpore enormi, gracilitate maxima cervicis & crurum, & oculis & temporibus concavis, fronte lata & torva, capillo raro ac circa verticem nullo, hirsutus cætera. Quare transeunte eo, prospicere ex superiori parte, aut omnino quacunque de causa capram nominare, criminofum & exitiale habebatur. Vultum vero natura horridum ac tetrum, etiam ex industria efferabat, componens ad speculum in omnem terrorem ac formidinem. *Valetudo* ei neque corporis, neque animi constitit. Puer comitali morbo vexatus, in adolescentia ita patiens laborum erat, ut tamen nonnunquam subita defectione ingredi, stare, colligere semet, ac sufferre vix posset. Mentis valetudinem & ipse senserat, ac subinde de secessu deque purgando cerebro cogitavit. Creditur potionatus à *Casonia* uxore amatorio quidem medicamento, sed quod in furorem verterit. Incitabatur in somnio maxime: neque enim plus quam tribus nocturnis horis quiescebat, ac ne his quidem placida quiete, sed pavida miris rerum imaginibus, ut qui inter cæteras, pelagi quandam speciem colloquentem secum videre visus sit. Ideoque magna parte noctis, vigiliæ cubandique tædio, nunc toro residens, nunc per longissimas porticus vagus, invocare identidem atque exspectare lucem consueverat. *Suetonius §. 50.*

III. ACTA OECONOMICA.

I. Conjugia.

Vxores quatuor habuit.

1. Fuit Iunia Claudilla M. Syllani nobilissimi viri

Viri filia, quæ in partu mortua est. *Suetonius in Caligula*, §. 11.

II. LIVIA HORSTILLA. Hæc C. Pisoni desponsata erat, verum eam ipse uxorem duxit. Sed exiguo elapso tempore eam repudiabat, & post biennium eam relegabat, quod priori suo marito associare se vellet.

III. LOLLIA PAULINA. Hanc Marito suo Memmio Regulo eripuit, illumque coëgit eam sibi despondere, ne eam quæ desponsata non esset, contra jus fasque duceret. O monstrosum *σέμμιον παλιπύρον*! Verum paullo post eam repudiabat, & cum comminatione mortis ei mandabat, ne ad priorem maritum rediret, aliive nuberet. *Dion in Caligula*, §. 3.

IV. CÆSONIA. Hanc neque forma insigni, neque ætate integra, matremque jam ex alio viro trium filiarum, sed luxuriæ & lasciviæ perditæ, & ardentius & constantius, quam ullam aliam fœminam amavit. Ab hac ei philtum propinatum fuisse ferunt, quod eum in furorem verterit. Itaque mentis valetudini tribuuntur diversissima in eo vitia, nempe summa confidentia, & contra nimius metus. Eam, quocunque proficisceretur, secum ducebat, sæpe armis indutam simul equitare jussit, sæpe etiam militibus nudam ostendebat. Hæc una cum ipso periit, gladio à centurione confossa, & filia *Julia Drusilla* parieti illisa, ut moreretur.

II. Adulteria.

Adulteris fuit inquinatissimus. Nam mulierem jam desponsatam viro eripuit, & complures alias nuptas, jamque cum maritis habitantes abduxit, easque tamen odio postea habuit. Haud ulla illustriori fœmina abstinuit. *Dion in Caligula*, §. 1.

III. Ασεγία.

Impius fuit plus quam dici possit in *Aviam* & *Sorores*. Nam & illam, à qua fuerat aliquando intrepat, eo deduxit, ut sibi mortem voluntariam afferret, & duas sorores, quibus stuprum intulerat, quasi adulteras & insidiarum adversus se conscias, in Insulam relegavit. Tertia, quam ipsam quoque, adhuc prætextatus, contaminaverat, obierat antea. *Dion in Caligula*, §. 1.

Socerum suum *Syllanum* nobilissimum virum, molestum ei propter virtutem & affinitatem, ad mortem sibi consciscendam, ludibriis & contumeliis suis adegit, quem in tanto honore Tiberius Imperator habuerat, ut nollet ab eo provocari. Quod si esset provocatum, rursus ei cognitionem earundem rerum daret.

IV. ACTA POLITICA.

I. IMPERII OCCUPATIO.

Caligula beneficio *Tiberii* successionem obtinuit, hæres ab eo cum nepote ex filio *Druso* in duobus testamentis nuncupatus. Quod ideo fecit, quo memoriam scelerum suorum majoribus *Caii* sceleribus obrueret, utque maxima & nobilissima pars Senatus post suam mortem necaretur.

II. IMPERII ADMINISTRATIO.

I. Virtutes.

I. In initio Imperii bonus & laudatus fuit Imperator, magnamque de se spem Imperii bene gubernandi præbuit. *Senatui* & *Magistratibus* jurisdictionem liberam concessit, & cum Senatu imperium se communicaturum dicebat, imo se filium atque alumnum Senatus nominavit. Tributorum quoque & censuum rationem sub *Tiberio* corruptam correxit, provinciasque præidiis instruxit.

II. *Erga populum benignus fuit*. Legata omnia *Tiberii* & *Livia*, quasi de suo omnibus persolvens, liberalitatis famam sibi paravit. Imo universæ plebi urbanæ gratus & acceptus fuit, propter patris memoriam. Militibus vero & provincialibus, quod infantem plerique cognovissent, adeo acceptus fuit, ut nunc *Pius*, nunc *Castorum filius*, nunc *Pater exercituum*, nunc *Optimus Cæsar* vocaretur. *Cuspinianus in vita Caligula*.

III. *Studiorum quoque Patronus fuit*. Nam in urbe *Lugdunensi* certamen Latinæ Græcæque facundiae instituit. Quo certamine ferunt victoribus præmia victos contulisse, eorundem & laudes componere coactos. Eos autem qui maxime displicuissent, scripta sua spongia linguaque delere iussos, nisi ferulis verberari, aut flumine proximo mergi maluissent. *Suetonius in vita Caligula* §. 20. Huc spectasse videtur *Juvenalis*, cum de *Rhetore* loquitur ad aram *Lugdunensem* dicturo.

II. Vitia.

Postea vero hic *Caligula degeneravit*, & plane monstrum Principis factus, in omni vitiorum atque flagitiorum genere instar porci se volutavit.

I. Luxuria.

Caligula luxu prodigioso utens, ut calidis frigidisque unguentis lavaretur, pretiosas margaritas acetoliquefactas sorberet, conviviis ex auro panes & opsonia apponeret, subinde dicens: *Aut frugi hominem esse oportere, aut Cæsarem*. *Erasmus l. 6.*

Apophth. à Sueton. Qualis etiam *Muleasses Rex Tureti* fuit, qui, licet exul esset, nihilominus ad pavonis unius, quo vesceretur, condimenta impendit aureos nummos centum. *Iovius.*

In quos recte quadrant versus *Lucani*:

— *ô prodiga rerum*

Luxuries, nunquam parvo contenta paratu,

Et quasitorum terra pelagoque ciborum

Ambitiosa fames, & lauta gloria mensa.

II. Prodigalitas nefanda.

Nepotinis sumtibus omnium prodigorum ingenia superavit. Nam nummos non mediocris summæ è fastigio Basilicæ Iuliæ per aliquot dies sparsit in plebem. Fabricavit & de cedris liburnicas, gemmatis puppibus, versicoloribus velis, magna thermarum & porticuum & tricliniorum laxitate, magnaque etiam vitium & pomiferarum arborum varietate, quibus discumbens de die inter choros ac symphonias, littora Campaniæ peragraret. In exstructionibus prætoriorum atque villarum, omniratione posthabita, nihil tam efficere concupiscebatur, quam quod posse effici negaretur. Denique tantæ prodigalitatæ fuit, ut immensas illas opes à Tiberio congestas, nempe vicies ac septies millies sestertium, h. e. ultra centum milliones, non toto vertente anno (ut *Suetonii* verbis utar) absumserit. *Suetonius in Caligula* §. 37.

III. Avaritia & rapina.

Post immensas profusiones ad Avaritiâ & rapinas conversus est. Nam vectigalia nova atque inaudita primum per publicanos, deinde, quia lucrum exuberabat, per centuriones tribunosque prætorianos exercuit, nullo rerum aut hominum genere omisso, cui non tributum aliquid imponeret. In ipso Palatio scæminarum mariumque lupanar condidit, ut ex eo meretricium quæstum faceret; circumque forum & basilicas misit nomenclatores, ad invitandos ad libidinem juvenes senesque. Præbita est insuper adventantibus pecunia scænebris, appositique, qui nomina palam subnotarent, quasi adjuvantium Cæsaris redditus. Coacta ex eo vectigali ingenti auri copia, ita oblectatus fuisse scribitur, ut in ea nudum se provolveret, aurique aviditatem exple-ret. Proeduliis, quæ tota urbe vendebantur, certum vectigal exegit. Pro litibus atque judiciis ubicumque conceptis quadragesimam partem summæ, de qua litigaretur, nec sine pœna, si quis composuisse vel donasse negotium convinceretur. Ex gerulorum diurnis quæstibus partem octavam: Ex capturis prostitutarum, quantum quæque uno concubitu mereret: nec non & matrimonia obnoxia

fuere. Testatores, ut ipsum hæredem scriberent, cogebat; quos postea, si supervixissent, veneno tollebat. Ridentos ducens, quod condito testamento superviverent. Ac ne ex lusu quidem aleæ compendium spernens, plus mendacio ac perjurio lucrabatur. Et quondam proximo collusori, demanda vice sua, progressus in atrium domus, cum prætereuntes duos Equites Romanos locupletes sine mora corripere, confiscarique jussisset, exultans rediit, gloriansque nunquam se prosperiore alea usum. *Suetonius in Caligula* §. 40, & 41. O ingentem inexplabilemque avaritiam, quæ in tanto imperio, tantum Principem excæcatum in eam vilitatem abjectionemque deduxisti, ut neque dedecus suum, neque imperii ignominiam agnosceret, cum se veneficum atque leonem præstaret, quod nemo, ne obscuro loco quidem ortus, quamvis inopia pressus, vix quin erubesceret, in occulto agere posset.

IV. Superbia & insolentia.

In eam Caligula illapsus est insolentiam, ut velut Deus adorari vellet. Qua de causa Deorum vestimenta induebat, in quibus nunc bellicosam virginem, nunc mulierem repræsentabat. In sacrificiis Deorum ornatu induebatur, in plateis serico & triumphali vestitu incedebat. *Xiphilinus.*

Alexander ab Alexand. l. 2. 19. scribit: *C. Caligula* cum Cæsar salutaretur, prius se adorari iussit capite velato ut Deum. Et ideo imagines suas per totum Romanum Imperium mittebat, ut in templa & fana idolorum referrentur, alioque honore afficerentur. Imo in sanctissimum templum Ierosolymitanum imaginem suam per Petronium inferri voluit, sed irritum conatu: Iudæi namque obstinate restiterunt, neque eam recipere voluerunt; uti postea plenius dicemus. *Iosephus lib. 18. de Antiqu. Judaic. c. 4, & 10.*

V. Dementia.

1. Cum forte Gallus quidam Caligulam pro excelso tribunali sub specie Iovis jus dantem videret, eoque viso effuse rideret: & cum Imperator id animadvertisset, vocatum ad se interrogavit, cur risisset? Respondit satis confidenter: Magnam sibi dementiam ejus visam, ideoque risum continere non potuisse. Sed ei, quod sutor esset, & risus, & liberum atque aculeatum responsum, sine damno aut periculo fuit.

Adeo, subjungit Dio, Principes hujusmodi aequiore animo ferre solent plebeios homines, à quibus propter vilitatem nullus motus, liberius loquentes, quanto

quam viros magnos & dignitate pradios. Dion in Caligula §. 6.

11. Equo suo Incitato honores habuit. Nam ita scribit Dion §. 3. Vnum ex equis suis, quem Incitatum nominabat, invitabat ad cœnam, ita ut ei hordeum ex auro apponeret, funderetque vinum in poculis aureis, ac per salutem ejus & fortunam juraret, seque eum Consulem facturum polliceretur: Id quod fecisset omnino, si vixisset diutius. Eidem quoque, præter equile marmoreum & præsepeeburneum, præterque purpurea tegumenta, ac monile è gemmis, domum etiam & familiam, & suppellectilem dedit, quo lautius nomine ejus invitati acciperentur. Hic vere de Caligula dici potest: *Brutorum animantium collega est, qui belluinam vitam agit.* Dion in Caligula §. 3.

111. Casoniam uxorem & Claudium, aliosque locupletissimos homines sacerdotes creavit: Cujus rei causa exegit à singulis aureorum centum millia. Cumque se ipsum Sacerdotem fecisset, equum collegam in sacerdotio designavit, eique singulis diebus aves teneræ & pretiosæ sacrificabantur. Dion in Caligula pag. 6.

1V. Seneca lib. 1. de ira c. ult. de eo scribit; C. Caligula iratus cœlo, quod obstreperet Pantomimis, quos imitabatur studiosius, quam spectabat, quodque comessatio sua fulminibus terreretur, ad pugnam vocavit Iovem, & quidem sine missione Homericum istum versum exclamans:

Ἡ μὲν ἀνὰ σπῆν, ἡ ἐγὼ σέ.

id est,

Aut tu me tolle, aut ego te.

Dio & Suetonius in ejus vita. Idem Caligula non contentus gemina hac stultitia, qua primum putavit sibi à Iove noceri non posse, deinde se Iovi nocere non posse, ipse quoque porro se Iovem esse finxit. Ideo libidines quoque Iovis æmulatus est. Nam & primum sorores suas vitiavit ad exemplum Iovis, qui Iunonem sororem in justæ uxoris loco habuit. Furtivis deinde libidinibus etiam indulgit, Iovem, cum virtutibus non posset, vitiis æmulatus. Adeo videlicet verum est, quod Iuvenalis ait Satyr. 4.

— Nihil est, quod credere de se

Non possit, si conlubeat, Dis aqua potestas.

VI. Impudentia.

Caligula dicebat, se nihil magis in sua natura probare, quam ἀδυσχεψία, h. e. inverecundiam. Pudor enim ut multis ad honestas actiones obstat, ita nonnunquam improbæ mentis homines à turpibus revocat. Erasmus lib. 6. Apophth. Nam, quod verecundum, hoc natura est optimum. Vox inverecundo sit digna Cæsare.

VII. Tyrannis & crudelitas inaudita.

Quosdam ex Senatoribus cum clam interemisset, citare nihilominus ut vivos perseveravit, paucos post dies voluntaria morte periisse mentitus. Multos honesti ordinis deformatos prius stigmatum notis, ad metalla & munitiones viarum, aut ad bestias condemnavit, aut bestiarum more quadrupes cavea coercuit, aut medios serra dissecuit. Parentes supplicii filiorum interesse cogebat, quorum uni valetudinem excusanti lecticam misit: alterum rogantem an oculos claudere liceret, ipsum quoque mactari iussit. Imo tantæ crudelitatis erat, ut non tantum supplicia hominum cupidissime spectaret, sed etiam reos crebris & minutis ictibus lacerari juberet, subinde carnificem interpellans: *ITAFERI, VT SEMORI SENTIANT.* Ita in Synopsi Histor. Caroli IX. Gallia Regis non immerito ipse reprehenditur; Quod in natali filię suæ, quam ex Isabella Austriaca Maximiliani II. Imp. filiatulit, tam avidus fuerit spectandorum suppliciorum, ut sub occasum Solis faces accendi jussit circa furcam, ut morientium ora certius cognosceret. Ferina certe rabies est, sanguine & vulneribus gaudere: uti inquit Seneca l. 1. de Clement. c. 24. Qui hominem quemvis ob merita in conspectu suo jugulari pro voluptate computat, æque suam polluit conscientiam, quam si homicidii, quod sit occulte, spectator & particeps fiat.

Punito per nominis errorem alio, quam quem destinaverat, ipsum quoque paria meruisse, dixit. Nonnunquam horreis præclusis populo Romano famem indixit. Atrocia ejus Symbola atque Emblemata erant: *Oderint, dum metuant.* Item: *Optare se, ut populus Romanus unam tantum cervicem haberet, quo ictu uno omnes conficerentur.* Dion in Calig. §. 3. Vox Carnifice quam Imperatore dignior. Xiphil. in Calig. Idem, Antonia aviæ pro sua autoritate monenti, ut quædam secus ageret: *Memento, ait, mihi omnia in omnes licere.* Talia portenta Principum titulo tum pertulit mundus, quæ non commemorarem, nisi ut ex his Principibus prodigiis feritatis horror incutiatur. Erasmus ex Suetonio.

VIII. Impietas execranda.

AXIOMA.

Tyrannidis fastigium est impietas, cum omni scelerum genere conjuncta.

Exemplum habemus in Caligula.

1. Ille namque Heros à multis, & Deus à quibusdam

busdam vocatus maxime efferri cœpit. Cupiebat enim antea se humana conditione superiorem videri, cum Luna coisse, & à victoria coronatum esse. *Iovem* enim se esse fingere, dicereque ob eam causam se cum plerisque mulieribus, sed præsertim cum sororibus rem habere. Fiebat sæpenumero *Inno*, *Diana*, *Venus*, ac præter mutationem nominum vestes capiebat Diis proprias & accommodatas. *Dion in Caligula* §. 6.

11. *Cum Luna coitus*. Cum *C. Caligula* aliquando se cum Luna coire diceret, interrogaretque *Lucium Vitellium*, an Deam videret coeuntem secum: Obstupefactus tremensque cœpit deorsum inspicere, locutusque pauca: *Licet*, inquit, domine, vobis Diis tantummodo vos inter vos videre. *Dion ibidem*.

111. *Imitatio tonitruum & fulminum*. Factus est denique Idolum ridiculum. Nam tonabat machinis quibusdam & fulgurabat: Ac quoties fulmen de cœlo caderet, ipse contra jaciebat lapidem, dicebatque in singulis jactibus illud *Homer. ἢ μὲν ἀνδρείῳ, ἢ ἐγὼ σε. Aut tu me interficias, aut ego te*.

IX. Mala conscientia.

Caligula noctu excitabatur in somniis: nec ulla nocte ultra tres horas quiescebat, ac ne his quidem placida quiete, sed pavida; semper, & miris quibusdam imaginibus vexabatur. Idem ad minima tonitrua & fulgura connivere & caput obvolvere, ad majora vero proripere se à strato, subque lectum condere solebat. *Suetonius*. Conscientia enim anteactæ vitæ semper eum torquebat, vixque sinebat eum paululum quippiam oculos in somnum inclinare. *Francisc. Patrit. l. 5. de Reg. Tit. 8. p. 133.*

V. ACTA ECCLESIASTICA.

1. *Caligula* statuam suam in templo Ierosolymitano collocari iussit. *Eusebius l. 2. Hist. c. 6.* de eo commemorat, quod templum Ierosolymitanum sibi adoptaverit, inque proprium templum transmutterit, ut Iovi illustri novo Caio nuncuparetur. Vnde quidam colligunt, quod per *βδελυγμῶν ἐρημώσεως*, h. e. per *Abominationem desolationis*, cujus Christus mentionem facit *Matth. 24. v. 15*, hæc *Caligulae* statua intelligatur. Resp. Verum error hic est, qui ex *ἀνιστορησίᾳ* oritur. Quamvis enim *Caligula* divinos honores affectaverit: ac simulacra, quæ adorarentur, instituerit: nihil tamen obtinuit, sed partim *Petronii Præsidis* in Syria, cui executio commissa erat, prudentia, partim *Aristobuli*, apud *Petronium*, & *Agrippæ* apud *Caligulam* intercessionem illud impeditum fuit. *Iosephus l. 18. Antiqu.*

c. 11. de Iudæis commemorat, quod audientes *Petronium Præsidentem* Roma à *Caio Imp.* mitti, ut ejus statuam in templo poneret, eidem nondum regionem ingressus apud *Ptolemaidem* primum, mox etiam apud *Tiberiadem* occurrerint, suppliciter rogantes; Ne se ad eam necessitatem adigeret, neve sacratam urbem vetitis imaginibus pollueret. Cumque is objiceret: An igitur bellum geretis cum Imperatore? *Nequaquam*, dicebant, *pugnabimus; sed moriemur citius, quam à legibus Dei discedamus*, simulque procumbentes nudatis jugulis paratos se dicebant ad excipiendos gladios. Qua constantia apud *Petronium* obtinuerunt, ut ad Imperatorem scriberet, & abrogationem decreti, interveniente *Agrippæ* intercessionem, obtineret. *Eusebius* quidem *lib. 2. Histor. cap. 6. de Caligula* commemorat, quod templum Hierosolymitanum sibi ipsi adoptaverit, ut Iovi illustri novo Caio nuncuparetur: sed de conatu potius quam eventu illud accipiendum esse, relatio *Iosephi* ostendit; cum qua exacte congruunt, quæ habet *Philo in libr. de legatione ad Caium. p. 658.*

11. *Herodem II. Antipam relegavit*. Qui cum exercitibus suis Christum tempore passionis spreverat, illuserat, atque indutum veste alba ad Pilatum remiserat, sicut *Lucas* scribit *cap. 23. v. ult.* Quem contemptum irrisionem & subsannationem Christi *Herodes* non tulit inultam, sed contemnens Christum, contemptus est etiam tandem juxta effatum divinum. *1 Sam. 2. v. 30. Quicumque honorificaverit me, glorificabo eum: qui autem contemnunt me, vilipendentur.* Cum enim non esset contentus dignitate Tetrarchæ, sed Romam magno apparatu profectus dignitatem Regiam à Caio Cæsare peteret, pro summo honore summam reportavit ignominiam. Accusatus enim coram Cæsare propter crimina gravissima, cum primis vero ob defectionem ab Imperio Romano, privatus est sua Tetrarchia, ac cum sua *Herodiade* in perpetuum exilium *Lugdunum* relegatus, dignas incestus, crudelitatis ac illusionis Christi pœnas dedit. Nam ibi tandem ægritudine animi consumptus periit. Teste *Iosepho l. 18. Antiqu. Iudaic. cap. 9. lib. 2. de bello Iudaico c. 8. Euseb. lib. 2. Histor. Eccles. c. 4. Niceph. l. 2. Histor. Ecclesiast. 9.* Factum id anno Christi 39. h. e. quinquennio post illusionem Christi.

111. *Iudæorum gentem graviter afflixit*. Sicut *Eusebius lib. 2. Histor. Eccl. cap. 5.* scribit; ubi addit: Iudæos hoc modo divinam vindictam propter facinus in Christum designatum, expertos esse. Cum enim *Pilatus* Christum innocentem militibus flagellandum traditurus, manus ablueret coram populo, dicens: *Innocens sum à sanguine hujus ju-*

sti, vos videritis: respondens universus populus dixit, *Sanguis ejus super nos, & super filios nostros. Matth. 27. v. 24, 25.* Quo clamore Iudæi totam omnino posteritatem suam, usque ad finem mundi victuram, ad pœnas pro Christi sanguine innocenter effuso luendas oppignorant. Sed magno suo & malo & ipsi, & posteriores eorum experti sunt, quam inconsulte sese ad pœnas pro hoc scelere luendas obstrinxerint. Quin imo usque in præsentem diem hæc imprecatio super Iudæos perseverat, & sanguis Christi non auferetur ab eis: sicut *D. Hieron.* scribit.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

Circa exitum vitæ Caligulæ tria sunt notanda.
1. Τὰ Προηγμένα. 2. Τὰ Πραχθέντα. 3. Τὰ Περὶ πόδρα.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

1. *Tyrannicum Caligula propositum.* Caligula proposuerat sibi paucis ante mortem mensibus *Antium*, & deinde *Alexandriam* commigrare; interemto prius utriusque ordinis electissimo quoque. Nam post obitum ejus duo libelli in secretis ejus reperiuntur, quorum unus *GLADIVS*, alter *PVGIO* titulo vocabatur, in quibus nomina morti destinatorum continebantur.

Inventa est & Arca ingens variis venenis repleta, quibus postea à *Claudio Imp.* demeritis maria infecta reddita, non sine piscium exitio, quos ejectos æstus in proxima litora ejecit. *Cuspinianus in vita Calig. §. 18, 19.*

11. *Prodigium mortem ejus antegressum.* Inter prodigia, quæ mortem ejus præcesserunt, fuit hoc *somnium*, quo pridie quam periret, somniavit: Consistere se in cælo juxta solium Iovis, impulsusque ab eo dextri pedis pollice, & in terram præcipitatum.

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

Cum insaniret Caligula omnibus in rebus, *Cassius Charea* & *Cornelius Sabinus* militum prætorianorum Tribuni contra eum conjuraverunt, fueruntque multi conscii hujus conjurationis; in quorum numero fuit *Callistus* & *Eparchus*: sed illi percussores fuerunt. Erat *Charea* vir antiquæ virtutis morumque, qui Caio certis de causis infensus erat, quod *Caius eum* (etiam fortissimum virum) *mulierem vocabat*, eique quoties ad se veniret, signum dabat Cupidinis aut Veneris, aut aliud ejusmodi. *Caligula* dies festos agebat in palatio, & spectaculum edebat; cumque ipse comederet, & epulum aliis daret, *Pomponius secundus* Consul ad pe-

des ejus cibum capiebat, eosque frequenter osculabatur. Post ubi *Caius* saltare & tragœdias agere voluit, *Charea* nihil cunctandum ratus, ut eum animadvertit exeuntem è theatro, inspicendorum puerorum causa, quos ex Græcia atque Ionia nobilissimos acciverat, ad canticum de suis laudibus canendum, conclusum in parvum & angustum locum interfecit: quo facto nemo eorum qui aderant præsentibus, manus ab illo abstinuit, sed mortuum confecerunt vulneribus: nonnulli etiam carnem ejus degustaverunt. Imperavit annos 3, menses 10, dies 9. *Dion in Caligula §. 7.*

Periit & uxor *Cæsonia*, gladio à Centurione confossa, & filia parieti illisa. *Dion in Caligula §. 59.*

Axioma.

Animus irritatus contumeliis, difficulter frangere iram & vindictæ cupiditatem potest.

Nam contumelia est plus quam injuria, vel est supremus injuriæ gradus. Est namque non *simplex*, sed *stomachosa injuria*; uti *Carolus Borbonius* eam appellavit. *Cic. 3. Verrin.* Habet quendam aculeum contumelia, quem pati prudentes ac viri boni difficillime possunt. Quare homines contumeliis magis, quam ulla alia re offenduntur. Quia convicia videntur proficisci ex odio & malitia nimia. Contra violentas injurias vi & armis conceditur defensio etiam hostibus. Pulchre inquit *Isidorus*: *Sagittas contumelia, clypeus patientia frangit.* Cum quo congruit *Hugo*, ita scribens: Lingua dicitur, quia lingit adulando, mordet detrahendo, occidit mentiando, ligat, & ligari non potest, labitur ut anguilla, penetrat ut sagitta.

Certe, inquit alius, non tanto dolori est desperatæ malitiæ homini immitis castigatio, quanto, viro cordato & verecundo, pudori est unicum verbum asperius. Nam nullus dolor est major, quam is, qui contumeliæ mucrone vulnerat pectus, animusque hominis ingenuum.

Exemplum habemus in *Cassio Charea* viro fortissimo, qui, postquam à Caligula contumeliose tractaretur, quæsit occasionem occidendi eum, nec quievit prius, quam Caligulam interfecisset.

Simile exemplum habemus in *Carolo Borbonio*, qui (sicut *Ferronus* refert) plerumque in ore habuit *Aquitani* cujusdam scitum responsum. Is rogatus à *Carolo VIII.* Rego Galliarum: Quo tandem præmio impelli posset, ut fidem sibi tot magnis rebus perspectam falleret: *Non tuo*, inquit, *regno, non orbis imperio adduci possim; non omnium thesauris: Contumelia tamen & stomachosa injuria possim.*

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

Interfecto Caligula & cæde ejus vulgata, non statim creditum est: Cum suspicio esset, ab ipso *Caligula* famam cædis simulatam & emissam, ut eo pacto erga se hominum mentes deprehenderet. Sed cum Prætorianæ cohortes tumultuarentur, ac quærerent: *Quis Caium occidisset?* hac eas ratione sedavit *Valerius Asiaticus* vir consularis, quod in loco unde conspici posset, progressus exclamavit: *Vtinam ego eum interfecissem!* Qua voce territi milites, turbarum finem fecerunt. *Dion. in Caligula* §. 7.

Vixit annos viginti novem, imperavit annis tribus, mensibus novem, diebus octo & viginti. Et ita re ipsa magnoque suo malo se hominem, non Deum esse, expertus est. *Dion. ibidem.*

V. IMPERATOR ROM.
CL. TIBERIVS DRVSVS.

CAPVT I.

DE ORT V.

I. Generatio.

PATER Claudii fuit DRVSVS Major, Augusti ex Livia privignus, & Tiberii Imp. frater, qui ante Christum natum anno 7. in Germania equo collapsus crus fregit, ex qua fractura tricesimo die mortuus est, anno ætatis 30. cum magna ex parte Germaniam domuisset. Funus ejus Romam usque deductum est, portantibus id primum militibus, post primoribus urbium. Ex hoc *Claudius* Lugduni Calend. Aug. anno Mundi 3940. ante C.N. 30. natus est. *Suetonius in Claudio* §. 1, 2.

MATER fuit ANTONIA MINOR, ex qua Drusus complures liberos tulit, tres tantum reliquit, *Germanicum, Claudium & Livillam.* *Suetonius in Claudio* §. 1.

AVIA fuit LIVIA Augusta. Frater ejus fuit *Germanicus*, & ipse *Caligula* patruus.

GENEALOGIA CLAVDII.

Livia, Augusti conjux.

Tiberius Drusus. ----- uxor Antonia major filia M.
Imperator. |

Drusus junior.

Tiberius junior. Germanicus. Claudius Imperat.
| Livilla soror.

Cajus Caligula.

Octavia ----- hujus frater Augustus Imperat.
Antonia minor.
Claudius.

II. Appellatio.

Dictus fuit hic Imperator *Tiberius Claudius Drusus*. *Suetonius* §. 2. Mater Antonia cum nomine Patris DRVSVM, & nomine Patruum, nempe Tiberii Imperatoris, *Tiberium Claudium* nominari voluit.

CAPVT II.

DE PROGRESS V.

I. Προσωπογραφία, & ACTA IUVENILIA.

I. Statura corporis atque forma.

AVthoritas dignitasque formæ non defuit vel stanti, vel sedenti, ac præcipue quiescenti. Nam & prolixo nec exili corpore erat, & specie canitieque pulchra, opimis cervicibus. Cæterum & ingredientem destituebant poplites minus firmi, & remisse quid vel serio agentem multa dehonestabant. Risus indecens, ira turpior spumante rictu, humentibus naribus, plectra linguæ titubantia, caputque tum semper, tum in quantulocumque actu vel maxime tremulum.

Fuit valetudinarius. Nam per omnem pueritiæ & adolescentiæ tempus variis & tenacibus morbis conflictatus est, adeo ut animo simul & corpore hebetato, ne progressa quidem ætate ulli publico privatoque muneri habilis existimaretur. Mater *Antonia* portentum cum hominis dictitabat, nec absolutum à natura, sed tantum inchoatum: ac si quem socordia argueret, stultiorem aiebat filio suo Claudio. *Avia Augusta Livia* pro despectissimo semper habuit. Non affari nisi rarissime: Non monere, nisi acerbo & brevi scripto, aut per inter-nuncios, solita. *Soror Livilla*, cum audiisset aliquando imperaturum, tam iniquam & tam indignam sortem populi Romani palam detestata est. Sed & avunculus major *Augustus* valde de eo dubitavit, num honores gerere posset, nec ne: metuitque ne materia præberetur hominibus deridendi & illum & familiam, si ad illos adhiberetur, qui & corpore & animo male affectus esse videretur.

II. Indoles animi.

Ingenio erat phantastico, sed tamen studiis apto. Nam in literis tum Græcis, tum Latinis, egregie institutus fuit à *Livio* Præceptore suo, adeo ut vir factus, græce latineque doctissimus esset. Libros enim 40. Historiarum, hortante *Tito Livio*, conscripsit. Totum *Homerum* memoria tenebat, ut in usu rerum sæpe versus ejus recitaret. *Volaterran. l. 23.*

NOTA.

Observatione dignissimum est, quod quidam homines admiranda memoria præditi fuerint.

1. *Esdra* Sacerdos universas Ebraeorum doctrinas habuit in memoria. *Iosephus* l. 11. c. 5. *Antiq. Iudaicarum*.

11. *Cyrus Rex*, qui immensos ductavit exercitus, omnibus militibus nomen reddidit. Sic *L. Scipio*, quod æque mirum videri possit, populo Romano.

111. *Mithridates*, *Ponti* atque *Bithynia* Rex inclytus, qui à *Cn. Pompeio* bello superatus est, duarum & viginti gentium, quas sub ditione habuit, linguas percalluit: earumque omnium gentium viris haud unquam per interpretem locutus est, sed ut quemque ab eo appellari usus fuit, perinde lingua & oratione ipsius non minus scite, quam si gentilis ejus esset, locutus est. *Gellius* lib. 17. c. 17. *Plinius* lib. 25. c. 2.

1 v. *Cæsar Dictator* scribere & legere uno tempore, dictare & audire solebat: Epistolas magni ponderis quaternas pariter dictabat; aut, si non aliud ageret, septenas. *Plinius*.

v. *Claudius Imperator*. De quo jam dictum est.

v 1. *Ælius Adrianus* Imp. tanta fuit memoria, ut locos, negotia, milites absentes quoque nominibus suis recenseret.

v 11. *Cynæus Pyrrhi Regis Legatus*, postridie quam Romam venerat, Senatui & Equestrem ordinem proprio nomine salutavit.

v 111. *Themistocles* tanta fuit memoria, ut *Simonidi* artem memoriæ pollicenti dixerit, se malle artem oblivionis: quod etiam meminisset, quæ nollit; & oblivisci non posset, quæ vellet. *Author Cic. l. 2. de Orat.*

1 x. *Salustius* totum *Demosthenem* memoria tenuit. *Cicero*.

x. *Avicenna* totam *Aristotelis* *Metaphysicam* memoria complexus est. *Cicero*.

x 1. *Hortensius* tam excellentis memoriæ fuit, ut, quæ secum commentatus esset, ea sine scripto verbis iisdem redderet. *Cicero*.

x 11. *Cicero* de se scribit. Nihil unquam audi- vi, quod non in memoria mea penitus infederit.

x 111. *Seneca* de se affirmat similiter, in *Proem. ad lib. Contr.* se una lectione magistri sui duo mil- lia vocabulorum memoriæ commendasse: quæ lectione finita eo ordine, quo dicta erant, & re- trogrado memoriter recitavit; ducentos quoque versus, ab ultimo incipiens.

x 1 v. *Studiosus* quidam *Patavinus juris* 3000. vocum audita, mox & eodem & inverso ordine reddere potuit, ut *M. Muretus* scribit.

x v. *Charmidas* quidam in Græcia quæcunque perlegisset volumina, ea memoriter legentis modo repræsentavit. *Plin. l. 7. c. 24.*

x v 1. *Clemens* tanta valuit memoria, ut quic- quid legendo semel evolvisset: memoriæ firmiter infixum haberet.

x v 11. *Cænis concubina Flavii Vespasiani* ex- cellenti quoque memoria fuit prædita. Cum enim *Antonia* hera ejus, *Claudii* mater, ad *Tiberium* per eam nonnihil de *Sejano* scripserat, atque jus- serat, ut illud, ne quis forte deprehenderet, sta- tim deleteretur: *Frustra*, inquit, *Domina, jussisti*; Hæc enim atque cætera omnia, quæ mihi impe- ras, ita semper in memoria habeo, ut ex ea deleri non possint. Ideo etiam *Vespasianus* ejus consue- tudine valde delectabatur. *Dion in Vespasiano* §. 4. Plura exempla *Drexelius* in *Aurifodina* part. I. c. 2. pag. 6. & seqq. recenset.

DUBIVM.

Quæst. Quomodo *Claudius* bono ingenio præ- ditus, dici potuerit *μωδός*, stultus vel Phantasti- cus; sicut mater *Antonia* portentum hominis cum appellavit, & si quem socordiæ argueret, stultio- rem aiebat filio suo. Nam qui est stultus, quomo- do ille potest dici ingeniosus & ad studia literarum aptus? Videtur enim esse contradictio in adjecto.

Resp. Distinguendum inter *Ingenium* & *judi- cium*. Multi sunt *ingeniosi*, h. e. bono ingenio præditi, h. e. pollent docilitate & memoria, ut fa- cile aliquid possint apprehendere & memoria com- prehendere. Sed non sunt judiciosi, h. e. de rebus inventis, & memoria comprehensis, accuratum judicium ferre non possunt. Elegans exemplum habemus in *coquo* semisatuo *Maximiliani I. Imp.* in cujus vita historiam de *coquo* illo benevolus Lector inveniet. Eadem quoque recitatur in histo- ria nostra Patriarcharum.

II. ACTA VIRILIA.

I. OECONOMICA.

Circa acta ejus *Oeconomica* tria sunt confide- randa. 1. *Conjuges* quas duxit. 2. *Liberos* quos genuit. 3. *Generos* quos elegit.

I. Conjuges.

Claudius sex *Conjuges* habuit.

1. Fuit *Æmylia Lepida* Augusti proneptis. Hanc quod parentes ejus Augustum offenderant, virgi- nem adhuc repudiavit. *Suetonius in Claudio* §. 26.

11. *Livia Medullina*. Hanc ipso die, qui nup- tiis erat destinatus, ex valetudine amisit. *Suet. ibid.*

III. *Plautia Herculanilla* patre triumphali nata. Sed cum hac divortium fecit, ob libidinum probra & homicidii suspensionem. *Suetonius ibidem.*

IV. *Ælia Petina* patre Consulari nata. Sed etiam cum hac divortium fecit ex levibus offensis. *Suetonius ibidem.*

V. *Valeria Messalina*, quæ libidinosa & intemperans fuit fœmina, quæque temeritate & intemperantia omnes fœminas suæ ætatis superavit. Hæc cæteras quoque mulieres coëgit luxuriose & intemperanter vivere, effecitque, ut multæ in palatio viris suis præsentibus ac videntibus cum adulteris coirent: earumque viros ipsa diligere, ac honoribus & dignitatibus augere; cæteros, qui id non paterentur, odio habere, ac modis omnibus perdere solita est. *Dion in Claudio §. 4.*

Messalina vero, amore Mnesteris saltatoris capta, cum ei persuadere non posset, ut secum coiret, petivit à *Claudio* viro suo, ut illum sibi obsequi juberet, tanquam ipsi in quibusdam aliis rebus opera ejus necessaria foret. Is, postquam ei *Claudius* præcepit, ut omnia quæ *Messalina* imperaret, libenter faceret, cum illa rem habuit, tanquam id sibi quoque imperatum fuisset. Id enim *Messalina* sæpe in multis aliis fecit. Nam quasi *Claudio* conscio sinenteque ei petulanter vivere, mœchabatur. Tandem eo insolentia processit *Messalina*, ut vivo *Claudio*, absente tamen, ad Ostiam, publice nuberet *SILIO*, cumque eo nuptias celebraret. *Dion hanc Tragœdiam describit §. 6.* *Messalina* nupsit *CAIO SILIO*: harumque nuptiarum convivium magnificum & sumptuosum fecit, eique regiam domum donavit, in qua congestit omnes *Claudii* thesauros pretiosissimos: eumque ad extremum Consulem designavit.

Interficitur tandem Mnester, & *Messalina* jugulatur. De his *Dion §. 6.* ita scribit. *Narcissus Claudio*, cum solus esset, per pellices ipsius omnia, quæ gererentur, significavit. Quibus cognitis rebus, *Claudius* in urbem subito reversus, magnum numerum hominum, sed imprimis Mnesterem occidit: post, ipsam quoque *Messalinam* jugulavit.

VI. *Agrippina*. Tandem *Claudius* *Agrippinam* fratris sui *Germanici* filiam, *Domicii Neronis* matrem, uxorem duxit: Et ne videretur propinquitate sanguinis incestum committere, eam in rem Senatus consultum postulavit, ut impofterum nuptiæ inter patruos fratrumque filias justæ statuerentur. Veruntamen *Tacitus* refert, nonnisi unum repertum esse, qui talis matrimonii cupidus fuisset. *Suetonius* duos fuisse scribit. Sed hoc Senatus consultum postea à *Nerva* Imperatore est abroga-

tum, qui severe talia matrimonia prohibuit. Neque id immerito. Nam cum manifesta lege divina pugnant, quæ exstat *Lev. 18. 12.* Turpitudinem sororis patris tui non discooperies, quia propinqua est patris tui. Ex quibus verbis nos per analogiam sive consequentiam sic concludimus:

Sicut amita non potest nubere nepoti ex fratre; ita similiter neque patruus potest duceri fratris filiam.

Sed verum est prius:

Ergo & posterius.

Tacitus l. 12. Annal. scribit: *Agrippina* salutatur *Augusta*: quæ, ut potentiam suam exteris etiam ostenderet, *COLONIAM* in *Ubios*, ubi nata erat, veteranorum militum deduci jubet, quæ *AGRIPPINA* appellata est.

NOTA.

- Agrippinæ* notanda est summa tum felicitas, tum infelicitas.
- I. *Felicitas*, ob ortum felicem, atque dignitatem singularem. De qua *Fulgos l. 8. c. 16.* ita scribit: *Agrippinæ* *Augustæ* inter fœminas Romanas, quæ ante eam fuerunt, uni contigit: ut *Romani Principis* uxor, soror, mater ac filia haberetur. *Germanici* enim filia fuit, quem *Tiberius* successorem Imperii adoptaverat: *Claudius Augustum* virum habuit: *Caligula* soror erat: denique *Neronem* peperit.
 - II. *Infelicitas* ob vitam flagitiosam atque turpem. 1. Quia incestum cum *Claudio Imp.* patruo suo commisit; uti antea dictum est. 2. Quia maritum suum *Claudius* boletum necavit; uti in cap. 3. dicemus.

II. Liberi.

Liberos ex tribus Vxoribus xalit.

1. Ex *Plautia Herculanilla* tertia uxore *Drusum* & *Claudius*. *Drusum Pompeii* impuberem amisit, piro per lulum in sublime jactato & hiatoris excepto strangulatum, cui & ante paucos dies filiam *Sejani* despondisset.

II. Ex *Petina* quarta uxore suscepit *Antoniam*, quam *Cn. Pompeio Magno*, & deinde *Fausto Syllæ* nobilissimis juventibus, collocavit. *Suetonius §. 27.*

III. Ex *Valeria Messalina* quinta uxore suscepit *Octaviam* & *Germanicum*, quem mox *BRITANNICVM* cognominavit. *OCTAVIAM* *Neroni* privigno suo collocavit. *Suetonius ibidem.*

BRITANNICVM vigesimo imperii die, inque secundo consulatu natum sibi, parvulum etiam tum & militibus pro concione manibus suis gestans, & plebi per spectacula gremio aut ante se retinens, assidue commendabat, faustisque omnibus eum acclamantium turba prosequabatur.

III. Generi.

Generi ejus tres fuerunt. 1. *Nero* privignus, cui *Octaviam* in uxorem dedit. 2. *Cn. Pompeius M.* 3. *Faustus Sylla*: illi primo & huic deinde filiam suam *Antoniam* desponsavit: è Generis *Neronem* adoptavit: Pompeium & Syllanum non recusavit modo, sed & interemit. *Suetonius* §. 27.

Tacit. lib. 12. Annal. scribit: *NERO* filius *Agrippinæ* adoptatur à *Claudio*, *Pallantis* & *Agrippinæ* consilio, eique virilis toga datur, & Princeps juventutis appellatur, & *Britannico* filio *Claudii* longe præponitur.

Axioma.

Σκέμμε πολιτικῶν Tyrannorum est, quod miram quandam legum simulent observantiam.

Exemplum habemus in Claudio Imperatore geminum.

1. Cum ipse *Agrippinam* fratris sui *Germanici* filiam duceret conjugem, ne videretur propinquitate sanguinitatis incestum committere, per Senatusconsultum hoc matrimonium confirmari petiit. *Dion* §. 6. *Cornelius Tacitus lib. 12. Annal.*

11. Cum *Agrippinæ* impulsu *NERONEM*, ejus filium primum, adoptasset, postea generum sibi etiam legisset, ne videretur contra leges sororem fratri jungere, filiam prius emancipavit, & alteri adoptandam tradidit.

II. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

CLAUDIVS anno ætatis 50 imperium adeptus est mirabili casu. Nam *Caio Caligula* sublato, Consules præfidiis collocatis in omnibus urbis partibus libertatem communem asserturi, Senatum non in curiam, sed in Capitolium vocarunt.

Sed dum alii populo Rempublicam restituendam, alii unum Principem habendum contendunt, atque hi rursus principatum deferunt alii aliis; consumtum est re infecta, quod reliquum fuit illius diei una cum nocte sequenti.

Interea Milites aliquot prædandi causa Palatium ingressi, *Claudium* (qui, quod cum *Caio* fuerat, tumultum timens, in obscuro quodam angulo se occultaverat) inveniunt; ac initio quidem, alium quam erat, esse, secumque habere aliquid, unde prædam nanciscerentur, arbitrati, foras extrahunt, extractum atque ad genua ipsis præ metu procidentem, Imperatorem salutant, atque in castra perducunt, mœstum ac trepidum, mise-

rante obvia turba, quasi ad pœnam raperetur infons.

Milites recepto intra vallum omnes imperium deferunt, quod stirpe Imperatoria ortus, & vir bonus habitus esset. Quos ille armatos pro concione in nomen suum jurare passus est, promisitque singulis quina dena H. S. Primus Cæsarum fidem militis etiam præmio pignoratus. *Suetonius in Claudio* §. 10.

Consules (cum aliquamdiu missis Tribunis plebis ei edixissent, ne principatum capefferet, sed sub populi & Senatus, ac legum potestate esset) postquam à suis quoque militibus deferi se viderunt, (utpote, qui cum aliis hoc contendebant, ne ab aliis Imperatorem acciperent, sed omnibus darent) ipsi Consules quoque assensi sunt, eique omnia quæ ad principatum ejus spectare videbantur, decreverunt.

Sic igitur Imperium adeptus est *Tiberius Claudius Nero*, *Drusi* filius, *Liviæ Augustæ* nepos, frater *Germanici*, patruus *Caligulæ*, qui ipsum haud dubie antea necasset, nisi eum contemisset ob sorordiam, quam partim natura, partim simulatione præ se ferebat.

II. Imperii administratio.

I. ACTA CLAUDII BONA.

Claudius initio bonus Princeps fuit, sed postea degeneravit.

1. Acta *Caligulæ* paulatim abolevit. Nam pensiones à *Caio Caligula* institutas, & reliqua ejus acta, quæ reprehensionem merebantur, antiquabat; non quidem simul, sed sensim per occasiones. In exilium ab eo immerito missos, atque inter eos etiam sorores ejus, *Agrippinam* & *Iuliam* reduxit, ac bona eis restituit. Cum in carcere permulti essent, dimissis iis, qui propter Majestatis crimen, aut aliud id genus in eum conjecti essent, exempla statuit in fontes, diligentissima inquisitione habita, ne vel noxii propter circumventos calumniis absolverentur, vel hi propter illos perirent. Nimias delicias, quæ fuerant *Caii* temporibus, sustulit: latis legibus quæ ad eam rem spectare viderentur. Cautelas enim, in quibus compotare solebant, evertit: vetuitque ne caro cocta, aut aqua calida usquam venderetur: atque in eos, qui non obtemperarent, animadvertit. *Dion in Claudio* §. 2.

11. Parricidas *Caligulæ* trucidavit, nempe *Cassium Chæream* & *Lupum*, dicens: Rem mali exempli esse, Principem suum occidere. Quibus accessit voluntate sua *Sabinus*, qui ipsis morte con-

jungi voluit. *Dion §. 2. Suetonius in Claudio §. 11. Iosephus l. 19. Antiqu. Judaic. c. 3.*

111. Quando privatum eum injuria vel contumelia læssissent, (quod multi fecerant, hominem nullius precii existimantes, atque *Tiberii* ac *Caligulae* gratiam captantes) eorum neminem, evicto crimine, ultus est.

1 v. In initio statim imperii de se, idque non fite aut simulate, edixit: Ne quis ipsum adoraret, eive sacrificaret. Nimios honores recusavit, & praenomine Imperatoris abstinuit. *Suetonius §. 12.* Statuarum & imaginum modum praescripsit. Imaginem sui unam modo argenteam, statuasque duas ex ære & lapide, initio sibi decretas admisit.

v. In re pecuniaria ab omni sordida exactiōe abstinēbat, modestiamque & temperantiam populi Romani plurimi faciebat.

v 1. Iudicia frequenter instituit. Nam jus, & cum Consul esset, & extra eum honorem, laboriosissime dixit. Nec semper praescriptam legum duritiem, sed multarum lenitatem ex æquo & bono, perinde ut afficeretur, moderatus est.

v 1 1. Leges, atque civiles ordinationes laudabiles tulit.

1. *Legem tulit*, ne Senatori ultra septimum ab urbe lapidem, injussu Imperatoris, abesse liceret. *Suidas.*

2. *Viatores in officio continuit.* Nam ne per Italiae oppida nisi aut pedibus, aut sella, aut lectica transirent, edicto monuit.

3. *Incendia cavuit.* Puteolis enim & Hostiae singulas cohortes ad arcendos incendiorum casus collocavit.

4. *Peregrinorum audaciam repressit.* Peregrinae conditionis homines vetuit usurpare Romana nomina, sed duntaxat gentilitia: civitatem Romanam usurpantes in campo Esquilino securi percussit.

5. *Populos ordinavit.* Nam provincias Achaia & Macedoniam, quas Tiberius ad curam suam transtulerat, Senatui reddidit. Lyciis, ob exitiabiles inter se discordias, libertatem ademit. Rhodiis ob poenitentiam veterum delictorum reddidit. Ilienlibus, quasi Romanae gentis autoribus, tributa in perpetuum remisit. *Suetonius in Claudio §. 25.*

v 1 1 1. *Asinius Pollio*, homo exiguae staturae & deformis, dives tamen, Claudio insidiatus fuerat, & tentaverat muneribus Praetorianos; Ideo et si supplicium meritis fuerat, tamen tantum relegatus est. *Dio.*

1 x. Ingratos, de quibus patroni querebantur, in servitutem revocavit, & cum multi servos

suos ægrotantes prorsus negligerent, atque ædibus expellerent, etiam, quicumque ex iis sanitatem recepissent, eos liberos esse iussit. *Suetonius §. 25.*

x. Urbis & annonae curam sollicitè semper egit. Cumque fames ingens aliquando exorta esset, non modo ad praesens tempus copiae alimentorum, sed in perpetuum etiam prospexit. Occasionem commemorat *Suetonius in Claud. §. 18. talem:*

Cum arctior annona Romae ob assiduas sterilitates esset, detentus quondam *Claudius* medio foro à turba, conviciisque ac simul fragminibus panis ita instratus, ut ægre, nec nisi postico, evadere in palatium valuerit, nihil non ex eo cogitavit ad invehēdos etiam in tempore hybernocommeatus. Nam & negotiatoribus certa lucra proposuit, suscepto in se damno, si cui quid per tempestates accidisset, & naves mercaturae causa fabricantibus magna comoda.

x 1. *Opera publica, eaque magnificentissima exstruxit.* Nam nulla re posteritati magis, quam operum publicorum incredibili magnificentia, commendatus est.

1. *Portum Hostiensem* exstruxit ad frumentum in urbem Romam importandum. Quia antea naves hyeme appellere ad Tybris ostia non poterant. Hunc contra consilium Architectorum aedificavit. Cum enim hi interrogati; Quantos sumtus ea res postulare? responderunt, tam magnos, ut nollet eum portum facere: sperabant enim eum, cognita sumtus magnitudine, si praedixissent, à proposito deterri. Sed is nihilominus sibi faciendum putavit, induxitque in animum rem dignam gloria atque magnificentia populi Romani. Primum quod loco non parvo perfosso in continenti, jactisque circum undique fundamentis, eo mare intromisit. Deinde in ipso mari factis utrinque magnis aggeribus, ac multo mari concluso, in eo Insulam fecit, atque in ea turrim aedificavit, ex qua lumen navigantibus nocturno tempore praerberetur. Is locus, ut est, ita patria lingua *Portus* appellatur.

2. *Fucini lacum derivavit.* Nam ut *Suetonius* scribit §. 20. *Fucinum* aggressus est, non minus compendii spe quam gloriae, cum quidam privato sumtu emissuros se repromitterent, si sibi siccati agri concederentur. Per tria autem passuum millia, partim effosso monte, partim exciso, canalem absolvit ægre, & post undecim annos, quamvis continuis xxx hominum millibus sine intermissione operantibus.

3. *Aquaeductus* à Claudio Caligula inchoatos ipse consummavit. *Plinius lib. 36. c. 15.* censet nihil admiratione dignius visum in toto Orbe terrarum,

rarum, quam insignes & magnificos illos *aqueductus*. Quippe à lapide quadragesimo, longo cursu ad eam excelsum summa arte levati, ut in omnes urbis montes, abundanti copia aquæ influxerint, omnibusque privatis & publicis balneis, piscinis, domibus, curiis, hortis, suburbanis etiam & villis suffecerint: insigni arte ad hanc rem exstructis arcibus, summo labore perfossis montibus, adæquatis convallibus. Erogata in hoc opus festeria quingenta quinquaginta quinque, seu ut *Budans* legit, festerium quingentes quinquagies quinque. Quæ conficiunt in nostra moneta fere 14 Tonnas auri.

II. ACTA CLAVDII MALA.

I. Mutabilitas in Iudiciis.

In Iudiciis mira animi varietate fuit: modo circumspectus & sagax, modo inconsultus & præceps, nonnunquam frivolus amentique similis. Vnde patet mixtura virtutum & vitiorum ejus.

Nam cernebatur in eo;

1. *Prudentia*. Fœminam non agnoscentem filium suum, dubia utrinque argumentorum fide, ad confessionem compulit, indicto matrimonio juvenis. *Suetonius* §. 15.

Similiter cum cuidam notam appositam, deprecantibus familiaribus, ademisset; *Litura tamen* (inquit) *exstat*. Quibus verbis prudenter monere voluit, etiam remissa culpa, manere tamen infamiae prioris vestigium. Alludens ad scripturam, quæ licet spongia deleatur, aut graphio radatur, relinquitur tamen lituræ vestigium. *Suetonius* §. 16. *Erasmus lib. 6. Apoph.*

1. 1. *Iustitia*. Proclamante quodam præcendens falsario manus, carnificem statim acciri cum machæra, mensaque lanionia, flagitavit.

1. 1. 1. *Injustitia*. Politici tale Axioma habent. *Injustitia summa est, reos intactos dimittere.*

Exempla habemus in Claudio.

1. Nam is recognitione Equitum juvenem plenum probri, sed quem pater probatissimum sibi affirmabat, sine ignominia dimisit, habere dicens, censorem suum.

2. Alium corruptelis adulteriisque famosum, nihil amplius quam monuit, ut aut parcus ætata indulgeret, aut certe cautius. addiditque: *Quare enim ego scio quam amicam habeas?* *Suetonius ibidem.*

1. v. *Vesana iracundia*. 1. *Claudius* iratus aliquando Iudæo Gallico oratori causam apud se agenti, jussit eum projici in Tyberim, à quo tum,

cum jus redderet, non longe aberat. Hac in re *Domitius Afer*, qui omnes patronos causarum suarum ætatis superabat, perbelle jocatus est. Nam cum is, qui erat à Iudæo destitutus, opem ab eo peteret, ita respondit: *Quis tibi nuntiavit me melius quam illum natum?* *Dion in Claud. §. 6.*

2. *Suetonius in Claud. §. 15.* stultissimæ ejus iracundiæ tale adfert exemplum: Equitem Rom. obscœnitatis in fœminas reum, sed falso, & ab imponentibus inimicis confecto crimine, satis constat (cum scorta meritoria citari adversus se & audiri pro testimonio videret) graphium & libellos quos tenebat in manu, ita cum magna stultitiæ & sævitiæ exprobratione jecisse in faciem ejus, ut genam non leviter perstrinxerit.

v. *Animi stupor & vecordia*. De quodam negotio ita ex tabella pronunciasse creditur, secundum eos se sentire qui vera proposuissent. *Suetonius Claud. §. 15.*

v. 1. *Vnde contemptus secutus est*. Propter hæc enim & similia usque adeo eviluit, ut passim ac propalam contemptui esset. Nam *Causidici* patientia ejus soliti abuti, ut descendente tribunali non solum voce revocarent, sed & lacinia togæ retenta, interdum pede apprehenso retinerent. Ac ne cui hæc mira sint, *litigatori Graculo* vox in altercatione excidit, *καὶ σὺ γέρον εἶ, καὶ μωρός*. i. e. *Et tu senex, & tu stultus es.*

II. *Γυναικον οργισμεν*, h. e. usque ad furorem uxoris fuit.

Nam à *Messalina uxore* ejus ac libertis vendebantur & jus civitatis, & officia regendorum & procuratorum, & præfecturarum. Quin & reliquarum rerum omnium instituta ab eis exercebatur, ut venalia omnia magno jam precio essent, & *Claudius* ipse coactus fuerit in campum Martium populo congregato pro tribunali rerum precia indicare.

Similiter *C. Appium Syllanum* (cui matrem *Messalinæ* conjugio junxerat, quemque inter amicissimos & propinquissimos aliquando habuit) subito interfecit, quod *Messalinam*, concubitu ejus (erat enim extremæ libidinis ac impudiciæ fœmina) recusato, ac per eam *Narcissum* libertum Principis offendisset. Is vero *Narcissus* cum neque verum neque probabile crimen objicere Syllano posset, finxit in somniis vidisse se *Claudium* manu ejus occisum, idque ei adhuc in lecto cubanti tremebundus narravit. Excepitque sermonem *Messalina*, & verbis exaggeravit. Ita insomnium *Appio Syllano* mortem attulit.

III. In deligendis Consiliariis & domesticis infelix fuit.

Nam libertorum præcipue suspexit *Posidem Spadonem*, quem etiam Britannico triumpho inter militares viros hasta pura donavit. Nec minus *Felicem*, quem cohortibus & aliis, provinciæque Iudææ præposuit, trium Reginarum maritum. Et *Harporam*, cui lectica per urbem vehendi, spectaculaque publice edendi, jus tribuit. Ac super hos *Polybium* à studiis, qui sæpe inter duos Coss. ambulabat. Sed ante omnes *Narcissum* ab epistolis, & *Pallantem* à rationibus: quos decreto quoque Senatus non præmiis modo ingentibus, sed & quæstoriiis prætoriiisque ornamentis ornari libenter passus est: tantum præterea acquirere & rapere, ut querente eo quondam de fisci exiguitate, non absurde sit dictum; *Abundaturum, si à duobus libertis in consortium reciperentur. Sueton. in Claud. §. 28.* Quin etiam in alienorum libertorum scelera graviter animadvertens *Claudius*, ita suis indulgebat, ut quidam *Pantomimus* in theatro vulgatum illud proferret: *Ἀφόρητός ἐστιν ὁ τυχὼν μεγάλως*, h. e. Tolerari nequit beatus verbero: universusque populus in *Polybium* ejus libertum, qui & inter Consules medius incedere solebat, intueretur; ac *Polybius* clamaret, dictum esse ab eodem Poëta:

Βασιλεῖς ἐγένοντο οἱ πρὶν ὄντες αἰσώλοιοι.
hoc est,

Reges quoque exstiterunt de caprariis.

Et ab hisce libertis tandem dementatus & eversus est *Claudius*. Cum enim Bithymi, eo jus dicente, multis clamoribus *Iunium Cilonem* propter *δωροφωρίαν* accusarent, qui præfectus ipsis fuerat, & *Claudius*, præ turba non intelligens, quid vellent, interrogaret assistentes: quidnam dicerent Bithymi? *Narcissus* mentitus, respondit, Agere eos gratias *Iunio*. Id ipse credens, subiecit: Præsit ergo adhuc eis biennium. Adeo ludibrio Principem *Narcissus* habebat.

Ausonius de iis, quæ libertorum atque uxorum causa commisit, hoc elegans *tetrastichon* fecit:

*Claudius irrisa privato in tempore vita,
In regno specimen prodidit ingenii.*

*Libertina ferens nuptiarumque improba facta,
Non faciendo nocens, sed patiendo fuit.*

IV. Luxuria.

1. Convivia agitavit & ampla, & assidua, ac fere patentissimis locis, ut plerumque sexcenti simul discumberent. Convivatus & super emissarium Fu-

cini lacus, ac pene submersus, cum emissâ impetu aqua redundasset. Adhibebat omni cœnæ & liberos suos, cum pueris puellisque nobilibus, qui more veteri ad fulcra lectorum sedentes vescerentur.

11. *Convivia*, qui pridie calicem aureum surripuisse existimabatur, revocato in diem posterum, calicem fictilem apposuit. Hic fuit *Titus Iunius*, qui apud *Claudium Cæsarem* cœnans, furtim poculum aureum sustulerat. Re cognita, Cæsar cum postridie ad cœnam iterum vocavit: mandavitque famulis, ut nullum ei aureum, sed tantum figlina pocula apponerent. Atque hoc quidem ob moderationem animi Cæsaris comicam, risu magis quam ira dignum videri potest. *Plutarchus Galb. §. 3.*

111. *Cibi, vinique quocunque tempore & loco appetentissimus fuit.* Nec temere unquam triclinio abcessit, nisi distentus ac madens, & ut statim supino ac per somnum hianti pruna in os inderentur, ad exonerandum stomachum. Somni brevissimi erat. Nam ante mediam noctem plerumque vigilabat, ut tamen interdiu nonnunquam in jure dicendo obdormisceret, vixque ab Advocatis de industria vocem agentibus excitaretur. *Suetonius §. 33.*

1V. Dicitur edictum meditatus, quo veniam daret efflatum crepitumque ventris in convivio emittendi, cum periclitatum quendam præ pudore ex continentia reperisset. Hinc Epigramma:

Edicto vetuit, crepitus ructusque teneri

Claudius. ô Medici Principis Imperium!

Ridiculum hoc Edictum fuit, & *Claudio* conveniens. Nam nobis

Non est urbanus, cui retro sibilat anus.

Huc pertinet pulchrum *Iul. Cas. Scal. Enigma*:

Ima à sede ruens cognatus fulminis alti,

Summani videor rite venire manu.

Vicini fugiunt, quatiuntur tecta cachinnis,

Ast si mutus ero, jurgia sape cio.

V. Libido nefanda.

Libidinis quoque in fœminas profusissima fuit. *Suetonius §. 33.* Neque id mirum: quia *Bacchum* & *Cererem* Venus comitatur.

VI. Ludendi voluptas.

Aleam studiosissime lusit; de cuius arte librum quoque composuit, & typis describendum curavit. Solitus etiam in gestario ludere, ita effedo alveoque adaptatis, ne lusus confunderetur. *Suetonius ibidem.*

VII. Cru-

V I I. Crudelitas ac Sanguinolentia.

Natura quoque sævus atque sanguinarius exstitit. Gladiatoriis ludis nimis addictus fuit. In iis vero bestiae paucissimæ peribant: homines multi vel inter se pugnando, vel à feris occili. Numerus eorum, qui ita in publico peribant, tantus fuit, ut Augusti statuam eo in loco positam transferri alio iusserit, ne vel semper inspiceret cædes, vel semper velata esset. Quo facto risum meruit, quod iis se exsaturaret spectaculis, quæ æneam omnique sensu destitutam statuam videre nollet. Inprimis vero delectabatur, si inter prandium, medio munere gladiatorio, cæsos homines intueretur. Quamquam leonem, homines vorare edoctum, ideoque multitudini apprime placentem, occidisset, quasi non conveniret oculis Romanis tale spectaculum.

V I I I. Timiditas & Diffidentia.

Crudelitatis comites sunt *Timiditas* & *Diffidentia*. Exemplum habemus in Claudio. Hic namque primis imperii diebus, quanquam jactator civilitatis, convivia inire ausus non est, nisi ut spiculatorum cum lanceis circumstarent, militesque vice ministrorum fungerentur: neque ægrum quenkum visitavit, nisi explorato prius cubiculo, culcitrisque & stragulis prætentatis & excussis. Reliquo autem tempore saluatoribus scrutatores semper apposuit, & quidem omnibus, & acerbissimos. Motu civili cum eum Camillus, non dubitans etiam citra bellum posse terreri, contumeliosa & minaci epistola cedere Imperio juberet, vitamque opiosam in privata re agere, dubitavit, adhibitis Principibus viris, an obtemperaret. *Sueton.* §. 35.

Cum etiam ex Mathematicis didicisset Claudius Imper. Eclipsin Solis die 1. Augusti futuram, qui sibi esset natalis; & vereretur, ne populus Eclipsi motus, male quid de se ominaretur; hanc Solis defectionem in publico programme proposuit, docuitque eam naturalibus causis accidere, atque ita prædici posse. *Dion* §. 50.

I I I. ACTA BELLICA.

I. Contra Claudium Camillus Scribonianus intra Dalmatias Imperator creatus est; Sed is à militibus desertus, ideo se ipsum interfecit. Claudius militibus iis præmia distribuit, & ita conjuratio illa evanuit. *Dion ibidem.*

I I. *Bellum Britannicum.* Aulum Plancium Senatorem virum clarissimum in Britanniam ducere exercitum iussit, qui postea Claudium ipsum ac-

cessit, iussus id facere, si quid violentius eveniret. Imperator victoria potitus Britannis arma ademit, Plancioque eos regendos, reliquosque subigendos mandavit: generis suis & Pompeio & Syllano cum nuncio victoriæ præmissis. Inde & ipsi & filio, Britannici cognomen, & triumphus, & ludii annui, & arcus trophæa ferentes, alique honores à Senatu decreti. Romam deinde rediit, triumphavitque maximo apparatu. Ad cuius spectaculum commeari in urbem non solum Præsidibus provinciarum permisit, verum etiam exulibus quibusdam, atque inter hostilia spolia navalem coronam fastigio palatinæ domus juxta civicam fixit, trajecti & quasi domiti Oceani insigne. Currum ejus Messalina uxor carpento secuta est. Crassus Frugi equo phalerato vectus, & veste palmata indutus fuit. *Suetonius* §. 17. *Dion* §. 4.

I V. ACTA ECCLESIASTICA.

Quæ sub Claudio in Iudæa, & alibi in Ecclesia, contigerunt.

I. De Apostolis, aliisque Sanctis.

I. *Iacobus Major*, filius Zebedæi, frater Iohannis Evangelistæ, ab Herode interfectus, martyrii coronam sortitus est. *Eusebius.*

N O T A.

Herodes	Magnus	occidit	Infantes in Bethle-
	Antipas		hem. <i>Matt.</i>
	Agrippa Major nepos Herodis M.		cap. 2.
			Iohannem Baptist.
			<i>Matt.</i> 14. 10.
			Iacobum Majorem.
			<i>Actor.</i> c. 12.

I I. Anno Christi 44. *Petrus Apostolus* ab Herode in carcerem conjicitur, & ab angelo Domini ex eodem liberatur. *Actor.* 12.

I I I. *Marcus Evangelista*, interpres Petri Apostoli, Christum annunciat Alexandriæ & in Ægypto. *Eusebius*, A. C. 44.

I V. *Paulus & Barnabas* anno C. 44, & 45. commorantur Iconii, postquam ex Antiochia Pisidiæ erant eiectiones. *Actor.* 14.

V. *Paulus Lystris lapidatur*, & pro mortuo effertur, sed ad se redit. Postridie autem cum Barnaba discedit, & Derben proficiscitur. *Actor.* cap. 14.

V I. *Paulus & Barnabas*, cum *Derba* docuissent, reversi sunt Lystram, & Iconium, & Antiochiam Pisidiæ. Denuo confirmant animos discipulorum, exhortanturque eos, ut perseverarent in fide; creantque Presbyteros per singulas Ecclesias. *Actor.* 14.

v i i. Synodus Apostolorum Hierosolymis celebratur. A. C. 49. Vide *Actor. cap. 15. Assessores hujus Synodi fuerunt:*

1. *Iacobus*, frater Domini (h. e. *Iacobus Minor*) *Simon Petrus* & *Iohannes*. Adscendit quoque *Paulus* Ierosolymam ad Concilium; & cum eo *Barnabas* & *Titus*, cum jam quatuordecim anni à conversione ejus præterissent.

2. *Capita tractationis*. Nazaræi in Antiochena Ecclesia contendebant, non sufficere solam fidem ad salutem: sed legem, circumcisionem & bona opera esse necessaria ad salutem. Apostoli & Seniores convenerunt, & collectis suffragiis confirmarunt articulum justificationis, *Salvari nos per gratiam Iesu Christi*.

3. Paulo post hanc Synodum, Petrus à Paulo reprehenditur Antiochiæ. *Gal. 2.*

v i i i. *Beata Virgo MARIA*, Domini nostri Iesu Christi mater, ex hac vita migravit. A. C. 48. *Eusebius*. Explevit illa dimidium ætatis Saræ. quæ vixit an. 127.

x. *Lucas Evangelista* circa hoc tempus Evangelium suum scripsisse dicitur, quinto decimo anno post adscensionem Christi. *Euseb. l. 3. Histor. Eccles. c. 4.* Vixit ante conceptum Christum 15. post ejus resurrectionem totidem, cum Christo 33. in universum 63. annos.

x. *PHILIPPVS Apostolus*, apud Hierapolin Asiæ civitatem, dum Evangelium populo nunciaret, cruci affixus lapidibus opprimitur. *Eusebius*, A. C. 53.

x i. *Barnabas* cum *Marco* navigat in Cyprum: *Paulus* vero cum *Sila* perambulat Syriam & Ciliciam, veniuntque Derben & Lystram, & assumunt *Timotheum* comitem residuæ visitationis. A. C. 49.

x i i. *PAVLVS & SILAS* anno C. 50. cum non invenirent occasionem annunciandi Evangelium in Phrygia, Galatia, Bithynia, jubentur proficisci in Macedoniam, & Philippis apud *Liviam* divertunt; sed paulo post comprehensi virgis cæduntur, ideo Thessalonicam se recipiunt: sed & hinc ejiciuntur. Conferunt ergo se *Athenas*, ubi *Paulus* inscriptionem *Altaris* invenit, quæ fuit hujusmodi; *DIIS ASIÆ, EUROPE & LIBYÆ, DIIS IGNOTIS & PEREGRINIS*. Hinc sumta occasione, cum videretur novos Deos annunciare, dicit se *DEVM* illum ignotum, cui altare inscripserant, prædicare. Athenis scripsit *Paulus* utramque Epistolam ad Thessalonicenses. *Actor. cap. 17.* inde discedit Corinthum circa autumnum, ubi commoratur sesquiannuo spacio. *Act. 18.*

x i i i. *Paulus* venit Corinthum A. C. 52. *Act. 18.*

x i v. *Paulus* cum annum & sex menses Corinthi fuisset, verno tempore, assumtis *Aquila* & *Priscilla*, navigat in Asiam, & Aquilam & Priscillam relinquit Ephesi, & properat in Syriam, venitque Ierosolymam: ubi cum aliquantulum fuisset commoratus, inde in *Galatiam* & *Phrygiam* revertitur, confirmatque discipulos. In hac profectioe & *Laodiceam* venit, ubi scripsit *EPISTOLAM* primam ad *Timotheum*. Interea temporis absente *Paulo* venit Ephesum *Apollo*, vir disertus, qui institutus in Christiana religione proficiscitur Ephesum. *Act. 18.*

x v. *Paulus* A. C. 53. peragratis superioribus provinciis redit Ephesum, ibi reperit duodecim viros, baptismo *IOHANNIS* baptizatos, iis imposuit manus, ut dona Spiritus Sancti acciperent, de quibus nihil inaudierant. *Act. 19. v. 1, 2. &c.* Non multo post cum bestiis *Paulo* depugnandum fuit. *1. Corinth. 15. vers. 32.*

x v i. *Paulus* A. C. 55 Ierosolymam venit circa Pentecosten, ibique ligatur. *Act. 21.* à conversione ejus anno 21, qui est 13. *Claudii*.

II. De Regibus.

1. *Herodes Agrippa* Rex de *Claudio* in adsequendo imperio bene meritus, augetur ab ipso provinciis, Ierosolymitana & Samaritana: quod olim ad hoc regnum pertinuissent; Atque ita Iudæi tributum iterum, non Romanis, sed suo Regi, pependerunt. Additur præterea *Agrippæ* principatus *Lysaniæ*, atque ita amplius regnum consecutus est, quam olim *Herodes Ascalonita* habuit. Vnde patet gratitudo *Claudii* erga *Herodem Agrippam*. *Agrippa*, cum Ierosolymam venisset, catenam, quam à *Caligula* dono acceperat, dedicat in templo, ut esset signum benignitatis divinæ, qua etiam infirmi ad summos honores provehuntur. *Ioseph. lib. 19. cap. 4.*

1 i. *Herodes Agrippa Major*, cum *Cæsareæ* ludos exhibuisset, & divinos honores qui sibi à populo offerebantur, non recusasset, ab Angelo Domini percutitur. *Act. 12.* Et quinto die post moritur, anno ætatis 54. regni 7. *Iosephus lib. 19. c. ultimo.*

1 i i. *HERODES* Rex *Chalcidis* regnum *Agrippæ* Majoris defuncti administrat quinquennium. *Iosephus*.

Herodes Rex *Chalcidis* impetrat à *Claudio Imper.* A. C. 46. jus eligendorum summorum Pontificum, & potestatem in templum sanctumque ærarium: obtinetque hæc omnia, ita ut etiam posteris ejus idem jus manserit usque ad belli Iudaici exitum. *Iosephus lib. 20. cap. 1.*

iv. HERODES Rex Chalcidis A.C. 49. moritur, 8 Claudii, cuius regnum *Claudius* dat Agrippæ juniore.

III. De Præsidibus.

1. *Pilatus* sit αὐτοκράτωρ, h. e. manu sua se interficit (ut scribunt Romani Historici) Anno 1 *Claudii*. Alii referunt ad annum 3. *Caligula*. Perit anno 7 à morte Christi, quem ipse morti adjudicaverat, anno præfecturæ suæ 7. *Cassiodorus* etiam refert interitum Pilati ad annum 3 *Caligulae*.

11. *Agrippa Claudius* succedere primum voluit filium Agrippæ adolescentulum, sed postea cogitans illum imparem esse tanto regno, iterum Iudæam in provinciam redigit, & Syriæ attribuit, mittique eo procuratorem *Cuspium Fadum*, qui purgans Iudæam latrociniis, stolam pontificiam poscit sibi custodiendam in arce Antonii.

Anno Christi 46. sub *Cuspio Fado* Theudas quidam præstigiator persuadet multitudini, ut assumptis suis facultatibus se sequerentur ad *Jordanem* fluvium, se eos per fluvium sicco pede deducturum. Sed *Fadus* immittit iis turmam equitum, multos occidit, Theudam capit, & ejus caput Ierosolymam affert. *Iosephus lib. 20. c. 2.*

111. *Alexander Tiberius* procurator *Cuspio Fado* in Iudæa succedit A. C. 47. Sub hoc famas in Iudæa & in toto fere terrarum Orbe ingens prædicta ab Agabo. *Act. 11. 28.* Quo tempore Regina Adiabenorū Helena, coempta ex Ægypto annona, famem Iudææ sublevavit. Hæc abdicato cultu idolorum legem ritusque Mosaicos amplexa erat. In Græcia tum modius frumenti (ut *Eusebius* habet) emptus fuit duodecim drachmis, esset modius Lipsiensis 28 floren. *Ioseph. lib. 20. c. 3. Eusebius l. 2. histor. c. 11.*

IV. CUMANVS TIBERIVS ALEXANDRO in Iudæa succedit. Sub hoc seditione exorta perierunt 30 millia Iudæorum. *Euseb. Ioseph. 20. cap. 3.*

Cumanus ob provinciam male administratam Romæ damnatur à *Claudio*, & exilio mulctatur. *Tacitus.*

v. Sublato *Cumano*, *Felix* solus Iudææ præest, cum antea (teste *Tacito*) partem Iudææ *Cumanus*, partem *Felix*, apud quem postea causam dixit *Paulus*, tenuisset. Et *Paulus* hoc nomine se felicem prædicat: quod causam dicturus esset apud *FELICEM*, cui diu versato in ea provincia notæ essent res Iudaicæ. *Act. 24. v. 10.* Cum autem Ierosolymis male Respubl. à *FELICE* administraretur, *Jonathan* summus Pontifex ipsum sedulo officii admonet, cuius ille pertæsus, sicarios Pon-

tifici immisit, qui mixtifamulatio *Ionathæ* Pontificem ita interemerunt, ut autor cædis plane ignoraretur: qua impunitate allekti multos postea clam occiderunt, etiam in ipso templo. *Ioseph. lib. 20. cap. 6.*

IV. De Pontificibus.

1. *Theophilus*. Hunc Agrippa Major pontificatu movit anno C. 41.

11. *Simon Canthara*. Hunc idem *Herodes Agrippa* in locum *Theophili* ab officio remoti substituit, & Iudæis Ierosolymitanis immunitates omnium rerum concessit. *Iosephus lib. 19. cap. 5. A. C. 42.*

111. MATTHIAS. Rex Agrippa *Simonem Cantharam* pontificatu movet, & eligit *Jonathan* filium *Anani*, qui & olim Pontifex fuerat: sed is excusans ætatem petit pontificatum fratri suo *Matthia* tribui, & obtinet. *Iosephus lib. 19. c. 5. & 6. A. C. 42.*

1v. *Elionæus Cithai filius*. Agrippa iterum removit *Matthiam* pontificatu, & substituit *Elionæum Cithai* filium. anno C. 43. *Iosephus lib. 19. cap. 7.*

v. *Iosephus Camyda filius*. Hunc *Herodes* Rex Chalcidis frater Agrippæ Pontificem elegit. A. C. 45. *Iosephus lib. 20. c. 1.*

vi. *Ananias*. *Herodes* Rex Chalcidis Ierosolymam venit, & *Iosephum Camyda* filium removit pontificatu A. C. 48. eligitque *Ananiam*, quem *Paulus Act. 23. v. 2.* vocat *parietem dealbatum*, qui tamen tum temporis iterum remotus erat à pontificatu. *Iosephus lib. 20. c. 3.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

1. *Prodigia*. Mortem Claudii hæc prodigia denunciare videbantur. Nam COMETA longo tempore visus est: pluitque sanguine, fulmen de cælo in signa Prætorianorum militum cecidit: templumque Iovis Victoris sua sponte apertum est: denique ex singulis ordinibus Magistratuum singuli mortui sunt. *Dion Nicaus in Claud. §. 7.*

11. *Claudii vox temulenta*. *Claudius* aliquando temulentus talem vocem protulit, *Fatale sibi esse, ut conjugum flagitia ferret, deinde puniret.* Quæ vox ingentem terrorem injecit Agrippinæ, adeo ut de ipso enecando cogitaret. *Cornel. Tacitus, §. 14.*

III. *Claudii Britannicum successorem sibi substituturi cura.* Claudius iratus propter ea, quæ ab Agrippina fiebant, quæque jam ad ipsum perferebantur: requirebat *Britannicum*, quem illa sæpe numero de industria in conspectum patris propterea venire nolebat, quod Neroni filio suo, quem ex Domitio priore marito habebat, imperium parare conaretur. Quam rem *Claudius* cum perferre non posset, parabat ejus potentiam minuere, & filium imperii sui successorem designare. Quo cognito, Agrippina metuens, ejus consilium prævenire statuit. *Dion. §. 7.*

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

Agrippina *Claudium*, Britannico regnum tribuere volentem, neglecto filio suo Domitio Nerone, necavit boleto. *Dion in Claud. §. 7.* ita hanc tragædiam describit: *Locustam* mulierem veneficam, eamque celeberrimam Agrippina accersiri, ac per eam venenum, cui remedium adhiberi non poterat, in boleto parari jussit. Quo facto, Agrippina cœpit ex cæteris boletis comedere: illum vero, in quo venenum erat, maximum atque pulcherrimum, ut *Claudius* comederet, perfecit. Ita ille ex insidiis captus, ex convivio, quasi vino confectus, exportatus est: id quod antea crebro factum fuerat. Noctu autem, postquam obmutuisset, atque obsurduisset, mortuus est 13. Octobris, A.C. 55. Vixit Annos 63, regnavit annos 13, & menses 8, dies 20.

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

I. *Lucretus Agrippina, & Neronis simulatus.* Agrippina & Nero *Claudium* se lugere simulabant, quem necaverant: atque in cœlum efferebant eum, quem in convivio ex insidiis sustulerant.

II. *Lucii Gallionis liber evulgatus.* Similiter *Lucius Iulius Gallio*, frater Senecæ, (qui & librum scripsit in *Claudii* mortem, quem ἀπὸ καὶ λὸκύντων, quali immortalitatem quandam esu boleti partam, nominavit) cum multa facete & urbane, tum hoc brevissime dixisse fertur: *Claudium unco in cœlum attractum esse.* Cum esset consuetudo, necatos in carcere, trahi à carnificibus in forum magnis quibusdam uncis, deinde in flumen projici.

III. *Neronis sermo sarcasticus.* Ipse quoque Nero dictum protulit, quod non indignum memoria videtur. Is dicebat *boletos cibum Deorum esse*, quod *Claudius* boleto in numerum Deorum relatus fuisset. *Dion. §. 7. &c.*

VI. IMPERATOR ROM.

DOMITIVS NERO.

CAPUT I.

DE ORTV.

I. Generatio.

I. **PATER** *Claudii Domitii Neronis* fuit *Cn. Domitius Ænobarbus*, vir omni vitiorum genere detestabilis. Fuit namque crudelis homicida, homo perfidus & incestuosus; quippe cum sorore sua *LEPIDA* sub excessu *Tiberii* incestum commisit, sed mutatione temporum evasit. *Suetonius in Ner. §. 5.* De quo merito dici posset, quod de *Atavo Neronis Cn. Domitio* dixit *Licinus Crassus* orator: Non esse mirandum, quod *aneam* barbam haberet, cui os esset *ferreum*, & *cor plumbeum*. *Suetonius in Ner. §. 2.*

GENEALOGIA Neronis Augusti ex Coniuge

SCRIBONIA. Filia nata fuit	LIVIA. Privigni fuerunt	
	I.	II.
I.	Drusus in Germania mortuus.	Tiberius Nero, & Augusti in Imperio suc- cessor.
<i>Julia.</i> Hæc nupta fuit M. Agrip- pæ.	I	
II.	Germanicus. Hujus ex Agrippina Majoris fi- lius fuit CALIGV- LA Impera- tor.	Claudius Imp. ab hoc ad- optatus fuit NERO VI, Rom. Impera- tor, filius A- grippinæ Mi- noris.
<i>Agrippina</i> Major. quæ nupta fuit Ger- manico.	III.	
III.	<i>Agrippina</i> Minor. Quæ fuit uxor Cn. Domitii Ænobarbi.	
IV.		
NERO.		

II. Appellatio.

NERO, juxta nomen patris dictus est *Domitius*. Verum cum *Claudius* Imperator matrem ejus Agrippinam uxorem duxisset, consilio ejus & Pallantis, Neronem adoptavit, eumque CLAUDIVM NERONEM, h. e. fortem & generosum appel-

appellavit, eique annos 17 nato filiam suam OCTAVIAM uxorem dedit.

Regula.

Multi habent *nomen*, sed non *omen*. Exemplum habemus in hoc Imper. Nam ille à Claudio Imperatore adoptatus NERO est dictus, h. e. virtuosus & fortis. NERO enim (teste Gellio lib. 12. c. 21.) verbum Sabinum est, quo significatur virtus & fortitudo. Itaque ex Claudis, quos à Sabinis oriundos accepimus, qui erat egregia ac præstanti fortitudine, NERO appellatus est. Sabini autem id nomen à Græcis accepisse videntur, qui vincula & firmamenta membrorum *νεμω* dicunt: Latini Nervos. Verum hic Claudius Domitius Nero, non generosus in bonum, sed malum fuit. Nam omnium, quos terra unquam tulit, tyrannorum crudelissimus fuit, à quo Tyrannos omnes crudeliter Imperium exercentes, NERONES appellamus. Quam ejus nequitiam & petulantiam Domitius Pater ex suis & Agrippinæ moribus prædixit: Nullo (inquit) fieri modo potest, ut ex me & illa vir bonus nascatur, sicut Dion in Neron. refert §. 1. Vel (ut Suetonius in vita ejus §. 6. narrat) Præfatio fuit Domitii Patris vox, inter congratulationes amicorum negantis, quicquam ex se & Agrippina, nisi detestabile & malo publico, nasci potuisse.

Similiter NERO diem natalem formidolosum habuit. Nam cum natus esset prima luce, antequam Sol ortus esse videretur, radii circa eum fulserunt. Qua ex re, tum etiam animadverso stellarum cursu, qui tum erat, atque earum conjunctione, quidam Astrologus duo simul prædixit, eum regnaturum esse, & matrem necaturum. Quod cum Agrippina intellexisset, demens subito exclamare coepit: Me vero occidat, dummodo regnet. Mira sane & dira hæc fuit prædictio, quam ambitio Mulieris impotentissimæ calcit audacter; at non impune.

CAPUT II.

DE PROGRESSU.

1. Neronis Prosopographia, ejusque educatio.

NERO statura corporis pene erat justa, corpore maculoso ac fædo, vultu pulchro magis quam venusto, capillo subflavo, oculis cæcis & hebetioribus, cervice obesa, ventre projecto, gracillimis cruribus, & denique valetudine firma. Nam licet gulæ ventrique maxime deditus esset, tamen per annos Imperii 14, tantum ter ægritudine corre-

ptus fuit, atque ita, ut neque vino, nec consuetudine reliqua abstineret.

Trimulus patrem amisit, cujus ex parte tertia hæres, ne hanc quidem integram accepit, correptis per cohæredem Caium universis bonis: subinde matre etiam relegata, pene inops atque egens apud Amitam Lepidam nutritus est, sub duobus Pedagogis, saltatore atque tonsore. Verum Claudio Imperium adepto, non solum paternas opes recuperavit, sed & Crispi Passieni vitrici sui hæreditate ditatus est. Suetonius in Nerone §. 6.

Anno ætatis undecimo à Claud. Imp. adoptatus, & Annao Seneca, atque Aphranio Burrho in disciplinam traditus est, illo præceptis eloquentiæ & comitate morum honesta, hoc vero militaribus curis, & severitate morum, juvantibus invicem, quo lubricam Principis ætatem, si virtutem aspernaretur, voluptatibus concessis, facilius retinerent.

Ingenio satis felici præditus fuit. Nam in prima statim pueritia peritiam pingendi, cælandi & cantandi, non mediocrem habuit: Ad Poësin pronus, libenter ac sine labore carmina composuit. Ad Philosophiæ quoque studia animum appulit, atque disciplinas liberales omnes fere puer attigit. A quibus tamen Mater cum abstraxit, monens, eas Principi parum prodesse.

AXIOMA.

Studia Principum Philosophica debent esse moderata & recte ordinata.

Nam accurate distinguendum est inter Philosophiam Theoreticam & Practicam. Philosophia Practica proprium Principis est studium, præsertim autem Politica ei est discenda, quippe quæ in vitis Principum gubernandis, docendisque iis, quæ ad usum Reipubl. pertinent, maxime occupatur. At Theoretica Philosophia studia maxime illa subtilia, Principem quidem faciunt doctiorem, raro meliorem, sæpe etiam improbiorem.

Quare hoc Theoretica Philosophia studium Princeps paucis delibare potest, amœnitatis causa. Et ita illud Neoptolemi Enniani Emblema intelligendum est: Degustandum ex Philosophia quippiam, non in eam ingurgitandum. Idem apud Philostratum Apollonius quoque intellexit, cujus verba ponderibus sunt prægnantia: Philosophiæ studium in Rege vel Principe si moderatum sit, mirandam efficiet temperaturam: Sed nimia in eodem studio occupatio odiosa & molesta est, adeoque humilior, quam ut scenæ regali conveniat. Et hæcenus Agrippina Mater recte fecit, quod filium Neronem ab hisce studiis aliisque quibus nimium deditus erat, abstrahere voluerit. In Mathematicis tamen studiis

Princeps maxime informandus est. Necessarium namque est, Principem regiones, populos, regna, provincias, transitus, portus, in animo descripta habere. Siderum quoque doctrina non leviter imbutum esse. Sicut *Lucanus* de *Iulio Casare* scribit:

Media inter prœlia semper
Stellarum, cœlique plagis, superisque vacare so-
lebat.

Symbolum ejus erat,

Artem quævis terra alit.

Nero ab Astrologis audiverat, fore ut imperio aliquando deiceretur: hoc Græcum jambicum Dime-
trum identidem usurpasse legitur:

Τὸ τίχῃον πᾶσα γῆ τέφει.

Artem quævis tellus alit.

Putans, se tantum profecisse in arte canendi, ut etiam, si exigeretur, in quavis natione ob musices peritiam posset haberi in pretio. Cumque imminetibus, qui illum insequabantur, de salute desperans, cogitaret sibi vim adferre, subinde dicebat: *Quantus artifex pereō*. Meminerat fortassis Nero, idem usu evenisse olim *Dionysio* Tyranno: qui Syraculis expulsus, postea Corinthi docuit; ut scribit *Cic. lib. Tusc. Quæst. 3*. Qui exul jam interrogatus, quem fructum percepisset ex Philosophia: respondit, ut vicissitudinem sortis meæ æquo animo ferrem. Nam, ut Stoicis placet, Ὁ σοφὸς ἐν αὐτῷ περιφέρει τὴν εὐρίαν. id est, Sapiens in se ipso circumfert bona sua.

II. ACTA OECONOMICA.

I. Conjuges.

Conjuges tres Nero habuit.

1. ERAT OCTAVIA Claudii Imperatoris filia, quam adoptatus à Claudio, uxorem duxit. Sed cito consuetudinem ejus aspernatus, corripientibus amicis ac dicentibus: Dotem igitur ei, h. e. Principatum redde: Sufficere illi debere, respondit, uxoria ornamenta. *Dion. §. 10*. hoc dictum Burrho Præfecto ejus tribuit, cujus ea παρρησία fuit, ut, cum aliquando à Nerone iisdem de rebus iterum rogaretur, palam dixerit: Ne me, de quibus rebus semel dixerō sententiam, bis interroges. Deinde eam sæpius strangulare voluit, & tandem ut sterilem dimisit. Sed improbante divortium populo, nec temperante sibi à conviciis, etiam relegavit. Tandem sub prætextu adulterii eam occidit.

II. POPPÆA SABINA, Quæstorio patre nata, & Equiti Romano ante nupta. Hanc 12 post Octavia divortium die, cum antea concubinæ loco eam habuisset, in uxorem duxit. Hæc mulier

dolosa & fastuosa erat. Dolosa, quia repudiata Octavia, mariti potens facta, subornavit quendam ex Octavia ministris, qui ei servilem amorem objiceret. Ancillis Octavia ad quæstionem pertractis, quædam cruciatu victæ, falsis annuerunt, quædam Dominae suæ sanctitatem prædicarunt. Ex his una, Pythias nomine, instanti Tigellino in faciem respondit: Mundior est, Tigelline, vulva Dominae meæ, quam os tuum. *Dio in Nerone §. 10*.

Similiter supra modum fastuosa erat, quia ejus equorum quibus usa, pedes solcis aureis obducti erant. Hanc Nero unice dilexit, sed tamen ipsam quoque ictu calcis occidit, quod eum ex aurigatione sero domum reversum, gravida & ægra durius incesserat.

III. STATILIA MESSALINA. Hæc Attici Vestini Consulis uxor erat. Verum eam per vim marito eripuit, eumque in ipsis nuptiis trucidavit.

II. Liberi.

Ex Poppæa Sabina unicam suscepit filiam, Claudiam Augustam. Sed eam adhuc infantem amisit.

III. Excessus in vita Oeconomica.

Nero in statu Oeconomico pessime sese gessit, variisque vitiis atque flagitiis sese contaminavit. Nam factus est

1. ADULTER. Siquidem super ingenuorum pædagogia & nuptarum concubinatus, Vestali virgini Rubria vim intulit. *Suetonius in Nerone §. 28*.

NOTA.

Pædagogium Græce παιδαγωγίον. 1. Accipitur in bonam partem, & notat locum in ædibus, in quo pueri servique commorantur, qui à Græcis παιδῆς vocantur. *Plin. l. 7. Epist.* Puer in pædagogio mistus pluribus dormiebat. 11. Alii dicunt, quod vox Pædagogium accipitur in malam partem, pro puerorum cœtu, qui in deliciis habebantur. Et ita accipi à Suetonio in præsentī loco. 111. Alii dicunt, hanc sententiam esse erroneam. Quoniam in castigatoriis exemplaribus Proagogia legatur, non Pædagogia. Est autem προαγωγίον Græca dictio, quæ productionem vel prostitutionem sonat, ὅτι τὸ προαγωγίον, quod est producere vel prostituere. Et hæc vox Proagogia in *Histor. August.* legitur pag. mihi 905. Deinde ACTEN emtam ex Asia in deliciis habuit. Nam hujus amore ita captus erat, ut eam retulerit in familiam Attali, & Octavia uxore multo cariorem habuerit. Quod Agrippina mater ægre ferebat, quod propter Acten non amplius in eos qui erant in palatio imperium teneret. *Dion in Nerone §. 2*.

11. Incestuosus. Nam scribit *Suetonius in Nerone §. 28*. Illum matris concubitum appetiisse, sed ab obrectatoribus ejus, ne ferox atque impotens mu-

mulier & hoc genere gratiæ prævaleret, deterritum nemo dubitavit, utique postquam meretricem, quam fama erat, Agrippinæ simillimam, inter concubinas recepit. Olim etiam quoties lectica cum matre vereretur, libidinum incestu, ac maculis vestis præditum affirmant.

I I I. *Sodomita* vel *δρσενεργής* fuit, h. e. pædico, vel masculi concubitor, qui cum masculis vel pueris concubuit. Nam *Suetonius in Nerone* §. 28, scribit: *Nero* puerum *S P O R V M*, exsecris testibus etiam in muliebrem naturam transfigurare conatus est, cum dote & flammeo per solenne nuptiarum celeberrimo officio, deductum ad se pro uxore habuit. Extatque cujusdam non inscitus locus: *Bene agi potuisse cum rebus humanis, si Domitius pater talem habuisset uxorem.* Idem testatur *Dion in Nerone*, §. 12.

Quin & D O R Y P H O R O liberto, quem *Cornelius Tacitus* §. 5. & *Dio in Nerone* §. 12. *Pythagoram* vocant, ipse denupsit, sicut ipsi *S P O R V S*. Et novissime quasi genus lusus excogitavit, ut feræ pelle contactus cavea emitteretur, virorumque ac fœminarum ad stipitem deligatorum inguina invaderet. *Suetonius in Nerone* §. 29.

N O T A.

Sodomia peccatum est atrocissimum, cum masculi cum masculis concumbunt. Originem traxit à *Sodomitis*. *Genes.* 19. vers. 5. Hoc peccatum olim apud gentes valde frequens fuit, uti ex *Epistolis Pauli*, quas ad gentes conversas scripsit, luculenter patet. *Rom.* 1. v. 24. 26. 27. *1 Cor.* 6. v. 9. *1 Tim.* 1. v. 10. Illudque Deus in lege sua severissime prohibuit. *Levit.* 18. vers. 22. 25. cap. 20. v. 13. Et talis *Sodomia* etiamnum in *Papatu* permittitur.

I V. *Parricida* fuit. Nam licet necis *Claudii*, à quo adoptatus erat, non author, conscius tamen fuit. Neque id dissimulavit ipse, ut qui boletos, in quo cibi genere venenum ille acceperat, quasi Deorum cibum, postea proverbio Græco collaudare solitus sit. Quem quidem & mortuum omnibus verborum rerumque contumeliis insectatus est, modo stultitiæ, modo sævitæ arguens. Nam & morari eum inter homines desisse, producta prima syllaba, jocabatur, multaque decreta & constituta, ut insipientis atque deliri pro irritis habuit. *Suetonius in Nerone* §. 33.

V. *Matricida* fuit. Nam matrem suam *Agrippinam*, dicta factaque ejus severius corrigentem, invidia hac primo onerabat, quasi cessurus imperio, & *Rhodium* abiturus esset. Mox & honore omni & potestate privavit, & contubernio atque palatio expulit. Minis vero & violentia ejus territus perdere statuit. Et cum veneno tentasset, sentiretq; anti-

dotis præmunitam, lacunaria, quæ noctu super dormientem luxata machina deciderent, paravit. Hoc consilio per conscios parum celato, solutilem navem, cujus vel naufragio, vel camerae ruina periret, commentus est. Verum nando istud quoque periculum evasit. Quod ubi *Nero* comperit, *Aniceto Centurioni* eadem matris mandat, qui assumptis ad jussa promptissimis, villam in quam delata erat *Agrippina*, statione circumdat, refractaque janua, cum percussoribus in cubiculum irruit, qui cum lectum circumstiterent, illa distringenti ferum *Centurioni* protendens uterum, *Ventrem feri* exclamat, rogans ministrum, ut utero dirum enssem conderet, adjiciens: *Hic, hic est fodiendus ferro, monstrum qui tale tulit.* Post hanc vocem cum supremo mixtam gemitu, tristem animam tandem post fera vulnera reddidit. *Cornelius Tacitus* §. 14. *Suetonius in Nerone* §. 33. *Nero* postquam accepit eam esse mortuam non credidit: nimirum propter magnitudinem temerarii facinoris diffidebat. Itaque cupivit eam videre, & denudatam penitus conspexit, tum vulnera ejus contemplatus, nefarium sermonem habuit plus, quam cædes fuisset: *Nesciebam (inquit) me tam pulchram matrem habere.* *Dion in Nerone* §. 5. Cum autem ad urbem redisset, & *Agrippinæ* defunctæ causa sacrificia fierent, *Sol.* obscuratus est, teste *Tacito*, *Xiphilino*, & *Plinio*, qui ait, *Eclipsin* factam pridie *Calend. Maii*, hora dici inter septimam & octavam, & eandem visam fuisse in *Armenia* à *Corbulone*, hora inter decimam & undecimam.

Dio in Nerone §. 6. & *Suetonius in Nerone* §. 45. scribunt: Quosdam ad statuam ejus, urbem, occisa matre, reversi, apposuisse culeum, cum tabella cui inscriptum erat: *Ego quid potui? Sed tu culeum meruisti.* Quo significare voluerunt, dignum esse *Neronem*, qui in culeum conjiceretur. *Culeus* enim apud Romanos erat pœna parricidarum. Hi namque vivi culeo, h. e. sacco coriaceo insuebantur: simul inmissa vipera, simia, cane & gallo gallinaceo, atque ita in profluentem projiciebantur. De quo *M. Tullius Cicero pro Roscio Amerino* ita scribit: Quanto majores nostri sapientius? Qui cum intelligerent nihil esse tam sanctum, quod non aliquando violaret audacia, supplicium in parricidas excogitarunt: ut, quos natura retinere in officio non potuisset, magnitudine pœnæ à maleficio summo arcerentur: hos insui voluerunt in culeum vivos, atq; ita in flumen dejici. O singularem sapientiam judicum! Nonne videntur hunc hominem ex rerum natura sustulisse & eripuisse, cui repente cœlum, solem, aquam terramque ademunt? Ut, qui eum necasset, unde ipse natus esset, careret

his rebus omnibus, ex quibus omnia nata esse dicuntur. Proverb.

Culeo dignus: Aut: *Non uno culeo dignus*.

Quadrat in hominem enormiter scelerosum, quem culeo dignum dicimus. Vide *Pandect. Adag. p. 362. Wesehb. Parat. p. 952.*

Domitiam quoque *amitam* suam veneno sustulit, ac bonis ejus, quæ Baiis & in mari Ravennati erant, ablatis, in iis magnifica trophæa statuit, quæ ad nostram ætatem vigent. *Dio in Nerone §. 6.*

Similiter *Crispinum privignum* ex Poppæa Matre, impuberem adhuc, qui ferebatur Ducatus & imperia ludere, mergendum mari, dum piscaretur, servis ipsius demandavit.

v 1. *Fratricida* fuit, Nero metuens, ne Mater Agrippina, quæ astutissima erat fœmina, *Britannicum* Claudii Imp. ex *Valeria Messalina* filium naturalem & legitimum, & Octaviæ fratrem, qui jure hæreditario patri in imperio succedere debuisset, ad imperium promoveret, cum veneno sustulit, anum cum ageret decimum quattum. Cujus corpus ut vidit propter venenum livore decoloratum esse, gypso oblinendum & postero die raptim *larvato funere* efferendum curavit. Cumque per forum funus efferretur, maximo imbri de cœlo omne gypsum, quod adhuc molle & tenerum erat, sublatum est: ut nefarium scelus non solum audiretur ab omnibus, sed etiam apertum ante omnium oculos poneretur. *Dio in Nerone §. 3.* De cujus morte *Seneca* Tragœdiam scripsit, cui nomen est OCTAVIA, in qua deplorat mortem Britannici.

N O T A.

Larvata funera apud antiquos dicta fuerunt, cum cadavera ipsa ruina ædium detrita, vel alio casu mutilata, propter deformitatem publice oculis exposita, efferri ad funus non potuerunt: Sed loco eorum vel larvæ quædam, quæ eorum faciem repræsentabant, vel plane involuta & vestibis recta: Vide *Camer. Hor. Succif. l. 1. c. 96.* Ita *Plinius* scribit: *Scipionem Æmylianum* obvoluto capite elatum, ne livor vel tumor in ore appareret. Alias cadavera inhonestissima veste efferri moris fuisse, quæ in vulgo civium & in tacito funere toga vulgata fuit: in Magistratibus toga prætexta, in Censoribus purpurea toga; sicut *Iustus Lipsius* veterum Historicorum autoritate asserit.

I V. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

Post mortem *Claudii Imp.* Nero artibus *Agrippina* ad Imperium pervenit. Nam à *Claudio* adoptatus, *Octaviam* ejus filiam uxorem duxit, atque ita à militibus anno ætatis 17 ad imperium evehctus, quibus donativum promisit ad exemplum pa-

ternæ donationis. Merito de illo dici potest, quod de *Bonifacio VIII, Papa Romano*, dictum est. *Intravit ut vulpes*, (Nam Britannico legitimo & naturali filio, cui jure successio competebat, prælatus est.) *regnavit ut Leo*, (Quia Tyrannus fuit, & plane tyrannice imperium administravit.) & *exivit ut Canis*. (Quia tragica & ignominiosa periit morte, uti ex dicendis patebit.) *Dio in Nerone §. 1.*

I I. Imperii administratio.

I. Bona.

Ab initio Imperii bene & laudabiliter sese gessit ad quinque annos. Vnde proverbium ortum est: *Quinquennium Neronis*. Et *Traianus Imp.* dicere solitus est: Cunctos Principes à primo Neronis quinquennio longissime abesse. Nam in eo fulserunt tales Virtutes.

1. *Reverentia erga Matrem*. Agrippina enim principio administrabat omnia quæ ad principatum spectabant: ambo una exhibant foras: sæpenumero eadem lectica vehiebantur: quanquam illa magna ex parte vehi, hic consequi solebat: illa respondebat Legatis, literasque ad populos & Principes & Reges mittebat. Quod cum diu factum esset, ferre graviter cœperunt *Seneca* & *Burrhus*, homines sapientissimi, & apud *Neronem* maximæ auctoritatis. Horum alter prætorianis militibus præerat: alter Præceptor ejus erat. Itaque commodam occasionem nacti, huic rei finem imposuerunt. Cum enim Legati Armeniorum venissent, velletque Agrippina in tribunal, ex quo Nero cum eis colloquebatur, ascendere, eamque illi appropinquare viderent, adolescenti ut ante descenderet, & ad matrem excipiendam procederet obviam, persuaserunt. Quo facto non sunt reversi, alia simulata causa, ne barbaris hanc labem ignominiamque Imperii patefacerent. Cumque perfecissent postea, ut ne deinceps permitteretur ei cura rerum publicarum, ipsi omnem potentiam consecuti sunt: quam quousque obtinere potuerunt, omnia sunt ab eis optime & justissime administrata.

1 1. *Humanitas erga Senatum*: apud quem professus est, se ex Augusti præscripto regnaturum. Senatui ei gratias agenti, respondere solebat: *Cum mervero*.

1 1 1. *Liberalitas erga Senatum & populum*. Liberalitatis populo Romano exhibendæ nullam occasionem omisit. Vectigalia graviora aut abolivit, aut minuit: Senatorum nobilissimo cuique, à re familiari destituto, annua salaria constituit, & urbem ædificiis novis splendidisque exornavit.

I v. Iustitia. In sententiis dicendis nihil temere fecit, leges utilissimas & æquissimas tulit, & quadrigariorum licentiam repressit.

v. Clementia. Cum ex more cujusdam capitis damnati sententiæ subscribere deberet; dixit: *Vtinam literas nescirem!* Vox parsimoniam humani sanguinis promittens, si ex animo prodiiisset. Quæ vox *Senecam* movit, ut librum de *Neronis* clementia scripserit: In quo inter alia *Neronem* ita alloquitur: Animadversurus in latrones duos, *Burrhus* Præfectus tuus vir egregius, & tibi Principi notus, exigebat à te, ut scriberes, in quos & ex qua causa animadverti velles. Hoc sæpe dilatum ut aliquando fieret, instabat. Invitus invito cum chartam protulisset, traderetque, exclamasti: *Vellem ut literas nescirem!* Nam non ignorabas, Clementiam primam esse virtutem ad benevolentiam bonamque famam apud omnes Principi conciliandam.

II. Mala.

Elapso quinquennio, *Nero* paulatim degeneravit. Nam aucta potentia, otium sectatus, Imperii negotia neglexit, & dissolutiorem vitæ rationem amplexus, variis flagitiis se contaminavit. *Dio in Nerone* §. 2.

I. Avoπia & effrenis licentia.

Quodcunque enim incidebat ipsi in mentem, volebat; neque id putabat, pravum an rectum esset, quod petebat. Nam licentia est mater impudentiæ; uti *Plato de Legib. Dial. 3.* inquit. Hinc sine rubore dicere solebat: *Neminem Principum ante ipsum scrivisse, quid sibi liceret.* Sicut etiam quidam dixit: *Reges esse supra leges.* Germani pulchre efferrunt:

Der Herr mag thun was ihm gelüst:

Aus recht Er nicht gebunden ist.

At male. Nam salutaris & pia est hæc *Euagrii* admonitio *Hist. Eccl. lib. 3.* Imperatorem non ex eo quod aliis imperat, spectari debere: Sed ex eo, quod se ipsum ita regere & moderari possit, ut nullum absurdum voluptatis genus sinat in animum irreperere, sed ita invictum se ab intemperantia præstet, ut vita ejus sit tanquam imago virtutis, quam & imitentur subditæ ejus, & ad virtutem erudiantur. Cum qua congruit venustus hic versiculus:

Rex est, qui regnat: Cur non regit omnia solus?

Qui regit & regitur, rectius ille regit.

Et *Ovidius 3. de Amore* pulchre:

Cui peccare licet, peccat minus: ipsa potestas
Semina nequitia languidiora facit.

Sed *Nero* contrarium fecit, ideoque licentia indies deterior factus est; Nam *licentia* ubi est, ibi mirum quisque propriam vitæ suæ formam constituit, prout cuique placuerit: sicut *Plato de Republ. Dial. 8.* præclare ait.

II. Quotidiana cum aulicis adulatoribus conversatio.

Hanc autem effrænem ejus licentiam atque libidinem cum nemo auderet increpare, itaque cœpit ille omnia contemnere, præsertim cum crebro à familiaribus suis audiret: Tu hæc pateris? Tu hos times? ignoras te *Cæsarem* esse? Teque in illos potestatem habere, non illos in te? *Dio in Nerone* §. 2.

III. Crebra Comessatio & turpissima Libido.

Epulas è medio die in mediam noctem protrahabat, refectus sæpe calidis piscinis, ac tempore æstivo niveis. Cœnitabatque nonnunquam & in publico, inter scortorum totius urbis ambubajarumque ministeria. *Suetonius in Nerone* §. 27. *Dio in Nerone* §. 10. scribit, quod *Nero* in Amphitheatro aliquando sumptuosum convivium instituerit, cujus notandus

I. ORTVS. Convivii hujus Præfectus erat *Tigellinus*: Apparatus cœnæ erat magnificus: magna vasa vinaria lignea erant in aqua posita, & in circuitu undique erant tabernæ & diversoria ædificata. Ad hoc convivium invitati erant multi divites Senatores, aulici atque cives, earumque uxores, fœminæ nobilissimæ & pulcherrimæ, puellæ, liberæ, ancillæ atque scorta.

II. PROGRESSVS. *Nero* & *Tigellinus* cum convivis suis medium locum tenebant, & in tapetis purpureis, mollibus stragulis epulabantur, cæteri in suis tabernis lætitiæ capiebant, & largiter potabant.

III. EGRESSVS. Appropinquante autem vespere, *Nero* severissime demandabat, ne ulla vel mulier, vel virgo, ulli quicquam denegaret. Multitudo congregata faciebat injuriam libidinosæ; poterat quisque ea, quam cuperet, potiri; negare licebat nemini. Tum enim servus cum domina, præsentem domino suo, & gladiator cum virgine nobili, inspectante patre, rem habuerunt. Sequebantur inde gravissimæ & turpissimæ altercationes, vulnera, tumultus, non solum ab iis, qui intus erant, sed etiam iis, qui foris remanserant. Quibus ex causis multi homines mortui, multæ mulieres suffocatae, multæ raptæ sunt.

Quæstio hic moveri potest Philologica:
Quanam Ambubajæ fuerint?

I. Quidam Critici olim ea opinione fuerunt imbuti, quod Ambubajæ dictæ sint inde, quod circa Bajas versarentur: Quæ erronea opinio etiam *Torrentio* placuit, eamque notis suis in *Suetonium* inseruit.

II. *Porphyrius* Philosophus Tyrius statuit, quod Ambubajæ fuerint mulieres vagæ ac leves, quibus nomen ab ebrietate balbutientium verborum sit inditum.

III. Vera sententia hæc est: Ambubajæ fuerunt Syriæ mulieres, quæ Romæ in circo habitantes, duplici quæstu se sustentabant. Nam primo corporis sui copiam vulgo faciebant, & deinde instrumenta Musica, nempe citharas vel fistulas pulsare norant, quas è patria, cum Romam peterent, una secum attulerant. Hæc autem barbara instrumenta nomen nativum in urbe Roma retinuerunt, uti ex hisce *Juvenalis* versiculis patet:

*Iampridem Syrus in Tiberim deflexit Orontes,
 Et linguam & mores, & cum tibicine chordas
 Obliquas, nec non gentilia tympana secum
 Vexit, & ad circum jussas prostare puellas.*

Quod ut melius intelligatur, notandum est, quod vox אבוב, vel אבובא sit vox Chaldaica & Syriaca, quæ significat fistulam ex novarum frugum calamo confectam, Græce καλαμῖς, cithara, instrumentum musicum. Arabes vero loco dageſch literam ڤ proferunt, dicentes אבוב Ambub, instrumentum musicum, fistula, tibia, hinc אבוביא Ambubajæ, tibicines. Ita apud *Suetonium* in *Nerone* §. 27. legitur. Inter scortorum totius urbis, ambubajarumque ministeria. Et apud *Horatium*:

Ambubajarumque collegia.

Et hæ tibicines in Syriaca lingua dictæ fuerunt Ambubajæ.

IV. *Musica cantatio, & aurigatio.*

Sæpe Nero in scenam publice prodiit, & habitu citharædi indutus, per plures dies cantavit, jactans hoc proverbium Græcum inter familiares suos: *Occulta musica nullum esse respectum.* *Dion* in *Ner.* §. 7. scribit: Nero quinquennale certamen, siue, ut alibi vocatur, lustrale instituit, quod quovis anno quinto exacto ageretur. Fuit autem triplex: Musicum, gymnicum & equestre, (ut *Suetonius* habet) quod adpellavit *Neronia*. Iudices certaminum elegit ex Senatu præstantissimos. *Neronia* postmodum à *Gordiano* firmata sunt, teste *Capitolino*, anno æræ Christianæ 240, actaque

tum sunt *Neronia* tricesima septima. *Tacitus* §. 20. Cujus causa Gymnasium ædificavit, &c.

Similiter cum *Tiridates Armeniorum Rex* à *Corbulone* Duce belli victus esset, flexis genibus, sublatisque in cælum manibus *Neronem* venerabundus, DOMINVM ac DEVM suum appellavit. *Nero* illum Regem Armeniæ fecit. Quo facto, cum *Tiridates* ad pedes *Neronis* se abjecisset, ei *Nero* diadema imposuit. *Dio* in *Nerone* §. 13. Sed statim subjungit *Dio*: Post hæc *Nero* cithara publice cecinit, currusque, prasina veste indutus & galea aurigarum ornatus, agitavit. Quo viso *Tiridates Neronem* reprobare & detestari cœpit.

V. *Nocturna grassatio & debacchatio.*

Post hæc *Nero* publice incipiebat insanire. noctu per totam urbem debacchabatur: mulieribus puerisque stuprum inferebat: spoliabatque eos, qui sibi fierent obviam: percutiebat, vulnerabat, occidebat. Cumque hæc faceret, putabat, clam homines esse, propterea quod variis generibus vestium & apposis comis uteretur: sed ex comitatu factisque facile agnoscebatur. Nec enim est ausus quisquam tot & tantas res securo animo facere. Nam domi esse, nulli tutum erat, *Nerone* in domos atque officinas insultante. Itaque *Iulius Montanus Senator*, commotus uxoris causa, facto in *Neronem* impetu, ei multas plagas inflixit: ita ut per multos dies in conspectum hominum non veniret. Quæ res *Montano* nullum damnum attulit: Cui *Nero* ne iratus quidem omnino fuisset, (et si putabat se injuriam accepisse) nisi ipse veniam per literas petivisset. Quibus literis lectis, *Nero* ita respondit: Non ergo percussor *Neronis* se ipsum vita jam spoliavit? *Dion* in *Ner.* §. 4.

VI. *Prodigalitas & profusio.*

Nam divitiarum & pecuniæ non putabat alium usum, quam profusionem: sordidos ac parcos nominans, quibus ratio impensarum constaret: lautos & magnificos, qui abuterentur & perderent. Hinc ipse sine delectu & judicio publicæ utilitati sacratas pecunias profudit, thesaurosque publicos exhausit. *Dio* de eo scribit §. 2. quod prætoriano militi dari jussit aureorum centena millia; quumque *Agrippina*, ut ipsum intuentem summam tantæ pecuniæ pœniteret, uno in loco coacervasset, interrogavit, quantum esset numeratum; cognitaque summa, duplicari eam jussit: Non enim putavi, inquit, me tam exiguum munus dedisse. Unde patet, quod *Nero* modum neque largiendi, neque absumendi tenuerit. Vestem nullam bis induebat. Et ædificando luxum ostendebat. De quo *Sueton.* refert,

fert, quod domum ædificaverit urbi amplitudine non ablimilem, quam post incendium, quo consumpta erat, restitutam, auream appellavit. In cuius vestibulo colossus 120. pedum stabat ipsius effigie: Porticus triplices milliarias habuit. In medio stagnum maris instar, ædificiis undique circumseptum. Rura continuit cum arvis, vinetis, pascuis, sylvis, pecudibus, feris. In cæteris partibus cuncta auro lita, distincta gemmis unionumque conchis erant. Cœnationes laqueatæ tabulis eburneis, versatilibus, ut flores è fistulis, & unguenta desuper spargerentur. Præcipua cœnationum rotunda, quæ perpetuo diebus ac noctibus vice mundi circumageretur. *Suetonius §. 31.*

Axioma.

Tyranni civium sanguine sua madesciunt camenta.

Vnde fere fit, ut superbas Tyrannorum molitiones posterij ob id tantum evertant, ne ullum tyrannidis in civitate vestigium exstare possit. *Domus aurea Neronis* urbem fere ambitu complectebatur: at consequentium Imperatorum, qui in ea domo propter Neronis flagitiosam memoriam habitare vellet, inventus est nemo: sed paulo momento collapsa est; quippe quæ innocentium civium sanguine exstructa fuisset. *Bod. de Republ. l. 6.*

VII. Novorum vectigalium impositio & rapina.

Thesauros, quos in thalamo regia habebat, ita exhaust, ut ei statim opus fuerit novis redditibus. Vnde non tantum nova vectigalia populo imposuit, sed etiam locupletum opibus inhiavit, quas per vim & rapinam à multis abstulit. *Dio in Nerone §. 2.* Nunquam cuiquam officium delegavit, quin hæc adjiceret: *Scis, quibus mihi opus est? Et, Hoc agamus, ne quis quid habeat.* Vox prædone quam Principe dignior. *Dio, Suetonius in Nerone.*

VIII. Cedes & homicidia.

Nero velut truculenta Bestia in perniciem humani generis nata, in quosvis, nullo necessitatis, familiaritatis aut amicitiae habito respectu, etiam in infantes, sæviebat. Nam antea audivimus, quod Patrem *Claudium*, Matrem *Agrippinam*, *Domitiam* Amitam, & Fratrem *Britannicum* velut Parricida nefarie occiderit. Quibus parricidiis varia & multiplicia adjecit homicidia atque latrocinia.

1. *Thraseas* & *Soranus*, qui nobilitate, opibus, ac omni genere virtutis primas partes tenebant, etsi culpam conjurationis non sustinuerunt, tamen sub hoc prætextu postea è medio sunt sublatis. Præ-

terea *Dio* addit: *Thraseas* propterea moritur, quod raro, tanquam minime approbaret Senatus decreta, in Senatum venerat, & quod nunquam *Neronem* audiverat, dum cithara caneret, neque voci ejus sacræ, ut reliqui omnes, sacrificaverat, aut approbaverat quicquam ejus generis. *Dio in Nerone §. 12.*

11. *Aulum Plancum* juvenem quoque interemit, cum eum ante mortem per vim stuprasset, & quasi ille à matre dilectus & ad spem Imperii impulsus fuisset, additis hisce verbis: *Eat nunc mater mea, & successorem meum osculetur.*

111. *Paridem* saltatorem insignem interficijussit, quod cum doceri ab eo cuperet, discere saltare non potuisset. *Dio §. 15.*

1V. *Cinnam Tuscum* multavit exilio, propterea, cum is esset Præfectus Ægypti, se lavasset in balneo, quod *Neroni* venturo in Alexandriam paratum fuerat. *Dio in Ner. §. 16.*

v. *Corbulo*, accitus honorificentissime (quem virum *Nero* præter cætera Patrem & beneficium appellabat) postquam Cenchrea appulit, ab eodem occidi jussus est, priusquam in conspectum ejus veniret. *Dio in Nerone §. 16.*

Axioma.

Aulica beatitudo mutabilis.

Exemplum habemus in *Corbulone* viro præstantissimo. Hic cum Armeniam occupasset, & pro *Nerone* multas plæclaras res gessisset: quibus auxerat Imperium Romanum, eidemque oblatum fuisset à militibus imperium, ut *Neronem* dejiceret: Quod tamen accipere noluerat, ut in fide *Neronis* perstaret: Sine causa post tantas res gestas à *Nerone* interfectus est: neque dignum laboribus & fide sua præmium à Tyranno accepit. Moriens nihil aliud dixit, quam ἀξιός, dignus. Qua voce se reprehendit, & quod tantis occasionibus oblatis à *Nerone* non defecerit, & quod inermis ad tyrannum accessisset. *Dio ibidem.*

v1. *Senecam* præceptorem, ut aut mortem sibi ipsi conscisceret, aut mortis genus mandatum subiret, jussit; quamvis sæpe jurasset, perituum se potius, quam nocituum. Moriturus dixit *Seneca*: Hoc est unum, quod de vita non possumus queri, neminem tenet. Placet, vive; non placet, licet eo reverti, unde venisti. Introitum ad vitam unum dedit Deus, exitus multos. Quibus dictis αὐτοχειρ factus (A. C. 66, 30. April.) & venas in brachiis & pedibus aperuit, sed ita cruciatus etiam cicutam bibit, & tandem stagnum calidæ aquæ inivit. *Tacitus lib. 15. §. 54.* Tale autem sibi ipsi Epitaphium concinnavit:

*Cura, labor, meritum, sumti pro munere honores,
Ita alias posthac sollicitate animas.
Me Deus à vobis procul evocat : ilicet actis
Rebus terrenis, hospita terra, vale.
Corpus avara tamen solennibus accipe saxis,
Namque animam cælo reddimus, ossa tibi.*

At melius *Socrates* docuit, nefas esse animam, injussu imperatoris Dei, è corporis præsidio decedere. Quibus verbis *ἄντοχερίαν* improbavit.

V I I. *Vxor Seneca* prohibita est mori, cum jam plurimum sanguinis emisisset. Ideoque per totam vitam postea pallida fuit.

V I I I. *Burrho* alteri Præfecto *Nero* remedium ad fauces pollicitus, toxicum misit: Quo extinctus est.

I X. *Lucanus Poëta* incisione venæ jussu *Neronis* interfectus est. De *Lucano* hoc exstat carmen:

*Corduba me genuit, rapuit Nero, pralia dixi
Quæ gessere pares, hinc socer, inde gener.
Continuo nunquam direxi carmina gressu,
Quæ tractim serpent: plus mihi comma placet.
Fulminis in morem quæ sunt miranda citentur,
Hæc vero sapiet dictio, quæ feriet.*

x. *Aper Centurio*, qui contra illum conjuraverat, rogatus à *Nerone* causam conjurationis, aperte in os ei dixit: *Quoniam alio pacto tibi non poteram subvenire.* Alter vero conjuratorum *Flavius Tribunus* stipatorum militum ad *Neronem* dixit: *Dilexi te, & odi supra omnes homines. Dilexi te, & fidelissimus tibi fui, quod te sperabam bonum Principem fore: Sed odisse te cæpi, postquam parricida matris & uxoris, auriga, histrio, & incendiarius extitisti. Tacitus.* O horrendum homicidam atque latronem! Emblemata *Neronis* erat: *Ferrum tuetur Principem.* Verum recte ei *Seneca* respondit: *Sed melius fides.*

Similiter cum *Aruspices*, visis nonnullis portentis, respondissent, interitum *Neroni* denuntiari, eique consilium dedissent, ut in alios id periculum averteret: Quæ ex re complures interfecisset subito, nisi ei *Seneca* ita dixisset: *Licet, inquit, quamplurimos occidas, tamen successorem tuum non potes occidere.* Sicut *Dion* scribit §. 7. Cui Præceptoris sui consilio si paruisset *Nero*, sempiternam nominis infamiam, mortemque temporalem sibi haud attraxisset.

I X. Incendia.

Nero quoque incendiarius fuit. Nempe cum offensus veterum ædificiorum deformitate & angustis, ac flexuris vicorum, palam urbem incendit, missis hinc inde ministris discursantibus, atque ignes injicientibus. Ea clade per sex dies septemque noctes

ævum est. Ipse interim è turri *Mæcenatis* incendium hoc prospectans, lætusque flammæ (ut aiebat) pulchritudine, ἄλωσιν *Ilii* sive excidium *Trojæ* decantabat in habitu suo scenico. Vnde odium ejus Diabolicum in patriam cognoscitur, uti etiam ex detestabili ejus voto apparet. Nam *Tiberius* crebro jactare solebat: Ἐμὲ θανόντῃ γαῖα μίχθηται πυρί. h. e. *Me mortuo misceatur terra igni.* Imo, inquit *Nero*, Ἐμὲ δὲ ζώντῃ, h. e. *Me vero superstite.* uti etiam ipso opere testatum fecit. Quamvis autem *Nero* igne deleta urbem instauraret ad mensuram & composite, firmiorem etiam contra incendia & salubriorem: Tamen hisce omnibus efficere non potuit, quin author incendii illius diceretur. Ideoque ei rumori abolendo, subdidit quosdam reos, quos exquisitissimis pœnis afficiebat, quos vulgus *Christianos* appellat. Vti inquit *Tacitus lib. 15. Annal. c. 44. Dio in Nerone §. 11.*

X. Magia.

Magici quoque artibus *Nero* initiatus fuit: Quam tamen universam falsam vanamque comperit, sicut *Plinius lib. 30.* scribit. Exemplum memorabile recenset *Franc. Petrarca lib. 4. Memorab. Nero* consulens oraculum *Delphicum*, responsum accipit, ut annum 73. caveret. Quod cum audisset, homini considerato tanta securitas incessit, ut jam nihil metuens, & prosperitatem & ætatem integram sibi sponderet, quasi ante prænunciatum tempus ab *Appolline* mori non posset, eoque vanitatis & insolentiae raptus est, ut preciosissimis quibusdam rebus maritima tempestate perditis, affirmaret, eas ad se vel piscium obsequio reversuras. Talibus intumuerat erroribus, cum subito ab omnibus destitutus ad turpissimam compulsus est mortem, utique consiliario dignus *Appolline.* Quamvis mendacii pater, ne quid mentitus videretur, consuetis ambagibus atque arte providerit, quod ipse *Nero* suprema illa nocte, audito clamore militari, suum execrante & *Galba* nomen celebrante, sero licet, quiverit intelligere, & ad infelicitatis suæ cumulum authorem oraculi veridicum opinari. *Galba* enim successor tertium & septuagesimum annum tunc agebat.

XI. Detestanda superbia.

Nero Imperator Romanorum Κῆρς, h. e. D O M I N V S, vocari primus voluit. Ab hoc enim titulo abhorruerunt *Augustus* & *Tiberius* Imperatores. Cum enim in theatro publico *Mimus Dominum æquum & bonum* vocaret *Augustum*, gravissime aversatus est istum titulum, & sequenti die severissimo edicto prohibuit, ne quis vel è liberis vel è nepo-

nepotibus *Dominum* se appellaret. *Suetonius in Augusto*, §. 53. *Tiberius* quoque Augusti successor *Dominus* à quodam appellatus, denunciavit, ne se amplius contumeliæ causa ita appellaret. *Suetonius in Tiberio*, §. 27.

At *NERO* primus ab adulatoribus suis *Dominus* appellatus est, uti patet ex *Act. cap. 25. v. 26.* ubi *Festus* Præses Iudææ *Neronem* Κῆρον ΔΟΜΙΝΩΝ appellavit. Similiter *Tiridates Rex Armeniorum* *Neronem* ΔΟΜΙΝΩΝ & ΔΕΥΩΝ suum seque ejus *Servum* nominavit. Quod *Nero* approbavit, & addidit: *Ego te Regem Armenia facio, ut tu atque illi* (nempe pater & fratres) *simul intelligatis, in mea esse potestate Regna dare & adimere.* *Dion in Nerone* §. 13. Plane sicut *Diabolus* ad *Christum* dicebat. *Luc. 4. v. 6.* Tibi dabo potestatem hanc universam, & gloriam illorum. (nempe omnium regnorum Orbis.) Quia mihi tradita sunt, & cuicunque volo, do illam. Quæ Diabolica est superbia. Idem de *Papa Romano* judicium esto:

Promittit Christo, nec habet dare munera Damon.
Ridiculum est? Cælum sic dare Papa potest.

XII. Mala Conscientia.

Nero, occisa matre *Agrippina* per *Anicetem*, nec sceleris conscientiam, quanquam & militum & Senatus populique gratulationibus confirmaretur, aut statim, aut nunquam postea ferre potuit: sæpe confessus, exagitari se materna specie, verberibus furiarum, ac telis ardentibus. *Dion in Nerone.*

Suetonius ita scribit: Terrebat *Nero* evidentibus portentis somniorum, & auspiciorum, & omnium, tum veteribus tum novis, nunquam antea somniare solitus. Occisa demum matre, vidit per quietem navem sibi regenti extortum gubernaculum, trahique se ab *Octavia* uxore in arctissimas tenebras: & modo pennatarum formicarum multitudine oppleri, modo à simulacris gentium ad *Pompeii* theatrum dedicatarum circui arcerique progressu. *Suetonius in Nerone* §. 46.

AXIOMA.

Magna Conscientia ratio est habenda.

Nam *Cicero pro Milone* recte inquit:

1. Magna vis est Conscientiæ in utramque partem, ut neque metuant aliquid, qui nihil commiserunt: & poenam semper ante oculos versari putent, qui sunt rei magnorum scelerum.

11. Nulla est in mundo immanior bestia, quam mala conscientia. Verissimum est quod *Seneca* dixit: Multos fortuna liberat poena, metu neminem. Quare? Quia infixa est nobis ejus rei a-

versatio, quam natura damnavit. Et si enim dolor conscientiae aliquantisper hebescit, juxta effatum *Iehovæ*, *Genes. 4. v. 7.* *Peccatum tuum quiescet in foribus*: Tandem tamen in malis sævire incipit: & accedit sæpe ad naturalem dolorem perterrefactio, qua Deus ipse ceu fulmine opprimit fontes.

111. Nihil magis pavidum est mala conscientia: cujus judicium nemo hominum effugere potest. Quia perpetrata facinora morfu perpetuo non sinunt requiescere malos. Recte enim *Cicero*, quamvis *Ethnicus*, *Sceleratos*, inquit, homines agitant insectanturque *Furiæ*, non ardentibus tædis, sicut in fabulis; sed angore conscientiae, fraudisque cruciatu.

Similiter *Ambros. lib. 5. epist. 18.* recte inquit: Nullus major est dolor, quam is, qui peccati mucrone vulnerat conscientiam: neque ullum gravius est onus: quam peccatorum sarcina, & pondus flagitiorum. Exemplum habemus in *Nerone*.

ACTA POLEMICA.

I. Bellum in Britannia.

Augendi propagandique Imperii, tamen neque voluntate ulla, neque spe motus unquam; etiam ex Britannia exercitum deducere cogitavit: nec nisi verecundia, ne obrectare parentis gloriæ videretur, destitit. Gravem ibi cladem accepit, duabus præcipuis urbibus ab hoste captis ac direptis. Quæ tanto indignior fuit, quod à Duce fœmina, *Bunduica*, accepta est. Sævitum in victos, præsertim fœminas nobiles, crudeliter. Correcta tamen ea clades postea est à *Suetonio Paulino*, qui & *Monam*, vicinam Insulam, cum exercitu cœperat. *Suetonius in Ner. §. 18. & Dio §. 8.*

NOTA.

Effœminati Tyranni aurem (si aurem habuisset) vellit mulier virilem animum gestans, ut Romanis olim viris pudorem incuteret mundi Judex.

II. Bellum Parthicum.

Contra *Parthos*, Armeniam invadentes, *Domitium Corbulonem* misit: qui feliciter re gesta perfecit, ut *Tiridates Armenia Rex* Romæ se sisteret *Neroni*, qui apud rostra triumphantis habitu residens, inter signa atque vexilla militaria, primo ad genua illum admisit, & dextra allevatum exosculatus, deinde precanti, tiara deducta diadema imposuit, verba supplicis interpretata prætorio viro multitudini pronunciante. Productum inde in Theatrum, ac rursus supplicantem, dextro juxta se latere collocavit. Ipse qui bellum nullum viderat,

Imperator propterea salutatus, Lauream capitolio consecravit.

III. Bellum Iudaicum.

Gessius Florus Iudææ præses, homo erat impurus, ac rapinis & crudelitate omnia exhauriebat: quare, ut Iudæi de ipso conqueri non possent apud Neronem, in id unice incubuit, ut eos ad rebellandum instigaret. quod ei ex voto cessit. Nero igitur magnum exercitum Duce Flavio Vespasiano contra rebellantes Iudæos misit: qui totam Iudæam expugnavit, & Romanis præsidiis munivit. Plenius autem de hoc bello in historia Flav. Vespasiani Imp. dicturi sumus.

IV. ACTA ECCLESIASTICA,

Quæ tum à Nerone gesta sunt, tum sub Nerone contigerunt.

I. N E R O primus, adeoque acerrimus Christianorum P E R S E C U T O R fuit. Nam ipse primus inter Imperatores Romanos publicum per omnes Imperii provincias edictum promulgavit, de Christianis è medio tollendis. cuius hæc verba fuerunt: *Quisquis Christianum se esse confitetur, is tanquam generis humani convictus hostis, sine ulteriore sui defensione, capite plectatur. Histor. Eccles. lib. 5. cap. 19.*

Hujus edicti occasio hæc fuit. Nero clam jusserrat urbem incendi Romam, ut formam Trojani incendii spectaret, sicut in *Act. Polit. §. 9.* diximus. Istud facinus summam ei invidiam apud populum Romanum conflavit. Quam cum nullis beneficiis eluere posset, in Christianos quasi incendiarios, crudelissime sævire cœpit, culpa incendii urbis malitiose in illos translata, quod ipse petulanter exercebat. Neque tantum vita privati sunt Christiani, sed pereuntibus etiam ludibria addita fuerunt, ut ferarum tergis contacti laniatu canum perirent, aut crucibus affixi, aut flammandi: atque ubi defecisset dies, in usum nocturni luminis urerentur. *Tacitus lib. 15. Annal. cap. 44.*

Illa autem inflammatio fiebat hoc modo: Illi miseritæda, papyro, & cera supervestiebantur, instantibus ad palum gutturi uncus suffigebatur, ne motatione capitis picem effunderent, aut ignem declinarent. Postea in lamina ardente pix aut unguen in caput liquefiebat, ita ut toti arderent, no-

ctique luminis loco essent. Tantus autem Christianorum numerus ita combustus est, ut rivi pinguedinis humanæ per arenam amphitheatri sulcum facerent; ut Poëtæ testantur. Dicebantur hi comburendi *Cerei*, item *Sarmentarii*.

Vnde recte D. Paulus Neronem *LEONEM* 2 *Tim. 4. v. 17.* appellat.

D V B I V M.

Persecutio illa, quam Nero adversus Christianos instituit, communiter dicitur *P R I M A*. quod falsum esse videtur. Quia anno à Christo concepto primo, Herodes Ascalonita infantes Bethlehemiticos inaudito crudelitatis exemplo trucidari jussit. *Mat. c. 2.* Deinde Herodes Antipas A.C. 32. Iohannem Baptistam, Prophetam maximum, nuptias ejus incestuosas improbantem, in custodia Macheruntica decollari jussit. *Matth. 14. 6.* ad 13. *Marc. 6. v. 21.* ad 30.

Resp. Prima Christianorum persecutio facta est non sub Nerone, (quia ante eum infantes Bethlehemitici & Iohannes Bapt. martyrii corona coronati sunt, uti ex dictis patet) sed à Nerone, nempe quod attinet persecutionem Christianorum post Christi in cœlos adscensionem ab Imp. Romanis factam. Ipse namque inter Imperatores primus fuit, qui publicis edictis Christianos persequi & affligi mandavit. Vnde Tertullianus in Scorpiaco adversus Gnosticos ita scribit: Vitas Cæsarum legimus: Orientem fidem Romæ Nero primus cruentavit. Idemque Autor in Apologetico ad gentes: Consulite commentarios vestros: illic reperietis, *primum Neronem* in hanc sectam, tum maxime Romæ orientem, Cæsariano gladio sævisse. Quæ sententia non in sensu absoluto, sed limitato accipienda est: Sicut etiam vulgata Historicorum Ecclesiasticorum sententia intelligenda est de Stephano Christi Discipulo, qui Protomartyr in N. T. vocatur, intellige hoc non absolute, (quia ante eum Infantes Bethlehemitici & Iohan. Bapt. martyres sunt facti) sed limitate, nempe post Christi in cœlos adscensionem.

Vulgo autem à morte Christi, ejusque resurrectione usque ad Constantinum M. annis paulo minus trecentis decem insignes persecutiones numerantur, (licet multo plures ab historicis probatis referantur) ut scribit *Augustinus lib. 18. cap. 52. de civitate Dei*. Ordo decem illarum persecutionum sub Imp. Romanis factarum hic est.

Prima	facta est à	Nerone,	Imp. Roman.	6	circa Annum Christi	63
Secunda		Fl. Domitiano,		12		96
Tertia		Vlpio Traiano,		14		108
Quarta		Antonio Philosopho & Lucio Vero,		17		168
Quinta		Septimio Severo,		21		203
Sexta		Maximino Thrace,		26		237
Septima		Decio,		31		251
Octava		Valeriano,		33		258
Nona		Aureliano,		36		275
Decima		Diocletiano & Maximi- niano,		40		303

11. Anno Christi 55. Paulus Apostolus Ephesi scripsit priorem Epistolam ad Corinthios. Ephesino autem tumultu compresso, (quem Demetrius aurifaber concitaverat) Philippos in Macedoniam venit, ubi epistolam alteram ad Corinthios scripsit. Philippis digressus Achaïam & Corinthum profectus est, & Epistolam ad Romanos misit. Post per Macedoniam longo itinere Miletum abiit, ubi Presbyteris Ephesinis valedixit, indeque Rhodum, Pataram, Tyrum, Ptolemaida, Cæsaream, & rursus Ierosolymam pervenit: ibi tumultu in templo excitato capitur à Iudæis, & à Lyfia captivus Cæsaream abducitur: ubi eum causam suam aliquoties apud Felicem & Festum dixisset, & periculum foret, ne capitalibus ejus hostibus Iudæis traderetur, ad Nerone Imper. appellat, cum jam annis duobus Cæsareæ detentus fuisset. Cum autem captivus ad Imperatorem mitteretur, navi impositus, ineunte hyeme, naufragium fecit; sed salvus tamen cum omnibus simul navigantibus Romam pervenit anno C. 57, quo anno matrem suam Nero per Anicetum summo scelere sustulit. Romæ biennio in libera manlit custodia, quotidie disputans contra Iudæos. Multas etiam è vinculis scripsit epistolas, ad Galatas, ad Ephesios, secundam ad Timotheum, ad Philippenses, Colossenses & Philemonem. Anno Christi 59. vocatus ad tribunal Imperatoris, ut causam diceret contra Iudæos accusatores, valedixit omnibus suis amicis, ad supplicium mortemque paratus, sed præsidio Dei tectus atque munitus ex ore Leonis liberatus est. Post liberationem per totum decennium fere docuit Evangelium in Italia, Gallia, & Hispania. Finito hoc tam longo & pleno laborum & contentionum periculo iterum Romam retractus, à Nerone capite truncatus est A. C. 69. cum Evangelium prædicasset annos fere 34: quo temporis spatio curriculum amplius miliarium Germanicorum 2998 confecit. *Hieron. in Catal. Euseb. lib. 2. cap. 25.*

111. Petrum Apostolum quoque, eodem anno

& die quo Paulus capitis damnatus est: jussu Neronis crucifixum esse, nonnulli veterum scriptorum sentiunt. De morte ejus D. Hieronymus sic ait: A Nerone affixus cruci, martyrio coronatus est, capite ad terram verso, & in sublime pedibus elevatis, asserens se indignum, quod sic crucifigeretur, sicut suus Dominus. *Eusebius lib. 2. Histor. Eccles. c. 15. Onuphr. & alii.* Sunt tamen, qui diversum statuunt, affirmantes, eum nunquam Romam venisse, & Babylonem in Ægypto (quæ hodie Alcaïrum vocatur) interiisse: alii tradunt, quod Ierosolymis à Rege Agrippa trucidatus sit; in qua opinione est etiam *Livius.*

1 v. Anno C. 63. Iacobus Minor, Alphæi filius, natus ex sorore matris Domini nostri, martyrio etiam coronatus est. Rexit hic Ecclesiam Ierosolymitanam triginta annis, cumque multi concionibus ejus ad veram fidem in Christum converterentur, Scribæ & Pharisei summo odio eum prosequuti sunt; nec quieverunt prius, quam vel dolo vel vi eum è medio sustulissent. Statuerunt itaque eum in templi pinnaculo, & negare Christum jussunt. Sed ille constanti pectore de pinnaculo Christum professus est: Idcirco à furiosis Iudæis è fastigio templi præcipitatus dicitur: cumque ex lapsu illo nondum animam exhalasset, tendens ad cælum manus, dixit: Domine, ignosce eis; quod enim faciunt, nesciunt. Ita pro hostibus precantem insana turba lapidibus excepit, sed cum ne sic quidem moreretur, accurrit quispiam cum fullonis fuste, eumque in cerebrum illius impegit; ex quo mortuus est. Causa autem hæc fuit: Festus Iudææ Procurator diem suum obierat, & nondum venerat Ierosolymam successor ejus Albinus: hac occasione *avæxiar* accepta, Ananias summus sacerdos, qui & juvenis & Sadduceus erat, concilium convocat, & compellit Iacobum, ut Christum Filium Dei neget, contradicentem lapidibus obrui jussit; unde dicto modo necatus est. *Hieron. in Catal. Egesip. lib. 5.*

v. Quia martyrium Marci Evangelistæ etiam

in Neronis imperium incidit, breviter addemus, quonam mortis genere perierit. Cum ille in urbe Ægypti Alexandria libere Christum profiteretur, & in idolorum cultores inveheretur, impetum in eum fecerunt illi, funibus pedes ejus constringentes, perque urbem crudelem in modum raptantes, saxi corpus alliserunt, conscideruntque ut sanguis abunde proflueret. Carceri deinde incluserunt, mox è carcere extractum per urbis plateas immanissime raptarunt, donec Spiritum Deo commendaret A.C. 64. *Nicephorus lib. 2. cap. 43. Euseb. lib. 2. cap. 16. Histor. Magd. Cent. 1. lib. 2. cap. 3. & 10.*

C A P V T III.

D E E G R E S S V.

I. T A Π Ρ Ο Η Γ Ο Υ Μ Ε Ν Α.

I. Prodigia & portenta. Mortem Neronis prodigia & portenta sequentia præcesserunt. 1. Cometa Romæ apparuit sex menses, præter morem Cometarum, de quo vulgo judicium fuit, portendere eum mutationem principatus: ideo & hoc addiderunt, neminem rectius Neroni succedere posse, quam Rubellium Plautum, cui nobilitas per matrem ex Iulia familia. Is rumor Plauto huic exilium conciliavit, & cum familia in Asiam ablegatus est. *Tacitus cap. 22.*

2. Fulmen cecidit ante mensam Neronis, & (teste *Apollonio*) calicem ei excussit.

3. Terræ-motus quoque diversis in locis aliquot urbes graviter afflixere, & fames Romam.

4. Ex monumento Augustali sponte foribus patefactis exaudita vox est, nomine Neronem vocantis. *Suetonius in Nerone §. 46.*

II. Somnia ominosa. Nulla nox Neroni sub finem Imperii quæta fuit, variisque somniis territus est, cum antea nunquam somniasset. Occisa matre, vidit per quietem navem sibi regenti extortum gubernaculum, trahique se ab uxore in arctissimas tenebras: sicut etiam supra in cap. 2. diximus.

III. Acclamatio ominosa. Cum ex oratione ejus, quæ in vindicem perorabat, recitaretur in Senatu, daturus pœnas sceleratos, ac brevi dignum exitum facturos, conclamatum est ab universis: Tu facies, Auguste! *Suetonius §. 46.*

IV. Militum defectio, & Galba electio. Erat Galliæ præses vir justus & fortis *Julius Vindex*, qui, pertæsus tyrannidis, cum non toleranda esse Neronis scelera palam ostenderet, præsertim, cum & Gallia novis expilationibus oneraretur, facile persuasit universæ Galliæ & suis exercitibus, ut à Ne-

rone deficerent. Priusquam autem rebellionem aperte præ se ferret, scripsit ad Sergium Galbam Hispaniæ Proconsulem, ut contra Neronem ad urbem Romam accederet, & Orbem terrarum tanto tyranno liberaret, promisitque se suos exercitus adjecturum esse. Galba minime cunctandum ratus; quod comperisset, Neronem de se interficiendo mandata ad procuratores in Hispaniam misisse. A *Julio Vindice* igitur & ab exercitu Imperator salutat est.

V. Senatus decretum. Interea Senatus Neronem hostem judicavit, constituitque ut ille nudus per publicum ductus, furca collo ejus inserta, virgis usque ad mortem caderetur, atque ita è saxo præcipitaretur.

VI. Neronis de Senatu occidendo, fugaque arripienda meditatio. Nero audiens militum defectionem, omnem Senatum veneno è medio tollere, incensaque urbe Alexandriam navigare in animo proposuit, ut canendo se aleret, memor illius sui vulgati: *Quavis terra alit artificem.* Sed desperans de successu, cum sentiret se etiam à suis stipatoribus desertum, Galbamque adventare, cum libertis fugit: In illa autem fuga terræmotus factus est. Terra item Neroni dehiscere visa, & spectra occurrerunt interfectorum ab eo.

II. T A Π Ρ Α Χ Θ Ε Ν Τ Α.

Tragicus Neronis exitus. Nero ita in fuga constitutus, cum equites ad eum interficiendum à Senatu missos prope esse audivisset; nec tamen, uti ingemuit, amicum, à quo defenderetur, nec inter libertos inimicum, à quo confoderetur, inveniret; ipse furiarum tædis ardentibus agitatus, ferrum jugulo, tantus, ut dixit, artifex, admovit, seseque (facto sibi prius hoc epitaphio: *Turpiter vixi, turpius moriar*) jugulavit, adjuvante trepidantem manum impuro cuncho. Perit anno ætatis 32. Imperii anno 13. mense 7. die 28. Hic exitus testimonium est Iudicii divini, & congruit ad regulam: Omnis qui gladium acceperit, gladio peribit. Nam ille gladio Christianos persecutus fuerat, nunc gladio ipse suo perit. Exincto Nerone, defecit Iulii & Augusti Cæsarum progenies, & imperii successio ad alias familias est translata.

III. T A Π Α Ρ Ε Π Ο Μ Ε Ν Α.

I. Populi ex hilaratio. Vbi mors Neronis fuit pervulgata, tantum gaudium publice præbuit, ut plebs pileata tota urbe discurreret, redditam sibi libertatem significans. *Suetonius.*

II. Successorum Neronis misera conditio. Post interitum ejus multiplex laniena secuta est. Nam Gal-

Galbam transfodit Otto, qui superatus à Vitellio, sibi ipsi manus violentas intulit. Vitellius autem à Vespasiano captus, religatis post tergum manibus, & laqueo cervici injecto, in luto per plateas tractus, tandem occisus, ejusque cadaver à canibus laceratum est; sicut ex dicendis patebit, &c.

VII. IMPERATOR ROM. SERGIUS GALBA.

CAPUT I. DE ORTU.

Natus est SERGIUS GALBA ex nobili *Sulpitiorum* familia, tertio post Christi Nativitatem anno.

PATER ejus fuit GALBA SULPITIUS, consulatu functus, quamquam brevi corpore atque etiam gibber, modicæque in dicendo facultatis causas industrie actitavit. *Sueton. §. 986.*

MATER fuit MVMIA ACHAIA, neptis *Catuli*, proneptisque *L. Mummi*, qui *Corinthus* excidit. *Suetonius ibidem.*

CAPUT II. DE PROGRESSU.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ, atque NATURA.

Galba valde deformis & monstrosus fuit. Nam statura justa fuit, capite calvo, oculis cœruleis, adunco naso, manibus pedibusque articulari morbo distortissimis; ut neque calceum perpeti, neque libellos evolvere aut tenere omnino valeret. Excreverat etiam in dexteriore latere ejus caro, propendebatque adeo, ut ægre fascia substringeretur.

ACTA IUVENTVTIS.

In prima ætate artes liberales diligenter excoluit, & studium juris secutus est. Quoniam & Pater ejus, quamquam Consularis, Causidicus fuerat, & causas industrie actitaverat.

II. ACTA OECONOMICA.

I. CONIUGIVM.

Vxorem habuit nomine *LEPIDAM*, ex qua duos filios suscepit. Illa vero mortua in cœlibatu mansit, neque ulla conditione adduci potuit, ut aliud matrimonium iniret. *Suetonius in Galba, §. 5.*

2. VITA OECONOMICA.

I. Luxuria in Victu.

Cibi plurimi fuisse traditur, quem etiam tempore hyberno ante lucem capere consueverat: Inter cœnam vero usque ad abundantiam, ut congestas super manus reliquias circumferri juberet, spargique ad pedes stantibus. *Suetonius in Galba, §. 22.*

2. Libido.

Libidinis in mares pronior, & eos nonnisi præduros exoletosque, fuit. Ferebant in Hispania *C. Icelum* è veteribus concubinis, de Neronis exitu nunciantem, non modo artissimis osculis palam exceptum ab eo, sed ut sine mora velleretur, oratum atque seductum. *Suetonius ibidem.*

III. ACTA POLITICA.

I. Ante Imperium.

1. *Honores & Officia.* Honores ante legitimum tempus iniit. PRÆTOR in ludis Florilibus, novum spectaculi genus, elephantos supambulos edidit. Deinde *Provincia Aquitania* anno fere præfuit: mox *consulatum* per sex menses ordinarium gessit. A *Caio Caligula Imper. Getulico* substitutus postridie quam ad legiones venit, solenni forte spectaculo plaudentes inibuit, data tessera, ut manus penulis continerent: statim per castra jactatum est, *Disce miles militare; Galba est, non Getulicus.* Pari quoque severitate in cæteris rebus disciplinam rexit. Veteranum ac tironem militem opere assiduo corroboravit, matureque Barbaris, qui jam in *Galliam* usque proruperant, coercitis, præsentem quoque *Caio* talem & se, & exercitum approbavit, ut inter innumeras contractasque ex omnibus provinciis copias, neque testimonium neque præmia ampliora ulli perciperent. Ipse maxime insignis, quod campestem decursionem scuto moderatus, etiam ad essedum Imperatoris per viginti passuum millia cucurrit. *Suetonius §. 6.*

Africam Proconsul biennio obtinuit, extra sortem electus, ad ordinandam provinciam & intestina dissensione, & barbarorum tumultu inquietam. Ordinavitque magna severitatis & justitiæ cura, etiam in parvulis rebus. *Militi*, qui per expeditionem annona artissima, reliquum cibariorum tritici modium, centum denariis vendidisse arguebatur, vetuit, simul atque indigere cibo cœpisset, à quoquam opem ferri, & is fame extabuit. *In jure dicendo* cum de proprietate jumenti quæ-

reretur,

reretur, levibus utrinque argumentis & testibus, ideoque difficili conjectura veritatis, ita decrevit, ut ad lacum, ubi adaquari solebat, duceretur capite involuto, atque ibidem revelato, ejus esset, ad quem sponte se à potu recepisset. *Sueton. in Galba, §. 7.*

Ob res & tunc in *Africa*, & olim in *Germania* gestas, ornamenta triumphalia accepit & sacerdotium triplex, inter xv. viros, sodalesque *Titios*, item *Augustales* cooptatus; atque ex eò tempore prope ad *Neronis* medium principatum in secessu plurimum vixit, donec in opido *Fundis* moranti *Hispania Tarraconensis* oblata est. *Suetonius §. 8.* Quam per 8 annos varie & inæquabiliter rexit. *Primo* acer & vehemens, & in coercendis quidem delictis vel immodicus. Nam & nummulario non ex fide versanti pecunias, manus amputavit, mensæque ejus affixit: & tutorem, quod pupillum, cui substitutus hæres erat, veneno necasset, cruce affecit: implorantique leges, & civem Romanum se testificantem, quasi solatio & honore aliquo pœnam levaturus, mutari multoque præter cæteras altiore & dealbatam statui crucem jussit. Paulatim in desidiam segnitieque conversus est, ne quid materiæ præberet *Neroni*, & (ut dicere solebat) quod nemo rationem otii sui reddere cogere-tur. *Suetonius in Galba §. 9. Cornel. Tacitus in Galba §. 9.* Segnitie in Galba sapientiam nominatam esse ait, quod minus suspecti sint Principibus desidiosi & segnes.

II. Futuri imperii præfiguratio.

Varia apud Historicos exstant futuri Galbæ Imperii præfagia.

1. *Augustus Imperator* puero adhuc salutanti ipsum inter æquales, apprehensa buccula, dixit:

Καὶ σὺ τίνων τὸ δόξῃς ἡμῶν ἀδελφεῶν. i. e.

Et tu fili aliquando Imperium nostrum gustabis. *Suetonius §. 4.*

2. *Tiberius Imperator*, cum comperisset eum imperaturum, verum in senectâ: Vivat sane, (ait) quando id ad nos nihil pertinet. *Suetonius ibidem.*

3. *Avo* quoque, ejus fulgur procuranti, cum exta de manibus rapuisset aquila, & in frugiferam quercum contulisset, summum, sed ferum imperium portendi familiæ, responsum est. Et ille irrident, Sane, inquit, cum mula pepererit. Nihil æque postea *Galbam* tentantem res novas confirmavit, quam mulæ partus: cæterisque ut obscœnum ostentum abhorrentibus, solus pro lætissimo accepit: memor sacrificii dictique *Avi sui*. *Suetonius ibidem.*

4. Cum *Galba Hispaniam Tarraconensem* ingressus esset, novum futuræ dignitatis signum accepit. Accidit enim, ut, cum provinciam ingressus sacrificaret intra ædem publicam, puero è ministris acerram tenenti, capillus repente toto capite canesceret. Nec defuerunt, qui interpretarentur, significari rerum mutationem, successurumque juveni senem, h. e. ipsum, *Neroni*. *Sueton. §. 8.*

5. Nec multo post in *Cantabria* lacum fulmen decidit, repertæque sunt 12 secures, haud ambiguum futuri imperii signum. *Suetonius ibidem.*

II. Imperii occupatio.

Cum *Nero* (in quo progenies Cæsarum deficit) jam pridem omnibus ob scelera & flagitia invisus esset; *Galba* delatum est à *Iulio Vindice*, *Gallicæ* præfecto, Imperium. *Vindex* ille tanto *Neronis* odio flagrabat, ut, cum is maximam pecuniæ summam caput illius afferenti constituisset; ipse contra non dubitaret promittere caput suum, afferenti *Neronis*. Idem, licet *Virginium Rufum* *Germaniæ* Præsidem, & à *Nerone* jam ad opprimendum se missum, in suas partes traduxisset; tamen manus sibi infert, cum suos milites nempe 20000. Gallos concidi ob illius errorem videret. Rumor etiam erat, milites *Virginii* Rustanta victoria elatos in hoc consensisse, ut vel Ducem suum Imperatorem declararent, vel eo detrectante, rursus ad *Neronem* deficerent. *Galba* igitur in extremo metu constitutus, *Virginium Rufum* per literas hortatus est, ut sibi socium se adjungeret in libertate Romanis confirmanda. Ipse cum sociis *Cluniam* *Hispaniæ* opidum reversus, magis pœnitentia factorum, & desiderio pristini consuetique otii, quam rebus necessariis parandis, tempus traxit.

Sed supervenientibus ab urbe nunciis, ut occisum *Neronem* cunctosque in verba sua jurasse cognovit, deposita Legati, suscepit Cæsaris appellationem. Iterque ingressus paludatus ac dependente à cervicibus pugione ante pectus; nec prius usum togæ recuperavit, quam oppressis, qui novas res moliebantur, Præfecto prætorii *Nymphidio Sabino* Romæ, in *Germania Fonteio Capitone*, in *Africa Clodio Macro* legatis. *Suetonius in Galba, §. 11.*

Ita *Galba* primæ nobilitatis & authoritatis viro, ob peritiam rei militaris, & justitiæ studium, omnibus jam clavis documentis perspectum, præsertim cum magnas copias haberet, Imperium offertur, non tantum à militibus, sed etiam à Senatu: Idque factum est anno ætatis ejus 73.

III. Imperii Administratio.

Galba majore tum favore, tum authoritate, adeptus est, quam gessit imperium. Paulatim enim degeneravit, variisque sese vitiis mancipavit. Qualia fuerunt,

1. *Nimia libertis concessa licentia*. Nam trium regebatur arbitrio, quos una & intra palatium habitantes, nec unquam non adhærentes, *padagogos* vulgo vocabant. Hi erant: *Iunius* legatus ejus in Hispania, cupiditatis immensæ: *Cornelius Laco* ex assessore præfectus prætorii, arrogantia socordiaque intolerabilis: *Libertus Icelus*, paulo ante annulis aureis & *Martiani* cognomine ornatus, ac jam summi equestris gradus candidatus. His diverso vitiorum genere grassantibus, adeo se abutendum permisit & tradidit, ut vix sibi ipsi constaret, modo acerbior parciorque, modo remissior ac negligentior, quam conveniret Principi electo atque illius ætatis. *Suetonius in Galba*, §. 14.

AXIOMA POLITICVM.

Adulatores sunt Regum & Principum perniciēs; quos illi improvide velut serpentes in sinu fovēt.

Exemplum illustre habemus in nostro *Galba*, qui libertis suis omnia venalia habentibus se committens atque dedens, ob gesta illorum malo consilio, irritavit in se totius Reipubl. odium & offensionem, invidiamque militum & exercitus, & tandem trucidatus est. Nam usitatum est in Regnis & Rebuspubl., errata in gubernatione ab aliis commissa, ipsis Principibus ascribere & imputare, quos opinio est, multa corrigere & mutare posse, si ipsimet negotia cognoscerent, vel suo judicio, vel admoniti. sicut recte *Philip. Melanchth. in Chronic. lib. 4. p. 424.* scribit: *Nam mali Consiliarii Principes suos corrumpere solent.*

Quemadmodum primum mobile tanta incitatione fertur, ut etiam secunda mobilia, h. e. stellas fixas & planetas secum rapiat: Ita Consiliariorum impetus saepe abripiunt bonos & moderatos Principes: ut aliquid durius decernant. Hinc *Cicero in Epist. quadam ad Marcell.* inquit. Multa victorie eorum arbitrio, per quos vicit, etiam invito faciendæ sunt. Nulla igitur aula tam felix & tam bene constituta est, in qua non accidant talia σφάλματα.

11. *Injustitia*. Populo Romano deposcente supplicium *Haloti & Tigellini*, solos ex omnibus *Neronis* emissariis vel maleficentissimos, incolumes præstitit, atque insuper *Halotum* procuratore amplissima ornavit: Pro *Tigellino* etiam sævitæ populum edicto increpuit. *Sueton. in Galba*, §. 15.

111. *Avaritia*. *Galba* invisus militibus propter avaritiam fuit. Nam cum donativum illis à Ducibus promissum, cum in ipsius absentis verba jurarent, ratum non haberet, & subinde jactaret: *Legere se militem, non emere consueſſe*: Itaque fremere omnes, & imperium hujus dedignari. Primi obsequium rumpere ausi superioris Germaniæ exercitus, qui & Prætorianos missa legatione in partes non difficillime traxerunt, præsertim quos *M. Salvius Otto* promissis magnificis corrumperat. *Suetonius* §. 16.

Quod cum nunciatum est, despectui esse non tam senectam, quam orbitatem suam ratus, *Pisonem Frugi Licinianum*, filio namque carebat) nobilem egregiumque juvenem, ac sibi jam olim probatissimum, repente è media salutantium turba apprehendit, filiumque appellans produxit in castra, ac pro concione adoptavit. Quo faciliorem occasionem *M. Salvio Ottoni* præbuit perficiendi conata intra sextum adoptionis diem. *Suetonius* §. 17. O frigidum & imbecillum adversus imminentiæ pericula consilium!

CAPVT III.

DE PROGRESSV.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ,

Somnium Galba. *Galba* vidit per quietem *Fortunam Thusculanam* torvo aspectu, in se iratam & querentem fraudatam se dono destinato, minantemque se quoque erepturam, quod ei dedisset. Nam *Galba* monile margaritis gemmisque confertum, ad ornandam *Fortunam* suam *Thusculanam*, ex omni gaza secreverat. Illud postea quasi augustiore dignum loco, *Veneri* Capitolinæ dedicavit. Quo factò *Galba* exterritus, luce prima ad expiandum somnium præmissis, qui rem divinam apparerent, *Thusculum* excurrit: sed nihil invenit præter tepidam in ara favillam, atratumque juxta senem in catino vitreo thus tenentem, & in calice fictilimerum. *Suetonius* §. 18. Ita animus æger prodigiis turbatus semper oberrat, veris remediis neglectis.

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

Postquam *Galba Pisonem*, tristi vultu imperium acceptantem, adoptaverat, *Otonem* imperii affectatorem magis contra se incitavit, qui furore percitus cum Prætorianis conjuravit contra *Galbam*, qui falso rumore deceptus (quasi *Otto* in castris à militibus esset cæsus) è palatio in urbem descendens à conjuratis circumdatus, nemine (*Sempronio Centurione* excepto) repugnante, impetitur in le-

etica, & repetitis ictibus interficitur ad lacum Curtii, mense 7. Imperii. *Plutarchus in Galba*, §. 7, 8.

Novissima Galba verba.

Sunt qui tradant, ad primum tumultum proclamasse illum: *Quid agitis, commilitones? Ego vester sum, & vos mei*: donativum etiam pollicitum. Plures autem prodiderunt, obtulisse ultro jugulum: Et ut hoc agerent & ferirent, quando ita videretur, hortatum. Illud mirum admodum fuerit, neque praesentium quenquam opem Imperatori ferre conatum: & omnes qui accerferentur, sprevisse nuncium, excepta Germanicorum vexillatione. Hi ob recens meritum, quod se aegros & invalidos magnopere fovisset, in auxilium advolare, sed serius, itinere devio, per ignorantiam locorum retardati.

III. Τ Α Π Α Ρ Ε Π Ο Μ Ε Ν Α.

Caput *Galba* à gregario milite est amputatum. Et quoniam illud capillo praecalvitie arripere non poterat, in gremium abdidit. Mox inserto per os pollice, ad *Ottonem* detulit. Ille laxis calonibus donavit, qui hasta suffixum non sine ludibrio circum castra portarunt, acclamantes identidem: *Galba, cupide fruaris ætate tua!* *Suetonius in Galba*, §. 20.

Galba Elogium.

Hunc exitum habuit *Galba*, vir neque generis nobilitate neque opum splendore cuiquam æqualium secundus, & qui, sua ætate quinque Imperatoribus rerum potitus, omnium eorum, qui in Principatu, cum honore & gloria vixerat, & magis autoritate sua quam potentia *Neronem* everterat: cumque socios ejus facinoris nemo Imperatoris titulo sit dignatus, quanquam id sibi ipsi arrogarent; *Galba* & vocatus est ad imperium, & oblatum Imperatoris titulum accepit. *Plutarchus* §. 8.

Sed major privato visus, dum privatus fuit, & omnium consensu capax imperii, nisi imperasset, uti inquit *Cornelius Tacitus*.

Vnde *Ausonius* ita de eo scribit:

*Spem frustrate senex, privatus sceptrum mereri
Visus es, imperio proditus inferior.*

*Fama tibi melior juveni: sed justior ordo est,
Complacuisse dehinc, displicuisse prius.*

VIII. IMPERATOR ROM.

M. S A L V I V S O T T O .

C A P V T I.

D E O R T V.

I. **M**AIORES Ottonis fuerunt orti oppido Ferentino, familia vetere & honorata, atque ex Principibus Hetruriae.

II. AVVS fuit *M. Sylvius Otto*, qui Senator est factus, nec praeturae gradum excessit.

III. PATER *L. Otto*, materno genere praclaro, multarum & magnarum propinquitatum, tam carus, tam similis *Tiberio* Principi facie fuit, ut plerique ex eo procreatum crederent: urbanos honores, proconsulatum Africae, & extraordinaria imperia severissime administravit. Eum etiam Senatus rarissimo honore prosecutus est: statua ei in palatio posita, postquam Equitis Romani fraudem detexerat, quem, prodentibus servis, necem *Claudio* parare compererat; & *Claudius* allecsum inter patritios collaudans amplissimis verbis, hæc quoque adjecit: Vir, quo meliores liberos habere ne opto quidem.

IV. MATER fuit *Albia Terentia*, splendidissima femina, è qua natus est anno à Christo nato 34, 4 Calend. Maii. *Suetonius in Ottone*.

A X I O M A.

Atrium plenum fumosis imaginibus, nobilem non facit.

Nemo enim vixit in nostram gloriam; nec quod ante nos fuit, nostrum est: Animus facit nobilem, cui ex quacunque conditione licet surgere supra fortunam. Exemplum habemus in Ottone.

II. Π Ρ Ο Σ Ω Π Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α.

Otto fuisse traditur modicae staturæ, & male pedatus, scambusque. Munditiarum vero pene muliebrium: vulso corpore, galericulo capiti propter raritatem capillorum adoptato & annexo, ut nemo dignosceret. Quin & faciem quotidie rasitare, ac pane madido linire consuetum, idque instituisse à prima lanugine, ne barbatus unquam esset. *Suet.* §. 12.

C A P V T II.

D E P R O G R E S S V.

I. *Acta ante Imperium.*

A prima adolescentia prodigus & procax fuit, adeo ut sæpe flagris objurgaretur à Patre. Ferebatur &

tur & vagari noctibus solitus, atque invalidum quemque obviorum vel potulentum corripere, ac distento sago impositum in sublime jactare. *Suetonius* §. 2. Summum inter amicos *Neronis* locum obtinuit, omniumque consiliorum & secretorum particeps fuit; idque ob congruentiam & morum similitudinem. Etiam in *Poppaea Sabina* rivalis fuit, quam *Otto* à marito abductam, nuptiarum spe ad se receperat, quamque *Nero* postea ad se rapuit. Quo facto, prætextu legationis, missus est à *Nerone* in *Lusitaniam*. Vnde hoc distichon factum:

*Cur Otto mentitus sit, quaritis? exul honore,
Vxoris mæchus cæperat esse sua.*

Provinciam autem istam administravit *Quæstorius* per 10 annos, moderatione atque abstinence singulari. *Suetonius* §. 3.

II. Imperii occupatio.

Magna imperii cupiditate flagrabat. Nam spem futuri imperii conceperat ex prædictione *Seleuci Mathematici*, qui brevium regnatorum promiserat. Quare nullo officii aut ambitionis in quenquam genere omisso, militum animos affabilitate & beneficiis ita sibi devinciebat, ut palam omnes prædicarent, ipsum solum successionem imperii dignum. *Suetonius* §. 4.

Speraverat autem fore ut adoptaretur à *Galba*, idque indies expectabat: sed postquam, *Pisone* prælato, spe decidit, ad vim conversus est, instigante super animi dolorem etiam magnitudine æris alieni. Neque enim dissimulabat, nisi Principem se stare non posse, nihilque referre, ab hoste in acie, an in foro sub creditoribus caderet. Quare corruptis pecunia militibus, *Galba* ob avaritiam infensus, in castra latus, nihil magis pro concione testatus est, quam id demum se habiturum quod illi sibi reliquissent. Quare *Galbam* simulato amicitiae officio salutatum venit, eumque ex improvise cum *Pisone*, quem adoptaverat *Galba*, nefarie trucidavit. *Suetonius* §. 6, 7.

AXIOMA.

*Φιλαρχία semper fuit causa magnorum
scelerum.*

Quia nihil familiarius est ambitiosis ingeniis, quam de dignitate & imperio certare, quibusvis artibus & machinationibus.

EXEMPLA.

1. *Eteocles* fratrem suum *Polynicem* ad societatem regni admittere volebat; ideoque cum interfi-

ciebat. *Euripides* in *Phœnissis* hunc ejus versum quem semper in ore habebat, recitat:

*Εἴ τις γὰρ ἀδικεῖν γέη, τογαυδὲ πῖτα
Καλῶς οὐκ ἀδικεῖν, τ' ἄλλα δὲ εὐσεβεῖν γέιν.*

Si jus violandum est, regnandi causa violandum est; alius rebus pietatem colas. Quem versum etiam *Julius C.* frequenter in ore habuit: testibus *Suetonio* & *Cicerone* l. 3. *Offic.*

11. Ita quoque *Galbam Otto* imperii cupiditate accensus, vita privavit, verum non impune tulit. Nam conscientiae stimulis, quasi furiorum tædis ardentibus graviter exagitatus est, etiam portentis non obscuris territus, adeo ut pœniteret eum, scelere fraudeque trucidato *Galba*, viam sibi ad imperium aperuisse. *Suetonius* §. 7.

III. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA.

Otto in Senatu multa benigne populariterque locutus, Consulatus sibi destinati partem *Virginio Ruffo* assignavit: honores eorum, quos Consules *Nero* & *Galba* designaverant, ratos habuit: Sacerdotiis eos, qui ætate aut gloria reliquis anteirent, ornavit. Quos sub *Nerone* in exilium pro *Galba* restituerat, iis omnia bona, quæcunque non divendita reperisset, reddidit. Quo factum est, ut civium primi & præstantissimi (qui prius eum exhorruerant, non hominem rati, sed pœnam quandam, aut impurum genium *Reipubl.* incidisse) in meliorem tum spem venerint, imperio lætum quasi vultum quandam ostendente. Interim Romanos universos nihil tanta affecit lætitia, quam sumtum de *Tigellino* supplicium. Nam vulgo indigne ferebant, cum Solis adhuc aspectu frui, propter quem tot tantique viri, ejus conspectu essent privati. *Plutarch.* in *Othon.* §. 1.

II. ACTA BELLICA.

Sub idem tempus cum *Otto* à manibus *Galba* turbatus esset: exercitus Germanici in verba *Vitellii* jurarunt. Quem sibi jungere aut placare studuit. Sed frustra. Ideoque milites suos adversus *Vitellium* duxit pugnam sitientes. Sic ergo bellum civile molitus, & quatuor præliis cum eo conflixit, & tribus quidem, sed mediocribus præliis ad *Alpes* & circa *Placentiam*, & ad ædem *Castoris* per Duces suos vicit, cum ipse quidem pugnae non adesset. Novissimo autem maximo prælio apud *Bebriacum*, vicinum *Cremonæ* oppidulum, fraude superati sunt Duces ejus, cum spe colloquii facta, quasi ad conditiones pacis militibus eductis, ex improvise dimicaretur.

C A P V T III.

D E E G R E S S V.

Circa quem tria sunt notanda. 1. Τὰ πρὸν ἔμμεν. 2. Τὰ πρὸν ἔμμεν. 3. Τὰ πρὸν ἔμμεν.

I. Τ Α Π Ρ Ο Η Γ Ο Υ Μ Ε Ν Α.

Circa πρὸν ἔμμεν notandum est *constans* Ottonis moriendi propositum. Cum enim videret imperium aut sibi deponendum, aut magna civium suorum strage tuendum esse, sponte mori statuit. Itaque amicis militibusque hortantibus, ne tam cito de belli eventu desperaret, negavit se imperium vitamque suam tanti facere, ut in periculum tales, tamque bene meritos conjicere, aut belli civilis occasionem ullam præbere vellet, hoc Symbolo usus: *Unus pro multis*. Sensus est: Melius & honestius est, unum pro multis, quam pro uno multos mori. Præclara sane vox & magnifica Imperatoris, qui salutem suam posteriore salute communi duxerit.

O R A T I O ejus πρὸν ἔμμεν.

Sufficiunt, inquit, ea quæ facta sunt: Odi enim bellum civile, licet vincam: carumque habeo populum Romanum, licet mecum dissentiat. Vincat Vitellius, postquam ita visum est Diis immortalibus: Sint incolumes milites ejus, quando id mihi perplacet. Multo enim melius est multoque justius, unum pro multis, quam pro uno multos interire. Ego quidem Mutius esse malim, aut Decius, aut Curtius, aut Regulus; quam Marius, quam Cinna, quam Sylla: ut ne reliquos numerando persequar. Quamobrem nolite me cogere, ut efficiar unus ex iis, quos odi: nolite etiam invidere, si velim facta alicujus ex iis, quos laudo, æmulari. Vos ad victorem proficisci mini, atque illum colite. Ego me ita liberabo, ut omnes homines intelligant, eum esse Imperatorem à vobis delectum, qui non vos pro se, sed se pro vobis dedit. *Dion in Othone* §. 2. Vide etiam *Cornelium Tacit. in Othone* §. 12.

II. Τ Α Π Ρ Α Χ Θ Ε Ν Τ Α.

Mortis genus. Talia locutus in pugionem erectum, & utraque manu suffultum incubuit, semelque tantum ad dolorem vulneris ingemuit. Ad gemitum morientis ingressi liberti, servi, & Plotius Firmus prætorii præfectus, unum vulnus invenerunt. Illico tota castra & urbem luctus pervasit, militesque cum clamore & lamentatione ad fores accurrerunt, gravissimo dolore percussi, sibi, & ipsi maledicentes, qui non custodivissent Imperatorem; ac pro ipsis mori prohibuissent. *Cornelius Tacitus* §. 12.

III. Τ Α Π Α Ρ Ε Π Ο Μ Ε Ν Α.

Funeris exequia. Composito cadavere, & exstructo rogo, Prætorianæ cohortes corpus extulerunt cum laudibus & lacrymis, vulnus manusque ejus exosculantes. Reliquis terræ mandatis, sepulcrum neque mole, neque inscriptione invidiosum exstruxerunt. Obiit A. C. 69. Anno ætatis 37. mense Imperii quarto. *Suetonius* §. 11.

Distichon *Ausonii* de illo tale est:

*Fine tamen laudandus erit, qui morte decora
Hoc solum fecit nobile, quod periit.*

Dio scribit §. 2. *Ottonem*, cum turpissime vixisset, mortuum esse honestissime; & imperio, quod nequissime rapuerat, optime decessisse.

Ε Π Ι Κ Ρ Ι Σ Ι Σ.

Verum hoc *Dionis*, aliorumque Ethnicorum Historicorum judicium prorsus est erroneum, quod mortem ejus decoram & honestam appellant, non intelligentes, quod ἀντιχρεία prorsus sit illicita & detestanda.

1. Quia de jure divino est prohibita. Pugnat namque cum sexto Decalogi præcepto: *Non occides*. *Exod.* 20. Quo non tantum alios, sed etiam nos ipsos interficere prohibemur: cum caritas incipiat à se ipsa: neque ullus unquam propriam suam carnem oderit, sed potius foveat & conservet eam. *Ephes.* 5. v. 29.

11. Quia hoc est *contra naturam*, quæ conservationem sui ipsius appetit, & mortem, quantum quidem fieri potest, aversatur.

111. Quia hoc est *contra caritatem proximi*, quæ publicam societatem non imminuere, sed augere jubet: si itaque te interficias, *Republ. civ. privas*. *Arist.* 5. *Ethic.* 4.

1V. Quia penes hominem non est potestas vitæ & necis. Sed sicut vita nostra non nostra opera, sed divinitus nobis contingit; ita quoque non nobis, sed soli Deo licitum est pro lubitu eandem tollere: sicuti non licet absque insigni contumelia & injuria in Dominum, servum alterius interficere. *Thomas* 2. *secunda, quæst.* 64. *art.* 5. Et præclare *Hieronymus* ait: Non recipit Dominus animas, quæ invito Domino ex corporibus exierunt.

v. Hinc etiam faniores Ethnici scelus hoc detestati sunt. *Aristoteles* 8. *Ethic.* 7. fortitudinis laudem hujusmodi hominibus denegat: eo quod non honestatis ergo, sed ex impatientia ad vitandum majus aliquod malum, mortem sibi consciscant. *Pythagoræ* dicebant, homines in hoc mundo, tanquam in certa quadam statione, ex qua sine Imperatoris

toris jussu discedere non auderent, constitutos. *Cicero in Catone Majori.*

v 1. Hinc etiam politicis legibus homines ejusmodi honesta sepultura non afficiuntur, neque etiam loco consueto, & modo, ad quem omnes exhorrescunt: quia videlicet non naturali & consueto modo vivere desierunt. Quod etiam olim Athenienses factitarunt, qui hujusmodi cadavera ex finibus suis exportarunt. Accurate tamen hoc loco distinguendum est inter eos, qui voluntarie & integre mente *αὐτοφρονίᾳ* perpetrant, & eos qui mente præoccupata delirio, melancholia, mania, veletiam corporaliter à Diabolo obsessi, Deo permittente, manus violentas sibi inferunt; qui secundum regulam judicari nequeunt, sed judicio divino committendi sunt. *Daneus l. 2. Ethica Christiana c. 13.*

IX. IMPERATOR ROM.

A V L V S V I T E L L I V S.

C A P V T I.

D E O R T V.

MAjores & Pater ejus viri magni atque præclari fuerunt.

1. **A V U S** fuit *P. Vitellius*, Eques Romanus, & Augusti Procurator. *Suetonius in Vitellio §. 2.*

11. **P A T E R** vero *L. Vitellius*, Præfectus Syriæ fuit, & cum *Claudio* Principe duos ordinarios consulatus, Censuramque gessit. Vicarius quoque imperii fuit absente *Claudio* expeditione Britannica, vir innocens & industrius, sed amore libertinæ perinfamis, cujus etiam salivis melle commistis, nec clam quidem, aut raro, sed quotidie ac palam arterias & fauces pro remedio fovebat. Idem miri in adulando ingenii, primus *C. Cæsarem* adorari ut Deum instituit. *Claudius* uxoribus libertisque addictum, ne qua non arte demereretur, pro maximo munere à *Messalina* petiit, ut sibi pedes præberet excalceandos: detractumque socculum dextrum, inter togam tunicasque gestavit assidue, nonnunquam osculabundus. Narcissi quoque & Pallantis imagines aureas inter lares coluit. Hujus & illa vox est; *Sape facias*: cum seculares ludos edenti *Claudio* gratularetur. Decessit paralyti altera die quam correptus est, duobus filiis superstitibus, quos ex *Sextilia* probatissima nec ignobili fœmina editos, Consules vidit: Et quidem eodem ambos toroque anno, cum majori minor in sex menses successisset. Defunctum Senatus publico funere honoravit: item statua pro rostris, cum hac inscriptione: *PIETAS immobilis erga Principem. Suetonius in Vitellio §. 2, & 3.*

111. **M A T E R** dicta fuit *Sextilia*, probatissima & nobilissima fœmina. *Suetonius §. 3.*

1 v. *Vitellii Nativitas*. Ex hisce Parentibus *Autus Vitellius* Imperator natus est octavo Calend. Octobris, vel, ut quidam, septima Id. Septembris, anno 17 à Christo nato. *Genitura* ejus infausta fuit. Nam eam à Mathematicis prædictam ita parentes exhorruerunt, ut *Pater* magnopere semper contenderet, ne ei provincia vivo se committeretur: & *Mater* missum ad Legiones & appellatum Imperatorem præ dolore statim lamentata sit, quoniam è specula prævidebat ingens illud damnum, quod imperio Romano illaturus esset. *Suetonius §. 3.*

II. Π Ρ Ο Σ Ω Π Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α,

Erat in *Vitellio* enormis proceritas, faciesque rubicunda plærumque ex vinolentia, venter obesus, alterum fœmur subdebile, impulsu olim quadrigæ, cum auriganti *Caio* ministratorem exhiberet. *Suetonius in Vitellio §. 17.*

C A P V T II.

D E P R O G R E S S V.

I. Vita privata.

PVeritiam primamque adolescentiam *Capreis* egit inter *Tiberiana* scorta, & ipse perpetuo Spintriæ cognomine notatus, existimatusque corporis gratia initium & causa incrementorum patri fuisse. Sequenti quoque ætate omnibus probris contaminatus, præcipuum in aula locum tenuit. *Caio* per aurigandi, *Claudio* per aleæ studium familiaris. Sed aliquanto *Neroni* acceptior, cum propter eadem hæc, tum peculiari merito, quod præsidens certamini *Neroneo*, cupientem inter citharædos contendere, nec, quamvis flagitantibus cunctis, promittere audentem, ideoque egressum theatro, revocaverat: quasi perseverantis populi legatione suscepta exorandum præbuerit. *Suetonius in Vitellio §. 3, & 4.*

11. A C T A O E C O N O M I C A.

Duas uxores habuit.

P R I O R fuit *PETRONIA*, Consularis viri filia, ex qua suscepit filium *Petronium*, altero oculo captum. Hunc hæredem à Matre sub conditione institutum, si de Patris potestate exisset, manu emisit, brevique (ut creditum est) interemit, insinulatum: insuper Parricidii, & quasi paratum ad scelus venenum ex conscientia hausisset.

P O S T E R I O R uxor fuit *GALERIA FUNDANA*, prætorio Patre nata. De hac quoque li-

beros utriusque sexus tulit, sed marem titubantia oris prope mutum & elinguem. *Suetonius* §. 6. Hæc *Vitellium* maritum suum ridere solebat, quod raro ornatu regali inveniretur. *Dio in Vitellio* §. 1.

III. ACTA POLITICA.

I. Dignitas & Officia.

Trium Principum, nempe *C. Caligula*, *Claudii* & *Neronis* indulgentia, non solum honoribus, verum & Sacerdotiis amplissimis auctus, proconsulatum *Africae*, post hæc curam quoque operum publicorum administravit, & voluntate dispari & estimatione. In provincia singularem innocentiam præstitit biennio continuato cum succedenti fratri legatus substitutus esset. At in urbano officio dona atque ornamenta templorum surripuisse & commutasse quædam ferebatur: proque auro & argento stannum & orichalcum supposuisse. *Suetonius* §. 5.

A. *Galba* in inferiorem Germaniam contra omnium opinionem missus est, contemptu magis, quam gratia electus. Nam *Galba* nullos minus metuendos putabat, quam qui de solo victu cogitarent, cum largitas epularum minime cum sapientia copuletur. Exituro viaticum defuit, tanta egestate rei familiaris, ut ex aure matris detractum unionem pignori dederit, ad itineris impensas, & ut domum suam elocaret, uxore ac liberis in meritorium tabernaculum abditis: etiam vix abire permissus est. *Suetonius* §. 7.

In castra ingressum exercitus, male erga *Galbam* Imp. animatus, pronusque ad res novas, lubens lætusque excepit, præsertim cum supra modum commem atque humanum erga omnes se præberet, & nihil cuiquam poscenti negaret, atque etiam ultro ignominiosis notas, reis sordes, damnatisque supplicia, demeret. *Suetonius* §. 8.

Axioma.

Inopia obedientiores & mansuetiores reddituri, ac quantumlibet gravia onera æquius faciliusque laturos, sperandum non est.

Hoc sentiebat *Galba*, cum relatum esset, *Vitellium* moliri res novas; diceretque nullos minus metuendos, quam qui de solo victu cogitarent. Itaque *Vitellium* gulæ & ventri deditum in summa rei familiaris egestate, nulli quicquam in se metuendum relinquere. Sed falsum id esse, suo tandem periculo expertus est, & docuit, hominem in rerum angustias redactum, nullum non lapidem movere, ut animo & accensis longa egestate cupiditatibus satisfaciat.

Quare probandum est *Lycurgi* iudicium, qui pauperem & sine laribus, longè magis in Republ. timendum esse dicebat, quam divitem & insolentem. Et *Silius Poëta* ait:

Est deforme malum, & sceleri proclivis egestas.

Similiter *Anti-Machiavellus* l. 3. p. 806. prudenter statuit, quando inquit: Principi utilius est ad firmandas status sui opes, subditos divites, quam inopes habere. Paupertas enim ad res novas molendas impellit. Exemplum non tantum in *Vitellio*, sed etiam in *Ottone* VII I. Imp. habemus, quem inopia ad imperium rapiendum instigavit. Neque enim dissimulabat (inquit *Suetonius*) nisi Principem se stare non posse, nihilque referre, ab hoste in acie, an in foro sub creditoribus caderet.

II. Imperium.

I. Imperii occupatio.

Cum autem *Vitellius* exercitum, erga *Galbam* Imp. male affectum, largitionibus, comitate, ac nimia familiaritate ad suas partes pertraxisset: ecce mense vixdum exacto, subito à militibus, cum cibi vinique plenus esset, è cubiculo raptus, ita ut erat in veste domestica, Imperator est consalutatus, perque celeberrimos vicos circumlatus, strictum *Divi Iulii* gladium tenens, detractum delubro Martis, atque in prima gratulatione porrectum sibi à quodam. Non autem in prætorium rediit, quam flagrante triclinio ex camini incendio. Tunc quidem consternatis, & quasi omine adverso anxiiis omnibus, *Bono*, inquit, *animo estote, nobis alluxit*: nullo alio sermone apud milites usus. Consentiente deinde etiam superioris Germaniæ exercitu, qui prius à *Galba* ad Senatum defecerat, cognomen *Germanici* oblatum ab universis cupide recepit, *Augusti* distulit, *Cæsaris* in perpetuum recusavit. *Suetonius* §. 8.

II. Imperii administratio.

I. In Ortus bonus.

Initia imperii ejus fuerunt egregia. Nam virtutes in eo commendantur sequentes.

1. *Iustitia*, quam severe administravit, & ultionem de interfectores *Galba* sumxit. Licet enim ipse inimicus *Galba* fuisset: iniquum tamen arbitratus est, non modo ejusmodi hominibus præmia dare; sed ne perpeti quidem, ut viverent, cum Principem suum pretio conducti occidissent. Centum enim atque viginti, quorum libellos *Otoni* datos invenerat, exposcentium præmia ob editam in cæde *Galba* operam, conquiri & supplicio affici

impe-

imperavit. Quo ipso summi Principis spem ostendit. *Suetonius* §. 10.

11. *Modestia*. Nam sæpe mentionem faciebat veterum sodalium, eosque habebat in honore. Neque enim turpe aut se indignum putabat, si aliquem ex iis agnoscere videretur; quod plerique faciunt, elati maximis & insperatis honoribus; qui oderunt eos, à quibus se intelligunt humiles & abjectos ante cognitos fuisse. *Dion in Vitellio* §. 1.

A X I O M A.

Summa levitatis atque ingenii etiam pusilli est, pro secundo rerum successu se ipsum extollere, quasi fortunam in consilio habuerit, certusque sit eam nunquam in posterum adversam fore. *Franc. Patrit. l. 4. de Reg. Tit. 18. pag. 286.*

Exemplum habemus in *Thoma Volsao*, Regis Angliæ Sacellano. Hic Ianii fuit filius, ingenio, prudentia, doctrina, & in rebus agendis industria excellens, summum gratiæ & auctoritatis locum apud Regem jamdudum adeptus, Cardinalis & Episcopus Eboracensis, & cedente ei *Guilielmo Waramo*, Cancellarius regni à Rege creatus, A. C. 1515. Has excellentis ingenii & fortunæ dotes, insolentia & superbia fœda inquinabat. Itaque vetus quidam ipsius familiaris & condiscipulus, renovare cum eo veterem amicitiam, eaque frui cupiens, cum superbe ab ipso, negante unquam sibi eum notum fuisse, rejiceretur: discedens, *Miseret me*, inquit, *istius Cardinalis*; qui nec se ipsum, nec veteres amicos amplius novit. *Chytraus in Chron. Saxon. l. 7. p. 213.* At non ita sese gessit *Vitellius*: uti ex dictis patet.

11. In progressu factus est malus, atque ad ingenium rediit.

C A T A L O G V S V I T I O R V M E I V S.

1. *VANITAS*: quam ostendit in itinere versus Romam. Namque itinere inchoato per medias Civitates ritu triumphantium vectus est, perque flumina delicatissimis navigiis, & variarum coronarum genere redimitis: inter profusissimos opsoniorum apparatus, nulla familiæ aut militis disciplina habita, rapinas & petulantiam omnium in jocum vertens. *Suetonius* §. 10.

11. *CRVDELITAS*. Nam *Ottone* mortuo, cum campos adiisset, in quibus pugnatum erat, abhorrentibus quibusdam cadaverum tabem, hanc detestabilem emisit vocem: *Optime olere occisum*.

hostem, sed melius civem. Nec eo secius ad leniendam odoris gravitatem plurimum meri propalam hausit, passimque divisit pari vanitate atque insolentia. *Suetonius* §. 10.

Exempla crudelitatis alia.

Imperii magnam partem, nonnisi consilio & arbitrio vilissimi cujusque histrionum & aurigarum administravit, pronus ad cujusque & quacunque de causa necem & supplicium.

1. *Nobiles viros*, condiscipulos & æquales suos vario genere fraudis occidit, etiam unum, venenum manu sua porrecta, in aquæ frigidæ potione, quam is affectus febre poposcerat.

11. *Fœneratorum* aut publicanorum nulli, qui olim debitum ab illo, aut portorium in via flagitassent, pepercit.

111. *Ex hisce quendam* in ipsa salutatione supplicio traditum, statimque revocatum, cunctis clementiam laudantibus, coram interfici iussit, dira & abominanda hæc verba addens: *Velle se pascere oculos.*

1V. *Alterius pœna* duos filios adjecit, deprecari pro Patre conatos.

V. *Equitem Romanum* proclamantem, cum raperetur ad pœnam: *Hares meus es!* exhibere Testamenti tabulas coëgit. Utque legit, cohæredem sibi libertum ejus adscriptum, jugulari cum liberto imperavit.

VI. *Mathematicos* urbe expulit, infensus iis, quod eum infelicissimis auspiciis in lucem editum esse dixerant.

VII. *Sabinum* Vespasiani fratrem & reliquos *Flavianos* vi subita in Capitolium compulit, succensoque templo Iovis combussit.

VIII. Suspectus quoque de morte matris fuit, quasi ægræ cibum præberi prohibuisset, vaticinante *Catta* muliere, cui velut oraculo acquiescebat, ita demum firmiter ac diutissime imperaturum, si superstes matri exstitisset. Alii tradunt, ipsam tædio præsentium, & imminentium metu, venenum à filio impetrasse, haud sane difficulter.

Ex quibus crudelitatum exemplis cuivis patet, *Vitellium* non hominem, sed monstrum hominis fuisse. *Suetonius* §. 14, & 15.

III. ΕΠΙΧΑΙΡΕΚΑΚΙΑ.

Lapidem memoriæ *Otonis* inscriptum intuens; Dignum eo Mausolæo, ait: pugionemque, quo is se occiderat, in Agrippensem coloniam militi Marti dedicandum. *Suetonius* §. 10.

IV. Prodigalitas, Luxuria & Crapula.

Vitellius valde prodigus fuit, & luxuriæ crapulæque deditus. *Dion in Vitellio* §. 1. de eo scribit: Fuit tempus Principatus *Vitellii* nihil aliud, quam *Ebrietas & Comestiones*. Cujus luxuriæ multa edidit exempla. Nam Epulas (uti *Suetonius* §. 12. narrat) trifariam semper dispertiebat, in jentacula, prandia & cœnas, comestionesque, facile omnibus sufficiens vomitandi consuetudine. Eodem quoque die aliud alii indicebat, nec cuiquam minus singuli apparatus quadringenis millibus nummum constiterunt. Famossima super cæteros fuit cœna ei data adventitia à fratre, in qua duo millia lectissimorum piscium, septem millia avium appositatraduntur. Hanc quoque superavit ipse dedicatione *Patina*, quam ob immensam magnitudinem αἰγίδα πολιεχέ, h. e. *clypeum Minervæ* dictitabat. In hac scarorum jecinora, phasianorum & pavonum cerebella, linguas phœnicopterum, & murænarum lactes commiscuit. Hosce cibos & esculenta delicatissima à Caparthio usque, fretoque Hispaniæ per navarchos ac triremes apportari curavit, adeo ut dictum de eo sit: Si diutius vixisset, luxuriæ sumtibus, & pretio mensarum, Romani Imperii opes cum abliguriturum fuisse.

Hæc autem monstrosa *Vitellii* patina, non Minervæ clypeus, sed gulæ infamia, barathrumque ciborum jure merito vocanda fuisset.

III. EGRESSVS.

Verum tandem *Vitellius* scelerum suorum gravissimas dedit pœnas. Nam octavo Imperii mense desciverunt ab eo exercitus *Mæsiarum* atque *Pannonia*, ac pars in absentis, pars in præsentis *Vespasiani* verba jurarunt. A quibus è latebris extractus, & religatis post terga manibus, injecto cervicibus laqueo, veste discissa, seminudus in forum pertractus est, inter magna rerum verborumque ludibria, per totum viæ sacræ spatium reducta coma à capite, ceu noxii solent, atque etiam mento mucrone gladii subiecto, ut visendam præberet faciem, neve submitteret, quibusdam stercore & cœno incessantibus, aliis incendiarium & patinarium vociferantibus. Tandem apud Gemonias minutissimis ictibus excarnificatus atque confectus, & postea unco tractus est in Tiberim. Perit cum fratre & filio, anno ætatis 57, mense 8. Imperii. *Suetonius* §. 15, 16, 17.

X. IMPERATOR ROM.

FLAVIVS VESPASIANVS.

CAPIT. I.

DE ORTV.

FLAUVVS VESPASIANVS natus est ex familia Flavia, à flavedine capillorum sic dicta, quæ tres continuos Romano Imperio Imperatores dedit, videlicet Flavium Vespasianum, Titum Vespasianum, & Domitianum.

PATER *Flavii Vespasiani* fuit *Sabinus Flavius*, qui in Asia Publicanus fuit, cuique statux à civitatibus sunt positæ, sub hoc titulo: Καλὸς τελευτήσαντι, h. e. *Probo Publicano*.

MATER ejus fuit *Vespasiana Polla*, filia *Vespasii Pollionis*, cujus complura monumenta extiterunt eo in loco, qui ad sextum milliare à Nursia Spoletum euntibus, in monte summo appellatur *Vespasix*; unde indicium sumi potest familiæ ipsius splendoris ac vetustatis. *Suetonius in Vespasiano* §. 2.

AVIA ejus PATERNA, fuit TERTVLLA; à qua educatus est in prædiis Cofanis. *Suetonius* §. 2.

VESPASIANVS natus est in *Samniis* ultra Reatem vico modico die 17. Novembris, quinquennio antequam Augustus Imp. moreretur, anno post Christum natum nono.

OBSERVATIO.

VESPASIANVS habuit Capricornum in horoscopo ascendente; uti etiam *Augustus* & *Carolus V.* Imperatores: De quo Axioma hoc notandum est:

OMNIS HABENS CAPRICORNVM IN HOROSCOPO ASCENDENTEM, FACIT MUTATIONEM IN IMPERIO ROMANO. Dicitur enim, hoc esse fatale signum in mutationibus Imperiorum: *Philippus Melancthon in locis Manlii* pag. 416. Ita etiam Deus per hunc *Flavium Vespasianum* formam Imperii, quod Tyrannide trium Principum (ut loquitur *Egnatius*) incertum diu & ruinosum erat, restituit & formavit.

NOTA.

Horoscopus, Græce ὁροσκόπος, ὅθεν τὸ σκοπεῖν τὰ ὄρα, h. e. à perspectandis horis; significat 1. Eam cœli partem, qua hora quælibet ab inferiori Hemisphærio surgit ab Oriente: Astrologi nostri temporis appellant ascendens. Vide *August. l. 5. de civitate Dei*. 2. Horoscopus significat illud temporis momentum, quo quisque nascitur, quasi horæ inspectionem & notationem. *Persius Satyr. 6. Geminus*

minos Horoscope Varo Producis genios. 3. Horoscopus est etiam Adiectivum, ut: Instrumenta & vasa horoscopa dicuntur, in quibus horæ dignoscuntur. *Plinius l. 2. c. 71.*

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

1. Προσωπευγεία, & Acta ejus Iuvenilia.

Flavius *Vespasianus* statura fuit quadrata, compactis firmisque membris; vultu autem ingrato. Vnde, cum quendam scurrā, multa in alios effundentem diēteria, provocasset, ut & in se aliquid diceret: Dicam; inquit ille: CVM VENTREM EXONERARE DESIERIS. alludens ad formam Cæsaris, qui faciem habebat cacaturientis. Valetudine prosperrima usus est: quamvis ad tuendam eam nihil amplius quam fauces cæteraque membra sibi ad numerum in sphæristerio defricaret, inediamque unius diei per singulos menses interponeret. *Suetonius §. 20.*

II. ACTA OECONOMICA.

Vxor ejus fuit *FLAVIA DOMICILLA*, Statilii Capellæ Equitis Romani filia. *Suetonius §. 3.*

LIBEROS ex hac tres tulit, duos masculos; nempe *Titum Vespasianum*, & *Domitianum*; & unam fœmellam, nomine *Domitillam*. Vxori ac filiæ superstes fuit, & utramque, adhuc privatus, amisit. Post uxoris excessum, Cœnidem *Antoniæ* libertam, & quondam sibi dilectam in contubernium revocavit, eamque habuit etiam Imperator pene justæ uxoris loco. *Suetonius §. 3.* Hæc fœmina singulari fide & excellenti memoria fuit prædita: Cum enim *Antonia* hera ejus, *Claudii Maternæ*, ad Tiberium per eam nonnihil de Sejano scripserat, atque jussisset, ut illud, ne quis forte deprehenderet, statim deleteretur; *Frustra*, inquit, *Domina*, jussisti; Hæc enim atque cætera omnia, quæ mihi imperas, ita semper in memoria habeo, ut ex ea deleri non possint. Ideo etiam *Vespasianus* ejus consuetudine valde delectabatur. *Dion. Nicaus in Vespas. §. 4.*

VITA DOMESTICA.

In *Flavii Vespasiani* vita domestica multæ, cæque præclaræ, virtutes fulserunt.

I. Sobrietas.

Vespasianus sobrie & frugaliter vixit; Vnde Auctor & Magister sobrietatis appellatus est.

II. Urbanitas.

Super cœnam & alias valde comis erat, facetiis etiam & jociis subinde ludens.

1. *Iocus cum Tito filio.* Cum *Titus* filius eum reprehenderet ob avaritiam, quod etiam urinæ vectigal aliarumque sordidarum rerum commentus esset; *Vespasianus* aureos ex eo vectigali acceptos ad nares ejus admovit, sciscitans: Num odore offenderetur? & illo negante; Atqui, inquit, ex lotio est. *Dion. Nicaus §. 5.*

2. *Iocus cum ministro aulico.* *Vespasianus* quendam è caris ministris, dispensationem cuidam fratri petentem, diu distulit; tandem ipsum candidatum ad se vocavit, exactaque pecunia, quantum is cum suffragatore suo pepigerat, sine mora ordinavit. Interpellanti mox ministro: ALIUM TIBI (inquit) QUÆRE FRATREM; HIC QUVM TVVM PVTRAS, MEVS EST.

3. *Iocus in malum & procera statura hominem.* *Vespasianus* utebatur etiam versibus Græcis tempestive satis. Nam de quodam procera staturæ, improbiusque nato homine, hunc versum Græcum usurpabat:

Μακρὰ βίβας κραδίαν δολιχόσκιον ἔγχε.

H. e. Longis passibus gradiens, vibrans longam ex se jaculantem hastam.

4. *Iocus in Cerylum libertum.* De hoc liberto, qui, dives admodum, ob subterfugiendum quandoque jus *Visci*, *Ingennum* se & *Lacheten*, mutato nomine, cœperat efferre, utebatur hoc versu Græco:

ὦ Λάχης, Λάχης, ἐπὶν ἀποθνήσκῃς,

Αὐτὸς ἐξ ὑπαρχῆς εἰρήσῃ Κήρυλλῳ.

H. e. O Laches, Laches, ubi mortuus fueris, rursum de novo diceris *Cerylus*. *Suetonius in Vespas. §. 23.*

III. Moderatio in Vestitu.

In vestitu habituque valde moderatus fuit, ita ut à gregario milite haud facile dignosci posset. *Cuspinianus.*

IV. Patientia.

Patienter & modeste tulit libertatem.

1. AMICORVM. Exemplum valde memorabile habemus in *Helvidio Prisco*, cujus dicendi *παρρησίαν* merito miramur. Hic cum ad eum Imper. *Vespasianus* dixisset, ne in Senatum amplius veniret, Penes te, respondit, est, ne me Senatorem patiari; quamdiu autem me loco non moves, est in Curiam mihi veniendum. Age, at ingressus taceto, ait Imperat. Ne me roga, & tacebo. At est

Vuu

mihi

mihi rogandum. *Et mihi dicendum, quod putavero rectum.* Verum si dixeris, occidam te. *Quando ego dixi, me immortalem esse? Tu tuum facies; ego meum. Tuum est, occidere; meum, mori non tremem.*

2. *Inimicorum.* Nam *Demetrium Cynicum* in itinere obvium sibi, & neque assurgere neque salutare se dignantem, hisce verbis leviter castigavit; *Tu quidem, inquit, nihil pratermittis, ut ego te interfici jubeam; ego tamen CANEM LATRANTEM NON OCCIDO.*

Similiter patienter ferebat amicorum motus; contumeliis eorum, ut erat facetissimus, dictis jocularibus respondens. Namque *Licinium Mucianum*, quo adjutore ad imperium pervenerat, fiducia meritorum insolentem, lepidè flecebat, adhibito aliquo utrique familiari, id unum dicens: *NOSTI, ME VIRVM ESSE. Sext. Aurelius Victor.*

v. Iustitia.

Non modo ipse ab injuria abstinuit, sed etiam filios suos ab injuria severe prohibuit. Apud *Philostratum* enim *Apollonius* ad *Vespasianum* ita inquit: *Παῖδες εἰς, βασιλεῦς, δύο, καὶ γενναῖοι, ὡς Φαῖσιν. Ἀρχὴ τέττων μεγάλῃσι. τὰ γὰρ ἐκείνοις ἀμνησθέντα σὲ δὴ πρὸς Διὸς ἔαλει.* h. e. Filii duo tibi sunt, ô Rex, (Titus & Domitianus,) & hi quidem, uti aiunt, generosi; Quare ipsis potissimum impera. Nam si illi forte aliquid deliquerint, id tuæ culpæ imputabitur, & intempestivæ indulgentiæ. Vide *Philostr.* lib. 5. c. 14.

vi. Modestia.

Vespasianus ea erat modestia, ut omnes, non ut Imperator, sed ut privatus, memor veteris fortunæ, exciperet: sicut *Dion Nicaeus* in *vita Vespasiani* §. 3. scribit.

Axioma.

Magnates hinc discant, *ne ad summos eminentiæ & potentia gradus evecti, veteris fortuna sua memoria apud eos aboleatur.*

Exempla Biblica.

1. *Iosephus Patriarcha* in summo opulentia, eminentiæ atque potentia gradu constitutus: tamen pristini sui status atque miseriæ semper memor fuit. Nam ut miseriæ suæ semper recordaretur, filio suo *Manassis* nomen, ab oblivione imposuit, cumque *MANASSEN* vocavit, quasi oblivionis filium. Quia, inquit, *Deus* fecit me oblivisci omnis laboris mei. Alterum vero filium vocavit *Ephraim*, ab augmentatione vel

multiplicatione. Quia, inquit, *Deus* fecit crescere me, in terra afflictionis meæ. Vide *Genes.* 41. v. 51, 52.

Similia exempla humilitatis habemus in *Iacobo Patriarcha.* *Genes.* 32. v. 10.

In *Rege Davide.* 2 *Sam.* 7. v. 18.

Et in *Maria Virgine.* *Luc.* 1. v. 48.

Exempla profana.

1. *De Agathocle Rege Sicilia.* Hic figuli erat filius, & ad gubernacula regni evectus est; verum originis suæ memor, pateras aureas & luteas simul mensæ imponi jubebat.

Et miscebat opes pauperiemque simul.

De quo venustissimum *Ausonii* Epigramma notandum est:

*Fama est, fictilibus cœnasse Agathoclea Regem,
Atque abacum Samio sæpe onerasse luto.*

*Quæsitus causam, respondit; Rex ego qui sum,
Sicania figulo sum genitore satius.*

MORALE.

*Fortunam reverenter habe, quicumque repente
Dives ab exili progredi re loco.*

11. Habemus in *Willigiso Ottonis Tertii Imperatoris Præceptore.* Hic Ordinis septemviralis author instituendi fuit, A. Christi 997. Et ipse primus fuisse perhibetur in *Dioecesi Moguntina* septemvir. Verum ut suæ conditionis (quia natus erat patre rhedario ex pago Saxonie *Schöninggen*) memor esset, *ROTA*, multis in locis depictam, sibi velut imaginem *Humilitatis* atque *Modestiae* probandæ proposuit, cum hac inscriptione: *Willigise, Willigise, recole, unde veneris; & prioris fortuna tua memor, quis nunc sis, considera.* Unde etiamnum Archiepiscopatus Moguntinensis insigne *ROTA* perduravit. *Brusch. de Episcopatibus.* *Dresserus parte 2. millenario 6.*

111. In *Annalibus Magdeburgicis* elegans exstat exemplum de *Ludolpho à Kroppenstett* / qui pauperis rustici filius fuit, sed ad Archiepiscopatum Magdeburgensem doctrina & virtute pervenit. Quem cum mater annis & inopia oppressa adire vellet, vitæ mox finiendæ subsidia petitura, iustum est ab aulicis, qui pannosam *Baucin* Principis conspectui offerri parum decorum judicabant, habitu mutato, nobilique amictu ad Archiepiscopum indutam deduci. Qui tanquam ignotam repudiavit, matremque suam esse negavit; *RUSTICAM* EAM FVISSE, dicens, nec unquam tali habitu usam, nec per status conditionem aut rei inopiam uti potuisse: Educta igitur, & pannis suis reddita, postea ad Episcopum rursus ingressa

gressa est; qui obviam ulnis amplexus, eamque matrem salutavit, & honestissime ad extremum usque halitum secum habuit.

V s v s.

Hinc discant omnes turgidi & fastuosi homines, quid se deceat, qui, ubi paululum emertere ex luto, omnes infra se despiciunt; & non familiares & amicos veteres modo, sed & caritatis affectus, atque necessitudines suas averfantur. Quos tales *Seneca* suis, & vivis coloribus depingit, cum ait: PARENTES SVOS NON AMARE, IMPIETAS EST; NON AGNOSCERE, INSANIA. Nec minus scite & pulchre *August.* inquit *de decem plagi.* Caninum est, parentes non agnoscere. Et, quem ille vereatur aut revereatur, qui parentum nomen dediscit? Paucis verbis omnia complexus est *Nazianzenus*, cum inquit:

Ἦναι καὶ δεινότερον Θεὸν μέγαν, ὃς γένετ' ἡμεῶν.

Nempe DEVM facile abjuret, quicumque parentes

Abnegat, unde hausit vitam animamque suam.

Et hi homines recte vocantur πατέρομισοι καὶ μητερόμισοι.

VII. Humanitas post balnea.

Flavius Vespasianus post balnea cœnavit, neque ullo tempore faciliorem aut indulgentiorem fuisse, scribunt Historici; Eaque momenta domestici ad aliquid petendum magnopere captabant.

A X I O M A.

Ὁ Καρπὸς, h. e. tempus oportunitum, in Principum aulis, imo in omnibus negotiis, diligenter est observandum, secundum adagium: Γινώσκει καρπὸν. h. e. Nosce tempus. Cum quo congruit *Catonis* vericulus:

Fronte capillata est, posthac occasio calva. Quare, qui apud Principes aliquid impetrare volunt, illud tempus captare debent, quo remissiores, hilariores indulgentioresque solent esse. Sciant namque, plus pollere tempestivitatē hanc ad successus petitionis, quam adipem Leonis, aut sanguinem basilisci, cæteraque magicæ vanitatis promissa. Contra qui parum tempestive Principes adeunt, sæpissime repulsam patiuntur. Quibus illud *Ovidii* ingeri potest:

Non adiit apte; non legit idonea, credo,
Tempora.

Hoc probe callens *Horatius*, quantum opportunitas valeat, ita scribit:

— Nisi dextro tempore, Flacci,
Verba per attentam non ibunt *Cæsaris* aurem.

Idem mittens *Augusto* librum, monet portatorem, ut tempestive eum adeat, ut videlicet si validus, si lætus esset, si denique posset. Nam pulchre inquit *Demosthenes* in oratione ad *Lept.* Parvæ occasiones magnarum rerum causæ existunt.

III. ACTA POLITICA.

I. Acta ante Imperium.

Antequam ad Imperium venit *Vespasianus*, multas & magnas res gessit.

In adolescentia.

1. *Urbanis* honoribus ornatus. 2. Ad provinciarum administrationem missus. 3. In *Creta* Quaestorem egit. 4. In *Thracia* tribunum militum. 5. In *Germaniam* legatus à *Claudio* Imperatore missus. 6. Inde in *Britanniam* transiens, tricies cum hoste conflixit; Duas validissimas gentes in deditionem redegit, unde triumphalia ornamenta, & duplex sacerdotium accepit, & Consulatum. 7. *Africam* sortitus integerrime administravit, nihilo opulentior inde reversus, ut, qui prope labefactata jam fide omnia prædia fratri obligarit, ac necessario ad *Margonicos* quæstus dignitatis sustinendæ causâ descenderit, propter quod & *Mulio* vulgo vocabatur.

Imperii occupatio.

Cum *Iudæi* (permoti oraculo veteri; *In fatis esse, ut eo tempore Iudæa profecti rerum potirentur*) rebellarent, hoc oraculum ad se trahentes; *Vespasianus* à *Nerone* Imperatore cum exercitu ampliore ad motum istum comprimendum in *Iudæam* missus est: Quoniam industria ejus cognita erat, ipseque ob generis & nominis humilitatem metuendus esse non videbatur. Cum autem strenue officio summi Ducis functus esset, post mortem *Neronis* & *Galba*, *Ottone* & *Vitellio* de Imperio decertantibus, Imperator electus est à suis militibus; eamque electionem copiarum vicinarum Duces, qui in *Ægypto* & *Mysia* erant, initio statim suaserunt, & postea sua autoritate confirmaverunt.

Prodigia futuri Imperii signa.

Vespasiano, longo tempore ante, Imperium multis prodigiis somniisque significatum est, & velut præfiguratum.

1. *Bos* in agro, in quo ipse magnam vitæ partem degebat, cœnanti astitit flexis genibus, ac cervice pedibus subiecta.

I I. Rursus eo prandente, CANIS triclinio manum humanam intulit, & sub mensa posuit.

I I I. *Arbor cupressus eximia* in agro avito sine ulla vi tempestatis evulsa radicitus, atque prostrata, postero die per se stetit ac vigere perseveravit.

I V. Cum in *Achaia* esset, somniavit, initium sibi suisque felicitatis futurum, simulac DEUS *Neroni* exemptus esset; quod sequenti die evenit: Nam progressus in atrium, medicus *dentem* ille ostendit, *Neroni* recenter exemptum.

V. Huc accedit *Iosephi* Historici natione Iudæi prædictio: Cum enim hic ex Iudæorum captivis Nobilibus in vincula conjiceretur, ridens ad *Vespasianum* ait; Nunc quidem me vincies; sed post annum me solves, cum fueris Imperator factus. Vnde patet, quod *Vespasianus* ad Principatum natus fuerit. *Dion Nicaus in Vespas. §. 1. Sueton. §. 5.*

II. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA.

I. VIRTUTES EJVS.

DEVS per *Vespasianum* restituit formam Imperii, ordinem Provinciarum, distinctionem exercituum, leges & judicia, cum sub tot portentis, *Caligula*, *Claudio Nerone*, & in laenia *Otonis* & *Vitellii* magnæ confusiones in toto Romano Imperio extitissent. Nam *Vespasianus* per totum Imperii tempus nihil habuit antiquius, quam prope afflictam nutantemque Rempubl. primo stabilire, & deinde ornare. *Multa autem virtutes ejus in Imperii administratione fulserunt.*

I. Amor erga Remp.: Nam publica salutis valde studiosus fuit; uti patet

I. *Ex judiciorum institutione.* Nam frequenter in Senatum veniebat, cumque Patribus omnia communicabat; sæpe etiam jus in foro reddebat. Quod si forte de quibusdam rebus non posset cognoscere propter senectutem, aut si quid absens scripserat ad Senatum, ea filiis, ut in Senatu legerent, plurimum jubebat.

I I. *Ex legum bonarum constitutione.* *Vespasianus* leges & constitutiones laude dignas constituit. Nam litibus finiendis, quæ majorem in modum excreverant, sorte elegit, per quos rapto bello restituerentur, & qui judicia centumvitalia extra ordinem dijudicarent.

Similiter ad libidinem atque luxuriam, quæ invaluerat, coercendam, author fuit Senatui sancientiæ

legis, ut mulier quæ alieno servo se junxisset, ancilla haberetur. *Sabellicus lib. 3. Ennead. c. 7.*

I I I. *Ex disciplina militaris correctione.* Nam milites Prætorianos, qui ad insignem licentiam audaciamque processerant, plurimis exauthoratis, ad disciplinam revocavit.

AXIOMA POLITICVM.

Omnis Respubl. ex tribus monosyllabis constat, quæ sunt, Lex, Rex, Grex: De quibus Nicolai Reusneri in Ænigmatis notandum est epigramma venustissimum;

*Lex Regina, Magistratus Rex, Grexque popellus,
Si bene habent, tunc & publica res bene habet.
Lex ceu Rex mutus, Rex ceu Lex viva gubernat:
Grex Legi, & Regi paret utrique volens.*

II. Magnificentia.

Vespasianus urbem Romam multis incendiis ac ruinis deformem reædificavit & reparavit, & in vacuis areis, si possessores nollent, cuique ædificare permisit. Similiter templum in Capitolio statim ædificare cœpit, primusque ruderibus purgandis manus admovit, ac suo collo quædam extulit, jussitque cæteris illustrissimis & clarissimis viris, ut idem facerent, quo minus cætera multitudo operam suam denegare posset.

III. Prudentia.

Prudenter statuit, quod summa ex operibus publicis ad universos & singulos utilitas promanaret. Quia publicis operibus egestati simul ac ignaviæ, (quæ duæ sunt omnium Rerumpublicarum pestes antiquissimæ) occurritur; Inertia è civitate expellitur, tenues sublevantur, otiosi exercentur, urbesque exornantur. Ideoque non modo Capitolium, sed urbis regiones duodecim incendio *Neronis* absumptas, civibus certatim manus operi admoventibus, paucis annis restituit. Et cum architectus aliquis grandes columnas exigua impensa in Capitolium perducturum se polliceretur, præmium obtulit, operamque remisit, dicens: Sineret se plebeculam pascere. *Vide Bodin. lib. 6. de Republ. cap. 2. pag. 1049.*

IV. Misericordia & clementia erga reos & supplicio afficiendos.

Vespasianus insones non punivit, sed neque cæde cujusquam unquam lætatus fuit; quinimo justis etiam suppliciis illacrymavit & ingemuit; sicut *Suetonius in ejus vita scribit §. 15.* Similiter *Bias* inter judicandum lacrymas tenere non potuit. Interrogatus

rogatus de facto, respondit; Se quidem Legi, quæ esset regula justitiæ, dare suum calculum, sed humanitati dare τὸ συμπάθει, i. e. condolentiam. Pulchra quoque vox *Antonini Veri* Imper. fuit: Inhumanum plane esse humanis casibus & calamitatibus non ingemiscere: Innuens illum ab hominum naturæ esse alienissimum, qui aliorum miseriis non afficitur, ac instar lapidum in adversis amici rebus stat immotus. *Capitolinus.*

V. Heroica virtus.

Vespasianum heroico animo praditum fuisse, inde patet, quia omnem mollitiem abominatus est. Exemplum elegans habemus de adolescente unguentum redolente. Cum enim ei adolescens quidam gratias ageret pro impetrata Præfectura, illeque unguento fragraret, eum *Vespasianus* & nutu contemnit, & graviter increpuit, dicens; Mallem allium oboluisse. mox & literas concessas revocavit. *Suetonius in Vespasiano.*

VI. Caritas erga hostes.

Vespasianus, Vitellii hostis sui filiam in matrimonio splendidissimo locavit, magnificeque dotatam mundo muliebri instruxit, offensarum minime memor. *Sextus Aurelius Victor.*

VII. Amor erga literas & literatos.

Literas atque artes liberales, uti etiam Literatos vehementer amavit. Nam

1. *Annales accuratos confici curavit; & tabularum ænearum 3000, quæ conflagraverant, restituendarum curam suscepit, undique investigatis exemplaribus.*

11. *Scrutator natura studiosissimus fuit.* Hinc cum fama ad eum pervenisset, mirabilem esse maris mortui naturam, nempe quod in eo tauri & camelæ fluitarent, & nihil in eo mergi posset: *Vespasianus* hoc ipsum experiri volens, maleficos nonnullos, manibus post terga revinctis, iniecit; Quod cum factum esset, ipsi quoque natarunt, neque ulla vi opprimi potuerunt. Vide *Histor. nostram Patriarch. in historia Loti, pag. 222.*

111. *Astrologia studium ab eo est excultum.* Nam uti narrat *Suetonius* §. 25. convenit inter omnes tam certum eum de sua suorumque genitura semper fuisse, ut post assiduas in se conjurationes ausus sit affirmare Senatui; *Aut filios sibi successuros, aut neminem.* Confer *Eutropium in Breviar. l. 6.*

1V. *Doctis ex fisco stipendia constituit, & poetas artificesque premiis affecit.*

VIII. Beneficentia.

Valde quoque beneficus fuit. Pulchrum exemplum habemus de *Metio Pomposiano*. Vespasianus admonitus ab amicis, ut caveret sibi à *Metio Pomposiano*: quoniam de hoc rumor increbuerat, fore ut aliquando regnaret, non solum sibi non metuit ab illo, sed & Consulem fecit: Id admirantibus amicis; Erit, inquit, olim memor tanti beneficii. *Erasmus lib. 8. Apophth. ex Sext. Aurel. Victore.* Vastum & humanitatis plenum fuit hoc ejus consilium; Beneficiis enim certare, pulchrum est. *Erasmus lib. 5. Apophth.* Hinc *Gregorius Nyssenus* beneficentiam, *γεννιδία* & fundamentum Principatum & Imperiorum appellat. Et in eandem sententiam pulchre & venuste ait *Synesius*, quando inquit; Beneficentia una commune hominis & DEI opus est, quo solo DEVM homo æmulatur. Imitatio autem talis copulat & conglutinat quasi hominem æmulantem, & eum, quem æmulatur, DEVM.

IX. Magnanimitas in tolerandis injuriis & calumniis.

EXEMPLA.

1. De *Histrione Phæbo*, quem pro meritis Vespasianus ludibrio habuit. De quo *Dion Nicaus in Vesp.* §. 4. ita scribit: Cum Phæbus ad eum venisset purgandi sui causa, in eo quod Neronis temporibus in Græcia atque in Theatro, cum videret Imperatorem contra decorum facere, mœrore ipsum affecisset; Vespasianus iratus, jussit eum abire; deinde roganti, quo ire deberet? respondit: *In malam crucem.* Itaque *Phæbo* defendenti se in hac causa non modo nullum damnum attulit, sed nec quid aliud quam hoc ipsum respondit. *Abi in malam crucem!*

11. De *Vologaso ambitioso Rege*, quem Vespasianus convenienter coercuit. Nam hunc *Vologasum*, qui ad eum scripserat his verbis: *Rex Regum Arsaces Flavio Vespasiano salutem.* Ne reprehendit quidem, sed ei iisdem verbis non adscriptis imperatoris nominibus respondit. *Dion Nicaus ibidem.*

111. De *Sylvio*. Hic cum in defensione divitis rei oblique mordens dixisset; Quid ad Cæsarem, si Hyparchus sestertium millies possidet? notans Vespasianum velut inhiantem rei facultatibus: Cæsar non modo non offensus, verum etiam dictum approbavit, quasi simpliciter prolatum. *Suetonius.*

X. Iustitia & severitas erga conspirantes & rebelles.

Licet Vespasianus optimus fuit Imp., mitis, benignus, comes, & denique vere salutaris Princeps; tamen hostes ei non defuerunt, tum externi, tum interni. Nam Civilis Batavus, aliique Germaniæ Gallique & Sarmatiae populi, arma contra eum sumserunt, Cives etiam insidias ei struxerunt.

1. *Iulius Sabinus*, qui Cæsarem olim se esse dixerat: Atque cum ad arma venisset, victusque esset, villam, in quam perfugerat, cremavit. illic voluntaria morte eum interiisse vulgo crediderunt. Verum ille in monumentum se cum uxore abdiderat, vitamque ibi per novem annos traduxerat; postea agnitus & Romam adductus est, cumque eo occisa est uxor ejus *Peponilla*, (vel *Epponina*, uti *Tacit.* eam vocat) ex qua in monumento duos filios genuerat. Hæc Imperatori Vespasiano filios suos proposuit, & misericordiæ captandæ causa salutem sibi & marito supplicando orans dixit: *Ego, o Cæsar, hos in monumento peperit aluique, ut plures tibi supplices essemus.* Qua oratione et si ipsi & qui præterea aderant, lacrymas excusserit, tamen veniam speratam impetrare non potuit. *Dion §. 5. Tacitus §. 15.*

2. *Alienus & Marcellus* contra Vespasianum conspirarunt, quos sibi fidelissimos esse arbitrabatur, summisque auxerat honoribus; neque tamen ab iis interficitur, propterea quod patefacta conjuratione, *ALIENS* in palatio statim ut surrexit è convivio, jussu *TITI* occisus est, ne quid noctu moliretur; iam enim magnum numerum militum comparaverat. *Marcellus* autem damnatus in Senatu, guttur sibi novacula præscidit. Vbi hanc *γνώμην* addit *Dion Nicaus §. 6.* Adeo (inquit) homines ingenio præditi, nullis beneficiis vincuntur, quando isti paravere insidias ei, à quo tot beneficia acceperant.

XI. Bona Conscientia.

Vespasianus, quia bonus & salutaris Princeps existit, bonitati quoque conscientiæ studuit. Vnde à Senatu *pater patria* ob paternum, quem erga subditos gessit, affectum dictus fuit. Vnde etiam neminem metuit. Nam *Dion Nicaus §. 3.* ita de eo scribit: Portæ regiarum interdum semper apertæ, ac omni custodia destitutæ erant. *Hæc ille.* Quare Principes hoc adagium ob oculos sibi ponant: *Ut ameris, amabilis esto.* Diligi enim Princeps, nisi ipse diligat, non potest; inquit *Plinius in Panegyric. Trajani.* Benevolentia namque populi tutissimum est Principis munimentum. Sicut *Eberhardus Dux*

Wyrtenbergicus, cum alius Princeps de vini copia, alius de vi auri argentique maxima gloriaretur, beatum se hoc nomine prædicabat, quod tutus in gremio cujusvis subditorum suorum dormire posset. Bonus Magistratus civibus est carus: Tyrannus vero omnibus exosus. Nam illo in publicum procedente, tanquam ad clarum & beneficium sidus certatim advolant subditi: Hoc vero conspecto, tanquam malum aliquod seu noxium animal è cubili profiliret, omnes defugiunt.

II. VITIVM.

Vespasianus et si beneficus esset Princeps, tamen ob avaritiam solam culpatur. Nam vectigalibus & tributis etiam novis & gravibus provinciales afflixit, eaque in nonnullis provinciis duplicavit; Negotiationes quoque velut privato pudendas propagam exercuit, coëmendo quædam tantum, ut pluris postea distraheret. Hinc vectigal è lotio exegit. Et officiariis pro spongiis utebatur. Nam procuratorum rapacissimum quemque ad ampliora officia ex industria solitus est promovere, quo locupletiores mox condemnaret. Quibus quidem vulgo pro spongiis dicebatur uti, quod quasi & siccos maderaceret, & humentes exprimeret. *Sueton. in Vespas. §. 16. Dion Nicaus §. 5.* tale exemplum avaritiæ recenset. Cum legati nunciarent, quod aliqui homines statuisent ei ponere statuam ad aureorum decem millia: ille jussit ut eam continuo ponerent, & cavam manum porrigens dixit: *Vos vere mihi argentum date.* Hoc enim ejus fundamentum est. Vel, ut *Suetonius* refert, Ecce, *πρόσκατατίθεαις*. Significans, ut eam pecuniam, quam in statuam decrevisent impendere mortuo, vivo darent in manum. Vnde symbolum tale usurpavit: *Lucri bonus est odor ex re qualibet.*

Verum hanc pecuniarum cupiditatem quidam naturæ ejus & ingenio tribuerunt. ut: *Bubulcus* quidam senex, qui negata sibi gratuita libertate, qua Imperium adeptum suppliciter orabat, hoc lepido avaritiam ejus scommate carpebat, exclamans: *Vulpem pilum mutare, non mores.* Alii contra eum excusarunt, & hanc pecuniæ cupiditatem magnæ ærarii fisci que inopiæ imputarunt, de qua initio statim principatus testificatus ipse fuerat, & publice professus, quadringenties millies opus sibi esse, ut Respublica stare posset. Quod & verisimilius videtur, teste *Suetonio §. 16.* Quoniam tam magnam copiam non ad suas voluptates, sed ad publicos usus, qui necessarii erant, collegit, atque sumtus publicos in publicis ædificiis magnificentissimos semper fecit; sicut *Dion* inquit §. 3. Et in omne hominum genus liberalissimus fuit; sicut *Suetonius* refert §. 17.

Huc referri potest elegans Epigramma *Ausonii* in honorem Vespasiani concinnatum:

*Quarendi attentus, moderato commodus usu
Augeat; nec reprimat Vespasianus opes.
Olim qui dubiam, privato in tempore, famam
Par aliis Princeps transtulit in melius.*

Germanice ita reddi potest:

*Er war wol begierig eynzunehmen/
Aber auch fleißig auszugeben/
Nach landes und leute nutz zu streben;
Und ob er wol geringer ankunft war/
Vermehrt er doch sein lob immerdar/
Und kam in die höchste ehren-schar.*

II. ACTA SAGATA.

Vespasianus jussu *Neronis imper.* antequam ad Imperium evectus est, bellum Iudaicum gessit. Circa quod notanda sunt tria.

1. ORTVS, h. e. quomodo *Præses* tum Iudææ, tum Syria, contra Iudæos, & qua occasione bellum gesserit.

2. PROGRESSVS, h. e. quomodo *Flavius Vespasianus* jussu *Neronis* bellum illud continuaverit.

3. EGRESSVS, h. e. quomodo *Titus Vespasianus* filius bellum illud consummaverit.

I. ORTVS.

ORTVS hujus belli fuit Iudaorum seditio atque rebellio; Quæ facta est anno *Neronis* 12. anno post C. N. 67.

Seditionis & rebellionis occasio fuit gemina.

1. Interpretationis oraculi falsitas. Percrebuerat in toto Oriente vetus Oraculum: Infatis esse, ut eo tempore Iudæa profecti rerum potirentur. Id Iudæi ad se trahentes, rebellarunt.

11. Huc accessit immanis *Gessii Flori* Præsidis in Iudæa (qui Albino successit) crudelitas & rapacitas. Nam ille, cum Ierosolymis à populo conviciis proscissus fuisset, Ierosolymam adscendit cum militibus, & forum rerum venalium militibus prædæ dedit. Milites, accepta hac licentia, fere totam urbem spoliaverunt, & præterea sexcentos trucidarunt. *Iosephus*. Postea item *Florus* iterum Ierosolymam proficiscitur, & in Iudæos crudeliter grassatur. Intercedit quidem *Berenice*, soror Regis *Agrippæ*; sed & ipsa ludibrio habetur. Accidit hoc ipsum die 16. Maii. Inde *Florus* milites *Cæsarea* accersit in urbem: quibus obviam procedunt Iudæi. Milites irrumpentes in turbam, cædunt quosvis: unde multi occisi sunt, plures tamen ab ipsis Iudæis in fuga in angustiis viarum

contriti sunt. *Florus* interim occupat *Antoniam* arcem, & inhiat thesauris templi. Iudæi ne ipsi aditus sit in templum, porticum evertunt: atque ita provocati, initium belli faciunt. *Agrippa* Rex metuens populo Iudaico Ierosolymam venit, & prolixa oratione pacem suadet, & persuadet quibusdam; sed seditiosi prævalent, qui templum occupant, & reliquos, qui pacem malebant, in superiori urbe oppugnant. *Ioseph. lib. 2. de bello Iudaico cap. 15, & 16.*

Postea seditiosi Ierosolymis die 14. Augusti *Agrippa* Regis palatium cremant, & inde archivo, ubi custodiebantur publicæ & privatæ literæ, ignem inferunt, ut omnium debitorum ratio exstingueretur. Die 15. Augusti Iudæi *Antoniam* arcem oppugnant, & *Menahemus* cum multis abijt *Masadam*, ubi armarium erat Regis *Agrippæ*, & arma pro septuaginta millibus hominum, uti *Iosephus* scribit; & id castellum expugnat; potitusque armis, seditiosos instruit, & expugnata turri tandem obsessos adiit, ut de pace agerent: Quod accidit die 6 Septembris. Sequenti die *Cæsarienses* Iudæos secum habitantes, trucidant 20000 hominum: qua clade efferati Iudæi, Græcis in aliis urbibus paria reddunt, & multas urbes occupant, & homines trucidant. Græci contra in tota Syria metuentes sibi à Iudæis, & ne clade aliqua afficerentur, arma capiunt, & Iudæos, qui in suis urbibus per totam Syriam habitabant, oppugnant, atque ita in singulis urbibus binæ erant acies, Iudæorum & Græcorum, oppositæ, & infinita hominum milia trucidabantur, quorum numerus iniri non potuit, quoniam insepulti projiciebantur. *Alexandria* in Ægypto in hac dissensione 50000 hominum occisa fuerunt, ita ut tota Provincia Syriæ plena esset innumerabilium calamitatum. *Iosephus de bello Iudaico lib. 2. c. 17. & 19.*

111. *Cestii Galli* Præsidis Syria cum exercitu contra Iudæos profectio, ejusque repressio. Hic ut bello huic Iudaico obviam iret, tandem proficiscitur Ierosolymam, assumtis Regum auxiliis, coque pervenit die primo scenopegiorum, qui inciderat in diem 23 Octobris. Cui Iudæi, contenta festivitate, obviam occurrunt, & in Romanum exercitum irruunt, quingentos milites occidentes. Ideo *Cestius* firmatis castris triduo quiescit usque ad diem 27 Octobris: quo Rex *Agrippa* binos legatos ad Iudæos de pace mittit, quorum alter statim occiditur, alter vulneratus effugit. Ideo *Cestius* propius ad urbem accessit, præsertim cum comperiret, multos Iudæos pacem malle quam bellum, atque ita discordia inter eos glisceret; & tri-duo discordiarum eventum exspectat. Quarto au-

tem

tem die, qui erat 30. Octobris, urbem aggreditur, qua potitus esset, nisi *Gessius Florus* author belli, fraude rem impedivisset. Cum autem ab urbe discederet, relinquit in castris 400. milites, & omnes munitiones & machinas: & noctu discedit. Iudæi contra dum orto die vident se ab his 400, qui plurimos ignes fecerant noctu, ad decipiendos Iudæos, captos, omnes ad unum interficiunt, & *CESTIVM* insequuntur ad *Antipatridem* usque, ad tria miliaria fere Germanica, & Iudæi reversi præana canunt, occisos spoliant, & machinas Ierosolymam adducunt. Perierunt Romanorum circiter 6000, & *Gessius Florus* author belli simul extinctus est. *CESTIVS* hæc omnia perscribit ad *Neronem*, & culpam omnem in *FLORVM* derivat. Iudæi contra in templo Præfecturas distribuunt, & Duces rerum gerendarum constituunt; ubi *Iosephus Historicus* utramque Galilæam regendam accipit. *Iosephus lib. 2. de bello Iudaico, c. 23, & 24.*

II. *PROGRESSVS continet Vespasiani in Iudæam expeditionem, & belli Iudaici continuationem.*

NERO autem Imperator certior factus de clade *Cestii*, *Flavium Vespasianum* Ducem cum summa potestate in Iudæam mittit ad debellandos Iudæos. Ipse primo vere per *Hellepontum* terra profectus in Galilæam venit, & 1. *Gadaram* urbem capit. 2. *Iotapatam* urbem munitam obsidione cingit die 21 Maii. In ea urbe *Iosephus Historicus* erat Dux, qui urbem acriter defendebat. *Vespasianus* vero cum exercitus jam oppugnando defessis essent, firmata obsidione, cum parte exercitus prædarum in *Galilaam* abit. 3. *Iapham* urbem die 25. excindit. 4. Ad *Samariam* urbem undecim Iudæorum millia per *Cerialem* die 27. Iunii trucidat. 5. Ad obsidendam *Iotapatam* redit, eamque capit die 47. obsidionis, die 1. mense Iulii: simul etiam captus est *Iosephus* historiae Iudaicæ scriptor à *Vespasiano*, & in vincula coniectus: Sed dum *V. spasio* & *Tito* prædicat, eos Imperatores futuros, retinetur in vinculis integro biennio. *Iosephus de bello Iudaico lib. 2. cap. 14. & in principio libri tertii.*

Postea *Vespasianus* Galilæam exercitu peragrat, & *Tarichæas* ad lacum *Genezareth* capit, ubi ex captivis 6000. elegit, quos ad *Neronem* misit in *Achaïam* ad Isthmum perfodiendum. Deinde *Gamalem* urbem, quæ erat Romanæ societatis, sed rebellaverat, post mensem die 23. Octobris capit. Postea *Giscala* evertitur, atq; ita tota Galilæa ex-

pugnata est. *Iosephus lib. 2. de bello Iudaico cap. ultim.*

OBSERVATIO.

Anno 13. *Neronis*, & anno post C. N. 68. mense Majo primum illata est in Iudæam *Aquila Romana*, quæ est signum in vexillis Romanorum; de qua vaticinatus est *Moses Deut. 28. v. 49.* Adducet Dominus super te gentem de longinquo, & de extremis terræ finibus, in similitudinem *Aquila volantis*, cujus linguam intelligere non possis, &c. Ita in terra sancta conspectum est *βδελυγμός ἐρημώσεως*, h. e. abominatio desolationis, h. e. desolationem futuram portendens. Hinc ad excidium urbis & templi intercesserunt anni tres cum dimidio: de quo tempore *Daniel Propheta c. 9. 24.* & *Christus Matth. 24. v. 15.* vaticinati erant.

Subactio Iudææ.

Deinde *Flavius Vespasianus* totam Iudæam occupavit, & prædiis Romanis munivit: nihilque restabat nisi urbs Ierosolyma expugnanda, & tria castella, Herodium, Massada & Macharon. *Ioseph. l. 15. de bello Iudaic. c. 12.*

III. EGRESSVS.

Flavius Vespasianus ab exercitu Imperator creatus A. C. 70. Romam rediit, atque *Tito* filio suo belli Iudaici curam commendavit, eumque Ducem generalem constituit, qui urbem Ierosolymam obsidione cinxit, eamque solo æquavit: uti in vita *Titi Vespasiani* plenius dicemus.

TRIVMPHVS.

Vespasianus, devicta Iudæa, cum filio suo *Tito* triumphavit. *Vespasianus* autem pater die triumphi defatigatur tarditate & tædio pompæ: *Merito* se plecti dixit, qui triumphum quali aut debitum maioribus suis, aut sibi speratum unquam tam inepte senex concupivisset.

Hic pulchra Quæstio moveri potest. Quare *Honos* scribatur cum aspiratione; *Onus* vero sine aspiratione?

Ratio lepida est & pulchra. Quia ad honorem omnes aspirant & anhelant: Ad *onus* autem nullus aspirat. Verum perperam & inverso ordine illi faciunt, qui hoc faciunt. Nam *virtutis* & *honoris* templa olim Romæ fuere conjuncta, ut ad hunc, nisi per illam, nullus pateret aditus. *August. de civitate Dei l. 5. c. 12.* Huc pertinet venustus versiculus: *Si quaratur honos, non fugiatur onus.*

Fructus

Fruſtus honos onēris, *fruſtus* honoris onus. Cum quo congruit venustum Germanorum proverbium;

Groſſe Bürden /
Groſſe Bürden.

Et huc quoque ſapienter reſpexerunt veteres Romani, quod *Agenorium*, qui ad agendum excitaret: & *Stimulam*, quæ ad agendum ultro ſtimularet: & *Strenuam*, quæ faceret ſtrenuum, intra urbem tanquam Deos colerent, qui ſtatuērunt omnia laboribus vendenda eſſe. *Plutarchus in Marcell.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

I. Τὰ προφητεία fuerunt mortis Vespasiani

I. Præſagia.

1. *Cometa diu in cælo viſus.* De quo cum in morbo Vespasiani familiares ejus nescio quid inter ſe colloquerentur, hoc audiens, ille: Deſinite nugari, inquit; Non enim mihi, ſed Parthenorum Regi mortem portendit; ille enim comatus eſt, ego calvus ſum. *Dion in Veſpaſ. §. 6.* Quo reſponſo pulchre alluſit ad figuram Cometæ, qui eſt ſtella crinita.

11. *Monumentum Auguſti ſua ſponte apertum eſt.* Quod oſtentum cum alii in ſiniſtram partem de morte ejus interpretarentur; ipſe in bonam partem interpretatus eſt, dicens: Illam ad Iuliam Calvinam pertinere, quod ea eſſet de gente Auguſti. *Suetonius in Auguſto §. 23.*

II. Dicta ejus ante mortem.

1. *Colloquium cum medicis.* Cum *Vespasianus* præter affectam graviter valetudinem uſu aquæ frigidæ creberrimo inſteſtina vitiaſſet, nec eo minus muneribus imperatoriis ex conſuetudine fungeretur, ut etiam legationes audiret cubans, & eo nomine à Medicis increparetur, reſpondit: *Imperatorem ſtātem mori oportere.* *Dion. §. 6. Suetonius §. 24.*

11. Poſteaquam autem credidit ſe moriturum; Ego, inquit, *Deus efficiar.* *Dion. §. 12. Suetonius §. 23.* Morientis Principis memorabile hoc Apophthegma fuit.

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

hoc eſt,

MORS IPSA.

Cum *Vespasianus* cubans legationes audiviſſet, ventris profluviſo feſſus conſurgit ac nititur, & eo ipſo inter manus ſublevantium extinctus eſt, in

villa propria circa *Sabinos*, octavo Calend. Iulii, annum gerens ætatis 69. ſuperque menſem ac diem ſeptimum. *Suetonius. §. 24.* Cum regnaſſet annos decem, ſex diebus exceptis. *Dion. §. 6.* Quod tempus ei per ſomnium oblatum, fuit adumbratum. Nam ita ſcribit *Suetonius §. 25.* Dicitur viſiſſe quondam per quietem *Stateram* in media parte vestibuli palatinæ domus poſitam examine æquo: Cum in altera lance *Claudius* & *Nero* ſtarent, in altera ipſe ac filii. Nec res feſellit, quando totidem annis, parique temporis ſpatio utrique regnaverunt.

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

Encomium ejus. Sextus Aurelius Victor tale de eo fert encomium: *Flavius Vespasianus* bonus fuit Imperator, quem ab *Auguſti* morte poſt annos 56. Romana Reſpubl. exſanguis ſævitia Tyrannorum, quaſi ſato quodam, ne penitus rueret, aſſecuta eſt.

XI. IMPERATOR ROM.

TITVS VESPASIANVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. Generatio.

1. *PATER* *Titii Vespasiani* fuit *Flavius Vespasianus*, cujus vitam modo deſcripſimus: Et huius filius primogenitus ille fuit.

11. *MATER* ejus fuit *Flavia Domicilla*, Equitis Romani filia. Ex hac natus eſt, antequam Pater ejus ad imperatoriam dignitatem eveheretur.

111. *Tempus natiuitatis.* Natus eſt 3 Calend. Ianuarii, h. e. 30. Decembris, anno poſt C. N. 43.

1v. *Locus natiuitatis.* Natus eſt prope *Septizonium* in ſordidis ædibus, cubiculo vero per parvo & obſcuro. *Suetonius in Tit. §. 2.* Verum *Titus* obſcuris natalibus virtute multa lucem Solis jubare ſplendidiorem intulit.

NOTA.

Metopoſcopi mirum de eo præſagium.

Tempore natiuitatis aiunt Metopoſcopum à Narcifſo Claudii liberto adhibutum, ut Britannicum aſpiceret, conſtantiffime affirmari, illum quidem nullo modo, cæterum *Titum* qui prope aderat, utique imperaturum. *Suetonius in Tit. §. 2.*

II. Appellatio.

Titus dictus eſt ab *Avō*: *Vespasianus* vero à paterno cognomine. Propter juſtitiam & beneficentiam.

tiam nominatus est amor & deliciae generis humani. Quia & in pace & in bello optimus Princeps fuit.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ, *Educatio* &

I. ACTA IUVENILIA.

In puero statim animi corporisque dotes exsplenderunt magis magisque, deinceps per ætatis gradus. Forma egregia, & cui non minus auctoritatis inesset, quam gratiæ: Præcipuum robur, quanquam neque procera statura, & ventre paulo projectore: memoria singularis, docilitas ad omnes fere tum belli tum pacis artes: armorum & equitandi peritissimus, Latinæ Græcæque linguæ vel in orando vel in fingendis poematibus promptus & facilis, ad extemporalitatem usque: sed ne Musicæ quidem rudis, ut qui cantaret & psalleret jucunde scienterque. Solitus quoque notis velocissime excipere, cum amanuentibus suis per ludum jocumque certabat: Imitabaturque Chirographa quæcunque vidisset. Vnde sæpe solitus est dicere: Se maximum falsarium esse potuisse. *Suetonius in Tit. §. 3.*

Educatus est cum Britannico, (Claudii filio) ac paribus disciplinis, & apud eosdem Magistros institutus: Cui etiam statuam auream postea in palatio posuit, & alteram ex ebore Equestrem, quæ *Circensi* pompa præferri solebat, dedicavit. *Suetonius §. 2.*

III. *Vitia juventutis.*

TITVS, antequam ad imperium pervenit, variis vitiis inquinatus fuit. Nam invidiam sibi ingensque odium contraxit, antequam ad imperium pervenit, cum suspectissimum quemque, submissis qui per theatra ac castra ad poenam deposcerent, quasi criminis convictum, oppressit.

II. ACTA VIRILIA.

I. O E C O N O M I C A.

1. *Concubina* ejuserat *Beronice Regina*, soror *Agrippæ Regis*. Hæc cum fratre suo Romam venit. Ille prætoriis honoribus est auctus: Ipsa vero habitavit in palatio, cœpitque cum **TITO** consuetudinem habere. Verum eam in uxorem non duxit; sed à se dimisit, cum intelligeret, populum Romanum illud moleste ferre, quod cum ea consuetudinem haberet, & magni de iis rebus rumores perferrentur. *Dion in Flav. Vespasiano, §. 5.*

11. *VXORES* duas habuit.

1. Erat *ARRICIDIA*, Tertulli Equitis Romani atque Præfecti prætoriarum cohortium filia. Sed hæc ἀτεκνῶ est mortua.

2. Erat *MARTIA FVRNILLA*, generis nobilitate clara; cum qua, sublata filia, divortium fecit. *Suetonius in Tit. §. 4.*

II. VITA O E C O N O M I C A.

Titus Vespasianus fuit temperans & frugalis. Nam convivia instituit, non profusa, sed jucunditatis plena; sicut *Suetonius* in ejus vita scribit.

A X I O M A.

Convivium maxime ornat comitas convivalis, h. e. si frons absit Stoica, & adsit vultus placidus, & sermones familiares: *Ioh. Pont. de conviviis*. Ita Augustus Imperator majori comitate quam sumtu convivia instituit. Nam & tacentes provocabat, & ad hilaritatem invitabat. Quocirca non pauci in hoc peccant, qui tristitiam ac supercilium ferunt ad convivia. Rectius ille, qui alloquens sic convivas hortabatur:

Protinus ante meum, quicquid dolet, exue lumen. Nam

Hospitis in mensa vultum, non fercula pensa.

Dat bene, dat multum, qui dat cum munere vultum.

Item: *Hospes jucundus prandia grata facit.*

Et pulchre ait *Cicero lib. 13. Epist.* Omne genus liberalitatis non tantum re, sed etiam verbis, vultu denique exprimi debet. Sic *Ovidius* non abs re de *Philemone*, hospites suos liberaliter & florido vultu accipiente, canit;

ante omnia vultus

Accessere boni, nec iners pauperque voluntas.

Germani pulchro & venusto hoc ipsum exprimunt proverbio;

Ein freundlich gesicht

Ist das beste gericht.

II. ACTA POLITICA.

I. Ante Imperium.

Titus ante imperium invidiam sibi atque etiam odium contraxit: suspectissimum quemque, submissis qui per theatra & castra ad poenam deposcerent, quasi criminis convictum, oppressit. In quibus *Aulum Cacinnam* virum Consularem ad cœnam vocatum, ac vix dum triclinio egressum confodi jussit; propterea, quod Chirographum ejus præparatæ apud milites conjurationis deprehendisset. Præter sævitiam suspecta quoque in eo luxuria erat, quod ad mediam noctem comellationes extenderet,

deret, nec minus libido, propter *Spadonum* greges, & insignem Reginae *Berenices* amorem, cui etiam nuptias pollicitus ferebatur. Sed cum intelligeret, populum Romanum id moleste ferre, eam repudiavit. Suspecta fuit & rapacitas ejus, adeo ut vulgus propalam alium Neronem eum & opinarentur, & vocarent.

I I. Electio ad Imperium.

Titus ejusque frater *Domitianus* à Senatu Cæsares designantur: & capta Ierolyma Imperatoris nomen *Titus* obtinuit. *Dion in Flavio Vespasiano* §. 1. & 2.

I I I. Imperii administratio.

Titus imperium bene & laudabiliter administravit.

I. ACTA TOGATA.

TITVS fuit vir omnium virtutum genere admirabilis, & omnibus favorabilis, adeo ut *AMOR & DELICIE* generis humani diceretur. *Entropius in Brev. lib. 6, Suetonius in Tit. §. 1. Dion Nicæus §. 1.* tradit, *Titum* cum *Augusto* comparari posse in diversa ætate, huncque, si minus vixisset, nunquam à Romanis dilectum fuisse; neque illum, si plus. Nam *Augustus* in principio crudelior fuit propter hostes & seditiones: postea longo tempore multis in populum Romanum beneficiis claruit. At *Titus* humane imperans, periit in robore gloriæ, fortassis non vacaturus culpa, si diutius vixisset: Quia fortuna majori quam virtute utebatur. Huc pertinet *Axioma Politicorum*: Plures, qui in juventute crudeliter & pessime imperarunt; postea cum ætate mores in melius mutarunt, defervescen- te juventutis ardore, & temeritate per experientiam temperata & emendata. Ut enim omnium rerum est satietas: sic etiam & voluptatum & crudelitatis. Nam tempus variatione sua non patitur eadem esse in uno statu, neque hominum quoque voluntates perpetuo pertinaces sunt. *Petr. Greg. Tholos. l. 8. de Republ. p. 540.*

Exemplum habemus in *Tito*, qui in juventute, cum adhuc privatus viveret, multis vitiis inquinatus fuit. Sed cessit ei hæc fama sinistra in bonum, conversaque est in maximas laudes, cum talem se suscepto imperio gessit, ut nullum in eo vitium tale repertum, sed contra virtutes summæ in eo essent.

OBSERVATIO.

Titus aliter se gessit in imperio, cum esset patris in imperio socius, & cum esset *solus*. Nam ita

Dion de eo scribit: *Titus* ex quo tempore principatum *solus* obtinuit, mores statim mutavit, nec cædes fecit, nec amoribus servivit, ut antea: Sed comis, quamvis insidiis peteretur; & continens. Ideo dixit aliquando ad amicum: Dissimile est, inquit, indigere opera alterius, & judicem esse, perinde ac postulare & dare.

AXIOMA.

Non eodem modo se gerunt ii, qui Socii tantummodo regni sunt; & ii, qui *solus* regnum tenent: Propterea quod illi, neglecta principatus gloria, immoderate ejus potestate abutuntur, multaque ad invidiam & calumniam alterius faciunt. Qui autem intelligunt, omnia ex se pendere, magnopere existimationi student.

VIRTUTES.

I. Affabilitas.

Titus valde affabilis fuit. Vnde admonitus ab amicis, quod plura polliceretur interpellantibus, quam præstare posset; respondit: *Non oportet ququam à Cæsaris colloquio tristem discedere.*

II. Beneficentia.

Titus valde *beneficus erga omnes* fuit. Nam inter cœnandum aliquo die recordatus, quod nulli quicquam præstitisset, memorandam illam vocem edidit: *Amici, diem perdidisti.* Laudanda sane Principis beneficentia tam peculiaris, qui omne tempus se perdidisse putabat, quo amicis bene meritis suum non præstitisset officium. Hinc Symbolum tale usurpavit: *Princeps, orbis amor, bonus.* *Nicolaus Reusn.* ita reddidit:

Principis à facie ne quis discedat amicus

Tristior: Hac laus est Principis una boni.

Et hoc Symbolum suum tam λέγω, h. e. verbo, quam ἔργω, h. e. opere ipso, *Titus* expressit. Nam neque negavit quicquam petentibus; & ut, quæ vellent, peterent, ultro adhortatus est: Et in rebus adversis Reipubl. ac calamitosæ non modo Principis sollicitudinem, sed & parentis affectum unicum præstitit, nunc consulendo per edicta, nunc opitulando, quatenus suppeteret facultas.

AXIOMA.

Magni semper ingenii & fortuna inter Ethnicos habitum, omnes potentia superare, & tamen omnibus benefacere, omnibusque favorabilem esse. Vnde in Codice Sacro Reges dicuntur pastores. *Genes. 49. vers. 45. Iesai. 44. vers. 28. Ierem. 12.*

v. 15. Item vocantur *Δεσποται*, h. e. *Benefici*, ab ipso Christo Salvatore nostro: *Luc. 22. v. 25.* Et in lingua sancta Princeps nominatur *נרי*, h. e. *beneficus & liberalis.* *Psal. 47. v. 10. Psal. 113. v. 8. Job. 21. vers. 28.*

E X E M P L A.

I. Biblica.

Iosephus in *Ægypto* in carcerem conjiciebatur, & homo ignobilis erat; sed è vinculis extractus, ecce stola regia repente est amictus, omniumque in aula favorem, non humana aliqua prudentia, sed cœlesti nutu & providentia, est consecutus: Fuit enim *Iehovah* cum ipso. *Genes. 39. v. 21.* Et postea ob beneficentiam erga populum dictus est *נריא*, h. e. *Salvator populi.* *Genes. 41. v. 43.* Quoniam à Deo Regi *Pharaoni* in patrem datus sit, imo universo regno; sicut ipse *Ioseph* de se affirmat. *Genes. 45. vers. 8.* Quo respiciens *B. Lutherus* gravi consilio reddidit, *des Landes Vatter.*

I I. Profana.

1. *Ptolemaus* Rex *Ægypti*, qui *Ptolemæo* *Philadelpho* successit, à maximis suis in civitates suas meritis, appellatus fuit *Δεσποτης*, *Beneficius.*

11. *Cyrus* Rex *Persarum* ob *Δεσποται* dictus est *Pater*; quia mitis erat, & omni ratione de subditis bene mereri studebat. Vnde dicebat: Satius nihil est, quam bonam spem injicere hominibus; sicut *Xenophon* scribit.

111. *Augustus* Imperator ob defensionem patriæ atque beneficentiam erga cives Romanos appellabatur *Pater patriæ.*

1v. *Alexander Magnus* valde *beneficus* erga omnes erat: Vnde hoc Symbolum usurpabat: *Regium esse, benefacere, & male audire.* Quo innuere voluit, liberalitatem aliquando etiam erga indignos exercendam esse. *Plutarch. Pontan. cap. 30. de Liberalitate.* Idem urbem dono dedit cuidam, qui se ipsum mensus tanti muneris invidiam refugiens dicebat: Illud non convenire fortunæ suæ. Non quæro, inquit *Alexander*, quid te accipere deceat, sed quid me dare. *Seneca in lib. de Benef. c. 6.*

v. De *Hadriano Imp.* scribitur quoque, quod dixerit, sibi permolestum esse, si quem videret tristem.

N O T A.

Cavendum tamen est Principi, ne liberalitas degeneret in profusionem. Nam non ita claudenda est respub. ut eam benignitas aperire non possit; nec ita aperienda, ut omnibus pateat.

Sicut graphice loquitur *Cicero lib. 2. de Officiis.* Nam ærarium nimis largitionibus exhaustum, expilationibus subditorum postea impleri consuevit. Quare cum duo sint liberalitatis fontes, nempe *Verum iudicium*, & *honestæ benevolentia*; teste *Valerio Maximo lib. 4. Memor. c. 7.* ideo recto iudicio & deliberato consilio largiri debet Princeps, ne scilicet cæco profusionis impetu regni opes dispergat, sed bene de Republica merentibus præmia juxta regulam justitiæ distribuat.

I I I. Mansuetudo & clementia.

Titus valde mansuetus & clemens fuit. Nam fratrem suum *Domitianum*, insidiari sibi non desinentem, non est ultus, sed eum hisce verbis admonuit: Quid opus est, te Imperium parricidio petere, quod me volente obventurum est, imo quod jam habes, imperii particeps? Nonnunquam etiam secreto lacrymis & precibus oravit, ut tandem mutuo animo erga se esse vellet. *Erasmus lib. 8. Apophth.*

Pulcherrima hæc est virtus Principibus viris digna. Nam ut eleganter inquit *Plutarch.* Planetæ eo tardius moventur, quo sunt in sublimiori sphaera: Ita quanto major est Principum auctoritas, tanto magis suis affectibus moderari, eosque temperare debent. *Spinaus pag. 136.*

I V. Innocentia & constantia.

Titus Vespasianus audiens, suos antecessores in Imperio multis injuriis à subditis affectos: Nemo, inquit, me injuria afficere aut contumelia potest: Quia nihil ago, quod alios lædere possit. Quo dicto ostendere voluit, vitæ innocentiam esse certissimum corporis præsidium. *Xiphil. in vita Vespasii.* Ideo etiam calumniatores nihil curavit.

A X I O M A.

Qui bona conscientia præditus est, ille calumniatores aut vulgi sermones non curat, fretus integritate conscientiae suæ. Nam bona conscientia est reminiscencia actionum, bene à nobis gestarum, & approbatio mentis nostræ recte judicantis, & de iisdem nobis testificantis. Huc pertinent monita Sapientum.

Cicero pulchre inquit: Alte spectare si voles, atque hanc æternam domum contueri, neque sermonibus vulgi dederis te, neque in præmiis humanis spem posueris rerum tuarum: suis te illecebris trahat oportet ipsa virtus ad verum decus. *Lipsius Cent. 1. Epist. 77.* graphice inquit: Mihi sententia de me, non nisi fertur apud me, nec quis sim, alium rogo: Interno isto iudice si probus audiam, quid addent aut dement mihi hi sermones? Similiter in *lib. de Vnic. relig.* pulchre inquit: Æquo animo audienda sunt imperitorum convicia, & ad honesta vadenti

menti contemnendus est iste impetus. Et Cato pulchre inquit :

Si recte facias, ne cures verba malorum.

Arbitrii non est nostri, quid quisque loquatur.

Huc quoque pertinet elegans decaſtichon D. Conradi Rittershufii Profeſſ. in Acad. Altorfina celeberrimi :

Nescia mens fraudum, inculpatæque integra vita,

Scommata nullius, nullius arma timet.

Omnia contemnit, ventis velut obvia rupes, Mendacesque sonos unius assis habet.

At quibus interno improbitas præcordia punctu Rodit, & infandum polluit ora scelus,

Perpetuis animi furiis agitantur, & omnes Qua suavit scelerum sarcina, scire putant.

Qui sapias, ad vitam sapias; gere conscia recti Pectora, nec strepitu commoveare levi.

Deinde Titus Vespasianus insidiatores nihil curavit. Nam cum deprehendiſſet eos, qui in ipsum conſpiraverant, deduxit illos in ſpectaculum, atque medius inter illos conſedit, ac petitis de industria Myrmillonum gladiis, velut exploraturus aciem, unum uni, & alterum alteri commiſit, tanquam provocans eos ad id, quod moliebantur. Verum his perculſis: Videtiſne (inquit) Principatum fato dari, fruſtraque tentari facinus, potiundi ſpe? *Eraſmus lib. 8. Apophth.*

Huc pertinent Axiomata: *Regna divinitus dantur.* Et fruſtra appetitur regnum contra Dei decretum.

V. Iuſtitia.

TITVS I. Neminem civium læſit, eique bona ſua eripuit, ſed ſemper alieno abſtinuit: & tamen nemini ante ſe magnificentia minor fuit.

11. Delatoribus graviter inſenſus fuit, atque eos, qui propter prædam alios accuſabant, cæſos flagellis ac fuſtibus deportari juſſit.

VI. Prudentia.

Signum ſummæ prudentiæ fuit, quod bonos Conſiliarios elegerit. Nam ita de eo ſcribit *Suetonius*: Amicos elegit Titus, quibus etiam poſt eum Principes, ut & ſibi & Reipubl. neceſſariis, acquieverunt. Quo nomine etiam *Claudianus Honorium* commendat:

Vi fortes in Marte viros animisque paratos:

Sic juſtos in pace legis, longumque tueris

Electos, crebris nec ſuccedentibus urges.

Vide *Hippol. à Collibus in Conſil. pag. 239. & 240.*

ACTA BELLICA.

Titus Vespasianus bellum, quod pater ipſius *Flavius Vespasianus* à *Geſſio Floro* Præſide Iudææ inchoatum continuaverat, abſolvit & conſummavit. Nam cum *Flavius Vespasianus* ab exercitu Imperator electus eſſet, eum Generalem belli Ducem conſtituit: Qui anno Chriſti 73 Ieroſolymam obſedit & expugnavit.

Circa *πανοληρία* autem ſive excidium urbis Hieroſolymæ notanda ſunt tria.

1. Τα *αεθνηύμια*. 2. Τα *περχήνεια*. 3. Τα *παρεπόμια*.

I. Τα *αεθνηύμια* ſunt prodigia ſive portenta, quæ expugnationem & *πανοληρία* urbis Ieroſolymæ ſunt antegreſſa.

Prodigia autem illa erant quadruplicia.

1. In Cælo. Nam primo *ſtella* fulgida ſive *Cometa* in forma gladii per integrum annum ſupra urbem Ieroſalem ſtetit.

2. Luna Eclipſin per duodecim noctes continuas paſſa eſt.

11. In Aëre. Viſi quoque ſunt ante occaſum Solis Currus & quadrigæ in tota illa regione per aërem ferri, & phalanges armatæ in nubibus commiſceri.

111. In Templo. 1. Lumen in Azymorum feſto, qui erat octavus menſis Aprilis, circa maximam templi aram tam clare fulſit, ut dies illuxiſſe putaretur. 2. *Ænea* templi Orientalis porta, cujus oſtia viginti ſimul viri maxima cum difficultate removebant, ferreis ſeris æneoq; peſſulo concluſa, hora noctis ſexta ſponte patuit. 3. Bos cum ſacrificanda eſſet, agnum peperit. 4. Sacerdotes in feſto Pentecoſtes interius ingreſſi templum ſacrorum cauſa ſtrepitum primo atque ſonitum, deinde vocem audiverunt dicentem: *Μετὰ ταῦτα οὐκ ἔσται ἡ πόλις*. h. e. Migremus hinc.

1V. In Vrbe. Quadriennio ante bellum in feſto Tabernaculorum IESVS quidam *Anani* ruſtici filius, cum Ieroſolymam ad feſtum veniſſet, fanatico repente ſpiritu correptus, exclamare cœpit: Vox ab Oriente, vox ab Occidente, vox à quatuor ventis, vox ſupra Ieroſolymam & templum, vox ſuper ſponſos & ſponſas, vox ſuper omnem populum. Hæc vociferans noctu atque interdiu, circuibat urbem. Et quanquam ob voces mali ominis verberaretur, tamen eandem perpetuo cantilenam canebat. Adductus ad Romanum Præſidem, & flagris cæſus neque ſupplicavit, neque lacrymavit, ſed voce lugubriter inflexa ad ſingulas plagas clamabat:

VÆ, VÆ IEROSOLYMIS! donec Albinus Præses hominem absolvit, insanire ratus. Ille vero usque ad bellum vociferebatur: *Va, va Ierosolymis!* In festis autem præcipue, triste illud augurium declamabat, idque fecit annos 7 & menses 5, donec in obsidione in mœnibus obambulans, rursus clamaret intenta voce: *Va, va, urbi & populo.* Et postremo adjecit insolens hoc verbum: *Va etiam mihi!* Et subito hostili tormenti ictu ad vocem illam percussus concidit.

Hæc & similia portenta & prodigia Iudæos ad feriam pœnitentiam invitare debuissent: In quem finem etiam à Deo præmissa sunt, & velut præcones pœnitentiæ extraordinarii exstiterunt. Siquidem Deus neminem punit, nisi prius monuerit, teruerit & pericula denunciaverit; sicut venuste & eleganter scribit *Origenes in l. contra Celsum. Iosephus lib. 2. Iudaic. c. 12.* Hic quoque diligenter notandum est, quod Apostoli alique Discipuli sive Christiani ante obsidionem urbis Ierosolymæ divinitus sint admoniti, ut ex urbe Ierosolyma transfugerent in oppidum trans Iordanem, nomine *Pellam*, in ditione Regis Agrippæ junioris sitam, ubi conservati sunt.

II. Ταῖς πειρασέται, h. e. Obsessio, & expugnatio urbis Ierosolymæ.

Circa obsessionem urbis Ierosolymæ duo sunt notanda:

1. *Obsidionis tempus.*

2. *Modus.*

1. *TEMPVS.* quod rursus duplex est; nempe *terminus à quo, & terminus ad quem.*

1. *TERMINVS à QVO.* *Titus Vespasianus* anno 73 à Christo nato, anno 2 Imperii patris *Vespasiani*, belli Iudaici vero 6, mensis Aprilis die 14, Ierosolymam circa festum Paschatos primum obsidione cingere cœpit. Quæ obsidio circa hoc azy-morum festum procul dubio singulari Dei providentia facta est in graviolem atque atrociolem Iudæorum pœnam. Nam ingens hominum multitudo Ierosolymam confluxerat ex toto terrarum orbe, ita ut numerarent ter centenas hominum myriadas, h. e. circiter tricies centena hominum millia, quæ in urbe perinde ac in custodia & carcere circumclusa & obsessa fuit. Cogitabat namque Deus de ingenti incendio excitando; propterea stipulas etiam atque paleas undiquaque ex omnibus angulis coacervare voluit.

Quod autem tantam hominum multitudinem urbs Ierosolyma capere posset, certum erat ex his, qui sub *Cestio Gallo* fuerant nominati. Is enim tunc,

vires civitatis ac florem *Neroni* significare volens, contemnti nationem, à Pontificibus petiit, ut, si quo modo possent, multitudinem numerarent. Illi autem cum dies festus adesset, qui Pascha vocatur, agnos Paschales numerarunt, quorum inventi sunt ducenta & quinquaginta sex millia & quingenti. Ad unum autem agnum adhibebantur non pauciores quam decem, interdum & viginti. Si singulis Agnis des 12 personas, habebis tricies centena millia hominum. Excipiuntur præterea impuri, qui sequenti mense Pascha comederunt, quorum ingens fuit numerus. *Iosephus de bello Iudaico.*

2. *TERMINVS AD QUEM.* Duravit hæc obsidio in mensem usque quintum. *Iosephus l. 6. de bello Iudaico.*

11. *MODVS.* Ierosolyma à *Tito* undique muro est circumvallata, atque in modum coronæ undique cincta; plane sicut Christus Salvator noster Iudæis prædixerat. *Luc. 19. vers. 14.*

Titus murum exstruxit, qui erat stadiorum 39, idque totum opus tridui spatio confectum est. Postea alios aggeres construxit, quibus urbem undique circumdedit.

VRBS autem Ierosolyma erat urbs munitissima, quæ humana arte & marte videbatur inexpugnabilis. Nam quatuor muris erat circumdata, & turribus 80 firmissimis communita, quibus confidentes Iudæi Romanis gloriose insultabant, seque intra viginti annorum spatium ipsis non dedituros præsumebant: Quinimo arroganter & præsumtuose dicebant: Si vel pennas volatiles haberent, muros tamen suos ipsos non transvolaturos.

Oppugnatio & expugnatio urbis.

Circa quam duplex malum & miseria est notanda. 1. *Extra urbem.* 2. *Intra urbem.*

I. Mala & miseria extra urbem.

Ierosolyma muro triplici à parte, qua adiri poterat, cincta erat. Quare de iis expugnandis *Titus* sollicitus fuit, & dubio marte sæpe cum Iudæis dimicavit. 1. *Murum primum* septimo die Maii cepit, simulque eam urbis partem, quæ ultra templum, septentrionem versus, recens erat adjecta, & ideo *Neapolis* dicta.

11. *Deinde* die 16 Maii alterum murum occupavit, atque simul inferiorem urbis partem in colle humiliori sitam, quam *Acræ* vocabant.

111. Cum autem Iudæi amissis duabus urbis partibus ad deditonem à *Tito* clementer invitati, omnes condiciones pacis respuerent: (Nam *Titus* immensæ eorum calamitatis misertus, misit *Iosephum*

sephum natione Iudæum, qui pacem iis persuaderet. Sed quod Iudæi velut furiosi jaculis illum petebant, ut vix conservaretur) idcirco tertium murum oppugnandum aggressus est, qui erat ad *Antoniam* arcem, ut magnificentissimam & amplissimam, ita & omnium in urbe munitissimam: Quam tandem vi cepit die 6 Iulii.

I V. Expugnata arce *Antonia Titus* TEMPLVM expugnare aggressus est. & quamvis Iudæi ad pacem petendam, ut templo parci posset, aliquoties provocati essent: illi tamen velut occæcati & dementati, legatos *Titii* conviciis atque telis repulerunt. Quare iracundia gregarii milites incensi, ignem citra edictum *Titii* in templum conjiciunt, quod adeo repente ignem concepit, ut nulla ope humana deleri posset. Ita templum illud, in toto orbe celeberrimum, die 10 Augusti incendio est consumptum, & quidem eo ipso fatali & mense & die, quo ante annos 679 templum à Salomone exstructum, à Nabuzardan Regis Babylonii *Nabuchodonosoris* Duce generali incensum conflagravit. *Titus* tamen omnia vasa & ornamenta, quæ in templo erant, curiose contemplatus est. Quinto die post crematum templum sacerdotes se dedunt, qui omnes interficiuntur. Nam dicebat *Titus*: *Templo cremato, sacerdotum nullus potest esse usus.*

V. *Vrbs superior*, quæ civitas *David* vocata est die 20 Augusti à *Tito* oppugnari cæpta est, & die 7. Septembris in potestatem hostium venit.

II. Mala, & miseria intra urbem.

Clemens Alexandrinus venuste & eleganter inquit, quod DEVS interdum homines castiget 5, 6, vel 7. literis: Per quas intelligit tres illas grandes & epidemicas calamitates, (land-plagen) quæ sunt λιμός, λοιμός & πόλεμος, h. e. *fames*, *pestis* atque *bellum*. Hisce etiam tribus cum calamitatibus conflabantur Iudæi. Etenim in urbe sæviebant

I. GLADIUS. Nam ante obsidionem ingens latronum colluvies in urbem Ierosolymam confluerat, quæ in tres cohortes divisæ erant, quarum singulæ singulos Duces habebant, qui erant *Eleazarus*, *Iohannes*, & *Simon*: Ille templum; Iste inferiorem civitatis partem; Hic vero superiorem urbem occupaverat, cum *Titus* urbem obsideret. Hi velut Cadmei fratres in mutua sæviebant viscera, & miseram civitatem miserandis cladibus immerferunt, imo inter omnes civitatis ordines mera erat ἀνέξια atque discordia. Pontifices in sacerdotes minores erant injurii, potentiores opprimebant inferiores. Hinc ortæ intestinæ civium factiones, è quibus cædes, bonorum direptiones & miseriæ

innumerabiles oriebantur, adeo ut duodecim milia nobilium, quod arcana civitatis Romanis prodere dicerentur, cæsa, illorumque bona latronibus diripienda sint permissa.

II. FAMES. Nam tempore obsidionis immanis admodum fames in urbe invaluit. Cui occasionem præbuerunt seditiosæ in urbe grassantes factiones. Nam illæ ex mera qua invicem ardebant, invidia atque odio, 140. ædes frumentarias publicas igne accensas in cineres redigebant, unde omni annona absumpta, incredibilis hominum numerus fame extinctus est, ita ut necessitas eos cogeret immundis animantibus aliisque cibis inconvenientibus & non naturalibus vesci. Nam ne à cingulis quidem & calceamentis abstinerunt, & pelles scutis detractas, macerarunt & comederunt. Nonnullis etiam veteris fœni rejectamenta escæ fuerunt. Alii collectas quisquilias parvi ponderis quatuor Atticis vendiderunt. Stercore columbino tosto pro sale usi sunt, idque ingenti mercati sunt precio: multi fœnum ore tenentes mortui considere; multi cloacas & cadaverum corpora perscrutati escam quæsierunt. Certabant inter se armis domestici, si quid esculenti ad manus temere pervenisset: filii ex ore parentum cibum rapiabant, nec frater fratrem, nec soror sororem miserabatur. Qua ingenti miseria commoti multi ex urbe, dum adhuc duraret obsidio, in castra Romanorum confugerunt, ex quibus nonnulli aurum, quod habebant, deglutiebant, ne capti eo spoliarentur, idque, in castris cum excremento ejectum, colligebant: quo in uno deprehenso, fama in castris sparsa, transfugas auro plenos venire, ideo miseriorum ventres dissecabantur, & quidem una nocte 3000. & amplius Iudæorum perierunt. Quod ne fieret, etsi *Titus* interdicebat, tamen ejus minæ parum aut nihil miseriis profuerunt. Cum enim in paucis nummi reperirentur, cæteros prædæ spes perdebat. Postea transfugarum nemo à Romanis amplius recipiebatur, sed omnes repellebantur in urbem: Cum vero nolent regredi, *Titus* omnes crucibus affigi jussit, ut cæteri in urbe manerent. Sed famis atrocitas & immanitas eos coëgit, ut sponte ad hoc supplicium concurrerent, adeo ut spatium crucibus & cruce crucifigendis deessent: Tandem *Titus* manus jussit transfugis abscindi, eosque ita in urbem redegit. Imo tanta in urbe famis erat immanitas, ut matres proprios liberos mactarent & comederent. *Iosephus lib. 7. de bello Iudaico cap. 21*, exemplum narrat dictu & auditu horrendum de *Eleazari* cujusdam uxore genere nobili: quæ immani & intolerabili coacta fame, filium jugulatum

latum & coctum comedere voluit, sed à militibus assum odorantibus, ereptum è faucibus totum deglutire non potuit. Cum vero jugulo ejus jam jam cultrum applicatura esset, talia verba protulit: sicut *Iosephus* scribit: *Infans, in bello, in fame & in seditione cui te serva vero? Apud Romanos enim si vixeris, serviturus es. Fames autem praevenit servitutem. Esto igitur cibus meus: in utero meo te sepeliā, quem antea in utero meo gestavi.* Quo facto immani audito, *Titus* elevatis ad cælum manibus, referente *Egesippo lib. 5. c. 41.* in hæc verba erupit: Ad bellum quidem venimus: sed non cum hominibus dimicamus; adversus omnem rabiem belluarum & ferarum pugnāmus! Diligunt feræ fœtus suos, quos etiam in fame nutriunt; & quæ alienis corporibus pascuntur, à consimilium ferarum abstinent cadaveribus. Hoc contra acerbiter est, ut membra, quæ genuit mater, voraret. Mundus ego ab hoc contagio sum; Tibi me absolvo, quæcunque in cælo potestas es: Scis, scis profecto, quia ex intimo affectu pacem illis frequenter obtuli, & quod non pudet dicere, victor rogavi: Parcere etiam ipsis, tantorum flagitiorum prodigiorumque authoribus, volui, parcere populo, & urbem servare. Sed quid facerem repugnantibus? Hactenus verba *Egesippi*.

III. PESTIS. Hanc immanem famem horribilis insecuta est pestis. *Ananus Eleazari filius*, qui durante obsidione ad *Titum* confugerat, sepultos esse in civitate affirmabat centena & quindecim millia atque octuaginta. *Egesippus* testatur, sexies centena millia cadavera per oblidionis tempus extra urbem projecta esse, eorum vero, qui intra mœnia sepulta fuerint, haud numerum fuisse. *Iosephus lib. 7. de bello Iudaico cap. 17.* scribit, quod per totum tempus obsidionis undecies centena millia mortuorum sunt inventa. O miseria super omnem miseriam! Vnde *Titus Vespasianus* hæc audiens, ex magna cordis συμπτύξεα alta voce exclamavit: O DEVS, tu vides, quod ego hæc non facio! Et hæc immensa miseria usque in quintum duravit mensem.

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

I. Iudæorum captivatio.

Iudæorum, qui toto bello comprehensi sunt, numerus fuit xc & vii M. *Iosephus l. 7. de bell. Iud. cap. 17.* Seditiosorum Dux *Iohannes*, cum duobus millibus, in cloaca periit. *Simon* vero se ipsum dedit, qui ad triumphum conservatus est, & una cum eo, quicunque ex juventute, proceritate & forma corporis præstantes erant. Reliqua turba erat duplex. Quidam enim eorum qui annum excessissent

17, Alexandriam ad ferenda onera missi, numero 17000. Tria millia in theatrum producti, partim à bestiis dilaniati, partim inter se commissi, trucidare alii alios coacti sunt, cum *Titus Vespasianus* Cæsareæ natalem fratris sui *Domitiani* celebraret. Reliqui vilissimo precio venditi, & in omnes terras dispersi sunt. Qui vero intra annum 17. essent, ii vendebantur, & quidem precio adeo vili, ut 30 uno denario venales essent, quæ justa erat talionis pœna. Sicut enim ipsi antea Dominum gloriæ 30. argenteis emerant, *Matth. 27. v. 3.* sic 30. Iudæi uno argenteo sunt divenditi, atque sic in universum terrarum orbem dispersi, horrendum spectaculum in hodiernum usque diem facti sunt omni carni. Similiter cum *Titus* patris sui diem natalem celebraret Berythi Syriæ oppido, aliquot Iudæorum captivorum millia in spectaculis bestiis dilanianda projecit.

NOTA.

Iudæi respectu dispersionis sunt duplices. 1. *Iudæi antiqua dispersionis* (τῶν ἐξ ὁμοῦ ἀποσπασθέντων) dicuntur illi, qui in captivitate Assyriaca & Babylonica in omnes terras sunt dispersi. 11. *Iudæi novæ dispersionis* (τῶν ἐξ ὁμοῦ ἀποσπασθέντων), h. e. posteriori dispersionis, h. e. Iudæi qui Ierosolymis fuere superstitēs, perque omnes mundi plagas sunt divisi.

Hicce *Petrus* Apostolus priorem suam epistolam, sicut Ethnicis conversis posteriorem, inscripsit.

Verba *Petri* 1. *Epist. cap. 1. v. 1.* ita sonant: *Petrus* Apostolus Iesu Christi ἐκλεκτοῦς πατριάρχαις ἀποστόλοις, h. e. electis advenis, sparsim incolentibus Pontum, Galatiam, Cappadociam, Asiam & Bithyniam. Hic *Petrus* Apostolus per *Advenas* dispersos non intelligit gentes, (sicut quidam putant decepti loco, qui exstat *Iohan. 7. v. 35.* Vbi Iudæi inter se dicunt: Quo hic iturus est, quod nos non invenimus eum? Num eis τῶν ἀποσπασθέντων ἐκ τῆς Ἑλλάδος, h. e. in dispersionem gentium iturus est, & docturus gentes?) sed *Iudæi* sunt intelligendi. Verba autem Apostoli *Petri*, 2. *Petr. c. 1. v. 1.* ita sonant: *Simon Petrus* Servus & Apostolus Iesu Christi, iis qui æque preciosam nobiscum sortiti sunt fidem, per justitiam DEI nostri & Salvatoris Iesu Christi. Vnde patet, quod sicut *Petrus* Apostolus priorem epistolam suam Iudæis dispersis, ita posteriorem gentibus conversis, h. e. omnibus Christianis, inscripserit.

II. Urbis Ierosolymæ desolatio.

Postea autem urbs Ierosolyma à *Tito* est everfa & solo adæquata. *Iosephus lib. 7. de bello Iudaico c. 17.* *Eusebius* scribit, quod terra ejus aratri disfulcata, ne lapis super lapidem relinqueretur, sicut *Christus* Salvator illis prædixerat. *Luc. 19. v. 14.* Fuit autem Ierosolyma mœnibus & fortissimorum virorum præfidiis sic firmata atque munita, ut incredibile videretur eam expugnari posse. Idcirco post expugnationem ipse *Titus* ad amicos dixisse fertur; *Σὺν Θεῷ ἐμυχαριστήμεθα, ὡς ἄνδρες.* h. e. Cum DEO expugnāvimus, ὦ viri!

III. Desolationis duratio.

Hæc desolatio urbis Ierosolymæ in æternum est duratura; sicut *Daniel Propheta* c. 9. 27. ante multa secula prædixit: Apud alas erunt abominationes desolationis, & usque ad consummationem (seculi) cretum est, quod perseverabit desolatio. *Lutherus* reddidit: Und bey den flügeln werden stehen gewel der verwüstung; und ist beschlossen / daß bis aus ende über / die verwüstung triessen wirdt. Hic per *abominationes desolationis* non intelligenda est imago quædam Idololatrica, in templo apud alas Cherubinorum posita, sicut quidam explicant; sed exercitus Romanus, sicut ipse Christus explicat. *Luc.* 21. v. 20. Vbi inquit: Cum videritis circumdari ab exercitibus Ierosolymam, tunc scitote, quod immineat desolatio ejus.

Licet autem Iudæi sæpissime conati sint contra Dei decretum templum & Politiam suam rursus instaurare: tamen semper conatus eorum irriti fuerunt, atque ab incepto opere magna sui clade & internectione desistere coacti sunt; sicut temporibus *Iuliani* Apostatæ & *Adriani* Imperatoris contigit, uti suo loco dicemus.

IV. Coronarum oblatio.

Cum Ægyptii in transitu Tito Vespasiano coronas triumphales offerrent, eas recusavit, dicens: *Ego hoc non feci; sed DEO irato, populum suum ob peccata castigare volenti, manus meas accommodavi.* Suidas.

V. Triumphatio.

Finito bello Iudaico, & Ierosolyma expugnata atque vastata, urbem Romam ingressi sunt, & unum communem triumphum ob res gestas egerunt, quamvis utrique Senatus proprium decrevisset. *Iosephus de bello Iudaico lib. 7. c. 24.*

Circa hunc triumphum autem tres Actus sunt notandi.

Actus primus, continet triumphipreparationem.

I. *Vespasianus* Pater atque *Titus* ejus filius, urbem Romam ingressi, prope Isidis templum nocte quiescebant, & cuncta turba militaris per turmas atque ordines progressa circa ostia constituta erat.

II. *Vespasianus* & *Titus*, prima jam aurora incipiente, procedebant lauro coronati & purpurea veste amicti, atque ad Octavianas ambulationes transibant.

III. Ibi *Senatus*, & Ducum proceres, & honorati Equites, eorum adventum præstolabantur.

IV. Tribunal ante porticus factum erat, sellæque eburneæ in eo præparatæ: Quo cum adscendissent, confederunt.

V. *Milites* inermes, vestibus sericis induti & laureati, eos excipiebant, eorumque Heroica facta deprædicabant.

VI. *Vespasianus* capite opertus, solennia vota celebravit: idemque *Titus* fecit.

VII. *Vespasianus* in commune omnes milites allocutus, illis pro opera fideliter navata gratias egit.

VIII. Eos ad prandium, quod his ex more ab Imperatore parari solebat, dimisit.

IX. Ipse vero cum filio Tito ad portam triumphalem redibat.

X. Ibi & cibum prius capiebant, & vestibus triumphalibus induiebantur: Vti etiam omnes duces vestibus triumphalibus amicti ad triumphum ibant.

Actus secundus, continet ipsam triumphicelebrationem.

I. *Diis* ad portam triumphalem victimæ offerebantur.

II. *Senatores* atque cives spectacula varia, quæ enarrari haud possunt, in omnibus, quæ quisque excogitaverat, vel artium factis vel divitiarum opibus, vel naturæ novitate, exhibebant.

III. *Totius belli* Iudaici *συναγχα* & velut pictura spectatorum oculis exhibebatur. Erat enim cernere ibi vastari fortunatissimam terram, totas vero interfici acies hostium, & alios fugere, alios captivos duci, murosque excellentes magnitudine machinis dirui, & castellorum excindi munimina, & populorum civitatum mœnia disturbari, exercitumque intra muros infundi; cædisque omnia loca plena, & eorum, qui manu resistere non poterant, preces, ignemque templis immissum, ædiumque super dominos post multam vastationem everSIONES, atque amnis tristitiam, defluentis non in arva culta, neque ad hominum vel pecorum potum, sed per terram ex omni parte flagrantem. Hæc enim Iudæi bello passi sunt: Ars autem, & confectorum operum magnitudo, nescientibus adhuc, facta tanquam præsentibus ostendebant.

IV. *Captivi* Iudæi ante spolia ducebantur, & eorum Dux *SIMON GIORÆ* laqueo circumdatus, per forum trahebatur, in eorum contumeliam; sicut olim illi Christum duxerant, atque contumelia affecerant.

V. *SPOLIA* omnia mirabilia & preciosa, quæ ceperant, portabantur.

v i. *Spolia in templo Ierosolymitano reperta erant, Mensa aurea ponderis talenti magni, & Candelabrum similiter auro factum, sed opere commutato ab usus nostri consuetudine. Nam media quidem columna basi hærebat, tenues autem ab ea cannulae producebantur formatae ad similitudinem fuscinae, ad summum, quæque in lychni speciem fabricatae. Erant autem numero septem, & septimi diei, qui apud Iudæos est, indicantes honorem. Posthæc portabatur Lex Iudæorum (Torah) novissima spoliolum.*

v i i. *Plurimi transibant Victoriæ simulacra portantes, omnia ex auro & ebore facta.*

v i i i. *Vespasianus prior ibat; Titus deinde sequebatur: Domitianus autem adequitabat, ipse quoque ornatus pulchritudine, dignumque spectari exhibens equum.*

i x. *Ex utroque latere varia pulsabantur instrumenta musica, exaudiebantur acclamationes & congratulationes, in quibus triumphatorum heroica facta decantabantur.*

x. *Finis pompæ erat Iovis Capitolini templum. Ibi constitere, donec nunciaretur Simonem Giora Iudæorum Ducem occisum esse, sicut vetus mos patrius erat. Tunc rursus jubilationes & ovationes editæ, hostiæ immolatae, & triumphatores gloriose in palatium deducti, epulisque magnificis excepti sunt.*

Actus tertius, continens res gestas post triumphum.

Denique post triumphum *Vespasianus* Paci templum ædificari decrevit: Quod miræ celeritate, & quæ hominum cogitationem superaret, effectum est. Magna enim divitiarum largitate usus, insuper perfectis id picturæ ac figmentorum operibus exornavit. Omnia namque in illud templum collecta ac deposita sunt, quorum visendorum studio per totum orbem vagabantur, quomodo aliud apud alios situm esset, videre cupientes. Similiter in Templum illud reposuit, quæ Iudæorum fuerant instrumenta; Legem vero eorum & penetrantium vela purpurea in palatio asservari mandavit.

CAPUT III.

DE EGRESSU.

Circa egressum notanda sunt tria: i. Τα ἐξ-
γυῖα. i i. Τα πρᾶξι. i i i. Τα πρᾶξι.

i. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

Oratio Titī ἀναγινῶ.

Titus Sabinos petens, cum sacrificanti hostia aufugisset, & tempestate serena tonuisset, subtristior ad primam statim mansionem, febrim nactus; Cum inde lectica transferretur, suspexisse dicitur, dimotis plagulis, Cælum, multumque conquestus: *immerenti sibi vitam eripi*: Neque enim exstare ullum suum factum poenitendum, excepto duntaxat uno. Id autem quale fuerit, nec ipse prodidit, nec quisquam conjectare potuit. *Suetonius.*

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

Titus febris extinctus est in eadem, qua pater, villa, idibus Septemb. anno ætat. 42. cum imperasset biennium, & insuper menses duos, ac dies 20.

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

Luctus Senatus. Cum mors ipsius innotuit, non secus ac in domestico luctu publice mœrentibus cunctis, Senatus noctu in curiam concurrens, cum sub vesperam obitus ejus nunciatus esset, tantas ei mortuo egit gratias laudesque, quantas nē vivo quidem unquam aut præsentī congestit.

XII. IMPERATOR ROM.

FLAVIUS DOMITIANVS.

CAPUT I.

DE ORTU.

i. PATER Domitiani fuit *Flavius Vespasianus*.

i i. MATER ejus fuit *Flavia Domicilla*. Ex hisce parentibus *Domitianus* natus est 9 Calend. Novembr. Cum pater ipsius Consul electus esset. *Suetonius in Domit. §. 1. A. C. 52. Cardanus* refert ad annum Christi 54.

CAPUT II.

DE PROGRESSU.

i. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ,

& Acta Iuventutis.

i. Ratione Corporis *Domitianus* non erat deformis. Nam, ut *Suetonius de eo §. 18.* scribit, Statura fuit procera, vultu modesto ruborisque pleno, grandibus oculis, verum acie hebetiore, præterea pulcher ac decens, maxime in juvenia, & quidem toto corpore, exceptis pedibus, quorum digitos restrictiores habebat: postea calvitio quoque deformis, & obesitate ventris, & crurum gracilitate.

cilitate, quæ tamen ei valetudine longa remacruerant. Calvitio ita offendebar, ut in contumeliam suam traheret, si cui alii joco vel jurgio obiectaretur. Quamvis libello, quem de cura capillorum ad amicum edidit, etiam illum, & simul se consolans, hæc verba inseruerit: *Annon vides, quam ego quoque sum pulcher & magnus?* Eadem tamen me manent capillorum fata, & fortianimo fero comam in adolescentia senescentem.

11. *Mente ferox, & animo non tantum deformis, sed & plane monstrosus erat.* Nam ab optima patris indole plane degeneravit, & *Caligula* atque *Neroni*, quam *Patri Vespasiano* & fratri *Tito* similior fuit. Erat namque natura ferox & vafer, quem nec multis officiis imo nec lacrymis *Titus* clementissimus valuit demereri.

Versus *Ausonii* de *Domitiani* ingenio memoria sunt dignissimi.

Hactenus edideras geminos (dominos,) gens Flavia, justos.

Cur, duo qua dederant, tertius eripuit?

Vix tanti est habuisse illos: Quia dona bonorum

Sunt brevia, aeternum qua nocuere dolent.

ACTA IUVENTVTIS.

1. *Artes liberales* in juventute neglexit, nonnunquam tamen aut historiæ carminibusve operam cognoscendis ullam, aut stylo dedit. Præter commentarios & acta *Tiberii* Cæsaris nihil lectitabat. *Suetonius* §. 20.

11. *Rudis erat literarum*, & tamen utcunque facundus, quia elegantia sermonis & dictis notabilibus studebat. Nam aliquando dicebat: *Vellem tam formosus esse, ut Metius sibi videtur.* Et cuiusdam caput varietate capilli subrutilum & canum, *Perfusam nivem mulso vocavit.* *Suetonius* §. 20.

111. *Sagittandi studio* præcipue tenebatur, eratque tam doctus sagittarum, ut inter patentes digitos extentæ manus vel pueri vel viri procul positi jaculo transvolaret. *Suetonius* §. 19.

MONITVM.

Titi & *Domitiani* fratrum dissimiliorum vita opposita Principes monet, ne de generis nobilitate, sed de virtute gloriantur. Non enim satis est, bonorum esse filium vel fratrem & consanguinem, sed te esse bonum convenit. Alias te *Domitiani* fatum manet, cujus pubertas & adolescentia probrosa, virilis ætas effera, vitæ exitus fuit tragicus, & memoria remansit execrabilis. Hinc pulchre & eleganter inquit *Chrysostomus* in *Matthæum*: Quid prodest ei, qui habet sordidos mores, generatio clara?

Aut quid nocet illi generatio vilis, quem mores adornant? Ipse enim se vacuum ab omnibus bonis ostendit, qui gloriatur in patribus. Quid profuit *Cham*, quod fuerit *Noæ* filius? Aut *Absolomo*, quod fuerit *Davidis* filius? Nonne enim ille separatus de medio filiorum, qui secundum carnem frater fuerit natus, secundum animam factus est servus? Nec familia ejus sancta potuit defendere impios mores.

Elegans Epigramma *Codri Vrceol.* in
jactabundos Nobiles.

Sis licet ingenuis clarisque parentibus ortus;

Esse tamen vel sic bestia magna potes.

Adde decus patria, & claros tibi sume propinquos;

Esse tamen vel sic bestia magna potes.

Sint tibi divitia, sit larga & munda supellex;

Esse tamen vel sic bestia magna potes.

Denique quicquid eris, nisi sit prudentia tecum;

Magna quidem dico, bestia semper eris.

Aliud pulchrum Epigramma contra Nobiles virtute carentes.

Sint tibi Gallorum Rex & Regina parentes,

Et maneat virtus pectore nulla tuo:

Non tanti faciam te, quam tibi rustica mater

Si sit, & ignotus rusticus ipse pater.

11. ACTA OECONOMICA.

1. *Vxor* ejus erat *DOMITIA LONGINA*, formosissima fœmina, quam *Alcio Lamia* marito eripuit, eamque per biennium loco concubinæ secum habuit: postea maritum ejus clam interfici jussit, eamque sibi uxorem junxit. Vnicum ex ea suscepit filium in secundo Consulatu suo; eamque *Augustam* salutavit, sed paulo post eandem *Paridis* Histrionis amore deperditam repudiavit, intraque breve tempus, impatiens dissidii, quasi flagitante populo, reduxit. *Suetonius* §. 1. & *Dion in Domitiano*, §. 1.

11. *IVLIAM* *Titi* fratris filiam adhuc virginem sibi in matrimonium oblatam, cum devinctus *Domitia* nuptiis esset, pertinacissime recusavit. Sed non multo post alii collocatam viro, corripit, & quidem *Tito* etiamnum vivente: Mox patre ac viro orbatam ardentissime palamque dilexit, ut etiam causa mortis extiterit, coactæ conceptum à se abigere. *Suetonius* §. 22. Quod facinus tyrannicum ejus prodit animum.

III. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

1. CÆSAR *salutatus* honorem præturæ urbanæ cum consulari potestate suscepit titulo tenus. Quam jurisdictionem ad Collegam proximum transtulit. *Suetonius* §. 1.

1. 1. *Per fraudulentiam ad imperium pervenit.* Nam patre defuncto nunquam jactare dubitavit relictum se Principem Imperii, sed fraudem testamento adhibitam. Neque cessavit ex eo insidias struere fratri clam palamque, quoad correptum gravi valetudine, priusquam plane efflaret animam, pro mortuo deferri jussit, defunctumque nullo præterquam consecrationis honore dignatus, sæpe etiam carpsit obliquis orationibus & edictis. *Suetonius* §. 2. *Titus* cum successorem imperii designaverat: sed ipse vitæ ejus insidiatus est, eumque veneno sustulit: sicut alii tradunt.

Axioma.

Φιλαρχία atque regnandi libido est multorum magnorumque scelerum fons & origo.

Hinc Eteocles apud *Euripidem* in *Phœnissis* (quam vocem *Julius Cæsar* semper in ore habuisse scribitur:) Si violandum est jus, regnandi causa violandum est; in aliis rebus pietatem colas. Versus *Eteoclis* tyranni, recusantis admittere fratrem *Polyicen* ad societatem regni, citat *Cicero lib. 3. Offic.* & *Suetonius in vita C. Jul. Cæsaris*.

II. Imperii administratio.

In principio Imperii *Domitianus* fuit bonus; sicut pulchre quidam ait: *Domitiani* mitia fuerunt initia; sed postea factus est malus & Tyrannus.

IP. VIRTUTES.

1. *JUSTITIA.* *Domitianus* jus æquabiliter administravit. Nam in foro tribunali ambitiosas centumvirorum sententias rescidit. Nummarios judices cum suo quemque consilio notavit. *Suetonius* §. 8.

1. 1. *PRUDENTIA.* Omnes *ἀνὰξίας* in Republica sustulit. Nam 1. Tantam Magistratibus urbis, provinciarumque præsidibus, coercendis curam adhibuit, ut neque modestiores unquam, neque justiores exstiterint. 2. Quæstorium virum, quod gesticulandi saltandique studio teneretur, Senatu movit. 3. Equitem Romanum, ob reductam in matrimonium uxorem, cui dimissa adulterii cri-

men intenderat, judicum albo erasit. 4. Probrosis fœminis lecticæ usum ademit, jusque capiendi legati atque hæreditates. 5. Visciales calumnias magna calumniantium infamia atque pœna repressit: ferebaturque vox ejus; *Princeps qui delatores non castigat, irritat.* 6. Famosos libellos vulgo editos, quibus primores viri ac fœminæ notabantur, abolivit non sine authorum ignominia.

Axioma.

Sæpe Principes peccant nimia credulitate.

Qui enim facile cuivis credit, ille facile decipitur. Hoc ipsum prudentes Rerum publ. gubernatores diligenter observarunt, ne cuivis temere aures suas præberent.

Exempla.

1. *De Alexandro Magno.* Hic delatoribus fidem habere noluit, medicum sibi suum suspectum reddere laborantibus. Acceperat enim literas à *Parmenione*, quibus ei denunciabatur, ne salutem suam Medico committeret, qui mille talentis à *Dario Codomanno*, & spe nuptiarum sororis ejus, esset corruptus. Sed Alexander delationi huic fidem minime habens, epistolamque à *Parmenione* missam sinistra manu tenens, accipit poculum, & haurit intrepide: Tum epistolam Medicum *Philippum* legere jubet. *Curtius lib. 3. pag. 55, & 56.*

1. 1. *Mauritius Dux Saxonie* nunquam solitus est calumniatorum delationes accipere, nisi ipsi sponderent, se affuturos coram, quando accusatos ea de re allocuturus esset. Nec possunt etiam delatores refutari melius, quam hoc modo, si jubeantur ea coram dicere in faciem præsentibus, quæ de absentibus deferunt. Nam multi, proh dolor! viri boni talibus delationibus prægravantur, quia ipsorum excusationes non audiuntur. Assentiuntur autem plerumque Principes delatoribus, re nondum explorata. *Pencerus in Chronic.*

1. 1. 1. Idem observavit *Domitianus* Imp. Licet enim ille crudelis, simulator, suspicax & insidiator fuerit, summam tamen humani generis pestem judicavit delatores, sycophantas & obrectatores; quos urbe eiecit. Idem cum homines mordaces ac maledicos haberet odio, semper tamen eos dicere solebat peiores esse, qui maledicis aures præberent, neque reprehenderent, quam ipsos maledicos.

7. *Castrationem marium* vertuit, iisque qui talem instituerent, gravem pœnam indixit.

III. Mansuetudo & clementia.

Domitianus mansuetus & clemens audire volebat. Nam quamvis immanis & sanguinis sitientissimus esset: Clementiam tamen tanquam necessarium Principis ornamentum laudibus efferre, & quoties in Senatu aliqua de re sententiam diceret, clara semper virtutis hujus encomia orationi aspergere consueverat. Vnde absente adhuc patre, ut ab omni cæde abhorreere videretur, versum *Virgilii* recitabat:

Impia quam cæsis gens est epulata iuvenis!

Et postea edictum promulgavit, ne boves immolarentur. Hic repetere nos oportet *emblema* antea recitatum, *Domitiani initia* quam fuerint *mitia*. Famam namque clementiæ dictis consequi cupiebat, quam tamen factis evertebat.

IV. Magnificentia.

Nam *Domitianus* bibliothecas incendio absumptas impensissime reparare curavit, exemplaribus undique petitis, missisque *Alexandriam*, qui describerent emendarentque. Similiter ædificia lapsa aut incendio consumpta magnis sumptibus reparavit, & spectacula, quibus Romani singulariter delectabantur, populo Romano exhibuit.

II. VITIA.

I. Otium & levitas.

Domitianus in initio principatus plane nihil egit, sed illiberalibus exercitiis deditus fuit. Nam quotidie secretum sibi horarium sumere solebat, nec quicquam amplius quam muscas captare, easque stylo præacuto configere. Vnde cum quidam quæreret: Num quis esset apud Cæsarem? *Fibi* *Crispus* lepidè respondit: *Ne musca quidem*. *Suetonius* §. 3.

Axioma.

Principum studia atque exercitia non debent esse illiberalia.

Nam non sine causa *Domianus* ab Historicis reprehenditur, quod voluptatem ex muscarum cæde, quas acuminate concutiebat bacillo, quæreret. Nec minus incommode *Commodus* Imp. à *Lampridio* perstringitur, quod artifex esset in his, quæ stationis Imperatoriæ non essent; nempe quod calices fingeret, saltaret, cantaret, sibilaret, denique scurræ & gladiatorem se perfectum ostenderet. Neque laudem in Principe exercitia ea merentur, quæ sangui-

nem proliciunt, ut si quis lanium agere velit, & pecudes mactare, quæ feri & crudelis animi documenta sunt.

Similiter levitatis signum in *Domitiano* fuit, quod in Imperii progressu delatoribus & calumniatoribus crediderit. Nam dum rapinis intendit animum, ita aures delatoribus patefecit, ut nihil cuiquam tutum esset. Grande hoc vitium fuit. Nam calumniatores humani generis sunt pestis. Vnde lingua sycophantæ vocatur *lingua aspidis*, *Psalm.* 140. v. 4. Quia sycophanta vel calumniator eadem opera tribus personis nocet. Nam 1. Conscientiam atrociter sauciat. 2. Auditorem veritate privat. & 3. Delatum injuria afficit. Vnde *Bernhardus* pulchre ait: Triplex lancea est detractoris lingua, quæ uno ictu tres confodit, dicentem, audientem, & eum in fama, de quo detrahit: *O venenata sagitta, tres simul penetrans!* Vt vere sapientum quidam dixerit: Detractor habet Diabolum in lingua, auditor in aure, & consentiens in corde. Et valde memorabile est carmen *Solonis*, quod exstat apud *Laërtium* lib. 1.

Singulis probe observatis,

Vide, ne quis hastam occultam

In corde habens, te blando vultu alloquatur,

Et lingua duplex ex atramento sonet.

II. Tyrannica crudelitas.

1. *Domitianus* muscas quotidie interficiens, crudelitatem ex quotidiano illo exercitio didicit. Etenim stolidus primo muscas, deinde homines persequitur. Similiter centenas varii generis feras sæpe in *Albano* secessu conficientem spectare plerique, atque etiam ex industria ita quorundam capita figentem, ut duobus ictibus quasi cornua effringeret. *Suetonius* in *Domit.* §. 19. Nam venatores qui venationibus perpetuo indulgent, plerumque sanguinariis & crudeles evadunt. Exemplum habemus in *Nimrodo*. *Genes.* 10. v. 9. Et in nostro *Domitiano*. Similia crudelitatis exempla in eodem habemus, qui *Metium Pomposianum*, ob *patris* Imperatoriam, quam habere vulgo ferebatur, & quod depictum Orbem terræ in membranis, concionesque Regum ac Ducum è *Tito Livio*, circumferret, quodque servis nomina *Magonis* & *Hannibalis* indidisset, occidit, quem pater ejus *Vespasianus* occidere noluit.

11. *Dion* de eo scribit §. 67. quod neminem unquam vere & ex animo dilexerit, præter paucas mulieres: & quem se diligere simulabat, eum maxime interfectum cupiebat: ut idem *Dion* inquit.

III. *Hypocritica Calliditas.*

Nam crudelitati addebat hypocrisin & calliditatem: h. e. præditus erat crudeli calliditate, & calida crudelitate. Nam securos hilaresque à se dimittebat, & spe gratiæ plenos, quos mox interfecurus erat, & quo contemptius hominum patientia uteretur, nunquam tristiores sententiam sine præfatione clementiæ pronunciavit, ut non aliud jam certius atrocis exitus signum esset, quam Principis lenitas. Vnde *Cornelius Tacitus* de eo ait: *Domitiani* natura præceps in ira, & quo obscurior, eo irrevocabilius. Erat namque simulator pessimus.

Hypocrisin quoque suam atque adeo stupendam dementiam hoc ipso ostendit, quod Senatoribus convocatis præbuerit cœnam sepulchralem, quam apparavit in plane atra domo, ubi sellæ erant nudæ. Hospites absque comitibus ingredi jubebantur, ad quamlibet columnam sepulcrum paratum cum lychno parvulo: inde ibant pueri, sed plane atri tanquam spectra, saltabantque: paulo post venit ipse Imperator, habebatque orationem de morte, ita ut miseri plane putarent sibi moriendum esse. Cum eos satis diu detinisset, dimisit eos, sed additis peregrinis comitibus, paulo post sequuntur munera Imperatoris cum pueris jam bene lotis, qui donabantur simul Senatoribus. *Xiphil.*

IV. *Ambitio & superbia.*

I. *Domitianus* magnificos sibi arrogavit titulos, qui superbi hominis sunt characteres. Nam eo dementiæ processit, ut statim ad Imperium evectus omnes titulos in se receperit, seque Consulem in sequentes annos decem perpetuos fecerit, & Censorem perpetuum, per omnes vitæ annos. *Xiphilinus.*

II. *Pari arrogantia*, cum Procuratorum suorum nomine formalem dictaret epistolam, ita exorsus est: *Dominus & Deus noster sic fieri jubet.* Vnde institutum posthac, ne scripto quidem ac sermone cuiusquam aliter appellaretur. *Suetonius* §. 13. Vnde *Martialis* poeta lib. 8. in fine inquit: Edictum Domini DEI nostri. Item *Statius* lib. 4. En hic est *Deus*; Hunc jubet beatis pro se Iupiter imperare terris.

III. *Principatum* adeptus etiam in Senatū jactare non dubitavit, se & patri & fratri Imperium dedisse, illos sibi reddidisse.

IV. Statuas sibi in Capitolio nonnisi aureas & argenteas poni permisit, ac ponderis certi.

V. Post duos triumphos *Germanici* cognomine

assumpto, Septembrem mensē & Octobrem ex appellationibus suis *Germanicum* & *Domitianum* transnominavit, quod altero suscepisset Imperium, altero natus esset. *Suetonius* §. 13.

VI. Illud quoque superbiæ & crudelitatis signum est manifestum, quod Consiliarios suos audire noluerit. Nam mos hic superborum & Tyrannorum Principum fuit, qui, ut suarum crudelitatum ac libidinum authorem haberent Senatū, quæ fieri vellent, in Senatu proponi curabant: Id autem improbare capitale fuisset. Ista quidem vis est, non rogandi Senatū quæ velit, sed cogendi. Ex quo *Plinius Junior* in Panegyrico de Domitiano: Videmus, inquit, curiam elinguem, in qua dicere quod velles, periculosum, quod nolles, miserum esset: Quia unus solus censebat, quod omnes sequerentur. *Trajanum* vero cum in cæteris omnibus, tum in eo maxime laudat, quod eo rogante, sententias libere dicere liceret, vinceretque sententia, non prima, sed melior. *Bodinus* lib. 3. de Republ.

V. *Odium erga Artes liberales & Literatos.*

Domitianus insectatus est Philosophos atque Mathematicos, & plurimos interfecit; reliquos urbe & Italia exegit, deposuitque humanitatem, quam simulaverat; plurimosque alios sub diversis prætextibus, vel in exilium eiecit, vel trucidavit. *Nervam* quoque ut Imperio insidiantem pepulit: & *Apollonium Tyaneum*, ut *Nerva* amicum, comprehensum torondit, & vinctum in judicium adduxit. Cum vero Philosophus illi non cederet, sed ejus acta ridere pergeret, verecundia motus eum dimisit. Qui quidem celebrem illum versum dixisse fertur:

Οὐ μὲν γὰρ με κτενέεις, ἐπεὶ ὃ τοι μέγιστος εἶμι.

id est:

Me non occides: nec enim hoc tibi fata dederunt.

Atque è vestigio evanuisse. *Suidas.*

Occasio hujus odii erga Literatos fuere prælagia Chaldæorum, qui tragicum exitum ipsi prædixerunt, quibus ille valde commotus est. Cum enim Mathematicum quendam, nec inficiantem jactasse se quæ ex arte prævidisset, sciscitatus esset de exitu vitæ suæ, & affirmantem, fore, ut brevi laceraretur à canibus, interfici eum sine mora jussit. Sed ad refutandam artis vanitatem, sepeliri quoque eum accuratissime curavit. Quod cum fieret, evenit, ut repentina tempestate dejecto funere semiustum cadaver discerperent canes. *Dio* ait, jussisse *Domitianum*, ut vivus ille combureretur, sed admoto igni tantam imbris copiam subito defluxisse, ut rogius exstingueretur, in quo canes eum, cum vinctis à tergo

tergo manibus reperissent, dilacerarunt. Hoc Domitiano cœnanti cum relatum est, vehementi erga literatos odio repletus est, metumque ferri in eo vehementer auxit.

Monitum.

Ita etiam nostra non tempora tantum, sed etiam judicia hominum bonis artibus, ac literatis iniqua sunt. Nam ut nunc res fluunt, Domitiani edicto opus haud erit. Bonæ artes enim in exilium ibunt sua sponte. Tempora enim instare videntur, quibus brevi, non dicam precium, sed vix vita erit bonis literis. Tenebræ & barbaries imminet, perque totius Europæ nostræ campos sese diffundent. At non ita Magnates literas & Literatos tractent; sed erga eos *Δεξάται* sint & liberales. Imitentur *Alexandrum Magnum*, qui quasi stipatus semper incescit doctissimis viris. Cujus erga Aristotelem prodescripta natura animalium, quam larga fuit munificentia? Donavit namque eum octingentis talentis, h. e. 300000 & 400 coronatis; ut viri docti rationem ineunt. *Plutarchus in vita Alexandri. Velleius Patere. lib. 1. Philip. Camer. in Hor. succif. Cent. 1. c. 4. & Cent. 2. c. 55.* In hujus argumenti consideratione cum olim versaretur *Martialis* Poëta, sic tandem exclamare non dubitavit, *lib. 8. ad Flaccum*:

*Sint Mecanates, non deerunt Flacce Marones,
Virgiliumque tibi vel tua rura dabunt.*

V I. Rapacitas.

Domitianus operum atque munerum impensis & stipendio exhaustus, quod militibus adjecerat, animum ad rapinas convertit, nihilque pensi habuit, quin bona vivorum & mortuorum, quolibet & accusatore & crimine, prædaretur.

V I I. Imprudentia.

Anno Christi 84. cum ingens vini fuisset copia, parum vero frumenti, Domitianus putans nimio cultu vini agros negligi; edicit, ne quis in Italia novellet, aut vites propaget; ii autem qui extra Italiam sunt, per totum Romanum Imperium vineta ut succidant, & frumentum in iis conferant. Revocavit tamen postea hoc edictum, cum famosi minacesque libelli sæpius hac de re spargerentur. *Suetonius.* In quibus hi versuserant:

*Κῆν μὲν Φάτης ἐπὶ πίζαν, ὅμως ἐπὶ καρποφορίᾳ,
ὅσον ἐπιπλεῖσιν καὶ αὖθις δουράσθαι.*

hoc est:

Etiam si me roseris usque ad radicem; tamen tantum adhuc fructus feram, quantum libaminis loco infundi sufficiat Casari, cum mactabitur.

V I I I. Mala Conscientia.

Mala conscientia fuit digna scelerum ac flagitiorum ejus pœna. Nam etiam Imperator pavidus semper atque anxius erat, minimis etiam suspitionibus præter modum commovebatur. Vnde & porticum, in quibus spatari consueverat, parietes phengite lapide distinxit, è cuius splendore per imagines quidquid à tergo fieret, providebat. Nec nisi secreto atque solus plærasque custodias, receptis quidem in manu catenis, audiebat. *Suetonius §. 14.*

A X I O M A.

Tyranni omnia metuunt. Sicut pulchre dicitur *Psalm. 53. v. 6. Ibi trepidaverunt timore, ubi non erat timor.* h. e. malum timoris causa. Nam Tyranni semper trepidant instar folii volantis, & fugiunt, nemine persequente: sicut dicitur *Levit. 26. vers. 36.*

Exempla.

1. *Dionysius* senior filio suo dicebat: Metum ac vim, item catervam juvenum stipantium, immensum barbarorum satellitium, adamantina Regum esse vincula. Risit eundem *Plato*, qui cum vidisset ipsum aliquando multis cinctum custodibus: Quod tantum malum, inquit, fecisti, ut à tam multis satellitibus necesse habeas custodiri? *Plutarch. in Dione.*

11. De *Ludovico XI. Galliarum Rege*, memorabile refert exemplum *Cominaus*. Hic Rex ipse spontaneis vinculis sese induit, inque majori metu versatus est, quam illi, quos aliquando captivos detinuerat. Ita enim sese in arce quadam (cum neque filio unico, neque genero, neque filia, neque ulli alii, totus suspicionibus & diffidentia obrutus, fideret) inclusit, & custodiis circumsepsit, ut, teste *Cominao*, velut oculato teste, nullus arctiori custodia coerceri potuisset, quam ille se ipsum cohibuit. *Cominaus lib. 4.*

Vnde venuste & eleganter scribit *Ælianus in historiæ Animal.* Tyrannos suis esse similes, quas si quis tetigerit, protinus inclamare incipiunt; mortem scilicet somniantes, cum nec vellera habeant, nec lac, nec aliud quicquam præter carnes: Sic tyranni omnia metuunt, scientes, quod sicuti sues, ita & ipsi omnem vitam debeant.

I I I. ACTA BELLICA.

Quatuor expeditiones partim sponte susceptas, partim necessario per Legatos gessit. Vnam adversus *Dalmatas*, alteram adversus *Cattos*. h. e. *Hessos.*

De qua *Dion* ita scribit: Profectus in Germaniam, ne conspectis quidem hostibus, rediit, atque triumphum egit. *Suetonius* §. 8. *Tertiam & quartam* expeditionem suscepit adversus *Dacos*, quorum Rex erat *Decebalus*, qui *Daciam* & vicinas regiones tenuit ad Istrum, ubi nunc est partim *Transylvania*, partim *Walachia*. Virtus *Decebali* hisce verbis à *Dione* describitur: Erat, inquit, *Decebalus* in cognoscendis rebus hostium perspicax, & in agendo solers, promptusque ad invadendum & regrediendum, si res ita postulabat. Noverat enim optime insidias facere, praelium committere, optime uti victoria, atque acceptam cladem ferre moderate. Tanta virtus cum fuerit *Decebali*, Romanos exercuit annos circiter 16. ac vix tandem à *Trajano Imperatore* victus est. Licet autem *Domitianus* adversus eum expeditionem suscepit, tamen ad hostes non accessit; sed abdedit se in lustra libidinum, multosque amicos interfici iussit. Cumque *Caius* missus contra *Decebalum* cum legionibus trucidatus esset, *Domitianus*, cum *Decebalum* armis vincere non posset, annui tributis penstatione pacem emit, rediitque triumphaturus, & passim trophæa victoriæ collocavit.

IV. ACTA ECCLESIASTICA.

Secunda Christianorum persecutio cœpit sub *Domitiano*.

1. *Iohannes Evangelista* A. C. 90. à Proconsule in Asia victus, Romam missus est ad *Domitianum*, ibi in oleum igneum demersus est; ex quo cum evalisset salvus, in Patmum Insulam relegatus est: uti scribunt *Tertullianus*, *Hieronymus*, & *Origenes*. Vide *Apocal.* 1. v. 9.

II. DOMICILLA *Imp. Domitiani* ex Sororeneptis, ab Eunuchis suis *Nero* & *Achillao*, qui à D. Petro quondam religionem Christianam edocti fuerant, Christianæ fidei doctrinam perceptam casti pectoris inclusit penetralibus. Quæ cum *Aureliano Flavio*, *Clementis*, *Domitiani* fratris, filio, nubere recusaret, (putans, se Christianam cum gentili viro non bene cohabitare posse) in Pontiam Insulam pro confessione nominis Christiani deportata, longum ibi martyrium duxit; & tandem à *Luxurio Aureliani Imp.* fratre, sub *Trajano Imp.* cum sacrificare idolis noller, una cum suis famulis, in urbe *Tarraccina*, in cubiculo cremata est.

III. *Domitianus* in Iudæos, eorumque occasione in Christianos, multiplicem crudelitatem exercuit. Nam *Cletum* & *Anacletum* Episcopos Romanos occidi iussit, quibus successit *Clemens*. *Timotheus* quoque, *Onesimus* & *Dionysius Areopagita*, martyrii corona coronati sunt.

IV. *Tres virgines Vestales*, ob stuprum damnatas, vivas defodi iussit, & incestuosos in foro virgis usque ad necem cædi mandavit: Addidit autem præterea duos viros, totidemque mulieres, alteros Græcos, alteros Gallos, eosque in foro Boario vivos defodit. Fuerunt hi procul dubio Christiani. Omnium enim incommodorum aut cladum hi putabantur causa. Si *Tiberis*, inquit *Tertullianus*, ascendit, si cœlum stetit, si terra mota est, si fames, si lues; statim, Christianos ad Leonem, &c. clamatur.

V. Cum *Domitianus* Iudæos quoque ex regio *Davidis* genere conqueri ac interfici iussisset, & ad eum nepotes Iudæ Apostoli, homines tenues & rusticani, adducti essent, non modo liberos esse dimisit, & tanquam viles homines contempsit; sed etiam persecutionem publicis rursus edictis sustulit. *Egesippus* l. 3. c. 20.

VI. *Iohannes Evangelista*, cum fere per quinquennium in Patmo fuisset, *Apocalypsin* suam scribit, circa finem imperii *Domitiani*; teste *Eusebio*, & *Irenæo* lib. 5.

Viri Celebres in Republ. literaria.

Tempore *Domitiani Imper.* viri doctrina præstantes & celebres fuerunt sequentes: 1. *Juvenalis*. 2. *Martialis*. 3. *Valerius Flaccus*. 4. *Silius Italicus*, Poëtæ. 5. *Epicæterus Philosophus*, qui Senatusconsulto cum cæteris urbe Italiaque pulsus *Hierapolin* concessit, vitamque diu ibi produxit. 6. *Cornelius Tacitus Historicus*. 7. *Iulius Solinus*. 8. *Quintilianus* (quem *Valla* lumen Romanæ eloquentiæ vocat) ex Hispania venit, & primus Romæ scholam publicam aperuit, & Salaria è fisco accepit. 9. *Apollonius Tyanæus Philosophus* insignis. 10. *Iosephus Antiqu. Iudaic. scriptor*, opus suum de antiquitate absolvit A. C. 94. ut ipse testatur in fine, anno 13. Principatus *Domitiani*, anno ætatis suæ 56, à captivitate Babylonica 700. ab excidio urbis Ierosolymæ 24.

CAPUT III.

DE EGRESSU.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

I. Multiplex interitus Domitiani

PRESAGIUM.

1. *Chaldaeorum*. Chaldæi *Domitiano* adhuc adolescenti & genus & tempus interitus ejus prædixerant. Igitur tanto magis Tyrannorum ultor *metus* cum torquebat. Cum enim mortis tempus à Mathematicis ipsi prædictum instare putaret, porticus

ticus suas (in quibus deambulare solebat) phengitico marmore, ut etiam parietes ejus incrustavit, ut ei lapides illius fulgore velut in speculo, non minus eorum qui à tergo, quam qui à fronte se offerrent imagines, eodem tempore repræsentarentur. *Fulgos. lib. 9. c. 14.* Verum ista adversus mortem solertia inanis fuit.

11. *Præfagium Procli.* A. C. 95. *Proclus* quidam in Germania prædixit annum & diem, qua *Domitianus* mori debebat. Is captus ad *Domitianum* mittitur, à quo in vincula compingitur, donec dies illa designata præterisset. Sed *Domitianus* dicta die occisus fuit.

111. *Dictum patris ejus facetum.* Pater ejus *Vespasianus* quoque *Domitianum* filium suum in cœna quadam à fungis abstinentem palam irriserat, ut ignarum sortis suæ, quod non ferrum potius timeret. *Suetonius §. 14.*

1 v. *Ipsius Domitiani Præfagium.* Præcedenti die cædem suam ominatus dixit, se metuere, ne Luna in Aquario se cruentaret, circa horam quintam sequentis diei. Sed sequenti die ipsi de horis inquirenti sexta pro quinta annunciata est, & paulo post occisus est, adhuc ante meridiem. Factum hoc est die 18 Septembris; ut Scriptores unanimi consensu testantur.

II. Omnium erga eum invidia ac odium.

Tandem, cum *Domitianus* cunctis invisus esset, omnes tum amici, tum liberti intimi contra eum conspirarunt. Cujus conspirationis socia quoque fuit conjux ejus *Domitia*. Cum enim illa reperisset catalogum interficiendorum scriptum in pagella, in quo & ipsius & multorum amicorum & libertorum nomina scripta erant: re deliberata cum illis, liberti *Domitianum* inrerfecerunt.

III. Cornicis Eloquentium.

Ante pauculos quam occideretur menses, cornix in Capitolio elocuta est: Εὖ καὶ πάντα καλῶς. h. e. *Bene cedent omnia.* Nec defuit, qui ostentum sic interpretaretur:

Nuper Tarpejo qua sedit culmine cornix,

Est bene, non potuit dicere: dixit, Erit.

Nam sub Tyrannis nunquam bene est; verum spes est, bene futurum. Nec enim Tyranni diu subsistere possunt. Ipsum quoque *Domitianum* ferunt somniasse, beatiorum post se latiorumque portendi Reipubl. statum. Sicut sane brevi evenit abstinentia & moderatione insequentium Principum; ut inscribit *Suetonius in Domitiano §. 13.*

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

Occisus est *Domitianus* in cubiculo inguina suffossus à *Stephano* Augustæ procuratore, qui secretum ejus colloquium petens, brevemque gladiolum sinistro brachio occultans, manum tanquam fractam multis fasciis lanisque per aliquot dies ad avertendam suspicionem circumligaverat, eique libellum legendum tradiderat. Huic cum saucius repugnaret ac colluctaretur, septem vulneribus à libertis cæteris accurrentibus trucidatus est. Periit 14. Calend. Octobris, anno ætatis 45, Imperii 15.

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

1. *Cadaveris exportatio.* Cadaver ejus populari sandapila per vespillones exportatum, more gladiatorum.

11. *Funeratio.* Cadaver exportatum *Phyllis* nutrix in suburbano suo prædio funeravit, & reliquias templo *Flaviæ* gentis clam intulit, cineribusque *Julia* filia *Titi*, quam & ipsa educaverat, commiscuit. *Suetonius §. 17.*

111. *Militum indignatio & Senatus exhibitio.* Mortem ejus gravissime tulerunt milites, iisque, quos authores cædis fuisse putarunt, unum genitalibus amputatis, & in os coniectis: alios duos uno ictu jugularunt. Contra Senatus ejus morte adeo lætatus est, ut repleta certatim curia non sibi temperaret, quin mortuum contumeliosissimo atque acerbissimo acclamationum genere laceraret, omniumque imaginum, titulorum & memoriæ ejus abolitionem decerneret. *Suetonius in Domitiano §. 23.*

NOTA.

Tyrannis occisus, & libertate restituta, viri boni tripudiant, pessimamque eorum memoriam oblitteratam cupiunt.

1 v. *Apollonii Thyanei exclamatio.* Admiratione dignum est, quod de *Apollonio Thyaneo*, Pythagorico Philosopho & Mago insigni, Scriptores prodiderunt. Erat, inquit *Philostratus*, (apud *Laertium*) *Apollonius* tunc Ephesi in Asia, & in foro forte ad populum orationem habebat. Hic primum hæsitare & loqui remissius incipiebat, postea subito quasi attonitus exclamavit; Εὖγε Στέφανε, inquit, *percutite Tyrannum, percutite homicidam.* Et paulo post: *Bene est, percussisti, vulnerasti, occidisti.* Factum est hoc eodem die & hora, qua *Domitianus* occisus est, &c.

XIII. IMPERATOR ROM.
NERVA COCCCEIVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

NERVA COCCCEIVS in oppido Narniensi in Italia natus, ex nobili *Sabinorum* familia oriundus fuit, vir in militia clarus & illustris. *Sext. Aurelius Victor.*

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ.

1. *Nerva* spectabili forma præditus erat, sed senectute languenti stomacho imbecillior: attamen senectus corporisque languor virtutes animi non minuebant, sed potius splendidiores reddebant. *Dio in Nerva* §. 2.

II. ACTA POLITICA.

Circa acta Politica notanda sunt duo: 1. *Imperii occupatio.* 2. *Imperii administratio.*

I. Imperii occupatio.

Domitiano exitiali Tyranno *Nerva* successit, vir in privata vita moderatus, & in militia clarus atque strenuus, qui senex admodum, operam dante *Petronio secundo*, prætorii Præfecto, item *Parthenio*, interfectoris *Domitiani*, Imperator factus est. *Eutropius in Brev. lib. 8.*

Invitus autem & coactus imperium suscepit: cumque illud suscepisset, mox rumore orto, vivere atque affore *Domitianum*, perinde trepidavit, ut colore mutato, verbis amissis, vix consisteret. Sed à *Parthenio* confirmatus recepta fiducia ad solenne delinimentum conversus est. Qui cum in curia à Senatu gratanter exceptus esset, solus ex omnibus *Arrius Antoninus* vir acer, eiq; amicissimus, conditionem imperantium prudenter exprimens, amplexus eum, gratulari se ait, Senatui ac populo provinciisque, ipsi autem nequaquam, cui satius fuerit malos Principes semper illudere, quam tanti oneris vim sustinentem, non molestiis modo & periculis subjici, sed famæ etiam inimicorum pariter & amicorum, qui cum se mereri omnia præsumunt, si quicquam non extorserint, amici sunt ipsis quoque hostibus atrociores. *Sext. Aurel. Vict.*

AXIOMA.

Omnis honos est onus.

Hinc *Rex Alphonsus* amico ac familiari cuidam suadenti, ut tranquille & voluptuose, dum posset, vitam ageret, nec corpus tot tantisque periculis objectaret, respondisse fertur: Non temere à Romanis, illis quidem sapientioribus, *Honoris templo Virtutis templum* conjunctum esse, in quod nisi per *virtutis* templum introire nemini liceret. Quo insinuare voluerunt, ut mortales intelligerent, ad honoris fastigium non voluptatum via (quæ deliciis atque illecebris affluens esset) sed virtutis, & illa quidem aspera & salebrosa, enitendum esse. *Panormitanus in gestis Alph. lib. 1.* Similiter *Diocletianus* adhuc privatus dicere solebat: *Nihil difficilius esse, quam bene imperare.* Id *Flavius Vopiscus in Aureliano* tradit se audivisse à patre suo, additque causam: Colligunt se, inquit, quatuor aut quinque simul ad decipiendum Imperatorem, consilium capiunt, dicunt, quid probandum sit. Imperator, qui domi clausus est, vera non novit: cogitur hoc tantum scire, quod illi loquuntur, facit Iudices, quos fieri non oporteret: Amoveret à Republ. quos debebat retinere. Ita bonus, cautus, & optimus venditur Imperator. At vulgus ad Imperatoris titulum satis esse putat nasci aut eligi: Nasci utcunque: Eligi emtis suffragiis, ac solennibus ceremoniis confirmari. *Vopiscus.*

II. Imperii Administratio.

Nerva etsi senectute & corporis languore correptus esset, tamen in eo animi virtutes excelluerunt, ipseque bene & laudabiliter imperium administravit. Nam sequentes ejus virtutes ab Historicis magnifice de prædicantur.

I. Modestia.

In initio imperii statuas aureas & argenteas sibi fieri vetuit, bonaque, quæcunque adhuc inventa sunt in palatio, restituit iis, quibus ea *Domitianus* per vim & injuriam ademerat. *Dion* §. 2.

II. Liberalitas, & in pauperes benignitas.

Civibus Romanis, qui in summa vivebant egestate, agrum dedit ad mille quingentas myriadas drachmarum, ejus agri emtione divisioneque quibusdam viris Senatorii ordinis impetrata.

III. Iustitia.

1. *Iustitia cultorem* quoque se ostendit statim, post-

postquam Domitiano occiso ad imperii successionem vocatus fuit. Nam servos omnes, quos contra Dominos suos conspirasse invenit, ceu ingratos perfidosque iussit occidi, ut exemplum omnibus illius ordinis constitueret, ne improbe contra eos conjurarent, quorum, servitutis jure, acerrimi propugnatores esse debebant.

1 1. *Iuravit in Senatu*, nullum è Senatoribus suo iussu interfectum iri, idque iusjurandum facta etiam conjuratione contra se ratum fecit. *Dio §. 2.*

1 1 1. *In Republ.* nihil suo arbitrio unquam statuit, semper primarios viros consiliis suis adhibens. Multas leges sanxit, inter quas etiam hæc fuit: *Ne mares castrarentur.* Quam *Domitianus* quoque antea tulerat. Item: *Ne quis fratris vel sororis filiam uxorem duceret.* *Dio §. 2.*

1 v. *Dignos* potissimum ad honores evehit, nec beneficentia cuiquam bono defuit.

I V. Clementia & lenitas in Conjuratos.

1. *Virginium Rufum*, qui sæpe Imperator appellatus fuerat, collegam in Consulatu assumit. *Dio §. 2.*

1 1. *Calpurnium Crassum* ex antiqua Crassorum familia, & alios nonnullos, qui contra eum conjuraverant, cum nondum rescirent patefactam esse conjurationem, in spectaculo juxta se collocavit, iisque gladios tradidit in manibus, ut (sicuti dicebat) an satis acuti essent, inspicerent, quemadmodum id fieri solet: Revera autem ideo hoc fecit, ut eis ostenderet, sibi nequaquam curæ, si vel in eodem loco statim interficeretur. *Dio §. 3.*

V s v s.

1. Hinc videmus, quod Bona conscientia sit murus ahenus, juxta illud Poëtæ:

— *Hic murus ahenus esto,
Nil conscire sibi, nulla pallescere culpa.*

2. Mortis contemptus argumentum animi ab altiori sede venientis.

Exempla utriusque habemus hoc loco in *Nerva Imperatore.*

V. Æquitas & Civilitas.

Cum egeret pecunia, magnum numerum vestium, multaque vasa aurea & argentea, & reliquam supellectilem non modo de privatis suis, sed etiam de principalibus rebus, multa etiam prædia, multasque domos, atque in summa omnia, præter ea, quæ necessaria erant, vendidit. *Dio §. 2.*

VI. Morum integritas.

Nerva usque adeo bonus Princeps fuit, ut aliquando dicere ausus sit: *Se nihil fecisse, quo minus posset, deposito Imperio, privatus tuto vivere.* Cum quo congruit *Symbolum* ejus, quod tale est:

Mens bona regnum possidet.

Quod desumpsit ex *Seneca* in *Thyeste*:

Mens regnum bona possidet.

Rex est qui metuit nihil.

Hoc regnum sibi quisque dat.

Erasmus Michael. in suis *Cæsaribus* ita reddidit:

Cæsaris hæc vox est Nervæ: se Romula tali

Sceptra quidem & fasces sustinuisse manu:

Vt nihil horrescat privatam ducere vitam,

Et nihil insidias pertinuisse velit.

Cum quo congruit vox præclara *Eberhardi I. Ducis VVyrttembergici.* Cum enim, in Comitibus *Wormatienibus* apud *Vangiones* habitis, singuli Principes singulas regionum suarum laudes deprædicarent, & unus de vini copia, alter vero de vi argenti maxima gloriaretur: *Eberhardus* hoc nomine se beatum prædicabat, quod tutus in gremio cujusvis subditorum vel inermis dormire possit. Pulchrum & venustum tanti Principis dictum! Namque *Iustitia* & *Beneficentia* Principis, fidem atque benevolentiam parit multitudinis: benevolentia fidesque caritatem: caritas securitatem: securitas Imperii diuturnitatem. Quarum rerum omnium comes est immortalis gloria. Contra autem *injustitia* & *sævitia* gignit metum: metus odium: odium insidias: insidiæ interitum. Quas res perpetua comitatur infamia.

VII. Paterna Providentia.

Cum autem *Nerva* propter senectutem contemtui esset militibus, conscendit in *Capitolium*, & *Marcum Vlpium Trajanum* in filii locum adoptavit, hisce usus verbis: Quod felix faustumque sit *Senatui*, populoque *Romano*, mihi que ipsi; *M. Vlpium Nervam Trajanum* Principem facio, eumque adopto, & *Cæsarem* appello. Postea Imperii insignia ei misit in *Germaniam*, quam ipse tanquam *Proconsul* tunc temporis obtinebat, eumque hoc versu *Homerico* ad Imperium cohortatus est:

Telis Phæbe tuis lacrymas ulciscere nostras.

Itaque *Trajanus*, quanquam *Nervæ* propinqui non deerant, tunc *Cæsar* ac postea Imperator factus est. Qua adoptione (ad quam accessit etiam *Senatus consensus*) optime de *Romano Imperio* promeritus est. Quoniam ille conjunctionem sanguinis postponit publicæ utilitati. Neque etiam eum deteruit, quod *Trajanus* non esset *Italus* vel *Italicus*,

sed Hispanus ; quodque ante eum nemo alterius nationis Imperium Romanum obtinisset : censebat enim virtutem cujusque, non patriam, existimari & ponderari oportere. *Dio in Nerva §. 3.*

III. ACTA ECCLESIASTICA.

1. *Nerva Imp.* injuste damnatos sub *Domitiano* restituit, & ex exilio revocavit, vetuitque edicto, ne liceret in Christianos sævire, aut sectæ Iudaicæ quempiam infimulare : & sycophantas quosdam occidi iussit. A. C. 96.

11. *Iohannes Evangelista* circa hunc annum ex Patmo suo Ephesum rediit, ubi post reditum annos quatuor vixit, & Ecclesias in Asia gubernavit. Reditum ejus Deus illustri miraculo ornavit. Quia *Drusiana*, quæ efferebatur, cum *Iohannes* urbem ingrederetur, per eum vitæ restituta est. *Eusebius, Nicephorus & Suidas.*

111. *Dionysius Areopagita* eodem anno in Gallis prope *Parisi* martyrio coronatur. *Trithe-mius.*

1v. *Iohannes Evangelista* rogatur A. C. 97. ab Episcopis Asiæ, ut Evangelium scribat, quo refutentur *Cerinthus*, aliique *Hæretici*. Et annuit quidem *Iohannes*; voluit tamen ut jejunium propter hanc rem Ecclesiis indicerent, & pro felici successu Deum deprecarentur. *Hieronymus in præfat. in Matth.*

CAPUT III.

DE EGRESSU.

N*erva* non multo post adoptatum *Trajanum*, quoniam parum prospera valetudine utebatur, stomachi dolore mortuus est, anno ætatis 66, Imperii anno 1, mense 4, die 9. Corpus ejus *Augusto* honore delatum, in sepulcro *Augusti* reconditum est. *Dion §. 3.* Eo die, quo interiit, Solis defectio facta est. *Sext. Aurel. Victor.*

ELOGIUM.

Nerva Imp. fuit vir probus, justus & integer. *Apollonius Thyaneus* apud *Philostatum* ait: Se nunquam ridentem, nunquam ludentem eum vidisse.

Ausonius hoc Epigramma de eo fecit:

Proximus extincto moderator sceptræ Tyranno

Nerva senex, Princeps nomine, mente parens.

Nulla viro soboles, imitatur adoptio prolem,

Quam legisse juvat, quam genuisse velit.

AXIOMA OECONOMICUM.

Annus 100 fatalis est Principum familiis.

Eo enim anno familiæ, deficientibus successoribus,

intereunt: aut dignitatem pristinam à parentibus ortam amittunt.

Exempla.

Ita centesimo anno ab eo tempore, quo Monarchia Romanorum sub *Augusto Cæsare* cœpit, imperium Romanum cœpit regi per extraneos Principes, & translatum est illud Axioma & decus imperii primum ad *Nervam*, *Trajanum*, *Hadrianum*, *Hispanos*, aliosque. Vide plura exempla apud *Petrum Gregor. Tholos. l. 21. de Republ. c. 5.*

XIV. IMPERATOR ROM.

M. V L P I V S T R A I A N V S.

CAPUT I.

DE ORTU.

V*LPIVS TRAIANVS* natione *Hispanus* fuit, ex urbe *Tudertina* oriundus: *Vlpus* ab *Avvo* dictus: *Trajanus* à *Trajo* paterni generis auctore, vel de nomine *Trajani* patris sic appellatus. *Sextus Aurelius Victor.*

N O T A.

Primus hic ex peregrinis, h. e. extra Italiam natus, Imperator factus est. Hactenus enim Romæ vel in Italia nati: deinceps peregrini ad gubernacula imperii federunt. adeo ut recte dictum sit: *Romam virtute externorum crevisse, ut inter Reges quoque Romanos Tarquinius Priscus* olim peregrinus fuit. Et recte sentiebat *Cocceius Nerva*, cum hunc *Trajanum* adoptaret; virtutem cujusque, non patriam, existimari & ponderari oportere. *Dio in Nerva §. 3.*

CAPUT II.

DE PROGRESSU.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ.

Trajanus egregia forma præditus erat. Nam ita *Plinius in Panegyrico* de eo scribit; iam proceritas corporis, jam honor capitis, & dignitas oris, longe latequeque Principem ostendant.

II. ACTA OECONOMICA.

I. *Vxor* ejus fuit *POMPEIA PLOTINA*, femina sanctissima, (uti à *Plinio juniore* vocatur) h. e. modestissima atque optima. Quod vel inde patet. Nam cum post *Trajani* electionem primum in Capitolium iret, multique essent, qui Imperii felicitatem omnibus modis ei precarentur, adhuc in gradibus, unde ab omnibus conspici & exaudiri posset, ad populum circumfusus conversa: *Talis, inquit, huc ingredior, qualem me exire cupio.* Quo dicto

dicto innuere voluit, se non minus in Imperio, quam cum extra Imperium esset, omnibus optime velle. Vnde sic se in Principatu gessit, ut omnino iusta reprehensione caruerit. *Xiphil. in vita Trajani.*

1. Sæpe etiam maritum hortata est, ne provincias à procuratoribus suis divexari pateretur. Cui ille obtemperans, graviter in improbos illos fisci lienes invecus est. Nam ut, crescente in corporibus humanis liene, reliqui artus contabescunt: ita fiscum per similitudinem vocabat *lienem*; quod turgente Principis fisco, reliqua civitatis membra marcescant & ægrotent. Vnde *Plinius in Panegyrico ad Trajanum* præclare inquit: Quæ gloria tua est præcipua, sæpe vincitur fiscus: cujus mala causa nunquam est, nisi sub bono Principe. Pulchrum hac de re exstat emblemata apud Alciatum, quod tale est:

*Humani quod splen est corporis, in populi re
Hoc Cæsar fiscum dixerat esse suum.
Splene aucto reliqui tabescunt corporis artus:
Fisco aucto arguitur civica pauperies.*

Regula Vitæ.

Recte & venuste *Cicero l. 1. Offic.* scribit: In rebus prosperis, & ad voluntatem nostram fluentibus, superbiam magnopere fastidiamus, arrogantiamque fugiamus. Nam ut adversas, sic secundas res immoderate ferre, levitatis est. Præclara est æquabilitas in omni vita, & semper idem vultus, eademque frons.

111. ACTA POLITICA.

1. Imperii occupatio.

Nerva Imp. *Trajanum* adoptavit & Cæsarem creavit: quod Senatus Romanus approbavit, uti in *histor.* *Nerva* diximus. Decretum de adoptione, & insignia Imperii, à *Nerva* & *Senatu* ad se missa, accepit in urbe *Colonia Agrippina*. Et tum agebat annum ætatis 42. Quo tempore vigor corporis & animi maxime floret, neque adolescentiæ impetu se efferens audacius, neque senili tarditate languescens.

Præfagium Imperii ejus.

Antequam Imperium adipisceretur, per quietem somnium habuit: vidit virum jam grandem natu, veste purpurea & corona ornatum, & ab eo in sinistram partem juguli sui, post in dextram, annulo signum imprimi. *Dio in vita Trajani* §. 1.

Omen felicitis gubernationis.

Omen vero felicitis gubernationis habitum fuit, quod cornix Imperium ejus adveniens, è fastigio Capitolii denunciaverit, Atticis verbis clamans: *Εὖ γὰρ πάντα καλῶς. Omnia bene erunt. Sextus Aurelius in Trajano.*

11. Imperii administratio.

Imperium ita administravit, ut cum omnibus Principibus merito præferri scribat *Eutropius*. Nam iste *talem* (ut cum *Sext. Aurelio Victore* loquar) se Reipublicæ præbuit, *qualem* vix ægreque exprimere valuerunt summorum virorum miranda ingenia. Nam cum duo sint, quæ ab egregiis Principibus expectentur, sanctitas domi, & in armis fortitudo, & utrobique prudentia: Certe tantus in eo erat maximarum rerum modus, ut quasi temperamentum quoddam virtutes miscuisse viderentur. Nam suam salutem sibi invisam affirmabat, si non esset cum salute Reipubl. conjuncta; uti *Plinius in Panegyrico* ait.

Hinc tale *Symbolum* usurpavit:

Qualis Rex, talis Grex.

Cum quo congruit dictum *Syracidis c. 10. v. 2.* *Qualis est iudex populi, tales sunt ministri ejus: Et qualis est Rector civitatis, tales & habitantes in ea.* h. e. Subditi Magistratus sui ingenium plerumque imitantur.

Quod *Symbolum Trajani* intelligi potest *Διτλῶς.*

1. *Γενικῶς*, sive in utramque partem. Nam fit plerumque, ut Princeps exemplo suo trahat subditos. Quorum non animis solum, sed oculis etiam cum servire oportet. Nam Principis vita censura est, secundum *Plinium*: Et *Isocrates* inquit ad *Nicomachem*: Totius civitatis mores ad exemplum Magistratum conformantur. Similiter *Cicero libro 1. Famil. epist. 9.* inquit: Quales in Republ. Principes, tales solent esse reliqui cives. Et *Claudianus* pulchre canit:

—— Totus componitur orbis

Regis ad exemplum: nec sic inflectere sensus

Humanos edicta valent, quam vita regentis.

Mobile mutatur semper cum Principe vulgus.

Scilicet in vulgus manant exempla regentum;

Vique Ducum lituos, sic mores castra sequuntur.

11. *Εἰδικῶς.* Sic *Symbolum* illud usurpari potest

1. *De imitatione virtutum.* Sic Principes prudenti gubernatione non tantum profunt Reipubl., sed exemplo etiam suo mores civium emendant; sicut *Seneca in Thyeste act. 2. sc. 1.* pulchre ait:

Rex velit honesta; nemo non hac eadem volet.

Cum quo congruit venustum *Ovveni* epigramma ad Iacobum Angliæ Regem:

O quanta exempli generoso in Principe vis est!

Tu vitando vetas, tu faciendo jubes.

Princeps principium motus: Rex regula vita.

Circumfert cælum sidera; Rex populum.

2. De contagio vitiorum. Nam ita Salomon, *Proverb. 29, v. 11.* inquit: *Princeps qui audit verba mendacii, omnes ministros habet impios.* Nam si vitia concipiunt Principes, ea plerumque in civitatem infundunt: neque obsunt quod solum ipsimet corrumpuntur; sed etiam quod corrumpunt, plusque exemplo quam peccato nocent. Huc pertinet elegans dictum *Ciceronis lib. 3. de Legibus.* Non tantum mali est peccare Principes (quanquam hoc est magnum per se ipsum malum) quantum illud, quod permulti imitatores Principum existunt. Nam licet videre, si velis replicare memoriam temporum, qualescunque summi civitatis viri fuerunt, talem civitatem fuisse: Quæcunque mutatio morum in Principibus exstiterit, eandem in populo secuturam. Huc pertinet pulchrum *Epigramma Ovveni*, cujus titulus est *Aulicisimus*:

Arrisit tibi Rex? ridebit & affecla magni

Regis: ut ad motum corporis umbra movet.

Perfricuit frontem Rex? Aulicus illico vultum

Contrahit, ut, cum Sol occidit, umbra fugit.

Virtutes Trajani speciales.

I. Iustitia.

Sextus Aurelius Victor ita de eo scribit: *Trajanus iustitia ac juris humani divinique, tam reparator novi, quam inveterati custos fuit. Hæc ille.* Vnde tantum innocentiae suæ fidebat, ut præfecto militum prætorianorum, *Sabuzano* nomine, cum eum creaverat, gladium, quo accingi eum oportebat, nudum porrigens dixerit: *Accipe gladium. quem pro me, si bene atque ratione imperavero, distringes: sin minus, eo ad interitum meum utere.*

OBSERVATIO.

Uſus GLADII duplex est. 1. Politicus, vel Iudicialis. Sic gladius est *insigne iustitiæ*: sicut *D. Paulus* inquit *ad Rom. 13. v. 4.* *Magistratus DEI minister est, tibi in bonum.* Quod si feceris id quod malum est, time. Non enim frustra gladium gestat. Vnde patet, quod Gladius Magistratui à DEO concessus, sit publica potestas & autoritas gladium stringendi ad bonorum defensionem, & malorum coercitionem. Hinc etiamnum usitatum est, ut in publicis solennitatibus *Gladius evagina-*

tus Imperatori & Regibus præferatur: quod *symbolum est iustitiæ*, ut terror fontibus incutiatur, & insontes sciant, se sub protectione summi Magistratus ab injuria & violentia sceleratorum tutos esse.

Huc pertinet venustus & elegans *Dialogismus.*

Qua DE A? Iustitia. At cur torvo lumine spectas?

Nescia sum flecti, nec moveor precio.

Vnde genus? Cælo. Qui te genuere parentes?

Mi Modus est genitor, clara Fides genitrix.

Aurium aperta tibi cur altera, & altera clausa est?

Vna patet iustis, altera surda malis.

Cur gladium tua dextra gerit, cur laeva balancem?

Ponderat hæc causas; percutit ille reos.

Cur sola incedis? Quia copia rara bonorum est.

Hæc referunt paucos secula Fabricios.

Paupere cur cultu? Semper iustissimus esse

Qui cupit, immensas nemo parabit opes.

1. *Est Polemicus & militaris.* Sic Gladius est *insigne fortitudinis heroica.* Et hoc respectu etiam Magistratui à Deo concessus est gladius pugnandi pro aris & focis, h. e. pro religione & pace, ut subditi sint tuti adversus publicani latronum Rempubl. infestantium violentiam. Ita *Gideon* sextus iudex in Israël, in prælio contra Midianitas milites suos clamare iussit; *Gladius Iehova, & Gideon.* Luth. *Hie das schwert des Herren/ und Gideons.* *Judic. 7. vers. 20.*

Similiter *C. Iulius Caesar* in heroicis *Gabriel. Simeon.* Symbolis pingitur stans super globum mundi, sinistra tenens *librum*, & dextra *gladium*, cum hac inscriptione: *Ex utroque Caesar.* Qua pictura adumbratur, hisce duobus, nempe *Literis & armis*, Cæsarem Imperium acquisivisse, acquisitumque conservasse.

I I. Magna erga Senatum reverentia.

Senatum in summo honore habuit, & sine ejus consilio nihil fecit: unde & à Senatu hic ei honos habitus est, ut *Princeps optimus* nominaretur. Et acclamari deinceps in Imperatorum sequentium electionibus solitum fuit: *Augusto felicior, & Trajano probior.*

I I I. Humanitas.

Trajanus erga omnes erat humanissimus. Nam supra modum laudanda est vox ejus graphica, qua amicis incusantibus, quod parum memor Imperatoris Majestatis nimium esset omnibus expositus,

situs, respondit: *Talem praeſtabo me Imperatorem privatis, qualem optarem ipse privatus.* *Erasmus l. 8. Apophth.* Ita *Trajanus* milites in bellis faucios ipse curabat, & cum ligandis vulneribus fasciae multis deessent, ne suae quidem vesti pepercit, sed in laciniis conscissam illis divisit.

IV. Comitatus & affabilitas.

Hæc virtus in admissione hominum & colloquio cum iisdem consistit. Laudabile vero semper Principibus, faciles interpellantibus aditus præbere, nec de occupationibus causari, ut olim *Aufonius* dicebat.

Quam virtutem unice amavit *Trajanus*, vere optimus. de quo *Plinius*: *Nulla apud eum in audiendo difficultas, nulla in respondendo mora: audiuntur statim, dimittuntur statim.*

V. Liberalitas.

Erga Doctos adeo liberalis & munificus erat, ut *Juvenalis* de eo scripserit:

*Et spes & ratio studiorum in Cesare tantum:
Solutus enim tristes hac tempestate Camænas
Respexit.*

Similiter *Plinius Iunior* in *Paneg. Trajani* inquit: Quem honorem dicendi Magistris? quam dignitatem sapientiæ Doctoribus non habes? Ut sub te spiritum & sanguinem, & patriam receperint studia, quæ priorum temporum immanitas exilio puniebat.

Etiā in amicis liberalis erat, cum quibus, si vitæ conditione par esset, societatibus fruebatur. Sæpe nonnullorum ignorantium domos ingressus est, cum eis ad cœnam accumbens.

Romæ repertum marmor in foro *Traiani* his characteribus insignitum: *Potentissima dos in Principe liberalitas atque clementia.* *Marlor. in Topog. lib. 5. c. 52.*

VI. Prudentia & modestia.

Prudens & modestus fuit, quod libertatem sententias dicendi consiliariis suis concesserit. *Plinius Iunior* in *Panegy. de Domitiano* ita conqueritur. Videmus, inquit, curiam elinguem, in qua dicere quod velles, periculosum; quod nolles, miserum esset. Quia unus solus censebat, quod omnes sequerentur. *Trajanum* vero cum in cæteris omnibus, tum in eo maxime laudat, quod, eo rogante sententias, libere dicere liceret, vinceretque sententia non prima, sed melior. *Bodinus de Republ. lib. 3. pag. 392.*

VII. Magnificencia.

Trajanus incredibili magnificencia exstruebat publica ædificia, vias & porticus.

A.C. 114. Forum *Traiani* cum columna perfectum est; ut inscriptio indicat. Monumentum autem positum fuit, ut palam fieret, quantæ altitudinis mons & locus tantis operibus sit egestus.

A.C. 116. Portum *Anconæ* suis sumptibus instauravit, ut tutior esset navigantibus. Ideo hoc anno monumentum ipsi positum. *Onuphrius.*

VIII. Constantia in servanda Amicitia.

Trajanus amicos suos, & vivos, & defunctos, benigne amplexus est. Licet enim *Sura* (qui fide & amicitia cum *Traiano* conjunctus fuit) sæpe apud eum ab invidis & inimicis accusatus esset: nihilominus tamen domum ejus etiam non vocatus ad cœnam venit, dimissaque custodia *Medicum Suræ* primum omnium ad se vocavit, eique suos oculos tractandos & curandos permisit. Quo facto tonsorem ejusdem venire jussit, qui mentum Imperatoris rasit. Nam hæc vetus consuetudo civium Romanorum ac Principum fuit, & *Ælius Hadrianus* *Traiani* successor primus barbam nutrit. Posthæc *Traianus* cœnavit lotus, posteroque die amicis suis, qui *Sura* maledicere semper, eumque calumniari consueverant, respondit: *Si me Sura interficere voluisset, certe heri me interfecisset.* Hunc *Suram* post mortem *Trajanus* affecit publica sepultura, eique statuam collocari jussit. *Dion. in Traiano, §. 1.*

Similiter *Marcellum* adeo dilexit, ut ipsi imperium & provincias commendaret, si fatale quid sibi accidisset. *Spartianus.*

IV. ACTA BELLICA.

Trajanus quinque potissimum gessit bella.

Bellum I. contra Germanos.

Primum bellum gessit contra GERMANOS: quos cum repressisset, & Germaniam trans Rhenum in pristinum statum reduxisset; inde *Germanicus* dictus est.

Bellum II. contra Dacos.

Secundum bellum gessit contra DACOS. Cum quibus acerrimo conflixit prælio. Quo plurimi quidem hostium cæsi & victi sunt; tamen etiam apud Romanos tantus vulneratorum numerus fuit, ut deessent lintea, quibus vulnera obligarentur.

Quare

Quare *Trajanus* suam suppellectilem ad hanc rem distribuit. *Dion.* §. 2.

Trajanus insequitur *Decebalum Dacorum Regem*, & ad Regiam ipsius tandem pervenit, ubi iterum victoria potitur. *Decebalus* statim legatos ad eum mittit, qui pacem petant. Pax confecta, atque *Trajanus* Romam reversus, de DACIS triumphavit. Vnde *Dacicus* appellatus est. Quorum titulorum *Iuvenalis Satyr.* 6. meminit:

Dacicus & scripto radiat Germanicus auro.

Cum autem *Decebalus* in *Dacia* multa contra fœdus faceret, & socios populi Romani deprædaretur; *Trajanus* ipse contra eum proficiscitur. Utque commodius bellum cum *Dacis* gerere posset, pontem ingentem in *Danubio* ingenti sumtu ædificat, qui habuit pilas è lapide quadrato 20. Et ponte perfecto, in *Daciam* venit, hostesque magno prælio vincit. *Decebalus* cum regiam & omnem suam ditionem in potestatem Romanorum venisse videret: ne vivus caperetur, mortem sibi ipsi conscivit. *Trajanus* etiam thesauris *Decebali* potitus, in flumine *Sargetia* defossis; quos per captivos quosdam ibi absconderat, captivis istis postea interfectis. Inde pontis ædificati fornices abjicit, atque in *Daciam* colonias deducit. *Dion in Trajano* §. 4.

Bellum III. contra Armenios.

Trajanus *Dacia* in provinciam redacta, tertium bellum gessit cum Rege ARMENIORVM, qui insignia regni ac diadema regium à *Parthorum* Rege, quasi illi subjectus, sumisset. Ingresso autem Armeniorum ac *Parthorum* fines, multi *Satrapæ* earum regionum cum muneribus ei occurrerunt. In quibus Equus erat edoctus prioribus pedibus procidendo adorare, ac caput pedibus submittere gestu supplicantium. Regi Armeniorum regnum ademit, & *Armeniam* in provinciam redegit, limitemque Orientalis Imperii ab *Euphrate* ad *Tigrim* amnem protulit. Vnde à Senatu Romano magnis honoribus affectus, atque *Optimus* cognominatus est. *Dion.* §. 6.

Bellum IV. fuit Parthicum.

Ex *Armenia* *Trajanus* contra *Parthos* profectus *Euphratem* fluvium ponte junxit, eumque, frustra resistentibus Barbaris, trajecit, & *Assyria* devicta ad *Babylonem* usque penetravit. Quam ob causam *Parthicus* à senatu appellatus est. *Dion* §. 6.

Bellum V. fuit Iudaicum.

Judæi A. C. 114. sub *Traiano* jam sene & in *Assyria* bellum gerente seditiones excitarunt. Nam in *Cyrene* Romanos & Græcos sine discrimine obtruncarunt ad ducenta & viginti hominum millia, nec cæde contenti, humanis carnibus reliquos vesci coegerunt, occisorumque intestinis stillanti adhuc sanguine cincti, pellibus vero eorundem obvoluti, multos à vertice ferris dissecuerunt medios, multos bestiis laniandos objecerunt, alios digladiari inter se jusserunt. In *Cypro* Duce *Artemione* circiter ducenta & quadraginta millia hominum trucidata. Et hujusmodi cædes per universum fere terrarum Orbem factæ sunt. Contra hos autem seditiosos *Judæos* *Trajanus* complures misit Duces cum exercitu, nempe *Marcium Turbonem*, *Lucium Quietum*, & alios, eosque profligavit, innumerabilemque illorum multitudinem ferro necavit: Vti scribunt *Dio Xiphil.* & *Nicephorus.*

Legem postea tulit, ut *Judæo* capitale esset, si in *Cyprum* venisset, sive casu, sive vi, sive errore eo deferretur.

Anno Christi 115. *Judæi* etiam in *Mesopotamia*, cum tumultuarentur, multis millibus cæsis domantur: sic contra eosdem in *Ægyptum* *Marcus Turbo* mittitur, qui infinitas *Judæorum* copias delet. *Xiphilinus*, & *Dion in Trajano*, §. 20.

Hic furor *Judæorum* eo magis mirandus est, quod recens adhuc erat memoria excidii *Ierosolymitani*. Nam à secundo *Titi* anno ad *Trajanum* Imp. sunt tantum anni 34.

III. ACTA ECCLESIASTICA.

I. Viri Ecclesiastici.

1. *Iohannes Evangelista* anno Christi 99. *Evangelium* suum scripsit. *Hieron.* Et A. C. 100. *Ephefi* placide in Domino obdormiit, anno ætatis 89. vel 91. uti *Eusebius* scribit, & *Hieronymus*. Ita mors beata S. *Iohannis Evangelistæ* primum Christi centenarium clausit.

11. Successit ipsi *Onesimus* *Pauli* Discipulus in Episcopatu *Ephefino*; ut habet *Egnatius epist.* 14.

111. *Anacletus* A. C. 101. sicut *Baron.* scribit, Papa Romanus constituitur, die 3 Aprilis. Hic primus vetuisse dicitur, ne sacerdotes vel reliqui Sacris initiati barbam aut comam nutrent. *Polydorus Virgilius.*

II. Hæretici.

I. *Papias* Discipulus *Iohannis Evangelistæ* Episcopus *Hierapolitanus*, vir magnæ authoritatis, sed

sed sectæ de millenario, siue regno terreno piorum in terris per mille annos author. *Eusebius*.

11. *Lucianus* Sophista A. C. 104. blasphemus ille concionator fuit primum *Antiochia*, post defecit ad gentiles, & tandem laceratus est à canibus: uti *Suidas* habet. Quanquam, si scripta ejus attendas. videtur 70 annis posterior.

III. Martyres.

Trajanus Christianos persecutus est. Circa quam persecutionem notanda sunt quinque: 1. *Ordo*. 2. *Origo*. 3. *Persecutionis descriptio*. 4. *Duratio*, & 5. *Mitigatio*.

I. O R D O.

Tertia hæc fuit Christianorum persecutio. *Prima* facta est sub *Nerone*, quæ Romæ ab illo instituta est anno Christi 65. *Secunda* sub *Domitiano*. A. C. 96. *Tertia* sub *Trajano*, A. C. 108.

II. O R I G O.

Origo hujus persecutionis fuit duplex.

1. *FALSA PERSVASIO*. Quia putavit *Trajanus*, se cultum præstare DEO, si Christianos persequeretur: sicut Christus Salvator noster prædixit. *Iohan. c. 16. v. 2*. Nam unam in Imperio Romano religionem esse debere prætexens, Christianos avitæ religionis hostes haud ferendos statuit: uti etiam hodie Iesuitæ hostes religionis veræ perniciose docent.

11. *PRAVA CONSILII SUGGESTIO*. Nam sacerdotes Idololatriæ subdole ei suggerebant, numerum Christianorum indies magis magisque crescere, & nisi omni conatu studioque opprimerentur, fore, ut tandem seditionem excitarent, ingensque damnum Romano Imperio inferrent. *Egesippus in histor. Eccles. lib. 3. cap. 26*.

III. PERSECUTIONIS DESCRIPTIO.

Horrenda hæc sub *Trajano* Imp. fuit Ecclesiæ persecutio. Quia ubique locorum sine ullo discrimine vel sexus vel ætatis, omnes qui Christum profitebantur, ad lanienam rapti & interfecti sunt. Inter quos fuerunt,

1. *Simon Cananæus*, cognomento *Iudas*, patre natus *Cleopha*, Iosephi fratre, matre *Maria*, quæ vocatur *Cleopha*, frater *Iacobi* Episcopi, cognomento *Iusti*, dissipatione facta Apostolorum, in *Ægypto* & *Persia* Euangelium prædicavit. Post obitum *Iacobi* in Episcopatu illi successit, functus Episcopi officio plus 40. annis. Vixit annos 20. supra 100. Multis suppliciis afflictus est per multos dies, & tandem cruci affixus, accusatus,

quod esset ex genere *Davidis*, & Christianus. Vide *Hieronymum in Catalogo Martyr. Euseb. l. 3. c. 32*.

11. *IGNATIVS* Iohannis Euang. & Apostoli Discipulus, *Antiochenæ* Ecclesiæ Episcopus, anno *Trajani* secundo victus Romam mittitur: ibique cum fidem Christi abjurare nollet, Cæsarisque superstitionem reprehendere non desineret, post varia tormenta, cum nihil de constanti decentique sententia remitteret, leonibus immanissimis objectus, martyrio defunctus est. Adeo autem bestiarum rugitum non exhorruit, ut eo audito exultante voce & triumphante animo diceret: Frumentum Christi sum, & dentibus bestiarum molor, ut purus panis Christi reperiar. Fruar bestiis mihi paratis, quas opto truculentiores mihi inveniri: eas & blanditiis demulcebo, ut crudelius me devorent: & illæ si nolint, ego vi eas adigam. Nunc incipio Discipulus Christi esse; Facebat à me rerum omnium siue visibilium siue invisibilium admiratio, ut Iesum Christum assequar. Omnia suppliciorum genera à Diabolo excogitata in me coacerventur, ut Iesum Christum duntaxat adipiscar. *Eusebius lib. 5. c. 30. Nicephorus lib. 3. cap. 39*.

Idem. Id solum peto mihi, ut vires & intus & foris suppetant, ut non modo dicam, sed & velim; ut non solum dicar Christianus, sed & inveniar. Christianus cum odio habetur à mundo, diligitur à DEO. Melius mihi emori propter Christum, quam imperare finibus terræ. Vita sine Christo mors est. Meus amor crucifixus est. Non est in me incendium, quidpiam amans, sed aqua viva, saliens in me, intus dicit mihi: *Veni ad Patrem*. D. *Lodovicus Rabus*, lib. 11. *Martyr. pag. 219*. scribit, quod *Ignatius*, à tortoribus valde excarnificatus, animosus constansque permanserit, mediosque inter cruciatus nomen IESU semper invocaverit. Cum autem illi eum interrogarent: Quare hoc nomen Iesu tam sæpe nominaret, & quodnam inde levamen haberet? Læto hilarique vultu ille respondit: Nomen hoc cordi suo inscriptum esse, ideoque nunquam ejus oblivisci posse. Recte dixit. Nam

Iesu dulcis memoria Dat vera cordis gaudia.

Iesu / der süsse Name dein

Im Tod erquickt die Seele mein.

Cum autem mortuus esset, pectus ejus dissecuerunt, cor ejus exemerunt, illudque aperuerunt, nomenque IESU aureis literis ei inscriptum invenerunt. Quo viso, multi ab idololatriæ religione ad Christum conversi sunt.

111. *Martyrium quinque Virginum*. *Trajanus* *Antiochiæ* quinque Virgines fidem Christi palam profitentes combussit, & ossibus earum ad

summum combustis, cineribusque æri commixtis athena quædam aliaque, vasa inde confici curavit, eaque publico lavacro, quod ibi magnificentissime construxerat, dicavit. Verum quicumque eo loturi ingrediebantur, simul atque calidas aquas attigissent, caligine simul & vertigine correpti, cum impetu inde procurrebant, & concidebant. Causa vero ejus mali cognita, *Trajanus*, ut alia ex ære puro vasa pararentur, mandavit; Priora autem illa in fornacibus conflata, in quinque transformavit Statuas, easque virginum combustarum forma & habitu ante fores balnei collocavit. *Nicephorus lib. 3. c. 23.*

1 v. *Phocas* in Ponto Ecclesias gubernans, cum Neptuno sacrificare nollet, in ardentem caminum coniectus, deinde in ferventes aquas demersus, ad Christum relicta hac ærumnosa vita commigravit.

IV. D V R A T I O.

Hæc persecutio Christianorum sub *Trajano* Anno Imperii ejus II incipiebat, & usque in septimum annum se extendebat.

V. M I T I G A T I O.

Mitigata tandem Imperatoris sævitia est per *PLINII* II Epistolam A. C. 110. Hic enim cum Proconsul in Bithynia esset, & in Magistratu suo multos Christianos interfecisset, multitudine & constantia eorum perterritus, epistolam ad *Trajanum* misit, in qua describit Christianos, petitque se instrui, quomodo contra eos agendum sit, cum nemini noceant, scelera prohibeant, & suo Christo in cæteribus antelucanis tantum hymnos cantent. *Trajanus* rescripsit: *Inquirendos Christianos non esse, accusatos & oblatos puniendos esse. Orosius, & Eusebius l. 3.* Qui subjungit: Resedit quidem fervor persecutionis: hostibus tamen piorum magna oblata est nocendi occasio. *Tertull. in Apolog.* taxat edicti Imperatorii absurditatem in hunc modum: Rescripsit *Trajanus*, Christianos inquirendos non esse, oblatos vero puniri debere. O sententiam necessitate confusam! Negat inquirendos innocentes, & mandat puniendos ut nocentes; parcit & sævit, dissimulat & animadvertit. Quid te ipsum censura circumvenis? Si damnas, cur non & inquiris? Si non inquiris, cur non & absolvis? Latronibus vestigandis per universas provincias militaris statio sortitur. In reos Majestatis & publicos hostes omnis homo miles est. Solum Christianum inquiri non licet, offendi licet: Quasi aliud actura esset inquisitio, quam oblatio? Et ibidem ait: *In Christianis nomen*

damnari & puniri; non crimen aut scelus: Solum nomen innocuum, hominibus innocuis, esse pro crimine propter quod plectantur.

Similiter cum *Tiberianus* Syriæ Præses A. C. 116. ad *Trajanum* retulisset, se non parem esse Christianis occidendis, qui ultro supplicia appetrent, mandavit *Trajanus*, ut ab iis abstineret.

IV. Viri in literis celebres.

1. *Trajanus* fuit re & usu magis doctus, quam præceptione diligentiori, qualis in Oratoribus requiritur. Ita enim vim eruditionis callebat, atque ex ejus præscripto agebat, ut nihil fuerit, in quo non optime institutus videretur. Hinc quoque Bibliothecas Romæ exstruxit, inter quas unam à Gentilicia appellatione sua *V L P I A M* nominavit.

11. Tempore *Trajani* floruerunt, 1. *Plutarchus* Chæronensis, qui Præceptor ejus, eique valde familiaris fuit. Hic librum edidit de Imperatoria institutione, cum epistola, *Trajano* inscripta, in qua gratulatur ei de modestia & optimis moribus.

2. *Lucius Florus*, qui *Livii* Epitomen edidit.

3. *PLINIVS Secundus*, qui fuit alterius *Plinii* scriptoris naturalis historię nepos ex sorore; cujus hodie quoque Panegyricus ad *Trajanum* & epistolæ exstant.

C A P V T III.

D E E G R E S S V.

Trajanus, cum contra Agarenos in Arabia infelicitè pugnasset, curarum magnitudine adversa valetudine correptus, in Italiam proficisci cogitavit. Sed cum in Ciliciam venisset, stupore primum membris resolutis, initio apoplecticus, postea intercute repletus, apud Selinuntem Ciliciæ oppidum, quæ postea *Trajanopolis* dicta, repente extinctus est, anno ætatis 64, cum imperasset annos 19, menses 6, dies 15. *Dion in Trajano, §. 10.*

Ossa ejus in urna aurea collocata, Romamque delata, sub columna fori *Trajani* Romæ recondita sunt, cujus columnæ altitudo in 140. pedes erigitur. *Cassiodorus.*

N O T A.

Trajanus primus apud Romanos sepulcrum intra urbem constituisse dicitur ab *Eutropio lib. 8.*

QVÆSTIO.

An Trajanus Imperator per preces Gregorii Papæ Romani, ex inferno liberatus, in cælum transferit?

Ex sermone Iohannis Damasceni, de defunctis. Gregorius, qui Dialogos à nostris dicitur, veteris Romæ Episcopus, vir (quod testantur omnes) sacrarum disciplinarum intelligentia celebris, cui etiam (ut ferunt) sacra facienti cœlestis angelus socium se addidit, simul sacrificans, cum per forum Trajani lapidibus stratum iter faceret, validas preces ad misericordem, animabusque propitium Dominum habuit, ut Trajano Regi peccata dimitterentur. Et confestim vox divinitus allata, audita est in hunc modum dicens: Preces tuas audiui, & veniam Trajano do: Tu vero deinceps pro impio hostiam mihi ne offeras. Testatur autem Oriens & Occidens totus miraculum hoc germanum & irrefutabile. Hactenus fabula. De qua anxie disputantem vide Bellarminum lib. 2. de purgat. cap. 8. ubi scribit: Trajanum non fuisse damnatum absolute ad inferos, sed solum punitum in inferno, secundum præsentia ejus demerita; & suspensam sententiam propter prævisas B. Gregorii preces: & præterea non immediate ex inferno ad cælum transiisse, sed prius corpori unitum, & tunc baptizatum, pœnitentiam in hac vita egisse.

Verum nos breviter respondemus; quod tota hæc fabella

1. Sit ἀρεσφ. Ideoque dicimus cum D. Hieronymo: Quicquid sine autoritate scripturarum sacrarum effertur, illud eadem facilitate rejicitur, qua affertur.

1 1. Est ἀπίρεσφ. Quia Christus Salvator noster inquit Iohann. 3. vers. 18. Qui credit in Filium DEI, non condemnatur; qui vero non credit, jam condemnatus est. Iam vero ex inferno nulla est liberatio; sicut Abraham inquit ad divitem epulonem, Luc. 16. vers. 26. Inter nos & vos hiatus ingens firmatus est: ut hi qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque istinc huc transcendere.

1 1 1. Est παρὰ λόγ. Quia ipse Bellarminus lib. 2. de purgat. cap. 8. eam refutat, & ita se ipsum intricat; ut non satis mirari possis hominis (si legas) cæcitatem.

XV. IMPERATOR ROM.

ÆLIVS ADRIANVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

Natus est Ælius Adrianus anno Christi 78. Vespasiano septies, & Tito Vespasiano quinquies COSS.

PATER ejus fuit ÆLIVS ADRIANVS, cognomento A FER, qui Adria Piceni oppido oriundus, inde nomen filio huic suo indidisse videtur. Fuit vir magnæ autoritatis & Senatorii ordinis, atque Imperatoris Trajani consobrinus.

MATER ejus dicta est DOMITIA PAVLINA è Gadibus oriunda. Ælius Spartianus in Adriano §. 1.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ,

& Acta Iuventutis.

Statura fuit procerus, forma comtus, flexo ad spectinem capillo, promissa barba, (nam ipse primus Imperatorum fuit, qui barbam nutrit) ut vulnera quæ in facie naturalia erant, tegeret, habitudine robusta. Spartianus §. 14.

Anno ætatis 10 patre orbatus, Vlpium Trajanum Prætorium tunc, consobrinum suum, & Cœlium Tacianum Equitem Romanum, tutores habuit. Imbutusque impensius Græcis studiis, ingenio ejus sic ad ea declinante, ut à nonnullis Græculus diceretur. Nam ita de eo Dion scribit: Φύσιν ἔχει φιλολόγῳ ἢ ἐν ἐκατέρῃ τῇ γλώσσῃ, καὶ πῶς περὶ αὐτῆς ἐπιποιήματα παντοδαπὰ κατέλειπε. h. e. Natura amans literarum utriusque linguæ, & multa scripta partim soluta oratione, partim carmine compolita reliquit. Potuit uno tempore scribere, dictare, audire, & cum amicis colloqui.

Quintodecimo anno ad patriam rediit, ac statim militiam iniit, venandi usque ad reprehensionem studiosus. Spartianus §. 1.

1 1. ACTA OECONOMICA.

1. Vxor ejuserat SABINA, ex qua nullos liberos suscepit, & sæpe cum ea divortium facere constituit; idque triplicem ob causam. 1. Quia sterilis erat. 2. Quia morosa & onerosa erat. 3. Quia adulterii suspecta erat. Quoniam cum Suetonio

Historico & Senatore nimiam familiaritatem habebat, qui etiam eo nomine à gradu dignitatis depositus fuit.

II. *Ἀεὶ ὄντας*. Quia cum *Antino* formoso juvene masculam Venerem exercuit. Hic, dum in Nilo cum *Adriano* vectatur, nave excidit & suffocatur, & postea ab *Adriano* inter Deos relatus est; cum essent, qui animam ejus in stellam mutatam se vidisse asseverarent. Urbem quoque in Ægypto ædificavit, quam ab ejus nomine *Antinorum* vocavit, statuasque ei crexit. Ob quem immoderatum erga *Antinorum* affectum irrisus fuit. *Dion* §. 5.

III. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

Adrianus opera *Plotina* uxoris *Traiani* Cæsar nominatus est. *Dion in Adriano*, §. 1. Quare ex Syria provincia, ubi *Trajanus* in Italiam proficiscens reliquerat, Romam contendit, secumque reliquias *Traiani* in urna aurea reconditas in curru triumphali vexit, ut optimus Imperator, ne post mortem quidem, triumphum amitteret dignitatem. *Spartianus* §. 3. Similiter cum ex peregrinatione Romam venisset, *Plotina* *Traiani* conjugii, vita functæ, cujus opera Imperium adeptus erat, amplissimos honores tribuit. Atratus enim per novem dies incessit, eique templum exstruxit, & carmina de laudibus ejus fecit. *Dion in Adriano*, §. 5.

II. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA.

Bene & laudabiliter *Adrianus* Imperium administravit.

II. VIRTUTES.

1. Amor & studium erga Rempubl.

Nam *Dion* de eo scribit, ipsum frequenter in Senatu dicere solitum: *Imperium se ita administraturum, ut sciret, rem populi esse, non suam privatam*. Vnde hoc Symbolum usurpavit: *Non mihi, sed populo*.

Quod cum colophone Legum XII. tabularum congruit: *Salus populi suprema lex esto*. Nam omnes Principis actiones ad bonum publicum promovendum, non privatum, sint directæ. *Lipsius* l. 2. *Polit. cap. 6*. Quod etiam *Seneca* præcipit in *lib. de Clementia, cap. 1*. Princeps, inquit, existimat, non Rempubl. suam, sed potius se esse Reipublicæ. Nam, secundum *Livium*, Respubl. incolumis servat res

privatas. Nimirum hoc uno Rex potissimum differt à Tyranno, qui summum crimen putat, populum aut Rempubl. esse divitem: teste *Isocrate*. At Princeps & Rex bonus, *Non tam sibi quam populo* consulit, eorumque quibus præest, commodis utilitatique servit. In quam sententiam etiam *Cicero* pulcherrime inquit: Si consulis populo, remove te à suspitione alicujus commodi tui. Fac fidem teni- hil nisi populi utilitatem & fructum quærere.

II. Reverentia erga Senatum.

Nam cum libertum suum videret duos inter Senatores ambulantes, misit, qui ei colaphum impingeret, diceretque: *Noli inter eos ambulare, quorum adhuc potes esse servus*: Simul Senatoriæ dignitati consulens, & servi castigans insolentiam, quam de Cæsare herosumerat. *Dion*.

III. Iustitia.

Iustitia observantissimus fuit *Adrianus*. Nam cum in spectaculo populus clamore flagitaret, ut aurigam, qui placuerat, liberum esse juberet, per tabellam respondit: Iniquum esse quod peterent, & contra leges *Iustitiæ*. Si enim servum alienum libertate donaret, fieret injuria Domino. *Dion. Spartian*.

Similiter Provinciis quibusvis prospiciebat, & de securitate & utilitate in Præsides & Procuratores provinciarum ita studiose inquirebat, ut crederetur accusatores emittere; In dijudicandis vero controversiis adhibuit Iurisconsultos, *Iulium Celsum*, *Salvium Iulianum*, & *Neracium Priscum*. *Spartianus*. Iussit quoque *Salvium Iulianum* in suo nomine edictum componere, quod Præsides observarent in omnibus provinciis, ut idem jus in toto Imperio Romano administraretur. *Eusebius*.

IV. Clementia.

Adrianus adeo contempsit inimicos, ut uni, quem habuerat capitalem, forte obvio dixerit: *Evasisti*. Nam Principibus in offensis privatis debet esse satis, potuisse ulcisci. *Dion*. Idem *Adrianus* servum, qui in se armatus irruisset, condonata venia, curari iussit, quod esset furiosus.

Axioma.

Eatui sunt implacabiles, vel non facile curantur.

Quia ponderosior est ira stulti, quam arena maris. At homines sapientes facilius placantur. Nam 1. Cogitant, quanta sit imbecillitas hominis, juxta illud Comici: Homo sum, humani à me nihil alienum.

num puto. 2. Sciunt, iram per se quiddam rabidum, & iræ non indulgendum, juxta illud: *Sapientes sunt patientes.* Quare

Disce pati, si vis sapiens & sanctus haberi.

Item:

Nobile vincendi genus est Patientia: vincit

Qui patitur: Si vis vincere, disce pati.

V. Magnificencia.

Orbem Romanum circumivit, & multa passim opera magnifica exstruxit. Alexandriam à Romanis subversam publicis impensis restauravit. Nicomediæ & Nicenæ urbis ædificiis plurimis terræmotu collapsis, ad instaurationes eorum, publicas impensas largitus est. In Britannia murum per octingenta millia passuum primus duxit, qui Barbaras à Romanis discerneret. Cum Pelusium venisset, Pompeii sepulcrum instauravit, hoc carmen adjiciens:

Ossa viri magni tenui quam clausa sepulcro!

VI. Erga pauperes Benignitas.

Pueris ac puellis, quibus Trajanus alimenta stauerat, incrementa dedit.

VII. Affabilitas & Humanitas.

Adrianus in colloquiis etiam humiliorum mire civilis & humanus erat, eosque detestari solebat, qui hanc humilitatis voluptatem ipsi inviderent, hoc prætextu, quod dicerent: Principis Majestatem ubique servandam. *Erasmus lib. 6. Apophthegm.*

Idem dicere consueverat, sibi molestum esse, si quem videret tristem, cum tamen omnes Doctos quæstiunculis vexaret, sed vexatos donavit aliquo munere. Illum forte in foro transeuntem appellavit mulier quædam: *Audi me, Cæsar.* Verum is cum respondisset: *Non est mihi jam otium.* Illa altius clamavit: *Noli ergo imperare.* Ad hanc vocem restitit, & mulierem audivit. *Dion §. 3.*

Ita legimus de Frederico Urbini (est Italiæ oppidum in Umbria) Comite, eum tam comem fuisse, ut obvios quoscunque compellaret, & pileum quasi continuo manu teneret. Ab Octaviano Vbaldino necessario suo eam ob causam dictorio petitus, qui, si quando hominem valde negotiosum & festinantem conspiceret, eum Comitæ Friderici pileo occupationem esse dicebat. *C. Ens Epidorp. lib. 1.*

VIII. Urbanitas.

Adrianus valde festivus & acerrimus in seriis jocisque erat, & ex tempore carmen carmini referre poterat. Ideoque cum *Florus* Poeta ei versus exhi-

buisset, quibus ipsius peregrinationes atque laborum tolerantiam perstringebat: (Imperator namque tempestates ita patienter tulit, ut instar Malinæ caput nunquam tegeret: hos scilicet:

Ego nolo Cæsar esse,

Volitare per Sicambros,

Ambulare per Britannos,

Seythicas pati pruinas.

Ei Cæsar respondit:

Ego nolo Florus esse

Ambulare per tabernas,

Latitare per popinas,

Culices pati rotundos.

Similiter *Adrianus* in balneo veteranum quempiam, servuli penuria, sese marmoribus fricantem conspicatus, eum & servulis aliquot & sumtibus donavit. Quod reliqui veterani feliciter cessisse videntes, coeperunt & ipsi complures sub oculis Imperatoris sese marmoribus affricare, ut hoc modo Principis elicerent benignitatem. At ille evocatis senibus jussit, ut alius alium vicissim defricarent, atque ita pueris nihil opus fore. Is jocus postea in vulgi fabulam cessit. *Spartianus.*

II. V I T I A.

I. Truculentia.

Quamprimum Adrianus adeptus esset imperium, ejus initia fuere cruenta. Nam statim interfici jussit viros præstantissimos, nempe *PALMAM*, qui bis Consul fuerat, *CELSVM*, *NIGRINVM* & alios; & ne propterea in odium veniret, non modo se purgare voluit, verum etiam negavit, interposito jurejurando, eos jussu suo interfectos fuisse.

II. Ambitio.

Erat gloria & honoris cupidissimus, ob eamque causam cæteris vel minimis rebus operam dedit. Nam & statuas fecit, & tabulas pinxit: Tum ea, quæ in pace belloque gerantur, quæque ad Regem privatumque pertineant, se profitebatur scire, multoque propterea quod in aliqua arte aut facultate excelleret, oppressit, & è medio sustulit: cupiens scilicet ipse omnibus antecellere. *Dion §. 1.*

III. Invidia.

Adrianus valde invidus erat. Nam invidens gloriæ Trajani, tres provincias ab eo debellatas, & in potestatem Romanorum redactas, reliquit, & Præfides ex Assyria, Mesopotamia & Armenia revocavit, quod difficile esset eas tueri, & finem Imperii Romani voluit esse Euphratem. *Spartianus.*

Magnis quoque ingeniis non viventibus tantum, sed etiam mortuis invidabat. *Homeri* gloriam extenuare conatus, *Antimachum* illius loco celebrare instituit. Cujus etiam nomen multi prius ignorabant. Sed & artifices, qui in arte sua excellebant, persecutus est; quorum multos decessit, multos occidit. *Apollodorum* insignem architectum primum exilio mulctavit, deinde interfecit hac de causa. *Ædificaverat Adrianus* templum *Veneris* ad viam sacram, ejusque formam ad eum miserat, ut ostenderet, magna ædificia etiam absque *Apollodoro* fieri posse; quæ siveratque, num quid taxaret in eo templo. *Apollodorus* magnos errores in eo ædificio commissos, ostendit, quos Imperator jam corrigere non posset: Igitur iratus eum interfici jussit. *Xiphil.* Confer *Dionem* in *Adriano* §. 2.

IV. Magia.

Dion in *Adriano* §. 5. scribit: Illum divinationibus & magicis sacris crebro usum fuisse, atque solitum dicere; Se indigere anima, quæ sponte occubisset; atque *Antinoi* animam celebrasse, quæ esset ejusmodi.

II. ACTA SAGATA.

I. Milites.

Milites egregia disciplina habuit, ita ut quæ ab eo instituta essent, vim legis apud posteros haberent: quod ut facere posset, ipse exemplum eis præbuit, duriterque vixit. Quapropter facillime bella sedavit in toto orbe terrarum, cum nemini à militibus fieret injuria, & subditi liberaliter haberentur. *Xiphil.* Neque tantum rei militaris scientia valuit, sed copias etiam & præsidia majora, quam ullus ante ipsum Imperator habuit, nempe peditum ducenta, equitum quadraginta millia, elephantos 30, currus 2000 ad prælium instructos, ac trecenta millia armorum in supplementum, naves porro 2000, & classem omnibus rebus ornatam, pecuniæ quoque vim magnam.

II. Bellum Iudaicum.

ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ,

1. *Vrbis Ierosolymæ* ædificatio, & à Gentibus inhabitatio. *Adrianus* *Æliam Capitolinam urbem* in eodem loco, ubi *Ierosolyma* quondam fuerat, A. C. 129. reparavit, deque suo nomine *Æliam* appellavit; & ubi templum Domini fuerat, templum *Jovis Capitolini* exstruxit; idolis & abominationibus plurimis loca sancta inquinavit; statuam suam in sancto sanctorum collocavit, & in loco Sancti sepulchri *Veneris* templum condidit. Tum in urbe etiam *Bethlehem*, eo ipso in loco, ubi *Christus* fuit

natus, *Veneris* & *Adonidis* ædem fundavit, atque adeo urbem gentibus implevit.

11. *Iudæorum seditio.* *Iudæi* ægre ferebant gentes secum in eadem urbe habitare, & sacrum locum ita à gentibus pollui, adeo ut nisi ipse Imperator præsens, aut in vicinia fuisset, arma statim corripuissent. Quare clandestina consilia agitant de rebellionem, & interim terram *Iudæam* totam specubus subterraneis atque cuniculis muniunt, ut quoties violarentur, liberos haberent ad fugam exitus, invicem quoque subter terram clanculum commeari possent. Dux eorum erat *Bencochab*, vel *Barcochab*. h. e. *Filius stella*. Nam idem est nomen: quia *Ben* & *Bar* filium significat. Quo nomine alludit ad vaticinium, *Num.* 24. v. 17. *Orietur stella ex Iacob*. Nam ut propter religionis speciem eo plures concurrerent, eorumque audacia cresceret, ipse sibi *Messia* titulum tribuit. Hic annos aliquot in ipsa *Iudæa* tenuit 50 castella, & 980 vicos, & muniit oppidum *Bethoron*, situm in *Benjamin* & *Ephraim*, quod olim & *Salomon* munierat.

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

sive BELLVM IPSVM.

Romani impetum *Iudæorum* initio contemere. Verum postquam universa provincia tumultuata est, & quæ ubique gentium erant, cum eis conspiraverunt, tunc cognoverunt atque intellexerunt, quam grave & periculosum bellum illud futurum esset. Nam ex arce *Bethoron* *Iudæi* sæpius irruptiones faciebant, & *Romanos* profligabant. Tunc ergo *Adrianus* minime cunctatus, præcipuos *Romanorum* Duces contra eos misit. Quorum primus erat *Iulius Severus*, præstantissimus Dux, qui in *Britannia* ad coercendos hostes transversum murum duxerat: Hic evocatur; sed multitudine & desperatione *Iudæorum* cognita, aperte cum ipsis congregari non ausus est, sed eos interim commeatu exclusit. Deinde ipse Imperator in *Syriam* rediit, & oppidum *Bethoron* obsedit annos 3, & 6 menses. Ibi cum multi in præliis interirent, & plures fame & peste morerentur, tandem oppidum vi captum est, & interfectus est Dux seditionis *Bencochab*; Quem postea *Iudæi* vocarunt *Barcozbah*, h. e. filium mendacii, quod falso jactasset, se recuperatorem *Iudææ*, & *Messiam* esse. Sicut *Rabbi Akiba*, qui A. C. 135. floruit, scribit. Hic *Akiba* à *Romanis* fidiculis excarnificatus obiit. *Thalmudista* scribunt, quod, cum *Barcochab* Pseudo-Messiam inter cadavera quærent, viderint ingentem serpentem circa occisi collum hæsisse. Numerus interfectorum diversis in præliis fuerunt circiter quingenta octoginta mil

millia hominum. In hoc bello potentia Iudæorum, quanta reliqua fuit, fracta est. Eorum vero qui fame, morbo, ignique perire, infinita fuit multitudo. Nec tamen Romanis incruenta victoria fuit, quod cum desperatis esset pugnandum. Arces vero & castra omnia destruxit *Adrianus*, cuncta oppida vastavit, & gente Iudæorum tota ejecta, edictum proposuit, ut ne aspicere quidem ex loco editiore patrium solum ipsis in posterum liceret. Urbem autem gentibus, quibus Christiani mixti fuerunt, incolendam dedit.

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

1. *Vrbs Ierosolyma Ælia* est nominata: nam *Adrianus* finito bello Iudaico, ut Iudæos ab ingressu urbis Ierusalem facilius arceret, mutata veteri appellatione, Ierosolymam de suo nomine ÆLIAM nominavit.

11. *Statua Adriani* Equestris collocata est in loco, ubi antea erat Sanctum sanctorum.

111. *Sues porta sunt insculpta*. Nam ut monumentum servitutis Iudæorum exstaret perpetuum, suis imaginem ex marmore factam portæ, qua Bethlehemum itur, imponi iussit, ut intelligerent Iudæi, se jam sub potestatem Romanorum redactos, & Politiam Mosaicam cum templi & metropolis suæ ruina jam finitam esse.

1v. *Iudæi ex urbe sunt ejecti*, & gentibus urbs Ierosolyma inhabitanda est concessa.

v. *Profanationis hujus duratio*. Hæc profanatio duravit ad annos 180, usque ad tempora *Constantini Magni*.

vi. *Iudæorum venundatio*. Innumerabilis præterea Iudæorum, diversæ ætatis, & utriusque sexus multitudo in mercatu *Terebinthi* venundata est, h. e. in tabernaculo *Abraham*, ubi arbor *Terebinthus* erat, & quotannis mercatus exercebatur; à quo Iudæi postea plane abstinerunt. *Hieronymus*.

Incidit hæc Iudæorum calamitas & alterum quasi excidium præcise in annum à Passione Christi, (quæ anno 34. ætatis ejus contigit) centesimo; postquam ipsi authorem vitæ & exhibitum jam ad crucem postulantes, clamaverunt: *Sanguis ejus super nos, & super filios nostros. Matth. 27. v. 25.*

Postea tamen temporis impetrarunt Iudæi ab Imperatoribus certo pretio, ut liceret sibi semel in anno, die videlicet 10. *Augusti*, Ierosolymam ingredi, ac deslere casum & ruinam Ierosolymæ, templi & totius gentis: idque factum est astantibus militibus ad certam horam; & si plus flere vellet, plus pecuniæ exigebant.

AXIOMA.

Speculum ira divina nobis ostenditur in hac Iudæorum *πυροληψία* & ruina. Et sic impletum est vaticinium *Danielis*, quo ille ante annos 670. interitum & perpetuam vastitatem urbis Ierosolymæ prædixerat. Similiter impletum est Christi vaticinium *Luc. 21. v. 24.* Cadent acie gladii, & captivi ducentur in omnes gentes, & Ierusalem calcabitur à Gentibus, donec impleantur tempora Gentium. Vnde patet, quod verum sit Axioma, *Quod Deus decrevit, ab hominibus mutari non potest.*

III. ACTA ECCLESIASTICA.

1. *A. C. 121.* cum *Antoninus*, qui post imperavit, superioris anni Consul fuisset, à Senatu in Asiam in provinciam mittitur: ibi cum de Christianis quæstiones haberet, plurimi, qui religionem Christianam profitebantur, tribunal simul adeunt, seque Christianos esse profitentur, & si propterea mortem meriti sint, se mortem oppeturos dicunt. *Antoninus* obstupescens eorum multitudine paucos tantum iussit ad supplicium ducere, & reliquis dixit: Si vellent mori, & præcipitia & restes ipsis in promptu esse, tribunal ne amplius adirent. *Spartianus*.

11. *A. C. 126.* persecutio contra Christianos in Asia adeo invalescit, ut de iis non amplius exercerentur legitima judicia; sed tantum clamore vulgi delati, tanquam magni criminis convicti, neci dabantur. *Eusebius*.

111. *Apologia* & intercessio pro Christianis est facta.

1. *A Quadrato*, qui erat Apostolorum Discipulus, & ab *Aristide* Philosopho; qui scriptos libros pro Christiana religione *Adriano Imp.* exhibuerunt. *Eusebius lib. 4. cap. 3.*

2. Hisce temporibus *Serennius Granianus* Legatus, vir apprimè nobilis, literas ad Imperatorem misit, iniquissimum esse dicens, clamoribus vulgi innocentium Christianorum sanguinem comedi, & sine ullo crimine, nominis tantum & sectæ reos fieri. Quibus commotus *Adrianus*, *Minutio Fundano* Proconsuli Africæ rescripsit, sine objectu criminum, aut probatione, Christianos non condemnandos: Cujus epistolæ ad nostram usque memoriam durat exemplum. *Eusebius lib. 4.*

Lampridius quoque in vita *Alexandri Severi* scribit: *Adrianum Imp.* voluisse Christo templum exstruere, & iussisse, ut in civitatibus templum sine simulacris (nempe in Christianorum usum) ponerentur. Sed prohibitum est ab aliquibus, qui dixe-

dixerant, si fieret, omnes Deorum templa deserturos, & Christianam religionem amplexuros.

Theologi.

1. Circa hæc tempora ab *Eusebio* recensentur Episcopi Ierosolymitani. Post *Iustum Zaccarum*, *Tobias*, *Benjamin*, *Iohannes*, *Matthias*, *Philippus*: Item *Seneca*, *Iustus*, *Levi*, *Ephres*, *Ioses*, & tandem *Iudas*; qui omnes, antequam *Ælia Capitolina* ædificaretur, ex circumcissione fuisse Ierosolymis scribuntur. At vero cum Ierosolyma à *Tito* everterentur, solo æquata fuerunt, & aratrum illis impressum est à *Musonio Thyrrono* munitionum præfecto. Quod signum erat, nemini hominum permissum esse citra Imperatoris consensum vel casam ibi ædificare. Quare urbs Ierosolyma diruta jacuit tantisper dum *Adrianus Imp.* *Æliam* ædificaret. Quare non immerito quæritur, cum successio Episcoporum Ierosolymitanorum habeatur, ubinam locorum sedem Episcopalem illi habuerint? Ad hoc dubium respondet *Iosephus Scaliger* in l. de emend. temp. Ecclesiam Ierosolymitanam in aliqua vicinia fuisse, sicut hodie Episcopus *Antiochenus* longe ab Antiochia habitat, & similiter *Alexandria* Episcopus sedem suam habet *Cayri*, & tamen Episcopus *Alexandrinus* vocatur.

11. *Aquila*, qui Prophetas ex Ebræo sermone vertit in Græcum, cuius *Hieronymus* sæpius meminit, floruit A. C. 130. *Eusebius*.

Hæretici.

Tempore *Adriani* hæreses plurimæ in Ecclesia ortæ sunt, ut *Carpocratis*, qui facultates omnes communes esse voluit. Item *Basilidis* & *Marcionis*, qui duo principia statuerunt coæterna, Bonum & Malum, & Stoicam necessitatem introduxerunt A. C. 118. *Gnostici* etiam tunc exorti sunt. Et hæ Hæreses infamiae labem Ecclesiae asperserunt, eam in diversas opiniones distraxerunt, persecutionibus occasionem præbuerunt, atque ita plus Ecclesiae, quam ipsæ persecutiones, nocuerunt. *Eusebius*.

Vixit quoque tunc *Lucianus* Samosatensis, qui Gentilium Deos false deridebat & lacerabat, Christo quoque conviciabatur, nominans eum *ἀνθρωπολάτριον* (ἄνθρωπον σοφιστὴν), h. e. de palo suspensum Sophistam. Christianos vero sic subannabat. Persuaserunt sibi, inquit, infelices Christiani, se immortalitate fruituros, perpetuoque victuros esse. Ideo & mortem magno contemnunt animo, ac non pauci sua sponte semet ipsos occidendos offerunt. Postquam vero semel à nobis desciverunt, Græcorum Deos constanter abnegant.

Viri celebres in Republ. literaria.

1. *Euphrates Philosophus* Stoicus, morbo & senio confectus, potestatem petiit ab *Adriano Imp.* cicutam bibendi, ne id sibi post mortem ignominiosum esset; atque ita sponte è vita abiit A. C. 118. *Xiphil.*

11. *Suetonius Historicus* A. C. 127. floruit, qui Magister epistolarum *Adriani* fuit, hostis Christianorum acerrimus, qui illorum meminit in *Nerone* hisce verbis: quod sint genus hominum superstitionis novæ & maleficæ. Et Christum Salvatorem nostrum sæpe vocat Chrestum.

111. *Iustinus Philosophus*, postquam & Stoicos, & Peripateticos, & Pythagoræos, & Platonicos audivisset, ut cognosceret doctrinam de Deo, cum nullibi certi quid inveniret, ad Christianos se confert A. C. 128. uti ipsemet testatur in Dialogo. Præclare hic de Ecclesia Christi est meritis, & postea martyr factus sub *Antonino Pio*; sicut scribit *Eusebius lib. 4. cap. 11, & 12.*

Hic notandum est diligenter, quod multi hunc *Iustinum* Philosophum, propter nominis similitudinem, confundant cum eo, qui *Trogi Pompeii* librorum epitomas confecit. Qui tamen postea vixit.

1v. *Iureconsulti*, quos in dijudicandis controversiis *Adrianus* adhibuit, fuerunt sequentes: 1. *Iulius Celsus*. 2. *Neracius Priscus*. 3. *Domitius Labeo*, & *Salvius Iulianus*, *Spartianus*.

C A P V T III.

D E E G R E S S V.

I. Τ Α Π Ρ Ο Η Γ Ο Υ Μ Ε Ν Α.

Adrianus, peragratis omnibus orbis partibus, capite nudo, & in summis plerumque imbribus atque frigoribus, in morbum incidit lethalem: cumque sanguinem è naribus stillaret, & de vita periclitari videretur, de successore eligendo sollicitus fuit. Et quidem successorem sibi adoptavit *Lucium Ceonium Commodum Verum*, quem *Lucium Ælium Verum* appellavit, eique tribunitiam potestatem concessit, & Cæsarem eum creavit. Cum illum minus sanum videret, sæpiissime dixit: In caducum parietem nos inclinavimus. A. C. 136. Postea mortuo *Ælio Vero* Cæsare, *Adrianus* A. C. 138. iterum Senatum convocavit, cui *Titum Aurelium Fulvium* commendavit, eumque ut successorem sibi adoptavit, & *Ælium Antoninum* appellavit: qui postea *Antoninus Pius* dictus est, sed ea lege, ut ille sibi duos adoptaret, *Annium Verum*, & *Marcum Antoninum*. Hi sunt, qui postea duo

ea duo pariter Augusti primi Rempubl. gubernaverunt. *Spart. in Adriano* §. 13.

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

Magnus morbi cruciatus. Adrianus Imperator, cum magicis artibus aquam intercutem eduxisset, sed eadem iterum repleretur, & morbo aucto, remediisque adhibitis, indies deficeret, ingentem cruciatum sensit, morique decrevit. Sæpe autem venenum aut gladium sibi postulavit, sed frustra: cum nemo ea porrigere vellet. Ideo ex impatienti animo dixit: *Miserum se esse, quod mori cum cupiat, non possit.* Ideo tandem contemta diæta, cibo & potu usus minime idoneo, mortem sibi acceleravit. Moriturus hosce versus fecisse dicitur.

Animula, vagula, blandula,

Hospes comesque corporis,

Quæ nunc abibis in loca?

Pallidula, rigida, nudula,

Nec, ut soles, dabis jocos?

Spart. in Adriano §. 24.

Mortuus est A.C. 138, die 10. Iulii, cum vixisset annos 62, menses 5, & dies 19, & imperasset annos 20, mens. 10, & dies 29.

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

1. *Sepultura.* Cum Mausoleum Augusti plenum jam esset, ipse sibi tumulum paravit ex Pario lapide quadrata forma, quæ postea *Moles* Adriani appellata est, supra quam hodie arx Pontificia constructa est.

11. *Senatus* propter cædes quorundam civium, quas partim in Imperii initio, partim in exitu sive paulo ante mortem fecerat, vix tandem ἀπελευθέρωσεν ei decernere voluit, nisi *Antoninus Pius* successor ejus Magistratum exorasset. *Spartianus* §. 14.

XVI. IMPERATOR ROM.
ANTONINVS PIVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. Generatio.

PATER ejus fuit *AVRELIVS FVLVIVS*, è Gallia Transalpina oriundus, qui Consul fuit, homo tristis & æger. *AVVS*, *Titus Aurelius Fulvius*, qui per honores diversos ad secundum Consulatam & præfecturam urbis pervenit.

MATER fuit *ARRIA FADILLA*.

Avus Maternus *ARRIVS ANTONINVS*,

bis Consul, homo sanctus, & qui *Nervam* miseratus esset, quod imperare cœpisset.

Avia materna *BOVINIA PROCILLA*,

Natus est *Antoninus* A.C. 88, 13. Cal. Octob. sub *Domitiano* & *Cornelio Dolabella*, Coss. in villa *Lanuvina*. *Capitolinus* §. 1.

II. Appellatio.

1. **NOMEN** ejus fuit *ANTONINVS*. Quod nomen ei à Matre impositum fuit, juxta nomen *Avi*, qui dictus *Arrius Antoninus*.

11. **COGNOMEN** fuit *PIVS*. *PIVS* à Senatu cognominatus est; idque ob varias rationes; quæ dantur ab Historicis.

1. **OECONOMICA** est, quod *Socerum*, fessam jam ætate, manu, præsentem Senatu, levaverit. Deinde quod, cum *Adrianus*, à quo adoptatus erat, se ipsum interficere vellet, ingenti custodia & diligentia effecerit, ne id posset in effectum producere.

2. **POLITICA**, quod magnam partem Senatus ab *Adriano* morti destinatum servaverit.

3. **PHYSICA & ETHICA**, quod natura fuerit clementissimus, & erga omnes beneficentissimus. Nam nihil temporibus suis asperum fecit, nisi quod communi errore Principum Christianis minus æquus fuerit, donec *Iustini* & aliorum Apologiis placaretur. *Capitolinus in Antonino Pio* §. 1.

NOTA.

Aurelius Victor, *Eutropius*, & *Capitolinus* §. 1. eum appellant *Aurelium Antoninum Fulvium Bovinium*.

1. *Aurelius Fulvius* dictus est à patre *Aurelio Fulvio*, viro Consulari.

2. *Antoninus* dictus est ab *Arrio Antonino*, Avo materno.

3. *Bovinius*, ab avia materna *Bovina Procilla*.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ.

Insignes corporis atque animi dotes habuit, quas *Capitolin.* §. 1. ita describit: Pueritiam egit *Antoninus* cum Avo paterno, mox cum materno, omnes suos religiose colens, atque adeo & consobrinatorum & vitrici & multorum affinium hæreditate ditatus est. Fuit vir forma conspicuus, ingenio clarus, moribus clemens, nobilis vultu, & placidus ingenio, singularis eloquentiæ, nitidæ literaturæ, præcipue sobrius, diligens agri cultor, mitis, largus, alieni abstinens, & omnia cum mensura & sine jactantia. In cunctis denique

laudabilis, & qui merito *Numa Pompilio* ex bonorum sententia comparatur.

II. ACTA OECONOMICA.

1. Vxor ejus erat *Faustina*, Annii Veri filia, quæ malæ famæ mulier erat. Nam ita de ea scribit *Capitol.* §. 1. De *Antonini* uxore multa dicta sunt ob nimiam libertatem & vivendi facilitatem, quæ iste cum animi dolore compressit. Vnde videmus, quod tot tantaque ejus bona atque dona incommodis conjugii turbata sint. *Faustina* à Senatu *Augusta*, permittente *Antonino*, appellata. *Capitolin.* §. 2. Mortua est tertio Imperii ejus anno, atque à Senatu consecrata; templum in honorem ejus exstructum, & statuæ aureæ & argenteæ ei sunt positæ.

II. LIBERI. Quatuor liberos ex uxore sua *Faustina* suscepit, duos masculos, & duas foemellas: quarum major *Lamia Syllano*; & minor *M. Antonino Philosopho* desponsata est. *Capitolin.* §. 1.

III. Vita *Antonini* privata. Hanc *Capitolin.* §. 4. memorabilibus verbis describit, quando inquit: Victus *Antonini Pii* talis fuit, ut esset opulentia sine reprehensione, parsimonia sine sordibus, & mensa ejus per proprios servos, proprios aucupes, piscatores & venatores instrueretur. Similiter amictus vulgaris & domesticus fuit, in quibus ab amicis visus est. *Capitolinus* §. 3.

IV. Adoptio. Adoptavit sibi de *Adriani* antecessoris sententia *M. Antoninum* fratris uxoris suæ filium, & *L. Verum*, *Ælii Veri* filium; qui ab *Adriano* adoptatus, auct ipsum diem suum obierat. Et hi *Antonino Pio* succellere.

V. Filii adoptivi informatio. *Apollonius Chalcedonius* Philosophus ab *Antonino Pio* Romam Chalcide evocatus, ut *M. Antoninum Aurelium* filium adoptivum in disciplinis Philosophicis informaret. Verum hic parum decore sese gessit, ideoque à sapiente Principe false irrisus est. Nam cum *Antoninus Pius* in Tiberianam domum, in qua habitabat, eum vocaret, ut filium ei adoptivum in disciplinam traderet, ille recusare etiam & dicere ausus est: Non Magister ad Discipulum debet venire, sed Discipulus ad Magistrum. Irrisit eum Imp. dicens: Facilius fuit *Apollonio* à Chalcide Romam venire, quam è domo sua in palatium. *Capitolinus* §. 5.

III. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

Antoninus Pius per ADOPTIONEM ad Imperium pervenit. Nam ab *Adriano* Imperatore

xv, post *L. Commodum* (quem ipse *Ælium Verum* appellarat) obitum, præter omnem spem est adoptatus, cum jam honores maximos gessisset (erat enim quinquagenario major) & virtutem ipsi Imp. aliisque approbasset. Hanc adoptionis causam ipse *Adrianus* Principibus Senatus, quos domum ad se vocaverat, reddidit, qui in lecto decumbens ita ad Senatum inquit: Mihi quidem, carissimi viri, natura filium non dedit; vos vero legem dedistis. Multum autem interest, nascatur, an adoptetur filius: Propterea quod is qui nascitur, talis est, qualem eum Dii immortales esse voluerunt: Eum vero, qui adoptatur, unusquisque sibi deligit. Ex quo fit, ut ille sæpe nascatur mutilus & demens: Hic vero (quod certo judicio fit) integer & sanæ mentis deligatur. Quamobrem ego antea *L. Commodum* unum ex omnibus delegeram, qualem ne nasci quidem optare mihi potui. Sed cum eum mortis fata peremerint, alterum pro illo vobis inveni: eumque vobis do, nobilem, mitem, mansuetum, prudentem, qui nihil temere propter juventutem, nihil propter senectutem negligenter potest facere: Vixit enim semper secundum leges, fuitque cum Imperio, moribus & institutis patriæ, ut neque ea, quæ ad Imperatorem spectant, ignoret, neque iis omnibus male uti possit. Hunc dico *Aurelium Antoninum*, quem, etsi intelligo difficillime molestis negotiis implicari, abesseque longissime ab hac imperandi cupiditate, tamen non diffido, eum curam habiturum mei vestrique, & Principatum invitum recepturum. Et ita *Antoninus* Imperator factus est. *Dion in Adriano* §. 8.

II. Imperii administratio.

1. ACTA TOGATA.

Neque vero *Adrianum* spes de *Antonino* concepta fefellit. Omnino enim Imperatorem se omni virtute præstantem re ipsa præbavit.

VIRTUTES.

I. Amor erga Rempublicam.

Procuratores modeste suscipere tributa jussit: excedentibus modum rationem factorum suorum reddere præcepit, nec unquam lætatus est lucro, quo provincialis oppressus est: imo tanta diligentia subiectos sibi populos rexit, ut omnia & omnes, quasi sua essent, curaret. *Capitolin.* §. 1. Ac ne cui gravis esset, in suis prædiis fere semper vixit, expeditiones longinquas, & ad alienos abdicavit, dicens: Gravem esse provincialibus comitatum Principis etiam nimis parci. *Capitolin.* §. 4.

II. Prudentia.

1. *Prudentia* ejus ex eo effulget, quod Rempubl. bene ordinavit. Nam viros bonos negotiis Reipubl. præficebat, iisque honores propter administrationis fidem atque industriam tribuebat. Dicere namque solebat: *Homines tales, quales esse velis, nullo modo effici posse: iis vero, qui sint, ad Reipubl. utilitatem esse utendum.*

2. Prudentiæ quoque argumentum erat, quod in judiciis ferendis consilia Iurisperitorum admisit, quales tunc erant *Vlpianus, Marcellus, Volusianus, Vinidius, Verus, Salvianus, Valens, Metianus & Iobolenus*: nihilque egerit, de quo prius cum illis non conferret, hac Gnome sapiente usus: *Æquius est, ut ego tot taliumque amicorum consilium sequar, quam ut tot talesque amici meam unius sequantur voluntatem.* At contrarium fecit *Iustinianus I.* Imp. qui cum 16 annorum esset, Imperium adeptus, propriis consiliis usus est, atque hac ratione maxima incommoda Romano Imperio attulit. *Cuspinianus.*

3. Erat etiam illud magnæ prudentiæ argumentum, quod viros iustissimos ad Rempubl. administrandam quæreret: non liberos suos, aut amicos, Principis responsa aut iussa fingere, hoc est, fimum vendere, multorum exemplo, sineret, quin potius libertis suis severissime uteretur. Similiter etiam quod eosdem diutissime provinciis præsidere vellet, ita ut septenis, aut novenis annis, quosdam in iis detineret, præsertim bonos: neque tantum à se, sed etiam ab Adriano missos.

4. Salaria quoque multis, quos otiosos videbat, detraxit, dicens: *Nihil esse sordidius, imo crudelius, quam si Rempubl. ii arroderent, qui nihil in eam suo labore conferrent.* *Capitolinus §. 4.*

5. Ipse quoque, ne quæ in re offenderet, vel sciens vel per imprudentiam, sedulo cavebat; quasi quam nemini negabat, sibi daturi veniam non essent.

III. Humanitas & Comitas.

Valde quoque humanus erat, & Imperatorium fastigium (ut *Capitolinus* ait) ad summam civilitatem deduxit. Senatui tantum detulit Imperator, quantum, cum privatus esset, deferri sibi ab alio Principe optavit. Eadem humanitate & comitate in reliquos cives usus est. Nam admisit ad se amicos etiam privatis & domesticis vestibibus indutus. Quin etiam amicis suis in Imperio non aliter usus est, quam privatus. Eorum convivia & ipse frequentavit. Mirabile & memorabile exemplum habemus

de *Omulo*. Cum Imperator domum ejus invicens, miransque columnas porphyreticas, quæreret, unde eas haberet? ille vero tanquam homo parum continentis vel animi vel linguæ, respondit: *Cum in alienam domum veneris, & mutus & surdus esto.* Quam tamen ille inscitam hominis dicacitatem, uti alias, ita tunc quoque patienter tulit.

IV. Liberalitas.

Miranda hujus Imperatoris fuit liberalitas. Nam opes suas, quibus ante principatum abundabat, Reipubl. impendit, & in amicos, in civitates socias ac fœderatas, in opera magnifica, inque homines tenuioris fortunæ aut afflictos contulit; ut, qui ante Imperium ditissimus fuerat, suas opes Imperator amiserit. Quo nomine reprehensus ab uxore, quod congiarium militibus & donativum populo de proprio, ut promiserat, daret, dixisse fertur: *Stulta, postquam ad Imperium transivimus, & illud quod habuimus ante, perdidimus.* Inprimis autem erga doctos liberalis fuit: Rhetoribus atque Philosophis per omnes provincias & honores & salaria detulit. Multis vero, quos otiosos videbat, salaria detraxit: uti antea diximus.

V. Candor.

Candorem amabat, & delatores detestabatur. Nam delatores, si non probarent ea quæ dixerant, capitali pœna affecit; si probarent, ablato præmio, dimisit infames. Quod idem quoque *Vespasianus* & *Titus* fecerunt, qui delatores adeo detestati fuerunt, & odio persecuti, velut publico exitio destinatos, ut flagellis cæsos, per amphitheatri arenam spectandos traducerent, ut pœnis coerciti à delationibus abstinerent.

VI. Iustitia.

Adulteria quoque graviter punivit. Nam A. C. 159. legem de adulterio renovavit. *Coss. Plauto Quintillo & Statio Prisco*, quæ æque viris ac mulieribus castitatem tuendam præciperet, cum antea tantum de mulieribus ageret. *Cod. Theod.*

VII. Clementia.

Admiranda ejus clementia fuit, mitissimasque sententias tum dixit, tum secutus est. Solus omnium prope Principum, civili sanguine se non resperxit. Gravissimas injurias etiam sibi factas populo condonavit. Quorundam machinationes improbas, ne investigari quidem est passus. Cum enim privatus honestissime semper vixisset, in principatu etiam se ipsum vicit: & quod rarum ac prope inauditum,

adeptus Imperium, melior ac commodior existit. Quinimo non tantum injurias verbales, sed etiara reales, h. e. furentis populi tela ac lapides aliquando æquo animo sustinuit; maluitque ratione placare, quam vi & armis seditionem compescere.

Sub hoc Imp. unicus tantum Senator Romæ proscriptus est **ATTILIVS TITIANVS**, Senatu puniente, quod reus affectatæ tyrannidis esset. Sic ejusdem criminis reus **PRISCIANVS** voluntaria morte periit. *Jul. Capitol.* **CASSIVS** vir Senatorius occisus, ipso non jubente, sed permittente, post etiam extinctum doluit, dicens: *Voluisse se sine Senatorio sanguine Imperium transigere.* Mira clementia in affectatorem Imperii! *Idem.* Reprehensus aliquando, quod nonnullos accusatos absolveret, respondit: Principatum non à pœnis aut suppliciis, sed a mansuetudine potius auspicandum esse. *Dion & Xiphil. in vita Antonini.*

VIII. Pacis studium.

Antoninus Pius fuit Princeps εἰρηνικός, h. e. valde pacificus. Nam in Imperio nemini asper aut molestus, sed erga omnes bonus, lenis & mansuetus fuit. Vnde *Antoninus Numa Pompilio* propter vitæ sanctitatem & pacis studium, sicut *Trajanus Romulo* propter Imperii amplificationem & belli gloriam, comparatur. Nihil enim pulchrius est in tota ejus vita, quam perpetuum pacis studium. Vnde quod *Scipio olim Africanus* dicere solitus fuit: *Malle se unum civem servare, quam mille hostes occidere.* hoc Symboli loco postea usurpavit *M. Antoninus Pius Imp.* Κάλλιον πολίτην ἑνα σώζειν, ἢ χίλις ἑ πόλεμιον ἀποκτείνειν. *Erasmus.* *Latius in Caesar. Ital.* tale de eo Epigramma concinnavit:

*Symbolon ore gerit, magnus quod Scipio clarum
Romana solitus dicere saepe fuit.*

*Vnum malle quidem bello servare colonum,
Quam sese hostiles perdere mille viros.*

Quo symbolo insinuare voluit, pacem bello præferendam, & in ipso bello hanc oportere primam esse Ducis curam, ut quam minima civium jactura paretur victoria.

IX. Perseverantia.

Fuit vir vere τετραγώνος, h. e. quadratus, perpetuoque sibi similis. Quia virtutum decora usque ad finem vitæ conservavit, ut plane docuerit, neque jugi pace ac longo otio absoluta ingenia corrumpi, eoque demum fortunatas urbes fore, si regna sapientiæ sint. Ideoque provinciæ sub eo cunctæ flourerunt. Quia singulari diligentia subjectos sibi populos rexit.

II. ACTA BELLICA.

Antoninus Pius bella nulli populo aut Regi intulit triumphi cupidine, aut Imperii amplificandi studio. Tueri enim parta, quam subinde aliis atque aliis inhiare, & composita turbare latissime regnandi libidine, præoptabat. Tamen per Legatos suos plurima bella gessit, aut orientia restinxit. Nam & *Britannos* per *Lollium Urbicum* Legatum suum vicit, muro cespititio submotis Barbaris ducto: & *Mauros* ad pacem postulandam coëgit: & *Germanos* & *Dacos* multasque gentes, atque *Judæos* rebellantes, contudit per Præsides, ac Legatos. In *Achaia* etiam atque *Ægypto* rebelliones repressit. *Alanos*, seditiones molientes, sæpe ad obsequium redegit. Ideoque cum propter virtutem summam, tum moderationem animi, tantum autoritate valuit, ut ea sola tantum Imperium per 23 annos gubernarit, adeo trementibus cum atque amantibus cunctis Regibus, nationibusque & populis, ut parentem seu Patronum magis, quam Dominum aut Imperatorem reputarent, omnesque uno ore, in morem celestium, propitium optantes, de controversiis inter se iudicem poscerent. Ad quem etiam *Indi*, *Bactri*, *Hyrcani* legatos misere, justitia tantæ Imperatoris comperta, quam ornabat vultu sereno & pulchro, procerus membra, decenter validus.

III. ACTA ECCLESIASTICA.

I. Viri in Ecclesia celebres.

1. *Polycarpus*, sub *ANICETO Romano Pontifice*, qui nonnullos Apostolorum Magistros habuerat, Romam venit, plurimosque ad veram fidem convertit. Plura de eo in sequenti historia dicturi sumus: quia sub *Antonino Philosopho* martyrio coronatus est.

11. *Tertullianus* A. C. 139, cum omnes regiones universi orbis terrarum recensuisset, quo religio Christiana pervenisset, tandem concludit: *Christi igitur nomen & regnum ubique porrigitur, ubique creditur, ab omnibus gentibus colitur, ubique regnat, ubique adoratur.* Idem testatur *Irenæus* & *Iustinus*; qui narrant, etiam apud *Scythas* & *Nomades* Christi nomen prædicari.

111. *Egesippus Iudaus* A. C. 159 ad Christum conversus est, qui libris quinque historiam Ecclesiæ Christi ad sua usque tempora complexus est.

1V. *Telephorus Papa* A. C. 140. instituit eam in Ecclesia: *Gloria in Excelsis* Deo. Sed nocte tantum Nativitatis Christi. Quam solennitatem ipse tradidit. *Sigebertus.*

v. *Antoninus* prohibet, ne Sibyllinorum aut aliorum gentilium vatum carmina, nec etiam Ciceronis libri de divinatione & natura Deorum legentur, quod viderentur contra gentilium Deos statuere: uti videre est ex apologia *Iustini*, & *Arnobii* scripto ad gentiles.

II. Martyres.

Persecutio Ecclesiæ sub *Antonino Pio* A. C. 137. rursus orta est. Martyres sub eo facti sunt:

1. *Felicitas*, Romana vidua, cum filiis septem conversa, apud Imperatorem graviter accusabatur ab Ethnicis, jussu Cæsaris à Publico urbis Præfecto examinata: & cum nec matrem nec filios seorsim admonitos ad defectionem poterat abducere, eos carnificibus tradebat: & spectante matre, *Ianuaris* plumbatis occidebatur; *Felix* & *Philippus* fustibus ad necem cadebantur; *Sylvanus* præcipitio interimebatur; *Alexander*, *Vitalis*, & *Martialis* capite truncati: postremo mater ipsa capitali supplicio afficiebatur, quæ toties martyrium perpessa, quoties unum ex filiis occidi vidit. Nam fides Christiana *σθεγὺς φρονέως* è natura humana non evellit. *Osiander in Histor. Eccles. cent. 2. lib. 2. c. 3.*

Historia parallela habetur *lib. 2. Macc. c. 7.* ubi similiter mater cum septem filiis ab Antiocho tyranno afficitur martyrio.

11. *Sixtus Papa*, cum fere sedisset annos 10, ob Christianam religionem supplicio afficitur. A. C. 140.

111. *Telesphorus* Papa, cum sedisset annos 11, & menses 9, martyrio coronatur. A. C. 152.

Cum hi & plures alii propter Christianam religionem è medio sublati essent, tandem *Antoninus Imper.* A. C. 152. persecutionem Christianorum inhibuit, jussitque ut Christianorum accusatores supplicium subeant, nisi quid contra Romanum Imperium tentasse deprehendantur. Si vero posthac (inquit in edicto) quisquam negotium talibus, tanquam talibus, facessere perrexerit, is qui defertur, ab accusatione sit absolutus & liber, etiamsi talis esse deprehendatur: delator vero poenæ subiaceat. Causam hanc addit, quod suppliciis Christiani deleri non possint, cum ipsi mortem vitæ præferant. *Iustinus Eusebius lib. 4.*

III. Hæretici.

I. *Cerdon*, Magister Marcionis hæretici, qui Papa, Romam venit A. C. 141. *Eusebius.*

II. *Valentinus*, Ægyptius natione, quod Episcopatu excidisset, Hæresiarcha esse incipit, A. C. 144. cujus multiplicia deliria exstant apud *Tertull. Epiphani. Clementem*, & alios. Hic hæreti-

cus qui hactenus docuerat in Ægypto, A. C. 152 Romam venit, ibique ultra 12 annos commoratur; sed hæresin suam tantum clanculum spargit.

I v. Viri in artibus celebres.

1. *Herodes Atticus*, vir Consularis, hoc tempore floruit: Qui hominem quendam eruditionis ac virtutis persuasione mirifice sibi placentem festiva quadam oratione vanitatis admonet. apud *Gellium l. 1. Noct. Attic. cap. 2.*

11. *Phlegon Trallianus*, Hadriani libertus, qui Olympiades Græcorum libris 16 descripsit, paulo ante annum Christi 141 desinit.

111. *Pausanias* A. C. 142. historiam suam scripsit paulo post *Adriani* tempora. Meminit enim belli Iudaici confecti, in Atticis: Item in Corinthiacis meminit *Antonini.*

1 v. *Maximus Tyrius* tunc quoque vixit, qui L. Verum Cæsarem Imperatoris filium adoptivum informasse scribitur. Ejus plurima & pulcherrima scripta hodieque magna doctissimorum hominum admiratione leguntur.

v. *Galenus*, celeberrimus ille post Hippocratem author medicinæ, hoc tempore floruit.

vi. *Apollonius*, Philosophus Chalcedonius, A. C. 147. ab *Antonino Pio* Romam evocatur, ut *M. Aurelius* Cæsarem in Philosophicis institueret; sub quo *Marcus* ita profecit, ut Philosophus postea dictus sit.

vi1. *Mesomedes Lyricus* vixit A. C. 145. qui modos musicos Citharædis fecit, vel præcepta de modulis musicis. Huic *Antoninus* salarium immittit, dicens: Nihil esse sordidius, imo crudelius, quam si ii Rempubl. arroderent, qui nihil in eam labore suo conferrent. Quibus verbis insinuare voluit, artem ejus, voluptari potissimum comparatam, non æque necessariam Reipublicæ, ut cæteras, esse, quarum doctores in summo precio habuit.

vi11. *Salvius Iulianus* Iuris Consultus, & *Iustinus* Historicus, qui *Trogi Pompeii* libros in compendium redegit, hoc tempore vixerunt.

ix. *Crescens*, Philosophus Cynicus, sed homo valde impurus, hoc tempore floruit. Hic, cum *Iustino* esset inimicus, effecit tandem ut postea martyrio coronaretur.

v. Prodigia sub Antonino.

1. Sub *Antonino* natus est biceps puer, & uno mulieris partu quinque pueri editi sunt.

11. Visus est in Arabia jubatus anguis, major solitis, qui se à cauda medium comedit.

111. Quatuor leones sponte sua se capiendos in Arabia præbuisse, *Capitolin.* scribit.

1 v. *Hordeum* in Mœsia in culminibus arborum natum est.

CAPUT III.

DE EGRESSU.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

1. **A**DOPTIO. Antoninus Pius Imper. de Adriani sententia adoptavit sibi *M. Aurelium Antoninum*, & *L. Commodum Verum*, filium *Ælii Veri*, qui ab Adriano adoptatus erat, sed ante ipsum obierat; uti antea diximus. Qui etiam Antonino Pio in Imperio successerunt.

II. *Morbis, ejusque origo.* Incidit in morbum, cum senio confectus caseum Alpinum in cœna avidius comedisset, quem eadem nocte quidem rejecit nonnihil, sed tamen febris secuta est.

III. *Oratio ἀπαρχῆς* ad *M. Antoninum* & *Tribunum*. Paulo antequam moriebatur, Rempubl. & filiam (cui patrimonium privatum reliquerat) *M. Antonino*, præsentibus Præfectis, commendavit, & dato Tribuno *Æquanimittatis* signo, atque ita conversus, quasi dormiret, spiritum reddidit. *Xiphil. de Quadr.*

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

Tertia die postquam in morbum incidisset, febre extinctus est apud *Lorium villam*, A. C. 161, 6 Martii, anno ætatis 74, mense 6, die 26. cum imperasset annos XXIII, menses 6.

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

1. *Sepultura.* Sepultus est in mole Adriani.

II. *Honores & Elogia.* A Senatu cum jucunditate *DIVUS* est appellatus, cunctis certatim adnitentibus, & pietatem ejus, clementiam, ingenium, sanctimoniam laudantibus. Decreti etiam sunt ei omnes honores, qui optimis Principibus ante delati erant. *Eutropius.*

XVII. IMPERATOR ROM.

M. AVRELIVS ANTONINVS,
cognomento **PHILOSOPHVS;**

ET

L. ANTONINVS VERVS,
COLLEGE.

CAPUT I.

DE ORTU.

I. Generatio.

1. **P**ATER *M. Aurelii Antonini* fuit *geminus*.

1. **NATURALIS**, ex quo genitus fuit, **ANNIVS VERVS**, frater *Vxoris Antonini Pii*, qui in Prætura decessit. *Capitolin. §. 1.*

2. **LEGALIS** fuit **AVRELIVS ANTONINVS PIVS**, à quo, volente Adriano Imperatore, adoptatus est.

II. **MATER** fuit **DOMITIA CALVILLA** vel **CLAVILLA**, *Calvisii Tulli* bis Consulis **FILIA**. *Capitol. ibid.* **CINNA** in libris, quos de familiis Romanis edidit, ita scribit: Gens *Clavilla* magno tum in honore erat, quippe quæ se originem ducere gloriabatur à **CAMILLO** Ducum Romanorum celeberrimo juxta ac felicissimo, qui urbem Romam à Gallis captam obsesso ab iisdem Capitolio liberavit. Ad hujus *Camilli* memoriam virigente illa oriundi, *Camilli* nominabantur: Itemque foeminae ejusdem familiae *Clavilla* dicebantur in perpetuam memoriam filiae *Camilli*, cui *Clavilla* nomen erat.

III. **FRATER** ejus fuit **L. ÆLIVS (AVRELIVS) VERVS**, qui itidem ex Adriani Imper. consilio ab Antonino fuit adoptatus. Sic igitur duo isti, *M. Aurelius Antoninus Philosophus*, & *L. VERVS Divi* fratres in jure civili & in historiis nominantur; non quod natura fratres essent, sed lege adoptionis.

II. Appellatio.

I. **NOMEN.** **M. AVRELIVS ANTONINVS**, initio dictus fuit **ANNIVS ANTONINVS**, à patre suo *Annio Vero*; sed adoptatus ab *Aurelio Antonino Pio*, pro *Annio*, **AVRELIVS** vocari cœpit.

II. **COGNOMEN** fuit **PHILOSOPHVS**, sic dictus ob excellentem literarum & Philosophiæ scientiam, quæ magnum illi adjumentum attulit ad felicem Imperii administrationem: sicut *Dion* scribit.

CAPUT II.

DE PROGRESSU.

I. ACTA ACADEMICA.

M. *Aurelius Antoninus* educatus est in Adriani gremio; qui illum **VERISSIMVM** nominabat, eique honorem sexenni etiam publice detulit, & octavo ætatis anno in *Saliorum* collegium retulit.

Studia ejus Academica.

Dedit initio operam *Philosophia*. *Vsus* est Magistris variis: quos recenset *Capitolin. §. 1.* Inter quos

quos excelluerunt *Apollonius Chalcedonius* Stoicus Philosophus, qui à *M. Antonino Pio* Chalcedone Romam evocatus, cum in Philosophia diligenter informavit. Item *Fronto Cornelius*, *Eutychius* Proculus Siccensis, & *SEXTVS* Cheronensis Plutarchi nepos. Operam quoque *Iuri* navavit, audiens *L. Volusium Metianum*: tantumque operis & laboris studiis impendit, ut corpus infirmum redderet, atque in hoc solo pueritia ejus reprehenderetur. Nam eruditio & doctrina est pastus ingenii, quod dum saginatur, corpus fit infirmum: & quod notandum, tantum in eo studium Philosophiæ fuit, ut adscitus jam ad Imperatoriam dignitatem, attamen ad domum *Apollonii* discendi causa veniret. *Capitolin.* §. 1.

Studia equestria.

Amavit quoque pugillatum, luctamina, cursum, & aucupatum, pila lusit apprime, & venatus est, similiter in pingendo se exercuit. Sed ab omnibus hisce intentionibus studium Philosophiæ eum abduxit, seriumque & gravem reddidit. *Capitol.* §. 1.

Honor erga Præceptores.

Tantum honoris Magistris suis detulit, ut imagines eorum aureas in larario haberet, ac sepulcrorum aditu, hostiis, floribus, semper honoraret. Præcipue autem *Iulium Rusticum* & reveritus est & sectatus, qui domi militiæque pollebat, Stoicæ disciplinæ peritissimum, cum quo omnia communicavit publica privataque consilia. Cui etiam ante Præfectos prætorio semper osculum dedit; quem & Consulem iterum designavit, cui post obitum à Senatu statuas postulavit. *Capitolinus.* §. 1.

II. ACTA OECONOMICA.

1. Vxor ejus fuit *FAVSTINA*, *Antonini Imper.* FILIA, quam A.C. 147. uxorem duxit, eamque adulteriis infamem in radicibus montis Tauri subito amisit morbo. *M. Antoninus* eam laudavit, dissimulata ejus impudicitia. Monitus olim, ut repudiaret eam, si nollet occidere, dixisse fertur: *Si uxorem dimittimus, reddamus & detem.* DOTIS nomine signans Imperium, quod ille à Socero adoptatus acceperat. Tantum sane valet boni Principis vita, sanctitas, tranquillitas, pietas, ut ejus famam nullius proximi decoloret invidia: sicut pulchre ait *Capitolinus* §. 7.

II. FILIVS ejus fuit *COMMODOVS*, postea factus Imperator, sed ex adulterio natus. Hunc

quidem optime educari & institui curaverat, sed spe sua frustratus est. Nam (ut *Capitol.* scribit §. 7.) *Antoninus* felix fuisset, si filium non reliquisset.

AXIOMA ETHICVM.

Εὐτεχνία est singulare DEI donum, quæ consistit in liberorum pietate, eorumque educatione honesta. Nam degenerant sæpe etiam ii, qui maxima parentum cura ad pietatem & probitatem instituuntur; juxta vulgatum Proverbium; *Ἡρώων τέχνη πῆμα ἐστίν.* HEROVM FILII NOXÆ.

Exemplum habemus in *COMMODO*, *Antonini Philosophi* filio. PATER *Antoninus* reliquit hominibus ingens sui desiderium, & posteris virtutis suæ memoriam sempiternam; Sed ejus fortunæ & felicitati hoc unum defuit, quod de filio quem optime institui curaverat, spe sua frustratus sit. Nam deinceps historia Romana ex aureo regno in ferreum delabitur: Tanta sub *Commodo* accidit rerum Romanarum mutatio.

III. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

M. Antoninus Philosophus à *M. Antonino Pio* adoptatus, Imperium est adeptus. Statim autem in consortem Imperii assumpsit *L. ÆLIVM VERVM*: & tunc quidem primum Rom. Imperium duos Augustos simul pari potestate fulgentes habere cœpit. *Capitol.* Verum moribus dissimiles illi fuere. Nam *M. Antoninus Philosophus* laudatissimus Princeps, sed *L. Verus* voluptatibus deditus fuit. Verum *Marci* virtus texit vitia *Lucii*, & moderatione & patientia *Marci* retenta est concordia: sicut inter dissimiles non potest retineri concordia, nisi alterius sapientia & sanet & ferat deteriorem.

II. Imperii administratio.

Aurelius Victor & *Eutropius* hisce cum elogiis exornant: *M. Aurelius Imp.* is fuit, quem facilius tacitus admireris, quam laudes; cum nulla oratio viri hujus æquare virtutes possit. Nam cum à prima ætate constantem & quietam vitam sibi delegisset, semper eodem vultu conspectus fuit, neque propter lætitiā, neque propter metum mutato.

I. ACTA TOGATA.

Acta ejus *Togata* continent catalogum virtutum ejus, quæ sequentes sunt.

I. Boni publici studium.

M. Antoninus omnia sua consilia studiaque ad Reipubl. utilitatem retulit. Fuit enim (teste Capitolino) per omnia moderatissimus in hominibus à malo deterrendis, invitandis ad bona, remunerandis copia, indulgentiaque liberandis; fecitque ex malis bonos, ex bonis optimos: Vnde ei honores divinos omnis ætas, omnis sexus, omnis conditio ac dignitas dedit, & sacrilegus iudicatus est, qui ejus imaginem in sua domo non habuisset.

1. Publica pecunia semper, quantum per honestatem potuit, pepercit, neque ipsa unquam est abusus, quin potius, ut aliena, abstinuit. Neque etiam in animum induxit, ut extra ordinem provincialibus aliquid imperaret. In foro Divi Trajani auctionem ornamentorum Imperialium fecit, vendiditque aurea pocula, & crystallina, vasa item regia, vestem item uxoris sericam & auream gemmasque, quas multas in repositorio sanctiore Adriani repererat, tantumque auri inde redactum est, ut reliquias belli Marcomannici ex sententia persecutus fuerit. Postea dedit potestatem emtoribus, ut, si quis vellet emta reddere, atque aurum recipere, sciret licere, nec molestus ulli fuit, qui non reddidit emta. Capitolinus in ejus vita.

1. 1. Semper cum Optimatibus non solum de bellicis, verum etiam de civilibus rebus, priusquam aliquid ageret, consultabat. Ac si forte inter deliberandum (uti interdum fit) diversum aliquid ab illis sentiret, (illi enim erant Scævola, Volusius, Metianus, Vlpianus Marcellus, alique graves & magni Iurisconsulti) tum dicebat; *Æquius est, ut ego tot & talium amicorum consilium sequar, quam ut tot & tales amici meam unius voluntatem sequantur.* Capitolinus in M. Antonino Philosopho, §. 8. Huic præclaro Antonini dicto suffragatur vulgatum Adagium: *Plus videre oculos, quam oculum.*

I I. Sapiencia.

Sapientissimus Imperator erat, qui sagaci mentis oculo facile perspicere poterat, quæcunque ad Reipublicæ salutem pertinebant. Vnde hoc Symbolum usurpavit: *Consulendum, & consilio parendum.* Quamvis enim ipse prudens Imperator esset, tamen neque in civilibus neque in bellicis rebus quicquam agere solitus est sine consilio Senatus: *Sentiens* nimirum, eum, qui de sua unius sententia omnia gerit, superbum magis, quam sapientem iudicandum esse; sicut recte & graviter dixit Livius lib. 4. Decad. 5. Et ut Plautus ait in Mi-

lite; *Nemo solus sapit.* Cum quo consentit illud, quod Creon apud Euripidem in Phœniss. inquit: *Εἰς ἀνὴρ & πᾶσι ὁ γὰρ.* *Unus vir non videt omnia.* Sibi placere vero infelix est insania, uti Sophocles loquitur in Antigono. Hinc M. Antoninus Philosophus semper in ore habuit Platonis sententiam, Tum demum florere civitates, si aut Philosophi imperarent, aut Imperatores philosopharentur. Capitolinus §. 10.

A X I O M A.

Quamvis Princeps ipsemet Sapiencia & Consilio polleat; tamen sibi caveat, ne opinio propriæ sapientiæ ipsum adeo excantet, ut alienam aspernetur. Nam recte inquit Comineus cap. 44. Princeps facile evertitur, qui nullo, nisi sui ipsius consilio, utitur.

E P I G R A M M A.

*Consilio quicumque suo sapit, haud sapit ille:
Consilio alterius qui sapit, ille sapit.*

I I I. Benignitas & liberalitas.

Valde liberalis fuit, uti patet ex exemplis. Nam liberalitatem exercuit

1. Erga ATHENIENSES. Cum enim Athenas venisset, magnos honores Atheniensibus tribuit, quorum in urbe omnes doctrinæ Ministros annua mercede conductos constituit, ad omnium gentium utilitatem.

1. 1. Erga CIVES ROMANOS. Nam Athenis Romanam reversus cives omnes viritim donavit aureis octenis; quantam summam nunquam acceperant ante. Præterea fisco ærarioque ab annis plurimis debita civibus remisit, & syngraphas de iis combussit. Dion.

1. 1. 1. Erga ALIOS, præsertim DIGNOS. Nam aliis civitatibus permultis ingentem pecuniam largitus est, afflictasque restituit, ut Smyrnam terræ motu concussam. Aurelius Victor scribit: Data promiscue est civitas Romana, multæ urbes conditæ, deductæ, repositæ, ornataque, atque inprimis Pœnorum Carthago, quam ignis fœde consumserat, Asiæque Ephesus, ac Bithyniæ Nicomedia terræ motu graviter concussa.

IV. Clementia.

Admiranda clementia fuit hic Imperator. Nam, cum AVIDIUS CASSIUS (quo Duce in bellis orientalibus usus ante fuerat, & præter alia Bucolos, h. e. Boum Pastores in Ægypto acerrimos & callidissimos Romanorum hostes, ipsorum quoque artibus

artibus usus, represserat) Tyrannidem invasisset, impulsu *Faustina Augusta*, quæ maritum apud hostem periisse credens, illi Imperium suasque nuptias destinaret, *Cassius*, cum jam expeditionem in eum adornaret *Antoninus*, à centurione quodam & alio milite occiditur, cui Imperator parcere statuerat, si in ordinem eum redeisset. Exstat ejus apud *Dionem* admodum cordata oratio, animi clementis, & inprimis benigni index.

Similiter scripsit mansuetissimus hic Imperator ad *Faustinam* uxorem suam hisce verbis: *Parcam* liberis *Cassii*, & genero, & uxori: & ad Senatum scribam, ne aut proscriptio gravior sit, aut pœna crudelior: *Non enim quicquam est, quod Imperatorem Romanorum melius commendet gentibus, quam clementia. Hæc Cæsarem DEVM fecit: Hæc Augustum consecravit.* Idque re ipsa præstitit. Nam non tantum doluit *Cassium* extinctum, dicens: Voluisse se sine Senatorio sanguine Imperium transigere. *Capitolinus* §. 9. *Caput Cassii* interfecti allatum est ad ipsum; sed ipse non exsultavit interfectione *Cassii*, sed caput ejus humari iussit. *Litteras* apud *Cassium* inventas aboleri jubebat, ne cogeretur invitus aliquem odisse. *Similiter amicis Cassii* omnibus ignovit, etiam literis consciorum crematis, ne mansuetudo sua iis labefactaretur, ut invito extorqueretur. *Filii Cassii* media parte amplius acceperunt paterni patrimonii, & auro atque argento adjuti, mulieres etiam ornamentis; sicut *Capitolin.* in *M. Antonino* scribit §. 9. *Ad Senatum* scripsit *Antoninus*: Vtinam possem multos ex inferis excitare. Non enim unquam placet in Imperatore vindicta sui doloris, quæ, etsi justa fuerit, acrior tamen videtur. Vnde *Dion* de eo ita scribit: Erat *Marcus* durus erga hostes omnes, sed affectu miserationis ferebatur ad humanitatem. Nam dicere solebat; *Inhumanum plane esse, humanis casibus & calamitatibus non ingemiscere.* Innuens eos ab hominum natura alienissimos, qui aliorum miseriis non afficiuntur, ac instar lapidum in adversis amici rebus stant immoti. Huc pertinet *Symbolum* ejus;

----- Regni clementia custos.

Ceu mundi, sic est regni Clementia custos:

Nec virtus major Principis esse potest.

Qui enim non tam metum ex crudelitate, quam amorem ex bonitate animis subditorum indiderunt; Hi maxime absque periculo ad summum regni decus & fastigium pervenerunt. *Similiter Appianus* apud *Salustium*: Equidem (inquit) cuncta imperia crudelia magis acerba quam diuturna arbitror. Neque quonquam in multis metuendum esse, quin ad eum ex multis formido recidat. Vnde pul-

chre ait *Seneca in Octavia*: *Magnum timoris remedium Clementia.*

V. Diligentia.

Mirifica fuit hic Imperator diligentia, non belli tantum, sed etiam pacis temporibus. Etenim ex quo Imperator appellatus est, horis omnibus Reipubl. actibus incubuit. Nam, inquit *Capitolinus* §. 4. Semper, cum potuit, Senatui interfuit, etiam si nihil esset referendum, si *Roma* fuit: Si vero aliquid referre voluit, etiam de *Campania* ipse venit. *Comitiis præterea* etiam usque ad noctem frequenter interfuit, neque unquam recessit à curia, nisi *Consul* dixisset: *Nihil vos moramur*, P. C. *Quintus* etiam judicariæ rei singularem diligentiam adhibuit, fastis dies judicarios addidit, ita ut 230. dies annuos rebus agendis litibusque disceptandis constitueret.

VI. Patientia.

Crucem & Calamitatem patienti animo tulit: uti ὀφθαλμοφανέως patet ex *Epistola* ejus scripta in acerbissimo luctu super morte *Verissimi filii* unice dilecti, ad *Catulum Censorium*: *Mihi* quidem inquit, efficacissimum videtur, in calamitosæ vitæ casibus, turbulentisque fortunæ procellis esse remedium, ubi parum industria & longe minus vis prodest, ut doleamus tanquam homines, & dissimulemus tanquam prudentes. Si *lingua* palam exprimerent singuli, quæcunque clam in corde sentiunt: *Cælum*, credo, suspiriis rumperent, *humumque* lacrymis inundarent. Quod si *COR* serio afflictum oculis liceret intueri corporeis, appareret mehercule *quantum unica sanguinis gutta, quam intus sudat, omnibus præponderet lacrymis, quas plorando foris effundit.* Nam maximi dolores corporis nulla ex parte cum minimo animi cruciatu comparandi sunt. Omnibus quidem, quæ corpori possunt contingere, malis remedia excogitant homines. At si ærumnosum *COR* loquatur, nemo audit; si lacrymetur, nemo videt; si queratur, nemo credit. Hactenus *M. Antoninus*. Hinc vox *Ebræa* קרן, quæ 1. proprie significat tectum aut velatum veste, vel quasi veste; uti *l. i. Samuel. 18. v. 28.* legitur de fictitio *Samuele*, qui adscendit amictus pallio. 2. *Metaphorice* significat idem quod involutus, opertus, obtectus, & velut obrutus fuit, afflictionibus & miseriis: sicut quisquam veste sese operit atque tegit. Nam qui in magnis doloribus & calamitatibus est constitutus, illius *COR* stupore quasi contrahitur, obnubilatur, & magnitudine dolorum operitur, ne sese exferat,

aut conspiciendum præbeat. Ita usurpatur *Psalm.* 61. 4. Dum obnubilatur (h. e. affligitur) *Cor meum.*

VII. Veracitas.

M. Antoninus ab Adriano Imper. vocatus est *Veracissimus*, quod nullius unquam mendacii confors, nunquam Veritatis expers fuerit deprehensus; sicut *Anton. Guev. in Horologio Principum cap. 1. pag. 2. scribit.*

VIII. Constantia & æquabilitas.

Æquabilis & constans in omnibus, nec ulla unquam in re mutatus fuit, in rebus secundis animo non efferebatur, neque in adversis deprimebatur. Et vere vir bonus erat, nec quicquam simulatum habebat. *Dion.*

IX. Fama studium.

Erat quoque famæ suæ curiosissimus, & requirens ad verum, quid quisque de se diceret, emendans, quæ bene reprehensa viderentur. *Capitolinus §. 8.*

II. ACTA SAGATA.

Bella gessit quatuor.

I. Bellum Parthicum.

M. Antoninus statim ab initio *L. Verum* in societatem imperii assumpsit, data ei in uxorem *Lycilla* filia, ut simul esset & gener & collega. Cum autem *L. Verus* voluptatibus abstraheretur, & timore bellico corrigeretur, seque Imperatorem esse recordaretur, à *M. Antonino*, consentiente Senatu, in bellum *Parthicum* missus, ne in urbe ante omnium oculos peccaret. Verum is voluptatibus enervatus, & luxuria deperditus, Antiochiæ ferme hæsit, venationibus indulgens; Duces tamen *Veri* contra *Vologasum Parthum*, qui Romanis bellum fecerat, *Armeniam* invaserat, legatum cum exercitu Romano trucidaverat, prospere pugnarunt, hostesque domuerunt. *Seleucia* tum cum quadringentis hominum millibus capta est.

II. Bellum Britannicum, &

III. Bellum Germanicum.

Eodem tempore movebatur bellum *Britannicum* & *Germanicum*. Nam Catti in *Germaniam* & *Re-tiam* irruerant. Adversus Britannos *Calphurnius Agricola* missus est: contra *Cattos* *Ausidius Victorinus*. Finito autem bello *Parthico*, uterque

Imperator magno apparatu in hostes movit, eosque profligavit. Vnde uterque *Parthicus* appellatus est. *Capitolinus §. 3.*

IV. Bellum Marcomannicum.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

I. DUCES fuerunt duo fratres Augusti, qui simul decreto Senatus in bellum hoc profecti sunt. *L. Verus* ad hoc bellum invitatus se accinxit. Aquilejam tantum usque profectus reverti in urbem voluit. Sed cum fratre in vehiculo sedens, apoplexia correptus, periit anno Imperii undecimo. Post ejus igitur obitum *M. Antoninus* bellum hoc *Marcomannicum* solus gessit. *Capitolinus §. 5.* Cadaver Romam à *Marco* deducitur, ubi in mole *Adriani* sepelitur, cum tribunitia potestas nona nondum esset completa.

II. APPARATUS. *M. Antoninus* ad hoc bellum cum omne ærarium exhausisset suum, neque in animum induceret, ut extra ordinem provincialibus aliquid imperaret, in foro *Divi Trajani* auctionem ornamentorum Imperialium fecit, (sicuti supra, ubi de virtutibus ejus agitur, diximus) vendiditque aurea pocula, & crystallina, & myrrhina, vasa etiam regia, & vestem uxoriæ sericam & auratam, gemmasque etiam, quas multas in repostorio sanctiore *Adriani* repperat; & per duos quidem hæc venditio celebrata est, tantumque auri redactum, ut reliquias belli *Marcomannici* ex sententia persecutus, postea dederit potestatem emporibus, ut, si quis vellet emta reddere, atque aurum recipere, sciret licere. Nec molestus ulli fuit, qui vel non reddidit emta, vel reddidit. *Capitolinus §. 6.*

III. HOSTES fuerunt *MARCOMANNI* & *QUADI*, per quos intelliguntur *Moravi*, *Bohemi* & *Silesii*. Nec vero dubium est, per *Marcomannos* prædictos populos intelligi: Quia *Prolemaus* expresse inquit, fuisse *Bohemiæ* limites *Sudetes* montes, qui sunt juga versus Meridiem, *Voitlandos* & *Myfos*, & è regione *Sylvam Gabretam*, h. e. altitudinem latam. Et sub ea Silva fuisse *Marcomannos*, ubi hunc *Moravia*. Vicini *Marcomannis* fuerunt *Quadi*: Videlicet *Silesiæ* pars & regio inter *Vratislaviam*, *Cracoviam* & ad *Carpathum*. In hoc limite Imperii semper bella difficilia Romani gesserunt. *Philippus Melanchthon lib. 3. Chron. pag. 333.*

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

Hoc bellum media æstate Marcus Imper. gessit, & de *Quadis* atque *Marcomannis* insignem victoriam reportavit, precibus Christianorum adjutus. Cum

Cum enim ejus exercitus diebus quinque aquæ penuria laborasset, & milites in angustiis montium *Germaniæ* à *Quadis* circumclusi, siti propemodum conficerentur, Imperatorem anxium & consternatum adiit Præfectus Præt. dictitans; Nihil esse, quod Christiani precibus impetrare non possint à DEO: & esse in Legione duodecima cohortem militum, qui omnes Christum colerent. Ea re cognita, *Antoninus* petiit ab eis, ut DEO suo supplicarent: quod cum illi, positis in terra genibus, & ad Christum profusis precibus fecissent, subito pluvia largissima divinitus missa est, qua Romani aquam ore & scutis excipientes recreati sunt: Cum contra *Quados* aliosque *Germaniæ* populos fulmina persequerentur. De hac miraculosa victoria elegantes versus *Claudiani*, hominis à religione Christiana abhorrentis, notandi sunt, nisi quod id Christianis acceptum non refert. *Versus hi sunt:*

Laus ibi nulla Ducum: Nam flammeus imber in hostem

Decidit. Hunc dorso trepidum fumante ferebat

Ambustus sonipes: Hic tabescente solutus

Subsedit galea, liquefactaque fulgure cuspis

Canduit, & subitis fluxere vaporibus enses:

Tunc contempta Polo mortalis nescia teli

Pugna fuit, Chaldaea mago seu carmina ritu

Armarere DEOS, seu, quod reor, omne Tonantis

Obsequium MARCI mores potuere mereri.

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

I. NOVA CHRISTIANÆ LEGIONIS APPELLATIO. Hac re obstupefactus Imperator, Christianos magnis affecit honoribus, & in perpetuam rei memoriam Legionem eam, in qua illi militabant, nominavit FULMINATRICEM, Græce *περσυννοβόλον*. Sic *Quadi* Christianorum beneficio à Romanis victi sunt, & *M. Antoninus* Imperator septimum appellatus est. Vide *Dion. Capitolinum*, *Tertullianum in Apologético*, & ad *Scapulam*, *Eusebium lib. 5.* & *Orosium*.

II. LITERÆ M. ANTONINI AD SENATVM. Exstant etiam literæ M. Imp. quibus rem omnem Senatui Romano exponit, & Christianorum precibus divinum illud beneficium acceptum referendum esse testatur: *Credibile est*, inquit, *Christianos*, licet eos impios existimemus, Deum pro munimento habere in pectore. Simul enim atque humi sese abjecerunt & preces fuderunt ad ignotum mihi Deum, statim è cœlo pluvia delapsa est, in nos quidem frigidissima, in nostros vero ho-

stes grando & fulmina: eorumque orationibus ac precibus statim Deus præsto fuit, qui neque vinci, neque expugnari potest. Quamobrem concedamus talibus, ut sint Christiani, ne qua tela ejus generis contra nos petant & impetrent. Hæc *Antoninus*.

V s v s.

Hoc exemplum memoria dignissimum est: Quia ostendit, legitimam militiam Deo placere, & Deum propter Ecclesiam imperiis mundanis sæpe benefacere: Sicut benefecit *Cyro*, *Constantino Magno*, *Theodosio*, propter Ecclesiam, ut scriptum est: Si quis dederit potum aquæ frigidæ ex minimis meorum, habebit mercedem. *Matth. 10.* Sicut exemplum viduæ *Sareptanæ* ostendit. Ac post hanc victoriam *M. Antoninus* decreta contra Christianos abolevit.

III. ACTA ECCLESIASTICA.

I. Martyres.

Quarta Ecclesiæ persecutio in Asia orta est sub *M. Antonino Philosopho* contra Christianos, in qua martyrii corona coronati sunt,

1. POLYCARPVS Iohannis Evangelistæ Discipulus, Ecclesiæ *Smyrnenfis* Episcopus, anno ætatis 86. Venerat is, imperante adhuc Imperatore *M. Antonino Pio*, Romam, plurimosque Hæreticorum *Marcionis* & *Valentini* persuasione deceptos ad veram fidem reduxerat. Eumque *Irenæus* in prima ætate sua se vidisse ait admodum senem: & addit, quod audiverit à *Polycarpo*, quod *Iohannes Evangelista* abiens lavari, quum vidisset intus *Cerinthum*, exsilierit de balneo non lotus, dicens: Quod timeat, ne balneum concidat, cum intus esset *Cerinthus* inimicus veritatis. Dictum factum. Nam vix *Iohannes Evangelista* erat egressus, cum balneum corrueret, & *Cerinthus* cum sociis misere in eo periret. Ipse etiam *Polycarpus* aliquando *Marcioni* occurrenti & dicenti, Cognosce nos, respondit: Cognosco te primogenitum *Satanæ*. Hæc *Irenæus lib. 3. cap. 3.* *Eusebius lib. 4.*

Tandem vero *Polycarpus* in persecutione Asiaticæ vivus igni crematus est A. C. 162. anno post mortem *Iohannis Evangelistæ* 60. Quæ historia in Epistola *Smyrnenfis* Ecclesiæ apud *Eusebium lib. 4. cap. 15.* prolixè describitur. Nos eam in tria membra digeremus. 1. In Ortum. 2. Progressum. & 3. in Egressum.

I. O R T V S.

Continet Colloquium Proconsulis Asiae,
& Polycarpi Martyris.

Polycarpus cum esset vehiculo deturbatus, vox de cœlo audita est: FORTIS ESTO, Ô POLYCARPE, & VIRILITER AGE. Postea Proconsul ad Polycarpum ait: Habeto ætatis tuæ reverentiam, & parce ultimæ senectuti tuæ: jura fortunam Cæsaris, gerens de prioribus pœnitundinem, & conclama etiam Tu: TOLLE SACRILEGOS. Tunc Polycarpus torvo vultu populum aspiciens, elevata ad Cœlum dextra, cum gemitu dixit: Tolle sacrilegos &c. Proconsul dixit: BESTIAS habeo paratas, quibus objicieris, nisi cito pœnitueris. At ille respondit: Adhibeantur. Nobis enim immobilis stat sententia, nec possumus de bono ad malum per pœnitundinem commutari. Melius autem erat, si hi mutarentur ad bona, qui perseverant in malis. Tunc PROCONSUL, Igne te, inquit, faciam consumi, si tibi bestia contemnendæ videntur, nec propositi recipis pœnitundinem. At ille: Ignem minaris, inquit, hunc qui ad momentum incenditur, & paulo post exstinguitur, quia ignoras futuri judicii ignem æternum, qui ad perpetuas pœnas præparatus est impiorum. Sed quid moraris? Adhibe utrum voles. Hæc & multa alia dixit Polycarpus, ita ut responsionem & constantiam ejus Proconsul magno stupore miraretur.

II. P R O G R E S S V S.

Continet Polycarpi fiduciam, cum jam jam palo affigendus esset.

Cum autem expedita essent, quæ ad ignem pertinebant, eumque vellent rogo impositum clavis affigere, ait Polycarpus: Sinite me. Qui enim dedit mihi fiduciam ignis supplicium ferendi. Ille quoque dabit mihi cor, ut & sine clavorum affixione flammam immobiliter perferam. Tunc illi, omissis clavis, vinculis usi sint solis. Quibus post tergum manibus devinctis, velut erectus aries, & ex magno grege assumptus, acceptabile holocaustum Deo omnipotenti oblatus est.

III. E G R E S S V S.

Continet Precationem ejus in ipso martyrio ab ipso profusam. quæ ita sonat.

Deus, dilecti & benedicti Filii tui Iesu Christi Pater, per quem tui agnitionem suscepimus: Deus An-

gelorum & virtutum & universæ Creaturæ, ac totius justorum generis, qui omnes coram Te vivunt: benedico Te, qui me in hanc diem atque in hanc horam perducere dignatus es, ut particeps existerem martyrum, & calicis Christi Tui in resurrectionem vitæ æternæ, animæ ac spiritus mei, per incorruptionem Spiritus Sancti: in quibus suscipiar in conspectu tuo hodie, tanquam sacrificium pingue & acceptabile. Sicut præparasti & præsignasti, ita & fecisti. Verus es Tu & sine mendacio Deus: propterea & in omnibus laudo te, & benedico te, & glorifico te, per æternum Deum, & Pontificem Iesum Christum dilectum Filium tuum, per quem & cum quo Tibi cum Spiritu S. gloria, & nunc & in futura secula. Amen. Et cum Amen dixisset, oratione completa, carnifices ignem subjiciunt. Hactenus verba Epistolæ Ecclesiæ Smyrnenſium. Flamma vero jam admodum emicante, ignis, facta cameræ specie, ad morem veli nautici vento repleti, supra corpus Martyris stabat, eratque illud in medio, non tanquam caro ardens, sed tanquam aurum & argentum in camino ignitum. Vnde & tanta boni odoris fragrantia sentiebatur, quasi vel thus, vel aliud quoddam pretiosum aroma spiraret. Tandem cum corpus illius ab igne non consumeretur, ferro transfossus copioso sanguine manavit, ita ut ignis extingueretur.

II. IUSTINVS Philosophus & Martyr A. C. 168. martyrum constantia & fortitudine ad Christianismum adductus est, & pro Christi doctrina sanguinem suum fudit. *Occasio* hæc fuit. *Crescentem* Philosophum vita morumque æmulatione Cynicum coarguit: qui convictum se dolens, cum improbis quibusdam, qui Magistratus gerebant, conspiratione contra IUSTINVM facta, tormentis quamplurimis eum affecit, & postremo gladiis etiam confecit Pergami. *Eusebius lib. 4. cap. 8. & 10.*

III. BLANDINA, cum imperante M. Antonino Philosopho Lugduni & Viennæ gravis persecutionis procella Ecclesiam Christi infestaret, tanto animi robore & virtute imbuebatur, ut tortores, qui illam vicissim omni suppliciorum genere à primo mane ad vesperam usque afflixissent, prope labore defessi languescerent, seque tum ab illa victos, tum nihil amplius habere reliquum, quod ei irrogarent, faterentur: Tandem trahilignæ sublimis affixa, præda bestiis incursantibus objicitur. At cum nulla bestia ejus carnem tangere vellet, à trabe mox abrepta in carcerem iterum truditur, & ad aliud certamen reservatur, perque varia certaminum genera victrix facta coronam immortalitatis tandem assecuta est. Inter varia tormenta hæc subinde exclamavit verba: CHRISTIANA

SYM. Qua voce ita se recreavit, ut ad cruciatus constanter perferendos animus ejus subinde novis viribus divinoque robore augetur.

IV. ATTALVS civis Romanus, Pergamenus genere, column & firmamentum Gallicorum Christi fidelium, primum bestiis objectus est, quæ mitiores ipsis hominibus à viri sancti corpore abstinent: post varia deinde tormenta, inter plurimam carnificum sævitiam, & pœnis incutiendis feritatem, generosa animi constantia superarat: tandem prunis subiectus in sella ferrea torretur, & areas squamas candentes mollissimis & tenerrimis Martyris hujus membris aspergunt, & agglutinant carnifices. Cumque nidor adustæ carnis ad nares inspectantis populi perferretur, magna voce exclamavit: *ECCE HOC EST VORARE HOMINES, QVOD VOS FACITIS.* Quid à nobis velut occultum inquiritis facinus, quod vos aperta luce committitis? His verbis exprobrans ipsis calumnias de cœnis Thyestis, quarum Christiani ab adversariis insimulabantur. *Eusebius lib. 3. cap. 4. Nicephorus lib. 4. cap. 17.*

V. ANICETVS Episcopus Romanus Romæ interficitur anno Christi 173, cum sedisset annos 9 fere. Hic constituit, ne Clericus comam nutrieret.

II. Viri celebres in Ecclesia.

I. THEOPHILVS Heroni apud Antiochenos in Episcopatu successit, qui scripsit contra HERMOGENEM, & alios, quorum meminit *Eusebius* & *Hieronymus*. *Hermogenes* hic pictor primum fuit, postea Stoicus, & multa deliria protulit, interque alia dixit, corpus Christi in Sole esse repositum. Ex hac secta postea MANICHÆI orti sunt; sicut *Nyssen* testatur. *Eusebius.*

II. MELITO Asianus, Sardienſis Episcopus, pro Christiana religione apologiam scribit ad Marcum Imp. A.C. 170. *Eusebius.*

III. Eodem anno APOLLINARIS Asianus & Hieropolitanus Episcopus claret, qui & ipse Apologiam scripsit pro Christianis. *Eusebius. Photius.*

IV. IRENÆVS, Ecclesiæ Lugdunensis Episcopus & Polycarpi auditor, contra Hæreticos scripsit libros, qui exstant. *Irenæi* etiam temporibus (qui vixit A.C. 178.) adhuc durasse donum ejiciendi dæmonia, & sanandi multos, testatur ipse l. 2. *adversus hæreses.* Nemo potest, inquit, numerum dicere gratiarum, quas per universum mundum Ecclesia à Deo accipiens, in nomine Iesu Christi sub Pontio Pilato crucifixi, per singulos dies in opitulationem gentium perficit, &c. Nec invocationibus

Angelicis aliquid facit (Ecclesia) nec incantationibus, sed pure & manifeste orationes dirigens ad Dominum, qui omnia fecit, &c. Si itaque & nunc nomen Domini nostri Iesu Christi beneficia præstat & curat, vere & firmissime omnes ubique credunt in eum.

V. A.C. 179. Cum *Iudaus Catechumenus* cum comitibus suis iter faceret per Arabiam desertam, & in morbum incideret gravissimum, adeo ut animam exhalaturus videretur, petiit à comitibus, ut sibi Sacramentum Baptismi impertirent. Cum igitur precibus ægroti moverentur, eumque baptizatum vellent, & tamen neque Sacerdos, neque aqua adesset; arena ter injecta ipsum baptizarunt: quem tamen postea, cum ex morbo restitutus est, Episcopus aqua sacra ablutum voluit. *Nicephorus lib. 3. cap. 37.*

VI. ATHANAGORAS A.C. 165. librum apologeticum pro Christiana religione Imperatoribus M. *Antonino Philosopho*, & L. *Vero* obtulit. *Eusebius.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

Circa Egressum M. *Antonini Philosophi* notanda sunt tria: 1. Τα ἀνεγνώσματα. 2. Τα πρᾶξιόντα, 3. Τα παρρησιάζοντα.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

Ad τα ἀνεγνώσματα pertinet Oratio ejus ἀναγνώσιμος, quæ fuit gemina. I. Ad MILITES. Nam ne ultimus quali actus à reliqua vita discreparet, æquissimo animo discessit, rerum humanarum amore prorsus abjecto, & metu mortis vacuus. Quæ ingruente, Commodum filium militibus commendavit, tribunoque militum, postulanti tesseram, respondit: ABI AD ORIENTEM. EGO enim jam AD OCCASVM PERGO.

II. AD AMICOS TRISTES, ad quos jam vicina morte dixisse scribitur: QVID ME FLETIS, ET NON MAGIS DE COMMUNI MORTE COGITATIS? Idem cum discessuri viderentur, ingemiscens ait: Si jam me dimittitis, VALE vobis dico, vos PRÆCEDENS. Cum ab eo quaereretur, cui Filium commendaret? respondit: VOBIS, SI DIGNVS EVERIT, & DIIS IMMORTALIBVS.

II. ΤΑ ΠΡΑΞΟΕΝΤΑ.

Cum Commodum filium suum ad se paulo ante obitum vocasset, brevique post dimisisset, caput operuit, quasi dormire volens: & ita exspiravit 17 Martii, A.C. 180, imperii anno 19, ætatis LXXI, cum ci-

bo & potu aliquandiu abstinuisset. Sunt, qui eum à medicis, in gratiam Commodi filii, interemtum esse perhibent. *Eutropius Brev. lib. 8. Sextus Aurelius Victor. Capitolinus.*

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

Incredibile dictu est, quantum ex obitu ejus dolorem ceperint omnes. *Cives*, milites, Senatores pariter eum lugebant, Fratrem, Patrem, Filium, prout cujusque ætas sinebat, appellantes. Cælo receptum (quod de Romulo ægre fuerat creditum) omnes pariter consenserunt, in ejusque honorem templa, columnæ, multaque alia, decreta atque excitata sunt. *Capitolinus* scribit, tantum illius amorem Regii funeris die apparuisse, ut nemo eum plangendum censuerit, quod omnibus persuasum foret, à Diis eum terris commendatum, ad Deos rediisse. Et mox addit: Parum sane fuit, quod illi honores divinos omnis ætas, omnis sexus, omnis conditio ac dignitas dedit: Quinetiam sacrilegus judicatus est, qui ejus imaginem in domo sua non habuit, qui per fortunam vel potuit habere, vel debuit.

XVIII. IMPERATOR ROM. AVRELIVS COMMODVS.

C A P V T I.

D E O R T V.

I. Generatio.

I. **P**ATER ejus fuit *M. Aurelius Antoninus*, Philosophus, ut putabatur.

II. **M**ATER fuit *Faustina*, *M. Antonini* Pii Imp. filia, quæ adulteriis infamis fuit, eumque non ex legitimo concubitu, sed ex adulterio genuit. Nam refert *Julius Capitolinus*, in vita *M. Antonini Philosophi* §. 7. quod *Faustina*, cum aliquando gladiatores transire vidisset, unius ex his amore succensa; cumque longa ægritudine laboraret, viro de amore confessa est. Quod cum ad Chaldæos *Marcus* retulisset, illorum fuisse consilium, ut occiso gladiatore, sanguine illius sese *Faustina* sublavaret, atque ita cum viro concumberet. Quod cum esset factum, solum quidem amorem, natum vero *Commodum* gladiatorem esse, non Principem: qui mille prope pugnas publice populo inspectante gladiatorias Imperator exhibuit. Quod quidem verisimile ex eo habetur, quod tam sancti Principis filius his moribus fuit, quibus nullus lanista, nullus scenicus, nullus harenarius, nullus postremo ex omnium dedecorum ac scelerum colluvione concre-

tus. Multi autem ferunt, *Commodum* omnino ex adulterio natum: siquidem *Faustinam* satis constat apud *Cajetam* condiciones sibi & nauticas & gladiatorias elegisse: De qua cum diceretur *Antonino Marco*, ut repudiaret, si non occideret, dixisse fertur: Si uxorem dimittimus, reddamus & dotem. Dos autem quid habebatur, nisi Imperium? quod ille à socero adoptatus acceperat. Tantum sane valet boni Principis vita, sanctitas, tranquillitas, pietas, ut ejus famam nullius proximi decoloret invidia. *Julius Capitolinus* §. 7.

II. Appellatio.

C O M M O D V S dictus hic Imperator per antiphrasin, h. e. nomine, sed non omine & re. Quia minime erat Commodus, quin potius cunctis incommodus. Erat namque

I. *Morosus*. Cum enim à Patre in mortis agone constituto moneretur, ne Barbaros, valde jam attritos, permetteret vires recipere, morose respondit: *Ab incolumi, quamvis paulatim, negocia perfici posse: à mortuo vero nihil*. Similiter Consiliarios, quos pater illi prudentissimos adjunxerat, velut alter Roboam, spernebat, eorumque monitis locum relinquere volebat.

II. *Dolosus*. Quia multorum vitæ insidias struebat.

III. *Onerosus*. Quia plane crudelis & sanguinarius erat, adeo ut merito de hoc sanguinario homine dici possit, eum à nullo alio, quam à gladiatore vel lanista vitam hausisse, juxta vulgatum illud:

Κακὴ ἡγορά καὶ ἡγορὴ ὧν.
Mali corvi malum ovum.

Vnde *Ausonius* de *M. Antonino* inquit, eum prorsus felicem futurum fuisse, si hunc filium non genuisset.

Successore suo moriens (sed Principe pravo)
Hoc solo patria, quod genuit, nocuit.

III. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ.

Forma insigni praditus erat. Nam ita de eo scribit *Herodianus in Commodo* §. 4. *Commodo* præter ætatis florem etiam formæ dignitas suffragabatur, congruens corporis modus, pulchra virilisque facies, tranquillæ faces oculis, atque micantes, flava & crispa cæsaries, ut in sole ambulanti velut igne quodam rutilaret, sic ut euntem quidam scobe aurea putarent conspergi: quidam etiam pro argumento divinitatis acciperent, ac radios esse illos circa verticem genitivos opinarentur. Ad hæc lanugo malis proserpebat, easque quasi floribus convestiebat.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA OECONOMICA.

I. Vxor ejus dicta fuit *Crispina*, Quintilii filia, quam Pater M. Antoninus ei uxorem dedit A.C. 178.

II. CONCUBINÆ ei fuere trecentæ, ex quibus *MARCIA* (quæ postea illi necem procuravit) erat præcipua, quam præ reliquis diligebat. Inter hæc concubinas, quas ex matronarum & meretricum delectu ad formæ speciem elegerat, in palatio per convivia & latebras bacchantis in morem agebat, & omnis generis libidines exercebat.

III. *Lucilla* soror ejus & *Marci* filia ab eo est occisa. Cum enim *Commodus* *Crispinam* uxorem duxisset, *Lucilla* soror domo exacta est, quæ propterea fratri infensa, de eo trucidando consilia inivit cum adolescente nobili *Quadrato*; Sed stultus, dum pugionem nudat, dicit: *Hunc tibi Senatus mittit*, nec facinus subito perpetrat. Ideo comprehensus pœnas amentiae dedit: Et hinc *Commodi* odium erga Senatum exortum est; quorum multos occidit. Soror quoque *Lucilla* occisa est, quæstionem exercente *Perenne*. *Herod. in Commod. §. 4.*

II. ACTA POLITICA.

I. *Commodi electio.*

Commodus A.C. 166. CÆSAR appellatus die 12 Octobris. *Julius Capitolinus.*

A.C. 176. M. Antoninus *Commodum* filium creavit AVGVSTVM, die Novembr. & sequenti mense Decembri cum eo triumphavit. *Dion.*

II. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA.

Commodus optimi Parentis pessimus filius fuit, & plane degeneravit, adeo ut recte in illum quæderet vulgatum illud adagium: Ἀνδρῶν ἡρώων τέκνα πῆμα. Heroum filii noxæ. Nam omnia quæcunque pater ejus, laudatissimus ille Princeps, virtute sua, & superiores aliquot principes constituerant, non ita multo post conturbavit, pessimis artibus, crudelitati, avaritiæ, superbiæ, libidini, & id genus tyrannicis criminibus prorsus deditus.

CATALOGVS VITIORVM EIVS.

I. Ambitio & Superbia.

I. *Commodi* Superbia & ambitio apparet ex

titulis ejus. Quando enim ad Senatum scribebat ultimis suis temporibus, hoc utebatur titulo: Imperator Cæsar Lucius, Ælius, Aurelius, Commodus, Antoninus, Augustus, Pius, Felix, Sarmaticus, Germanicus, Maximus, Britannicus, Pacator orbis terrarum invictus, Romanus, Hercules, Pontifex Maximus, Tribunitia potestatis, XVIII Imperator, VIII Consul, VII Pater patriæ, &c.

2. Mensium quoque nomina in Calendario immutavit, eosque ex suis nominibus appellari jussit, atque ita numerari; Amazonius, Invictus, Felix, Pius, Lucius, Ælius, Aurelius, Commodus, Augustus, Hercules, Romanus, Exsuperans. *Dion.*

II. Vefania & Impudentia

In habitu & vestimentis. Tantæ namque vefaniæ & impudentiæ erat, ut muliebri veste indutus publice in Senatu sedens sæpissime biberit. In ludis celebribus, quos Romæ per dies 14. edebat, *Herculem* se dicebat, leonina pelle involutus erat, manu dextra clavam gerebat, sinistra cruentum gladium, omnibusque erat terribilis. Inde cum lætitiæ se dedisset, qui stultitiam ejus ridebant, occidebantur. *Cassius* Historicus & Senator, foliis lauri de corona sumtis ea comedit, ut motu oris facto, risus dissimularetur. *Dion. Herodian. §. 9.*

III. Scurrilitas, Levitas & Petulantia.

Nam *Lampridius* jure merito illum perstringit, quod artifex esset in his, quæ stationis Imperatoriæ non essent, nempe quod calices fingeret, (vel frangeret; ut legendum putat *Casaubonus*) saltaret, cantaret, sibilaret, denique scurram & gladiatorum perfectum se ostenderet. Et hac quidem gladiandi arte valde sibi placebat, ac palmas, quas retulerat, numerabat. Pugnassem autem dicitur septingentiestricies quinquies: & tantum palmarum gladiatoriarum retulisse numerum, ut mille contingeret. Quam ejus intemperiem in cælum ferebant adulescentes, & fortitudinis titulum infantiæ aptabant. Cordati vero homines dedecus hoc Imperii, & portentum principatus detestabantur. Talem se omni vita omnibus exhibuerat: idque constare voluerat posteritati. Quicquid enim turpiter, quicquid impure, crudeliter, gladiatorie, lenonice faceret, Aetis urbis indidit: ut *Lampridius* scribit, auctore *Mario Maximo*. Ea autem patrabat pene quotidie, ut hominum oculis atque animis insultare non esset obscurum. Præter reliquam enim petulantiam atque improbitatem, lavabat per diem septies atque

octies, & in ipsis balneis edebat: veste muliebri in theatro aut amphitheatro sedens sapissime potabat. Et, ut pudorem omnem atque honestatem proculcasse scias, dicitur saepe pretiosissimis cibis humana stercora (ô scelus!) miscuisse: nec abstinuisse gustu, aliis, ut putabat, irrisis. *Cum scurris quoque hominibusque levissimis conversabatur.* Nam ita *Herodianus in Commodô §. 9.* scribit: Scurræ, & qui turpissima quæque repræsentabant, quasi additum sibi habebant: aurigando etiam bestiisque conficiendis supra modum exercebatur: ob quæ studia adulescentes eum fortitudinis gloria celebrabant. Quare illa minus decore tractabat, quam modesto Principi conveniebat.

IV. Reipublicæ negligentia.

Ipse omni Reipubl. cura abjecta, omnia per Consiliarios suos fraudulentos atque adulatores peragebat. In subscribendo ita negligens erat, ut libellis una forma multis subscriberet: In epistolis autem plurimis, *Vale*, tantum scriberet. Vnde per ipsius negligentiam, atque Consiliariorum fraudulentiam, ingens in Rempublicam damnum exundabat.

A X I O M A.

Principes non uno Consiliario omnia debent credere. Magni Principes plerumque habent unum vel alterum, cui omnia consilia credunt, atque ad illorum nutum pleraque peragunt. Si illi sunt boni, felicia sunt Imperia; si autem mali sunt, magnorum illi malorum causa existunt. Quare Principes uni Consiliario vel ministro non omnia debent credere, ne serpentem in sinu foveant. Nam tandem Consiliarius ille Principem, aut Princeps ipsum evertit.

Exempla.

Tales mali & perfidi Consiliarii in aula Commodi erant diversi.

1. *PERENNIS.* *Commodus* enim, cui parens Consiliarios prudentissimos ex Senatoribus adjunxerat, parum admonitionibus eorum locum dabat; sed voluptatibus deditus *Perenni*, quem Præfectum Prætorio fecerat, totum Imperium gubernandum tradebat. *Herodianus.* Hic postea contra ipsum *Commodum* conspirabat, & hæc insidiæ patefactæ sunt in ipsis ludis Capitolinis ab homine ignoto: cui fides habita non est, sed statim igne cremabatur. Cum vero postea *Perennis* nummos cuderet, illi publicas insidias patefecerunt, & *Perennis* cum filio interfectus est.

11. *CLEANDER.* De quo talis apud *Hero-*

dianum §. 8. historia exstat. Is erat quidam Phryx genere, ex ea nota hominum, qui publice per præconem veneunt. Hic cum in domum Imperatoriam servitio esset traditus: Et cum ipso *Commodo* accrevisset, eo scilicet honoris atque authoritatis est provectus, ut corporis custodiam, & cubiculi curam, præterea militum præfecturam, solus obtineret. Caterum divitiæ & luxus etiam illum ad Imperii spem inflabant. Quocirca grandi coacta pecunia, plurimum frumenti coëmit. Id autem occlusum habebat, sperans, sibi Romani populi atque exercitus voluntates adjuncturum: si prius rerum necessariorum penuria laborantes, magnis repente largitionibus demereretur. Idem gynasium maximum ædificaverat: publicatis etiam balneis: ut eo modo populum inescaret. At Romani infensi jampridem, ac totius causam pestilentiae in eum conferentes, simul perosi hominem divitiis inexplebilem, prius quidem confertim per theatra identidem traducebant: deinde agente in suburbanis *Commodo*, repente universi magnis clamoribus concurrerunt, *Cleandrum* ad necem deposcentes. Recenset deinde *Herodianus*, quomodo is se diu auctoritate Imperatoris, inscii ejus scelerum, armatis equitibus Principis, tutatus, & bellum cum populo in urbe, & militibus stationariis gesserit: donec *Fadilla*, maxima soror *Commodi*, cum alioqui nemini ad Cæsarem, in alto secessu suburbano voluptatibus indulgenti, metu *Cleandri*, accessus pateret, insidias & bellum civile fratri detexit. Qui, cognita perfidia *Cleandri*, ei caput amputari, contoque præfixum circumferri, voluptuosum scilicet atque optatum populo spectaculum præbiturus, iussit. Ita id malum sedatum, atque utrinque diminutio diremta.

V. Socordia.

Symbolum ejus fuit: *Pedetentim, paulatim.* Nam ad Patrem moriturum, cum ab eo res strenue agendas contra hostes moneretur, dixit: Ab incolumi, quamvis paulatim, negotia perfici possunt; à mortuo nihil.

VI. Vefana iracundia.

Natus annos 12. cum lavaturus balneum tepidum invenisset, balneatorem in fornacem ardentem conjici iussit.

VII. Crudelitas.

1. *In Patrem*, Marcum Imp., quem per medicos occidisse creditur. E vita enim discessit, non morbo, quo laborabat; sed peremptus à medicis, qui *Commodo* gratificabantur. *Dion §. 8.*

2. *Vxorem Crispinam*, quam è medio sustulit.
 3. *Sororem Lucillam*, quam, procurante *Perenni*, trucidavit A. C. 184. *Herodianus*.

4. *Senatores*. *Quadratus* adolescens nobilis *Commodum* occisurus nudato pugione, magna voce proclamavit: *Hunc tibi Senatus mittit*. Hinc prima maximaq; odii causa adolescenti adversus Senatum exstitit; ut etiam *Servium Iulianum* & *Paternum* Senatores, à quibus facillime Imperio excuti potuisset, cum magnis exercitibus præessent, occidi iusserit. Ita animum verba illa sauciaverant, ut omnes hostium loco haberet, semperque ejus memoriæ vox illa irruentis in se juvenis inhæreret. Neque verò tantam hanc occasionem *Perennis* omisit, sed ei persuasit ut præcipuum quemque è medio tolleret, neque eminere quempiam pateretur: quorum ipse in bona impetum faciens, facile omnium ejus ætatis hominum locupletissimus evasit. *Herodianus* §. 4.

5. *Viros virtute & eruditione præstantes*, & *Patri M. Antonino Imp. familiares*, paucis exceptis, hic Tyrannus trucidari iussit. Eorum in numero fuere insignes *Quintilii duo*, & alterius filius *Sext. Condianus*, qui simulata morte effugere interitum & manus tyranni studuit frustra. Fuit & *Cl. Pompeianus*, cui *Lucilla* soror *Commodi* nupta erat, homo gravis & innocens; & *Vlpus Marcellus*, qui *Britannos* domuit, vir eximius virtute & continentia.

6. *Miseros & debiles*. Miseros quoque nonnullos ac pedibus debiles, per ludibrium deformatos in speciem gigantum, sagittis suis configebat: aliis aures, aut nares amputabat, oculis privabat, pedes frangebatur.

7. *Denique crudelis in quosvis exstitit*. Nam quendam morte mulctavit, quia *C. Caligula* vitam à *Suetonio* descriptam legisset. *Campofulg. l. 9. c. 2*. Interdum quoque, si aliquem cerneret obeso ventre atque adipe molli, medium uno ictu secari jubebat, ut viscera ejus à ventre discurrentia videret, utpote qui ex eo voluptatem ingentem caperet, quod aliis permagnum incussisset horrorem. *Campofulg. ibid.* Nec tantum in debiles quosdam homines, quos per ludibrium trucidare & gladiatores mactare consueverat, sed etiam in feras sæviit. Nam non modo cicures, sed & leones aut urfos uno die centum, pantheras, tigrides, elephantos, equos fluviatiles, struthos Maurusias, jaculis suis celerrime scitissimeque conficere norat. His pugnis tandem serviles illas acclamationes promeritus est: *Dominus es, primus es, omnium felicissimus vincis, ab ævo vinces; Amazonie vinces!* *Dion.*

VIII. Libidines.

Libidines Commodi & flagitia honeste nominari aut referri non possunt inhonestissima. Hac enim in parte *Caligulas*, *Nerones*, & quicquid est nequissimorum hominum ac perditissimorum, facile æquavit, imo superavit. Nam *Lampridius* de eo scribit, quod trecentas concubinas, è matronis ac meretricibus delectas, trecentos item alios puberes exoletos è plebe æque ac nobilitate habuerit, stupra item sororibus omnibus intulerit, templa libidinibus fœdarit, ut denique mulierculæ istæ in illius conspectu violarentur mandaverit.

IX. Mala conscientia.

Cum autem tot tantaque scelera & flagitia perpetrasset, ista satis erant ad odium, quo se urgeri jure, eoque infidiis obnoxium non ignorabat. Itaque, ut videtur, *Dionysii Syracusani* exemplo, comam & barbam sibi ipsi adurebat, timore tonsoris. Nam nemini fidebat. *Herod. in Commodum* §. 9. Nequetamen interitum suum, justo Dei judicio ei ob facinora decretum, effugere potuit; uti in *cap. 3*. dicemus.

II. ACTA POLEMICA.

Commodus post obitum Patris, bellum quod fere confectum erat, Regibus hostium addictus, remittit, & pace facta Romam redit, ac utrumque triumphat. *Xiphilinus*.

Bellum I. contra Britannos.

In *Britannia*, cum hostes murum essent transgressi, qui intercesserat inter ipsos & Romanos, & Romanum exercitum clade affecissent, *Commodus Vlpium Marcellum* contra eos misit, qui industria & sedulitate milites plurimum exercuit, & inde *Britannos* ingenti damno affecit. *Dion.*

Bellum II. Parthicum.

Deinde bellum Parthicum *Commodus* per suos Duces confecit, & *Mediam*, *Babylonem* & *Armeniam* vindicavit. Vnde *Armenicus*, *Parthicus* & *Medicus* est appellatus. *Dress. Mill. 5. pag. 298*. Insuper etiam victi per Legatos sunt *Mauri*, victi *Daci*, *Pannonia* quoque composita.

III. ACTA ECCLESIASTICA.

1. *Pax Ecclesiæ data*. Status Ecclesiæ sub *Commodo* tolerabilis, & sævitia, quæ antea longe lateque grassata fuerat, paulisper conquievit. Nam motus forsan precibus *Marcie concubinae*, quæ Christianis favebat, persecutionem inhibuit. Quæ pax

Ecclesiæ à *Commodo* concessa, multos allexit ad Christianam religionem amplectendam. *Eusebius histor. Ecclesiast. l. 5. c. 19.* scribit; quod sub Imperio *Commodi* lex lata sit, quæ delatores Christianorum non sinebat vivere. Vbi refert, quod delator *Apollonii Martyris* fractis cruribus punitus sit. Factum hoc A. C. 181.

I I. *Lucius*, *Britannorum Rex*, legatos ad *E-leutherium* Papam Romam misit, ut Episcopum in Britanniam ablegaret, à quo *Lucius* Rex in Christiana religione institutus est, & ipsius quoque subditi; vera etiam ibi religio conservata est, usque ad tempora *Diocleriani*. *Tertullianus* de *Britannis* ait: Quod *Britannorum* Romanis inaccessa loca Christo sint subdita. *Bed. A. C. 181.*

I I I. VERSIONES Bibliorum binæ erant. *Prima* Septuaginta Interpretum, & *Secunda* *Aquilæ*: Accessit hisce temporibus *Tertia* *Theodotionis*, qui hæreticus & discipulus *Tatiani* fuerat: Inde se *Marconitis* adjunxerat, postea *Iudæis*, ubi *Ebræam* linguam didicerat. Versio tamen ejus propterea spreta non fuit. *Baronius.*

I V. *Pantænus* Philosophus Christianus, celebrem Christianorum scholam *Alexandriæ* instituit, ex qua multarum Ecclesiarum Doctores prodierunt. *Alexandria* ad Indos proficiscitur, *Euangelium* Christi annunciaturus. Hujus discipulus fuit *Clemens Alexandrinus*, cujus Opera nunc quoque extant. *Eusebius l. 5.*

V. *Origenes* *Alexandriæ* A. C. 186. nascitur, anno Imperii *Commodi* 6.

V I. *Apollonius* vir eruditissimus & Philosophus eximius, (à quibusdam Senator urbis *Romanæ* habetur) cum de religione Christiana accusaretur, petiit, ut in Senatu potestas loquendi sibi daretur. Quod impetravit. Cum autem legisset Senatui *Apologiam* elegantissimam, quam pro Christianæ religionis veritate scripserat, capite ob fidem Christianam truncatus est. Exsequutor supplicii *Perennis* fuit *Commodi* Imp. Præfectus prætorio, qui rursus ante vertentem annum occiditur. Delator vero *Apollonii* juxta legem Romanam fractis cruribus mulctatus est. *Eusebius lib. 5.*

V I I. *Serapion*, cujus scripta citat *Eusebius*, creatur Episcopus *Antiochiæ*. *Eusebius.*

V I I I. *Eleutherus* præfuisse toto fere *Commodi* Imp. tempore Ecclesiæ *Romanæ* scribitur, & primus Episcoporum istius Ecclesiæ putatur morte non violentia decessisse.

I X. *Victor* ei successit, qui præter alia, sacris interdixit iis, qui injuria forte affecti, redire in gratiam nollent cum iis, à quibus læsi fuerant. *Victor* severitatis intempestivæ, qui non consentientibus

in tempus Paschale, quod diei *Dominicæ* plures adstringebant, anathema dixit, revocante eum ab hac importunitate *Irenæo*, *Lugdunenfi* Episcopo, *Polycrate* autem pro Asiaticis, decima quarta Luna Pascha agentibus, dimicante. *Eusebius l. 5. Histor. Ecclesiast. c. 23, 24.*

X. *Varia Synodi* de Paschatis die in provinciis coactæ sunt, quibus Ecclesiarum istarum Episcopi præfederunt. Quod tamen omnium ferme consensu (Asiaticis exceptis) in diem *Dominicum* est collatum. Hic merito dicendum est, dum Ecclesia vel tantillum quiescit, servi ejus rixantur. *Eusebius l. 5. c. 20, 21.*

X I. *Thalmud Iudæorum* conscribitur A. C. 191. anno *Commodi* II. *Seder Olam.*

Viri celebres in literatura.

I. *Dion Cassius*, qui & *Cocceius* sive *Cocceianus*, itemque *Nicænus* dicitur, à patria *Nicæa Bithyniæ*. Vixisse cum sub hoc Imperatore in urbe *Roma*, & in numero Senatorum fuisse, cumque cæteris *Commodo* fœdam servitutem serviisse; Historiam vero, hujus præsertim ævi, divino quasi jussu scripsisse, ipse locupletissimus est testis.

I I. *Aristides* *Adrianus*, cujus multæ supersunt hodie orationes.

I I I. *Iulius Pollux*, cujus *Onomasticum Græcum* multiplici eruditione refertum exstat.

P R O D I G I A.

I. *Capitolium* fulmine tactum est, facta inflammatione maxima. Bibliotheca nobilissima & vicinæ quoque ædes concremata sunt A. C. 188. anno Imperii *Commodi* 8. *Lamprid. Herodianus.*

I I. Anno Christi 192. anno *Commodi* 12. Incendium *Romæ* ortum est, quo *Pacis templum*, magnificentissimum in tota urbe, & splendidissimum opus, cum tabulis, quæ ad Imperium pertinebant, absumtum est. Et latius vagante incendio, etiam *Templum Vestæ* funditus eo tempore ita deletum, ut *Palladium* quoque, arcanum Imperii pignus, vulgo conspiceretur, cum Virgines raptum id in palatium media sacra via transportarent. Sæviit hoc incendium & in aliis partibus urbis, neque ulla aqua exstingui poterat, etsi *Commodus* ipse instaret militibus, cæterique suarum rerum satagerent, donec multo imbre ignis restingeretur. *Dion.*

I I I. PESTIS *Romæ* vehementissime grassatur, mortui sunt uno die ad duo millia. Fuerunt qui acus veneno oblitæ in alios conjicerent; id quod *Domitiani* temporibus etiam factum. *Dion.*

IV. FAMES Romanos affligit, cum *Cleander Commodus* familiarissimus & præfectus prætorio frumentum coemptum detineret. Qui propterea à *Commodo*, metuentes sibi à tumultuante populo, occisus est. *Herodianus*.

V. *Prodigia varia* atque *portenta* in cælo ac in terris his calamitatibus accedebant, quæ non præsentia tantum, sed & futura Imperii mala non obscure denunciare videbantur, maxime propter scelera Principis, vel potius nefarii tyranni.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

CVM Imperator *Commodus* habitu athletico, deducente gladiatorum agmine, non ex Imperatoriis ædibus, sed ex ipso gladiatorio ludo purpura Imperatoria amictus in conspectum populi Romani, idque celeberrimo die, nempe Calend. Ianuar. prodire & pugnare vellet, Principis & Reipubl. dignitate postposita, ab impudenti hoc facinore dehortari multis lacrimis *Marcia concubina* vellet, uti etiam *Latus* exercituum præfectus, & *Electus* cubiculi custos multis precibus illi persuadere tentarent, nequid indignum Principe conaretur: *Commodus* hisce iratus, eosque fideliter recteque monentes ferre non poterat: Cum tamen eos ante ita complexus fuerat, ut in pugnis gladiatorii victor per galeam eos oscularetur. Ideoque & *Marcia* & illorum & plurimorum Senatorum nomina in libello notaverat, quos illa nocte trucidaret. Verum is libellus mirifico casu, in manus *Marcia* devenit, per eamque cæteris, quorum de capitibus agebatur, res omnis est indicata, structas sibi insidias præventurunt, & in caput auctoris rejecerunt. *Herodianus in Commodus*, §. 11.

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

sive, *Mors ipsa*.

I. *Mors à Marcia Concubina affecta*. Illa enim redeunti ex balneis commixtum vino odoratissimo venenum in calice obtulit, quod ille, collecta siti lavando, temere ebibit; sed illud vomitu à se rejecit.

II. *Mors à Narcisso perfecta*. Nam multum cum emovisset, veriti illi, ne veneno quoque omni ejecto colligeret sese, atque una omnes interfici mandaret; juveni cuidam, nomine *Narcisso*, strenuo ac robusto, persuaserunt, ut ad *Commodum* ingrederetur, eumque strangularet: magna præmia

se duros polliciti. Hic irrumpensillum & veneno & crapula languentem, constricto gutture interfecit. Hunc finem vitæ *Commodus* habuit, 13 annos post parentis obitum imperio administrato, ætatis suæ anno 31. Vnus omnium ante Imperatorum nobilissimus, omniumque ejus ætatis hominum formosissimus.

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

h. e. *Contumelia mortem ejus insecuta*.

Nam cadaver unco trahi, & in Tiberim præcipitari, flagitavit Senatus populusque Romanus ingenti studio. Honores, quos indebitos sibi rapuerat, aut extorserat, eidem detrahi. Voces eorum è *Maximo Mario* historiarum conditore, cum aliæ, tum hæ memorabiles sunt, & inimicitia in eum indices: Hosti patriæ honores detrahantur: parricidæ honores detrahantur: parricida trahatur. Hostis patriæ, parricida, gladiator, in spoliario lanietur: hostis Deorum, carnifex Senatus: hostis Deorum, parricida Senatus. Hostis Deorum, hostis Senatus. Denique unum ei efflagitare, quod sibi & Imperatori, & militibus prætorianis, cæteris item, adeoque toti Reipubl. inimicissimus fuisset, non destiterunt. Impuri gladiatoris memoria aboleatur. Gladiatorem in spoliario. Exaudi Cæsar. Carnifex unco trahatur. Carnifex Senatus more majorum unco trahatur. Sævior *Domitiano*, impurior *Nerone*, sic fecit, sic patiat. Memoriam innocentium ferventur: honores innocentium restituas, &c. Vide *Lampridium in Commodus* §. 6.

XIX. IMPERATOR ROM.

P. ÆLIVS PERRINAX.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. *Generatio*.

P. *Ælius Pertinax* ex humili & obscuro genere natus est anno Christi 128. in Apennino, in vi-co Martis.

Pater ejus dictus fuit *Ælius Successus*, quem mercaturam fecisse, seu ut alii malunt, lateres coxisse, Historici tradunt. *Herodianus Capitolinus*.

Dion & Egnatius referunt, eum ex Africa oriundum fuisse è civitate *Alba Pompeia* dicta.

N O T A.

Apenninus per duplex *n*; vel *Apenninus* cum *æ* diphthongo, ut scribit *Servius*, quasi Alpes *Pœni*, quod eas Hannibal primus superavit: Monset, qui Italiam mediam dividit, incipitque à Genua, & supra Carnos incumbit. Ejus descriptionem vide apud *Lucanum lib. 2.*

I I. Appellatio.

P. Ælius cognomento dictus est *P E R T I N A X*. Cujus cognominis ratio triplex dari potest.

I. Est *O E C O N O M I C A*. Sic quidem affirmant, quod *Pertinax* sit à *pertinaci* lignariæ negotiationis continuatione sic dictus.

II. *E T H I C A*. Sic dictus est, quod immotam in omnibus propositis ac negociis suis constantiam servavit.

III. *P O L I T I C A*. *Aurelius Victor* scribit, quod coactus repugnansque Imperium suscepit: indeque tale sit cognomentum sortitus.

III. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ.

C O N S T I T V T I O R A T I O N E

I. *Corporis*. Erat senex, cum ad Imperium perveniret, nempe sexagenario major: persona ejus erat gravis & civibus honorabilis, hostibus vero formidabilis: facie venustus, & corpore crassus atque obesus: *Capitolinus* §. 4. ita de eo scribit: *Pertinax* erat senex venerabilis, immissa barba, reflexo capillo, habitudine corporis pinguiore, ventre prominulo, statura Imperatoria, eloquentia mediocri, & magis blandus quam benignus, nec unquam creditus simplex.

II. *Animi*. Sicut insignibus corporis, ita quoque animi dotibus præditus erat. Ingenium alacre & judicium acutum habebat, ut exacte de quibusvis objectis judicare posset: erat quoque doctrina cultus, linguaque promptus, & literarum armorumque peritus. Et cum verbis esset affabilis, re erat illiberalis ac prope sordidus.

C A P V T II.

D E P R O G R E S S V.

I. A C T A O E C O N O M I C A.

*V*Xor ejus dicta fuit *Flavia Titiana*. *Capitolin. in Pertinace*. §. 2. 4. ex qua filium & filiam suscepit.

C O N C U B I N A ejus erat *Cornificia*. Cum enim uxor ejus fœdus conjugii violaret, & rem cum citharædo haberet: Ille quoque hanc *Cornificiam* concubinæ loco eligebat, eamque ardentem diligebat.

Vita Oeconomica.

Frugalitas & Tenacitas. Nam *Iul. Capitolinus* §. 4. ita de eo scribit: *Pertinax* prope sordidus erat, adeo ut dimidiatas lactucas & carduos in privata vita convivis apponeret: & nisi quod missum esset edulium, quotquot essent amici, novem libras carnis per tres missus ponebat. Si autem plus aliquid missum esset, etiam in alium diem differebat, cum semper ad convivium multos vocaret. Imperator etiam, si sine convivis esset, eadem consuetudine cœnitabat. Amicis siquando de prandio mittere voluit, misit offulas binas, aut omasi partem, aliquando lumbos gallinaceos. *Phasianum* nunquam privato convivio comedit, aut alicui misit. Cum sine amicis cœnaret, adhibebat uxorem suam & *Valerianum*, ut cum eodem, qui docuerat, fabulas literatas haberet.

Observatio.

Graviter hac in re peccavit *Pertinax*, inter Imperatorem & privatam personam non distinguens. Quid enim *Augusto* indignius, quam ut, qui tam late imperet, animum tam angustum etiam in vilissimis rebus habeat? Scribit tamen *Iulius Capitolinus*, §. 3. Frugalitatem istam & Continentiam *Pertinacis* usui magno *Reipubl.* fuisse. Cæteri enim etiam, ut sit, exemplum ejus imitabantur. Itaque vilitas annonæ ex omnium continentia nata est. Nam Imperatorium sumtum, repudiatis non necessariis, ad soliti dimidium redegit. Atque hujusmodi institutis opes & sibi & ærario parare, quod *Commodi* largitionibus exhaustum prorsus erat, quam non satis honestis rationibus quærere, maluit.

II. A C T A P O L I T I C A.

I. Ante Imperium.

Ante Imperium multis functus est domi militiaeque officiis ac honoribus, magnaue præditus fuit autoritate. Apud *Ligures* primum Professor fuit *Grammatices*: in quo munere *Sulpitio Apollinari* Præceptoris suo successit. Sed cum haud magnam pecuniæ summam inde sibi comparare posset, per *Lollianum Avitum* ducendi ordinis dignitatem petiit. Ita propter industriam militarem primo Consul, postea Præfectus cohortis in *Syria* electus est. Inde in *Myssia* alam, & in *Germania* classem rexit, tandemque præfecturam urbis *Romæ* promeruit. *Aurelius Victor*, *Dion*, *Herodianus*, *Capitolinus*.

II. Imperii occupatio.

Invitus & coactus Imperium suscepit, ut etiam inde cognomen *Pertinacis* nactus sit, teste *Aurelio Victore*. Patet hoc ipsum,

1. *EX ACTIS PRIVATIS*. Cum enim *Latus* Praefectus atque *Electus*, qui *Commodus* interfecerant, nocte intempesta paucis cum militibus ad eum venirent, ipse initio perterritus & expavescens, putans, eos à *Commodo* ad se occidendum missos, pleno audaciae vultu minimeque pallenti dixit: Iampridem hunc exitum vitae singulis etiam noctibus sperabam, qui ex omnibus paternis amicis unus adhuc essem reliquus. Itaque demirabar, quoniam tamdiu rem differret *Commodus*. Proinde quid statis, quin facitis imperata, meque à tristi aliquando ac perpetua formidine liberatis? At illi respondebant: Se adesse, ut Imperium illi offerrent. Quod initio ille plane recusabat. Sed cum illi urgerent, tandem re omni intellecta illorum potestati se permisit. *Herod. in Pertinace*, §. 1.

1. *EX ACTIS PUBLICIS*. Postquam igitur illuxit, in curiam se contulit, neque ignem sibi praeferrere, neque ulla Principatus insignia passus attingi, donec Senatus sententiam sciscitaretur. Sed 1. cum simul atque viderunt, laetis acclamationibus unanimiter exceperunt, Augustumque & Imperatorem consalutarunt. 2. At ille recusare instituit, tanquam rem invidiosam, nomen Imperii, & excusare senectutem, veniamque orare, multos esse dictitans patritios viros, quibus magis Imperium conveniret. Simul *Glabrionem* manu comprehensum protrahens, sessitare Imperatoria sella jubebat. Erat enim ille omnium Patritiorum nobilissimus, ad *Aeneam*, *Veneris* & *Anchisae* filium, seriem generis referens, idemque iterum Consul. Qui tamen ita tum locutus est: *EQVIVDEM* egomet, quem tu omnium putas dignissimum, cedo tibi Imperio, atque una mecum Senatus omnis summam tibi potestatem decernimus. 3. Tandem igitur vix dubitabundus, universis impense rogantibus, sellam Imperatoriam conscendit, modesta atque prudenti in Senatu oratione habita, quam describit *Herodianus* §. 3.

III. Imperii administratio.

In Imperii administratione variae ejus virtutes fulserunt.

I. *Gravitas*.

1. *IN VERBIS*. Cum enim *Pertinax* omnium votis, suffragiis & acclamationibus Imperator appellatus esset, Senatui gratias egit, & praecipue

Electo Praefecto Praetorii, quo autore ipse ad Imperium pervenerat. Postquam autem *Lato* gratias egisset; *Falco* Consul dixit: *Qualis Imperator es futurus?* & vitio ipsi dedit, quod *Latus* & *Marcilam*, aliosque ministros *Commodi* scelerum, non tolleretur. Ille respondit: *Iuvenis es, Consul, nec parendi scis necessitatem. Paruerunt inviti Commodi, sed ubi habuerunt facultatem, quid semper voluerint, ostenderunt.* Atque ita *Pertinax* intempestivam Consulis censuram graviore censura castigavit.

1. *IN FACTIS*. Nam prima die, postquam Imperator salutatus est, petenti *Symbolum* Tribunus militum dedit: *MILITEMVS*. Sentiens ille, populum Romanum servire fas non esse: quem Diu immortales (ut cum *Tullio* loquar) omnibus gentibus imperare voluerint, & cuius propria & quasi peculiaris sit libertas. Eamque ob causam nullum omnino casum pro libertate ejus, & dignitate patriae, Imperatori non ferendum esse: ac cum quidvis potius facere, & vel in bello emori oportere, quam servire, aut in servitute vivere. Mors enim, ut *Cicero* docet, servituti anteponenda est: qua nihil est foedius aut miserius: cum ad decus & libertatem nati simus, quam aut tenere, aut cum libertate mori debemus, ut est in *Philipp.* 3. Et simul exprobravit segnitiam temporum superiorum. Militibus quoque edixit, ne cui ex populo contumeliam facerent; neve quem viatorem pulsarent: cuncta denique ad honestatem & moderationem reducere conabatur. *Iulius Capitolinus*, §. 2.

II. *Modestia*.

Singularis modestiae hic Imperator erat. Nam eadem die, qua ipse Augustus appellatus, etiam *Flavia Titiana* uxor ejus Augusta est salutata. *Capitolinus* §. 2. Similiter & filium ejus *Pertinacem* Senatus Caesarem appellavit. Verum *Pertinax* nec uxoris Augustae appellationem recepit, & de filio dixit: *Cum moruerit.* *Capitolinus* §. 3. Quin adeo sese aequabilem paremque caeteris praestabat, ut filium quoque jam adolescentem in aulam palatinam nunquam adduxerit, sed intra privatos parietes retinuerit, sic ut in ludum quoque literarium ac gymnasia de more iret, nihil privatis absimilis, erudireturque, & omnia perinde ut quivis è medio agitarer, neque ullam aut tyrannicam, aut omnino Imperatoriampompam ostentaret. *Herodianus* §. 4.

III. *Iustitia*.

Vt Rempubl. firmaret, leges utiles ac necessarias tulit.

1. *Militibus* edixit, ne cui ex populo contumeliam facerent, neve quem viatorem pulsarent:

cuncta denique ad honesti cultum, modestiamque referebat. *Herodianus* §. 4.

I. Imperatoris possessionibus nomen suum inscribi prohibuit, non esse illas dictitans Imperantium proprias, sed communes Romanorum & publicas. *Herodianus ibid.*

II. Vestigalia quoque omnia, quæ ad contrahendas pecunias tyranni excogitaverant, in fluviorum ripis, in urbium pontibus, perque vias & itinera, penitus remisit, atque in antiquam libertatem revocavit, multa que item ad idem exemplum facturus videbatur. *Herodianus ibidem.*

IV. De Testamentis. Legem quoque tulit, ut testamenta priora non prius essent irrita, quam alia perfecta essent, neve ob hoc fiscus aliquando succederet. Ipseque professus est, nullius se aditum hæreditatem, quæ aut adulatione alicujus delata esset, aut lite perplexa, ut legitimi hæredes & necessarii privarentur: addiditque Senatus-consulto hæc verba: *Sanctius, P. C., est, inopem Rempubl. obtinere, quam ad divitiarum cumulum per discriminum atque dedecorum vestigia pervenire. Iul. Capitolinus, §. 3.*

V. De delatoribus. Delatores vinctos graviter puniri iussit: & tamen mollius, quam superiores Imperatores, unicuique dignitati, si delationis crimen incurreret, pœnam statuens. *Herodianus §. 4. Iulius Capitolinus, §. 3.*

VI. De Servis. Eos, qui calumniis appetiti per servos fuerant, damnatis servis delatoribus, liberavit, in crucem sublati talibus servis; aliquos etiam mortuos vindicavit. *Iulius Capitolinus, §. 3.*

VII. De Agris incultis. Quicquid inculti soli vacabat, occupantibus *Pertinax Imp.* adjudicavit: decemque annorum immunitatem ac perpetuam libertatem agricolis concessit. *Cassianus.*

IV. Comitas & mansuetudo.

Civilem se salutantibus & interpellantibus semper exhibuit. Utebatur, inquit *Dio*, nobis perquam familiariter, erat enim affabilis. Audiebat promte, si quis aliquid peteret, & clementer respondebat, quicquid videretur. *Herodianus ita de eo §. 4.* scribit: Ipse cum aut ingrederetur, aut jus diceret, comem scilicet & mansuetam indolem ostendebat: & cum *Marcum* imprimis referre videretur, seniores quidem admonitu delectabat, reliquos autem, à crudeli contumeliosaque tyrannide ad modestam vitam tranquillamque vindicatos, facile ad se amandum impulerat. Hæc præclara sane & maxime laudanda virtus in *Pertinace* fuit.

V. Clementia.

Cum *Falco* Consul Imperii affectati damnandus à Senatu esset, *Pertinax* ei pepercit, & à Senatu impunitatem ejus petiit, dicens: *Absit, ut, me tenente principatum, ullus Senator vel jure interfici jubeatur. Iulius Capitolinus, §. 3.*

VI. Liberalitas.

Liberalitatem suam in ærarii tenuitate civibus & militibus non deesse passus est. Immo vero æquasse hac parte se illos Principes, qui ærarium amplissimum possidebant, ipse gloriatur. Et certe donativa atque congiaria, quæ *Commodus* promiserat, solvit. Annonæ consultissime providit. Præmia militantibus dari curavit.

VIII. Autoritas.

Civibus, præsertim honestioribus sociis, præterea & exercitibus, qui per provincias passim sparsi, mire carus, ipsis denique hostibus venerabilis erat: Ita ut *Latus* prætorio præfectus, barbaros quosdam, qui à *Commodo*, ut pacem servarent, magnam vim auri acceperant, jam domum redeuntes revocare non dubitavit, & repetita ab iis pecunia dicere: *Referte domum, Pertinacem Imperatorem esse.* Ejus enim virtutem magno suo malo cognoverant, cum in exercitu *Marci* militaret. Eandem virtutem civibus, quamdiu licuit, & prætorianis repræsentavit. *Dion.* Et *Herodianus §. 4.* ita scribit: Barbari, si qui aut frænos depulerant, aut seditiones moliebantur, metu virtutis, quam præstitisse cum superioribus bellis meminissent, justitiæque fide, cum neminem ab illo. scirent ultro offendi, sed gratiam cuique pro meritis referri, vimque abesse, & crudelitatem, sponte se illi dediderunt. Legationes præterea undique confluebant, gratulatum Romano populo, quod *Pertinacis* Imperio gubernarentur.

CAPUT III.

DE EGRESSU.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

I. **M**ilitum Prætorianorum & aulicorum contra *Pertinacem* conspiratio. Cum *Pertinax* & militum prætorianorum & aulicorum licentiam coerceret severioribus quasi frænis, in odium eorum incurrit. Qui facile cum *Lato* prætorii præfecto, homine avaritiæ insatiabilis & lubricæ fidei, in perniciem Imperatoris conjurarunt, & inter vina & epulas consilia inierunt *Pertinacem* è medio tol-

lendi, gravem ipsis atque onerosum, alterumque ejus loco imponendi rebus Romanis, indulgentem atque intemperantem, nihilque denique non licentiae praebiturum. *Herodian. in Pertinace, §. 5.*

I I. *Amicorum Admonitio. Pertinax Imper.* ab amicis admonitus, ut praetorianorum militum insidias effugeret, qui jam conabantur Imperatorem de vita tollere: respondit; Se nequaquam male sibi conscius esse; ideoque non opus esse, ut contra Imperatoriam Majestatem, atque antea vitam, latebris aut fuga consuleret vitae suae. *Herodianus §. 5.*

I I I. *Pertinacis constantia, ἀνδραγαθή oratio, & animosa militum compellatio. Pertinax Imper.* cubiculo egressus, ac milites praetorianos in se irruere conspicatus, ita ad eos verba fecit: *Me quidem, o milites, si occiditis, neque ipsi rem magnam facitis, neque mihi sane gravem, homini videlicet hujus aetatis & gloria. Siquidem humana vita finis certe est aliquis necessarius.* Non ignoravit Imperator, semel esse moriendum: & hic non referre, quo mortis genere ultimum vitae diem claudamus. *Herodianus §. 5.*

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

Trucidatio. At conjurati orationem ejus vili pendentes, impetu in palatium facto, principem neque fugere neque occultare se volentem, oratione etiam gravi & conspectu suo gladios eorum morantem, tandem obtruncarunt, cum imperasset mens. 2. dies 25. *Tausius* quidam, Tungrorum unus, facinus illud auspicatus scribitur, & hastam in pectus Pertinacis primus jecisse. Illum vero Iovem Ultorem precatum, toga caput operuisse, atque à cæteris confossum esse. *Iulius Capitolinus §. 4.* Perit cum illo *Electus*. Is enim solus fugere non sustinuit è numero aulicorum. Praesto potius ei fuit, & multos militum vulneravit, duos confodit: itaque opem Imperatori suo, quoad potuit, tulit. Quem hoc nomine maxime admirari se, perpetuoque bonum virum judicasse, *Dion* scribit.

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

I. *Contumeliosa tractatio. Parricida*, qui eum interfecerant, caput ejus, conto fixum, per urbem in castra pertulerunt. Reliquiae ejus, recuperato capite, in sepulchro avi uxoris locatae sunt, cum annos 67 & aliquot menses vixisset, imperasset nondum tres integros menses.

I I. *Populi indignatio & acclamatio.* Populus mortem ejus indignissime tulit: quia videbat omnia antiquata per eum posse restitui. Ideoque ei mortuo ad vocis usque defectum acclamavit: *Per-*

tinace imperante securi viximus, neminem timuimus. Patri pio, patri Senatus, patri omnium bonorum.

I I I. *Senatus conturbatio.* Praecipue vero Senatus id indigne ferebat, communemque eam calamitatem existimabat, desiderans parentem optimum ac Principem indulgentissimum, rursusque tyrannidem metuens, quam cordi esse militibus intelligebat, &c.

XX. IMPERATOR ROM.

DIDIVS IULIANVS.

C A P V T I.

D E O R T V.

I. *PATER* fuit PETRONIVS DIDIVS SEVERVS.

I I. *MATER*, Clara Aemylia.

I I I. *AVUS PATERNVS*, Insubris Mediolanensis: *MATERNVS* ex Adrumetina Colonia.

I V. *PROAVUS* fuit SALVIVS IULIANVS, bis Consul, praefectus urbi, & Iuris consultus, qui sub Imperatore Adriano floruit, qui-que primus edictum, quod varie à Praetoribus promebatur, in ordinem redegit, adeoque edictum perpetuum composuit.

E D V C A T I O.

Educatus est *Didius Iulianus* apud *Domitiam Lucillam*, matrem *Marci* Imperatoris. *Aelius Spartianus*, §. 1.

C A P V T II.

D E P R O G R E S S V.

I. ACTA OECONOMICA.

VXOR ejus fuit MALLIA SCANTILLA mulier valde ἀμυρρο & deformis. Ex qua suscepit filiam nomine *Didiam Claram*, excellenti formae venustate praeditam: quam *Cornelio Repentino* despondit; eumque urbis praefectum in locum *Sulpitiani* fecit. *Aelius Spartianus*, §. 2.

I I. ACTA OECONOMICA.

I. Ante Imperium.

Hic *Didius Iulianus* ante Imperium ad varios dignitatum atque functionum gradus evectus est; uti *Aelius Spartianus* §. 1. scribit. Nam

i. *Quæstor* ante annum, quam legitima ætas sinebat, designatus est.

ii. *Ædilitatem* suffragio *Marci* consecutus est.

iii. *Prætor* ejusdem suffragio fuit.

iv. *Dux*, legionis præfuit in *Germania* vicefimæ secundæ primigeniæ.

v. *Gubernator Dalmatiae*. Nam *Dalmatiam* regendam accepit, eamque à confinibus hostibus vindicavit.

vi. *Germaniam* inferiorem & *Bithyniam* rexit.

vii. Fuit Romæ *Consul* cum *Pertinace*, & in proconsulatu *Africae* eidem successit, & semper ab eo collega est & successor appellatus: maxime eo die, cum, filiam suam *Iulianam* despondens affini suo, ad *Pertinacem* venisset, idque intimasset, dixissetque debita reverentia; *Quia collega & successor meus est.*

II. Imperii occupatio.

Post *Pertinacis Imperatoris* cadem universa civitas Romana conturbata est: plebs universa stupebat, & *Optimates* in sua prædia ab urbe secesserant. Ecce milites, constituto supra murum vocalissimo quoque, Imperium venale proposuerunt, traditurosque se dicebant ei, qui plurimum pecuniæ polliceretur, tutoque in aulam cum armis deducturos. Hoc militum edictum huic *Iuliano* viro Consulari, qui grandem habere pecuniam credebatur, vespere supra cœnam nunciatur inter vinum atque epulas: quippe homo alioqui vitæ parum continentis habebatur. Persuadent igitur uxor atque filia, & parasitorum turba, ut relicta mensa acceleret, & quid agatur intelligat: ac subinde inter eundem adhortantur, occupet projectum Imperium, superaturum largitione omnes competitors, qui tantum divitiarum possideat. Igitur ubi ad muros accessit, clamare occepit, se daturum quæ vellent, habere se magnas opes, multos auri thesauros atque argenti. Præterea militibus singulis plus multo argenti daturum, quam aut petere auderent, aut se accepturos expectaverant. Neque in dando moram futuram: Nam domi eam pecuniam adservari. *Herodianus* §. i.

Ita *Iulianus* à militibus, ingenti pecunia promissa, Imperator salutatus, è castris in forum atque Senatum deducitur, magno prætorianorum numero stipatus. Hi signa infesta inferebant urbi, non secus quam si ad magnum aliquod facinus edendum educerentur. Etenim valde ei studebant, & *Commodi* cognomen ei imponebant, gratiosum apud milites. Senatus minis istis ac vi militum per-

territus, deesse novo huic Tyranno non audebat, ideoque illum in Imperio confirmabat. *Dio.*

SYMBOLVM EIVS FUIT:

In precio precium. Nam pecuniæ omnia obedire, & in precio precium esse dixit; quod qui in numerato non habet, in precio non est. Huc pertinet illud *Næonis*:

Aurea nunc vere sunt secula: plurimus auro

Venit bonos: auro conciliatur amor.

Hanc pecuniæ tyrannidem pulchre admodum & eleganter describit *Euripides* in *Bellerophonte*: ex quo hosce versus ita convertit *M. Cicero*, teste *Seneca*:

Pecunia ingens generis humani bonum:

Cui non voluptas matris, aut blanda potest

Par esse prolis, non sacer meritis parens.

Verum si recte considerare, & recte judicare volumus;

*Non vi, non nummis, EMITVR VIRTVTE
POTESTAS,*

Et sancta melius longa tenaxque fide.

III. Imperii administratio.

i. *Iulianus* Imperium adeptus, deliciis continuo crapulæque se dedit, Reipublicæ curam neglexit, vitamque mollissimam luxuque circumfluentem traduxit.

ii. *Spem militum* fefellit, neque fidem promissorum implere potuit. Siquidem nec opes erant domi, quantas jactabat, & publicum ærarium sumtibus illis insanis jam pridem à *Commodo* fuit exhaustum. Quare cum milites habebat infensos, quia spe sua frustrati erant; tum à populo, totius rei conscio, facile contemnebatur. *Herodianus* in *Iuliano*, §. 2.

iii. *Populum* muneribus corrumpere studuit. Verum is omnia ejus promissa adspersatus, parricidam eum & Imperii invasorem appellavit. Etiam irritatus quorundam cæde, arma corripuit.

iv. *Populus Pescennii Nigri*, qui Syriam cum exercitu obtinebat, absentis fidem imploravit, ut quamprimum adesset, ipsosque à tantis contumeliis assleret.

v. Ipse Imperator à militibus suis salutatus est. Sed cum illo intempestivum ageret otium, *Septimius Severus* genere *Afer*, vehemens homo negotiis gerendis, ac ferox, vitæque insuetus duræ & asperæ, ac laboribus facillime resistens, promptus excogitandis, acer exequendis rebus, postquam Romanum principatum pendere sublimem quasque direptui expositum vidit, alterum quidem

quidem ut desidem, alterum ut parum efficacem, contemtui habuit. *Herodianus in Iuliano*, §. 4. & *Pescennium Nigrum*, è Pannonia cum exercitu advolans, prævenit, atque persuaso Albino, Britanniae Præsidi, ut quiesceret, pollicitus ei dignitatem Cæsaream, celerrime in Italiam cum armatis contendit, adjunctisque sibi aliis, prætorianos & *Iulianum* prorsus conterruit.

v 1. Senatus in templum Minervæ à Consule vocatus, *Severum* Imperatorem appellavit: *Pertinaci* divinos honores decrevit: *Iulianum*, abrogato ei Imperio, capitis damnavit.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

I. **M**ortis præsagia. Interitum ejus, & trium ducum illorum orientem potentiam, denunciassse visæ sunt tres stellæ circa Solem, *Iuliano* sacrificante, ab omnibus conspectæ.

II. *Visio Magica*. In *Iuliano* fuit hæc demencia, ut per Magos pleraque faceret, quibus putaret vel odium populi deliniri, vel militum arma compesci. Nam & quasdam non convenientes Romanis sacris hostias immolaverunt, & carmina profana incantaverunt, & ea quæ ad speculum dicunt fieri, in quo pueri præligatis oculis incantato vertice respicere dicuntur, *Iulianus* fecit. Tumque puer vidisse dicitur, & adventum *Severi*, & *Iuliani* decessionem. *Ælius Spartianus* §. 3. Atque ita *Iuliani* impietas, imminentis justii judicii præsagium fuit.

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

Iulianus acie prope Pontem Milvium devictus, cum in Palatium venisset, destitutus atque desertus ab omnibus, à milite quodam gregario inter foedissimas complorationes obtruncatus est cum imperasset dies 66. uti *Dion* habet.

VOX ΠΡΟΑΓΩΓΙΟΣ.

Iulianus, postquam ei Imperium abrogatum, & capitis damnatus esset, interfectus est, nec quidquam percussoribus dixit, nisi: *Quid ego admisi? Quem occidi?* Et tamen nonnullos civium interfecerat, etiam pueros complures necaverat, magicarum divinationum gratia. *Marciam* item & *Latum*, necis *Commodi* auctores.

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

Corpus ejus à *Severo* uxori *Manliæ Scantillæ* ac filia ad sepulturam est redditum, inque proavi

monumentum translatum, milliario quinto, via Lavicana.

EPITAPHIVM,

ab *Ausonio* ei erectum.

*Dii bene, quod spoliis Didius non gaudet opimis,
Et cito perjuro pramia ademta seni.*

Tuque, Severe pater, titulum ne horresce novantis:

Non rapuit Imperium vis tua, sed recipit.

XXI. IMPERATOR ROM.

SEPTIMIUS SEVERVS
PERTINAX.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. Generatio.

I. **P**ATER ejus *MARCUS GETA*, Eques Romanus fuit. *Spart.* §. 1.

II. **M**ATER, *FVLVIA PIA* appellata est. *Spart.* §. 1.

III. *Natione Afer* fuit; Et non alius Imperator Romanorum præter ipsum fuisse legitur ex Africa oriundus. Itaque sic de eo *Ausonius*:

*Punica origo illi, sed qui virtute probaret,
Non obstare locum, cum valet ingenium.*

NOTA.

Hic primus & solus Africa oriundus, ad Imperii Romani fastigium ascendit, indulgente virtuti ejus divina Providentia, favente Senatu, populo Romano & militibus.

II. Appellatio.

I. **NOMEN** ejus fuit: *SEPTIMIUS SEVERVS*.

II. *Cognomen Pertinacis* statim ab Imperii initio in honorem *Pertinacis*, qui fraude *Didii Iuliani* erat trucidatus à Senatu atque militibus, ei impositum est. *Iulius Capitolinus in Pertinace* §. 5. Et *Herodianus in Iuliano* §. 5.

Hoc autem cognomen revera fuit omen. Nam *Severus* hic revera *pertinax* fuit; idque *διδωσ*.

1. *Ethice, ob naturam ingentique indolem*. Quia vehemens homo negotiis gerendis, ac laboribus facillime resistens, & promptus excogitandis acerque exsequendis rebus fuit. *Herod. in Iuliano* §. 4.

2. *Politice*. Quia *pertinax* in Imperio recusando fuit, & tandem invitatus illud suscepit. Deinde plerique hoc cognomen ad *pertinaciam* ejus in parri-

Eccc

cidis

cidis *Pertinacis* occisi persequendis accommoda-
runt, dicentes: *Eum Imperatorem esse vere Pertina-*
cem, vere Severum.

CAPUT II.

DE PROGRESSU.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ.

Educatio &

ACTA IUVENILIA.

ERat corpore robustus, nisi quod senex podagra laboravit. Acies mentis fuit acerrima & validissima, facie pulchra & decora: crines habuit longos, vocem amabilem: generosam indolem in prima pueritia protulit, & in vere (ut aiunt) autumnum. Nam literis latinis atque græcis imbutus fuit, in patria quoque Philosophiæ & Astrologiæ operam navavit, anno 18 publice declamavit. Et nullum alium inter pueros ludum nisi ad iudices exercuit: cum ipse, prælatis fascibus ac securibus, ordine puerorum circumstante, federet ac iudicaret. Postea studiorum causa Romam venit, latum clavum à Divo Marco petiit, & accepit, favente sibi Septimio Severo, affine suo, bis jam Consulari. *Spart.* §. 1. Educatus est à M. Antonino Philosopho Imperatore, equestri loco.

II. ACTA OECONOMICA.

Vxores duas habuit.

PRIOR erat MARTIA, quam duxit tempore Antonini Imp. cum adhuc privatus esset, eique Imperator factus statuas collocavit, ex qua filius ei natus est BASSIANUS.

POSTERIOR erat IULIA. Mortua enim uxore Martia, cum aliam vellet ducere, genituras sponfarum requirebat, ipse quoque matheleosperitissimus: & cum esset in Syria quædam, quæ id genituræ haberet, ut Regi jungeretur, eandem uxorem petiit, Iuliam scilicet: & accepit interventu amicorum: ex qua statim pater factus est. *Ælius Spart.* §. 1. Suscepit ex ea filium GETAM.

Hi fratres inter se primum puerilibus colluctationibus dissidere cœperunt: deinde palam dissensiones præ se tulerunt, adulatoribus ac ministris ad gratiam multa suggerentibus. Itaque pater legendam eis misit *Micypsa* orationem, quæ apud *Salustium* est, in qua dicitur: *Concordia res parva crescunt; discordia magna dilabuntur.* Bassianum autem Cæsarem fecit Severus adhuc superstes, eumque Antoninum appellavit, appposito Aurelii nomine, sive quod somniaverat, Antoninum sibi successurum, sive quod Severus ipse in Marci Antonini fa-

miliam transire voluerit. Marcum enim ex omnibus Imperatoribus tantum coluit, ut Antonini nomen omnibus deinceps Augustis ascribendum putarit.

Getam fratrem interficit postea Bassianus: de quo in historia ejus postea dicemus.

Filias quoque duas ex Iulia suscepit, quarum unam Probo, alteram Aëtio elocavit. Et cum Probo genero suo præfecturam urbis obtulisset, ille recusavit, dixitque: *Minus sibi videri, præfectum esse, quam Principis generum.* Vtrumque autem generum statim Consulem fecit, utrumque ditavit. *Ælius Spart.* §. 2.

Licet autem Iulia, ipso adhuc vivo, adulterium exerceret, tamen ex nimio erga eam amore illud dissimulavit, patienterque tulit. Post obitum vero ejus privigno suo Bassiano Caracallæ nupsit; uti postea dicemus.

III. ACTA POLITICA.

I. Acta ante Imperium.

Ante Imperium ad varios dignitatum atque honorum gradus evectus est: quos *Ælius Spart.* §. 1. ordine describit.

1. *Quæstor* fuit. Hanc quæsturam diligenter administravit.

11. Omnibus sortibus natus, militari quæsturam sorte Beticam accepit, atque inde Africam petiit, ut mortuo patre rem domesticam componeret.

111. Dum in Africa est, pro Betica, Sardinia ei attributa est, quod Beticam Mauri populabantur.

IV. Acta quæstura Sardinienſi, legationem Proconsulis Africa accepit. In qua legatione cum cum quidam municipum suorum, LEPTITANUS nomine, præcedentibus fascibus, ut antiquum contubernalem ipse plebeius amplexus esset, fustibus eum sub elogio ejusdem præconis ceceidit, Legatum P. R. homo plebeius temere amplecti noli. Ex quo factum est, ut in vehiculo etiam legati sederent, qui ante pedibus ambulabant. *Ælius Spartianus* §. 1.

V. Tribunatum plebis, Marco Imperatore decernente, promeruit, eumque severissime exercitatissimeque egit.

VI. Lugdunensem provinciam legatus accepit.

Varia futuri Imperii omina.

1. Cum rogatus ad cœnam Imperatoriam palliatus venisset, qui togatus venire debuerat, togam præſidiariam ipsius Imperatoris accepit.

I I. Sedit in sella Imperatoria temere à ministro posita, ignarus quod non liceret.

I I I. In hortis cum humi jacens epularetur cum filiis parca cœna, pomaque apposita major filius, qui tunc quinquennis erat, cum collusoribus puerulis manu largiore divideret, paterque illum reprehendens dixisset: *Parcius divide: non enim regias opes possides: quinquennarius puer respondit; Sed possidebo.*

I V. *Astrologi prædictio.* In quadam civitate Africana cum sollicitus Mathematicum consulisset, positaque hora, ingentia vidisset Astrologus, dixit ei, *Tuam, non alienam pone genituram.* Cum autem Severus jurasset suam esse, omnia ei dixit, quæ postea facta sunt. *Ælius Spart. §. 1.*

I I. Imperii occupatio.

I. A Germanicis legionibus, ubi auditum est *Commodum* occisum, *Iulianum* autem cum odio cunctorum imperare, multis hortantibus repugnans Imperator est appellatus apud *Carnutum* Idibus Augustis. *Ælius Spart. §. 2.*

I I. *Iulianus* interfectores misit quosdam, qui *Severum* occiderent. Verum *Severus*, evitatis eorum manibus, quos ad se interficiendum *Iulianus* miserat, missis ad Prætorianos literis, signum vel deferendi, vel occidendi *Iuliani* dedit: statimque auditus est. Nam & *Iulianus* occisus est in palatio, & *Severus* Romam invitatus: quod nulli unquam contigit. Nutu tantum *Severus* victor est factus, armatusque Romam contendit, & honorifice à militibus & Senatu exceptus est, & Imperator appellatus. *Ælius Spart. ibidem.*

I I I. Imperii administratio.

I. T O G A T A.

I. Imperii suscepti rationem in curia reddidit: causatusque est, quod ad se occidendum *Iulianus* notos ducum cædibus misisset. *Ælius Spart. §. 2.*

I I. *Pertinaci*, cujus ita studiosus fuit, ut nomen ejus etiam sibi sumeret, ingenti apparatu funus fecit, seque neminem Senatorum unquam interfectorum jurejurando confirmavit: quod tamen non multo post neglexit. *Spart. ibidem.*

I I I. Necem *Pertinacis* ultus est. 1. *Milites*, qui *Pertinacem* interfecerant, exauctoratos expulit ex Imperio. 2. Interfecit & *Latum* Præfectum prætorio: qui autor fuerat necis *Commodi* & *Pertinacis*.

I V. Amicos *Iuliani* è medio sustulit.

V. Rempubl. diligenter curavit. Nam rei fru-

mentariæ, quam minimam repererat, ita consuluit, ut excedens ipse vita, septem annorum canonem Pop. Rom. relinqueret. *Spart. §. 2.*

V I. *Populum* ac milites muneribus ac donis plurimis affecit, simulque adeo multa indulgit, quæ nunquam antea acceperant. Nam & frumenti summam prius adauxit, & aureis annulis uti, & domi habere mulierem permisit; quæ prius militibus interdicta fuerant.

V I I. *Plantianum* aulicum, quem in deliciis habuit, sed superbia elatum, nimiamque licentiam sibi sumentem, interfici mandavit. Hic *Plantianus* enim Afer ex tenui loco evehctus est ad summam potentiam & maximas opes à *Severo*: adeoque carus ei fuit, ut filiam ejus dederit *Severus Bassiano*. *Dion de Plantiano* ita scribit: Omnia concupiscebat, omnia petebat, omnia accipiebat: nec gentem, nec urbem ullam relinquebat non spoliata, sed omnia & undecumque rapiebat. Refert præterea *Herodianus*, *Plantianum* præcipuæ authoritatis, post *Severum*, & filios ejus Cæsares, superbia ita redditum trucem & horribilem, cum supremæ dignitatis insignibus dum incederet, ut non modo non adiretur à quoquam, sed etiam, qui fortuito occurrebant, ab eodem verterent oculos. Quin & antambulones aliquot, quacunque iter faceret, denunciabant, ne quis in proximo consistere, neve illum contueri auderet, sed averterent universi oculos, terramque despectarent. Cætera magis tetra omitto. Talis cum esset, non potuit diuturna ejus esse felicitas. Sed primum hoc furore punitus est, ut vitæ *Severi* & *Bassiani* insidias strueret; quibus deprehensis, *Plantianus* à *Severo* in Palatium vocatus, ibi interfectus est: & cadaver monstratum *Iulie*, ut lataretur, & filia *Plantiani*, ut dolore afficeretur. Hic fuit exitus hominis aulici, qui potentia suæ fiducia nimiam licentiam sibi sumserat, oblitus hujus præcepti:

*Fortunam reverenter habe, quicumque repente
Dives ab exili progrediare loco.*

Monitum.

Omnes superbi sunt fatui, & omnes fatui sunt superbi. Si vis irritare fatuum, dicatur tantum aliquid contra ejus opinionem, quam habet de se. Quia naturales fatui habent opiniones, se esse tales, & tales. Ista quando rejiciuntur, tum irascuntur. Cæterum experientia testatur, plerumque eos, qui ex opificum progenie & sordida plebe (licet nonnulli, sed raro, ex iis, multis virtutibus claruerunt) emergunt, atque ad dignitates altiores, vel ingenio suo, vel alia solertia ascendunt, multo insolentiores & propemodum intolerabiliores, magna cum ja-

ctura Reipubl. esse solere, quam qui nobili, veteri, & celebri stirpe geniti sunt, ita ut veterum ille recte dixerit: Bajuli impurant, & mali sunt superiores bonis: metuo, ne navem fluctus opprimat. Vnde rationem hanc reddit *Claudianus*:

Asperius nihil est humili, cum surgit in altum:

Cuncta ferit, dum cuncta timet: deservit in omnes,

Vt se posse putet; nec bellua tetrrior ulla est,

Quam servi rabies, in libera colla furentis.

VIII. *Mansuetus fuit.* Nam *Pollenius Sabinus*, qui erat homo omnium mordacissimus, cum audivisset, *Severum Imperatorem* adscriptum esse *Marci familiae*: Gratulor tibi, inquit, *Cæsar* invictissime, quod patrem demum inveneris. Quasi antea patrem non habuisset propter ignobilitatem & obscuritatem generis. *Xiphil. in vita Severi.*

IX. *Severus* filium suum *Antoninum Caracallam* socium Imperii facit & ipsi Tribunitiam potestatem concedit: cum ipse sextam iniret, ut inscriptiones ostendunt; & alterum filium *Getam* *Cæsarem* facit, atque in orientem proficiscitur. Anno Christi 198.

X. *Panthæum* vetustate corruptum *Severus* cum filio cum omni cultu restituit: ut inscriptio adhuc testatur.

XI. *Symbolum* ejus fuit: LABOREMVS. P. *Helvius Pertinax* Imperator, factus Militum Tribunus, *Symbolum* dedit: MILITEMVS. L. *Septimius Severus* ei postea Imperio succedens, dari iussit aliud: LABOREMVS. Illi placuit omen belli; huic pacis. Pacis enim gratia omne suscipitur bellum, ut in ea sine injuria cujusquam vivatur; qua sublata, nec leges, nec judicia esse possunt, nec ulla omnino commercia hominum, aut artificia exerceri.

Monitum.

Cum otium perniciosissima res sit, recte antidotum ejus, labor videlicet, commendatur. Quod *Plato* inquirere voluit, ubi dicit: Virtutis ramos sudore ac labore produci. Hinc pulchrum & succinctum dictum, monens, otium fugiendum, & laborem sequendum, fluxit: SEGNIS JUVENTA, EGENS SENECTA. Quod tale epigramma, ex fabula cicadæ & formicæ, nescio cujus Poëtæ, peperit:

Stridore ingrato, campos dum rauca patentes

Cicada cantrix complet astu fervido,

Hiberni memor alboris formica reponit

Collecta grana, post quibus famem levet.

Te ne confectum senio male vexet egestas,

Suda, labora, dum virens atas sinis.

Hæc quam res misera est, canos gestare capillos,

Patique dura turpiter jejunia!

Nemo autem facile ab honesto labore deterri, eumque subterfugere; sed si coëptus est, in illo strenue pergere debet. Et si enim omne principium in cunctis negotiis grave esse solet, tamen mox paulatim allevatio laboris, si paululum progressus fueris, (non secus ac si quis arduum montem ascensurus, licet anhelitus illi ob altitudinem & præcipitia interdum prope deficere videtur; superatis vero iis, ad fastigium pervenit, & inferiora despectans, voluptati potius quam oneri, ea sibi sunt) magno cum gaudio sentitur, donec ad finem perducatur. Hoc monere voluerunt veteres:

Incipe: dimidium facti est coëpisse. Super sit

Dimidium: rursum hoc incipe; & efficies.

II. ACTA SAGATA.

Fuit insignis & felix bellator. Nam *Aurelius Victor* in *Histor. Antiqu.* de eo scribit, quod fuerit bellicosissimus omnium Imperatorum, qui ante eum fuerunt, adeo ut in nullo congressu nisi *Victor* discesserit.

Quatuor autem potissimum Bella gessit.

I. Bellum gessit contra *Pescennium Nigrum*.

I. ORTVS. Cum *Didius Iulianus* cunctis invisus esset, *Septimius Severus* à Senatu est electus, Romamque vocatus, splendidissima pompa Romam ingressus, & honorifice à Senatu exceptus est: cum prius literis ad Prætorianos missis effecisset, ut *Iulianus* in palatio occideretur. Vltus est igitur necem *Pertinacis*, exauctoratis etiam militibus, qui eum interfecerant, & interfecto *Lato* præfecto Prætorio, qui author fuerat cædis *Commodi* & *Pertinacis*.

Eodem vero tempore à Syriacis legionibus Imperator appellatus erat *Pescennius Niger*, qui Ducis nomine Syriam & Ægyptum tenebat: & in Britannia *Clodius Albinus* Imperium affectabat.

II. PROGRESSVS. *Severus* Legibus Romæ ac judiciis rite constitutis ac firmatis, subito expeditionem contra *Pescennium* suscepit, tribus magnis præliis ipsum vicit. Primum ad *Cyzicum* Ducem *Nigri* vicit. Postea majori iterum victoria potitur ad *Nicomediam*, quæ *Severus* recepit. Tandem ad *Issum*, ubi & *Alexander* olim *Darium* Regem Persarum vicit. *Niger* victus fugit *Antiochiam*, ubi non receptus in suburbio necatus fuit. *Herodianus*.

III. EGRESSVS. Cum in exercitu *Pescennii* viginti millia trucidata essent, ipseque *Antiochiam* fuga

fuga se recepisset, ibi interfectus, & caput, pilo infixum, circumlatum est.

Initio belli contra *Pescennium* toto triennio obsedit *Severus* Byzantium, quod tanta pertinacia defenderunt Præsidarii, ut ad humanas carnes peruentum sit. Byzantii cum multis machinis & tormentis bellicis instructi essent à *Prisco* quodam insigni artifice, plurimum damni obsidentibus inferunt: urinatores præterea habebant, qui naves hostium restibus alligabant, quibus postea Byzantium trahebantur, quasi sponte naves Byzantium properarent. Facta tandem deditio, *Severus* muros demoliri iussit, nec instaurata est urbs, nisi post annos centum & amplius triginta, cum *Constantinus Magnus*, Byzantii nomine abolito, à se illam denominavit Constantinopolin.

Civitatibus Syriae & Ægypti, quæ partes *Pescennii* foverant, iratior fuit *Severus*. Ingressus Alexandriam inscriptionem reperit; ut narrat *Suidas*, *Domini Nigri est urbs*. Quod cum ægre ferret *Severus*, obviam ei processit Alexandrinus populus vociferans: *Novimus dixisse nos, Domini Nigri esse urbem: tu enim es Nigri Dominus*. Qua prompta defensione placatus iis ignovit. Huc referri potest elegans adagium ex *Proverb. 25. v. 10*. Verbum in tempore dictum, est tanquam aureum pomum in patera argentea.

I I. Bellum Parthicum & Arabicum.

Severus bellum persequitur in Oriente, adversus *Parthos* & *Adjabenos*, eosque gloriose vicit. Vnde propter insignes victorias, Parthici, Arabici & Adjabenici nomen obtinet, & filium suum *Antoninum Caracallam* Calend. Iunii Cæsarem facit. Anno Christi 196. *Dio*.

I I I. Bellum contra Albinum.

1. ORTVS. *Septimius Severus* cum esset in Pannonia, appellatur ab exercitu suo Augustus fere invitus, die 15 Maii, anno Christi 193. Is, cum etiam *Clodius Albinus*, qui Britanniam & Germaniam cum fortissimo exercitu obtinebat, Imperator à suo exercitu salutatus esset, ne & cum *Pescennio Nigro* & *Albino* simul pugnare cogeretur, *Albino* persuadet ut quiescat, & dignitatem Cæsaream accipiat, inde Romam versus movet. *Albinus* Cæsar à *Severo* dissentire incipit, cum *Severus* *Albino* Cæsaream dignitatem non daret, & *Albinus* insuper Augustus dici vellet. Ideo utrinque præparantur exercitus. *Dion*.

I I. PROGRESSVS. *Subitanea contra Albinum expeditio*. *Severus* in Galliis ad Lugdunum cum *Albino* prælio concurrit, & primo die Dux ejus

vincitur: altero die, cum ipse in dextro cornu vinceret, dum fugientes hostes persequitur, exercitus ejus in foveas fraude factas delabitur; & fortuna prælii fere conversa fuisset, nisi ipse sua manu milites in prælium reduxisset, & fugientes occidisset: Quin & *Severus* ipse de equo decedit, sic ut extinctus putaretur.

I I I. EGRESSVS. *Albini trucidatio*. Tandem vincit magna clade, in qua etiam *Albinus* occisus, ejusque caput abscissum & ad *Severum* allatum est, qui Romam id misit, ut victorem se declararet: & ut exemplum illius necessarii caperent, quid ipsis patiendum foret, publice id patibulo affigi iussit. Accidit prælium A. C. 198. die 19 Febr.

I V. Bellum Britannicum.

Postremo in Britanniam trajicit cum suis filiis corruptissimis moribus pridem viventibus, & in Imperii societatem à patre adscitis. Ibi *Severus* Britanniae gentes infestas subegit, & ut securitati provinciae magis consuleret, vallum per mediam insulam à mari ad mare per 130 passuum millia duxit. Et fractis hostibus, post civilia arma, *Bassianus* vitam senis ferro & veneno appetiit. Et jam Augusti nomen assumerat, non contentus Cæsaris titulo, quem pater dederat. Itaque ut audaciam filii impiam comprimeret *Severus*, ægrum se, & è pedibus laborantem in tribunal deferri iussit; filium ipsum, tribunos, centuriones, cohortes, à quibus is intempestive attollebatur, reorum more citari iussit. Ibi illi metu supplicii (jam enim animadvertendum in eos erat) humi se abjicere, veniamque supplices orare. Quam ille dedit, caput suum tangens, edita voce memorabili: *Sentitisne tandem, caput imperare, non pedes?*

I I I. ACTA ECCLESIASTICA.

I. Viri in Ecclesia celebres.

1. *Tertullianus* Afer, patria Carthaginensis, nobilitate insignis, & varia doctrina instructissimus, scripsit de præscriptione contra Hæreticos. A. C. 195. Qui hoc seculo fuerint Christianorum ritus & mores, scribit *Tertullianus* adversus gentes, cap. 39. Coimus, inquit, in cœtum & congregationem, ut ad Deum quasi manu facta, precationibus ambiamus orantes. Hæc vis Deo grata est. Oramus enim pro Impp. ac potestatibus, &c. Modicam unusquisque stipem menstrua die, vel quando velit, & si modo possit, apponit. Nam nemo compellitur, sed sponte confert. Hæc quasi deposita pietatis sunt. Nam inde non aliis quam egenis alendis dispensatur. Cœna nostra de nomine rationem suam

ostendit: vocatur ἀγάπη, id est, dilectio. Quantif-
cunque sumtibus constet, lucrum est, pietatis nomi-
ne facere sumtum. Siquidem inopes quosque refri-
gerio isto juvamus.

I I. A. C. 194. viguit controversia de Pascha-
te inter Ecclesiam Romanam & Asianam, ob quam
Victor Rom. Pontifex. Episcopos Asiae excommuni-
care voluit. Ei per epistolas responderunt *Polycra-
tes* Episcopus Ephesus, & *Irenaeus* Episcopus Lug-
dunensis. Et hic quidem sensit, ob caeremoniarum
rituumque diversitatem, doctrinae & fidei concor-
diam non rumpendam aut dissolvendam. *Euse-
bius lib. 5.*

I I I. *Tertullianus*, A. C. 199. relicta vera reli-
gione, ad Montanistas desciscit. *Hieron.*

I V. A. C. 200. Versionem Bibliorum edidit
Symmachus, non de verbo ad verbum redditam, sed
ut sententiae sententiis responderent. *Hieronymus.*

V. A. C. 209. *Minutius Felix*, qui scripsit dialo-
gum hominis Christiani & Iudaei, quem citat etiam
Hieronymus, floret. Is dialogus hodie exstat apud
Arnobium, & seorsim editus est à *Iohanne Wovvero.*

VI. ORIGENES, A. C. 203, ætatis suae an-
no 18, Alexandriae aperit ludum, multosque insti-
tuit ad fortiter subeundum martyrium.

A. C. 206. *Origenes*, cum simplicius intelligeret
verba Christi *Matth. 19.* de hominibus castratis, se
ipsum eviravit. *Eusebius.*

V I I. *Cyprianus*, teste *Hieronymo* in Catalogo,
tantum tribuit *Tertulliani* scriptis, ut poscens codi-
cem scriptorum ejus, plerumque solitus sit dicere
amanuensi: *Da magistrum; Tertullianum* desi-
gnans. A. C. 208.

I I. Persecutio Ecclesiae & Martyres.

I. *Severus* cum in Orientem profectus esset,
Plantianum reliquerat urbis Praefectum, hominem
avarissimum & crudelem, qui occasione sumta à
milite quodam, Christianam religionem liberius
profidente, & militiam denegante, persequitur Chri-
stianos, & plurimos interficit. A. C. 199.

I I. *Speratus* A. C. 200. cum sociis Carthagi-
ne à *Saturnino* proconsule propter religionem secu-
ri percutitur: Proconsul vero, paucis diebus post,
oculis privatur. *Tertullianus ad Scapulum cap. 3.*

I I I. *Victor* Papa supplicio à Praefecto urbis
Plantiano ob religionem Christianam afficitur.
A. C. 201. die 28 Iulii. cum sedisset annis novem,
mense uno, & diebus 28. Succedit *Zepherinus* die
8 Augusti, seditque annis 18, & diebus octodecim.
Hic ordinavit, ne in distributione Cœnae Domini-
cae adhiberentur velligneae, vel vitrea vasa, illa pro-
pter raritatem, qua vinum absorberetur, hæc propter

fragilitatem. Item ut omnes puberes uterentur sa-
cra Synaxi in Paschate. *Onuphrius.*

I V. *Iudaei Claudio* latrone duce seditionem mo-
verant: eam *Severus* comprimit, prohibetque sub
gravi poena, ne liceret cuiquam Iudaeum aut Chri-
stianum fieri. Prohibuit præterea Circumcisionem,
& atrociter persequitur Christianos, adeo ut pii
putarent, eum esse Antichristum. *Eusebius lib. 6.
cap. 6.*

Verba edicti de persecutione fuerunt, ut præfe-
cti provinciarum animadverterent in eos, qui cois-
sissent illicitum collegium.

V. A. C. 203. *Severus* ex Syria in Ægyptum
transit: Ibi ingentem multitudinem Christianorum
supplicio afficit, inter quos etiam fuit *LEON I-
DAS*, pater *Origenis*, quem filius ipsius *Origenes*
adhuc puer per literas ad martyrium alacriter sub-
eundum exhortatus est. *Philippus* etiam Praefectus
Ægypti Christianae religioni addictus, à *SEVERO*
ab officio removeretur & occiditur. *Eusebius.*

V I. Eodem anno multi Discipulorum *Origenis*
ad supplicium rapti sunt, quemadmodum & *Car-
thagine*, aliisque locis. Virgines etiam quaedam
Martyrii coronam acceperunt. Multi contra à Præ-
sidibus liberum religionis cultum pecunia redeme-
runt.

V I I. *Irenaeus* quoque A. C. 203. *Lugdunensis*
Ecclesiae Episcopus, cum cruciatur occiditur, cum
omnibus, qui ibi inveniebantur, Christianis. *Euse-
bius.*

V I I I. A. C. 205. *NARCISSEVS* Episcopus
Hierosolymitanus, ob persecutionis metum, circa
hæc tempora in deserto aliquot annis latet. Cui sub-
stituitur *Dius*, &c. *Eusebius.*

C A P I T I I I.

D E E G R E S S V.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

I. Oratio ἀδελφοί ad filios, quos ad concor-
diam exhortatus est. *Severus Imp.* in gravissimum
morbum incidens, posteaquam finem vitae suae in-
stare animadvertit, ad se vocavit *Marcum Antoni-
num* & *Getam* filios: à quibus, quid vellet, percun-
ctatus; Facite, inquit, ut conveniat inter vos: locu-
pletate milites, ceteros omnes contemnite. Scie-
bat enim, filios regni cupidissimos post mortem de
successione disceptaturos: & nisi militum animos
pecunia flecterent, penitus interituros esse. *Dion. &
Xiphil. in vita Severi.*

I I. Oratio de se ipso. Moriturus deplorans huma-
nas miseras dixit: πάντα ἐξ ὁρούμενον, καὶ ἐν δυνάμει
ἀνιστάμενον. h. e. Omnia fui, & nihil mihi prodest.

Sentiens, sese ex humili loco per literarum atque militiae officia, plurimis gradibus, favore fortunæ, ad Imperii fastigium fuisse perductum: Sed nihil feliciter cessisse, aut nulla in re sibi placuisse. *Ælius Spart. §. 6.* Ultima ejus verba dicuntur hæc fuisse: *Turbatam Rempublicam ubique acceri, pacatam etiam Britannis relinquo, senex & pedibus ager, firmum Imperium Antoninis meum relinquens, si boni erunt: imbecillum, si mali.*

III. *Mortis ejus prædictio.* Severus Imp. cum à Britannia rediret, non solum victor, sed etiam in æternum pace fundata, Scurra quidam obviam factus, futura illi hunc in modum vaticinatus est: *Fuisti Cæsar, totum vicisti, jam Deus esto victor.* Cujus divinatio licet jocus esse videbatur, constat nihilominus tamen, Cæsarem paulo post periisse. *Erasmus l. 6. Apophthegm. Ælius Spart. §. 8.*

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

I. *Mortis genus.* Narrat *Aurelius Victor*, Severum cum membrorum omnium, maxime pedum, dolorem pati non posset, veneni vice, quod ei denegabatur, cibum gravis ac plurimæ carnis avidius infarsisse, quem cum conficere non posset, cruditate oppressum exspirasse. *Ælius Spart. §. 7.* scribit, Severum moderatissime cum moreretur lætatum, quod duos Antoninos pari imperio Reipubl. relinqueret, exemplo Pii, qui Verum & Marcum Antoninos per adoptionem filios Reipubl. reliquit. Sed illum multum spes fefellit. Nam unum parricidium, alterum sui mores Reipubl. invisum reddiderunt: sanctumque illud nomen in neutro diu bene mansit. Et neminem prope magnorum virorum optimum & utilem filium reliquisse, satis inde claret. Denique aut sine liberis viri interierunt, aut tales habuerunt plerique, ut melius fuerit, de rebus humanis sine posteritate discedere.

II. *Mortis locus.* Severus discessit Eboraci in Britannia, die 4 Febr. cum vixisset annos 65, menses octo: imperasset annos 17, menses septem, dies tres. *Ælius Spartianus.*

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

Sepulcrum. Cineres ejus in vasculum alabastri conjecti, ex Eboraco Romam in loculo aureo à filiis advecti, & Marci Antonini sepulchro sunt illati. *Ælius Spart. §. 6.*

ELOGIUM ejus.

De hoc Senatus ita judicavit, illum aut nasci non debuisse, aut non mori, quod & nimis crudelis & nimis utilis Reipubl. videretur. *Spartianus §. 6.*

XXII. IMPERATOR ROM.

ANTONINVS BASSIANVS

CARACALLA, & frater ejus GETA.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. Generatio.

PATER Bassiani Caracalla, fuit SEPTIMIUS SEVERVS. MATER fuit MARTIA, quam Severus duxit tempore Antonini Imp. cum adhuc privatus esset, eique Imperator factus statuas locari jussit.

II. Appellatio.

Dictus fuit BASSIANVS; postea appositum à Patre ANTONINI nomen, cujus grata apud Romanos erat memoria. *Spart. §. 2.*

Cognomen fuit CARACALLA; quod accepit ab indumenti genere ad talos usque demisso, quod caracalla dictum fuit. Existimatur fuisse vestis discissa, & rursus consuta: quæ forte omen fuit dilacerationis Imperii, & conservationis reliquiarum, tanquam laciniarum consutarum. Tali figura vestis & ipse usus est, & ejus similes militibus & populo donavit. *Rhod. l. 16. c. 10.* derivat à καρά & καλξ, ut sit Græco-latinum.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ, &

ΑΣΤΑ ΙΥΒΕΝΤΥΤΙΣ, &

Aetatis Virilis, ante obitum Patris.

Caracalla erat puer maximæ spei. Nam ita de eo scribit *Ælius Spart. §. 1.* Hujus pueritiæ blanda, ingeniosa, parentibus affabilis, amicis parentum jucunda, populo accepta, grata Senatui, ipsi etiam ad amorem conciliandum salutaris fuit. Non ille in literis tardus, non in benevolentis segnis, non tenax in largitate, non lentus in clementia, sed sub parentibus visus. Denique, si quando feris objectos damnatos vidit, fleuit, aut oculos avertit: quod populo plusquam amabile fuit. Septennis puer, cum collusorem suum puerum ob Iudaicam religionem gravius verberatum audisset, neque patrem suum, neque patrem pueri, vel autores verberum, diu respexit.

I. *See pueritiæ egressus desperatæ malitiæ homo*

me factus est, seu patris monitis, seu calliditate ingenii, five, quod se Alexandro Magno Macedoni æquandum putabat, restrictior, gravior, vultu etiam truculentior factus, prorsus ut eum, quem puerum scirent, multi esse non crederent. Alexandrum Magnum ejusque gesta semper in ore habuit. *Tiberium & Syllam* in conventu plerumque laudavit. Patre superbior fuit: fratrem ob magnam ejus humilitatem despexit. *Spart. ibid.*

I. I. *Fraudulentia erga socerum suum Plautianum.* Antoninus Caracalla, ut aliquando à socero, suo præceptore austeriore liberaretur: substituit quosdam milites, qui dicerent, se missos à Plautiano ut Severum occiderent. Quapropter Plautianus statim occiditur: ejus liberi, Plautilla uxor Caracalla, & Plautius in insulam Liparam relegantur, ubi post mortem Severi à Caracalla occiduntur; amici etiam quidam Plautiani ex Senatoribus occisi sunt. *Dio.*

II. *Caracalla & Geta* post mortem Plautiani, tanquam à Pædagogo liberati, turpissime vivunt, omnibus libidinibus se polluant, gladiatores sibi parant, & contrariis studiis dissidere incipiunt, adeo ut dum curru inter se certant, Caracalla crus frangeret. *Dio.*

IV. *Fraudulentia erga fratrem Getam & Patrem.* Caracalla sæpius sibi proposuit Getam fratrem occidere, non tamen ausus est patre vivente: ideo in parentem quoque odium concepit, & aliquando ipsum à tergo occidere conatus est, nisi deterritus esset satellitum clamore. Vidit pater nudum gladium, non tamen id facinus punivit, sed paulatim mœrore animi contabuit, cum alias gravi valetudine tentaretur. *Dio.*

A X I O M A.

Caracalla optimi parentis degener filius fuit.
Hinc versus Ausonii:

*Dissimilis virtute patri, & multo magis illi,
Cujus adoptivo nomine te perhibes.
Fratris morte nocens, punitus sine cruento,
In risu populi tu Caracalla jaces.*

I. I. ACTA OECONOMICA.

Caracalla duas uxores habuit.

PRIOR fuit PLAUTILLA, Plautiani Consul filia. Cum hac nuptias celebravit anno Christi 203, cui pater tantum dedit, quantum Reginis quinquaginta satis fuisset: ditissimus enim erat Plautianus, ita ut de eo diceret populus, eum plus possidere quam tres viros, h. e. quam Severus cum duobus filiis. Spectacula inde edita per septem dies, occisæque septingentæ feræ, cer-

taverunt sexaginta apri, & elephantes, & aliæ bestiæ. *Dio.*

Plautianus urbis Præfectus generum suum Caracallam assuetum voluptatibus & Imperio arcte habet; Caracalla contra uxorem suam filiam Plautiani male tractat, & pertæsus ejus disciplinæ, de eo trucidando cogitat. *Dion.*

POSTERIOR fuit noverca nomine JULIA, cujus filium occidit, eamque nefario incestu sibi junxit; idque hac occasione. Cum pulcherrima illa esset, & quasi per negligentiam se maxima parte corporis nudasset, dixit Bassianus, *Vellem, si liceret*: respondisse illa fertur: *Si libet, licet: An nescis te Imperatorem esse, & leges dare, non accipere?* Quo audito, publice eam duxit, & uxoris loco habuit. Ea mulieris vox Caracallam ad detestabile facinus pertraxit. *Ælius Spart. §. 3.*

V S V S.

Conjugium inter privignum & Novercam, (quale fuit inter Bassianum & Juliam) est contra

1. *Ius divinum.* Nam *Levit. 18. v. 8.* Deus expresse inquit: Nuditatem uxoris patris tui non revelabis; est nuditas patris tui ipsa. *Per uxorem patris* intelligi etiam posset germana mater. (sicut quidam accipiunt hanc periphrasin *v. 11.* Nuditatem filiae uxoris patris tui, quæ genita est à patre tuo, non revelabis, quia soror tua ipsa: hoc est, germanam tuam sororem, quæ & patris & matris respectu soror est tua, non duces in uxorem, cum *v. 9.* mentio fuerit facta sororis agnatæ & uterinæ, h. e. quæ vel patris tantum, vel matris tantum respectu soror est) Sed cum *v. 7.* expressa prohibitio germanæ matris præcesserit, ideo per uxorem patris, *v. 8.* rectius intelligitur noverca. (quo sensu etiam commode accipi potest *v. 11.* ut sit repetitio prohibitionis *v. 9.* propositæ.) *Levit. 20. 8.* Vir qui concubuerit cum uxore patris sui, nuditatem patris sui revelavit: moriendo morientur ambo ipsi, sanguines eorum super eos. *Deut. 22. 30.* Non accipiat quisquam uxorem patris sui, neque revelet alam patris sui. *Deut. 27. 20.* Maledictus qui coierit cum uxore patris sui, quia discooperuit alam patris sui.

II. *Ius natura.* Lex enim naturæ in omnium gentilium saniorum cordibus, quorum mens non est prorsus reprobata, inscripta est. *Rom. cap. 2. v. 15.* Opus legis scriptum in cordibus eorum. Sed prohibitio conjugii inter novercam & privignum omnium saniorum gentilium cordibus, quorum mens non est reprobata, est inscripta. Et ex hoc fundamento D. Paulus eum, qui novercam suam duxerat, non solum gravissimi peccati reum facit, sed

sed etiam excommunicationi subicit, ac Satanæ tradit. 1. Cor. 5. v. 1. & 5.

111. *Ius gentium.* Paulus 1. *Cor.* lib. ult. *de vit. nupt.* ita scribit: Iure gentium prohibitum est, ne quis ex gradu adscendentium & descendentium uxorem ducat. Iam vero jus illud gentium est ipsum jus naturæ. Nam *Honorius & Theodosius Imper.* rescripserunt; Naturæ fœdus non permittere concubitus cum matribus & filiabus. lege eum qui. C. *de Episcop. & Cleric.* *Plutarchus in lib. de fort. Alexand.* refert, *Alexandrum Magnum* docuisse Persas, matres revereri, earumque nuptiis abstinere. *Tiraguell. ex Agathio l. 2. de bello Goth.* docet, apud priscos Persas non fuisse matrimonia parentum & liberorum usitata. Et *Plutarchus in vita Artaxerxis* memorat, ipsum filias uxores duxisse, contra leges Persarum & Græcorum. *Virg. l. 1. Æneid.* apud inferos puniri dicit eum,

Qui thalamos nata invadit, vetitosq; hymenæos. Idcirco *Antoninus Caracalla*, qui novercam uxorem duxit, & *Nero*, qui matri stuprum intulit, non tantum infelicissime perierunt, verum etiam à populis odio habiti fuere, & *Natura monstra* appellati. Similiter & *Alexandrini Bassianum Oedipum*: *Iuliam* vero *Iocastam* probrose nominarunt. Quamvis hæc dicteria *Alexandrini* non impunerint. Nam *Bassianus Alexandriam* profectus est, simulans quasi legionem ex *Alexandrinis* lecturus esset: Verum ingentem eorum multitudinem inermem crudeliter trucidavit, adeo ut Nilus cruore tinctus stagnarit.

Monitum.

Hinc patet, quod impia vox fuerit *Iulia*: Si libet, licet; An nescis te Imperatorem esse, & leges dare, non accipere? At contra *Antigonus Rex*, quodam dicente; Omnia Regibus honesta justaque esse, præclare respondit: Sunt, per Iovem, inquit, barbarorum duntaxat Regibus; At nobis ea duntaxat honesta sunt, & ea tantum justa, quæ justa sunt. Graviter repulit adulatricem vocem, volentis, Omnia licere Regibus. Non enim Rex est honesti justique regula, sed honesti justique minister est. Atque utinam similes voces non audiant Christianorum aures; aut si audiant, simili severitate rejiciant! Quid enim aliud dicunt, qui occidunt, Quod Principi placuit, legis vigorem habet? qui negant, Principem teneri legibus? qui tribuunt illi geminam potestatem, ordinatam & absolutam, quarum altera possit, quod leges, pacta & fœdera postulant, altera quodcunque libuerit? *Erasmus l. 4. Apophth. ex Plutarcho in Apophth.*

111. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

1. *Pater Bassianum* filium suum majorem appposito *Aurelii Antonini* nomine Cæsarem appellavit. *Spartianus §. 3.*

11. *Socium Imperii* ipsum fecit, & tribunitiam potestatem concessit: cum ipse sextam iniret.

111. *Milites* cum *Augustum* crearunt. Cum enim pater *Severus* in Anglia pedibus æger bellum moraretur, milites id ægre ferentes, filium ejus *Bassianum*, qui una erat, *Augustum* appellarunt. Sed pater ejus graviter eos increpavit: uti in historia ejus diximus. *Ælius Spartianus §. 6.*

1v. *A Patre* ipse & frater *Geta* *Augusti* constituti sunt, qui pari potestate imperarunt. Nam *Ælius Spartianus §. 7. in Severo* scribit, *Septimium Severum* moderatissime cum moreretur lætatum, quod duos *Antoninos* pari Imperio Reipublicæ relinqueret. Nam pater *Severus* *Getam* *Augustum* proclamavit, cum exercitum in *Britanniam* præmitteret A. C. 208. eique tribunitiam potestatem concessit.

II. Imperii administratio.

I. Crudelitas.

1. *Bassianus*, mortuo patre, cum tanta sibi copia relicta esset, quantam nemo antea possederat, tum ampliori etiam exercitu, quam cui obistere ulla vis posset, potestatem summam nactus, factus est crudelis, & in omnem sævitiam conversus, adeo ut *Dio* scribat, viginti millia hominum ab eo trucidata esse.

Exempla.

1. Defuncto patre omnes occidit Medicos aulicos, quod nolissent accelerare mortem patris, cum ipse citius parare necem patris juberet, ipsi vero parum obtemperassent.

11. Fratrem suum *Getam* interfecit. Circa quod parricidium tria sunt notanda.

1. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

1. *Geta vaticinium.* *Bassiano*, tum joco, tum serio dicenti, omnes cum liberis occidendos: *Geta* puer dixit: Tu qui nulli parcis, potes etiam fratrem occidere. Id dictum tunc contemtum est; post cognitum est, fuisse vaticinium. Nam

parricidium postea commisit. *Aelius Spartianus in Geta*, §. 2.

11. *Perpetuum fratrum dissidium.* Nam pari honore Imperium gerentes ex Britannia Romam cum patriis reliquiis venerunt; in itinere neque diversoriiis, neque mensa eadem utebantur, propter suspensiones mutuas de veneno. Cumque Romam venissent, in regiam discesserunt, partiti inter se domum, januisque secretioribus obstructis, publicistantum atque atriensibus promiscue utentes. Quin & custodes corporis separatim sibi delegerunt, vix unquam congregientes, nisi pauxillum duntaxat, ut in publico à multitudine ipsa conspicerentur. *Herodianus in Anton. & Geta*, §. 1. Sed & mentes animique omnium Urbanorum, quicunque honore aliquo aut dignitate præstarent, diversi trahebantur, utroque seorsim literas clanculum missitante, magnisque pollicitationibus sibi homines adjungente. Multi *Getam* sectabantur, quod probus, moderatus, ac lenis, honestiora studia tractaret, ac disciplinarum viros celebres circum se frequenter haberet, placidus ac humanus in optimos quosque: cum frater *Antoninus* ferox ac crudelis esset, nimis terribilis, ac factis sævus. Mater quidem discordantes inter se germanos in omnibus factis suis, & quidem levissimis in rebus, redigere in gratiam studebat: sed frustra. Quod cum multi amici paterni viderent, consentientibus utrisque, & matre præsentem, Imperium diviserunt, ut *Europa* omnis *Bassiano* cum Meridionalibus cederet: *Asia* vero, & quicquid ad Orientem erat, *Geta*.

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

Cum autem nihilominus indies odium ac discordiæ gliscerent; (Nam siue duces ac Magistratus aliqui eligerentur, uterque amico suo potissimum suffragabatur: siue jus dicerent, semper diversa sentiebant, magno interdum illorum periculo, quorum res agebatur.) ideo tandem impatiens *Antoninus*, ac Imperii totius cupidine instigatus, *Getam* fratrem suum interficit. Ita enim de eo scribit *Herodianus* §. 2. *Bassianus* in fratris cubiculum irrumpens, nihil cum tale expectantem, supra matris pectus, multo sanguine undantem obtruncavit, cum ille quidem de collo matris pendens, clamaret: *Mater, opem fer mihi, interficior.* Ac mater non tantum sanguine filii respersa est, sed etiam vulnus in manu accepit; nec tamen dolere eilicuit, sed lætari ac ridere coacta est.

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

Post parricidium varia in eo apparent vitia.

1. *Insignis Sophistica.* Nam parricidæ quærun prætextus varios suæ immanitati. Quod & *Bassianus* fecit: Perpetrato enim parricidio per palatium currens, magnum se periculum effugisse, ac vix evasisse clamabat. Similiter ad castra veniens, insidias fratris inimici hominis narravit, & quomodo effugisset, multa mentitus: Tum insigni largitione pecuniæ & annonæ militum animos ad se traxit, ut unum ipsum Imperatorem declararent, *Getam* hostem appellarent. Hoc modo conciliatis sibi militum voluntatibus, sub veste lorica habens, cum armatis militibus curiam ingressus, de fratris insidiis questus est longa & obliqua oratione, qua omnia involvebat, vix ut intelligi possent.

11. *Simulatio hypocritica*, quod etiam mortem fratris defleverit. Nam mirum sane omnibus videbatur, (inquit *Spartianus* §. 3.) quod mortem *Geta* toties etiam ipse defleret, quoties nominis ejus mentio fieret, quoties imago videretur in statua. Similiter *Bassianus* cum fratrem occidisset, ac videretur tyrannicam ex parricidio notam, audiretque posse mitigari facinus, si *Divum* fratrem appellaret, dixisse fertur: *Sit divus, dum non sit vivus.* Alludit ad vocem patris. Nam *Severus* gnarus genituræ illius, cujus, ut plerique Afrorum, peritissimus fuit, dixisse fertur: Mirum mihi videtur, *Juvenalis* amantissime, *Geta* noster *divus* futurus, cujus nihil Imperiale in genitura video. *Spartianus in Geta*, §. 1.

111. *Impudentia detestanda, & crudelitas Tyrannica.* *Bassianus Imperat.* magna laborabat invidia, quod fratrem occidendum curasset. Ideoque *Æmylio Papiniano* prætorii Præfecto, ob eximiam juris prudentiam summæ apud Romanos auctoritatis, negotium dederat, ut excusaret hanc eadem aliquo juris prætextu & specie. Ad hoc postulatum tyrannicum, & injustum, & impudentissimum respondit, ut vir gravis & justus, *Papinianus*: *Non tam facile est excusare parricidium, quam perpetrare.* Quamobrem & occidi jussit *Antoninus Papinianum*, qui dignus erat Iureconsultus haberi; nimirum qui Iustitiæ & honestatis nomine, vitæ periculum maluit subire, quam factum inhonestum probare. Talis quoque *Helvii Pertinacis* παρρησία fuit. Cum enim *Antoninus Caracalla* ambitione sibi multa cognomina assereret, Germanici, Parthici, Arabici & Alemanici; *Helvius Pertinax* belle jocatus fertur: Adde etiam, si placet: *Geticus Maximus.* quod *Getam* fratrem occidisset. *Aelius Spartianus* §. 3. Postea quoque filium *Papiniani*, qui ante triduum Quæstor opulentum munus ediderat, interimit. Iisdem diebus occi-

cisi sunt innumeri, qui fratris ejus partibus faverant. Occisi etiam liberti, qui *Geta* administraverant. Occisique nonnulli etiam cœnantes, inter quos etiam *Sammonicus Serenus*, cujus libri plurimi ad doctrinam exstant. *Helvium Pertinacem* C. O. S. ob hoc solum, quod filius esset Imperatoris, occidit. *Spartianus* §. 1.

Virgines Vestales quatuor *Caracalla* occidi jussit, sed innocentes fere; quarum unam *Clodiam* ipse stuprare conatus fuerat, sed non potuit, vi venerea destitutus. *Dion*.

A X I O M A.

Libido regnandi est multorum magnorumque malorum causa.

Ambitiosæ naturæ, quæ assidue æstuant flammis ambitionum, non possunt quiescere: nec patiuntur eadem politias esse quietas aut Imperia: eo quod ambitio perpetuo adversatur justitiæ: & turbat ordinem proportionis *Geometrica*, non tribuens cuique suum locum. Nam ambitiosæ naturæ cum sint regnandi cupidæ: quod clementia nequeunt, crudelitate obtinere conantur. Hinc *Plutarchus* in vita *Demetrii*: Sicut *Geometrae* postulant sibi αἰτήματα: ita Tyrannorum αἰτήματα est: Ut ponant, licere sibi interficere fratres & amicos, ut soli regnent.

I I. Prodigalitas.

Bassianus Imper. cum esset timidus, & semper metueret, ne Imperio excideret: & hanc ob causam fratrem *Getam* tanquam æmulum tolleretur: propterea studia militum prætorianorum sibi adjunxit, sperans se facile Imperium contra æmulos defensurum esse, si ab his amaretur & defenderetur. Eam ob causam maximis largitionibus eos placavit, quibus valde exhaustum ærarium publicum. Dixit etiam aliquando ad milites; sicut hæc ejus oratio apud *Dionem* legitur: Iam mihi, commilitones, licet in vos maxima beneficia conferre. Ego enim sum unus ex vobis, cupioque propter vos solos vivere: ut multa vobis largiar: Vestri enim sunt thesauri omnes.

I I I. Timiditas.

Tyrannica natura sunt 1. Regnandi cupida. 2. Suspicious. 3. Timida, quia perpetuo & vitæ suæ & regno metuant.

Tales quoque *Caracalla* & *Caligula* fuerunt, qui arcas variorum venenorum plenas secum circumferabant: tum ut alios, tum ut se ipsos veneno tolle-

rent, si forte esset opus, ne in manus inimicorum vivi inciderent.

I V. Ingratitudo.

Nam *Cilonem* præceptorem suum, qui ipsum educaverat, à quo multa acceperat beneficia, quique Præfectus urbis patris temporibus fuerat, quem sæpe patrem appellaverat, occidi jussit. *Dion*.

V. Rapacitas.

Antoninus Caracalla cum direptis civium bonis atque omnibus exhaustis ærariis, sua crudelitate ingentem corrasisset pecuniam, eamque indifferenter nefariis hominibus distribueret: objurgatus à *Iulia* matre, ut pecuniis aliqua ex parte parceret, atque prædæ optimæ partem in alium usum sibi reservaret, strictum gladium ostentans matri, respondit: Læto sis animo! quamdiu hunc habebimus, nulla nobis deerit pecunia. Ostendens, nullam pecuniam apud subditos adeo reconditam esse, quam sua crudelitate extorquere non posset. *Dion* & *Xiphilinus* in vita *Antonini Caracalla*.

Symbolum ejus huc pertinet, quod tale fuit: Omnis in ferro salus. Quo innuere voluit; Nihil in toto Imperio esse, quod armata manu rapere non posset.

Verum imago animi sermo est; & qualis vir, talis oratio: inquit *Seneca*. Μαῶρα γὰρ μᾶρθη λέγει, Stultus stulta loquitur; ut est apud *Euripidem* in *Bacchis*. Vox hæc *Caracalla* index fuit mentis tyrannicæ: cui omnis in ferro salus erat.

Præclare vero *Agésilæus Spartanorum Rex* à quodam rogatus, cur Sparta esset sine mœnibus, respondit: Cives armatos, & inter se consentientes, satis esse ad urbis præsidium. Et *Antigonus Rex*, amicis suadentibus; ut si Athenas caperet, firmis eas & validis muniret præsidiis: Nullum (inquit) scio præsidium Imperii firmitus, aut stabilius, quam civium benevolentiam. At omnium optime dixit *Wenceslaus Rex Bohemiæ*, qui, cum totus ejus exercitus fusus, & ipse in bello captus, atque in carcerem conjectus esset, interrogatus: Quo animo esset? respondit: Nunquam meliori. Cum enim omnibus præsidiis humanis vallatus essem, vix de Deo cogitandi spatium dabatur; nunc illis omnibus exutus, Deum solum cogito, & in eo spem omnem colloco, qui me, sat scio, non deseret, sed invocantem exaudiet. *Aeneas Sylvius in histor. Bohemiæ*.

V I. Perfidia.

Caracalla Artabani Parthorum Regis filiam falso uxorem petiit. Sicque *Euphrate* trajecto, magno-

que itinere facto, ad ipsam *Artabani* regiam appropinquabat: occurrit ei Rex in quadam ante urbem planitie, novum nuptum excepturus, generumque suum. Sed barbarorum magna multitudo, floribus indigenis coronati, atque induti vestes auro diversisque coloribus varias, festum agitabant, ad tibiarum fistularumque & tympanorum sonitus saltantes numerose. Sed ubi omnis multitudo confluxit, ac relictis equis pharetrisque & arcibus depositis, inter libamina & calices agitabant, collectique in unum barbarorum quamplurimi, temere inordinatique constiterant, nihil suspectantes mali, sed pro se quisque studentes videre novum nuptum: tum signo dato *Antoninus* militibus imperat, impetum eademque in barbaros faciant; & ita ingens multitudo occisa. *Herodianus in Antonino Caracalla*, §. 6.

Simile perfidia exemplum erga Augurum Regem Osroënorum ostendit. Huic enim, cum ad eum tanquam ad amicum venisset, fidem fregit, comprehensumque in vincula coniecit, & Osroënen Rege destitutam cepit. In eo licebat ei *Macchiavelli* doctrina scelus violare, & laudabile facinus esse contendere, quod cum utilitate conjunctum esset. Sed ei invidiæ adversus *Armenium* non pariter prosequere. Cum enim Armeniorum Regem, à filiis dissidentem, ad se per literas amice vocasset, quasi concordiam inter eos reconciliaturus: iis quidem eodem modo, quo *Augaro*, usus est: Sed Armenii, sceleratam ejus perfidiam perosi, arma capere, quam ad eum deficere maluerunt.

VII. Subdola immanitas.

Ejus immanitatis fuit *Bassianus*, ut iis præcipue blandiretur, quos ad necem destinabat, ut ejus magis blandimentum timeretur, quam iracundia.

VIII. Stoliditas.

Cum *Bassianus* in omnibus rebus imitator *Alexandri* esse vellet, scholas Aristotelicas *Alexandriæ* abolevit, & libros Aristotelis comburere conatus est, dicens: Aristotelem juvisse consilium mittendi venenum ad necandum *Alexandrum*.

IX. Oblivio.

Caracalla adeo in literis & Philosophia profecerat, ut inter doctos numeraretur, magnamque dici partem philosopharetur. Verum ipsum postea tanta cepit oblivio doctrinæ, ac si literarum nomen nunquam audivisset. *Suidas*.

AXIOMA.

Bona animi non sunt perennia.

EXEMPLA.

I. *Georgius Trapezuntius*, vir doctissimus, omnium Græcarum Latinarumque in senio oblitus est, ac si nunquam literis operam dedisset. *Volater. l. 21. Antroph.*

II. *Ætate Ciceronis quidam Grammaticus* omnem artem suam oblivioni dederat, ita ut viginti quatuor Alphabeti literas recitare amplius non posset.

III. *Messala Corvinus* orator post ægritudinem, proprii nominis oblitus est, quamlibet alias ei sensus vigerent. *Plinius lib. 7. c. 24. & Sabinus lib. 10. c. 9.*

IV. *Quidam Athenis vir eruditissimus*, cum ictum lapidis capite excepisset, cætera omnia tenacissima memoria retinens: literarum adeo, quibus præcipue inservierat, oblitus est. *Plinius lib. 7. cap. 24.*

V. *Quendam ex præalto tecto lapsum*, matris, affinium & propinquorum oblitum, scribit *Plinius ibidem*.

IV. ACTA ECCLESIASTICA.

I. *Mortuo Severo*, pax Christianis iterum concessa fuit fere per annos triginta octo.

II. *Tertullianus* defendit Montanistas, & damnat nuptias secundas, anno 160 post scriptam à Paulo epistolam priorem ad Corinthios: ut ipse testatur. Scribit etiam contra *Psychicos*.

III. *Agrippinus* Episcopus Carthagenensis concilium Episcoporum agit, & omnium rogata sententia Canonem de iterando baptismo sancit. *Cyp. epist. 71.*

Viri Celebres.

Tempore *Caracallæ* complures viguere Iureconsulti, plerique omnes *Papiniani* auditores, *Taruntius*, *Paternus*, *Macer*, *Terentius Clemens*, *Menander*, *Archadius*, *Ruffinus*, *Papyrius Fronto*, *Anthius*, *Maximus*, *Hermogenianus*, *Africanus*, *Florentinus*, *Tryphonius*, *Iustus Callistratus*, *Venuleius*, *Celsus*, *Serenus Sammonicus*, cujus libri plurimi exstabant. Inter cœnantes interemptos refertur. *Oppianus Cilix* insignis Poëta, mortuus est circa finem Imperii *Caracallæ*, annos fere natus triginta, cui dedicavit *Halieutica*, vivente *Severo*, circa tempus ludorum secularium, quos pater & filius simul exhibuerant. *Cynegetica* autem eidem *Caracallæ* dedi-

dedicavit, mortuo Severo, & pro utroque luentum præmium accepit. *Sozomenus in præfat.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

1. **N**ecis occasio. Ipse Caracalla sui necandi occasionem præbuit. Nam scripsit ad *Maternianum* quendam, cui rerum suarum omnium curam in urbe crediderat, & quem sibi ex amicis omnibus fidissimum putabat, consciūque omnium secretorum solum habuerat, magos undique optimos conquirat, atque evocatis manibus de fine ipsius vitæ consulat, & an quisquam Imperio insidietur. At *Maternianus* navata principi opera, siue id re vera manes significaverant, siue alioqui *Macrinum* perosus, rescribit *Antonino*, *Macrinum* esse qui insidietur Imperio, eumque è medio tollendum. Hæ literæ per tabellarium cum reliquis obliuiscuntur *Caracalla* sunt oblatae, quæ fatali quasi socordia ipsi *Macrino* ab Imperatore aliis rebus tum intento sunt traditæ, ut ipse eas seorsim inspiciat, ac si quid maioris momenti sit, renunciaret: sin minus, ipse de more suum, h. e. præfecti officium exequatur: quippe talia identidem injungere consueverat; Ipse deinde ad suum studium perrexit. *Macrinus* seorsim omnibus epistolis solutis, etiam in eam incidit, quæ ipsi perniciem afferebat, quam ipse subtraxit.

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

Cognito ille periculo, quod ipsi impendebat, prævenire voluit. Nam *Martialem Centurionem* unum è custodibus corporis *Antonini* (quem ipse magna contumelia affecerat) magnis promissis adduxit, ut vindictam in se susciperet. Cumque *Caracalla* Parthis iterum bellum illaturus in medio itinere inter Carras & Edeßam esset, à *Centurione Martiali*, dum ventris oneri levandi intentus, subligacula deduxisset, pugione per aversum est trajectus, anno ætatis 43. cum imperasset post partem annis 6. mens. 2. dieb. 5. *Herodianus in Caracalla* §. 7.

Regula.

Literæ ab amicis scriptæ & nondum lectæ, aliis non sunt temere committendæ; Sicut *Caracalla* magno suo malo fecit. At prudentius fecit *Alexander Magnus*, qui, cum aliquando epistolam à matre Olympiade missam arcanam legeret, & Hephæ-

stion, qui forsitan assidebat, eam una percurreret, non prohibuit, sed annulum digito detractum ori ejus imposuit: hac ratione silentium ei imperans, ne, quas ipsi monstraret literas, aliis vulgaret. *Plutarchus in Alexandro.*

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

1. *Martialis*, occiso *Caracalla*, statim equum inscendit, ac fuga evadere est conatus. Cæterum Germani equites, quibus & delectabatur *Antoninus*, & custodibus corporis utebatur, *Martialem* consequuti missilibus confodiunt. *Herodianus* §. 7.

1 1. *Macrinus* primus supra cadaver conqueri, ac lamentari per simulationem cœpit. Tandem igni tradito corpore, reliquias in urnam conjectas, matri eidemque uxori *Iulix* ad sepulturam remisit, quæ tunc Antiochiæ morabatur in Syria.

1 1 1. *Iulia* jacens super urnam, mortem sibi ipsi conscivit. Hic tragicus incestæ consuetudinis fuit exitus. Nam mater animi ægritudine obruta, ut misera esse desinat, æternæ miseriæ porticum ingressa, filium subsequitur. *Herodianus in Caracalla*, §. 7.

Ausonius *Caracallæ* tale Epitaphium concinnavit:

*Dissimilis virtute patri, & multo magis illi,
Cujus adoptivo nomine te perhibes.*

*Fratris morte nocens, punitus sine cruento,
In risu populi tu Caracalla jaces.*

GETA frater CARACALLÆ.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. Generatio.

1. **P**ATER fuit *Septimius Severus*.

1 1. MATER, fuit *Iulia*, posterior uxor *Severi*, ex qua *Geta* natus est, & *Noverca Bassiani Caracalla*, quam ipse postea in uxorem duxit.

1 1. Appellatio.

1. Nomen fuit *GETA*, sic dictus vel à patruū nomine, vel avi paterni. *Ælius Spartianus in Geta*, §. 1.

1 1. Cognomen fuit *Antoninus*. Hoc cognomine dictus est *Geta*, quod in animo habuit *Severus* pater, ut omnes deinceps Principes, quemadmodum *Augusti*, ita etiam *Antonini* dicerentur: atque amore *Marci*, quem fuisse vel fratrem suum dicebat, & cujus philosophiam literarumque in-

stitutionem semper imitatus est. *Spartianus ibidem.*

Mortis omen matris joco & patris silentio subtristi comprobatur. Nam ita scribit *Ælius Spartianus in Geta*, §. 1. Statim ut natus est *Geta*, nunciatum est, ovum gallinam in aula peperisse purpureum. Quod cum allatum *Bassianus* frater ejus accepisset, & quasi parvulus applosum ad terram fregisset, *Julia* dixisse fertur joco: *Maledicte parricida, fratrem tuum occidisti.* Idque joco dictum, *Severus* altius quam quisquam presentium accepit: à circumstantibus autem postea velut divinitus effusum approbatum est. *Ælius Spartianus in Geta*, §. 2.

C A P V T II.

D E P R O G R E S S V.

1. **F**uit adolescens moribus asperis, sed non impiis, à natura decorus, gulosus, cupidus ciborum & vini varie conditi. Fuit in literis assequendis & tenax veterum scriptorum, paternarum etiam sententiarum memor, fratri semper invisus, matri amabilior quam frater, subalbe tamen canorus. Vestitus nitidi cupidissimus, ita ut patri doleret: si quid accepit à presentibus, ad suum contulit cultum, neque quicquam cuiquam dedit. *Ælius Spartianus in Geta*, §. 2.

2. *Geta ingenium habuit festivum*, uti apparet,

1. *Ex questionibus Grammaticis.* Nam familiare illi fuit has quæstiones Grammaticis proponere, iisque eos exercere, ut dicerent, singula animalia quomodo vocem emitterent: Agni balant, porcelli grunniunt, palumbes minuriunt, ursi sæviunt, leones rugiunt, leopardi rictant, elephanti barriunt, ranae coaxant, equi hinnunt, asini rudunt, tauri mugiunt; easque ex veteribus probarent.

1. *Ex conviviis ab eo institutis.* Habebat etiam istam consuetudinem, ut convivia & maxime prandia per singulas literas juberet scientibus servis apponi, velut in quo erat anser, aprugna, anas: aliquando fasianus, farta, ficus: aliquando pullus, perdix, pavus, porcellus, piscis, perna; & quæ in eam literam genera eduliorum caderent. Quare comis etiam habebatur in adolescentia. *Ælius Spartianus in Getam* §. 3.

3. *Cæsar appellatus.* Post Parthicum bellum cum *Severus* ingenti gloria floreret, *Bassiano* particepe Imperii appellato, *Geta* quoque *Cæsaris* & *Antonini* nomen accepit. *Spartianus ibidem.*

Cum autem *Severus* exercitum in *Britanniam* præmitteret, ipse interim filio suo minori *Geta* Tribunitiam potestatem concessit, & *Augustum* proclamavit. A. C. 208.

C A P V T III.

D E E G R E S S V.

1. **I**nterfectus est à fratre *Caracalla*: uti in historia præcedenti diximus. Imperavit autem cum fratre annum 1, dies 22.

1. Funus *Getæ* accuratius fuisse dicitur, quam ejus qui à fratre videretur occisus. Illatusque est majorum sepulcro, h. e. *Severi*, quod est in *Appia* via euntibus ad portam dextram, specie septizonii exstructum, quod sibi ille vivus ornaverat. Occidere voluit & matrem *Getæ*, novercam suam, quod fratrem lugeret, & mulieres quas post reditum de curia flentes reperit. *Ælius Spartianus in Geta* §. 3.

Symbolam ejus fuit: *Nulla fides regni.*

Nulla fides regni, nulla est communio sancta,

Nescit regnandi jus pietatis amor.

Quod & *Lucanus* confirmat his verbis:

Nulla fides regni sociis; omnisque potestas

Impatiens consortis erit.

Quod sane ita verum esse suo comprobavit exemplo *M. Antoninus Caracalla* Imp. qui ardens cupiditate regni intolerabili, *P. Septimium Getam* fratrem, socium atque consortem Imperii, cum veneno tollere non posset, clam ferro trucidavit in cubiculo.

Huc & referri possunt versus *Seneca*:

— *Vbi non est pudor,*

Nec cura juris, sanctitas, pietas, fides;

Instabile regnum est.

XXIII. IMPERATOR ROM.

O P I L I V S M A C R I N V S,

& ejus filius

A N T O N I N V S D I A D Y M E N V S.

C A P V T I.

D E O R T V.

ORty s Macrini vilis & ignobilis fuit. Fuit namque homo & libertinus ex *Mauritania* oriundus. Parentes ejus qui fuerint, propter generis obscuritatem ignoratur.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA OECONOMICA.

VXOR fuit *Nonia Celsa*, (uti patet ex Epistola *Macrini* ad uxorem, quæ exstat apud *Ælium Lamp.* in *Antonino Diadumeno* §. 2. ex qua filium *Diadumenum* aliosque liberos suscepit.

Filius iste *Diadumenus* dictus est, vel ab avo materno, vel quod pro naturali pileo, diadema tenuit, cum nasceretur, secum extulit; sed ita forte, ut rumpi non posset, venis intercedentibus specie sagittarii. *Ælius Lamp. ibidem.*

NOTA.

Diadema, *Διάδημα*, à *Διάδω*, redimio, revincio, βασιλικὸν ἐνδυμα dicitur, h. e. regium gestamen, ex fascia, vel candida vel versicolore, (sicut id quoque *Rodig. lib. 24. cap. 6. lect. antiq. notat*) qua caput circumligabant Reges, uti & Reginae, ex qua insigne regium dignosceretur. *Persarum Regum diademata* peculiaria fuere, (uti *Arrianus lib. 7. de expedit. Alexand.* scribit) *Regem Alexandrum* paulo ante obitum, in paludibus, non procul à *Babylone*, in quibus multa *Assyriorum Regum* sepulchra conspiciebantur, navigasse, obortumque ingentem ventum, regium capitis ornamentum & diadema ei alligatum abrupisse, atque illud quidem, utpote gravius, in aquam procidisse: istud vero vento abreptum arundini cuidam ex iis, quæ monumentis Regum adnatæ erant, hæsisse.

ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ.

Pater Macrinus erat persona deformis & corpore & mente. Erat namque horrendus idololatra, impudens, perfidus & sanguinarius, unde *Mezentius* & *Macellinus* dictus est. *Iulius Capitolinus in Macrino* §. 5.

Filius vero ejus *Diadumenus* juvenis erat formosus. Vnde etiam in circo, cum favor publicus in *Diadumenum* semper fuisset, acclamatum:

Egregio juveni pater haud *Mezentius* esset.

II. ACTA POLITICA.

I. Ante Imperium.

Macrinus fuit homo novus terræ filius. Qui recte *Fortuna pila* appellari potest, quia per varios fortunæ gradus ad sublime Imperii fastigium ascendit. Nam sub *Commodo* fuit vitæ sordidæ, & prostibulum appellatus, gladiator, venator, tabellioque. Sub *Severo* remotus ab officiis, etiam miserimus: & relegatus in *Africam*, ubi lectioni operam dedit, & declamavit, ut damnationis infamiam regeret. Sub *Antonino* vero *Advocatus*

fisci factus, patrocinate sibi *Festoliberto*, inde præfectus prætorii, ablegato collega. *Antoninum Caracallam* Imperatorem suum dolo interim curavit, & sic Imperium invasit. *Iulius Capitolinus in Macrino* §. 2. Vbi verba *Aurelii Victoris* refert.

II. Imperii occupatio.

Per fraudulentiam & violentiam ad Imperium pervenit. Nam *Dominum* suum *Caracallam Imper.* occidit, & tanta astutia procuravit ei necem, ut non videretur ab eo consilium cordis profectum. Interfecto autem *Caracalla*, cum milites propter nuncium allatum de adventu *Artabani*, *Parthorum Regis*, cum exercitu, qui injurias acceptas ultum videbatur, incerti essent, quid agerent: *Macrinus* à consociis factionis Imperator delectus est. *Herodianus in Macrino* §. 1. *Senatus eum* Imperatorem odio *Antonini Bassiani* libenter accepit, cum in Senatu omnibus una vox esset, quemvis magis quam parricidam, quemvis magis quam incestuosum, quemvis magis quam impurum, quemvis magis quam interfectorem & *Senatus populi.* *Iulius Capitolinus in Macrino* §. 1.

Imperator factus & *Severum* se & *Pertinacem* voluit nuncupari; quæ duo illi asperitatis nomina videbantur. Et cum illum *Senatus Pium* ac *Felicem* nuncupasset; *Felicis* nomen recepit, *Pii* habere noluit. Vnde hoc pulchrum Epigramma in eum concinnatum est:

*Histrion jam senior factus, gravis, asper, iniquus,
Impius, & felix sic simul esse cupit.*

Ut nolit pius esse, velit tamen esse beatus;

Quod natura negat, nec recipit ratio.

Nam pius & felix poterat dici atque videri,

Cui Imperium infelix est, erit ille sibi.

Similiter filium *Diadumenum* consortem Imperii fecit, eumque *ANTONINVM* appellari à militibus iussit, ut suspicio à *Macrino* interfecti *Antonini* militibus tolleretur. Alii vero tantum desiderium nominis hujus fuisse dicunt, ut nisi populus & milites *Antonini* nomen audirent, Imperatorium non putarent.

Et cum *Macrinus* in concione ad milites filium suum *Diadumenum* appellaret *Antoninum*, à militibus acclamatum est: *Macrine* Imperator, *Dii* te servant! *Antonine* *Diadumene*, *Dii* te servant! *Antoninum* diyum omnes rogamus, *Iupiter* optime maxime *Macrino* & *Antonino* vitam largire. *Tu scis, Iupiter, Macrinus* vinci non potest: *Antoninum* habemus, omnia habemus. *Antoninum* dii nobis dederunt patrem. *Antoninus* dignus Imperio. *Ælius Lampridius in Diadumeno*, §. 1.

Simi-

Similiter ipse de hoc nomine *Antonini* in Epistola ad conjugem valde gloriatur. Verba epistolæ hæc sunt: Quid boni adepti sumus, mea uxor, caret æstimatione, & fortasse de Imperio me putas dicere. Non magnum istud, quod etiam indignis fortuna concessit. *Antonini* pater factus sum. *Antonini* mater es facta. O nos beatos, ô fortunatam domum, præclaram laudem nunc demum felicitis Imperii. Dii faxint & bona Iuno quam colis, ut & ille *Antonini* meritum effingat; & ego qui sum pater *Antonini*, dignus omnibus videar!

III. Imperii administratio.

I. ACTA SAGATA.

Artabanus Parthorum Rex, ob acceptam ab *Antonino Caracalla* injuriam, maximis copiis Rom. fines ingressus est. Huic *Macrinus* occurrit, triduana pugna partim feliciter, partim infelicitè gesta: & *Antonini Caracalla* morte nunciata, fœdus cum *Artabano* icit, pacemque ab eo pecunia emit. *Herodianus in Macrino* §. 2.

II. ACTA TOGATA.

I. Bona.

1. In vita domestica sive privata erat partim temperans, partim intemperans. Nam ita de eo scribit *Iulius Capitolinus* §. 5. Vini cibique erat avidissimus, nonnunquam usque ad ebrietatem: sed vespertinis horis. Nam si prandisset vel privatim parcissimus, in cœna effulissimus. Probandum tamen, quod, cum vini cibique avidissimum se, præsertim in cœna agnosceret, convivio suo literatos adhibuerit, ut loquens de studiis liberalibus necessario abstineret.

11. Ius suum cuique reddidit. Nam in jure non incallidus fuit, adeo ut statuisset omnia rescripta veterum Principum tollere: ut jure, non rescriptis ageretur, nefas esse leges videri *Commodi* & *Caracalla*, & hominum imperitorum voluntates, cum *Trajanus* nunquam libellis responderit, ne ad alias causas facta præferrentur, quæ ad gratiam composita viderentur. *Capitolinus ibidem*.

111. In annonis tribuendis largissimus fuit, in auro parcissimus.

IV. Disciplinam severam exercuit. Nam servos, qui à Dominis suis aufugerant, repertos ad gladium ludi deputabat. Delatores si non probarent, capite affecit; si probarent, delato pecuniæ præmio, infames dimisit. *Capitolinus ibidem*.

Imo milites severa disciplina continuit, aut pœ-

na acri à peccatis deterruit. Itaque cum quosdam milites hospitis cujusdam expugnasse pudicitiam constaret, duos boves miræ magnitudinis vivos subito aperire jussit, atque his singulos milites inferi, capitibus, ut inter se colloqui possent, exsertis. *Capitolinus* §. 5.

II. Mala.

1. Crudelitas. Quod ille facinorosos punivit, nemo improbare potest. At vero quod *Mezentii* supplicium retulit, quo ille vivos homines parietibus inclusit, & obstruxit, aliisque rebus sævum & asperum ingenium prodidit, nemo laudare potest. Vnde etiam *Mezentius* dictus, juxta versum:

Egregio juveni pater haud Mezentius esset.

Et *Macellinus*, quod macelli specie domus ejus cruentaretur sanguine vernularum. *Iulius Capitolinus in Macrino*. §. 5.

11. Luxuria & voluptuosa vita. Post bellum cum *Artabano Parthorum Rege* gestum, ipse Romam sui cupidam statim non petiit, vocante populo quotidie se, ac *Macrinum* vociferante; sed Antiochiæ morabatur, barbam nutriens, & incedens quam solebat *Lentius*, tardissimeque, & vix adeuntibus se respondens, adeoque interdum submissa voce, ut ne exaudiri quidem posset.

III. EGRESSVS.

I. TA' ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

Odium militum, in quod incurrit, 1. Ob infelicem cum *Parthorum Rege* pugnam. Quod nempe aliquot præliis cum eo congressus, parum prospere pugnasset, quodque ab eo, aliisque, pacem auro multo redimere coactus esset.

11. Propter perfidiam, quod militibus promissa præstare non posset.

111. Propter luxuriam, quam Antiochiæ exercuit, ubi deliciis & luxui, & ludis histrionum & saltatorum deditus in odium militum venit.

II. TA' ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

Quia memoria *Bassiani* grata fuit militibus, & filius *Bassiani* dicebatur in Syria esse, qui postea nomen habuit *Heliogabali*, exercitus pecunia corruptus ab avia *Heliogabali*, ad eum defecit, & mox seditionem movit adversus *Macrinum*, qui post infelicem pugnam fugit in Bithyniam, ubi in suburbio latitans à militibus interfectus est anno ætatis 54. Cumque patrem occidissent, quidam

Dia-

Diadumenum servare voluerunt: sed extitit cubicularius, qui literas à *Diadumeno* ad patrem & matrem crudelitatis plenas scriptas coram militibus legit; quæ extant apud *Lamprid.* in *Diadumeno* §. 3, & 4. Atque ita *Diadumenum* quoque interfecerunt, postquam simul cum patre regnasset annum unum & menses duos. Vnde videmus, quod literæ scriptæ Domino suo perniciem attulerint. Quod aliis sit exemplo, ut sibi caveant, ne secreta literis temere credant.

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

Contumelia mortem eorum consecuta.

Milites ambos interfectos magna contumelia affecerunt, capitaque eorum pilo imposita circumgestarunt. *Lampridius* §. 3. Et hic fuit exitus *Macrini*, cum non multo ante scripsisset ad Senatum Romanum, se nolle Imperium accipere, nisi volente Senatu. Quia multi Imperatores mallent interfici se, quam vivere non potiti hoc summo fastigio honorum: quod & ipsi accidit.

EPI T A P H I V M.

Ausonius hos sequentes in *Macrinum* versus concinnavit:

*Principis hic custos sumtum pro Cesare ferrum
Vertit in authorem cade Macrinus iners.
Mox cum prole ruit: gravibus pulsare querelis
Cesset perfidiam: Qua patitur, meruit.*

XXIV. IMPERATOR. ROM.

MARCVS ANTONINVS
BASSIANVS,

VARIVS HELIOGABALVS.

C A P V T I.

D E O R T V.

I. Generatio.

PATER fuit *BASSIANVS CARACALLA*. Mater, I. Secundum quosdam fuit, *IULIA* uxor *Severi*, postea privigni sui *Caracalla*. Et ex ea suscepit *Caracalla Heliogabalum*.

I. I. Secundum alios fuit *Soamis*, vel *Somea*, concubina *Caracalla*.

Si mater statuitur prior, fuit ex incestu concubitu natus. Si posterior, fuit spurius. Sicut eum nominat *Iulius Capitolinus* in *Macrino* §. 3.

A X I O M A.

Quales parentes, tales filii. Ex malis parentibus mali nascuntur liberi. Quia arbor mala non potest bonos fructus ferre; uti *Salvator noster* ait. *Matth.*

7. v. 18. juxta illud adagium, Κακὸν κέρει καὶ κακὸν ὄνον. Mali corvi malum ovum. Huc quoque referri possunt versus *Theognidis*.

Ὅυτε γὰρ ἐκ σκίδας πόδα φέρει, ἔσθ' ὁ ἀκινθός.
id est,

Non etenim è scilla rosa nascitur, aut hyacinthus.

Et dictum *Seneca lib. 13. epist. 37.* Non nascitur ex malo bonum, non magis quam ficus ex olea: ad semen nata respondent.

Cum quibus congruit *Adagium Biblicum*, quod exstat *Ezech. 16. v. 44.* באמה בתה.

Καθὼς ἡ μήτηρ, ἔη θυγάτηρ.

Sicut mater, ita & filia ejus.

Liberi utriusque sexus parentum mores ut plurimum imitantur. Vnde vulgo de sobole mascula pronunciatur illud Græcum: Τὸ πατὴρ ἐστὶ τὸ παιδίον. Patris est filius. De fœmellis autem inquit *Chrysostomus*:

Scilicet exspectas, ut tradat mater honestos

Atque alios mores nata, quam quos habet ipsa?

Et *Michael Verinus* sequentibus versibus exprimit:

Sape patris mores imitatur filius infans:

Qualis erat mater, filia talis erit.

Castâ refert castâ genitricis filia mores:

Lascivâ nunquam filia castâ fuit.

Et canon Logicorum est: Qualis causa, talis effectus. Ex hoc Canone *Domitius Imp.* de filii sui *Neronis* pessima vita vaticinabatur verissime: Fieri nequit, aiebat, ut ex me & conjuge *Agrippina* vir bonus nascatur. *Dion in Domit.* Idem de *Heliogabalo* dicendum.

II. Appellatio.

Varia habuit nomina. Nam dictus est *MARCVS ANTONINVS BASSIANVS, VARIVS HELIOGABALVS.*

I. *Marcus* dictus est à *Marco Antonino Bassiano Caracalla*.

I. I. *Antoninus*. Quoniam nomen *Antoninorum* Romanis venerabile fuit. Vnde cum nuncio Romam misisset, seque *Antoninum Bassiani* filium scripsisset, ingens ejus desiderium factum est, & ipse in Romano Imperio ultimus *Antoninorum* fuit. *Ælius Lampridius* in *Heliogabalo* §. 1.

I. I. I. *Bassianus*. Quia *Bassiani Caracallæ filius* credi voluit: Sicut etiam *Mæsa Avia* hunc *Bassianum* filium esse *Antonini* dixit, quod paulatim omnibus militibus innotuit. *Iulius Capitolinus* in *Macrino* §. 4.

I. V. *Varius*. Hoc nomen accepisse existimatur, vel ab avia materna *Mæsa*, quæ alias dicta *Varia*. *Capitolinus* ibidem. Vel *Varii* nomen idcirco ei indi-

tum à condiscipulis, quod vario semine, de meretrice utpote, conceptus videretur. *Ælius Lamprid. in Heliogab. § 1.*

v. Nomen *Heliogabali* est ab Idolo, cujus filius fuit hic *Soamidis* filius. Fuit autem nomen urbis in Phœnicia *Gēbal*, clara artificum industria, qui dicti fuerunt גבלי GIBLIM, qui in ædificatione templi Salomonis lapides pretiosos artificiose dolaverunt. *lib. 1. Reg. 5. 18.* Inde nominatum est Idolum, *El Gebal*, id est, *Deus Gebal*. Postea Græci *El* mutarunt in ἥλιος. Fortassis partim Græca, partim Syriaca vox est, ἥλιος & *Gabal*, quod significat terminum vel metam, qui Sol metas

annorum facit. Et *Heliogabalm* Phœnices vocabant Solem. *Iulius Capitolinus in Macrino §. 4.*

N O T A.

Heliogabalus cum Syrus esset gente, de Syriaci Idoli nomine nomen accepit: Adorabant autem Syri, sicut pleræque gentes Orientales, præcipue Solem. Hoc nomen minime variatum apud Græcos quoque, & Latinos Scriptores. Nam in Epitoma *Dionis* locis diversis Ἡλιογάβλος scribitur, & in excerptis Ἐλεαγάβλος, apud *Herodianum* Ἐλεαγάβλος, sed plerique cæteri Græci Ἡλιογάβλος, & Latini *Heliogabalus*, ὑπὸ τῆς ἡλίου. *Servius* ad 7. *Æn.* *Gabalus* Romanus Solem se appellari voluit: nam *Heliogabalus* est dictus.

G E N E A L O G I A.

Sorores furrunt:

I. IULIA, quæ nupta fuit
 { 1. *Septimio Severo* Imperatori XXI.
 2. *Bassiano Caracalla*, privigno, XXII. Imp.

I I. *Mæsa*, sive VARIA.
 Hujus filix fuerunt:

I. *Sæmis*, vel *Soæmis*, vel *Somæa*, concubina *Bassiani Caracallæ*.
 |
 Ex hac natus est *Heliogabalus* XXIV. Imp.

I I. *Mammaea* nupta *Vario Marcello*.

|
 Vnde natus est *Alexander Severus* XXV. Imperator.

Vnde patet, quod *Heliogabalus* & *Alexander Severus* fuerint Consobrini, dissimillimi cognati.

C A P V T II.

D E P R O G R E S S V.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ, & MORES.

Heliogabalus erat statura ac pulchritudine conspicuus, integer ævi, cunctorumque ejus ætatis adolescentium formosissimus, quasi alter *Abfolon*; sed mente erat deformis atque ad omnia vitia & flagitia proclivis, ab ineunte ætate luxu, superstitutione, pessimis artibus à matre corruptus, cum qua etiam meretricio more vivebat, & aviæ auspicio sacerdos Idoli Syriaci (quod *El Gebal*, h. e. *Deus Gebal* vocabatur) est factus. Vnde etiam *Heliogabalus* est appellatus.

I I. ACTA OECONOMICA.

Tres uxores duxit, & duplex divortium fecit. Nam ita de eo scribit *Herodianus* §. 3. Duxit I. VxoREM illustrissimam Romanam fœminam,

quam etiam *Augustam* appellavit, cumque ea paulo post divortium fecit, ademptisque honoribus privatam vitam colere iussit.

I I. Post illam vero captum se amore simulans, (ut aliquid virile saltem facere videretur) *VESTALEM* sacerdotem, quam sacræ leges castam esse Virginem manere perpetuo volunt, abreptam è templo pro uxore habuit. Ita mœstum tanto flagitio & piaculo Senatui per epistolam consolatus; humanum id esse peccatum, captum se illius puellæ amore: cæterum Sacerdoti congruere Sacerdotis nuptias, ob idque etiam augustiores futuras.

I I I. Sed illam quoque paulo post dimisit, tertiam uxore ducta, quæ referre suum genus ad *Commodum* dicebatur.

Tandem stupri cupiditatem, quam assequi naturæ defectu non poterat, in se convertens, muliebri nomine *Bassianam* se pro *Bassiano* appellari iussit, urbe tota obscœnissimos inquirens, qui cum colibidines exercerent.

III. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

Pervenit ad Imperium 1. *Per fraudulentiam*, quod *Avia Mæsa* sive *Varia* dixerat, ipsum esse *Antonini Bassiani* filium, quod paulatim omnibus militibus innotuit. *Julius Capitolinus in Macri- no §. 4.*

11. *Per largitionem copiosam*. Nam *Mæsa* erat ditissima, quæ profusas largitiones militibus dedit: atque ita legiones à *Macrino* sunt abductæ. Suscepta enim illa noctu in oppidum cum suis, nepos ejus *Antoninus* est appellatus, Imperii delatis insignibus. *Capitolinus ibidem.*

111. *Per violentiam*. Cum *Macrinus* initio eum propter ætatem & vitæ genus contemneret, deinde auctum viribus opprimere non potuit. Quin ipse, (uti dictum) acie victus, & è fuga retractus, cum filio interfectus est: *Heliogabalo* Imperium firmatum. Imperium ergo nactus, nuncios Romam misit, simulque figuram nominis *Heliogabali*, cujus Sacerdotium gerebat, in tabula picta, denunciâns, se sanguine *Bassiani* genitum esse, statimque in Senatu Princeps est appellatus.

II. Imperii administratio.

Imperium male administravit. Nam 1. *Veteres Consiliarios* abrogavit, & *novos instituit*, nempe flagitiorum suorum administratos ac scelerum, eosque maximis honoribus ornavit, opibus locupletavit, provinciis præfecit, urbanis ac militaribus officiis præposuit: ut *Eutybianum* libertinum hominem, & *Hieroclem*, & *Aurelium Zoticum*, turpissima libidinum mancipia.

V s v s.

Hic *Zoticus* fuit elegans & venusta aulici *Sycophantæ* pictura. Nam familiaritatis nomine abutens, omnia *Heliogabali* dicta & facta vendebat fumis, quam maxime divitias enormes sperans, cum aliis minaretur, aliis polliceretur, omnes falleret: egrediensque ab illo singulos adiret, dicens; De te hoc locutus sum, de te hoc audivi, de te hoc futurum est. Ut sunt homines hujusmodi, qui si admisi fuerint ad nimiam familiaritatem Principum, famam non solum malorum, sed & bonorum Principum vendunt.

Præterea sub *Heliogabalo* mulier primum in Senatum admissa est, nempe ejus mater, quam & sententiam in Senatu admissam rogari jussit, permisitque eam habere Senatulum mulierum: unde & pro-

diderunt Senatusconsulta ridicula de legibus matronalibus, quæ quo vestitu incederent, quæ cui cederet, quæ ad cujus osculum veniret, quæ pilento, quæ equo saginario, quæ asino veheretur, quæ carpento mulari, quæ sella veheretur, & utrum pellicea, an ossea, an eborata, an argentata, & quæ aurum vel gemmas in calceamentis haberent.

11. *Libidinosus fuit*. Nam *Zoticus* nupsit, & cum eo coit, ut & pronubum haberet, clamaretque, *Concede, Magire*. Hic tantum sub eo valuit, ut ab omnibus officiorum Principibus sic haberetur, quasi Domini maritus esset. Et eo tempore quo *Zoticus* ægrotabat, quærebat à Philosophis & gravissimis viris, an & ipsi in adolescentia perpeffi essent, quæ ipse pateretur, & quidem impudentissime: neque enim unquam pepercit infamibus, cum & digitis impudicitiam ostentaret, nec ullus in conventu & audiente populo esset pudor. *Lampridius §. 4.*

111. *Luxuriosus fuit tum in Victu, tum in Amictu*.

1. *In Victu*. Nani nunquam minus centum HS. cœnavit, h. e. triginta argenti libris: nonnunquam tribus millibus cœnatus est: sexcentorum struthionum capita multis in cœnis exhibuit: ut convivæ cerebellis illorum vescerentur. Ad mare cum diversaretur, piscem nunquam edit: cum à mari longius, omnia è mari. Quin etiam non convivas modo, verum etiam rusticos in cœnaculum intromissos luporum ac murænarum lactibus pavit. Tenuit & hunc morem, ut quibusdam in cœnis, solis phasianis vesceretur: ex eaque avi sola dapes omnes concinnari, ac missus universos è phasianis esse vellet: alibi omnia ex eadem una pecude: nonnunquam à solis pomis: aut lacte aliquando ex mellitis omnia, adeo totum se in hanc unam rem converterat. Plura vide apud *Lampridium in Heliogab. §. 4.*

Valde ridicula & prodigiosa quoque convivæ agitare consuevit.

Nam ad balneum convocari jussit octo herniosos, ad convivium octo luscios, octo calvos, octo podagricos, octo surdos, octo insigniter nigros, & octo notabiliter obesos, octo nasutos: alii legunt vasatos, sensu obscæno, eam corporis partem intelligentes, quam inter serias res nominari non oportet. Et sic proverbium illud Græcorum, ὅπνυρ ὀκτώ, (omnia octo) veluti exhibuit, iisdem etiam mandavit; proposito diligentiae præmio, ut ad se deferrent millena pondo araneorum. Et collecta dicuntur decem millia pondo araneorum inter unius Romanæ urbis consepia. Admirantibus id factum, respondebat: *Ex his collige magnitudinem urbis*

Roma. Idem aliquando decem millia tum murium foricumve, tum mustelarum, colligenda curavit: ut *Platina* memorat. Parasitis quoque in secunda mensa sæpe ceream cœnam, sæpe ligneam, sæpe eburneam, aliquando fictilem, nonnunquam marmoream etiam vel lapideam exhibuit: ita ut omnia illis exhiberentur videnda de diversa materia, quæ ipse cœnabat, cum tantum biberent per singula ferula, & manus, quasi comedissent, lavarent. *Ælius Lampridius in Heliogab. §. 9.*

2. *In amictu.* Nam usus est aurea tunica, & purpurea: usus & de gemmis *Perfica*. Habuit & in calceamentis gemmas, & quidem sculptas: quod risum omnibus movit, quasi possent sculpturæ nobilium artificum videri in gemmis, quæ pedibus adhærebant. Voluit uti & diademate gemmato, quia pulchrior fieret, & magis ad fœminarum vultum aptus: quo & usus est domi. *Herod. in Heliogab. §. 1.*

Quin imo peregrinum vestitum assumpsit: quod cernens *Mœla*, ac iniquo ferens animo, supplex illi persuadere conabatur, ut Romanum assumeret cultum, ne urbem curiamque mox ingrediens, peregrino barbaroque habitu spectantium oculos perfringeret, insolentes ejusmodi mundiciarum, ac reputantes, mulierculis quam viris eas congruentiores. *Idem.*

IV. *Superbus fuit.* Nam non Romanas tantum extinguere voluit religiones, sed per orbem terræ hoc unum studens, ut *Heliogabalus* Deus unus ubique coleretur. *Lampridius §. 3.* Nihil tamen indignius, quam quod Deum suum peregrinum, quem omnibus aliis anteponebat, humanis hostiis colere instituerit. Quod genus sacrificii Græci ἀσπρωπομαρτεῖαν appellant, h. e. divinationem ex mactatorum hominum visceribus. Et quidem lectis ad hoc pueris nobilibus & decoris, per omnem Italiam, patrimis & matrimis, ut nempe major esset utrique parenti dolor. *Ælius Lampridius §. 3.* Similiter superbiam suam in eo demonstravit, quod Senatores vocaret *togata mancipia*.

V. *Crudelitas.* *Sabinum* Consularem virum, ad quem libros *Vlpianus* scripsit, quod in urbe remansisset, vocato centurione mollioribus verbis, jussit occidi. Sed centurio aure surdior imperari sibi credidit, ut urbe pelleretur: itaque fecit. Sic vitium Centurionis *Sabino* saluti fuit. Removit & *Vlpianum* Iurisconsultum, ut bonum virum. Et *Silvinum* rhetorem, quem Magistrum Cæsaris fecerat. Et *Silvinus* quidem occisus est; *Vlpianus* vero reservatus. *Lampridius in Heliogab. §. 6.*

VI. *Mala conscientia.* Cum enim *Heliogabalus* tot tantaque scelera atque flagitia commisisset, semper anxius pavidusque fuit, & trepidantem con-

scientiam habuit. Vnde ad mortem sollicitè se præparavit. Nam funes serico & cocco intortos paraverat: quibus si necesse esset, gulam sibi frangeret. Semper etiam ad manus habebat gladios aureos: quibus se occideret, si aliqua vis urgeret. Neque profecto inter artes tyrannicas ulla solertior videtur, quam ut mature provideant Tyranni, ut mortem in potestate habeant, si quid immineat gravius. Sæpe enim illis supremum illud auxilium ereptum est, cum maxime eo egent: Sicut *Neroni* contigit, qui nec amicum nec inimicum habuit, cujus manu periret. *Anti-Machiavellus lib. 3. pag. 562, 563.*

Symbolum ejus fuit:

S V V S S I B I Q V I S Q V E H E R E S O P T I M V S.

Cum *Heliogabalus* turpissimam ageret vitam, quasi alter *Sardanapalus*, quidam ex familiaribus ejus immanem hanc detestatus luxuriam, ei objiciebat: An non metuat, ne sibi aliquando egendum foret: Quid (inquit) melius, quam ut ipse mihi haeres sim, & uxori meæ. Quo insinuare voluit, hominem sibi vivere, & genio indulgere, & voluptati suæ obsequi debere, neque in crastinum cogitare.

C A P I T I I I.

D E E G R E S S V.

I. Τ Α Π Ρ Ο Η Γ Ο Υ Μ Ε Ν Α.

Heliogabali inconstantia & perfidia.

Consobrinum suum *Alexianum*, qui tunc vocabatur *Alexander*, consortem Imperii fecerat, instinctu matris *Soamidis* ejusque sororis *Mammææ*, quæ metuebant, ne oppresso ipso, Imperium perveniret ad alienum. Sed postea eum facti pœnituit, eumque præmissis militibus occidi voluit. *Ælius Lampridius in Heliogab. §. 6.*

II. Τ Α Π Ρ Α Χ Θ Ε Ν Τ Α.

Milites Prætoriani, qui *Alexandrum* amabant, eumque defendebant, iracundia excandescentes, ipsum *Heliogabalum* in latrina, ad quam fugerat, trucidarunt: cumque non posset cloaca propter angustiam foraminis cadaver excipere, per pontem *Æmylium* annexo pondere ne fluitaret, in *Tiberim* cadaver ejus abjectum, ne unquam sepeliri posset. Tractum est quoque per circi spatia, priusquam in *Tiberim* præcipitaretur. *Ælius Lampridius ibidem.* Vixit annos 18. Imperavit annos 3, menses 9, dies 4. Mater quoque ejus mulier flagitiosa atque tali filio digna, itemque libidinum ministri, qui à partibus *Heliogabali* steterant, simul à militibus è medio sunt sublati.

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

Ignominiosa nomina. Nomen *Antonini* ex publicis monumentis, Senatu iubente, erasum est: Et hic ultimus *Antoninorum* fuit. Contra autem appellatus est post mortem *Tiberinus* & *Tractitius*, & *impurus*: & solus omnium Principum tractus, & in cloacam missus, inque Tiberim præcipitatus. *Lampridius* §. 6. Et ita impletum est in eo quod dicitur *Psal.* 9. v. 6, & 7. Nomen eorum delevisti ad omnem æternitatem. Inimici defecerunt frameæ in perpetuum, & periit memoria eorum cum ipsis.

XXV. IMPERATOR ROM.

AVRELIVS ALEXANDER
SEVERVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. Generatio.

I. PATER fuit VARIVS MARCELLVS, vir genere nobilissimus. *Lampridius in Se-ro* §. 1.

II. MATER fuit IVLIA MAMMÆA, matris *Heliogabali Imperatoris* soror. *ibidem*.

Hujus fœminæ 1. *Laus*. Fuit fœmina Christiana, & religionem Christianam valde promovit. Nam *Origenem* virum celeberrimum Romam vocavit, ut veram ibi religionem doceret ac promoveret.

2. *Vituperium*. Fuit valde avara. Ideoque filio suo magnum apud subditos odium excitavit. Nam simulavit, ideo se thesauros congerere, ut suppeditare *Alexandro* posset, quo is facile abundanterque suis largiretur militibus, & proprios tamen domi thesauros strueret. Ea res notam infamiæ Imperatori attulit, quia etiam illo invito & indignabundo, mulier avida bona quorundam per fraudem, atque hæreditates suppilabat.

III. *Locus natiuitatis*. Natus est Alexander Severus in urbe *Arcena*, in Templo Alexandri M. ad quod religionis ergo peregrinationem parentes ejus susceperant. *Lampridius in Severo* §. 1.

V S V S.

Ex Genealogia *Heliogabali*, atque *Alexandri Severi*, (quam in historia ejus proposuimus) patet, quod *Heliogabalus* atque *Alexander Severus* consobrini fuerint. Nati igitur sunt ex eadem stirpe Princeps deterrimus, & Princeps optimus Imperio

salutaris, & quidem admiranda Numinis dispositione, quæ hoc modo vices rerum humanarum temperat. Omnium bipedum nequissimo eruditus, moderatus & temperantissimus Princeps succedit.

II. Appellatio.

I. NOMEN fuit AVRELIVS ALEXANDER.

Alexander dictus est. Quoniam in Templo *Alexandro M.* dicato genitus est; in quo cum Mater, quæ solennitatis festivæ causa cum marito eo venerat, enixa fuit. Quin etiam hic *Mammææ Alexander* eadem die natalem suum habuit, qua *Magnus* ille *Alexander* mortuus est. *Lampridius* §. 1.

COGNOMEN est SEVERVS. Sic dictus fuit,

1. *Polemice*, h. e. à militibus ei hoc nomen impositum est, ob singularem animi vigorem atque constantiam. Quoniam disciplinam militarem severe rexit, militumque petulantiam atque insolentiam compescuit, quod illi ingentem in præsentia reverentiam, magnamque apud posteros gloriam peperit, cum eo accessisset, ut de animi virtute nomen acciperet: Siquidem solus inventus est, qui tumultuantes legiones exauthoravit, inque milites delinquentes animadvertit. *Lampridius in Severo* §. 3.

2. *Politice*. Quia ex Senatu & Equestri ordine, & ex ministerio aulico, impuros, obscænos, infames, quos *Heliogabalus* provexerat, removit.

Pius quoque & *Sanctus* dictus est. Quia cunctis amabilis erat, & utilis Reipublicæ. *Lampridius* §. 1.

Nomina vero ANTONINI, & MAGNI, respuit: etiam si à Senatu propter eximias virtutes offerrentur, & crebris acclamationibus in curia ita appellaretur, nihilominus tamen ille recusavit; inquit: *Onerosa esse tam insignia nomina*. *Lampridius* §. 2.

Dominum se appellari vetuit. Epistolas ad se quasi ad privatum scribi jussit, servato tantum nomine Imperatoris. *Lampridius* §. 1.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ, &

ACTA IUVENILIA.

1. ERAT forma elegans, & venustate corporis decorus. Fuit & statura militaris, robur militis, valetudo ejus qui vim sui corporis sciret ac semper curaret. *Lampridius* §. 1.

II. *Studia literaria*. In prima statim pueritia

artibus bonis imbutus, ne unum quidem diem sponte sua transire passus est, quo se non in literis & militia exerceret. Nam in prima pueritia Præceptores habuit Valerium Cordum, & L. Veturium, & Aurelium Philippum libertum patris, qui vitam ejus postea descripsit. *Grammaticum* in patria Græcum Nebonem, Rhetorem Serapionem, Philosophum Stilionem: Romæ Grammaticos, Scaurinum, Scaurini filium, Doctorem celeberrimum: Rhetores Iulium Frontinum, & Bebiū Macrinum, & Iulium Granianum, cujus hodieque orationes declamatae feruntur. *Lampridius in Severo* §. 1.

Postea in Imperio quoque literis incubuit. Nam facundia fuit magis Græcæ quam Latinæ, nec versu inveniustus. Et ad musicam pronus, matheos peritus: & ita quidem ut ex ejus jussu Mathematici publice proposuerint Romæ, ac sint professi, ut docerent. Aruspiciæ quoque peritissimus fuit. *Ὀρεστρονόμος* magnus, ut & Vascones & Hispanorum & Pannoniorum augures vicerit. Geometriam fecit, pinxit mire, cantavit nobiliter: sed nunquam alio conscio, nisi pueris suis testibus. Vitas Principum bonorum versibus descripsit. Lyra, tibia, organo cecinit: tuba etiam, quod quidem Imperator nunquam ostendit. *Lampridius* §. 6.

II. ACTA OECONOMICA.

Vxores habuit duas.

Prior erat *Martiani filia*, quam, cognita ejus contra se conspiratione, repudiavit.

Posterior erat *Memmia*, *Sulpitii* Consularis viri filia, *Catuli* neptis. *Lampridius* §. 5.

Vita privata.

1. *Pietas erga Deum*. Diei auspiciū fuit religionis cura. Primum si facultas esset, h. e. si non cum uxore cubuisset, matutinis horis in Solario suo (in quo & divos Principes, sed optimos electos & animas sanctiores, in quibus & Apollonium, & quantum scriptor suorum temporum dicit, Christum, Abraham & Orpheum, & hujusmodi Deos habebat, ac majorum effigies) rem divinam faciebat. *Lampridius* §. 7.

11. *Pietas erga Matrem*. In matrem *Mammaam* unice pius fuit, ita ut Romæ in palatio faceret diætas nominis *Mammae*, quas imperitum vulgus hodie ad *Mammam* vocat. Et in Bajanum palatium cum stagno, quod *Mammae* nomine hodie censetur. *Lampridius* §. 6.

111. *Studia*. Post actus publicos, seu bellicos seu civiles, lectioni Græcæ operam majorem dabat. De Republ. libros *Platonis* legens, Latina cum legeret, non aliis magis delectabatur, quam offi-

ciis Ciceronis, & libris de Republ. scriptis. Nunquam conferebat se ad Oratores & Poëtas, inter quos summi faciebat Serenum Sammonicum, quem ipse noverat & dilexerat, & Horatium. Legit & vitam Alexandri, quam præcipue imitatus est: etsi in eo condemnabat ebrietatem & crudelitatem in amicos, quamvis utrumque defendatur à bonis Scriptoribus, quibus sæpius ille credebatur. *Lampridius* §. 7.

IV. *Exercitia Corporis*. Post lectionem operam palæstræ, aut sphæristerio aut cursui, aut luctaminibus mollioribus dabat. Atque inde unctus lavabatur, ita ut caldariis vel nunquam vel raro, piscina semper uteretur, in eaque una hora prope maneret: biberet etiam frigidam Claudiam jejunos ad unum prope sextarium. *Lampridius ibidem*.

V. *In vestitu continentia*. Gemmas de calceamentis & vestibus tulit, quibus usus fuerat *Heliogabalus*: veste alba usus est, nec aurata, pænulis, togisque communibus. Vestes sericas ipse raras habuit: holosericas nunquam induit, subsericam nunquam donavit. Usus est ipse coccina sæpe. In urbe tamen semper togatus fuit, & in Italiæ urbibus. Prætextam & pictam togam nunquam nisi Cos. induit: & eam quidem, quam de Iovis templo sumtam alii quoque accipiebant, aut Præf. aut Cos. Accipit prætextam etiam cum sacra faceret, sed loco Pont. Max. non Imperatoris. Boni linteaminis appetitor fuit, & quidem puri, dicens: *Si linteus idcirco sunt, ut nihil asperum habeant, quid opus est purpura?* In linea autem aurum mitti etiam dementiam judicabat, cum asperitati adderetur rigor. Fasces semper usus est. Braccas albas semper habuit, non coccineas, ut prius solebant. Gemmarum quod fuit, vendidit, & aurum in ærarium contulit, dicens: Gemmas viris usui non esse. *Lampridius* §. 10.

Similiter & uxori suæ continentiam in vestitu præcepit, dicens: Matronas regias contentas esse debere uno reticulo, atque inauribus, & baccato monili, & corona, cum qua sacrificium facerent, & unico pallio auro sparso, & cyclade, quæ sex uncis auri plus non haberet. Prorsus censuram suis temporibus propriis moribus gessit. Imitati sunt eum magni viri, & uxorem ejus matronæ pernobiles. *Lampridius ibidem*.

Cum ab amicis reprehenderetur, quod immemor Majestatis Imperatoriæ, non pretioso vestitu, auro gemmisque corpus etiam exornaret, respondit: Principatum ac Imperium in virtute esse, non in corporis decore.

VI. *Frugalitas in convivio*. Convivium neque opimum neque nimis parvum, sed nitoris summi fuit. Ita tamen, ut pura mantilia mitterentur. Ipse cibo

cibo plurimo reficiebatur, vino neque parce, neque copiose, affatim tamen frigidus semper puro usus est, æstate vino cum rosa condito. *Lampridius* §. 9.

V I I. *Conversatio cum amicis.* Cum amicis tam familiariter vixit, ut communis esset ei sæpe confectus, iret & ad convivia eorum: aliquos autem haberet quotidianos, etiam non vocatos. Salutareretur vero quasi unus de Senatoribus, patente velo, admissionalibus remotis: aut solis iis, qui ministri ad fores fuerant: Cum antea salutare Principem non liceret, quod eos videre non poterat. *Lampridius* §. 1.

V I I I. *Conversatio cum honestis.* Ad salutationem non nisi honestos & bonæ famæ homines admittebat, jubebatque, (uti in sacris Eleusinis dicitur) ut nemo ingrederetur, nisi qui se innocentem nosceret.

A mulieribus famosis matrem suam saluari vetuit. *Lampridius* §. 6.

Fures inprimis vehementer oderat, per præconem edicere solitus, ut nemo saluaret Principem, qui se furem esse nosceret, ne aliquando detectus supplicio capitali obnoxius fieret. Sæpe dicere solebat: Solos fures de paupertate conqueri, dum scelera vitæ suæ tegere volunt. Sæpe etiam sententiam de furibus notam recitabat, quæ Græce sic effertur:

Ὁ πομπὰ κλέψας, ὀλίγα δὲς, ἐφ' ὅλ' ἔσται.

i. e. Qui multa rapuerit, & pauca suffragatoribus dederit, salvus erit.

I X. *Disciplina domestica.* Servos & ministros peccantes coram se cædi iussit. Ancillam suam, quæ adulterium cum servo suo fecerat, capite punivit. Multos servos à familia propria, qui peccaverant, legibus puniendos publicis Iudiciis dedit.

I I I. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

Post mortem *Heliogabali* à militibus Prætorianis Imperator appellatus est, & à Senatu confirmatus, uno die honores omnes accepit, nempe Augusti, ut & patris patriæ nomen & jus proconsulare, & tribunitiam potestatem, & jus quintæ relationis, qui aliis, non nisi ex intervallo temporum attributi fuerant. Cujus rei hanc causam fuisse prodidit *Lampridius*, quod cito innotescere Senatus voluit, Alexandrum Imperio dignum iudicatum esse, ne militum audacia alius forte diligeretur Imperator.

A X I O M A.

Fere semper crudelissimos Tyrannos excipiunt iustissimi & moderatissimi Reges. Quorum enim exitus perhorrescunt, eorum facta imitari pudet: vel quod certis legibus & conditionibus Imperium accipiunt. *Bodinus lib. 4. de Republ. cap. 1. pag. 590.*

Ita *Heliogabalo*, naturæ portento, *Alexander Severus* virtute nemini secundus successit. Stulti enim & furiosi Principis interitus virtute conspicuum successorem cunctis venerabiliorem & exoptatorem reddit.

I I. Imperii administratio.

Optime Rempubl. administravit. In qua administratione fulsere egregiæ ejus virtutes.

I. Sapientia.

Sapienter Rempubl. reformavit & ordinavit, quia

I. *Iudices omnes* à republ. & à ministeriis atque muneribus, quos impurus ille *Heliogabalus* ex genere hominum turpissimo provexerat, removit. *Lampridius* §. 4.

I I. *Senatum & Equestrem* ordinem reformavit.

I I I. *Tribus*, & eos qui militaribus nituntur prærogativis, purgavit.

I V. *Palatium* suum comitatumque omnem purgavit, abjectis ex aulico ministerio cunctis obsecratis & infamibus, nec quenquam passus est esse in Palatinis, nisi necessarium hominem. Iurejurando deinde constrinxit, ne quem ascriptum, h. e. vagantium haberet, ne annonis Rempubl. gravaret, dicens: Malum tutorem esse Imperatorem, qui ex visceribus provincialium homines non necessarios nec Reipubl. utiles pasceret. *Lampridius* §. 4.

V. *Eunuchos* de ministerio suo abiecit, & uxori ut servos servire iussit. Et cum *Heliogabalus* mancipium eunuchorum fuisset, ad certum numerum eos redegit: nec quicquam in palatio curare voluit nisi balnea scæminarum. Cum plerosque Eunuchos rationibus & procurationibus proposuisset *Heliogabalus*: hic illis & veteres sustulit dignitates. Idem tertium genus hominum eunuchos esse dicebat: nec videndum, nec in usu habendum à viris, sed vix à scæminis nobiles. *Lampridius* §. 5.

V I. In Magistratibus & Senatoribus creandis cautus & circumspectus fuit. Nam Præfectum prætorio sibi ex Senatus auctoritate constituit. Præfectum urbis à Senatu accepit, alterum Præfectum prætor. fecit: qui ne fieret, etiam fugerat, di-

cens:

cens: *Invitos, non ambientes, in Republica collocandos.* Senatorem nunquam sine omnium Senatorum consilio qui aderant, fecit. Senatores non nisi ad summorum in palatio virorum suffragium fecit, dicens: Magnum virum esse oportere, qui faceret Senatorem. Idem libertinos nunquam in equestrem locum redegit, asserens: Seminarium Senatorum equestrem locum esse. *Lampridius §. 4.*

Non concessit officia esse venalia. Nam pulchre dixit: *Necessarium est, ut qui emit, vendat, nec sine rubore puniri potest is, qui, quod emit, vendit.* Qui enim per largitionem officia adepti sunt, dant operam, ut ita potestatem gerant, quo illam lacunam rei familiaris explere possint; ut *Cicero 4. in Verrem* inquit. *Plura vide in System. meo Politico, pag. 363.*

VII. Sapienter leges condidit. Nam tanta æquitate fuit, ut nullas unquam sanciret leges, nullam constitutionem sacraret sine viginti juris peritissimis, & doctissimis & sapientissimis viris: nec in ulla re iudicium ferret, quin prius iret per sententias singulorum, & scriberetur, quid quisque dixisset. Cum de Iure ac negotiis tractabat, solos adhibebat doctos & disertos: Si de re militari, milites veteres & senes.

VIII. In legibus exsequendis rigorosus extitit. Nam severissimus Iudex contra facinorosos fuit, præsertim contra fures, appellans eosdem quotidianorum scelerum reos, ac damnans acerrime, ac solos hostes inimicosque Reipubl. vocans. Eum Notarium, qui falsum causæ brevium in consilio Imperatorio retulisset, incisus digitorum nervis, ita ut nunquam posset scribere, deportavit. Cum quidam ex honoratis, vitæ sordidæ & aliquando furtorum reus, per ambitionem nimiam ad militiam adspirasset, idcirco quod per Reges amicos ambierat, admissus statim in furto præsentibus patronis detectus est: iussusque à regibus audiri, damnatus est re probata. Et cum quæreretur à Regibus, quid apud eos paterentur fures, illi responderunt, *Crucem.* Ad eorum responsum in crucem sublatus est. *Lamprid. §. 6.*

IX. Balnea ordinavit. Nam ne quid populo incommodaretur, nocturna balnea, oleo pro luminibus præbito, concessit.

X. Balnea mixta prohibuit. Nam licet sub *Hellogabali* Imperio Romæ balnea fuerint; tamen *Dion Historicus* refert, *Adrianum Imper.* viros à foeminis discretos lavari voluisse: quam legem *Severus Alexander* confirmavit. Hoc *Iustinus Imperator* imitatus est.

II. Mansuetudo & humanitas.

Tantæ mansuetudinis fuit, ut omnibus se blandum affabilemque præberet: Ut amicos non solum primi ac secundi loci, sed etiam inferiores ægrota-
tantes inviseret: Ut sibi ab omnibus, libere quæ sentiebant, dici cuperet: Et cum dictum esset, audiret, & cum audisset, ita ut res poscebat, emendaret atque corrigeret. Si minus bene factum esset aliquid, etiam ipse convinceret, idque sine fastu, & sine amaritudine animi consensum omnibus semper offerret. Dies denique nunquam transiit, quin aliquid mansuetum, civile, piumque faceret: sed ita ut ærarium non everteret. Cum autem ei objicerent nimiam civilitatem & *Mammæa* mater, & uxor *Sulpitii*, viri consularis filia, *Catuli* neptis, & sæpe dicerent: *Molliorem tibi potestatem & contemtibiliorem Imperii fecisti:* ille respondit: *Sed securiorem & diuturniorem.* *Lampridius §. 5.*

III. Beneficentia.

Cogitabat secum, & descriptum habebat, cui quid præstitisset: & si quos sciret vel nihil petiisse, vel non multum, unde sumtus suos augerent, vocabat eos, & dicebat: *Quid, cur nihil petis? an me vis tibi fieri debitorem? Pete, ne privatus de me queraris.* Agnoscebat, Principem debere recte suo fungentibus officio; nec æquum iudicabat, ut probe suo defunctus officio privatus egeret. *Lampridius §. 12.*

IV. Clementia.

Imperium ejus ἀναιμακτον, h. e. incruentum dictum est. Licet enim justa severitas ei in milites, in Iudices improbos, denique in homines malos, & Reipubl. pestes non defuerit; tamen nullum Senatorem occidit. Nam cum *Ovinus Camillus*, antiquæ familiæ Senator, rebellionem moliretur, & tyrannidem affectaret, hominis fraude intellecta, eum ad se vocari iussit, & egit gratias, quod Reipubl. curam sua sponte suscipere tentaret. Mox ad Senatum processit, ac tanti sceleris conscientia trepidum, consortem Imperii appellavit, in palatium recepit, ornamentis imperialibus & melioribus, quam utebatur ipse, decoravit, profectio-
nisque comitem adhibuit. Cumque Imperator ipse pedibus iter faceret, invitavit *Ovinium*, & equo sedere iussit: denique mori paratum dimisit. *Lamprid. §. 10.*

V. Iustitia.

Iustitiam severe administrabat *Togatus*, & *Sagatus*.

1. *Togatus*, quando erat *in foro*. Nam si unquam furem vidisset Iudicem, paratum habebat digitum, ut illi oculum erueret: tanto odio prosequabatur Iudices, qui furtorum fama laborassent, ut si eos casu aliquo videret, commotione animi choleram stomacho evomeret, toto vultu inardescente. *Lamprid.*

Δωροφάγος graviter punivit. Exemplum habemus insigne in *Vetronio Thurino*, de quo *Lampridius* ita scribit: §. 8. *Thurinus*, inquit, quem familiarem habuerat *Alexander*, vel omnia fingendo sic vendiderat, ut ejus quasi stulti hominis, & quem ille in potestate haberet, & cui multa persuaderet, infamaret Imperium: sicque omnibus persuaserat, quod ad nutum suum omnia faceret. Denique hac illum arte deprehendit, ut quendam immitteret, qui à se quiddam publice peteret; ab illo autem *Thurino* occulte quasi præsidium postularet, ut pro eo *Alexandro* secreto suggereret. Quod cum factum esset, & *Thurinus* suffragium promississet, fingens, se quædam Imperatori dixisse, cum nihil dixisset, sed in eo pendere, ut adhuc impetraret, eventum vendens: cumque iterum jussisset *Alexander* interpellari, & *Thurinus*, quasi agens aliud, nutibus annuisset, neque tamen interim quidquam dixisset, impetratum autem esset, quod petebatur, *Thurinusque* ab illo, qui meruerat, fumi venditor, ingentia præmia percepisset: accusari eum *Alexander* jussit, probansque per testes omnibus, & quibus præsentibus, quid accepisset, & quibus audientibus, quid promississet, in foro transitorio ad stipitem illum ligari præcepit, & fumo appposito, quem ex stipulis atque humidis lignis fieri jusserat, necavit, præcone dicente: *Fumo punitur, qui vendidit fumum*. Ac ne in una tantum causa videretur crudelior fuisse, quæsitivè diligentissime, antequam eum damnaret: & invenit *Thurinum* sæpe & in causis ab utraque parte munera accepisse, cum eventus venderet, & ab omnibus, qui aut præposituras aut provincias acceperant.

11. *Sagatus*. Quando erat in militia, severe disciplinam militarem rexit. Nam ita de eo *Lampridius* scribit: §. 13. In expeditionibus si quis de via in alicujus possessionem deflexisset, pro qualitate loci, fustibus, aut virgis cædebatur, aut alioqui condemnabatur. Si dignitas personæ tales pœnas non recipiebat, gravissimis contumeliis afficiebatur, cum diceret: *Vellesne hoc in tuo agro fieri, quod facis in alieno?* Clamabat sæpius, quod

à Christianis audierat, idque per præconem, quoties aliquem emendabat, dici jubebat: *Quod tibi fieri nolis, alteri ne feceris*. Quid nunc dicemus de militibus Christianis? Qui sive quo eant, sive redeant, furantur, rapiunt, constuprant, pulsan, abigunt pecora, pertusis vasis sinunt effluere vinum. Quid multis? Crudelius tractant suos, quam hostes. Et hoc hodie, si Superis placet, appellatur jus militare, & ad hæc connivent Principes.

Cum etiam *Alexander Severus* quandam amiculam affectam injuriis à milite audisset, exauctoratum eum militia servum ei dedit, quod artifex carpentarius esset, ut eam pasceret.

Qui de eo fumum vendiderat, & à quodam militari centum aureos acceperat, in crucem tolli jussit per eam viam, qua esset servis suis ad suburbana Imperatoria iter frequentissimum.

VI. Modestia.

1. In titulis magnificis non acceptandis. *Alexander Severus* Imperator creatus, cum vix annos 16. natus esset, ob virtutes eximias, titulis magnificis à Senatu decoratus, nunquam in animum induxit, ut se *Magnum*, & *Patrem patriæ* cognominari pateretur; Oportere enim, aiebat, ut res gestæ maturiorque ætas ea nomina pararent. Præterea dixit; Displicet primum aliena adsumere, deinde gravari me vestra benevolentia sentio. Hæc enim insignia nomina sunt. Et subjungit Historicus *Ælius Lampridius* suum judicium: Multo clarior visus est, alienis nominibus non receptis, quam si recepisset, atque ex eo constantiæ ac plenæ gravitatis famam obtinuit.

11. In honoribus oblatiis recusandis. Nam ipse se adorari vetuit, cum jam cæpisset *Heliogabalus* adorari Regum more Persarum. Præterea Epigramma, quod in laudem *Pescennii Nigri* fuerat adscriptum illius statuae ad vivum effictæ, cum Præfecti suaderent eradendum, *Severus* noluit, dicens: Si talis fuit, sciant omnes qualem vicerimus: si talis non fuit, putent nos omnes talem vicisse. *Ælius Lampridius*, §. 4.

111. In Consiliariis suis modeste audiendis. *Alexandro Severo* erat numerosissimum Consilium: In quo Iuris-consulti non pauciores erant viginti: inter quos fuere *Fabius Sabinus*, *Cato* dictus sui temporis, *Domitius Ulpianus*, *Iulius Paulus*: qui vertex legum dicti: *Pomponius* legum peritissimus: *Alphenus Florentinus*, *Africanus*, *Martianus*, alique permulti Iuris Professores, discipuli *Papiniani*: qui Iuris Asylum dictus est. Sine quibus nec ullam legem sancivit, nec de ulla re graviore statuit, sed ita, ut iretur per sententias singulo-

rum, ac scriberetur quid quisque dixisset: datoque spatio ad inquirendum & cogitandum, priusquam dicerent, ne incogitati de rebus gravioribus dicere cogerentur.

A X I O M A.

Vix unquam reperire licuit Rempubl. aut Principatum florentem sine consilio. Petr. Gregor. Tholos. lib. 23. de Republ. cap. 4. pag. 1460.

Nam optimum quemque Principem Consiliariis stipatum fuisse legimus. Raro, inquit *Velleius*, eminentes viros non magnis adiutoribus ad gubernandam fortunam suam usos invenies. Vulgare enim est, plus videre oculos quam oculum. Quod non de oculo corporis tantum debet intelligi, sed de oculo mentis, qui vere est oculus humanæ conversationis, ut felicius ea contineatur, quo plures habuerit videntes & perspicientes oculos, nempe Magistratus providos, æquos & justos, vigiles & sollicitos. *Anchora unica non ita navim servat, ut plures demissa.* Idem l. 4. cap. 5. p. 189.

VII. Magnificentia.

In aedificiis & operibus publicis exstruendis. Opera veterum Principum instauravit: ipse nova multa constituit: in his thermas nominis sui juxta eas quæ *Neroniana* fuerunt, aqua inducta; quæ *Alexandrina* nunc dicitur. Nemus thermis suis de privatis ædibus suis quas emerat, diruptis aedificiis, fecit. *Alexandrinum* opus de duobus marmoribus, h. e. prophyretico & Lacedæmonio, primus instituit, palatio exornato hoc genere marmorandi. *Statuas colosseas* in urbe multas locavit, artificibus undique conquisitis. Alexandri habitu nummos plurimos figuravit, & quidem electreos aliquantos, sed plurimos tamen aureos. *Ælius Lampridius* §. 6.

VIII. Humilitas.

Alexander Severus cursore nunquam utebatur, nisi servo suo, dicens: Ingenuum currere, nisi in sacro certamine, non debere. Coquos item, Piscatores, Fullones & Balneatores non habuit, nisi servos suos: nolens quenquam ingenuum sordidis ministeriis dehonestare.

IX. Fautor literarum ac literatorum fuit, eosque muneribus ornavit.

Ulpianum pro tutore habuit, primum repugnantem matre, deinde gratias agente, quem sæpe a

militum ira objectu purpuræ strenue defendit: atque ideo summus Imperator fuit, quod ejus consiliis præcipue rempubl. rexit. *Lampridius* §. 13. Rethoribus, Grammaticis, Medicis, auruspici-bus, Mathematicis, Mechanicis, Architectis salaria instituit, & auditoria decrevit, & discipulos cum annonis pauperum filios, modo ingenuos, dari jussit. *Lampridius* §. 11. Insigni Poëtæ *Oppiano* pro singulis versibus florenum aureum dedit, unde ejus carmina *Aurea* sunt dicta.

II. ACTA SAGATA.

1. Milites suos noverat. Nam eos sic ubique scivit, ut in cubiculo haberet breviarium, in quo & numerus, & tempora militantium descripta erant, semperque cum solus esset, & rationes eorum, & numerum, & dignitates, & stipendia recenseret, ut esset ad omnia instructissimus. Denique cum inter militares aliquid ageretur, multorum exprimebat nomina. De promovendis etiam sibi annotabat, & perlegebat cuncta pittacia, & sic faciebat diebus pariter annotatis, & quis, & qualis esset, & quo insinuante promotus. *Lampridius*.

11. Salutis militum studiosissimus fuit. Nam (uti *Lampridius* scribit) dixit: Miles non timeret, nisi vestitus, calceatus, armatus & satur, & habens aliquid in zonula. Verissimum enim est, quod ad *Vrsinum Platina* scriptum reliquit, Romanam scilicet Rempubl. omnium florentiss. fuisse, cum cives paupertate gloriarentur. Siquidem eo tempore, teste *Petrarcha*, omnium gentium fuere victores: tum vero vinci cœpere, dum divites facti sunt. Ita ad adventum divitiarum cessare victoriæ, ac virtutes, simulque opum comites; deliciae ac libidines subiere: ut non immerito scriptores quidam temporum illorum Romanæ paupertatis interitum questi sint. Eodem modo *lucernalis* conqueritur:

Nullum crimen abest, facinusq; libidinis, ex quo Paupertas Romana perit.

111. Expeditionem contra Artaxerxem Persarum Regem suscepit, quam tanta militaris disciplinæ reverentia & cultu administravit, ut non milites, sed Senatores ire viderentur. Ideoque victor etiam evasit.

1v. Expeditionem in Germaniam infelix fecit. Nam in ea periit: uri in cap. 3. dicemus.

111. ACTA ECCLESIASTICA.

1. Mater ejus Mammaea, Mœsæ filia, mulier Christiana fuit, quæ *Origenem* ob doctrinæ excellentiam tum celebrem accersivit, & doctrinam religionis ab eo didicit.

11. *Initio Imperii sui ab Vlpiano ICto persuasus Christianis minime favit: unde factum, ut multi ob Christianam religionem fuerint interfecti.*

1. *Agrippinus* adolescens annorum 15, cum idolis sacrificare nollet, apud *Praneste* comprehensus, loris cæsus & pedibus suspensus; cum aquæ bullientis præ fervore superfusione necari non posset, nec bestiis subjectus vulnerari, ad extremum gladio percussus est. Inter hujus tormenta, civitatis Præses, ex tribunali subito procidens exanimatus est. *Histor. Magd. Cent. 3. cap. 12.*

2. *Quirinius* Romanus Patricius, cum matre *Julia* aliisque infinitis, Romæ sanguinem pro Christo fudit. *Hist. Magdeb. cent. 3. cap. 12.*

3. *Martina* virgo Romana ob Christianæ fidei professionem horrendum in modum cruciata, & tandem gladio est percussa. *Histor. Magdeb. ibidem.*

4. *Cecilia* virgo, quia Idolis sacrificare volebat, ob Christi professionem, aquis ferventibus torquebatur, & tandem decollabatur. *Sabellicus.*

111. *Postea Christianam religionem minime odit; sed Christi imaginem in larario habuit, & templum ei facere voluit, cumque inter DEOS recipere: Sed prohibitus est ab iis, qui consulentes sacra, repererant, omnes Christianos futuros, si id optato evenisset, & templa reliqua fore deferenda. Lampridius §. 11.*

IV. *Delectatus est Christiana sententia: Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris.* Quam sententiam usque adeo dilexit, ut & in palatio & in publicis operibus præscribi juberet. *Lampridius §. 13.*

V. *Origenes* A. C. 230. Alexandria floruit, ubi *Clementi Alexandrino* præceptori suo in Cathedra Catechetica successerat. Inter cæteros labores etiam ἐξαπλῶν composuit, h. e. S. Bibliorum Volumen in sex columnas distinctum:

Prima erat Ebræa, scripta Ebræis literis.

Secunda Ebræa, scripta Græcis literis.

Tertia, Græca interpretatio Septuaginta interpretum.

Quarta Aquilæ.

Quinta Symmachi.

Sexta Theodotionis.

Hoc modo voluit & linguam Ebræam conservare, & consideratis interpretationibus eligi maxime propriam. Hi libri in Ierichunte asservati sunt, quorum similes adhuc Hieronymi tempore reliquos fuisse apparet, quia sæpe recitat illorum interpretum verba. Sumtus suppeditavit *Ambrosius* homo opulentus, quem Origenes hæreseos convictum in veritatis viam revocaverat.

Viri celebres.

I. *VLPIANVS* conditor multarum legum, quæ in Pandectis continentur, interfectus est à Prætorianis militibus A. C. 226. *Eusebius, & alii.*

11. Floruit quoque tum temporis *Dion Cassius*, patria Nicænus. Qui benevolentia singulari Alexandri usus est, & Consulatum secundum cum ipso Imper. gessit: præterquam, quod provinciis aliquot cum imperio præfuit. Historiam quidem sui temporis divino, ut ipse significat, admonitu scripsit; etsi dein altius, adeoque ab urbe condita filum narrationis exorsus est. Quæ, ut & aliorum præstantium scriptorum eximia opera, temporum injuria, (an hominum incuria, sive improbitate?) magnam partem periire, non exigua rei literariæ, imo publicæ, fraude. Ejus historia A. C. 230 desit.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

Inter signa quæ mortem ejus præcesserunt, fuit hoc quoque: Mulier fatidica in Gallia ex sacerdotum familia, qui Druidæ nominabantur, proficiscenti in Germaniam dixit: Vade, nec speres victoriam, nec confidas militi tuo.

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

Altera expeditione in Germaniam suscepta, cum milites asperius regeret, venit in odium; & quidem matris *Mammæ* accusata est avaritia, quæ dicebatur expilare provincias, & impedire liberalitatem filii erga milites. Erat autem barbarus *Thrax* inter Duces Maximinus, ad quem deferebatur Imperium. Huic ipse magnum honorem, & officium illustre in exercitu mandarat. Sed ab eo oppressus est cum matre, & magno amicorum numero apud Moguntiam. Alexander matrem moriens accusasse dicitur, tanquam odii militaris & calamitatis causam. Imperavit annis 13, diebus 9: vixit annis 29, mensibus 11, diebus 7.

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

Sic igitur periit Imperator laudatissimus, magno cum dolore universi Senatus ac populi Rom. Omnibus enim carissimus fuit propter eximias & prope inusitatas virtutes, in illa præsertim ætate, (neque dum annum trigesium impleverat, cum occisus est,) atque ab homine Syro, vix expectandas.

XXVI. IMPERATOR ROM.
MAXIMINVS THRAX,
ejusque Filius
MAXIMINVS IUNIOR.

CAPVT I.

DE ORTV.

Hic de vico Thraciæ vicino, barbaro etiam patre & matre oriundus, quorum alter è Gothia, alter ex Alanis, genitus esse perhibetur. PATRI nomen MICEA; MATRI, ABABA fuisse dicitur. *Capitol. §. 1.*

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ, &
ΑΣΤΑ ΙΥΒΕΝΤΥΤΙΣ.

Magnitudine corporis fuit conspicuus, robore giganteo præditus, forma virili decorus, ferus moribus, asper, superbus, contemtor. Corporis staturam inde æstimes, quod octo pedes (referente *Cordo*) excedebat digito: pollice ita vasto, ut uxoris dextrocherio, h. e. armilla, pro annulo uteretur. Cui magnitudini respondebant vires. Tanta etiam velocitate pedum fuit, ut currentem equum cursu æquaret. In lucta adeo robustus erat, ut facile omnes vinceret: & pugna fortissimum quemque in pectore percussum prosternere poterat. Quinimo illa prope in vulgi ore sunt posita, quod hama-xas manibus attraheret, rhedam onustam solus moveret: equo si pugnum dedisset, dentes solveret: si calcem, crura frangeret: lapides trophicos fricaret, arbores teneriores scinderet. Vnde alii Milonem Crotoniatem, alii Herculem, Antæum alii vocabant. Et Proverbium ortum: *Caliga Maximini*. Quod quadrat in homines robustos & immodicæ proceritatis. Atque ut statura ac robore erat prorsus athletico, ita edacitate ac bibacitate facile eo in genere excellentissimum etiam vincebat. Bibisse sæpe vini amphoram Capitolinam uno die constat: comedisse libras carnis XL, aut etiam (ut *Capitolinus ex Cordo* refert) sexaginta. Sudores sæpe suos excipiebat & in calices mittebat, ita ut duos aut tres sextarios ostenderet.

II. ACTA OECONOMICA.

1. *Vxor* ejus est *αἰώνιος*, quia nomen ejus ab Historicis non exprimitur.

II. *Filium* habuit sibi cognominem, & Imperii consortem. Hic fuit

1. *Formosus*. Nam ita de eo scribit *Julius Capitolinus §. 1.* Maximinus tantæ pulchritudinis fuit, ut passim amatus sit à procacioribus fœminis.

2. *Procerus*. Nam proceritas ejus fere ad staturam paternam perveniebat. In ipso flore juventutis literis & Græcis & Latinis imbutus ad primam disciplinam.

3. *Superbus*. 1. In *Congressibus*. Adolescens superbiæ fuit insolentissimæ, ita ut etiam cum pater ipse, homo crudelissimus, plerisque honoratis assurgeret, ille resideret.

II. In *salutationibus* superbissimus erat, & manum porrigebat: genua sibi osculari patiebatur, & nonnunquam etiam pedes: quod nunquam passus est senior *Maximinus*, qui dicebat: Dii prohibeant, ut quisquam ingenuorum pedibus meis osculum figat.

IV. In *vestibus*. Vestibustam accuratus fuit, ut nulla mulier nitidior esset in mundo. Vfus & clypeo gemmato inaurato, & hasta inaurata. Fecit & spathas argenteas, similiter aureas: omnino quicquid ejus pulchritudinem posset juvare. *Capitol. in Maximino Iunior §. 1.*

4. *Delicatus*. Vitæ lætioris, vini parcissimus, cibi avidus, maxime sylvestris, ita ut nonnisi aprugnam, anates, grues & omnia captiva ederet. *Capitolinus ibidem.*

III. ACTA POLITICA.

I. ANTE IMPERIUM.

1. *Maximinus pater* in prima pueritia fuit Pastor in Thracia.

2. Nonnunquam procer, qui latronibus insidiaretur, & suos ab incursionibus vindicaret. *Capitolinus §. 1.*

Tirocinia belli.

1. *Sub Septimo Severo* prima stipendia fecit. *Occasio*, qua *Septimio Severo* innotuit, hæc fuit: Natali *Geta* filii minoris, *Severus* militares dabat ludos, propositis præmiis argenteis, h. e. armillis, torquibus & balteolis. Hic adolescens & semibarbarus, & vix adhuc latinæ linguæ gnarus, prope Threica Imperatorem publice rogavit, ut sibi daret licentiam contendendi cum iis qui jam non mediocri loco militarent. *Capitolin. ibidem.* Magnitudinem corporis *Severus* miratus, primum eum cum lixis composuit, sed fortissimis quibusque, ne disciplinam militarem corrumpere. Tunc *Maximinus* lixas uno sudore devicit, xvi acceptis præ-

præmiis minusculis, non militaribus, iussusque militare. Postea volens *Severus* explorare, quantus in currendo esset, equum admisit multis circuitionibus: & cum Imperator laborasset, neque ille accurrendo per multa spatia desisset, ait ei, *Quid vis, Threcisce? nunquid delectat luctari post cursum?* Tum, *Quantum libet*, inquit, Imperator. Post hoc ex equo *Severus* descendit, & recentissimos quosque ac fortissimos milites ei comparari iussit. Tum ille more solito vix fortissimos uno sudore vicit, solusque omnium à *Severo* post argentea præmia torque aureo donatus est, iussusque inter stipatores corporis sui semper in aula consistere. Hinc igitur factus conspicuus, inter milites clarus, amari à Tribunis, à commilitonibus suspici, impetrare ab Imperatore quod vellet, locis etiam militiæ à *Severo* adjutus cum esset adolescens. *Capitolinus* §. 1.

II. Sub *Antonino Caracalla* ordines duxit, centuriatus, & cæteras militares dignitates, sæpe tractavit. *Ibidem*.

III. Sub *Macrino* (quod vehementer eum odisset) militiam deseruit, & in Thracia in vico ubi genitus fuerat, possessiones comparavit, semperque cum *Gothis* commercia exercuit. *Ibidem*.

IV. Sub *Heliogabalo* similiter à militia cessit. Nam sub impurissimo Principe fortitudo bellica lugebat. Et quoniam hujus obsceno dicto exceptus, & perpetua morum turpitudine offensus, alieno prorsus ab eo fuit animo. *Capitolinus* §. 1.

V. Sub *Alexandro Severo*. Occiso *Heliogabalo*, ubi *Maximinus* comperit *Alexandrum* Principem nominatum, Romam contendit. Quem *Alexander* miro cum gaudio, mira cum gratulatione suscepit, ut in Senatu verba faceret talia: *Maximinus P. C. tribunus*, cui ego latum clavum addidi, ad me confugit, qui sub impura illa bellua militare non potuit: qui apud divum parentem meum *Severum* tantus fuit, quantum illum fama comperitis. Statim denique illum Tribunum legionis quartæ ex tironibus, quam ipse composuerat, dedit. Accepta igitur legione, statim eam exercere cepit. Sed cum eum quidam Tribuni reprehenderent, dicentes; *Quid tantum laboras, cum ejus loci jam sis, ut Ducatum possis accipere?* dixisse fertur, *Ego vero quo major fuero, tanto plus laborabo*. Exercebat cum militibus ipse luctam, quinos, senos & septenos jam grandævus ad terram prosternens. Denique invidentibus cunctis, cum quidam Tribunus, superbior, magni corporis, virtutis notæ, atque ideo ferocior dixisset: *Non magnam rem facis, si Tribunus tuos milites vincis*. ille ait: *Visne congregiamur?* Cumque adversarius annuisset, venientem contra se pal-

ma in pectus percussum supinum rejecit, & continuo dixit, *Date alium, sed Tribunum*. *Capitolinus* §. 2. Postea *Alexander* eum in suam perniciem omni exercitui præfecit. Denique totum ejus exercitum, qui sub *Heliogabalo* magna ex parte torpuerat, ad suam militarem disciplinam retraxit. *Capitolinus ibidem*.

II. ACTA IN IMPERIO.

I. Imperii occupatio.

Per seditionem & tyrannidem pervenit ad Imperium. Nam *Alexandrum Severum*, à quo ad tot dignitates erat evectus, interfici iussit. Ipso vero occiso hic *Maximinus*, sine decreto Senatus, Augustus ab exercitu appellatus est. Filium sibi cognominem Imperii consortem fecit. De quo in epistola quadam scripsit: *Ego cum propter affectum, quem pater filio debet, Maximinum meum Imperatorem appellari permisi, tum etiam ut populus Rom. & Senatus ille antiquus juraret, se nunquam pulchriorem Imperatorem habuisse*. *Capitolinus* §. 3.

II. Imperii administratio.

Maximinus pestis Reipubl. fuit. Quia immen-
nem crudelitatem exercuit.

I. In Dominum suum: Quem, tanquam parricida ingratis-
simus, nefarie trucidavit.

II. In ministros Domini sui. Quos similiter omnes variis modis interfecit.

III. In milites. Cum enim videretur disciplinam militarem regere velle, alios in crucem sublato, alios animalibus nuper occisis inclusos, alios feris obiectos, alios fustibus elisos interemit: cujus exemplo civilia etiam corrigere voluit. Quod non convenit Principi, qui velit diligi. Erat enim ei persuasum, nisi crudelitate, Imperium non teneri. *Iulius Capitolinus* §. 3.

IV. In conscios ignobilitatis suæ. Nam ignobilitatis tegendæ causâ omnes sui generis conscios interemit: nonnullos etiam amicos, qui ei sæpe misericordiæ ac pietatis causâ pleraque donaverant. *Capitolinus ibidem*.

V. In Senatores. Romæ enim Senatores ab accusatoribus, quos subornaverat delatos plurimos cito interfici iussit etiam absens. Propter hanc crudelitatem alii *Cyclopem*, alii *Busiridem*, alii *Scironem*, nonnulli *Phalarim*, multi *Typhonem* vel *Gygem* eum vocarunt. *Capitolinus* §. 3.

Scribit præterea *Capitolinus ibidem*, quod crudelius animal non fuerit in terris: omnia sic in viribus suis ponens, quasi non posset occidi. Denique cum immortalem se prope crederet, ob magni-

tudinem corporis sui virtutisque munus, quidam in theatro, illo præsente, dicitur versus Græcos dixisse, quorum hæc erat Latina sententia:

Et qui ab uno non potest occidi, à multis occiditur.

Elephas grandis est, & occiditur.

Leo fortis est, & occiditur.

Tigris fortis est, & occiditur.

Cave multos, si singulos non times.

Et hæc Imperatore ipso præsente jam dicta sunt. Sed cum *Maximinus* interrogaret amicos, quid mimus scurra dixisset, dictum est ei, quod antiquos versus cantaret contra homines asperos scriptos; & ille, ut erat Thrax & barbarus, credidit.

A X I O M A.

Nemo confidat in fortitudine sua.

Huc pertinent dicta Scripturæ *Ierem. 9. v. 23.* Sapiens non gloriatur in sapientia sua: neque fortis in fortitudine sua: neque dives in divitiis suis. Sed qui gloriatur, in Domino gloriatur. Item *Psal. 147. v. 10.* Non in fortitudine equi voluntatem habebit: nec in tibiis viri beneplacitum erit ei.

Exemplum habemus in *Maximino Imp.* hic in fortitudine sua confusus, tandem misere periit. Simile exemplum *Valerius Maximus lib. 9. c. 12.* & *Gellius lib. 16. cap. 15.* de *Milone Crotoniate* referunt. Ille, cum iter faciens quercum in agro cuneis adactis fissam vidisset: fretus viribus, accessit ad eam, insertisque manibus divellere conatus est: quas arbor, excussis cuneis, in suam naturam revocata compressit, eumque, cum tot gymniciis palmis, lacerandum feris præbuit. Vnde *Ovidius in Ibin vers. 611.*

*Vique Milo robur diducere fissile tentes,
Nec possis captas inde referre manus.*

III. ACTA BELLICA.

Bellum in Germania gestum.

Ingressus *Germaniam Transrhenanam*, vicos per quadringenta millia soli hostilis incendit, greges abegit, militem divitem reduxit, plurimos interemit, cepit innumeros. Victa Germania, literas Romam ad Senatum & ad populum misit, se dictante conscriptas, quarum sententia hæc fuit: *Non possumus tantum P. C. loqui, quantum fecimus. Per 400 millia Germanorum vicos incendimus, greges abduximus, captivos abstraximus, armatos occidimus, in palude pugnavimus. Pervenissemus ad sylvas, nisi altitudo paludum nos transire non permisisset.*

set. Iussit præterea *Tabulas* pingi, ita ut erat bellum ipsum gestum, & ante curiam proponi, ut facta ejus pictura loqueretur. Exstat oratio ejus ad Senatum missa, cujus hoc exemplum est: *Brevi tempore P. C. tot bella gessi, quot nemo veterum. Tantum præda in Romanum solum attuli, quantum sperari non potuit. Tantum captivorum adduxi, ut vix sola Romana sufficiant. Capitolinus in Maximino §. 4.*

IV. ACTA ECCLESIASTICA.

1. *Fuit Ecclesia persecutor.* Maximinus ad Imperatoriam dignitatem evectus, atrocissimam adversus Christi Ecclesiam movit persecutionem in Oriente. Causa in eos sæviendi Maximino fuit, quod Alexander amasse atque in honore habuisse eisdem fuerat visus. Tanto igitur pejus ille eos odebat, & crudelius lacerabat, ut & alios Alexandri amicos. Initium fecit à Pastoribus & Ministris Christianæ Ecclesiæ, ratus, his ductoribus & Doctoribus sublati, facile vulgus à Christo arceri posse. *Eusebius l. 6. c. 28.*

11. *Mandatum dedit, ut Præceptores in scholis Acta Pilati prælegerent.* Historia ita se habet: *Maximini Imperatoris* in persequenda Ecclesia Ministri, Pilati & Servatoris nostri rerum gestarum tanquam commentarios quosdam, omni blasphemia & convicio contra Christum refertos, confinxerunt, quos de sententia Imperatoris in totum regnum mittunt, perque literas jubent, ut Ludimagistri pro aliis disciplinis pueros in hisce sedulo exerceant, hosque illis memoriæ mandandos tradant. Quibus ad hunc modum confectis, alius Dux exercitus apud Damascum Phœnicia, mulierculas quasdam infames, impurasque è medio foro arripit, easque gravibus tormentis eo perpellit, ut asseveranter dicerent, cum, quod olim fuissent Christianæ, tum quod nefandi sceleris cum Christianis conscia existissent, & quod in suis ipsorum templis, quæ Græci Dominica vocant, res obscænas & libidinosas gessissent. Quarum voces in Commentarios relatas, Imperatori etiam ostendendas curavit, cujus jussu in singulis urbibus locisque hæc scripta divulgantur. Verum Dux iste, non longo temporis intervallo interposito, sibi ipsi manus graves inferens, debitum suæ improbitatis supplicium luit.

111. *Martyres*, qui in hac persecutione Martyrii corona coronati sunt.

1. *Ambrosius*, qui industria *Origenis* ab hæresi Valentiana liberatus, & orthodoxæ religioni impense deditus, eundem *Origenem* haud mediocriter ad scribendum impulit. Nam & studium ejus alacritate

critate sua incitavit, & opibus suis laudabili, at raro exemplo adjuvit. Notarios enim (περυργούς) amplius septem aluit, qui per vices dictantis verba exciperent: & totidem librarios, in iisque puellas, ἐπὶ τὸ καλλιγραφεῖν ἡσκημένας, i. e. eleganter scribere doctas, à quibus libri ejus describebantur, quos tum plures & perutiles adornabat.

11. *Lucianus*, moribus, continentia & eruditione præcipuus, Antiochenus Presbyter, Nicomediæ in præsentia Imperatoris verbis juxta & factis Christum professus, fidei rationem reddidit. Quare arripi jubetur in carcerem, & ibi absque tumultu populi necari. Anno *Maximini* secundo, à nato Christo 239. *Eusebius libro 9. cap. 6. Nicephorus lib. 7. cap. 16.*

111. *Gordius* sub *Maximino* honeste militans, propter veritatis Christianæ confessionem combustus est. Inter gravissimos cruciatus se ipsum ex Psalmo 118. consolatus: *Dominus mihi adjutor, non timebo, quid faciat mihi homo! Dominus mihi adjutor, & ego despiciam inimicos meos.* De hujus fide & constantia peculiarem sermonem conscripsit *Basilii Magnus pag. 365.*

1v. *Proctetus* Ecclesiæ Cæsariensis Presbyter, in persecutione gravissima passus, nihilominus in confessione Christi constans permansit. *Osiand. in histor. Eccles. Cent. 3. lib. 2. cap. 6. ex Eusebio & Histor. Magd. citat.*

v. *Pamphilus*, patria *Laodiceus*, ibidem Presbyter, vir pius & religiosus, Bibliothecam magno studio Cæsareæ construxit. *Chytr. Onom.* Defendit *Origenem*, & falso errores tantos ipsi assignari asserit. Tandem cum multas tribulationes, certamina & afflictiones esset perpeffus, martyrii corona coronatus est. *Eusebius* hunc tanto amore est complexus, ut non tantum vitam ejus libro peculiari describeret, verum etiam ejus nomine pro suo cognomine uteretur. Vide *Osiand. histor. Ecclesiast. Cent. 3. l. 2. c. 6. Eusebius lib. 7. c. 20.*

vi. *Dorothea*, virgo Alexandrina nobilis & dives, formæ & decoris gloria conspicua, unde quidam mirum ac specialem Dei figmentum eam esse putarunt, fuit quoque pia & honesta. Hujus pulchritudinem postquam *Maximinus* cognoverat, spurcis voluptatibus erga eam æstuaræ cœpit, ad eamque contemnerandam animum suum intendit. Cum autem ob Religionem Christianam ad supplicium raperetur, per occultos nuncios de stupro eam interpellavit. Respondit ipsa: *Æque nefas sibi esse, templum corporis sui, quod semel Deo consecrasset, idolorum cultu & libidinis contagione pollueri; proinde se ad mortem esse paratam.* Ad quæ responsa cum ille, libidine accensus, acrius

incalesceret, & viagere statueret, illa ex manibus ejus erupit, & facultatibus suis, domoque ac familia relicta, noctu clam cum paucis fidissimis famulis discessit, Tyrannumque amentem atque vanum inlufum dereliquit. *Eusebius lib. 8. c. 18.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

1. *Odium Senatus, populi Romani, militumque* contra eum. Nam iusta in eum odia erant, cum delatores evocaret, accusatores immitteret, crimina fingeret, innocentes occideret, damna- ret omnes, quicunque in iudicium venissent, ex ditissimis pauperrimos faceret, nec aliunde, nisi malo alieno pecuniam quæreret: deinde sine delicto Consulares viros, & Duces multos interime- ret: neque quidquam sibi ad extremam crudelita- tem reliquum faceret. *Capitolinus §. 5.* Ideo Se- natus alios Imperatores, nempe *Gordianos* duos, Augustos appellavit, qui fuerunt *Gordianus senex, & filius ejus Gordianus junior.* *Capitolinus §. 6.* Interfecti deinde omnes delatores, omnes accusa- tores, omnes amici *Maximini.* *Maximinus* ipse cum filio hostis appellatus: missæ ad omnes provincias literæ, ut communi saluti libertatique subveni- rent. Tacitum id Senatus consultum diceba- tur, adjuratis qui aderant, ne quis eliminaret. Sed statim omnia comperit *Maximinus, ut se ha- bent hominum mentes, erubescuntium sæpe, non cognosci per se ea quæ sciunt, & humiles se putan- tium, nisi promissa prodant arcana.*

11. *Maximini iracundia.* *Maximinus*, his au- ditis vehementi ira incensus, cum infesto exercitu Romam contendit. Italiam vero ingressus, sub- latis per provinciales omnibus quæ victum præbe- re possent, fame cœpit laborare.

Aquileja portas ei clausit. Ea civitas oppugna- tionem fortiter sustinuit. Cumque nervi ad emit- tendas sagittas deessent, funes de capillis mulie- rum fecit, unde postea victo & interemto *Maxi- mino*, Romana civitas appellata est. *Capitoli- nus §. 2.*

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

Maximinus, suspicatus ignavia suorum bellum trahi, Duces suos interemit eo tempore, quo mi- nime oportebat, militesque jam ob famem mur- murantes ex iratis iratiores reddidit. Itaque me- dio forte die cum à prælio cessarent *Maximinus, & filius ejus, quiescentes in tentorio occiduntur, con- clamant.*

clamantibus cunctis militari joco, Ex pessimo genere ne catulum quidem habendum. *Capitolinus* §. 7.

*Junio*rem Maximinum superbia inprimis perdidit, qua ipsum patrem superabat; uti supra dictum. Maximinus Pater anno ætatis 65, Imperii 3, Filius vero anno ætatis 21. periit.

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

1. *Capita* eorum præfixa contis Aquilejensibus demonstrarunt. Postea Romam missa, *Capitolinus* §. 2.

11. *Statua* atque *imagines* Maximini in oppidis vicinis sunt dejectæ, & ejus Præfectus prætor occisus est cum amicis clarioribus. *ibidem*.

111. *Sepultura privati*. Nam cadavera illorum in profluentem missa, & capita eorum in campo Martio exultante populo sunt exusta. *Capitolinus in Maximino juniore* §. 2.

111. *Prodigia mortem eorum antegressa*. Inter prodigia, quæ Maximini mortem antecesserunt, scribitur, canes duodecim circa tentorium ululasse, ac prima luce mortuos deprehensos esse. Lupos item quingentos simul ingressos esse in urbem, in quam Maximinus se contulerat, utpote quæ deserta à civibus, primum ei patuisset.

XXVII. IMPERATOR ROM.

G O R D I A N I duo, I, & II, sive PATER & FILIUS.

Tres fuerunt Gordiani: sicut ex *Arriano* & *Dexippo* Græcis Scriptoribus docet *Capitolinus in Gordianis*. §. 1.

G O R D I A N V S I, vel SENIOR.

C A P V T I.

D E O R T V.

I. Generatio.

1. **P**A T E R ejus fuit *Metius Marullus*.

11. **M**A T E R fuit *Vlpia Gordiana*. Stemmata ejus fuere nobilissima. Nam originem paternam ex Gracchorum genere habuit, maternam ex *Trajani* Imp. patre, avo, proavo Coss., socero, profocero, itemque alio profocero, & duobus abfoceris Coss. Ipse Cos. ditissimus ac potentissimus, Romæ Pompejanam domum possidens, in provinciis tantum terrarum habens, quantum nemo privatus. *Capitolinus* §. 1.

I I. Appellatio.

Nomen ejus fuit *Gordianus* senior vel I. *Cognomento* dictus *Antoninus*. *Capitolinus in Gordianis* §. 5.

C A P V T II.

D E P R O G R E S S V.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ.

Corporis habitu ac specie erat conspicuus, & moribus probatis ita ornatus, ut nihil possis dicere, quod ille aut cupide, aut immodeste, aut immoderate fecerit. Ex se aut suis natos natusque mirifico amore & pietate complectebatur. Socrum suum *Annum Severum*, instar patris, colebat ac venerabatur. Studiis quoque diligenter incubuit, unde etiam ad magnam eruditionem pervenit: sicuti ejus scripta testantur. Nam adolescens cum esset, poemata scripsit, quæ omnia exstant, & cuncta illa quæ *Cicero* ex *Demetrio*, *Arato*, aliisque Latinis versibus expresserat, ea ipse quoque *Gordianus*, & plura etiam, est persecutus: idque ideo, ut *Ciceronis* poemata nimis antiqua viderentur. Scripsit præterea, ut *Virgilius* *Æneidos*, *Statius* *Achilleidos*, & multi alii *Iliados*; ita etiam ille *Antoninados*, h. e. *Antoninum Pium*, & *Antoninum Marcum*, versibus disertissimis, libris 30, vitam illorum, & bella publice privatimque gesta, complexus. Postea vero ubi adolevit, in Athenæo controversias declamavit, audientibus etiam Imperatoribus suis. *Capitolinus in Gordianis* §. 1.

I I. ACTA OËCONOMICA.

1. **V**X O R ejus fuit *Fabia Orestilla*, *Antonini* proneptis. *Capitolinus* §. 5.

11. **L**I B E R O S habuit tres, duos filios, unum Consularem, qui cum ipso *Augustus* appellatus est: & filiam nomine *Metiam Faustina*, quæ nupta est *Junio Balbo* consulari viro. *Capitolinus* §. 1.

111. ACTA POLITICA.

I. Ante Imperium.

1. Ipse *Consulatum* gessit cum *Alexandro Severo*. *Capitolinus* §. 1.

11. Post *Consulatum* *Proconsul Africa* factus, annitentibus cunctis, qui *Alexandri* Imperium etiam in *Africa* clarum per *Proconsulis* dignitatem haberi atque esse voluerunt. Tanta autem hujus Gordiani justitia & modestia fuit, ut *Afri* ingenti amo-

amore cum prosequerentur, quantum neminem ante Proconsulum. Etenim alii cum Scipionem, alii Catonem, alii Mutium, Rutilium ac Lælium alii dicere, & honorificentissimis acclamationibus nomen ejus celebrare.

II. Electio ad Imperium.

Cum Maximinus Imp. non modo cives ac Senatum, sed etiam milites à se abalienasset, propterea, quod ingentem crudelitatem exerceret; milites qui in Africa erant, Gordianum Proconsulem senem octogenarium accipere purpuram Imperatoriam vi & minis adegerunt. Et Senatus militum istorum studium paulo post suis sententiis comprobavit: ipsum cum filio Gordiano Augusti nomine decoravit: faustis insuper acclamationibus & incredibili affectu celebravit. Nam cum Præfectus legeret Gordianorum literas ad Senatum & ad se missas, tunc acclamavit Senatus: „Dii vobis gratias. Liberati ab hostibus sumus, si penitus liberemur. Maximinum hostem omnes judicamus. Maximinum cum filiis diis inferis devovemus. Gordianos Augustos appellamus. Gordianos Principes agnoscimus. Imperatores de Senatu dii conservent. Imperatores nobiles victores videamus: Imperatores nostros Roma videat, &c. *Capitolinus in Gordianis* §. 7.

Hic Gordianus non ita multo post tristi fato interit: sicut in sequenti filii ejus historia dicturi sumus.

GORDIANVS II, vel JUNIOR.

I. ORTVS.

I. PATER ejus fuit supra dictus GORDIANVS senex, Proconsul Africæ. *Capitolinus* §. 5.

II. MATER dicta fuit *Fabia Orestilla*, Antonini proneptis. Primis natalis sui diebus Antoninus à Senatu est appellatus, deinde Gordianus vulgo haberi cæptus. *ibidem*.

II. PROGRESSVS.

I. Προσωπευαφία, ingenium & mores.

Gordianus forma conspicuus; memoriæ singularis; in studiis gravissimæ opinionis, & bonitatis insignis fuit, adeo ut semper in scholis, si quis puerorum verberaretur, ille lacrimas non teneret. Literatos homines in pretio habuit. Vini fuit appetentior, præsertim conditi: cibi parcus, ut intra punctum temporis vel prandium, vel cœnam finiret. In amores mulierum pronior, in hortos

item, balnea vestes sumtuosas, & id generis delicias, existimationem suam nonnihil afflixit.

II. Officia & dignitates.

I. *Quæsturam* Heliogabalo autore promeruit, quæ idcirco, quod luxuriosa Imperator lascivia juvenis, non tamen luxuriosa neque infamis, prædicata est. *Capitolinus* §. 5.

II. *Præturam* urbanam Alexandro Severo autore tenuit, in qua tantus jurisdictionis gratia fuit, ut

III. *Consulatum* statim etiam mereretur.

IV. Cum patre Gordiano ab exercitu Imperator creatus, & à Senatu Augustus appellatus, literæque ad Proconsules, Præsides, Legatos, Duces, Tribunos, Magistratus, civitates & castella missæ sunt his verbis: S. P. Q. R. per Gordianos Principes ab illa tristissima bellua liberari cæptus, salutem, quam nunc primum recipere cæpit, omnibus ac singulis dicit. Diis faventibus Gordianum Proconsulem, virum sanctissimum ac gravissimum, Senatorem & Principem meruimus, Augustum appellavimus: nec solum illum, sed etiam in subsidium Reipubl. filium ejus Gordianum nobilem Juvenem: vestrum est, consentire, ad salutem Reipubl. obtinendam, & ad illam belluam Maximinum, atque illius amicos, ubicunque fuerint, persequendos. A nobis etiam Maximinus cum filio suo hostis est judicatus.

III. EGRESSVS.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

Refert *Julius Capitolinus in Gordianis* §. 5. quod Mathematicus quidam Gordianis hisce, seni & juveni, Imperium, genus mortis, & diem & loca, quibus essent perituri, cum à spe Imperii longe abessent, obstinata constantiæ veritate prædixerit; eaque Gordianus senior postea Imp. cum jam nihil timeret, narraverit.

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

Maximinus, ubi comperit Gordianos contra se Impp. esse electos, cum exercitu Romanam iter intendit. Interim *Capelianus* Mauritaniæ præses, Maximino fidelis in Africam irruit, & Gordianum juniorem prælio vicit & trucidavit, qui adeo obrutus multitudine cæsorum, ut corpus ejus diu quæsitum non potuerit inveniri. Senior vero Gordianus, cum videret nihil virium in suo exercitu esse, ad eam desperationem est adactus, ut in cubiculo semet ipsum laqueo suspenderet. Imperarunt anno uno, mensibus sex. *Capitol. in Gord.* §. 4.

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

Senatus Roman. cognita Gordianorum nece, Maximini naturalem & jam necessariam crudelitatem timens, iterum duos Imperatores Maximum Pupienum & Clodium Balbinum contra Maximinum elegit: partim ob egregiam omnium de virtute illorum opinionem, partim ob amorem Senatus ac bonorum in Gordianos. Refert *Capitolinus*, Gordianos duos à Senatu inter divos esse relatos.

XXVIII. IMPERATOR. ROM.
MAXIMVS PVPPIENVS,
& CLODIVS BALBINVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

MAXIMVS PVPPIENVS virtutibus clarus, sed genere fuit ignobilis. Nam pater ejus fuit faber ferrarius, sive, ut alii volunt, rhedarius. *Capitolinus* §. 2.

CLODIVS BALBINVS è nobilissima & vetustissima familia oriundus fuit, à Balbo Cornelio Theophane originem ducens. *ibid.*

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ.

Ingenium & mores.

MAXIMVS vultu fuit & gravissimus, & verecundus, statura procerus, corporis qualitate sanissimus, moribus aspernabilis, attamen justus, neque unquam usque ad exitum negotiorum vel inhumanus, vel inclemens. Rogatus semper ignoravit; nec iratus est, nisi irasci illum debuit. Fuit præfectus urbis, vir quidem genere ignobilis, sed virtutibus clarus, & honoribus gestis insignis. *Capitolinus* §. 2.

Balbinus statura æque fuit procerus, corporis qualitate conspicuus, in voluptate nimius, quam quidem adjuvabat divitiarum abundantia. Nam fuit à majoribus dives, & ipse multa hæreditatibus per se ipse collegit. Eloquentia clarus, vini, cibi, rei Venereæ avidus, vestitu cultus. Fuit Cos. itemque Rector infinitarum provinciarum. *Capitolinus ibidem.*

I. Electio ad Imperium.

Cum duo *Gordiani* Pater & Filius in bello contra *Maximinum* periissent; & quidem Filius *Gordianus junior* à Capeliano Maximini Duce occisus; pater vero laqueo vitam sibi finivisset: Senatus duos alios Impp. adversus *Maximinum* elegit, nempe *Maximum Pupienum* & *Clodium Balbinum*. Cum autem consultatio illa difficilis & sollicita esset, remedium à *Maximo Balbino* propositum est, duos Principes eligendos esse. Tum statim *Vestius Sabinus* ex familia *Vlpiorum*, rogato Consule, ut sibi dicere ac interfari liceret, sic exorsus est: Scio P. C. hanc rebus novis inesse oportere constantiam, ut rapienda sint consilia, non quaerenda: verbis quinetiam plurimis abstinendum sic atque sententiis, ubi res perurgent. Cervices suas quisque respiciat, uxorem ac liberos cogitet, avitas patriasque fortunas, quibus omnibus imminet *Maximinus*, natura furiosus, truculentus, immanis, causa vero (ut illi videtur) satis justa truculentior. Ille quadrato agmine, castris ubique positis, ad urbem tendit, vos sedendo & consultando diem teritis. Longa oratione opus non est: faciendus est Imperator; imo faciendi sunt Principes: Vnus, qui res domesticas, alter qui bellicas curet: unus, qui in urbe resideat; alter, qui obviam cum exercitu latronibus pergat. Ego Principes dico; vos firmate, si placet: sin minus, meliores ostendite. *Maximum* dico atque *Balbinum*, quorum unus in re militari tantus est, ut nobilitatem generis splendore virtutis allegerit: alter ita clarus nobilitate est, ut & morum lenitate Reipubl. sit necessarius, & vitæ sanctimonia, quam à prima ætate in studiis semper ac literis tenuit. Habetis sententiam P. C. mihi fortasse periculosiorem, quam vobis: sed nec vobis satis tutam, si non aut alios, aut hos Principes feceritis. *Post hac acclamatum est uno consensu: Æquum est, justum est.* Sententiæ Sabini omnes consentimus. Tu igitur, *Maxime*, & *Balbine*, Augusti, dii vos Principes fecerunt, dii vos conservent! Vos Senatum à latronibus vindicate, vobis bellum contra latrones mandamus. Hostis publicus *Maximinus* cum filio pereat, hostem publicum vos persequimini. Felices vos judicio Senatus: felicem Rempubl. vestro Imperio. Quod vobis Senatus detulit, fortiter agite; quod vobis Senatus detulit, libenter accipite. His atque aliis acclamationibus *Imperatores* facti sunt *Maximinus* atque *Balbinus*.

II. Imperii administratio.

i. *Maximus*, susceptis votis in Capitolio, ad bellum contra *Maximinum* missus est cum exercitu ingenti, prætorianis Romæ manentibus. Inter quos & populum tanta seditio orta est, ut ad bellum intestinum veniretur, urbis Romæ pars maxima incenderetur, templa scædarentur, omnes plateæ cruore polluerentur; cum *Balbinus* homo senior seditionem & tumultum sedare non posset, nisi infantem *Gordianum* purpuratum ad populum longissimi hominis collo superpositum produxisset. Quo viso, populus & milites usque adeo placati sunt, ut amore illius in concordiam redirent. Neque unquam quisquam in illa ætate sic amatus est, merito avi & avunculi, seu patris, (ut quidam dicunt) qui pro populo Romano contra *Maximinum* in Africa vitam finierant. Tantum apud Romanos memoria bonarum rerum valet. Cum hæc Romæ geruntu, *Maximus Pupienus* apud Ravennam bellum parabat ingenti apparatu, timens vehementissime *Maximinum*: de quo sæpiissime dicebat, se non contra hominem, sed contra Cyclopem bellum gerere. Et *Maximinus* quidem apud Apuleiam ita victus est, ut à suis occideretur: caputque ejus & filii perlatum est Ravennam, quod à *Maximo* Romam transmissum est. *Capitolinus* §. 3.

II. *Occiso Maximino, Maximo Pupieno* honores à Senatu delati. Nam missi sunt ad eum legati Senatores xx, quorum nomina sunt apud Cordum: (in his Consulares iv. Prætorii v i i i. Quæstorii v i i i.) cum coronis & Senatusconsulto, in quo ei statuæ auratæ equestres decernebantur. Ex quo quidem *Balbinus* ad iram est commotus, dicens: *Maximum* minus quam eum laborasse, cum ipse domi tanta bella compressisset, ille autem otiosus apud Ravennam resedisset. Ingressi vero urbem *Maximo Balbinus & Gordianus*, & Senatus, populusque Roman. obviam processerunt: acclamationes primum publicæ fuerunt, quæ milites contingebant. Inde in Senatum itum est: ubi dictum: *Sapienter electi Principes sic agunt; per imperitos electi Principes sic pereunt*: Cum constaret, à militibus factum esse *Maximinum*, *Balbinum* autem & *Maximum* à Senatoribus. His auditis, milites gravius sævire cœperunt in Senatum, præcipue qui sibi triumphare de militibus videbatur. *Capitolinus* §. 4.

III. *Balbinus* cum *Maximo* urbem, cum magna moderatione, gaudente Senatu & populo Romano, regebant: Senatui plurimum deferabatur: Leges optimas condebant, moderate causas audiebant, res bellicas pulcherrime disponebant. *Capitolinus ibidem*.

CAPUT III.

DE EGRESSU.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

i. *Odium militum*. Milites eos propterea odebant, quod authoritate Senatus ad Imperium evecti essent, cujus acclamationibus statim ab initio factis, non parum irritati fuerant: *Sapienter electi Principe sic agunt: per imperitos electi Principes sic pereunt*.

II. *Occasio necis erat ipsorum discordia*. Nam illa, & mutua invidia aut contemptus malum accelerabant: Cum nempe *Balbinus*, *Maximum* quasi ignobilem; *Maximus*, *Balbinum* quasi timidum & ignavum, contemneret. *Capitolinus* §. 4.

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

i. *Cades*. Cum Milites *Balbinum* & *Maximum* inter se discordare viderant, ipsis occasio data facile, discordes Imperatores posse interfici. Cum igitur multi & milites & aulici ludis scenicis essent occupati, & in Palatio soli Principes remansissent, impetum in eos fecerunt, atque ambos, regalibus vestibus nudatos, ex palatio per mediam civitatem ad castra raptare conati sunt. Sed ubi compererunt Germanos supervenire, ad illorum defensionem ambos occiderunt, relictos in medio itinere. *Capitolinus* §. 4.

II. *Tempus Imperii*. *Maximus* & *Balbinus* anno uno imperarunt, cum *Maximinus* imperasset cum filio per triennium.

III. *Præfagium cadis*. Exitum illi sibi ipsis jam inde ab initio ominari visi erant. Nam *Maximus*, cum & sibi & *Balbino* iudicio Senatus Imperium deferretur, *Balbino* dixisse fertur; (ut *Herodianus* dicit;) *Quid tu, Balbine, & ego, merebimur, cum hanc tam immanem belluam exitio dederimus?* Cumque *Balbinus* dixisset: *Senatus populique Romani, & orbis terrarum amorem ferventissimum*. Dixisse fertur *Maximus*: *Vereor ne militum odium sentiamus, & mortem*. *Capitolinus* §. 5.

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

Elogium eorum. Hunc finem habuerunt boni Imperatores, indignum vita & moribus suis. Nam neque *Maximo Pupieno* fortius, neque *Balbino* benignius fuit quicquam. *Capitolinus* §. 5.

Verum bonis Imperatoribus indigna fuit sanguinaria hæc Rom. Respublica.

XXIX. IMPERATOR ROM.

M. ANTONIVS GORDIANVS III.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. **A**VVS fuit *Gordianus I.* alias Senior dictus.

II. **P**ATER fuit *Gordianus II.* alias Junior dictus. De quibus duobus Imperatoribus antea diximus.

Hi tres Gordiani omnes *Augusti* appellati sunt, duobus in Africa interentis, in Persidis finibus tertio. *Capitolinus §. 5.*

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ.

FVit juvenis lætus, pulcher, amabilis, gratus omnibus, in vita jucundus, in literis nobilis, prorsus ut nihil præter ætatem deesset Imperio. Amatus est à populo & Senatu & militibus ante Philippi factionem, ita ut nemo Principum. *Capitolinus §. 1.*

NOTA.

Gordianum seniore Augusti vultum sic repræsentasse (refert *Capitolinus §. 5.*) ut & vocem & mores, & staturam ejusdem ostentare videretur. *Filium* vero Pompeio simillimum visum, quamvis Pompeius obesi corporis fuisse negetur. *Nepotem* autem Scipionis Asiatici faciem retulisse. Quod pro sui admiratione (inquit) tacendum esse non credidi.

II. ACTA OECONOMICA.

Gordianus adolescens, duxit uxorem *filiam Mithæi*, doctissimi viri, quam causa eloquentiæ dignum parentela sua putavit, & Præfectum statim fecit. *Capitolinus §. 1.*

III. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

I. **C**ÆSAR appellatus fuerat eodem tempore, quo *Maximini* adventantis metu, Senatus ex viginti viris, quos ad Rempubl. tuendam delegerat, *Maximum Pupienum*, & *Clodium Balbinum Augustos* dixit, ambos ex Consulibus. Tunc populus & milites *Gordianum* parvulum, annos agentem (ut plerique asserunt) undecim; ut nonnulli, tredecim; ut *Cordus* dicit, sedecim; petiverunt ut *Cæsar*

appellaretur: raptusque ad Senatum, atque inde in concione positus, indumento Imperatorio tectus, *Cæsar* appellatus. *Capitolin. §. 1.*

II. *Maximo & Balbino* furore militum interentis, *Augustus* appellatus est à militibus & populo & Senatu omnibusque gentibus, ingenti amore, studio & gratia, cum hactenus *Cæsar* fuerat. *ibidem.*

Amabatur autem merito & avi & patris, qui ambo pro Senatu & pro populo Roman. contra *Maximinum* arma sumserant, & militari vel morte, vel necessitate perierant. *ibid.*

III. *Prodigia* non diu imperaturi *Gordiani* hæc fuerunt:

1. *Eclipsis Solis* tanta accidit, ut nox crederetur, neque sine luminibus accensis quidquam agi posset. *Capitolinus §. 1.*

2. *Terra motus* imperante *Gordiano* tantus contigit, ut magnæ urbes corruerint, & ingens hominum multitudo ruinis oppressa sit. *Capitolinus §. 3.*

II. Imperii administratio.

Prudenter & laudabiliter Imperium administravit consilio & opera *Mithæi* soceri sui. Nam licet & ipse *Gordianus* pro ætate quidem saperet; tamen soceri consiliis, viri præstantissimi, non mediocriter adjutus. Status igitur Reipubl. bonus & optabilis tum existit: quod improbis hominibus, qui Principis animos atque aures occupare perniciosis sermonibus, ut fit, soliti hactenus fuerant, omnis aditus præclusus ad Imperatorem esset: bonis contra amicitia ejus pateret: idque soceri consilio effectum erat. Quam temporum felicitatem *Mithæus* ipse Imperatori per epistolam gratulatur: Cujus exemplum hoc est: Domino filio & Augusto, *Mithæus*, socer & Præfectus. Evasisse nos gravem temporum maculam, qua per spadones & per illos, qui amici tibi videbantur, (erant autem vehementes inimici) omnia vendebantur, voluptati nobis est, & eo magis quo tibi gratior emendatio est: ut si qua vitia fuerant, tua non fuisse satis constet, mi fili venerabilis. Diis igitur gratias, quod, volente te ipso, emendata respublica est. Delectat sane, boni Principis esse socerum, & ejus qui omnia requirat & omnia velit scire, & qui pepulerit homines, per quos antea velut in auctione positus nundinatus est. *Cui is* respondens alia epistola, non dissimulat, antea se quoque istorum artibus & calliditate in errorem impulsus, Magistratus & honores quibus non debuerit, mandasse. Et addit memoria omnium, maxime tamen Principem dignam vocem: Diis gratias, quod, te insinuante, qui nihil vendis, didici ea, quæ inclusus scire non poteram. Mi pater, verum audias

audias velim: *Miser est Imperator, apud quem vera reticentur.* Qui cum ipse publice ambulare non possit, necesse est ut audiat, & vel audita, vel à plurimis roborata, confirmet. Haftenus verba epistolarum, quæ exstant apud *Capitolinum* §. 2. Vnde patet, quod fidelia consilia sint nervi corporis politici.

III. ACTA POLEMICA.

1. *Sabiniani factio.* Contra Gordianum III, Venusto & Sabino Coss. inita est factio in Africa. Verum is mox in ordinem coactus est per Mauritaniæ Præsidem; & qui sceleris socios se præbuerant, Carthaginem venerunt, Ducem tradiderunt, & falsi de errore suo, aut etiam culpa, veniam impetrarunt. *Capitolinus* §. 1.

1. Bellum contra Persas.

1. *ORTVS.* Bellum hoc consilio Misiſthei sociari incepit, quippe quem ducta ejus filia Præfectum prætorii fecit.

2. *PROGRESSVS.* Bellum hoc felicissimo successu Misiſthei consilio ad finem perduxit. Nam fecit iter in Mœsiam, atque in ipso procinctu quicquid hostium in Thraciis fuit, delevit, fugavit, expulit, atque submovit, & Persas frequentibus præliis edomuit: Inde per Syriam venit Antiochiam, quæ à Persis jam tenebatur. Illic frequentibus præliis pugnavit & vicit, *Sapore* Persarum Rege submoto. Et post Artaxerxem Antiochiam recepit: Carras & Nisibin, quæ omnia sub Persarum Imperio erant. Denique effectum est pugnante Gordiano & consiliis Misiſthei subnixo, ut Persæ, qui jam Italiæ minitabantur, in regnum, pugnante Gordiano, redirent, totumque Orientem Respubl. Romana detineret. *Capitolinus* §. 3.

3. *EGRESSVS.* 1. *Epistola Eucharistica* Gordiani ad Senatum missa, qua de rebus gestis scribens, *Misiſtheo* Præfecto suo & socero ingentes gratias agit: Vbi inter alia inquit: Valeat tantum *Misiſtheus* Præfectus parens noster, cujus ductu & dispositione & hæc transeginus, & reliqua transigimus. Vestrum est igitur supplicationes decernere, nos diis commendare, *Misiſtheo* gratias agere. *Capitolinus* §. 3.

1. *Senatus candor.* His literis in Senatu lectis, quadrigæ Elephantorum Gordiano decretæ sunt, utpote qui Persas vicisset, ut triumpho Persico triumpharet. *Misiſtheo* autem quadriga equorum & triumphalis currus & titulus hujusmodi: *Misiſtheo* eminenti viro, parenti Principum, præceptor, præfecto totius urbis, tutori Reipubl. S. P. Q. R. vicem reddidit. *Capitolinus ibidem.*

V S V S.

Hinc apparet grati & boni Principis effigies, & Senatus prudentia & candor.

1. *Apparatus triumphi*, quem describit. *Capitolinus* §. 4.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

1. *Interitus Misiſthei.* Perit fraudibus *Philippi*.

Nam *Philippus* cum propter pleraque vehementer timuisse fertur, atque ob hoc per medicos insidias ejus vitæ parasse, & quidem hoc genere: Cum effusione alvi *Misiſtheus* laboraret, atque à Medicis sistendi ventris gratia poculum juberetur accipere, mutatis quæ fuerant, id fertur datum, quo magis solveretur: atque ita exanimatus est. *Capitolinus* §. 4.

1. *Interitus Gordiani.* Circa quem tria notanda sunt:

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

1. *Philippi fraudulentia.* Nam naves frumentariæ primum artibus *Philippi* sunt averse: deinde in ea loca deducti sunt milites, in quibus annona haberi non posset. Hinc Gordiano infestos milites statim reddidit, non intelligentes, artibus *Philippi* juvenem esse deceptum. *Capitolinus* §. 4.

1. *Philippi calumnia.* Addidit etiam *Philippus*, ut rumorem per milites spargeret, adolescentem esse Gordianum, Imperium non posse regere. *ibidem.*

1. *Principum corruptela.* Corruptit præterea etiam Principes *Philippus*, effectumque ut palam ad Imperium posceretur. Imperium igitur *Philippo* mandatum est, jussumque à militibus, ut quasi tutor ejus *Philippus* cum eodem Gordiano pariter imperaret. *Capitolinus ibidem.*

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

1. *Controversia inter eos oborta.* Suscepto igitur Imperio, cum & *Philippus* se contra Gordianum superbissime gereret, & hic improbitatem hominis ignobilis ferre non posset: apud Duces & milites Gordianus de eo conquestus est. Verum cum & milites rogasset, tum Duces aperte ambiisset, & se *Philippi* factione minorem haberi videret: saltem ut æquale inter eos Imperium esset, summo pere precibus contendit, nec impetravit: Petiit dehinc, ut loco Cæsaris haberetur, neque id obtinuit. Sollicitavit etiam, ut Præfecti loco esset *Philippo*; sed & hoc negatum est. Ultimæ preces

fuerunt, ut eum Philippus pro Duce haberet, & vivere pateretur. Ad quod Philippus quidem pene consenserat. *Capitolinus §. 4.*

I. Gordiani trucidatio. Verum cum secum ipse cogitaret amorem populi Romani & Senatus erga Gordianum, & totius Africae & Syriae, cum & nobilis esset, & nepos ac filius Imperatorum, & bellis gravibus totam Rempubl. liberasset, metueretque fieri posse, ut factione militum aliquando Imperium Gordiano redderetur: cum recentes in Gordianum iræ militum famis causa vehementes essent, clamantem in conspectum duci iussit, ac spoliari & occidi: Quod cum primum dilatum esset, post, ut iusserat, impletum est. *Capitolinus §. 4.*

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

I. Ars Philippi Parricida nova. Philippus, ne à crudelitate nancisci Imperium videretur, Romam literas misit, in quibus scripsit, Gordianum morbo periisse, seque à cunctis militibus electum. Nec defuit, ut Senatus de his rebus, quas non noverat, falleretur. Appellato igitur Philippo Principe, & Augusto, Gordianum adolescentem inter Deos retulit. *Capitolinus §. 4.*

I. Calliditas ejus Arabica. Philippus, cum interfecisset Gordianum, neque imagines ejus tollet, neque statuas deponeret, neque nomen abraderet, cum Divum semper appellans etiam apud ipsos milites, cum quibus factionem fecerat, serio animo & peregrina calliditate veneratus est. *Capitolinus §. 5.*

I. Iusta Numinis adversus Gordiani interfectores vindicta. Quod de Cæsare memoriae traditum est, hoc etiam de Gordiano Cordus evenisse scribit. Nam omnes quicunque illum gladio appetiverunt, (qui novem fuisse dicuntur) postea interemtis Philippis, sua manu suisque gladiis, & iisdem quibus illum percusserant, interiisse dicuntur. *Capitolinus ibidem.*

I. Gordiani sepulchrum. Milites Gordiano in finibus Persidis sepulcrum pararunt, Euphrati imminens, eique hunc titulum inscripserunt, Græcis, Latinis, Persicis, Iudaicis & Ægyptiacis literis, ut ab omnibus legeretur: DIVO GORDIANO, VICTORI PERSARVM, VICTORI GOTHORVM, VICTORI SARMATARVM, DEPVLSORI ROMANARVM SEDITIO- NVM, VICTORI GERMANORVM: SED NON VICTORI PHILIPPORVM. Quod ideo videbatur additum, quia in campis Philippicis ab Alanis tumultuario prælio victus absce- serat: simul etiam, quod à Philippis videbatur oc-

cisus. Quem titulum evertisse *Licinius* dicitur, eo tempore, quo est nactus Imperium, cum se vellet videri à Philippis originem trahere. *Capitolinus §. 5.*

Attigit *Gordianus* annum ætatis xxi. Imperavit solus annis sex. Vere de eo versus usurpari possunt, quos senex *Gordianus* de filio *Gordiano* recitasse fertur; ut habet *Julius Capitolinus* in *Gordianis*:

Ostendent terris hunc tantum fata, neque ultra

Esse sinent: nimium vobis Romana propago
Visa potens, Superi, propria hæc si dona fuissent.

Symbolum ejus fuit.

Miserum esse Imperatorem, apud quem vera reticentur. Qui cum ipse publice ambulare non possit, necesse est ut audiat, vel audita, vel à plurimis roborata confirmet. Quod etiam ante cum *Manlius Torquatus* prudenter consideravit. Is enim cum esset declaratus Consul, oculorum valetudinem excusavit, impudentem dicens & Gubernatorem & Imperatorem esse, qui cum alienis oculis ei omnia agenda sint, postulet, sibi aliorum capita ac fortunas committi. Huc *Horatius* spectasse videtur, cum inquit:

Segnius irritant animos demissa per aurem,
Quam quæ sunt oculis subjecta fidelibus, &
quæ

Ipse sibi tradit spectator.

Similiter & *Antiochus*, allata purpura & diadema- te: Age (inquit) ex quo hæc indui, heri primum vera ipse de me audi. Sentiens miseriam in eo esse Regum ac Principum, ut raro admodum verum audiant & cognoscant: adeoque male agi cum ea Republica, in qua plus valet obsequium aurium, quam Iudicii veritas. Recte etiam *Satyricus*: Quid violentius aure Tyranni?

XXX. IMPERATOR ROM.

M. PHILIPPVS ARABS.

I. ORTVS.

I. Generatio.

M. *Julius Philippus*, Rostris Arabiae urbe obscuris parentibus natus est: cujus fortunæ, humilitas generis non obfuit. *Pompeius Lat. in Philipp. §. 1.*

II. PROGRESSVS.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ.

Ingenium & mores.

Erat robusto corpore, calliditate Arabica instructus & speciosus. A teneris annis, relicto patrio solo, militare cœpit: nec difficile hoc puero fuit. Nam Arabes optimi sunt equites, & militiam Romanam noscere cœperunt, in Oriente res gerente Pompeio. *Ibidem.*

II. ACTA OECONOMICA.

I. Vxor ejus fuit *Severa Marcia Otacilla*, quæ Christiana fuit, & marito persuasit, ut Christianam religionem assumeret, & una cum filio Philippo à *Fabiano* Episcopo sacra baptismatis aqua ablueretur. Pomponius Lætus tale de eo fert judicium: Philippus homo Punica fraude deterior, qui, ut scelera tegeret, cultum Christiani nominis simulabat.

II. Filius ejus fuit *C. Julius Saturninus Philippus*. Is traditur fuisse ἀγλαός, & ludis secularibus ridentem patrem severo vultu inspexisse, velut illum corrigeret.

III. ACTA POLITICA.

I. Ante Imperium.

I. *Strenuitate* viam sibi ad altiora aperuit. Nam ipse haud parum diligens per gradus promotionis adscendit. Primo Comes ordinis, deinde Dux, post præfectus prætorio. Tandem in Perside, post mortem Mithrei, exercitui à Gordiano est præfectus, & loco parentis juvenis eum habuit.

II. *Mithreo inclyto Duci* successit, qui dolo ipsius periit. De quo in *Gordiano* III. cap. 3. diximus.

II Imperii occupatio.

Per fraudulentiam ad Imperii pervenit.

I. *Factus est socius vel Collega Gordiani*. Hunc in odium apud milites per calumniam vocavit, inopiam comitatus, quam ipse fraude sua induxerat, incuria Imperatoris invecam mentitus. Et ita factum est, ut Collega primum juveni illi daretur. Quod fastigium honoris & potentiae cum illo non contentus obtinuisse, Gordianum inde dejecit.

II. *Solus regnavit*. Nam postquam Gordianum (frustra militum fidem implorantem, & vel secundum, vel inferiorem etiam dignitatis locum dari sibi in exercitu postulantem) vita expulisset, Im-

perii fasces corripuit, & non à militibus tantum, sed & Senatu, dolis circumvento, Augustus est appellatus.

III. Imperii administratio.

I. *Filium suum C. Iulium Saturninum Philippum* in itinere consortem Imperii fecit.

II. *Ludos seculares* Romæ celebravit, & scenicos ludos in Pompeii theatro tribus diebus totidemque noctibus pervigil populus spectavit, funalibus atque lychnis tenebras vincentibus: & cum multitudo solennibus ludis intenta esset, incendium aut ex luminaribus, aut ex ignibus coalitum, in curiam divagatum est. *Pomp. Lætus*, §. 2.

III. *Scytharum irruptio*, imperante Philippo, Scythæ, quos Mithrei prudentia & virtus paulo ante cohibuerat, in provincias populi Rom. impressionem fecerunt, omniaque ferro & flammâ late populati sunt; ne quid de provincialium injuriis ac direptionibus dicam. *Pomp. Lætus*: §. 2. Expeditioni huic propere præfectus est *Marinus* quidam, Dux limitis Sarmatici: qui ab exercitu Illyricorum Imperator est appellatus.

IV. *Contra illum mittitur Decius*. Philippus his cognitis *Decium*, virum artibus bellicis clarum, misit contra Scythas cum supplemento copiarum: qui cum ad exercitum pervenisset, concordii assensu ab exercitu Illyrico Imperator, renuens & repugnans, verum odio Philippi, est factus. Dux experientia rerum cautus, ne à Principe accusari posset, neve locum calumniis præberet, fidissimo nuncio literas ad Philippum dedit, quibus se excusabat, suppliciter exorans, ne turbato animo ferret, promittens, se redditurum, quos invitatus cepisset, Imperii fasces. *Pomp. Lætus*, §. 2.

V. *Expeditio Philippi contra Decium*. Imperator iracundia præcipiti legiones conscriptas in *Decium* duxit, etiam debili tum per ætatem corpore, interitum Duci & exercitui minitatus. At illa tempestas in ipsius caput conversa est.

III. EGRESSVS.

Postquam Philippus ipse eductis copiis contra *Decium* profectus, à militibus Veronæ trucidatus est, capite medio supra ordines dentium præciso. Filius quoque, quem xii tantum annos natum Romæ reliquerat, à Prætorianis necatus est. Ambo Philippi Imperium obtinuerunt annos quinque, juxta sextum Aurelium. Cassiodorus vero septem annos illos imperasse tradit.

Res Ecclesiæ.

Philippum primum ex Imperatoribus Romanis fidem Christo dedisse, & opera Fabiani Episcopi cum filio & conjuge baptisate tinctum fuisse, plurimi affirmant. Cumque in vigiliis Paschatos Ecclesiasticæ multitudini jungi desideraret, ab eo, qui tunc Ecclesiæ præerat, prius admissus non est, quam se iis, qui propter peccata in poenitentia loco constituti erant, conjungeret. *Enseb. l. 6. c. 33.*

Verum *Pomponius Latius* contrarium affirmat, qui ita de eo scribit §. 2. Philippus Punica fraude deterior, qui, ut scelera teget, cultum Christiani nominis simulabat. Imperante Philippo exorti sunt quidam in Arabia, qui animas in hoc præsentis tempore una cum corporibus mori ac corrumpi, & in futura resurrectione simul cum illis vitæ denuo restituendas dixerunt. Convocata igitur ob hanc causam haud mediocri Synodo, rursus vocatus Origenes de quæstione hac ita publice disputavit, ut mentes eorum, qui antea seducti fuerant, ab errore averterentur.

XXXI. IMPERATOR ROM.
DECIVS PATER & FILIVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. Generatio.

Decius Bibali inferioris Pannoniæ urbe natus, claris parentibus. *Pompon. Latius*, §. 1.

II. Appellatio.

Nomina habuit diversa. Nam alii eum vocant,

1. *Messium Decium.*

II. *Decium Trajanum*, & dicunt, quod Trajani cognomen à Senatu ei sit impositum. Quia Trajano Imper. gloriosissimo probitate & fortitudine similis fuerit.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ,

& mores.

Fuit forma egregia præditus: ab ineunte ætate spem optimæ indolis præbuit: postea cum ætate virtutes in eo creverunt.

II. ACTA OECONOMICA.

Vxor ejus fuit *Triphonia*, ex qua filium suscepit, qui etiam Decius est dictus, vel *Hetruscus*.

III. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

1. *Conatus Imperium suscepit.* Nam cum à Philippo contra Marinum esset missus, milites Illyricani unanimi consensu eum Imperatorem fecerunt, & renuentem ac repugnantem, strictis ensibus coegerunt.

II. Postea à Senatu confirmatus, & Augustus appellatus est.

III. *Filium consortem Imperii fecit.* Qui admirandam erga patrem reverentiam ostendit; de qua ita scribit *Valerius Maxim. lib. 4.* Decius Imper. cum Decium filium suum Imperiali diademate proponeret insigniri, renuit filius, dicens: Vereor, ne si fiam Imperator, dediscam esse filius. Malo non esse Imperator, sed humilis filius, quam Imperator & filius indevotus. Imperet pater meus; meum Imperium sit, parere humiliter imperanti. Nam parentum affectum exuit, qui mole superposita filium extinguit. Prius enim alendi & nutriendi sunt pueri: & cum præcesserint, quos præcedere debent, invite adscendant.

II. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA.

Fuit optimus Imperator actibus & virtutibus, in bello & pace.

I. Valde modestus fuit.

Nam cum de Censore eligendo potestatem Senatui dedisset. Valerianus absens Censor lectus; ea censura probata, Decio patre ac filio Consule, modestia Decii hoc passa est. Ipsi Imperatores enim postquam respublica unius nutu gubernari coëpta est, Censores erant. *Decius*, cujus vita sanctissimis institutis nunquam adversata, cupiens nihil agere, nisi quantum Senatus juberet, censuram amplissimo ordini permisit. Hujus Imperatoris vita, quæ & civilis & militaris fuit, multos habuisset laudatores, si à Christianorum cruciatibus abstinuisset. Nam jus quintæ relationis & proconsulare Imperium, unde Augusti omnes proconsules dicti, nec non & jus tribunitiæ potestatis, quod Augustus primus sibi perpetuo vindicaverat, arbitrio Senatus populi que Romani permisit, Patris patriæ cognomen accepit.

II. *Reipublica curam habuit.* Priusquam enim ad urbem rediret, civiles in Gallia motus sedavit: cumque ad liberandas Thracias profectus, Patribus Rempublicam commendavit.

III. Elogium ejus. Decius Senatus judicio Trajano adæquatus, nomenque Optimi Principis meruit, quod & artibus omnibus ac virtutibus instructus, & placidus ac civilis domi, & in armis promptissimus esset. *Pomp. Latus*, §. 2.

II. ACTA BELLICA.

Bellum contra Scythas sive Gothos.

I. ORTVS. 1. *Decii victoria in primis congressibus.* Cum Gothi navalibus & terrestribus copiis omnia infestarent, Decius profectus est una cum filio ad liberandas Thracias, ubi victor in primis congressibus, hostes in angustias locorum, quæ in Dardaniis sunt, compulit, & obsedit: expugnassetque fame, ni proditus à suis fuisset. *Pomp. Latus*, §. 1.

2. *Hostium Legatio.* Hostium Dux per Legatos petiit, ut Decius omni præda relicta, cum suis eum trans Istrum abire sineret.

3. *Decii recusatio.* Minime hostium petitioni locum dare voluit Decius, sed avidus illos perdendi, qui toties fractis fœderibus irruperant, & qui provincias Romani Imperii quiescere non sine- rent, & Trajano illuserint.

II. PROGRESSVS. 1. *Treboniani Galli emissio.* Iam voti fere compos Decius, *Trebonianum Gallum* Ducem limitis Mœsiæ ad obsidendos aditus, ne fugerent, cum bona copiarum parte misit.

2. *Treboniani Galli proditio.* Gallus Imperatoris consilium barbaris patefaciens eos monuit, ut diviso exercitu suo alios sisterent in insidiis prope paludes, alii prælium moverent Decio, fugamque simularent versus paludes: Barbari, nonnihil addentes consilio Galli, rem peragunt.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

CVM in pugnam descenderent, Decius miratus est, quod, qui modo perculsi erant metu, jam arma poscerent, ignarus prodicionis, & victoriæ certus copias educit. Hostis statim terga dedit. Insequitur Decius. Cum ventum est ad insidias, atrocissima pugna ac cædes maximæ utrinque factæ sunt. Quo in prælio cum filiis Imperatoris fortiter quidem dimicaret, in prima acie interfectus est. Quod cum nunciarent patri milites, & pluribus verbis eum solari vellent, animose dixit: *Vnius militis sibi videri exiguam jacturam.* Pater vero ut eadem filii ulcisceretur, vel, ut morte sua finem dolori inveniret, quo, cum impigre decer-

taret, longius proveheretur, forte equo sedens, ne in hostium manus aut vivus aut mortuus perveniret, equo incitato in paludem se intulit; in qua periisse putatur. Nam cadaver, quanquam summa cum diligentia quæsitum, nusquam repertum est. Privicaci tamen animo ipse sibi interitum conciliavisse scribitur, cum hostes prorsus perditos vellet, neque ulla conditione discedere eos trans Istrum pateretur. *Pomponius Latus*, §. 2.

Decius quinquagenarius occubuit, Imperii biennio nondum finito. Aliqui tamen imperasse scribunt menses triginta.

ACTA ECCLESIASTICA.

Horrendus persecutor Christianorum fuit. Nam ita *Cyprianus* contra *Demetrianum* habet: Christiani sub Decio domibus privabantur, patrimonio spoliabantur, catenis premebantur, carceribus includebantur, bestiis objiciebantur, ignibus puniebantur. *Quibus tormentorum generibus Eusebius ex Dionysio Alexandrino præterea addit:* Picem ferventem, lapidationem, calamos acutos in faciem & oculos impulsos, tractiones per strata viarum, illisiones ad lapides, verbera, flagellationes, exustiones, transverberationem viscerum per fudes, gladium, membrorum fractionem, è sublimi præcipitationem.

Alii item Historici, equuleos, lacerationes per ungues ferreos, lampades ardentes lateribus admotas, suspendia, & quavis morte graviora metalla.

MARTYRES sub DECIO.

I. FABIANVS. Episcopus Romanus A. C. 251. primo in exilium ejectus in persecutione Deciana, cui Philippus thesauros suos contulerat, occisus est.

II. SIXTVS, Romanus Episcopus vicesimus quintus, sub Decio martyrii coronam accepit.

III. LAURENTIVS natione Hispanus, Diaconus & Thesaurarius Ecclesiæ Romanæ: cujus in craticula jacentis fidem, inter medias flammæ elucentem, graphice depingit *Prudentius*: & gravissimo elogio ornat *Ambrosius* l. 1. *Offic.* c. 41. & lib. 2. c. 28.

Historia ejus breviter sic habet: *Laurentius* videns *Sixtum* Episcopum ad mortis supplicium duci, flere cœpit, non passionem illius, sed suam remansionem. Ideo eum sic ex mœrore allocutus est; Mi pater, quo abis sine filio tuo? Quo Sacerdos sine Diacono progredieris? Respondit *Sixtus*: Fili, non te relinquo; post triduum me sequeris: aservaberis ad majus certamen subeundum: nos se-

niores in hoc facile certamen descendimus; Tibi autem juniori longe difficilius & victoria clarior parata est. Custodi ergo interim thesauros Ecclesiæ in usum pauperum.

Cum autem à *Laurentio* petitum esset, ut thesauros Ecclesiæ, ab Episcopo sibi concreditos, Imperatori traderet, tridui spatium petit ad eos colligendos & disponendos. Interea vero omnes mendicos, pauperes & ægrotos convocat: eosque constituta hora post triduum Præfecto urbis & satellitibus ostendit, addens: Hos Ecclesiæ thesauros esse: quibus si quid detur, hoc non perire, sed cum amplissimo fœnore in cœlo reddi.

Hac oratione corvi hiantes delusi & exacerbati, tradunt *Laurentium* carnificibus, qui eum ferreæ craticulæ, cui prunæ ardentes substratæ erant, imponunt. Ipse autem in craticula jacens, summa cum alacritate animi gloriabatur, se non terreri, sed suaviter refrigerari carbonibus illis. Et postquam vapor (ut Prudentii verbis utar) diutius decoxit exustum latus, ultro è catasta iudicem compellat affatu brevi: *Converte partem corporis, satis crematam jugiter. Et fac periculum, quid tuus Vulcanus ardens egerit. Præfectus* inverti jubet. Tunc ille, illuso tyranno, inquit: *Coctum est: devora, & experimentum cape, sit crudum an assum suavius.* Cælum suspicit, & congemiscens obsecrat, miseratus urbem *Romulam*.

Post longam precationem *Laurentii*, hic finis orandi fuit: Et finis idem *Vinculi carnalis* erudit: *volens vocem secutus Spiritus.*

I V. *BABYLAS*, Episcopus Antiochenus, cum filiis tribus jussu *Decii* occisus est.

V. *ALEXANDER*, Episcopus Ierosolymitanus, vir veneranda canitie gravis, post datam confessionem de Christo, Cæsareæ, coram tribunali Præsidis Romani in vinculis obdormivit. *Eusebius lib. 6. cap. 31.*

VI. *MARCELLINVS* Romæ vir præstans & eruditione excellens fuit, qui cum attentiore animo versum *Virgilii*,

Iam nova progenies cœlo demittitur alto.

secum perpenderet, & altius sensum ejus rimaretur, de adventu & regno Christi tandem cogitare cœpit, per cœlestem Regem mundum reformatum esse, & ætatem auream (ut vocant) instituendam, agnoscens. Hic sub *Decio*, capite humeris avulso, in Martyrum collegium cooptatus est.

VII. *IULIANVS*, podagræ doloribus oppressus, cum aliis duobus, qui cum gestabant, ad Iudicem adducitur; quorum alter extemplo fidem denegat, alter nomine *Cronion* cognomento *Eunus*, & senex ipse *Iulianus*, Dominum ingenue con-

fitentur: qui per totam urbem camelis insidentes deducti, & ita sublimes verberibus cæsi, tandem immenso quodam rogo, & supra modum exardescente, hominum multitudine undiquaque circumfusa, comburuntur *Alexandriæ*, sub Imperio *Decii*, anno Christi 253. *Eusebius liber 6. cap. 34.*

VIII. *METRANVS*, vir ætate confectus. Hunc *Alexandrini* correptum, impia verba contra *Deum* loqui mandant, cujus corpus, propterea quod eorum voluntati repugnabat, fustibus cædunt, vultum oculosque præacutis arudinibus pungunt, ipsumque extra urbem abductum lapidibus obruunt. *Eusebius lib. 4. c. 16.*

IX. *ASCLEPIADES* Episcopus Antiochiæ cum 40 Virginibus piis necatus est. *Vincent. l. 18. cap. 52.*

X. *DIONYSIA*, quanquam erat multorum liberorum parens, illos tamen Domino in amore minime prætulit, *Alexandriæ* sub *Decii* tyrannide, post varia tormenta, capite obtruncato, mortem oppetiit. *Eusebius lib. 6. cap. 34.*

XI. *QUINTA*. Cum Antiochiæ ex impii cujusdam vatis instinctu, imperante *Decio*, ad patriam & antiquam superstitionem defendendam magno impetu gentiles ferrentur, ad idolorum delubra deducta, & falsos ibi *Deos* venerari iussa est. Quæ cum talem cultum detestaretur, pedibus constrictis, per universæ urbis plateas, asperis saxis constrictas, eam raptabant: & simul ac corpus ejus ad saxa molaria allisissent, & flagris pariter lacerassent, ad suburbia tractam crebro saxorum conjectu trucidabant. *Eusebius l. 6. cap. 34.*

XII. *APOLLONIA*. Virgo id temporis cum primis admiranda & admodum provec̃ta ætate, *Alexandriæ* sub *Decio* comprehenditur, maxillisque ejus crudeliter diverberatis, omnes dentes illi excutiuntur, atque rogo in suburbio exstructo, minantur ei gentiles, nisi verba blasphemiarum una cum ipsis palam eloqueretur, se eam vivam crematuros. Illa paululum temporis ad deliberandum precata, & dimissa eorum manibus, sine mora insiliit in rogam, sicque flammarum incendio absorpta est, A.C. 253. *Eusebius ibidem.*

MONACHATUS ORIGO.

Imperante *Decio*, multi relictis domibus suis & facultatibus universis, in solitudinem metu gravissimorum cruciatuum concesserunt: unde vitæ Monasticæ origo. Cujus authores existisse scribuntur *PAVLVS THEBÆVS* (qui primus Eremita factus) & *Antonius* quidam, & ad *Constantini* usque ævum ab illo tempore vitam solitariam

riam egisse. Multi in hac persecutione religionem Christianam abnegarunt, idque duplici modo. Quidam aperte Diis sacrificarunt, hos nominaverunt Sacrificatos, vel Thurificatos, vel Idololatrias. Quidam vero *Libellatici* dicebantur, qui abnegarant quidem religionem, sed libellum à Præsidibus acceperant, ne publice cogerentur Diis sacrificare. Quo in numero ponitur etiam perillustis isto tempore Ecclesiæ Doctor ORIGENES.

Suidas de Origene, ut & *Niceph. lib. 5. c. 32.* commemorant, quod post varia pericula, è quibus sub *Deciana* persecutione evaserat, ad aram adductus cum impuro Æthiope, illique optio data fuerit, ut vel sacrificaret, vel corpus Æthiopi contaminandum exhiberet: illum autem maluisse sacrificare: ob quam causam excommunicatione ab Ecclesia proscriptus fuerit, præsertim etiam cum post illam abnegationem in absurdas opiniones, Satana instigante, inciderit. Cum autem contumeliam excommunicationis ferre non posset, relicta Alexandria, in Iudæam venit. Ierosolymis autem iussus concionari, consensu suggestu hæc verba *Psal. 50. v. 16.* recitavit: Peccatori vero dixit DEVS, ut quid tu, &c. statimque libro complicato cum lacrymis & ejulatu sedit, omnibus cum eo plorantibus.

XXXII. IMPERATOR ROM.

TREBONIANVS GALLVS,

ejusque Filius VOLVSIANVS,

& ÆMYLIANVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. Generatio.

C. *Vibius Trebonianus Gallus*, Patricius, vel è Patriciorum familia oriundus fuit.

II. Appellatio.

Hic Imperator I. vocatur *C. Vibius Trebonianus Gallus* à *Pomponio Lato. §. 1. Sextus Aurelius Vibium Gallum* eum vocat.

I I. *Historicus* quidam eum vocat *Vibium Gallum Hostilianum*. Sed error. Nam distinctæ fuerunt personæ *Vibius Trebonianus Gallus*, & *Hostilianus*. Vt diserte docet *Sext. Aurelius Victor*. Nam ita de eo scribit: *Vibius Gallus* cum *Volusiano* filio imperaverunt annos duos. Horum temporibus *Hostilianus Perperna* à Senatu Impera-

tor creatus, nec multo post pestilentia consumtus est.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. Imperii occupatio.

Per fraudulentiam ad Imperium pervenit. Nam *Decius* Imper. ipsum Ducem limitis Myliæ constituerat, eique mandarat, ut aditus obsideret, ne *Scythæ* fugerent. Verum ille proditor factus, dum Imper. consilium hostibus patefecit, cujus insidiis *Decius* periit. De quo in ipsius historia cap. 3. diximus.

Ipse igitur, *Decio* cum filio trucidato, à militibus Imperator appellatus est, & à Senatu confirmatus.

Postea Romam rediens *Filium* suum *Volusianum* Imperii consortem fecit.

NOTA.

Galli numismata dolosa. In numismatibus exprimi iussit, *VIRTVS AVGVSTORVM.* de se ac filio; quasi virtute, non dolo, principatum affecutus.

II. Imperii administratio.

I. ACTA POLITICA.

I. *Hypocrisis & immanitas.* Initio Imperii, *Decii* memoriam cum honore ac benevolentia usurpabat, & alterum ex filiis ejus superstitem adoptabat: sed progressu temporis veritus, ne, qui rerum novarum studiis adfueti, regiarum in *Decio* virtutum memoriam aliquando suis cum amicis repetentes, ejus filio summam rerum traderent, mortem homini per insidias parat, nec adoptionis ulla, nec honesti ratione habita.

II. *Socordia.* Nihil laude dignum cum filio suo *Volusiano* in Imperio gessit.

II. ACTA ECCLESIASTICA.

Hostis & persecutor Christianorum acerrimus fuit. Nam ita de eo *Eusebius lib. 7. c. 1.* scribit: At ne *Gallus* (inquit) malum *Decii* aut videre potuit, aut cavere: sed in eundem lapidem offensionis impexit. Cujus cum regnum floreret initio, & cuncta ei ex sententia cederent, sanctos viros, qui pro pace regni ejus, Deo summo supplicabant, persecutus est, cum quibus & prosperitatem suam pariter fugavit & pacem.

Edicta Imperialia contra Christianos promulgavit: quæ quocunque pervenissent, horribilem pestilentiam secum traxerunt.

Pœna divina.

1. *Caruit prosperitate.* Nam totum Romanum Imperium à Barbaris est vastatum: uti postea dicemus.

2. *Deus Rom. Imperium punivit peste.* Nam ea ab Æthiopia oriens, consumptis fere versus meridiem corporibus, per Orientem vagata est. Inde cæteras orbis partes invasit, & ubique maximam hominum partem exhaustit, plerisque locis inhabitatis relictis. Ea labe vix decimo, aut, ut alii scribunt, xv anno, sævire desit. *Eusebius lib. 7. c. 1.*

III. ACTA BELLICA.

1. *Gallus Trebonianus* ignominiosum fœdus cum Scythis percussit, non sine Romani nominis ignominia. Tunc primum populus Romanus Scythicæ servitutis jugum accepit. *Pomp. Latus in Gallo.* Tributum fuit aurearum drachmarum 200. *ibidem.*

11. *Fœderis ruptio.* Cum negligenter Imperium *Gallus* administraret, Scythæ ruperunt fœdus, & primum nationibus sibi finitimis turbas dederunt: deinde paulatim progressi, ad ipsum usque mare sita rapinis exhausserunt: adeo quidem, ut nulla Romanæ ditionis gens ab eis non vastata manserit, sed omnia prope oppida destituta mœnibus, & iisdem munitorum magna pars capta fuere.

Scytharum exemplo, alii quoque hostes surrexerunt, armaque ceperunt. Iam in viscera Syriæ penetrant Parthi, & Armenias, fugato Rege Tyridate, occupant, cujus liberi hostibus se dederunt.

Scythæ magna onusti præda, in Dardanidos, velut regni, sedem redeunt. Attamen pretio non contenti, rursus Italiæ minabantur. *Pomp. Latus in Gallo.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

1. *Scytharum ab Æmyliano repressio.* Cum Scythæ quicquid occuparunt in Europa, securi plane possiderent, & jam in Asiam quoque transgressi essent, omniaque ad Cappadociam, & Pessinuntem & Ephesum usque diripuissent, Æmylianus Legionum Pannoniæ Dux in illis locis eos aggressus est, & gloriose devicit. *Zosimus in Gallo, Volus. Æmyl.*

Æmyliani ortus, officium & fortitudo.

1. Æmylianus fuit Libycus, ex Mauritania oriundus: à pueritia cœpit stipendia mereri, & cum ætate

ad alios atque alios honores subinde evectus est.

Pomp. Lat. in Æmyliano.

2. Æmylianus milites spe præmii ad pugnam accendit, dum pro concione iis id pollicitus est, si hostes vicissent. *ibidem.*

3. *Milites spe præmii* accensi ad conferendas cum barbaris manus, incitatiores facti sunt, & castris e ducti, tanto impetu in hostes elati sunt, ut non fugarint modo hostes, sed magna ex parte ceceiderint, illorumque regiones, prædis abactis, pene exhausserint. Hinc Æmylianus præmia promissa militibus persolvit. *Pompon. Latus in Æmyliano.*

4. *Militum gratitudo.* Postquam Æmylianus exercitui præmia persolvisset, ille, ut vicissim se gratum præstaret, Imperatorem cum salutavit. *ibidem.*

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

Galli cum filio contra Æmylianium profectio & occisio. Postquam *Gallus* comperisset Æmylianium à militibus Imperatorem esse appellatum, una cum filio adversus eum profectus est. Milites, qui cum Gallo erant, amplitudine copiarum ipsum longe inferiorem esse videntes, simulque ad hominis ignaviam negligentiamque respicientes, eum cum filio necarunt, cum vixisset annos quatuor minus quinquaginta, Imperium vero cum filio duobus tantum annis obtinuisset.

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

1. Æmylianus à Senatu confirmatus. Nam Gallo ejusque filio occiso, ad Senatum scripsit, se Imperatorem electum esse, promisitque se liberaturum Thracias, & Mesopotamiam, & Armenias recuperaturum, & depulsurum undique hostes nominis Romani.

2. *A militibus suis occisus.* Priusquam opus quod se effecturum dixerat Æmylianus, aggrediretur, milites, qui in Alpibus fuere, *Valerianum Imperatorem* fecerunt. Illi igitur, qui sub Æmyliano erant, his cognitis, ne civili bello & cognatorum sanguine se invicem inficerent, contemplantes præterea humilitatem generis Æmyliani, & nobilitatem *Valeriani*, simul & laudatissimos mores: sublato Æmyliano, cum vixisset annos 40, & tres menses imperasset, *Valeriano* se tradiderunt.

Illorum Symbola fuere.

1. *C. Vibii Treboniani Galli.* NEMO AMICVS IDEM, ET ADVLATOR.

Nemo potest Satana pariter servire, Deoque: Sic & adulator nullus amicus erit.

I I. *C. Vibii Volusiani*, filii, Symbolum : SINE VANO PVBLICA FAMA.

I I I. *C. Iulii Aemiliani* : NON GENS, sed MENS.

Non genus aut genius : NON GENS, si credere fas est,

SED MENS nobilitat nobilitata virum.

XXXIII. IMPERATOR ROM.

P. LICINIUS VALERIANVS.

C A P V T I.

D E O R T V.

I. *Generatio.*

EX nobili Corneliorum familia Valerianus fuit oriundus. PATER ejus dictus est *Valerius Flaccus*.

I I. *Appellatio.*

I. NOMEN. *Pomponius Lat. in Decio §. 1.* cum vocat *P. Cornelium Licinium Valerianum*.

I I. COGNOMENTO, dictus est COLOBIVS.

C A P V T II.

D E P R O G R E S S V.

I. ACTA OECONOMICA.

Vxor habuit duas.

PRIOR est *Avanvpe*. Ex hac suscepit filium *Gallienum*, in Imperio successorem.

POSTERIOR fuit *MARIANA*, ex ea suscepit *P. Cornelium Licinium Valerianum Junio-rem*.

I I. ACTA POLITICA.

I. *Ante Imperium.*

Valerianus sub *Decio* Censor factus est. De cujus censura pulchra exstat narratio apud *Trebell. Poll. §. 1.* Cum deliberatio instituta esset, cui censura deferri deberet, (nam id *Decius Imp.* in Senatus potestate posuerat) primus Praetor edixit: *Quid vobis videtur P. C. de censore deligendo?* Atque cum, qui erat Senatus Princeps, rogasset, absente *Valeriano*: (nam ille in procinctu suo cum *Decio* agebat) omnes una voce dixerunt, interrupto more dicendae sententiae; *Valeriani* vita censura est. Ille de omnibus judicet, qui est omnibus melior. Ille de Senatu judicet, qui nullum habet crimen. Ille de vita sententiam ferat nostra, cui nihil potest objici. *Valerianus* in tota vita sua censor fuit. Prudens Senator, modestus Senator, gravis Senator. Amicus bono-

rum, inimicus tyrannorum: hostis criminum, hostis vitiorum. Hunc censorem omnes accipimus, hunc imitari omnes volumus. Primus genere, nobilis sanguine, emendatus vita, doctrina clarus, moribus singularis, exemplum antiquitatis.

Hoc S. C. ubi *Decius* accepit, in conventu summorum virorum, praesente etiam *Valeriano*, legi iussit: *Felicem te*, inquit, *Valeriane*, Senatus sententia, imo animis atque pectoribus: totius orbis humani suscipe censuram, quam tibi detulit Romana resp. quam solus mereris, judicaturus de moribus nostris. Tu aestimabis qui manere in curia debeant, tu equestrem ordinem in antiquum statum rediges, tu censibus modum pones, tu vectigalia firmabis, divides statum, respublicas recensebis: Tibi legum scribendarum authoritas dabitur: tibi de ordinibus militum judicandum est: tu arma respicies: tu de nostro palatio, tu de iudiciis, tu de praefectis eminentissimis judicabis. Excepto denique Praefecto urbis Romae, exceptis Coss. ordinariis, & sacrorum rege, ac maxima virgine Vestalium, (si tamen incorrupta manebit) de omnibus sententias feres. Laborabunt autem & illi ut tibi placeant, de quibus non potes judicare. *Hac Decius. Ad qua Valerianus* respondit: Quæso, sanctissime Imperator, ne ad hanc necessitatem me alliges, ut ego iudicem de populo, de militibus, de Senatu, de omni penitus orbe, iudiciis, & tribunis ac Ducibus. Hæc sunt, propter quæ Augustum nomen tenetis: apud vos censura resedit: Non potest hoc implere privatus. Veniam igitur ejus honoris peto, cui vita impar est confidentia, cui tempora sic repugnant, ut censuram hominum natura non quærat.

I I. *Electio ad Imperium.*

Valerianus à militibus Imperator electus est, acta prope jam ætate. Annorum enim 70 erat, & vita superiori omnibus probatus, magnoque in honore habitus fuerat. Itaque ad supremum illud honorum ac potentiae fastigium ascendit, teste *Pollione*, non (ut solet) tumultuario populi concursu, non militum strepitu; sed jure meritorum, & quasi ex totius orbis una sententia. Hic filium *Valerianum* junio-rem & filium *Gallienum* Imperii socios sumxit.

Valerianus filius junior circa Mediolanum sepultus est. *Trebell. Poll.*

I I I. *Acta in Imperio.*

I. ACTA ECCLESIASTICA.

Initio Imperii non malus Imperator fuit, & innocentis vitae, Christianis amicus: Et quidem eos tanta clementia complectebatur, (tamen ipse Christianus non esset) ut tota illius aula referta esset

Christianis. Postea vero depravatus est, & à veritate dejectus per quendam doctorem pessimum, magistrum, Principem Ægyptiorum Magorum, ut in Christianos sæviret. Eo quod intelligebat, Magicas incantationes & Satanicas præstigias (quibus ipse delectabatur) Christianorum præsentia impediri, dissipari atque confundi. Eo enim insanix progressus Imper. ut abominanda sacrificia perficeret, pueros mactaret, infelicium parentum liberos immolaret, nuper nata viscera scrutaretur, & figmenta Dei, quasi ex hisce facinoribus fortunatus, dirimeret ac rescinderet. *Eusebius lib. 7. c. 9. Eccles. Histor.*

Martyres sub eo.

I. MARINVS, vir militaris, Hierosolymorum civis, honore & divitiis clarus: cum sub Valeriano inter collegas suos ad honoris gradum altiore eveheretur, quidam ex collegis obliqua agitatus invidia, non posse *Marinum* superiorem adipisci honorem, exclamat, eo quod esset Christianus. Interrogatur ergo à iudice *Marinus*, num ita se res haberet? Ille ita esse, & vere se esse Christianum, clarissima voce testatur. Tres igitur ei deliberandi horæ decernuntur à iudice. Cumque à tribunalibus fuisset egressus, Theotecnus Episcopus Cæsariensis, apprehensa manu ejus, perducit eum ad ædem sacram, ibique multis verbis in fide confirmans, & tandem gladium (quo militarem dignitatem designabat) ei ostendens, & librum (Euangelium) rursus offerens, utrum è duobus istis mallet, interrogat. *Marinus* vero promptissima fide cum manum ad Euangelium tetendisset; Obtine (inquit Theotecnus) quod elegisti, ò fili, & contemnens præsentem vitam, æternam sperato, confidens perge & suscipe coronam, quam tibi Dominus præparavit. Regressus continuo ad tribunal evocatur per præconem: aderat enim tempus statutum. Ille vero nec moras patitur, nec exspectat interrogantem, sed continuo sibi & deliberatum asserit, & ex paternis legibus confirmatum, quod Deo obtemperare oporteat magis, quam hominibus. Quem iudex illico capite puniendum pro tali responsione pronunciat. *Eusebius l. 7. cap. 12.*

I I. *Cyprianus*, Episcopus Carthaginensis, (in cuius scriptis singula prope verba spirant martyrium) capite truncatus, Martyrii coronam & gloriam obtinuit. A. C. 258.

I I I. Sub Imperio Valeriani & Galeni 300 simul Carthagine, vitæ huic caducæ Christum & veritatem præferentes, Martyrii gloriam consecuti sunt. Præfectus siquidem civitatis, haud procul à fornace calcaria, prunas & thus poni iussit, & iis,

quos Christianæ fidei nomine suspectos habebat, præcepit, ut vel in honorem Iovis prunis thus injicerent, vel in calcariam illam fornacem se præcipientes darent. Ibi omnes ex ardenti pietatis zelo in fornacem se ipsos ultro & citra ullam moram conjecerunt, ubi ex calcis fumo & pulvere suffocati sunt. *Henricus de Erfford. & Vincent.*

I I. ACTA POLITICA.

Iustitiæ amantissimus fuit. Nam ut iustitia commutativa vigeret, confici iussit modium ex orichalco, idque in foro Constantinopolitano suspendi, ut justa mensura in commerciis moderaretur: Quibusdam etiam, qui falsa mensura usi fuissent, manus abscindi & publico palo affigi iussit. *Suidas.*

I I I. ACTA POLEMICA.

Postquam Christianos persequi cœpit, omnis ejus fortuna & felicitas evanuit. Nam undique in Imperio Romano seditiones & bella oriebantur.

I. *Germanorum in Italiam irruptio*, qui usque ad Ravennam progredientes, omnia passim vastabant ferro flammisque. *Sebast. Franc.*

I I. *Vicarius ejus Claudius*, infensissimus Christianorum hostis & persecutor, à Diabolo obsessus ita torquebatur, ut blasphemam linguam sibi ipsi mordendo truncaret, & tandem à Diabolo interficeretur. *Henricus de Erfford. lib. 6. cap. 27.*

I I I. *Perfarum irruptio*, contra quos ipse Valerianus anno quarto Imperii in Orientem profectus, ubi prodicione *Macriani* Ducis clade ingenti afficitur, ipse postea sive nimium credulus, sive alias proditus, à Persis captus est.

C A P V T III.

D E E G R E S S V.

Valerianus dignum crudelitate sua exitum habuit. Nam cum quadriennium imperasset, à Persarum Rege *Sapore* victus & captus, apud Parthos miserabili perpetuaque servitute consenuit. Rex enim equum conscensurus, *Valeriani* cervice incurvata pro scabello uti solitus est, ita ut *Valerianus* Regem non manu, sed dorso attollere cogeretur, nec ullis precibus aut pretio in libertatem posset restitui: sed tandem excoriatus & sale conspersus, miserrime periit. *Agathias l. 4. de bell. Goth.*

Hic *Valerianus* humanæ fragilitatis & calamitatis speculum fuit. Nam ut nullum Principem unquam majori favore orbis accepit, quam *Valerianum*: sic nullus eo calamitosior Romano Imperio præfuit.

XXXIV. IMPERATOR ROM.

P. LICINIUS GALLIENUS.

CAPVT I.

DE ORTV.

GALLIENUS Valeriani Imp. filius fuit, à quo cum consensu Senatus Cæsar creatus est.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA IUVENTVTIS, ejusque educatio.

1. **B**ENE à patre educatus, & studiis egregie excultus fuit. Fuit nempe oratione, poëmate atque omnibus artibus clarus. Hujus est illud epithalamium, quod inter centum poëtas præcipuum fuit. Nam cum fratrum suorum filios jungeret, & omnes Poëtæ Græci Latinique epithalamia dixissent, idque per dies plurimos, cum ille manus sponsorum teneret, ut quidam dicunt, ita dixisse fertur:

Ite, ait, ô pueri, pariter sudate medullis

Omnibus inter vos: non murmura vestra columba,

Brachia non hedera, non vincunt oscula concha.

AXIOMA.

Non decet eruditio Principem, quæ à justitiæ, gravitatis, fortitudinis & vigilantie studio sejuncta est. Quid enim turpius, quam si audias, bonus poëta, malus Princeps? Nam aliud in Imperatore quæritur, aliud in oratore vel poëta flagitatur.

II. Fuit ingeniosissimus.

EXEMPLA.

1. *Cum taurum ingentem in arenam misisset, exiissetque ad eum feriendum venator, neque perductum decies posset occidere, coronam venatori misit, mussitantibusque cunctis, quid rei esset quod homo ineptissimus coronaretur, ille per curionem dici jussit, Taurum toties non ferire difficile est. Trebell. Poll. in Gallieno §. 4.*

II. *Cum quidam gemmas vitreas pro veris vendidisset ejus uxori, atque illa, re comperta, flagitasset vindictam. Cæsar jussit hominem corripi, quasi leoni objecturus. Deinde in caveam, dum populus expectat horribilem leonem, profiliit capus. Cunctis rem tam ridiculam mirantibus, per curionem dici jussit: Imposituram fecit, & passus est.*

Eadem opera fefellit impostorem, & irrisit uxorem. *C. Rhodig. lib. 6. cap. 26. putabat, satis esse, quod cum terrore, & terribilis mortis expectatione cruciasset. Erasmus in Apophth. pag. 492.*

II. ACTA OECONOMICA.

Vxor ejus fuit PIPA; uti à *Sexto Aurel. Victore*, vel PIPARA, uti à *Trebell. Pollione* vocatur. Hanc per pactiorem, concessa parte superioris Pannoniæ à patre Marcōmannorum Rege, duxit. Ex qua suscepit duos filios.

1. *Cornelium Valerianum*, quem Avus *Licinius Valerianus* Cæsarem fecit. *Sextus Aurelius Victor*.

2. *Gallienum Saloninum*, sic dictum à patre & Avo. Nam fuit filius *Gallieni*: & nepos *Valeriani*. *Trebell. Poll. §. 1. Saloninus* dictus 1. vel ab urbe *Salonis*, quia in ea natus fuerat, vel 2. à matre *Salonina*. *Trebell. Poll. in Gallieno §. 1.* Hunc *Gallienum Saloninum* Pater in locum *Cornelii* filii sui subrogavit. *Sextus Aurelius Victor*.

Hic in juventute ludricum furtum commisit. Nam cum cingula sua plerique militantium, qui ad convivium venerant, ponerent hora convivii, *Saloninus* puer, sive *Gallienus*, his auratos constellatosque baltheos rapuisse perhibetur. Et cum esset difficile in aula palatina requirere quod periisset, actaciti militares viri detrimenta pertulissent, postea rogati ad convivium cincti accubuerunt. Cumque ab his quæreretur, cur non solverent cingulum, respondisse dicuntur: *Salonino deferimus*. Atque hinc tractum morem, ut deinceps cum Imperatore cincti discumberent. *Trebell. Poll. in Salonino Gallieno §. 1.*

III. ACTA POLITICA.

I. Togata.

I. Imperii occupatio.

Pater ipsum Augustum fecit, & postea à Senatu est confirmatus; quod infaustum fore, Tiberis inundatio, quæ tum accidit, significavit. *Sext. Aurel. §. 1.*

II. Imperii administratio.

Initio Imperium feliciter, mox commode, & ad ultimum perniciose gessit. Nam juvenis in Gallia & Illyrico multa strenue fecit, occiso apud *Muriam* *Ingenuo*, (qui purpuram sumserat) & *Trebelliano*. Diu placidus & quietus: mox in omnem lasciviam dissolutus, tenendæ Reipubl. habenas probro-
sa ignavia & desperatione relaxavit.

Vitia ejus.

I. Ingratitudo erga Parentem captivum detestanda.

Cum Sapor Rex Persarum Valerianum captivum detineret, multi pro ipso Principes intercessere, ut eum libertati restitueret. His igitur atque similibus Regem Persarum argumentis hortati sunt. Quia 1. vel fato, vel virtute gens Romana plurimum possit, videret, ne, quod senem Imperatorem cepisset, & id quidem fraude, male sibi cederet posterisque suis. Nam & Gallos, qui olim Romanos vicissent, & urbem incendissent, Afros quoque sæpe à Romanis victoriam reportasse, nunc tamen Romanis servire: & Mithridatem Ponticum totam Asiam tenuisse, & à Romanis tamen victum esse, quorum jam sit Asia. 2. Romanos item graviores tunc esse, quando vincuntur. 3. Valeriano esse etiam filium Imperatorem, & nepotem Cæsarem. 4. Esse præterea omnem orbem illum Romanum, qui totus contra Saporem insurrecturus sit. Vnum ergo senem cepisti, & omnes gentes orbis terrarum infestissimas tibi fecisti.

Bellum igitur Odenatus Rex Palmyrenorum in vindictam Valeriani Persis indixit. Nisibin & Carras statim occupat, tradentibus sese Nisibenis atque Carrenis, & increpantibus Gallienum. Nec defuit tamen reverentia Odenati erga Gallienum. Nam captos fatrapas insultandi prope gratia & ostentandi sui ad eum misit. Qui cum Romam deducti essent, vincente Odenato triumphavit Gallienus, nulla mentione patris facta, tantum abfuit, ut quidquam pro patre auderet, ut etiam de captivitate ejus gaudere potius videretur. Vagabantur exercitus, murmurabant Duces, omnes in mœrore erant, quod Imperator Romanus in Perside serviliter teneretur.

Vbi de Valeriano patre, quod mortuus esset, comperit: Id quod Philosophorum optimus de filio amisso dixisse fertur: Sciebam me genuisse mortalem. Ille dixit: Sciebam patrem meum mortalem esse.

II. Luxuria & miseranda Solertia in Victu & Amictu.

Galienus natus abdomini & voluptatibus, dies & noctes vino stuprisque perdidit orbem terrarum. Ab iis qui circum eum erant requirebat: Ecquid habemus in prandio? & quæ voluptates paratæ sunt? Et qualis cras erit cœna? quales circenses? Sic confecto itinere, celebratisque hecatombis, ad domum regiam rediit: conviviisque & epulis

depulsis, alios dies voluptatibus publicis deputabat. Tempore veris cubicula de rosis fecit: Depomis castella composuit: Vvas triennio servavit. Hyeme summa melones exhibuit. Mustum, quemadmodum toto anno haberetur, docuit. Ficos virides, & poma ex arboribus recentia, semper alienis mensibus præbuit. Mantilibus aureis semper stravit. Gemmata vasa fecit, eademque aurea. Crinibus suis auri scobem aspersit, radiatus sæpe processit. Cum chlamyde purpurea gemmatisque fibulis, & aureis, Romæ visus est, ubi semper togati Principes videbantur: purpuream tunicam aureatamque virilem, eandemque manicatam habuit. Gemmato baltheo usus est, caligas gemmatas annexuit. Trebell. Pollio §. 3. & 6.

III. Prodigalitas.

Lavit die septimo æstate, vel sexto: hyeme secundo vel tertio. Bibit ex aureis semper poculis, aspernatus vitrum, dicens, nil esse eo communius. Semper vina variavit. Neque unquam in uno convivio ex uno vino duo pocula bibit. Trebell. Pollio §. 6.

IV. Immanitas & crudelitas.

Nimix in milites crudelitatis fuit. Nam & terna millia, & quaterna militum singulis diebus occidit. ibidem.

V. Scurrilitas.

Patet ea ex jocis intempestivis.

1. De morte patris, cum eum diem suum obiisse comperisset, dixit: Sciebam patrem meum esse mortalem.

2. Cum Rex Persarum, quasi captivus, per pompam duceretur, quidam scurræ miscuerunt se Persis, diligentissime scrutantes omnia, atque uniuscujusque vultum mira inhiatione rimantes. A quibus cum quæreretur quidnam agerent illa solertia; illi responderunt: Patrem Principis quarimus. Quod cum ad Gallienum pervenisset, non pudore, non mœrore, non pietate commotus est, scurrasque jussit vivos exuri. Quod populus factum tristius, quam quisquam æstimat, tulit: Milites vero ita doluerunt, ut non multo post vicem redderent. Trebell. Pollio §. 3. Ita scurra publicus à privatis scurris irrisus, quorum nugæ flebiles. Nec enim tutum tyranno illudere.

3. Provinciarum defectionem, quasi levissimam rerum jacturam, joco solitus eludere. Cum enim nunciatum esset, Ægyptum descivisse, Quid? Sine lino Ægyptio esse non possumus? Cum Asiam vastatam comperisset: Quid, inquit, sine deliciis Asia

Asia esse non possumus? Perdita Gallia arrisit, dixitque: *Num sine trabeatis sagis tuta Respublica non est?* Pessimi Principis voces, cui quidlibet potius est Republ. Trebell. Pollio.

Ah miser Princeps in incendio Reip. scurriliter jocatur. At bonus Princeps est *σωπυγής*. Vnde SOLI comparatur. Nam SOLIS partes sunt, illustrare radiis orbem: Principis vero virtus est, egenorum misereri. Porro is clarior est Imperator, qui pius est. Ille namque cedit succedenti nocti: hic autem rapacitati pravorum non concedit indulgere quicquam, sed lumine veritatis iniquitatis occulta coarguit.

VI. Subita Audacia.

Erat in Gallieno subitæ virtutis audacia: nam aliquando injuriis graviter movebatur. Denique ad vindictam Byzantium processit. Et cum non putaret recipi se posse muris, receptus alio die omnes milites inermes, armatorum corona circumdatos, interemit, fracto fœdere quod promiserat. Trebell. Pollio in Gallieno §. 3.

VII. Ineptia.

Interfectis militibus apud Byzantium, quasi magnum aliquid gessisset, Romam cursu rapido convolvit: convocatisque patribus, decennia celebravit, novo genere ludorum, nova specie pompæ, exquisito genere voluptatum, quas Trebell. Pollio in Gallieno §. 3. fufius describit. Vnde videmus, quod personati Principes larvis delectentur.

VIII. Ambitio & superbia.

Statuam sibi majorem colosso fieri præcepit SOLIS habitu, sed ea imperfecta periit. Trebell. Pollio §. 6. Stulta hæc ambitio Gallieni fuit. Non enim statuæ, sed virtutes hominem nobilitant: & ridiculi sunt, qui mortuis lapidibus sibi famam & decus parare conantur.

IX. Socordia & neglecta Reip. cura.

Hinc sub Gallieno luctuosa Imperii facies fuit. Nam Terræ motus, & hiatus horrendi, diluvia, pestilentia, bella tam interna quam externa, undique Romanum Imperium affligerunt. Neque id mirum: Quia cælum & terra sub ignavorum Principum & seditiosorum subditorum pondere fatiscunt, impiosque ad pœnas debitas pertrahunt. Nonne enim horrendum est, quod sub Gallieni ignavi & luxuriosi Principis Imperio, non uno, sed plurimis ac diversis locis, 30 Tyranni extiterint qui ejus contemtu Imperium occuparunt? Quorum hic est Catalogus.

- I. CYRIADES.
- II. POSTHUMVS.
- III. POSTHUMVS junior.
- IV. LOLLIANVS.
- V. VICTORINVS.
- VI. VICTORINVS junior.
- VII. MARIVS.
- VIII. INGENVVS.
- IX. REGILLIANVS.
- X. AVRELIVS.
- XI. MACRIANVS.
- XII. MACRIANVS junior.
- XIII. QUIETVS.
- XIV. ODENATVS.
- XV. HERODES, Odenati filius.
- XVI. MOEONIVS.
- XVII. BALISTA.
- XVIII. VALENS.
- XIX. PISO.
- XX. ÆMYLIANVS.
- XXI. SATVRNINVS.
- XII. TETRICVS senior.
- XXIII. TETRICVS junior.
- XXIV. TREBELLIANVS.
- XXV. HERENNIANVS.
- XXVI. TIMOLAVS.
- XXVII. CELSVS.
- XXVIII. ZENOBIA.
- XXIX. VICTORINA.
- XXX. CENSORINVS.

IV. ACTA ECCLESIASTICA.

Gallienus initio imperii una cum Patre Valeriano Ecclesiam persecutus est. uti patet ex sexto hymno Prudentii, quo describit *Fructuosi* Episcopi martyrium, & inter cætera sic canit:

*Iussu est Cæsaris ore Gallieni,
Quod Princeps colit, ut colamus omnes.
Æternum colo Principem, dierum
Factorem, dominumque Gallieni.*

Ipsc patris sui calamitate motus, manifestoque Dei judicio territus, pacem Ecclesiæ reddidit: & edictis divulgatis persecutionem relaxavit: quorum unum recitatur ab Eusebio his verbis: Imperator Cæsar P. Licinius Gallienus, Pius, Fortunatus, Augustus, Dionysio, & Pinnæ, & Demetrio, ac reliquis Episcopis. Beneficentiam dñi mei per universum mundum publicari mandavi; ut à locis, qui disciplinæ gratia detinentur, discedant: & ob hanc causam etiam vos exemplo hujus rescripti mei uti potestis; ne quisquam negotium vobis facessat: & hoc, quod à vobis licite perfici potest, jam diu antea est à me concessum. Quapropter Aurelius

Cyrenius, qui maximo negotio præest, exemplar à me datum custodit. Extat & alia quædam illius constitutio : quam ad alios Episcopos misit, permittens eis loca ea recipere, quæ Cœmeteria vocantur.

CAPVT II.

DE EGRESSV.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

CVM *Claudius* successor ejus videret, quod nullam Reipubl. curam haberet, omnesque fines à Barbaris vastari, ipsum hortatus est, ut tandem socordiam excuteret, & contra hostes proficisceretur. *Pollio*.

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

Gallienus à Claudio persuasus, ut contra hostes tandem moveret, in Gallias proficiscitur. Vbi *Macrianus* & *Heraclianus* Duces contra eum è medio tollendum conspirarunt, cum alias à Republica removeri non posset. Ideo factis insidiis ipsum interficiunt cum fratre *Valeriano* & filio *Gallieno* apud *Mediolanum*, anno ætatis 50. Imperii 15. Cum patre regnavit annos 7. solus octo. *Sextus Aurelius Victor*.

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

Senatus interitum *Gallieni* graviter tulit, ideoque de parricidis vindictam sumere voluit; sed invito *Claudio*, tum quia vulgi in *Gallienum* odia extitere, id efficere non potuit. *Victor*, *Pollio*.

XXXV. IMPERATOR ROM.

CLAVDIVS, & Frater ejus
QVINTILLVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

CLAVDIVS è Dalmatis fuit oriundus. Plerique putant eum Gordiano satum, dum ille adolescens à muliere Matura institueretur ad uxorem. *Sextus Aurelius Victor*.

Duos habuit fratres. *QVINTILLVM* & *CRISPVM*. *Claudio* nulli filii fuere. *Quintillus* duos reliquit. *CRISPVS* habuit filiam *CLAVDIAM*, ex ea & *Eutropio*, nobilissimo gentis *Dardanæ* viro, *Constantius Cæsar* est genitus. *Trebell. Pollio in Claudio* §. 4.

II. Appellatio.

Vocatur *MARCVS AVRELIVS CLAVDIVS*, uti cum *Pomp. Latius* nominat.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ, & MORES.

CLAVDIVS insignis morum gravitate, insignis vita singulari, & unica castimonia, vini parcus, ad cibum promptus, statura procerus, oculis ardentibus, lato & pleno vultu; digitis usque adeo fortibus, ut sæpe equis & mulis ictu pugni dentes excusserit. Fecerat hoc etiam adolescens in militia, cum ludicro *Martiali* in campo luctamen inter fortissimos quosque monstraret. Nam iratus ei, qui non balteum sed genitalia sibi contorserat, omnes dentes uno pugno excussit. *Pollio* §. 4.

ACTA POLITICA.

I. Ante Imperium.

Priusquam ad Imperium perveniret, ingentia habuit *Senatus* judicia. Nam cum esset nunciatum illum cum *Macriano* fortiter contra gentes in *Illyrico* dimicasse, acclamavit *Senatus*: *Claudi*, Dux fortissime, habes virtutibus tuis, devotioni tuæ. *Claudio* statuem omnes dicamus. *Claudium* Consulem omnes cupimus. Qui amat *Rempubl.* sic agit. Antiqui milites sic egerunt. Felicem te *Claudi* judicio Principum, felicem te virtutibus tuis: Consulem te, te *Præfectum*. *Pollio* §. 5.

I. Imperii occupatio.

1. *Gallieni* morientis sententia *Imperator* designatus est. *Sextus Aurelius Victor*.

2. *Milites*, quos fere contra ingenium perditæ res recta consulere subigunt, ubi afflicta omnia perspexere, avide approbarunt. *Sextus Aurelius Victor*.

3. A *Senatu* itidem confirmatus, qui ingenti eum honore decoravit: scilicet ut in curia clypeus ipsi aureus, item in *Capitolio* statua aurea poneretur. *Eutropius Breviarum* l. 9.

Senatus acclamationes honorificæ in *Claudium*.

Cum nunciatum esset *Claudium* Imperatorem factum, hæc in illum dicta sunt: *Auguste* *Claudi*, Dii te nobis præstent: (dictum sexagies.) *Claudi* *Auguste*, Principem te, aut qualis tu es, semper optavimus: (dictum quadragies.) *Claudi* *Auguste*, te resp. requirebat: (dictum quadragies.) *Claudi* *Auguste*, tu frater, tu pater, tu amicus, tu bonus Senator, tu vere Princeps: (dictum octuagies.) *Claudi* *Auguste*, tu nos ab *Aureolo* vindica: (dictum quinquies.) *Claudi* *Auguste*, tu nos à *Palmyrenis* vindica: (dictum quinquies.) *Claudi* *Auguste*, tu nos à *Zeno*-

à Zenobia & à Victoria libera : (dictum septies.) *Claudi* Auguste, *Tetricus* nihil fuit : (dictum septies.) *Trebell. Pollio in Claudio* §. 4.

I. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA.

Fuit boni Principis decus. Nam ita de eo scribit *Trebell. Pollio* §. 1. Quid magnum viri ille domi forisque non habuit ? Amavit parentes. Quid mirum ? Amavit & fratres. Iam potest dignum esse miraculo. Amavit propinquos : res nostris temporibus comparanda miraculo. Invidit nulli, malos persecutus est. Fures iudices palam aperteque damnavit. Stultis, quasi negligeret, indulgit. Leges optimas dedit. Talis in rep. fuit, ut ejus stirpem ad Imperium summi Principes eligerent, emendatior Senatus optaret. Ipse si diutius in Imperio vixisset, Scipiones bonos & Camillos, omnesque illos veteres suis virtutibus, suis consiliis, sua prudentia reddidisset.

Frugalitatem amavit.

Nam *Cuspin.* de eo scribit, ipsum in cibo ac potu adeo moderatum fuisse, ut omnibus admirationi fuerit.

II. ACTA SAGATA.

1. *Deliberatio de ordine belli.* Illud etiam in *Claudio* memorabile, quod accepto Imperio, cum in Senatu variarent sententiæ, utri prius bello occurreret, tyrannorum, an Gothorum ? Gothos censuit prius aggrediendos, quod hi Reipublicæ hostes, Tyranni Principis essent. *Egnatius.*

11. *Aureolum* tyrannum, conflictu habito, à Reipublicæ gubernaculis depulit. *Aurelius Victor.*

111. *Bellum contra Scythas, & Sarmatas, Illyricum, Macedoniam, & loca vicina vastantes suscepit.* Scythæ enim collectis auxiliis, assumtis Herulis, Peucis & Gothis, sex millibus navibus, cum 320 millibus militum in Mæsiam veniunt. *Claudius* etsi destitueretur militibus (quod *Tetricus* obtineret Gallias & Hispanias ; ubi erant vires Imperii, & *Zenobia* in Oriente sagittarios haberet :) tamen contra Scythas profectus est, & binis præliis cum iis certavit, & in Mæsia & ad Marcianopolin : ubi etiam multi Gothi periere, tot fœminæ captæ sunt, ut singuli milites vel ternas haberent captivas : nec regio in Romano Imperio fuit, quæ non haberet servum Gothum. *Trebell. Pollio.*

De eo bello ipse ad Senatum scripsit, quæ epistola extat apud *Trebell. Pollionem* §. 3. P. C., militantes audite, quod verum est : Trecenta viginti millia Barbarorum in Romanum solum armati venerunt. Hæc si vicero, vos vicem reddite meritis : si non vicero, scitote, me post Gallienum velle pugnare. Et quia non scuta, non spathæ, non pila jam supersunt, Republ. fatigata à plurimis, qui contentu Gallieni Principis defecerunt.

Extat & *ibidem Epistola*, quam *Claudius*, Barbaris devictis, ad *Iunium Brocchum* scripsit. Verba ita sonant : Delevimus 320 millia Gothorum, duo millia navium merimus. Tecta sunt flumina scutis, spathis & lanceolis omnia littora operiuntur. Campi ossibus latent tecti, nullum iter purum est, ingens carrago deserta est. Tantum mulierum numerum cepimus, ut binas & ternas mulieres victor sibi miles possit adungere.

1 v. *Bellum contra Alemannos.* *Claudius*, extincto *Aureolo*, receptis legionibus adversus aciem Alemannorum, haud procul à lacu BENACOT tantam multitudinem fudit, ut ægre pars dimidia superfuerit. *Aurelius Victor.*

III. ACTA ECCLESIASTICA.

Vincentius de eo scribit, quod acerbam contra Christianos moverit persecutionem. Nam 272 Christianos extra muros Salaris educi, in amphitheatro includi, & à militibus transfodi curavit, Milites præterea 46, à Dionysio Romano Episcopo baptizatos, capitibus plecti, & in eodem statim loco terræ mandari præcepit. Item 121 propter Christianæ fidei confessionem martyrio affecit. *Osiand. Histor. Eccles. cent. 3. l. 3. c. 25.*

CAPUT III.

DE EGRESSU.

I. T'À ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

Claudius priusquam Syrmii decederet, convocatis Ducibus, Tribunis & præfectis, de eligendo post ipsum Imperatore, longa orationis serie Aurelianum probavit, cumque exercitus mox elegit. *Pompon. Latius.*

II. T'À ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

Mortuus est *Claudius* Syrmii in Pannonia ex morbo gravi & contagioso. anno C. 170. cum imperasset annum unum & menses novem. *Sextus Aurel. Victor.*

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

Honor illi à Senatu habitus. Nam illi clypeus aureus post mortem totius Senatus iudicio in Romana curia collocatus. Expressa thorace vultus ejus imago. Illi populus Romanus sumtu suo in Capitolio ante Iovis optimi maximi templum statuam auream decem pedum collocavit. Præterea totius orbis iudicio illi in rostris posita est columna, cum palmata statua superfixa, librarum argenti mille quingentarum. *Pollio §. 2.*

ELOGIUM ejus.

Senatus populusque Roman. illum, ante, in & post Imperium sic dilexit, ut neque Trajanus, neque Antoninus, nec quisquam alius Princeps sic amatus sit. *Idem §. 5.*

QVINTILLVS, Frater ejus.

Post obitum Claudii frater ejus QVINTILLVS, vir sanctus, & virtute, moderatione, innocentia Claudio fratre non inferior, delatum sibi omnium iudicio suscepit Imperium, non hæreditarium, sed merito virtutum: Qui factus esset Imperator, etiam si frater Claudii Principis non fuisset. *Trebell. Pollio. §. 4.*

Oraculi responsum de eo.

Cum frater Claudius in Apennino de Quintillo Oraculum consulere, responsum hujusmodi accepit:

Ostendent terris hunc tantum fata.

Augustum eum Senatus appellavit. Sed cum Aureliani viribus, quem milites Imperatorem fecerant, se imparem videret, qui ad urbem adventare nunciabatur, venas solvit, atque ita die 18 Imperii decessit. Alii, ut Pollio, Eutropius & Cassiodorus, scribunt, quod se gravem & serium contra milites ostendisset, ac verum Principem præ se ferret, eo mortis genere, quo Galba & Pertinax periire, interitum esse.

Plura de eo non exstant. Nam ob brevitate temporis, nihil dignum Imperio gerere potuit, &c.

XXXVI. IMPERATOR ROM.
V A L E R I V S A V R E L I A N V S .

CAPVT I.

D E O R T V .

A V R E L I A N V S familia obscuriore ortus. PATER enim ejus fuit *aditius* in Pannonia. *Scrig. part. 1. Locor. pag. 94. Flav. Vopisc. vero scri-*

bit. §. 2, cum Dacia sive Mœsia oriundum, patre, Aurelii clarissimi Senatoris colono inter Daciam & Macedoniam, genitum esse.

MATER sacerdos fuit templi Solis in eovico, ubi cum marito habitavit, divinationum aliquid habens, adeo ut propter prodigia & auspicia, quæ filio puero multa contingebant, (quæ apud *Flavium Vopisc. §. 2.* extant) Imperium ejus ominata fuerit: & aliquando cum marito jurgata, cum ejus & stultitiam increparet, & vilitatem, eruperit in hanc vocem: *En Imperatoris patrem.*

A X I O M A .

Multi ex obscuris parentibus nati, ad summas dignitates atque honores evecti sunt.

E X E M P L A habemus.

1. *In Aureliano nostro*, cujus virtus ac fama toti orbi terrarum perspecta fuit; & tamen ejus patria propter ignobilitatem adhuc in occulto manet, cum quidam in Sirmia, nonnulli in Mœsia, alii in Dacia, oriundum esse dicunt.

11. *In M. Iulio Licinio Imper.*, qui in Dacia progenitus patre admodum inope agricola: imo & is aliquo tempore patrem in aratione cultuque agrorum adjuvit.

111. *In Maximo Pupieno Imperatore*, qui fabri ferrarii, vel qui plaustra conficiebat, filius fuisse perhibetur.

IV. *In Davide*, qui ex pastore Rex factus.

V. *In P. Ælio Pertinace Imperatore*, qui patre libertino, atque eodem mercatore, natus est.

Non enim refert de magnis Principibus scire, ubi quisque sit genitus, sed qualis in Republ. fuerit.

CAPVT II.

D E P R O G R E S S V .

1. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ,

¶ Natura.

Fuit decorus, & gratia viriliter speciosus: statura procerior, nervis validissimis, vini & cibi paulo cupidior, libidinis raræ, severitatis immensæ, disciplinæ singularis, gladii exercendi cupidus. Ab incunte ætate ingenio vivacissimus, viribus clarus: nullum unquam diem prætermisit, quamvis festum, quamvis vacantem, quo non se pilo & sagittis, cæterisque armorum exerceret officiis. *Flav. Vopisc. in Aurel. §. 2.*

I I. ACTA OECONOMICA.

I. *Aurelianus* solam filiam reliquit. Et *Aurelianus* Proconsul Africae ejus nepos fuit. *Flavius Vopiscus*, §. 10.

I I. *Exercitia quotidiana*. In porticu Miliaren- si, quam in hortis Salustii ornaverat, quotidie equos & se fatigavit, quamvis non fuerit bonae valetudinis. *Flav. Vopisc.* §. 12.

I I I. In servorum suorum delictis castigandis cum primis severus extitit, dum eos, quoties peccassent, coram se caedi jubebat. *Ibidem*.

I V. *Ancillam suam*, quae adulterium cum servo suo fecerat, capite punivit. *Ibidem*.

V. *Modestia in habitu*. Vestem holosericam ipse in vestiario suo non habuit, nec alteri utendam dedit. Et cum ab eo uxor sua peteret, ut unico pallio blatteo serico uteretur, ille respondit: *Absit ut auro fila pensentur!* *Flavius Vopiscus* §. 12.

V I. *Convivium* de assaturis maxime fuit. Vino rubro maxime delectatus est. Medicum ad se, cum ægrotaret, nunquam vocavit, sed ipse inedia se præcipue curavit. Rarus in voluptatibus fuit, sed minimis admodum delectatus est: cum primis *Phagone* quodam, qui tam capaci gula ac ventre fuit, ut uno die ante mensam ejus aprum integrum, centum panes, vervecem & porcellum comederet: biberet autem infundibulo appposito plus orca.

N O T A.

Orca 1. *Varroni* vas vinarium teres est, quod Itali hodie Botiracio vocant. 2. *Plinius* vocat cadum salsamentarium, quod Itali Barile de tonina appellant.

Similiter Bonosum Imper. *Aurelianus* frequentem in aula habuit, qui bibit, quantum hominum nemo. Huic *Aurelianus* Hunilam, nobili gente Gothicam mulierem, nulla alia de causa uxorem dedit, quam ut ejus indicio Gothorum omnia confilia & arcana cognosceret. De hoc *Aurelianus* dicere solitus: Non ut vivat natus est, sed ut bibat. Si quando legati Barbarorum ad *Bonosum* venissent, ipsis propinabat ut eos inebriaret, & ab his per vinum omnia cognosceret, & extorqueret veritatem. Quantumlibet bibisset, semper securus videbatur & sobrius. Præterea tantum mingeat, quantum biberat, sic ut ejus vesica nunquam gravaretur. Postea cum à *Probo* superatus laqueo vitam clausisset, emanavit jocus, Amphoram pendere, non hominem. *Flavius Vopiscus*.

Certe ejusmodi, hominum (si modo homines, non amphoræ doliave pertusa, nominandi sunt) sepulchris inscribendum esset *Epitaphium* cuiusdam parafiti, repertum Romæ extra portam Ca-

penam, ubi olim sepulturarum monumenta apud veteres Romanos posita erant: quod est ejusmodi:

H E V S H I C S I T V S E S T O F F E L L I V S
B V B A L V S B I B V L V S, Q V I D V M
V I X I T, A V T B I B I T A V T M I N X I T.
A B I P R A E C E P S.

Non multum dissimile est *Epitaphium Timocreontis*, ut à *Lyllo Gyraldo* ex *Athanei lib. 10.* refertur.

Πολλὰ πῶν καὶ πολλὰ φάγων, καὶ πολλὰ κακ' εἰπὼν
Ἀνθρώπους, καί μιν Τιμωρεῖται Ῥόδιος.
id est:

Mula bibens, & multa vorans, mala multi quoque

dicens

Ipse viris, jaceo Timocreon Rhodius.

I I I. ACTA POLITICA.

I. ACTA ANTE IMPERIUM.

I. *Adulta ætate* per gradus ad dignitates militares evectus propter insignem virtutem bellicam. Nam erumpentes *Sarmatas* in Illyrico cum trecentis præsidariis solus attrivit. *Flavius Vopiscus* §. 2. Refert *Theoclius*, Aurelianus manu sua bello Sarmatico uno die 48 occidisse. Plurimis autem & diversis diebus ultra nongentos quinquaginta.

Cum essent in exercitu duo Aureliani tribuni, hic, & alius, qui cum *Valeriano* captus est, huic signum exercitus apposuerat: *Manu ad ferrum*: ut si forte quæreretur, quis *Aurelianus* aliquid vel fecisset, vel gessisset, suggereretur; *Aurelianus manu ad ferrum*; atque sic cognosceretur. *Flavius Vopiscus ibidem*.

I I. *Disciplinam militarem severe exercuit*. Nam militem, qui adulterium cum hospitis uxore commiserat, ita punivit, ut duarum arborum capita inflecteret, & ad pedes militis ligaret, atque arbores ipsas subito dimitteret, ut scissus utrinque penderet. Hinc militibus ita timori fuit, ut sub eo, posteaquam semel cum ingenti severitate castrensia peccata correxit, nemo peccaverit. *Flav. Vopiscus* §. 3.

Huic *Vopiscus* hæc verba tribuit ex epistola quadam militari vere aurea, ad Vicarium suum scripta: Si vis Tribunus esse, imo si vis vivere, manus militum contine. Nemo pullum alienum rapiat, ovem nemo contingat. Uvam nullus auferat, segetem nemo deterat: oleum, sal, lignum, nemo exigat: annona sua contentus sit. De præda hostis, non de lacrymis provincialium, habeat: arma tera sint: ferramenta Samiata, calceamenta fortia. Vestis nova vestem veterem excludat. Stipendium

in balteo, non in popina habeat: in hospitiiis caste se gerat: qui litem fecerit, vapulabit.

Hæc epistola nostri seculi militarem confusionem coram Deo & hominibus graviter perstringit atque damnat.

II. ACTA IN IMPERIO.

I. Imperii occupatio.

Aurelianus virtutis via ad fastigium Imperii ascendit. Nam *Claudius* Imper. bellum contra Gothos ipsi potissimum credidit, in quo secundis præliis usus Rempubl. in integrum restituit. Vnde *Claudius* ipsum successorem Imperii elegit, & ipse statim consensu omnium legionum factus est Imperator. *Vopisc.* §. 5.

Licet enim Senatus *Claudii* morte nunciata fratrem ejus *Quintillum Augustum* appellaverit; tamen ipse non diu Imperium obtinuit, quia sibi ipsi mortem conscivit. *Aurelianus* igitur, *Quintillo* interfecto, solus Imperium obtinuit. *Vopiscus* §. 5.

II. Imperii administratio.

1. ACTA TOGATA.

1. *Beneficentia in amicos.* Amicos suos honeste ditavit, & modice, ut miseras paupertatis effugerent, & divitiarum invidiam patrimonii moderatione vitarent. *Vopiscus* §. 12.

11. *Privilegia concessa.* Dedit facultatem, ut aureis, qui vellent, vasis uterentur, & poculis, & ut argenteas privati haberent carrucas, cum antea ærata & eborata vehicula fuissent. *Ibidem.*

111. *Iste primus Imperator* fuit, qui diadema capiti innexuit: gemmisque & aurata omni veste, quod adhuc fere incognitum Romanis moribus videbatur, usus est. *Sextus Aurelius Victor.*

1 v. Fuit sævus & sanguinarius, & trux omni tempore, etiam filii sororis interfector. *Idem.*

11. ACTA SAGATA.

1. *Bellum* contra *Suevos* & *Sarmatas* gessit, eosque gloriosissime vicit. *Vopisc.* §. 5.

11. *Bellum* contra *Marcomannos*. Ab his per errorem cladem accepit. Nam a fronte dum ipse non curat occurrere, subito eruperunt hostes: dumque illos a dorso persequi parat, omnia circa *Mediolanum* graviter vastata sunt. Postea tamen ipsi quoque *Marcomanni* victi sunt. *Ibidem.*

Calliditas Marcomannorum bellicam fortitudinem Romanam pene evertit. *Aurelianus* enim cum

vellet omnibus simul facta exercitus sui constipatione concurrere, tanta apud *Placentiam* clades accepta est, ut Romanum pene solveretur Imperium. Et causa quidem hujus periculi perfidia & calliditas *Barbarici* fuit motus. Nam cum congredi aperto Marte non possent, in sylvas se densissimas contulerunt, atque ita Romanos vespera incumbente turbarent. *Flavius Vopisc.* §. 6.

111. *Bellum* contra urbem *Tyanam* in Cappadocia sitam. Cum *Tyanam* venisset, eamque occlusam reperisset, iratus dixisse fertur: *Canem in hoc oppido non relinquam.* Tunc & militibus acrius incumbentibus spe prædæ, & *Heraclammone* quodam, timore ne inter cæteros occideretur, patriam suam prodente, civitas capta est. Sed *Aurelianus* duo statim præcipua, quorum unum severitatem ostenderet, alterum lenitatem, ex Imperatoria mente monstravit. Nam & *Heraclammone* proditor patriæ suæ sapiens victor occidit: & cum milites juxta illud dictum, quo canem se relicturum apud *Tyanæos* negaret, everisionem urbis exposcerent, respondit iis: *Canem*, inquit, *negavi in hac urbe me relicturum: canes omnes occidite.* Capta autem civitas est miro modo. Nam cum *Heraclammone* locum ostendisset aggeris naturali specie tumentem, qua posset *Aurelianus* occultus adscendere, ille conscendit, atque elata purpurea chlamyde, intus civibus, foris se militibus ostendit, & ita civitas capta est, quasi totus in muris *Aureliani* fuisset exercitus. *Flavius Vopisc.* §. 6.

1 v. *Occupatio Antiochia.* Recepta *Tyana*, *Antiochiam*, proposita omnibus impunitate, brevi apud *Daphnen* certamine obtinuit: atque inde præceptis quantum probatur venerabilis viri *Apolonii* parens, humanior atque clementior fuit. *Ibidem.*

v. *Bellum* contra *Zenobiam* Reginam. Contra *Zenobiam* & *Zabam* sociam ejus apud *Emessam* magno certamine pugnavit. Cumque *Aureliani* equites fatigati jam pene discederent, ac terga darent, subito vi numinis, quod postea proditum, hortante quadam divina forma, per pedites etiam restituti sunt. Fugata est *Zenobia* cum *Zaba*, & plenissime parva victoria. Recepto igitur orientis statu, *Emessam* victor *Aurelianus* ingressus est, ac statim ad templum *Heliogabali* tetendit, quasi communi officio vota soluturus. Verum illic eam formam numinis reperit, quam in bello sibi faventem vidit. Quare & illic templa fundavit, donariis ingentibus positis: & Romæ Soli templum posuit majore honorificentia consecratum. Post hæc *Palmyram* iter flexit, ut, ea oppugnata, laborum terminus fieret. Sed in itinere a latronibus Syris me

male accepto frequenter exercitu, multa perpeſſus, & in obſidione uſque ad iſtum ſagittæ periclitatus eſt. Denique fatigatus, ac pro malis feſſus, *litteras ad Zenobiam miſit, deditiōem illius petens, vitam promittens.* Quarum exemplum hoc eſt: Aurelianus Imper. Roman. orbis, & receptor Orientis, Zenobiæ caterisque, quos ſocietas tenet bellica. Sponte facere debuiſtis id, quod meis litteris nunc jubetur: deditiōem præcipio impunitate vita propoſita, ita ut illic Zenobia cum tuis agas vitam, ubi te ex Senatus ampliffimi ſententia collocavero. Gemmas, argentum, aurum, ſericum, equos, camelos in ararium Romanum inferas. Palmyrenis ſuum jus ſervabitur. Huc epistoſa accepta, Zenobia ſuperbius inſolentiuſque reſcripſit, quam ejus fortuna poſcebat. Ejus quoque epistoſæ exemplum extat apud Vopifcum §. 7. Zenobia Regina Orientis, Aureliano Auguſto. Nemo adhuc præter te quod poſcis, litteris petiit. Virtute faciendum eſt, quicquid in rebus bellicis eſt gerendum. Deditiōem meam petis, quaſi neſcias Cleopatram Reginam perire maluiſſe, quam in qualibet vivere dignitate. Nobis Perſarum auxilia non deſunt, quæ jam ſperamus: pro nobis ſunt Saraceni, pro nobis Armeni. Latrones Syri exercitum tuum Aureliane viderunt: quid igitur, ſi illa venerit manus, quæ undique ſperatur? Pones proſecto ſupercilium, quo nunc mihi deditiōem, quaſi omniſariam victor, imperas. His acceptis litteris, Aurelianus non erubuit, ſed iratus eſt: ſtatimque collecto exercitu ac Ducibus ſuis, undique Palmyram obſedit, neque quicquam vir fortis reliquit, quod aut imperfectum videretur, aut incuratum. Nam & auxilia, quæ à Perſis miſſa fuerant, intercepti: & alas Saracenicæ Armeniasque corrupit, atque ad ſe modo ferociter, modo ſubtiliter tranſtulit, denique poſt multa certamina mulierem potentiſſimam vicit. Victa igitur Zenobia, cum fugeret camelis, quos dromadas vocitant, atque ad Perſas iter tenderet, equitibus miſſis eſt capta, atque in Aureliani poteſtatem deducta. Victor itaque Aurelianus, totiuſque jam orientis poſſeſſor, cum in vinculis Zenobiam tene-ret cum Perſis, Armenis, Saracenis, ſuperbior atque inſolentior egit ea, quæ ratio temporis poſtula-bat. Flavius Vopifcus §. 7.

v 1. *Expeditiō in Occidentem.* Pacato Oriente in Europam rediit victor, & Carporum copias afſixit: unde Carpicus dictus: Quod cognomen, cum deforme videretur, repudiavit. Interim Palmyreni, qui jam victi & contuſi fuerant, Aureliano rebus Europenſibus occupato, rebellarunt. Itaque eo reverſus, urbem captam penitus evertit

ac delevit: atque proſus crudeliter omnem ætatem ſexumque conceidit, ita ut ipſum jam cædium, quæ patrata fuerant, pœniteret aut pigeret. Securius deinceps in Europam rediit, atque illic omnes, qui vagabantur, hoſtes virtute ſua contudit.

Sed dum Aurelianus reſper Europam Aſiamque omnem ingentes ageret, Firmus quidam extitit, qui ſibi Ægyptum ſine inſignibus Imperii, quaſi ut eſſet civitas libera, vindicavit. Ad quem continuo Aurelianus revertit, & Ægyptum ſtatim recepit.

Hac quoque expedita difficultate, Occidentem petiit, & Tetricum unum de triginta tyrannis, qui Gallias adhuc obtinebat, in poteſtatem ſuam redegit, non invitum, adeoque ſponte ad ipſum tranſeuntem, quod militum petulantiam & improbitatem ferre non poſſet. Flavius Vopifcus §. 8.

v 1 1. *Triumphus.* Princeps igitur totius orbis Aurelianus, pacatis per occidentem Gallis, atque undique terris, Romam iter flexit, ibique de Zenobia & Tetrico, h. e. de Oriente & Occidente, triumphum egit. Ibidem.

1 1 1. ACTA ECCLESIASTICA.

Aurelianus in initio Imperii tantum abeſt, ut iniquus is aut inimicus Chriſtianis fuerit, ut ſuam etiam, in poſtrema & frequentiffima contra Paulum Samofatenum Synodo Antiochiæ, auctoritatem interpoſuerit: & Samofatenum, domo Episcopali cedere nolentem, exire compulerit. Eusebius l. 7. c. 30. Attamen cum natura barbarus & ſanguinarius eſſet, (ut Eutropius ſcribit) adeo ut nec à propria ſororis filii cæde abſtineret: alienus tandem à Chriſtianis factus, perſecutionem in eos movere propoſuit. Eusebius & Platina.

C A P V T III.

D E E G R E S S V.

Postquam Aurelianus Romæ triumphum egisset, rursus ex urbe ad bellum Vindelicum diſceſſit, ubi Bojos, (quos nunc Bohemos nominamus) oram Vindelicam populantes, repulit. Inde ad Illyricum rediit, ac Perſis bellum rursus indixit. Sed cum eo proficiſceretur, fraude notarii ſui Mneſthei periit: (cui Aurelianus necem minitatus fuerat) qui ad quosdam militares viros, amicos ipſius, nomina pertulit annotata, falſo manum ejus imitatus, tanquam Aurelianus ipſos pararet occidere. Itaque ut præveniretur, ab iſdem interfectus eſt in itineris medio, quod inter Conſtantinopolin & Heracliam eſt. Eutrop. Brev. lib. 9.

lib. 9. *Sextus Aurel. Victor. Imperavit* annis v. mensib. v. *Ibid.*

Illo interfecto, cum esset res prodita, & sepulchrum ingens, & templum, detulerunt ii à quibus interemptus est. Mors quoque ejus inulta non fuit. Nam Mnestheus ad stipitem affixus, & bestiis objectus est.

Senatus mortem ejus graviter tulit; gravius tamen populus Rom. qui vulgo dicebat: *Aurelianum padagogum esse Senatorum.* *Vopiscus* §. 9.

XXXVII. IMPERATOR ROM. M. CLAUDIUS TACITVS,

ejusque Frater

FLORIANVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. *M.* CLAUDIUS TACITVS fuit vir nobilis Romanus, qui Romæ Senatoris & postea Consulis officio functus erat.

II. NOMEN. Alii vocant eum *P. Annium Tacitum.* Alii *M. Aurelium Tacitum.*

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA OECONOMICA.

I. *Imperantia in victu.* Ipse vitæ fuit parcissimæ, ita ut sextarium vini toto die nunquam potaverit, sæpe intra heminam. Præ omnibus oleribus affatim ministratis, lactucis indulgit. Somnum enim se mercari illa sumtus effusione dicebat. Amariore cibos appetivit. Balneis raro usus est, atque in senectute validior fuit. Panem nisi siccum nunquam comedit, eundemque sale & aliis rebus conditum. Mensam suam nunquam nisi agrestibus opimavit. Phasianum, nisi suo & suorum natali, & diebus festissimis, non apposuit. *Vopiscus* §. 4.

II. *In vestitu modestia.* Togis & tunicis iisdem est usus, quibus privatus. Vxorem gemmis uti non est passus. *Vopiscus ibidem.*

II. ACTA LITERARIA.

I. *Legit senex* minutulas literas ad stuporem: nec unquam noctem intermisit, qua non aliquid vel scriberet, vel legeret, præter posterum Calendarum diem.

II. *Cornelium Tacitum* Historicum parentem suum nominavit, & de eo mandata dedit, ut quot-

annis exemplaria aliquoties describerentur, quo legi ab omnibus posset. Mensem Septembrem Tacitum appellari iussit, propterea quod eo mense & natus, & Imperator factus esset. *Flavius Vopiscus* §. 4.

III. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

Post necem *Aureliani* milites ad Senatum scribere, postulantes, ut alium Reipublicæ Principem Patres eligerent. Neque enim eorum quenquam, qui *Aurelianum* occidissent, Imperatorem se passuros. Senatus, qui non ignorabat, Principes à se electos militibus non placere, rem ad milites retulit. Qui iterum ad Senatum;isque itidem ad milites. Dumque id sæpius fieret, non invido, non tristi, sed grato religiosoque certamine inter Senatum, & exercitum, interregnum per sex vel septem menses fuit, sic ut Respubl. Imperatorem, dum bonus quærebatur, non haberet. *Egnatius.* Cum autem rumor emerisset, *Claudium Tacitum* Imperatorem esse faciendum, discessit ille Roma, atque in Campania duobus mensibus fuit. Sed inde deductus, illi Senatus consulto interfuit, in quo unanimi omnium consensu Imperator designatus est, & omnis Senatus Tacito acclamavit: *Tacite Auguste, Dii te servent. Te delegimus, te Principem facimus, tibi curam Reipubl. orbisque mandamus. Suscipe imperium Senatus auctoritate: tui loci, tua vita, tua mentis est, quod mereris.* At ille senectutem suam excusando: *Miror P. C. in locum Aureliani fortissimi Imperatoris vos senem velle Principem facere. An probaturos senem Imperatorem milites creditis? Videte ne Reipublica non eum, quem velitis, Principem detis: & mihi hoc solum obesse incipiat, quod unanimiter delegistis.* Post hæc acclamationes Senatus hæc fuere: *Et Trajanus ad Imperium senex venit: Et Adrianus ad Imperium senex venit. Et tu legisti: Incanaque menta Regis Romani, Et quis melius quam senex imperat? Imperatorem te, non militem facimus: Tu jube, milites pignent. Habes prudentiam, & bonum fratrem. Severus dixit: Caput imperare, non pedes. Animum tuum, non corpus eligimus. Tacite Auguste, Dii te servent!*

Omnium igitur acclamatione & à populo & ab exercitu libenter receptus est. *Vopiscus* §. 2. & 3.

II. Imperii administratio.

I. *Leges vestiarias tulit.* Nam holosericam vestem omnibus viris interdixit. *Vopiscus* §. 4.

11. *Thermas publicas edificavit.* Domum suam destrui præcepit, & in eo loco thermas publicas fieri privato sumtu iussit. *Ibidem.*

111. *Thermas omnes ante lucernam claudi iussit,* ne quid per noctem seditionis oriretur. *Ibidem.*

1 v. *Senatum coluit.* Postquam Imperator esset electus, talem ad Senatum orationem habuit: *Mihi liceat P. C. sic Imperium regere, ut à vobis me constet electum, ut ego cuncta ex vestra facere sententia & potestate decrevi. Vestrum est igitur ea jubere atque sancire, qua digna vobis, digna modesto exercitu, digna populo Romano esse videantur.* Vopiscus §. 3.

v. *Interfectores Aureliani è medio sustulit.* Vopiscus §. 4.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

EXpeditionem adversus Barbaros ingenti multitudine à Mæotide erumpentes suscepit, in qua sexto mense Imperii insidiis militaribus interemptus est. *Flav. Vopiscus, §. 4.* Aurelius Victor vero scribit, quod 200. die Imperii apud Tarsum febri extinctus sit.

FLORIANVS.

Hic frater *Taciti* germanus fuit, qui post fratrem arripuit Imperium, non Senatus autoritate, sed suo arbitrio, quasi hæreditarium esset Imperium. Verum vix duobus mensibus Imperium tenuit, & occisus est Tharsi à militibus, qui Probum imperare audierant. *Vopiscus in Floriano, §. 1.*

S. *Aurelius Victor* vero & *Egnatius* scribunt, quod solutis sibi venis ad *Probi* Imperantis nuncium obierit, &c.

XXXVIII. IMPERATOR ROM.

M. AVRFLIVS PROBVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. Generatio.

PROBVS oriundus fuit è Pannonia civitate Sirmienfi, nobiliore matre, quam patre, patrimonio moderato, affinitate non magna.

PATER ejus fuit DALMATIVS, vel, ut alii volunt, *Maximus*, qui initio Hortulanus, & postea Dux militum factus in Ægypto mortuus est. *Vopiscus in Probo, §. 2.*

MATER ejus fuit CLAVDIA.

II. Appellatio.

PROBVS dictus fuit. Fuit autem *Probus* & nomine & re: quia probus, virtuosus & salutaris Princeps fuit. Vnde *Valerianus Imper.* cum in epistola quadam ad *Mulvium Gallicanum* præfectum prætorio nominat *Probum* vere probum. Ejus verba hæc sunt: Miraris fortassis, quod ego imberbem Tribunum fecerim, contra constitutum Divi *Adriani*. Sed non multum miraberis, si *Probum* cogitas adolescentem vere probum. Nunquam enim aliud mihi, cum eum cogito, nomen occurrit. Quod nisi nomen haberet, potuit habere cognomen, &c. *Vopiscus in Probo, §. 2.*

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

1. ACTA POLITICA.

I. Ante Imperium.

PROBVS adhuc adolescens corporis moribus tam clarus est factus, ut *Valeriani* judicio tribunatum propè imberbis acciperet. *Vopiscus §. 2.*

Res item magnas ante adeptum Imperium gessit. Vnde à *Valeriano*, *Gallieno*, *Claudio*, *Aureliano*, *Tacitoque* Imper. maxime commendatus fuit. Cujus rei epistolæ ipsorum, quæ apud *Vopiscum* extant, testes sunt. His quoque militum amor, qui ingens erga Probum semper fuit, accessit, eosque ipse quoque cura, qua par erat, amplexus. Neque enim unquam ille passus est peccare militem. Si quid prædæ fuit, ita id divisit, ut sibi nihil præter tela & arma servaret. Quinetiam cum de prædato repertus esset equus non decorus, neque ingens, qui, quantum captivi loquebantur, centum ad diem milliaria currere diceretur, ita ut per dies 8. vel 10. continuaret, & omnes crederent *Probum* tale animal sibi met servaturum, jam primum dixit: *Fugitivo militi potius, quam forti hic equus convenit.* *Vopiscus §. 3.*

II. Imperii occupatio.

1. *A militibus electio.* Cum ad exercitus in Oriente nuncius venisset de *Taciti* obitu, animus fuit militibus prævenire Italicos exercitus, ne iterum Senatus Principem daret. Sed cum sermo esset, quis fieri deberet, & manipulatim in campo Tribuni milites alloquerentur, dicentes: Requiritur esse Principem aliquem fortem, sanctum, verecundum, clementem, probum: Idque per multos circulos, ut fieri assolet, diceretur: Quasi divino nutu undique ab omnibus acclamatum est:

Probe Auguste, Dii te servant! Deinde concursus est factus, & cespitium Tribunal, appellatusque Imperator. Ornatus etiam pallio purpureo, quod de statua templi oblatum: Atque inde ad palatium deductus, invitatus & sæpe dicens: *Non enim vobis expedit, milites: non mecum bene agitis. Ego enim vobis blandiri non possum.* Flavius Vopiscus, §. 4.

11. *Senatus confirmatio.* Cum ab exercitu qui Tarsi erat, jam Imperator esset factus, post à Senatu fuit confirmatus. Nam ab omnibus acclamatum est: *Probe Auguste, Dii te servant!* Olim dignus & fortis, & iustus, bonus Ductor, bonus Imperator. Exemplum militiæ, exemplum imperii, Dii te servant! Assertor reipubl. felix imperes. Magister militiæ, felix imperes: te cum tuis Dii custodiant. Et Senatus antea te delegit. Ætate Tacito posterior, cæteris prior. Quod Imperium suscepisti, gratias agimus. Tuere nos, tuere rempubl. Bene tibi committimus, quos antea servasti. Tu Francicus, tu Gothicus, tu Sarmaticus, tu Parthicus, tu omnia: & prius fuisti semper dignus imperio, dignus triumphis; felix agas, feliciter imperes. *Ibid.*

III. Imperii administratio.

Spei de se conceptæ egregiis factis respondit. Nam accepto hoc S. C. secundum orationem permisit Patribus, ut ex magnorum iudicum appellationibus ipsi cognoscerent, Proconsules crearent, legatos Consulibus & jus prætorium Præsidibus darent: leges, quas Probus ederet, Senatus consultis propriis consecrarent. Statim deinde, siqui de intersectoribus Aureliani superfuerant, vario genere vindicavit. *Vopiscus* §. 5.

11. ACTA BELLICA.

1. *Bellum contra Tyrannos.* Quorum fuere tres: 1. *Saturninus Gallus.* 2. *Proculus.* 3. *Bonofus.*

1. *Contra Saturninum.* Hic è Galliis oriundus, ea virtute & rei militaris fuit scientia, ut *Aurelianus* Imper. limitis Orientalis ducatum ei crediderit, edicens serio, ne unquam Ægyptum videret. Hujus enim provinciæ ingenia mobilia non injuria suspecta prudentissimus habebat Imperator. Et salutatus ibi primum *Saturninus* est *Augustus*. Quod nomen tunc quidem fugit, at non multo post sumsit: etsi non ignorans, quantum periculi eo ipso adiret. Cum enim cum animarent vel ad Imperium, qui induerant purpuram, in hæc verba disseruit: Nescitis, amici, quid mali sit imperare. Gladii & tela nostris cervicibus impendent: imminet hastæ undique, undique spicula; ipsi

custodes timentur, ipsi comites formidantur: Non cibus pro voluptate, non iter pro auctoritate, non bella pro judicio, non arma pro studio. Adde, quod omnis ætas in Imperio reprehenditur. Senex est quispiam, inhabilis videtur: sin minus, inest furor. Nam quod Imperatorem me cupitis, in necessitatem mortis me trahitis. Sed habeo solatium mortis, solus perire non potero. Hæc talis oratio non indigna erat Duce literato; & qui bonis disciplinis, inprimis Rethoricæ operam dederat: non modo Romæ, sed & in Africa.

Fertur autem Probus & clementes ad eum sæpe literas misisse, & veniam esse pollicitum: sed milites qui cum eo fuerant, non credidisse. Obsessus igitur prope Apaniam in castro quodam, ab iis, quos Probus miserat, invito Probo: occisus est. *Flavius Vopiscus in Saturnino.*

2. *Contra Proculum.* Hic patria fuit Albingaunus, natus ad Alpes maritimas, latrocinii in adolescentia assuetus, & tribunus postea multis legionibus præfuit, & fortia facta edidit. In Galliis hortantibus Lugdunensibus, qui ab *Aureliano* afflicti fuerant, sibi que à *Probo* metuebant, imperium assumpsit. A *Probo* victus & fugatus, tandemque interemptus est, prodentibus cum Francis, (quibus, ut ait *Vopiscus*, familiare est, ridendo fidem frangere) ad quos confugerat. *Vopiscus.*

3. *Contra Bonofum.* Hic origine Britannus fuit, Galla tamen matre natus, filius Pædagogi literarii. Nihil ipse literarum didicerat, & non tam militaribus studiis, (etsi nec ea neglexerat) quam bibacitate nomen sibi & laudem quæsitum iit. Potus enim cibique fuit capacissimus: de quo *Aurelianus* dixerat: *non eum natum esse, ut vivat, sed ut bibat.* Legatos Barbarorum ita vino deponere potuit, ut omnia secreta illorum expiscaretur. Is quoque Imperium ad Rhenum assumpsit, sed longo gravique certamine à *Probo* superatus est. Itaque vitam laqueo finivit, & ob eam rem dictus est *amphora pendens.* *Vopiscus.*

4. *Gessit & alia maxima bella felicissimo successu.* Nam Gallias à Germanis liberavit, civitatibus LX. nobilissimis receptis cum omni præda: hostium prope CD. millibus cæsis; reliquis vero ultra Nicrum fluvium & Albim submotis. Denique virtute sua & prudentia eo hostes redegit, ut novem eorum Reges ad pedes ipsius se abjicerent. Eadem virtute & felicitate deinde Rhætiæ, Illyricum, Thraciam, Isauriam, Pamphyliam, & alias provincias, terrore hostilium incursionum liberavit: Persas ac Parthos fama nominis sui ac rerum gestarum terruit, & ut pacem supplices peterent, adiecit.

5. *Duellum cum Aradione.* Contra hunc pugnavit, & singulari certamine in Africa prostravit: & quia fortissimum ac pertinacissimum virum viderat, sepulchro ingenti honoravit, quod adhuc extat, tumulo usque ad ducentos pedes terræ lato, per milites; quos otiosos esse nunquam est passus. *Vopisc. §. 3.*

III. ACTA TOGATA.

sive VIRTUTES.

1. *Fortitudo ejus bellica*, quæ effulget 1. *Ex dicto* de equo celeri illi oblato: *Fugitivo militi potius, quam forti, hic equus convenit.* 2. *Ex facto*, h. e. duello cum *Aradione*: de quibus antea diximus.

11. *Prudentia de latronibus.* Cum multa Barbarorum loca purgasset latrociniiis, ubi pervenisset ad *Isauros*, dixit, ab illis locis facilius arceri latrocinia, quam tolli. Sentiens, esse dandam operam, ne latronibus illuc esset aditus, neve juvenes latrocinari discerent. Itaque loca omnia, quæ angustum haberent aditum, veteranis concessit: addens, ut eorum filii ab anno 18 ad militiam mitterentur, ne ante latrocinari discerent, quam militare. Hoc tum recte *Probus*, cum multum interesset inter militiam & latrocinium: nunc frivolum est. *Vopiscus.*

111. *Opera egregia in Ægypto* per milites struxit in plurimis civitatibus. *In Nilo* quoque cum multa fecit, ut vectigal frumentarium solus adjuverit; tum pontes, templa, porticus, basilicas labore militum struxit: ora fluminum multa patefecit, paludes plerasque siccavit, atque in his segetes agrosque constituit. *Vopiscus in Probo §. 3.*

1v. *Diligentia.* Non passus est, militem esse otiosum, sed multa opera militari manu perfecit, dicens: Annonam gratuitam militem comedere non debere. *Vopiscus.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

1. Mortis antecedentia, quæ sunt

1. *Λεχθέρη.* 2. *Περχθέρη.*

Λεχθέρη, h. e. dicta. 1. *Symbolum*: Nunquam militem otiosum esse passus est, dicens: *Annonam gratuitam militem comedere non debere.* Quod dictum à militibus gravate ex eo fuit auditum.

2. *Votum.* Dixit præterea: *Brevi milites neces-*

sarios non habebimus. Vopiscus in Probo §. 7. & 8. Quo significabat, Barbaras nationes omnes Imperio Romano jam subjectas esse. Verum hisce dictis invisum militibus & gravem, vel potius intolerabilem se reddidit.

11. *Περχθέρη*, h. e. *Patrii soli amplificandi studium.* Cum Sirmium venisset, ac solum patrium fecundari cuperet & dilatari, ad paludem quandam siccandam multa millia militum adhibuit.

II. Mors ipsa.

Cum milites multo labore onerarentur, illius pertæsi, aliqui tumultuantes, seditionem adversus *Probum* moverunt, illumque, confugientem in turrim ferratam, (quam speculæ causa editissimam exædificaverat) interfecerunt, anno Imperii sui sexto, mense 1v. *Aurelius Victor.*

III. Consequentia.

Reliquus exercitus, dolens extinctum esse justum, fortem, felicem & utilem Imperatorem, sepulchrum ei fecit hujusmodi titulo marmori inciso: *HIC PROBUS IMPERATOR, ET VERE PROBUS SITUS EST: VICTOR OMNIUM GENTIVM BARBARARVM: VICTOR ETIAM TYRANNORVM.*

XXXIX. IMPERATOR ROM.

M. AVRELIVS CARVS,

cum filiis

CARINO & NUMERIANO.

CAPVT I.

DE ORTV.

DE Origine, vel patria ejus, diversæ sunt Historicorum sententiæ.

1. *Quidam dicunt*, quod natus fuerit *Narbo-na*, quæ civitas in *Illyrico* sita fuerit. Verum hæc sententia non potest consistere. Quoniam civitas illa in *Illyrico* dicta fuit *Narbus*, Græce *Ναῦσις*, uti testatur *Stephanus*.

2. *Alii tradunt*, quod natus sit *Narbone*. *Narbo* enim, Græce *Ναῦβον*, olim amplissimum fuit *Gallia Braccata* emporium; teste *Strabone lib. 4.* Et in hac civitate natus, indeque *Narbonensis* appellatus sit.

3. *Alii scribunt*, quod fuerit *Romanus*: quoniam ipse in Epistolis suis se Romanum profiteatur. Verum nos dicimus, quod *Carus* vocet se Romanum non natione, (quoniam non in Italia, sed in Gallia

erat oriundus: unde etiam Narbonensis dictus:) sed habitatione. Quia jus civitatis in urbe Roma habuit, ibique ad varios dignitatum gradus eventus est.

Appellatio.

I. N O M E N. C A R V S dictus fuit, non tantum nomine, sed & re. Nam erga omnes amabilis & humanus fuit, & egregiis suis virtutibus omnium amorem sibi conciliavit; uti patet ex epistola *Probi* Augusti ad Senatum, quæ à *Vopisco* ita recitatur: *Probus* Augustus Senatui suo salutem dicit: Felix esset nostra Resp. si qualis *Carus* est, aut plerique vestrum, plures haberem in actibus collocatos. Quare *equestrem statuam* viro morum veterum, si vobis placet, decernendam censeo, addito eo, ut publico sumtu eidem *exadificetur domus*, marmoribus à me delatis. Decet enim nos talis integritatem remunerare viri.

II. C O G N O M E N. Dictus fuit *Persicus*, quod cognomen præclara à Persis reportata victoria meruit.

C A P V T II.

D E P R O G R E S S V.

I. Π Ρ Ο Σ Ω Π Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α.

C A R V S in juventute sua valde formosus fuit & ingeniosus, in senectute vero calvus factus est. In prima pueritia Romam venit, ibique artes liberales fideliter didicit: præterea etiam in palæstra aliisque exercitiis equestribus studiosè se exercuit: virtutibus suis præstantibus magnum apud omnes amorem & favorem meruit, juxta vulgatum illum versiculum:

Nobilis est omnis, quem nobilitat sua virtus.

II. A C T A O E C O N O M I C A.

C A R V S in conjugio duos filios genuit. Unus dictus fuit *Numerianus*, qui egregie fuit moratus, & paternis vestigiis institit: Alter dictus fuit *Carinus*, qui plane degeneravit, & homo omnium contaminatissimus fuit. Vnde etiam pater infesto erga eum animo fuit, eumque sæpius exheredare voluit.

III. A C T A P O L I T I C A.

I. Togata.

1. *Per civiles & militares gradus* Præfectus prætor. à *Probo* constitutus est. *Vopiscus in Caro.*

II. *Occiso Probo*, Imperator à militibus est ele-

ctus. Nam in illo munere tantum sibi apud eos amorem conciliavit, ut interfecto *Probo*, tanto Principe, solus dignissimus Imperio videretur. *ibidem.* Senatus militarem suffragationem libenter comprobavit: quia videbat virtutem ejus nobilitate generis & eruditione esse ornatam.

III. *Beneficia à Probo* Imp. in se collata grata mente agnovit, dum statim, initio Imperii, mortem ejus acerrime ultus est.

IV. *Filios suos* consortes Imperii fecit, cumque iis biennium regnavit: *Carinum* Galliarum præfecit; *Numerianum* vero secum retinuit.

II. Acta Sagata.

1. *Bellum contra Sarmatas.* Sarmatæ, audita morte *Probi*, rursus in Pannoniam & Thraciam irruptiones fecere; sed C A R V S primus omnium eos repressit, 16000 interfectis, & 20000 captis.

II. *Bellum contra Persas.* Pacata vicinia, in Asiam transivit cum filio *Numeriano*, & bellum Persicum, quod *Probus* inceperat, continuavit: nullo sibi occurrente Mesopotamiam obtinuit, & Ctesiphontem recepit: occupatisque Persis domestica seditione, victoriam ab eis referens, *Persici* nomen meruit.

Huc pertinet memorabilis Historia de *ARS ACIDÆ*, Persarum Regis juvenis atque insolentis, ad C A R V M Imp. legatione, & hujus mascula atque heroica responsione. Vnde patet admiranda *Cari* magnanimitas, cum singulari humanitate conjuncta, & vere mirabilis modestia, omnem affectatam pompam tum in comitatu, tum in victu & amictu spernens. Hanc historiam *Iustus Lipsius in notis ad lib. 2. Polit. cap. 15.* recenset hisce verbis: C A R V S Imp. bellum inferebat Persis, & jam ad Armeniorum limites pervenerat. Illic militem curare corpus, & cibum è suo commeatu capere jussit, mox ex hostico (Parthorum agros ostendebat) petendum. Dum id agunt, ecce hostium legatos, qui adveniunt. Atque illi opinabantur futurum primo, ut ad Procures quosdam aulicos deducerentur: deinde dierum aliquot intervallo ad Imperatorem. Atqui inciderant casu in ipsum jam cœnantem. Circumstabat frequens miles, sed auro aut argento nihil cultus. Ipse veste punicea indutus, jacebat in herba. Cibus erat, vetus aliquod nigrum pulmentarium: & in eo frustula quædam salisæ suillæ carnis. Cum autem legatos vidisset, nihil turbatum aiunt, nec quidquam immutasse; sed vocasse ad se ultro, & dixisse: Scirent quod ad se venissent. Nam Carum hunc ipsum esse. Iubere igitur ut renunciarent juveni suo Regi: *Nisi resipiscat,*

futurum ut intra unam Lunam, omnis eorum sylva, & omnis ager, magis nuda & levia sint, quam Carri ipsum caput. Et simul cum dicto pileum sustulit, & caput ostendit, tam glabrum, quam galea ejus quæ adiacebat. Et si quidem appeterent, jussit manum in ollam mittere. Sin minus, statim abire, & extra Romana prælidia esse, tanquam legatione omni jam defunctos.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

CARVS, cum ad fatalem Imperii Romani terminum, nempe ad fluvium Tigridem pervenisset, in morbum incidit, inque tentorio extinctus repertus est, cum simul vehementissimum tonitru caderet, quo multi exanimati sunt: ideo ipse etiam fulmine interiisse putatur. Imperavit annis 2.

AXIOMA.

Omnia regna mundi fatales suos terminos agnoscunt, ultra quos progredi feliciter non possunt. Prima enim Assyriorum & Chaldaeorum, fatalem terminum habuit Hellespontum, angustum illud fretum inter Asiam & Europam prope Constantinopolin interjacens. Testatur hoc exemplum Semiramidis, de quo vide Diodorum Siculum l. 2. de rerum antiqu. cap. 5.

Secunda Monarchia Medorum & Persarum, fatalem terminum habuit, non tantum Hellespontum, cum prima Monarchia communem; sed etiam versus Septentrionem terminus illi fatalis fuit Tanais fluvius, & mons Caucasus. Isque eidem cum Monarchia tertia Græcorum communis fuit. Sic Darius Hystaspis & Xerxes Hellespontum cum exercitu transgressi, re infecta magnisque cladibus acceptis, intra fatales terminos revocati sunt. Sicut testatur Strigelius in Chron. p. 71. Cyrus primæ Monarchiæ Persicæ fundator, ad Colchidem à Tomyri Massagetarum Regina victus est. Herodotus lib. 1. Darius Hystaspis, contra Scythas profectus, re infecta domum est reversus. Herodotus l. 1. Et notandum est, quod nullus Rex in Septentrionem altius ascenderit Dario, sed tamen ultra Tanaim fluvium non est progressus. Alexander Magnus, non irritatis feris gentibus Septentrionis, portas Caspias ferratis repagulis obsecratas clausit, ut gentes Scythicas hoc pacto ab Asiæ aditu arceret. Plutarchus in vita Alexandri. Quarta denique Monarchia Romanorum versus Orientem fatalem terminum habuit Euphratem. Quandocumque enim Romani ultra Euphratem progressi sunt, semper infelices fuerunt: sicut testantur exempla Carri Trajani, Valeriani,

Juliani Apostata, Imp. Romanorum; de quibus consultantur Philippus Melanchthon in Chron. lib. 3. p. 193. Cuspinianus & Flav. Vopiscus. Vnde patet, omnia regna mundi & Imperia esse periodica, sive finita. Solum Christi regnum autem esse æcumenicum, seu infinitum.

I I. NUMERIANVS.

Hic CARI fuit filius, & propter nobilitatem, optimos mores, eruditionem & patris memoriam, à Senatu & exercitu dilectus, imperioque non indignus visus est. Sed cum mortem parentis adeo deheret, ut oculos affligeret, lectica gestatur, factione Arrii Aprii soceri sui, & præf. Præfecti, qui invadere Imperium conabatur, occisus est. Licet autem per plurimos dies facinus occultaretur, tamen foetore cadaveris in lectica relictæ scelus proditum est. Diocletianus statim Imperator est proclamatus, qui in concione juravit, se cædis Numeriani conscium non esse. Ideo Aprum authorem cædis statim occidit, atque ita expletum est Oraculi vaticinium, eum imperaturum, si Aprum occidisset.

I I I. CARINVS.

Hic major natu filiorum Carri, homo omnium contaminatissimus, & prorsus dissimili ingenio fuit. Huic enim lascivire, libidinari, in suos lævire, & Caligulam quendam aut Neronem agere, vita erat. Itaque & Carus, ejus sceleribus cognitis, exclamasse fertur: *Non est meus.* Cum Carinus audiisset; quid patri & fratri accidisset, & Diocletianum Imperatorem factum, accurrit in Italiam, & Sabinum Iulianum, qui Imperium sumserat, in campis Veronensibus vincit. At nihilominus in tanto periculo multis libidinibus se polluit. Nam matrimonia aliorum nobilia adulteriis corripuit, novem uxores brevi tempore duxit, easdemque pleasque prægnantes repudiavit. Postea contra Diocletianum in aciem progressus, multis præliis cum eo conflavit. Sed ultima pugna commissa, ab exercitu suo desertus, ad Murtiam profligatus, & à suo tribuno interfectus est, cujus dicebatur conjugem stuprasse. Flav. Vopiscus.

Res Ecclesiæ.

I. Episcopi Romani.

Horum temporibus vixisse in Ecclesia scribuntur Eutychianus & Caius, Episcopi Romani. Quorum ille, vir sanctus, trecentos amplius martyres suis manibus sepelisse dicitur: Hic ordines sacros instituisse, ut Clerici quasi per gradus ad majores

dignitates adscenderent, fierentque ostiarii primum, tum lectores, dein exorcistæ, tum acoluthi, post Diaconi, hinc Presbyteri, postremo Episcopi.

II. Martyres.

BABYLAS Episcopus *Antiochenus*, cum *Numerianum* Imperatorem ad sacra Christianorum spectanda admittere noluerat, dicens: Non licere, eum, qui cruore & Idolorum sacrificiis pollutus esset, in domum Dei tam præcipitanter ingredi, & divina mysteria contaminatis oculis spectare: vel (ut *Suidas* refert) non passurum se, ut Lupus ovile Domini ingrederetur: Ob hanc causam ad mortem est condemnatus. Erat autem senex octuagenarius, qui scipione utens ad locum supplicii pergebat: vinctus ferreis catenis. Cum autem ad locum supplicii veniret, læto spiritu ac voce dicebat *ex leſaia cap. 8. v. 18. Ecce ego & pueri mei, quos dedit mihi Dominus*. Postea duo à Carnifice petebat. 1. *Vt tres filii sui primo loco coram oculis suis occiderentur, ne post mortem suam forte à Gentibus persuasione inducti à Christianismo abducerentur.* 2. Cum, occisis filiis, & ipse martyrium jamjam subiturus esset, rogabat, ut catenas, quibus vinctus erat, ferreas una cum suo corpore sepelirent, ut in hoc ornamento in extremo iudicio coram tribunali Iesu Christi apparere posset: Quo impetrato, se ipsum ex *Psalmo 116. vers. 7, 8, 9.* consolatus est, dicens: *Revertere anima mea in requiem tuam: Quia Dominus benefecit tibi. Quia eripuit animam meam de morte, oculos meos à lacrymis, pedes meos à lapsu. Ambulabo coram Domino in terris vivorum.* Et postea animo vultuque imperterritus collum Carnifici ferendum præbuit: & sanguine suo doctrinam de Christo crucifixo obsignavit. Statuit namque Martyr hic sanctissimus, se per mortem, quam pro Christo patiebatur, in æternam quietem ingredi, & ab omnibus hujus vitæ miseriis liberatum, justitiæ coronam accepturum à Christo justo iudice. 2 *Tim. 4. v. 8.* Docere igitur BABYLAS exemplo suo omnes sanctos voluit, quomodo tres ex *Psal. 116.* aureoli versiculi citati sint usurpandi, quomodo & nos sanguine nostro veritatem Evangelii obsignare oporteat, nempe quod cum *Babyla* nos ipsos consolari, & medio in mortis agone, assistente Spiritu sancto Paracleto nostro, nos animare debeamus. Quoniam ex miseriarum valle omnibusque periculis in portum vitæ æternæ, & in terram viventium ingrediemur, ubi æternæ lætitiæ corona à Deo trino coronabimur.

XL ET XLI IMPERATOR ROM. VALERIVS DIOCLETIANVS, & AVRELIVS MAXIMIANVS HERCVLEVS, Collega.

CAPVT I. DE ORTV.

I. Generatio.

DIOCLETIANVS obscuris parentibus ortus, in Dalmatia natus est.

PATER ejus secundum quosdam Senatoris cujusdam libertinus, secundum alios *Scriba filius* fuisse traditur.

MATER ejus dicta fuit DIOCLEA.

II. Appellatio.

I. NOMEN. Ante Imperium dictus fuit DIOCLEA, à matre *Dioclea*. Vbi vero orbis Romani potentiam accepit, Grajum nomen in Romanum morem convertit, & se DIOCLETIANVM appellavit.

II. COGNOMEN ejus fuit IOVIUS. Nam postquam ad Imperium pervenit, & Maximianum collegam assumpsit, felicissima sibi cognomina indidere. *Diocletianus Iovius, Maximianus Herculeus*, appellati sunt: velut ille *Iovis*, hic *Herculis* hæres. *Pomponius Latus* §. I.

CAPVT II. DE PROGRESSV.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ, Natura & mores.

CORPORE fuit robustus & formosus. Ab ineunte ætate artibus bellicis deditus, & industria sua ad varios dignitatum gradus ascendit. *Vopiscus* vocat eum virum insignem, callidum, amantem reip., amantem suorum, & ad omnia, quæcunque tempus requirebat, paratum: Consilii semper alti, nonnunquam tamen effrontis, sed prudentis: nimia pervicacia motus inquieti pectoris comprimendis. *Eutropius lib. 9.* de eo scribit, quod fuerit callide moratus, sagax, & admodum subtilis ingenio, & qui severitatem suam aliena invidia vellet explere: diligentissimus tamen, & solertissimus Princeps. Quamquam fastum insolentiamque (de qua postea dicemus) omnes jure improbant.

II. ACTA OECONOMICA.

Habuit filiam nomine VALERIAM; quam matrimonio junxit *Galerio Maximino*, quem Cæsarem fecerat. Vxor vero ejus ignoratur.

III. ACTA POLITICA.

I. Togata.

I. Futuri Imperii presagium.

Cum *Diocletianus* apud Tungros in Gallia moraretur quadam in caupona, in minoribus adhuc locis militans, & cum *Druide* quadam muliere rationem convictus sui quotidiani faceret, at illa diceret: *Diocletiane, nimium avarus, nimium parcus es*: Ioco non serio *Diocletianus* respondisse fertur; *Tunc ero largus, cum Imperator fuero*. Post quod verbum *Druis* dixisse fertur: *Diocletiane, joculari noli: nam Imperator eris, cum Aprum occideris*. Semper exinde *Diocletianus* in animo habuit Imperii cupiditatem; idque *Maximiano* conscio, cui hoc dictum à *Druide* ipse retulerat. Denique, ut erat solitus, risit & tacuit. Apro tamen in venationibus, ubi fuit facultas, manu sua semper occidit. Denique cum *Aurelianus* Imperium accepisset, cum *Probus*, cum *Tacitus*, cum ipse *Carus*, *Diocletianus* dixit: *Ego semper apros occido, sed alter semper utitur pulpamento*. Cum vero *Aprum* Imperio inhiantem confodisset, conversus ad milites dixit: *Tandem Aprum fatalem occidi*. *Flav. Vopiscus*. Præterea manu sua Apro percussio dixit: *Gloriare, Aper: Magni Aenea dextera cadis*.

II. Electio ad Imperium.

Hisce factis, Imperator ab exercitu factus, magnoque honore à Senatu populoque Romæ exceptus est.

NOTA.

Druida, vel *Dryides*, I. secundum *Plinium* appellati sunt à *δρυς* quercus, quod quernis umbraculis delectarentur, vel, quod una cum quercubus & nasci, & mori crederentur. Et ab eadem voce dicti sunt *Druida*: Quia visco, & hac arbore, in qua ille nascitur, nihil habebant sacratius. II. *Casaubonus* vero hanc sententiam refutat, dum inquit: Non assentior *Plinio*, conjicienti, *Druidas* à voce Græca esse appellatos. Quin potius *Strabonis* prudentissimum consilium sequor, negantis, in appellationibus gentium Barbararum Græcas etymologias esse quærendas. Quare *Druidas* non magis voce Græca sic fuisse vocitatos censeo, quam reliquos ejusdem gentis & ætatis *Sophos*, *Bardos* dico & *Vates*, sive *Eubages*. Hæc *Casaubonus*. III. *Gesnerus* & *Philippus Melancthon*. *Druida*, inquit, dicti à fide, quod eis tanquam Sacerdotibus & sapientibus fides à vulgo haberetur. *Drau* / *drou* / fides est Germanis. Inde foeminarum nomina: *Gariadruda*, *Ariodruda*.

III. Imperii administratio.

Sapienter Remp. gubernavit, ejusque sapientia patet 1. ex *Dictis*. 2. ex *Factis*.

1. *Ex dictis*. Sæpe dicere solitus est, nihil esse difficilius, quam bene imperare. Id *Flav. Vopiscus* in *Aureliano* tradit se audivisse à patre suo, & addit causam. Colligunt (inquit) se quatuor aut quinque, simul consilium ad decipiendum Imperatorem capiunt: dicunt, quid probandum sit. Imperator qui domi est, vera non novit; cogitur hoc tantum scire, quod illi loquuntur: facit judices, quos fieri non oportebat: amovet à Republ. quos debebat retinere. Ita bonus, cautus, optimus venditur Imperator. At vulgus ad Imperatoris titulum satis esse putat nasci, aut eligi: nasci utcunque: eligi emtis suffragiis, ac solennibus ceremoniis confirmari.

Similiter Philosopho cuidam immunitatem petenti sapienter respondit: *Petitio tua, inquit, pugnat cum professione tua*. Profiteris enim eam artem, quæ docet affectus vincere; & jam ostendis, te ab avaritia superari.

II. *Ex factis*. Quia Rempubl. sapienter ordinavit. Recte dicitur: *Vir sapiens observat τὸν χρόνον*, h. e. temporis opportunitatem. Eandem quoque *Diocletianus* prudenter observavit. Nam cum periculosus esset Imperii Romani status propter hostes Imperium undique turbantes, de salutari Rempubl. tranquillandi remedio cogitavit, videlicet, ut Collegas sibi fideles adjungeret.

Quare 1. *Maximianum* anno C. 285. *Cæsarem* creavit. Cum vero plura bella orirentur A.C. 286, eundem *Augustum* proclamavit, eique tribuniciam potestatem concessit cum Consulatu in sequentem annum.

II. *Hi duo Augusti Diocletianus & Maximianus*, inter se concordantes, rursus duos *Cæsares*, quos sibi adjungere, fecerunt: Ille quidem *Galerium Maximinum*; hic *Constantium Chlorum*. Conjugiis etiam fœdera confirmata sunt. *Diocletianus* filiam *Valeriam* in matrimonium collocavit *Maximino*: *Maximianus Hercules* privignam *Theodoram Constantii Chlori*. Licet enim hi uxores jam haberent, eas tamen dimittere jussi sunt, ut ita prædictis *Augustis* non tantum adoptione, sed etiam affinitate jungerentur. *Constantius* dimisit *Heleenam*, è qua filium jam *Constantinum* habebat, qui postea imperium solus obtinuit, & *Magni* cognomen accepit.

2. *Diocletianus* quoque initio clemens & modestus fuit. Tandem tamen, prospero secundarum rerum cursu, eo usque insolentia processit, ut

morta-

mortalitatis oblitus, se tanquam Deum adorari voluerit, velut in ipso esset cœlestis majestas; ideo fratrem Solis & Lunæ se nuncupavit. Projicere se quoque homines humi venerabundos, atque osculum pedibus figere pati cœpit: & gemmas calceis vestibisque inseruit: cum ante ipsum omnes Imperatores consulari tantum salutatione contenti fuissent, & solam Chlamydem purpuream privato habitui adjecissent. *Eusebius, Pomponius Latus.* Postea hoc fere imitati sunt Romani Episcopi: calceos suos gemmis & margaritis ornantes, eosque Monarchis aliisque hominibus exosculandos præbentes. *Euseb.*

IV. ACTA SAGATA.

1. *Bellum contra Carinum.* Initio imperii exercitum reducens ex Asia, vicit *Carinum* in Dalmatia, qui patri *CARO* succedere conabatur. Vti in historia *Carini* diximus.

11. *Ægyptum*, quem *Achilleus* quidam pene totam ad rebellionem concitaverat, recepit: obsessa Alexandria 8. mensibus: magnam multitudinem trucidavit, & *Achilleum*, qui se nominaverat Imperatorem, bestiis dilaniandum objecit.

111. *Bellum in Gallia.* Cum novi in Gallia tumultus ab hominibus orirentur, qui se *Bagaudas* vocabant, ut hodie sunt *die Bauditen* oder *Cossaten*/qui Duces habebant *Amandum* & *Aelianum*. Contra eos *Diocletianus Maximianum* valido cum exercitu misit: is eos celeriter oppressit ac delevit.

N O T A.

Bagaudæ apud *Salvianum*, *Eusebium* & alios, vel *Baccanda* sunt factiosi, rebelles & latrones. *Bagaudæ* vel *Baccanda* ipsum est latrocinium; motus agrestium, seditio, tumultus. *Eumenius* panegyrico de scholis instaurandis: *Latrocinio Bagaudica rebellionis obsessa.* Ejus generis sunt, quos *Poloni Cossaks*, in deserto *Muscoviz* vocant. Item *Baudeli*, in montibus *Pyrenæis*: & *Martolosi*, in montanis *Pannoniæ*; ut scribit *Cunradus Rittershusius lib. 5. in Salvianum.*

1 v. *Bellum in Africa.* *Maximianus* exercitum in Africam transtulit, & *Quinguagenarios*, (alii *Quinguegentianos* vocant, qui erant milites quinquagenarii, & supra eum numerum annorum, ideoque agros sibi dari voluerunt, eoque nomine Africam diripuerunt) præliis fatigatos, ad loca aditu difficilia compulit, tandem tamen eos in prælium coactos vicit, inque alia loca transtulit. *Entropius Victor.*

v. Denique per *Maximinum Galerium*, *Narsem Persarum Regem* vicit, ideo post tot victorias maximus triumphus à Senatu ei decretus, & in-

clyta cognomina Principibus indita sunt à devictis populis. Splendidum igitur triumphum *Diocletianus* & *Maximianus* Romæ egerunt, ducentes secum Regis Persarum *Narsis* conjugem, sorores ac liberos. Verum in ea fortuna adeo se superbum præbuit *Diocletianus*, ut divinos honores Imperatoribus habendos præceperit, Regum Persarum more adorari voluerit, & pedes osculandos cunctis absque discrimine exhibuerit: de quo antea diximus.

V. ACTA ECCLESIASTICA.

Diocletianus anno Imperii 19, instante *Dominicæ Passionis* festo, *Nicomedia*, ubi regia sedes erat, edictum publicavit: quo præcipiebatur, ut templa atque oratoria Christianorum everterentur, soloque æquarentur: libri Bibliorum sacrorum cremarentur, & qui Magistratus, officii aut dignitatis alicujus honorem fuissent adepti, de gradu turpiter deponerentur: Privati vero, qui in professione Christianæ religionis perstarent, libertate privarentur. *Eusebius lib. 8. c. 2.*

Occasionem hostes fidei Christianæ ad stimulandum *Diocletianum*, & ad hoc facinus nefarium perpetrandum, desumserunt ex conflagratione partis alicujus palatii regii *Nicomedici*, quam calamitatem in Christianos contulerunt. Vnde Imperator, inæstimabili furore succensus, jussit omnes nostros acervatim collectos, alios gladio obtruncari, alios ignibus comburi. *Eusebius. l. 8. c. 6.*

Philosophi quoque hisce temporibus flammæ persecutionis oleum addiderunt, & contra religionem Christianam disputarunt. Nam *Philosophi* fuerunt maximi Christianorum persecutores in Ecclesia primitiva. Rursum ex medio inimicorum suorum Deus excitavit *ARNOBIVM* Rethorem, qui constantia martyrum permotus, ad religionem Christianam accessit, eamque contra reliquos Philosophos defendit. Idem postea etiam fecit *LACTANTIUS*, *Arnobii* Discipulus, ex Philosopho Episcopus factus.

Sub Diocletiano martyrii coronam acceperunt:

1. *Anastasia*, nobilis apud Romanos fœmina, à suo marito excarnificanda judici traditur, quæ, cum situm & squalorem carceris esset perpessa, cremata est. *Fast. Ecclesiast.*

11. *Cassianus*, Ludimoderator *Brixia* in Italia, in foro *Cornelii*, pueros in schola informavit. Cum idolis sacrificare recusaret; detractis vestibus, & vinctis post tergum manibus, discipulis suis excrucians traditus est. Hi stylis acutis, quibus litera

litteras tabulis ceratis inscribere solebant, cum pungunt. Ut autem quisque puerorum infirmior fuit, ita dolores & cruciatus ei maxime auxit. Nam robustiores, qui stylis ad vitalia usque viscera penetrarunt, mortem citius promoverunt. *Petrus de Natal. lib. 7. Osiand. H. E. Cent. 4. lib. 1. cap. 12.*

III. *Petrus* Sanctus, quidam aulicus *Diocletiani* cubicularius, nudus in sublime sublatus, toto corpore flagris cæsus laceratusque est ad ossium usque nudationem: aceto postea sale mixto in purulentis corporis partibus perfusus, in craticula igne leni tostus, in modum carnis vescendæ, tandem læto spiritu exspiravit. *Eusebius lib. 8. c. 6.*

IV. *Diodorus* Episcopus in specu quodam, cum sacram Synaxin celebraret, obstructo aditu cum omnibus Christianis periit. Ita etiam *Marinus* Senator.

Duravit hæc sævitia circiter decennium, & numerari potest inter exempla diuturnæ crudelitatis præcipua, quæ Ecclesiæ sensit, qualem in Ægypto Pharaonis, & deinde Antiochi Epiphanis tempore experta est.

Edictum propositum, simile Antiochi edicto: ut omnes homines ubique sacrificarent Diis Imperatorum: non sacrificaturi afficerentur pœna: & ut templa & libri delerentur. Nulla magna urbs fuit, in qua non quotidie circiter centum ad supplicia rapti sunt. Conspectum est, bestias parcere multis, qui eis objectierant, & ne incitatur quidem sanctos Dei martyres attingere voluerunt, sed circumiverunt sæpius, eosdem lustraverunt, & tandem procul ab eorum corporibus abscedentes in spectatores impios crudelissime sævierunt. Ita ostendit Deus, bestias mitiores esse tyrannis. Referunt *Historici*, teste *Osiandro H. E. cent. 4. lib. 1. cap. 7.* in uno mense Christianorum virorum, mulierum, & puerorum 17000. cæsa fuisse.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

DIOCLETIANVS anno vigesimo Principatus exacto, de Imperio deponendo cœpit consilium, ejus causa fuit

I. POLITICA, quia laborum & periculorum, quæ cum ista fortuna ferme juncta, pertæsus: sive quod magnis rebus gestis vereretur, ne fortunam etiam adversam experiretur.

III. ECCLESIASTICA, quod Christi nomen, uti speraverat, deleturum se desperaret,

posteaquam singularem Christianorum in morte constantiam perspexisset. Postea quoque ipse ejusque collega amicis confessi sunt, se id ex desperatione fecisse, quod Christianos delere, eorumque Religionem extinguere non potuissent. *Nicephorus lib. 7. cap. 20.* Licet enim *Maximianus* initio *Diocletiani* consilium approbare noluerit, tandem tamen *Diocletianus* in sententiam suam collegam pertraxit. Ambo igitur una die, *Diocletianus Nicodemis* in Bithynia, *Maximianus Mediolani* Imperii purpuram exuerunt, habitum privatorum receperunt, vitamque privatam agere cœperunt. *Maximianus* in Lucaniam, *Diocletianus* Salonas in patriam concessit. Cum à *Maximiano* post quadriennium admoneretur, ut Imperium una repeterent, contradixit: Se peste (inquit) liberatum nolle amplius venena imbibere. Satis se pro Republ. elaborasse, & tempus appetiisse, ut sibi vivat, & vixisse non posse testari, nisi postquam in patria sua olera sevisset. Et addit: Utinam Salonæ visere posses olera nostris manibus sata! profecto nunquam istud tentandum judicares.

NOTA.

Ovvenus lib. 2. Epigr. Regum Statum miserrimum venusto hoc Epigrammate pulchre depinxit:

*Dum non vult alter, timet alter, dicere verum
Regibus, & miserum Regis in orbe statum!*

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

Tandem *Diocletianus* metu Constantini, cum *Maxentium* Constantinus interfecisset, veneno hausto ipse mortem sibi conscivit. Cum vixisset annos 78, imperasset annos 20.

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

Diocletiano (cum novem annos post Imperium vixisset) contigit, quod nulli unquam, ut, cum privatus obiisset, inter Divos tamen relatus sit. *Entropius.*

II. VALERIVS MAXIMIANVS

HERCVLEVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

FVit genere Pannonius, apud Sirmium ortus, semiagrestis quidem militia, tamen & ingenio bonus. *Sextus Aurelius Victor.*

Appellatio.

NOMEN ejus fuit *Valerius Maximianus*. cognomine dictus fuit *Herculeus*; quod à *Diocletiano* ipsi impositum est.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA OECONOMICA.

VXOR ejus fuit *Eutropia*. Ex qua suscepit filium *Maxentium*, qui postea Imperator factus; & filiam nomine *Faustam*, quam *Constantio Chloro* in matrimonium elocavit.

II. ACTA POLITICA.

1. Imperii occupatio.

A *Diocletiano* est Cæsar creatus, postea vero Augustus ab eodem appellatus; uti in historia *Diocletiani* diximus.

II. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA.

Homo sævus & truculentus in omni vita fuit, ingenique immanitatem vultus quoque torvitate prætulisse accepimus, inquit *Aurelius Victor*. Eundem non modo *Diocletiano* promte semper in tristioribus obsecutum, sed ultro, & suo pte ingenio ita crudelem fuisse, ut ab illo mitigandus etiam, atque ad moderationem revocandus fuerit, illumque non injuria nominasse poetæ verbis: Monstrum horrendum, informe, ingens! De quo item merito illud ejusdem ingeminare: Dii, talem terris avertite pestem! Vere enim ille pestis, clades, perniciēs, furia, & quicquid in immanem dici tyrannum potest, exstitit.

Cum Imperium esset depositurus, *Constantium* Mediolani Augustum creavit; sicut *Diocletianus* Nicomediæ *Galerium*.

II. ACTA SAGATA.

Bella gessit I. In Gallia, ubi *Bagaudas* oppressit.

II. In Africa, ubi *Quinquagenarios* in ordinem redegit, seditionemque illorum sic repressit, ut pacem illos vix tandem impetrare sineret. Vide *Histor. Diocletiani* cap. in *Acta Sagata*.

III. Germani, *Burgundiones* & *Alemanni* in Gallias irruperunt, omnia cæde, rapinis, vastationibus & incendiis miscuerunt; qui tamen paulo post, cum *Maximinus* eos interclusisset, & fame & peste confictari cæperunt, quos hisce cladibus absumi *Maximianus* passus est. *Ammianus*.

IV. Cum Germani *Rhenum* glacie concretum transissent, & Gallias vastare incepissent, *Maximianus* eos repulit, & paulo post ponte in *Rheno* facto, usque ad *Danubii* fontes Germaniam vastavit. *Marcell.*

III. ACTA ECCLESIASTICA.

Acerimus Christianorum persecutor fuit; uti & *Diocletianus*, de quo antea. Ita namque *Orosius* lib. 7. c. 25. de iis scribit: *Diocletianus* in Oriente, *Maximianus* in Occidente vastari Ecclesias, affligi interficique Christianos, decimo post *Neronem* loco, præceperunt. Quæ persecutio omnibus fere antea actis diuturnior atque immanior fuit. Nam per decem annos incendiis Templorum, proscriptionibus innocentium, cædibus martyrum, incessabiliter acta est. Ut *Sulpitius Severus* de iisdem l. 2. *sacr. Histor.* scribit, *Diocletiano* & *Maximiano* imperantibus, acerbissima persecutio exorta, quæ per decem continuos annos plebem Dei depopulata est, qua tempestate omnis fere sacro martyrum cruore orbis infectus est; quippe certatim gloriosa in certamina ruebatur, multoque avidius tum martyria gloriosis mortibus quærebantur, quam nunc episcopatus pravis ambitionibus appetuntur. Nullis unquam bellis magis mundus exhaustus est, neque majori unquam triumpho vicinus, quam cum decem annorum stragibus vinci non potuimus. Hæc ille.

Martyres.

I. *Susanna* virgo, quod nollet nubere *Maximiano* Imp., religionis causa carceri includitur A. C. 295. & sequenti anno gladio trucidatur cum multis aliis. *Baronius*.

II. *Mauricius*, qui Legionis militum *Thebanorum* tribunus fuit, à *Maximiano* ad castra Cæsariana prope oppidum *Ottodurum* vocatus è Syria, ut per Deorum aras præsentibus jurarent, velle se Christianos armis persequi: qui maluerunt omnes trucidari, quam contra Christianos pugnare. Hanc sententiam postquam *Maximianus* cognovit, ira percitus, decimum quemque ad supplicium capitis legit: hoc cum relictis non curarent, sed fortius animarentur, *Mauricius* eos ad constantiam piam adhortaretur, ipsique affirmarent, se pro defensione Reipubl., non contra Christianos arma suscepisse, & vitam sibi eripi potius passuros, quam Christum abnegaturos, iterum decimum quemque securi percussit. Sed cum neque hac sævitia fracti essent; attonitus tandem in eos omnem exercitum suum misit, totamque istam legionem jugulari præcepit. *Osiand. Histor. Magd. cent. 4. c. 12. p. 830.*

III. *Cum Maximianus* nihil proficeret, non eade (ut antea fecerat) in milites grassatus est, sed novo modo. Nam damnavit eos ad labores serviles, ad ædificandas thermas Romanas & Carthagenenses. *Eusebius*.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

M*aximianus*, cum imperasset annos 18, suasu *Diocletiani* Imperium deposuit, sed postea eum pœnituit, quod collegæ assenserat: quare in urbem Romam se contulit, simulans se filio *Maxentio* ad gubernacula auxilio fore. Inde tumultus ortus, quod milites indignarentur, hæc ab illo tentari. Eum tumultum suppressit, cum diceret, se hoc figmento experiri voluisse, an milites *Maxentium* amarent. Inde profectus ad *Constantinum* generum suum in Gallias, cui clanculum insidias struxit. Sed res aperta est viro per *Faustam* uxorem. (ea enim mariti salutem tueri, quam patris scelus tegere maluit.) *Maximianum* igitur *Constantinus* persequitur, captumque Massiliæ strangulari jubet. Cadaver ejus Mediolani sepultum est. *Aurelius Vict. Zosimus*.

Symbolum ejus fuit:

MELIVS MORI, QVAM SIBI VIVERE.

Qui vivit sibi solus, homo nequit esse beatus.

MALOMORI: nam sic VIVERE NOLO MIHI.

XLII. IMPERATOR ROM.

CONSTANTIVS CHLORVS,
& GALERIVS MAXIMINVS,

COLLEGÆ.

His adjunguntur:

SEVERVS.

MAXIMINVS IVNIOR.

M. AVRELIVS MAXENTIVS.

C. VALERIVS LICINIVS.

Nam *Galerius Maximinus Severum & Maximinum* (qui & *Maximianus* vocatur) juniorem, sororis suæ filios, collegas sibi adscivit, Severo è medio sublato: in ejus locum rursus elegit *Licinium*. *Maxentius* vero se ipsum Augustum appellavit.

I. CONSTANTIVS CHLORVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. Generatio.

I. **P**ATER ejus fuit *EVTROPIVS*, Romanorum nobilissimus, qui genus suum ad *Æneam* retulit.

II. MATER fuit *CLAVDIA*, neptis *Claudii Imper.* ex fratre.

II. Appellatio.

I. NOMEN fuit *CONSTANTIVS*.

2. COGNOMEN, *CHLORVS*, Græce Χλωρός, quod pallido colore præditus fuerit.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA OECONOMICA.

VXores habuit duas.

I. Fuit *HELENA*, Celi Regis Angliæ filia, ex qua natus *Constantinus Magnus*.

II. Fuit *THEODORA*, *Maximiani* privigna. Ex qua nati sunt: 1. *Annibalinus*, pater *Dalmatii*. 2. *Constantius*, pater *Galli & Iuliani Apostata*. 3. *Constantia*, uxor *Licini*.

II. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

A *Maximiano Cæsar* est creatus, uti à *Diocletiano* *Galerius*. Antequam vero illi Imperio se abdicarent, *Constantius & Galerius* comprobante Senatu *Augusti* appellati sunt.

II. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA.

I. *Constantius Chlorus & Galerius Maximinus* Imperium diviserunt: Ita ut *Constantius* Galliam, Hispaniam, Britanniam, Africam; *Galerius* Illyricum, Græciam, Asiam, Ægyptum obtineret. Ille tamen, qua erat animi moderatione, Italiam etiam Africamque *Galerio* remisit, reliquis contentus.

II. *Salutis publicæ studiosus fuit*. Licet enim brevi temporis spatio Imperio præfuerit, virtutem tamen in eo civibus approbavit. Nam thesauros subditorum non quæsit, sed benevolentiam eorundem obtinere studuit. Amicis ergo admonen-

tibus, quod in augendo fisco videretur indiligentior, respondit: *Publicas opes rectius à privatis haberi, quam intra unum claustrum reservari. Bonus Princeps, qui magis à suis diligitur quam timeatur, habet quicquid cives possident.* Similiter elegans de illo Historia legitur apud *Eusebium l. 1.* circa quam quinque membra sunt notanda.

1. *Diocletiani legatio.* Cum fama passim pervagatus hic sermo de *Constantio* esset, quod propter clementiam & benignitatem in subditos, nullos sibi thesauros reponeret: *Diocletianus*, qui adhuc summum Imperii gradum obtinebat, legatis ad eum missis, dissolutam ejus in Republ. administranda negligentiam increpare, & paupertatem tanquam probrum objicere, & ad eam rem confirmandam, argumenti loco usurpare, quod nihil prorsus pecuniæ haberet in thesauris reconditum.

2. *Constantii Chlorig petitiō.* Ipse vero legatis, qui ab Augusto venerant, aliquandiu detentis, ex omnibus populis suæ ditioni subjectis eos, qui maximis divitiarum copiis circumfluebant, in unum convocavit, pecunia sibi opus esse dicens, & hoc tempus opportune oblatum, quo quemque propensum studium & benevolentiam erga Dominum ac Regem suum declarare par esset.

3. *Subditorum promissa oblatio.* Quo audito, subditi occasionem hanc diu optatam benevolæ suæ in illum voluntatis significandæ statuentes, abjecta omni cunctatione, mature æraria ejus auro, argento, aliisque opum & facultatum generibus complere, studio quoque & ardore inter se contenderunt, quo alius alium in largiendo superaret; idque læto & hilari vultu præstiterunt.

4. *Thesaurorum ostensio.* Hac re confecta, *Constantius* legatos ab Augusto missos thesauri sui spectatores fecit, eosque testes esse jussit eorum, quæ oculis vidissent. Qui rem gestam admirantes, ad *Diocletianum* redierunt.

5. *Thesaurorum restitutio.* *Constantius* post legatorum discessum, pecuniæ illius Dominos denuo accersivit, eosque obsequii ac singularis benevolentiae causa humanissime tractatos, suis receptis omnibus facultatibus, domum redire jussit.

111. *Liberalis fuit.* 1. *Erga quosvis.* Nam facilem & amabilem cunctis se præbuit, unde plurimum dilectus est.

2. *Erga doctos.* Nam apud Clivienses Rhetore in publica schola extincto, *Eumenium* Professioni oratoriae præfecit, dato stipendio sexcentis millibus nummum. *Nazian.*

111. *Humilis fuit, & cōtinentiam amavit.* Nam paucis natura fuit contentus; fictilibus in mensa,

more *Agathoclis Siculi*, usus est. Apparatum & vasa argentea ab amicis conquisivit, quando mensam exornare voluit. *Eutropius.*

11. ACTA SAGATA.

Bellum contra Alemannos gessit. Cum enim *Alemanni* sive *Germani* Rhenum glacie concretum noctu trajicerent, & *Lingonas*, ubi *Constantius* erat, invaderent; *Constantius* his obviam profectus prælio superatus est, & saucius fugit ad *Vindonis* oppidum, contendens tanto discrimine, ut clausis portis recte in murum extraheretur: inde adventante exercitu, & receptis animis, erupit, & post quintam horam 60000 hostium domuit. *Eutropius.* Illo quoque tempore *Spiram* ad *Rhenum* condidisse scribitur, nomine à cohorte Imperatoria facto, ubi & matrem *Claudiam* sepeliit.

111. ACTA ECCLESIASTICA.

1. *Constantius*, quanquam ipse Christianus initio non esset, tamen illos odio persecutus non est, neque suppliciis, ut Imperatores superiores, & Imperii socii, eosdem affecit. quin potius patrocinio eos texit. Postremo superstitionem Ethnicam Christiana religione, & vera pietate, mutavit, sancteque reliquam exegit vitam, cum familia universa. *Eusebius cap. 11. & 12.*

11. *In explorandis animis aulicorum suorum singulari strategemata usus est.* Circa quod notanda sunt tria. 1. *Ortus.* 2. *Progressus.* 3. *Egressus.*

1. *ORTVS*, continet *Constantii* commenti propositionem. Proposuit edictum, voluntati suæ longe contrarium, quasi nollet in aula sua Christianos ferre. Libera igitur eis optione data, hanc conditionem tulit, ut vel Diis Ethnicis immolando, integram haberent potestatem commorandi apud ipsum, & solitis honoribus perfuendi: vel sin minus hoc exsequerentur, aditu ad ipsum prohiberentur, & consuetudine ejus ac familiaritate, prorsusque repellerentur ac rejicerentur.

11. *PROGRESSVS*, continet *Aulicorum* segregationem. Sincere igitur Christum qui amplectebantur, spretis dignitatibus, à comitatu Imperatoris discedebant: qui è diverso nomine tenus Christiani erant, ut priorem locum & gradum retinerent, à Christo defecerunt.

111. *EGRESSVS*, continet sententia pronuntiationem. *Constantius* patefacto commento, quod celaverat, illos *DEI* desertores graviter objurgatos, tanquam servitio suo indignos, aula excedere jussit, addens hanc vocem: *Si fidi non fuerunt Numini, h. e. Christo, quem colebant, neque mihi fidem præstabunt, neque certam operam navabunt ad me,*

me, meumque Imperium, tuendum. Cateros, quorum constantiam in fide Christiana perspexerat, honoribus, præmiis ac beneficiis collatis sibi devinxit, inquit: Id genus homines in præcipuis maximeque necessariis amicis & familiaribus numerandos esse, multoque pluris, quam araria ingenti thesauro referta, merito æstimandos.

Axioma.

Qui DEO non est fidelis, neque homini fidelis esse potest.

Hoc Axiomate Constantius Chlorus usus est; uti ex historia citata videre est.

Idem quoque Rex Theodoricus Afer Arianus observavit, qui ministrum habuit Orthodoxum, quem mirifice dilexit. Hic gratum facere cupiens hero suo, simulavit se velle amplecti dogma Arii. Theodoricus vero levitate hominis offensus, in iracundia iussit eum interfici: Nunquam se posse, inquit, fidelitatem sibi polliceri de eo, qui DEO infidelis esset.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

I. TA' ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

Constantii Oratio ἀπαρχή. Cum esset moriturus, filio coronam imponens, ad eum & ad Senatum dixit: Nunc mihi mors vita ipsa dulcior est futura: nunc optatus adest obitus. Nam filium Imperatorem relinquo, qui Christianorum lacrymas absterget, & tyrannorum crudelitatem vindicabit.

Axioma.

Monita Principum ἀπαρχή. magnos relinquunt aculeos in animis, tum subditorum, tum liberorum.

EXEMPLA.

1. MOSES moriturus dixit: Ego scio contentionem tuam, & cervicem tuam durissimam. Adhuc vivente me & ingrediente vobiscum, semper contentiose egestis; quanto magis, cum mortuus fuero, &c. Deuter. cap. 31. vers. 27, 28, 29, 30.

11. IOSVA moriturus populum ad legem DEI fœdere astringit, & saxum ingens erexit, quod testis esset adversus eum, ne datam DEO fidem falleret. Cap. 24.

111. DAVID ex hac vita migraturus ad Salomonem filium & regni hæredem ait: Ego ingre-

dior viam universæ terræ; confortare, & esto vir; & observa ut custodias mandata Domini DEI tui. 3 Reg. 2.

IV. THEODOSIVS Imper. in agone mortis constitutus vocavit filios Arcadium & Honorium, illisque nihil aliud mandavit, quam ut veram pietatem integram servarent, per quam eos asseveravit pacem habituros, & bella sopituros, victoriamque à DEO consecuturos esse. Niceph. lib. 13. histor. cap. 1.

II. TA' ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

Constantius Eboraci in Britannia morbo quodam correptus diem suum obiit, Imperii anno 15, ætatis 56. Socrates, Nicephorus.

III. TA' ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

Ipso mortuo, filius Constantinus Magnus ei in Imperio successit.

II. GALERIVS MAXIMINVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. Generatio.

Parentibus ignobilibus in Thracia Ripensi fuit oriundus.

II. Appellatio.

1. NOMEN ejus fuit GALERTVS MAXIMINVS.

2. COGNOMINE dictus fuit ARMENTARIVS, inde quia in juventute sua fuit Pastor.

CAPVT II.

DE EGRESSV.

I. ACTA OECONOMICA.

Vxor ejus fuit VALERIA, Diocletiani Imper. filia. Hic namque cum Galerium Cæsarem creasset, præter adoptionem, etiam affinitate sibi jungere voluit, eique filiam suam in matrimonium locavit.

II. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

Maximinus A. C. 291. creatus est Cæsar cum Constantio Chloro. Nam Diocletianus cum Maximianum collegam sibi adjunxisset, hi duo Augusti, cum per varia loca pullularent bella nova,

& pluribus Ducibus fidelibus opus esset, inter se concordantes, alios duos Cæsares fecerunt: Ille *Galerium Maximinum*: hic Constantium Chlorum. Et postea antequam *Diocletianus* & *Maximianus* Imperio se abdicarent, comprobante Senatu, Augusti appellati sunt.

II. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA.

I. Cum ad Imperium pervenisset, illud cum Constantio Chloro collega suo divisit, ita ut *Constantius* Italiam, Galliam, Hispaniam, Britanniam, Africam; ipse vero Illyricum, Græciam, Asiam, Ægyptum obtineret. Sed *Constantius* Africæ & Italiæ administrationem recusavit, *Galerio*que remisit; uti & supra dictum.

II. *Galerius Severum* & *Maximinum* Iuniorum è sororibus nepotes Cæsares creavit, quorum illum Italiæ & Africæ præfecit; hunc Orienti. Ipse vero obtinebat Illyricum. Exstincto autem *Severo*, *Licinium* Collegam assumpsit.

III. *Libidinosus* homo fuit, multaque adultèria commisit. *Eusebius* lib. 8. cap. 17.

IV. *Magia ita curiosissimus* fuit, ut nihil absque Diabolorum, Augurum, Magorum, Sacrificorumque consilio inceperit. *Euseb. ibidem.*

II. ACTA SAGATA.

I. *Bellum gessit contra Persas.* Cum *Diocletianus* esset in Ægypto, ut res in Oriente turbatas sedaret, *Maximinum* *Galerium* contra *Narsen* *Persarum* Regem misit, qui modo *Armenias*, modo *Mesopotamiam* acri bello quatiebat. *Galerius* itaque cum eo congressus est, & duobus præliis eum fugavit. Inde animosior factus, iterum non longe à *Carris* cum *Persis* congressus, paullo inconsultius, quam antea, dum sperat vincere, superatur, amissoque fere toto exercitu, ipse vix fuga evasit. Itaque repulsus in *Syriam* rediit, atque inde ad *Diocletianum*, ad quem, cum ante occursum ejus, in itinere, adversi belli fama pervenisset, coactus est. *Galerius* (qui purpura, utpote Cæsar, indutus erat) mille passus ante carpentum irati Augusti pedes currere instar gregarii militis. Nec auditus tamen. Tandem *Diocletianus* post minas, ex lectissimo supplemento exercitum reficere, & in *Persiam* redire illum iussit, ad ignominiam abolendam. *Galerius* igitur ex militibus *Daciæ*, *Illyriæ* ac *Misæ*, pugnacissimas robustissimasque copias coëgit, & contra *Persas* meliori auspicio profectus, hostem invenit in *Armenia* majore. Ibi priusquam manus confereret,

stationes hostium ipse gregarii militis habitu diligentissime exploravit, & noctu ex improvviso castra hostilia aggressus, atque felici victoria est usus. *Persas* namque devicit, castra eorum exiit, Regis quoque conjugem & liberos captivos deduxit. Pace igitur facta, quinque provincias recuperavit, & limitem Imperii *Tigridem* constituit, captivosque Regi *Persarum* remisit. *Eutropius Victor.*

II. *Bellum contra Maxentium.* *Maximinus* cum de morte *Severi* nuncium accepisset, Imperii consortem legit *Licinium*. Eo in *Illyriis* relicto, *Romam* profectus est contra *Maxentium*, qui à *Prætorianis* Imperator erat electus. Sed cum in itinere cognovisset de futura militum defectione, si cum *Maxentio* conflixisset, in *Illyriam* rediit, & jam pœnitebat elegisse *Licinium*. Sed paullo post in morbum incidit, quo etiam interiit: uti postea dicemus.

III. ACTA ECCLESIASTICA.

Galerius Maximinus acerrimus Christianorum persecutor fuit, adeo ut igne, ferro, clavisque eos cruciaverit, immanibus bestiis laniandos objecerit, in mare præcipitaverit, membris mulctaverit, varieque afflixerit. Per præfectum suum edictum publicum promulgavit, & ad majorem reverentiam, gladium, crucem, rotam & flagella in medio erexit, ut per intuitum statim à Christo abducerentur. Mandati summa fuit: *Ne quis Christum profiteretur.* Multi metu tormentorum perculsi defecerunt; multi quoque in ipsa tortura constantes manserunt.

Martyres sub Galerio Maximino.

I. *GLYZERIVS* Presbyter à *Galerio* cremari iussus, cum antea crudelissime esset verberatus. Universum postea cœtum Christianum in domo quadam congregatum *Galerius* combussit. *Eusebius,*

II. *AGNES* Virgo, *Dorothea*, & *Sophronia* martyrii coronam sub hoc Imperatore acceperunt. *Baronius.*

III. *ANDREAS*, qui tribunus militum fuerat in *Armenia*, & propter religionem exautoratus, in *Cilicia* in monte *Tauro* comprehensus (ubi secreto hætenus egerat) die Dominica occisus est. *Eusebius.*

IV. *PAMPHILVS*, Cæsariensis Ecclesiæ Presbyter, martyrio cum multis aliis coronatus est. Insignis fuit Scriptor Ecclesiasticus & laboriosus. Ejus nomen amoris ergo assumpsit sibi postea *Eusebius. Ibidem.*

V. PETRVS Alexandriae Episcopus, capite amputato factus est martyr. Hic ARIVM, quod cum Meletio sentiret, sua Ecclesia eiecit; sed post ipsius obitum ad Ecclesiam reversus est. *Eusebius.*

VI. QVIRINVS Episcopus, manuali mola ad collum ligata, è ponte præcipitatus in flumen, diutissime supernatauit; & cum spectatoribus collocutus, ne suo supplicio à religione Christiana deterrerentur, oravit DEVM ut mergeretur; idque vix obtinuit. *Eusebius.*

VII. GORDIVS Centurio, in durissima persecutione, baltheo militari abjecto, sponte in exilium abiit; reversus autem, cum in urbe Cæsarea Martis festum celebraretur, & populus frequens ad certamina cognoscenda in theatrum confluxisset, ipse superius ascendit, & ingenti voce illud Pauli Rom. c. 10. v. 20. exclamavit: *Ecce inventus sum ab iis, qui me, non quarunt: His qui me non intelligebant, palam apparui.* Præses iratus interrogatum, unde & qua de causa huc venisset. respondit; *Reversus sum ut palam ostenderem, me edicta tua omnino nihil curare, sed Iesum Christum spem meam & præsidium profiteri, &c.* Irritatus Præses jubet eum flagris, tota, equuleis, & omni tormentorum genere excruciar. His tamen non expugnatus est. Præses iterum blanditiis, pollicitationibus, ut Christum abnegaret, sed frustra, tentavit. Damnavit ergo eum tandem ad rogam. Postquam autem ad supplicium duceretur, à populo & amicis, osculis & verbis ad oralem tantum abnegationem rogatus, respondit: *Corde creditur ad iustitiam, ore fit confessio ad salutem.* Tandem his & aliis dictis, vultu alacri & gaudente, non mutato colore, in ignis supplicium volens se dimisit. *Osiand. histor. Eccles. cent. 4. lib. 1. cap. 22.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

I. TÀ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

CVM Galerius per annos quatuor fere Ecclesiam Christi graviter afflisset, tandem ex ultione divina eum fœdissimus morbus invaluit, ulcere orto circa inguina, unde vermes enati: quo morbo in furorem quasi actus, medicos multos (qui opem ferre non potuerunt, vel etiam metu sævissimi hominis contingere locum affectum, & medicamenta admoveere non fuerant ausi) trucidavit. Vterque etiam oculus putredine evulsus fuit, & carnes ejus ossibus suis deciderunt. Agnoscens itaque manum DEI, ob injustas Christianorum neces ipsum punientis, gravis poenitentia eum subiit, atque edictum suo & Constantini nomine edidit, ut Chri-

stianis parceretur, ac templa conventusque darentur: simul orans, ut ipsi pro Imperatoris salute preces & vota facerent. *Eusebius lib. 8. cap. ult.* ubi verba edicti recitat.

II. TÀ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

Cum medici cruciatibus ejus mederi non possent, vitæ tædio vim sibi gladio intulisse, *Egnatius* scribit. Solus annos duos, cum Cæsaribus & Licinio Imperii consorte sedecim, Imperio præfuit.

III. TÀ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

Post mortem ejus multa in eum tam verbis quam scriptis convicia dicta sunt, statuæ ejus dejectæ, stercore & atramento futorio maculatæ. Memoria ejus extincta, progeniesque extirpata est. *Nicephor. lib. 7. cap. 39.*

III. SEVERVS.

SEVERUS, qui à Galerio Maximino avunculo suo Cæsar creatus, cum audiret Maxentium Romæ à prætorianis Augustum appellatum esse, collecto exercitu Romam tendit, Maxentium pulsus: quem Maxentius prælio vincit, & Ravennæ includit. Maximianus pater hosce motus sedaturus, ex Lucania Romam venit, & Severo persuadet, ut salva fide Romam veniat: quod etiam fecit. Fraudibus igitur Maximiani circumventus, apud tres Tabernas Romæ extinctus est, laqueo gula fracta. Factum altero Imperii anno. *Zosim. lib. 2.*

IV. MAXIMINVS IVNIOR.
(alias etiam Maximianus vocatur.)

I. ORTVS.

Galerii Maximini è sorore nepos fuit.

II. PROGRESSVS.

I. Imperii occupatio.

A Galerio Maximino avunculo suo Cæsar creatus, & Orienti præfectus est. Cumque audivisset, Licinium quoque Augustum esse factum, se ipsum Augustum appellavit. *Zosim.*

II. Imperii administratio.

I. ACTA ECCLESIASTICA.

Acerrimus Christianorum persecutor fuit: & si non truculentior, tamen non inferior Maximino avunculo suo. Licet enim avunculus ejus edictum divulgaret, ut Christianis parceretur, & templa atque oratoria redderentur; tamen ipse Christianorum felicitatem perferre non potuit, sed statim

statim sexto post *Maximini* Galerii edicti promulgationem mense Christianos rursus prohibuit conventus habere; indeque persecutio rursus exasperata est. Edidit namque blasphemum contra Christianos edictum, in quo omnes calamitates, quæ impiis gentibus aliquot annis acciderant, Religioni Christianæ fert acceptas; & hortatur Respublicas, ut Christianos in exilium ejiciant. Vnde Præsides facultatibus Christianos exuebant, ad mortem condemnabant, in carcere necabant, bestiis objiciebant. Hæc persecutio præcedenti fuit multo acerbior. *Eusebius lib. 9. c. 7. Osiand. histor. Eccles. cent. 4. lib. 1. cap. 27.*

Tandem gravibus doloribus exagitatus, edicto publico securitatem & libertatem Christianis reddidit, *Eusebius lib. 10. c. 3.*

II. ACTA BELLICA.

Bellum gessit contra Licinium. Cum enim *Constantinus* & *Licinius* Mediolani de libertate religionis decretum sanxissent, *Maximinus* quia se dignitate inter reliquos primum censeret, eorum edictis irritatus in Illyricum impetum fecit. *Licinius* contractis copiis primum clade quidem affectus est, post tamen *Maximinum* Thracia expulit: ubi *Maximinus* iterum copias collegit, sed majore clade victus, abjectis insignibus Imperii, in fugam se recepit.

III. EGRESSVS.

Maximinus à *Licinio* victus, ne vivus caperetur, se ipsum Tarsi strangulavit, ut *Pomponius Latus* refert.

Aurelius Victor vero & *Eusebius* scribunt, quod (postquam à *Licinio* victus) Tarsum in Cilicia se receperit, ibique acerbissimis corporis cruciatibus repente correptus sit, & atroci liquecentium membrorum ardore consumtus, eo propemodum morbi mortisque genere, quo *Galerius*, perierit, cum quadriennio Cæsar, triennio Augustus imperasset.

V. M. AVRELIVS MAXENTIVS.

I. ORTVS.

Maximiani Herculei filius fuit.

II. PROGRESSVS.

I. Imperii occupatio.

Maxentius, quod à patre in eligendis Cæsaribus præteritus esset, & invidens gloriæ *Constantini*, qui Augustus à patre creatus fuerat, adjuvantibus prætorianis militibus, & quibusdam tribunis, quos promissis magnificis impleverat, Imperium invadit. *Zosim.*

II. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA, & ECCLESIASTICA.

Patri suo *Maximiano Herculeo*, asperitate morum, crudelitate & sceleribus non dissimilis, homo insanus fuit, nullumque scelus intentatum reliquit: fuit namque,

I. MAGVS. Vnde *Pompeius Latus* Magicis artibus, quam Imperio, aptiorem eum fuisse recte sentit.

II. LIBIDINOSVS, & mulieribus stuprandis insatiabilis. Cum enim nobilissimæ & castissimæ fœminæ *Sophronia* amore captus esset, ad eamque magistros libidinis, ut ad se eam ducerent, misisset; maritus autem ipsius metu mortis eam abduci vetare non posset: illa petit se ornandi tempus; & impetravit. Ingressa vero cubiculum, flexis genibus oravit, tanquam pudicitiam Deo immolatura, pectusque ac viscera correpto mucrone transfodit. Illi vero cum torquerentur mora, ad eam irrumpunt; compertoque quid accidisset, rem, uti evenerat, ad *Maxentium* referunt. Quo exemplo non solum ipse non deterritus, sed magis ad libidinem accensus fuit.

III. PERSECUTOR CHRISTIANORVM fuit. In ingressu Imperii, ut populi favorem obtineret, simulavit se Christianam religionem amplecti, ideoque persecutionem adversus Christianos inhibuit: interea vero de ipsorum interitu nocte dieque sollicitus fuit. *Eusebius.*

II. ACTA SAGATA.

I. Patrem *Maximianum*, qui de ipso evertendo consilia agitabat, Roma exclusit.

II. Africa qua à Præfecto *Alexandro* exclusus fuerat, potitus est. *Alexandrum* igitur captum cum multis aliis supplicio affecit. *Zosim.*

III. Cum *Constantino Magno* multis præliis confligit; sed victus est.

III. EGRESSVS.

Maxentius iterum cum *Constantino Magno* congressus, tandem prælio victus ad pontem *Milvium*, ipseque fugiens in *Tiberim*, rupto illo ipso ponte quem in *Constantini* interitum fabricatus fuerat, cum magna multitudine mersus periit, corpusque ejus vix repertum est. *Eusebius lib. 1. de vita Constant. c. 32. Pomp. Latus.* Christiani ideo dixerunt, interitum *Maxentii* similem fuisse poenæ *Pharaonis*. Et ita in eo impletum est illud *Prov. 26. v. 26.* Qui fodit foveam, incidet in eam: & qui volvit lapidem, revertetur ad eum.

Cum

Cum quo convenit illud *Sir.* 28. v. 1, 2. Qui projicit lapidem in altum, huic recidit in caput. Qui foveam fodit, ipse cadit in illam. Quidam num inferre vult aliis, hic sæpe ipse plectitur; nesciens, unde hoc eveniat.

VI. C. VALERIVS LICINIUS.

CAPVT I.

DE ORTV.

ORTVS ejus *ignobilis* fuit. Nam in Dacia parentibus agricolis natus est.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA OECONOMICA.

VXOR ejus fuit *CONSTANTIA*, *Constantini Magni* soror. *Constantinus* enim cum potitus esset Occidentis Imperio, teneretque eam partem, in qua plurimum roboris erat, Italiam, Hispaniam, Africam, Galliam, Germaniam, & Britanniam: cum *Licinio*, tenente Illyricum, foedus fecit, adque concordiam confirmandam, jus affinitatis adjunxit, *Constantia* sorore ipsi desponsata; nuptiæque sequenti anno *Mediolani* celebratæ sunt, & *Christianis* liberum religionis exercitium permisum; idque utriusque Imperatoris edicto firmatum est. *Victor. Codex.*

II. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

A *Galerio Maximino Augustus* appellatus est. *Victor.*

II. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA.

1. Fuit ἀμύσῳ, h. e. contemptor literarum & literatorum. Vix enim ob inscitiam nomen suum decretis subscribere potuit, quippe literas virus & pestem publicam appellavit, ipse pestis & abominatio orbis. Unde omnes Doctos Roma expulit, per derisionem & barbaram arrogantiam vocans eos *aulicos mures*.

AXIOMA I.

Magnum decus & ornamentum est Principum & Personarum illustrium, si literis & artibus liberalibus sint imbuti.

Exempla invenies in *Monarch. III.* in historia *Alexandri M.* cap. 2. & *Monarch. I.*

AXIOMA II.

Contra autem Principes illiterati sapenumero non laudem, sed labem, sibi acquisiverunt.

EXEMPLA.

1. *Ludovicus XI, Rex Gallia*, noluit filium suum *Carolus VIII.* erudiri literis, ne, dum literarum sectaretur otia, regni negligeret negotia: Deinde etiam, ne historiarum cognitione timidus redderetur, aliorum magis exempla intuens, quam suo genio obsequens. *Onuphrius*. Et hoc votum Regis fuit omen. Siquidem filius ipsius *Carolus* (ut *Æmylius l. 10.* habet) hæc tantum quinque verba, ex monito patris Latina scivit: *Qui nescit dissimulare, nescit imperare*. Haud dignum tanto Parente & filio tum factum tum verbum. Magis probanda vox est *Vladislai*, *Bohemiæ & Vngariæ Regis*: *Non videri sibi homines, qui literas ignorarent*. *Æneas Sylvius lib. 3.*

11. *Simile exemplum habemus in Licinio.*

Huc referri potest valde pathetica Eruditionis querela, quæ extat apud *Herm. Busch.*

Negligor à multis, curant mea semina pauci:

Qua tolle, & nullus vivet in orbe Deus.

Res regit, ars eget, & populos fors lubrica versat:

Cedite virtutes, Rex ibi nunc, ubi res.

Scit modo rem dare fraus, pietas mendicat ubique:

Nunc emitur magno nil, nisi scire nihil.

II. ACTA SAGATA.

1. *Bellum* gessit cum *Maximino*, quem gloriose vicit. Vide *historiam Maximini*.

11. *Bellum* gessit cum *Constantino Magno*. Circa quod notanda sunt tria: 1. *Ortus*. 2. *Progressus*. 3. *Egressus*.

1. ORTVS vel OCCASIO fuit, 1. *Provinciarum Maximini demortui occupatio*. *Licinius*, post victoriam de *Maximino* partem, omnes ejus regiones sibi sumit. *Constantinus* id iniquum esse dicit, & partitionem æquam petit. Cum hoc negaret *Licinius*, dissidium inde ortum est.

2. CHRISTIANORVM PERSECVTIO. *Licinius* pactorum oblitus, persecutionem in *Christianos* molitus est. *Constantinus* igitur, per literas officii cum monens, ut à malitia desisteret, verum ei persuadere non potuit. *Cedrenus*.

11. PROGRESSVS. Cum *Constantinus* videret, admonitionem suam nihil apud *Licinium* proficere, bello eum aggressus est, & tribus praliis vicit. *Zosi.*

1. *Prælium* factum in *Pannonia*, ubi victus *Licinius* confugit in *Macedoniam*.

O o o o

2. In

2. *In Thracia prope Adrianopolin.* Cum *Licinius* in Macedonia vires reparasset, magnasque copias coëgisset, cum *Constantino* iterum in Thracia congressus est. Verum *Constantinus* eum vicit triginta militibus occisis, & castris captis. *Licinius* ergo fugit, & se Byzantio inclusit: tandem autem, cum urgeretur, in Asiam transiit.

3. *In Asia non procul à Chalcedone.* *Licinius* in Asia reparato exercitu, iterum cum *Constantino* ad sacrum promontorium, 200 à Chalcedone stadiis, congressus, succubuit: & cum antea haberet exercitum constantem è centum & triginta millium militibus, vix 30000 evaserunt. *Cedrenus.*

III. *EGRESSVS.* *Licinius*, perditis omnibus, victori se permisit. Scribunt quidam, ante dedicationem uxorem *Constantiam* concessisse ad fratrem, cumque orasse pro mariti imperio: deinde protitulo tantum: & non imperasse. Cum pro salute precaretur, flexisse animum fratris. Ita jussum esse *Licinium*, sine purpura & insignibus, ad *Constantinum* venire: missumque esse Theſſalonicam, ut illic privatus cum uxore vitam degeret.

III. ACTA ECCLESIASTICA.

Persecutor Christianorum fuit acerrimus. Initio quidem Christianis favere, artesque liberales promovere visus est, sed pessima dissimulatione. Nam postea Ethnicismum amplexus, religionemque Christianam execratus est. Christianos ex aula sua ejecit, impiisque edictis & suppliciis immanissimis omnem sincerioris religionis cultum ex animis hominum extirpare conatus est.

PERIODVS II. IMPERATORVM CHRISTIANO- RVM à CONSTANTINO M. usque ad IVSTINIANVM M.

XLIII. IMPERATOR ROM. CONSTANTINVS MAGNVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. Generatio.

AVVS ejus fuit *EVTRUPIVS*, ex nobilissima familia Romana natus.

AVIA fuit *CLAVDIA*, filia *Crispi* fratris *Claudii* Imperatoris.

PATER ejus fuit *CONSTANTIUS CHLORVS*, Imperator optimus & religiosissimus, qui orthodoxam religionem tandem ipse amplexus est,

Martyres sub eo.

I. *BASILIVS*, *Amasenus* Episcopus, vir Apostolicæ doctrinæ clarissimus, stigmata martyrii in corpore suo gessit, multisque tormentis perpeſſis, tandem capitis supplicio affectus est. *Osiander H. E. cent. 4. cap. 34.*

II. *PAVLVS*, *Neocasariensis* Episcopus ambarum manuum usu, Imperatoris hujus tyrannide, ferro ignito venis ac nervis perustis, orbus est.

III. *THEODORVS* Dux exercitus, carus initio Imperatori, postea ab eodem cruci affixus, & subulis in meatibus secretioribus corporis excarnificatus, capite truncatus fuit. *Osiander. ex Nicephor. lib. 7. cap. 14.*

IV. *Quadragenta milites Christiani.* Qui cum inter aulicos proceres magni essent nominis, veritatis confessionem favori & gratiæ Imperatoris præposuerunt. Savientis igitur Tyranni furor nudatos omnes, & sub brumam *Sebastiæ* stagno congelato frigore impositos necari jussit. *Osiander.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

CVM *Licinius* Theſſalonicæ privatus viveret, quod uxor ejus *Constantia* à fratre suo *Constantino* Magno precibus obtinuerat, quiescere non potuit; sed de recuperando Imperio consilia egit, militesque conscripsit. *Constantinus*, his cognitis, eum occidi jussit. *Licinius* itaque à militibus Theſſalonicæ interemptus est, cum vixisset annis 70, imperasset annis fere 15. *Victor.*

& constanter defendit, inque fidem aulicorum suorum diligenter inquisivit; ut in historia ejus diximus.

MATER ejus fuit *HELENA*, *Celi* Regis Angliæ filia, Heroïna longe religiosissima. *Eusebius* scribit, eam in visione monitam, ut Ierosolymam proficisceretur, ibique locum Passionis & resurrectionis Christi lustraret. *Nicephorus lib. 8. Histor. Eccles. cap. 30.* narrat, eam in Gethsemane Basilicam exstruxisse, in memoriam *B. Mariæ Virginis*, matris Salvatoris nostri, ibidem sepultæ, cujus sepulcrum adhuc in ea monstrari, *Bernhard. Breidenbachius* commemorat. Similiter *Ruffinus l. 1. Histor. Eccles. c. 8.* refert, *HELENAM* Crucem Christi, in qua ipse pependerit, in terra occultatam invenisse, una cum clavis quibus cruci affixus sit, eosque ad fi-

ad filium Constantinum portasse: ex quibus ille frænos composuerit, quibus in bello uteretur; ex aliis vero galeam belli usibus aptam armaverit: Atque ad clavum Christi in freno Constantini accommodat D. Ambrosius in oratione de obitu Theodosii allegorice dictum illud *Zacharia c. 14. v. 20.* In die illa erit, quod super frenum est equi, sanctum Domino.

Ædificavit quoque *Helena* in urbe Bethlehem templum pretiosissimum ex marmore confectum, eo in loco, ubi Christus ex Maria Virgine in hunc mundum natus est. *Eusebius.*

Denique Helena matris instinctu *Constantinus Magnus* templum Veneris foedissimum, quod gentiles in contumeliam Christianæ religionis super sepulcrum Christi exstruxerant, demolitus est, & templum pretiosissimum in honorem Christi ibidem exstruxit: sicut *Theodoretus lib. 1. cap. 26.* & *Eusebius in vita Constantini lib. 3. cap. 25.* scribunt.

Mortua est *Helena* anno Christi 329, ætatis suæ 80, & Constantinopoli in templo Sanctorum Apostolorum honorifice sepulta est. *Cedrenus. Petrus de Natal.*

GENEALOGIA CONSTANTINI MAGNI,

& POSTERORVM ejus, hæc traditur.

EUTROPIVS natus ex nobilissima familia Romana.

Hujus Vxor CLAVDIA, filia Crispi fratris Claudii Imp.

Horum filius

CONSTANTIVS CHLORVS.

Cujus uxores fuerunt

HELENA Britanica.
Ex qua natus

THEODORA, Maximiani
Herculei privigna.
Ex qua nati sunt

CONSTANTINVS
MAGNVS.

Annibalianus, pater
Dalmatii.

Constantius,
pater Galli
& Iuliani
Apostatæ.

Constantia,
uxor Licinii.

Minervina.
Ex qua natus
Crispus.

Fausta, filia
Maximini
Galerii. Ejus liberi:

CONSTANTINVS. CONSTANS. CONSTANTIVS. CONSTANTIA, uxor Galli. HELENA, uxor Iuliani Apostatæ.

II. Appellatio.

Dictus est CONSTANTINVS cognomento MAGNVS, ob rerum gestarum gloriam atque magnitudinem. Nam fuit Ecclesiæ pater, patronus & custos pius, benignus, liberalis, placidus atque æquus: & politiæ caput, præsidium atque firmamentum. Hinc victo *Maxentio*, Senatus populusque Romanus eum appellavit liberatorem & fundatorem quietis atque æternæ securitatis. *Et diligenter* notandum est, quod solus *Constantinus* in toto populo Romano cum imperaret, cognomen *Magni* induerit, quod antea tres inter tot Duces à rebus gestis cognomen acceperunt, ut magni dicerentur, nempe *Alexander Macedo*, *Antiochus III*, & *Cn. Pompeius*.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ, &

ΑΚΤΑ ΙΥΥΕΝΙΛΙΑ.

CONSTANTINVS M. insigni forma juvenis erat, excellentibus corporis animique dotibus præditus, facie venustus, modestus atque probus, literis tum Græcis tum Latinis egregie excultus, quas Nicomediæ in civitate Bithyniæ didicerat. Exercitatus quoque in artibus equestribus, erat magnanimus, inque rebus gerendis strenuus atque industrius. *Eutropius brev. lib. 10.*

In juventute sua in aula *Diocletiani* Imp. & postea in exercitu ejus in *Ægypto* vixit. Tandem extremam juventutem egit sub *GALERIO MAXIMINO* Imp. in Oriente, à quo adhuc adoles-

cens missus est cum exercitu contra *Sarmatas*, quos præter omnium opinionem fugavit & profligavit. *Ducem Sarmatarum* catena vinctum ad *Galerium* duxit. Qui ea victoria tamen minime est lætatus: quoniam perdere adolescentem quærebat, ut olim *Euristheus Herculem*. Eamque ob causam etiam hortatus est eum, ut cum leone in theatro pugnaret. *Constantinus* gloriæ avidus in certamen descendit, feramque gloriosissime vicit: Quo nomine spectatores miris cum laudibus efferebant. Subridens *Imperator*, majoribus eum periculis objicere cogitabat. *Constantinus* autem infidiis se peti intelligens, cum fidissimis quibusdam aufugit, & ad patrem suum *Constantium Chlorum* in Britanniam paulo ante mortem ejus rediit. Quo mortuo, regnum Galliarum & Hispaniarum testamento sibi relictum accepit. *Pomponius Latus*.

V s v s.

Pulcre *P. Syrus* inquit:

Formosa facies muta commendatio est.

Et *Latinus Pacatus in Panegyrico Theodosii* inquit: Augustissima quæque species plurimum creditur trahere de cælo. Et *Virgilius lib. 5. Æneidos*:

Gratior est pulcro veniens in corpore virtus.

Exemplum insigne habemus in *Constantino M.* Vnde *Eumenius in Paneg.* *Constantini* recte scribit hisce verbis: Non frustra Doctissimi viri dicunt, naturam ipsam magnis mentibus domicilia corporum digna metari, & ex vultu hominis ac decore membrorum colligi posse, quantus illos cælestis Spiritus intravit habitator.

II. ACTA OECONOMICA.

Constantinus M. duas uxores habuit.

PRIOR dicta est *MINERVINA*, ex qua suscepit *CRISPVM*: quem vehementer dilexit, ob raras ejus virtutes, eumque Cæsaris titulo ornavit. *Zosimus §. 8.*

Præceptor *CRISPI* fuit *Lactantius Firmianus*, vir disertissimus, sed adeo pauper, ut plerumque etiam rebus necessariis indiguerit. Hujus *Lactantii* Præceptor fuit *ARNOBIVS* Rhetor, qui cum adversus Christianos quædam scripisset, postea relipuit, & ad Christum conversus est.

POSTERIOR uxor ejus fuit *FAVSTA*, *Maximiani Herculei* Imp. filia, ex qua suscepit tres filios, nempe *CONSTANTINVM II*, *CONSTANTEM* & *CONSTANTIVM*. Et duas filias; *CONSTANTIAM*, & *HELENAM*.

Monita.

11. De *CRISPO* notandum, quod pater eum

vehementer dilexerit, eumque una cum *Constantino* filio & *Licinio* juniore sororis filio *Cæsares* designaverit. Verita autem *Fausta*, (sed revera infau-
sta) ne privignus *Crispus* peritia & fortitudine sua filio suo obesset, finxit illa, se ejus amore captam, ideoque eum sæpius ad libidinem provocavit. Renuentem vero & detestantem incestum ad maritum detulit, quasi pudicitiae suæ vim inferre voluerit. Quare *Constantinus* pater iræ nimium indulgens, filium *Crispum* *Polæ* in oppido *Istriae* interfici jussit, sicut & factum est. Verum cum *Constantini* mater *Helena* tantam calamitatem ægro animo ferret, & intolerabilem ex cæde juvenis dolorem perciperet, atque veritatem facti & delationem falsam demonstraret: Mox *Imperator* justitiæ studiosissimus, ut matrem (quam maxime observabat) consolaretur, malum majori malo sanavit. Nam cum balneum accendi supra modum jussisset, *Faustam* ei inclusit, quæ nimio vapore atque calore suffocata est; mortuaque inde extracta. *Zosimus in Constantino §. 8.*

11. De tribus filiis *Constantini M.*, nempe *Constantino* juniore, *Constante* & *Constantio*, usurpari potest vulgatum illud adagium: *Ἡρώων τέκνα πύμαλα*. h. e. *Heroum filii noxa*.

III. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

CONSTANTINVS, mortuo patre, regnum Galliarum Hispaniarumque & Alpium Cottiarum testamento relictum accepit. Eum antea pater *Cæsarem* fecerat, cælesti nuncio admonitus cum ægro-
taret, ut primum *Constantinum* successorem faceret, qui esset à Tyrannis Romanum Imperium liberaturus, & militibus Dei opem laturus. Similiter milites *Prætoriani*, cum *Constantius Chlorus* Imp. è vita migrasset, neminem ex legitimis ipsius liberis idoneum regno judicabant; sed *Constantinum* ad hoc aptum videntes, simulque spe magnificarum largitionum erecti, Imperatoris dignitatem ei tribuebant. *Zosimus §. 8.*

Axioma.

Annus 100 Principibus familiis est fatalis. Illo enim familiae deficientibus successoribus intereunt: Aut dignitatem pristinam à parentibus ortam amittunt.

Exemplum habemus in hac historia. Nam A. C. 306. Imperium Romanum ad *Constantinum M.* est translatum.

Constantinus M. initio imperavit cum quatuor, nempe *Diocletiano*, *Maximiano*, *Maxentio*, & *Maximi-*

rimino. Hisce autem quatuor Tyrannis extinctis, regnavit cum *Licinio*. *Constantinus* rexit *Occidentem*: *Licinius* vero *Orientem*, qui *Maximinum* deleverat: Tum pax fuit in Imperio Romano circiter quinquennium.

I I. Imperii administratio.

Circa Imperii administrationem notanda sunt acta ejus. 1. *Togata*, ubi occurrunt virtutes & vitia. 2. *Sagata*.

I. V I R T V T E S.

I. Iustitia.

1. *Constantinus M. iustitia studiosissimus fuit*. Nam sanctissima ejus constitutio de palatinis suis coercendis relata est in Codicem Theodosianum. Verba hæc sunt: *Si quis, inquit, est, cujuscunque loci, ordinis, dignitatis, qui se in quemcunque comitum, amicorum vel palatinorum meorum, aliquid veraciter & manifeste probare posse confidit, quod non integre atque juste gessisse videatur, intrepidus & securus accedat, interpellet me: ipse audiam omnia, ipse cognoscam, & si fuerit comprobatum, ipsemet vindicabo: dicat securus, & bene sibi conscius dicat. Si probaverit, ut dixi, ipse me vindicabo de eo, qui me usque ad hoc tempus simulata integritate deceperit. Illum autem, qui hoc prodiderit & comprobaverit, & dignitatibus & opibus augebo. Ita mihi summa divinitas semper propitia sit, & me incolumem præstet, ut cupio, felicissima & florente Republ.* Hactenus verba constitutionis.

Huc pertinet *Axioma Politicum*: Multum facit ad perpetuitatem Imperii, si non modo Princeps ipse ab injuria abstineat, sed etiam suos severe ab injuria prohibeat.

11. *Laudanda est quoque hujus Imp. Lex sive Constitutio*, quæ similiter relata est in Codicem Theodosianum, & directa est contra *δωροφάγαν*. *Non sit, inquit, venale judicis velum, non infame licitationibus Secretarium, non visio ipsa Præsidis cum pretio &c. lege 1. C. Theod. de Rect. Provinc.*

II. Odium adulatorum.

Hostis adulatorum infensissimus fuit. Nam eos pestes & pernicies aularum: item tineas soricesque palatii appellare solebat; uti *Aurelius Victor* scribit. Tales adultores sive aulico-politicos *Heliogabalus*, alias improbus Imperator, alligabat rotæ aquaticæ, vocans eos amicos *Ixionicos*. *Antoninus Pius* Imp. eos in exilium pellebat, dicens: Nihil esse crudelius, quam si Remp. ii arroderent, qui nihil in eam suo labore conferrent. Huc pertinet ele-

gans responsum *Bionis*. Ille enim interrogatus, quodnam esset animal omnium maxime noxium? Si de feris (inquit) percunctaris, *Tyrannus*: Si de initibus, *Adulator*. *Laërtius lib. 1. cap. 6. Similiter idem Bion* eos qui auscultarent adulatoribus, dicebat similes esse amphoris, quæ auribus circumaguntur. *Erasmus lib. 8. apophth. ex Plutarcho.*

III. Modestia.

Non ambitiosus, sed modestus erat. Vnde *Trajanum*, Imp. alias laudatissimum, semper appellare solebat *Herbam parietinam*, propterea quod omnibus operibus suis, qua novis, qua innovatis, titulos ascripserit pomposos; sicut *Aurelius Victor* de eo scribit.

IV. Vigilantia & Reipubl. cura.

In administranda Republ. fuit valde sollicitus, in conservando milite admodum cautus, examinatore meritum scrupulosus, atque Palatinas dignitates velut ex quodam tribuens perpendicularo. *Marcell. lib. 21.*

V. Clementia, tum Togata, tum Sagata.

Domi erga delinquentens crudelis non fuit: sicut *Marcellinus* narrat. Nam cum ei *Amphilochius* quidam deferretur, ut perduellis & obstinatus, quique indignus esset lucem ulterius intueri: *Definite, ait, urgere hominem, ut existimo, fontem, sed nondum aperte convictum: Et mementote, quod, si quid admisit hujusmodi, sub obtutibus meis conscientia ipsius sententia punietur, quam latere non poterit.*

A X I O M A.

Princeps non omnia delicta ultimo supplicio & morte vindicare debet.

Vt enim *Medico* multa funera: ita *Principi* multa supplicia & invidiosa sunt, & periculosa. Est enim angusti animi, ad quævis delicta carnifices statim advocare, hastam ubique & gladios in promptu habere; ungulas item & rotas, & alia talia. Quædam enim delicta contemnenda sunt potius, præsertim ab infimæ sortis aut conditionis hominibus designata, qui infra iram Principis esse debent & animadversionem, vel levius punienda, aut condonanda quandoque prorsus Personis honoratioribus, eorumque voluntas officiis & humanitate immutanda. Generosa in hanc rem est vox *Flavii Vespasiani* Imp. ad *Demetrium Cynicum*, qui cum non solum nec assurgeret ei, nec salutare eum dignaretur, non

quiesceret etiam contra statum Imperii, & Personam Cæsaris loqui: *Tu quidem*, inquit Imperator, *nihil pratermittis, ut ego te interfici jubeam, ego tamen canem latrantem non occido*: uti scribunt Suetonius & Dio. Itaque divine prorsus, & supra sexus sui conditionem L I V I A olim ad A V G V S T V M dicebat: *Viden', ut Medici rarissime sectiones & ignes adhibeant, ne vitia corporis magis exasperent: Pleraque lenibus corporis exercitiis, & mitibus medicamentis molliunt ac sanant: Eandem rationem curandi animos tu sequere. Audaces, inquietos ac sinistri consilii homines immedicabilique & continua malitia adsueros, exscindere te jubeo, ad exemplum earum corporis partium, qua medicinam non patiuntur. Reliquos, qui propter aetatem, imperitiam, imprudentiam, aliove casu quodam, sive volentes, sive inviti peccant, verbis castigare, minis corrigere, alia ve tolerabili ratione te tractare velim.* Suetonius.

Tale quoque exemplum hoc loco in Constantino M. habemus.

Similiter in BELLO sanguinarius non fuit. Eusebius l. 2. de vita Constantini c. 13. ita scribit: *Diligentem adhibebat cautionem, ne inter dimicandum multorum fieret cædes, multumque sanguinis effunderetur. Vnde non magis suorum, quam hostium saluti prospexit: Quapropter suos, cum victoriam essent adepti, hortari solebat, ut captivorum misererentur; & cum homines essent, naturæ humanæ nequaquam caperet eos oblivio. Atque si quando militum animos ferociores cerneret, auri munusculo eos refrænabat, & præcipiebat, ut, qui aliquem ex hostium numero vivum cepisset, certa quadam auri summa remuneraretur. Hanc autem veluti illecebram ad hominum conservationem Imperatoris excogitavit prudentia, adeo ut infiniti etiam ex ipsis Barbaris incolumes evaserint, Imperatore vitam ipsorum redimente.*

VI. Liberalitas & Beneficentia.

Si quos privatos dilexit Imperator, opibus honestavit, non dignitate prætoria aut Consulari, ut Principes priores fecerant. Cuspinianus.

Vnde *feuda hereditaria* ab ipso primum sunt instituta. Nam ante ipsum ex veteri consuetudine Tribunis, Præfectis, Comitibus & Ducibus, qui pro augendo Imperio consenuerant, dabantur agri & villæ, ut necessaria eis suppeterent, quoad viverent. Verum Constantinus sanxit primus, ut agri, villæ, oppida, quæ ad victum emeritorum contributa erant, ad hæredes transirent: unde milites sibi magis pœnoxios atque obstrictos reddidit. Pomponius Latius.

VII. Felicitas.

Constantinum M. non supplicantem Dæmonibus, sed ipsum verum Deum colentem, tantis Deus implevit muneribus, quanta optare nullus auderet. *Augustinus lib. 5. de civitate Dei, cap. 25.*

VIII. Imperii Romani divisio.

Constantinus A.C. 330. distribuit Romanum Imperium in duas partes: in Occidentem, & Orientem. OCCIDENTIS iterum duas partes fecit: GALLIAM & ITALIAM. GALLIA comprehendit ipsam Galliam, Hispaniam, Britanniam & Germaniam. Habuitque Gallia Provincias 17, Hispania 7, Britannia 5.

ITALIA comprehendit ipsam Italiam, Africam & partem Illyrici. Habuitque Italia Provincias xvii, Africa v, Pars Illyrici vi.

ORIENTIS iterum duas partes fecit, Asiam scilicet & Thraciam. Thracia habuit Provincias duas, Macedoniam & Daciam. Asia vero Asiam ipsam, Ægyptum, Pontum. Asia Provinciarum xxv, Ponti x fuere.

Hinc A Q V I L A Imperii Romani pingitur biceps. Quo pertinet venustum Epigramma:

Picta biceps Aquila, hinc occasum, hinc aspicit ortum:

Alter (ait) nostri est Cæsaris, alter erit.

IX. Opera ejus, atque ædificia magnifica.

1. *Constantinus M.* urbem Constantinopolin ædificavit. Nam tradunt Historici, *Constantinum Magnum*, cum statuisset Imperii sedem ex urbe Roma in Orientem transferre, quo facilius Parthorum excursions compesceret, *Byzantium* petivisse, eumque sibi locum divinitus ostensum delegisse: Mox urbem ampliassse, nova mœnia erexisse, sublimis excitasse turres, magnificentissimis operibus exornasse, tantumque illi decoris adjecisse, ut altera ROMA non immerito dici posset. Scriptores vetusti, qui florentem viderunt, Deorum potius in terris habitaculum, quam *Impp.* putaverunt. Nam *Constantinus* eam valde munivit, & multis ornamentis exornavit. Pleraque autem ornamenta ex tota Asia & Europa, & Africa, ad ejus dedicationem advecta sunt. Vnde D. Hieron. dicere solitus est: *Constantinum* nudasse urbes, ut *Constantinopolin* ornaret. Urbis nomen *νέαν Ῥώμην*, h. e. NOVAM ROMAM vocavit; sed vicit obstinatio vulgi, ut à conditore CONSTANTINOPOLIS vocaretur.

11. *Constantinus* dedicavit Constantinopolin A.C. 330. ibique *Constantii* Cæsaris quinquennalia celebravit.

111. Eodem anno templum Apostolorum Constantinopoli ædificavit, & templum PACIS. Civibus etiam qui Constantinopoli habitare volebant, annonam dedit, unde urbs brevi temporis spatio in immensum aucta est, ita ut magno spatio pomæria proferrentur. Distribuit autem civibus quotannis octuagies centena millia medimnorum frumenti, quæ sunt ultra vicies quater centena millia modiorum Lipsiensium.

1V. *Constantinus* aliquot Nobiles viros Romæ excitavit, qui Constantinopolin commigrarent, illamque ædificarent. Nam miro strategemate usus est in Byzantio amplificando & exornando. Duodecim enim illis Romanis, quos contra Persarum Regem cum exercitu misit, annulos clam ademit. Quo fine autem hoc ab eo factum sit, narrat *Codinus* in libro de originibus Constantinopolis à *Georgio Dusa* edito, cujus verba sunt ponderibus prægnantia: *Constantinus M.* cum vellet civitatem Byzantium maxime à Romanis inhabitari, annulos cujusque viri occulte accepit, ipsosque (videlicet quatuor Magistros, *Adum*, *Protasium*, *Scolyasbrum*, *Philoxenum*; & octo patricios, *Probum*, *Dominum*, *Darium*, *Maurum*, *Rhodanum*, *Saltionem*, *Modestum Præfectum*, *Eubulum*) cum magno exercitu contra Sabarum Persarum Regem misit, ubi in Persia 16. menses commorabantur. Imperator vero *Constantinus*, legatis Romam missis, uxores ipsorum, liberos, & familias Byzantium vocavit. Constituit etiam opifices, ut domos ipsorum, & loca singula, ubi & quomodo sitæ essent, in orane maritima vel continente, ut formam structuræ, & quales gradus essent tortuosi, observarent. Assumptis ergo secum familiis vocatorum Byzantium redierunt, ibique singula simili modo condiderunt, in iisque familias ipsorum habitare jusserunt. Cum itaque Romani illi ex Persia potiti victoria rediissent, & 365. centenaria allata recepissent, Imperator eos convivio excepit, illisque dixit: VULTIS ABIRE ROMAM? tentans eos. Illi autem dixerunt, se ante duos menses non reversuros. Imperator vero dixit: Vespero dabo vobis ades vestras. Iusserat enim *Euphrati* accubitori suo, qui & *Constantinum M.* Christianum effecerat, ut unicuique ædes suas restitueret. Ut igitur viderunt portas, atria, gradus, mensuram & formam, altitudinem & prospectum fenestrarum Romanis similem; putabant, se per somnium esse Romæ. Cum vero & familias suas invenerent, obstupescabant, & cum interrogarent suas

familias, & penitus intelligerent, crediderunt non esse phantasiam, sed prudentiam Imperatoris, quod invitos & nolentes degere hic jufferit.

V. *Constantinus M.* Drepanum Bithyniæ civitatem restauravit, & in memoriam matris suæ *HELENÆ*, *Helenopolin* appellavit, A.C. 327. sicut *D. Hieronymus* scribit.

X. Lex de Adulteris puniendis.

Constantinus quoque legem tulit, violatores conjugii gladio puniendos esse. Quæ constitutio congruit cum jure divino. Nam *Levit. cap. 20. v. 20.* & *Deut. cap. 22. v. 22.* Deus ita præcipit: Si mæchatus quis fuerit cum uxore alterius, & adulterium perpetravit cum conjuge proximi sui, morte moriantur & mæchus & adultera. *Deut. c. 22. v. 23.* Si puellam virginem desponderit vir, & invenerit eam aliquis in civitate, & concubuerit cum ea, *v. 24.* educes utrumque extra portam civitatis illius: & moriantur. Confer *Ezech. 16. vers. 38.* Vnde patet, quam graviter erret *Alexander 111.* Pontifex Romanus, qui in jure Canonico cap. At si Clerici, extra de judiciis, rescripsit *Salertino* Archiepiscopo de adulteriis & aliis criminibus, quæ sunt minora, posse Episcopum cum Clericis post peractam pœnitentiam dispensare. Verum hæc sententia Pontificis juri divino, & constitutioni *Constantini M.* è diametro est contraria.

Symbolum ejus.

Symbolum ejus: IMMEDICABILE VULNUS ENSE RECIDENDUM.

Constantinus M., qui magnus fautor proborum, & strenuus osor improborum fuit, frequenter dicere solitus est: Pro utilitate Reip. Imperatorem non debere labores recusare, neque cuiquam omnium, ac ne propriis quidem membris suis parcere, publicæ tranquillitatis conservandæ causa: Quin imo partem corporis rescindere, si remedium non admittat, sin contra, favere; sicut *Pomponius Latius* scribit. Idcirco in animadvertendo plerumque usurpasse perhibetur hunc *Ovidii* versiculum:

Cuncta prius tentanda: Sed Immedicabile vulnus

Ense recidendum: ne pars sincera trahatur.

Quo insinuare voluit, improborum genus illud pestiferum atque impium ex hominum communitate exterminandum esse. Quemadmodum etiam Hippocrates desperatis morbis vetat adhibere medicinam. Nam quemadmodum membra quædam amputantur, si & ipsa sanguine & tanquam spiritu carere cœperint, & noceant reliquis: Ita ista in hominis figura feritas & immanitas belluæ à communi

muni tanquam humanitate corporis segreganda est; uti præclare loquitur *Cicero lib. 3. Offic.*

II. V I T I A.

Axioma.

Mixtura virtutum & vitiorum in Heroicis Personis esse solet.

Exemplum habemus evidens in *Constantino Magno*. Hic enim gravia habuit *σφάλματα*, eaque duplicia.

I. E C C L E S I A S T I C A. Nam à Sorore sua deceptus *Arium* in Concilio Nicæno damnatum revocavit, ipsiusque dogma in Filium Dei blasphemum Ecclesiis obtrusit: atque magnum *Athanasium*, veritatis propugnaculum, in exilium ejecit. Qua re acuit & auxit rabiem Arianorum. Nam horribiles secutæ sunt confusiones post ipsius mortem, defævientibus Arianis in Orthodoxos, juxta Axioma Politicorum: *Lapsus magnorum Principum trahunt secum magnam multorum ruinam.*

II. P O L I T I C A. Nam cum devicto Licinio solus cum filiis suis Monarchiam obtineret, per insolentiam mutatus, & crudelior factus est.

1. C R I S P V M filium suum jam Cæsaris dignitate ornatum insignemque juvenem indicta causa occidit, ob meram suspicionem, quæ cum F A V S T A noverca rem habuisset: Veritate autem comperta, ipsam Faustam uxorem suam in balneo supra modum calefacto suffocavit.

2. L I C I N I V M sororis suæ filium, egregiæ indolis juvenem, ejusdem Faustæ instinctu interfecit.

3. *Innumeros* trucidavit *amicos*: inter alia mandavit à suis deceptus supplicium esse sumendum de quodam innocente, vel, ut alii volunt, de tribus militibus seu Capitaneis, qui per calumniam erant accusati apud Constantinum. Verum *Nicolaus Episcopus* in oppido Myra accurrens repressit licitorem, stringentem gladium, ut caput eis amputaret. Postea scripsit *Imperatori*, illis fieri injuriam; & indicavit causas. Quod *Nicolai* factum Imperatori probatum fuit. *Philippus Melanchthon in Postilla*. Et cum in multis flagitiis grassaretur, cum tamen multæ magnæque in eo virtutes essent, adeo, ut cum *Alexandro M.* conferri posset, sicut *Eusebius* inquit, divinitus lepra percussus est, & ab *Eusebio* baptizatus sanitati est restitutus: uti postea dicemus.

II. ACTA SAGATA.

I. Oratio Militaris.

Constantinus M. militibus suis peculiarem orationem præscripsit, quam cum hoste pugnaturi recitarunt. Quæ talis fuit: O Deus clementissime: nos te solum nostrum agnoscimus Dominum, te solum colimus, tanquam protectorem nostrum: A te solo petimus & expectamus victoriam; per te solum hostes nostros vincimus: à te solo habemus omne bonum quodcunque habemus: à te solo expectamus omnia, quibus indigemus: Te adoramus & invocamus, ut Dominum nostrum *Constantinum* ejusque filios salvos & superstites conserves, illosque adversus omnia mala protegas, iisque victoriam clementer largiaris, propter Iesum Christum Filium tuum unigenitum. A M E N.

II. Bella.

Bella gessit *Constantinus* potissimum quinque.

I. Contra *Maximianum*, socerum suum.

Cum *Maximianus* cognomento *Herculeus* anno C. 308. Imperium, quod cum *Diocletiano* collega suo *Nicomedia* deposuerat A. C. 304, recipere conatus esset, eamque ob causam *Constantino* genero suo insidias struxisset, F A V S T A Maximiani filia, & *Constantini* conjunx, dolum detexit, & maritum adversus parentis injurias tutata est. *Constantinus* igitur *Maximianum* captum Massiliæ strangulari iussit. *Eusebius*.

II. Contra *Maxentium*, Maximiani filium.

Constantinus contra *Maxentium* bellum gessit anno C. 311. & 312. Circa quod tria sunt notanda. I. Τα ἐσθνημένα. II. Τα περὶ αὐτοῦ. & III. Τα περὶ πόμην.

I. ΤΑ ΕΣΘΗΝΕΜΕΝΑ.

I. *Multiplex Maxentii maleficiū*. *Maxentius* Romanos tyrannico dominio per quatuor annos premebat, multos injuste interficiebat, perque tum fraudulentiam tum violentiam uxores civium rapiebat, easque nefarie stuprabat. Exemplum memorabile habemus de *Sophronia* Romana, quæ ad mandatum *Maxentii* per stuprorum ministros vocata, sibi ipsi manus violentas intulit: sicut in vita *Maxentii* supra diximus.

II. *Senatus-consultum*. Cum autem Tyrannus ille tam horribiliter Romæ grassaretur, *Senatus* per li-

per literas *Constantinum M.* à Gallia accersivit, ut *Maxentii* furores compesceret.

III. Coeleste prodigium. *Constantino* vero dubitante, an *Romam* duceret exercitum, & præterea anxius esset, quomodo sine magna hominum strage & sanguinis effusione *Maxentium* vinceret, *Deus* illi dedit illustre victoriæ signum: Nam in ipso meridie cælo sereno, multis simul astantibus & videntibus, cernit *CRUCEM* fulgentem cum expressis circa eam literis: ΕΥ ΤΕΤΡΩ ΝΙΚΑ. i. e. *IN HOC VINCE*. Per somnum etiam *Christus* ei apparens iussit, ut crucis signum pro vexillo in præliis uteretur.

III. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

1. Conflictus. Signum *Constantinus* ex auro opere subitario confici curavit juxta speciem quæ apparuisset, cum duabus literis Græcis *XP*, quæ nomen *Christi* exprimerent, illudque signum militari-
bus vexillis inseruit, &

maxime *Labaro*, quod inter ea primum, & ante Imperatorem gestabatur. De quo venuste & eleganter inquit *Prudentius*:

*Christus purpureum gemmanti textus in auro
Signabat Labarum.*

Postea statim *Romam* cum exercitu properavit, atque copias *Maxentii* aliquot præliis fudit.

1. Maxentii interitus. *Maxentius* prælio cum *Constantino* congressus, cum videret equites suos victos, ne urbe excluderetur, per pontem *Milvium* in urbem redire maturavit. Sed rupto illo ponte, quem in interitum *Constantini* fabricatus fuerat, in *Tiberi* submersus est, juxta adagium, quod exstat *Proverb. c. 26. v. 26. & Psalm. 7. v. 14.* Foveam fodit, & incidit in foveam quam fecit. Atque ita *Constantinus* præclaram obtinuit victoriam, atque omni *Italia* atque *Africa* potitus est, anno Imperii sui septimo.

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

1. Populi Romani exhilaratio. Nunciata hac victoria in urbe, & viso capite *Maxentii*, quod conto præfixum circumgestabatur, Romanis, quos dura tyrannide annis 4 vel 5 oppressos tenuerat, jucundum præbuit spectaculum.

1. Leta Constantini victoris exceptio. Similiter universa civitas *Constantinum* victorem in urbem ingenti lætitia & congratulatione accepit,

imo lætissimis populi vocibus atque clamoribus repleta fuit. Adeo acceptius, præstantiusque Tyrannorum depulsoribus nihil est: inquit *Aurelius Victor*.

1. Statua Mnemonica erectio. Cum *Constantinus* urbem ingressus esset, ut tam admirandæ victoriæ gloriam non sibi, sed *Christo* acceptam se ferre testaretur, trophæi loco erigi media in urbe iussit statuam suam, quæ manu dextera crucis *Christi* signum teneret, ejusque salutarem virtutem omnibus ostentaret ac promulgaret, addita insuper hac inscriptione: *Hoc salutari signo, vero fortitudinis indicio, civitatem jugo servitutis liberavi, & Senatuum populumque Romanum in libertatem vindicavi, ac pristina dignitati splendorique restitui.*

IV. SENATUS GRATITUDO. *Senatus* etiam arcum ei cum hoc elogio dedicavit: Imper. Fl. *Constantino* S. P. Q. Romanus, quod instinctu divinitatis, mentis magnitudine, exercitu suo, tam de Tyranno, quam de omni ejus factione, uno tempore justis Rempublicam ultus est armis, Arcum triumphis insignem dicavit, liberatori Urbis, fundatori quietis. *Eusebius, Socrates & Sozomenus.*

V. PAX & QUIES ECCLESIAE. Postea *Constantinus* omnibus populis atque gentibus ad *Romanum Imperium* pertinentibus, similiter Ecclesiis *Dei*, opulenta subsidia suppeditavit. *Sigonius.*

III. Bellum contra Licinium Affinem suum.

Constantinus sororem suam *Constantiam* *Licinio* in uxorem dederat, & *Mediolanum* progressi nuptias celebrarunt, ibique pactum iniverunt de libertate religionis concedenda, anno C. 313. At *Licinius* pactorum oblitus, persecutionem adversus *Christianos* instituit, eosque ex aula sua pellit, & Ethnicismum amplectitur. Quem per literas officii monens *Constantinus*, ut à malitia desisteret, non persuasit. *Cedren.* Anno C. 320. *Licinius* adhuc atrocius persequitur *Christianos*, sancitque, ne *Episcopi* amplius docerent, & ne mulieres cum viris precationis causa convenirent. Occidit etiam multos, interque alios *Blasivm*, & 40 virgines, & aliquot *Episcopos*. Cum autem *Licinius* nihil remitteret de persecutione *Christianorum*, nec ulla ratione ab iis exagitandis avocari posset, magni utrinque exercitus contrahuntur, & magni fiunt apparatus: *Constantinus* contrahit copias *Thessalonicae*, *Licinius* in *Thracia*, anno C. 322. Tandem *Constantinus*, confecto exercitu 120000 peditum, & 10000 equitum, contra *Licinium*, qui habebat

125000 peditum, & 15000 equitum, tribus praeliis *Licinium* vicit, qui Imperio se abdicavit, & salute per uxorem *Constantiam* impetrata, Thessalonicae privatus vixit. Referunt Historici, quod in pugna *Constantini*, contra *Licinium* ad Hadrianopolin facta, duo Equites sint visi, qui Legiones hostium ceceiderunt, quos Angelos fuisse dubium non est. Cum autem *Licinius* aliquanto post res novas moliretur, jussu *Constantini* jugulatus est. *Entropius Victor*.

Anno C. 326. *Constantinus* Romam de *Licinio* tyranno triumphans inivit, ibique vicennalia celebravit.

Constantinus M., A. C. 315, cum provincias composuisset, *CRISPVM* & *CONSTANTINVM* filios Cæsares creavit, quibus junxit *LICINIANVM*, *Licinii* filium, nondum 20 menses natum. *Zosimus*. Sed id non satis felix futurum, defectu Solis iisdem mensibus facto, ut *Aurelius Victor* scribit, patefactum est.

IV. Bellum contra Sarmatas.

Constantinus A. C. 316. contra Sarmatas profectus est, eorumque Regem *Rausimodum* praelio vicit, qui occasione usus Istrum transgressus Pannonias crudelissime vastavit. *Constantinus* victos secutus, tandem etiam eos vicit: & Pannonia expulit.

Anno C. 321. *Constantinus* iterum bellum acre cum Sarmatis gessit, & tandem, transmissio Istro, *Rausimodum* Regem victum in fuga interfecit, victis pacem dedit, & Thessalonicam reversus est, ibique portum ædificari jussit.

V. Bellum contra Gothos.

A. C. 332. *Gothi* regionem Sarmatarum ingressi, & remoto ex limite Istri præsidio, se in Thraciam & Mœsiam intulerant. Ideo *Constantinus* contra eos profectus victoriam ab illis reportavit, & trans Istrum removit, iisque tandem pacem dedit, hac conditione, ut militum 40000, si quando opus esset, Imperatori traderent. *Sigon*. *Gothi* ut Imperatori militem præstare possent, servos suos ad militiam instituunt, iisque arma tradunt. Servi contra in dominos suos arma vertunt, eosque sedibus suis pellunt. Domini profugi ad *Constantinum* veniunt, ab eoque petunt locum habitationis, qui eos in provincias recepit, & quosdam sacramento militari adexit. Id cum postea alii Imperatores imitarentur, magnam calamitatem Imperio accersiverunt. *Zosimus*.

IV. ACTA ECCLESIASTICA.

1. *Constantinus* primus ex Imper. Christianus factus, Christumque amplexus est, atque Christianos etiam Imperatores reliquit. *Sigon. lib. 4.*

Epistola ejus ad *Saporem* Persarum Regem memorabilis apud *Eusebium lib. 4. cap. 19. de vita Constantini* extat, in qua inter alias pias monitiones hæc verba leguntur: *DEVS* puram solummodo mentem & animum omni labe vacantem ab hominibus flagitat; quibus ille virtutis & pietatis actiones ponderat. Quod etiam *Philippus Melanctih.* hoc disticho venustissimo expressit, ex quo patet, quales preces *DEO* sint gratæ:

*Casti DEVS mens est, casta vult mente vocari,
Et castas voluit pondus habere preces.*

Cum quo congruit elegans Distichon *Gregorii Nazianzeni*:

Optimum opus manuum, has in calum tendere puras,

Atque pio castas fundere ab ore preces.

Sicut enim vasa pice referta, si melle aut vino ea replere velimus, effundi ante & mundari oportet: Ita mentes & corda nostra à stultis & futilibus hujus mundi desideriis & tetriss peccatorum sordibus, quibus ea plena scatent, expurgari ante & munda reddi necesse est, ut sapientiæ ac justitiæ & vitæ divinæ, ceu ipsius *DEI* capacia, reddantur. Et in eundem sensum Ecclesia canit: Aufer à nobis Domine cunctas iniquitates nostras, ut possimus puris mentibus introire in sancta Sanctorum.

II. *Constantinus M.* Personis Ecclesiasticis magna privilegia concessit, tamen ab omnimoda jurisdictione secularis potestatis eas non exemit, sed in ipsis etiam Episcoporum causis Iudicium exercuit, ac suæ in illis jurisdictionis satis evidens documentum dedit, quando ad Synodum *Nicanam* publico edicto ipsos convocavit. In *Epistola* ad Vicarium *Africæ* scribit: Scias, quod tam super plebe quam Clericis his qui primi sunt, sum diligentissime quaesiturus, idque judicaturus, quod verissimum & religiosissimum esse manifestum est. Privilegia autem Personis Ecclesiasticis concessa hæc sunt: Prohibet illos novis collationibus obligari, concedit liberos esse ab hostibus excipiendis, removet ab ipsis indebitæ conventionis injuriam, & iniquæ exactionis improbitatem, extraordinariorum munerum necessitatem, parangariarum præstationem, nisi habeant possessiones. *l. de his. C. de Episc. & Cler.* Sed de universa & omnimoda eorum exemptione nihil addit. Deinde *Ruffinus* ibidem, *lib. 10. histor. cap. 2.* addit: Episcopos in illo Concilio sua negotia ad Imperatorem detulisse, ipsum-

ipsumque à singulis frequenter fuisse interpellatum. Ergo controversiarum suarum iudicem ipsum agnoverunt. Quare falsum est, quod *Bellarminus* alique Pontificii scribunt, non posse Clericos à iudice seculari iudicari, etiamsi leges civiles non servant.

III. *Constantinus M.* A. C. 313. *Maximo*, sævissimo Orientis Tyranno & Christianorum hoste infensissimo, è vivis sublato, Christianis templam passim vel instituit, vel instauravit, vel illa ex fundamentis nova erigi iussit. *Eusebius l. 10. cap. 3.* *Encania* sive *Consecrationes templorum* à Christianis ingenti lætitia celebratas, graphice describit hisce verbis: Celebre spectaculum, inquit, & nobis omnibus spectabile ac desideratum ante oculos proponebatur, dedicationum scilicet festivitates per urbes singulas, templorum nuper exædificatorum consecrationes, frequentes Episcoporum in unum conventus, peregrinorum longe ab exteris regionibus accedentium concursus, mutua populi in populum benevolentia, propterea quod membra corporis Christi in unam quasi harmonia & concentus conspirationem coibant: una erat sacri spiritus virtus & potentia, quæ per universa Ecclesiæ membra permeavit. Una omnium mens & sententia: una & consentiens ex omnium ore laus divinitatis: accurata sacrorum mysteriorum administratio: decori Ecclesiæ ritus, Psalmorum cantu & hymnorum divinitus nobis traditorum recitationibus celebrati. Cujusque item ætatis genus, cujusque sexus multitudo, ut maris & fœminæ, totis cogitationibus, viribus, læta mente, alacri animo, per preces & gratiarum actiones DEVM omnium bonorum authorem venerati sunt. Singuli etiam Ecclesiarum præsides singulas orationes Panegyricas habuerunt: & ut cuique dicendi vis & facultas suppetebat, sic quisque eam celebritatem prædicavit.

IV. *CONSTANTINVS M.*, sex Tyrannis & hostibus Christianorum crudelissimis extinctis, videlicet *Diocletiano*, *Maximiano*, *Galerio*, *Maxentio*, *Maximino* & *Licinio*, solus summa rerum potitus, ad religionem Christianam instaurandam, stabiliendam & amplificandam, omnem curam, studia ac laborem contulit, publico edicto Christianis de libertate religionis cavit, piis Doctoribus stipendia constituit, atque adeo non tantum *Politiam*, sed etiam *Ecclesiam* bene gubernavit ac protexit, publicum religionis exercitium suis subditis concessit. *Eusebius l. 10. cap. 5.* Et paullo post, pacem religionis constituit, ne quis alteri ob religionis diversitatem molestus esset: qua effecit, ut non tantum Christianis liberum maneret religionis exercitium, sed etiam ut Ethnici hac mansuetudine

ad veram religionem se converterent. Nam pulcherrime inquit *Theodoretus lib. 1. cap. 6.* Currebant assidue omnes nationes ad fidem Christi, & baptizabantur, patria simulacra atque idola confringentes: Quod idem *P. Diacon. lib. 11. testatur.*

Biblia suis sumtibus sæpius describi, atque in exteris Nationes hinc inde mitti curavit, ut vera religio longe lateque propagaretur.

Novum Testamentum sibi semper præferri mandavit: Quo insinuare voluit, quod ipse ex eo veram DEI atque Christi agnitionem hauserit, inque ea constanter perseverare, subditosque suos protegere vellet. Vnde de felici illius temporis statu recte dici potest, quod tempore *Constantini M.* Imperatoris duo fuerint OCULI Imperii Romani, videlicet *LEX & RELIGIO*; juxta Epigramma *Ovveni* venustissimum:

LEX & RELIGIO junxerunt fœdera: pravas

Hæc hominum mentes comprimit; illa manus.

V. *Constantinus M.* religiosissimus crucis supplicium, quo Christus secundum morem Romanorum affectus est à Pontio Pilato, lege sustulit; referente *Sozomeno lib. 1. histor. Eccles. cap. 8.* & *Histor. Tripart. lib. 1. cap. 9.* ne salutare crucis signum subserviret ad perniciem hominum, & pœnis vilesceret damnatorum.

VI. *Constantinus* primum Septimanæ diem, h. e. diem Solis, in locum Sabbathi Iudaici publico cultus divini exercitio ab Apostolis destinatum, (quia Christus eo die à mortuis resurrexit: uti colligitur ex historiis Evangelistarum *Matth. cap. 28. v. 1.* *Marc. 16. v. 1.* Vnde primus Septimanæ dies vocatur *ἡμέρα κυριακή*, h. e. *Dies Dominicus*, *Apocal. cap. 1. vers. 10.*) peculiari postea constitutione confirmavit, Anno C. 321. referente *Eusebio lib. 4. de vita Constantini cap. 18.*

VII. *Constantinus M.* libros Sibyllinos in precio habuit, ex iisque Iudæos refutavit.

VIII. *Constantinus M.* plures religiones in Imperio tolerare noluit. Nam Idolorum templa clausit, & solam religionem Christianam vigere iussit. Quæ tamen constitutio *Constantini* non ἀπὸ τῶς (sicut Pontificii contendunt) sed κατὰ τὴν accipienda est. Nam 1. Accurate distinguendum est inter *Hæreticos*. Quidam enim sunt hæresiarchæ, h. e. hæresin propagantes: Quidam vero sunt seducti, h. e. hæresin amplectentes & sectantes. 2. Accurate distinguendum est inter duplicem Reipublicæ statum, nempe *liberum & pressum*. Quod Hæresiarchas sive Doctores attinet; illi in libera Republ. plane non sunt tolerandi, sed abigendi & relegandi. Cives vero seductos & hæresin amplectentes

tolerare possunt Principes, si nempe tranquille & pacate vivant. Præsertim autem, si spes aliqua illorum conversionis futuræ nobis affulgeat; sicut *Constantinus M.* prudenter observavit. Quod si vero status Reipubl. perturbatus est, ac *Hæretici* sive hæresiarchæ sine sanguinis effusione removeri nequeunt, tunc temporis aliquid concedendum est, valeatque tum monitum *Taciti* prudentissimum: *Tu iterum atque iterum vide, annon connivere interdum melius sit, quam intempestivis remediis delicta accendere.*

IX. *Constantinus M.* in hæreticos famosos & pestiferos usque ad sanguinem non sævit, sed eos in exilium eiecit. Quod factum ejus minime est culpandum, sed maxime probandum. Nam 1. Ad fidem nemo cogi potest ac debet. *Deus* enim requirit populum voluntarium, & cultum spontaneum. *Psal.* 110. v. 3. Nec placent ipsi coacta servitia. *Levit.* 19. vers. 5.

2. *Sævis* in hæreticos usque ad sanguinem, est hæreticum & antichristianum. Ergo Ecclesia Christiana ab eo abstinere debet. Antecedens probatur ex vulgato illo Augustini dicto, quod exstat *lib.* 3. contra Cresconium Grammaticum *cap.* 50. Nullis bonis in Ecclesia Catholica placet, si usque ad mortem in quenquam, licet hæreticum, sæviatur. Similiter illud ipsum patet ex praxi hæreticorum. Nam in *Hist.* Tripart. *lib.* 12. *cap.* 4. de Nestorio hæretico narratur, quod, in prima sua ad Episcopatum Constantinopolitanum inauguratione, palam ad Imperatorem dixerit: *Da mihi, ô Imperator, terram ab hæreticis liberam; & ego cælum tibi reddam: Tu mihi hæreticos exstirpa, & ego Persis delendis tibi adero.*

X. De Concilio Niceno, œcumenico I.

Anno C. 325. *Constantinus M.* Concilium Nicenum Oecumenicum primum convocavit. Circa quod triplicia acta sunt notanda.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

Hoc est, *Antecedentia*, quæ ante Concilium facta sunt.

I. OCCASIO, quæ fuit hæreseos ab *Ario* disseminatio. Nam *ARIVS* Presbyter Alexandrinus blasphemum hoc dogma spargere cœpit de Filio *DEI*, quo λόγος, sive Filium *DEI* negabat esse ὁμοῦσιον καὶ συναιῶνον Patri, h. e. ejusdem essentia cum Patre, eique coæternum. Contra vero affirmabat, illum summam esse Creaturam ex nihilo conditam. Ideoque his verborum formis utebatur: *Ἦν ποτε ὁ πατήρ, ὅτε ἔκκ' ἦν λόγος.* h. e. Erat

Pater, cum nondum esset filius; Item, *Ἐκ τῆς μηδ' ὄντων*, h. e. ex non existentibus, sive ex nihilo, Filius esse cœpit.

II. CONCILII NICEŒNI à *Constantino Magno* CONVOCATIO. Ut autem hæc controversia exorta componeretur, *Constantinus Magnus* præcipuos Ecclesiarum per omnem Asiam, Africam, & Europam convocavit Episcopos. Nam ut *Eusebius lib.* 3. de vita *Constantini* scribit: Videre ibi erat Syros, Cilices, Phœnices, Arabes, Palaestinos, Thebanos, Libycos, Mesopotamios, Persas, Scythas, Ponticos, Galatas, Pamphylios, Cappadoces, Asianos, Phrygios, Thraces, Macedones, Achaos, Epirotas, & Hispanos. Circa hanc autem convocationem duæ circumstantiæ sunt notandæ: 1. Tempus. 2. Locus.

1. Quod TEMPUS attinet, fuit hoc Concilium convocatum à *Constantino Magno* A. C. 325.

2. LOCUS hujus Concilii fuit geminus, generalis & specialis.

Locus generalis fuit *Nicaea*, Asiae & Bithyniae Metropolis, quam primus *Antigonius* Philippi filius condidit, & Antigoniam nominavit. Postea *Lyssimachus* à nomine uxoris Antipatri filiae eam *Nicaeam* appellavit. Et in hac urbe hoc Concilium Nicenum congregatum, & Symbolum in ea conscriptum.

Locus specialis fuit aula *Constantini* Imp. De quo ita scribit *Theodoretus lib.* 1. *cap.* 7. Cum jam universi convenissent, præparatus erat ab Imperatore locus amplius in Regia, instructus subselliis & soliiis, quæ Episcoporum numero sufficere possent, atque ita debito ipsis honore habito jussit eos introire, & consultare de re proposita. Ipse quoque cum paucis postremo omnium ingressus est, & parvo in foliolo assedit. *Eusebius* quoque affirmat, confessum istum in aula Imperatoria, non in aliquo templo habitum fuisse. *lib.* 3. *vita Constant.* *cap.* 10.

N O T A.

Symbolum Nicenum habuit nomen & omen. Nam ἀπὸ τῆς νίκης, h. e. à victoria nomen accepit, ut invictum ejus robur ipso nomine insinuaretur. Sicut etiam *Symbolum Athanasianum* ab immortalitate nomen habet. Quemadmodum enim ipse *Athanasius* à Patribus PROPAGANDUM VERITATIS appellatus est: Ita quoque Symbolum ejus vere arx invicta veritatis fuit, cui, quamdiu Sol & Luna stabit, nihil ab interitu periculi erit. Ita etiam *Augustana Confessio* Augustum ab Augusta Vindellicorum urbe nomen divina providentia accepit, ut AUGUSTANA appellata sit. Quod nomen ei fuit omen. Voluit namque *DEUS* eo ipso insinuare, quod religio Lutherana, in Augustana Confessione comprehensa, sit vere augusta, perque totum terrarum orbem admirabili incremento propagata; sicut ipse *Bellarminus* Iesuita in oratione in

Gymnasio Romano A. C. 1576. habita, quæ Tomo primo controversiarum præfixa est, affirmat: *Quis enim* (inquit) *ignorat, pestem Lutheranam* (intelligit Augustanam Confessionem) *in Saxonia paullo ante exortam max Germaniam pene totam occupasse: inde ad Aquilonem, & Orientem profectam, Daniam, Norvegiam, Sueciam, Gothiam, Pannoniam, Hungariam absunssisse: tum ad Occidentem, & Meridiem pari celeritate delatam, & Galliam, Angliam, Scotiam, florentissima quondam regna, brevi tempore populatam: ad extremum Alpes transcendisse, & in Italiam usque penetrasse?* Errant igitur Pontificii, qui scribunt, Concilium Nicenum à Sylvestro Romano Episcopo convocatum esse, cum illud non Sylvestri, sed Iulii tempore celebratum esse, ex *Athanasii* apologiis clarum est: & clarissimi scriptores, *Eusebius, Socrates, Theodoretus*, & alii, uno ore testantur, à Constantino Magno Imper. hanc Synodum esse convocatam.

T A Π Ρ Α Χ Θ Ε Ν Τ Α.

h. c. *Acta in Concilio.*

I. P R Æ S E S hujus Concilii fuit *geminus*. 1. *Politicus*. 2. *Ecclesiasticus*.

I. P O L I T I C U S & summus fuit *Constantinus Magnus*.

2. E C C L E S I A S T I C U S atque secundarius fuit *Eustathius*, Episcopus magnæ Antiochiæ: quod apparet ex oratione ipsius, qua laudum flosculis coronam texuit regio capiti Constantini: ut loquitur *Theodoretus lib. 1. cap. 7.*

II. A S S E S S O R E S. Congregati sunt in hac Synodo Episcopi 318: ut ait *Ruffinus lib. 1. cap. 1.* & *Socrates lib. 1. cap. 8.* & *Theodoretus lib. 1. cap. 7.*

III. C A V S A I M P E L L E N S fuit Alexander Alexandriæ Episcopus, qui multis precibus à Constantino contendit, ut Synodum indiceret. *Epiphanius lib. 2. tom. 2. har. 69.* Quod etiam de consilio quorundam Episcoporum Constantinum fecisse testatur *Ruffinus lib. 1. cap. 1.*

IV. M A T E R I A, ob quam hoc Concilium convocatum, & de qua re in hoc Concilio actum, fuit quadrigemina.

P R I M A C O N T R O V E R S I A fuit inter *Alexandrum* Alexandriæ Episcopum & *Arium* Alexandriæ Presbyterum exorta de D I V I N I T A T E F I L I I D E I, quam ille affirmavit, hic negavit. De qua *Socrates lib. 1. cap. 5.* & 6. ita scribit: Disputaverat in conventu quodam *Alexander* exactius & accuratius de divina essentia, cujus unitatem in Trinitate esse dixerat: ubi continuo *Arius*, Dialecticus magis quam Theologus, arbitratus Episcopum suum *Subellii* dogma, de tribus in unam eandemque redeuntibus personam, inducere, illis quæ ab Episcopo suo dicta erant, animo acerbo occurrit, afferens in medium argumentationem rationis

humanæ magis, quam scientiæ aut fidei: Si *Pater*, inquit, *genuit Filium*, initium certe suæ essentiae habebit Filius, ac constabit & sequetur inde, fuisse aliquando tempus, in quo filius nondum exstiterit. Ex hoc vero rursus sequetur, habere illum hypostasim ex non existentibus. Et hanc quidem disputationem Arius, velut incendium ex scintilla natum, per universam Ægyptum, Libyam, Thebaida, & vicinas provincias divulgavit.

S E C U N D A C O N T R O V E R S I A fuit diversitas in observatione diei Paschatos, quam Imperator in unam conformem observationem reducere jamdudum serio cogitaverat: uti testantur Historici, & *Athanasius* in epistola de Synodis Arimini & Seleuciæ.

T E R T I A C O N T R O V E R S I A fuit *Novati & Miletii*, qui docuerunt, eos, qui post Baptismum & justificationem lapsi fuissent, neque in gratiam apud D E U M, neque in communionem Ecclesiæ recipi posse, etsi veram pœnitentiam egerint.

Q U A R T A fuit, an Sacerdotibus maritis consuetudo conjugalit sit prohibenda.

V. F O R M A sive P R O C E S S U S.

I. S E S S I O. Ingressas in istum Theologorum conventum *Imperator* non armatis militibus, sed amicis, reverentiam Episcopis exhibuit, ornatus veste ex auro contexta, & gemmis fulgente: nec prius consedit, nisi ab Episcopis nutu id petentibus rogatus: & non in altiore sede, sed parvo in solioloposito assedit, ac Episcopus *Eustathius* in dextro ordine primam sedem occupavit.

II. O R A T I O 1. *Eustathii*. 2. *Imperatoris*.

1. *Eustathius* Episcopus Antiochenus primum hymnum, quo D E O omnipotenti gratias egit, recitavit: postea ipsi Imperatori gratias egit, quod curam Ecclesiæ gereret, & legitimam veritatis inquisitionem institui curaret: denique & Episcopos hortatus est ad sententias moderate dicendas.

2. *Imperator Constantinus* quoque oratione pia & clementi Episcopos ad concordiam, animorumque conjunctionem cohortatus est. In qua inter alia hæc sententia verè aurea eminet: *Intestina*, inquit, seditio in Ecclesia D E I conflata, multo plus molestiarum, & acerbitalis, quam quodvis bellum pugnave, in se complectitur.

Et imprimis memorabilis est pii Imperatoris sententia, quam annotavit *Theodoretus lib. 1. cap. 7.* è qua patet, solam sacram scripturam in eo Concilio fuisse Iudicem Arianæ controversiæ. Sic autem *Theodoretus* ait: *Laudatissimus Imperator, Nihil, dixit, esse indignius, quam hostibus domitis,*

cum, qui rebellaret, inveniretur nemo, ipsos se mutuo impetere, & voluptatem ac risum conciliare inimicis: praesertim in disputationibus rerum divinarum, in quibus haberent sanctissimi Spiritus doctrinam praescriptam. Evangelici enim & Apostolici libri, nec non Antiquorum Prophetarum oracula, plane instruunt nos, inquit, de sensu Numinis. Proinde hostili posita discordia, sumamus ex dictis divini Spiritus explicationes quaestionum.

III. CONTROVERSIARVM DECISIO.

I. Controversia de Deitate Filii Dei.

1. *Confessionis Aarii pralectio, laceratio, combustio atque damnatio.* Facta potestate utrique parti, quæ quisque de fide haberet, dicendi atque respondendi, primum omnium recitatus est libellus Eusebii Nicomedienfis, (qui strenuum Aarii defenso-rem se praebebat) qui Confessionem Aarii continebat, plenam blasphemias in divinitatem Christi. Theodoret. lib. 1. cap. 8. Sed cum impiæ ejuscripti voces omnium, qui aderant, consensu, indigna Christianorum auribus & oculis judicarentur, liber, postquam lectus fuerat, in medio omnium, cum confusione authoris, discerptus est.

2. *Episcoporum concertatio.* Postquam ille liber blasphemus esset discerptus, utriusque partis acerrima contentio insecuta est, Aarii patrocini-um suscipiente Eusebio Nicomediano, Veritatem defendente Alexandro Alexandriae Episcopo, & Athanasio. Constantinus autem Imperator omnes clementer audivit, & succurrendi utrique parti studio (spe pacis & concordiae constituendae) placide alios, qui contentiosius disputabant, conciliabat: alios bene differentes laudabat: sermone alios mansueto fletebat: in toto negotio unum illud spectans, ut consensum mutuum omnes, qui tum ibi aderant, reduceret; quod etiam factum est. Effecit namque ut unanimiter veram de divinitate Christi sententiam tenerent. Eusebius lib. 3. de vita Constantini. Socrates lib. 1. cap. 8. Theodoretus lib. 1. cap. 7.

3. *Libellorum accusatoriorum combustio.* Contigit in ea Synodo etiam hoc: Cum Constantino dati essent libelli accusationum, quas privatim habebant inter se Episcopi, obsignatos omnes asservari jussit, dicens: Prius publicam causam agendam esse. Sub exitum Synodi, inspectantibus omnibus, in ignem conjecit, adhuc obsignatos, addens hæc verba: Sacerdotum crimina non afferenda esse in publicum. Vnde effulget pietas Constantini in vitiis Sacerdotum tegendis. Socrates lib. 1. cap. 8. Sozomenus lib. 1. cap. 17.

4. *Symboli Niceni conscriptio & subscriptio.* Post longam disputationem scriptum est Symbolum

Nicenum, expresse inserta voce *ὁμολογούμενον*. Plurimum autem laboratum fuisse ab Episcopis in excogitandis vocabulis, quæ in explicanda Filii Dei divinitate usurparentur, Athanasius in epistola contra Arianos testatur; & ab ipso tandem EUSEBIO Nicomedienfi Ariano fuisse vocabulum *ὁμολογούμενον* forte fortuna suppeditatum; quo unico vocabulo totum Arianæ hæresis nervum incederunt. Quod vero ad Symbolum Nicenum attinet, id hodie multis in locis auctum est. Recitabo autem illud, quemadmodum primo conscriptum & à trecentis & octodecim Episcopis approbatum est: ut testatur Athanasius ad Iovianum, & ut exstat apud Socratem lib. 1. cap. 8. his verbis: CREDIMVS in unum DEVM, Patrem omnipotentem, omnium visibilium & invisibilium Creatorem: & in unum Dominum IESVM CHRISTVM, filium DEI: natum ex patre, & unigenitum; h. e. ex substantia Patris: DEVM ex DEO, lumen de lumine, DEVM verum de DEO vero, genitum, non factum, & CONSUBSTANTIALEM Patri, per quem omnia: qui propter nos homines, & propter nostram salutem de cælo descendit, & HOMO FACTVS est. Passus est, & resurrexit tertia die, & adscendit in cælos, venturus inde ad judicandum vivos & mortuos. Et in Spiritum Sanctum.

Qui vero dicunt, quod erat aliquando tempus cum non esset antequam genitus erat; vel quod ex nihilo ortus sit; vel quod ex altera essentia, quam ex Patris substantia genitus; vel quod Filius Dei creatus sit, quodque converti & mutari possit: istis Catholica & Apostolica Dei Ecclesia anathema denunciat.

Huic Concilio Niceno, seu Decreto piorum Episcoporum, Constantinus Imper. ipse subscripsit, qui ad Episcopos dixit: Se adfuisse cum unum ex ipsis, seque valde latari, quod fuerit ipsorum comminister, donec omnium conveniens inquisitio facta, & prolata in lucem veritate, concordia constituta sit.

Quod autem Synodus Nicena nihil diserte de divinitate Spiritus Sancti pronunciavit, inde factum est, quia tunc nondum erant Pneumatomachi, h. e. nemo tum temporis divinitatem Spiritus Sancti in dubium vocabat, aut impugnabat: ut Nazianzenus & Basilus referunt.

II. Controversia de Paschatis celebratione.

Altera causa in Concilio disceptata, & tandem unanimi consensu comprobata fuit, ut Pascha ab omnibus ubique Christianis eodem die celebraretur. De qua re ita scribit Constantinus in Epistola ad Ecclesias apud Socratem lib. 1. cap. 6. & Theodoret-

doretum l. 1. c. 10. Ut autem summam (inquit) & breviter dicam: communiter omnium placuit iudicio, sanctissimum Paschatis festum uno & eodem die esse celebrandum. Indecorum enim est, aliquam esse in tanta sanctitate differentiam, & honestius, eidem adhærere sententiæ. Hæc *Constantinus*. Dies vero celebrationi Paschatis dicta fuit Dominica, proxime sequens Plenilunium primi Mensis, ne videlicet Christiani cum Iudæis Pascha celebrarent. Fuere autem Synodi hæc rationes: Non debere Christianos tempus celebrandi Paschatis à Iudæis sumere, aut ea in parte Iudæos imitari. Quia gens illa impia Christum occiderit, atque à Deo abjecta atque excæcata sit, ita ut quandoque Iudæi uno anno bis Pascha celebrent: & ne Iudæi gloriari possint quod Christiani necesse habeant tempus Paschatis ab ipsis discere.

III. Controversia Novati & Miletii.

Similiter *Novati* & *Miletii* dogma de neganda lapsis poenitentia in hac Synodo Nicæna damnatum & refutatum est. *Sozomenus. Socrates lib. 1. cap. 7.*

IV. Controversia de Conjugio Sacerdotum.

Erant qui Sacerdotibus maritis conjugalem consuetudinem prohiberi vellent. Sed contradixit senex *Paphnutius* Episcopus in Thebe Ægyptiaca, cui in confessione oculus olim effusus erat. Hic negavit conjugia dissolvenda esse, & consuetudinem conjugalem affirmavit esse castitatem. Hanc *Paphnutii* sententiam Synodus approbavit. Verum de hac re nullam legem tulit; sed eam in cuiusque arbitrio, non in necessitate poni voluit. De aliis autem rebus, ut sibi rectum videbatur, leges, quibus Ecclesiæ status gubernaretur, conscripsit, quas omnes ascribere nimis prolixum foret: potest autem Studiosus eas petere ex *Sozomeno l. 1. c. 23. Ruffino l. 1. c. 6. & histor. Magdeb. cent. 4. c. 9. pag. 659.*

Philosophi versutissimi à Laico conversio, facta in Concilio Niceno.

Memorabilem hic subjungemus historiam de illiota cum *Sophista* disputante. Supra diximus, quod in Concilio Niceno 318 Episcopi fuerint congregati: sed præter hos plurimi etiam Presbyteri & Legati Episcoporum, qui propter senectam & morbos accedere non poterant: laici quoque multi, viri docti, & pii, præterea Philosophorum dialecticorumque doctissimi adfuerunt. Erat inter hos Philosophus quidam, ut sibi videbatur, argutus. Is

contra religionem Christianam ex Philosophicis principiis (in corona multorum hominum, ut fit) disputabat cum aliquibus Episcopis, (extra Synodum) neque ab illis Episcopis compesci poterat: quia, dum cum Philosopho philosophice disputabant, semper ille cavillationes & rimas inveniebat, per quas elaberetur. Accedit igitur confessor Christi quidam, admodum senex & simplex, ex illustrium confessorum numero, qui tametsi dialecticarum & philosophicarum argutiarum nihil tenebat: nihilominus tamen cum Philosopho illo disputare cepit. At hæc res petulantibus, qui confesorem hominem simplicem esse cognoscebant, risum movebat quidem, at modestis injiciebat timorem, qui veriti sunt, ne senex ille à Philosopho vinceretur, & una cum ipsius persona etiam ipsa Christiana religio ludibrio exponeretur. Perrexit autem senex in suo instituto, & novo disputandi genere sophistam aggressus, ait ille: In nomine Iesu Christi, audi Philosophæ quæ vera sunt. Et mox summam Apostolici Symboli paraphrastice & nervose recitavit, & Philosopho dixit: Credis ista, *Philosophæ*? Quibus obstupescens Philosophus, respondit, *Credo.* & victum se ab illo sene confessus est, & reliquos suæ professionis homines hortatus est, ut & ipsi fidem Christianam susciperent. Interrogatus deinde conversus ille *Philosophus*, cur non ab Episcopis convinci potuisset: respondit, Dum illi verbis (philosophica argumenta intelligens) mecum egerunt, verba verbis opposui. Sed ex huius senis ore egressa est virtus, cui ego resistere non potui. *Socrates l. 1. cap. 8. Sozom. lib. 1. cap. 18. Histor. Magd. cent. 4. cap. 9.*

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

h. c. Acta post Concilium.

1. Transactis omnibus rebus, propter quas Synodus ea fuerat convocata, Imperator *Constantinus* res bene ac feliciter gestas sibi gratulatus, Synodum universalem (quæ ultra triennium duravit) regali & festivo convivio excepit, ac muneribus singulos donavit. Digressuros jam, placida oratione ad concordiam conservandam hortatus est; & in fine orationis petiit, ut pro se suoque Imperio Deum precarentur: & ita singulis ad sua redeundi potestatem fecit. *Sozom. lib. 1. cap. 25. Eusebius in vita Constantini lib. 3.*

11. Decreto *Nicano* (de divinitate Filii Dei) stabilito & publicato: *Constantinus* Imp. Epistolam scripsit ad Ecclesiam Alexandrinam, propterea quod ea præ aliis falso *Arii* dogmate fuerat horribiliter perturbata & quassata. In ea epistola gratulatur Ec-

clesiæ Dei, quod veritas vicerit, & concordia in religionis negotio restituta sit. Et *Arii* dogma impium execratur; Ecclesiam autem Alexandrinam hortatur, ut Synodi Nicænæ decretum, absque ulla cunctatione, obviis ulnis amplectatur. *Socrates l. 1. c. 9. Hist. Magd. cent. 4. cap. 9.*

Sed & aliam Epistolam Imperator *Constantinus* in publicum emittit, Episcopis & populis inscriptam. In ea *Arium* hæreticum graviter infectatur: & *Arianos* merito *Porphyrianos* appellandos censet: propterea quod *Porphyrius* aliquando blasphemus libellos contra religionem Christianam scripserat. Et severissime mandat, ut omnia *Arii* scripta igni tradantur & deleantur, addita hac comminatione: Si quis scriptum ab *Ario* compositum celasse deprehensus fuerit, nec confestim protulerit, ignique combusserit, eum morte puniendum. Confestim enim (inquit *Constantinus*) atque deprehensus in hoc facinore fuerit, capitis supplicium subibit. *Ibidem.*

111. Imperator quoque *Constantinus* scripsit Epistolam bene longam (quæ hodie tota extat) ad Ecclesiam Nicomediensem, in qua eorum Episcopum *Eusebium* hæreseos, tyrannidis, seditionis & similium malarum artium accusat; eumque merito in exilium relegatum esse docet: & iis, qui de eo retinendo aliquid conaturi sunt, graves pœnas comminatur. *Theodoretus l. 1. c. 19.*

115. *Arius* & *Eusebius* cum jam in exilio essent, in omnes partes suam confessionem mittunt, conanturque probare, se idem cum orthodoxis sentire. Quapropter ab exilio revocantur: & *Arius* quidem hac conditione, ne Alexandriam rediret; *Eusebius* contra privatim ab *Athanasio* Episcopo Alexandrino petit, ut recipiatur *Arius*. Cum nihil impetraret, occasione oblata C O N S T A N T I A M, *Constantini* sororem, *Licinii* conjugem, in suas partes traducit, & ut sibi & *Arianis* faveat, efficit; cujus auxilio literas impetrat à *Constantino* cum minis scriptas ad *Athanasium*, ut *Arium* recipiat: quod si nolit, se missurum, à quo Episcopatu moveatur & relegetur. *Athanasius* tamen convenienti excusatione iram Imperatoris mitigat, & *Arii* reditum impedit: inde *Eusebius* de deiciendo *Athanasio* consilia agitat. Biennium fere post *Arius* & *Eusebius* *Athanasio* crimen intentant apud *Constantinum*: primum, quod tributum instituisset in *Ægypto*; & deinde, quod pecuniam misisset *Philemone* cuidam, qui contra Imperatorem rebellabat. Sed cum in utraque re mentirentur, iterum in exilium pelluntur anno C. 329. Et simul *Theonius*, Nicææ Episcopus. Anno vero C. 331. *Eusebius* Nicomedienfis, & *Theo-*

gnis, cum hætenus in exilio fuissent, pœnitentiam simulantes, offerunt libellum fidei suæ Episcopis, & recipiuntur in Ecclesiam. *Athanasius, Baronius.*

v. A. C. 332. *Eusebius* restitutus novas insidias struit *Athanasio*, & per *Meletianos* ipsum accusat cædis *Arsenii*, cujus trucidati se habere manum *Meletiani* affirmabant. Ille *Arsenius* autem precio conductus interim latet: quem *Athanasius* tamen inquisitum multo labore tandem invenit. *Athanasius.*

vi. A. C. 334. *Eusebius* iterum calumniatur *Athanasium* apud *Constantinum*, & efficit, ut ab Episcopis Cæsareæ Palæstinæ Concilium indicetur, in quo *Athanasius* disceptaret de sua causa. Verum *Athanasius* comparere noluit, idque sufficientibus causis probavit. *Athanasius.*

vii. Cum *Athanasius* sese Imperatori purgasset, ei reconciliatur, novasque calumnias factio *Ariana* contra *Athanasium* excogitavit, atque ad Imperatoris aures detulit. Imperator igitur Synodum in Tyro, ad cognoscendam causam *Athanasii*, indicit; cui præsedit *Dionysius* Comes cum militibus, qui *Arianorum* partes fovebat. *Athanasius* comparet cum Episcopis *Ægyptiis* quadraginta septem: iudex fuit *Eusebius* Historicus cum complicibus *Arianis*. Accusatores *Athanasii* fuerunt *Meletiani*. Accusationes fuerunt: Prima, quod hospitam stuprasset: quam *Athanasius* refutavit, cum ostenderet, se ignotum esse hospiti illi: Muliercula enim introducta *Athanasium* præsentem prorsus non agnovit, sed ejus Diaconum (pro *Athanasio*) de erepta pudicitia accusavit. Secunda, quod *Arsenium* occidisset: quem præsentem vivum *Athanasius* exhibuit. Tertia, quod *Macarius* Presbyter calicem fregisset: neque tamen id probari potuit. Ita confusi sunt *Athanasii* adversarii. *Ariani* ne causa caderent, legatos mittunt in *Ægyptum*, inquisitum de tota vita *Athanasii*. Verum non ex Christianis legatos eligunt, sed ex Paganis. *Athanasius* cum nihil æqui obtineret, à Synodo discedens ad Imperatorem proficiscitur. *Eusebius* contra, quod *Athanasius* finem Concilii non expectasset, eum condemnat, Episcopatu indignum judicat, & *Meletianos* in Ecclesiam recipit, & ne quis cum *Athanasio* communicare velit, ad omnes Episcopos perscribit. Quam *Eusebii* temeritatem Imperator *Constantinus* graviter molesteque tulit, & Epistola satis dentata ad Synodum scripta reprehendit: ejusque Synodi *Arianos* Theologos ad Prætorium suum, causam dicturos, evocavit.

Quibus Imperatoris literis perturbata *Arianorum* (præcipue Nicomedienfis) factio, ad Imperatorem

rem Constantinopolim venit, & *Eusebius* Historicus præmittit orationem suam panegyricam, in tricennalibus de laudibus *Constantini* habitam, ut benevolentiam sibi conciliaret: tandem omiſſis illis accusationibus, quæ anno præcedenti (nempe A. C. 335.) Tyri propositæ fuerant, novam calumniam Imperatoris *Constantini* auribus instillat: quasi *Athanasius* minatus fuisset, impediturum se, ne frumentum, quod devehi ex Alexandria Constantinopolim consuevisset, posthac mitteretur; idque probavit per Ægyptios quosdam pecunia corruptos. Quæ calumnia tantum apud Imperatorem (cui tamen pietas & probitas *Athanasii* antea satis perspecta fuerat) valuit, ut *Athanasio* indignatus in Galliam eum relegarit, omisso iudicio, & inaudita causa. Itaque *Athanasius* ad Trevirim civitatem (quæ tunc ad Galliam pertinebat, nunc vero Germaniæ urbs, & sedes Archiepiscopi & Electoris Trevirensis est) exulatum abiit, ubi in exilio degit annos 2, cum 4 mensibus. Nihil tamen defuit ei in exilio, nec ipsi Episcopus surrogatus est, cum non ut exul dimitteretur, sed ne aliorum Episcoporum insidiis tolleretur. Intercesserunt pro ejus restitutione crebris supplicationibus populus *Alexandrinus*, *Antonius Monachus*, & virgines castitatem professæ; sed restitutionem *Athanasio*, vivo Imperatore *Constantino Magno*, nunquam impetrarunt. Decreviſſe tamen *Constantinum*, dum adhuc in vivis esset, revocare *Athanasium*; sed morte præventum, id negotii filio *Constantino* commiſſiſſe, Scriptores Ecclesiastici tradunt: de qua re in historia sequenti dicemus. *Socrat. lib. 1. cap. 37. Theod. lib. 1. cap. 26.*

V I I I. Cum *Athanasius*, propugnaculum illud veritatis, in exilium eiectus esset, ad Ecclesiam Alexandrinam reversus est *ARIUS* dolosissimus ille hæreticus, anno C. 336. cum jam tricesimus Imperatoris annus exactus esset. Cujus causa cum tumultus magnus excitaretur, quod suspecta multis piis fides illius esset: Constantinopolim vocatus est ab Imperatore, ut Synodi Nicenæ decretis subscriberet. Quod ille fecit quidem, sed fraudulenter & dolose. Dogma enim suum in charta quadam scripsit, scriptumque sub ala occultavit, atque ita juravit, sic se credere atque sentire, quemadmodum in charta scripsisset: intelligens nempe non orthodoxam confessionem, sed heterodoxam sub ala occultatam. *Socrat. lib. 1. cap. 38.*

V S V S.

Fraus ista est homine Christiano indigna prorsus, Deoque summe exosa: vti patet ex *Psal. 5. v. 7. Job. cap. 15. v. 34. 1 Petr. 2. v. 1.* Quare Salvator

noster graviter pronunciavit apud *Matth. cap. 10. v. 32. Omnis qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego illum coram Patre meo, qui in cælis est. Qui autem negaverit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo, qui in cælis est.* Proinde occultatores ejusmodi produnt semet ipsos, quod veri Christiani minime sint, neque fidem habeant veram: quippe quæ semper in externum confessionis actum erumpit, quemadmodum de se fatetur *David, Psal. 116. v. 10. Credidi, propter quod locutus sum.*

Cum *Arius* Archihæreticus iste ad hunc modum fidem dedisset, Imperator mandavit *Alexandro* Episcopo Constantinopolitano, ut *Arium* ad communionem iterum admitteret: quod ubi recusavit Episcopus *Alexander*, minas jactavit *Eusebius*, & pericula intendit. *Alexander* vero humanis praesidiis omnibus destitutus, cum jam dies appropinquaret, quo recipiendus ad communionem erat *Arius*, tota nocte preces ardentes cum suis adhibet Deo, ut vel mori sibi contingeret optans, antequam tale facinus in se admittat, vel divina ope aliqua sublevaretur. Hic tantum effecerunt preces Episcopi, ut, cum mane ad confessum publicum iturus esset cum factione sua *Arius*, in itinere ad latrinam deflectere cogeretur, ob sensum torminum & angorem, quem in corpore & anima percipiebat. Mox in isto loco fœdo intestina effudit. *Socrates l. 1. c. 38. Histor. Magd. cent. 4. c. 9.*

O B S E R V A T I O.

Octo Concilia œcumenica post Christi nativitatem sunt celebrata.

1. Concilium convocatum fuit A. C. 322. à *Constantino Magno* Nicæam, quod duravit triennium, & aliquanto diutius: de quo supra diximus.

II. Concilium à *Theodosio Magno* convocatum fuit Constantinopolim contra *Macedonium* A. C. 385. *Nicephorus lib. 12. cap. 10. Socrates lib. 5. cap. 8.* de quo Synodus ipsa ad *Theodosium*: συνελθόντες εἰς τὴν Κωνσταντινέαν πόλιν κατὰ τὸ γράμμα τῆς αὐτοσεβείας.

III. Convocatum fuit à *Theodosio juniore* Ephesum contra *Nestorium* A. C. 433. *Euagr. lib. 1. cap. 2. Socrates lib. 7. cap. 33. Nicephorus lib. 14. cap. 34.*

IV. A *Martiano* Imp. convocatum fuit Chalcedonem adversus *Eutychen* A. C. 458. *Euagr. l. 1. cap. 3.*

V. A *Iustiniano* A. C. 552 Constantinopolim convocatum fuit.

VI. A *Constantino Pogonato*, h. e. Barbato, Byzantii institutum fuit A. C. 681.

V I I. Ab *Irene* Leonis I V. Imp. uxore habitum fuit Niceæ, cum ipsa cum Constantino adolescente adhuc Imperio præflet, A. C. 788.

V I I I. Constantinopolim convocatum fuit ab Imperatore *Basilio* A. C. 860.

C A P V T III.

D E E G R E S S V.

I. ΤΟ' ΠΡΟΗΓΟΥ ΜΕΝΟΝ.

Mortis *Constantini* M. nuncia fuit *Stella crinita*, quæ permultos ante dies clarissime fulsit. *Sigon. lib. 4.*

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

I. *Sapores* Rex Persarum acerrime Christianos persecutus est, quorum A. C. 326. ad 18000 interfecit. A. C. 336. Mesopotamiam vastaverat, & jam Nisibin obsidebat: igitur Constantinus Imperator A. C. 337. expeditionem suscipit in Persiam. At vero cum ad thermas Pythias pervenisset, vehementi febris corripitur: morbo autem ingravescente, Nicomediam (quæ est urbs Bithyniæ à *Nicomede* Rege, qui eam condidit, appellata) translatus est. Voluit autem *Constantinus* in *Iordane* fluvio baptizari, ideoque usque ad finem vitæ Baptismum suum distulit; sed morte præventus, ab *Eusebio* Nicomediensi Episcopo *Ariano* baptizatus est. Quæ res Christiani Principis fidem apud plerisque in dubium vocavit. Sed non est verisimile, cum Principem, qui per omnem vitam suam Ariani dogmatis hostis fuerat, in extremo vitæ spiritu ei dementiæ consensisse, quam summo studio de suo Imperio prius eliminaverat.

I I. Condidit & *Constantinus* Testamentum, quo filios suos tres pronuntiavit Augustos: quibus addidit fratris *Annibaliani* filium *Dalmatium*, quem Cæsarem fecit, & mortuus est A. C. 337, die 22 Maii, cum vixisset annos 66, imperasset an. 30, mens. 9, dies 27.

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

I. Cadaver *Constantini* Constantinopolim delatum, & in basilica Apostolorum honorifice terræ mandatum est.

I I. *Constantinum* morti vicinum baptizatum esse (uti Historici Ecclesiastici testantur) certum videtur, cum filii ipsius idem imitati sint: ut *Constantius* in agone fere baptizari voluerit, *Constantinus* & *Constans* interfecti sint, priusquam baptizarentur. *Baronius, & alii.*

I I I. Quo Imperium *Constantini* tam religio-

ni, quam Imperio gentium constituendo fuit salutarius: eo mors ejus tam Ecclesiæ, quam Politicæ fuit luctuosior. *Ecclesia* enim patrem, patronum, custodem benignum, liberalem, placidum, æquum & pium amisit. *Politica* vero præsidio, firmamento & denique capite suo orbata est. Idcirco luctus & squalor, planctus & mœror ingens ubique exortus est. Quin *militēs* etiam ipsi flebilibus vocibus plurimis & diuturnis suum dolorem contestati sunt. *Civēs* per orbem vagi ac vix mentis compotes, quanto bono & ornamento privati essent, lacrymis & clamoribus ostenderunt. *Reliqui* lamentis & querelis acerbissimum vulnus, quod Ecclesia & Respubl. illius morte acceperat, deplorarunt. Quid multis? Nullius humani ingenii flumen est tantum, ut consequi magnitudinem mœstitiæ; nullius dicendi potestas tam late patet, ut lacrymis proferre queat, quas tanti Principis obitus expressit.

XLIV. IMPERATOR ROM.

C O N S T A N T I N V S II,

sive junior.

C O N S T A N S & C O N S T A N T I V S fratres.

Filii *Constantini* M. successerunt patri. Ac *Constantinus* quidem ex testamento patris Hispaniam, Galliam, Alpes & Britanniam: *Constans* Italiam, Africam, Græciam & Illyricum: *Constantius* minimus natus Thraciam, Asiam, Ægyptum, & Orientem regendum suscepit. *Dalmatius* autem patruelis *Constantini*, quem una cum filiis successorem fecerat, paulo post in militari tumultu, sive jubente sive connivente *Constantio*, occisus est.

I. C O N S T A N T I N V S.

Constantinus ex posteriore conjuge *Constantini* M. nomine *Fausta* natus est. Hic cum superbior & inquietior esset cæteris, non contentus provinciis à patre traditis, posthabita pietate erga parentem mortuum & fratres, confisus opibus Gallicanis & equitibus Hispanis, & Alpino peditatu, contra fas & jus bellum fratri *Constanti* intulit, ut Imperio eum dejiceret: & primum invasit propinquas regiones, & Aquilejam usque pervenit. Cujus in agro obviam ei fiunt milites à fratre missi, qui conatum ejus repellerent. Et cum *Constantinus* longe viribus præstaret, incautius concreditur: lapsusque in insidias, quibus exercitus circumventus, in medio cæsus est. Equus Principis vulnere ictus, se-

forem

forem Constantinum dejecit. Cum jaceret humi sine purpura incognitus, multis ictibus confossus est anno ætatis xxv, Imperii triennio nondum finito. *Eutropius, Pomponius Latus.*

Res Ecclesiæ.

Antea diximus, quod *Athanasius*, dum falso apud Imperatorem *Constantinum Magnum* deferretur, in Galliam sit relegatus; *Constantinus* tamen illum revocare decreverit, sed morte præventus, id negotii filio suo *Constantino* natu maximo commiserit. *Constantinus* igitur junior, mortuo parente, regio diplomate *ATHANASIVM* Alexandriam ad Episcopatum recipiendum remisit A. C. 338. in quo parentem excusavit, prætendens, quod *Athanasium* ad tempus in Gallias ablegaverit, ut ab hostium suorum insidiis tutus esset. *Socrates lib. 2. cap. 6. Theod. lib. 2. cap. 2. Sozom. lib. 3. cap. 2. Athanasius.*

II. CONSTANS.

Cum *Constans* anno ætatis suæ vicesimo fratrem suum bello superasset, ipsi ad suam partem omnes provinciæ, quas frater tenuerat, accesserunt; itaque solus imperium tenuit Occidentis. Fuit autem initio justus & strenuus, sed postea sive debilitate naturæ, sive amicis suadentibus, animum ad delicias flexit: ex quo in leves articulorum incidit ægri- tudines, quæ hominem reddiderunt difficilem, morosum, austerum. Unde factus est subditis gravis, militibus vero (liberalitate neglecta) carus esse desiit. Quare conspiratio contra eum inter Centuriones exorta, & in urbe Germaniæ Augusta Rhetica clandestinis consociorum consiliis factus est Imperator *Magnentius*, qui tunc beneficio Constantis præerat Rheticiæ. *CONSTANS* igitur cum ex Pannonia in Gallias abiisset, ac morbi molestias crebris venationibus ibi mitigare studeret, sæpe ad sylvas divertebat, & ubique cum formosis pusiunculis ludebat & bacchabatur, quorum tenera ætate fruebatur, vel potius abutebatur. *MAGNENTIVS* (quem *Constans* paulo ante in Illyria, in tumultu militari objecto paludamento texerat atque servaverat, cum milites eum occidere vellent) percussores misit, qui servatori suo mortem inferrent. Hi *Constantem* ex venatione fessum, in tentorio quiescentem, nihilque tale cogitantem, trucidarunt. Alii scribunt, eum vigilantem (cum percussores adventare sciret) in propinquum templum abiisse, insignia Imperii deposuisse; nihilominus tamen ibi ab altari abstractum & cæsum fuisse, anno Imperii 13, ætatis 30. *Eutropius, Pomponius Latus, Iohannes Baptista, Egnatius.*

Res Ecclesiæ.

Supra diximus, quod *CONSTANS* initio strenuum justumque Imperatorem egerit, sed progressu temporis omni cura Imperii ommissa, voluptatibus & fœdis libidinibus se dederit. Nihilominus tamen veram religionem amplexus est, eamque, ut & pios doctores, quantum potuit, zelo magno defendit. Cum *Athanasius* à *Constantio* Imperatore iterum in exilium esset ejectus, ille apud *Constantem* Imperatorem de injuriis Arianorum graviter questus est. *CONSTANS* igitur fratri suo *Constantio* Imp. per literas significavit, se validum contra illum exercitum esse educturum, nisi *Athanasium* Ecclesiæ Alexandrinæ restitueret, & religionem Christianam persequi desisteret. *Tripart. lib. 4. cap. 7. Histor. Magd. cent. 4. cap. 9. Athan. Apolog. 2. Cyprianus. Ruffin. lib. 1. cap. 19. Socrates lib. 2. cap. 22. Sozomen. lib. 3. cap. 17. & lib. 4. cap. 11.*

MAGNENTIVS.

Pseudo-Imperator & Tyrannus.

Constante Imperatore (insidiis *Magnentii*) occiso, milites conjurati *Magnentium* Imperatorem salutarunt. Quæ cum Romæ nunciata essent, *NEPOTIANVS* *Constantini* ex sorore nepos, qui ante annos 14. Consul fuerat, Imperium arripuit. Sed *Heracledes* Senator factionis *Magnentianæ* fautor populum decepit, factaque prodicione *Nepotianum* (simulans se cum illo loqui velle) obtruncavit. Caput pilo fixum per urbis itinera deportatum est. Sic *Nepotianus* dies 28 saltem Imperatoris nomen habuit. *MAGNENTIVS* igitur dolo Imperator factus, Constantis nomine literas sub illius signo scripsit, qui vel cohortibus præerant, vel urbibus, eosque statim venire ad Imperatorem jussit, quos omnes in itinere cædi jussit, ut non essent qui motum facerent. *Constantius* tunc in Oriente adversam fortunam in bello Persico experiebatur. Itaque *Magnentius* ingenti exercitu Italiam petiit, & Mediolani aliquandiu commoratus, fratres suos *DECENTIVM* & *DESIDERIVM* Cæsares fecit, & cum exercitu ad Hispaniam occupandam, & ut Gallias tuerentur, dimisit. Tota enim Italia & Africa jam erant *MAGNENTII*.

CONSTANTIVS in tanto Imperii discrimine copias undique collegit, imperium defensurus, & *GALLVM* Patruem Cæsarem fecit, eumque in Oriente reliquit; ipse vero cum exercitu in Europam reversus est, ut fratris cædem ulcisceretur. Sed ne Roma civili bello vexaretur, misit ad *Magnen-*

tium, concedens Galliam, si arma deponeret. Verum non parente *Magnentio*, septuaginta millia hominum adversus eum duxit. His cum exercitu triginta millium *Magnentius* occurrit, cum quo *Constantius* ad Murfam in Pannonia acerrime conflixit. Etsi autem victor fuit *Constantius*, tamen in eo prælio vires Romanæ ita ceciderunt, ut peregrinæ gentes, quæ postea in Italiam & Galliam infusæ sunt, reprimi non potuerint. Cæsa sunt enim in eo prælio ex duobus illis exercitibus contrariis supra 54000 præstantissimorum militum. *Constantius* cum ex tumulo, in quem conscenderat, planitiem totam cadaveribus repletam vidisset, ingemuit, & cæsos omnes sepeliri; qui vero vulnerati non perierant, eos curari ac conservari iussit. *Magnentius* cum reliquiis cladis in Italiam fugit, ubi ad Ticinum *Constantii* Duces vicissim fugavit; sed cum à Romanis in urbem non admitteretur, in Galliam transcendit, ibique per fratres novum exercitum reparavit. Sed priusquam dimicationis aleam iterum subiret, legatos Episcopos misit ad *Constantium*: nihil provinciarum quærens, sed ut Ducis titulo militare sibi liceret: quibus nihil responsum est. Quod cum exercitus Tyranni accepisset, plerique milites adierunt ad victorem. Tyrannus vero intelligens sibi dimicandum fore, exercitum novo milite supplevit, misitque, dum milites cogeret, assuetum parricidam multis pollicitationibus Antiochiam, qui *GALLVM* (quem *Constantius* in Oriente reliquerat, ut imperium contra Persas defenderet) confoderet; ut, illo cæso, *Constantius*, relictis rebus Hesperix, cogeretur Orientem petere propter Persas. Cum licarius Antiochiam pervenisset, in domum cujusdam vetulæ divertit, vicinam fluvio Oronti, qui per eam urbem labitur. Hic à cæna communicavit rem cum paucis, quos ad se invitaverat, nihil metuens mulierem ætate confectam. Quæ clam se proripuit, & quod audierat, ad *GALLVM* retulit; qui statim comprehendendi omnes, atque confessos in quæstionibus, necari iussit. *Magnentius*, quia tale consilium irritum fuerat, rursus *Constantio* se opponere statuit: sed magno prælio victus est: animo tamen minime lapsus prælium instauravit: ubi cum tertio vinceretur, Lugdunum aufugit, ibique vires adversus *Constantium* reparare voluit; sed cum ibidem à *Constantii* copiis obsessus esset, amicos quosdam suos, quorum ei fides suspecta fuit, occidit, & fratrem *Desiderium* vulneravit. Inde sibi manus intulit mense Imperii 42. Hic finis fuit hominis perfidi, ingrati & seditiosi.

Decentius frater ipse etiam laqueo vitam finivit: sed *Desiderius*, ex vulnere revoca-

tus, ad *Constantium* accessit, veniam impetravit, & ab eo liberaliter exceptus est. *Tripart. lib. 5. c. 4. Pompon. Lat. Oros. Victor. Eutrop. Iohan. Baptist. Egnatius. Cuspin. Zonar. Zosim. Fasti Sic. Histor. Magd. cent. 4. cap. 16.*

III. C O N S T A N T I V S.

C A P V T I.

D E O R T V.

I. **P**ATER fuit *Constantinus Magnus*.

2. MATER fuit *FAVSTA*, posterior uxor *Constantini M.* Ex hisce parentibus natus est *Constantius A. C. 316.*

C A P V T II.

D E P R O G R E S S V.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ, & *statura*.

Statura fuit parva. Romam enim aliquando ingressus est cum triumpho, ubi cum arcus triumphales transiret, anseris instar cervicem inclinavit: quapropter à quolibet derisus est. Facundia laudem quæsit, eamque cum assequi propter ingenii tarditatem non posset, aliis invidit. In bello strenuus & fortis: In cibo & potu vero valde intemperans fuit.

II. ACTA OECONOMICA.

Vxores habuit complures, quas omnes valde amavit, (adulterium enim vitavit, ac summe odit) imprimis vero summo amore prosecutus est conjugem suam nomine *EUSEBIAM*, cujus instinctu *IVLIANVM* Imperii collegam fecit: Ipsa defuncta, aliam nomine *FAUSTINAM* matrimonio sibi junxit, quæ in puerperio mortua est, & filiam peperit *FAUSTINAM POSTHVMAM*, quam *GRATIANVS* in uxorem duxit.

III. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

Supra diximus, quod *Constantius* ex testamento patris Thraciam, Asiam, Ægyptum & Orientem regendum acceperit. Sublatis vero duobus fratribus Imperii consortibus, & *Magnentio* Tyranno, ejusque sociis Imperium invadere tentantibus, oppressis, solus imperio potitus est.

II. Imperii administratio.

I. Acta Togata.

1. *Constantius* fuit homo impius, ingenii levis & inconstantissimi, qui, quod amici, consilarii, & au-

& aulici ejus ipsi suadebant, faciebat, iisque fidem habebat; unde ab iis deceptus & seductus est, juxta proverbium: *Qui facile credit, facile decipitur.* Patri enim cum succederet, adhuc erat adolescens, agens annum ætatis decimum, qua in ætate facile ab astutis hypocritis deceptus est, & inprimis in summo precio habuit *Eusebium* enuchum & cubicularium suum, cui in omnibus obtemperavit, ab eoque persuasus, amplexus est Arianos furores, cum tamen *Eusebium* Episcopum Nicomediensem hujus Principis animum ad Arianos inflexisse, alii affirmant. *Marcellinus.*

II. Memorabile est *Helpidii* factum, qui, imperante *Constantio*, prætor Romæ fuit, amans justitiæ. Huic *Constantius* aliquando mandatum dedit, ut innocentem torquendum curaret. Sed respondit *Helpidius* animo magno: Rogo te, Imperator, ut munus à me in alium transferas. Propter hoc factum cariorem illum habuit Imperator.

III. *Leontius* Episcopus in Mysia ad Istrum reprehendit *Constantium* in Synodo: quem tamen alii laudabant, quod postularet, quod à Synodo agi vellet: Miror te, Imperator, inquit, cum ad alia negotia ordinatus sis, alia tamen aggredi. Commonefactus hac voce, ex confesso discessit. Quæ humanitatis exempla in hoc Imperatore laudanda sunt.

IV. *Constantius*, cum Romæ triumphum ageret, interrogatus quid de Roma urbe splendidissima sentiret? Vnum, inquit, mihi placet, quod didici, ibi quoque mori homines.

V. Tempore *Constantii* multi fuerunt voluptatum artifices. Nam ita *Marcellinus* de *Constantii* temporibus scribit: Pauca (inquit) domus, studiorum seriis cultibus antea celebrata, nunc ludibriis ignaviae torrentes exundant, perflabili sono, vocali tinnitu fidium resultantes. Denique pro Philosopho cantor, & in locum Oratoris doctor artium ludicrarum accitur, & Bibliothecis, sepulcrorum ritu, in perpetuum clausis, organa fabricantur hydraulica & lyrae ad speciem carpentorum ingentes, tibiaeque & histrionici gestus instrumenta non levia.

VI. *Constantius* ambitiosus fuit. Ita enim de eo scribit *Ammianus Marcellinus*: *Constantius*, inquit, sæpius laureatas literas ad Senatum misit de victoriis suis, mentitus impudenter cum odiosa sui jactatione, se inter primores in acie versatum vicisse, supplices gentium Reges erexisse, cum prælio nunquam interfuisset.

VII. Seleucia, in litore maris Syriaci sita, insignis portus à *Constantio* magnis Reip. sumtibus institutus est. *Cedrenus.*

VIII. *Constantia* urbs (*Constantinople*) à *Constantio* Imp. ædificata A. C. 356.

IX. *Constantius*, *Magnentio* Imperium arripiente, contra eum proficisci coactus est. Quia vero tunc temporis bellum in Oriente contra Persas gerebat, *Gallus* (qui natus est in Massa Veternensi, patre *Constantio*, fratre *Constantini Magni*, matre Galla, Rufini & Cerealis, qui Consulares erant, sorore) Cæsarem fecit A. C. 351, eique sororem suam *Constantiam* in uxorem dedit, & in Oriente, ut Imperium contra Persas defenderet, reliquit: ipse vero in Europam reversus, cum exercitu contra *Magnentium* profectus est. *Gallus* igitur in Oriente relictus, absente *Constantio*, stimulante uxore multa crudeliter & petulanter fecit: inter quæ hoc etiam admisit. Vagabatur noctu cum satellitibus incognitus per lupanaria & tabernas, explorans quid de Cæsare sentirent, notansque singulos, qui oblocuti essent: post reperto aliquo figmento trucidabat. *Constantius*, his cognitis, *Domitianum* præfectum prætorio ad *Gallum* misit, qui persuaderet ei venire ad Imperatorem. Quod cum parum proficeret, addidit præfectus ille mandata, & minas. Indignatus *Gallus*, comprehendi hominem jussit, & custodiæ tradi. *Quaestorem* etiam *Montium*, qui hoc facinus non probabat, in vincula conjecit, & uxore suadente (cujus impulsu etiam multos alios innocentes viros occidit) ambos per forum tractos, & verberatos, in fluvium projici mandavit. Idem accidit multis aliis, quicunque ab adulatoribus ut nocentes deferrebantur. Cum igitur *Gallus* indies suspectior fieret, à *Constantio* Imp. blande evocatur una cum uxore Mediolanum, ut deliberarent de Imperio recte administrando. Sed *Constantia*, uxor *Galli Cæsaris*, soror *Constantii*, febris correpta in Bithynia moritur. *Gallus* vero, cum *Constantinopolin* venisset, ludos edidit. Inde cum Istriam versus adhuc in hyeme proficisceretur, à præsidiariis *Constantii* prehensus, & *Pola* Istriæ deductus est: ubi cum rationem gubernationis & tyrannidis dare non posset, illi ut noxio, manibus post tergum revinctis, cervicem absciderunt. Truncus in foro relictus est. Quod ubi *Constantius* Imp. audivit, adeo hoc facto intumuit, ut se totius orbis Dominum vocari vellet. Multos etiam ex aula *Galli* Consiliarios adduci jussit, quorum plerosque *Aquileia* trucidavit. *Ammianus, Pomponius Latus.*

Appendix, de seditione Iudeorum.

Cum Iudei Diocæsariani animadverterent, omnia in Romano Imperio turbam esse plena, armis arreptis noctu interficiunt milites præsidiarios,

rios, Palæstinam perumpunt, & Rōmani Imperii jugum à cervicibus suis excutere student. Itaque G A L I V S Cæsar, qui tum Antiochiæ erat, misso exercitu, Iudæos opprimit, multis millibus eorum occisis usque ad innoxiam ætatem: & civitates eorum, Diocæsaream, (quæ & Sepphurim appellabatur) Tyberiadem & Diospolim, plurimæque alia oppida, partim igni tradit, partim diruit, & in pristinam servitutem eos redigit. *Socrates lib. 2. c. 33. Sozomen. lib. 4. c. 7. Cedrenus.*

1. Acta Sagata.

I. *Bella gessit Constantius cum Magnentio Tyranno*, qui Imperium arripuit, quem gloriose vicit: de quo supra in historia *Magnentii* prolixius diximus.

II. *Bella gessit cum S A P O R E* Persarum Rege, & licet in bellis civilibus contra Tyrannos felix fuerit, tamen in bellis Persicis adversa fortuna usus est. A Persis enim multa & gravia perpeffus, sæpe captis oppidis, obsessis urbibus, cæsis exercitibus: & fere nullum ei contra *Saporem* prosperum prælium fuit. *Eutropius, Ammianus, Cedrenus.*

III. Cum Q V A D I & S A R M A T æ tumultuarentur in Pannoniis, ad eos compescendos ipse *Imperator* profectus est. Istrum transiit, regiones longe lateque vastavit, & totam gentem in deditiōnem accepit: unde *Sarmaticus* appellatus est.

IV. Exercitum quoque eduxit C O N S T A N T I V S contra *Alemannos*: sed cum pacem peterent, fœdus cum iis inivit. Cum enim *Alemanni* Optimates suos misissent, delictorum veniam & pacem petituros, Constantius Imp. ex tribunali oratione ad milites habita in hæc verba disseruit: Arduos vestræ gloriæ gradus, quos fama per plagarum quoque accolæ extremarum diffundit, excellenter accrescentes, Alemannorum Reges & populi formidantes, per Oratores quos videtis, submissis cervicibus concessionem præteritorum poscunt & pacem: quam ut cunctator & cautus utilium monitor, si vestra voluntas adest, tribui debere censeo, multa contemplans. *Primo* ut Martis ambigua declinentur: *dein* ut auxiliatores pro adversariis asciscantur, quod pollicentur: *tum* autem ut incruenti mitigemus ferociæ flatus perniciosos sæpe provinciis: *postremo* id reputantes, quod non ille hostis vincitur solus, qui cadit in acie, pondere armorum oppressus & virium: sed multo tutius etiam tuba tacente sub jugum mittitur voluntarius, qui sentit expertus, nec fortitudinem in rebelles, nec lenitatem in supplices animos deesse. In summa, tanquam arbitros vos, quid suadeatis, operior, ut *Princeps* tranquillus, temperanter adhibere modum allapsa

felicitate decernens. Non enim inertia, sed modestia humanitatisque (mihi credite) hoc quod recte consultum est, assignabitur. Mox ut dicta finierat, multitudo omnis, ad quæ Imperator voluit, promtior, laudato consilio consentit in pacem, ea ratione maxime percita, quod norat, expeditionibus crebris fortunam ejus in malis tantum civilibus vigilasse: cum autem bella moverentur externa, accidisse plerumque luctuosa. *Ammianus.*

V. Cum hostes undiquaque fines Rōmani Imperii invaderent, & C O N S T A N T I V S omnibus obviam ire non posset, Ducibusque tantam rem committere non auderet, I V L I A N V M Galli fratrem accersitum Romæ proclamavit Cæsarem A.C. 355, die 6 Novembris, cui sororem Helenam in matrimonium dedit, ac contra Alemannos rebellantes in Galliam dimisit; qui ab eo ad Argentoratum memorabili prælio victi sunt. Idem postea descendens ad Agrippinam Coloniam, recepit eam à Francis; quos Salios nominant, à flumine Sala dictos, ut Marcellinus habet. Hi Tungrorum sedes, h. e. regionem Iuliacensem tunc tenebant. Postea & Francos Attuarios vicit, qui fuerunt ubi nunc Leodium est. De his autem in historia Iuliani rursus mentionem faciemus.

Appendix de Pseudo-Imperatoribus Vetrannione, Britannione & Sylvano.

I. V E T R A N N I O (vir probus & grandævus, cunctisque amabilis diuturnitate & felicitate militia, morum veterum, ac jucundæ civilitatis: sed liberalium artium prorsus expertus fuit, adeo ut ne elementa quidem literarum, nisi grandævus acceperit) cui Pannonia tuenda data fuerat, Imperium sibi sumit: idque perscripsit ad *Constantium*, significavitque se ipsi amicum futurum, & Imperium contra *Magnentium* defensurum. Verum *Constantius* strategemate eum ab Imperio dejecit. Cum enim contra *Magnentium* cum exercitu proficisceretur, & in Pannoniam venisset, inducias fecit cum *Vetrannione*, ne cum duobus simul pugnaret: atque interim exercitum ejus ad se traduxit, ipsique purpuram detraxit, ac Prusiam in Bithyniam misit, ipsique sumtus honestos præbuit; quam vitam etiam Vetrannio omni regno prætulit. *Socrates, Eutropius.*

II. B R I T A N N I O N ab exercitu Illyricano Mursæ Imperator appellatus est. Sed hic *Constantium* adiit, eique obvius factus in Thracia, supplex veniam petiit, & impetravit. *Constantius* enim senem Ducem amplexus est, ac patrem eum vocavit, cœnæque adhibuit. Postea in Bithyniam dimisit,

misit, iussitque ut opida contribuerent ad senis victum: qui plures servos secum ducens, magna quiete illic vixit annis 6, ac post diem suum obiit. *Pomponius Latus.*

III. SYLVANVS Dux præstantissimus, Germanis Galliam vastantibus, in Galliam à Constantio missus A. C. 355. bene rem gessit. Inde in invidiam vocatus, à quibus insimulatus de invadendo Imperio, Sylvanus qui innocens tum erat, cum nosset Constantii in huiusmodi crimine inexorabilem sævitiam, ut se defenderet, revera sumisit Imperium, contra quem misit Constantius Ducem Ursicinum, qui admissus persuasit militibus, ut Sylvanum occiderent, postquam in mensem alterum præfuisset. *Ammianus.*

III. ACTA ECCLESIASTICA.

I. CONSTANTIVS Ariana hæresi infectus fuit, quæ eum impulit, ut persecutionibus Ecclesiam DEI affligeret, & Arianis, ut idem facerent, permitteret. Cujus mali origo hæc fuit: Constantinus moriturus (ut supra diximus) à Presbytero Ariano baptizatus est, cui Testamentum suum tradidit, ut id Constantio filio (qui inter absentes filios citius cæteris adesse poterat) redderet: quod & factum est. Ea res Presbytero illi Ariano favorem etiam apud Imperatorem Constantium peperit, eique liberum in aulam accessum fecit. Presbyter præcipuum Imperatoris eunuchum & cubicularium, cum reliquis eunuchis Ariano dogmate inficit: Hi Imperatoris conjugem Arianismum persuadent: sic virus illud etiam Imperatorem corripit. Oriuntur per totam aulam disputationes de fide: colloquuntur de ea eunuchi cum mulieribus; quippe quæ in errores flexibiles erant. Disputant inter se & milites ac civitas tota. Denique per alias quoque provincias hoc malum grassatur: hinc igitur perturbationum fiunt plena, per Orientem universum, omnia. Ita Arianismus de novo, quasi incendium, quod semel restinctum videbatur, vires acquisivit, & Orientales Ecclesias horribiliter vastavit. *Socrates lib. 2. cap. 2. & alii.*

Huc pertinet somnium Antonii, de quo ita *Sozomenus lib. 6. histor. Eccles. cap. 5.* scribit: Traditum est, (inquit) ANTONIVM, priusquam Ariani essent Ecclesiarum potiti gubernaculis, regnante Constantio, secundum quietem mulos altare insultantes calcibus, & sacram mensam evertentes vidisse, illicoque prædixisse, tumultum ex adulterinis permixtisque doctrinis ortum, & rebellionem ex illis, qui alienam ab Ecclesia Catholica opinionem tenerent, excitatam, Ecclesiam DEI postea occupaturam. *Euseb. l. 4. histor. Ecclesiast. cap. 15.*

II. Adrianopolitani cum Arianorum communionem pio zelo averfarentur, apud Imperatorem Constantium ab Arianis acerbissime accusantur. Constantius (qui erat Arianorum mancipium) Adrianopolitanos Arianis adversantes capite truncari mandavit. Cum igitur Arianis tanta licentia ab Imperatore daretur, ipsi in quoscunque inciderunt, qui eorum hæresin averfarentur, eos indignis modis flagris constringebant, multosque è natali solo expellebant. *Athanasius.*

III. Ariani, ut, quibuscunque rationibus possent, simplicioribus fucum facerent, Imperatori Constantio persuaserunt, ut Synodus Nicæ Thraciæ convocaretur, ut deinde incauti putarent, huius Synodi Decreta esse illius magni Concilii Nicæni dogmata. Convocantur igitur Nicæam Episcopi; & Occidentales, etiam inviti, comparere coguntur. Conscribunt Ariani formulam fidei novam à vera Nicæna fide dissentientem, & Synodum Nicenam unius literæ adjectione corrumpunt, pro *ὁμοούσιον* ponentes *ὁμοιούσιον*: id est, quod filius non esset unius cum patre substantiæ, sed similis substantiæ. Hoc dolo nebulones illi Arianismum occultant. Itaque hæc dolosa formula à plerisque vel impostura deceptis, vel terrore adactis, subscripta fuit. Qui enim subscribere recusabant, in ultima terrarum loca deportabantur. *Theodoretus lib. 2. cap. 21.*

Cum autem CONSTANTIVS prædictam Nicenam Synodum Nicomediam transferre constitisset, (fortasse ut plura Decreta ibi in favorem Arianorum conderentur) oppidum illud Nicomedia terræ motu eversum, & igne consumtum est. Narra-
Sozomenus, Arsfarium quendam ex relatione divina hanc cladem civibus prædixisse, eosque ut poenitentiam agerent, admonuisse; sed irritum fuisse. *Sozomenus lib. 4. cap. 16.*

IV. CONSTANTII jussu Sirmii in Pannonia Synodus coacta tentavit inter Orthodoxos & Arianos conciliationem, proposita certa CONCORDIÆ FORMULÆ, in qua vox *ὁμοούσιον* omissa erat. Verum ea ex re majores dissensiones natæ sunt, cum utraque pars ambiguam fidei formulam pro se interpretaretur. *Socrates lib. 2. Sozom. lib. 4.*

V. CONSTANTIVS Imperator, post omnes vias stabiliendi Arianismi per varia Concilia tentatas, tandem universos tam Arianos, quam Catholicos Episcopos, Occidentis quidem ARIMINI urbe Italiæ, Orientis vero SELEVCIÆ Isauriæ oppido, A. C. 359. convocatos, non prius dimisit, quam in præscriptam Arianae perfidiæ formulam consensissent. Inde factum, ut septem integros de-

renti menses, ac mora pertæsi, tandem alii precibus, alii minis expugnati, omnes ad unum Arianæ formulæ subscriptione vocabulum *εὐσέας & ὁμολογίας* damnaverint: præter unum *HILARIUM*, ex Gallia in Oriente tunc exulantem, qui quasi granum tritici solus relictus, atque in Galliam reversus Catholicam fidem restituit: Italiae quoque Episcopos in viam revocavit, prout *Sulpitius Severus* l. 2. *Histor. sacr.* retulit: qui de Ariminensi Synodo, qua Episcopi 400 convenerant, concludens: *Hoc* (inquit) *modo Concilium Ariminense dimissum bono initio, fœdo exitu est consummatum.*

v 1. Supra diximus, quod *Athanasius* à *Constantino Magno* in Galliam sit relegatus, verum ab ipsius filio natu maximo *Constantino* Imperatore restitutus A. C. 338. Sed *Ariani* (qui Alexandriae erant) id indignissime ferentes, anno sequenti *Athanasium* apud *Lucium* Papam accusant. *Athanasius* per legatos se excusat, promittitque se causam suam Romæ acturum. *Lucius* igitur Papa A. C. 344. in causa *Athanasii* Romæ Synodum indicit, ubi *Athanasius* tempestive se sistit, *Ariani* contra venire detrectant. Interim dum expectat adversarios suos, Romæ manet sesquiannum, ibique *Symbolum* suum conscribit, & Synodo offert: quod tum repositum fuit in Archivis, nec publicatum, nisi, quantum ex historiis conjicere licet, post trecentos fere annos, ubi in Concilio Toletano quarto quædam ex eo translata verba recensentur. A. C. 341. *Athanasius* à Concilio Romano absolvitur, & Alexandriam ad Episcopatum remittitur. Verum *Ariani*, conjuratione facta, adversus eum frequentes subinde seditiones movebant. Hanc occasionem arripens *Eusebius* Arianus Nicomediensis Episcopus (bipedum nequissimus) *Athanasium* apud Imperatorem *Constantium* (virum mobilem, levem & inconstantem) accusat, quod *Athanasius* seditionum illarum causa esset, propterea, quod absque consensu & decreto alicujus Concilii, autoritate sua propria in sedem suam rediisset. *Constantius* igitur Imperator eum iterum Alexandria expulit. Rursus igitur exulat, & Romæ aliquantisper delitescit: deinde ad *Constantem* Imp. accedit, qui victor Occidentem tenebat: apud hunc tandem res eo deducitur, ut consensu fratrum *Constantis* & *Constantii* Synodus indicta sit, quæ in Illyrico in urbe Sardica convenit anno fere Christi 347. Convenerunt in urbe Sardica Episcopi 347. inter quos præcipui fuere *Athanasius*, *Osius* Cordubensis Episcopus ex Hispania, (quem epistola Synodi dicit grandem natu fuisse, *ὀνηρότερον*, & maxime dignum honore, propter perpetuam constantiam in Confessione veritatis, inter multas afflictiones)

Maximus Ierosolymitanus, *Paphnutius*, *Spiridion*, *Serapion*: qui omnes Niceno Concilio interfuerant. Hæc Synodus testata est, se amplecti Nicenum Symbolum, & damnat ab eo dissentientes. Exstat Synodi decretum apud *Theodoretum*, in quo hæc verba sunt: *Μηδὲ ποτε πάλιν χωρὶς ἡς: μήτε ὑὸν χωρὶς πατρὸς μήτε ἡμέας, μήτε εἰναι διωκόσθ.*

Tanta autem fuit calamitas ejus ætatis, ut eodem tempore ἀντισυνόδῳ in Thracia in urbe Philippopoli convenerit. Arianis enim, qui advenerant Sardicæ, in Concilium ut introirent, persuaderi non potuit, quod nollent communicare cum *Athanasio* & *Paulo* (de quo postea dicemus) sedibus suis pulsus: ideo clanculum discedunt, & mira caliditate consilium ineunt de corrumpendo Concilio Sardicensi. Philippopoli igitur conveniunt, Concilium celebrant, Canones conficiunt, & vocabulum *ὁμολογίας* anathemate feriunt, idque magna celeritate, & ad omnes Ecclesias nomine Sardicensis Concilii ejus Canones transmittunt. Hinc factum, ut cum dubitaretur, quinam essent veri Sardicensis Concilii Canones, utrique facti sint suspecti. Interim qui Sardicæ convenerant, harum rerum ignari, de Symbolo Niceno agunt, idque integrum servandum (ut supra dictum) decernunt.

Sed ut ad *Athanasium* redeamus, *Constantius*, à fratre *Constante* coactus, eum Alexandriae Ecclesiæ restituit anno C. 348, & alios exsules, quos Sardicense decretum absolverat. *Constantius* autem, mortuo fratre *Constante*, audacior factus, omnia, quæ prius Orthodoxis indulserat, revocavit, & Concilium Mediolani indixit circa annum Christi 355. Convenerunt ex Oriente pauci, ex Occidente vero ad trecentos. Ipse *Constantius*, qui se Dominum Orbis ferebat, Concilio præsedit cum militibus, ac *Athanasium* accusavit, perque milites vim adhibuit; nec passus est de fide agi, nisi *Athanasius* damnetur. Sed Orthodoxi ipsi vehementer restiterunt: ideo in exilium ejecti sunt. *Liberius* Papa Romanus consolatur exules: ideo ipse etiam media nocte, ne tumultus fieret, abreptus Mediolanum deportatur, & cum damnationi *Athanasii* subscribere nollet, in Thraciam in exilium ablegatur.

Anno C. 356. *CONSTANTIUS* Syrianum Ducem cum exercitu Alexandriam misit, qui *Athanasium* in Templo comprehenderent. Quare *Syrianus* Dux nocte quadam advenit instructus 5000 militibus armatis, & templum totum ita circumdederat, ut ne unus quidem inde evadere posse videretur. *Athanasius* vero in cathedra sua residens, jussit Diaconum recitare *Psal.* 118. quo finito, ut

ut abirent universi domum, mandavit. Circumderat jam exercitus etiam sacrarium, in quo erat *Athanasius*. Adhortatus est ergo eum chorus, ut sese subduceret. At ille noluit cedere; priusquam omnes, qui aderant, incolumes evasissent. Ut igitur discedere maturarent, rogavit. Cumque magna pars digressa esset, postremi de choro *Athanasium* abduxerunt secum, atque ita, neque Duce, neque militibus animadvertentibus, ille elapsus est. *Athanasius in Apolog.* ita de se scribit: *Testor veritatem, per milites, quorum aliqui sacrarium cingebant, alii per templum oberrabant, inoffense transivimus, Domino Duce & Protectore, nihilque illis sentientibus elapsi sumus.*

Athanasius ita miro modo evasit: ceteri vero Episcopi in tota *Aegypto*, *Libya*, & *Pentapoli* sedibus suis ejeti, & *Ariani* substituti sunt. Imperator autem *Constantius Athanasium* toto orbe profugum nusquam delitescere patiebatur, ad eumque inquirendum exploratores misit, amplissimis pronuntiatis praemiis, si quis vivum maxime, sin id minus, caput ejus certe attulisset. Quapropter & in puteo aquam non habente, & in quo Solem nunquam adspicere poterat, sex continuis annis ipsum latuisse, *Ruffinus* & *Sozomenus* authores sunt: donec ab ancilla, quam muneribus exploratores pellexerant, indicatus; sed *Deo* monente, latebras mutavit. Mortuo autem *Constantio*, ad Ecclesiam suam rediit. *Theodor. lib. 3. cap. 8. Eusebius histor. Eccles. lib. 10. cap. 34. Nicephorus lib. 9. c. 34. & lib. 10. cap. 19. Ruffinus lib. 1. cap. 18, 19. Sozomenus lib. 4. cap. 20. Baron. Histor. Magdeb. cent. 4. cap. 3. Socrates lib. 1. Tripart. lib. 4. cap. 2, 3, 4, 5.*

Cum *Athanasius* primum A. C. 336. in Gallias relegaretur, ipsi Episcopus non est surrogatus, cum non ut exul dimitteretur, sed ne aliorum Episcoporum insidiis tolleretur. A. C. 336. à *Constantino* Iunioris Ecclesiae *Alexandrinae* restitutus est. A. C. 341. Episcopatu iterum depositus est. In locum ejus jussu Imperatoris *Constantii* obtrusus *Alexandrinis Gregorius* quidam, peregrinus & exterus homo, neque *Alexandriae* baptizatus, neque plebi cognitus, neque à Presbyteris postulatus. Hunc *Eusebiani* Episcopum crearunt *Antiochia* triginta sex suffragiis; atque inde deduxerunt *Alexandriam* non cum Presbyteris aut Diaconis civitatis, sed cum militibus *Constantii*, iisque ut plurimum *Ethnicis*. Hi irruerunt in Ecclesiam, in qua *Athanasii* Auditores pii ad exercendam cultum divinum conveniant. Ibi ab immisso exercitu mactati sunt alii, pedibus alii obtriti, multi in carcerem conjecti, multi in exilium missi. Virgines (sacrae) denudatae:

multi item spoliati: sacra mysteria (i. e. sacri calices & similia) ab *Ethnicis* direpta & in terram abjecta sunt. Sic igitur in sedem *Alexandrinam Gregorius* collocatus est.

Episcopos per *Aegyptum Gregorius* alios virgis caedi, alios durissimis vinculis constringi; alios (inter quos *Sarasammon* fuit, confessor olim sub *Ethnicorum* Imperatorum persecutionibus) in exilium mitti curavit: quosdam flagris caesos usque ad mortem ad metalla damnavit. *POTAMEN*, & ipse olim confessor, qui altero oculorum in persecutione orbatus fuerat, jussu *Gregorii* plagis ita concisus, ut pro mortuo sit abjectus, tandem vero spiritu per fomenta recollecto, paullo post ex dolore & plagis mortuus est.

Alia impressio militum trium millium facta est in templum Christianorum orthodoxorum ipso die Paschatis: in qua vim atrocem foeminae & pueri passi: plurimi interfecti, virgines denudatae, corporaque intersectorum sepulturae reddi negata, & canibus objecta sunt. Anno Christi 348. *Athanasius* ad Ecclesiam *Alexandriam* reversus est. Priusquam autem rediret, *Gregorius* Tyrannus intrusus ille Episcopus ab Auditoribus trucidatus est. *Sozomenus lib. 3. cap. 7. & lib. 4. cap. 4. Athanasius apolog. 2. Item in Epistola ad solitariam vitam agentes, Histor. Magdeb. cent. 4. cap. 11.*

A. C. 356. (uti ex praecedentibus patet) *Athanasius* iterum ab Episcopatu ejectus est, ipsi surrogatus *Georgius* natione *Cappadox*. In hoc homine non fuit laudabile quicquam, nihilominus tamen *Constantius* Imperator eum magni faciebat: Itaque Epistola Imperatoris *Alexandrinis* fuit commendatus. Cum *Alexandriam* venisset, tyrannidem atrocissimam & immensam in orthodoxos exercuit, cum socio atque exsecutore suae impietatis & crudelitatis, *Sebastiano* duce. Hic nebulo tandem justas tyrannidis poenas dedit. Mortuo enim *Constantio*, *Ethnici* (quos etiam maxime exagitat) eum vinculis constrictum in carcerem injecerunt, & postea trucidarunt. Sic malus & impius, per malos & impios homines punitus est. *Theodoretus l. 2. c. 14. Sozomenus l. 4. c. 10. & 30. Socrates l. 3. c. 2. Nazianzenus.*

VII. Præter *Athanasium*, jussu *Constantii*, multi Christiani & orthodoxi Episcopi in exilium ejeti,

I. Cum *Eusebius* Episcopus *Nicomediensis* mortuus esset anno C. 342, *Paulus* patria *Thessalonicensis*, (vir veræ pietatis amantissimus, & *Niceanae* fidei assertor strenuus, & periculorum contemtor: unde *Arianorum* rabiem in se concitavit) E-

Piscopus in ejus locum creatus est. Id indigne ferens Imperator, convocata Synodo, *Paulum* ab Episcopatu deposuit: huic successor datus est *Eusebius* Nicomediensis Arianus, cujus supra in histor. *Constantini Magni* mentionem fecimus. Hoc vero *Eusebio* (nebulone pessimo) tandem defuncto: Orthodoxi *Paulum* in Ecclesiam reduxerunt. Quo cognito, *Constantius Hermogenem* prætorem cum copiis militaribus Constantinopolin misit, ut *Paulum* Episcopatu dejiceret, & *Macedonium* (quem Arianis in Episcopum Constantinopolitanum ordinarunt) in ejus locum in Ecclesiam introduceret. Ob id tota civitas perturbata, & seditio orta est. *Hermogenes*, militari manu assumpta, ædes *Pauli* circumdedit & incendit: subduxerat autem sese ex ædibus: populus vero efferratus hoc facto, *Hermogenem* occidit. Imperator igitur *Constantius* iratus Constantinopolin prope- rat, & non tantum *Paulum* Constantinopoli ejicit, sed & urbem dimidio frumenti, quod civibus in singulos annos erogabatur, medimnis scilicet Atticis quadringentis mille, multavit.

Anno C. 343. *Paulus* Episcopus Romam profugit, ubi convocatis Episcopis decreto Iulii Papæ in Episcopatum Constantinopolitanum reducit. Imperator mittit *Philippum* Præsidem, proximæ post ipsum (Imperatorem) authoritatis, ut illum rursus urbe ejiceret, & *Macedonium* Episcopum constitueret. *Philippus*, metuens motum populi, *Paulum* humaniter invitat ad balneas, simulans se necessariis de rebus cum ipso collocuturum. Venit *Paulus*: Edictum Imperatoris *Philippus* ostendit, eumque clam per fores occultas educit, ac navi, ad id adornata, exulatum Thessalonicam mittit. *Philippus* igitur *Macedonium*, Arianum Episcopum, militari manu in Ecclesiam inducit. Homousiani (qui recte de Christi divinitate sentiebant) prohibent ingressum, in locis angustioribus. Milites vero strictis gladiis perrumpunt, protritit, cæcis & oppressis hominibus 3150.

A. C. 348. *Paulus*, cum *Constans* Imperator id impetrasset à fratre, Constantinopolin rediit, & receptus est. Mortuo autem *Constante*, *Paulus*, Arianis acriter resistens, ferro vinctus à *Constantio* Imperatore iterum in exilium relegatus est, & in Cucuso Cappadociæ, circa deserta montis Tauri, ab Eusebianis (Arianis) in arctissimo & obscurissimo loco reclusus, ibique relictus eo proposito, ut ibi fame moreretur. Cum autem Eusebiani post sex dies ad eum ingressi adhuc spirantem invenissent, eum strangularunt. Corpus ejus post aliquot annos, Imperatore Theodosio mandante, honorifice Constantinopolin est translatus. *Sozomenus lib. 3.*

cap. 3. & 4. & 7. *Socrates lib. 2. cap. 12. Histor. Magdeb. cent. 4. cap. 3. & cap. 10. & 11. Athanasius.*

2. L V C I V S Episcopus Adrianopolitanus Nicenæ fidei assertor constantissimus à *Constantio* Imperatore in exilium ejectus Romam venit, & ab Episcopo Romano Iulio ad Ecclesiam suam remissus est. Sed non diu ea felicitas duravit. Cum enim Imperator *Constantius* (occiso fratre *Constante*) solus rerum potiretur, Arianis, freti patrocinio *Constantii*, gravissimam in Orthodoxos persecutionem moverunt, in qua *Lucius* ab Arianis catenis vinctus, inque carcerem detrusus, vitam finivit. *Socrates l. 2. c. 15. & 26. Sozomenus l. 3. c. 8. 12. & 23. Item l. 4. c. 2.*

3. E V T R O P I V S Adrianopolitanus Episcopus, fidei professione sincerus, Christi amantissimus, *Eusebium Arianum* Episcopum acerrime oppugnavit, & per Adrianopolim transeuntes hortatus est, ne *Eusebii* illius impietati aures præberent. Irritatus itaque Imperator *Constantius* hoc pii viri zelo, & exacerbata *Constantii* conjux, una cum factione Arianorum, hunc Christi confessorem in exilium expulerunt. *Theodor. lib. 2. cap. 16. Athanasius.*

4. L I B E R I V S Pontifex Romanus A. C. 355. à *Constantio* relegatus est. (de quo supra diximus.) Hic, cum Sirmii in Pannonia jussu Imperatoris Concilium celebraretur, & nova Confessio ab Arianis cuderetur, ei subscripsit, & insuper in damnationem *Athanasii* consensit. (O s i v s etiam, jam centenarius major, subscripsit, sed in damnationem *Athanasii* consentire noluit.) Inde Romam reversus, sed quod subscripsisset, & cum Arianis communicasset, non receptus est. *Athanasius* cum excusat, quod magis coacte, quam voluntarie peccaverit, siquidem Episcopi subscribere à *Constantio* coacti, additis cruciatibus & tormentis. *Histor. Eccles. Ruffinus l. 1. cap. 21. & 22. Theodoretus lib. 2. cap. 15. 16. & 17. Nicephorus lib. 9. cap. 33. Athanasius.*

5. H I L A R I V S celebris scriptor Ecclesiasticus, Episcopus Pictaviensis, anno C. 355. & alii, jussu *Constantii* in exilium ejecti sunt. *Sulpitius.*

6. De O L Y M P I O in Thracia, pio viro, & Arianis infesto, *Constantius* publico edicto mandavit, ut interimeretur. *Theodoretus. Socrates.*

Sed & alii multi Episcopi in exilium sunt ejecti, quorum nomina, brevitatis studio, omittenda censeui. His adjungam duo notatu dignissima exempla perseverantiæ in orthodoxa religione, de *Sylvano* & *Eusebio Samosateno.*

1. SYLVANVS, *Constantium* tyrannum ad fidei orthodoxæ defectionem eum hortantem, sibi mortem etiam minitantem, audiens: Potestatem quidem habes, inquit, nos puniendi: nos autem Patrum statuta non destruemus. *Theodor. lib. 5. Eccles. cap. 24.*

2. EUSEBIVS *Samosatenus*, cum nollet *Constantio* Imper. mittere decretum Arianorum contra *Melitum* factum: Imperator minatus est, se abscisurum dextram ejus manum. Quo audito *Eusebius* ambas porrexit, inquiens: Decretum non dabo, clarum Arianæ pestis indicium. *Theodoretus in Tripart. histor. cap. 49. lib. 5.*

Prodigia.

1. Sub *Constantio* post Synodum Antiochenam, in qua *Athanasius* condemnatus fuit, secutus est terræmotus passim in Oriente, maxime vero Antiochiæ, quæ integrum annum concussa fuit. Nec dubitarunt pii & intelligentes viri, DEVM eo terræmotu punivisse Arianam impietatem, in Oriente grassantem. Etiam in Berytho, Phœnicia civitate, terræ motu majorem ejus oppidi partem corruisse, scribit *Eutropius*: eaque calamitate multos gentiles ita perterrefactos, ut Ecclesiam seu templum Christianorum ingrederentur, & sponderent, se Christianos fore, si liberarentur. *Sozomen. lib. 3. cap. 6. Eutropius lib. 11. Tripart. lib. 4. cap. 10. Socrates lib. 2. cap. 10.*

2. Grassantem in Oriente Arianismum DEVS crebris terræmotibus ultus est. Itaque Dyrrachium urbs Dalmatiæ A. C. 342. terræ motu periit. Neocæsarea in Ponto terræmotu subversa est: excepta Ecclesia & Episcopo, cæterisque qui ibidem reperti sunt. Roma eodem anno periculose toto triduo tremuit, & quædam in Campania urbes everse. *Cedrenus. Eutrop. Hieron. Orosius l. 7.*

3. A. C. 359. Monstrum natum est Antiochiæ, infans ore gemino, cum dentibus binis & barba, quatuor oculis & duabus auriculis. *Ammianus.*

4. Circa tempus mortis *Constantii* ingens fuit terræmotus, quo bona pars Constantinopolitanæ urbis concidit. Sunt qui asserant, etiam plures Orientis urbes eo tempore terræmotu horribiliter concussas esse: neque mirum: terra enim Arianorum blasphemias ferre non potuit. *Eutrop. Honor.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

Supra diximus, quod *Julianus* à *Constantio* Imper. Cæsar creatus & contra Germanos in Gallias missus sit. Is igitur cum Gallias à Germanis li-

berasset, à militibus suis Augustus appellatus est. *Julianus* autem (ut erat vafer & astutus) per literas excusavit se *Constantio*, & rogavit, ut sibi ea dignitas confirmaretur, promittens, se ipsi non aliter, quam antea, cum Cæsar esset, obtemperaturum. *Constantius* autem, ea excusatione non contentus, cum *Juliano* expostulavit, illique sese opponere sibi proposuit. Idcirco è bello Persico, quo tum erat occupatus, Constantinopolin rediit, ubi se curavit baptizari ab *Euzoio* Ariano. Inde movens, cum Tarsum in Ciliciam venisset, febricula tentatus est: quam excuti posse laboris itinere putavit: sed cum morbus ingravesceret, sub Tauri montis radicibus efflavit animam, A. C. 361, die 3 Novembris, ætatis 45, cum imperasset cum patre annos 12, solus vero annos 24, & menses fere sex. *Socrates lib. 2. cap. ult. Ammianus. Zonaras.*

In historia Ecclesiastica cent. 4, cap. 3, de ejus morte sic legitur: Cum autem inter Cappadociam & Ciliciam Mopsocrenis, quod est ad Mopsi fontes, esset, præ sollicitudine apoplexia correptus, vitam finivit.

Nec *Constantius* perfidiam & impietatem suam perpetuo impune tulit. Primum enim infelicitè ei res bellicæ, quas in Oriente gerebat, cessere. Deinde sub exitum vitæ misere conquestus (uti *Nicephorus* testatur) quod fidem innovasset: (inconstantia enim sua in religionis negotio plurimum damni Ecclesiis dedit: novemque formulas fidei dissimiles, annis 24 quibus imperavit, conscriptas comprobavit.) Quam rem inter mala, quæ regno suo indigne accidissent, enumerabat. Tandem etiam in eo poenitentia gemitu, ac querelis, tristi ac violento morbo vita excessit, &c.

XLV. IMPERATOR, IULIANVS APOSTATA.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. Generatio.

1. PATER fuit CONSTANTIVS, frater *Constantini Magni*.

II. MATER fuit BASILINNA, quæ eum Constantinopoli genuit una cum fratre GALLO, circa annum Christi fere 331.

II. Appellatio.

I. NOMEN. Dictus est IULIANVS. *Nazianzenus* inquit, cum dictum fuisse *Idolianum*, quod Idolorum templa à *Constantino Magno* clausa aperuisset, eaque Ethnicis restituisset.

II. COGNOMEN. Cognomento dictus fuit APOSTATA, in lingua Arabica vocatur *يهودا*, h. e. *Apostata*, quod à fide Christiana, quam antea professus fuerat, descivit, & prolapsus est TOTVS DE TOTO IN TOTVM.

1. TOTVS; Quia sciens atque volens defecit tota mente atque voluntate, non coacte, sed sponte; neque ex ignorantia aut infirmitate, sed ex destinata malitia, à DEO & vera religione sese avertit.

2. DE TOTO. Quia totum corpus doctrinæ cœlestis, adeoque totum fundamentum fidei Christianæ sciens volensque deseruit, & malitiose impugnavit.

3. IN TOTVM prolapsus. Quia adeo obfirmavit animum suum, ut DEVM, Christum, Spiritum S., Legem & Euangelium, omniaque salutis media, ludibrio exposuerit, nullasque salutes admonitiones admisit, sed in proposito suo usque ad extremum vitæ halitum perseverare præsumserit.

Vnde patet, eum peccasse in Spiritum S. Vide *Syst. nostrum Theolog. pag. 132.* Quare recte *Nazianzenus* (scribens in *Iulianum apostatam*) eum comparat chamæleonti: Sicut enim chamæleon, inquit, facile variatur, omnesque assumit colores præter candidum; ita & ille ex Christiano factus est Ethnicus: ineratque ei humanitas, sed inhumana; suadelaque ejus nil aliud erat, quam violentia, & immanitatis excusatione probitas, ut videretur jure ad violentiam confugere, cum persuadendo nil proficere posset.

C A P V T II.

DE PROGRESSV.

1. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ, Natura & Mores.

NAZIANZENUS quamprimum IULIANVM adspexit, conjecturam de ipsius moribus & ingenio sumit. Cujus hæc sunt verba in oratione 2. contra Gentiles, quam de eo scripsit: quæ etiam à *Socrate lib. 3. histor. Eccles. cap. 19.* referuntur: Fecit me vatem gestuum ipsius deformitas, & ingens admiratio: siquidem optimus vates est, qui ex conjecturis optime ratiocinatur. Nequaquam vero mihi hæc boni hominis signa esse videbantur; Colli crebræ conversiones, humeri alternis subsultantes, oculi torvi, vagabundi, & furibundum quiddam contuentes, pedes instabiles, crebræ geniculationes. Nasus contumeliam & contemtum spirans, figura vultus derisionem significans, quoquo modo variabatur. Risus crebri altum crepantes; nutus, renutus sine sermone: sermo interru-

ptus, non complens sententiam: interrogationes crebræ, confusæ & stultæ: responsiones inconcinnae, coacervatæ, inter se dissidentes, & sine ordine. Quis singula describat? Talem vidi ante facta, qualem postea facta ipsa ostenderunt. Et si adessent, qui tunc mecum fuerunt, & eadem viderunt, testes essent hujus meæ narrationis, qui meminerunt etiam, me edidisse hanc vocem: *Οὐκ ἔστιν ἡ Πα- μείων Ἀρχὴ καὶ πέρας!* h. e. Quantum & quale malum Romanum alit Imperium!

Recte igitur in eum quadrat dictum illud Salomonis *Proverb. 6. v. 12, 13, 14, 15.* Homo *Belial*, (vetus versio habet, homo apostata) vir iniquus, graditur ore perverso, annuit oculis, terit pede, digito loquitur, pravo corde machinatur malum, & omni tempore jurgia seminat: huic extemplo veniet perditio sua, & subito conteretur, nec habebit medicinam.

II. ACTA IUVENILIA.

1. IULIANVS traditus fuit in pueritia educandus & erudiendus EVSEBIO Nicomediensi Episcopo, a quo in vera religione informatus; quam etiam prompto spiritu amplexus ac professus est. Cumque ingenio valeret, ac eloquentiæ laude clausus esset, cito *Lectoris* officium in Ecclesia Nicomediensi ipsi fuit assignatum. Interea cum privatim LIBANIVM (qui Christianorum acerrimus hostis erat, & tunc Nicomediæ rhetor) in religione consuleret, eumque prælegentem audiret: item *Iamblichum*, *Maximum Byzantium*, & alios Philosophos Ethnicos: ab his pravis Præceptoribus depravatus, eorumque blanditiis deceptus, à mente sana & vera religione abductus, & Ethnica religione imbutus & infectus est. Clam igitur post lectionem sacrorum librorum, Philosophorum scripta legit. Athenas vero missus, solos Philosophos audivit; Vnde apud *Ammianum Marcellinum* Græcus literio vocatur, quod nimius circa Philosophorum disputationes fuerit. Idem refert, quod milites Iulianum appellarint specie sapientiæ stolidum, *κίεν γεlehrten Γανταστέν*.

2. *Iulianus* in juventute sua quoque magicas artes à Maximo Philosopho Ethnico, & res magicas exercente, didicit, & juxta Magorum præcepta divinationum causa hostias humanas mactare cepit: sicut postea dicemus.

3. *Iulianus*, puer sedecim annorum, nomen inter clericos professus est. testibus *Nazianzeno. Sozomeno lib. 5. cap. 4. Theodor. lib. 3. cap. 4. Rufino lib. 1. cap. 32. Pompon. Lato. Egnat. Eutrop. Histor. Magdeb. cent. 4. cap. 3.*

III. ACTA OECONOMICA.

Vxor ejus fuit *HELENA*, *Constantini Magni* filia, quam ipsi *Constantius* Imperator, cum ab eo Cæsar crearetur, in matrimonio junxit. Hanc autem *Constantii* conjux *Eusebia* in odio habuit, propterea quod sterilis esset. Poculum igitur toxicatum ei porrexit, & persuasit, si illo uteretur, ipsam gravidam & fecundam redditum iri. Quod & factum est: eventus tamen fuit infelix. Nam quoties grvida facta, toties abortum peperit. Tandem cum maritus ejus *Julianus* contra *Constantium* exercitum educeret in Thraciam, ex angustia partus decessit: Cadaver ejus Romam translatum, & in suburbio ad plateam *Nomantanam* dictam sepultum est.

IV. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio, ejusdemque administratio.

1. *Julianus*, fratre suo *GALLO* (qui à *Constantio* Cæsar creatus erat) propter tyrannidem occiso, in ejus locum electus, & à *Constantio* Imper. Cæsar creatus est, & initio Principatus spem boni Principis de se præbuit: Vnde similis existimatus *Tiro*, ut frater *Gallus* *Domitiano*: successibus etiam bellorum comparatus *Traiano*, clementia *Antonino*, moderatione *M. Aurelio*, literarum studio magnis Philosophis: & quod mirabile dictu est, postquam solus imperavit, populi Romani hostes omnes intra terminos suos se continuerunt. Sed postea vitiis atque flagitiis fœdissimis multiplices gloriæ cursus obnubilavit. Fuit autem *Julianus* collega *Constantii* sexennio. Quare ab eo res gestas eo temporis spatio breviter pertexemus.

MEMBRVM I.

Continens Acta ejus, cum esset Cæsar & Imperii socius.

1. Anno C. 355. *IULIANVS* à *CONSTANTIO* Cæsar electus, & in Galliam cum exercitu Kalend. Decembris missus est.

2. A. C. 356. *Julianus* cum Viennæ Galliæ hybernasset, Augustodunum venit die 24 Junii. Inde *Brotomagum* Germanosque pepulit, & *Coloniæ Agrippinæ* restituit. Hinc *Treviros* profectus apud *Senonas* hybernavit, ubi per triginta dies obsessus à Germanis, sed frustra. *Ammianus*.

Hoc anno *S. MARTINVS* Sabariensis militiam sub *Juliano* deseruit, dictitans, se militaturum *Deo*. *Sulpitius*.

3. A. C. 357. *Julianus* ex hybernis egressus, *Rhemos* pervenit: *Barbatio* vero legatus *Juliani* in *Rauracos* iter instituit, interim Germani *Lugdunum* vastarunt, quos *Julianus* redeuntes & interceptos egregie ultus est. Inde tres *Tabernas* in *Alsatia* à Germanis vastatas instauravit. *Barbatio* vero à Germanis victus, & quod male cum *Juliano* conveniret, ad *Constantium* abiit.

Mense Augusto GERMANORVM Reges sex ad tres *Tabernas* confederunt, quorum præcipuus fuit *Chonodomarius*. Eos *Julianus* aggressus vicit, & *Chonodomarium* ex fuga retractum cepit, Romanque misit, ubi tandem morbo, caro, consumtus est. Ceciderunt ex hostibus 6000. præter eos qui in *Rheno* submeriti sunt. Romanorum ultra 200. Post victoriam *Julianus* *Moguntiam* se recepit, & *Mœnum* transgressus, viciniam vastavit, idque post æquinoctium. Ibi Germani pacem petiverunt, & inducias impetrarunt decem mensium. Interim *Julianus* quædam castella, quæ ad *Mosam* munita à Germanis erant, obsedit, media hyeme, & deditone accepit: reliquum hyemis exegit *Parisiis*. *Ammianus*.

4. *IULIANVS* cum hyemem *Parisiis* exegisset anno Christi 358, ante *Julium* adhuc mensem, cum exercitu ad *Francos* perrexerit, qui *Salii* vocantur: sed incidit in maximas difficultates, cum commeatuum ratio haberi non posset. Ponte igitur perfecto, cum *Rhenum* transisset, occurrit *Regi Francorum*; qui pacem petiit, & commeatum obtulit. *Id.*

5. A. C. 359. *Julianus* ne provincias tributo exhauriret operam dedit, horrea præparavit, & munivit contra Germanos civitates septem, inter quas fuerunt *NOVESIVM*, *BONNA*, *BINGIVM*, &c. Inde ponte perfecto *Rhenum* transiit, contra hostes movit, eosque in deditonem accepit. *Ammianus*.

6. A. C. 360. cum *Britanni* tumultuarentur, ad eos compescendos *Julianus* misit *Lupicinum* & *Vrsicinum* Dux præstantissimus calumniis oppressus, & à militia remotus est. *Idem*.

Hoc anno *CONSTANTIVS* expeditionem adornavit in *Persas*, & propterea misit in *Gallias*, & evocavit fortissimos Centuriones & milites, præcipue Germanos & Gallos, qui cum invitati trans *Alpes* in *Orientem* proficiscerentur, mota seditione *Julianum Augustum* proclamaverunt. *IULIANVS* autem hæc ad *Constantium* perscripsit, sibi que ignosci petivit. Verum *Constantius* ea excusatione non contentus id ægerrime tulit, jussitque ut intra potestatem Cæsaris se contineret. *Ammianus*.

IULIANVS interim in *Francos* movit, quos

invenit valde securos, quasi nemo cum exercitu ad se in tanta viarum asperitate accedere posset; sed Iulianus eos vicit, & ad Rauracos pervenit. *Idem.*

7. A. C. 361. *Constantius* Imp. misit præsidia in Africam contra Iulianum, & Germanos instigavit, ut Iuliano rebellarent, ne ex Gallia discedere auderet. *Iulianus* contra, cum melius sibi videretur, aperte inimicitias *Constantio* denunciare, quam ipsi amicum esse, mota semel re, ne, sicut frater *GALLVS*, tolleretur, pacata primo vere Germania, exercitum in multas partes dividit, & diversis viis in Illyricum & Thraciam tendit. In itinere ad diversas civitates misit literas, in quibus vituperavit *Constantium*, eosque hortatus est, ut sibi fideles esse velint: interim duæ legiones, memores fidei datæ *Constantio*, Aquileiam occuparunt, eamque contra Iulianum defenderunt. *Iulianus* igitur eam obsidendam statuit, sed obsessi magna cum clade obsidentium se fortiter defenderunt. *Constantius* cum audiisset, *Iulianum* Italiam prætergressum, & jam appropinquare Thraciæ, copias contra eum ducere decrevit, sed in itinere mortuus est; sicut in historia ejus in cap. 3. diximus.

M E M B R V M I I.

Continens Acta ejus, cum imperaret solus, aut ad Imperium adspiraret.

I V L I A N V S mortuo *Constantio* solus Imperium administravit annum unum, & menses septem.

1. *I V L I A N V S* semper in animo secum versans Imperium & Imperatoriam Majestatem, de ea re passim per Græciam occulte vates consuluit. Quinquennalia edens, ambitioso diademate usus est, gemmarum fulgore distincto. Cum initio principatus coronam vilem gestare consuevisset, se *Constantii* hostem aperte profiteri cœpit. *Sigonius lib. 6.*

2. In bellum contra Persas profecturus, interminatus erat, se Galilæos (ita Christianos nominabat) post victoriam de Persis relatam funditus eversum. Quibus verbis superbiam suam declaravit, & ante victoriam triumphum cecinit. Potius enim considerare debuisset dictum illud Regis *Achabi*, qui ad *Benhadad* Regem Syriæ ipsi minitantem inquit: Non gloriatur *accinctus* æque ut *discinctus*. 1 Reg. 20. v. 11. *Luth.* Der den harnisch anlegt / soll sich nicht rühmen / als der ihu hat abgelegt.

Sensus hujus adagii est: Qui arma induit pugnaturus, non ita gloriatur, ac si victoria parta, illa deponeret. Nam *Accinctus* est, qui arma induit, ad pugnam se comparaturus. Hic gloriari nondum

potest, quia adhuc incertus est belli eventus. *Discinctus* est, qui parta victoria, salvus & incolumis ex pugna rediit. Hic gloriari potest, lætusque prædam dividit.

Graphico igitur hoc adagio *Achabus* adversarium suum *Benhadad*, jactabundum, modestiæ vult admonere, quod nemo ante victoriam triumphum debeat canere. Quia victoria sit ἀποσπασμένη, h. e. dubia & anceps, quæ modo in hanc, modo in illam partem inclinet, (uti *Homerus* novo verbo Martem vocat, quod subinde partes mutet) vel, ut *Ioab* inquit per nuncium ad Regem David, 2 Samuel. 11. v. 25. Nunc hunc, nunc illum consumit gladius. Vnde idem *Homerus* diversis in locis victoriam vocat νικῶν ἐπὶ ἀλκίᾳ, h. e. victoriam alternam, h. e. alternatim, nunc his, nunc illis obtinentem. Et à veteribus *Bellum* vocatur *creperum*. Quia

Partem ad utramque volat dubiis victoria penis. Ovid.

vel

Ancipiti quoniam bello turbatur utrinque.

Etenim levissimus sæpe atque inopinatus casus ex victo victorem, & ex victore victum exercitum reddit: Et nunquam minus, quam in hoc eventus respondet. Incerta est fortuna pugnantium, priusquam ad summum perveniatur. sicut ex historia *Achabi* patet. Hoc autem *Achabi* adagium si *Iulianus* observasset, non adeo cristas erexisset, nec tam graviter à Deo punitus fuisset: sicut in cap. 3. dicemus.

3. *Simile insolentia* exemplum est, quando *I V L I A N V S* gloriatus fuit, *Alexandri Magni* animam in se successionem quadam immigrasse. Hic merito exclamare possumus cum *Salomone*, ex *Ecclesiaste* cap. 1. vers. 2. O vanitas vanitatum, & omnia vanitas.

V S V S.

Hoc notare debebant Pontificii, qui fingunt, non interruptam Episcoporum & Pontificum Romanorum successionem esse Ecclesiæ notam. Quibus recte respondet *Christoph. Agric.* cum contra *Pistorium* scribit p. 8. Quoties successionem appellas, toties secessionem te dicere, sancte assevero. Ac *Nicolaus Vignierius* in Apol. pro Veneris contra Papam huc accommodat, quod hodierni Pontifices Romani merito comparentur *Vibio Ruffo*, de quo *Xiphil.* in vita *Dionis* refert, quod in sella *Iulii Casarii* sedens gloriatus fuerit, se propter illam sellam esse *Casarem*. Itemque *I V L I A N O* Imperatori, qui *Alexandri Magni* animam in se successionem quadam immigrasse fingebat, cum illi, eadem phrenetide laboran-

borantes, propter *Petri* cathedram Ecclesiæ Monarchas se esse gloriantur, & *Petri* animam quasi successionis quodam jure in se habitare sibi persuaserint.

Deinde dicimus, quod *successio* sit duplex: una quidem *locorum* & *personarum*; altera *doctrina*. Illam vocare possis *externam*, hanc vero *internam*. Successio locorum & personarum est accidens quoddam externum & mutabile, nec quicquam valet absque doctrinæ successionem, doctrinæ autem successio est veræ Ecclesiæ propria. *Persona alia in aliorum locum subeuntes non faciunt successorem, sed perpetuus doctrina consensus, qui fidei vinculo posteriores prioribus conjungit*, ut recte scribit *Galasius in Comment. lib. 3. Irenæi cap. 3.* At talis successio doctrinæ in Papatu non est, sicut alibi demonstravimus.

Q V Æ S T I O.

Q. An milites *Iuliani Apostata* recte fecerint, quod in aciem contra Christianos progredi ab Imperatore jussi, arma deposuerint.

Aff. Nam obedientia Magistratui à subditis debita, certos ac determinatos habet limites. Obediendum est Magistratui usque ad aras. hoc est: In omnibus rebus subditi obedientiam Magistratui præstare debent, quæ non pugnant contra Deum, conscientiam & proximi caritatem. Quando autem quicquam præcipit, quod est contra Legem Dei, & naturæ, h. e. contra pietatem & honestatem, tum illi neutiquam obtemperandum est. Id quod probatur 1. *Expressis S. Scriptura dictis.* 2. *Exemplis.*

I. D I C T A.

1. *Actor. 5. v. 29. Oportet Deo magis obedire, quam hominibus.*

11. *Matth. 22. v. 21. inquit Christus: Date quæ Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo.* Vbi in priore membro diserte exprimitur, quid Cæsari dandum sit, videlicet quod est Cæsaris: ac posterius membrum limitat prius, ita dandum est Cæsari, quod est Cæsaris, ut tamen quod Dei est, Deo relinquatur. Quodsi ergo *Cæsar*, ea quæ Dei sunt, sibi arrogat, h. e. quando contra Deum vel pietatem, vel honestatem aliquid præcipit, non est ei parendum; Nam duplex est hominis obligatio: (uti ex verbis Christi patet) Altera est *superior*, qua quilibet in sua conscientia Deo soli obstrictus est, adeo ut ejus mandata & voluntatem omnium hominum mandatis præferre debeat: Altera vero est *inferior*, qua Magistratui & Parentibus homo devinctus est, quæ tamdiu rata est, quamdiu Mandata Dei & Ma-

gistratus consentiunt: Si autem hi aliquid contra Dei mandata præcipiunt, tum negligendi sunt. *Matth. 10. v. 27. Luc. 14. v. 26.*

I I. E X E M P L A.

1. *Obstetrices Ægyptiaca* timebant Deum, & nolebant exsequi mandatum Regis Pharaonis, de infantibus Ebræorum in flumen projiciendis eis datum. *Exod. 1. v. 17.*

11. *Parentes Moysi* infantulum tribus mensibus, *Exod. 2. v. 2.* occultarunt, contra mandatum Regis. Id quod fidei tribuit *Epist. ad Hebr. cap. 11. v. 23. Fide Moyses natus occultatus est mensibus tribus à parentibus suis, eo quod vidissent, elegantem infantem; & non timuerunt edictum Regis.* h. e. credebant, Deum & ipsos, & infantulum conservaturum, ideoque una cum puero periclitari, quam in Deum & puerum peccare maluerunt.

111. *Satellites Saulis* impii Regis recte fecerunt, quod noluerint etiam jussi à Rege extendere manus suas in Sacerdotes Domini innocentes. 1. *Samuel. 22. v. 17.*

1v. *Tres socii Danielis, Sadrach, Mesach, & Abednego*, statuam Nabuchodonosoris adorare nolebant. *Daniel. 3. v. 18.*

v. *Daniel Propheta* contra Regis Darii mandatum fenestris apertis orat. *Daniel. 6. v. 10.*

vi. *Mulier Ebraea* una cum septem liberis mori maluit, quam jussu Antiochi contra legem Divinam carne suilla vesci. 2. *Macc. 7.*

vii. *Apostoli* cum à Concilio Ierosolymitano in Christi nomine loqui ac docere prohibiti essent, cordate ei respondent: *Si justum est in conspectu Dei, vos potius audire, quam Deum, judicate.*

viii. *Hormisdas*, Persa nobilis, qui cum à Rege Gororane juberetur negare Deum Christianorum, respondit: Nec justum, nec utile, præcipis, Rex: Nam qui docetur, ut Deum omnium facile contemnat, ac neget, facillime quoque spernit Regem. *Histor. Tripart. lib. 10. cap. 31.* Tandem decollatus est.

Referenda huc exempla omnium Martyrum, qui exquisitissima supplicia maluerunt subire, quam à veritatis confessione discedere.

ix. Ita quoque *Milites Iuliani* recte fecerunt, quod, ab eo in aciem contra Christianos progredi jussi, arma deposuerint. Hac de re Augustin. in enarr. Psalmi 124. ita scribit: *Iulianus, inquit, existit infidelis Imperator. Nonne existit Apostata, iniquus idololatra? Milites Christiani servierunt Imperatori infideli. Vbi veniebatur ad causam Christi, non agnoscebant, nisi illum, qui in cælo erat, quando volebat, ut idola colerent, ut thur-*

rificarent.

rificarent, præponebant illi Deum. Quando autem dicebat: Producite aciem, ite contra illam gentem, statim obtemperarunt. Distinguebant Dominum æternum à Domino temporali, & tamen subditi erat, propter Dominum æternum, etiam Domino temporali.

ACTA ECCLESIASTICA.

Triplex I V L I A N I in statu Ecclesiastico fuit status, sive habitus. Quemadmodum enim Bonifacio VIII, Pontifici Romano, tale Epitaphium in honorem (scilicet) erectum est: Intravit ut VULPES, regnavit ut LEO, exivit ut CANIS: idem etiam epitaphium I V L I A N O Apostatæ merito erigi potest. Nam 1. Intravit ut VULPES, 1. Christianum se simulando. 2. Christianis insidiando.

1. 1. Regnavit ut Leo, 1. Blasphemias evomendo. 2. Christianos persequendo.

1. 1. 1. Exivit ut CANIS, tragicum exitum sortiundo: de quo in cap. 3. dicemus.

I. Intravit ut Vulpes.

I. CHRISTIANVM SE SIMVLANDO. Nam initio facilem se omnibus præbuit, & ut Christianus videri ac haberi posset, (cum tamen jam pridem occulte à vera religione desciverat) in festo Epiphaniæ Christianorum templum ingressus est, & nomen Christi solenniter invocavit. Omnibus qui à Constantio propter religionem sinceram exilio mulctati fuerant, reditum ad suos concessit, & tam Arianos quam orthodoxos in sedem suam restituit, eosque convocatos concordie admonuit: Audite me, inquit, quem audiverunt Alemanni & Franci. Proscriptis bona sua reddidit, populo denunciari curavit, ne quem Christianorum læderent, aut contumelia afficerent. Omnium inde benevolentiam sibi conciliare studuit, omnesque sibi beneficiis devinxit. Ammianus, Socrates, & alii.

II. CHRISTIANIS INSIDIANDO. Ne autem I V L I A N V S Tyrannus aut crudelis haberetur, aliam prorsus viam à superioribus Imperatoribus in persequenda Ecclesia tenuit. Illi non magis sanguinem Christianum miserabantur, quam lanii pecudes. Hic vero, etiam si illos malo animo & tyrannico æquaret: morbum tamen fucata mansuetudine ita dissimulare ac tegere scivit, ut ab Historicis & Politicis hominibus in numero bonorum, & moderatorum Principum sit positus. Vti testatur Iohannes Spinaus p. 137. Nam

1. Gentilitiam religionem propagaturus, externam Ecclesiæ Christianæ formam infeliciter æmulari allaboravit. In quo autem I V L I A N V S simia

Christianorum fuerit, clare indicat Nazianzenus, dum ait Orat. 1. in Iul. tom. 1. edit. Paris. pag. 101, 102. I V L I A N V S quidem (inquit) scholas in omnibus civitatibus, & sacraria subselliaque, partim altiora, partim humiliora, exstruere parabat: profanorum etiam dogmatum lectiones & explicationes instituere, tam quæ mores componerent, quam quæ in abstrusorum rerum tractatione verlarentur: tum precationum alternatim canendarum formam, ac supplicii in eos qui peccarent, pro delicti modo constituendi: imitationum item & perfectionis, atque omnia quæ nostræ haud dubie disciplinæ sunt: diversoria etiam & hospitales domos ædificare: monasteria item & Virginum cœnobîa instaurabat, quæ videlicet ille in nostris rebus præsertim admiratus fuerat.

2. I V L I A N V S Sacerdotibus suis paganis mandavit, ut ad spectacula procederent: ne in tabernis biberent: nec ullis artibus aut operibus turpibus vel impudentibus præessent. Hoc fucos speravit impiissimus apostata, se effecturum, ut Christiani brevi tempore omnes gentilismum amplecterentur.

3. Sed & alium dolum excogitavit. Cum enim Imperatores Calendis Romanis solerent milites remunerare, & aurum illis distribuere: I V L I A N V S curavit, juxta thronum, cui insidebat, aram cum prunis, & in propinquo thus poni. Et qui Imperatori adstabant, admonebant accedentes milites, ut aliquid thuris aræ imponerent. Id cum quidam fecissent, nec intellexissent, hoc à Iuliano in honorem Deorum suorum institutum fuisse, in convivio admoniti sunt à sodalibus, quod frustra Christum invocarent, qui, adolendo thus, Servatorem suum abnegassent. Ibi milites illi Christiani deplorabant sua peccata, & ad Imperatorem procurrentes aurum acceptum abjiciebant: postulantes, ut aurum suum reciperet: se pro peccato suo, quod manu, non mente admisissent, paratos esse propter Christum mori. Indignatus Imperator, non quidem eos occidit, ne martyrii honorem consequerentur: Sed tamen eos à militia exclusit, & palatio expulit. Fuit inter hos milites quidam nomine R O M A N V S: hic cum Iuliano fraudem supra commemoratam graviter objecisset, sententiam mortis accepit. Cum autem carnifex jam gladium exseruisset, nuncius vero, ab Imperatore Iuliano missus, Carnificem inclamaret, ne feriret, R O M A N V S iratus dixit: Scilicet Romanus dignus non fuit, qui Christi martyr diceretur. Sozom. lib. 5. cap. 17. Theodoretus lib. 3. cap. 16. Histor. Eccles. A tormentis enim (uti supra diximus) & atrocioribus coactionibus aliquandiu abstinuit propter ea: 1. Ne Tyrannus

nus aut crudelis haberetur. 2. Quod ex præcedentibus *Diocletiani* persecutionibus didicerat, Christianam religionem per martyria maiorem splendorem & incrementa accepisse. Ratus se hac ratione paganisum facilius omnibus persuasurum. Vnde *Nazianzenus* ita de eo scribit: *Illud*, inquit, *in illo admodum prævum & malignum*, quod cum nec aperte nos in servitutem pertrahere posset, nec tyrannice cogere præ pudore vellet, *leonina pelli vulpinam, aut si mavis, Minois larvam prætendens, leniter vim adferebat.*

Et alio in loco inquit: *Julianus sua persecutioni miscuit persuasionem, ideoque superioribus fuit nocentior & perniciosior, & ut Idolorum cultus susciperetur, honoribus magis homines provocare, quam tormentis cogere studuit, non tam Christianorum corpora occidens, quam vaserrimis technis ex eorum cordibus Christum evellere tentans.*

II. Regnavit ut Leo.

1. **BLASPHEMIAS EVOMENDO.** Postea *IULIANVS* se aperuit, ac hostem Christianorum acerbissimum præstitit, os in cælum posuit, & altissimo maledixit. *Psal. 73.* Nam

1. In numismate Symbolum fecit: *I O V E M*, diadema ipsi imponentem; *P A L L A D E M* ipsi circumdantem chlamydem; *M E R C V R I V M*, ipsi tribuentem sceptrum. Quo Symbolo SS. Trinitatem cavillari voluit.

2. Eodem modo dedit operam, ut in publicis imaginibus juxta ipsum *I V P I T E R* depingeretur, velut è cælo apparens, coronam & purpuram, quæ sunt Imperii insignia, ipsi præbens, *M A R S* item & *M E R C V R I V S* in eum intuentes, & tanquam ob nutu oculorum testificantes, quod vir esset, tum in dicendi arte, tum in re militaris spectatus. *Sozomenus l. 5. Histor. Ecclesiast. c. 16.*

3. **CHRISTVM blasphemavit**, quando cum per contumeliam *G A L I L E V M* & Nazarenum appellavit. *Theodoretus & Cassiodorus in Tripart. historia.*

4. **CHRISTVM mendacii arguere voluit.** Nam Iudæos accersivit, ut suam polixiam in odium Christianorum instaurarent, eisque defensionem & immunitatem promisit. Iudæi ergo confluxerunt, templumque Iudaicum Hierosolymis ædificare cœperunt: Postquam autem fundamenta jacerent, magno & horribili terræ motu inter fulmina totum opus disiectum est, & multa millia Iudæorum ruinis oppressa sunt. Cum vero illi terræ motu & fulmine repulsi, de novo magno animorum ardore rursus ædificationem aggredierentur, horrendi flammæ globi è fundamentis erumpentes, ex-

stis aliquoties operariis, locum illum fecere inaccessum. Accesserunt & alia prodigia, quibus Iudæi ab opere cœpto repulsi sunt, atque deterriti. *Ruffinus lib. 1. cap. 28. Socrates lib. 3. cap. 22. Theod. lib. 3. cap. 20. Sozomenus lib. 5. c. 22. Zonar. Nicephorus, & alii.*

5. **Verba Decalogi cavillatus est.** Nam ex verbis Decalogi, quibus Deus vocatur *Zelotes*, sic argumentatur apud *Cyrillum pag. 107.*

1. Homo *zelotes* & invidus reprehensione dignus est. Quomodo igitur zelotypia Deo tribui potest?

11. Si Deus verus est *zelotes*, quomodo passus est in genere humano alios coli Deos? Nam si ipso invito culti sunt, non est omnipotens: Si volente, non est abominanda gentium superstitio.

Sed respondet *Cyrillus*, Deum quidem ab omni passione alienum & immutabilem esse, sed æternam illam displicentiam & odium peccati appellari *ze-lum*, appellatione petita ab humano effectu, aversante antea dilectam cum indignatione: Ita hac voce notatur Dei amor erga suos, & odium adversus peccatores. Etsi autem Deus odit Idololatriam, eandem tamen certo consilio volens toleravit, voluntate nimirum consequente & judiciaria, vindicante hominum spontaneam à vero Deo ἀποστασίαν, cæcitatem & amentiam, ut *Rom. 1. v. 24.* Hinc *Paulus Act. 14. v. 16.* ait, Deum præteritis ætatibus dimisisse omnes gentes ingredi vias suas: & *Act. 17. v. 30.* dissimulasse tempora ignorantia, quia videlicet gentes fœdere desponsationis cum Deo ante multa secula exciderant. Id Ecclesiæ Iudaicæ & Israëlitiæ exemplo patet, quæ quia fœdere circumcisionis Deo erat obstricta, quamprimum ad Idola deflexit, fame, bellis & servitute oppressa fuit: ut historia Iudicum & Regum testatur.

6. **Calumniatus est CHRISTVM**, legem talionis cum sustulisse his verbis: *Ne quis resistat malo. Matth. 5. v. 39.* & ita *IULIANVS* Christianam religionem tanquam seditiosam gravissime accusavit.

Verum respondeo, distinguendum esse inter vindictam *publicam* & *privatam*. Non reprehendit Christus vindictam *publicam*, cujus exercitium Magistratui est concessum. *Rom. 13. v. 4.* Sed reprehendit opinionem Iudæorum, existimantium, cui libet *privato* concessam esse talionis irrogationem.

7. *IULIANVS* Apostata hanc caritatis regulam *Matth. 5. v. 44.* *Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, &c.* reprehendit, dicens, hoc dilectionis Præceptum tollere Magistratus officium, & evertere Politias.

Resp. Falsum hoc est: Prohibet *Christus*, ne injurias nobis illatas privato ausu & arbitrio vindicemus: nusquam vero prohibet, ne Magistratus auxilium & defensionem contra eos, qui nos affligunt, imploremus; quinimo ipse provocavit ad officium Magistratus, cum à male feriato servulo contra jus & leges caderetur. *Iob. 18. v. 23.*

8. I V L I A N V S Apostata ex his verbis, *Ædificemus turrem, cujus caput pertingat ad Cælum, Genes. 11. v. 4.* ansam arripuit Scripturam immaniter calumniandi. Esto, inquit, quod omnes homines convenient, linguaque & voce una utantur, omnemque terram in lateres & calcem coquant; quando usque ad cælum pertingent? Eriam si fune subtilius producat, ipsis filum ducentibus. Infert, non magis credendum esse Moli hæc scribenti, quam *Homero* fabulanti de *ALCIDIS*, quod superimpositis tribus montibus, *Pelio*, *Ossa* & *Olympo*, *Jovem* è cælo exturbare voluerint. Hanc igitur fabulam manifestam cum veram censeatis, inquit; & de Deo opinemini, quod territus sit humanæ vocis unitate, ejusque gratia illorum linguas confuderit, adhuc audetis vobis Dei scientiam arrogare?

Resp. Ad hoc aliqui simpliciter dicunt, quod sit vana & ambitiosa superborum hominum hyperbole, quasi dicerent, turrem se excitaturos, cujus altitudo oculis terminari nequeat. Sicut *Deut. 1. v. 28.* urbes Chananæorum ad cælum usque munitæ seu muratæ vocantur. *CYRILLVS* autem *l. 4. contra Iulian.* ita occurrit, ut dicat, audaces istos homines per cælum aut ipsum firmamentum intelligere, & proinde conatum illorum esse & summe stultum & plane impossibilem; aut more Scripturæ cæli nomine nubes & sublimitatem indicare, sicut *Psal. 107.* de nautis dicitur, quod concitata tempestate, fluctuum marinorum impetu adscendant usque ad cælos, vicissim descendant usque in abyssos. Quod autem Deus non formidaverit hominum vanissimos conatus, ex eo probat, quod ad eos descendit & obviam it temerariis: timentis est fugere; hosti occurrere, non nisi fortis animi.

9. I V L I A N V S odio religionis Christianæ iussit conscribi quendam librum, cujus titulus: *ACTA P I L A T I*. in quo horrenda scelera de Christo conficta continebantur. Hunc librum turpissimus apostata passim in Romano Imperio divulgari, quin & pueris in schola ediscendum proponi curavit, ut Christi ac Christianæ religionis odium omnibus instillaret. Meminit horum Actorum *Nicephorus l. 1. Histor. Eccles. c. 16.* & ex temporis circumstantia falsitatem eorum arguit. *Alia illa* (inquit) passionem & mortem Christi referunt in septimum *Tibe-*

rii annum, quo tempore, ut ex *Iosepho* constat, *Pilatus* nondum Iudææ præfuit, sed 12 *Tiberii* anno ei est præfectus. Hoc ergo prævidens Spiritus sanctus per amanuenses suos S. Evangelistas diligenter annotari voluit, quam diserte *Pilatus* de Christi innocentia testificatus fuerit, & hoc suum testimonium aliquoties repetiverit, ut vanissima illa Iudæorum & gentilium mendacia, antequam essent nata, extinguerentur.

10. I V L I A N V S cum scripta legisset, in quibus doctrina Christiana defenderetur, reddidit ea, cum hac brevi inscriptione: *Ἀνέγνων, ἔγνων, κατέγνων. h. e. Legi, cognovi, condemnavi. Niceph. l. 10. c. 25.* Cui mox responderunt illi: *Ἀνέγνως, ἀλλ' οὐκ ἔγνως. εἰ γὰρ ἔγνως, οὐκ αὖν κατέγνως. Legisti, sed non cognovisti: si enim cognovisses, non damnasses. Sozomenus l. 5. c. 8.*

11. Cæsareæ Philippi statuam Christi ab *Hæmorrhousa* positam, ad quam herba pellendis omnibus morbis accommoda crescebat, dejecit, & suam in eo loco posuit; quæ fulmine paulo post dejecta est. *Cedrenus.*

12. *Oraculum Apollinis*, quod nato *CHRISTO*, sicut & reliqua, sublata potestate tenebrarum, virtute veræ lucis obmutuerat, instaurare decrevit, ad hanc rem peragendam *Orbasio*, Medico ac *Quæstore* suo, *Delphos* misso. Qui cum eo pervenisset, & opus inchoasset, cum tale à *Dæmone* responsum accepisset, refert *Cedrenus* Græcus historiæ scriptor:

Corruit artificum vario Cortina labore

Constructa, hoc Regi redeuntes dicite vestro:

Nec casa, nec Phœbi reddens oracula laurus

Vlla super, nulla veniunt à fonte loquela.

Exstincti latitesque profunda silentia servant.

Huc etiam spectant versus, quos citat *Porphyrus* libro *Ἐκείνου τοῦ φιλοσοφίας*, tales videlicet:

Οἱ οἱ μοι, τρεῖ ποδες, συναχθῆτε, οἶχ' Ἀπέλλων.

Οἶχ' ἔπει φλογοῦν με βιάζεται ἑρμῆος φῶς.

Va, va mihi, tripodes, lugete: periit Apollo;

Periit, quoniam ardens mihi vim infert cælestelumen.

AXIOMA ECCLESIASTICVM.

Idololatra tandem confunduntur.

Hoc ipsum expertus est I V L I A N V S Apostata, de quo *Ruffinus lib. 1. cap. 35.* scribit, quod quodam tempore Christianos Antiochiæ *Daphnen* (est ingens lucus & opacus 40 stadiis distans ab Antiochia Syriæ, aquis fontanis irriguus, in cujus medio sanum est & asylum *Apollinis*. Autor *Strabo l. 15.*) vocavit, ut inde asportarent corpus Martyris *B A B Y L Æ* ibidem sepulti, quoniam *Apollo* in *Daphne*

Daphne responsa illi amplius haud dabat, prætendens, hoc fieri propter Martyrem *Babylam*, cuius corpus in vicinia sepultum erat. Cum autem Christiani catervatim Daphnen venissent, loculum *Babylæ* cum gaudio sublatum inde asportabant, inter eundem alta voce cantantes verba illa Davidis ex *Psal. 97*. Confundantur omnes, qui adorant sculptilia, & confidunt in simulacris suis.

Idem quoque *Nabuchodonosori* accidit: sicut ex *cap. 3. Danielis* patet.

II. CHRISTIANOS PERSEQUENDO.

IULIANVS Christianos atrociter persecutus, eorum cultum impedire summopere studuit, illosque ad paganismum amplectendum cogere conatus est. Nam

1. *Reditus Ecclesiis* eripuit, ne possent alii docentes & discipuli, & virulentos jocos addidit: Se facere expeditiores ad regnum cæleste spoliatos facultatibus, quia in ipsorum libris scriptum sit: *Beati pauperes*, quia eorum est regnum Cælorum. *Matth. 5. v. 3.*

2. *Christianos* exactionibus & multis pecuniariis (eos qui Diis sacrificare volebant) duriter afflixit. Nacti hanc occasionem provinciarum præsidēs, ipsi etiam, emolumentum sui causa, longe gravioribus exactionibus Christianos, quam ab Imperatore mandatum illis esset, exhauriebant: nec à capitalibus suppliciis interdum sibi temperabant. Christianis super injuriis Præfectorum conquerentibus, **IULIANVS** respondit: Vestrum est, cum afflicti mini, lætari. Hoc enim Christi vestri præceptum est. *Socrates lib. 3. c. 14.*

3. *Templa* Christianorum destruxit, & quicquid pecuniarum & sacrorum vasorum inventum fuit, diripuit, & thesauris suis intulit. *Clericis* omnem immunitatem, honores & annonam, à *Constantino* ipsis deputatam, ademit, legesque pro illis latas è medio tulit.

4. **IULIANVS** divinum baptismum cruoribus abominandis eluit. Templum in fœni receptaculum & equorum stabulum convertere tentavit. *Zonar.* Dixit: Iam templum habent Christiani. Sed ego ubi à Persico bello rediero, medium ejus fœno reponendo, partes ab utroque latere stabulum equorum parabo, ut videam ubinam suam spem collocent; sed sagitta divinitus emissâ occisus est: sicut postea dicemus. *Zonar. tom. 3. ann. fol. 119.*

5. *Templa* paganorum, sub **CONSTANTINO** M. Imperio diruta ab illis, qui ea demoliti fuerant, restaurare, aut æstimatam pecuniam pro illisolvere coëgit: Qui neutrum horum præstare possent, graviter torquebantur: multi Clerici, Sacerdotes, alique Christiani carceribus includebantur. *Sozom. lib. 5. c. 4.*

6. Cœtus Ecclesiasticos dissipavit, Episcopis & aliis Ecclesiarum Doctoribus, & præcipuis eorum auditoribus in ultimas Imperii Romani terras extrusis. Sperabat enim Tyrannus, fore ut Christiani, qui doctrina Evangelica & Sacramentis carerent, per diuturnam cessationem ad paganismum accederent. *Sozomenus lib. 5. cap. 8, & 11.*

7. Constituit, ne Christiani militiam exercerent. Multitudinem Christianorum omnem describi, & tributum ab illis exigi præcepit. *Socrates, Sozomenus.*

8. **IULIANVS** *Apostata*, quantus Philosophiæ, in convincendis falsarum opinionum assertoribus, usus sit, bene noverat: ideoque quia videbat, Ethnicam idolomaniam à Christianis eo potentius redargui, quo diligentius Philosophiam excolerent, jubebat ipsorum scholas claudi, ne addiscerent liberales artes, quo ita furori Ethnico minus ab istis resisti posset: *Propriis enim*, aiebat, *vulneramur pennis: ex nostris armati conscriptionibus contra nos bella movent.* referente *Ruffino lib. 1. cap. 32.*

Quod occasionem præbuit *Apollinari* utrique, patri & filio, omni dicendi genere probe instructis, ut scholas aperirent: & alter pro Homeri poemate heroicis versibus *Mosis* libros & veteres Ebræorum res usque ad *Saulis* regnum componeret, & Tragedias ad imitationem *Euripidis*, & argumenta Comica ad *Menandri* exemplum tractaret, Pindari etiam lyram attingeret: alter vero sacra Evangelia, & *Pauli* Epistolas ad *Platonis* imitationem Dialogis includeret. *Socrates.*

9. **IULIANVS** fontes omnes, quibus homines in Daphne & Antiochia utebantur, carnes item in macello, panes, fructus, olera, & quicquid quotidiana victus ratio exigit, Ethnicis suis lustrationibus, & impiis ceremoniis inquinavit; putans (insanus homo,) si Christiani hisce rebus uterentur, hoc ipso probaturos ipsius Ethnicam impietatem. *Theod. lib. 3. cap. 15.*

10. Christianos omnes aula sua & militia expulit, eosque honoribus spoliavit: inter quos fuerunt **IUVIANVS**, **VALENTINIANVS**, & **VALENS**, qui post ipsum imperarunt. *Diacon. Theod.*

11. Omnes sceleratos & nequam homines fovit, illis immunitates dedit, & sceleratis eorum contumeliis impunitates, concessitque potestatem illudendi Christianis, quacunque petulantia fieri posset. Hos qui gnaviter hoc faciebant, honoribus domi militiaeque ornabat. Vnde tandem eo dementia processerunt, ut Sacerdotum Mulierumque virginitatem custodientium, alvos miserrimæ dissecarent, hordeo replerent, & extrema cum contume-

lia porcis objicerent. In Palæstina, & nominatim in urbe *Ascalone* & *Gaza*, Christianos flagris concidebant, pronos & supinos trahebant, ad pavimenta illidebant, lapidibus & fustibus verberabant, aqua ferventi perfundebant, verubus transfigebant, capita eorum confringebant, donec cerebrum exstillaret: postea in loca cadaverum abjiciebant, igneque succenso comburebant, reliquias quas ignis non absumebat, inter ossa Camelorum & Asinorum miscebant, ne pro ossibus humanis agnosci possent. *Theod. lib. 3. cap. 6. Sozomenus lib. 5. c. 9, & 15. Hist. Magd. cent. 4. cap. 3.*

Iam nomina quædam eorum, in quos tyrannidem exercuit, seu exerceri permisit I V L I A N V S, recensibimus.

I. B A S I L I V S, Ancyranæ Ecclesiæ Presbyter, perpetuus Arianorum hostis, circumeundo & exhortando Christianos ad constantiam in vera religione, & ad odium Ethnicæ impietatis totus deditus, raptus ad supplicium, post multa tormenta fortiter tolerata, animam Christo reddidit. *Sozomenus lib. 5. cap. 11.*

II. Ex *Iuliani Apostata* mandato in Meroë, quæ Phrygum est civitas, gentis ejus Præses templum, quod diuturno squalore deformatum fuerat, aperuit, ibique divorum gentilium simulacra erexit. Quam rem iniquo ferentes animo *Macedonius*, *Theodulus* & *Tatianus*, noctu sanum ingressi, simulacra ista comminuerunt. Et cum multi ejus rei suspecti in judicium pertraherentur, ipsi se ipsos detulerunt. Atque ubi Diis sacrificare, quod in compensationem delicti facere jubebantur, nollent, Præfectus variis tormentis excruciatos craticulis subiecto igni tandem eos imposuit. Quos cruciatus animo sustinentes fortissimo, atrocissimasque pœnas iridentes beati Christi Martyres, ad Præfectum dixerunt: Si de carnibus assis, Amache, gustare cupis, in alteram nos verte partem; ne tibi edenti, si semiasimus, insuavior fiat cibus. *Socrates lib. 13. cap. 15. Sozomen. lib. 5. c. 11. Niceph. lib. 10. c. 10.*

III. Apud Arethusios M A R C V S senex, C O N S T A N T I N O imperante, Idolorum quoddam templum everterat, eoque loco templum, quod Christiani postea frequentarunt, ædificaverat. Ob id Arethusii, animadversa *Iuliani* voluntate, *Marium* comprehendunt, nudant, totumque verberibus lacerant: mox in cloacas fœtidas conjiciunt, inde retractum, pueris stylis compungendum proponunt: postremo in corbe collocatum, jusculoque & melle inunctum, suspendunt sub dio in gravissimo æstu, vespis & apibus arrodendum. *Marinus* vero in his miseriis & cruciatibus nullum dolorem prodidit: sed impiis istis hominibus ex fide

alacriter insultans, tandem ab ipsis dimissus est. *Sozomenus lib. 5. cap. 9, & 10. Theod. Hist. Magd. cent. 4. cap. 3.*

IV. C Y R I L L V S Heliopoli, quæ juxta Libanum sita est, Diaconus, imperante *Constantino*, inflammatus ardore divino, multa simulacra, quæ adorarentur, in illis locis confregerat. Cujus facti memores, imperante *Iuliano*, impii & abominabiles Idololatæ, non modo ipsum interemerunt, sed etiam ventre dissecto, gustarunt jecur illius. Nec tamen hoc fugit omnia contemplantem oculum, dederuntque illi dignas facinore pœnas. Nam quotquot illius sceleris participes fuere, primum dentes, qui simul exciderant universi, deinde & linguas amittere, quæ ipsæ putredine & fluxibus consumerentur. Postremo aspectu etiam privati sunt, suoque malo prædicarunt vim pietatis. *Theod. lib. 3. cap. 7.*

V. N E S T O R Confessor comprehensus, vinculis & flagris afflictus, extraportas semianimis abjectus est. *Sozom. Theod.*

VI. Cæsariensium, qui templum *Fortuna* destruxerant, alii occisi, alii exilio damnati sunt: eorum vero Episcopus E M P S Y C H I V S occisus est. *Sozomenus.*

VII. I V L I A N V S Apostata (uti supra diximus) impudenter adversus verum Dei cultum arma ferens, & fontes sceleratis victimis contaminabat, & quæ in foro exponebantur, panes, carnes, fructus & olera, & alia omnia esculenta, eadem sceleris macula inquinabat. Quæ cum viderent Christiani, etsi non poterant non gemere, lamentari, & scelera illa impense detestari: tamen eisdem vescuntur, Legi Apostoli obsecuti: Quicquid in macello venditur, comedite, nihil dijudicantes propter conscientiam. *1 Cor. 10. v. 25.* At duo tamen viri re militari præstantes, I U V E N T I V S & M A X I M I A N V S, scutati milites & satellites Imperatoris, in quodam convivio acerbius, & majore cum animorum ardore horrenda illa scelera deplorantes: Tradidisti, inquiunt, nos Regi iniquo, qui te deseruit supra omnes gentes terræ. Quæ verba unus ex convivarum numero indicavit Imperatori. Ille confestim optimos viros illos ad se adduci jubet: percunctatur, quid dixerint? Illi insigni quodam zelo incitati: Nos, inquiunt, in vera educati religione, ô Imperator, & legibus, inprimis præclaris, quas *Constantinus* tulit, non possumus non graviter & acerbe jam lamentari; cum videamus omnia impio scelere referta, & tum esculenta, tum poculenta nefandis & execrabilibus victimis contaminata, &c. Quæ cum audivisset impius atque scelestus *Apostata*, graves & acerbæ plagas illis imponi.

poni iussit, atque sic hac vita privavit; imo vero iniquo & calamitoso illo tempore eripuit, & coronas victoriæ eis conciliavit. *Theodoretus lib. 3. cap. 14. Hieronymus.*

VIII. CHRISTINA sub IULIANO propter fidem in Christum multiplicem Idololatrarum sævitiam experta est. Suus ipsi pater non pepercit, sed eam tetro inclusit carceri, & ne ad supplicium producta suam fidem profiteri posset, novo crudelitatis modo linguam ei præcidit. Tandem sagittis confixa, Martyrii cursum absolvit. *August. super Psalm. 120.*

IX. Occisi sunt & alii clariviri, propter religionis Christianæ professionem. *Artemius* Dux Ægyptiorum militum, qui ideo capite truncatus est, quod sub Constantino plurima gentilium simulacra deiecisset. *Donatus* Grammaticus cum parente utroque occisus est: item alius *Donatus* Episcopus Aretix. *Hilarianus* Ierosolymorum Episcopus. *Priscus* Presbyter Romanus. *Priscillianus* Clericus. *Benedicta* fœmina. *Pigmenius* Presbyter. *Gordianus*. *Demetria* virgo. *Iohannes* Presbyter. *Paulus* & *Iohannes*, Constantiæ (filix Constantini) cubicularii. *Theodoretus lib. 3. cap. 18. Ivo. Vincent. Regino. Hist. Magdeb. cent. 4. cap. 3.*

X. VALENTINIANVS Imperatorem *Iulianum*, sub quo tribunus erat militum, in fanum Fortunæ comitatus, ab ædituo, aqua lustrali, pro ritu & superstitione Idololatricorum sacerdotum, aspersus est. Ibi non celavit pro pietate fervorem suum. Ædituo enim pugnum infixit, quod pollutum se, non purgatum diceret, sinumque chlamydis protinus avulsum abiecit, pedibusque conculcavit. Quo conspecto sceleratissimus *Iulianus* imperat in exilium eum deportari, in castellum quoddam situm in deserto, ubi vitam suam degeret. Sed is elapso anno uno, & paucis mensibus, mercedem tulit confessionis suæ Romanorum Imperium. *Ruffinus lib. 2. cap. 2. Theodoretus lib. 3. cap. 16.*

XI. Præcipue admiratione digna fuit nobilissima fœmina *PVBLIA*, quæ Antiochiæ erat magistra virginum castitatem profitentium. Assiduus erat is cœtus in laudando & celebrando DEO. Prætereunte autem *Iuliano* Imperatore clara voce canere iussit illud *Psalmi 115. Simulacra gentium argentum & aurum, opera manuum. Os habent, & non loquuntur; Oculos habent, & non vident, &c. Similes illis fiant, qui faciunt ea: & omnes, qui confidunt in iis.* Audiens hæc Imperator, indignatus mandavit, ne quid amplius, ipso prætereunte, accinerent. Sed *PVBLIA* ex fide contemnens Imperatoris mandatum, curavit, ut Imperatore prætereunte virgines altius canerent, &

prioribus *Psalmi* versiculis adjungerent *Psalm. 68. vers. 1. Exsurgat DEVS, & dissipentur inimici eius, &c.* Graviter id molesteque tulit Imperator iussitque eam in palatium vocari, ibique satellitibus mandavit, ut honestissimæ Matronæ, & quidem jam senio venerandæ, crebras alapas impingerent. Illa hanc contumeliam summum honorem suum interpretata, domum rediit, & ut antea consueverat, sacras cantiones, quæ in IULIANI furorem & impietatem competere viderentur, cum cœtu suo frequenter cecinit. *Theodor. lib. 3. c. 19. Hist. Magdeb. cent. 4. cap. 3.*

XII. MARE S Episcopus oculis ob senectutem orbatus, audiens IULIANVM in Sacello Solis sacrificare Diis gentilium, palam Imperatorem objurgavit. Ad quem conversus Imperator, cum dixisset, Abi tu potius ad *Galilaum* tuum (Christum intelligens) ac jube tibi aperire oculos, tum MARE S respondit: DEO meo gratias pro cæcitate ago, qui ideo mihi visum ademit, ne te apostatam in DEVM blasphemum, & omni plane pietate nudatum, coram videre cogar. *Sozomen. Tripart. lib. 6. cap. 6.* Alii hoc dictum Eguinario Episcopo (quem *Fulgosus lib. 6. c. 2.* Inarium appellat) ascribunt.

XIII. Inter cæteros Episcopos IULIANVS *Athanasium* quoque vehementer persecutus est, ad eumque comprehendendum Comitem cum exercitu misit. *Athanasius* vero *Nilo* navim ingressus est, & ad *Thebaidem* regionem confugere constituit. Comes, qui ad ipsum occidendum ab Imperatore missus, cognito ejus itinere, instanter eum insequi cœpit. Et cum forte applicuisset *Athanasii* navicula ad quendam locum, comperit à prætereuntibus post tergum esse percussorem suum, & jamjam nisi prospiceret, imminere. Conterriti omnes, qui simul aderant socii, hortabantur eum, ut navi relicta, in solitudinem aliquam se abderet. At ille magno animo navem, in qua vehebatur, converti jubebat, ut percussoribus suis obviam iret, inquires: Nolite, ô filii, turbari: eamus magis in occursum percussori nostro, ut cognoscat, longe majorem esse eum, qui nos defendit, quam qui persequitur. Quid sit? Occurrentem atque prætereuntem navem *Athanasii* vident quidem percussores, sed nihil minus suspicantur, quam *Athanasium* in ea vehi. Ideoque nihil hostile moliantur, sed quærunt tantum: Ecquid sciant, ubi *Athanasius* sit? Quibus respondent socii *Athanasii*: Modo præterit, nec longe abest. Ita delusi hostes cursu celerrimo *Athanasium* insecuti sunt. Ipse vero Alexandriam reversus delituit ibi tantisper, dum IULIANVS exstinctus est.

Tandem post innumeros pro tuenda orthodoxa doctrina susceptos labores placide in Christo Alexandria obdormivit A. C. 371, die 2 Maji, cum præsuisset Ecclesiae Alexandrinae annos 46. *Ruffinus histor. Eccles. lib. 10. cap. 34. Socrates histor. Magdeb. cent. 4. cap. 3.*

Exemplum memorabile de Ecebolio Sophista.

Ecebolius Sophista Constantinopolitanus levis homo in religionis negotio fuit, pro re nata varios colores induens. Nam dum Imperium tenerent Christiani Imperatores, & ipse acris exstitit religionis Christianae assertor. Ethnicis vero Imperium tenentibus, ut *I V L I A N O* foedissimo apostata, & ipse ethnicus factus est, & gentilis. At sublato *I V L I A N O*, rursus Christianus factus, ad fores templi poenitentiam agens, seu potius fingens, pronus se in terram projecit, praetereuntesque acclamavit: Πατήσατέ με, τὸ ἄλλας ἀναίσθητον. *Proculcate me salis fatuum. Socrates lib. 3. cap. 13. Nicephorus lib. 10. cap. 23.* Alludit ad dictum Christi *Matth. cap. 5. v. 13.* Ἐὰν τὸ ἄλλας μωρανθῇ, ἐν πῶνι ἀλισθῇ σῶμα; h. e. Si sal infatuatus fuerit, in quo salietur? Confer *Marc. 9. v. 50. & Luc. 14. v. 34.*

Prodigia & Miracula.

1. Propter impietatem *I V L I A N I* Imperatoris, & propter Arianorum blasphemias gravissimi hinc inde terræmotus exstiterunt, ædificia & domus passim subruentes, adeo ut tutum nusquam esset, vel domi vel sub æthere morari: in quibus *Nicomedia* die 2 Decembris A. C. 362. vespere, & non mediocris pars *Niceæ* urbis collapsa est. Præterea siccitates immensæ omnes terræ fructus perdiderunt. Quo factum est, ut homines, necessariorum ex terra fructuum inopia, carnibus animantium brutorum, Alexandria & in Ægypto, vesci coacti sint. *Hieronymus. Sozomen. lib. 6. cap. 2. Chronic. Func. fol. 109. Theodor. lib. 4. cap. 4.* scribit, famem illam ingentem, ob impietatem *Iuliani*, & frumentum, Ecclesiis à Constantino donatum, raptum, sub *Ioviniano* Imper. adhuc durasse.

2. *DEVS* præterea duobus illustribus miraculis eodem tempore adversus Iudæos & Ethnicos iram suam ostendit. Diximus antea, quid Iudæis acciderit, cum Ierosolymæ, concedente *Iuliano*, rursus templum condere cœpissent. Terræmotu disiectæ sunt moles, absorpti multi homines, & pars operum & machinarum, hominesque, fulminibus accensi perierunt.

Eodem tempore in alia orbis terrarum parte *Delphicum* templum, quod Ethnicis præcipuum

fuit, divinitus, non hominum manibus, deletum est terræmotu & fulminibus, cum *I V L I A N V S* legatos eo misisset, interrogaturus de eventu belli Persici. Sæpe antea direptum & aliquoties deletum est *Delphicum* templum, sed rursus exstructum. At post hanc everisionem divinitus factam, nunquam deinde restauratum est. *Primi* narrantur *Phlegia*, qui fuerunt in *Thessalia Iaphita*, combussisse *Delphicum* templum. Deinde partes aliquas; *Xerxis* milites. Post hunc *Phocenses* ipsi: deinde *Brenni* exercitus accendit. Toties & instauratum est. At post *Iulianum* nulla facta est instauratio.

Horum duorum templorum, *Iudaici & Delphici*, everasio divinitus facta eodem tempore, insolentiam Iudæorum & Ethnicorum valde repressit, & pios confirmavit. Hæc miracula in *I V L I A N I* historia considerare valde prodest.

3. Adhuc addam duorum adolescentum exempla, qui propter religionem Christianam magnos cruciatus sustinuerunt, & à *DEO* divinitus servati sunt.

1. Apud *Daphnen*, ubi *I V L I A N V S* sacrificare consueverat, Sacerdotis Ethnici filius aufugerat *Antiochiam* ad Christianam foeminam, à qua in vera pietate institutus est. Occultatus est aliquandiu ibidem: tandem comprehensus, à parente multis verberibus male mulctatus, candente etiam veru in pedibus & dorso inflicto, cubiculo inclusus, ibique (haud dubie, ut à religione Christiana deficeret, aut fame periret) relictus est. Sed eundem *DEVS* mirabiliter ex ea captivitate liberavit. *Theodoretus lib. 3. cap. 14.*

11. *I V L I A N O* apostata Ecclesiam vexante, *Sallustius*, qui tum Præfecti Magistratum *Antiochiæ* gerebat, multos Christianos postridie ejus diei, quo *Babyla* Martyris ossa, de quo supra diximus) ex luco *Daphnensi* in urbem *Antiochenam* transferentes, cecinerant ex *Psalm. 97. v. 7.* Confundantur omnes, qui adorant sculptilia, gloriantes in simulacris suis, ex mandato Imperatoris comprehendit, & carceri includit, inter quos *Theodorum* juvenem ad stipitem tortorium suspensum à prima diei hora usque ad decimam infandis affecit tormentis & suppliciis: neque à tormentis cessatum est, nisi cum eum non amplius vivere tortores putarent: nihilominus tamen inter tormenta iunctus & divina virtute corroboratus, subinde *Ps. 115.* repetiit, nullumque doloris indicium præbens, ipsis tortoribus & iudici horrorem incussit. Quam juvenis constantiam cum stupore admiratus *Sallustius*, ubi ad Imperatorem venit, Nisi, inquit, Christianos affigere destiterimus, ipsis quidem laudem & gloriam brevi parabimus, nos autem ridendos omni-

omnibus proponemus. Porro *Sallustii* sententia laudata; & captivi illi dimissi sunt, & *Theodorus* post eam confessionem longo vixit tempore. *Socrat. lib. 3. cap. 19. Theodor.*

Ruffinus Historiæ Ecclesiasticæ scriptor memorat, se cum hoc *Theodoro* longo tempore post collo- cutum esse, & interrogasse: Annon, cum verberibus tormentisque affligeretur, maximum sensisset dolorem? Illum respondisse: Se initio aliquantum doloris sensisse; at postea ei adstitisse adolescentulum (qui haud dubie fuit sanctus Angelus) qui linteo molli & frigido faciem sudore manantem continenter tergeret, & bono animo esse iuberet: ac tempus illud torturæ jucundum magis, quam laboriosum, reddidisse. Et cum carnifices ab eo cruciando cessarent, se non voluptatem, sed afflictionem ideo sensisse, quod is qui ejus levasset cruciatum, una discesserat.

Hæc historia memoratu dignissima est: ex qua consolationem capere debemus, Dominum DEVM nostrum iis, qui propter nominis sui gloriam persecutionem & tormenta patiuntur, ita ærumnas & dolores (alias intolerabiles) mitigare, ut perferre, atque in confessione vera perseverare possint.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

SVpra diximus, quod *Iulianus* Imperator intra- verit ut *Vulpes*, regnaverit ut *Leo*, exiverit ut *Canis*, h. e. *tragicum exitum sortiundo*: de quo in hoc capite adhuc nobis dicendum est. Illud autem quo melius intelligi possit, in tres partes dispesce- mus. 1. in τὰ προηγμένα. 2. in τὰ παρόντα, & 3. in τὰ μετέπειτα.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΜΕΝΑ.

1. *IULIANI* Oraculorum, de eventu belli, interrogatio. *IULIANVS* adversus Persas bellum moturus horrenda magico instituit, & oracula de eventu belli consuluit. Inter alia ita de eo Historici scribunt: *IULIANVS* apostata, cum carris iter in Persas faceret, speluncam quandam subiens, ibi scelestis sacris operatus est, iisque peractis, paucis consciis hujus rei adhibitis, fores seris occlusit, ac consignavit, apposita custodia. Eo autem in illa expeditione interfecto, fores ejus speluncæ paullo post à curiosis hominibus, qui noscere cuperent, quid Imperator ibi tam serio custodiri jussisset, aperta sunt: in qua inventa est muliercula capillis suspensa, extensis manibus; ex cujus jecinore im- manis ille apostata, ventre dissecto, victoriam sci-

licet de Persis explorare voluerat. *Cedrenus. God- fridus Viterbiensis, & Vrspergensis.*

1. 1. *Iuliani* comminatio, & *Athanasii* vati- dica consolatio. *Iulianus* cum Oraculorum mendaci- bus responsis deceptus, somniaret victoriam, inter- minatus est, se Galilæos, post victoriam de Persis re- latam, funditus eversum. Cum ergo multi ra- biem ejus Ecclesis metuendam dicerent, *Athana- sius* populo mœsto & flenti, se circumstanti, dixit: Nolite, ô filii, conturbari: nubecula enim est, & cito pertransibit. Hoc dicto *Athanasius* simul Chri- stianos consolatus est, & *Iuliani* interitum, qui mox secutus est, prædixit, sicut ex sequentibus pa- tebit.

1. 1. 1. *Libanii* Sophista scomma sarcasticum. An- tiochiæ vir quidam pius adolescentibus doctrina in- stituendis operam dabat, à quo (*Iuliano* in Persis agente) *Libanius* Sophista, & *Iuliani* in religione Ethnica Præceptor, quo nostram religionem irri- deret, sciscitatur: Ecquid faceret fabri filius? Qui divina completus gratia respondit: Hujus, inquit, universitatis opifex DEVS, quem tu per ludibrium Fabri filium nominas, parat *Iuliano* loculum. Nec multo dies præteriere, cum fama de *Iuliani* morte advolavit, ejusque cadaver loculo reconditum ad sepulturam allatum est. *Nicephorus.*

1. v. *Didymi* in somnis visio. *Didymus* Alexan- drinus, (cujus liber de Spiritu sancto in operibus Hieronymi adhuc exstat) cum ob scelera *Iuliani*, animo admodum esset sollicito ac mœsto, uti se- quente nocte nihil comederet, forte in solio assi- dens somno oppressus est, ac velut extra se positus videbatur sibi videre equos albos in aëre cursare, & qui in eis vehebantur, eos ita prædicare: Nunciate Didymo: *IULIANVM* hac ipsa hora interfe- ctum esse. Quod etiam eventu fuit comprobatum. *Sozomenus histor. Ecclesiastica lib. 6. cap. 2. Nice- phorus.*

v. *Stellarum* in firmamento cœli situatio. Supra fidem esse videri possit, quod narrat *Zonar. tomo tertio*: Pridie quam periit *Iulianus*, (inquit) Ethni- cus quidam ex ordine judicum Antiochiæ, juxta prætorium excubans, vidit congeriem stellarum, literas in hanc sententiam exprimentem: Hodie *Iu- lianus* in Persia occiditur. Notato tempore postea cognitum, eodem die fuisse interitum.

II. ΤΑ ΠΑΡΟΝΤΑ.

Iuliani adversus Persas expeditio, ejusque tra- gicus & subitaneus interitus. (DEVS enim im- pios evertit nil tale cogitantes, idque subito & in momento. Nam in impiis DEVS interdum specu- lum iræ suæ nobis ob oculos ponit, quando eos in medio

medio impietatis cursu repentina atque violenta morte opprimit.) *Iulianus* anno Christi 363. die 5 Martii cum exercitu 65000. Antiochia discessit, & adversus Persas profectus, initio habuit felices successus, & occiso magno hostium numero, urbem Persarum primariam Ctesiphonta obsedit. Petenti pacem Regi Persarum, *Iulianus* dare pacem recusavit. Persarum vero comitatus intercluserunt, ideo in castris *Iuliani* magna fuit penuria, ejusque exercitus fame & siti pressus est. Tandem hostes accesserunt, & pugnatum est acriter die 18 Junii. (uti duo Historici scriptores *Entropius* & *Ammianus*, qui huic expeditioni interfuerunt, scribunt.) Iterum congressi sunt die 26 Junii, ubi *Iulianus* hasta vel jaculo vulneratus est. (Nemo autem in hunc usque diem certi aliquid scire potest, an *Iulianus* à Persa aliquo, an vero à suo milite, an ab Angelo, vel Dæmone occisus sit: Multum enim Ecclesiastici Scriptores hac in parte discrepant.) Vulnere autem illo mox extinctus anno ætatis 32, cum solus annum unum, & menses septem post *Constantii* mortem imperasset. *Sozom. lib. 6. cap. 2. Theodoretus lib. 3. cap. 25. Socrates lib. 3. cap. 21.*

Iulianus moriturus fertur manum sanguine suo implevisse, illumque in aërem projecisse, & Christum, debellatorem suum, rabiose allatrasse hoc scommate: *Vicisti, Galilæe.* (Galilæos enim per contumeliam Christianos nominabat, ipsumque Christum Galilæum.) Ita simul & victoriam confessus est, & blasphemiam evomit. *Theodoretus lib. 3. cap. 25. Cassiodorus in Tripart. lib. 6. cap. 47. & Nicephorus lib. 10. cap. 35.* qui & illud refert, *Iulianum* jam moriturum anima secedente à corpore, divinius quodammodo, quam pro hominum captu potuit, oculos intendisse, ita ut Christum viderit, & exclamasse: *Saturare, Nazarene.*

De *Iuliani* exitu præclare *Nazianzenus*: *Vulnus ipsum accepisse tempestivum, (ait) totique mundo salutare: Et cum stolidus ille, omnia ex visceribus victimarum se cognoscere putaret, unum hoc vulnus propriis visceribus infligendum ignorasse. Hist. Magd. Cent. 4. cap. 2.*

Fuit ita *Athanasii* vaticinium de *Iuliano* verum, qui cum *Iuliani* rabiem non diuturnam fore opinaretur, dixit: *Nubeculam esse, cito transiuram.* Alludit ad dictum Salomonis *Prov. 10. v. 25. Quasi tempestas transiens non erit impius.* TEMPESTAS enim,

1. Ratione ORTVS, magno cum fragore strepituque ingruit. vide *Esa. 28. vers. 2.* Ita quoque *IULIANVS* ad bellum contra Persas profecturus

minas spirabat, omnesque Christianos rediturus è mediotollere volebat.

II. Ratione PROGRESSVS. Tempestas ingens damnum facit, omnia tenebris involvit, Solemque oculis hominum eripit: Sic quoque *IULIANI* tempore, cum ille πανολογίαν & interitum omnibus Christianis minitaretur, omnes terrore perculsi fere desperabant.

III. Ratione EGRESSVS. Tempestas subito transit, & post eam Sol exoritur. *Tob. 3. v. 22.* Ita quoque cum *IULIANVS* subito præter omnium hominum expectationem extingueretur, omnes Christiani lætantes tripudiabant.

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

1. Sepultura. Cadaver *IULIANI* in suburbio Tarsensi terræ mandatum est, & nulli funus deduxerunt, nisi multitudo scurrarum, empæctarum, & nequissimorum hominum, qui in exsequiis saltantes tibiis gingrinis cecinerunt, eique apostasiam & nefanda facinora exprobrarunt, exclamantes: O maxime fatue! ubi nunc tua sunt vaticinia? Vicit Deus & Christus ejus. *Nazianzenus* in concione funebri. *Athanasius & Rabus lib. 2. Mart. fol. 367.* referunt, quod, cum eum humare voluerunt, terra ingenti motu sit concussa, quasi execrandum ejus cadaver, quod receptaculum multorum Dæmonum fuit, in se recipere nollet; Tandem illud ab igne, subito è terra exorto, consumptum est: quod præludium fuit ignis infernalis, quo in æternum torquendus esset.

Vnde patet, quod recte quadret in *IULIANVM* dictum illud Psalmi 79. v. 12. *Redde vicinis nostris septuplum in SINVM eorum, improprium eorum quod exprobrarunt tibi Domine.* Hoc si *IULIANVS* considerasset, non ita Christum & Christianos illusisset, ideo illusio reddita in sinum ipsius. Quod in pulcherrimo hoc Emblemate ostenditur:

Cernis, ut is cælum fædo qui conspuat ore:

Non cælum: imo suos conspuat ipse SINVS!

Et tu qui cæli Dominum contemnis, in illum

Non quot verba jadis, tot tibi probra vomis?

II. Christianorum exhilaratio. Supra diximus, quod *IULIANVS* Galilæorum (h. e. Christianorum) vitam Diis suis voverit, si victor rediret. Verum DEVS impia consilia impij morte dissolvit. (ut loquitur Orosius.) Antiocheni igitur nuncio mortis *Iuliani* audito, adeo exhilarati sunt, ut festum tripudium egerint, lætissima ista acclamatione per totam urbem intonante: *Maxime fatue, ubi sunt tua vaticinia? Vicit DEVS & Christus ejus.* *Hist. Eccles.*

III. IULIANI apostatae avunculi, *Felicitis* & *Elpidii* Ethnicorum tragicus exitus.

1. IULIANVS, *Iuliani* Imperatoris avunculus, in Ecclesiam (vivo apostata) crudelissime saevit. Antiochia in templo Christianorum adversus sacram mensam minxisse dicitur, atque *Euzoio* Episcopo eum prohibere conanti colaphum infregisse. Sed confestim in gravem morbum illapsus, visceribus putredine exelis, excrementis non amplius per meatus suos, sed per os egredientibus, interiit. Addit *Sozomenus*, etiam carnem ejus putrefactam, in vermes conversam esse, qui in profundo abdit, vivam carnem tamdiu depasti sunt, donec eum interimerent. *Theodoretus lib. 3. cap. 13. Sozom. lib. 5. cap. 8.*

2. FELIX thesaurarius IULIANI Imperatoris, cum Christianus antea fuisset, in gratiam impii Imperatoris, ad impietatem Ethnicam defecerat. Hic in eodem Christianorum Antiocheo templo vasa sacra conspicatus, blasphemus ore dixerat: En qualibus vasis ministratur *Maria filio*! Deo igitur apostasiae & blasphemiarum poenas dedit. Sanguine enim dies noctesque ex ore emisso, infelicem animam efflavit, & aeternae morti traditus est. *Theodoretus & Sozom. ibid. Niceph. lib. 10. cap. 29.*

3. ELPIDIVS *Iuliani* Imperatoris domus praefectus, blasphemus in Christum, affectatae tyrannidis suspitione omnibus bonis exutus, & carceri inclusus, in situ squaloreque miseranda morte interiit. *Niceph. l. 10. c. 29. Histor. Magd. Cent. 4. cap. 3.*

XLVI. IMPERATOR ROM.

IOVIANVS vel IOVINIANVS, vel IUVIANVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

1. PATER fuit VARRONIANVS, Pannonicus & vir praclarus, Comes ordinum, incolae agri Singidunensis in Pannonia, qui non procul abest ab *Vlpia Trajana*, quae nunc *Corona* nominatur. Hic Varronianus non ita dudum deposito militiae onere, tanquam emeritus, privatae tranquillitati sese dederat, & in avitos agros secesserat, ut agricoltationi incumberet.

II. MATER ejus ignoratur.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ, &
ACTA IUVENILIA.

IOVIANVS Imperator fuit formosissimus, statura procerus, membris robustus, latus ingenio, & generoso pectore praeditus. In Iuventute in vera religione diligenter informatus fuit, in qua usque ad finem vitae perseveravit. Cum enim Christiani, lege lata à Iuliano, militia exuerentur, symbolum militiae, quam religionem Christianam, deferere maluit.

II. ACTA OECONOMICA.

Vxor ejus fuit CHARITA, filia *Lucilliani*, ex qua unum suscepit filium, nomine VARRONIANVM, quem cum adhuc infans esset, Consulem creavit. Infans hic (uti Ammianus refert) nullis blandimentis adduci potuit, ut curuli sella veheretur.

III. ACTA POLITICA.

I. Acta ante Imperium.

IOVIANVS antequam ad Imperium pervenit, militiam secutus est, variisque militaribus officiis summa cum laude functus. Fuit & millenarius miles, cujus opera tunc IULIANVS, necessitate exigente, usus est: quia fortis & strenuus fuit.

II. Imperii occupatio.

I. Acta ante electionem.

1. *Salustii electio*, ejusque *excusatio*. Post *Iuliani* Imperium, altero statim die, qui fuit 5. Calend. Iulii, circumfusus undique hostibus, collecti duces exercitus Rom. de Principe alio creando deliberarunt: ubi *Salustius* praefectus praetorio à militibus ad Imperium electus est, sed is propter morbum & senectutem se excusans, imperialem dignitatem suscipere noluit.

2. *Militis cujusdam oratio*. Postquam *Salustius* hoc modo se excusasset, miles quidam honoratior assurgens: Quid, inquit, hac mora hostibus utilis, nobis exitiosa nunc prodest? Cum maturare, non certare ob Principem, hac necessitas postulat? Quod si hoc bellum Imperator aliquis absens mandasset, quod saepe factum esse annales nostri testantur, annon militem aliquem raperetis, qui instantibus periculis occurreret, atque in commune consulere? Id

Et nunc agite, nisi & Mesopotamiam omnem & exercitum perdere mavultis.

2. Ipsa Electio.

I. IOVIANI à militibus electio. Tumultuantibus igitur paucis, Imperator tandem à multis electus est Iovianus, qui & Iovinianus & Iuvianus dicitur.

II. IOVIANI exceptio. Cum Iovianus ad Imperium capeffendum à militibus raperetur, illud repudiando exclamavit: *Se Christianum esse, nec velle imperare exercitui idola colenti, & Christum repudianti.* Entrop. lib. 11.

III. Militum exclamatio. Hæc cum dixisset Iovianus, milites omnes una voce confessi sunt; Se quoque esse Christianos, & Christi nomen venerari. Imperium igitur Iovianus capeffivit. Socrat. Soz. Theod. Cuspin. in Coss.

3. Acta post Electionem.

Militum lacrymatio. Antesignanis IUVIANVM clamantibus Augustum: Qui in medio, quique postremi erant, opinati, Iulianum medicamentis forte recreatum revixisse; ingenti lætitia affecti sunt: Sed cum Imperator novus purpuratus per castra duceretur, primoribus comitantibus, in lacrymas effusi sunt omnes: Quod fuit auspiciū haud felix præsentis Imperii. Sed propter Iuliani amorem mox in Iuvianum quoque consenserunt, quod à nominis illius similitudine una tantum litera immutata esset.

II. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA.

IOVIANVS pius & religiosissimus Imperator, imperium (cui tantum octo mens. præfuit) summa cum laude administravit, siquidem præclaris virtutibus præditus, & ut veram religionem propagaret unice sollicitus fuit; de quo statim dicemus. Commendatur imprimis hic Imperator, quod concordie studiosissimus fuerit. Nam cum sollicitaretur, ut responsum daret Macedonianis supplicantibus: Odi, respondit, omne contentionis genus: Concordiam autem unice amplector & amo. Nicephor. Callist. lib. 10. cap. 40. Hist. Eccles.

II. ACTA BELLICA.

Pacem fecit cum Sapore Rege Persarum. Circa quam pacificationem tria sunt notanda.

I. TA' ΠΡΟΗΓΟΥ' ΜΕΝΑ.

Causa hujus pacificationis fuit ingens necessitas. IOVIANVS cum à militibus esset electus, in tentorium reductus, adhibitis Tribunis & Comitibus

de immenso periculo verba fecit. Nam & in castris Romanis tum fames erat & rerum omnium penuria, & hostis obitu Iuliani elatus, agmen Romanorum à tergo urgebat.

II. TA' ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

h. e. Ipsa pacificatio.

IOVIANVS igitur, cum regredi non posset, Persis instantibus, & objecto Tigride, pacem, quam Sapor ipse obtulit, accepit in annos triginta, & concessit eis quinque provincias trans Tygridanas, quas Galerius Maximianus acceperat, & cum his Syngaram & Nisibin, clarissimas urbes, & partem Mesopotamiæ, sola Ctesiphonte servata. Ruffin. lib. 3. cap. 2.

III. TA' ΠΑΡΕΠΟ' ΜΕΝΑ.

1. Hæc pacificatio cum ignominia fuit conjuncta. Quia veteres Romani imperii fines valde sunt imminuti. Cui calamitati atque jacturæ accessit major ignominia. Veritus est enim populus Romanus ARSACI Regi Armeniæ, amico & fido, auxilium contra Persas ferre. Ex quo libertas armorum victricium tunc corruisse visa, & pacem illam necessariam quidem, sed ignobilem ac turpiter factam esse judicatum est. Quod ante Iovianum, annis mille, centum & duobus de vigintifere, ex quo Romanum Imperium conditum erat, nunquam acciderat. Nam & legiones Romanæ ita apud Claudium per Pontium Telesmum, & in Hispania apud Numantiam: & in Numidia sub jugum missæ sunt, ut nihil tamen finium traderetur, & ut Romanis omnibus istis bellis conditio pacis, accepta ex necessitate, mutata postea fuerit: sic enim & Samnitibus, & Numantinis, & Numidis confestim bella illata sunt, neque pax rata fuit.

2. IOVIANI à subditis exhibitio. Iovianus cum pacem (jactura multarum provinciarum) fecisset, derisus est, & cantionibus, & versibus, & libellis exceptus famosis. In quibus & hæc fuere: *Venisti è bello; utinam ibi perisisses.* Et, *Δύσπαι, forma præstantissime.* Et reliqua quæ commemorat Suidas. Qui & anum quandam refert, cum pulchritudinem & proceritatem ejus conspiciat esset, exclamasse: *Quanta longitudo & profunditas, tanta est stultitia.*

III. ACTA ECCLESIASTICA.

1. Magna fuit hujus Principis pietas. Religionem enim Christianam, quam semel amplexus erat, etiam sub Iuliano apostata constanter retinuit: maluitque militiam, ac quamecunque dignitatem amittere,

tere, quam contra religionem suam Imperatori, impia mandanti, obtemperare: Quin etiam prius imperium suscipere noluit, quam omnes una voce proclamassent, se Christianos esse.

Symbolum ejus:

SCOPVS VITÆ CHRISTVS.

Quo Symbolo IOVIANVS unum suæ vitæ SCOPVM Christum prædicavit: quem propositum esse oporteat Reipublicæ gubernatori: quo intueri, & quo cursum suum dirigere debeat. Nam omnis Christi actio, nostra est institutio, quem imitari vivendo, tutissimum est; secundum Augustinum. Quippe, qui (ut *Bernhardus* loquitur) origo est omnium virtutum: siquidem & prudentia vera in Christi doctrina, & justitia in misericordia, & temperantia in vita, & fortitudo in passione ejus conspicitur.

II. IOVIANVS, *Athanasium*, & alios Episcopos, qui à *Constantio* & *Iuliano* in exilium pulsi fuerant, Ecclesiis suis restituit. Sed & *Valentinianum*, quem *Iulianus* quod Christianum se professus esset, exilio multaverat, revocavit. *Socrates lib. 3. c. 22. Sozomenus, Egnatius.*

III. IVDEIS, & gentibus, ne sacra sua palam exercerent, interdixit; & edicta, quæ *Iulianus* pro gentilibus contra Christianos publicaverat, abolevit. *Histor. Magd. cent. 4. cap. 3.*

IV. Frumentum, quod *Constantinus Magnus* olim Ecclesiis distribui mandaverat, *Iulianus* vero ademerat, Ecclesiis reddi, lata lege super ea re procuravit. Quia vero tunc ingens fames non patiebatur totam conferri *Constantini* largitionem, trientem IOVIANVS tum præberi jussit: totum pollicitus, cum fames cessasset. *Ibidem.*

V. IOVINIANVS Imp. ut fuit piissimus Princeps, sollicitus, qua ratione & vera religio propagaretur, & Ecclesiis, per Arianam impietatem perturbatis, pax pia restitueretur, ab *Athanasio* per literas petiit, ut de necessariis rebus circa religionem Synodus institueretur. *Athanasius* igitur Synodum Episcoporum ex Ægypto, Thebaide ex Libya convocavit, & cum illis decrevit, fidem *Nicanam*, ut Apostolicis dogmatis consentaneam, servandam esse. Eaque de re Synodicam Epistolam *Athanasius* ad Imperatorem misit, vel, ut alii putant, ipse Imperatori attulit: in qua Synodi Nicænæ decreta confirmantur, & Macedonii hæresis (quæ Spiritus sancti divinitatem impugnabat) damnatur. Literis istis lectis, Imperator sententiam Synodi de religione confirmavit, seque in ea usque ad extremum vitæ halitum perseveraturum dixit. *Ibidem.*

CAPVT. III.

DE EGRESSV.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

Mors IOVIANI aliquot prodigiis fuit significata. Nam *Cometa* interdum conspectus est. Conflagravit locupletissima Bibliotheca Antiochena. Lana item magno agmine de cælo pluit. *Chron. Phil. Fasc. temp. fol. 48.*

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

IOVIANVS, postquam pacem cum Rege Persarum fecisset, Constantinopolin cum exercitu properavit, apud oppidum Dadastrana inter Galatiam & Bithyniam, læsus hyberno frigore, cum in cubiculum recens calce illitum venisset, & calefieri id ex prunis jussisset, siue odore noxio, siue calefactione subita ac nimia, noctu suffocatus, mortuus inventus est A.C. 364, die 17 Februar. cum imperasset menses 7, dies 22, vixisset annos 23, vel, ut alii volunt, 33: vel, ut quidam affirmant, 40. *Eutropius, Orosius, Sozomenus l. 6. c. 6. Chron. Hedionis. Histor. Magd. cent. 4. cap. 3.*

Hieronymus in Epitaph. Nepotiani ita de ejus morte scribit: IOVIANVS gustatis tantum Imperialibus bonis, fœtore prunarum suffocatus interiit, ostendens omnibus, quid sit humana potentia.

Alii mortis repentinæ causam afferunt nimiam edacitatem, qua inter cœnandum eo die genio indulgisse scribunt. Ego vero calumniam hanc esse credo, ab hostibus religionis Christianæ confictam.

AXIOMA.

Μακροβιότης, h. e. *vita longævitæ*, secundum ordinarii judicii divini regulam, promittitur piis, *Exod. 20. v. 12. Deuter. 5. vers. 16. Ephes. 6. v. 3.* At contra *βραχυβιότης*, h. e. *vita brevitas*, secundum absconditi judicii divini decretum etiam piissimis interdum, deque Ecclesia Christi & religione orthodoxa præclare meritis, divinitus constituta mirabili cum eventu fuisse legitur.

Exemplum hujus rei memorabile habemus in IOVINIANO Imper. qui post susceptum imperium, non diutius quam septem menses, & aliquot dies, rerum gubernacula tractavit.

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

IOVINIANI cadaver Constantinopolin translatum, ac ibi, cum luctu gemituque omnium Christianorum, honorifice terræ mandatum est, quod

tam pium probumque Imperatorem tam cito amississent, qui Ecclesiam Christi ad piorum votum atque utilitatem restaurare potuisset.

XLVII. IMPERATOR,
VALENTINIANVS I,
vel Magnus, ejusque frater VA-
LENS, collega.

I. VALENTINIANVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

VALENTINIANVS oriundus fuit ex oppido Pannoniæ Cibala, quod non procul fuit à Taururo, quod nunc est Belgradum. PATER ejus fuit GRATIANVS restiarius, cognomento dictus *funarius*, eo quod venalitium funem ei portanti quinque milites extorquere nequiverint. P. *Diacon. Appendix S. Aurelii Victoris.*

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ.

Valentinianus fuit vultu decens, solers ingenio, animo gravis, sermone cultissimus: ad loquendum parcus, severus, vehemens, infestus vitiis, maxime avaritiæ, cujus fuit acer punitor. Genera vetustissimorum meminisse solebat: nova arma meditari: fingere terra seu limo simulacra: prudenter uti locis & sermonibus. *Ibidem.*

II. ACTA OECONOMICA.

I. Vxores.

VALENTINIANVS duas conjuges habuit simul.

Primo matrimonio sibi junxit SEVERAM: deinde ea vivente, neque repudiata, alteram nomine IUSTINAM duxit: illectus ad hoc peccatum prioris uxoris stultitia, quæ marito Valentiniano *Iustinam*, pulcritudinis eximiae nomine commendaverat. Ac ne hoc delictum plurimos offenderet, legem Valentinianus tulit ac promulgavit, ut omnes qui vellent, impune bigamiam contraherent. Sed exemplum Imperatoris nemo imitatus est. *Socrates lib. 4. cap. 32. Nicephorus lib. 11. cap. 33.*

II. Liberi.

1. Ex prioris uxore SEVERA, ei natus est GRATIANVS, qui Imperator factus.

2. Ex IUSTINA (quæ Ariana hæresi fuit addicta, sed vivente marito Valentiniano I, non ausa fuit profiteri se esse Arianam. Illo vero defuncto, quia filius Valentinianus II. adolescens erat, palam id professæ est, orthodoxos persequi cœpit, filiumque ad idem faciendum, sicut postea dicemus, instigavit; ideo tandem in exilium est ejecta.) VALENTINIANVS unicum suscepit filium Valentinianum II, qui postea Imperator factus est; & tres filias, IUSTAM, GRATAM, & GALLAM; quam in uxorem duxit Imper. Theodosius Magnus.

III. ACTA POLITICA.

I. Ante Imperium.

1. Sub Iuliano apostata fuit Tribunus militum, à quo, quod orthodoxus erat, in solitudinem relegatus est. Hinc Theodoretus lib. 3. ita de eo scribit: Cum IULIANVS in fanum Fortunæ (inquit) choreas ducens ingrederetur, & æditui utriusque ad januas consisterent, ut introeuntes aqua lustrali expiarent: Valentinianus tribunus Imperatorem præcedens, ubi videt aquæ guttam suæ lanæ aspersam, pugno cædit æditum, seque inde non expiatum, sed turpi labe pollutum, ait. Quod factum Iulianus conspicatus, Valentinianum ad Castellum in solitudine situm relegavit, ibique vitam degere jussit. At Valentinianus anno & paucis mensibus interjectis, imperium tanquam mercedem suæ pietatis & confessionis obtinuit, &, ut Orosii verbis utar, retribuente Christo loco persecutoris sui accepit Imperium.

2. VALENTINIANVS, post mortem Iuliani, ab Imp. Ioviano ab exilio revocatus, & iterum Tribunus militum factus est.

II. Electio ad Imperium.

Statim post obitum IOVIANI Imperator declaratus est, sed quia aberat, decem dierum interregnum fuit, & cum Valentinianus die 24 Februar. Constantinopolin adveniret, eo die Imperium adire noluit, quod tum annus bissextilis esset, & diem intercalarem (quo Respubl. Rom. aliquoties jacturam passa est) infaustum esse judicaret. Die igitur sequenti, qui fuit 25 Februarii, omnium unanimi consensu cum acclamationibus & laudibus solitis Imperator electus, & Augustus nuncupatus est.

III. Acta in Imperio.

I. ACTA TOGATA.

Hic Imperator insignibus virtutibus præditus fuit, vitiis tamen non prorsus caruit.

I. V I R T V T E S.

I. *Iustissimus* fuit. Nam

1. In urbe Constantinopoli æneum modium collocavit, ne mensuræ diminui possent, & quibusdam, qui diminuerant, præcidit manus; quas ibi suspendit. *Suidas*.

2. In id quoque intentus fuit *Valentinianus*, ut thesauri juste acciperentur, h. e. ne per injuriam fiscus augeretur, aut per injuriam exhauriretur. *Idem*.

3. Cum *Berenica* vidua de quodam Præposito suo Rhodamo, qui eam injuriis affecerat, conquesta esset, *Valentinianus* judicem ei dedit *Salustium*, præfectum prætorio. (qui vir tantæ integritatis fuit, referente *Suida*, ut postquam imperium *Valentinianus* suscepisset, adire Imperatorem juberet, si quis injuria à se affectus esset. Verum nemo questus est.) Ab hoc condemnatus præpositus, cum judicium illius nihili faceret, ab Imperatore in Hippico crematus est, omnibus bonis ipsius viduæ assignatis. Exemplum illud fuit justæ severitatis.

II. *VALENTINIANVS* *authoritatis* observantissimus fuit.

1. Constituit, ne quis vestes auratas, præter Principem, & purpuram gestaret. Quia etiam purpurea vestis, cujus color rubicundus, sanguinis imperium & necis inferendæ potestatem notavit.

2. Cum à *Valentiniano* Imperatore milites postularent, ut socium Imperii constitueret, hoc responsi ab eo tulerunt: Ut me privatum ad Imperialem dignitatem extolleretis, in vestra erat potestate. At postquam me jam elegistis, quod petitis, in meo est arbitrio, non vestro. Vobis tanquam subditis competit parere, mihi vero quæ facienda sunt cogitare. *Sozomenus lib. 6. Histor. Ecclesiast. cap. 6. Nicephorus lib. 11. cap. 1.*

V S V S.

Hinc refutari possunt *Bucherius lib. 1. de abdicat. Henrici III. cap. 10. Rossius de potestate Reipubl. lib. 1. cap. 1. n. 6. in fin.* Et *Magdeburgenses in discursu de jure Magistratus in subjectos*. Qui subditos Magistratu superiores esse contendunt, hisce ficulneis innixi præliis. Constituens est præstantior constituto. Atqui subditi constituunt Regem, Rex ab illis constituitur. Ergo.

Resp. Aliud est constituere aliquem infra se, aliud vero constituere aliquem supra se. Respectu priori constituens est superior constituto, sed non respectu posteriori. Sic Principes, postquam alternatim Rempubl. administraverant, & postea Numæ lampada tradebant, illum ut superiorem nolentes volentes agnoscere cogebantur. *Liv. lib. 1. Halicarn.*

lib. 5. Hoc accurata lance expendit *Valentinianus* Imperator uti supra diximus.

III. *VALENTINIANVS* *prudentissimus* fuit, præcipue in Magistratum & collegarum electione.

1. Cum hostes Imperii exoriebantur complures, (Alemanni enim Gallias & Rhetias populabantur; Sarmatæ, & Quadi, Pannonias: Picti, & Saxones, & Scoti, Britannos: Mauri & aliæ gentes, Africam: Persæ, Armeniam: Gothi, Thraciam) ac ita collega magnopere indigeret, fratrem suum *VALENTEM*, universorum sententiis congruentibus, Imperii consortem, & Augustum pronuntiavit Calend. April. A. C. 364. & diademate ornavit, eodemque vehiculo secum, ut participem legitimæ potestatis, cum magno decore ex suburbano, ubi eum produxerat, Constantinopolim reduxit. *Ammianus*.

2. *VALENTINIANVS*, cum periculossimo morbo decumberet, adeo, ut multi de ejus salute desperarent, & de novo Imperatore creando consilia conferrent, ubi hoc comperit, filium suum *GRATIANVM* nondum puberem Augustum proclamavit, A. C. 367, die 24 Augusti.

II. V I T I A.

1. Non leve admisit delictum *Valentinianus*, quod duas uxores simul in matrimonio habuerit, & legem publicaverit, *licere cuivis duas simul habere uxores*. Siquidem Princeps non potest dispensare contra leges divinas, quia est Minister Dei. *Rom. 13. v. 4.* Non enim est supra, sed infra illas, & ad observandas eas obligatus, sicut dicitur *Iosua 1. v. 8.* *Non recedat volumen Legis hujus ab ore tuo, sed mediteris in eo diebus ac noctibus, ut custodias & facias omnia, quæ scripta sunt in eo.* E. non contra, sed juxta Legem Dei Princeps agere debet. Iam vero Christus tanquam verus Deus digamiam in N. T. prohibuit, *Matth. 19. vers. 5, 6.* Erunt duo in carnem unam. Si duo debent esse in carnem unam, juxta Christi mandatum: Ergo digamia simultanea, h. e. ut quis duas uxores simul habeat, in N. T. est prohibita.

II. Non leviter quoque peccavit in eo, quod nimis credulus fuerit. Nam si infidis ei hominibus, quibus se quasi fidissimis & prudentissimis dederat, carere, aut probatis uti licuisset, perfecti Imperatoris laudem consecutus fuisset putaretur.

III. Reprehenditur item in hoc Imperatore, quod natura admodum fuerit iracundus, ita quidem, ut cum Quadorum Legatos, nimium iniqua ab illo populo admissa excusantes, audiret, præ iracundia subito consideret: sicut in cap. 3. dicemus.

I I. ACTA SAGATA.

I. Difficilia bella gessit cum Saxonibus: (quorum in bellis Impp. primum hic fit mentio, cum quibus & postea tanto cum periculo dimicatum est, ut *Sidonius Apollinarius* Episcopus Arelatensis scribat: *Nullus hostis hoste Saxone truculentior est: nec robore tantum & audacia, sed etiam consilio & arte vincit: Improvisus aggreditur, provisos elabitur, &c.*) Vicit tamen Saxones *Valentinianus* infra *Coloniā Agrippinā* in *Tungris*. *Chron. Philipp. Crusius.*

II. Repressi sunt à *Valentiniano* & *Alemanni*, quorum sedes tunc fuit, ubi nunc est *Suevia*. Contra eos ad *Nierum* arces condidit, iisque præsidia imposuit. *Chron. Philipp. Ammianus.*

I I I. ACTA ECCLESIASTICA.

I. *VALENTINIANVS* pius & in vera religione constans Imperator fuit. Idcirco cum sub *Iuliano* apostata Christianum se profiteretur, & Ethnicismum amplecti noller, ab eo in exilium eiectus est: sicut supra diximus.

II. *VALENTINIANVS* orthodoxos promovit, & subditis suis liberum religionis exercitium concessit. Nam de eo scribit *Ammianus*, ipsum hoc moderamine Principatus inclavisse, quod inter religionum diversitatem medius steterit, nec quengquam inquietaverit, nec interdictis minacibus subditorum cervices ad id, quod ipse colebat, inclinarit, sed has partes intemeratas reliquerit.

III. Electionem *AMBROSII* ad Episcopatum *Mediolanensem* approbavit. Cum *Auxentius* Episcopus *Mediolanensis* vitam cum morte commutasset, & populus ad eligendum novum Episcopum convenisset, orta discordia res fere ad certamen venit. *AMBROSIVS* cum *Liguriā* eo tempore gubernaret, & ad sedandum tumultum ad templum accurrisset, de concordia ita differuit, ut communibus omnium suffragiis nemo alius quam ipse *Ambrosius*, Catechumenus adhuc, nec dum baptizatus, ad Episcopi functionem vocaretur. Verum cum *Ambrosius* dignitatem Episcopatus repudiaret, *Valentinianus* de re gesta fecerunt certior: qui electionem ejus approbavit, lætari se dicens, tantam esse in præside corporumque custode pietatem, ut Deus censuerit animas ei commendandas esse. Hoc itaque modo *Ambrosius* à fascibus ad pedum Episcopale pervenit. *Socrates lib. 4. Histor. Eccles. cap. 25.* *PROBVS* præfectus prætorio cum *Ambrosium* in *Liguriā* mitteret, dixit; *Vade ac age, non ut iudex, sed ut Episcopus.* Quo apophthegmate non solum *Ambrosium* monuit, quanta re-

ligione Magistratus ei gerendus esset, verum etiam de futuro ejus Episcopatu vaticinam vocem edidit.

IV. *VALENTINIANVS*, *ambrosium* Episcopi Ecclesiæ benigno animo se suscepturum professus, ut refert *Theod. lib. 4. Histor. Eccles. cap. 5.* Est vobis (ait ad Episcopos ad se accersitos, cum eligendus esset Episcopus *Mediolanensis*) utpote sacris & divinis literis institutis explorata cognitum, qualis debeat esse is, qui sit ad Episcopatum gerendum delectus: & quod necesse sit, gregem suum non doctrina solum, verum etiam præclara vivendi ratione moderari, & se cujusque virtutis exemplar ei præbere, suæque disciplinæ rectam vitæ & morum institutionem testem habere. Quare hominem in fide ita instructum in sede & gradu Episcopali jam collocare, uti & nos, à quibus hoc gubernatur imperium, ei verè & ex animo capita inclinamus, & illius reprehensionem (nam cum sumus homines, errore labi necesse est) velut medicinam animorum cupide amplexemur. Et rursus cap. 6. libertatem *AMBROSII* cupide amplexatus est. Nam paucis post diebus, cum *D. Ambrosius* valde libere apud Imperatorem verba faceret, resque nonnullas tanquam minus recte à Magistratibus administratas coargueret, respondit Imperator: Novi jam pridem tuam in loquendo libertatem. Qua explorata cognita, non modo non tuæ in Episcopum ordinationi restiti, verum etiam suffragatus sum. Quare sicut divina præscribit Lex, nostrorum animorum erratis medicinam facito. Ista sunt ab Imperatore & dicta *Mediolani*, & factitata.

V S V S.

Veritas in aulis exulat. Hoc ipsemet *Ludovicus XI*, Rex *Galliæ* professus est. Illum enim dixisse aliquando *Historici* referunt, se in regno suo, & potissimum in aula propria, abundare omnibus rebus, una excepta. Quam vero innueret rem, dum quæreret unus ex familiaribus aulicis, *Veritatem* esse respondit. Quare prudens & pia ejus ad filium in regno successorem fuit hæc admonitio: Ita regito, ut confessarii, necessarii & familiares possint te libere admonere mali, quod feceris, & docere facta tua. Siquidem natura humana in his rebus, quæ ad voluptatem pertinent, ad id sæpius inclinatur, quod sibi detrimento esse solet, atque id unum profuturum putat, quod ipsa cupit perficere: Hincque revera in fraudem inducta, neque quid conducatur, solertia prospicere, neque periculis admonita, vel molestiam animi discere, vel ad id quod decet, redire potest.

V. Idololatriam *Valentinianus* abrogavit. Nam inter cetera ejus mandata etiam hoc exstat lege 7. de

de Paganis : Nemo cultus vel adorationis causa clausa Idolorum templa aperiat. Longe enim à nostris temporibus abesse debet, ut maledictis idolis antiquum honorem restituamus, eorumque postes templorum coronis ornemus.

v. 1. Noluit fratri suo *Valenti* *συμμαχῆς*, eique adversus Gothos auxilium ferre. Quoniam, dixit, apostata factus est, & impia Arianorum dogmata amplexus. *Theodoretus lib. 4. cap. 31.* Præterea ei denunciari iussit: Non decere ei auxilium ferre, qui contra Deum, ejusque Filium, bella nefaria gereret, ne in malitia sua confirmaretur, sicut *Nicephorus* scribit *lib. 11. cap. 48, & 49.* Sape etiam fratri hortator fuit, ut & veritatem amplecteretur, & ne sævitiam in recte sentientes exerceret. *Philippus in Chron.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

Oratio αἰσαγιῶν. VALENTINIANVS moriturus una se tantum gloriari victoria dixit. Rogatus, quæ? respondit: Inimicorum nequissimum devici, CARNEM MEAM.

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

Morsejus considerari potest tripliciter.

1. *Physice*, h. e. mortis genus; de quo ita scribunt Historici: Intulerant Quadi bellum vicinis Pannoniis: sed territi *Valentiniani* adventu pacem petivere. Ibi cum legationi Quadorum (apud Brigionem oppidum, quod Brega Silesiæ esse existimatur) responderet, qui latrocinia excusabant; subita ira incensus, cum magna vocis contentione eos objurgaret, apoplexia interiit. *Pomponius Latus, P. Diacon. Appendix S. Aurelii Victor.*

11. *Chronologice*, h. e. quando mortuus sit. nempe A. C. 375. ætatis 55, Imperii anno 11, mense 8, die 22. *Socrat. Ammian.*

111. *Theologice.* Sine baptismo decessit. Hic Quæstio moveri potest, An sit salvatus, quia non fuit baptizatus.

Resp. De salute ejus nullo modo dubitandum. Nam pertinet huc regula Theologorum: Non privatio, sed contemptus Sacramentorum damnat. Et recte D. Ambrosius in Oratione funebri sic de eo scribit: *Respexit Deus ardens desiderium illius, quo Baptismum expetivit.* Quo etiam referenda est illa observatio, quod Christus, cum dixisset, *Marc. 16. Qui crediderit & baptizatus fuerit, salvus erit: in antithesi nequaquam dixerit: Qui vero non cre-*

diderit, nec baptizatus fuerit, damnabitur: innuens scilicet, Baptismum non esse absolutæ necessitatis, ut sine eo etiam in casu necessitatis nemo possit fieri salvus. *Bern. Epist. 77.* postquam multa ex Ambrosio & Augustino citasset; *Vide, inquit, ne forte ob hoc Salvator, cum diceret, qui crediderit & baptizatus fuerit, salvus erit, &c. caute & vigilanter non repetierit: Qui vero baptizatus non fuerit, sed tantum: Qui vero non crediderit, condemnabitur: nimirum innuens, solam interdum fidem sufficere ad salutem, & sine ipsa sufficere nihil.* Eodem sensu Lutherus tom. 2. Ienensi Lat. 787. monstrat, *Christi fidem in Sacramento adeo esse necessariam, ut etiam sine Sacramento servare possit: ideo noluit adjicere, Qui non crediderit, & non baptizatus fuerit.*

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

1. Cum *Valentinianus* vita excederet, nec *Valens*, nec *Gratianus*, collegæ ipsius, in vicinia fuere. Duces igitur *Valentinianum* 11, puerum, qui propius aderat, sexto die Imperatorem proclamarunt: quod postea non improbarunt, nec *Gratianus*, nec *Valens*.

11. *Ambrosius* in Orat. de *Valentiniano* 1, Imperatore Christianissimo, ita loquitur: *Valentinianus meus candidus & ruber, habens in se imaginem Christi.* Sicut de Christo sponso cœlesti legitur, *Cantic. 5. vers. 10.* quod sit candidus & rubicundus. Candidus ob integritatem & innocentiam: Rubicundus vero, per fidem in Christi sanguinem, qui Christi imaginem in se portat. Et porro inquit: *Ne injuriam putes; caractere enim Domini inscribuntur & serviuli, & nomine Imperatoris signantur milites.* Iam vero nos omnes sumus Christi servi, & milites spirituales, qui sub vexillo ejus militant. Sicut autem servi vexillum Domini, & milites signum sui Ducis gestant: ita quoque Christi character atque signum in nobis inveniri debet.

II. VALENS.

CAPVT I.

DE ORTV.

HIC VALENS fuit Imperatoris *Valentiniani* frater. Genealogiam igitur ejus vide in historia præcedenti.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA OECONOMICA.

1. **V**XOR ejus dicta fuit **DOMITIA**, vel **DOMINICA**, callida & astuta fœmina, & hæresi Arianæ addicta. Quæ etiam marito blandimentis suis persuasit, ut à vera religione deficeret, & Arianismum amplecteretur.

Axioma.

Corruptiones in Religione à (malis) mulieribus plerunque sunt profecta. Vnde malæ mulieres à D. Hieronymo vocantur *janua Diaboli, via iniquitatis*, &c. *Hieronymus in Regul. Monach. de castitate, tom. 4. p. 268.*

Exemplum hoc loco habemus in **VALENTE**. plura vide in historia *Iustiniani Magni*.

11. Vnicum ex hac uxore **VALENS** suscepit filium nomine **GALLVM**. Hic ob peccata parentum in pueritia justo Dei judicio per mortem abreptus est. De quo ita scribit *Socrates lib. 4. cap. 21.* *Filius Valentis* (inquit) qui tenera admodum ætate fuit, forte adeo graviter ægrotare cœpit, ut Medici de ejus vita penitus desperarent. Cujus Mater *Dominica* Imperatrix retulit ad Imperatorem, se per quietem ab horrendis visis valde divexatam fuisse, puerumque propter contumeliam, quam **BASILIVS** Episcopus fuisset ab eo perpeffus, morbo affligari. Quæ Imperator animo diligenter complectens, accersit **BASILIVM**, & quo illius faceret periculum, sic eum alloquitur: Si vera tua sunt de fide dogmata, precare, ne filius meus moriatur. Tum *Basilus*, Si, inquit, credes, Imperator, quemadmodum ego, & efficies, ut Ecclesia ad concordiam reducatur, vivet puer. Cui cum Imperator minime consentiret, Idcirco, inquit, *Basilus*, de puero fiat voluntas Dei. **BASILIVM**, cum hæc dixisset, dimitti jubet. Puer statim post exit è vita.

Axioma.

Deus peccata parentum etiam in liberis punit. Exod. 20. v. 5.

Exemplum hoc loco habemus in *Valente* Imperatore ejusque filio *Gallo*.

11. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

A fratre *Valentiniano I*, consors Imperii factus est A. C. 364. Calend April. sicut in historia præce-

denti diximus. Ille *Valentinianus* Occidenti præfuit: *Valens* Orienti. Infelix autem fratrum dissimilitudo fuit. Nam ille orthodoxorum fautor ac protector fuit: Hic vero Arianorum. Ideo de *Valente* sic loquitur *Nazianzenus*: *Insurrexit repente nebula grandine plena, & pernicies calamitosa, qua omnem Ecclesiam contrivit & discerpfit. Christi cultor pariter, & Christi osor: Qui post persecutorem (Iulianum) persecutor fuit, & post Apostatam non quidem apostata, sed nihilo meliorem Christianis se præbens.*

II. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA.

1. **VALENS** Imperium ut Tyrannus (de quo in Act. Eccles. plenius dicemus) administravit. Nam sciscitatus à necromantico, quis post se regnaturus esset? respondit Magus, fore illum cujus nominis primæ literæ essent **THEOD**. (indica- bat Dæmon Theodosium M. Imperatorem.) Quare *Valens* omnes qui Theodori, vel Theodosii, vel Theoduli, vocabantur, occidi jussit; sed non potuit Theodosium M. successorem occidere. Interque alios Theodosiolus vir nobilis Hispanus neci datus est. Hic fuit Dux præstantissimus, & à *Valentiniano* missus seditionem in Africa sedavit: *Firmum*, qui Regem se constituerat, vicit, atque ita, dum Africam & Mauritaniam iterum regno subjecit, bene de Imperio Rom. meritus est. Postquam autem rescivit, *Valentem* Tyrannum de se occidendo consilia inivisse, prius Carthagine baptismo accepto, gloriosa morte occumbens, percussori jugulum ultro præbuit. Cæteri igitur, novi periculi metu, nomina sua mutarunt. *Socrates lib. 4. cap. 19. Sozomenus lib. 16. cap. 35. P. Diacon. lib. 12. Zonar. Tom. 3.*

11. Nullis liberalibus studiis *Valentem* Imperitum fuisse, fatetur *Ammianus Marcellinus l. 13.* jussit tamen ut *Entropius* res Romanas ab urbe condita usque ad suam ætatem colligeret. Id non ineleganter præstitit *Entropius*, cujus etiamnum exstat (ut appellatur) *Breviarium*. *Balduinus de Institutione Histor. lib. 1.*

11. ACTA SAGATA.

I. Bellum contra Procopium.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

Procopii seditio.

PROCOPIVS cognatus **IULIANI**, (quem *Iulianus* etiam voluerat successorem) Imperium sibi

sibi sumsit. Latuerat hic diu in Cappadocia, & extrema inopia coactus Chalcedone tandem amicos invenit, quibus fretus Constantinopolin properavit, & pellecta in societatem suam multitudine, dum cognationem sobolis Constantini jactitavit, regiam occupavit: & ut favorem obtineret multitudinis, *Constantii* filiam *posthumam* cum matre *Faustina* secum duxit, quasi pro iis defendendis bella gereret, & primum quidem exercitum contra se missum in suas partes pellexit, inde Helenopolin occupavit, Nicæam obsedit, & tandem tota Bithynia potitus est. *Ammianus.*

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

Valentis cum Procopio conflictatio, ejusque à proditoribus traditio.

VALENS Imperator turbatus *Procopii* astu, quod & Constantinopoli potitus esset una cum regia, & deinde Scytharum 10000 accersivisset, quibus tot regiones occupasset, in animo habuit ad conditiones pacis descendere, quod & fecisset, nisi à Ducibus prohibitus fuisset. Ideo Nicomediam occupavit, & Chalcedonem obsedit, sed probris exagitatus obsidionem solvit. Inde accepit nova auxilia è Germania; & prælio cum *Procopio* congregiens militibus tessera dedit, autoribus Ducibus suis, *Augustus*, quam vocem subinde ingeminarent: Quo facto *Procopii* exercitus signa ad *Valentem* detulit, & *Procopius* in sylvas fugit, sed mox à proditoribus *Gomario* & *Agelone*, quos fidos sibi esse putaverat, captus & vinctus Valenti est traditus. *Procopius* igitur ad arborum duarum non longe inter se distantium vertices adductos, pedibus alligatus, eisdem mox ad naturalem statum suum redire permissis, discerptus est. *Socrates lib. 4. c. 3. Sozomenus lib. 6. cap. 8. Nicephorus l. 11. cap. 4. Ammianus.*

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

1. *Proditorum Procopii horrenda trucidatio.* **VALENS** utrumque *Procopii* proditorem *Gomarium* & *Agelonem* novo supplicii genere crudelem in modum ferris dissectos interemit, spreto jurejurando, quo se illis benevolam semper fore receperat. *Ibidem.*

Hic notandum Axioma illud Politicum: *Prodicionem quidem gratam esse Principibus, Proditores autem invisos.*

11. *Vrbis Chalcedonis à Valente Imp. devastatio.* **Valens** *Procopio* è medio sublato Chalcedonem cepit, & muros ejus diruit, quod *Procopii* partibus adhæssissent, & se contumeliis affecissent. In lapidi-

bus autem vaticinium inventum fuit hujusmodi: *Hos lapides transferendos Constantinopolin, ad aquaductum adificandum.* idque paulo post factum est in aquæductibus *Valentinianis.* *Soc.*

II. Bellum contra Gothos.

1. Difficilia bella gessit *Valens* cum Gothis, cum quibus sæpe dubio Marte pugnatum est. Et licet contra eos *Valens Trajanum* Ducem præstantissimum cum validissimo exercitu miserit, tamen ille à Gothis victus & profligatus est. De quo ita scribunt *Theod. & Niceph. Valens* ubi trajecto Bosphoro venit in Thraciam primum, quoniam bellum vehementer extimescebat, longo tempore Constantinopoli ipse commoratus est: *Trajanum* ducem contra Barbaros misit cum exercitu. Ac postquam *Trajanus* ab hostibus superatus rediisset, ignaviam ei & timiditatem in convivio Imperator objecit. Ille autem ea dicendi libertate, quæ virum fortem & strenuum decet: Non ego, inquit, ô Imperator, victus sum; sed tu ipse sponte tua victoriam à te ipso rejicis, qui ita cum Deo belligeras, momentumque quod ab eo provenit, repellens, ad hostes potius transmittis. Deus enim semper vincit: & victoria illis favere solet, qui auspiciis ductumque ejus sequuntur. Is nunc ab adversariorum partibus stat, quod contra Deum aciem instruere non desinis. *Theodoretus l. 4. cap. 29. Nicephorus l. 11. cap. 40.*

11. Deinde *Valens* ipse contra Gothos expeditionem suscepit, sed infelicitè pugnavit: de quo in cap. 3. plenius dicturi sumus.

III. Bellum contra Persas.

Cum *Sapores* Persarum Rex Armeniam invaderet, *Valens* contra eum exercitum misit: præcipit tamen Ducibus, ut magis defenderent, quam bellum inferrent. Igitur laceßiti occasionem captantes vicerunt, & ab utraque parte in hyberna redierunt. *Ammianus.*

IIII. ACTA ECCLESIASTICA.

1. *Valens* Imperator initio rectè sensit de vera religionis doctrina, quod testatur edictum ab eo una cum *Valentiniano* fratre ad Episcopos diocæseos Asianæ, Phrygiæ, Cataphrygiæ, ac Pacatianæ, missum: Deinde vero cum contra Gothos, qui Thraciam depopulati fuerant, expeditionem esset moturus, prius baptizari voluit: quare persuasione conjugis, quæ Ariano veneno infecta erat, ab *Evdoxio* Constantinopolitano Episcopo Ariano baptismum accepit: eiq; defensionem Ariani dogmatis & diversum sentientium persecutionem jurejurando

do spondit. Et mox, quod impie promiserat, scelerate perfecit. Etsi autem à fratre *Valentiniano* piissimo Imperatore per literas objurgatus, atque ut à persecutione desisteret, admonitus fuit: tamen non obtemperavit, sed magis etiam contra Orthodoxos exasperatus est. Nam

1. *Edictum* in Oriente promulgavit, ut omnes orthodoxi Episcopi Ecclesiis pellerentur. Vno igitur eodemque tempore in exilium expulit Episcopos, *Meletium* Antiochia, *Eusebium* Samosatis, *Pelagium* Laodicea, *Barsen* Edessa. Denique omnes Episcopos (excepto *Athanasio* Alexandria, *Paulino* Antiochia, & *Epiphania* Cypri Episcopo, quos in suis sedibus reliquit) quotquot cum *Euzoio* Ariano Episcopo communicare volebant, graviter afflixit: quorum aliquos variis suppliciis affecit, quosdam pecuniis multavit, quosdam flagris cecidit: multos in flumine Oronte, quod Antiochiam præterlabitur, submersit. In summa hoc egit acerrime, ut tota Religio Christiana in Arianismum verteretur. *Socrates* l. 4. c. 1, 2. *Theod.* l. 4. c. 13. & 16. *Sozomenus* l. 6. c. 7. & 18.

2. Legem tulit, jubens, ut Monachorum multitudo per desertam Ægypti habitans, ad militiam cogeretur; recusantes vero per Tribunos & milites fustibus cædi & interfici mandavit. *Socrat.* l. 4. c. 32. *Theod.* l. 4. c. 26.

3. Tandem *Valens*, mortuo fratre, tanquam ruptis repagulis, prorsus Satanico furore in Christianos & doctores pios grassatus, & ex vesaniæ progressus est, ut odio orthodoxorum gentibus ac Judæis, nec non Hæreticis omnibus, licentiam daret sacra sua celebrandi, & idololatrias vanitates à *Ioviano* destructas, reflorescere permitteret: Jovisque cultum, & Bacchi, sacraque Cereris jam non in occulto, tanquam sub pio aliquo Imperatore, celebrarentur, sed per medias plateas bacchantes ubique cursitarent: cum illis solum inimicum se Princeps ostenderet, qui doctrinam Apostolicam prædicarent.

4. Venerunt ad *Valentem* Imperatorem Ecclesiastici viri octoginta & unus Nicomediam: Hi libellum supplicem de injuriis illatis ab Arianis Imperatori offerunt. Imperator autem illo lecto, furore accensus, Viros illos comprehendi & interfici mandat, idque clam *Modesto* Præfecto injungit. Hic multitudinis seditionem metuens, manifeste interficere eos noluit, sed navem paravit, se eos in exilium missurum simulans. Id supplicii ipsi fortiter & animose accipiunt. Nautas autem in piscatoria navicula pone sequi jussit, & navem succendere. Hoc ubi factum, piissimi illi viri innocentes mediis in fluctibus perierunt. Imperator vero relicta

Nicomedia Antiochiam venit, ibique aliquandiu commoratus, Homousianos multos, variis modis excruciatos, neci dedit, plerosque vero fluviis submergi curavit. *Socrates* l. 4. c. 16, 17. *Theod.* l. 4. c. 18. 24. *Histor. Magd. cent.* 4. c. 3.

5. Ab Antiochia Edessam (sub prætextu visendi ibi reliquias S. Thomæ Apostoli) profectus, cum cognosceret, plerosque Christianos ibi ab Arianismo abhorre, (nam illis *Valens* Ecclesia interdixerat: nihilominus tamen extra mœnia in campis conventus egere, Christumque magno animo, spretis impiorum minis, docuerunt, & palam confessi sunt) præsidem generalem *Modestum* Imperator contumeliosis adortus est verbis, eique alapam impexit, eo quod principiis non obstitisset, & ab Arianis dissentientes non urbe expulisset. Præfectus hac contumelia accepta, Imperatori morem gerere, sed neminem occidere constituit. Clam igitur illis significavit, uti caverent, ne postridie ejus diei solitum in locum precandi causa convenirent, sedulo prospiciens, ut vel pauci eorum, vel nemo in discrimen veniret: At Edesseni spretis penitus ejus minis, multo majore studio quam antea, consuetum locum compleverunt. Qua re nunciata, *Modestus* quid ageret omnino non habuit. Ac licet rerum præsentium status cum incertum animi reddidisset, tamen in campum ire perrexit. Interim mulier, filio manu secum tracto, & amiculo, contra quam sexum muliebrem deceret, negligenter sibi circumjecto, perinde quasi ad rem festinans optatam, cohortem militum, quæ Præsidem anteibat, perrupit. Quod cum vidisset *Modestus*, eam ad se accersit, causam festinationis interrogat. Tum illa, Vti, inquit, ocus ad campum, in quo populus Ecclesiæ Catholicæ coactus est, veniam. Tunc sola, inquit *Modestus*, nescia es, Præsidem acturum eo profecturum, & quos ibi offenderit, interfectorum? Imo vero, inquit, audiui, & propterea cursu celerrimo mihi opus est, ne post tempus veniam, & ita martyrio à Deo oblato destituar. At cur, quæso, inquit præses, puerum tecum ducis? Vt ille quoque, inquit, communis martyrii fiat particeps, parque præmium consequatur. His auditis à muliere, & intellecta præsentia animorum omnium: renunciat ad Imperatorem VALENTEM, Frustra, inquit, ista cades patrabitur. Nam insaniam solum decerpemus ex hoc facinore, nec extinguemus promptitudinem illorum. Atque his verbis expectatorum malorum sensum à multitudine avertit: licet Presbyteri & Diaconi ad Prætorem raperentur, ut horum alterum fieret: ut vel ipsi admitterent Lupi societatem, vel exigerentur urbe, mitterenturque in ultima quædam loca. *Sozomenus* lib. 4. cap. 18. *Socrates* lib.

lib. 4. cap. 18. Theodor. lib. 4. cap. 17. Histor. Magd. ibidem.

6. VALENS Alexandriæ Lucium quendam Episcopum constituit Arianæ sectæ addictum, qui instar lupi Ecclesiam vastavit, sic grassatus persecutionibus, ut nec in gentiliū persecutionibus simile quidquam sit factum. Theod. lib. 4. cap. 15. Sozomenus lib. 6. cap. 5. Socrates lib. 4. cap. 21.

7. VALENS Gregorium Nazianzenum, & Basilium cognomento Magnum Episcopum Cæsareæ (qui Arianis, hæresin suam blasphemiasque magno furore in Oriente disseminantibus, fortiter sese opposuit, & conticescentibus aliis, ipse vere solus orthodoxam fidem libere confessus, ut pro Scintilla extincta propemodum fidei per universum orientem habitus sit: sicut Nazianz. eum in Epist. ad Basil. nominat: neque vel blandimentis, vel minis ab hoc proposito deterreri potuit) ex Ecclesiis suis eicere, & in exilium mittere cogitabat, sed tantorum virorum reverentia fuit retractus. Sozomen. lib. 6. cap. 7, & 18. Inprimis vero Basilii constantia, & heroica animi magnitudo admiratione digna est, qui verbis Psalmi 24. v. 1. Domini est terra & plenitudo ejus, &c. contra VALENTIS Imper. minas se erexit, & Præfecto, horrenda quævis minanti, alacriter restitit. Recitat historiam Theodoretus lib. 4. hist. Eccles. cap. 19. Cum Valens Imperator plerosque Episcopos, aliosque Ecclesiarum ministros, quosdam blandiendo, præmiis inescando, precibus, persuasione; alios minis, bonorum proscriptione, exiliis atque suppliciis ad Arianismum impulisset, & solum BASILIVM constantem superesse videret: Demosthenem quendam hominem furibundum & audacem ad Basilium cum atrocibus comminationibus misit. Hunc contumeliis debacchantem Basilium irrisit, inter alia ei dicens: Tuum est, de pulmentariis cogitare, & non divina dogmata decoquere. Missus post Demosthenem est Præfectus, cui nomen MODESTVS: qui astutia primum Basilium aggressus est, & existimavit, pollicitationibus ac muneribus Basilium ab orthodoxa sententia in Arianorum impiam hæresin pertrahi posse: Itaque accersitum ad se Basilium honorifice tractavit, placideque allocutus hortabatur, ut tempori cedere, neque tot Ecclesias adducere in discrimen vellet tenui exquilitione dogmatis: promittebat & ab Imperatore illi amicitiam & multa beneficia: At divus ille vir, adolescentulis congruere tales sermones, respondit. Nam hos & similes inhiare ejusmodi rebus: qui vero essent innutriti divinis literis, eos nullam syllabam illarum in discrimen venire pati posse, solereque, si res poscat, nullum genus mortis pro illis subeundum re-

cusare. Imperatoris quidem amicitiam magni se pendere cum pietate; qua remota, perniciosam esse. Non enim personarum dignitate, sed fidei integritate, Christianismum dignosci: ut refert Nazianzenus. Ferebat hoc ægre Præfectus, aiebatque, eum desipere. Tum M. Basilium: Vtinam æterna hæc mea sit desipientia. Denunciato igitur exilio, jubet eum cogitare, quid agat, & postero die sententiam suam explicare: Ibi M. Basilium respondit: Eundem se illi postridie quoque reversurum; videret modo, ne animum ipse mutaret, & minas exsequi nollet. Hæc Theodoretus. GREGORIUS autem Nazianz. orat. 30. quæ est in laudem Basilii inscripta, hæc adjicit: Præfectus Basilio: Quid? potestatem hanc meam & Imperatoris non pertimescis? Cur vero pertimescam? respondit Basilium: Quid fiet, quid patiar? Quid patieris? intulit ille; bonorum proscriptionem, exilium, cruciatus, mortem. Tum Basilium: Si quid aliud habes, id nobis minitare. Horum enim, quæ adhuc commemorasti, nihil nos attingit. Quoniam primum bonorum proscriptioni obnoxius non sum, quippe qui nihil habeam: nisi forte laceris & detritis hisce pannis indiges, ac paucis libellis in quibus mihi vita, sita est. Nec vero exilium ullum cognosco, qui nullo loco circumscriptus sum, ac neque terram hanc, quam nunc incolō, meam habeo, & eam omnem, in quam projectus fuero, pro mea duco: Imo universam terram DEI esse scio, cujus advena ego sum & peregrinus. Cruciatum autem, quid in me poterunt, cum corpus prope nullum, & ossa sine carnibus circumferam? nisi forte primam plagam dixeris; hujus enim solius inferendæ potestatem habes: Quin nec mortem formido; quippe quæ beneficii loco mihi erit: citius enim me ad DEVM transmittet, cui vivo & munere meo fungor, maximaque ex parte obii, & ad quem jamdudum propero. Hæc Nazianzenus. Hæc cum à Præfecto MODESTO nunciarentur Valenti Imperatori, minas suas & vim contra Basilium aliquantum remisit. Non multo autem post iterum iratus Valens, in templum cum satellitio irruit, ut Basilium inde abduceret. Cum autem videret, Basilium nihil consternatum, alacriter officium suum in templo administrare, nullam ei vim intulit, sed pietatem & reverentiam simulavit. Cumque ad aram accederet, munera oblaturus subita vertigine correptus ac tremebundus totus collapsus fuisset, nisi à Diacono quodam apprehensus & sustentatus fuisset. In sacrarium igitur illatus, amice cum Basilio de religione contulit. Spes tunc magna erat, meliorem fore Imperatorem: Sed à Consiliariis improbis ad impietatem pristinam paullo post retractus, iterum Basilium in

exilium mittere cogitavit. Sed miraculis deterri-
tus est. Sella enim, qua vehebatur, dissoluta est.
Deinde cum literis relegationis *Basilii* subscribere
vellet, penna fissa est. Assumit secundam, & simi-
liter tertiam; quibus idem contigit. Cum autem
pertinax in subscribendi proposito perseveraret,
manus illico trepidare atque horrendum in modum
tremere incepit. Quo facto *Valens* vehementer
conturbatus, literas discerpfit & abiecit. Denique
filius Imperatoris (de quo supra dictum) subito in
morbum desperatum incidit. Imperator *Basilii*
preces pro filii salute petens, audivit, Si ipse Im-
perator veram fidem sectaretur & Ecclesias uniret,
se bonam spem de salute filii facere; sin minus, al-
iud eventurum. Cum autem *Valens* non consenti-
ret; insuper etiam Arianorum preces imploraret,
& prædictum filium per Arianum Sacerdotem
(quod *Basilius* prohibuerat) baptizari curasset; fi-
lius mortuus est.

MODESTVS vero Præfectus precibus *Basilii*
ex gravi morbo sanatus est, atque conversus.

Postea EVSEBIVS, Præfectus Ponti, *Basilium*
conficto crimine accusavit, ad tribunal adduxit,
minatusque est, se inflictis verberibus hepar tandem
ex mediis visceribus illi extracturum. Cui *Basi-
lius*: Gratum quid mihi (inquit) profecto feceris,
si hepar, quod omnia membra reddit infirma, extra-
xeris; (ut ex habitu corporis colligere poteris:) ita
enim corpus omne meum à molestiis semel libera-
bis. Non ausus est autem *Eusebius* Præfectus in *Ba-
silium* aliter quam verbis minacibus sævire; parum
enim abfuit, quin vulgus Præfectum trucidaret, ni-
si *Basilius* id prohibuisset. *Theod. Histor. Eccles. l. 4.
cap. 17.* & in *Hist. Tripart. 7. c. 36. Socrat. lib. 4.
cap. 26. Sozomen. lib. 6. cap. 16. Histor. Magdeb.
Cent. 4. cap. 3.*

Prodigia.

Imperante VALENTE, multis prodigiis signi-
ficata mala, quæ ex impietate & sævitia *Valentis* orta
sunt. Nam

I. A. C. 365. die 21 Iulii horrendæ fuerunt
tempestates, quas secuti sunt *terramotus* vehemen-
tissimi, adeo ut orbis terrarum mutaretur. Ali-
cubi enim, ubi antea pedibus conficiebatur iter, jam
navigandum erat, & mare in quibusdam locis di-
grediebatur, & campi exoriebantur. In insula Cre-
ta tum decem urbes perierunt. *Socrat. lib. 4. cap. 3.
Sozom. Oros.*

II. Eodem anno apud Artebatas *lanavera* de
nubibus pluvix mista defluxit. *P. Diacon.*

III. A. C. 367, die 2 Iulii, Constantinopoli

delapsa *grando* adeo magna fuit, ut manum globus
unus impleret, & lapidibus similis esset.

Ac scribit autor Fasciculi Temporum, grandi-
nem eam tum homines, tum jumenta interfecisse,
eamque per iram DEI demissam tum multi affir-
marunt, eo quod Imperator *Valens* Ecclesiasticos
multos viros, ideo quod Eudoxio communicare
nollent, (ut supra dictum) exiliis afflisset.

I V. A. C. 368. ingens *terramotus* in Asia exor-
tus; quo concidit Nicæa urbs Bithyniæ, quæ sæpe
antea terræ motibus horribiliter concussa fuerat,
undecima mensis Octobris funditus est subversa.
Nec multo post *Germa* civitatis Helleponti mul-
tæ partes alio terræmotu dejectæ & concussæ sunt.
Quibus tamen neque *Eudoxius* neque Imperator
motus, persequi à se dissentientes destiterunt. *So-
crat. lib. 4. c. 10. Hieron. in Chron. Fast. Sic.*

V. Circa annum fere Christi 374 magna fuit
siccitas Cæsareæ: Quam deinde fames secuta est,
vivo *Basilio*, qui divites gravissimis orationibus
hortatus est, ut tenuioribus facultatibus suis sub-
venirent. *Basil. serm. 3. in divites. & Hieron. in
Chron.*

VI. A. C. 375. Fames gravissima in Phrygia
regionem illam oppressit, ut incolæ sedes suas mu-
tare alioque confugere coacti fuerint. Causam ple-
rique assignarunt crudelitati *Valentis*, qui octogin-
ta Presbyteros (de quibus supra diximus) navi im-
positos comburi curaverat. *Socrates lib. 4. cap. 16.
Cent. 4. cap. 3.*

CAPUT III.

DE EGRESSU.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

ISAACI Monachi prædictio. Ferunt, *Isaacum*
Monachum, è vicina solitudine egressum, ubi
vidit *Valentem* cum exercitu egredi, contenta vo-
ce ei dixisse: Quo proficisceris, ô Imperator, qui
auxilio DEI, quem contra bellum gesseris, pror-
sus destitutus es? Nam quoniam tu multorum lin-
guas ad blasphemias adversus eum loquendas acui-
sti, & pios laudibus eum celebrantes Ecclesiis ex-
turbasti, idcirco ille Barbaros adversus te concita-
vit. Desine igitur tu bellum contra eum facere, &
ipse bellum contra te commotum sedabit. Redde
gregibus optimos pastores, & victoriam facile re-
portabis. Quodsi, his omnibus neglectis, bellum
suscipias, rerum eventu experiere, quam durum sit
tibi contra stimulos calcitrare. Nam neque ipse re-
verteris, & exercitum præterea amittes. Cui ad-
modum iratus Imperator; Revertar, inquit, & te
interficiam, falsæque prædictionis poenas abs te re-
petam.

petam. Tum ille minas neutiquam veritus, clara voce, *Eneca*, inquit, *si quid falsi me dixisse deprehenderit*. Verum vaticinio eventus respondit. *Socrates lib. 4. cap. 35. Sozom. lib. 6. cap. 37. Theod. lib. 4. cap. 31, 32.*

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

*VALENTIS adversus Gothos expeditio, ejusque tragicus exitus. Valens A. C. 378. die 30 Maji (ut Socrates habet) Constantinopolin venit. Vbi à plebe probris laceffitus, quod Gothos in Thraciam recepisset. Cui iratus Valens urbe discedit die 11 Junii. Gothi sibi metuentes, Episcopum de pace ad Valentem miserunt; verum nihil impetrarunt, sed vindictæ cupidus etiam Gratiani exercitum, qui prope aderat, exspectare noluit, sed die 9 Augusti pugnavit: ubi, cum Gothi ex insidiis equitatum vicissent, pedites in angustias coëgerunt, eosque trucidarunt, quanquam non ceciderunt multi. Præstantissimi viri in hac clade desiderati sunt, & vix tertia pars exercitus effugit. Valens desertus à suis armigeris, neminem habuit, à quo tueretur: ideo sagitta vulneratus, in casam quandam munitam deportatus est: qua obsessa, cum qui intus essent, valide se defenderent, tandem Gothi ignem injece-
runt, ac Imperator in ea (hostibus ignorantibus, quis intus esset) crematus est. Qui ex incendio fugientes capti sunt, hæc hostibus nunciarunt. Ita pœnas dedit injustæ sævitæ, quam adversus orthodoxos exercuerat. DEVS enim tarditatem, pœnæ gravitate compensat. Exstinctus est Valens A. C. 378. ætatis 50. cum imperasset annos 14. mens. 4. dies 9. *Socrat. lib. 4. cap. 38. Theod. lib. 4. c. 36. Sozom. lib. 7. cap. 40.**

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

Pœna talionis. Dignum consideratione est in *Valente*; quod modus pœnæ cum modo delicti tandem congruat. Ipse jusserat 80 Presbyteros navibus impositos comburi. Rursus igitur in casa, in quam se occultaverat, combustus est, atque ita ad inferos (ex igne terreno in ignem infernalem) descendit. Et refert *Orosius*, Gothos petiisse, ut mitterentur ipsis Episcopi, à quibus religionis Christianæ doctrinam discerent, & *Valentem* eis misisse Doctores Arianos: atque ita Gothos primæ fidei suæ rudimenta ab Arianis accepta in posterum retinuisse. Iusto itaque DEI judicio *Valens* à Gothis crematus est, quorum ille animis pestiferum erroris virus infuderat.

XLVIII. IMPERATOR, GRATIANVS & VALENTINIANVS II. *sive junior,* *Fratres & Collega.*

I. GRATIANVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. Generatio.

I. PATER fuit Imp. VALENTINIANVS PRIMVS.

II. MATER fuit SEVERA. Ex hisce parentibus natus est in urbe *Syrmio*: sicut in *Hist. Valentiniani I. Imper. diximus.*

II. Appellatio.

Dictus fuit GRATIANVS. Habuit nomen & omen. Re ipsa enim Gratianus fuit. 1. *Active*, quia erga omnes gratosus & beneficus fuit. 2. *Passive*, quia apud omnes gratosus, h. e. acceptus fuit. *Victor. P. Diacon. Egnat.*

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ, &

ACTA IUVENILIA.

E Gregiis corporis & animi dotibus ornatus fuit. Nam,

1. Forma egregia fuit præditus.
2. Literis ab ineunte ætate haud mediocriter institutus fuit. Præceptorem habuit *Ausonius* Burdegalensem; (cujus exstant poëmata quædam, quem *Gratianus* tandem ad Consularem dignitatem Romæ evexit.) à quo didicit carmen eleganter scribere, ornate loqui, explicare controversias more Rhetorum.
3. Cibi, vini, somnique parcissimus, & libidinis victor fuit. *Vict. P. Diacon. Pompon. Lat. Egnat.*

II. ACTA OECONOMICA.

Vxor ejus fuit CONSTANTIA POSTHUMA, *Constantini II* filia, cujus Mater *Faustina* fuit. quæ *Posthuma* dicta est, quia *Faustina* mater prægnans erat, cum *Constantinus* moreretur; & post mortem demum ejus nata est. Cum autem *Constantia* adolevisset, *Gratiano* est desponsata, sed nullos ex ea liberos suscepit.

III. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

GRATIANVS à patre VALENTINIANO I. insignibus imperii ornatus est, cum nondum pubertatis annos egressus esset. Cum ergo tam pater, quam patruus mortem obiissent, *Gratianus* utrique successit.

II. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA.

1. Hic *laudatissimus* Princeps Imperium bene administravit; & insignibus virtutibus præditus fuit. Nam,

1. *Pius & religiosissimus*, atque à prima adolescentia religioni orthodoxæ addictissimus fuit, in qua etiam usque ad extremum vitæ halitum constans permanfit.

2. Valde *humanus & liberalis* fuit, adeo ut ægrotos ipsemet inviserit, illisque, quo ex morbo convalescerent, medicamenta attulerit: Pauperibus item & suis victum & amictum præbuerit.

II. GRATIANVS VALENTINIANVM II, fratrem consanguineum, quem exercitus puerum adhuc vix quadrimum Imperatorem salutaverat, ab imperii societate non repulit; sed omnia ei communia fecit, & imperium cum eo divisit, & ipsi cefit Gallia, Hispania, Germania & Britannia: *Valentiniano* vero Italia, Illyricum & Africa. *Zonaras*.

III. GRATIANVS cum animadvertisset, Thraciam Daciamque possidere Gothos, atque ab Hunnis & Alanis extremum Romano nomini periculum instare; accitum ab Hispania Theodosium, ingentis animi & pietatis virum, & propter fortitudinem ac res gestas celebrem, Magistrum militiæ fecit, eumque contra Barbaros cum exercitu misit: cumque feliciter eum bellum gessisse intellexisset, consortem Imperii fecit, concessa ipsi purpura, ac Orientis & Thraciæ imperio ei tradito.

IV. *Quemadmodum nemo sine vitis*: Ita & hic Imperator suos habuit nævos. Nam,

1. Cum *Theodosium* consortem Imperii fecisset, ex Pannonia in Gallias reversus gubernationem Imperii neglexit, & ludis, venationi, & arti scite sagittandi totum sese dedit. *S. Aurel. Vict.*

2. Exercitum Romanum neglexit, atque militibus Romanis Alanos, Barbaros (quorum vestitu utens interdum incedebat) prætulit, unde animos Romani exercitus à se abalienavit: sicut postea in cap. 3. dicemus.

II. ACTA SAGATA.

Gratianus Almannos, qui se in Germaniam ingenti exercitu (*Ammianus* habet ultra quadraginta millia) infuderant, apud Argentariam oppidum Galliarum felici prælio, ita ut ex tanto exercitu vix quinque millia effugerint, vicit, confusus auxilio divino: cujus ope, parvo exercitu, & minimo suorum incommodo, prope innumerabilem hostium multitudinem profligavit. Commisum est hoc prælium apud Argentoratum (quam urbem & Argentariam scriptores nominant) A.C. 378. *Paul. Oros. lib. 7, c. 23. P. Diacon. Ammian. Marcell.*

III. ACTA ECCLESIASTICA.

1. *Gratianus* paternæ pietatis æmulus fuit, & pro pace & tranquillitate Ecclesiis reddenda sedulo laboravit. *Valenti* patruo hæresi Arianae addicto contra Scythas opem petenti, negatis auxiliis respondit: *Non esse cum Dei hoste societatem belli coeundam. Zonaras.*

II. GRATIANVS *Valentis* patris sui crudelitatem, quam in Confessores sinceræ doctrinæ exercuerat, palam damnavit, eosque doctores & Episcopos, qui à *Valente* in exilia pulsi erant, revocavit, compensatisque damnis singulos Ecclesiis suis restituit; Hæreticos vero ex agris & finibus Ecclesiæ exterminavit, & Orthodoxam religionem unice fovit ac propagavit. Cumque Ariani ex Oratoriis seu templis passim profligarentur, expulsi Ariani doctores seorsim conventus colligebant, & seditiosum vulgus adversus Orthodoxos concitabant. *Theod. lib. 5. cap. 2. Sozom. lib. 7. c. 15. Ambros. lib. 5. Epist. epist. 26. Cent. 4. cap. 3. Socrat. lib. 5. cap. 2. Platina, &c.*

III. Exstat Epistola *Gratiani* ad *Ambrosium* Mediolanensem Episcopum scripta, in qua profectur, se amplecti Symbolum Nicænum. & in fine Epiphonema addit: *Agnoscere se, hanc suam confessionem non ita splendidam scriptam esse, ut magnitudo rei poscat; sed dicere se de Deo, quantum in hac infirmitate humana juxta scripta prophetica & apostolica possit, non tantum, quantum de magnitudine rerum divinarum se dicere posse optet. Philipp. in Chron.*

CAPUT III.

DE EGRESSU.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

CUM GRATIANVS exercitum negligeret, & Alanos, quos ingenti auro ad se transfulerat, veteri

veteri ac Romano militi anteferet, adeoque barbarorum comitatu & prope amicitia caperetur, ut nonnunquam eodem habitu iter faceret, in odium apud Romanos milites venit. *Victor.*

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

Cum **MAXIMVS** quidam Dux exercitus Romani, qui in Britannia tyrannidem arripuerat, Gallias ex improviso adoriretur, & *Gratianus* contra eundem pugnaturus esset, legiones ab eo defece-
runt, à quibus exceptus *Maximus*, ejusmodi dolo Imperatorem circumvenit.

Andragathius Præfectus Classis, & socius *Maximi* lectica gestatus, occurrere *Gratiano* jussus est. Interim rumor est sparsus, adventare uxorem *Gratiani*, quæ Lugduni Galliæ maritum expectaret. Hunc rumorem *Gratianus* verum esse ratus, neque insidias metuens, ad vehiculum ultro accurrit, ex quo *Andragathius* armatus profiliens, *Gratianum* nihil tale timentem occidit A. C. 383. die 25 Augusti, cum vixisset annos 29, (secundum *Marcellinum* 24) imperasset annos 16, dies sex, cum patre *Valentino* annos 8, & paucos menses: Cum patruo *Valente* & fratre *Valentiniano* juniore annos tres: Cum *Theodosio* annos 4, & mens. fere septem. *Socrates lib. 5. cap. 11. S. Aurelius Victor. Crisostomus Part. fol. 167.*

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

Cadaver *Gratiani* interfecti, *Valentino*, sæpe id per legatos poscenti, reddere *Maximus* noluit, ne exuviarum conspectu dolor militibus renovaretur. Non tamen diu post Tyranni & parricidæ justas luerunt poenas. Nam **THEODOSIVS M. Maximum** comprehensum interfici jussit. *Andragathius* vero se in mare præcipitem dedit. *Zonaras.*

II. VALENTINIANVS II.

sive junior.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. PATER fuit VALENTINIANVS I.

II. MATER fuit **JUSTINA**. Hæc tota Ariano veneno fuit infecta, sed vivente marito, qui orthodoxus erat, non ausa fuerat profiteri, quod Ariano dogmati esset addicta. Ipso autem mortuo, quia filius adolescens erat, palam id professæ, & Catholicos, quos potuit, sedibus suis eiecit. Nam

1. Inter cæteros orthodoxos Episcopos Ambro-

sium acerrime persecuta est, & filium, ut idem faceret, instigavit.

2. Hæc impia femina (consentiente filio *Valentiniano*) **BENEVOLV** Legum Scriptorem vocavit, atque ut Legem contra Homousianos conscriberet, jussit: Sed ille recusavit, se impia verba posse proferre & contra **DEVM** loqui. Mox vero, ne inceptum reginæ frustrari videretur, celsior ei honor promissus, si impleret injuncta *Benevolus*, qui nobilior in fide esse, quam in honoribus cuperet: *Quid mihi*, ait, *pro impietatis mercede altiore promittis gradum? Hunc ipsum quem habeo, tolle, tantum mihi conscientia fidei maneat illasa.* Hæc dicens, ante pedes impia præcipientium cingulum (militare ornamentum insigne) sibi ipsi detractum abiecit. *Alios* igitur ad legis proscriptionem sollicitavit *Iustina*. Legis hæc fuit sententia: Ut qui cum Ariminensi (Ariana) Synodo, iisque qui postea Constantinopoli congregati fuerant, sentirent, intrepide in Oratoriis convenirent, & in religionis *Ariana* exercitio pergerent. Si qui vero detrectarent, supplicium mortis subirent. *Theod. l. 5. c. 13. Ruffin. l. 2. c. 16. Socrat. l. 5. c. 11.*

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA POLITICA.

Imperii occupatio, ejusdemque administratio.

I. **VALENTINIANVS junior** statim post mortem patris *Valentiniani Primi* ab exercitu (cùm *Gratianus* morti paternæ non adesset) quadrimus adhuc puer Imperator appellatus est anno C. 375. Quade causa *Gratianus* peregre reversus, milites acriter infectatus est: Quosdam etiam authores fraternæ salutationis supplicio affecit, (uti *Zonaras* refert) quod se, qui Imperator esset, non consentiente, alium elegissent. Neque tamen recusavit, quo minus fratrem Imperii consortem haberet, cumque collegam ascivit, Imperium cum eo divisit: atque ille in Oriente, *Valentinianus* vero in Occidente imperavit.

II. **VALENTINIANVS**, quia quadrimus adhuc puer fuit, cum ad Imperii fastigia adscendit, nihil in primis notatu dignissimum in Imperio gessit, nisi quod instinctu matris Ariani favet, & Orthodoxos persecutus sit. Quare *Maximus*, qui Imperium arripuerat, ei per literas significavit, ut paternam fidem servaret, neque Ecclesiis molestus esset, alioqui se coactum iri, bello ipsum reprimere. *Valentinianus* vero adhuc adolescens, non au-

sus resistere matri, sibi tamen metuens à *Maximo*, *Ambrosium* rogavit, ut pacis sequester fieret: Sed legatio hæc frustra fuit. *Maximus* enim placide quidem legatis respondit, & fœdus renovavit: sed ut audiit, legatos Alpes transisse, statim cum exercitu insecutus, inopinanti *Valentiniano* supervenit, qui assumpta matre fugit classe Theſſalonicam, deinde in Orientem properavit ad *Theodosium*. Quem cum per literas compellasset, de ope sibi ferenda contra *Maximum* respondit is: *Haud mirum esse, si servus Dominum suum contemptui habeat, cum ipse deserta fide vera, atque matris illecebris pellectus, verum DEVM ac Dominum, & creatorem suum, contemptui habuerit.* Ut autem non defuturum se ei esse promiserat, si veram fidem amplecteretur: Sic cum ille venisset ad illum, liberaliter eò excepto, & copiis ingentibus comparatis, relicta Constantinopoli Theſſalonicam cum *Valentiniano* venit: inde Mediolanum progressus est, superatque Alpibus circa Aquileiam *Maximum* tyrannum cepit & occidi iussit. Eo igitur interfecto, *Valentinianus* in Occidentis imperium restitutus est. Nam *Theodosius* ei omnia, quæ *Maximus* obtinuerat, reddidit, monuitque ut relictis Arianis Orthodoxorum fidem sequeretur, & à persecutione illorum abstineret. Cumque *Theodosius* Constantinopolim reverteretur, *Valentinianus* ex Italia in Gallias se contulit. Eas post interitum *Maximi* circiter quinquennium rexit. *Socr. Sigon. Egnat. P. Diacon. Pompon. Latius.*

II. ACTA ECCLESIASTICA.

Supra diximus, quod *Valentinianus* junior à matre Arianis favente corruptus, illorum dogma amplexus, & Orthodoxos persecutus sit. Nam,

1. In Italia Orthodoxos persecutus est, & Arianos suis sedibus restituit, capitali supplicio constituto, si quis hoc impedire vellet. *Socrates.*

II. *VALENTINIANVS* instinctu matris *D. Ambrosium* Mediolanensem Episcopum Arianis hæreticis cedere, & irarum plenus collecta manu levis armaturæ templum (Basilicam vocant) in quo tunc *Ambrosius* erat, obsedit, atque illum sacris prodire foribus iussit. Cui *Ambrosius*: Hoc (inquit) mea sponte facturus non sum, neque prodam lupis stabulum ovium mearum, nec tradam templum illis, qui in *DEVM* blasphemii sunt: Verum si me occidere decretum tibi est, hic intus ensen hastamque in me defigito: talis enim perquam grata mors mihi futura. Cum autem ministri Imperatoris templi traditionem urgerent, dicentes: Imperatori licere omnia: Ipsius esse universa: Respondit *Ambrosius*; Noli te gravare, Imperator, ut putes,

te in ea, quæ divina sunt, Imperiale aliquod jus habere: Noli te extollere. Sed si vis diutius imperare, esto *DEO* subditus. Scriptum est: Quæ *DEI*, *DEO*; quæ Cæsaris, Cæsari, &c. Imperator cum videret, se constantiam *Ambrosii* expugnare non posse, à proposito suo tunc destitit. *Theod. l. 5. c. 12, 13. Sozom. l. 5. c. 11. & Ambrosius Epistola 34.* ipse fatetur, *Valentinianum* tanto deinde in se incubuisse affectu, ut, quem antea persequabatur, nunc diligeret: quem antea ut adversarium repellebat, nunc ut parentem putaret.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

ARBOGASTES Francus à *Gratiano* Imp. Comitum locum in aula, propter insignem bellipetritiam, consecutus, eundem retinuit etiam sub *Valentiniano* invito, potestateque ita abusus est, ut omnia ex suo arbitrio Imperatorem facere vellet: quod sibi non ferendum *Valentinianus* aliquando gladium in ipsum strinxit, sed impeditus ab aliis cum post Comitatu amovere conatus est. *Arbogastes* ergo eum apud Viennam Galliarum strangulavit. A. C. 392. die 15 Martii. *Epiphan. P. Diacon. Theodosius.*

XLIX. IMPERATOR. ROM. THEODOSIVS MAGNVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. Generatio.

THEODOSIVS MAGNVS natione fuit *Hispanus*, ex nobilissima & generosissima prosapia satus, quæ originem duxit à *Trajano*.

1. PATER ejus fuit *HONORIUS*.
2. MATER fuit *THERMANTIA*.

II. Appellatio.

1. NOMINE dictus fuit *THEODOSIVS*.
- II. COGNOMEN fuit *MAGNVS*, à rerum gestarum magnitudine.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

1. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ,
Natura & Mores.

1. *Virtu*, moribus & successu similis fuit *TRAJANO* Principi: summa in eo clementia, in-

incredibilis in suos pietas: rei militaris sagax, nec à literis alienus, simplicium ingeniorum admirator, portus tranquillus & murus Ecclesiæ, oculus Reipublicæ & præsidium fuit multo magis quam Achilles Græcorum, aut Hector Trojanorum: quippe quem ad extremum vitæ halitum nihil tam sollicitum habuit, quam cogitatio & cura de Ecclesiæ & Reipublicæ salute atque incolumitate. Adeoque magis gavisus est, (ut Augustinus scribit) se membrum Ecclesiæ esse, quam quod in terris regnaret. *Egnatius.*

11. *Educatio.* A puero in vera religione, pietate & bonis moribus informatus, & hoc ipso Trajano felicius fuit.

II. ACTA OECONOMICA.

I. VxoRES habuit duas.

PRIOR fuit PLACILLA, insigni pietate & virtute fœmina. Nam,

1. *Maritum ad pietatem, & ut originis suæ & conditionis memor esset, admonuit.* Cum videret maritum à pietatis veræque religionis studio alienum magis esse, quam deceret, cum hisce verbis admonuit: Αἰ σὲ, ὦ ἄνερ, πρὸς αὐτὴν λόγισαί, πῶς ἡδὲ πάλαι, πῶς δὲ γέγονας νῦν. Semper tibi marite cogitandum est, quis olim fueris, & quis nunc sis. Si enim perpetuam ejus rei obtinueris memoriam, non prorsus te ob accepta beneficia erga DEVM ingratum præstabis: sed ex præscripto legum DEI, quod ab eo accepisti, gubernabis Imperium; & ita eum, qui tibi, ut fideli ministro, commisit, rite colles. *Niceph. Callist. l. 2. c. 24.*

2. *Valde liberalis erga pauperes fuit.* Nam ad sublevandos eos, qui mutilata haberent corpora, nihil non diligentia & curæ adhibuit, nec ad eam rem servorum opera usa est, sed illa ipsa hoc fungi ministerio voluit. Simili quoque ratione Ecclesiarum hospitia visitare, ægrotis in lecto decumbentibus curationem adhibere, tractare ollas, jusculum gustare, patinam illis deferre, frangere panem, offas porrigere, eluere pocula, omnia denique alia munera obire, quæ servi & ancillæ exsequi solent. Atque illis, qui eam ab hoc genere ministerii avocare studerent, respondit: Aurum distribuere decere Imperatorem, se autem pro ipso Imperio ei, qui id ipsum dederat, illam operam offerre debere. *Theodoretus lib. 5. cap. 18.*

3. *Maritum suum monuit, ne cum Hæreticis rem haberet.* Cum enim Eunomius Episcopus Arianus disertissimus in gratiam Theodosii se insinuare vellet, metuebat Placilla, ne Hæreticus ille πειθαυλολογίας suis, h. e. verborum lenociniis Imperatorem circumveniret, ipsique venenum infunderet,

crebro Imperatorem ab ipsius conversatione dehortari solebat. Nam illa verbo DEI & Symbolo Nicæno firmissime adhærebat. *Sozom. lib. 7. cap. 6.* Et hanc conjugem suam Theodosius ardentissime dilexit, adeo ut post obitum ejus statuas passim in honorem ejus erigi, inque urbibus collocari jussit.

II. POSTERIOR Vxor fuit GALLA, *Valentiniani* soror, pia fœmina. Precibus hujus Conjugis adductus est Theodosius, ut Maximum tyrannum bello aggrediretur & puniret.

III. Liberi.

I. Ex priorē uxore Placilla suscepit duos filios, Arcadium & Honorium.

1. *Informatio Filiorum, & exhortatio ad eos.* Theodosius liberis suis virtutis Magistrum, qui eos literis & moribus bonis imbueret, præficere volens, Arsenium Diaconum Ecclesiæ Romanæ, eruditione & virtute celebrem, (ingenti numerata pecunia) conduxit, eique filios suos informandos tradidit; monens illum, ut cum iis, non ut cum Imperatoribus, sed vulgaribus discipulis ageret: & ut plagas, sicubi negligentes essent, & officium non facerent, adhiberet: eosque prorsus pro filiis haberet. Cum autem Imperator aliquando de improvviso Arsenii ludum literarium ingressus, videret filios suos in sellis collocatos, Arsenium vero stantem docere, graviter indignatus est, & præcepit ut Arsenius sedens doceret, filii vero stantes auscultarent: qua in re Arsenius Imperatori, sic volenti, paruit. *Zonaras. Niceph. l. 12. c. 23. Socrates l. 4. c. 23.*

2. *Ingratitudo Arcadii erga Arsenium.* Contigit aliquando, ut Arsenius Arcadio plagas, pro certo aliquo delicto, infligeret; ibi Arcadius iratus, Præceptoris Arsenio insidias vitæ struit, atque de eo occidendo cogitat. Sed Arsenius consilio ejus cognito, clam Regia egressus, statim se in vitam solitariam contulit, ibique instar Angeli vixit. Et si autem Theodosius Imperator eum diligentissime passim quærri præceperit, tamen nusquam inventus est. Tandem, cum Arcadius post parentis mortem Arsenium in deserto Schetini sancte vivere comperisset: misit ad eum, qui ipsius nomine veniam delicti, & benedictionem ab Arsenio peterent. Tandem enim Discipuli, provectiore ætate, intelligunt, quid Præceptorum officium requirat: & quam ingrati, cum discipuli essent, fuerint. *Ibidem.*

II. Ex posteriore uxore Galla unicam suscepit filiam, quæ nominata PLACIDIA, & postea Constantio Imperatori nupta fuit.

III. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

GRATIANVS ipsum Imperii consortem elegit. Nam cum Scythæ post cladem *Valentis* Imperatoris elati successu rerum Thraciam finitimaque loca vastarent, & coerceri nullo modo possent, *Theodosium* virum fortissimum & religiosissimum accersit. Hunc igitur, Ducem delectum, ablegat contra Barbaros: qui prælio victor, magnam Scythicæ gentis multitudinem cædit, cæteris in fugam coniectis, qui vel à victoribus deprehensi, vel à sese invicem obtriti perierunt. Barbaris igitur illis fere omnibus interfectis, *Theodosius* exercitu illic relicto, ipse victoriæ nuncius ad *Gratianum* tum in Paannonia degentem contendit. Cum ergo Imperator veritatem cognovisset, deque internecione Barbarorum plane constaret, *Theodosii* celeritatem admiratus est, & rem bene gestam laudibus prosecutus. Iam quia *Valentis* etiam partem post illius interitum consecutus, providebat, se tam immensam tanti imperii molem sustinere solum non posse: *Theodosium* novæ Romæ Imperatorem appellat, partim ut ejus industriam remuneraretur; partim quod neminem ad imperii societatem magis idoneum judicaret. Tradit igitur illi universum Orientem & Thraciam: Occidentem sibi reservavit. *Zonaras* §. 1.

II. Imperii administratio.

Optimus fuit Imperator; bello & pace præstantissimus, Ecclesiæ instaurandæ & Reipub. reparandæ natus: Orthodoxæ doctrinæ amantissimus: atque summis quibusque Principibus comparandus.

I. ACTA TOGATA.

Acta ejus *Togata* continent catalogum Virtutum ejus, quæ sequentes sunt:

I. Sapientia.

Sapienter Rempubl. administravit, quia leges ei salutares tulit. Nam

1. Sanxit, ne nova lex ulla promulgaretur: nisi quæ ab omnibus antea tam proceribus Cæsarei palatii, quam à Patribus conscriptis tractata esset: & tum universorum consensu, tum Imperatoria auctoritate confirmata. Bene enim, inquit, cognoscimus, quod cum vestro consilio fuerit ordinatum, id ad salutem nostri Imperii & gloriam redundare.

11. *Leges de luxuria frenanda tulit*, incepitque ab ipsa aula, quam instituit frugalissimam. Superiores vero Imperatores parum lautos se puta-

bant, nisi hybernæ rosæ poculis innatarent, & æstivam glaciem falerno refrigerando adhiberent, qui dapes non sapore, sed sumtu æstimabant, quicquid attulerat extremus Oriens, vel extra Imperium sita Colchis, &c. *Sigon*.

111. *ARCADIUM* natu majorum filium A. C. 383. creavit Augustum, eique Orientis Imperium tradidit. *Zonaras*.

IV. *Theodosius* cum iniret annum Imperii 15. filium suum minorem *HONORIVM* A. C. 393. appellavit Augustum, eique Occidentis Imperium tradidit. *Idem*.

II. Clementia.

Divus Ambrosius clementiam ejus magnopere commendat, cum in Oratione funebri ait: Si magnum est misericordem aut fidelem quemcunque hominem invenire, quanto magis Imperatorem, quem potestas ad ulciscendum impellat, sed revocet tamen ab ultione misratio. Quid præstantius fide Imperatoris, quem non extollat potentia, superbia non erigat, sed pietas inclinet? De quo *Salomon* in *Prov. c. 19. 12.* præclare ait: *Iniqui Regis irritatio similis rugitui leonis. Sicut autem ros in herba, sic & hilaritas ejus.* Quantum igitur est deponere terrorem potentiae, præferre suavitatem gratiae? Beneficium putabat se accepisse augustæ memoriæ *Theodosius*, cum rogaretur ignoscere. Et tunc propior erat veniæ, cum fuisset commotio major iracundiæ.

Hujus elegans historia à Zonara recitatur: Eo tempore, quo *Eugenius* bellum grave & periculosum commovit, cœpit *Theodosius* Imperator pecunia defici. Plus igitur exigere undique instituit, quam ante contributum fuerat. Eam ob rem *Antiocheni* (quibus tributa nova imponebantur) ita indignati sunt, ut & verbis contumeliosis debacchantur in Imperatorem, & statuas prioris ejus uxoris in foro sitas revellerent, & in publicas vias traherent. Mox furore iracundiæ, tanquam tempestate, mitigato, pœnitere eos cœpit commissorum, & intelligere, in quod discrimen conjecta esset civitatis salus. Deplorare igitur temeritatem, & confiteri delictum, & cum lacrymis & ejulatu implorare Deum, ut leniret Imperatoris animum, & preces illas miserabilibus modis decantare. *Flavianus* Episcopus in illo periculo non subtraxit opem civibus suis, & profectus ad Imperatorem, deprecando conatur illum placare. Cum vero parum se proficere sentiret, & atrocem pœnam meditari Imperatorem animadverteret, neque interpellare amplius eum auderet, & angeretur respectu civitatis suæ, tale cepit consilium. Solebant Symphoniaci pueri

pueri ad epulas Imperatoris aliquid accinere, ut ipse exhilararetur. Impetravit igitur ab iis *Flavianus*, quorum curatio ea erat, ut pueros Antiochenarum supplicationum carmina decantare paterentur. Quæ audiens Imperator, tanta misericordia affectus est, ut pateram, quam forte manibus tenebat, lacrymis profusis rigaret.

III. Modestia.

D. *Ambrosius* legem Imperatori *Theodosio*, quia iracundiæ permiserat iudicium, præscripsit, ut causarum de cæde cognitiones ad 30 diem protraherentur. Quoniam, inquit, iracundiæ permisti iudicium, & non rectæ rationi, sed animo irato obsecutus, sententiam pronunciaſti: conſcribe legem, qua deinceps ſententiæ per iracundiam pronunciaſtæ, irritæ ſint & nullius momenti: Cognitioneſque cauſarum de cæde & publicatione bonorum ad triginta dies ſcriptis proditæ maneat, uti recta ratione de illis iudicium deſ. Atque diebus illis confectis, qui decreta illa ſcripſerint, mandata tua tibi oſtendant. Ac tum quidem compreſſa iracundia, ratione ſola cauſam expendens inquires in decreta, & ita perſpicias, iniquane ſint, an æqua? Quodſi iniqua deprehenderis, certum eſt, ea decreta ſcriptis mandata te dilaceraturum: ſi æqua, confirmaturum: ſicque manifeſto intellecturum, numero dierum interjectarum, nihil de authoritate decretorum recte ſancitorum detractum eſſe. *Theod. d. l. fol. 588. Sozomenus lib. 7. cap. 24. fol. 761.*

Simile exemplum habuimus in *AVGVSTO Imp.* qui *Athenodoro Philoſopho* cauſationem ſenectutis flagitanti, ut ſibi liceret domum redire, conceſſit. At cum ille Cæſari dixiſſet: Vale, volens aliquod Philoſopho dignum monumentum deponere, adiecit: *Auguſte, cum fueris iratus, ne quid dixeris feceriſſe, priuſquam Græcarum literarum viginti quatuor nomina apud te recenſueris. Erasm. lib. 4. Apophthegm. p. 298.*

Huc pertinet elegans ſimile *Plutarchi*: Vt equis non in ipſo curſu frenum injicimus, ſed ante curſum: Sic qui propenſi ſunt ad iram aut libidinem, ante rationibus ac monitis refrenandi ſunt, prius quam in periculum ventum ſit.

Pulchrum quoque Modestia & Clementia exemplum eſt, quod exſtat apud *Zonaram*: Interea dum Imperator in Occidente verſatur, Iudæi conciliato & annuente *Honorato* urbis Præfecto (nam *Paganus* erat) magnificam in foro ærario Synagogam exſtruunt. Sed urbana multitudo ea re irritata, Præfecto maledicit: illo maledicta negligente, ſynagogam igne injecto cremat. Præfectus rem ad Imperatorem perſcribit, qui eam audaciæ pœnam

ſtatuit, ut ſumtus Synagoga perſolverent, eamque Iudæis inſtaurare liceret. Hoc magnus *Ambroſius* cognito, cum quodam Dominico feſto Imperator Mediolanenſem Eccleſiam ingrederetur, ſic exorſus eſt: Cur, Imperator, eum, qui te ex privato Regem fecit, ſuo grege tibi commiſſo, qui caput tuum prius ſqualidum diademate exornavit, tu contumeliis afficis; eos, à quibus ille rejicitur, iis præferendo, à quibus colitur, vi etiam illata, ut in media urbe, in qua Chriſtus colitur, ſynagogam Chriſti interſectoribus adificent? Ea reprehensione verecundatus Imperator: Numquid, inquit, Epicoſope, in Republ. bene conſtituta plebi concedenda eſt quidvis temere & impudenter audendi licentia? At ne illud quidem, inquit D. *Ambroſius*, concedendum eſt, ut Iudæi in medio Chriſtiana urbis Synagogas habeant, & blaſphemis precibus piorum aures obtundant. Ne vero iſtud decreveris, ſanctiſſime Imperator. His lenitus *Theodoſius*, Byzantiis remiſit mulctam, & Iudæos intra urbem Regiam habere ſynagogam vetuit.

IV. Authoritas.

Cum *Theodoſius* fœdus cum Gothis iniſſet, *Athalaricus* Rex Gothorum, qui *Fridigerno* ſucceſſerat, *Conſtantinopolin* ad *Theodoſium* venit, ab eoque benigne ſuſceptus eſt. Qui cum civitatis ædificia, & populi, quali ad feſtum diem exornati, frequentiam cerneret, ac per ſingula mente inhæreret, poſtea etiam regiam Imperatoris ingreſſus, cum ordinem gubernationis, Senatorum & Ducum & Principis pietatem, juſtitiam & modetiā conſideraſſet, agnoſcens à Deo hoc Imperium ordinatum eſſe, nec felices fore eos, qui evertere illud conarentur: Sine dubio, inquit, Deus terrenus eſt Imperator, contra quem quicunque manus levare annixus fuerit, ipſe ſui ſanguinis reus erit. Ille cum vita exceſſiſſet, ab Imperatore, exequias ejus præcedente, honorifica atque ſolenni ſepultura corpus ejus terræ eſt mandatum. Gothorum autem gentes, Rege ipſorum deſuncto, alleſti virtute & benignitate *Theodoſii*, in fidem ac verba ejus jurarunt, atque ex eo fœderati dicti ſunt.

V. Publicæ ſalutis ſtudio.

Publicam ſalutem magis quam privatam reſpexit: idque tum in vita, tum in morte.

1. *In vita*, uti patet ex oratione ejus ad *Aſenium* habita. Cum enim ei filios in diſciplinam tradiſſet, ſempiterna memoria dignum, & vere imperiale illud verbum prolocutus eſt: Si tales ſe præbituri eſſent, ut mores vitamque ſuam ad diſciplinam & leges Dei componerent, propenſum ſe fore, ut

eis Imperium in manus tradat, ad civium & subditorum commodum & utilitatem accommodatum: sin minus, conducibilius esse, ut sic privati vitam agerent, quam doctrina nulla cum periculo imperarent. Nicephorus Callist. lib. 12. cap. 23.

2. *In morte*, quia magis de Ecclesiæ salute, quam de morte sua sollicitus fuit. Inde D. Ambrosius in oratione quadam funebri cum hisce verbis commendat: *Dilexi* (inquit) *virum, qui cum corpore solveretur, magis de Ecclesia salute, quam de morte propria angebatur.*

Vitia ejus.

Mixtura virtutum & vitiorum in Heroicis naturis esse solet. Exemplum habemus in Theodosio, qui licet multis iisque præclaris virtutibus fuerit ornatus, nihilominus tamen quoque sua vitia habuit. Nam

1. *AVARVS* fuit. Cum enim bellis frequentibus fisco exhausto tributa nova præter solitum imposuisset civitatibus: Populus *Antiochenus* illud tributum novum indigne tulit. Et cum Exactores cerneret multa enormia perpetrare, & ex civibus quosdam suspendere: nonnullos crudeliter tractare: aliosque in carcerem conjicere: seditionem movit, atque Imperatoris, ejusque Conjugis *Placilla* statuas dejecit, & cum ignominia per civitatem in luto traxit.

11. *Ὁξύχολος*, sive *Iracundus* fuit. Nam ex ejus decreto, quod præcipitis iracundiæ impetu promulgatum fuerat, magna & miserabili clade *Thessalonicenses* affecti sunt. Rapuerat auriga gubernator Ludorum Circensium adolescentem ad stuprum. Hunc aurigam Præfectus *Vdericus* incluserat carceri. Instante autem solenni equestri certamine, populus *Thessalonicensis* illum, velut ad eam concertationem necessarium, dimitti postulabat. Quod quoniam non impetrabat, in gravem seditionem efferbuit, ac tandem etiam præfectum ipsum interfecit. Qua re nunciata, Imperator præter modum excanduit, & certum eorum numerum, qui adfuerant, interfici præcepit. Ex quo civitas multis injustis cædibus impleta fuit, cæsis hominum septem millibus. Siquidem peregrini, qui modo vel adnavigarant, vel de via advenerant, ex improvviso apprehendebantur, fiebantque miserabiles clades. In quibus & hoc quoque: *Mercator* pro duobus filiis captis, offerens se ipsum mori pro illis contendebat, quo illi servari possent. Idque ut impetraret, precii loco, quicquid auri habebat, militibus offerebat. Hi vero hominis calamitosi miseri, preces ejus ea conditione admiserunt, ut unum de filiis præ altero eligeret, pro quo moreretur; duos

vero dimittere se absque periculo non posse dixerunt: ne præfinitus occidendorum numerus immi-
nueretur. Pater itaque utrumque lamentabundus, ac plorans intuitus, neutrius electionem facere sustinuit, sed in continua hæsitazione, donec interficerentur ambo, suspensus mansit, æquali utriusque amore victus. *Diaconus.*

11. ACTA SAGATA.

1. *Bellum gessit contra Maximum tyrannum*, qui Gratianum interfecerat, sibi que Gallias vindicabat. De hoc bello *Orosius* & *P. Diaconus* ita scribunt: *Theodosius* justis necessariisque de causis ad bellum civile permotus, cum à duobus Augustis fratribus & ultionem *Gratiani* interfecti sanguis exigeret, & restitutionem *Valentiniani* miseria oraret, posuit in Deo spem suam, seque adversus Maximum tyrannum sola fide major (nam longe minor erat universi apparatus bellici comparatione) proripuit. *Andragathius* Maximi Comes summam belli administrabat. Qui cum largissimis militum copiis astuto consilio omnes Alpium & fluminum aditus communisset, dum navali expeditione incautum hostem prævenire & obruere parat, ineffabili judicio Dei sponte eadem claustra, quæ obstruxerat, deseruit. Ita *Theodosius*, nemine sentiente, ne dicam, repugnante, vacuatas Alpes intravit, atque Aquileiam improvise adveniens, magnum hostem & trucem Maximum, & ab immanissimis quoque Germanorum gentibus tributa ac stipendia solo terrore nominis exigentem, sine dolo & controversia clausit, cepit & occidit: *Andragathius* Comes, cognita *Maximi* nece, præcipitem è navi in vicino fluvio semet ipsum projiciens, suffocatus est. *Theodosius* itaque (Deo procurante) victoriam obtinuit, atque hoc formidolosissimum bellum sine sanguine duorum morte confectum est.

11. *Bellum contra Eugenium & Arbogastum.* Hi, post *Valentiniani* II interitum, ingenti exercitu ex Romanis & Barbaris collecto, terribile bellum adversus *Theodosium* movent, & ne in Italiam irrumperet, undiquaque Alpes claudunt & obsident. *Theodosius* vero Imperator omnem spem in Christum collocans, in vexillis pingi literas curavit, significantes nomen Christi. Iussit & aureos cudi, in quibus vexillum ipse tenebat, in quo erant eadem literæ, X P S. Adductis igitur ex Thracia copiis, præter omnem spem potitur claustris, & se dimittit in campos, prope Aquileiam, & statim pugnandi copiam facit. Vbi pugnatum ancipiti Marte: veteres enim legiones æquo Marte pugnant, auxiliares autem copiarum *Gothorum* vincebantur, & eorum decem millia cadebant. Ideo *Theodosius*

sius tota nocte precibus apud Deum pro victoria supplicans, & prostratus in terra dixit: *Omnipotens Deus, tu nosti quia in nomine Christi filii tui ultionis iusta praelia suscepi. Si savis in me, vindicta: si vero cum causa probabili, & in te confisus huc veni, porrige dexteram tuam, ne forte dicant Gentes: Vbi est Deus eorum?* Et statim petitione frustratus non est. Nam matutino tempore aciem iterum instruit: ubi in ipsa pugna repente tempestas cœlo immissa opitulata est tanta ventorum mole à tergo suo in hostium oculos atque acies, ut non solum quæcunque in eos jaciebantur, concitatissime raperet, verum etiam tela ab hostibus emissæ in eorum corpora retorqueret, ictusque eorum frustrarentur. *Ideo fortissima hostium cohortes Duce Arbetione ab Eugenio ad Theodosium transeunt: ubi fide accepta jubentur Eugenum, qui in colle eventum praelii expectabat, vinctum adducere: quod & factum est. Eugenius igitur captus ante pedes Theodosii prostratus veniam petiit, ac circa pedes ejus à militibus capite truncatus est. Arbogastus vero fuga elapsus, cum cognovisset, quia vivere non posset, post biduum proprio gladio se peremit. P. Diaconus in Theodos. §. 14.*

De hoc praelio Poëta Claudianus, quamvis à Christi nomine alienus, in ejus tamen laudibus dixit:

*Onimium dilecte Deo, cui militat æther,
Et conjurati veniunt ad classica venti.*

III. ACTA ECCLESIASTICA.

Theodosius Imperator religiosissimus fuit. Nam

1. *Idololatriam sustulit, idolorumque templa funditus evertit.* Hoc nempe requirit officium Regum & Principum, ut nutritii sint Ecclesiæ, impium cultum auferant; contra, veram religionem promoveant.

Tulit ipse leges, quibus sanxit, ut simulacrorum delubra, ubicunque locorum in Imperio suo invenirentur, ex ipsis fundamentis everterentur, & preciosior simulacrorum materia in alimenta pauperum expenderetur.

Similiter Templum Serapis subvertit, ejusque simulacrum igni combussit. Moris erat in Ægypto, ut mensura ascendens Nili fluminis ad templum Serapis (in quo colebatur Alexandria) deferretur, velut ad incrementi aquarum & inundationis auctorem. Subverso autem ejus simulacro, ignique consumato, omnes simul negabant, Serapin injuriæ memorem aquas ultra affluentia solita largiturum. Sed ut ostenderet Deus, non Serapin, qui multo Nilo erat posterior, sed se esse, qui aquas fluminis temporibus suis juberet excrecere; tanta ex eo &

deinceps fuit inundatio, quantam fuisse prius ætas nulla meminerat. Et ideo ulna ipsa, id est, aquæ mensura, quam *πῆχυς* vocant, ad aquarum DOMINVM in Ecclesiâ cœpta deferri. Hæc gesta urbi religioso Principi Theodosio nunciata sunt, extensis ad cœlum manibus, cum ingenti fertur exultatione dixisse: *Gratias ago tibi, CHRISTE*, quod absque urbis illius magnæ perniciæ tam vetustus error extinctus est. *Ruffinus Histor. Ecclesiast. lib. 2. cap. 30.*

11. *Baptizatus est ab Acholio.* Cum Theodosius Thessalonica in morbum incideret, baptizari se voluit ab Acholio Ecclesiæ ejus Episcopo, quem ad se vocatum interrogavit prius de doctrina, ne ab hæretico Episcopo baptizaretur. Is cum se Symbolum Nicænum amplecti professus esset, Theodosium, ab ineunte ætate recte institutum Christianis legibus, baptizavit. A. C. 380. *Ambros. lib. 7. epist. 59.*

111. *Edictum de vera religione sanxit.* E morbo recreatus edicto sanxit, ne quis catholicus haberetur, nisi secundum Apostolorum dogmata crederet unum esse Deum, tres vero distinctas divinitatis personas, ejusdem essentia, majestatis, & potentia. Quod decretum lib. 7. cap. 4. *Sozomeni* attingitur, in Codice vero integre recitatur, & sic incipit: *Cunctos populos, quos clementia nostra regit Imperium, &c.*

Eodem anno Arianæ, cum 40 annis oratoria obtinuisent, urbe Constantinopoli sunt egressi: Homousiani vero vicissim ingressi, Ecclesias receperunt. *Socrates, Marcellinus, Sozomenus.*

NOTA.

Hoc Anno (nempe A. C. 388.) Iubilæus Mundi 87. Mosis 37. Prædicationis Christi 7 fuit. Vnde patet, quantis eventibus insignis sit hic Iubilæus Mundi: videlicet Theodosii baptismus, ejusdem consulatu primo, & Ecclesiæ Dei triumpho de hæreticis victis, omnium clarissimo.

1V. *Mirum consilium de tollendis dissidiis in Ecclesiâ.* Mirum & memoria hominum sempiterna dignum est ejus Consilium, quod de componendis Ecclesiæ dissidiis & tollendis hæresibus suscepit. Advocavit Constantinopolin quarumcunque sectarum Episcopos, & Nectarium Episcopum Constantinopolitanum consuluit, quonam pacto sanari Ecclesiæ vulnera, & coire concordia posset? Cui respondit Nectarius, Esse virum disertum ac rerum peritum, adeoque sanctarum literarum & Philosophiæ gnarum, *Sisinium*, qui censeat, disputationibus non modo non uniri schismata, sed augeri etiam contentiones atque hæreses. Ideoque suavit, omnis Dialecticis pugnis, proponendum esse Episcopis Symbolum

bolum orthodoxæ Ecclesiæ, quærendumque utrum illud probent nec ne. Quod si probent, bene esse: sin rejiciant, absque disputatione vel monendos esse, ut in viam veritatis redeant, vel rejiciendos esse penitus. Hoc cum fecisset, confusi multi ab errore destiterunt, & orthodoxis sese adjunxerunt.

Socrates diserte inquit *lib. 5. cap. 10*: Τότε οἱ παρ' ἐκείνους δεινοὶ τὰς λέξεις ἀκράδουντες, τὴν οὐκ οὐκ ὁμολογίαν ἐνέγεγον. id est, Eo tempore, quicumque in vocibus exiliter ad calculum revocandis acuti volebant videri, peculiare dogma scribebant. De *Theodosio* autem addit, cum singulorum dogmata collegisset, precatum esse attente: συνεργήσω αὐτῷ τὸν θεὸν ἀπὸ τῆς ἀληθείας ἐπιλογῇ. Vt à Deo juvaretur in veritatis collectione atque propagatione.

v. *Judæi Synagogam exstruunt*, verum Ambrosii monitu diruitur, mandante Theodosio; de quo supra dictum est.

v i. *Valentiniano Theodosius reddit omnia*, quæ *Maximus* obtinuerat, monetque ut relictis Arianis orthodoxam fidem sequatur, & à persecutione Orthodoxorum abstineat. *Sigon.*

v i i. *Episcopos orthodoxos vocavit.* De quo *Sozomenus lib. 7. Histor. Eccles. cap. 7.* refert, quod Imperator *Theodosius* GREGORIUM, ob vitam & doctrinam admiratus, dignum censuerit Præsulatu Constantinopolitano, h. e. quod ipsum Episcopis in Concilio ibidem congregatis nominaverit: sed cum Gregorius hoc munus averfaretur, electus fuit NECTARIVS: quæ electio qualiter facta fuerit, cognosci potest ex *Theodoreto*, qui *lib. 5. Histor. Ecclesiast. cap. 9.* recitat epistolam Synodicam Episcoporum in Concilio II. generali Constantinopol. congregatorum ad Damasum & Episcopos Romæ congregatos, in qua inter cætera sic loquuntur: Constantinopolitanæ recentis, ut sic loquamur, Ecclesiæ Reverendissimum & Dei amantissimum *Nectarium* Episcopum præposuimus in generali nostro Concilio, & præsentem amantissimo Dei Imperatore *Theodosio*, cum omnium Clericorum ac totius civitatis approbatione. Ne autem existimetur Imperatorem fuisse præsentem tanquam κατὰ πρόκλησιν & sine ullo per judicium suffragio, notetur, quod *Sozomenus lib. 7. Histor. cap. 8.* memoret, Imperatorem jussisse, ut Sacerdotes nomina eorum, quos ad ordinationem dignos judicarent, chartæ inscriberent, ac sibi ex omnibus illis unius electionem reservarent: quod cum ab Episcopis esset factum, Imperatorem elegisse *Nectarium* in Constantinopolitanæ Ecclesiæ Episcopum.

v i i i. *Theodosius gloriatus est de Christianismo suo.* De quo *Augustinus* scribit: *Theodosium* dicere

fuisse solitum: magis se gaudere, quod membrum Ecclesiæ Dei esset, quam quod in terris regnaret. Extra Ecclesiam enim (ut idem *Augustinus* testatur) non est salus. Nec ulla major est in terris dignitas, quam Christianorum, qui servi Dei appellantur, quoniam in ornatu sancto Dominum adorant, *Psal. 96. v. 9.* eique sacrificant. *Psal. 110. vers. 3.*

x. *Liberalis fuit in Ecclesiæ ministros.* De nimia enim liberalitate in ministros verbi & pauperes cum moneretur, respondit: *Nunquam defuturam fisco regio pecuniam, quamdiu Ecclesiarum Doctores & homines egeni ex eo sustentarentur.*

x. *Cum Theodosius bello finito Constantinopolin rediisset*, Arianos templo primario ejecit, eosque in suburbium removit, & templum *Nazianzeno* tradidit. Ariani contra *Sicarium* mittunt, qui *Nazianzenum* trucidet: is vero pœnitens facti, veniam petit & impetrat. *Nazianzenus.*

x i. A. C. 381. CONCILIUM œcumenicum secundum, jussu Theodosii, Constantinopoli celebratur à 150 Episcopis, contra Macedonianos μωμεταρχους, h. e. negantes Spiritum sanctum esse Deum.

Symbolum quoque Nicanum repetitum, confirmatum, & verborum quorundam adjectione declaratum atque illustratum est. *Socrates 5.*

x i i. *Per 8 menses Theodosius ab Ambrosio excommunicatus est.* Vbi i. notanda *Occasio.* 2. Theodosii excommunicatio, ejusdemque obsequutio. & 3. Publica absolutio, & in Ecclesiam receptio.

i. *Occasio.* *Theodosius*, cum Thessalonica seditio quædam orta esset, jussit promiscue sæviri in vulgus. Misit igitur eo militum cohortes, à quibus trium horarum spatium ad septem millia hominum trucidata sunt; uti supra dictum.

i i. *Eam ob causam* ab *Ambrosio* excluditur octo mensium spatium. Nam *Ambrosius* hujusmodi cladem gemitibus plenam audiens, cum *Theodosius* Mediolanum venisset, & solenniter in sacrum voluisset intrare templum, occurrit foris ad januas, & ingredientem his sermonibus à sacri liminis ingressu prohibuit, dicens: *Nescis, Imperator*, perpetrata necis quanta sit magnitudo, neque post causam tanti furoris mens tua molem præsumptionis agnoscit? Sed forte recognitionem peccati prohibet potestas Imperii; Decet tamen ut vincat hic ratio potestatem. Scienda quippe natura est, ejusque mortalitas atque resolutio, & pulvis progenitorum, ex quo facti, & in quem redigendi sumus: & non, flore purpureo confidentem, infirmitates operi corporis ignorare. Coæqualium hominum es Imperator & Conservorum. Unus enim omnium Dominus,

minus, Rex & Creator. Quibus igitur oculis aspicias illius templum, qui est omnium Dominus? Quibus pedibus sanctum illud solum calcabis? Qui, quæso, manus, injusta cæde & sanguine resperfas, extendere audes, & eisdem sacrosanctum Domini corpus accipere? Aut quomodo venerandum ejus sanguinem ori admovebis, qui, furore iræ jubente, tantum sanguinis tam inique effudisti? Recede igitur, recede, ne secundo peccato priorem nequitiam augere contendas. Sed capeffe vinculum, quo, ut ligeris, Dominus omnium cœlitus sententiam dat. Quod quidem vinculum vim habet, & morbum animi depellendi, & te ad sanitatem restituendi.

Huic orationi Imperator obediens (nam divinis educatus eloquiis accurate norat, tum quæ essent Sacerdotum officia, tum quæ Regum propria) cum gemitu & lacrymis ad palatium suum revertitur. Et ipse sic pœnitentiam egit, ut populus pro illo orans magis fletet videndo Imperatorem prostratum, quam timeret peccando iratum; ut Augustinus loquitur. Nam cum excommunicatus esset, largum lacrymarum fontem ex oculis effudit: cumque ex eo quæreretur, quare tam lamentabiliter fletet, respondisse fertur: *Et templum & cœlum clausum mihi est.* Recte dixit, cœlum sibi clausum esse: quamdiu excommunicatus viveret. Nam ipse Christus *Matth. 18. v. 18.* inquit: Quæcunque ligaveritis super terram, ligata erunt in cœlo.

III. *Publica absolutio, & in Ecclesiam receptio.* Theodosius, elapsus ab excommunicatione octo mensibus, cum instaret dies festus Natalitiorum Christi, receptus est ab Ambrosio in Ecclesiam, pronuntiata ei absolutione publica post actam pœnitentiam. Eodem submonente, Imperator tulit legem (quam propria manu literis confirmavit) qua cognitiones causarum de cæde, & pœnæ capitales, ab Imperatore injunctæ, in diem tricesimum differri jubebantur. Sic igitur sacratissimus Imperator ingredilimina præsumens, non stans Domino supplicavit, neque flexit genua: sed pronus in pavimento jacens, Davidicam proclamavit vocem: *Adhasit pavimento anima mea, vivifica me secundum verbum tuum.* Manibus barbam, capillosque evellens, frontem percutiens, & pavimento lacrymarum guttas adspargens, veniam ut impetraret poscebat. *Hanc historiam recitans Theodoretus l. 5.* hoc Epiphonemate claudit: *Tali, tantæque virtute, & Ambrosius & Imperator erant illustres. Nam utrumque ego admiror: illus quidem libertatem; hujus vero obedientiam: Itemque fervoris flammam illius, & hujus fidei puritatem.* Confer *P. Diaconium in Theodos. §. 7, 8, 9, & 10.*

Monitum Theologicum.

Heus, *Theodosi*, adesto, ut non modo Principes Christianos, verum etiam de fæce vulgi homunciones, tot sceleribus pollutos, tecum loqui & serio pœnitere doceas: Vel exemplo isto, coram Deo & Angelis ejus sceleratissimis Christianis, qui hodie terrarum & cœli propudium apparent, cordis duritiem exprobra, & horrendos denuncia exitus.

Viri in Ecclesia celebres.

I. *ACHOLIVS* Episcopus Thessalonicensis, qui *Theodosium* baptizavit, hoc tempore floruit.

II. *BASILIVS* Magnus A. C. 381. mortuus est; de quo in præcedenti historia etiam dictum est.

III. *AMBROSIVS* Episcopus, dum templum Mediolanense Arianis tradere recusat, periculis objicitur, *Iustina Valentiniani* junioris matre, & *Ariana* labe infecta, exitium ei moliente. Qua de re vide *Ambrosium l. 5. Epist. 33, & 34.*

IV. *AVGVSTINVS* A. C. 388. in Paschate ab *Ambrosio* baptizatus est, cum esset 34 annorum, postea revertitur Romam, & hac æstate Romæ commoratur, ut ineunte vere in Africam naviget, & scribit librum de moribus Ecclesiæ Catholicæ, & alterum de moribus Manichæorum. *Augustinus* Anno Christi 391. factus est Presbyter in Ecclesia Hipponensi, cui præfuit annos 40, ætatis circiter 37.

V. *GREGORIVS NAZIANZENVVS* A. C. 389. moritur.

VI. *DIDYMVVS Alexandrinus* vixit A. C. 392. Admiratione dignum est, quod de illo *D. Hieronymus* refert, cum à parva ætate oculis captum artes liberales præclare didicisse, & commentarios scripsisse in Psalmos & Evangelia, &c. Et anno Christi 392. jam excessisse annum ætatis 83. Exstat ejus liber de Spiritu S. quem *Hieronymus* in latinum vertit.

VII. *JOHANNEM* Monachum *Theodosius* Imperator A. C. 393, apud Thebaidem ob futurorum scientiam celebrem, & cujus prædictioni de *Maximo* opprimendo eventus responderat, de eventu belli adversus *Eugenium* consulit: cui ille victoriam pollicetur, ut scriptum reliquerunt plerique Scriptores Ecclesiastici.

VIII. *AMPHILOCHIVS* Iconii Episcopus, à *Theodosio* vocatus, Concilio Constantino-
poli celebrato interfuit A. C. 394. Hic ab Imperatore *Theodosio* postulavit, ut Arianæ in Dei filium maledici ex urbibus ejicerentur, aut saltem con-

ventus agitare prohiberentur. Imperator petitionem eam, quod durior inhumaniorque sibi esse videretur, non comprobavit. Cum itaque recta oratione nihil se proficere posse perspiceret Episcopus: Obliqua oratione Imperatorem flectere conatus est. Paucis igitur diebus interjectis, rursus in aulam Imperatoris venit, & cum Imperatorem submisit & suppliciter salutasset: Filium ejus Arcadium, qui nuper ad Imperium electus fuerat, inhonoratum reliquit, & veluti cum puero colloquens, manuque caput ejus demulcens: *Salve & tu, fili*, inquit. Imperator, quod senem *Amphilochium* rudiori animo esse, & rustice agere existimaret, quomodo filium salutare deberet, docuit. Atque ille, sufficere illi talem honorem, dixit. Imperator ira percitus, & veluti filius injuria affectus esset, graviter commotus, cum convicio Episcopum abduci jussit. Ille quamvis protruderetur; conversus paululum, consiliumque occultatum animo proferens: Tu, inquit, cum homo sis, tui filii neglectum iniquo fers animo. At quomodo putas Deum omnipotentem ferre contemptum Filii sui, Salvatoris nostri, quem Ariana impietas inducit? *Delectatus* hoc dicto Imperator Episcopum revocat, veniam precatur, ejusque artificium admiratus, decreto Arianorum conventus sustulit. *Zonaras §. 5. Nicephorus l. 12. c. 9. Sozomenus l. 7. c. 6.*

IX. IOANNES CHRYSOSTOMVS, patria Antiochenus, ordinatur Episcopus Ecclesiae Constantinopolitanae anno Christi 398. Hic Antiochena Ecclesiae Presbyter adhuc, eas orationes scripsit, quae Statuarum titulum praese ferunt. *Zonaras §. 4.*

X. GREGORIUS Nazianzenus, Episcopus rerum divinarum peritissimus, qui pridem orthodoxos clam in S. Anastasiae aede ob haereticorum impudentiam & audaciam docuerat: Post apertas orthodoxis à Theodosio Ecclesias, palam filium ejusdem cum Patre naturae, & Spiritum sanctum cum utroque adorandum & glorificandum praedicavit. Nam *Macedonius*, qui exiguo tempore Patriarcha Constantinopolitanus fuit, non ferebat, ut Spiritus vel Deus nominaretur, vel pari cum Patre Filioque potentia, eademque natura praeditus diceretur. Quamobrem jussu Theodosii I. Concilium aenumenicum est indictum, cui 150 Episcopi interfuerunt, qui Spiritum sanctum & Deum esse statuerunt, & Patri Filioque potentia parem; *Macedonii* ejusque sectatorum blasphemiam in Spiritum S. damnarunt, & Ecclesia Catholica ejecerunt, in Symbolum Nicænum inserta clausula illa, quae incipit (ET IN SPIRITUM SANCTUM) usque ad finem. *Zonaras §. 4.*

XI. PAVLINVS relicto vitae splendore, & rogatis bonis suis in pauperes, fit Christianus A. C. 394. & in agro *Nolano* senescit.

XII. Eodem anno SEVERVS SVLPITIVS illustri genere prognatus, Christianam religionem proficitur in Galliis, sequens vestigia Martini Episcopi Turonensis. *Sulp.*

XIII. HIERONYMVS A. C. 395. sacra Biblia ex Ebraeo vertit latine, & sua versione antiquat eam, quae ex 70 Interpretibus versa in usu erat. *Sigeb.* Antiqua autem illa versio ex 70 retenta fuit postea in Psalmis, neglecta versione Hieronymi.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

I. MORBVS. Post victoriam ab Eugenio reportatam *Ambrosium* accersivit Aquilejam, & inde cum eo Mediolanum accessit, ubi assumpto *Honorio* triumphat A. C. 394. & paucis diebus post intercutis morbo laborare cepit.

II. TESTAMENTVM. Ingravescente morbo, duobus filiis testamentum condidit: ARCADIO Orientem, HONORIO Occidentem regendum tradidit, & illi *Rufinum*, huic *Stiliconem* tutorem adjunxit.

III. Oratio *Ὁ Θεός*. Theodosius moriturus vocavit filios *Arcadium* & *Honorium*, eosque ardenti affectu serio cohortatus est, per salutem ipsorum & Reipubl. obtestans, ut sua vestigia insequentes hoc sibi unice curae esse vellent, quo fidei & pietatis doctrina pura & incorrupta conservaretur, & ad posteros propagaretur: In eo conatu nullis laboribus ac sumtibus parcerent. Nam in hoc uno summam felicitatis esse positam; hacque ratione unica, nec ulla alia recte firmari pacem, confici bella, erigi trophaea, & parari victorias. *Theodor. l. 5. c. 25.* & alii.

REGVLA.

Parentes ante mortem liberos suos ad pietatem & virtutem exhortentur, iisque benedicant.

EXEMPLA.

I. Biblica.

I. ISAACVS moriturus filiis suis, nempe *JACOBO* & *ESAV*, benedictionem non tantum optat, sed etiam donat. Quae benedictio *Gen. 26.* descripta exstat.

II. JACOB moriturus 12 filios suos benedicit: quae benedictio continetur in *c. Gen. 49.* à v. 1. usque

usque ad v. 28. In illis namque ordine 12 filios suos *Iacobus* benedixit, illisque prædixit, qualis cujusque tribus fors futura sit.

III. *DAVID* moriturus ad *Salomonem* filium suum, & regni hæredem ait: Ego ingredior viam universæ terræ, confortare & esto vir, & observa ut custodias mandata Domini Dei tui. 3 Reg. 2.

IV. *TOBIAS* in hora mortis suæ vocavit ad se *Tobiam* filium suum, & septem juvenes nepotes suos, dixitque eis: Audite filii mei patrem vestrum: Servite Domino in veritate: & inquirete, ut faciatis, quæ placita sunt illi: & filiis vestris mandate, ut faciant justitias & eleemosynas, ut sint memores Dei, & benedicant eum in omni tempore in veritate, & in tota virtute sua. Tob. 14. v. 5, 10, & 11. Plura exempla invenies in histor. Constantii Chlorig Imp. patris Constantini M.

II. Profana.

I. *Scilurus* Scythæ octoginta liberos masculos habens, cum esset moriturus, fasciculum jaculorum singulis porrexit, jussitque rumpere. Id cum singuli recusassent, eo quod videretur impossibile, ipse singula jacula exemit, atque ita facile confregit omnia, filios admonens his verbis: Si concordēs eritis, validi invictique manebitis; contra si dissidiis & seditionibus distrahemini, imbecilles eritis, & expugnati faciles. Non potuit Scythæ magis Scythice rem ob oculos ponere. Fratrum scilicet inter se concordiam quovis muro firmitus esse munimentum. *Plutarchus in Apophtheg. Stob. serm. 82.*

II. *SEVERVS* Imp. moriturus ad se vocavit *M. Antoninum* & *Getam* filios, à quibus quid vellet percunctatus: Facite, inquit, ut conveniat inter vos, locupletate milites, cæteros omnes contemnite. Sciebat enim, filios regni cupidissimos post mortem de successione disceptaturos: & nisi pecunia militum animos flecterent, penitus interituros esse. *Dion.*

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

Theodosius, A. C. 395, hydropisi mortuus est *Mediolani*, cum vixisset annos 50, imperasset annos 17. *Victor. P. Diaconus.*

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

Corpus ejus eodem anno Constantinopolin translatum, ibique magnifice sepultum est. *Zos. P. Diaconus.*

Postremus hic Imperator Orientis & Occidentis Imperium solus tenuit. Et mors ejus vere fuit fatalis ad ruinam & interitum Imperii Occidentalis: ut secum abstulisset pacem & quietem Ecclesiæ & Rei-

pub. pene omnem videatur. Statim enim ab ejus obitu Italia magno motu labefactata, nec multo post in hostium ditionem potestatemque redacta est, ut ex sequentibus patebit.

L. IMPERATOR ROM.

ARCADIUS & HONORIUS Collegæ.

I. ARCADIVS.

I. ORTVS.

I. PATER ejus fuit *THEODOSIVS MAGNVS.*

II. MATER fuit *PLACILLA.*

II. PROGRESSVS.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ,

Natura & Mores.

Formosus fuit, & ingenio solerti præditus, inque vera religione ab *Arsenio* diligenter informatus, cui, cum ab illo plagas accepisset, insidias struxit: de quo in Historia Theodosii M. plenius in c. 2. diximus.

II. ACTA OECONOMICA.

I. Vxor ejus fuit *EVDOXIA*, ambitiosa & superba mulier, & πολυπράγμων, quæ negotiis Imperii sese immiscebat. Ideoque à Iohanne Chrysostomo reprehendebatur. Qui ipsius instinctu bis in exilium ejectus est.

II. LIBERI. Ex uxore Eudoxia suscepit unicum filium, nempe *THEODOSIVM II*, qui postea Imperator factus, & tres filias *Flaccillam*, *Martianam*, & *Pulcheriam*: quæ virginitatem perpetuo servavit, summa bonitate, integritate & sanctitate; religionis observantissima cultrix. *Pomp. Latus.*

III. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

A patre suo Theodosio M. adhuc vivente consors imperii electus est Anno 5. Imperii ejus. Post mortem vero ejus Imperator Orientis (ut & frater ejus Occidentis) ex testamento Patris factus est. Ipse vero moriens, quia nondum per ætatem Imperio maturi esse videbantur, testamento Imperii tutores ordinavit, qui liberorum ætatem adultam supplet, regni curam gererent, *Rufinum* *Arcadio*, *Honorio* *Stiliconem* adjungens. *Victor.*

II. Imperii administratio.

1. ACTA TOGATA.

Consiliarios suos Arcadius & Honorius in summo honore habuerunt, eorumque dignitatem defenderunt. Nam legem tulerunt: Quisquis sceleris inierit factionem, aut factionis ipsius suscepit sacramentum, vel dederit: de nece etiam Viro- rum illustrium, qui consiliis & consistorio nostro intersunt: Senatorum etiam (nam ipsi pars corporis nostri sunt) cogitaverit: (eadem enim severitate voluntatem sceleris, qua effectum, puniri iura voluerunt:) Majestatis reus esto.

Verum Tutores & Consilarii perfidi fuerunt, & potestate sibi concessa abusi sunt. Nam,

1. RUFINVS, homo improbus, à quo *Arcadius* totus pendebat, clam missis muneribus Gothos sibi conciliavit, Regique *Alarico*, ut arma caperet contra *Arcadium*, persuasit. Hunc enim metu isto perterritum impellere moliebatur, ut collegam se adscisceret, atque Imperatorem se nominaret, ut pulchre ait *Claudianus*:

————— *apprehensa veste morantem*
Increpat Arcadium, scandat sublime tribunal,
Participem sceptri socium declaret honoris.

Verum *Stilico* cum exercitu transit in Græciam, ut *Alaricum* (qui à *Rufino* clam erat evocatus, qui eam vastet: quod libentissime fecit, & urbes quasdam exscindebat, præter Thebas & Athenas) pellat: sed fraude *Rufini* *Stilico* accipit mandatum ab *Arcadio* Imp. ut omisso hoste exercitum statim Constantinopolin mittat: qua de re iratus, ipse quidem in Italiam regreditur, sed *Gaina* Duci mandat, ut fraudem *Rufini* ulciscatur, & eum trucidet; quod & factum est, cum *Arcadius* exercitui obviam iret, ubi *Rufinus* à militibus occisus est. Caput ejus cuspidi affixum, ad portam urbis Constantinopolis collocatum est, ut spectantibus ludibrio esset. Dextra etiam contumeliæ causa per urbem circumlata, additis his verbis: Date stipem viro inexplabilis avaritiæ. De quo similiter *Claudianus* lib. 1. in *Rufinum*.

Dextera quinetiam ludo concessa vagatur
Æra petens, pœnasque animi persolvit avari
Terribili lucro, vivosque imitata retentus
Cogitur adductis digitos inflectere nervis.

V S V S.

Status piorum in hac vita est instar *Comœdiæ*: Impiorum vero instar *Tragœdiæ*. h. e. Pii in vitæ progressu cruce & calamitate premuntur, sed in vitæ egressu ab eadem liberantur & exhilarantur:

Contra autem impii in vita sua summa felicitate atque gloria fruuntur, sed tandem in exitu vitæ horribiliter à DEO puniuntur. Vnde fit ut non tantum pii in Ecclesia, sed etiam gentes extra Ecclesiam hac mirabili planeque inæquabili piorum & impiorum sorte scandalizentur. Quia Crucis mysterium, quod rationi humanæ est absconditum, non intelligunt. De quo pulcherrimi versus *Claudiani* lib. 1. in *Rufin.* sunt notandi:

Sape mihi dubiam traxit sententia mentem,
Curarent superi terras, an nullus inesset
Rektor, & incerto fluerent mortalia casu.
Nam cum dispositi quassem fœdera mundi,
Præscriptosque maris fines, annique meatus,
Et lucis noctisque vices: tunc omnia rebar
Consilio firmata DEI, qui lege moveri
Sidera, qui fruges diverso tempore nasci,
Qui variam Phœben alieno jusserit igne
Compleri, solemque suo: porrexerit undis
Littora: tellurem medio libraverit axe.
Sed cum res hominum tanta caligine volvi
Adspicerem, latoque diu florere nocentes,
Vexarique pios: rursus labefacta cadebat
Religio, caussa que viam non sponte sequebar
Alterius, vacuo qua currere semina motu
Affirmat, magnumque novas per inane figuras
Fortuna, non arte, regi: qua Numina sensu
Ambiguo vel nulla putat, vel nescia nostri.
Abstulit hunc tandem Rufini pœna tumultum,
Absolvitque DEOS. jam non ad culmina vi-
rum

Injustos crevisse queror: tolluntur in altum,
Ut lapsu graviore ruant.

II. EUTROPIVS. Hujus quidem summa apud *Arcadium* potentia fuit, & primus ex Eunuchis dignitatem Consularem ab Imperatore obtinuit: sed *Rufino*, cui successit, nihilo melior fuit. Nam vendidit Magistratus: provincias, quibus vellet, eripuit: honoratissimos quosque calumniatus est, eosque in exilium egit. *Stiliconem* etiam in Occidente hostem Imperii publice declarari jussit: insuper *GILDONEM* Comitem in Africa ad suas partes traduxit, & ut Africam occuparet, eamque tanquam jussu *Arcadii* obtineret, decrevit. Et hic notandum, ipsum sedulo operam dedisse, ut lex ab Imperatoribus promulgaretur, ne quisquam ad Ecclesias, tanquam ad asylum, profugeret: Sed ut hi, qui eo profugerant, inde abriperentur. Qua lege confestim ille ipse pœnas dedit. Nam cum illius fallacia deprehensa, quod Imperatori perfidus esset, imperiumque affectaret, Imperator ipsum è medio tollere sibi proposuit. Quod cum *Entropius* animadverteret, ad Ecclesiam, ubi se-

curus

curus esse putabat, confugit. Verum secundum legem latam ex templo extractus est, illique caput præscindi *Arcadius* iussit. *Socrates Histor. Eccles. lib. 6. cap. 5.*

A X I O M A.

*Perniciosa Consilia plerumque in authores
redundant, à quibus profecta sunt.*

EXEMPLA I. BIBLICA.

I. H A M A N patefactis calumniis, quibus impe-
traverit edictum de tota gente Iudæorum delenda,
pœnas meritas debitasque persolvit. Nam de ea ipsa
furca, quam Mardochæo erexerat, ipse suspensus est.
Esther. 7.

II. A C H I T O P H E L, etsi consilium ejus cal-
lide excogitatum erat in perniciem Davidis, tamen
divinitus impeditum est, & in caput auctoris redun-
davit. *2 Sam. 17.*

II. P R O F A N A.

1. L Y C V R G V S legem scripsit, ne mulieres in
festo mysteriorum curru veherentur; quæ vero id
fecisset, multam lueret, quam ipse idoneam pu-
tans constituerat. Prima vero ipsius uxor adversus
hanc legem deliquit, atque damnata pœnam subi-
vit. *Ælian. lib. 13.*

2. Z A L E V C V S Locris Occidentalibus leges
dedit, ut adultero bini oculi effoderentur. Filio
Zaleuco paullo post in adulterio deprehenso, ne au-
thoritas legum imminueretur, curat filio unum, si-
bi alterum erui oculum.

3. C H A R O N D A S Tyrius prohibuerat in Se-
natum inferre telum seu gladium. Cum aliquando
properaret in curiam, & oblitus fuisset deponere
gladium, proptereaque suam ipsius legem violasse
diceretur, se ipsum suo gladio transfodit.

4. Exemplum habemus in E V T R O P I O, de
quo jam dictum.

III. G A I N A (ab aliis vocatur C A J A N V S)
haud diu post Gothorum auxilio fretus, *Arcadium*
ex Imperio excussurus bellum civile contra eum
movit: *Thraciam* & loca vicina igni ferroque va-
stat: Constantinopolin quoque astu occupare co-
natur, sed divinitus servata est. Nam cum *Gaina*
Regiam noctu incendere conaretur, & domum in-
custoditam Præsidis esse constaret, conspectus est
exercitus Angelorum in muris, qui milites *Gaina*
depulit: ideo ad Hellepontum properat, cum ho-
stis ab Imperatore declaratus esset. Contra eum
mittitur ab *Arcadio Fravita*, qui Præfectus maris
erat, qui *Gaina* copias, dum transire conantur, vin-

cit, demergit, & victor ad Imperatorem redit. *Gaina*
victus trans Istrum cum suis properat: ubi Hyl-
des Hunnorum Princeps, ut *Arcadio* rem gra-
tam faceret, sæpius prælio cum *Gaina* congredi-
tur, eum vincit tandem, & obtruncat, caputque e-
jus Constantinopolin mittit, ubi pilo suffixum fuit.
Zosimus.

IV. G I L D O Africam suo dominio subicit, im-
peditque ne frumenta Romam mitterentur. Pro-
pter hanc perfidiam reprehensus à fratre *Macezel*
(ab aliis scriptoribus vocatur *Mascelzer* vel *Maze-
sceles*) se Ducem contra eum offert. *Gildo* cum
hæc comperisset, fratris liberos jugulat, & scelus
scelere cumulat. Sed *Macezel* cædem filiorum ul-
turus, ex Italia copias contra eum adduxit, cumque
dies ac noctes aliquot precibus ac vigiliis consum-
fisset, cum quinque millibus septuaginta millia mi-
litum, D E I nutu, sine prælio in deditionem acce-
pit. Nam cum ad eos, qui primo occurrerant, pia
verba pacis jactaret, signiferum quendam insolent-
ter obstitentem gladio percussit in brachio, eum-
que manu debilem ipso coëgit vulnere inclinare
vexillum. Quo viso, auxiliarii *Gildonis* Barbari
terga illico dederunt. *Gildo* & ipse arrepta navi fu-
git, sed vento in Africam repellitur; ubi capitur &
strangulatur, & urbs Roma statim difficultate an-
nonæ sublevata est.

Verum *Macezel* elatus rerum secundarum inso-
lencia, & tumens, posthabito sanctorum consortio,
cum quibus antea D E O militans vicerat, etiam
Ecclesiam D E I temerare ausus est, atque ex ea
quosdam non dubitavit extrahere. Secuta mox pœ-
na sacrilegum est. Nam iisdem superstitibus atque
insultantibus, quos ab Ecclesia ad pœnam protra-
xerat, post aliquantum solus ipse punitus est. Pro-
bavitque in se uno, ad utrumque semper divinum
vigilare iudicium, quando, & cum speravit, adjutus
est, & cum contempsisset, occisus est. *P. Diacon. in
Arcad. & Honor. §. 3.*

Alii Historici vero referunt, quod, cum Africam
armis receptam ad se trahere conatus esset, à mili-
tibus, qui imperii ejus pertæsi, obtruncatus sit.

II. ACTA ECCLESIASTICA.

I. P I E T A S. Constantinopoli *Arcadius* preca-
turus templum ingressus erat. Successerat autem
ad proximam domum promiscui generis immensa
hominum turba, ut propius Imperatorem contue-
rentur. Vixdum Imperatore digresso, domus ea
maxima templo cohærens, in qua fuerat hominum
multitudo, subito corruit, cum ingenti admira-
tione & stupore populi. Sequebatur autem excla-
matio, ob orationem pii Principis ruinam immi-
nentem

nentem suspensam, tantamque multitudinem fuisse liberatam. *P. Diaconus.*

II. *Instinctu uxoris Eudoxia* CHRYSOSTOMVM bis in exilium eiecit. *Eudoxia* inimica fuit *Chrysostomo* ejus fastum taxanti, nec quievit priusquam cum Episcopatu deiceret, atque in exilium pelleret, marito ad hoc facinus persuaso. Mandato ergo *Arcadii* Ecclesia Constantinopolitana pellitur A. C. 402: Sed cum populus tumultuaretur, & *Chrysostomum* desideraret, revocatus, inque solium suum restitutus est. *Socrates.* Verum cum in *Eudoxiam* Augustam linguam exacuens pro concione quædam dixisset liberius, mandato *Arcadii* iterum in exilium abdicatur A. C. 404. Statua namque argentea *Eudoxia* Imperatrici non longe à Templo *Sophiæ* Constantinopoli collocata, quum inde Ecclesiasticæ ceremoniæ, quando ludi populares ibi celebrarentur, impeditæ sunt: *Chrysostomus* publice hujusmodi ludos vituperat. Quod in sui contumeliam *Eudoxia* arripiens, alios Episcopos consilio *Theophili* convocat, qui *Chrysostomum* ejiciant. Quare *Chrysostomus* effervescens, suam concionem ita inchoat: *Herodias* denuo commovetur, insanit: saltare pergit, denuo caput *Iohannis* in disco accipere quærit. Secundo mense post, quo *Chrysostomus* in exilium pulsus, (quod paullo ante Pascha factum) Templum *Sophiæ* incensum fuit, & aliqua pars urbis cum curia deflagavit. Inusitata quoque magnitudinis grando Constantinopoli decidit, & *Eudoxia* in partu miserabiliter extincta est mense tertio post *Chrysostomi* damnationem.

III. *Ioannes Chrysostomus* cum exulasset annos 3, menses 5, ad Christum migrat A. C. 407. 14 Septembr. cum vixisset annos 52, & Episcopatum Constantinopolitanum tenuisset annos 5. mens. ferme 6. *Nicephor. lib. 13. cap. 34. Socrat. Zonaras.*

CAPUT III.

DE EGRESSU.

Arcadius A. C. 408. mortuus est, cum vixisset ann. 31, regnasset cum patre ann. 13, post ejus obitum ann. 13. mens. 3 dieb. 15. relicto filio *Theodosio*. quem, cum se mori cerneret, videns filium parvulum esse, (fuit enim octo annorum) consideransque ne à quodam insidiis appetteretur, Imperatorem appellavit, & ei Curatorem per testamentum fore statuit *Hisdigerden Persarum* Regem. *Onuphr. Socrat. P. Diacon. in Arcad. & Honor. §. 4.*

II. HONORIUS.

CAPUT I.

DE ORTU.

- I. PATER ejus fuit THEODOSIUS M.
- II. MATER fuit PLACILLA. Ex hisce Parentibus natus est A. C. 384, die 9 Septembris.
- III. SOROREM habuit PLACIDIAM, ex posteriore *Theodosii* M. uxore *Galla* natam. Hæc *Adulpho* ab *Alarico Rege Gothorum* propinquo ejus est desponsata, atque in matrimonium locata. Multum ea Romano imperio profuit. Nam cum *Adulphus* (alii habent *Ataulfus*) ad urbem Romanam funditus evertendam cum exercitu esset regressus, *Placidia* intercessione servata est, quæ mariti animum blandimentis suis à proposito avertit. Cum vero *Adulphus* dolo militum periisset, vidua est relicta. *Honorius* vero frater cum *Constantium* patricium adversus *Constantinum* Tyrannum cum exercitu mitteret, ei spem fecit conjugii cum *Placidia* sorore, & Imperii, si Tyrannum esset oppressurus. Oppresso ergo *Constantino* Tyranno, belloque finito, *Honorius* *Constantio* *Placidiam* dedit uxorem, illumque Imperii consortem fecit. Genuit autem ex ea *Valentinianum* III, & filiam *Honoriam*.

CAPUT II.

DE PROGRESSU.

I. ACTA OECONOMICA.

- I. VIXORES habuit duas, ambas *Stiliconis* Vicarii sui filias. PRIOR dicta est MARIA, quæ repentina morte obiit, antequam in domum Imperatoris deducta fuit. POSTERIOR dicta est THERMANTIA, quam *Stilico* Pater luctu finito ei desponsavit; Sed etiam repentina morte extincta est, antequam *Honorio* copularetur. Unde nullam post se sobolem reliquit. Nam sorores ambæ (ut dictum) quas duxerat, antequam nuptiis & concubitu ejus potirentur, morte præceptæ fuerunt.

II. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

A. C. 343. à patre *Theodosio* Augustus appellatus est. Pater vero cum esset moriturus, quia nondum fuit ætas matura Imperio, *Stiliconem* ei adjunxit tutorem, & postea ex testamento patris Occidentis Imperator factus est. Vide *Historiam Arcadii* cap. 2. Act. Polit.

II. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA.

I. *Gladiatoria* certamina Romæ prohibuit, hac occasione, quod Monachum *Telmatium* populus, qui cædes hæc ex indignatione abominabatur, lapidibus obruerent. Sig.

II. *Bonos Consiliarios elegit.* Quo nomine cum laudat *Claudianus*:

*Ut fortes in Marte viros animisque paratos,
Sic justos in pace legis: longumque tueris
Electos: crebris nec succedentibus urges.*

III. *Ignavus & negligens fuit in gubernatione;* adeo ut literis, quos suo nomine scribi jusserat, non lectis prius subscribere soleret. A qua consuetudine parum laudabili avocatura eum soror *Placidia*, literis scribi jubebat, in quibus Imperator affirmaret, se nuptui dare sororem cuidam ex infimæ fortis famulis. Quibus cum manu sua Imperator subscripsisset: soror assumtis secum literis istis Imperatorem accessit, supplexque coram eo in genua provoluta, de injuria & contumelia, qua ab ipso afficeretur, dum infelices adeo sibi pararentur nuptiæ, conquesta est. Mox Imperatori, vanas eas querelas esse contendenti, literas manu ipsius scriptas obtulit. Vbi cum manum suam ille agnosceret, pravam & parum tutam esse consuetudinem suam intellexit, & deinceps ea abstinuit.

IV. *Ingratus fuit erga Sororem ejusque liberos.* *Placidia*, post mariti *Constantii* obitum, (qui immatura morte sublatus est) cum liberis, ob suspicionem invitatorum hostium, jussu *Honorii* pulsa. A *Theodosio* vero II, *Arcadii* filio, honorifice libenterque suscepta est.

II. ACTA SAGATA.

I. *RADAGAISVS* Rex *Gothorum*, 200000 militum in Italiam duxit; in *Venetiam* regionem, *Æmyliam* & in *Hetruriam* transiit. *Stilico* se hosti nullibi objicit, quod ex regiones essent patentioribus campis, in quibus parvis suis copiis ab immensa illa multitudine timebat. *Radagaisus* vero divinitus contreritus. Nam cum *Florentiam* jam obsidione premeret, *Fesulani* montis jugo urgente undique timore concluditur, agminaque, quibus angusta dudum videbatur Italia, latenti spe in unum ac parvum verticem trudentur. Vbi cum fame & siti conficerentur, *Stilico* ipsum aggreditur, & salvis suis omnibus ad centum millia hominum trucidat. Rex *Rhadagaisus* solus spem fugæ arripens in fuga captus à Romanis in vincula conjicitur, ac paulisper retentus vita privatur. Tanta vero multitudo captivorum *Gothorum* fuisse fertur,

ut vilissimarum pecudum modo singulis aureis passim greges hominum venderentur. *Zosim. P. Diaconus. §. 5. Orosius.*

II. *ALARICVS* non diu post, qui antea apud *Theodosium* ductor exercitus contra *Eugenium* fuerat, Italiam ingressus est: cum ab *Honorio* sedes, in quibus suo cum exercitu consistere posset, expecteret, *Honorius* deliberato consilio Gallias concessit. Qui dum ad Gallias pergens ob recuperationem jumentorum apud *Pollentiam* resedisset, *Stilico* in perniciem Reip. *Gothos* pertentatos, dum eos insidiis aggredi cuperet, belli summam *Sauli Paganus* Duci commisit. Qui ipso die *Paschatis Gothos* nihil tale suspicantes adoritur: qui perturbati, atque intio propter diei sacri religionem cedentes, demum arma corripiunt, more solito se cohortantes, victoremque virtute potiori prosternunt. Hinc in rabiem furoris excitati, cæptum iter deferentes *Romam* contendunt, cuncta per quæ ierant igne ferroque vastantes. *Urbs* biennio circumfessa, capta est *Kalendis Aprilis*, Anno 18 *Honorii*, anno V. C. 1164. A. C. 410. eamque *Gothi* devastant, plurima miraculorum ejus incendunt, multosque Senatorii ordinis diversis subdidere suppliciis: Dato tamen prius præcepto, ut si qui in sancta loca, præcipue in sanctorum Apostolorum basilicas *Petri* & *Pauli*, confugissent, his nulla vis inferretur: Deinde ut milites sola præda contenti, à cæde & sanguine abstinerent ac sibi temperarent; quod summa fide servatum est. *Gothi* tamen imperium Romanum deridentes, Imperatorem fecerunt quendam nomine *ATTALVM*, quem una die tanquam Imperatorem fecerunt procedere, altera vero servi schemate ministrare. Die tertia instante *Gothi* sponte discedunt ab urbe. Deinde per *Campaniam*, *Lucaniam*, *Brutiamque*, simili strage bachantes, *Rhegium* pervenerunt, in *Siciliam* transfretare cupientes. Quo cum transmeare ascensis navibus vellent, perpelli naufragium, plures suorum ibi amittere. Inter hæc *Alaricus* dum deliberaret quid ageret, apud *Consentiam* subita morte defunctus est. *Gothi* *Basentium* amnem de alveo suo captivorum labore derivantes, *Alaricum* in medio alveo cum multis opibus sepeliunt, amnemque meatui proprio reddentes, ne quis locum scire posset, captivos, qui interfuerant, interficiunt. Regem deinceps *ATAVLVM* *Alarici* affinem *Gothi* constituentes, *Romam* redeunt: Si quid residuum fuit, more locustarum eradunt, auferentes exinde *Placidiam* *Honorii* sororem, quam sibi *Ataulfus* apud forum *Cornelii* conjugio sociavit. Eam divino judicio velut obsidem ac pignus *Romæ* huic barbaro Regi tradidit. Nam illius juncta con-

jugio, multum Reip. profuit & commodavit: uti in *cap. 1.* supra diximus. Et cognitu non indignum est, quod cum nunciatum *Honorio*, Romam perditam; credidit ille de catello, vel, ut alii narrant, de amissa ave vel gallina sua, quam cum in deliciis haberet, Romæ appellationem ei indiderat: admiratusque vehementer, tam subito periisse eum, qui cum paullo ante festivissime luserat. *Egnatius. Orosius. P. Diaconus §. 6, & 7. Agath.*

III. *Stilico* Honorii socer filio *Eucherio* regnum quærit. Is cum tutor constitutus esset imperii occidentis à *Theodosio Magno*, immemor beneficiorum à *Theodosio* in se collatorum, immemor etiam affinitatis cum *Honorio*, regnum filio affectans, ingentia Reipub. mala intulit. Nam quia *Vandalorum* perfidæ & dolosæ gentis genere editus, Suevos, Alanos, Burgundos & populares suos Vandalos, magna spe prædæ ad Gallias hostiliter invadendas occulte sollicitavit, sperans fore, ut aut *Honorius* bello occumberet, aut filius in regni consortium veniret. Postea *Gothos* ex insidiis opprimens, reliquiis ipsorum occasionem præbuit, ut Romam regrederentur, eamque obsidione cingerent: ut jam antea dictum est. Tandem ubi Imperatori *Honorio* exercituique Romano hæc tam ingentia damna patefacta sunt, jussu Honorii interfectus est. Ejus quoque filius *Eucherius*, primum fuga elapsus, postea obtruncatus traditur. *Orosius. P. Diaconus §. 8.*

IV. *CONSTANTINVM* quoque Tyrannum, ejusque filium, ut & *ATTALVM* Romani sanguinis haud ignobilem virum, (qui à *Gothis* Imperator fuerat factus) inque Africa Tyrannidem arripere conantem, *Honorius* per *Constantium* socerum suum vicit.

V. Cum *Heracianus* Africæ Comes (qui *Honorii* partes antea fortiter gesserat, verum superbia elatus ab eo descivit) cum immensa satis incredibilique classe navium Romam contenderet, & littora Italiæ crudelissime vastaret, à *MARINO* Duce *Honorii* victus est, & amisso exercitu, arrepta navi solus Carthaginem rediit, ubi à militibus occisus est. *Oros.*

Hunc *Heracianum* tria millia navium & septingentas habuisse dicitur. Quem numerum nec apud *Xerxem* quidem præclarum Persarum Regem, & *Alexandrum Magnum*, vel quenquam alium Regem fuisse, Historiæ tradunt. *P. Diaconus §. 9.*

VI. *VALLIA* Rex *Gothorum* pacem inquit cum *Honorio*. Nam cum ipse in Africam esset trajecturus, à Ducibus *Honorii* impeditur, atque ideo necessario cædus firmissimum cum *Honorio* pepigit,

& accepit partem Hispaniæ cum conditione de debellandis Vandalis. *Isidorus. P. Diaconus §. 10.*

Honorius devictis *Gothis* Romæ triumphat, & *Attalum* qui à *Constantio* victus, ipsique missus, post peractum triumphum, in quo manibus post tergum devinctis ante currum ductus erat, manu dextera truncat, vitæque relictum *Liparam* relegat. *Prosop. Jordan. Sigon.*

CAPUT III.

DE EGRESSU.

HONORIUS cum annos triginta duos cum patre, 13 cum fratre, & 15 cum fratris filio *Theodosio* imperasset, febris correptus est: ad quam hydrops accessit, ex quo mortuus Romæ A. C. 423, ætat. 44, nullis relictis hæredibus. Corpus ejus juxta beati Petri Apostoli in mausoleo sepultum est. *P. Diaconus §. 11. Chron. Hedion.*

ACTA ECCLESIASTICA.

1. Viri sub Arcadio & Honorio in Ecclesia celebres.

I. *AVGVSTINVS* Hippone ordinatur Episcopus A. C. 395. agebat tum annum 41. Antecessor ejus *Valerius* adhuc erat in vivis, atque ita duo Episcopi erant unius Ecclesiæ. *August. Prosop.*

II. *S. MARTINVM* Episcopum Turonensem, A. C. 379. ex hac vita migrasse ætat. 81. scribunt *Gregorius Turonensis*, *Marianus*, *Contractus*, *Sigebertus*. Sed alii habent annum obitus 395. alii 399. alii 404.

III. *D. AMBROSIVS* moritur A. C. 398. Moriturus ad circumstantes sacerdotes dixit: Non sic vixi, ut me pudeat inter vos vivere: nec mori timeo, quia bonum habemus Dominum.

IV. *SULPITIVS SEVERVS* Episcopus Bituricensis ad annum Christi 400 *Chronicon* suum perduxit: qui quantus vir fuerit, scripta ejus testantur. De *Sulpitio* refert *Gennadius*, cum à Pelagianis deceptum, & culpam agnoscentem, silentium usque ad mortem tenuisse.

V. *EPIPHANIVS* Episcopus Salaminæ, Constantinopoli in Cyprum rediens, moritur in itinere. A. C. 402. *Socrat. 6. Trip. 10.*

VI. *CYRILLVS* in Episcopatu Alexandrino succedit *Theophilo* Alexandrino defuncto.

VII. *GAUDENTIVS* & *IOVIVS* Comites *Honorii* Imperatoris falsorum Deorum templa in urbe Carthagine everterunt, & simulacra fregērunt. *August.*

VIII. *D. HIERONYMVS* de Ecclesia Dei scriptis

scriptis suis bene meritis, Palæstinæ apud Bethle-
hem A. C. 420. ad Christum migravit. *P. Diaconus* §. 10.

II. Viri in Repub. Literaria celebres.

I. *CLAUDIANVS* Poëta vixit temporibus
Arcadii & Honorii, qui illorum temporum res ge-
stas eleganter & accurate descripsit.

II. *RUFFINI & SEXTI AVRELI*
VICTORIS Chronica hoc seculo desinunt, quo-
rum ille res Ecclesiasticas descripsit: Hic vero vitas
Imperatorum, facta initio ab anno primo Monar-
chiæ Augusti, victo ad Actium Antonio: quæ nar-
rationes continent 424. annorum historiam.

III. *PRUDENTIUS* Poëta, anno Christi
404, edidit libros *Cathemerinon*: quia in præ-
fatione ait, se ista scribere agentem annum æta-
tis 57.

IV. *PROCOPIUS* Cæsariensis à morte Ar-
cadii belli Persici & Vandalici historiam orditur.

V. *OROSII* Presbyteri Hispani *Chronicon*,
quod ille jussu D. Augustini scripsit, fere A. C. 416.
finitur.

LI. IMPERATOR. ROM. THEODOSIVS II.

CAPVT I.

DE ORT V.

I. **P**ATER ejus fuit *ARCADIUS* Imperator
Theodosii M. filius.

II. *MATER* fuit *EVDOKIA*. Ex hisce Pa-
rentibus natus est *THEODOSIVS II.* A. C. 401.
die 10 Aprilis. *Socrates* 6.

CAPVT II.

DE PROGRESS V.

I. *ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ*,
Natura & Mores.

Fuit *formosus*, venusta facie præditus, membris-
que decorus: Constantinopoli *Pulcheria* sororis
& *Antemia* tutoris consilio & opera in studiis & ar-
tibus liberalibus diligenter informatus est, inque
iis insignes progressus fecit. Nam sacras literas sine
codice recitavit, loquentibus Episcopis responsum
ex divina lectione dedit, & cum in aliis Mathema-
ticis libris versatus, tum Astronomiæ non ignarus,
inque Philosophia præclare edoctus fuit, quam qui-
dem ita didicerat, ut non tam verbo eam profitere-

tur, sicut Philosophi in scholis de ea differentes, sed
ut re & opere eam exsequeretur. Fuit præterea equi-
tandi & sagittandi peritia excellens, pingendo sin-
gendoque dexter. *Zonaras. P. Diaconus.*

III. ACTA OECONOMICA.

I. Vxor ejus fuit *EVDOKIA*, quam ipse *Pul-
cheria* sororis consilio, cum ex Ephebis esset egres-
sus, in uxorem duxit: Fuit autem *Eudocia* forma
excellenti prædita, & omni doctrinæ genere per-
polita, atque in eloquentiæ studiis exercitata, quæ
& *Heroico* carmine poemata multa conscripsit de
victoria *Arcadii*, deque victoriis mariti. *Ο' μνησθέν-
τες* (sive Centones *Homeri*) ab ipsa dicuntur con-
gesta.

Antea autem dicta fuit *ATHENAIIS*. Quam-
cum pater *LEONTIUS* Philosophus Atheniensis
splendidam fortunam ex arte cognovisset consecu-
turam: testamento suas opes duobus filiis relique-
rat, *Valerio* & *Genesio*, filia tantum centum aureis
legatis, hac adjecta clausula, quod fortuna ejus suf-
fectura ei esset. Fratres igitur patrimonio sibi ven-
dicato, *Athenaidem*, legitimam suam postulantem
& injuriæ testamentum accusantem, paternis ædi-
bus expulerunt. Quæ à matertera suscepta, & Con-
stantinopolin perducta, causa exposita *Pulcheriæ*
supplicavit. Quæ cum puellam formosissimam,
& integræ ætate esse vidisset, rogat, An adhuc vi-
ri expers esset? Eo cognito, *sacra Baptismatis*
aqua per *Atticum* Episcopum Constantinopolita-
num ablutam, Christianam fecit, & pristino no-
mine mutato in *Eudociam*, fratri *Theodosio* de-
spondet, diademate ornat, & Augustam appellat. *Zo-
nar.* §. 4.

LIBERI. Genuit ex hac *Theodosius II.* uni-
cam filiam, nomine *EVDOKIAM*, quam *Valen-
tinianus III.* Imperator sibi matrimonio junxit.
P. Diaconus §. 18.

III. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

A patre suo *Arcadio* adhuc in cunis vagiens *Aug-
ustus* appellatus est, qui moriturus eum testamen-
to hæredem Imperii scripsit, & tutorem ei adjunxit,
non fratrem *Honorium*, sed *Isdigerdem* Regem Per-
sarum, cum quo fœdus inierat. Hac occasione re-
ligio Christiana in Persia propagata est. *Isdigerdes*
fidem *Arcadii* minime adspersus, & pacem cum
Romanis toto vitæ suæ tempore coluit, & statim
à morte *Arcadii* Antiochum Eunuchis cæteris in
aula sua honoratiorem Constantinopolin misit,
atque per eum literis transmissis Magistratus mo-
nuisset,

nuit, ut Imperatori suo parerent, minatus ultionem, si qui secus facturi essent. Sed *Anthemius* Theodosio tutor datus est, cujus sapientia Imperii publica negotia feliciter gubernata sunt. *Zonar.*

II. Imperii administratio.

A. C. 408. initium Imperii ejus fuit, quo anno pater ipsius mortuus est. Verum quia tum puer erat octennis, Imperium loco ejus aliquandiu virtute & sapientia administravit Pulcheria virgo.

I. ACTA TOGATA.

I. Virtutes.

1. SAPIENTIA. Cum in Oriente imperaret, audita *Honorii* patris morte, *Valentiniano* Constantii & *Placidia* filio Imperii insignia dedit. *Sextus Aurel. Victor.*

11. PIETAS. Religiosissimus Imperator fuit. Nam,

1. Instituit aulam suam veluti scholam, in qua ad pietatem se suosque exercuit, habens ordine distributa tempora lectionum & Psalmorum.

2. Inter exercitia pietatis celebratur, quod studio Christianitatis corpus orationibus & jejuniis maceraret, & mane cum uxore & sororibus preces dicere & Psalmos canere solitus sit.

3. Sacrorum librorum eorundemque interpretum congerendorum adeo fuit studiosus, ut ea laude *Ptolemæo* Philadelpho inferior non esset. Noctu eis legendis operam navavit, lucerna sponte sua, machina quadam movente, sibi que ipsi oleum infundente, comparata, ne quis ministrorum ejus in laboribus ejusmodi molestiam quampiam subiret. *Niceph. l. 14. c. 3. Theodoretus l. 5. c. 36. Socrates lib. 3. cap. 22.*

4. Vxorem *EUDOCIAM* Hierosolymam misit gratificos hymnos Deo oblaturam. Quæ plurima dona Ecclesiis contulit, & postquam operam rebus divinis dedisset, domum reversa est. *P. Diaconus. §. 18.*

III. CLEMENTIA & MANSUETUDO. Adeo mansuetus & clemens fuit, ut omnes etiam, qui vere sacerdotes sunt, mansuetudine sua superaret, iram, tristitiam, libidinemque devicerit, nullaque vindicta animum exsaturaverit, etiam lacessitus. Cum igitur à quodam familiarium interrogaretur, cur nullum se lædentium morti subjiceret? *Vitam mihi*, inquit, *esset possibile ad vitam mortuos revocare.* Paucos igitur morte condemnavit: Et si quos supplicio dignos adjudicavit, mox consilium mutavit, priusquam ad supplicium ducerentur, revocans id insigni quadam clementia. Cum ipse aliquando in amphitheatro spectator sederet, & populus damnatos efflagitans clamaret; Crudeli bestiae artifex objectus pugnet: compescuit Imperator immitem turbæ vocem, dicens: Nescitis, quod nos consuevimus clementer spectare. innuens: Vbicunque adest Princeps, illic oportere omnia mitius geri. *Erasmus lib. 8. apophthegmatum.*

II. Vitia.

I. SOCORDIA. Valde negligens fuit in quibuscunque literis, quæ ei offerebantur, subscribendis, antequam eas aut legisset aut expendisset. Quod ne faceret, utque sententiam literarum consideraret, à Pulcheria sorore admonitus, affirmabat, à nemine strui sibi fraudem, & scire se, quid literæ continerent. Quare illa ad socordiam fratris corrigendam hujusmodi commento usa est. Nominis illius syngrapham componit, qua sibi *Eudocia* Augusta in servitutem traderetur; eaq; Imperatori, ceu aliud quiddam esset, oblata, efficit, ut subscriberet. Quod cum Sigillo mox confirmasset, *Pulcheria* *Eudociam* ab illo accersitam abire non sinis, quæ sitaque retentionis causa, profert literas, quas ille non lectas subscriptione confirmasset; itaque convincit, eum subscribere plurimis, quæ neque norit, neque etiam fortasse fieri velit, simulque acriter eum reprehendit, & ut deinceps in re tanti momenti cautior esset, graviter ac amice monuit. *Zonaras §. 8. Suidas. Nicephorus l. 4. c. 13. Socrates lib. 7. cap. 22.*

AXIOMA.

Non temere quibuslibet literis non lectis annulus imprimendus est.

Magnum enim levitatis & supinæ negligentiae indicium est, præsertim in Principe viro, tabulas vel diplomata non lecta nec expensa annulo obsignare, vel annulum signatorium cuivis temere committere: Quod *Cicero* Qu. Fratri studiose cavendum monet in elegantissima illa & plane aurea, quam ad ipsum Asiæ minoris Rectorem scripsit, epistola; his verbis: *Sic annulus tuus non ut vas aliquod, sed tanquam ipse tu: non minister aliena voluntatis, sed testis tua.* Hoc enim sentit *Cicero*, quemadmodum *Turnebus lib. 27. cap. 1. Adversar.* interpretatur, ne passim sinat annulum suum à quovis, ut domestica vasa, tractari, vulgoque & temere sine delectu quidvis obsignari: sed eo solus utatur, alius non abutatur, solusque, quod jus fasque sit, annulo signet. Vas igitur est, ut si Græce *οὐδὲν* diceret.

res. Vasorum autem in domestica familia usus est communis.

II. INGRATITVDO & IMPRV DENTIA. Quæ inde patet, quod sororem suam ex aula removerit. Grylaphius Eunuchus, qui plurimum apud Imperatorem poterat, ascita Eudocia adiutrice, facilitati Principis illudens, persuadet, ut Pulcheria ab administratione rerum amoveatur. Ea igitur aula expulsa, vitam privatam agit, & in Hebdomo quietam. Eadem simplicitate in fraudem sese allici passus est à Grylaphio Eunucho, ut Euty-chianos tueretur. At Imperator vix tandem ad sanam mentem reversus, considerata Pulcheriæ delatione: iusta indignatione commotus contra Eunuchum, eum relegat, opibus ejus confiscatis, (quem Pulcheria paulo post interfici iussit) & sororem petita venia revocat. *Zonaras* §. 8. *Cedrenus*, *Marcellinus*.

III. SVSPICIO atque IRA CVNDIA contra uxorem. Incurrit *Eudocia* in odium Imperatoris tali de causa. Pomum inusitata magnitudine sibi oblatum Imperator, admiratus, uxori misit. Id illa *Paulino* dedit viro erudito, eaque de causa sibi familiari. Is rei ignarus, illud Imperatori offert, ut rem miram. Quo ille agnito & occultato, uxorem rogat, ubi sit malum ipsi missum. Illa verita, ne id suspicaretur maritus, quod jam suspicabatur, se comedisse respondet. Verum illo acrius urgente, jurejurando affirmat, se jam comedisse. Tum ira percitus Imperator, pomum profert. Sic illa in manifesto mendacio deprehensa, suspicio mariti confirmatur, *Paulinus* insons occiditur. *Eudocia* cum se invisam esse cerneret, facultatem abeundi Hierosolymam petit. Quo cum magnis opibus profecta, & templa ædificavit, & pauperibus atque ejus loci monasteriis multa dedit. Inde, post mariti obitum, eodem rediit, ibique mortua est. *Zonaras* §. 8.

IV. INVIDIA. *Theodosius*, mœniatranslaturus, & urbem Constantinopolin amplificaturus, munus id *Cyro* præfecto mandat: qui magno studio & celeritate Chersæum murum, à mari ad mare pertinentem, intra dies sexaginta absolvit. Urbana igitur multitudo, & opere delectata, Præfectique celeritatem admirata, publice exclamat: *Constantinus* condidit, *Cyrus* renovavit. Quamobrem *Cyrus* invisus & suspectus Imperatori, vel invitatus tondetur ut *Cle-ricus*. *Idem* §. 6.

II. ACTA SAGATA.

Gessit *Theodosius* II bella, sed per *Duces*. Ipse vero si quando bella moverentur, secundum Davidis exemplum ad Deum confugiebat, sciens eum præliorum auctorem, & hostes oratione superabat. Nam

I. JOANNES, qui inter Scribas Imperatoris primum locum obtinuit, cum prosperum fortunæ cursum moderate ferre non posset, Imperium arripit. *Adversus* quem mittit *Theodosius* Ducem *ARDABVRIVM*, qui in bello Persico res magnas gesserat. Ille cum *Salonas* venisset, inde transmittit in *Aquileiam*; sed vento adverso flante, *Tyrannus* apud *Ravennam* illum aggressus inclusit, illoque comprehenso spem novam obtinendi Imperii concepit. His auditis, *THEODOSIVS* anxio & sollicito animo fuit, ne quid mali *Ardaburius* à *Tyranno* perpeteretur: *ASPAREM* *Ardaburii* filium quoque cum exercitu adversus tyrannum mittit. *Aspar* cum infinitas Barbarorum copias ad auxilia tyranno ferenda accessisse certior factus esset, incertus animi erat, quid ageret. Preces itaque pii Imperatoris illo tempore plurimum momenti habuerunt. Nam Angelus Dei, in habitu & forma pastoris, Ducem itineris *Aspari* se præbuit: & per stagnum *Ravennæ* adjacens (in ea namque civitate *Tyrannus* commoratus, Ducem *Ardaburium* tenuit) copias ejus deduxit, qua via nemo unquam iter fecisse commemoratur. *ASPAR* itaque copiis per stagnum, cujus aqua divina ope penitus exhausta fuit, traductis, portas civitatis, quas apertas offendit, ingressus, *Tyrannum* opprimit, *Ardaburium*que liberat. *Ravennam* crudeliter depopulatur, eo quod illius cives maxime *Tyrannicæ* parti favissent: *Castinum* magistrum militum damnat exilio, cujus factione arripuisse *Iohannes* tyrannidem credebatur. Imperator vero sanctissimus suam erga Deum pietatem declaravit: Relictis enim oblectamentis, quibus tum intentus erat, protinus ad Ecclesiam Dei profectus, pro victoria divinitus parata Deo gratias egit, & universo cœtui, ut idem faceret, auctor fuit. *Socrates lib. 7. cap. 23. P. Diaconus* §. 12.

II. BELLVM contra BARBAROS. Post necem *Tyranni Iohannis*, Barbari, quos ille ad auxilium sibi contra Romanos ferendum accersiverat, in fines Romani Imperii incursionem facere constituerunt: Quo audito Imperator, uti solebat, istarum rerum curam Deo commendavit: atque precibus se totum dedens brevi quod in optatis erat, est consecutus. Primum illorum Dux, nomine *RVGAS*, fulminis ictu interiit. Deinde pestis subsecuta, maximam partem hominum, qui ei parebant, è medio sustulit: ignis etiam de cœlo delapsus, complures eorum, qui supererant, absumsit. Eo tempore *Proclus* Episcopus prophetiam ex *Ezechiel. cap. 38. v. 21, 22, 23.* petitam in Ecclesia docuit, eamque præclare ad salutem jam tum Romanis à Deo datam, non sine maxima omnium commendatione,

accommodavit. *Socrat. H. E. lib. 7. cap. 41, & 42. Verba textus hac sunt*: Et convocabo adversus eum in cunctis montibus meis gladium, ait Dominus Deus: gladius uniuscujusque in fratrem suum dirigeretur. Et judicabo eum peste, & sanguine & imbre vehementi, & lapidibus immensis: ignem & sulphur pluam super eum, & super exercitum ejus, & super populos multos, qui sunt cum eo. Et magnificabor, & sanctificabor: & notus ero in oculis multarum gentium, & scient quia ego Dominus.

III. *GENSERICVS Rex Vandalorum*, Carthagine in Africa sub prætenu pacis potitus, Siciliam cum classe aggreditur, eamque graviter vastat. *Theodosius* igitur bellum contra *Genfericum* & *Vandalos* movet, per Duces suos *Ariobindam* & *Anaxillam*. Verum illi longis cunctationibus negotium differentes, Siciliae magis oneri, quam Africae praesidio fuere. Interea *ATTILA* & *BLEDA* fratres Hunnorum Reges, transmissis Istri immensas Hunnorum copias in Imperii Romani fines traducunt. *Theodosius* igitur Hunnorum adventu terditus, exercitum Romanum ad Orientalium Provinciarum defensionem ex Sicilia revocat, & ne gemino bello implicaretur, foedus cum *Vandalis* init. Verum quia Hunni Thracias & Illyricum saeva depopulatione vastare, omniaque castella & civitates in servitutem redigere pergebant, & pene Byzantio imminebant, *Theodosius* cogitur legationem *Attillae* Hunnorum Regi mittere, & sex millia librarum ei pro recessu praebens, mille librarum annum tributum persolvere pollicetur. *Procopius, Marcell. Sigon. P. Diacon.*

III. ACTA ECCLESIASTICA.

1. Per baptismum interdum homines corporaliter sanati sunt. Quod est Symbolum spiritualis mundationis atque sanationis. Elegans historia contigit tempore *Theodosii II. Imp. Socrates lib. 7. c. 4. Histor.* refert, *Iudaum* quendam paralyticum, & multis annis lecto affixum, omnibus medicamentis & Judaeorum precibus ad sanitatem illi restituentam nihil conferentibus, cum tandem vera fiducia ad baptismum Christianorum, velut ad remedium efficacissimum, confugisset, postquam ab Attico Episcopo Constantinopolitano de fide in Christum recte institutus esset, una cum lecto ad baptismum deportatum: quem cum sincera fide ab Attico recepisset, subito a morbo liberatum ac longi temporis sanitate divinitus donatum fuisse; atque hoc ipsius exemplo multos ex gentibus ad usum, amorem & admirationem Baptismi invitatos, & Christo lucrifactos esse.

Similiter *Vincentius lib. 23. c. 76.* narrat, quod

leprosus quidam ab Arnulpho baptizatus, statim inter baptizandum coeperit sanari, & aliam induere carnem.

Similiter *Socrates lib. 5. Histor. cap. 6.* scribit: *Theodosium* morbo correptum, posteaquam ab Episcopo Thessalonicensi baptizatus fuisset, melius habuisse.

II. *NESTORIUS* cum triennium pontificatus praefuisset, docuit, B. Virginem Mariam non esse dicendam *θεοτόκον*. h. e. Deiparam: sed *χριστοτόκον*, h. e. Christiparam. Christum vero hominem tantum esse asserbat: in eoque Dei filium, ut in Propheta quodam, habitasse nugabatur: eumque dividens, affirmabat, Dei Verbum non assumisse carnem ex casto sanguine matris Dei, sed alium esse Filium & Verbum Dei, alium Christum, qui filius esset adoptivus, & gratia Deus factus.

SYNODVS igitur *EPHESINA* oecumenica tertia Episcoporum amplius 200, autoritate & mandato *Theodosii II. Imp. A. C. 431.* convocata est. Hujus Concilii Rector fuit *CYRILLVS* Episcopus Alexandrinus, cujus divina scripta apud orthodoxos in summa veneratione merito habentur. Hic ubi fidem suam exposuisset: *Non alium esse Filium, qui à Patre ante secula natus est, & qui ex Maria virgine natus est.* Nestorius surgens: Ego, inquit, *bimestrem aliquem & trimestrem Deum nunquam confitebor.* Posthac ergo non veniam ad vos. Cum ergo saepe vocatus comparere noller, lectis ejus scriptis, legitima Concilii sententia condemnatus est. *Cedren. Euagr. Zonaras §. 5.*

Non multo ante mortem *Theodosii* mota est etiam ab *Eutyche Archimandrita*, sive Abbate Constantinopolitano, controversia, qua naturarum in Christo, proprietatumque Essentialium, distinctionem impugnabat. Docebat enim, Dominum nostrum Iesum Christum duas naturas post incarnationem non retinuisse, sed ambas in unam naturam contemperatas & permixtas esse: & quemadmodum *NESTORIUS* ex duabus naturis duas in Christo personas asseverabat; ita Eutyches, arguendo procedens ab una persona ad unam naturam. *Euagr. Contract. Nicephorus, Marianus, Zonaras.*

Indicta est igitur *A. C. 449. SYNODVS EPHESINA II*; infelix, latrociniis infamis, & propterea appellata *λυσαική*, id est, praedatoria, sive latruncolorum concursus: quia opera Chrysaphii Eunuchi, qui Eutycheti patrocinabatur, milites armati introducti, & Episcopi vi coacti fuerunt, ut subscriberent. Nam *DIOSCVRVS* Alexandrinus Episcopus, instar indomiti asini exsiliens, *Flavianum* Episcopum Constantinopolitanum recte sentien-

cientem calcibus impetiit, & pugnis maxillas ejus tundere non prius destitit, quam Concilio expulset, qui quidem post triduum ex plagis illis mortuus est. Ipsum tamen EUTYCHIS DOGMA, à mala ortum radice, non potuit diu florere vel *ἀνθῆναι*: sed post biennium, mortuo Theodosio, reditaque Episcopis linguæ libertate, in Concilio Chalcedonenſi defloruit & emarcuit.

III. THEODOSIUS privilegia templorum *amplavit*. Servi fugitivi confugerant ad templum Constantinopolitanum ob crudelitatem heri sui: Hic cum à Clericis admonerentur, ut paululum ab altariſecederent, ne impedimento eſſent ſacris ceremoniis, duos Clericos trucidant, quaſi ab Aſylo detruderentur, & deinde ſibi iſtis manus inferunt: ita profanatum fuit templum. Quapropter Theodoſius privilegia templorum amplianda cenſuit, iſſaque inviolabilia ſanxit in toto ſui ambitu, ab altari uſque ad fores ultimas, & arma iſtis inferri prohibuit. *Theod.*

IV. Burgundiones facti ſunt Chriſtiani, A. C. 428. Cum Burgundiones trans Rhenum habitantes ab Hunnis crebro infeſtarentur, animo expedientes quam firmum præſidium Romanorum Deus afferat iis, qui cum colunt, omnes communi conſenſu ad credendum in Chriſtum ſe contulerunt, atque ad civitatem quandam Galliaeprofecti, poſtulant ab Epſcopo, ut Chriſtianorum baptiſmo donentur. Cumque poſt ſeptem Chriſtianæ institutionis & indiſti jejunii dies baptizati eſſent, illi animo ſidenti Hunnos aggreſſi cum numero pauci eſſent, nempe 3000, vicerunt ac fuderunt decem millia Hunnorum. Ex eo tempore gens Burgundionum religionem Chriſtianam ardenti ſtudio coluit. *Socrates 7. Trip. 12.*

V. D. AUGUSTINVS, cum GENSERICVS Hipponem obſideret, menſe 3 obſidionis, ne urbis ſuæ ruinam cerneret, in illa ipſa urbe, cujus erat Epſcopus, ſeptuaginta & ſex vitæ annis expletis, ex quibus 40 in clericatu ſeu Epſcopatu tranſegerat, pia & placida morte ſopitur. *Victor. P. Diaconus.*

II. Viri in Eccleſia celebres.

I. PALLADIUS ad Scotos in Chriſtum credentes à Cœleſtino Pontifice Romano primus mittitur Epſcopus. A. C. 430. *Beda Hiſtor. Anglica cap. 13. Proſper.*

II. EVAGRIUS Scholaſticus Epiphanenſis Chronicon ſuum Eccleſiaſticum ab hoc tempore orditur, quo *Neforius* Eccleſiam erroribus & ſeditionibus replevit. Complexus eſt Euagrius narrationes annorum 164. uſque ad 594 CHRIſTI.

III. CYRILLVS Epſcopus Alexandrinus,

qui *Neforii* blaſphemiam refutavit, cum ſediſſet annis 32. moritur A. C. 444.

IV. VINCENTIUS Lyrinenſis librum ſcripſit pro Catholica fidei antiquitate, adverſus profanas hæreticorum innovationes. A. C. 434. Anno 3, poſt Synodum Ephelinam.

V. MAXIMVS Taurinenſis Epſcopus, cujus homiliae ab Alcuino collectæ paſſim leguntur, tempore Theodoſii II vixit.

VI. MARVTHAS Epſcopus legatione fungens apud Perſas, filium Regis à dæmonio liberat. Vnde pax Chriſtianis apud Perſas conceſſa. A. C. 438. *Sigeb.*

VII. EVDOCIA Augusta habebat Presbyterum SEVERVM & IOHANNEM Diaconum, qui ſibi erant à concionibus. Saturninus Comes à Theodoſio miſſus ambos trucidat. Cauſa à Marcellino non additur. EVDOCIA irata protinus Saturninum occidit. *Marcellinus.*

VIII. Imperante Theodoſio II, in Eccleſia quoque clari fuerunt SEDVLIVS Scotus, PHILIPPVS Presbyter, IVNILLIVS Epſcopus, & PROSPER Aquitanicus, quorum omnium ſcripta ad nos pervenerunt.

III. Hæretici.

I. NESTORIUS Antiochia accerſitus factus eſt Epſcopus Constantinopolitanus A. C. 428. Fuit homo ſuperbus & arrogans: Tu mihi, dixit publice pro concione ad Imperatorem, in proſtigandis hæreticis ſubveni, & ego tibi in vincendis Perſis auxilium feram. Hunc propterea *ωυπερόπης* (Gallice *boute feu*) appellarunt. Hic *Neforius* multa turbavit in Eccleſia, donec tandem excitaret illam turbam contra Communicationem Idiomatum: propter quam in Concilio, quod Theodoſius Epheli edixerat, damnatus eſt: uti ſupra dictum.

Scribitur autem, quod miſerrimam fortunam in exilio expertus ſit. Et quidam dicunt, hiatu terræ ipſum abſorptum eſſe. *Euagrius* vero teſtatur, linguam ipſius ante mortem vermibus eroſam.

II. ANASTASIUS presbyter, qui cum *Neforio* Constantinopolim venerat. Is pro concione aliquoties dixerat, Mariam non eſſe appellandam *θεοτόκου*, id eſt, *Deiparam*: ſed genitricem hominis: Quod poſtea defendendum ſibi ſuſcepit *Neforius*, & libros de ea re ſcripſit, eoſque Monachi in Ægyptum detulerunt. *Cyrillus* contra ea de re publicam Epistolam ſcripſit, monuitque, libros illos caute eſſe legendos. Scripſit etiam ad *Neforium*, eumque de tota re rectius edocuit, & admonuit, ne Eccleſiam turbare velit. Verum cum ab impietate non deſiſteret, cauſamque ſuam defenderet, in perpetuum

petuum exilium relegatus est. Et *Theodosius* editum publicavit, ut libri Nestorii comburerentur. Et ut *Constantinus* olim Arianos jussit vocari Porphyrianos peculiari nomine: Ita *Theodosius* jussit Nestorianos vocari Simoniacos. *Sigonius*, *Socrates*, *Euagrius*.

III. MANICHÆI Romæ cum clanculum suum errorem propagassent hætenus, deteguntur, & libri eorum comburuntur Anno C. 443. *Baronius*.

IV. Accidit & hoc sub *Theodosio* II, quod de *Moyse* Cretensi narrant Historici. In Creta Insula, ubi plurimi Iudæi habitabant, Iudæus quidam seductor finxit se esse Moysen, qui olim Israëlitas per mare rubrum deduxerit: eoque nomine se cælo demissum esse dixit, ut Iudæos per mare reduceret in patriam. Circuibat itaque toto anno unamquamque illius Insulæ civitatem, suadebatque Iudæis ut crederent, monens ut omnes pecunias & possessiones relinquerent, per siccum mare deducti ad repromissionis gaudia pervenirent. At illi hac spe capti, omne opus proprium negligebant, continentibus etiam possessiones suas, & dimittentes eas quibuscunque personis. Cumque venisset dies, quam designaverat Iudæus seductor ille, eo præcedente sequebantur omnes cum conjugibus & liberis. Deduxitque eos ad quandam rupem declivius incumbentem, jussitque ut comarum schemate semet ipsos involverent. Hoc ergo faciebant priores: & cum venirent ad rupes, repente moriebantur, tam dilacerati acutis rupibus, quam in aqua necati. *Plures* tamen periissent, nisi nautæ & piscatores Christiani vicini servassent quosdam, & cæteros desilire prohibuissent. Cumque voluissent illum seductorem perimere, comprehendere nequiverunt: repente namque disparuit, deditque suspicionem quod olim fuerit dæmon erroneus, humano schemate circummictus. Ea occasione multi tunc Cretensium Iudæorum ad Christianam fidem conversi sunt. *Socrates*, *P. Diaconus* in *Theodosio* II, §. 16.

IV. Prodigia.

I. A. C. 446. Septem dormientes, qui ad ducentos fere annos in quadam spelunca obruti jacuerant, reviviscunt. Tempore enim *Decii*, metu horrendæ sævitæ, quæ in Christianos exercebatur, ex urbe Epheso in montem cavum secesserunt, ibique fomno oppressi sunt A. C. 251. Quod cum cognovisset Cæsar, edicto acerbo jussit cavernas montis occludi, ut fame illi contabescerent. Hinc dormivisse dicuntur annos amplius 196, scilicet ad *Theodosii* junioris imperium usque. Cumque experrecti essent & esurirent, ad panem emendum unus ex il-

lis Ephesum mittitur, qui quod nummos *Decianos* antiquos haberet, suspectus fuit de thesauro invento: sed re tota comperta, *Theodosius* etiam eo profectus est, & hosce septem juvenes paulo post defunctos in eadem spelunca honeste sepeliri mandavit. *Sigonius*, *Cedrenus*, *Nicephorus*.

I. A. C. 443. *Sarvissima hyems* fuit, & tanta vis nivium cecidit, ut vix sex mensium spatio resolutæ fuerint: unde ingens & hominum & pecudum multitudo interiit.

II. A. C. 446, ingens *Constantinopoli* terra motus factus, quo murus cum 57 turribus corruit: pervasit hic totum terrarum orbem, & sex menses duravit. Byzantii autem in maximum conjecti metum, à ruinis ædificiorum sibi timentes, muros reliquerunt: & extra urbem in loco qui Campus dicitur morati sunt, una cum Imperatore *Theodosio* & *Proclo* Episcopo Constantinopolitano continuis precibus incumbentes, Deumque ut propitius eis esset, & ab imminente calamitate orbem liberaret, obtestantes. Et cum aliquando motu eo grassante, terra veluti fluctuans concuteretur, & homines per metum eam ex fundamentis ipsis extirpatum iri vererentur, & omnes Litaniis & supplicationibus dediti collacrymarent, ex profundo intimoque animo misericordiam divinam implorarent: tum miraculum præter opinionem omnium, quod sensum & mentem omnem excedat, subsecutum est. Subito namque è medio, inspectantibus omnibus, divina quadam vi puer in aërem sublimis ad cælum usque tractus & sublatus, ita ut jam non appareret, divinam vocem, qua Angelis *Deum* laudibus ferre mos est, audivit: eaque voce percepta, rursum priore per aërem via reversus descendit: & Episcopo *Proclo*, ipsique Imperatori, & multitudini supplicationibus hymnisque *Deum* celebranti, ab Angelis canentibus se verba hæc audisse renunciavit: *Sanctus Deus, Sanctus fortis, Sanctus immortalis, miserere nostri*. Quæ ubi *Proclus* intellexit, statim ad eum modum populum psallere jussit: & terræ motus statim etiam constitit, omninoque conquievit. Imperator vero *Theodosius*, & inter foeminas omnium digna *Pulcheria*, tanto miraculo perculsi, constitutione Imperiali confestim, ut per orbem omnem divinus hymnus iste concineretur, decreverunt. *Puer* verborum ministerium exsecutus, paulo post exspiravit. *Nicephorus* lib. 14. cap. 46. *P. Diaconus* §. 18.

IV. A. C. 450. (quo anno *Theodosius* mortuus est) iterum ingens *Constantinopoli* terra motus factus tribus diebus, ut nemo se amplius tectis credere auderet. *Fasti Siculi*.

IV. ACTA ACADEMICA.

I. Vetustissima BONONIENSIVM ACADEMIA à *Theodosio* juniore Imp. fundata & constituta est die 9 Maii A. C. 423. Qui eandem privilegiis amplissimis, quorum capita adhuc publice descripta in auditoriis leguntur, donavit.

II. *Constantinopoli* quoque ACADEMIAM instituit, & confirmavit die 27 Februarii A. C. 425, quæ haberet Oratores tres, Grammaticos denos in Latina & Græca lingua, Sophistas quinque, Philosophum unum, Iuris Doctores duos. *Cod.*

III. THEODOSIVS Iurisconsultis suis, eruditione, fide ac prudentia præstantibus, negotium dedit, ut omnes Principum constitutiones à *Constantino* usque, inutilibus prætermisissis, in unum Corpus redigerent, ut sententiæ in controversiis ex iis dicerentur. Id opus A. C. 435, die 25 Febr. *Constantinopoli* editum, & CODEX THEODOSIANVS appellatum est.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

CVM *Theodosius* venatione se exerceret, equo delapsus, afflictus, inque lectica domum relatus, & paulo post *Constantinopoli* mortuus est. A. C. 450, ætatis 50, (ut habet *Theodorus*, Lector & alii) cum post patrem Orientis Imperio præfuisset an. 42, mens. 2, dies 28. Sepultus est in sepulcro *Theodosii* I, & patris *Arcadii*.

LII. IMPERATOR,

VALENTINIANVS III.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. PATER ejus fuit CONSTANTIVS Patrius Romanus, quem *Honorius* misit adversum *Constantinum* Tyrannum, illo vero oppresso, ei sororem dedit uxorem, illumque Imperii confortem fecit: sed cum vix semestrem imperasset, mœrore confectus, quod à *Theodosio* in societatem Imperii non reciperetur, obiit. *Prosper.*

II. MATER fuit PLACIDIA, ex posteriore *Theodosii* Magni uxore GALLA nata.

III. SOROREM habuit HONORIAM. Hæc libidine inflammata, eunuchum legatum ad *Attilam* Hunnorum Regem misit, conjugium & regnum ei offerens. Misit igitur *Attila* legatos ad *Valentinianum*, qui suasionibus minas adjicientes *Honoriam* petebant: sed priusquam legati Roma

reverterentur, *Attila* (qui alioquin etiam more gentis plures habebat conjuges) puellæ cujusdam eximie inter suos nobilitatis amore captus (cui *Hildico* nomen fuit) nuptias cum ea celebravit, in quibus cum vino & Veneri nimium indulisset, jamque supinus obdormivisset, ferociter stertens, nocte ea extinctus est, sanguine copioso per os atque per nares erumpente. *Honoriam* igitur cum spe sua frustraretur, aliis se subternit: inde gravida facta, *Constantinopolin* mittitur. *Sigonius*, *Marcell.*

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ,

NATURA, atque EDUCATIO.

VALENTINIANUS corpore, membris & facie egregia atque spectabilis fuit persona; sed animi dotibus, quæ ad Imperium requirebantur, caruit. Quia pater immatura morte obierat, & mater educationem neglexerat, adeo ut otio atque voluptati deditus, omnis generis vitia atque flagitia perpetraret. Vnde Occidentale Imperium sub eo, & cum eo ruinam est passum. Ipse namque postremus Imperatorum in Occidente usque ad *Carolum* Magnum fuit.

II. ACTA OECONOMICA.

I. VXOR ejus fuit EVDOXIA, *Theodosii* I filia. Hæc namque bimula ipsi, cum puer esset sex annorum, desponsata est. A. C. 424. Tandem igitur *Valentinianus* uxorem ducturus, ad sponsam sibi olim promissam *Constantinopolin* proficiscitur, & EVDOXIAM II, promissam sibi, matrimonio jungit, cumque ea *Thessalonicæ* nuptias celebrat A. C. 437. *Marcell. Fasti Siculi.*

II. LIBERI. Filias ex ea suscepit duas, PLACIDIAM II, & EVDOXIAM III, quæ post obitum patris in ingentem miseriam conjectæ sunt. Nam una cum Matre omnibusque thesauris à *Genserico* Vandalorum Rege (quem tamen magnis muneribus, ut sub ejus tutela viveret, ab eoque defenderetur, Romam evocaverat) captivæ sunt abductæ. *Euagrius lib. 2. cap. 7.*

III. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

Valentinianus puer sex annorum Cæsar creatus est à *Theodosio* II. Cum vero feliciter rem gereret, acclamatione totius Italiae Augustus ab Augusto *Theodosio* appellatus est A. C. 425. *Marcell. Sig.*

II. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA.

Adhuc matre vivente mediocriter se continuit; ipsa vero defuncta in omnis generis scelera projectus fuit. Nam in eo vitia reprehenduntur sequentia.

I. Crudelitas.

I. Valentinianus Aëtium virum bellicosissimum & Ducem suum fidelissimum, qui Attilam in campis Catalaunicis fugarat, eique terror fuerat, interfecit. Occasio autem hæc fuit: Maximus (qui postea Valentiniano occiso Imperium rapuit) uxorem habebat formosissimam, cujus pudicitiae Valentinianus infano amore incensus, vim intulit. Quod nefarium facinus cum vindicare Maximus cuperet, ante omnia de Aëtio e medio tollendo, quem unum suis conatibus obstare intelligebat, consilium suscepit. Multis igitur muneribus apud aulicos effecit, ut calumniarentur Aëtium apud Imperatorem, quasi Imperium arrepturus esset, omnemque rerum gestarum gloriam in se transmoveret. Imperator ficto crimini fidem habens, interrogavit familiarem quendam; Nunquid putaret, Aëtii mortem Reipubl. profuturam? Cui ille respondit: Hoc ipse videris, Imperator: Ego scio, si Aëtium occideris, tibi ipsi manum dexteram esse præcisurum. Nihilominus Aëtium ex Gallia Romanam accersitum, & nil tale vel meritum, vel metuentem, sua manu occidit Valentinianus, & insana cupiditate & crudelitate sibi & toti Imperio cladem attraxit. Nam & ipse instinctu Maximi, a quodam satellite Aëtii interfectus est, atque ita simul cum ipso Occidentis Imperium corruit, & Respublica salutis suæ dexteram amisit. *Procop. in Vandal. Diacon.*

I. I. *Marcellinus lib. 29.* de crudelitate ejus ita scribit: Illud tamen (inquit) nec præteriri est æquum, nec sileri, quod, cum duas haberet ursas sævas, hominum ambestrices, Micam auream & Innocentiam, cura agebat enixa, ut earum caveas prope cubiculum suum locaret, custodesque adderet fidos, &c. Innocentiam denique post multas, quas ejus laniatu cadaverum viderat sepulturas, ut bene meritam, in sylvas abire dimisit innoxiam.

II. Effusa libido.

Petronii Maximi Senatoris & *Patricii Romani* uxorem, quam perditæ deperibat, ad se pellectam per vim stupravit, teste *Procopio in lib. 1. de bello Vandal.* Erat *Maximo* (inquit) uxor ut for-

mosissima, ita pudicissima: quæ *Valentinianus* amore captus cum potiri cuperet, resque admodum ardua foret, rem iniquam excogitavit. Maximum jussit ad se in palatium venire, quo cum tesseris ludens auro certo proposito, anulum ejus victor nactus est. Hunc clam ad uxorem misit, viri nomine, ut quam primum, signo perspecto, in palatium salutatum Eudoxiam Imperatricem veniret. Illa subito apparet: quam certi Ministri, quibus res nota ac mandata erat, protinus in aula excipientes, longe in gynæceum duxerunt, ubi *Valentinianus* occurrens, vim ei intulit. Illa posthæc mœsta domum regressa calamitatem fatumque suum de flere, virumque magnopere detestari cœpit, ut qui occasionem huic rei nimia temeritate sua, annuli sigillique sui datione, præbuisset.

II. ACTA SAGATA.

Bella gessit cum Attila Hunnorum Rege, quem primum per Aëtium Ducem vicit, postea vero fedus cum eo iniit.

Historia συνοπτικὴ ita comprehendendi potest: Attila Hunnorum Rex, immanissimus Tyrannus, (qui se Regem Hunnorum, Gothorum, Danorum, metum orbis scripsit, Deique flagellum semet ipsum appellare solitus) e Pannonia, (cum prius fratrem suum Germanum Blebam occidisset, ejusque regnum rapuisset) cum quingentis (juxta Iornandem vero & Sigebert. cum septingentis) millibus hominum, Macedoniam, Mysiam & Achaiam, utrasque etiam Thracias, immanissima rabie devastavit: & ad occidentale imperium demoliendum animum intendit. Ut autem Romanos à Gothis, qui tum in Italia habitabant, sejungeret & distraheret, simulabat se amicum esse Gothis, & cum Romanis prælium commissurum: interim eadem barbarica astutia Romanorum etiam amicitiam appetens, pollicebatur, se adversus eorum hostes Gothos armaturum. Idcirco ad Valentinianum Imperatorem legatos misit, rogatum ut patiatur, quo invadat Gothos, infidos Romanorum socios, quos publicæ omnium gentium pacis perturbatricem delere constituisset: nihil sibi cum Romanis esse negotii, & viros eos fortes & bonos credere, quibus cum, si vellent, vires & consilia sua communicare, atque fœdus & amicitiam inire cuperet. Sperans, separatim se utrosque collisurum, faciliusque deleturum. Verum *Valentinianum* Attila doli minime latuerunt: omnes igitur Gallia Reges, *Theodericum* Gothorum, *Gundericum* Burgundionum, *Merovicum* Francorum, & *Sangibanum* Alanorum Regem sollicitat de federe, cum omnium salus agatur, & Aëtium patricium Romanum, non minus civilium, quam

quam bellorum peritissimum, totius belli Ducem constituit. *Theodoricus* lætus nuncio accepto, cum immensa Westgothorum multitudine in campos Catalaunicos, qui sunt in Gallia, simul cum duobus filiis natu majoribus *Thorismundo* & *Theodorico* descendit. Eo venit & *Aëtius* cum Romanis militibus, & auxiliariis *Francis*, *Saxonibus*, *Burgundionibus*, *Armoricis*, *Britonibus*, aliisque Germanicis & Celticis nationibus. *Attila* Hunnos, Sarmatas, Scythas, Suevos, Gepidas, Quados, Herulos, ducebat cum pluribus Regulis. Nunquam duos majores exercitus inter sese oppositos fuisse scribitur. Commissa est pugna in campis Catalaunicis atrocissima, ab hora nona diei, tota nocte, usque ad sequentem diem, tantumque sanguinis fusus est, ut parvus aquæ rivulus, subito immodicus torrens effectus, cadavera peremtorum secum traheret. In eo prælio namque ex altero exercitu *Theodoricus* Gothorum Rex, ex altera parte vero totus exercitus peremptus est. Ceciderunt ad centum & octoginta millia ex utraque acie, præter nonaginta millia *Gepidarum* & *Francorum*, qui mutuis vulneribus ceciderunt. *Attila* cum se superatum esse videret, de vita sua desperans, ex equitatoriis sellis ingentem pyram construxit, eo consilio, ut, si coarctaretur, sese supposito igne cremaret, ne Rex tantarum gentium in potestatem hostium deveniret. Et deletus fuisset *Attila*, nisi *Aëtius*, stulto plane consilio, *Thorismundo* cædem patris *Theodorici* ulcisci cupienti consuluisset, expedire, ut paternum regnum defenderet, potius quam hostem persequeretur.

Attila vero magno illo metu liberatus, in Pannoniam rediit, exercitu maximo reparato rursus Italiam invasit, Aquileiam obsedit; idque per triennium. Cumque ipsius milites famem diutius tolerare non possent, & de solvenda obsidione cogitarent: Ecce *Attila*, videns ciconias fœtus suos ex urbe obsessa portare ex nido in agrum, acclamat suis militibus: *Adspicite*, inquit, aves, jam futurorum præcias, relinquere civitatem perituram. Statimque novo animi impetu adhibitis machinis tormentisque urbem capit, diripit: cives partim trucidat, partim captivos abducit, & civitatem incendio consumit: Postea immanissimus hostis multas urbes in deditionem accipit, diripit; quasdam incendit & solo æquat. Cumque tandem ad urbem Romam, cui minime parcendum putavit, properaret, *Valentinianus* legatum Pontificem *Leonem* ad eum, ut urbi parceret, misit. Qui postquam ad Regem *Attilam* accessit, oratione sua cuncta quæ petiit, obtinuit, atque non solum urbis Romæ, sed & totius Italiæ salutem reportavit. Nam *Attila* ab illo persuasus, statim exercitum ex Italia in Pan-

niam reduxit. *Iornandes*. *Sigebertus*, *P. Diaconus*.

Axioma.

Deus vehementes hostium impetus saepe frangit, eorum cor & voluntatem invertit, ut ex hostibus fiant amici.

EXEMPLA I. BIBLICA.

I. LABAN & ESAU, volente DEO, ponunt ferocia corda adversus Jacob. *Genes. 31. vers. 24. Gen. 33. v. 4.*

II. NABUCHDONOSOR antea erat lupus, h. e. atrox veræ religionis contemtor, atque Ministrorum DEI persecutor; Postea vero factus est ovis, hoc est, veræ religionis amator, atque piorum defensor. *Dan. 3. v. 24.*

III. AHASVERVS Rex Persarum totam Judæorum gentem in omnibus ditionibus atque provinciis suis Regio edicto deleri mandaverat: Sed DEO cor ejus immutante, hostes Judæorum in universo Regno deleti sunt. *Esther 8. vers. 2, 8, 10, &c.*

IV. DARIUS Rex Persarum Daniele Prophetam calumniis Aulicorum suorum circumventus, in speluncam leonum abjici præcipiebat; postea vero eum gemitu lachrymisque compellabat, cumque cum gaudio ingenti ex eadem extrahi mandabat. *Dan. 6. v. 16.*

II. PROFANA.

I. ATTILA, cum ingentem in Italia exerceret tyrannidem, & Romam properaret, obviam ei progreditur LEO Pontifex Romanus, omniaque quæcunque vellet, ab eo impetravit. Interrogatus, quare omnibus Leonis votis atque petitionibus annuisset, respondit: Se non à Leone, sed ab alio viro ætate grandævo & majestate conspicuo, vestibus sacerdotalibus induto, & gladium strictum in manu tenente, sibi metuisse. Hic autem vir grandævus gladium strictum dextra tenens, ipse DEI Filius fuit, qui dixit: *Non relinquam vos orphanos: veniam ad vos.* *Ioh. 14. v. 18.*

II. ALEXANDER M., capta Tyro, bellum inferre Judæis decreverat, atque animo infesto Ierosolymam magno cum exercitu venerat; sed conspecto summo sacerdote Iaddo, ex equo desiliens, supplex illi honorem habuit: nec pacem duntaxat benigne Judæis concessit, sed etiam tributa remisit, cumque Regiis muneribus Templum ornasset, exercitum victorem sine maleficio per Judæam in Assyriam traduxit. *Ioseph. lib. 11. de Antiq. Judaic. cap. 8.*

III. ACTA ECCLESIASTICA.

1. *Pallii usum Episcopis concessit.* Nam ita de eo scribit Cuspinianus. Valentinianus, inquit, frequenter versabatur Ravennæ, & urbem iterum exstruens adornabat egregie, ipsamque Principem constituebat 14 civitatum, & potestatem faciebat illius Episcopo utendi tunica quam pallium vocant, quæ tunc temporis tantummodo Cæsaribus gestari consueverat, & ex hoc surrexit lis illa inter Episcopos Ravenates & Romanos: hi enim illis pares esse volebant. Hinc constat, unde pallia sint orta; quis primus illis fuerit usus, eorundemque usum concesserit, & quod Papa multo post demum tempore pallii gestandi licentiam impetraverit. Ut enim Pontifices Romani alia Regalia, & quæ tantum Majestate Cæsarea digna sunt, sibi adsciscunt: sic & istud pallium sibi vendicarunt.

II. *Valentinianus* constituit, ne Clerici causas dijudicent, & ut ne Clerici forum politicum declinent, nisi quis sponte ad Ecclesiasticum Magistratum provocet, ne etiam Curiales fiant Monachi.

Prodigia.

Sub *Valentiniano* hostes occidentale Imperium undiquaque invaserunt, illudque crudeliter devasta-

runt: cujus ruinam & vastationem multa in cælo terrisque præcesserunt prodigia. Terræ motus assidui contigerunt: cometæ vili sunt, eclipses Lunæ conspectæ sunt: cælum arsit, intermixtis per igneum ruborem clarioribus lineis, in stellarum figuras formatis, cujus flammæ ad Occidentem vergentes apparuerunt: Ursorum, cervorum ac similibus ferarum bestiarum accessus ad frequentes hominum cœtus conspectus est.

CAPUT III.

DE EGRESSU.

Cum Valentinianus uxori *Maximi* vim intulisset, ille ut ulcisceretur injuriam uxoris suæ illatam, Aëtii à Valentiniano nefarie trucidati satellites conduxit, qui Valentinianum occiderunt anno Christi 455. ætat. 36. Imperii anno 30. è quibus annos 25 cum Theodosio II, cum Marciano vero 5 regnavit. Mortem ejus occasus Imperii in Occidente secutus est. Nam Roma primo à Tyrannis, postea ab ipsis Barbaris agitata est, Franci Galliam, Scoti, Picti, & post eos Saxones Britanniam, Hunni Europam, Vandali Africam, alii alias provincias occuparunt ac vastarunt, donec nomen & majestas Imperii in Occidente concidit.

APPENDIX IMPERATORVM
illegitimorum atque TYRANNORVM, qui post obitum VALENTINIANI III. in Occidente regnarunt.

I. MAXIMVS.

I. ORTVS.

Fuit *Patricius Romanus*, ex illius *Maximi* familia, quem Tyrannide occupata *Theodosius M.* debellarat.

II. PROGRESSVS.

I. Imperii occupatio.

Occiso *Valentiniano*, statim palatium cum satellitibus ingressus est, & Imperium nemine obstante arripuit.

II. Imperii administratio.

Imperii administratio fuit Tyrannica. Nam occupato Imperio, statim *Eudoxiam Valentiniani* uxorem vi compressam turpibus nuptiis sibi copulavit.

III. EGRESSVS.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

Occasio exitus tragici fuit Garrulitas. Nam *Eudoxiæ* novæ conjugii impudenter aperuit, *Valenti-*

nianum sua opera esse occisum. Illa igitur vindictæ cupida, occulte nuncios cum muneribus ad *Genfericum* Vandalorum Regem mittit, qui orent, ut cædem *Valentiniani* ex fœdere nuper inito ulcisceretur, & se urbemque Romam *Maximi* tyrannide liberaret.

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

Genfericus precibus *Eudoxiæ* annuens, armata cum classe & copiis magnis Romam de improvviso venit. Cives igitur pavore correpti ex urbe in loca tutiora profugiunt: in qua trepidatione *Maximus* tyrannus fugam capeffens, à Romanis primum lapidibus petitus, deinde dilaniatus & membratim dissectus, in Tiberim abjicitur die 77 post, quam tyrannidem arripuerat.

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

Genfericus tertio inde die Romam præsidio vacuam, nullo adversante ingressus, à Leone quidem Episcopo & *Eudoxiæ* flexus, ne urbem incendat, eam tamen totam per quatuordecim dies diripuit: & non solum privatas civium domos spoliavit, sed etiam sacra-

ſacrarum ædium donaria auro gemmiſque ornata, nonnulla etiam aurea vafa è templo Hieroſolymitano à *Tito* allata rapuit, eaque una cum *Eudoxia* & duabus ejus filiabus *Placidia* II. & *Eudoxia* III, multiſque millibus captivorum in Africam ſecum aſportavit, & *Eudoxiam* III. *Valentiniani* filiam natu majori filio ſuo *Honorico* uxorem dedit, *Placidiam* III poſtea Conſtantinopolim miſit, ut nuberet *Olybrio*, ex Romana clade profugo, cui deſponſata fuerat: *Eudoxiam* vero *Valentiniani* viduam ſibi retinuit. *Procop. Zonaras.*

II. AVITVS.

I. ORTVS.

Imperii occupatio.

Avitus magiſter militum à *Maximo* erat creatus, & ut Gallia conſuleret, juſſus. Hic eo tempore, quo *Maximus* occiſus, apud *Theodoricum* Gothorum Regem legationem obibat, & decernitur Imperator, ſi ipſe Imperium reſumere velit; quod maxime ſuadet Rex *Theodoricus*, & milites prompta voluntate ipſum Imperatorem coronant A. C. 455, die 10 Julii, die 28 poſt occiſum *Maximum*. *Sidon. Marcianus* Imperator, etiamſi de auxilio ferendo à *Patriciis* Romanis invocaretur, & ut Imperatorem novum crearet, tamen vel ætatis vel inſitæ ingenio tarditatis cauſa nihil molitus eſt. *Sigonius.*

II. PROGRESSVS.

Imperii adminiſtratio.

Imprudenter fecit *Avitus*, quod, cum ex Gallia (ubi à *Theodorico* & militibus Imperator creatus erat) in Italiam rediret, Gothicum auxilium à ſe dimiſerit.

III. EGRESSVS.

Cum *Avitus* ob *Maximum* & dignitatem Imperatoriam à *Marciano* Imper. & populo in odio haberetur, *Ricimer* Suevus militiæ magiſter eum juſſu *Marciani* Imp. Roma pepulit, comprehenſumque coëgit imperio ſe abdicare: ne igitur contentus viveret, *Placentiæ* Epicoſpus factus eſt, cum tantum decem menſes & 15 dies Imperator in Occidente fuiſſet. Verum cum ſenatus non contentus hac degradatione, mortis pœnam illi irrogaret, in Gallias fugit, ubi mœrore animi mortuus eſt. *Sidon. Caſſiod.*

Interregnum.

Secutum eſt interregnum, ita ut nemo Imperator eſſet Romæ menſibus decem, & 15 diebus. *Sidon.*

III. MAJORANVS.

I. ORTVS.

Imperii occupatio.

Leo I. cum militiæ magiſtrum creavit, eumque ad Imperium occidentale occupandum miſit. Cum igitur *Majoranus* in Italiam veniſſet, prope *Ravennam* Imperator creatus eſt, A. C. 457.

II. PROGRESSVS.

Imperii adminiſtratio.

I. ACTA TOGATA.

I. Cum *Sidonius Poëta* *Majorano* Panegyricum carmen ſcripſiſſet. coronatus, & ſtatua ipſi in honorem poſita eſt.

II. Cum videret *Majoranus*, monumenta publica & ſaxa ad reædificandam Romam in privatos uſus converti, edixit, ne amplius monumenta veterum diruerentur.

II. ACTA SAGATA.

Fortis bellator fuit. Nam,

I. Cum *Genſericus* Campaniam popularetur, ipſi inſidias ſtruxit *Majoranus*, & *Vandalos* atque *Afros* victos Italia cedere coëgit. *Sigonius.*

II. Claſſe comparata in Africam trajecit, & *Mauritaniam* recepit: ubi cum in morbum inciſiſſet, *Vandali* claſſem ejus afflixerunt; & re infecta in Italiam rediit. Interim *Theodoricus* Gothorum Rex à *Genſerico* perſuaſus, ſit Romanorum hoſtis, & fines Romanos populatur. Ad *Rhodanum* uſque pervenit in Gallias populando, & *Lugdunum* oppidum capit. *Sigonius.*

III. *MAJORANVS* A. C. 460, hyeme in Galliam cum exercitu profectus, Gothos ex oppidis, quæ occupaverant, ejicit, & data pace provinciam perlustrat. *Idem.*

IV. *MAJORANVS* ex Galliis in Hispaniam venit, ut inde parata claſſe *Vandalos* adoriretur, ſed proditione ſuorum & conſilio hoc *Vandalis* detecto, claſſe à *Vandalis* ſpoliatur, & ipſe in Italiam revertitur. *Iſid.*

III. EGRESSVS.

Majoranus *Alanos* Gallia expellere conatur, *Alani* contra, dum Italia ſine præſidio eſt, verſus Italiam movent, quapropter Magiſtrum militiæ *Ricimerum*, natione Gothum, cum exercitu

advocat, & eum Alanis opponit. At hic Imperatorem comprehensum die 2 Augusti A. C. 461. Imperio removet, & die 7 Augusti trucidat, cum imperasset annos quatuor, & menses quatuor. Secutum est *Interregnum* II. quod III menses & XII dies duravit. *Sigonius*.

IV. SEVERVS.

Huic successit *Severus*, qui A. C. 461. in Occidente Imperator factus & Augustus salutatus est. Hujus auspiciis *Ricimer* Alanos, in Italiam qui transferant, delevit, & *Biorgorem* Regem eorum occidit. Verum hic *Severus* cum annos tres & menses decem imperasset, veneno (ut putatur) *Ricimeris* fraude peremptus est. Senatus Romanus, cum tot hostes essent Imperii, petit à LEONE, ut mittat Imperatorem, si videatur: sed in hac consultatione & hunc & sequentem annum consumit. Secutum igitur INTERREGNUM III. anni 1. & mens. prope octo. Interim *Ricimer* militiæ Dux, magna armatus potentia, Rempubl. administravit. *Cedr. Cass. Onuphr.* Tanta fuit fortunæ in Occidente vicissitudo, ut quatuor Impp. Occidentales decennii spatio post captam Romam interierint. *Maximus, Avitus, Majoranus & Severus*.

V. ANTHEMIVS.

Ricimer Dux, ex cujus nutu Occidentale Imperium pendebat, cum Leone Imper. ita transigit, ut mittat, qui Imperator esset Occidentis, qui filiam suam sibi despondeat, ut ita ipse socer fieret Imperatoris, illumque in potestate haberet. Mittitur igitur *Anthemius*, qui coronatur Imperator A. C. 467. die 12 Aprilis, & cum filia *Ricimeris* nuptias celebrat. Verum *Ricimer* cum sibi satis potentia habere videretur, nec alterius opibus indigere, noluit alieno Imperio subesse. Insidias igitur struit genero: Quæ cum patefactæ essent, Mediolanum fugit, & bellum Imperatori minitatur: sed pax conciliatur per *Epiphanium* Episcopum Ticinensem, virum doctum & pium. *Ricimer* nondum quiescere potuit, sed sequenti anno, quo cum *Anthemio* erat reconciliatus, bello eum persecutus est, Romam obsedit, & generum suum captum occidit anno Imperii 5, mens. 3. Roma tunc tertio, postquam ab Alarico & Genserico capta & direpta fuerat, spoliata est.

Ricimer tamen hoc scelere perpetrato non diu lætatus est. Nam die 34 post generi cædem, morbo repentino correptus, extinctus est.

VI. ANICIUS OLYBRIVS.

Anthemio in Imperio successit *Olybrius*, qui uxorem habuit *Placidiam* II. *Valentiniani* Imperatoris filiam. Hic vix degustato Imperio mortuus est:

nam tantum menses 3, & dies 23 imperavit. Secutum est *Interregnum* per 15 menses.

VII. GLYCERIVS.

Post Severum invito Senatu à militibus factus est Imperator *Glycerius* A. C. 473. Interea vero eidem dignitati destinatus erat à Leone *Iulius Nepos*; qui sequente anno cum classe in Italiam venit, & *Glycerium* omni auxilio destitutum Imperio deposuit, cum in eo annum unum, menses tres & dies 21. transgisset: illumque Episcopum Salonæ in Dalmatia fecit.

VIII. IULIVS NEPOS.

Hic, pulso *Glycerio*, Imperium in Occidente invasit A. C. 774. Quia vero hostes in Gallias irruptiones faciebant, *Nepos* Imp. ut laboranti Gallia subveniret, *Orestem* genere Gothum Magistrum militiæ fecit, qui instructus exercitu fidem fefellit, & incautum Imp. Ravennæ, cum annum unum, mens. 2. diesque 21 regnasset, dejecit A. C. 475. Postea A. C. 480 ex insidiis à suis comitibus occisus est. *Vetus Chronicon*.

IX. ORESTES.

Orestes, cum *Nepotem* Imp. Imperio dejecisset, Imperium arripuit, illudque filio suo *Momillio* adhuc puero tradidit, & cum Genserico Vandalorum Rege in Italia atque aliis pacem firmavit A. C. 475. Amici vero *Nepotis* Imp. ut mortem ejus ulciscerentur in *Oreste*, legatos ad *Odoacrem* Herulorum Regem mittunt, ut veniat, & pœnas de *Oreste* sumat: id libenter fecit *Odoacer*, quia Romanorum divitiis ipse pauperrimus inhiabat. Expeditione igitur suscepta A. C. 476, vere novo Danubium transgressus cum magno exercitu, ex Gepidis, Herulis, Rugiis, & Thuringis conflato, in Italiam Veronam primum pervenit, & *Orestem* persecutus: qui adversus fortissimam multitudinem nihil se prævalere conspiciens, maxime cum cum jam quidam suorum deseruissent, metu trepidus, intra *Ticinum* se munitionis fiducia conclusit. Mox adveniens cum exercitu *Odoacer* urbem *Ticinum* obsidet, & tandem capit: vastantur omnia rapinis, sævit ubique gladius, divina quoque privataque ædificia ignis absumit. *Odoacer*, qui expugnata urbe Rex Italiae proclamatus est, *Orestem* captum *Placentiam* adduci iussit; ubi spectante exercitu eum interfecit. A. C. 476, die 28 Augusti.

X. AVGVSTVLVS.

I. ORTIVS.

Fuit *Orestis* patricii Imperat. filius, & dictus

Etus Momillius Augustulus. Nomen Augusti autem inter Imperatores est fatale. *Augustus* ab augendo est primitivum: quia imperium auxit. *Augustulus* est diminutivum: quia imperium revera diminuit.

A X I O M A.

Quando est finis regni: tunc ultima & prima nomina plerumque congruunt.

Vel, Regna sæpe in iis deficiunt, à quorum nominibus incipiunt.

E X E M P L A.

I. Sub DARIO filio Astyagis, regnum Persarum cœperat & creverat: sub *Dario* ultimo corruit ac desit.

II. Regnum Macedonum *Philippus* pater *Alexandri Magni* instauravit: *Philippus* ultimus *Persei* pater ad ruinam inclinavit.

III. CONSTANTINVS MAGNVS Constantinopolin condidit: & *Constantinus Palæologus* ultimus amisit.

IV. Sub AVGVSTO Imperatore & Monarcha Italia floruit. Sub AVGVSTVLO robur Italiæ extinctum esse, Historici tradunt.

II. P R O G R E S S V S.

Imperii occupatio, ejusdemque administratio.

Cum adhuc puer esset, à patre suo Oreste Impe-

rator creatus est A. C. 475. Verum cum cerneret, universam Italiam Odoacris viribus subigi, inopinabili metu perterritus, sponte miserabilis, purpuram abjiciens, cum vix x i mensibus Rempub. obtinisset, imperialem majestatem deposuit.

III. E G R E S S V S.

ODOACER, capta urbe Ticino, Ravennam profectus est: quam cum paucos dies obsedisset, in potestatem accepit. Tandem Romam proficiscens, eam quoque sibi subjugavit, & *Augustulum*, qui se abdicaverat, in quodam Campaniæ castello exulare, privatumque vivere jussit. Atque ita Romanorum Imperium in Occidente, quod post victum Pompeium, incipiendo à Iulio Cæsare, annos 352 steterat, desit, barbaris & peregrinis Italiam firma possessione tenentibus.

INTER REGNUM hoc, quo Occidens Impp. Romanos non habuit, duravit annis 324, mensibus 4, usque ad CAROLVM MAGNVM Romæ coronatum anno Christi 800 completo.

ODOACER ad constituendum regnum animum adjiciens, sibi Gothos adjungit, & tertiam partem agrorum ipsis in Italia attribuit, quod & Orestes ipsis promiserat. Consulatum dignitatem, ad contundendam eorum superbiam, aufert, & sedem regni constituit Ravennæ. Primus ille Italiæ Rex (Regem enim Italiæ se appellari voluit, illustri titulo Imperatoris rejecto & repudiato) in Occidente regnavit ann. 16, mens. 6, diebus 3. *Onuphr.*

S E Q V E N T E S I M P E R A T O R E S

regnarunt tantum in Oriente usque ad CAROLVM MAGNVM.

LIII. IMPERATOR,
M A R T I A N V S.

C A P V T I.

D E O R T V.

EX Thracia *Martianus* fuit oriundus, humili genere natus.

PATER ejus fuit vir militaris, qui variis officiis militaribus functus, ad summos dignitatum gradus pervenit. Vnde *Euagrius lib. 2. Martianum militaris viri filium* appellat.

C A P V T II.

D E P R O G R E S S V.

I. A C T A O E C O N O M I C A.

Vxor ejus fuit PVLCHERIA. Ex qua nullos suscepit liberos: quia ipsa hoc pacto eum ad

conjugium invitavit, ut juramento confirmaret, se virginitatem ipsius intactam esse conservaturum.

II. A C T A P O L I T I C A.

I. Ante Imperium.

Prima stipendia in Lydia meruit, & postea militiam secutus est: in qua cum res præclaras gereret, varia officia, quibus summa cum laude functus, est affecutus.

Futuri Imperii præfagia.

Cum aliquando, cum sua legione adhuc gregarius miles in expeditionem profectus, & in Lycia ægrotans à commilitonibus relictus, duorum fratrum *Iulii & Tatiani* hospitio usus esset, recuperata valetudine, cum hospitibus venatum exiit: Languidiores facti, ex ardore Solis procumbunt humi

requiescendi causa, & obdormiscunt circa meridiem. *Tatianus* prior à somno excitatus, aquilam videt expansis alis umbram facientem *Martiano*, & solis ardorem prohibentem. Ille fratrem, ut hoc prodigium videret, excitavit: rem inusitatam ambo admirati, uterque *Martiano* id nuntiantes, regnum ei portendi pronunciarunt: & abeuntem viatico ducentorum argenteorum persecuti sunt, petentes, ut sui, imperio potitus, meminisset.

Hoc idem prodigium postea ei accidit. Cum enim adhuc miles privatus contra Vandalos militaret, & in bello captus in Vandalorum castris quiesceret, Rex captivos videre cupiens, Aquilam supra caput *Martiani* vidit. Itaque liberum eum abire iussit, & insuper oravit, si ipsi Imperium daretur, ut cum Vandalis pacem faceret. *Pompon. Lat. Zonaras. §. 1.*

I I. Imperii occupatio.

A *Pulcheria*, Arcadii Imper. filia, *Theodosii II* forore, (antequam eam sibi matrimonio iunxit) ad Imperium promotus hoc modo: *Theodosii II* Imper. mortem celavit, quamdiu potuit. Interim nondum sepulto *Theodosio*, Imperium *Martiano*, quem virum bonum & Imperio aptum esse videbat, obtulit, idque his conditionibus: Si juramento confirmet, quod ipsius vitæ, potestati, ac maxime pudicitiae minime insidiari, sed hæc omnia salva & integra conservare velit. Postquam *Martianus* *Pulcheriae* hæc sub juramento confirmasset, eum Imperatorem salutavit, accersitis Patriarcha & Senatu illud consentientibus, & capiti ejus diadema imposuit.

I I I. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA.

1. Erga subditos benignus, justitiæ & pacis studiosissimus fuit. Nam sæpe dicere solitus est, seu *Symboli* loco usurpavit: *Dum in pace vivere licet, non decere Imperatorem arma sumere.* Quod *Goltzius* ita reddit:

Quamdiu pacate vivere licet,

Non est Principi decorum arma sumere.

Et *D. Reusnerus* his versibus comprehendit:

Pace frui, quando fas est, fas Marte carere:

Nam pacem quarit Rex quoque Marte bonus.

21. In eo quoque laudanda est *Constantia* in promissis. Antea enim diximus, quod Vandalorum Rex ipsum, cum à se dimitteret, oraverit, ut pacem cum Vandalis faceret, si ad imperium perveniret: quod *Martianus* se facturum promisit. Accepto igi-

tur imperio, cum Vandalis foedus pacemque fecit, illamque inviolatam servavit.

III. GRATITUDO. Hospites quoque & benefactores suos veteres remunerandos censuit. Quare *Tatianum* ejusque fratrem ad se venire iussit: *Illum* Constantinopolitanæ Præfectum constituit; *Huic* vero Illyricæ provinciam tradidit.

II. ACTA ECCLESIASTICA.

1. *Pius & religiosissimus Imperator fuit.* Cumque Ecclesiæ Christi novo atque blasphemio *Eutychis* dogmate plurimum turbarentur, huic malo optimus Princeps occurrendum censuit, priusquam per longiorem moram malum invalescens, ingentem ruinam Ecclesiæ attraheret. Quare universalem illam & maxime celebrem Synodum Chalcedone Bithyniæ, quæ nominatur CONCILIUM OE CUMENICUM IV, congregari curavit A.C. 451, die 8 Octobr. cui 630. Episcopi interfuerunt. Ipse quoque *Martianus*, quo, inventa veritate, dissidia tollerentur, huic Synodo interfuit, & in prima sessione sanctam Synodum sic allocutus est: *Cum primum per electionem in regnum de secreto DEI provecti sumus, inter tantas publicas utilitates nullum magis nos constrinxit negotium, quam rectam & veram fidem Christianorum, qua sancta & veneranda consistit, indubitata omnibus declarare.* Et tandem post longa certamina *Martianus* perfecit, ut decretum plurimorum consensu fieret, in quo primum omnes testati sunt, se amplecti Nicænæ Synodi Symbolum. Deinde damnata sunt dogmata *Nestorii* & *Eutychis*.

II. MARTIANVS A.C. 452, edictum proposuit, quo mandavit, ne quis tentet aliquid scribere, dicere, edere contra Synodi Chalcedonenfis decretum, neve scripta contraria quisquam apud se habeat. In *Codice Titul. de Hæreticis & Manichæis*.

III. *Admonitus à Leone Pontifice*, edictum misit ad Alexandrinos, ut Orthodoxam fidem amplecterentur, & sequerentur vestigia *Theophili* & *Cyrilli*, aut pœnam hæreticis dignam expectarent. *Cod.*

C A P V T III.

D E E G R E S S V.

CVM annos sex, menses totidem, diesque 10 imperasset, sive ex morbo, sive veneno *Asparis* patricii nutu dato, apud Constantinopolin admodum senex occubuit, A.C. 407. *Zonaras in Marciano §. 2. Diacon. & Theod. Lector.*

LIV IMPERATOR,
LEO MAGNVS,
sive Primus.

CAPVT I.

DE ORTV.

Leo cognomento MAGNVS, Græcanici sanguinis è familia Bessica oriundus fuit.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA OECONOMICA.

VXOR ejus dicta fuit VERINA; è qua duas filias suscepit, ARIADNAM & LEONTIAM: quarum illam primo Asparis filio, deinde Aspare interfecto Zenoni uxorem dedit: hanc vero Martino patricio, Anthemii filio, qui Romæ imperavit. Zonar. in Leone Magno §. 3.

II. ACTA POLITICA.

I. Ante imperium.

Fuerat LEO tribunus militum. Alii etiam Asparis procuratorem fuisse tradunt, alii vectigalium publicorum Præfectum.

II. Imperii occupatio.

Promotus est ad imperium ASPARIS Patri-
cii suffragiis ac factione. Aspar enim etsi multum poterat, non tamen Imperator à populo Constantinopolitano creatus est, ob Arianæ sectæ studium. Quare ipse Leonem, sive suapte authoritate, sive à populo accepta potestate, Imperatorem declarat, stipulatus, ut Ardaburium filium suum Cæsarem faceret: quod cum ille promississet, ad regium fastigium est evectus A. C. 457. LEO autem primus è Græcis imperium Romanor. tenuit, & ille primus ab Episcopo Constantinopolitano Anatolio coronatus est. Nec vero coronatio seu Episcopus imperium dedit; sed testis fuit, eum qui electus erat, Christianum esse, & alienum à fallis dogmatibus: eamque ob causam professio doctrinæ ante coronationem petebatur: ut postea in Anastasii Imp. electione dicemus.

III. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA.

I. CLEMENS fuit & beneficus erga suos, præ-

cipue autem erga egentes & inopes: Itaque sæpe solitus est dicere: *Quemadmodum Sol, quibus affulserit, iis calorem impertit: Ita Princeps Clementiam impertiat iis, quos aspexerit. Cedrenus.*

II. Doctos viros in pretio habuit, eosque stipendiis liberaliter fovit.

III. Politica pacis ita studiosus fuit, ut aliquando dixerit: Vtinam is sit temporum meorum status, ut mihi liceat stipendia militum in literarum Magistros conferre.

IV. Asparis filium Cæsarem creavit. Aspari namque promiserat, se filium ipsius consortem Imperii esse assumpturum. Quod promissum, cum non statim, postquam imperium adeptus, implevisset: Aspar veste illius apprehensa dixit: *Imperatorem tali purpura amictum non decet mentiri.* Cui respondit ille: *Etiam cogi & instar mancipii trahi nefas est.* Sed cum tandem resistere non posset, necessitati cedens, filium illius è patricio Cæsarem fecit. Id factum neque Senatui gratum fuit, populumque ad seditionem impulit. At ille tum & verbis & factis seditionem repressit. Nam cum non multo tempore post Aspar ejusque filius Ardaburius vitæ Leonis Imp. insidiarentur, ac dicerent: *Θά-
ζωμεν τὸν Λέοντα πρὶν αὐτὸν ἡμεῖς δεῖσθαι*, (h. e. Devoremus nos Leonem prius, quam ipse de nobis prandium instruat) jussu Leonis occisi sunt.

V. LEONEM JUNIOREM è Zenone & Ariadna genitum infantem adhuc, Imperii consortem fecit. A. C. 473. Cass. Cedrenus, Zonaras.

VI. MAJORANVM militiæ Magistrum fecit, eumque ad accipiendum imperium occidentale dimisit; qui cum in Italiam venisset, prope Ravennam Imperator coronatus est: uti in historia ejus diximus.

II. ACTA SAGATA.

Bella gessit per Duces, cum Genserico Vandalarum Rege, & contra eum Marcellinum, Heraclium, & Basiliscum duces suos misit. Marcellinus insignis Dux Sardiniam recepit, Vandalos inde expulit, & in Siciliam transiit: ubi dum Duces Leonis fidelissime adjuvat, ab ipsis fraude occiditur, circa mensem Augustum A. C. 468. Alter Dux Heraclius Tripolim recepit. Basiliscus vero Verinæ uxoris Leonis Imp. frater, cum magna classe contra Gensericum in Africam profectus, turpissime navali prælio victus est, & ipse primus aufugit: sive ignavia, sive proditione hostibus victoriam concedens. Hac pugna Gensericus fere tota classe Leonis Imp. quæ è mille navibus constabat, potitus est. Procopius, Nicephorus, Zonar. Sequenti vero anno, nempe A. C. 470. Basiliscus, ut pristinum decus mili-

litia Romanæ recuperaret, iterum classe cum Genserico prope Siciliam pugnavit, eumque gloriose vicit. *Procopius*.

III. ACTA ECCLESIASTICA.

1. *Ecclesia tranquillitatem & concordiam magno studio quæsit, & ad omnium provinciarum Episcopos scripsit, petiitque ut suam quisque de Chalcedonensi Concilio sententiam perscriberet, obtestans, ut ita de controversis rebus iudicium facerent, ut qui Deo rationem essent reddituri. Illi vero uno omnes suffragio & sensu Chalcedonense Concilium probarunt.*

11. *Alexandrini audita morte Martiani Imp. Proterium Episcopum Catholicum A. C. 457, in hebdomade magna ante Pascha in templo interficiunt, & Timotheum Ælurum Eutychianum Episcopum faciunt. Leo Papa certior factus, de hac re scribit ad Leonem Imp. petitque alium dari Episcopum Catholicum. Timotheus igitur Eutychianus sede sua ejicitur A. C. 460, & in exilio arcta custodia detinetur, aliusque Episcopus eligitur eodem nomine TIMOTHEVS.*

111. *LEO, Pontifex Romanus, anno C. 461 moritur, cum sedisset annis fere 21. Cui succedit HILARIVS.*

IV. *PETRVS FVLLO, Eutychianus, Antiochiam profectus, ibi turbas cievit contra Episcopum, quem tandem sede dejecit. Sed Petrus hic edicto LEONIS tandem in exilium ejicitur, pœnitentiam tamen simulans, intercedentibus aliis, ipsi permissum, ut Constantinopoli esse posset. Onuphrius.*

V. *Gennadius Episcopus Constantinopolitanus, cum sedisset annis 13, mens. 2, moritur A. C. 471, mense Augusto.*

Res miræ, & prodigia.

1. *Imperante Leone Antiochia urbs horrendo terræ motu fere tota concidit, & in agro Byzantico pluvia cineris, palmi altitudine decidit: ante vim illam pulveris decidentis nubes ignitæ conspectæ sunt. Quibus prodigiis perterritus Imperator, urbe relicta, longo tempore apud sanctum Mamantem habitasse fertur. Postea Imperator ad urbis instaurationem præter vestigalia donavit ipsis mille auri talenta. Euagrius, Nicephorus, Zonaras.*

11. *A. C. 469. ingens incendium Constantinopoli exstitit, à mari ad mare pervagatum. Ea flamma per quatuor dies urbem depasta est, eamque fere totam consumpsit. Fasti Siculi, Zonaras.*

111. *Constantinopoli & in Bithynia vehementes*

pluviae per quatrimum coelitus delapæ, montes in planum deduxerunt, & vici aquis involuti, in summo fuerunt periculo. Atque ubi antea paludes herbidæ exstiterant, haud procul inde dissita Nicomedia ex multis fasciculis, qui in illam comportabantur, Insulæ effectæ sunt. *Euagrius, Sigebertus.*

IV. *Per Tholosam, urbem Gallia, tota die sanguis largissimo rivo fluxit. Theod. Lector.*

V. *Pictori cuidam, aggresso Christum forma Iovis pingere, manus exaruit. Eum facinus confessum Gennadius precibus suis sanavit. Cedrenus, Zonaras.*

VI. *A. C. 468, cum ossa Elisæi Alexandria in Monasterium Pauli leprosi translata essent, illorum contactu à lepra sanatus est. Chronic. Hed. fol. 229.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

LEO ventris profluvio laboravit, quo adeo attenuatus, ut quasi pelluceret: ideo paulo post vitam cum morte commutavit A. C. 474, cum annis 17 summa cum laude imperium administrasset. Cadaver ejus Constantinopoli honeste terræ mandatum est.

LEO II, sive Junior.

Hic Leo junior ex Ariadna filia Leonis I, & Zenone genitus, & ab avo *Casar* appellatus, adhuc infans, A. C. 473. Anno vero sequenti, avo mortuo, *Augustus* proclamatus est. Verum parentem suum Zenonem (quem Leo I nequaquam idoneum regno judicavit, ob animum minime regium & formam Imperio indignam) statim in Imperii consortium assumpsit, illi manibus suis diadema imposuit, & paulo post, cum unum tantum annum Imperium tenuisset, morbo extinctus est. *Egnat. Diaconus, Pomponius Latus.*

LV. IMPERATOR,

ZENO ISAVRICVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

ZENO sic dictus est, quia ex Isauris Ciliciæ humilis parentibus natus, & ex obscura & incognita villa oriundus fuit.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ,

Natura & Mores.

Forma & animo foedissimus fuit. Corpore namque Pani similiis, facie hirsuta, pedibus pilosis, statura inconcinna, moribus deformis, experts doctrinae, & earum artium quæ in Imperatore requiruntur; quibus vel Imperia secure retinentur, vel tuto administrantur.

II. ACTA OECONOMICA.

Vxor ejus fuit *ARIADNA*, *Leonis Magni* Imp. filia.

III. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

A filio suo *LEONE II.* Imperii consors electus est A. C. 474. Filio vero mortuo, qui brevi tempore in Imperio vixit, solus regnavit.

II. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA.

1. *Tyranno quam Principi similior fuit.* Nam multos illustres viros occidit, & neglectis Imperii curis turpissimis voluptatibus se dedit. In aula ejus potentissimus fuit *Sebastianus* quidam, qui *Zenonem*, quo voluit, impulit, nec quidquam in aula confici sinit sine pretio & mercede. Magistratus enim omnes vendidit, pretio tum sibi reservato, tum Imperatori communicato. Quod si quis accessisset, qui paululum quiddam adjiceret, is præferebatur. In toto denique palatio nihil fuit rerum omnium, quod venale non esset. Hoc sæpe fit in aulis, ut Principes habeant tales quosdam Ministros, ad quorum nutum & voluntatem reguntur: Qui si salutes & boni sunt, felicia sunt imperia; sin mali, magnorum malorum causam præbent.

II. Cum *ZENO* plerumque Chalcedone commoraretur, *Verina* Augusta socrus ejus occasione absentiae usa, altero *Zenonis* Imperii anno, fratrem suum *Basiliscum* incitavit, ut bellum adversus *Zenonem* moveret. *Basiliscus* igitur, sororis consilium secutus, è Thracia, (ubi vitam degebat) è Senatu quibusdam graviter adjuvantibus, *Zenoni* bellum intulit. *Zeno* cum esset homo timidus, & effeminatus, nec quicquam virile tentare auderet,

cum uxore *Ariadna* ad *Isauros* populares suos confugit. *Basiliscus* fuga illius lætatus, in urbem profectus, & in campo Imperator salutatus est. Quamobrem & uxorem suam *Zenonidem* corona Augustali ornavit, & *Marcum* filium Cæsarem appellavit. Fuit autem moribus *Zenone* nihilo melioribus, deque religione perperam sensit, ab uxore in *Eutychis* & *Dioscori* sectam impulsus, & orthodoxorum Ecclesias multis malis affecit. Chalcedonense Concilium edicto tyrannico abrogavit, & *Acacium* Patriarcham, ut sanctionem suam, habito Concilio, comprobaret, cogere voluit. Sed urbana multitudo orthodoxorum in Ecclesia congressa, *Basiliscum* maledictis infectata est, & Chalcedonense Concilium sanctum appellavit. Cum igitur Senatui & populo invisus esset *Basiliscus*, Duces ab eo contra *Zenonem* cum exercitu missi, hortatu Senatus, ex hostibus amici *Zenonis* facti, cum Constantinopolin secum reduxerunt, cum menses 20 exulasset, & à Senatu populoque receptus est. *Basiliscus* autem post cladem acceptam in templum confugit; sed inde ab *Acacio* Præsule ejectus, in castellum quoddam Cappadociae missus est, ubi fame & frigore cum suis periit. Nam cum *Zeno* jussisset illos hyemis tempore neque veste, neque cibariis juvari: *Basiliscus* & uxor, mutuo se corporibus complexi, & collacrymantes interierunt. Ita *Basiliscus* persecutionis in orthodoxos, & rapti Imperii pœnas dedit. *Euagrius*, *Procopius*, *Cedrenus*. Socrum autem *Verinam* *Zenonem* in exilium misisse, *Zonaras* scribit.

II. ACTA ECCLESIASTICA.

1. Laudatur inprimis edictum *Zenonis*, quod *ἐναλινος*, h. e. formula concordiae directæ ad componendum & tollendum omnia Ecclesiae dissidia atque certamina, appellatur apud *Euagrium* lib. 2. c. 14. Cui hæc adjecta est clausula: Quicumque aliud senserit, aut sentit, vel in hoc, vel in ullo alio tempore, quam Chalcedone aut alia quacunque Synodo decretum est, eum damnamus.

II. Postea vero *Zeno* clanculum à Synodo Chalcedonensi defecit, & subrogavit hæreticos Episcopos, olim propter Eutychianismum damnatos, jam vero pœnitentiam simulantes. *Baronius*.

III. *BASILIVS* Præfectus Romæ legem fert, ne Pontifex inscio se ullus eligatur. *Sigonius*.

IV. *Tumultus* oritur Antiochiæ in templo, in quo *Stephanus* Episcopus cum multis aliis ab Eutychianis occisus est. Alius igitur in locum ejus electus & ordinatus est Constantinopoli A. C. 479, qui Antiochiam mitteretur. *Decret.*

v. *Hunericus* Vandalorum Rex edicit, A. C. 480, ut liberum religionis exercitium permittatur in Africa tam Catholicis quam Arianis: impetravit hoc intercessione sua Imp. Zenon & Placidia. *Cod.*

v i. Hinc factum, ut *Eugenius* Episcopus Orthodoxus Carthagine ordinaretur, & templa orthodoxorum, quæ jam annis 24 conclusa fuerant, aperirentur.

v i i. *Vandali plurimi* in Africa, dum religio libera est, Orthodoxorum Episcoporum doctrinam sequuntur, unde Arianorum Episcopi invidia æstuant, paulatim Hunericum ad persequendos Orthodoxos instigant. Carnifices autem templis apponunt, ne Vandali una cum Afris Orthodoxorum templa ingrediantur. *Victor.*

v i i i. *Zenon* Imperator intercedit pro Orthodoxis in Africa apud Hunericum. Legatus ejus eo venit A. C. 484. die 20 Maii. Hunericus edicit omnibus Catholicis, ut ad sequentem annum primo die Febr. Carthagine sint ad disputationem, ibique suum Homousion ex sacris literis probent. *Idem.*

i x. A. C. 485. Calend. Februar. tandem Carthagine conveniunt & Orthodoxi, & Ariani. Vbi Ariani Orthodoxos obtundunt clamoribus, quod vocabulum *Homousion* in sacris literis ostendere non possent, & Hunericum eo deducunt, ut Catholicos damnaret, & die 24 Febr. edictum promulgaret, quo omnia supplicia iis, qui ad Arianos non transissent, constitueret. Eo tempore Hunericus Ariana impietate totus infectus, parentisque sui Genserici vestigiis insistens, tam horribilem persecutionem in Africa adversus Christianos recte de sacrosancta Trinitate sentientes excitavit, ut vix ulla alia huic comparari possit: neque enim Ethnici majori crudelitate unquam in Christianos sævierunt, quanta Ariani in Africa immanitate Orthodoxos excarnificarunt. Et innumerabiles in hac persecutione martyrio coronati sunt. Inter alia Hunericus multis manus & linguas præcidere jussit, quorum quidam postea recte & integre loqui potuerunt, Christo ipso, pro afflictione, eos hoc miraculo remunerante. Scribit *Victor lib. 3. Zenonem* quendam nomine *Reparatum* in aula habuisse, cui lingua in persecutione Africana fuerit præcisa, qui nihilominus tamen perfecte loqui potuerit, & ob id in magna apud Imperatorem veneratione fuerit.

Secuta est hanc persecutionem & *fames*, & *pestis* in Africa. Nam primum acciderunt ingentes siccitates, & quidem durabiles adeo, ut non modo fontium scaturigines, sed & magnorum fluminum exsiccarentur alvei. Vnde factum, ut terra humore ac rigatione destituta, hominum & reliquorum

animantium generi sua dona ad vitæ conservationem proferre non posset. Quare cum temporis progressu paulatim absumerentur, quæ longo tempore ad ingruentem aliquam necessitatem recondita erant: nec terra vices redderet, *secuta est fames ingens*, quæ eo usque brevi crevit, ut jam homines animantibus ipsorum pabula inviderent, & propter tenerarum herbarum exiles radículas cum iis certamina subire non detrectarent. Erant non pauci, viri etiam ingenui, & honesto loco nati, qui ultro sese servituti tradere optabant, tantum ne fame perirent: sed non erat, qui illos reciperet. Cum primis autem *Vandali* (atrocissimi Orthodoxorum hostes) maxime premebantur: qui paulo antespoiliis multarum provinciarum, & præsertim Africæ occupatione, fuerant opulentissimi. Hanc rerum inopiam secuta est horrenda *pestis*: eaque tanta, ut passim semitæ cadaveribus repletæ conspicerentur: neque erant, qui mortuos sepelirent.

HUNERICVS quoque, qui Christum de divinitatis suæ throno deicere nitebatur, in medio furoris sui cursu ab eo, quem persequabatur, repessus est. Nam, ut author est *Victor*, putrefactione correptus, & vermibus scatens, magno cruciatu, & meritis suis digna morte extinctus est A. C. 485, cum regni dominationem annos fere 8 sceleratissime tenuisset.

Prodigia sub Zenone.

i. Eo tempore, quo *Basiliscus* Imperium arripuit, maximum incendium Constantinopoli exstitit, quo præstantissima pars urbis periit, etiam Bibliotheca, in qua centum viginti millia librorum reposita fuerunt: inter quos fuit opus Homeri, exuviis draconis, centum & viginti pedes longis, inscriptum aureis literis. *Cedrenus, Zonaras.*

i i. Anno Christi 478. Ingens terræ motus Antiochiæ & Constantinopoli fuit. Corruerunt multa templa, domus, rostraque funditus, & obruta est immensa hominum multitudo. Cecidit etiam globus columnæ fori, & statua Theodosii Magni, quæ columnæ Tauri imposita erat. *Cedrenus, Zonaras.*

CAPUT III.

DE EGRESSU.

DE interitu Zenonis sunt, qui vivum ab uxore inclusum sepulcro tradant, frustra quæritantem obiisse. De quo hæc habet *Zonaras*: Tradunt (inquit) quidam, Zenonem gulæ & ebrietati indulgentem, errore mentis affici solitum, & prolapsum à mortuo nihil destitisse. Cum

Cum vero ipsi etiam conjugii *Ariadna* invisus esset, sic inebriatum, pro mortuo in monumentum imperatorium ab illa coniectum, lapide maximo, qui pro operculo esset, imposito: factumque sobrium, vociferatum quidem esse lamentabiliter; sed nemine curante, misere periisse. Alii dicunt, cum ægrotus acerbissimis doloribus urgeretur, pro mortuo habitum, & in sepulcro positum, sed in eo ad vitam rediisse, & sub saxo misere lamentasse: neminem vero ipsum liberasse, cum *Ariadna* uxor severe id prohibuisset: Ideo tandem fame (uti *Cedren.* & *Sturm.* referunt) mortuus est, cum ipse lacertos suos devorasset. Imperavit autem annos 17, majore cum hominum odio, quam laude, &c.

LVI. IMPERATOR, ANASTASIVS DICORVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. Generatio.

NATVS est in Macedonia, in urbe Dyrrachio, quæ antea dicta fuit *Epidamnus*, ad mare sita, & nomen accepit ab Epidamno Barbarorum Rege.

PATER ejus ignoratur. MATER fuit *Manichæa*.

II. Appellatio.

1. NOMEN ejus fuit ANASTASIVS, quod idem est atque IOACHIMVS, ex Ebr. יחזקיהו *Iojakim*, vel *Ioachim*, h. e. resurrectio Domini vel Iehovæ. Rad. חק, h. e. surrexit, erexit, constituit.

II. COGNOMEN. 1. *Gracum*, Δίγγος, *physice* à naturæ vitio, i. e. à binis pupillis, diversis coloribus præditis. Nam dextera pupilla nigrior, læva vero magis glauca sive cærulea fuit. Κόκος enim pupillam notat. 2. *Latinum*. Sic *Silentarius* dictus est.

1. *Politice*, ab officio. Quia aulicus Secretarius, antequam ad Imperialem dignitatem evectus est, fuit. Aulici autem Consilarii dicti sunt *Silentarii*, à silentio; vel *Secretarii*, quod acta Regum suorum secreta habere debeant.

2. *Ecclesiastice*. Quia voluit, ut Concilium Chalcedonense silentio obrueretur: uti *Euagrius* testatur.

AXIOMA.

Regum arcana sunt occultanda.

Hinc Angelus apud *Tobiam* inquit, cap. 12. v. 8. Arcana Regum bonum est occultare. Magnum hoc profecto est, arcanum Principis in scrinio pectoris habere repositum; verum verborum, quam rerum, potior nobis debet esse custodia: sicut pulchre inquit *Lucianus* in Epigrammate, quod exstat libro 1. *Antilog. Tit.* 51.

Arcane dictum linguam obsignare memento.

Dictorum majus depositum est opibus.

Et *Siracides* c. 19. v. 10, & 11. ita monet: Si quid audisti, hoc additum sit, & tecum sepeliatur, & habebis conscientiam quietam: neque enim ideo tibi venter dirumpitur. Stultus autem non aliter erumpit, atque maturus fœtus. Memoria æterna dignum est, quod *Q. Curtius* lib. 4. *Histor.* scriptum reliquit: Persas Regum arcana incredibili fide celare; non metum, non spem, elicere vocem qua occulta prodantur: Quia veteres Reges disciplinam silentii vitæ periculo sanxerunt, & linguam gravius castigarunt, quam ullum probum. Inde consilium dicitur à silendo; sicut notat *Hippolytus de Collibus* p. 271. Et Consiliarius רמתי venit à Chaldaica voce רמתי secretum, mysterium. Vnde *Consiliarius*, vi vocis, recte dicitur vir secreti, aut *Secretarius*, sive *Silentarius*.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. Acta Oeconomica.

VXOR ejus fuit *ARIADNA*, Leonis Magni Imp. filia, & *Zenonis* vidua, cum qua die post tumulationem *Zenonis* quadagesimo nuptias celebravit. *Euagrius* l. 3. c. 29.

II. Acta privata ante Imperium.

1. *Ethica*. 1. Fuit pius & devotus. Nam templum mane ante cantum galli intravit, nec ante finitam concionem exivit, atque jejuniis Deo fidem suam probavit. 2. Ab incunte ætate fuit mansuetus. & 3. Erga pauperes benignus, ita ut eam ob causam à quolibet laudibus evectus sit.

II. *Polemica*. Fuit miles, variisque militaribus officiis summa cum laude functus est.

III. *Politica*. Ex militia venit in aulam, ubi Secretarius factus est: sicut supra mentionem fecimus.

III. Acta in Imperio publica.

I. Electio.

Zenone mortuo, *Ariadne Augusta* arte & ingenio, quæ Senatum & Legiones in suas partes traxerat, Urbicio eunucho, cujus magna tum erat auctoritas, suffragato, ad Imperium *Anastasius* electus est.

Huic electioni contradixerunt I. LONGINVS, Zenonis Imperatoris frater; sed nihil profecit, ac tandem ab Anastasio victus est: uti postea dicemus.

I I. Cum coronandi Imperatoris jus ad regiarum transisset urbium Episcopos, (quos Patriarchas, h. e. Patrum seu Episcoporum Principes vocabant, interdum & Archiepiscopos) EUPHEMIUS Patriarcha *Anastasium* diademate ornare noluit, quoad data syngrapha (fuit namque Eutychianus) polliceretur, se Chalcedonensis Concilii decreta servaturum, & in dogmatibus Ecclesiasticis nihil mutaturum esse. Quod cum *Anastasius* affirmasset, & syngrapham nominis subscriptione & sigillo corroborasset, ab Euphemio coronatus est, illumque secundum à Patriarcha legimus coronatum.

Anastasio autem, imperatorio habitu in circo sedenti, populus uno ore acclamavit: *Sicut vixisti, ita etiam impera.* Quippe nondum summo Imperio, ante galli cantum templum adire solebat, ibique, dum concio dimitteretur, adstabat Deum placans: frequenter jejunabat, & eleemosynam pauperibus ac mendicis erogabat. *Cedrenus, Euagrius.*

II. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA.

Bona.

Initio fuit probus, & Rempubl. bene administravit; sed postea degeneravit.

I. *Pacificus* fuit, & in id unice incubuit, ut pacem & concordiam tam in statu Ecclesiastico, quam in politico conservaret. *Euagrius l. 3. c. 30.*

I I. *Non fuit sanguinarius.* Nam cum aliquando ad Vicarium suum Phœniciaë scripsisset, ut inquietos quosdam Episcopos loco moveret: ipse rescripsit, hoc absque tumultu & cæde fieri non posse. Tum *Anastasius* Imp. respondit, ut à proposito abstineret, addita hac ratione: Mea voluntas non est, ut eam ob causam tumultus inter cives existat, multo minus gutta humani sanguinis effundatur. *Euagrius lib. 3. cap. 34.*

II I. *Iustus* fuit. Nam

I. *Vestigal*, quod *ροσάγειον*, h. e. Aurargentum dicebatur, & subditos premebat, *abolavit.* Hujusmodi autem illud erat: Omnes mendici & pauperes, omnes meretrices, omnes liberti in agris & urbibus, annum fisco tributum expendere cogebantur. Exigebatur tributum de equis, mulis, bobus, & asinis: De unoquoque homine nummus argenteus: de equo, mulo & bove tantundem: de asino pholes (nummi genus est) sex, & de cane totidem. Quo tributo attriti homines utrinque lamentabantur. Eo igitur abrogato, *Anastasius* commentarios illos in Hippico, inspectante populo, cremavit. *Zonaras.*

2. *Magistratus* & officia suburbana, prius venditari solita, non voluit esse venalia, sed ea sine precio concessit. *Idem.*

I V. *Beneficus* fuit. Postquam cum *Ariadna* nuptias celebrasset, literas regias confecit, quibus ea, quæ ad id tempus fisco à nonnullis deberentur, remisit. *Zonaras.*

Acta mala.

Licet *Anastasius* initio bonus fuerit, tamen postea degeneravit. Nam paulo ante obitum, cum multos de insidiis suspectos haberet, eos in carcerem conjecit, ut supplicio eos afficeret, inter quos etiam Justinus & Justinianus, qui postea rerum potiti sunt, fuerunt: Sed deterritus est somnio. Nam apparuit ei in somnio species quædam terribilis: Tibi quidem, ô Imperator, inquit, permissum est reliquos insidiatores tollere; *Iustino* autem & *Iustiniano*, ne quid mali feceris: nam uterque suo tempore Deo inserviet. Illos igitur *Anastasius* dimisit, & à crimine læsæ Majestatis eos absolvit.

II. ACTA SAGATA.

Bella gessit per Duces.

I. LONGINVS Zenonis Imp. frater seditionem movit adversus *Anastasium*, contra quem Duces cum exercitu misit, qui sæpius cum eo confixerunt, & tandem vicerunt. Et quidem Longinus victus Constantinopoli in theatro circumductus, posteaque Niceæ variis cruciatibus interfectus est. *Anastasius* victoriæ ergo populo viritim pecuniam distribuit. *Marcellinus.*

II. *Vitalianus*, Aquilonis Præfectus, contra *Anastasium* seditionem movit. *Zonaras* de hoc bello ita scribit: *Vitalianum*, ait, Mysis & Scythis sibi conciliatis seditionem movisse, nec solum ex agro Byzantio prædas egisse, sed etiam classe Constantinopolim obsedisse. Huic vero Imperatorem per *Marianum* præfectum restitisse. Commissa enim pugna navali, ex machina quadam facta à *Proclo* (qui tum in Philosophia & mechanicis operibus florebat,

bat, neque Archimedis tantum cognorat omnia, sed & ipse nova quædam adinvenerat) classis hostium debellata est. Fabricaverat enim *Proclus* specula ferrea cavea, ingentis magnitudinis, eaque de muro è regione suspenderat, in quæ cum radii solares reflexi impigissent, ignis inde, fulguris instar erumpens, classarios ipsasque naves hostium combussit: quod olim *Archimedes* excogitasse, Romanis Syracusas obsidentibus, *Dion* refert.

Nicephorus vero & *Pomponius* referunt, *Vitalianum* Anastasium ad pacem petendam adegisse, nec ab urbe Constantinopoli discessisse, priusquam ab Imperatore 900 pondo auri accepisset.

III. *Anastasius* bellum gessit per Duces cum *Cabade* Persarum Rege, quod tandem Iustini Imp. tempore finitum est.

Huic *Cabadi*, (i.e. glorioso) propter legem, qua uxores iusserat esse communes, regnum ademptum, ipseque vincitus in carcerem, qui *λνν*, i.e. Oblivio, dicitur, coniectus, atque ejus loco Baldus frater Rex creatus fuerat. Cum autem ejus conjux aditum ad eum peteret, tandem custos carceris ea conditione promisit se aditum concessurum esse, si secum concumberet. Illa marito hoc significat, qui spe liberationis jubet uxorem voluntati custodis parere. Quod cum faceret, mulier postea familiariter intromissa, virum tandem liberavit, indutum muliebri veste: qui cum evasisset, adjutus ab amicis regnum recuperavit, & fratrem, qui biennio regnaverat, interfecit.

IV. *Bulgari*, gens ignota, ex Borealibus finibus progressa A. C. 499, Thraciam vastarunt, obvium Anastasii exercitum conciderunt, ad quatuor millia Romanorum cum aliquot Comitibus trucidarunt. Sed donis postea ab *Anastasio* mitigata, paulisper recesserunt.

V. *Getæ* Duce *Mundone* A. C. 505. Macedoniam & Thessalonicam vastant, *Sabinianus* Consul contra ipsos missus prælio succumbit, & ingens accipitur clades. Pecunia igitur, cum ferro non possent, id quod Anastasio familiare erat, amoveantur. *Marcellinus*.

VI. ANASTASIUS A. C. 508, dum Theodoricus Galliam defendit, Duces mittit cum centum navibus, & octo millibus militum, qui Italiæ littora depopulentur, qui multa præda parta Constantinopolin reversi sunt.

III. ACTA ECCLESIASTICA.

Quia *Anastasius* Imper. Eutychniana hæresi infectus erat, longe lateque ea pestis in Ecclesiis grassata est, ipseque variis modis contra Ecclesiam peccavit.

I. *Perfidia*. Licet enim chirographo suo, antequam coronaretur, promiserat, idque jurejurando confirmaverat, se, dum imperaret, nullum novum dogma in Ecclesiam introducturum, sed decreta Chalcedonensis Synodi rata habiturum; tamen his neglectis, ausus est Syngrapham suam ab Euphemio, & postea à Macedonio reposcere.

II. *Persecutione Religionis & Orthodoxorum tyrannica*.

I. EUPHEMIUM Constantinopolitanum Patriarcham, insigni pietate & constantia clarum, exilio multavit: Vera causa erat, vindictæ cupiditas, quod aliquando (antequam Anastasius imperium nactus esset) ab Euphemio excommunicatus fuerat: altera causa fuit, quod Euphemius illi chirographum reddere nolebat. Præterea *Euphemius* Synodum ex Episcopis collegerat, in qua damnati fuere ii, qui Concilium Chalcedonense abrogare conabantur. Prætextum autem alium hujus exilii obtendebat Imperator: videlicet Euphemium res novas in Ecclesia tentasse; & novorum tumultuum atque seditionum authorem exstitisse; quorum nihil verum erat. Sed & Episcopis quibusdam (adulationibus & figmentis suis) persuasit Anastasius, ut Euphemium excommunicarent, & ab Episcopatu deponerent, cum sedisset annis 6, & menses fere sex. *Euagrius, Nicephorus*.

II. *Euphemio successit Macedonius*, vir pius atque in doctrina constans, quem similiter Anastasius in exilium egit. Nam huic *Macedonio* chirographum Anastasii (cujus supra mentionem fecimus) custodiendum reliquerat *Euphemius*. Quod cum rescivisset Imperator, à Macedonio id poposcit. *Macedonio* vero id reddere recusante, quomodo eum ab Episcopatu dejiceret, cogitavit *Anastasius*. Subornavit igitur *Macedonio* 1. *Calumniatores*, qui stupri vel adulterii Macedonium accusarent. *Macedonius* vero subdacta tunica, viribus se carere ostendens, eam calumniam facile & palam refutavit. 2. *Percussores* eidem subornavit, qui tamen à paricidio, pietate & beneficentia Macedonii absteriti sunt. 3. Ut autem Anastasius animos piorum à Macedonio abalienaret, per Præfectum quendam *Celerem* in vulgus sparsit, Macedonium damnasse Synodum Chalcedonensem. Etsi autem & hoc absurdum figmentum facile diluebat *Macedonius*, quia palam erat, quod *Anastasius* antea ab eo postulasset, ut à Chalcedonensis Synodi decretis ad Eutychnianos deficeret, verum ille postulationi Anastasii refragarit; nihilominus tamen *Celer* ille præfectus noctu ex urbe abreptum in exilium eum abduxit, cum quindecim annis sedisset. Et cum Sangræ in exilio degeret *Macedonius*, *Anastasius*,

nastasius missis interfectores cum trucidari iussit.

In locum ejus substituit Imperator Episcopum *Timotheum*, Eutychianum hominem impurum, quem Constantinopolitani *κῆλωνα*, *Huren-hengst* appellabant. Ad hujusmodi autem scelera Anastasium impulit *Severus* Monachus, qui praesidio Iudaeorum usus, ultra trecentos Syriae Monachos interfecit, eorum cadavera avibus lanianda projecit, & Christianorum templa spoliavit.

111. FLAVIANVS Antiochenus Episcopus, postquam multas insidias & calumnias ab Eutychianis Episcopis perpeffus esset, tandem cum Chalcedonense Concilium damnare nollet, ab Anastasio exulare iussus est, & petram quandam excelsam & praeruptam in finibus Palaestinae incolere. Revocatus est autem ab exilio, idque haud dubie post mortem Anastasii Imperatoris: nam illum acerrimum hostem habuit *Flavianus*. *Euagrius lib. 2. cap. 31, & 32. Nicephorus lib. 17. cap. 9.*

IV. *Anastasius Severum* Monachum, lucem totius Orientis, & Principem eorum qui Acephali dicti sunt, quique omnibus artibus Orthodoxos in Oriente persequeretur, Episcopum Antiochenum facit A. C. 513.

V. ANASTASIUS edicto sanxit, ut hymno five carmini, quod *τεριστίον* dicitur, adjicerentur haec verba: *Qui crucifixus es pro nobis*. Haec additio Eutychianae haereseos pars erat, quasi ipsa Trinitas fuisset crucifixa. Quod cum haud ferendum sibi ducerent Orthodoxi, non modo reclamarent, (quod probari poterat) sed & in Eutychianos conviciantes convicia regefferunt, insuper agrestem quendam Monachum (quem hujus additionis authorem falso putabant) *Anastasio* admodum carum obtruncarunt, ejusque caput hastae praefixum circumgestarunt, cum inscriptione: Hic amicus fuit hosti sanctae Trinitatis. Certatum est armis & igne, ita ut res Constantinopolitana in magno versaretur periculo. Imperator igitur Anastasius nihil remedii superesse videns, sine corona ad Hippodromiam venit, & per praecones denunciat, se imperium depositurum. Populus igitur ea re a furore revocatus, & mitior factus, Imperatorem rogat, ut coronam retineat: & pacem atque tranquillitatem Imperatori promittit. Ita tandem sedatus est periculosissimus ille tumultus. *Euagrius lib. 4. cap. 44. Nicephorus lib. 16. cap. 45. Theod. Cedrenus, Marcellinus.*

VI. *Anastasius* indicit Synodum Sidone celebrandam A. C. 512. Vbi conveniunt Eutychiani, damnant Nestorianos, & qui Synodum Chalcedonensem amplectebantur. *Marcellinus.*

111. Superbia & pertinacia.

Anastasius nullas admonitiones curavit.

1. *Symmachus* Papa scripsit ad eum, ut caveret sibi ab haereticis; sed literas eas sprexit, & Orthodoxis vim afferre non desit. Quam ob rem a Symmacho excommunicatur: cujus excommunicationi respondet Imp., eamque nullam esse demonstrat, & majoribus sceleribus Papam obnoxium affirmat. Ideo *Symmachus* contra apologeticum edit. *Baronius.*

2. *Hormisda*, Pontifex Romanus, legatos ad eum misit, qui de haeresi Eutychis relinquenda Imperatorem admonerent. Verum eos male accepit, & non satis auditos, per posticum emisit, & fragili navigio imponi iussit in Italiam devehendos, cum mandatis, ne alicubi in Graecia in urbes diverterent, & scripsit ad *Hormisdam* Romanum Pontificem: *Nos imperare volumus: nobis imperari nolumus.* *Diaconus, Iornandes, Baronius.*

3. *Digna* est memoria atque imitatione Episcopi *Oeniani* libertas, qua ad Anastasium usus est. *Hunc* enim Imperator admodum disertum, & qui ora omnibus de passa Deitate Christi assertoribus obturaret, eum ad se vocatum hortatus est, ut dogma suum amplecteretur, pollicens, eum, quicquid petiisset, illico accepturum. Cui Episcopus: *Tu*, inquit, potius ad Orthodoxos transi; ne, dum opiniones impiorum hominum, *Severi*, *Eutychis*, & *Dioscori* amplecteris, aeterno igni addicaris. Simulque apprehendens Imperatoris chlamydem: *Hac*, ait, *vestis nequaquam te post mortem sequetur, o Imperator: Sed sola comitabitur te pietas, ac virtutum habitus.* *Missam* fac Ecclesiam, quam *Christus* suo redemit sanguine. *Indoctus* es, & *raiocinandi ignarus*, neque ullum Ecclesiae decretum perfecte intelligis, tantum imposturis & scurrilibus calumniis fatuos terres. *Satis tibi sit dignitatis, quod Imperator es: Antistites Ecclesiae vexare noli.* Ad haec Imperator pudore suffusus, obmutuit. Tametsi autem pauperrimus fuit hic Episcopus: tamen ne obolum quidem accipere ab Imperatore voluit, majorem scilicet fidei & pietatis in Deum, quam ullius commodi sui rationem habens. *Zonaras, Cedrenus.*

Alia Acta Ecclesiastica, sub Anastasio Imperatore facta.

I. *ALAMANDRVS* Agarenorum Princeps, Evangelio Christi, quod a sinceris Doctoribus audivit, credidit, & cum magna populi sui parte ad Christum conversus & baptizatus est: ad quem *SEVERVS* Episcopus Antiochenus Theopaschita duos legatos misit, ut eum ad suam haeresim pertraheret.

heret. Qui cum docerent, duas Christi naturas in unam esse confusas, unde colligeretur, etiam Deitatem Christi cum carne passam esse: ille convicturuseos, ut qui absurda dicerent, huiusmodi figmento mirabiliter eos arguit. Alamandurus enim ait ad eos: *Literas accepi hodie, quia Michael Archangelus mortuus*. Illis vero dicentibus, hoc impossibile fore; ait Princeps: *Et quomodo Deus secundum vos nudus crucifixus, nisi duarum naturarum esset Christus, quandoquidem nec Angelus mori potest?* Ex hoc dicto legati Severi, hominis acumen ingenii admirati, spe traducendi ejus in suam opinionem abjecta, discesserunt. P. Diaconus in Anastasio §. 6. Zonaras §. 11.

II. IMMIRENTI populi Persiæ, habitantes in extrema ora plagæ australis, imperante Anastasio, Euangelion Christi amplexi sunt, & Episcopum sibi dari petierunt. Theod. lect. lib. 2. Niceph. lib. 16. cap. 37.

III. DEUTERIVS Episcopus Arianorum quendam nomine Barbam baptizans, ausus est contra institutum Domini sic dicere: *Baptizate, Barba, in nomine Patris per Filium in Spiritu sancto*. Ad quæ verba statim aqua, quæ ad baptizandum fuerat allata, nusquam comparuit. Quod aspiciens qui baptizandus erat, confestim ad Catholicam Ecclesiam fugiens, juxta morem fidei baptismum Christi suscepit, & omnibus notum fecit miraculum. P. Diaconus §. 4. Zonaras §. 12.

IV. OLYMPIVS quidam Arianorum antistes in Africa, cum in Elyanensium balneo horrendas blasphemias in sacrosanctam Trinitatem evomisset, tribus igneis fulminibus jaculis divinitus immis- sis misere periit, & combustus est. P. Diaconus §. 4. Sabellius Enneade 8. lib. 2.

V. CABADES Rex Persarum, Anastasio regnante, atrociter Christianos persecutus est: & quibusdam sermonis organa ademit: qui tamen nihilominus (ut refert Nicephorus) expedite & clare (etiam amissis instrumentis sermonis) locuti sunt: quosdam poplite enervavit, qui tamen postea ambulasse scribuntur. Hinc Prudentius *per se p. Hym.* 14. v. 928. ita canit:

Christum loquenti lingua nunquam defuit.

Ne verba quaras quo regantur organo,

Cum pradicatur ipse verborum dator.

Aurea hæc sententia est, & exemplis multis confirmata. Nam non solum sub hoc Cabade talia contigerunt, sed etiam in aliis persecutionibus; & præcipue multos homines Christianos (cujus in Historia Zenonis Imp. mentionem fecimus) quibus Vandalis linguam exciderant, recte & integre locutos esse Historici tradunt.

Tandem vero Cabades sub fine Imperii Anastasii in Christianos mitior factus: hac occasione. Erat inter Persiam & Indiam oppidum: (quod alii Scriptores *Asubdabar*, alii *Trundadaero* appellant) de quo Cabades Rex Persicus audierat, quod in eo ingens thesaurus pecuniæ & preciosissimarum gemmarum reconditus esset: qui tamen à Dæmonibus custodiretur, ut nemo eo thesauro potiri posset. Cum autem Rex adversus dæmones illos Persica, deinde etiam Iudæorum Magia adhibita, nihil efficeret: tandem ad Christianorum opem (quos audierat, eos adversus Dæmones plurimum posse) confugit, & vocato ad se Christianorum (qui in ipsius regno habitabant) Episcopo, ut voti sui compos fiat, petit. Episcopus plurimos Christianos convocat, atque conjunctis precibus à Deo impetrant, ut fugatis dæmonibus, Rex & oppido & thesauris potiretur. Ea res Regem in stuporem & admirationem rapuit, ita ut Christianorum Episcopum in magno honore haberet, & non modo Christianis nullam porro exhiberet molestiam, verum etiam omnibus suis subditis liberam potestatem amplectendi Christianam religionem (quam antea extreme persecutus fuerat) permetteret. Theod. Lect. lib. 2. & 16. Nicephorus lib. 16. cap. 36, & 37. P. Diaconus, Zonaras.

Prodigia.

I. Temporibus Anastasii terræ motus horrendi exstiterunt.

1. Byzantii multis in locis ædificia corruerunt. Zonaras.

2. Antiochia pene tota collapsa est, civibus ruina oppressis. Idem.

3. In Dardania Anno Christi 518. 24 castella paucis horis collapsa sunt, quædam plane absorpta, quædam dimidia sui parte subsederunt. Marcellinus.

II. Mons Vesuvius ruptus est in vertice, tantumque incendii evomuit, ut vicinos agros & regiones una cum fructibus exusserit. Itaque supplices facti Regi Longobardorum Theodorico, tributorum remissionem ad certum tempus impetrarunt. Theodoricus Rex in Epistola ad Faustum Præpositum. Histor. Magdeb. cent. 6. cap. 13. pag. 789.

III. In urbe Alexandria multi viri, mulieres, & pueri à Dæmonibus obsessi, repente ut canes latrarunt. P. Diaconus. Hist. Magdeb. cent. 6. cap. 13. p. 791.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

Visionis prodigium. Zonaras refert, Anastasium in somnio vidisse virum terribilem, qui librum manu gestans diceret: Ecce ob peruersitatem fidei tuæ annos 14 vitæ tuæ deleo.

II. *Vaticinium de genere mortis ejus.* Ex oraculo didicit, sibi fatale esse, ut fulmine interiret. Vt autem hoc omen averteret, per Proclum Philosophum Ethnicum, & Mechanicum, optimum ædificium quoddam, *Tholotum* dictum (concameratum, seu ex fornicibus fortibus factum, extrui curavit, in quo tutus à fulmine esset.

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

Licet *Anastasius* putaret, se in illo ædificio, à *Proclo* exstructo, à fulmine tuto vivere posse; hoc tamen frustra fuit. Nam cum aliquando tonitrua horrendum in modum resonarent, & fulgura multa eliderentur, atque ipse è cœnaculo in cœnaculum descenderet, & alios atque alios thalamos subiret: in quodam regio cubiculo mortuus est inventus, cum vixisset annos 88, imperasset annos 27, menses 3. Zonaras in *Anastasio* §. 13.

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

Mortuus ex tholoro exportatus, & in Templo Apostolorum sepultus, juxta uxorem suam *Ariadnam* (quæ orthodoxa fuit) positus. *Cedrenus*. *Zonaras*.

EPITAPHIVM.

Creditur hic flammis mortuus esse Iovis.
Er herschte als ein Ketzer mit betrug:
Darumb ihn zu letzt das wetter erschlug.

LVII IMPERATOR,
IUSTINVS I, vel THRAX.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. Generatio.

Hvmili & ignobili genere ortus, nempe patre armentario in Thracia.

II. Appellatio.

Nomen ejus fuit IUSTINVS. A quibusdam vocatur *Flavius Anicius Iustinus*. Item *Iustinus Senior*.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA OECONOMICA.

VXORES habuit duas. PRIOR Vxor ejus dicta fuit *LVPRICIA*, quam, (postquam ad Imperium pervenit) mutato ejus nomine in *EUPHEMIA*, diademate ornavit, & Augustam appellavit. *Zonaras*.

POSTERIOR fuit *THEODORA*, quam, mortua *Euphemia*, A. C. 523 duxit, & coronavit. *Cedrenus*.

II. ACTA POLITICA.

I. Ante Imperium.

A teneris annis subulcus, deinde bubulcus, post lignarii minister fuit. Anno ætatis 16 militare cepit, promptus manu & hostem ferire doctus. Sed cum militiam sectaretur, mutata sorte altiores dignitatis gradus paulatim obtinuit, & primum Dux militiæ factus, deinde ad prætorii præfecturam e-vectus, post Comes factus, & inter Senatores Constantinopolitanos exceptus est.

II. Electio ad imperium.

Astutia ad imperium pervenit. Nam cum post *Anastasio* mortem de Imperatore eligendo deliberaretur: *Amantius spado* Anastasio supremus cunuchus, homo potens & ditissimus, *Theocritiano* tribuno, uni ex necessariis suis, imperium tradere cupiens, ingentem pecuniæ vim *Iustino* attulit, pecuniam inter Duces ac milites distribueret, atque efficeret, ut *Theocritianum* Imperatorem eligerent. At *Iustinus* pecuniam illam quidem accepit: sed occulte militum suffragia sibi ita coëmit, ut Imperator ipse eligeretur. Quod ægre ferens *Amantius*, cum multis aliis insidias novo Principi struxit; sed iis cognitis, è medio cum suis sublatus est. Is eventus cum somnio *Amantii* congruit, qui eodem tempore, quo Anastasius in somniis aliquot vitæ suæ annos ex libro deleri vidit, etiam ipse somniarat, se coram Imperatore stantem, à magno quodam porco prostratum devorari. *Theocritianum* vero, qui imperio inhiabat, comprehensum, & custodiis detentum, ac saxis cælum, in mare *Iustinus* projici jussit, ut tam imperio, quam sepultura privaretur. *P. Diaconus*. *Pomp. Latinus*. *Egnatius*. *Eugrius lib. 4. cap. 1, 2.*

Primus *Iustinus* à Iohanne Episcopo Romano coronatus est, quem postea Rex *Theodoricus* occidit.

III. Acta in Imperio.

I. ACTA TOGATA.

Fuit literarum ignarus: tamen bene imperium administravit, & omnem lapidem movit, ut ea quæ ab antecessore suo *Anastasio* erant turbata, in tranquillum statum reduceret. Nam,

I. Cum *Vitalianum* Comitem, magnæque auctoritatis virum, qui *Anastasio* in ordinem redegerat, metueret, eum sibi conciliavit, & primum præfectum militiæ fecit, & in sequentem annum (nempe A.C. 520.) eum Consulem designavit. *Euagrius*.

II. *Vitalianus* Consul, cum omnia videretur ita agere, ut *Iustinum* aliquando Imperio excuteret, quod & in *Anastasio* ausus olim fuerat *Iustinus*, illum septimo Consulatus mense obtruncari iussit. *Euagrius*.

III. *Iustinianum*, qui post Imperator factus *Vitaliano* interfecto, Ducem & Consulem fecit, qui tum magnifica edidit spectacula. Pecuniam enim publice distribuit, & in Circo viginti leones, triginta pardi, exceptis aliis feris, exhibitifunt.

IV. *Dyrrachium* & *Corinthum* urbes terræ motu everfas *Iustinus* restauravit anno Christi 521. *Cedr.*

V. Cum in omnibus fere Imperii urbibus nocturnæ cædes fierent, acriori custodia eas muniri iussit Imperator, & tumultuantes compesci.

II. ACTA SAGATA.

Vnicum tantum bellum gessit. De quo ita Historici scribunt: Moto inter *Persas* & *Romanos* bello, *Iustinus*, missis legatis cum muneribus ad Regem *Hunorum Zeliobem*, societatem ejus ambivit. Assensus est *Zeliobes*, sed & *Cabadi* *Persarum* Regi, petenti, operam suam obtulit, ad eumque cum exercitu profectus est, *Romanos* oppugnaturus. *Iustinus* igitur, missis de pace legatis, *Persarum* Regem per literas monuit, ne *Hunnis* confideret, qui societate cum *Romanis* jurejurando sancita, magnæque pecunia accepta, illos belli tempore prodituri essent. *Cabades* secreto accersens ad se *Zeliobem*, cum, interrogatus hic, munera se accepisse à *Romanis* confessus esset: iratus hominem sustulit, & noctu exercitu misso, *Hunnos* fere omnes, paucis fuga elapsis, trucidavit, suspicatus dolo eos ad se venisse. Cum *Romanis* vero pacem fecit, & filii sui *Cosroe* nati minimi, cui regnum destinaverat, tutorem *Iustinum* constituit: verum tutelam Imperator recusavit.

III. ACTA ECCLESIASTICA.

I. Religionis veræ studiosissimus erat *Iustinus*, & mox initio Imperii *Chalcedonensem* Synodum se amplecti ostendit, & constanter in ea sententia permansit. Ideoque *Arianos*, *Nestorianos* & *Eutychianos* Episcopos, qui errores contra receptas Synodos defendebant, remotos ab officiis in exilium expulit: Orthodoxos vero Episcopos, ab *Anastasio* expulsos, ab exilio revocavit, & *Arianorum* hæresin extinguere, eorumque Ecclesias Catholica religione consecrare cœpit. Quod cum in Italia Rex *Theodoricus*, *Ariana* hæresi totus infectus, cognovisset, JOANNEM Papam Romanum, *Theodorum Importunum* & *Agapetum* viros Consulares, una cum *Agapeto* alio, patricio Romano, Constantinopolim mittit ad *Iustinum Imperatorem*, cum hac comminatione, nisi *Arianis* sua templa redderet, eosque persequi desisteret, se Catholicos in Italia gladio exterminaturum. *Ioannes* Roman. Pontifex, ejusque comites, Constantinopoli honorifice excepti, de sua & tot millium hominum salute solliciti, multis fletibus ab Imperatore *Iustino* petunt, ut, quanquam injusta esset legationis suæ causa, clementer tamen eam acciperet, & Italiae perituræ consuleret. Quorum lacrymis *Iustinus* permotus, id, quod Regis *Theodorici* nomine postulaverunt, concessit: *Arianis* sua templa reliquit, eosque persequi desit. *Diacon. Iornand.*

Cum vero *Iohannes* Papa, una cum sociis in itinere longinquo diutius, *Theodorici* Regis opinione, moraretur: ipse interim à Satana ad crudelitatem stimulatus, *Symmachum* & *Boëthium*, ex consules, viros catholicos, gladio peremit, & reversos Legatos in carcerem detruxit, eosque ibi fame & siti necavit. Non tamen hanc crudelitatem *Theodoricus* Rex diu impune tulit. Post extinctos enim illos præstantes viros, in animi mœrorem maximum incidit: oblato in mensa pisces aspiciens, imaginatus est, se interfectorum capita videre: certe 90 die à morte *Ioannis* Papæ subito ex hac vita discessit. (non relicta mascula sobole:) sunt qui apoplexia, alii profluvio ventris extinctum scribant. Non meliorem vitæ exitum ipsius exercitus habuit: Milites enim, qui in *Arvernensi* urbe (regionem namque *Arvernorum* hostili & armata manu ingressus est Rex *Theodoricus*, eamque horribiliter vastavit) templum *Iuliani* Martyris spoliaverant, à dæmonibus obsessi, infestis dentibus propriis sese moribus lacerarunt. *P. Diacon. Sabellicus l. 2. Enneade 8. Greg. Turon. l. 3. c. 11. & 12.*

II. *Hormisdas* Papa legatos mittit Constantinopolim & ad Imperatorem & ad Episcopum, efficit.

efficitque, ut iterum Ecclesia Orientalis cum Romana in communionem redeat, & nomina Episcoporum hæreticorum Constantinopoli, ut & Imperatorum *Zenonis* & *Anastasi*, ex tabulis sacris deleantur. *Baron.*

111. A. C. 250. Synodus Constantinopoli acta contra Eutychianos: qui cum ubique damnarentur ab Orthodoxis, *Nestoriani* etiam se vicisse credentes, Nestorii memoriam & aliorum celebrandam censent in Syria: sed Imperator id fieri edicto prohibuit. *Idem.*

1 v. *Dux Lazorum* (Persici populi sunt) nomine *Zatus*, regnante *Cabade* Persarum Rege, à Persis defecit: & ad Imp. *Iustinum* Byzantium profectus, ab eo petiit, ut, abjecto Paganismo, baptizaretur, & Christianus fieret, ac ut Regis nomen atque dignitatem in suo populo acciperet. Hunc *Iustinus* humanissime tanquam filium excepit, & honorifice tractavit, eumque baptizari curavit, & Regem salutavit: eumque corona regia ornatum, & chlamyde alba Imperatoria donatum, à se dimisit. Hoc medio ipsius subditi ad veram Dei agnitionem atque ad æternam animarum salutem pervenerunt. *Diacon. Zonaras.*

II. Schismatici & Hæretici.

1. Fuit adhuc, *Iustino* imperante, in vivis *Severus* Episcopus Antiochenus hæreticus, cujus etiam supra mentio facta est: is cum non pastorem, sed lupum ageret, & Ecclesias Christi dogmate suo Eutychiano, & aliis suis malis artibus multipliciter perturbaret & affligeret, quippe qui diripiendis Ecclesiæ bonis suæ potius avaritiæ quam animarum salutis confuleret: unde abominatio desolationis, & pestiferum monstrum vocabatur: Episcopatu Antiocheno dejectus est, & Ecclesia prorsus ejectus A. C. 519. *Niceph. lib. 17. cap. 2. Casp. Hed. lib. 6. cap. 3. & 4. Euagrius lib. 4. cap. 4.* refert, mandato *Iustini* Imperator *Severo* linguam exsectam fuisse, eo quod Chalcedonenli Concilio anathema indicare non desisteret.

11. *PAVLVS* Episcopus Antiochenus ob mores dissolutos & vitæ turpitudinem, cum metueret accusatores, sponte Episcopatu abijt A. C. 521. & paullo post moritur. *Euagrius.*

111. *Alexandrini* fere omnes ad Eutychianos defecerant sub impijs Episcopis, ideo novus Episcopus orthodoxus eo mittitur *ASTERIVS*. *Idem.*

III. Viri celebres.

1. *SYMMACHVS*, & *BOETHIVS* Symmachii gener, à suis majoribus gentis nobilitatem ade-

pti, inter Romanos & Senatorios viros Principes erant; & Consulatus utrique dignitate perfuncti, Philosophiæ supra ceteros studuerant, & tam civium quam externorum inopiæ succurrendo multis salutis fuere. Hi postquam ad ingentem gloriam evaserunt, deterrimos quosque in sui invidiam concitarunt. Ab his delatoribus *Theodoricus* Rex persuasus, *Symmachum* & *Boethium* perinde ac res novantes occidit, eorumque bona publicavit. Sed paucis diebus post Rex quoque extinctus est: uti supra diximus. *Procopius.*

11. *PRISCIANVS* & *FESTVS* tempore *Iustini* Constantinopoli floruerunt. *Cassiodor.*

111. *CASSIODORVS* Ecclesiasticus Scriptor, claris parentibus Ravennæ ortus, propter excellentem in Philosophiæ eruditionem, primum *Theodoricus*, Gothorum & Italiæ Regi, Præceptor datus est. Ab eodem Rege deinde ab uno dignitatis gradu ad alium sublatus est: ita, ut à Præceptoratu ad Cancellariatum evectus, inde Senator, & Sacri Palatii Quæstor factus: postea Consul ordinarius, præterea Officiorum Magister, ac postremo *Patricius Romanus* (quæ summa tum dignitas fuit) declaratus sit. Cum autem & varios præstantium virorum casus, Gothorumque crudelitatem in bonos & innocentes viros consideraret: dignitatibus prædictis renunciens, *Monachus* factus, Abbatiam Ravennatem suscepit. Multos ibi libellos conscripsit, quorum aliqui adhuc exstant. Et quantum ex iis colligi potest, de sacrosancta Trinitate, & de Persona Christi, & aliis quibusdam religionis Christianæ articulis, recte sensit. *Novos* autem habuit quosdam: nec mirum, cum in Theologia non à juventute institutus, sed in studiis Philosophicis bonam ætatis partem, & majorem forte in politicis negotiis consumserit. De Iustificatione igitur male docuit, hominem martyrio, eleemosynis, aliisque bonis operibus remissionem peccatorum consequi. Et Pœnitentiam ita describit, ut nulla ibi fiat mentio de fide in Christum. Sed & Scripturam interdum inepte allegat: verbi gratia, dum ex verbis Psalmi tertii: *Tu autem Domine susceptor meus*, &c. incarnationem Filii Dei docere voluit: Quia Filius Dei naturam humanam suscepit. *Historia Magd. Cent. 6. cap. 10.* Et ipsius *Cassiodori scripta.*

1 v. *EPIPHANIVS*, Tyri Episcopus, episcopatum suum amittere maluit, quam in impiam piæ Synodi Chalcedonedis condemnationem consentire. *Niceph. lib. 16. cap. 30. Euagrius lib. 3. cap. 33.*

v. *Iustini* temporibus vixit *Germanus*, Ecclesiæ Capuanæ Episcopus, vis doctus atque pius. *Hic.*

Hic legatus missus est in Græciam ad *Iustinum* Imper. ut religio per *Anastasium* depravata restauraretur. Susceptus est ab Imperatore admodum benigne. Et dum *Germanus* ille in Græcia fuit, multos, qui Eutychianismo in dubium ducti fuerant, in fide vera confirmavit. Interdum enim ex aliis, & quidem longe dissitis regionibus, Ecclesiis per falsos Doctores perturbatis consulendum est. *Diaconus. Histor. Magd. Cent. 6. c. 10. pag. 690.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

Quia *Iustinus* senex erat, & tandem morbi ad senectam accedebant; *Iustinianum* ex sorore nepotem, cum in feriis paschatos inciperet ægrotare ex pede, quem sagitta læserat, socium Imperii assumpt, præsentibus *Epiphanio* Patriarcha, & præcipuis Senatoribus. Quarto abhinc mense vitam cum morte commutavit Calend. Augusti anno C. 527. Cum imperasset annos novem, dies 23. *Zonaras.*

Velius tale Epitaphium ipsi concinnavit:

*Accipit imperium Thrax: armentarius ante
Iustinus frugi Caesar, obitque pius.*

Prodigia sub Iustino.

1. A. C. 526, die 29 Maii, horrendus terræmotus Antiochiam tremefecit: in ipso tempore prandii, cum ubique ad ignem coqueretur cibus, ortum est incendium: quo, quicquid à terræmotu superfuit, consumtum est. Perierunt hominum multa millia, & inter cæteros *Euphrasius* Antiochiæ Episcopus terræmotu obrutus obiit: Incendium sex diebus duravit, omnes ædes templaque corruerunt:

atque ita urbis hujus præstantissimæ decor periit. Ab omni hominum memoria non exstitit tanta iræ DEI in urbem aliquam grassatio. *Iustinus* Imp., hac clade nunciata, gravissime indoluit, abjectisque diademate & purpura, sacco indutus, & cinere conspersus, per multos dies luxit: ad urbis quoque instaurationem pecunias, & opifices misit. *Euagrius lib. 4. cap. 5. Iohannes Funccius l. 7. Comment. fol. 140. Marcellinus.*

11. A. C. 519. *Cometa* visus est in Oriente ejus formæ, quam *Pogoniam* à barbæ similitudine nominant, & radios versus Occasum misit.

111. Eodem anno *Anabarza*, secundæ Ciliciæ Metropolis, terræ motu concidit. *Zonaras, in Iustino §. 14.*

1V. *Edessa* urbs illustris Osroënæ provinciæ submersa est: cum *Scirtus* fluvius, qui eam mediam perfluit, ita exundasset, ut & urbis ædificia deciderentur, & fluctibus abriperentur, & cives partim ruinis ædium, partim undis opprimerentur. *Ibidem.*

V. Concidit magna pars terræmotu *Pompeiopolis*, urbe media dehiscente: atque in eo hiatu multi cives absorpti, auxilium clamoribus implorarunt: sed nemo illis opem ferre potuit. *Zonar. Hist. Magd. Cent. 6. c. 13. p. 791.*

VI. Imperante *Iustino*, mulier quædam è Cilicia instar gigantis fuit, cum proceritate corporis, tum aliorum membrorum proportionem. Nam supra quosvis proceros viros integrum cubitum eminebat, pectore & humeris supra modum latis, cum & cætera omnia, ut & mulier & facies, brachiorum & cubitorum firmitas ac magnitudo, & digitorum crassitudo, & reliqua, longitudini & latitudini responderent. *Zonaras.*

PERIODVS III. A IUSTINIANO
ad CAROLVM MAGNVM.

LVIII. IMPERATOR ROM.

IUSTINIANVS M.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. Generatio.

Humili genere ex civitate Biderina Illyrica oriundus fuit. Parentes ejus propter generis ignobilitatem ab Historicis non nominantur, nisi quod ex *Iustini* senioris sorore nepos fuerit.

II. Appellatio.

I. NOMEN. Dictus est *IUSTINIANVS*, tum nomine, tum re: quia patronus justitiæ fuit, & judicium severe exercuit.

II. COGNOMEN. Cognomine dictus est *MAGNVS*, propter rerum gestarum magnitudinem. Tribuitur ipsi quoque cognomen *Flavius Anicius Iustinianus*, & præterea multos sustinuit titulos honorarios, quod nempe *Alanicus*, *Francicus*, *Gothicus*, *Alemannicus*, *Germanicus*, *Anticus*, *Vandalicus*, *Africanus*, appellatus sit, à regionibus quibus bello potitus est, inque suam potestatem redegit.

CAPVT II.

DE PROGRESSV,

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ, &
ACTA JUVENTVTIS.

1. *Insignes* habuit corporis atque animi dotes. Nam ab ineunte ætate literis operam navavit, iisque egregie excultus fuit.

Iustinianum igitur nec jura, nec latinas literas novisse, & quovis ἀναλφάβητος rudiorum fuisse & imperitiorem, imprudenter & impudenter scribit & nugatur, post *Suidam*, *Laurentius Valla* l. 6. elegant. cap. 35. *Alciatus* lib. 4. diffunct. cap. 7. & *Antonius Faber* præfat. *Rational.* 1. parte *Digestor.* Primum enim ipse *Iustinianus* in §. penult. *Proæmii Institutionum* asserit: Institutiones hæc per compilatores sibi oblatas fuisse: quas ipsemet legerit, & recognoverit, & plenissimum robur eis accommodaverit. Deinde *Platina* gravissimus author, in libro *de vitis Pontificum Romanorum*. in *Bonifacio secundo*, affirmat: *IUSTINIANVM* tanti ingenii, tantæque doctrinæ fuisse, ut non mirum sit, si leges Romanas dispersas & incompuestas in ordinem redegerit: & addit, eum non solum jura condidisse, sed de Christi quoque Salvatoris nostri incarnatione libros quosdam scripsisse atque edidisse. Idem, post *Isidorum*, adstruit *Giphanius* in *Commentario* sive *Orat. de Imp. Iustiniano*. Idemque *Antonium Sabellicum*, & *Procopium*, Scriptorem fidelissimum, de *Iustiniano* Imp. memoriæ tradidisse testatur *Hannonius* disput. 1. controvers. 2. & *Ortolphus* *Formannus* disp. 1. th. 27. sub lit. C.

Et huc *Iustinianus* Imp. in principio suarum Institutionum Juris respexit, ubi sic orditur: Imperatoriam Majestatem non solum armis decoratam, sed etiam legibus armatam esse oportet, ut utrumque tempus, & bellorum & pacis, recte possit gubernare: & Princeps Romanus non solum in hostilibus præliis victor existat: sed etiam per legitimos tractatus calumniarum calamitates expellat.

11. Similiter in exercitiis Equestribus excelluit *Iustinianus*, & in aula usque ad 44 ætatis annum versatus, ad varios dignitatum gradus & honores evehctus est, omnibusque amabilem se præstitit.

II. ACTA OECONOMICA.

Vxor ejus dicta fuit *THEODORA*, ex qua suscepit filiam, ex qua natus est *IUSTINVS* II. Fuit autem hæc mulier

1. *Hæretica*, nempe *Eutychiana*.

2. *Hæreticos promovit*. Nam in locum *Epiphani* Episcopi Constantinopolitani demortui promovit *ANTHIMIVM* Trapezuntinum Episcopum, qui cum *Eutychianus* esset, plurimum damni Ecclesiis intulit.

3. *Maritum*, qui initio orthodoxus erat, ad ἀπιστίαν pellexit.

4. Fuit avara, & maritum avaritia (qui etiam, ut postea dicemus, hoc nomine culpatur) superavit. Nam ita de ea scribit *Zonaras*: Imperatrix (inquit) Imperatori sive licentia, sive quovis modo faciendæ pecuniæ solertia non cedebat, sed & maritum longo intervallo potentia superabat, & novos eosque varios quæstus ingeniosissime reperiebat. Hinc subditi gemino onere premebantur. Nam & annua tributa exaggerabantur, & nova excogitabantur. Alii, ut perperam de religione sentientes, mulctabantur: alii, ut immodeste & petulanter viventes, opibus privabantur, &c. *Zonaras* in *Iustiniano* §. 1.

AXIOMA.

In conjugem eligenda sollicitus sit Princeps, ne asciscat sibi talem, qua hæreticis opinionibus sit pertinaciter dedita, nec semper participem consilii uxorem assumat.

Testantur enim Historiæ tum Sacra tum Profana, ex gynæceo virus hæreticum in totam provinciam sæpius sparsam, & πολυπραγµονίᾳ mulierum, immiscentium se negotiis Ecclesiasticis aut Politicis, ut plurimum fuisse infelicem, & Regna & Respubl. turbasse.

EXEMPLA BIBLICA.

1. De *SALOMONE* Rege omnium sapientissimo memoratur, quod mulieres alienigenæ, Idolatricis cultibus addictæ, averterint cor ipsius, idque inclinarint, ut sequeretur Deos alienos. 1 Reg. 11. vers. 3.

11. *ACHAB* impulsu *Jesabelis* uxoris, quæ fuit filia *Ethbaal* Regis *Sidoniorum*, servivit *Baal*, & adoravit eum. 1 Reg. 16. v. 31.

111. Filia *ACHAB* impulit *JORAM* filium *Josaphat*, ut coleret Idola Regum *Israel*.

IV. *HERODES* suasu conjugis *Herodiadis* *Iohannem Baptist.* aulicum suum concionatorem interfecit. *Matth.* 14. v. 10.

II. PROFANA.

I. *CONSTANTIA* *Licini* vidua, soror *Constantini* M. Imper. imbuta *Arii* blasphemis, persuasit

suasit fratri Constantino, ut Arium ab exilio revocaret, retractaret decretum contra Arium, ejusque causam cognosci denuo curaret.

II. EVDOKIA Augusta Arcadii uxor effecit, ut Chrysostomus in exilium pelleretur. vide *Historiam Arcadii cap. 2.*

III. BASILISCVS, qui, Zenone in exilium pulso, imperium rapuerat, à conjuge incitatus, edita proposuit, quibus abolevit sententias & decreta Synodi Chalcedonenfis.

IV. LVDOVICVS PIVS, Caroli Magni filius, Imperator, totus pendit à consiliis uxoris: ab eaque persuasus, multa & injuste & crudeliter fecit. Ea de causa incurrit in odium apud Proceres: qui incitatis contra eum filiis, prætextu occultarum molitionum novercæ, regno amotum carceri incluserunt.

V. Ita quoque IVSTINIANVS, ab uxore persuasus, ab orthodoxa sententia ad Eutychianos descivit: & præbuit causam magnis moribus & tumultibus in Ecclesia.

III. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

De electione ejus ad imperium ita scribit Zonaras in *Iustino* §. 14. Cum (inquit) Principes *Iustinum* Imper. aliquando orarent, ut *Iustinianum* (cui post Vitaliani cædem Duci & Consuli creato rerum omnium administratio incumberebat) collegam ascisceret, purpura prebenda: *Vobis*, inquit, *optandum est, ne hanc junior aliquis induat.* Ac tum quidem preces eorum sic elusit. Illi vero, parvo tempore interjecto, *Nobilissimi* titulum Iustiniano decreverunt, & ab Imperatore impetrarunt, ut id decretum suis literis comprobaret. Nec multo post *Iustinus* Imper. in morbum incidit ex vulnere cruris, eoque in spe vitæ dubia invalescente. Patriarcha Epiphanius & primoribus advocatis, *Iustinianum* nepotem decernit, & suis manibus ejus capiti diadema imponit. Cumque populus in equestre theatrum convenisset, *Iustinianus* coronatus ingreditur, & ab omnibus faustis acclamationibus exceptus, in regiam revertitur, annos eo tempore XLV natus.

IVSTINIANVS autem, ejusque uxor *Theodora*, ab *Euphemio* Episcopo Constantinopolitano solenniter coronati sunt, & cum *Iustino* quatuor mensibus regnavit: ipso vero defuncto, solus imperium administravit.

II. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA.

I. *Publica salutis studiosissimus fuit*, & mox ut

imperialia jura suscepit, ad reparandum Reipubl. statum animum intendit. Nam in *lib. 1. sub fin. C. de cad. toll.* non minus pie quam prudenter inquit: *Quod communiter omnibus prodest, hoc rei privata nostraque utilitati præferendum esse censemus: nostrum esse proprium, subjectorum commodum, imperialiter existimantes.* Florente enim Republica, etiam privatae res florere, & contra corrumpente Reipubl. privatae quoque res corrumpere solent.

Vnde *Spartana illa foemina* apud *Plutarchum* ob eximium erga patriam amorem magnam meruit laudem. Quæ cum quinque haberet liberos, in eo prælio, quo haud longe ab urbe pugnabatur, & venientem quendam inde interrogaret: Quo in statu rerum summa versaretur? respondente autem illo, filios ejus omnes interiisse: Mulier ad eum: Hæc à te non petii: sed ut patriæ res se haberent, rogavi. Cum is subjunxisset: Pulchre omnia se habere: *Lugeant ergo misera*, inquit; *Ego victrice Patria, beatam me esse judico.*

II. *Leges salubres atque utiles tulit.* Nam A. C. 529, cum ipse Consul secundo esset, universo imperio instaurando & emendando (quod domi hæreses, foris hostes infestabant) totum se prorsus heroico animo dedit: tum vero maxime de juris civilis disciplina constituenda atque illustranda sæpe numero, & serio quidem, cogitavit. Etenim cum probe sciret, Rempublicam non magis sine bonis legibus, quam corpus sine mente & animo temperari atque constare posse.

PRIMO igitur TRIBONIANO, Quæstori suo, viro acutissimo, aliisque juris prudentiæ laude & rerum usu atque experientia præcellentibus viris injunxit, mandavitque, ut ex tribus Codicibus antiquis, *Gregoriano*, *Hermogeniano* & *Theodosiano*, & legibus abs se, vel aliis Imperatoribus editis, unum *Codicem Constitutionum* conflarent. *Codicem* illum jam compositum A. C. 529, Imperii sui 3, indictione septima, Id. April. edendum curavit, & *Iustinianum* sive *Iustinianum Codicem* appellavit.

SECUNDO A. C. 530, mens. Decembri, *Iustinianus Triboniano*, cæterisque Iurisconsultis, mandavit, ut veteri jure enucleato, *Digestarum* sive *Pandeectarum* volumen componerent, & in certos libros ac titulos totum jus antiquum, per 1400 pene annos confusum, digererent. Proximo deinde anno, videlicet A. C. 531, & sequenti, *Pandectæ à Triboniano, Dorotheo, Theophilo*, eorumque Collegis, quos in tam arduo difficilique politico Opere conficiendo sibi adjunxerant, ex innumeris veterum Iurisconsultorum responsis & voluminibus collectæ sunt. Duo enim millia librorum erant, &

trices centena millia versuum. (ut dicitur in Pro-
oemio *Pandectar.* §. 1.) Per *versus* autem *Impera-*
tor intelligit membra orationis integra, vel *Perio-*
dos sive *paragraphos*.

N O T A.

Pandecta dicti sunt à πᾶν, i. e. totum, & δὲ νόμος, i. e. conti-
neo: Quod omnia juris vetusti genera complectantur.
Latino vocabulo *Digesta* dicuntur.

Hi *Pandectarum* libri A. C. 533. Indictione undecima ad exi-
tum omnino perducti & absoluti sunt.

TERTIO, ut Methodus juris discendi certa &
expedita exstaret; *Institutionum* quoque *opusculum*
Iustiniani Imp. mandato ex variis *Pandectarum*, &
prioris Codicis fragmentis, nec non multorum ve-
terum *Commentariis* concinnatum, ut velut *Epi-*
tome legitimæ scientiæ, & quasi infantia quædam
esset, foresque quodammodo penetralia juris ingre-
di volentibus aperiret, in lucem conspectumque ho-
minum pervenit. Cæterum *Institutiones* quidem se-
rius, quam *Pandecta*, compositæ sunt & absolutæ:
paullo tamen prius editæ. Nam *Institutiones* 11 Ka-
lend. Decembr. A. C. 533. *Pandectæ* vero Kalend.
Ianuarii evulgatæ confirmatæque sunt: nec tamen
illæ in foro valere, suumque obtinere robur sunt
iussæ, nisi ex quo die & hi valerent.

Institutiones autem ab *instituendo*, hoc est, eru-
diendo & docendo, non immerito derivantur. Sunt
quippe præceptiones, quibus instituuntur & docen-
tur sive informantur homines, testibus *Valla lib. 4.*
elegant. cap. 11. & *Ansonio Popma lib. 3. de differ.*
verbor. in verbo, *Institutiones*, &c. Et in his *Insti-*
tutionibus simplicissime traduntur ea pleraque, quæ
ad generalem totius juris civilis cognitionem per-
tinent: quibus tanquam elementis ac fundamentis
juvenes imbuti atque suffulti, facilius possunt gra-
viora & perfectiora legum scita sustentare, auctore
Imperatore in d. lib. 2. §. sed cum prospeximus. 11.
C. de vet. jur. enucleand. Quo spectat elegans hoc
distichon *Philippi Melanchthonis*:

Continet hic legum tenuis præcepta libellus,

Primaque Romani semina juris habet.

QUARTO. Cum *Iustinianus* animadverteret,
ab eo tempore, quo suum *Codicem* primum edide-
rat, tot novas jam se cumulasse *Constitutiones*, ut
alterum prope *Codicem* occupare possent: idcirco
superiorem illum *Codicem* recudit; quinquaginta
novis *Decisionibus*, multisque aliis *Constitutioni-*
bus, quas interea temporis condiderat, auxit ac li-
mavit: & quæ *ἀντινομία* aliquam habere videban-
tur, sustulit & omisit: eumque sic recognitum,
auctum & interpolatum, Kalend. Decembr. A. C.
534, indictione 12, anno imperii *Iustiniani* 8, de-
nuo, priore abrogato, publicavit. Atque novus hic

& secundo editus *Codex* (qui propterea *Codex* re-
petitæ prælectionis dicitur) hodie solus superest,
eoque *Iurisconsulti* utuntur.

QUINTO. *Iustinianus* denique anno Imperii
sui 9, Christi autem 535, indictione 13, & reli-
quis sequentibus, usque ad mortem fere, novis in-
dies controversiis ex negotiorum varietate emer-
gentibus, novas alias *Constitutiones*, quas modo
Novellas, modo *Authenticas* vulgo nuncupant, edi-
dit atque promulgavit.

Ita thesaurus juris Romani ingentis precii, ac
immortalitatis memoria prosequendus, prodit:
quo nihil habet majus Imperium Romanum, nihil
gloriosius, nihil ad tuendam pacem, & conservan-
da civilia officia firmitus atque stabilius. Gratiam
igitur si non parem tanto merito, at pro suo tamen
quisque studio, se debere memori mente profiteatur
necesse est. Quia ipse *Iustinianus Imper.*, *Digestis*,
sive *Pandectis* & *Institutionibus* *Iuris* absolutis, Deo
gratias egit: *Omni*, inquit, *Romani juris dispositio-*
ne composita, & in tribus voluminibus, hoc est, *Di-*
gestorum seu *Pandectarum*, & *Institutionum*, nec
non *Constitutionum* perfectæ, & *tribus annis con-*
summata, quæ primum neque toto decennio compleri
posse sperabatur, Omnipotenti Deo & hanc operam
ad hominum sustentationem piis obtulimus animis.
Has autem leges vigorem suum obtinere ex 111.
nostro felicissimo sancimus *Consulatu* presentis xii
indictionis, 3 Kalend. Ianuar., in omne ævum va-
laturas, & una cum nostris *Constitutionibus* pollen-
tes. Data 17 Kalend. Ianuar. Constantinopoli *Iusti-*
niano August. 111. Cos.

E M B L E M A.

Exstat *Numisma*, in cujus una facie stat *Impera-*
tor palliatus, accensa face comburens libros. A ter-
go conspiciuntur *duæ Statuæ* similiter palliatæ, af-
ferentes libros, in memoriam *Iuris* à *Iustiniano*
constituti. Ante eas statuæ mulieris consistit ornata
galea cristata, tenens dextera globum, cui *victoria*
alata insistit. Sinistra vero cornucopiæ imaginem
habet, qualem *Augustus* olim quoque usurpavit. In-
scriptio numismatis est: IVRA & LEGES, DE-
PRAVATAS ANTEA, RESTITVI.

111. *Honestatis* quoque *custos*, & *lascivia vin-*
dex acerrimus fuit. Nam cum deprehendisset *Epi-*
scopos nonnullos masculorum corruptores: eo-
rum aliis virgam virilem amputari iussit, aliis cala-
mos acutos in meatus genitalium inseri, eosque in
forum, quasi in triumpho produci iussit. Erant in
eodem crimine *Civium* ac *Senatorum* multi, quos
castratos, nudisque corporibus in forum productos
miserabiliter perdendos curavit: ut documentum
animad-

animadversionis severæ in impuros statueret, & ad pudicitiae cultum reliquos inflammaret.

IV. *Statuit quoque Iustinianus*, si vir ad balneum extraneæ mulieris accederet, eum privari debere donatione propter nuptias: mulierem autem dote, si cum alio viro lavaret.

V. Cum *Iustinianus* immunitatem *asylorum* nimis latam & amplam Rebuspubl. obesse videret, contraxit, §. *quod si delinquentes*. Authent. de mandat. Princip. Vbi excipit *homicidas* (voluntarios,) *adulteros* & *virginum raptos*, quos nullis *asylorum* privilegiis frui permittit.

In *jure Canonico* tria hominum genera ab *asylorum* immunitate excluduntur, *latrones publici*, qui vias obsident, *nocturni grassatores*, qui agros vastant; & *qui in templo vel cœmeterio enormia scelera committunt*, freti illa spe, quod ibi futuri sint illæsi. I. immunitatem extra de immun. Eccles. *Hæreticos* etiam & *excommunicatos* noluit jure *asylorum* frui, si sc. propter ipsam hæresin in periculum veniant. FRANCISCVS I, Galliarum Rex, constituit, ut delinquentes ad Ecclesias confugientes capiantur, salvo jure, si redintegrari debeant, sique cognoscatur, an immunitate Ecclesiæ gaudere debeant, vel minus. *Petr. Gregor. lib. 13. de Re-publ. cap. 23. n. 11.*

Congruit hac constitutio cum jure divino. Nam *Exod. 21. v. 14. Deus* ita præcipit: *Si quis per industriam proximum suum occiderit, ab altari meo auelles eum, ut moriatur.*

Et *Ioabum* jussu Regis Salomonis à *Benaja* circa altare occisum esse legimus. 1 Reg. 2. v. 30.

V I T I A.

Licet hic *Imperator* initio eximiis virtutibus præditus fuerit, tamen eas progressu temporis ingentibus vitiis obscuravit & scedavit. Nam

I. A V A R V S fuit. 1. *Stipendia* liberalium artium Magistris (dudum ab aliis constituta) detraxit, eaque in ætarium nimis exhaustum sumtuosis ædificiis retulit: unde detrimentum scholæ ingens acceperunt, & studia literarum imminuta sunt.

2. Adeo pecuniæ factus est avidus, ut opulentos homines malis artibus dolose pecunia emungeret, officia publica, administrandæ Reipublicæ necessaria, hominibus levissimis, opificibusque illiberalibus, & tributorum collectoribus pro auro venderet. *P. Diaconus, Pomponius Latus, Egnatius, Zonaras, Euagrius.*

III. I V S T I T I E adeo nullam amplius curam gessit, ut clara die, in media civitate Constantinopoli, prædationes, latrocinia, grassationes, furta & homicidia impune à cinædis designarentur; quos

non modo non suppliciis affecit, verum etiam in summo honore habuit. Eos vero, qui talium hominum injustam vim à se propulsare conabantur, ad capitale supplicium condemnavit. *Idem.*

III. I V S T I N I A N V S erroneam juramenti formulam Magistratibus novis præscripsit, ut non modo per Deum omnipotentem & filium ejus unigenitum D.N.I.C., sed & per sanctam & gloriosam Dei genitricem, & semper virginem Mariam, ac per sanctos Archangelos Gabrielem & Michaëlem, jurarent. *Novell. 9.*

Sed cum juramentum sit species cultus soli Deo debiti, quo gloria omniscientiæ ac omnipotentiae ipsi tribuitur, ideo Status Augustanæ Confessioni addicti has jurandi formulas non recipiunt: unde placuit in pacificatione religionis A.C. 1552. Passavii inita, ut in Camera Imperiali deinceps Assessoribus, vel causas ibidem agentibus aut defendentibus, liberum esset, utrum sub hac formula, vel per Deum & Euangelium, jurare vellent. Monet autem *Wesenbecius* in paratit. de jurejur. num. 6. intelligendum hoc de Verbo hypostatico, h. e. de Filio Dei, non de litera Euangelii.

I I. ACTA SAGATA.

Bella gessit tum *Interna*, tum *Externa*, toti Christiano orbi maxime commoda & salutaria. Et licet *Iustinianus* ipse bello nihil gesserit, nec præliis interfuerit; tamen consilio, virtute & felicitate suorum Ducum res magnas confecit.

Duces ejus fuere: I. *Bellisarius*. II. *Narses*. III. *Ioannes*. IV. *Mundus*. V. *Constantianus*. Horum autem insigni fortitudine, prudentia, rei militaris scientia, & felicitate præ cæteris tres priores præditi fuere: ac inprimis virtus atque industria *Bellisarii* eminebat, adeo ut *Imperator* ipse in monetarum suarum epigraphis decus Romanorum illum appellaret.

I. BELLA INTERNA.

I. Diximus supra, *Iustinianum* Imp. ad avaritiam cor suum inclinasse. Itaque, ob expilationes subditorum, gravis orta est Constantinopoli seditio, populusque furens repudiato *Iustiniano* Pompeium Probumque (*Anastasio* Imp. nepotes, qui de evertendo *Iustiniano* conjurarunt) Imperatores depoposcit. Hanc autem seditionem *Iustinianus* non sine magno labore per *Bellisarium* repressit, & in ea amplius 40 millia hominum interierunt, multa præclara ædificia sunt exusta, & monumenta destructa. *Hypatius* vero Pseudo-Augustus, seditionis author, interfectus est. Punit enim Dominus Principum avaritiam & rapacitatem seditionibus: seditio-

ditiosos vero cædibus & aliis gravibus suppliciis. *Zonar. Procopius.*

I. *Bellum Iudaicum. Samaritani & Iudæi in Cæsarea Palæstinæ seditionem moverunt, & quendam Iulianum regia corona ornatum sibi præfecerunt. Hi Christianorum Ecclesias combusserunt, & plurimos interfecerunt. Stephanum ejus urbis Præfectum occiderunt, ejusque bona præconis voce publicarunt. Hos Iustinianus à Deo sibi in manus traditos occidit, ac Iuliano caput amputavit. Zonaras, P. Diaconus.*

II. BELLA EXTERNA.

I. Vandalicum contra Gilimerem.

Circa hoc bellum cum GILIMERE notanda sunt tria: 1. Τὰ ἀπογυῖναι. 2. Τὰ πρᾶξις, & 3. Τὰ παρὰ πόδιν.

I. ΤΑ ΑΠΟΓΥΝΑΙ.

1. *Iustiniani ad Gilimerem legatio. Gilimer, Genserici quondam Regis Vandalorum nepos, rei militaris peritus, & aliena invadere promptus; sed homo improbus, & Christianorum persecutor crudelissimus; Hilderichum Regem ut ignavum & inertem, apud Vandalos accusavit, & hac calumnia oneravit, quod Vandalos simul cum tota ditione Iustiniano prodere vellet. Quæ omnia Vandali facile credentes, Gilimerem constituunt Regem, & Hilderichum post septem annos regnicum omnibus familiaribus ejus in vincula conjiciunt. Idcirco Iustinianus Imp. legatos in Africam misit, & à Gilimere petiit, ut tandem Hilderichum ejusque cognatos carcere liberaret, sibi que mitteret, se ipsis prospecturum, ut commode vivere possint.*

II. *Gilimeri recusatio, & Christianorum persecutio. Legati Iustiniani nihil obtinere potuerunt, sed Gilimer Hilderichum arctius custodivit, omnesque Christianos in Libya opprimere tentavit.*

III. *Iustiniani ad bellum præparatio. Iustinianus, Christianorum intolerabilibus calamitatibus motus, pro eorum defensione arma suscipere decrevit, dixitque, se non conquieturum, nisi & injusta vi oppressum Hilderichum vindicarit, & tyrannum ultus fuerit. Itaque tam exercitum quam classem ingentem, & victualia præparavit, & Bellisario belli summam commisit.*

II. ΤΑ ΠΡΑΞΙΣ.

1. *Bellisarii cum Gilimere pugna & victoria. Bellisarius, mense Aug. A. C. 533, cum classe in Siciliam venit, ubi Amalassuntha Athalarici mater dominabatur, quæ exercitui comitatum obtulit.*

Inde tertio mense postquam Constantinopoli abierat, in Africam venit, & cum GILIMERE (qui cum audivisset Iustinianum adversus se bellum esse suscepturum, Hilderichum cum cognatis, quos in custodia tenebat, statim occidi jussit) prælium commisit, fratrem ejus Zationem in pugna trucidavit, Gilimerem fugavit, & in Numidiam usque persecutus est. Interim Carthaginem, 95 anno postquam à GENSERICO occupata fuerat, recepit, & antequam urbem ingressus, tali oratione ad milites usus est: *Videte, inquit, Commilitones, quam prospera facta sint nobis, quomodo sobrietatem erga Afros ostenderimus: videte, & honestatem in Carthagine conservate, & ne quis quenkum opprimat, nec quicquid ipsius, surripiat. Cum enim multa mala fuissent à Vandalis barbaris viris perpeffi, Imperator noster misit nos eis ad libertatem donandam.* P. Diaconus in Iustiniano §. 4.

Sed his omisiss, ad GILIMEREM redeamus. Hic (uti dictum) à Bellisario victus ad Maurusios properavit: quem ille Bellisarius persecutus, in parvo monte in novissimis Numidiæ circumcludit. Gilimer cum trimestri spatio in illo monte obsideretur, omnibus necessariis deficientibus, petiit ab obsidentibus sibi dari Panem unum, Spongiam & Citharam: significans, se eo redactum esse, ut optet integrum panem videre & gustare, quia non vidisset panem ex quo ascendisset in montem: Spongiam ei necessariam esse ad abstergendas lacrymas: Citharam vero, ut præsentem calamitatem flebilibus numeris leniret & demulceret.

II. *Gilimeris captura. Tandem inopia victus Gilimer se Bellisario dedit, qui ipsum & Duces Vandalorum in custodia honorifice habuit, ut ad Imperatorem perducerentur. Atque ita Bellisarius, cum tribus mensibus pugnasset, nempe à Kalendis Septembribus usque ad Kalend. Decembris, totam Libyam (quam Vandali 95 annis tenuerant) Imperio Iustiniani subjecit. P. Diacon. in Iustiniano §. 4.*

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

TRIVMPHVS. Magnus Bellisario honos ob victoriam à Gilimere reportatam ab Imperatore habitus, & triumphus decretus, ludi quoque equestres in theatro acti, ipso Imperatore, Senatu omni-que populo præsentem. Gilimer quoque victus catenis una cum uxore & regia familia in triumpho ductus. Qui cum Imperatorem in alto throno sedentem vidisset, in hippodromo constitit, populum ex utraque parte astantem circumspexit, ac demum se ipsum, in quod fatum pervenisset, consideravit: nec flevit, sed pleno ore risit, nihilque aliud dixit, quam illud Salomonis Eccles. 1. v. 2. Vanitas vanitatum,

tatum, & omnia vanitas! Cum itaque eum ingenti dolore perculsum mente captum esse putarent; ferunt illum dixisse: se ridere fortunæ humanæ vicissitudines, ut qui modo Rex fuisset, jam serviret. Imperator autem Justinianus Gilimerem benigne habuit, & prædia aliqua amœna, unde vivere posset, ei contulit, illaque cum suis cognatis incolere iussit. Hæc historia describitur à Procopio lib. 3. de bello Vandalico, P. Diacono, Zonara, Iornande, Agath.

II. BELLA GOTHICA,

I. Contra Theodatum.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

Occasio hujus belli fuit Amalassuntha cades. Athalaricus Rex Italiæ octavo regni anno exacto moritur. Mater ejus Amalassuntha THEODATVM Regem constituit: is accepti beneficii immemor, contra datam fidem Amalassuntham carceri inclusam & relegatam scelerate obtruncat. Ob quam cædem Justinianus se ad bellum paravit.

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

JUSTINIANVS Amalassunthæ necem armis ulturus, Bellisarium adversus Theodatum misit, ut Italiam à Gothica tyrannide liberaret. Bellisarius eo anno, nempe A. C. 535, quo adversus Gothos profectus est, Siciliam à Gothis occupatam recepit, & Justinianus Duce Mundo eodem anno Dalmatiam eripuit. De quo plura Procopius in Gothicis.

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

THEODATI trucidatio. Gothi Theodatum ob ignaviam & Amalassuntha uxoris suæ indignam cædem omnibus invisum A. C. 536. interficiunt, & VITIGEM sibi Regem constituunt. Procopius, Marcellinus.

II. Contra Vitigem Gothorum Regem.

Collectas contra Theodatum copias bellicue vires Bellisarius in Vitigem successorem convertit, & Romam exactis Gothis A. C. 536. die 10 Decemb. recuperavit, anno 60. postquam à Gothis occupata fuerat. Etsi autem sequente anno à Vitige Gothorum Rege iterum oblecta est Roma, & conclusus in ea cum magna egestate Bellisarius: tamen irrita obsidione eam pressit Vitiges. Nam virtus Bellisarii maxime eo tempore conspecta est, & sæpius irruptionem in Vitigis exercitum (qui è centum & quin-

quaginta millibus Gothorum constabat) fecit, unoque die triginta millia Gothorum perierunt. VITIGES tandem omisâ obsidione, cum sexages septies ibi dimicatum esset, ducit exercitum ad oppugnationem Arimini. Postea obsidionum & dedicationum variæ vices fuerunt. Mediolanum etiam à Gothis deletum est, magna ibi cæde facta. Tandem ad Ravennam Bellisarius accessit, ubi granaria conflagraverant. Ibi cum de pacis conditionibus sæpe colloquia haberentur, tandem astute Bellisarius obtinuit, ut Ravenna dederetur, in qua erat Vitiges: quem captum cum uxore ipsius & thesauris omnibus Constantinopolim misit. In eum tamen JUSTINIANVS Imp. nihil asperè constituit, quia perfidia suorum captus erat. Ideo propter reverentiam regii nominis inter patricios relatum tuendis finibus adversus Parthorum sive Persarum excursions præfecit: ibique Vitiges vitam finiit. Procopius, Euagrius, Marcellinus, Iornandes, Diaconus.

III. Contra Totilam Gothorum Regem.

ILDOBALDVS à Gothis Regi Vitigi sufficitur, sed is anno primo Regni in convivio obtruncatur. Huic successit ATARICVS, qui eodem anno jugulatus est. Hinc Gothi TOTILAM Regem salutarunt. Is conscripto undique exercitu totam Italiam invadit, & Romam recuperavit, anno Christi 546. Capitolium incendit, præcipua ædificia diruit, & mœnium tertiam partem evertit: incolis etiam alio translatis urbem deformatam ac vacuum reliquit. Cum autem JUSTINIANVS intellexisset, Gothos rursus superiores esse in Italia, Bellisarium secundo in Italiam misit: qui Romam recepit, cives hinc inde dispersos revocavit, & mœnia destructa reparare & refarcire cœpit. Totilas triennio post rursus Romam cepit, eamque aliqua ex parte instauravit, & quantum antea studii in ea desolanda, tantum nunc in ea reparanda adhibuit ac ostendit, ut insaniam quam superior desolatio ipsi pepererat, novo beneficio, mansuetudine atque clementia aboleret. Quotquot etiam ad sacras ædes confugerant, inviolatos esse iussit.

Roma quoties capta sit.

I. Tempore Honorii, Alaricus Gothorum Rex biennio Romam circumsessam cepit anno Christi 410. V. C. 1161.

II. Tempore Martiani, Gensericus Vandalorum Rex Romam spoliavit, abducta inde Eudoxia, quæ

quæ fuerat conjux Valentiniani Imp. A. C. 455. V. C. 1206.

III. Tempore IUSTINIANI, Totilas (uti supra dictum) urbem circiter biennium circumfessam (in qua obsessi tantam pertulerunt famem, ut canes, mures, ac cætera immunda animalia, herbastales, quas etiam pecudes non attingunt, devorarent) cepit A. C. 549. V. C. 1300. Anno post Carthaginis destructionem septingentesimo. Quod ideo adjungo, quia Scipio incendium Carthaginis adspiciens ac lacrymans dixit: Se cogitare, simile fore aliquando excidium Romæ, juxta versum:

Illæ dies veniet, fato qua Roma peribit.

Deinde cum Bellisarius, qui Romam destructis muris receperat, discessisset, triennio post destructionem Totilas rursus eam cepit, & instauravit.

In illa expeditione autem Romanorum nonnulli elapsi, Constantinopolin properant, & Romam iterum à Totila captam IUSTINIANO exponunt. Qui statim NARSETEN, eunuchum suum & egregium bellatorem, cum manu valida misit, ut afflictis subveniret. Is ingressus Italiam magno cum Gothis prælio conflixit: quibus ad inrerneccionem pene consumptis TOTILAS interficitur, anno Tyrannidis decimo, illique Benedictus abbas hoc prædixerat. Nam inquit ad illum: *Multa mala facies, Romam ingredieris, novem annos regnabis, & decimo morieris.* Cujus dictis eventus respondit, ac Benedicti adhortatio Totilam flexisse dicitur, ut minus crudelis in victoriis fuerit. Procopius, Sabellicus. Enneade 8. lib. 2. & 3. Blondus lib. 6. Decad. 1.

IV. Contra Tejam Gothorum Regem.

Totila successit Tejas postremus Rex Gothorum, qui ipso anno, quo Totilas victus, (nempe A. C. 552.) cum Narsete strenue ac fortiter dimicavit, & victus atque fugiens occisus est. Hoc ultimo prælio, quo de summa rerum decertatum est, tanto animorum ardore Gothi pugnarunt, ut ne quidem occiso Teja Rege ante pugnandi finem fecerint, quam Narses per præconem iis veniam daret, quo arma ponerent. Finitum ita bellum Gothicum, quod octodecim annos duraverat, & Gothorum in Italia imperium concidit, quod à principio Odoacri duraverat annis 77, à regno Theodorici Veronensis, usque ad mortem Teja annos fere 60. Iustinianus, debellatis Gothis, Italiam tanquam Occidentalis Imperii provinciam Narseti ordinandam ac gubernandam permisit, qui tanquam Proconsul sedecim annos Italiam rexit. Deinde Longo-

bardi & Exarchi lacerarunt eam, donec Caroli Magni virtute & felicitate Italiæ pax utcunque restituta est.

III. BELLVM PERSICVM.

Imperante Iustiniano, COSROES Persarum Rex, rupto pacis fœdere, Ciliciam, Syriam & Antiochiam populatus est; sed Iustinianus cum exercitu adversus eum misit Bellisarium, qui COSROEM gloriose devicit & repressit. Nam trans Euphratem Persas abire coëgit; veteres firmavit limites, jura Imperii toto Orienti asseruit: cum victoria redeuntem, & aureo curru triumphantem, Iustinianus magna lætitiâ excepit. Pomponius Latus.

III. ACTA ECCLESIASTICA.

I. IUSTINIANVS anno Imperii sui tertio legem promulgavit, ut non essent Pagani, nec hæretici, nisi soli orthodoxi Christiani, datis illis induciis usque ad menses tres ad conversionem. P. Diaconus in Iustiniano §. 2.

II. Quia Iustinianus ante omnia religionis curam suscipiebat, operamque dabat, ut quicquid esset reliquum contagii hæretici, id omne extirparet, ideo persecutionem Græcæ religionis & omnium hæresium instituit. Cumque multos procerum labe Ariana infectos deprehenderet, bonis eorum publicandis, & suppliciis irrogandis, magnum aliis terrorem incussit. Hac severitate tantum effecit, ut exteri etiam multi, abjecta idolomania Ethnica, ultro fidem Christianam amplexi sint.

I. GETHES Herulorum Rex, cum propinquis, Consiliariis, & populo magno Constantinopolin veniens, baptizatus est. P. Diaconus in Iustiniano §. 1.

2. ADADVS Adumitarum Rex, qui victoria singulari ad Christum conversus, Episcopos sibi à IUSTINIANO mitti petiit: à quibus baptizatus est, cum omni populo, & Christianam fidem profiteri cœpit.

3. ABASCI populi Ethnicam impietatem abjecerunt, & Christianam religionem sunt amplexi: ad hos enim populos Iustinianus Evangelii Doctores miserat. Euagrius l. 4. c. 23.

4. Sarmata ad Tanaim fluvium habitantes, ad Christum conversi, Episcopum à Iustiniano petierunt. Idem.

5. GORDAS Hunnorum Rex, qui sunt juxta Bosphorum, accessit ad Imperatorem, & factus est Christianus, honorifice susceptus est ab Imperatore, qui multis ei præstitis donis, misit eum in regionem ipsius ad custodiendas Romanas res, & Bosphorum

rum civitatem, quæ pro eo quod Romanis per singulos annos boves pro pecuniis inferebat, Bosphorus appellata est. *P. Diaconus* §. 1.

6. *Iustiniano* adhuc sinceram religionem promovente, *vidua illustris* nomine *Boazer* ex Hunnis, qui dicuntur *Saber*, una cum centum millibus gentis suæ, (*Iustiniano* adjuvante) fidem Christianam & baptismum susceperunt: quæ sane magna fuit ad Christum accessio. *P. Diaconus* §. 1. *Procopius* l. 2. de bell. Goth. *Euagrius* l. 4. c. 20.

111. *Synodum* etiam *Iustinianus* anno Imperii sui 24. A. C. 551. *Constantinopoli* indixit, quæ dicitur *Oecumenica V.* Convenerunt ad hanc *Synodum* *Constantinopoli* Episcopi circiter 155. & in ea confirmata sunt decreta præcedentium Conciliorum universalium quatuor: cum orthodoxa fide vero pugnantia, utpote *Samosateni*, *Arii*, *Nestorii* & *Eutychis* dogmata damnata sunt. *Origenis* quoque deliramenta jussu *Iustiniani* Imperatoris examinata, & communi calculo damnata sunt. Cujusmodi autem ea fuerint, commemorat *Nicephorus* lib. 17. cap. 28.

1. Si quis dicit aut sentit, hominum animas veluti prius exstantes intellectuales mentes sive naturas, & sanctas virtutes, præexistere, contemplatione vero divina exsatiatas, atque in deterius prolapsas, & quod in eis caritas Dei refrixerit, inde ψυχὰς, hoc est, animas, quasi refrigerantes nominatas, & pœnæ gratia in corpora demissas esse, *anathema sit.*

2. Si quis dicit aut sentit, animam Domini præexistere, unitamque esse Dei Verbo ante incarnationem & nativitatem ex Virgine, *anathema sit.*

3. Si quis dicit aut sentit, prius formatum esse corpus Domini nostri Jesu Christi in utero Virginis sanctæ, & deinceps unitum esse ei Dei Verbum, atque animam, ut quæ prius exstiterit, *anathema sit.*

4. Si quis dicit aut sentit, omnibus cœlestibus ordinibus assimilatum esse Dei Verbum, ita ut ipsi Cherubin factus sit Cherubin, & ipsi Seraphin factus Seraphin, omnibusque adeo supernis virtutibus prorsus esse exæquatum, *anathema sit.*

5. Si quis dicit aut sentit, in resurrectione rotundæ & orbicularis figuræ hominum corpora iri resuscitatum, neque confitetur, erectos nos excitatum iri, *anathema sit.*

6. Si quis dicit, Cœlum & Solem, & Lunam, & Stellæ, & aquas, quæ supra cœlos sunt, animatas quasdam esse & materiales virtutes, *anathema sit.*

7. Si quis dicit aut sentit, Dominum Christum in seculo futuro pro Dæmonibus, quemadmodum & pro hominibus, crucifixum iri, *anathema sit.*

8. Si quis dicit aut sentit, virtutem Dei terminatam esse, eamque tantum in creatione condidisse, quantum complexa sit, *anathema sit.*

9. Si quis dicit aut sentit, temporanea esse Dæmonum & impiorum hominum tormenta, finemque ea tempore aliquo habitura, sive restitutionem dæmonum aut impiorum hominum futuram, *anathema sit.*

Anathema sit Origenes, qui & hæc promulgavit, una cum detestandis ejus & execrandis dogmatibus, & homines omnes, qui hæc sentiunt, aut asserunt, aut aliqua ex parte, quocunque prorsus tempore, ea defendere audent: in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria in secula seculorum. Amen.

A P P E N D I X.

1. *Quidam* scribunt, quod in eadem *Synodo*, quæ circiter biennium duravit, autoritate *Iustiniani*, dies natalis Christi, & dies Purificationis Mariæ primum sint institutæ, ut solenniter quotannis celebrarentur. Verum melior est eorum sententia, qui statuunt, quod festum Purificationis Mariæ (quod Veteres ἡ ἀπαγγελία, h. e. Festum exceptionis, ab ἀπαγγέλλω, h. e. occurreo, excipio, alio nomine dixerunt) à *Iustiniano* Imperatore A. C. 541. institutum sit. Ratio appellationis hæc est, quod nempe *Simeon* puerum Iesum in templo Ierosolymitano oblatum & præsentatum exceperit, inque ulnis suis cum δοξολογία gestarit: sicut *Lucas* Evangelista cap. 2. scribit.

2. *Exstat* & in Liturgia Græca precationis formula, quæ vel in ipso *Synodo*, vel post eam composita est, in qua confessio est illustris contra multos errores. Verba hæc sunt: *Unigenite Fili & Verbum Dei, qui, cum immortalis sis, assumpsisti humanam naturam propter nostram salutem, ex sancta Dei genitrice, & sine mutatione naturarum. Homo factus & crucifixus es, Christe Deus, morte mortem proculcans, & simul glorificaris cum Patre & Spiritu sancto. Salva nos.*

1 v. *Templum* Σοφίας condidit *Iustinianus* Imperator in honorem Christi, qui est sapientia Dei Patris. Ei templo mensam sacram dedicavit ad usum Cœnæ Dominicæ, sumtuosissime exornatam gemmis & auro, cum hac inscriptione: *Tua ex tuis tibi offerimus servi tui Iustinianus & Theodora, quæ benigne accipias, Fili & Verbum Dei, qui incarnatus es, & crucifixus es pro nobis. Custodi nos in fide Catho-*

lica, & hanc Rempubl. quam nobis commisisti, ad tuam gloriam.

Hoc templum crematum fuerat quondam à populo in seditione; sed longe pulchrius Justinianus restituit, & Constantinopoli perfectum est. A. C. 557. Longitudo ejus fuit pedum 260. Altitudo pedum 180. Latitudo 115. Et cujusvis fornicis latitudo fuit pedum 66. &c. *Euagrius.*

V. IUSTINIANVS A. C. 552. die 8 Febr. sanxit, ut Iudæi sacra Biblia non Ebraice, sed usitata lingua, ubi vivunt, legant, ut in Græcia Græce, in Italia Latine, atque in aliis locis: In Græcia tamen versionem septuaginta Interpretum retineant. *Cod.* Vnde videre est, sacra Biblia etiam à Iudæis in omnibus linguis lecta fuisse, ut intelligerentur. Cur igitur à Pontificis id Christianis interdictum?

VI. IUSTINIANVS quoque post recuperatam Italiam noluit, quenquam creari Roman. Pontificem sine sua approbatione: idque servatum est usque ad *Constantinum IV.* qui juri suorum prædecessorum (*nota vocem juris*) in hac parte cessit. Hoc ipsum *Bellarminus lib. 4. de Eccles. cap. 8.* fatetur; & tamen idem spiritu vertiginis abreptus statim ibidem §. sequenti addit, *quod Impp. se miscuerint electioni, id factum esse vel vi & quasi Imperatorum, vel quia Pontifices id judicabant necessarium ad Ecclesia defensionem.*

VII. De vocatione & ordinatione Episcoporum atque Clericorum sine muneribus talem quoque legem tulit *Iustinianus: Sancimus*, quoties opus fuerit Episcopum ordinari, Clericos & Primate civitatis, cujus futurus est Episcopus, mox in tribus Personis decreta facere, propositis eis sacrosanctis Evangeliiis, periculo suarum animarum dicentes in ipsis decretis, quia neque propter aliquam *donationem*, neque propter aliquam *promissionem*, aut *amicitiam*, aut *aliam* quamlibet causam, sed scientes eos rectæ & catholicæ fidei & honestæ esse vitæ, & literas nosse, hos elegerunt. *Nov. 123. c. 1.*

Similem legem tulerunt Leo & Anthemius Imp. I. Si quenquam. C. de Episcopis & Clericis: *Si quenquam* vel in hac urbe regia, vel in cæteris provinciis, quæ toto orbe diffusæ sunt, ad Episcopatus gradum provehi Deo authore contigerit, puris hominum mentibus, nuda electionis conscientia, sincero omnium iudicio provehatur. Nemo gradum Sacerdotii venalitate precii mercetur: quantum quisque meretur, non quantum dare sufficit, æstimeretur. Profecto enim quis locus tutus, & quæ causa poterit esse excusata, si veneranda Dei templa pecuniis expugnentur? Quem murum integritatis aut vallum fidei providebimus, si auri sacra fames penetralia veneranda perrepat?

Convenit cum his Constitutionibus dictum illud Petri ad Simonem Magum, cum pecuniam offerret Apostolis, mercaturus ab illis potestatem conferendi Spiritum sanctum; *Pecunia*, inquit Petrus, *tua tecum sit in perditionem!* *Act. 8. v. 20.*

VIII. IUSTINIANVS circiter annum Christi 540. publicavit leges, quæ Patronis Ecclesiæ tribuunt denominationem & præsentationem Pastorum, auth. de sacros. Episc. cap. 18. & in Novel. 57. cap. 2. Leges illæ Imperatoriæ amplius 600 annis publicatæ sunt ante compilatum per *Gratianum* jus Canonicum.

IX. *Leges quoque Ceremoniales tulit.* Nam *Novell. 3. cap. 1.* statuit, ut determinatus sit numerus Clericorum Constantinopolit. Ecclesiarum. *Cap. 2.* Ne liceat Clericis de minore Ecclesia in majorem per patrociniū transire. *Novell. 6.* decrevit, quomodo oporteat Episcopos & reliquos Clericos ad ordinationem adduci. *Novell. 137. cap. 37.* jubet Episcopos & Presbyteros non in secreto, sed ea voce, quæ à fidelissimo populo exaudiatur, divinam oblationem & precationem, quæ sit in S. Baptismo, facere, &c. Imitatus est hac in re

1. MOSEN populi Israëliti ducem, qui mandato divino non solum forenses & judiciales, sed etiam ceremoniales, sive ecclesiasticas leges tulit complures.

2. DAVIDEM, qui promulgavit legem de reducenda Dei arca, 1 *Paral. 3. v. 5.* distributione officiorum inter Levitas. 1 *Paral. c. 23. v. 5.*

3. IOSAPHATVM, qui Sacerdotibus certa præscripsit mandata. 2 *Paral. 19. v. 8.* Indicit jejunium publicum tempore calamitatis publicæ. 2 *Paral. 20. v. 3.* quod & à *Ninivitarum Rege* factum. *Jon. 3. v. 7.*

X. De legitima bonorum Ecclesiasticorum dispensatione statuit IUSTINIANVS, *Novell. 3. c. 3.* Ecclesiarum redditus in pios actus & personas vere egentes per Patriarchas & Oeconomos erogandos.

Rectissime ab eo statutum. Ut enim cultus divinus in populo vigeat, non solum requiritur ministrorum idoneorum vocatio, per quos sc. populus de illius vera norma ac forma instruatur, ac legum Ecclesiasticarum promulgatio, per quas externum ejusdem exercitium ad *τὴν καὶ ἀρχὴν οὐν* dirigatur; sed etiam bonorum Ecclesiasticorum dispensatio, quibus de honesta sustentatione ministris prospiciatur, eademque ad usus convenientes ac Deo gratos applicentur.

XI. *Privilegia Presbyteris concessit.* Statuit namque, ut Presbyteri à muneribus personalibus, quæ obeuntur industria & opera adhibita, immunes essent:

essent: si enim ad illa astringerentur, fieri non posset, quin à suo munere abstraherentur; ac confunderetur dignitas Sacerdotis, ut dicitur *l. nec honore. C. de Episcopis & Cleric. l. fin. C. de excus. mun.* Sic ergo Ecclesiæ ministri cogendi non sunt, ut in acie versentur, (nisi sacrorum causa) ut vigilum munus una cum aliis subeant, &c. Vbitamen quidam addunt limitationem, si patria in extremo versetur discrimine, ac præsentissimum sit periculum, ne in manus hostium veniat, tum Personas Ecclesiasticas, si sint numero plures & armorum peritæ, teneri ut Reipubl. perituræ opem ferant.

X I I. *Clericos politicis legibus quoque subiecit Iustinianus*; uti constat *l. omnes 10. de legib. & constitut. Princip.* Omnes secundum leges vivant, etiam si ad divinam domum pertineant.

Idem fecit Valentinianus Imperat. uti apparet ex Epistola ejus ad Episcopos Asiæ, quam refert *Theodor. lib. 4. Histor. cap. 7.* Probos Episcopos non solum Dei, sed etiam Regum legibus obtemperare debere.

X I I I. *Opes Ecclesiasticas Iudæis ablatas restituit, & Ierosolymam in templum remisit.* Cum enim *Belisarius Gelimere* Vandalorum Regem vicisset, eum Constantinopoli captivum abduxit una cum spoliis amplissimis, à *Genferico* Romanis quondam detractis: inter quæ etiam fuerunt Iudæorum multæ res nobiles, quas *Titus Vespasianus* captis Ierosolymis Romam transportaverat. Has autem opes *Iustinianus* iudicavit in Byzantium palatium minime inferri oportere: ideoque illas Ierosolymam in Christianorum templa remittendas mandavit.

X I V. *IUSTINIANVS l. 6. & 8. C. de Hæreticis, & lib. 6. C. de summa Trinitate, legem tulit*; ut hæreticorum scripta igni traderentur.

Sed hac constitutione postea quidam abusi sunt, & in optimos quosque libros sævierunt. Quade re gravissime olim *Arnobius* adversus Gentes: Quod si haberet vos aliqua pro vestris religionibus indignatio, has potius literas, hos debuistis exurere olim libros, istos demoliri. Nam nostra quidem scripta cur ignibus meruerint dari, in quibus summus oratur Deus, pax cunctis & venia postulatur Magistratibus, exercitibus, Regibus, familiaribus, inimicis adhuc vitam degentibus, & resolutis corporum vinctione, & quæ ibi sequuntur plura.

X V. *MONETA.* *IUSTINIANVS* fidei suæ & orthodoxæ religionis monumentum erexit tale: In nummis suis aureis *imaginem Christi* cum cruce excudit, cum hac inscriptione & veluti Symbolo: *IESVS CHRISTVS REX REGNANTIVM.* Quod & *Constantinum Magnum* ante eum

fecisse constat, qui *Paulino* illo Symbolo delectatus fuisse scribitur, *ABSIT MIHI GLORIARI, NISI IN CRUCE DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI.*

Suidas refert, *Iustinianum* statuam suam equestrem in columna posuisse: quæ læva *globum* tenuit, cruce in eo defixa: quæ significaret, eum ob fidem in crucem, terræ Dominum factum. *Globus* enim is terra est, ob rotundam ejus figuram: *Fides* autem est crux, ob incarnatum Deum illi affixum. *Dextram* porrexit versus Orientem, seditionem Persarum significans: & extensione ac repulsionem manus clamitavit, ne Romanas provincias ingrederentur: *State, ne progredimini; neque enim id vobis expediet.*

X V I. *IUSTINIANI APOSTASIA.* In extrema tandem senectute *Iustinianus* conjugis *Theodoræ* (quæ hæresi Eutychianæ addicta fuit) illecebris & blandimentis persuasus, in hæresin *Aphthartocitarum* incidit, A. C. 563. qui carnem Christi incorruptibilem, h. e. omnis infirmitatis, mutationis & alterationis expertem fuisse fingebant, non modo post, sed etiam ante resurrectionem. Et hunc errorem edicto proposuit, & cum ab Episcopis approbari voluit. *Histor. Ecclesiast.* Etli autem scribitur, quod *Iustinianus* ab *Agapeto* Pontifice Romano coram Constantinopoli fuerit objurgatus, & in viam reductus: tamen ea *Iustiniani* conversio non satis firmos aut consonantes testes habet. Scribit quidem *P. Diaconus in Iustiniano* §. 2, quod ante finem vitæ in viam redierit. *Iustinianus* (inquit) tandem ex voluntate *DEI* monitis *Agapeti* acquiescens, ad catholicæ fidei confessionem, pariter cum multis qui simul desipiebant, reversus est. Sed §. 15. contrarium habet: *Iustinianus*, inquit, in *Aphthartocitarum* hæresin prolapsus, edicto ubique alieno à pietate transmissio, *DEO* præoccupante, defunctus est.

Viri in Ecclesia celebres.

I. *EUSTOCHIVS* Episcopus Hierosolymitanus, zelo *DEI* ardens, cum Origenistas expellere magno fervore conaretur: atque ea in re adversarium haberet *Theodorum*, Origenistarum fautorem & Imperatori *Iustiniano* acceptum, jubente *Iustiniano*, ab Episcopatu injuste dejectus est. *Eugrius lib. 4. cap. 17, & 38.*

II. *EUTYCHIVS* Episcopus Constantinopolitanus. Hunc *Iustinianus* hæresin ipsius impugnantem Episcopatu Constantinopolitano deiecit, & variis in locis detentum tandem Cœnobio includit A. C. 564, cum sedisset annos 12, menses duos. *Niceph. Pat.*

111. Temporibus *Iustiniani* celebris fuit *Victor* Cemenſis Eccleſiæ in Africa Episcopus. Hic historiam ab exordio mundi, usque ad primum *Iustini* Imp. annum pertexit. In exilium autem ejectus est, quod tria quædam *Iustiniani* prava capitula (perversa dogmata) impugnaret. Postea ab exilio revocatus, cum eadem capitula oppugnare non cessaret, Constantinopoli in Monasterium detrusus obiit. *Isid. Honorius Augustodunensis lib. 6.*

1 v. ANASTASIUS Episcopus Antiochenus constanter & animose restitit Imp. *Iustiniano* Aphthardocitarum hæresi addicto, & ut omnes sacerdotes erroneæ suæ opinioni subscriberent volenti. Hac autem in re Anastasio, ipsos in veritate confirmante, Imperatori non sunt obsecuti. *Iustinianus* igitur *Anastasium* in exilium extrudere decrevit, sed effectum mors Imperatoris impedivit. *Euagr. lib. 4. cap. 40, 41, 49. & lib. 5. cap. 5. lib. 6. cap. 25. Diaconus.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

IUSTINIANVS Imp. cum annos xxxviii, menses vii, & dies xiii imperasset, mortuus est Anno C. 565. Idibus Novembris: anno ætatis circiter 84. Nam imperium adeptus est natus annos 45.

Euagr. lib. 4. cap. 41. & lib. 5. cap. 10. Niceph. lib. 27. cap. 31. & Zonaras Tomo 111. ita de exitu *Iustiniani* scribunt: *Iustinianus* Imp. (inquiunt) Aphthardocitarum hæresi addictus, cum errorem Ecclesiis publicis edictis obtruderet, & exilii, quo *Anastasium* aliosque recte sentientes Episcopos multare constituerat, librum dictaret, invisibili ictus plaga, vel, ut alii scribunt, furore mentis captus, ex hac vita excessit.

Prodigia sub Iustiniano.

1. A. C. 528, die 29 Novemb. *Antiochia*, bienio post superiorem cladem, terræmotum passa est, quo & ædificia multa corruerunt, & 4780 homines ruinis oppressi perierunt. Cives itaque discalceati urbe exeuntes, & DEVM supplicationibus ac Litanis placantes, cum crebris ejulatibus exclamarunt: Κύριε ἐλέησον. Ibi vir quidam pius, visione divina monitus, præcepit civibus, ut superioribus ædium suarum postibus inscriberent: CHRISTVS NOBIS CVM: STATE. Hoc facto ira DEI recessit, ac terræmotus sedatus est. *Iustinianus* reparatam à se *Antiochiam* nuncupavit Theopolim. *Cedren. Diac. Euagr. Niceph. lib. 17.*

11. A. C. 538, ingens FAMES, quod agri inculti mansissent, Italiam invasit. Qui in *Æmylia* habitabant, sedibus ac bonis suis relictis, fame impuls, in agrum Picenum profugiebant. Atque ibidem non minus quam quinquaginta millia hominum fame interierunt. Tandem, humanos affectus superante fame, homines ab humanis carnibus non abstinuerunt, matres liberos mactarunt, duæ feminae septendecim viros interfecerunt & comederunt. Cumque homines fame exhausti genibus in terram innixi, herbas quasunque evellere niterentur, deficientes viribus, in terram moribundi procubuerunt & exspirarunt, neque erant qui eos sepe- lissent. In diocesi Mediolanensi reperta est mulier, quæ defuncti filiolus carnes comedit. Neque homines à muribus, canibus, & aliis rebus fœdis abstinabant, quin talia, quasi fame rabidi, devorarent. *Procop. de bello Gothico. Blondus Decad. 1.*

111. A. C. 542. PESTIS Inguinaria, orta in *Æthiopia* Orientem invasit, & postea totum Orbem pervasit, quæ quasdam civitates plane exhaust. Hæc horrenda lues (quæ non eodem modo ægrotantes affecit, nec semper contagione nocuit, sed diversimode omnes exagitavit) quinquaginta duos annos duravit. *Euagr. lib. 4. cap. 29. Procopius* scribit, hanc pestem tam violentissime grassatam, ut ad decem millia hominum singulis diebus Constantinopoli morerentur.

1 v. A. C. 543 per universum terrarum orbem Terræmotus fuit, quo *Cyzici* urbs Incerum collapsa est, & dimidia absorpta. *Cedrenus.*

v. Sub imperio *Iustiniani* A. C. 546, urbs Constantinopolis, & vicina loca, terræmotu per quadraginta continuos dies gravissime quassata est. *P. Diaconus §. 13.*

vi. Anno 17 imperii *Iustiniani* apparuit quidam ex regione Italorum, per villas discurrens, nomine *Andreas*, habens secum canem ruffum & cæcum, qui iussus ab eo faciebat miracula. Nam cum ad illum spectandum populus confluxisset, multi suos annulos in unum acervum congestos ante canem posuerunt, quos, domini iussu, cuique suum citra errorem ore attulit. Similiter & diversorum Principum numismata mixta porrexit per nomina. *Idem* rogatus, quis ex iis qui adessent dives esset, quis pauper? quæ mulier meretrix, quæ vidua, quæ uxor? & id genus alia: ea quoque omnia absque omni errore demonstravit, veste cujusque ad questionem ore prehensa. *Zonaras in Iustiniano §. 6. P. Diaconus §. 12. Cedren. Chronicon. Hedionis.*

vii. A. C. 548. *Cetus* piscis ingens marinus, quem *Porphyrium* appellarunt, cum Byzantiis ultra quinquaginta annos molestus fuisset, & classi Impe-

Imperatoriae plurimum nocuisset, captus est. Non ille quidem semper apparuit, sed ex intervallis. Cæterum quoties apparuit, cum multas naves demersit, tum multis hominibus exitium attulit. Qui cum multis machinis peteretur, exque omnes essent irritæ, tandem in persequendis delphinis captus est: qui cum prope terram confugissent, ille impetum non inhibuit, donec proxime terram proVectus, in uliginem & profundum lutum incidisset, unde emergere non potuit. Quo accolæ cognito, marinam illam belluam securibus & bipennibus confecerunt, & funibus, quæ crassior erat, alligatum, boum jugis in terram pertraxerunt. Ejus longitudo fuit triginta cubitorum, latitudo decem. *Zonaras in Iustiniano §. 12.*

VIII. A. C. 552. *Ingens terræmotus* in Græcia fuit, quo plurimæ urbes eversæ sunt, & inter cæteras Naupactum, Petra, Corona, & aliæ. *Mare* quoque plurima loca in Græcia operuit, quod cum in suas sedes recessisset, omnis generis incognitos pisces in terra reliquit. *Procopius.*

IX. A. C. 557. *Constantinopolis* iterum horribili terræmotu concussa est, duravitque plurimis diebus. *Iustinianus* ea de causa coronam in Natalitio festo deposuit, & impensas, quæ in spectaculis absumebantur, egenis distribuit. *Agath.*

X. *Eodem anno* Romæ tantus hyeme terræmotus fuit, ut is urbem plus vastaverit, quam nulli homines. *Idem.*

LIX IMPERATOR,

I V S T I N V S II,

cognomento CVROPALATES.

(alias Iustinus junior.)

CAPVT I.

DE ORTV.

I. Generatio.

NAtione fuit *Illyricus*, ex sorore *Iustiniani* antecessoris sui natus.

II. Appellatio.

I. NOMEN. Dictus est I V S T I N V S.

II. COGNOMEN. Cognomine dictus est

1. SECUNDVS, sive I V N I O R, ad differentiam I V S T I N I I. qui fuit Imperator in ordine LVI,

2. CVROPALATES. Quia fuit Præfectus prætorii, antequam ad imperium pervenit. *Zonaras §. 1.*

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA OECONOMICA.

VXOR ejus fuit S O P H I A. Ex qua nullos suscepit liberos. Fuit autem S O P H I A

I. Valde imperiosa & procax mulier. Nam *Narsesi*, Italiam Ducis nomine obtinenti, per probum objecit, quod eunuchus esset, eumque relicta Italia ad trahenda una cum puellis pensa in gynæceum redire jussit. Ad quæ verba *Narses* dicitur hæc responsa dedisse: *Talem se telam* exordiri, quam ipsa nunquam pertextura sit. Paullo post Longobardos in Italiam pertraxit. Nam animus generosus contumeliæ est impatiens.

II. LIBERALIS fuit. Nam novo quodam exemplo sceneratoribus omnibus perquiritis, & ære alieno, quod eis sive ex syngraphis, sive pignoribus positus deberetur, debita de suo dissolvit, omniaque pro pignore tradita dominis veris restituit, cunctis chirographis deletis. *Zonaras in Iustino §. 1.*

II. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

A I V S T I N I A N O vivente Imperator designatus, & postea cum conjugē *Sophiā* solenniter ab *Eutychio* Patriarcha coronatus est. *P. Diaconus. §. 1. Euagr. lib. 5. cap. 1.*

II. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA.

I. I V S T I T I A studiosissimus fuit. Cum Iustinus sæpe morbo laboraret, neque frequenter prodiret in publicum, multi ad inferendas aliis injurias, etiam in ipsa urbe Constantinopoli, audaciores sunt reddit: de quibus vindicandis cum cogitaret, quidam ei pollicitus est: Si Præfectus crearetur, & potestatem ad certum tempus in omnes acciperet, neminem inventum iri, cui injuria fieret. Ea pollicitatione delectatus Imperator, hominem Præfectum designavit. Is cum pro tribunali aliquando sederet, & quidam ex illustrioribus Senatoribus accusatus à quodam, semel atque iterum ad eum accersitus, contempto apparitore, se non sisteret, quin potius ad Imperatoris convivium, ad quod invitatus erat, se conferret: Præfectus ille, vir justus & severus, Regiam ipsam ingressus, quamvis convivio jam inchoato, ad Imperatorem ait: *Se illi promississe, intra tantum tempus relicturum neminem cui fieret injuria, idque omnino effectu-*

etatum, si potestatis Imperatoria auxilium atque authoritas sibi suppeteret. Sin ipse Imperator injurias foveret, eisque amicis & convivis uteretur: se nullum facturum opera precium. Aut igitur illis licentiam non dandam esse, aut sibi Magistratum abrogandum. Ad ea cum Imperator, Si vel ipse cuiquam injuriam fecisset, secuturum se esse ad tribunal, profiteretur; Praefectus reum è convivio in praetorium abduxit, auditaque utrinque causa, illum, cum fontem invenisset, plagis affecit, & accusatori damnum cum multiplici accessione pensare jussit. Ex eo homines sui emolumenti cum aliorum detrimento studiosi, modestiores facti, & ad injuriam tardiores, cum iis quos laeserant, transegerunt. Zonar. in Iustino §. 1.

11. Tranquillitatis publica protector fuit. Nam cum Aetherius & Avitus, ac medicus, qui cum ipsis erat, Imperatori insidias struerent, illis patefactis, jussu Imperatoris interfecti sunt. P. Diaconus.

111. Mansuetus & humanus erga fratrem suum Biduarius fuit. Adversus fratrem ira incensus Iustinus, ipsum injuriis laceravit, & Cubiculariis, pugnis caelum illum in conspectu concilii Senatorum educere, praecipit. Erat enim Magister imperialium stabulorum. Quo comperto, Sophia contristata, & lamentata coram Imperatore est. Quem facti poenituit, & descendens ad eum in stabulum, introivit subito cum praeposito Cubiculariorum. Biduarius autem, viso Imperatore, fugit à loco in locum per superiora praeseptis, praetimore Imperatoris. At Imperator clamabat: Adjuro tibi per DEVM, frater mi, exspecta me. Et cum iterum fugeret, apprehendit eum, & amplexatus osculatusque est eum, dicens: Peccavi tibi, frater mi; sed suscipe me, ut fratrem tuum unicum & Imperatorem. Ex diabolica enim operatione hoc factum esse novi. Qui cecidit ad pedes ejus, & flens ait: Mi Domine & Frater, vere potestatem in me habes; veruntamen in praesentia Senatus deformasti servum tuum: modo Domine his rationem redde: & ostendit ei equos. At vero Imperator rogavit eum secum manducare, & pacificati sunt. Paulus Diaconus §. 2.

II. V I T I A.

1. AVARITIA. Licet initio Iustinus hominum animos largitionibus sibi conciliaverit; tamen progressu temporis tanta avaritia correptus fuit, ut Senatores & opulentiores pecunia emungeret, sub quocunque praetextu: ac ne pauperibus quidem & Ecclesiis pepercit, sed res earum quaestus gratia divendit, & opes injuste coactas in arcas ferreas, quas multas confici curaverat, congeffit. Euagr. P. Diacon. §. 3.

II. CRVDELITAS. Imperator Iustinum cognatum suum, prudentia militari celebrem, quem suspectum habebat, illum imperium affectare, jam militum Ductorem Avaris ad Istrum oppositum, blande revocavit, vinculis constrictum Alexandriam misit, illumque una cum aliis occidi jussit. Euagrius.

III. ACTA SAGATA.

I. Anno tertio imperii Iustini Longobardi Italiam invaserunt. Huic mutationi occasionem praebuisse dicitur Sophia, Iustini Imper. conjux, quae Narseti scripsit, ut ad pensa, muliebri opus, rediret: eunuchus enim fuit, ut supra dictum. Qui iratus dixit, se telam talem exorsurum, quam illa nunquam esset absolutura. Sollicitavit igitur Narsetes Longobardos, qui tunc Pannoniam tenebant, ut Italiam occuparent. Non autem statim Longobardi in Italiam sunt profecti, sed fere triennium expectarunt. Numerus Longobardorum fuit ducentorum millium. Hi A. C. 568. Italiam invaserunt, ubique pulsis praefidiis Imperatoris Orientis; & Longobardico regno instituto, annis 206 (usque ad annum Christi 744) eam tenuere: quo temporum intervallo Italiam omnem, praeter Romam, in ditio-nem suam, sub 24 Regibus rede-gere. Quorum primus Rex fuit Alboinus, qui, quum Italiam esset ingressurus cum exercitu, vovit, se omnes Christianos deleturum: idque re ipsa perficere cepit. Temp-la diripuit, sacerdotes interemit, Monachos de arboribus suspendit. Mediolanum urbem cum expugnasset, omnes cives, eo quod Christiani essent, trucidavit. Hanc Italiae vastationem multa prodigia denunciaverunt: Conspectae sunt igneae acies in aëre dimicantes: Sanguis ex terra & parietibus scaturiens, & alia multa, ut semper magnae calamitates prodigiis denunciantur. Diaconus Onuphr. Pomp. Lat. Chron. Functi fol. 119.

Cum autem Longobardi Italiam invaderent, Iustinus eodem misit Longinum, qui primus Exarchus, h. e. Imperatoris vicarius fuit dictus, scilicet in ea parte, quae nondum à Longobardis erat subacta.

Fuerunt autem Exarchi (Erz-Herzog) Legati & Vicarii Imperatorum Graecorum, ejusque provinciae Rectores, quam Longobardi non poterant occupare. Fuitque arx eorum, seu aple domicileum Ravennae. Fuerunt praeterea Exarchi ea auctoritate, ut Pontifex Romae creatus, ab Exarchis confirmaretur. Sed paulatim extulit se potentia Pontificum, cum ad eos non modo urbs Roma, sed tota vicinia respiceret. Et si enim Pontifices nullam sibi potestatem tum arrogabant in cives, quae penes Senatum

natum urbis erat : tamen propter reverentiam ordinis sacri, multa ad eos negotia, etiam politica, delata sunt, quæ suis consiliis moderarunt. Et quamquam initio non tam suæ, quam urbis Romæ potentiam restituere conati sunt : tamen cum ad potentiam usurpandam paulatim affluerent, gustata ejus dulcedine, id agere cœperunt, ut non tam urbis, quam suam potentiam augerent. Ac Pontifices quidem in Italia ea sibi vendicarunt, quæ non procul ab urbe aberant. *Exarchi* & ipsi potentiam suam descriperunt certis limitibus, circa *Ravennam*, forum *Livium*, *Faventium*, *Regium Lepidi*, *Parmam*, *Placentiam*, &c. Quæ vero sunt extra has urbes, intra *Padum*, & *Apenninum*, ad occasum & septentrionem, ea universa cesserunt *Longobardis*. Defenderunt autem nonnunquam Pontifices *Exarchi*, nonnunquam & oppugnarunt ; donec *Longobardi* urbibus illis, quas *Exarchi* reliquas tenuerant, potiti sunt. Postea Pontifices pulsus *Exarchis*, (quibus tribuuntur anni 175) *Francos* attraxerunt : ex quibus *Pipinus*, superato *Astulfo* *Longobardorum Rege*, *Ravennam* cum adjacentibus urbibus Romano Pontifici tribuit : quod & *Carolus Magnus*, & *Ludovicus Imp.* comprobarunt, atque ea regionis Italiciæ pars *Romandiola* postea dicta. *Onuphr. Chronic. Hed. Chron. Philip. Funccius lib. 8.*

Ha dua res (nempe initia regni *Longobardici* in Italia, & initia *Exarchatus* in Italia) in hujus Imperatoris gubernationem memoria & notatu dignissimæ incidunt.

11. *Bella gessit Iustinus cum Persis toto quadriennio* per Ducem *Martianum* patricium, qui prælium commisit cum *Persis* : & licet in eo magnæ clades utrinque acceptæ sunt, tamen victoriam à *Persis* reportavit. Cæterum *Rex Persarum Hormisdas* *Ardamenum* cum ingentibus copiis misit ad provincias Romanorum diripiendas : qui longe lateque pervagatus, maximaque præda raptâ domum rediit, *Martiano* patricio ei obviam ire non auso. Id Imperator ægerrime tulit, atque imperium *Martiano* abrogatum, in *Archelaum* contulit, & cum *Persarum Rege* pacem fecit. *Zonar §. 2. Euagrius.*

111. Cum *Bulgari* *Thraciam* infestarent, contra eos *Iustinus* misit *Tiberium*, & hostes trans *Istrum* removit, victorque *Constantinopolin* rediit. *Gerund.*

1v. *Iudæos in Christianos savientes repressit.* *Iudæus* quidam *Dunaas* nomine, in *Homeritarum* regione *Moysem* se esse mentitus, multos *Iudæos* in spem libertatis erexit. Collecto igitur ex suæ farina hominibus exercitu, magnam tyrannidem in ea re-

gione exercuit, oppida multa vicepit, & vastavit urbem *Negram* munitissimam, cum vi occupare non posset, fucata pace facta, in eam intronissus, omnes *Christianos* crudeliter trucidavit, & urbem incendit. Contra hunc nebulonem Imperator *Iustinus* Ducem *Æthiopum Elesbaan* cum exercitu misit. Is pio atque *Christiano* zelo *Iudæorum* exercitum animose aggressus, authorem seditionis vivum cepit, exercitumque *Iudæorum* prostravit. *Dunaam* illum *Pseudo-Moysem*, exquisitis prius tormentis excruciatum, interfici curavit. *Niceph. lib. 17. cap. 6.*

111. ACTA ECCLESIASTICA.

1. Hic Imperator à *Iustiniano* injuste ejectos *Episcopos* revocavit, eisque mandavit, ut in suum quisque episcopatum reverteretur, in religione vero novi nihil moliretur : ut scribit *Euagrius lib. 5. cap. 1.*

11. *Iustinus* omnes subditos suos, proposito edicto pie & erudite conscripto, ad *Christianæ* fidei veritatem amplectendam exhortatus est. *Euagrius lib. 5. cap. 4.*

111. Postea Imperator religione orthodoxa contenta, *Pelagiana* dogmata amplexus est.

1v. *Anastasium* *Episcopum Antiochenum* in exilium eiecit, propter pecuniam ærarii *Ecclesiastici* ab ipso consumptam ; quam absque dubio in pauperes *Anastasius* distribuit : & videtur *Iustinus* isti pecuniæ, quia totus avaritiæ deditus fuit, manus rapaces injicere voluisse. *Euagrius Diaconus.*

C A P V T III.

D E E G R E S S V.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

1. Cvm *Iustinus* *Pelagii* hæresin sectaretur, & recte sentientes doctores & auditores premeret, iusta Dei ultione magnam Imperii Romani cladem à *Persis* accepit : quam cum acerbe & immoderate ferret, in insaniam & phrenesin delapsus est. *Sophia* igitur conjux, fœmina prudens, scripsit ad *Cosroem Persarum Regem*, eumque dehortatus est à vastatione Imperii, bellantem hac ratione contra fœminam viduam & ægrotum Imperatorem, cum ipse ægrotus antea ex Romano Imperio Medicos acceperit. Per legatum igitur *Trajanum*, qui has literas attulerat, inducias impetravit annuas. Interim persuasit *Iustino*, ut *Tiberium* Imperii successorem declararet. Morbo igitur cum liberatus esset, adque sanio- rem mentem redisset, *Tiberium* (quem

jam antea Excubitorum Comitem adoptatum Cæsarem appellarat) accersito Patriarcha *Eutychio*, & senatu atque omni Clero Ecclesiæ convocato, Imperatorem appellavit.

I. I. *Oratio* *ἡ βασιλική*. T I B E R I V M, Imperatoria corona & penula indutum, in aperto Imperialis aulae Palatio, Pontifice, Senatu, sacerdotibus omnibus, civibusque praesentibus, ita allocutus est *Iustinus*: Ne, (inquiens) *Tiberi* optime, umbra huius phantasiae seu apparatus, & huius vestis splendor te decipiat, quibus ego miser deceptus, meae oblitus conditionis, extremis poenis factus sum obnoxius. Tu, quæso, peccata mea corrige: id quod facies, si recte & benigne Rempubl. administraveris, nec omnino istis (Principes & Consiliarios demonstrans) parueris. Nam illi ipsi in eas, quas cernis, me coniecerunt ærumnas. Alia vero huius generis plurima adjecit, quibus cunctos Auditores ad consternationem & copiosas lacrymas commovit. Postremo vero addit: *Honora, Tiberi, DEVM*, & ejus Ecclesiam, ut tu quoque ab iis honoreris: & olim quidem heram dominam (*Sophiam*), nunc vero matrem tuam. Qui facultates habent, retineant; quibus cæ defunt, eis tribue: ut alios omnes, sic te ipsum, observa. *Memineris*, & quis antea fueris, & quis hodie factus sis; & non superbies, neque peccabis. Meum intueri exemplum, quis paullo ante fuerim, & quis nunc sim. Pauperes in primis dilige, & eleemosynis eos juva. Hac oratione finita, *Episcopus* pro more preces recitavit: quibus cum omnes respondissent *Amen*; *Tiberius* ad pedes *Iustini* procidens, Si, inquit, volueris, sum: Si nolueris, non sum. *Iustinus* vero respondit: *DEVS* qui fecit cælum & terram, omnia quæcunque dicere tibi oblitus sum, in animum tuum subiciat; teque sanctissimo suo timore instituat, ut per ipsum tibi omnia recte, feliciter, prospereque eveniant. *P. Diaconus* §. 3. *Zonar.* §. 2. *Euagrius lib. 5. cap. 13.* *Niceph. l. 17. cap. 40.*

II. T A Π Ρ Α Χ Θ Ε Ν Τ Α.

Iustinus non longo tempore post, quam *Tiberium* Imperatorem appellasset, regnique successorem declarasset, pie & placide in Domino obdormivit, cum imperasset annos 10. mens. 10, dies 20. *Euagr. l. 5. c. 11.* *Huttich. Onuphr.* vero & *Zonaras* annos XIII Imperio ejus attribuunt.

III. T A Π Α Ρ Ε Π Ο Μ Ε Ν Α.

Corpus ejus honorifice Constantinopoli terræ mandatum est. *Euagrius.*

E N C O M I V M.

Micillus quasi *Epitaphium* sequentes de eo versus composuit:

Ingenio & pietate minor, non tempore tantum,
Hic fuit: ast ingens cultor Avaritiæ.
Regna sub hoc Longi ceperunt Itala bardi:
Ipse pedum morbo, mentis egenus obit.

LX. IMPERATOR ROM.

T I B E R I V S II.

I. O R T V S.

Fuit natione *Thrax*. Parentes autem ejus ignorantur.

Appellatio.

Primo vocatur T I B E R I V S II. deinde quoque appellatur T I B E R I V S A N I C I V S C O N S T A N T I N V S.

II. P R O G R E S S V S.

I. Π Ρ Ο Σ Ω Π Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α,

Natura & Mores.

Fuit statura procerus, forma venustus & decorus, ut nemo illius temporis hominum cum illo comparari potuerit: Ingenio summo, animo candido ingenuoque fuit præditus, ut omnium sibi favorem conciliaret.

I. A C T A O E C O N O M I C A.

I. V X O R ejus dicta fuit *Anastasia*.

II. L I B E R I. Duas ex *Anastasia* suscepit filias, *CHARITONEM* & *CONSTANTINAM*: quarum illam Duci *GERMANO*, hanc vero *MAVRITIO*, qui ipsi in Imperio successit, in matrimonium dedit. *Zonaras.*

III. A C T A P O L I T I C A.

I. Imperii occupatio.

Quomodo *Tiberius* ad Imperium pervenerit, in historia *Iustini cap. 3.* prolixius explicavimus: igitur non opus est hoc loco repetere.

II. Imperii administratio.

Principis boni & strenui officio functus est. Nam,

I. M V N I F I C V S erga subditos fuit. Tributa enim nova quædam abolevit: & cum Longobar-

di sub Papa Benedicto Italiam vastarent, gravique fame urbs affligeretur, vasorum aliquot millia, quæ frumento essent onusta, ex Ægypto navibus Romam perferri curavit, suaque munificentia & misericordia afflictis succurrit.

I I. LIBERALIS fuit erga **PAUPERES**. Quicquid enim avaritia sua **IUSTINVS** contraxerat, **TIBERIVS** pauperibus liberalissime distribuit. Hac de causa à **SOPHIA**, *Iustini uxore*, (tunc relicta vidua) reprehensus fuit, quod Remp. videretur ad paupertatem redacturus, dicente: Quod ego multis annis congregavi, tu intra exiguum tempus prodige dispergis. Ad quæ *Tiberius* respondit: *Confido in Domino, quod non deerit pecunia fisco nostro, quam diu pauperes Eleemosynam inde accepturi sunt. Est enim is thesaurus ingens, de quo Dominus dixit Matth. 6. v. 20. Thesaurizate vobis thesauros in Cælis, ubi neque arugo, neque tineæ corrumpit; & ubi fures non effodiunt, neque furantur. Ergo de his quæ Dominus tribuit, congregemus thesauros in cælo, & Dominus nobis augere dignabitur in hoc seculo.*

Neque Imperatorem hunc optimum & piissimum exspectatio præmiorum Liberalitatis fefellit. Cum enim per palatium aliquando deambulare, vidit in pavimento domus tabulam marmoream, in qua aurea crux Christi erat sculpta, & ait: *Cruce Domini nostri frontem nostram & pectora munire debemus; & ecce eam sub pedibus calcamus. Et hoc*, dicto citius iussit eandem tabulam auferri de fossa. Quæ levata atque erecta, inveniunt subter & aliam hoc signum habentem; quam & ipsam iussit auferri. Quæ amota, inveniunt & tertiam: iussuque ejus cum hæc fuisset ablata; inveniunt ingentem thesaurum, habentem supra mille auri centenaria. Sublatumque aurum pauperibus multo abundantius, quam consueverat, largitus est. Sed & *Narfetis* thesauros nactus est. *Hic enim ipsi à sene quodam, qui solus hujus ingentis thesauri, quem Narfes sibi comparaverat, & sub terra in cisterna quadam occultaverat, conscius erat, Narfete defuncto monstratus est. Tantum ibi auri atque argenti repertum, ut per multos dies vix à deportantibus cisterna evacuari posset.* *P. Diaconus in Tiberio II. §. 2. Pompon. Lat. Egnatius.* Hac autem pene omnia secundum suum morem erogatione largiflua egenis *Tiberius* distribuit; & quo plura erogavit, eo amplioribus à Deo ornatus fuit divitiis.

III. CLEMENS & MANSVETVS fuit. Cum enim augustalem Coronam accepturus esset, cumque juxta consuetudinem ad spectaculum circi populus exspectaret, insidias ei struxit *Sophia Augusta*, ut *Iustinianum* *Iustini* nepotem ad dignita-

tem Imperatoriam eveheret. *Tiberius* per loca sancta prius procedens, deinde vocato ad se Pontifice urbis cum Coss. ac Præfectis palatium ingressus, indutus purpura, diademate coronatus, throno imperiali impositus, cum immensis laudibus in regni gloria confirmatus. Patres quoque clamarunt: *Anastasia Augusta, tu vincas: salva, Domine, quos imperare jussisti.* Quo audito, *Sophia* perculsa est animo. Volebat namque nubere *Tiberio*, & permanere *Augusta*: & nesciebat, quod uxorem haberet. Procedente autem Imperatore ad villam, ut juxta ritum Imperialem triginta diebus vindemia se recrearet, *Sophia* clam vocato *Iustiniano* illum ad regnum promoveri voluit. Quo comperto, *Tiberius* cursu veloci Constantinopolin regreditur: apprehensamque *Augustam* omnibus thesauris spoliavit, solum ei victum quotidiani alimenti relinquens: segregatisque pueris ejus ab ea, alios de fidelibus suis ordinavit, qui ei parerent: serioque mandavit, ut nullus de prioribus (famulis) ad eam accessum haberet. *Iustinianum* vero (nepotem *Iustini*) verbis solummodo objurgatum, tanto in posterum amore profectus est, ut filio ejus filiam promitteret suam, rursusque filio suo filiam ejus expeteret. Sed hæc res (ob quam causam impedita sit, ignoratur) in effectum non est perducta. *P. Diaconus §. 1. & 3.* O insignem hujus Imperatoris clementiam & mansuetudinem! Si enim & *Augustam Sophiam* & *Iustinianum* secundo jam per insidias rebellantes à medio sustulisset, nemo ei id vitio vertere potuisset.

II. ACTA SAGATA.

Bella gessit per Duces cum Persis duo.

I. Bellum gessit per Ducem *Iustinianum*. *Tiberius* ad *Hormisdam* Persarum Regem de pace renovanda legatos misit: qui cum renovationem eam recusasset, *Tiberius* ad bellum Persicum ingentes copias conscripsit, & *Iustinianum*, (cujus supra mentionem fecimus) virum illustrem, Orientis Ducem creavit. Qui contra Persas profectus, castris prope illos positus, iis persuasit, ut triennii pacem cum Romanis facerent. Tertio anno jam exeunte, *Hormisdas* cum suis copiis Armeniam invadit: quæ res terrorem incussit Romanis legionibus: Sed, *Iustiniani* Ducis sui cohortationibus, animis receptis, pugnare cum Persis non recusarunt. Ac quamdiu Persæ sagittis utebantur, Romanis superiores esse videbantur, qui se clypeis obsepiebant, nec contra ibant. Sed cum animadverterent, Persas jam pharetras exhaustisse, densatis clypeis, & clamore bellico sublato, illos invaserunt. Ibi hostes, nec ad exiguum tempus eorum impetu te-

lerato, in fugam versi plerique cadunt. Accipiunt & interea Romani Persarum supellectilem, & regium tabernaculum, totumque clarissimum apparatus. Regis Persici supellex & elephantes, quorum fuere multi, Imperatori selecti; cætera vero militibus concessa sunt. *Iustinianus* cum exercitu victoriam persequens, multas in Perside urbes cepit, ac longe lateque prædas egit: pervenit etiam in Mediam Hyrcanici maris, & cum hyems adesset, in Perside hybernavit.

I. Bellum gessit *Tiberius* cum Persis per Duce *Mauritium*, circa quod tria sunt notanda: 1. τὸ πρῶτον, 2. τὸ πρῶτον, & 3. τὸ πρῶτον.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

OCCASIO hujus belli hæc fuit. *Caganus Avarium* Dux à *Tiberio* fabros petiit, qui sibi balneas ædificarent. Iis missis, pontem in Danubio struere coëgit opifices, ut flumen citra periculum trajicere, & Romanas provincias populari posset. Quo cognito, *Imperator* exercitum xii millium robustorum juvenum ex gentibus collegit, quem à se *Tiberianum* vocavit. *Cedr. Diaconus*.

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

Imperator Mauritium Comitem Prætorianorum exercitui præpositum contra Persas misit, qui hostem aggressus prælio commisso victoriam ab eo reportavit, omnes præterea urbes, quas *Persa* Imp. Romanis olim ademerant, recepit, postea Constantinopolim reversus est, & multos Persas secum captivos abduxit. *Cedrenus*.

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

Mauritius reversus de devictis Persis triumphavit, ab Imperatore honorifice exceptus, & *Cæsar* appellatus est. Captivos autem Persarum omnes honeste vestitos in patriam *Tiberius* remisit; quos cognati præter spem conspicati, magna cum admiratione Imperatorem collaudarunt. *P. Diaconus. Zonaras*.

III. ACTA ECCLESIASTICA.

Hic *Imperator* in religione orthodoxus, valde pius & religiosissimus fuit; inque decretis Synodorum, quæ contra hæreticos tradita fuerunt, constanter perseveravit. Plura de eo in Actis Eccles. notatu digna non invenio.

C A P V T III.

D E E G R E S S V.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

Tiberius Imperator, cum cucurbitas serotinas comedisset, in tabem incidit. Cum igitur sentiret, finem vitæ suæ non procul abesse, *Iohanne* Patriarcha, Patribusque conscriptis convocatis, in tribunal lectica est deportatus: & quia loqui non poterat, per anagnosten, quæ rebus Romanorum erant utilia, manifesta fecit populo, & *M A V R I T I V M* generum suum Augustum declaravit. Quia autem in oratione *Tiberii*, ex scripto recitata, multa insunt, quæ merito animis omnium Principum infixæ esse debebant, partem illius adscribere placuit: *Certaminum* (inquit) omnium multo maximum est, non solum pace belloque recte administrare imperium, sed etiam se ipsum vincere in successore deligendo: In quo multi decepti affectibus errant, cum certa Imperii perniciæ: quin & optimum & pulcherrimum Epitaphium est, & monumentum præclarissimum Principis decedentis, bonum relinquere successorem. Tu ergo, *Mauriti*, mihi fac pulcherrimum Epitaphium, & sepulcrum meum exornes virtutibus. Potestatis summæ licentiam fac frenes ratione & Philosophicis artibus. Non fias dissimilis tui propter imperium. Sapienter moderare statum Imperii fluctuantem perpetuis belli periculis. Est quidem imperium res sublimis & excelsa, quæ tollit in altum: sed recte cogitata sæpe excutit. Noli putare, quod plus sapias cæteris; sed alios audi; & quanquam tibi fortuna arriserit, tamen non plus fidas tuæ sapientiæ, & successibus, quam consiliis aliorum. Benevolentiam civium retine. Objurgationem magis ama, tanquam magistratam, quam assentationem. Potestas quidem natura sua res talis est, quæ reprehendi non patitur; sed iracundiæ tuæ imperet humanitas, & misericordia: arrogantia autem timor. Imperii sceptrum cogites non potentiam immoderatam, sed splendidam servitutem esse, &c.

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

Tiberius non longo tempore post, cum *Mauritium* Imperatorem declarasset, ex hac mortali vita placide decessit: cum imperasset annis sex, mensibus decem, diebus octo. *Cedren. Pompon. Lat. Victor. P. Diaconus* §. 5.

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

Subditi hujus Imperatoris mortem graviter tulerunt.

lerunt. *Corpus* ejus Constantinopoli in templo Apostolorum honorifice terræ mandatum est. *Fasti Siculi*.

E N C O M I V M.

Micyllus tale de eo epigramma, quasi *Epitaphium* concinnavit:

*Ast hic divitias regni elargitur egenis:
Erga alios facilis, nec gravis ipse sibi.
Devicit Persas; & successore creato,
Ipse domi placida morte quietus obit.*

LXI. IMPERATOR,
MAVRITIVS CAPPADOX.

C A P V T I.

D E O R T V.

I. Generatio.

Natus est in *Cappadocia*, regione Pontica, (ut scribit *Solinus*) quæ lævo latere utrasque Armenias, Comagenenque tangens, dextro multis Asiæ populis circumfusa, ad Tauri juga, & Solis ortus attollitur. Euphrates eam ab Armenia majore dividit. Appianus minoris Armeniæ partem, *Ptolemaus* vero minorem Armeniam esse scribit. Dicta *Cappadocia* à Cappadoce amne, ante *Leucosyria* vocata. Vnde Cappadoces, Leucosyrii.

Euagrius scribit, ipsum è civitate Arabisso in Cappadocia sita (ubi Majores ejus, qui è familia veterum Romanorum originem traxere, habitaverunt) oriundum fuisse.

II. Appellatio.

I. N O M E N. Dictus est MAVRITIVS.

II. C O G N O M I N E appellatus est CAPPADOX: quia in Cappadocia natus fuit. Cappadox enim ponitur pro eo, qui est è Cappadocia.

C A P V T II.

D E P R O G R E S S V.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ, &
ACTA IVVENTVTIS.

Forma egregia, sed vultu severo & corpore robusto præditus fuit, magnamque aluit barbam. Ab ineunte ætate operam navavit literis, in quibus tantum profecit, ut vir doctus evaserit: unde eloquentiam magni fecit, & in optimis quibusque disciplinis versatos maximis honoribus affecit. Fuit præterea vir cordatus, inque rebus magnis gerendis admodum diligens; otium vero ut omnium vi-

tiorum initium, & voluptatem ut pestem & interitum hominis, cane & angue pejus odit.

II. ACTA OECONOMICA.

I. Vxor ejus dicta fuit *CONSTANTINA*, quæ fuit *Tiberii* Imp. filia: hanc *Tiberius*, cum diem mortis imminere sentiret, regalibus ornamentis ornatam *Mauritio*, cum à Persis victoriam reportasset, tradidit, dicens: Sit tibi imperium meum cum hac puella concessum: utere eo felix, memor semper, ut æquitate & justitia delecteris. *Paul. Diaconus*.

II. LIBERI. Ex uxore *Constantina* liberos suscepit septem. quatuor filios: 1. *THEODOSIVM*, quem Augustum appellavit, & collegam Imperii fecit; postea ei *GERMANI* filiam elocavit. 2. *CONSTANTINVM*. 3. *TIBERIVM*. 4. *ADVOCATVM*. Et tres filias, quarum unam nomine *GORDIAM*, *PHILIPPICO* Duci in Oriente in uxorem dedit. Alii dicunt, quod hæc *Gordia* *Philippici* uxor, fuerit *Mauritii* Imperat. soror.

III. ACTA POLITICA.

I. Ante Imperium.

I. Quia à puero in studiis omnibusque exercitiis equestribus diligenter se exercuerat, in aulam ascitus, & à *Iustino* II. Imperat. *Secretarius* est constitutus.

II. Propter eximias virtutes & industriam consilio *Sophia* Augustæ factus est *Comes pratorianorum*.

III. *TIBERIVS* eum præfecit exercitui, misso contra Persas.

II. Imperii occupatio.

Cum *Mauritius* à Persis victor Constantinopolin reversus esset, à *Tiberio* Augustus est appellatus. *Tiberio* vero defuncto, indutus purpura, redimitus diademate, ad curiam processit, & applausu acclamationibusque populi, primus ex Græcorum genere in Imperio confirmatus est. *P. Diaconus*.

III. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA.

In initio Imperii fuit gloriosus; sed in egressu factus est calamitosus.

Theodosium filium suum Imperii socium & successorem designavit; qui à *Iohanne* Patriarcha in festo Paschatos Constantinopoli coronatus est. A. C. 591, sed ad plenam Imperii administrationem

non pervenit : quia Phocas Imperium rapuit, & Mauritium una cum filiis occidit ; ut postea dicemus.

VIRTUTES MAVRITII.

Magnæ in eo fuerunt virtutes. Nam

I. *Publicæ salutis & pacis studiosus fuit.* Anno primo Imperii Mauricii, Caganus Sirmio potitus, insigni civitate Europæ, legatos misit ad Mauritium, postulantes, ut octoginta millibus auri, quæ per annos singulos accipiebant à Romanis, adhuc viginti millia adderentur. Imperator pacis conservandæ studio non detrectavit. Postea etiam Cagano Elephantem petenti, quod ejusmodi belluam nunquam vidisset : maximum eorum, quos habebat Imperator, misit. Similiter & lectum aureum sibi mitti petivit ; sed & hoc Imperator facere non recusavit. Zonaras. P. Diaconus.

II. *Prudens & Magnanimus fuit.* Quo nomine laudat eum Euagrius : Fuit, inquit, vir prudens, in rebus gerendis diligens, & animo constans. Inscitiam autem tanquam matrem audaciæ odit ; & timiditatem, quæ ei vicina & finitima est, sic à se depulit, ut in temeritate periculum, in cunctatione securitatem esse censeret. Euagr. l. 5. c. 19. & l. 6. c. 1.

III. *LIBERALIS fuit.* Anno namque Imperii sui secundo ingentem subditis suis & Coss. Constantinopolitanis thesaurum donavit, unde PATREM PATRIÆ, & CONSVLEM OPTIMUM cum appellarunt. Suidas. Chron. Hed. P. Diaconus §. 1.

IV. *CLEMENS, nec sanguinarius fuit.* Nam Suidas ita de eo scribit : Mauritius, inquit, duas res inter se contrarias conjunxit : summam animi magnitudinem, & clementiam, ab omni despicientia & supercilio alienam. Et Euagrius addit, Imperatorem operam dedisse, ut nullius sanguis, qui læsæ Majestatis reus fuit, funderetur. Euagrius lib. 6. cap. 2.

V. *Fuit amator veritatis.* Aures namque super vacaneo sermoni obturavit, non cera, ut est apud poetam, sed ratione ; qua tanquam clave sermonibus hominum aures, tum aperiret, tum occluderet. Euagrius lib. 5. cap. 19.

VI. *Diligens fuit.* Quia de nocte consilium capere solitus est. Prudenter ab eo factum : nam nox ob silentium, solitudinem, vacationem à labore, tranquillitatem, collectionem & contractionem animi, aptior est meditationi, & consilium coctius provenire solet. Vnde pulchre inquit Homerus libro 2. Iliad.

Οὐ γὰρ πανύχθον ὄδον βελήφορον Ἄνδρα,
ὧ λαιὸν ἐπιτελέφα, καὶ τίος αὐτὸς μέμνηται.

Hoc est,

Turpe Duci, somno totam traducere noctem,
Cui multi populi commissi, plurima cura.

VITI A.

I. *AVARITIA & IRACUNDIA.* Hunc excellentem & gloriosum Imperatorem avaritia tandem perdidit, eumque vita & Imperio exuit. Explendæ enim avaritiæ causa rapinas & cædes dissimulavit, milites, contra Scythas, & quidem asperri- mo anni tempore, bellum gerentes, stipendiis defraudavit, & cum induciæ inter ipsum & Caganum Avarium Regem factæ essent, brevi post violatæ sunt, Ducesque Mauricii trucidarunt triginta millia Avarium, Sclavorum & Gepidarum, & ceperunt tredecim millia hominum ; quos Mauritius ad Caganum remisit. Deinde Caganus Romanas provincias rursus aggressus. Tunc Imperator, misso Commentiolo cum numerosissimo exercitu, mandasse fertur, ut legiones, quibus ob seditiones quasdam & tumultus infensus erat, proderet hostibus. Itaque temere cum Barbaris congressus Commentiolus, ipse cum suis fugam, cui se ante pararat, cepisset, cæteris partim cæsis, partim captis, ad numerum duodecim millium. Caganus, pestilentia exercitum ejus infestante, animo æger domum properans, Mauritio significat, si captivos redimere velit, ut in singulos nummum unum pendat : quod cum Imperator facere noller, omnes jussu Cagani occisi sunt ; de quo infra in act. sag. & cap. 3. dicendum erit. Zonaras in Mauricio §. 3. Chron. Funccii. P. Diaconus.

II. *ANIMI Αταξία.* Hæc simul & vitium & poena præcedentium fuit : & non tantum benevolentiam populi in adversa fortuna amisit, sed etiam virtus languefacta est, & multi errores consiliorum secuti sunt, sicut dicitur : *Æger animus semper errat.* Nam Philippicum Ducem, cui nupta erat filia (vel, ut alii volunt, soror) Mauricii, inclusit in carcerem, falso suspicans, eum regnum appetere. GERMANVM, cui nupta erat soror uxoris Mauricii, velut authorem suarum calamitatum incusabat, & poenas ei minabatur, qui, cum eum prehensurus esset, fugit in templum : unde extrahi eum, imo etiam exire volentem, multitudo minime pati voluit. THEODOSIVS Imperatoris filius, cui Germani filia nupta erat, cæsus est fustibus : quia pater suspicabatur, eum adjuvare consilia soceri contra ipsum. P. Diaconus.

III. ACTA SAGATA.

Mortuo Tiberio, Imperatori Mauritio intulerunt bellum, ab Oriente Persæ : ab Occidente in Europa Avars, qui sociis Hunnis paulo ante ex Asia ef-

fusis

fufis occupaverant Vngariam, oppreffis Gothis & Gepidis.

I. BELLVM IN ORIENTE GESTVM CONTRA PERSAS.

I. Sub Iuftino contra Cofroem, Perfarum Regem.

I. *Cofroës* A. C. 572, irruit in Armeniam. *Iuftinus* Imp. mifit *Martinum* Ducem, copiis tamen non fatis inſtructum: qui Meſopotamiam petiit, & Niſibim obſedit: ſed adeo contemptus eſt à Perſis, ut ne portas quidem clauderent. Cumque *Iuftinus* Imperat. *Martinum* ducem inſuper ab exercitu removeret, exercitus ipſe obſidionem ſolvit magno cum *Iuſtini* dedecore. *Artabanus* igitur Perſarum Dux, cum nullus ipſi oppoſitus exercitus, Orientem crudeliſſime vaſtavit, Apameam, Heracleam, diripuit & incendit. Antiochiæ etiam muros dejecit. Cum autem *Iuftinus* Imp. deliquium mentis inde pateretur, *Sophia* conjux ejus ſcripſit ad Perſarum Regem *Cofroem*, & ab Imperii vaſtatione eum dehortata eſt, ſiquidem contra ſceminam viduam, & ægrotum Imperatorem bellum gereret: inducias igitur annuas ab eo impetravit.

II. Rex Perſarum *Cofroës* rupta pace bellum *Iuſtino* intulit A. C. 578. *Tiberius* (tunc temporis *Iuſtini* Dux, verum jam *Cæſar* creatus) contra ingentem exercitum collegit ex tranſalpinis fere circa Rhenum incolentibus, item ex Mœſia, Illyrico & aliis: eumque Duce *Iuſtiniano* miſit contra Perſas, qui Regi Perſarum perſuaſit, ut aliquandiu cum Romanis pacem faceret: interim *Iuſtinus* moritur, & *Tiberius* ei in Imperio ſuccedit.

II. Sub Tiberio contra Cofroem, ejuſque filium Hormiſdam.

I. Finito induciarum tempore, *Iuſtinianus* Dux *Tiberii* Perſas aggreſſus eſt, & prælio commiſſo, paululum abſuit, quin Rex Perſarum caperetur: caſtra & tentorium ejus capta ſunt, una cum omnibus theſauris. *Cofroës* igitur bello & animo fractus, mœrore confectus, legem tulit, ne unquam Perſarum Rex Romanis bellum inferat: quam legem cum magna Regni Perſici infamia tulit; ideo ſervata non eſt. *Iuſtinianus* vero Dux in mediam Perſiam ingreſſus, A. C. 579, iterum *Cofroem* fugavit: quo caſu adeo exterritus eſt, ut moreretur, cum regnaſſet annos 48. Succedit ei filius *Hormiſdas*, qui bellum cum Romanis continuavit. *Euagr. Zonaras.*

II. A. C. 580. *Tiberius* cum exercitu contra Perſas miſit *Mauritium*, qui à Perſis egregiam re-

portavit victoriam, dum caſtra *Hormiſdæ* & lupulectilem ejus cum elephantis cepit, quæ Imperatori tantum reſervata ſunt, reliqua militibus data, urbes quoque omnes atque munitiones, quas olim Perſæ Romanis ademeraſt, *Mauritius* recuperavit. Non multo poſt Imperator *Tiberius*, *Mauritio* ſucceſſore electo, vitam cum morte commutavit.

III. Sub Mauritio contra Hormiſdam.

I. A. C. 584. *Mauritius* Dux *Philippicum* cum manu validiſſima contra Perſas miſit: qui cum proxime Niſibim perveniſſet, atque inde in Perſiam irrupiſſet, multa præda abacta, in reditu impreſſionem in Mediam fecit, & oppidis vaſtatis, non minore præda ibi parta Conſtantinopolim rediit. *Cedrenus.*

II. Anno C. 585, *Philippus*, iterum Perſicos fines ingreſſus, rem æque proſpere geſſit; ſed propter morbum Martyropolim, atque inde Byzantium rediit.

III. *Philippicus* A. C. 587, denuo Perſas oppugnaturus, milites ſuos percontatus, an alacres eſſent ad pugnandum cum Perſis; iis vero, etiam jurejurando alacritatem ſuam teſtantibus, hoſtes aggreſſus eſt. Qui, eſſi ad tempus reſtiterunt; tamen, cum Dux equos illorum cædi juſſiſſet, & multi equi vulnerati cecidiſſent, Perſæ victi, magnaue clade accepta, fugam capeſſerunt. *Philippicus* vero illuſtrem victoriam conſecutus ad bina millia captivos Conſtantinopolim miſit. Poſtea iterum ad tria millia cepit, atque ita feliciter res geſſit. *Zonaras.*

IV. A. C. 588. *Priscus* Dux *Philippici* loco in Perſiam miſſus, qui elato ſupercilio quoſvis contemſit: quapropter in odium venit, milites tentorium ejus diripuerunt, eumque Edeſſam uſque fugarunt. Cum vero repetitus ab exercitu redire nollet, exercitus ipſe ſibi Ducem elegit *Germanum* ex Phœnicia, (cujus ſupra mentio facta eſt) qui invitatus tantum onus ſuſcepit. *Mauritius* contra *Philippicum* eo ablegavit, ſed nihil effecit. Perſæ igitur videntes, Romanum exercitum in ſeditione agi, fines Romanos invaſerunt; ſed à *Germano* Duce & militibus ſeditioſis ita excepti ſunt, ut ne unus quidem in Perſiam reverſus ſit. *Cedrenus, Euagrius.*

V. Rex Perſarum A. C. 589, captivos ſuos bello captos, in carcere, qui dicitur *Lethe*, concluſit. Illi autem occasione data contra eos qui ſe cuſtodiebant inſurrexerunt, ſe vinculis exſolverunt, & occiſo *Maruſa*, caput ejus Byzantium attulere: quos Imperator cum magno gaudio ſuſcepit. Interim *Commentiolus* Dux in Perſiam miſſus eſt, qui multa

spolia Imperatori Constantinopolin misit. *Hormisdas* igitur Rex Persarum *Baram* Ducem cum magno exercitu ad Imperii Romani fines vastandos ablegavit. Quo comperto, Imp. *Mauritius* cum magna potentia contra eum misit Ducem *ROMANVM*, qui cum *Bara* congressus gloriose eum devicit, & fere omnes Barbari in eo prælio perierunt. Hoc audito, *Hormisdas Bara*, imperio illi abrogato, ignominia causa vestem muliebrem transiit, ac legato ejus per literas mandavit, ut eum occideret. Cæterum *Bara*, quantis in malis esset reputans, literas ab *Hormisdas* ad se missas esse comminiscitur, quibus iracundiam suam adversus omnem exercitum declaret: easque militibus convocatis, palam omnibus, recitari jubet, ac *Hormisdas* sævitia & immanitate commemoranda eos incitat ad bellum ei inferendum. Subito igitur eum aggressi, captum in carcerem coniecerunt. At ille professus, se consilium eis de Persarum imperio daturum, quod toti nationi bono futurum, monet, Ne filium suum *Cosroem* Regem creent, hominem inexplabilem, injustum, insolentem, atque intolerandi supercilii; sed alium e suis filiis. Sed ei sententiæ Procerum nonnullis refragatis, populares contra eum concitati, filium, cui regnum decreverat, & matrem in conspectu illius statim occiderunt: Ipse oculis erutis, in carcerem compactus: *Cosroës* à tota gente Rex electus. Is ad tempus patrem bene tractavit, & quanquam è custodia non eduxit, in ea tamen omnem ei cultum & obsequium præstitit. Qui cum nihil, quod à filio proficeretur, gratum haberet, imo contumelias pro beneficiis reponeret: iratus *Cosroës*, patrem latera fustibus tundendo occidi jussit. Id facinus odium Persarum ei peperit. Suscepta contra *Baram* expeditione, quosdam ex proceribus suis illi studere suspicatus, ac militari seditione perterritus, cum paucis ad Romanos confugit. *P. Diaconus, Zonaras.*

V. I. *Mauritius* cognito, Persas *Cosroem* regno pepulisse, illumque ad Romanos aufugisse, Prætori *Commentiolo* jussit, apud Hierapolim *Cosroem* suscipere, & imperialibus obsequiis honorare. *Mauritius* itaque filium sibi *Cosroem* Regem Persarum faciens, *Narsem* cum legionibus auxilio misit ad regnum recuperandum. Is cum *Bara* congressus, illustri victoria potitus est, Persarum multis occisis, & ad sex millia captis, quos *Cosroës* ad se adductos jaculis omnes confecit. *Bara* superatus, fuga salutem quæsit. Porro exercitus Romanorum *Bara* tabernaculum & suppellectilem accipientes, cum elephantis ad *Cosroem* attulere: Itaque *Cosroës* magna victoria potitus, solium suum recepit. Verum *Narses* rediturus ad propria, *Cosroi* dice-

bat: *Memor sis Cosroë presentis diei, quo Romani tibi regnum donant. At ille fraudulentam occisionem metuens, petiit à Mauritio mille Romanos in custodiam sui habendos. Imperator cum magno Cosroem amore prosequeretur, petitioni ejus locum dedit, & fœdus cum eo inivit, quod duravit usque ad initium imperii Phocæ. Idem.*

II. BELLVM IN OCCIDENTE CVM CAGANO REGE AVARIVM.

I. *CAGANI insolentia.* *Caganus*, postquam *Sirmium* nobile in Pannonia oppidum occupasset, missis ad *Mauritium* legatis, postulavit, ut *lxxx* millibus auri annui tributi adhuc viginti millia adderentur: quod Imperator pacis causa concessit. Inde elephantem sibi à *Mauritio* voluit mitti: quod etiam Imperator fecit. Verum homo insatiabilis, aut rumpendæ pacis causas quæritans, centenis illis alia vicena millia postulavit adjici. Quod cum Imperator recusaret, ille bello Romanis illato, *Sigidonem* civitatem subvertit, & multas alias urbes *Illyrico* subjacentes subegit, minatus, se *longum murum* etiam eversum. Itaque *Mauritius*, missis ad Barbarum legatis, pacem cum eo fecit. *Zonaras.*

II. Sed *Caganus*, ut insatiabilis & perfidus, dolo Romanos aggressus, ipse quievit. Sclavorum vero gentes quasdam ad populandas provincias concitavit, quæ usque ad *longum murum* sunt progressæ. Quapropter Imperator *Commentiolo* Duce creato, Barbaros improvise adventu Romanis finibus expulit, multis caelis, & præda omni, captivisque receptis. Verum *Caganus*, exercitu reparato, cum infinita multitudine *Thraciam* ingressus. Cum igitur *Cagani* potentiam magnam esse Dux *Mauritii Priscus* videret, legatum ad illum misit *Theodorum* Medicum, sagacitate atque intelligentia ornatum. Hic legatus cum audiret *Caganum* alta spirantem, & cunctarum se gentium Dominum jactitantem, hac veteri historia recitata mitigare eum studuit. Audi *Cagane*, inquit, utilem narrationem: *Sesostres* Rex *Ægyptiorum* illustris & felix, opibusque clarus, plurimas nationes servituti subegit: Vnde in superbiam prolapsus, in curru ex auro & lapidibus pretiosis constructo vehi solitus est: jugo subegit quatuor ex Regibus à se superatis, qui currum traherent. Id cum fieret in festivitate quadam insigni, unus ex Regibus sæpe oculos retrorsum vertebat, contemplatus volutionem rotarum. Hunc percontatus *Sesostres*, cur ita respectaret? Intuens rotæ volubilitatem, inquit ille, in qua summa cito fiunt ima, cogito fortunæ instabilitatem, alias excelsa humiliantem, alias humilia exaltantem.

tem. *Sesostri*s parabolam intelligens, noluit cur-
rum à Regibus postea trahi. His auditis, *Caganus*
subrisit, & ait, se pacem sectari. *Priscus* autem *Ca-*
gano reddidit prædam pro transitu, exuviisque omni-
bus sumtis, sine dispendio amnem transiuit. Porro
Caganus, his susceptis, magnifice lætabatur. *P. Dia-*
conus.

III. Cum jam alta pax esset in Oriente pro-
pter amicitiam cum Persis junctam, & *Cosroës* resti-
tutus esset; *Caganus* in Europa & Thracia tumultuatur. *Mauritius* Imp. ipse, cum ver inciperet, præ-
ter voluntatem suorum in Thraciam contra hos-
tes proficiscitur. Exeunte autem eo, ad Septimum
urbem Solis Eclipsis facta est: cumque esset apud
Rhegium, multitudinem pecuniis animavit. Cum
autem venatum pergeret, *sus sylvestris* valde gran-
dis impetum contra Imperatorem fecit. Equus ob
terrorem miraculi ejicere eum nitebatur. Diutius
ergo tumultuatus, Imperatorem jactare nequivit.
Itaque *sus* à nemine actus abscessit. In Perinthum
præterea navigio iter faciens, ventis vehementibus,
& pluvia facta, nautisque desperantibus, scapha Im-
peratoris asportabatur, ita ut inopinate salvus ad
locum, qui dicitur *Daonium*, vix veniret. Nocte
vero illa, muliercula pariebat, & voces miserabiles
emittebat: cumque mane factum fuisset, misit Im-
perator videre, quod acciderat. Et invenerunt pue-
rum natum, oculorum & palpebrarum exsortem,
manibusque carentem; à lumbo autem erat ei ut
cauda piscis naturaliter hærens. Quo viso, Impera-
tor præcepit, ut occideretur. Hac quoque die Im-
peratoris equus, qui aureo erat circumdatus ornatu,
repente scissus est cadens. Imperator ex his omnibus
auguratus tristis erat: nulla ideo re tentata, domum
redibat. *P. Diaconus* §. 9.

IV. Cum *Caganus* vicina Sirmii & Sigidonem
devastaret, *Mauritius* prætorem Europæ *Priscus*
adversus eum ire mandavit. *Priscus* vero *Syl-*
vianum, Subprætorem factum, præcurrere jussit:
& contra Barbaros procedentes bellum inivere, &
Romani ab iis victoriam reportavere. Quo audito
Caganus, magno exercitu sumto, *Sylviano* occur-
rere properabat. At *Sylvianus* visis multitudini-
bus stupefactus, ad *Priscum* se contulit. *Caganus*
Romanorum recessum comperiens, ad maritima se
contulit, deinceps ad sanctum *Alexandrum*, & hunc
omnia devoranti igni tradidit, & occasione capta
Priscum Ducem obsedit. His auditis, *Mauritius*, quid
foret agendum, hæsitabat. Tum optimo inito con-
silio armatur contra infinitum numerum Barbaro-
rum, & uni excubitorum magnis donis atque pro-
missionibus persuadet, ut sponte in Barbaros irruat;
eique dat literas ad *Priscum*, continentes hæc: Glo-

riofissimo Prætori *Prisco*. Noxium Barbarorum co-
natum ne formides: ad perditionem enim eorum fa-
ctum est hoc. Scito enim, quia cum multa confu-
sione revertetur *Caganus* in regionem suam, quæ
sibi à Romanis deputata est. Propterea perseveret
gloria tua, penes Zurulum circumvagari faciens
illos. Mittemus enim per mare naves, & captiva-
binus familias eorum; & cogetur ad propria, con-
fusione refertus atque jactura, remeare. *Caganus*,
literis comprehensis ac lectis, cum suis timeret, pa-
cem cum *Prisco* fecit, paucisque muneribus acce-
ptis, in regionem suam regressus est. *P. Diaconus*
§. 10. *Zonaras*.

V. *CAGANVS* aliquot annos post, nempe
A. C. 599. fœdere dissoluto, contractis copiis suis
Dalmatiam invadit. *Priscus* Dux paucos quos-
dam exploratum mittit, qui ex insidiis *Caganum*
aggressi, eum præda exuunt, & salvi ad *Priscum* re-
vertuntur. *Euagrius*.

VI. *CAGANVS* anno sequenti in Mœsiam circa
festum Paschatis irruit, quo tempore exercitus Ro-
manus inopia com meatuum laborabat. Id enim
cum cognovisset *Caganus*, *Prisco* Prætori *Mauritius*
nunciari jussit, ut plaustra sibi mitteret, ad depor-
tanda ipsis alimenta, quo festivitatem Paschalem
cum hilaritate celebrarent. Quadraginta ergo plau-
stra plena com meatu Romanis misit. Vicissim &
Priscus species Indicas *Cagano* remisit, piper vide-
licet, & folium Indicum, & costum, & casiam,
& alia armotata preciosa. Fuerunt igitur indu-
ciæ inter utrumque exercitum, donec festum
durabat. Postea præliis aliquoties concurrerunt:
modo Romani, modo Barbari victi sunt. Dein-
de *Mauritius* cum numerosissimo exercitu con-
tra *Caganum* misit Ducem *Commentiolum*, cui
clam in mandatis dedit, ut legiones, quibus ob se-
ditiones quasdam & tumultus infensus erat, hosti-
bus proderet. Temere ergo hic cum Barbaris con-
gressus, ipse cum suis fugam, cui se antea paraverat,
capebat. Cateri partim cæsi, partim capti sunt, ad
numerum duodecim millium. Ea victoria *Caganus*
elatus in Thraciam descendit, & usque ad longum
murum processit. Cumque *Commentiolus* venisset
Byzantium, maxima urbi turbatio & æstus incu-
bit, ita ut timore detenti, consilium caperent Eu-
ropam deserendi, & in Asiam & Chalcedoniam mi-
grandi. Quin & Imperator *Cagani* adventu ita tur-
batus, ut de relinquenda Constantinopoli cogita-
ret. Legatos igitur *Mauritius* misit, qui pacem
cum *Cagano* componerent: in cujus tractatione
Imperator promisit quinquaginta millia aureorum
annua. Interim exercitum *Cagani* pestis inguinaria
infestavit, & septem filii ejus uno die partim febris,

partim peste mortui sunt: ingens præterea Barbarorum multitudo hac inguinaria peste periit; ita ut post triumphale gaudium cum carminibus & canticis, lamentationes & lacrymæ, & luctus sine consolatione possideret Barbaros. CAGANVS igitur animo æger domum properans, & cum captivis in itinere impediretur, significavit *Mauritio*, se illos redditurum, si pro singulis singula numismata redderet. Quod cum *Imperator* recusaret, unum pro singulis nummum postulavit. Cum vero nec hunc, nec etiam ejus dimidium consequi posset, *Caganus* furore concitus, iis omnibus obtruncatis, domum rediit. Hos igitur captivos non libetatos, martyres recte dicere possis. *Zonaras, P. Diaconus, Cedrenus.*

III. ACTA ECCLESIASTICA.

MAVRITIVS pius & religiosissimus *Imperator* fuit. Nam in pietate ac timore Deo servivit, veram religionem defendit, sinceros verbi divini doctores promovit, & salutem Ecclesiæ summo studio quaesivit.

CAPUT III.

DE EGRESSU.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

Ingressus *Mauritii* fuit felix & gloriosus; sed exitus tragicus & calamitosus, quem multa præcæferunt prodigia, & somnia.

1. Anno *Antiocheno* 637 ineunte, A.C. 588, urbs *Antiochia* ingenti terræmotu corruit. Perierunt ad 60000 hominum. *Euagrius.*

2. Cum in *Ægypto* *Menas* præfectus in Nilo amne iter faceret cum populo, in loco qui *Δέλτα* dicitur, Sole oriente, in flumine visa sunt animalia, specie hominis, mas & fœmina. *Mas* erat bene compositus, pectore amplo, terribili aspectu, fulvo crine, intermixtis canis, usque ad lumbos nudus, cæteras partes aqua tegente. Hunc præfectus juramentis constrinxit, ne destrueret adspectum, priusquam omnes saturati hoc inopinato spectaculo. Mulier & mammas habebat, & levem faciem, ac demissos crines. Usque ad horam nonam populus cum admiratione animalia ea spectavit, quæ hora nona in flumen demersa sunt. *Zonaras, Diaconus.*

3. Anno Imperii *Mauritii* 13, in suburbanis *Byzantii* duo pueri nati sunt; quorum alter quadrupes, alter duos vertices habuit. *Diaconus* §. 12.

4. Conspectus est *Cometa*, qui ab ensis specie & cæcis dicitur. *Diaconus.*

5. *Monachus* quidam strictum circumferens gla-

dium, per plateas exclamavit: brevi *Mauritium* gladio periturum. *Idem.*

6. *Herodianus* quidam *Mauritio* palam, quæ ipsi eventura essent, denunciavit. *Idem.*

7. *Mauritii confessio, ejusque somnium.* Imperator tandem in se reversus, & sciens quod nihil Deum lateat, sed omnibus reddat secundum opera ipsorum, & pœnitens facti de captivis non redemptis, quod sic homicidii reus factus esset, expedire judicavit, in hac vita se recipere à peccato, & non in futura. Ad omnes igitur Ecclesias scripsit, culpam deprecatus, jussitque pro se apud Deum intercedi, ut pœna divina mitigaretur. Non multo post nocte quadam in somnio vidit imaginem *Salvatoris* nostri, in sublimi cruce pendentem, & juxta eum stantem multitudinem trucidatorum, ipsum accusantium. Visum est igitur *Mauritio*, se à Christo vocari. Accedit igitur ad *CHRISTVM*, sic interrogantem eum: *Mauriti*, utrum vis luere pœnam pro captivis his interfectis, in hac vita, an in altera? Ille supplex procumbit, rogat ut sibi parceret in altera vita: ac in hac potius sumeret pœnas. Tunc *CHRISTVS*: Ergo si vis in altera vita non puniri, in hac vita lues tuorum peccatorum pœnas: ideoque tradam te in potestatem *Phoca*, ut interficiat te cum tota familia. Mane expergefactus *Mauritius*, ac nimium illo somnio perterritus, ad se vocavit *Philippicum*, quem ante suspectum habuerat, dixitque ad eum: *Philippice*, sæpe habui te suspectum, quod affectares regnum meum: jam vero te omni suspitione libero. Simulque ad pedes ejus *Imperator* se projecit, dicens: Ignosce mihi propter Dominum, quia peccavi tibi: modo enim certissime scio, quod nihil peccaveris in me. Nam hac nocte mihi revelatum est in somnio, me interficiendum esse à *Phoca*. Quærit igitur, qualis esset? Ibi *Philippicus* inquit: Nihil est quod verearis à *Phoca*: est enim homo timidus. Ibi statim *Mauritius* subjecit: Si timidus est, est homicida. Omnis enim timidus est homicida & crudelis. Sicut in veteri proverbio dicitur: Πᾶν δειλὸν φονεὺς. *Zonaras, Diaconus.*

8. Magna populi seditio, & tumultuaria *Phoca* electio. Causa amissi Imperii & tragici exitus *Mauritii* fuit avaritia & iracundia. Nam

1. Ducem *Commentiolum* cum ingenti exercitu milit contra *Caganum*, eique mandavit, ut milites, quibus infensus erat, hosti proderet: quod *Commentiolus* fecit, & ita ad duodecim millia Romanorum à Barbaris capti. Sed postea *Caganus Mauritio* ostendit, se illos redditurum, si in singulos nummum unum penderet. Recusante *Imperatore*, medium nummum postulavit: verum cum nec tanti milites redimere vellet, partim ex tenacitate, partim

tim militum odio, *Barbarus* iratus omnes interfici iussit. Quare milites *Mauritii* de clade à *Cagano* accepta inter se disceptarunt, & culpam ejus in *Commentiolum* contulerunt, qui exercitum prodidisset: & Recuperatores ad Imperatorem miserunt, qui *Commentiolum* accusarent; inter quos etiam fuit *Phocas*, qui post imperavit. Huic Imperator, cum causam exercitus liberius ageret, colaphos infligi & barbam evelli iussit; & querimoniam populi adversus *Commentiolum* non suscepit, sed hos re infecta dimisit. Vnde in tantum odium venit, ut in die Natali Christi ingrediens templum, pene lapidibus obrutus sit. *Cedrenus, Diaconus.*

I. Tum Duci mandarat Imperator, ut Istro cum copiis trajecto, inde per hyemem comitatum peteret. Id consilium *Imperatoris* ab avaritia profectum erat, ut legionibus latrocinio se sustentantibus, militaria stipendia lucraretur. Concitata ergo seditione, milites statim *Phocam* Centurionem, super clypeos elatum, Exarchum proclamarunt: qui propositum urgens, Constantinopolim totum exercitum duxit: & cum ad urbem pervenisset, à factioso populo intromissus, statim diademate ornatus est à Patriarcha *Cyriaco*: qui à tyranno de Orthodoxa fide, & ut sine perturbatione servaret Ecclesiam, professionem extorsit. *Mauritius* *Phocæ* adventu cognito, orto etiam in urbe tumultu, media nocte exutus Imperatoria stola, & privata veste amictus, cum uxore liberisque fugam arripuit: filium autem *Theodosium* ad *Cosroem* Regem Persarum misit, ut recordaretur eorum, quæ sibi facta fuerant à se, & vicissitudinem beneficii rependeret filio suo. *Zonaras, Diaconus.*

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

Cum inter *Prasinos* & *Venetos* de stationibus controversia orta esset, *Phocas* satellites quosdam misit, qui turbam compescerent; quorum unus cum tribunum *Venetum* per contumeliam pepulisset, *Veneti* indignati clamarunt: *Abi, cognosce statum rerum, disce ordinem: Mauritius nondum est mortuus.* His auditis, *Phocas* in eadem *Mauritii* incitatus, missis militibus *Chalcedonem*, (quo ægrotus cum conjuge & parvis filiis & filiabus fugerat) cum ex fuga retraxit. Suntque ibidem in portu *Eutropii*, *Phoca* spectante, primum filii ejus necati: ex quibus cum infans quæreretur, dixit *Mauritius*, eum esse apud nutricem. Missum est ad illam, ut afferretur infans. Nutrix, misericordia mota erga *Imperatoris* filium, ipsum abdidit in loco, & suum filium pro eo mactandum carnifici tradere voluit. Pater agnovit, suum non esse, nec voluit infantem alium pro suo interfici. Dixit igitur ad *Phocam*:

Iste non est meus: parcas alieno innocenti sanguini, & jubeas adferri meum. Coacta est igitur nutrix adducere *Imperatoris* infantem; qui adductus, patre etiam intuentem, est transfossus: & quidam referunt quod eo occiso, lac cum cruore effluerit, sic ut spectatores omnes lamentarentur. Deinde tres filia; post has mater *CONSTANTINA*, boni Principis *Tiberii* filia: (quanquam alii referunt, quod *Constantina* prius post mortem *Mauritii* cum tribus filiabus sit occisa.) Spectaverat *Mauritius* filiorum & filiarum neces mirando silentio; sed cum videret, sanctam conjugem etiam feriri, (uti expresse habet *Philippus in Chron. p. 538. Item in Locis Manl. p. 118. Et in Locks Theolog. p. 457.*) hanc edidit confessionem suorum delictorum: *JUSTVS ES, DOMINE, & RECTVM JVDICIVM TVVM. Psal. 119. v. 137.* Tandem & ipse securi cervicem subjecit, & mortem subiit, repetito iterum hoc versiculo *Psalmi: Iustus es, Domine, & rectum judicium tuum.* Anno ætatis 63, Imperii 20. *Onuphrius.*

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

I. *Philippus in Chron.* scribit, cadavera in littora esse abjecta, & ex edicto *Phocæ*, multis diebus in campo jacuisse, donec fœterent; deinde autem ab eunucho quodam in templo sepulta esse. *Zonaras vero §. 4.* in *Mauritio* refert, quod uxor *Mauritii* *CONSTANTINA* post mortem mariti cum tribus filiabus sit occisa, & in æde Divi Mamantis vicina mœnibus sepulta, atque ejus sepulcro hoc *Epitaphium* inscriptum ab eunucho, sive cubiculario *Iustiniani* *Pharasma*ne, qui sepulturam curavit:

Hic sita quæ Regum (dolor heu!) miseranda duorum:

Vxor *Mauritii*, filia *Tiberii*.

Quæ, partu monstrante meo, fœcunda probavi,
Multorum esse etiam posse bonum Imperium.

Militis huc furor, & populi levis ira, maritum,
Me, sobolemque meam sanguinolenta tulit.

Heu mihi, quid gemitis *Nioben*? Ego mortua
Spiro,

Aspera continuis saxa rigo lacrymis.

Cladibus haud *Hecuba* certent *Iocasta*que nostris,
Nam levior dolor est: casus uterque parens.

Save, quid infantes perimis, vitique dolique
Ignaros? Ætas quid dedit illa mali?

Non tibi *Roma* meis jam præbeo frondibus umbras,

Turbine *Threicio* stirpitum interii.

II. *THEODOSIVS* *Mauritii* filius à patre ad *COSROEM* Regem Persarum præmissus erat. auxilia contra *Phocam* petiturus. Hunc quoque ex

fuga retractum *Phocas* trucidari iussit. Is ante mortem hanc precationem effudit: *Domine Iesu Christe, tu scis, me nullum hominem injuria affecisse: nunc ergo mihi eveniat, ut jubet tua potentia.* Miscell.

III. Cæsi quoque sunt *Mauritii* amici & duces: *Petrus Mauritii* frater, *Germanus* focer *Theodosii*, & filia ejus, *Theodosii* conjux, *Commentiolus*, & alii.

LXII IMPERATOR.

P H O C A S.

C A P V T I.

D E O R T V.

I. Generatio.

EX obscura familia in Thracia oriundus fuit. Parentes ejus ignorantur.

II. Appellatio.

Phocas appellatus est fædo nomine atque omine, juxta versum:

Conveniunt rebus nomina sæpe suis.

Nam *Φῶκx*, *Phoca* est, bellua marina, valde vorax, corio & pilis tecta, per somnum mugiens. Vnde & *vitulus marinus* appellatur. Coit canum more, paritque in terra animalium ritu. Huc pertinet illud *Virg. l. 4. Georg.*

— Et turpes pascit sub gurgite *Phocas*.

C A P V T II.

D E P R O G R E S S V.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ, & Mores.

Corpore *Phocas* scribitur deformis fuisse, aspectu terribilis, capillis flammantibus: qui argumentum fuerunt naturæ adustæ. Mores tribuuntur ei immites & feri.

II. ACTA OECONOMICA.

Vxor ejus *Leontia* dicta fuit, ex qua unam suscepit filiam, nomine *Domnientiam*, quam *Prisco* patricio matrimonio junxit.

III. ACTA POLITICA.

Imperii occupatio.

Cum *Mauritius* ob avaritiam apud milites in odium incurrisset, illi concitata seditione *Phocam*, Centurionem super clypeos elatum, Exarchum proclamaverunt. *Phocas* igitur cum exercitu Constanti-

nopolin profectus; quo cum venisset, à seditioso populo in urbem intromissus, ibique ab Episcopo & Senatu exceptus, & cum professus esset, se recte sentire in religione Christiana, in templo D. *Johannis* Imperator proclamatus, mense Novembr. A.C. 602. & à Patriarcha *Cyriaco* coronatus est; ubi duobus moratus diebus, tertia die introivit regalia, super imperialem sedens carrucam. Porro quinta die coronavit *Leontiam* uxorem suam *Augustam*. *P. Diaconus. Zonaras.*

1. *Ingressus* ejus fuit 1. *Fraudulentus*. Quia militum cor furatus est, cum ab iis Legatus missus ad *Mauritium*, insolentius contra Imperatorem locutus est. Professus quoque est, se recte sentire de religione.

2. *Violentus*. Quia sanguine *Mauritii*, ejusque totius familiæ occisæ, Imperium suum stabilivit.

II. *Progressus* fuit tyrannicus. Quia uti potestatem acquisivit, ita usurpavit; nempe crudelitate grassatus est in *Mauritium*, ejusque uxorem, liberos atque amicos, sanguine eorum omnia complendo, adeo ut verius Tyrannus, quam Imperator fuerit.

III. *Egressus* fuit tragicus: uti postea dicemus.

Regula I.

Deus Tyrannos dat in ira sua. *Hoseæ cap. 13. v. 11.* Exemplum habemus in hoc Imperatore, quo Sol vix ullum vidit indigniorem & injustiorem. Nam *Cedrenus* scribit, quendam ex religiosis, *Phoca* imperante, *Deum* ad disceptationem provocare ausum, quævisse, Cur tam impium Christianis imposuisset Imperatorem? Postea eundem audivisse vocem, cum quidem neminem videret, sibi dicentem: *Se deteriorem alium invenire potuisse neminem*: at hoc meruisse Constantinopolitanorum peccata.

Regula II.

Seditiosi consumi solent à Tyrannis, quos ipsi elegerunt.

EXEMPLA.

1. *Sichemita Abimelechum* declararunt Regem: paullo post Duce quodam *Gahale* ab eo defecerunt. *Abimelechus* ira percitus urbem invadit, seditiosos opprimit, puberes omnes occidit, urbem amplam unum rogam facit, & in patriæ ruderibus salem seminat. *Judic. cap. 9. v. 45.*

II. Memorabile est, quod *Cedrenus* refert, seditiosos illos milites, qui neglecto *Mauritio* Imp. *Phocam*

Phocam ad tyrannidem evexerant, adeo fuisse sub *Phoca* confectos, ut cum *HERACLIVS* creatus Imper. accuratam militum recensionem ageret, de universa militum multitudine, quos à *Mauritio* conscriptos *Phocas* acceperat, tantum duo superfuissent. Tam felix eis fuit imperium *Phoca*, quem illi coronaverant.

II. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA.

Initio bonam de se spem præbuit subditis, expectantibus per ipsum Romani imperii restaurationem: quia vir militaris erat, & sæpe victoriam ab hoste reportarat. Sed ille, postquam Imperatoriam dignitatem consecutus fuerat, totum sese vitiis dedit, & Rempublicam minime curavit. Nam,

I. Fuit *IGNAVUS*. Quoniam cum aulicis suis Persico more solitus est secreta omnia disponere. Hi legatos audiverunt, judicia administrarunt, Magistratus damnarunt. Imo *desidia* atque *ignavia* ejus hostes Romani imperii undiquaque potentiores facti. In occidente Germanias, Gallias, Hispanias, & bonam Italiae partem, Pannonias item & Mœsiam magis magisque abstulerunt. In Oriente vero Persæ Mesopotamiam, Syriam, Palæstinam & Phœniciam subegerunt: in Armeniam, Cappadociam, Paphlagoniam & Galatiam incursionem fecerunt. In Europa Avars Thraciam vastarunt. Ita quidem, ut quasi umbra tantum quædam de imperio Romano restaret. *Diaconus. Pomp. Latius.*

II. *AVARVS* fuit. Longe studiosius enim *Mauritio* colligendæ undique pecuniæ incubuit, & avarissime tributa exigenda mandavit: imo tantæ fuit avaritiæ, ut subditos, quibuscunque posset modis, expilaret, & undiquaque opes corraderet: militibus quidem stipendia non omnino denegavit, sed ea nimium parce præbuit. *Diacon. Pomp. Egnat.*

III. *LIBIDINOSVS* fuit, adeo ut raptas conjuges aliorum stupraret.

IV. *CRVDELIS, PERFIDVS, & EBRIOSVS* fuit. Nam I. *Mauritium*, ejus conjugem, liberos, omnesque cognatos misere trucidari jussit: uti in historia præcedenti dictum. 2. *NARSES* ab eo defecerat, Edessa occupata, & acceptis à Cosroë Persarum Rege auxiliis. Postea frater *Phoca* ad eum missus est, qui jurejurando fidem ei firmavit, nihil eum mali passurum ab Imperatore, si rediret ad eum. At *Phocas* nulla fidei datæ ratione habita, vivum eum cremavit: quod magnum dolorem Romanis attulit. Sic enim formidolosus *Narses* fuerat Persis, ut pueros quoque suos, nominando *Narsesem*, terrerent. *Zonaras. P. Diaconus.*

3. Cum *Phocas* Circenses ludos edidisset, ac sub vesperam vino se ingurgitasset, & tardius rediret, clamavit populus: *Expergiscere Phoca!* Cumque non statim ad spectaculum procederet, vociferati sunt: *Rursus vinum bibisti, rursus mentem amisisti.* Ob hoc convicium ira correptus, multis membra præcidit, multosque viros nobiles & præstantes occidit. *Zonaras. Diaconus.*

4. Cum prætoriani milites conviciis Imperatorem lacezivissent, furore percitus multos occidit, multos truncavit; nonnullos in mari demersit: plurimos præfecto ad supplicium in prætorio custodiendos tradidit. *Prætoriani* contra prætorium & curiam cremarunt, & effregerunt carceres: quibus iratus *Phocas* omnes simul exauthoravit. *Zonaras. Miscell.*

5. Anno imperii sui quinto, filiam Domnientiam *Prisco* Patritio & Comiti excubitorum in uxorem dedit, & factis magnificis nuptiis in palatio *Mariae*, jussit fieri ludum equestrem; in quibus, quod imagines *Prisci* & *Domnientia* publice propolitæ essent, à populo ambo Augusti proclamati sunt. Id vero *Phocas* molestissime tulit, & statim eos, qui imagines proposuerant, decollari jussit, ac *Priscum* generum odio habere cepit: & inquisitione facta, cum plurimi suspecti essent novarum rerum, eosdem in carcerem conjecit: qui cum angustior esset, plurimi in tanto fœtore defuncti sunt. *Matrona* autem quædam proxime carcerem habitans, cum miseras captivorum nosset, sponte cessit ædibus suis, easque *Phocæ* dedit ad ampliandum carcerem. *Zonaras. Miscell. & Glicas.*

V. *TIMIDVS* fuit. Cum *Imperator Mauritius* somniasset, se tradi jugulandum suo militi *Phoca*, ideoque *Philippicum* interrogaret, qualis esset *Phocas*, isque respondisset, centurionem ambitiosum esse, sed timidum: *Si timidus est*, inquit Imperator, *homicida est.* Hoc enim vetustas dixit, *ἡ δὲ αἰδοφρονία.*

Plutarch. in Artaxerxe Tit. 1. p. 1024. Timiditas in tyrannide funestissima est: Placidus, mansuetus, & suspicione liber, animus fortis. Vnde immites & maxime indomitæ feræ meticulosæ sunt pavidæque. Generosæ ex audacia confidentiores, non declinant consuetudinem, vel eorum attrectationem.

II. ACTA SAGATA.

Cosroës Persarum Rex, certior factus de *Mauritio* Imperatore amico suo cæso, arma *Phoca* intulit, quinto mense post occisum *Mauritium*. Contra hunc *Phocas* misit cum exercitu *Narsesem* & *Germanum*: cum his *Cosroës* prælio congressus,

cos vicit, & magna clade adfecit. *Cedren. Diacon. Nicephorus.*

Postea cum Imperator non haberet exercitum, quem hostibus opponeret, & rem militarem negligeret; hostes imperii Romani undiquaque potentiores facti: ita ut eo ventum sit, ut tantum quasi umbra quædam de imperio Romano restaret, & aut nomen imperii deleteretur, aut Phocas occumberet. *Cedrenus, Zonaras, Diaconus.*

III. ACTA ECCLESIASTICA.

I. MAURITIUS Imp. Constantinopolitanum Episcopum passus fuerat se nominare Oecumenicum, h. e. universalis Ecclesiæ Præsulem. Quam arrogantiam reprehendens *Gregorius* Pont. Roman. exclamat: *O tempora, o mores! Ardet undique bellis orbis terrarum, trucidantur ab Idolorum cultoribus Christiani, delentur à Barbaris urbes & templa: & tamen sacerdotes, velut insultantes calamitatibus, vanitatis nomina usurpant, & titulis profanis sese ostentant.* Nomen tamen Oecumenici Romano Episcopo à Phoca concessum, *Bonifacius III* Gregorii successor cupide arripuit. Atque inde initium sumit Tyrannis Hierarchiæ Romanæ, cum sedem Romanæ Ecclesiæ, rogante *Bonifacio*, Phocas statuisset, caput esse omnium Ecclesiarum, & Romanum Episcopum iussisset superiorem esse Constantinopolitano & cæteris omnibus. Similiter *Bonifacius* à Phoca impetravit *PANTHEON* templum, ab Agrippa tempore *AVGVSTI* Imp. exstructum, idque in honorem virginis Mariæ *ROTVNDÆ*, & omnium Martyrum consecratum est. *Anastas.*

II. A. C. 609 ingens *Antiochia* seditio mota est, qua Iudæi Christianos crudelissime persecuti sunt, multos occiderunt, & *Anastasium* Episcopum in foro combusserunt. Phocas exercitum misit *Antiochiam*, iussitque quæstionem haberi. Multi Iudæorum partim occisi, partim mutilati, urbe eiectioni sunt. *Zonaras, Diaconus, Miscell.*

Prodigia.

I. Imperante Phoca, orbem terrarum, præcipue vero Italiam, gravissima & intolerabilis fames pressit. Tantus etiam fuit hyemis rigor, ut mare frigore congelatum, pisces postea mortuos ejiceret. *Chron. Funccii fol. 121.*

II. Miraculum quoddam refertur à *Sigeberto*, quod videlicet pauper quidam à nautis eleemosynam petierit. Cui illudentes nautæ responderunt, se præter lapides nihil habere. Mendicus igitur istam impietatem nautarum execrans, inquit: Omnia ergo, quæcunque manducabilia sunt in navi, ver-

tantur in lapides; quod & factum est: lapidum enim duriciem omnia, quæ prius manducabilia fuerant, sortita sunt, licet color & forma ciborum pristina manerent. Sive autem vere hoc factum, sive ab aliquo confictum est; certe miseri non sunt irridendi, nisi DEI iram & vindictam severam in nos provocare voluerimus. *Sigebertus in Chron. Hist. Magd. Cent. 7. cap. 13. pag. 560.*

III. Merito quoque magnum prodigium dici potest, quod imperium Roman. Monstrum Imperatoris, nempe Phocam, habuerit; & quod Pontifex Roman. Episcopus Oecumenicus à Phoca constitutus sit.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

CVm eo ventum esset, ut aut nomen imperii deleteretur, aut Phocas occumberet: misit Senatus & ipse Dux Priscus legatos ad *Heracianum*, ejus *Heracii* patrem, qui post imperio potitus est, *Africæ & Libyæ* Præfectum, orantes, ut se à tyrannide Phocæ vindicaret.

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

Heracianus igitur cum classe & magnis copiis militum filium *Heracium*: *GREGORAS* patricius cum multis equitibus, & magno exercitu misit *Nicotam*, ea conditione, ut uter prior urbem occupasset, & Tyrannum sustulisset, is imperio potiretur. Antevertit autem *HERACLIVS*, & commissa ad portum pugna, superior evasit, adjuvante *Prisca*, qui præfecti honore fungebatur. Regiam vero cum multis militibus *Photius* occupavit, unum sex illustribus, cujus uxorem Phocas vi constupraverat. Cumque satellites desperata salute regia cecidissent, Tyrannum solio deturbavit, direptaque purpura, pullam ei vestem induxit, & captivum *Heracius* exhibuit. Qui cum dixisset: *Itane miser Rempubl. administrasti?* Phocas ex desperatione respondit: *Tu vero melius eam administrabis?* Ob quod dictum iratus *Heracius*, calcibus in eum insiliit, & castrari iussit. Alii eum statim occisum, alii manibus & pedibus prius amputatis, & virilibus (ob lasciviam, & multorum conjuges adulterio contaminatas) exsectis, postremo obtruncatum esse tradunt. Atque ita Tyrannus imperium male partum, maleque administratum, male amisit, cum per octennium imperio insultasset. *Cedren. Zonar.*

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

I. Infelix Tyranni cadaver, quod ejus reliquum fuit,

fuit, in Bove (est loci nomen) crematum est, ubi caminus fuisse perhibetur æreus, forma bovis, Pergamo translatus: unde & loco nomen factum.

II. Sunt & Tyranni fratres, alique necessarii interfecti. *Zonaras, Cedren. Onuphr.*

A X I O M A.

Omnis fere Tyrannus tragicum habet exitum.

Id quod testantur exempla tum sacra, tum profana.

I. S A C R A.

I. PHARAONEM gravissimas pœnas dedisse legimus. Fluctibus enim maris Rubri obrutus est, totusque exercitus cum eo: sicut scriptum exstat *Exod. 14. v. 28.*

II. ABSALOM propter tyrannidem, incestum & impietatem, aliaque scelera, quæ in fratrem *Amnon*, sororem, ipsumque Parentem exercuerat, iusto DEI iudicio, in fuga è quercu pendens capillitio, misere transfoditur. 2 *Sam. 18. v. 14.*

III. ACHAB propter injuste lapidatum Naboth, in prælio sagitta ictus occumbit: eoque in loco, quo canes sanguinem Naboth linxerant, lambunt etiam ipsius sanguinem canes. 2 *Paralip. 18. v. 34, 38.* Iuxta illud 1 *Reg. 21. vers. 21.* 2 *Reg. 6. v. 7.*

IV. Idem testatur exemplum *Iezabelis*, 2 *Reg. 9. Antiochi Epiphanis*, 2 *Maccab. 9.*

V. HERODES *Ascalonita* Christum occidere tentans, plurimosque pueros neci tradens, *Matth. 2. v. 16.* propter tyrannidem graviter punitur à DEO: ut legere est apud *Iosephum lib. 17. Antiquit. Iudaicar. cap. 7.* Item *lib. 1. de bell. Iudaic. cap. 21.*

VI. HERODES *Tetrarcha*, alias ANTIPAS dictus, qui Iohannem Baptistam decollavit, in exilio misere periit: teste eodem *Iosepho lib. 18. Antiq. Iudaic. cap. 14.*

VII. HERODES AGRIPPA, qui Iacobum patruelem Domini interfecit, à vermibus erosus animam efflavit: ut patet ex *Act. c. 12. v. 22, 23.*

II. P R O F A N A.

I. NERO primus autor persecutionis in Christianos, interfecit Octaviam uxorem: matrem præterea Agrippinam, cujus dissecuit uterum, ut videret, quo in loco ipse, antequam nasceretur, delitasset: etiam præceptorem Senecam, Apostolos item Petrum & Paulum sustulit. Is violentas sibi inferre manus tandem coactus est. *Eutropius lib. 8.*

II. DOMITIANVS persecutor Iohannis Evangelistæ, non sine sanguine occubuit. Nam in cubiculo à suis propriis ministris, conscia etiam uxore *Domitia*, multis vulneribus trucidatus est. *Sueton. Eutrop.*

III. TRAJANVS horrenda paralyfi, & simul hydropisi, extinctus est.

IV. DECIVS in voraginem abjectus, ab eadem absorptus est.

V. GALERIUS & MAXIMINVS in eos inciderunt morbos, quos nulli medici sanare, imo ne ferre quidem potuerunt. Vnde divinam esse plagam ipsimet fateri coacti sunt: ut exstat apud *Eusebium lib. 8, & 9.*

VI. Ita quoque tyrannus *Phocas* miserabili morte extinctus est. Nam (uti supra dictum) detruncata sunt ei brachia & pedes: & sic jacuit diu, ut duxerit excrucietur, nec cito mori posset.

LXIII IMPERATOR,
H E R A C L I V S.

C A P V T I.

D E O R T V.

PATER ejus dictus HERACLIANVS, qui Africæ & Libyæ Præfectus fuit. MATER ejus ignoratur.

C A P V T II.

D E P R O G R E S S V.

I. A C T A O E C O N O M I C A.

I. V X O R E S habuit duas.

PRIOR fuit FABIA, quam in coronatione (mutato ejus nomine) EVDOCIAM appellavit.

POSTERIOR dicta fuit MARTINA fratris ejus filia.

II. L I B E R I.

Ex priore uxore suscepit 1. filium HERACLIVM juniorem, quem A.C. 613. in autumno *Augustum* appellavit, mutato nomine *Heraclii* in CONSTANTINVM. 2. filiam EPIPHANIAM, quæ tamen ante *Heraclium* nata, & similiter à patre A.C. 613. in vere *Augusta* dicta est.

Ex posteriore uxore suscepit filios: FABIVM, quem & *Heracleonem* vocavit; & DAVIDEM. *Zonaras in Heraclio §. 6. & 7. Miscell.*

II. A C T A P O L I T I C A.

I. Imperii occupatio.

Occiso *Phoca*, mox consensu Senatus & mili-

tum Imperator electus, & à Sergio Patriarcha coronatus est. Eodem quoque die *Eudociam* sponsam diademate ornavit. Ita simul & Imperatorias & nuptiales coronas acceperunt: eodem die & Imperatores appellati. *Zonaras, Cedrenus.*

II. Imperii administratio.

I. *Initio* pie, iuste & laudabiliter imperium administravit. Et quidem duabus rebus maxime insignis est ipsius gubernatio: quarum altera felix fuit, repressio *Cosrois* Persici Regis; altera calamitosa universo generi humano, videlicet initia & sectæ regni Mahometici.

Palam autem hic Princeps fortissimus & victoriosissimus professus est, neminem sibi præter *DEVM* auxiliari posse: in quo vincere præclarum sit, ac decorum: quo volente, unus mille facile persequatur. Vnde hoc Symbolo usus est: *A D E O V I C T O R I A.*

Sic & *Euripides* scribit in *Supplicibus*:

Ἀπὸ τῆς ἐδὲν φέρει

Βεβλήσιν, εἰ μὴ τὸν θεὸν ἔχουσιν ἔχει.

id est,

Nil fortitudo proderit mortalibus,

Si non opitulator DEVS sit maximus.

Quod cum in aliis rebus, tum maxime in bello & militia verissimum est: in qua præcipue non tam fortunæ, aut fortitudini militum, aut virium magnitudini confidendum est; quàm virtuti, & bonitati divinæ, & iustitiæ ipsius causæ. Testantur hoc ipsum tum *S. Scripturæ dicta*, tum *exempla.*

I. Scriptura dicta.

I. *Psalms. 20. v. 5, 6, 7, 8.* Lætabimur in salutari tuo, & in nomine *DEI* vexillum nostrum erigemus: impleat Dominus omnes petitiones tuas. Nunc cognovi, quod Dominus salvabit unctum suum: exaudiet illum de cælo sancto suo: dextera ejus salvat potenter. Hi in curribus, & hi in equis: nos autem *D O M I N I D E I* nostri recordabimur. Illi incurvati sunt, & ceciderunt: nos autem surreximus, & erecti sumus.

II. *Psalms. 33. vers. 16, 17.* Non salvatur Rex per multam virtutem: gigas non salvabitur in multitudine virtutis suæ. Fallax equus ad salutem: in multitudine potentiæ non liberabit.

III. *Psalms. 140. v. 7.* Domine *DEVS*, virtus salutis meæ: texisti caput meum in die belli.

IV. Victoria à Domino est. *2 Sam. 1. vers. 21. 1 Maccab. 3. v. 18, 19.*

V. Non copiæ, nec vires victoriam afferunt, sed auxilium *DEI.* *2 Paral. 14. v. 11.*

VI. Apparatus & vires non sunt sufficiens causa victoriæ: sed auxilium *DEI*, celeritatem, magnitudinem animorum, & alia multa concurrere oportet. *1 Reg. 20.*

VII. *Proverb. cap. 21. v. 31.* Paratur ad pugnam equus: sed à *DEO* est victoria.

II. Exempla.

I. BIBLICA.

I. *ABRAHAM* habens in comitatu trecentos & octodecim servos, potentissimorum Regum exercitus vicit. *Genes. 14.* Quo facto nemini dubium reliquit, victoriam non in multitudine militum, sed in bellatorum alacritate consistere, & virtutem nulli numero succumbere.

II. *GIDEON* Dux populi Israëliti, cum trecentis militibus, qui una manu tubas, altera testulas gestabant, innumerabiles Midianitarum copias superavit. Midianitæ in sua potentia sunt confusi: *Gideon* vero ejusque milites in nomine Domini, clamantes: *Gladius Domini & Gideonis.* Illi ceciderunt: hi vero steterunt. *Judic. cap. 7.*

III. *PHILISTÆI* tribus copiis, & bene armati in terram Israël sese infundunt anno Mundi 2960. Tot erant milites, quot arenæ maris. At *Israëliitarum* tantum sexcenti erant, non armati, sed duo tantum ex illis omnibus arma & gladios gerebant, videlicet *Saul & Jonathan*: alias hasta aut gladius in Israël non inveniebatur. Et tamen illi ceciderunt, hi steterunt. *1 Sam. 13. v. 20, 22.*

IV. *GOLIATH* viribus & vastitate corporis confidens, nec visu facilis, nec dictu affabilis ulli: Exercitum Israëliticum omnem, præ suo robore & mole contemnit, & ex eo provocat clamore fortissimum quemque mane & vesperi, dies totos quadraginta. Ad ejus conspectum trepidarunt universi, nec audebat quisquam, etiam præmiis amplissimis invitatus, cum eo congredi. Missus in castra David, ejus in *DEVM* maledicta impia non fert, & regio permissu certamen cum eo singulare suscipit. Itaque tiro adolescens, accedens ad virum militarem: ad armatum hasta & clypeo, instructus funda & lapillis, cum risu & convitio excipitur: sed nomine *DEI* sui invocato, David primo ictu, cassidem æneam perrumpit, frontem ejus parvo lapillo dividit, eumque gladio proprio obtruncat, & spolia opima corpori detrahit. *1 Sam. 17.*

V. *ABIA* bellum cum *Ierobeamo* gessit: ille in aciem produxit bellicosissimorum virorum quadraginta millia. Hic vero exercitum habuit octingenta millia virorum, qui etiam electi erant, & ad bella fortissimi, in quibus confidebat, & *Abiam* ita cinge-

cingebat, ut locus evadendi non esset. *Abia* vero pressus calamitate, & in angustias extremas compulsum, salutem à DEO expetit, dicens:

עמנו בראש האלהים:

Μετ' ἡμῶν ἐν δεξιῇ Κυρίου.

DEVS nobiscum est in prima acie.

Gott ist mit uns an der spizen. 1 Paral. 13. vers. 12.

Tantus igitur pavor hostibus injectus est, ut ad conspectum eorum, quos circumvallaverant, trepidarent, inque fugam se conjicerent. *Abia* eos insequens, quingenta millia gladio tollit. 1 Paral. 13. vers. 17.

V. 1. ASA Rex in Iuda habuit in exercitu suo portantium scuta & hastas, de Iuda trecenta millia: de Benjamin vero scutariorum & sagittariorum ducenta octoginta millia, omnesque illi viri fortissimi. Egressus est autem contra eos *Zara* Æthiops cum exercitu suo, 1000000, & 300 curribus. (maximus hic fuit exercitus, cujus mentio fit in Bibliis.) *Zara* confidit in multitudine exercitus sui: *Asa* autem in Domino. Invocavit enim Dominum, & ait: Domine, non est apud te ulla distantia, utrum in paucis auxiliieris, an in pluribus: adjuva nos Domine Deus noster: In te enim, & in tuo nomine habentes fiduciam, venimus contra hanc multitudinem. Domine, Deus noster tu es, non prava leat contra te homo. Exterritus itaque Dominus Æthiopes coram *Asa* & Iuda: fugeruntque Æthiopes, & persecutus est eos *Asa*, & populus qui cum eo erat, & ruerunt Æthiopes usque ad internecionem, quia Domino cadente contriti sunt, & exercitu illius præliante. 2 Paral. 14. v. 11.

V. 11. Tradunt Ebraei, Iudam *Maccabaum* hoc Symbolum militibus suis dedisse: DEI EST VICTORIA, 2 Maccab. 13. v. 15. eumque hac in Deum fiducia fretum hostes fortissimos & numerosissimos parva manu prostravisse, indeque eum dictum esse. Hebraice מכבי Macchabi, h. e. *Maccabaus*, nimirum à literis Ebraicis, quæ sunt initiales singularum dictionum huius versiculi, qui in Ebraeo sic habet: מי כמוך באלים יהוה *mi camocha baelim Iehova*. Si enim à prima dictione *mi* capias primam literam *m*, à secunda primam *ch*, à tertia primam *b*, à quarta *i*, easque conjungas, facies Machabi, i. e. *Machabaus*. Ita tradit R. Isaac ben Hole. Reuchlinus lib. 3. Cabalæ. Mercerus in abbrev. Ebraicis. Sixtus Senensis lib. 1. biblioth. & Genebrardus in Chronologia.

II. PROFANA.

I. XERXIS copiarum pene innumerabiles primum à trecentis Lacedæmoniis ad Thermopylas

luxatæ, deinde à Themistocle in pugna Salamina fractæ, tandem vero à Pausania ad Plataeas prorsus extinctæ sunt. Strigel.

I. 1. HENRICVS V. Imperator Silesiam, quæ tunc Poloniae parebat, cum exercitu ingressus, Libusium oppidum limitaneum cepit, illudque donavit Archiepiscopo Magdeburgensi: Glogoviam frustra oppugnavit, & *Boleslao* pacem dedit. Vbi cum forte *Cæsar* legatis ingentem auri & argenti thesaurum monstrasset, subindicans, paratos esse belli gerendi nervos: Hic, inquit, Polonos perdomabit. Vnus ex legatis Polonicis stultam *Cæsaris* jactantiam notans, anulum aureum digito detractum ad reliquum auri cumulum adjecit: addens hæc verba: Iungatur aurum auro. Quo scommate nihil offensus est *Cæsar*, respondit Germanica lingua: Habdanc: quod est: Ago gratias. Inde manit universæ familiæ nobile nomen, ut *Habdancii* appellentur. Paulo post *Henricus* V. non procul à Vratislavia acerrimo prælio victus est à *Boleslao* R. Polon. in campo Canino; cui nomen fecit concursus canum post pugnam cadaver laniantium. Crom. Curans.

II. VITIA.

Supra diximus, quod *Heraclius* insignis virtutibus præditus fuerit; tamen vitiis non prorsus caruit. Nam,

1. In hæresi Monotheitarum lapsus est: de quo plenius in Actis Eccles. dicemus.

1. 1. Ad aruspicinam & incantationes conversus, totum sese Satanicis præstigiis & artibus fascinandum tradidit.

1. 1. 1. Cum ipsius prima conjunx mortua esset, & funus ornatu regio per forum ad sepulturam efferretur, puella quædam barbara per fenestram exspuens, elatum cadaver sputo attigit. Nulla mora interposita, innocens illa puella Imperatoris jussu comprehensa, rogo imposita viva cremata est; quæ sane fuit immanis crudelitas. Zonar. Pompon. Lat. Egnat.

I. V. Post mortem *Fabia* fratris sui filiam *Martianam* in uxorem duxit (contra naturæ & DEI leges) captus formæ illius pulchritudine: atque ut crimen incestus palliaret, legem insuper tulit, ut idem omnibus ejus subditis liceret. Propter istum incestum creditum est pœnam ei hanc contigisse, ut membro genitali per priapismum sursum semper erecto, vultum suo lotio permingeret, nisi tabella imo ventri opposita prohiberet. Niceph. Egnatius.

I I. ACTA SAGATA.

I. Bella cum Cosroë Persarum Rege
in oriente gesta.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

1. Cum *Cosroes* omnes provincias Imperii Romani percurreret, easque crudeliter vastaret; Imperator *Heraclius* vero non haberet exercitum, quem hostibus opponeret, cum *Phocas* rem militarem neglexisset: (vix enim duos invenit milites, qui à *Mauricio* lecti erant) legatos ad *Cosroem* misit, ab eo petentes ut tandem finem faciat fundendi sanguinem humanum in Romano Imperio, cujus beneficio habeat, ut Rex à *Mauricio* scilicet sit constitutus: sed legati sine responso sunt dimissi. *Zonar.* §. 6. *Cedrenus.*

I I. *Cosroes* & Persæ anno Christi 615, Imperii *Heraclii* quinto, Jordane occupato, Palæstinam & urbem *Ierusalem* vi expugnarunt, & per Iudæorum manus interfecerunt, ut fertur, ad 90 milia hominum. Nam Iudæi à Persis Christianos emptos necaverant; *Zachariam* Præsulem Hierosolymitanum, & lignum crucis Christi, cum reliqua præda, in Persidem abduxerunt. *Cedrenus, Diaconus.*

I I I. Anno Imperii *Heraclii* sexto cepit *Cosroes* totam Ægyptum, & Alexandriam & Libyam usque ad Æthiopiam, multaque præda accepta, & exuviis quamplurimis & pecuniis, ad propria remearunt. *Diaconus* §. 2.

I V. Anno septimo Imperii *Heraclii*, castrametati sunt Persæ contra *Carthaginem*, quam & bello ceperunt. *Idem.*

V. *Heraclius* abhorrens à bello, anno Imperii sui 8, anno Christi 618, iterum legatos misit ad *Cosroem*, qui admonerent eum, quantum deberet Romano Imperio, & ut tandem faceret modum suæ felicitatis, & pacem concederet: Verum *Cosroes*, cui animus erat perdendi omnia, his contentis legatis, spretoque pacis conditionibus, superbe admodum & contumeliose respondit, dicens: *Non parcam vobis, donec crucifixum abnegetis, quem DEVM fatemini esse, & Solem adoretis.* Auxerant superbiam *Cosrois* priores successus *Phocæ* tempore. Imperator igitur pace desperata, bello Persas invadere constituit; cumque ærarium exhaustum esset, quicquid auri & argenti in Ecclesiis reperit, id signavit, & ea moneta militem conduxit.

I I. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

Heraclii cum Ducibus *Cosrois* pugna, ejusque victoria.

I. *Heraclius* anno Imperii sui 12, A. C. 622, indictione decima, cum Pascha celebrasset, sequenti die, feria secunda, vespere, eduxit exercitum Constantinopoli contra *Persas*: & quidem eo alacrius hosti occurrit, quia non Imperii causa tantum, sed multo magis propter defensionem Ecclesiarum & Christianæ doctrinæ dimicandum esse intelligebat. Porro filium suum urbi præsidio reliquit, ipsique tutorem constituit *Caganum*, cum quo firmam amicitiam pepigerat. *Saes* Dux à *Cosroe* missus totam Asiam vastavit, Chalcedonem usque pervenit, & cum *Heraclio* de pace egit: à qua *Heraclius* non aversus misit legatos ad eum septuaginta; qui perfidia plusquam Punica in vincula conjecti, & ad *Cosroem* missi sunt: qui iratus, quod *Saes* non simul *Heraclium* cepisset, eum revocavit, & vivo cutem detraxit. *Cedrenus.*

I I. *Sae* occiso, *Cosroes* alium misit ducem nomine *Sarbaram*. Missus præterea à *Cosroe* Dux *Anastasius*, ad vastandam Asiam minorem & obsidendam Chalcedonem; sed hic magno *Heraclii* bono, relicta superstitione gentili, à Persis ad Christianos confugit, Sacris Christianis initiatus, & post aliquot annos à Persis captus, adque *Cosroem* abductus, martyrio coronatus est.

I I I. *Heraclius*, assumtis copiis Turcorum, in itinere plures copias contraxit, easque ad pugnam exercuit. Nam diviso dupliciter exercitu, acies & congressiones invicem sine sanguine fieri jussit. Clamorem bellicum, & carmina & jubila, & impetum in alterutrum surgendi habere hos docuit, ut reperti in bellis nil mirarentur, sed fidenter impetum in hostem facerent. Cumque invenisset exercitum in desidia multa & formidine constitutum, & per multas terræ partes disseminatum, ætatum in unum collegit, talique oratione ad eos usus est: *Videte, fratres & filii, quod inimici DEI conculcaverunt regionem nostram, & urbes exterminaverunt, & altaria concremarunt, & mensas incruentorum sacrificiorum sanguinibus & homicidiis repleverunt: qua flagitia non admittunt, flagitiosissimis repleverunt voluptatibus.* Itaque rursus cuneos ad bellicum exercitum armans, agmina duo armata ordinans, tubas quoque ac clypeorum phalanges efficiens, & populus thorace indutus astabat. Nam cum acies statuisset cautius, congressiones agere invicem jussit. Impulsiones autem vehementes, ac percussiones in alterutrum efficiebantur, & habitus belli ostendebantur. Eratque horribile visu

su spectaculum, sine timore periculum, & ad strages impetus sine sanguine, non nisi adveniente necessitate, quatenus unusquisque percepta occasione cædis innocuæ permaneret tutior. Cum ita *Heraclius* milites ad pugnam instruxisset, omnibusque armatis ab injusticia penitus abstinendum, & pietatem sectandam præcepisset, relictis Persarum Ducibus re-
cta in Persiam profectus est, ubi primum Persarum equitatum vicit, inde copias in Perside in hyberna collocavit, ibique in hyeme aliquot præliis Persicum exercitum attrivit, & tandem vicit, mediaque hyeme anno Christi 622. Constantinopolim rediit. *Cedrenus. P. Diaconus §. 3.*

v. *Heraclius* A. C. 623, Imperii sui 13, à regia urbe profectus, celeriter in Armeniam properavit. *Cosroes* autem Rex Persarum misit *Sarnazarium* cum exercitu, ad Romanorum fines vastandos. *Heraclius* scripsit ad *Cosroem*, ut aut pacem amplecteretur, & 70 Legatos suos restitueret, aut sciret, se cum exercitu suo Persidem ingressurum. Sed nihil responsi accepit. Ideo 20 Aprilis Persidem ingressus est. Quo *Cosroes* comperto, *Sarnabaram* Ducem, quem in Asiam minorem miserat, ut & *Sarnazarium* revocavit, & collectis ex tota Perside militibus suis, *Sathin* Ducem illis præfecit, atque contra Imperatorem procedere iussit. Sed *Heraclius* nihil territus, advocato exercitu suo, verbis exhortatoriis incitavit eos, dicens: *Viri fratres, Dei amorem in mente sumamus, injuriam huius requirere satagamus. Fortiter hostes nostros aggrediamur, quia multa dira in Christianos operati sunt: revereamur Romanorum imperium, quod sui ipsius est Domini, & non alterius, & stemus adversus hostes impiis telis armatos. Induamus fidem, nec formidemus interemtionem, & interemtricem gentem: quia intra Persarum regionem consistimus, ingensque fuga fert periculum. Viriliter agamus, & Dominus Deus cooperabitur, & perdet inimicos nostros.* Cumque Imperator his & aliis quam plurimis commonitionibus populum exhortatus esset, respondit ei unus pro omnibus: *Expandisti angustiam cordis nostri, Imperator, os tuum in admonitione dilatans. Acuerunt sermones tui gladios nostros, & hos animos, qui vinci nequeant, operati sunt. Expeditos nos tuis verbis exhibuisti: erubescimus in pugnis te aspicientes procedere, & iussiones tuas in omnibus sequimur.* Imperator autem cum exercitu ad Persidem interiorē accessit, urbes multas vastavit, regias aliquot sedes *Cosrois* cremavit, & multa millia captivorum secum traxit: qui cum sibi oneri essent, quinquaginta eorum millia in libertatem restituit, & exercitum in hyberna distribuit. *Cedren. Diacon. in Heraclio §. 5.*

v. A. C. 624. *Cosroes Sarrablagan* Prætorem constituit, virum facinorosum, & elatum: tradensque ei exercitum, eos videlicet, qui dicuntur *Cosroegeta* ac *Peroxita*, in Albaniam eum direxit ad *Heraclium*. Cumque ingressi essent fines Albanie, non sunt ausi cum *Heraclio* congredi. At Imperator mox ut ver accessit, ex Albania in Persiam moturus, à Duce *Sarrabлага* obsecus est; qui bellum videbatur conficere posse, si *Sarbaras* alter Dux Persarum cum exercitu accessisset. Pervenit igitur cum exercitu suo *Sarbaras*, quos omni virtute armavit *Cosroes*, & destinavit per Armeniam adversus *Heraclium*. *Sarrablagas* vero secutus post tergum *Heracii*, non est cum eo in conflictum congressus, expectans uniti *Sarbaræ*, & ita cum *Heraclio* prælium committere. Cognito autem Romani *Sarbara* impetu, metu correpti sunt, ad pedes Imperatoris prociderunt cum lacrymis, scientes, quale sit malum non cedere servum Domini voluntatibus, & pœnitentiam agentes super inobedientia sua, quam nequiter perpetraverant, dicentes: *Auxiliatricem manum, Domine, priusquam pereamus, miseris præbe. Cedimus enim tibi, in quibuscunque præceperis.* Tunc Imperator acceleravit congredi cum *Sarrabлага*, priusquam alter adveniret: prælio igitur commisso, *Sarrablagam* vicit. *Cosrois* Duces cum convenissent, iterum pugnarunt: sed & tum victi sunt. Advenit post tertius Dux *Sathin*, quo recreati *Heraclium* insecuti sunt; cujus auxiliares *Lazii* una cum *Abasgis*, & alii, timore perculsi, Imperatorem deseruerunt. *Sathin* hoc animadvertens, furore multo una cum *Sarbara* *Heraclium* persecutus est. At Imperator collecto exercitu, hos verbis exhortatus est: *Multitudo vos, fratres, inimicorum non conturbet. Deo quippe volente unus persequetur mille. Mactemus ergo nosmetipsos pro salute fratrum nostrorum, & sumamus coronam Martyrii, quo & futurum tempus nos laudet, & Deus reddat mercedes.* His atque aliis verbis milites animosos reddidit: interim vero caute & timide progressus est, reddiditque Persas securos. Inde noctu cum equitatu regressus, incautos hostes in castris invasit, & plurimos occidit, insignique præda potitus cum gaudio in Armenia intrepidus hyemavit. *Miscell. Diaconus.*

v. A. C. 625. Imperii sui 15 *Heraclius* per Taurum montem primo vere ad Martyropolin & Amidam exercitum deduxit, ibique eum refecit. Inde Euphratem transiit mense Martio, & tandem Samosatam occupavit: ibi per totam æstatem Persas variis præliis attrivit, & tandem exercitum in hyberna distribuit. *Miscell. Cedrenus, & Diaconus.*

V I I. A. C. 626. *Cosroës* hac hyeme legatos misit ad Hunnos, Avars, & Sclavos, cum multis muneribus; eosque invitavit, ut secum *Heraclio* bellum inferre vellent, & Constantinopolim expugnare. Quo cognito, *Heraclius* exercitum suum tripliciter dividit: tertiam partem Constantinopolim, ut ibi præsidio esset, misit; quibusdam vero traditis *Theodoro* fratri suo, contra *Sathin* bellare præcepit. *Theodorus* primus ad hostem venit, & *Sathin* prælio vicit. Hoc comperto, *Cosroës* contra *Sathin* iracundus inflammatus est. Qui sibi ab illo metuens, mœrore animi mortuus est, quem salitum ad se deferri iussit *Cosroës*, & multis verberibus mulctatum in frustra discerpi iussit. **HERACLIVS** ipse humiliore parte exercitus accepta in Laziam profectus, & in ipsa degens, Turcas ab Oriente, quos *Cazaros* vocant, in auxilium evocavit; qui ruptis Caspiis portis, in Persiam irruerunt in regionem Adragiæ, una cum prætore *Zeibil*, qui dignitate secundus à *Cagano* erat: & in quacunque loca peragerunt, tam Persas deprædant, quam civitates & villas igni tradiderunt. Profectus vero *Imperator* his occurrit à Lazica. *Zeibil* hoc viso, accelerans collum ejus amplexus est, electisque 40 millibus virorum fortium *Imperatori* in auxilium dedit, ac deinde in regionem suam reversus est. His autem *Imperator* acceptis, Persiam longe lateque vastavit. At vero *Sarbaras* Dux Persarum Chalcedonem properans, *Avars*que Thraci urbi appropinquantes hanc depopulari parant, multis machinis, adversus eam commotis: Et navium sculptarum ex Istro multitudine infinita seu innumerabili delata sinum maris repleverunt. Decem dies urbem obsidentes, bellum terra marique gerentes, *Domini* virtute superati sunt. Ideo *Avars* discesserunt, & ad loca sua reversi sunt: *Sarbaras* autem obsidionem Chalcedonis continuavit, & hyberna ibi ædificavit. *Miscell. Diaconus.*

V I I I. A. C. 627. Imperii sui 17. *Heraclius* mense Sept. iterum Persiam ingressus cum Turcis, *Cosroëm* in angustias redegit; sed cum lacefferetur à Persis quotidie, & hybernus tempus ingrueret, Turca relicto *Imperatore* abierunt. At *Imperator* nihilominus perrexit, & allocutus est milites suos, dicens: Scitote, fratres, quia nemo nobis vult auxiliari, nisi solus Deus; ut ostendat potentiam suam; Quoniam non in multitudine populorum seu armorum est salus; sed in eos, qui sperant super misericordiam ejus, mittit adjutorium suum. *Cosroës* vero cum magno exercitu *Razatem*, virum bellicosum ac fortissimum, contra *Heraclium* destinavit. *Imperator* Calend. Decemb. ad fluvium Zabbarum prope Niniven castra metatus est, & die 12 De-

cembr. acerrimo prælio cum Persis congressus; eos Duce præstantissimo cæso vicit, & arces ac regias *Cosroës* cepit, destruxit, & incendit. Interim *Cosroës* cum iis in locis nihil firmum videret, sumtis suis thesauris, & spoliatis arcibus, Ctesiphontem properavit: quam tamen non ingressus est, quod prædictum ei esset ingens periculum in ea urbe. Ideo Seleuciam abiit. *Heraclius* vero in palatiis *Cosroës* mansit, & Natalitia Christi, ac Epiphania festum ibi celebravit, & septimo Ianuarii ex eo loco discessit. *Miscell. Diaconus.*

I X. **HERACLIVS** A. C. 628. novo anno incunte *Cosroëm* ex omnibus suis palatiis fugavit, eaque destruxit. *Cosroës* contra, quod *Sarbaras* Dux, qui in Asia contra *Heraclium* bellum gerere debebat, nihil moveret, literas misit ad alium Ducem, nomine *Cartharigam*, cui mandavit, ut *Sarbaram* occidat, & exercitum in Persiam reducat; sed is qui literas detulit, circa Galatiam à Romanis comprehensus est. Qui comprehenso eo, nescientibus Persis, eum Byzantium deduxerunt, & *Imperatoris* filio tradiderunt. At *Imperator* (nempe *Heraclii* filius) cognita veritate, protinus *Sarbaram* accersivit, qui cum introisset, astitit *Imperatori*, *Imperator* autem huic epistolam, quam *Cosroës* ad *Cartharigam* miserat, tradidit, eique prælegit. At ille rei veritate comperta, statim fœdus cum filio Principis & Patriarcha fecit, aliamque epistolam confinxit, in qua addidit, etiam alios quadringentos satrapas & tribunos, & centuriones interimendos, eamque convocatis tribunis & centurionibus recitandam curavit. *Zonaras. Diaconus, Cedrenus.*

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

1. *Persarum in Cosroëm odium.* *Heraclius* adhuc in Persia cum exercitu commorans, scripsit ad *Cosroëm*: Ego persecutionem patior, & pacem unico desidero. Non sponte Persiam vastavi, sed à te laceffit. Quare arma deponentes pacem amplectamur: exstinguamus ignem, priusquam universa inflammet. Cumque *Cosroës* hanc *Heraclii* admonitionem non admitteret, Persarum adversus se ingens odium excitavit. Quo accessit strategema illud *Archisatrapæ Sarbaræ*. De cujus nece cum *Cosroës* ad *Cartharigam* compratorem ejus literas misisset, eæque, vuncio intercepto, in manus *Sarbaræ* pervenissent, alteras ipse *Cosroës* nomine confinxit, quibus sua & multorum Præfectorum tribunorumque militarium cædes mandaretur: Hæ literæ cum palam recitatae essent, omnes iracundia inflammati, communi consilio ad Romanorum Imperatorem se conferre statuerunt. *Diaconus, Zonaras.*

11. *Tragicus Cosrois exitus, ejusque causa.* Post hæc etiam aliud accessit infortunium ad Cosrois interitum maturandum. Nam cum plures haberet filios, rejecto Siroë natu maximo, alteri nomine Mardasæ regnum tradere conatus est. Quod cum cognovisset Siroës, conciliatis sibi quibusdam Satrapis, parentem Cosroëm invasit, ferreis compedibus eum alligavit, & magnis ponderibus circa collum gravatum in tenebricosum locum, ubi thesauros deponere Cosroës volebat, detrusit; parumque panis & aquæ ei porrigi jussit, & hoc modo fame illum cruciavit, dicens: *Comedas aurum, quod incassum collegisti; propter quod etiam multos fame necasti, & Romanos contra Persas concitasti, ac cadibus mutuis cladibusque grassari coëgisti.* Deinde Mardasam, cui regnum ille destinarat, cæterosque liberos in conspectu illius trucidari mandavit. Postremo Cosroëm post 15 diem jam fame maceratum carcere eduxit, ipsumque, metæ loco collocatum, & telis Ducum Persicorum confossum sustulit, cum annos regnasset 35. Sic inter spicula nequissimam animam reddidit, qui conviciorum ac blasphemiarum tela in Christum crucifixum ejaculatus fuerat, & arma impia ei intulerat. *Cedrenus, Diaconus, Zonaras.*

V s v s.

Pulcrum pœnæ talionis exemplum habemus in Cosroë. Hic enim patrem suum Hormisdam in carcerem conjecit, & deinde occidi jussit. Idem ipsi contigit à filio Siroë. Nam jussu filii primo in carcerem conjectus, & fame maceratus, postea vero sagittis confectus est.

111. *SIROES* regno potitus scripsit ad *Heraclium*, scelerati *Cosrois* interitum ei annuncians, pacemque cum eo fecit firmissimam: & captivos omnes, quotquot in tota Perside carceribus inclusi tenebantur, reddidit, una cum Hierosolymitano Patriarcha *Zacharia*, & ligno S. Crucis, quod Persæ ante annos 12 Hierosolymis abstulerant. Similiter qui à Romanis captivi tenebantur, domum redeundi potestas data est. Recepta est tum à Romanis Africa, Ægyptus, & quicquid terrarum fuerat ex Romano Imperio à Persis occupatum, à Mesopotamia ad oram Syriæ, & ad mare Erythræum; Arabia tantum excepta, quam Mahometus sua labe infecit, sibi que subjecit. Pax denique his conditionibus confirmata est, ut limes Persici & Romani Imperii Tigris esset, atque Persæ Mesopotamiam armis haud infestarent. *Cedrenus, Diaconus.*

1 v. *Heraclii triumphus.* Hisce *Heraclius* acceptis, cum sex annis Persidem oppugnasset, septimo anno Constantinopolim reversus est. Populus civi-

tatis, audito adventu ipsius obviam illi cum Patriarcha & filio Constantino processerunt, portantes ramos olivarum & lampades, laudantes eum cum gratulatione & lacrymis. Accedens autem filius Imperatoris, cecidit ad pedes ejus: & cum amplexatus esset eum, ambo lacrymas profuderunt. Quo viso, populus Deo hymnos Eucharisticos cecinit, atque cum gaudio & acclamationibus Imperatorem exceperunt: Qui ingressus est urbem, sedens in aureo curru, sine ornamentis triumphalibus, tenens crucem in manibus pro lauro, ac publice gratias agens Christo pro victoria; cujus memoria ut posteritati consecraretur, Ferias exaltatæ crucis instituit. *Diaconus, Zonaras, Cedrenus. Miscell.*

I I. Bellum cum Cagano, Rege Avarium.

1. *CAGANVS* A. C. 619, Imperii *Heraclii* nono, bellum Imperatori intulit, & ad Thraciam vastandam exercitum eduxit. *Heraclius*, qui nec Persis resistere poterat, legatos ad *Caganum* de pace misit. quæ fraudulenter promissa est: hac tamen conditione, Si Imperator ipse præsens pacem confirmaret. Imperator, ne quid in se desiderari pateretur, hosti obviam profectus est cum omni obsequio regio, ac muneribus multis ad suscipiendum *Caganum*, recepturus ab eo juramenta faciendi invicem sponsiones pacificas. At *Barbarus*, spreto jurejurando & fœdere, subito tyrannice contra Imperatorem profectus est, eumque comprehendere studuit. Stupefactus ergo Imperator super insperatæ rei molimine, fuga elapsus Constantinopolim reversus est. *Barbarus* autem omne regium instrumentum & comitatum, pecuniam quoque, & multa millia captivorum, diripuit, atque impune domum rediit. *Zonaras, Diacon.*

11. Anno Imperii sui decimo, *Heraclius* bellum contra Persas moliens, primum omnium firmam pacem cum *Cagano* facere sibi constituit. Legatis igitur ad *Caganum* missis, super his quæ nequiter acta fuerant ab eo conquestus, & ad pacem adhortatus est. Qui se pœnituisse pollicitus, fœdus cum *Heraclio* inivit. *Zonaras, Diaconus.*

111. Cum *Heraclius* adhuc in bello Persico occupatus esset, *Caganus* iterum fœdere rupto Byzantium agrum, dum Imperator absuit, invasit: verum illi, quos *Heraclius* discedens filii sui curatores, & publicarum rerum administratores reliquerat, multos viros fortes in Barbaros, propter absentiam exercituum securos, ex improvviso immiserunt, eorumque multa millia occiderunt; reliqui turpi fuga se in sedes suas receperunt. *Miscell.*

I I. ACTA ECCLESIASTICA.

I. HERACLIVS, bello Persico finito, A. C. 629, primo vere Constantinopoli Hierosolymam profectus est, reportans eo S. crucis lignum à Persis recuperatum, & actis Deo gratis, votisque persolutis, Patriarcham Zachariam sedi suæ restituit. Narrant autem, Heraclium ornatu regio voluisse humeris suis susceptum crucis lignum importare in urbem; sed prohibitum esse, porta sponte sua occlusa. Itaque admonitum haud scio Angeli ne, an Zacharia Patriarchæ voce, ornatum regium deposuisse, & pedibus nudis ingressum esse, iterum sese aperiente porta absque ulla hominum opera. Addunt etiam, Angelum dixisse: Cum Salvator mundi hanc portam ingrederetur, nullo ornatu regio incedebat. Quid igitur tu tibi vis?

II. HERACLIVS cum esset Hierosolymis, omnes Iudæos urbe sancta expulit; adjuncto edicto, ne iis intra tertium milliare adire eam liceret. Cedrenus, Diaconus.

III. A. C. 629, in memoriam divini beneficii, & quod devicto Cosroe Persarum Rege, crucem Domini à Persis ablatam recepisset, atque Hierosolymæ urbi restituisset, FESTVM EXALTATIONIS CRUCIS, 14 Septembris quotannis celebrandum, instituit.

IV. Hierosolymis Edessam & Hierapolim profectus, ubique Ecclesias constituit. Cum Edessæ versaretur, in colloquium descendit cum Athanasio Iacobitarum Patriarcha, qui erat vir eloquens, callidus & dolis plenus, qui cum promitteret, se Synodum Chalcedonensem recepturum, constituitur ab Imperatore Patriarcha Antiochenus. Inde quæstionem movet, an una vel dua voluntates in Christo Deo & homine dicenda essent. Imperator cui hæc nova videbantur, consulit Syrum Alexandriæ Episcopum, & Sergium Constantinopolitanum; quos cum videret consentientes de una voluntate, ipse etiam horum autoritate motus, hanc sententiam amplectitur, & Ecclesia Orientis iterum misere turbata est errore MONOTHELETARVM. Verum cum Sophronius tum Præsul Hierosolymitanus, subjectis sibi Sacerdotibus convocatis, per Concilii modum demonstrasset: Qui unam in duabus Christi naturis voluntatem atque actionem affirmarent, eos palam unam quoque naturam statuere; eique IOHANNES Papa Romanus assensus esset: Imperator edictum proponit: neque unam, neque duplicem in Christo actionem asserendam esse. Id edictum non modo orthodoxis, sed Monothelitis ipsis quoque ridiculum visum est. Zonaras, Diaconus, Cedrenus.

V. Imperante adhuc Heraclio in Oriente, Occidentales Saxones audierunt BERINVM, docentem de Christo Salvatore. Berinum enim Honorius Papa ad ipsos miserat. Atque hoc modo conversi ab Idolorum Ethnico cultu ad Christum, una cum suo Rege Cynegildo, Baptismum acceperunt. Ita iis ipsis temporibus, quibus Mahumeth in Oriente cœpit opprimere religionem Christianam, ea alia orbis parte emerfit. Christus enim semper regnat & triumphat, & regnum suum salutiferum de gente ingrata aufert, & ad aliam gentem transfert, quæ cupide veritatem complectitur. Beda lib. 2. cap. 16.

VI. Eduinus, Anglorum Rex, à Paulino Episcopo baptizatus est, una cum suis nobilibus ac plebe plurima, A. C. 627, die Paschatis, 12 Aprilis. Beda lib. 2. cap. 14.

VII. IVDÆI A. C. 616 ex Hispania in Gallias profugiunt odio religionis Christianæ, quam recipere nolebant. Sed in Gallia eandem sortem experiuntur, ut cogantur vel Christiani fieri, vel facultates suas amittere. Causa, cur Iudæi ad religionem Christianam coacti sunt, videtur fuisse, quod prædictum esset, religionem Christianam à circumcisis eversum iri: quod creditum fuit de Iudæis, cum Saraceni id postea tentarint.

VIII. MAHVMEÐ Pseudo-Propheta, Turcicæ impietatis & Tyrannidis author & propagator, cum venenum suum toto decennio occulte hominum animis infudisset, tandem collecto exercitu, armata manu, dogmata sua propagare, & homines ad ea amplectenda vi cogere non dubitavit. Hic A. C. 622, metu inimicorum suorum ex urbe Mecha coactus est profugere: & ab hac fuga ordiuntur suam Æram sive annos Muhamezani, qui sunt anni mere lunares duodecim mensium. Incipit autem hæc ÆRA ARABVM, sive anni HEGIRÆ die 15 Iulii, vesperi occidente Sole; Iudæorum more, quando inchoatur feria sexta: Novilunium Iudaicum fuit die 14 Iulii, feria quarta, horis 7, & scrupulis 112, post Solis occasum. Quia autem HERACLIVS Arabibus Scenitis, qui ipsi egregie militaverant, stipendia diutiusolvere recusabat, quippe Præfectus Heraclii contumeliose canes eos nominasset, illi irati cum Mahumete se conjunxerunt. Horum viribus auctus & potens factus Mahumet, progressu temporis multas provincias sibi subiecit. Arabes enim freti multitudine & viribus suis, primum Damascum & Phœniciam occuparunt, & in Christianos, parere seditiosis & assentiri falsis dogmatibus recusantes, crudeliter sævierunt, & aliquoties copias Heraclii profligantes, à Romano Imperio Phœniciam, Syriam, Mesopotamiam.

potamiam, & *Ægyptum* avulserunt. Persas postea, regia stirpe excisa funditus, sibi subjecerunt, Ecclesias everterunt, & Christi nomen summis viribus delere conati sunt: in quibus locis quotidie Christiani, non aliter quam oves, magno agmine mactati sunt. Ut autem facilius in officio subditos contineret *Mahumed*, cum animadverteret, ex disputatione de religione maximas dissensiones in Imperiis oriri, *Alcoranum* condidit; quem tamen post ejus mortem primum rhythmis comprehensum alii ediderunt. *P. Diaconus*, *Zonaras*.

Prodigia.

I. *Ingentes terræ motus per 30 dies Palæstinam, & per totum fere annum Italiam concusserunt. Sigebertus, P. Diaconus.*

II. Imperante *Heraclio*, Cometa forma gladii in cælo apparuit à Meridie usque ad Septentrionem sese extendens. Quo prodigio augescentem Saracenorum potentiam significatam fuisse putant. *Hist. Magd. cent. 7. cap. 13. p. 561. Annales.*

III. *Lues elephantina* in Italia grassata est, quæ adeo deformavit ægrotos, ut, quando defuncti erant, agnosci non possent. *Marian. Scot.*

CAPUT III.

DE EGRESSU.

Circa finem Imperii *Heraclii*, Resp. Christiana ingentem cladem accepit. Scribitur enim, quod contra *Agarenos* (quos hodie Saracenos & Turcas appellamus) stultissimo consilio ex portis Caspiis copias de gente sævissima (quam *Alexander M.* olim super mare Caspium propter eorum populorum immanitatem occlusisse dicitur) eduxerit, ut ejus gentis opera Saracenos profligaret. Deus igitur iratus per *Angelum* suum 5000 hominum in exercitu *Heraclii* occidisse scribitur. *Barbari* enim populi à Christianis Principibus non sunt in orbem Christianum introducendi. Plus enim cladis & calamitatum tales adjuutores dare solent, quam auxilii suo præsidio præstant. Id quod *Saraceni* in Orientem evocati, suo exemplo docuerunt: quippe qui totum Orientale Imperium tandem devoraverunt. Hac insigni calamitate *Imperatoris* animus ita fractus & prostratus est, ut ex animi ægitudine in morbum incideret, & accedente hydrope vitam cum morte commutaret, A. C. 641, mense Martio, cum imperasset an. 30, menses 10. Fuit hic primus *Imperator*, quem Constantinopolitanus Patriarcha confirmavit, & postremus, quem exercitus Romanus elegit. Post eum enim *Imp. Romani Imperium*, quasi hæreditario jure, filiis suis relique-

runt. *Otho Frisingensis lib. 5. cap. 9. Gotfridus Viterbiensis parte 16. Chronic. Histor. Magdeb. cent. 7. cap. 13. p. 561. Cedrenus.*

LXIV. IMPERATOR, CONSTANTINVS III.

I. ORTVS.

I. Generatio.

I. **P**ATER ejus fuit HERACLIVS.

II. MATER fuit FABIA EVDOKIA. Ex hisce Parentibus *Constantinus III* natus est: uti in historia *Heraclii* diximus.

II. Appellatio.

Dictus fuit I. HERACLIVS CONSTANTINVS. 2. *Constantinus tertius*. (Nam primus hujus nominis *Constantinus M.* fuit: Secundus, filius ejus natus maximus, CONSTANTINVS II.) Antea dictus fuit *Heraclius*, sed in coronatione nomen ejus mutatum, & *Constantinus* appellatus est.

II. PROGRESSVS.

I. EDUCATIO.

Pater eum à teneris unguiculis diligenter educari curavit, tum in studiis, tum in equestribus exercitiis, ita ut omnes magnam de eo spem conceperint.

Symbolum ejus:

INSANIA LÆTA VOLVPTAS.

Qui dulce malum voluptatem dixit, recte dixit: Omnia enim, quæ de voluptate dici possunt, uno quasi verbo complexus. Blanda liquidem res est voluptas, quæ pulcherrima specie utilitatis & jucunditatis hominibus blanditur; sed ea tamen perniciofa & turpis: quæ in maximam tandem molestiam & calamitatem, cum infamia & dedecore conjunctam, conjicit eos, quos semel amice complexa est. Ex quo recte *Plato*, teste *Tullio*, *escam malorum* voluptatem appellat: cum ait: *Δέλεα ἢ κακῶν ἢ ἡδονῆς*. Sic nimirum ut *Princeps Lyricorum* ait:

— Virgo formosa superne,

Desinit in turpem piscem male suada voluptas,

Viilitasque boni specie fucata.

Nam est falsæ utilitatis & voluptatis omnino quidam virginea facies, cujusmodi est *Scyllæ*, ac *Sirenum*: sed quæ blandissimæ sunt dominæ: nigra pro-

fecto, & venenosa cauda, quæ ut scorpius, incautos vulnerat.

Congruunt hæc cum adagio Salomonis: Post visum venit tristitia, & gaudium occupat luctus. Proverb. 14. v. 13.

Exemplum habemus in Philistæis. Horum enim voluptas quam derepente in luctuosissimum defuit exitium, cum ad captivum & excæcatum Simsonem illudendum convenissent? Iudic. 16. vers. 23, 25, 30.

II. ACTA OECONOMICA.

I. Vxor ejus fuit GREGORIA, quæ & *Anastasia* appellata, *Niceta* viri celeberrimi filia.

II. Ex ea suscepit filium, nomine *Constantem*, qui postea Imperator factus est.

III. ACTA POLITICA.

Electio & coronatio. Puer adhuc unius anni coronatus est A. C. 613, patre Heraclio sic volente. Quod Imperator ideo fecisse videtur, quia bello gravi & periculoso contra Persas occupatus erat. Voluit igitur sibi successorem constituere, ne ex dissidiis in eligendo Imperatore Respub. Romana quateretur. Neque tamen consultum fuisset, si tot annos à tutoribus Principis pueri regeretur. Sed Heraclius imperium in sua familia hoc modo, ex affectu humano, retinere studuit. *Chrenicon Funccii.*

Narrat *Cedrenus*, cum à quibusdam admonitum, quod corona Imperatoria cum patre sepulta esset: ideo *Callinico* cubiculario mandasse, ut eam sibi afferret. Is sepulcro aperto, cadaver Heraclii instar aquæ dissipatum reperit: coronam vero capiti adhærescentem, una cum crinibus revellens, cum lamentatione ad Constantinum adtulit, qui solvi atque æstimari eam jussit. Æstimata autem est libris 70.

III. EGRESSVS.

Causa mortis ejus fuerunt due.

I. *Hæreticorum instigatio.* *Pyrrhus* enim hæreticus Patriarcha Constantinopolitanus, & complices ejus, cum viderent, *Constantinum* religioni orthodoxæ esse addictum, & sinceræ religionis Doctoribus & Episcopis assentiri, eosque promovere; novercam *Martinam* instigarunt, ut eum è medio tolleretur.

II. *Noverca ambitio.* *Heraclius* post mortem *Fabie Eudoxia*, matris hujus *Constantini*, duxit fratris filiam *Martinam*, ex qua natus est *HERACLEONAS*. Hunc ut faceret Imperatorem mater, veneno sustulit *Constantinum*, sexto mense (alii

quarto) postquam Patri *Heraclio* successerat, & filium suum *Heracleonam* substituit. *Zonar. Chron. Funccii fol. 123.*

LXV IMPERATOR,

H E R A C L E O N A S,
cum matre MARTINA.

I. ORTVS.

HERACLEONAS ex incestu est natus. Nam secunda *Heraclii* uxor *Martina* fuit fratris ejus filia, ex qua *Herocleonas* genitus.

II. PROGRESSVS.

I. Imperii occupatio.

Per fraudulentiam & violentiam ad Imperium pervenit. Nam sublato *Constantino*, Imperium sibi & filio *HERACLEONE* vindicavit *MARTINA*.

II. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA.

I. Vix decennis erat, cum ad Imperium perveniret *Heracleonas*. Ideoque male administratum fuit. Iuxta illud *Ecclesiast. 10. v. 16.* Væ terræ, cujus Rex puer est!

2. Coronam ex sepulcro patris ablatam templo *Sophiæ* dedicavit.

3. Legatum quoque *Constantini*, militibus viri-
tim tria numismata distribuit. *Zonar.*

II. ACTA SAGATA.

Sub *Heracleona* A. C. 641. *Saraceni* Cæsaream *Palæstinæ*, post septennii obsidionem expugnarunt, & in ea septem Christianorum millia obruncarunt. *P. Diaconus, Zonaras, Cedrenus.*

III. EGRESSVS.

I. Cum *Heracleonas* cum matre male Imperium administraret, in omnium odium incurrit. *Senatus* igitur jussu capti, & primum *Martina* lingua præcisa est, ne oratione, qua plurimum valebat, populum commoveret: Puerum vero *Heracleonam* naso mutilarunt, ne decor aut gratia in vultu ad commiserationem populum flecteret: deinde ambo in *Cappadociam* relegati; cum Imperium sex menses tenuissent, ibi in carcere mortui sunt. *Cedrenus, Zonaras, Diaconus, Egnatius.*

2. *Pyrrhus* quoque, qui insidiarum adversus *Constantinum* conscius fuit, exilio est mulctatus. Quidam referunt, quod ex fuga retractus, interfectus sit, &c.

LXVI. IMPERATOR,

CONSTANS II.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. Generatio.

AVUS ejus fuit HERACLIVS Imp. Cujus nepos fuit hic *Constans II.*

PATER fuit Imp. *Constantinus junior.*

MATER fuit *Gregoria*, Nicetæ patriciæ filia.

II. Appellatio.

Dictus fuit *CONSTANS*, à bono omine. Quia parentes ejus putarunt, cum in pietate & Christianis virtutibus constanter & perseveranter victurum. Verum habuit quidem nomen, sed non omen: ut ex dicendis patebit.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA IVVENTVTIS.

AVUS *Heraclius* & pater in studiis liberalibus omnibusque exercitiis Equestribus cum informandum diligenter curarunt: in quibus etiam ita profecit, ut magnam de eo spem omnes conceperint.

II. ACTA OECONOMICA.

Vxor ejus quænam fuerit, ab Historicis non memoratur. Ex ea autem suscepit filios tres, 1. *CONSTANTINVM POGONATVM*, qui ipsi in Imperio successit. 2. *TIBERIVM*. 3. *HERACLIVM*.

III. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

Pulsis in exilium *Heracleona* cum matre, à Senatu sine suffragiis militum Imperator electus est A. C. 642. mens. Febr.

II. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA.

Patri dissimillimus fuit: quia omnis generis vitiis se dedit. Nam

1. *CRVDELIS* fuit. Fratrem *Theodosium*, quem Imperii consortem ferre noluit, Ecclesiæque manci-

paverat, & Diaconum effecerat, tandem interfecit. Interfectus ipsi Constanti crebro per quietem visus est habitu Diaconi, poculum sanguine plenum porrigens, atque dicens: *Bibe, frater.* Ac si diceret: Inebriare fraterno sanguine, quem fudisti. Quare quasi alter Cain cogitavit Constans fugere. Loca igitur frequenter mutavit, & alias atque alias in Imperio urbes adiit. *Cedrenus, Diaconus, Baronius.*

II. *Fuit libidinosus*, adeo ut subditorum uxores & virgines ad stupra raperet. *Egnatius, Diaconus.*

III. *Fuit homo inexplebilis avaritia.* Nam A. C. 663. Romam venit: & quicquid æris inveniri potuit & in templis, & in tectis, secum abstulit; adeoque paucissimos intra dies plus ornamentorum urbi detraxit, quam barbari infusi per tot annos. Tegulas enim æreas, quibus tecta fuerat Basilica Divæ Mariæ, quæ olim Pantheon dicta est, Constantinopolin remisit. *Primo* Neapolin, inde in autumno Rhegium, & tandem in Siciliam, cum totam terram expilasset, abiit: ibi per aliquot annos hæsit, gravis molestusque subditis: similiter in vicinis insulis atque provinciis, Calabria, Sardinia, Africa. *Cedrenus, Zonaras, Diaconus.*

II. ACTA SAGATA.

I. Imperante *Constante* Saracenorum (hodie Turcas vocamus) potentia indies crevit. *Muhavias* enim Dux Saracenorum cum scaphis 1700 insulam Cyprum invasit, urbem Constantiam cum tota insula cepit, eamque horribiliter vastavit. Imperator igitur *Constans*, cum *Muhavias* magnos in rebus bellicis adversus Christianos haberet successus, pacem (vel potius inducias) cum eo ad biennium fecit. *Chronicum Funccii fol. 123.*

II. A. C. 654. *Constans* cum *Muhavia* pugnavit, sed infelici successu: *Muhavias*, ut Constantinopolin aggrediretur regiam sedem, ingentem classem ædificavit Tripoli: quæ cum jam fere fuit parata, fratres quidam buccinatoris filii, Christiani professione, astu carcerem solverunt, in quo plurimi captivi detinebantur; quorum auxilio fulti, omnem illum apparatus classis cremarunt. Sed nihilominus *Saraceni* classem aliam compararunt, cum *Constans* Imp. classe pugnaturus adventaret; qui ea nocte, quæ pugnam præcessit, somnium habuit, in quo videbatur sibi esse Theſſalonica, cum in Lycia esset. Expergefactus narravit somnium conjectori cuidam. Qui ait: O Imperator, utinam nec dormivisses, nec somnium aspexisses! nam esse Theſſalonica, *Θὴς ἀπὸ τοῦ οὐλοῦ*, innuit, quod inter-

pretatur, *Cede alteri victoriam*, id est, ad inimicum tuum victoria vertitur. Et ita factum est. Nam inito prælio *Constans* succubuit, & mutata veste in aliam navim translatus vix evasit. *Theophan. Miscell. Diaconus.*

Tunc & Rhodum *Saraceni* spoliarunt. *Cedrenus.*

111. *Constans* Imp. cum in Imperio ita vagaretur, tandem exercitum collegit, & contra Longobardos in Italiam profectus est A. C. 663. *Luce*riam expugnavit, & alia multa oppida Longobardis eripuit, Beneventum etiam obsedit & oppugnavit. *Romoaldus* Dux Beneventi, qui filius erat Regis *Grimoaldi*, imploravit parentis auxilium, qui tamen statim adesse non potuit: ideo *Romoaldus* aliquoties ex urbe in castra erupit, & feliciter cum Imperatore præliatus est. Imperator, audiens *Grimoaldum* cum exercitu adventare, obsidionem solvit, Neapolim se recepit, & paulo post magna pugna à *Romoaldo* victus est. *Diaconus.*

114. *Sapor* Præfectus Armeniæ rebellavit Imperatori *Constanti* A. C. 667. & legatos ad *Mahuviam* Saracenorum Principem misit auxilia peti- tum. *Constans* Imp. eodem legatos amandavit. Sed *Saracenus* favit *Sapori*, ipsique auxilia misit. Verum *Sapor* hic brevi spatio temporis dedit rebellio- nis pœnas. Cum enim equus in ipsis portis urbis exultaret & lasciviret, caput afflixit portæ, qua pla- ga defunctus est. *Cedrenus.*

115. *Mahuvia* eodem anno filium suum in Romaniam misit, multosque captivos abduxit, ac urbe Amatio in Phrygia potitus, quam firmavit quinque millium præsidio; sed *Constans* hanc urbem recepit in hyeme, trucidato omni præsidio. *Idem.*

111. ACTA ECCLESIASTICA.

1. *Avi* sui impietatem in sectanda hæresi *Monothetarum* secutus, (instigante præsertim *Constantinopolitano* Episcopo *Paulo*,) acerrime omnes, qui ab illa hæresi abhorrent, aut contra docerent, per- secutus est.

2. Abbatem *Maximum* in Africa virum doctissimum & sanctissimum, una cum duobus Dis- cipulis, lingua & manu truncari curavit, postea in Chersonam relegavit. Cum triennium apud Alanos in exilio egisset, mortuus est A. C. 660. Causa fuit, quod hic *Maximus* in Synodo, cum *Martino* Pon- tifice, *Monothetarum* errorem damnaverat. *Zonaras, Diaconus.*

3. *Martinum* Episcopum Romanum (qui *Monothetarum* hæresin in Synodo damnaverat) *Constans* Imp. per Exarchum *Theodorum Calliopam*

capi, vinctumque Constantinopolim mitti iussit, atque inde in Chersonesum cum relegavit, ubi & mortuus est. *Chron. Funccii p. 123.*

3. Multi præterea pii Doctores omnia adversa propter sinceræ doctrinæ professionem & defensionem contra hæreticos *Monothetas* à *Constante* perpassi sunt.

111. *Constans* Imp., suasu *Pauli* Episcopi Constantinopolitani *Monothetæ*, & quod Episco- pi in Africa, & aliis locis, ubi vel à Saracenis vel aliis hostibus vastabantur, *Monothetis* vehementer contradicerent, ne hi Episcopi in universum abalienarentur, proponit edictum A. C. 648. quod pe- culiari nomine *Typum* appellavit: in quo jubet utramque partem in controversia de voluntate in Christo tacere. At vero cum hoc modo non liceret de voluntate Christi loqui, atque ita nec de duabus in Christo naturis, *Theodorus* Papa *Typum* hunc, ut impium, convocato concilio damnavit, & *Paulum* Episcopum, quod autor hujus typi esset, anathemate ferit.

Contra autem Imperator omnes Typo subscribere voluit: illos vero qui recusabant, & non appro- babant, crudelissime exagitavit. *Anastasius.*

111. *Constantinus* Patriarcha Constantinopo- litanus mortuus A. C. 666. cum annum & aliquot menses sedisset. Successit ei *Theodorus* homo versutus & subdolos, qui *Monothetarum* errorem, quantum potuit, promovit. *Nicephorus.*

C A P V T III.

D E E G R E S S V.

Constans tandem invisus omnibus propter sævi- tiam & avaritiam, cum Syracusis in balneo li- bidini vacaret, per insidias inter lavandum occisus est, situla, qua calida aqua profundi solebat, gravi- ter ipsius capiti impacta, ab *Andrea Trocli* filio, cum imperasset annos xxvii. Cadaver ipsius ibi- dem magna cum solennitate à suis, ut decuit, terræ mandatum est. *Diaconus, Zonar. Anastas. Chron. Funccii fol. 124.*

LXVII IMPERATOR, C O N S T A N T I N V S IV. cognomento P O G O N A T V S.

C A P V T I.

D E O R T V.

I. Generatio.

P A T E R ejus fuit *Constans* II. cujus filius natus maximus fuit.

II. Appel-

II. *Appellatio.*

I. NOMEN. Dictus fuit HERACLIVS CONSTANTINVS IV.

II. *Cognomento* dictus POGONATVS. Cum enim Constantinopoli discederet, parva lanugementum circumdabat: reversus est autem à Sicilia barbatus. Vnde *Pogonati* seu barbati nomen reportavit. *P. Diaconus.*

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA OECONOMICA.

Vxor fuit ANASTASIA, ex qua genuit JUSTINIANVM, qui postea Imperator factus est.

II. ACTA POLITICA.

I. *Imperii occupatio.*

Cum Constans Imp. pater ejus in Italiam proficisci vellet, cum consensu & suffragio Senatus atque procerum ab eo in consortium Imperii assumptus & coronatus est A. C. 663. Ita absente Patre Imperium Orientis administravit in annum septimum. Patre autem ejus trucidato, ad plenam regni administrationem pervenit A. C. 670, & solus regnavit ann. 17.

II. *Imperii administratio.*

I. ACTA TOGATA.

Bene & laudabiliter Imperium administravit. Vnde LEO II. Papa eum in epistola sua vocat Regem magnum à DEO coronatum, seque famulum ipsius dicit, & petram, super quam fundata sit Ecclesia, esse Christum. Nondum enim plenam jurisdictionem Pontifices usurpabant.

Tantum in hoc Imperatore reprehenditur, quod in fratres suos crudelitatem exercuerit. Cum enim duos fratres suos initio Tiberium & Heraclium consortes Imperii recte tulisset, postea vel invidia motus, vel dominandi libidine percitus, vel quia filium suum successorem procurare voluit, (jam enim Imperatores Romani sibi Imperium hæreditarium facere cœperunt) utrumque fratrem naribus truncavit, ne posthac Imperii dignitate fruerentur. Populus enim tres illos Imperatores, quasi in honorem Trinitatis, una veneratione honorabat; quod Constantino intolerabile videbatur. *Cedren. P. Diaconus, Chron. Funccii fol. 125.*

II. ACTA SAGATA.

I. *Bellum contra Mizizium.*

Constante Imperatore Syracusis occiso, Armenius quidam Mizizius, quem alii Mezentium vocant, vir audax, & proceritate ac pulchritudine insignis, adeo ut forma nec pictæ fictæve imagini cederet, militum favore fretus, quod bello Persico honestissimum ordinem duxerat, Imperium invadere conatus est. Sed res audacter magis quam feliciter mota est. A Constantino enim Imperatore classe victus & oppressus est, socii hujus facinoris in vincula conjecti, & una cum capite Tyranni Constantinopolim deportati sunt. *Chron. Funccii fol. 124. Diaconus.*

II. *Bellum in Sicilia.*

Constantinus, audita patris morte, mox in Siciliam cum magna classe contendit, necem patris ulturus. Cumque, pubertatis annos tum primum egressus, imberbis Byzantio discessisset, barbamque in expeditione ad paternam cædem vindicandam nutritisset, rediens vulgo à barba promissa Pogonatus sive Barbatus dictus est. Non enim prius se quieturum ostenderat, quam Tyrannum & cæteros paternæ cædis authores ultus esset, in quibus Justinianus Patricius capite truncatus. GERMANVS Patriarcha, etsi egressus eam ætatem, qua castratio fieri solet; eunuchus tamen fieri jussus est, eo membro, quo vir erat, abscisso. *Diaconus, Egnatius.*

III. *Bellum cum Saracenis sive Agarenis.*

I. ORTVS.

I. Saraceni A. C. 668. bellum Africæ intulerunt, & ad octoginta millia hominum captivos abduxerunt. *Cedrenus.*

II. A. C. 669. Saraceni, cum tanti motus essent in Sicilia, ipsi observantes dissidia, eam quoque invaserunt, & Syracusas obsessas tandem ceperunt, editaque ingenti cæde, & præda atque ornatu omni, quem Constans Roma abstulerat, & ex tota Italia conxerat, onusti, Alexandriam reversi sunt. Idem hodie observat Turca, qui è Christianorum concertationibus occasiones captat & arripit regnum suum dilatandi.

III. Saraceni A. C. 671, vastarunt Lyciam & Ciliciam, & præpararunt ea, quæ necessaria futura erant ad oppugnandum Constantinopolin.

I V. *Saraceni* A. C. 672 ingenti classe Thraciam aggressi sunt, & Constantinopolin obsederunt tota æstate. Hinc *Constantinus* Imp. motus, *Saracenis* se opponere sibi proposuit, & classem ingentem paravit.

I I. P R O G R E S S V S.

1. *Saraceni* cum Constantinopolin obsidione cinxissent, *Constantinus* Imp. classe animose se eis opposuit, A. C. 672; pugnavitque cum iis sæpissime usque ad autumnum. Tunc *Saraceni* classem Cyzicum abduxerunt, ibique hyemarunt, sequenti vere Constantinopolin reversuri. *Zonaras*.

2. Cum *Saraceni* ad obsidionem Constantinopolis reversi essent, *Constantinus* per duces suos eos classe vicit, & ad 30000 eorum occidit, anno Christi 673.

Ferunt, quod tum *Gallinicus*, quidam artificiosus architectus, ad Heliopoli Syriæ ad Romanos profugerit. Is ignem in aqua ardentem (quem *Græci* ignem vocant) invenit. Hoc mirabili & tunc temporis novo artificio usi sunt Romani, & *Saracenorum* naves (*Barbaris* illis nihil tale suspicantibus) exusserunt: pars quæ incendio superfuerat, scopulis illisa periit. *Cedrenus*, *Sigebertus*, *Zonaras*, *Chron. Funccii* fol. 125.

I I I. E G R E S S V S.

Saraceni, hac clade accepta, spe dejecti, ac potius metuentes, ne à Romanis invaderentur, pacis in eundæ consilium iniverunt. *Mardaitæ* quoque Libanum ingressi occuparunt speculas Libani, A. C. 676. easque ita muniverunt, ut essent inexpugnabiles. Ad hosce transfugerunt servi, captivi, & indigenæ *Saracenorum*, & plurimis damnis *Saracenos* affecerunt: Qua re *Saraceni* adeo territi sunt, ut pacem cum Romanis facere accelerarent. M V H A V I Æ igitur petenti per legatos pacem *Constantinus* annuit, ac misso *Iohanne* Patricio, cognomine *Pitzigandi*, viro facundo & prudenti, (quem Arabes summo honore exceperunt) cum *Saracenis* transegit, pace scriptis tabulis in annos 30 firmata, hac lege atque conditione, ut Arabes Romanis quotannis decem millia pondo auri, servos centum, & quinquaginta equos generosos tributum nomine penderent. Hæc pax Romano imperio honori fuit, & dicitur altera porta calamitatum Orientis. Nam pace ea cognita, cæteri hostes Romanorum ad Occidentem, pacem atque concordiam, missis legatis, ac muneribus, ab Imperatore petierunt & impetrarunt. *Cedren.* *Zonar.* *Chron. Funccii* fol. 125.

N O T A.

Agareni & *Saraceni* sunt iidem populi. Nam ex Mose notum est, posteros *Ismaëlis*, qui ex *Agar* natus est, tenuisse Arabiam. Inde Agra urbs nominata est ab *Agar* matre *Ismaëlis*, & gens *Agrai*, qui in 1 lib. *Paral.* 5. vocantur *Agareni*, incolæ Arabiæ. Nomen idem *Agareni* existat *Psalm.* 83. v. 6. In ea regione, in qua fuisse *Agarenos* certum est, collocat *Ptolomæus* *Saracenos*: quia *Turci* noluerunt se nominari *Agarenos* ab Ancilla *Abrahæ*, quæ dicta fuit *Agar*; sed *Saracenos*, à *Sara* conjugē *Abrahæ*, quæ fuit libera atque Domina. Verum graviter errant. Nam סַרַקִין *Serakin*, h. e. *Saraceni*, *Saracener* recte appellantur *Turci*, à radice סַרַק *Sarik*, quæ in lingua Chaldaica idem est, atque vanus vel levis. Et סַרִיק *Sarik*, in lingua Arabica idem est atque fur, vel latro. Sic *Genes.* 37. v. 25. Turma *Ismaëlitæ* appellatur in *Targ.* *Ierosolym.* *Saracenorum*. Luth. Ein hauffen *Ismaeliter* / das ist / *Saracener*. Et ita hodie *Arabes*, *Turci* atque *Tartari*, non à *Sara* *Abrahæ* conjugē, sed à levitate, furacitate, atque prædandi studio dicuntur.

I V. Bellum cum Bulgariis.

I. O R T V S.

Bulgari anno fere Christi 678. ex *Sarmatiæ* finibus egressi, Thraciam tumultuosius sunt adorti, omniaque terroribus compleverunt. His Romanas ultra Danubium provincias late vastantibus, *Constantinus* terra marique occurrere paravit, magna classe è mari in Danubium traducta.

I I. P R O G R E S S V S.

Bulgari apparatu *Constantini* Imp. territi, munitione quadam occupata, quæ fluminibus & limo cingebatur, quieverunt. Sed nec Romani eos invaserunt. Itaque cum utrinque dies aliquot per otium transacti essent, *Barbari* Romanos esse ignavos rati, atque eventu quodam insperato confirmati, fiduciam novam animis receperunt. Imperator enim ingenti pedum cruciatu affectus cum quinque navibus discessit ab exercitu, balneis usus, relictis Ducibus suis, quibus in mandatis dederat, ut velitationibus hostes ad pugnam elicerent. Verum rumore in castris Romanorum temere orto, Imperatorem metu hostium fugam cepisse, omnes turpiter fugerunt, nemine persequente. Id præter spem factum, adeo *Bulgaris* animos auxit, audaciamque acuit, ut tergis fugientium inhaerentes, multos interficerent, neque pauciores caperent, & Danubio trajecto, tentoria in Romanorum terra figerent.

I I I. E G R E S S V S.

Cum *Bulgari* ab eo tempore Romanas provincias vastare non desisterent, Imperator coactus, pacem

cem cum eis fecit, pacto tributo annuo, cum dedecore Romani Imperii; & concessa eis ad inhabitandum Myſia, quam ditionem Danubio proximam hodie quoque gens illa ferox obtinet. Vnde & nomen est *Bulgaria*. Exiſtimantur autem *Bulgari* dicti eſſe à *Volga*, vel *Bulga* fluvio, cujus fontes non procul abſunt à Livonia, in paludibus Moſcoviæ. Is fluvius adeo creſcit, fluens verſus Orientem, ut 25 navigalibus oſtiis in mare influat. *Cedren. Egnat. Chron. Funccii fol. 125. Annales.*

III. ACTA ECCLESIASTICA.

CONSTANTINVS Imp. religioni orthodoxæ addictus fuit, ideo in religionis negotio pie & prudenter egit. Cum enim videret Eccleſias per Monotheletarum hæreſin miſere diſtractas, in hoc ſummo ſtudio incubuit, ut Eccleſiis pia pax reſtueretur, & controverſiæ religionis legitime dirimerentur. Qua de cauſa ex omnibus nationibus doctiſſimos quoſque Theologos convocavit, & Conſtantinopoli Synodum Oecumenicam VI celebravit A. C. 681. Convenerunt autem in ea Synodo Vniverſali ex occidente & oriente Epifcopi 150 alii numerant 170, alii 289. Hanc diverſitatem inde ortam puto, quod hæc Synodus non uno anno fuerit abſoluta. Itaque fieri potuit, ut initio quidem pauciores aſſent, progreſſu vero temporis plures advolarent, aut fortasſe ab Imperatore evocarentur. In hoc Concilio, præſente Imperatore, præſentibus etiam Agathonis Papæ Romani legatis, & Georgio Patriarcha Conſtantinopolitano, & Theophane Antiocheno, decretum factum: Duas in Chriſto voluntates, & duas operationes prædicandas & credendas eſſe. Cum igitur hæc Synodus Monotheletarum hæreſin (unam in Chriſto voluntatem ac operationem ponentium) condemnafſet, Imperator eam hæreſin, una cum ipſius defenſoribus & propugnatoribus ex Eccleſiis penitus eliminavit. *P. Diaconus. Sigeb. Zonar. Palmer. Kegino. Ado Viennensis. Honorius in Chron.*

Prodigia.

1. A. C. 670. Hyems adeo vehemens & diuturna fuit, ut & homines & animalia plurima interirent. *Cedrenus.*

II. Fere eodem tempore peſtis admodum gravis per integrum annum Ticinum afflixit. Magno quoque terrore populorum menſe Majo A. C. 670. ignis in cælo emicuit per decem dies. *P. Diaconus. Sigebert. Chron. Funccii fol. 124.*

III. A. C. 676. Cometa terribilis per tres menſes apparuit.

IV. A. C. 677. Locuſtæ magnis agminibus per

Syriam & Meſopotamiam volitarunt. Et hoc flagellum DEI etiam Ethnici agnoverunt, atque I-RAM DEORVM vocarunt. *P. Diaconus. Honorius in Chron. Funccii fol. 125.*

V. A. C. 680. Ingens terræmotus Meſopotamiam concuſſit, ita quidem, ut in urbe Edeſſa Baſilicæ adſcenſus & Trullus corruerit. *P. Diaconus.*

VI. A. C. 682. Mons *Vesuvius* exarſit, perque aliquot dies flammas & cineres copioſe eiecit, & omnia circumquaque virentia corrupit. *Idem.*

VII. Eodem tempore fames & peſtis Syriam & Libyam graviter afflixerunt. *Diaconus, Honorius.*

VIII. Adhuc imperante Conſtantino, in Anglia ſanguine pluit. *Hiſtor. Magdeb. Cent. 7. c. 13. pag. 564.*

Exemplum memorabile de cane, indice homicidæ, Cedrenus narrat, circa hæc tempora accidiſſe. Nam cum quidam ſolus comitante cane iter faceret, interfectus eſt à latrone, quales itinera obſidere ſolent. Subducente autem ſe latrone, canis eo in loco permanſit, domini cadaver oſtendens. Forte alius quidam eo pergens ſupervenit, qui cadaver in viam projectum cernens, miſericordia motus, terra effoſſa id ſepeliit. Canis officium hoc pergratum habuit, ſequæ ultro comitem ei ac ſervum adiunxit. Erat autem is homo conditione caupo, & ſolebat canis iis qui cauponam intrarent, aut exirent, adulari. Aliquanto tempore interjecto, is etiam latro, qui author cædis fuerat, in eam cauponam bibendi cauſa intravit: quem canis agnoſcens, mox allatravit, atque in faciem ejus inſiliit. Quod ſæpius factum DEI inſtinctu, apud multos ſuſpicionem excitavit: comprehenſuſque latro, & coram iudice conſtitutus, cum facinus, ut à ſe perpetratum erat, confiteretur, divinæ vindictæ poenas dedit.

CAPUT III.

DE EGRESSU.

CONSTANTINUS inchoaturus annum decimum octavum imperii, menſe Septembr. A. C. 685. facta pace in imperio orientis & in Eccleſia, placide deceſſit, cum imperaſſet totos annos ſeptendecim. *Cedrenus.*

LXVIII IMPERATOR,

IUSTINIANVS II.

HIc Iuſtinianus, quia, cum jam annos decem imperaſſet, ab imperio fuit depositus, & poſtea rursus ad imperium pervenit. Ejus hiſtoriam hoc modo explicabimus, ut conſideremus illum 1. ut

Imperatorem *Constitutum*. II. ut Imperatorem *Relegatum & Depositem*. III. ut Imperator. *Restitutum*. Et quoniam interea temporis, quo exulavit, Leontius & post eum Tiberius Abdimarus imperii gubernacula tenuerunt; de Iustiniani Restitutione primum post historiam Tiberii dicturi sumus.

I. Iustinianus constitutus.

I. ORTVS.

I. Generatio.

I. PATER fuit CONSTANTINVS Pogonatus.

II. MATER fuit ANASTASIA.

II. Appellatio.

I. NOMEN. Dictus est *Iustinianus*, à futuro omine. Quia parentes spem de eo conceperunt, fore ut iustitiam studiose coleret.

II. COGNOMEN, *Iustinianus Secundus*: Sic dictus, quoniam ante eum fuit Imperat. *Iustinianus I*, cognomento *Magnus*. Deinde cognomine dictus est *Ῥινότμητος*, RHINOTMETVS, à præciso naso. *Cedrenus*.

II. PROGRESSVS.

I. ACTA OECONOMICA.

Iustinianus cum novem fere annos imperasset, à *Leontio* imperio pulsus est, sed variis artibus imperii recuperationem quæsit: ideo ad *Caganum* Avarium Principem se contulit, à quo honorifice exceptus, sororem ejus in uxorem duxit, nomine THEODORAM; ex qua unum suscepit filium nomine TIBERIVM, spe concepta, fore, ut ab affine novo in imperium reduceretur. Sed *Barbarus* à *Tiberio* Imperatore pecunia corruptus, duos ex suis familiaribus percussores ordinavit, qui hunc affinem & generum suum è medio tollerent: De quo ille præmonitus à Coniuge, quæ per servum istud consilium cognoverat, duos illos (seorsim utrumque) ad se accersitos, suspendit ambos, laqueo gula fracta. Ablegata deinceps uxore, & navicula conscensa, ad *Terbellin* sive *Trebellium* Bulgærorum Principem confugit. *Chron. Hedion. Hist. Magd. Cent. 7. cap. 3. fol. 58.*

II. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

Post obitum Patris, anno ætatis 16 Imperator electus, & à Patriarcha Callinico coronatus est. A. C. 686.

II. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA.

Iustinianus patri *Constantino* dissimilimus, boni Principis filius pessimus, imperium male administravit, & in subditos crudeliter sævit.

I. Fuit nimis credulus. Habuit namque in aula sua duos assentatores. Quorum unus *Stephanus* eunuchus, Imperatoriæ pecuniæ quæstor, & Sacellarius ab eo designatus, qui regebat consilia de religione, genere barbarus, crudelitate vero & immanitate plus quam barbarus, gravis omnibus fuit, non tantum in rebus gerendis, sed in poenis etiam infligendis: idque tum in plebeios, tum in potentissimos quosque: adeo ut matrem quoque Imperatoris flagellis in curru ceceiderit, ut literatores pueros suos virgis cadere solent. Alter, *Theodosius* quidam, fuit publicorum vectigalium quæstor, qui quanquam Monachus prius fuerat, tamen logothetes generalis ab Imperatore constitutus est. Hi duo eorum scelerum socii, Imperatorem ad majorem furorem incitarunt, eumque, cum multis malis Rempubl. afficerent, in omnium odia adduxerunt. *Diaconus, Sabellicus, Egnatius*.

II. Fuit crudelis. Nam cum A. C. 693 intectus esset *Iustinianus* ædificando triclinio & mœnibus palatii, præfecit operi homines crudeles, qui non tantum operarios verberibus & flagris exceperunt, sed etiam eosdem fumo excruciarunt, & alios illustres viros supplicio affecerunt, aut vivos combusserunt. *Cedrenus*. Infra crudelitatis ipsius rursus mentionem faciam, cum de *Iustiniano* restituto historia pertexenda est.

II. ACTA SAGATA.

I. Bellum cum Saracenis.

Iustinianus statim initio imperii sui exercitum in Armeniam misit, Saracenos inde pepulit, & eandem imperio Romano restituit. Quapropter *Abdelmelech* Saracenorum Calipha continenter de pace apud *Iustinianum* sollicitavit. Quæ A. C. 686 confirmata est his conditionibus: Ut ipse *Iustinianus* eos, qui Libanum infederant, removeret. Fuerunt hæc præsidia Syrorum ad 12000: qui ejusmodi munitionem construxerant, ut essent inexpugnabiles, & imperii provincias tutabantur, & ex Saracenorum provinciis prædas agebant. Ipse contra *Abdelmelech* *Iustiniano* in singulos dies præstaret mille nummos, servum unum & equum; & tributa Cypri, Armeniæ & Iberiæ æqualiter dividerentur. Sed remotis hisce præsidiis, in Libano vicinæ regiones à Saracenis crudeliter vastatæ sunt. *Asiscella*.

II. *Bellum cum Bulgaris.*

Iustinianus, postquam pacem cum Saracenis firmasset, eaque pactio certa videretur, rupit fœdus cum *Bulgaris*, quibus tributum pendere amplius noluit, Mysiamque à patre ipsis concessam cædibus ac incendiis vastavit A. C. 687. Illi vero saltibus & locorum angustiis obstructis, in eam necessitatem adegerunt Imperatorem, ut captivis cum omni præda restitutis, pacem sibi precario redditam, suo suorumque sacramento de novo sancire coactus sit.

III. *Bellum rursus cum Saracenis gestum.*I. *ORTVS.*

Iustinianus Imperat. Saracenis, qui auream monetam, non cum Romano, sed Arabico signo signatam, pro tributo attulerant, & alias pacem infide colebant, & provincias Romanas misere depulabantur, pacem renunciat A. C. 690, multum deprecantibus Saracenis, & massas aureas pro tributo exhibentibus; atque ita non necessarium bellum movit.

II. *PROGRESSVS.*

Eodem anno *Iustinianus* exercitum fortissimum triginta millium ex Sclavis collegit, & contra Saracenos eduxit. *Saraceni* non parati ad bellum per omnia sacra bellum deprecati sunt; sed nihil impetrarunt, & insuper primo prælio succubuerunt: ideo ad fraudem conversi cum Sclavis egerunt, ut accepta pecunia, quantam Imperator numerabat, domum redirent; & ita 20000 averterunt, & Imperatorem turbatum hac re vicerunt.

III. *EGRESSVS.*

Imperator turpi fuga, cum paucis conservatus, cum ad Leucaden pervenisset, defectione Sclavorum irritatus, etiam reliquos *Sclavos*, qui remanserant, occidi, & cadavera in mare projici iussit. *Saraceni* ab eo tempore impune Roman. imperium invaserunt, etiam Sabbatio Patricio Armeniæ prætore, post Imperatoris cladem, ad Saracenos se conferente, eisque tradente Armeniam. *Cedren. Diaconus. Miscella.*

II. *Iustinianus relegatus & depositus.*

Iustinianus A. C. 694, iratus Constantinopolitanis, Stephano Præfecto urbis mandavit, ut sumta occasione omnes cives Constantinopolitanos una

nocte trucidari per milites curaret, facto initio à Gallinico Patriarcha. Habuit autem tum in carcere *LEONTIVM* patritium, quem eodem tempore carcere liberavit, eique præfecturam Græciæ mandavit. Hunc, dum in portu navigandi tempus expectat, hortantur amici, ut occasionem ulciscendæ injuriæ elabi non sinat: astu igitur Prætorium occupat, & qui in carcere erant, liberat, & per eisdem *Iustinianum* imperio dejicit, cum annos novem vel decem regnasset; eum captum naso truncat, & in Chersonesum relegat. *Cedren. P. Diacon. Sigebert. Hist. Magd. Cent. 7. fol. 58.*

LXIX. IMPERATOR,
*LEONTIVS.*I. *ORTVS.*

1. *P*ater ejus fuit *Patritius* & Senator Constantinopolitanus.
2. *NOMEN.* Dictus fuit *LEO*, vel *LEONTIVS*.

II. *PROGRESSVS.*
*ACTA POLITICA.*I. *Ante Imperium.*

1. Fuerat *LEONTIVS* unus ex Ducibus *Iustiniani*, & Iberiam, Albaniam, & alias regiones sub Imperatoris ditionem subegerat.
2. *Iustinianus* eum de imperii affectatione suspectum per biennium in vinculis habuit. Postea carcere emissum *Gracia* Ducem fecit.

II. *Imperii occupatio.*

Per violentiam ad imperium pervenit. Nam (uti supra diximus) cum è carcere evalisset, *Iustinianum* violenta manu aggressus est, eumque imperio dejecit: ac ita, pulso *Iustiniano*, eodem die Imperator factus & à Patriarcha *Gallinico* coronatus est.

LEONTIVS quoque, occupato imperio, duos Sycophantas aulicos *Theodosium* & *Stephanum* (quorum supra mentio facta est) comprehensos funibus ad pedes alligatis per urbem trahi, & postea in foro comburi iussit. Hic exitus Sycophantarum aulicorum non mirior fuit, quam Sciani apud *Tiberium*, & Plautiani apud *Severum*, & apud *Arcadium* *Eutropii*, quod terreret accedentes ad Imperatorem. *Cedrenus, Diacon. Chron. Functio fol. 157.*

III. EGRESSVS.

I. T A ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

Bellum contra Saracenos. LEONTIVS contra Saracenos in Africam infusus Iohannem Patricium, virum strenuum, cum classe misit, qui Saracenos bello superatos inde expulit, rebusque suis gestis ad Imperatorem perscriptis, quid porro de ejus sententia sibi faciendum esset, certiolem se fieri postulavit. Sed redierunt Saraceni majori classe instructa ad provinciam amissam recuperandam: Quibus cum se imparem videret Iohannes Patricius, portu relicto ad Imperatorem se contulit, ut copias majores impetraret.

II. T A ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

Verum cum classarii à Saracenis ex Africa ejecti, partim pudore afficerentur, quod hostibus cefissent, partim iracundiam Leontii metuerent, ne ad pœnam raperentur, Absimarum, (qui & Tiberius dictus) Imperatorem salutarunt. Is igitur cum classe Byzantium profectus, antequam Leontius exercitum pararet, acceptis à primoribus portæ clavibus, quæ eis sub fide jurisjurandi creditæ fuerant, in urbem intromissus; Leontium in potestatem redactum præciso naso in Dalmatia monasterio inclusit, cum annis tribus imperasset. Zonaras. Chron. Funccii. fol. 125. Hist. Magd. Cent. 7. p. 668.

III. T A ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

Annos septem post, quam Leontius ab Absimaro imperio pulsus, Iustinianus restitutus est, hic Leontium è monasterio traxit, vinctum in pompa per urbem duxit, ejusque cervicem pedibus calcavit, inde capite eum truncari jussit. Cedren. Diaconus, Zonaras.

LXX IMPERATOR,

T I B E R I V S III,
cognomento ABSIMARVS.

I. INGRESSVS.

Per seditionem ab exercitu Romano imperator proclamatus est, & statim ab eodem Tiberius appellatus.

II. PROGRESSVS.

1. Cum ab exercitu Imperator esset salutatus, improviso Constantinopolim occupavit, Leontium cepit, & præciso naso in monasterium detrusit.

11. Philippicum nobilitate præstantem virum,

cujus caput aquila obumbrasse dicebatur, ob hanc causam Chersonam in exilium relegavit: verebatur enim, ne in imperio ipsi succederet; quod tamen nihilominus postea factum est.

III. Absimarum imperio potitus, mox fratrem suum Heraclium equestri & pedestri exercitu instructum contra Saracenos, qui Syriam & vicinas aliquot regiones occupant, misit. Hic Syriam ingressus animose & feliciter, Samosatam usque progressus, cum hostibus confligit, ad ducenta millia Saracenorum occidit, atque amplis spoliis hostium ditatus victor ex Syria rediit. Zonaras, Diaconus.

IV. Heraclius Absimari frater Armeniam quoque recepit: quam Mahometus tamen, qui tum Saracenorum Dux erat, iterum sibi parere coëgit, ac Principes Armeniorum propter defectionem vivos cremavit. Idem.

V. Tunc temporis Saraceni etiam Ciliciæ arma intulerunt, cum quibus Heraclius congressus majorem partem ferro confecit; cæteros captos atque vinctos ad Imperatorem fratrem misit. Sed Africam & Libyam supra Ægyptum Saraceni sine ullo impedimento sæpe devastatam, nunc demum retinere, tertiam orbis partem diu habitam.

III. EGRESSVS.

A Iustiniano, cum is imperium recepisset, occisus est, cum imperasset annos septem.

Mycillus tale de eo epigramma concinnavit:

Classicus Augustum creat hunc Exercitus, armis
Dum Leo vi raptum continet imperium.

Ergo & regnantem capit, atque in carcere servat,
Dum rediens exul Casar utrumque necat.

III. Iustinianus restitutus.

Circa Iustiniani restitutionem tria sunt notanda.

I. T A ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

Iustiniani ad Caganum fuga, & Cagani perfidia. Iustinianus cum ab imperio dejectus esset, penes Chersonam exulabat, & interim de recuperando imperio consilia agitabat. Chersonenses autem incolæ, propter ipsius crudelitatem, quam, cum adhuc in imperio esset, exercuerat, de ipso vel interficiendo, vel certe capiendo consultabant. Sentiens hoc Iustinianus, inde ad Caganum, Chazarorum Regem, aufugit. Hunc ut sibi firmiori vinculo sociaret, ejus sororem Theodoram uxorem duxit. Cum autem Absimarum Imp. Caganum multis muneribus sollicitaret, ut Iustinianum vel captivum ipsi mitteret, vel interficeret, animadvertit Iustinianus soceri Cagani insidias: itaque ad Trebellium Bulg-

Bulgarorum Ducem confugit, & Theodoram Cagano remisit. *Diaconus.*

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

Iustinianus cum ad *Trebellium* confugisset, ipsius filiam in uxorem sibi petit, & amplissimis muneribus promissis copias militares ab eo impetrat; cum quibus Thraciam invadit, & imperium recuperaturus Constantinopolim obsidet, ubi multis conviciis à civibus proscinditur: sed tertio die per aqueductum noctu ingressus urbem, ea potitur. A. C. 703. *Cedren. Sigebert. Chron. Funccii fol. 126.*

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

1. *Vxoris revocatio.* *Iustinianus*, recuperato imperio, uxorem *Theodoram*, quam prius repudiaverat, cum filio *Tiberio* Constantinopolim reducit, eamque una cum filio coronat. *Cedrenus, Chron. Funccii fol. 126.*

11. *Crudelitatis ejus in adversarios descriptio.*

1. *Abismarum* & *Leontium* in vinculis per forum atque theatrum circumductos ludis Circensibus spectaculo exhibuit, cumque collis eorum ante se projectorum pedibus insultasset, demum capita illis præcidi jussit. *Cedrenus, Diaconus.*

2. *HERACLIVM* *Abismari* fratrem cum pluribus circa mœnia suspendit. *Diaconus.*

3. *GALLINICVM* Patriarcham Constantinopolitanum, qui in *Leontii* partibus fuerat, deposuit, & exæcatum Romam relegavit A. C. 703. Cum sedisset annos 12, substituit ei *Cyrum* Monachum, qui regni recuperationem ei prædixerat. *Cedrenus, Zonaras.*

4. *Sævitia* ejus argumentum hoc traditur, quod quoties truncas nares emungeret, aut guttam rheumatis defluentem manu detergeret, toties unum ex eis, qui *Leontio* faverant, ad supplicium rapi jussit. *Diaconus.*

III. BELLVM contra BVLGAROS. Diximus supra, *Iustinianum*, auxilio *Trebellii* Ducis Bulgarorum, imperium recuperasse: Verum malam gratiam *Bulgaris* retulit; Nam contra pacis pacta equestribus & navalibus copiis Bulgarorum regionem invasit. *Bulgari* perterriti inopinato malo, primo ad montes sese receperunt. Cum autem animadverterent, Romanos cupiditate prædæ passim sine ordine vagari, de improvviso eos aggressi sunt, & magnam stragem fecerunt. Imperator re infeliciter gesta, in castellum munitum confugit, & paullo post equis plerisque, quos reliquos servarat, nervos incidit, ne hostibus usui essent: ac navibus conscensis magno cum dedecore Byzantium rediit. *Cedrenus, Zonaras, Diaconus.*

IV. BELLVM contra CHERSONENSES.

Iustinianus recordatus, quod *Chersonenses* cives olim, cum apud eos exularet, de eo vel tradendo vel occidendo cogitassent, prorsus eos delere apud se constituit. Igitur Duces cum exercitu misit, A. C. 710, cum mandatis, ut quosvis trucidarent, masculos & fœminas, adultos & infantes. Hi captis *Chersonensium* castellis, crudelissime grassati sunt, adultos mactarunt, parvulis vero pepercerunt, quos *Iustinianus* Constantinopoli voluit occidi. *Tudunum*, *Chersonesæ* Principem *Zelum*, aliosque 40 viros ex primatibus una cum familiis suis, vinctum ad Imperatorem miserunt. Alios vero septem præstantes viros veribus ligneis affixos ad ignem assarunt: alios in profundum maris demerserunt. Qui his malis superfuerunt *Chersonenses*, eos ad se mitti jussit Imperator, haud dubie crudelissimis suppliciis excarnificaturus. Sed eos Dominus tolerabiliore mortis genere tyrannidi *Iustiniani* subtraxit: Oborta enim tempestate, circiter hominum septuaginta millia naufragio perierunt. *P. Diaconus, Zonaras, Cedrenus, & Miscella.*

V. PHILIPPICI ELECTIO, & IUSTINIANI TRUCIDATIO. *Iustiniani* furore in *Chersonenses* nondum expleto, novum exercitum in *Chersonam* misit, mandans, ut omnes infantes occiderentur, & ut omnia ad solum usque everterentur. *Chersonenses* igitur, qui reliqui adhuc erant, à *Cagano* Rege auxilium petiverunt; à quo adjuti, classem *Iustiniani* represserunt & vicerunt: quæ cum sciret, *Iustinianum* crudelissimum esse, & suppliciis exsatiari non posse, ad hostes defecit, & *Philippicum* Imperatorem salutavit. *Philippicus* igitur auctus exercitu & classe, Constantinopolin navigat, urbem capit, & filium *Iustiniani* *Tiberium* puerum interfecturus, gulam ejus in conspectu aviæ paternæ *Anastasia* (*Theodora* enim mater jam diem suum obierat) discindit, *Iustinianum* ipsum capite truncat, cum imperasset ante depositionem an. 10, post reditum vero ann. 6. Atque demum in hoc *Iustiniano* juniore defecit *Heraclii* progenies, elapsis ab *Heraclii* principio annis centum. *Cedrenus, Diaconus, Zonaras.*

LXXI IMPERATOR,

PHILIPPICVS BARDANES.

I. ORTVS.

Imperii occupatio.

*P*er seditionem ad imperium pervenit. Nam cum *Iustiniani* sævitia jam plane intolerabilis esset, exercitus ejus ab eo defecit, & *Philippicum* Imperatorem

ratores salutavit; qui militum manu instructus Constantinopolin profectus est, urbem cepit, & Imperatorem *Iustinianum* cum ipsius progenie occidit.

II. P R O G R E S S V S.

Imperii administratio.

I. ACTA POLITICA.

I. Togata.

1. Gubernatio ejus infelix fuit. Licet enim in dicendo disertissimus, & in inveniendis prudens fuerit: tamen ad res gerendas omnium fuit ineptissimus, & ingenio plane sinistro: ut inquit *Zonaras*. *Aurelius Victor* hominem vocat, in quo multum eloquentiae, sapientiae parum fuerit.

11. *PRODIGVS* fuit. Nam opes Imperii jampridem congestas exiguo tempore dissipavit. *Diaconus*.

II. ACTA POLEMICA.

1. *Saraceni*, pro more suo, in omnes nocendi occasiones intenti fuerunt. Ideo cum viderent Philippicum valde ignavum esse, Ciliciam ingressi sunt, & multas ejus regionis urbes vi expugnarunt. Quanta ibi Christiani mala à populo barbaro & saevo perpeSSI sint, facile aestimari potest. *Diaconus*.

11. *Philippicus* quoque Thraciam à *Bulgaris* vastari passus est, qui ad auream usque portam urbis Constantinopolitanae pervenerunt, magnaque praeda & captivis pene innumeris abductis, domum impune se receperunt. *Cedrenus*, *Chronicon Funcii* fol. 126.

111. Sed & *ARABES*, Mysiam pervagari, multos Christianos odio religionis sinceræ interfecerunt, & regionem illam cum castris plurimis occuparunt. Cum enim Dominus populum aliquem punire (propter peccata) decrevit, non modo hostes crudeles immitit; verum etiam ignavum dat Magistratum, qui hostes repellere non audet, nec subditos adversus hostem tueri curat.

111. ACTA ECCLESIASTICA.

1. *Hæreticus* (ut quidam tradunt) factus est, nempe *Monotheleta*. Ipsi enim prædictum fuerat à Monacho quodam *Monotheleta*, fore ut imperaret, si sextam Synodum abrogaret: & Monachus ille *Philippicum* juramento obstrinxerat, ut, si quando Imperium consequeretur, Synodum illam universalem (in qua duæ in Christo voluntates & operationes asseruntur) abrogaret. Cum igitur *Philippicus* ad

Imperium esset evectus, plurimos Episcopos Constantinopolin convocavit. Patres illius *Pseudosynodi*, cognita *Imperatoris* voluntate, & exilium metuentes, Imperatori gratificati sunt, & universalem illam legitimam & orthodoxam Synodum damnarunt. *P. Diaconus*, *Zonaras*, *Beda* lib. 2. *Concil.*

21. *Philippicus* statim *Cyrum* Patriarcham in exilium eiecit, & *Monotheletarum* antesignanum *Iohannem* constituit.

111. *Philippicus* consensu suorum Episcoporum audacior factus, ad Romanum Pontificem misit suæ Synodi decreta: & ut ea approbaret, mandavit, & alibi etiam illa recipi severe præcepit. Verum *Pontifex Roman.* contra illam Constantinopolitanam hæreticam Synodum Romæ Concilium collegit; in quo *Philippicus* ut hæreticus excommunicatus est, una cum Monacho suo *Iohanne*, quem Patriarcham Constantinopolitanum fecerat. *Diaconus*, *Anastasius*, *Sigebert*. *Beda*, *Platina*.

III. E G R E S S V S.

1. *Cedrenus* scribit, quod *Philippicus*, cum prandisset foris apud quosdam *Proceres*, reversus domum ad somnum se composuerit, *Rufus* vero Præfectus hac occasione usus, ipsi *Philippico*, nemine conscio, oculos effoderit, rem ad *Artemium* detulerit, qui sequenti die *Pentecostes* Imperator proclamatus sit.

11. *Zonaras* ita tradit: Cum *Philippicus*, inquit, peracto equestri certamine publico, balneo *Zeuxippi* usus, ad convivium Senatores quosdam & victores ludi vocasset, Senatores ipsum discumbentem comprehenderunt, oculosque ei effoderunt, pridie *Pentecostes*. Die Dominico *Pentecostes* Senatus & populus coacti *Artemium* Imperatorem elegerunt. Neque tamen tunc occisus est *Philippicus*, verum in carcerem conjectus, cum biennium & aliquot menses imperasset: in quo tandem perit.

111. *P. Diaconus* refert, quod *Artemius Philippicum* regno expulerit, cum annum unum & menses sex imperasset, oculisque privavit per *Theodorum Patricium*, qui eum, ut secretiora ipsi quædam narraret, in oratorium abduxerit, luminibusque privavit.

LXXII IMPERATOR,

ARTEMIVS,

vel ANASTASIUS II.

I. ORTVS.

A Populo & Senatu Constantinopolitano, rejecto Philippico, Imperator est creatus; uti jam in *Historia Philippici* diximus.

II. PROGRESSVS.

I. ACTA TOGATA.

Hic quamdiu Imperio præfuit, bene illud administravit, & omni doctrinæ genere eruditus, & ad res gerendas versutissimus fuit.

II. ACTA ECCLESIASTICA.

I. *Veram* religionem amplexus est, quæque ad eam promovendam pertinebant, optime instituit.

II. Sextæ Synodo universali consensit, id quod per literas Constantino Pontifici Romano ostendit, se fautorem esse & fidei Catholicæ, & Synodi sextæ. *Diaconus, Egnatius.*

III. Patriarcham Constantinopolitanum hæreticum removit, & priorem Patriarcham ab exilio revocatum restituit.

III. ACTA POLEMICA.

Bellum cum Saracenis.

I. TÀ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

Saraceni Romandiolam vastarunt, & cum multa præda domum redierunt, classem etiam ad Constantinopolim occupandam instruxerunt. His cognitis, Imp. Artemius & ipse triremes, aliasque cum igni Græco naves, ædificavit, civesque commectum habere in triennium iussit. *Miscell.*

II. TÀ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

Artemius cum sciret in Syria classem ædificari à *Saracenis* ad obsidendam Constantinopolim, instructa classe Duces misit cum mandatis, ut Alexandriam in Ægypto, si detur occasio, occuparent. Vbi autem renunciatum est, Alexandria naves *Saracenorum* discessisse Phœnicen versus, ad materiam pro navibus construendis avehendam, iussit classem suam in Rhodo convenire, junctasque naves in ho-

stes progredi. Erat copiarum navalium Dux *JOHANNES*, magnæ Ecclesiæ Diaconus, & tributorum ratiocinator generalis, cui milites jubenti, ut naves à Rhodo solverent, parere recusarunt, eumque seditione orta interemerunt. Omissa autem expeditione cœpta, partim domum aliqui redierunt, partim Byzantium petierunt.

III. TÀ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

Exercitus, ne ad Imperatorem iratum regredi cogeretur, consilia inter se agitarunt de bello in *Artemium* convertendo. Cumque *Adramyttium* pervenissent, *Theodosium* quendam publicorum vestigalium exactorem, Imperatorem invitum salutarunt.

III. EGRESSVS.

I. *Artemius*, hoc cognito, *Theodosium* ab exercitu Imperatorem esse declaratum, classem paravit, urbemque custodia munivit. Verum *Theodosius* cum classe Constantinopolin venit, & exercitum *Artemii* vicit, & Constantinopoli, postquam sex mensibus eam obsedisset, & terra marique aggressus esset, potitus est: *Artemium*, qui Nicæam fugerat, cepit, detondit, & habitu monastico indutum Thessalonicam in exilium misit; cum imperasset an. 1. mens. 3. *Diaconus, Egnatius.*

II. Persuasus autem *Artemius*, post annos aliquot sub *LEONE* III. à Magistro militiæ *Niceta*, rerum novarum studio, ad Bulgarios se contulit, Iustiniani exemplo, si forte horum auxilio Imperio restitui posset. Magnis igitur cum copiis *Bulgatorum* Constantinopolin venit, sperans se à populo benigne susceptum iri. Sed cum res hæc ex sententia non successisset, *Bulgari*, pecunia à *Leone* corrupti, *Artemium* ei tradiderunt: à quo occisus est, omnes quoque *Niceta* facultates, (postquam & ipse jussu *Leonis* esset interfectus) quæ magnæ fuerunt, publicatæ sunt. Quotquot etiam *Artemii* conjurati inquiri potuerunt, *Leo* è medio tolli curavit, inter quos & summus Thessalonicæ Sacerdos neci traditus est. Ita *Artemius*, qui ab Imperio deturbatus privatam vitam delegerat, dum ambitionis stimulo correptus, denuo se fluctibus ac procellis Imperii immergere studuit, in sperato periit. juxta adagium: Κάμηλος ἐπιθυμῶν σαρκοφάγον, καὶ τὰ ὅλα ἀπώλεσεν.

LXXIII IMPERATOR,
THEODOSIVS III,
sive THEODOSIVS
ADRAMYTENVS.

I. ORTVS.

AN. Christi 716 milites Romani, ab Artemio contra Saracenos missi, hunc Theodosium invitum Imperatorem elegerunt: idcirco cum classe Constantinopolin profectus, & Artemio capto, inque exilium misso, Imperium adeptus est.

II. PROGRESSVS.

Fuit Princeps bonus, ingenio facili & perbenigno præditus; & ob comitatem carus omnibus fuisse traditur. Ab hæresibus abhorruit, & picturam sex Synodorum, quam *Philippicus* deleverat, in gratiam Pontificis restituit. Tranquillitatis in Ecclesia & Politia studiosus fuit, ad bella externa vero gerenda ignavus. *Diaconus, Zonaras.*

Symbolum ejus:

PATIENTIA REMEDIUM MALORVM.

Quod Reusnerus includit hisce versiculis:

*Antidotum vite PATIENTIA: sola malorum
Victrix: si bene vis vincere, disce pati.*

Item: *Qui patitur, se sanat homo: Patientia sanat,
Quod cruciat: victrix & levat omne malum.*

III. EGRESSVS.

Theodosius, cum audivisset, LEONEM Orientis Præfectum ab exercitu Augustum esse salutatum, a civilibus bellis abhorrens, ultro Imperium (quod invitatus acceperat) deposuit, & una cum filio Clericus factus A. C. 717, cum nondum annuo spatio (vel, ut *Zonaras* habet, biennio) imperasset, in eo vitæ genere diu & tranquille versatus est. *Zonaras, Diaconus, Cedrenus, Egnatius.*

LXXIV IMPERATOR,
LEO III. ISAVRVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. Generatio.

Leo ignobili & obscura familia in Isauria oriundus fuit. Pater ejus sutor sive sartor fuisse traditur.

I. Appellatio.

1. NOMEN. Dictus est **L. LEO**, à futuro nomine.

11. COGNOMENTO dicitur **TERTIVS**: quia duo ante ipsum **LEONES** dicti Imperio præfuerunt.

2. **ISAVRVS**, à patria Isauria, quæ est regio Asiæ minoris, proxima Ciliciæ ad Taurum montem, quam *Publius* cognomento *Isauricus* subegit, & multas piratarum munitiones, quæ in ora maritima erant, vi cepit. *Strabo lib. 12.*

3. **CONON** dictus est: quia templis imagines ejecit, ignique tradidit. Unde Græci eum *εισρομφα*, id est, imaginum oppugnatorem appellarunt. *Cedrenus, Diaconus.*

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA OECONOMICA.

VXORE ejus dicta fuit **MARIA**, vel **MARINA**: ex qua suscepit filium anno Imperii sui tertio, nomine **CONSTANTINVM COPRONVMVM**, quem A. C. 720. in Paschate Imperatorem creavit. *Miscell. Zonaras.*

II. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

Hic **LEO** adeo obscuri nominis fuit, ut sedentariam artem opificis instar exercuerit: sed cum in bello periculorum contemtor esset; & multa egregia facinora perpetrasset, tandem ad Imperii fastigium evehctus est A. C. 717.

II. Imperii administratio.

I. ACTA SAGATA.

1. **OMAR** Amiras Saracenorum Damasci veris tempore ingentem classem 400 navium milit Constantinopolin A. C. 718. & paulo post itidem aliam 360 navium. Contra ambas **Leo** Imp. feliciter pugnavit. Bulgari insuper ab Imperatore contra Saracenos, qui late regiones populabantur, evocati; quorum 22000 occiderunt. Duravit ea obsidio fere biennium. Sed divinitus repressi sunt. Nam exercitus Saracenicus frigore, fame & pestilentia periit. Tandem etiam igni e mare emergente Saracenica classis tota fere combusta est, reliquæ naves prodigiosa grandine submersæ, ut vix quinque Damascum redierint. *Miscella. Vincent. l. 23. c. 147. Chron. Funccii fol. 127.*

11. *Exercitus* & copiae Imperatoris, praesertim navales, tumultuantur contra Imperatorem, Duce *Agalliano* & *Stephano*, ac Constantinopolim adoriuntur, A. C. 727, sed vincuntur die 18 Aprilis, & Graeco igni naves cremantur, aut demerguntur. *Agallianus* se in mare praecipitat: capti vel in mare projiciuntur, vel capite plectuntur. *Miscella*.

11. ACTA ECCLESIASTICA:

I. LEO A. C. 722 Iudaeos & Montanos vi coegit, ut baptismum susciperent. *Iudaei* vero ablucebant baptismum: & *Montani* domos religioni suae destinatas ingressi, semet ipsos combusserunt. Stultum autem fuit inceptum Imper. *Leonis*: Dum enim animus hominis non informatus est sana doctrina, ut veritati credat, frustra cogitur; & tales coacti non manent constantes. *Chronic. Funccii fol. 127. Diaconus*.

II. LEONI Imperat. A. C. 723 promittitur vita & Imperium, vel ad centum annos, si simulacra & imagines evertere velit: qua promissione inductus, consilium inquit de demoliendis imaginibus. *Cedrenus*.

III. A. C. 725. LEO proponit Edictum de evertendis imaginibus, cui resistit vulgus primum, & qui imagines deiciebant, quosdam occidit. GERMANVS etiam Episcopus rem magnopere dissuadet, & Gregorius Papa Romanus prolixa Epistola Imperatorem dehortatur: ubi affirmat, Imperatoris non esse, pronunciare de fide, & novitate aliqua violare antiqua dogmata Ecclesiae, quae a sanctis Patribus essent praedicata. *Miscella*.

IV. GREGORIUS Papa A. C. 726. Imaginum cultum Idololatricum usque adeo defendit, ut LEONI tributa, non tantum Romae, sed etiam passim in Italia exhiberi prohiberet. Iratus LEO mittit praecipuum quendam aulicum, Marinum, eique praecipit, ut Gregorium Papam aut veneno, aut alio modo tolleretur, aut captum Constantinopolin adduceret. Sed nihil horum Imperatori successit: Papa enim a suis strenue defensus fuit. *Chron. Funccii fol. 127. Anastasius*.

V. LEO Imperator eodem anno persequitur imaginum cultores, & imprimis Monachos, quorum aliquot cum suis libris & omni suppellectili in suo coenobio combussit. Inde seditio Constantinopoli orta, & statuae Imperatoris everse sunt: Unde factum ut multi occiderentur, inque exilium ejicerentur. Graeci etiam classe Constantinopolin oppugnare incipiunt: sed eorum naves Graeco igni combustae sunt. *Cedrenus*.

VI. IOHANNES *Damascenus*, genere nobilis, & in aula Saracenica Damasci in magna dignitate

constitutus, pro imaginibus retinendis scripsit ad Episcopos Ecclesiae. LEO Imperator hisce literis edoctus, manum illius imitatus est, & scripsit ad Admiram, periculumque *Damasceno* creavit. Quibus *Damascenus* motus ex aula recessit, & Ecclesiae se mancipavit. Dictus hic fuit alio nomine *μελποδης*, siue cantor, quod musica & cantilenis fingendis delectaretur. *Cedrenus*.

VII. LEO circa annum Christi 730 Synodum Constantinopolin convocavit. In qua controversia de imaginum cultu & veneratione, deque intercessionem Mariae virginis ac sanctorum, ac de mortuorum reliquiis, discutienda fuit proposita. Disputatum est in utramque partem inter Patres acriter. Tandem ex mutua sententiarum collatione effulsit: Sanctorum intercessionem esse fabulam: imaginum & reliquiarum cultum atque adorationem esse meram Idololatriam, verbo Dei contrariam. *Damnata* igitur sunt a Patribus, ex regula verbi divini, cultus & veneratio imaginum. Huic decreto omnes, qui adfuere, subscripserunt. Verum his decretis restitit *Germanus* Constantinopolitanus Patriarcha, qui totus Pontificiis superstitionibus erat addictus. Cum igitur nihil plausibile amplius pro sua sententia afferre posset, Patriarchatu Constantinopolitano sese abdicavit: In cuius locum *Anastasius* Presbyter ordinatus est. *Diaconus, Zonaras, Regino lib. 1. Chron. Bergomensis lib. 10.*

VIII. Imperator, ad exsequenda decreta Synodi, imagines & statuas in medio urbis congestas comburi iussit, & picturas parietibus illitas albario obtextit. *Sabellic. Sigebert*.

IX. GREGORIUS Papa A. C. 732. Romae Concilium celebrat in causa de imaginibus. Decernitur legatio a Pontifice ad Imperatorem. Item, Senatus regni Italici similiter legatum mittunt Constantinopolin, deprecaturum pro imaginibus; sed fere annuo spatio detinentur, & sine responsione legati dimittuntur. *Anastasius*.

X. GREGORIUS Papa A. C. 733 iterum supplicat Imperatori cum aliis illustribus viris in Italia pro restituendis imaginibus, sed frustra id fuit: legati detenti per 8 menses re infecta redeunt. *Idem*.

XI. LEO Imp. A. C. 735 crudelissime grassatur in Episcopos & Monachos, qui imaginum cultum defendebant: quibusdam cutem in capite detraxit, & barbam piceliquenti illitam accendit, inde eosdem jugulavit: quosdam ad aeternos carceres condemnavit. *Mend.*

XII. LEO Imp. A. C. 736 pergit in ejiciendis Episcopis, qui imagines defendebant. Oecumenicum quoque Professore cum 12 Collegis

in Schola Constantinopolitana (à Constantino instituta) in ædibus Regiis, noctu, ignibus subjectis combussit: Propterea quod nollet Professor ille (cum suis Collegis) approbare sententiam Leonis, de imaginibus delendis. *Sabellicus, Regino, Sigebertus, Diaconus.*

Prodigia.

ii. A. C. 717. *Hyems* vehementissima fuit, qua in Asia terra centum diebus totis nive ita obducta fuit, ut pleræque animantes & feræ perirent. *Cedrenus.*

iii. Eodem anno Tyberis Romæ ita exundavit, ut urbis muros in humilioribus locis transcendere, domos everteret, agros vastaret, segetesque perderet. *P. Diaconus, Sigebertus, Anastasius.*

iiii. A. C. 729. *bini Cometae* exorti, (inquit *Beda*) quorum alter Solem Orientem præcedebat, alter Solem Occidentem sequebatur; unde *Beda* magnam cladem ominatus est futuram ex Oriente, & ex Hispania, vel Occidente.

v. Eodem tempore, quo Constantinopolis à Saracenis obsessa est, peste fameque circiter 300000 civium perierunt.

vi. In Oriente circa finem Imperii Leonis gravi terræmotu Bithynia & Thracia concussæ, & muri Byzantini magna ex parte collapsi sunt. Ad quorum refectionem cum Leo novum tributum subditis imposuisset, reprehenditur, quod ad privatum quæstum suum potius, quam ad publicum bonum intentus fuerit. Duravit autem tributum illud etiam in multas sequentes ætates. *Chron. Funccii fol. 128.*

CAPUT III.

DE EGRESSU.

LEO (vere Leo) cum diu Ecclesias intempestivo zelo in removendis imaginibus turbasset, quas multo commodioribus rationibus abolere, aut certe earum abusum prohibere potuisset, ex morbo intestinorum mortuus est A. C. 741, die 28 Junii, cum imperasset annos 24, menses duos. *Miscella, Chron. Funccii fol. 128.*

LXXV. IMPERATOR,

CONSTANTINVS

COPRONYMVS.

CAPUT I.

DE ORTU.

I. Generatio.

PATER ejus fuit LEO ISAVRVS Iconomachus.

II. MATER fuit MARIA. Ex hisce Parentibus *Constantinus Copronymus* natus est. *Suidas* inquit: E LEONE nata est versuta pardalis, de serpentino semine, aspis, atrox & serpens volaticus, &c.

II. Appellatio.

I. NOMEN. Dictus est CONSTANTINVS.

II. COGNOMEN. I. Cognomento vocatur *Constantinus QUINTVS*: quia ante eum quatuor Imp. hujus nominis fuere.

2. COPRONYMVS dictus, quia infans cum baptizaretur, sacri lavacri aquas ventris excrementis polluit.

Simile exemplum habemus in Imp. *Wenceslao*, Caroli IV filio, qui aquam baptismi, cum baptizaretur, stercore egesto fecisse scribitur. Atque ita uterque recte *Copronymus* dici potest, quia hic in Occidente, ille in Oriente aquam baptismi conturpavit.

3. CABALLINVS à quibusdam vocatus, ideo, quod caballino stercore plurimum delectaretur.

CAPUT II.

DE PROGRESSU.

I. ACTA OECONOMICA.

VXORES habuit tres, & filios quatuor.

PRIMA uxor fuit Cagani Scytharum Ducis filia, quam pater Leo III, cum eam in religione Christiana institui, & sacra baptismatis aqua ablui curasset, HELENAM appellavit, eique in uxorem dedit: ex qua Constantinus unicum suscepit filium LEONEM IV, in imperio successorem.

SECUNDA fuit MARIA ARMENIA, ex qua nulli ipsi nati sunt liberi: quia illa non multo post, quam eam in uxorem duxerat, vitam cum morte commutavit.

TERTIA dicta fuit EVDOKIA, ex qua res suscepit filios, CHRISTOPHORVM, NICEPHORVM & NICETAM, quos A. C. 769 Cæsares fecit.

II. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

Vivo parente *Augustus* appellatus, & à Patriarcha, cui nomen fuit GERMANVS, coronatus est A. C. 720. Patri vero defuncto in imperio successit A. C. 741.

II. Imperii administratio.

I. Sub hoc Imperatore maximum detrimentum

cepit Respubl. plurimisq; rebus imperii jus dignitasque imminuta est. *Historici* enim referunt, cum à Deo defecisse: magicis maleficiis, luxuriis, cruentis sacrificiis, caballinis stercoribus & lotio delectatum, eosque qui male olerent magnificisse. Libidinibus & Dæmonum invocationibus gavisum esse, & tyrannice & illegitime imperio abutum, legumque à Patribus traditarum persecutorem fuisse, &c. Eumque nec Christianum, nec Iudæum, nec Paganum, sed colluviem quandam impietatis fuisse: instar Africanarum ferarum, quæ ex diversi generis coitu multiformes, confusaque specie, & immanitate nasci perhibentur. *Diaconus, Zonaras, Sigebertus, Cedrenus, Chron. Funcii fol. 127.*

11. *Constantinus* Iros & Armenios evocatos in Thraciam deduxit, ut ibi habitarent; multos etiam cum suis familiis in ipsam urbem Constantinopolin recepit, ut urbs peste evacuata iterum repleretur.

111. A. C. 766. *Constantinus* Imperat. legatos misit ad *Pipinum* Franciæ Regem, cum muneribus. Illi attulerunt inter alia *Organum*, instrumentum musicum, nunquam in iis regionibus visum; ad cuius exemplum postea alia instrumenta efformata sunt, & in templis usurpata: unde postea nostra Musica, quæ in consonantiis progreditur, inventa est. Voluit autem hac ratione *Pipino* persuadere, ut & ipse imagines demoliri velit. *Annales Franc. Avent.*

II. ACTA SAGATA.

I. Bellum contra Saracenos.

Constantinus Imperat. statim cum ad imperium pervenisset, contra Saracenos in Asiam movit. Interim *Artabastus*, (alii *Artavastus*) qui affinis ejus erat, & *LEONIS* Isaurici filiam uxorem habebat, imperium invasit. Ideo *Constantinus*, etli contra Saracenos res fortiter gesserat, tamen in Asia hybernare coactus est. *Artavastus* interim, ut vulgum sibi conciliaret, imagines Constantinopoli restituit, & liberos *Constantini* captos in vinculis habuit. *Miscella.*

II. Bellum contra Artavastum, affinem suum.

1. Filius *Artavasti* (vel *Artabasti*) exercitum eduxit contra *Constantinum* anno C. 742, mense Augusto, sed turpiter victus est. *Miscella.*

2. *Constantinus* Imp. & *Artavastus* de imperio disceptantes, arbitrum fecerunt *Walid* Saracenum, & uterque sibi ab ipso auxilia petiit. *Walid* vero utrique infensus, cum hoc modo imperium injuriis

opportunos esset, Natoliam invasit, & omnia crudeliter vastavit. *Miscella.*

3. *Constantinus* Imp. A. C. 743. Chalcedonem venit; inde per Abydum in Thraciam accessit, & ad murum in conspectum civium castra locavit. *Artabastus* autem urbe egressus, prælio cum eo disceptavit, & victus in urbem fugatus est. Cum vero *Constantinus* classe omnem comitatum impediret, & jam Constantinopoli ingens esset fames, *Artavastus* à plebe pulsus, & *Constantinus* Constantinopoli vi potitus est, *Artavastum* Pseudo-imperatorem cum duobus filiis captum oculis privavit, alios proceres & defectionis auctores trucidavit. *Cedrenus, Miscella, Chron. Funcii fol. 128.*

4. *Constantinus*, cum urbem per milites diripisset, Patriarcham multis contumeliis affectum, & in urbe in asino aversum sedentem circumduxisset, tandem dignitati restituit. Et vocato legato Pontificis Romani, Divo Petro aliquot prædia donavit. *Anastasius.*

III. Bella contra Bulgaros.

1. *Constantinus* contra Bulgaros exercitum eduxit A. C. 759, sed infelici successu. Victus enim, & in aciem multipræstantissimi viri perierunt, & cum dedecore Constantinopolim rediit. *Miscella.*

11. *Constantinus* A. C. 763, die 16 Junii, per Thraciam in Pontum Euxinum cum exercitu navigavit, & ad Anchialum castra metatus est: cui occurrit *TELESIS* Bulgarorum Rex magno exercitu, ultimo Junii, & prælio decertarunt. Sed Bulgari cum horis fere octo pugnassent, victi sunt. Ideo *Bulgari* Regem suum, quod videbatur cum *Constantino* conspirasse, aut alias infelicitate pugnasse, trucidarunt. *Constantinus* Constantinopolim rediens triumphavit. *Miscella.*

111. *Constantinus* A. C. 764. Bulgaros in spem pacis conjecit, interea eos ferro & incendio vastavit. *Miscella.*

111. *Constantinus* A. C. 765, infida pace cum Bulgariis facta, iterum inopinato in Bulgariam irrupit, & tuguria multa Bulgarorum corripuit; re tamen infecta rediit.

v. A. C. 766, die 21 Januarii, movit contra *Bulgaros*, classe comparata ad Anchialon, quæ fere tota tempestatibus disjecta est, & hominum multa millia perierunt. *Miscella, Cedrenus, Chron. Funcii fol. 129.*

vi. Ann. C. 774. *Constantinus* mense Martio in Bulgariam expeditionem instituit, qua pax Bulgariis exorta est, quam tamen non sancte servarunt: ideo *Constantinus* eos obruit, & 12000 eorum interfecit, ita ut ne unum ex suis amitteret. Inde

iterum pax constituta est, ne alter alterum læderet. *Cedrenus.*

VII. A. C. 775, mense Augusto, *Constantinus* bellum contra *Bulgaros* movit, sed ibi anthrace correptus, febribus mortuus est die 14 Septembris. *Miscella.*

III. ACTA ECCLESIASTICA.

I. CONSTANTINVS A. C. 754 decreta fecit contra imagines, ut omnes simul vocarentur *Idola*, ne quis imagines haberet: permisit tamen omnibus, ut per crucem Christi jurarent. *Theoph.*

II. CONSTANTINVS A. C. 755, occasione controversiæ de imaginibus tollendis, Synodum Constantinopolin convocavit, ex trecentis & triginta octo Episcopis, & in ea non solum imaginum cultus, sed etiam ipsæ imagines à *Patribus* damnatæ, ac ne fierent prohibitæ sunt. Verba decreti sic habent: *Qui ab hoc die imaginem ausus fuerit sibi parare, aut adorare, aut in Ecclesia aut in privata domo constituere, aut clam habere, si Episcopus fuerit aut Diaconus, deponitor: Si vero solitarius aut laicus, anathemate percellitor, imperialibusque constitutionibus subjicitor, ut qui divinis decretis repugnet, & dogmata non observet.*

Hujus autem Synodi Decreta *Constantinus* Imperator crudelissime executus est: & quidem ipsius mandata sævissime exsequebantur præcipui Imper. officarii & Præfecti, longe acerbius quam Christiana modestia & mansuetudo requirebat. Et si enim homines superstitiosi, qui imaginum cultum mordicus retinebant, graviter peccabant: tamen instituendi potius, quam affligendi & occidendi erant. Et *Imperator* non modo imaginum adorationem prohibuit, verum etiam Sanctorum reliquias igni tradidit, & titulum *Sancti*, neque Mariæ virginis, neque Apostolis, neque Martyribus tribui voluit. *Sacerdotes* & *Monachos*, adversantes abrogationi imaginum, variis & atrocibus suppliciis è medio tollebat. *Andream* quendam Monachum, à quo reprehendebatur ob abrogatum imaginum cultum, flagris occidit. Alium quendam Monachum *Stephanum*, virum celebrem, ob similem causam post multa tormenta interfecit, & in fossam condemnatorum abjecit. Multos etiam Senatorii ordinis ob imaginum cultum extremo supplicio affecit. *Petrvm Stiliten* à Metra, nobilem virum, ab officio removit, in carcerem conjecit, postea tractum per plateas in locum supplicii projici jussit. *Constantinum* Patriarcham in exilium misit: eundem revocatum, alapis cædi, & asino impositum, in ludis Circensibus circumduci, conspui, pulvere

conspergi, & tandem capite plecti jussit. Multa millia hominum, qui in Synodum illam de abolendis imaginibus non consentiebant, è medio sustulit. Quosdam oculis privavit, nares præcidit: quosdam saccis insutos, & lapidibus aggravatos in mare projecit: Multa monasteria cremavit, vel in profanos usus transtulit. *Diaconus, Zonaras, Sigebertus, Chron. Funccii fol. 128.*

III. A. C. 771. *Constantinus* apud Ephesum Monachos coëgit, ut Monachas uxores ducerent. *Chron. Funccii fol. 129.*

IV. CONSTANTINVS Nicetam Episcopum Constantinopolitanum fecit, tantum eam ob causam, quod imagines pictas de parietibus abraderet, ligneas exureret, metallicas conflaret, & in alias formas refunderet. Fuit autem hic *Nicetas* natione Sclavus, servili genere ortus, eunuchus, in mulieribus ministeriis à puero versatus; profanarum & sacrarum literarum adeo rudis, ut vix legere nosset. *Diaconus, Zonaras, Sigebertus.*

Prodigia.

I. Ann. C. 746. magnus in Syria terra motus fuit. Innumerabilia in urbibus perierunt hominum millia, corruerunt templa & monasteria. *Cedrenus.*

II. Eodem anno *Pestis* Siciliam, deinde sensim omnes maris insulas, & totam denique Græciam invaluit. *Chron. Funccii fol. 128.*

III. *Tenebra caliginosa* (inquit *Cedrenus*) fuerunt à die 10 Augusti, usque ad 15. A. C. 746. *Miscella* extendunt has tenebras usque ad diem 25 Augusti. *Anastasius* has tenebras inchoat à die 4 Augusti, easque extendit usque ad diem 15 Octobris.

IV. A. C. 747. *Pestis* Constantinopolim graviter afflixit, & cruces Constantinopoli, quasi oleo factæ, in vestimentis hominum apparuerunt. Inde *pestis* adeo invaluit, ut totæ domus occluderentur, & deessent qui defunctos sepelirent. Iumentis igitur cadavera exportarunt, eaque sepulta sunt in propugnaculis, suburbiis, cisternis: tandem horti quoque effossi, & vineæ, ut sufficerent loca sepeliendis defunctis. *Chronicon Funccii fol. 128. Cedrenus.*

V. A. C. 750. *Terramotus* prodigiosus in Mesopotamia & Syria fuit. Non enim ædificia (ut alias in terræmotibus fieri solent) corruerunt: sed integræ urbes ex uno loco in alium, & quidem ultra milliare unum, translatae fuerunt. In Mesopotamia terra disrupta fuit ad duo millia passuum, & ex ea voragine ascendit alia terra alba, simulque animal prænuncians adventum peregrinæ gentis contra Saracenos. *Chron. Func. fol. 128. Annales Misc.*

VI. A. C. 756 iterum tanta fuit sævitia pestis in urbe

urbe Constantinopoli, ut propemodum habitatoribus exauriretur. Itaque ne *Imperator* vacuæ urbi imperaret, novos colonos undique collegit, ac Constantinopolim traduxit. *Chron. Funccii fol. 129.*

VII. A. C. 764. mense Febr. cum hyems desæviisset, pontus per Bosphorum in Propontidem ingentia perpulit glaciæ fragmenta, quibus plusquam triginta hominum insistere poterant, & tuto in mari inveni: muros urbis Constantinopolitanæ hæc fragmenta alicubi everterunt. Sequenti Martio mense continuæ fuerunt trajectiones stellarum. *Misc.*

VIII. A. C. 767. tanta siccitas in Thracia fuit, (cum nec pluvia nec ros de cælo caderet) ut cisternæ, thermæ, fontes & fluvii Constantinopoli deficerent. *Diaconus, Sigebertus, Chron. Funccii fol. 129.*

CAPUT III.

DE EGRESSU.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

Constantini in Bulgaros expeditio. Supra diximus, quod Constantinus sæpius adversus Bulgaros bella suscepit. Cum igitur postremum adversus eos expeditionem suscepisset, carbunculus eum invasit.

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

Cum Constantini pedem carbunculus corripuisset, vehementes quoque & calidæ febres accesserunt, quæ eum sic urebant, ut vociferaretur, se viventem in ignem coniectum esse, quo etiam morbo extinctus est A. C. 775, cum imperasset annos 34, menses 2, & diu multumque non modo in cultores imaginum (qui docerimeliora, non interfici & jugulari debebant) sed etiam in alios multos bonos viros, qui ipsius scelera improbabant, crudelissime sæviisset.

Quidam *Historici* addunt, eum elephantico morbo fuisse correptum, & adusti spumantisque sanguinis vitio putridam carnem, nervos & ossa destituisse, eumque ulceribus replevisse.

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

Post mortem ipsius, Irene cadaver *Copronymi* socii repositum hortatu *Theodori* Episcopi publice cremari, & cinerem in mare jactari iussit, quod imaginum cultum abrogasset. *Diaconus, Zonaras, Sigebert. Ivo in Chron. Sabellicus Ennead. 8. l. 8.*

LXXVI IMPERATOR,
L E O I V.

I. O R T V S.

I. Generatio.

I. **P**ATER fuit CONSTANTINVS COPRONYMVS.

II. MATER fuit HELENA CHAZARA, pia & religiosa fœmina.

II. Appellatio.

Dictus est LEO IV, quia tres ante ipsum Imperatores dicti fuerunt.

II. P R O G R E S S V S.

I. ACTA OECONOMICA.

Vxor ejus fuit IRENE, ex qua suscepit filium nomine CONSTANTINVM, qui ipsi in Imperio successit.

II. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

Anno Christi 771. à patre *Augustus* appellatus, & à Patriarcha Constantinopolitano coronatus est. Patre vero defuncto, solus Imperium administravit.

II. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA.

I. LEO Imperator dum Constantinopoli res Imperii ordinat, rogatur à proceribus Imperii, ut filium suum Constantinum velit creare Imperatorem; quod facturum se pollicetur LEO, si sibi jurent omnes & singuli, se nullum alium imperare passuros, nisi filium Constantinum, post suum obitum. Iuratur in die Parasceves ante Pascha, & Dominica Paschatis Constantinus creatur Imperator, A. C. 776, die 14 Aprilis.

II. Mense Maio *Nicephorus* Cæsar, frater Leonis, consilia init cum quibusdam proceribus de deiciendo fratre Leone: sed eos Leo comprehendit, & majestatis reos attonderi, & captivos in Chersonesum mitti jubet. *Miscella.*

II. ACTA SAGATA.

A. C. 779. Leo exercitum 100000 hominum in Syriam misit: qui commisso prælio, quinque Amirades, & sex Arabum millia conciderunt. *Chron. Funccii fol. 130. Miscella.*

III. ACTA ECCLESIASTICA.

1. Ejusdem cum patre fuit religionis. Nam imaginum adorationem prohibuit, & id edictum violantes, Jacobum Protospatharium, & Papiam, & Strateium, & Theophanem, cubicularios suos, & alios horum similes, graviter punivit contumelia tonsuræ, & carcere.

1. I. Leo apud conjugem Irenen quasdam imagines reperit; eas Irene negat, se conscia, paratas esse: Suspiciatur igitur Leo, eas ab aulicis subministratas fuisse: quapropter aulicos quosdam (uti dictum) occidit, & à conjugē sua postea se abstinet. *Miscella.*

III. T E L E R I C V S Bulgarorum Rex, à suis pulsus, Constantinopolim fugit; ubi honorifice suscipitur à Leone, instituitur in Christiana religione, creatur Patritius, baptizatur, & accepit uxorem, Irenes Imperatricis consobrinam.

III. E G R E S S V S.

Leo coronam ex jaspidibus & aliis gemmis confectam, quam Imperator Mauritus (aliis Heraclius) in honorem DEI crexerat, & in templo Sophiæ deposuerat, captus gemmarum & auri splendore è templo abstulit, dicens: Eum, cujus sit templum, pauperiem & non gemmas probasse, & simul suo capiti diadema illud imposuit. Verum hunc LEONIS Imp. sarcasum DEVS ultus est, ut carbunculi in capite enascerentur, & accedente febre valida misere vitam cum morte commutaret A.C. 780, die 6 Septemb., cum imperasset annos 5, & dies sex. *Zonaras. Diaconus. Blondus Decad. 2. lib. 1. Chron. Funccii fol. 130.*

Micyllus, tale de eo quasi Epitaphium epigramma composuit:

Æmulus hic patris, rapto diademate sacro

Exornasse comas dicitur ipse suas.

Ergo & sacrilegam mox percutit ultio frontem,

Vstius obit, facto tuberis igne caput.

LXXVII IMPERATOR,

C O N S T A N T I N V S VI.

cum Matre IRENE.

I. O R T V S.

1. *O*rtus Imperii fuit tranquillus, in quo Irene, marito suo LEONE IV. defuncto, cum filio 10 annis regnavit.

1. I. Irene una cum filio ambo Idolorum cultum de novo restituebant & tuebantur: duo enim Epi-

scopi Constantinopolitani sibi succedentes, PAVLVS & postea TARASIVS, Idolorum cultum approbabant. Ideo A.C. 785. *Synodus* convocatur, & Episcopi sive legati ipsorum conveniunt die 7 Augusti, Constantinopoli in templo Apostolorum decretum facturi de restitutione imaginum & cultu ipsarum. Cum vero ii qui adorationem imaginum improbabant, minus audirentur, seditione plebis & militum *Synodus* disturbatur, & Episcopi domum redeunt.

I R E N E Imperatrix irata plebi & militibus, ut otiosum vulgus Constantinopoli ejiceret, in initio decimæ indictionis, indicit expeditionem, quasi versus Saracenos profectura: sed cum in Thraciam venisset, populo arma ademit, & multos in naves impositos in insulas passim misit. *Diaconus, Miscell.*

III. Cum I R E N E eos, qui imaginum cultum in *Synodo Constantinopolitana* oppugnaverant, fraude armis privasset, in exilium ejecisset, seque exercitu munivisset, juxta consilia Legatorum Romani Pontificis, indixit *Synodum Nicæ* A.C. 788, (aliis Anno 787) ad quam circiter 350 Episcopi, Abbates & Monachi convenerunt, referente P. Diacono lib. 23. rer. Romanar. ac Sigeberto in Chron. Vbi primum lectæ sunt literæ Imp., Pontificis Romani, inde aliorum Episcoporum. Recitata quoque fuit Epistola Adriani Pontificis ad Tarasium Patriarcham Constantinopolitanum, in qua eum hortatur, ut deinceps etiam venerandas imagines, primum juxta humanam figurationem Christi DEI & Hominis, secundum nos, & pro nobis & propter nos incarnati, deinde inviolatæ & veræ Deiparæ, postremo omnium Sanctorum suorum colere & adorare pergat. Hanc Adriani sententiam sese probare omnes istius Concilii Patres testati sunt. Hanc *Synodum Nicenæ* II. Græci vocant Oecumenicam VII. sed paullo post A.C. 794. CAROLVS MAGNVS *Synodum Francofurdianam* propter hæresin Felicis (quod CHRISTVS sit Filius DEI adoptivus secundum humanam naturam) convocavit: in ea Pontifex Adrianus petiit confirmari acta *Synodi Nicenæ*; quod Patres istius Francofurdianæ *Synodi* absque legitimo examine facere recusarunt. Instituta igitur disquisitione, & facta collatione decretorum utriusque *Synodi*, tum illius, quæ sub Constantino Copronymo prorsus damnaverant ac rejecerat Imagines, quasi nec pingere nec habere eas liceret, tum hujus, quæ sub Irene Imperatrice non modo habendas, sed etiam adorandas & colendas asseveraverat, mediam sententiam amplectuntur, ac statuunt, quod imagines habere in templis & privatis locis per se non sit impium vel illicitum, sed

sed eas adorare & venerari sit à fide Christiana alienum, & cum superstitione gentilium congruat. Reprobant igitur Adriani Pontificis & Græcorum de cultu imaginum decreta. In hac Synodo convenerunt Episcopi, Sacerdotes, Abbates & Monachi ex Gallia, Italia & Germania. *Avent. l. 4. Annal. Regino l. 2. Blondus l. 1. decad. 2.*

I V. Anno Christi 780. Constantinopoli seditio oritur, ubi quidam *Nicephorum* fratrem *Leonis* carcere liberare & Imperatorem constituere conantur; sed *Irene* Principibus revocat in mentem juramentum, quod dederant *Leoni*, & seditiosos aut in carcerem conjicit, aut in exilium pellit. Patruos vero omnes, *Nicephorum*, *Christophorum*, & alios duos, sacerdotes facit, cum eos attondisset. *Miscell.*

V. A. C. 781. *Irene Helvidium* præfectum Siciliae facit: qui tamen favebat clanculum *Nicephoro* fratri *Leonis*, eumque promotum cupiebat; sed *Irene*, re comperta, ipsius uxorem & liberos carceri includit. Anno sequenti exercitum contra *Helvidium* mittit, eumque aliquot præliis fractum Sicilia pellit, qui cum *Nicephoro* in Africam ad Saracenos fugit. *Miscell.*

V I. *Irene* A. C. 781. mittit legatos ad *Carolus Magnum*, qui conciliarent nuptias inter filium suum *Constantinum* & *Rothrudin* filiam *Caroli*: additur legatis *Elisæus* eunuchus, qui *Rothrudin* Græcam linguam & mores Græcorum doceret. Sed conjugium hoc postea impeditum fuit ab ipsa *Irene*: quæ verebatur, ne filius invalesceret potentia plus quam sibi usui esset.

V I I. *Irene* A. C. 784. cum filio *Constantino* in Thraciam excurrit, locum condendæ urbis electura.

V I I I. *Irene* A. C. 788. filio suo *Constantino* uxorem dat *Mariam* Armeniam, patre quidem pio, sed ignobili ortam, nuptiæ hæ apparantur mense Novemb. invito tamen *Constantino*. *Miscell.*

II. P R O G R E S S V S.

Progressus fuit turbatus. *Irenes* primo gubernatio fuit tranquillior, quamdiu ei paruit filius: simul ac vero ille Imperium suis consiliis regere voluit, inter matrem & filium dissensus ortus est. Nam,

I. Cum *Constantinus* quosdam matri addictos removeret, illaque sentiret Principes quosdam aulae studere filio, ut se remota solus Imperator fiat, eos interceptit, & detonsos in Siciliam ablegavit in exilium, & exercitum populumque coëgit, ut sibi, neglecto filio, fidelitatem jurarent. Verum exercitus Constantinopolitanus Armenia evocatus, ut fide-

tatem juraret Imperatrici *Irene*, pertæsus Imperii muliebris, & quia in *Constantini* verba prius iurassent, *Constantinum* Imperatorem poposcerunt, quorum exemplum deinceps & cæteri omnes secuti sunt: ideoque *Constantinus* matrem cepit, eique Imperium abrogavit A. C. 790. mense Novembri.

I I. *Constantinus* rogatus à matre & à quibusdam optimatibus, matrem iterum in consortium Imperii recepit A. C. 792. Ei iurarunt fidelitatem reliqui exercitus præterquam qui erant in Armenia. Factum die 15 Januarii. *Miscell.*

I I I. Cum *Constantinus* contra Bulgaros expeditionem susceperet A. C. 792, & prælium non succederet ex arbitratu; *Nicephoro* per seditionem militarem rerum summa commissa est: Quo audito, *Constantinus* patruum *Nicephorum* oculis privavit, & coortum tumultum magno periculo vix compressit; reliquis duobus, *Christophoro* & *Niceta*, præter oculos effossos, etiam linguam abscidit, idque factum suasu matris, die Sabbati.

I V. *Constantinus* in odium venit propter crudelitatem in Patruos, ideo Armenii rebellarunt, contra quos exercitum misit, multosque cepit, partim interfecit, partim publicatis bonis relegavit. Armenii hac crudelitate magis exasperati, propugnacula quædam *Saracenis* tradiderunt.

V. *Constantinus* Imper. odio persequens uxorem *Mariam*, finxit se veneno ab eo petito, eamque repudiavit, & cœnobio inclusit, A. C. 795, suasu matris, quæ filium populo invisum reddere cupiebat. Eodem anno aliam conjugem duxit nomine *Theodeten* (aliis *Theodoram*) ex gynæceo: eam coronavit Augustam, exque ea suscepit filium nomine **LEONEM**.

I I I. A C T A S A G A T A.

I. Contra Sclavos.

A. C. 783. *Irene* exercitum misit contra Sclavos, qui jam vastabant Thessaliam ac Peloponnesum, eosque Græcia feliciter eiecit, & multis spoliis potita est.

I I. Contra Carolus Magnum.

Irene irata *Carolo*, quod Ducem Beneventanum clientem suum in ordinem redegerat, exercitum misit cum *Adelgisio* Rege olim Longobardorum, qui Longobardorum regnum reciperet. Sed *Grimoaldus* Dux Beneventanus cum *Spoletano* Duce & auxiliis *Caroli* Græcos in Calabria egregie vicerunt, & Italia pepulerunt.

III. Contra Bulgaros.

1. *Constantinus* Imperator A. C. 791. in Bulgariam movit, sed infelicitè tentavit pugnam, & aliquot suorum amisit: ideo Constantinopolin rediit.

2. A. C. 792. iterum exercitum eduxit magna spe victoriæ, atque ob id incautius egit: ideo magno prælio victus est, quo multi optimatum ceciderunt. Ipse Constantinopolin refugit, & Bulgari castris etiam cum omni Imperatorio instrumento potiti sunt.

3. Bulgarorum Rex *Cædames* A. C. 796. novum tributum postulavit à Constantino, qui se venturum pollicitus in Bulgariam, & tributum allaturum. Profectus igitur Constantinus, cum hostem nullum obviam haberet, Bulgariam longe lateque vastavit. *Miscell.*

IV. Contra Saracenos.

1. *Constantinus* A. C. 791. autumnò bellum movit contra Saracenos, abiitque in Ciliciam; sed cum aquationis locum non inveniret, Constantinopolin rediit.

2. A. C. 797. mense Martio iterum contra Saracenos exercitum eduxit, sed proditiōe suorum motus Constantinopolin rediit.

III. EGRESSVS.

1. *Egressus fuit tragicus.* Mater namque filium de Imperio removendo consultans, misit certos homines, qui eum caperent. Hi capto, jussu *Irenes*, oculos effoderunt tanta crudelitate, ut paucis diebus post moreretur A. C. 797, cum solus annis 10, cum matre vero an. 17 imperasset. Excecatus autem est eadem die & hora, qua ante quinquennium patrui oculos effodiendos curaverat. *Cedr.*

11. *Irene*, sublato filio, iterum sola imperavit: quæ statim *Nicephorum* & *Christophorum*, mariti fratres *Athenas* relegavit, & ibidem eos occidi jussit.

111. *Irene* cum metueret potentiam *Caroli*, qui aliquas urbes in Italia occuparat, & Siciliam invasurus videbatur, legatos ad *Carolū* misit de pace A. C. 802. nec *Carolus* abnuit, occasionem sibi oblatam ratus Siciliæ potiundæ absque bello, si *Irenen* Imperatricem conjugem duceret, & Imperium orientis cum occidentali conjungeret: misit igitur Constantinopolim legatos. *Miscell. Cedr.*

1 v. *Nicephorus* eodem anno, die ultima Octobris, adhuc ante mediam noctem, in præsentia legatorum *Caroli*, adjuvantibus aliis, *Irenen* Imperatricem, quæ jam annos 23 regnarat, Imperio deposuit, & sequenti die in cœnobio conclusit, inde mense Novembr. eandem in Lesbū Insulam relegavit, & ut à nemine conspiceretur, custodiri jussit: ubi exulans mortua est. *Cedrenus.*

NICEPHORVS.

1. *Nicephorus*, cum *Irenen* Imperatricem Imperio deposuisset, illud vicissim arripuit A. C. 802. Fuit hic homo dolosus, perfidus, crudelis, rapacibus & viscosis manibus, & pecuniæ mancipium. Nec profuere tamen thesauri corrafi contra Saracenos, quin crebris expeditionibus provinciis Romanis multas clades inferrent, totumque Orientem, uti Bulgari Occidentem, depopularentur.

11. *Nicephorus* cum annos 8, mens. 9, Imperio male præfuisset, à Deo digna malitia sua præmia accepit. Nam Bulgari resistendum ratus, exercitu comparato, primum secunda fortuna usus, *Crumni* Regis aulam occupavit: at cum nullas pacis conditiones admitteret, Bulgari, in desperationem conversi, noctu impetu in illius tabernaculum facto, cæsis comitibus & corporis custodibus, *Nicephorum* obtruncarunt. Caput amputatum, crucique affixum, spectaculo & despiciatui fuit: quod deinde *Crumnus* Bulgarorum Rex, cute dempta, argento inclusum, pro calice usurpavit, infusoque vino, sodalibus ex eo propinavit. *Miscell. Chron. Funccii fol. 131. Hister. Magd. Cent. 9.*

PERIODVS IV IMPERATORVM

Germanorum, in Occidente, à CAROLO MAGNO

usque ad RVDOLPHVM II.

DYNASTIA PRIMÆ,

FRANCORVM.

I. IMPERATOR GERM.

CAROLVS MAGNVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. Generatio.

1. **P**ROAVVS fuit PIPINVS CRASSVS, Major domus in Francia. Majores domus autem fuerunt palatii Regis, siue aulae, praefecti. Hi anno Christi 666. primum coeperunt adhiberi ad gubernationem regni, cum Reges ipsi, otio & voluptatibus dediti, rebus praesse nollent.

II. AVVS fuit CAROLVS MARTELLVS. Fuerat ille expellice natus. Nam Pipinus pater vivente uxore PLECTRVDE concubinam ALBORDAM seu ALPAIDAM duxit, ex qua genuit CAROLVM MARTELLVM, quem postea heredem fecit omnium suorum bonorum, cum legitimi liberi fere extincti essent. Hic Carolus Martellus, invictae virtutis vir, justitiae ac aequitatis acerrimus propugnator fuit. Licet enim ipse expellice prognatus, & à noverca Plectrude aliquandiu in vinculis detentus: tamen elapsus custodia, variis bellis dignitatem paternam recuperavit, quam Griomaldo fratri, ejusque filio Theobaldo ademptam Childericus II, Rex Galliae, auxilio Ducis Frisiorum Radbodi, (qui jamjam baptizandus retracto pede maluit cum majoribus esse in inferno, quam in caelo cum Christianis) Reginofredo concesserat: Regem deinde à nutu suo penitus suspendit, Saxones, Suevos & Bavaros compescuit, Frisios domitos fidei Christi profiteri coegit, Saracenorum 385 millia, qui ex Hispania in Aquitaniam ab Edone Aquitaniae Duce evocati fuerant, uno praelio trucidavit, provinciaque Edonis occupata, tot tantisque factis promeruit, ut Galliarum Pater diceretur. Sigebertus, Regino, Marian. Aemylus, & scriptores Gallici.

Mortuus est CAROLVS MARTELLVS A. C. 741, die 22 Octobr. & reliquit tres filios.

1. CAROLOMANNVM, qui A. C. 746, hujus mundi gloriam & bona caduca contemnens, Romam profectus & Monachus factus est, Pipino fratri ditiones suas relinquens.

2. PIPINVM Caroli Magni patrem.

3. GRIFONEM. *Franc. Annal.* & alii.

III. PATER fuit PIPINVS BREVIS, qui regiam dignitatem Galliae in suam familiam transfudit. Childericus enim Francorum Rex à Pipino apud Zachariam Rom. Pontif. accusabatur, quod solo Regis titulo contentus otiosam vitam degeret, & muneris sui officiis neglectis curam omnem regni in ipsum Pipinum rejiceret. Itaque jussu Zachariae Pipinus appellatus est Rex Francorum A. C. 750, & Childericus Rex tonso capite in monasterium detrusus est, ubi & vitam finit, ultimus primae stirpis Francorum, qui ex eadem familia annis 331 à Pharamundi principio recta linea inter se successerant. Nam Gallici Scriptores in Regum suorum familiis tres mutationes numerant. Primam à Pharamundo usque ad Pipinum annorum 331. Secundam à Pipino usque ad Hugonem Capetum Comitem Parisiensem annorum 237. Tertiam ab Hugone Capeto usque ad nostra tempora. Pipinus autem à S. Bonifacio Archiepiscopo, A. C. 750, (aliis 751,) in Regem Francorum unctus est, & A. C. 756 contra Aistulphum Longobardorum Regem bona Ecclesiae Romanae non restituentem exercitum in Italiam duxit, illumque pactis stare coegit. S. Petro etiam Ravennam, aliaque Italiae loca donavit. Hoc anno mortuus est AISTVLPHVS, cui DESIDERIVS ultimus Longobardorum Rex substitutus: qui regnavit annos 18. Decimo enim octavo anno imperii sui Desiderius à Carolo M. captus in exilium missus est. Ita Longobardorum in Italia regnum ad Franciae Reges transiit anno 206, postquam Longobardi Italiam primum intraverant. vide Histor. Iustini Junioris Imp. cap. 2. in act. Sagatis. Mortuus est PIPINVS Parisiis A. C. 768, cum regnasset an. 18, superstitibus duobus filiis, Carolo, & Carolomanno, qui patre defuncto patria regna inter se diviserunt, & Carolus, concessio fratri Australiae regno, sibi Franciam regendam sum-

fit. *Sigebert. Schaff. Regino. Contract. Frising. Marian.*

IV. MATER dicta fuit BERTHA. *Aventin. Annal. Bojar. lib. 4. pag. 183.*

Circa nativitatem autem Caroli M. duæ circumstantiæ sunt notandæ: 1. TEMPVS. 2. LOCVS.

1. Quod TEMPVS attinet, natus est A.C. 742, die 28 Ianuarii. Tradunt Historici, quod paullo ante nativitatem ejus *Stella* venusta atque fulgida in cælo conspecta sit, quam omnes cum admiratione summa adspexerunt. Quæ præfagium fuit, hunc puerum magnum futurum *Monarcham*, qui præ cæteris in Principibus in Mundo velut hæc stella sit fulsurus; Quod etiam eventu comprobatum fuit. *Abbas Spanheimensis.*

2. LOCVM quod attinet, Historici hac in re dissentiunt. Quidam enim referunt, *Carolus* natum esse in arce *Carlsburg*, tribus milliaribus supra *Monacum*. *Aventin. lib. 4.* Alii in villa *Ingelheim*, duobus millibus passuum à *Moguntia* distante. *Theodoricus Niem. in Comment.*

Fuit *Carolus Magnus* natione *Germanus*, quia ex *Francia* orientali fuit oriundus, & *Francones* (quos nonnulli *Francos* orientales appellant) *Germani* populi sunt. *Francia* autem duplex est, *Orientalis* & *Occidentalis*. Ad *Orientalem* *Franciam* (quæ & *Franconia* dicitur, ab ortu terminatur *Bohemia*, à meridie *Bojaria* & *Suevia*, ab occasu *Rheno* fluvio, à Septentrione *Hassia*, & *Thuringia*) pertinebant *Thuringi*, *Saxones*, *Frisii*, *Bojarii*, *Suevi*, *Lo-*

tharingi, & alii. Ad *Occidentalem* vero *Gallia* *Belgica*, *Celtica*, *Lugdunensis*, & regna reliqua referebantur. De hac divisione sic scribit *Iohannes Nauclerus generat. 27.* *Carolus Magnus* Rex *Francorum* dicebatur: quod idem erat ac si nominatus fuisset Rex *Germaniæ* & *Galliæ*. Nam clarum est, quod eo tempore omnis *Gallia Transalpina*, & etiam *Germania* à montibus *Pyrenæis* usque in *Pannonias*, *Francia* dicebatur: illa, id est, *Germania*, *Francia Orientalis*: hæc, id est, *Gallia*, *Francia occidentalis*. Inde etiam *συμφερείς, ἢ τοῖς πολιεύμασι, ἢ συγγενεῖς ἀλλήλοις*, h. e. similes moribus & politica, & cognati inter se, dicuntur apud *Strabonem* *Germani* & *Galli*.

In hanc sententiam *D. Sebastianus Brand* tale epigramma concinnavit:

Translato imperio à Græcis, Germana repente

Natio suscepit regia sceptrâ. & opus:

Germanus quoniam, nostro quoque natus in orbe

CAROLVS, & vero semine Teuto fuit.

Nempe Orientalis Francus fuit. Vnde recepit

Francia Gallorum, quod modo nomen habet.

Als Keyserthumb von Griechen-landt

Wegen vnfließ ward' abgewand't/

Kam's auff die Deutsche Nation:

CARL der Grosse richtet es an/

Ein gebornier Franck' er war/

Nachts freudig: gab sich in gefahr/

Erlagte viel der Feinde hauf/

Nicht das Keyserthumb wieder auff.

GENEALOGIA CAROLI è P. Diacono.

Arnulphus. Major domus, post Episcopus Metensis.

S. Clodolphus in eremum secessit, ac postea Archiepiscopus Trevirensis factus.

Ansegisus Dux *Brabantia*, Marchio *Antwerpiensis*, Major domus *Austrasie*.

Plectrudis — *Pipinus Crassus*, & *Heristellus* cognomento *Alpais*.

Grimoaldus, Major domus à *Childerico* cum filio *Theobaldo* dignitate exutus.

Carolus Martellus, cognomento *Tutis*, Major domus.

Carolomannus Rex *Austrasie*, post *Monachus*.

Grifo.

Pipinus Brevis, seu *Nanus* — *Bertha.*

Milo Comes — *Berta*, *Angleria*.

Rolandus.

Carolus Magnus. *Carolomannus.*

II. Appellatio.

1. NOMEN. Dictus fuit CAROLVS, five CARL, quod derivant à radice Germanica *Karl*, quia factus fuit vir fortis & bellicosus; quod etiam nunc frequentissimum est. Iul. Cæs. Scaliger exercitat. 266. *Carl* prisca vox est, qua robusti fortesque viri designabantur. Id enim est *Carlman*, quod *Andreas*. Alii à radice Ebræa deducunt, nempe à *קרי*, id est, invocavit, & *למ*, id est, DEVS. ut CAROLVS idem sit, atque invocator vel cultor DEI.

1. COGNOMEN. Cognomento dictus est MAGNVS, à rerum gestarum magnitudine, & gloria. Nam quantus felicitate heros fuerit, ipsius res gestæ rerumque testimonia docent, ut verborum adminiculis opus esse non videatur. Sed *Magnus* illum DEVS *Carolus* fecit, per quem magna opera in gentibus efficere voluit. Ac, si ejus res gestas tum domi tum foris inspicias, vir bello pacisque summus, justitiæ literarumque cultor eximius, atque omnium Imp. post *Constantinum Magnum*, quem ut cognomine, sic virtute æquavit, sine controversia *Maximus* fuit, dicique meruit. *Sigon. lib. 4. Reg. Ital.* Merito igitur sanctam *Caroli Magni* memoriam habent coluntque *Galli*: quod nobiliter eorum ampliavit regnum. Colunt & venerantur *Saxones*: quibus, quantumvis invitis, veram de DEO doctrinam, leges, judicia, certamque pacis rationem contulit, quibus beneficiis etiamnum posteritas utitur, fruitur. Colunt *Itali*, quibus pacem & tranquillitatem, expulsi Longobardis, dedit. Totum adeo *Germanicum* imperium coluit, quia primus auctor fuit summæ dignitatis huic genti collatæ, primusque Monarchiæ Romanæ ædificator attulit. Itaque non sine ratione sacra est magnarum virtutum memoria. *Senec. lib. 4. de benefic. c. 30.*

CAPVT II.

DE PROGRESSV,

ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ, &

VITA PRIVATA.

I. Dona corporis.

CAROLUS Magnus dignam imperio formam habuit. Nam corpore præditus fuit robusto, septem pedes procero, capite rotundo, oculis prægrandibus ac vegetis, naso paullo majore, canicie pulchra, facie læta & hilari: unde formæ authoritas ac dignitas tam stanti quam sedenti plurima inerat: Quanquam cervix obesa & brevior, venter-

que projectior videretur, tamen hæc cæterorum membrorum celabat æqualitas: incessu firmo, totaque corporis habitudine virili: voce clara, sed quæ minus corporis proceritati conveniret. *Crantz. lib. 2. Saxon. cap. 7. Aventin. lib. 4. Annal. Bojar. p. 219.*

II. Animi, ingeniique Dotes.

I. Literarum tum divinarum, tum humanarum studia.

Magna profecto *Caroli Magni* laus agnoscitur, quod potius scientia rerum divinarum & humanarum, quam potentia excellere voluit, exemplo *Alexandri Magni*, qui recte censuit, nihil servile magis, quam inservire deliciis, nec magis regium, quam labores suscipere. Cumque *Carolus* satis ad naturam excellentem adjumenti, tum rerum cælestium cognitione, tum liberalium artium studiis, tum denique crebris exercitationibus, miscendo arti virtutem, & virtuti artem, sibi comparasset, omnem præclarissimæ rei usum ad Reip. utilitatem transtulit.

II. Præceptores ejus.

1. Puer commendatus disciplinæ *Petri Pisani Diaconi*, in bonis literis, pietatis exercitiis, cæterisque studiis adeo feliciter profecit, ut magnam de se spem virtutis & Parentibus, & aliis hominibus excitavit; nec eam spem & expectationem, egregia indole excitatam, sefellit jam vir factus.

2. *Alcuinus* Anglus *Carolus* in Dialecticis, Rhetoricis & Astronomicis instruit.

3. *Diaconum* de Britannia, Saxonici generis hominem, virum undecunque doctissimum, quoque Præceptorem *Carolus* habuit: apud quem & Rhetoricæ & Dialecticæ, præcipue tamen Astronomiæ ediscendæ plurimum temporis & laboris impendit. In Musicis quoque ab eodem informatus, & psallendi disciplinam, sive modum legendi harmonicum, *Carolus* exacte calluit, eundemque ipse emendavit.

III. Φιλομαΐα atque Diligentia.

Carolus Magnus ad cervical pennam & encatustum cum pergamento noctu reponebat, ut si quid in lecto cogitanti utile occurreret, signare posset, ne è memoria laboretur. Vicinus item erat lecto paries cera illitus cui, si quid in tenebris occurrisset, inscriberet. *Egin. in vita Caroli M.* Item inter cœnandum, si quid argute & subtiliter dictum à convivis, notabat, aut historias & antiquorum res gestas sibi recitari curabat. *Crantz. Sax. lib. 2. cap. 9.*

Historici enim commendant Magnates diversos, qui ἀναγνώσκειν ad mensam adhibebant, ut, dum corpus epulis pasceretur, animus etiam in honestarum atque utilium rerum cogitatione occuparetur. Hoc ipsum *Carolus* fecit, apud quem nunquam sine aliqua lectione cœnatum esse proditur, ut non minorem animo quam ventre delectationem perciperet.

IV. Eruditio.

I. *Carolus* in omni genere doctrinarum profecerat, ut & ipse quædam in lucem ediderit.

1. Scripsit *Grammaticam* patrii sermonis, conatus regulis ac præceptis cultiorem & elegantiore, ad æmulationem Græcorum, Romanorumque, linguam Teutonicam reddere, barbarieque eximere. Namque pulchrum est, sermonis Germanici rationem tenere, ut honor & gloria sit in verbis compe pronunciatis à sensato homine.

2. *Vniuersos* V. & N. Testamenti libros, librorum imperitia; lectorum oscitantia; interpretum inscitia; & injuria temporum, depravatos, ad amissam & veritatem fontium correxit.

3. Exstat publicum *CAROLI decretum*, quo prohibet, in divinis lectionibus, templisque, inter sacra officia, inconditos solæcismos barbarismosque inconcinnos obstrepere. *Avent. lib. 4. Ann.*

II. *Carolus* tanta fuit facundia, ut non deesset ei copia & splendor in patrio & latino sermone. Græcos legatos Græce intellexit, sed non respondit longo sermone Græco.

III. In *Pœsi* quoque exercitatus fuit. Nam in obitum *Rolandi* sororis filii tale epigramma concinnavit:

Tu patriam repetis, tristi nos orbe relinquis:

Te tenet aula nitens, nos lacrymosa dies.

Sed qui lustra geris octo & binos super annos,

Ereptus terris, justus ad astra redis.

Valde delectatus fuit *Philippus Melanchthon* versu illo, quem *Carolus* in mulierculam pensa trahentem, & cantu tædium solantem fecit:

Nentis fila Deus mentem quoque jungit Olympo.

IV. *CAROLVS* barbara & antiquissima carmina, quibus res gestæ veterum continebantur, literis describi mandavit.

V. Mensibus anni juxta Teutonicam linguam nomina imposuit: & cum quatuor tantum venti Cardinales sint, eos adjunctis collateralibus duodecim fecit. *Sigonius.*

V. Pietas.

Pietatis studio *Carolus Magnus* adeo delectatus est, ut ipse psallendi legendique officia in Ecclesia

discreverit, ipse se choris psallentium immiscuerit: & coram se, ubicunque esset, divinum peragi religiose curaverit officium ac ministerium; sermones Patrum, homilias Sanctorum, nec minus martyrologia diligenter conquiri & conscribi jussit. *Crantz. 2. Sax. cap. 9.* Hæc quidem est vitæ humanæ imbecillitas, ut quemadmodum temporum vices, sic morum vertantur. Sed *Carolus*, in pietatis ac virtutis studio atque honestarum rerum meditatione & actione, sui semper similis permansit; Cognovit enim, DEI munus esse egregios mores, qui hominem DEO proximum esse faciunt. Quippe probrosum plane est, si quis honesta studia, quæ in adulescentia secutus fuit, vir factus derelinquat, uti fecit *NERO*, & *BASSIANVS CARACALLA*, qui prioris instituti rationem cum magna sui infamia mutarunt.

Premia pietatis.

Salus Ducum, Principum ac Regum piorum non minus ac cor ipsorum in manu DEI est, qui eos regit ac custodit. Sic I. *CAROLVS* ab insidiis Australianæ juventutis mirabiliter est servatus. 2. *PIPPINI* nothi sui perfidiam, qua ille, facta conspiratione, patrem è medio tollere constituerat, detectis insidiis, effugit. 3. Cum ejus exercitus in bello Saxonico triduana siti laboraret, & à destruendo fano *Herman Gohl* destitute ob aquæ penuriam cogitaret, DEVS per torrentem quendam prope montem subito largissimas aquas effudit, ad recreationem militum. *Æmyl. lib. 2. Regino lib. 2. Annal. Aimoïn. lib. 4. cap. 46.*

VI. Studium posteritatis.

Carolus Magnus, cum intelligeret, nullum impendii genus dignius esse, quam quod erogatur in posteros, jussit omnium nationum quæ illi subessent, memorabilia gesta, quæ scripta non erant, scribi & memoriæ mandari. Porro cum Bibliotheca animæ pharmacum seu medicamentum recte à *Diodoro Siculo lib. 1.* nominetur, *Carolus Magnus* eam instructissimam habuit Aquisgrani in palatio suo, non quidem ut libri cœnationum essent ornamenta, sed ut studiorum essent instrumenta. Sic Bibliotheca recte elegantiae, Regumque curæ egregium opus appellatur.

VII. Amor erga Literatos.

Carolus Magnus Doctos viros in summo honore habuit, cum iis quotidie conversatus est, colloquiaque tum in mensa tum alio tempore habuit.

Axioma.

Moniti sint Magnates, ut viros literatos ament, & in pretio habeant. Vitis enim, tametsi arbor est omnium nobilissima, tamen arundinum, vallorum, arborumve infrugiferarum eget sustentaculis: Ita potentes eruditorum, alias despectorum, opera. *Erasmus in Apophthegmatis.*

Exempla.

1. Elegans exemplum hoc loco habemus in *Carolo M.* qui (uti jam diximus) Literatos in summo pretio habuisse ab Historicis commendatur.

2. Superiore etiam seculo *FRANCISCUS Rex Galliae* magna cum laude idem fecit, quo nemo suo seculo artes liberales omnes vehementius amavit, aut liberalius prosecutus est: prandens ac cœnans loquebatur de literis; sicut scribit *Sleidanus lib. 19.*

VIII. Temperantia.

Carolus pulcherrimum temperantiæ exemplum est. Nam cibi potusque erat parcissimus: in potu tamen temperantior, ut qui ebrietatem in quolibet, etiam infimæ conditionis, nedum in suis, abhorrebat. Maxime cœna quotidiana quaternis duntaxat ferculis, præter assam, qua maxime delectabatur, & quam venatores verubus inferre solebant, constabat: in cœna ter fere, neque temere interdium, bibit. Lege quoque vetuit, ne quis alium ad bibendum provocaret, ebriumque in exercitu aquam in posterum potare compulit. *Crantz. l. 2. Sax. cap. 8. Aventinus lib. 4. Annal. Bojar.*

IX. Cura valetudinis.

Carolus Magnus cum sciret, sanitatem rem esse pretiosissimam, sed quæ cito mutetur, valetudinem suam continentia & frugalitate adjuvit, & corpus exercuit diligenter.

1. *Ieiuniis* corpus suum sæpius exercuit. *Mutius lib. 8.* Valetudo enim curatur auxilio temperantiæ, & animus sensusque in corpore evacuato magis quam oppleto vigent. Quippe spiritus non multum occupatus vel distractus circa affluentiam ciborum, in profundum & latum trahentium, sursum fertur ac repit; corpore ob levitatem leviter & expedite assurgente. *Plutarchus in vita Lycurgi.*

2. *Carolus* animi laxandi & valetudinis causa etiam lavacris oblectabatur, sæpius calidis utebatur, lavandoque crebro natatu se exercebat, adeo ut omnes nando superaret. Ideo ad *Aquisgraneas*, quas *Aquisgranum* vocant, Regiam exstruxit, ibi-

que extremam ætatem egit. *Aventinus lib. 4. Ann. Bojar.*

3. *Exercebatur* assidue equitando & venando. Venationem enim tanquam rem saluberrimam etiam senex haud neglexit, neque ob hanc per nives vel calores, saltusque aut montes percurrere, aut aliam quampiam tempestatem exhorruit graviolem. *Cuspin.* His ergo moribus cum *Carolus* vitam instituisset, & assidue se equitando & venando exerce- ret, semper prospera usus fuit valetudine, usque ad annum 70. *Crantz lib. 2. Saxon. cap. 8.*

X. Modestia in vestitu.

1. *Vestitu*, calceatu, & cætero habitu patrio, hoc est, Teutonico, utebatur: at corpus camisia lineæ, & fœminalibus lineis induebatur: deinde tunicam, quæ limbo serico ambiebatur, & tibialia, tum fasciolis crura, & pedes calceamentis, constrin- gebat: & ex pellibus lutrinis thorace confecto, humeros ac pectus hyeme muniebat: Sago Veneto ami- ctus, & gladio semper accinctus, cujus capu- lus ac balteus aut aureus aut argenteus erat. *Aven- tinus.*

11. *Carolus* nonnunquam cinctus gladio, dia- demate aureo atque gemmatis vestibus prodibat: quod tamen nonnisi præcipuis solennitatibus, vel siquando exterarum gentium Legati venissent, faciebat. *Aventin. l. 4. pag. 219.*

111. *Peregrina* atque exotica vestimenta, pre- tiosa licet, *Carolus* omnia contemnebat, nec un- quam iis indui patiebatur: excepto, quod Romæ se- mel, *Adriano* Pontifice petente, & iterum *Leone* suc- cessore ejus supplicante, longa tunica & chlamyde amictus, & calceis Romano more formatis, indue- retur. In solennitatibus veste auro texta, & calcea- mentis gemmatis, & fibula aurea sagum adstringen- te, diademate quoque ex auro & gemmis, ornatus incedebat: aliis autem diebus habitus ejus parum à communi ac plebeio abhorrebat. *Idem.* Probe enim novit *Carolus*, luxuriam vestium & convivio- rum agræ mentis ac civitatis esse indicium. *Sen. ep. 114.*

111. *Carolus*, cum *Franci*, inter Gallos mi- litare soliti, eorum sagis virgatis, brevibusque, uti jam cæpissent, visa braccatorum turba, in- dignabundus exclamavit: En liberos Francos! qui eorum, quos vicere, vestimenta inauspicato usur- pant. Quid ista pittaciola prosunt? totum non ope- riunt corpus, maxima ex parte nudum relinquunt, neque à pluviiis ventisque defendunt. Edixit er- go, ne amplius hujusmodi vestibus uterentur. *A- ventin. lib. 4. Annal.* Quippe stulta est hæc æmu- latio quorundam, qui novitate vestium delectan-

tur, & induti in publicum prodeunt, ut spectentur potius quam spectandi causa: ut *Socrates* ad *Xanthippen* dixit.

XI. Felicitas.

Cogitationibus & cœptis CAROLI M. fortuna & successus adfuit prosperrimus. Est enim felicitas, & fortuna, adiutrix consiliorum bonorum: Quibus qui non utitur, felix nullo pacto esse potest. Nam in perditis impiisque consiliis nulla potest esse felicitas. *Ammianus Marcell. lib. 21.* Sed enim nisi à Deo consilia petantur, non recte procedunt. Siquidem ejus beneficio omnes res bene gestæ merito acceptæ ferri debent. Itaque non inscite TULLVS Rex Romæ apud *Dionys. Halicarnass. lib. 3. fol. 255.* de rebus à se gestis differit: Primum inquiring, Deorum beneficio, deinde vero Imperatoriis artibus, hæc comparavi, quæ non parum hostium terrorem & nostrorum audaciam auxerunt.

XII. Constantia in adversis.

Quanquam CAROLVS M. de omnibus publice & privatim bene meritis esset: tamen multis rebus adversis, non sua culpa contractis, sed ex perfidia suorum hominum fuit usus. Magna vero laus est, quam ei ascribit *Aventin. lib. 4. Annal.* Quod perpetuæ in adversis juxta ac prosperis constantiæ fuerit. Nam in secundis rebus non insolescebat, nec angustis perditisque desperabat: sed æquo utramque sortem animo compos mentis tolerabat.

XIII. Humanitas.

CAROLVS per omne vitæ tempus ita cum summo omnium amore atque favore & domi & foris conversatus est, ut nunquam ei vel minima iniusticiæ vel crudelitatis nota à quoquam fuerit objecta. Amabat peregrinos, & eorum suscipiendorum magnam habebat curam, adeo ut eorum multitudo non solum palatio, verum etiam regno non immerito videretur onerosa. Ipse tamen pro magnitudine animi hujusmodi pondere minime gravabatur: cum etiam ingentia incommoda laude liberalitatis, ac bonæ famæ mercede compensaret. *Eginard.* Pietate namque plenum est, inquit *Cassiodorus lib. 5. epist. 9.* peregrinam gentem publicis beneficiis obligare, & non tantum patrias ad substantiæ lucra admittere, sed ipsos quoque advenas invitare.

II. ACTA OECONOMICA.

I. Vxores, & Liberi, quos ex iis suscepit.

CAROLVS uxores habuit plures.

Prima fuit HERMINGARDIS: *Desiderii* Regis Longobardorum filia, quam ipsi adolescenti mater BERTHA collocavit: verum cum tantum anni spatium cum ea in conjugio vixisset, eam repudiavit. *Aventinus lib. 4. Annal.*

Secunda fuit HILDEGARDIS, nata ex nobili *Godefridi* Ducis Alemannorum familia. Fuit illa pia & religiosa fœmina, ex qua suscepit tres filios, CAROLVM, PIPINVM, & LVDovicvm, (qui ipsi in Imperio successit;) & secundum quosdam quatuor, secundum alios octo filias, quarum nomina hæc fuere: 1. ROTHRODIS, quæ desponsata fuit CONSTANTINO Leonis Imp. filio; sed conjugium impeditum fuit ab Irene Imperatrice Constantini matre. 2. BERTHA. 3. GISELA. 4. HILDEGARDIS. 5. ADELHEIDA. 6. BELLIXANDRA. 7. IMMA. 8. GERTRUDA. Mortua est *Hildegardis* A. C. 783. Calend. Maii: postea die 12 Julii mater CAROLI BERTHA diem quoque suum obiit. *Aventinus, Regino, & alii.*

Tertia fuit FASSTADA, Comitissæ Franco-rum filia, ex qua suscepit tres filias, Theodoram, Hilardudin, & Rothaidem. Mortua est *Fasstada* A. C. 794. & Moguntini sepulta. *Aventinus.*

Quarta fuit LVITGARDIS Alemanna, ex qua nihil liberorum tulit. *Idem.*

II. Concubinae, & Liberi ex iis suscepti.

CAROLVS postrema uxore defuncta, nullas amplius sibi matrimonio jungere voluit; concubinas igitur habuit diversas, ex quibus & naturales suscepit liberos.

Prima fuit GERSVINDA, fœmina nobilis, de Saxonum progenie oriunda, quæ peperit ei filiam nomine ADELDRUDIN. *Aventinus l. 4. Annal.*

Secunda fuit REGINOPYRHA, (aliis REGINA) ex qua duos suscepit filios, DRUGONEM, & HVGONEM. *Idem.*

Tertia dicta fuit ADELINDA, quæ filium nomine THEODORICVM progeniit. *Idem.*

Quarta fuit HIMMELTRUDA, ex qua natus PIPINVS gibbosus & claudus. Ab hoc pater tutus esse non poterat. Tantus in isto regnandi amor fuit, ut ne toties quidem indulgentia patris piissimi remissa noxa, ab instituto nefario hominem regno indignissimum revocare potuerit, quin subinde

subinde novas moliretur conspirationes: ideo tandem eum in monasterium coniecit. *Egnat. l. 5. c. 9. Pantaleon. Castritius l. 4. fol. 322, 323. Chron. Pomarii fol. 47, 48. Bruchius in Germ. Mon.*

Educatio Liberorum.

Carolus maxima cura liberos educavit, eosque ab ineunte ætate omnibus virtutum generibus instruxit: nunquam domi sine ipsis cœnavit, nunquam iter fecit, quin filii adequitarent; *Filia*, vehiculo extremo agmine claudente, subsequerentur. *Mares*, simul ac per ætatem licuit, more Germanorum, equis, armis, venationibusque exercuit: *fœminas* vero etiam lanificio, colo, fusoque, ne otio torperent, aduefecit. Atque hæc cum admodum pulchræ essent, nullam earum nuptum dedit usque ad mortem: causabatur, se earum consuetudine carere non posse. In hac re fortuna eum destituit. Nam *filia* probro impuditiæ notatæ, male audierunt: sed ea siue crimina siue maledicta patienter tulit. *Aventin. lib. 4. Annal. Bojor. Crantz. l. 2. Pantaleon parte 2. fol. 6.*

EGINARDVM *Carolo* familiarem fuisse, *Sleidanus* tradit. Erat enim Cancellarius Imperatoris. Ferunt ab *IMMA*, *Caroli* filia, adamatum: cumque amoris ardentioris & mutui adfectum exuere non posset, nec tamen aures virginis per internuntium appellare auderet, novissime projecta audacia ad puellæ conclave clam accessisse, ibidemque intromissum, quasi ad eam mandata Regis secreta haberet, solum cum sola egisse, datisque amplexibus cupido satisfacisse amor: deprehendisse hoc Imperatorem, vestigiis in nive observatis: licet elegantissima juvencula, quam audacem faciebat amor, tergo insidentem, exceptumque, ad locum hospitio contiguum deportasset, ibique deposita sarcina per eadem vestigia cautius observata rediisset. Imperator partim admiratione, partim dolore permotus, non tamen absque divina dispensatione id fieri apud animum reputans, sese repressit, & visa interim silentio suppressit: rem tamen, ubi *Eginardum* se fuga subducturum animadvertit, ad *Senatum* detulit, & sententias singulorum exquisivit, ubi omnium suffragio ad acerbissima supplicia condemnatus est *Eginardus*. Tum Imperator & honori filia, & timori *Eginardi* consulens, attonitis omnibus & consternatis, *Eginardum* ex improvviso absolvit, eique filia nuptias conciliavit. *Iacobus Curio l. 2. cent. 3. c. 8.*

III. ACTA POLITICA.

I. Regni occupatio.

1. *Pipino* mortuo, *Carolus Magnus* & *Caro-*

lomannus fratres regnum patris defuncti occupant, illudque inter se dividunt sine ulla dissensione: & quidem *Carolomannus* regnum Gallia, *Carolus M.* vero regnum Germaniæ obtinet, regni-que sedem constituit *VVormatiæ*, & deinde *Aquisgrani*, loci amœnitate adductus, atque ut vicino loco bellum adversus Saxones gerere & continuare posset. A. C. 768.

2. Accepto nuncio de *Carolomanno* fratre suo A. C. 771. 4. Decemb. extincto, ex hoc tempore solus regnare cœpit. *Schaff. Reginaldus.*

II. Imperii Romani occupatio.

CAROLVS M. ad culmen Imperii Romani erectus est triplici jure.

1. *Iure Belli.* Quia ipse *DESIDERIO* Longobardorum Rege, qui tum in Italia regnabat, victo & fugato, regnum Italiae virtute bellica occupavit, illudque jure victoriae sibi vindicavit.

II. *Iure Transactionis.* Quoniam *IRENE* Imperatrix Constantinopolitana, missis Legatis ad *Carolum Magnum* totum Occidentis Imperium ei concessit: uti *Albertus Crantzius* testatur.

III. *Iure vocationis & electionis.* Nam populus Romanus ætate Imperii occidentalis, *Carolo M.* unanimi consensu & suffragio detulerunt: sicut Historici scribunt.

1. *Sigebertus* de his ita scribit: Romani, inquit, qui ab Imperatore Constantinopolitano jamdiu animo desciverant, nunc accepta occasionis opportunitate, quia mulier, excæcato Imperatore Constantino, filio suo, eis imperabat, uno omnium consensu, *Carolo* Regi Imperatorias laudes acclamant, eumque per manum *Leonis* Papæ coronant, Cæsarem & Augustum appellant; *Pipinum* vero filium ejus Regem Italiae ordinatum collaudant.

2. *Aventinus* electionem ejus ita describit. Cum (inquit) mulier Constantinopoli imperaret, quod inauditum esse videbatur, putabant Romani, se potestatem habere & jus eligendi Cæsarem, quod Imperium ex ipsis esset & nominaretur. Tenebat autem *Carolus* omnes provincias, quæ ad urbem Romanam pertinebant. Itaque A. C. 801. *Leo* Papa, Senatus & populus Romanus, illum designabant Imperatorem.

3. *Marianus Scotus*: *Carolus*, inquit, à Romanis hoc tempore Augustus appellatus est.

4. *Onuphrius* ita refert: Cum *Carolus* (inquit) primum Imperator & Augustus renunciatus fuisset, à Romano Pontifice ungebatur, aureoque diademate coronabatur, tanquam Romani Imperii uno totius orbis primario Sacerdote: more accepto ab Imperatoribus orientalibus, qui à Patriar-

chis Constantinopolitanis primariis Græcanici Imperii Pontificibus consecrati, aurea corona redimebantur.

Π Ο' Ρ Ι Σ Μ Α.

Vnde patet, figmentum Pontificiorum esse, quando dicunt, LEONE III. Papam Imperium Occidentale à Græcis ad Germanos, vel ad Francos transtulisse: sicut *Bellarminus in Chron. sacr. part. 2. pag. 77.* scribit. Nam,

1. Quod quis non habet in sua potestate, illud in alium transferre non potest: juxta *Axioma* Logicorum, Non entis nulla sunt Accidentia.

Iam vero *Pont. Romanus* neque in Italiam, neque in urbem ipsam Romam imperium habuit. Maximam enim Italiæ partem tenebat *Desiderius* Rex Longobardorum, ac *Leoni* in urbe vix fuisse locum, nec præsidii quicquam ad se tuendum habuisse constat, cum ad *Carolus M.* in Germaniam usque profugit.

E. Pontifex Romanus potestatem Imperii Romani in *Carolus Magnus* transferre non potuit.

2. Distinguendum est inter Imperatoris *Constitutionem*, & *solennem ejus inaugurationem*. Imperator vel per successionem, vel per electionem constituitur, sed constitutus in solenni inauguratione Imperator declaratur. Et sic *Carolus Magnus* partim per electionem populi Romani, partim jure belli, partim jure transactionis, legitime Imperator Romanus in Occidente est constitutus: Sed à *Leone III.* Pontifice Romano per solennem inaugurationem & coronationem publice Imperator est declaratus.

Huc pertinet, quod *Naucerus volum. 2. Gener. 37.* scribit: Præhabita (inquit) matura deliberatione, *Carolus* Francorum Regem potentissimum, populi Romani consensu, à *Leone* Pontifice inter Missarum solennia, Imperatorem Romanorum declaratum, ac diademate coronatum fuisse, ter acclamante populo Romano; *Carolo* Augusto à Deo coronato, magno & pacifico Imperatori, vita & victoria! eumque inunctum à Pontifice, cum *Pipino* filio, quem Italiæ Regem solenni decreto pronuntiaverat. Hæc ille.

Vnde patet, quod *Leo* Pontifex Roman. non *DOMINVS* sed tantum *Minister* istius coronationis fuerit. Nam non propria autoritate ac voluntate, sed jussu ac decreto populi Romani, coronationem illam peregit.

Quod autem *Iesuitæ* ex ministro coronationis *Caroli* Dominum faciunt, qui ipsi imperium occidentale contulerit, non minus ridiculum est, quam

si quis Pastorem Ecclesiæ dicat sponsam dedisse sponso, cum rogatus ille legitimæ copulationis minister & testis sit.

AXIOMA POLITICVM.

Non necessario ad constitutionem Regis requiritur inauguratio, sive Coronatio.

Nam sicut verum ac legitimum conjugium est, etiam si solennia nuptiarum nondum celebrata sint: sic Principatus & imperii potestas absque inauguratione etiam esse potest.

RVDOLPHVS SECVNDVS legitimus Romanorum Imperator fuit, etiam si coronatus nondum esset. *Barclaius lib. 3. de Reg. potest. cap. 2.* Quare breviter dicendum, quod *Coronatio* sive inauguratio ad constitutionem Imperatoris non *αιτιολογικῶς*, h. e. causaliter sive formaliter, sed *σημαντικῶς*, i. e. significative referenda sit. hoc est, *Coronatio* Imperatorem non constituit, sed constitutum declarat, & ostendit, hanc personam justam esse, & juste Imperio potitam.

III. Regni imperiique Romani administratio.

I. ACTA TOGATA.

Supra diximus, quod *CAROLVS M.* regnum à patre relictum cum fratre suo *CAROLOMANNO* divideret: fratre autem defuncto, totum ad ipsum Imperii Gallici *αἰγιώμα* communi Procerum consensu delatum sit. Atque ita *Carolus* summa cum laude regno præfuit, & bene illud administravit. Imperator quoque Occidentis electus tota mente in hanc curam incubuit, ut translatum ad se divinitus Imperium (quod in *Augustulo* desit) rebus omnibus divinis & humanis ornaret, augetet & stabiliret: quod etiam factum est, ipseque ex gente Germana natus, primus Imperator constitutus est, & genti suæ ejusmodi decus attulit, quod usque ad finem seculi perdurabit.

I. Authoritas.

CAROLVS omnibus exteris Regibus & gentibus terrori fuit: unde legationes ab omnibus peregrinis gentibus ad eum missæ sunt.

1. *IRENE* Imperatrix per Legatos suos foedus cum eo renovavit, totum Occidentis imperium ei concessit, & insuper conjugium etiam ipsi promisit. *Crantzius.*

2. *NICEPHORVS* etiam Imp. per Legatos pacem fraternam atque perpetuam cum eo confirmavit.

mauit, ut ambo Imperatores & Augusti appellarentur, ac frater alter alterum nominaret. *Aventinus.*

3. MICHAEL successor *Nicephori* legatos ad *Carolus* de pace misit. Legati *Carolus* *Aquisgrani* convenerunt, titulum Imperatoris ipsi obtulerunt & confirmarunt, eumque Græca oratione celebrarunt. *Miscella & Annales.*

4. Rex *Persarum*, & *Maurorum* Princeps, expectaverunt amicitiam *Caroli*, missis Legatis, qui ab eo auditi esse scribuntur ad urbem *Padebornam*. Inter munera à *Persico* Rege missa scribitur fuisse horologium ex aurichalco mira arte mechanica factum, in quo duodecim horarum cursus vertebatur, cum totidem æreis pilulis, quæ ad completionem horarum decidebant, & casu suo tympanum pulsabant, additis in eodem horologio duodecim equitibus, qui completis horis per 12 fenestras exhibant, & egressu totidem fenestras, quæ apertæ fuerant, claudebant. *Regino, Peucerus, Chron. Carionis fol. 327.*

5. Ex *Africa* quoque Legatus advenit, qui inter alia munera etiam ossa Sanctorum martyrum *Cypriani & Sperati*, item caput *Pantaleonis*, ad *Carolus* attulit.

6. *Zacharias* cum duobus Monachis à Patriarcha Hierosolymitano missi tradiderunt *Carolo* claves sancti sepulcri, atque adeo urbis ipsius Hierosolymæ cum vexillo: ut scribit *Regino.*

7. LEO Pontifex Roman. per legatos clavos confessionis D. Petri cum vexillo urbis Romæ *Carolo* Regi misit, ac præterea rogavit, ut is mitteret aliquem Romanum, qui suo loco iuramentum exigere, & in fide Romanos firmaret: ut habet *Vrspersensis, Sigebertus, & Regino.*

II. Liberalitas.

Carolus M. benignus & liberalis fuit erga mendicos. Siquidem hæc benignitas verbo Misericordiae in sacra Scriptura denotatur *Osee 6.* Misericordiam volo, & non sacrificium. Ergo da pauperi; & Dominus, qui est omnium remunerator, suo tempore memor erit. *Eccles. 11. v. 1.* Et Christum debitorem habere plus est, quam omnia possidere. *Nazianzenus.*

Carolus à quodam admonitus, nec cuiuslibet petenti, præsertim indignis, quidquam daret: Quia caritate, respondit, nos tulit Pater cœlestis, ad cuius legem nos collati, sumus ipsa impuritas & iniustitia, latrones & fures? *Mutius lib. 3.*

III. Prudentia.

Carolus valde prudens fuit. Cum enim in Italia, illo præsentem, pater & filius de homicidio rei

arguerentur, factum autem uterque negaret, nec ullis tormentis fateri vellet: *Carolus M.*, veritatis eruendæ causa, utrumque ad suspendium condemnavit. tum pater, amore filii commotus, se reum; filium culpæ expertem pronunciavit. Hujus rei elegans exemplum habemus in Bibliis 1 *Reg. cap. 3. vers. 27.*

IV. Iustitia.

Carolus magnam iustitiæ rationem habuit. Nam,

1. Cum Comes palatii sententiam aliquam diceret, quæ sine ejus jussu definiri non posset, statim *Carolus* litigantes introduci jussit, & velut pro tribunali sederet, lite cognita sententiam dixit.

2. Cum Legatus *Caroli* pecunia corruptus *Marcylo* *Saracenorum* Duci *Francorum* aciem, in qua *Rolandus*, & alii illustres viri perierunt, prodidisset, postea *Aquisgrani* comprehensus, manibus & pedibus alligatus, jussu *Caroli* à quatuor equis distractus est. *Sabell. 8. lib. Annal.*

V. Leges & Constitutiones.

1. Exstat *Caroli* constitutio, in qua mendicis palantibus atque vagabundis quidquam tribui vetuit, quamque regionem suos inopes alere, sanos ac validos labore victum quærere, ac desiderio sufficere manus jussit. Idcirco opes Ecclesiasticas in locupletioribus templis in tres partes divisit: duas egenis, tertiam sacerdotibus attribuit. In ædibus angustioribus æqua lance inter egenos & sacerdotes partitus est. *Aventinus lib. 4. Annal.*

Laudabile hoc fuit institutum *Caroli*, quod mendicos validos circumcursitare non permiserit, imitatus in eo exemplum prædecessorum suorum, nempe *Gratiani*, *Valentiniani* & *Theodosii Imp.* quorum lex inserta est *Codici Justiniani* sub titulo De mendicantibus validis.

2. *Carolus M.* lege vetuit, ne quis alium ad bibendum provocaret, ebriumque in exercitu aquam in posterum potare compulit. *Aventinus.*

3. *Carolus* leges *Longobardorum* ex veterum constitutionibus & Ecclesiasticis canonibus collectas & ordinatas recensuit, & *Mutinæ* promulgavit A. C. 801. *Const. Imper.*

4. Sapientissime *Carolus* constituit, ut in primaria cujusque regionis urbe Pontifex, & prætor, ter quotannis, mense Aprili, Octobri, Ianuario, jus dicerent, responsa redderent, & imprimis pauperes, viduas, pupillos, (dato his prudentissimo patrono) diligentissime audirent, inimicos reconciliarent. Vetuit insuper, ne ipsi lites in diem differrent, neve calumniis locum facerent. *Aventinus.*

4. Inter cætera instituta, & hoc solenne habuit *Carolus Magnus*, ut gladii sui capulo, cui insignia ipsius erant insculpta, edicta, omnesque literas signaret, ejusdem esse dicens & confirmare & defendere leges. *Ægid. Corras. de dict. memor.*

V I. Ædificia & propugnacula à Carolo exstructa ac munita.

1. *Regias* duas, unam in *Ingelheim*, alteram *Neomagi* exstruxit.

2. A. C. 792. *Pontem* Moguntiae exstruxit, ut *Rhenus* transiri posset: cujus longitudo fertur fuisse quingentorum passuum. *Regino.*

3. A. C. 808. *Carolus* contra *Bohemos* castrum ædificavit *Dresdam* ad *Albim*. *Regino.*

4. Eodem anno contra *Sarabos Vandalos*, ne *Thuringiam* vastarent, *Numburgum* ad *Salam* ædificavit. *Idem.*

5. A. C. 809. *Carolus* urbem contra *Danos* munire iussit *Hamburgum*, cujus fundamenta jacta die 13 Martii. *Idem.*

Exstruxit & alia ædificia: sed de iis in Actis ejus Ecclesiasticis dicturi sumus.

V II. Derivatio Danubii in Rhenum.

Carolus M. à quibusdam fuit persuasus, hominum labore effici posse, ut è *Danubio* in *Rhenum* navigaretur, si inter *Rhedonessum* & *Alemanum* flumina *Nariscorum*, (ut *Aventinus* memoriae tradidit) ubi uligo palustris erat, fossa duceretur, quæ navium capax foret, in quam palustres aquæ subidentes utrinque flumini committerentur. Nam *Rhedonessus* *Bambergæ* (inquit) *Mæno*, hicque *Rheno* *Moguntiaci* miscetur. *Alemanus* verò milia passuum octo à patria mea in *Danubium* profuit, juxta oppidum *Kelheim*. Fit igitur jussu Regis à maximo *Bojorum*, *Francorum*, *Suevorum*que numero fossa lata trecentos pedes, longa millium passuum duo. Totum autumnus tempus in tam præclarum opus utileque absumentum est. Sed invidit fortuna labori, qui invito cælo captus erat. Immensi frumentorum acervi, & omnis generis granorum reperti in campis; quæ si pecus gustaret, è vestigio peribat: farina inde facta sub manibus evanescebat. Noctibus auditæ sunt voces mugientium & lascivientium, confusi strepitus circum superiorem fossam. Accedebant continui imbres in loco alioqui palustri. Ideo, quicquid terræ interdum egebat, noctu humo relabante subsidebat. *Avent. lib. 4. Ann. Aimoinus de rebus Franc.*

III. ACTA SAGATA.

I. Bellum contra Longobardos.

I. T A' Π Ρ Ο Η Γ Ο Υ' Μ Ε Ν Α.

I. *Vidua Carolomanni* apud *Desiderium Longobardorum Regem* calumnia. *BERTHA* *Carolomanni* vidua, relicta *Francia*, ad *Desiderium Longobardorum Regem* se contulit, se filiosque suos in ejus clientelam dedit, ac *CAROLVM M.* ejus rei apud *Desiderium* detulit, cujus ne cogitationem quidem omnino conceperat, quod scilicet nepotibus ex fratre regnum paternum eripere vellet: sed eventus ostendit integritatem ipsius animi.

II. *DESIDERII perfidia*. *Desiderius* (qui eo tempore *CAROLO* propter repudiatam paullo ante filiam vehementer iratus erat) mulierem, filiosque ejus suscepit, eosque adversus *CAROLVM* per novum Pontificem Romanum *Hadrianum* consecrare Reges decrevit; Id si fieret, sperabat, aut *Francos* ad hos à *Carolo* sponte defecturos, aut bella inter utrosque intestina exoritura esse, quibus inter se collisa frangeretur potentia *Francica*. Sed divina providentia ita gubernante, practica hæc non processit, & consilium maxime consultori nocuit: & *Carolo Magno* illa *Desiderii* machinatio, qua illum regno privaret, summi honoris consequendi occasio exstitit. Pontifex enim Romanus *Desiderii* postulationi non solum locum non dedit, sed & cum levitas & perfidia ejus sibi nota esset, respondit satis aspere Legatis: Ego quidem pacem cum omnibus Christianis habere, & cum Rege vestro in ea concordia esse, quæ inter Romanos & Longobardos superioribus annis est constituta, desidero; sed qui possim ei credere, qui decessori meo fidem jurejurando datam de jure suo Ecclesiæ tribuendo fefellit? An vos hunc hominem dignum existimatis, quo cum pactio aliqua fœderis sanciat? quippe fluxa fide bonitatis verba imitari, major malitia est.

III. *DESIDERII violentia*. Cum ergo *Desiderio* plenum perfidiæ consilium non successisset, adversus *CAROLVM* rem aperto Marte tentandam censuit; sed infelici successu. Licet enim prædam magnam egerit, & agros *Italiæ* populatus fuerit fœde; nihil tamen efficere ejus rei potuit, quam animo conceperat suo, quin iis, ad quæ odio & dominandi cupiditate impellebatur, periculosis consiliis sibi exitium præsens attraheret.

IV. *Injuria Pontifici Rom. à Desiderio illata*. *Desiderius*, cum eligeretur *Hadrianus* Papa A. C. 772, urbes à *Pipino* Pontifici Romano datas, ad *Exarchatum* *Ravennæ* pertinentes, *Faventiam*, *Ducatum* *Ferrariæ*, & alias, duorum mensium spatio occupavit, &

vit, & prope Ravennam in vicis & oppidis præsidia collocavit, misit etiam qui Pontificem Romanum novum interciperent, & ad se perducerent. Sed Pontifex eisdem Arimini cepit.

V. Pontificis ad Carolum legatio. Cum Desiderius non desisteret ab injuriis, Papa Hadrianus indignitate rei commotus A. C. 773 legatos ad Carolum misit, ab eoque auxilium petiit.

VI. CAROLI ad DESIDERIUM legatio. Quoniam sapientis est, omnia consilio prius quam armis experiri: Carolus M. Desiderium legatione honorifica monuit, ut pacem secum coleret, & Pontifici Romano redderet, quæ PIPINVS pater S. PETRO tradiderat. Veruntamen, hac animi moderatione & amica sua submonitione Carolus apud Desiderium nihil profecit.

VII. CAROLI ad bellum præparatio, ejusque prudentia. Carolus cum nihil apud Desiderium obtineret, armis cum cogendum recte constituit. Proinde Francorum concilium convocavit, atque ipse ad eos de postulatis Pontificis & de tota re Longobardica retulit. In eo Concilio publico nemo omnium exstitit, qui non inique Desiderium perfideque fecisse, ejusque arrogantiam comprimendam, & Ecclesiæ primo quoque tempore opem ferendam esse, censeret. Quamobrem decreto bello statim Carolus ingentes ubique delectus egit, atque arma intentiore, quam unquam antea, studio expediri statuit: ut facile omnibus appareret, Francos non ad Ecclesiam sublevandam, sed ad Longobardorum regnum evertendum sese accingere. Copias deinde Carolus in duas partes divisit: Vnam Bernhardo patruo suo tradidit, eumque per montem Iovis procedere ad saltus Alpium occupandos iussit: cum altera parte ipse per Cinisum montem est secutus. Desiderius contra ad certum harum rerum nuncium excitus, subito cohortes aliquot ad eosdem Alpium transitus insidendos, eosque validis munitionibus confirmandos misit. Cum ergo Carolus Magnus cognovisset, Desiderium Alpes obsedisse, & impetum Gallici exercitus totius regni viribus excipere velle, substitit parumper, ut novo consilio hostes frangeret.

VIII. Altera Caroli ad Desiderium legatio. Cum Carolus M. aliquandiu ad Alpes constitisset, novos ad Desiderium Legatos misit, qui pecuniam ingentem ei offerrent, modo Pontifici sua redderet, & iudicium, h. e. hominum paullo honestiorum filios obsides traderet, exercitum inde subito deduceret; simulque, ut, dum liceret, sibi ac suis rebus consuleret, admonuit. Sed Desiderius honestæ admonitioni necdum advertere, nec de sua pertinacia quicquam remittere voluit: cum, si prudenti consilio cedere

voluisset & temporis servire, periculum impendens evitare potuisset. Sigonius lib. 3. de Regno Italia.

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

I. CAROLI adversus Desiderium expeditio. Cum causa suscipiendi belli iusta, & seriis admonitionibus à Desiderio locus datus non esset, conjunxit Carolus omnes suas copias, & expeditam militum cohortem per montes avios circumductam à tergo Desiderium invadere imperavit.

II. Turpis DESIDERII fuga, & CAROLI gloriosa victoria. Cum Carolus Magnus dispositione certa bellum hoc suscepisset, initi consilii felix secutus est eventus. Cum Desiderio enim apud Vercellas congressus est, eumque prælio superavit. Desiderius rebus suis diffidens, fuga salutem sibi quæsit, & desperatis rebus omnibus, se urbis Papiæ muro conclusit. Adalgisus vero ejus filius una cum Bertha Carolomanni vidua, ejusque liberis, jussu patris se in Veronam urbem munitissimam recepit. Quare cum CAROLVS Desiderium ancipitem belli fortunam detrectare videret, Papiam obsidione cinxit, eamque Bernhardo commisit, atque ipse Veronam cum delecta militum manu sese contulit. Vbi autem Verona premi cæpta est, Adalgisus, se diu Caroli impetum sustinere posse diffusus, urbe evasit, atque in Græciam, immo Constantinopolin, profugit; ubi tandem consenuit. Eo discedente, Veronenses subito Carolo deditio-nem fecerunt, qui, cum Veronam urbem, factæ sibi deditio-ni, in suam fidem, & Bertham ac filios ejus in suam potestatem accepisset, nihil hostiliter in eos statuit, sed in Franciam remisit, ac summo in honore habuit. Omnes igitur Transpadanas civitates CAROLVS, propter clementiæ & benignitatis famam, occupata Verona, non magno admodum labore in suam potestatem redegit. Interim Desiderius inclusus muris Papiæ, omnia adversa perpeti maluit, quam se hosti dedere. Sed cum indies fames & pestilentia in urbe augerentur, & tam milites quam oppidani luctu & mœrore confecti diutius obsidionem tolerare non possent, tandem, cum decem menses urbem Carolus obsedisset, Rex se, suam conjugem, liberos atque urbem in potestatem Caroli permisit victoris, A. C. 774. Carolus thesauros Desiderii universos exercitui distribuit, ipsum vero cum conjugem & liberis Leodium relegavit; ubi in exilio mortuus est. Sigobertus, Regino, Annal. Fuld. Aventinus.

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

I. Devicto igitur Desiderio, regnum Italiæ post annos ducentos sex, quibus Longobardi illud

tenuerant, ad CAROLVM M. pertinere cœpit jure belli, ejusque potentia indies magis magisque augeri: & quanto se submissius pro sua persona gerebat, tanto ejus auctoritas, virtutis flos, crescebat laudabilius.

II. CAROLVS M. cum magno triumpho in Franciam rediit. Reddidit tamen Pontifici omnia, quæ *Pipinus* Ecclesiæ concesserat; Longobardorum vero regnum sibi retinuit.

III. PAVLVVS *Diaconus* Historicus, *Desiderio* Regi à secretis, simul captus, sed libertate donatus in Galliam venerat: ibi accusatus, quod *Desiderio* fugiendi rationem clam monstrasset, dum manum live scripturam *Caroli* imitatus fuisset. Iussit igitur CAROLVS ipsi præcidi manum; sed statim pœnitentia ductus pœnam ipsi hanc remisit, & solummodo relegavit in Insulam Diomedis: ex qua tamen effugit, in Italiam venit, & in cœnobium Cassinense nomen dedit; ubi monachus vixit, multa scripsit in historia: item historias & lectiones de Sanctis jussu *Caroli* conscripsit. Carolus ipse sua manu ad hunc *Diaconum* scripsit. *Leo Ost.*

IV. CAROLVS finito bello Longobardico, regni Italici insignia *Modoëtæ*, veteri instituto, *ferream* nempe *coronam*, per Archiepiscopum Mediolanensem accepit, atque ita, ut perpetuum posteris solenne esset, instituit.

V. *Carolus* unanimi Pontificis Romani & omnium Procerum decreto Patricius Romanus appellatus est, dataque ei potestas, ut non solum Archiepiscopos, Episcopos, Abbates & alios investiret, sed etiam ut sedem Apostolicam ordinaret. *Sigonius.*

VI. *Carolus M.*, devictis subjugatisque Longobardis, Duces eorum non solum liberos esse iussit, magna cum clementiæ laude, uno tantum regii feudi vinculo obligatos; sed & pro meritis cuique ducatus & prædia amplissima assignavit. Ducatum ergo Beneventanum *Ragiso*, *Desiderii* Regis genero: Spoletanum *Hildebrando*, Forojuliensem *Rothgando* permisit, antiquo feudi jure in se, quod erga Longobardorum Reges erat, conservato. Item suis quoque militibus agros jure feudi dedit, & omnes ac singulos certa jurisjurandi formula obstrinxit: *Iuro* per hæc sancta DEI Evangelia, me in posterum fidelem ei futurum, ut vasallum Domino, nec id, quod mihi sub nomine fidelitatis commiserit, enunciaturum in ejus detrimentum scientem. Hoc jusjurandum si fefellisset, feudum ad alienum transferebatur, eaque translatio investitura dicebatur.

VII. *Carolus* devictis hostibus ad totum Italiæ statum rite ordinandum & constituendum suum adjecit animum; Arduum profecto aggressus opus,

sed magna cum laude & felicitate illud perfecit. Remp. enim sic ordinavit, ut in pace tuta, ac legitimis judiciis institutisque felix esset. Populos ac civitates in regno sitas ita gubernare instituit, ut regni limites atque oppida Comitibus administranda committeret, & iis omnem publicam & privatam jurisdictionem mandavit. Limites *Marchas* appellavit: Vnde Præfecti limitum, Marcharum *Comites* ac *Marchiones* dicti sunt. Extra ordinem autem quosdam legatos in Regnum majore quam Comitatus potestate misit, quos *Missos* vocavit, si qua controversia vel inter ipsos Principes incidisset, vel si in Republ. quid ordinandum amplius foret, aut ipsi Magistratus in ordines redigendi essent, id sua illi prudentia efficerent. Et prudenter *Carolus* simul ea ordinavit, quæ ad bellum subito à finitimis populis excitatum sustinendum & sistendum conducere; exercendo nempe cives, ut cum gloria & virtute, sua quisque fretus, in aciem prodire possent. Fines Imperii diligenter custodiendos esse existimabat recte, ut, iis integris servatis, cætera tranquilla, tuta & secunda essent. Siquidem quæ in medio sunt, tuta esse nequeunt, nisi fines recte custoditi fuerint. Itaque *Marchiones* sive judices limitum constituit.

VIII. *Carolus* tributa, & exactiones, pro temporis ratione nonnunquam remisit. *Aventinus.*

IX. *Carolus M.* pacatam Italiam (ut supra diximus) sua virtute effecerat: sed ne hæc felicitas diuturna esset, impedimento fuere Longobardorum Duces, qui imperii summam Longobardico nomini ademptam, & ad Francostranslatam, indigne ferebant. Ac proinde veteri libidine dominandi accensi, res moliri novas nunquam desistebant. In primis vero *Rothgandus* Forojulienis Dux, proximis sollicitatis ad defectionem civitatibus, magnos motus excitavit. Hanc perfidiam mox armis vindicandum censuit *Carolus*, haud dubie intelligens, si res hæc impune *Rothgando* foret, brevi se totam Italiam, gliscentibus indies defectionibus, amissurum; si fortiter inceptis occurreret, neminem non ultro in officio permansurum. Causa ergo tanti sceleris justa fuit, ad quam tum subito prolapsus non est *Carolus*, sed cum temperamento rationis & consilii. Nihil tamen post rem deliberatam cunctandum censuit, ne forte res mali exempli mora vires acquireret, juxta aliud Poëtæ:

Principiis obsta: sero medicina paratur,

Cum mala per longas invaluere moras.

Itaque quamprimum potuit *Carolus*, cum firmissimo exercitu Alpes superavit, ac recta in Forum Iulium ire perrexit: quo cum venisset, moram nullam interposuit, quin subito acie cum hoste conflig-

fligeret. Fusso fugatoque exercitu, Rothgandus captus, & quod regnum affectaverat, capite damnatus est. Cæterum civitates, quæ defecerant, cum se dederent, facile veniam impetrarunt. Et *Carolus M.* hoc facto maiorem indies sibi auctoritatem acquisivit. *Hildebrandus* ergo Dux Spoletanus, qui item mala consilia animo conceperat, postquam certior factus est de his, quæ Rothgando contigissent, & quam clementer *Carolus* civitates in gratiam recepisset, non solum nefanda consilia mutavit, sed etiam *Carolus* extraordinariis honoribus colendum censuit, atque in Saxoniam ad eum venit, muneribusque eximiis allatis se in ejus potestate futurum ostendit. Gratiam invenit, & liberaliter tractatus & dimissus à *Carolo* discessit. *Sigon. lib. 4. de reg. Ital.*

II. Bellum Saxonicum.

1. *Memorable* inprimis cum Saxonibus bellum suscepit *Carolus A. C. 772.* quo nullum vel atrocius, vel diuturnius, aut laboriosius à Francorum populo gestum. quippe quod continuos 33 annos durarit: ita, ut maxima utrinque animositate dimicatum sit, cæsis tam è Francorum quam Saxonum nobilitate plurimis. Non autem tam regni dilatandi cupiditate, quam Christianæ religionis propagandæ studio, hoc bellum *Carolus* suscepit. Tanta enim fuit Saxonica gentis pertinacia, antequam cervicem jugo alienæ dominationis subicere vellet, quantumvis honesta causa belli prætenderetur, ut deposita nempe Idolomania, retentaque Autonomia, verum *Deum* agnosceret, veramque religionem colere disceret: Tamen libertatem cui adjuverant, *Saxones* retinere maluerunt. *Carolus M.* ut populum Saxonicum liberum, & minime conferendo tributo assuetum in officio pietatis retineret, tributa nulla ipsis imposuit, præterquam, ut decimas Episcopis à se constitutis darent, ut ita Religionis prætextu jugum ferre discerent. Quanquam vero summa hac moderatione usus est *Carolus*, nihil tamen movit duras Saxonum mentes. Bello igitur coercendos esse statuit, & cum armata manu Saxoniam ingressus, omnia longe lateque diripuit, præda inter suos distributa. *Saxones* vero vehementer ei restiterunt, ac Duce *Witekindo* multis præliis cum *Carolo* decertarunt; sed victi sæpius à fide data iterum defecerunt, donec non tam fortuna adversa fracti (*Carolus* enim duobus præliis uno mense commissis, altero ad Halam fluvium, altero ad montem *Asneggi* dictum, tantam à Saxonibus victoriam reportavit, ut amplius ei resistere non valerent) quam lenitate & mansuetudine *Caroli* permoti, sese dederunt, baptismum susceperunt, & in fide data perse-

vetarunt. *Crantz. 2. Sax. cap. 4. Annal. Franc. Regino.*

11. Anno C. 785. bellum *Saxonicum* finitum est, & *Saxones* apostasiæ culpam deprecantes, à *Carolo M.* veniam & impunitatem impetrarunt, & una cum *Witekindo* Duce suo baptismum & Christianismum susceperunt. *Annal. Franc. Regino.*

111. Postquam *Carolus* *Saxones* vicisset & domuisset, nihil prius habuit, quam ut *Saxoniam*, tum quoad religionis cultum, tum quoad rectam Reipubl. gubernandæ formam ornaret, & veluti communiret. Quæ religioni veræ inter *Saxones* constitutæ obstare videbantur, Idololatriam nempe & superstitionem, sustulit. Disjecit statuam Martis; quam illi *Irminsul* vocabant. Item in *Harsborg* / Idolum *Krodo* dictum: & in castello *Magdeburg* simulacrum *Gratiarum* contrivit. *Crantz. 2. Saxon. c. 9. & 12. Schaff. Annal. Franc.*

III. Bellum contra Radbodum Frisiorum Regem.

Carolus, cum *Radbodus* Frisiorum Rex à persequendis Christianis non abstinere, querelæque ad *Carolus* deferrentur, magno exercitu *Radbodum* invalit, gemina pugna eum vicit, & Frisia pepulit, cum plane à religione Christiana abhorreret. *Annal. Fris.*

IV. Contra Hungaros.

A. C. 791. in Hungariam movit, ubi ad Anisum fluvium venit, indicto triduo jejunio exercitum lustravit; inde aggressus Hungaros vicit, & usque ad Rabam fluvium fugavit: inde Ratisbonam rediit. *Regino.*

V. Contra Saracenos in Hispania.

Carolus exercitum duxit in Hispaniam contra *Saracenos*, superatisque Pyrenæis montibus, Pamplonem urbem cepit, & dejectis muris destruxit. Augustam etiam obsedit, quæ dedita his conditionibus, ut *Idnabalam* Regulum reciperent, ipsi religionem Christianam discerent, & *Regulus* concionibus sacris semper interesset. In hanc rem obsides accepit, & in Franciam est reversus. At ad saltus Pyrenæos cum *Vascones* ex insidiis ultima impedimenta *Caroli* invasisent, ea diripuerunt, & præstantes ibi viros occiderunt, *Eginhartum*, regis mensæ ministrum, *ANSHELMUM* Comitem palatii, & fortissimum Ducem *ROLANDUM* (quem tamen plerique fidei extinctum tradunt) Britannici littoris præfectum, *Caroli*

roli magni sororis filium. *Sabell. Regino. Sigeb. Annales. Diacon.*

VI. Contra Hunnos & Auares.

1. Expeditionem quoque suscepit contra *Hunos & Auares*: reque omni ex parte feliciter gesta, thesauros ingentes asportavit. *Aventinus.*

11. Cum *Hunni*, qui ultra Rabam & Euram habitabant, iterum tumultuarentur, *Pipinus Caroli Magni* filius, copiis suis cum *Heinrici*, Ducis Forjuli, conjunctis, eos invadit A. C. 796. *Iringum & Ingurium* Regulos eorum interficiunt, & *Ringum* castellum munitissimum, ubi thesauri regii erant, diripiunt, atque *Carolo* mittunt, arcemque solo æquant. Et *Thudunus*, Avarium Princeps, se & populum suum *Carolo* tradit, cum subditis suis baptizatur, atque in *Hunnam*, infra *Araboniam* remittitur. Verum non multo post fidem frangit, copiasque colligit ad jugum excutiendum. Sed *Pipinus & Boii*, qui firmis præliis provinciam tenebant, eum statim aggressi interficiunt. *Aventinus, Sigebert. Regino lib. 2.*

111. *Auares* post annos aliquot, iterum armis correptis, sese in libertatem vindicare conati sunt. *Pipinus* autem jussu *Caroli* eos aggressus, & gentem illam propemodum deleuit, finesque *Bojoriæ* usque ad *Dravi* flumen prorogavit. *Sigebertus, Aventinus,*

VII. Contra Sclavos & Bohemos.

Carolus M. Bohemos & Sclavos Christianos persequentes bello aggressus, victosque, sibi subjecit. *Histor. Magdeb. cent. 9. c. 3. Annal. Fuld.*

VIII. Contra Godefridum Regem Daniæ.

A. C. 810. *Godefridus* Rex Daniæ *Frisiam* vastavit, exercitu domavit, & suo regno subjecit. *Carolus* ingenti exercitu congregato adversus eum movit: interim *Godefridus* à satellite suo trucidatus est, & classis Danorum desperata victoria domum rediit. *Carolus* vero perrexit, & *Hamburgum* recepit, quod *Wiltii* Vandali occupaverant, & tandem *Aquisgranum* rediit. Anno sequenti, nempe A. C. 811. pacem fecit cum *Hemmingo* Danorum Rege, qui patruo *Godefrido* successerat; *Hamburgum* restituit, & fundamenta jecit Episcopatus, quem ibi instituit. *Regino.*

APPENDIX.

1. *Carolus M.* quando cum Ducibus suis ad pugnam se parasset, & jam in procinctu esset, publice

S. Synaxi usus est; postea in nomine *Iehovæ* hostes fortiter aggressus, victoriam semper reportavit.

II. DISCIPLINA MILITARIS. *Carolus M.* edicto vetuit, & contra facientes graviter punivit, ne quidquam ex agris vicinorum, præter herbam, ligna, aquam, à militibus suis inter proficiscendum attingeretur. *Aventin. lib. 4. Annal.* Huc pertinet oratio *Caroli*, quam habuisse ad milites fertur, cum exercitum, debellatis Saxonibus & Longobardis, dimitteret. Itē (inquit) milites mei: vos heroës vocabimini, socii Regum, iudices criminum. Vivite posthac laboris expertes: consulite Regibus publico nomine, favete formis, juvate pupillos: consilio circumdate Principes; ab his victum, vestitum, stipendium petite: Si quis negaverit, inglorius infamisque esto. Si quis injuriam vobis intulerit, reum se Majestatis agnoscat. Vos autem cavete, ne tantum decus, tantumque privilegium, iusto bellorum labore partum, aut ebrietatis, aut scurrilitatis, aut alio quovis vitio maculetis; ne, quod largimur vobis ad gloriam, redundet ad pœnam, quam de vobis sumendam, si forsan excesseritis, nobis & successoribus nostris Romanorum Regibus perpetuo reservamus. Hinc apparet, quod pulchrum quidem sit, vincere Reges, oppugnare regiones, castra & urbes: multo tamen pulchrius, propriis affectibus imperare, omniumque admirabilissimum; cum is, qui multos vicerit, se ipsum demum vincat.

III. Obiter quoque notandum, quod *Carolus* duos præstantissimos Duces (nempe *Rolandum & Ænotherum*) habuerit, qui hostes Imperii singulari audacia aggressi sunt, & profligarunt.

I. *ROLANDVS* filius *Berthæ*, sororis *Caroli Magni*, egregiam in bellis *Carolo* operam navavit. Hujus felicitas & gloria potissimum lacertis constitit, adeoque robustus fuit, ut omnes sui temporis viros fortitudine superaverit. Profectus est cum avunculo suo *Carolo* in bellum, contra *Saracenos* in *Hispania* gestum. Cum enim *Saraceni* *Hispaniam* occupassent, sæpe etiam *Galliam* infestis armis tentassent: *Carolus M.* ingentem contra eos eduxit exercitum A. C. 778. & recepta *Pompelone* præcipua *Vasconum* urbe, congressus cum *Saracenis* ingentem cladem perpeffus est, qua amplius 40000 hominum perierunt. Post, reparato exercitu, denuo cum illis conflavit, eos vicit ac fugavit, totamque citeriorem *Hispaniam* usque ad *Betim* fluvium recepit. Verum paullo post copiarum *Francicarum*, per filia *Vasconum* circumventarum, à *Saracenis* magnam acceperunt cladem: in qua *Rolandus* solus cum *Masfrio* summo duce *Saracenicæ* exercitus conflavit, cum-

rumque sua manu jugulavit; ipse vero hastis & lapidibus graviter afflictus vix evasit. Inde in herba jaccens, aquam ad restinguendam sitim frustra desideravit. Itaque vulneribus, languore, sitique confectus, orationem ardentem & plenam fidei ac pietatis habuit, qua se Deo commendavit, animamque expiravit. Carolus hoc Epitaphium ei composuit:

Tu patriam repetis, tristi nos orbe relinquis :

Te tenet aula nitens, nos lacrymosa dies.

Atque ut aliud item servandæ ejus memoriæ monu-
mentum exstaret, statuam ipsi posuit, & Saxonice
quibusdam civitatibus hoc jus dedit, ut, quibus sta-
tuam Rolandi in foro collocasset, *av' Gropian*, plenam
jurisdictionem, liberam Rempubl. atque omne Im-
perium habere intelligerentur. Prædictus Rolandus
tam eximia temperatura gladium Durandinum vel
Durandulum (quo Ferracutum gigantem Saraceni-
cum 12 cubitos altum, & robore 40 viros æquantem,
qui quantum in umbilico vulnerari poterat, trans-
fodit) habuisse fertur, ut, cum, cæsis suis copiis, an-
tequam ipse labore & siti conficeretur, in durissimis
cautibus, ne hostes eo potirentur, illum frangere
magnis viribus conatus fuisset, illæ potius aciei i-
psius cesserint, quam gladius fractus sit: sicut Gy-
raldus tradit, dicitque, hunc gladium jussu Caroli
Magni in civitate Blajensi ad Garronam in mona-
sterio S. Romani ad Rolandi sepulcrum una cum e-
jus cornu appensum fuisse. *Chronic. Philip. Sabell. 8.*
Æn. Turpinus. Gyraldus lib. 3. hist. Franc. Came-
rarius.

11. Sub *Carolo M.* militavit quoque gigas, nomine *Ænothus* (sic dictus quod exercitum æquiparet) heroica magnanimitate illustris, ex *Durgâ* pagò *Sueviæ* oriundus, qui hostes in modum fœni demetere, atque in modum avicularum hasta veluti cuspide fixos, humeris suspendere solitus fuit. *Aventinus lib. 4. Annal.*

III. ACTA ECCLESIASTICA.

Carolus M. pius & religiosus Imperator fuit, so-
lumque in id incubuit, ut religionem Christianam
promoveret & propagaret. Idcirco 1. EPISCO-
PATVS. 2. ACADEMIAS. 3. CONCILIA
& COMITIA instituit.

I. Episcopatus.

1. Anno C. 777. Salingstadenſem ſive Oſtervikenſem Episcopatum fundavit.

11. Anno fere Christi 778. Episcopatum Halberstadensem instituit.

111. Padebornensis Episcopatus à Carolo institutus est circa annum Christi 780.

IV. Osnaburgensis in Westphalia Episcopatus
fundamenta jecit A. C. 780. cui septem annos post
Episcopum dedit.

v. Anno C. 785. fundamenta Episcopatus Mindensis à Carolo jacta sunt.

v 1. A. C. 788. in palatio Nemetensi Imperator
sanxit, ut devicti Saxones sint liberi, & Episcopatus
Bremenſis inſtituatur, cui vicina Saxonum regio de-
cimas ſolvat. Episcopatum illum primus admini-
ſtravit Wilhadus.

vii. A. C. 791. Episcopatum Mimingero-
densem (qui hodie Monasteriensis appellatur) Caro-
lus instituit.

viii. Octavus Episcopatus à Carolo M. fundatus, commemoratur Hildesheimensis.

IX. Nonus annotatur Bardovicensis, qui hodie Verdensis est, cujus primus Episcopus fuit Savibertus.

x. Decimus commemoratur *Schirensis*, qui *Magdeburgum* postea translatus est: ubi olim Veneris simulacrum cum tribus Gratiis cultum fuisse, indeque nomen urbi esse dicitur.

x i. *Carolus A. C.* 811. fundamenta Episcopatus *Hamburgensis* jecit. *Regino.*

Constat etiam, *Leodicensem* & *Trajectensem* dioceses magnis à *Carolo* patrimonii & privilegiis esse dotatas, adeo optimus Princeps Ecclesiæ ornandæ operam dedit.

II. Academiæ & Scholæ.

CAROLVS M. magno cum sui seculi hominum, totiusque posteritatis emolumento, scholas publicas, officinas omnis eruditionis, pietatis & doctrinæ aperuit, atque annonam & stipendia è fisco Professoribus dedit, iisque procerum, pauperumque liberos commisit. Ejus igitur auspiciis felicibus factum est, ut Italia, Gallia, Germaniaeque, terrarum magistra venerabilis, musa cœlestis, & camœna legatorum (ut de Carthagine refert *Suidas*) appellari possit.

1. Anno Christi 791. instituta est ACADEMIA PARISIENSIS à *Carolo*, quam tanta proventuum & possessionum amplitudine locupletavit, quantam vix omnes Gallix & Germanix, quæ inde postea natæ sunt Academiæ, possent æquare. *Cran-*
tzius.

2. A. C. 805. *Osnaburgi* à CAROLO Schola
est instituta, & multis insignibus privilegiis ornata,
ut Græci & Latini authores ibi explicarentur. *Cran-*
tzius lib. 1. cap. 2.

3. *Carolus Magnus* quoque *Bononia* & *Ticini*
scholas publicas instituisse, ab Historicis annotatum
est.

4. Secundum numerum alphabeti monasteria condidit, ut in iis homines de Deo recte instituerentur, & in bonis literis erudirentur, atque in singulis literam auream centum librarum Colonien- tium collocavit. *Mutius lib. 8.*

Laudandum quoque in CAROLO, quod ju- ventutem ad virtutem & diligentiam ipse incitave- rit, ac proinde sæpius examina instituerit. Nam ita *Aventinus l. 4. Ann. Bojoar.* de eo scribit: Rever- sus CAROLVS (inquit) ab expeditione bellica in Galliam, pueros sui profectus specimē epistolis, ver- sibus, carminibus, orationibus Panegyricis, aliis- que scriptis, exhibere iussit. Vbi cum tenuiores pro- pter spem profecisse, nobiles cultum animi negle- xisse deprehendisset: *Illis* ad dextram segregatis; Vos quidem macti virtute estote, inquit, filii piissi- mi, qui vestro officio gnauiter defuncti estis: vestra erunt sacerdotia locupletissima, & Pontificatus ma- ximi: ego vos in aulam adsciscam, ex vobis Sena- tores cooptabo, vos in album Prætorum & Pa- trum curiæ adlegam. *Deinde* ad nobilium liberos, quos à *lava* collocarat, vultu irato, nihil dissimu- lans, ait, Vos comatuli & delicatuli, freti opibus, & splendore parentum, nostram Majestatem spre- vistis; vitia, otia, luxum & inertiam bonis literis & virtuti, contento decreto nostro, prætulistis. DEVM vero immortalem testor, nihil penitus commodi honorisque à me ad vos perventurum: quin imo edam in vos exempla, nisi resipueritis, & negligentiam diligentia expiaveritis. *Aventinus lib. 4.*

III. Synodi & Comitia.

I. A. C. 770. Concilium *Vormatia* celebratum. in quo à populo & clericis à CAROLO impetra- tum, ne liceret clericis in bellum exire. *Baro- nius.*

II. A. C. 772. CAROLVS comitia egit *Vor- matia*, ubi de regno recte constituendo consilia ha- bita, & bellum Saxonibus inferendum est decretum. *Regino, & alii.*

III. A. C. 775. *Carolus* duas Synodos cele- bravit in *Villa Duria*: in quibus principaliter statu- rum est, ut suffraganei suis Episcopis subint. Vt Episcopi ordinentur in locis vacantibus. Vt Regu- lares & Monachi secundum regulam vivant. Vt Epi- scopis Presbyteri & Clerici pareant. Vt incestuosi homines per Episcopos corrigantur. Vt nulli liceat alterius Clericum recipere, aut ordinare. Vt quis- que decimas fideliter largiatur, & ut recusantes puniantur. Vt homicidæ aut cæteri rei, qui se- cundum leges mori debent, si ad Ecclesiam con- fugerint, non excusentur, neque eis ibidem victus

detur. *Regino lib. 2. Hist. Magdeb. cent. 8. cap. 9. pag. 573.*

IV. *Regino lib. 2.* annotat, CAROLVM in Sa- xonia ad fluvium Lippam celebrasse Synodum anno Christi 780. sed tractatum esse de rebus tantum po- liticis.

V. Anno C. 785. CAROLVS Padebornæ Syn- odum seu conventum habuit. *Regino l. 2.*

VI. CAROLVS A. C. 788. *Ingelheimii* congrega- vit Synodum ex Pontificibus majoribus, minoribus, Sacerdotibus, Regulis, Ducibus, tetrarchis, præ- fectis, civibus, oppidanis. In ea Synodo nihil fuit tractatum de religione: sed CAROLVS accusavit THESSALONVM, Bavariæ Principem, perfidiæ: & testibus crimen probavit. Pronunciatur sententia, juxta legem Salicam, de capitali supplicio. *Thessa- lonus* autem petit veniam, & cum filio in Mona- sterium relegatur; & qui cum eo senferant, in exi- lium abiguntur; & tota Bavaria Carolo subicitur. *Aventinus lib. 3. Annal.*

VII. A. C. 792. CAROLVS M. Reginobur- gi Synodum celebravit juxta Annales Francorum. Occasionem præbuit ei nova hæresis FELICIS Orgellorum Episcopi, qui voce & stylo assererat, IESVM CHRISTVM in divina natura esse ve- rum DEVM, in humana vero nuncupativum. Item in divina natura esse eum verum DEI Filium, in humana vero adoptivum: unam personam DEI & hominis dividens in duas personas, scilicet veri filii & adoptivi. *Sigebert. in Chron. & Aventinus lib. 4. An.* Convenerunt Episcopi ex omni Germa- nia, Gallia & Italia. Felix damnatus Romam ad Pa- pam *Adrianum* missus est, ubi errorem revocavit, & ad Ecclesiam suam remissus. *Aventinus lib. 4. Annal. Annonius lib. 4. cap. 83. de Francorum gestis.*

VIII. A. C. 794. CAROLVS Concilium Francofurti ad Mœnum instituit. Occasionem præ- buit tum FELIX, qui ad hæresin suam fuerat re- versus: tum Adrianus Pontifex, qui acta Nicenæ se- cundæ Synodi de imaginum adoratione miserat ap- probanda. Conveniunt Episcopi, Sacerdotes, Ab- bates & Monachi, ex omnibus provinciis Caroli, nimirum ex Italia, Gallia, & Germania. *Adria- nus* misit etiam eo suos legatos, *Theophylactum & Stephanum*: cœtui Patrum etiam ipse interfuit CA- ROLVS. Ac primo tractatum de FELICIS & ELIPANDI Episcopi Toletani opinione, qui contendebant, Christum dici debere filium DEI adoptivum secundum humanam naturam. Com- muni autem Patrum sententia ea hæresis scri- pto libro refutata, & subscriptione omnium Pa- trum damnata est; *Conclusum* videlicet, Chri- stum

rum secundum humanam naturam non esse Filium DEI adoptivum, sed substantialem. Ratio hujus decreti hæc est: Christus secundum humanam naturam aut est Filius DEI adoptivus, aut substantialis. At non est adoptivus. Alias enim sequeretur, quod duo in Christo sint Filii: nempe adoptivus secundum humanitatem: & substantialis, secundum divinitatem. At hoc est hæreticum, & Nestorianum, ac S. Scripturæ è diametro contrarium. Nam Paulus 1 Cor. 8. v. 6. inquit: VNVS DOMINVS IESVS CHRISTVS. Ergo secundum humanitatem est Filius DEI substantialis.

DVBIVM.

At si Christus est Filius DEI substantialis secundum humanitatem, sequitur, quod ab æterno à DEO Patre secundum humanitatem sit genitus. Quod hoc syllogismo demonstratur:

Quicumque est Filius DEI substantialis, ille ab æterno à DEO Patre est genitus.

Atqui Christus secundum humanam naturam est Filius DEI substantialis, secundum decretum Concilii Francofurtensis:

E. secundum humanam naturam ab æterno à DEO Patre est genitus.

Resp. Propositio Major ita est limitanda: Quicumque est Filius DEI substantialis, & substantialiter, h. e. per substantialem generationem, ille ab æterno à DEO Patre est genitus.

Iam subsumo: Atqui Christus secundum humanam naturam non est Filius DEI substantialis & substantialiter, h. e. per substantialem generationem, sed personaliter, h. e. per & propter unionem personalem. Nisi enim hoc statuatur, omnino dicendum foret, duos in Christo esse Filios; unum secundum Deitatem, alterum secundum humanitatem; illum substantialem, hunc vero adoptivum. Quod hæreticum. Ergo necessario inde sequitur, quod Christus secundum humanam naturam sit Filius DEI substantialis, propter unitatem personæ.

Deinde in hac Synodo Francofurtensi offeruntur acta Synodi Nicenæ II, quam Adrianus per suos vicarios rexerat, & postea etiam approbaverat, ut supra diximus: ac Pontificii Legati postulant subscriptionem & comprobationem. Patres non statim assentiuntur, sed disceptationem de iis, ut par erat, instituunt, & sententiam illam de Imaginibus adorandis examinant, veritatemque deprehendunt ex collatione utriusque Synodi: nimirum illius, quæ sub Constantino Copronymo prorsus damnaverat & abjecerat imagines, quasi nec eas liceat pingere, aut habere, sive in templis, sive in aliis locis: & hujus, quæ sub IRENE Imperatrice non modo

habendas, sed etiam adorandas, & colendas vestitu, suffitu, candelis, gesticulatione, &c. asseveraverat. Mediam autem sententiam amplectuntur: quod, imagines habere in templis & aliis locis, impium quidem per se non sit; sed eas adorare & venerari, prorsus alienum à fide Christiana, & cum superstitione gentilium congruat. Quare contra Adriani Pontificis & Legatorum ejus sententiam decernunt: Imaginum cultum & adorationem esse impiam, & Synodum Nicenam secundam (quam septimam Oecumenicam vocarant) esse abolendam. Eginard. in vita Caroli M. Erphordiensis cap. 69. Regino lib. 2. Annales Francorum. Annonius lib. 4. cap. 85. Blond. Decad. 2. lib. 1. Aventinus lib. 4. Mutius lib. 9. Histor. Porro argumenta, quibus cultum Imaginum Episcopi improbarunt, vide in Centuriis Magdeb. Tomo octavo, c. 9. pag. 639.

IX. A. C. 803. CAROLVS M., rebus in Hispania utcunque pacatis, Compostelle (in Hispania) Synodum celebravit: in qua (post dedicationem Basilicæ S. Jacobi, quæ facta est à Turpino in præsentia Caroli Magni) statutum est, ut omnes Episcopi, præfidesque Hispani & Gallici, Præsides Ecclesiæ Jacobi pro suo Primatu agnoscant. Vincentius lib. 24. cap. 17. ex Turpino.

X. CAROLVS ex Hispaniis reversus, Parisiis A. C. 803, instituta Synodo, ordinavit, ut omnes Reges Franciæ & Episcopi, præsentis & futuri, Episcopo ejus Ecclesiæ (Parisiensi nimirum) subsint & pareant: nec sine ejus consensu Reges coronentur, aut Episcopi ordinentur. Vincent. lib. 24. c. 22. ex Turpino.

XI. Tempore Caroli M. ob decimas, opesque sacras, inter Monachos & Sacerdotes in Bojoaria litigatum est. Iussu vero Caroli Salisburgi Concilium indictum, inque eo decretum est, donaria templorum, bona Ecclesiastica, in quatuor dividenda esse portiones: atque unam sortiri Episcopos; alteram sacrificulos, quorum quidem munus esset, accuratius pascere oves: tertiam pauperum esse: quarta sacras ædes refici, instaurarique oportere. Aventinus lib. 4. Annal. Bojoar.

XII. A. C. 803. Carolus in palatio Saltz conventum celebravit: in quo Saxones antiqua libertate donavit, omnique tributo liberavit, in eum finem, ut posthac ad fidem Catholicam conservandam suam operam præstent; exceptis decimis, quas Sacerdotibus reddi jussit. Chronicon Quedelburgense.

XIII. Anno C. 813 jubente Carolo M. congregatum est Arelatense Concilium: in quo Episcopi congregati consignarunt aliqua capita, eaque Carolo obtulerunt, ut, si quid iis addendum censeret,

adderet : si quid emendandum putaret, corrigeret : ea vero, quæ ipsi probarentur, confirmaret. Hi Episcopi recte iudicabant, pium & Christianum Magistratum à gubernatione Ecclesiarum non esse excludendum. Decreta autem fecerunt, quorum quædam ad Ecclesiasticam, quædam ad politicam gubernationem pertinent, & notatu quidem dignissima sunt, sed brevis compendii recensere ejus verba non patitur : possunt autem peti ex *Cent. 8. Hist. Eccles. cap. 9. fol. 401.*

xiv. A. C. 813. *Moguntia* jussu Caroli Synodus est habita. Convenerunt Episcopi x x x, Abbates x x v, & plures Sacerdotes, Monachi, Comites & Iudices. Occasionem præbuerunt dissoluti mores tum Ecclesiasticorum, tum plebeiiorum hominum, quos CAROLVS corrigi cupiebat, ut ex hac vita discedens bene constitutas Ecclesias successoris suo relinqueret. *Sigebertus in Chron.*

xv. Eodem anno, jubente CAROLO MAGNO, Synodus ex Episcopis & Abbatibus collecta est ex Gallia Lugdunensi, *Cabilone*, ad emendationem status Ecclesiastici instituta. Fecerunt autem multa decreta, quorum quædam ad Ecclesiasticam, quædam ad politicam gubernationem pertinent, & ad CAROLVM M. ut ea pro libitu confirmaret, missa sunt. Quia autem decreta illa omnia recensere nimis longum foret, pius Lector eorum prolixitate onerandus non est : sed videat de his in *Cent. Magdeb. Tomo nono, c. 9. fol. 387.*

xvi. Anno quoque Christi 813. *Turoni* jussu Caroli M. Synodus habita est, & ad disciplinam Ecclesiasticam promovendam, & collapsam restaurandam, aliquot capita consignarunt, eaque Imperatori exhibuerunt; quæ possunt peti ex *Histor. Magdeburg. cent. 9. fol. 378.*

IV. ALIA ACTA ECCLESIASTICA.

I. CAROLVS cum animadvertisset in Paschate A. C. 787, suos aliter canere ac Romani solent, Antiphonarium petiit à Pontifice Romano, item Cantores & Organistas, qui suos artem organandi; item Grammaticos, Arithmeticos, & qui computum docebant : quos omnes secum in Germaniam deduxit : inde in Galliis Scholas instituit, & juventutem in hisce artibus institui jussit. *Regino. Annal. Fuldenses.*

II. CAROLVS A. C. 789 leges promulgavit de disciplina Ecclesiastica & ejus reformatione : Paulo post contra Carolum conjurarunt *Hardericus* & alii; sed ea conjuratione detecta, reus membris truncatus, & aliqui in exilium ejecti sunt. *Sigonius.*

III. Certos homines in Ægyptum, Syriam &

Africam, & in alias regiones cum ingenti auri vimisit, qui pios, sub imperio impiorum Regum vitam inopem agentes, ope sublevarent & solarentur. *Crantz. lib. 2. cap. 8.*

IV. Ex Scholis, veluti ex officinis virtutum & disciplinarum, idoneos viros ad Ecclesiæ & Reipubl. vocavit & ordinavit gubernationem. Nulli autem plures ducatus, præfecturasque, aut sacerdotia concessit : dictitans, sibi & alios demerendos beneficiisque oppignorandos. *Aventin. lib. 4.*

V. *Hildegarda* Regina petenti pro sacrificulo suo, item Proceribus aulae pro eo rogantibus, ut ad Episcopatum proveheretur; Idoneo, etsi pauperi, respondit *Carolus*, jam destinavi : Imperatorem mentiri aut fallere non decet, ut obtrudat Deo, cujus vitam, mores, ingenium ignorat, & nunquid tanto oneri par sit, compertum non habet. *Idem.*

VI. CAROLVS M. quendam pridie feriarum D. Martini designatum Episcopum mox dignitate privabat, propterea quod is auctus tanta dignitate amicis cœnam exhibens, & uti fit, mero se nimium onerans, somno deinde oppressus noctu divinis rebus non interfuisset : ratus, intolerabilem hanc negligentiam esse, & venia indignam, quod primo honoris die sibi non temperasset, ut sui non compos DEV M. ad iracundiam provocaret. *Idem.*

VII. Cum *Carolus Magnus* aliquem ad sacerdotium promovisset, atque is ob adeptam dignitatem lætior, atque à solo in equum, absque suppedaneo, uno impetu subsiliisset, revocavit eum, Vales, inquit, (ut video) viribus, & eques non malus es : tua opera in bellis, ubi ea enitescat, indigeo. Proinde ignobili & imbecilli oves & gregem pecudum relinque. *Aventin. lib. 4.*

VIII. *Carolus* homicidas & alios facinorosos, qui juxta leges capitali supplicio afficiendi essent, si ad Ecclesiam (templum) confugissent, vetabat excusari & victu foveri. Sed inde trahi permittit. Quod si quis Monachorum Pontifex, præfatusve, illos reddere recusasset, satisfactionis onus illis imposuit de damno infecto, & compensatione facienda : atque si quisquam illorum aufugisset, jurarent, id sua opera factum non esse. *Aventinus lib. 4. Annal.*

IX. CAROLVS & LUDOVICVS de Episcoporum electione ita sanxerunt : *Vi Dei nomine sancta Ecclesia suo liberius potiatur honore, assensum ordini Ecclesiastico præbemus, ut scilicet Episcopi per electionem Cleri & populi secundum statuta Canonum de propria Diocesi, (remota personarum & munerum acceptione) ob vita meritum & sapientia donum eligantur, ut exemplo & verbo sibi subjectis prodesse valeant.*

X. CAROLVS M. valde delectatus est libris D. Augustini de civitate DEI, quos sibi legi, & historias alias, inter cœnandum curabat.

XI. CAROLVS sanxit, ut Laici ter quotannis ad minimum pœnitentiam agerent, & sacra Synaxi uterentur. *Crantzius.*

XII. CAROLVS M. nudum gladium semper præferri sibi curavit, cui hæc literæ insertæ fuerunt: D. P. C. C. A. D. C. h. e. Decem Præceptorum Custos CAROLVS A DEO Coronatus. De hisce tale ab incerto authore Epigramma concinnatum est:

*Dura quidem pro te Germania viribus almis
Per mare, per terras, varia & per climata terra,
Cum duris dure populis, & maxima bella
Confeci: hinc proprio regnum mihi sanguine
partum est.*

*Arma virosque graves per vincula tetra ligatos
Ducens, ad patrios redii sine vulnere lares.*

Cæsareum nomen tribuit mihi maxima virtus.

Huc pertinent venusti *rhythmi*, quide CAROLO in veteri quodam authore exstant:

*Ein Keyser bin im Deutschen land
Ich Karl der Grosse wol bekant/
Von Gott erwählt/ daß Ich solt sein/
Der heil'gen Zehn Geboten rein
Custos; darnach Iustitiam
Bey Land vnd Leuten richten an/
Den armen als den reichen gleich;
Vnd sol betracht'n das ewige Reich/
Das gute alzeit helfen schützen/
Das böse straff'n vnd gar außwürtzeln.
Das schwert Ich trag den fromm'n zur ehr/
Den bösen aber schneidt es sehr.
Ich bin auff erden nur ein Knecht/
Gott allein schafft durch mich das Recht.*

XIII. Lectiones, quas *Vincentius* Postillas vocat, per anni circulum, in Dominicales Epistolas, & in Euangelia Dominicalia, ex Patrum scriptis excerptas à *Paulo Warnefrido*, iussu Caroli M. in Ecclesiis recitandæ sunt ordinatæ. *Chronic. Funccii fol. 131. Crusius part. 2. lib. 1. fol. 5.*

Quidam tamen tradunt, distributionem illam pericoparum Euangelicarum & Epistolarum, quibus adhuc Ecclesia utitur, ab *Alcuino* Caroli Magni Præceptore, & *Paulo Diacono* Monacho Cassiensi, iussu Caroli esse factam. *Eucholtzer. Ioach. à Beust, in Postilla sua de festis fol. 277. & alii.*

v. Populi sub Carolo conversi.

I. CHARAS Satrapes Avarium, impulsu Caroli M. Religionem Christianam amplexus est. *Lazius lib. 2. rerum Viennensium. Hist. Magd. Cent. 8. c. 16. pag. 932.*

II. Eodem tempore CUSIDVS & CVBA filii Regis Hunnorum Chundi, ab Ethnicismo ad Christianismum sunt conversi. *Bonfin. Decad. 1. lib. 9. Histor. Magd. Cent. 8. cap. 2. p. 28.*

III. BOREALES Saxones & Transalbinos *Willehadus*, missus à Carolo, ad Christum convertit A. C. 788. Septem annos ibi prædicasse dicitur, usque ad annum rebellionis Saxonum 12.

IV. Supra diximus, CAROLVM per 33 annos cum Saxonibus bella gessisse, eosque bello adeo attrivisse, ut resistendi vires amiserint. Itaque denuo fidem Christianam amplecti (quam aliquoties jam abjecerant) coacti sunt, uti & baptismum susceperunt, & in fide data perseverarunt. *Crantz. in Metrop. lib. 1. cap. 2. Regino lib. 2. Sigebert.*

V. Neque vero Saxones tantum CAROLI M. virtute & opera fidem Christi acceperunt, sed inde in *Holsatiam* quoque, & ad *Dithmarsos*, quin ad *Vandalos* etiam doctrina Euangelii propagata est; & in ipsam quoque *Vngariam*. Qua de re *Bonfinius Decad. 1. lib. 9.* ita scribit:

Cum ad montes *Buda* obsessos *Vngaros* famas deditionem facere coëgisset, eos, qui fidem Christi amplexi essent, vita & libertate cum fortunis donatos à Carolo: qui vero in *Scythica* superstitione persisterent, bonis mulctatos fuisse, sola vita concessa, & postea oppugnata *Buda*, Carolum cives per præconem hortatum esse, ut abjectis Idolis, Christum agnoscerent & colerent.

VI. In Hispania *Navarri* & *Pampilonenses* A. C. 806, qui antea ad *Saracenos* defecerant, ad fidem Christi redierunt, & in gremium Ecclesiæ recepti sunt. *Regino, Annonius.*

VII. Quin ad *Venetos* etiam, ad *Sclavos* & *Avares*, in Pannoniis habitantes, circa eadem tempora Euangelii præcones iussu CAROLI M. missi venerunt. Vnde quantus fuerit in optimo & potentissimo hoc Principe pietatis zelus, facile colligitur.

VIII. Anno fere Christi 814. *BIORNVS* Gothorum Suecorumque Rex Christianæ Religionis doctrinam apud suos plantari desiderans, viros doctos & sacerdotes ad se transmitti à Carolo Magno petiit. Is missio *Herberto* aliisque sacerdotibus, petitioni ejus locum dedit. Vnde per Gothorum & Suecorum terras feliciter Ecclesia propagata fuit. Hinc & alios ad Imperatorem Rex *BIORNVS* misit, plures verbi divini Doctores petentes. Verum antequam mandata Legati essent exsecuti, Imperator moritur. Itaque ad successorem ejus *Ludovicum* pergunt, eique petitionem Regis sui declarant. Is *Corbeiensem* Monachum *Ansgarium*, virum inprimis doctum, eo amandavit, qui in

metropoli Pirea Christianam fidem docuit A. C. 826. Tandem *Ansgarius* Hamburgensis factus est Episcopus, & ex mandato *Ludovici Pii*, Danis & Suecis doctrinam Christianam nunciavit. Vide *Histor. Magd. cent. 9. cap. 2.*

C A P V T III.

D E E G R E S S V.

I. T A ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

I. Prodigia.

CA R O L I M. mortem multa præcesserunt prodigia, quæ diligenter ab *Eginardo*, qui *Caroli Magni* vitam descripsit, & aliis Historicis recensentur, sequentia.

1. *Pons Moguntinus* quingentorum passuum longitudine (quem Carolus decennii spatio ædificaverat, mirabili opere, magnisque sumptibus, & ita formaverat, ut perpetuo durare posse videretur) anno ante mortem ejus proximo tribus horis igne ita absumtus est, ut ne hastula quidem ex aquis emeretur. *Sigebert. Chron. Philipp. lib. 4. p. 331.*

II. Ante obitum C A R O L I M. apparuit C O M E T A singularis, & terribilis: unde Imperator attonitus, cum *Eginardo* Philosopho contulit, dicens: quod mutationem regni, mortemque Principis portenderet. Verum Philosophus nolebat illum contristare, sed locum Prophetæ adducens dixit; *A signis cæli nolite timere. Ierem. 10. v. 1.* At Imperator devotus, Non aliud, inquit, timere debemus, nisi illum, qui nostri & sideris illius creator est. Sed ejus clementiam laudare debemus, qui nostram inertiam, cum peccatores simus, talibus dignatur admonere indicibus. *Lavat. in Catal. Comet.*

V S V S.

Vnde patet, quod locus *Ieremia 10. v. 1.* ita intelligendus sit, ne, quemadmodum impii faciunt, toti à causis secundis pendeamus; sed respiciamus ad eum, qui istis naturalibus rebus relationem & significationem imposuit.

II. Testamentum.

1. C A R O L V S M. moriturus non tam sollicitus fuit de sua morte, (bonum enim cælestis gloriæ animo conceperat suo) quam de Ecclesiæ ac Reip. statu. Sic extrema congruebant primis. Et pietatis, justitiæ ac fortitudinis fructum tulit optimum, placide dum moreretur. Sic vixit, ut omnium amore, & laude dignissimus haberetur: sic fato concessit, ut nihil timeret mortem; propitium quia D E V M in Christo habebat. Annis autem pro-

ximis ante mortem, crebris laboravit febribus: cumque se non diu superstitem fore sentiret, testamentum condidit, in quo filiis præcipue curam Ecclesiarum commendavit. L V D O V I C V M filium ad se ex Aquitania accersitum Imperatorem Romanum creavit, & renunciavit. *Bernhardum*, ex *Pipino* nepotem, Regem Italiæ fecit A. C. 813.

II. *Carolus* quoque ante triennium, quam decederet, fecit testamentum de rebus mobilibus suis post obitum distribuendis. Et principio omnia, quæcunque in thesauris vel alias habuit, distribuit in tres partes: & duas ex hisce subdivisit in partes viginti & unam, quot videlicet Episcopatus habebat, (quippe tot primariæ urbes, quas Græci Metropoles vocant, in Imperio *Caroli* erant) & singulis Episcopatibus legavit unam. Ita tamen, ut singulæ rursus in tres partes dividantur, quarum unam summat Ecclesia; duas vero ejus suffraganei. Tertiam vero partem, quam ex primis integram hæcenus servaverat, præcepit post obitum in tres partes dividi; quarum duas liberi retinerent, tertiam vero pauperibus erogarent.

Auream quoque mensam, & tres argenteas habuit; in quarum una *Nova Roma*, in altera *Vetus Roma*, in tertia *Orbis terrarum* descriptus erat: quas magno pretio comparavit, omnesque vendi, & precium pauperibus distribui jussit. *Eginhard. in vita Caroli, Aventinus lib. 4. Annal.*

II. T A ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

Carolus M. Aquisgrani, die vicesimo primo Januarii A. C. 814, febrî correptus est, quam, ut consueverat hæcenus, abstinentia curare voluit: sed cum hoc modo laterum dolorem, quem vocant pleuritidem, sibi attraxisset, die septimo ab insultu febrili, die videlicet 28 Januarii, hora tertia à Solis exortu, placide diem suum obiit, anno ætatis 72; cum regnasset annos 46, & menses fere quatuor; in Occidente vero imperasset annos 13, mensem 1. *Eginhardus. Annal. Franc.*

III. T A ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

1. *Mors Caroli* omnia luctu & mœrore ingenti complevit, & cadaver ipsius Aquisgrani in templo D. Virginis (quod Carolus exstruxerat, & quam plurimis donis collatis ornaverat) honorifice terræ mandatum est.

2. Post mortem ejus, per annos tres continuos, *Solis* & *Lunæ* defectiones fuerunt creberrimæ, ac in Sole macula quædam atrii coloris septem dierum spatio visa est. Cometa etiam exarsit, & alia prodigia conspecta & audita sunt in terris. *Egin. de vita Caroli.*

II IMPERATOR GERM.
LVDOVICVS I PIVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. Generatio.

I. PATER fuit CAROLVS MAGNVS.

II. MATER fuit HILDEGARDIS, secunda Caroli Magni uxor. Ex hisce piis & religiosissimis Parentibus natus est hic Ludovicus anno C. 778.

II. Appellatio.

I. NOMEN. Dicitur LVDOVICVS PRIMVS, ad differentiam LVDOVICI II, quarti Imperatoris Germanorum.

II. COGNOMEN. Cognomine dictus est PIVS.

1. Oeconomice. Quod patrem pie semper coluit, ejusque virtutem & laudem imitari statuit. *Egnat. lib. 5. cap. 4.* Siquidem filius, verbum Patris custodiens, extra perditionem, & acceptus Altissimo erit. *Proverb. 29. v. 27.*

2. Ethice. Ob humanitatem, ac benignitatem. Nam Saxones Ludovici in se liberalitatem tam grato animo acceperunt, ut magis pro Francorum gloria ex eo tempore pugnaverint, quam antea pro libertate sua adversus eosdem decertassent: uti testantur *Annales Franc.*

3. Ecclesiastice. Ob insignem pietatem. Quia ab incunte ætate mane à lecto surgens in genua procidit, veniam peccatorum postulavit, Deoque gratias egit pro nocturna sui custodia, & oravit, ut porro in sancta hac custodia pergeret. *Bodin. lib. 3. de Mag. cap. 1.*

MONITVM.

Omnes pii homines ambulant I. Cum DEO. 2. Coram DEO. 3. Post DEVM. Idque tum in Vita, tum in Morte.

I. In Vita.

1. Cum DEO. Sicut de Enoch dicitur, *Genes. 5. v. 24.* quod ambulaverit Cum DEO. Sic pii Cum DEO ambulant in vera cordis fiducia, i. qui omnes actiones & labores suos in nomine Iehovæ exordiantur & peragunt. Græci dicunt οὐν Θεῷ agere. Sicut D. Paulus monet *Coloss. 3. v. 17.* Quicquid egeritis sermone aut facto, omnia in nomine Domini Iesu facite, gratias agentes DEO & Patri per il-

lum. Ita Petrus Apostolus in verbo Christi laxabat rete suum. *Luc. 5. v. 5.*

*Omibus in rebus feliciter omnia cedent,
Si statuas finem principiumque Deum.*

Nam à Iehova nos sumus & existimus: Ergo merito quoque omnes actiones nostras in nomine ejus inchoare debemus: Sine ipsius enim Numine, nihil est in homine.

Θεὸς ἂν δίδωται, ἂν ἴξῃται πόνος.

Non adjuvante, nihil valet labor, DEO.

2. Deinde Cum DEO ambulant, qui juxta DEI verbum & voluntatem actiones suas instituunt, ut idem sit DEI & hominis velle & nolle. Quia qui Spiritu DEI aguntur, hi sunt filii DEI, *Rom. 8. v. 14.* D. Paulus *Galat. 5. v. 25.* vocat Spiritu ambulare, vel incedere, h. e. juxta ductum & præscriptum Spiritus sancti.

II. Coram DEO, tanquam Patre suo, ambulant pii cum reverentia, quando DEVM in conspectu suo ponunt, eumque tanquam Patrem timent, *Malach. 2. v. 10.* ne quidquam mali agant. sicut Filii oculos Parentum suorum intuentur: & servi oculos dominorum suorum, ut illorum mandata capefiant, eaque expediant. *Psal. 123. v. 2.* Ita DEVS ad Abrahamum inquit, *Genes. 17. v. 1.* Ego Dominus omnipotens: *Ambula coram Me*, & esto perfectus. Quod DEI mandatum Abraham implevit. Vnde Amator DEI appellatur, 2 *Paral. 20. v. 7.* *Sir. 47. v. 24.* & Amicus DEI, *Iudith. 8. v. 22.* *Psal. 16. v. 8.* inquit Christus: Posui Dominum in conspectu meo semper. *Psal. 26. v. 3.* *Psal. 18. v. 24.* *Psal. 119. v. 120, 137.* Contra autem impii DEVM in conspectu suo non ponunt. *Psal. 10. v. 11.* *Psal. 36. v. 2.* *Psal. 54. v. 4.*

Parænesis.

Quare omnes homines sint moniti, ne mala agant: quia ambulant Coram DEO, h. e. in conspectu DEI, qui omnia etiam absentia & abscondita videt.

Pulchre Prudentius:

*Speculator adstat desuper,
Qui nos diebus omnibus
Actusque nostros prospicit.
A luce prima in vesperam
Hic intuetur quicquid est,
Humana quod mens concipit.
Hunc nemo fallit judicem.*

Quod etiam comprehenditur hoc venusto epigrammate:

*Quod cupis ut lateat, dicas faciasve carveto:
Quin neque volve animo, quod cupis ut lateat.*

Si lateant homines tua dictaque factaque cunctos,

*Quaeque animo volvis, si lateant homines,
Anne Deum lateant? Quis scit, qua mente volutas;
Audit, qua loqueris; quod facis, omne videt.*

II. Post DEVM pii ambulant:

1. *Per fidelitatem veram.* Sicut enim servus fidelis Dominum suum sequitur, ejusque mandata exsequitur. Ita etiam pii DEVM suum sequuntur.

2. *Per veram poenitentiam.* Hoseæ 11. v. 10. Sic Israëlita post DEVM ambulare dicuntur, quoniam relictis Idolis sceleribusque suis ad DEVM per veram poenitentiam redeunt, & post eum ambulant. Contra autem impii & impoenitentes dicuntur à facie Prophetarum abire. Ibid. v. 2.

3. *Per novam obedientiam,* quoniam in praeceptis ejus ambulant, ejusque vestigia sequuntur, h. e. ejus bonitatem, longanimitatem, misericordiam & justitiam imitantur. *Matth. 5. v. 44, 45. Luc. 6. vers. 36.*

Pii ambulant post DEVM, 1. in Luce. *Hosea 11. v. 12. 2. in Cruce. Matth. 16. vers. 24. Apoc. 14. vers. 4.*

II. In Morte.

1. *Cum DEO ambulant:* quoniam à Domino dimittuntur. *Luc. 2. & in Christo moriuntur. Apoc. 14. v. 4. & 13.*

II. *Coram DEO,* quoniam Dominum oculis fidei intuentur.

III. *Post DEVM,* qui eos per umbrosam mortis vallem deducet in Regnum Caelorum. *Psal. 23. v. 4. Act. 14. v. 22.*

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA OECONOMICA.

VXORES. *Ludovicus uxores habuit duas.*

PRIOR dicta fuit **IRMINGARDIS**, quæ fuit filia *Ingrami* Ducis Saxoniae. *Cuspinian. Chron. Hedionis.*

POSTERIOR fuit **IVDITHA**, filia *Guelphi*, primi Comitis Altorfensis in Suevia, soror *Conradi & Rudolphi* Principum; Hanc propter formæ elegantiam impense amavit, & totus ab ejuspendit consiliis; verum inde multa mala exorta sunt: uti postea dicemus.

III. **LIBERI.** Ex **PRIORE** uxore tres suscepit filios: **LOTHARIUM**, **PIPINUM**, & **LUDOVICUM**.

Ex **POSTERIORE** unicus ipsi natus est Filius, nomine **CAROLVS**, cognomine *Calvus*.

II. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

Ludovicus à Patre adhuc vivente Imperator proclamatus est A. C. 813. patre autem defuncto magno animorum consensu paterno in solio confirmatus, omniaque regna Caroli patris obtinuit, præter Longobardorum regnum, quod Pater Bernhardo nepoti concesserat. Coronatus est Rhemis in Gallia à Pontifice Romano Stephano V. Anno Christi 816. Eginh.

Axioma.

Post bellatores Deus pacificos & togatos Principes excitare ut plurimum solet.

Exempla.

1. Post *Carolus M.* qui bella gessit difficillima, **DEVS** dedit **LUDOVICUM PIVM** pacis studiosissimum.

2. Post *Romulum*, qui regnum Romæ armis constituit, secutus est *Numa Pompilius*, qui totum se dedit religioni. Hic nulla bella gessit. Fuerunt ergo Romæ halcyonia, vivente *Numa* post tanta bella, per annos 40.

3. Post *Julium Cæsarem* **DEVS** *Augustum* dedit.

4. Post *Trajanum, Adrianum.*

5. Post *Carolus V. Ferdinandum*, qui pacem in Germania constituit: & lata lege de sacra pace eandem promulgavit.

6. **DAVID** fuit bellator: qui debellatis & domitis vicinis gentibus comparavit successoribus insignem potentiam. Cui **SALOMON** successit, qui fuit gubernator sapiens, & ea curavit atque exsequutus est, quæ fuerunt opera propria pacis: & quidem illa ipsa, de quibus expressa mandata à Patre acceperat.

II. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA.

1. *Ludovicus* justitiam bene administravit, patrem hac in re imitatus, omnium autem primum patris testamentum summa cura explere contendit, quod etiam fecit.

II. In pauperes pietatem, benignitatem, & liberalitatem exercuit: dum Ratisbonæ, Francofurtique ad Mœnum sacras aedes muro adherentes, mœnibus solo æquatis, ampliari vellet, auri thesauros repertos egenis largitus est. Christianis item in Asia & Africa, opem ejus exposcentibus, denarios singulis regiis prædiis exactos, ad inopiam sublevandam, misit. *Aventin. lib. 4. Ann.*

117. Imperio potitus, exemplo patris filios suos Aquisgrani convocavit A. C. 817, & primogenitum Lotharium creavit Regem Franciæ, & socium Imperii: Pipinum vero Regem Aquitaniæ. Ludovicum minimum natu retinuit apud se, sed titulum Regis Italiæ ei tribuit. *Aventinus.*

1 v. Nemini dignitatem contulit ob pecuniam, sed probe observavit, qui doctrina & bonis moribus essent ornati. *Regino lib. 2.*

v. *Praelare* & hoc in more positum habuit *Ludovicus*, quod nulli officium concesserit, cui non adjiceret parænesin hanc: *VIDE QUID AGAS:* non hominis, sed *DEI* maximi minister es, ejusdemque sacramento auctoratus. Et quæso sic agamus, ne quis popularium nos accuset: quodcunque judicabis, facturumque es, in te redundabit: ita tecum agetur, quemadmodum cum alio ages. Itaque *Ludovicus* jussit apud se omnes procures, maxime prætores, sacramentum dicere, ex æquo & bono se judicatuuros, nihilque muneris accepturos. Similiter pauperum seu tenuioris fortunæ hominum Causas prætoribus suis commendavit, dicens: Honoratissimus ac maximus titulus, quem *DEVS* peculiariter sibi vendicat, est pauperum propugnator, pupillorum tutor, viduarum curator. *Aventin. lib. 4. Ann.* Vetuit insuper, ne officiales populum extraordinariis tributis novisque exactionibus expilarent.

v 1. Cum *Hispani* dira servitute premerentur à Saracenis, nec religio libera relinqueretur, multi amissis hoc modo suis bonis in Galliam Narbonensem aufugerunt; quos omnes jussit *Ludovicus* humaniter suscipi & foveri, dedit etiam ipsis privilegia, quæ exstant, data A. C. 815. Dalend. Jan. *Pithæus.*

v 1 1. *Ludovicus* Haraldo Danorum Regi contra filios Godefridi olim Regis, qui insidias struebant regno, auxiliatrices copias misit; nihilominus tamen postea Haraldus ab iisdem regno pulsus est, cui *Ludovicus* Friisiam incolendam dedit. *Ann. Fuld. Abb. Stad.*

v 1 1 1. *Sclaomirus* Abroditarum Rex ad curiam *Ludovici* evocatus, de multis sceleribus accusatus est, ideoque in exilium ejectus, & regnum ejus *Cedeadrego* datum est. *Regino.*

1 x. Compendii legestulit *Ludovicus*, inter quas & hæc est, ut quilibet pagus suos mendicos alat. *Constitut. Imp.*

x. *LOTHARIUS* filius Imperatoris à parente in Italiam missus, ad inspiciendas res Longobardorum, & ad eas dijudicandas: quod cum celeriter fecisset, rogatus à Pontifice Paschali, ut Romam visere velit: quo cum in Paschate A. C. 823. ve-

nisset, à Paschali Papa coronatus est Imperator & inauguratus. *Aimoin.*

x 1. *LVDOVICVS* Imp. cum Aquisgrani in festo Paschatos A. C. 817. è templo domum rediret, porticus lignea, putrefactis fundamentis, per quam transibat, corruit, & Imperatorem & viginti optimates ruina operuit, & nemo fere incolumis evasit præter Imperatorem; cujus tamen auris dextra vulnerata, fœmurque dextrum juxta genitalia trabecollisum, pars sinistra imi pectoris capulo gladii afflicta: sed cura Medicorum intra 20 dies curatus est. *Aventinus, lib. 4. Ann.*

Ex hisce agnoscimus, si homo in suis consiliis & actionibus *DEVM* (uti supra dictum) invocet, eum felicem esse. *Proverb. 28. v. 5.* Qui vero non habet cooperantem divinam dexteram, ei terram, & mare, aëremque adversari, omnia hæc illum tanquam fugitivum aliquem *DEI* & justitiæ violatorem efficaciter persequi.

11. ACTA SAGATA.

Ludovicus Bella gessit tum externa, tum interna.

I. Bella externa.

1. *LVDOVICVS* Imp. misit *HARALDO* Danorum Regi auxilia contra filios *Godefridi* olim Regis, & insuper Sclavos tumultuantes compescuit. *Annal. Fuld.*

1 1. A. C. 818. *Ludovicus* Normannum Britonum præfectum, qui se Regem appellarat, per seditionem acie victum interfecit, & totam Britanniam citeriorem recepit. *Chron. Philippi.*

1 1 1. *Ludovicus* Dux Pannoniæ inferioris, res novas moliens, sed ab exercitu Imperatoris pulsus, in Dalmatiam abiit. Anno sequenti, nempe A. C. 819. *Borna* Dux *Ludovici* Imper. in Dalmatia bello *Ludovicum* rebellem persecutus est, & bellum vario Marte gestum. A. C. 820. *Ludovicus* Imp. tres exercitus misit contra *Ludovicum* rebellem in Pannonia: unus eo transiit per Alpes, alter per Dravum fluvium, tertius per Carinthiam: qui omnium felicissime rem gessit, & Pannoniam crudelissime vastavit, cum *Ludovicus* se munitionibus teneret.

A. C. 822. *Ludovicus* iterum exercitum in Pannoniam misit, quorum metu *Ludovicus* rebellis ad Sarabos fugit, ubi civitatem quandam interfecto Duce occupavit; sed hoc non impune tulit, paullo post trucidatus. *Aimoin.*

1 v. *Pipinus* Imperatoris filius jussu parentis in Vasconiam movit, seditiosos ibi compescuit, & provinciam pacatam reddidit.

v. *Ludovicus* A. C. 824. mense Octobri tribus exercitibus Britones vastavit per Pipinum filium & Ludovicum 40 diebus, & acceptis obsidibus Rothomagum rediit die 17 Novembris. *Aimoin.*

v 1. *Aizo*, Dux rebellis Imp. Ludovico, ad Saracenos in Hispaniam transfugerat: is accepit ab Abdiramine Rege Saracenorum exercitum, & Gerundensium & Barsinonensium agros crudelissime vastavit. Huic Ludovicus Imp. opposuit filium *Pipinum* Aquitanix Regem: sed Duces mora sua omnia corruerunt, & Saraceni ingenti præda domum redierunt. *Annal. Fuld.*

v 11. Classis *Ludovici*, quæ Corsicæ præerat, in Africam incursionem fecit A. C. 828, eamque longe lateque vastavit. Ideo *Saracenis* nihil laxamenti fuit ad plures copias in *Siciliam* mittendas, ac ita *Ludovicus* Saracenos Roma & Italia tota expulit. *Aimoin.*

II. Bella interna.

I. Cum Bernhardo, filio Pipini, nepote Caroli Magni.

I. ORTVS.

Bernhardi ambitio. *Bernhardus* Rex Italiæ, malis consiliis suorum excitus, res novas moliebatur, regnique Franciæ *Ludovico* eripiendi cogitationem suscepit, id ad se potius pertinere jam pridem persuasus, quia *Pipino* majori natu *Caroli M.* filio esset natus, quam ad *Ludovicum* ipsum, qui *Pipino* ætatis jure concederet. Atque omnibus Italiæ civitatibus in sua verba jurare jussis, saltus Alpium idoneis impositis præsidiis firmavit. Iam enim *Ludovicus* Imperator erat creatus & declaratus, ut nullo pacto, nedum aliquo juris prætextu, axioma regni eripiposset ipsi. Ideoque cum *Bernhardus* supremo Magistratui suo resistere vellet, ordinationi divinæ resistere visus est. *Rom.* 13. Idque tandem cum magno suo detrimento conjunctum fuit.

II. PROGRESSVS.

Ludovicus Imper. contra *Bernhardum* Patruelem expeditio, ejusque cum facinoris conscis captivatio. *Ludovicus* Imper. statim atque de consiliis *Bernhardi* certior erat factus, magnum è Francia & Germania exercitum evocavit, ac subito expeditionem instituit A. C. 817. Claustra Alpium aperuit, in Italiam profecturus. Postquam vero *Bernhardus* sensit molem belli in se transferri, metu perterritus ac imparatus, maxime quod se à suis quotidie deserui cerneret, arma posuit, atque pœnitens

Ludovico Imperatori ultro se tradidit, cum conscis facinoris: quorum multi fuerunt intimi Consiliarii *Ludovici*, ut *Reginardus*, *Camerarius*, & alii: item Episcopi, *Anselmus* Mediolanensis, *Volfoldus* Cremonensis, & *Theodolphus* Aurelianensis, quos comprehensos in carcerem conjecit, ut fisterentur patribus Francicis, & in hiberna rediit.

III. EGRESSVS.

Paucis post Pascha diebus A. C. 818. (expeditionem namque in hyeme suscepit *Ludovicus*) *Ludovicus* convocavit Patres Franciæ, jussitque eos causam rebellionis Patruelis sui, & complicum, cognoscere, & de pœna sententiam ferre: Qui eos criminis læsæ Majestatis reos peregerunt, & capitis condemnarunt. Imperator tamen mitius decrevit, & Laicis quidem oculorum amissionem, Episcopis perpetuum carcerem definivit, ac *Bernhardum* luminibus orbari, inque monasterium detrudi jussit. *Bernhardus* autem tantam pœnam non sustinens, triduo post defunctus: & Mediolani in æde D. Ambrosii sepultus est, cujus mortem Imperator adeo moleste tulit, ut publice de ea pœnitentiam ageret. *Aimoinus*, & alii.

II. Cum filiis suis, Lothario, Pipino, & Ludovico.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

1. *LUDOVICI in patruelem crudelitas.* *Ludovicus Pius* cum in modo aberrasset, dum Patruelem (ut antea dictum) excæcari inque monasterium detrudi curasset, qui paullo post mœrore extinctus est, eam ob causam apud Imperii proceres in odium venit. Nam adversus eum consilia inierunt ii potissimum, quibus in conspiratione *Bernhardina* olim ignoverat. Quod sentiens *Ludovicus*, amicorum præsidiis se munivit, & *Bernhardum* Hispaniæ Comitem sibi fidelissimum Cameræ suæ præfecit: quare istos magis offendit.

11. *IVDITHÆ nimia dilectio.* *Ludovicus* Imp. cum conjugis *Iudithæ* plurimum tribueret, in odium filiorum primi matrimonii incurrit. Noverca enim patrem contra privignos incitabat: unde civile bellum ortum est.

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

1. *Filiorum adversus patrem seditio, ejusdemque repressio.* Aulici Imperatoris, qui conspiraverant, *Pipinum* filium *Ludovici* sibi adsciverunt, & *Bernhardum* Præfectum Cameræ adulterii cum *Iuditha* conjugis Imperatoris accusarunt. *Pipinus* nimium credulus moleste tulit tantum scelus, &

exercitum collegit contra Parentem. Imperator ut hisce medelam afferret, *Bernhardum* illum amovit, & uxorem *Iuditham* interim in monasterio Laudini esse iussit; quo facto *Pipinus* in spem venit, parentem etiam minis posse compelli, ut imperio se abdicet, & in monasterium abeat: ideo *Iuditham* ad se evocavit, eamque minis adegit, ut promitteret, se persuasuram *Ludovico*, ut secum monasterium ingrederetur. Imperator *Ludovicus* uxorem quidem monasterio inclusit, de se vero deliberavit. Deinde *Lotharius* alter filius ex Italia quoque advenit: qui *Pipino* quidem assensus, nihil tamen violenter parenti inferri passus est. Non multo tempore post seditiosi comitia poposcerunt: quæ *Ludovicus* Neomagi indixit: ubi congregatis suorum fidelibus ex Germania, & allecto filio *Lothario*, seditio ista disturbata, & ejus authores non quidem occisi, sed Laici in monachos attonsi, clerici vero in cœnobiis custoditi sunt, & *Iuditha* ex cœnobia in thalamum rediit, cum se legitimo modo purgasset.

II. *Seditionis renovatio, & Ludovici Imp. degradatio.* Filii Ludovici singuli suarum provinciarum Reges sub imperio parentis amplius esse noluerunt, quod Episcopi etiam multi in imperio reprehenderunt, ideo seditionem renovarunt, de patre deponendo consilia inierunt, & exercitum contra eum collegerunt, ut si sponte in cœnobium nollet, eum vi cogerent. Pater & ipse conscripsit exercitum, & ad hæc turbas sedandas Pontifex Roman. *Gregorius* evocatus est, qui parenti filios reconciliaret. Sed adveniens totus fuit à filiorum partibus contra *Ludovicum*, & minatus ei excommunicationem ab Ecclesia, nisi imperio se abdicaret. Tandem in festo Iohannis Baptistæ A. C. 833, in campo mendacii *Lügen-feld* / (sic dicto à perfidia filiorum Ludovici) prope Basileam, cum parens fraude filiorum exercitu spoliatus, coactus est filiorum potestati se committere. Sed Pater cum in castra filiorum venisset, mox ipsi conjux *Iuditha* auferitur, & relegatur Dedonam, quæ est oppidum Italiæ, & ipse in carcerem conjicitur: & coactus est indicta causa ante altare arma deponere, & imperio se abdicare, & jussu multorum Episcoporum, quos *Lotharius* ex humili sorte ad tantam potentiam evexerat, fateri se imperio indignum, eo quod multa in imperio negligenter egisset. His peractis, *Lotharius* omnes milites in sua verba jurare fecit, & ipse *Ludovicus* Imp. captivus, venale quasi inimicorum suorum mancipium, ac fortunæ ludibrium, cum *Carolo* filio infante circumductus est. Tandem in Monasterium Medardi Augustæ Sueffonum in Galliis relegatus. Rursus deinde pro animi libi-

dine è monasterio exceptus, & quo jussisset *Lotharius*, in toto regno circumductus est. Sed tamen bonus Princeps hæc mala æquo animo pertulit, & sua innocentia officiique sibi publice demandati auctoritate se consolatus est, fore, ut Deus hæc sua tolleret infortunia. Siquidem ejus mœror longus est; qui non vincit luctum patientia.

III. *Ludovici Imper. restitutio.* Tandem filii Imperatoris ac proceres Imperii inter se animis ac consiliis dissidere cœperunt. Ac primus *Drogo* Episcopus Mediomatricum auctor fuit *Pipino* ac *Ludovico* fratribus, ut patris ex carcere liberandi curam susciperent. Deinde & Germani hanc suo Imperatori factam injuriam cum æquis animis ferre non possent, arma corripuerunt, & *Lotharium* coegerunt, conjunctis viribus cum *Pipino*, ut Augustum patrem exercitui & fratribus restitueret. Sed quem præ pudore *Lotharius* reddere non potuit, reliquit restituendum. Ipse interim in Burgundiam profectus, ut vires colligeret. Itaque *Ludovicus* solenni ritu expiationis peracto, imperio est restitutus A. C. 834, magna cum omnium exclamatione & lætitia. *Aventin. lib. 4. Annal. Sigon. lib. 4. de reg. Ital. Aimoin.*

III. T A Π A P E Π O ' M E N A.

I. *Ludovici erga filios, & ceteros rebelles clementia.* Cum *Ludovicus* Imp. esset restitutus, *Ludovicus* & *Pipinus* (qui A. C. 838, relictio filio *Pipino*, mortuus est) filii ad parentem venerunt: quos pater singulari indulgentia leniter verbis castigatos in gratiam recepit; sed inconsiderate magis, quam provide factum hoc fuisse, eventus docuit. Siquidem intempestiva misericordia, & ipsi Imperatori perniciofa, & Reipublicæ periculosa fuit. Deinde adducta est *Ludovico* uxor ex Italia: interim tamen *Lotharius* parentem & ipsi fideles armis persecutus est, & Cabillonem urbem, quæ ipsi portas clauserat, occupavit: quem vicissim parens armis petivit, & eo tandem redegit, ut supplex veniam peteret, qui tantum duriusculis verbis acceptus à Patre in gratiam receptus, & in Italiam dimissus est. Parens tamen in Alpibus præsidium posuit, ne se invito eas transcenderet. *Ludovicus* ignovit etiam aliis, tum Episcopis tum Laicis, qui malis consiliis filios ejus corruperant. Proinde & *Theodulpho* Episcopo Aurelianensi veniam dedit, qui *Lothario* auctor fuit persequendi patris, & propterea in carcerem coniectus erat. Is Gandavi, cum festo die Palmarum, quo supplicationes fiebant, hymnum à se compositum, GLORIA, LAUS ET HONOR TIBI SIT, REX CHRISTE REDEMPTOR, suavi voce caneret,

adeo prætereuntem Imperatorem & plebem dulcedine carminis commovit, ut statim eum liberandum censuerit Ludovicus. *Aimoin. Trith.*

II. *IVDITHÆ astutia, & Ludovici regni inter fratres divisio, unde novum dissidium ortum.* Ludovicus post tot labores & molestias exantlatus genio indulgere, liberiisque vivere cœpit: interim *Iuditha* conjux ejus ab exilio revocata, pristinoque honori restituta, suum agere negotium cœpit, & conciliatis sibi Palatinorum animis obtinuit, ut filio suo *Carolo* jure proprio Burgundia, Rhetia & Suevia cederent. Sed enim ne consilii ratio manifesta subito esset, *Iuditha* precibus impetravit, ut in catum mortis *Ludovici* filius ejus *CAROLVS Lothario* commendaretur, ut eum in sui clientelam susciperet; idque *Lotharius* sancte se recepit facturum. *Iuditha* enim cautio eo spectabat, ut sine ullo impedimento filio suo augustalis dignitas conferri posset. Ideoque simulavit bonum affectum, & dissimulavit offensam animum. Illa quippe sagaci ingenio mulier & sapientissima fuit, quæ suis blanditiis oblimare potuit os *Lotharii*. Itaque *Iuditha* non contenta priori conditione, ipsum prorsus imperium filio *Carolo* parare variis artibus instituit, obtinuitque apud *Ludovicum* maritum (qui nihil, quod petebat, ei denegavit) ut inter *Lotharium* & *Carolus* imperium divideretur. Alteram igitur partem à Mosa versus Austrum *Lotharius*, alteram vero *Carolus* accepit, ac Bojotaria filio Imperatoris *Ludovico* relicta est. Sed hæc divisio novas excitavit discordias. *Ludovicus* enim filius Imp. cum pati non posset, suum regnum adeo angustis limitibus à parente definitum, cum *CAROLVS*, qui tamen minimus fratrum erat, in amplissimum collocatus esset regnum, exercitum clam comparavit, & quæ cis Rhenum erant, suæ ditionis facere conatus est. *Parens* de his certior factus, quanquam & hyems erat, & catarrhis plurimis obnoxius ipse decumberet, cum Pascha peregisset Aquisgrani A. C. 840, cum exercitu in Thuringiam properavit, & *Ludovicum* filium fugavit. Et hac occasione similitates inter fratres exortæ sunt, quæ diu perdurarunt, & familiæ augustæ, adeoque ipsi Reipubl. perniciem magnam attulerunt: de quibus infra dicturi sumus.

III. ACTA ECCLESIASTICA.

1. *Ludovicus* in cura propagandi Christianismi valde sollicitus fuit, optimi patris imitator: ut *Grantzius* testatur, in libro 1. *Metropol.* Itaque instituit, ne servi DEI ulli humanæ servituti subiecti essent, & ut unaquæque Ecclesiâ suos proveni-
tus haberet, unde sacerdotes viverent, ne ob ino-

piam rerum cultum divinum deferrent, neve ob necessitatem quæstui sese dederent.

II. A. C. 816. *Ludovicus* Comitiam egit Aquisgrani, in quibus reformationem Cleri, & institutiones Canonice professionis, seu regulam Clericorum conscripsit & ordinavit. *Hist. Magdeb. cent. 9. cap. 2.*

III. A. C. 817. *Ludovicus* Aquisgrani iterum Comitiam indixit: convocatis quibusdam Abbatibus, 80 capita ordinavit, quibus Monachi in toto imperio quoad victum & cultum regerentur: quorum exemplaria descripta fuerunt, & in omnia monasteria missa. *Annal. Francorum.*

IV. Anno C. 819. *Ludovicus* Imperat. in conventu Ingelheimensi leges nomine Procerum promulgavit, tam de clericis, quam de laicis. *Constitut. Imper.*

V. Anno C. 822. *Ludovicus* Imperator Cœnobium Corbeie in Saxonia ad formam Corbeie in Gallia ædificavit, ibique bonas artes doceri iussit; ex qua Schola multi viri docti prodierunt. *Aimoin.*

VI. Adductus est ad Imperatorem *Ludovicum* Presbyter quidam, homo Græcus, *Georgius* nomine, qui, se *Organon* pneumaticum ad Græcorum rationem fabricare posse, professus est; qui benigne à *Ludovico* susceptus stipendium annuum accepit, & primum Organum Aquisgrani instituit. *Idem.*

VII. A. C. 832. Hamburgi Archiepiscopatus institutus à *Ludovico* Imperat. cui subiecti Dani, Sueci, Sclavi: & primus Archiepiscopus ordinatus est *ANSGARIVS*, in solenni conventu multorum Episcoporum.

VIII. Anno C. 834, Monasterium *Grauwemünster* ad sinistram Limagi situm, ex illustribus Principum & Comitum familiis, à *Ludovico* Imp. fundatum est. *Annal.*

IX. A. C. 838, jubente *Ludovico* Imperatore, celebrata est Synodus: in qua renovati sunt Canones, quales Episcopi & Presbyteri esse debeant. Deinde quæ illos scire & facere oporteat. Tertio quæ Episcopi & Abbates in gubernatione suorum agere debeant. Quarto quæ ad Imperatoris officium pertineant, in juvanda gubernatione Ecclesiæ, & recte administranda Republica. *Histor. Magd. cent. 9. cap. 9.*

CAPUT III.

DE EGRESSU.

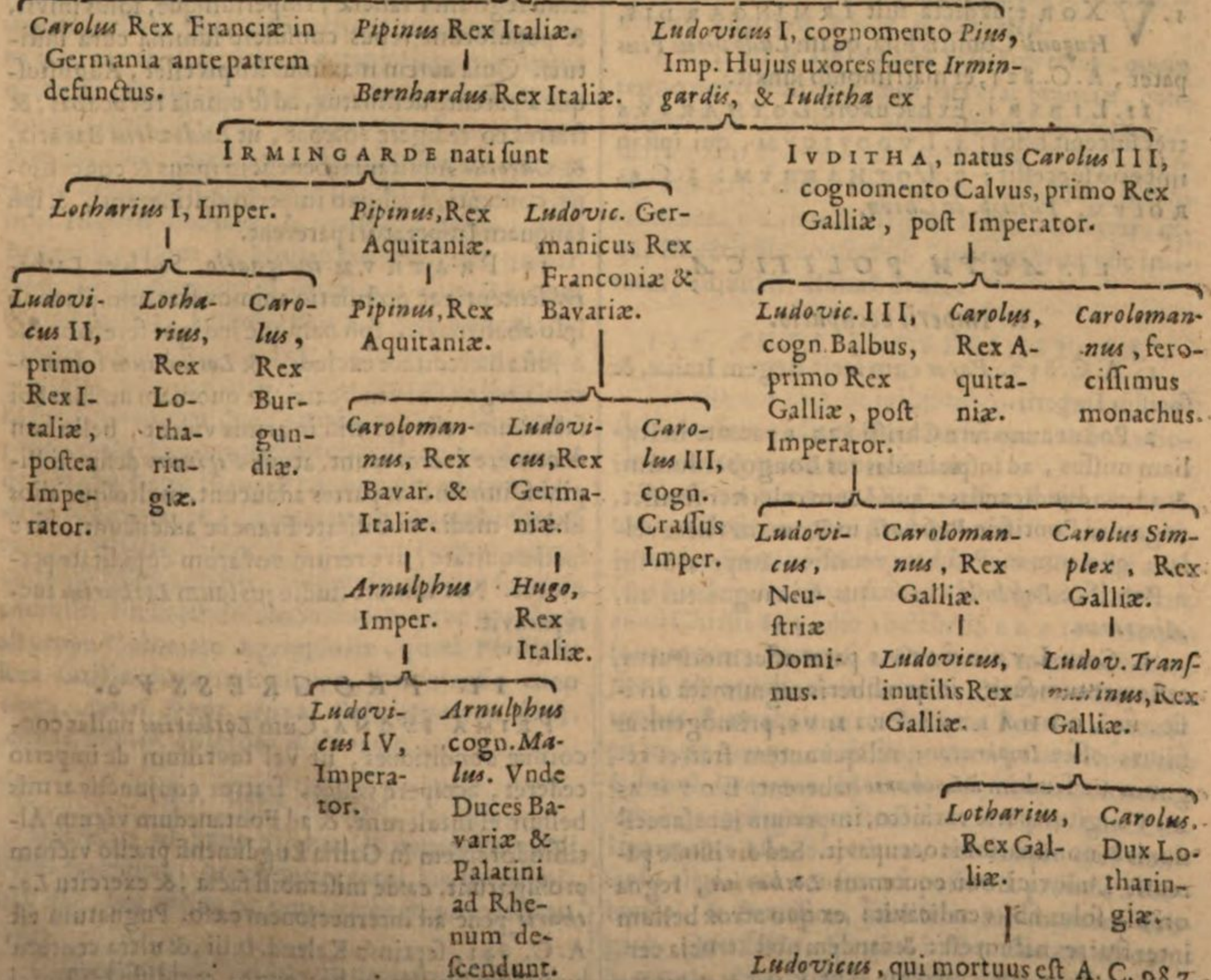
ANte mortem *Ludovici Pii* cometæ, Eclipses, & alia portenta contigerunt; & inter alia
Stella

Stella crinita in signo Virginis cum omnium admiratione effulsit : qua visa *Ludovicus* exterritus, quod triste sibi vitæque suæ aliquid portendere iudicabat, id sacris precibus & piis largitionibus expiavit. Non multo post, Sole prodigiose obscurato, tantam ex ea re animo contraxit tristitiam, ut in perniciosum morbum inciderit. Qua re animadvertsa, Wormatia, ubi conventum instituerat, ad Insulam Moguntia proxima se devehit iussit: ac cum morbus ingravesceret, omnibus simul omnia condonavit, & testamentum fecit; in quo regnum liberis ita divisit, ut *Lotharius* esset Imperator; reliqui autem fratres, ut regnum feudi loco à *Lothario* haberent, & *Pipinus* nepos Neustriam occuparet; sed parente mortuo id abrogatum est. Cum itaque *Ludovicus* Imperat. se ac Rempubl.

Deo commendasset, filiisque concordia inter se colendæ auctor & suasor fuisset, Kalend. Iulii 840, ætatis 64, cum imperasset annos 26, mens. 5, placide diem suum obiit, & in hac voce Germanica defecit, *auß / auß!* quasi diceret, jam ex omnibus malis liberatus, quem fortuna tot casibus exagitavit, æternam habiturus sum requiem. Sepultus est in urbe Metensi prope Hildegardin matrem. *Martian. Contract. Sigon. de reg. Ital. Mut. lib. 10. fol. 88. reb. Germ.* Recte Epictetus dixit: In morte esse securitatem. Tunc enim pax DEI servis, tunc libera & tranquilla quies contingit, quando de istis mundi turbinibus extracti, sedis & securitatis æternæ portum petimus, quando extincta hac morte ad immortalitatem venimus. *Cypr. in tract. de morte. &c.*

Genealogia CAROLINGORVM usque ad Saxonum Imperium.

Carolus Magnus. — uxor *Hildegardis.*

Ludovicus, qui mortuus est A. C. 987. Hic fuit ultimus Rex Galliæ ex Carolingorum progenie, quæ ab anno 751 regnum Galliæ tenuerat annis 237.

III IMPERATOR GERM.

L O T H A R I V S I.

C A P V T I.

D E O R T V.

Generatio.

I. **P**ATER fuit L V D O V I C V S I, cognomento P I V S, cujus ille filius primogenitus fuit.

II. M A T E R dicta fuit I R M I N G A R D I S, quæ fuit prior conjux L V D O V I C I P R I M I: sicut in præcedenti historia diximus.

C A P V T II.

D E P R O G R E S S V.

I. A C T A O E C O N O M I C A.

I. **V**XOR ejus dicta fuit I R M I N G A R D I S, *Hugonis* Comitis filia, quam *Ludovicus Pius* pater, A. C. 821, ei matrimonio junxit.

II. L I B E R I. Ex hac uxore L O T H A R I V S tres suscepit filios: 1. L V D O V I C V M, qui ipsi in imperio successit; 2. L O T H A R I V M: 3. C A R O L V M. *Philipp. in Chron.*

II. A C T A P O L I T I C A.

I. Imperii occupatio.

1. A. C. 817. Pater cum fecit Regem Italiae, & socium Imperii.

2. Postea anno fere Christi 823, à parente in Italiam missus, ad inspiciendas res Longobardorum, & ad eas dijudicandas: quod cum celeriter fecisset, rogatus à Pontifice *Paschali*, ut Romam visere vellet; quo cum in Paschate venisset, Imperator ibi à Pontifice *Paschali* coronatus & inauguratus est. *Aimoinus.*

3. Cum L V D O V I C V S pater esset moriturus, testamentum fecit, in quo liberis regnum ita divisit, ut L O T H A R I V S P R I M V S, primogenitus filius, esset Imperator; reliqui autem fratres regnum ut feudum à *Lothario* haberent. L O T H A R I V S igitur, patre extincto, imperium jure successionis & nominationis occupavit. Sed divisione parentis *Ludovici* non contentus *Lotharius*, regna omnia sibi vendicavit: ex quo atrox bellum inter fratres natum est: & tandem post atrociam certamina inter eos convenit, ut L O T H A R I V S cum imperatoria dignitate Italiam & *Lotharingiam*, sic ab ejus nomine dictam, L V D O V I C V S

Germaniam, unde *Germanicus* dictus, & C A R O L V S cognomento C A L V S Galliam regeret.

II. Imperii administratio.

I. A C T A S A G A T A.

I. Bellum internum cum fratribus.

Extincto *Ludovico Pio*, inter filios ejus civile bellum exarsit, funestum admodum & cruentum; quo videtur tota concidisse Francorum potentia. Nam in primo conflictu ex utraque parte ultra centena millia virorum cecidisse perhibentur. Tria autem circa hoc bellum sunt notanda: I. O R T V S. II. P R O G R E S S V S. III. E G R E S S V S.

I. O R T V S.

I. *Lotharii ambitio.* *Lotharius* A. C. 841, *Ludovici Pii* patris morte in Italia nunciata, subito in Franciam se recepit, ac magno Procerum consensu regnum Franciæ, Imperiumque, solus inivit, & populorum rebus consulere summa cura instituit. Quia autem maximus stirpis esset, Augustusque à parente destinatus, ad se omnia revocabat, & fratres eo redigere volebat, ut *Ludovicus* Bavaria, & *Carolus* Aquitania, beneficio ipsius & concessione, contenti, à reliquo imperio abstinerent, & ipsi tanquam Imperatori parerent.

II. F R A T R V M indignatio. Sed hæc *Lotharii* sententia ac postulatio animos fratrum plane ab ipso abalienavit. Ipsi namque indigne ferebant, se à justa hæreditate excludi, & *Lotharium* solum omnia regna sibi vindicare. Et quoniam nullum sibi subsidium relinqui nisi in armis vident, bello rem decernere decreverunt, atque *Pipinum* defuncti *Pipini* filium in suas partes adducunt, multosque alios sibi ex media nobilitate Franciæ adsciscunt, sive facti æquitate, sive rerum novarum cupiditate permotos. Nec minore studio jus suum *Lotharius* tue riparavit.

II. P R O G R E S S V S.

P R I M A P V G N A. Cum *Lotharius* nullas concordiae conditiones, ut vel tantillum de imperio cederet, accipere vellet, fratres conjunctis armis bellum ei intulerunt, & ad Fontanedum vicum *Altissiodorensis* in Gallia *Lugdunensi* prælio victum profligarunt, cæde miserabili facta, & exercitu *Lotharii* pene ad internecionem cæso. Pugnatum est A. C. 841, septimo Kalend. Julii, & ultra centum hominum millia in hac pugna cecidisse Historici tradunt. Et quanquam victoria fuit penes *Ludovicum* & *Carolus*; tamen adeo vires Francorum

concisæ sunt, ut, qui aliis terrori fuerant, vix jam sui regni fines tueri possent.

ALTERA PVGNA. A. C. 842. LOTHARIVS Imper. reparato exercitu iterum in Germaniam venit: cui fratres *Ludovicus* & *Carolus* cum exercitu occurrerunt, & ad Argentoratum prælio commisso, eum in fugam coniecerunt die 16 Martii, eoque fugato, Galliam & Germaniam ex consilio Episcoporum, excluso *Lothario*, inter se dividerunt.

III. EGRESSVS.

PACIFICATIO. LOTHARIVS bis exercitu amisso, ac desperatis rebus omnibus, amicis & proceribus intercedentibus, tandem cristas demisit, & concessit, ut divisio Imperii institueretur. Qua de re legatos ad fratres misit, qui peterent oblivionem offensarum & pacem, & sibi æquam hæreditatis portionem darent: *Fratres*, re deliberata, pacis & concordie causa nihil denegarunt. Certi ergo sequestres pacis, numero centum & viginti, ex toto regno electi sunt, & certa jurisjurandi forma obstricti, ut Imperium æquis portionibus in tres æquales partes dividerent. Cum ergo Proceres Imperii regnum fratribus magis secundum genus, quam secundum Leges deberi existimarent, divisionem Imperii admiserunt. Proinde *Carolo* à mari Britannico usque ad Mosam concessa sunt omnia. *Ludovico* quæcunque in Germania ultra Rhenum continebantur. *Lothario* Belgica, quæ Austrasia dicebatur, cum Burgundia, Italia item & titulus Imperatoris, relinquebatur. *Pipino* Aquitania dabatur. Et hanc divisionem, fide jurisjurandi publica interposita, ratam firmamque fratres habuerunt, & exinde *Carolus* Regis Franciæ titulum sibi adscivit, *Ludovicus* Germaniæ, (qui primum ab eo est usurpatus:) *Lotharius* Franciæ & Italiæ: *Pipinus* Aquitaniæ: & hisce peractis, quisque in regnum suum se contulit. Facta est divisio Salfeldiæ, quod oppidum est prope Coloniam Agrippinam, quod *Philippus* Rex Galliæ donavit Episcopo Coloniensi, anno 1204. *Annal. Franc. Annal. Fuld. Aventin. lib. 4. Annal. Bojar. Philippus in Chronic.*

II. Bella externa.

Distractis ad hunc modum & occupatis civili bello fratribus, peregrinæ gentes his occasionebus usæ, sese rursus ex omni parte commoverunt. Nam

1. In Saxonia servile bellum excitatum est.
2. *Normanni* classe littus Gallicum depopulati sunt.
3. Nec *Bohemi*, *Sorabi*, & *Marcomanni* ab ortu

& meridie sibi in his occasionebus defuerunt. Neque irruptionum & dilacerationum finis fuit usque ad gubernationem Saxonum, ex qua gente rursus excitavit *Devs* præstantes Principes ad instaurationem Imperii pene eversi. Et quia contra dictas gentes *Ludovicus* Rex Germaniæ, hujus *Lotharii* Imper. frater, bella gessit, infra in Appendice modo citati Regis de his dicturi sumus.

II. ACTA TOGATA.

1. LOTHARIVS, quod intellexisset, Romanos, incitantibus Pontificibus, seu tadio præsentis Imperii, seu libertatis studio, propendere ad Imperatores Græcos, & consilia clandestina agitare de reddenda illis urbe Roma cum Imperio, profectus est Romam A. C. 854: Et supplicio sumto de authoribus hujus consilii, mutavit Magistratus, & pacta vetera, de potestate Imperatoris in confirmando Pontifice Romano, renovata, majore severitate astrinxit & sancivit. *Philip. in Chronicis.*

II. LOTHARIVS ex Italia reversus, quum regno novo Austriæ, quæ pars erat Franciæ, constituendo se tradidisset, atque eam pro Austria Lotharingiam à suo nomine appellasset, ne Italia interim sine Rege esset, *Ludovicum* secundum, filium suum natu maximum, regem Italiæ constituit, atque Imperii sibi consortem (patrem avumque imitatus) adjunxit. *Annal. Franc.*

III. ACTA ECCLESIASTICA.

LOTHARIVS in religione orthodoxus fuisse ab Historicis traditur. Pauca acta, quæ sub eo in Ecclesia contigerunt, subjiciemus.

1. GREGORIO IV. Pontifice Romano mortuo, in electione novi Pontificis schisma ortum, & *Iohannes Diaconus* occupavit Lateranum; sed relictus tandem à turba, destitit ab incepto, & electus anno Christi 844, die 10 Febr. SERGIUS II, qui sedit annos 3. & mens. 2. Profunda, inquit *Anastasius*, nix cecidit electionis die. *Lotharius* Imperator hac Romanorum in electione Pontificis præcipitatione motus, misit filium *Ludovicum* Romam, & simul *Drogonem* Patruum, Episcopum Metensem, qui testarentur Pontifici, eum in omnibus Imperatori esse subjectum, nec absque ejus consensu eligi, aut consecrari posse; & proinde à Romanis, & Pontifice, fidelitatis juramentum exigant. Quo facto, *Sergius* in Pontificatu est confirmatus. Hic *Sergius* nobilis quidem Romanus fuit, sed detestabili nomine appellatus *Os porci*. Itaque nomen mutavit, & SERGIUS II. dici voluit. Id exemplum posterì ipsius imitati sunt, licet

licet non æquam mutandi nominis rationem haberent; tamen sponte multi ea nomina, quæ in baptismo acceperant, mutarunt: quem morem hodie Pontifices Romani servant. *Sigebert. Martin. Polonus, Platina.*

II. SERGIUS Papa cum sedisset annos tres & mensem unum, obiit A.C. 847, die 12 April. Cui successit eodem die LEO IV. hujus nominis, patria Romanus. Eum sine consensu Imperatoris Romani consecrare non ausi sunt: Ideoque in mensem Iunium consecratio dilata est. *Anastas. Hic Leo Lothario Imper. scripsit in c. 9. dist. 69. De capitulis vel praeceptis imperialibus vestris, vestrorumque Pontificum prædecessorum irrefragabiliter custodiendis & conservandis, quantum valuimus & valeamus Christo propitio, nunc & in avum nos conservaturos modis omnibus profiteamur.*

III. LOTHARIO imperante, LEONI IV. Iohannem Octavum, qui scæmina fuerit, successisse, & duobus annis, & mensibus duobus sedisse scribitur. Hanc scæminam dicunt proprio nomine fuisse dictam GILBERTAM, natam ex matre scorto, & patre sacristico Moguntiae, mentitamque sexum masculinum, cœnobio Fuldeni nomen dedisse, indeque se cum amatore suo ex Germania in Græciam Athenas contulisse, ad discendas bonas artes & Græcam linguam, indeque, cum ibi egregie in literis profecisset, jamque disputando valeret, Romam venisse, publice docuisse, & tandem, cum omnium benevolentiam sibi conciliasset, ex cleri & plebis suffragio, Imperatoris etiam consensu, Papam electam, & Iohannem VIII. nominatam esse. Cum autem hæc GILBERTA (Iohannes Octavus appellata) occulte cum Cardinale quodam scortaretur, tandem imprægnata, uteri quidem onus, quantum potuit, celavit. Cum autem ex Vaticano in processione solenni Lateranensem Basilicam inviseret, inter Neronis Colossum, & Clementis fanum, abortis repente partus doloribus, puerum enixa, & eo loco defuncta est. Hæc meretrix Reges inauguravit, Episcopos & Abbates ordinavit, & alia Pontificia munera exsecuta est annis duobus & mensibus 2. *Martianus Scotus. Sigebert. Platina, Baluz, Radulphus, Volaterranus, Histor. Magdeb. cent. 9. cap. 10. Martini Chronicon. Ph. Bergomas, Chron. Hirsav. & ceter.*

Prodigia.

1. A.C. 847. Ingens terramotus Italiam concussit, maxime circa Beneventum: quo Isernia urbs tota corruit, & ingens multitudo hominum periit, una cum Episcopo. *Chron. Cass.*

II. A.C. 851. tanta fuit annonæ caritas &

fames per totam Germaniam, ut filii & parentes belluino quodam furore sese mutuo devorarent. *Annal. Fuld. Chron. Funccii fol. 133. Vincent. lib. 25. cap. 30.*

CAPUT III.

DE EGRESSU.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

LOTHARIUS Imper. A.C. 855. hæreditarium filiorum dissidium veritus, convocatis Optimatibus, regna sua inter eos divisit, ac Ludovico natu maximo cum Imperatoris dignitate, dedit regnum Longobardorum, una cum Provincia in Gallia: Lothario Lotharingiam, & reliquam partem Galliae, quam possidebat: Carolo vero Burgundiam. Et quæ in hac partitione Ludovico attributa fuerunt, regnum Orientale: quæ Carolo, Occidentale regnum dicta fuerunt: Ut ab Imperio, quod Lotharius retinuit, discernerentur. Ea vero pars Germaniæ, quæ utrique regno interjecta, utrumque ceulimes dirimeret, a Lothario nomine tum primum Lotharingia cognomen acquisivit. *Annal. Fuld. Chron. Philip. Sigonius.*

II. ΤΑ ΠΑΧΘΕΝΤΑ.

Cum hoc modo regna avita Lotharius inter filios divisisset, mox attonsa coma, Imperio sponte deposito, (non quidem difficultate Imperii victus, ut quidem Diocletianus Imper. fecit, privatam qui vitam, Imperio deposito, eligens, exemplo dictoque suo testatus est, nihil esse difficilius bono Principe: sed conscientia consiliorum malorum actus) cœnobium Prumiense apud Treviros est ingressus, & Monachus factus: ubi 3 Calend. Octob. A.C. 855 è vivis excessit, cum post mortem patris Imperio præfuisset annis 15. *Annal. Fuld. Chron. Philippi, Chron. Funccii fol. 132.*

AXIOMA.

Nunquam impietas erga parentes impunita mansit: quos poena non invenit in hac vita, eos tamen conscientia stimulus male agitavit: alii vero poenam luentes documento fuere hominibus, sanctum esse parentis nomen, & jus obedientia erga illos minime violandum.

Exemplum hoc loco habemus in Lothario Imper. qui dolore de patrato in patrem facinore, & sensu iræ divinæ, ut poenitentiam posset agere, Monachus factus: quamvis Monachus legitimam poenitentiam agendi medium non sit.

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

1. *Ludovicus* Lotharii Imper. filius natu maximus patri in Imperio successit: de quo in historia sequenti.

1 1. *Carolus* non diu post patrem superstes fuit. *Philipp. in Chronico.*

1 1 1. *Lotharius*, Rex Lotharingæ, *Teutbergam* in uxorem duxit, sororem *Hugoberti* Abbatis, quem ducatu ad montem Juram & Coccias alpes præfecit. Cum vero amore *Waldrada* flagraret, persuasit *Gunthario* Archiepiscopo Colonienfi, se per tæsum conjugis *Teutbergæ*: si ab ea separari posset, se *Guntharii* sororem uxorem ducturum. Ideo *Guntharius*, assumpto Trevirenfi Episcopo, causam divortii finxerunt incestum, quasi *Teutbergæ* cum fratre suo *Hugoberto* incestum commisisset; & divortium approbarunt. Inde Synodum indixerunt Aquisgrani A. C. 862. die 29 Aprilis, ubi *Lothario* permissum, ut aliam conjugem duceret, qui repudiata uxore, sororem *Guntharii Waldradam* sibi matrimonio junxit. *Teutbergæ* contra conquesta est de hac re apud Pontificem Romanum: Ideo Legati Pontificis missi sunt in Galliam, qui Synodo adessent, & *Waldrada* causam dijudicaret. Quare anno sequenti Synodus Metensis celebrata est mense Junio, in præsentia Legatorum Pontificis: ubi *Lotharius* professus est, se nihil egisse, nisi ex præscripto suorum Episcoporum. Episcopi etiam, quæ *Lotharius* egisset, recte facta esse asseruerunt; idque scripto defenderunt. Sed *Papa* improbavit hanc Synodum, & Archiepiscopos, Colonensem ac Trevirenses, ab Episcopatu dejecit, & eos excommunicavit; reliquos Episcopos in gratiam recepit, cum poenitentiam egissent. Tandem *Papa*, ut *Lotharii* Regis causam recte dijudicaret, A. C. 864. omnes Episcopos Galliarum Romam convocavit; sed hi sibi metuentes à Pontifice, causas, cur venire non possent, excogitarunt. Anno igitur sequente *Arsenium* Episcopum in Galliam misit in causa Regis *Lotharii*: qui Synodum convocavit, ubi præsens fuit *Lotharius*. Hic discutitur causa, & *Lotharium* injuste egisse decernitur. Jubet igitur *Lotharium* alterutrum ex duobus eligere, aut recipere *Teutbergam* conjugem, aut *Waldradam* à se pellere. *Lotharius* in angustiis constitutus, *Teutbergam* quidem recepit; sed non diu eam in matrimonio retinuit, illecebris *Waldradæ* seductus. Fratres *Teutbergæ* bellum intulerunt *Lothario*, sed cæsi sunt. Tandem *Lotharius* sui purgandi causa Romam venit A. C. 868. mense Julio: ubi audita causa juravit, se, ex quo jussus fuerat, *Waldradam* rejicere, & *Teutbergam* recipere, cum *Waldrada* commer-

cium non habuisse, nec in posterum habere velle: & ad testificandum & probandum factum, sacra Synaxi usus est, addita horribili execratione. Quid sit? Egressus urbe *Lotharius* die 8 Augusti Placentiam venit: ubi hora dici nona peste correptus est, & sequenti die, hora secunda, exspiravit. *Aulicorum* vero, qui una sacra cœna usi fuerant, nullus per dimidium annum in vita mansit. *Regino lib. 2. Sigebert. Crusius part. 2. l. 2. Annal. Fuld.*

IV IMPERATOR GERM.

LUDOVICVS II.

I. ORTVS.

I. PATER fuit Imper. *LOTHARIVS I.*

II. MATER dicta fuit *HIRMINGARDIS*, quæ fuit Comitis *Hugonis* filia. Ex hisce parentibus natus est *Ludovicus* anno Christi 829.

II. PROGRESSVS.

I. ACTA OECONOMICA.

VXOR ejus fuit *LVITGARDA* Eticonis *Welphi* filia, qui filius fuit *Welphi* primi Comitis, seu Ducis *Sueviæ* in *Altorf*, cujus frater *Hinricus* ab Imperatore impetravit partem *Bavariæ*. Ex hac filiam suscepit *Ludovicus* *Hermingardin*, quam, ipso defuncto, *Carolus Calvus* despondit *Bosoni* Duci, viro strenuo, quem & ipse *Italiæ* præfecit. Ex hac *Hermingardæ* *Bonosus* suscepit filium *Ludovicum* Regem *Italiæ*, quem *Berengarius* *Veronæ* excœcavit. *Philipp. in Chron. Pantaleon.*

II. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

Supra diximus, quod *Ludovicus* à patre successor in Imperio, & Rex *Italiæ* sit designatus. Ipse igitur statim, postquam pater Imperio sese abdicaverat, & monasterio se incluserat, (qui non multo tempore post vitam cum morte commutavit) Imperium suscepit A. C. 855, & imperavit annos 19, & aliquot menses.

II. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA.

1. Hic Imperator imperium summa cum laude administravit, Siquidem pietate, comitate, ac benefici-

neſcientia excellēbat, ſimplicitatis candidæ amans erat, tum literis etiam apprime eruditus, divinis pariter & humanis, ingenii dextérité, & conſiliorum celeritate valebat, nec quicquam abſque conſilio & ratione ſumma ſuſcipiebat.

i i. Cum hic laudatiſſimus Princeps à patre cum magno exercitu mitteretur in Italiam, SERGIUS Papa adventu ejus territus, obviam ei proceſſit, illum conſueto honore excepit, exque eo quaſivit, cur tam valido exercitu ad urbem Romam accederet, deſenſionis, an offenſionis ergo? Tunc *Ludovicus* hoc laudabile reſponſum dedit: *Officium ſe facturum boni Principis, & veſtigia majorum ſuorum ſecuturum. Henricus Mutius lib. 11. fol. 89.*

i i i. *LUDOVICVS* Imper. pacis ac juſtitiae fuit amantiſſimus, qui ipſe præſens judiciis præſedit, & magna diligentia juſ dicere ſolitus fuit. Ideoque in ſummis Reipublicæ perturbationibus, & à Saracenis, ſedes in Campania habentibus, divina proſperante gratia, tranquillum habuit Imperium.

i v. *Ludovicus* fuit *ωπάρετος*, h. e. contentus ſua forte, ſe intra fines Imperii Italici continuit, patris ſuis regna libere relinquens.

v. *LOTHARII* deſuncti, (*Lotharii I.* Imperat.) filii Regis Lotharingiae, ditiones *Ludovicus* Rex Germaniae & *Carolus* Rex Franciae diviſerunt, excluſo fratre *Lotharii*, *Ludovico II.* nempe Imper. Qui ſane ejus rei cauſa legatos, intercedente etiam Pontifice Romano, ad patruos miſit, ſed nihil æqui bonique obtinuit. Ius enim erat in manibus. Laudatur autem modestia *Ludovici Secundi*, quod hanc maximam injuriam æquo animo ferre maluit, quam inteſtinum bellum movere, cum perniciē totius Reipubl. Chriſtianae; maxime cum Saraceni in Italia foede graſſarentur.

v i. *LUDOVICVS* Imper. ſingulare exemplum *Clementia* poſteris admirandae reliquit. *Adalgisus* commiſerat ducatum Beneventanum. Is novas res molitus, ad Saracenorum Ducem ſe recepit, & tamen *Ludovicus* deprecanti non modo culpam remiſit, ſed etiam priſtinae dignitati eum reſtituit. Verum *Adalgisus* à perfidiae crimine quieſcere non potuit, & rursus Imperator ab eo eſt circumventus: de quo ſtatim pluribus dicemus.

11. ACTA SAGATA.

I. Bellum contra Saracenos.

Varia bella *Ludovicus II.* cum Saracenis geſſit. Nam cum illi Italiam crudeliter vaſtarent, ingentes & validas undique peditatus, equitatusque copias congregavit, & cum exercitu circa annum

Chriſti 866. in Italiam deſcendit: Contra Saracenos fortiter ac feliciter pugnavit, eoſque, fratris ſui *CAROLI* auxilio, ex agro Beneventano expulit.

II. Contra Normannos.

Non tantum Saracenos expulit Italia *Ludovicus*; ſed etiam Franciam à Normannorum direptionibus vindicavit, eamque contra eorum irruptiones præſidiis firmavit.

III. Contra Adalgisum ſeditioſum.

Cum *Ludovicus II.* Imp. Saracenoſ ex agro Beneventano expuliſſet, ejuſque exercitus magna ex parte peſte & aliis morbis eſſet abſumptus, deſenſionem Beneventi commendavit *Adalgisus*, Longobardo Salerni Principi, qui Imperatore abſente Græcorum promiſſis illectus, deſcivit ad Græcos cum omnibus Samnii, Campaniae & Lucaniae oppidis. Hanc perfidiam *Ludovicus* ulturus, cum valido exercitu in Italiam rediit, oppida, quae defeſerant, recepit; Capuam vero, quae repugnabat, obſidione trium menſium ſpatio ad deditiōem, ut & *Adalgisus* manus dare, & in deditiōem venire adegit. Sed aſtute ab eo circumventus eſt Imperator. Nam perſuaſit *Ludovico*, ut milites, ad ſalutandos penates, cum tranquilla eſſent omnia, dimitteret. Quibus dimiſſis, *Ludovicum* coegit jurare, ſe nunquam Beneventi fines intraturum, neque hujus injuriæ vindictam aliquando exacturum. Hanc rem indignam *Ludovicus II.* æquo quidem animo tulit, conſilium tamen Pontificis Romani ſuper ea re quaſivit: qui indiſto Concilio, deliberationem, auditis Patrum ſententiis, inſtituit: An, quod metu mortis Imperator perterrefactus juraſſet, ratum habendum eſſet? & quas poenas *Adalgisus* luere deberet? In eam omnes ſententiam iverunt, ut, qui hoſtili & perfido animo adverſus Imperatorem egiſſet, hoſtis eſſet Imperii declarandus, & bello in ordinem redigendus. Sacramentum autem non eſſe, quod adverſus Rempubl. ſuſciperetur, nec *Ludovico* obeſſe debere, quod ſalutis conſervandae cauſa juraſſet. Atque ita *Ludovicus* ſacramento, quo ſe obſtrinxerat, abſolutus eſt. Ideo *Adalgisus* in Inſulam Corcyram ſe recepit, ibique delituit, donec ſequentis Pontificis interceſſione in gratiam receptus eſt. *Sigon. lib. 5. de Reg. Ital. Regino lib. 20. Zonar. Tom. 111. Philipp. in Chronic.*

III. ACTA ECCLESIASTICA.

i. *LUDOVICVS* pius & religioſiſſimus Imperator fuit, & in propaganda vera religione valde ſollicitus. Nam in ea ab ineunte ætate fideliter fuit inſti-

institutus; in qua etiam ad extremum usque vitæ halitum constans permanfit.

11. LEO IV Imperatori Ludovico se subiecit, ab eo petiit iudices, & eorum sententiæ se paritum promisit. c. Nos si. caus. 2. q. 7. *Nos si incompetenter aliquid egimus, & subditis iusta legis tramitem non conservavimus, vestro ac missorum vestrorum cuncta volumus emendare iudicio, &c.* Excipit Bellarm. lib. 2. de R. Pont. cap. 29. resp. 6. Leonem se subiecisse iudicio Imperatoris discretivo, non coactivo. Sed verba intelligenda sunt cum effectu. Quorsum enim Legatos ab Imperatore peteret, si cognitionem duntaxat, non autem definitionem & executionem illi tribueret? Adde, quod verba ista Leonis contrarium manifeste testentur. *Omnia, inquit, negotia ita eorum legitimo terminentur examine, quatenus in posterum nihil sit, quod ab eis indiscussum vel indefinitum remaneat.* Vbi discussionem & definitionem conjungit.

Populi conversi.

1. Scytharum sive Russorum classis ad Taurum montem Constantinopolim invasit A. C. 860. Sed tandem re infecta discedere coacta. At vero cum hoc modo multos transfugas & captivos secum abducerent, ex captivis postea religionem Christianam edocti sunt, & paucis post annis Russorum gens baptizata est. *Cedrenus.*

11. A. C. 865. Mirabili occasione Bulgares ad Christi agnitionem pervenerunt. Cum enim soror Principis Bulgariae captiva detineretur Constanti-nopoli, erudienda in fide Christiana, doctoribus Ecclesiae tradita, & baptizata est. Quæ cum ad fratrem suum, Principem Bulgariae, redisset, sæpe in colloquiis privatis commendavit fratri Religionem Christianam. Frater vero ipsius (sororis) dicta, tanquam aniles fabulas, contempsit: donec Dominus DEVS ejus ditionem graviter peste & flamma affligeret. Quibus malis, cum nullum remedium humanum inveniretur, tandem Princeps ille ad Christum (quem antea contemserat) confugit precibus: cumque levamen malorum sentiret, ad Christum conversus & baptizatus est. Vehementer autem illi restiterunt Sacerdotes & Magistri Religionis Ethnicæ, & vulgi seditionem adversus Principem Bulgarorum concitarunt. Princeps autem ille, auxilio DEI munitus, hostium impetus sustinet: iisque cæsis, victoriam reportat: & suis persuadet, ut Christi fidem recipiant. *Zonar. tom. 3. Vincent. Spec. cap. 38. Cent. 9. cap. 2.*

III. CAGANVS Hunnorum & Avarium Rex, infelici bello cum Bavaris implicatus, cum Bojorum copiis imparem se videret, deditionem cum

suis facere coactus est: & institutus in religione Christiana, baptizatus, Theodorique nomen consecutus est. *Aventinus, Histor. Magdeburg. cent. 3. cap. 2.*

III. EGRESSVS.

Cum Ludovicus imperium bene, & summa cum laude annos 19, & menses 10 administrasset, nullo hærede masculo relicto, Mediolani diem suum obiit A. C. 875, & in æde Ambrosiana cum ingenti hominum luctu sepultus est. *Onuphr. Frising. Chron. Philippi.*

Prodigia.

1. A. C. 859 *savissima hyems* fuit, adeo ut mare Adriaticum glacie concreveret, & pedibus Venetias ingredi liceret. *Annales Fuld.*

11. A. C. 860, die 23 Maii in festo Ascensionis Christi terræmotus Constantinopolin ita afflixit, ut muri deicerentur. *Cedrenus.*

111. A. C. 873. *Locusta* Gallias depopulatæ sunt. Deformes fuerunt adspectu, sena alarum regimina habuerunt, pedes sex, dentes lapide duriores, ore lato, intestino distento: Duces suos præmittebant, loca visuros & metaturos venienti multitudini. Hæ unius diei & noctis spatio omnia viridia in herbis & arboribus vastarunt: cum pervenissent ad Britannicum mare, vento demersæ sunt. *Aimoin. Annal. Fuld. Chron. Funccii.*

IV. Paullo ante mortem Ludovici Cometa exarsit, quem omnes cum admiratione adspexerunt, & in Italia A. C. 874 sanguine de cælo pluit. *Pantaleon. Chron. Funccii fol. 134.*

V. IMPERATOR GERM.

CAROLVS II.

Cognomento

CALVVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. Generatio.

I. PATER fuit LUDOVICVS I, cognomento PIVS.

II. MATER fuit IVDITHA, posterior Ludovici Pii conjux; sicut in historia ipsius diximus.

II. Appellatio.

I. NOMEN fuit CAROLVS.

II. COGNOMEN fuit CALVVS, a capitis calvitie sic dictus.

C A P V T II.

D E P R O G R E S S V.

I. A C T A O E C O N O M I C A.

I. V X O R E S. Duas habuit uxores.

P R I O R dicta H E R M I N T R U D I S: sed unde fuerit oriunda, nulla ab Historicis fit mentio.

P O S T E R I O R (quam aliqui priorem fuisse tradunt) fuit R I C H I L D I S, soror B o f o n i s, cui Carolus Calvus Hermingardin *Ludovici secundi* Imp. defuncti filiam in matrimonium collocavit, ac Provincia donatum Regem appellavit.

II. L I B E R I.

I. Ex uxore *Hermintrude* quatuor suscepit filios, quorum nomina hæc fuisse ab Historicis traduntur:

1. L V D O V I C V S III, cognomento *Balbus*, qui titulum Imperatoris consecutus est, opera & studio *Ioannis* Pontificis Romani: de quo in sequenti historia dicturi sumus.

2. L O T H A R I V S, quem immatura mors præripuit, neque virtutibus neque vitiis nobilem.

3. C A R O L V S, qui jam Rex Aquitanie erat destinatus. Sed hunc ferocem juvenem Albinus athleta in lucta humi prostratum, ignarus quisnam esset, ita afflixit, perfracto dorso, ut mox exspiraret.

4. C A R O L O M A N N V S. Huic pater sacris initiato, sacerdotiisque locupletato, conjurationem in se facere conanti, sacrorum gradu dejecto, veniam impertivit: jactantemque mox, se propterea sacris amotum ut regni potens esset, tandem oculis privavit, & in vincula conjecit.

II. Ex uxore R I C H I L D E duos suscepit liberos, qui non diu in vivis superstites fuere. Tradunt etiam Historici, *Carolus Calvus* quoque filiam habuisse nomine I V D I T H A M: sed an eam ex *Hermintrude*, an vero ex *Richilde* suscepit, non exacte annotatum est. Hanc filiam *Carolus* I I. E. delulfo Anglorum Regi nuptum dederat. Eam, mortuo marito, ad patrem revertentem *Baldwinus* Arduennæ saltuarius interceptit, excellentisque ac nobilissimæ formæ amore captus, & ipse pulcherimus, nec ignobilis, volentem an invitam, certe non consulto C A L V O, toro sibi junxit. *Annal. Franc. Sigon. de reg. Ital. Chron. Philipp. Regino lib. 2. Sigebert.*

II. A C T A P O L I T I C A.

I. Imperii occupatio.

Violenter & dolose C A L V S imperium occupavit. Ludovico enim secundo sine masculino hæte-

de defuncto, quam primum de Imperatoris Germanici fratris sui obitu cognovisset, exercitu comparato transiit in Italiam, ut imperium Germanis ereptum transferret ad Francos. Qua re animadversa, *Ludovicus* Germanicus, ne sibi quoque defuisse videretur, *Carolus*, postea *Crassum* dictum, & *Carolomannum*, filios suos, magno cum exercitu misit, ut Italiae aditu eum prohiberent: quibus *Carolus Calvus* obviam profectus humaniter eos excepit, plurimos thesauros ipsis obtulit, promisitque se nihil amplius tentaturum, sed omnia *Ludovici* iudicio permitturum: atque ita filios *Ludovici* Regis Germanie elusit: qui ad patrem redierunt. *Carolus Calvus* ergo Italiae populos in sua verba jurare fecit, Romamque progressus mense Decembri, in Natalitiis Christi Imperator proclamatus est. *Sigon. lib. 5. de reg. Ital. Chron. Philippi.*

II. Imperii administratio.

Nihil memoratu dignum tum in regno, tum in imperio gessit *Carolus Calvus*. Ac avarus, crudelis, & ambitiosus, superbus, & minax potius, quam fortis fuisse dicitur. Sequuntur igitur in ordine,

1. *Acta Sagata.* 2. *Acta Ecclesiastica.*

I. A C T A S A G A T A.

I. Bellum contra Britones.

I. Cum *Britones* Ligerim transirent, & Francorum fines crudelissime ferro & igne vastarent, C A R O L V S, ut eos compesceret, magnum exercitum contraxit, & in ipsam Britanniam movit: sed turpissime continuo biduo victus, & tertio die clam castris egressus, fuga salutem quaesivit. Britones, spoliatis castris, multa præda ditati sunt. *Regino.*

II. C A R O L V S (tunc temporis Rex Gallie) cum Britones compescere non posset, ut eorum incursiones coerceret, R O B E R T V M Saxonie Principem, de regno Gallie bene meritum, fecit Ducem regionum inter Ligurim & Sequanam: qui industria sua illas terras feliciter defendit. *Idem.*

II. Contra Pipinum & Carolum Reges Aquitanie.

I. C A R O L V S cum Aquitaniam ejusque partem occupare conaretur, P I P I N V S, etiam adolescens, fortiter ipsum repulit, & acie vicit: in quo prælio multi Abbates & nobiles ex parte Caroli ceciderunt. *Annal. Fuld.*

II. Tandem *Carolus* patruales suos Reges Aquitanie Pipinum & Carolum, quod totum Gallie regnum turbarent, per Duces suos cepit, & detonsos monasterio inclusit; Pipinum *Suessione*, & Caro-

Carolus Corbeia; & Aquitanos invitos sibi subjecit. *Annal. Fuld.*

III. Contra Normannos.

I. A. C. 845. NORMANNI in Gallia regnum impetum fecerunt, & per Sequanam fluvium usque ad Parisios grassati sunt. CAROLVS Rex viribus impar, & a militibus imparatus, multa pecunia pacem redemit: qua re non tam averfa est Normannorum avaritia, quam allesta, cum viderent Regem & subditos imbelles, & regiones illas affluentes opibus. Iam averfi in Frisiam abeunt, & Hamburgum destruunt, & multum damni vicinis regionibus inferunt. *Annal. Fuld.*

II. A. C. 850. Normanni Duce Godefrido regnum Caroli iterum depradantur, & Lutetiam usque adscendunt. Carolus Rex, impar tantis hostibus, petit a Lothario fratre auxilia; quæ cum morarentur, sibi ipsi consulit, & Normannos istos in regnum recipit, quæ regio postea Normannia dicta est. *Ibid.*

III. Normanni tandem A. C. 854, cum Galliam 20 fere annis vastassent, intestinis discordiis in Daniam revocati a suis, Gallias relinquunt: ubi se reliquorum dissensionibus immiscentes, adeo sese invicem attriverunt, ut de regia stirpe vix unus puer superstes esset. *Ibidem.*

IV. A. C. 867, Normanni iterum in Gallias iruperunt, & fines Nannetum, Turonum, Pictonum populati sunt. Quibus Dux Aquitaniae Ranulphus, & Robertus fortissimus Procerum, Comes Andium, a proceribus Saxonum oriundus, Saxonum etiam a Calvo mercede conductorum auxiliis subnixus, obviam venerunt. Ejus virtus, nobilitasque, & præclara facinora parum profuere. Collatis signis in prima acie pugnantes occubuerunt, cæteri amissis Ducibus ad internecionem deleti. Andegavum victores hostes occuparunt. Britannorum rex Salomon (qui patri Herispero successerat) Francis Andegavumque obsidentibus auxilium contra hostes tulit. Clausi dederunt Calvo ex præda ingentem vim auri: atque ita fide accepta, discessere. Abeuntibus etiam forum rerum venalium datum, majora Francorum Rege animo concipiente. *Regino. Annal. Franc.*

V. A. C. 876, Rollo Danus cum Normannis suis in Galliam irruit, die 17 Novemb. & Carolus Imper. in tantas angustias redegit, ut ipsi Normanniam concederet, cum urbibus Rothomago & aliis. Hic Rollo postea baptizatus est, & Robertus appellatus. Ab hoc descendunt Reges Angliæ moderni, ut Rogerius scribit.

I V. Bellum contra Patruelles.

A. C. 876, Caroli Imper. frater Ludovicus Rex Germaniæ vitam cum morte commutavit. Carolus, audita fratris morte, ut, exclusis filiis ejus, regnum Germanicum occuparet, primum Aquisgranum occupavit. Ludovicus patruelis, qui ex tribus fratribus medius erat, & periculo proximus, deprecatus est Carolum ne pergeret, pacemque petivit. Callide Carolus, suspendens responsum de pace, struebat insidias Ludovico, quibus incautum opprimeret. Sed cum insidiis proditis Ludovicus periculum cognovisset, cum eo congressus ad Andernacum, exigua militum manu magnum Caroli exercitum vicit, fugavit, & in castris Caroli omni ejus thesauro potitus est: fugientem insecutus per Lotharingiam desertam a Francis, recuperavit amissa. Ita pœnas dedit Carolus & injustæ avaritiæ atque ambitionis, & moti belli non necessarij. Dimicatum est inter eos 7 Octobris, anno, ut supra. Richildis uxor Caroli, quæ secuta erat maritum ad bellum, in fuga ex terrore peperit. Paulo post prælium advenerunt & reliqui fratres, qui gratulati sunt fratri ob victoriam, & amicitiam fidelitatemque invicem contra hostes jurarunt. Statim Carolomanus, assumpto fratre Carolo, cum exercitu Italiam invalit; cui Imperator occursurus, ad Veronam oppressus, & in fugam conjectus, ægre evasit. *Annal. Fuld. Aimoin. Chron. Philippi.*

II. ACTA ECCLESIASTICA.

I. Carolus Calvus in religione orthodoxus, Princeps literarum amantissimus, & fautor eruditorum fuisse traditur.

II. Carolus Arabum libros curavit in linguam latinam transferri. *Aimoin.*

III. A. C. 845, in Gallia convocavit Synodum, in qua deliberatum est de Episcopo Rhemenfi ordinando, qui Episcopatus post depositum Ebbonem decennio vacaverat: & tandem electus est HINCMAVS, vir eruditus, & Carolo familiaris. *Froffard.*

IV. A. C. 853. Carolus Sueffione in Gallia Synodum celebrari iussit, ubi multi convenerunt Episcopi. In hoc Concilio Carolus decrevit, ut legati mitterentur, qui inspicerent res Ecclesiasticas, & juberent instaurari loca sacra, & cœnobîa a Normannis everfa. *Tomi Concil.*

V. A. C. 855. Synodus celebrata Valentina a Carolo Calvo, in qua Godescalci Scoti errores de prædestinatione damnati sunt, & prohibitæ monachicæ, veritatis inquirendæ causa inter Francos olim institutæ. *Tomi Concil.*

VI. A. C. 874. Normanni Andegavensem urbem occupant, sedesque ibi figunt, & inde reliquam Galliam vastant. *Carolus* urbem diu obsedit; sed tandem sumpta à Normannis pecunia oblationem solvit, & ut Normanni religionem Christianam discerent, persuadet. *Aimoin.*

CAPUT III.

DE EGRESSU.

Supra diximus, quod *Carolus Calvus* bellum moverit contra patruales, sed infeliciter pugnaverit. Cum igitur post cladem acceptam ad colloquium Pontificis, Ticini habitum, venisset, *Carolomannus* patruelis, ductis in Italiam copiis, illud perturbavit. Et *Carolus* haud confidens Italis, cum per Alpes regredi vellet in Galliam, repentina febris illum invaluit. Qua re permotus, SED ECHIAM Iudæum, medicum (quem mire diligebat, cuique nimium fidei habebat) sibi adhibuit,

atque ex ejus sententia præsentis remedii gratia pulverem quendam veneno infectum hausit, & inde Cinisium montem adscendere cœpit. Vbi vero ad locum, qui Brios dicitur, venit, ingravescente morbi magnitudine, & veneni sævitie conflictatus, conjugem *Richildem*, quæ apud Mauriennam erat, accivit, atque in ejus complexu post undecimum diem, quo venenum hauserat, die 6 Octobr. anno C. 877, animam efflavit, cum post parentem regnasset annos 37, imperasset annos duos. *Sigon. de reg. Ital. Onuphr. Contract. Regim. Marian. Schaff.*

V s v s.

Cavendi sunt *Judæi*. Quia sunt Christianorum hostes infensissimi. Et mirum, quod cum talis perfidiæ Iudaicæ aliquot essent exempla, nihilominus non modo homines plebei, sed etiam Principes & Reges Iudæis (odio Christi & Christianorum flagrantibus) vitam suam credant.

APPENDIX de L V D O V I C O
REGE GERMANIÆ.

Q Via L V D O V I C U S Rex Germaniæ L O T H A R I O I. L V D O V I C O II. & C A R O L O C A L V O Imp. fuit σύγγενος, & multas res notatu dignissimas gessit, nos in unum quasi fasciculum ejus historiam (quam alii Historici sparsim tractant) redigemus, ut eis ἐν συνόψει ejus res gestæ cognosci possint.

CAPUT I.

DE ORTU.

I. P A T E R fuit L V D O V I C U S I, Imper. cognomento P I V S.

II. M A T E R fuit I R M I N G A R D I S, filia *Ingrami* Ducis Saxoniae, quæ fuit prior *Ludovici Pii* conjunx, & mortua est A. C. 818, die 3 Octobris.

Fratres *Ludovici* fuere, (nempe ex *Irmingarde*, nam *Ludovicus Pius* statim sequenti post ejus discessum anno, sibi matrimonio junxit I V D I T H A M, ex qua natus *Carolus Calvus*) L O T H A R I U S & P I P I N U S, quorum ille fuit natu minimus.

CAPUT II.

DE PROGRESSU.

I. ACTA OECONOMICA.

V X O R ejus dicta fuit H E M M A, natione Hispana, ex qua suscepit filios tres: I. C A R O-

L O M A N N U M, 2. L V D O V I C U M, 3. C A R O L U M cognomento C R A S S U M, qui postea Imperator factus, & unicam filiam, nomine L V D G A R D A M, quæ vitam cælibem egit in monasterio virginum ad Chiminum lacum Noricorum. *Chron. Philippi.*

II. ACTA POLITICA.

I. Regni occupatio.

1. Pater cum fecit Regem *Bavaria* anno Christi 817.

2. Cum *Lotharius* post mortem parentis occupato imperio jure successionis & nominationis omnia sibi vendicaret, & reliquos fratres coadigere vellet, ut *Ludovicus* *Bavaria*, *Carolus* *Aquitania*, beneficio suo & concessione contenti, à reliquo imperio abstinere, sibi que tanquam Imperatori parerent: Fratres indigne ferentes, se à justa hæreditate excludi, conjunctis armis bellum *Lothario* intulerunt, illumque duobus præliis (uti supra dictum) vicerunt & profligarunt. Quare *Lotharius* bello fractus, pacis condiciones cum fratribus inire, regnumque cum iis æquali parte sortiri coactus est. In illa divisione *Ludovico* *Germania* (unde *Germanicus* dictus) cessit, cui annos circiter 33 præfuit.

II. Regni administratio.

I. ACTA TOGATA.

I. LUDOVICVS Rex Germaniæ Erfurdiaë conventum habuit A. C. 852. in quo constituit, ne præfectus in sua ipsius præfectura alterutri parti litigantium patrocinetur. *Annal. Fuld.*

II. Cum Lotharius Rex Lotharingiæ LOTHARIUS I. Imp. filius diem suum obiisset, Carolus Calvus morte Lotharii audita, hæreditatem ejus invasit. Sed Ludovicus statim de occupata Lotharingia Legatos ad Carolum fratrem misit. Carolus qui tum potentiam fratris Ludovici metuebat, partem Lotharingiæ Ludovico permisit. Quam ob causam convenerunt Flandersheimii in Belgio, regnumque Lotharingiæ inter se diviserunt, & Ludovico accessit Trevirum, Vtrechtum, Strasburgum, Metis &c. Carolo vero accessit Lugdunum & Frisiæ tertia pars. *Annal. Fuld. Const. Imper.*

III. LUDOVICVS Carolomanno filio primogenito propter industriam quædam seorsim tribuerat, ideo Ludovicus & Carolus fratres patri rebellant. Pater vero omni arte eos fovet, ne regnum intestinis discordiis labefactaretur. Ipsi igitur etiam quædam munuscula tribuit. Biennium fere post Ludovicus Rex comitia agit Francofurti A. C. 873. die 26 Januarii: ibi Carolus minimus filius, cum struxisset parenti insidias, mente movetur, & adeo insanire incipit, ut vix à sex validis militibus tene-ri posset. Sanitati postea restitutus confessus est, quid conatus fuisset: hortatusque est fratres, ne unquam tale quid in parentem audeant. *Annal. Fuld.*

II. Cum LUDOVICVS II, Lotharii primi Imp. filius, Imperii gubernacula suscepisset, Ludovicus Rex Germaniæ coram Legatis Pontificis restituit ei Lotharingiæ partem, quæ sibi obvenerat, & iussit subditos ipsi (Ludovico II. Imp.) jurare fidelitatem. *Aimoin.*

II. ACTA SAGATA.

I. Bellum contra Parentem.

Supra in historia Ludovici Pii diximus, quod ille, postquam Imperio restitutus, regnum inter filios diviserit, & quidem huic Ludovico Bavariam, reliquum regnum in duas partes divisam Lothario & Carolo cog. Calvo, filiis, tradiderit. LUDOVICVS igitur cum pati non posset, suum regnum adeo angustis limitibus à parente definitum, cum CAROLVS (qui tamen minimus fratrum erat) sibi

præferretur, & in amplissimum regnum esset collocatus, exercitum comparavit, & quæcis Rhenum sunt, suo regno subicere conatus est. Pater vero de his certior factus, exercitum in Thuringiam eduxit, & LUDOVICVM filium prælio victum fugavit, & non diu post vitam cum morte commutavit.

II. Contra Vandalos.

A. C. 844. LUDOVICVS Rex Germaniæ Abodritos Vandalos rebellantes vicit, Regem novum occidit, & totam regionem sibi subjecit. Cum vero multis annis elapsis Vandali iterum se Regi Ludovico opponerent, Rex eorum vires adeo attrivit, ut omisso bello postea longo tempore paci studerint. *Annal. Fuld.*

III. Contra Sorabos.

Cum Sorabi A. C. 851. tumultuarentur, & Francorum finibus essent molesti, Ludovicus Rex per Thuringiam in fines eorum cum exercitu profectus, multis eos damnis affecit, & fame magis quam ferro domavit. Et postea contra eos continenter bella gessit Ludovicus, semperque felici victoria usus est. *Ibid.*

IV. Contra Bohemos.

I. Anno Christi 848. Ludovicus Rex contra Bohemos profectus est: quo bello ita eos afflixit, ut legatos de pace mitterent. *Annal. Fuldenfes.*

II. Cum Bohemi non multo post iterum tumultuarentur, Ludovicus Rex contra eos cum exercitu profectus A. C. 856, illos in deditionem accepit. *Ibidem.*

III. A. C. 872. Ludovicus Bohemis bellum intulit quatuor exercitibus. Sed primus exercitus, quod de Duce creando dissentiret, fusus fugatusque est. Alter vero exercitus cladem rege-rit; & reliqui etiam exercitus rem ex sententia gesserunt. Cumque, non longo tempore interjecto, Bohemi Regi rursus se opponerent, adeo vires eorum attrivit, ut postea diu pacem coluerint. *Annal. Fuld.*

V. Contra Sclavos.

I. A. C. 855. Ludovicus Rex contra Sclavos exercitum eduxit: & quidem Duces eorundem, cum semunitionibus tenerent, aggressus non est; magnas tamen ubique prædas egit, & in regnum rediit. Sclavi hisce cladibus irritati, Danubium transgressi, cladem, quantum potuerunt, rege- runt. *Annal. Fuld.*

11. Anno Christi 858. Ludovicus Rex filium Carolomannum cum exercitu contra Sclavos misit; qui cum feliciter rem gessisset, domum rediit. *Ibid.*

111. A. C. 864. Ludovicus Rex iterum contra Sclavos profectus, ultra Danubium exercitum duxit, Regemque eorum *Rasticen* in eas angustias adigit, ut obsides daret: inde Ludovicus in Germaniam reversus est. *Ibid.*

1 v. A. C. 869. Sclavi Bavariam vastant multipliciter: quibus Ludovicus opponit præsidia: At illi inde deflecentes cum Sorabis Thuringiam aggrediuntur. Ludovicus igitur filium Carolomannum contra eos misit, qui exercitu Sclavos invasit, felici successu contra eos pugnavit, spoliisque dives cum exercitu reversus est. *Aimoin.*

v. A. C. 870. *Carolomannus* iterum contra Sclavos perrexit, *Zuendeboldum* nepotem *Rastici* Sclavi in deditiōem accepit, eumque carceri inclusit. Sequenti tamen anno datis obsidibus in regnum remisit. *Zuendeboldus* vero cum in regnum rediisset, fide rupta, ut ignominiam carceris ulcisceretur, exercitum *Carolomanni* securum & inopinantem invasit, Duces cepit, & milites fere omnes ad interfectionem cececidit. *Carolomannus*, ut suos liberaret, omnes Sclavorum obsides reddere coactus est. *Annal. Fuld.*

v 1. A. C. 874. *Sclavi* iterum *Ludovico* Regi bellum moverunt: quibus *Ludovicus* occurrens ingenti prælio eos fudit, eorumque vires adeo attrivit, ut longo tempore paci studuerint. *Ibidem.*

VI. Contra Carolum fratrem.

Defuncto Ludovico II. Imp. contentio exorta inter Ludovicum Germanicum & Carolum Calvum de regno Italiae occupando: ea spe tamen, ut qui armis Italiam occupasset, ea potiretur. Itaque *Carolus Calvus* Rex Franciæ, itineribus quam potuit celerrimis, copias suas in Italiam ducit, ne scilicet inutili cunctatione agendi tempora consultando consumeret. Contra *Ludovicus* Germanicus, serius de hisce rebus certior factus, *Carolus*, postea *Crassum* dictum, & *Carolomannum*, filios suos, magno cum exercitu ad intercludendum ei iter misit. Sed hi blando à *Carolo* persuasi sermone exercitum dimiserunt, & ad patrem redierunt. *Ludovicus* igitur Rex, cum filii ita essent decepti, exercitu ingenti collecto Galliam invasit, eamque sibi subiecit. *Hincmarus* contra Episcopus Rhemensis omnes Episcopos Galliae exhortatus est, ut essent *Carolo* fideles. Nihilominus tamen magnam partem Galliae *Ludovicus* occupavit. Verum cum postea à statibus regni Gal-

lici exoraretur, ut sibi parceret, nec stultitiam fratris in subditis ulcisceretur, *Ludovicus* ex Gallia recessit, & paucos post menses diem suum obiit. *Aimoin.*

111. ACTA ECCLESIASTICA.

1. *LUDOVICVS* pius & religiosissimus Rex fuit, & veram religionem propagare summo opere studuit.

11. Sclavi à Ludovico Germaniæ Rege ad religionem Christianam conversi sunt A. C. 862, per Cyrillum & Merodium, qui Ecclesiarum Episcopatum erexerunt in oppido Vilegradensi. Vnde vocati à Romano Pontifice, & correpti, cur sacra celebrarent lingua Sclavonica, responderunt: Quia scriptum est: *Omnis Spiritus laudet Dominum.* Psal. 150. v. ult. *Belaus. Chron. Funccii fol. 134.*

Vfus Elencticus.

Hinc patet gravissime errare Pontificios, qui sacra in lingua latina Laicis ignota peragunt, in lingua latina cantant, baptismum administrant, &c. Nam si omnis spiritus laudare debet Dominum, ergo in *LINGVA SVA*, h. e. *idiomate sibi nativo* & proprio. Quia in lingua ignota nemo *DEVM* recte laudare potest. Alias namque daret sine mente sonum. Et similis esset *ari sonanti* & *cymbalo tintinenti*. uti *D. Paulus* ait 1 Cor. 13. Huc pertinet elegans locus ex Epist. 1. ad Cor. c. 14. v. 8. *Si incertam vocem tuba dederit, quis apparabitur ad bellum?* v. 9. *Sic & vos, per linguam nisi significantem sermonem dederitis, quomodo intelligetur, quod dicitur?* *Eritis enim in aërem loquentes.* v. 11. *Si nesciero vim vocis, ero ei, qui loquitur, barbarus: & qui loquitur, apud me barbarus.* v. 16. *Si benedixeris spiritu, is qui implet locum indocti, quomodo dicturus est Amen ad tuam gratiarum actionem? Quandoquidem quid dicas, nescit.*

111. A. C. 866. Bulgari legatum miserunt ad *Ludovicum* Regem Germaniæ de concionatoribus mittendis ad propagandam religionem Christianam in Bulgaria: Ideo *Ludovicus* sequenti anno in Bulgariam concionatores misit; sed ibi tum invenerunt Episcopos à Pontifice missos, ideo hi in Germaniam redierunt. *Annal. Fuld.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

I. TO' ΠΡΟΗΓΟΥ ΜΕΝΟΝ.

ANno Christi 875, die 6 Iunii, *Cometa* apparuit, plus justo scintillans, & longas comas projiciens, qui mortem *Ludovici* præendisse videtur.

I. TA' ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

Supra diximus, *Ludovicum* expeditionem suscepisse in Galliam: Inde autem reversus diem suum obiit Francofurti ad Mœnum, A. C. 876, die 28 Augusti, anno ætatis 76, cum regnasset post patrem ann. 36. & 2. mens. *Annal. Fuld. Philip. in Chron.*

III. TA' ΠΑΡΕΠΟ' ΜΕΝΑ.

1. *Sepultura.* *LVDOVICVS* Rex Laureaci in agro Vangionum à filio *Ludovico* sepultus est. *Ibidem.*

1. *Filiorum in Imperio successio.* Successerunt in Imperio filii tres: *Carolomannus*, qui obtinuit Bavariam, Bohemiam, Moraviam, Austriam, Carinthiam: *Ludovicus*, qui obtinuit Belgium, Hassiam, Saxoniam totam, Thuringiam, Sorabos: *Carolus Crassus*, qui habuit Sueviam, Alsatiam, Lotharingiam. Jam quoque paucis subjungemus, quamdiu hi tres fratres post parentem regnaverint.

1. *CAROLOMANNVS* anno C. 879. paralyti correptus est, & usum loquendi amisit. Quapropter ipse regnum ita deposuit, ut *Carolo* fratri Italiam, & Imperium traderet; *Ludovico* vero alteri fratri Bavariam, & *Arnulpho* filio Austriam, & Carinthiam. Et cum per totum annum paralyticus jacuisset, mortuus est A. C. 880, die 22 Martii, cum regnasset annos tantum tres. *Annal. Fuld. Chron. Philippi.*

2. *LVDOVICVS* conjugem habuit *LVDGARDAM*, ex qua suscepit filium *Hugonem*, qui, cum pater *Ludovicus* A. C. 880, mense Martio, Normannos ad Schaldim fluvium vinceret, 5000 occisis, in eo prælio cecidit. Decessit autem *Ludovicus* A. C. 882, duodecimo Calend. Febr. cum triduo ante Cometa cum proluxa cauda exarsisset. Sepultus est Laureaci prope patrem, cum regnasset annos 6. *Sigebert. Philip. in Chron.*

3. Ad tertium *Ludovici* Germanici filium *Carolus* cognomento *Crassus* post *Ludovicum Balbum* tandem Imperium pervenit; de quo infra pluribus dicturi sumus.

VI IMPERATOR GERM.

LVDOVICVS III. BALBVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

Generatio.

1. **P**ATER fuit *CAROLVS CALVVS*, Rex Galliarum, postea Imperator.

1. **M**ATER fuit *HERMINTRVDA*.

II. Appellatio.

1. **NOMEN** fuit *LVDOVICVS*, hujus nominis tertius.

1. **Cognomento** dictus fuit *BALBVS*, quod linguæ impeditioris & tardioris esset. *Cuspinianus.*

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA OECONOMICA.

VXORES habuit duas.

PRIOR fuit *ANSGARDA* nobilis scemina, ex qua duos suscepit filios, *LVDOVICVM* & *CAROLOMANNVM*. Quia vero hanc inscio patre matrimonio sibi junxerat, tandem eam repudiare, & insuper juramento confirmare à patre coactus est, quod eam nunquam in thalamum reducturus esset; uti testatur *Regino lib. 2.*

Posterior dicta fuit *ADELHEIDA*, quam pater *Carolus Calvus* post repudiatam *Ansgardam* illi despondit. Hanc *Ludovicus*, cum decessit, gravidam reliquit: quæ paulo post enixa peperit *CAROLVM* cognomento *Simplicem*, Regem Franciæ. *Philipp. in Chron.*

II. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

Ludovicus Balbus opera & studio *Ioannis* Pontif. Romani titulum Imperii consecutus est. Mortuo enim *Carolo Calvo*, & proceribus Romanis ad *Carolus* cognomento *Crassus*, qui cum fratre *Carolomanno* Italiam receperat, inclinantibus, Pontifice *Ioanne* refragante, qui magis favebat Francis, Pontifex per seditionem captus est: Sed amicorum opera liberatus profugit in Franciam ad *Ludovicum* Regem: à quo cum esset humaniter exceptus, vicissim eum Imperatoris titulo remuneratus est, A. C. 878. mense Septembri, solenni jurejurando adactum, se Ecclesiam, dum viveret, ab hostium & maxime infidelium oppressionibus defensurum. *Sigon. lib. de reg. Ital. Egnatius. Chron. Funcii fol. 275. Chron. Philippi.*

II. Imperii administratio.

Quia dignitas arte confecta *Balbo* non fuit diuturna, (quippe tantum annum unum, & paucos menses Imperio præfuit,) pauca sunt, quæ in Imperio memoratu digna gessit. Celebratur tamen simplicitatis, justitiæ, moderationis ac pietatis no-

mine. Paci quoque sic studuit, ut ea nihil haberet prius aut potius. Idcirco patruales suos *Ludovicum* & *Carolus Crassum* sibi conciliavit, & conveniens cum *Ludovico* apud *Mursam* A. C. 878. Calend. Novemb. pacem cum eis ita firmavit: *Sicut inter patrem meum Carolum, & patrem vestrum Ludovicum regnum Lotharii divisum fuit, volumus ut ita ratum sit. De regno vero quod Ludovicus Imper. in Italia habuit, quia nondum ejus aliqua divisio inita est, quocunque modo illud tenet, ita teneat, donec convenienter ex communi amicorum consilio, quod equius meliusve fuerit visum, statuamus. Interim amicitiam inter nos colamus, & contra Normannos (qui tum incursiones in Germaniam faciebant) alter alteri sit auxilio.* *Aimoin. Sigon. lib. 5. de reg. Ital.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

1. **A**NTE mortem *Ludovici* *Eclipsis Solis* accidit A. C. 878. die 29 Octob. hora diei nona, quæ tanta fuit, ut stellæ apparuerint. *Regino lib. 2. Sigebert. Castritius lib. 1. cap. 54.*

11. *Laudabile* fuit institutum *Ludovici Balbi* Imper., quod paulo ante mortem, ut occasionem discordiæ inter filios præcaveret, legatos cum corona, ense & reliquo ornatu regio ad *Ludovicum* filium in Galliam miserit, eumque Regem Franciæ creati jussit. *Sigonius.*

111. Cum *Ludovicus* in morbum lethalem incidisset, ac is quotidie ingravesceret (veneno enim infectus dicebatur) & uxor *Adelheida* gravida esset, spe ventris tutorem reliquit *Odonem*, *Roberti Andegavensium Ducis* filium. *P. Æmyl.*

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

LUDOVICVS hæc cum peregisset, & adornaret expeditionem contra *Bernhardum*, Marchionem Italiæ, *Compendii* A. C. 879. 10 Aprilis, in Parasceve vesperi diem suum obiit, cum imperasset annum 1. mens. 6. dies 5. *Chron. Philip. Schaff. Contract. Vrs.*

III. ΤΑ ΠΑΡΕΗΓΟΜΕΝΑ.

1. Post multas Procerum dissensiones, variosque tumultus, *Ludovicus* & *Carolomannus*, *Balbi* filii, Reges ab Episcopis consecrati sunt, regnumque administrarunt annos sex: Qui & *Bosonem*, adspirantem ad regnum, represserunt, & *Normannos* ad *Ligerim* fluvium magno prælio vicerunt: sed neuter diu superstes fuit. Nam

1. *LUDOVICVS*, in venatione se oblectaturus, casu vulneratus est. Dum enim aprum interficere tentat, à satellite, qui auxilium ferre volebat, in tibia vulneratur, ex quo vulnere die septimo moritur, A. C. 882. cum fere annos 4. regnasset. *P. Æmyl. Chron. Philip. Mutius lib. 11. fol. 96.*

2. *CAROLOMANNVS* in equo ludibundus, dum refugientem domum puellam insequitur, impetu equi intra humile ostium illatus, corporis compagem solvit A. C. 885, cum post parentem regnasset annos sex. Succedit ipsi filius *Ludovicus*, qui, quod nihil ageret, nomen Ignavi accepit; Abduxit tamen hic monialem ex cœnobio, sibi que connubio junxit. Supererat adhuc frater *Carolomanni*, *Carolus Simplex*, puer sex annorum, qui suam portionem regni habebat, cujus tutor à proceribus regni constituitur *Otto Comes Andegavensis Saxoniciæ nationis.* *Ibid. Aimoin.*

11. Eodem anno, quo *Ludovicus Balbus* decessit, *Normanni* memorabili prælio *Saxones* vicerunt. Illi enim post *Ludovicum* Germaniæ Regem defunctum (qui continenter contra eos bella gesserat, quemque metuerant) expeditionem in Germaniam susceperunt, quibus se opposuerunt (dum filii *Ludovici Balbi* in aliis rebus occupati essent) *Saxonum* Duces *BRVNO* & *TANQVARDVS*, alique. Pugna accidit Calend. August. A. C. 879. prope *Lunæburgum*, ubi *Saxones* victi multitudine hostium, interneccione occisi sunt. Cum Ducibus perierunt simul 12 Comites, & 12 Episcopi. *Annal. Fuld.*

VII IMPERATOR GERM.

CAROLVS III.
cognomento CRASSVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. Generatio.

1. **P**ROAVVS fuit *CAROLVS MAGNVS.*

11. AVVS fuit *LUDOVICVS I*, cognomento *PIVS.*

111. PATER fuit *LUDOVICVS*, Rex Germaniæ.

IV. MATER fuit *HEMMA*, nobilibus parentibus ex Hispania oriunda, quæ pia multisque virtutibus prædita fœmina fuit.

II. Appellatio.

I. NOMEN. Dictus fuit *CAROLVS*, hujus nominis *TERTIVS.*

II. COGNOMENTO dictus CRASSVS, à corporis scilicet habitudine.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA OECONOMICA.

Vxor ejus fuit *Richardis*, *Scotorum Regis* filia; ex qua, cum eam intactam reliquit, nullos procreavit liberos. Hanc autem *Carolus Crassus* ob conceptam falso de adulterio suspicionem repudiavit, cum per novennium eam in connubio habuisset. Illa deinde sacrarum Virginum cœtui se dicavit, pieque in eo admodum, & diu vixit. *P. Æmyl. Sigon. Chron. Philipp.*

II. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

Defuncto *Ludovico Balbo*, *Carolomannus*, *Ludovici Regis Germaniæ* filius, hæres erat imperii. Sed quia paralyti correptus fuerat, & usum loquendi amiserat, CAROLO fratri Italiam & Imperium tradidit. CAROLVS igitur magnis itineribus in Italiam venit, regnumque occupavit. *Boso* autem (quem *Carolus Calvus* Ducem provinciæ crearat) res novas moliri cœpit, *Burgundiam* occupavit, & contentis præ se *Ludovici Balbi* filiis, regem *Franciæ* se creari fecit. Adversus hunc *Bosonem Carolus Crassus* sub prætextu auxilii ferendi *Balbi* filiis copias suas in *Franciam* duxit, & devicto *Bosone* Gallos in sua verba jurare fecit. Et mox in Italiam reversus, à *Iohanne Pontifice Romano* coronam imperii accepit A. C. 880, in festo Nativitatis Christi, cum jam biennium fere Romano imperio præfuisset. Defuncto mox fratre suo *Ludovico* regno quoque Germaniæ potitus est. *Aimoin. Egnat. Chron. Funccii fol. 135.*

II. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA.

Carolus Crassus initio bene imperium administravit, eique omnia prospere successerunt. Verum cum tot regnorum Dominus, quælitis artibus, factus esset; interim non magnam tuendi imperii rationem habuit, nimium confusus rebus secundis, suorumque consiliis. Vnde ejus autoritas paulatim imminuta est, in Procerum odium incurrit, & tandem ab imperio dejectus est: sicut in cap. 3. dicemus.

II. ACTA SAGATA.

I. Bellum contra Bosonem.

A. C. 880. *Carolus Crassus* exercitum contra *Bosonem*, qui se ipsum Regem creaverat, eduxit, illumque Italia expulit. *Aimoin.*

II. Bellum contra Saracenos.

Eodem tempore *Carolus* à Pontifice contra *Saracenos* omnia prædæ habentes, in Italiam evocatus est, qui eos tota Italia paucis diebus pepulit, illamque in deditiōem suam accepit. *Aimoin. Chron. Philipp.*

III. Bellum contra Normannos.

Carolus Crassus, pacata Italia in Galliam adversus Normannos profectus, sed non eadem felicitate res gessit. Normanni enim, adjunctis Danis, *Ambianorum*, *Attrebatum*, *Cameracensium*, *Morinorum*, *Menaliorum*, *Brabantinorum*que fines populati, *Leodium*, *Trajectum*, *Tungros*, *Coloniā*, *Treviros*, *Aquisgranum*, aliasque urbes diripuerunt, cædeque facta incendiis vastarunt. Cum latius vagarentur, in *Mediomatricibus* CRASSVS eis occurrit A. C. 882. Postquam autem ingentes subortæ essent tempestates, & grandine ingenti castra *Caroli* turbata essent, Normannis pacem obtulit, & ex hostibus non modo socios amicosque, sed & affines fecit; data *Godefrido* Regi in matrimonium *Lotharii* defuncti Regis *Galliæ* filia, adjuncta dotis loco *Frisia*. Sed ne tunc quidem cessantibus Normannis, verum *Rollone* Duce *Neustriam* antiquitus dictam invadentibus, *Carolus* tandem anno C. 887, ita cum hostibus pepigit, ut fœdere facto & societate inita, tradiderit eis partem *Neustriæ*, quæ ab *Epta* flumine ad *Britones* terminatur, & oceano *Gallico* clauditur, cujus regni caput est *Rotomagus*. Ab his novis colonis *Normannia* dici cœpit, quæ antea dicta fuit *Neustria*. Tunc quidem Normanni quieverunt; sed alii hac luculenta promotione illecti, finibus suis egressi, idem sequentibus annis tentarunt. *Regino, Philip. in Chron. & alii.*

III. ACTA ECCLESIASTICA.

I. Laudatur in hoc Principe religionis studium, & in literatos benevolentia, quos ad scribendum adhortari solitus est, inter quos *Almannum*, qui, ad imitationem *Threnorum Jeremiæ*, calamitatem Germaniæ & Galliæ, à Normannis illatam, scripto deploravit, & *Vtilonem Mathematicum* magnificavit. *Egnatius, Victor. P. Æmyl.*

11. Memorabile est & hoc institutum *Caroli Crassi*, quod primis ille annos Christi omnibus epistolis, libellis, & diplomatibus addi iusserit. Et hanc ejus constitutionem posterius usu receperunt, & etiamnum nos sequimur. *Aventinus*.

111. Cum Normanni numerofo exercitu in Gallias essent progressi, *Carolus Crassus* pacem eis obtulit hac conditione, ut Christianam fidem colerent, & à vastationibus abstinere. Statim igitur *Godefridus* Rex Normannorum, & Rex Danorum *Sigefridus*, fidem Christi susceperunt, & baptizati sunt. *Annal. Fuld. Histor. Magdeburg. cent. 9. cap. 2.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

CAROLVS CRASSVS, cum ob adversos in bello casus, & iniquas cum hostibus pactiones, in odium, & contemptum apud Proceres venisset, morboque fractus, mente non constaret, nec corpore valeret, ipsi Imperium abrogarunt, & in ejus locum *Arnulphum* Ducem Austriæ & Carinthiæ surrogarunt A. C. 887, mense Novembr. Quapropter ab omnibus desertus, inops consilii rerumque omnium, ad extremam egestatem redactus, stipemque ab *Arnulpho* petere coactus est. Tandem ex mœrore animi post sex hebdomadas remotionis ab Imperio A. C. 888, idib. Januarii, in pago quodam Sueviæ diem suum obiit, anno imperii 8, mens. 7. *Regino, Philippus in Chronicis.*

OBSERVATIONES.

In hac porro relatione sunt advertenda tria.

1. *Trium Imperatorum βραχυλογία*, sive *vita brevis*. Nam *tertium* hunc Imperatorem intra annos quatuor Occidentis imperium habuit. Quæ tam crebræ mutationes, præterquam quod hostium vicinorum, & Pontificum Romanorum audaciam & potentiam, vulgique licentiam confirmarunt, Imperium etiam ipsum cœu enervatum graviter affligerunt, & commutatis animis, studiis ac moribus vulgi, sicut fieri in mutationibus solet, perturbationes ac distractiones pepererunt magnas. Non enim fiunt tales mutationes sine magnis calamitatibus publicis & privatis, sicut verissime dixit *Xenophon*: *Πᾶσαι μετὰ τοῦ πολέμου καὶ τῆς πόλεως. h. e. Omnes mutationes mortiferae sunt rebus publicis.* Nec minus incommodi est in gubernatorum crebra mutatio, quam si formæ politicarum legum & gubernationis innoventur, sicut vulgo dicitur: *Novus Rex, nova lex.* quod non tam de scripta lege, quam de Principum moribus

intelligatur, qui sæpe efficacius movent animos subditorum, quam leges ipsæ. Sicut *Osea* 4. v. 9. dicitur: *Qualis populus, talis Sacerdos.* & *Claudius* inquit:

— Non sic inflectere sensus

Humanos edicta valent, ut vita regentum.

Proverb. 28. v. 2. Inter pœnas peccatorum generis humani recensentur crebræ mutationes Principum, ut nulli diu regnent, vel, ut multi discordes regnent, & alii alios pellant. Propter delicta terræ cito alii post alios fiunt Principes, & propter virum prudentem & intelligentem durabilius est Imperium. Apud *Pausaniam* extat dictum in eandem sententiam: *Μάλιστα πῶς ἐπὶ ἀρχαῖς μάλιστα ἐξέλκει μὲν γὰρ οἱ ἀρχαὶ τοὺς ἄλλους, ὅτι καὶ οἱ ἀρχαὶ οἱ δαίμονες.*

II. AMICORVM INFIDELITAS, & CAROLI CRASSI CALAMITAS. Inconstantiæ rerum humanarum exemplum CAROLVS CRASSVS præbuit evidentissimum. Nam ita de eo scribit *Regino*: *Carolus* (inquit) corpore & animo cœpit ægrotare: mense itaque Novemb. A. C. 887. Tiburias venit, ibique conventum generalem convocat: cernentes *optimates* regni, non modo vires corporis, sed etiam animi sensus ab eo diffugere, *Arnulphum* filium *Carolomanni*, ultro in regnum attrahunt, & subito facta conspiratione ab Imperatore deficientes, ad prædictum virum certatim transeunt, ita ut tridui spatio vix aliquis remaneret, qui ei saltem officia humanitatis impenderet, adeo ut de victu etiam fere desperaret, nisi *Luiduvvertus* Episcopus Tiburiensis (ubi in comitiis hæc fiebant) ipsi de victu prospexisset, & *Arnulphus* etiam ejus aulam suppeditatis sumtibus sustentasset. Erat res spectaculo digna, & æstimationis humanæ fortis rerum varietate miranda. Hæc *Regino*. Agnoscamus igitur in persona *Caroli Crassi*, primum, verum esse dictum *Menandri*: *Felicibus omnes sunt cognati, sed Nulla fides unquam miseros elegit amicos.* Deinde, quod fortuna plerumque eos, quos multis beneficiis ornavit, ad duriores quendam casum reservet. Nam sicut antea *secunda fortuna*, rebus, ultra quam posset, affluentibus, tot tantaque Imperii regna, sine laborum sudoribus & certaminibus *Carolus Crassus* attraxerat, omniumque regnorum avitorum Monarcha & Dominus factus, ita post *Carolum Magnum*, majestate, potestate, divitiis, nulli Regum Francorum videretur esse postponendus: ita nunc *adversa*, veluti in ostentatione fragilitatis humanæ deficiens, quæ fortuna cumulaverat, cuncta inhoneste in momento abstulit, quæ prospero arridens successu, quondam gloriose attulerat. Itaque recte exclamat *Oedipus* apud *Senecam* in *Traged.*

*Quisquam ne gaudet regno? ô fallax bonum,
Quantum malorum fronte quod blanda tegit!
Vt alta ventos semper excipiunt juga,
Rupemque saxi vasta dirimentem freta,
Quamvis quieti verberant fluctus maris:
Imperia sic excelsa fortuna obiacent.*

Quo pertinet & illud *Pausania* latine relatum in *Messenicis* lib. 4. Hominum alacritatem plerumque in rebus gerendis nihilo vero minus fatum, quam calculos fluviorum limus, obruit. Recte ergo *Plautus* in *Truculento* scribit: Actutum fortunæ solent mutarier: varia vita est. Nos divitem eum meminimus, atque iste pauperes nos. vertit sese rota vicissim.

Exempla hujus inconstantiae fortunæ, quod Reges è fastigio rerum dejecti fuerint, præter hoc *C R A S S I* exemplum exstant varia.

1. *Dionysius* Iunior Rex Siciliae, regno expulsum, Corinthi ludum aperuit; ibi multas variasque vitæ vicissitudines expertus, tandem stipem ab hominibus petiit, tympanaque pulsando & modulando vitam exegit. *Ælianus de var. histor. lib. 9. Plut. in Dion.*

11. *Perseus* ultimus Rex Macedoniae A.C. 167, in pugna ad *Pidnam* captus ab *Æmylio Paulo* Imper., ab eoque in triumphum actus, vitam in carcere finit. *Livius, Plut. in Paul. Æmyl.*

111. *Richardus* Angliæ Rex à Duce suo Principe *Lanceltriae* squalorem carceris perpeffus, misereque mortuus est.

1v. *Ludovicus*, *Uladiſlai* Iagellonis filius, Rex Vngariæ & Bohemiæ, copiis suis ad oppidum *Mohatzium*, medio loco positum inter *Budam* & *Belgradum*, à *Solymani* exercitu fusis & cæsis, fuga salutem quæsiturus, in vicinæ paludis lutulentogurgite depressus & suffocatus interiit, die decollationis *Iohannis Baptistæ* A.C. 1526, 29 August. ætat. 20.

v. *Xerxes*, qui in Græciam duxerat exercitum decies centum millium hominum: post pugnam ad *Salaminem* parva cymba fugiens rediit in Asiam: & aliquanto post ab *Artabano* interfectus est.

vi. *Pompeium Magnum* fortuna tam gloriosum, clarum & magnum in omni vita fecerat, in fine tam parvum & diminutum reddidit, ut una pugna *Pharsalica*, unaque hora, omnem in universum gloriam, cum totius orbis Imperio, & ipsa vita, amiserit: cum ipsi in *Ægyptum* fugienti, jussu *Ptolemæi* Regis, ab *Achilla* perfide caput amputaretur: truncus vero *mareidis* scaphæ piscatoriae reliquus, in littore, à *Philippo* liberto suo funeraretur; erecta pala cum hac inscriptione: HIC SITVS EST POMPEIVS MAGNVS.

vii. *Ioachim* & *Sedechias* Reges Iudæorum à *Babylonicis* captivi abducti sunt. Quorum ille, postquam per totos triginta annos captivus fuisset detentus, tandem in carcere misere vitam finivit. Hic vero adspexit quomodo liberi sui è medio sint sublati, eique postea jussu *Nabuchodonosoris* Regis *Babyloniæ* oculi eruti sunt, ut sic ejus miseria major facta sit. *Ioseph. Antiq. Iudaic. lib. 10. c. 10.*

viii. In hunc itidem catalogum recenseri possunt, *Samson*, *Jonathan*, *Holofernes*, *Hannibal*, *Cicero*, *Demosthenes*, *Henricus IV*, *Carolus V*, tam in morte humilis, quam in vita gloriosus. Quos omnes hic referre nimis longum foret. Vnicam *Regneri Daniæ* Regis historiam breviter attexamus. Nam integram qui volent cognoscere, ex *Crantzio* lib. 4. cap. 6, 7, 8, 9, 10, *Daniæ*: & ex *Saxone* lib. 9. petant.

Hunc quidem innumeris beneficiorum gradibus, à prima origine, dum vitali modo aura frui incepit, nunquam interpellante infortunio, divina providentia affecit. *Thoram* Sueconum Regis filiam pulcherrimam, superatis & cæsis duobus horridis serpentibus, obtinuit. *Norvegos* sibi subiecit, *Haraldum* profligavit. *Sorlum* Sueciæ Tyrannum occidit. Nec contentus tribus Regnis *Aquilonaribus*, *Britanniam* invasit, & in potestatem suam redegit. Ausus præterea est *Carolo Magno* arma inferre. Inde ad Orientem pergens, Græciæ & *Hellesponti* Regibus superatis, *Biarmis* & *Finnis* devictis, *Orcadibus* debellatis, longe lateque dominatus est. Tandem resiente Fortuna ab *Helle Britannorum* Rege, antea devicto, victus, captus, & serpentibus devorandus objectus est. In quo antro *Epicedion* sibi ipse, quo totius vitæ suæ cursum comprehendit, composuit & ecceinit. Cui hujusmodi Epilogum fecit: Si *ſucula* (tres filios suos intelligens) *verris supplicium* scirent, haud dubie perrupta *hæra* opem ferrent.

Itaque recte *DARIVS* Rex Persarum suo magno periculo edoctus dixit: Breves & mutabiles sunt rerum humanarum vices, & fortuna nunquam simpliciter indulget. *Quint. Curt. de reb. gest. Alexandri.*

His vero exemplis moniti magni Principes, cogitent esse *DEVM*, qui & procurat res humanas & imperia sustentat: Nec retineri imperia, aut felicem esse ac salutarem ullam gubernationem, sine præsentia & ope divina: Nec fiducia nostrarum virium aut potentiae quicquam tentandum aut moliendum esse; sed cum invocatione *DEI*, & expectatione auxilii divini: quod ut peti expectarique firma fide possit, causas etiam bellorum, consiliorum & actionum oportere esse pias, justas & honestas.

Scitum enim est *Æsopi* responsum, qui interrogatus, quid *Iupiter* in cœlo ageret? *Excelsa*, respondit, deponit, & depressa extollit. *Diogen. Laërt.* Deinde vere dictum à *Seneca* advertamus in *Thyeste*:

Omne sub regno graviore regnum est.

Item:

Quem dies vidit veniens superbum

Hunc dies vidit fugiens jacentem,

Nemo confidat nimium secundis.

III. CAROLI CRASSI PATIENTIA. Id memorabile est de *Carolo*, quod suam calamitatem patienter tulit, omnem spem consiliumque suum divinæ dispensationi committens, (teste *Regino*) precibus ad *Deum* fuis omnem fortunæ acerbicatem leniit. *Infelicitas* ergo sæpenumero prodest homini, eo, quod in rebus adversis docemur, quam incerta sit rerum humanarum conditio, & sola divini verbi consolatio vera & solida sit. Recte proinde scriptum accepimus; Multi, cum ratione futura prævidere non possint, patiendò res demum intelligunt. *Antonius serm. 70.*

VIII. IMPERATOR GERM.

ARNULPHVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. PATER. *Arnulphus* fuit *CAROLOMANNI* ex *CARENTINA* naturalis filius. *Chron. Philippi. Pantal.*

II. AVUS fuit *LVDOVICVS* Rex Germaniæ.

III. PROAVUS fuit *LVDOVICVS I*, cognomento *PIVS*.

IV. AB AVUS fuit *CAROLVS MAGNVS*.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA OECONOMICA.

DE posteritate hujus *Arnulphi* diversæ sunt authorum sententiæ. Plurimi scribunt, uxores eum habuisse duas. *Primam AGNETAM* filiam Imperatoris Græcorum in Oriente, quam duxerit cum adhuc *Carinthiæ* ac *Bavariæ* Dux fuit. Et post *hinc IVTTAM*, quam alii *LVDGARDAM* appellant, filiam *Guelphi* Ducis *Bavariæ*. Ex *AGNETE* tulisse eum prodiderunt duos filios, *Arnolphum* live *Arnoldum*, cognomento *Malum*, (sic dictum, quod plane impius homo fuerit, ac Diabolo se mancipaverit; qui etiam in multorum conspe-

ctu vivum eum abstulit, ejusque cadaver in stagnum *Schirense* projecit, uti testantur *Munsterus in Cosmogr. fol. 773.* & *Bruschius*) & *Wernerum*, Comites in *Schiern*: quorum *Arnulphus* pater est Palatinorum ad *Rhenum* & Ducum *Bavariæ*. Ex *Iutta* vero *Ludovicum* quartum, in imperio successorem, & filiam *Ludgardam*.

Habuit & *Arnulphus* filios naturales plures: *Se Neubaldum* (quam alii *Zuendeboldum* vocant) ex *Helingarda* concubina, cui attribuit *Lotharingiam*, quæ, illo à regulis *Lotharingiæ* obtruncato, postea sæpe mutavit Dominos. Nam & *Franci* interdum armis, interdum beneficio & concessione Imperatorum eam obtinuerunt: & his amotis, successerunt alii, donec multiplici partitione in plures discerpta partes, plures est sortita dominos.

Habuit & *Rapoldum* filium conditorem stirpis *Andechianæ* in *Bavaria*, ex qua nati Comites, qui postea diu tenuerunt ducatum *Istriæ* & *Meraniæ*, cum *Voitlandia*. Item filiam *Bertham*, quæ nupsit *Ludhardo* Comiti *Clivenfi*, ex qua natus *Baldwinus*, hujus nominis secundus, in ordine undecimus Comes *Clivenfis*. *Chron. Philipp. Pantal.*

II. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

I. Postquam *Carolus Crassus* è fastigio rerum deturbatus erat, successio imperii ad *Arnulphum* delata est. Etsi autem *Arnulphus* *Carolomanni* (ut supra dictum) filius fuit nothus, dignus tamen ob memoriam *Carolomanni* visus, qui Imperator eligeretur: ut verum agnoscamus illud *Sophocles* apud *Stobæum serm. 196*: Οὐδὲ γὰρ τοῖς γνητοῖς ἰσχυροῦς ἐστὶν. Ἀπὸ γὰρ τοῦ γνητοῦ ἐστὶν φῶς. h. e. *Nothus*, seu naturalis, si probus est, æque ut legitime natus valet. Omne enim utile ingenuam habet naturam. Quocirca *Euripides* in *Androm.* non dubitavit asserere; Πολλοὶ δὲ τοῖς ἐγγύς βαρβαροῦ γλυκύωνος ἀνθρώποις: Νόθος τε πολλοὶ γνητοῖν ὑπερβαίνει. h. e. Sæpe arida seminatio vincit pinguem terram: & multi nothi sunt præstantiores legitimis. Quod non eo sine dixerimus, quasi illegitimos concubitus probemus, imo eos velut rem omni jure divino & humano prohibitam damnamus. Sed divinæ gratiæ ac virtutis vim consideramus, quod abjectos & contemptibiles etiam *Deus* respiciat, evehat & extollat, quicumque gratiam misericordiæ ejus implorant.

Simile exemplum habemus in *Iephtah*, qui fuit filius mulieris meretricis, attamen à Proceribus *Gilead* eligitur in Principem, ac fortiter & feliciter rem gerit. *Judic. 11. v. 1. & seqq.*

II. Cum *Arnulphus* *Guidonem* Pseudo-Imperatorem vicisset, Romamque vi occupasset, à Pontif. Roman. *Formoso* honorifice exceptus, Imperator coronatus & inauguratus est A. C. 896, postquam novennium fere Imperio præfuisset.

II. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA.

1. *Arnulphus* consensit, ut *Otto* *Roberti* (qui Dux exercitus Francorum adversus Normannos fuit, sicut supra diximus) filius regnum Franciæ administraret nomine regio, usque ad annos pubertatis *Caroli Simplicis*, *Ludovici Balbi* filii, *Caroli Calvi* nepotis. *Otto* enim, cum inter cæteros proceres regni virtute & auctoritate præcelleret, administrationem regni susceperat, ne tamen quid contra voluntatem *Arnulphi*, contrave quam deceret præstantem Heroem occupasse regnum videretur, ad *Arnulphum* se contulit, & honesta oratione se excusavit, ut scribit *Aventinus* lib. 4. *Annal.* Prohibeat me *Devs*, inquit, ne eorum incommodo, quibus prodesse debebat, meam comparem dignitatem. Non sum tam præditus ambitione; majus est regnum fastidire, si verum fateri volumus, quam accipere. Et paulo post: Si per te regnare licet, utar beneficio tuo, & dabo operam, ne sim ingratus: Si aliud tibi placuerit, malo pace tua tranquillo otio procul à Republ. aulæque strepitu perfrui, quam te invito regnum obtinere. Hac sua modestia obtinuit, ut regnum Franciæ suæ fidei atque tutelæ committeretur. Verum ea res causam præbuit iis conspirationibus, quibus postea prætextu juris hæreditarii *Carolus Simplex* à *Ruperto* fratre *Otonis* (qui anno Christi 898. in morbum prolapsus, suavit Gallis, ut *Carolus*, ad quem regnum ordinario pertinebat, regem agnoscerent, & mortuus est die 3 Januarii) oppugnatus est, eo usque, donec *Ruperti* posteritas regnum *Caroline* stirpi ademptum in se transtulit, ac ita ad alienos prorsus ac peregrinos pervenit, postquam id (regnum Franciæ) tenuissent posteri *Caroli* annos ducentos triginta septem. *Aventinus*, *Chron. Philip. Chronic. Belg.*

II. Modo diximus, quod *Otto* prorex in Gallia, ut eam pacifice haberet, fidelitatem *Arnulpho* iuraverit. Idem fecit etiam *Rudolphus* & *Berengarius*, quibus Imperator, quæ sibi sumserant, concessit, quod exercitum tum temporis (facta enim hæc sunt statim postquam ad Imperium pervenerat) non haberet. Atque ita regnum *Caroli Crassi* in plurimas partes laceratum est.

III. *ARNULPHVS* Imper. ut se amicitis muniret, amico suo *Suendebaldo* Duci Moraviæ, homini non satis bonæ fidei, A. C. 890. donavit regnum Bohemiæ: quo facto, infido huic amico potentiam auxit, & ad rebellionem vires addidit. *Sigebertus*.

II. ACTA SAGATA.

I. Bellum cum æmulis Imperii.

I. ORTVS.

ARNULPHVS dum rerum potitus est, magni tumultus in Italia & Gallia excitati sunt, ipseque varios Imperii æmulos habuit. Nam

1. *BERENGARIVS*, è Longobardicorum Regum stirpe oriundus, Dux Veronensis, qui Ducatum Forojulianum regebat, se Regem Italiæ fecit.

2. *GVIDO* filius *Lamberti*, Dux Spoletanus, ab Italiæ ordinibus Rex quoque designatus est.

3. *RVDOLPHVVS* filius *Conradi* occupata Burgundia etiam se Regem appellavit, qui in Italia regnavit annis 50.

4. *LAMBERTVS* filius *Guidonis*, & *LVDOVICVS* filius *Bosonis* in Gallia Galliam Belgicam & Provinciam sub regio titulo occuparunt.

Atque exinde adeo tristia fuisse tempora scribit *Sigonius* l. 6. de regibus Italia, ut nulla alia tetriora ac foediora fuisse, vel Principum nequitia, vel populorum infamia, in tota antiquitate reperiantur.

II. PROGRESSVS.

Quamquam ergo *BERENGARIVS* regnum Italiæ amicorum ope sine certamine occupabat, & *GVIDO* ad regnum Franciæ capessendum proficisciebatur: Tamen & hic repulsus abstinuit: & ille à confederato suo (*Guidone*) post aliquot acceptas clades, regno expulsus est. *Berengarius* igitur regno exutus, & exul ad *Arnulphum* in Germaniam profectus auxilia sibi dari petiit, & acceptas ab *Arnulpho* copias, duce *Suendebaldo* *Arnulphi* filio, in Italiam adduxit; sed juvenis imperitus auspiciis infelicibus nihil rerum gessit. Siquidem animo in periculis exercitato non fuit. Addunt etiam quidam, quod *Guido* data magna vi pecuniæ *Suendeboldum* corruerit, in suasque partes traduxerit. Quare *FORMOSVS* Papa cum à Saracenis urgeretur, & *Arnulphus* in Italiam venire non posset, *GVIDO* nem Regem Italiæ Imperatorem creavit A. C. 891. atque

atque ita jam duo simul fuere Imperatores, alter creatura Pontificis *Guido*, alter à statibus Imperii electus *Arnulphus*. Hinc *Guido* tanta superbia elatus est, ut *LAMBERTVM* filium suum Cæsarem seu successorem sibi designari effecerit, eumque à *Formoso* Papa coronari siverit. Nec vero *Berengarius* destitit occasiones regni amissi recuperandi quærere. Rursus ergo ad *Arnulphum* A. C. 893. reversus, suam calamitatem exposuit, precibusque obtinuit, ut ipse Imp. in Italiam transcenderet. Movit *Arnulphum*, quod manentibus discordiis intestinis Italia potiri & Imperii titulum adversus *Guidonem* adipisci haud magno admodum negotio posset, eoque consilio *Berengarius* rem urisit. Itaque *Arnulphus*, (cum insuper *Formosus* Papa legationem ad eum miserat, ut in Italiam veniret, & Romam ex faucibus *Guidonis*, qui magnum præsidium Romanis imposuerat, eriperet) copiis collectis, venit in Italiam A. C. 894, & capta Bergamo, *Comitem* urbis exempli prodendi causa ad portam suspendio strangulari iussit: Et exinde terrore cæteris injecto, Mediolanenses, *Papienses* & *Placentini* confestim ei se, præmissis nunciis, tradiderunt, sic animum inducentes suum, convenire, si bene consultum velis, timere fortunam, ne quando incidat infortunium. Sic terrore universo populo Italiæ injecto, cum nec hostium paucitatem, nec suam multitudinem discernere posset, totam regionem occupavit. *Annal. Fuld. Sigon. Baron.*

III. EGRESSVS.

I. *ARNVLPHVS* Imp. recuperata Italia *Berengario* regnum bona fide restituit. *Annal. Fuld. Sigon.* Quod notabile exemplum modestiæ est in *Arnulpho*, qui amico potius integra conscientia benefacere, quam suæ voluit utilitati consulere, recte secum reputans, quod pudore, modestia, & iustitia civilis societas conservetur.

II. Deinde *Arnulphus* A. C. 896. primo vere Romam movit, quam *Agiltrudis* conjux *Guidonis* valido præsidio obtinebat. Ideo *Leoninam urbem* (quæ & civitas nova Roma vocabatur) obsidet, quam & capit hac occasione: Excitus è latebris clamore tumultuque militum lepus, urbem versus cursum arripuit. Hinc milites *Arnulphi* toto temere agmine concito insequi cum cæpissent, cursuque & clamore acrius deterrent, *Romani milites* hujus rei ignari, Urbem eo impetu peti veriti, cui se longe impares propter defendentium inopiam arbitrabantur, pari consensu desertis mœnibus, ad terram, qui in propugnaculis stabant, se submisere. *Milites* occasione freti, sellis equorum & veterinorum ad mœnia in cumulum aggestis, per eas, nullo relu-

stante, in mœnia evasere, *Leoninamque Urbem* (primaria nunc est hæc urbis regio) nullo negotio ceperunt. Ideo *Arnulphus* à Pontifice *Formoso* toties è Germania evocatus honorifice excipitur, & Imperator coronatur. *Arnulphus* contra aliquot Romanorum Principes, qui *Formoso* molesti fuerant, capitis damnat, & civibus fidelitatem sibi jurare jubet, hac formula: quod nunquam vel *Lamberto* vel *Agiltruda* matri ejus, vel aperte, vel clam, eam tradere velint. *GVIDO* enim Pontificis Imperator, cum *Arnulpho* Imper. viribus impar esset, fuga sibi consuluerat, & in fuga vomitu sanguinis repentino oppressus interierat. *Sigebert. Gemblacensis in Chron. Sigon. lib. 16. de reg. Ital.*

III. *ARNVLPHVS* post occupatam urbem *Leoninam* *Agiltrudem* cum *Lamberto* obsedit *Spoleti*: à qua callide circumventus est: uti plenius infra in cap. 3. dicemus.

II. Bellum contra Normannos.

I. TÀ ΠΡΟΗΓΟΥ ΜΕΝΑ.

Normannorum in Gallias & Germaniam irruptio, & *Christianorum persecutio*. *Normanni* A. C. 891 in Gallias & Germaniam irruptionem fecerunt, & in Christianos horribiliter grassati sunt: in Castello ad sanctum *Loth* (quod expugnaverant) contra datam fidem Episcopum *Constantiensem* trucidarunt. Et *Vormatiam* usque progressi, eam in deditionem acceperunt, destruxerunt, omnesque cives in ea occiderunt: Inde *Moguntinum* Episcopum *Sunderholdum* cum plurimis aliis interfecerunt. *Sigebert. Regino l. 2. Mar. Scotus.*

II. TÀ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

ARNVLPHVS adversus *Normannos* expeditio, ejusque victoria. Cum *Normanni* Christianos orthodoxos ita persequerentur, & *Burgundiam Galliamque* longe lateque vastarent, tandem A. C. 891, mense Septembri, *Arnulphus* ipse contra eos profectus, cum iis in ripa *Mosæ* confligit, illosque ita cecidit, ut ex innumerabili multitudine ipsorum vix unus evaserit, qui nuncium cladis acceptæ afferret. Bellum cœlitus administratum est, siquidem centum millibus paganorum prostratis in hac pugna, vix unus de Christianis (*Arnulphi* militibus) cecidisse repertus est. *Ann. Fuldens. Egnat. Appendix S. Aurel. Vict.*

III. ΤΟ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΟΝ.

SVENDEBOLDI Regis *Lotharingia* declaratio. *Arnulphus* post reportatam à *Normannis* victoriam, victor rediit in *Lotharingiam*, cui *Suendeboldum* naturalem filium præfecit. Inde *Lombardiam*

bardiam invasit, eamque recuperavit: uti supra diximus. *Chron. Philippi.*

III. ACTA ECCLESIASTICA.

I. ARNVLPHVS Imp. primo Imperii sui anno Synodum Moguntiae convocavit. In ea omnes tam Episcopi, quam Laici admonentur, ut emendatione vitae poenas divinas, quae à paganis & malis Christianis impendebant, avertant. Admonetur etiam ipse Imperator, de suo officio recte administrando. Sacerdotum vexatores anathemate feriuntur. Exiguntur etiam in hac Synodo decimae: & praeterea nugae Pontificiae de Monachis & Monialibus repetuntur. *Regino. Sigebert.*

II. A. C. 895. ARNVLPHVS Imp. Tribunaria Synodum indixit. Convenerunt (praeter Abbates & Monachos) Episcopi duo & viginti, plerique Germani. In ea Synodo Bremensis Episcopatus ademptus est Episcopo Hamburgensi, & Coloniensi adjudicatus. Ac inter alia multa decretum, ut sepulturam mortuorum nemo vendat, & ne quis laicus, uti vocant, in templo sepeliatur. *Sigebert. Crant.*

III. A. C. 890. STEPHANVS Pontifex Roman. mortuus est, post cujus obitum schisma in eligendo Pontifice ortum. Nam Comitum Tusculanorum factio primo *Sergium*: altera factio deinde *Formosum*, Portuensem Episcopum, Pontificem declaravit. *Formosus*, ut ab injuriis Sergii tutus esset, *Arnulphum* ex Germania occultis literis evocavit, spe tituli Imperatorii consequendi proposita. Quapropter nulla interposita mora venit *Arnulphus* in Italiam, & Romam vi occupatam ingressus, *Sergium* urbe expulit, omnesque ejus factionis homines interfecit. Et dum *Formosum* Pontificem confirmasset, ab eodem Imperii Coronam gratitudinis ergo accepit. *Sigon. lib. 6. de reg. Ital. Crantz. Mar. Scot.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

ARNVLPHI adversus Lambertum expeditio. Supradiximus, Arnulphum totam Italiam recuperasse, Leoninam Urbem in ditionem accepisse, *Guidonem* vero in fuga interiisse. Quare Imperator cum quindecim diebus Romae fuisset, movit in LAMBERTVM *Guidonis* filium, quem pater Caesarem creari curaverat, expugnatoque Spoleto, arcem Camerinam, quo cum matre aufugerat, obsidione cinxit. Sed mater *Lamberti Agiltrudis*, astuta foemina, dum se filiumque suum viribus Impera-

toris impares agnosceret, ad alias artes adjecit animum. Corruptis enim *Arnulphi* ministris, poculum ei amatorium propinavit. Quo exhausto Arnulphus in veternum incidit, atque profundo sopitus somno ad tertium diem usque stertisse scribitur. *Philipp. in Chron. Sigebert. Aventinus.*

II. *Arnulphi in Germaniam reversio.* Tandem cum expergefatto paralytis linguam ac partes inferiores resolvisset, videreturque non diu superstes fore, rem bene & fortissime coeptam relinquere Arnulphus coactus, in Germaniam reductus est, insequente eum à tergo, & exercitum carpente *Lamberto.*

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

Mors ipsa. Cum ARNVLPHVS æger animo & corpore in Germaniam esset delatus, ac veneni vehementia totum corpus putrefactione incurabili infecisset, φθούριαι etiam accessisset, A. C. 899, erumpentibus toto corpore, atque intestina erodentibus vermibus, misere extinctus est, cum imperasset ann. 12. & aliquot dies. *Chron. Philip. Aventin. lib. 4. annal.* Hanc poenam ipsi divinitus immisam quidam tradunt, quod Ungaris claustra Germaniae aperuit, & cum posset, Moravos in ordinem non redegit.

Quippe accepimus hoc genus poenae abominandum divinitus sceleratis Principibus imponi solere, ut, qui se indignos Majestate Imperii praebuissent, in summo dolore & foetore vitam finirent. Sic *Antiochus Epiphanes*, 2 Macchab. c. 9. v. 9, 28. *Herodes Ascalonita*, Ioseph lib. 17. antiq. cap. 8. *Herodes Agrippa*, Actor. 12. v. 23. *Cassander* Antipatri filius, qui Alexandri Magni matrem & filios interfecit, *Pausan. in Bæot. Lucilius Sylla*, erodente se ipso corpore, & supplicia sibi gignente periit, *Plin. 11. natur. hist. c. 33.* Sic *Maximinus* Imp. Christianorum persecutor putredine pediculorum ex auribus, ore, naribus scaturiente periit: uti in historia ejus diximus.

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

I. *Sepultura.* Mortuus est *Arnulphus* Oetingæ in Bavaria, sed inde cadaver Ratisbonam delatum est, ubi sepulcrum ejus ostenditur in templo ad D. Emeranum. *Chron. Philip. Sabin. Aventin.*

Veliut tale de eo Epigramma composuit:

Normannos vicit, sed non animalia tetra,
A quibus, ut quondam Sylla, peresus obit.

II. *Filii Ludovici in Imperio successio.* Post mortem *Arnulphi* filius ejus septennis communi procerum consensu Imperator electus est: uti statim dicturi sumus.

IX IMPERATOR GERM.

LUDOVICVS IV.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. PATER fuit ARNVLPHVS Imp.

II. MATER fuit IVTTA, filia *Guelphi*. Ex hisce parentibus natus est *Ludovicus IV.* circa annum Christi 892.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA OECONOMICA.

Vxor ejus dicta fuit MATHILDA, (quam alii *LVGDARDAM* vocant) filia *LVDOLOPHI*, Ducis Saxoniae, soror *BRUNONIS* & *Ottonis Magni*. Hanc *Ludovicus IV.* adhuc juvenis sibi matrimonio junxit, verum nullam ex ea suscepit sobolem. Atque ita *Caroli M.* stirps in hoc *Ludovico*, qui sextus à *Carolo* fuit, extincta est: de quo plenius in cap. 3. dicemus.

II. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

Post mortem *Arnulphi* Optimates Franciae conveniunt in oppido *Forcheim*, & *Ludovicum IV.* filium *Arnulphi* septennem, Imperatorem designarunt, eique dederunt tutores, *Othonem* ducem Saxoniae, & *Hattonem* Archiepiscopum Moguntinum; Ducem vero militiae generalem & custodem pacis *Luitpoldum* Bavarum elegerunt. Romam autem *Ludovicus* non venit, & à Pontifice nunquam fuit coronatus; Nam & Italia bellis ardebat, & in Germania res perturbatae Imperatoris absentiam non ferebant. *Regino. Aventinus. Chron. Funccii.*

AXIOMA.

Magna certe ratio suadet, ut dum Principes sunt impuberes, & quod vident, & agunt, non intelligunt, tutores habeant, quorum fide & auctoritate regantur.

Vnde *Lacedaemonii* eos, qui alterius tutelam curamque suscipiebant, *oedagogos* appellarunt, h. e. patronos, qui causam pro aliquo bona fide, & secundum justitiae legem defendunt & dicunt. *Alex. ab Alex. lib. 6. gen. dier. c. 10.* Et tunc tutor loco domini, quantum ad providentiam pupillarem attinet, Iureconsultis esse dicitur.

II. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA.

I. Hic *Ludovicus*, quia puer adhuc ad Imperii gubernacula adscendit, propter aetatem non multa notatu digna ab eo gesta sunt; nihilominus tamen quantum in eo fuit, magnam Reipubl. curam gessit, ejusque salutem quaesivit.

II. *Ludovicus*, Imp. Italiae, Papiæ privilegia & statuta Regum *Aistulsi*, *Desiderii*, *Adalgisi*, item *Caroli Magni*, *Ludovici Pii*, *Lotharii*, *Ludovici*, *Caroli Crassi*, *Arnulphi*, *Guidonis* & *Lamberti*, data & concessa, anno Christi 901. die 1 Julii confirmavit.

III. A. C. 906. *Ludovicus* Rotvilæ in Comitibus ritum manumissionis per excussionem denarii de manu illius juxta legem Salicam sanxit.

II. ACTA SAGATA.

Hujus *Ludovici IV.* tempore omnia miseriis & perturbationibus variis plena fuere. Divisio regnorum sub *Arnulpho* facta perduravit, atque intestinae Principum discordiae Saracenorum vires confirmarunt, & Ungaros in Italiam & Germaniam attraxerunt.

I. Dissensio in Germania.

Prima dissensio in Germania coepit ex insolentia *Zuendeboldi* (qui & *Senebaldus* vocatur) filii nothi *Arnulphi* Regis Lotharingiae. Nam cum ille multa proterve, multaque effœminate atque injuste faceret, fierique permitteret; subditorum in se odium concitavit omnium, omnesque ab ipso ad *Ludovicum IV.* defecerunt. Atque dum hanc defectionem ulcisci cupivit, omnia intestinis malis completa sunt; sed tandem in bello adversus ipsum suscepto anno Christi 900, die 13 Augusti, caesus occubuit. *Regino.*

II. Dissensio in Francia Orientali.

Deinde in Francia Orientali seditio ex levi causa orta est maxima. Nam *Albertus*, & ejus fratres *Adalbertus*, & *Henricus*, Comites Bambergenses, (alias Papenbergenses) electo *Rupolpho* Episcopo Wurtzburgensi litem moverunt de jure praecedendi, quasi propter familiae praestantiam majus sibi jus competeret. Episcopus ergo Wurtzburgensis, nihil cedens de sua magnificentia, fratres suos *Eberhardum* & *Gebhardum* in auxilium vocans, itemque *Conradum* Ducem Hassiae & Franconiae sibi adjungens, bello decertare, remque armis decernere voluit: in quo praelio *Henricus* periit, & *Adalbertus*,

vivus captus, jussu *Gebhardi* securi percussus est. Et *Eberhardus* ex altera parte inter cæsos vulneratus, cum esset repertus, domum delatus, non diu vixit. *Albertus* vero fuga sibi consuluit. Sed mox collectis copiis *Rudolphum* Episcopali dignitate privavit & ejecit, atque *Eberhardi* liberis omnes possessiones ademit, dissimulatione pervulgata, quod *Gebhardum* armis petere vellet. Sed occasione sumta *Conradum* ducem Hassiæ & Franco-niæ improviso obruit & trucidavit A. C. 905, die 27 Febr. Proinde cum hæc res mali exempli majores turbas dare posse videretur, *Ludovicus* IV, Imp. cognatus *Conradi*, iratus *Alberto*, eum citavit, mense Julio, ut rationem redderet de tot commissis facinoribus: cumque comparere nollet, in contumaciam adversus eum processum est, & *Ludovicus* Imp. collectis copiis Bambergam, arcem *Alberti*, obsidione cinxit. Sed cum diutius obsidionem toleraret, fraude & machinatione *Hattonis* Episcopi Moguntini hominis versutissimi *Albertus* in potestatem *Ludovici* pervenit. Siquidem *Hatto* sub fidem amicitiae Bambergam venit, & se effecturum spopondit, si modo in colloquium Imperatoris venire vellet, ut salvus & incolumis Bambergam reduceretur. Hac oratione inescatus *Albertus*, fidem *Hattonis* secutus, ex arce sua discessit, recta ad castra *Ludovici* profecturus. Cum autem paululum ab arce secessissent, dixit *Hatto*; Sati mihi esse videtur, ut sumto primum jentaculo ad castra Imp. eamus. Quod cum utrique placuisset, in arcem reductus *ALBERTVS* ab Episcopo, laute & benigne eum tractavit. Profecti sunt deinde ad Imperatorem *Ludovicum* in castra: & mox *Albertus* jussu *Ludovici* in custodiam detrusus, & postmodum lata in eum sententia capitali, in conspectu totius exercitus, manibus post terga revinctis, ad locum supplicii deductus, securi percussus est: frustra fidem *Hattonis* implorans: omnesque ejus possessiones fisco adjudicatæ sunt. Quod cum iniquum judicaretur, & contra datam fidem fecisse diceretur Episcopus: *sophistice* facinus excusavit, quasi promissum suum exsolvisset in hoc, quod *Albertum* in arcem suam incolumem reduxisset, cum ex itinere ad jentaculum sumendum eo rediisset, & quia semel tantum promiserat, eum se restitutum, frustra de fide violata queri. Hic *Hatto* tandem justas luit pœnas. Nam fulmine ictus, ejusque corpus in *Ætnæ* montis voragine à Diabolo delatum est, hac voce in aëre resonante: *Sic peccata lues, sicque ruendo rues.* *Regino. Aventin. lib. 4. Annal. Fulgos. lib. 7. cap. 3. Crantzii lib. 2. Metrop. cap. 25. & lib. 3. cap. 4.*

III. Hungarorum in Italiam & Germaniam irruptio.

Hungari, imperante *Ludovico* IV, velut quidam ignis exundans, peragravit Germaniam & Italiam. Hanc audaciam huic genti attulit intestina Principum discordia. Illis quidem fortiter se opposuit *Ludovicus*, sed infelici successu pugnavit. Nam,

1. Cum *Hungari* A. C. 901 in Bavariam impetum facerent, *Ludovicus* Imp. iis in Germania occurrit, eosque primo prælio vicit. Sed victor in insidias præcipitatus, & magna clade affectus est. Ideo *Hungari* Bavariam, Sueviam & Franciam longelateque vastarunt. *Vrßperg.*

II. A. C. 902. *Hungari* ex Pannonia egressi Italiam ingenti clade affecerunt, Transpadanas nobilissimas civitates, cunctaque in Lombardia, cæde ac incendiis pessundarunt: vindices prædæ ad unum trucidati sunt, Episcopus Vercemensis in fuga deprehensus, ab *Vngaris* occisus, & thesauris, quibus abundabat, spoliatus est. *Regino.*

III. A. C. 907. *Ludovicus* Imp., cum *Hungari* Bavariam vastando ac depopulando nullum finem facerent, ingenti exercitu contra eos profectus est, & ad Danubium in Bavaria prope oppidum *Ansburg* congressus cum illis, continuo trium dierum prælio certatum est, à quinto Iduum Augusti usque ad tertium Idus, tandemque victus & fugatus perdidit præcipuam & florentissimam partem nobilitatis Germanicæ. Cecidit in eo prælio præter alios præstantes Principes *Ludovicus* oriundus ex *Caroli* magni prosapia, pater *Arnolphi* & *Bertoldi*, ad quos referunt originem Ducum Bavariæ & Palatinorum ad Rhenum. Victores exinde *Hungari*, & hac victoria elati, nemine illis resistente, Germaniam fere totam peragravit & devastarunt. *BVRCHARDVS* Landgravius Thuringiæ, cum in Thuringiam quoque venissent, A. C. 908, prælio cum ipsis congressus, prope *Isenacum* victus & trucidatus est. *Hungari* victoriam adepti, omnia incendiis & cædibus vastarunt, captivosque crudelissime tractarunt. *THVRINGIA* autem, cum *BVRCHARDVS* nullos reliquisset hæredes, à *Ludovico* data fuit *Otoni* Saxonum Duci. *Schafnab. Chron. Philip. Aventin.*

IV. A. C. 910. *Ludovicus* Imper. iterum contra *Hungaros* profectus est, sed infelicitè pugnavit. Ideo Principibus *Hungarorum*, extrema necessitate rerum pressus, magnos obtulit thesauros, ut pax fieret, & certo tributo annuo excursions hæ, & vastationes, inhiherentur; quod tandem impetravit. *Ibidem.*

C A P V T III.

D E E G R E S S V.

LUDOVICVS IV, Imperator, cum parum feliciter bellum cum Hungaris gessisset, & propterea in contemptu viveret, ex animi ægritudine in morbum diuturnum prolapsus est, diemque suum obiit A. C. 912, decimo Kalendas Februarii, cum imperasset an. 12, & annos natus esset vix novendecim. *Sepultus* est Ratisbonæ in templo D. Emerani prope patrem. *Chron. Philip. Sigeb. Schaff. Vrsperg. Aventin.*

N O T A.

In hoc *Ludovico* IV defecit plane stirps *Carolina*, quæ annis cxi rebus præfuerat. *Appian. Regino. Onuphr. Sigebert. Chron. Philipp. Volaterranus.* Humana ergo omnia labuntur & fluunt: nec cuiusquam hominis res tam bene posita sunt & fundata, ut nihil illi procedente tempore timendum sit. Quod potest esse documento, nulli rei fidendum esse, cum videamus tot varietates tam volubili orbe circumagi.

A X I O M A.

In multis familiis hoc accidit, ut tertius aut quartus hæres fuerit ultimus.

E X E M P L A.

I. *Imperium Germanicum* fuit penes has quatuor gentes, *Francos, Saxones, Suevos, Austriacos.* Post *LUDOVICVM* IV, Imp. *Arnulphi* filium, trinepotem *Caroli Magni*, Imperium, quod virtute sua pepererat & stabilierat *Carolus*, de illa familia excidit, & ad *Saxones* transiit.

II. *Saxonum gubernatio* rursus cum *HENRICO CLAVDO*, *Henrici Aucupis*, primi ex hac familia Imperatoris abnepote, ex *Henrico* filio, quem *Ottoni* III, ejusdem *Aucupis* abnepoti ex *Ottone Magno*, consentientibus suffragiis electum, surrogarant Imperii Principes: cum eo (inquam) gubernatio finita rediit ad *Conradum* Francum, cognomento *Salicum*, filium *Hermani Ducis Francorum.*

III. *CONRADI Saliqui* posterii possessionem Imperii retinuerunt, & Majestatem hujus fortiter defenderunt, usque ad *Henricum* V, abnepotem *Conradi*: Quo sine liberis extincto, prosapia *Francica* intercudit: *Suevica* ad fastigium Imperii erecta crevit.

IV. Ex hac gente *Conradus* III, filius *Friderici* Ducis *Sueviæ*, in *Hohenstauffen* primus Imperium adeptus, id in fratris filium, & ex hoc natos propagavit, terminaturque in *Alphonso.*

V. *Suevis* de fastigio dejectis, summa rerum devoluta est ad *Austriacos*, qui etiamnum ad Imperii gubernacula sedent.

X. IMPERATGR GERM.

C O N R A D V S I.

C A P V T I.

D E O R T V.

VT nihil certi de *CONRADI* origine & familia affirmare habeam, facit *Scriptorum* discrepantia. Nam aliqui perhibent, Patrem ejus fuisse *CONRADVM* Comitem *Franciæ* natum patre *Arnulpho* Imp. ex eadem, qua *Ludovicus* IV Imp., matre. Negant id alii. Quibus non immerito & ego assentiri possum, siquidem plerique *Historici* testantur, quod stirps *Carolina* plane in *Ludovico* IV Imp. defuerit.

C A P V T II.

D E P R O G R E S S V.

I. ACTA OECONOMICA.

VXOREM habuit *Conradus* *Placentiam*, *Ludovici* Regis *Germaniæ* filiam, ex qua nullos suscepit liberos. *Chron. Philippi.*

II ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

Defuncto *Ludovico* IV. Imper. Principes imperii convenerunt, omnesque *Ottonem* Ducem *Saxonie*, eo quod rebus gestis, summa prudentia & sanguine esset nobilissimus, Imperatorem sibi exoptarunt. *Otto* vero cum senectâ invalidus esset, excusatione ætatis usus, onus Imperii modeste deprecatus est, & *Conradum* ducem *Franciæ Orientalis*, virum strenuum, & multis bellis exercitatum, ut eligerent, suavit & commendavit, dignum adserens, qui Imperii habenas teneret. Principes igitur bono consilio paruerunt, & *CONRADO*, quod virtute præstaret, Imperium detulerunt. *Sigebert. Chron. Philip. & alii.*

II. Imperii administratio.

Hic Imperator fuit Princeps strenuus, animique magnitudine ac robore, pietate & moderatione excelluit. Verum magna exercendæ virtutis ei occasio cumulate oblata est. Nam tot undique adversitates eum exceperunt, ut suo exemplo nos doceat, vere dixisse *Diocletianum* Imperatorem: Difficillimum esse recte imperare. Ut plane isto voto opus non sit; Materiamque tuis tristem virtutibus opta. Nam,

A. *Proceres* *Bavariæ* crearunt sibi Regem *Arnulphum*,

phum, qui societatem inivit cum Hungaris, seque Imperatori *Conrado* opposuit. Sed Imperator bellum contra eum suscepit, regno exutum in exilium pepulit, ceterosque Principes in ordinem redegit. *Vrsp.*

11. Deinde procures Germaniæ fortissimi & potentissimi quique, inter quos fuere *Arnulphus* cognomento *Malus*, Dux Bavariae, *Giselbertus* Lotharingiae, & *Burchardus* Sueviae duces, relicto *Conrado*, *Carolus Posthumus* ex Gallia accersiverunt Regem. Sed eos omnes repressit *Conradus*, partim vi, partim consilio atque prudentia. Et quidem fratres duos *Giselberti* Ducis Lotharingiae *Eringerum* & *Bartholdum* bello captos securi percussit. Ac proinde magno hoc acerbitatis exemplo reliquos in officio continebat. *Aventin. Const. Imp. Chron. Philippi.*

111. Seditiosis quoque se adjunxit *Henricus Auceps* (qui postea Imperator factus) *Ottonis* Ducis Saxoniae (cujus supra mentionem fecimus) filius. Atque eo res rediit, ut *CONRADVS* opera *Hattonis*, Archiepiscopi Moguntini, hominis fraudulentissimi, *Henrico* vitae insidias strueret, per torquem aureum, qui sic adornabatur, ut & *Henricum* (si res successisset, ipseque non praemonitus fuisset) caperet, eumque occideret. Inde res inter *Conradum* & *Henricum* longe deteriore loco fuerunt, quam antea, & ortum est bellum funestissimum inter Saxones atque Francos: ita ut prope innumerabilis multitudo caderet. Cum enim *Conradus* Imp. *Henricum* Mersburgi obsideret, *Henricus* exercitu collecto obsidionem solvit, & *Eberhardum* fratrem, Ducemque Imperatoris, tanta clade vicit, ut de hac victoria proverbium factum sit, (teste *Aventino*) ubi tantus infernus inveniri posset, qui tot Francos caesos caperet. Tandem vero *Conradus* animi sententiam de *Henrico* prorsus immutavit, quod nempe ex inimico factus ejus amicus, imperiique successorem elegerit: de quo in cap. 3. plenius dicemus. *Sigebertus, Nauclerus, Aventinus.*

1V. Cum omnia civilibus bellis arderent, *Hungari* A. C. 914 irruptionem in Bavariam fecere, non contenti annuo tributo, eum *Ludovico* IV, olim pacto. Quare *Conradus* Imp. contra eos exercitum eduxit, illosque bis praelio vicit, ut recedere coacti sint. *Hungari* igitur converterunt se in Italiam: ubi *Berengarius* Rex metuens saevitiam & multitudinem eorum, ne progredierentur, prohibuit, non vi & armis, sed muneribus, magna pecunia pacem mercatus. Regressi ergo *Hungari* ex Italia, & denuo A. C. 917 Germaniam adorti, primum Saxoniam, Thuringiam, & Franciam, dein-

de Rheno transmissi, Lotharingiam & Alsatiam, Basilea everfa, horribili grassatione percusserunt, & *Conradum* ad pacem quibuscunque conditionibus redimendam annua pensione adegerunt. *Chron. Philip. Aventinus.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

I. TA' ΠΡΟΗΓΟΥ ΜΕΝΑ.

1. *CONRADVS* cum in morbum incidisset, diemque fatalem sibi adesse praesentiret, vocatis ad se Principibus Imperii, auctor suusque fuit, ut *HENRICVM Aucepem* Ducem Saxoniae publico bono Imperatorem eligerent: simul etiam Sceptum, Coronam, & cetera ornamenta per fratrem *Eberhardum*, antequam decessit, ad *Henricum* misit, adductus admiratione insignis sapientiae, & fortitudinis *Henrici*: quod hunc unum erigere, afflictae peneque collapsae res Imperii, & contra barbaras gentes patriam vindicare posse, ex iis consiliis & conatibus didicisset, quos, cum hostem eum habuisset, fuerat expertus. *Regin. Sigebert. Schaff. Vrsp.*

11. Deinde fratri suo *Eberhardo* persuasit *Conradus*, ut quantumvis copiis militaribus, & splendore honoris praestaret: tamen uni *Henrico* cederet, eique praesens praesenti insignia Imperii deferret, seque ei commendaret, testatus, quod reipublicae gloria fato quodam ad Saxones commigrasset. *Aventin. 4. ann.* Et *Eberhardus* consilium fratris secutus, insignia Imperii *Henrico* detulit. En sapientiae verae haud vulgare exemplum in praecclaro Duce! qui, abjecta imperandi cupiditate, haec sua vota absoluit; ut, sine curis improbis mediocria possidens, vitam absque damno & omni malo ageret. Non cupio, inquit, imperium, nec opto; sed liceat mihi paucis rebus contento, sine omni malo vivere. *Gradus* enim regiminis dicitur grandis honor, sed grave pondus est. Vnde *Bernhardus*: Quid est honor, nisi onus? Quid est potentia, nisi calamitas? Quid sublimitas, nisi naufragiosa tempestas? Quis potest esse in honore sine dolore? Quis est in praetatione sine tribulatione? Quis in dignitate sine vanitate? Prout refert *Valerius in lib. 7.* de illo Rege subtilis ingenii & consilii. Cui cum esset traditum diadema, priusquam capiti imponeret, retinuit diu ipsum, & considerans ait: O nobile sertum magis, quam felix! quantis sollicitudinibus, & periculis plenum est tu? Hinc recte inquit *Augustinus*: Nihil laboriosius, nihil difficilius, & nihil periculosius, quam praeesse. Quare *Eberhardus* prudenter fecit, quod sua sorte contentus, dignitatem Imperii

perii non affectarit, sed eam Henrico Aucupi lubens concesserit. Sic *Valerius lib. 7. de Cornelio Scipione* refert, quod cum ei Hispania sorte venisset, dixerit, se nolle illuc ire, adjecta causa, cum, quid recte faceret, nesciret. Non enim se reputavit virum luculentum & sufficientem tanto honori & periculo.

V S V S.

Commendandæ sunt in CONRADO tres virtutes, quas ante exitum vitæ declaravit.

I. GRATITUDO erga OTTONEM. Cum enim *Conradus* plus apud se valere memoriam beneficii, ab *Ottone*, patre *Henrici*, accepti voluerit, quam ut ulla iniquitas seu injuria ejus virtutem vinceret, grata hujus exempli memoria nobis esse debet.

II. CLEMENTIA erga HENRICUM Duce[m] Saxonie. Magnum antiquæ ac singularis virtutis exemplum *Conradus* Imperat. posteris admirandum reliquit, quod *Henrico* Duci Saxonie, non solum culpam conjurationis remisit; sed & illum successorem sibi elegit, & proceribus Imperii commendavit. Vere ergo clementiæ memoria diuturnior est, quam quæ ab armis venit gloria, majoremque benignitas morum parit securitatem, quam quæ omnia miscet vindictæ inconsulta cupiditas.

III. PRUDENTIA in Successore eligendo, quod nempe salutem publicam privatæ præposuerit, (sicut antea dictum est) idque juxta Axioma Politicorum:

SALVS REIPUBLICÆ SVPREMA LEX ESTO.

Nam pulchre inquit *Aristoteles*: Oportet, inquit, publicorum publice exercitationem fieri, & simul non debet quisque civis se suum existimare: sed omnes civitatis. Particula enim civitatis unusquisque est. Cura autem singularum particularum Reipubl. nata est ad curam totius. *Petr. Greg. Tholos. lib. 3. de Repub. cap. 5. pag. 168.*

Exempla.

I. Elegans hoc loco habemus exemplum in CONRADO I, Imper., ejusque fratre EBERHARDO, quorum uterque salutem publicam privatæ anteposuit: uti ex dictis patet.

II. THEODOSIVS MAGNVS Imp., cum *Arsenio* viro doctissimo filios in disciplinam tradidisset, sempiterna memoria dignum, & vere imperiale illud verbum proloquutus est: Si tales se præbituri essent, ut mores vitamque suam ad disciplinam & Leges DEI componerent, propensum se fore, ut eis Imperium in manus tradat, ad civium

& subditorum commodum & utilitatem accommodatum: Sin minus, conducibilis esse, ut sic privati vitam agerent, quam doctrina nulla cum periculo imperarent. *Niceph. Calisth. lib. 12. c. 23. Histor. Eccles.*

III. HADRIANVS Imper. in Senatu frequenter dicere solebat, se sic gesturum Principatum, ut sciret rem populi esse, non suam privatam. *Dion.*

IV. Q. FABIVS Consul Roman. patri ad se in castra venienti, non modo non assurrexit, nec obviam profectus est: sed & ex equo descendentem inclamavit, (intelligebat enim se Consulem esse;) Quia patria potiora sunt jura, quam parentum. Nam cum Magistratus & patriæ, & totius publicæ moderationis curam gerant; quis dubitet, vel ampliores illis, quam patribus, honores habendos esse? cum etiam sacrosancti censeantur: & vitæ habeant necisque arbitrium. *Iohan. Iov. Pontan. lib. 5. de Obed. pag. 40.*

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

CONRADVS Imper. hisce rebus constitutis, placide diem suum obiit A. C. 919, anno imperii 7. *Aventin. lib. 4. Annal. Schaff. Contract. Trith.*

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

I. SEPULTURA. Cadaver *Conradi* in monasterio *Fuldensi* honorifice sepultum est.

II. HENRICI in Imperio successio. Supra diximus, quod *Conradus* Imp. insignia Imperii ante mortem *Henrico* Duci Saxonum per fratrem *Eberhardum* miserit. Oblatum igitur Imperium *Henricus* acceptavit, & à Principibus in Imperio est confirmatus. Ita Imperium à *Francis* ad *Saxones* devolutum est, qui ceu ex afflatu divino receptis animis, dilapsa & aliquoties direptionibus exspoliata, devastataque cædibus, rudera recollegerunt & instaurarunt. Hæc considerantes, cogitemus de perpetua DEI in imperiis præsentia, deque justitia ejus, & immensa misericordia ac bonitate. Punit DEVS justo judicio totas gentes & Principes ipsos collisionibus inter se regnorum, mutuis Principum cædibus, & terrarum devastationibus. Rursus cum interitura regna videntur, producit aliquos præstantes viros ordine, qui aut res labantes fulciant ac sustentent, aut collapsa restituant, ut conserveatur societas humana, Ecclesiæ causa: quales fuerunt; *Henricus Auceps*, *Otto I*, *Otto II*, *Otto III*, *Henricus Sanctus*, & *Conradus Salicus*.

Consideremus & causas mutationum. Non casu, sed certo DEI consilio, translatio Imperii ad gentem Saxoniam facta est. Siquidem ille transfert regna

Regna non tantum de gente in gentem, sed etiam de stirpe in stirpem, cum propter peccata hominum, aliasque causas, tum ne somnietur, regna posteris necessario deberi lege & jure successionis. Ideo quod majorum virtute acquisita primum, & ab iisdem longa annorum serie possessa sint & administrata. Hæc opinio multos impulit ad bella non necessaria, in quibus perierunt sæpe totæ familiæ: Sicut & Reges Francici frustra cum Saxonibus de recuperatione Imperii contenderunt, & tandem amiserunt utrumque, & tota eorum posteritas deleta est.

De hac translatione Imperii à Francis ad Saxones ROSVIDA, virgo monialis Cœnobii Gandersheimensis eruditissima, (quæ tempore Ottonis Magni vixit) tale Epigramma composuit:

*Postquam Rex regum, qui solus regnat in ævum,
Per se cunctorum transmutans tempora regum,
Iussit Francorum transferri nobile regnum
Ad claram gentem Saxonum, nomen habentem
A Saxo per duriciem mentis bene firmam:
Filius Ottonis, magni Ducis & venerandi,
Scilicet Henricus suscepit regia prima
Iusto pro populo moderamine sceptrum regendo.*

DYNASTIA SECVNDA,

S A X O N V M.

XI IMPERATOR GERM.

H E N R I C V S

cognomine AVCEPS.

CAPVT I.

D E O R T V.

I. Generatio.

I. PATER fuit OTTO, Dux Saxoniae, cui Principes, Ludovico IV. Imper. defuncto, propter insignem prudentiam, qua pollebat, regnum obtulerunt; sed ille per gravem ætatem sese excusavit, Imperiumque ad CONRADVM I. Ducem Franciæ Orientalis, consentientibus Francorum, Saxonum, & Germanorum procerum suffragiis, transtulit, & eodem anno, nempe A. C. 912, Imperii Conradi primo, vitam cum morte commutavit. *Sigebertus.*

II. MATER fuit LVDGARDA, filia Arnulphi Imp. Vnde patet, quod dicti Imperatoris nepos fuerit.

II. Appellatio.

I. NOMEN est HENRICVS, hujus nominis primus.

II. Cognomen AVCEPS, sic cognominatus, quod per totam vitam aucupio & venatione mirifice delectabatur, & eo ipso tempore, cum ei à Duce Eberhardo fratre Conradi primi Imp. insignia & ornamenta Imperii afferrentur, aucupio intentus erat. Huc pertinet pulchrum Epigramma Sabini:

*Fallere quod volucres laqueis viscoque solebat,
AVCVPIS aucupii nomen ab arte tulit.*

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA OECONOMICA.

I. Vxores.

Vxores HENRICVS Imp. habuit duas.

I. PRIOR dicta fuit HATBURGA, Comitissæ Oldenburgensis filia. Hæc post obitum prioris Mariti monialis facta est, sed Henricus Aucups eam ex cœnobio eductam matrimonio sibi junxit. Postea autem cum ea divortium fecit, persuasus à Sigismundo Halberstadensi Episcopo, quod non posset eam in conjugio retinere, quoniam Deo consecrata esset. Quod ex superstitione Papistica ortum traxit. Nam in Papatu pro magno habetur peccato, Monialem in uxorem ducere.

II. POSTERIOR fuit MECHTILDIS, filia DIDERICI Comitissæ in Ringelheim / quæ formosissima, piissima & religiosissima fœmina erat.

II. Liberi.

I. Ex PRIORE uxore unicum tantum tulit filium, nomine Danckvverdum.

II. Ex POSTERIORE conjuge octo suscepit liberos, tam masculos, quam fœmellas.

I. Masculi hi fuere.

I. OTTO, qui patri in Imperio successit.

2. HENRICVS, cognomine Rixosus, cui Otto, post mortem Bertoldi fratris Arnulphi, tradidit ducatum Bavariae, filiis Arnulphi, Hermannus & Arnolphus, exclusis à Ducatu, sed donatis parte Bavariae, titulo Comitum in Schiern / qua contentos esse

esse oportuit usque ad *Ottonem Vitelsbachium*, conditorem, ex eadem prosapia, stirpis Comitum Palatinorum ad Rhenum, & Ducum Bavariae.

3. BRUNO. Hunc *Otto* frater fecit Archiepiscopum Coloniensem.

I I. Fœmella, fuere quinque.

I. MECHTILDIS, quæ Abbatissa Quedlinburgensis facta.

II. GERBERGA, quam Henricus pater Giselberto Duci Lotharingiae dedit in uxorem: quæ conjunctio effecit, ut Franci à Lotharingia abstinerent, quam bello erant repetituri.

III. ADELHEIDA. Hanc pater despondit Hugoni Magno, Comiti Parisiorum; Hæc Hugonem Capetum genuit.

IV. RIXA, Rudolphi Ducis Bavariae, Arnolphi filii, Comitis Altorfii, Ravenspergæ & Ambergæ, uxor, & Comitissa Ebersteinensis.

V. Quinta, quæ ab Historicis non nominatur, nupta fuit Comiti de Eberstein in Suevia. *Chron. Hedionis. Chronic. Saxon. Pomeran. Chron. Spangenberg. Philipp. Schafnab.*

II. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

Supra diximus, quod CONRADVS I. Imper. moriturus, Imperium occidentis, multis modis laceratum, & tot cædibus ac grassationibus funestum & miserabile, tradiderit *Henrico Aucupi*, adductus admiratione virtutis & sapientiæ, qua *Henricus* excelluit, quod hunc solum collapsis rebus opem ferre, & imperium erigere ac fulcire posse consideret, ipsique per fratrem *Eberhardum* insignia & Imperii ornamenta miserit. *Henricus* ergo oblatum imperium acceptavit, & à Principibus Germania & Francia, Frislariae, acclamante omni populo, in Imperio confirmatus est. Cum autem hunc honorem declinare non posset *Henricus*, coronationem tamen ab Episcopo non admisit, cum se indignum tanto honore judicaret; *Satis est, inquit, me, divina annuente gratia, vestraq; pietate, Regem dici: tanto honore nos indignos arbitramur.* Sit penes eos unctio, qui meliores esse cupiunt: hac sumus appellatione contenti. Atque his dictis, manus in cælum elevavit, & DEO se commendavit. Inde ingens à populo excitatus est clamor. *DEVS te custodiat: DEVS te juvet, tibi que adsistat! Cusp.* Siquidem unctio signum est extrinsecum, & publici honoris solenniter delati testimonium. Quem titulum seu honorem *Henricus* nisi rebus præclare gestis titulo tenus suscipere noluit. nam, Πᾶς λόγος ἐστὶν μέγας, ὁ μὴ περιεσφί-

ν ἔργον. h. e. Omnis sermo, omnisque adeo titulus inanis est, nisi opere perficiatur. lib. 11. *Epigr. Græc.*

II. Imperii administratio.

1. ACTA TOGATA.

1. Hic *Imperator* insignibus virtutibus, utpote animi magnitudine, moderatione, mansuetudine, humanitate, pietate, prudentia atque felicitate excelluit. Inde etiam summa cum laude imperium administravit, cum non solum collapsas res Germaniae instauravit, sed & imperium plurimarum regionum adjectione amplificavit, Ecclesiamque propagavit, & munivit, atque instruxit utrumque accurate, ut non sit dubium, & vocatum eum esse divinitus ad Imperium, & gubernatum atque adjutum.

II. *Henricus* Imperator *Marchiones* instituit:

1. *Danorum* Rege *Gormone* devicto, huic genti *Marchiam Slesvicensensem* in Cimbrica Chersoneso opposuit præsidio firmatam, quod ad arma revertentem cohiberet atque arceret. Hic *Marchionatus* tamen postea in Episcopatum mutatus est. *Crantz.*

2. *Henricus*, expugnata urbe *Brandeburgo*, sive arce *Brenni*, Henetorum urbe primaria, constituit *MARCHIAM BRANDEBURGENSEM*: qua de re ita scribit *Crantz. Vandal. lib. 3. cap. 6.* In nostris (inquit) annalibus nomen *Marchionum* non legitur ante primum *Henricum* Saxonem Romanorum Regem, qui primus, domitis Danis, ad oppidum *Slesvicum*, cum eo transtulisset Saxonum *Coloniam*, imposuit regioni *Præsidem*, quem appellavit *Marchionem*, & illi regendos tuendosque regni limites provinciam imposuit, quasi Duci limitaneo. Inde quoque cum, ordinata per illum prudentissime Saxonia, constituisset, qui agros colere, qui sequi tenerentur militiam, cum quantum quemque, quatuor in agris remanentes, sumtibus & armis expedirent, illumque durante militia alere juberentur: vires, quas perinde in *Vngaros* comparaverat, primum in *Vandalos* statuit exercere, rorcinium hoc reputans majoris militiae, duxitque in Metropolim gentis *Brandeburgum*, eamque obsedit per brumam in glacie, & oppugnavit constantissime, & exhaustis obsessorum viribus, sumtisque com meatibus, etiam expugnavit, collocavitque in ea primus *Marchionem*, qui provinciam tueretur armis quæsitam, & augescere contenderet in diem, & quam Romani, simili ex causa, dixere *Provinciam*, ille appellavit *Marchiam*.

MARCHIAM vulgo vocant Saxones districtum unius villicationis aut ditionis. Inde *Geld-marcke* nomen duxere: Vt tum *Marchiam* dicerent Saxones eam provinciam, quam sui juris esse, per arma sunt consecuti. Inde *Prasidi* nomen inditum, ut *Marchio* diceretur, qui illis jus diceret. *Hac ille. Marchiam* hanc *Brandeburgensem*, quæ nunc septem dierum itinere expedito patet in longitudine, primus gubernavit *Sigefridus*, *Theodoric* Comitis in *Ringelheim F.*, investitus anno Christi 927. ab *Henrico Aucepe* affine suo. Ab hoc numerantur usque ad familiam Comitum Stadenſium decem *Marchiones*, è quibus quatuor *Electores* exstiterunt, quorum secundus *Theodoricus* à *Mistovao*, Henetorum *Regulo*, Marchionatu exutus est.

3. *Henricus* Imper. contra Bohemos, Polonos, Silesiosque condidit *Marchias*, *Misnensem* & *Lusatiam*. *Marchiam Misnensem* commendavit uni ex posteris *Widechindi Junioris*, qui beneficio ejusdem *Henrici* tenuerunt præfecturam *Soraborum* ad *Salam*, *Elstrum*, *Pleusam* & *Albim*, titulo *Domino- rum Bithyniæ & Sorbeci*. *Marchiam Lusatia* Imperator *Henricus* tradidit *Gereoni* Comiti *Stadenſi*, qui *Sigefrido Brandeburgensi* successit. *Chron. Philippi*.

4. Ex *Annalibus* quoque *Austriæ* constat, *Marchiam Orientalem*, iisdem temporibus, regnante videlicet *Henrico*, in *Austria* exortam esse. Nam deficiente *Carolorum* stirpe, cum *Rudigerus* quidam occupasset superiorem *Pannoniam*, quæ tum temporis ad *Francorum* regnum pertinebat, ac non ita multo post ille sine virili prole extinctus esset, *Henricus Auceps* hanc Provinciam, à regno *Francorum*, veluti membrum à corpore, divulsam, attribuit *Leopoldo*, Principi *Sueviæ*, sororis suæ marito, eumque *Marchionem Austriæ* nominavit. *Cuspinianus*.

5. Constat etiam, *Henricum* Imper. adversus *Sorabos Marchiam Landsbergensem* instituisse, quam perverustam esse certum est. *Philip. in Chronic. Trithemius*.

111. A. C. 928. *Henricus* Imper. sollicitus de incursione *Vandalorum*, *Sclavorum* & *Hungarorum*, contra *Sclavos* ad *Albim* ædificavit urbem, quam à rivulo ibi decurrente in *Albim M I S N A M* appellavit, eam munivit, & *Marchionatum* (uti jam dictum) ibi instituit. *Fabric*.

114. A. C. 861. *BRVNSVICVM* *Saxonix* civitas à *Brunone* *Ludolphi Saxonix Ducis* filio conditum est. Nomen habet à *Brunone*, & à sinu excurrentis fluminis, quem Saxones sua lingua *Wied* appellant, & pars urbis hodie etiam vocatur *Der*

alte wied. Arcem in ea condidit *Tanquardus* frater *Brunonis*, quæ *Danquarrode* vocatur. Civitatem hanc auxit *Henricus Auceps*, & ea pars vocatur *civitas nova*. Quintam partem urbis, quæ à *Sylva* nomen habet, *Henricus Leo* addidit. Templum primum ibi conditum est à *Brunone* & *Tanquardo*, quod est ad *D. Jacobum*. *Crantzius*.

v. Sanxit etiam *Henricus* Imper. ut primogenitis, præ cæteris fratribus & sororibus, extra ordinem tribuerentur arma & bellica instrumenta parentis, *Das Heer-geräte. Recess. Imper.*

II. ACTA SAGATA.

I. Bellum contra Burchardum.

Henricus Auceps Imper. mox accepto Imperio in id incubuit, ut motus sedaret intestinos, & Germaniam pacaret. Quare cum *Burchardus* Dux *Sueviæ*, *Rudolphi Burgundiæ Regis* socer *Henricum* pro Imperatore agnoscere nollet, fretus affinitate cum *Rudolpho*, *Henricus* exercitum contra eum eduxit. Quo audito *Burchardus*, cristas dimisit, & fidelitatem Imperatori juravit. *Schafnab*.

II. Bellum contra Arnulphum.

Arnulphus Dux *Bavariæ*, defuncto *Conrado I.* Imper. à quo Ducatu erat pulsus, è latebris prodiit, in Ducatum reversus, & à *Bavariæ Ducibus* Rex salutatus est. Quare cum Ducatum ordinasset, & exercitum collegisset, de *Henrico* Imper. dejiciendo consilia inivit. Quibus auditis, *Henricus* statim adversus *Arnulphum* arma suscepit, prudenter tamen, ducto jam exercitu in *Bavariam*, omnia prius consilio, quam armis, experiri voluit. Itaque cum utraque acies in conspectu jam dimicatura staret, *Henricus* caduceatorem cum mandatis præmisit, qui denunciaret, interesse *Reipubl.* ut *Arnulphus* solus cum solo, publicæ salutis causa, de summis utriusque rebus secreto colloqueretur. Cum in colloquium *Arnulphus* venisset: Non te tam barbarum, inquit *Henricus* Imper., aut imperitum religionis nostræ existimo, quin plane intelligas, Regem non à fortuna temere dari, nec à fati imponi, sed à supremo cæli Numine constitui: cujus mandata qui non facit, is haud dubie cælo, naturæque repugnat. Conditiones deinde concordix ipsi proponit, ut, quas postulasset *Arnulphus*, provincias omnes retineret, iisque uteretur & frueretur, cum omni jure & utilitate; saltem nomine ac titulo *Regis* abstineret. Conditionem accepit *Arnulphus*, & exinde fœdus connubio liberorum confirmavit: & sic absque vulnere & armis discessum est. *Aventin. 4. ann. Schafnab*.

III. Bellum contra Carolum, Regem Franciæ.

A. C. 921. *Henricus* Imper. bellum movit *Carolo* Francorum Regi de Lotharingia; Verum *Carolus Henrico* cum exercitu adventanti Lotharingiam concessit, & insuper aliis præstantibus muneribus eum donavit. *Frodoard.*

IV. Bellum I. contra Hungaros.

1. Bellum gestum A. C. 922. Circa quod tria sunt notanda:

I. ORTVS.

Hungarorum in Germaniam irruptio. Hungari, cum Imperator *Henricus* nollet tributum dare, quod olim *Ludovicus IV.* & *Conradus* Imper. pepigerant, magno cum exercitu in Germaniam irruerunt, & in Sueviam excursionem fecerunt, deinde in Lotharingiam & Galliam transiverunt: revertentes inde ad Wormatiam, per Hassiam & Thuringiam in Saxoniam venerunt, & Magdeburgum funditus devastarunt. Inde trans Albim transeuntes, Bremenses obsederunt, expugnarunt, ignique tradiderunt.

II. PROGRESSVS.

HENRICI in cohibendis Hungaris provida moderatio. Imperator, cum esset Hungarorum viribus impar, eis statim occurrere non potuit: nihilominus tamen omnibus belli artibus eos cohibere tentavit, & tandem eorum Duces aliquot cepit.

III. EGRESSVS.

Pacificatio. Cum hosce captivos vinculis Hungari liberari vellent, promiserunt, Imperatori pacem per novem annos, si mitteret annua munera, & sic ex Germania discesserunt. *Spangenberg.*

Bellum II. contra Hungaros.

1. Bellum gestum A. C. 933. Circa quod item tria sunt notanda:

I. TA' ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

1. *Henrici de bello contra Hungaros consultatio.* A. C. 932. Imperator comitia egit, & cum Statibus Imperii consultavit, cum novennales induciæ cum Hungaris essent finitæ, & ipsi procul dubio majus tributum postulaturi, quid agendum? Respondetur ipsi à Statibus, Bello ipsis resistendum, cum DEI gratia Germania armis floreat, virisque.

1. *Hungarorum postulatio, & contumeliosa tractatio.* Non multo post Hungarorum legati advenērunt, & postularunt non solum munera annua, sed etiam peculiare tributum. Verum non tantum omnia ipsis negata, sed etiam ludibrio habiti sunt, oblato cane villatico, scabioso & tonso. Ideo bellum minati sunt.

II. TA' ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

Hungarorum in Germaniam expeditio, eorumque profligatio. Cum Hungarorum Legati tam contumeliose ab *Henrico* Imper. essent excepti, A. C. 932. ingenti collecto exercitu in Germaniam profecti sunt: auxilia insuper Sclavorum assumerunt, & omnia ferro flammisque vastarunt, fœminas in captivitatē abduxerunt cum pueris, virosque, quos capere potuerunt, occiderunt. Cum hostilis Hungarorum impressio & sævitia nunciaretur, *Henricus* Imperator gravissima valetudine detinebatur: nihil tamen absteritus, validissimum quadriduo collegit exercitum; ipseque, licet corpore invalido, animo tamen obfirmatus, equo consenso hostibus obviam processit ad *Merspurgum*, votumque DEO faciens, se parva victoria, omnem hæreticorum blasphemiam & simoniam radicitus è regno suo extirpaturum, magna clade immensas hostium copias affecit, amplius quadraginta millibus eorum interecione deletis, reliquis, qui fuga evaserant, Germania ejectis. In quo prælio insignis fuit Imperatoris & pietas & fortitudo. Nam cum jam Hungaris se esset oppositurus, nunciatur ei, Hungaros immensa strage facta circa *Merspurgum* consedissee, ingentem prædam congestisse, uxores & liberos Germanorum rapuisse, magna virorum multitudine trucidata. Sed ecce, Imperator, licet corpore tum satis firmo non esset, tamen nihil periculis motus, ipsemet in aciem progressus est, suos, ut pro aris & focis fortiter dimicarent, exhortatus, horribilique & barbaro clamore Hungaris irruentibus, cum suis *Kyrie eleeson* cecinit, fretusque præsentis Numinis auxilio gloriosam de hostibus victoriam reportavit, prædamque omnem recuperavit.

III. TA' ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

1. *ELOGIUM.* *Henricus* Imperator post tantam ab Hungaris reportatam victoriam, quod Germaniæ populos à tributis Hungarorum vindicasset, eaque tributa ad usus divinos & pauperum convertisset, nominis celebritatem maximam adeptus, *Pater Patria* passim à cunctis appellatus est, & ab omnibus gentibus ac Regibus in honore habitus.

II. MONVMENTVM. *Henricus* Imp. ob hanc insignem victoriam Principibus, a quibus summa fide adjutus erat, convivium splendidum Gotingæ in Saxonia apparavit: & in memoriam tantæ rei gestæ, A. C. 933, instituit ludos cataphractorum equitum in Germania. Hosque ludos sive torneamenta Imper. privilegiis & libertatibus confirmavit. Leges ludorum recenset Spangenbergius; ad quem Lectorem remitto. Prima ludorum solennitas Magdeburgi celebrata est, quibus *Henricus* Imperat. ipse interfuit, & ibi 974 galeæ representatæ sunt. *Regino. Sigeb. Marian. Spangenberg. Chron. Hedion. Crantz.*

V. Bellum contra Vandalos.

I. A. C. 925. *Henricus* Imper. exercitum eduxit contra Vandalos ad Suevum, Oderam, & Havelum fluvios, nec infeliciter res gessit, & in tantas angustias eos redegit, ut tandem in urbem *Schörlitz* / quæ hodie *Brandenburgum* est, se conferrent, ubi sperabant se imperatori resistere posse. Sed Imperator factis castris ineunte hyeme, cum palustria illa loca glacie concreta transire posset, eos adeo afflixit, ut se dederent. Quo vero Vandalorum excursiones prohibere posset, Marchionem urbi præfecit *Sigefridum* Comitem *Ringelheimensem*, qui primus Marchio *Brandenburgensis* factus est. *Crantz.*

II. A. C. 927, *HENRICVS* Imp., cum *Vandali* Sorabi quiescere non possent, expeditionem in eos suscepit, & vastatis illorum regionibus urbem *Grünaw* infra *Ilenburgum* obsedit tribus septimanis, & tandem vicepit; ubi præter impuberes omnes occisi sunt, urbs direpta & excisa. *Idem.*

III. Non multo post *Vandali*, dum *Henricus* Imper. alibi fines tutaretur, Saxoniam vastarunt. Quare contra eosdem Duces suos, *Bernhardum* Ducem *Luneburgensem* & Comitem *Witthinensem* cum magno exercitu misit, qui *Vandalorum* ad mare *Balthicum* ad 120000 trucidarunt. *Crantz.*

IV. Anno C. 934. *Vandali Obetriti*, dum Imp. *Henricus* è bello Hungarico reversus Gotingæ commoratur, conjurant inter se, & Præfectos Episcoposque suos trucidant. Ideo Imperator primo vere in eos movet. *Vandali* belli immemores, sponte se offerunt ad poenam, si peccasse se demonstretur, & de cæde horum ita se excusant, ut Imperator juste eos cæsos pronunciaret. *Idem.*

VI. Contra Danos, Sclavos, Dalmatas, & Bohemos.

HENRICVS Imperat. expeditionem quoque suscepit contra *Danos*, & devicto eorum Rege

GORMONE, Marchiam (de quo supra dictum) *Slesvicensem* condidit. *Sclavos* subegit, *Dalmatas* tributarios fecit. *Bohemos*, expugnata urbe *Praga*, & capto eorum Duce *Wenceslao* imperii legibus subjecit, sibi que vectigales fecit.

III. ACTA ECCLESIASTICA.

I. *Henricus Auceps* pius & religiosissimus Imperator fuit, nihilque prius habuit, quam ut Deo propitio pacem orbis terrarum ac veræ religionis cultum tueretur.

II. *Domitis* *Henetis* & *Sorabis* Ecclesias condidit, ut gens *Heneta*, quæ à religione Christiana erat aliena, recte de Deo erudiretur, & ad pietatis atque humanitatis cultum assuesceret. *Chron. Philippi.*

III. Episcopatum *Brandenburgi* instituit. Primum item Episcopum in *Holsatia* collocavit, qui *Catechismum* ibi docuit. Præterea condidit Ecclesias, *Misnensem*, *Brandenburgensem* & *Havelburgensem*, sed plerasque ab ipso tantum inchoatas *Otto* primus filius absolvit. *Ibidem.*

IV. Regem *Obotritarum* ad Christianam fidem ab *Henrico* Imperatore conversum esse, tradunt Historici: Vnde & ipsius subditi ad Christi agnitionem salutarem pervenerunt. *Contract. Sigebert. Chron. Cass.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

Henricus Imper. pacata Germania, cum constituisset in Italiam proficisci, correptus est apoplexia, quæ in paralyin desiit. Ea recrudescente, cum *OTTONEM* filium natu maximum Imperatorem designasset, *Menslebx* in cœnobio, quod uxor ipsius exstruxerat, A. C. 936, die 2 Julii obiit, anno ætatis 60, imperii 17, mens. 6. Ingenti hominum luctu *Quedlinburgi* in cœnobio, (quod ipse fundaverat, ubi & filiam suam *Mathildem* Abbatissam fecerat) sepultus est. *Crantz. Luitp. &c.*

XII IMPERATOR GERM.

OTTO I, cogn. *MAGNVS*.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. Generatio.

I. PATER fuit Imper. *HENRICVS AUCEPS*.

Rrrrr 2

II. MA-

II. MATER fuit MECHTILDIS, quæ fuit Diderici Comitis Ringelheimensis filia. Ex hisce parentibus natus est Otto: uti in præcedenti historia diximus.

II. Appellatio.

I. NOMEN. Dictus fuit Otto, hujus nominis primus. OTTO ab Ebraica voce אב Pater. Chaldaïs & Syris dicitur אבא. Arabibus Aba. Hinc אבא apud Festum, quæ vox est Thessalica. Ab Abba vel Atta est Otto & Ottilia. Latini aspirationem omiserunt, pro Hatto. Vnde patet, quod tres Imperat. Ottones debuissent Hattones appellari, juxta versum:

HATTO, post HATTO, regnavit tertius
HATTO.

Est autem OTTO idem quod Pater benevolus, propitius, juvans & auxilians: Nam אב Pater, dicitur à rad. אבא, voluit, affectum & propensionem habuit. Et hoc nomen habuit omen, h. e. Otto I illud re ipsa implevit, ut ex cognomine ejus parebit.

II. COGNOMEN. OTTO I, cognomine dictus fuit MAGNVS, quod ei peperit rerum gestarum amplitudo, quas pace belloque pacata Germania, & regnis externis, confirmato imperio, & Ecclesiis plurimis fundatis, feliciter confecit. Estque hic heros ille magnus, quo post Carolum Magnum Germania vix habuit præstantiorem, cujus virtute admirabili imperium convulsus, & labefactatus, erectus, & instauratus est: cujus adventu Italia ex hostium faucibus erepta & pacata: cujus autoritate Pontificum perfidia repressa est: cujus præsidio Germania à tumultibus conquievit: cujus industria hostes exteri fracti sunt, & domiti: cujus opera pax & libertas imperii reparata & aucta: cujus denique studio & vigilantia religio Christiana disseminata, & ad exteras gentes propagata est, totusque Christianus orbis respiravit. Idcirco nomen ejus magnum, in primis DEO carum & acceptum, cunctisque mortalibus admirabile est.

C A P V T II.

D E P R O G R E S S V.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ.

OTTO insignibus corporis & animi dotibus præditus, & tam lætæ indolis fuit, ut ab omnibus Amor mundi diceretur: & re ipsa postea se verum mundi amorem esse, in imperio evidenter demonstravit. *Chronic. Hedion. Spangenberg.*

II. ACTA OECONOMICA.

I. Vxores.

Vxores habuit duas.

PRIOR dicta fuit EDITHA, Edmundi Anglorum Regis filia. Hanc Otto primus ex consilio parentis matrimonio sibi junxit A. C. 932. Mortua est A. C. 947, die 27 Januarii, & sepulta Magdeburgi in cœnobio Iohannis.

POSTERIOR fuit ADELHEIDA, filia Rudolphi, Regis Burgundorum, LOTHARII Regis Italiae, (qui anno C. 950, petitus veneno, in phrenesin incidit, & mortuus est anno regni quarto) vidua, quam Otto in uxorem duxit A. C. 951.

II. Liberi.

EX PRIORE conjugē suscepit duos filios; LUDOLPHVM Sueviæ Ducem, & WILHELMVM Episcopum Moguntinum: & duas filias: LUDGARDAM, quam pater despondit CONRADO, Duci Francorum, viro bello paceque cognito; & MECHTILDIM, quæ Quedlinburgi Abbatissa facta est.

EX POSTERIORE uxore tres suscepit filios: 1. HENRICVM. 2. BRUNONEM. 3. OTTONEM secundum, qui patri in imperio successit; & filiam ADELHEIDAM, quam in uxorem tradidit Hugoni Capeto, Comiti Parisiorum, Regi Franciæ. *Chronic. Philippi & Hedionis. Spangenberg. Chronic. Funccii, fol. 138.*

III. Vita Oeconomica.

Otto I Imper. magnifice & splendide vixit. Nam singulis septimanis in cibum aulicum 1000 porcis, 28 tauris, 1000 modis frumenti, 8 plaustris vini, 10 plaustris cerevisiæ usus est: exceptis oleribus, piscibus, ovis, gallinis, carnibus ferinis, butyro, adipe, lardo & caseo. *Ernestus Brotuffus lib. 2. Chron. Magdeburg. cap. 1.*

IV. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

I. HENRICVS AVCEPS hunc OTTONEM I, filium natu maximum, moriturus successorē in imperio declaravit, cumque hisce verbis allocutus est: *En tibi Imperium, non à majoribus mihi relictum, sed per me ipsum acquisitum, & à DEO traditum.* Wittich. lib. 2.

OTTO igitur patre defuncto à Principibus imperii confirmatus, & Aquisgrani ab Episcopo Mogun-

Moguntino coronatus est A. C. 936. Coronationem ejus Chronicon Hirsgaviense, his verbis describit: A. C. 936, indict. decima. OTTO primus per manus *Hildeberti* Archiepiscopi Moguntini Aquisgrani in Regem unctus est. Qui accedens ad altare, & sumens inde *gladium* imperialem cum baltheo, conversusque ad Regem, ante se genua flectentem, dixit: Accipe hunc *gladium*, in quo deicias omnes Christi adversarios, barbaros & malos Christianos, tibi autoritate divina traditum, cum omni potestate totius Imperii Francorum, ad firmissimam pacem omnium Christianorum. Amen. Deinde sumtis *armillis* & *chlamyde* induit eum, dicens: His cornibus humerotenus demissis, monearis, quo zelo fidei fervere debeas, & in tuenda pace usque in finem constans perseveres. Exinde sumto *sceptro baculoque*, dixit: His signis monitus esto, quatenus paterna castigatione subjectos corripas, primumque te DEI ministris, deinde etiam viduis, orphanis & pupillis protectorem ac defensorem semper exhibeas, eisque manum misericordiae clementer porrigas. Post hæc fuso super caput ejus *oleo* consecrationis, ait: Vnxit te Dominus in Regem super populum suum, ut nunquam de capite tuo oleum miserationis deficiat, quo hic & in futuro seculo misericordiam ab ipso creatore tuo consequaris. Amen. Postremo imposuit capiti ejus *regalem Coronam*, dicens: Coronavi te corona justitiæ, qua monearis, te ministrare justitiam debere subditis, ut hoc ornamento regali præmunitus, & tuis reverendus, & inimicis terribilis appareas, & post hujus vitæ terminum sempiterno cum Angelis præmio coroneris. Amen.

11. Anno C. 962. Otto Romam venit, ubi honorifice exceptus, & acclamatione totius populi Romani & Cleri à *Iohanne XII.* Papa coronatus, & Imperator atque Augustus appellatus est. *Contract. Volaterranus.*

II. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA.

1. OTTO Imperium summa cum laude administravit, & ut supra diximus, *Princeps* fuit, quo post *Carolus Magnum* Germania vix habuit præstantiorem. Nam insignibus excelluit virtutibus, utpote pietate, prudentia, fortitudine, moderatione, felicitate, justitia, liberalitate, beneficentia, humanitate & mansuetudine, cujus præclarum erga fratrem *Henricum* declaravit exemplum. Cum enim undique bella domestica in eum commoverentur tanta, ut videretur Europa in perniciem Imperatoris conspirasse: *Henricus* quoque frater spe

regni accensus, seditiosa adversus eum arma expedit. Verum cum aliquot præliis victus, omnibus rebus se destitutum videret, assumtis aliquot Episcopis, de improvviso ad *Imperatoris* fratris sui genua procidit, supplexque veniam ab eo petiit. Episcopi quoque pro virili quisque sua pro eo intercedunt. *Imperator* primum quasi attonitus, aliquantisper tacuit. Tandem in hæc verba erupit: Qua in re, frater, à me offensus, animo adeo exasperato funestum prorsus adversus me bellum concitasti? Implacabilis fuit hætenus furor tuus, nec ullum veniæ, quam sæpe ultro tibi obtuli, locum dedit. Propter quam contumaciam tuam, licet nulla sis venia dignus, attamen non quid tua mereantur facta, sed quid fratrem & Regem deceat, spectabo, depositisque inimiciis, te ut fratrem amplectar. Hisce dictis fratrem sublevatum osculatur. Postea eum aliquot Lotharingiæ civitatibus præfecit, ac tandem post mortem *Bertholdi* Ducis Bavariæ, qui A. C. 947 absque liberis decessit, ei ducatum *Bavariæ* attribuit, omniaque amoris officia sedulo cum ipso coluit. *Henricus* contra per totam vitam gratum se erga Imperatorem præbuit. Hujus *Henrici* cognomento *Rixosi*, nepos fuit *Henricus Sanctus* Imperator.

11. A. C. 939. MAGDEBURGV M civitas Imperialis, in dotem data *Edithe* conjugii, ab *Ottone* Imper. instaurata, & privilegiis & libertatibus donata est. Anno sequenti fundatum est BERGENS E Monasterium prope Magdeburgum. *Trithem. Eber. in Calendar. Sigebert.*

111. Eodem tempore *Ius Saxonicum* etiam constitutum est & confirmatum: in eo quæstio decisa, quod nepotes patris sui defuncti loco hæreditatem avi sui adire possent. *Crantzius.*

1 v. *Ottonis Magni* Imper. industria multa monasteria instaurata, ampliata & ædificata sunt. *Sigeb. Frising.*

v. Cum A. C. 946, animi gratia, Imperator feras sectatus fuisset, lapsu periculosissimum vulnus accepit, ideo de vita desperans, communi suorum consensu honoris & laboris consortem elegit *LVDOLPHVM* filium, eumque successorem designavit: quod dum postea mutavit, magna bella suscitata sunt. *Luitpr. Dithmarus.*

vi. Cum Imper. in Italiam cum exercitu contra *Berengarium* esset profecturus, antequam iter susciperet, filium *Ottonem* septem annorum declaravit Regem, sibi que successorem, ac iussit ipsi tribui Aquisgrani insignia Imperii, eumque per absentiam suam *BRVNONI* & *GVILHELMO* Archiepiscopis commendavit.

N O T A.

B R V N O hujus *Ottonis* I Imper. frater germanus fuit, qui quadrimus puer *Baldrico* Trajectensi episcopo erudiendus traditus est. In eo studiorum exercitio in prosa & ligata oratione, tam in Græcis, quam Latinis literis, & non modo in Poësi, verum etiam in Philosophia & Theologia adeo excelluit, ut omnibus esset admirationi. Quare propter prudentiam, aliasque virtutes, inprimis iustitiam, in aulam (adhuc propemodum adolescens) vocatus est. Cum autem progressu temporis Episcopus *Wigfridus* rebus humanis eximius esset, Respubl. Colonienlis destituta fidei pastore, legatione splendida **B R V N O N E M** sibi præfici petiit. Assensit Imper. *Otto*, eique non modo Coloniensem Archiepiscopatum, verum etiam Lotharingæ gubernationem commisit, ita ut simul & Ecclesiæ, & administrationi Ducatus Lotharingæ præesset. Tandem in Gallia in morbum incidit, ac moriturus Ecclesiæ Colonienli bona sua testamento legavit. Luxui infensus fuit, habitum minime fastuosum usurpavit, & exemplo suo Clericos ad humilitatem & modestiam invitavit. Monasteria extruxit, templa ruinas minitantiæ restauravit. *Grantz. Witichindus, Rogerius.*

VII. O T T O Imper. præcipuum quendam honorem habuit **W E N C E S L A O** Bohemorum Principi, adeo ut potestatem ei petendi concederet, quicquid petendum sibi putaret à Cæsare. Existimabat autem Cæsar, gloriosa cum & ambitiosa petiturum. At hic brachium D. Viti ex Gallia sub *Ludovico Pio* Imper. Corbeiam in Saxoniam translatus, magnæque religione in Bohemia culti petivit: Deinde *Sigismundi* quoque Burgundiæ Regis, propterea, quod Vandaliæ nationis fuerat, reliquias sibi dari postulavit. Ad quæ postulata *Imperator*, subridens: Feres tu, inquit, primo quoque à reditu nostro in Saxoniam tempore, quas habere cupis reliquias: interim dona Imperatore digna à nobis accipe, regium inprimis decus, quo te ex dignitate tua merito decoramus: deinde tributo absolvimus. Iussit postremo & insignia sua *Wenceslaus* ferre, fuscā aquilam in clypeo candido. Facile hoc, & illud alterum de tributo amplexus est *Wenceslaus*: sed idem caput suum diademate cingi, seque Regem inungi, aut Rex à suis appellari nullo modo sustinuit; quanquam ab *Imperatore* atque aliis Regibus & Principibus Rex in epistolis salutaretur. *Dubravius lib. 5.*

N O T A.

In hoc exemplo dubitare quis posset, clementia ne major, an modestia laus in hoc certamine fuerit. Prudenter sane Imper. suæ virtutis maximum & excellentissimum decus ac ornamentum posteris admirandum exstare voluit, recte censens, cætera sua facta non æque æstimari, quorum partem sibi fortuna vendicat, & quæ cum multis aliis Ducibus sunt communia. Deinde novum imperium inchoantibus utilis est clementia fama. *Corn. Tacit. 4. histor.*

Wenceslaus autem sua modestia, & solidam invenit gloriam,

& suæ familiæ acquisivit regnum, eo ipso virtutis præbens significationem, quod rem invidiosam, nomen Regis, detraxerat, ne forte se accepto honore parum exhiberet dignum: quippe non in sella ipsa fastigium dignitatis, sed in operibus situm est, quæ illam minime dedecorant, ait *Pertinax Imper. apud Herodian. lib. 2.*

I I. ACTA SAGATA.

O T T O Imper. multis difficultatibus toto Imperii sui cursu fuit obiectus. Hostes enim habuit ab initio sui imperii usque ad finem. Inprimis autem initia gubernationis difficilia habuit & periculorum plena, siquidem tanta bella commota sunt, ut videretur tota Europa in caput, perniciemque *Ottonis* conspirasse. Nam conati sunt eum de imperio deicere: *Liberi Arnulphi* Ducis Bavariæ: **T A N Q V A R D V S** frater ipsius ex priore *Henrici Aucupis* Imper. uxore, sive, ut alii volunt, ex concubina natus: **E B E R H A R D V S** Franconia Dux: **H E N R I C V S**, hujus *Ottonis* frater: *Ludovicus Transmarinus, Caroli Simplicis* filius, Rex Franciæ: **H V G O**, Comes Parisiensis, qui jactabat se à *Carolo Magno* genus ducere: **C O N R A D V S**, cognomento *Sapiens*, Imperatoris gener: & item *Ottonis* filius **L V D O L P H V S**, qui offensus nuptiis parentis, quod *Adelheidam Lotharii* viduam, captivam liberasset, & in uxorem duxisset: **B E R E N G A R I V S**, ejusque filius **A L B E R T V S**. Præter hos inimicos conjuratos, & (cum exercitibus) jugulum Imperatoris petentes, etiam *Hungari* cum ingenti exercitu in Germaniam irruptionem fecerunt, omniaque longe lateque vastarunt. Hos adversarios suos **O T T O** Imper. armis compescere necesse habuit, omnesque mira felicitate superavit. Tot autem modis lacessitus, nihil severe crudeliterque statuit; sed victis, si modo veniam peterent, ipsique fidelitatem jurarent, clementer ignovit ac percipit, deleta ex animo omni offensionum memoria; quod inprimis magni & heroici animi argumentum fuit.

Στενλαίης φρένες ἐοικώς, inquit *Homerus*.

Et:

*Quo quisque est major, magis est placabilis ira,
Et faciles motus mens generosa capit.* *Ovid.*

I. Bellum Germanicum, contra Tanquardum & Henricum fratres, eorumque Socios.

I. Cum **SIGFRIDVS** Marchio Brandenburgensis A. C. 937, nullo relicto hærede decessisset, *Tanquardus Ottonis* Imper. frater ejus provinciam occupare conatus est, sed *Otto* prætulit *Geronem* Comitem. Quare *Tanquardus* iratus fratri ob ere-

ptum

ptum Marchionatum, foedus inivit cum *Eberhardo Palatino* contra Imperatorem, & contracto exercitu simul cum eo *Bardevicum* urbem (ubi Imperatoris frater *Henricus* erat) expugnarunt & diripuerunt: & *Eberhardus* *Henricum* captivum in Palatinatum abduxit: quibus injuriis Imperator commotus, movit in *Tanquardum*, in Saxoniam, & *Eresburgum*, vel (ut alii malunt) *Brandeburgum*, ubi erat *Tanquardus*, statim in deditioem accepit. *Tanquardus* in templum, securitatis causa, fugit; sed a militibus iratis, inscio *Ottone*, confossus, multi capti, & qui autores visi rebellionis, capitis damnati sunt. *Eberhardus* his successibus Imperatoris territus, *Henricum* spe regni incensum dimisit, & cum ad bellum imparatus esset, pro pace, hortatu Episcopi Moguntini, supplicavit apud Imperatorem, quam etiam impetravit: & quidem *Otto* aliquandiu eum captivum tenuit, sed non multo post in pristinam dignitatem & statum restituit: Ita *Henricus* frater etiam in gratiam receptus est. *Luitp. Vrs.*

II. *EBERHARDVS* Palatinus statim anno sequenti, (nempe A. C. 939) quo ab Imperatore in gratiam erat receptus, ad vomitum rediit, & foedus contra Imperatorem fecit cum *HENRICO* fratre Imperatoris, assumpto *Giselberto* Lotharingo, & Episcopo Moguntino & Argentinenſi. Convenerunt *Salsfeldia*, ubi omnia juramenti confirmata sunt. Imperator igitur cum rebelles exercitum cogerent, adversus eos proficiscitur; rebelles vero trans Rhenum erant: eo tendit etiam Imperator: sed pauca tantum aderant naves, quibus transvecti fuerunt *Ottonis* milites fere 200. Hostes occasione usi hosce invadunt, quibus jam subsidia mitti non poterant. *Otto* hac, suos nempe in ipsa morte constitutos, videns, equo desilit, cum exercitu arduas preces Deo adhibet; quibus non minus quam armis ipsis hostes vicit & fregit. Nam milites in binas cohortes se dividerunt, quarum altera a tergo in hostes irrumpit, atque adeo tantum exercitum terruerunt, ut fugam caperet. *Henricus* frater *Mersburgum* evasit: ubi obsessus ab Imperatore, & urbe capta elapsus, cum triginta dierum inducias impetrasset, A. C. 941, Rebelles Imp. *Ottonis* instaurarunt bellum in Lotharingia, magnumque exercitum contraxerunt. Ab his tum etiam *Ludovicus Transmarinus*, *Caroli Simplicis* filius, Rex Franciæ, in auxilium accitus spe recuperandæ Lotharingiæ Alsatiæ invasit. *Otto* ergo universas copias in Alsatiæ duxit: ubi, cum ex castris Imperatoris Episcopi Moguntinus & Argentinenſis ad hostes transfugerent, eisque omnia proderent, multi ab Imperatore defecerunt. Nec mora; *Eberhardus* & *Giselbertus* prædas egerunt

prope castra Imperatoris, & re bene gesta epulati sunt; sed prodebantur a spoliatis agricolis, ac xx tantum equites Imperatoris in illos irruperunt, *Eberhardus* & *Giselbertus* fugiens in Rhe-no submersus est. Rex *Gallia* poenitens facti pacem ab *Ottone* petivit: cum quo Imperator transegit, atque ut pacta firmiora essent, dedit ei in uxorem sororem suam *Gerbergam*, viduam *Giselberti*, quæ peperit filios *Lotharium* Regem Franciæ, & *Carolum* (beneficio *Ottonis*) Ducem Lotharingiæ. *Henricus* autem frater Imperatoris, cum bello nihil efficere posset, fraude fratrem circumvenire aggressus est. Emisit enim nonnullos, qui *Ottonem* A. C. 942. *Quedlinburgi* ipso festo Paschatis nihil mali timentem, interficerent. Sed detecta fraude, in sicarios inquisitum est: qui etiam comprehensi, & gladio percussi sunt. *Henricus* igitur, rebus omnibus desperatis, eodem anno spe veniæ impetrandæ *Frankfurtum* venit, ubi Imperator natalitia Christi celebrabat, & mane fratri templum adeunti inermis & atratus occurrit, seq; ad pedes ejus supplicem projecit, (de quo supra prolixius diximus) veniamque delicti, & una ducatum *Bavariæ* consecutus est. Ab eo tempore fidus fuit fratri per totam vitam. Episcopi vero conjurationis socii monasteriis inclusi sunt. *Widich. Fabric. Chron. Philippi.*

I I. Bellum Bohemicum.

Cum Imperator hisce bellis esset occupatus, *BOLESLAVS* Dux in Bohemia, trucidato fratre *Venceslao*, quod ad Christianos transisset, arma expedivit in Imperatorem, & vicinos suos in Imperio incursionibus vastavit. Hi vero, cum manu se vindicare non possent, *Ottonis* auxilium implorarunt. Misit ergo Imperator ad eos defendendos *Esiconem* *Ascaniæ* Comitem cum exercitu. Qui cum ad prælium est ventum, primum quidem *Bohemos* fugavit, & fudit: at paulo post incautus ab illis oppressus est, & cum omnibus suis copiis deletus. Sed Imperator ipse non multo post expeditionem contra *Bohemos* suscepit, magnam partem eorum ceceidit, reliquos tributarios fecit A. C. 937, & in Germaniam victor reversus est. Sed *Boleslaus* ex prima Imperatori illata clade tantos spiritus concepit, ut bellum sæpe renovatum produxerit in annum decimum quintum, (A. C. 952.) donec tandem diuturnitate fractus, Imperatori supplex factus in gratiam receptus est. *Chron. Philip. Fabric.*

I I I. Bellum Hungaricum.

I. A. C. 937. Hungari in Saxoniam irruperunt, & divisis copiis undique eam vastarunt: sed cives jam

jam cum agricolis assuefacti armis, eos ita exceperunt, ut paucissimi in Hungariam redierint, cum ex omnibus pagis & oppidis armis appeterentur.

11. Tandem A. C. 955. *Hungaros* iterum Germaniam infestantes *Otto* Imper. cruento prælio superavit, roburque eorum ita imminuit, ut redire non sint ausi. Quam historiam paulo altius repetemus.

Gravissimis & continentibus bellis *Hungari* rati potentiam *Ottonis* Imp. attritam, & Germaniæ vires exhaustas esse, copiis denuo, quantis antea nunquam, per Bavariam in Germaniam irruerunt populabundi, ferique immensa multitudo, insolenter admodum, Aut Cœlum (inquiunt) cadens nos obruet, aut terra dehiscens nos absorbebit, alioqui nemo hostium nos multitudo superabit. Contra hos *Imperator* subito coëgit exercitum ex Bavaris, Suevis, Saxonibus, Francis & Bohemis, cumque illis congressus victoriam reportavit, quantam nullus Imp. vel Regum intra ducentos annos obtinuerat. *Otto* namque *legiones* ex dictis gentibus conscriptas in patentis campi planiciem prope *Augustam* Vindelicorum convocavit, quas in prælium educens, ut hostibus pugnam difficiliorem redderet, passim milites per montana, inter nemora & arbuta abscondit. Primi agminis decus Bavaris tribuitur, eo quod præliis Hungarorum assueti essent. *Henricus* frater Imperatoris, qui tum Ducatum Bavarie tenebat, morbo detentus, prælio aberat, ejus autem vices Præfectis commissæ erant. In castra advenit Dux Francorum *Conradus* Imperatoris gener, vir ad bella natus, hosti, sive pedes sive eques obvius veniret, formidabilis; nec in præliis solum audax, manuque promptus, sed consiliis etiam dandis fortissimus, unde & pacis & belli tempore pariter carus erat. Is suo adventu militum animos sic erexit, ut nullum trepidationi locum dantes, unice in votis haberent, quam primum cum hoste congregi. Itaque *Imperator* non tam in copiis militum, quam numinis præsentia spem victoriæ collocans, in castris jejunium indicit, posteroque die, ut in armis hostem expectent, præliumque inire parati sint, imperat, verbisque gravissimis milites hortatur, ne barbarum hostem, idolisque totum deditum expavescant, alacrique animo se ad prælium accingant, in quo victores, patriam, parentes, conjuges, liberos conservaturi sint; sin occumbant, æternæ vitæ præmium accepturi. Quibus verbis cum pugna avidos reddidisset milites, postero die, Sole vixdum orto, eos, cum se invicem prius salutassent, & Sacramento militari quisque suo Duci denuo se obstrinxisset, castris educit. *Prima, secunda, tertia-*

que legio Bavarorum erat, quibus pugnae initium (ut dictum) commissum fuerat. *Quarta* deinde sequebatur legio Francorum, qui Duce *CONRADO* gaudebant. *Quinta* legioni, quæ & multitudine & robore militum reliquis præstabat, præerat *Imperator* ipse. *Sexta* legio *Suevorum* erat, quorum Dux erat *HENRICVS*, qui uxorem habebat Imperatoris ex fratre neptem. *Octava Bojemorum*, selectissimis quidem instructa viris, sed fortuna parum propitia gaudens. *Huic* legioni, eo quod postremo loco polita, ab hostium impressione maxime tuta videretur, omnium impedimentorum, machinarum bellicarum, thesaurorum, custodia erat commendata. Verum plurimum eos fefellit opinio. Hostes enim transito celeriter fluvio *Lycu*, longo usi sunt circuitu, & à tergo hostem aggressi, in *legionem Bojemorum* primum faciunt impetum, hostibusque partim cæsis, partim captis, aliis fugatis, thesauris omnibus & impedimentis potiuntur. Qua prima victoria elati, simili impetu *septimam & sextam* legionem aggrediuntur, quas retrocedere & fugam meditari compellunt. Quod ubi animadvertit Imperator, legionibus trepidantibus subsidio mittit Ducem *CONRADVM* cum *legione quarta*. qui adventu suo fugam sociorum inhibet, hostium impetum refrænât, territos in fugam vertit, & prædam omnem insigni victoria & gloria recuperat. Legioni huic reliquæ omnes gratulantur, tirorumque virtutem veterani admirantur. Deinde *Imperator* in hunc modum milites alloquitur: *Videtis*, socii, hostem in conspectu nostro grassantem, salutis nostræ inhiare. Quare animo præsentem jam opus est. Viri estis, istoque hoste sæpius hætenus fugato inclytam reportastis victoriam. Nullus unquam hostis vos terga dantes conspexit: cujus virtutis vestræ & gloriæ conscii, hostem barbarum intrepido animo excipite, & quidem talem hostem, qui fuga sola fretus prælium init. Quare sic armis nostris eos urgeamus, ut vel cæsi à nobis pereant, vel turpi fuga dare terga compellantur. His dictis, correpta sacra lancea *primus* in hostem ruit. *Hungari* Christianorum impetum aliquandiu quidem acriter pugnantes sustinent: mox tamen lassati, fuga salutem quærere satagunt, in qua plurimi trucidantur, multi capiuntur, reliqui turmatim in vicinos pagos & villas aufugiunt: quos milites *Ottonis* acriter insequentes, flammis in casae, quas occupant, injectis, consumunt. *Quidam* annem *Lycum* tranare conati, ulteriorem ripam cum superare non possent, aquis submerguntur. Cecidere in hoc prælio ex parte Christianorum multi præstantes viri, & inter cæteros Dux *CONRADVS* gener *Imperatoris*, sagitta traje-

Etus, cum propter æstum galea aperta respirationis causa faciem nudasset: cujus cadaver Wormatiam delatum est: Itemque BYRCHARDVS Dux Suevorum, gener *Henrici Bavari*, cum *Henricus* propter ægritudinem prælio interesse non posset, qui quidem eodem anno Calend. Novembri paulo post pugnam è vivis excessit. Porro eodem die castra recuperantur, captivi liberantur, hostes cæduntur & fugantur. Postero die agmina hostium, quæ passim oppida occupant, ad eadem rapiuntur, relictis paucissimis, qui fuga elapsi tristissimæ cladis apud suos nuncii fuerunt. Capti sunt tres Hungarorum *Reguli*, qui missi sunt ad *Henricum* Ducem Baviaræ; Ille hosce captivos suspendi iussit. His ita gestis, supplicationibus per omnia templa indictis, Deo gratiæ pro parta victoria agebantur, triumphansque Imperator in Saxoniam rediit, qui, quod ab hoc terrore & periculo Germaniam liberasset, nominis celebritatem maximam adeptus, *pater patriæ* passim à cunctis appellatus est, & exinde magna ejus autoritas apud omnes gentes esse cæpit. *Vitichind. Chron. Spangeberg. Philipp. Crantz. Aventin. 4. annal.*

IV. Bellum Gallicum contra Hugonem.

I. A. C. 945. *LVDOVICVS* Rex Galliarum, impulsu *Hugonis Capeti* Comitis Parisiensis, captus à *Normannis*, & in custodiam traditus est; filius vero ejus *Carolomannus* Rhotomagum abductus est, ubi etiam diem suum obiit. Cum igitur *Hugo* Comes capto Regi *Ludovico* regnum Franciæ conaretur eripere, & insolenter minitaretur Germaniæ, quod *Ætlongus* Monarchiæ totis viribus repetiturus esset, *OTTO* Imp. magno è Saxonia conscripto exercitu, ad liberandum affinem *LVDOVICVM* in Galliam tetendit. Quod ubi cognovit *Hugo*, Legatis ad Imperatorem missis, Saxonum ei molliorem exprobrat, se vel terna eorum jacula, insolenter glorians, unico haustu absorpturum. Quare satius esse ait, ut suis rebus consulens, in suo Imperio quiescat: talibus enim tantisque se instructum copiis ei occursurum, quantas ipse nunquam vidisset. Imperator risu excipiens *Hugonis* vanitatem, renunciari ei jubet: Tantam sibi stramineorum pileorum esse copiam, quantam *Hugo* nunquam vidisset; eaque omnia in Galliam adducere decretum esse. (Mors enim tum erat in Saxonia, ut pileis ex stramine contextis adversus æstum Solis æstivali tempore recti incederent) Jussit itaque Imperator, ut omnes sui milites ejus generis pileos galeis imponerent, rectaque via adversus *Hugonem* pergerent. Venitque cum exercitu *Argentina*, urbem occupavit, & *Strasburgum* vocavit, & *Hugonem* ad pacem peten-

dam, suamque insolentiam detestari coëgit. *Ludovicum* vero in pristinum regnum restituit, & insuper etiam totam Lotharingiam occupavit. *Luitpr. Albert. Crantz.*

II. Cum *HUGO* Comes Parisiensis A. C. 950. iterum *LVDOVICVM* Regem captivum haberet, *OTTO* Imp. cum ingenti exercitu in Galliam movit, & Parisiis *Hugonem* obsedit: qui tanto impetu territus Regem dimisit, cum *Ottone* de pace egit, & fœdus cum eo inivit. In hac expeditione Imperator *Coloniam* Agrippinam urbem Imperialem fecit, & Belgas ac Burgundos, Gallico regno detractos, Germaniæ adjecit. *Chronic. Spangenberg. Philippi.*

V. Bellum Danicum.

A. C. 948. *Haraldus* Danorum Rex, qui patri *Otonis* *Henrico* Aucupi fuerat tributarius, rejecto servitutis jugo, arma corripuit pro libertate. Et primo omnium arcem Sclesvicensem evertit, & Marchionem (quem *Henricus* I. Imper. eo collocarat) cum omni præsidio, quod habebat, trucidavit, omnem Saxonum coloniam, quæ ibidem erat, extinguens. Quam injuriam *Otto* Imp. vindicaturus divino fretus auxilio Danis bellum intulit, eos magno prælio ad Sclesvicum vicit, Regem eorum *Haraldum* coëgit & fidem Christianam accipere, & jugo Imperii sese subdere. Locus pugnae nomen *Otonis* retinuit *Otten-sund*. *Crantz. Chron. Philipp.*

VI. Bellum Sclavonicum.

I. Imperator ex Dania rediens vires in Sclavos convertit. Fuerunt autem in his terris vicini Sarmatæ & Heneti, ut olim in Asia, & postea in Europæ alitu intra Tanaim & sinum Veneticum, ubi Sarmatiæ duæ collocantur, Asiatica & Europæa. Pars harum gentium ad meridiem conversa Græciæ magnam partem complevit: quarum adhuc tanta est potentia, ut his constet robur exercitus Turcici, & lingua Heneta in aula Turcica usum linguæ patriæ pene obscuravit. Pars altera ad occidentem maximam partem veteris Germaniæ, ubi *Vandalorum*, *Marcomannorum*, *Quadorum*, *Ligiorum*, *Elysiarum*, *Bojorum*, *Suevorum*, & *Hermundurorum* sedes fuerunt, partitis agminibus & Ducibus, & nominibus mutatis, occupavit. Nam qui in terra *Vandalorum* veterum, & parte aliqua *Marcomannorum* ac *Quadorum* confederunt, *Polonos*, sese vel à camporum planitie, vel à Duce *Lecho* nominarunt. Qui vallem montibus Sudetis conclusam subegerunt, Boiis pulsus, consuetudine obtinente, *Bojorum* cognomen conservarunt: cumque

patria lingua *Zechi* vocentur, Bojemi dici maluerunt. Qui ad ortum inter Bojemos & Polonos Montana incoluerunt, *Moravi* nominati sunt, vel depravata Marcomannorum appellatione, vel à flumine Morava. *Silesiorum* appellatio, quæ inhæsit illis, qui post Moravos obtinuerunt loca ad Viadrum inter Bojemos & Polonos, eadem est cum nomine Sclavorum, voce exprimente significatum Germanici vocabuli, *Quadi*, quod veterum colonum fuit nomen.

Soraborum antiquissimum nomen à Sarmatis retinuerunt ii, qui in Hermunduris intra Sudetos montes & Albim ad Salam usque habitarunt. *Vindorum*, seu Venetorum, seu Henetorum appellatio tributa est illis, qui ad sinum Veneticum & mare Balthicum, atque ad ostia Albis usque incoluerunt, quorum distinctæ fuerunt familiæ locis & appellationibus ut: Vagrii, Polabi, Obotriti, Pomerani, Cassubii, Circipani. Qui inter Henetos & Sorabos medii ad Suevum amnem incoluerunt, *Lusatii* nominati sunt, ab Elysiis veteribus.

Ex hisce postremis Otto Imp. nonnullos, præsertim Windos, Vagrios, Polabos & Obotritos, quod ad extremos limites, Saxones vicinos & Thuringos perpetuis deprædationibus carperent & infestarent, subegit, & ad suscipiendum baptismum religionemque Christianam traduxit. Verum cum postea in ordinanda Bavaria, quæ bello misere afflictæ erat, esset occupatus, *Sclavi* iterum in Saxoniam irruerunt, & cum illis *Dithericus* Comes sæpius non sine aliqua sua clade conflixit, tum etiam Hermannus Dux varia fortuna eisdem oppugnavit. *Vvitich. Chron. Philip.*

11. Cum *Sclavi* Saxoniam affligere nullum finem facerent, & multa millia in captivitatem abducerent, Imper. A. C. 956 iterum in eos movit, & gloriose eos vicit, occisi Principis caput hastæ prælongæ affixit, Consiliario primario, qui seditionis author fuit, oculos & linguam propter perfidiam erui, & septuaginta alios gladio feriri, eorumque capita circum Principis caput in sublimi spectanda exhiberi iussit. Imperator tot victoriis celebris factus, plurimis muneribus à vicinis Regibus, & Principibus, etiam Saracenis, honoratus est. *Chron. Spangenh.*

111. A. C. 960. Otto Imper. rursus expeditionem suscepit contra Sclavos. Cum enim quiescere nollent, Imperator vero ipsorum petulantiam amplius ferre non posset, eos ita atterere necesse habuit, ut posthac nocere non possent. Quare pene ad internecionem deleti, eorumque bona militibus data sunt; non quidem injuria; quod injuriam semper inferendo, sibi tantas calamitates attraxerant. Hisce

rebus Sclavicis compositis, Imperator HERMAN-
NVM Bilingum Luneburgensem Ducem creavit, totique Saxonie præfecit. Erat vir justitiæ tenacissimus, qui cum villicos tantum septem haberet, quando privatus erat, omnes propter furtum simul suspendi iussit. *Vvitichind.*

VII. Bellum Italicum.

A. C. 950. LOTHARIUS Rex Italiae veneno petitus, in phrenesin incidit, & mortuus est anno regni quarto. Illo igitur defuncto, BERENGARIUS (fuit hic *Berengarius III*, primi, cujus in præcedentibus historiis mentio facta est, ex filia nepos) Veronæ Rex à populo acclamatus regnum Italiae & Lombardiae una cum ADELBERTO, majore natu filio cepit, idque quam liberalissime potuit, administrare instituit. Itaque eodem anno, cum esset Olonnæ, fœdus inter Venetos & Italicos renovavit, finesque eorum inter se terminavit. Cæpit inde eum cupido Papiensis regiae potiundæ. Neque enim Regem se esse arbitrabatur, nisi antiquam regni sedem vetere instituto teneret. Hanc vero quia ADELHEIDA Lotharii vidua dotis nomine possidebat, Adelheidæ conjugium Adelberto filio Regi poposcit. Mulier siue antiquo odio, propter injurias socero maritoque suo illatas impulsæ, siue honestiorum nuptiarum spe elata, eam conditionem repudiavit. Hac repulsa accepta, Berengarius usque adeo ira inflammatus est, ut quod elicere amore non potuit, id per vim extorquendum sibi esse censuerit. Itaque exercitu Papiam adducto, urbem haud magno certamine expugnavit: ac Reginam in potestatem adductam in castro Gardæ ad lacum Benacum diligentis custodiæ tradidit, metuens scilicet, ne, si libera esset, externis nuptiis adversi aliquid in Italia per tumultus excitaret, atque ita regnum à se ad alium vel invito transferret. Sed ADELHEIDA in magnum timorem adducta, Martini sacerdotis sui opera ex arce profugit, atque illo uno cum pedissequa comitante, naviculam nacta silentio noctis ad sylvam quandam accessit: ubi cum per aliquot dies maneret, necessitate adacta, victum per Martinum sacerdotem, cæteris destituta subsidiis, corrogavit. Denique ad Athonem Comitem, commendatione Adelardi Episcopi Rhegiensium, pervenit, qui eam in suam arcem Canusium omni cultu & officio, ut Reginam, excepit. Quod ubi compertit Berengarius, misso nuncio, eam sibi tradi præcepit. Eo vero Imperium abnuente, continuo ingentes adversus Athonem copias militum comparavit, ac Canusium progressus, arcem magna vi obsidere instituit.

In his rerum angustiis Atho positus, cum suis viri-

viribus diffideret, ad *Ottonem* Imp. ex auctoritate *Adelheidæ* nuncium occulte milit, per *DEVM* obtestans, ut ad se & *Adelheidam*, obsidione *Berengarii* liberandam, accurreret: id si mature faceret, ipsum, cum rem Majestate regia & virtute sua dignam facturum, tum *Berengario* expulso *Adelheidam* uxorem sibi conciliaturum, atque sic illum totam Italiam in manu & potestate habiturum. Non respuit conditionem Imperator, & statim filium *Ludolphum* cum exercitu Suevico misit in Italiam A. C. 950, qui tamen, quod parum autoritatis apud Italos haberet, nihil dignum memoria gessit. Quapropter Imperator ipse anno sequenti exercitum 50000 congregavit, assumptoque genero *Conrado*, Episcopo Moguntino, in Italiam iter instituit: ac superatis Alpibus, subito Veronam oppidum recepit. Canusio diu valide oppugnato paucos dies sustinere se posse Atho videbatur, cum opportune nuncius ab *Ottone* Imp. remissus cum literis ad ipsum, & *Adelheidam*, Verona scriptis. Ibi, cum propter intentas diurnas nocturnasque obsessorum custodias, nulla in arcem ratione penetrare posset, ne quid intentatum relinqueret, epistolam sagittæ, una cum annulo ab *Ottone* accepto alligavit, atque intento arcu in arcem transmisit. Ejus epistolæ hæc erat summa: Bonum animum haberent; nam se trajectis Alpibus in Italiam cum exercitu incolumi descendisse, ac propediem, ubi *Ludolphus* filius, quem præmiserat, Mediolanum, venisset, junctis copiis illis auxilio affuturum, atque in omnibus rebus consilio & voluntati eorum obtemperaturum. Imperatoris adventum simul ac *Berengarius* sensit, raptim inde nullo tentato certamine castra movit, atque ad alia tuendi regni causa capeßenda loca ipse cum filiis suis *Adelberto* & *Vidone* se contulit. Imperator vero Canusium profectus, ibi hybernavit, & *Adelheidam* uxorem duxit, ac ita regno Italiæ potitus est.

A. C. 952. *Otto* Imper. ineunte vere cum uxore in Germaniam rediit, & *CONRADVM* generum, qui reliquias belli adversus *Berengarium* persequeretur, reliquit. Profecto *Ottone*, *Conradus* continuato bello *Berengarium* ad conditiones pacis accipiendas, quas proposuisset, coëgit. Itaque *Berengarius* auctore *Conrado* ad *Ottonem* in Saxoniam ad pacem petendam tendit, & in celebri conventu procerum Germaniæ, Moguntia, nexis cum *Adelberto* filio manibus, & cuncto inspectante exercitu, regiæ se potestati & clementiæ permisit. Quare *Otto* *Berengario*, ejusque filio fidelitatem promittenti, reddidit insignia regni Italici, hac conditione, ut annuatim penderet pondo auri centum & triginta: Adempti tamen ipsi Veronensis & Aquilejensis

Marchionatus; quos accepit frater Imp. *Henricus*, Dux Baviaræ.

Cæterum has res præclare gestas tristis quædam domestica calamitas excepit. Nam *CONRADVS* gener & *LVDOLVHS* filius adversus patrem & locerum, quod *Berengarium* in gratiam recepisset, ipsique regnum Italiæ concessisset, conjurarunt. Hinc quidem *Ottone* dolor existit ingens; verum divina adspirante gratia intra biennium omnes suos adversarios vicit, & filio generoque deprecantibus indulgentissime veniam dedit: de quo infra plenius dicemus.

Interea temporis, dum his domesticis malis conflictatur Imperator, in Italia *BERENGARIVS* novum excitat tumultum. Nam ab *Ottone* accepti beneficii immemor defecit, & regni propagandi causa exercitum ad Athonem ulciscendum, Canusium, atque inde Ravennam, atque in Exarchatum adduxit, & *Agapetum* Pontif. Romanum, Episcopos, Abbates, Comitesque Italiæ, in ordinem redigere, vexare, atque omni injuriarum genere laceßere institit. Itaque à Pontifice cæterisque regni ordinibus Imperator sollicitatur, ut laborantibus opem ferret, & Italiam à tyrannide *Berengarii* liberaret. Ideo *Otto* filium *Ludolphum* cum valido exercitu in Italiam contra *Berengarium* misit, qui multas res prospere gessit. Nam & *Berengarium* congressum prælio fudit, atque in Hortam Novariensis lacus Insulam compulit, & oppidis plurimis receptis, populos ad se plærosque traduxit. Proximo vero anno, nempe A. C. 957, dum bellum magno ardore persequitur, repentina febre corripitur, & moritur die 6 Septembr. Ejus cadaver Moguntiam translatum frater *Wilhelmus* (quem pater Archiepiscopum post *Friderici* obitum fecerat) in æde D. Albanæ sepulturæ mandavit. A morte *Ludolphi*, cum *Berengarius* resumto animo sævitiam exasperasset, A. C. 961, iterum missa est ad Imperatorem legatio à Pontifice, peti tumque totius Italiæ verbis, ut veniret, & tyrannidem *Berengarii* sedaret. Simul *Valpertus* Mediolanensis Archiepiscopus, & *Valdo* Comensis Episcopus, & *Marchio* *Odbertus*, à *Berengario* expulsi, ad eum profugerunt, quibus opem Imperator liberaliter promisit. Conventum igitur Ratisbonæ egit, in quo filium suum *Ottonem*, septem annorum puerum, cunctis imperii Ordinum suffragiis Cæsarem fecit, eumque per absentiam suam *Brunoni*, & *Guilhelmo* Archiepiscopis commendavit: indeque primo vere rebus omnibus præparatis, per Alpes Iulias Veronam profectus, ubi multi ipsi occurrerunt gratulatum: inde cum *Berengarius* fugeret, & montem Leonis occuparet, ipse Ticinum vi, cæte-

ras urbes deditioe cepit; ubi (Ticini) cum ingenti gaudio ab omnibus exceptus, regiam sedem à *Berengario* crematam instauravit, exules revocavit, civibus immunitates reddidit, ibique hyemavit.

Anno C. 962. *Otto* Imper. occupatis passim urbibus, Romam profectus est ad festum Christi Natalitium; ubi honorifice magno cum gaudio exceptus, & pater patriæ appellatus est, tum à Pontifice etiam *Iohanne XII* coronatus. Quibus exactis, se Papiam recepit, ibique Pascha celebravit. *Berengarius* interim montem Leonis munierat: uxor vero ejus Insulam Iulii occuparat. Hanc duobus mensibus obsedit & cepit, liberam tamen dimisit, ut persuaderet marito pacem: quæ ubi ad maritum venit, ne Imperatori se traderet, author ei fuit. *Adelbertus* etiam Corsicam occupavit, & Pontificem de fœdere secum ineundo contra *Ottonem* sollicitavit.

Papa contra jusjurandum, quod dederat Imperatori, de hostibus imperii non adjuvandis, fœdus cum *Adelberto* fecit: Constantinopolim etiam misit, qui auxilia accerferent contra *Ottonem*, item ad Hungaros, ut in Germaniam irruerent. Sed *Otto*, quamvis Legatos cum literis intercepisset, tamen relicto Pontifice, quem, quod juvenis esset, sperabat admonitionibus corrigi posse, contra *Berengarium* movit. Interim *Adelbertus* Romam ad Pontificem venit, ubi omnes, qui videbantur Imperatori favere, vel ejecti sunt, vel interfecti. Hac Pontificis perfidia permotus Imperator, ommissa obsidione *Berengarii*, Romam copias suas adduxit: & quia Pontifex cum *Adelberto* arreptis Ecclesiæ thesauris ad Saracenos confugerat, denuo urbem, religione jurisjurandi obligatam, coëgit renovare promissionem renunciati jam olim juris in electione Pontificis, scilicet, non sese ullum posthac Pontificem creaturos, sine consensu Imperatoris. Mox *Synodum* convocavit, Papamque profugum ad dicendam causam citavit. Qui cum sistere sese noller, pontificatus ei abrogatus est, & ejus loco designatus *Leo VIII*. Sedatis motibus in urbe Imperator A. C. 964, die 10 Januarii, profectus est ad constituendos Principatus Spoletanum & Camerinum. Interea Romani corrupti ab *Adelberto* filio *Berengarii*, *Iohannem* revocarunt, *Leonem* urbe pepulerunt, & *Iohanni*, post reditum procaci libidine turpiter extincto, contra datam paulo ante juramento obstrictam fidem, in Pontificatu surrogarunt alium, nomine *Benedictum*. Hac perfidia graviter offensus Imperator, reduxit exercitum ad urbem, atque ad defensionem paratam obsidione cinxit. In obsidione Pontifex quidem ad acriter

resistendum Imperatori hortabatur: Sed urgente fame, deditio facta est. Vrbe in deditioem accepta, civibus pepercit; sed *Benedictum* Pontificem multatum exilio, Adaldago Hamburgensi Episcopo tradidit custodiendum, apud quem mortuus est.

Inde *Otto* iterum Roma discessit, ad obsidendum *Berengarium*: quem etiam cum uxore cepit, & *Bambergam* in exilium misit; ubi ambo mortui sunt. Imperator cum regnum Italiæ ordinasset, in Germaniam redire constituit. Sed reversum ex Italia eum alia tempestas perfidiæ excepit. Longobardi enim nonnulli *Adelbertum* *Berengarii* filium Constantinopoli revocatum Italiæ Dominum posuerunt. Contra hunc ergo Sueviæ Ducem *Burchardum* cum exercitu Imperator misit, qui illum & fratrem ejus *Guidonem* delevit, victorque in Germaniam rediit, A. C. 965.

Vix autem eo reverso in Germaniam, *Leo VIII* Pontifex excessit è vivis: in cuius locum Imperator per Episcopos Romam missos substituit *Iohannem XIII*. Hunc Romani Imperatoris odio in carcerem detruserunt. Quo comperto Imperator, cum domi res Germanicas composuisset, ratus exemplo fore opus ad retundendam toties iteratam contumaciam, A. C. 966 Romam cum exercitu acceleravit. Etsi autem ante adventum Imperatoris ad urbem authores captivitatis metu dimissum Pontificem restituerant; nihilominus perrexit Imperator, & Romanos ad dicendam causam de ejecto Pontifice convocavit, ut authores nominatim ederent: quosdam etiam quæstionibus subjecit. Binos igitur Consules publicatis bonis in exilium eiecit: *Pratorem* vero integro die crinibus suspensum, postea virgis cædi, & alino impositum, ita ut faciem ad caudam ejus verteret, in urbe altero die circumduci iussit, & tandem suspendi. Ita etiam duodecim Senatores, quos compererat fuisse principes consilii de Pontifice capiendò, suspendi & punivit. *Pacata* igitur Italia, *Otto* bene meritis, novo instituto, dignitates ac prædia dedit. Dignitatum nomina fuere Ducatus, Comitatus, Capitaneatus: Prædia erant vectigalia, telonia, portus, monetæ, piscariæ, molendinæ, salinæ, fluminum usus, & omnis ex illis proficiscens proventus. *Luitp. Sigon. lib. 7. de reg. Ital. Chron. Funccii. Fabr. & Regin.*

VIII. Bellum contra filium Ludolphum, & generum Conradum.

Supra diximus, quod Imperator, post primam in Italiam contra *Berengarium* expeditionem, *Adelheidam* *Lotharii* Regis Italiæ viduam, à *Berengario* obsessam, liberavit, eamque sibi matrimonio junxit: *Berengarium* etiam supplicem sibi fa-

bi factum in gratiam receperit, inque regnum Lombardiæ restituerit. Inde mox novum bellum exstitit. Nam *LVDOLPHVS* filius Imperatoris, & *CONRADVS* gener, adversus patrem & socerum, quod *Adelheidam* in uxorem duxisset, & *Berengarium* in gratiam recepisset, ipsique regnum Italiæ concessisset, conjurarunt, aliis item in societatem adductis. Præter cæteros *Fridericus Moguntinus* Archiepiscopus hujus conspirationis particeps fuit. Quare Imperator A. C. 953, reversus ex Italia, exercitum filii & generi Moguntiaë obsedit, urbem oppugnavit duobus mensibus: ubi res ad colloquium venit. Sed colloquio exacerbari animi, & multi ab Imperatore defecerunt. *Ludolphus* ipse clam abiit, & patri sui *Henrici* Ducatum, dum ipse fratri Imp. auxiliares copias adduxisset, occupavit, auxiliis *Hermanni* & *Arnulphi*, Comitum Schirensium, qui se hac occasione Ducatum, quo erant exuti, recuperaturos sperabant. *Arnulphus* Augustam urbem occupavit, & diripuit: *LVDOLPHVS* Ratisbonam expugnavit, eam militibus diripiendam permisit, & potitus patri thesauris, uxorem ejusdem & liberos urbe ejecit. Imperator hisce conturbatus, relicto præsidio ad Moguntiam, in Sueviam properavit: cui occurrit filius *Ludolphus* cum exercitu ad pugnam paratus: sed Episcopus Augustanus *Huldericus* hortatus est *Ludolphum*, ne faceret, sed potius parenti obsequeretur. Ita *Ludolphus* discessit, & Pater Sueviam occupavit, eamque dedit gubernandam Comiti *Burchardo* Helfensteinio. Inde in Bavariam venit, & Ratisbonam obsedit tribus mensibus, & tandem relicto exercitu in obsidione, ipse in Saxoniam, adventante hyeme, abiit, ne & ibi turbæ excitarentur.

Anno C. 954, cum *Otto* in Saxoniam rediisset, *Ludolphus* cum Episcopo Saltzburgensi Hungaros in auxilium evocavit: qui statim ingenti cum exercitu in Bavariam venerunt, & oblata hac occasione dissensionum in imperio, crudelissime omnia vastarunt, parum solliciti de sociis, à quibus evocati fuerant: inde Francos Orientales invaserunt die Palmarum, qui Wormatiæ, ut à vastatione se cohiberent, ingentem pecuniæ summam acceperunt: inde transgresso Rheno Lotharingiam petiverunt, inde Aquitaniam & Belgium. Imperator, cum *Hungari* imperii finibus cessissent, eodem anno, (ut supra) cum exercitu in Bavariam rediit. Sed *Bavari* vastationibus Hungarorum attriti, & metuentes, Imper. inducias petiverunt; quas impetrarunt. *Moguntinus* utcumque se excusavit, & in gratiam est receptus. *Conradus* gener similiter culpam deprecatus est: cui Imperator ignovit, sed Ducatum Lotharingiæ amisit, & paucis prædiis contentus esse coactus.

Ludolphus filius se Imperatori subicere noluit, sed bellum persequutus, prælioque congressus prope Ratisbonam, ibi victus, & Ratisbona obsessa est: ubi sæpe eruptionibus pugnatum: sed cum & arma amississent, & fame urgerentur, *Ludolphus* cum Senatu pacem petiverunt, sed non impetrarunt. Ideo iterum eruperunt, sed magna clade repulsi sunt. Cecidit *Arnulphus* Schirensis, autor præcipuus rebellionis, cujus virtute urbs defensa fuerat. *LVDOLPHVS* igitur ab omnibus derelictus, nudis pedibus & veste sordida sese ad pedes patris in saltibus Lochensibus prostravit, multisque lacrymis culpam deprecatus est. Quare pater indulgentissime filio veniam dedit, eumque in gratiam recepit die 17 Decembris. *Wittich.*

IX. Bellum Græcum.

1. Cum *Otto* Imp. liberata Italia tyrannide *Berengarii*, Romæ commoraretur, *Nicephorus* Constantinopolitanus Imperator, metuens potentiam *Ottonis*, misit ad eum Legatos cum muneribus A. C. 967, renovaturus pacta vetera, quæ cum Imperatoribus Francis majores fecerant. *Otto* vicissim, confirmandæ amicitiae causa, per legatos *Nicephori* privignam filio suo *Ottoni* uxorem petivit. Quam is non gravate despondit, & locum præstituit in Calabria, quo venire *Ottonis* legatos ad accipiendam sponsam oporteret. Eo cum partem exercitus, cum pleraque nobilitate, *Otto* misisset, hi, dum adventum sponsæ operiuntur, contra fidem oppressi, & cum parati satis ad caput suum defendendum non essent, alii misere trucidati, alii comprehensi, Constantinopolim missi sunt. Pauci evaserunt, qui nuncium tantæ perfidiæ ad *Ottonem* referrent. Incensus hoc immani facinore Imperator, duos Comites, *Guntherum* & *Sigefridum* fratres, cum copiis selectis in Calabriam misit anno C. 969. qui superbos Græcos fuderunt, plurimos ceperunt: quorum quosdam mutilato naso Constantinopolim remiserunt, quosdam vero, ut vitam redimerent, omni pecunia emunxerunt, & Calabriam, Apuliamque populati victores ad *Ottonem* reversi sunt.

11. *Græci* post acceptam cladem Constantinopolim reversi, omnem suæ calamitatis causam in *Nicephorum* Imperatorem conjecerunt. Ille igitur cum in odio se esse cerneret, muros palatii altiores fecit, & claves semper ipse sibi sumit: nihilominus tamen ea ipsa nocte, quando hanc rationem suæ custodiæ incipiebat, ejus uxor *Iohannem Zimiscen* per murum attraxit, à quo in conclavi occisus est, die 11 Decembris: & *Zimiscen* rursus Imperator electus est. Hic igitur, ut ostenderet

fraudem *Nicephori* sibi displicere, A. C. 970. Germanos, quotquot captivi illic erant, dimisit, & *Theophaniam* sponsam cum comitatu & muneribus amplis in Italiam ad sponsum *Ottonem* misit, nuptiæque gaudio magno, & magnificentia insigni Romæ celebratæ sunt. *Otto* Imperator, nuptiis peractis, ex Italia, cum filio, nuruque, in Franciam, atque inde in Germaniam abiit, & reliquum vitæ tempus in quiete traduxit. *Sigon. Zonar. Luitpr. Witich.*

III. ACTA ECCLESIASTICA.

1. Cum imperia divinitus constituentur, & conserventur præcipue, non propter otium & voluptates hominum, sed propter Ecclesiam, ut sint aliqua Ecclesiæ hospitia, ubi homines legibus & disciplina cicurati, excultique artibus ac doctrinis mansuefcant, atque ad humaniorem vivendi rationem traducantur, & muniti ac recti Monarcharum potentia, DEVM recte agnoscere discant & invocare: OTTO, intelligens, propagationem religionis, & Ecclesiæ, præcipue ad suum munus pertinere, bella, quæ gessit, non tantum ad eum finem retulit, ut ampliatis finibus imperii, firmatisque, dulcem suis tranquillitatem compararet; sed etiam ut Ecclesias ante constitutas exornaret, & iis gentibus, quæ adhuc alienæ erant à professione Christiana, ad DEVM conversis, ceu proferret limites regni Christi in genere humano. Vnde multi ad veram religionem sunt perducti. Nam,

1. Cum *Haraldus* Rex Danorum Marchionem *Slesvicensis* cum omnibus suis trucidasset, *Otto* Imper. A. C. 949 bellum ei intulit, illum prælio vicit, & ut religionem Christianam reciperet coëgit, & *Haraldus* cum uxore sua nomine *Gunnild*, & parvo filio suo, Baptismum suscepit. Imperator filium Regis ex sacro fonte levavit, eique nomen suum *Otto* imposuit. Quanquam autem subditi tunc temporis à superstitione gentili desistere noluerunt, tamen A. C. 966 per totum regnum vox verbi divini diffusa est. Narrat *Sigebertus*, hoc anno virum religiosum *Popponem* miraculo ingenti Danos ad agnitionem, cultumque Christi convertisse. Cum enim à superstitione gentili homines desistere nollent, & miraculo religionem Christianam confirmari vellent: is confirmationis causa ferrum magni ponderis ignitum & candens, quousque voluerunt, absque ulla læsione portavit, eoque spectaculo ita multitudinem incendit, ut se sub potestatem Christi subjunxerint, & Baptismum sanctum expetiverint. Ab eo tempore Dania sedes veræ Ecclesiæ Christi fuit, qui cum ea voce blanda locutus est, & bona amplissima ei impertivit. *Crantzius, Sigebert. Onuphr.*

2. Imperante *Ottone*, Rex *Suecorum* quoque ad Christum conversus est. Populus exemplum Magistratus sui secutus, etiam Religionem Christianam amplexus est. Missi sunt in id regnum Suecicum ex *Bremensi* Episcopatu, qui conversos confirmarunt, & piam religionis reformationem instituerunt. *Hist. Magdeb. cent. 10. cap. 2.*

3. OTTO Religionem Christianam apud *SLAVOS* propagavit, iisque condidit Episcopatus, à quibus regerentur in iis, quæ ad religionem pertinerent. *Helmoldus cap. 11. Chron. Carion.*

4. Tempore *Otonis* religionem Christianam susceperunt *Norvegi, Livones, Escones, Curoni, Lusatii.* *Histor. Magdeburg. cent. 10. cap. 2. Martin. Polon.*

5. A. C. 960. *HELENA*, *Rugorum* Regina, Legatos ad Imp. *Ottonem* misit, qui peterent pro ea gente Episcopos & Presbyteros ad tradendam Christianam doctrinam. Imperator tam piæ petitioni annuit, & doctores Evangelii in eas orbis partes misit: ita *Rugii* ad Christi salutarem agnitionem pervenerunt. *Schafnab.*

6. Sed & *Thuscorum* Legati ad Imperatorem venerunt, petentes viros doctos & pios, qui ipsorum populo Religionem Christianam traderent. Misit itaque Imperator *Adelbertum* ex Monasterio *Corbeiensi*, & haud dubie, præter hunc, etiam alios pios & eruditos viros, qui populo isti viam veritatis monstrarent. Cum autem magna ex parte adhuc Ethnica impietate infectus esset, initio *Adelbertus* vix ipsorum manus effugit, donec firma pietatis fundamenta jecisset. *Chron. Hirsaviense.*

7. Anno C. 965 in *POLONIA* Religio Christiana instituta est, eorumque Princeps *MIESLAVS* primus Christianus *Gnesnæ* Christianismo per Baptismum una cum sua gente initiatus, die 7 Martii. Dicitur factum *Dominica Lætare*. Ea *Dominica* ex mandato Regis, statim *Idola* & simulacra Ethnicorum numinum contracta ubique, & ex templis ejecta sunt: & quotannis deinde memoria hujus emendationis publico ritu celebrata. Hic mos postea in *Silesiam*, *Misniam* & alias regiones translatus est. Rex autem *MIESLAVS* Episcopatum instituit *CRACOVENSEM* & *GNESNENSEM*. Conjux *Mieslai* fuit *Danbrovka* filia *BOLESLAI* (cujus supra mentionem fecimus) Ducis *Bohemorum*, & *Wenceslai* neptis ex fratre. Sub hoc Principe inolevit mos apud *Polonos*, ut Sacerdote verba Evangelii in templo ad aram pronuntiaturus, viri nobiles è vagina gladios aliqua ex parte extraherent, & nudarent: ut hoc gestu significarent, se paratos esse ad Evangelii defensionem, & ad subeundam pro religione Christiana mortem; choro autem

autem accinente : Gloria tibi Domine ! eosdem re-
conderent. *Histor. Polon.*

8. A. C. 969. HUNGARI, cum Rex Poloniae
quinto sui regni anno sororem suam GEISAM
Hungarorum Regi uxorem dedisset, religionem
Christianam recipere inceperunt. *Ibid.*

II. Ottonis Imperatoris beneficio Episcopatus
BRANDEBURGENSIS, HAVELBERGEN-
SIS, MISNENSIS, ALDENBURGENSIS,
SLESVICENSIS, CIZENSIS, seu NAVM-
BURGENSIS, MERSBURGENSIS, & MAG-
DEBURGENSIS fundati sunt. Ex his Archie-
piscopatum Magdeburgensem paulo ante mortem
A. C. 972. inuit; & primus Archiepiscopus Magde-
burgi ordinatus ALBERTVS WISENBURG,
cui suffraganeos esse voluit Episcopum Misnensem,
Cizensem, Mersburgensem. Inde Halberstadiensi
Episcopo suffraganeos esse voluit, Havelbergen-
sem, Brandenburgensem & Posnaniensem, qui antea
paruerant Moguntino. Hamburgensi autem subdi-
dit Mechelburgensem, Slesvicensem, Ripensem,
& Altenburgensem, live Stargardensem. *Fabr. Hel-
moldus.*

III. A. C. 954. FRIDERICVS Episcopus
Moguntinus morore animi mortuus est. Episco-
patui rursus Otto Imper. filium suum Wilhelmum
præfecit; qui, cum ei præfuisset annos 13, vitam
cum morte commutavit. Successit illi HATTO
Abbas Fuldensis. *Hic*, cum A. C. 968 ingens fru-
menti esset inopia in tota Europa, plurimos paupe-
res in horreo congregatos, ea spe, quod escæ vel
panis nonnihil ex Episcopi liberalitate accepturi es-
sent, concremavit. Cumque illi horribiliter ejula-
rent, clamarent, atque ulularent, Episcopus, Sa-
tanico sarcasmo, mures esse dixit. Quam tyranni-
dem DEVS protinus ultus est. Præcepit namque
muribus, ut catervatim illum invaderent, ac dies
noctesque affligerent, vivumque devorare festina-
rent. Itaque ille in turrim in medio Rheni juxta
oppidum Bingium exstructam, & ab hoc casu Mu-
rium turrim vocatam, aufugit: sed nec ibi à moribus
murium tutus esse potuit. Nam mures catervatim
per Rhenum natantes in turrim conscendere, justum
DEI iudicium executuri. Quod agnoscens miser
horrenda morte inter mures periit. Ferunt, quod
mures nomen quoque ejus delentes à parietibus &
tapetibus abraferint. *Cosmographia Munsteri lib. 3.
Martinus in Chronic. Trithemius. Marian. Scotus.
Schaffnab.*

IV. A. C. 963. Imper. Synodum Romæ convo-
cavit, in qua accusatus Papa Iohannes XII. de
multiplicibus sceleribus, de homicidiis, perjuriis,
sacrilegiis, incestu, quod cum duabus sororibus rem

habuisset, quod in ludo aleæ Dæmonum auxilia im-
plorasset, quod in amorem Diaboli vina bibisset.
Ideo per Episcopos legitime citatus ad Synodum
cum salvo conductu (ipse namque Roma ad Sara-
cenos, metu Imperatoris, quod insidias ei struxisset,
aufugerat: de qua re supra in bello Italico prolixius
diximus) ut se de objectis criminibus purgaret. Sed
cum nollet comparere, post habitam deliberatio-
nem, conclusit Synodus, una cum Imperatore, Io-
hannem Pontificem esse deponendum: & commu-
nibus suffragiis electus est LEO VIII, vir specta-
tæ fidei & probitatis, qui sedit an. 1. mens. 3. *Hic*
LEO in eadem Synodo, facto decreto, Ottoni Im-
per., sicut Adrianus antea CAROLO MAGNO,
contulit jus & potestatem eligendi & consecrandi
Pontificem Romanum, & ordinandi ea, quæ ad se-
dem Apostolicam pertinent: item Episcopos con-
stituendi atque confirmandi. Fecit & declaravit ir-
ritam electionem omnem non approbatam consen-
su Imperatoris. Denique omnes, qui vel labefacta-
rent decreti auctoritatem, vel sese ingererent non
expectato assensu Imperatoris, ejiciendos ex Eccle-
sia & anathemate feriendos censuit. Extat hoc de-
cretum Distinct. 63.

V. A. C. 964, cum Otto Imper. Roma discessis-
set, Iohannes XII. Pontificatum recuperavit, &
cum adultera deprehensus à marito ejus confossus
est. Huic Romani substituerunt BENEDICT-
VM V, & LEONEM urbe ejecerunt. Qua re
offensus Imper. rursus Romam profectus est, Bene-
dicto Pontificatum abrogavit, & LEONEM VII
restituivit. Benedictus Hamburgum ablegatus, ubi
(teste *Crantzio in Metrop.*) in exilio vitam finivit,
& in templo cathedrali sepultus est. Sepulcrum et-
iamnum ibi videtur. Leo Papa vitam cum morte
commutavit, cum tantum sedisset mensem 1 dies
11. Ipso defuncto Romani memores jurisjurandi,
quod præstiterant Imperatori Ottoni, se ipso in-
scio nunquam Papam electuros, Legatos in Ger-
maniam ad Ottonem miserunt, de novo Pontifice
creando, qui per Episcopos missos creavit Episco-
pum Narniensem IOHANNEM XIII. Pontifi-
cem, quem postea Romani in carcerem conjece-
runt. Quæ res iterum causam dedit Ottoni, ut in
Italiam properaret. Anno igitur Christi 966. Ro-
mam rediit, Iohannem Papam ex carcere eduxit, &
in sedem pristinam restituivit. *Luitp. Onuph. Fabr. &
Regino.*

VI. A. C. 968. DITMARVS natione Saxo,
patria Magdeburgensis, ordinatus primus Episcopus
Pragensis, qui, quod Sclavonicæ linguæ usum ha-
beret, multos ad fidem Christianam convertit &
baptizavit. Sed tantum vixit in Episcopatu annum
unum,

unum, & paucos menses. Ipsi substitutus à Boleslao vir nobilis *Vogtieg*: qui missus ad *Ottonem* Imp. qui tum in Italia fuit Veronæ. ubi A. C. 968, die 2 Junii confirmatus est, & à *VVilligiso* præfule consecratus die x1 Junii, nominatusque *ALBERTVS. Cosmas.*

C A P V T III.

D E E G R E S S V.

I. T A' ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

O T T O Imperator A. C. 973. Comititia indixit *Quedlinburgi* die 23 Martii, in die Paschatis: ubi convenerunt Legati plurimi Græcorum, Beneventanorum, Romanorum, aliorum item Italicorum, Hungarorum, Danorum, Sclavorum, Bulgarorum, Russorum: item Poloniae & Bohemiae Duces ipsi præsentibus fuere. Cum legatos omnes dimisisset, Imperator *Mersburgum* abiit, ubi festum Ascensionis celebravit. Inde *Memslebiæ* adiit, cœnobium ad *Vnstrutum*, ad tempe, quæ aurea vocantur: ibi subitaneo morbo correptus est.

II. T A' ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

O T T O tertia feria ante Pentecosten vespertinis laudibus interfuit. Peracto autem cantu Euangelii, æstare ac fatigari cœpit. Inclinantem autem caput, quasi jam defecisset, refocillaverunt eum, petitoque Sacramento Dominico & accepto, A. C. 973, nonis Maii, anno Imperii 37, inter preces & gemitus, cum 7 Christi verba, quæ in ara Crucis protulit, expendisset, magna cum animi tranquillitate spiritum Domino reddidit. *Cuspin. Crantz. 3. Metropol. cap. 13.*

V S V S.

Hoc exemplum *Ottonis Magni* Imp. omnes Christiani imitentur, & septem verbis Christi in agone mortis sese erigant. Nam meditatio mortis ut est sapientiæ plena: sic animum ad cœlestia consideranda excitat, & desiderium melioris ac æternæ vitæ adfert. Inprimis si quis septem Christi verba, quæ in cruce pendens protulit, in promptu semper, & præcipue in agone mortis habeat.

1. Dixit Christus; PATER, IGNOSCE ILLIS; quia nesciunt, quid faciant. Hinc cape exemplum, ut inimicis ignoscas tuis, ne quid impedimenti livor afferat malus: Si vero tu quosdam offendisti, agnosce culpam lubens, ut veniam impetres.

11. Curam agamus eorum, qui nobis cari & amici fuere. In hunc modum dixit Christus Mariæ: ECCE FILIVS TVVS! Deinde Johanni; E-

CE MATER TVA! Amicissimos ergo eligamus uxori liberisque tutores, qui fide certa & diligentia ipsis præsto sint: Nec item obliviscamur pauperum, quin munificentiam exerceamus erga eos, ut paternam nostram provisionem agnoscere, & grata memoria celebrare possint.

111. Compositis jam rebus ad nos nostrosque spectantibus, nihil antiquius aut prius habeamus, quam ut veritatis divinæ testimonia pectoribus nostris quasi insculpta teneamus. Amen dico tibi, HODIE MECUM ERIS IN PARADISO. Hoc tibi à Christo dictum putes; si in humilitate spiritus animam vera contritione contuderis, & adspersam sanguine Christi DEO Patri precibus obtuleris, speque salutis æternæ hoc dicto te erexeris, tam firmiter credens, quam novisti DEVM suas promissiones servasse, & servare verissime.

IV. Quod si dolores animi & corporis senseris, nihil hæsitando DEVM DEVM tuum esse persuasum habeas. Ac si magnitudo peccati ac inde nata anxietas te cogat exclamare, DEVS MEVS, DEVS MEVS, QVARE ME DERELIQUISTI? nihil minus, quam, te à DEO derelictum, existimes. Nam in infirmis DEVS maxime exercet virtutem & potentiam suam. Et cum scias hanc vocem Christum in ara crucis protulisse, qui peccatum, mortem & Satanam vicit; tu certe ejus vulneribus sanatus, quod dubites, quod angaris, quod contristeris animo, non habes.

V. Jam vero, si in angore cordis ac luctu fidei defatigatus, sitim sentias, ut quemadmodum cervus desiderat fontes aquarum, ita tu fontem vitæ Christum desideres, ut liberatus ex hoc ergastulo, æterno perfruaris gaudio: dic pastori tuo, S1R10; ut participatione corporis & sanguinis Christi animum refocillare, & fidem tuam de æterna beatitudine confirmare possis.

VI. Postquam his epulis instructus es, & IN CHRISTO OMNIA CONSUMMATA; Scias, tuis operibus, quantumvis bona & proximo fuere utilissima, nihil tribuas: sed omnia divinæ largiaris gratiæ, ut, modo tu corpore etiam exutus, innocentiae ac meritorum Christi vestibibus indutus, in conspectum patris, & sanctorum Angelorum, procedere possis, tunc plenitudine divinitatis suæ cohabitante, sanctorumque Angelorum choro te comitante, felix in sinum Abraham transveharis.

VII. Singulis autem momentis vitæ tuæ ingemina hanc ultimam Christi vocem: PATER, IN MANVS TVAS COMMENDO SPIRITVM MEVM: ut ubi vox defecerit, cor interius hanc vocem nihilominus gemat, ut scilicet ibi esse possis, ubi est pater tuus, opifex mundi: ubi est frater tuus,

CHR1-

CHRISTVS: ubi est Spiritus sanctus paracletus, qui sæpenumero suavissimam animo tuo afflictio & dolenti summa cum refocillatione inspiravit consolationem: nec sollicitus sis de loco. Nam Domini manus quem tuetur, ille expers est omnis molestiæ; perfruiturque summo gaudio. Hoc est summum bonum, quod Philosophi nec invenire, nec intelligere potuerunt.

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

Sepultura. Viscera Ottonis Memleebii manserunt. Cadaver vero filius Otto, qui patri in Imperio successit, Magdeburgum deferri curavit, ubi cum ingenti omnium hominum luctu sepultum est. Sarcophago ejus inscripsisse feruntur hi versus:

*Tres luctus causa sunt hoc sub marmore clausa,
Rex, decus Ecclesie, summus honor patria.*

XIII IMPERATOR GERM.

O T T O I I.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. Generatio.

I. PATER fuit OTTO I. cognomento MAGNVS.

II. MATER fuit ADELHEIDA, Lotharii Regis Italiae vidua relicta, Matrona pia & religiosissima. Ex hisce parentibus natus est OTTO II. A. C. 955.

II. Appellatio.

I. NOMEN. Dictus fuit OTTO, à bono nomine, ut Patris vestigiis insisteret. Quod etiam eventu factum. Nam uti Patri in Imperio successit, sic etiam virtutum ejus fuit imitator.

II. COGNOMEN. Cognomine dictus I. Otto RVFVS, à colore & crinibus rufis. 2. Pallidamors Saracenorum, quia Saracenos ad internecionem pene delevit. 3. Sanguinarius, sic dictus, eo quod Romæ præcipuos cives ex equestri ordine convivio excepit, & introductis militibus, seditiosos trucidari jussit.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA OECONOMICA.

VXOREM Otto II. habuit Theophaniam, Nicephori Constantinopolitani Imperatoris pri-

vignam, quam pater ipsi per Legatos à Nicephoro petivit, qui fraudulenter eam despondit, unde bellum inter Ottonem Magnum & Nicephorum ortum. Occiso autem à Græcis Nicephoro, Iohannes Zimisces, qui in Imperio ei successerat, THEOPHANIAM ad Ottonem, qui tunc temporis Romæ commoratus, misit, addita dote, quicquid Græci in Italia haberent.

Nuptiæ gaudio magno A. C. 972. Romæ peractæ sunt: de qua in præcedenti historia cap. 2. de bell. Græc. prolixius diximus.

Ex hac OTTO II. suscepit filios duos: I. OTTONEM III. 2. HUGONEM, quem alii Vricum nominant, Marchionem Saxonie: & filias quinque.

Narrant quoque Historici, eum aliam etiam habuisse conjugem, ex familia Marchionum Austriae: sed quæ fuerit illa, quibusve sit orta parentibus, non annotant. Tribuuntur ei & filiae plures ex ea natae, inter quas unam prodiderunt fuisse conjugem trium Regum, primo Boleslai Bohemiae, deinde Mescenis Poloniae, postremo Hungariae Regis: sed hæc, quod certi & explorati nihil de eis reperiam, omitto. Chron. Spangenb. Chron. Carion. Chron. Pomarii. Trithemius.

II. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

OTTO II. auctoritate Patris insignia Imperii accepit. Nam puer sexennis patri successor declaratus Aquisgrani anno Christi 961. Et cum pater devicto Berengario Romæ ageret, filium eo evocatum renunciari Imperatorem curavit. Quare Otto II. Anno Christi 968, in Natalitiis Domini, præsentem patre, à Pontifice IOHANNES XIII. Imperator coronatus est, & ita defuncto patre omnium Procerum Germaniæ consensu ei in Imperio successit anno Christi 973.

II. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA.

Otto II. quemadmodum patri in imperio successit: sic etiam paternæ virtutis æmulus fuit. nam imperium summa cum laude administravit, & Ecclesiæ, Reipublicæque salutem summo studio quaesivit. Vnde Sabinus tale de eo Epigramma concinnavit.

*Non fuit inferior Primo virtute Secundus,
Multa domi gessit praelia, multa foris.*

Exempla Actorum Togatorum specialia.

1. *Mansuetudinis heroica*, quam ostendit erga *Bisetislaum*, Vdalrici Bohemorum Ducis filium, qui filiam ipsius Jutham rapuerat, sibi que connubio junxerat. Hosce supplices sibi factos in gratiam recepit, illisque hoc facinus condonavit: sicut statim in Act. Sagatis plenius dicemus.

II. *Iustitia rigida*. Cum enim dissidium inter *Geronem* Comitem & *Vvaldonem* ministrum nobilem Imperatoris ortum esset, & res componi non posset, obtulerunt se ad *Monomachiam*, in qua ambo mutuis vulneribus ceciderunt. Sed Imperator, quia *Geronem* fontem judicabat, mortuum eum decollari, & ne cadaver terræ mandaretur, jussit. Filia vero *Geronis* certior hac de re facta, supplicavit Imperatori pro sepultura, promisitque sua bona Episcopatu Magdeburgensi; & impetravit. *Fabritius*.

III. ACTA SAGATA.

I. Bellum contra Vdalricum Bohemiarum Ducem.

I. ORTVS.

Ottone Imp. filia ab *Vdalrici* filio abductio. Rapuerat filiam Imperatoris *JUTHAM*, quæ *Ratisbonæ* in monasterio educabatur, *Vdalrici* Bohemorum Ducis filius *Bisetislaus*. Nec pater facinus filii improbabat, sed potius audaciam ejus miratus, nuptias cum rapta in *Moravia* celebrari jussit, tanto præstantiorem filium æstimans, quanto nobilioribus nuptiis cohonestaretur.

II. PROGRESSVS.

Ottone Imperatoris indignatio, & in *Bohemiam* expeditio. *Otto* iniquissimo ferens animo, tantam sibi Romanorum Imperatori, contumeliam & injuriam à Principe, qui sit Imperio subjectus, illatam esse, magno exercitu conscripto in *Bohemiam* profectus, obviam quæque ferro & igni depopulatus est. Contra etiam *Vdalricus* & filius castra moverunt. Jam duo exercitus intra jactum teli conveniant, cum *Jutha*, causa caputque belli hujus, crinibus sparsis, scissa unguibus facie, victo periculorum magnitudine pavore, ausa telis sese inferre volantibus, inter primas acies profiliens, patris alloquium, priusquam furor arderet amplior, exposcit.

III EGRESSVS.

PACIFICATIO. *Jutha* impetrato alloquio patris, precibus suis & lacrymis ejus iracundiam omnem mitigavit, & ne paterna violentia matrimoniale vinculum dissolveretur, effecit. Mox etiam coram Imperatore apparuit ipsi juvenis *Bisetislaus*, & prostratus in genua, facinoris non tam ex malitia, quam amoris incendio admissi, veniam impetravit. *Crantius lib. 9. cap. 13. Cosmograph. Munst. lib. 3.*

II. Bellum contra Henricum patruelem, Ducem Bavarie.

Defuncto *Ottone* Magno Imper. *HENRICVS* Dux Bavarie patruelis *Ottone* II, invidens fratris filio imperium, ac immemor beneficii accepti, res novas molitus est, sibi que imperium deberi contendit. Ex sua parte habuit Episcopos, *Augustanum*, *Moguntinum*, *Magdeburgensem*. Ex politicis *Boleslaum* Bohemorum, *Miesconem* Polonorum, & *Haraldum* Cimbrorum Regem: sed *Otto* data fide publica, *Henricum* ad causam dicendam evocavit: nisi veniret, eum videri contra *Rempubl.* fecisse. *Henricus* igitur à Legatis Imp. persuasus, culpam apud *Ottone* deprecatus est. Cum vero progressu temporis comparere nollet, Imperator contra eum movit, & prælio vicit. *Henricus*, etsi vires nullas habuit, & à sociis desertus fuit, tamen bellum reparavit, sed ab *Ottone* Ducatu pulsus; qui datus *Ottone* Duci Sueviae, *Ludolphi* fratris filio. *Henricus* exul in *Bohemiam* abiit. Quo comperto, *Otto* Imp. eo exercitum misit, qui *Bohemiam* longe lateque vastavit, omnia patientibus hostibus, ut tandem securi fierent; quod & factum est. Ideo *Henricus* Bavarus improvise in eos irruit, & multos occidit, & castra vix defensa: inde exercitus postea retrocessit. *Henricus* vero assumpto *Frisingensi* Episcopo *Patavium* in ripa *Danubii* sitam occupavit, eam munivit, & arcem belli sibi ibidem constituit. *Otto* Imp. autem priusquam *Henricus* *Patavium* satis firmasset, eo duxit exercitum, & urbem obsidione ciuxit. *Henricus* obsessus, cum nec comitum haberet, nec militem, de pace egit, promisitque se compariturum in judicio Imperii. Quare Imperator Comitibus indixit: ad quæ evocatus *Henricus* stetit sese, ubi communi Principum consensu exilio multatus ipse & filius. Episcopi, *Augustanus* & *Frisingensis*, sponte solum mutaverunt. *Moguntinus* vero & *Magdeburgensis* amicorum intercessione dignitatem suam recuperarunt; Dux *Bohemie* etiam in gratiam receptus est. *Fabritius*.

III. Bellum contra Haraldum Danorum Regem.

A. C. 974. *Otto* Imper. contra *Haraldum* Danorum Regem movit, qui adhæserat *Henrico* Bavaro, & vastarat Saxoniam, & aliquot ejus urbes cepit, eumque ita attrivit, ut pacem petiverit, munera ampla obtulerit, & tributum annuum promiserit, dato, fidei causa, obside suo filio. *Fabricius*.

IV. Bellum contra Lotharium Francorum Regem.

A. C. 978. *Lotharius* Rex Francorum, & *Otto* Dux Burgundiæ consobrini conjurarunt, de fratre *Lotharii* *Carolo* ex Lotharingia expellendo, & non denunciatis inimicitiis Lotharingiam percurrerunt. Imperator tum *Aquisgrani* fuit, & de improvviso hoste adventante fere oppressus est; ubi nisi fuga evasisset, in Francorum devenisset manus. Rex occupata urbe, prandium, quod Imperatori paratum fuit, absumsit, & tribus diebus urbem spoliavit, vicinasque regiones diripuit. *Eam* igitur injuriam ulturus *Otto* Imp. exercitum collegit, *Rhemensem* & *Lugdunensem* agrum vastavit, prædæque egit usque ad *Parisi*orum suburbia. Inde cum pestis ingruisset, domum reversus Imp., reditu intercluso, magna passus est detrimenta, inundatione fluminis *Axonæ* multis amissis, quos partim aquarum impetus absorpsit, partim interfecerunt ii, qui novissimo agmini prædæ spe inhæserunt: atque ita Imperator expeditionem hanc minus lætam circa finem Novembris confecit, & in Saxoniam rediit. *LOTHARIUS* autem, quia sciebat, *Ottone* non Francorum viribus, sed fortuna adversa tantum victum, metuit ne bellum persequeretur; ideo de pace egit, & anno sequenti convenerunt *Rhemis*: ubi Lotharingia *Ottoni* restituta, cujus pars *CAROLO* fratri Regis *Lotharii* iterum ab Imperatore gubernanda tradita est: partem ejus acceperunt *Episcopi* *Leodiensis*, *Trevirensis* & *Colonien*sis. Ita *Marchionatus* *Antwerpiensis*, & *Comitatus* *Lovanien*sis Imperatori restituti sunt. *Fabritius, Chron. Carion*.

V. Bellum Italicum.

1. Supra diximus, quod *Zimisces* Imper. Constantinopolitanus *Theophania* dotis loco Calabriam & Apuliam dederit. Quare *Zimisce* interfecto, *Basilius* & *Constantinus*, qui ei successerunt, fratres *Theophaniæ*, junctis sibi *Saracenis* ac mercede conductis, Italiam invasere, & Apuliam primum, deinde, nemine prohibente, Calabriam receperunt:

quas regiones, ut diximus, *Otto* I Imper. Romano Imperio adjecerat, & *Zimisces* *Theophaniæ* dotis loco dederat. Imperator igitur, cum res Germaniæ composuisset, ingenti exercitu collecto per Bavariam in Italiam transit A. C. 980, & Græcorum præsidia ex Dalmatia & Illyrico fugavit, & ante hyemem Romam venit, ubi copias Germanorum recensuit, & urbibus certum numerum militum in Italia imperavit. Anno sequenti Imp. *Sueviæ* Ducem *Ottone*m fratris sui filium dimisit ex portu *Ostiens*i cum aliquot navibus, ut littora circumiret, exceptisque hostibus exploraret hostium vires & consilia. Cum eos magna multitudine convenisse vidit, & paratos ad pugnam, reversus suasit Imperatori, ut bellum illud aggrediretur, & urbem aliquam sumeret oppugnandam: qui profectus *Tarentum*, urbem maritimam, quam obsessam primo mense expugnavit, inde hostibus ad vicum quendam occurrit, quos acri congressu in fugam conjecit, & in campo quodam in angustiis fugientes adortus, plurimos eorum occidit; qua victoria lætus, cœpit optime sperare de eventu, & exercitus insolentior factus hostem contempsit, & multum de industria sua remisit.

11. A. C. 982. *Otto* Imp., cum multæ urbes in Apulia & Calabria præsidis Græcorum tenerentur, ad ea ejicienda primo vere insigni exercitu profectus. *Graci* assumptis suis auxiliis, ne tota Italia pellerentur, acie decernendum existimarunt, nec detrectavit Imperator, & *Ital*is poscentibus primam aciem concessit: sed hi vix primum impetum hostium tulerunt, & in fugam se conjecerunt, totumque exercitum turbarunt. Germani non fugere sæti, acerrime se defenderunt; sed proditi à sociis, & tandem in arctum ab hostibus conclusi, & ipsi fugerunt: ubi ceciderunt viri præstantissimi, *Episcopi* etiam aliquot & *Comites*. Imperator, cujus equus valde vulneratus fuit, ad mare pervenit, ubi ægre receptus. Sed non agnitus, cum abjectis ornamentis Imperatoriis & lorica pro mercatore se gereret, persoluto lytro, & beneficio græcæ linguæ, quam didicerat, evasit, novaque auxilia ex Germania jussit adduci, qui *Veronæ* convenirent. Interim, cum à *Beneventanis* fugæ initium factum esset, *Beneventum* militibus prædæ dedit, & urbem cremavit, & deinde, cum & *Romani* *Principes* & alii in Italia proditionis suspecti, eosque è medio tollere vellet Imperator, consilium crudele magis, quam laudabile inivit. Quippe magnifico ac splendido parato in Vaticano convivio *Principes* ac *Legatos* Civitatum omnes qui celebrandi ejus adventus gratia Romam de more convenerant, ac jussi ab eo aderant, invitaverat. Vbi autem cuncti accu-

buerunt, præconis voce, ne quis ad ea, quæ audiret, videretve, aut vocem emisisset, aut sedem suam movisset vellet, pœna capitis indicta, denunciatum est: Ac statim convivæ omnes, intromissis armatorum catervis, ex composito circumventi, trepidantibus ad tale spectaculum singulis, deinceps nomina eorum, qui seditionem moverant, aut prodicionis conscii erant, recitata: ac tristibus de illis pronunciatis sententiis, inspectantibus cæteris, ultimum supplicium sumtum est. In reliquis convivium mira comitate ac liberali invitatione confectum est.

111. Imperator in tanto vitæ periculo servatus celeriter copias, quantas potuit, comparavit, & renovato bello A. C. 983. Saracenos tanta victoria vicit, ut *pallida mors Saracenorum* diceretur: attamen ipse Imperator in hac pugna sagitta venenata vulneratus fuit, quo vulnere non diu post obiit, sicut in cap. 3. dicemus. *Fabric. Sigon. lib. 7. de reg. Ital.*

V I. *Bellum Sclavonicum*, gestum à Saxonibus & Thuringis.

Cum Otto Imper. bellum contra Græcos gereret, *Sclavi* in Germaniam irruerunt, & cædibus crudelissime grassati sunt, Episcopatum Havelbergensem diripuerunt, Brandenburgum expugnarunt, & vicina loca vastarunt, inde assumptis Bohemis & aliis Sclavis, Episcopatum Cizensem & Mersburgensem crudelissime afflixerunt. His obviam venerunt Saxones & Thuringi, eorumque amplius triginta millia & septingentos deleverunt A. C. 983, multi tamen fuga evaserunt: & ita Saxoniatum liberata fuit. *Fabric.*

111. *ACTA ECCLESIASTICA.*

1. A. C. 974 Otto Imp. Memlebianum cœnobium magnificentius ædificavit, & moniales, quæ ibi fuere, traduxit Quedlinburgum, & Monachos introduxit. *Spangenberg. Sigon.*

11. A. C. 977, Roberto Episcopo Moguntino animi mœrore extincto, ei successorem dedit Imperator è suis sacerdotibus virum spectatissimum *Willigisum*, patria Saxonem; in pago *Schöningen* patre rhedario natum. Hic quia *Otonis III.* Præceptor fuit, in sequenti historia de ipsius vita plenius dicemus.

Res memorabiles.

1. A. C. 979. EDVARDVS Rex Angliæ, cum anni 3, & menses 8, regnasset, & venatum exiisset, ad Anovercæ suæ castro non procul abesset, eo solus

venit, ut sitim levaret. Illa sitienti statim venenum præbuit, & misit adhuc, qui ipsum trucidarent. Successit ipsi frater EDLREDVS, qui regnavit annos 37, & à Danis undique bello afflictus est. In Baptismo hic aquam excrementis suis inquinaverat. *Malmesb.*

11. A. C. 980. HARALDVS Danorum Rex à filio suo Suenone vel *Swend*/quod diutius vivere videretur, quam par erat, bello petitur. Abnegaverat autem Sueno Christianam religionem, & se dediderat Ethnicorum superstitioni, quorum plurimi erant adhuc in regno, atque ille eos sibi socios belli fecit, & in pugna parentem vicit, qui etiam vulneratus est periculosissime, & paucis diebus post, in festo omnium Sanctorum, mortuus est, cum regnasset annos 50: sed hoc parricidium DEVS ita ultus est, ut filius paucos post annos regno ejiceretur, & totis annis 14 exularet. *Adam.*

Prodigia.

A. C. 979. ignitæ acies in cœlo visæ sunt. Capuæ multæ domus, Beneventi 15 turres, Campanæ civitatis dimidia pars, & Ronisafere tota, terræmotu conciderunt, & multi homines hiatu terræ absorpti sunt. Gravissima etiam famēs ubique miseris mortales pressit.

C A P V T III.

D E E G R E S S V.

I. T A ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

1. MORBVS. Mortis ejus causæ complures fuere, inprimis vero telum veneno tinctum, quo in prælio Saracenico sauciatus erat: tum uxoris Theophaniæ, ex clade Italicorum, victoria vero Græcorum, *ἐπιχαρπυγία*, sive concepta lætitia. Ad quæ accessit diarrhœa, quæ fuit causa mortis immediata.

11. SUCCESSORIS DECLARATIO. Imperator, cum vulnus ingravesceret, seque non diu in vivis superstitem fore sentiret, *Otonem* filium suum successorem in imperio declaravit, ei que tutorem dedit *Willigisum*, Episcopum Moguntinum.

111. TESTAMENTVM. Deinde Imperator *Testamentum* fecit, de rebus mobilibus suis post obitum distribuendis, & omnia, quæcunque in thesauris vel alias habuit, in quatuor partes distribuit: *Vnam* partem Ecclesiis: *Secundam* pauperibus: *Tertiam* matri, sororibus, & liberis: *Quartam* Consiliariis, Equitibus & servis, qui relicta patria cum ipso in Italiam profecti fuerant, ibique fideliter ei ministraverant, legavit.

IV. CONFESSIO. Hisce rebus constitutis, animum à terrenis ad cœlestia convertit, peccata sua in præsentia omnium Aulicorum suorum confessus est, & sacra Synaxi usus, animamque suam in manus Domini commendavit.

II. ΤΟ ΠΡΑΧΘΕΝ.

Tandem tristi animi ægritudine labefactatus, accedente diarrhœa, placide in Domino obdormivit A. C. 983, anno ætatis 29, imperii 10, mense 7.

III. ΤΟ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΟΝ.

Sepultura. Sepultus est Romæ in atrio templi D. Petri. Sepulcro imposita fuit statua Salvatoris benedicientis introeuntibus, aut exeuntibus. *Chron. Spangenb. Chron. Martini. Fabricius. Marian. Henr. Mutius. Aventin. Schaff. Platina. Sigeb.*

XIV IMPERATOR GERM.

O T T O III.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. Generatio.

I. PATER fuit OTTO II Imp.

II. MATER fuit THEOPHANIA, quæ fuit ROMANI Constantinopolitani Imp. filia. Ex hisce parentibus natus est circa annum Christi 972. Mortua est Theophania A. C. 991: ejus funus filius Noviomagum duxit, & exequias honorifice celebravit. Erat in Græcia nata, in Italia Ottoni II desponsata, & in Germania mortua & sepulta est. *Fabric.*

II. Appellatio.

I. NOMEN. Dictus fuit Otto, à bono omine, ut patris avique vestigiis insisteret; quod etiam factum.

II. COGNOMEN. Cognomine dictus

1. PVER, quia, cum pater ejus moreretur, vix 11 annos natus fuit; nihilominus tamen à Proceribus Germaniæ Imperator electus est. Et quidem Itali, qui Imperatoriam dignitatem ipsi inuidebant, ignominiose eum appellarunt Ottonem puerum.

2. MIRABILIA MVNDI. Licet Otto puer erat, cum ad imperium eveheretur, tamen progressu temporis sapientia ita crevit, ut propter admirandam sapientiam, quæ ætatem superabat, & res præclare in imperio gestas, ipsi honoris causa hoc cognomen adderetur, ut Mirabilia mundi diceretur.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ,
NATVRA & MORES.

IN puero statim corporis animique dotes exsplenderunt magis magisque. Nam tam egregia forma præditus fuit, ut quilibet maxima cum jucunditate, imo cum admiratione eum aspexerit. Inde etiam à pueritia tantis animi dotibus, utpote modestia, humanitate, sapientia admiranda, memoria singulari, ac venustate in gestibus, quibus facile quemlibet sibi conciliabat, excelluit, ut omnes sperarent, eum futurum Principem, qui Rempubl. summa cum laude esset administraturus. Et hanc de se concitatam exspectationem postea implevit.

Informatio.

I. OTTO puer traditus in disciplinam viri cujusdam literatissimi, qui dictus fuit GILBERTVS, à quo in omni disciplinarum genere diligenter informatus, adeo ut in literis multum profecerit, & postea in administratione Imperii prudentia ejus eximia fuerit spectata. Linguam Græcam à matre quasi cum lacte materno hausit, atque ita cum Germanica fortitudine Græcam prudentiam conjunxit.

II. Deinde OTTO educandus datus est Willigiso Episcopo Moguntino, à quo etiam studiose & diligenter institutus est. Hic Willigisus Saxo fuit, humili genere, patre rhedario, in pago Saxonie Schöningen natus. Erat autem vir prudentia & virtute insigni præditus. Itaque ab Ottone II in aulam ad Diaconatus officium vocatus, in eo tanta dexteritate functioni suæ præfuit, ut etiam secretissimis consultationibus & consiliis adhiberetur. Tandem ad Episcopatum Moguntinum ab Ottone II evectus, filium Imperatoris Ottonem III, erudiendum & educandum accepit: cui tandem etiam, ad gubernacula Reipubl. jam admoto, rector Consiliorum à Principibus Imperii datus est: qui & dignitatem Electoralem in Imperio est consecutus. Verum ut suæ conditionis, qua natus erat patre rhedario, memor esset, rotam multis in locis depictam, sibi velut imaginem modestiæ probandæ proposuit, cum hac inscriptione, Willigise, Willigise, recole unde veneris, & prioris tuæ fortuna memora, quis nunc sis, considera. Vnde etiamnum Archiepiscopus Moguntinensis insigne Rota perduravit. *Dress. part. 2. millen. 6. Bruschius de Episcopat. Nauclerus. Trithemius.*

I I. ACTA OECONOMICA.

Conjugem habuit *Otto III Mariam*, Arragonum & Navarræ Regis filiam. Hæc autem, ut quidam nomen *Maria* interpretantur, non fuit *illuminatrix*, sed potius (ut *Philo* explicat) *amarum mare* mariti sui. Nam non solum fuit sterilis, ut nullam ex ea suscepit sobolem, sed etiam impudicæ & procacis libidinis fœmina, quæ juvenem muliebri habitu in gynæceo habebat, quo ad libidinem exsaturandam abusa. Tandem ergo Imperator eam adulterii convictam ad Mutinam urbem vivam cremavit; de quo infra plenius dicemus. Illa è medio sublata Imperator conjugium non repetivit, ideoque nullam post se prolem reliquit. *Cosmograph. Munsteri, Hedion. Chron. Saxon. Pantal. Honorius.*

I I. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

Otto à parente (ut supra diximus) in imperio successor declaratus est. Cum vero patre defuncto per ætatem nondum idoneus esset ad Imperium, novæ de successionem contentiones exortæ sunt. Nam Itali regnandi cupidi *Crescentium* Cos. Rom. Imperatorem deposcebant. In Gallia Germanis bellum inferebat *Lotharius* de ereptalibi ab *Ottone II*. Lotharingia, & de axioma imperii. In Germania *Henricus Bavarus* denuo fiducia nonnullorum Ordinum ad imperium adspirabat. Is ut prætextu tutelæ facilius imperium consequeretur, patre mortuo, *Ottone* puerum ad se transtulerat. Principes reliqui Germaniæ, quod fidelitatem *Ottoni* huic & parenti antea dedissent, *Ottone* ab *Henrico* reposcebant, & ipsi ut hæredi legitimo Imperium deferrebant. *Otto* ergo & suffragiis consensuque Procerum, & successionem adeptus Imperium, cum jam Aquisgrani argentea corona esset insignitus, ac Mediolani ferream accepisset coronam, pro more veteri, Romam profectus est, & in Pontificis demortui locum *BRUNONEM* Saxonem consanguineum suum, *Gregorium V* postea dictum, constituit Pontificem, & ab eo auream coronam accepit. *Chron. Carionis, Chron. Martini. Spangenb. Plat. Sigeb. Mutius.*

I I. Imperii administratio.

Licet *Otto* puer ad Imperialem dignitatem sit evectus, tamen quamprimum ad ætatem maturam pervenit, Reipubl. consuluit, eamque tanta laude administravit, ut omnes sapientiam ejus, qua exercebat, admirarentur: siquidem (ut antea dixi-

mus) propter admirandam sapientiam, & res præclare gestas, *Mirabilia mundi* dictus est.

Exempla Actorum Togatorum specialia.

I. PRUDENTIÆ. *Otto* Imper. cum ipse destitueretur liberis, ad quos imperium transferre posset, multique essent, qui imperio inhiarent, ne deinceps confusio & tumultus esset in imperio, cum Proceribus Germaniæ, consentiente Pontifice Romano, Decretum fecit, ut in posterum jus omne atque potestas eligendi Romanum Imperatorem esset apud solos Germanos, nec liceret Romano Pontifici quenquam proclamare Imperatorem, nisi quem proceres Germaniæ ad id fastigium evexissent. Vtrum autem eo ipso tempore *Electoralis dignitas septemvirorum* in eligendo Imperatore inceperit, certis argumentis historiarum demonstrari non potest, quia hac de re variae sunt scriptorum sententiæ. Nemo tamen melius ea de re scripsit, quam *Heigius in illustr. q. 3. & seq.* ut asserit *Ruland. in tract. de Commiss. & Commission. p. 2. lib. 5. c. 4. num. 18.* qui, enumeratis & refutatis multorum sententiis, ita concludit: Ab initio Electores sub *Ottone III* constitutos, ut electionem deinceps de Imperatore habendam, veluti Principes senatus, moderarentur, & reliquorum auditis suffragiis, & collectis votis, id tandem statuerent, quod è republ. esse cognoscerent: donec attritis familiis præcellentioribus, & mota intestinis dissensionibus Germania, & hinc perperam elicitis à studiosis factionum promiscuis suffragiis, utilissimum visum fuit, in strictius Electorum consilium rem totam revocare. Quod occultis primum initiis cœptum, & patientibus cæteris Principibus aliquot annos usurpatum, demum Ludovici Bavarici, aut certe *Caroli IV*, sanctione promulgata sic stabilitum, ut ab eo tempore pacatiora comitia, & suffragia circa Electiones pauciora, Imperium divina sic dispensante providentia, habuerit.

II. CLEMENTIÆ. I. Quod conjugii Mariæ, cum eam cum juvene quodam rem habuisseprehendisset, ignoverit. 2. Quod *Henricum* Bavarum, qui Imperium affectarat, non solum in gratiam receperit, sed etiam Ducatum Baviaræ, è quo ab *Ottone II* pulsus erat, restituerit. *Chron. Functii, Fabric. Sigon.*

III. MAGNIFICENTIÆ. I. Imperator vestem habuit, in qua tota Apocalypsis opere Phrygio, perquam eleganter & operose fuit intexta, auroque insignita.

2. A. C. 999 in Poloniam profectus est, visendi causa sepulcrum *S. Adelberti*: ubi à *Boleslao* Duce Po-

ce Polonorum honestissime liberalissimeque habitus est. Itaque ut gratiam ei referret, & amicitia, fœdereque magis devinctum haberet, ex Duce Regem fecit, Gnesnæ coronam ei imposuit, & in Imperii fidem, amicitiamque recepit. Ab hoc *Boleslao* reliqui sunt Duces Silesiæ, qui nunc Lignicium & Bregam tenent. Cœpit ergo beneficio *Ottonis* tertii Polonia regnum esse. Eodem tempore *Vngaria* regni titulum usurpavit, quem post *Ottonem* confirmavit *Henricus Sanctus*. *Histor. Polon. Chron. Carion.*

IV. BENEVOLENTIÆ erga SUBDITOS. *Otto* Imperator, ut subditorum benevolentiam sibi conciliaret, non tantum in Saxonia aulæ suæ sedem habere voluit; sed & in *Vestphalia* eam transtulit, & alia in loca. Statum subditorum suorum & urbium diligenter inquisivit, & ubique propter clementiam & sapientiam bene audivit. *Fabricius.*

V. JUSTITIÆ. Exemplum *Iustitiæ* in *Ottonem III.* memoratu dignissimum ab Historicis traditur: Vxorem habuit *MARIAM*, fœminam (ut supra diximus) impudicam, quæ secum muliebri habitu circumduxit juvenem, quo cum congredebatur quotidie, quandoquidem eo pro cubicularia utebatur. Quod cum innotuisset Imperatori, juvenis, multis præsentibus, vestibus est spoliatus, inventusque pro fœmina masculus, vivus deinde combustus est. Sed & Imperatrix, cum sæpius viros peteret, quam peteretur, amatore suo extincto, cum ab Imperatore veniam impetrasset, in *Italia*, circa *Mutinam*, Comitem quendam elegantis formæ, & virum optimum, cœpit deperire, multisque blanditiis conata est eum in sui amorem pellicere. Postquam libidini suæ reluctari vidit, coram *Ottonem III.* eum accusavit, quasi ab illo de stupro interpellata esset: & specioso sermone (ut est calumniator serpens occulte mordens, *Eccles. 10. v. 11.*) occupavit mariti animum, cujus *καλεποισιν ονειδισι θυμὸν ἐνίπτει*, h. e. molestis opprobriis animum instigavit, ut suæ injuriæ vindictam suscipere. Ejus rei admonitus Comes *Mutinen*sis, totam rem, ut erat, conjugii suæ mulieri prudentissimæ patefecit, se milles citius moriturum quam tantum Imperatoris dedecus palam facturum. Proinde eam precibus omnibus obtestari cœpit, ut forti ac imperterrito animo apud Imperatorem innocentiam suam, se jam mortuo, purgaret. Neque ita multo post Comes irati & creduli Imperatoris judicio condemnatus, pœnas capite dedit. Vxor vero Comitis conscia innocentiae mariti sui, caput ejus abscissum deosculata est, & secum ablatum diligenter recondidit. Conventu ergo populis ad *Roncalias* instituto, quo

die jus viduis, more veteri solenni, dicebatur, mulier processit, magno clamore & ejulatu petivit causam suam recte cognosci, & legum auctoritate defendi. Sciscitanti itaque Imperatori, à quonam læsa esset. Tu, inquit, ô Imperator, iste es, à quo sum læsa: simulque in medium projecit mariti sui caput. Hunc maritum meum, exclamavit, contra jus & fas capite multasti. Qua voce audita mirabundus *Otto*; At tu, quonam pacto, inquit, viri tui, quam jactas, innocentiam comprobabis? Cui illa: Candenti lamina, inquit, atque mox, inspectantibus omnibus, ferrum ignitum, jussu *Ottonis* allatum, sine ulla offensione apprehendit, & in locum constitutum detulit. Ibi Imperator, detecta rei veritate, graviter commotus, viduam multis muneribus & quatuor castris donavit, suam vero conjugem *Mariam* igne cremari jussit. *Casp. Hedion. in Histor. Eccles. Cosmograph. Munnst. lib. 3. Sigon.*

II. ACTA SAGATA.

I. Bellum Bohemicum.

I. Supra diximus, quod *Ottonem II.* defuncto, *Henricus* Dux *Bavariæ Ottonem III.* puerum per factionem abriperit, arctissimæ custodiæ manciparit, Imperatoris titulum usurparit, Principes vero *Germaniæ* hæredem legitimum raptori extortum inaugurarint. *Henricus* *Bavarus* igitur statim odio *Ottonis* *Bohemos* excitavit, ut in *Misniam* irruerent. Exercitus igitur Imperatoris contra *Bohemos*, qui jam multas urbes spoliarent, ductus est, & *Meisconem* eo adegit, ut supplex bellum deprecaretur. *Fabric.*

II. A. C. 986. *Otto* Imp. cum *Bohemis* iterum bellum gessit, & gloriose eos vicit. Quare anno sequenti *Meisico* frater *Boleslai* Ducis *Bohemiæ* ad Imperatorem venit, cui obtulit camelum tum temporis in *Germania* non visum, & in gratiam receptus est. *Spangenberg. Ditm.*

II. Bellum Italicum.

OTTONEM Imp. variæ seditionum procellæ exceperunt, tam in *Italia*, quam in *Germania*. Æmulos namque Imperii habuit *Henricum* *Bavarum* in *Germania*: *Lotharium* in *Gallia*: *Crescentium* in *Italia*. Sed *Henricus*, supplex factus *Francofurti* in Comitibus, veniam consecutus est: *Lotharius* sponte cessit. *Crescentius* vero plus negotii & molestiæ ei exhibuit. Hic enim *Romæ* ambitione quadam ductus, ut titulum Imperii *Germanis* adimeret, atque *Italiam* adsereret, seditionem excitavit, multosque Principes ac Duces in suam sententiam pertraxit:

traxit: Sed tamen pontifex Romanus ejus sententiae ac voluntati accedere noluit, & Ottonem, ut propere in Italiam veniret, admonuit. Imperator igitur ad pacandam Italiam animum appulit. Hanc ubi ingressus est, allatus est opportune nuncius de morte Pontificis. Statim ergo decrevit ei successorē *Brunonem* Saxonem agnatum suum, filium Ottonis Ducis Sueviae, *Ludolphi* nepotem, qui nomine mutato *GREGORIUS V* dictus. Nonnulli nepotem fuisse tradunt *Conradi* sapientis. Praemisit autem Imperator Pontificem Romam, ipse cum exercitu secutus est; & intromissus in urbem, *CRESCENTIO*, à quo, cum viribus suis diffideret, honorifice acceptus & habitus, ignovit. Rebus Romanis ordinatis, in Germaniam redire constituit; sed vix Imperatore in Germaniam reverso, Crescentius Romae tumultuari iterum coepit, Gregorium Pontificem de sede dejecit, aliumque suffecit. Gregorius ergo secutus est Ottonem in Germaniam, ipsumque monuit, ut sui diligentem curam susciperet.

OTTO Gregorii precibus locum dedit, & cum firmissimo omnis generis copiarum robore rediit in Italiam. Adventu in Italiam Ottonis cognito, *CRESCENTIVS* moenia urbis instauravit, & apparavit necessaria ad defensionem, & si foret opus, etiam ad ferendam obsidionem. Re cognita, Imperator Romam quantis potuit itineribus properavit, eam circumfedit, & paucis diebus expugnavit. *CRESCENTIVS* vero cum suo Papa in suam arcem effugit; sed ex fuga retractus, ad Imperatorem adductus est. In hunc sic animadvertit: Vili jumento impositum aversa facie per urbem circumduci, tandemque longo cruciatu laceratum, ad portam cum 12 aliis seditionis sociis suspendi iussit. Antipapa vero à vulgo virgis caesus, oculis privatus, & demum confossus, priusquam de eo Otto sententiam tulit. Ceteros consiliorum & molitionum Crescentii conscios Imperator exilio multavit, deportatos in Saxoniam, & Gregorium Papam decimo, postquam exactus fuerat, mense, Sedi restituit, A. C. 998.

A. C. 1001. Imperator *tertio* in Italiam profectus est, & cum Romam venisset, urgit, ut disciplina Ecclesiastica restitueretur. Peregrini enim, qui Romam veniebant, offendeantur licentia & sceleribus Clericorum: Ita tulit quasdam leges Politicas, quae ad disciplinam faciebant: qua re cives simul cum Clericis offensi sunt, cum dicerent, Romam esse urbem liberam, quae regere velit, non regi, & alias Germanorum imperium odissent, ideo à *GREGORIO* Principe urbis Imperator improviso conclusus & obsessus est, ac in magno periculo

fuit, cum militem non haberet. Audita hac seditione *HUGO* Marchio Thusciae, ut Imperatorem liberaret, Romam advolat, adducto secum *Henrico*, Bavarorum Duce, qui postea Ottoni in Imperio successit. Ac quoniam pro certo habet, furentem impetum multitudinis nulla vi subito compesci, neque Imperatorem diu obsidionem tolerare posse, praesertim militibus magna ex parte caesis: ipse urbem ingreditur sine armata manu, ac fretus suis erga Rempubl. officiis, accedit senatum, eumque placida oratione commonefacit, hortatur, orat, ut cives ab armis revocet, pollicitus se interpositurum pacificationem, si de conditionibus pacis agi concedatur. Senatus etsi statuerat, nullam admittere conditionem pacis, sed vindicare se in libertatem, Imperatorem vel occiso, vel capto: tamen ne furore potius, quam justo dolore exarsisse videretur, re cum civibus deliberata, per simulationem *Hugoni* & *Henrico* concedit, ut ambo tractationem pacis sibi assumant. Nam de Ottone quasi jam capto, actum esse credebatur.

Dum igitur in tractatione pacis versantur, ac in pacificationibus liberum est, seorsim adire atque alloqui Imperatorem de conditionibus pacis, *Hugo*, intellecta Romanorum simulatione, *Ottonem* admonet, ut mutata veste per occultos Capitolii cuniculos se subducatur, & ad perficiendam hanc rem, quo major sit opportunitas, ipse ex Capitolio revertens, prolixam orationem ad populum habet: hoc nimirum consilio, ut interim, dum populus oratione detinetur, Otto evadat. Extracto igitur tempore, & oratione in noctem perducta, ipse, postquam suavit reconciliationem faciendam, multisque verbis testatus est, se eodem modo affectum esse erga Romanos, quo erga Imperatorem, fertur interrogasse populum, tanquam sine ejus permisso nihil acturus, ergo deberet ne consulere Ottoni id, quod utrique, tum illi, tum Reipub. Romanae utilissimum fore judicaret? Populus vero respondisse: Imo, nisi hoc faceret, eum non esse virum bonum. Quo responso laetus *Hugo* in Capitolium revertitur, ibique mutatis vestibus cum *Henrico* per eosdem cuniculos evadit, per quos Otto elapsus est. De qua re cum postea Romani indignarentur: per internuncium ipsis significat, maxime hoc ex dignitate & utilitate Romanorum fuisse, ut Imperator liberaretur, ne fortassis ipsi parricidae Imperatoris facti, aeternum opprobrium urbi attraxissent; & Germaniae tantas vires esse, ut tantum scelus excidio urbis vindicassent. Imperator hoc modo liberatus, in Germaniam redire constituit, ut exercitum compararet, & hanc Romanorum injuriam ulcisceretur; sed in itinere mortuus est: uti suo loco dice-

dicemus. *Chronicon Spangenb. Chron. Funccii. Fabric. Cuspi. Crantz. Sigon. lib. 7. de reg. Ital. Georg. Sabinus.*

III. Bellum contra Danos, gestum à Saxonibus.

A. C. 988. Dani classe ingenti per Albim in Saxoniam irruerunt, Stadensem urbem expugnarunt, eamque in deditiōem acceperunt, una cum Marchione: Inde vindices etiam prædæ Saxones vicerunt, & plurimos nobiles ceperunt. *Marchio* ope piscatoris evasit: qua re Dani adeo exacerbati sunt, ut reliquos captivos pedibus & manibus, aut naso mutilarent, & sic abjicerent. Cum vero alias prædam multam haberent, nec vias redeundi satis novissent, *Herbartum* quendam Saxonem coegerunt, ut dux itineris esset: qui eos abduxit in loca palustria, & Saxonibus id significavit, ubi Dani cæsi ad unum omnes 20000 hominum, & præda recuperata est. *Abb. Stadenf.*

NOTA.

A. C. 986. *LOTHARIUS*, Rex Galliarum, (quem Otto Imper. æmulum Imperii habuit, ut supra diximus) decessit, cum regnasset ann. 31. Successit ipsi filius *LVDOVICVS*, qui non diu post patrem superstes fuit. Nam circa finem anni post C. 987. veneno à conjuge sua *Blancha* præbito Compendii adhuc juvenis mortuus est. Interiit & *CAROLVS Dux Lotharingie*, Lotharii frater: Dum is è Lotharingia regnum Francicum, tanquam sibi debitum jure hæreditario, occupare conatur, ab *Hugone Capeto* oppressus & captus est: ita *HVG O* Comes Parisiorum dudum affectatum regnum Franciæ tandem obtinuit, & anno Christi 988 cum filio *Roberto Rhemis* coronatus est, regnavitque annos novem. Prædictum fuerat Hugoni in somniis ante annos septem, suam progeniem perpetuo regnum Galliarum possessuram: atque ita defecit regnum Carolinorum post annos 236. Ne autem *HVG O* de regno Franciæ cum Germanis dimicare cogeretur, citra controversiam axioma Imperii Ottoni concessit, & Caroli filium Ottonem ab omni spe regni Francici exclusum, sivit Lotharingiam beneficio Imperatoris possidere. Hic *HVG O* conditor est tertiæ stirpis Regum Franciæ, quæ & res magnas gessit pro Republ. Christiana in Europa, & in hodiernum usque diem rerum potitur. Prima enim stirps numeratur à *Pharamundo* (qui anno Christi 419 primus Rex Francorum creatus est) usque ad *Pipinum Caroli Magni* patrem. Secunda à *Pipino* usque ad *Hugonem Capetum* per annos 236. Tertia ac *Hugone* usque ad hanc aetatem. *Chron. Carion. Chron. Belgie. Ganguin.*

III. ACTA ECCLESIASTICA.

OTTO pius & religiosissimus Imper. fuit, religionem Christianam, quoquo modo potuit, propagavit, doctos homines inprimis amavit, & scholas publicas condidit & renovavit. Nec enim bo-

no publico rectius servire Princeps potest, quam si studia literarum excitet & conservet. Quippe studia virtutum honestiorum profectu, & malitiosi cujusque supplicio, augentur.

I I. Cum anno Christi 996. Pontifex Romanus diem suum obiisset, *Otto* Imperator *BRVNONEM* Saxonem, agnatum suum, Papam elegit: nominavitque eum *Gregorium V.* Sed hunc *CRESSCENTIVS*, qui Romæ sibi imperium sumserat, Ottone absente, Pontificatu deiecit, & Antipapam elegit. Quare Imperator anno Christi 998 Romam profectus est, Antipapam nasus & oculis privavit, & de Capitolio præcipitem dedit: uti supra prolixius diximus.

I I I. A. C. 988. die 20 Martii *Otto* Imp. *Adalgado* Archiepiscopo Bremensi dedit potestatem emendi, & vendendi vel mutandi mancipia: permisit etiam, ut ipsi liceret emere agros, prædia, &c. quæ postea immunitatibus Ecclesiæ fruerentur. *Constit. Imperator.*

Hoc anno *Mosei* ab idolomania Ethnica primum conversi sunt. Nam *Vladimirus* Russorum Dux *Annam Basilii* Imperatoris Constantinopolitani sororem in uxorem duxit, & suscepto Baptismo fidem Christi in Moscoviam importavit.

I V. A. C. 997. *BOLESLAVS* Dux Bohemiæ cum jam diu Pragensis Ecclesiæ viduata fuisset Episcopo, impetravit ab *Ottone* Imperatore novum Episcopum *THEODATVM* genere Saxonem, virum eruditum, religiosissimum & linguæ Bohemicæ gnarum, & ab Archiepiscopo Moguntino Willigiso consecratus est. *Cosmograph. Trithemius. Cuspinianus.*

Prodigia.

I. A. C. 986. Tantus terramotus fuit, quo non solum muri & templa Constantinopoli corruerunt, sed etiam tota Græcia eo terramotu concussa est. *Cedrenus.*

I I. A. C. 987. annona in Albania, & pisciculis in Saxonia pluit: pisciculorum tamen nullus fuit usus, propter fætores. Sed & intempestivæ tempestates agrorum sterilitatem, & gravissimam famem multis terris adduxerunt. *Chron. Funccii, fol. 140. Trithemius. Sigebertus.*

I I I. A. C. 991. ignis de Rheno adscendit, & villas proximas absumsit. *Funcc. Schaff.*

I V. A. C. 994. hyems sævissima ab initio Novembris ad Majum usque duravit, frigidis pestiferisque simul flantibus ventis. Circa finem vero Julii in tantam duritiem, præ glaciei rigore, stagna ac flumina sunt concreta, ut pisces in iis extinguerentur, & aqua ad usus humanos non suppeteret.

Arbores, fruges, ac pascua quasi igni subjecto exaruerunt penitus. Denique fames, & pestilentia atrox, tam in homines, quam omnis generis animalia immanissime sæviit, ut multæ domus suis habitatoribus destituerentur. *Chron. Spangenh. fol. 155. Chron. Saxon. fol. 176.*

v. A. C. 1000 (qui est annus à coronatione *Caroli Magni* 200) multa prodigia sunt visa. *Terramotus* factus est permaximus. Cometes apparuit 19 Calend. Januar. circa horam nonam, aperto cœlo, quasi facula ardens cum longo tractu, fulguris instar: illapsus est terris tanto splendore, ut non modo, qui in agris erant, sed etiam in tectis, lumine ferirentur: qua cœli scissura sensim evanescente, visa est figura quasi serpentis capite crescente, cum cœruleis pedibus. Duos præterea ex cœlo igneos delapsos esse globos, quorum alterum *Magdeburgum* exceperit, alter vero trans *Albim* exciderit, Scriptores affirmant. *Sigebert. Vincent. l. 24. c. 107. Chron. Saxon. Chron. Spangenh. Chron. Funccii, H. Mutius lib. 14.*

CAPUT III.

DE EGRESSU.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

Supra diximus, quod *Otto* Imp., cum Romæ iterum tumultus varii excitati essent, ad eos sedandos A. C. 1001 Romam profectus sit, sed ibi à conjuratis in Capitolio circumfessus in discrimen capitis venerit, ac tandem egregia *Hugonis Brandeburgici*, (quem Imp. *Hetruriæ* & *Tusciæ* præfecerat) & *Henrici Ducis Baviariæ* industria, conditionibus simulatis, evaserit. Imperator igitur iter in Germaniam apparavit, novum exercitum collecturus, ut atrocitatem tanti facinoris vindicaret. Verum vidua *Crescentii*, (quem Imp. rebellem suspendi curaverat) cum qua *Otto* familiariter conversari solebat, quæque se Imperatricem futuram sperabat, quod, Imperatore in Germaniam reditum parante, videret, se spe conjugii excidisse, ipsi chirothecas affabre factas, sed veneno tinctas, misit.

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

Exitus Tragicus. Imperator cum hæc chirothecas veneno infectas, accepisset, illarum usu & contactu infectus & extinctus est A. C. 1002, die 28 Ianuarii, ad Paternum in Italia, anno ætatis 30, Imperii 19.

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

Sepultura. *Henricus* Dux Baviariæ, successor in

Imperio, cadaver *Ottonis* Imp. aromatibus resectum, & vestibus regiis ad occultandam mortem ornatum, in Germaniam deferri curavit: simulque ipsa Imperii insignia milites tulerunt, eaque, quamvis infestis Italorum incursionibus appetiti, acriter armis defensa, Germani tuto Augustam usque spe alacres deportarunt, sancte fidem vivo suo Domino datam, etiam mortuo servantes, ne qua injuria defunctus afficeretur. *Intestina* in templo Afræ Augustæ *Vindelicorum* condita sunt, quorum sepulcrum insigni marmoreo monumento ornavit *Fridericus* tertius Elector Saxonie. Reliquum corpus *Aquisgranum* delatum est. *Frising. Contract. Vrs. Dittmar. Sigon.*

EPI T A P H I V M.

Romani Imperii decus amplum tertius Otto,
Ossa in Aquis-Grani, hic viscera clausa tenet.

A X I O M A.

In multis familiis hoc accidit, ut secundus, tertius, aut quartus heres fuerit ultimus.

E X E M P L A.

I. *Davidis* potentia floret cum *Salomone* filio: Quo mortuo fit laceratio Regni, amissis 10 tribubus: quæ peculiare Regnum condiderunt in *Samaria*, quod Regnum *Israël* dictum est. Ab eo tempore, Reges *Iuda* & *Israël* in sacro codice distinguuntur.

II. *CYRUS* Regnum post *Cambysem* filium transfertur in hæredem alium, non ortum à *Cyro*, nempe in *Darium Hystaspis*. Nam duæ tantum fuerunt familiæ Regum *Persidis*, à *Cyro* primo *Persarum* Rege, usque ad *Darium Codomannum*. In hoc namque & cum hoc *Ἀχέμενης* Regni *Persici* extinctum est.

III. *AMASIS* Rex *Ægypti* *Apriæ* per seditionem Regnum eripuit, illudque tantum ad *Psammetum* filium transtulit. Hic cum 6 menses regnasset, captus est à *Cambyse* Rege *Persarum*, & aliquanto post interfectus, quoniam *Ægyptios* ad rebellionem sollicitasset, *Ægypti* regno à *Persis* occupato.

IV. *VESPASIANVS* Imperator *Titum* & *Domitianum* filios successores habuit: Quo mortuo, *Ἀχέμενης* Imperii *Romani* à familia *Vespasiani* in alios translatus est.

V. Post *M. Antoninum* Imper. successit *Commodus*, cum quo Majestas Imperii defecit.

VI. Similiter de *Ottone I.* Imp. usurpari potest versiculus ille vulgaris:

Αὐτὸς καὶ παῖδες, καὶ παῖδων γὰρ ἐν παῖδες.

Ipse, & te nati, & nulli deinde nepotes.

Vel:

Tu, Natiue tui; sed non stirps ulla nepotum.

Versus est propemodum universalis: Nepotes tui, vel non regnabunt amplius; vel non pari virtute, felicitate, & successibus.

XV IMPERATOR GERM.

H E N R I C V S II.

Cogn. CLAVDVS, Item SANCTVS.

C A P V T I.

D E O R T V.

I. Generatio.

I. PATER fuit dictus HENRICVS HEZELO, Dux Bavariae, *Henrici* cogn. *Rixosi*, qui *Ottonis Magni* frater fuerat, nepos.

II. MATER dicta fuit BERTA, seu ut alii volunt, GISELA: quae fuit Ducis Lotharingiae filia, religiosissima & honestissima foemina. *Chron. Philip. Pantal.*

II. Appellatio.

I. NOMEN. Dictus fuit HENRICVS, hujus nominis secundus.

II. COGNOMEN. Cognomento dictus I. SANCTVS: quod propter eximiam pietatis laudem, & religiosam in fide Christiana perseverantiam adeptus est. Vnde etiam Hungarorum Apostolus est appellatus, quod author conversionis eorum ad fidem Christi exstiterit.

2. CLAVDVS dictus est à luxato femore, quod in bello Italico, cum Papiæ in tumultu aliquandiu obsessus esset, de muro se praecipitavit, & crus fregerit: vel, ut alii scribunt, à Saracenis & Graecis captus, custodes eluserit, & è contiguatione in qua detinebatur, proiliens, pedem alterum fregerit. *Chron. Spangenb. Dress. in Millen. fol. 308.*

Sed Pontificii aliam fingunt fabulam, quare HENRICVS sit dictus CLAVDVS, quæ talis est:

Cum *Henricus* Imper. pro more nocturnis horis precandi gratia Templum D. Mariae sacrum ingressus fuisset, visus est (ut fingunt Pontificii) Pontificalibus indutus procedere, Missam celebraturus, quem sequebatur S. Laurentius, & loco Subdiaconi Vincentius: Post hos, Virgo DEI genitrix, cum multitudine Virginum & Angelorum: Dehinc Iohannes Baptista, cum Patriarchis & Pro-

phetis: Post hos Petrus & Iohannes, cum cæteris Apostolis & Euangelistis: S. Stephanus cum Martyribus: S. Martinus cum Confessoribus: Angeli inceperunt introitum: Suscepimus, DEVS, misericordiam tuam: Et dum cantaretur: Dexteræ tuæ plena est iustitia: omnes Christum & beatam Virginem imitantes, extenderunt digitos in *Henricum*. Post Euangelium, indicibili iubilo Angelus librum, deosculatum à Christo, præsentavit beatæ Mariæ, & post eam omnibus per ordinem deosculandum. Demum innuit B. Virgo Angelo, ut porrigeret librum etiam *Henrico*, ad osculandum, dicens: Et cum præ nimio gaudio raptus, nesciret ad plenum intendere, Angelus ipsum in nervo tangens, dicit: Hoc tibi erit signum dilectionis DEI, propter tuam castitatem & iustitiam. Et exinde *Henricus* usque ad mortem claudicabat: ex quo eventu vocatus est *Henricus Claudus*. Haftenus Fabula Pontificia. Vides, pie Lector, quam petulanter Satan irrideat veram Biblicam Historiam, de Iacobo Patriarcha, luctante cum Angelo, Filio DEI, ex cujus contactu Iacob postea claudicavit. *Gen. 32. cap. Hist. Magd. Cent. 11. c. 13. Naucerus lib. 2. Gener. 34.*

C A P V T II.

D E P R O G R E S S V.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ, & E D V C A T I O.

HENRICVS insignes habuit corporis & animi dotes. Educatus atque institutus est in doctrina sacra, & optimarum artium studiis, in collegio, quod est Hildesheimii: illud postea, perceptorum beneficiorum memor, locupletavit & amplificavit. *Cuspinian.*

II. ACTA OECONOMICA.

VXOREM habuit CUNIGUNDAM, castitatis laude celebrem foeminam, filiam SIGFRID I, Palatini ad Rhenum. Hæc Cunigunda ex Franconica stirpe fuit oriunda. Pater enim Sigefridus dicitur fuisse pronepos LUDOVICI Regis Franciæ, ex matre Cunigunda, & avia Hermendrada. Ex hac autem HENRICVS nullam suscepit sobolem, siquidem plurimi Historici testantur, quod cum ea perpetuo virginitatem servaverit. Vnde moriturus uxorem & propinquos ejus accivit, eosque intuens: *Recipite*, inquit, *quam mihi tradidistis, virginem vestram.* *Fulgosus, lib. 4. cap. 3. Egnatius, lib. 4. cap. 3. Sigon. lib. 7. de reg. Ital.*

Addunt quidam, quod *Cunigunda*, postquam

adulterii insimulata, in multorum Principum præsentia vomeres candentes pedibus absque omni detrimento calcans, innocentiam & integritatem suam spectaculo admirabili probaverit. *Crantz. Crusius. Chron. Sax. Histor. Bambergensis.*

Cunigunda Imperatrix fratres plures habuit: *FRIDERICVM* Ducem Lotharingæ; ad Mosellam fluvium *HENRICVM*, cui Imperator dedit Ducatum Baviaræ; *THEODORICVM* Episcopum Metensem; & *ADALBERTVM*, qui tunc ambiebat Episcopatum Trevirensis. Ex his *Henricus* & *Theodoricus* conspirarunt adversus Imperatorem, quod dotem *Cunigundæ* sororis, (qua se, illa mortua, sperabant potituros) distribueret otiosis sacrificulis, & adjuncto sibi *Guelpho* Principe in parte Sueviæ bellum ei intulerunt, occupata primum Augusta, & pulso inde Brunone Imperatoris fratre. Sed Imperator acie victos disjecit ac dissipavit, & *Henricum* Ducatu movit, quem paullo post in gratiam receptum restituit. *Theodoricum*, expugnata Metensi urbe, ad deditionem coëgit. *Chron. Carion.*

III. ACTA POLITICA.

1. Imperii occupatio.

OTTONI III veneno extincto, cum diu diversis sententiis certatum esset, electus Rex Germaniæ & Imperator *Henricus* A. C. 1002, qui sacram à *Willigiso* Archiepiscopo Moguntino unctionem accepit. Cum vero anno C. 1014 Romam venisset una cum uxore *Cunigunda*, corona aurea, solenni cæremonia, à Pontifice Romano *Benedicto* decoratus est. *Onuphr. Frising. Sigon. lib. 7. de reg. Ital.* Hic *Benedictus* VIII post mortem in solitudine Episcopo cuidam apparuisse dicitur nigro equo insidens, rogatusque, cur mortuus equo nigro veheretur, defossi à se thesauri locum monstrasse, rogasseque hominem, ut effossas eas pecunias pauperibus suo nomine erogaret. Nam quæ antea de suis facultatibus datæ essent eleemosynæ, nihil ei profuisse, quia ex rapinis partæ essent. *Plat.*

II. Imperii administratio.

1. ACTA TOGATA.

HENRICVS fuit Princeps religione maximus, munificentia erga Ecclesias & pauperes, castitate, clementia, & rebus bello fortiter gestis insignis, & ab ejus salute, velut filo, pendeat status orbis terrarum, qui non solum suis recte præfuit, sed etiam hostibus Imperii obfuit.

Exempla quædam specialia.

I. PACIS STUDIOSSIMUS fuit. Hic *Pacis* studiosissimus fuit. Nam statim in ipso Imperii initio in id unice incubuit, ut non modo præsentia, sed & futura bella tolleretur, quo unusquisque sub vire & ficu sua tranquille sedere posset, juxta elegans & venustum *Sabini* epigramma.

*Pace nihil melius, nil pace salubrius Orbi
Terrarum, cæli qui regit astra, dedit.*

*Pace suas Mercator opes, sua rura colonus
Possidet: absque metu carpit & hostis iter.*

Imperator igitur *Mersburgi* in Comitibus talem promulgavit legem; Illum, qui pacem publicam turbaret, & seditionem moveret, absque ullo personarum respectu, capitis supplicio afficiendum esse.

II. CLEMENTIA. I. Erga subditos *Henricus* Imperator fuit instar clementis patris, quibus imperavit: nullum damno afficiens illicito modo, neque aliud dicens in multitudine, quod virtutis ac sanctimoniam laudem non redoleret. Itaque quod pius, ἀγαθὸς καὶ φεικτικός, hoc est, bonus & veneratione dignus fuit, ejus in benedictione est memoria.

2. Imperator *Henricum*, uxoris *Cunigundæ* fratrem, qui seditionem contra eum moverat, non solum in gratiam recepit, sed etiam Ducatu Baviaræ donavit.

III. LIBERALITAS. Exemplum liberalitatis in *Henrico* Imperat. inter alia hoc notatu dignum est: *BABO* *Baro* in *Abensperg* / ex duabus legitimis uxoribus suscepit filios 3, & filias 8. *Henricus* Imp. aliquando eum secum venatum proficisci jubet, idque cum paucis. *BABO*, sperans se tempus nactum, quo tantam sobolem Principi maximo commendaret, juvenes jam puberes, scitos & elegantes, cultu quoque & arte ornat, unicuique ministrum adjungit: cum tali prolis globo venatum procedit ad Imp. Ille visa tanta multitudine, *Babonem* accersit, sciscitaturque, cur nam cum paucis advenire jussus, tot equites adduxerit? Respondet is, cum uno equite & famulo præsto sum. Qui igitur alii sunt? quærit Imperator. Respondet ille; Sunt etiam, Imperator, tui famuli, mei filii, quos tuæ Majestati exhibeo & committo: in pace decus, in bello præsidium, dono, dico, quos patriæ educaui. Sunt adolescentes solertes, spero te dignos & utiles Reip. futuros. Gratissimum munus tale fratrum examen Imperatori fuit, benigne singulos appellat, filios nuncupat, sibi adsciscit, ad amplas dignitates adhibet, & alia beneficia in eos confert. *Aventin. lib. 5. Histor. Beat. Rhen.*

II. ACTA SAGATA.

1. HENRICVS multos imperii hostes habuit, qui per intervalla ad imperium vel aspirantes vel alias hostiliter affecti, multum molestiarum ipsi exhibuerunt. Omnes tamen tandem & domesticos & externos, divino numine cooperante, facile vicit, veniam petere coëgit, & in gratiam recepit. Ostendit igitur *Henrici* exemplum, quod magna vis sit in pietate vera, & quod DEVS benedicat conatibus pii hominis.

11. Laudabile *Henrici* Imper. institutum fuit, quod exercitum suum antea non permiserit acie decertare, quam Eucharistia esset munitus: recte sentiens, cum anima cœlesti cibo esset refocillata, tunc & corpori vigorem accedere: & illos mortem nequicquam timere, qui vivificum Christi corpus participassent; ut jam intrepida mente secum cogitare possint,

— tu namque serenum,

Tu requies tranquilla piis: te cernere, finis,

Principium, vector, dux, semita, terminus, idem.

Bonfin. lib. 2. rer. Vng. dec. 2. Boëth. de Consolat. lib. 3. met. 9.

1. Bellum contra amulos Imperii.

Cum HENRICVS administrationem imperii suscepisset, primum eos compescuit, qui electioni adversari, & ne consequeretur imperium, impedire studuerant: inter quos fuit ECHARDVS Marchio Saxoniae, nepos Ludolphi Ducis Sueviae ex *Ottone* filio, pronepos *Ottonis Magni*. Hunc interfecerunt Duces Saxoniae *Lotharius*, & *Benno*, filii *Hermani* primi Ducis. HENRICVM etiam Marchionem Austriae, ex prosapia Comitum Schirensium, res novas cum filio *Ernesto* molientem, spe recuperandae Bavariae, repressit. HERMANNVM Ducem Sueviae, & BRVNONEM Episcopum Augustanum, Germanum fratrem, qui imperium invidabant *Henrico*, sapientia ejus eo adacti sunt, ut culpam deprecarentur, & in gratiam reciperentur. Nec defuerunt hac in re fratres *Cunigunda*, conjugis Imperatoris, quos Imperator acie victos ad pacem petendam adegit, iisque clementer ignovit. *Sigeb. Aventin. Chron. Spangenb. Schaff.*

II. Bellum Italicum.

Rebus in Germania constitutis, Imperator suscepit profectionem cum exercitu in Italiam. Hujus profectionis causae fuerunt tres. *Prima*, ut possessionem Imperii in Italia occupata Germanis confirmaret. *Secunda*, ut *Arduinum* Marchionem Eporediae, quem Episcopi & nobiles Italiae Medio-

lani (ut Germanis splendidissimum Regiae & Imperatoriae dignitatis titulum, quem ultra 60 annos, continuata in eadem familia dignitate, tenuerant, eriperent, & ad Italos, ut est invidia assidua comes eminentis fortunae, transferrent) Imperatorem declararent, opprimeret. *Tertia*, ut in Italia tumultuantes Græcos & Saracenos compesceret ac depelleret. Ingressus in Italiam *Arduinum* Pseudoimperatorem duobus magnis præliis vicit, qui ex periculo magno vix Papiam evasit. Ita recuperavit Italiae regnum *Henricus*, & coronam ab Archiepiscopo anno supra dicto Mediolani accepit. Deinde, cum Græci auxilio Saracenorum Italiam undique vastarent, Imperator versus Apuliam & Calabriam directis aciebus Græcos pariter & Saracenos adortus est, & utrosque afflictos in Italia oppressit. Trojam postea urbem Apuliae, quam Græci munierant, expugnatam evertit. Inde totam Apuliam & Calabriam occupavit, & quædam loca Normannis, qui ipsum secuti fuerant, tribuit, ut ea tuerentur contra Græcos & Saracenos. *Aventin. Crantz. Cuspinian. Chronic. Carion. Chron. Spangenb.*

III. Alia Bella.

Difficilia item bella gessit *Henricus* Imperator. 1. contra *Polonos*: quos tandem divino numine cooperante vicit, ad pacem petendam adegit, & vectigales fecit. 2. BALDVINVM Comitem Flandriae (qui *Ottone* Duce Lotharingiae anno C. 1005 extincto, Lotharingiam ad se transferre conabatur) coërcuit, eumque in gratiam recepit. 3. *Henetos* (qui repudiata fide Christiana, cui se sub *Ottone primo* addixerant, ad pristinam idololatriam redierant, & episcopatum Magdeburgensem, Misnensem, & Merspurgensem diripuerant) domuit. 4. *Bohemos* & *Moravos* sibi subjecit, illosque tributarios fecit. *Rudolphum* Burgundiae Regem à suis pulsum restituit. *Fabric. Crantz. Aventin. Sigeb. Chron. Spangenb.*

III. ACTA ECCLESIASTICA.

1. *Henricus* fuit Princeps religione maximus. Nam in vera religione propaganda multum laboravit, & Ecclesiasticis admodum gratus Imperator fuit, quod plurima in ipsos beneficia conferret. Nec præconium à *Cuspiniano* descriptum silentio est prætereundum. *Henricus* I (inquit ille) non minus vitæ sanctimonia, quam fortibus gestis insignis fuit: ut mirum sit, hominem ita religioni deditum, potuisse imperii terminos & ab hostili incurso redere tutos, & regnum suum locupletare & augere. Quæ enim cæteri Reges gladiis, & humani sanguinis

nis effusione, non sine magna multorum calamitate, perfecerunt; hic pietate, religione ac bonis virtutibus peregit, & imperialem dignitatem decore, gloria ac maiestate exornavit, & magis precibus apud DEVM quam armis triumphavit. *Hæc ille.*

I. I. *Henricus* Imp. cum hærede destitueretur, in Episcopatus immensam pecuniæ vim, & ipsam insuper dotem Cunigundæ uxoris effudit. Nam Episcopatus *Mersburgensem, Misnensem, Magdeburgensem, Hildesheimensem, Argentinensem, & Basileensem*, barbarorum armis dirutos ac devastatos instauravit, magnis redditibus locupletavit, & amplificavit. Præcipue vero *Mersburgensem* locupletavit, cui attribuit maximam partem Comitatus *Mersburgensis*, post mortem *ESSIEI* Comitis, quod factum scribunt A. C. 1007. Eodem anno *Reinholdus* Comes *Bambergensis*, qui filius *Henrici* Comitis fuit, sine mascula prole extinctus est, atque ita Comitatus ad Imperatorem devolutus, quem Episcopatui destinavit: cui inprimis magna privilegia, & propemodum decus imperiale concessit, ut nempe præcipui omnes Germaniæ Principes illius Episcopi vasalli essent, & Electores imperii feuda, quæ Electorali nomine ac titulo habent, inde acciperent: & etiamnum hodie Electores Imperii vasalli sunt Episcopi *Bambergensis*; & quæcunque illi Electorum nomine & titulo tenent, ab eodem iis, ut feuda, conferuntur. *Chron. Bamberg. Chron. Carion. Peuc. Bruschius.*

III. Tanta fuit in hoc Imper. eximia pietatis laus, ut admiratione virtutis ejus Vngari, infestissimi Germanorum hostes, ultro se Imperio Romano subjecerint, & professionem Christianæ religionis susceperint. Nam cum *Stephanus* Rex Vngariæ sororem *Henrici Gisela* sibi uxorem peteret, Imperator illi ea conditione eam despondit, si, suscepto baptismo accepturum se professionem Christianam, & in hac perseveraturum, promitteret. Ille igitur ultro ad sanctum lavacrum accessit, ac gentem suam pulcherrima facti imitatione accendit, & sic religionem Christianam in Vngariam introducit, posteri sancte hucusque retinuerunt. *Bonfin. lib. Dec. 2. Chron. Schedelii.*

IV. *Henricus* Imper., cum luxus Clericorum nimium cresceret, Synodum indixit Tremonia A. C. 1006, ubi Imperator ipse adfuit. Objurgati sunt Sacerdotes ob negligentiam, & exprobrata effusio & luxuria ex bonis Ecclesiasticis, quæ religioni & paupertati dicata essent, non luxuriæ, ideo quædam ademta prædia cœnobio Fuldano, & reliquis similis pœna, nisi modeste viverent, denunciata. *Fabr. Acta Metensium.*

Res memorabiles.

I. A. C. 1013. *BASILIVS* Imp. Constantinopolitanus in Bulgariam expeditionem instituit, Bulgaros vicit, & eorum 15000 cepit, quos omnes oculis erutis excæcavit; centeno tamen quovis monoculo relicto, qui reliquos duceret. *Cedrenus.*

II. A. C. 1015, Dux Sueviæ *Ernestus* die 30 Maii venatum abiit, & casu infauisto ab Alberone Comite in feram telum torquente trajectus, cum vulnus lethale esset, uxorem jussit saluari, & Alberoni ignosci. Ipse cum sacerdos non adesset, suos advocavit, & præsentibus omnibus confessionem suorum peccatorum edidit, cum mallet coram multis erubescere, quam coram DEO reus apparere. *Annal. Suev.*

Prodigia.

I. A. C. 1004. *Papia*, urbs celebris & magnifica in Italia miserabili incendio prope universa consumpta est. *Schafnab.*

II. A. C. 1005, Cometa horribilis, huc illuc vibrans, conspectus est in Australi parte; quem magna fames secuta est. Post hanc famem intolerabilem, A. C. 1006, & sequenti biennio, pestis secuta; quæ adeo in Germania grassata est, ut plures mortui, quam superstites sint habiti: Pagi quidam & villæ plane deserebantur, & armenta & pecudes libere vagabantur, nemine custodiente. *Sigeb. Schaff. Chron. Spangenb.* Quam quidem calamitatem in Lotharingia fons saluberrimæ aquæ indicavit in sanguinem tum versus, teste Platina. Eodem hoc anno gutta sanguinis hominum vestimentis cœlitus illapsæ sunt, & Sol præter morem rubuit. Non multo post funestissimum bellum inter Saracenos & Turcas exortum est, & Turcæ Hierosolymam expugnarunt. *Chron. Magdeb. Lycosthenes.*

III. A. C. 1013, ingens accidit terræmotus. Ventorum etiam occidentalium turbine Fuldæ ædificia multa prostrata sunt, arboresque radicitus evulsæ. *Chron. Magdeburgense.*

IV. A. C. 1014. apud Flandros magna nubium moles, ex improvise cœlitus delapsa, multa hominum millia suffocavit. Post biennium grando & fulmina, homines, arbores & segetem perdiderunt: graviter postea fame laboratum est. *Chron. Saxon. Trithem.*

V. A. C. 1017 Cometa solito major, in modum maximæ trabis, per quatuor menses apparuit. Eodem anno in festo Iohannis in Gallia pluit sanguine, qui, si in lapides aut carnem hominis cecidisset, elui non poterat: in vestibus autem & lignis abluebatur. *Sigeb. Fulb. Episc.*

V I. A. C. 1020. frigore hyberno enecti sunt homines non pauci. Calend. Augusti circulus Iridis instar, quatuor lineis transverlim divisus, à tertia usque ad sextam horam conspectus est circa Solem. Albis & Visurgis redundantes damna multa intulerunt accolis. Secuta est pestis, qua extinctorum corpora serpentibus plena, non sine periculo & maxima molestia, terræ mandabantur. *Chron. Saxon. Spang. Sigeb.*

V I I. A. C. 1022. tanta siccitas & aëris tempestas exorta est, ut multi nimio ardore extinguerentur, & non pauca animalia interirent: interim tamen columnæ marmoreæ tanto manarunt sudore, ut aqua eas perfusas quis crederet. *Sigebertus.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

I. T A ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

Cvm *Henricus* Imp. A. C. 1024. valetudine aduersa & periculosa laborare inciperet, magis de Ecclesia & Republica, quam de se ipso sollicitus fuit. Nam conventum Alstetæ habuit, ubi cum Principibus & Episcopis de successore Imperii deliberavit, & ut *CONRADVM* Ducem Franconiae, virum strenuum, consilio prudentem & Reipubl. peritum, successorem sibi eligerent, suator & auctor fuit. Deinde cum morbus ingravesceret, testamentum

fecit, uxorem *Cunigundam* & propinquos ejus accersivit, eosque intuens: *Recipite*, inquit, *quam mihi tradidistis, virginem vestram*. His actis, animum à terrenis ad cœlestia convertit, Deoque se devovit.

I I. T A ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

A. C. 1024. tertio Idus Iulii, Groningæ, prope Halberstadium *Henricus* calculi doloribus correptus, placide diem suum obiit, anno ætatis 52, Imperii 23, mense 5.

I I I. T A ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

I. *Sepultura*. Corpus *Henrici* è Saxonia Papebergam translatum, ibique in templo Petrino honorifice sepultum est. *Philippus in Locis Manlii* p. 45. scribit, *Henrici* sepulcro incisam fuisse Iustitiam, libram in manu tenentem. Iam vero (inquit) libra ita est facta, ut lingula bilancis non sit in trutinâ, sed declinet paululum ad alteram partem. De hoc vetus apud ipsos sermo spargitur: quando lingula in trutinam redierit, tunc adfuturum esse exitium urbis. *Cuspinian. Chron. Saxon. Spangenb. H. Mutius. Schaff. Sigebert.*

I I. *CONRADI Ducis Saxonia successio*, *Henrico* Sancto mortuo imperium occidentis apud stirpem Saxoniam esse desiit, & ad Francos revolutum est. Translatio vero illa, quanta & quam diuturna ac funesta bella commoverit, postea dicemus, &c.

DYNASTIA TERTIA,

F R A N C O N V M.

XVI IMPERATOR GERM.

C O N R A D V S I I.

Cognom. SALICVS.

CAPVT I.

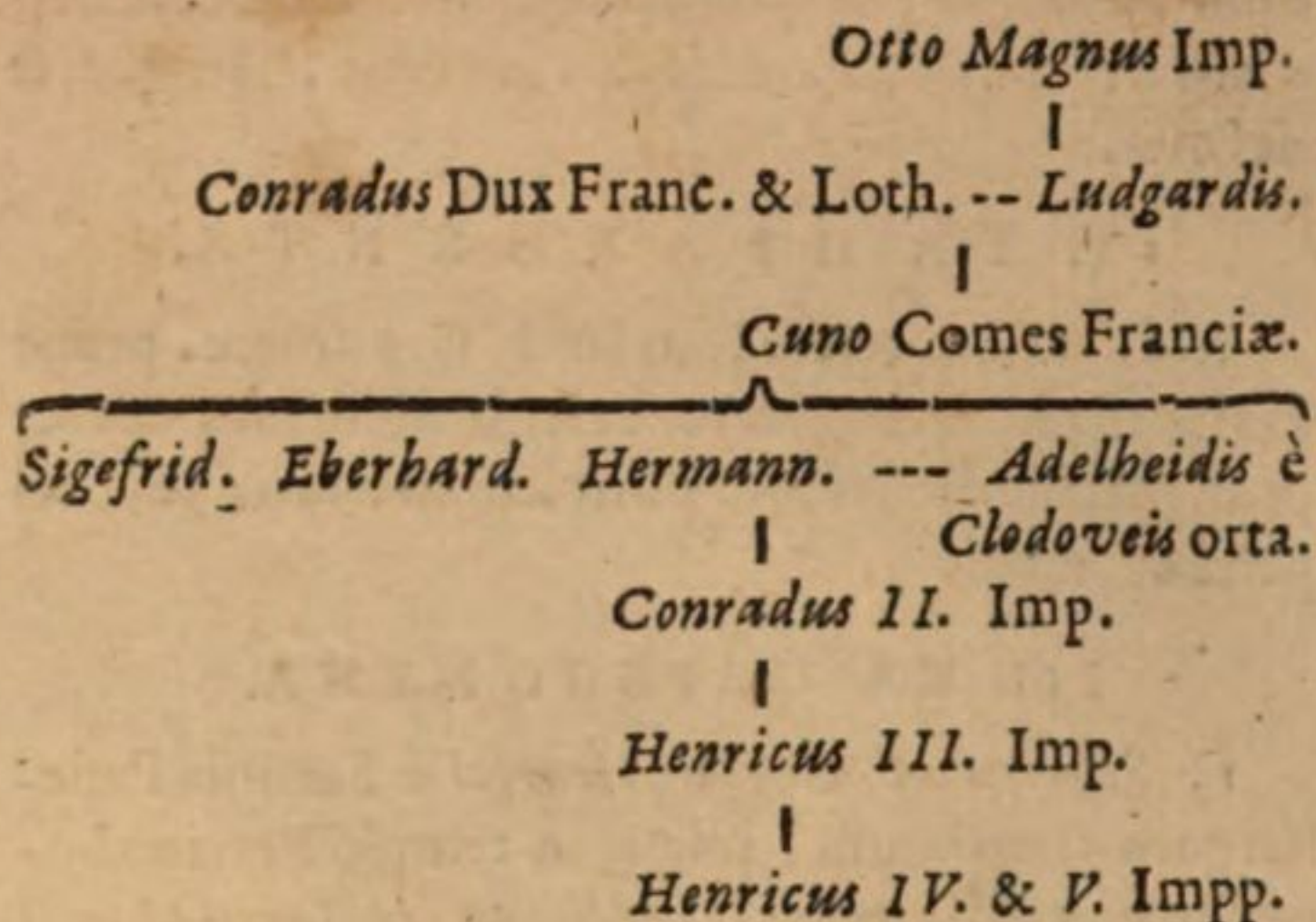
DE ORTV.

I. Generatio.

DE stirpe hujus *CONRADI* diversæ sunt Historicorum sententiæ. *Carion in Chronis.* ita de stemmate ejus scribit: 1. Quidam, inquit, originem referunt in *Eberhardum*, fratrem *Conradi* primi Imper. 2. Nonnulli in *Conradum Sapientem*, generum *Ottonis Magni*, qui in prælio contra *Vngaros* ad *Augustam* cecidit, sed dissimiliter. 3. Alii

pronepotem faciunt *Conradi* Sapientis ex filio *Ottone*, nepote *Henrico*. 4. Alii abnepotem ejusdem ex *Ottone* filio, nepote *Cunone*, pronepote *Hermann*o: sed quæ fuerit origo *Conradi* Sapientis, non annotant. Hæc ille. 5. Vera autem sententia hæc est, quod *PROAVVS* hujus *Conradi* fuerit *Conradus Sapiens* Dux Franciæ & Lotharingiæ, qui uxorem habuit *LVDGARDEN* filiam *Ottonis Magni*. Ex hisce parentibus natus est *CVNO*, Comes Franciæ. *Cunoni* filii tres fuerunt: *Sigefridus*, *Eberhardus*, & *Hermannus*. Conjux *Hermani* fuit *ADELHEIDA*, è Francia Orientali (ut *Cuspinianus* habet) orta. Ex *Hermann*o & *Adelheida* hic *CONRADVS II.* Imp. natus est.

GENEALOGIA igitur hæc traditur:

II. Appellatio.

I. NOMEN. Dictus fuit CONRADVS, hujus nominis secundus.

II. Cognomento dictus SALICVS, à gente Francica, quæ Salica appellatur, & Franci ipsi Salii à flumine Sala, cujus accolæ aliquot è Francis fuerunt, dicuntur. A Francis Saliis vero ut authoribus profectum est nomen legis Salicæ, quam firmissimum Regni Gallici fundamentum appellat Bodin. 1. de Repub. c. 8. p. 139, & privilegium coronæ Mart. de jurisd. part. 1. c. 28. num. 31. Leges autem Salicæ fuerunt latæ sub Pharamundo filio Marcomiri, primo Francorum Rege, circa annum Domini 425, & fuerunt responsa quædam & judicia aulicorum, qui oriundi erant à Saliis Alpiniis populis, ut censet Balduin. in prolegomen. p. 101. Quidam vero derivant hæc à terra Salica. Terram autem Salicam ipsum regnum Franciæ interpretantur; quia Salios Francorum gentem fuisse scribit Paulus Æmylius lib. 8. quod etiam supra docuimus. Quidam vero neque à Salæ, neque à Saliis, sed ab ipsius auctoris Pharamundi Salici nomine (quem majores Salicum cognominarunt) Salicam hanc legem esse nuncupatam autumant. Iohan. Ferrar. Montan. in lib. 2. in princip. colum. 4. de reg. jur. quem allegat Carol. Molin. in consuetud. Paris. tit. 1. §. 26. num. 2. plura de hujus origine vide apud Didac. Covarruv. practicar. qq. 1. num. 8.

Lege Salica fœminæ & descendentes ex iis excluduntur omnino à terra Salica, hoc est, Fiscali proprie, & Regia, quod patrimonium seu dominium ipsius coronæ & Majestatis regiæ appellatur, ex hæredes & perpetuo incapaces esse jubentur. Molin. & Mart. allegat. modo locis. Alias etiam leges fundamentales regni Gallici recenset Bodin. 6. de Republ. c. 5. p. 1148. versic. at mihi.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA OECONOMICA.

VXOR ejus fuit GISELA, formosa, pia & honesta fœmina, Regina Burgundiæ, Lotharii Regis Franciæ filia, eamque decimo quarto gradu Carolum Magnum attigisse multi Historici affirmant. de quo hi versus notandi:

Quando post decimam numeratur linea quarta,

De Carolo Magno processit GISELA prudens.

Hæc Gisela tribus maritis supervixit. Nam primum nupta fuit Brunoni, Comiti Saxonie, cui filium Ludolphum: deinde Ernesto Duci Sueviæ, cui gemellos, Ernestum scilicet seditiosum, & Hermannum peste in Italia extinctum: tertio CONRADO, cui filium Henricum III, qui postea Imperator factus, peperit. Conrado Imp. Gisela supervixit annos quinque, mortua A. C. 1044, decimo sexto Calend. Martii, & Spiræ prope maritum sepulta est. Chronicon Spangenb. Chron. Carion. Bruscius. Pantat.

II. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

I. Imperium ad eum pervenit per translationem. Henrico enim Sancto Imper. absque mascula prole extincto, legitima electione imperium à Saxonibus, post annos 105, in hunc Conradum Salicum, ejusque posteros translatus est, ut agnoscamus, DE I consilio & nutu dari potestatem, nihilque in rebus humanis esse perpetuum.

AXIOMA.

Mutationes Imperiorum sunt fatales.

DE I enim misericordia & justitia in Imperiorum conservatione & eversione conspicua sit: ut sciamus, imperia non rapi aut obtineri viribus; nec regi aut sustineri humanis consiliis, nec consistere aut ruere casu; sed constitui & servari divinitus; & rursus, crescentibus gubernatorum ac subditorum vitiis & impunitate, vel deleri, vel mutari ac transferri divinitus, non tantum de gente in gentem, sed & de stirpe in stirpem. Sicut ex Daniele c. 5. v. 28. discimus, quod solus Mundi Dominus sit ille, cui hæc vox tribuenda sit: MENE MENE, hoc est, numeravit, numeravit, hoc est, ille omnibus Regnis atque

atque imperiis in Mundo fatales initii, incrementi atque durationis præscripsit terminos atque periodos, quibus evolutis, non secus ac fumus à vento dissipatus, transeunt & evanescunt.

I. Defuncto *Henrico* Sancto Imp. magnæ propter electionem *Conradi* dissensiones exstiterent; inprimis cum artes Pontificum Romanorum suæ potentia causa cuncta miscerentur accessissent. Quanquam autem multi in Germania & Italia electioni *Conradi* resisterent, (utpote *Ernestus* Dux Sueviæ, & *Welfus* Dux Baviaræ, *Guilielmus* Dux Aquitanæ, & antistes Mediolanensis, ægre ferentes à familia Saxonica hoc decus imperii transferri) tamen tandem post interregnum biennii fere discordantium inter se Principum sententiæ in *Conradum*, ob virtutem & rei militaris scientiam, tum etiam propter *Henrici sancti* Imp. testimonium atque auctoritatem, qui iudicio suo imperium ad eum detulisse scribitur, consenserunt. Quare electionem Principum Germaniæ secutus *Herbertus* Archiepiscopus Mediolanensis. Nam cum frustra se laborare in eligendo Italiæ Rege animadverteret, in Germaniam sua sponte ad *Conradum* accessit, eumque Regem propria auctoritate salutavit. Ob id *Conradus* Archiepiscopum jure eo seu privilegio maximo donavit, ut, cum ante Mediolanensis Antistes Episcopum Laudensem, jure ab *Ottone Magno* accepto, sacrare posset, ille eundem annulo & virga investiret. Sed postea *Herbertus* ex levi causa offensus hostis *Conrado* exstitit, iplis factis ostendens, quam Deo parere nesciret. *Conradus* ubi cognovit, *Herbertum* adversus se conspirasse, ut dominatum Italiæ obtineret, dignitatem idcirco ei ademit, & armis persequendum censuit. Nec vero *Herbertus* vel potentiam vel auctoritatem extimuit, ut contempto honore Majestatis in tranquillo ocio viveret. Itaque *CONRADVS* recte, ne vel jura Majestatis acquiescendo malis consiliis *Herberti* violasse, vel malitiæ cum Reipubl. detrimento exercendæ occasionem dedisse videretur, quanto studio potuit, eum persequutus est, eumque captum Patriarchæ Aquileiensi custodiendum tradidit: ubi fuga elapsus cunctis viribus Imperatori bellum fecit. Quare Imperator statim Mediolanum repetivit, urbem obsedit, agrum ejus vastavit, & ad deditionem coëgit, *Herbertum* in carcerem Placentiæ conjici jussit, & tandem omni honore, & inprimis jure Episcopi Laudensis investiendi, privavit. *Sigon. lib. 8. de reg. Ital. Contractus. Chronicon Spangenberg.*

III. CORONATIO. *Ter Conradus* coronatus est. *Primo*, cum in Italiam A. C. 1026 venisset intestinis Italiæ tumultibus coactus, regium

diadema ab Archiepiscopo Mediolanensi suscepit. *Deinde* Modoetiæ, antiquo more Longobardorum, iterum se coronari passus est: ejus exemplum post alii secuti sunt. Et tandem tertio, Romæ, A. C. 1027, in ipso die resurrectionis dominicæ, à *Johanne XX.* Pontifice coronam auream accepit: & Comitibus itineris habuit potentissimum Regem Canutum, Daniæ, Norvegiæ & Angliæ Dominum: & *Rudolphum* Regem Burgundiæ: in quorum præsentia summo cum honore omnia peracta sunt. *Sigonius lib. 8. Const. Imp.*

II. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA.

CONRADVS Rempubl. summa cum laude administravit: eique in genere hoc elogium tribuitur, quod fuerit vir præstans, & Princeps salutaris: qui imperium virtute ac sapientia stabilivit, ac restitutione Burgundiæ auxit: bellicæ item rei peritia, liberalitate, & cura Ecclesiæ & pauperum, insignis: in consiliis prudens, in rebus gerendis felix. Unde vicinis Regibus formidabilis fuit, & cæteri Imperatores, tanquam summum Monarcham orbis Christiani, agnoverunt & venerati sunt. *Antoninus Castrius. H. Mutius. Chron. Carion.*

In specie ei tribuitur

I. PRUDENTIA. Nam I. cum varii tumultus in imperio essent exorti, statim in initio imperii cum Principibus Germaniæ severum mandatum promulgavit, illum, qui pacem publicam turbaret, capitis supplicio afficiendum esse. *Cuspinian. H. Mutius. Fasc.*

2. Ne etiam filius suus *Henricus* negligenter, cum Brunoni Episcopo Augustano erudiendum tradidit, à quo in vera religione, artibusque liberalibus diligenter informatus est. Hunc filium suum vix annos natum XI, postquam *Henricus* Rex Baviaræ diem suum obierat, Regem Baviaræ declaravit, & inaugurari curavit. Biennium post anno Christi 1028 Comitibus Aquisgrani indixit, ac omnium Principum consensu filium imperii consortem fecit, & à Pilgrino Archiepiscopo Colonienfi in hebdomade magna Paschatis Aquisgrani coronari jussit. *Spangenberg. Schaffnab. Pantal.*

II. JUSTITIA. *Conradus* Imp. justitiam laudabiliter administravit, & inter alia legem Ratisbonæ sanxit de proprietate Sylvarum & venationis jure: item de bonis Ecclesiæ non abalienandis. *Const. Imp.*

III. CANDOR & INTEGRITAS. Memorabile est exemplum in *Conrado* fidei præstitæ. Nam cum Imperator Polonis bellum inferret, Rex

Poloniae Miescislavus viribus *Conradi* se imparem videns ad *Vlricum* Regem Bohemiae confugit, auxilia ejus imploraturus. Verum *Vlricus* hospitali fide spreta, *Conrado* per literas significavit, se *Miescislavum* ei oblaturum, si pacem sibi esset concessurus. Imperator à scelere perfidia adeo abhorruit, ut statim *Miescislavum* periculi, in quo versabatur, admonuerit. Præclare pronuncians & sentiens, solere Germanos virtute cum hostibus, non fraudibus certare, nihilque acrius quam perfidiam ulcisci; sceleribus, non nomini hostium irasci; oportere armatum esse, quem oderint. Hac integritate Imperatoris Polonus ad *Conradum* profectus, ipsi suppliciter factus pacem ab eo petivit, quam etiam impetravit, & in gratiam receptus est. *Aventin. l. 4. Ann. Chron. Spangenb. Fulgosus lib. 6. cap. 5.*

II. ACTA SAGATA.

I. Bellum Italicum.

In Italia multi seditionem moverunt contra Imperatorem, non passuri alium sibi imperare, quam qui faciat, quod ipsis libeat. Multa ergo nefaria in Episcopum *Landolphum*, qui consilia seditiosorum improbat, moliti sunt, & cunctis viribus ad resistendum *Conrado* sese compararunt. Hic tumultus in Italiam denuo attraxit Imperatorem. Quo cum pervenisset, in rebelles graviter animadvertit, inter quos fuit *Herbertus* antistes *Mediolanensis*, quem expugnata urbe *Mediolano* cepit, & in carcerem conjecit: de quo supra prolixius diximus. Hisce peractis, in Germaniam rediit, & in eos qui conspiratione renovata res patriæ ipso absente turbarant, bellum movit, ac ut quiescerent, armis adegit. *Chron. Carion.*

II. Bellum Hungaricum.

Supra diximus, quod *Conradus* Imperator, *Henrico* Bavaro, fratre *Cunigunda* *Henrici* Sancti Imperatoris uxoris, extincto, filium suum regem *Bavariae* creaverit. Sed Rex *Hungariae* *Stephanus* putans id regnum deberi suo filio, legatos de hac re ad Imperatorem misit; cum vero repulsam ferret, Imperatori bellum indixit. Deinde cum exercitu in *Bavariam* sibi, ut putabat ereptam, movit, eamque vastavit. *CONRADVS* igitur exercitu fortissimo collecto in *Hungariam* profectus, eam longe lateque vastavit, ad *Jaurinum* usque, inde com meatuum inopia pressus in Germaniam rediit. *Stephanus* vero cum videret se *Conrado* viribus nullo modo parem esse, & resistere posse, insuper quod filius *Emericus*, cui (ut putabat) *Bavaria* debebatur, mor-

tuus esset, per *Henricum* filium Imperatoris pacem petivit & impetravit.

III. Bellum contra Rudolphum Regem Burgundiae.

Rudolphus Rex *Burgundiae* promiserat *Henrico* II. Imperatori successionem in regno: At cum *Henricus* mortuus esset, resiliit. *Conradus* igitur *Basileam*, quæ ad regnum *Burgundorum* pertinebat, occupavit, inde in *Burgundiam* tendens Regem eo adegit, ut promissionem servare promitteret. Defuncto vero *Rudolpho*, *Odo* filius sororis *Rudolphi* illud regnum invasit, & præcipua loca prædiis munivit. Sed *Conradus* collecto exercitu in *Burgundiam* movit, urbes expugnavit, *Odonem* pepulit, *Burgundiam* omnem usque ad *Rhodanum* fluvium occupavit, eamque rursus cum *Germania* conjunxit, & *Genevæ* Rex *Burgundiae* coronatus est. Ab eo tempore Imperatores *Germanici* jura & titulum regni *Arelatensis* usurparunt, quæ *Carolus* IV. alienavit. Desiit ergo *Burgundia* regnum esse, cum decem Reges habuisset, & post mortem *Caroli Calvi* annis fere 144 stetisset. *Spangenb. Chron. Carion.*

IV. Bellum contra Miesconem Vandalorum Principem.

A. C. 1032. *Vandalorum* Princeps *Miesco* fratrem suum *Otonem* regno eiecit, qui ad *Conradum* Imper. confugit. Sed *Miesco* bellum persecutus est, vastavitque regiones Imperatoris intra *Salam* & *Albim*, ultra centenos pagos vastavit, abduxitque ultra 9000 hominum in captivitatem. *CONRADVS* contra *Otonem* in principatum suum reduxit, absque ulla vastatione gentis. *Miesco* in angustias redactus pacem petivit: quæ ipsi concessa est, cum pagos, homines abductos, & prædam restituisset. *Spangenb. Chronicon Saxon. Aventin. lib. 5.*

III. ACTA ECCLESIASTICA.

CONRADVS pius & religiosissimus Imperator fuit, religionem Christianam promovit, multa templa renovavit, & redditibus locupletavit, uti etiam primos lapides trium maximorum templorum *Spirensium* posuit A. C. 1030, die 12 Julii. *Bruschius. Crantz. Chron. Saxon. Chorog. Schoppe-ri fol. 732.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

ANNO Christi 1039. CONRADVS Princeps optimus, qui jam magnam de se omnium expectationem rebus præclare gestis excitarat, in medio cursu vitæ, non sine dolore publico, prope Traiectum Belgii urbem, die 4 Iunii (alii Iulii) in Pentecostes festo subita morte extinctus est, cum imperasset annis 14, mens. 10, diebus 22. Sepultus Spiræ Nemetum in templo S. Mariæ à se constructo, ubi sic scriptum reperitur in Mausoleo: CONRADVS II Imper. obiit anno Domini 1039, pridie Non. Iulii. Item hi versus:

Filius hic, Pater hic, avus hic, Proavus jacet
isthic,

Hic proavi conjux, hic Henrici Senioris.
Chron. Spangenh. Carion. Contract.

XVII IMPERATOR GERM.

HENRICVS III,
cognom. NIGER.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. PATER fuit CONRADVS II, Imp. cognom. Salicus.

II. MATER fuit GISELA. Ex quibus parentibus natus est A. C. 1017.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA OECONOMICA.

VXORES Henricus habuit duas.

PRIOR fuit CUNILDA, Canuti, Angliæ, Daniæ & Norvegiæ Regis filia, quam pater CONRADVS ei desponsavit anno C. 1026. Nuptiæ autem prius A. C. 1036 celebratæ sunt, & biennium post Cunilda peste, nulla prole relicta, extincta est. Chron. Spangenh. fol. 168, 170. Chron. Saxon. fol. 206.

POSTERIOR fuit AGNETA, Wilhelmi Piætauiensium Principis & Aquitaniæ Ducis filia. Ex hac ei nati filii duo HENRICVS IV, (cui pater nondum baptizato Saxones jurare coëgit, & biennium nondum nato Bavariam dedit, & cum quartum ætatis annum attigisset, eum Cæsarem designari fecit) & CONRADVS, qui non diu patri supervixit. Filia tres, quarum primam Iuditham despondit Salomoni filio Andreæ Regis Vngariæ. Altera

MATHILDIS nupsit Rudolpho Comiti in Reinfelden Suevorum Duci. Tertia LEOPOLDO quarto Marchioni Austriæ & Duci Sueviæ. Chron. Spangenh. Pantaleon. Chron. Philip.

II. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

Pater Conradus Henricum puerum vix 11 annos natum imperii consortem & successorem designavit. Patre igitur defuncto, Henricus anno Christi 1039, omnium procerum Germaniæ consensu Imperator electus & confirmatus, & cum Henricus A. C. 1046, Romam venisset à Pontif. Romano CLEMENTE II, una cum conjuge Agneta mense Decemb. coronatus est, multis Italiæ & Germaniæ Principibus præsentibus. Contract. Spangenh. H. Mutius lib. 14. fol. 125.

II. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA.

I. IUSTITIA. Henricus Niger iustitiæ fuit severus administrator. Nam Conradum Bavariæ Ducem, quem ipse in locum Henrici nepotis ex fratre Divæ Cunigundæ, in ulteriori Italia à Normannis in acie occisi, investierat, ob male & crudeliter administratam provinciam & juncta cum Hungaris fœdera, Ducatu movit: atque in ejus locum Henricum IV, filium suum adhuc infantem, Ducem Bavariæ constituit. Hæc magna est laus in Henrico iustitiæ, quod sine respectu personæ malum è medio tollere voluit, nihil vel ipsius Ducis Bavariæ odium, vel cognatorum ejus potentiam metuens.

II. AVTHORITAS. In magna apud omnes autoritate fuit, & quidem cum anno C. 1046 à Pontifice esset coronatus, confirmatum est ei jus Majestatis, ne posthac sine ipsius autoritate Pontifex Romanorum crearetur. Et hac potestate usus est Henricus, ac mortuo Clemente II, Germanum quendam Popponem dictum, suum consiliarium, Pontificem fecit, & Damasum appellavit. Deinde Germanum Brunonem ad eam dignitatem, defuncto Damaso, promovit, & Leonem IX appellavit. Deinde quendam Gebhardum Episcopum creavit Pontificem, & Victorem II nominavit. Itaque summa Henrici III fuit autoritas, in eoque laudabile institutum fuit, quod majestatem imperii & jura contra Pontificum artes ac molitiones & defenderit acriter, & conservaverit feliciter. Sigebert. Blandus lib. 11. decad. 2. Aventin. lib. 5. Spangenh. Platina. Vrsberg. Crantz.

III. Inter ceteras virtutes Henrici III Imp.
XXXXX 2 pietas,

pietas, liberalitas, clementia, heroica fortitudo, & in rebus gerendis industria seu solertia maxime commendatur.

II. ACTA SAGATA.

I. Bellum Bohemicum.

I. O R T V S.

V R A T I S L A I Ducis Bohemia insolentia. Postquam *Conradus* Imp. esset defunctus, & *Henricus* III ei successisset, *Vratislaus*, Imperatoris autoritate sprete, jugum imperii detrectare, & annua tributa dare, contumaciter recusavit, insuper etiam bellum Imperatori fecit, & omnes aditus Bohemiarum succisis arboribus impedivit.

II. P R O G R E S S V S.

Henrici in Bohemiam expeditio. Imperator igitur bipartito exercitu; altero per Silesiam, altero per Bavariam, (quem exercitum ipse ducebat) in Bohemiam irrupit A. C. 1040: sed clade affectus, & alter exercitus, tantum vastata Bohemia, etiam recessit. Anno vero sequenti iterum felici eventu in Bohemiam movit. Vicit enim Ducem Bohemiarum, & diebus 42 Bohemiam vastavit, & Pragam obsidione cinxit.

III. E G R E S S V S.

Pacificatio. Cum *Henricus* Imper. in Bohemia cuncta longe lateque vastaret, *Leopoldus* etiam Austriacus aliquot urbes Bohemis eriperet, *Vratislaus* pacem ultro petivit, & quas Imperator dixisset condiciones, accipere coactus est. *Spangenberg. Cosm. Aventin. lib. 5.*

II. Bellum Hungaricum.

I. A. C. 1038 *Stephanus* Rex Hungariae mortuus est, cum annis 41 regnasset, & religionem plurimum propagasset. Successit ipsi *Petrus* cognomento *Alemanus*, ex sorore nepos. Hic cum multa insolentius atque crudelius egisset, de consilio paucorum, ex quibus penderat, ab Hungaris A. C. 1041 regno pulsus, ad *Henricum* Imp. confugit, & opem ab eo adversus Hungaros petivit. Interim vero *Aba* a proceribus regni Hungariae Rex renunciatus est. Et hic quidem Rex, insolens novo honore factus, missis Legatis ad *Henricum* III, ejus exploravit sententiam, pacem ne, an bellum mallet? Certe, respondit *Henricus*, bello, nisi laceffit, certare nolo. Caute; siquidem bellum res est plena periculi. Misitque pacis sancienda causa legatos in Hungariam, sed *Aba* eos contra jus gentium violavit. Itaque

Imperator A. C. 1042 cum exercitu in Hungariam movit, Hungarorum Regem bis praelio vicit: qui foedus & amicitiam postulavit, & dato jurejurando omnia sancte promisit se facturum: sed simulate & dubia fide. Verum enimvero cum *Aba* aperto Marte conflingeret cum *Henrico* Imp., copias suas quamvis maximas amisit, & vix fuga salutem quaerere potuit. At vero *Henricus* exiguo plane exercitu vicit hostem potentissimum, & Dei auxilio mirabilem A. C. 1044 ad urbem Iaurinum victoriam obtinuit. Nam obductae caelo nubes condidere Solem, mox ventus, excitato pulvere, oculos hostium opplevit. Deinde turbo cum ingenti fragore hostem in fugam conjecit, Hungarorum 26000 in acie ceciderunt: Ex Imperatoris vero exercitu tantum tria millia militum desiderata fuere. Parta hac victoria proceres regni victricibus armis *Henricum Albam* Regiam deduxerunt, Regemque solenniter salutarunt. Deinde *Henricus* Imp. *Petrum* Regem Hungariae declaravit, & suo eum beneficio regnare jussit.

II. A. C. 1046, dum *Henricus* Imp. in Italia morabatur, novi in Hungaria motus facti sunt. Nam Hungari infensi suo Regi Petro, cum de pristina savitia nihil remitteret, nec repudiata Christiana religione vellet redire ad veterem suae gentis, cum in venatione ceperunt, oculos ei effoderunt, inque vincula conjecerunt, unde non multo post e vita exiit. Alium vero regem sibi elegerunt *Andream*, & omnes, quos studuisse Petro sciebant, interfecerunt: ita etiam trucidati sunt Episcopi & Clerici. Sed enim hanc subditorum perfidiam ut *Henricus* ulcisci posset, expeditionem adversus Hungaros paravit. Sed *Andreas* Rex, antequam *Henricus* fines Hungariae attingeret, misit legatos, & se purgavit, & promisso annuo tributo se in clientelam Imperatoris addixit, si modo ejus auctoritate regno Hungariae potiri posset. Cum autem incerta fide agere videretur, & oblata occasione copias conferre, & agros Bavariae vastare inciperet, *Henricus* arma rursus adversus eum A. C. 1052 suscepit, coegitque vel sola imperii auctoritate, ut auri summam quotannis daret, & partem Hungariae Imperatori cederet; & suo periculo certas copias *Henrico*, quoties opus haberet, promte mitteret. *Spangenberg. Contract. Aventin. Schaffnab.*

III. ACTA ECCLESIASTICA.

Tempore *Henrici* III Romae schisma magnum erat; tres simul Pontifices, *Benedictus* IX, *Sylvester* III, & *Gregorius* V, fuere a diversae factionis hominibus electi. Hanc contentionem Imperator diremturus, & contumacem audaciam ac scelera, quibus

quibus certatim alter alterum depulerat, ulturus, Italiam adiit A. C. 1046, dejectisque sententia Synodi, quam authoritate Imperatoria Sutrii in Italia celebravit, & sacro ordine motis universis, alium constituit, nempe Suidigerum Episcopum Bambergensem, & *Clementem* II appellavit.

Eodem tempore alia statuit ad Imperii tranquillitatem necessaria: tum etiam vetus interdictum de non creando Pontifice sine Imperatoris assensu denuo sancivit, cuius abrogandi causa nihil non moverunt Pontifices. Hisce motibus sedatis, Imperator in Germaniam redire perrexit. Sed nondum eo reverso, *Clemens* II veneno interiit, cum tenuisset sedem Papalem menses 9. In ejus locum *Henricus* substituit *Popponem* Bavarum, Episcopum Brixensem, (seu, ut alii volunt, Aquileiensem) & *Damasum* appellavit. Sed hic tantum sedit diebus 23, & veneno à *Benedicto* IX, invasore scelestissimo, sublatus est. Alium igitur Pontificem *Henricus* Imp. constituit A. C. 1049, *Brunonem* Comitum, & Episcopum Tullensem, eumque *Leonem* IX appellavit. Hic cum annos fere quinque sedisset, è vita decessit. Romani igitur cum absque consensu Imperatoris Papam eligere non auderent, Legatum ad eum de Pontifice eligendo miserunt, qui *Gebhardum* Episcopum Eychstatisensem, ex familia Comitum Calvensium, Pontificem creavit, & *Victorem* II, nominavit. Itaque summa *Henrici* III Imp. fuit autoritas, & in eo laudabile fuit institutum, quod regali auctoritate jus Majestatis Imperatorie integrum conservavit. *Contract. Onuphr. Sigeb. Schaffn. Platina. Avent. Chron. Spangenberg. Crantz. Chron. Carion.*

Res memorabiles.

1. *HENRICVS* III Imp. magnum periculum evasit, cum A. C. 1045, in Hungaria, secundo Danubio devehetur, & à *Richilda* vidua *Adalberti Ebersbergii* magnifice hospitio & convivio exciperetur. Dum enim Imperatorem ea supplex orat, ut *Bosenburgum*, & prædia nonnulla, quæ maritus ipsius possederat, *Welfoni* tertio nepoti suo ex fratre tradat; & *Henricus* extensa dextera postulatis annuisset, repente contignatio collabatur. Imperator in alveum solii balnearii illæsus cecidit. Verum *Bruno* Wurceburgensis Episcopus, cognatus Imperatoris, qui postea in numerum Divorum relatus est, *Alemannus* præses Ebersbergensis, & *Richilda*, margini tabellisque lignei labri graviter allisi, paucis post diebus extinguuntur, teste *Aventino*, *Annal. Bojoar. lib. 5.* qui etiam recenset, quale spectrum sub imagine atri Æthiopis, paullo ante in saxo eminentiori apparuerit, & quomodo

Brunonem cum *Henrico* navigantem compellaverit. *Aventin. lib. 5. cent. 11. cap. 13.*

AXIOMA.

Magni & heroici Viri sepe numero ab insidiis & periculis conservantur divinitus.

1. Exemplum hoc loco habemus in *Henrico* III, Imp. uti etiam in filio ejus *Henrico* IV Imp. de quo infra dicemus.

11. Refert *Lambertus Herveldensis*, Ludimagistrum quendam Halberstadensem, ab Episcopo *Meginhero* ad decimas solvendas compulsus, ac proinde ad Christi tribunal appellatum, subito exspirasse, atque hunc mox illum infecutum.

111. A. C. 1045 *venefica* quædam apud Anglos à Diabolo viva per aërem avecta est: cujus mulieris ejulatus, ad quatuor illius regionis milliaria, per aliquot horas auditus est. *Vincent. lib. 25. c. 26. Chron. Schedelii. Lycosthenes.*

CAPUT III.

DE EGRESSU.

A. C. 1056. *HENRICVS* Imp. exercitum contra Slavos Lusatios misit, qui magna clade affectus, & totus fere cum Ducibus periit. Quam jacturam cum graviter tulisset, non ita multo post ægritudine correptus, *Burdfeldia* Saxonie oppido diem suum obiit, buccella panis grandiore, ut nonnulli tradunt, suffocatus, die 5 Octob. an. ætat. 39, imperii 17, mense 7. Corpus ejus *Spiram* Nemetum translatus, ibique magna cum solennitate sepultus, die *Simonis & Judæ*, quo etiam natus fuerat.

Inscriptio Mausolei Spirensis: Anno Dom. incarnationis M LVI *HENRICVS* Imp. Non. Octob. obiit. *Chron. Spang. Chron. Carion. Hedion. Pantal. Contracti appendix, & Frising.*

NOTA.

HENRICVS III, ultimus fuit, qui tyrannidem Pontificiorum compescuit, & Majestatem Imperii contra illorum tyrannidem illibatam conservavit.

XVIII. IMPER. GERM.

HENRICVS IV.

CAPUT I.

DE ORTU.

1. PATER fuit *HENRICVS* III, Imperator.
11. MATER fuit *AGNETA*, *Wilhelmi* Pictaviensis Principis & Aquitaniae Ducis filia, religiosissima ac prudentissima fœmina, omnibusque virtutibus decorata. Ex hisce parentibus natus

est *Henricus IV*, ut *Sigebertus* habet A. C. 1050, die 11 Novemb. secundum *Schaffnaburgensem* vero A. C. 1051. 3. id. Novemb.

C A P V T II.

D E P R O G R E S S V.

I. A C T A O E C O N O M I C A.

1. Vxores.

V xores *Henricus* habuit duas.

P R I O R fuit *BERTA*, *Ottonis* Marchionis Italiae filia, quam *Henricus* juvenis admodum A. C. 1066 uxorem duxit. Defuncta est illa A. C. 1087, & Moguntiae primum, deinde Spirae sepulta.

P O S T E R I O R dicta fuit *P R A X E D I S*, vidua *Vdonis* Marchionis Brandeburgensis, filia Regis Russorum, cum qua nuptias celebravit Coloniae A. C. 1088.

II. Liberi.

1. Ex priore uxore *Berta* *Henricus* suscepit, I. **FILIOS** duos: **C O N R A D V M**, & **H E N R I C V M**. *Conradus*, cum à patre constitutus esset gubernator Italiae, persuasum Pontificis, ducta filia Rogerii Normanni, Regem se Italiae nominavit, Pontifice proclamante. Quapropter pater *Henricus* eum in Comitibus quae A. C. 1099. Coloniae indixerat, exhaeredavit. *Conradus* quoque non diu post justas perfidiae poenas dedit, & A. C. 1101 subita morte extinctus est. **H E N R I C V M**, *Conrado* praeterito, pater Regem fecit A. C. 1099. quae res, si *Conradus* vixisset, civile bellum paritura fuisset.

2. **FILIAS** tres: I. **A G N E T A M**, quam pater despondit **F R I D E R I C O** Comiti de *Hohenstauffen*: cui, Rudolpho affine caeso, Sueviam attribuit. Defuncto *Friderico*, frater *Agneta* *Henricus V*, qui postea Imperator factus, eam **L E O P O L D O** Marchioni Austriae junxit. Ex *Friderico* *Agneta* **C O N R A D V M** III, Imperatorem: ex *Leopoldo* vero 18 liberos suscepit, quos inter fuere **H E N R I C V S** Comes: **C O N R A D V S** Archiepiscopus Saltzburgensis; & **O T T O** Episcopus Frisingensis, Historicus clarissimus.

2. **B E R T H A M**, quae nupta fuit Marquardo seniori Duci Carinthiae, & Marchioni Stiriae.

3. **S O P H I A M**, quam *Salomon* Rex Hungariae sibi matrimonio junxit.

II. Ex posteriore uxore an sobolem suscepit, non constat. *Aventin. Onuphr. Pantaleon. Chron. Philip.*

N O T A.

H E N R I C V S IV. Imper. A. C. 1069 ex juvenili fervore (erat enim tum adolescens octodecim annorum) cum Archiepiscopo Moguntino egit, de dimittenda uxore *Bertha*, quam ante biennium duxerat: se ipsi cohibere non posse, & virginem eam adhuc esse, & virginem etiam dimissurum. Moguntinus omnia se effecturum promittit, modo *Henricus* sua autoritate efficiat, ut Thuringi decimas sibi solverent. Archiepiscopus igitur rem proponit, & eo deducit, ut Imperatrix in coenobium *Lorch* mittatur, & de hac re Synodus instituatur: interim ipse abijt in Thuringiam ad exigendas decimas, quas dandas esse dissuadet *Theodoricus* Marchio, vitricus & tutor *Eccardi*. Ideo armis agitur, & Imper. arcem Beichlingianam capit, urbem arci subjectam excindit, & *Theodoricum* fere Thuringia pellit. Interim dies dicta Synodo advenit, & Pontifex Roman. misit legatum suum *Petrum Damianum*, qui *Henricum* cogeret, ut repudiatam suam uxorem reciperet: & quidem serio id inculcatum est *Henrico*. Principes quoque amplexi consilium & auctoritatem Papae, Imperatori pariter hortatores fuere omnes, ut à consiliis divortii desisteret, animumque ad reginam adjungeret. Objecerunt ei atque exaggerarunt potissimum hanc politicam causam, quae ipsius animum percelli omnium maxime sciebant: Cavendum esse, ne isto divortio parentibus reginae causa defectionis praeberetur, gravissimumque incendium seditionis ac funesti belli exoriretur. His recte monitis paruit *Henricus*, & conjugem honorifice ad se recepit, & sequenti tempore jucunde ipsi cohabitavit, exque ea quinque supra dictos liberos suscepit. Quanquam enim difficile est, in maxima licentia moderari sibi, & suis cupiditatibus quasi frenos imponere: tamen laudabile illud *Henrici* institutum fuit, quod licentiam omnium rerum corruptricem exterminandam censuit, & ad imperii negotia curanda & promovenda deinceps animum adjecit. *Schaffnaburgensis. Chron. Spangenberg. fol. 183, 184. Cent. II. fol. 481.*

II A C T A P O L I T I C A.

I. Imperii occupatio.

I. **H E N R I C V M** IV, cum annum ætatis ageret quintum, (vel, ut alii volunt, quartum) pater *Henricus* III communis procerum Germaniae consensu Cæsarem designavit, illumque Aquisgrani A. C. 1054, ab Hermanno Archiepiscopo Coloniensi inaugurari curavit.

Observatio.

Hi in prima ætate delati honores *Henrico* exitio magis, quam praesidio fuere. Quanquam vero in eo fuit egregia animi indoles, quam rebus postea gestis mirabili eventu declaravit; tamen ejus exemplum documento est, quod puerum laudare, res sit difficilis: non enim res laudanda, sed spes est, ut ex *Cicer. Servius* refert. 6. *Aeneid.* Itaque recte monet *Tacitus lib. 4. annal.* Mobiles adolescentum animi non sunt praematuris honoribus ad superbiam extollendi, ne gliscat in malum insolentia. *Pa terra, cujus Rex puer est!* inquit *Eccles. cap. 10. vers.*

vers. 16. & inter cæteras comminationes divinas apud Prophetam est: *Dabo pueros Principes eorum.* Id, si ulla alia terra, certe Germania sub Principatu *Henrici IV.* experta est: uti ex sequentibus patebit.

11. A. C. 1084. Cum *Henricus* Romam expugnasset, seditiosum Papam *Hildebrandum* deposuisset, aliumque substituisset, qui *CLEMENS III.* dictus, ab eodem in festo Paschatis, una cum uxore *Bertha*, magna pompa & solennitate coronatus est. *Chronicon Spangenb. Chronic. Philippi. Dreserus.*

11. Imperii administratio.

Henricus IV. egit annum ætatis sextum, cum pater è vivis excessit: qui moriturus tutelam filii & gubernacula imperii matri; curam & educationem ejusdem *Conrado* cuidam nobili Suevo commendavit. *AGNETA* igitur mater *Henrici IV.*, prudentissima fœmina, tutelam filii sibi commissam gessit magna cum fide & diligentia, & de consilio *Henrici Augustani* Episcopi, per quinque annos in imperio pacem & tranquillitatem magna cum justitiæ & prudentiæ laude conservavit. Et quidem hoc exemplum prudentiam singularem arguit in *Agneta*, quod *Andræ* Regis *Hungariæ*, nuptias filiæ ejus suo filio *Salomoni* petentis, precibus locum dedit, & sic ex hoste infestissimo sibi amicum fecit fidelissimum. Cautè *Agneta* consideravit, quod ex levibus causis & eventibus sæpe in bellis maximi momenti res mutari soleant. Deinde ut affinitate firmatam amicitiam & cum aliis Principibus haberet; alteram filiam *Iuditham* Regi *Poloniæ* nuptum collocavit: & tertiam impuberem *Rudolpho* de *Reinfeld* / quem Ducem *Sueviæ* simul fecit, destinavit desponsam. *Aventin. lib. 5. Annal.*

Cum autem Status imperii moleste ferrent, sibi imperare fœminam, ex sua & Episcopi *Augustani* sententia: Ideo A. C. 1062. *Otto* *Regulus* *Bavariæ*, *Hanno* *Archiepiscopus* *Colonienfis*, & *Egbertus* *Dux* *Saxoniz*, patruelis *Henrici*, & alii, conveniunt, communicisque inter se consiliis id agunt, & machinatione quadam perficiunt, ut *Agneta* matri tutelam filii, adeoque ipsam administrationem imperii eriperent. Matrem *Agneta* cum filio hi proceres *Germaniæ* invitant, ut propius *Augustam* *Nemetum* veniat, interim navim in *Rheno* exorant, & puero *Henrico IV.*, ut eam perlustret, persuadent, ingressum abducunt *Colonias*. *Henricus*, cum se videret abduci, vim metuens, in *Rhenum* ex navi desilit; & sic periisset, nisi *Egbertus* *Marchio* simul in *Rhenum* desiliisset, & in maximo periculo

se & puerum servasset. Mater conturbata hac re quam casus obtulit, cum nihil contra auderet, in sapientiam convertit, ac se in monasterium contulit; ne amplius vitæ humanæ fraudes oculis perspiceret, (nam ex obtutu in intima viscera, penetratio ardorque nascitur,) seque odio procerum, suam rem agentium, liberaret. Tandem Romam profecta, vitam egit privatam, suam sortem æquo animo ferens, ibi diem suum extremum clausit, & in templo *S. Petronellæ* honorifice sepulta est. *Chronio. Hedonis. Schaffnab.*

Acta Henrici in Imperio.

1. ACTA TOGATA.

1. Cum matri *Henrici* *Agnetae* (postquam per quinquennium, ut diximus, imperium summa cum laude administrasset) à proceribus imperium abrogatum esset, *HENRICVM* fata ruentis imperii, annum agentem *XIII*, extruserunt ad gubernacula, objectum crudelissimis suorum odiis, perfidiosisque Pontificum machinationibus, & calidissime structis insidiis, difficillimis bellis externis ac domesticis, quibus patria conflagravit, per ætatem tamen nulla re parem iis avertendis aut amoliendis, quæ undique parabantur & intentabantur vi & fraude in Reipubl. perniciem. Ex domestica matris disciplina protinus in aciem productum velut ex umbra in lucem contra fortissimos hostes, & dimicando fortunam belli experiri, priusquam arma aut gestare posset, aut tractare didicisset, & Imperatoris obire, præstareque munus oportuit, priusquam, quæ militem decerent, cognovisset. Ei namque adolescenti nullum rectum ingenii cultum, ut mater instituerat, adhibuerunt: sed ut pro animi libidine, ac suo arbitrio viveret, permiserunt. Et sic corrupta *Henrici* adolescentia multis se vitiis polluit. Proceres etiam imperii neminem ad *Henricum* admittebant, nisi de sua voluntate accessisset, nec ipsi licebat, quos vellet, ad se admittere; satis haberet, quod venatione, & gaudiis ac voluptatibus corporis frueretur. Interim omnes pro lubitu grassati sunt, & tota Reipubl. compago conquassari visa est, tum quod illi imperii Administratores suam magis, quam publicam rem curasse videbantur: tum quod illi morbi gravissimi esse solent, qui à Capite defluunt; quibus illi fomenta præstiterant.

11. Vbi autem *Henricus* adolevit, & ad maturam ætatem pervenit, omnia sua consilia ad imperii tranquillitatem direxit, uti etiam eximia in eo virtutes excelluerunt. Quæ sequentes sunt.

I. AVTHORITAS. I. Cum inter Boleslaum Poloniae regem, & Vratislaum Bohemiae Ducem, dissidium atrox exstitisset, jamque ad arma deventum esset, & detrimenti multum utrinque datum; Henricus auctoritatem suam interposuit, & conventum indixit Misnae anno Christi 1071. ubi utrumque à dissidio & maleficio iussit desistere, eique se socium contra alterum professus est, qui primus arma sumturus esset. Ejus compositionis forma publice in templo Misnensi recitata est. *Fabrics.*

II. MAGNIFICENTIA. Anno Christi 1083 *Henricus* VRATISLAO Bohemorum Duci Moguntiae in conventu Principum attribuit titulum dignitatemque regiam, Moravorum regno in Bohemiam translato. *Aen. Sylv.* Plerique tradunt, Vratislaum Regem coronatum esse Pragae ab Engelberto Archiepiscopo Trevirensi, die 16 Maii, A. C. 1087.

III. MANSUETUDO. In *Henrico* mansuetudinis exemplum insigne inter alia tale est: *Rudolphus* SVEVUS Dux Saxoniae, qui à Pontifice Gregorio VII contra Henricum electus fuit Imperator, cum infelicitè contra Henricum pugnasset, non diu post exspiravit, & regio ritu Mersburgi sepultus est. Eo loci forte venit etiam Henricus Imperator, viditque sepulcrum adversarii splendidum: quod cum ægre ferrent quidam, & dicerent, non decere hostem Imperatoris ita honorari mortuum: respondit Imperator: *Iaceat ille, & eo quidem modo, quo voluit jacere; me vero splendor iste tantum abest ut offendat, ut optem & cupiam omnes meos hostes etiam splendidius sepultos jacere.* Otto Frising.

Imo animi moderationem, & inauditam in supplices mansuetudinem *Henrici*, etiam hostis ejus Dodechinus laudare coactus est: quod sicarios, in ipso facto deprehensos, impunitos abire jusserit; quodque Principes perduellionis reos in gratiam receperit.

IV. LIBERALITAS. Ab *Henrico* Imp. agmina pauperum sustentata fuisse traditur: qui eum domi in cubilibus; campis, in castris sequebantur. Nam & liberaliter eis prospexit, & in demortuorum locum mox alios substituit, ac in prædiis suis erogari eleemosynas largas præcepit. *Theat. Zuving. fol. 2425.*

V. JUSTITIA. Iustitiam severe administravit. Nam legem sanxit, ut jus omnibus aequaliter administraretur. *Constit. Imper.* Exemplum à *Fabricio & Spangenberg.* tale recensetur: FRIDERICVS Palatinus Saxoniae, frater Episcopi Bremensis, Weissenburgi prope Friburgum, ubi hodie cœ-

nobium Schipflis est, habitabat: Is prodicione conjugis suae illectus, à Landgravio Ludovico, qui in ditione Friderici venabatur, interficitur A. C. 1065. mense Ianuar. Et post triennium Friderici conjux nubit Ludovico, ex quo etiam liberos habuit. Sed Episcopus Bremensis defert hoc facinus ad Imperatorem: qui Ludovico diem dicit: quo tamen noluit comparere: ideo aliis artibus capitur, & in Gebichenstein turri biennium detinetur; ex qua tandem in Salam præcipitem se demittit, unde à saltu nomen retulit, dictus der Springer. Inde absolutionem petit à Pontifice Romano, & templum Hulderici Sangerhusiae aedificat: post secundo & tertio ab Imperatore captus semper mirabiliter evadit, & tandem fit Monachus in Reinhardtsbrunn / & reditus cœnobii Oldislebiensis multum auget.

Omnino *Conradus Urspergensis* tale *Henrico* IV Imper. tribuit elogium: *Pluribus, inquit, testibus confirmare poterimus, quod nemo nostris temporibus malis, ingenio, fortitudine & audacia, statura etiam, totaque corporis elegantia, visus fuerit fascibus Imperialibus illo aptior.*

II. ACTA SAGATA.

HENRICVS IV anno regni sui 9, ætat. 14, gladio accinctus est, bella gerere cœpit; ipseque bellicosissimus Princeps fuit, patriæ amantiissimus, Majestatis imperii vindex acerrimus. Nemo collatis signis pluries cum hoste conflixit, adeo ut M. Marcellum & Cæsarem Dictatorem supergressus, bis & sexagies pugnaret, semper victor exstiterit, ac divinitus protectus nunquam vulnus lethale accepit. Sed jam fatali quadam necessitate rerum conversiones & mutationes imminebant, ut humana quadam prudentia, quæ in fatis erant, mutari posse non viderentur. Quare è levibus causis belli discordiæque civilis cœperunt exordia.

I. HUNGARI, spreto Rege Andrea, ejus fratrem BELAM crearunt sibi Regem. Andreas igitur misit uxorem & filium Salomonem in Germaniam ad Imperatorem, eumque muneribus multis ad ferendum sibi auxilium invitavit. Imperator itaque geminum exercitum misit, quorum alteri Wilhelmus Thuringiae Marchio, alteri Episcopus Cirenensis præfuit. Sed cæsus est uterque. Nam Hungari, collectis omnibus copiis, Marchionem obsederunt. Ideo eruptione, cum comœatu interclusus esset, pugnandum fuit: ubi Andreas Rex ungulis equorum contritus, Episcopus trucidatus cum toto exercitu, Marchio in tumultu sese fortissime defendit, tandem se dedidit: qui ob virtutem salvus ab Hungaris dimissus, & legatus pro pace, ab Imperatore

ratore impetranda, missus est. Bela itaque rerum potitus regnum obtinuit. Andreæ filius Salomon, affinis Henrici, patriis sedibus exutus, opem ejus imploravit: qui cum in Franciam cum conjuge deductam honeste ac regiis sumptibus aluit. BELA autem cum triennium fere regno præfuisset, mortuus est: cujus filius GEISA sibi metuens ab Imper. sponte cessit regno, advocavitque Patrualem Salomonem, qui eo cum exercitu ab Imperatore missus, & regno inauguratus est. Ille ad annos tredecim pacem in regno autoritate Henrici IV Imper., cujus gener erat, conservavit. Anno autem Christi 1074 Geisa Belæ filius Salomonem ter in acie superavit. Salomon evocat Imperatorem, promittitque, si restitutus fuerit ab ipso in integrum, se regnum imperio tributarium facturum, & quinque ipsi urbes traditurum: quibus promissionibus motus Imperator, ipse in Hungariam movit. Sed Geisa omnem commeatum in munitas urbes avexerat: ideo Imperator re infecta recedere coactus est, ac ita Geisa regnum obtinuit; Salomon vero, frustra quæsitis hinc inde auxiliis, in solitudinem monachus factus sese abdidit. *Mechovius. Schaffnab. Bonfin. Chronic. Spangenb.*

11. *Henricus III* Imper. promiserat Bertholdo Duci Zaringiæ Ducatum Carinthiorum; sed *Henricus IV* filius Ludolphum quendam cognatum suum Carinthiis Ducem dedit: qua injuria Bertholdus graviter offensus cœpit de ultione cogitare, interque ceteros conjuratos magnas Henrico turbas fecit: & fuit hæc præteritio seu exclusio Bertholdi non minima sequentium turbarum causa. *Chronic. Philippi.*

111. A. C. 1069. *Henricus* Imper. contra Lusatios Vandaos movit, illorum regionem longelateque vastavit, multas urbes & arces expugnavit, diripuit, ignique tradidit, atque ita brevi tempore eos sibi subjecit, & ut pacem colerent, adegit. *Sigbertus.*

1V. *Henricum* è bello Sclavonico feliciter confecto revertentem exceperunt seditiosæ conspirationes Saxonum, quarum author & Dux fuit Otto frater Guilhelmi Marchionis Thuringiæ ex ignobili concubina satus, quem paulo ante Imperator ablegarat in Italiam, ut obligatam jurisjurandi religionem Italianam confirmaret in fide erga Imperatorem, & tributa usitata exigeret. In eo itinere, quod familiaris se insinuasset Principibus Italicis Otto, venit in suspicionem affectati imperii: nec temere. Socios primos conspirationis habuit Episcopos Magdeburgensem & Halberstadensem, *Magnum & Hermannum* Saxonæ Duces, *Vdonem* primum Marchionem Brandeburgensem, *Ecbertum* Mar-

chionem Saxonæ, & alios. Hos cum primo occursum fudisset Imperator ad Onestrum Thuringiæ fluvium, A. C. 1075, auxiliis Rudolphi Suevi, Welfi Bavari, Godefridi Lotharingici, Ernesti Marchionis Austriæ, & aliorum: Rudolphus bellum diremturus sese interposuit, & Saxonibus, si positis armis deditiorem facerent, persuasurum se Imperatori promisit, ne quid in illos durius statueret. Id cum non obtinuisset, Principibus deditiione captis, & in vincula coniectis, sed è custodia rursus elapsis, animi vehementius incanduerunt, & odia magis sunt exacerbata. Otto Bavarus, etsi prælio non interfuit, convictus tamen de insidiis vitæ Imperatoris structis, publicatis omnibus ejus bonis, per legem Salicam, qua capitale est in Principem conjurare, damnatus est. Ducatum Baviaræ Ottoni ademptum dedit Henricus Imperator Guelfo Azonis Ferrariensis filio, genero Ottonis; ea tamen lege, ut conjugem & socerum jurisjurandi religione abdicaret, aliamque uxorem duceret. Ex Guelfi istius progenie cœpit etiamnum florentissimum stemma Luneburgensium & Brunsvicensium Ducum.

OTTO vero dignitate bonisque privatus, in Saxoniam profectus, tumultus excitavit, & quamquam in gratiam receptus esset ab Imperatore; tamen nulla beneficii ratio vincere ejus animum potuit, quin Imperatori omnia faceret adversa. SAXONES ergo OTTO incitavit, ut jugum plane imperii excuterent: qui missis legatis causam rebellionis honestam prætexebant. Saxonum populus nulli nationi armis & fide secundus deprecatur, inquit Legati, ut jura avita & veterem libertatem sibi restituas. Respondit Imperator: *Injuria affectos defendam, & nemo opem meam frustra implorabit, modo innocens sit: sed qui inopes & pupillos defendo, pacem servari jubeo, latrocinia prohibeo, in eo officio meo satisfacio: & pietas est, id fecisse, non injuria. A DEO enim Princeps constitutus sum, & enssem fero, ut scelestos puniam, & bonos ac concordia amantes defendam.* Confer Rom. 13. v. 4.

Nihil vero hic sermo commovit animos Saxonum, quippe bello rem dirimendam censuerunt: Sed cum aliquando dubio Marte certassent, tandem manus dare coacti sunt. Nam Henricus Imperator hostes suos divina ope & singulari virtute vicit, & conditiones pacis petere coëgit; sed & veniam delicti petentibus dedit. Verum tanta in omnibus fere, quibus culpam Henricus ignovit, fuit ingratitudo, ut quanto majoribus beneficiis ab eo fuerant affecti, tanto majori odio adversus eum persequendum oblata occasione processerint. *Schaffnab. Vrs. Aventin. lib. 5.*

v. Jus majestatis Imperatoriae huc usque integrum conservatum est. Sed cum A. C. 1073. Hildebrandus Monachus (militi turbulento magis, quam pastori similis, & infausto veluti sydere natus) Pontifex Romanus electus & GREGORIUS VII appellatus esset, jura Majestatis contemni cœperunt, quasi ejus Principis, qui vitiis quibusdam suam juventutem polluerat, auctoritas nulla esset, nec in Pontifice creando necessaria. Et quoniam non decet eos diu deliberare, qui injuriam patiuntur: HENRICUS IV, Imperator, collectis copiis, bello instituit jus imperii & majestatis tueri: & forte rem integram servasset, si fides fuisset in iis Principibus, in quibus esse debebat, & nisi tam inopinata & periculosa conspiratio in ipsum facta fuisset. Interim Gregorius VII se opibus *Matildis* opulentissimæ fœminæ, & potentia Normannorum muniit, atque id magno studio egit, ut Saxonum animos jam satis exacerbatos incitaret vehementius. Sed artes hæc fraudibus plenæ haud felicem habuere exitum, & res ipsa docuit, quod parva integritas & exigua fides exspectetur ab iis, qui fraude & artibus creverunt. Et cum GREGORIUS VII directo sui instituti rationes in opus producere non posset, per obliquum, opera eorum usus, quos maxime Imperatori adversari sciebat, id efficere conatus est. Saxones ergo ad civile bellum incipiendum ac perficiendum concitavit. Sed quantumvis maximis collectis copiis arma Saxones adversus Imperatorem sumserant, Duce *Ottone*, quondam Baviaræ regulo, qui neglecta jurisjurandi religione Dominum suum persequi instituit; tamen divina adjuvante providentia *Henricus* Imper. eos vicit, & ad conditiones pacis accipiendas coëgit, magnæque strages hominum tunc A. C. 1075. 7. Idus Junii facta scribitur ab *Aventino lib. 5. Annal.*

Saxones hac clade accepta, Imperatorem multorum scelerum apud Pontificem Romanum accusarunt: qua ansa arrepta GREGORIUS Papa, cum res iis artibus, quas præsumerat exercere, non successisset, jam sese ex dominio Imperatoris liberare, & contra eum sibi subjicere conatus est. *Henricum* igitur, ut respondeat accusationi Saxonum, & quod sumpta pecunia Episcopos fecisset, citat ut Romæ die præfinito se sistat: ni pareat, anathema minatur. Quare Imperator legatos mittit, qui se excusent. Sed hi in vincula conjiciuntur, siti, fame, frigore excruciantur, & tandem ignominia causa circumducuntur, & urbe ejiciuntur. Papa quoque *Henricum* excommunicavit, & hac formula excommunicationem edidit: *Toto regno Germania atque Italia ei interdico, & omnes Christianos vinculo Sacramenti, quo se illi obstrinxerunt, exsolvo, & ne*

quisquam ei, ut Regi, obtemperet, veto. Imperator vero ubi hæc audisset, indignatus Synodum convocat Wormatiæ, conqueritur de hisce injuriis: & cum forte adveniret Cardinalis, cui notæ erant Pontificis artes, scelera Pontificis recenset, & beneficia, atque propterea eum indignum Pontificatu censet. Huic decreto subscribunt 26 Episcopi. Quo pacto crabrones excitavit. Nam *Gregorius VII* Papa fraude potius quam violentia nocuit *Henrico*, quosque fideles in Germania novit esse *Henrico*, spe præmiorum ac dignitatum proposita, ab eo abalienavit: aliorum vero animos largitionibus sibi conciliavit. Mille enim talenta quindecies, ut scribit *Aventin. lib. 5*, vitrim Clero populoque Romano distribuit. Et hanc pecuniæ vim Normanni hostes imperii, & *Matildis* Pontificis amica, contulerant. Itaque & *Rudolphus* Sueviæ Dux misere artibus Pontificiis deceptus, Princeps alias prudens & senectute venerabilis, eximia laude fortitudinis & integritatis in universo imperio præstans, cujusque fides ante perspecta erat Imperatori in prælio contra Saxones ad Onestrum, à suo affine & Domino dissentire cœpit, & diversas partes sequi. Nam etsi alienum à boni civis officio videbatur, Principis, cui fidem dedisset, Majestatem lædere, & talis Principis à quo affectus esset maximis beneficiis; persuasus tamen Episcoporum argumentis, quæ in speciem plena pietatis erant, non servandam esse fidem excommunicato, cum quo nulla juris aut officii societas esse debeat; ne judicaretur contra religionem facere, si non obtemperaret Pontifici, suscepit Cæsaris titulum, & Moguntia coronatus, mox imperium invasit, fretus & sua potentia, & studiis atque auxiliis Saxonum. Contulerunt se ad eum plures alii, aut veteribus aut novis injuriis Imperatoris irritati; ut, *Bertholdus* Zaryngiæ Dux; *VVelpus* immemor acceptæ ab *Henrico* Imper. paulo ante Baviaræ. Et præter hos Episcoporum magna colluvies, inter quos præcipui fuerunt Moguntinus, Coloniensis, Salisburgensis, *VVirtzburgensis*, *Magdeburgensis* & *Halberstadensis*. Vnde maximum civile bellum adversus *Henricum* exarsit: Ac sic Germani suo magno malo constabiliverunt dominatum Pontificis Romani. Cum autem *Henricus IV* tantæ conjuratorum potentia resistere posse diffideret, & ut sapientem decet, quævis potius consilio experiri, quam armis certare vellet, in Italiam iter suscepit, ut bonis conditionibus cum Pontifice hoste sibi infensissimo in gratiam rediret. Venit Canusium A. C. 1077, quæ arx erat *Matildis*: & quidem omni cultu regio abjecto, inedia, magnaue tempestatum incommoda perferens, exspectavit responsum.

sum. Gregorius Pontifex Canusii residens, per integrum triduum Imperatorem lanceis indutum, nudis pedibus super glaciem cruda hyeme ad portas stare sivit: nec nisi precibus *Matildis* exoratus admittere eum voluit: tandem ad pedes projectum & misericordiam implorantem anathemate liberauit, sub durissimis conditionibus, ut in controversia cum Saxonibus & aliis Papam arbitrum acciperet, ne quid interim pro imperio ageret; ut omnes subditos à juramento, quo sibi obstricti, absolveret; & tandem, ut in omnibus Pontifici cederet & obediret, suosque Consiliarios omnes dimitteret.

Quamquam autem *Henricus* IV existimavit, se bona fide cum Pontifice in gratiam rediisse, & propterea diutius in Italia commorabatur: tamen fraudem sibi factam re ipsa comperit. Nam Gregorius missis interim legatis, Saxones ad rebellionem incitavit, & Rudolphum Imperatorem electum sua auctoritate confirmavit, eique novo & inusitato exemplo auream coronam miserat, cum hac inscriptione:

Petra dedit Petro, Petrus diadema Rudolpho.
Petra, h. e. Christus, dedit Petro, id est, Episcopo, eam potestatem imperii: & *Petrus*, id est, Romanus Pontifex, dat tibi Rudolpho diadema, h. e. coronam Imperii:

Stadenſis hunc versum ita allegat:

Petra dedit Romam Petro: tibi Papa coronam.
 His rebus cognitis, *Henricus* clam ex Italia in Germaniam rediit, & nulla vel excommunicationis vel absolutionis habita ratione insignia imperii recepit. Quapropter mox se adversus istum novum Imperatorem, omnesque conjuratos, collectis copiis instruxit, & mira quadam felicitate, & presenti divino auxilio omnes suos adversarios bello superavit. Confluxit cum Saxonibus novem justis præliis. Quarto Rudolphus profligatus ad Elystrum fluvium A. C. 1080, idib. Octobr. eique à *Godefrido Bilione* circa ilia lethale vulnus inflictum; aliis etiam accurrentibus dextra manus abscissa est, & ambitione ejus clades maxima accepta à Germanis. Cum autem *Rudolpho* morituro dextera præcisa afferretur, ad astantes Episcopos dixisse fertur: condignam ego perjurii accipio mercedem. Ecce hæc est manus, qua Domino meo *HENRICO* fidem sanctissime juravi: Vos Episcopi videte, in quod me vestra monita sequentem collocastis solium! Ego quidem ex hac vita discedo, sed vobis rationes DEO reddendæ erunt. His dictis paullo post mortem oppetiit, & Mersburgi regia prorsus pompa sepultus est. *Vrſſ. Schaffnab. Avent. Chron. Spangenb. fol. 204, 205. Marian. Scotus. Sabellicus. Blond. Helmold. in hist. Slav. c. 29. Bonfin. lib. 3. dec. 1.*

VI. *HENRICVS* Imp., cæso Rudolpho anno G. 1081, totam belli molem è Germania convertit in Pontificem, repetiturus occupata ab illo Cæsarium jura, & labefactatam auctoritatem eorundem vindicaturus: & omnia quidem sibi felicissime subjecit, ac quicumque in itinere imperium detreçant, attrivit; sed Papa Romam præsiis & comatu munierat; ideo eam vespera Pentecostes obsedit, & in æstivis caloribus exercitum in proxima urbis loca distribuit, quibus præfecit Guibertum Episcopum Ravennatem, (quem *Henricus*, deposito Gregorio VII, consensu Episcoporum Brixie in Norico convocatorum Papam fecit, eumque *Clementem* III vocavit) qui vastando urbi plurimum nocuit.

Papa *Gregorius* scripsit ad status Teutonicos, ut circumspicte agerent in Imperatore novo eligendo, & ut caverent inprimis fidelis sit Pontifici Romano. Ideo præscripsit verba, in quæ juraret eligendus Imperator, (in locum videlicet Rudolphi) quæ sunt: *Ab hac hora & deinceps fidelis ero per rectam fidem beato Petro Apostolo, ejusque Vicario beato Gregorio; & quodcumque ipse mihi præceperit, sub his verbis, per veram obedientiam, fideliter, sicut oportet Christianum, observabo, &c.*

Saxones igitur & alii Principes convenerunt Bambergæ, & elegerunt *HERMANNVM* Ducem Luzelburgensem. At reliqui Principes, ne intestino bello Germania conflictaretur, electioni resisterunt; nihilominus tamen Saxones perrexerunt, & suum novum Imperatorem per Episcopum Moguntinum coronarunt die 26 Decembr. Hic *Hermannus* statim Franciam Orientalem diripuit, & sedem aulæ instituit Islebiæ, ubi tum temporis magnus proventus fuerat alliis. Ideo dictus est Rex aliorum, *Knoblauchs Kōnig*.

A. C. 1082. Tandem *Henricus* Imper. urbem Leoninam post Pascha in potestatem suam redegit: inde veteris urbis oppugnationem aggressus, multa per æstatem Romanis incommoda intulit, urbemque ex parte incendit, ut in eo tumultu eam capere posset; sed id frustra fuit. Quapropter iterum ab oppugnatione recessit, exercitu per vicina loca diviso. Anno vero sequenti, cum hætenus circa Romam ferè biennii spacio per Duces suos omnia vastasset, ad obsidionem urbis rediit, illam novo, eoque multo quam ante graviore conatu oppugnare instituit. Quo terrore perculsus Gregorius, Lateranum reliquit, ac *Rustico* nepote ad septem solia demisso, ipse cum Cardinalibus in arcem adscendit; ac Robertum, qui Alexio Imp. Orientis bellum in Græcia faciebat, ad sui auxilium advocavit. Cum irrita oppugnatione Vrbs de integro acridiligentia obsideretur, tandem 3 Non. Junias

ejus expugnantæ fortuna oblata: Nobilis quidam Germanus, muros in meridie supergressus, cum omnia Romanorum negligentia custodiis vacua animadverteret, ne clamore se ipsum proderet, manu contubernales accivit, ab iisque, cum & ipsi socios accersissent suos, mœnia capta. *Henricus* ingressus Capitolium occupavit, atque ibi se præsiidiis & munitionibus confirmavit. Inde *Rustico* ad deditiōnem compulso, ad Pontificem oppugnandum se contulit, atque omnibus obstructis exitibus ac rem arcis obsidionem admovit. Verum *Gregorius* præsentia se ejus, qui tot religionibus obstrictus, atque regno abdicatus esset, committere non ausus, ac simul à *Roberto*, quem tacitis *Desiderii* nunciis ad sui auxilium adventare audierat, maturam opem exspectans, colloquium recusavit. Quod ubi Romani cognoverunt, continuo à *Gregorio* defece- runt. Relistentibus Romanis, *Robertus* Urbem oppugnare parans, ab amicis *Gregorii* porta Flaminia est introductus: ingressus autem cum non reciperetur, regiones Urbis proximas, illato ædificiis ad terrorem incendio, devastavit, ac multis (ut res tulit) præliis cum Romanis editis, tandem pervenit in Capitolium. Inde compulsi ad deditiōnem Romanis, ad arcem progressus, munitionum repagula, quæ exitus intercludendi causa ab *Henrico* fuerant objecta, refregit, ac *Gregorium* arce eductum incolumem Laterano restituit.

Eo profecto, Romani collectis ex magno pavoris animis, *Henricum Senis* revocarunt, atque ultro cum *Clemente* advenienti portas Urbis aperuerunt, A. C. 1084, Kalend. Aprilis: qui urbem, porta Lateranensi, ingenti cum gloria biduo ante diem *Palmarum* ingressus, in Lateranum divertit, & Papam in arce S. Angeli obsedit: unde tamen ille *Salernam* ad *Normannos* aufugit, ubi etiam anno C. 1085 mortuus est. Inde Imperator, concione advocata, crimina ad se de *Gregorio* delata, & adventus sui rationem exposuit, ac triginta è factione sua *Episcopis* ad Concilium adhibitis, *Gregorio* rursus damnato, *CLEMENTE* ex eorum auctoritate suffecit, ac postridie in die ipso *Palmarum* per *Mutinensem*, *Bononiensem* & *Cremonensem* *Episcopos* consecravat. Ab eodem Imperator est renunciatus in festo *Paschatis*, cum uxore *Bertha*. Sed qui successerunt *Gregorio*, quanquam pulsi urbe & exules, tamen telam scelerum & malorum ab illo inchoatam præclare pertexuerunt: omnibus enim perfidia & sævitia modis Imperatorem oppugnarunt. In ea expeditione *Henricus* quoque castigavit *Normannos*, qui Pontifici adhærebant. *Chron. Spangenberg. Trith. Sigebertus. Chron. Thuring. Chron. Hedion. H. Mutius lib. 15. fol. 134, 135. Chron. Funccii.*

v i i. Absente Imperatore, *Welfus* Augustam occupat; quam mox, ubi rediit *Henricus*, recepit. Saxones reparatis à *Rudolphi* interitu viribus, Imperatorem (ut supra dictum) Pontificis jussu fecerant *Hermannum*, *Lucelburgicæ* Principem, *Isle- bii* ad *Hercyniam*: qui A. C. 1086 *Henrico* ad *Wurtzeburgum* superato urbe potitus, sed mox inde repulsus, cum recepisset se in *Saxoniam*, instauraturus bellum, desertus est à sociis. Is tandem in oppugnatione vel lapide è muro præcipitato, vel, ut alii malunt, ruina portæ, cum multis aliis oppressus, miserabiliter interiit A. C. 1087. Hujus exemplo nil territus *Ecbertus Marchio Saxonie*, imperium arripuit: sed cum A. C. 1090, in molendino *Eysenbüttel* in sylva prope *Numburgum*, cum paucis divertisset, *Cæsariani* equites, itinera explorantes, ex molitore audiverunt, *Ecbertum* ibi esse: & velociter eum obruerunt, ac fortissime dimicantem trucidarunt. Imperator hoc hoste sublato, *Misniam* dedit *THYMONI* Marchioni in *Landesberg* / cujus posteritas hoc ipso tempore rerum potitur feliciter. *Thymo* tamen hic, cum operam suam Imperatori probare vellet in oppugnatione arcis cujusdam, cecidit; & ejus filii ad possessionem provinciæ admissi non sunt, nisi post annos 36, cum *Lotharius* imperaret. *Chronic. Spangenberg. cent. 11, fol. 741. Sigebert. Chron. Thuring. Chron. Philip. Vrsb.*

Quod igitur *DEVS* humilibus sibi confidentibus gratiam dare soleat, exemplo *Henrici* Imp. comprobatur evidentissime, qui omnes suos adversarios bis & sexagies in acie pugnando vicit, ipsumque adeo *Gregorium VII* in ordinem redegit, Roma eiecit, alio à se Pontifice sua auctoritate constituto: & sic divina ope suam Imperatoriam dignitatem illibatam vindicavit & conservavit. Victoriæ autem, quibus adversus hostes usus est, divinæ præsentia curæque de Imperio argumentum præbent. Nec enim numero hominum, sed divino beneficio conceditur victoria: ut scribit *Appian, lib. de Hist. bell.* soletque æquitati & justitiæ jungi. *Ammian. Marcell. lib. 23.*

Domestica mala.

Cum autem *DEI* beneficio suis ab hostibus liberatus esset *Henricus IV* Imper., domestica mala eum affligere cœperunt, iisdem Pontificis artibus excitata. Nam proprii ejus filii persecutionem adversus suum patrem & genitorem susceperunt: quæ mala tanto eum gravius exercebant, quanto domesticæ curæ dolor interior esse solet, quanto difficilius est cum suis affectibus pugnare.

1. *CONRADVS* primogenitus, jam Cæsar deli-

designatus, ab *Urbano* II Pontifice contra patrem instigatur: ex cuius (*Urbani*) auctoritate regnum adversus patrem suscepit, ac per *Mediolanensem* Episcopum *Anselmum* Regem coronari se passus est. Pater igitur *Henricus* Comitibus celebravit, & filium rebellem abdicavit & proscripsit. *Conradus* autem aliquanto post inopina morte abreptus extinguitur A. C. 1101, anno defectionis nono. Sepultus *Florentiæ*. *Sigebertus*.

11. *HENRICVM* minorem natu filium Imperator *Henricus*, spe melioris frugis, filio *Conrado* abdicato, successorem sibi elegerat, & in sua verba jurare fecerat, nunquam eum à patre defecturum. Verum *Paschalis* II Pontificis Romani (qui *Urbano* II successit) miris artibus seductus adolescens, & aperta vi & fraude patrem tanto tristius persequi cœpit, quanto majores imperii vires patris auctoritate acceperat. Non hic jura sanguinis, non cura pietatis, non pudor retardare eum, aut deterrere ab armis impiis adversus patrem potuit. Omnia namque consilia adversus patrem direxit, & acta *Gregorii* VII firma rata habuit, causamque Pontificis tutandam suscepit, Saxonibus ejus partes sequentibus, & plerisque Imperatorem deferentibus, ut habet Proverb. *Plures orientem quam occidentem solem colunt*; juveni magis adhærere, quam seni solent. Patrem igitur *Moguntia* obsidere conatus est. Sed inde digrediens *Norimbergam* cepit post obsidionem duorum mensium, cujus muros dejecit, inde *Ratisbonam* venit. Pater cum exercitu filium sequutus, eumque favore populi *Ratisbona* ejecit. Prælium cum filio committere voluit, & congressi fuissent, nisi Principes se interposuissent: ante prælium tamen dicitur orasse milites, ut parcerent filio, ne in peccatis suis interficeretur. Consilio eorundem Principum Imperator scripsit ad *Paschalem* Papam, ut cavere vellet, ne sanguis Christianorum perfide funderetur, se, si sibi imperium cum dignitate avita reservaretur, omnia facturum, quæ obedientem filium Ecclesiæ decerent: sed nihil responsi accepit. Interim filius suavis amicorum in gratiam cum patre, qui ad confluentem *Mosellæ* fugerat, redire se velle simulans, habitu, quam posset, miserabili assumpto, erroris veniam petivit. Et quoniam benigni patris ira in filium nulla est, teste *Menandro*, veniam ab indulgentissimo patre facile impetravit, dato rursus jurejurando se in patris potestate futurum; agnosceps recte, patre superiorem filium esse velle, turpe esse. Deinde rogat patrem, ut, quas secum haberet copias, dimitteret: siquidem jam in gratiam redissent. Pater, ut erat rogatus, dimisit suum exercitum, & e confluenta *Mosellæ* atque *Rheni* paucis comitatus,

una cum filio ad conventum *Moguntia* habendum proficiscitur. Verum cum ad urbem *Bingium* pervenisset, Imperatori annunciatum est, ingentes copias adversariorum adesse: filius patrem blande affatur; Paulisper tibi in urbem secedendum est, pater, donec illos tibi placem, & vos in gratiam redigam. & jurejurando sua dicta confirmat. Pater credidit filio juranti, sed suo exemplo testatus illud *Ovid.* 3. *de arte amandi*:

Non cito credideris, quantum cito credere ladat. Postquam ergo pater *Bingium* urbem intravit, portæ urbis clauduntur, & ministri Imperatoris oppido exclusi diffugiunt, & jussu filii custodes patri adhibentur, ne fuga elabi posset. Deinde post, celebratis *Moguntia* comitiis, *Henricus* filius legatum ad patrem mittit, qui denunciaret ex decreto Concilii, siquidem salvus esse vellet, insignia Imperii sibi traderet. Paruit igitur necessitati, & quædam tradidit, quædam vero sibi retinuit: captivus deinde *Ingelheimum* deductus est. Atque cum se ipsum omni honore Imperii privare noller, & propterea insignia quædam retinisset, missi sunt tres Episcopi: *Moguntinus*, *Coloniensis*, & *Wormatiensis*, qui ipsi invito insignia auferrent. Cum autem causam ab iis requireret tam severe in se inauditum à Concilio prolata sententiæ: *Quia tu*, dixerunt, *Episcopatus, Abbatias, omnesque dignitates Ecclesiasticas venales habuisti: quia nihil legitimi in legendis Episcopis observasti: ob has res Pontifici, Principibusque Germania placuit, te non solum piorum communione, sed regni etiam possessione deturbare.* Tum Imp.: *Quoniam me Ecclesia dignitates vendidisse arguitis, inquit, dic Moguntine, dic Coloniensis, per nomen aeterni DEI, quam à vobis mercedem exegi, cum vos vestris Ecclesiis praposui, quas omnium amplissimas esse ac fructuosissimas constat?* Responderunt: *Nihil.* Et Imperator, *Gloria Deo in excelsis*, dixit, *quod in hac parte fidelis inventus sum. Cur igitur, si officium erga vos retinui, aut me hujus criminis incusatis, aut vos duces sociosve eorum prabetis, qui fidem ac jusjurandum Regi datum fefellerunt? Sustinete parumper, & naturalem ætatis mea jam exacta terminum, qui longe abesse non potest, expectate; aut si regno me spoliare constituistis, præstuite mihi diem, in quo manibus meis insignia mihi detrahant, eaque filio meo ultro imponam.* Repugnantibus illis, & se negotium, de quo missi fuerant, acriter, si resisteret, confecturos minantibus, *Henricus* paulum ab eis secessit, & cum paucis, qui aderant, amicis consilium contulit: atque ex eorum sententia, quod se ab armatis circumventum secus facere non posse cerneret, afferri ad se insignia ac vestem regiam jussit: atque iis or-

natus in sellam adscendit, atque ita verba fecit: *Hæc regia Majestatis insignia, æterni Regis pietas, & Principum regni consors voluntas mihi tribuit, quæ vi nulla tueri paratus sum: nam intestinum malum, ut suspectum nunquam habui, sic neque etiam cavi. Quis enim tantum aut in amicis furoris, aut in filiis impietatis harere posse existimaret? Verum unius DEI ope, & vestro pudore defendam. Quod si vos neque DEI, neque honoris vestri rationem habebitis, vim patiar, quam propulsare non possum.* Hæsitantibus autem super his verbis cæteris, tum Moguntinus: *Quid dubitamus, inquit, ô socii? Nonne officii nostri est, Regem consecrare, & consecratum induere? Cur igitur, quem induimus, non merito exuamus?* Statimque impetu facto *Henricum* adorti, coronam ei de capite detraxerunt, ac de sede remotum purpura cæterisque insignibus spoliarunt. Tum Imperator novitate rei pene attonitus: *Videat DEVS, inquit, quam inique adversus me agatis: ego quidem delicta juventutis meæ apud justum judicem luo, nempe ignominiam patiens nulli ante Regum illatam: neque vos tamen noxia expertes estis, qui contra Regem vestrum insurrexistis, & sacramentum sefellistis, quod semel jurastis. Vlciscatur vos DEVS, quemadmodum ultus est eum, qui prodidit Christum Dominum suum.* Illi vero his spretis ad filium cum insignibus perrexerunt, eumque condecorarunt. Ita *Henricus V*, ab universis Principibus Rex iterum declaratus, atque ab Apostolicis Legatis per manuum impositionem confirmatus. Luxit hoc ipso tempore Cometa, Dominica I jejunii, usque ad Dominicam VI. Quo absque dubio significatum est, cælum ipsum facinus tam nefarium horrere, & vindictam divinam minari.

Cum autem *Henricus V* in Alsatiam proficisceretur, ut jurejurando addictos incolas in suam fidem reciperet, populi istius terræ, ob inauditum facinus, quod adversus suum patrem perpetrarat, imperium ejus detrectarunt, & cæso exercitu ejus in seditione ipsum in fugam converterunt. *Henricus V*, hanc cladem fraude patris factam existimans, gravius in eum animadvertere voluit. Sed pater ab amicis, qui ejus rebus studebant, admonitus, fuga sibi consuluit, & Leodium ad *Henricum* Ducem Lotharingiæ pervenit, qui ejus vices miseratus, eum tutandum recepit. Ibi Imperator tragædiam suarum calamitatum scripsit ad Philippum Regem Franciæ, monuitque omnes Principes Germaniæ, ut sibi à fraudibus Romanæ Ecclesiæ caverent, nisi sacerdotum intolerabile jugum subire mallent.

Postquam vero *Henricus V* cognovit patrem Leodii esse, adductis copiis eo properat. Parens

deprecatur vim, & ut à sui persecutione desistat, orat. Filius contra per vim Leodium ingredi conatur, sed magna cæde repellitur. Hinc Coloniæ festino itinere regreditur, sed non recipitur: Ideo convocato exercitu eam obsidet, sed nullo suo emolumento, cum obsessis, quam obsidenti, propter frequentes eruptiones, similior esset. Cum obsidio solveretur, iterum parens deprecatur vim: sed ipsi indicitur conventus Aquisgrani, ubi se sistat. Cum vero nec salvus conductus daretur, nec temporis ratione cum amicis adesse posset, nihil agitur. Interim ipse Leodii mortuus est: uti suo loco dicemus. *Vrßperg. Spangenb. Pantal. Chron. Hedion. Cosmogr. Munsteri, fol. 594, 595.*

III. ACTA ECCLESIASTICA.

1. A. C. 1059, Romæ sub NICOLA O II, Papa Concilium LATERNANENSE celebratum est, in quo BERENGARIUS Turonensis suam sententiam de Eucharistia revocavit ea verborum forma, quæ exstat in *Decret. Dist. 2. de Consecrat.* Ego BERENGARIUS Ecclesiæ Andegavensis Diaconus anathematizo hæresin, de qua infamatus sum, quæ adstruere conatur, panem & vinum in altari post consecrationem solummodo sacramentum, & non verum corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi esse, & non posse sensualiter, nisi in solo Sacramento, manibus Sacerdotum tractari vel frangi, aut fidelium dentibus atteri. Consentio autem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ & Apostolicæ sedis, & ore atque corde profiteor, de Sacramentis Dominicæ mensæ eandem fidem me tenere, quam Dominus & Venerabilis Papa Nicolaus, & hæc sancta Synodus, autoritate Evangelica & Apostolica tenendam tradidit, mihiq; firmavit, scilicet *panem & vinum* quæ in altari ponuntur, post consecrationem non solum sacramentum, sed etiam *verum corpus & sanguinem Christi* esse, & sensualiter non solum Sacramentum, sed in veritate manibus Sacerdotum tractari, frangi, & fidelium dentibus atteri, &c.

Hanc confessionem Berengarii Romæ coram 114 Episcopis editam misit Papa Nicolaus per urbes Italiæ, Germaniæ, Galliæ, & ad alia loca, ut Ecclesiæ, quæ prius doluerant de averso atque perverso, postea gauderent de reverso atque converso. *Hæftenus Decret.*

V S V S.

Hoc Concilium Romanum, in quo Berengarius suam sententiam revocavit, allegat *Bellarmin. lib. 3. cap. 24. de Eucharist.* pro transsubstantiatione probanda.

Verum

Verum glossa illi capitulo (in quo palinodia Berengarii continetur) ascripsit, *nisi sane intelligas verba Berengarii, in maiorem incidere haresin, quam ipse foverit.* Verba hujus palinodiae ab Humberto quodam Germano sunt descripta, homine inerudito & insulso. Dicitur in illo capitulo, *ipsum verum corpus Christi tractari & frangi manibus Sacerdotum, & fidelium dentibus atteri;* quod Bellarm. interpretatur, *non nudum signum, sed signum habens realiter conjunctum Christi corpus, ibi praesens existens, frangi & teri: non tamen in se, sed in signo.* At verba Concilii plus videntur dicere, ideo Rosensis lib. 2. contra Oecolamp. dicit, *quia Berengarius in alterum latus nimis exorbitasset, ideo Concilium plus a quo in alterum nunc trahi.* Quidam verba Capituli sic explicant, quod conferantur *in sensu*, & *in veritate.* *in sensu* referri ad Sacramentale symbolum panem, *in veritate* pertinere ad Christi corpus: dici autem in veritate corpus Christi tractari, frangi, teri, non *καθ' αὐτό* *κακῶς*, sed *ἐν ὀνόματι καὶ μυστικῶς*, prout unitum est benedicto pani, sicut in veritate descendit Spiritus S. quatenus columbae descendenti peculiariter fuit unitus. Hanc explicationem an verba decreti ferant, in medio relinquimus, illud solum monentes, quod *Bellarminus* ex ipsis Concilii verbis non possit transubstantiationem probare: ideo confugit ad scripta eorum, qui tum temporis floruerunt, *Lanfranci, Guilmundi, & Anselmi.* At si vel maxime illi docerent transubstantiationem, nihil tamen aliud, quam suam proponerent sententiam. *Bellarmino* autem propositum erat, ostendere, quod sub fulmine anathematis in Conciliis definita sit transubstantiatio.

11. NICOLAUS II mortuo, Cardinales Romae substituerunt Episcopum Lucensem Anselmum, patria Mediolanensem, & legationem miserunt ad Imperatorem, petiveruntque eum confirmari. Imperator, cum se in scio hunc elegissent contra juramentum, eum confirmandum negavit. Sed Cardinales perrexerunt, & Anselmum consecraverunt mense Octobri A. C. 1061. qui se nominavit ALEXANDRUM II. Cum autem ann. 11. & mens. 6. sedisset, mortuus est A. C. 1073. Successit ei GREGORIUS VII. ante *Hildebrandus* (rectius *Hellebrandus*) dictus. Hic patria Senensis, Bonicii cujusdam fabri filius, initio Monachus Cluniacensis fuit; sed claustrum angustias non ferens, Romam profugit: ibi saepe Pontificatum affectavit: tandem *Alexandro II.* mortuo, & adhuc pene calente, eadem hora vespere *Hildebrandus* a suis militibus, sine assensu Cleri ac populi, est inthronizatus; & sic papatum rapuit. Unde non immerito

Henricus Imperator in Epistola quadam inter cetera sic scribit: Dominus noster Jesus Christus nos ad Regnum, te autem non vocavit ad Sacerdotium. Tu enim his gradibus adscendisti, scilicet astutia pecuniam, pecunia favorem, favore ferrum, ferro sedem pacis adiisti, & de sede sedem pacis turbasti. Haec Imp. verba. Vicarius ille Satanæ *Hildebrandus* adversatus est *Henrico IV.* Imper. quem bis excommunicavit, ejusque crebro meminit *Venericus* Episcopus *Vercellensis* (qui hoc tempore floruit) in libro de unitate Ecclesiae & schismate inter *Henricum IV.* Imp. & *Gregorium VII.* Papam. Primus hic *Gregorius VII.* fuit, qui majestatis Imperatoriae jus convellere, & diris Imperatorem devovere ausus fuit: siquidem nullum scelus intentatum reliquit. Nam humanas traditiones auxit: Matrimonium Sacerdotum damnavit: Omnibus Pontificiis superstitionibus fuit deditus: Magistratum contempsit: Cardinales, si qui boni virierant, abjecit. MAGIAM exquisitè didicit, & exercuit: pacem Germaniae horribiliter turbavit, ut multum innocentis sanguinis funderetur, sicut ex praecedentibus patet: privatim etiam crudelis fuit: proditioes multiplices exercuit: perjuriis fuit infamis. Scelera ejus omnia literis comprehendere non possunt. Tandem Roma ab Imp. ejectus, Salernum in exilium abiit, ubi & vitam finiit A. C. 1085. Quo anno *Henricus* Imp. conventum celebravit Moguntiae, in quo praesentibus & consentientibus Episcopis Italici, Gallici & Germanici, acta *Hildebrandi* adversus Caesarem reprobata, contraque Caesaris approbata: omnes item Episcopi, qui seditiosis se aggregant, dignitate privati sunt. *Benno* Cardinalis in vita hujus Pontificis. *Vrster. Schafnab. Sigebert. Marian. Scot. Lambertus.*

111. A. C. 1088. VRBANUS II. Pontifex Romanus, Otto prius vocatus, natione Gallus, ex oppido Galliae Castilio oriundus, *Matilda & Roberti* Normanni ope, qui antecessorem (VICTOREM III.) in Romanam collocaverant cathedram, quinto à morte Victoris mense, Pontifex Romanus electus, *Clementi III.* qui adhuc erat in vivis, oppositus, ac *Urbanus II.* appellatus est. Hic vestigiis *Gregorii VII.* insistens, confirmavit quaecunque ille egerat, licet paulo post exclusus Roma diu oberravit. Dum autem vagatus est, tum in Italia, tum in Gallia, Synodos celebravit, quibus *Clementem* & ipsum etiam Imperatorem excommunicavit; & ipse vicissim à *Clemente* excommunicatus est: Imò in Moguntina Synodo, praesentibus Episcopis pluribus, & ipsius *Clementis III.* Legatis, sacrilegii & irreligiositatis accusatus & convictus in impiorum numero computatus est. *Avant. Placina, Sigeb.*

Sigeb. Onuphr. Naucler. Crantz. Vincentius. Hic *Urbanus Conradum* filium Imp. *Henrici* instigavit, ut patri rebellaret, regnumque in Italia sibi sumeret: per quem, cum biennio jam Roma pulsus fuisset, Romam reductus est. Urbanus igitur restitutus multas Synodos ad constabiliendum Antichristi regnum celebravit, interque alias, cum A. C. 1095 in Gallias venisset, ad Clarum montem Synodum convocavit, in qua adfuerunt Archiepiscopi 12, & Episcopi & Abbates ad 300, ubi pronunciavit Ecclesiam ab omni servitute Regum liberam, ac proinde investituram à Laicis recipiendam non esse: præcepit jejunium Quadragesimale incipiendum à laicis in die Cinerum, à Clericis autem ipsa Dominica Quinquagesimæ. Inde aliquot prolixas Orationes habuit, quibus suasit expeditionem ad Terram sanctam recuperandam: dimisit etiam Episcopos & Abbates ad adhortandam plebem. Cumque res esset magni momenti, sanxit, ut quotidie preces ad S. Mariam Virginem à Clericis funderentur, & salutatio Angelica multis vicibus recitaretur, quas ut numerare possent, iussit Clericos globulos ligneos in funiculo habere: id quod postea ad plebem pervenit, & funiculi cum globulis dicti sunt *Pater noster*, quod Oratio Dominica etiam aliquot vicibus ad hosce globulos recitaretur. *Baron.*

Cum igitur anno sequenti in Galliis convenissent, qui expeditionem sanctam in Palæstinam suscipere volebant, Papa eos iussit ex rubra lana crucem facere & humeris affigere. Tanto enim numero Christiani mare transierunt, ut Occidens universus demigrare visus sit in Orientem. Fuerunt enim 600000 pedum, & 100000 equitum, quorum alii terrestri itinere in Thraciam, alii maritimo per Venetorum ditionem profecti sunt. Sed de hoc toto numero post triennium vix 400000 fuere reliqua. Appellatur *bellum sacrum*, estque pio zelo susceptum, sed piorum sanguine multo gestum. Dux præcipuus fuit *Godefridus Bilionensis Lotharingus*, cum fratribus *Eustachio* & *Balduino*. Reliqui duces erant Hugo Magnus Philippi Gallorum regis frater: Rogerii Apuliæ Ducis frater Boamundus: Robertus Normanniæ Dux, (qui Ducatum suum vendidit Wilhelmo fratri suo Regi Angliæ 100000 libris) & Robertus Comes Flandriæ. Primus conflictus Christianorum cum Saracenis, ubi victores exstiterunt, 9 Calend. Mart. anno Christi 1097 factus est. Eodem anno Nicæa urbs, Synodi Nicenæ memoria celebris, à nostris expugnata est: feliciterque repulso exercitu *Solimanni Sultani* Turcorum, qui digressus ab urbe incubuerat, reliquas Asiæ provincias, Lycaoniam, Ciliciam, Mesopotamiam, Comagenam, quatuor annorum spatio, pene o-

mnibus cæsis, partim fugatis inde Turcis, perdomuerunt.

A. C. 1098 ANTIOCHIAM ad Orontem fluvium, novem mensium difficili obsidione fatigatam, tandem Christiani expugnarunt die 3 Junii, (al. 31 Maii) cæsis Saracenorum 100000.

A. C. 1099 HIEROSOLYMA capta, & Saracenis erepta est à Christianis 15 Iulii, die Divisionis Apostolorum, feria 6, hora qua Christus mortuus est, die 39 obsidionis. Robertus Monachus scribit, Tantum ibi humani sanguinis fusum, ut cæcorum corpora unda sanguinis impellente natarint ac fluitarent.

Hac victoria parta *Godefridus Bilionensis*, Princeps Lotharingiæ, qui, obstupentibus omnibus, primus conscensis & superatis mœnibus in urbem Hierosolymam irruperat, communi omnium consensu primus Rex *Hierosolymorum* creatus est: sed regni titulum & insignia ideo se recipere nolle dixit, quod indecens duceret, Diadema aureum hominem peccatorem gestare ea in urbe, in qua Salvator Mundi, æternus Rex, *spineam coronam* suo sacratissimo sanguine madentem gestasset. Vnde tale Epigramma:

Laurea non hominem gestare, nec aurea Regem

Fas, ubi Rex Divum spinea ferta tulit.

Tradunt itaque Coronam spineam ei esse impostam, flexis genibus ad sepulcrum Dominicum procumbenti, forte ut testaretur, se Christo caput & vitam suam donare, & ad illius exemplum in hac vita spineum diadema se non aspernari, dum modo post mortem, vitæ æternæ gloria, spinis Christi parata & acquisita, ornandus & coronandus sit. Et quidem anno sequenti qui est A. C. 1100, 18 Iulii, ad DEVM commigravit, eique successit frater ejus *Baldwinus*, qui regnavit ann. 18.

Tertia fuit hæc expugnatio urbis Hierosolymæ ab excidio ejus sub Vespasiano. Primum enim A. C. 615, imperante Heraclio, expugnata est à Persis, qui per Iudæorum manus ad 90 millia hominum interfecerunt. Nam Christianos Iudæi à Persis emtos necaverant. Deinde à Saracenis capta est A. C. 636. Tertio hoc anno Christiani eam recuperarunt, multasque præterea circumquaque urbes ac regiones subegerunt. Regnum Hierosolymæ tantum 8 Christiani Reges tenuere annis 88, usque ad annum Christi 1187. quo, Christianis inter se dissidentibus, in Saracenorum potestatem rediit. tam brevis temporis spatio regnum hoc constitit multo Christianorum sanguine, multis regnis preciosiore. *Fucherus. Guilelmus. Blondus.* & alii rerum Gallicarum, Germanicarumque Scriptores.

IV. Eodem anno, quo Hierosolyma capta est, auctor ejus VRBANVS II. Papa, qui debitum hujus tam prosperæ rei fructum ferre non potuit, mortem oppetiit. Successit PASCHALIS II. Hic Pontifex non à legitimo Magistratu Henrico IV Imp., sed ab illius filio seditioso, CONRADO, approbatus est, ac telam scelerum & malorum, ab antecessoribus GREGORIO VII & VRBANO II inchoatam, præclare pertexuit. Romæ Concilium indixit, ad quod Henricum citavit: qui cum ad diem dictum comparere recusaret, Papa eum excommunicavit. Porro filium HENRICVM contra patrem suum excitavit ut eum persequeretur, & imperio deiceret, uti supra dictum. Mortuum Henricum IV è sepulcro ejiciendum curavit. Militum turmas conscripsit, & aurum à Rogerio, Sicilia Comite, mutuo accepit, ut Antipapas tres, qui in ipsius locum successivis temporibus à Romanis electi fuerant, compesceret, & quidem ipse aliquandiu rebus suis fuga consulere necesse habuit. *Aventinus. Balau. Otto Frising. Plantina Vrsp. Blond. Crantz. Naucerus. Marian.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

I. TÀ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

Paterni amoris erga filium impium declaratio. HENRICVS IV paulo ante mortem in argumentum datæ veniæ atque in pignus amoris paterni filio HENRICO V annulum & ensen suum misit, monuitque, ne suis adversariis nimium confideret, nisi forte eos ipsos sibi maxime adversantes experiri vellet.

Et hic Henricus IV suo exemplo testatus est, nullum esse affectum in homine, qui vincat paternum affectum. Quocirca *Quintilianus declam.* 322 recte scribit, affectus paterni nunquam ita minuuntur odio, ut non ad naturam suam revertantur. Et sane si admonitioni patris sui Henricus V attendisset, haud in tantas, quæ eum postea manserunt, calamitates incidisset. Viris sane sapientibus facile quis persuaserit, tria verba ubi dixerit: sed quos cupiditas agit, & fata premunt, aliorum dicta non facile admittunt.

II. TÀ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

A. C. 1106 HENRICVS IV, curis & ærumnis exhaustus, & tot injuriis fractus, Leodii diem clausit extremum, ætatis 56, imperii anno 50, inchoatis, à morte patris 49. *Vrsp. pergensis.*

III. TÀ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

Cadaver Henrici ut hominis excommunicati, toto quinquennio, sarcophago lapideo inclusum, extra templum Spirense stetit, Pontifice Paschali id sepeliri vetante. Demum an. Chr. MCXI Henricus V patrem excommunicationis vinculo solutum Spiræ insigni pompa funebri terræ mandari curavit. *Vrsp. Aventinus. Chronicon Spangenb. Chron. Philippi.*

V S V S.

I. HENRICVS fuit speculum humanæ calamitatis & miseriæ. Nam *Sigon. lib. 9. de regno Ital. & Helmoldus* recitant, illum eo miseriarum redactum, ut ab Episcopo Spirensi sibi victum dari apud Spiram in æde D. Mariæ à se constructa petierit, se haud inutilem Clericum fore, quod literas calleret, & choro inservire egregie posset. Neque tamen id ipsum ab ingrato Episcopo obtinere potuit. Suspirans igitur Imperator, & multis effulis lacrymis ad circumstantes conversus inquit: *Miseremini mei, vos saltem amici mei, quia manus Domini tetigit me.* Et paulo post mœrore confectum miseram exhalasse animam.

II. Etsi autem vicerunt magnanimitatem & fortunam Henrici IV. Imper. adversa fata publica; ostendit tamen DEVS illustribus & tragicis summorum Principum exemplis, adesse se Ordini politico & legitimis magistratibus, hosque tegere ac tueri, & injustas ac seditiosas molitiones elidere ac pessundare, juxta dictum: Qui gladium acceperit, gladio peribit. Dederunt enim pœnas quotquot seditiosorum consiliorum fuerunt authores & socii, ex ordine utroque, Ecclesiastico & Politico. Nam & in authores Pontifices atque Episcopos scelera redierunt sua; plurimi enim ex his in acie interfecti sunt, & veteribus Principum in Saxonia familiis extinctis devenerunt Principatus ad alienos.

Ceciderunt in bellis Henrici Imperatoris: 1. Otto Dux terrarum ad Visurgim cum filiis, Conrado patre, stirpis Comitum Bichlingensium in Thuringia, & Henrico Crasso Northemio, qui à Frisiis ex insidiis trucidatus est. 2. Ecberto Marchione Saxonie jugulato, concidit posteritas Henrici Aucupis. 3. Ducum Saxonie stirps defecit in Magno Duce Saxonie, quem squalor & sordes carceris consumserunt. 4. Vdone Marchione à Pribislao Obotritorum Regulo pulso, & posteritate ejus extincta, cessit Marchia Brandeburgensis Alberto Vrsi Comiti Ascanie. 5. Interfectus est & Gebhardus Lotharii Cæsaris pater. 6. Dedone Mar-

Z z z z z

chione

chione Misniae extincto, Henricus I V. Imperator exclusa tota ejus familia, Marchiam Misniae donavit Thymoni Magno, cujus filius Conradus totam à Bohemis recuperavit, & extincto VViperto Groicensi, ampliavit. Hinc Marchiones Misniae, Landgravii Thuringiae, Duces & Electores Saxon. derivantur in hunc usque diem. *Chronicon Carionis.*

Viri in Ecclesia & Literatura celebres.

I. L A M B E R T V S, patria Schaffnaburgensis, Historiam de Germanorum rebus olim gestis, itemque rerum aliarum, fere memoratu dignissimarum, per brevem & admodum jucundam commemorationem, ab exordio mundi, usque ad annum Domini 1077. repetitam, admiranda diligentia & dexterritate (praesertim de turbulento imperii statu) sub Henrico I V. composuit.

II. Tempore Henrici I V. vixit *Marianus Scotus*, Monachus Fuldensis, qui scripsit libros tres Chronicorum, ab initio mundi usque ad annum Domini 1083.

III. V E N E R I C V S natione Teutonicus A. C. 1075. ex Clerico Trevirensi factus est Episcopus Vercellensis: vir omnium doctrinarum genere insignis, ad Gregorium VII. Papam scripsit librum, in quo eum reverenter monuit, cum de aliis, tum de iis maxime, quae contra fas & æquum adversus Henricum I V. fecit. Libellus titulum habuit de discordiis regni & Sacerdotii. *Trithemius.*

IV. H E N R I C I I V. tempore J O H A N N E S X I P H I L I N V S Patriarcha Byzantinus, qui Dionisiam historiam in Epitomen redegit: & G E O R G I V S C E D R E N V S Historicus Graecus, qui compendium historiarum ab orbe condito usque ad annum Christi 1057 (quod opus exstat Graece & Latine) scripsit, floruerunt.

V. Hoc tempore quoque vixit S I G E B E R T V S natione Gallus, Monachus Gemblacensis, vir eruditissimus. Carmine & prosa oratione multa scripsit. Edidit libellos pro Henrico I V. contra Hildebrandum & Paschalem Pontifices Romanos, asserens, Papam non habere utrumque gladium, neque juris aliquid contra Imperatorem obtinere: & detestabilem esse haeresein in Papa, politicorum Dominorum subditos à juramentis absolvere. Idem etiam commemorat horrenda Paparum & Cleri facinororum exempla. Tituli librorum, quos conscripsit, exstant. *Balaus. Trithemius, Chronicon Hirsaviense.*

VI. O T T O Episcopus Frisingensis, Luitpol-

di III. Marchionis Orientalis filius, & Agnetis Henricici I V. Imper. filiae, ab incunte ætate studiis & religiosae vitae deditus fuit. Initio Monachus Cisterciensis, ac paulo post Abbas Morimundensis, deinde Episcopus Frisingensis, designatus. Historicum opus cum laude contexuit, quod hodie exstat. *Sylvius. Aventinus.*

Prodigia.

Henrici I V. calamitatem & mortem in imperio multa antecesserunt prodigia; quorum quaedam adscribere placet.

I. A. C. 1059. in finibus Tornaci colubrorum agmina, prodigioso praelio inter se concurrerunt. Multis vero utrinque cadentibus, pars victa in cavam arborem se proripit: quam victrix sibilando circumstrepit, donec circumjecto ab hominibus igne concremarentur. Pecora & homines peste grassante obierunt. Et hyemis stupenda asperitas, diuturnitasque, parum commodi vitibus frumentoque attulit: Unde fames pestisque secuta est. *Sigebert. Chron. Saxon. Contract.*

II. A. C. 1086. aquarum inundatio multis in locis Italiae & Flandriae tanta fuit, ut saxa, quibus aedificia innitebantur, eruerit, unde aedificia conciderunt. Gallinae etiam, anseres, pavones, aliaeque aves domesticae, relictis hominum consortiis, in sylvas commigrarunt. *Sigebertus. Iohannes Majer.*

III. A. C. 1091. in Normannia fons sanguinis per triduum ebullit. Caelum ardere visum est. Impetus ventorum, potissimum Londini, multas aedes prostravit. Terræmotus in Graecia tantus fuit, ut templa & porticus conciderent, & multos mortales opprimerent. Incendia multa Constantinopoli exorta plurimum damni dederunt. Imber ibidem maximus aedificia dejecit, vallesque aquis (quasi mare quoddam) complens, multos homines atque pecora suffocavit. Ventus ibidem statuam grandem atque pulcherrimam, columnae insistentem, dejecit, multos homines occidit, & ipsa confecta est. Locustae tantis agminibus volitarunt, ut solem obscurarent: ex quarum putridis cadaveribus anno sequenti pestis secuta est admodum horribilis. Sed & multa & magna bella post haec prodigia gesta sunt. *Polydorus, Zonaras, Granizius.*

IV. Anno Christi 1093. pestis apud Gallos Germanosque saevit: cui & fames conjuncta fuit, quatenus fortunarum homines adacti, graviter ditiores furtis incendiisque vexarunt. In Namurensi comitatu, panis subcinericius, quasi sanguine infectus, apparuit. Stellae caelo delabi circa meridiem visae: inter

inter quas cum Francus quidam unam observasset, notatoque, ubi cecidisset, loco, aquam infudisset, fumus cum fervoris sono inde exiit. Terræmotu, cum valido ventorum turbine, nocte media, diversa loca sunt concussa. *Chron. Cassin. Sigebert.*

v. A. C. 1099, multa & horrenda prodigia apparuerunt. Arsit *Cometa* aliquot menses, fulsere igneæ acies, exauditi sunt strepitus confligentium exercituum, visa arma in cœlo cruenta, & obsesse civitates, faces ardentes, jacula ignita, monstrosi partus editi, loquuti infantes in utero materno, panes fracti fluxere sanguine: muscarum ignotarum maximi exercitus multis in regionibus in aëre volitarunt, igneus draco ore quali flammam evomens per medium cœlum volari visus: Sol & Luna obscurata, stellæque de Cœlo delapsæ sunt. *Avent. Chronic. Spangenb. Funccii, Philip.*

XIX IMPERATOR GERM.

HENRICVS V.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. PATER fuit HENRICVS IV.

II. MATER dicta fuit BERTA, quæ fuit prior Henrici quarti uxor, & Ottonis Marchionis Italiæ filia.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA OECONOMICA.

VXorem habuit MATHILDIN, Henrici Regis Angliæ filiam, cum qua anno C. 1115 nuptias celebravit Moguntia, cujus dotem Henricus Rex corrasit ex tributo jugeribus subditorum imposito. Ex hac autem Imperator nullam masculam sobolem suscepit, sed tantum unicam filiam, nomine *Christinam*, quæ nupsit Vladislao II, Regi Poloniæ: quem incitavit, ut intestinum cum fratribus bellum gereret: à quibus cum ex insidiis esset oppressus, inops in Germaniam profugit, à Conrado III Imp. auxilium petiturus. Vxor vero Christina cum liberis parvis regni finibus ejecta est. Hæc author fuerat tragicæ calamitatis *Petri Dani*, Comitissæ Scrinensis, qui Regi admodum familiaris erat. Cum hoc venatum forte Vladislaus in remotas sylvas ierat, ubi rotum diem investigandis & persequendis feris defatigati, circa vesperam, ad focum constructa è cespite mensa, cum se pane & aqua fontana utcunque refecissent, jamque humi

stratis penulis cubituri essent, Vladislaus domesticarum lautitiarum & mollium stratorum recordatus, joco Petrum appellans: Mollius, inquit, nunc uxor tua cum Abbate Scrinensi cubat, quam nos: Petrus contra, ut jocosum joco retunderet, Fortasse, inquit, & tua cum Dobesso: Erat autem Dobessus juvenis ex Equestri ordine non inelegans, quo familiarius Christina uxor Vladislai utebatur. Tetigit id dictum Regis animum, & sermonibus quidem jocisque tunc finem fecit: vultu vero ne postea quidem satis dissimulavit sive dolorem, sive sollicitudinem: incertum liberiori ne dicto Petri offensum, an de crimine uxoris, ex verbis Petri & superioris temporis conjecturis, quas non tam scrupulose ad eam notarat diem, suspensiones colligens. Christina ubi tristitiam cogitandumque præter morem maritum reversum animadvertit, sciscitatur causam: dissimulat aliquandiu Vladislaus; ad extremum victus blanditiis uxoris, detegit ei vulnus animi sui. Mulier furibunda omnem occasionem ulciscendi quærebat: Subornat tandem Dobessum, partim probri infamia irritatum, partim pollicitatione bonorum Petri illectum, ut eum quovis modo vel caperet, vel è medio tolleret. Nec est ausus tamen Dobessus cum aperta vi aggredi; sed tempus observabat, quo per fraudem eum incautum opprimeret. Forte Petrus nuptias filia, quam Jaxæ Serborum Duci in matrimonium collocaverat, Vratislaviæ insigni pompa ac celebritate apparabat. Eo se Dobessus quoque magno comitatu confert, securumque & nil ejusmodi suspicantem Petrum solum forte conspicatus, dum ministri circa apparandas nuptias & hospites comiter accipiendo satagunt, correptum celeriter paratis & ad hoc dispositis equis asportat, & ad Regem adducit. Diu, quid cum eo faceret Vladislaus, animi dubius fuit, reverebatur hominis dignitatem gratiamque popularem: reminiscebatur, quo is honore apud Patrem suum fuisset: Contra instabat Christina & urgebat, suggererebatque, si incolumis Petrus dimitteretur, acerbiorum eum capitalioremque fore hostem Regi injuria illa exacerbatum. Vbi maritum cunctari videt, minatur se ab eo discessuram, ubi impune probro prostituta pudicitia afficeretur. Vicit tandem, perfecitque ut indicta causa Petro lingua præcideretur, & oculi effoderentur. Qui post illam calamitatem quinquennium supervixit, tandem Vratislaviæ mortuus, ibique honorifice sepultus est. *Martinus Cromerus lib. 6. & ex eo Neugebauerus lib. 3. histor. Polon.*

A X I O M A.

*Cum Principibus joculari, præsertim asperius,
valde periculosum.*

Exemplum memorabile hoc loco habemus in *Petro Dano*, qui joco suo Regem non solum, sed etiam reginam ita offendit, ut linguam ei oculisque exsecari jusserit, & exulare coegerit.

II. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

Henricus per violentiam ad Imperium pervenit, ipseque alter Absalon fuit. Nam quemadmodum Absalon patrem suum Davidem persecutus est, illumque è regno expulit: Ita quoque Henricus V, parentem suum de solio imperii dejecit, atque vi imperium rapuit. Similiter de Alphonso Magno Rege Hispaniæ legimus, quod à filio Garfia (imperante Ludovico IV Imperatore) coactus sit regno se abdicare, cum ei præfuisset annis 48. Dictus hic fuit Magnus ob frequentes de Saracenis reportatas victorias; Major tamen, quod filiis (fuit namque ei quoque filius nomine Ordonius, qui Galliam occupavit) cedere maluit, quam bello intestino regnum turbare, & injuriis Saracenorum objicere.

II. Imperii administratio.

1. ACTA SAGATA.

I. Bellum contra Parentem.

Primo *Henricus* bellum adversus patrem gessit: de quo in præcedenti historia prolixius diximus. Verum toto imperii tempore cum adversa fortuna conflictatus, pœnas dedit violati patris. Illos enim omnes, quos antea adversus patrem instigatores habuerat, sibi fideles fore putarat, infestissimos hostes invenit, ipseque non diu superstes fuit, pro veritate quarti Præcepti: ut, quod apud Euripidem in *Electra* Chorus ad Clytæmnestram, dum clamans interficeretur ab Oreste, accinit, idem quoque Henrico V, variis Pontificum Romanorum artibus eluso, atque in bellis gerendis infelicissimo, occini possit: Dira quidem passus es, enormia quoque designasti miser in patrem tuum.

II. Bellum Polonicum.

A. C. 1109, Henricus V Imp. SILESIAM, quæ tunc POLONIÆ parebat, cum exercitu ingressus, Libusium oppidum limitaneum cepit, il-

ludque donavit Archiepiscopo Magdeburgensi: deinde Glogoviam arcte obsedit & oppugnavit, sed expugnare non potuit. BOLESŁAVS Rex Poloniæ legatos misit ad Imperatorem de pace, qui pacis condiciones proposuit duras, quas si Legati accipere nollent, ostendit eis vim auri & argenti ingentem: *Hic*, inquit, *Polonos perdomabit*. Vnus ex Legatis Polonicis nomine SCARBICVS, Barro, stultam Imperatoris jactantiam notans, anulum aureum digito detractum ad reliquum auri cumulum adjecit: addens hæc verba: *lungatur aurum auro*. Quo scommate nihil offensus Cæsar, respondit Germanica lingua: *Hab dancf*: quod est: *Ago gratias*. Inde mansit universæ familiæ nobile nomen, ut HABDANKI appellarentur: Imperator vero sibi infamiam eo ipso attraxit. Paulo post acerrimum inter Imperatorem & Polonos factum est prælium, miliari uno ab Vratislavia, in quo victi sunt Germani, & insepulti relictæ: Campus is à canibus, qui ibi relictæ fuerant, aut alias ad cadaverum pastum accurrerant, dictus est *Campus caninus*, das Hundes-feld. *Crom. Curans. Histor. Polon.*

III. Bellum Saxonicum.

A. C. 1115 contra Saxones tumultuantes cum copiis Henricus Imper. profectus est, qui mortuo Vlrico, ducatum ad Sigefridum Ducem, tanquam ad legitimum hæredem transferebant. Cæsar vero ad imperium pertinere hæreditatem ejus contendeat. Prælium magnum est commissum, in quo Dux Sigefridus occubuit, multi Saxones capti; & ita hunc tumultum Imperator sedavit. Sed non multo post iidem Saxones iterum rebellionem fecerunt: in quos cum populabundus exercitum duceret Imperator, occurrit ei LOTHARIUS Saxonum Dux (qui post Henricum imperavit) cum exercitu in Belysholtz / & 11 Febr. commissum prælium illud memorabile, quo Saxones victores attriverunt copias Cæsaris, & desiderata sunt ex utraque acie 45 millia hominum. Helmoldus ait, copias cæsaris multo majores fuisse Saxonibus, atque vix tres Saxones quinque Cæsarianis fuisse in pugna oppositos. *Crantzii Saxon. lib. 5. cap. 36. Trithem. Spangenberg. Fabric. &c.*

III. ACTA ECCLESIASTICA.

1. *Schisma inter Imp. & Paschalem II, Pontif. Romanum*. Circa quod tria sunt notanda. 1. *Ortus*. 2. *Progressus*. 3. *Egressus*.

I. ORTVS.

1. *Paschalis II Pontific. insolentia*. Anno Christi

fti 107 Pontifex Paschalis I I Trecae in Gallia Concilium convocavit, in quo liberas electiones Pastorum esse oportere asseruit: Coercendas similiter Laicorum in Ecclesiasticas dignitates praesumptiones statuit, & juxta antecessorum suorum morem, eadem mandata promulgavit, & anathemate communivit.

2. HENRICI ad Papam legatio. Henricus Imp., superbis istis Pontificis molitionibus perceptis, cum Episcopis & Optimatibus consilio inito, Legatos ad Papam misit, qui tam ipsi, quam toti Synodo in memoriam revocarent, POTESTATEM constituendorum Episcoporum à Carolo Magno Imperatore concessam. Rogavit, ne in alieno regno, cujus nunc sceptrum teneret Henricus, quicquam in suum praedictum immutaret. Papa in Gallia peregrinus Imperatori inducias concessit, ut de hac re cogitaret annuo spacio, donec ipse Romam veniret.

3. Papa fraudulenta actio, ejusque in Episcopos sibi non obsequentes savitia. Quanquam Paschalis Papa Imper. Henrico postulanti, ad quaestionem de investitura Clericorum ventilandam, anni unius inducias concesserit: nihilominus tamen statuit Papa, ne hoc tempore induciarum quisquam investituram alicujus beneficii aut Ecclesiasticae dignitatis à manu Laica acciperet, donec ea quaestio inter Caesarem & Papam determinaretur. Et ut suam iram adversus Praelatos, sibi minus in hac parte obsequentes, demonstraret, Patriarcham Aquileiensem, Leodiensem, Cameracensem, Episcopos, anathematizavit. Mindensis & Halberstadiensis bonis privati sunt. Colonienfis cum suffraganeis suspensus: quia Concilio abfuerant. Moguntinus & Constantiensis etiam suspensi; quia contra Canones Pontificiales aliquos electos consecraverant. Papa etiam Imperatorem de creandis Pontificibus inquisitionem vocavit: ipsum Pontificalibus Comitibus exclusit. Asseruit etiam, Sacerdotiorum administrationem ad Pontificem Maximum, armorum ad Caesarem pertinere. A singulis Episcopis iurjurandum exegit, futuros in potestate Romani Pontificis.

4. HENRICI Imper. indignatio. Iratus Imperator Pontifici & Concilio Trecenti, longa & nervosa oratione acriter contradixit: in qua inter caetera haec sunt verba; *Pontifices Romanos orbis imperium cogitare, regnum Christiani populi affectare: non quieturos, donec oppresso Caesare, omnibus jugum servitutis, quod ipsi excussere, imponant, &c. Se pene impuberem, imperitum omnium rerum, ab illis egregiis Pastoribus, dolo circumventum, in patrem carissimum concitatum esse, armaque ho-*

rum consilio sumsisse. Nunc genitore oppresso, adversus se conspirasse: neque modum ambitioni ponere, nisi alios omnes dignitate & honore exspolient, &c. Hujusmodi Epistolis ultro citroque missis Pontifex Paschalis cum Imperatore quidem consensit, sed omnia apud eum simulata fuisse.

II. PROGRESSVS.

HENRICI in Italiam expeditio. Henricus Imper., cum Pontifex omnia simulate ageret, magno exercitu collecto A. C. 1110, in Italiam profectus est, & omnes urbes, quas attigit, occupavit. His cognitis, Paschalis in Campaniam egressus, Ducem ac Principem, omnesque Apuliae Comites evocavit, eosque, ut pro se contra Henricum arma caperent, incitavit, ac repetita urbe Romanos proceres simili sacramento obstrinxit. Sed nihil profecit. Henricus enim robore Germanico (ejus namque exercitus è 30000 armatis viris constabat) perripit, Romamque pervenit. Atque cum à Pontifice multa iniqua postulata essent, & in dilatione periculum fore perspiceret Imperator, fraudum Romanorum non ignarus, innuit armatis suis, ut Pontificem ejusque complices cingerent, nec paterentur eos dilabi. Romani, his rebus cognitis, dolore correpti seditionem in urbe excitarunt, omnesque Germanos, qui vel Religionis, vel aliorum negotiorum causa Romam venerant, misere trucidarunt: & Imperator fere ipse oppressus fuisset, nisi fortissime se sua manu defendisset: Sed exercitu suo vincente, multa Romanorum milia aut ferro deleti, aut Tiberis undis submersi, aut vivi in potestatem adducti sunt.

Imperator ab illis latronibus discedens extra urbem in sua castra, Pontificem secum captivum retinuit aliquot septimanas. Tandem seditionis Pontificiorum turbis & machinationibus oppressis, & facta transactione, Paschalis Papa, (reversus cum Caesare in urbem) consentientibus ac praesentibus Cardinalibus, Episcopis ac Principibus, non solum insignia imperii A. C. M C X I, solenni ritu Henrico V contulit; sed etiam *jurejurando se obstrinxit, jus investitura Sacerdotum cum annulo & baculo HENRICO & ejus successoribus integrum esse debere*; atque in testimonium veritatis fideique servandae vinculum, hostiam consecratam in duas partes fregit, & unam ipse comedit, alteram Henrico dedit, his verbis: Sicuti pars haec vivifici corporis divisa est: ita divisus sit à regno Christi Domini nostri, qui pactum hoc violare tentaverit. Hoc anathemate pronunciato, omnes subjungere: Amen.

III. EGRESSVS.

PASCHALIS Papa revocatio. Vbi Imper. Henricus in Germaniam rediisset, in Laterano Concilium convocavit è 120 Episcopis & Abbatibus, in quo privilegium de investitura Episcoporum, antea traditum Henrico, revocavit, damnavit & abrogavit, ut per vim sibi in castris extortum, illudque nominavit *Pravilegium*: præterea etiam anathemate Imperatorem percussit. Hac Pontificis perfidia Henricus irritatus in Italiam maximis sumptibus profectus, supplicium de perfidis sumpturus, & Imperii Majestatem in pristinam dignitatem restitutus. Verum priusquam Imp. Romam venit, Paschalis perfidus, DEI & hominum irrisor, impiam efflavit animam. Imperator igitur in Germaniam reversus est. *Sigebert. Vrsberg. Vincent. Antoninus, Erfordiensis, Martinus, Helmoldus, Crantzii.*

II. HENRICVS Imp. in defuncti PASCHALIS II Pontificis locum sua auctoritate constituit *Mauritium Bracherensem* olim Episcopum: alio interim à Clero constituto Pontifice GELASSIO II. Cum vero post mortem Gelasii CALIXTUS II Pontifex severius rem urgeret, ut collationi sacerdotum officii renunciaret, necessitate extrema coactus jus omne Imperii à se in Pontificem transferre constituit. Itaque A. C. 1122, 16 Kalend. Octobris Wormatiæ in Comitibus publicis Apostolicæ sedis reconciliatus est, resignans atque cedens ei omne jus investituræ Ecclesiasticæ: id est, potestatem Episcopos investiendi, consecrandi & confirmandi, Episcopatus & Abbatias ac Prælaturas conferendi, quæ antehac penes Imper. sive Laicos fuerat. Pontifex vero CALIXTUS II vicissim concessit Electionem Episcoporum & Abbatum in præsentia Imperatoris fieri, sine violentia, ita ut etiam electus regalia ab Imperat. reciperet. Hoc modo pax inter Papam & Imperatorem, sed magno imperii detrimento, constituta est: Sicque Henricus Pontificibus pœnas dedit impietatis adversus patrem. *Vrsberg. Cuspin. Sigebert. Frising. lib. 7. cap. 16.*

Alia ACTA ECCLESIASTICA,
facta sub Henrico V.

I. Anno C. 1118. *Ordo Templariorum* sive militiæ templi institutus est. Nam cum latrones plurimi peregrinis infidiarentur, alios spoliarent, & alios trucidarent, quidam commiseratione & pietate moti obtulerunt suam operam Patriarchæ Hierosolymitano in coercendis illis latronibus. Autor hujus rei primus fuit HUGO de Paganis, & Go-

defridus de S. Almaro. Prima eorum professio fuit, ut viverent caste & pie, more Canonorum, & pro consequenda remissione peccatorum itinera tutarentur à latronibus, in securitatem peregrinantium. Exiguo ita ab initio orti, brevi tempore munificentia Christianorum ad immensas divitias pervenerunt, ut cuivis Regi in alendis exercitibus pares essent. Vide *Tyrium lib. 12. cap. 7. & Æmylium lib. 5.*

II. A. C. 1124. DEO Marchio Landsbergi inchoavit D. Petri templum, in Lauterbergo prope Halam Saxonix, quod frater ejus Conradus postea perfecit & absolvit. Hodie dicitur *Petersberg. Fabric.*

III. Eodem anno OTTO Episcopus BAMBERGENSIS, Pomeranos, & quædam terræ Lutetiæ urbes, ab errore & idololatria gentili revocatas ad Christi fidem (quam antea bis susceperant, bis abjecerant) perduxit, iisque baptizatis templa in urbibus construxit: de quo lege apud Vrspergensem scriptum ipsius Ottonis Episcopi, Pomeranorum Apostoli. Hujus rei meminit *Helmoldus* his verbis: *His diebus, inquit, claruit vir insignis sanctitate Otto Bavenbergensis Episcopus, qui invitante pariter, & adjuvante Boleslao Polonorum Rege, DEO placitam adiit peregrinationem ad gentem Sclavorum, qui dicuntur Pomerani, & habitant inter Oderam & Poloniam: prædicavitque illis verbum DEI, DEO cooperante, & sermonem confirmante subsequentibus signis: omnemque gentem illam cum Principe eorum Werzeslavo convertit ad Dominum. Vide Vandaliam Crantzii lib. 7. cap. 17. & lib. 3. cap. 28. Saxon. lib. 5. c. 44. Chron. Bamberg. Chron. Philippi.*

CAPUT III.

DE EGRESSO.

Cum Henricus Imp. A. C. 1125 in Belgio imperii negotia expediret, morbo dracunculi, quo tentari solebat, vehementius affici cœpit. Itaque ad Pentecosten Ultrajecti peragendam transfessus, haud ita multo post die 23 Maji (alii 23 Julii) morbo ingravescente decessit sine liberis: imperii ann. 19, sepultus Spira.

NOTA.

Dracunculus ulcus est: sic dictus, quod in motu nervorum secedit ad ulcus, & occultatur in eo, & vermem veluti dracunculum producit: cujus viru invalescente homo tandem exstinguitur. *Otto Brunfeld. in Onomast. Medicin. in verbo Dracunc.*

Prodigia & Miracula.

I. A. C. 1114. tantus universam Syriam terræmotus concussit, ut multas urbes dirueret funditus, maxime autem circa Ciliciam, Isauriam & Cœlesyriam. Nam in Cilicia Mamistram, cum multis oppidis, solotenus prostravit: Maresiamque deiecit, cum suburbanis suis, ita ut quarundam urbium vix etiam restarent vestigia. Quatiebantur turres & mœnia: majoribus ædificiis periculosius ruentibus, fiebat strages populorum infinita: & civitates amplissimæ, quasi agger lapidum constitutæ, tumulus erant oppressorum, & contritis habitatoribus vicem præstabant sepulcri. Fugiebat plebs, mente consternata, habitationem urbium. Nec erat hoc tam ingens in una tantum Regione periculum, sed usque ad extremos Orientis fines hæc calamitas late grassabatur. *Tyrinus lib. 11. histor. Magdeb. cent. 12. cap. 13.*

Hoc anno in Belgio die 23 Aprilis tanta nix cecidit, ut & arbores quibusdam in locis frangerentur. *Chronic. Belg.*

II. A. C. 1115, in suburbio Antiochiæ, hiatus terræ nocturnis horis accidit, quo turres plurimæ, & vicinæ domus complures, sunt absorptæ. *Sigeberti Continuator, Antoninus.*

III. A. C. 1117, tertio Nonas Januarii, ingens terræmotus factus, qui duravit 40 dies: in Lombardia impetu ejus mœnia, templa, turesque urbium passim cum ingenti mortalium strage procubuerunt: fontes turbati, templorum lampades nullo impellente ventorum flatu per aërem latæ: præcipue Parmæ nova Basilica, Veronæ ædificiorum pars maxima corruit. Infans locutus tristitia ac portentosa quædam enuntiavit. Quinetiam 3 Kalend. Februar. tremenda tonitrua ac fulgura, quæ nulla hominum meminerat ætas, creberrima immissa grandine mortalium auribus, oculisque objecta, rem in eam religionem adduxerunt, ut diræ aliquid calamitatis impendere homines suspensis mentibus pertimescerent, quodque pavorem animis incutiebat, eadem prodigia, ac multo majora, ex Germania nunciabantur. *Sigon. lib. 10. de reg. Ital. Baron.*

IV. A. C. 1124. pestis maxima, & fames tanta Germaniam simul afflixere, ut tertia pars hominum interiisse credatur: & vix, qui cadavera sepelirent, superstites fuerint. *Cuspinian. Chronic. Carionis.*

XX IMPERATOR GERM.

LOTHARIUS II SAXO.

CAPUT I.

DE ORTU.

I. Generatio.

I. **L**OTHARIUS natus patre GEBHARDO, Comite in Supplenburg & Arnsberg, ex antiqua stirpe Comitum Quernfurdi ad Hercyniam.

II. MATER dicta fuit HEDWIGIS, quæ fuit filia Friderici Bavari, Burggravi Noribergensis. Ex hisce parentibus Lotharius circa annum Christi 1070, in Lutterloh in regione Lunæburgensi non procul ab urbe Cellenti sita, natus est. *Quernf. Chronic. fol. 145, 159.*

II. Appellatio.

I. NOMEN. A Latinis vocatur LOTHARIUS, hujus nominis secundus: à Germanis vero LUDERVS, sive Luder / hoc est, Dominus populi, & hominum.

II. Cognomento dicitur SAXO, quia in Saxonia natus, eamque, antequam ad Imperium pervenit, ab Henrico V Imper. ob fideles operas in bello ipsi præstitas, concessam rexerat.

CAPUT II.

DE PROGRESSU.

I. ACTA OECONOMICA.

VXOREM Lotharius habuit RIXAM natam Henrico, Comite Northemii. Ex hac nati ei filius LOTHARIUS, qui annos pubertatis non attigit: filia duæ: GERTRUDIS, quam pater dedit Henrico Duci Bavarie, qui Superbus cognominatus est, eique dotis loco addidit Ducatum Saxonie, cum filios non haberet: & HEDWIGIS, quam Ludovico Barbato matrimonio collocavit, illumque Landgravium Thuringie fecit. *Chronic. Philip. Chronic. Spangenh. Trith.*

II. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

Scitum quidem est illud Silii Italici de fide:

Ante Iovem generata decus divumque hominumque:

Qua sine non tellus pacem, non sidera norunt.

Iustitia consors, tantumque in pectore numen!

Sed LOTHARIUS SAXO suo exemplo testatus est,

est illud vice proverbii usurpatum dictum: Quo se fortuna, eo quoque se inclinat favor hominum. Item,

Non facile invenies multis è millibus unum,

Quin cum fortuna stetque cadatque fides.

Quamdiu ergo Henricus V patrem suum persecutus est, bonam ipsi Lotharius operam præstitit, qui exinde in præmium fortitudinis Ducatum Saxonie Electoratusque dignitatem adeptus. Postquam vero Henricus V jus imperii seu investituræ sacerdotum integrum tueri vellet, & ex eo multorum odia in se concitaret, Lotharius ab eo defecit, & Dux belli factus est adversus Henricum à Saxonibus suscepti & gesti, de quo in præcedenti historia diximus. Cum igitur inter quatuor summos imperii Germanie Principes, Lotharium, Conradum Ducem Sueviae, ejusque fratrem Fridericum, natos ex sorore Henrici V, (qui imperium quodam juris titulo propter matrem sibi vendicabant,) & Leopoldum Marchionem Orientalem, de imperio contentio esset, favore Pontificis Romani *Honorii II* primus tulit Lotharius Saxo, successor Henrici V factus: Quare Lotharius non modo cessionem juris Investituræ ab Henrico V factam confirmavit, sed & hoc jus Pontificibus indulgit, ut, quos illi vellent, sua auctoritate aut rejicerent, aut amoverent. Ideoque in ejus rei memoriam pictura coronationis (quæ facta ab *Innocentio II* Papa A. C. 1133.) Lotharii Romæ in Laterano adhuc exstat, cum hac inscriptione:

Rex venit ante fores, jurans prius Urbis honores:

Post homo fit Papa, sumit quo dante coronam.

[Homo Papæ, hoc est, Vasallus ligius, ἀνδρά-ποδον.]

O secula! o mores! quanta hac est rerum conversio!

Domini rerum serviunt, & Sacerdotes dominantur, contra quam id fieri debere, ipsa veritas Christus dixit. *Luc. 22. v. 25.*

C O N R A D U S quidem Dux Sueviae jam in Italiam erat ingressus, Coronam Regni Italici Modœtiæ acceperat, atque civitates (Italici) ad se plerasque omnes traduxerat. Sed nihil hæc fortunæ felicitas ipsi profuit, cum Pontifex Romanus Lotharium majori honore prosequeretur. Conradus itaque percussus fulmine excommunicationis ab *Honorio* Pontifice A. C. 1128, cum ignominia ex Italia discedere, & regnum jam fere partum Lothario Saxoni dare, & reconciliante eos *Divo Bernhardo*, Clarevallensi, qui illa ætate floruit, condiciones pacis accipere coactus est.

Quoniam perro Lotharius omnia in gratiam

Pontificis fecit, magnis propterea laudibus evehitur, quod cæcorum baculus, esurientium cibus, miserorum spes, lugentium consolatio fuerit, atque ita in singulis eminuerit virtutibus, ut omnes perfecte habuerit. Sed recte inquit *Claud. in Panegy. ad Theodos.*

Nulla viris laus esse potest, qua crimina purget. Chronic. Spangenh. Sigon. lib. 11. de regn. Ital. Aventinus, Chronic. Funccii, fol. 147. Chron. Saxon. Chron. Cassinens. Chron. Philip. H. Mutius, l. 17.

II. Imperii administratio.

1. ACTA TOGATA.

1. *Lotharius Imperator* ob tres potissimum virtutes commendari potest, quibus maxime excelluit, & laudis sempiternam memoriam consecutus est. Nam

1. *Fuit fautor studiosorum summus.* Primo: Cum circa annum Christi 1135, occasione susceptæ in Italiam contra Rogerium Siciliæ Regem expeditionis, leges Romanas Latino sermone scriptas inveniret in Apulia, eas Pisanis donavit, qui in palatio Mediceo reposuerunt Florentiæ, ubi nunc etiam asservantur. Et quoniam tunc oblitteratæ erant, nec absque interprete intelligi poterant, per *IRNERIUM JCTVM*, Cancellarium suum, in Scholas & tribunalia eas revocavit, jubens in Scholis eas explicari, & coram tribunalibus juxta illis dici, referente *Chytrao in Chronolog. p. 309. Coras. in l. 2. §. fin. d. O. I.* Barbari enim tam literarum quam legum etiam Romanarum lucem & usum omnem in Imperio aboleverant.

D V B I V M.

At dicunt quidam, quod Juris Civilis constitutio *Theodosio* Imperatori, alii, quod *Iustiniano Magno* Imp. tribuenda sit. Quomodo igitur *Lothario II.* Imp. tribui potest?

Resp. Hæ sententiæ non sunt sibi contrariæ, sed diverso respectu optime inter se congruunt. Nam accurate distinguendum est inter Juris civilis *Ortum, Progressum & Egressum.*

1. *ORTVM* sive primævam juris civilis institutionem (vel introductionem in Scholas & Academiæ) quod attinet, hæc facta à *Theodosio juniore* Imperatore qui Iurisconsultis suis, eruditione, fide ac prudentia præstantibus, negotium dedit, ut omnes Principum constitutiones à *Constantino* usque, inutilibus prætermisissis, in unum corpus redigerent, atque sententiæ in controversiis ex iis dicerentur. Id opus publicatum est A. C. 435. die 25 F. br. & *Codex Theodosianus* appellatum.

I I. Quoad PROGRESSVM: Sic *Iustinianus Magnus* Imp. Jus civile ordinavit, sive in ordinem redegit A. C. 529, illudque postea publicavit. Sicut celeberrimus Iuriconsultus Dn. D. *Iohan. Harprechtus*, ὁ ὡν ἐν ἀγίοις, in insigni Comment. suo de Iustitia & jure pag. 14, 15. præclare docet, & nos in *Historia Iustiniani Magni* luculenter demonstravimus.

I I I. Quoad EGRESSVM: *Lotharius* Imp. A. C. 1135 (alii 37) per Iuriconsultum *IRNERIUM* (sive *VVernerum*, vel *Guarnerium*) jus civile, quod per aliquot secula in Italia in tenebris quasi delituerat, & post *Iustinianum* diu cessarat, singulari *DEI* consilio à tinea & blatris liberatum, in lucem revocavit: qui *Irnerius* primus legibus glossas apposuit, & suo exemplo cæteris illuminandi juris exemplum dedit. Vnde *LV CERNA IVRIS* dictus fuit, & instaurator legum Romanarum cognominatus. Bononiæ jus civile profiteri cœpit. Postea ex hujus Schola prodierunt viri doctissimi, qui juris professionem in Italia conservarunt, & in Galliam transportarunt. Antea enim homines jure incerto utebantur, jure nempe Romanorum corrupto, jure item Longobardico, & lege Salica. *Irnerius* itaque auctor suusque fuit *Lothario*, ut eadem vox legum congruens rationi & justitiæ conformis in omnibus judiciis sonaret & promulgaretur; & judices ex Romano jure de causis decernerent & pronunciarent.

Secundo: *Lotharius* Imp. ut professioni isti Legum debitus honor adderetur, gradum *Doctoratus* & *Magisterii* (formam promotionis eodem *Irnerio* præscribente) in Academiis introduxit. Vnde factum, ut Bononiæ, ubi jus civile publice tradi & explicari Imperator constituerat, ejusdem mandato & autoritate primi Interpretes Latini juris, *BVLGARVS* scilicet *HVGOLINVS*, *MARTINVS*, *PILEVS*, & alii in Doctores juris solenniter tunc fuerint promoti. A Iuriconsultis morem creandorum Doctorum postea etiam Theologi sunt mutati; Vnde à Bononiensibus ad *PARISIENSES* ritus promotionis in Theologia Doctoralis translatus est, apud quos *Petrus Lombardus* primus Theologiæ Doctor creatus dicitur. Et hac honorum esca illecti bonæ mentis & famæ candidati, tanto diligentia impetu in studio Academico postea decurrerunt, ut in sola *VViteberga* intra 100 annos, tantum à Philosophico collegio, lauro *Magisterii* donati sint 443 studiosi. *Pramia nimirum & pœna nervi sunt omnium vita humana statuum.*

I I. *Lotharius* sapientissimus fuit & justissimus. uti ex symbolo ejus patet, quod fuit tale: *AVD I ALTERAM PARTEM*. *D. Reusnerus* ita reddit:

Dimidium facti loquitur, non omne vir unus

Factum: sed partem præstat utramque loqui. Vetus enim verbum est: *Vnus vir, nullus vir*. Sic *unius oratio nulla, aut saltem dimidia est oratio*: itaque audiat pars altera. Quod *Lotharii* emblemata fuisse perhibetur; sumtum ex veteri lege Attica, quæ præcipit, ὁμοίως ἀμφοῖν ἀκροῶσθαι, h. e. æqualiter utramque partem audire. Quod & *Hesiodus* monet hoc versu:

Μὴ δὲ δίκην δικάσῃς, πρὶν ἀμφοῖν μῦθον ἀκρόσῃς.

Judicium non ante feras, quam audiveris ambos. Nam, ut *Plato* scribit, Quo pacto quispiam aut jus recte dicere, aut homines decenter judicare posset, qui non utrumque litigatorem audierit? Sermones enim, ut purpura, & aurum, melius dijudicantur, si invicem conferas. Nam quam ob causam aliam vel dicendi tempus utrique conceditur adversario: aut cur judex utrumque se similiter auditurum jurat: nisi existimaret legislator, causas hoc modo justius, & melius à judice disceptari posse?

Ex quo *Alexander Magnus*, cum in causis, præsertim capitalibus, sederet judex, sinistra manu aurem dexteram occludebat: significans hoc gestu, se alteram quidem aurem præbere actori: alteram vero integram conservare reo. Siquidem, ut *Publius Mimus* dixit: Difficilem oportet aurem habere ad crimina. Pertinet huc sapientissimum illud præceptum *M. Tullii Ciceronis* in *Oratione pro Cluentio*: Est sapientis judicis, meminisse se hominem: cogitare sibi tantum permissum esse, quantum commissum sit, & creditum: & non solum sibi soli potestatem esse datam, verum etiam fidem habitam esse: meminisse posse, quem oderit, absolvere; quem non oderit, condemnare: & semper, non quæ velit ipse, sed quid lex & religio cogat, cogitare; de quo reo cognoscat; quæ res in quæstione versetur. Cum hæc omnia sunt videnda, tum illud est hominis, magni judicis, atque sapientis; habere in consilio legem, fidem, religionem, æquitatem: libidinem autem, invidiam, metum, cupiditates omnes amovere; maximi æstimare conscientiam mentis suæ, quam à Diis immortalibus accepimus, quæ à nobis develli non potest.

V s v s.

Hoc exemplum *Lotharii* imitatus est *Ludovicus XI* Rex Galliarum, cognomento *Divus*, rigidissimus ille justitiæ administrator, qui ad sententiæ cujusdam latæ retractationem permotus est hac occasione. Cum Rex prædictus quodam tempore ex Psalmis Davidis preces ad DEVM funderet, & forte fortuna alius, qui pro reo quodam capitalis criminis gratiam peteret, intervenisset, & Rex quasi

A a a a a

aliud

aliud agens annuisset, mox vero incidisset in verbum tertium Psalmi 106, *Beati, qui custodiunt iudicium, & faciunt iustitiam omni tempore*: protinus revocari iussit eum, cui gratiam concesserat, eamque irritam fecit, memorabili illa sententia: Principem, qui punire potest crimen, nec punit, coram Deo æque reum esse, quam si id ipse perpetrasset. Pietatis esse opus, non sævitæ, iustitiam facere.

Observatio.

In lingua sancta una eademque vox est, quæ notat tum aures, tum stateram sive bilancem. Nam *אָר* significat aurem. *Hinc duale אָרִים* aures. Et *מאָנא* notat stateram vel bilancem. Quia omnia verba, quæ ab aliis proferuntur, auribus tanquam duabus stateris librari debent. Monentur quoque hac voce iudices officii sui, & requirit ab illis Spiritus S. incorruptum aurium iudicium. Inter aures enim est, veluti inter duas lances, media trutina rationis & iudicii, quod in capite peculiari ratione residet propter internos sensus rationi & iudicio ministrantes. Ergo duæ aures iudici sunt datæ, quod ea, quæ audit, diligenti mentis trutina expendere debeat: Id quod tum facit, quando non unam partem litigantium, sed utramque audit. Id quod Alexander M. probe observavit: sicut antea diximus.

III. *Lotharius fuit Imperator valde pacificus.* Nam eo vivente felix & tranquilla Reip. gubernatio fuit. Memorabile ergo est *Vrspergensis* elogium de Lothario scriptum: Erat strenuus belli ductor, præcipuus in armis, providus in Consilio, quo vivente, totum Romanum imperium turbari non potuit. Sed tamen in confinio tantarum virtutum vitia non abfuere. Siquidem Lotharius omnia in gratiam Pontificum fecit, ac non modo cessionem juris investituræ ab *Henrico V* factam comprobavit, sed & hoc jus Pontificibus indulgit, ut, quos illi vellent, Imperatores admitterent; quos illi nollent, sua auctoritate aut rejicerent, aut amoverent. Hæc enim humana est infirmitas, & metam terminumque non habet. nec sui potens est, sed efferens sese modo in superstitionem & vanitatem, modo in neglectum rerum divinarum & contemptum, incaute pleraque agit. *Plutarchus in Camil.* Itaque in homine dicitur, quod est: at in re, quod optimum est, quæritur; ait *Cic. de opt. gen. Oratoris.*

III. ACTA SAGATA.

L O T H A R I U S, quia pacis studiosissimus fuit, ideo in imperio non tam difficilia, ut ab antecessoribus gesta sunt bella, sed potius in id unice incu-

buit, ut imperium tranquillum redderet: ipseque de Germania & Italia præclarissime meritus est. Nam & pacem utrique, quantum in ipso fuit, reddidit, (etli diuturnam esse non siverunt Pontifices) & eandem ceu munivit præsidio legum, revocatis in lucem, & ad usum veteribus legibus Romanis. Unde *Conradus Vrspergensis* ei tale elogium tribuit: Lotharius (inquit) quamdiu vixit, totum Imperium Romanum, quod ejus custodiæ deputatum erat, titubare non potuit. Item *Helmoldus* ita de eo scribit. Hujus (Lotharii,) inquit, temporibus lux oriri nova cœpit: nec tam in finibus Saxonæ, quam in universo imperio tranquillitas temporum: abundantia rerum, pax inter regnum & sacerdotium.

Contra æmulos imperii Fridericum Suevum & *Conradum* Francum Lotharius quidem bella gere re coactus fuit; sed eos sic repressit, ut non multum incommodi inde ad imperium redundaret. Adversus Bohemos expeditionem tentavit: at re inconsulto cæpta plurimos ex suis amisit, & pax utrinque desiderata, utrinque etiam accepta est. Bis in Italiam profectus est, primum ad compescendos motus contra *Innocentium II* propter novi Pontificis electionem Romæ coortos: deinde contra Rogerium, Campaniam & Apuliam injuste possidentem, quem Italia expulit. His rebus compositis, in Germaniam redire constituit, sed in itinere mortuus est: uti suo loco dicemus. *Vrspergensis. Otto Frising. Aventin. Chron. Spangenberg. Chron. Saxon.*

III. ACTA ECCLESIASTICA.

I. Defuncto CALIXTO II Papa in ejus locum electus est HONORIVS II. qui *Iohannem Cremonensem* Cardinalem in Angliam misit, ut Concilium celebraret: quod actum est mense Sept. A.C. 1125. In eo promulgavit, cœlibatum sacerdotibus observandum: ubi inter cætera dixit, turpissimum esse, à latere scorti surgere ad conficiendum corpus Domini; sed ea ipsa nocte quæ promulgationem secuta est, ipse apud scortum in lecto deprehensus est. *Rogerus, & alii.*

II. Post *Honorii II* mortem *Gregorius* quidam Diaconus, Cardinalis S. Angeli, patria Romanus, obscuro genere natus, ad Pontificatus culmen conscendit, & *Innocentius II* appellari voluit. Dum autem contra Rogerium Regem Siciliæ (Roma absens) bellum gereret, interim Romani *Petrum* quendam, *Petri Leonis* potentissimi apud Romanos filium, Papam elegerunt, eumque nominarunt *Anacletum II*: qui etiam largitionibus tantum apud Romanos effecit, ut *Innocentio II* Romam redire-

redire non liceret. Vagatus est igitur *Innocentius* per Galliam, & collectis aliquot Conciliis, ab universis Galliarum Germaniarumque Episcopis in Pontificatu confirmatus est. Legatos etiam ad Lotharium Imp. misit, qui colloquium peterent, quod constitutum *Leodii*. Ibi convenerunt A. C. 1131, die 22 Martii, & Papa *Innocentius Lotharium* ad se, Ecclesiamque tuendam, honesto *Ottonis Magni* & posterorum exemplo, hortatus est. *Lotharius* se nullo ei tempore defuturum respondit, si ipse sibi antiquum jus investituræ Episcoporum & Abbatum redderet. Sed Pontifice, ne id tentaret, deprecante, cessit Imperator instinctu S. Bernhardi, Clarevallenſis Abbatis, quem secum adduxerat. Plurimum autem Ecclesiæ & Reipubl. hæc concessio nocuit. Nam vere patefecit fenestram illis ad omne nequitiae & crudelitatis genus impune exercendum.

Licet autem Pontifex postulatis Imper. annuere noluit, nihilominus tamen *Lotharius* ei auxilium promisit, illumque biennium fere post armata militum manu Romam reduxit, ac ab eodem coronatus est A. C. 1133, die 3 Junii: ut supra diximus.

Hic *Innocentius* Papa in Concilio quodam, anno C. 1131, in Gallis Rhemis celebrato, hisce verbis à D. Bernhardo Clarevallenſi (præſente Pontifice) descriptus fuit: *Plusquam Moyses hic: Moysi commissa fuit una plebs Israëlita, huic universa Ecclesia: plusquam Angelus hic: cui enim Angelorum dixit Deus? Quæcunque ligaveris super terram, erunt ligata & in cælis. Secundum officium dico, non secundum meritum: præter Deum non est similis ei, nec in cælo, nec in terra, &c. Gemblac. Gaguinus. Nauclerus. Platina. Onuphr. Vrsperg. Frising. Cuss. Sigon. lib. 11. de reg. Italia.*

111. A. C. 1135 *Lotharius* Imp. Moniales ex cœnobio Lutherni expulit, & Benedicti Ordinis monachos introduxit, illud instauravit, & appellavit *Königs Luthern*.

CAPUT III.

DE EGRESSU.

Lotharius Imper. cum jam alteram in Italiam suscepisset expeditionem, & Rogerium Siciliæ Regem Apulia & Campania expulisset, reverti volens in Germaniam, in valle Tridentina inter Oenum & Lycum morbo correptus, in pago ignobili diem suum obiit A. C. 1137, die 6 Decemb., cum sesquiannuo spacio in Italia fuisset, anno ætat. 67, anno Imp. 13. Cadaver ejus ab Henrico Superbo, genero ipsius, in Germaniam est delatum, ac prope

Brunsvicum in monasterio, quod instaurarat, *Königs Luthern* / sepultum. Fabricius *Epitaphium* recitat à se repertum, quod hoc postremo disticho clauditur:

*Exiit membris, heu, trina luce Decembris:
Ecclesia gemitus illius est obitus.*

Viri celebres.

I. Tempore *Lotharii* Imper. clarus habebatur *Rupertus Tuitiensis* Cœnobii prope Coloniæ Abbas, qui Commentarios scripsit fere in omnes V. T. libros: quin etiam in aliqua Novi Testamenti scripta commentatus. Præterea & alia opuscula edidit. *Trith. Chron. Hirsaviens.*

II. *Hildebertus*, (ab Honorio II Pontif. Archiepiscopus Turonensis fuit constitutus) vir admodum doctus, scripsit multa versibus & soluta oratione. De Vrbe Roma hos versus conscripsit:

*Vrbs felix, si vel Dominis urbs illa careret,
Vel Dominis esset turpe, carere fide.*

Quibus versibus reprehendit dominium & Tyrannidem Pontificum Romanorum: & eorundem perfidiam accusavit: ob hujusmodi dicendi libertatem gratia Pontificis excidisse creditur: spoliatus enim suis bonis ac vestibus, in carcerem fuit conjectus. *Trith. Bergomensis. Vincentius.*

III. Floruit & hoc tempore *Irnerius*, jurisprudentiæ instaurator: de quo supra jam dictum est.

Res memorabiles.

I. *Johannes de Temporibus*, qui *Caroli Magni* armiger fuerat, attigeratque annum ætatis trecentimum sexagesimum primum, A. C. 1128 scribitur mortuus, à Nauclero, Martino Cromero, Vincentio, & aliis.

II. Tres Reges (in Anglia & Scandia) imperante *Lothario*, uno anno occisi sunt: unus (Ericus) in acie occubuit A. C. 1132: reliqui duo (Canutus & Nicolaus) per insidias sunt trucidati.

Prodigia.

I. A. C. 1128, circa Solem Padebornæ duo circuli conspecti sunt, quorum interior templi, exterior urbis complexus est latitudinem. His evanescentibus, urbs Padeborna pene tota cum templo conflagravit, versaque est lux meridiana in tenebras nocturnas. *Crantz. Chron. Saxoniæ.*

II. A. C. 1135. tantus fuit aestus, ut frugibus universis exsiccatis, valida fames inde orta sit. Amnes siccati sunt, montes & sylvæ arserunt; quicquid igni concipiendo aptum, in terram delapsum, statim ignem in quibusdam locis concepisse scribitur.

bitur. Rhenus ita exsiccatus est, ut sine omni periculo ubivis locorum transiri potuerit. *Aventinus. Bergomensis.*

1117. A. C. 1137, iterum immensa *siccitas* fuit, qualis hominum memoria non fuerat. In multis enim Regionibus flumina, quæ naves ferebant, ita sunt exsiccata, ut pedibus transiri possent. Fontes quoque & putei per Galliam plane sunt exsiccati, ut plurimi homines aquæ penuria laborantes, siti per-

irent. Multæ etiam urbes propter æstatem ferventissimam exustæ sunt, & imprimis Moguntia, Spira, Goslaria fere eodem die. *Trith. Chron. Saxon. Vincent. Martin. Polonus.*

Hoc anno quoque Oldislebiæ in Thuringia *lapis de cælo* cecidit in forma & magnitudine capitis humani, qui longo tempore ibi conservatus, & hominibus pro miraculo ostensus fuit. *Chronic. Spangenh.*

D Y N A S T I A Q V A R T A.

S V E V O R V M & B R V N S V I C E N S I V M.

XXI IMPERATOR GERM.

C O N R A D V S III.

C A P V T I.

D E O R T V.

I. **P**A T E R fuit F R I D E R I C V S, Dux Sueviæ.

II. M A T E R dicta fuit A G N E T A, quæ fuit filia Henrici IV, & soror Henrici V, Impp.

C A P V T II.

D E P R O G R E S S V.

I. A C T A O E C O N O M I C A.

VX O R E M habuit G E R T R U D I M, Comitiss Sultzbachii filiam, ex qua nati *filii duo*, Henricus & Fridericus; & *una filia* nomine *Iuditha*, quam in uxorem dedit Ludovico Landgravio Thuringiæ. Henricum filium ante expeditionem Hierosolymitanam pene puerum consortem imperii fecit. Hic ante reditum patris à vita commigravit; Fridericum moriturus Friderico Barbarossa commendavit. Is, cum militaret in Italia, peste periit una cum multis aliis in obsidione urbis Romæ. *Chron. Philip. Chron. Saxon. Spangenh. Chronicon Isanacense & Thuringicum.*

II. A C T A P O L I T I C A.

I. Imperii occupatio.

Lothario mortuo, imperium certo sibi desponderat Henricus Superbus Dux Baviaræ, ejus gener, confusus studiis & favore Saxonum, propter focerum Lotharium, & magnitudinem potentia. Saxoniam enim Baviaræ connubio copularat. Ea opinione insignia Imperii, quæ à focero acceperat,

apud se vi retinuerat, & ostenderat se non passurum, ut his præter ipsum alius ornaretur. Quod ergo & fastum & insolentiam ejus odissent cæteri, & formidarent potentiam, ac judicarent, superbiam potentia instructam non esse publica autoritate armandam, Comitiss, quæ indicta fuerant Moguntia, Confluentiam translatis, ibi omnium Procerum Germaniæ consensu imperii dignitas ad CONRADVM Ducem Sueviæ delata, qui Imper. coronatus est anno C. 1138, circa mediam quadragesimam. *Chron. Philip. Chronic. Spangenh. cent. 12. cap. 16. Funccius lib. 10. Com. fol. 214.*

II. Imperii administratio.

I. A C T A T O G A T A.

I. *Conradus* Imper. summa cum laude imperium administravit, eximiaeque *virtutes* in eo excelluerunt, ex quibus *prudencia* ejus maxime commendanda est. 1. Quod tempori cesserit, cum Lothario II rerum potiunte, repulsam passus esset. Nam recte inquit *Plut. in Q. Sertor.* Intolerabilis vis est perennitas, qua omnes insequens tempus evertit & conficit vires, placideque adstipit iis, qui consilio ejus opperiantur opportunitatem: at intempestive urgentibus est inimicissimum. 2. Quod majorem tranquillitatis publicæ, quam suæ dignitatis rationem habuerit, id summam ejus laudem continet. In omni enim communi patriæ periculo non modo sunt inutiles, verum etiam noxiæ, & magnorum malorum causæ, civium vel sociorum inter se contentiones de primatu.

II. *Conradus* Imperator celebres quasdam urbes Germaniæ, Noribergam & Lubecam, Vlmam & Hartzburgum instauravit & exornavit, iisque gradum struxit ad eam Majestatem, quam hodie præ se ferunt.

II. ACTA SAGATA.

I. Bellum contra Henricum Superbum
Imperii æmulum.

Quamquam *Henricus Superbus* Dux Bavarie & Saxonie, confusus sua potentia, & pro jure affinitatis spem sibi fecerat accipiendi imperii, & cum statim voti compos non fieret, bello *Conradum* persequi cæperat; tamen & spe imperii decidit, & utroque Ducatu per proscriptionis atrocitatem privatus est, cum duce ira præceps, ideoque periculosum affectati regni consilium iniisset. Atque cum ad insidias struendas præceps proruisset, remedio præcipiti repressus est. Et *Conradus* victo *Henrico*, ejusque exercitu fugato, Saxoniam *Alberto Vrso*, Marchioni Brandenburgensi: & Baviariam *Leopoldo* Austriaco fratri uterino concessit. Itaque *Henricus* paulo post, desperatis rebus omnibus, mœrore animi confectus, A. C. 1139, diem suum obiit, relicto filio *Henrico Leone*. *Antonin. Chron. Spangenberg. Chron. Philippi.*

II. Bellum contra Guelfum, Henrici Superbi fratrem.

I. O R T V S.

I. *GVELFI* invidia & amulatio. Defuncto suo æmulo, *Conradus* Imp. res Germanie componere statuit: sed bellum incidit difficillimum pariter & gravissimum. Nam *Henrici Superbi* frater *Guelfus*, videns, patrueli suo, vel nepoti ex fratre, *Henrico Leoni*, tunc puero, ereptum esse paternum regnum, & in aliam familiam translatum, ingentes animo iras concepit.

II. *Guelfi* cum *Rogério* confederatio. Cum hanc rem bello dirimendam censeret *Guelfus*, in societatem belli vocavit *Rogérium*, tunc potentissimum Sicilie Regem & Ducem Capuanum, qui suppetias libenter in milite & pecunia milit *Guelfo*, in sua intentus commoda, ne scilicet *Conradus* domestica seditione aliquando perfunctus, Italiam ad coronam accipiendam adiret, seque, Germanicis atque Italicis copiis junctis, iterum veteri Italie possessione dejiceret.

II. P R O G R E S S V S.

I. *Guelfi* adversus *Conradum* expeditio. Cum itaque *Guelfus* suis ac externis auxiliis munitus esset, quanta vi potuit, arma adversus *Conradum* Imper. sumit.

II. *Conradi* victoria, & *Guelfi* fuga. Cum per annos aliquot vario fortunæ eventu in Suevia Ba-

variaque belligeratum esset, & ancipiti sæpe Marte pugnatum, accidit, ut bellum confisteret ad oppidum *Winsberg*, cui amœna vineta nomen dederunt, in quem locum *Guelfus* vires suas contulerat, vallo ac mœnibus, si acie vinceretur, sese tutaturus. Fusus itaque fugatusque, & intra urbem compulsus est.

III. E G R E S S V S.

I. *GVELFI* deditio. Cum in arce *Winsberg* *Guelfus* obsidionem aliquandiu pertulisset, tandem post multas difficilesque oppugnationes armis & fame expugnatus, coactus est & sese, & suos, victori quibuscunque conditionibus dedere. Ibi Imperator præcepit, ut *Guelfus*, cæterique Equestri ordinis viri victi in custodiam traderentur, oppidumque à militibus diriperetur.

II. *Mulierum* astutia, & *CONRADI* clementia. Cum autem metueretur, ne Imperator in *Guelfum* ejusque cives jure belli propter rebellionem graviter animadversurus esset, sceminae ejus oppidi, antequam portæ aperirentur, petiverunt, ut sibi liceret cum suis rebus quas humeris gestare possent, discedere. Quod cum à clementi victore & optimo Principe facile impetrarent, & hostes aurum, gemmas, mundumque muliebre eas elaturas crederent, matronæ illæ, omni suppellectile neglecta, militibusque prædæ relicta, maritos suos humeris exceptos ex oppido, cunctis spectantibus, & industriam admirantibus, asportarunt. Quo pietatis spectaculo commotus est, & ingeniosa mulierum *philosophia* delectatus *Conradus*, quibus iratus erat, clementer omnibus noxam remisit, & convivio regali omnes excepit. Ducibus verbis indignantibus & frementibus ob leges deditiois isto dolo violatas respondit Imperator: *Non decere verbum regium immutari*, subindicans, malle se clementia, quam severitate delinquere.

III. *Conradi* humanitas erga *Rogérium*. Victor jam *Conradus* infesta iterum arma adversus *Rogérium* Sicilie Regem conferre potuisset; sed placabilitate mira, & ipsi ignovit, atque ex inimico amicum sibi fecit fidelissimum. Nam is in Asiam proficiscentem *Conradum* fideliter omnibus rebus juvit & instruxit. *Chronic. Philipp. Trith. Hirsgau. Vrß. & alii.*

III. Bellum in Palestinam susceptum.

Natare jam & labi cœperant res Christianæ in Asia, præsidario milite destitutæ, quas reliquæ adhuc utcunque sustentabant Armeniorum auxiliis, qui religionis societate nostris conjuncti, Turcis agros Christianorum infestantibus, à tergo

assidue inhærebant. Nec solos Turcos jam, sed & Saracenos Ægyptios nostri habebant hostes. His, ut subveniretur, priusquam penitus conciderent, *Conradus* Imp. suasu *S. Bernhardi* contracto exercitu ducentorum millium, in quo ad septuaginta millia fuere equitum cataphractorum, una cum *Ludovico* Rege Galliae A.C. 1147, postridie Ascensionis Domini, in Palæstinam profectus est: Sed infelici eventu; tum quod superstitione temporum magis quam Reipubl. utilitate expeditionem istam suscepit, tum quod de rebus omnibus satis recte sibi non providit. Venit Constantinopolin ad *Manuelem Comnenum* Imperatorem, cui suæ uxoris sororem matrimonio collocarat die 7 Septemb. Huic affini suo *Conradus* sane multum tribuit, sed ejus perfidia magnam cladem accepit. Sic enim *Nicetas* Græcus scriptor in vita ejus lib. 1. affirmat: Nul- lum malum (inquit) non machinatus est *Manuel*, vel machinandi autor fuit in eos, qui cum *Conrado* in Palæstinam profecti sunt: calcem farinae admisceri voluit, & ex improbo argento monetam cu- di, quæ vendituris aliquid Germanis daretur, & ubicunque potuit, eos pecunia spoliavit, multos etiam ex insidiis interfecit. Forum rerum vena- lium ita præbuit, ut cives urbes clauderent, & de mœnibus in corribus pecuniam attraherent, da- rentque postea summa cum injuria, vel nihil, vel quantum liberet. Inde *Manuel* prodidit Turcis omnia *Conradi* consilia, addidit *Conrado* Duces, qui ipsum in avia loca, & insidiis opportuna deduce- rent, & mense Novembri prope Iconium nostri in- gentem cladem acceperunt, ita ut vix decima pars inde Constantinopolin reverteretur: & Turci in- genti præda potiri sunt. Hanc autem perfidiam *Manuelis* ulturus Siciliae Rex *Rogerus*, bellum ei intulit, multum damni dedit, & pene imperio eum omni exiit.

A.C. 1148 *Conradus* Imp. & *Ludovicus* Rex Galliae, cum viderent se terra in Palæstinam veni- re non posse, classes compararunt, & *Ludovicus* ex sinu Attalico profectus cum suis, media quadra- gesima Antiochiam venit, Dominica Palmarum Hierosolymis fuit: eo venit etiam *Conradus*. Ibi cum Rege & Patriarcha de amplificando regno Hierosolymitano consilia agitarunt, & conclusum est, Damascum regno adjiciendum. Ad eam obsi- dendam profecti sunt mense Maio, quo tempore advenerunt etiam *Theodoricus* Comes Flandriæ, & alii. Dum obsident *Damascum*, priusquam cape- retur, disputatur, cui accedere deberet Damascus, si caperetur. *Conradi*, *Ludovici*, & aliorum, qui re- cens advenerant, sententia erat, eam dandam *Theo- doric* Comiti Flandriæ, cum Imper. & Rex in Eu-

ropam sint reversuri. Sed veterani in Syria eam po- tius non capi volebant, quam captâ carere. Qua discordia intellecta, obsessi veteranos pecunia cor- rumpunt; qui postea exercitum ab ea urbis parte, ubi capi poterat, abducunt ad aliam partem, ubi urbs firmissima erat, & obsidentes multum lædi poterant. Hoc videntes Imperator & Rex, & alii, obsidionem solvunt, & infectis rebus in Germa- niam redeunt. *Ludovicus* Rex dum redit, in Græ- corum naves incidit, à quibus capitur, & recta Constantinopolim ad *Manuelem* Imper. ducitur. Forte fortuna eo loci vagatur classis *Rogerii* Regis Siciliae; quæ suburbia Constantinopolis deprædata fuerat: ejus Dux *Gregorius* Græcos invadit, & de- victis Græcis Regem invenit, liberat, & secum in Siciliam abducit, unde Romam, & inde in regnum rediit. *Nicetas. Tyrius lib. 16. cap. 18. lib. 17. cap. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8. Crantz. lib. 6. cap. 14. Chron. Belg.*

De hac expeditione *Conradi* in Palæstinam Mi- cyllus tale epigramma composuit:

*Pace domi facta, Solymas hic tendit in oras,
Ut sacra Barbarico solveret ora iugo.
Sed mox insidia Thracum, gypsataque farra,
Ingentes animos comminuere Viri.*

C A P V T III.

D E E G R E S S V.

Conradus Imp. cum domi novos exercitus col- legisset, ad pacandam Italiam domesticis insi- diis liberarum civitatum turbatam, quæ inter se ar- mis de libertate decernebant, morte præreptus ex- peditionem non absolvit. Nam repentino morbo oppressus, non sine veneni suspitione, per medicos Italos præbiti, quos accersiverat authore *Rogero* Siciliae rege, qui sibi à *Conrado* metuebat, A. Chri- sti 1152, decimo quinto Kalend. Martii, Bamber- gæ diem suum obiit, anno Imperii 14, cum paulo ante fratris filio *Friderico* insignia Imperii tradidisset, & filium parvulum ei commendasset. Intestina ejus in basilica Bambergensi condita sunt prope *Henricum* Sanctum. Cadaver Laureacum (quod Eboracum aliqui nominant) delatum est. *Chron. Spangenb. Chron. Philip. Sigon.*

Viri celebres.

I. *H O N O R I V S* Augustodiensis presbyter usque ad annum Christi 1138 perduxit Chronicon suum.

II. *H V G O* de S. Victore Canonicus Parisien- sis, cujus scripta exstant, anno Christi 1140 mor- tuus est.

III. Eodem anno OTHO Episcopus Bambergensis, Comes de Andechs / Ecclesiarum Pomeranicarum *eiusque*, atque parens, Bambergæ obiit septuagenarius, 3. Septembri. *Trith. & Append. Sig. Marian. &c.*

IV. OTHO Frisingensis Episcopus (cujus supra etiam mentionem fecimus) Chronicon suum terminat A. C. 1146. Scripsit quoque librum de rebus gestis *Friderici I*, Imp.

V. Anno Christi 1148 RICHARDVS de S. Victore, monachus Parisiensis, qui scriptis nomen suum nobilitavit, mortuus est. *Chronicon Norib. majus.*

VI. GRATIANVS Monachus, post Ivoñem Carnutensem, DECRETORVM OPVS, ex veterum statutis, sanctionibus & scriptis composuit; quo Iuris Canonici studiosi hodie utuntur. Hoc opus EVGENIVS Pontifex approbavit, & in Academia publice proponi mandavit. *Martin. Polon. Trith.*

Res memorabiles.

I. Temporibus ferme *Conradi* Imp. nata sunt factiosa & feralia nomina GVELFORVM & GIBELLINORVM: de quibus consule integras aliorum historias, &c.

II. Sub FVLONE Rege Hierosolymorum (qui A. C. 1142 mortuus est, eique successit filius *Baldwinus*) initium sumsisse dicitur ORDO HOSPITALIS S. IOHANNIS Baptistæ in Ierusalem, sive Teutonicorum Militum *D. Iohannis*: ad cuius Ordinis societatem multi præstantes viri, tum etiam Magister Ordinis in *Sonnenberg* / & Commendator in *Logau* pertinent.

XXII IMPERATOR GERM.

FRIDERICVS I.

Cognom. BARBAROSSA.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. Generatio.

FRIDERICVS fuit *Conradi III.* Imp. ex fratre nepos.

PATER fuit FRIDERICVS, cognomento *Cocles*, Dux Sueviæ.

MATER dicta fuit IVDITHA, filia *Henrici Nigri*, Ducis Baviaræ. Ex hisce parentibus natus est A. C. 1121. *D. Iohannes Adolphus. Crusius part. 2. fol. 328. Otto Frising.*

I I. Appellatio.

I. NOMEN. Dictus fuit FRIDERICVS, ejus nominis *primus*.

II. COGNOMENTO BARBAROSSA sive OENOBARBUS, à ruffa barba per contumeliam ab Italis sic dictus.

V S V S.

In communi adagio dicitur: *Not bart / nie guet ward*. Sed hoc in *Fridericum* Barbarossam non quadrat. Ipse namque bonæ indolis & optimus Princeps fuit, in quo magnitudo animi atque consilii, fides, constantia, moderatio, pietas adeo excelluerunt, ut nulla ei virtus magno viro & optimo Principe digna defuisse videatur. Id quod testatur *Abbas Ursbergensis*; cum ita scribit: *Fridericus* (inquit) fuit Princeps armis strenuus, acer animo, exercitatus in bellis, in negotiis peragendis virilis, affabilis, mansuetus, superbis resistens, memoria excellentissimus, &c.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. NATVRA, EDUCATIO, & ACTA JUVENTVTIS.

Quamquam interdum & heroum filii noxæ & catharmata esse solent, neque hæreditaria semper est virtus: tamen plerumque fit, ut fortes creentur fortibus & bonis, ac in natos transeat patrum cum semine virtus. Ita ergo & *Friderico* heroici impetus à majoribus ingenerati sunt, quibus ad res maximas gerendas divinitus exstimulabatur, quod in progressu ætatis apparuit. Multum enim valuerunt in ejus animo exempla domestica. Verissime enim dictum est à *Virgilio*:

Te pater Æneas & avunculus excitet Hector.

Cæterum quantumlibet sit excellens naturæ vis & bonitas, tamen nisi cultura & institutio atque educatio bona accesserit, non aliter quam arbores aut vites non putatæ, aut segetes incultæ, etiam naturæ semina silvescunt atque efferantur: ut, quemadmodum in agris per segnitiam colonorum pro frugibus lætis

Infelix lolium & steriles dominantur avena:

& Neglectis urenda filix innascitur agris:

sic etiam in ingeniis pro virtute vitium & improbitas enascatur, quæ semina bonæ indolis quasi in herbis enecent & extinguant. Contra bonæ ac laudabilis educationis & assuefactionis ea vis est: ut naturæ defectum sæpe suppleat, & vitia corrigat, ex

bona

bona meliorem, ex mala bonam, aut certe minus malam faciat. Sic igitur & Fridericus, cum bene natus esset, bene quoque educatus fuit, & ut tam splendida familia dignum erat, regiis artibus ab ineunte statim pueritia institutus atque imbutus. Neque solum militari disciplina instructus est, sed & litterarum colorem duxit, maximeque Latinæ linguæ sibi peritiam comparavit. Et cum historia vere regia possessio sit, in hujus studium cum primis incubuit in sua adolescentia Fridericus, ut hic velut in speculum intuens in aliorum consilia, facta, eventa, quod honestum & laudabile, ac sectatoribus felix & salutare fuisse comperisset, imitaretur, fugeret autem quod factu fœdum, turpe ac flagitiosum, suisque patratoribus exitio fuisse animadvertisset.

Perinde enim ut olim Romæ nobiles adolescentes jurisprudentiam potius ex consuetudine seniorum, in quorum se familiaritatem contulissent, quam ex libris scholisve discere solebant: Ita Fridericus bene imperandi facultatem ex vivo quodam & domestico exemplo, quod in patruo suo Conrado cernebat, sibi comparavit. Hic enim cum majore natu filio orbatus, alterum vero puerum haberet, Fridericum prope filii loco dilexit, secumque habuit, & omnium consiliorum, omnium suarum actionum, omnium sermonum & arcanorum, conscius atque participem eum fecit. In hujus contubernio, quid non facili negotio disceret Fridericus?

II. ACTA OECONOMICA.

Vxores habuit duas. PRIMA dicta fuit ADELHEIDA, five Adelheidis, filia Diepoldi Marchionis Bavarici in Hochburg / seu Boburg / quam dimisit ob sanguinitatem nimis propinquam, de sententia Concilii Constantiensis.

ALTERA fuit BEATRIX, filia Reginaldi Comitis Vefontionis in Burgundia. Ex hac nati ei filii quinque. 1. HENRICVS in Imperio successor. 2. FRIDERICVS, Dux Sueviæ. 3. OTTO, Comes Burgundiæ, hæres maternæ dotis. 4. CONRADVS, Dux Franciæ, & post fratris Friderici mortem, etiam Dux Sueviæ. 5. PHILIPPVS, Dux Hetruriæ & Thusciæ, qui post Henricum VI fratrem imperavit. Ex eadem natæ ei quoque filiæ duæ: 1. SOPHIA, (quam *Ludgardin* alii vocant, alii *Iuttam*) conjux Conradi Marchionis Misniæ. 11. BEATRIX, quæ facta est Abbatissa Quedlinburgi. *Chron. Hedionis. Chron. Philippi. H. Mutius lib. 10. fol. 168. D. Iohan. Adelsb.*

III. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

1. CONRADVS III. Imp. cum decumberet, cum Principibus præsentibus deliberavit de futuro successore, & præterito filio suo Friderico, suavit, ut fratris sui filium Fridericum Barbarossam eligerent. Proceres igitur Germaniæ Fridericum, (quia & bonis literis ac militiæ laboribus esset instructus, tum domi bonæ indolis, tum foris in expeditione sacra fortitudinis bellicæ præclarum specimen edidisset, omniumque favorem sibi conciliasset) concordibus animis, ut ætate, sic virtute ad famam hominum efflorescentem, Francofurti Imperatorem elegerunt Non. Martii, A. C. 1152. Et mox Aquas deductum Dominica Lætare per Arnoldum Archiepiscopum Coloniensem consecrarunt. Hujus autem tam unanimis in hanc personam suffragii ratio hæc fuit. Duæ in Romano orbe apud Galliæ vel Germaniæ fines, famosæ & in Imperio potentissimæ familiæ hæctenus fuere, una Henricorum de Gueibelinga, alia Guelforum de Altdorfio: altera Imperatores, altera magnos Duces producere solita. Istæ, ut inter viros magnos gloriæque avidos assolet fieri, frequenter sese invicem æmulantes, Reipubl. quietem multoties perturbant. Authores sunt qui affirmant, gentes illas Gibellinorum & Guelforum semper odiis capitalibus inter se dissensisse, etiam ante Imperatorum & Pontificum dissensiones, illis Imperatori adhærentibus, his adversantibus, & utraq; tandem velut colonias Suevorum temporibus in Italiam traductas esse, ibidemque veterum discordiarum semina sparsisse & aluisse, iis, qui Gibellinorum nomen profiterentur, Imperatorias, Guelfis Pontificias partes bello paceque acriter tuentibus. Nutu vero DEI, ut creditur, paci populi sui in posterum prævidentis, sub Henrico V factum est, ut Fridericus Dux, pater hujus, qui de altera, hoc est, de Regum familia descenderat; de altera, Henrici scilicet Noricorum Ducis, filiam in uxorem acceperat, eaque Fridericum, qui in præsentiarum regnat, generaret. Ex Gibellina itaque stirpe paternam, ex Guelforum vero maternam originem Fridericus duxit. Principes ergo non solum industriam ac virtutem, jam sæpe dicti juvenis, sed etiam hoc, quod utriusque sanguinis consors, tanquam angularis lapis, dissidium eorum diuturnum (quod inter eos ad annos 400 fuit) componere posset, considerantes, caput Regni eum constituere adjudicarunt: plurimum Reipublicæ profuturum præcogitantes, si tam gravis & diutina inter maximos Impe-

imperii viros, ob privatum emolumentum simulas, hac demum occasione, Deo cooperante, sopiretur.

11. A. C. 1155. Fridericus in Italiam iter suscepit, ut Romæ de more coronaretur. Itaque in Vrbevetum, ubi tunc Pontifex *Hadrianus IV* propter civiles civium discordias sedem aulae collocarat, profectus, Bambergensi Episcopo perorante, Pontificem salutavit, seque ipsi commendavit ut corona Imperatoria coronaretur. Observantiae causa Fridericus Pontifici ex equo descendenti stapedem tenebat sinistram, non dextram. Id in suam contumeliam factum interpretans Pontifex, dixit: In minimo commissa negligentia facit argumentum de maximis. Rex stomachanti similis, risum solvit, dicens: Parum operæ dedi strepis apprehendendis; tu primus es, pater, cui tali officio deservimus. Atque si officii hoc genus ex beneplacito est, quis causabit negligentiam in spontaneo; si ex debito, parum interesse putamus, quo latere accessit, qui venerabundus accessit. Convenit tamen eatenus inter Cæsarem & Pontificem, ut una ambo cum aliqua exercitus parte urbem ingrederentur. Inde 6 Calend. Junii, more solenni, Fridericus coronam Imperii auream à Pontifice Hadriano accepit, non ut hæc dignitas, merces rei præclare gestæ, sed signum permansuræ ad multum tempus rei esset. *Otto Frising. lib. 2. cap. 4. de gest. Friderici. Chronicon Spangenberg. D. Iohan. Adelphus. Crantz. lib. 6. cap. 16.*

11. Imperii administratio.

1. ACTA TOGATA.

Supra in Appellatione in genere virtutes Friderici deprædicavimus; hic vero in specie quasdam recensēbimus, quæ sunt sequentes:

1. *FRIDERICI de Republ. cura.* Fridericus cum accepisset Imperium, ut fuit patriæ amantissimus, nihil prius habuit, quam ut domi pacem sine publico motu, & consilio potius quam armis constitueret. Pace enim & quiete opus esse intelligebat concussæ Germaniæ ad sananda & solidanda vulnera, quæ priora bella Henricorum inflixerant, recentia successorum refricarant. Nec odia cessatura esse prospiciebat, nisi controversiis moderata quadam damnorum exæquatione diremtis, & sancta ἀμυνσιὰ perficeretur, ut Principum animi vera inter se mutuaque benevolentia coalescerent. Imo Fridericum magnam Reipubl. curam gessisse, apparet ex oratione quam de suo officio fecit, cum ita exorditur: *Cumque Imperialis Majestatis officium esse hoc non ignoramus, ut studio vigilantia, ac pæ-*

narum metu improbi & inquieti coercerantur: boni subleventur, atque in pacis tranquillitate forveantur, &c. Radevic.

11. *PRUDENTIA.* Fridericum singulari prudentia præditum fuisse apparet: 1. *Ex dictis*, 2. *Ex Factis.*

1. Ex dictis.

Ex multis unicum adferam; nempe Symbolum ejus, unde prudentia ejus effulget, quod tale est: *QUI NESCI T DISSIMULARE, NESCI T IMPERARE.*

Quo significare voluit, non licere cuiquam omnia pro suo jure agere, sed multa in omni vita dissimulari oportere; maxime autem in imperio, in quo oportet aliquando secundum Thucydidem, καὶ ἐὰν δὲ λάβῃ τὰς δοκῶντας ἀρχεῖν: ut verum sit, quod Fridericus Imperator dixit: Qui nescit dissimulare, nescit imperare. Fit enim, ut multa plerumque Princeps aut simulare invitatus, aut dissimulare cum dolore cogatur, ne aut videat ea, quæ videt, aut ne audiat ea, quæ audit; sed in multis volens nolens conniveat, nisi frustra niti, & nullo suo cum fructu, aliorum odium quærere malit; quod extremæ dementiae esse scribit Salustius. Sed hoc tamen minime ita intelligendum, quasi non liceat Principi tueri candorem, atque veritatem simplicem, & ab omni mendacio, injuria, fallacia abhorrentem, (nam quod verum, simplex, sincerumque est, id naturæ hominis & Imperio est aptissimum) sed potius, ne, si multa sibi quandoque adversari intelligat in Imperio, per vim is multa agat aut faciat: quorum ipsum fortassis postea vel pudeat, vel pœniteat. Nihil enim violentum diuturnum; teste Demosthene: & regere vi patriam, importunum est, secundum Salustium: neque ulla vis Imperii tanta est, quæ, premente metu, possit esse diuturna; auctore Tullio. Quo autem quis potentior, eo æquior debet esse erga alios. Nam & in regno administrando justitia, & potestas eget æquitate quadam, & patientia, quæ tanto premi debet interiori (ut Gregorius vult) quanto eminet exteriori. Et secundum Isidorum, plerumque Princeps justus malorum errores dissimulare novit: non quod iniquitati eorum consentiat, sed quod aptum correctionis tempus expectet, quando eorum vitia emendare, vel punire valeat. Quod enim differtur, non aufertur. Moderatione itaque animi vel maxime opus est Imperio, ut Princeps aut Rex prius, quam aliis imperet, sibi imperare discat, h. e. animum regere, & iracundiam cohibere, & cupiditatem moderari. Neque enim recte dominatur aliis, qui ipse servit affectibus: neque regere

alios potest, nisi quem ratio rexit. Non omnis igitur simulatio, aut dissimulatio, mala & vitiosa: sed est quædam bona & honesta, eaque cum in reliqua vita omni, tum vero maxime in imperio utilis & necessaria. Cum hoc Friderici Imper. Symbolo convenit etiam dictum Sigismundi Imper. qui dixisse memoratur, Ignarum esse regnandi, qui nesciret dissimulare. Innuit autem præcipuam Principum virtutem esse clementiam, qua docet, ea interdum esse dissimulanda, quæ non magni sunt momenti, commodi majoris gratia. *Æn. Sylv. l. 1. Comment. in res gestas Alphonsi.*

II. Ex factis.

2. Apparet prudentia singularis Friderici ex **FACTIS.** Nam

1. Contendebant inter se de Bavarix principatu vitricus Henricus Austriacus, & privignus Henricus Leo Saxo; hoc queritante, injuste sibi Bavariam ereptam esse. Hanc litem, ne in bellum exiret, ita diremit, ut Austriaco, apud quem plus valebat, persuaferit de suo ut jure concedere potius, ac regredi, quam progredi vellet, pacis publicæ causa. Et ut jacturam hanc facilius ferret, transtulit familiam Austriacam in Ordinem superiorem, decreto ei tributoque titulo Ducis, & amplificavit fines ditionis parte Bavarix ad Austriam adjecta. Welfum, ut quiesceret in posterum, Thusciam & Spoletano agro Sardinixque Principatu donavit. Conradum ex alia matre fratrem Palatinum Rheni constituit. In hac pacificatione nec prudentiam ei defuisse in conciliandis Principum animis, nec gravitatem, nec successum, qui confertur divinitus, declaravit eventus. Sustulit enim maximorum bellorum causas & occasiones, Germanixque tranquillitatem peperit. *Chron. Philip. Chronicon Spangenb. Vrspr. Castr. lib. 1. fol. 90.*

11. Composuit & controversias Fridericus inter Suenonem, Canutum & Woldemarum Reges Danicos, Mersburgum evocatos A. C. 1152, qui de regno inter se dimicabant aliquot annos magno cum detrimento vicinarum terrarum, quæ erant Imperii. *Ibidem.*

Magnum profecto hoc decus est & prudentiæ proprium, conciliare sibi animos hominum, & ad usus suos non solum adjungere posse, sed etiam decore suæ potentiæ & auctoritatis aliis gratificari. *Cicero l. 2. de Officiis.*

111. **AUTHORITAS.** Quoniam dignitatis non magna est æstimatio; nisi auctoritatem quis habeat, seu quandam eminentiam, qua cæteris prævaleat, & velut in admiratione sit, Fridericus jus Majestatis Imperatorix, qua licebat ratione, tueri co-

natus est. Nam 1. Non attento facto prædecessorum suorum Henrici V & Lotharii Saxonis, jus investituræ seu collationis beneficiorum Ecclesiasticorum sibi pro antiqua consuetudine usurpare cepit, & Archiepiscopum Magdeburgensem VVichmannum investivit, ipsique regalia tradidit. Et sortum est dictum Friderici; qui conquerentibus Pontificiis, quod formulam à Lothario præscriptam sequi nollet, respondit, se veterem in eo consuetudinem retulisse, Episcopos autem regalia dimittere, & quæ Cæsaris sunt, Cæsari tribuere debere.

2. Cum occulta quædam semina offensionis jacta essent in eo, quod Fridericus de jure Imperii cedere nollet; quo se adversus violentiam Pontificum rectius muniret, non solum Ordinem Electorum (ab Ottone III, ut vulgo putatur, institutum) confirmavit, sed iisdem ampliores etiam dignitates assignavit.

3. Tradunt scriptores, magno consensu Ducem Bohemix Ladislaum ob egregiam in bello navatam operam apud hunc Fridericum regiam dignitatem promeruisse, cum quidem etiam antea Vratislaus Rex Bohemix appellatus fuisset ab Henrico IV, sed ejus successores regio titulo abstinerant, Ducis appellatione contenti.

4. Francix Orientalis Ducatum, cum jure gladii tribuit Fridericus Episcopo Herbipolensi, omnibusque ejus successoribus, quæ jura hodieque ejus urbis Episcopus retinet. *Eber.* Et consentaneum est, voluisse Fridericum illorum Principum, quos recentibus beneficiis sibi suisque devinxerat, augere dignitatem ac potentiam, qua muniti essent contra tyrannicas & seditiosas Pontificum machinationes, ne possent illi, ut cœperant, quando vellent, aut rescindere decreta, aut institutas de electione deliberationes turbare.

IV. **JUSTITIA.** Fridericus Imper. justitiam severe administravit. Nam

1. Jus feudale prius dispersum ac vagum primus scripto complecti & ordinare instituit. De jure fisci, sive quæ sunt regalia: de pace tenenda & ejus violatoribus, sive de Treuga & pace, in qua etiam futurum supplicium hodie usitatissimum confirmatur, ut laqueo suspendantur. Eiusdem est una & altera constitutio de jure *compositus*. Eiusdem est & Friderici nobilissima illa constitutio de pace Constantiæ, quæ vinculum ac nervus, imo & murus aheneus Imperii non male appellari potest. Vocatur vulgo ab historicis Breviarium pacis, *Gried-brief vnd Land-brief*. Eiusdem Imper. est illa nobilis Authentica, Sacramenta puberum, c. Si adversus venditionem; qua jusjurandum à pubere ultro præstitum, de contractibus rerum suarum

non retractandis inviolabiliter custodiri: metu vero & vi extortum ipso jure nullum esse jubetur.

2. Laudabile fuit & hoc Friderici institutum, quod pro more majorum Roncaliis aliquot diebus continuo juri dicendo operam dedit, divitum juxta pauperumque querelas audiens. Hæc enim virtus Principis recte numinis divini afflatus, pro jure & æquitate digladians, appellatur à *Plutarcho in vita Catonis Majoris*. Et idcirco Reges apud Homerum & apud Judæos aliosque populos sunt IUDICES nominati. Siquidem imperium nihil aliud est, quam cura alienæ salutis; uti *Amm. Marcell. lib. 9.* pulchre ait. Et laudatur *Augustus*, quod tam assidue jus dixit, ut etiam æger in lectica Iudicem egerit. *Suetonius in ejus vita.*

3. Præterea Fridericus omnes controversias ex auctoritate seniorum quatuor Iuris peritorum, qui in Gymnasio Bononiensi jus profitebantur, Bulgari, Martini, Iacobi & Hugonis, judicare cepit. Atque ut jus ex æquo & bono ubique in tota Italia administraretur, judices constituit, non ex ipsa Diocesi, ne gratia aut odio corrumpetur judicium, sed aut ex conventu, aut qui ex aliis civitatibus essent nati, *textus in lib. 3. ff. de officiis adfess. eisque summum de omnibus rebus statuendi arbitrium dedit.*

4. His rebus rite compositis, Fridericus, ut certa auctoritate & cuncta constituisse, & Imperium accepisse videretur, de jure regni Italiæ cognoscendo, quatenus ad se spectaret, Iureconsultis negotium dedit, & prudenter sane rem controversam sacerdotibus Iuris, ut æquum ab iniquo discernere, commisit. Peritis enim in sua arte credendum est, qui pro sua fide atque industria neque fallunt, neque falluntur. *lib. 2. C. de ponder. lib. 10.*

Ab his judicatum est, Italiam Imperatori, jure à Carolo Magno tradito, regalia item universa deberi. Fuerunt autem regalia, Ducatus Marchiæ, Comitatus, consulatus, monetæ, telonia, fodium, portus, pedatica, molendina, piscariæ, omnis utilitas ex decursu fluminum proficiscens. *Exc. t. t. quæ sint regalia, in usibus feudorum.* Inter quæ etiam armariæ referuntur, h. e. fabricæ & publica armamentaria, quæ sibi semper Principes vindicarunt. *Novell. 85.* Hæc omnia Principes ac civitates Italiæ dimiserunt Friderico, & jure beneficii rursus quædam ab eo acceperunt. Prudens certe institutum Friderici agnoscimus, quod integrum jus majestatis conservavit, omnesque redditus coacervare voluit: factumque est exinde, ut ad 20000 talenta in fiscum annuo vectigali fuerint redacta. *Sigon. lib. 12. de regn. Ital.*

5. Fridericus Imp. Principibus serio mandavit,

ut secundum pacta filiis Vladislai patrimonium redderent. Anno igitur Christi 1163 SILESLIA accepit primos suos Principes, cum post bellum Barbarossæ divideretur inter tres filios Vladislai. BOLESŁAVS procerus, primus PRINCEPS SILESLIÆ, vir bellicosus & justus, adeptus est Silesiæ ditionem mediam, quæ est velut umbilicus SILESLIÆ, nempe VRATISLAVIAM & LIGNICIVM: Mieslaus factus est dominus Silesiæ superioris: CONRADO adolescenti valetudinario data est Silesia inferior, h. e. GLOGOVIA, CROSNA, & SAGANVM: ita tunc quasi est constitutus DUCATUS GLOGOVIENSIS. Ab hac igitur Regia Polonorum stirpe descendunt illustri. PRINCEPES SILESLIÆ, hodie superstites: & Silesia prius afflicta, perpetuisque vastationibus bellicis exhausta, hoc tempore respirare & colicæpit. *Chronic. Polon.*

6. Fridericus Imper., cum A. C. 1155 expeditionem in Italiam suscepisset, illo absente dissidiis privatis, inter Arnoldum Moguntinum (quem Imper. Vicarium Imperii constituerat) & Hermannum Palatinum coortis, Germania ad Rhenum turbata est. Quod ubi cognovit Imp., ex Italia reversus hanc rem mali exempli vindicandam censuit, & Moguntino quidem propter ætatem & ordinem, & quod author rixæ & tumultus non fuisset, pepercit. Sed Hermannum Palatinum coëgit vivum canem posterioribus pedibus ad humeros alligatum Spiræ Nemetum in spectaculis publicis circumferre. *Otto Frising. Peucer. 4. Chronic.* Tali enim censura notabantur, qui ex summis Ordinibus petulanter pacem publicam turbassent. Bono quippe justitiæ proxima esse debet severitas. *Pub. Mim.* & quicquid prodesse potest severitate, nunquam nocuit exitio. Quinimo magna exempla, quæ sunt conspectiora, eo cæteros à maleficio deterrent & abstinere vehementius. *Quintil. declam. 7.*

Hac de re, quod nempe olim insignis infamiæ indicium fuerit, si canem, vel circa castra, vel ad locum certum rebellis, vel aliorum criminum reus, in humeris portare coactus esset, talis exstat descriptio apud *Guntherum lib. 5.*

*Quippe vetus mos est, ut si quis Rege remoto,
Sanguine, vel flamma, vel seditionis aperta
Turbine, seu crebris regnum vexare rapinis
Audeat: ante gravem quam fuso sanguine pœnam*

*Excipiat, si liber erit, de more vetusto,
Impositum scapulis ad contigui comitatus
Cogatur per rura Canem confinia ferre.
Sin alius, Sellam. Cujus dispendia pœna
Ille Palatina custos celeberrimus aula*

Non potuit vitare Comes, cunctisque videndus.

Portavit scapulis passus plus mille latrantem:

Hanc quoque tunc alii simili pro crimine pœnam

Sustinuere decem Comites, totidemque coacti

Fœda tulere canes generoso pondera collo. &c.

NOTA.

Quidam Critici statuunt *selem*, h. e. catum, pro *Sella* legendum esse. Nonnulli vero per *Sellam*, sellularios & sedentarios tanquam ignavos & viles homines notatos fuisse existimant. *Sellam* enim fuisse ignaviæ symbolum, ut canis contumaciæ & impudentiæ.

V. CLEMENTIA. Memorabilis est ad omnem posteritatem clementia Friderici, quam Mediolanensibus toties rebellibus & perjuris exhibuit. Cum enim supplices essent facti Mediolanenses, eum dixisse accepimus; Se lætari, quod tam clarā civitatem DEVS admonuisset, ut aliquando clementiam, quam vim suam experiri mallet; & licet asperius in se consulendi causam Mediolanenses dedissent, se tamen eo animo esse, ut volentibus quam coactis mallet imperare. *Sigon. lib. 12. de regn. Ital.*

VI. BENEFICENTIA. Fridericus Imp. beneficus & liberalis erat, & beneficia non differebat, ne coacta viderentur. Beneficia namque coacta gratiam amittunt. *Dio lib. 64. de Galba refert: Quem cum Prætoriani Neronis urgerent, ut se in eodem militiæ gradu retineret, Galba autem ad sensum suspenderet, tumultuantibus Prætorianis ob id, exercitu contra eos misso, septem millibus cæsis in reliquos decimatione sævit. quo loco Historicus: Galba videlicet, licet ætate & morbo confectus esset, tamen mente vigeat & consilio, putabatque indignum esse, Imperatorem coactum aliquid facere: quod pluribus exemplis docuit.* Cum enim iidem postea pecuniam peterent Prætoriani, negavit pure, cum his verbis: *Legere soleo militem, non emere.* Cumque populus vehementer postularer, non concessit: quos fortasse, si ab eo postulatum non fuisset, interfici iussisset. Fridericus Barbarossa Imper. apud *Gunth. lib. 6.* plane cum Galba sensit, cum ita inquit:

*Ergo pudet, populo quasi debita cogar avaro
Solvere, cui magni solvunt indebita reges.*

II. ACTA SAGATA.

Matthias Castrutius lib. 2. de Principibus German. fol. 134. hunc Fridericum nominat Principem bellicosissimum omnium bellicolorum Principum. Quod etiam ex rebus ejus præclare gestis patet. Nam sex expeditiones in Italiam suscepit, (quarum præcipuas enarrabimus), & semper victor

domum reversus est: Ita ut à quibusdam *malleus Italia* dictus, qui seditiosos percussit atque contrivit, eosque in officio manere coëgit: idcirco Italianum vocarunt Imper. bellicosum, non pacis studiosum; Germanice *Krieg-reich / nicht Fried-reich.* Quod autem semper ab hostibus victoriam reportaverit Fridericus, pietati ejus adscribendum est. Nam primo omnium in DEO spem suam ponens, adscitis religiosis & sanctitate probatis viris, tanquam divinum oraculum eos consultabat, ut iturus ad bellum spiritualibus armis ante muniret animam, & corpus antecælestibus disciplinis præstrueret, quam ad pugnam iturum militem militaribus instrueret præceptis. *Radevic. lib. 4. cap. 14.*

I. Bellum Italicum.

Exeditio prima.

I. A. C. 1154 FRIDERICVS, compositis rebus domesticis & Germanicis, iter in Italiam suscepit, tum ut, sedatis motibus intestinis, quos civitates quædam cupiditate Imperii concitarant, imperii coronam pro more acciperet: tum ut Rogerio Apuliam & Calabriam extorqueret. Itaque Comitibus Constantiæ habitis, copias collegit maximas. Venerunt autem eo Laudenses ex Italia, ætædo & miserabili habitu assumpto, cruces supplicantium more gestantes, ad tribunal Imperatoris adstiterunt, suæ patriæ calamitatem exponentes, quas illa sub impotenti & superbo Mediolanensium imperio per annos amplius 40 perferret. Fridericus, auditis eorum querelis, bonum eos jussit habere animum, seque propediem maturum auxilium ipsis allaturum promisit. Sed Mediolanenses, quamvis literas monitorias à Friderico accepissent, ut Laudenses pristinæ libertati restituerent: tamen pro concepta ex secundis rebus superbia, non solum mandata regia despexerunt; sed etiam legatis Imperatoriis manus intulerunt. Quo facto Mediolanenses ulciscendos ratus Fridericus, cum jam Italiam cum exercitu ingressus fuerat, equitatum ad urbem admovit: ad cujus conspectum juvenis Mediolanensium urbe armata exiit, præliumque commisit: verum in fugam acta, ac magna ex parte deleta, in urbem se recepit. Fridericus inde Mediolanensium superbiam satis, ut in præsens, castigatam arbitratus, reliquas Lombardiæ partes perlustrare perrexit. Derthonenses exinde, quoniam à partibus Mediolanensium stabant, arctissima obsidione pressi: qui ingentibus malis pressi, atque ad summam inopiam cibariorum adducti, idibus Aprilis, A. C. 1155, se dediderunt. Imperator solis hominibus salute data & concessa, urbem direptioni

reptioni militum exposuit, eamque solo æquavit. Hæc agentem *Papienses* adierunt, eumque ad urbem suam *Derthonensi* triumpho cohonestandam rogarunt: æquum enim esse, ut & Rex tam nobili parta victoria meritum triumphum ageret, & urbs, ipsius quondam regni sedes, hunc à Rege suo honorem acciperet. Fecit haud gravate *Fridericus*, ut, quorum causa bellum susceperat, apud eos gratulationem victoriæ celebraret. Inde faustis acclamationibus ab omnibus REX ac DOMINVS salutatus, atque in ædem *S. Michaëlis*, ad quam olim regia fuerat *Longobardorum*, deductus, coronam ferream capite, manu sceptrum, honoris causa gestavit, gratiasque DEO de tanta victoria egit.

Hisce peractis, Imperator Romam versus iter instituit, ut ibi à Pontifice coronam Imperii auream more solenni acciperet. Cum autem transscenso *Apennino* Romam appulisset, ei occurrit *Senatus* Romani LEGATVS: de Senatus erga Imperatorem voluntate & benevolentia summa referens: Si more solito ipse ingrederetur, nempe in curru aureo, purpuratus: hostibus, quoscunque haberet, domitis, currumque præcedentibus: & denique, si injustum à se clericorum dominatum depelleret, ac Senatus quinquies mille argenti libras daret: Quod nisi præstiterit, nullum ei in urbem patere ingressum. Sed cum protempore hæc postulatio plena intestinæ dissensionis esset, ei *Fridericus* locum non dedit, sed respondit: Grata quidem est vestra promissio, sed cara nimis licitatio. Romanis autem forte magis consultum foret, amicitia potius nostræ, quam armorum experimentum capere. Pontifice igitur ad se evocato, coronationem ab eo petiit. Papa exostulavit cum Imperatore, quod ipsum excipiendo in castris, forte sinistra strepam Pontificis tenuisset, cum debuisset dextram admovere. Postulavit & alia Pontifex ab Imperatore, quæ tum præstari non potuerunt. Convenit tamen eatenus inter eos, ut una ambo, cum aliqua parte exercitus, noctu, honesto dolo urbem ingressi sint. Pontifex *Fridericum* in æde *S. Petri* coronavit 6 Kalend. Iulii: circumquaque *Cæsarianis* militibus templum cingentibus.

Consecratione peracta, Imperator mox urbe excessit, prandium in pratis *Neronianis* sumsit. Romani ubi audiverunt, *Fridericum* sine autoritate ac præsentia sua à Pontifice coronatum, prope in furorem adducti, magno impetu *Tyberim* trajece-
runt, atque ad ædem *S. Petri* progressi, paucos statores, qui ibi remanserant, interfecerunt, & Cardinales aliquot spoliarunt. Urbano tumultu in castris audito, *Fridericus* Pontificem & Cardinales à Romanis oppressos suspicans, militem, qui corpora

curare, atque ex æstu se recreare parabat, subito armari iussit, eoque adversus Romanos adducto, prælium duplex inivit, unum prope arcem cum Romanis, alterum juxta piscinam cum *Transiberinis*. Vbi per aliquot horas incerto eventu pugnatum est. Romani cum vim Germanorum sustinere non possent, terga verterunt: prælium à decima diei hora captam nox ipsa diremit: cæsi, aut in *Tiberim* merfi, ex Romanis prope 1000, capti ferme 200, vulnerati innumeri, reliqui fusi & fugati in urbem se receperunt. *Fridericus* victor cum suis in castra rediit, ac quieti cum exercitu se tradidit. Deinde iter suum versus Germaniam instituit. In reditu multos infidos & rebelles Italos domuit. *Spoletum* totum evertit, tantum pueris & foeminis parcens. Moris erat veteris, ut Imperatori in Italiam trajicienti, aut ex Italia abeunti, *Veronenses* pontem in *Athesi*, quo commodius ac facilius traduceret exercitum, compararent. Tanto vero tum odio adversus *Fridericum* ardebant, quem de jure suo nihil concessurum esse cernebant, ut non solum fraudem in ponte construendo commiserint, quo ipsum una cum exercitu perderent; sed ubi dolus non successit, infidias eidem nonnulli in faucibus *Alpium* coacta militum manu pararint. Quibus ille evitatis, ac eorum exercitu cæso & fugato, Ducibusque captis, (quorum undecim suspendi iussit,) incolumis in Germaniam evasit. *Chron. Vrsp. Spangenh. Otto Frising. lib. 2. cap. 21, 22, 23. Helmoldus. Crantzius.*

Expeditio II, in Italiam suscepta ob Mediolanensium rebellionem.

A.C. 1158, *Fridericus* Imper. secundam expeditionem in Italiam suscepit ob *Mediolanensium* rebellionem, qui *Papiam* & *Novariam* diriperant, *Derthonam* vero antea ab eo destructam repararant, & Italiam armis compleverant. Hos igitur ita adortus est, ut obsessos dedere se cogeret, & supplices factos in fidem reciperet. Sed hæc pax nec septem mensibus duravit, cum *Mediolanenses*, cupiditate imperii in tota *Lombardia* occupandi, multa insolenter facerent, proxima oppida alia injuste premerent, alia ad servitutem adigerent, nec mandatis Imperatoris obtemperarent. *Fridericus* igitur recte existimans dignitatem imperii impunitis rebellibus salvam esse non posse, internecino bello eos persequi constituit. Quanquam vero diutius *Mediolanenses* obsidionem, quam spes erat, ferebant; tamen cum necessitas famis ingravesceret, & contra naturam pugnare non possent, recte à *Guidone Comite Blandrati* admoniti sunt, ut

tempori cederent, ac potentiori & armis præpol-
lenti obedirent, spe proposita, quod servitutis igno-
miniam imperantis dignitas consolatura esset, &
facile eos clementiam impetraturos, si non ad ex-
tremum arma retinerent. Missis ergo legatis, & usi
intercessione regis Bohemiæ, & Ducis Austriæ, cer-
tis conditionibus pacem impetrarunt: Consules
strictos sub collo ferentes gladios, & cruces in pe-
ctore, supplices veniam petebant, & in has condi-
tiones jurabant: Quod Comum & Laudem urbes
pristinæ libertati restituere, novem millia marca-
rum auri pro resarciendis injuriis pendere: Con-
sules deinde ab Imperatoris auctoritate creare, ei-
que omnia regalia cedere vellent. Fridericus cum
supplices essent facti Mediolanenses, dixisse fer-
tur; se lætari, quod tam claram civitatem DEVS
admonuisset, ut aliquando clementiam, quam
vim suam experiri mallet; & licet asperius in se
consulendi causam Mediolanenses dedissent, se ta-
men eo animo esse, ut volentibus, quam coactis,
mallet imperare. *Sigonius lib. 12. de reg. Ital.*
Radevic.

Exeditio III in Italiam.

Cum Mediolanenses jugum servitutis amissa
dominatione ægre ferrent, novasque res adscito
Pontifice Romano in suas partes moliri cœpissent,
& eorum exemplum aliæ item civitates secutæ, ma-
jestatem Friderici revereri nollent: Imperator acri-
ter sane Mediolanensium urbem oppugnandam de-
crevit, sed tamen omnia consilio prius experiri
quam armis voluit: & proinde Mediolanenses ju-
dicio prudentum ad dicendam causam evocavit
Bononiam. Sed cum contumaces essent, & tacite
majestatem ejus contemnerent, de sententia Iuris-
consultorum eos condemnavit, ac res direptioni,
personas servituti addixit. Struxerant quidem Fri-
derico Mediolanenses variis modis insidias, sed di-
vino auxilio servatus est. Proinde Imp. A. C. 1161,
4 Kalend. Junii, adductis sibi è Germania copiis
urbem Mediolanum obsedit, ratus, dum ea urbs in-
columis staret, se haudquaquam quietam Italiam
habiturum. Clausam igitur undique, omnium re-
rum pretiis auctis, magna civitatem caritas pri-
mum, deinde impedita cibarium invectione, in-
opia cœpit; nec absuit civilis quædam inter cives
dissensio. Itaque extrema necessitate compulsi Me-
diolanenses se potestati Friderici permiserunt, & ur-
bis deditio A. C. 1162, pridie Misericordias Do-
mini, 5 Non. Martii, hac ratione facta est: Con-
sules Mediolanenses ex auctoritate Concilii Lau-
dem ad Fridericum profecti, strictos gladios tenen-
tes, libere omnia, quæcunque ille imperasset, fa-

cturos, atque eodem quoque cives suos omnes sa-
cramento obligaturos jurarunt, & post biduum
trecentos equites totius civitatis nomine, 36 vexil-
la, & claves urbis, detulerunt, & præceptis ejus se
parituros jurarunt. Fridericus ergo mox muros
dejici, omnesque domos everti curavit, & per rui-
nas murorum urbem ingressus solis templis peper-
cit. Cæterum per medium urbis aratrum in crucis
modum traxit, & salem adspersit. Sic enim civi-
tates mori dicuntur, si nempe aratrum in eas indu-
catur. Sic legimus *Judic. 9. vers. 45*, quod Abime-
lech civitates Sichem, & Thebetz, expugnatas di-
rui & sale conspergi jussit. Nam olim Duces bel-
lici, si quæ oppida expugnassent, quæ nunquam in-
staurari, sed in perpetua vastatione relicta vole-
bant, illorum areas sale conspergebant.

In hac expeditione Fridericus Cremensibus quo-
que, quod Mediolanensibus auxilium tulissent,
bellum intulit, & Crema urbs munitissima post 7
mensium obsidionem se dedit Imper. hac condi-
tione, ut vita civibus indulta cum conjugibus ac
liberis quovis ire liceret, de rebus suis quantum
quisque humeris ferre posset, secum exportantibus.
Crema igitur, egressis inde circiter 20 millibus ho-
minum, flammis tradita, & militum direptioni
permessa est.

His rebus confectis, reliquæ civitates gravi &
utili exemplo, alienis malis admonitæ & doctæ, of-
ficium fecere suum, ac missis legatis majestatem
imperii Friderici agnoverunt. *Sigon. lib. 12. de regn.*
Ital. Radevicus. Annal. Suev. H. Mutius. lib. 18.
fol. 167, 168.

II. Bellum Polonicum.

A. C. 1187 Fridericus Imp. in Poloniam mo-
vit. *Ladislaus* olim Rex Poloniæ, gener *Henrici V*
Imper. pulsus jamdudum erat à fratribus: hunc in
Poloniam recipi volebat Imper. & annuum tribu-
tum solvi: cum neutrum fieret, eo proficiscitur co-
mitante *Wenceslao* Bohemo. Quamvis autem Po-
lonus suam ditionem ipse vastaverat, ne Imperator
commeatum haberet, tamen perventum est in me-
diam Poloniam, & omnia crudelissime vastata
sunt, donec supplicanti Polono & omnia promit-
tenti, multamque solventi, pax daretur. *Spangenberg.*
Radevic. D. Iohan. Adelph.

III. Bellum Saxonicum.

Cum Fridericus Imp. A. C. 1174 iterum expe-
ditionem in Italiam ob seditiones ab *Alexandro*
Papa excitatas (de quo infra in Actis Eccl. dice-
mus) suscepisset, in ea expeditione turpiter prodit-
us & desertus ab *Henrico Laone* Duce Saxonie &
Bava-

Bavarie, in tantum venit discrimen, ut ex equo sit deturbatus, & diu desideratus. Hanc perfidiam *Henrici* ut puniret, summa rerum in Italia ducibus *Ottoni VVitelbachio* & *Bernhardo Anhaltino* commendata, clam profectus in Germaniam, Bambergæ in frequenti Principum Senatu accusatum cum proditionis & criminis læsæ Majestatis proscriptus, & deinde ad exercitum rediit. Cum vero Imp. in Italiam esset reversus, *Henricus* multa crudeliter egit; ideo cum in Comitibus, A. C. 1179 VVormatiæ institutis, omnes vicini de violentia & injuria ejus conquererentur, ad proxima Comitatus citatus est, sed non comparuit. Anno igitur sequenti *Henricus* cum aliquoties citatus non comparuisset, à Statibus, condemnatus criminis læsæ Majestatis, privatus omnibus bonis, & ex imperio proscriptus. Bavarie Ducatus datus *Ottoni VVitelbachio*. Hujus majores olim ab *Henrico* primo Imper. Bavaria ejecti fuerant. Saxonie vero Ducatus datus est *Bernhardo Anhaltino*, qui donatus urbibus VViteberga & aliis, insignia sertæ rutacæ accepit, ut discrimine aliquo à fratribus distingueretur.

Henricus proscriptus, animose Principibus & Episcopis, qui regiones ipsius ab Imperatore concessas occupare volebant, restitit, Coloniensem (qui Ducatum VVestphaliæ & Angriæ acceperat) aperto prælio vicit: *Halberstadum* expugnavit, ignique tradidit, Episcopum captivum abduxit, Northusum itidem expugnavit, & Mulhusium. Item Landgravium & novum Ducem Bernhardum bello invasit, ambos vicit, & Landgravium cepit, & præda dives Brunsvicum rediit.

Fridericus Imp., cum *Henricus* undique victoriam exerceret, ne imperii decreta vana esset, A. C. 1182 cum exercitu contra eum profectus est, totaque Saxonia eum expulit, urbes ejus & arces occupavit, & tandem *Lubecam*, valido præsidio ab *Henrico* firmatam, obsedit: quæ cum obsidionem tulisset ad aliquod tempus, impetravit ab Imperatore, ut liceret sibi in suis angustiis Ducem *Henricum* consulere: qui suavit, ut se dederent: quæ fides adeo placuit Imperatori, ut *Lubecam* deditam privilegiis augeret, & pro insignibus urbis Aquilam geminam daret. Exque eo tempore *Lubeca* cepit esse libera imperii civitas. Et jus municipale, quod ex confirmatione *Friderici* accepit, adhuc retinet; paucis tantum mutatis in libro edito anno Christi 1586. Retinet & jus Majestatis ac Imperii; quod reliquæ civitates ejus supremum tribunal appellando & supplicando agnoscere cogantur; quod tamen alii in vim consilii fieri existimant.

Henricus pulsus Danum pro auxiliis imploravit: sed & hoc frustra fuit. Ideo tandem comparuit co-

ram Imperatore, & misericordiam ejus imploravit; qui suavit ei, ut Imperio per triennium cederet, & sibi Ducatum Brunsvicensem & Lunaburgensem retineret. Atque ita in Angliam abiit, ubi in Normannia sumptibus Regis Angliæ sustentatus fuit. Cum autem Imperator A. C. 1189 expeditionem in Palæstinam (in qua etiam perit) suscepisset, *Henricus* sua recuperare conatus est, Hamburgum & Holsatiam statim recepit. *Bardevicum* obsidione cinxit, & tandem vi expugnavit, & plane excidit, ut etiam adhuc destructa jaceret: ex cujus ruderibus Lunaburgum crevit. Inde *Lubecam* venit, & eam etiam deditione cepit. *Chronicon Spangenberg. Fabr. Annal. Suev. Chronic. Philip. Crantz. lib. 7. Saxon. cap. 41.*

IV. Bellum sacrum.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

I. Cum *SALADINVS* Ægypti Sultanus A. C. 1187, contracta ingenti copia militum, in Palæstinam irruisset, ac recepta Hierosolyma, & tota fere Syria in deditionem accepta, jam Armeniam invalisset, multosque Christianorum exercitus incredibili successu diversis in locis concidisset, videreturque, nisi reprimeretur, tota Asia potiturus; *Fridericus* Imp. intellexit sui officii esse, tam crudele latrocinium hostium tam immanium, ubicumque posset, à Christianis depellere; & turpe esse existimavit deferere & prodere hostibus pugnares pro salute publica Christianos, quæque majorum sanguine parta essent, per ignaviam finire perire. Idcirco A. C. 1188 Moguntiae Comitatus egit, in quibus cum suo filio *Friderico* & multis aliis Principibus & Comitibus Dominica Lætare *Peregrinationem sacram* vovit, & statim præmisit Episcopum Moguntinum, qui comitatum expediret per Hungariam Constantinopolim usque. Misit etiam Imperator legatum ad *Saladinum Henricum* Comitem Dicensem, qui *Saladino*, nisi terram sanctam restitueret, bellum indicaret: cui *Saladinus* animose respondit in literis, quæ exstant apud Parisiensem, & Baronium, datæque sunt anno *Heg. 548.*

11. *Fridericus*, antequam in Asiam expeditionem susceperet, omnia, quæ ad Reipubl. salutem & administrationem rectam pertinerent, sanxit & constituit, & facto pariter & sermone eleganti virtutis vim expressit. Nam facta pace cum fœderatis Lombardicis civitatibus, iis clementer ignovit: *ut est text. in c. unic. de pace Constantia in usib. feud. lib. 5.*

111. *Fridericus* ingentem exercitum collegit, (qui è centum & quinquaginta millium armatis vi-

ris constabat) & in societatem belli sacri *Richardum* Regem Angliæ, & *Philippum* Regem Galliarum adscivit, ut conjunctis eorum viribus *Saladini* potentiam sustinere rectius & infringere celerius posset: *ἡ δὲ ἐργασία μείζων*, h. e. multorum opus est magis expeditum; ait *Ajax* apud *Homer. Iliad. 1.* si fœderis certa est fides.

Sed tamen auxiliis externis non ita credendum esse, quin Princeps plus sui roboris, suarumque prope virium habeat, *Liv. lib. 28.* hæc historia singulariter arguit. Nam in suis spes melior.

IV. Cum Imperator A. C. 1189. die 9 April. iter ingressus fuisset, & in Burgundiam venisset, inde præmisit legatos Constantinopolin: qui in carcerem coniecti sunt, & *Isaacius* Constantinopolitanus Imperator *Friderico* nunciari iussit, se transitum concessurum, si sibi homagium & subjectionem jurare vellet, obsides daret, & dimidiam partem Palæstinæ; alias iter impediturum. Sed *Fridericus* progressus die 25 Aug. *Philippopolin* cepit, unde cives omnes profugerant. Inde cum *Isaacius* omnes vias concædibus muniret, & exercitum opponeret, *Fridericus* 600 Græcorum occidit, & vias patefecit. Quapropter *Isaacius* legatos, quos in carcerem coniecerat, liberavit, & *Friderico* remisit: tandem Adrianopolim pervenit Imperator, die 22 Novembris: ubi commeatum in multos menses invenit.

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

FRIDERICVS cum in mediam Asiam cum suis copiis jam ingressus fuisset, Turcæ ei occurrerunt die 7 Maii A. C. 1190, & magno prælio certatum: victi Turcæ, & ceciderunt ad 6 millia: non amplius accedere ausi, è longinquo nostros observarunt. Cum ibi nostrorum quidam, ut equum relevaret tanto pondere, ex equo descenderet, & pedes equum duceret, solus accurrit quidam Turca: sed noster uno ictu equo Turcico anteriores pedes ambos abscidit, & iterato ictu, Turcam adhuc residentem in equo per caput medium dissecuit, ita ut & sella scinderetur, & equus etiam in tergo vulneraretur: ut *Nicetas* habet. Die 13 Maii, die Pentecostes iterum ingenti copia Turcæ *Friderico* occurrerunt: sed iterum fugati, & eorum ad 10 millia ceciderunt, nullus nostrorum vulneratus, nisi quod filius Imperatoris *Fridericus* in facie lapide percussus, & bini ipsi dentes excussi sint. Die 19 Maii iterum pugnarunt cum hostibus, & Iconium Lycæoniæ urbem ceperunt, ubi præter commeatum, quo hætenus destituti fuerant, etiam thesauros pecuniæ invenerunt. Hi successus tam subitam pepererunt inclinationem rerum in Asia, tantumque incusse-

runt *Saladino* terrorem, ut rebus desperatis munitarum urbium dejiceret propugnacula, & demoliretur arces, deque Asia relinquenda consilium caperet. *Fridericus* enim victricibus armis progressus Ciliciam ei eripuit, exercitibus Saracenis deletis. Alibi ad litus Rex Angliæ multas *Saladino* urbes ademitt. Ita cum ipso victoriarum cursu *Saladinus* repressus esset, Asia servitutis metu liberata est.

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

Potuissent tunc penitus extinguui, aut certe ex Syria & Ægypto expelli Saraceni & Turcæ. Sed casus inopinati miscuerunt hæc omnia misere. Nam *Guilhelmus* Siciliae Rex, qui maria custodienda, commeatusque Christiano exercitui suppeditandos susceperat, alienissimo plane tempore diem suum obiit: & ipse *Fridericus*, Princeps ille maximus & splendidissimus, & tum corporis, tum animi summis dotibus clarus, quoque subita morte, prohi dolor! extinctus est: de quo suo loco plenius dicemus. Exercitus vero fame, morbis & armis compressus, cladem ingentem accepit. Tum simultate etiam inter *Philippum* & *Richardum* orta, dissipatae sunt copiae; & Rege Galliarum domum redeunte frustra fortunam tentavit rex Angliæ. *Vrsper. Nacler. Chron. Spangenb. Chron. Philip. D. Iohan. Adelph. Baptista Egnatius. Pantaleon.*

III. ACTA ECCLESIASTICA.

I. Magnum in *FRIDERICO* Imp. fuisse studium religionis, ostendunt plurima ejus monumenta. Multa enim Collegia Regularium (ut vocant) instituit, ut in illis colerentur studia doctrinae Christianæ, quæ videbat negligi in collegiis & monasteriis opulentioribus propter opes & luxum. *Chron. Philippi.*

II. Facta est & NOVA CONSTITUTIO *Friderici* pro scholasticis, *Cod. 4. tit. 13. lib. 5.* cujus hoc est initium: Decernimus, ut nullus de cætero tam audax inveniatur, qui aliquam Scholaribus injuriam inferre præsumat, &c.

III. A. C. 1152. Mens. Sept. Magdeburgi dissensio orta est in Electione Archiepiscopi: utraque pars provocavit ad Imperatorem. Imperator, qui præsens adfuit, cum difficilis esset inter hosce duos electio, propter æqualitatem votorum, suavit ut Episcopum Cizensem virum nobilem eligerent; & obtinuit: Ea de causa *Eugenius* Papa (cum quo paulo ante *Fridericus* fœdus inierat, quod vellet Romanos seditiosos compescere: contra Papa promiserat, se *Fridericum* coronaturum, & auxilia ad Græcos Italia pellendos missurum) vehementer iratus fuit

Imperatori, sed anno sequenti extinctus est. Successit ei *Anastasius IV*, qui tantum annum unum, & 4 mens. sedit. *Baronius*.

IV. Cum *Anastasius IV* Papa diem suum obiisset A. C. 1154, in ejus locum electus est *Nicolaus* natione Anglus, qui aliquot annis in Suecia docuerat, & dictus fuit *Hadrianus IV*. Inter hunc Papam & Imperatorem perpetua fuit dissensio. Circa quam tria sunt notanda:

I. O R T V S.

Ortus hujus dissensionis fuit *Juris Majestatis assertio*. Nam, *I. FRIDERICVS* Imp., non attento facto prædecessorum suorum *Henrici V* & *Lotharii* Saxonis, jus investituræ seu collationis beneficiorum Ecclesiasticorum sibi pro antiqua consuetudine usurpare cœpit.

2. Romani affirmare soliti, imperium urbis & regnum Longobardorum donatione Pontificum Imperatores habere, atque ideo *Lotharium* Imperatorem pinxerant Pontifices in palatio Lateranensi Romæ, subscriptis hisce versiculis:

Rex venit ante fores jurans prius urbis honores.

Post homo fit Papæ: sumit quo dante coronam.

Homo fit Papa, h. e. fit Vassallus Papæ, ut jam loquimur. Hanc picturam deleri voluit *Fridericus*.

II. P R O G R E S S V S.

I. PAPÆ ad Imp. legatio. Cum *Fridericus* Imp. de jure Imperii nihil cedere vellet, nec formulam à *Lothario* præscriptam sequi; *Hadrianus* Papa Legatos ad Imp. misit cum literis, & inter alia posuit hæc verba, quod Imperator cogitare deberet, Papam insignis Imperialis coronæ Imperatori contulisse, nec poenitentia moveri, etiam si majora beneficia ipsi concessisset.

II. Friderici indignatio. *Fridericus* autem penitus rem considerando ægre tulit, suam dignitatem beneficii Pontificii jure censi debere: Dixit ergo Legatis, se soli DEO & Principibus Germaniæ acceptum ferre imperium. Deinde missis per totam Germaniam literis Principes rogavit, ne tanti Imperii Majestatem, à majoribus suorum ingenti cum nominis sui gloria partam, imminui sua negligentia paterentur. Datis etiam ad *Hadrianum* Pontificem literis, ob hujus rei indignitatem exposulavit, Olim ingens imperium Ecclesiam extulit, scribens, nunc Ecclesia deprimit imperium. Cœptum est a pictura, inde ventum est ad scripturam; nunc scriptura auctoritas completur. Non patiar, imo ante coronam deponam, quam de Imperii au-

thoritate detrahi quicquam ulla ratione permittam: pictura deleatur, scriptura revocetur, ne inter regnum & sacerdotium alterna simultatum monumenta supersint. Ideo etiam iter in Italiam acceleravit.

III. Reconciliatio. Cum *Fridericus* magno exercitu Italiam fuisset ingressus, Papa sibi metuens, legatos ipsi obviam misit, scripsitque, se, quæ de beneficio collato dixerit, beneficii nomen non de feudo, ut usitatum alias est, accipere, sed tantum de benefacto: nec se hæc velle, ut ignominia sint Imperio, & se petere reconciliationem: ideo pax facta.

IV. Nova dissensio. Cum autem *Fridericus* Imperator in Italia moraretur, de jure illius regni cognoscendo, quatenus ad se spectaret, Jureconsultis negotium dedit; (de quo supra etiam mentio facta est) & prudenter sane rem controversam sacerdotibus Juris, ut æquum ab iniquo discernere, commisit. Ab his judicatum est, Italiam Imperatori, jure à *Carolo Magno* tradito, regalia item universa, deberi. Item: Prætores, Consules, cæterosque Magistratus in singulis urbibus assensu populi per Imperatorem creari oportere, qui sacramentum ei dicerent, ac jus civium regnumque tueri scirent. Sed hoc *Friderici* institutum Pontifici *Hadriano* non placuit, qui existimabat, integra Imperii Majestate vindicata, suam Majestatem & auctoritatem imminutum iri. Ideoque *Hadrianus* missis nunciis submonuit Imperatorem, ne posthac nuncios Romam ipso Pontifice inscio mitteret, neve à populis Pontificiæ ditioni subjectis, nisi suscipiendi coronæ tempore, fodium exigeret: nec Episcopos Italiae homagio sibi obstringeret. Inde Imperator ipsi rescripsit more antiquo, & suum nomen præposuit, Papamque in singulari numero appellavit. Papa exprobravit hoc Imp. his verbis: *In literis*, inquit, *ad nos missis, nomen tuum nostro præponis. In quo insolentia, ne dicam arrogantia nomen incurris. Ab Episcopis homagium requiris, fidelitatem exigis, Cardinalibus nostris missis non solum Ecclesias, sed & civitates regni tui claudis. Resipisce. Cui respondit Fridericus: Quicquid*, inquit, *Papatus vester habet, id ex largitione Principum obtinet: undò cum Romano Pontifici scribimus, jure antiquo nomen nostrum præponimus: revolvite annales, & si legere neglexistis, quod asserimus, illic invenitur. Ab Episcopis autem, qui regalia nostra tenent, cur homagium & sacramenta non exigamus? Aut igitur regalia nostra nobis dimittant; aut si hæc utilia judicaverint, quæ DEI DEO, quæ Casaris Casari persolvant. Cardinalibus vestris clausa sunt Ecclesia, nec patent civitates. Quia non videmus eos prædicato-*

res, sed pradatores; non pacis corroboratores, sed pecuniaraptores: non orbis reparatores, sed auri insatiabiles corrafores. Cum autem viderimus eos, quales requirit Ecclesia, portantes pacem, illuminantes patriam, assistentes aequitati, necessariis stipendiis & com meatibus eos sustentare non differemus, &c.

III EGRESSVS.

Hisce literis Imper. exacerbatus Papa *Hadrianus* scripsit ad quasdam civitates Lombardiæ, ut Imperatori rebellarent, fulmenque anathematis meditatus est in *Fridericum*: sed non multo post acceptas ab Imperatore literas, muscæ involatu in os, sub haustum aquæ suffocatus est A. C. 1159, die 31 Augusti, cum sedisset an. 4. mens. 9.

v. Exstincto *Hadriano* Pontifice, schisma Romæ ortum est, & duo Pontifices creati: unum legitime creatum *Victorem II* confirmavit *Fridericus*, alterum *Alexandrum III* rejecit, & anathemate percussit. Sed enim cum hanc potentiam *Friderici* & summam auctoritatem Itali Romanæ Ecclesiæ addicti multum regno Pontificio detrahare posse viderent, Pontificis *Alexandri III* in Gallia commorantis partes sequi, civitates item fœdere inter se facto suas vires adversus Imp. conjungere cœperunt. *Fridericus*, cum *Alexander* Papa percursa Gallia, Hispania, Anglia in Italiam reversus, Venetos denuo inflammasset, ingenti cum exercitu in Italiam profectus est A. C. 1174, ac Genua expugnata Romam contendit, quam *Alexander* munire instituerat. Romani cognito ejus adventu audacter, sed infelicitè occurrerunt ad Tusculum. Nam prælio commisso, Imperator, trucidatis Romanorum civium duodecim millibus, urbem primo impetu cepit, & Papam Paschalem restituit. *Alexander* habitu nautico deceptis custodibus Venetias evasit. Post eam victoriam exercitum pestis corripuit, quæ absumpsit multos præstantes viros, atque inter alios *Fridericum Conradum III* Imperatoris filium, & *Welphum* juniorem. Fugientem Pontificem persecutus est *Otto* Imper. filius septuaginta quinque navibus: cum quo ad Saliorum promontorium in Peralesni tractu ad Oram Istriæ conflavit Venetæ classis ductor *Cianus*, & 48 navibus captis, *Ottonem* interceptum Venetias abduxit. Urbem cum triumpho ingressus Pontifex annulum aureum porrexerat; quo, se authore, in mare projecto, id sibi desponderet, ritu prorsus ethnico; & instituit, ut successores quotannis idem statuto die, nempe Ascensionis Domini, facerent: quod servatum deinceps in hunc usque diem.

Quod ergo nec pertinacem ambitionem Pontificum flecti aut infringi, nec immanem sævitiam

restringui aut expleri ullis cladibus publicis, ulloque tot miserorum & innocentum hominum sanguine posse animadverteret *Fridericus* Imper., satius esse existimavit, de suo jure aliquid cedere, quam dum civilibus armis omnia perturbarentur, ipsam Rempubl. prodere. Et quidem *Saladinus* Sultanus mira felicitate usus, Christianos tota fere Asia Syriæque (de quo supra) ejecerat. Itaque re ipsa monente, Reipubl. salutem omni privatae simultati & offensionis anteponendam esse, rectè *Fridericus* Imperii tranquillitatem vindictæ sui doloris præferebat, & quicquid publice salutare non esset, privatim alienum existimabat. Quare qui summis erat præditus virtutibus, se ipsum vicit, & Venetiis in colloquium cum *Alexandro III* Pontifice venit A. C. 1177; (cum schisma inter eos 18 annos durasset) & supplex ei factus in vestibulo S. Marci pacem se sanctione quadam civitatibus Italiæ constituturum promisit. Modestia *Friderici* abusus est Papa, qui pedem collo Imperatoris imposuit, & jussit à præcone acclamari: *Super aspidem & basiliscum ambulabis*. Sed & cum *Fridericus* indignitate rei commotus dixisset; *Non tibi, sed Petro*: respondit Pontifex, impressa fortius planta: *Et mihi, & Petro*. O inauditam tyrannidem & superbiam! Spectator fuit hujus tyrannidis pontificiæ quidam Misniæ Marchio *Theodorus*; qui zelo exardescens, prope ad erigendum Imperatorem accurrit, & vultu ipso justam indignationem in Papam ostendit. Quare territus ille nonnihil amplexus est Imperatorem, ad altare duxit, & data acceptaque salute, fœdus pacis cum eo iniit a. 1177. De hoc facto *Meibomius* Professor olim in Academia Helmstad. venustissimos hosce conscripsit versiculos, in quibus Imperatorem ita loquentem introducit:

*Cur nomen de pace tuli, si pralia nusquam,
Nusquam implacati pectoris hostis abest?
Inferior nulli, tibi cessi, Roma: timoris*

Causa tamen pietas, non Papa, non Veneti.

Huc quoque pertinet tristis Imperatoris querela de Papis, quæ exstat apud *Guntherum* l. 6. *Ligurin*.

*Ecce paterna fides, & magni Prasulis alma
Integritas, humilique Petri vestigia sectans.
Iam non ferre crucem Domini, sed tradere regna*

Gaudet, & Augustus mavult quam Petrus haberi, &c.

*Ergo quid ad summum, de regni jure, quid, oro,
Pontificem spectat? nullum caput ista super se
Adspicit, excepto Cœlorum Rege, potestas.
Ecclesiam regat ille suam, divinaque jura
Temperet, imperium nobis fascesque relinquat, &c.*

*Cogitet antiquos primævi temporis annos,
Præteritosque dies, & secula præca revolvat,
Num Petrus, aut Clemens, aut cætera turba pio-
rum*

*Sceptra Latina dabat? Romanus tempore præco
Pauper erat Præsul, Regali munere crevit, &c.*

Detestandam quoque *Alexandri III* Papæ erga Imperatorem perfidiam (quam commodè supra inferere non potuimus) huc ascribere placuit. Cum *FRIDERICVS* Imp. adversus Agarenos, & Soldanum *Ægypti* Regem, bellum magna virtute & gloria gereret: Pontifex *Alexander* faciem ejus à pictore coloribus expressam ad Soldanum per secretum nuncium misit, literisque ipsum monuit, ut, si quietus vivere vellet, illum per insidias necaret. Soldanus, acceptis literis cum expressa boni Imperatoris imagine, studuit maligno huic monstro gratificari, & se ulcisci de adversario. Sed occasio in castris aut conflictu nunquam obtulit sese ad explendam prodicionem Pontificiam. Cum vero potitus Hierosolyma exercitum reduceret Imperator, securus partiebatur copias in suos ordines, ut eo commodius emensum iter remetiri possent. In Armenia autem cum semel ex calore Solis atque itineris difficultate æstuarer, nihil esse periculi in ea nemorum solitudine ratus, cum paucis equitibus & suo sacellano ab exercitu discessit. Non admodum procul equo descendit, & ut ipse cum sacellano in amne lavaret, ad restinguendum corporis æstum, equites jussit ab amne recedere. Ibiq; statim benignus Imper., equitibus ignorantibus, cum suo sacellano, ab insidiatoribus capiebatur, ac per nemora abducebatur ad Sultanum. Ad quem perductus Imperator simulavit se Imperatoris esse ostiarium. Soldanus de facie, ex imagine à Pontifice accepta, cognoscens eundem illum esse, jussit simulacrum ejus proferri, ac literas à Pontifice missas coram eo legi. Imperator ad istam prodicionem obstupefactus, vidensque negationi non esse locum, fatebatur verum, & supplex misericordiam petiit. Soldanus (quem insigni clementia erga Christianos usum fuisse tradunt) postquam de rebus multis cum Imp. collocutus esset, atque intelligeret ex ejus dictis & factis, virum esse optimum, in quo nullam virtutem desideraret bono Principe dignam, & cujus prudentiam, candorem, fidem & integritatem admiraretur: cogitavit se ejus dimissione plurimum sibi gloriæ & honoris comparaturum. Itaque condiciones ei pacis proposuit, atque ut numerata mulcta obsides daret, humaniter obtulit: Illumque tandem ea lege dimisit, ut secum fœdera perpetuæ pacis sanciret, ac numeraret millies centum ducatos, relinqueretque obsidis loco suum illic sacella-

num, usque ad solutionem. Vide *Histor. Eccles. Caspar. Hedionis lib. 10. cap. 8.* Variant circa hanc Historiam authores. Vide *Funccii Chronologiam lib. 4. Chron. Philippi.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

Q Vemadmodum *DEVS* magnorum virorum mortem aliquo, notabili signo mortalibus prænunciare solet: Ita neque *Friderici* mors tali signo caruit. Nam terræ motus, qui paulo ante in tempestæ noctis silentio coortus fuerat, ab omnibus pro præsagio habitus est, fore, ut Imperatori humanitus aliquid contingeret: cui etiam eventus respondit, sicut ex sequentibus patebit.

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

Supra diximus, quod *Fridericus* A. C. 1189 expeditionem sacram in Palæstinam suscepit, tantoque Saracenis & Turcis terrori fuerit, ut totis horum castris trepidaretur. Nec dubium, quin ejus auspiciis & ductu partis victoriis constabiliri per Asiam res Christianæ potuissent, nisi aliter divinæ providentiæ fuisset visum. Iam *Fridericus* minorem Asiam ceperat, & victor imminabat Syriæ, exercitu & impedimentis per Taurum in Ciliciam traductis: quo in loco, cum, more Germanis usitato, cum paucis in amne quodam Serra ab accolis dicto per æstum lavare, & natando se refrigerare vellet, vorticosus amnis eum abripuit atque absorpsit: quem quidem eodem die non sine periculo etiam eques trajecerat. Reliquiæ tamen exanimæ recuperatæ sunt. *Naclerus. Chron. Vrsperg.*

Alii scribunt, Imperatorem, cum in Armeniam infausto itinere transisset, castris ad Serram amnem positis, refrigerandi sui causa per æstum in flumen descendisse, ac redeunti ex aqua hepar male affectum fuisse, intraque paucos dies hepatis morbo in Seleucia Syriæ extinctum die 10 Junii, A. C. 1190, cum imperasset annos 38.

Verba ejus *αγαγώνια* hæc fuisse traduntur: O *DEVS* omnipotens, qui in primo mundi ingressu me miserum peccatorem per aquam regenerasti; quia nunc sub exitum vitæ meæ, per aquam me trahere, eaque quasi altera vice purgare tibi placuit, quæso in æternam me deducas vitam. O *Domine Iesu*, suscipe spiritum meum. Et his dictis placide in Domino obdormivit. *Chron. Spangenberg. fol. 277, 278.* Sic in ipso cursu rerum gerendarum præstantissimus heros periit, exemplum humanæ fragilitatis relinquens.

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

SEPULTURA. Filius Imperatoris *Fridericus* (qui etiam paullo post ad Ptolemaidem peste extinctus est) comes itineris, cadaver carissimi parentis loculo inditum secum Tyrum duxit, qua in urbe (quod non de antiqua intelligendum: illa enim nunquam reedificari debuit, *Ezech.* 26. 14. sed de nova. Illa enim eversa est à *Nabuchodonosore*: Hæc vero ab *Alexandro Magno*; pereuntibus in obsidione 7000 hominum, 2000 suspensis, & multis millibus venditis. Hinc reversus: Delet *Alexander* flammis ulticibus urbem) eximio funere & publico omnium luctu sepulturæ traditum est. Tantus enim ob ejus mortem luctus & mœror apud omnes excitatus est, ut vix fidem capiat, ulli unquam Principum plus lacrymarum datum fuisse. *Vrß. Siff. Crantz. Sax. lib. 7. cap. 1.*

NOTA.

Quemadmodum *FRIDERICVS* piensissimus & religiosissimus Princeps fuit: Ita quoque in variis casibus & periculis divinitus protectus est. Nam,

I. Cum A. C. 1156 ex Italia in Germaniam esset reversurus, Veronenses tanto odio adversus eum ardebant, ut non solum in ponte construendo fraudem commiserint, quo ipsum una cum exercitu in transgressu perderent; sed ubi dolus non successit, insidias eidem nonnulli in faucibus Alpium coacta militum manu pararint. Quibus ille evitatis, incolumis in Germaniam evasit. *D. Ioh. Adelph.*

II. Cum *Fridericus* A. C. 1158 in Italiam contra Mediolanenses expeditionem suscepisset, exercitum eorum, qui ipsi occurrit, memorabili prælio vicit. Itaque Mediolanenses ad desperationem conversi (ut *Radevicus* scriptor Germanus prodit) de nece *Friderici* cogitarunt, atque hominem, qui per fraudem illum interimeret, Laudem miserunt. Is profectus, cum stultitia simulata castra Imperatoris ad Adduam sita intrasset, quodam die summo mane solum egredientem *Fridericum* de tentorio conspicatus, accurrit: & quoniam immani corpore, & robustissimis viribus erat, medium corripuit, ut in Adduam de rupe dejiceret: Verum dum Imperator renititur, funibus tentorii præpeditus, procumbit: ac cubiculariis ad vocem clamantis *Friderici* advolantibus, comprehenditur, & ex eodem loco præcipitatur.

Hoc ubi non processit, Arabs quidam magicis artibus instructus, socios pene viginti secum abducens, conductus est, ut venenis *Fridericum* perimeret. Siquidem pretiosa munuscula afferebat, annulos, gemmas, frena, calcaria venenis circumlita adeo præsentibus, ut solo tactu inficere Imperatorem, atque infectum perdere minimo momento possent: sicam etiam latentem gestabat, ut, si quo impedimento venenum non profecisset, ferro negotium cogitatum conficeret. Hunc, cum in castra venisset, *Fridericus* de adventu hominis multo ante certior factus, è vestigio comprehendit, ac diligenter asservari jussit, & cujus hortatu ad tantum facinus esset impulsus, quæsit: si vera dixisset, impunitatem promittens: si falsa, supplicia omnia intenas. Homini omnia constanter inficianti tormenta adnota sunt. Quæ ille deridens, denunciavit,

se, si necaretur, secum etiam Imperatorem esse tracturum. *Fridericus* autem vanis ejus terculamentis contemnis, cum de sociis ejus nullum communicati sceleris indicium posset elicere, hominem extremo crucis supplicio interemit. *D. Ioh. Adelphus in hist. Frid. 1. cap. 4. & 5.*

III. Cum *Fridericus* Imper. A. C. 1184 Erfurdia in Thuringia Comitibus haberet, infelici casu aula, ubi conveniant, corruit. Imperator vix ad cancellos fenestras feratos adhæsit, salvus tamen permanfit: perierunt plurimi, & inter cæteros sex Comites, qui, corruente edificio, in latrina foede perierunt: inter quos etiam fuit *Henricus Schuartzburgensis*, qui exitus sui præfagium quoddam ferebat in proverbio: Si, inquit, hoc fecero, mergar in latrina. *Crantz. lib. 6. cap. 45. de reb. Saxon. Spangenberg. Chron. Thuring.*

Viri celebres.

I. *EBERHARDVS* Episcopus Saltzburgeris, vir doctus, religiosus, liberalis, benignus in pauperes, ex clarissimis Principibus de *Hippolstein* oriundus, Romanos sacerdotes, Cardinales, Archiepiscopos, Episcopos, Presbyteros & Diaconos literis monuit, ut *Hadrianum* IV Pontificem ad pacem hortarentur. Et Ecclesiasticorum simul superbiam atque fastum infectatus; denique etiam inexplabilem avaritiam, perfidiam, ejusque generis flagitia, quibus facultates pauperum expilarent, prorsus exhaurirent, ac imperium conturbarent, ipsis exprobravit. *Otto Frising. Aventin.*

II. *BERNHARDVS* Monachus Clarevallenfis (cujus etiam in præcedentibus historiis mentionem fecimus) A. C. 1153, mense Aug. mortuus est. Fuit Monasteriorum amplius quam 160 pater. *Vide Pet. de Natal. lib. 7. cap. 84. Histor. Lombard. cap. 115.*

III. *BENNO* Episcopus Suterinensis A. C. 1160, à Vandalis & aliis Idololatriis, multa & magna pericula subiit: dum & Vandalos ab Idololatria convertere, & Idola Rugianorum destruere conatus est. Nam & hoc tempore apud quosdam Rugianos & Vandalos, Ethnica religio nondum tota fuit extincta. *Helmold. Crantz.*

IV. *RADIVICI* Canonici Frisingensis appendix historiam *Friderici* hoc anno terminat.

V. A. C. 1168 *HENRICVS* Episcopus Lubecensis, qui Abbas Brunswicensis fuerat, cum *HENRICO LEONE* Duce Saxonie, in terram Sanctam, inde Constantinopolim profectus, in præsentia Græci Imperatoris, & sui Ducis *Henrici*, erudite & solide contra Theologos Constantinopolitanos, de processione Spiritus Sancti à Patre & Filio, disputavit, & palmam, etiam quorundam adversariorum testimonio, reportavit. Commendatur à vigiliis, abstinentia, eleemosynarum largitionibus. Templum S. Iohannis Lubecæ fundavit. *Crantz. Continuator Helmodi.*

v. Tempore *Friderici* Imper. floruerunt: *Petrus COMESTOR*, (sic dictus, quod Biblica dicta ita memoriter proferret, quasi ea in ventrem memoriæ esu condidisset) *Petrus Blesensis*: *Petrus Abelandus*: Eustathius Thessalonicensis Episcopus, qui in libros Homeri scripsit Commentarios: Abbas item Ioachim, Calaber Propheta, cuius hodie exstat in Hieremiam interpretatio. Ab hoc ferme tempore Philosophia secularis, ut loquitur Trithemius, S. Theologiam sua curiositate inutili fecundare cœpit: quæ Theologia Scholastica postea diversas Scholasticorum Doctorum sectas genuit ac disseminavit.

Res memorabiles.

i. Circa annum Christi 1152 *FRIDERICVS* Imp. templum exstruxit in Carinthia. Das grosse Thum-stift bey Iggingen im Buxterthal genannt: illud variis picturis & statu is exornavit. Inter illas reperta est imago saxea, quæ habuit formam Monachi vertice raso; corpus ejus fune circumdatum, & supra caput hæc majusculis literis scripta sunt, *LVTHERVVS*. Refert *Theophr. Paracels. in descript. Carinthia*, Argentorati impressa.

ii. Anno Christi 1159, post obitum Ottonis Frisingensis Chronographi, exactis mensibus 6, diebus 13, tristi incendio absunta est urbs *Frisingensis* cum universis Templis, tam majoribus quam minoribus, Sacerdotumque domiciliis. *Radevic.*

iii. A. C. 1165, Dominica Sexagesimæ, mare, terminos egressum, per tres continuos dies excresecendo, in Sicilia duodecim fere hominum millia suffocavit, ut habet *Chron. Belg.*

iv. Anno C. 1169 *Cathana* urbs Siciliæ terramotu die 4 Febr. tota eversa est, ita ut ne unica quidem domus salva permaneret. Perierunt ad 15000 hominum, cum Episcopo, Clericis & Monachis. *Baron.*

v. In expeditione sacra, quam *FRIDERICVS* in Asiam, de qua supra dictum, suscepit, duo maxime mirabilia visa sunt. *Vnum*, quod exercitui Turcico, qui 40 millia equitum habuit, ausus fuerit *Frideric.* opponere tantum sexcentos equites. Tot enim reliquos ei fecerat fames viarumque asperitas, quæ plurimos & viros, & equos absumserat: iiique pene viribus exhausti erant, cum sæpe in defectu annonæ equinis carnibus vescerentur. Et tamen tam parva manus tantas hostium turmas in fugam convertit. *Alterum* non minus memorabile est, quod confessi sint postea ipsi hostes, se in acie Christianorum vidisse quosdam candidis equis vectos humana specie augustiores, amictos candidis vestibus, qui pro Christianis pugnassent, horum se

vultum sustinere non potuisse. Itaque terrore perculsos fugam arripuisse: idem sibi quoque non semel visum juramento *Friderico* Imperatori confirmavit Comes Helfensteinius Ludovicus. *Crus. anal. part. 2. lib. 11. fol. 475.*

vii. Memorabilis quoque & horrenda historia est, quam *Crusius* ibidem recenset de tribus ingratissimis erga Præceptorem discipulis. Cum *Fridericus* I. Imp. monasterium Adelbergense rursus instaurasset, scholamque ibi instituisset, tres pueros nobilibus parentibus ortos in eo educari curavit, iisque Præceptorem dedit Monachum quendam eruditione & virtute celebrem, ut in pietate illos informaret, ac literis bonisque moribus imbueret. Hic munus suum diligentissime administrabat, discipulosque fidei suæ commissos fideliter & accurate instituebat; sed parum grato illi hoc agnoscebant animo. Nam cum laxas Præceptor iplis haud daret habenas, metuque animadversionis contineret, ei vitæ insidias struunt, deque occidendo illo cogitant. Cum igitur aliquando deambulatum ivisset, clam illum insequentes de improvviso invadunt, verberibus bene excipiunt, capillosque ipsi evellunt, mox in terram projecto oculos pugione effodiunt, tandem vita privant, cædeque peracta, fuga salutem sibi quærunt. Sed *Fridericus* Imp. statim illos comprehendi, inque durum carcerem conjici mandavit; & cum diu fame sitique illos cruciasset, capitis supplicio afficere voluit: sed cum multi pro iis intercederent, e carcere dimissos ex aula sua eiecit, exilioque mulctavit.

XXIII IMPER. GERM.

HENRICVS VI.

Cognomento ASPER.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. Generatio.

PATER ejus fuit *FRIDERICVS*, *BARBAROSSA*. MATER *BEATRIX*, Reginaldi Comitis in Burgundia filia. Ex hisce parentibus natus est apud Noviomagum A. C. 1165.

II. Appellatio.

Nomen *HENRICI* impositum ei à parentibus. Cognomento dictus VI, quia quinque hujus nominis ante ipsum imperarunt. Postea *ASPER* cognominatus est, ob severitatem & crudelitatem, quam in Apulos Siculosque exercuit. Hos enim, cum defectionem molirentur, multis præliis com-

pefecit, & in authores seditionis exquisitis suppliciis animadvertit, quibusdam excoriatis, aliis veru ad ignem affatis, nonnullis culeo infutis in mare præcipitatis, quibusdam excæcatis ac in palos actis, aliis qui regnum affectarant, corona ferrea candenti redinctis, & claviculis in capite affixis. *Vrßp. Chronic. Spangenh. Chronic. Hedonis. Chron. Philipp. Baptista Egnatius.*

CAPUT II.

DE PROGRESSU.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ, & ΕΔΥΚΑΤΙΟ.

HENRICVS moribus quidem amabilis fuit & eloquens, sed Friderico patri dissimilis ingenio, virtute & felicitate. Ab ineunte ætate venatui & libidini totus deditus fuit. Præceptorem habuit *Gothefridum Viterbiensem*, qui ei librum carminum inscripsit. Regulasque vitæ in eo præscripsit, & ab hisce versibus laudatoriis, ex quibus natura atque indoles ejus cognosci potest, incipit:

*O juvenis juvenum, flos mundi, gloria Regum,
Vrbis & Orbis honor, cui plaudunt tempora rerum.*

*Suscipe consilium quod mea metra ferunt.
Sordibus implicitos, pravosque cavebis amicos:
Omnibus æquus eris, sed castigabis iniquos:
Prospice quicquid agas, te tibi nosce magis. &c.*

II. ACTA OECONOMICA.

VXOR ejus dicta fuit **CONSTANTIA**, Rogerii Siciliae Regis filia, cum qua nuptias splendidissimas celebravit Mediolani die 27 Januarii A. Christi 1186, cum annos haberet 21, & cum ea dotis loco accepit regnum Siciliae. Constantia etsi putaretur nunquam paritura esse, quod 50 annum attigisset; tamen gravida facta, & A. C. 1193, septimo Kalend. Januarii Panormi enixa est filium Fridericum (qui postea Imperator factus) in sacello publico, quod, ut spectari posset, extrui Henricus Imper. curarat, ne existimaretur esse supposititius. *Chronic. Philip. Sigon. lib. 15. de regn. Ital. Chronic. Spangenh.*

QVÆSTIO.

An mulier quinquagenaria parere possit?

Respond. Plinius quidem lib. 7. nat. hist. cap. 14. scribit, mulierem post quinquagesimum annum non parere. Et Iureconsultus mulierem 50 annis majorem sterilem appellat, in l. 21. in princ. ff. de act. emt. & l. Julia Papia feminis quinquagena-

riis nuptias interdici, *Ulpianus in fragment. tit. 16. tradit.* Verum nos respondemus, quod hoc exemplum arguat, hujusmodi casum evenire posse, ut quinquagenaria etiam mulier pariat: quemadmodum & Justinianus Imperator rescripsit, in l. si major. *Codic. de legit. hæredit.* nihil eorum, quæ probabiliter noscuntur à natura producta, respiciendum esse.

Vita Henrici privata.

Illud memorabile de *Henrico VI* accepimus, cum sero caperet cibum, & ab amicis moneretur cavendum esse, ne ea re valetudinem suam læderet, respondit: Homini privato quodvis tempus ad cibum capiendum idoneum est; Principi vero nonnisi cum vacat à publicis negotiis. Invat enim cibus post opus, inquit *Quintil. declam. 298.* O exemplum temperantiæ hoc corrupto seculo memorabile! Et sane diversitatem intelligendi affert victus ratio. Nam quanquam organa sint natura bene disposita, tamen exteriora quædam accidentia ea obtenebrant. Quippe spiritus non multum districtus vel occupatus, circa affluentiam ciborum in profundum & latum trahentium, in longum fertur, ac sursum repit, corpore ob levitatem leviter & expedite assurgente. *Plut. in vit. Lyc.*

III. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

I. FRIDERICVS I Imper. filium *Henricum* puerum quinque annorum Aquilgrani coronavit A. C. 1169, die 15 Augusti, & postea cum expeditionem in Asiam esset suscepturus, ne vel se absente Europa sine rectore esset, vel mortuo se disputatio de successore novas contentiones pareret, consensu procerum cum imperio præfecit A. C. 1186, data ei in uxorem Constantia, de quo jam dictum. Defuncto igitur patre, **HENRICVS** statim imperium adiit A. C. 1190. quod impedituri Coloniensis & Leodiensis Episcopi, & quidam alii Principes, seditionem moverunt adjuti Burgundicis auxiliis. Verum postquam Leodiensem Episcopum cæteris truculentius se gerentem de medio sublatum viderunt, statim inceptum omiserunt, & veniam petita ad Henricum se contulerunt.

II. A. C. 1191 **HENRICVS** in Italiam profectus est, ut coronaretur à Papa; qui tum mortuus fuerat; & Cælestinus electus ob id distulit consecrationem, ut ægre faceret *Henrico* præstolanti. Tandem cum Pontifex die Paschatis esset inauguratus, Imperator die 15 April. postridie Paschatis coronatus est: *Cui adoranti Papa, cum antea coro-*

nam capiti imposuisset, pede elevato coronam decussit: quo facto significavit, in sua potestate esse dare & auferre Imperatoribus Imperium, quando voluerit. Baronius, Pontificem recte & ordinate hoc fecisse, putat; ut Bestiæ patrocinetur. *Vrsp. Chron. Hedion. Chron. Philippi. Martin. Polonus. Volaterranus, & alii.*

II. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA.

I. HENRICVS quidem pacem & tranquillitatem in Imperio conservare studuit, sed multum dissimilis fuit patri moribus & ingenio: magis fuit addictus voluptatibus, quam Reipublicæ; privatim in libidinem proclivior, & publice in vindicandis injuriis asperior. *Chron. Spangenberg. Chronicon Philippi.*

II. Cum ultimus *Welforum* Dux diem suum obiisset Spoleti A. C. 1191, die 15 Decembri HENRICVS Imper. statim ejus ditionem occupavit. *Annal. Suev.*

III. Cum LEOPOLDVS Austriacus, qui cum *Friderico Barbarossa* expeditionem in Palæstinam susceperat, domum esset reversurus, præmisit Joppen, qui sibi hospitium præpararet, & signum suum hospitio affigeret; quod & factum est. Sed *Normannus* quidam nobilis, se potius ibi hospitium habere contendens, obtinuit à Richardo Rege Angliæ (quem *Fridericus I* Imp. ad societatem belli sacri evocarat) ut signum Austriaci avelleretur, quod ipse postea in cloacam projecit, atque ita Austriacus omnibus deridendus propinaretur. Austriacus ita offensus repetiit Germaniam. Richardus nihilominus fortiter se *Ægypti* Sultano Saladino opposuit: sed cum ab exercitu Galliæ relinqueretur, pecunia etiam inciperet deficere & commeatus, & insuper pestis exercitum invaderet, audiret præterea seditiones quasdam in regno suo excitatas, quorum nullum ignotum fuit Saladino, inducias cum eo facere coactus est, indeque in Angliam per Germaniam iter facere constituit. Quod ubi Leopoldus Austriacus cognovit, ignominiam sibi illatam ulturus, omnes ipsi vias obsepsit, & cum tandem cepit prope Viennam in casa rustica anno C. 1192, die 20 Decembris, eumque ita captum sequenti anno mense Martio misit ad Imper. Henricum, qui ipsum diligenter custodivit, nec ante dimittere à se voluit, quam magna vi auri sibi data, & velut pretio suæ redemptionis persoluto. *Rogerus. Sigon. l. 15. de regn. Ital. Paris. & alii.* Hæc res magnam Henrico attulit invidiam: & proinde publico omnium odio, gravissimum quod est malum, laborare coepit.

IV. A. C. 1196 *Henricus* Imperator Comitibus celebravit: in quibus legem sanxit de creando Imperatore, ne amplius dissensiones fierent, ut Imperator in posterum fieret ex sola sanguinis successione, ita ut fieret hæreditarium, cujus initium ipse tum fecit, dum filium suum creavit successorem, & regna sua, Siciliæ, Apuliæ, Calabriæ, principatum Capuæ & Spoleti, & alia univit Imperio, ut quicumque esset Imperator, hæc regna simul haberet. Consensit in hanc rem Papa, & Principes Germaniæ quinquaginta duo, qui Imperatorem eligere consueverant; quorum Sigilla literis de hac re confectis appensa sunt. Hæc in *Chron. Belg. ex Iohanne Monacho.* Sed hæc lex una cum Henrico expiravit, ut historiæ ostendunt.

V. HENRICVS Imper. eodem anno Philippo fratri, qui ante annum *Isaaci* Angeli filiam duxerat Irenen, contulit Ducatum Sueviæ. Conradus enim, qui eum habuerat, absque liberis defunctus fuerat. *Append. Vrsp.*

II. ACTA SAGATA.

I. Bellum contra Tancredum Siciliæ Regem.

I. ORTVS.

I. *Henrici de regno Sicilia exclusio.* Postquam *Fridericus Barbarossa* pacem cum *Wilhelmo* Rege Siciliæ fecerat, huic Henrico filio uxorem duxit *Constantiam* *Wilhelmi* sororem: ut supra diximus. Hæc enim, *Wilhelmo* moriente sine prole, regnum erat Siciliæ secum adductura: illam autem spem, quam *Henricus* de Sicilia occupanda conceperat, *Wilhelmi* nothus *Tancredus* elulit, Rex creatus. *Wilhelmus* quidem Rex, cum anno Christi 1189 esset moriturus, HENRICVM jussit proclamari successorem; sed proceres regni, rejecto Henrico cum *CONSTANTIA*, *Tancredum* elegerunt; quem etiam Papa confirmavit.

II. *Henrici ad bellum preparatio.* *Henricus* igitur quantas potuit copias maximas conscripsit, ut regnum armis vindicaret. Dum autem ad eam rem omnes cogitationes dirigit, resque necessarias parat, seditio quorundam Principum Germaniæ moram quandam iniecit, qui postquam de *Frederici* Imp. morte certiores essent facti, ei regnum adimere voluerunt. Sed cum *Leodiensem* Episcopum truculentius præ cæteris se gerentem de medio sustulisset, alii inceptum omiserunt, & venia petita se ab Henrico contulerunt.

II. PROGRESSVS.

1. *Henrici in Italiam expeditio.* Proinde rebus in Germania compositis, Henricus Imperator instructis copiis in Italiam expeditionem suscepit A. C. 1191, & magnum hostibus suo inopinato adventu terrorem incussit, coronam Imperii Romæ à Cœlestino III Pontifice accepit, & progressus in Campaniam, omnes urbes, præterquam Neapolin, in suam potestatem redegit.

11. *Impedimenta.* Sed enim hæc expeditio miris artibus Pontificis Romani impediri cœpit. Nam cum Henricus Imper. suam conjugem Constantiam ex castris Salernum misisset, à Salernianis prodita, in manus *Tancredi* pervenit, & in custodia regia detenta nullis conditionibus liberari potuit. Præterea pestis in castris Henrici grassari cœpit. Itaque tot malis oneratus, relicto quodam Duce, nomine Diopoldo, in Campania, ipse in Germaniam rediit.

111. *Belli restauratio.* Henricus cum in Germania majores copias conscriberet, Papa Cœlestinus Constantiam Imperatricem ex Sicilia à *Tancredo* impetravit, eamque ad Henricum Imper. misit: interea mortuus est *Rogerus Tancredi* filius, & paulo post ipse *Tancredus*, relicto filio Wilhelmo cum matre. Quare cum Henricus A. C. 1193, comparatis rebus necessariis, rursus in Italiam venisset, adjutus maxime copiis Pisanorum & Genuensium, totam Campaniam, Siciliam, Apuliamque in suam redegit potestatem.

III. EGRESSVS.

1. *Henrici erga Genuenses ingratitude.* Henricus Imper. rerum potitus re ipsa ostendit, quam non sua sponte, sed temporis causa bonus exstitisset. Nam Genuensibus, per quos regnum Siciliae magna ex parte erat adeptus, non modo promissa non præstitit, sed etiam eos beneficiis à patre tributis nudavit.

11. *Ejusdem erga suspectos detestanda crudelitas.* Henricus cum jam rerum esset potitus, tantum abfuit, ut clementiæ laudem tueretur, ut etiam conspirationes adversus se compertas esse suspicatus, crudelitatis exercendæ materiam quaerit. Nam Sibyllam viduam *Tancredi*, & Archiepiscopum Siciliae perpetuo carceri destinavit, qui tamen ei nocere non potuerunt: sed sui doloris vindicta id fecit. *Wilhelmo Tancredi* filio, (quem Henricus Comitem Tarenti fecerat) cum Imperatori rebellasset, & totam Apuliam concitasset, oculos effodi jussit, eumque ita oculis privatum in Teutoniam misit. Et postquam Siculi & Apuli rebellarant, no-

vumque Regem elegerant, Imperator A. C. 1196 cum exercitu 60 millium Italiam ingressus est, & huic regi capto coronam ignitam imponi, & clavisculis in capite affigi jussit: reliquos etiam rebelles crudelissime tractavit. Quoniam autem tormentorum genere eos interemerit, supra jam dictum est: propter hanc suppliciorum atrocitatem *Asper* cognominatus est. *Sigon. li. 5. de reg. Ital. Vrs. Nauderius. Crantz. Aventinus. Fneccius.*

II. Transactio Henrici Imp. cum Alexio Imper. in Oriente.

Cum *ISAACI Comneni* Imper. Constantinopolitani exercitus infelicitè contra Walachos pugnasset, ipse A. C. 1195 incunte vere contra eos profectus est: ubi quendam Eremitam accessit, qui futura prædicere solebat. Is nihil ipsi respondit, sed imagini ejus, quæ forte aderat, oculos effodit: Id quod factum est paucis diebus post, die videlicet 10 Aprilis, cum ab *Alexio Commeno* fratre suo & Imperio exueretur, & oculis privaretur. Alexius frater cum coronaretur, equus eum sessorem capere noluit. Cum tandem Imperator in eum insilisset, adeo ferocivit, ut coronam ejus dejiceret primum, & deinde ipsum Imperatorem. Corona ita fracta Imperatori reposita, & alius equus adductus est. *HENRICVS* vero Imper. cum in Sicilia esset, & turbas has Constantinopolitanas audisset, legatos ad Alexium misit, jussitque, ut annum tributum sibi solveret, aut bellum exspectaret, pro injuriis *CONRADO* & parenti *Friderico*, in Palæstinam transeuntibus, illatis. Alexius imparatus ad bellum, cum nullam pecuniam nec à subditis, nec ex templis habere posset; sepulcra Imperatorum Græcorum aperuit, ex quibus ad 70 talenta conflavit. Hic Alexius tandem justas perfidiæ, quam erga fratrem declaravit, pœnas dedit: nam à proprio filio *Isaacio* rursus Imperio exutus vitæque privatus est, juxta illud *Suidæ*:

Si quis, quæ fecit, patitur, justissima lex est.

III. Bellum sacrum affectum, sed non perfectum.

Cum *Henricus*, mortuo Saladino Ægypti Sultano, magnas de recuperatione Asiæ spes concepisset, hortatu Pontificis instituit expeditionem in Asiam, delectis ad eam rem sociis, quos cum instructissimo exercitu præmisit, *Conrado* Episcopo Moguntino, *Conrado* Wurceburgico, (quo Cancellario usus est) *Henrico Leone*, *Ludolpho Austriaco*, *Hermann* Landgravio Thuringiæ, & aliis qui-

quibusdam. Hi feliciter in Palæstinam appulerunt, ubi Saraceni Joppen expugnarant, & ad viginti milia Christianorum occiderant; sed Saracenos iterum prælio vicerunt, Berythum, Sidonem & alias urbes ceperunt, & cætera oppida Christianorum firmiore præsidio instruxerunt, fuissentque perrecturi, nisi præmatura mors Henrici inchoatum opus interrupisset. Nam cum audissent, Henricum Imper. esse defunctum, & exercitui necessaria non mitterentur, dilapsi in Europam redierunt. *Chron. Spangenb. Philippi. Blondus. Platina.*

CAPUT II.

DE PROGRESSV.

Henricus Imper. ex Germania in Siciliam reversus, dum classem cogit, & armat secuturos socios, Messanæ in febrim ardentem ex veneni potu (quod propter adulteria conjugem propinasse ferunt: seu, ut alii volunt, ex venationis labore, incidit, & cum fratri Philippo filium suum commendasset, in festo S. Michaelis diem suum obiit A. C. 1198, anno ætatis 32, Imperii 7. Sepultus est Panormi in templo maximo. *Chronic. Spangenb. Chron. Philippi. Chronic. Hedion. Chronic. Saxon. Vrsperg.*

Res memorabiles.

1. A. C. 1193 die 16 Febr. decessit domitor ille Orientis, ac nostrorum terror, SALADINVS Ægypti Sultanus, relictis novem filiis, quos omnes SAPHADINVS patruus, præter unum, amicorum virtute testum, libidine regnandi necavit. *Meyer. Saladinus* moriens, humanæ conditionis ac miseriæ memor, condito Testamento omnem funeris pompam abdicavit, iussitque tantum in lancea præferri atrii coloris obsoletam tunicam, præcinente ad populum sacrificulo hujus sententiæ carmen, quod à Bocario proditum est:

Vixi divitiis, regno, tumidusque trophæis,

Sed pannum heu nigrum nil nisi morte tuli.

Fuit hic Saladinus author sectæ Mamalucorum, qui regnum Ægypti annos circiter ducentos tenuerunt. Sunt autem Mamaluci Syriaca lingua iidem, qui ministri seu stipendiarii. Hi ex Christianis fiebant Mahometani, & quia ad belli administrationem præter cæteros instructi erant, etiam Sultani ex iis eligebantur. Sunt autem victi & deleti à Selimo Turcarum Imperatore A. C. 1517.

11. A. C. 1195 ALBERTVS Marchio Misnensis, scædo morbo correptus, in casu rustica mortuus, & Cellæ sepultus est, cum eodem anno Cænobium Cellæ spoliasset.

111. Hoc anno Richardus Rex Angliæ bis prælio cum Gallo congressus est, victoriamque reportavit. In ultimo prælio cepit Episcopum Belluacensem: pro quo Cælestinus Papa ad Regem scripsit, ut filius suus libere dimittatur. Rex exiit Episcopa lorica & alia arma, misitque ea ad Pontificem, quasitum, An hac filii sui tunica esset? Paris.

1 v. Eodem anno, nempe à Christo nato 1195 ABEN JOSEPHVS Rex de Maroch, assumtis Aphris, Numidis, Mauris, & aliis, cum 600000 hominum in Hispaniam transiit, eamque cædibus & rapinis crudelissime vastavit: vicit etiam Alphonsum Regem Castellæ, occisis quinquaginta millibus hominum, & Beticam omnem occupavit, quam Mauri & ad CAROLI V avum Ferdinandum annis trecentis obtinuerunt. *Zacuth. & alii.*

XXIV IMPERATOR GERM.

PHILIPPVS

Dux Sueviæ & Hetruriæ.

I. ORTVS.

Hic PHILIPPVS fuit HENRICI VI Imper. germanus frater. Pater ejus fuit FRIDERICVS BARBAROSSA; Mater BEATRIX: sicut ex præcedentibus patet.

II. PROGRESSVS.

1. ACTA OECONOMICA.

Vxorem habuit IRENEN, filiam ALEXII Imp. Constantinopolitani, cum qua nuptias celebravit Augustæ Vindelicorum anno C. 1197, & ex ea natæ sunt ei filiæ quator: 1. CUNIGUNDA, quam Venceslao Ottocari Bohemiæ Regis filio: 2. ETHISSA, quam Henrico Duci Brabantiae, postea ad regiam in Hispania dignitatem erecto, in uxorem dedit. 3. MARIA, Innocentii Papæ ex fratre nepoti, Richardo Comiti Thusciae: & 4. BEATRIX Ottoni Saxonum Principi, qui post Philippum imperavit, elocata. *Chron. Philip. Spangenb. Aventin. Castrutius l. 3. fol. 232.*

11. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

HENRICVS VI moriturus imperium & filium suum Fridericum adhuc minorem, h. e. quinque annorum puerum, fidei Philippi fratris commendavit. Hi fratres mutuo se invicem amore ac fide prosequabantur: ergo recte Henricus Philip-

po fratri, quam potuit summam dignitatem contulit, (ipsum namque Ducem Hetruriae & Thusciae fecit, & defuncto fratre *Conrado*, ei quoque Ducatum Sueviae concessit) & *Philippus* vicissim jus Majestatis ejus diligentissime tutatus est. Quae enim amicitia potest esse tam felix, quae imitetur fraternitatem, quae nihil aliud est, quam divisus spiritus? teste *Quintil. declam.* 321. Post mortem autem *Henrici* Imper. de successione magna contentio orta est. Nam

I. *PHILIPPVS* statim atque iusta fratri persolvisset, ejus cadavere Panormi in Sicilia sepulto: adducto secum testamento *Henrici*, & *FRIDERICO* nepote suo ex fratre, in Germaniam profectus est, atque Proceres Imperii suae promissionis admonuit, sibi quoque interim, dum puer adolevisset, ut erat testamento dispositum, administrationem Imperii concederent: & iusta postulanti Principes Germaniae assensum prae buerunt. Deliberata haec & tractata sunt Haganoae, consilia gubernante Episcopo Argentinenli.

II. Pontifex Romanus *Innocentius III.* postquam hanc rem subolevisset, inveterato quodam odio & invidiae aestro percitus adversus *Friderici* familiam, (quod nempe velut metis ipsi circumdatis in Italia, restrinxerat immoderatam ejus potentiam, & usurpata gubernatoris auctoritate molitiones injustas ac tyrannicas represserat) missis in Germaniam legatis, omnia turbare coepit, vetuit Principibus, ne *Philippum* eligerent, illum apud eos falsis criminationibus inique & calumniose praegravavit, seque Pontificiam dignitatem potius, vel cum clade & ruina Italiae in discrimen positurum, quam huic imperium concessurum, superbe interminatus est. Moti tyrannica Pontificis voce Principes aliqui, quod prospicerent, quo evasura res esset, si tyrannico illius postulato adversarentur, sententias à *Philippo* inflexerunt in *BERTOLDVM* Zaringiae Ducem Principem praedivitem, sed sordide avarum & flagitiosum; eumque die 1 Martii A.C. 1198 Moguntiae Imperatorem declararunt. *Philippus* contra eos qui sibi studebant, (videlicet Saxoniae Ducem *Bernhardum*, Albertum Marchionem Misniae, Bohemiae Regem, & Ludovicum Bavarum) iussit convenire Mulhusii in Thuringia die 8 Martii; ubi etiam Imperator electus est, & *Zaringensis* cum se imparem fore *Philippo*, si ad arma deventum esset, intelligeret, sua sponte imperium oblatum repudiavit, ad *Philippum* venit, eique fidelitatem juravit, recte sentiens, cuncta mortalium incerta, quantoque plus honoris quis adeptus est, tanto magis in lubrico esse.

III. Postquam Pontifex *Innocentius* se delusum videret, impulit Colonensem Archiepiscopum

& Palatinum, ut transferrent imperium in *Ottone* Henrici Leonis filium, cui coronam promiserat. Deinde *Philippum*, ut adhaerentes ab ipso distraheret, anathemate percussit, ut, quod Pontifex instituerat, facilius perficere posset. Defecerunt igitur ex consilio Pontificis plerique Principes à *Philippo*, Bohemus, Thuringus, & Argentinenlis Episcopus, qui primo *Philippi* partes foverant, & *Otto IV* Imperator electus, & Aquisgrani ab Archiepiscopo Colonensi coronatus est. *Philippus* contra Moguntiam venit, & coronatus ab Episcopo Tarentino: Moguntinus enim aberat in Palaestina. Bellum exinde ortum est atrocissimum, quod cum habuit finem, ut deserto *Ottone* à suis, *Philippus* regnum obtinuerit. *Vrsp. Crantz. l. 7. c. 24. Antoninus. Chron. Carion. Chronic. Spangenberg. Dresserus.*

II. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA.

PHILIPPVS decem annis imperium summa cum laude administravit, & pacata Germania imperium domi exornaturus legibus, ac justitia; foris amplificaturus bellis externis fuisset, si vita suppeditasset. Fuit enim natura bonus, sapiens, moderatus, acer & magnanimus Princeps, non indignus tanto honore: quod ostendit in Italiae gubernatione, quam in metu & officio continuit, & in civilibus bellis, quorum asperitatem bonitate & lenitate sua moderatus est ac mitigavit, & accessit ad naturae dotes rerum multiplex usus atque exercitatio longa in militaribus negotiis & politicis. Nec sane *Philippus* dubitavit, vi amoris fraterni, gravissimum etiam Pontificis Romani odium pro conservando jure Majestatis sustinere; satius existimans, quavis rerum discrimina perpeti, quam incerta seu fluxa fide Imperii negotia agere. *Chron. Philip. Sigon. l. 1. de regn. Ital.*

II. ACTA SAGATA.

Bellum contra Ottone, Henrici Leonis Ducis Saxoniae filium, ejusque Confederatos.

Cum *Otto* filius *Henrici Leonis*, Imperator à quibusdam Principibus Germaniae electus, & *Philippus* contra à Pontifice esset excommunicatus; *Philippus*, nihil territus adversatione Pontificis & defectione sociorum, ad arma se convertit, & comparato exercitu multas civitates in superiori Germania occupavit, utque sibi fidelitatem jurarent, adegit. Tandem Hermannus Thuringiae Landgravius,

Ottocaro Rege Bohemiæ, & Henrico Palatino ad Rhenum, qui à partibus Ottonis stantes Philippum Erfurdia obsederant, profligatis, & in gratiam receptis, Ottone vero ad Coloniam fuso, controversia omnis diremta est; ac inter Philippum quidem & Pontificem sic convenit, ut Philippus nepoti Pontificis ex fratre *Richardo* filiam suam uxorem, dotisque loco Spoletanum Comitatum, cum Thufcia & Marchia Anconitana daret. Cum Ottone vero ita transactum, ut *Philippus* ei alteram filiam desponderet, Imperii fasces ipse retineret, quoad viveret; post mortem vero suam *Otto* imperaret.

Hoc bello, quod novennium fere duravit, *Andernacum* ad Mosellam direptum, *Brunsviga*, ubi sese *Otto* & *Henricus* continebant, obsidione pressa est: & fere capta fuisset, nisi ostentis deterritus Imper. inducias fecisset. Incendio etiam vastatae sunt *Helmstadium* & *Warberga*, nec non *Goslaria* & *Sommersburga* direptæ. *Aventinus*. *Crantz*. *Vrßp. Chron. Philip. Chron. Spangenb.*

III. EGRESSVS.

Philippus Imp. motibus civilibus sedatis, & pace in Germania constituta, externos hostes aggredi constituit, ut Canutum Regem Daniae, qui Hamburgum & Lubecam ambas urbes imperiales in hisce motibus interceperat. Sed A. C. 1208, die 22 Iulii, cum in arce Bambergensi forte quiesceret in lectulo post venæ sectionem, paucos tantum familiares admittens, *Otto* Comes Palatinus de *Witelsbach* (cui olim Imperator filiam desponderat, sed, quod *Otto* familiarem quendam Ducis Bavariæ præter causam occidisset, atque ita homicidii reus & perfidia notatus esset, ipsum repudiarat) familiariter ingressus cubile, ferro in jugulum Imperatoris adaucto, & cubiculario, frustra caput Domini protegente, sauciato, vita eum privavit, atque sic optimus Imperator, cum annos decem imperasset, perfide occisus, diem clausit extremum. Corpus primum Bambergæ sepultum: postea Spiram translatus est.

Et *Otto* parricida non multo post ab Henrico Palatino Philippi Marescalco interemtus facinoris sui præmium tulit. *Vrßp. Mon. Colon. Sigon. lib. 15. Chron. Philippi. Crusius* tale Philippo Epitaphium concinnat:

Inclutus hic primi FRIDERICI natus humatur

Illustri Rex Romanus virtute Philippus.

Cujus Bambergæ scelerata cade perempti

Corpus Spira tegit, mens aurea possidet astra.

XXV IMPER. GERM.

O T T O IV, Dux Saxoniae.

C A P V T I.

D E O R T V.

O T T O patre fuit natus HENRICO LEONE, Duce quondam Bavariæ & Saxoniae; unde is gloriari solebat, totam regionem, quam late pateret inter Albim & Rhenum, suæ ditioni esse subjectam: postea vero Duce Brunsvicensi & Lunæburgensi. MATRE *Mechtilde*, Henrici Regis Angliæ filia, sorore *Richardi*, qui cum *Friderico Barbarossa* Imper. expeditionem sacram in Palæstinam susceperat.

C A P V T II.

D E P R O G R E S S V.

I. ACTA OECONOMICA.

V X O R E s habuit duas: Primam MARIAM, Ducis Brabantiae filiam, quam ob consanguinitatem repudiare coactus, ex ea nullam prolem suscepit. Alteram BEATRICEM filiam Philippi Imperatoris, cum qua A. C. 1212 nuptias celebravit *Northusii*, & illa quarta à nuptiis die morbo correpta, paulo post vivere desiit. Sepulta est *Brunsviga* in templo S. Blasii & Iohan. Baptistæ, ac sepulcro ejus aureis literis hæc verba insculpta sunt: FILIA FORMOSA, JAM CINIS, ANTE ROSA. *Chronic. Saxon. Chronic. Spangenb. Chronic. Philippi. Crusius parte 2. fol. 573.* Nullam etiam ex hac V X O R E prolem suscepit, sed ætæ fuit.

II. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

Otto IV ex pacto, quod *Philippus* Imp. & Status imperii cum eo fecerant, in locum Philippi occisi à Principibus Germaniæ electus A. C. 1208, & Romæ ab *Innocentio* III pontif. Augustus salutatus & inauguratus est, mense Octobr. A. C. 1209. *Trith. Onuphr.*

II. Imperii administratio, in qua Acta ejus Togata & Sagata breviter explicantur.

1. *Otto* Imper. postquam ad dignitatem imperialem esset evehctus, ut in imperio pacem & tranquillitatem servaret, studuit, nec quicquam temere aut inconsulto fecit; sed adhibitis prudentissimis

viris JConsultis, à quibus jura regni diligenter inquiri jussit, *Sigon. lib. 16.* & quod de Republ. videbatur, consilium secutus est.

11. Anno Christi 1208 indixit Comititia Francofurti: ubi lex de eligendo Imperatore, ab Henrico sancita, antiquata, & nova sancita est his fere verbis: *Imperatorem nullus hereditariam dignitatem sibi vindicato. Principes sex, sacri ordinis tres, Moguntinus, Trevirensis & Coloniensis: Profani totidem; Comes Palatinus Rheni, Dux Saxonie (qui tum fuit Brunsvicensis) & Marchio Brandeburgensis, eum eligunt.* Hi si discordes fuerint, *Bohemia Regem cooptant.* Factum hoc decretum cum consensu Principum in præsentia Legatorum Papæ, qui fuere Hugolinus Ostiensis, & LEO Sabinensis Cardinales. *Constitution. Imp.*

Hanc legem sequentibus temporibus observatam fuisse, testatur ALBERTVS Abbas Stadenfis in suo Chronico, quod scripsit anno Christi 1256, quando sic incipit: *Ex prætatione Principum & consensu Imperatorem eligunt Trevirensis, Moguntinus, & Coloniensis. Trevirensis enim, licet de Alemania non sit, ratione antiquitatis, eligit. Palatinus eligit, quia Dapifer est; Dux Saxonia, quia Marschallus: Marchio Brandeburgensis, quia Camerarius: Rex vero Bohemia, quia Pincerna est, non eligit, quia non est Teutonicus.*

111. Anno Christi 1209 Otto expeditionem exornavit in Italiam splendidam: & cum Romam venisset, Pontificem Innocentium III initio quidem & facilem expertus est in impetranda coronatione, & officiosum; sed mox eundem post coronationem habuit infensissimum, cum Otto ademptas Imperio provincias asserere rursus vellet. Pontifex enim tumultu subito in urbe excitato, Imperatorem in præsens vitæ periculum conjecit: quo multa civium cæde depulso, Imperator diffusus Pontificum molitionibus, se ex urbe in Italiam recepit, ibique ulturus ignominiam & cædem suorum, qui in seditione Romana interfecti, non solum quæ ad Imperium pertinebant, occupavit; sed etiam omnia, quæ ad bellum Pontifici inferendum faciebant, collegit, arces Pontificis occupavit, & frumentum convexit. Papa per Legatos eum dehortatus, sed nihil cum efficeret, eum excommunicavit. Quo nihil territus Otto, præter Romanadiolam, Tusciam ac Marchiam Anconitanam, occupavit etiam Apuliam & Calabriam; quod eæ regiones ad Imperium pertinuissent, & à Rogerio Rege Siciliæ olim per vim occupatæ fuissent. Misit etiam in Germaniam, qui Friderici Suevi Regis

Siciliæ Ducatum vastarent. Inde cogitavit proficisci in Galliam, quod Rex Gallie Normanniam occupasset, quæ tamen esset Regis Angliæ. Sed *Papa iterum excommunicavit Ottonem, & formulam excommunicationis misit in Germaniam ad Sigefridum Episcopum Moguntinum*, qui eam publicavit, & Principes, ut Imperium excommunicato abrogarent, impulit. Cui cum adversarentur Henricus Palatinus ad Rhenum, & Dux Brabantinus cum aliis quibusdam, novum bellum conflatum est; in quo pulsus Moguntinus confugit ad Hermannum Thuringiæ Landgravium. His motibus Otto ex Italia retractus, conventum egit Noribergæ in Paschate anno Christi 1212: ubi statibus Imperii exposuit causas dissensionis inter se & Papam, & se nihil commisisse, nisi quod Imperio utile & Germanis honorificum esset: serioque Principes admonuit, ne paterentur Pontificem pro arbitrio suo Cæsares de culmine Imperii deturbare, eosque suo exuere jure; innuens præcavendum inprimis esse, ne alienæ cupiditatis arbitrio sacrum jus Imperii corrumperetur. Honestæ hæc fuit Ottonis oratio, cui cum non parerent Principes, se quasi servitio Pontifici obstrinxerunt. Nam præcipui & potentissimi Principes Germaniæ, Rex Bohemiæ, Bavarus, Saxoniæ Dux, & alii, FRIDERICVM II, Henrici VI Imperatoris filium, è Sicilia evocatum, Francofurti ad Mœnum coeuntes A. C. 1212, ex auctoritate Pontificis Regem designarunt. Munivit quidem se Otto foedere cum Iohanne Angliæ Rege, Rainaldo Poloniæ, & Ferdinando Flandriæ Ducibus; sed contra eum Fridericus cum Gallorum Rege Philippo se conjunxit: inde orto prælio acerrimo inter Gallum & Ottonem ad pagum Bovinas A. C. 1214, Otto succubuit cum foederato Rege Angliæ, & Philippus Rex Gallie insignem reportavit victoriam, multis occisis, & captis, quos inter fuere quatuor Comites, videlicet Flandriæ, Poloniæ, Hollandiæ, & frater Regis Angliæ. Otto igitur à suis derelictus, & belli sumptibus exhaustus, destitit ab Imperio sponte, quarto postquam id suscepisset anno. *Paris. Trithem. Chron. Saxon. Chron. Philipp. Chron. Spangenberg. Vincent. lib. 30. cap. 1. Chron. Belgic.*

ACTA ECCLESIASTICA.

Natæ sunt hoc seculo in Ecclesia plures ac diversæ Monachorum familiæ, veræ pietatis, doctrinæ Christianæ, & disciplinarum ac liberalium artium pestes publicæ, utpote *Franciscani, Dominicani, Carmelita, & Augustiniani.* De quibus plura vide in *lib. 4. Chron. Carion.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

CVM OTTO Imperio se abdicasset, privatam aliquamdiu vitam summo cum animi dolore Brunsvigæ egit, & ibidem A. C. 1218, 5 Kalend. Maii, fluxu alvi dysenterico rebus humanis exemptus est. *Vrsperg. Meyer. Chron. Philipp. Vincent.* Moriturus sui facti pœnitentiam egit, ut eam describit *Crantz. lib. 6. Saxon. cap. 36.* quod humanis consiliis & viribus nimium tribuisset: proinde in solius gratiæ divinæ fiducia vitam cum morte commutavit; & recte. Nam qui abscondit scelera sua, non dirigitur: qui autem confessus fuerit, misericordiam consequetur. *Prov. 15. v. 13.*

Micyllus hosce de eo versus composuit:

Hic Papa instinctu cum regnum fraude pararet,

Sape dedit turpem, non sine clade, fugam.

Mox verus Caesar, cum Sceptrum lege teneret,

Pro pretio diras retulit Ausonias.

XXVI IMPERATOR GERM.

FRIDERICVS II,

Rex Siciliae.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. PATER fuit HENRICVS VI Imp.

II. MATER dicta fuit CONSTANTIA, quæ fuit filia Regis Siciliae. Ex hisce parentibus natus est *Fridericus* ejus nominis secundus, Panormi in Sicilia anno C. 1193, septimo Kalend. Januarii.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ.

FRIDERICVS II, egregiis corporis animique dotibus præditus fuit. Nam avo simillimus, animo fuit magno atque excelso, inque periculis intrepido, in utraque fortuna constans & moderatus, acer in præliis ac providus, manu pariter & consilio promptus, munificus, à crudelitate alienissimus. Cum enim non desinerent Pontificii & manifesta & fraude atque insidiis vitam ejus ac jugulum petere, repressit tamen indignationem, & vindictæ cupiditatem, quantum potuit, victor devictis mitigavit. Ingenio præterea tanto fuit, ut

omnes sui seculi homines sapientia & prudentia superaret; & Græcam, Latinam, Italicam, Gallicam & Saracenicam linguas, præter Germanicam non solum intellexerit, sed etiam diserte locutus sit. Optimus ergo Princeps fuit, modo iniquitas temporum egregiis ejus conatibus non obstitisset. Quandoquidem igitur conatus optimi Imperatoris à fortuna vacui cassique fuere, ejus præclaræ virtuti ac gloriæ rerum gestarum nihil detrahendum censemus: & nobis curæ sit vera sapientia, quæ vitam considerans varietati fortunæ expositam, non sinit eos præsentibus bonis animos tollere, neque ullius suspicere felicitatem vicissitudini temporis opportunam.

II. AGTA OECONOMICA.

I. VXORES, & LIBERIS
iis suscepti.

FRIDERICVS uxores habuit sex.

Prima dicta fuit CONSTANTIA, Arragoniæ Regina: è qua natus HENRICVS SENIOR, quem pater decem annorum puerum Sueviæ Ducem & Regem Romanorum fecit: sed cum is pietatem patri debitam non agnosceret, ipsoque absente Imperium affectaret, nec quidem semel impetrata errati venia à proposito malo, Pontificis artibus incitatus, desisteret, de sententia procerum Germaniæ ad perpetuos carceres est damnatus, & Marturanum Calabriae oppidum deductus, in carcere misere vitam finit.

*Alter*a fuit JOLE, sive JO LANTA, filia unica Regis Hierosolymitani *Iohannis de Bregna*, quæ dotis loco *Friderico* & ejus posteris, Regibus Siciliae & Neapolitanæ, titulum Regis Hierusalem attulit. Ex hac natus CONRADVS A. C. 1228, & mater in partu mortua est.

Tertia, AGNES, Marchionis Meraniæ *Othonis* filia, quam repudiatam ab Imperatore duxit *Vlricus* Carinthiæ Dux.

Quarta, RUTINA, filia *Othonis* Comitis Bavariæ in *Wolfershausen*.

Quinta ISABELLA, filia *Ludovici* Bavariæ, cæsi in *Reisheim*. Ex hac nata ei filia AGNES, sive, ut alii volunt, MARGARETA, nupta *Alberto* Landgravio *Thuringiæ*: qui ex ea duos sustulit filios FRIDERICVM avo *ὁμάρτυρον*, Marchionem *Misniæ*, & DIETMANNVM. Postea tamen nihilominus Landgravius cœpit amare aliam, & non solum factus est adulter, sed etiam insidiatus est vitæ Conjugis suæ, Imperatoris filiæ. Itaque paciscitur cum illo milione, qui quotidie vehabat aquam in arcem *Isenacensem*, ut eam interficeret. Ille

promisit quidem hac in re suam operam Landgravio, interim custodi ac consiliario Dominae rem omnem detexit, simulque excusavit suam promissionem, dicens: si negassem, interfecisset me; nunc vos cogitate, quid vobis sit faciendum. Ibi Praefectus Praetorio consuluit, ut aufugeret Domina. Illa igitur clam se per funem demisit ex fenestra non admodum alta in subjectum scopulum, unde occulte aufugere posset. Delata in Francofurdium, ibi in Monasterio Virginum in luctu & precatione vitam agens, post paucos annos mortua est. Illa nocte autem, cum esset discessura, affedit ad lectulos filiorum *Friderici & Dietmanni*, calamitatem suam deplorans, tandemque iis valedictura, *Fridericum* natu majorem, lacrymis & ejulatu materni doloris magnitudinem ostendens, complexa est, saepe figens oscula in genis & in pectore filii. Postremo mirabili animi motu dentibus momordit genam filii, ita ut puer alta voce clamaret. Ibi praefectus, Quid facis, inquit? putans marrem interfectorum esse infantem praedolore. Ah, respondit mater, putas me adeo ferream, ut a pulcherrimis & carissimis filiis sine ingenti dolore in exilium abire possim? Nullum vitae periculum est meo filio ex hoc vulnere, sed ipsi notam mei summi doloris impressi, ut in omni vita memor sit & mei erga ipsum amoris, & calamitatis meae. Filii isti cum adoleviscent, pater eos per seditionem ex Misnia ejicere voluit: sed patrem filii mutata fortuna expulerunt. Sic expulsus Erphordiam pervenit, ubi in summa miseria & paupertate mortuus est. *Phil. p. Melanch. Tom. 3. Declam.*

Sexta fuit *Mechtildis*, (quam nonnulli *Isabellam* nominant) filia *Iohannis* Regis Angliae, cum qua A. C. 1235 Wormatiæ magna solennitate nuptias celebravit: exque ea suscepit filium *Henricum Iuniorem*, cui pater testamento Siciliam decreverat, si pervenisset ad justam ætatem: & gnatam *Constantiam*, conjugem *Ludovici* Landgravii Hassiae.

II. Concubinae.

Fridericus quoque multas habuit concubinas, inter quas fuit *Blanca* Marchionissa Montisferrati. Ex qua tres sustulit filios. I. *Manfredum* Tarenti principem, qui patrem plurimosque fratres veneno sustulit; uti infra dicemus. II. *Heinsium* Sardiniae Regem, qui dum Mutinensibus auxilium ferret, a Bononiensibus cum multis aliis captus, quorum 300 suspendio necati fuerunt, ipse captivitate liberari non potuit, quicquid etiam vel ipse, vel parens offerret: regio tamen more habitus fuit. & cum detentus fuisset an-

nis 22 mens. 9, diebus 16, mortuus est. III. *Fridericum* Antiochiæ Principem. *Chron. Carion. Chron. Funccii. Chron. Spangenh. Cent. 13. fol. 1325. Cuspinian. Pantaleon. Sigon. lib. 17.*

III. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

I. Cum *Otto IV* Imper. apud Pontificem Romanum in odium incurrisset, eo quod pontificias ditiones invasisset, & ad totius Italiae Imperium aspirasset, Papa *Innocentius III* Principes Germaniae incitavit per Moguntinum, qui praecipuus in Germania administrator tyrannidis pontificiae & decretorum injustorum exsecutor fuit, ut reiecto *Ottone* *Fridericum* Regem Siciliae ad imperium accerferent, cui puero ante *Philippum & Ottonem* ad preces patris *Henrici VI* Imp. imperium desponderant & confirmarant. *Fridericus* ergo evocatus ad Imperium ex Sicilia, quanquam repugnantibus uxore, & Siculi regni proceribus, tamen assensus est, & Legatos, qui missi erant, ut ipsum adducerent, secutus per Tridentinam vallem & Reticas alpes, pervenit in Germaniam A. C. 1212. Ibi a suis exceptus & iustis copiis instructus, mox recepto Brisaco, & Haganoa expugnata, Moguntiae comitia egit, ubi iuramentum fidelitatis ipsi multi dederunt. Inde *Ottone* procul in Saxoniam pulso, omnem ad Rhenum Germaniam magna celeritate occupavit, cumque Aquisgrani coronatus esset, quo minus metueret, munivit sese foedere & societate vicini Regis Franciae *Philippi*. Et si autem *Otto* paulo post Belgicum aggressus est, & Aquisgranum obsidione cinxit, tamen cum Francicis armis esset depulsus, & a Principibus Germaniae desertus, rerumque difficultate victus, imperio sese abdicavit, & reliquum vitae tempus privatus transegit: sicuti in ejus historia dictum.

II. A. C. 1220 *Fridericus* in Italiam proficisci constituit, ut insignia Imperii acciperet, praemisso legato *Conrado* Episcopo Spirensi Cancellario suo, qui fide iurjurandi omnes civitates & populos Italiae obstringeret, viamque sibi ad summum dignitatis fastigium praepareret. Et ut famam clementiae & benignitatis assequi & conservare posset, & ipse multis privilegia dedit & confirmavit, & Legato suo idem faciendi potestatem liberam concessit. Mox ergo legatum suum subsecutus promptissimis omnium studiis ac officiis in Italia susceptus est. Sed Mediolanenses, acceptae ab avo ejus *Friderico* Barbarossa injuriae memores, postulationi *Friderici* de corona sibi conferenda locum dare noluerunt. *Fridericus* hanc sibi factam inju-

injuriam dissimulatione prudenti pertulit, & recta Romam profectus insignia Imperii 10 Calend. Decembris de manu Honorii Pontificis sumsit. Sed cum conditiones hasce, ut omnes nempe provincias Ecclesiæ Romanæ, quocunque etiam titulo eas accepisset, relinqueret, & deinde ut ad terminum sibi à Pontifice præfigendum expeditionem sacram suscipere nollit, odium Pontificis sibi conciliavit maximum: Vnde à tribus Pontificibus ex omni parte adeo coangustatus est, ut, qui singulari ingenii excellentia & animi ac corporis robore, nec non literarum scientia præstabat, nihil tamen rerum, præterquam quod factis cum Sultano induciis tranquillitatem Asiaticis peperit, & tumultus Lombardiæ sustulit, gerere potuit. *Vrs. Chronicon Carion. Trith. Sigon. lib. 17. de reg. Ital. Crantz. 7. Vandal. cap. 20.*

II. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA.

I. FRIDERICVS fuit Imperator sapiens, fortis, felix, & ut pacem & concordiam in Imperio conservaret summopere studuit, multaque sapienter constituit, cum de usibus feudorum, tum alia, quæ undecim capitibus dissecta, ac Codici Justiniani sunt inserta. Et inter alia exstat egregia constitutio inserta usibus feudorum De Statutis & consuetud. contra libertatem Eccles. quæ conspicitur etiam in Codice Justiniani sub tit. *quæ res pignor. obligar. poss.* cujus hæc sunt verba: Agri cultores & circa rusticitatem occupati, dum villis insident, & agros colunt, securi sint, quacunque parte terrarum, ita ut nullus inveniat tam audax, qui personas vel boves, agrorum instrumenta, aut si quid aliud sit, quod ad operam rusticalem pertinet, invadere, capere aut violenter auferre præsumat. Si quis autem hujusmodi statutum ausu temerario violare præsumserit: in quadruplum ablata restituat, infamiam ipso jure incurrat, imperiali animadversione nihilominus puniendus, &c. *Pantaleon. Gaguinus. Aventin lib. 7.*

II. FRIDERICVS Imperator fuit literarum linguarumque complurium gnarus. Idcirco etiam Viros doctos in honore & pretio habuit, cum iis libenter conversatus est, deque eorum consiliis atque sententiis instituit, administravit, & in controversiis pronunciavit in tempore pacis pleraque. *Chron. Carion.*

III. FRIDERICVS multis regionibus & civitatibus magnifica privilegia concessit, eaque bulla aurea confirmavit, quarum duæ in archivo inclytæ

Reipubl. Lubecensis adhuc asservantur: una ille avi sui *Friderici I.* cognomento Barbarossæ privilegia, urbi Lubecæ A. C. 1188 concessa, confirmat: altera eam Liberam Imperii Urbem pronunciat, & novis insuper beneficiis cumulat. In harum antica parte visitur effigies Imperatoris in folio sedentis & tenentis dextra sceptrum, sinistra globum cruciferum, cum hac inscriptione: FRIDERICVS DEI GRATIA ROMANORVM IMP. SEMPER AVGVSTVS, REX JERVSALEM ET SICILIE. In parte postica castrum turritum, cum hac inscriptione: ROMA CAPVT MVNDI REGIT ORBIS FRENA ROTVNDI.

IV. A. C. 1237 *Fridericus* Spiræ Nemetum Comitiam habuit, ubi conventus annuos, qui Moguntia antea habiti, Francofurti ad Mœnum instituit: qui conventus postea *Missæ S. Bartholomæi* vocatus est, atque ita *nundina* propter conventum instituta. *Constitut. Imp.*

V. A. C. 1245 *Fridericus* Ducibus Austriæ regiam dignitatem tribuit, atque ob id titulum *Archiducum* sibi sumserunt. *Cuspin.*

VI. Cum *Fridericus* Imper. A. C. 1247. urbem *Parmam*, quam Papa ipsi eripuerat, obsidione cinxisset, & in obsidione pecunia destitueretur, de *corio monetam* finxit, quam postea aureis singulis, sive ducatis, redemit.

VII. Cum *Fridericus* multiplici à Papa injuria afficeretur, convocatis Principibus Germaniæ injurias Pontificis exposuit, conatus ejus in everrendo Imperio Romano, & in se transferendo, demonstravit, & ex ipsorum consilio filium suum *Henricum* puerum 9 annorum Imperatorem Aquisgrani anno Christi 1222 die 8 Maii coronavit: qui cum patre novem annis in Germania imperavit, sed tandem eidem rebellavit. Cum enim *Fridericus* in Italia bellum gereret, *Henricus* Bavariam invasit, & Ducem cum tota Bavaria in deditionem accepit. Hac victoria elatus, patri rebellare incepit, socios sibi quoscunque adscivit; nec paucos invenit, qui fidem & auxilium ad hanc rem pollicebantur. Et cum sensisset Marchionem *Badensem* id patri in Italia renunciassè, bellum Marchioni intulit: nullo tamen cum suo emolumento. Inde metuens sibi à patre, fœdus inivit cum civitatibus in *Alfatia*, & obliides accepit: sed præsentem patre oblitus belli, culpam deprecatus est. Cum vero nihilominus quasdam munitiones sibi contra patris voluntatem retinere vellet, ab eo in Siciliam missus, ibique quinquennium post mortuus est. *Annal. Suev. Trith.*

II. ACTA SAGATA.

I. *Bella interna.*

Gravissima omnium fuerunt bella, quibus impulsu Romanorum Pontificum *Fridericus* implicatus fuit. Longæ sunt ambages, injuriæ vero acerbissimæ: inquit *Dresserus*.

Acta Friderici Imper. cum Pontifice Romano Honorio.

I. A. C. 1220 *Fridericus*, rebus patriæ pacatis, in Italiam profectus est, ut à Pontifice Imperator declararetur; & ab Honorio Romæ Imperialem coronam accepit: ut igitur coronationis beneficium Imperator remuneraret, *Fuldensem Comitatum* Ecclesiæ Romanæ perpetuo jure possidendum contulit & donavit: hæc pax tamen inter Imperatorem & Pontificem diuturna non fuit. Nam proceres aliquot & Episcopos Papa instigavit, ut desertæ ac prodita fide erga Imperatorem invaderent, quæ & Imperii erant, & hæreditaria *Friderici*, atque ex his quædam occuparent, alia deprædarentur & vastarent. Irritatus igitur injuria perfidiosa suorum Imperator, ad arma se contulit, prospereque debellatis hostibus, Episcopos sacro ordine motos dejecit episcopatibus, aliis in locum eorum suo consilio surrogatis. Cæteros, qui elapsi confugerant ad Pontificem seditionis authorem, exutos dignitate bonisque, condemnavit ad perpetua exilia, inter quos duo Comites *Thuscianæ* fuere. Hos cum in integrum restitui Pontifex postulasset, Imperator vero generosa & gravioratione recusasset, illum excommunicavit, quod esset hostis Ecclesiæ, & discipulus *Mahometi*: quo excitati in Sicilia Saraceni concurrerunt ad arma, Imperium excommunicati Regis abjecturi. Relicta ergo Italia, in Siciliam *Fridericus* trajecit, ac seditione repressa mox in Germaniam se recepit: ubi cum consensu Procerum filium *Henricum* Imperii consortem fecisset, rursus cum exercitu in Italiam contra Pontificem profectus est. Sed tum *Iohannes de Bregna* Rex Hierosolymitanus in Italiam venit, & expositis publicis Palestinæ malis, dissidia hæc inter Imperatorem & Pontificem paulisper sedavit: cujus filiam *Iolen* *Fridericus* in uxorem duxit, eique titulus Regis Hierusalem dotis loco attributus, (à quo tempore Reges Siciliæ & Apuliæ titulum ejus regni habuerunt) & conventum est, ut peractis nuptiis *Fridericus* expeditionem sacram susceperet: quod etiam factum est, uti infra dicemus. Sed enim hæc nova affinitas attulit quidem Imperatori titulum Regis Hierusalem, verum

postea tandem exitio fuit. Nam eventus docuit, quam inimica fuerit magnis consiliis benevolentia Pontificis simulatio, qui postea *Iohannem de Bregna* adversus Imperatorem concitavit & dum aliis intentus esset artibus, quibus eum exagitare posset, animam exspiravit. *Vrs. Trith. Annal. Suev. Chron. Carion.*

Acta Friderici cum Papa Gregorio IX.

I. *Honorio* Pontifice extincto, ei successit *GREGORIUS IX*, *Hugolinus* antea dictus. Hic nullo odio adversus Imperatorem, nullo machinationis genere inferior fuit antecessoribus suis. Nam præter adjumenta vesanae ambitionis & nefandæ malitiæ, nomen etiam ad pontificatum attulit fatale ecclesiæ & Imperio Romano: à *Gregoriis* enim (quinto excepto) illata sunt præcipua & Ecclesiæ Christi & Imperio detrimenta, inde usque à *Gregorio Magno*. Quam primum enim *Gregorius IX* ad papalem dignitatem A. C. 1227 evectus est, *Fridericum* Imp. accusare coepit, quod voto suo de expeditione in terram sanctam non satisfaceret: eamque ob causam eum nec auditum, nec convictum anathematis fulmine percussit. Quanquam ergo expeditionem sacram *Fridericus* suscepit, nihilo tamen magis gratiam Pontificis invenire potuit. Nam Pontifex jussit militibus, ut Imperatorem desererent, deditque ad Sultanum literas, ne *Friderico* terram sanctam redderet. His ergo rebus impeditus, *Fridericus* inducias cum *Sultano* fecit, & cum Pontifice in gratiam redire constituit. Cum igitur ex Palæstina rediisset, auxilio Ducis *Spolethani* & aliorum, socerum suum *Iohannem de Bregna* ab Honorio & *Gregorio IX* Pontificibus ad bellum suscipiendum incitatum, vicit, & spatio quindecim dierum omnia recuperavit. Inde quosdam Principes ex Germania evocavit, iisdem Papæ perfidiam demonstraturus, & eosdem de pace inter se & Pontificem consulturus. Sed qui se interposuerunt Germaniæ Episcopi & Principes, *Leopoldus* Austriæ, *Otto* Meraniæ, *Bernhardus* Carinthiæ Duces, integri anni sollicita tractatione ac pene supplici deprecatione in justissima causa pertinacem superbiam Pontificis vincere non potuerunt. Cessit tamen tandem ille, multa loco indictis centum viginti millibus unciarum auri, quibus diras Imperator redemit, seque anathemate exsolvit, rem conficientibus *Hermann* ordinis Teutonici Magistro, & Archiepiscopo *Messanen*si, anno Christi 1230 mense Augusto. Verum hæc pactio auro facta, non pax nec libertas, sed servi-

servitutis pactio fuit. Postquam enim jure Majestatis cedere nollet *Fridericus*, firmam Pontificis gratiam adipisci vel retinere non potuit. Nam Papa civitates Lombardiæ jam antea rebelles compulit, ut arctissimo fœdere inter se facto armis *Fridericum* persequerentur. Quippe turbato Reipublicæ statu & suam auctoritatem tueri sese, & in occupando regno Neapolitano voti compotem futurum speravit: nec eum opinio fefellit: tandem ergo res in nervum prorupit.

Fridericus enim, cum se plane contemni ludibrioque haberi, & aut pereundum sibi, aut seditiosam conspirationem Italiæ, cujus autor erat Pontifex, reprimendam esse videret, ex dolore justo diuque dissimulato ac pressio, in iram ingentem tandem excanduit, ut sunt in heroicis naturis iracundiæ tardæ initio ac lentæ, sed acres & vehementes, si nimium provocatæ, serio sese impetu commoverint. Quare commendatis copiis Italicis filio *Heinsio*, quem, præterito Manfredi filio notho suo, regem Sardinia fecerat, & assumtis Germanis, quorum proceribus filium *Conradum*, ut sibi successor esset, commendarat, quanta vi potuit Italiam ingressus, infesta adversaque omnia oppressit, evertit, disjecit, obtrivit pene citius quam advolare sit animadversus. Urbes Longobardiæ, Æmyliæ, Hetruriæ, Umbriæ, pleraque, partim deditioe spontanea cepit, enixe rem adjuvantibus proceribus nobilitatis Italicæ, peculiari erga Imperatorem affectione & studio, odioque superbæ tyrannidis Pontificum, partim vi expugnavit, ac direptionibus & incendiis deformavit.

Ob hosce felices successus & crebras victorias Papa rursus Imperatorem excommunicavit: Imperator vero se scripto excusavit: scripsit etiam ad cives Romanos & Cardinales. Episcopi Germaniæ huic excommunicationi contradixerunt, & *HELIAS*, quidam Monachus ordinis Minorum, Imperatorem editis libris defendit contra Papam. Imperator, mensibus aliquot peractis, recta Romam contra Pontificem cum exercitu profectus: unde ingens trepidatio Romæ orta. Papa in angustias redactus, crucem contra *Fridericum* prædicari jussit, & omnibus sese Romano Imperatori opponentibus promisit liberationem ex purgatorio & vitam æternam. atque ita non exiguum collegit exercitum. Sed *Fridericus* hunc sacratum exercitum vicit, & orco mactavit.

Anno sequenti Imperator, cum Ravennam se recepisset, & Senenses etiam ad deditioem coëgisset, iterum exercitum contra Romanos duxit. Papa processionibus institutis, in quibus nudus pedibus capita Petri & Pauli circumgestavit, copias suas

Friderico immisit, quæ tamen turpiter fuscæ sunt. Inde Papa in angustias redactus, & à plerisque Cardinalibus desertus, inducias fecit cum Imperatore usque ad Concilium generale. Sed cum paulo post videret, magnam pecuniæ summam, quæ ex iis collecta erat, qui cruce signati contra Saracenos abire noluerant, à suis legatis afferri, ruptis induciis bellum continuavit, & Concilium convocavit; sed eos Episcopos, qui publici hostes erant Imperatoris. Ideo Imperator omnibus interdixit, ne ad Concilium hoc venirent, cum Faventiam obsideret: quam (postquam obsidionem integrum annum continuasset) tandem deditioe cepit A.C. 1241. Septem exercitibus se tum Imperator defendit: uno, cui ipse præfuit; secundo navali ad Genuam; tertio terrestri: quartum in Germania contra Tartaros; Duce filio, collegerat: quintum apud Tervisium in Italia habebat: sextum in Marchia Anconæ & Spoleti: septimum in Palæstina.

Cum vero jam Episcopi Romam ad Concilium properarent, Imperator edixit, se salvum conductum iis daturum, si terra Romam proficisci vellet; si vero mari pergerent, se eos pro hostibus habiturum. Sed Episcopi hi pararunt classem viginti sex navium, cum Imperator tantum viginti & unam naves haberet. Imperatoris itaque filius iis occurrit, & Prælatos vicit, captis viginti navibus, & tribus submersis. Prælatos hosce captos Imperator nequaquam Pontifici *Gregorio IX* restituere voluit, sed potius ejus urbes invalit cepitque: quæ res tantum dolorem Papæ attulit, ut ex animi ægitudine moreretur. *Chron. Philipp. Spangonb. Vrsp. Annal. Suev. Paris. Onuf. & alii.*

Acta Friderici cum Papa Innocentio IV.

111. Defuncto *Gregorio* Papa, ei successit *Gaufridus*, qui *Cælestinus IV* appellari voluit. Hic neque boni, neque mali quid *Friderico* facere potuit, quia tantum dies xvi sedit: illo mortuo, vacavit sedes Papalis menses 21, quia ex Cardinalibus quidam captivi ab Imperatore detinebantur: quibus dimissis, Cardinales conveniunt, & *Innocentium IV* patria Genuensem, prius *Inibaldum* appellatum, summum Pontificem crearunt. Hic ante pontificatum amicissimus *Friderico* fuit; sed quam primum Papa electus, acerrimus ejus hostis factus est. Gratulantibus igitur amicis, quod Pontifice usurus esset, cum quo diuturnâ consuetudo ipsi fuisset, tristius responsum dedit: *Dolendum potius sibi quam latandum, amico Cardinali cum inimico Pontifice commutato.* Et *Vbertus Foliet* Imperatorem de *Innocen-*

tio Papa hisce verbis conquerentem introducit: *Innocentium* ante Pontificatum adeptum, in familiari consuetudine, latrunculis mecum ludentem, ad eam necessitatem semper adigebam, ut aut illius regem captivum facerem, aut Reginam adimerem; nunc eodem Pontifice ad eandem ludi fortunam à me adacto, Genuenses ex transverso venientes, abacco everso, spes meas frustrati sunt.

Nam *Innocentius* Papa sententiam excommunicationis in Imperatorem à *Gregorio* latam confirmavit, & institutam ab eodem adversus *Fridericum* telam seditiosarum molitionum tam præclare pertexit & absolvit, ut quæri opus non sit, quo illum impietatis, crudelitatis, fraudis, perfidiæ genere, sed quo semet ipsum superarit. Quare Imperator A. C. 1244 legatos misit ad Papam de reconciliatione: sed is clam fugit Genuam, quasi ab Imperatore pelleretur, ut ita odium conciliaret *Friderico*: & cum aliquot mensibus Genuæ defedisset, evocavit Cardinales, & cum iisdem abiit in Gallias: quo cum venisset, Lugduni generale Concilium congregavit, in quo *Imperatorem*, confictis criminibus, absentem accusavit, excommunicavit, Imperio indignum judicavit & abdicavit: Principes ab homagio absolvit, utque alium ejus loco eligerent, hortatus est. Deinde effecit, ut Principes *Henricum* Thuringiæ Landgravium Regem Romanorum designarent. Sed contra eum *Conradus* Cæsaris filius exercitum duxit, copiasque illius fudit. Ex quo contemni *Henricus* à plerisque cæpit, & Pontificis Rex appellatus est. Hoc extincto anno 1247 Pontificis jussu electus est contra *Fridericum* *Wilhelmus* Hollandiæ Comes, qui annis novem regnavit.

F R I D E R I C V S Imper. à Pontifice depositus statim Italiam invasit, & Mediolanenses graviter afflixit; Papam etiam in eas angustias redegit, ut pœniteret eum excommunicationis. Exortæ sunt hinc gravissimæ dissensiones in Italia. Siquidem factio fatali quadam calamitate recrudit G I B E L L I N O R V M & G V E L F O R V M: Illi Imperatoris; hi Pontificis partes sequebantur, & per multos continuos annos Italiam universam misere afflixerunt, & internecino odio ac bello multæ amplissimæ civitates Italiæ funditus perierunt.

Constituerat deinde Imperator *Fridericus* cum exercitu Lugdunum abire, & jam ad Taurinates usque accesserat: sed cum de furiosi *Innocentii* atque implacabilibus molitionibus, denique clandestina ac perfidiosa Sanseverinorum Principum ac nonnullorum aliorum ex Pontificis instigatione in necem suam conspiratione, & de crudeli cæde ab exulibus Parmensibus *Velphis* in *Gihellinas* ipsi addictos patrata, atque urbe recepta,

cognovisset, mutato consilio, rediit in Italiam, atque accersitis ex Apulia & Calabria recentibus copiis sexaginta millium *Parvam* obsidione cinxit A. C. 1247 die 2 Augusti. Atque ut majori commoditate in cæpta obsidione persistere posset, brevi temporis spatium ex adverso aliam ligneam urbem condidit, quam *Victoriam* appellavit, templum quoque sub S. Victoris titulo in ea construxit: nummum etiam nota ejusdem Divi percussum *Victoriatum* nuncupavit. Sultanorum Orientis simul Africæque Regum socius amicusque, missis ad se Elephantis ac omni genere ferarum, quæ florente re Romana, & jura Orbi terrarum dante notæ fuerant, sed tunc inusitatæ erant oculis hominum, spectacula edidit, muneraque antiquitati comparanda. Ludos fecit, produxit homines inauditis linguis loquentes, gentibusque ignotis, ac novo habitu: Cæsarum autem veterum magnificentiam & splendorem, sed alieno tempore, æquare conatus, ad penuriam pecuniæ recidit. *Victoriatos*, qui antea aurei cudebantur, jam scorteos facere cæpit, cum per parva ejus argentea effigie: proposito edicto, ut hi nummo aureo censerentur: fiscum suum tantidem illos æstimaturum accepturumque. Sed & mox ferro victus est. Cum enim aliquando ex morbo, quo compluribus diebus laboraverat, paulisper convalescens, ut falconibus & aucupiiis se recrearet, quinquaginta comitatus Equitibus, *Victoria* sua exivisset, quod factum die 18 Februarii A. C. 1248, & reliquus Exercitus, cum ob absentiam Imperatoris, tum nimia confidentia hostiumque contemptu, licentiosius ageret: Parmenses, occasione arrepta, cum quibus licuit viribus egressi *Victoriam* aggressi sunt, & frustra atque in vanum resistentibus Cæsareanis, cum nec reversus subito *Fridericus* opem ferre posset, dirutis atque destructis munitionibus ac vallis expugnarunt, adeoque *Victoriam* vicerunt, Imperatoris domum, omniaque pretiosa ornamenta obtinuerunt, urbem ad extremum incenderunt, repleverunt fossas, & in editum quendam atque conspicuum locum hos versus affixerunt:

Per te, Rex alme, cessit Victoria Parma.

Antiphrasi dicta cessit Victoria victa.

Cumque in eadem expugnatione Carrucæ Cremonensium potentes facti essent, in contemptum asinis per urbem trahendam curarunt, appositis his verbis:

Carrocii flet damna sui miseranda Cremona:

Imperii, Friderice, tui fugis absque corona.

Hæc clades etsi gravis fuit, tamen non ita languefecit Imperatorem, ut se Pontifici subiceret: sed reparatis copiis, ipse ex una parte obsessos ad deditionem compulit, ex altera parte, duce *Henrico*

filio, oppugnavit Bononiam. Umbria enim & tota fere Hetruria Imperatoris partes sequebantur. Sed tandem Imperator non solum ab ipsis amicis desertus, & insidiæ ipsi structæ sunt; sed ab ipsa etiam fortuna, quæ hæcenus ei faverat, destitutus est. Multis sane & magnis in Rempubl. cujus bono natus fuit, meritis *Fridericus* devinctum sibi habuit *Petrum de Vineâ* Apulum, virum singulari eruditione & prudentia, cujus opera in scribendis epistolis utebatur. Sed & eum, instigatione Pontificis, ambitio & superstitio, quæ magnus est animi morbus, corripit. Imperator gravi morbo detentus, hortatu Petri salutare se poculum haustum dixit. Verum de occultæ fraudis consilio ab amicis admonitus, Petro & Medico cum poculo advenientibus subjecit: Amici, confido in vobis, quare caveate, quæso, ne mihi venenum pro medicamento sufficiatis. Cui Petrus, ô Domine, inquit, sæpius hic medicus salutarem vobis præbuit potionem, cur hoc demum tempore formidatis? Ille vero medico poculum porrigenti, acribus in eum intentis oculis, dixit: Propina mihi. Tum medicus, qui Petri impulsu vere venenum diluerat, metu exanimatus, lapsum lubrica pedis offensione simulavit, ac poculum majori ex parte profudit. Quare statim à custodibus *Friderici* una cum Petro ipso correptus est. *Fridericus* deinde, reliquum quod erat in poculo, quibusdam morte damnatis præberi iussit: quo epoto, repente extincti sunt. Quare dolo detecto Medicum suspendi, & Petro oculos erui iussit.

Cum autem *Fridericus* omnia sua secreta nihilominus cum Petro, qui eorum explicatam notionem habebat, communicaret; & conquirendæ pecuniæ disquireret rationem: consilium ab hoste & vitæ suæ insidiatore postulavit sibi dari. Is ergo simulatione amoris insidiosè animum ejus tractavit, consuluitque, vires Ecclesiæ suismet opibus contendas, & conflanda esse ad usum belli omnia Ecclesiæ ornamenta, vasa aurea & argentea. Paruit consilio ejus *Fridericus*, cujus jam ante perfidiam expertus fuerat, infeliciter plane, & è spoliis templorum sibi comparavit copias. Tum Petrus voti composactus, Imperator, inquit, injuriam mihi abs te injuste illatam satis ultus sum; tu tibi hominum odia comparasti, ego tibi DEVM ex sacrilegio addidi inimicum. Sic callido ille commento doloris sui vindictam sumsit, ut publico omnium odio Imperator laborare cœperit, quod ad perniciem præceps est, ad utilitatem suæ defensionis incautum.

Cognita porro fraude consilii *Fridericus*, & comperta suo magno malo proverbii veritate; *Ab inimico dicta, ne unquam amica duxeris.* Petrum

Pisanis ejus inimicis necandum tradere voluit: sed Petrus certior de ea re factus caput ad columnam, ad quam alligatus erat, tanto annixu illisit, ut ipsum cerebrum excusserit. Qua re cognita, *Fridericus* uberrime flere cœpit ac dicere: Væ mihi, contra quem sævire coactus sum; Petrus, dimidium animæ meæ, capitales mihi insidias comparavit: in quo imposterum confidam? in quo quiescam?

Tentavit deinde multa quidem *Fridericus*, sed varias (ut diximus) vices fortunæ expertus est, & ab amicis desertus, relictis rebus Italiæ, se in Siciliam contulit, ibique diem suum clausit extremum, sicut in capite 3 dicemus. *Onuphr. Paris. Chron. Leodiens. Chron. Philépp. Chron. Spangenh. Trith. Annal. Suev. Crantz. Sigon. lib. 18. de regn. Ital. & alii.*

II. Bella externa.

Extra Imperium *FRIDERICVS* Imp. bella gessit cum Saracenis, ac quidem A. C. 1227 (quo anno ex universa Europâ expeditio in Palæstinam suscepta est, & quidem ex sola Angliâ ad 60 millia hominum præter mulieres itineri se commiserunt ducibus duobus Episcopis) copias suas Brundisii convenire iussit. Quo cum ipse venire propter valetudinis infirmitatem præfinito tempore non posset, in Apulia commoratus exercitus ejus, detrimenti multum à lue pestilentia accepit. Tandem vero iter ingressus, subito, omiſsa expeditione revertitur. At sequente anno gradu pleno in Palæstinam cum exercitu perrexit, & die 7 Septembris, A. C. 1228, Ptolemaidem venit, ubi cum exercitum ordinasset, Ioppen munivit. Interim Papa *Gregorius* exercitum misit in Apuliam, & terras Imperatoris sibi subjecit, misitque literas ad omnes in Palæstina, ut Imperatorem desererent, & ne quis cum illo communicaret. Portus etiam maris omnes ita munivit, ne nuncius ex Palæstina de rebus gestis *Friderici* in Europam venire posset, imo ut Imperatorem, si forte rediret, caperet & in vinculis haberet: Scripsit etiam ad *Sultanum*, ne *Friderico* quicquam crederet, aut aliquid ipsi concederet. Hæc literas *Sultanus* ipse ad *Fridericum* misit. Legatum præterea Papa in Germaniam ablegavit, qui nunciaret obitum Imp. & *Ottonem* Ducem Lunæburgensem ad Imperium invitaret; sed legatus hic Cardinalis nullibi in Germania benigne auditus fuit. Hæc multifariis Papæ insidiis eo tempore nihil Imperator impeditus fuit, sed felicem in Palæstina progressum habuit, & cum jam immineret Hierosolymis, ac *Sultanus* domestico bello esset occupatus, sponte obtulit *Friderico* regnum Hierosolymitanum totum, crucem, & quic-

quid *Saladinus* Christianis eripuerat; tantum Saracenis concessum, ut etiam templum Hierosolymis haberent, ubi inermes adorarent, & extra urbem hospitia sua haberent. Pax hæc fuit decennalis, & inita die 18 Februar. A. C. 1229, Hierosolymam cum copiis suis ingressus Imperator die 17 Martii, & sequenti die Dominica Lætare Hierosolymis regio diademate coronatus: omniaque solenniter facta, præterquam quod sacra non sunt celebrata propter excommunicatum Imperatorem. (Ipsam namque Papa, ut in præcedentibus dictum, antequam itineri se commisit, excommunicavit.) Inde cum Imperator vellet in Iordane lavare eo loco, ubi Christus baptizatus est, Templarii id significarunt Sultano, ut ibi Imperatorem interciperet. Sed Sultanus perfidis istis Templariis longe melior, literas eas ad *Fridericum* misit. Imperator igitur, cum *REINHOLDVM* Bavariæ Ducem; addito exercitu & classe, Præsidem Palæstinæ fecisset, & maximum bellum sine sanguine confecisset, in Apuliam in æstate reversus est. Etsi autem sub his induciis inter *Fridericum* & *Sultanium* factis Christiani paululum respirarunt, tamen furor Saracenicus partim fato, partim negligentia, socordia & discordia Christianorum indies auctus est, nec quievit, donec Christianos terra sancta expulisset, quod factum est A. C. 1289, quo reliquæ Christianorum misere terra sancta ejectæ in Cretam fugerunt, sed in fuga naufragio perierunt. *Vrsp. Trith. Monach. Colon. Paris. & alii.*

III. ACTA ECCLESIASTICA.

I. *FRIDERICVS* Imper. A. C. 1237, Academiam *VIENNENSEM* in Austria fundavit. *Annal. Suev.*

II. Anno C. 1239, Academiam Neapolitanam instituit, eamque privilegiis exornavit. Auxit etiam immunitates & dignitates ordinis Scholastici, latis de his & sancitis legibus publicis. *Paris. Sigon. Chron. Carion.*

III. *FRIDERICVS* præter alia multa ingenii & virtutis præclara monumenta, quæ posteris reliquit, magnam etiam Syntaxin Ptolemæi, & multa alia ex Aristotele, Galeno, Avicenna & aliis, ex Græco & Arabico sermone per interpretes doctiss. in Latinam linguam vertenda curavit, & Academiis legenda distribuit. Omnia quippe in tenebris jacerent, nisi ille lumen literarum accendisset. Et sane unius *Friderici secundi* beneficio physica, medica, & mathematica studia in Occidente revixerunt, quæ inde ab irruptionibus Gothicis & Vandalicis neglecta jacuerant. *Aventin. 7. Annal. Chron. Carion.*

IV. Quam perpetua dissidia inter Imperatorem & Pontifices Romanos fuerint, supra prolixius diximus. Quinquies enim Imperator à Pontificibus est excommunicatus, & ab iis per totam vitam ita exagitatus, ut scribat recte *Micyllus*:

*Principe in hoc patuit Romani injuria Papa,
Et quantum sceleris curia tota regat..*

CAPUT III.

DE EGRESSU.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

FRIDERICVS Imperator cum in morbum incidisset, animum à terrenis ad cœlestia convertit, seque ad beatæ mortis horam totum præparavit, veræ pietatis signa præ se ferens; ut *Menardus* Imoliensis Episcopus scripserit, credi posse, *Fridericum* II, hominem fuisse à Deo electum. Injurias omnibus remisit, sed subditorum rebellionem justitiæ severitati commisit. Multa millia unciarum auri reliquit, quam legavit *Templariis*, *Hospitalariis* & *Hierosolymitanis*: Item ingentem pecuniæ summam reliquit ad recuperandam Terram sanctam.

II. ΤΑ ΠΑΡΟΝΤΑ.

Prædictum fuerat *FRIDERICO* Imper., cum in castro quodam *Florentino* moriturum, *Florentiam* urbem semper vitavit, sed A. C. 1250 venit in arcem quandam in Apulia, quæ *Florentina* vocabatur: ubi morbo correptus est. Cum autem à morbo reconvalescere posse videretur, *Manfredus* filius ejus nothus, jam Tarentini Ducatus honore decoratus, vel odii patris, quod *Heinsium* filium sibi prætulisset, vel à Pontificiis spe regni proposita persuasus, injecto in os patris decumbentis pulvino ipsum suffocavit. Sic optimus ille Princeps, summis illis omnium temporum heroibus annumerandus, qui cum virtute & gloria bellica excellentem in omni doctrinarum genere eruditionem conjunxerunt, filii manu interfectus anno Imp. xxviii, ætat. 57, ea die, qua olim imperator erat designatus, fato concessit.

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

Cadaver *Friderici* Panormum transtulit Archiepiscopus Panormitanus, & sepulcro ibidem porphyretico condidit: etsi id aliqui *Manfredum*, à se suspicionis amovendæ causa, fecisse referunt. Versus Panormi sepulcro inscriptos recitat *Me-lanchthon*:

*Si probitas, sensus, virtutis gloria, census,
Nobilitas orti, possent obistere morti:*

Non foret extinctus FRIDERICVS, qui jacet intus.

Blondus. Balau. Pantaleon. Cuspinianus. Sigon. lib. 18. de regn. Ital. in fin. Pandulfus Colletius 4. de regn. Neapol.

Viri celebres.

Hoc seculo celebres fuerunt:

I. VINCENTIVS Cadluccus, qui Chronicon Polonorum scripsit. *Mechov.*

II. PETRVS de Vineis, *Friderici* Imp. Magister Epistolarum & Cancellarius, cujus Epistolæ hodie exstant.

III. HVG^o Barcinonensis Cardinalis, qui commentarios scripsit in tota Biblia: dicitur etiam author esse Concordantiarum Biblicarum. Ex eorum numero fuit, qui Antichristi impietatem aliquo modo animadverterunt & redarguerunt. *Trithemius, Mart. Polonus.*

IV. ALEXANDER Excestriensis, Canonicus Anglus, Theologus, Philosophus, Rhetor & Poëta insignis, usque adeo celebris fuit, ut ingenii miraculum diceretur, non ab Anglis modo, sed etiam Gallis & Italis. Ordinis fuit S. Augustini: electus est in Abbatem Excestriensem. Scripsit admodum multa in prosa & ligata oratione, in profanis & sacris, multosque Biblicos libros commentariis explicuit. *Balau.*

V. EBERHARDVS Salisburgensis Episcopus. Vnus eorum fuit hic Episcopus, qui *Fridericum* II, cum Papa Gregorio IX, in gratiam redexit. Albertum legatum Romani Pontificis, in Epistola quadam ad *Ottonem* Bavariæ Regulum, vocat nebulonem pestilentissimum, bipedum nequissimum, Bavariæ perniciem, Christianæ pietatis perturbatorem; utque eum finibus suis eiciat, monet Bavariæ Regulum, quod DEO nil gratius, & Imperatori acceptius fieri possit, nisi data opera serpentem in sinu, & in bulga murem, alere velit. Gravi etiam Oratione, in conventu quodam Ratisponensi, in Romanensium scelera inductus est, atque omnes eos, quotquot ibi aderant, hortatur, ut se FRIDERICO II submittant, legatumque Pontificium Albertum Bavaria profligent. *Aventinus.*

VI. GUILHELMVS Episcopus Parisiensis, vir doctus & pius, scripsit libellum de collatione beneficiorum, in quo acerrime in avaritiam & alia vitia Cleri sui temporis invehitur. Præterea in aliquot libros Veteris & N. T. commentatus est, & plures tractatus Theologicos edidit. *Trith. Iohan. Tilius. Chronic. Flandria.*

VII. GERHARDVS Sagatellus, natione Ita-

lus, Doctor Parisiensis, scripsit librum contra Minoritas Monachos: hic dicitur Parmæ esse combustus. *Balau.*

VIII. ACCVRSIVS Florentinus, primus universi juris glossator sub *Friderico* II Imp. floruit, ut ipse testatur in *l. penultima de accusat. n. b. Foster.*

IX. ALBERTVS Magnus natus ex nobili Bolstatensium familia Suevica, patre carpentario, sive Lavingano, Monachus ordinis Prædicatorum, in Theologia & Philosophia eruditissimus. Hic lectionum adeo appetens fuit, ut Ratisbonensi Episcopatu in Bavaria (cui ætat. 66 præfectus fuerat) se abdicarit, & privatim Colonia vivens publicis prælectionibus tantum vacarit. Res certe rarissimi exempli, præferri docendi labores Episcopatibus. Merito igitur *Albertus* cognomentum *Magni* tulit, etiam hoc nomine. Reliquit discipulos multos, quorum præcipuus & eminentissimus fuit THOMAS AQUINAS.

Res memorabiles, & prodigia.

I. A. C. 1214, duo Cometa, ad spectu terribiles, mense Martio visi sunt, quorum alter præcedebat, alter sequebatur Solem. *Boëthius. Chronic. Hirsaviense.*

II. A. C. 1216, in cælo multa sunt ostenta visa, ut *cruces candida, cærulei Cometa*, Solis & Lunæ deliquium. *Nicetas in annalib. Balduini.*

III. A. C. 1220, *Pestis* in Damiata urbe Ægypti ita grassata est, ut deessent qui mortuos efferrent: viæ, vici, domus impletæ cadaveribus. Itaque Latini urbem, quæ tum à Saracenis tenebatur, alias inexpugnabilem, sine negotio occuparunt. Ex 70 millibus virorum, qui in Syriam contra Saracenos profecti fuerant, tantum tria millia fuerunt reliqua. *Blondus, Æmylius, Bonfinius, Polydorus.*

IV. A. C. 1222, *Terramotus* ingens fuit tam in Germania, quam alibi. Plurima ædificia Coloniae corruerunt. In Cipro duæ urbes eversæ, multis hominibus extinctis. In Italia nemo in urbibus metu ruinarum nocte permansit. Domus & templa collapsa plurimos oppresserunt. Nam in Italia per duas hebdomadas quotidie bis terra tremuit. *Brixia* quoque civitas fere tota cum populo subversa est. Rupes de monte avulsa castella disjecit, & multa hominum millia interemit. Romæ terra, sanguine mixta, pluit. *Trith. Chronic. Hirsav.*

V. A. C. 1223, *nube* rupta & decedente, Islebiæ plurimi homines aqua suffocati sunt. *Pestis* etiam integrum triennium in Hungaria, Germania & Galliis, inter pecudes sæviens, vix tertiam partem superstitem reliquit. *Trith.*

v i. A. C. 1224 Multæ pluvix & tonitrua fuerunt; grandines quadrangulares, ovorum magnitudine, arbores, vineas & legetes vastarunt: homines etiam contriverunt. Aves per aëra volitantes, carbones ignitos rostris deferre & domos incendere videbantur. In Anglia venti impetuoosi ædificia diruebant: arbores eradicabant, & naves submergebant. *Matthias Paris. Balau.*

v i i. A. C. 1226 nix in Syria cecidit, & mox in sanguinem versa est. Romæ diebus tribus sanguine pluit. *Chronic. Fuldense. Chron. Germania. Balau.*

v i i i. A. Christi 1227 terræmotu in montibus Salviis ex ædificiorum ruinis circiter quinque milia hominum perierunt. *Sabellicus.*

ix. In expeditione illa, quam *Fridericus II* Imperator A. C. 1227 in Palæstinam suscepit, Comes quidam Gleichensis in Thuringia, extrema necessitate adactus, bigamus est factus. Cum enim prædictus Comes, à Saracenicis quodam Comite captus, crudeliter tractaretur, Saracenicis cujusdam Baronis filia eum adamare, illiusque matrimonium sub promissione libertatis affectare cœpit: Quid sit? Comes quidem legitimam conjugem se domi reliquisse haud ignorans, cupiditate tamen recu-

perandæ libertatis victus, se eam in uxorem ducturum promisit, præsertim vero cum alia expediendæ salutis ratio non superesset. Mox igitur puella elabendi occasionem ostendit, & cum novo sponso iter ingreditur. Ventum est Romam, & à Pontifice impetrata absolutio à bigamiæ peccato. Domum ubi rediit Comes, solus primum ad conjugem ingreditur, salutatur, & amanter ab ea excipitur. Non multo post, quomodo se res habeat, exponit, alteramque se adducere conjugem narrat, cujus beneficio salutem & vitam retinuerit. Quod si vivum se libenter ferat, ut Saracenicam uxorem, per quam servatus sit, una tolerare velit. Hæc libenter se facturam indicat. Statim igitur Saracenica mulier introducit, sicque postmodum ambæ uxores marito uni, lecto uno, concordia suavi cohabitaverunt. Forma antecellebat Saracenica, sed fecunditas Thuringicæ pulchritudinem pensabat. Erat enim posterior conjux sterilis: Itaque sobolem ex consorte thori conceptam æque diligebat, ac fovebat, ac si propria esset. Hujus rei monumentum exstat Erfurdix in templo D. Petri, ubi Comes bigamus cum utrinque collocatis uxoribus in lapide incisus est. *Chron. Thuring. Dresserus in Isagoge Historica Mill. 6. pag. 545.*

D Y N A S T I A Q V I N T A,

E diversis Nationibus & Familiis.

XXVII IMPER. GERM.

C O N R A D V S IV.

I. O R T V S.

I. **P**ATER fuit *FRIDERICVS II* Imp.

II. **M**ATER dicta fuit *JOLA*, filia Regis Ierosolymitani Iohannis de Bregna, quam *Fridericus* ea lege matrimonio sibi junxit, ut jus regni Ierosolymitani & hæreditatem acquireret. Inde fieri, inquit *Naucerus*, ut hodie etiam Siciliæ Reges titulum regni Ierosolymitani usurpent. Ex hisce parentibus natus est *Conradus* A. C. 1228.

II. P R O G R E S S V S.

1. A C T A O E C O N O M I C A.

Uxorem habuit *ELISABETHAM*, filiam *Otonis* Ducis Bavarix, ex qua unicum suscepit filium nomine *CONRADINVM*: de cujus excidio infra dicturi sumus.

II A C T A P O L I T I C A.

sive Imperii occupatio, ejusdemque Administratio.

FRIDERICVS II Imper. post mortem filii primogeniti *Henrici* (quem cunctis suffragiis Regem Romanorum elegerat) animos Principum conciliavit filio *Conrado*, eumque A. Christi 1235 Wormatiæ omnium Germaniæ Principum consensu imperii consortem sibi que successorem fecit. Nihilominus tamen Papa *Innocentius IV*, ex invidia adversus Imp. *Fridericum*, in Concilio Lugdunensi A. C. 1245 habito, rem eo deduxit, ut patri & filio pariter de imperio dejectis oppositus sit *Henricus* Landgravius Thuringiæ: quod quidem impedire *Conradus* conatus fuit, & pro jure successionis à Principibus Germaniæ sibi dato, sceptrum imperii suscipere voluit, sed frustra. Cum autem *Henricus* in obsidione Vlmæ vulnus accepisset, exque eo Isenaci A. C. 1248 mortuus fuisset: *Conradus* iter in Italiam suscepit. Sed enim potestas nisi à Deo detur, & secundum Deum virtutis honore con-

conservetur, diuturna esse non solet. Itaque *Conradus* male sibi suæque familiæ consuluit, quod de consilio fratris *Manfredi*, vi potius, quam benevolentia, regnum stabiliendum censuit, & deinde quod initia Imperii suscepti scelere parricidii, sublatis e medio filiis fratris sui *Henrici Senioris*, polluit. In Italia opera Icelini multa crudelitatis exempla edidit, & ipse adjutus à *Tancredo* civitates, quæ ad Pontificem defecerant, recuperavit: Capuam & Neapolin funditus evertit. Sed tandem suo exemplo posteris testatus est, quod tyrannis fundus sit quidem præclarus, sed exitum non habeat alium, nisi pulcrum sepulturæ ornamentum. *Castrut. l. 2. fol. 155, 157, 158. Chron. Spangenh. H. Mutius, l. 21. Chronic. Carion.*

III. EGRESSVS.

Cum *Conradus* in Italia urbos, quæ à morte patris ad Pontificem *Innocentium* desciverant, recepisset, in Germaniam rediit. Sed cum adversa sibi atque infesta offendisset omnia, commendato Principi *Bavariæ*, spe successionis, filio, repetiit Italiam, ut regna istic recuperata hæredi conservaret. Hæc agentem *Manfredus* frater veneno peremit, qui cum regnis *Apuliæ* & *Siciliæ* multo ante inhiasset, patre sublato, absentem impuberem *Conradinum* facile à successionem excludi ac prohiberi posse confidebat.

Decessit *Conradus*, consumtus vi veneni, & fluxione dysenterica, quam erosus intestinis pharmacum irritarat A.C. 1254, vigilia *Ascensionis*, die 22 Maii, anno 19 ab electione, à morte patris quarto. *Parif. H. Mutius. Chronic. Philippi.*

MANFREDVS.

MANFREDVS *Friderici II.* Imp. filius notus fuit, ex nobili pellice *Blanca* natus. Hic, defuncto fratre *Conrado*, ejus filii *Conradini* in *Bavaria* degentis tutelam suscepit, ut sub eo prætextu regnum *Siciliæ* ac *Italiæ* occupare posset: sed cum multiformis ejus perfidia manifestaretur, simul & spe regni decidit, & misere vitam amisit. Nam usurpato sibi regio nomine, & ducta *Arragonum* Regis filia, postquam Pontifici subjectionis fidem dedisset, & simulatione quadam fefellisset, misit in Germaniam percussores, qui *Conradinum* interficerent: & nondum perpetrata cæde eam cum magno suo exitio, ac si vere mortuus *Conradinus* esset, divulgavit, & quasi ad se jure successionis pertineret, regnum vi, & exteris *Saracenorum* auxiliis occupavit, sed pœnas mox dedit;

— Nec enim lex justior ulla est,
Quam necis artifices arte perire sua.

Ergo & perjuros merito perjuria fallunt.

Ovid. 1. de arte amandi. & regna parricidiis astute acqulita amisit. Quare hisce consiliis pravis *Manfredi* commotus Pontifex *Urbanus IV.* CAROLVM Comitem *Andegavensem*, fratrem *Ludovici* Regis *Galliæ*, adversus *Manfredum* anathemate percussum evocavit: & CAROLVS in Italiam veniens A.C. 1265, Romæ magno honore exceptus, Senator creatus, & Rex *Ierosolymorum* ac *Siciliæ* proclamatus est. Anno sequenti prope *Beneventum* *Manfredum* prælio vicit, & interfecit per proditorem, opera *JOHANNIS ROTÆ*, Comitis *Casertæ*, cujus conjugem *Manfredus* stupravit; illumque insepultum abjecit: atque ita *Manfredus* escacanum & volatilium factus. Quippe DEI occulto & mirabili judicio sepulcri honore indignus fuit, qui nihil DEVM ipsamque adeo pietatem veritus, genitori suo vitam ademuit. Namque ipsa natura & terra mater omnium abhorret ejusmodi homines nefarios. Cum *Damascius Syrus*, *Simplicius*, & alii docti viri, ex *Sicilia* in *Perfiam* ad videndum *Cosroën* Regem *Persarum* irent, invenerunt in agro cadaver inhumatum: detestati *Persarum* inhumanitatem illum sepeliunt noctu. Vnus ex eo comitatu obversari sibi vidit speciem hominis senis & venerandi, dicentis: Noli inhumatum corpus humare; permitte canibus lacerandum: terra universorum mater matris corruptorem hominem non suscipit. Ille expergefactus, aliis somnium exposuit. Itaque viam mane regressi viderunt corpus nudum in campi superficie jacere. *Agath. 2. Epigram. Græc. Martinus. Parif. Annal. Suev. Trish. Chronic. Philippi.*

Manfredo ad flumen *Viride* tale Epitaphium fuit erectum:

Hic jaceo *Caroli Manfredus* morte subactus:
Casaris hæredi non fuit urbe locus.

Sum patris ex odiis ausus conflagrare *Petro*:

Mors dedit hic mortem, mors mihi cuncta tulit.

Crusius part. 3. Annal. fol. 108.

AXIOMA.

Spurii ex adulteriis, aut damnato coitu progeneri, plerumque sunt mali, inquieti & turbulentissimi. Et horum exitus plerumque est tragicus; posteritas quoque talium non est diuturna, sed statim post ipsos deficit.

Exemplum hoc loco habemus in *Manfredo*, qui varios in Imperio tumultus excitavit, & patrem, injecto in os ejus pulvino, suffocavit. Deinde fratrem

Conrado author fuit, ut multa crudeliter ageret, quo ipsum apud subditos inuisum redderet; tandem & eum veneno sustulit, ejusque filio *Conradino* Regnum paternum eripuit, & vitæ ejus insidias struxit. Sed tandem justas suæ impietatis pœnas dedit *Manfredus*. Vxor quoque ejus ac liberi ex ea suscepti postea in carcere misere perierunt.

Historia excidii *Conradini*, & stirpis Suevicæ.

CONRADINVS filius fuit *Conradi IV* Imperatoris postremus ex *Friderici Barbarossæ* familia: hæres regnorum Siciliæ, Apuliæ, & Calabriæ: qui *Manfredo* è medio sublato, magnis in Germania collectis copiis, & secum ducto *Friderico* Duce Austriæ venit in Italiam ad repetenda avita regna; sed per *Clementem* Papam & *Carolus* cum contumelia repulsus est. Quare *Conradinus* bello rem cum regnorum invalore *Carolo* Andegavensium Duce decernere constituit, cumque eo anno Christi 1268 die 22 Augusti (al. 28 Novembris) ad lacum Fuscinum congressus, magnaque clade victus & captus cum *Friderico* Austriaco. Evaserat quidem, sed ex annulo agnitus, ex fuga est retractus. His ad se adductis, *Carolus* victor non contentus gloria victoriæ, quod magni & generosi fuisset animi, superbe insuper & contumeliose illudit. Mox etiam immani & flagitiosæ sævitie Pontificis *Clementis IV* (qui de tractatione captivorum interrogatus, respondit: *Vita Conradini mors Caroli: Mors Conradini vita Caroli*) morem gerens & ministrum se præbens, utrique, novo ac nomine regio indigno exemplo, caput securi amputari jussit. *Robertus* Flandriæ Comes quidem vehementissime obstiterat, *Carolus*que admonuerat, victorem generosum decere moderatum & clementem esse; sed nihil effecit. Vicit enim cruenta vox Pontificis, vicit impotens animi cupiditas. Nam ita fert natura rerum, ut omnis victor insatiabili rerum secundarum desiderio efferatur, neque finem ullum cupiditati statuatur: & ad quem æmulatio accessit, ejus mentem sic obruit, ut eam plane feram & inconsultam efficiat. Quare comes Flandriæ cum id impedire (ne videlicet *Conradinus* ac *Fridericus* occiderentur) non potuisset, protonotarium *Robertum Barium*, qui è cathedra capitalem sententiam tenuissimæ conditionis homo pronunciaverat, tanquam vita indignum, ense confodit: ne gloriari posset, se tantæ excellentiæ Principes morte damnassee. Carnificem quoque post peractam cædem statim interfici jussit: ne gloriari posset, à se tam nobilem sanguinem effusum.

Carolus cæde nefaria Principum virorum suam cupiditatem explere non potuit, quin & Epitaphio acerbo mortuis insultaret: quod nec pium, nec Christianæ caritati consentaneum est. Tale autem interfectis Heroibus monumentum memoriæ posuit:

*Asturis unguis Leo pullum rapiens Aquilinum,
Hic deplumavit acephalumque dedit.*

Chronic. Carion. Pandolphus Paduanus.

Petrus Rex Arragoniæ literas misit ad *Carolus*, inque iis ob horrendum illud facinus cum hisce verbis increpavit: *Tu Nerone Neronior, & Saracenis crudelior es.* Naucerus.

Tandem etiam *Conradus Carolus* filium notum *Friderici II* Imper. Ducem Antiochenum persecutus, captum oculis privavit, & suspendi jussit. Tota proinde *Friderici II* posteritas deleta, & vetustissima nobilissimaque stirps Ducum Sueviæ Imperio & rebus, domi forisque, pace ac bello sapienter & fortiter gestis clarissima, artibus Pontificum extincta est, cum imperasset annos 115, regnaque Siculum ac Neapolitanum tenuisset annos 76. *Chronic. Carion. Siffridus. Hirsav.*

Sed enim *Carolus*, quibus artibus ille hostes vicit, iisdem & ipse tandem periit. Cum enim omnem Siciliæ utriusque ditionem cepisset, Magistratus ex popularibus suis Gallis ubique constituebat, qui jura dicerent ac provinciæ præessent: quod officium illi ita obibant, ut fastu, luxuria, crudelitate impleant omnia, insolita vectigalia imponerent, intolerabilia tributa exigerent, fœminas nobiles & opulentas ad matrimonia adigerent, nuptas adulterarent, sub prætextu laniorum substragulorum, quæ Judæi ac cæteri pro viribus facultatum militibus & ministris regiis curiæ jussu exhibere tenebantur, domos ingressi supellectilem omnem excuterent, mulieres impudice tangerent, in cives non aliam ob causam, nisi quia lautioris fortunæ essent, proscriptionibus, relegationibus, bonorum publicationibus infremerent. Verum Siculi xvi annorum tyrannidem composito animo inter murmura tamen tacita perpessi, simul ac illos zelotypiæ sensus incessit, tum quoque indignari, excandescere, concurrere, consilia, arma, bona & sanguinem in Gallorum excidium conferre cœperunt. Inprimis ad *Nicolaum III* Pontificem mittunt legatos, qui eum (teste *P. Æmylio lib. 7.*) tali exordio affati: *Qui tollis peccata mundi, miserere nostri.* iterum: *Qui tollis peccata mundi, miserere nostri.* tertium: *Qui tollis peccata mundi, miserere nostri, filia nostra male à Damonio vexatur.* Ad Gallorum feritatem & tyrannidem compescendam longa serie recitatis criminibus excitant. Inde vero

Iohannem Prochyta (cujus uxorem supra dictus *Carolus* stupraverat) etiam *Palæologum* Imperatorem Constantinopolitanum, & *Petrum* Arragoniæ Regem, (cui promissit legatus nomine Siculorum, si res prospere succederet, cum ad regni Siciliae moderamen unanimi procerum consensu vocatum iri: cum praesertim ejus conjux *Constantia*, soror Regis *Manfredi*, hæres legitima & non proximior adesset) sibi contra *Carolum* conciliant, & denique communibus suffragiis conjurant, de omnibus Gallis in tota Sicilia nullo sexus, ætatis, conditionis discrimine habito, uno eodemque tempore, cum primum circa vesperam campanæ signum auditum fuerit, improvise occidendis. Anno igitur Christi 1282 Cal. April. feria 3 Paschatos dato signo campanæ, ut convenerat, ad vespertinas preces, Siculi in Gallos nil tale unquam veritos summa violentia, & uno quasi impetu derepente insurgunt, omnibus, qui quidem arma ferre poterant, monachis quoque punctim casimque rem agentibus. Quare ultionis ardori sic indulgebant, ut etiam prægnantes exenterarint, & parvulos, (ne quid Gallicæ stirpis superesset) saxis illiserint; bihorii tantum spatio octo Gallorum millibus interfectis. Hæc licentiæ diu exercitæ fuit remuneratio: hæc *Damoni* filiam exagitantis fuit profligatio. Hinc factum est vulgo proverbium: *VESPER SICVLVS*. Cæde confecta *Petrus* Arragonius, qui ad *Hipponem* Africae eventum Siculae conspirationis præstolabatur, accersitus, Insulam deditione procerum occupavit, seque regem Apuliae & Siciliae coronari iussit. Etsi autem *Petrus* quarto anno ab occupatione decessit, defensam tamen Arragonii retinuerunt, donec infelici & calamitosa *Caroli* posteritate extincta, iidem invitati à *Iohanna* vidua post longa & difficilia bella regnum Neapolitanum etiam obtinuerunt, Gallis à successione exclusis. Possessionem illorum regnorum *Ferdinandus* Arragonius decedens sine hærede masculo reliquit *Carolo V* Imperatori, nepoti ex filia.

Cum autem *Carolus* Andegavensium Comes nuncium de cæde suorum Romæ agens accepisset, fertur dixisse: *Quando fortunam mihi adversam esse vis, Deus, facito, ut sensim amittam, quæ brevi temporis spatio parta sunt.* Frustra ergo, cum sæpe multumque tentasset Siciliae recuperationem, omnique spe decidisset, tandem mœrore animi extinctus est A. C. 1285 die 7 Ianuar., cum Siciliam & Apuliam obtinuisset annis fere 17; ejusque filius, etiam *Carolus* dictus, à *Petro* Arragonio captus & in carcerem conjectus misere vitam finiit. *Aventin. l. 7. Pandulphus Colleen. l. 5. hist. Neapol. c. 4. num. 5. Balais lib. 6. Paulus Æmylius lib. 7. Francor. Ca-*

strutius lib. 2. fol. 160, 161. lib. 5. fol. 37. Fulgosus lib. 6. cap. 11.

XXVIII IMPER. GERM.

W I L H E L M V S
Comes HOLLANDIÆ.

I. O R T V S.

I. PATER fuit FLORENTIUS, Comes Hollandiæ. Hic ex insidiis est occisus. Cum enim A. C. 1235 *Claremontensis* Comes instituisset *Hastiludium*, ad illud evocavit vicinos Comites & Principes. Eo igitur *Florentius* Comes Hollandiæ, & Comes Cliviæ advenere. *Claremontensis* in hastiludio occidit *Florentium* Comitem: & quia data opera id fecisse visum est, Comes Cliviæ eum vicissim obtruncavit, & ita ex ludo factum lugubre prælium. Præfuerat comitatui *Florentius* annis 12. Successit ei hic W I L H E L M V S filius. Et quia eo tempore adhuc puer fuit, tutor ei datus est Episcopus Trajectensis.

II. MATER dicta fuit MECHTILDIS, filia *Henrici* Ducis Brabantiae, & soror *Andreae* Regis Vngariæ, qui pater fuit S. Elisabethæ. *Chronic. Belgic.*

Soror hujus *Vilhelmi*, *Florentii* & *Mechtildis* filia, fuit Comitissa illa Hennebergensis, *Margareta* dicta, quæ anno sal. 1276, ætat. vero suæ 40, Hagæ Comitissæ in Hollandia, in die parasceves uno partu infantes vivos trecentos sexaginta quinque, masculos & foeminas, magnitudine pullorum gallinarum peperit, quot scilicet sunt dies in anno: qui, postquam per venerabilem Episcopum suffraganeum Trajectensem Guidonem, præsentibus nonnullis proceribus & magnatibus, in pelvi quadam baptismi sacramentum percepissent, & masculis *Iohannis*, foemellis vero nomen *Elisabeth* impositum fuisset, una cum matre omnes eodem die decesserunt, & in Monialium ordinis S. Bernardi monasterio, Losduno, non procul ab Haga sito, tumulati sunt. Occasio autem & causa rei gestæ hæc fuit: Mendica quædam, quæ gemellos pepererat, ab hac Comitissa stipem petiit. Illa autem non solum eam inanem à se dimisit, sed tanquam adulteram insinulavit: negabat enim, posse fieri, ut ex uno viro gemellos susciperet; ideoque hoc suo partu detectum esse, quod sese aliis viris impudice prostituisset. Innocens mendica hac exprobratione & ignominiosa repulsa commota, precibus suis à Deo flagitavit, ut, si se castam & puram sciret, daret Comitissæ ex marito suo tot foetus uno conceptu, quot sunt dies in anno. Quod etiam ita

eyenit ; sicut *Ludovicus Guicciardinus*, *Erasmus Roterodamus*, *Ludov. Vives*, & *Camerarius in Hor. subcis. cent. 2. cap. 66. testantur.*

II. PROGRESSVS.

I. ACTA OECONOMICA.

Vxorem habuit *ELISABETHAM*, filiam *Otonis Ducis Brunsvicensis*: ex qua unicum suscepit filium *FLORENTIVM*, qui patri in Comitatu *Hollandiæ* successit, illumque administravit an. 30: & filiam *BEATRICEM*, quæ nupta fuit *Ferdinando III*, Regi *Castellæ*.

II. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

Cum *Henricus Thuringiæ Landgravius* ex vulnere ad *Vlmam* accepto obiisset, Principes Electores, nihil remittentibus Pontificum odiis adversus *Fridericum I*, detulerunt summam rerum ad *Vilhelmum* Comitem *Hollandiæ*. Electio facta est anno C. 1247. (al. 1248) postridie *Michaëlis*. Coronari tum non potuit, quod *Aquisgranenses* ipsi clauderent portas: ideo eos obsedit, & inundationibus aquarum, simulque adjutus à socero *Ottone Brunsvicensi*, præpotente, illo tempore, Principe, & opulento, eo redegit, ut se dederent; & solenni ritu inauguratus est die omnium Sanctorum. *Parif. Chron. Carion.*

II. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA.

De *Vilhelmo*, quod vel vitio æmulationis & non felicibus auspiciis constitutus esset Imperator: vel quod nihil animi, industriæ & nervorum ad res gerendas haberet, nihil memorabile accepimus, quam quod ipsi locus inter Imperatores tribuitur. Cum ergo *Vilhelmus* nullam *Reipublicæ* tot intestinis dissidiis, bellis & tumultibus conquassatæ, curam gereret: Principes quidam *Germaniæ*, cum omnia subversa pessum ire viderent, sepositis publicæ tranquillitatis causa simultatibus privatis, fœdere certo sui suorumque defensionem susceperunt, hoc unicum communis salutis conservandæ præsidium esse rati, si concordessent. Nam omnis novatio rerum non caret perturbatione: quinimo novitas adjicit calamitatibus pondus. Ideo ne sibi improvisum quid esset, recte ac prudenter sui ordinis honorem, & adeo totam *Rempublicam* consilio & armis, prout temporis ratio postulare videbatur, conservarunt, memores præcepti *Seneca epist. 91*:

Cogitanda sunt omnia, & tota ante oculos conditio fortis humanæ poni debet, si nolumus opprimi, nec ullis inusitatis, velut novis obstupesceri. Sed tamen hæc conjunctio Principum non fuit diuturna.

II. ACTA SAGATA.

I. Cum *Aquisgranenses* *Vilhelmum* in urbem, ut coronaretur, admittere nollent, & adhuc in fide & obedientia erga *Fridericum* persisterent, *Vilhelmus* urbem obsedit, eamque ad deditionem adegit.

II. Cum *Vilhelmus* coronatus esset *Aquisgrani*, *CONRADVS IV* filius *Imp. Friderici II*. collecto exercitu *Vilhelmum* aggressus est, eumque vicit: ideo *Vilhelmus* viribus impar, in inferiori *Germania* delituit. *Parif.*

III. A.C. 1254 *Vilhelmus* adversus *Frisios*, suæ ditionis ut tueretur fines, bellum suscepit, & in eo periit; sicut statim dicemus.

III. EGRESSVS.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

Cum *Vilhelmus* jam Imperator electus in *Italia* commoraretur, *Frisii*, occasione capta, *Hollandiam* invaserunt, eamque spoliaverunt. *Vilhelmus* igitur ut suæ ditionis fines tueretur, collecto exercitu contra *Frisios* profectus est, & feliciter rem gessit.

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

WILHELMVS cum debellata *Frisia* ac subacta, victor ea egrederetur, à quibusdam fugitivis, secus viam in arundinetis latitantibus, cuspidibus transigitur. Equitabat enim *Vilhelmus* cum paucis, viciniam explorans, ut exercitum reduceret; delatus in glaciem cecidit: *Frisiones*, qui latitabant, erumpunt, & priusquam ei subveniretur, cæsus partim, partim galea suffocatus, periit, A.C. 1256, cum *Hollandiam* rexisset annis 21, & Imperator fuisset an. 9.

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

I. *Frisii* occisum *Vilhelmum*, ne fierent Majestatis rei, clam in loco ignobili sepeliverunt, & convocatis finitimis *Hollandos* expulerunt & trucidarunt.

II. *FLORENTIVS* ejus nominis V, filius *Vilhelmi*, postquam adolevit, (nam cum pater periret, tantum anniculus fuit) ut mortem parentis ulcisceretur, difficilia bella cum *Frisiis* gessit, & cum eos A.C. 1283 magno prælio vicisset, ut ossa parentis

rentis legitimo sepulcro inferret, ea ex Frisia deduxit in Selandiam Mittelburgum, ac in monasterio monialium Præmonstratensis ordinis, à filia ejus fundato, & censibus aucto, sepelivit A.C. 1283, ubi & uxor *Wilhelmi Elisabetha* sepulta jacet. Inde cum A. C. 1287 FRISIA die 14 Decembr. tota inundaretur mari, *Florentius* Comes Hollandiæ, hac occasione usus, classem adaptavit, & ex tota Frisia obsides ubique accepit: atque ita hac re Frisiam absque armis in servitutem redegit. Statim enim refluentibus aquis effrenem istius populi rebellionem edomavit. *Casspinian. Chronic. Traject. Cosmograph. Munster. Henric. Mutius. Chronic. Hedionis.*

XXIX & XXX IMPERAT.

RICHARDVS,

Comes Cornubiæ, &

ALPHONSVS.

I. RICHARDVS.

I. ORTVS.

I. PATER fuit IOHANNES, Rex Angliæ.

II. MATER dicta fuit ELISABETHA. Mortuus est pater *Richardi* anno C. 1216, cum regnasset an. 18, menses 5, eique successit frater *Richardi* *Henricus* III, quia primogenitus fuit, & regnavit annis 57. *Paris. Polydor. Virg.*

II. PROGRESSEDVS.

Imperii occupatio, ejusdemque administratio.

Defuncto *Wilhelmo*, plerique Germanorum Principes *Richardum* Imperatorem elegerunt, missusque in Angliam ad *Richardum* evocandam Episcopus Colonienfis, qui eo venit A. C. 1257, die 13 Ianuarii. Paulo post Pascha *Richardus* in Germaniam transiturus, vento detentus aliisque incommodis. Coronatus Aquisgrani in festo Ascens. die 17 Maji. Sed alii Principes dissentientes ab electione, convenerunt Francofurti, & *Alphonsum* X Regem Castellæ Hispanum Imperatorem crearunt. *Richardus* vero cum multa non necessaria, nec Imperatore satis digna gessisset, persequendo eos, qui in ejus electionem non consenserant, armorum præsidio magis, quam procerum benevolentia se tutum fore existimans, omnium odio gravatus, ac facultatibus, quas, dum urbes imperii ab aliis oppignoratas redimeret, & in obsequium traheret,

perdidit, exhaustus, desperatione quadam in patriam ad *Henricum* fratrem Regem Angliæ rediit. *Vysperg. Chron. Colon. Chron. Hedion. Chron. Philipp. Matth. Paris.*

III. EGRESSVS.

RICHARDVS cum A. C. 1259 in Angliam rediisset, cum fratre *Henrico* contra subditos bellum gerente socia arma induit, & in obsidione cuiusdam urbis sagitta percussus mortuus est A. Christi 1271, die 2 Aprilis. Filius quoque ejus *HENRICVS* eodem anno mense Octobri, Viterbii in Italia, ab exule Anglo interfectus est. *Append. Paris. Peucer. lib. 5. Chron.*

II. ALPHONSVS cogn. SAPIENS,
Rex Castellæ in Hispania.

I. ORTVS.

I. PATER fuit FERDINANDVS III, potentissimus Rex Hispaniæ, qui totam fere Hispaniam sub suam potestatem redegit, excepta *Betica*, sive *Granatia*, quo Saracenos (contra quos feliciter bella gessit) ceu in angulum confugere adegit, sibi que tributarios fecit. Mortuus est A. C. 1252, cum in Castella regnasset annis xxxv, & Legionis xxi. Successit ei statim filius *Alphonfus*.

II. MATER dicta fuit BEATRIX. *Cosmograph. Munsteri fol. 33. Mariana.*

Hic *Alphonfus* cognomento dictus fuit *Sapiens*. Quia rerum tum divinarum tum humanarum peritissimus fuit: Et revera *Sapiens* existit, quando non alienis, sed suis consiliis usus est.

II. PROGRESSEDVS.

I. ACTA OECONOMICA.

VXOREM habuit VIOLANTAM filiam IACOBI Regis Arragoniæ, quæ tres ei peperit filios: FERDINANDVM, SANCTIVM & IOHANNEM: ac unicam filiam dictam BERENGVELLAM. *Cosmograph. Munsteri, fol. 83.*

II. ACTA POLITICA.

Imperii occupatio, ejusdemque administratio.

ALPHONSVS eodem anno, quo *Richardus*, Comes Cornubiæ, Imperator electus est, qui fuit annus Christi 1257. Nam cum *Richardus* ab Episcopo Moguntino, Colonienfi & Palatino ad Rhenum (quorum suffragia emerat) imperium accepisset, à reliquis Electoribus, Trevirensi, Bohemo,

Saxone & Brandenburgensi electus est Alphonsus. Hic oblatum ab Electoribus imperium modeste deprecatus est, sapientiæ suæ vim eo ipso testatus. Postquam vero persuasionibus Pontificis *Alexandri* aures dedit, qui sui commodi & imperii locupletandi causa eum instigavit, ut oblatum imperii axioma à Germanis acciperet, & quem recusarat titulum, usurparet, ac Pontifici datis duabus civitatibus Imperii, Tamino & Altria, gratificatus esset; multas magnasque molestias domi forisque in pœnam imprudentiæ expertus est, & præter nudum titulum non quicquam obtinuit. Nam cum à suæ factionis hominibus vocatus mature in Germaniam non venisset, & imperium foris, & regnum domi amisit: quippe Principes Germaniæ, qui eum elegerant, cum res diutius moram patinon posset, novis usi sunt consiliis. Et cum dejectus esset spe consequendi imperium in Germania, à filio Sanctio paterno regno item domi exutus est.

Quamvis vero hæc ipsi infelicitas alieno consilio contigerat, nequicquam tamen propterea animum despondit, sed cum meliora in votis essent, deteriora ipsi in expectatione fuere: & sic omnia consilio & æquanimirate moderatus, pristinos honores regio tandem recuperavit. *Chron. Carion. Sigon. lib. 20. de reg. Ital. Chron. Hedion.* En quo miseros homines ducit ambitio, instabilis quæ plane res est, quia incipit semper à fine. *Sen. epist. 73.* prava & inscia veræ majestatis! Ambitiosi igitur nec salutis suæ, nec virtutis rationem habent, dummodo magnis titulis, & quæsitis nominibus ornari possint. Sed enim quod solido fundamento virtute & sapientia caret, nequaquam vel stabile, vel perpetuum esse solet.

ACTA ECCLESIASTICA.

1. ALPHONSVS Rex pius & religiosissimus fuit. Nam Biblia cum Commentariis decies quater perlegisse fertur. Ex iis quoque multas historias & dicta memoriter recitare potuit. *Panormitanus lib. 2.*

11. Fuit fautor & promotor liberalium artium. Nam in disciplinarum mathematicarum & doctrinæ medicæ instaurationem ingentem pecuniæ vim insumsit. Has artes enim fere extinctas in occidente revocavit in lucem, conductis & instructis artificibus, cum videret rem tantam perfici non posse, nisi & multi conjungerent operas, & à Repub. sumtibus juvarentur. Ab eo nomen acceperunt *TABULÆ ALPHONSINÆ*, eo quod ejus auctoritate & mandato sint conditæ. Siquidem in hanc rem ad quater centena millia aureorum contulisse scribunt. Quod illud Astronomicum *Alphon-*

sinum fixum est A. C. 1252, die 1 Junii. Tempus ita describit, ut dicat effluxisse usque ad meridiem hujus diei primi Junii, feriæ septimæ, anni 1252, annos *Nabonassareos* 1999, & dies 230: annos *Philippi & mortis Alexandri* 1575, & dies 230: annos *Alexandreos* 1562, & menses octo: annos *Æra Hispan.* 1289, menses 5: *Diocletianos* 967, menses 9, dies 31: annos *Hegira* 649, dies 123. Præter Astronomiæ studium *Alphonsus* etiam sacra *BIBLIA* in Hispanicam linguam traduci curavit. Scribitur etiam, *Alphonsum* sæpe ingressum scholas in docentes pariter ac discentes inquisivisse, ut quemadmodum unusquisque in officio sese gereret, cognoscere posset. Quod si quem deprehendit minus commode aut perspicue rudiores erudentem, schola eum exire jussit. *Mariana. Fulgos. lib. 8. c. 7. Cuspinian. Munsterus in Cosmograph.* Beatus igitur prædicandus esset *Alphonsus*, si & regno splendido, & amplissima laude illa contentus, non affectasset imperium alienum, irrita & perniciofa sibi cupiditate.

III. EGRESSVS.

Alphonsus cum de spe consequendi Imperium dejectus pristinos honores regio recuperasset, tandem animo se ipsum excrucians, quod aliena potius consilia, quam sui animi intentionem secutus fuisset, *Hispani* diem obiit. *Cuspin.* Nam cum *Gregorio* Pontifici Lugduno discedenti obviam se tulisset, gravissime quidem conquestus est, quod causa sua nondum discussa *Rudolphum* designari Cæsarem permisisset: at Pontifex, infirmitate causæ ejus demonstrata, ipsum se regni titulo abdicare, ac *Rudolpho* animo æquissimo cedere jussit. *Sigon. lib. 20. de reg. Ital.* *Alphonsus*, pœnitentia facti consiliique adductus, vitam cum morte commutavit.

De Interregno.

Licet *Richardus* & *Alphonsus* à Septemviris Imperii Imperatores sint electi; tamen, quia res Imperii non adeo curarunt, tituloque tenuis regnarunt; anarchia vel interregnum verius quam imperium totis annis 17 fuit. Interea status Reipubl. penitus erat perturbatus, divulsus ac distractus, faciesque miserabilis, atque vix ullo tempore sacri Romani Imperii Majestas magis periclitata fuerat. Bella ibi civilia, bella externa sursum deorsum vastare omnia: quæ universam Imperii compagem violento impetu dirutura atque eversura videbantur. Italia (quæ tum ad Imperium adhuc magnam partem petinebat) flagrabat intestinis dissidiis ac seditionibus. Germania bellorum assiduis incendiis in tam diuturna anarchia, ubi nullam erat certum Imperii caput,

caput, tota ardebat, pene nullus usquam angulus ob funestas dissidiorum furias erat tranquillus, omniaque ad interitum spectabant. Hos motus tandem sedavit divina providentia, cum divino instinctu rerum summa ad *Rudolphum Habsburgensem* Princi-

pem laudatissimum delata fuit, cujus virtute & sapientia misere afflicto Romano Imperio pax reddita est: quod sane magnum felicitatis argumentum fuit, ex perturbato rerum statu intra paucos annos recuperari felicitatem pristinam.

DYNASTIA SEXTA,

Constans ex

FAMILIA AVSTRIACA,
ALIISQVE.

XXXI IMPER. GERM.

RUDOLPHVS I,
HABSBURGENSIS.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. PATER fuit ALBERTVS, Comes Habsburgensis & Landgravius Alsatiæ, vir sapiens & fortissimus, qui cum *Friderico Barbarossa* Imp. expeditionem in terram sanctam suscepit, in qua post multas res fortiter gestas ad urbem *Accaronem* in Palæstina sitam diem suum clausit extremum, ibique sepultus est.

II. MATER dicta fuit ITHA, Comitissa in *Bregentz*. Ex hisce parentibus natus est *Rudolphus* A. C. 1218, die 27 Aprilis. Sponsor baptismi fuit *Fridericus II*, Imp. *Chron. Gass. Castrutius lib. 1. fol. 60. Pantaleon. Cusp.*

Quidam stirpem Habsburgicam altius ordiuntur à veterum Austriæ Regum sanguine, nusquam interrupta sobolis serie: eo quod ea loca, è quibus Comites Habsburgenses prodierunt, Francici sanguinis Principes possederint, prosapia Burgundiæ Regum extincta. Verum nos hanc conjecturam suo loco relinquimus. Alii stemma à *Guntrano* Adelburgensi Comite ordiuntur, circiter annum non-gentesimum, quinquagesimum, cujus nepos *Rapoto* arcem Habsburgensem in agro Tigurino primus exstruxit circa annum Christi 1070. Vnde nomine mutato pro Aldenburgensibus Habsburgenses dici postea cœperunt.

Sextus ab hoc Rapotone *Albertus* pater *Rudolphi* Imp. comitatu Habsburgensi Comitatum provincialem Alsatiæ conjunxit, vel potius *Rudolphus* ipse ante Imperium, qui postea multis accessionibus & ornamentis familiæ decus extulit, in quam primus summum orbis Christiani axioma adduxit, amplissimo imperio ducatum Austriæ, Sueviæ

& Stiriz, locupletatam, ut sustinere onus ac molem tantæ dignitatis posset. *Chron. Carion. Cosmograph. Munsteri.*

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA OECONOMICA.

I. Vxores.

*D*us *Rudolphus* habuit uxores.

PRIOR fuit ANNA, filia *Bernhardi* Comititis Hohebergensis, cum qua nuptias celebravit A. Christi 1240. Hæc A. C. 1281. Vicennæ in morbum incidit, ibique diem suum clausit extremum. Imperator corpus Basileam deferri curavit, ubi die 19 Martii, in templo maximo honorifice sepulta est.

POSTERIOR dicta fuit AGNES Burgundica, Regis Galliz neptis. Hanc Imperator, cum jam annorum esset 69, duxit uxorem A. C. 1287, die 2 Februar. Domin. Septuag. puellam 14 annorum; quam cum Episcopus Spirensis procacius oscularetur, exulare ab Imp. iussus est. *Chorographi. Schopperi. fol. 733. Pantaleon. fol. 361.*

II. Liberi.

Rudolphus ex priore conjugē Anna septem suscepit filios, totidemque filias.

I. FILII fuere sequentes:

1. Dictus fuit RUDOLPHVS, qui anno ætatis suæ duodecimo obiit. 2. HARTMANNVS. 3. FRIDERICVS, qui in florida ætate decessit. 4. *Rudolphus* junior, Dux Sueviæ; cui ex *Agnete*, *Ottocari* Bohemiæ Regis filia, natus *Iohannes* Sueviæ Dux, qui patrum *Albertum* Imperat. interfecit. 5. ALBERTVS; cui pater devicto Bohemiæ Rege *Ottocaro* Austriæ ducatum dedit. Et hoc modo ducatus Austriæ ad Comites Habsburgicos,

gicos translatus est; unde Archiduces Austriæ descendunt. 6. HERMANNVS Comes provincialis Alsatiæ, qui ante confectas cum filia Regis Angliæ nuptias per Rhenum navigaturus cum aliis eversa navi submersus est. 7. CAROLVS, qui in pueritia mortuus est.

II. FILII.

1. IVTTA nupta Wenceslao Bohemo, Ottocari filio. Nuptiæ celebratæ sunt Egra A. C. 1285, ubi Wenceslaus coronatus Rex Bohemiæ. Huic Rudolphus Imper. postea A. C. 1290, die 26 Septemb. asseruit, & confirmavit officium *Pincernatus* in Imperio, & dignitatem Electoralem. 2. CLEMENTIA Carolo Neapolitano & Pannoniæ Regi: 3. MECHTILDIS Ludovico Palatino Rheni: 4. AGNES Alberto Electori Saxonie. 5. HEDVIGIS Ottoni Marchioni Brandenburgico: 6. CATHARINA Ottoni Baviaræ Duci, qui etiam aliquandiu regnum Hungariæ tenuit, collocatæ fuerunt. 7. EUPHEMIA vitam cœlibem egit in monasterio Turnensi. *Chron. Carion. Chron. Spangenb. Cuspin. Castrut. lib. 4. fol. 324.*

II. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

Functo fati Richardo, & Gregorio X, post triennes Cardinalium altercationes, in Papalem thronum evecto, respirare cœpit à calamitatibus suis. Germania, quibus durante interregno misere conflabatur. Nam querimoniis afflictorum motus Gregorius, consilio inito mandavit Principibus & Electoribus, ut de more Imperatorem crearent: ni maturarent, vacanti Imperio semet prospecturum. Convenerunt itaque Francofurti A. C. 1273, die 8 Octobr. Omnes interfuerunt, præter Henricum Ducem Baviaræ, qui solennes legatos miserat, & per rati habitationem suam Electoribus præbuit consensum. Vbi primum Ottocaro Regi Bohemiæ imperium solenniter est delatum: sed is stulto consilio, dum putabat, se longe potentiorum esse imperatore Romano, imperium repudiavit. Itaque, cum Wernerus Moguntinus magnanimitatem prædicasset & prudentiam Rudolphi, qui tutum ei, Romanam pergenti, iter ad Alpes usque præstiterat, atque in *astimando principe, divitiis potentiaque egregias animi dotes differuisset longe præferendas*: inducti in eandem sententiam Trevir & Colonienfis: Mox & Bavarus, cum Saxone & Brandenburgico, filiarum sibi Rudolphi matrimonia stipulantes. Burggravius urbis Noricæ, Rudolphi consobrinus, Basileam oppugnanti ei contra Episcopos & Plittas

cos principes ad reducendos Stelliferos urbe pulsos, electionis nuncium attulit, suæque tenuitatis conscio, vix fecit jurejurando fidem. Pace statim Basiliensibus data, Aquiligrani ornatus diademate Rudolphus, cumque eo Anna conjunx.

Italiam autem ingressus non est, neque Imperialem coronam Romæ de more majorum accepit, solitus Æsopi fabulam recitare de vulpecula, quæ leonis ægrotantis legato respondit: Optare se, ut Leo convalescat, idque oraturam Superos: ceterum minime visuram leonem; terreri enim se vestigiis, omnibus leonis antro adversis, & nullis aversis. Idque indicium esse, multa quidem animalium introivisse, sed exivisse nullum. Ad eundem modum apud se reputabat Rudolphus, majores suos sæpe magnis copiis ingressos Italiam, sed male acceptos plerumque rediisse. *Albert. Argent. Chron. Philip. Chron. Spangenb. Chron. Hedion. Vrßp. Avent. lib. 7. Histor. Suevorum lib. 1. cap. 13.*

II. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA.

I. SAPIENTIA, quæ effulget tum ex dictis, tum ex factis.

1. Dicta Rudolphus protulit sapientia. ut patet ex symbolo ejus, quod fuit tale: *Melius, bene imperare, quam imperium ampliare*. Siquidem Principis boni est, videre illud: Non quam late, sed quam bene imperet. Itaque non tam vi & potestate, quam prudentia & sapientia opus est in imperio. Et prudentia gubernantur regna: Quorum fines potentia nonnunquam proferuntur latius aut propagantur; quod optimum & sapientissimum Principem Rudolphum frequenter dixisse ferunt. Nam, auctore Tullio, ad Rempubl. plurima veniunt comoda, si moderatrix omnium rerum præsto sit sapientia: hinc ad ipsos, qui eam adepti sunt, laus, honor, & dignitas confluit.

Similiter Rudolphus Imper. interrogatus, Qui fieret, ut homines eas, quas non didicerunt artes, omnes recusarent, imperii autem gubernationem oblatam nemo? Non mirum, inquit: stultos enim putant, qui regnare nesciunt; stultum autem nemo se judicat. *Æneas Sylvius.*

2. Singulari prudentia Rudolphum præditum fuisse, patet quoque ex factis. Nam collocatus in Imperium inauguratione solenni, totus in hanc curam incubuit, ut latrocinii, seditionibus, tumultibus, bellis, quibus ardebat Germania, ubique locorum sublatis, patriæ pacem redderet ac tranquillitatem. Huic conatui cum aliæ obstabant difficultates, tum vero hæc inprimis, quod de hæreditari-

bus earum regionum, quarum Domini interciderant, bello inter se contenderunt vicini, alio alias sibi vendicante & armis deferente arbitrio privato, sine auctoritate & consensu Senatusconsulti publici. Hæc igitur dissidia cum ad Imperium pertinerent, cuius & potestatem & vires restitui, postquam essent labefactatæ, non attenuari magis atque diminui oportebat, si conservatum id, non prorsus enervatum vellent, recte censuit *Rudolphus*, oportere ante omnia possessores de occupatis privata potestate & cedere, & cognitionem atque sententiam permittere Imperatori ac Senatui Principum, ut quicquid hi constituissent, id ratum haberetur. Qua in re etsi sua etiam fortasse spectavit atque consideravit commoda; tamen è dignitate ac Majestate Imperii & ad restitutionem concordia publicæ pernecessarium id fuit. Anno itaque ab electione proximo Comititia indixit, convocatis Principibus Noribergam. Eo cum ceteri frequentes convenissent, non accesserunt *Ottocarus* Rex Bohemiæ, & *Henricus* Dux Bavarix, uterque contemptu Imperatoris infimi ac pauperis, quo Bohemus non ita multo ante magistro Curia in aula sua mercede fuerat usus. Detrectarunt auctoritatem novi Imperatoris Badensis etiam & *VVirttembergensis*, cum pluribus aliis, simili de causa fœdere inito, ut contra Imperatorem occupata tuerentur. *Rudolphus* ne vim prius, quam omnia moderato & tuto consilio experiretur, quanquam contumeliis affectus, tamen per legatos insuper repetivit ab *Ottocaro* Austriam, ab aliis alia. Hæc iusta postulata, cum illi superbe & contumaciter recusarent, arma arripuit, eosque ad obedientiam redegit: sicut infra dicemus. *Chron. Carion.*

II. AVTHORITAS. Tanta in *Rudolpho* fuit auctoritas, ut cum adolescens adhuc ad Imperatorem *Fridericum* secundum accederet, ordines militares ad honorandum eum consurgerent. Inprimis vero ab Astrologo Imperatoris cultus est: à quo cum quæreret *Fridericus* Imp. cur tantopere Comitem pauperem veneraretur? respondit; Quia video illum fore Imperatorem, deficiente tua prole. Etsi autem, ut diximus, Bohemus, Bavarus, Badensis, *VVirttembergicus*, & alii, *Rudolpho* Imp. electo auctoritatem detrectarint, tamen Imperator mox armis omnes adeo attrivit, ut pacem peterent, ipsique supplices fierent.

III. JUSTITIA. Cum quidam ad *Rudolphum* Imp. venisset, qui *Ottocarum* Bohemiæ Regem, atrocem hostem, in venatione se occisurum promitteret, si factò præmium esset: *Rudolphus*, Etsi noster hostis est *Ottocarus*, inquit, non tamen id efficiet, ut justitiæ & moderationis fines transeamus. *Æneas Sylv.* Imo tam severe justitiam admi-

nistravit *Rudolphus*, ut apud *Matthiam Castrutium* lib. 1. fol. 86. *rigidus justitia exsecutor* vocetur. Verum ut in communi proverbio dicitur: *Atrocium delictorum atroces sunt pœna.* Et recte inquit *Seneca*: *Pœtora magis obfessa malis Non sunt idu ferienda levi.*

IV. CLEMENTIA. *Rudolphus* Imp. cum post morum mutationem clementior suis fuisset, quam ab initio Imperii; objurgatus ob id, Severum, inquit, & immitem fuisse me aliquando pœnituit; lenem & placabilem, nunquam. *Æneas Sylvius.*

V. HUMANITAS. *Siffridus* scribit, *Rudolphum* Imp. suis satellitibus præcepisse, ne ququam pauperum accessu & colloquio suo arcerent: *Date, obsecro*, inquit, *hominibus ad me accedendi locum & facultatem.* Non enim ideo ad Imperium evectus sum, ut hominibus in arca præcludar.

VI. ABSTINENTIA. *Rudolphus* Imperator cum in bello adversus *Ottocarum* gesto potu laboraret cum toto exercitu, ferunt rustico (qui messoribus potum ferret) ablatam hydriam sicera plenam, atque Imperatori oblatam. Quam cum ille vidisset, *Reddite*, inquit, homini vasculum suum: nam ego exercitui, non mihi, sitiebam. Sicque sua abstinentia partim exercitum eo potu refocillavit, partim ad sitis patientiam invitavit suo exemplo. *Æneas Sylvius.*

Idem *Rudolphus* milites suos rapis pro pane vesci docuit. Nam cum aliquando in obsidione urbis cujusdam milites penuria panis laborarent, Imperator contulit se in agros rapis consitos; earum quasdam evulsi, & comedit, dicens: *O mei commilitones, donec hisce rapis participes fieri possimus, fame non peribimus, iisque, quoad panis afferatur, nos sustentare poterimus.* *Castrut. lib. 3. fol. 221. Chron. Hedion. fol. 565.*

VII. MODESTIA in VESTITV. Studio fuit *Rudolpho* vestium contemnere splendorem, & superbas pomparum præstigias. Eam consuetudinem adversus *Ottocarum* curiosius tenuit, insolentiam hominis suo exemplo castigaturus: uti in *Actis Sagatis* plenius dicemus. *Æneas Sylvius.*

VIII. GRATITVDO. *Rudolphus* Imperator ante imperium summam coluit amicitiam cum *Friderico* Eitel-*Friderici* I. filio Comite à *Bollern* // qui illo tempore, quo *Rudolphus* *Frankfurti* Imperator Romanus designatus erat, *Basileam* cum eo obsedit. Cujus rei fama cum ad *Fridericum* emanasset omnium primo, non, ut ante, statim *Rudolphum* adiit, sed per internuncium se admitti postulavit.

lavit. Hoc *Rudolphus* demiratus, cum alienationis inde alicujus suspicionem colligeret, faustum ab eo Imperii delati nuncium accipit. Quapropter cum & ante fidem *Friderici* sæpe perspexisset ac probasset, & hac comitate mirifice delectaretur, ita eum remuneratur, ut, extincta Burggraviorum Noribergensium prosapia Marchionum Voburgicorum, cui eam dignitatem contulisset *Conradus III* Imp. ex *Henrici* familia, Burggravium ipsum crearet A. C. 1273; quem Burggraviatum postea, *Henrico* Burggravio mortuo, circiter A. C. 1289 possedit. Nec deinde *Fridericus* de suo in Cæsarem studio quicquam remisit, sed potius id vehementer auxit: quippe qui & contra *Ottocarum* Bohemiarum Regem egregie militavit.

Quemadmodum autem nulla humana sapientia est, quæ non erret aut impingat alicubi: sic quoque *Rudolphus* Imp. sua errata habuit. Nam præter neglectiorem Italiæ in eo etiam culpatur *παλινοχρησις*, cum propter Imperii jura vendita civitatibus Italicis, (inter quas fuit etiam Florentia, quæ persoluto Imperatori pretio sex millium ducatorum se in libertatem vindicavit,) tum quod exemplo *Leonis Aesopici* prædam, id est, provincias Germaniæ hæredibus orbatas, partiretur, sed opimiores & potiores sibi vendicaret. *Chronicon Carionis. Trithem. H. Mutius.*

Si ergo solam avaritiam in *Rudolpho* non accuses, cætera non reprehendas.

II. ACTA SAGATA.

RUDOLPHVS fuit Princeps magnanimus, bello & armis strenuus, ejusque sapientia, virtus & felicitas, prope restinctis bellis civilibus ac sublatiis odiis, effecit, ut rediret Germania ad sese, in statum ex longa perturbatione tranquilliorē reposita; in quo postea constitit ac floruit paucis admodum suis partibus immutata. Gessit autem *Rudolphus* bella ante Imperium, & in Imperio.

I. Ante Imperium.

Antequam ad Imperium pervenit, ut subditos, eosque qui illum protectorem susceperant, ab incursionibus hostium defenderet, sex bella gessit, semperque victor evasit. Reportavit enim victoriam,

1. Ab Abbate S. Galli, & fratre ejus Episcopo Curienti: quorum hunc occidit, illum in vincula conjectum, ut pacem peteret, sibi que fidelitatem juraret, coëgit.

2. A Comite Toccenburgenfi, quem seditiones quasdam molientem, ut quiesceret, armis adegit.

III. Ab *Vdalrico*, Domino Regenspærgæ, quem in eas angustias redegit, ut privatus Tiguri vivere cogeretur.

IV. Ab *Ottone* patruo Comite de Laufenberg: quo prælio, Cuburgo, quo *Otto Rudolphum* excludere volebat, recepto, Dominus de Laufenstein, qui *Ottoni* operam fortem navabat, cecidit.

V. Ab Episcopo Argentinenfi, qui præ nimia trepidatione reliquias carissimas dispersit.

VI. Ab Episcopo Basiliensi, homine pertinacissimo, qui ditiones *Rudolphi* ferro & igne longelateque vastavit. *Rudolphus* vix decennali bello ad pacem petendam adegit. Basileam ter obsedit, & postremo eam expugnasset, nisi eo tempore Imperator fuisset declaratus. Quare pacem cum Episcopo, qui ad compensanda detrimenta 900 marcas argenti persolvit, composuit. *Lazius. Munsterus in Cosmograph. Pantaleon.*

II. Bella in Imperio gesta.

In Imperio pari fortuna & prosperitate bella gessit *Rudolphus*.

1. Adversus Marchionem Badensem, & huic confederatos in Suevia, Alsatia, & vicinis aliquot terris. Hos non magno negotio dissipatos & contusos coëgit supplices pacem petere, relictis quæ occupant.

II. Comites XVI Sueviæ conjurarunt, se vel ex insidiis *Rudolphum* interfecturos, vel aperto bello illum aggressuros. Sed *Rudolphus* hoc comperto illos antevertit, ac multis direptis arcibus eos in ordinem redegit.

III. Cum oppida quædam Alsatia, Brisgoia, Ergoia, & Turgoia fœdus contra *Rudolphum* iniissent, Imperator & illa armis subegit. In hoc bello multæ arces & oppida ab eo sunt vastata.

IV. Cum *Henricus* Dux Bavariæ (cui *Ottocarus* calcar addebat) fœdere cum aliis facto contra *Rudolphum* insurgeret, & ludibria spiraret, Imperator bello eum aggressus ad deditionem & pacem petendam adegit.

V. *Rudolphus* Imperator *Ottocarum* Bohemiarum Regem, duplici prælio fuscum, repetita acie interfecit.

Quia autem hoc bellum præ cæteris notatu dignissimum, illud aliquanto prolixius explicabimus.

Bellum primum. Circa quod tria sunt notanda.

I. O R T V S.

OTTOCARI insolentia. *Ottocarus* Rex Bohemiarum

in *Rudolpho*, Magistro Curiae in aula sua mercede fuerat usus. Qua de causa cum *Rudolphus* Imperator esset declaratus, illum contemnens *Ottocarus*, ei parere recusavit, Austriamque cum finitimis regionibus occupatam ad se rapuit. Imperator missis Legatis ea, quae Imperii erant propria, reposcit. Sed *Ottocarus* eos contemtui habuit & violavit, nonnullis ad portas suspensis.

II. PROGRESSVS.

Armorum correptio. Cum igitur *Ottocarus* minime Imperatori cedere vellet, Imperator bello cum aggressus est, ac Austriam invasit, & Viennam post unius mensis obsidionem in deditioem accepit. *Ottocarus* cum exercitu advenit; sed cum impar esset viribus, & Viennenses insuper excursionibus Bohemiam vastarent, ipsi fiducia non fuit impetum sustinendi Teutonum.

III. EGRESSVS.

Pacificatio. *Ottocarus*, cum viribus *Rudolphi* se imparem esse videret, consilio suorum petivit, ut in gratiam reciperetur. *Rudolphus* igitur Regem ad se vocavit, fidem ab eo accepturus. Ille venit cum magno & splendido comitatu: viri, & equi, auro, gemmis & serico nitebant. Dictum *Rudolpho*, adventare *Ottocarum*, pararet se mox cultu & veste Imperatoria. Talem Regem admissurus *Rudolphus* renidens; Imo rex Bohemiae, inquit, griseam meam vestem saepe derisit, nunc ipsum vestis mea grisea deridebit. At vos equos & arma expedite, & accincti instructique ut ad pugnam stete. Decus Teutonicorum armorum, non vestium, advenis istis ostendite. Hoc me vobisque dignum est. Dixit *Rudolphus*; neque aliter fecit. *Ottocarus* illi viliculi se & aurum suum submisit, & ad genua quondam ministri sui accessit, non sine ludibrio etiam: cum Imperator iussisset tentorium, in quo res gerebatur, subito pandi & revelari, ut ab omnibus gemiculans *Ottocarus* conspici posset. Atque ita *Ottocarus* in gratiam receptus impetravit feuda regni Bohemici & Moraviae, si ab Austria, Stiria & Carinthia, abstinere, & filio *Venceslao* nuptias filiae *Rudolphi* promitteret.

Bellum secundum cum *Ottocaro*.

Ottocarus Rex Bohemiae haud diu in fide perstitit, instigante praesertim Kunigunde Cumana seu Russica conjugē, quam abdicata Margareta praeter leges duxerat, & indignum dicente, magnificum Regem pauperulo Caesari genua flectere. Filia igitur Bohemi Imp. filio *Alberto* desponsata monasterio sacrata est, & Rex ipse violato foedere &

sacramento, quod Imperatori praestiterat, cum magno exercitu A. C. 1277 (cum prius anno praecedenti pacem cum *Rudolpho* fecerat) in Austriam venit: cui copias Imperator opposuit: & Moravia ac Austria tota hyeme incendiis & rapinis est vastata. Cum vero *Rudolphus* ipse ad exercitum venisset, amicitiam junxit cum *Ladislao* Hungaro, & eum contra Bohemum defendit. Inde A. C. 1278 die 26 Augusti ad Viennam praelio congressus cum *Ottocaro*, & licet impari exercitu, jamque dejectus equo, vicit tamen perfidum Regem. *Ottocarus* ab ignobili quodam captus, dum ad Caesarem ducitur, insequentis cujusdam militis manu, cujus quondam fratrem interfecerat, cadit. Imperator itaque Austriam recuperavit, filio tamen *Ottocari* *Venceslao* regnum Bohemiae reliquit, data ei in uxorem Jutta, quam antea ex pacto ei desponderat. Cuspinianus scribit, in hoc praelio in *Ottocari* exercitu desiderata fuisse 14 millia hominum praeter captivos: & hac occasione Austriam ad Comites de Habsburg devolutam esse. *Hist. Austr. Aeneas Sylv. Hist. Boh. c. 27. Chron. Carion. Munsterus in Cosmograph. Albert. Argentinensis.*

v i. *Rudolphus* Comitem Wirteburgensem, qui ter ab Imp. desciverat, armis adeo attrivit, ut supplex veniam petierit.

v i i. Cum Imperator rebellantem sibi Columbariam obsideret, quidam nomine *TILO COLVPE* senex & veterator astutus finxit se *Fridericum II* Imp. (qui jam ante annos xxxiv diem suum obierat) esse, & in Palaestina haecenus captivum detentum. Qui Rhenanas aliquot urbes pervagatus, eas ad defectionem a *Rudolpho* sollicitavit: sed a multis non est receptus. Novesienses vero & alii cum eum recepissent, tantae fuit audaciae, ut *Rudolpho* Imp. mandaret, ut Imperium deponeret, & privatus ad se veniret, & homagium praestaret. Quare Imperator, admissis ad pacem Columbariensibus, descendit ad inferiora Rheni, fingensque obsequium erga Imperatorem novum, eum in *Cattis* ad *Vetzlariam* cepit. *Pseudo-Fridericus* igitur factus est, se olim in aula *Friderici* fuisse, & hinc tanta sibi indicia. Sed jussu *Rudolphi* Imp. cum duobus ejus consiliariis, qui hujus fraudis fuerant participes, igne crematus est. *Chron. Spang. fol. 313. Chron. Saxon. fol. 348. Chron. Hedion. fol. 565.*

v i i i. *Rudolphus* Comitem Sabaudum & Helvetios sibi parere coegit. Similiter Comitem Burgundiae, qui Gallorum auxiliis fretus multas seditiones moverat, domuit, & Imperio tributarium fecit.

x. In Thuringia 60 munitas arces latrocinii infames ope & adminiculo Erfurdensium evertit

ac delevit, supplicio sumto de novem & viginti latronibus, quos in Ilmena ceperat. Austriæ etiam Carinthiam, Carniam, Carniolam & Marcam, cum multis oppidis beneficiariis adjunxit. Omnino hic laudatissimus & bellicosissimus Princeps decies quater cum hostibus prælio conflixit, semperque priores retulit. Vnde magnam authoritatem consecutus, & cognomento VICTORIOSI insignitus est. *Cosm. Munsteri. Chron. Carion. Chron. Hedion. Cuspin. Vrsp. & alii.*

CAPUT III.

DE EGRESSU.

Rudolphus Imp. postquam finem vitæ sensit adventare, Principes Electores convocavit Francofurtum, ut filium suum *Albertum* Regem Romanorum crearent, sed id non obtinuit: paulo post Erfordiam venit, ubi gravissime ægrotare incepit. Instituit igitur iter properabundus Spiram versus, dicens, sibi multos ibi conveniendos esse Reges: inuens, se ibi sepeliri velle. Iamque vicinus urbi, superatus magnitudine morbi, decessit in oppido *Germerheim* / sito ad ripam Rheni, die 15 Julii, die divisionis Apostolorum, ut *Trith.* habet, die 18 August. habent alii, alii denique die 30 Septembris A.C. 1291, cum vixisset ann. 73, menses 5, & imperasset annis 17, mens. 9, diebus 16. Sepultus Spiræ prope *Philippum* Suevum. *Siffrid. Cusp. Chronic. Carion. Chron. Spangenb.*

Viri celebres.

Hoc seculo floruerunt:

1. **THOMAS AQUINAS**, Scholasticus Theologus, à superstitionis hominibus Doctor Angelicus appellatus. Singulari diligentia ab ineunte ætate literis incubuit. Dominicanorum, hoc est, Prædicatorum ordini se associavit. Præceptore usus *Alberto Magno*; in Scholastica Theologia tantum profecit, ut vix similem habere videretur. Libros quamplurimos conscripsit, partim Theologicos, partim Philosophicos. Mortuus est A.C. 1274, die 7 Mart. ætat. a. 50. Hic ad extremum Eucharistiam sumpturus, Dominum Jesum flendo rogavit, ut, si minus recta fuissent ea, quæ de ipsius mysteriis, deque universa Ecclesia Spiritu sancto instigante scripsisset, veniam tribueret: eaque omnia Ecclesiæ iudicio sacrosancto permittit. *Trith. Volaterran. Blondus. Paralip. Vrsp.*

11. **BONAVENTURA** Ordinis Minoritarum, unus ex præcipuis Scholasticis Theologis fuit, qui Theologiam per Philosophiam Aristotelicam corruerunt: Parisiis Magistrum Sententiarum, cum

admiratione, publice professus est, cum nondum annum ætatis 30 egressus esset. Minoritarum Generalis Magister creatus: postea Albanensis Episcopus, & Cardinalis Romanæ Curia factus est. Libros multos in Theologia conscripsit. Mortuus est A.C. 1274, ætat. 53, in Concilio Lugdunensi. *Platina. Trith. Volaterranus. Bergomens.*

III. **GVILHELMUS DVRAVVS**, vulgo appellatus Speculator, vir exercitationis forensis peritissimus, & ideo pater practicæ vocatus, condidit eximium opus, quod Speculum Juris inscribitur: Estque autor libri, qui inscribitur *Rationale divinorum.*

IV. **PTOLEMÆVS LYCENSIS**, qui Pontificum vitas descripsit.

V. **IACOBVS DE VORAGINE**, Episcopus Ianuensis, historiæ Lombardicæ, de Sanctis, autor.

VI. **MARTINVS POLONVS** Episcopus Consentinus, cujus Chronicon desinit A.C. 1278. Appendix ab alio addita pertingit usque ad annum Christi 1320.

Eodem anno terminatur accuratissime scriptum Chronicon **IACOBI MEYERI** de rebus Flandriæ.

VII. **PROBVS**, Franciscanus, Episcopus Tullensis, Tubingæ natus in Suevia, Theologus doctus & eloquens, circa annum Christi 1286 floruit. Is in frequenti conventu Episcoporum Herbipoli Romanistarum avaritiam, luxum, superbiam accusavit: nebulones, Satanæ atque Antichristi Satrapas, faces bellorum in Germania, Galliis, Hispania, &c. appellavit. *Naclerus. Argentinus.*

VIII. **NICOLAVS** de Bibera, Erfordiensis Abbas, Germanus, Theologus, Philosophus & Poëta: claruit Erfordia, scripsit opuscula oratione prosa & ligata. Unus eorum fuit, qui Romanistarum nequitiam vidit & reprehendit. *Trith.*

Res memorabiles:

1. A.C. 1277 inchoata est exstructio turris **ARGENTINENSIS**, & perducta per quatuor cochleas, quæ, ut Germaniæ sectaculum & ornamentum eximium, septem Mundi Miraculis annumerari possit. Post annos 28, anno 1305, reliqua perfecta sunt usque ad coronam: sed finis operi impositus est anno Christi 1449. *Albert. Argent. VVimfelingus. Bruschi.*

II. A.C. 1278 puella quædam in Suevia, anno ætatis octavo, puerum peperit, ut habent *Annales Suevici.*

III. Eodem anno strangulati fuere in Anglia 248 *Iudei*, quod aureos nummos furtim minuisent. *Ranulphus. Balans.*

IV. A. C. 1282 *piscis*, qui leonis effigiem habuit, apud Centumcellas Febr. mense in mari captus est. Pellis erat pilosa, pedes breves, caput, cauda, aures, os, dentes, lingua, omnia leonina. Vbi ex aquis traheretur, ululatum & planctum hominis instar edidit. *Bergomensis. Chronic. Martin. Fascic. Temp.*

V. A. C. 1283, ex Martini Pontificis concubina natus est *puerulus villosus*, unguis instar urfi habens: eam ob causam Pontifex omnes urforum imagines ex palatio & domibus suis abolevit. *Bergomensis.*

VI. A. C. 1284 *clades Hamelensium* ad Virgini accidit die Petri Pauli, sive 29 Jun. Dum enim cives sacram concionem audiunt, Magus, qui conducta opera mures & rattos fistulæ cantu eiecerat, nec satis pecuniæ acceperat, iisdem nefandis artibus pueros centum triginta urbe educit in vallem Koppenbergiam; ubi monte obruuntur. *Histor. Hamel.*

VII. A. C. 1286 in æstate novum *genus vermium* Borussia infestavit, qui caudis cancrorum præditi, intra tertium diem necavere, quoscunque suo aculeo pupugissent.

VIII. A. C. 1287, in festo S. Nicasii, *quindecim* Insulæ in Selandia ex maris inundatione submersæ sunt, atque cum his una, utriusque sexus, circiter quindecies mille homines perierunt. *Fasciculus temporum. Chronic. Hirsav.*

IX. In diocesi Leodiensi, in villa Erfel/ puella quædam sine cibo & potu, annis plus quam triginta vixit. *Naclerus. & alii.*

XXXII IMPERATOR GERM.

A D O L P H V S
N A S S O V I E N S I S.

CAPVT I.

DE ORTV.

Hic *Adolphus* è veteri & clarissima familia Nassovicorum Comitum oriundus fuit. Quæ gens, in bellis Italicis rebus pro Imperio fortiter gestis, *HENRICORVM* seculo inclaruit, & ab exiguis initiis eo potentia progressa est, ut non tantum vicinos inter Comites ultra citraque Abnobios montes, qui Cattos ab Angrivariis & Westphalis dividunt, principem sit consecuta locum; sed etiam ad fastigium Ducum conscenderit, & ditioni Augustæ multas alias ampliores adjecerit. *Adolphi* majores in agro Norico possessiones, in urbe ipsa sedes suas habuisse, monumenta familiæ,

quæ supersunt, & annotata historiarum testantur. *PATER Adolphus* apud *Rudolphum* Imper. egit Præfectum Prætorii, qui nunc est iudex Cameræ, fuitque vir sapiens, magnæque authoritatis. *Pantale. Peucerus lib. 5. fol. 105.*

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA OECONOMICA.

VXOR ejus dicta fuit *IMAGINA*, ex qua tres suscepit filios. I. Dictus fuit *ADOLPHVS*, cui desponsata fuit Bohemiæ Regis filia, sed sponsus & sponsa ante celebratas nuptias in vivis esse desierunt. II. *HENRICVS*, qui uxorem duxit Burggravi Noribergensis filiam. *Tertius* (qui est *ἀνώνυμος*) matrimonio sibi junxit filiam Palatini. Ex eadem ei quoque nata filia *Mechtildis Rudolpho* Comiti Palatino nupta, quæ ei peperit *Adolphum*, *Rudolphum* & *Robertum*, Comites Palatinos ad Rhenum. *Pantaleon. fol. 365.*

II. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

Rudolpho rebus humanis exento, *ELECTORES* Imperii convenerunt Francofurti, electuri Imperatorem: ubi Moguntinus, qui *Adolpho* Nassoviensi consanguineo suo multum officii debebat, fefellit Electores, ita ut unanimiter (excepto *Ludovico* Palatino, qui inclinabat ad *Albertum* Austriacum *Rudolphi* Imp. filium) Moguntino concederent potestatem eligendi, quem vellet: qui præter omnium spem & opinionem *Adolphum* renunciavit Imperatorem A. C. 1292, in die Epiphaniæ. Inde Aquisgranum deductus, ibique cum uxore *Imagina* ab Archiepiscopo Coloniensi unctus & coronatus est mense sexto à morte *Rudolphi* Imper. A Pontifice vero Romano non est coronatus, cujus inaugurationem respuit, à *Rudolpho* edoctus, nugæ istas esse contemnendas, ut splendidam miseriam. Is enim (sicut antea diximus) ut Italiæ se committeret, quo à Papa coronaretur, persuaderi non potuit. Solitus ad mentionem itineris Italici recitare illos *Horatii* ex apologo *Æsopico* desumptos versus:

— *Sed me vestigia terrent*

Omnia te antrosum spectantia, nulla retrorsum.
Cuspinianus. Chronic. Spangenb. Pantaleon. Peucerus lib. 5. fol. 96.

II. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA, & SAGATA.

ADOLPHVS præclara fortitudinis bellicæ specimina ante Imperium edidit: Ducem Brabantia numero superiorem, quinque præliis ordine vicit, & occisis quinque belli Ducibus, spolia opima reportavit. Quamobrem sibi magnam virtutis opinionem, famamque conciliavit non modicam; nec solum prosperis, verum etiam adversis rebus invictus. Cum enim sexto prælio adversus Brabantos captus esset, & interrogatus, ecquis esset? macleule respondit: Sum Comes Nassovia, non quidem ditionibus potens, sed rebus magnis gerendis natus; mirorque, quod gladii mei mucronem effugere potueris, ut noris hostem numero imparem non esse contemnendum. Hoc audaci responso delectatus Dux Brabantia, honeste habitum, & donis oneratum, facta pace dimisit. *Cuspin. Castrutius lib. 5. fol. 361, 362. Pantaleon. fol. 363.*

Imperator vero electus *Adolphus* nihil fere tanto nomine dignum gessit. *Eduardo* Regi Angliæ bellum cum *Philippo* Pulchro rege Gallia, è spoliatis quibusdam Anglorum navibus, ac cæde nautarum, erat ortum. Vastabantur Normannia Aquitaniaque, provinciæ in Gallia Anglorum. Guido Flander, cum filia, quam Anglo desponderat, evocatus, vix è custodia erat dimissus Francorum. *Adolphus* ergo cum Guidone Flandro stipendiariam pollicitus militiam *Eduardo*, centum millia aureorum ab Anglo accepit. Imperator accepta pecunia Principes consuluit, sed cum nec Principes stipendiarii vellent fieri Regi Angliæ, & prohiberent, ne Imperator fieret, *Adolphus* auxilia mittere non potuit. *Albertus* Austriacus, *Rudolphi* Imper. filius, si Dominus, inquit, meus stipendiariam se Anglo facit, quid ni ego me Franco? Ita *Adolphus* cæpit in odio esse, & à multis contemni. Cum *Alberti* filiam suo ambiret filio, repulsam tulit, addito cavillo: Si Comes esset Austriacus, velle & suam filiam Principem facere. Inde simulas inter Nassoviam Austriacamque domum firmata, quæ deinceps magis magisque exasperata, tandem in apertum sese bellum effudit; in quo *Adolphus*, ut dicitur, concidit.

ALBERTVS Landgravius Thuringia, ut filiis *Friderico* & *Dithmanno* ex *Margarita* *Friderici* II Imper. filia susceptis, (quam historiam, quomodo *Albertus* vitæ conjugis insidias struxerit, ipsaque exulare coacta, & tandem *Albertus* ipse à filiis rursus in exilium eiectus sit, in historia *Friderici* II recitavimus) aggre faceret, *Adolpho* Imperatori ar-

gento Anglico instructo vendidit totam Thuringiam, (excepta arce Wartburgensi, quam sibi retinuit ad vitam) duodecim millibus marcarum auri, sive 94000 florenis. Cum vero Thuringi ipsi homagium facere nollent, nisi solverentur juramento à suis Principibus *Friderico* & *Dithmanno*, vi eos cogendos adegit. Quare Thuringiam & Misniam armis & ferro adortus expilavit, diripuit, vastavit, moniales & virgines stuprandas militibus concessit, immanitate & crudelitate Turcos ipsos superans. Nec Marchiones *Fridericus* & *Dithmannus* suis rebus defuere, collectoque ingenti exercitu varia fortuna cum *Adolpho* dimicarunt. Imperator primum in Osterlandia Friburgum & Numburgum, postea Creutzburgum, cum ei ignem iniecisset, in deditionem accepit. Inde in Misnia FRIBERGAM urbem metallicam, quam 16 mensibus obsederat, per proditionem cepit; arcem vero cum multis nobilibus, paucis diebus post deditionem, hac conditione, ut liberi cum armis decederent: quam conditionem Punica fide *Adolphus* servavit. Sexaginta enim ex eis cives securi percussit, reliquis pro redemptione magnam pecuniæ summam imposuit. Hos ut liberaret *Fridericus* Marchio Misnia, *Alberti* filius, tres urbes, Grimmam, Rochlitium & Leisnicum Imperatori tradere coactus fuit: dedit se sponte Imperatori Misena urbs, quod Episcopus *Adolpho* faveret. *Fridericus* ita tota fere ditione pulsus, exules & amicos collegit, & noctu Rochlitium recepit, & paulo post ex insidiis *Philippum* Nassoviensem fratris *Adolphi* filium interceptit, qui ut liberalius in captivitate haberetur, *Friderico* Geitam, Dobelam & Bornam reddidit. Quod vero hoc bello privati tantum commodi causa dissentus rem Imperii negligeret *Adolphus*, indignaque adeo & nefaria multa in se admitteret, Imperii principibus indignus sceptro iudicatus est.

Idem Moguntinus, qui antea author principibus ad eum eligendum exstiterat, imputata ipsi ingratitude, Ecclesiarum vastatione, diminutione imperii, stupratione virginum, mercenaria militia, ut ab iisdem dejiceretur imperio, effecit. Itaque congregatis Principibus Moguntia A. C. 1298, die 24 Junii imperio exutus est, & in locum ejus *Albertus* Austriacus, *Rudolphi* Imp. filius surrogatus. *Polydor. Chron. Spangenberg. Fabr. Trith. Penitens. Sigfrid. Cuspin. Cosmograph. Munsteri.*

CAPUT III.

DE EGRESSU.

CUM *Adolphus* *Alberto*, à Principibus Germaniæ Imperatori electo, cedere imperio nol-

Iet, armatis copiis contra eum profectus est *Albertus*. Cui ut occurreret *Adolphus*, rediit ad Rhenum, atque ex Alsatia descendenti, instructus *Rudolphi* Palatini generi & *Ottonis* Bavarie Ducis auxiliis, obviam factus est ad Spiram; ubi acerrime pro corona certatum est. Ad extremum *Adolphus*, quod esset animi vehementior, equitatum suum rapit in Austriacos, haud expectato, ut prudentissime monebatur, peditum exercitu. *Albertus*, qui id operam dederat, ut adversum haberent Solem hostes, armis eos æstuque devicit. *Adolphum* ipsum in prælio vulneravit secus oculum. Prostratus in terram, cum galeam armiger levasset, modico in collo vulnere inflicto obiit, cum imperasset ann. 6. & sex mensibus. *Otto Bavarus*, *Rudolphus* Palatinus, & alii, *Adolphi* partes sequuti, fuga periculum declinarunt. Plurimi tamen Comites cæsi sunt, & filius *Adolphi* Imper. cum multis aliis Comitibus captus est. Prælium factum in agro Spirensi A. Christi 1298, die 2 Junii, cum jam Anglus Francusque fœdere inter se & affinitate juncti, bellum deposuissent, & *Albertum* juvandum, adversus perfidum *Adolphum*, ducerent, quod à Rege ad Regem auro corruptus defecisset, fidemque minime præstitisset.

Corpus occisi *Adolphi* Imp. in monasterio *Rosenthal* fuit humatum usque ad tempora *Henrici* Regis de *Lüßburg* / cujus mandato Spiram cum honore delatum in sepulchris Regum locatum est. *Albert. Argent. Chronic. Martin. Poloni in append. P. Amylus lib. 8. Chronic. Spangenberg.*

Quaquam autem desiderari multa in *Adolpho* potuerunt: tamen quia unctus fuit Domini, omnes, qui in ejus necem cum interfectore conspirant, Comites simul, Archiepiscopi & Episcopi, mala morte, divina ulciscente gratia injuriam ejus, perierunt. Nam *ALBERTVS* ipse regni usurpator à *Johanne* fratris filio fuit occisus. Comes *Albertus* de *Haigerloch* / in itinere, à Duce *Ottone* de *Bayaria* genero Regis occisus est. Comes de *Ochsenstein* / vulneratus, in conflictu obiit. *Gerhardus* *Eppensteinius* Archiepiscopus inventus est mortuus, sedens in sella seu cathedra. Comes de *Zweybrück* / in ripa *Elise* dicta, fuit submersus. Comes de *Leiningen* phreneticus & variis calamitatibus miser factus est. *Conradus* Episcopus *Argentinen*sis, ante *Friburgum* à quodam rustico gladio interemptus. Ceterique pene omnes simili interitu perierunt. *Trithemius. Hirsav. Naclerus part. 2. Generat. 44.*

XXXIII IMPER. GERM.

A L B E R T V S I,
A V S T R I A C V S.

CAPVT I.

D E O R T V.

I. Generatio.

I. PATER fuit *RUDOLPHVS I* Imp.

II. MATER dicta fuit *ANNA*, filia *Bernhardi*, Comitis *Hoheburgensis*: sicut supra diximus.

II. Appellatio.

I. NOMEN. Dictus fuit *ALBERTVS*, h. e. omni laude dignus. Vel *Albrecht* / h. e. omnis æqui & justitiæ studiosus. Quod nomen ipsi fuit omen. Fuit namque Princeps pius, justus, in consiliis prudens, castus, verax, osor simulationum, erga obediens clemens & beneficus, erga delinquentes vero severus, erga pauperes liberalis, in rebus adversis patiens & constans, alienus à sævitia, nec in vindictam præceps, iisque, à quibus erat læsus, si modo delictorum veniam peterent, clementer ignovit, juxta illud *Ovidii*:

*Quo quisque est major, magis est placabilis ira,
Et faciles motus mens generosa capit.*

Merito igitur cum quibuscunque laude dignis Principibus esset comparandus, si modo regnis opibusque alienis, quo liberis suis magnos thesauros relinqueret, non inhiasset. Quod ipsi improbat *Henricus Mutius*, cum lib. 22. fol. 227. ita de eo scribit: Fuit prorsus ad rem attentus, studium illi fuit insanum pene, ut quam plurimos thesauros & possessiones liberis relinqueret.

II. COGNOMENTO dictus I. AVSTRIACVS. Cum enim Austria legitimo hærede destitueretur, & Imperio aperiretur, *Rudolphus I* Imp. eam huic *Alberto* filio sub titulo Archiducatus contulit, per quam tota illa amplissima Archiducum familia propagata, in qua per ducentos fere annos imperii sceptrum & Aquilæ floruerunt sine continuationis interruptione. Nam *Alberto* Austriaco (non tamen huic Imper. *Alberto*) successit *Fridericus II*, *Friderico Maximilianus I*, *Maximiliano Carolus V*, *Carolo Ferdinandus I*, deinde *Maximilianus II*, illi *Rudolphus II*, *Rudolpho Matthias*, cui *Ferdinandus II*, & tandem *Ferdinandus III*, qui etiamnum ad Imperii gubernacula sedet.

III. MONOCVLVS cognominatus est: quia artibus Episcopi *Salisburgensis* venenum ipsi

fuit propinatum: quod quidem medicorum ope e-
vomuit, sed tamen tanta ejus vis fuit, ut alterum
oculum amiserit: unde Rex *Monoculus* fuit dictus.
Cuspi. Pantaleon. Dresserus.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA OECONOMICA.

VXOREM habuit *ELISABETHAM*, *Mein-*
hardi Ducis Carinthiae, Comitis Tyrolis &
Goriciae filiam, sororem uterinam *Conradini*, mu-
liorem piam, magnique & perspicacis ingenii, quae
fontes salis prope Gmundum in Austria superiore
reperisse, & coquendi rationem ostendisse scribi-
tur. Vnde omnibus cœnobiis in Austria sale pro-
spexit, & insuper maximos inde proventus habuit.
Hæc *Elisabetha Albertum* patrem fecit liberorum
viginti & unius. Verum ex iis undecim tantum ad
justam ætatem pervenerunt, qui omnes ad sum-
mam dignitatem sunt evecti, filii sex, & quinque
filiae.

I. FILII *fuere sequentes:*

I. *RVDOLOPHVS*, cognomento *Mitis*, qui
in uxorem duxit *Blancam*, sororem Regis Galliae:
& post illius mortem *Callisiam* Bohemicam: sed ex
neutra conjuge liberos sustulit. Hunc pater *Alber-*
tus A. C. 1307, ineunte vere duxit in Bohemiam,
ut *Wenceslao* (qui, cum expeditionem instituisset
in Poloniam, ut regnum illud paternum sibi acqui-
reret, Olmutii meridiano tempore in cubiculo
quiescens, occisus est, anno regni primo) succede-
ret: quod & factum est, sed non integro anno re-
gnavit; dysenteria enim mortuus est adventante
hyeme.

II. *FRIDERICVS* cognomento *Pulcher*,
Dux Austriae, post Imperator.

III. *LEOPOLDVS* cognomento *Gloria mi-*
litum, Dux Austriae, Stiriae, & Carinthiae. Hic mor-
tuus est A. C. 1326, & in monasterio, in loco qui
Rödnigs-feld / h. e. campus regius nominatur, à ma-
tre *Elisabetha* exstructo, sepultus est.

IV. *HENRICVS* Dux, qui matrimonio sibi
junxit filiam Comitis de *Birneberg* / & mortuus
est A. C. 1344.

V. *ALBERTVS*, cognomento *Sapiens*, qui diu
post patris obitum præfuit gubernationi, & ducta
in uxorem filia *Vdalrici* ultimi Comitis *Phyreta-*
rum, Comitatum Austriae conjunxit.

VI. *OTTO* Dux Austriae, qui connubio sibi
junxit Ducis *Bayariae* filiam, diemque suum obiit
A. C. 1344.

II. FILIAE.

I. *AGNES* nupta *Andrea* Regi Hungaria.

II. *ELISABETHA* *Friderico* Duci *Lotha-*
ringiae collocata.

III. *ANNA* Marchioni *Brandeburgensi* juncta.

IV. *CATHARINA*, quæ desponsata fuit *Hen-*
rico VII, *Lutzelburgensi* Imper. qui cum jam na-
ptias esset cum ea celebraturus, veneno extinctus
est. Nupsit ergo *Catharina* Regi *Apuliae*, & Duci
Calabriae.

V. *GYTTA* maritata *Vlrico* Comiti *Ottin-*
genli.

II. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

Cum *Adolphus* Imper. diu bellum contra *Al-*
berti Landgravii *Thuringiae* filios *Fridericum* &
Dithmannum privati tantum commodi causa ges-
sisset, Imperii vero curam nullam haberet; *Mogun-*
tinus & alii Principes *Moguntiae* convenerunt, & *A-*
dolphum indignum Imperio pronunciarunt, & de-
ponendum: & hunc *ALBERTVM* Imperatorem
designarunt, qui post partam ab *Adolpho* victo-
riam, confirmandi sui causa, ne quis priorem ele-
ctionem vitiosam esse diceret, Imperiumque inva-
dere videretur, omnes Principes convenire, & so-
lenniter creari *Cesar* petiit, quod factum die 25 Ju-
lii A. C. 1298, *Aquisgrani*, ubi coronatus est, in
tanto hominum concursu, ut ab infusa hominum
multitudine Dux *Saxoniae* & multi alii sint oppres-
si. Mense Novembri etiam uxor ipsius *Elisabetha*
coronata est.

Inde *Albertus* à Papa *Bonifacio* VIII solen-
nem renunciationem petivit: quam ille furens am-
bitione, insano stolidoque fastu, gladio femur ac-
cinctus, & corona redimitus caput, ac se Impera-
torem simul ac Pontificem barbarica jactantia pro-
fessus, initio denegavit. Cum autem aliquanto post
gravissimum esset natum dissidium inter ipsum &
Philippum Pulchrum, Galliae regem, approbavit
electionem *Alberti*, in ejusque familiae laudem mul-
ta dixit. *Cuspinian. Peucerus lib. 5. fol. 106, 107.*
H. Mutius lib. 22.

II. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA.

I. *ALBERTVS* licet egregiis virtutibus præ-
ditus fuerit, tamen has omnes nefanda avaritia,
dum alienas opes ad ditandos suos quærebat, obscu-
ravit,

ravit, & plane in gubernatione infelix fuit. Ideo non multa de eo notatu digna ab Historicis prodita sunt.

I I. A. C. 1298 *Albertus* Imp. mens. Novembri Comitia more majorum Noribergæ habuit. Frequentes eo convenere Germaniæ Principes, Reges Cimbrorum, Bohemiæ, Apuliæ, Episcopi quinquaginta, præsides atque præfecti trecenti, Equitum quinque millia. Extra mœnia urbis, septa, circus temporarius extabulis, subsellia, ac sedilia, ubi cæteri sedendo, turres, orchestra, prætorialigna, ubi summi Principes prandendo spectarent, exstructa. In cavea, atque arena, Tirocinia equestria, munera militaria exhibita sunt. Solus *Vichveldus* Agrippinensis Pontifex hæc spectacula contempsit. Moguntinus dextrum Imperatoris latus, quod sui officii esse dictitabat, texerat. Tumultum quoque Vangionum, atque Aichstatensis, Episcopi, concitarunt, atque de confessu atque ordine subselliorum litigarunt. In hoc conventu *Elisabetha* uxor *Alberti Augusta* appellata: *Conradus* Archiepiscopus Salisburgensis in amicorum numerum receptus. *Rudolphus* primogenitus Imperatoris filius Austriæ regulus declaratus. *Albertus* intercessione conjugis rediit in gratiam cum *Ottone* Bavarorum Duce, qui avunculum illius Comitem de *Hairla* interfecerat: sed nec stabilis nec diuturna fuit hæc reconciliatio. Imperator peracto conventu, cum archimystris tribus, *Gebhardo* Moguntino, *Bojomundo* Trevi-
rum, *Vichvelde* Agrippinensi, Tullum Leucorum urbem petiit, atque cum *Philippo Pulchro* Rege Galliæ de summis utriusque Imperii rebus collocutus est. Illius filiam Blancam in Austriam deduci imperavit. Vbi ipsa non multo post celebratas nuptias cum Imperatoris *Alberti* filio *Rudolpho* absque liberis decessit. *Aventinus lib. 7. Peucer. lib. 5. Histor. Austr.*

I I I. *Albertus* etsi Italiam ingressus non est, gubernandam tamen patris & *Adolphi* exemplo vicariis ducibus commendavit. *Peucerus lib. 5.*

II. ACTA SAGATA.

ALBERTVS multa bella gessit, domipotius, quam foris, ac duodecies acie conflixisse dicitur, non pari tamen fortuna. Nam magis privati quam publici commodi causa ea suscepit, nec causas bel-
lorum semper iustas habuit.

I. Bellum gessit contra *Adolphum* Imper. quem prælio victum manu sua trucidavit: de quo antea diximus.

I I. Phyretarum Comitem Theobaldum rebellem armis compescuit, & ab *Vrico* Comite Wirten-
bergeni placatus eum in gratiam recepit.

I I I. Bellum gessit contra tres Archiepiscopos, Moguntinum, Colonensem, Trevirenses, & *Rudolphum* Palatinum, qui societatem contra Imperatorem iniverant. Sed *Albertus* brevi eos in ordinem redegit, & imperata facere coëgit.

I V. Bellum gessit cum *Ottone* Duce Bavarix, cui *Conradus* Salisburgensis Episcopus aditum parare voluit ad regnum Hungariæ. Quod licet interruptum sit nonnunquam induciis, sopitum tamen nunquam est, & utrique magna damna dedit. Pugnatum tradunt inter hos non armis tantum, sed & venenis, novo & inaudito, ac Germanico nomine indigno, ausu & exemplo. *Alberto* enim venenum propinatum esse constat, artibus, ut ferunt, Episcopi Salisburgensis, cujus etsi partem aliquam medicorum industria vomitu expulit, quanquam difficili conatu, reliquæ tamen ita eum affixerunt, ut & vires ejus languescerent, & alterum oculum corru-
perint, & fœda macie palloreque corpus deforma-
rint.

V. *Albertus* Imp. *Friderico* & *Dithmanno* Marchionibus Misniæ amicitiam, fidem & defensionem promiserat. Sed victus cupiditate opulentæ ac cultæ regionis Myforum, & ad Bohemiæ regnum, cum acquirendum, tum retinendum oportune, bellum eis fecit, sed infelici successu, vincente iusta causa Marchionum Misniæ. Cum enim *Albertus* Imp. cum filio *Rudolpho* iter in Bohemiam suscepisset, ut ipsi regnum Bohemiæ acquireret, quod etiam obtinuit, ex Bohemia misit Ducem cum milite Suevico, qui *Philippo Nassorio*, patruo *Adolphi* Imper. conjunctus, Marchiones Misnia pelleret, qui *Luccam* expugnandam sibi sumsit. Marchiones fratres auxilia impetrarunt à Brunsvicensi affine 300 equites, alium militem ex subditis conscripserunt: & habitis supplicationibus magna alacritate contra hostes profecti, eosque tanta clade vicerunt, ut proverbium inde ortum in illis regionibus, si cui res infelicitate procedit, ut dicatur, *Evenit tibi, ut Suevis ad Luccam*. Victis hostibus fratres Mis-
niam totam præter Friburgum recuperarunt. *Dithmannus* Abbatem Pegaviensem, qui hostes com-
meatu juverat, male mulctavit, & ditione pepulit. *Albertus* Imperator ad hanc cladem vindicandam, & repetendam ab *Henrico* Carinthiæ Duce Bohemiam, dum bellum in utroque loco reparat, interficitur: de quo suo loco plenius dicemus. *Fab-
ricius. Peucer. lib. 5. Albert. Argent. Cosmographi.
Munsteri.*

III. ACTA ECCLESIASTICA.

I. *Cælestino* V Pontifici Romano successit *Bene-
dictus* Cardinalis, qui *Bonifatius VIII* appellari
voluit.

voluit. Fuit homo avarissimus, fraudulentus, virulentus, superbus & violentus, & denique plane impius.

1. *Avarus* fuit. Quia ex avaritia, quod nulli unquam in mentem venerat, revocaturus morem Imperatorum, qui singulis centenis annis annum secularem instituerant, annum *Jubilæum* agendum instituit, in quo plenissimam omnium peccatorum indulgentiam Romam venientibus, quam etiam aliis temporibus, sed minutatim, largiebatur, tum apertis misericordiae suae horreis, nullius mensuræ parcitate cohibitam, omnibus publice, sed non omnino gratis, omnium peccatorum condonationem effunderet. Et eandem indulgentiam statuit in posterum omni anno centesimo repetendam: eo anno tanta undique hominum multitudo Romam confluit, ut vix incedere per urbem amplam & vastam liceret. Cum autem sequentes Pontifices viderent, huiusmodi Jubilæo magnum afferri Pontificio fisco fructum, tum non solum ad 50 annos, sed tandem ad annos 25 Jubilæum reduxerunt.

2. *Fraudulentus* fuit. Quia *Cælestinum* antecessorem suum fraude circumvenit, voce tanquam coelitus missa longa arundine per parietem ei quiescenti acclamavit, *Cede Cælestine, cede: Nisi papatum dimittes, animam amittes*. Quo scilicet miraculo simplex Papa perterritus, Bonifacio locum cessit.

3. *Virulentus* fuit. Quia *Albertum* Imp. coronare recusavit, pronuncians eum indignum esse, qui Imperio potiretur, quanquam bis à Germaniæ Principibus esset electus.

4. *Superbus* fuit. Quia omnia regna Mundi feuda Pontificis esse contendit, & Reges hoc negantes, excommunicandos & deponendos iudicavit. Unde anno Christi 1301 Bullam misit ad Regem Galliarum *Philippum*, in qua se prædicavit Dominum Mundi in spiritualibus & temporalibus: & ea causa iussit, ut Galliarum Rex se pro feudi Domino agnosceret. Hanc bullam *Philippus* publice combussit, & status regni convocavit, qui statuerunt, Pontifici nullum jus esse in regnum Galliarum.

5. *Violentus* fuit. Nam hac de causa iratus Papa fulmen excommunicationis misit in regnum Franciæ, præsertim quod Cardinales de Columna à Rege foverentur. Sed nemo excommunicationem hanc in Galliis præter Episcopum Burdegalensem ratam habuit.

6. Denique *plane impius* fuit, uti ex Jubilæo ab ipso instituto liquet. Etenim in illo plenam (ut diximus) delictorum omnium indulgentiam & remissionem præstabat visitantibus Romæ limina Apostolorum Petri & Pauli. *Platina*. *Crantzii*. *Mar-*

tin. Polon. Heinz. Mon. Saxon. lib. 8. cap. 36. Hic Papa in primo Jubilæi die in habitu Pontificali processit, populoque benedictionem impertivit. Altero vero die processit indutus habitu Imperatorio, & sceptrum sibi præferri gladiumque curavit, cum hac inscriptione: *Ecce duo gladii hic sunt. Crantz. & Vrsp.* commemorant. Quibus insignibus cælesti atque terrestri Imperium superbissime sibi arrogavit.

Hoc igitur monstrum hominis, primum Jubilæum Papalem instituit, de quo in annalibus tale existat Epigramma:

Intravit ut Vulpes, regnavit ut Leo, mortuus est ut Canis.

NOTA.

Notatu dignum est tempus, quo Jubilæum Romanum est institutum, scilicet anno Christi millesimo trecentesimo, quo Imperium Osmanidarum, quos alii Ottomanos vocant, & *Cæsares Turcicos*, in Oriente cœpit. Initium quidem *Algiera*, sive æræ Turcicæ incidit in annum Christi 622. Unde Saraceni, vel potius Agareni, (neque enim à Sara, sed ab Agar ancilla ortum ducunt) annos *Algiera*, h. e. peregrinationis vel expeditionis primæ *Mahumeti* computant, sed *Regnum Osmanidarum* anno demum 1300 cœpit. Ergo eodem anno Papa in Occidente, & Turca in Oriente, regnum quique sibi aperte usurparunt. Uterque Antichristus & hostis Ecclesiæ infensissimus, ille Occidentalis, hic Orientalis: uterque alieni regni invasor impudentissimus, uterque malæ fidei possessor injustissimus.

11. A. C. 1303 Synodus Parisi fuit celebrata, in qua decretum, *Bonifacium* octavum esse Simoniacum, homicidam, hæreticum, Epicureum, qui Saracenos allexerit ad invadendam Siciliam. *Constitut. Imper.* Inde *Philippus* Rex, ad domandam bestię illius arrogantiam & malitiam, (quoniam *Albertum* Imper. cum Gallis committere studebat) extrema necessitate coactus, clam ducentos veteranos, Sarra Columna Romano, & *Vilhelmo Rogaveto* Tholosate Ducibus, in Italia conduxit, qui Pontificem, cum recenseret suos thesauros, quos in anno Jubilæo corraferat, Anagninæ in regno Neapolitano in domo paterna die 7 Septembris ceperunt refractis valvis, & ita captivum Romam perduxerunt: ubi post dies 24. (al. 35.) mœrore animi mortuus est, ut canis ad rabiem redactus, Pontificatus sui anno 8. mense 9. d. 17. Hoc modo *Bonifacius* ille mortuus est, qui Imperatoribus, Regibus, Principibus, nationibus, populisque, terrorem potius, quam religionem injicere conabatur: quippe dare regna & auferre, pellere homines ac reducere pro arbitrio animi conabatur, aurum undique conquisitum, plus quam dici potest, sitiens. *Platina*. Ejus Epitaphium est:

Hic jacet ecce Nero, Laicis mors, viperæ Clero.

III. *Bonifacio VIII* extincto successit in Pontificatu quidam *Nicolaus*, qui se voluit appellari *BENEDICTVM XI*: qui sedit tantum menses 8, dies 6.

IV. Cum sedes Pontificum post *Benedictum XI* mensibus 11 vacaret, (propter dissensionem enim Cardinalium nullus Papa eligi potuit) absens electus est *Bertrandus de Gotto Vasco* Episc. *Burdegalensis*, qui vocatus est *Clemens V*. Hic est author *Clementinarum*. Die 15 Iulii A.C. 1305 coronatus est *Lugduni*. Ejus coronationi interfuit *Philippus* Rex *Franciæ*, *Carolus* frater ejus, *Iohannes* Dux *Britanniæ*, & quicquid nobilitatis *Gallia* tunc habebat. Dum vero pompa ejus celebritatis ex more per urbem duceretur, pinna muri pressura populi incubantis impulsu corruit, cujus casu Dux *Britanniæ*, multique ignotiores oppressi interiire. Ipse Pontifex ex albo caballo deturbatus, carbunculum ex tiara amisit precio 6000 aureorum: ipse *Philippus* etiam non modicum ex hac ruina oppressus fuit. Hic *CLEMENS V*, quod *Vasco* esset, Sedem Romanam transtulit *AVENNIONEM* in *Gallias*, quam tenuit ipse & ejus successores an. 71. usque ad tempora *Gregorii XI*, qui Sedem Pontificiam ex *Galliis* *Romam* reduxit. *Plat. Onufr.*

Viri celebres.

Floruere sub *Alberto* Imperatore *Theologi*: *Albertus* Paduanus, *Vbertinus* de *Casalio*, *Gerhardus* Teutonicus, *Iohannes* de *S. Geminiano*, & *Alanus*. *Iureconsulti*: *Richardus* de *Senis*, *Dinus*, & *Petrus* de *Belapertica*, *Iacobus* de *Arena*, *Nicolaus* Neapolitanus, *Iacobus* *Ravennas* *Lotharingus*, (qui omnium primus ea, quæ à majoribus perspicue & simpliciter tradita erant, ad *Dialecticum* arguendi disputandive modum deduxit, quem & reliqui omnes fere *IC.* secuti & imitati sunt) *Martinus* *Phanensis*, *Franciscus* *Accursius*. *Medici* & *Philosophi*: *Dionysius* de *Garbo*, qui scripsit super *Hippocratem*, *Galenum* & *Avicennam*; & *Petrus* de *Dania* *Astronomus* clarissimus.

Eodem tempore quidam *Richardus* *Alcoranum* *Mahometicum* refutavit: quod opus *D. Lutherus* tanti fecit, ut anno C. 1542 in Germanicam linguam verteret.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

SVpra diximus, quod *Albertus* Imperator filio suo primogenito *Rudolpho* regnum *Bohemiæ* acqui-

siverit, sed non integro anno ei præfuerit. Cum igitur sine prole *Rudolphus* periisset, *Henricus* Dux *Carinthiæ*, quem Barones ante *Rudolphum* inconsulto Imperatore Regem designaverant, regnum sibi iterum vindicabat. *Albertus* contra suis id asserere molitus, & ingressurus *Bohemiæ*, exercitum trium millium equitum, & quinquaginta millium peditum adduxit. Sed cum *Rhenum* trajicere vellet, inter *Risum* *Arulamque* amnes, consilio & opera Baronum quorundam, interfectus est à fratre filio *Iohanne*, cui tanquam prodigo administrationem *Sueviæ* ademerat. Initium cædis fecit *Iohannes* Dux, qui freno arrepto equum slittit, & pugione in collum adacto, conjurationis socios cohortatus est, qui caput dissecuerunt medium, & confoderunt pectus. Sed & parricidæ profugi sua tulerunt præmia, divinitus retracti ad pœnas. Hunc exitum habuit *Albertus* *Calend. Maii A. C. 1308*, cum imperasset annis fere decem. Maritum conjunx exstructo monasterio in loco parricidii, quod *Königsfeld* / h. e. campus regius nominatur, splendido cohonestavit monumento; sed inde anno sequente exuviae *Spiram* traductæ, & prope patrem conditæ sunt, *1 v. Calend. Septembris*, ut ostendit inscriptio tumuli. *Chronic. Philip. lib. 5. Cusp. Cosmogr. Munsteri. Albert. Argentinens. Æneas Sylv. Histor. Bohem. cap. 30.*

Monitum.

Referatur hoc exemplum ad regulam justitiæ divinæ de pœna talionis: Εἰ γε πῶτος αἰ ἐρεξε, δίκη καὶ εἰς γένος. Qui gladium acceperit: gladio peribit. Item non esse movenda civilia bella rapiendæ dominationis causa, sine ordine legum: & *DEV M* velle, ut legitimos Magistratus veneremur, simus custodes pacis, non inflati appetamus gradus sublimiores sine vocatione, sed amemus humilia. Nec impellamur ad injustos conatus cupiditate dominationis, aut rei alienæ: Μέγα γὰρ ἐφ' ὅσον εἰς πολιτείαν ἢ αὐτοκρατεῖαν. *Chron. Philip. lib. 5.*

XXXIV IMPER. GERM.

HENRICVS VII.
LUTZELBURGIVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

Hic *Henricus* è familia Comitum *Lutzelburgensium* oriundus fuit.

PATER ejus dictus est *HENRICVS*.

MATER *BEATRIX*, Comitissa de *Hennegau*.
Hhhhhh

Fra-

Fratres ejus fuere *VValramus*, qui patre defuncto (quia fuit *πατριάρχης*) Comitatum obtinuit: & *Baldwinus*, qui Episcopus Trevirensis factus est. Est autem Lutzelburgensis Comitatus Trevirorum portio, & ducatus Mosellani in Ardennæ Sylvæ termino situs.

Genealogia Lucelburgiorum hæc est:

Lotharius Rex Austrasiæ & Lotharingiæ, *Lotharii* I. Imp. filius, ex concubina Balrada, sorore Guntheri Episcopi Colonienfis, suscepit

Lotharium. *Hugonem* Ducem Lotharingiæ.

Giselbertus, cujus pronepos est *Conradus* Lutzelburgensis.

Henricus I. II. III.

VValramus.

Henricus IV. Comes Lutzelb.

VValramus. Baldwinus. Henricus in ordine Comitum Lutzelburgensium quintus, Imperatorum vero VII.

C A P V T II.

DE P R O G R E S S V.

I. A C T A O E C O N O M I C A.

VXorem habuit *MARGARETAM*, Ducis Brabantiae filiam, quæ, quod valde liberalis erga pauperes fuit, *Eleemosynaria* cognominata est. Ex hac *Henricus* unicum filium nomine *JOHANNEM*, & tres filias suscepit. Imperator, cum à Statibus Bohemiae esset sollicitatus, ut regnum Bohemiae in feudum concederet *Elisabethæ* relictæ filiae regis Bohemiae; consilio habito, *Elisabetham* filio suo connubio junxit, eumque Regem Bohemiae creavit A.C. 1319; qui sequenti anno in Bohemiam venit, & Rex Bohemiae coronatus est die 2 Februarii, cum antea Pragam obsessam per prodicionem cepisset, & *Henricum* Ducem Carinthiae, qui Bohemiae Regnum per triennium occuparat, Bohemia expulisset. Regnavit autem annos 35. *Filiarum Henricus* Imp. natu maximam *BEATRICEM* *Carolo* Regi Hungariae; alteram *MARIAM* *Carolo* Pulchro Franciæ Regi; quæ in primo partu decessit; tertiam *AGNETEM* *Rudolpho* Palatino ad Rhenum, ex qua nata est *Agnes Caroli* IV Imp. conjunx, elocavit. *Chron. Philip. lib. 5. Trith. H. Mutius.*

II. A C T A P O L I T I C A.

I. Imperii occupatio.

Interfecto *Alberto* Imper. secutum est interregnum mensium fere 6, quia Proceres Germaniæ contrariis studiis scindebantur. *Philippus Pulcher*, ejusque frater *Carolus Valesius*, Augustam potestatem à Germanis ad Gallos transferre conabantur: Et jam *Carolus Valesius* de sententia fratris exercitum comparabat, ut vel invito Pontifici Imperium extorqueret. Pontifex, etsi à suo Rege non esset alienus; tamen, quia mutationem hanc prospiciebat fore exitiosam Italiæ, & hierarchiæ Romanæ, eam fieri nolebat: ut autem Gallorum conatus anteverteret, clam de his monuit Germaniæ Principes, cohortatus eosdem ad electionem solennem maturandam. Itaque Electores convenerunt Francofurti, & post longam deliberationem *HENRICVM* Comitem Lutzelburgensem Imperatorem elegerunt die Catharinæ 25 Novembris A.C. 1308: Anno sequenti die 6 Januarii Aquisgrani ab archiepiscopo Colonienfi coronatus est. In Italiam profectus Mediolani coronam ferream, una cum conjugē, accepit. Deinde cum A.C. 1312 Romam venisset, Dominica post festum Petri & Pauli jussu Clementis Pontificis absentis à tribus Cardinalibus diadema aureum suscepit. *Chronic. Philip. Trith. Albert. Argentinenf. Antonin.*

II. Imperii administratio.

I. A C T A T O G A T A.

Henricus bene & laudabiliter Imperium administravit, siquidem eximiis virtutibus præditus fuit. Fuit namque Princeps Catholicus, prudens, naturæ generosæ, animi excelsi, in omni vita moderatus, justus, amans pacis, humilis, erga pauperes liberalis, nunquam elatus prosperitate, nec dejectus adversitate. Omnino nulla in eo virtus desiderata fuit: qua de causa cunctorum suffragiis, ne uno quidem repugnante, Romani regni sceptrum ei delata sunt; quæ ipse tanta laude tenuit, ut *pater patriæ*, & *Italia servator* dictus sit. *Peucerus lib. 5. fol. 112. Pantaleon fol. 375, 382. Cuspin.*

Exempla Virtutum ejus quædam specialia.

I. **P I E T A T I S.** De *Henrico* accepimus, quod in eo eximia pietas, & religio erga *DEVM* eminerit: Nam omnia, quæ ad cultum divinum pertinent, diligenter pertractavit, & tanquam relegit, neque

neque solum sacris & rebus divinis studiose vacavit, sed & adeo devotus fuit, ut totas noctes oraret & fieret, atque Eucharistiam (quam *Panem vita & Calicem* salutis esse dixit) quotidie sumeret: qua occasione etiam periit; ut in capite 3 plenius dicemus.

II. MANSVETVDINIS. Cum à Monacho quodam *Bernhardino* porrecto veneno in pane Eucharistiæ nefarie necaretur, ipse vim veneni sentiens, & mortem adesse animadvertens, completa missa ad Monachum dixit: ò Domine, recedas: Nam si percipient nostri devoti malum, quod nobis fecisti, morte miserabili morieris: *DEVS tibi ignoscat. Nauclerus.*

III. IUSTITIÆ. Nam Imperator electus summo studio in id incubuit, ut interfectores *Alberti* antecessoris comprehenderet, & supplicio paricidis digno afficeret. Quare cum *Iohannem* Ducem Carinthiæ cædis authorem tandem in Italia comprehendisset, habitu Eremitarum, ceu quodam reatus signo, quod gestabat, circumdatum, ad perpetuos carceres in Pisano Eremitarum cœnobio eum condemnavit. Reliquos patrati cædis conscientia aut in solitudines extruxit, in quibus vitam exegerunt pene ferarum ritu inter magnas calamitates; aut ad supplicia exquisita adegit. *In Chron. Philipp. lib. 5. pag. 563.*

IV. AVTHORITATIS contra Papam. *Henricus* Imp. legem tulit, Imperatorem Romanum Pontifici Rom. iuramentum præstare non debere: cum sit res inusitatissimi exempli & novi, Principem & Dominum orbis terrarum servo servorum fidelitatis iuramento obstringi. *Constitut. Imp.*

Vnum ejus atro carbone notandum est Vitium, nempe *ἀλαζονία* sive *Arrogantia*, quod sibi imaginatus fuit, quasi ipse omnium rerum atque bonorum, etiam privatorum Dominus esset. Cum enim ipse non procul à Bononia, nobilis cujusdam arcem illustrem præteriret, quæstio incidit, *An ea arx etiam Imperatoris esset?* duo Iurisperiti inter se disceptabant; quorum alter recte dici affirmabat, *omnia*, etiam proprias facultates privatorum, Imperatoris esse; alter negativam tuebatur sententiam, videlicet quemque suarum facultatum esse dominum. In hoc certamine cum convenire inter ipsos non posset, arbitrum faciunt ipsum Imperatorem, hac dicta utrimque lege, ut equo donaretur victor, cujus precium solveret victus. Imperator sententiam fert, recte dici, *omnia esse Imperatoris*, ut sæpe judices sibi ipsis blandiuntur. Datus est igitur victori equus. Sed quid sit? Faceti homines haud obscure iniquitatem sententiæ latæ agnoscen-
tes, vulgo hunc jocum sparserunt: *Alter respondit*

aquum, sed alter tulit equum. Et hic mos etiamnum in mundo viget, ut quidam injusti judices contra jus & æquum sententias pronuncient. In quam sententiam quidam Pseudo-politicus tale Epigramma concinnavit:

*Non ideo calcabis equum, quia feceris Æquum:
Æquum qui faciunt, his male currit equus.*

Æqui hostes vectantur equis, pedes ambulat Æquus:

Ergo sperne Æquum, ne tibi desit Equus.

Ε Π Ι Κ Ρ Ι Σ Ι Σ.

Verum si hæc controversia decidenda est, ita respondendum: Omnia quidem esse Imperatoris, potestate nimirum & imperio; sed hoc non ob stare, quo minus singulorum quædam sint proprietate & dominio. Quare *Achab* Rex Israël cum per vim *Nabothi* vineam occupasset, graviter à Deo punitus est. 1 Reg. 21.

II. ACTA SAGATA.

Henricus bella gessit in Italia, cujus status tum erat miserrimus. Nam inde à morte *Friderici II* Imp. per annos circiter 57 ab Imperatoribus ejus cura neglecta fuit. Quod ergo fidem & auxilium Imperatoris Italia (quæ suo assidue respergebatur sanguine, cædibus ac direptionibus exhausta, & sub tyrannos redacta; jam servitutem pro libertate, quam intempestive affectarat, serviebat duram ac tristem) imploraret: ille statim initio Imperii sui, ne qua semina bellorum aut dissidiorum domi relinqueret, se ad res Germanicas componendas convertit, iisque pacatis ingenti cum exercitu Italiam ingressus est anno imperii sui secundo. In eo itinere primum delatus ad *Taurinates* & *Astenses*, utrisque in deditionem acceptis veteri more præsidis vicarios imposuit. Postea Mediolanum se recepit, ubi una cum Augusta redimitus est corona ferrea, ibique *Matthæum* ViceComitem constituit. Inde, cum Imperator Cremonæ civitatis muros & castella dejecisset, eosque grandi pecuniæ summa mulcasset, Brixiam obsedit, ubi eruptione ab hostibus facta, frater Imperatoris *Baldwinus* Episcopus cum multis aliis cecidit. Sed tandem Imperator obsidionibus fatigatos ac fractos ad deditionem Brixianos coëgit: & quanquam cæde fratris graviter irritatus esset, tamen victus intercessione Legatorum Pontificis, cum veniam suppliciter roga-
rent, eos in gratiam recepit, sed mulctatos magna pecunia 20 millium aureorum, & demolitione murorum ac portarum urbis. Vicinarum igitur urbium incolæ, Mantuani, Veronenses, Vicentini, Patavini, Tarvisini, Veneti, Placentini, &c. horum
H h h h h 2 cala-

calamitatibus moti se dediderunt, quibus Imperator multam imposuit, sexaginta obsoles iis imperavit, & adventante hyeme Genuam se recepit, ibique hyemavit A. C. 1311.

Anno sequenti ad diem quartum Kalend. Martii, *Henricus* Genua profectus classe triremium triginta, Pisas deductus est, ubi iterum coronatus; Inde post duos fere menses abiit Romam. Vbi Senatus populusque Romanus omne jus suum in Imperatorem contulit: ut est in *Recessibus*. Non potuit autem Imperator per portam Petri ingredi, ubi ipsi *Vrsini* obstabant, & *Iohannes* frater *Roberti* regis Apuliæ; sed ingressus est per portam molarum, & coronatus à quibusdam Cardinalibus: quoniam Pontifex Romanus, *Clemens* V, urbe relicta migraverat in Galliam, & Avennionem habitabat. Quia autem Romæ variæ seditiones ab *Vrsinis* motæ, Imperator non diu ibi commoratus; & cum *Tybur* cum *Friderico* Siculo fœdus fecisset, per Sabi-norum, Vmbro-rum & Perusinarum fines Aretium profectus est. Inde occupatis Arni castellis, Florentinos obsidere cœpit, quos ad deditionem venturos sperabat. Nec fecellisset eum opinio, si vixisset. Nullam enim Florentini nisi in *Roberto* Apuliæ & Campaniæ rege spem defensionis habebant, quem Imperator ad dicendam causam citavit, atque imperium recusantem, regni sententia prolata privavit. Sed dum id exsequi properaret, quod in Robertum sancitum, veneno extinctus est: de quo suo loco plenius dicemus. *Blondus. Platina. Chron. Philippi. Ptolomæus Lufensis. Cuspin. Polon.* Tam cita & indigna morte, tam præstantem Imperatorem, & tanta successuum ac victoriarum prosperitate ad summa contendentem, peremptum esse, dolendum. Prudentiæ enim, virtutis bellicæ & felicitatis etiam tantum attulit, quantum ad rem tantam perficiendam & explicandam seditionibus Italiam, atque in tranquillum statum restituendam satis fuisset, si vita suppeditasset, & si ambitio factiosæ gentis, quæ non veram libertatem, sed licentiam barbaricam captabat, iusta, moderata, tuta, & salutaria imperia non respuisset. Sed quietem Italiæ fata inviderunt, & DEO visum fuit, hoc modo, & his cladibus assiduè punire scelera Pontificum, & multiplicia peccata nobilitatis, ac plebis, Epicuream profanitatem, libidines, parricidia mutua, ut fatali quadam cæcitate consiliorum & pervicaci obstinacia odiorum in suas ipsi furenter clades irruentes, nec cæde mutua satiarentur, nec vastitate moverentur, qua efficiebatur, velut à stirpe excisis præcipuæ nobilitatis familiis, ut hoc interitu posteritatis suæ, his immamium cædium & devastationum spectaculis, non afficerentur. In *Chron. Philippi lib. 5.*

III. ACTA ECCLESIASTICA.

Sub *Henrico* VII Imp. Concilium VIENNENSE celebratum est: in quo toto biennio nihil aliud actum, nisi quod ineptæ quædam Cere-moniæ Ecclesiæ obtrusæ sunt cum *Clementinis*, præterquam quod de Græca & Ebræa lingua addiscenda constitutio edita, & confirmati gradus Academici, *Clemente* V Pontifice sanciente; qui etiam in hac Synodo ORDINEM TEMPLARIORVM, qui annis ferme 188 steterat, & ab *Henrico* Papa A. 1124 confirmatus fuerat, condemnavit. Vno itaque die per universum orbem hic ordo deletus & extirpatus est. Causa hujus condemnationis fuit opulencia Templariorum, & thesauri quos illi possidebant. Nam *Trithemius* refert, Templarios, petente *Philippo* Rege Franciæ, extinctos esse, illumque crimen hæreseos ipsis imposuisse, quo possessiones eorum in Galliis sibi acquireret. In aliis locis eorum bona & redditus Hospitalariis *D. Iohannis*, qui tunc vocabantur equites *Rhodii*, eamque Insulam paulo ante occupaverant, Papa attribuit. Scribuntur consilia hæc cruenta toto anno agitata, & tam miro silentio compressa fuisse, ut ad nullius Templarii aures pervenirent. Ferunt, *Burdegala* in *Vasconibus*, equitem quendam, cum ad supplicium raperetur, Christum iudicem appellasse, & tam Regem quam Pontificem ad tribunal ejus invitasse. Derisus est affatim: sed Pontifex eodem die expiravit, & Rex paulo post ex lapsu in venatione obiit. *Polon. Paralip. Vrsip. & alii.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

Henricus Imp. suscipiens iter versus Apuliam, quo illud, quod in *Robertum* sancitum erat, (de quo antea diximus) exsequeretur, venit in castrum, quod dicitur Bonconventum, A. C. 1312, in vigilia assumptionis *MARIE*, 15 Augusti, ubi propter festi solennitatem illa die quievit. Disposuerat autem secum per aliquot dies, jejuniis, ac bonis operibus intendens, sacra Synaxi in festo-uti. Ea autem die forte Episcopus Tridentinus confessor ejus, & Vice-Cancellarius aberat, missus ad *Clementem* V, Pontificem. Vnde quidam *Iacobinus*, vel, ut alii volunt, *Bernhardinus* Monachus ordinis Prædicatorum, (subornatus, ut ajunt, præmiis & sollicitationibus, nec sine suspitione, Florentinorum) qui tum coram Imperatore Missam celebrabat, venenum ei sub specie Sacramenti dedit, vertens calicem vitæ in calicem mortis. Sensit mox Imperator mortem adesse, fertur tamen dixisse, com-

completa Missa: O Domine, recedas: nam si percipient nostri devoti malum, quod nobis fecisti, morte miserabili morieris. DEVS tibi ignoscat. Superante autem morbo eodem in loco è vita migravit die Bartholomæi 24 Augusti, anno ætat. 51, mens. 1, die 7, anno imperii 4, mense 8, ejusque corpus magno suorum luctu Pisas delatum, ibique in tumba argentea exstitit sepultum cum obsequiis regalibus, cujus ex hac inscriptione monumentum agnoscitur: *Hoc in sarcophago Henrici, olim Lucelburgensis Comitis, & post septimi hujus nominis Romanorum Imperatoris, ossa continentur, qua secundo post ejus fatum anno, videlicet MCCCXV, die vero Calendarum Sextilis, Pisas translata, summo cum honore ac funere hoc in fano ad hunc usque diem collocata permansere.*

Quamquam autem Monachum abire Imperator præcepit, tamen postea captus vivus excoriatus est. *Naclerus Geneal. 44. fol. 246. Onuphr. Append. Vrß. Chron. Carion.*

Interregnum.

Defuncto Henrico VII Imper. secutum interregnum mensium quatuordecim.

Viri celebres.

I. JOHANNES Duns Franciscanus SCOTVS, Doctor subtilis dictus, mortuus est Colonia 8 Novembr. anno Christi 1308, à morte Thomæ Aquinatis 34. *Trith.* Hujus sectatores dicti sunt Scotistæ.

II. FRANCISCVS PETRARCHA Philosophus, Rhetor & Poëta celeberrimus, qui literas humanitatis, post longa silentia mortuas, ab inferis revocavit. *Volaterran. Palmer.* Hic *Franciscus*, tempore Ludovici Imper. A. C. 1338, Romæ in Capitolio corona poëtica ob eloquentiam donatus est. *Platin.*

III. BARTOLVS de Saxoferrato, Cyni discipulus, Iurisconsultus celeberrimus, natus est A. C. 1309. Hic tanta ingenii vi præditus fuit, ut anno ætat. 14 se ad Iuris civilis studium Perusii contulerit, Bononiæ solennia insignia Doctoratus anno ætat. 21 consecutus fuerit: & postea ætat. 25 Pisas ad Iuris professionem accersitus celebrem illam repetit. Leges, si quis pro emptore ff. de Vfuscap. ediderit. Hæc *Mantua. Patavinus & Eichard.*

Res memorabiles.

Eodem anno, quo Henricus Lutzburgensis ad imperialem dignitatem evectus est, Templini in Marchia Brandenburgica obiit Princeps bellicosus, dictus OTTO cum telo, quod sagitta ictus, telum

ferreum integro anno capiti infixum retinuerit. *Manuscript. Chron.*

Mirabile quoque est, quod uno anno, videlicet MCCCXIV, IMPERIUM, SEDES ROMANA, & REGNUM GALLIÆ vacarint. Nam anno superiore Henrico VII mortuo, erat interregnum, ut diximus, annum 1, usque ad Octobr. hujus anni. Deinde hoc anno obiit Clemens V, die 20 Aprilis, & post ejus obitum vacavit sedes biennio, & quatuor mensibus. Postremo hoc anno 29 Novembr. obiit Philippus Rex Franciæ.

XXXV IMPER. GERM.

LUDOVICVS BAVARVS,
& FRIDERICVS AVSTRIACVS
cognom. PVLCHER, ALBERTI
I Imperatoris filius,
ANTICÆSAR.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. Generatio.

I. PATER ejus Ludovici fuit LUDOVICVS Comes Palatinus & Elector, atque Dux Bavarix, qui plures habuit conjuges; sed ex tertia MECHTILDE, Rudolphi Habsb. Imperat. filia, hic Ludovicus, & Rudolphus Palatinus ad Rhenum nati sunt.

II. Appellatio.

I. NOMEN. Dictus est LUDOVICVS ejus nominis V, quia inter Impp. qui Ludovici dicti, quintus in ordine fuit. Sed ab aliis vocatur Ludovicus IV. Quæ ita concilianda. Ludovicus V vocatur, quando LUDOVICVS Balbus, qui Gallus natione fuit, Imperatoribus annumeratur. Quando autem soli Imperatores Germani enumerantur, tum Ludovicus in ordine est IV. Sed prior sententia, quæ communior, posteriori est præferenda.

II. COGNOMENTO appellatus est BAVARVS, quia Dux Bavarix, in eaque natus & educatus fuit. Bavarorum nomen sunt qui existimant esse ex Boiis & Avaris, quos Carolus Magnus, devictis ac depulsis Hunnis, regioni Bojorum adjecit. Tenuit autem Bavariam posteritas Caroli M. usque ad Ottonem I, qui eam fratri Henrico tradidit, cujus Henrici nepos fuit Henricus Sanctus, qui, cum sobole careret, conjugis Cunigundæ fratrem Henricum Bavarix imposuit: quo extincto, rediit Bavaria ad Henricum III Imperat. à quo ejusque posteris

stirps Bavarica oppressa, atque in angustiam redacta, tandem Suevis imperantibus vires recepit. Nam *Fridericus Barbarossa* Bavariam cum Palatinatu ad Rhenum *Ottoni Witelbachio* Comiti, (cujus frater, ut supra diximus, Imp. *Philippum* dolo interfecit) oriundo à Comitibus de *Schiren* / & Palatinis Rheni, contulit.

Electores Palatini.

1. Otto Elector.
- |
2. Ludovicus.
- |
3. Ludovicus.
- |
4. Otto.
- |
5. Ludovicus totum Palatin. cum tota Bavaria tenuit.
- └──────────┘
- Ludovicus Imp. 6. Rudolphus.
- └──────────┘
7. Adolphus simplex. 8. Rudolphus II Elector. Hos exceperunt tres *Roberti*, quorum tertius Imperatoriam dignitatem adeptus est; ut postea dicemus.

C A P V T II.

D E P R O G R E S S V.

I. ACTA OECONOMICA.

Ludovicus Imp. Vxores habuit tres. **P**rima fuit *Comitissa* valde dives, sed paulo post celebratas nuptias ætenu vel improlis decessit; uti testatur *H. Mutius* l. 24. fol. 249.

Secunda dicta fuit *BEATRIX*, Regis *Poniae* filia, quæ ei duos peperit filios: 1. **LUDOVICVM** Marchionem *Brandenburgensem*: 2. **STEPHANVM** cognomento *FIBVLATVM*, Ducem *Bavariæ* in *Landeshut*.

Tertia fuit *MARGARETA*, *Wilhelmi* tertii, Comitis *Hollandiæ*, *Selandiæ* & *Frisiæ* filia: ex hac nati 4 filii, & unica filia.

I. FILII.

1. **ALBERTVS** Dux *Bavariæ Strubingensis*.
2. **OTTO** Dux *Bavariæ*, & Marchio *Brandenburgensis*.
3. **WILHELMVS** Dux *Hollandiæ*, *Selandiæ* & *Frisiæ*.
4. **LUDOVICVS** cognom. **ROMANVS**, quia *Romæ* in lucem editus fuit matre coronata A. C. 1328, Marchio *Brandenburgensis*.

II. FILIA.

Ex eadem ei quoque nata filia **ELISABETHA**, *Vrico* Comiti *Wirtemberg*. nupta, quæ mater *Eberhardi* Comitis, qui cognomento *Pacificus* dictus est.

Patre autem *Margaretæ Augustæ*, ejusque fratris *Wilhelmo* (qui cum expeditionem A. C. 1345, in *Frisiam* suscepisset, infelicitè res gessit, & ab hostibus immixtis aquis suffocatus est, die 26 Septembris) è vita sublatis, cum masculus hæres nullus esset superstes, *Margareta*, ut vicinior hæres, Comitatum *Hollandiæ*, *Selandiæ*, *Hannoviæ* & *Frisiæ* adtulit domui *Bavariæ*: quos obtinuit hæc familia annis fere octuaginta, donec iidem Comitatus ad domum *Burgundicam* pervenirent. *Triib. Chronicon. Carion. Pantal. part. 2. fol. 402, 403.*

II. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

Defuncto *Henrico VII* Imper. Electores imperii tandem, cum imperium in mensem decimum-quartum vacasset, convenerunt *Francofurti* anno Christi 1314, ubi electio incidit difficilis & periculosa inter duos competitores & consobrinos, *Fridericum* Pulchrum (qui ab eleganti & procera statura sic cognominatus est) *Austriæ* Ducem *Alberti* Imp. filium, & *Ludovicum* *Bavarum*. Hunc elegerunt *Moguntinus* & *Trevirensis* Archiepiscopi, *Johannes* Rex *Bohemiae*, & *Woldemarus* Marchio *Brandenburgensis*. Cæteri, *Coloniensis*, *Rudolphus* Palatinus ad Rhenum, qui frater erat *Ludovici*, & *Rudolphus* Dux *Saxoniae*, opposuerunt *Fridericum*. Ille ut suffragiis superior mox post electionem coronatus est usitato in loco *Aquisgrani* ab Episcopo *Moguntino*: hic vero comitatu minore *Bonnæ* coronam accepit à *Coloniensi*. Hinc *Germania* in factiones distracta, bellumque intestinum ortum, quod annis octo fortuna varia, eventumque ancipiti gestum est; ut postea dicemus. *Bavarus* tandem imperii æmulo sublato, cum exercitu *Italiam* ingressus: Imperatorem se spreto Pontificis consensu appellavit. Diadema primo ferreum *Mediolani* ab Archiepiscopo sumit: deinde cum *Romam* venisset, coronatus est cum conjugè *Margaretæ* A. Christi 1328, die 6 Januarii per Cardinalem *Stephanum Columnam*, consentiente Senatu, clericis populoque *Romano*, Papa vero (qui tum in *Galliis* commorabatur) reclamante. *Pencerus lib. 5. H. Mutius lib. 24. Volaterran.*

II. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA.

LUDOVICVS ut optimus Princeps fuit: ita ei quoque omnia initio feliciter cesserunt, sed postremis annis multis modis & nominibus infelix fuit, nec vel in Italia vel in Germania quidquam memoria dignum gessit, utrobique impeditus adversis & insidiosis molitionibus Pontificum, quorum instinctu plurimi ab eo defecerunt. Hisce igitur miris Pontificum exagitationibus turbabatur, & distrahebatur animo. Animi ægritudo ad consilia eum ducebat aberrantia. Et errores in consiliis, ut sit, mutabant fortunam. Imperio tamen annos triginta tres inter maximas adversitates ita præfuit in gubernatione justus, ut suorum defensor nequaquam lentus fuerit, & quod mirum est in viro magnanimo, cum tantis contumeliis irritaretur, nemini tamen unquam bellum intulit, sed inferentes armis depulit.

II. ACTA SAGATA.

I. Ludovicus coactus fuit bella gerere adversus *Fridericum* Austriacum, qui contra ipsum electus erat. Abiit quidem biennium post electionem sine dimicatione, sed A. C. 1316. *Fridericus* magnum exercitum ad oppidum Sueviæ Eslingam adduxit; quæ, ut aliæ urbes infra Vlmam, *Ludovico* studebat: hic ut obsidionem solveret, accessit instructus copiis vicinorum Principum & auxiliis Bohemicis. Ibi cum utrique ad Neccarum accederent fluvium, prælium subita occasione commissum, quod extractum est in atram noctem, tanta utrinque clade accepta, ut neuter victoriam sibi arrogaret. Inde tumultuatum est in Germania, varioque Marte dimicatum usque ad annum Christi 1323, quo *Fridericus* exercitum 10000 Hungarorum, & 20000 Austriacorum in Bavariam duxit, eamque graviter afflixit, diripuit, exussit, & in turbam inermem virorum & mulierum horrendum in modum sæviit. Bavarus igitur, quanta potuit celeritate, auxilia vicina contraxit, suosque armavit. Accesserunt ad eum *Iohannes* Rex Bohemiæ, *Henricus* Dux Baviaræ, *Bernhardus* Dux Silesiæ, & *Fridericus* Burggravius Noribergensis, cum magnis equitum copiis ex vicina Francia collectis. Convenerunt ambo Imperatores ad oppidum Muldorf / prope pagum Ampsingen / ubi *Fridericus* Austriacus castra in colle tutissime locaverat, & fratrem *Leopoldum* exspectabat, adducem Rhetos & Suevos; Sed *Ludovicus* Hungaricis legionibus (quibus Austriacus confidebat) op-

posuit Bohemicas; & equitibus Hungaricis *Fridericum* Burggravium, & *Henricum* Baviaræ ducem, cum Francis & Rhenanis equitibus. Magna cædes utrinque facta est, donec Hungari pulsi & dissipati sunt. Postea equites Austriaci aliquantisper defenderunt *Fridericum*: qui & ipse fortissime pugnavit: milites quinquaginta, & amplius, sua manu confodisse fertur: sed tandem, cum & labore prælii defatigatus, & ex equo dejectus, fuga dispersis turmis suorum equitum, prælium frustra instauraret, captus est, cum fratre *Henrico*, virtute cuiusdam nobilis e comitatu Burggravii. *Sigfridus Schwepperman* a partibus *Ludovici* Dux, Bohemos jam fere victos & infugam averfos reduxit, præliumque restituit: atque ita *Ludovicus* ipsius opera victoriam obtinuit, ideoque eo ipso die in cœna binis ovibus ab Imperatore donatus, cum ob inopiam comæatus, & paucitatem ovorum reliqui cum Imperatore vix singulis vescerentur. Verba Imperatoris fuerunt: Dem Mann ein ey / aber dem frommen Schwepperman zwey. Quæ verba sepulcro ipsius inscripta sunt.

Prælium factum est A. C. 1323 die Michaëlis, anno 50 post, quam avus amborum *Rudolphus* Habsb. electus est in Regem Romanorum eodem die. *Leopoldus* frater *Friderici* ex hoc casu semper tristis, Badensi Marchione & civitatibus aliquot subnixus, nihil non liberandi causa fratris tentavit. Egit & cum mago, ut *Fridericum* custodia educerit, eique, postquam promisit, se fratrem *Fridericum* e custodia liberaturum, curaturumque, ut intra horæ spatium salvus in Austriam deduceretur, ingentia munera pollicitus est. Constituta itaque nocte, uterque circulum, incantationibus magicis designatum, ingressus est. Magus per suas adjurationes spiritum accersit, qui in peregrini hominis specie apparens, mandatum adducendi *Fridericum* accipit, aitque, se quidem facile & liberaturum & adducturum Ducem *Fridericum*, quatenus ille sequi non recusaturus sit. Protinus itaque noctu Spiritus captivum Principem convenit, Frater (inquiens) tuus *Leopoldus* me huc misit, ut te e custodia liberem. Quare propere surge, & equo huic inside, teque e vestigio ad fratrem tuum abducam. Ad quæ respondit Dux *Fridericus*: Quis es tu? Ne quæras quis sim, ait spiritus, sed citra aliquam dilationem equum conscende, quatenus ex hac custodia liberari desideras. Sed precibus se Deo commendavit Princeps egregius, atque tam sædi liberatoris gratiam est aspernatus. Quare Spiritus evanuit, & ad Magum vacuus reversus est. Tandem *Fridericus*, cum triennio in custodia retentus esset, in arce vicina oppido celebri ad Nabum fluvium Naburg, dimissus

missus est, his conditionibus, ut nomen quidem & titulum, sed neque jus neque potestatem Imperatoris usurparet. Sic restituta fuisset pax Reipubl., nisi & *Leopoldus*, & Bohemæ Rex *Iohannes*, partium studia armis fovere perseverassent.

Henricus frater *Friderici* captivitate sese exemit, restitutione aliquot opidorum & arcium in Moravia, quæ hoc bello Austriaci Bohemis ademerant.

Leopoldus varie debacchatus per Alsatiam Helvetiamque, infania denique correptus, sine poenitentia obiit; *Fridericus* vero philtro potatus est: unde corpus extabuit, & dysenteriae morbo resolutus, vitam cum morte commutavit die 13 Ianuarii A. C. 1330, cum A. C. 1325, die 23 Aprilis, è carcere fuisset liberatus. *Peucer. lib. 5. Aventin. Cuspin. Albert. Argent.* Maximum bonum & longe optimum hominibus est, finem, exitumque vitæ bonum sortiri. Quod dictum, Symboli instar, familiare fuit huic *Friderico* Austriaco, cogn. Pulcro: qui summum hominis bonum esse dixit, *bonum ex hac vita exitum*! significans nimirum illud, morte beata nihil esse beatius: quod & sacræ literæ testantur: Beati mortui, qui in Domino moriuntur. *Apo-cal. 14. v. 13.* Nam dies iste, quem tanquam extremum reformidas, æterni natalis est. Sic nimirum bona mors est, ut *Bernhardus* scribit, quæ vitam non aufert, sed transfert in melius. Iusti & pii hominis mors est bona propter requiem: melior propter novitatem: optima propter securitatem, vel potius salutem æternam. Sicut dicitur *Psal. 116. v. 15.* Preciosa mors sanctorum in facie Domini.

11. *Ludovicus* Imp. nolens volens fratri *Rudolpho* Palatino bellum intulit, quod à partibus *Friderici* Austriaci contra fratrem stabat: illum ditione sua *Ludovicus* pepulit A. C. 1316: qui etiam in exilio mortuus est in Anglia. *H. Mutius. Chronic. Hedion.*

111. A. C. 1327 in Italiam *Ludovicus* cum exercitu profectus est, ubi *Galeacium* Vice-Comitem Mediolanensem ad maiorem dignitatem evehit, & *Guelfos* Gibellinis subiecit. *Robertus* Rex Siciliæ adventu & felici successu ejus ita perterritus est, ut thesauros suos pretiosos in loca tutiora transmitteret, & è regno aufugere decerneret. Quare si *Ludovicus* statim in Apuliam movisset, eam *Roberto*, Pontificis tuenti partes, *Guelfos*que instruenti & adjuvanti, adimere potuisset. Sed moram trahendo in urbe Roma, & muniendi sui spatium hosti præbuit, & civibus oneri fuit. In Tusciam igitur discedere coactus, dum Florentinos obsidere parat, morte impeditur *Castrutii* Ducis Lucensis. Inde *Ludovicus* vacillantem veritus Italicorum fidem,

cum diceret, *Cæsares multos veneno, paucos ense ab Italia abactos*, revertitur in Germaniam, re omni, quam susceperat, infecta, nisi quod Procuratores civitatum constituerit, Vicarios nomine, re vero terrarum Dominos. In regressu arcem, in qua *Conradinus* filius *Conradi IV* Imper. ultimus ex augusta familia Ducum Sueviæ, cum *Friderico* Duce Austriæ, & Marchione Badensi, ex sententia Pontificis *Clementis IV* (potius Inclementis) obtruncatus fuerat, funditus delevit, militibus omnibus præsidariis interfectis, ne monumentum tam fœdi facinoris exstaret. *Cuspinianus, & alii.*

1 v. Bella quoque gessit *Ludovicus* cum *Carolo* regis Bohemæ filio, qui postea ad Imperium pervenit. Hunc filius Imp. *Ludovicus* Tyrolensi Comitatu expulit, & Tridentum usque fugavit. *H. Mutius. Peucerus.*

111. ACTA ECCLESIASTICA.

1. Cum defuncto Papa *Clemente V* sedes Apostolica vacasset annis 2, & mensibus aliquot, tandem anno C. 1316 electus est die 15 Augusti *Iacobus* de Ossa, vel, ut Imperator eum nominat, de Baburco, Episcopus Portuensis Gallus, vocatusque IOHANNES XXII. Hic Papa miris modis *Ludovicum* Imperatorem exagitavit. Cum enim *Ludovicus* & *Fridericus* Austriacus vario Marte dimicarent, & honesti omnes dolerent, Principes cognatos sitire sanguinem cognatum, & ceteros polui innumerabilibus parricidiis; pacificationes tentatæ sunt his conditionibus, ut veteri more collegæ essent pari auctoritate, & uterque nomen haberet Imperatoris, & omnia edicta, omnes literæ ederentur cum approbatione, & inscriptione utriusque; sicut *M. Antoninus* & *L. Verus* collegæ fuerunt, & deinde *Valentinianus* & *Valens*, & mox *Gratianus* & *Theodosius*, & multi alii. Sed furæ Pontificiæ omnia pia consilia impedierunt. Pontifex contendit se iudicem esse hujus controversiæ; ut Luna à Sole lumen accipit, ita ordinatam esse hominum gubernationem, ut à summo sacerdote Imperator auctoritatem accipiat. Velle DEVM, caput esse summum in terris *Petri* successorem, cui dictum est: Tibi dabo claves regni cœlorum. Item: Pasce oves meas. Hæc cum Pontificii Oratores in Regum & Principum conciliis Periclea eloquentia impudenter detonarent, utrique tamen assentando, & honorem atque dignitatem à Pontifice parem utrique deferendo, alebant dissidia, & acuebant odia. Tandem cum *Ludovicus* *Fridericum* Austriacum vicisset, Papa *Iohannes*, qui antea utrumque Imperatorem simulato studio coluerat, decretum fecit, in quo *Ludovico* præcepit, ut deponeret dignitatem.

Id vero nisi faceret, & ipsum & omnes ei obtemperantes se eiectionem ex Ecclesia minatus est. Initio objecit Pontifex *Ludovicus* hæc duo crimina. Primum, quia Galeacio Mediolanensi Vicecomiti opem tulerit contra Pontificios, misso in subsidium equitatu forti & splendido, cujus virtute ille Guelphos tota pene Longobardia eiecit. Secundum, quod nondum confirmatus à Pontifice, ausus fuerit facere officia Imperatoris. Respondit initio moderate *Ludovicus*, se in electione iurasse, defensorem se fore iustitiæ. Ideo Galeacium in causa iusta à se defensum esse. Deinde eodem iuramento se obligari, ut electus faciat officia Imperatoris. Ideo enim fieri electionem, ut certus sit defensor iustitiæ & custos pacis in omnibus regionibus, quarum defensio Imperatori commendata est, & cogi mandato divino quamlibet potestatem, suo loco facere ea, quæ sint sui officii. Nec potestatem gerendi gladii à Pontifice, sed à DEO dari, juxta dictum: Reges gentium dominantur; vos non sic. Ideo affirmat, se nec posse, nec velle Imperium à DEO datum deponere, donec eum in hac militia servire velit. Hac responsione edita crevit contentio, his tantis disputationibus motis: Vnde sint imperia, & quæ sit auctoritas Episcoporum: quæ sit vis confirmationis Pontificiæ. Pontifex impudenter scribebat, Petro datam esse summam auctoritatem, non solum in ministerio Euangelii, sed etiam in politica gubernatione. Quare nemo possit esse Imperator, nisi confirmatus à Romano Pontifice.

Refutavit *Ludovicus* sententiam Pontificis, & convulsit auctoritatem gravissimis argumentis & rationibus.

Exstant scripta pro Imperatore *Wilhelmi Occam* Angli, è familia Franciscanorum, qui, quod quædam adversus Papam scripisset, hæreseos damnatus à Papa, ad *Ludovicum* Imp. in Germaniam venit, illique dixit: O Imperator, tu me gladio defende à Papa injuriis: Ego te verbis ac scriptis defendam. De quo tale exstat Epigramma:

Me defende tuis iustissime Caesar in armis,

Tunc volo te verbis rite juvare meis.

Si tu me gladio Caesar defendis acuto,

Tunc ego defendam teque tuos calamo.

Item *Marcellus Patavinus* integrum librum scripsit anno C. 1324, pro defensione *Ludovici Bavari* Imper. contra Papam, cujus titulus: *Defensor pacis*. Inde cum Imperator anno C. 1328 Romam venisset, consensu quorundam Cardinalium & Episcoporum creavit Pontificem *Petrum* de Corbaria, ex familia Columnensium, natum in agro Rheatino. Hunc è cœnobio *Franciscana* familiæ edu-

ctum, Pontificiæque tiara exornatum, *Nicolaum V* appellavit, contra desertorem sedis Romanæ, & turpiter profugum *Iohannem XXII*, qui conscius sibi injustæ ac sceleratæ tyrannidis, relicta urbe Avenionem secesserat, ubi *Ludovicum* Imper. A. C. 1329, die 28 Januarii publice proclamavit esse excommunicatum, hæreticum & schismaticum, iussitque hoc in omnibus Ecclesiis pronunciari singulis diebus festis, & diebus Dominicis. Sed Imperator excommunicationem risit, dicens: *Carissimum sibi hoc esse*. Nam hinc se intelligere posse, quod membrum Christi esset, quia ab Antichristo esset damnatus. Probe enim noverrat *Ludovicus*, quod DEVS ad Abrahamum dixit *Genes. cap. 12*. Ego benedicientibus te benedicam, & maledicentibus maledicam. Item quod dicitur *Psal. 109. v. 28*. Maledicant illi, & tu benedices: qui insurgunt in me, confundantur, servus autem tuus lætabitur.

Postquam autem *Ludovicus* in Germaniam rediisset, Papa *Iohannes* rursus se in Italiam recepit, & *Nicolaum*, quem *Ludovicus* Romæ Pontificem creaverat, cepit; qui Avenionem in Gallias missus, misere in carcere vitam finiit. Et Papa *Iohannes* monstrum illud hominis haud diu post, anno nempe Christi 1334, die 4 Decembr. etiam mortuus est, cum vixisset annos 90, & sedisset annos 18, mens. 4. Reliquit inæstimabilem auri thesaurum, videlicet ducentas & quinquaginta auri tonnas. Aperte dixit, animam cum corpore mori usque ad tempus resurrectionis. *Peucerus lib. 5. Aventinus. Trithem. Chron. Bohem. Onuphr. Platina.*

11. *Iohanni XXII* Pontifici successit *Benedictus XIII*, qui sententiam antecessoris de excommunicato *Ludovico* continuavit: & cum hoc modo Imperator per excommunicationem depositus, nec alius electus esset, se *Vicarium Imperii* esse contendit, & proinde Vicarios in urbes Imperii in Italia misit. Imperator cum per solennes legatos ad Pontificem Avenione missos excommunicatione solvi petivisset, (quia nihil peccasset, & esset religionis veræ cultor) sed nihil obtinisset, provocavit ad generale Concilium: & in Comitibus Rensensibus omnes Electores imperii scripserunt ad Papam *Benedictum*, Sibi constare ex processibus *Iohannis* Papæ, quod sententias excommunicationis non de jure, sed de facto contra DEVM & iustitiam & juris ordinem fulminarit. Inde conveniunt *Francofurti* ad Mœnum: ubi acta *Iohannis XXII* contra Cæsarem abrogarunt, & decreverunt, solennitates Pontificis incoronando Imperatore esse adventitias, nomina sine re, & ab alio quovis Episcopo administrari posse; & falsis-

simum esse, quod, vacante Imperio, potentia ad Papam revolvatur. Imo in Palatino & Saxone eam remanere. Decretum factum & publicatum est Francofurti, assentientibus Episcopis & Prælatibus, anno C. 1339: additum aliis Comitibus, si quis deinceps *Ludovicum* (hæreseos enim Imp. à Papa damnatus erat) in impiorum numero haberet, aut ob sententias Papales à divinis cessaret officiis, proscriptorum pœnis fore obnoxium.

Inde cum *Ludovicus* cum rege Franciæ fœdus contra Angliæ regem inivisset, promissa est ei reconciliatio cum Pontifice, Franci ope conficienda. Verum sæpius missi Oratores re infecta redierunt, variis occasionibus dilato negotio, adeo ut *Francus* crederetur, quod nolisset, simulasse se velle, *Benedictus*, quod voluisset, simulasse se nolle. Hanc enim *Ludovici* Francique confœderationem novam Pontifex, suis utilitatibus intentus, ægre tulit, qui & inter illas moras vita migravit A. C. 1341, die 25 Aprilis, cum sedisset annos 7, menses 4. *Platina. Trithem. Marsilius Patavinus in defensore pacis. Annales Henrici Rebdorfi.*

111. Mortuo *Benedicto VIII* successit *Clementis VI* qui longe fuit omnium violentissimus, & cum *Ludovicus* Imper. subinde instaret, ut tandem solveretur excommunicatione, quod & pro eo faciebat *Philippus* Francorum rex, sex hæc conditiones Imperatori præscripsit: ut primum *Wilhelmum Occam* Pontifici dederet, acta contra Pontificem rescinderet, edicto sanciret, Imperium esse beneficium Papæ, omnes errores & hæreses objectas confiteretur, Imperium deponeret, nec nisi ex voluntate Papæ resumeret, & se ipsum, liberos, & omnes ditiones in manus Pontificis traderet. Adjecit nonnulla alia ad Imperii statum pertinentia. Imperator Francofurti conventum habuit anno 1343, in quo conditiones à Papa sibi præscriptas ad Principes atque Imperii Ordines retulit, eorumque consilia exquisivit. Hi igitur statuerunt, Pontificis postulata esse prava, inepta, antiquata, argutiora denique, quam ut simplicitati Christianæ convenirent. Itaque irrita & vana declarata sunt, cum Papa putet sibi licitum, quod libeat. Huic decreto & *Carolus* Bohemiæ rex subscripsit, & legati missi, qui hæc Pontifici exprobrarent. Inde Pontifex magis magisque exacerbatus, *Ludovicum* Imperatorem anno Christi 1346 in die Cœnæ Dominicæ atrocissime exsecratus est, eum hæreticum ac schismaticum pronunciavit, & ad Electores scripsit, ut alium Imperatorem intra certum tempus eligerent: alioqui sedem Apostolicam provisuram esse, ut Ecclesia idoneum advocatum sive Imperatorem haberet. His minis compulsus Archiepiscopus Moguntinus,

Principes Imperii convocavit in oppidum *Rheni* diœcesis *Trevirensis*, qui elegerunt *Carolus* Bohemiæ Regis filium. Contra vero *Ludovicus* evocavit status Imperii *Spiram*: ubi de electione *Caroli* sententiæ exquisitæ, & decretum, eam nullo jure factam, & proinde *CAROLVM* pro Imperatore non habendum. Iurarunt igitur de novo fidelitatem *Ludovico*; qui anno sequenti diem suum obiit, ut mox plenius dicemus. *Constant. Imper. Cuspin. Trithem.*

Sub hoc Imperatore *DECRETALIVM liber septimus* à *Clemente V* Papa collectus, unde *CLEMENTINÆ* vocantur leges, publicatus est à *Ioanne* Papa A. C. 1317, mense Novembri. A *Clemente* enim, cum morte præveniretur, publicari non potuerunt. *Polon. Chronic. Belg.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

Ludovicus Imp. fertur veneno intoxicatus à *vidua Alberti Austriaci*, quæ cum familiaris conversari consueverat; quod cum ejicere vomitu non posset, ut corpus roboraret, venatum abiit: ubi dum ursum ingentem impetit, maximo impetu de equo præcipitatur, & paulo post A. C. 1347 die 11 Octobris, postquam recollecto spiritu animam *CHRISTO* commendasset, moritur, anno Imperii 32, mense 11, die 24. Sepultus Monaci in Bavaria. *Aventin. Chron. Carion. Onuph.*

Res memorabiles.

1. Meminit *Hermannus*, se vidisse mulierem *Weiblingæ*, quæ anno Christi 1314 *Leonem* partu ediderit.

11. Cum A. C. 1315 post Calendas Majas usque ad finem anni continenter plueret, nec frumenta ad maturitatem pervenire possent, ingens facta est annonæ caritas, ut multi fame morerentur: ad hoc tempus definiendum, assumptum est vocabulum *Cucullum*, in quo annus æræ Christianæ notatur in hoc versu:

*Ut lateat nullum tempus famis, ecce CVCVL-
LVM.*

Hæc famis anno sequenti in Thuringia adhuc adeo grassata est, ut intra mœnia Erfurdiana ad 80 milia hominum fame perierint, qui carpentis evecti sunt, ne pestis inde oriretur. In hujus famis memoriam adhuc etiam panes coquuntur, quorum unus sex nummis tum emtus est, quorum hodie vel decem uno nummo emuntur. *Fabr.* Polonici quoque scriptores commemorant, tam horrendum famem & pestem in *POLONIA & SILESIA* his

his temporibus grassatam esse, ut parentes à propriis filiis & cadaveribus, immundissimisque cibis, non abstinuerint.

III. A. C. 1340 turris VIENNENSIS ad S. Stephanum inchoata ab Alberto Austriæ Duce, & absoluta est anno 1400, à filio Alberti, 60 annorum spatio, ita ut altitudo tota sit pedum 480. Superatur tamen ab Argentinensi pedibus fere viginti. *Cuspin.*

IV. Circa annum Christi 1348 Pests, quæ hætenus grassata fuerat in Asia, tandem venit in Europam; violentissima fuit, & totum mundum sex annorum spatio pervasit. Europam ita vastavit, ut nec tertia pars generis humani superesset. Florentiæ in Italia ad 60 millia hominum absunta sunt. Lubecæ in Saxonia nonaginta millia, ita ut 24 horarum spatio 1500 homines perirent. Iumenta in agris nemine custodiente vagabantur, cum nemo in aliquot pagis superesset. In universum hæc pestis 1244434 nudipedes Monachos absunxit. *Chronic. Belg. & alii.*

XXXVI IMPER. GERM.

CAROLVS IV.

I. Generatio.

I. PATER ejus dictus fuit JOHANNES Rex Bohemiæ, filius Imp. Henrici VII, Lutzelburgensis.

II. MATER fuit ELISABETHA Wenceslai Bohemiæ Regis filia, nata ex IVTTA Rudolphi Habsburg Imp. filia. Ex hisce parentibus Carolus in lucem editus est Pragæ A. C. 1316, die 14 Maii, hora prima diei.

Pater Iohannes Rex in prælio, quod inter Eduardum Regem Angliæ, & Philippum Franciæ Regem A. C. 1346, die 26 Augusti ad sylvam Cressiacam commissum est, sagitta vulneratus occubuit: qui, (ut refert Crantzii) etsi esset cæcus, tamen pugnavit inter hostes. Cumque audiret fortunam suæ partis inclinare, ductorem suum interpellavit, ut se eo loci deduceret, ubi confertissimi hostes pugnarent: ibi fortiter prælians cecidit. In hoc conflictu periit flos nobilitatis Gallicæ. Iussu Regis Angliæ, (teste Froissardo) numerata sunt capita Gallorum, qui succubuerant in prælio. Inventi igitur undecim Principes: 80 Barones: 1200 equites, & plus minus triginta millia militum. Bohemi, quod uterque Rex, & Ottocarus (qui à Rudolpho I Imper. prælio victus & trucidatus; ut supra diximus) & Iohannes, die 26 Augusti, die B. Ruffi, ceciderint, eam diem atram habent. *Chron. Bohem.*

II. Appellatio.

In baptismo nomen Wenceslai ei fuit datum; sed quoniam in aula Regis Francorum Caroli fuit educatus, Rex ei in Confirmatione nomen suum imposuit, Carolumque appellavit. Et quia ante ipsum tres hujus nominis Imperatores fuerunt, ipse CAROLVS IV vocatus est.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. EDUCATIO.

A Dolescens in Gallia educatus est apud Carolum Regem Francorum: ubi moribus Gallicis imbutus, deinceps multis in rebus leges institutaque & consuetudines regni Gallici, præsertim in extollendis & augendis civitatibus, quarum opes & robur didicerat esse opes & robur regni, inde in Germaniam transtulit. Prima etiam militiæ tirocinia in Gallia fecit: sed quamprimum ætas coepisset esse militaris, missus est à patre Iohanne in Italiam, ad præsidia; quæ occupatis urbibus imposuerat, ubi fortiter plerasque tutatus est. *Chronic. Carion.*

II. ACTA ECCLESIASTICA.

Quatuor habuit conjuges.

PRIMA dicta fuit BLANCA, Comitissa Valesiæ, filia Caroli Valesii, soror Philippi Valesii, qui post in Francia regnavit, quam Carolus Rex Francorum vix septennem ei in aula versanti despondit. Ex hac ipsi natæ sunt duæ filiæ: 1. Margareta, Ludovico Hungariæ & Poloniæ regi: 2. Elisabetha Iohanni Galeacio Vicecomiti Mediolanensi nupta.

SECUNDA fuit ANNA, (quam alii Agnetem vocant) filia Rudolphi Iunioris Palatini ad Rhenum, quæ improlis decessit.

TERCIA quoque dicta fuit ANNA, filia Bulconis Ducis Suidnicensis, quæ ad eum dotis loco Silesiæ partem conterminam montibus Bohemicis attulit.

QUARTA fuit ELISABETHA, filia Bulgislai ducis Stetiniensium, consobrina Ludovici Regis Hungariæ, neptis Casimiri Regis Poloniæ, quæ cum celebravit splendidissimas & magnificentissimas nuptias Cracoviæ, cohonestantibus publicos ac solennes ritus Regibus, Poloniæ Casimiro, Hungariæ Ludovico, Daniæ Woldemaro, Cypri Petro. Anno C. 1367.

Ex hisce duabus postremis plures sustulit liberos.

I. FILII.

I. WENCESLAVS, qui patri in Imperio successit.

II. SIGISMUNDVS. Cui quinquenni puero Marchiam Brandenburgensem Pater dedit. Et hic postea etiam Imperator factus est.

III. JOHANNES. Huic pater Gorlicium Lusatiae, adjunctis aliquot vicinis urbibus, assignavit.

II. FILII.

1. Catharina, Rudolpho quarto Austriae Duci, 2. Elisabetha fratri Rudolphi Alberto Duci, 3. Margareta Marchioni Brandenburgensi, 4. Anna Ottoni Duci Bavariae, 5. Helena regi Angliae, collocatae fuerunt. *Chron. Carion. Chronic. Cass. Hedion. fol. 588. Pantaleon. Chronic. Saxon.*

III. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

1. A. C. 1346 Electores Imperii, Trevirensis, Coloniensis, Iohannes Rex Bohemiae, & Saxoniae Dux, à Pontifice Clemente VI, infensissimo Ludovici Imper. hoste exciti, & (ut Naclerus ait) mercede conducti, convenerunt in villa Mers prope Trevirum, ibique Carolum elegerunt, qui tum ab erat in Gallia. Aquilgraneses ad solennem inaugurationem cum Electorum comitatu advenientem Carolum in urbem intromittere noluerunt: Quare Bonnæ tandem coronatus est mense Novembri. Nihil tamen pro imperio egit, quamdiu Ludovicus vixit. Ejus enim magna adhuc fuit autoritas, & civitatum benevolentia erga eum tanta, ut Carolus nihil nec auderet, nec posset.

II. Anno sequenti Ludovico defuncto Principes Imperii Francofurti Comitia egerunt: in quibus electionem priorem irritam declararunt, quod non debito loco, nempe Francofurti, electus esset; nec Aquilgrani coronatus; nec aperte, sed latenter; nec vacante Imperio; nec servato juris processu; nulla causa urgente; non ob Reipubl. commodum, sed ob privatam cupiditatem. Ideo elegerunt Eduardum Regem Angliae, florentem gloria rerum gestarum. Verum is metuens Pontificum rapacitatem, quam explere non posset, & inextricabiles molestias in Italia refractaria subeundas, contentus honorifica de se Principum opinione, dignitatem non accepit. Renovata itaque deliberatione consenserunt iidem Principes in Fridericum Landgravium Thuringiae & Marchionem Misniae, qui visus electioni consentire. Sed Carolus, si renueret, obtulit ei honorarium decem millium marcarum argenti. Fridericus igitur, cum & alias metueret vastationem Caroli, ne suæ ditiones à Bohemis vastarentur, sese Electoribus excusavit. Sed

tamen ne ita quidem Carolus admissus est. Electores enim GUNTHERVM Comitem Suartzburgensem virum industrium & bellicosum elegerunt Imperatorem, qui A. C. 1349, die 16 Februarii, Francofurtum venit, ubi publice Imperator proclamatus est. Sed Carolus non multo post subornavit medicum nomine Freidancum, pecunia corruptum, qui Gunthero leviter ægrotanti potiunculam attulit: quam Imperator suspicatus est veneno esse mixtam, atque ita iussit medicum dimidium ejus exhaustire; quod & fecit, & triduo post mortuus est. Imperator vero etsi magnam partem veneni vomitu ejecerat; reliquiis tamen ita enervatus fuit ac debilitatus, ut ad res gerendas evaserit prorsus inhabilis. Desperata itaque vita Guntheri, interposuerunt sese Rudolphus Palatinus & Ludovicus Marchio Brandenburgensis, quos arte à Gunthero Carolus avulserat: remque eo deduxerunt, ut Carolus, pro imperio Guntheri, hæredibus numeraret 22 millia marc. argenti, in compensationem impensarum, additis duobus in Thuringia oppidis; & Francofurdienfibus redderet emporii ac publici mercatus jus, quod transtulerat Moguntiam. Tribus mensibus à transactione (ab electione vero sex) peractis, Guntherus diem suum clausit extremum, ac regio apparatu regioque monumento Francofurti in æde D. Bartholomæi sepultus est. Atque ita Carolus imperio multis largitionibus & pecunia multa soluta tandem est potitus A. Christi 1350, & postea Italiam ingressus Mediolani A. C. 1354 corona ferrea insignitus, annoque sequenti die Paschatos 5 Aprilis à Legato Pontificis Innocentii VI (qui in Galliis erat) aureo diademate redimitus est. *Trith. Cuspinianus. Chronic. Carion. Blondus. Chronic. Funccii.*

II. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA. Quæ sunt duplicia: 1. Bona. 2. Mala.

I. Bona.

1. CAROLVS Imperator conventum egit Principum celeberrimum & frequentissimum in urbe Metensi, in quo, re sapienter & multum deliberata ac disputata, cum præcipuis Ordinibus imperii, de contractis in unum atque digestis in ordinem institutis ac moribus antiquis & recentibus ad Imperii decus ac majestatem, & singulorum pertinentibus, condidit legem Carolinam, *Aurea Bulle* nomine notam ac celebrem, comprehendentem leges ritusque servandos in electione Imperatoris, ac consulentem atque caventem potestati, autho-

authoritati ac dignitati Ordinum omnium, suo singulis loco pro ratione circumstantiarum. Quod operum ejus præcipuum est, ingentesque meretur laudes: quia res ipsa testatur, quantam hæc ordinatio utilitatem attulerit. Nam ea nixa erexit sese vicissim utcunque, atque communivit Majestas Imperii: hæc amputavit contentionum ac dissensionum occasiones in electione, quarum fructum cum ipse expertus esset, consentaneum est voluisse eum hac constitutione amoliri & avertere: hæc singulis ceu metas suas circumdedit, & inter sese Imperatorem & Principes ad eum modum devinxit, ut in Reipublicæ, patriæ, Imperatoris, vicinorum detrimentum aut perniciem nemini movere molirive quicquam impune liceret. Et hac ratione prospectum est Imperio, quo minus insidiosæ & clanculariæ conspirationes Papæ cum Italis aut Gallis successerint, qui à Germanis Imperii *ἀξιωμα* alio conati sunt sæpenumero transferre. Promulgatam hanc & sancitam esse deinceps ferunt Noribergæ. De tempore consentiunt omnes, qui fuit annus 1356, dies 10 Ianuarii, coronationis *Caroli* in urbe Roma annus primus: regnorum vero ejus 10. Librum illum *Aurea Bulla* his verbis describit *Pileus* Cardinalis, ut refert *Marqu. Freher. in not. ad P. de Andlo, lib. 2. cap. 5. in verb. Bulla*. Prædictus liber erat scriptus in Pergameno, in xxiv foliis, cum coopertura grossa, in quo erant scripta diversa negotia sacrum Imperium & ejusdem Electores tangentia: qui quidem liber transfixus erat cum filis sericis glauci & rubei coloris involutis, cum bulla seu sigillo aureo rotundo Imperiali appenso, in cujus uno latere apparebat figura Imperialis in majestate sedens, cum corona Imperiali in capite, habens in manu dextra sceptrum, & in sinistra manu pomum cum cruce desuper, modo Imperiali, & à latere dextero clypeum cum Aquila, & sinistro clypeum cum forma Leonis. In circumferentia vero legebantur hæc verba: CAROLVS. QVARTVS DIVINA FAVENTE CLEMENTIA ROMANORVM IMPERATOR SEMPER AVGVSTVS, ET BOHEMIE REX. Ab alio vero latere, castrum magnum cum duabus turribus, habens portam inferius in medio, cum literis: AVREA ROMA. In circumferentia vero legebantur hæc verba: ROMA, CAPVT MVNDI, REGIT ORBIS FRENA ROTVNDI. Hæc ille.

11. *Carolus* IV Imper. quemadmodum excelluit ingenio & doctrina, multarumque linguarum peritia: Ita etiam doctos in precio habuit, eorumque consuetudine plurimum delectatus fuit. In scholam Pragensem aliquando ingressus, cum dis-

putantes liberalium artium Magistros per horas quatuor audivisset, idque purpurati moleste ferrent, ac cœnæ tempus adesse dicerent; Mihi, inquit, tempus est minime: nam cœna mea hæc est. Prætulit autem Imperator Philosophicas disputationes convivii etiam delicatissimis. *Æneas Sylvius. & Chronic. Philip. lib. 5.*

111. *Carolus* Iustitiam severe administravit. Illo enim pro tribunali sedente, sacerdos quispiam utroque oculo à viro quodam nobili patrono suo privatus, propterea quod illum erroris in religione arguisset, injuriam querebatur suam. Non ibat inficias Zachora: id Nobili huic cognomen erat: sed per animi impetum, quem tunc in potestate non habuisset, facinus admissum excusabat, offerebatque pecuniam pro satisfactione, arbitrio judicum æstimandam. Interpellavit dicentem *Carolus*, atque hanc tulit sententiam: Non posse in hoc casu satisfactionem absque talione sibi constare, quando cæco in integrum restitui oculi nequeant, sed oportere Zachoram pariter atque Sacerdotem perdere oculos suos: neque enim aliter jus esse æquabile. *Iohan. Dubravius. Episc. Olmucensis in histor. Bohem. lib. 22.*

1V. *Carolus* Imper. IOHANNI & ALBERTO Henetorum Principibus, nova dignitate ornatis, tribuit locum inter Duces Imperii. Hinc itaque Principes MEGALOBVRGENSES Duces appellati sunt, cum antea Vandalorum Domini dicerentur. *Chronic. Saxon.*

V. A. C. 1355, Magdeburgensibus privilegia ab antecessoribus suis data confirmavit.

II. Acta Caroli Imper. mala.

Carolus Imperator sex enormia admisit delicta.

1. Quod nimis Italiæ & Pontifici privilegiis indulserit. Nam anno C. 1354 Italiam, invitatus crebris multorum literis, inter quas exstant *Francisci* Petrarchæ, ad vindicandam urbis Romæ libertatem, & sopiendâ bella, quibus tota passim flagrabat, adiit: ubi similiter pleraque indulgendo & largiendo Principibus, multa ab Imperio venditionibus alienavit. Inde Romam progressus, postquam ibi consecutus esset, ut solenni coronatione declararetur Imperator, hac peracta, non diu moratus in urbe, in Germaniam rediit. Subitanei reditus causas fuisse aiunt, & promissum factum ante coronationem Cardinalibus, *Innocentii* VI Papæ mandato, quo recepit, se mox urbe cessurum, non turbata aut impedita possessione tyrannidis, quam illi timebant, & metum inquietæ plebis, longis seditionibus efferatæ. *Chron. Carion.*

11. Quod Abbatibus parem Principibus in Imperio attribuerit locum.

111. Quod Delphinatum, qui pars erat Imperii, Galliae regi vendiderit; eo tamen pacto, ut maximus natu Galliae regis filius eum teneret, & feudum à Cæsare atque Imperio acciperet. *Cosmograph. Munst.*

1 v. Quod Silesia, Lusatia, & aliis regionibus, Bohemiae adjunctis, Imperium labefactaverit. *Henricus Mutius. Dresserus.*

v. Quod filium suum *Wenceslaum*, minime ad imperium gerendum aptum, successorem Imperio obtruserit, promissis unicuique Electorum 100000 flor. pro consensu.

v 1. Cum pecuniam pro electione *Wenceslai* F. promissam solvere non posset, quod Electoribus publica Imperii vectigalia oppignoraverit, sedecim Sueviae urbes vicinis Principibus vendiderit, & ita plurimum de patrimonio Imperii detraxerit: unde Imperium fere in nihilum redactum est, nec caput iterum attollere potuit. *Cosmogr. fol. 350, 356. Aeneas Sylv. & alii.*

11. ACTA SAGATA.

1. *Carolus* Imp. bellum suscepit adversus *Guntherum* Comitem Suartzburgensem ab Electoribus Francofurti Imper. electum, non ausus tamen Francofurtum oppugnare. *Chron. Hedion. Chron. Spangenb.*

11. Castrum Elsterbergam, quod 13 milliaribus distat ab Erfordio, demolitus est.

111. Reussum Plavensem bello aggressus est, eique arces quasdam vi eripuit. *Chron. Spangenb.*

1 v. Esslinganos per *Eberhardum* Wirtenbergicum domitos 7000 florenis multavit. *Chron. Hedion. Crusius part. 3. fol. 286.*

v. Anglos fugitivos, qui ingentem praedam ex Alsatia egerant, persecutus est.

v 1. *Eberhardum* Comitem Wirtenbergicum, (cujus opera antea contra Esslinganos usus fuerat) seditiones quasdam molientem, bello persecutus est, eique multas civitates & arces, auxilio quorundam civitatum Sueviae, & *Ruperti* Ducis Bavariae, (qui postea ad imperialem dignitatem evectus est) eripuit, & tandem imperata facere coegit. *Mutius lib. 25. fol. 283, 284. Crusius fol. 267.*

v 11. In Italia à Florentinis 100000 coronatos accepit, & Gibellinos exulantes reduxit, A.C. 1354. *Volaterranus, & alii.*

v 111. A.C. 1368, rogatu Pontificis, alteram expeditionem in Italiam suscepisse, Lucanos & Miniatas vicisse, *Blondus, Platina, & alii* testantur.

1 x. A.C. 1373, *Ottoni Bavaro* Marchiam ademit, eamque armata manu occupatam filio suo *Sigismundo*, qui postea Imp. factus est, dedit. *Chron. Spangenb.*

x. Tigurinos frustra obsedit. *Mutius fol. 280. Cosmograph. fol. 448.*

x 1. *Carolus* Imper. difficile bellum gessit contra *Philippum* Ducem Austriae. Et cum aliquando agmina ad praelium educerentur, vidit Imperator longe hostem superare multitudine suas copias. Quare rem astu aggressus est, memor praecepti illius: Assuendam esse pellem vulpinam, ubi leonina desit. Tres enim agminum ductores ex Ducis *Philippi* exercitu clam per amicos ad se evocatos magnis muneribus promissis impulit, ut Duci Austriaco, qua possent arte, timorem injicerent, eumque ad fugam capellendam hortarentur. Accipiunt illi conditionem, & in castra sua reversi apud Ducem suum simulant, se clam hostium castra obiisse, eorumque copias explorasse, quas triplo majores suis copiis esse offendissent: quod si praelio decernendum sit, sibi omnibus, inquit, internecinam cladem imminere. Dux, perfidiae eorum ignarus, Si nullam, inquit, in nostris armis spem habetis, nec alia, nisi quam fuga monstrat, nobis salutis sese exhibet ratio; agite, fugae occasionem, quae se commodissima offert, arripiamus, aliamque belli feliciorum fortunam expectemus. Nec enim dedecorosa judicari poterit fuga, qua longe potentiori cedimus. Ergo collectis armis noctu *Philippus* fugit, nemine persequente, & in sua se securus recipit. Brevi tamen post, hoc bellum intercessionem duorum Episcoporum compositum est, & *Philippus* sub certis conditionibus cum Imperatore in gratiam rediit. Cum vero tres illi proditores promissa munera ab Imperatore peterent, providerat Imper. adulterinam aureorum monetam, quae in valore vicesimam non haberet; eam jussit numerari. Quibus illi acceptis, nec furore intellecto, læti discessere. Et jam expendere conati, deceptos se esse animadvertunt. Reversum itaque ad Imperatorem, quaestorem & monetarium, quorum fraude monetam accepissent adulterinam, inculant. Quos Imperator averfatus, vultu ad gravem indignationem composito: Apagite, inquit, hinc proditores sceleratissimi, merita prodicionis, nisi statim ex oculis evanescatis, accepturi premia. Nec enim alio auro quam adulterino vestra digna est perfidia. Quibus verbis confusi proditores, ex omnium oculis in latibula abierunt. *Albert. Crantz. lib. 9. cap. 37. H. Mutius fol. 285. Zieglerus.*

Axioma.

*Principibus & Regibus proditio quidem grata,
sed proditores exosi esse solent.*

1. Elegans exemplum hoc loco habemus in *Carolo IV Imp.*

11. Cum in convivio Rhymitacles Thracum Rex, qui ab Antonio ad *AVGVSTVM* defecerat, insolentius jactaret sua erga Cæsarem merita, ac, sine fine exprobrans belli societatem, molestus esset: Cæsar, dissimulata illius petulantia, alteri cuidam Regum propinans dixit: *Proditionem amo, proditores non laudo. Vid. Historiam Augustanam.*

111. Hoc quoque, sed adjuncta crudelitate, imitatus est Imperator *SEVERVS*. Scribit enim de eo *Herodianus lib. 3*, quod multos Duces *Nigri*, æmuli Imperii, per filios ad prodendas ejus res impulerit: deinde postquam eorum opera abusus esset, suæque ex sententia composuisset; ipsos, liberosque necaverit.

1V. Sic *Maximinus Imp.* Macedonio, qui Ty- cum æmulum Imperii occiderat, primo gratias egit; postea ut proditorem odio habuit & occidit. *Herodian. & Iul. Capitolin.*

III. ACTA ECCLESIASTICA.

1. A. C. 1360 *Academia Pragensis* à *Carolo IV Imp.* constituta est, (quam *Innocentius VI* Papa confirmavit) & Episcopus Pragensis exaltatus in Archiepiscopum, ne subesset Moguntino. Castrum etiam *Jungelheim* mutavit in Cœnobium, ita ut Bohemi in id tantum reciperentur. Impetravit etiam à Pontifice, ut *FESTVM* lanceæ & clavorum Christi institueretur, quotannis celebrandum, feria sexta post Dominicam Quasimodogeniti. *Trithem.*

11. Anno Christi 1350 *Jubilæus secundus* à *Clemente VI* Pontifice celebratus. Hic namque cum locupletissimum hujus piscaturæ proven- tum sentiret, Jubilæi tempus à centesimo anno ad quinquagesimum traduxit, prætendens, quod ætas hominum tanta non esset, ut centesimum annum attingeret. In hoc autem Jubilæo singulis diebus ad 5000 peregrinorum Romam venisse, & Roma discessisse, tradunt historici *Platina & Trith.* In *Bul- lis*, quibus Jubilæum indixit, revera Antichri- stum se ostentavit, qui idem habeat Consistorium cum *DEO*, & idem tribunal cum Christo, sicut Canonistæ de Pontifice Romano gloriantur. Nam magnifice promisit, quasi vitæ necisque Dominus

esset, se nullo modo commissurum, ut quisquam peregrinans Romam pereat, & SS. Angelis in cœ- lo præcepit, ut ejus (peregrinantis) animam à Pur- gatorio penitus absolutam confestim in cœlum transferant. Dedit etiam potestatem illis, qui pere- gre Romam Jubilæi gratia venerant, ut singulitres vel quatuor animas, quas vellent, seligerent: eas enim protinus propter suas indulgentias & eorum meritum in cœlum subvolaturas. Quæ crassissima Paradoxa tum temporis *Facultas Theologica Pari- siensis* publico scripto erroris & impietatis dam- navit, sicut *Veselus & Agrippa* tradunt. Multi homines, pro remissione peccatorum impetranda, hac vice se Romam contulerunt, qui mortem cor- poris reportarunt, cum vix decem ex millenis reverterentur. Adeo pestis grassabatur. *Platin. Trithem.*

Hoc autem Jubilæum postea motus gravissimus in Regno Antichristi sunt sequuti. Nam anno Chri- sti 1369 *Iohannes Wiclefus* Anglus multa contra receptas seculi sui opiniones scripsit, & Papatum falsitatis arguit: Ideo postea anno Christi 1375, tanquam hæresiarcha, condemnatus in Academia Oxoniensi. Ex hujus persecutione, qua disci- puli ejus Anglia pellebantur, cum libri ejus in Bohemiam venirent, *Iohannes Hufs* inde edoce- tur aliquo modo de veritate Christianæ reli- gionis.

Anno Christi 1377 tota Italia à Papa deficit, sed ipse *Gregorius XI*, (qui *Urbano V* anno Christi 1370 successerat) hortatu Catharinæ Senensis, (quæ post- ea adoranda fuit) & Baldi Perusini, Præceptoris sui, cum XXI triremibus Avenione solvens Romam redit, eamque 13 Ianuarii ingreditur, cum sedes Pontificia in Galliis (quo à *Clemente V* translata) annis fere 72 fuisset. Anno 1378 *Gregorius XI* moritur, & in locum ejus à Cardinalibus (præfer- tim Italis) eligitur *Urbanus VI*, 9 April. & 18 ejusdem mensis coronatur. Galli vero, cum se à ple- be coactos esse dicerent, ut Pontificem crearent, & infensi essent novo Pontifici, Fundos abeunt, ibi- que creant Papam *Robertum* Gebennensem, qui *Cle- mens VI* appellatus est. Et hic Avenione Gallia- rum, sedem suam Papalem more Antecessorum habuit. Vnde ingens schisma (idque xxvi) est or- tum, & quidem omnium gravissimum, duravit- que annis XL. Itali Germani, & Angli *Urbanum* sequuti sunt: Galli & Scoti *Clementem* prætule- runt: Hispani neutrum probarunt. Et *Sedes Pa- palis* biceps Romæ, & Avenione, per xxx annos fuit.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

Carolus IV. Imp. A. C. 1378 Pragæ Bohemorum, cum plurimum id regnum amplificasset, mortuus est in Vigilia S. Andreæ, hora quasi secunda noctis, cum imperasset an. 32. Post solennes exsequias Pragæ habitas die 16 à morte ipsius, sepultus est in templo Pragenfi. *Nacl. Cusp. Auentin. Mechov. Chron. manuscript.*

Symbolum Caroli IV. Imp.

OPTIMUM ALIENA INSANIA FRUI.

*Qui sapit alterius damno, sapientior ille:
Nam stultus damno vix sapit inde suo.*

Carolus IV Imper. admonitus à principibus Imperii, ut expeditionem susciperet in Turcas: respondit, Possè quidem se copias in eos ducere: verum quam non fieri hoc possit citra maximam Christiani sanguinis effusionem, satis ex avorum historiis se compertum habere. Proinde *optimum est*, (inquit) *aliena insania frui.*

Res memorabiles.

1. Imperante *Carolo* pestis cujus in histor. *Ludovici* Imper. mentionem fecimus, adhuc atrociter grassata est. Sunt qui tertiam partem hominum (al. dimidiam) extinctam esse affirmant. In Cœnobio quodam (teste *Spangenbergio*) inventus catalogus monachorum Carthusianorum hac peste extinctorum, qui 124434.

11. A. C. 1374 mense Julio, factio plebis congregata fuit virorum & mulierum, choreas agentium, quorum ventres interdum adeo intumuerunt, ut periculum esset, ne disrumperentur, quapropter & mappa fortissime ligabantur. Pervagata est fere totum Belgium per quadriennium. Contra in superiori Germania manica passio quædam homines invalit, ita ut saltarent, tam viri, quam fœminæ. Cadebant primum in terram, spumabantque; inde surgentes quasi mentis inopes saltabant, donec vires deficerent. Medicina unica fuit, ut à suis fortissime funibus constringerentur manus pedesque. Morbus fuit appellatus *Der Weits-danz*.

111. A. C. 1377 die 20 Julii, hora tertia post ortum Solis, V. L. M. æ fundamenta templi jacta, quo nec longius, nec latius, nec etiam altius invenitur in tota Germania, sed absoluta tandem post annos centum & undecim. *Annal. Suev.*

XXXVII IMPER. GERM.

W E N C E S L A V S.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. Generatio.

1. **P**ATER fuit CAROLVS IV. Imp.

11. MATER dicta fuit ANNA, filia *Bulconis* Ducis Suidnicensis. Natus est *Wenceslaus* A. C. 1361, die 28 Septembris, Noribergæ. Ea enim urbe delectatum ferunt *Carolus*: quod monumenta ostendunt, inter quæ præcipuum est urbs ipsa à *Carolo* restituta in tranquillum, ex seditionibus longis, quibus pene funditus fuit perdita. Mater ejus in puerperio mortua est. *Dubrav. Chron. Carion.*

II. Appellatio.

Dictus fuit *monstrum hominis*, *Sardanapalus*, *Margites*, *Thersites*, *asinus ad lyram*, *porcus spurcus*: quia cum baptizaretur, aquam baptismi, & cum bimus jam cingeretur diademate regio, aram cœno suo conspurcavit; & dum aqua adhibenda baptismi calefit, Pastoralem domum ad *D. Sebaldu* incendio periisse fama est. Quod sapientes ita sunt interpretati, futurum eum stolidum, ignavum, voluptuarium, sordidum, luxuriosum, Imperio dedecori & exitio. *Chron. Carion. Chron. Hedion. Dresserus.*

NOTA.

Duo Imperatores baptismum stercore fœdarunt: Vnus in Oriente, nempe *Constantinus Copronymus*; alter vero in occidente, nempe prædictus *Wenceslaus*.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA OECONOMICA.

Dvas *Wenceslaus* habuit Vxores.

PRIOR fuit JOHANNA, filia *Alberti* Ducis Bavarie, Comitissæ Holliandie, Hannonie & Selandie, quæ sexto anno post nuptias obiit, consumpta dolore propter mariti flagitiosos ac perditos mores.

POSTERIOR dicta fuit SOPHIA, *Johannis* Ducis Bavarie inferioris filia, quæ forma egregia & singulari prudentia prædita fuit, & A. C. 1428 in Hungaria improlis decessit, ibidemque in templo S. Martini sepulta est. *Chron. Carion. Chron. Pomarii.*

II. ACTA

II. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

A. C. 1376, biennio ante obitum patris, annos natus 15 designatus Romanorum Imperator, coem-
tis multo pretio, (ut antea diximus) imo pene ex-
tortis, non liberis suffragiis. Sexto ab electione die
Aquisgrani coronatus est. *Chron. Carion. Aeneas
Sylv. & alii.*

II. Imperii administratio.

Venceslaus plane monstrum hominis fuit, qui
plurimis, iisque gravissimis vitiis atque flagitiis la-
boravit.

Nam 1. fuit *Ignavus*. Nam administrationem
& curam regni paterni & Imperii, tanquam ad se
non pertineret, ita neglexit, ut latrociniis infesta
redderentur itinera, & grassatoribus impleretur Bo-
hemia; passim vero in civitatibus seditiones exori-
rentur, insurgente adversus Magistratum insana ple-
be. Unde *Franciscus Petrarca* ridicule in hunc
modum de eo scribit: *Venceslaus*, inquit, *Caroli*
filius, vivente patre electus est Imp. & adhuc regnat.
Hic juvenis robustus venator, quid acturus sit igno-
ro; tamen minatur se venturum ad Italiam. sed non
venias, precamur te, si non vincis laude patrem
tuum; quanquam aliud de te speramus. Nam præ-
sentia primi Cæsaris Iulii vix sufficeret ad compe-
scenda mala, quibus misera laceffitur Italia tempo-
ribus tuis. Sic Imperium orbis cælum versat, ut il-
lud, quondam potens ac venerandum gentibus &
Regibus Romanum Imperium, præfiguratum in
tibiis ferreis, cui nihil olim defuit, nisi modicum
Orientis, nunc (proh dolor!) nil possidet, nisi mo-
dicum Occidentis.

II. *Voluptuosus & crudelis* fuit. *Venceslaus*
plane Imperii cura neglecta nihil aliud egit, quam
ut volutaret se porcorum ritu in cœno vitæ flagi-
tiosissimæ. Et turpitudini addidit crudelitatem, ut
metum injiceret iis, quos ipse metuebat, & amoli-
retur insidias, quas strui sibi initio suspicatus, dein-
de re ipsa expertus est. Nec satis illi fuit supplicio
affecisse, quos metuebat, sed sua manu vel ad men-
sam jugulavit multos, quasi per ludum & jocum,
præsidium ratus Principi firmitus barbarorum sti-
patorum, quam benevolentiam civium. *Chronio.
Carion.*

III. *Temerarius* fuit. Nam 1. absque consen-
su principum Electorum Genuam Regi Franciæ
vendidit.

2. *Iohannem Galeacium* Vice-Comitem Medio-
lanensem novo honoris titulo cohonestavit, & pri-

um Mediolani Ducem, sceptro pileoque, ejus di-
gnitatis insignibus, per legatos transmissis, appella-
vit, urbe ditiopeque 100000 fl. vendita, in frau-
dem ac detrimentum Imperii, additaque potestate,
ut in hæredes transferre posset; cum ante *Iohannem*
vicarios præsidēs egissent majores ejus, beneficio
Imperatorum; quibus eam dignitatem & admini-
strationem tribuere, quibus vellent, liberum erat.
Arnif. de jur. Majest. lib. 1. c. 5.

3. Noribergensibus immunitates quasdam qua-
tuor plaustris vini Rhenani vendidit. Quare Histo-
rici fide digni annotant, *Venceslaus* ejusque pa-
trem *Carolus* totum Imperium vendituros fuisse, si
emptores habuissent.

4. Præterea membranas perplures nudas rasas-
que, suæ tamen Majestatis sigillo munitas amicis
pecunia vendidit: in quibus cum illis, tum aliis, in
quorum manus istiusmodi membranæ venerunt,
sub regio sigillo, quod scribere vellent, licuit. Qua
ex re, ob sacri Romani Imperii jurium & emolumen-
torum damnosam diminutionem, & dissipationem,
graves querelæ subortæ sunt.

V. *Venceslaus* Magicis quoque artibus dele-
ctatus fuit. De quo *Dubravus* Episcopus Olmu-
censis in *hist. Bohem. l. 2.* ita scribit: Cum *Ven-
ceslaus* (inquit) filiam Ducis Baviaræ *Sophiam*
uxorem duxisset: novus socer, ubi generum ludi-
cris spectaculis & magicis præstigiis delectari co-
gnovit, plenum præstigiatorum plaustrum secum
Pragam advexit. Ibi dum præstantissimus artificum
ludibria artis ad permulcendos oculos explicat: ad-
est inter spectatores *Zyto*, *Venceslai* magus, ore
usque ad aures dehiscente, accedensque propius ar-
tificem illum Palatini, cum omni apparatu subito
devorat, solos duntaxat calceos, quia luto obliti
videbantur, exspuens, secessumque inde petens, ven-
trem insolita esca gravem, in dolium aqua plenum
exonerat, præstigiatoresque adhuc madidum præ-
stigiatoribus restituit, passim deridendum, adeo ut
ceteri ejus quoque socii à ludo desisterent. Et paulo
post, ubi alias multas ludificationes & præstigias
ejus recensuit, ita concludit: Ceterum *Zyto* impo-
stor, ad extremum à *Cacodæmone*, superstes, cum
corpore & anima de medio hominum sublatus fuit,
injecitque *Venceslao* curam de religiosis deinceps
ac magis feriis rebus cogitandi.

Cum igitur *Venceslaus* non solum totus in obs-
cœnis ac turpibus crapularum, belluationum & li-
bidinum voluptatibus volutabatur, sed etiam tyran-
nice cum plurimis agebat, Pragenses & proceres
regni eum aliquoties captivum habuerunt, & pri-
mum quidem eum carcere publico & tetro detinue-
runt 4 mensibus: tandem vix multis Regum ac Prin-
cipum

cipum intercessionibus impetravit, ut semel ei ad squalorem & sordes corporis abluendas balneum ingredi concederetur: ex quo opera balneatricis nudæ ipse nudus evasit, & in arcem suam penetravit. Sed nihilo melior factus, postea iterum captus. Sed & hac vice elapsus. Tandem à Sigismundo fratre per Albertum Austriae Ducem captus, clam Viennam Austriae deductus est; omnibus fere ignorantibus ubi esset: ibi etiam evasit, adjutus opera & consilio piscatoris cujusdam, & Pragam habitu mendici reversus regnum recuperavit: quo recepto, nihilo melior, aut mitior, aut excitatior factus, quod usus ejus in gubernatione nullus esset: quare Electores Imperii A. C. 1400 Francofurti convenerunt, illumque ab Imperio unanimi consensu removerunt: quod quidem recuperare conatus est, sed frustra. *Chron. Carion. Dubrav. Trithem.*

ACTA ECCLESIASTICA.

1. Sub Wenceslao tertius jubilæus à Bonifacio IX Papa habitus est. Hic Jubilæus ab Urbano VI, qui in sella Apostolica Romæ sedebat, indictus est postremo Pontificatus sui anno. Nam A. C. 1389, 11 Aprilis, promulgata Bulla indixit, ut annus quivis xxxiii (qui est annorum Christi numerus) jubilæus celebraretur, ut vult *Id. Lorch.* in Lex. anno 1609 Friburgi Brisgojæ impresso p. 1220: contra vero alii volunt, quod jubilæum reduxerit ad annum 30, secundum ætatem Christi, qui triginta annorum baptizatus prædicare incepit; ut hac ratione annus sequens 1390 esset jubilæus. Verum morte præventus, illum non vidit: sicque Bonifacio IX successori demetendum feracem hunc agrum reliquit. Vide Theodorum à Niem. lib. 1. cap. 68, & 69.

Hic ergo Bonifacius IX, antea Petrus Tomacellus dictus, adeo felix (scilicet) fuit, ut argentariam messem in binis jubilæis bis faceret. Statim namque sententiam Urbani de jubilæo quovis 30 anno celebrando mutavit, ut anno 1400 iterum celebraretur. Cum autem anno prædicto (1390) jubilæum celebrasset, sed messem argenteam, non ita divitem, ut sperarat, fecisset: Ideo anno 1391 civitati Colonensi concedit potestatem distribuendi Indulgentias, & sequenti anno eandem potestatem concedit etiam Magdeburgensibus; hac tamen conditione, ut thesaurarius Pontificis semper adesset: Unde & literis Indulgentiarum semper addebatur, eas ratas fore porrigentibus Ecclesiæ Romanæ manus adjuatrices. *Chron. Belgic.*

11. Idem Bonifacius anno 1400 secunda vice annum jubilæum per Bullas papales indixit & celebravit, (fuit jubilæus quartus) in quo ab innumera-

bili hominum multitudine Romam confluyente incredibilem quæstum fecit. Hujus Bonifacii rapinam & rapacitatem non tantum Platina, sed & Crantzius, uterque Pontificius, & quidem hic in *Metropolit. lib. 11. cap. 10. & 12*, graphicis verbis depingit. Crebræ, inquit, sub Pontificatu illius fiebant indulgentiarum collationes, usque ad fastidium cordatorum virorum: gratias & indulgentias fecit inauditas, & quam facile dedit, tam facile revocavit, fabulas excitans in orbe Christiano, quod auro expleri non posset.

111. Imperatore Wenceslao LITHVANI Christianismum induerunt, gentilium idololatria deposita, & Vladislaus Rex in Vilna instituit Ecclesiam Cathedralē & Episcopatum. *Mechov.*

C A P V T III.

D E E G R E S S V.

Wenceslaus ab Imperio depositus, reliquum ætatis exegit in regno suo (Bohemia) iis moribus, quibus consueverat. Interiit correptus apoplexia ex consternatione & excandescencia, cum præsenti nunciatum esset, Hussitas cum assecclis suis Pragæ seditionem movisse, & obtruncato Senatu ad arcem etiam accurrere, & prægustator se illius rei non ignarum esse ostendisset. Factum anno C. 1418, an. ætat. 57, cum post patrem regnasset annos 41 in Bohemia, 22 in Imperio. *Chron. Carion. Æneas Sylv. Crantz. Cosmograph.*

Rēs memorabiles.

Sub Imperio Wenceslai, circa annum fere Christi 1380, BOMBARDÆ ad hominum perniciem inventæ sunt & excogitatæ à Bertholdo Nigro, Chymista, & ut quidam volunt, Monacho natione Germano: de quo sic Polydorus Virgilius de invent. l. 2. cap. 11. Fertur Bertholdus, homo ad exitium humanum natus, servasse aliquando domi in mortario pulverem sulphureum, cujusdam medicinæ faciendæ causa, illudque texisse lapide, ac inde contigisse, ut dum ignem ex silice prope excuteret, scintilla intro ceciderit, subitoque flamma eruperit, atque lapidem in altum tulerit; & ille ejus rei casu doctus, postea facta ferrea fistula, & pulvere confecto, machinam reperisse, ac ejus usum Venetis in illo bello primum ostendisse, quod ad fossam Clodiam est cum Genuensibus gestum, qui fuit annus salutis humanæ 1380. In inventorem tale exstat Epigramma:

Dum parat humano generi chymista medellam,
Sulphura dulcibere cum sale mista coque:
Multi

*Mulciber ostendit mortalibus acre venenum,
Quo nullum lecho corpora plura dedit.
Quæ latuere alias, Munsterus nomina ponit,
Bertholdumque vocat nomine, reque Nigrum.*

II. Anno 1386 maxima vini copia annotatur, adeo ut vehes vini venderetur unico floreno. *Trith.*

III. A. C. 1390 NOVI ORBIS pars Borealis, quæ maxime versus Europam, Groenlandiam, Islandiam & Frislandiam Insulas extenditur, & ESTOTILANDIA nominatur, à quibusdam Frislandiæ piscatoribus, tempestate ad hujus littora appulsis, inventa est. Olim quidem etiam cognita fuit, sed oblivioni tradita, atque hoc anno iterum colicæpit. *Abr. Ortel. in Theatr. Orbis.*

IV. A. C. 1393, die 28 Januarii, quinque nobiles Lutetiæ stupa pice illita vestiti, ut Sylvestres homines vel Satyri viderentur, media nocte choreas agunt, assumuntque in hanc societatem Regem, eodem modo vestitum; quibus *Aurelianus* Patruus regis joci causa facem admovet, sed hoc modo quatuor nobiles plane sunt cremati, Rex vix servari potuit. Nomina eorum in Annalibus exstant. Factum in ædibus reginæ, in suburbana D. Marcelli. *Annal. Fland.*

V. Cum *Bajazetes* Turcorum Imperator (contra quem *Sigismundus*, antequam ad imperium pervenit, etiam bella gessit; de quo in ejus historia dicendum) omnia crudelissime vastaret, urbem Constantinopolim obsidione cingeret, & præ oculis hominum nullum auxilium vel liberatio adesset, DEVS contra eum excitavit Tamerlanem regem Tartarorum, qui infinita armatorum multitudine in regionem ejus irruit A. C. 1398, & multa loca vastavit. Initio *Bajazetes* filium suum cum magno exercitu ei obviam misit in regionem Cappadociam: ibi pugnam instruxerunt, sed Turci victi sunt, & filius *Bajazetes* à Tartaris captus, statimque morti traditus est. Ceteri milites etiam plerique interfecti sunt. Quare *Bajazetes* obsidionem solvit, & ipse assumtis omnibus copiis, Tamerlani obviam in Asiam profectus est. Habuit in exercitu 300000 equitum, & 200000 peditum. Castra metatus est eo in loco, ubi olim Pompeius Magnus Mithridatem vicerat, nempe ad Stellam montem in Galatiæ Bithyniæque confinibus. Hoc loco atrox prælium commissum est, in quo ex utraque parte plus quam 300000 hominum ceciderunt; *Bajazetes* ipse captus, & ad Tamerlanem deductus, humaniter initio habitus est. Dum verò animum victoris acerbiorē reddit, responsione insolentiore, qua dixit, Se, si Tamerlanem ita cepisset, cavea ferrea inclusurum; ipse aureis compedibus vinctus cavea includitur, quem ita Tamerla-

nes per Asiam in spectaculum secum circumduxit, eoque, quoties equum adscendit, pro scabello usus est. Qualis insolentia etiam legitur de *Sapore* Rege Persarum, qui simili modo *Valerianum* Imp. Roman. tractavit. Cum autem aliquando deprecatio fieret, ut Tamerlanes excellentiæ illius vellet parcere, respondit: Non punio eum ut Regem clarum, sed sicut tyrannicum latronem. *Bajazetes* ita in hac miseria mortuus est. Nam in cavea habitus, cum Tamerlani, quoties equum conscenderet, scabelli loco fuisset, & vinctis post tergum manibus, ossa & micas cum canibus sub mensa Tamerlanis vorantibus rosisset: uxori etiam contumeliæ innumerae illatae essent, quæ fere seminuda aliis ministrare coacta. Ille non amplius ferens ignominiam & miseras, ac omni spe libertatis à Tamerlane impetranda amissa, mœrore ad desperationem veluti ad actus, mortem sibi met ipsi conscivit, & caput caveæ ferrea, qua tenebatur inclusus, tamdiu allisit, donec perfracto cerebro fremens ac frendens exspiraret, anno captivitatis quarto. TAMERLANES iste humili genere ortus, adeo excelluit inter suos mentis vi & agilitate, ut mille ducentos equites in aula sua aleret, & brevi temporis spatio multarum gentium Dux fieret. Nam felicissimo rerum successu Mediam & Scythiam Persiamque, rege earum trucidato, armis subegit: Mesopotamiam invasit & Armeniam, transitoque Euphrate cum 400000 equitum, & 600000 peditum, minorem Asiam obtinuit. In obsidionibus urbium, prima die albo tentorio usus: secunda rubeo: tertia nigro. Qui se dedebant in albo sedenti, salutem consequebantur: Rubeus color moriendum patribus familias indicabat: Niger civitatis excidium & omnia in cinerem convertenda. Interrogatus aliquando ab homine Genuensi, qui ei familiaris erat, cur tanta crudelitate uteretur? commotus ac veluti furens, distorta facie ac spirantibus ignem oculis respondit: Tu me hominem esse arbitraris? falleris, ira DEI ego sum, & orbis vastitas: caveto, ne posthac mihi occurras, nisi velis interrogationis tuæ pœnas dare! Curriculum ejus non admodum fuit longum, sed hoc brevi spatio tamen vim terroremque terrarum orbi magnum injecit. Obiit A. C. 1404, relictis duobus filiis, tanti imperii successoribus, & tot regnorum & provinciarum hæredibus; qui, cum odiis & bello intestino digladiarentur, eadem facilitate tot regna amiserunt, qua pater ea sibi acquisiverat, adque priores suos dominos redierunt: Et ut Tamerlanes terrori mortalibus fuit vivus; ita terroribus umbrarum & fremitibus horrendis sepulcrum ejus circumsonuit. *Annal. Turcic. Leonicius. Aeneas Sylvius.*

XXXVIII IMPER. GERM.

R V P E R T V S Palatinus.

I. O R T V S.

RVPERTVS patre natus fuit RVPERTO, Duce Bavariz & Palatino ad Rhenum, avo *Adolphi*, qui nepos erat *Rudolphi* fratris *Ludovici* Bavariz: matre *BEATRICE*, filia *Friderici* Regis Siciliz. *Chron. Carion.*

II. P R O G R E S S V S.

I. A C T A O E C O N O M I C A.

Rupertus uxores habuit duas.

Ex *priore*, cujus nomen & familiam non annotant Historici, natam perhibent *Rupertum* cognomento *Pipam*, qui sub *Sigismundi* signis cum *Iohanne* Burgundiz Duce à Turcis captus, post liberationem vitam exegit *Ambergæ*, ibique ætate obiit.

Alterâ uxor dicta fuit *ELISABETHA*, filia *Friderici* Burggravii Noribergensis; ex qua quinque suscepit filios, & tres filias.

I. F I L I I fuere sequentes.

I. *FRIDERICVS*, qui in pueritia decessit.

II. *LVDOVICVS*, cognom. *CANTS*, qui propagavit prosapiam Palatinorum ad Rhenum Electorum, usque ad *Ottonem Henricum*.

III. *IOHANNES*. Ex illo natus *Christophorus*, accersitus ad regna *Daniæ*, *Sueciæ* & *Norvegiæ*; cum quo stirps desit.

IV. *STEPHANVS*. Hic uxorem duxit *Annam*, filiam Comitis *Veldentiz*. Ex qua duas distinctas stirpes produxit: ex filio *Friderico*, *Simmerensem* seu *Spanheimensem*: ex *Ludovico* *Nigro*, *Bi-pontinam*. Illa peperit *Fridericum* Palatinum, qui ante paucos annos, posteritate *Ludovici Caci* in *Ottone Henrico*, post annos 148 à *Rupertii* morte, extincta, dignitatem & ornamenta Palatini ad Rhenum hæreditaria successione adeptus est.

V. *OTTO* *Mosbacenses* principes genuit; sed posteritas in ipsius filiis defecit.

II. F I L I Æ.

I. *MARGARETA*, *Carolo* Duci *Lotharingiz* nupta.

II. *ELISABETHA*, *Friderico* *Austriæ* Duci collocata.

III. *AGNES*, *Adolpho* *Clivenſi* maritata. *Chron. Carion. Chron. Hedion. fol. 604.*

II. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

Cum Electores Imperii *Wenceslao* A. C. 1400 *Frankfurti* Imperium abrogassent, in ejus locum elegerunt die 25 Maji *Fridericum* Ducem *Brunsvicensem*, natum Magno *Iuniori* & *Catharina* filia *Woldemari* Marchionis *Brandeburgensis*, postremi ex stirpe *Ascania*, Principem bellicosum & prudentem. Hunc oderat *Episcopus Moguntinus*, & ipsi in alta pace in reditu à Comitibus invidias posuit prope *Fritzlarium* per Comitem *Waldeccensem*, qui eum trucidavit. Ex quo motus & tumultus magni in Imperio orti sunt, & pervulgari etiam illud cœpit, quod *Moguntia* in limine basilicæ cathedralis inventum est lapidi cuidam incisum: *Moguntia ab antiquo nequam*. Electores vero eodem anno iterum convenerunt *Bopardia*, & unanimi consensu summam rerum detulerunt ad collegam ipsorum *RVPERTVM* *Bavariz* Ducem, & *Rheni Palatinum*. Coronatus est anno sequenti *Coloniz* die 6 *Januar.*, cum *Aquisgranenses* eum recipere nolent. *Peucer. lib. 5. H. Mutius lib. 26. fol. 299. Cuspin. Trith.*

II. Imperii administratio.

I. A C T A T O G A T A.

Rupertus fuit Princeps ingenio acris, corpora parvus; sed magnus animo, majestatis Imperii ac rerum publicarum perquam amans ac studiosus, justorum patronus, malignorum severus ultor, & magnum *Christiani Magistratus* exemplum. Odia gliscientia & similitates inter civitatem *Vangionum* & *Episcopum* composuit, & *Appelcellanos* cum *Abbate S. Galli* reconciliavit. *Chronic. Carion. Chron. Bernhard. fol. 242.*

II. A C T A S A G A T A.

Rupertus bella nonnisi coactus gessit. 1. Cum ab *Aquisgranensibus* ad coronationem non admittendus esset, post coronationem *Coloniz* factam illos publice proscripsit, eisque damnum intulit, donec res post sex annos tandem composita est. 2. Marchionem *Badensem* ad officium redegit. 3. Per Marchionem *Misniæ* *Wilhelmum*, & Landgravium *Thuringiz* *Fridericum*, bellum intulit *Wenceslao*, (qui volebat civitatibus Imperii juramentum sibi factum remittere, ideo eadem civitates *Ruperto* jurare non poterant) eumque obsessa *Praga* se plane Imperio abdicare, & ordines Imperii juramento fidelitatis solvere coegit. 4. *Florentinorum* &

Pontificis Romani literis assidue sollicitatus ad Galeacii Vicecomitis Mediolanensis (qui tumultuabatur, regnumque affectabat) deprimendam potentiam, in Italiam venit *Rupertus* anno C. 1403. Et quidem Galeacii conatus nefarios comprimere summa nitebatur ope; sed obstitabat ei præsul Moguntinus, ut nihil efficere posset. Itaque cum Galeacio congressus, ab eo in agro Brixiano ad lacum Benacum non levi clade affectus, inque fugam coniectus est. Quare cum desertus & pene proditus fuisset ab iis, quibus maxime fidebat, & nec Florentinorum, nec Pontificis auxilia acciperet, re infecta in Germaniam rediit, omnemque Italiæ curam deposuit, quæ post intestinis malis gravius etiam labefactata fuit. Domi vero Rempublicam bene feliciterque gessit. 5. Bellum suscepit adversus *Iohannem* Episcopum Moguntinum, ut de eo pœnas latrocinii infidelitatisque sumeret; sed morte præventus illud perficere non potuit. *Chron. Hedion. Chron. Funccii. Trith. Cuspin. Platina. Palmerius. Pencerus. H. Mutius.*

III. EGRESSVS.

Rupertus Imp. Oppenheimii subito in morbum incidit, quo extinctus est A. C. 1410, 18 Maji, anno Imperii 9, mense 9. Sepultus Heidelbergæ (ubi ædem S. Spiritus fundavit, & ubere proventu dotavit) cum hoc vero elogio:

RUPERTVS Dux Bavaria, Comes Rheni Palatinus, Romanorum Rex, iustus, pacis & religionis amator, dignus DEO visus, qui pro iustitia pateretur, huius sacra adis & collegii institutor, hic cum castissima conjugē Elisabetha, Norici montis Burggravia, quiescit, vita functus anno Christi M. cccc. x. Cuspin. Pencerus lib. 5. Pantaleon.

XXXIX IMPER. GERM.

I O D O C V S,
Marchio Moraviæ.

I. O R T V S,
sive Imperii occupatio.

Fatis functo *Ruperto*, seu ut alii volunt, abdicatione *Wenceslao*, I O D O C V M Marchionem Moraviæ, natum patre *Iohanne Henrico*, *Caroli IV* fratre, electum ferunt, non cunctis suffragiis; Palatinus enim & Saxo accedere recusarunt: sed à solis Episcopis & *Sigismundo* patruale, qui per legatum Burggravium Noribergensem suffragium tulit. Coronatus non est. *Pencer.*

II. PROGRESSVS,

sive Imperii administratio.

I O D O C V S, ut *Æneas Sylvius* habet, plane ad res gerendas ineptus fuit, neque edidit aliquid memorabile toto vitæ tempore. Exstat ejus constitutio, quæ est: *Quod status Imperii Imperatori ipsi resistere possint, si contra ordinationem Imperii fecerit, absque ullo crimine rebellionis & infidelitatis. Goldast.*

I O D O C V S, cum mox ab electione *Wenceslaum* Bohemiæ Regem patrualem visitatum venisset, abduxit eum Rex in penitiorem ædium partem, atque in hunc modum allocutus est: Etsi scio, non esse è dignitate mea, quod Electores me regno abdicarunt: solatio tamen est, quod familia nostra hac dignitate non est privata. Ego te libens volensque successorem mihi datum accipio. Cumque *Iodocus* his verbis territus ad Regis genua procubisset, ac sibi nihil imputandum diceret, quod earum rerum omnium ignarus esset; Pone metum, inquit. Nam neque Imperium invitus deposui; neque si retinere illud cupiam, jura sanguinis violare ausim. Bono itaque animo esto, Imperiumque tibi demandatum suscipe: mihi mea satis est Bohemia. Viribus, armis, opibus regni mei, tanquam tuis, ut libet, utere. Latumque & magnis muneribus donatum nepotem à se dimisit. Quod sane in *Wenceslao* laudandum, cujus alias fere nullum factum laude dignum exstat, siquidem omnis generis vitiis (uti in historia *Wenceslai* diximus) contaminatus fuit.

III. EGRESSVS.

I O D O C V S cum tantum sex mensibus Imperio præfuisset, diem suum obiit, & Brunnæ in Moravia sepultus est. *Pencer. Æneas Sylv.*

XL IMPERATOR GERM.

S I G I S M V N D V S.

C A P V T I.

D E O R T V.

SI G I S M V N D V S frater fuit *Wenceslai*, filius *Caroli IV* Imp. Mater ejus dicta fuit *ELISABETHA*, filia *Bugislai* Ducis Stetinenfium. Ex hisce parentibus natus est *Sigismundus* A. C. 1368, die 28 Junii, eique pater, cum esset quinquennis, tradidit Marchiam Brandeburgensem: deinde Rex Hungariæ adhuc puer à *Ludovico* adoptatus propter generosæ indolis conspicua signa, quæ spem de illo eximiam concitabant, post Rex Bohemiæ factus & Imperator.

CAPUT II.

DE PROGRESSU.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ,

Educatio & Mores.

SIGISMUNDVS egregia corporis forma animique dotibus præditus fuit. Nam mira in facie pulchritudo apparuit, in sermone venustas conjuncta cum gravitate. Crispos capillos & promissam aluit barbam. Ab ineunte ætate in vera religione, artibusque liberalibus diligenter informatus est, in quibus etiam multum profecit. Ingenio fuit excellenti, & animo magno atque heroico; omnesque sui seculi Principes indolis præstantia, pietate, sapientia, industria, patientia laborum, munificentia, candore, aliisque egregiis virtutibus superavit.

II. ACTA OECONOMICA.

VXORES habuit duas.

PRIOR fuit MARIA, Ludovici Regis Hungariæ filia, quæ cum dote regnum Hungariæ ei acquisivit, & primo à nuptiis anno vitam cum morte commutavit.

Alterâ dicta fuit BARBARA, Hermanni Comitis Ciliæ filia, quæ ei unicam peperit filiam, nomine ELISABETHAM, hæredem regni, quam despondit Alberto Austriaco. Hæc autem Barbara profligatissimæ pudicitiae & lasciviae procacissimæ mulier erat: cum Epicuro summum bonum in voluptate ponebat: similiter atque Sadducæi, de immortalitate animæ nihil plane credebat, sed tam superos, quam inferos ridebat. Hanc igitur ob causam, & propter conspirationes cum proceribus Bohemicis de regno invadendo, deque secundis nuptiis, factas, eam Sigismundus ad perpetuos carceres condemnavit; sed à mariti morte dimissa, Gretii in Bohemia in vita turpi & foedis libidinibus infamiconfenuit: cumque ei diceret aliquis, imitandum turturis exemplum, quæ, mortuo marito, perpetuam castitatem servaret: Si me, inquit, ratione carentes imitari volucres jubes; cur non columbas potius, passeretque proponis? Tandem lue pestilentiali extincta est. *Chron. Carion. Dubrav. lib. 28. Cosmograph. H. Mutius lib. 27. fol. 318.*

III. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

Post mortem Iodoci Marchionis Moraviæ, Imperii Electores convenerunt, & de novo Imperatore eligendo deliberarunt: ubi una mente, unaque

voce Sigismundum Imperatorem elegerunt A. Christi 1411, die 20 Martii. Quia vero eo tempore Pontifices tres inter se digladiabantur mutuis condemnationibus & execrationibus & diversarum studiis, Sigismundus primum post annos 22 Romæ à Pontifice Eugenio A. C. 1432, in festo Pentecostes coronatus est. *Cuspin. Chron. Belgic. Anton. Sylv. Chron. Funecii.*

II. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA.

Sigismundus Imper. æquaturus erat Carolos & Ottones, si ad pacis artes parem bellandi felicitatem addidisset, siquidem egregiis excelluit virtutibus: quales fuerunt:

I. SAPIENTIA. Sigismundus Imp. singulari sapientia præditus fuit; uti ostendunt ejus apophthegmata.

1. Assentatores se veluti pestes odisse, cum diceret, Brunenius Neronensis respondit, tamen nullum genus hominum magis amas, quam adulatores. Tum Sigismundus: Vincis sane, inquit. Ita enim natura comparatum est, ut cum vitandos esse adulatores dicimus, tum maxime illis adhæreamus. Nam nec tu mecum tamdiu fuisses, nisi meis moribus blandiri assuevisses. *Æneas Sylvius.*

Similiter cum à quodam supra modum laudaretur in faciem, & Diis prædicaretur similis, illi colaphum impegit; dicentique: Cur me cædis, Imperator? Cur me, inquit Sigismundus, mordes, adulator? *Idem.*

2. Sigismundus Imp. Reges ac Principes in terris beatos esse aiebat, si, exclusis superbis à gubernatione, mansuetudinis humanitatisque cultores in curiam adsciscerent. *Idem.*

3. De gubernatione solitus est dicere: Mirum esse, cum omnes recusent exercere artes, quas non didicerint, imperare nemo recuset, quæ sit ars omnium difficillima. *Chron. Carion.*

4. Cum accusarent apud eum purpurati male-dicentiam Germanicæ multitudinis, quæ suo Principi passim obloqueretur, subridens respondit: An vobis grave videtur, illos male loqui, cum nos male agamus? Quo indicavit, in nobismet ipsis situm esse, quod bene vel male audiamus. *Ibidem.*

5. Cum ignavus ac ociosus homo foeneratores eo nomine plurimum laudasset; quod dormientes etiam pararent ex rebus lucrum: At tu, inquit Imperator, vigilando omnia consumis. *Æneas Sylvius.*

6. Sigismundus rogatus; Quem virum regno dignum aptumque existimaret? Eum, inquit, quem neque

neque secundæ res extollerent, neque adversæ deprimerent. *Idem.*

7. Coram *Sigismundo* cum gloriabundus quidam eques *Urbanos* Magistratus parvi faceret, tribunosque militum laudibus in cœlum tolleret: Tace, inquit Imperator, nulla nobis, ô *Thraso*, militia opus esset, si suas quique civitatis prætores, cæterique Magistratus moderate justèque gubernarent. Sensit autem, ubique terrarum pacem tum fore, si Magistratus leges defenderent, & omni loco ac tempore diligenter suum expedirent officium. *Idem.*

8. Imperator interrogatus, cur apud liberas civitates peculatus crimen adeo frequens inveniretur? Idcirco, respondit, quod nudos honores civibus commendant, populus autem ad lucrum inhiat. Indicat autem, Magistratum ipsum in causa esse, quod peculatus crimine insimuletur. Cum enim tam varia reipubl. sint officia, singulis certa & sufficientia stipendia deberent assignata esse, quo hi, qui ad hujusmodi honores & officia vocantur, haberent unde viverent, sine ulla vel furti vel peculatus suspicione. Verum cum desunt hæc stipendia, vel nimis sunt tenuia, fit ut plerique ex publico thesauro sibi per nefas prospiciant, & pauperes primum ad amplissimas opes veniant. *Idem.*

9. *Sigismundus* Imp. objurgatus, cur fugatos hostes non insequeretur, & comprehensos occideret? Satis, inquit, vicit, qui hostes fugavit. Utinam & hujus exemplo Monarchis nostræ ætatis persuaderi possit, magno cruore partam victoriam, non existimari victoriam. *Idem.*

II. CLEMENTIA. *Sigismundus* Imperator prima quidem ætate vehementior fuit, & in vindicando asperior, quod ipsi vitio vertitur: Sed hanc asperitatem paulatim ætas leniit, & usus rerum. Ideo *Laurentio* Hungariæ Palatino exposculetur cum eo, quod victis hostibus non solum vitam & opes relinqueret, sed etiam eos inter amicos reciperet, extolleretque; Tibi, inquit *Sigismundus*, videtur utile inimicum occidere; neque enim mortuus bellum excitat: At ego inimicum occido, dum parco; & amicum facio, dum extollo. Ostendit autem, pulchrius esse, benefaciendo, quam potentia, amicos vincere. *Chron. Carion.*

Dixisse item memoratur *Sigismundus*, ignarum esse regnandi, qui simulare nesciret. Innuit autem, præcipuam Regum ac Principum virtutem esse clementiam, quæ docet, simulanda interdum esse ea, quæ non magni sunt momenti, commodi majoris gratia. *Æneas Sylvius.*

III. MUNIFICENTIA. Fuit in *Sigismundo* tanta liberalitas ac munificentia, quanta in

nullo antea Principum. Exemplæ enim munificentia ejus commemorantur aliquot illustria festiva condita jocis, in quibus lucet ingenii ejus acumen pariter, & festivitas.

1. Veterano militi exigenti promissa, cum diceret; At immoderata fuit tua petitio: respondit miles: Poteras negare cum peterem; non autem sine turpitudine, quod promissum est, rescindere poteris. Tum *Sigismundus*, Si ex duobus alterum me ferre oportet, levius rerum, inquit, quam famæ jacturam subibo. *Æneas Sylvius.*

2. Cum quodam tempore *Sigismundo* flumen transeunte equus, quo vehebatur, urinam mitteret, prope equitans unus ex aulicis ministris, probatæ fidei homo, & qui diu servierat: Equus, inquit, domini similis est. Imperator has voces audiens, causam quærit. Respondit minister: Equum projicere urinam in locum antea abundantem aquis: Sic Imperatorem effundere beneficentiam in eos, qui affluant opibus, negligere cæteros, qui egeant. Intellegens Imperator, se festive accusari, quod ministri bene meriti rationem habuerint nullam, respondet: Voluntatem benefaciendi ipsi, nunquam sibi defuisse; sed ita fieri plerumque, ut fructus beneficentiæ publicæ Regum ac Principum redeat non tam ad eos, quibus ex merito, quam quibus ex destinato fato quodam debeatur; idque se illi declaraturum re ipsa. Non ita multo post otium nactus, duas pyxides magnitudine pares implet, unam auro, alteram plumbo, ut & pondere fierent æquales, has ministro proponit, & ut eligat, utram vellet, jubet. Minister plumbeam arripit. Viso plumbo, inquit Imperator: Agnoscis ergo, mihi non benefaciendi voluntatem, sed tibi fortunam defuisse; sapienter monens, bona non sola vel dexteritate judicii, vel diligentia humana acquiri, sed & distribui atque conferri divinitus, & ad ea consequenda & percipienda homines flecti etiam, ducique divinitus, & a Deo tanquam authore præcipuo peti atque expectari debere, juxta versum:

Omnia contingunt nobis bonitate suprema:

A Domino, quicquid possidet, omnis habet.

Chron. Carion. lib. 5. fol. 217. Leonhardus Aretinus. Manlius fol. 350.

IV. GRATITUDO. *Sigismundus* Imperator illos, qui in bello egregiam ipsi operam, aut alias fidelitatem præstiterant, magnifice remuneratus est. Nam

1. *Niconi* Gario, viduæ istius filio, cujus opera è carcere, in quod ab Hungaris conjectus (de quo infra paucis dicturi sumus) evaserat, uxoris suæ sororem in uxorem dedit, eumque Palatinum fecit. Fratrem quoque ejus *Johannem* Archiepiscopum

pum Granensem summumque regni sui præsidem creavit. *Pantaleon lib. 2. fol. 456.*

2. Socerum suum *Hermannum* à Cilia è Barone Comitem fecit, multisque privilegiis donavit.

3. In Synodo Constantiensi *Adolphum* secundum Cliviæ & Amadæum Sabaudinæ, Comites, insignitos ornamentis novis ac donatos juribus amplioribus, traduxit in ordinem sublimiorem Ducum Imperii. *Chron. Carion. Cuspin.*

4. Marchiam Brandenburgensem cum dignitate Septemvirali vendidit *Friderico* Burggravio Noribergensi, spectatæ prudentiæ, magnanimitatis, fidei & authoritatis Principi, deque Imperatore & Republ. præclare merito, quater centenis millibus aureorum, hac conditione, ut si sibi Imperatori filius nasceretur, utraque dignitas redimeretur; sin minus, utramque retineret. In hac autem venditione non tam precium spectatum est, quam remuneratio virtutis ac meritorum *Friderici*, qui pro *Sigismundo* contra Hungaros & Bohemos sapienter plurima consuluerat, & magna pericula fortiter adierat. Ex hujus *Friderici* vita cum alia referuntur memoratu digna, tum hoc inprimis, quod cum testamentum conditurus, advocasset ad se filios quatuor, *Iohannem*, *Fridericum*, *Albertum* & *Fridericum* alterum, natu maximum *Iohannem* in hunc ferme modum allocutus sit: Primus ego dignitatem Septemviralem acquisivi, cum essem *Sigismundo* Imperatori admodum familiaris. Nunc cum ex hac vita evocer, curæ mihi est ne decus tantum in familia nostra vilescat. Tibi, ut video, quietis & tranquillitatis unicum studium est; in munere Septemvirali præter sollicitudines & labores assiduos nihil invenies. Eam ob causam, si tua voluntate possum, munus hoc testamento concedam *Friderico*, qui tibi ætate proximus est, & te excitator: atque ad labores firmior esse videtur. Cui *Iohannes*; Existimavi ante hoc tempus cariorem tibi multo *Fridericum* quam me esse, cum illi sæpius blandirere, neque id non ægre ferre potui. Nunc sententiam muto, & te pater amo colloque, qui mihi ocium, illi negotium suprema voluntate dimittis. Exemplum illustre in patre *Friderico*, non affectus paterni, sed sapientiæ, consulentis rebus publicis ac privatis: in filio vero *Iohanne* modestiæ & obedientiæ, cedentis iudicio patris de successione citra morosi-

tatem aut reculationem. *Chron. Carion. Chron. Saxon. Histor. Brandeb.*

5. Cum *Albertus* Saxonie Dux & Elector animi causa venatum abiisset, in saltus *Locharvius*, inque casam rusticam diverteret, orto incendio nocturno vix nudus evasit, morboque ex terrore contracto, paucos post dies mortuus est A. C. 1422 postremus ex *Bernhardi* posteritate, qui Ducis Saxonie munus ac dignitatem primus apud *Fridericum* Barbarossam virtute promeruit.

Hac occasione usus *Fridericus* Elector Brandenburgicus, nomine Imperatoris ditionem Ducum Saxonie Electorum, cuius caput est *Viteberga*, occupavit, impositoque præsidio munivit, ut esset & maneret in fide & patrocínio Imperatoris, qui successionem *Alberti* negabat patrueli *Erico* Lauenburgensi, propter quædam in ipsum contumaciter admissa delicta.

Eam ditionem cum dignitate Electoratus *Sigismundus* Imp. A. C. 1423 die 6 Januarii contulit *Friderico*, cognomento Strenuo, Marchioni Miliæ, excellenti inter ceteros prudentia, virtute, & potentia Principi, pro navata hactenus, & deinceps præstanda opera in bellis Bohemicis: hac tamen conditione, ut Brandenburgico, pro sumtibus ab eo in occupandam Imperatoris nomine regionem insumtis, solveret 28000 marcarum argenti. Literæ datæ sunt Budæ in Hungaria: ad Electores etiam scripsit Imperator, ut hunc *Fridericum* in Electorum collegium reciperent.

Hic est *Fridericus*, qui ex ruina scholæ Pragenfis condidit Academiam *Lipsiensem*. Invalescente enim Hussitica doctrina Pragæ apud Bohemos, reliquæ nationes Pontifici Romano addictæ Praga discesserunt magno numero A. C. 1409. Ita factum, ut multi etiam confluerent Lipsiam, quos *FRIDERICVS* hospitio excepit, & statim animum ad erigendam Academiam adjecit, cui privilegia impetravit à nuper creato Pontifice *Alexandro V*, atque ita præsentem *Friderico* & fratre ejus *Vilhelmo* introducta est dicto anno die 12 Novembris. Mortuus est *Fridericus* A. C. 1428, cum suæ ditioni post parentem annis 48 præfuisset, Electoratus vero dignitatem quinquennio obtinuisset. Sepultus Aldenburgi. Successit ipsi filius *Fridericus*, cognomine Placidus, qui præfuit annis 36. *Chron. Carion. Fabr. Crantz. & alii.*

Genealogia Electorum Saxoniae.

FRIDERICVS

Marchio Misniae & Landgravius Thuringiae, primus Elector Saxoniae, creatus à Sigismundo Imper. uti jam diximus.

FRIDERICVS II. ELECTOR.

ERNESTVS, Elector

ALBERTVS, Dux Saxoniae.

FRIDERICVS III. cogn. Sa-
piens Elector, fundator Aca-
demiae Witebergensis.

IOHANNES,
Elector.

GEORGIVS. HENRICVS.

IOHANNES
FRIDERICVS.

MAVRITIVS Ele-
ctor Saxoniae, suc-
cessit Iohan. Fride-
rico anno 1547.

AVGVSTVS Ele-
ctor successit fra-
tri.

Iohannes Fridericus.

IOHAN. WIL-
HELMVS.

Christianus I.
Elector.

Christianus II.
Elector.

Fratres { Iohan. Georgius
Elector.
Augustus.

V. AMOR LITERARVM. Sigismundus Imperator illo praecipue nomine quoque summis laudibus ornandus est, quod ut ipse linguarum ac literarum peritiam amavit, ita viros eruditione praestantes semper ornare ac provehere studuit, eosque tanti fecit, ut nobili loco natis etiam anteposuerit. Interrogatus enim aliquando à Principibus, qui literas oderant, cur homines obscuro genere natos ob literarum commendationem tanti faceret? respondit: Merito & optimo jure se illos venerari, qui cæteris singulari dono divino antecellerent. Se quidem dignitatem equestrem, nobilitatem, aliosque honorum titulos conferre posse, doctos vero à solo DEO creari. Cumque praestantissimum illum jureconsultum D. GEORGIVM FISCELLINVM Equestri Ordinis insignibus donasset, & ille Basileæ in celebri Ordinum conventu animi dubius hæreret, utrum Equitibus vel Iureconsultis sese conjungeret, tandemque ad Equites velut honorificentiores concederet: *Stulte agis*, inquit Imper., *quod literis militiam praefers. Nam ego mille Equites uno die creavi; Doctorem vero unum mille annis non fecerim.* Germani plurimum tribuunt generis nobilitati: at vir prudens intellexit, in eruditis esse quiddam stemmate praestantius. Illi habent ædium parietes clypeis & imaginibus depictos, hi animum optimis disciplinis exornatum. Porro, ut natura animus praestantior est corpore, ita ornamenta ingenii lon-

ge pulchriora sunt externæ nobilitatis insignibus. Qui nihil aliud habet, quam majorum imagines, opinione nobilis est verius, quam re. At qui virtute est praeditus, unde manat etiam illa vulgaris nobilitas, germanam ac nativam habet nobilitatem. *Erasmus Apophth. Aen. Sylvius lib. 4. de rebus Alphonfi. Dubravins lib. 25. Histor. Bohem. pag. 209.*

V1. Sigismundus Imper. fuit contemptor divitiarum. Cum enim aliquando ex Hungaria 40000 aureorum ei allata essent, eaque læto animo accepisset, in cubiculum veniens, (ubi in thalamo regio thesaurus iste reconditus fuit) dum cogitat, in quemnam usum pecuniam eam convertat, somnus eum destituit. Tum ille excitatis cubiculariis: *Ite* (inquit) *ocius*, Consiliarios, Ducesque omnes militum huc accersite. Vocati Proceres media nocte trepidi, (timebant enim, ne quid adversi accidisset) Imperatorem celeriter adeunt, & quæ causa sit tam repentinæ vocationis, inquirunt. Videte (inquit) carnifices meos (loculos aurum continentes demonstrans) qui mihi somnum eripiunt: accipite eos, & inter vos dividite. Liberatus ab hac pecuniæ cura, Nunc recessit à me, inquit, tortor ille, qui me flagellavit: melius deinde quiescam. *Aen. Sylvius lib. 4. Comment. in res gestas Alphonfi.*

II. ACTA SAGATA.

Sigismundus pace bonus Princeps, sed in præliis fere infelix fuit. Antequam enim ad Imperialem dignitatem euectus est, infeliciter pugnavit contra Turcas & Hungaros: in Imperio longa & difficilia bella gessit contra Hussitas; sed quia fidem *Iohanni Husso* datam (ut infra suo loco dicemus) fregit, ne semel quidem victoriam reportavit. Quia autem bella ante Imperium gesta notatu digna, ea breviter subjiciemus.

I. Bellum Turcicum.

1. *Bajazetes* Rex Turcicus habebat *Emanuellem Palaologum*, Imperatorem Constantinopolitanum, pro suo quasi servo: nisi omnia daret & faceret, quæ vellet, statim hostis ipsius fiebat, & urbem obsidebat. *Sigismundus* ergo multis obtestationibus accitus à *Palaologo* adversus *Bajazetem*, validas copias ex suis regnis (Hungaria & Bohemia) finitimisque Germanis contraxit, quibus cum *Iohannes, Philippi Audacis* Burgundi filius, *Caroli VI* patrueilis impulsu, junxisset lectissimas equitum cataphractorum turmas, quas multi præstantes viri ex proceribus Suevicis, Bavaricis & Austriacis auxerunt & ornarunt, in Thraciam profecti sunt, perveneruntque Nicopolin, Myfiæ urbem. *Bajazetes*, audito eorum adventu, obsidione Constantinopolis soluta, ipsis obviam proficiscitur, cum ingenti exercitu, (qui constabat è 60000 equitum, ducentis vero & 40 millibus peditum; cum *Ludovicus* tantum haberet circiter 20000 equitum, & 60 millia peditum.) Ibi *Iohannes* Burgundus sumit sibi regendam primam aciem, invito *Sigismundo*; qui eam dederat Walachix principi. Turcæ igitur in prima acie simulant fugam, quos Burgundus cupide insequitur. Sed Turcæ palos fixerant post rubetum quoddam, quicerni non poterant à nostris. Cum ergo nostri eo pervenissent, nec pergere possent, & à sequentibus urgerentur, trucidantur à Turcis. *Iohannes* Burgundus inter primos cum multis nobilibus. Cui projecta ad pedes & salutem suppliciter deprecanti, respondit *Bajazetes*: Se vitam eiliberter concessurum, ob id, quod juvenis & regio sanguine editus esset: sed reliquos captivos ad unum omnes, præter quinque proceres, carceris comites, in conspectu ipsius trucidavit. *Sigismundus*, parva navicula Constantinopolin delatus, incidit in classem Venetam, qua reductus in Italiam se recepit. Accidit clades A. C. 1396, die 28 Septembris, vespere Michaelis. Ex Christianis viginti millia, ex Turcis sexaginta millia occisa fuisse traduntur. *Annal. Turc. & alii.*

11. *Sigismundus* hac clade accepta, relictis exercitu iterum Turcis arma intulit; sed iterati conatus non fuerunt prosperiores prioribus. Etsi enim devictus captusque à *Tamerlane* Rege Scytharum *Bajazetes*, (sicuti in *Venceslai* historia diximus) summas attulit occasiones ad res gerendas bene feliciterque, adversus attritas ac laceratas Turcarum in Europa vires, & ad gentem barbaram nominique Christiano infestissimam radicitus exscindendam; & *Sigismundus*, ne occasionibus prope cælo dimissis defuisse sua ignavia videretur, permonuit Ungaros & Bohemos, ne studio tuendæ religionis ac libertatis, pia ac necessaria arma induere recusarent: tamen *Celebino Bajazetis* filio, qui è prælio elapsus, transmissis ad Sestum & Abydum Helle-sponto, opera nautarum pecunia corruptorum, in Europam cum aliquibus fractarum copiarum reliquiis evaserat, iisque utcumque relictis, jamdiu Triballos, Bulgaros & Macedonas afflixerat; huic ergo cum serius occurrisset, non clementiore fortuna cum eo, quam antea cum patre dimicavit. Magna enim clade anno Christi 1409 à Turcis affectus ad Columbadium, Servianorum opidum, Triballis vicinum, juxta Senderoviam ad ripas Danubii, ipse ultra Danubium vix salvus evasit. *Chronicon Carion. Cuspin. Cosmograph. Ministeri fol. 1067. Paulus Iovius.*

II. Bellum Hungaricum.

Ludovicus Rex Ungaria *Sigismundum* adhuc puerum admodum in filium adoptavit, promissis ei filix nuptiis & regno in dotem. Sed decessit *Ludovicus*, priusquam annos pubertatis *Sigismundus* attigisset. Quod autem vidua *Ludovici* à mariti morte diutius imperaret subditis: Proceres inita conspiratione, evocarunt ex Apulia ad regnum *Carolus Dyrrachianum*. Hunc magno applausu ac studio ab Hungaris exceptum, vidua *Ludovici* interim veneno curavit, genero futuro regnum ut traderet sine certamine. Sed necem *Caroli* ultus *Iohannes Horvatus Banus*, reginam in aquam demersam suffocavit. Hujus facinoris fama cum percrebuisset, *Sigismundus*, qui annum jam agebat vicesimum, Hungariam, ne regnum amitteret, cum exercitu ingressus, anno Christi 1387, susceptisque insignibus & ornamentis regis, ac nuptiis celebratis, *Horvatum*, qui reginam occiderat, bello persecutus est, & tandem in Bohemia deprehensum, per cruciatum, cum aliis triginta duobus Baronibus, qui cum illo de abrogando sponsæ suæ regno consenserant, occidit. Hac severitate irritati Hungari *Sigismundum* captum custodiendum tradiderunt forminæ viduæ, anno Christi 1401, (cujus maritum

ritum è nobili familia Garenorum inter factiosos supplicio affecerat) ut servaretur, donec Ordines regni de ejus supplicio statuerent. Sed *Sigismundus* ex ea custodia liberatus divinitus, cum promissis amplissimis iratum viduæ animum placasset. Elapsus igitur in Germaniam properavit, ibique collectis copiis, insequenti tempore, Hungariam recuperavit: qua recepta, præliis firmata, authorem captivitatis *Stephanum Vairvodam* securi percussit. Exemplo territi reliqui quieverunt. *Chronic. Carionis. Dubrav. Mechor. Æneas Sylvius.*

III. Bellum Hussiticum.

In Imperio bella gessit *Sigismundus* cum Bohemis, sed infelici successu, violati jurisjurandi pœnas luens. Circa hoc bellum autem tria sunt notanda: 1. *Ortus.* 2. *Progressus.* 3. *Egressus.*

I. ORTVS.

Origo hujus belli fuit *injusta* JOHANNIS HUSSII & HIERONYMI PRAGENSIS *damnatio.* *Johannes Hussus* Bohemus, acerrime in Romani Pontificis & sacrificulorum tyrannidem & fornicationem, tam spiritualementem, quam carnalem, invehens, impudentiamque & vanitatem atque imposturam Pontificiorum demonstrans, studuit populum, liberatum à tyrannide superstitionum, revocare ad fontes sacros, & normam fidei verioris ac sanioris traditam in scriptis Prophetis & Apostolicis. Ad Concilium itaque Constantiense, dato salvo conductu, una cum *Hieronymo Pragensi* citatur: ubi variis oneratus calumniis, violata fide publica, qua ab Imperatore præmunitus accesserat, ad rogum una cum *Hieronymo* condemnatur. Injusto *Hussi* supplicio, illi, qui ipsi addicti fuere, inflammati, omnes sacrificulorum ac monachorum ordines, horumque patronos ac defensores, A. C. 1417, ferro primum invaserunt, comprehensos raptarunt ad supplicia, fugientes in exilia pepulere, monasteria igni tradiderunt, è templis & statuas ejecerunt, & idololatrias exturbarunt, quas reprehenderat *Hussus*. Cum vero à Magistratu prohiberentur, furentes petiere prætorium. Inde Senatores 11 elapsi sunt fuga, septem & cum his Judex urbis Pragæ, atque alii nonnulli cives, raptim intercepti, ex altissimis fenestris præcipitati, lanceis irati populi sunt excepti. Porro IOHANNES Trosnoviensis, qui & ZISC A, h. e. Cæcus appellatus, quod fortiter olim pugnans oculum amiserat, vir strenuus, & rei militaris peritus, nobili loco ortus, & in aula regia educatus, post mortem Regis *Wenceslai*, fratris *Sigismundi* Dux ab *Hussitis* ele-

ctus anno C. 1419, collectis *Hussitarum* copiis, in Ecclesias reliquas impetum fecit, simulacra sanctorum & imagines confregit, monachos, utpote inutiles populo, sicuti assererat, & veluti sues in hara saginatos, alio migrare jussit. Etli autem aliquoties inter se iusta acie utrique confluxerunt; *Hussita* tamen, *Zisca* Duce, semper victoriam reportarunt.

II. PROGRESSVS.

Infelices Sigismundi cum Hussitis congressus. Ingravescens indies magis magisque motibus Bohemicis, urgentibusque Pontificiis, quorum partes laborabant, *Sigismundus* Imp., ut has turbas componeret, iter Bohemiam versus suscepit, primumque A. C. 1419, ad festum nativitatis Dominicæ, Brunnam Moraviæ oppidum periiit. Ibi Pragensibus veniam petentibus ea lege pepercit, ut catenas & repagula tota ex urbe deponerent, suosque Magistratus acciperent. Paruit attonita civitas, cum primores regni, elevatis in cælum manibus, adventum novi regis gratulabundi exposcerent: ejusque Rectores sine controversia reliquæ urbes admitterent. Nec dubium videbatur, quin ex tota Bohemia turba *Hussitarum* excessisset, si ex Brunna *Sigismundus* recta via se Pragam contulisset. Sed divertit ille, ut fortasse fati sui erat, Vratislaviamque Silesiæ Metropolin accessit. Quo in loco populus urbanus non diu ante, Senatum, à *Wenceslao* fratre suo constitutum, per seditionem è turri præcipitatum obtruncaverat, totumque dominatum rapuerat: cujus seditionis authores securi percussit *Sigismundus*, civesque distractos in pristinam concordiam reduxit. Quod ubi Pragæ renunciatum est, diffusi de venia cives, exemplum Vratislavien- sium veriti, manifesto desciverunt, & allecto præmiis Cenhone, qui arci Pragensi præerat, in totum regnum literas dedere, ne quispiam *Sigismundo* aditum præberet, qui Dalmaticæ linguæ hostis esset, nec cura alia teneretur, quam regni perdendi: qui antequam Prutenorum civitatem Ordini jure pignoris obligasset, Brandenburgenses à corona Bohemica alienasset, *Johannem* ac *Hieronymum* in Constantiensi Concilio cremari non solum permisisset, verum etiam procurasset; dogmata quæ ipsi sequerentur, totis conatibus impugnaret. Hinc *Hussita* vires nacti; & ZISC A Ducem *Sigismundi* *Nicolaum*, qui mille equites habuit, vicit: in quo prælio singulari strategemate usus est, cum ab adversariis pene oppressus esset. Dimicandum ei erat cum equitibus, ipse vero pedestres copias habebat. Allicit igitur hostem in loca aspera, rubis sentibusque plena, ubi non nisi pedestre prælium poterat

iniri. Ideo hostes etiam, cum propter loci iniquitatem in equis pugnare non possent, ex illis descenderunt. Sed *Zisca* iussit mulieres, quæ de more exercitum sequebantur, pepla inter hostes projicere: quibus equites per calcaria ita implicabantur, ut prius extinguerentur, quam pedes expedire valerent. Inde *Sigismundus* oppidum *THABOR* à *Zisca* paulo ante exstructum obsedit; sed & inde repulsus est. Quare cum Pragam occupare non posset, arcem ingressus est: regiam illic coronam accepit de *Conradi* Archiepiscopi manu A.C. 1420, die 30 Iulii, & adversitate fortunæ territus Bohemia excessit.

II. Anno C. 1421 *FRIDERICVS & WILHELMVS* Marchiones Misniæ validum exercitum in Bohemiam duxerunt, & congressione facta ante Brixiam 2000 Hussitarum interfecerunt, cum vix quinquaginta ex suis caderent: qua victoria ingentem gratiam apud *Sigismundum* inierunt. Nihilominus tamen *Zisca* perrexit, & in obsidione oppidi *RAB* alterum quoque oculum, quo uno cæli lumen videbat, sagitta ictus amisit. Inde Pragam ad Medicos vectus, quamvis ex vulnere curatus vitam retinuit, lucem tamen haudquaquam recuperavit. Nec propterea castrensem laborem, aut rei militaris curam dimisit: sed cæcus etiam multas victorias obtinuit.

Interea *Martinus V* Pontifex, per Cardinalem Vintoniensem Anglum, totam in Bohemos incenderat & concitabat Germaniam, confectumque fuit, ut tripartito exercitu Bohemia peteretur: quorum unum ex Saxonibus conflatum ducebat Dux Saxonie Elector; alterum ex Franconibus Marchio Brandeburgensis; tertium ex Rhenanis, Bavaris & Suevis, Archiepiscopus Trevirensis *Otto*. Ingressi sunt Bohemiam tribus itineribus: at ubi sylvam penetrassent, vires conjunxerunt omnes, numero 200000, & *Sax* oppidum obsederunt; ubi inopinato seu Panico terrore perculsi, nondum viso hoste diffugerunt. *Pipo Florentinus*, qui equites in eam expeditionem 15000 ex Hungaria duxerat, per glaciem iter habuit: quæ multitudinis pondere dissoluta, multos mortales in profundum rapuit. Machinis bellicis impedimentisque omnibus potiti Bohemi, divitem exercitum reduxere. Inde *Sigismundus* cum omnia ex sententia *Ziscæ* cedere conspicaretur, gubernationem totius regni, & militiæ præfecturam, cum ingenti vi auri, ei obtulit, si in verba sua jurare adigeret civitates. Sed *Ziscam* conventa impleturum pestis exstinxit circa annum Christi 1424. Ferunt illum moriturum iussisse cadaveri suo pellem detrahi, & ex ea tympanum fieri: fugituros enim hostes, quam pri-

mum tympanum illud sonaret. Eo mortuo, divisi *Hussita*, quidam orphanos se ob amissum Ducem dixere: alii *Procopium* assumere ductorem. Sileciam, Moraviamque assidue populabantur. Retium Austriæ captum diripere. Nemo impetum eorum sustinebat.

III. A. C. 1428 Electores imperii cum magno exercitu, quem satis validum ad frangendum hostes putabant, iterum Bohemiam ingressi sunt, & oppidum Mies obsederunt: sed cum audirent *Hvssitas* cum exercitu advenire, obsidionem solvendam censuerunt; quod dum fecere, & ab urbe recessere, Germani reliqui putarunt eos fugere: ideo & ipsi fugam capefferunt, & ita apparatus iste ingens in fumum abiit. Ceciderunt insuper ad 10000 Germanorum, & castra omni opulentia referta hosti prædanda reliquerunt.

IV. Nihil tamen remisit Pontifex de cruentis consiliis, etsi his reluctari fata experiretur; sed misit *Julianum* Cardinalem in Germaniam, qui Principes instigaret ad bellum; quod & fecit strenue. Constat congregata fuisse præter peditatum validissimum supra quadraginta millia equitum. Ingressi Bohemiam anno C. 1431, eam crudeliter vastarunt. Sed orto vano rumore de magno exercitu Bohemorum, mentes hominum quasi Panicus terror invasit, totisque castris trepidatum est; & priusquam hostis ullus in conspectum daretur, foedissima fuga cœpta est, relictis duodecim millibus fere curruum, commeatu & instrumentis bellicis refertorum: perierunt insuper in isto tumultu ad undecim millia armatorum. Ex hisce igitur patet, dubiumque non est, pro pio grege amplexo sinceram doctrinam Filii Dei, pugnasse sanctos Angelos, qui hostes conterritos palantesque ac trepidantes sola consternatione animorum tota exegerunt Bohemia.

III. EGRESSVS.

Pacificatio. Bohemi, bellorum pertæsi, tandem A. C. 1436 ad *Sigismundum* legationem miserunt, eique regnum Bohemicum tradere promiserunt, si sibi Eucharistia in utraque specie concedatur, & excommunicatione solvantur. Vtrumque promisit ipsis *Sigismundus*, & Pragæ summis honoribus exceptus, ibique coronatus est die 24 Augusti. Et dum postea sententiam mutare, & monachos reducere cœpit *Sigismundus*, *Rochezana* Archiepiscopo Pragensi, & sociis denuo bilem accendit: sed majores turbas morte interrupit. *Æneas Sylvius. Chronic. Spangenh. Crantz. Chronic. Sebast. Francken. Baptist. Fulgos. lib. 3. Fabr. Dubrab.*

III. ACTA ECCLESIASTICA.

1. *Sigismundus* Imperator, quamprimum imperium iniisset, curam omnem cogitationemque intendit in eos tumultus sedandos, quibus orbem Christianum perturbaret, & jam annos aliquot concusserat schisma Ecclesiæ Romanæ. Tres enim Pontifices elegerant Cardinales in contraria studia divisi, *Iohannem XXIII* Romæ, *Gregorium XII* *Arimini* apud *Malatestas*, & *Benedictum XIII* in Hispaniis.

Hi digladiabantur mutuis condemnationibus & execrationibus, & diversarum gentium studiis. Dimicabant autem non de gloria Filii Dei, aut emendatione corruptæ doctrinæ, ac depravatorum morum: sed de principatu, magnoque novorum (ut inquit *Lucanus*) proventu scelerum quærebant, uter imperaret urbi. *Gregorius Arimini*, *Benedictus Avenione*, *Iohannes Bononia* agebat.

Hæc igitur mala, cum rectius Synodo quam armis tolli posse cerneret *Sigismundus*, percursum Italia, Hispania, Gallia, & Anglia, inexpectata celeritate & admirabili laborum difficillimorum tolerantia perfecit, ut Regum consensu Synodus cogeretur. Convenerunt igitur Prælati & Principes atque Magnates magno numero *Constantia*, urbe Germaniæ ad Acronium lacum sita, anno Christi 1414. Præter Imperatorem adfuere multorum Regum Legati, tres Electores Imperii, *Ludovicus Palatinus*, *Rudolphus Saxo*, *Fridericus Brandenburgicus*: cæterorum vero Principum ingens numerus: Patriarchæ tres, *Aquileiensis*, *Antiochenus*, *Constantinopolitanus*: Cardinales 28, Episcopi 155, Theologi & Iurisperiti complures. Imperator, ut omnia ordine gererentur, totum Concilium distribuit in quinque nationes, in Italos, Gallos, Anglos, Hispanos, & Germanos: quæ singulæ elegerunt suum Prælatus, qui negotia Concilii tractaret; id quod Papæ & Cardinalibus adeo displicuit, ut de deferendo Concilio cogitarent. Et Papa *Iohannes*, cum pontificatum deponere, quemadmodum ab eo postulabatur, nollet, vim metuit: quare egit cum *Friderico Austriaco*, ut se ex Concilio subducere velit; id quod factum A. Christi 1415, die 20 Martii. Sed Imperator, confluentibus subito copiis, coëgit *Fridericum* semet & Papam sistere. Retractus è fuga *Iohannes*, cum non haberet, quod testibus opponeret, in carcerem traditur, & convictus gravissimorum scelerum, (quæ adscribere, cum plura sint quam L. V, operosum foret) abrogato ei de Concilii sententia Pontificatu, ad *Ludovicum Baviariæ Ducem* mittitur; apud quem fuit per quadriennium in custodia, custodien-

tibus Germanis, ut commercium sermonis abesset: tandem se redimere triginta millibus ducatorum coactus est.

GREGORIUS, ne idem sibi accideret, *Carolus Malatestam* misit, cum liberis mandatis, ut ei facultas, jusque cedendi Pontificatu daretur. Is insignia Pontificis indutus, in augustissima sella consedit, ac velut *Gregorii* personam gerens, depositis insignibus, relictaque sella, se abire Pontificatu effatus est. *Gregorio* jus pilei redditum, Legatione Piceni & principatu Cardinalium attributo. Sed non diu superfuit, dolore (ut aiunt) animi, propter subitam abrogationem, (nam in mora spem posuerat) absumtus. Sublatis duobus Pontificibus, restabat tertius *Benedictus*, qui & *Petrus de Luna* dictus, animi perversior. Quare *Sigismundus* cum totius Concilii legatis ad Franciæ & Angliæ Reges ivit, hortatus, ut in abdicatione *Benedicti* suam sequerentur sententiam. *Perpenniani* cum *Benedicto* & *Arragonum* rege *Ferdinando* in colloquium venit. Nihil impetratum à *Benedicto*: quapropter fedus iniit Imperator cum *Ferdinando*, de uno Pontifice simul habendo; & *Benedictus* etiam à *Ferdinando* publice Pontificatu indignus pronunciatur. Inde, cum Imperator *Constantiam* rediisset, *Benedictus* publice citatus ad Concilium, cum non compareret, ut pertinax hæresiarcha, perjuris, & inobediens Ecclesiæ Dei, publico decreto, & voce, Papali dignitate dejectus & excommunicatus est. Atque ita tres Papæ in hoc Concilio depositi sunt, & caruit Ecclesia capite visibili, Pontifice Romano, quadriennio; ut scribit *Platina*.

Pendente sic lite Pontificia, causa fidei adducta est in quæstionem. *Sigismundus* Imp. ad Concilium vocavit *Iohannem Hussum*, & missis literis mense Octobri, anno Salutis 1414, publica fide cavuit. Itaque comitatus nonnullis ex nobilitate, qui deducerent, *Constantiam* venit *Hussus* die Sabbathi post omnium Sanctorum 3 Novemb. Etsi autem nihil tam in optatis ei erat, quam ut à Concilio audiretur; tamen impetrare id minime potuit, sed ad Cardinales tantum ductus est, & ab armatis undique septus, tum contra datam fidem custodia traditus. Scripsit in carcere aliquot opuscula de decem præceptis, de caritate & cognitione Dei, de conjugio, de poenitentia, de Oratione Dominica, & Sacramento cœnæ sanctæ. Literas quoque ad amicos complures scripsit, quibus eos in doctrina confirmavit. *Sigismundus*, qui tum forte aberat, ubi comperit *M. Hussum* ita tractari, captivumque detineri, graviter tulit, rursusque *Constantiam* serecepit. Sed cum Pontifici dicerent, non esse fidem servandam hæreticis: non modo re-

mit offensioem, licet Bohemi frequenter intercederent, & fidem servari peterent; sed etiam primus omnium acerbè in eum pronunciavit. Quam ob causam successum & felicitatem ab eo postea abfuisse animadversum est. Tandem *Hussus* cum nollet à vera religione recedere, mense Iulio sequentis anni illum nondum auditum nec hæreseos convictum, tanquam hæreticum & seditiosum Synodus damnavit, libros etiam ab eo scriptos iussit comburi. Ille vero damnatus, nullum consternati aut abjecti animi documentum dedit, sed ante omnia pro hostibus suis oravit. Sententiam damnatoriam Episcopus Concordiensis iussu Concilii de suggestu legit: quam lectionem *Hussus* interlocutionibus sæpius interrompebat, seque in multis contra falsas accusationes & fictas rationes defendebat. Post hæc veste sacerdotali indutus, iterum ea spoliatus est; ut privatus omni potestate sacra videretur. Eodem modo *Magisterii* & *Baccalaureatus* in Theologia gradu exutus est, & corona papyracea satis longa capiti ejus imposita, in qua tres Diaboli, horrenda figura picti, & literis magnis vox *HÆRESIARCHA* inscripta erat. Postea carnifici traditus, qui eum vinctum, præeuntibus & sequentibus duobus lictoribus, & plus quam 2000 armatis comitantibus, ad supplicii locum (qui erat amplius satis in prato inter urbem & arcem) deduxit. Quo cum *Hussus* pervenisset, voce contenta precatus est: *O Domine Iesu Christe*, hoc supplicium libenter sufferam propter sanctum tuum Evangelium, & propter prædicationem verbi tui. Tu vero veniam da omnibus hostibus meis. Id ex animo te precor. Deinde circumductus a carnifice circumstantes rogabat, ut ne erroris ullius causa ipsum esse captum crederent. Ad rogam deductus, ter cecidit in genua, alta voce clamans: *O Domine, in manus tuas commendo spiritum meum. Tu redemisti me.* Psalm. 31. v. 6. Postea catena caput palo alligatum: rogo jam incenso, magna voce exclamavit: *O Christe fili Dei viventis, qui passus es pro nobis, miserere mei.* Tum Symbolum Nicenum cecinit, & flamma fumoque cito extinctus est. Cum autem cor adhuc integrum sub intestinis latere animadverterent; carnifices illud ex flamma eripuerunt, fustibusque miserandum in modum percussum, perticæ imposuerunt, & postea igne concremarunt. Paulo ante mortem Spiritu Prophetico dixit: *Hodie auferem uritis*, (*Huss* enim lingua Bohemica significat anserem) sed post centum annos ex meis cineribus nascetur *cygnus*, quem non poteritis affare. Ad quod vaticinium ipse *Lutherus* Tom. 6. *Witteb. p. 169. tom. 5. Ien. Germ. f. 321.* respicit, scribens: *Der seltige Joannes Hus hat von mir*

geweißaget/ da er auß dem gefängniß in Böhmerland schrieb: Sie werden jetzt eine Gans braten/ aber über hundert Jahren werden sie einen Schwan singen hören/ den sollen sie leiden: da solt auch bey bleiben/ ob Gott will. Post *Iohannem Hussum* simili supplicio vitam finit ipsius auditor atque discipulus *Hieronymus Pragensis*, Hussitæ doctrinæ propagator fidelis. Hic fide publica ad Concilium Constantiense evocatus in fundo turris fœtidæ atque obscuræ trecentis quadraginta diebus habitus est, ubi ne videndi quidem facultas erat. Eo temporis spatio tot Ecclesiasticos Doctores in sententiam suam pertraxit, quasi summo in orio interim studiis operam dedisset. Crematus est die Sabbathi post festum Ascensionis Domini, id est, 30 Maii A. C. 1416. Cum lictor ignem post tergum injicere vellet; Huc, inquit, accede, & in conspectu accende ignem; *Si enim illum timuisssem, nunquam ad hunc locum, quem effugiendi facultas erat, accessissem.* Cecinit Symbolum, & Davidicum illud: *Circumdederunt me viri mendaces.* Alligatus palo, devotis suspiriis ingemuit: *Salve festa dies, toto venerabilis orbe.* Absoluta ad populum admonitione pia, & recitata causa mortis, rogo incensus est; quod observans, exclamavit: *In manus tuas Domine commendo spiritum meum.* Tandem usque ad extremum vitæ halitum gemitibus & suspiriis *DEVM* adorans, Christo, quem confessus erat, animam reddidit. Cum jam rogo esset imponendus, hæ quoque voces ex eo sunt auditæ: *Post centum annos respondebitis DEO, & mihi;* referente Poggio supplicii spectatore, in Epistola ad Leonem Aretinum: quæ verba Bohemi postea in moneta quadam ad effigiem *Iohannis Husi* procudi & imprimi curarunt. Vaticinii fidem comprobavit eventus. Intercesserunt enim inter finem Synodi Constantiensis (finitæ anno 1418, circa mensem Maium) & initia disputationum *Martini Lutheri* anni centum.

De utriusque supplicio *Æneas Sylvius* in hunc modum scribit: *Iohannes*, inquit, combustus est prior: *Hieronymus* postea in vinculis habitus, cum resipiscere nollet, pari supplicio affectus. Pertulerunt animo constanti & excelsò necem, & quasi ad convivium invitati ad incendium properarunt: nullam emittentes vocem, quæ miseri animi posset facere indicium. Vbi ardere cœperunt, hymnum cecinere, cujus initium: *Ave vivens hostia, veritas, & vita, &c.* cujus sonitum vix flamma & fragor ignis intercipere potuit. Nemo Philosophorum tam forti animo mortem pertulisse traditur. Cineres exultorum, ne raperentur à Bohemis, in lacum projecti. Sed Bohemi terram, super qua combusti sunt, effoderunt, eamque in patriam secum asportarunt, tanquam

quam rem sacram, utrumque in martyrum numerum retulerunt, memoriaque illorum tunc consecrata quotannis celebratur. *Hæc ille.*

Causæ condemnationis *Iohannis Hussi*, & *Hieronymi*, his fere capitibus duobus continentur, ut articuli ostendunt; *Quod* Pontifici, Cardinalibus, Episcopis & toti colluviei sacrificulorum ac monachorum detraxerint ecclesiæ titulum & auctoritatem: quod derogarint iisdem potestatem omnem, quam sibi in Ecclesia Christi arrogat, prætextu auctoritatis divinæ, in abolendis, mutandis, condendis articulis fidei, ritibus, ceremoniis, legibus ecclesiasticis: quod ademerint iisdem omnem politicam potestatem, opes, splendorem, potentiam Monarchis parem. *Deinde*, quod reddendum populo censuerint sacramentum integrum ex instituto Christi: quod commentum transubstantiationis repudiarint: quod nonnulla alia requisiverint congrua Prophetis & Apostolicis scriptis, & testimoniis catholicæ ecclesiæ Christi purioris, ac salutaria piis conscientis, sed dissona decretis & legibus Romanæ curiæ, & huic adversa & perniciofa. *Chron. Carion.*

D. Lutherus Iohannem Hussum, ut virum *DEI* magnum, ingenti spiritu, excellentibus dotibus ornatum, prædicans: Si, inquit, hæreticus is censendus est, qui adversus tot immanissimorum leonum & urforum fremitum, & sævitiam, Christum Redemptorem suum confitetur, imo animo magno & triumphante, in ipsius mortis angustiis, Christum *DEI* Filium, pro nobis passum, invocare potest, Si, inquam, is hæreticus est, nemo salvus fuerit. Christus autem *Matth. 10. v. 32.* ait: Omnis, qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & Ego illum coram Patre meo, qui est in cælis. Papa multos in Sanctorum catalogum refert, qui forte in ima detrusi sunt tartara; *Iohannem Hussum* damnatum Satanæ tradidit, quem cæli beatum esse incolam nemo dubitaverit, nisi qui Christum veracem esse negaverit. Absit, ô Papa, metibi Sanctum iudicari, te Satanæ sanctum esse facile patior.

Exstant *Iohannis Hussi* Epistolæ doctrina & consolatione plenissimæ, quas è custodia sua scripsit: ex illis ultimam ad Bohemos scriptam, ex qua tanti Viri constantia conspici potest, hic subnectere operæ precium visum est.

Epistola quarta, à *Iohanne Hussu* Constantiæ in carcere ad Bohemos scripta.

DEVS vobiscum! Multæ causæ, carissimi, & in *DEO* dilecti amici, in eam me opinionem adduxerant, ut literas quas proxime ad vos dedi, postre-

mas esse putarem, propter instantem meam mortem. Nunc autem cognita ejus dilatione, ducens loco oblectationis, quod liceat mihi vobiscum per literas colloqui, iterum vobis scribo, ut sic saltem meam erga vos ostenderem gratitudinem. Quod autem ad mortem attinet, *DEVS* novit, cur differat & meam, & mei carissimi fratris, Magistri *Hieronymi*, quem spero sancte & sine culpa moriturum; scioque, nunc etiam magis strenue eum agere & pati, quam me miserum peccatorem. Concessit nobis *DEVS* longum tempus, ut melius peccata nostra nobis in memoriam reduceremus, & ageremus fortiori animo pœnitentiam. Concessit nobis tempus, ut longa & magna tentatio deleteret gravia peccata, & afferret consolationem. Concessit nobis tempus, in quo recoleremus nostri Regis Domini *DEI Iesu Christi* misericordis horrenda opprobria, & pensitarem crudellem mortem, sicque æquiore animo mala perferremus: præterea, ut in memoria teneremus, non dari immediate gaudia vitæ futuræ, post gaudia hujus mundi. Sed quod per multas tribulationes Sancti intraverunt in regnum cœlestē. Quidam enim eorum sunt frustatim concisi, quidam terebrati; alii cocti, nonnulli assati; alii vivi excoriati, vivi terra obruti, lapidati, cruci affixi, triti inter molares lapides, huc & illuc tracti usque ad necem, in aquis submersi, combusti, laqueo suffocati, particulatim discerpti, & ante mortem probris affecti, macerati in carceribus & vinculis. Et quis potest omnia omnium Sanctorum tormenta ac supplicia describere, quæ sub veteri & novo Testamento propter veritatem *DEI* pertulerunt, præcipue qui Sacerdotum malitiam exprobraverunt, & contra illam sunt concionati? Mirumque erit, si quis etiam nunc impune feret, fortiter resistendo perveritati, præsertim Sacerdotum, quæ non patitur reprehensionem. Et gaudeo, quod jam libros meos coacti sint legere, in quibus malitia eorum utcumque depicta est. Scioque, quod eos perlegerint accuratius, quam sacrum Euangelium, volentes invenire errores. Data die Jovis, ante vigiliam Divi Petri. *Amen.*

Vt jam ad Concilium Constantiense redeamus, in eo quoque doctrina *Wiclefi*, (qui A. C. 1387, propter professionem doctrinæ in exilium missus, in Anglia diem suum obierat 31 Decembris) Præceptoris *Iohannis Hussi*, fuit damnata, & factum decretum, ut illius corpus exhumatum publice in Anglia cremaretur; quod factum A. C. 1428 ab obitu ejus anno 41. Præterea ausa fuit hæc Synodus horribili furore, & temeritate irreligiosa, institutionem Cœnæ Dominicæ sacrosanctam evertere, Sessione 13, ubi sic definivit: *Licet Christus venerabile Sacramentum sub utraque specie instituerit, & Ecclesia*

ita longo tempore observavit: tamen hoc non obstante, alterius tantummodo speciei usus placet pro Laicis. Haftenus verba Concilii. Vnde non injuria *Lutherus* Concilium Constantiense vocavit OBSTANTIENSE.

Sancitum porro, ne servetur fides hæreticis aut suspectis de hæresi, licet fide publica Imperatoris ad Synodum venerint, cognitionis causa. Postremo, cum jam cathedra Papalis Romæ quadriennium vacasset, actum de electione Pontificis, & ex quavis natione senii, atque ita triginta numero, cum Cardinalibus, undecimo Novembris A. C. 1417, elegerunt *Ottonem de Columna* Cardinalem, qui, quod electio in Martini celebritate facta fuisset, voluit se nominari MARTINUM V. Priusquam vero eligeretur, decretum est à Synodo, sessione 40, ut futurus Pontifex, cum sacro Concilio, vel deputandis, per singulas nationes reformaret Ecclesiam, tam in capite, quam in membris, & Curiam Romanam secundum æquitatem & bonum regimen ecclesiæ. Verum ubi Pontifex creatus esset, & solio impositus, non habita est ulla amplius ratio reformationis promissæ. At diligentissime interim instruxit *Martinus* inquisitores, quomodo Evangelicæ doctrinæ cupidos (quos hæreticos & Hussitas appellant vulgo) divexare ac persequi, adque Romanæ sedis obedientiam reducere posset. Inde Papa invito *Sigismundo* Constantia discessit, quapropter Concilium finitum A. C. 1418 die 22 Aprilis. *Platina. Aeneas Sylv. Chron. Carion. Chron. Belgic. P. Æmyl.*

11. In Concilio Constantiensi, Sessione 39, constitutum, ut ab hujus exitu anno quinto aliud, & iterum aliud post exactos inde annos septem, & deinceps quolibet decennio generale concilium congregaretur. Ex hac igitur constitutione Papiensis Synodus convocata A. C. 1422: sed cum nemo fere ibi adesset, & pestis insuper ingrueret, Senas inde fuit translata. Hanc cum dissolvisset Papa *Martinus V* metu *Alphonfi* regis Arragonum, qui odio Martini *Petrum Lunensem* pontificatu Constantiæ abdicatum restituere conabatur, Basileam futuræ post septennium Synodo designavit, & *Iulianum S. Angeli* Diac. Cardinalem legatum misit in Germaniam, qui Concilium cogeret.

Secuta est igitur Basileënsis Synodus anno 1431. Initia die 7 Decembris, *Eugenii IV.* Pontificatus (qui Martino V successit) anno primo. Huic Concilio Imperator ipse interfuit, eoque Bohemos, oblato omnibus & à se & Concilio salvo conductu, invitavit. Bohemi igitur legatos suos *Vilhelmum Costam*, *Procopium*, & *Iohannem Rochezanam* inter trecentos equites Basileam miserunt, qui ratio-

nem fidei suæ redderent. Disputatum est in Synodo fere 50 diebus, nec aliud Hussitis quam communio sub utraque specie sub certis conditionibus permissa est. *Sigismundus* Imperator postea ipse, & *Philibertus* Constantiensis Episcopus legatus Concilii Basileënsis in Latina, Germanica, Bohemica & Hungarica lingua publice promulgarunt, Bohemos communicantes sub duplici specie, panis scilicet & vini, esse legitimos & Germanicos Catholicæ Ecclesiæ filios. Hæc promulgatio ad perpetuum hujus rei monumentum tabulæ marmoreæ aureis literis inscripta est, in æde corporis Christi; ut habet *Historia Bohemica*.

Certatum præterea acerrime in Concilio Basileënsi de authoritate ac potestate Pontificia; tandemque decretum, Synodi authoritatem majorem esse quam Pontificum: posse Synodorum judiciis Pontifices à gubernaculis removeri: tribuenda esse suffragia non solis Episcopis, sed etiam cæteris doctis & piis. De quo articulo cum esset magna contentione disputatum; vicit tamen hæc sententia propter locum in Actis Apostolorum, ubi memorantur adhibiti in dijudicanda controversia de circumcisione, non soli Apostoli, sed etiam cæteri Seniores. *Act. 15*. Hos articulos, etsi leviores erant, tamen quod Papa *Eugenius IV* videret labefacturos esse Pontificum potentiam, & existimaret, nulla in re, quamvis levi, exemplum violandæ authoritatis pontificiæ concedendum esse, synodos enim paulatim plus libertatis sibi sumpturas esse; præcepit Synodum transferri Bononiam. Quod cum graviter ferrent *Sigismundus* Imper. & cæteri qui convenerant, citarentque *Eugenium* Basileam, & si non compareret, minitarentur ei diras atque execrationes, abdicationemque à pontificatu, teritus *Eugenius* confirmavit acta synodi. Non multo post tamen tempore, pœnitentia ductus, Basileënsis Concilium in frequenti Consistorio Ferrariam transfert. Prætexebat, Græcos, qui cum sibi locum delegissent, Alpes transire nolle, ergo Ferrariæ se velle cum Græcis agere, & ipsos in sinum matris ecclesiæ Romanæ recipere.

Inter hæc moritur *Sigismundus* Imperator, & in locum ejus eligitur *Albertus* Austriacus. A morte Imperatoris multum authoritatis Concilio Basileënsi decessit, paulatimque imminui cœpit. Nam, etsi, dum in vivis esset *Sigismundus*, acriter restiterunt patres Synodi Basileënsis conatibus *Eugenii*, & Græcos, si de consensu Ecclesiarum deliberari quid atque constitui vellent, Basileam ut accederent, hortati sunt; vicerunt tamen artificia *Eugenii*, *Sigismundo* mortuo; & Ferrariæ Anti-concilium celebratum A. C. 1438. Venit eo & Imperator Constantino-

tinopol. *Iohannes Palaologus*, cum Patriarcha Constantinopolitano, cum multis Episcopis, Abbatibus, & Prælatibus, ac universa pene totius Græciæ nobilitate: ut discordia, quæ inter Græcam & Latinam Ecclesiam erat, sedaretur, & in corpus unum utraque redigeretur. Disputatum fuit de controversis articulis, & processione Spiritus S., & de aliis, sessionesque habitæ sedecim, donec pestis ingrueret, & absque periculo nemo esse posset. Ferraria igitur omnes iverunt Florentiam: ubi Papa *Eugenius* Græcis persuasit, ut sententiam Romanæ ecclesiæ de processione Spiritus sancti amplecterentur, ut recepturos se in suas ecclesias usum panis azymi promitterent, ut fabellis de purgatorio assentirentur. Præterea consensu Græcorum facta sunt hæc decreta: 1. Ecclesiam Romanam habere principatum, Pontificemque Romanum esse Petri principis Apostolorum successorem, & verum Christi vicarium, & totius Ecclesiæ caput, & Christianorum omnium patrem atque doctorem: ipsique traditam esse à Christo plenam potestatem pascendi & gubernandi universam Ecclesiam. 2. Corpus Christi veraciter confici in azymo & fermentato pane, prout ferat Ecclesiæ Orientalis & Occidentalis consuetudo. 3. Animas in purgatorio levare Missarum sacrificiis, orationibus, eleemosynis, aliisque officiis pietatis, quæ à fidelibus pro aliis fidelibus fieri consueverint. Sed quæ Imperator Constantinopolitanus & Patriarcha coram approbaverant & amplexi erant, ea cæteræ Ecclesiæ Græciæ domi repudiaverunt, ac refutarunt tanta vehementia, ut, quotquot consensissent, iis negarint officia Christianæ sepulturæ. Nec multo post, nempe 1453, Mahumetes Turcarum Imperator Constantinopolin cepit, & vetustissimum Græciæ Imperium una cum Imperatore Constantino septimo Palæologi fratre obtulit atque exstinxit; à quo tempore REGES Turcici IMPERATORIS titulo uti cœperunt. *Eugenius* Papa Basileense Concilium multis artibus & vi aperta evertere studuit: verum illud se disturbari, & loco moveri passum non est; sed autoritate sua usum, *Eugenium* Pontificatu privavit, damnavitque tanquam contumacem, & præceptis Ecclesiæ universalis inobedientem, in aperta rebellionem persistentem, pacis & unitatis Ecclesiæ DEI perturbatorem notorium, universalem ecclesiæ scandalizatorem, insignem simoniacum, perjurum, incorrigibilem schismaticum, à fide devium, pertinacem hæreticum, dilapidatorem jurium & bonorum Ecclesiæ, inutilem & damnosum in administratione Romani Pon-

tificatus. Prohibuit præterea Synodus omnibus sub pœnis schismatis & hæresis obedire aut favere Pontifici notorio schismatico, perjuro & hæretico. Totidem enim verba leguntur in Sess. 34. in literis datis 7 Calend. Iulii, A. C. 1434. Pronunciavit denique Synodus, Omnes ejus constitutiones, & alia ejus instituta, prorsus irrita esse habenda. Post hanc condemnationem Synodus alium creavit Pontificem *AMADÆVM* Sabaudia Ducem, qui Eremitarum vitam cum aliis nobilibus ad Ripariam ducebat, & *FELICEM V* nuncuparunt. Hinc magnæ seditiones ortæ, cum Ecclesia trifariam divisa, aut *Felicem* aut *Eugenium* sequeretur, essentque qui *Neutrales* vocarentur, quod neutri obtemperarent. *Eugenius* adeo iratus fuit Arelateni Episcopo, qui author præcipuus fuerat sententiæ in *Eugenium*, ut 600 millia coronatorum promitteret ei, qui Arelatensem captivum adduceret. Tandem hoc schisma morte *Eugenii* diremtum ac sopitum est, cedente sponte sua Pontificatu *Felice V*. *Chronicon Carion. Chron. Belgic. Æneas Sylvius. Annal. Suev. Laonicus. Plat. Chalcond. Vrspergensis.*

CAPUT III.

DE EGRESSU.

Sigmundus Imperator è Concilio Basileensi in Hungariam se contulit, ubi aliquandiu commoratus. Postea Bohemiam repetivit, quæ aliquanto quietior erat, Bohemis sententia Synodi Basileensis nonnihil placatis, ac Dominum suum desiderantibus. Ibi cum sanatis utcumque vulneribus publicis impetrasset à proceribus, ut *Alberto* Austriaco genero, egregio Principi, & plerosque sui temporis præclarissimis generosæ indolis dotibus antecellentibus, successionem in regno se mortuo promitterent, Znoymam Moraviæ urbem ad filiam deferri voluit; seu ut in sinu & osculis atque complexibus filiæ, quam impense dilexit, moreretur, quæ ibi hærebat; seu quod diffideret genti Bohemicæ. In ea urbe tandem, extremo virium defectu ceu exsolutus, vitam finiit, A. C. 1437 die 8 (alii 9) Decembris, ætatis 70, anno regni Hungarici 51, Bohemici 17, Rom. 27, coronationis Romanæ 5. Decessit sine hærede masculo. Cadaver regio apparatu Varadinum transportatum, ibique honorifice sepultum est. *Chron. Carion. Bonfin. Cuspin. Chron. Spangenberg. fol. 378.*

D Y N A S T I A S E P T I M A,

E x S O L I S A V S T R I A C I S.

XLI IMPER. GERM.

A L B E R T V S II.

I. O R T V S.

PATER ejus fuit A L B E R T V S, ejus nominis quartus, Archidux Austriæ, vir pius & religiosissimus. Vnde à quibusdam propter religionis studium ex invidia Monachus dictus est.

MATER dicta fuit J O H A N N A, filia Alberti senioris Ducis Bavarie.

II. P R O G R E S S V S.

I. E D V C A T I O & I N D O L E S.

Albertus puer educandus traditus est *Andrea Blanco*, Garlæ Pastori, & clarissimo equiti *Ramperto de Walsehe*: quorum alter in vera religione, alter in civilitate, egregiis virtutibus, studiisque equestribus bene & diligenter eum informavit. Indolis fuit eximie, multisque corporis & animi dotibus ornatus: vix ex ephebis excesserat, cum jam omnes æquales corporis proceritate superaret: cui etiam robur accessit. Et quemadmodum ipse probe omniliteratura imbutus fuit: ita etiam doctos in pretio habuit, cumque iis libenter conversatus est.

I. A C T A O E C O N O M I C A.

Vxorem habuit E L I S A B E T H A M, *Sigismundi* Imp. filiam, cum qua nuptias celebravit anno ætatis 22, & ex ea duas suscepit filias, A N N A M, *Wilhelmo* Saxonie Duci, & E L I S A B E T H A M, *Casimiro* Polonie Regi nuptam; & L A D I S L A V M posthumum. Hic *Ladislavus* post mortem patris natus est in arce Comara A. C. 1440, tempore incuntis quadragesimæ 22 Februar., & die Pentecostes, cum nondum quartum implevisset mensem, coronatus in Regem Hungarie: postea à matre in Austriam cum Corona Hungarica ad *Fridericum III* Imper., ut ad consanguineum, nutriendus & conservandus missus est. Interim V L A D I S L A V S Polonus Jagellonis filius etiam coronatus Rex Hungarie, 17 Julii, in Alba Regali: & quod *Aeneas Sylvius* annotat, *Dionysius* Episcopus Strigoniensis utrique Regi diadema imposuit: *Ladislavus* volens, *Vladislaus* coactus. Sed *Vladislaus* paullo post A. C. 1445 in bello contra Turcas gesto perijt, & ita regni à iis usurpati pœnas dedit, & dum *Ladislavus*

laum regno paterno spoliare quæsit, suum amisit. *Caca est cupiditas hominum, qui non contenti civitatibus dominari, provincias querunt post regnum, neque etiam sic expleti, regnis regna cumulare nituntur, nescientes, quod parva res vitam eripiat homini, & omnibus pompis ac dominiis nudum in monumento reddat. Corpusecula nostra, ubi spiritus evolavit, modico sarcophago contenta sunt. Quod si Vladislaus animadvertisset, quietus in regno suo (nam satis divitiarum possidebat) nunquam Hungariam attigisset.*

Exstinctus *Vladislaus* (ætatis suæ, ut refert *Leonclav. a. 25*) locum in regno Hungarie fecit *Ladislavus Alberti* posthumo, quintum ætatis annum agentem, quem Hungari, utpote antea quoque coronatum, post varias longasque deliberationes & concertationes, Regem sibi adsciverunt. Cum autem regno immaturus esset, de Gubernatore Hungarie eligendo agitatum est. Ideoque Hungarorum consensu J O H A N N E S H Y N N I A D E S, natione Semidacus seu *Valachus*, Comes Bistriciensis, ingenio dextro, animo magno & excelso præditus, ac virtutis amator, tradita Reipubl. summa, Hungarie Gubernator aut Prorex pronunciatus est, quod anno 1445 festis diebus Pentecostes factum esse prodit *Bonfinius*. Hic *Iohannes* Ducum omnium, qui cum Turcis arma contulerunt, illo tempore clarissimus, solers ac sagax in prospiciendis, patiens in expectandis, celer in arripiendis, acer in persequendis rerum occasionibus, atque in rebus ipsis urgendis pertinax, conficiendis felix ac fortunatus fuit. Adversus duos enim audacissimos ac felicissimos Turcicos Tyrannos *Amurathem* & *Muhamedem* divina ope Pannoniam defendit: estque propterea appellatus fulmineus terror Turcarum. Fuit enim non modo, ut de *Achille Homerus* inquit, Achivorum, sed totius reliquæ Europæ murus; cujus unius virtus & felicitas tyrannorum impetus repressit, velut objecta moles exundans flumen. Nec quisquam Regum aut Ducum res majores & Europæ utiliores adversus Turcas gessit. Interim *Ladislavus* adolevit & A. C. 1452, ætat. 13, à *Fridericus* Imp., sub cujus tutela hætenus fuerat, dimissus est, annoque sequenti Pragæ iterum coronatus Rex Bohemie, die Simonis & Judæ. Peracta coronatione, permissum est cuilibet, ut suo arbitrio, vel sub una vel sub utraque specie communicaret. Ipse tamen *Ladislavus* persuaderi nunquam potuit, ut templa Hussitarum intraret, vel sacris eorum interesset. Regni curam cum

suscepisset *Ladislavus*, totum se dedit *Vlrico* Ciliæ Comiti suo propinquo, ita ut nisi de ipsius consilio & voluntate decerneret & faceret nihil. Quare cum *Muhamed* A. C. 1456 in Hungariam cum exercitu centum & quinquaginta millium transisset, & *Belgradum*, quam Albam Græcam vocant, tam terra quam mari obsidione cinctam oppugnare cœpisset, *Ladislavus* Turcis, suasu Ciliæ Comitis *Vlrici*, se opponere non fuit ausus. Sed *Hunniades* prorex, & *Capistranus* Minorita legatus Pontificius, exercitu collecto urbem intrarunt: & Hunniades classem Muhamedis in fluvio naves ducentas cepit, reliquas, ne usui essent Hungaris, Muhamed ipse cremavit. Inde ad urbem pugnatum est toto die, & perierunt ad quadraginta millia Turcarum. Factum 6 Augusti: ipse Muhamed, cum oculus ejus hasta esset trajectus, sequenti nocte incensis castris cum exercitu fugit, præda ea tantum relicta, quæ igne absumi non potuit. *Hunniades*, felicissimus Hungariæ defensor, (cujus nomen, ut tradit Sylvius, tam terrificum fuit Turcis, ut parentes liberis plorantibus silentium non aliter imperarent, quam Hunniadis præsentiam minitando) mortuus est die 10 Septembr. non sine veneni suspitione, à Comite Ciliæ propinati. Anno sequenti *Ladislavus* rex *Belgradum* excurrit, visurus monumenta victoriæ Hunniadis. Ibi Ciliæ Comes *Vlricus* infensissimus hostis Hunniadis, calumniatus est filios Hunniadis de conspiratione in necem Regis facta. Major filius *Ladislavus* urget Comitem, ut vel probet, vel revocet mendacia. Comes prior gladium stringit. *Ladislavus* vero ferociter Comitem obtruncat, tertioque die post, jussu regis, cum Budam abductus fuisset, non satis cognita causa, capite truncatus est. In illo autem innocentiae testimonium DEVS mirando exemplo tribuit. *Ladislavus* enim egregio corpore adolescens, flavis de more crinibus super humeros sparsis, revinctis post tergum manibus, talari atque aurea veste indutus, quam ipsi paulo ante Rex donaverat, in publicum productus, dum inter vota ad DEVM, procumbens in genua, forti animo cervice erecta ictum expectat, ter à licatore percussus, atque ex ictu prolapsus in terram, suo pte annixu, quanquam ligatus & vulneratus esset, sese rursus à terra extollit, & clara voce DEVM invocans, eum testem suæ innocentiae fecit. Quarto demum ictu capite præsecto vitam profudit. MATTHIAS alter Hunniadis filius, in Bohemiam missus, ibique in vinculis retentus est: sed ante latam de capite ejus sententiam, *Ladislavus* Rex Hungariæ juvenis octodecim annorum, in ipso apparatu nuptiarum, quas celebraturus erat cum *Margareta Caroli VII* regis Galliarum filia, ad quam

adducendam legati missierant, mortuus est Pragæ, ubi sponsam expectabat die 21 Novembr. anno 1457, non sine veneni suspitione. MATTHIAS filius Hunniadis, annos tredecim natus, ex custodia *Georgii Podiebracii* Gubernatoris Bohemiæ 50000 florenis liberatus, anno sequenti die 22 Januarii Rex Hungariæ declaratus est. Attende hic miram rerum conversionem. LADISLAVS rex expectabat sponsam, & defertur mortuus ad tumulum. MATTHIAS metuebat mortem trepidus, & ex carcere vocatur ad Regnum. Regnavit *Matthias* annos 32, & menses tres. Anno 1490, die sexto Aprilis, Viennæ apoplexia mortuus est. Eodem die quoque Leones, quos ille in arce Budensi alere solebat, extincti sunt. *Mechov. Chron. Hung. Æneas Sylvius. Bonsinius.*

III. ACTA POLITICA.

Imperii occupatio, ejusdemque administratio.

Defuncto *Sigismundo* Imp. ALBERTVS Dux Austriæ ab Electoribus imperii unanimi consensu Imperator electus A. C. 1438, in medio quadragesimæ die 20 Martii. Ter coronatus est hoc anno. 1. Cal. Ianuar. imposita est ei corona regni Hungariæ. 2. Pragæ 6 Maii renunciatus est Rex Bohemiæ. 3. Die 30 Maii coronatus est Imperator Romanorum. Fuit autem *Albertus* Princeps liberalitate ac eximia animi magnitudine clarus, quique cæteris rebus studium religionis longe anteposuit. Nemo unquam majore spe ad Imperium venit, & sane conceptam animis hominum opinionem haud frustratus esset: siquidem toto biennio quo præfuit, Moravos ac Sarmatas, qui hodie Poloni sunt, rebelles compescuit, quo motu 400 pagi extincti sunt. Austriam adversus Hussitarum impressiones utcumque defendit. Silesiam, & inprimis Vratislaviam, perdomuit. Turcas longe à finibus Hungariæ in Græciam repullos removit. *Baptista Egnatius. Pantal. Fabr. Cuspin. Lazius.*

III. EGRESSVS.

Albertus Imp. cum Synderoviam Serviarum civitatem à Turcis obsidione cinctam vellet secundare, (quam prius amissam vidit, quam ad locum pervenisset) exercitus dysenteria affligitur, & ipse insolito calore vexatus, peponum nimio esu in ventris solutionem incidit, Viennamque repetiturus, decessit prope Strigonium urbem Hungariæ, (cui confluentis Istri & Grani coactis in vocem unam dictionibus geminis nomen dedit) A. C. 1439, die 27 Octob., cum imperasset annum unum, mens. 8, & dies

& dies 27. Reliquit uxorem gravidam, quæ peperit sequenti anno die 22 Febr. (alias 21) filiolum *Ladistaum posthumum*: de quo supra diximus. *Albertus* in Alba Regali ad latus soceri sui *Sigismundi* sumtuosissime sepultus est. *Cuspin. Lazius. Volaterranus lib. 23. Chron. Crusii part. 3. lib. 7. f. 370.*

H. Mutius lib. 28. fol. 320. tale encomium *Alberto* Imp. tribuit: *Illi omnia erant, quæ ad bonum Imperatorem pertinent. Animus erga Rempubl. bonus: Peritia multarum rerum: Facultas qua poterat, & Fortitudo animi & corporis, qua audebat, exsequi negotia Reipubl. necessaria.*

XLII IMPER. GERM.

FRIDERICVS III.

CAPVT I.

DE ORTV.

FRIDERICVS è clarissima Ducum Austriæ familia oriundus fuit, patre natus *Ernesto*, matre *Cunegunda* filia Ducis *Nassoviæ*, in Lithuania, anno C. 1415, die *Matthæi*, (21 Septembr.) Anno ætatis septimo *Fridericus* patrem amisit.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA OECONOMICA.

VXorem habuit *Eleonoram*, Regis Portugalliæ *Alphonfi* sororem. Cum qua splendidissimas nuptias celebravit Neapoli anno C. 1452, circa festum Paschatos, cum antea die 19 Martii à Pontifice *Nicolao V* coronati essent. Ex ea autem suscepit tres filios: *MAXIMILIANVM* in Imperio successorem, *CHRISTOPHORVM*, & *JOHANNEM*. Item duas filias, *HELENAM*, quæ in pueritia mortua est, & *CVNEGUNDAM*, quam *Sigismundus* Dux Austriæ patrnelis, Imperatore infcio atque invito, collocavit in uxorem *Alberto Bavaro*. *Pantaleon fol. 521, 523. Cosmograph. fol. 361, 363. H. Mutius. lib. 29. fol. 330.*

II. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

Fatis functo *Alberto II* Imper., *FRIDERICO* filio ejus anno Christi 1440, mense Martio, *Frankofurti* ab Electoribus omnium consensu Imperium traditum est. Inde die 17 Junii *Aquisgrani* de manu *Ditherici Archiepiscopi Coloniensis* coronam argenteam pro more accepit. Postea anno Christi 1452 *Italiam* ingressus, & *Romæ* à *Nicolao*

Pontifice cum maxima solennitate inunctus, & *Longobardorum Rex* atque *Augustus* & Imperator salutatus est, die 17 Martii. *Cuspin. Pantaleon. f. 521. H. Mutius lib. 29. fol. 330, 331.*

II. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA.

FRIDERICVS Imp. Imperio annis 53 summa cum laude præfuit. Vnde *Sylvius* in Europa sua, cap. 22, cum his verbis prædicat: *Multa sunt in hoc Cæsare, inquit, quæ laudare possis. Corpus egregium, & species Imperatore digna, animus sedatus & tranquillus, ingenium perspicax, & memoria tenacior, religionis ardens zelus, ingens cupiditas pacis & otii. Singularem virtutem in quovis homine diligit, dignamque præmio ducit: in rebus gerendis tardior ac remissior est. Tenacem plerique accusaverunt, & ad rem nimis attentum.*

Porro *Fridericum* Imp. præclara quadam generosi ingenii indole, prudentiaque matura & circumspecta præditum fuisse, varia ejus apophthegmata, ex quibus virtutes eximie simul elucescunt, ostendunt. Nam,

I. Cum *Ladistaum* filium *Alberti* Imper. Hungariæ ac Bohemiæ regem educaret, non defuerunt, qui perdendum suaderent puerum; cujus vita ingentes molestias Cæsari, mors vero regna & opes maximas allatura esset. Ad quos ille: Ergo me, opulentum magis Regem, quam pium, quam justum cupitis? At ego *Iustitiam* bonumque nomen divitiis cunctisque rebus antepono. *Æneas Sylv.*

II. *Fridericus* Imp. tum demum salvam Rempubl. fore dicebat, si Senatores de rebus consultaturi, in vestibulo curiæ simulationem ac dissimulationem deponerent. Sic enim & ipsi recte consulere, & judici inter consilia dijudicare non difficile esset. *Idem.*

III. *Idem* Imp. interrogatus, quinam sibi carissimi essent? Qui, inquit, me non magis quam *DEVM* ipsum timent. Depromta sane ex Christiano pectore sententia. Inprimis enim timendus *DEVS*, Rex Regum, & Dominus dominantium. *Idem.*

IV. Imperator interrogatus, an moriones in convivium admitti vellet: Neque stultis, ait, delector; neque superbis amicus esse possum. *Idem.*

V. Cum in urbe quadam præfectum, senem admodum, & ætate jam imbecillem, *Fridericus* Imp. dedisset, non defuerunt adolescentes, qui sibi præfecturam loci committi peterent. Cum igitur senem amovendum dicerent, *Fridericus* dixisse fertur: Senem amicum oppido, non amico oppidum comm-

mendamus; sentiens, dignum esse, ut senex jam à civibus ad mortem usque foveretur. *Idem.*

V I. Cum audiret quendam dicentem, abiturum se aliquando in ea loca, in quibus nulli plane hypocritæ essent, respondit: Ultra Sauromatas ergo & glaciale Oceanum tibi eundum est. Sed cum eo veneris, non omnino carebit hypocrisis locus; si modo & tu homo, non Deus es. Inter mortales enim nemo est, qui non ex aliqua parte fictus, fucatusque sit.

V I I. Cum nonnulli dicta probrosa jactassent in Imperatorem, referentibus aulicis: An nescitis, inquit *Fridericus*, Principes quasi signum ad sagittam expositos esse? Turres quidem fulmina præaltas feriunt, humilia tecta prætereunt: at nobiscum bene agitur, si verbis tantum impetimur: Innuens, eum, qui convitia, velut dicta, quibus nihil levius, formidat, vix toleraturum popularium impetum. *Æneas Sylvius lib. 1. Comment. de reb. gest. Alphonsi.*

V I I I. FRIDERICVS, victus in Hungaria Guintziensibus, suos Germanos milites ita allocutus est: Magnum actum est opus. Nunc autem majus restat, ut scilicet vincamus nosmet ipsos, atque avaritiæ & ulciscendi cupiditati finem imponamus. *Æneas Sylvius lib. 2. Comment. de reb. gest. Alphonsi.*

I X. *Fridericus* iis Principibus, qui immites & crudeles erga suos fuissent, mortem nimis extimescendam esse dicebat. Nam quales se, dum vixerunt, aliis præstitere, tales, cum moriuntur, in se judices inventuros esse. Ostendere autem voluit, iis mortem esse amaram, qui mala antea vitæ conscientia premuntur. *Ibid.*

X. In Austria cum obiisset unus ex primoribus, annos natus tres & nonaginta, qui vitam inter voluptates illæbrasque nulla unquam valetudine offensam duxisset, ignotaque ipsi omnis calamitas, omnis mœstitia fuisset, idque *Friderico* Imperat. narraretur: Et hinc, inquit ille, immortales animas censere licet. Namque, si Deus est, qui hunc mundum gubernat, (ut Philosophi & Theologi docent) eumque justum esse nemo negat: profecto alia loca sunt, ad quæ post mortem animæ migrant, ibique pro factis aut mercedem aut pœnam accipiunt. Nam hic nec bonis sua præmia, neque malis sua supplicia reddi videmus. *Æneas Sylvius.*

X I. *Jacobus* de Girs / Episcopus Trevirensis, Princeps Elector, vir industrius, ac magni consilii, sed multum cupidus, & ad extollendam Ecclesiæ suæ potentiam nimis attentus, *Fridericum* Imper. apud novam civitatem cum adiisset, & alia atque alia petens impetrasset, sed plura tamen peten-

do instaret: Si non facis, inquit Imperator, petendi finem, ego certe indulgendi finem facile inveniam. Quo dicto perquam lepidò improbum petitorum compescuit. *Idem.*

II. ACTA SAGATA.

Nulla à *Friderico* Imper. bella notatu digna gesta esse accepimus. Nam etsi præclara quadam generosi ingenii indole, prudentiaque matura ac circumspecta, sese nunquam destitueret; abhorrebat tamen à bellis, cum natura, tum ob iniquitatem fortunæ, quam adversam experiebatur: & eam ob causam animo erat fractiore, opportunaque & astuta calliditate fulciebat, ac quasi supplebat, debilitatem potentiæ, atque alienis armis, sumtibus & periculis potius, quam suis, vel res magnas gerebat, vel constitutus in discrimine, defendebatur aut eripiebatur: & quos compescere sua autoritate nequibat sibi adversantes, eos, incitatis aliis, involvebat ac distrahebat bellis domesticis. Vnde *Fabio* cunctatori recte confertur. Et *Mycillus* tali disticho eum prosequitur:

Otia quam bellum per totum maluit ævum.

Conveniens factis hinc quoque nomen habet.

III. ACTA ECCLESIASTICA.

I. *Fridericus* Imper. perfecit, ut *FELIX*, abdicato Pontificatu, cederet *NICOLA O V*, successori *Eugenii* I V. Hic Pontifex *Nicolaus*, quod pontificatum non appetivit, sed delatum invitus suscepit, & à liberalitate & bonarum literarum instauratione perpetuam laudem meruit. Tot enim à doctissimis viris ei inscripta esse volumina, quot neque suorum antecessorum, neque Imperatorum cujuscumque nomini dicata comperimus. Bibliothecam Vaticanam Romæ auxit, veteribus ac novis codicibus ornatissimam, in qua circiter tria millia librorum volumina condidit. *Æn. Sylv. Platina, & Volaterranus.*

II. A. C. 1450 *Nicolaus* V Papa jubileum celebravit Romæ, ubi in ponte Tyberino, (vel S. Angeli) cum templum ingrederentur, & ex eo egrederentur, (*Platina* teste) 200 homines vel calcatione & pressura perierunt, vel in flumen detrusi & præcipitati sunt, qui indulgentiarum causa è templo ad castrum S. Angeli accurrerant. Alii dicunt, 500 homines periisse, & simul obtritos equos tres & mulam.

III. Defuncto *Calixto* III Papa (qui *Nicolaus* V successerat) *ÆNEAS SYLVIVS* in locum ejus electus est A. C. 1458, & dictus *PIVS II*. Hic quibus gradibus ad honores adscenderit, ipse recenset Epistola 201. Fuit initio Scriba in Con-

cilio Basileënsi: postea *Friderici* III Imper. Secretarius: inde Episcopus: post Cardinalis, & tandem Pontifex. Hic *Æn. Sylvius*, cum quædam suppressisset ac damnasset Pontifex, quæ privatus scripserat, hoc scommate à quodam notatus est: *Quod Æneas probavit, Pius damnavit.* Author dicitur esse distichi, quod in multorum ore est:

Non audet Stygius Pluto tentare, quod audet

Effrenis monachus, plenaque fraudis anus.

Sedit annos 5, menses 11, dies 27. Successit ei *Paulus II*, Papa. *Platina.*

I V. A. C. 1471 *Paulus II* Papa obiit: cujus morte etiam historiae *PLATINÆ* terminantur. Successit *Sixtus* quartus, qui Jubilæum à 50 anno ad 25, & reduxit, ac celebravit A. C. 1475, ut antecessor *Paulus II*, hostis literarum & virtutis infensissimus, (qui humanitatis studia ita oderat, ut ejus studiosos uno nomine appellaret hæreticos) decreverat. Præterea *Sixtus* Papa festum visitationis Mariæ quotannis adversus Christiani nominis hostes ordinavit. *Platina.*

V. A. C. 1456, *GRYPHISWALDIANA Academia* condita ab *Vratislao Pomerania Duce*, introducta sequenti anno die 18 Octobr. *Chytræus.*

VI. A. C. 1460, *BASILEENSIS Academia* à *Pio II Pontifice*, & *FRIBURGENSIS* etiam in *Brisgoja* ab *Alberto Archiduce Austria* instituta.

VII. A. C. 1477, *Academia TVBINGENSIS* constituta ab *EBERHARDO Duce Wirtembergensi*: cujus primus Rector fuit *IOHANNES NAVCLERVS.* *Annal. Suev.*

C A P V T III.

D E E G R E S S V.

Fridericus Imper. cum gravi morbo Linzii laborare cœpisset, quem nimio melonum esu autum esse, nonnulli prodidere; alterum ei crus sphacelo affectum, per eosdem dies ex Medicorum consilio resectum erat. Id cum inspexisset, quævisse ferunt, quid inter Cæsarem & quemvis rusticum interesset? Mox vero subjecisse, Rusticum sanum ægroto Cæsare longe esse feliciorum. Non multo post, rebus ex ultima voluntate constitutis, obiit A. C. 1493, die Lunæ post festum assumptionis Mariæ, 19 Augusti, (quo etiam Cæsar Augustus ante annos 1478 obierat) anno ætatis octavo & septuagesimo, post susceptam Imperii curam tertio & quinquagesimo, mense 4, quo Cæsarem post Augustum nemo diutius imperavit. Fuit enim duobus annis major Augusto, & ab eodem tribus in imperio annis superatus. Sepultus est Viennæ in

æde D. Stephani. *Cuspin. Laz. Cosmograph. Munsteri. Pantaleon. &c.*

Viri celebres.

I. *FLAVIVS BLONDVS*, patria Foroliviensis, historicus celebris, & multorum Pontificum Romanorum Secretarius, tempore *Friderici* Imperat. floruit. Scripsit historiam Romanam, in qua multa Ecclesiastica continentur ab anno Dom. 407 usque ad annum 1400. Mortuus est Romæ A. C. 1463, 4 Jun. anno 75.

II. *LEONHARDVS ARETINVS*, qui multa in Aristotele, Plutarcho, & in reliquis authoribus Græcis Latine vertit, mortuus est Florentiæ A. C. 1443, die 9 Martii, ætatis 74. *Trithemius.*

III. *MATTHEVS PALMERIVS*, qui continuavit Eusebii Chronicon ab anno 449 usque ad annum 1449. Tradit Trithemius, illum, cum de Angelis perverse sentiret, apud Cornam civitatem esse exustum. Hujus *Matthæi* Chronicon ab anno 1450, usque ad 1481, continuavit *Matthias Palmerius*, qui eodem seculo vixit.

IV. *IOHANNES Capnio*, sive *Reuchlinus*, natus est A. C. 1455, die 28 Decembris. Hic primus fere literas Ebraicas & Græcas in Germaniam importavit.

V. *BAPTISTA SPAGNOLVS* Mantuanus, Ordinis Carmelitarum Prior generalis, Poëta fuit doctus, & multa carmina scripsit in laudes Sanctorum. Natus est A. C. 1444, 12 Aprilis, quod monstrat sequens distichon:

*NasCItVr In terras MonaChVs BaptIsta, sVsf-
qVe*

*VatiCina VersVs è genItrI Ce blIt.
Schader. in monum. Italia.*

VI. *IOHANNES GEILER Keyserisbergius*, Theologus & Doctor Ecclesiæ Argentinensis, cujus eruditionem ac pietatem testantur scripta illius, sub *Friderico* floruit.

VII. *NICOLAUS de Cusa*, natione Germanus, suo seculo ob literarum cognitionem prope modum pro miraculo mundi est habitus. Multa ejus scripta exstant. Primum fuit Decanus sancti Florini, deinde Episcopus Brixienensis, denique Cardinalis à *Nicolao V* Papa creatus. Obiit A. C. 1464, ætatis 63.

VIII. A. C. 1453 *HERMOLAVS BARBARVS* Venetus natus est. Hic ab anno ætatis 18 scribere cœpit: cujus hodie exstant varia nobilis ingenii doctrinæque ipsius monumenta. Themistium latino sermone donavit, ejusque opera & auxilio Latio pulsus est barbarismus. In Patriarcham Aquileiensem erectus est. Obiit anno ætatis 41.

De laudibus Hermolai vide *Erasmus Chil. l. c. 4. adag. 39.*

IX. Anno Christi 1453 **IACOBVS ALVAROTTVS** Iurisconsultus, ex celebri **ALVAROTTORVM** apud Patavinos familia oriundus, cujus exstant utilissimi Commentarii ad jus feudale, obiit an. ætatis 68.

X. **ANGELVS POLITIANVS** Philosophus, Poëta, & Orator, qui Herodianum Latine interpretatus est, & cujus Epistolæ exstant, circa annum Christi 1480 floruit. Item *Conradus Celtæ*, primus Germaniæ Poëta Laureatus. Et *Marsilius Ficinus*, qui *Platonem* vertit.

XI. A. C. 1465 **DESIDERIVS Erasmus** natus est Roterodami in Hollandia, in exigua domuncula ad Cœmeterium. Rudimenta Linguae Latinæ & Græcæ didicit Daventriæ in Schola *Alexandri Hegii*: qui cum aliquando *Rudolpho Agricola* Scholasticorum scripta monstrasset, prætulit *Rudolphus Erasmus* scriptum cæteris, propter inventionis acumen, orationis puritatem, & figuras apte ceu flosculos interspersos, eoque adeo delectatus est, ut accersito ad se *Erasmum* dixerit: *Tu eris olim magnus*: vel, ut alius quidam reddidit: *Tu, nisi me fallant omnia, magnus eris.*

XII. Eodem anno **IOHANNES AVENTINVS** cognom. Turmairius, historicus diligentissimus, & rerum antiquarum sagacissimus indagator, Abusinae Bavariae oppido natus est. Obiit Ratisbonæ anno ætatis 68.

XIII. A. C. 1471 **DIONYSIVS RIKEL** Carthusianus, natione Belga, cujus exstant scholia in textum Bibliorum, obiit. Tot ac tanta scripsit, ut numero opusculorum apud Latinos parem habuerit neminem. *Trithem.*

XIV. Circa hoc tempus **POMPONIUS LÆTVS** in Italia floruit, qui adeo studuit latinitati, ut Græca attingere non auderet. Tantus fuit admirator Romanæ vetustatis, ut Christiano Petri nomine rejecto, se dixerit Pomponium: diem natalem Romanæ urbis sacrum habuit, & Romulum coluit, seque Dictatorem nominavit. *Ludovicus Vivès.*

XV. A. C. 1479 **THEODORVS GAZA** Thessalonicensis, græce latineque doctissimus, qui lib. Aristotelis de animalib. magna cum laude vertit, obiit Romæ. Detulit hic *Theodorus Sixtus IV* Pontifici nobilissimas lucubrationes in membranis accurate perscriptas. Is vero pecuniam vix librarii præmio dignam reddidit. Indignatus itaque Gaza; Aufugere hinc lubet, inquit, postquam optimæ segetes in olfactu pinguibus asinis sordescunt.

Eodem anno **IOHANNES WESSELIUS**

Groningensis, Concionator Wormatiensis, damnatus Hæreseos Moguntiae, quod de indulgentiis, jejuniis, aliisque articulis, quædam à communi Pontificiorum opinione aliena docuisset. *Vrspergensis.*

XVI. Anno C. 1480 floruit **RVDOLOPHVS AGRICOLA** Groningensis, natione Frisius, *Iohannis Dalbruggii* Episcopi Wormatiensis Præceptor, quo anno absolvit Rhetoricam & Dialecticam libros lectu dignissimos. **IOVIVS** hunc *Rudolphum* ita celebrat: *Hauisti Rudolphe* Ebraicas Græcasque literas adeo stupenda celeritate, ut nequaquam Groningæ in Frisia, sed Ierosolymis ac Athenis natus & educatus credaris: Latina vero tanta felicitate didicisti ac docuisti, ut exacta puritas ac nobilis illa eloquentiæ Romanæ ubertas in Oceani litore quærenda videatur. Vivent profecto in admirantium manibus tua illa in Dialecticis & Rhetoricis præcepta, & divini ingenii carmina, &c.

Obiit A. C. 1485 sepultus Heidelbergæ apud Franciscanos, cui Hermolaus Barbarus hoc scripsit Epitaphium:

Invida clausurunt hoc marmore fata Rudolphum

Agricolam, Frisii spemque decusque soli.

Scilicet hoc uno meruit Germania, quicquid

Laudis habet Latium, Gracia quicquid habet.

XVII. A. C. 1481 **FRANCISCVS PHILELPHVS** eques auratus & Poëta Laureatus Italus, qui multa ex græco in latinam linguam vertit, mortuus est Bononiæ nonagenarius, sed adeo pauper, ut ad funus efferendum, & cubiculi, & culinæ instrumenta venierint. *Trithemius.*

Eodem anno *Bartholomæus PLATINA*, patria Cremonensis, peste Romæ extinctus est. Scripsit librum de vitis Pontificum. Item librum de naturis, & libros decem de honesta voluptate, & valetudine, & epistolas ad diversos.

XVIII. A. C. 1484 **IVLIVS CÆSAR SCALIGER**, *Benedicti Scaligeri* viri & bellatoris fortissimi, ex antiquissima & nobilissima Scaligerorum, Principum quondam Veronensium familia oriundi, filius, **IOSEPHI** pater, in castro Ripa, ad lacus caput Benaci, loco ditionis Scaligerorum, natus est. Fuit hic Criticus Grammaticus acerrimus, Poëta excellens, Philosophus eruditissimus, & alter in Medicina Æsculapius, cujus nomen scripta ab eodem edita ad omnem posteritatem immortale reddiderunt. Obiit anno ætatis 74.

XIX. Eodem anno **IOACHIMVS VADIANVS**, Medicus Poëta, & Geographus celebris, qui scriptis

fuis doctissimis utilem Reipublicæ literariæ operam navavit, natus est. Vixit annis 66.

XX. A. C. 1486 IOHANNES TRAPEZONTIVS, vir doctissimus, cuius scripta exstant, Romæ nonagenarius, qui in senectâ literarum omnium oblitus dicitur, diem suum obiit.

XXI. Anno Christi 1489 SEBASTIANVS Munsterus in oppido Ingelheim natus est: cuius exstat versio Bibliorum, Grammatica Ebræa, Cosmographia, variaque monumenta. Obiit Basileæ (ubi Professor fuit Ebraicæ linguæ) anno ætatis 63.

Res memorabiles.

I. Sub Friderico Imper. ARS TYPOGRAPHICA, novum per typos scribendi genus, inventa & excogitata est à Iohanne Guttenbergio Argentinenſi, genere ingenioque nobili. De quo sic Wimpfelingus cap. 65. Circa annum Christi 1440 magnum quoddam ac pene divinum beneficium collatum est universo terrarum orbi, à IOHANNES GUTTENBERG Argent. novo scribendi genere reperto. Is enim primus artem impressoriam vel excusoriam in urbe Argent. invenit. Inde Moguntiam veniens eandem feliciter (sed magnis sumtibus) complevit. Postea auxit eam IOHANNES MENTIS Argentinae, item SIXTVS RVSINGER Argentinenſis, qui eandem traduxit Neapolim in Italiam. Eodem fere tempore Vdalricus Hahu Germanus eandem Romæ exercuit, quem multi putaverunt ex Gallia oriundum esse, cum se in cognomine scriberet Gallum.

De usu artis typographicæ Poëta Italicus tale Epigramma concinnavit:

O felix nostris memoranda impressio seclis,

Inventore nitet utraque lingua tuo.

Desierat quasi jam totum quod fundis in orbe,

Nunc parvo doctus quilibet esse potest.

Omnes te summis igitur nunc laudibus ornent,

Te duce quando ars hac mira reperta fuit.

Item Poëta ejus seculi Teutonicus:

Nuper ab ingenio Rhenana gentis & arte

Librorum emerſit copia larga nimis.

Et qui è divitibus vix Regi obvenerat olim,

Nunc liber in tenui cernitur esse casa.

Qua doctos latuit Græcos, Italosque peritos,

Ars nova, Germano venit ab ingenio.

Et alius:

Cum calcographia bombardam, atate senecta,

Orbis habet, quarum hac quam mala, tam illa bona est.

Et Aprutinus Episcopus:

Imprimit ille die, quantum non scribitur anno.

I. A. C. 1444 accidit CLADES VARNENSIS, omnium celeberrima & Christianis luctuosissima, cuius causa absque ulla dubitatione fuit icti fœderis violatio, quæ impulsu Iuliani Cardinalis facta est. IOHANNES enim HVNNIADÉS (cujus supra in historia Alberti II. Imperat. mentionem fecimus) secundis aliquot præliis Turcas superaverat, & Amurathem II. Turcorum Regem VII ita terruerat, ut pacem ultro posceret, & Christianis decennii inducias offerret: quas cum Hungari non recusarent, præstitum est ab utraque parte juramentum; Christianis quidem libro Evangeliorum, Turcis vero codici Alcorani digitos interjurandum imponentibus. Factum A. C. 1443, die 13 Junii. Sed pacis leges, cum vix Amurathes ex Europa in Asiam trajecisset, violavit Vladislaus Rex Hungariæ, juvenis alacer & ferox, incertæque belligloriæ, quam securæ pacis, avidior. Rupit autem fœdera Iuliani Cardinalis insanis & exitalibus consiliis, cui prosequenda victoria videbatur: præsertim cum Eugenius IV Papa Iuliano scripsisset, nulum valere fœdus, quod se inconsulto cum hostibus Ecclesiæ percussum esset. Vladislaus itaque per Iulianum à juramento absolutus, coactis ex Hungaria copiis, atque auxiliis undique accersitis, Turcarum agros invadere statuit. Sic Duce Iohanne Hunniade (qui tum summo cum Imperio toti exercitui erat præfectus, quem nonnulli XL millibus constituisse scribunt) in Turcas itum est. Iulianus Cardinalis milites Cruce signatos non paucos secum duxit, qui vix ulli alii usui erant, quam turbandis ordinibus, & si res bene successisset, dividendis spoliis. Iter per Walachiam susceptum, deinde trajecto Danubio in Mysiam ventum. Amurathes præter opinionem læssitus, in Asia minori exercitum ad centum armatorum millia propere coëgit: quanquam sunt, qui LX millia tantum fuisse scribant. Vnum Amurathi erat impedimento, quod Bosphorus seu Hellespontus erat trajiciendus: ad quem usum Turcicæ nequaquam sufficiebant naves. Sed aderant Genuensium aliquam multæ triremes, qui accepto in singula capita aurei nummi naulo totum exercitum transportarunt, classe Italica, seu flagitiosa timiditate, seu scelerata perfidia, ociose spectante; scilicet ut quadam quasi eventuum conspiratione in hoc etiam tam acerbo ac funesto casu palam fieret, quæ sit & fuerit satellitii pontificii in periculis Christianæ Reipublicæ, & quidem Pontificum arte commotis atque accersitis, constantia, magnanimitas & fortitudo, & quæ Ligurum fides.

Amurathes, cum Asiaticas copias inter Europæas non procul ab Isthmo Chersonesi Thracici distri-

distribuisset, promotis inde castris versus Adrianopolin, incredibili celeritate contra *Vladislaum*, qui ad Varnam Bulgariae opidum (quæ antiquitus Dionysiopolis vocata est) subsistebat, morbo detentus, castra posuit. Tam subitus tamque inopinatus Christianis fuit hic Turcarum adventus, ut prius eos conspexerint, quam trajecisse Bosphorum audissent. Quamvis autem ad tantam multitudinem, quam fama quoque, ut sit, supra verum augebat, pene obstupescerent; nequaquam tamen vellatum anguem cedendum, sed cum hoste omnibus viribus configendum censuerunt: ipse Rex in primis, qui præ cæteris incredibilem alacritatem præ se ferebat. Deventum est ad pugnam, ad quam eductæ sunt acies utrinque in profesto Martini, die videlicet decimo Novembris. Christianam struxit Hunniades maturo deliberatoque consilio, ut latus unum ad Paludem quandam, alterum ad currus valli instar aut muri concatenatos, tergum exercitus ad montes converteret. Certatum est totos dies noctesque tres, diu fortuna ancipiti, sed tanto animorum ardore utrinque, tantoque impetu, ut cæsorū sanguine campi stagnarint. Primum in Hungarorum exercitum impetum fecerunt xv Turcarum equitum millia: qui ita excepti fuerunt, ut iis partim cæsis, partim in fugam actis, *Amurathes* magno metu percelleretur, fugissetque protinus prodito exercitu, nisi circumstantes Bassæ, comprehenso ejus equi freno, ignaviam illius increpassent, mortemque, si suos desereret, comminati fuissent. Retractus ergo in statione mansit, & cruce Christi in Christianorum acie conspecta, Vindica, inquit, Christe, si *Deus es*, hanc tuorum Christianorum perfidiam. Mox restituta, quantum fieri poterat, acie, multo majorem equitum numerum in Hungarorum exercitum immittit; quos illi non minus acriter exceperunt. Sed cum in singulas fere horas novus hostis succederet, & sauciorum Turcarum loca recentes & viribus integri milites occuparent, Hungari non tam virtute, quam numero superati, paulum retrocesserunt, ex quo tota acies inclinare cœpit. Jam Rex ipse *Vladislaus* in confertissimo hostium agmine diu fortiter pugnans, ex equo lethaliter sauciato prolapsus, multisque vulneribus confossus fuerat: cujus abscissum caput Turcæ deinde per totam Græciam & Asiam minorem, tanquam trophæum, hastæ infixum, circumtulērunt. Hunniades, cum ex pugna nullam salutem speraret, una cum aliquot millibus Hungarorum & Walachorum ex acie evasit, è quibus multi, partim paludibus ac lacubus absorpti, partim fame, frigore, vigiliis enecti, in sylvis miserabiliter interierunt. *Julianus* Cardinalis, rumpendi fœderis author, ex

hostium manibus jam elapsus, Hungarorum perfidiam effugere non potuit: nam potum equo dantem apud stagnum duo latrunculi quidam agnoverunt, & spe pecuniæ apud eum inveniendæ equo dejectum necaverunt; ablatisque vestimentis nudum cadaver feris, volucris ac canibus lanandum dimisere.

Hoc in prælio multi Episcopi, alique Ecclesiastici ordinis homines, quos in templis & in scholis, quam in acie, conspici satius fuerat, occubuerunt. De cæsorū numero non idem scribunt Historici: in eo tamen plerique conveniunt, è Christianorum exercitu vix salva parte tertia, circiter quinque millia cecidisse, prætereos qui paludibus submersi & in fuga perierunt. E Turcis ad xxx millia desiderata scribuntur: eoque *Amurathem* post victoriam vix ullum lætitiæ signum præ se tulisse; causamque rogantibus, idem quod olim Pyrrhum aiunt, respondisse: Amici, victi sumus, si iterum sic vincamus; aut, ut alii scribunt: Sibi non placere victoriam tanto sanguine partam. *Annal. Turc. Chronicon Philippi. Bucholtz. Vide Æneam Sylvium in Europa descriptione cap. 5. Et ejusdem Epistolæ 52, 81, 87.*

Vladislao tale EPITAPHIUM positum:

Romulida Cannas, ego Varnam clade notavi:

Discite mortales, non temerare fidem.

Me nisi Pontifices jussissent rumpere fœdus,

Non ferret Scythicum Pannonis ora jugum.

Nam hoc modo *Vladislaus* rebus Christianis detrimentum summum, hostibus ad acquirendum & stabilendum Orientis Imperium opportunitatem summam attulit; siquidem tota Christiana Respublica Turcis postmodum quasi præda fuit. Adeo consensu experientiæ perpetuæ certum est, nulla fuisse unquam felicia & salutaria vel fœdera cum Pontificibus facta, vel bella de horum consilio suscepta & administrata: præsertim ubi causæ fuerunt aliqua religionis specie vestitæ, aut cum fuit spectata & quæsit dignitatis aut potentiæ Pontificiæ amplificatio.

111. Anno Christi 1453 Constantinopolis, Orientalis Imperii caput & sedes, omniumque in genere humano regina, post paucorum dierum obfidionem expugnata & capta est à Mahumete, cognomento Magno, Turcarum Rege viii, *Amurathis* (de quo in præcedenti historia dictum) filio: quo uno toti Christianæ Reipublicæ nihil accidere poterat calamitosius, nihil tristius. Ex hoc enim fonte omnia profluxerunt mala, sub quibus etiamnum gemit Christianorum imperium. Licet enim domesticis & externis bellis interdum quassata est Constantinopolis, & principes habuit dissimiles:

les: mansit tamen & arx Imperii Orientis, & præcipua doctrinarum sedes, & hospitium Ecclesiæ, sed alias magis, alias minus puræ. Nunc deletis Ecclesiis, bibliothecis & studiis doctrinarum, sublatis ordinum gradibus, Senatu & Magistratibus, & extinctis vel oppressis nobilibus familiis, arx est blasphemiae Mahometicæ, & stabulum Turcorum; quos non tyrannos, sed immanes bestias potius possis appellare, qui doctrinas, honestam disciplinam, leges, conjugiorum fœdus, castitatis decus furenter contemnunt, & nulla civilia ornamenta magnificiunt. Tantum ardent infinita cupiditate dominandi, & infringendi Christianorum potestatem.

Mahumedem ad Constantinopolitanam urbem tradunt sese accinxisse anno regni sui tertio, die 5 Aprilis, & intra mœnia præter urbanam multitudinem vix 10 millia militum fuisse. Contra Turca adduxerat ingentem exercitum (ut in quo quater centies millia armatorum fuisse dicuntur) collectum ex Græcia, Illyrico, Walachia, Mysia, Cilicia, Servia, Galatia, Bithynia, Lydia; & insuper ducenta ac quinquaginta navigia. His copiis urbem terra marique cinxit, oppugnavit, & omni crudelitate vexavit. Duravit obsidio 54 diebus. Triduo antequam eam expugnaret, indixit Mahumedes triduanum jejunium, & promisit primo adscendenti murum, provinciam amplam, quam vellet in Europa; exercitui toti direptionem urbis per triduum. Servatum igitur tota die ad noctem usque jejunium: postea vero cœlo sereno convivium passim sunt habitata, ad quæ alii alios invitarunt, & ad hilaritatem invitati sunt, tum amplexibus etiam & osculis, quasi nunquam se deinceps visuri, exceperunt. Postquam vero illuxit dies, dato signo, oppugnari urbs undique cœpta est. Mahumed spectator stetit in vicino colle, & hortatus est suos, ut fortiter muros conscenderent, & vociferatus horribili ululatu, sicubi repellere eos aut interficere vidit; minitatus etiam cedentibus, quos à cohortibus triariis jugulandos curavit. Contra rebus suis non defuit Christianus Imperator *Constantinus*, qui etiam tam cives quam milites acriter hortatus est ad pugnandum pro Christiana doctrina, & sua propria vita conservanda. Exercitus autem urbis erat constitutus inter ambos muros (nam duplici muro cincta fuit) ne ullus in urbem fugere posset. Sic igitur Turcæ post primam aggressionem mane factam fortiter repulsi sunt. Die autem sequenti, cum prælium redintegratum est, & magis magisque crevit, tandem Christiani non amplius tam fortiter restiterunt, ita ut etiam Turcæ transierint fossam, & usque ad murum externum pervenerint. Fuit autem quidam Dux Christianorum, nomine *Iohannes Iustinianus* Genuen-

sis, qui fortiter imperus irrupentium hostium sustinuit atque elisit, ita, ut omnes milites illius exemplo ad animositatem instigati sint. In hoc prælii fervore, etsi spes victoriæ animum & robur defensoribus addidit, præsertim ubi cæforum multitudine exercitus Turcicos animadverterent nonnihil turbari: tamen rursus conversa est prælii fortuna, *Iustiniano Genuensi* vulnerato: qui etsi obtestaretur eum Imperator *Constantinus*, ne ex sua turri (in qua tanquam specula urbis erat collocatus) fugeret, cum vulnus non esset lethale; tamen deseruit stationem, fractus animo potius, quam vulnere. Cum autem ille ex prælio se subduxisset, fervor pugnandi apud Christianos etiam imminutus est. Hinc Turcæ præstiterunt se fortiores: donec tandem Christiani repulsi sunt, & illi externum murum occuparunt, qui ante in eo loco ab illis dirutus fuerat. Cum autem porta interna aperta est; statim inter milites confusio facta: & exteriores putarunt, cæteros in urbem aufugere, quare & illi fugæ se dederunt, & in summa confusione ad portam accelerarunt. Quo animadverso, Turcæ Christianos acrius persecuti sunt. Tantus autem terror Christianos invalit, ut summa cum festinatione ad portam se receperint, intrare cupientes. Sed cum alter alteri prævenire vellet, in ipsius portæ angustiis occingenti, & inter hos etiam *Constantinus* Imperator, vel conculcati vel trucidati sunt. Caput ejus abscissum & ad Mahumedem allatum est: qui illud lancea suffixum per urbem circumferri voluit, in contumeliam Christianorum. Turcæ victores tantam in urbe crudelitatem exercuerunt, ut nulla id queat oratione explicari: non dignitas, non sexus quenkum protegebat: nihil illicitum toto triduo in urbe fuit. Senes, matronæ, virgines, puberes & impuberes, crudelissime trucidabantur. Rapiebantur matronæ nobiles & virgines ad stupra: quærebatur præda in omnium ædibus ac templis, quam Mahumedes, si urbs caperetur, concesserat. Finito triduo, Mahumedes ipse ingressus urbem, proceres, quotquot reliqui erant, adductos ad se disseccari iussit; Imaginem quoque Christi crucifixi erigi in urbe, & superscribi: *Is Christianorum Deus est*. Præcepit autem eam stercorebus projectis, ignominiae causa, conspurcari. *Cæsaris* conjux & filia una cum aliis honestioribus matronis in convivium pertractæ sunt, atque ibi primum constupratæ, postea frustulati concisæ. In hac expugnatione cæsa referuntur quadraginta millia hominum. Hic exitus est, hic finis luctuosissimus Constantinopolitani Christianorum Imperii! *Chron. Philip. Dresserus millenar. VI. Mechov. Leonclavius. Sabellius Ennead. 10. lib. 6.*

Non immerito autem hic admirandum est, quod nomina Imperatorum, quibus Christianorum in Oriente Imperium cœpit & desit, Patriarcharum item & matrum, congruant. Nam CONSTANTINVS HELENÆ filius Constantinopolin condidit & ampliavit: CONSTANTINVS HELENÆ filius eam perdidit, eique vastationem & desolationem intulit. Sic primus Patriarcha, sub quo hæc urbs exstructa est, autoritateque crevit, dictus fuit GREGORIUS: postremus, sub quo rursus destructa, & à summo gradu ad infimum decidit, nomine GREGORII quoque insignitus fuit. Accidit itaque urbi idem, quod Macedonibus oraculi versu significatum fuit, nomen videlicet *Philippi* ipsis fore ἀρχὴν καὶ πῦρ. Sic primi *Constantini* (Magni) nomen Græcis fuit honestum & utile, sub quo nimirum Vrbs Constantinopolis honore, bonis & magnificentia crevit: postremi autem *Constantini* (Palæologi) nomen ipsis fuit inhonestum, molestum & perniciosum, utpote sub quo devastata eadem Vrbs, inque Turcorum potestatem redacta; sicque resectum est Aquilæ Romanorum bicipiti alterum caput, quod Orientem conspiciebat: atque ab hoc tempore REGES Turcici IMPERATORIS titulo uti cœperunt.

Fuit autem Constantinopoli sedes Orientalis Imperii à *Constantino Magno* usque ad *Constantinum Palæologum* ultimum Imperatorem an. 1122.

IV. Anno C. 1456 Turcæ ad Belgradum (quod Albam Græcam vocant) à paucis Christianis Duce *Iohanne Hunniade* castris exutus est, insigni victoria: Ita nimirum res mortalium temperatæ sunt à DEO, ut post flagella consolationem immittat. De hoc bello supra in historia *Alberti II* Imper. diximus.

XLIII IMPER. GERM.

MAXIMILIANVS I.

CAPVT I.

DE ORTV.

MAXIMILIANVS natus est Neapoli Austriæ, patre FRIDERICO III Imperat., matre LEONORA, A.C. 1459, die Cœnæ Domini 22 Martii, baptizatus die Paschatis 25 Martii.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

1. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ, Natura & Educatio.

MAXIMILIANVS insignibus corporis & animi dotibus præditus fuit. Nam *Cuspinianus* il-

lum hisce verbis describit: *Hic* (inquit) *Imperator statura fuit quadrata, in qua Casarea Majestas resplenduit.* Nemo non hunc Imperatorem, etiam externus, inter triginta maximos Principes, antea non visum, cognovisset, tanta erat oris probitas. Eadem observavit, & in suam historiam inseruit *Gerardus de Roo.* Erat (inquit) in eo eximia quædam magnitudo, quam in rebus prosperis moderatio, in adversis constantia & fortunæ contentus sequebatur. In congressu comis erat & affabilis: sermonem, inter familiares, doctis salibus condiebat ipse, neque aliorum in dicendo libertatem ægre ferebat. Honestatis, gravitatis, non simulatæ sanctimonix, temperantiæ, sobrietatis & castitatis ubique exempla præbebat: quas virtutes in eo commendatiores faciebat, insigne oris decus, formæque ac staturæ modus tantæ Majestati conveniens.

Parentes Maximiliani filium bonis literis instituendum curarunt, ut qui in spem multorum regnorum aleretur. Verum is ab infantia tanta difficultate verba pronunciabat, non sine mætris dolore, ut plerisque mutus fere judicaretur. Sed quantopere difficultas illa loquendi in pueritia fuit plerisque molesta, ita in perfectæ ejus ætate facundia omnibus etiam exteris fuit admirabilis, qui præter vernaculam linguam, Latine, Gallice & Italice eleganter loquebatur. *Præceptore* usus est primum infelice, *Petro Engelberto*, homine indocto, spinosique ingenii, ut magis adolescentes literas odissent, quam amare cœperint. Nihilominus tamen *Maximilianus* vivaci ingenio & tenaci memoria contendit, ut eruditione, ardenti pietatis studio, solertia & alacritate cunctos suæ ætatis in orbe Christiano Reges facile superaret. Addit *Iulius Scaliger*: *Si eum dixero omnibus numeris præstitisse reliquis Principibus, minus forsan dixero, quam verum est.* Tradunt historici, *Maximilianum* de suo indocto Præceptore conqueri solitum fuisse; Si hodie, inquit, præceptor meus viveret, quanquam multa præceptoribus debeamus, efficerem, ut ipsum institutionis suæ pœniteret.

II. ACTA OECONOMICA.

Vxores habuit duas.

PRIMA dicta fuit MARIA, *Caroli Burgundix Ducis* bellicosi filia. Cum hac *Maximilianus* anno ætatis suæ 18, anno 1477, in fine mensis Iulii, nuptias celebravit. *Maria* A. C. 1482, venandi studio egressa, ex equo ferociente dejecta: & cum fracto fœmore omnem tractationem loci affecti per verecundiam refugeret, post aliquot dies obiit, cum post tristem patris *Caroli* interitum Belgio annis quinque præfuisset.

Liberos ex ea suscepit *quatuor*. I. P H I L I P P U M, qui, ducta in uxorem *Iohanna* Regis *Ferdinandi* filia, universam acquisivit Hispaniam. Deceffit anno C. 1506, ætatis 28, mense 3, die 3, Grana-
tæ prope Burgos, relictis ex conjugefiliis duobus *Carolo* & *Ferdinando* (qui postea ad Imperialem dignitatem evecti sunt) & filiabus quatuor.

II. F R A N C I S C U M. III. G E O R G I U M, qui in pubertatis annis vitam cum morte commutarunt. IV. Filiam M A R G A R E T A M connubiis infelicem. Ea enim *Carolo VIII* Galliarum Regi desponsata, & in aula Francica educata fuit: sed *Carolus* hanc sponsam suam, ubi adolevisset, repudiavit, & propter jus successionis *Annam Francis* citerioris Britannia Ducis unicam filiam hæredem, *Maximiliano* una cum ducatu desponsatam, legatis *Maximiliani* eam deducantibus eripuit, sibi que matrimonio junxit. Post *Carolus* *Margareta* Arragonia Principi, & hoc ante nuptias mortuo, postea *Philiberto Sabaudia* Duci non meliore fortuna nupsit.

A L T E R A conjunx dicta fuit B L A N C A M A R I A, Galeacii Vicecomitis Mediolanensis filia, *Iohannis* Galeacii soror; ex qua soboles nulla ei est nata. *Chron. Carion. Cuspin. H. Mutius. Chron. Hedion. Cosmograph. Munst.*

II. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

I. E L E C T I O. *Maximilianum* pater *Fridericus* cunctis Septemvirorum suffragiis consortem imperii fecit A. C. 1486, die 16 Februarii. Adfuerunt præsentibus Electores omnes; sed duorum summa fuit authoritas, *Ernesti* Saxonis & *Alberti* Brandeburgici, qui in ipsis Comitibus Francofurti vitam finiit, anno ætatis 72, relicto successore filio *Iohanne* Electore IV.

Obiter hic inferemus, quod de hoc A L B E R T O, dicto A C H I L L E Germanico, *Æneas Sylvius* in Europa sua commemorat cap. 39. *Albertus* à pueritia (inquit) educatus in armis, pluribus interfuit præliis, quam alii sui temporis Duces. Militavit in *Polonia, Silesia, Prussia, Bohemia*: nullus in Germania terræ angulus, quem non calcarit armatus: duxit exercitus innumerabiles, prostravit ferocissimos hostes, expugnavit munitissimas urbes. In congressibus pugnam prior iniit, victor à prælio excessit ultimus, in oppugnationibus urbium sæpe murum primus adscendit. Singulari certamine nunquam non stravit hostem. In militaribus ludis nunquam equo dejectus, cum ipse omnes in se currentes equo deturbaverit. Quibus ex rebus non injuria

Teutonicus A C H I L L E S appellatus est: in quo non solum militares artes & Imperatoria virtutes singulari quadam gratia reluxere. Sed nobilitas quoque generis, proceritas corporis & venustas, ac virium robur, ac facundia linguæ, admirabilem eum ac penitus divinum reddidere. *Hæc ille.*

II. C O R O N A T I O. *Maximilianus* eodem anno, quo Francofurti in Imperatorem Romanorum electus, secundum morem Aquisgrani coronatus est die 10 Aprilis. A Pontifice autem coronari noluit. Coram Ordinibus enim Imperii publice professus est, imperialem coronam à Pontifice Romano accipere minime sibi necessarium videri; cum Imperii maiestatem in ipsis Ordinibus inesse intelligeret: uti testatur *Bodin. de Republ. l. 2. c. 6. n. 225.*

Visum quidem fuit *Hadriano* Pontifici, coronationem Pontificiam Imper. esse necessariam, cum in epistola ad *Fridericum I*, cogn. *Barbarossam*, ita scribit: Romanum Imperium à Græcis translatum est ad Alemannos, ut Rex Teutonicorum non antequam à Vicario Apostolico coronaretur, Imperator vocaretur. Ante consecrationem enim vocatur Rex, post Imperator: unde igitur habet Imperium, nisi à nobis? ex electione Principum suorum habet nomen Regis: ex consecratione nostra habet nomen Imperatoris, & Augusti, & Cæsaris. Ergo per nos imperat. Recolite antiqua. *Zacharias* promovit *Carolus*, fecit ei grande nomen, ut esset Imperator, & Advocatus sedis Apostolicæ, ut Romano Episcopo Apulia, per eum pacata, esset subiecta, quæ nostra cum urbe Romana est, non Imperatoris. Romæ nostra sedes est; Imperatoris est Aquis in Ardena, quæ est Sylva Gallia. Imperator quod habet, totum habet à nobis. Sicut transtulit imperium à Græcis ad Teutonicos: ita nos possumus ab Alemannis transferre ad Græcos. Ecce in potestate nostra est, ut demus illud, cui volumus. Propterea à D E O constituti super gentes & regna, ut destruamus & evellamus, & ædificemus & plantemus. *Aventin. lib. 3. & 4. Annal.* Et quidem merito hanc potestatem sibi tribuere videtur, cum à D E O super regna & Reges sit constitutus. *C. omnes Principes. de major. & obed. c. 1. extravag. commun. de consuet.*

Qui Oraculo vocis mundi moderatur habenas:

Et merito in terris dicitur esse D E V S.

Estque hæc opinio communis, ait *Felin. in cap. 13. n. 13. de Iudic. Innocent. in c. venerabilem. de electi. A B B A S in c. 1. n. 3. de probat. gl. in l. bene à Zenone. verb. insulas. C. de quadr. præscript. Baron. tom. 10. annal. Eccles. de an. Christi 871. §. 4. & 888. §. 3. Bellarm. lib. 1. de translat. Imper. lit. 4. c. 6. Onuph. de Comit. Imp. p. 363. Alii, qui volunt, Electo,*

Electo, ante Pontificiam coronationem tantum Regis Romanorum, non Imperatoris titulum tribui; idque constitutum fuisse à Gregor. V, ait *Naucler. gener. 34. p. 742. Platina in Gregor. V. Crantz. lib. 4. Saxon. c. 25.* Verum utut sit, communis hæc opinio nullo modo est amplectenda. Sicuti enim verum est ac legitimum conjugium, etiam si solennia nuptiarum nondum sint celebrata, *arg. l. 30. de Reg. jur.* ita Imper. quoque absque coronatione esse potest. *Keck. disput. præf. 29. q. 16.* Etenim coronatio olim ad ostentationem, non vero necessitatem fiebat. *Zuinger. in Theatr. lib. 2. vol. 28.* Quis Roman. Pontifex coronavit Imp. Constantinopol. ? Quis ante *Constantinum* consecravat Imp. Ethnicos ? Quis ante *Carolus M.* Imp. Christianos ? Vnde *Henricus I*, cognomento *Auceps*, invitatus à Pontifice ad coronam Imperii suscipiendam, respondit, *Sufficere sibi, quod DE I gratia sit Rex Romanus, & quod Germaniam ab infidelium incursione defendat.* ut testatur *Archidiac. Vndum. lib. 3. Belg. annal.*

2. *Rudolphus I*, Habsburgensis nunquam Italiam vidit, nedum Romæ coronatus; causamque cur ad Pontificis *Nicolai* instantiam Romam ingredi recusaret, respondit: *Me vestigia terrent, Omnia te adversum spectantia, nulla retrorsum.*

3. *Maximilianus* (ut supra diximus) coronam à Pontifice accipere minime sibi necessarium videri, coram Ordinibus Imperii publice professus est.

4. Denique hoc ipso facto satis probant *Ferdinandus I*, *Maximil. II*, *Rudolphus II*, & *Matthias*, qui etsi Romæ nunquam fuerunt coronati, Imperatores tamen fuerunt: ut vanum hucusque eorum augurium non fuisse appareat, qui cum in coronatione Pontificia *Caroli V*, Imperatoris Bononiæ celebrata, pons ingens, super quem ingrediebantur, corrueret, rem in omen vertentes ex confracto ponte, nullum deinceps alium Imperatorem in Italia coronatum iri, vaticinari ausi fuerunt; ut refert *Arum. in discurs. juris publ. 3. ex Cornel. Agripp. de Coronat. Augustal. Caroli V.*

II. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA.

1. Virtutes.

In *Maximiliano* Imper. eximie splenduerunt Virtutes; quarum exempla quædam specialia adducemus.

1. SAPIENTIA. Laudantur non immerito Reges & Principes, quibus administratio regnorum

commissa est, quando non ab aliorum nutu & consiliis plane pendent, omniaque in suos familiares rejiciunt, ipsi plane desides, & ad imperium inutiles: sed ipsimet industriosi sunt in rebus ad salutem & incolumitatem subditorum suorum spectantibus. Hoc sane observavit *Maximilianus I*, Imper. Ideoque cum dicere solitum fuisse, scribit *Iovius* in vita *Hadriani VI*, Pontif. Romani: Turpe quidem esse magno Principi, nescire literas; sed longe turpissimum, his eum moribus atque virtutibus omnino caruisse, quæ populis & gentibus imperantem, cum eximia pietatis atque excellentiæ laude, contra superbiam atque libidinem, & reliquas immoderati animi cupiditates, invictum penitus & incorruptum præstarent.

2. Idem Imperator crebro in ore solitus est habere: *Mensuram tene, & respice finem.* Quod poetita ita reddidit:

Mensuram sapiens tene, & una respice finem:

Finis ut in rebus, sic modus esse solet.

Etenim in omnibus actionibus humanis tria sese offerunt, quæ diligentissime ponderanda sunt: Finis, objectum, & media. Quorum finis, ut ultimus est in executione: ita primus est in intentione. Quandoquidem ad hunc omnia nostra consilia, omniaque studia & conatus omnes dirigere nos oportet, ὅπως μὴ μωρὸν πέληται. h. e. ne actiones nostræ temere & sine certo fine susceptæ videantur: uti *Pythagoras* in aureis carminibus loquitur. Et quemadmodum labyrinthos non oportet ingredi sine filo: ita non est suscipiendum negotium, nisi prius perspecta ratione, qua te possis iade rursus explicare. *Erasm. in Simil.*

3. *Maximilianus* Imperator sæpe dicere solitus fuit, longe facilius esse vincere & domare gentem, quam in officio retinere. Vbi enim jam acquisitum auctumque est Imperium, superest, ut conservetur, subditorum animos continendo, ut libenter, aut etiam inviti maneat; quorum istud vi perficitur; illud, si optime eos tractaveris, aut melius quam alii, aut saltem si melius, quam alii, tractare videberis. Quibus si accedat gravitas quædam Magistratus, quæ in subditis timorem quendam cum admiratione & reverentia efficiat, nihil erit quod subditorum animos æque devinctos, ceu catenæ quadam, continere possit. Nam nihil est quod hominum animos ita terreat atque fascinet, ut admiratio: sicut recte scribit *Franciscus Patricius* in dialogo 6. de historia.

11. JUSTITIA. *Maximilianus* Imp. justitiæ conservandæ fuit studiosissimus. Memorabile enim est, quod de illo referunt historici, ipsum loca, destinata ad supplicia fontium, venerabundum

cum hac voce, SALVE SANCTA JUSTITIA! praterire solitum. Eodem modo *Baldwinus* IC. furcas seu patibula sacrosancta esse debere statuit; quoniam per illa fiat justitia.

2. In vindicanda avaritia militum acerrimus fuit. In bello Veneto, cum capta Vincentia quidam injussu ejus in aliquot civium ædes prædandi causa impetum fecissent, statim illam totam cohortem oppressit, & plures ducentis securi percuti jussit: ut eo exemplo ostenderet, non omnia victoribus in victos licere. *Philip. in Loc. Manl. p. 275.*

III. HUMANITAS. Cum impudens quidam mendicus *Maximilianum* I Imper. fratris nomine de stipe compellaret, alludens ad locum illum *Malach. cap. 2. vers. 10. Numquid non Pater unus omnium nostrum?* *Maximilianus* hac ejus protervia non offensus, stipem ei dari jussit. Mendico vero ea non contentus, mendicando instante, dictitans, Tantillum dare, Imperatorium non esse: humaniter ei respondit Imperator: Si omnes fratres tui tantundem tibi darent, quantum ego tibi dedi, utique divitiis me superares.

NOTA.

Verum diligenter notandum est, hoc dicto (*Malach. 2. v. 10.*) nequaquam condemnari nobilitatem aut gradus dignitatum in muneribus publicis, *Syr. 33. v. 21, 22.* ut impudens iste mendicus censebat, qui *Maximilianum* fratris nomine de stipe compellabat, quandoquidem uterque ab Adamo descenderet: sed illorum tantum superbiam notari, qui ob externum generis splendorem reliquos inferiores præ se contemnunt, (*Rom. 14. vers. 10.*) & insolenter aspernantur: quemadmodum ipsius Prophetæ contextus monstrat.

III. MODESTIA & HUMILITAS. *Maximilianus* Imp. Oenipontum ingressus, cum videret hæc in curia lapidi incisa carmina:

Da Adam hædt / vnd Eva spann /

Wo war alda ein Edelmann?

Tantum aberat, ut hoc se versu contemptum putaret, ut etiam agricolis se similem professus, omnem nobilitatem, qua nemini secundus erat, soli DEO acceptam ferret. Nam hunc in modum subjecit:

Ich bin ein Mann / wie ein ander Mann;

Allein daß mir Gott die ehre gann.

Quod latine sic reddi potest:

Par ego sum reliquis, nisi quod mihi nomina magni

Cæsaris, & sceptrum, contulit ipse DEVS.

V. MANSVETUDO. I. *Maximilianus* Imp. quando oppugnaturus erat postridie civitatem in Belgio, invitavit pridie Capitaneos suos ad cœnam: inter quos erat Comes quidam, qui, cum reliqui convivæ se hilares præberent, ipse solus tristis in

mensa sedit. Interrogatus ergo à *Maximiliano*: Domine Comes, quare tu tristaris, cum cras tibi pugnandum sit? Respondit, se, si verum fateatur, tristem esse. *Maximilianus* dicit ei: Indica mihi causam tuæ tristitiæ; si mea majestas poterit tibi opitulari, faciet. Potest, inquit Comes. Tandem Imperator ab eo requirit, quam ob causam adeo tristis sit? Comes respondit: Quoniam mihi cras præliandum est: & eventus belli sunt incerti: de animæ meæ salute quoque sollicitus sum. Præcipue autem doleo (inquit) quod debeam tria millia aureorum, quos exposui in multiplices usus rei militaris, de quibus Majestati tuæ rationem reddere non possum. Quare oro, ut Majestas tua hanc ingentem pecuniæ summam clementer mihi remittere velit. Imperator primum admiratus illam magnam pecuniæ summam, tandem dixit, Se libenter ei remittere debitum, modo crastino die se fortem & strenuum virum in prælio præberet. Comes, ut esset certus de remisso debito, dixit: Domine Imperator, Majestas tua mihi præbibat, ut sim certior de clementi illa remissione hujus debiti. At Imperator, Age, ne de mea erga te benevolentia dubites, & me ex animo tibi remittere scias, præbibo tibi bonum haustum: & sic eum absolvit. Deinde Comes fuit hilaris, & postero die se fortiter gessit. *Philip. in Postil. per Pezel. edit. part. 3. pag. 473.*

2. Vistatum est, ut Cæsari, in potentiores sacri Romani imperii civitates ingredienti, munera quædam à delectis ex Senatu earum urbium bene ominandi gratia, & honoris causa, offerantur. Hæc autem solent esse plerumque aurea pocula, vel vasa materia & arte exquisita, interdum repleta aureis, qui sub notis earundem civitatum, jus cudendi monetam habentium, conflati sunt. Accidit igitur, ut Noribergæ ejusmodi xeniola vel honoraria *Maximiliano* I Imp. in præsentia nonnullorum familiarium suorum intimorum offerrentur, quæ, sicut tradita essent, in cubiculo Cæsareo coram Imperatore in tabula relinquebantur. Exhibebantur enim tunc forte quædam spectacula publica in honorem Cæsaris, ita, ut aulici illis inspiciendis dediti essent, eamque ob causam singuli locum commodum in fenestris occupaverant. Cum autem unus ex familiaribus Cæsaris existimaret, & Cæsarem & omnes accurate observare, quid foris publice ageretur, quasi alii honoris causa è suo loco præoccupato cedens, mox sese subduxit, & velut remotis arbitris, ex poculo illo donato tot aureos surripuit, quot apprehendere in illa festinatione potuit, raptimque in loculos suos appensos conjecit, ratus neminem hoc suum furtum conspexisse. Verum Cæsar, etsi putabatur videndis

dendis ludicris rebus solummodo intentus, observabat nihilominus alia. Habebat enim annulum in digito cum gemma, cui nomen Phengites; quæ demonstrabat id, quod à tergo accideret. Hancque dissimulante cum inspiceret; eum non fugiebat, quid fieret. Peractis igitur actionibus illis theatricis, & aulicis iussa Cæsarea præstolantibus, nec non ex munificentia ejus de illis aureis oblati singulis portiunculam expectantibus, tandem vocatus à Cæsare ille, qui prius magnam partem pecuniæ, nemine inspiciente, ut sibi persuaserat, surripuerat, jussus est tantundem accipere, quantum apprehendere manu posset. Ille nesciens, quorsum ista munificentia tenderet, sed conscientia stimulante trepidus, per paucos aureos ex poculo apprehendit. Mox jussit Cæsar illum eos numerare. Expectantibus autem reliquis, quare hoc fieret, & existimantibus, inter ipsos donum hoc paulatim divisum iri, tandem subridens Imperator; Deprome nunc, inquit, & reliquos aureos de oculis, quos antea surreptos ex hoc poculo furtim iis injecisti, ut sciam, utrum nunc, vel antea cordatior in accipiendo fueris. Hac inopinata re confusus ille, & velut sorex suo proprio indicio deprehensus, nescio quas excusationes mixtis deprecationibus missitans, coactus fuit in conspectu omnium subtractos aureos proferre, & eos numerare. Cum autem horum multo major summa esset, quam illorum, quos antea abripuerat, Tollas utramque summam, ait Cæsar, habeasque loco viatici: verum cave, ne posthac in conspectum meum venias. Ita cum ignominia dimissus est. *Phil. Camer. Cent. 1. cap. 65. p. 294.*

VI. AMOR LITERATORVM. *Maximilianus I* Imperator fuit ingens fautor literatorum, & consuetudo familiarior vitæ domesticæ consumpta illi est cum viris doctis, quibuscum de doctrina ecclesiæ, de omnibus Philosophiæ partibus, sed de arte medica præcipue, & mathesi, deque historiis omnium temporum, suavissime collocutus, illos evexit, præmiaque digna eis largitus est. Porro de eo accepimus, quod non modo Viennensem Academiam, sed & Heidelbergensem, sua præsentia & auscultatione cohonestaverit. Cum itaque literas tantopere adamaret, factum est, ut tandem ejus consilio hortatuque, ac spe præmiorum amplissimorum, linguæ Ebraica, Græca ac Latina, & elegantiores disciplinæ, ac liberales artes, cum sublimioribus facultatibus, in Germania primum exortæ fuerint, ac paulatim succreverint; donec tandem ea vi, & impetu, ut hodie videmus, passim eruperint. Nec solum *Maximilianus* Imperator cum viris doctis contulit, eorumque sententiam audiens, multarum rerum cognitionem paulatim acquisivit,

verum etiam animum ad scribendum appulit: atque poeticum opus de diversis suis periculis edidit: In quo Invidiam & Curiositatem comicas personas fingebat, quas Ratione & Prudentia vicerit atque prostraverit. Deinde egregium opus finxit, quod Portam honoris appellavit, virtutibus & picturis venustatum. Primus etiam inter Germaniæ Principes Heroum genealogias indagavit, missis per Italiam, Galliam & Hispaniam nunciis, qui omnia cœnobîa, omnes Bibliothecas, omnia Principum archiva disquirerent ac perscrutarentur. Atque ob id annales provinciarum, qui situ delitescabant, atque squalore & tineis absumebantur, ejus opera revixerunt, & in lucem redierunt, ita ut ante eum patriam vix quisquam verioribus ornamentis privatim aut publice illustrarit ac condecorarit. Hinc etiam factum, ut omnes Germaniæ literati viri undique abditas historias eruerent, atque schedas semotas perlustrarent, eaque re cognoscerent, quæ diu ante avos nostros latebant. Exemplo Imperatoris invitati & confirmati Principes reliqui, non minori desiderio & cura cognitionem historiarum expectaverunt. Et Electores duo, *Fridericus Saxo*, cognomento Sapiens, & *Joachimus* Brandenburgicus, cum recte judicarent, veriora, & majora communis vitæ ornamenta esse literarum & artium propagationem, leges, disciplinam, in suis ipsi quoque ditionibus scholas instituerunt. *Fridericus* Witebergæ ad Albim A. C. 1502, *Joachimus* Francofurti ad Viadrum A. C. 1506, Academiam instituit. *Peucer. lib. 5. fol. 308, 309. Cuspinianus. Pantaleon. Chron. Hedion. fol. 681.*

VII. TEMPERANTIA. *Maximilianus* Imperator cum optime sciret, temperantia valetudinem conservari, inter prandia raro bibebat, in cœna ut plurimum ter: atque ideo valetudo illi usque ad periodum vitæ prosperrima semper fuit. *Cuspinianus.*

VIII. MAGNANIMITAS. *Maximilianus* cum à Brugenibus captivus detineretur, & indignis modis tractaretur; in hac rerum adversitate, inquit *Heuterus Delfius lib. 3. in vita Maximiliani & Philippi*, & solitudine, & summo vitæ periculo, nunquam ab animi magnitudine discessit, nec quicquam se indignum fecit, nec locutus est. Horrebant ejus vultum hostes infestissimi, reverebatur præsentem populus seditiosus, eaque de causa hostes arctissime conclusum, ad populi conspectum raro admittebant. Emergebat enim ex ejus vultu ac oculis Majestas magno Principe digna, rebellium conscientiam non fictè commovens ac concutiens; inerat gravitas debitam auctoritatem vel refractariis extorquens; universa adeo corporis lineamenta Impera-

peratoriam, Regalemque dignitatem referebant, habitus, incessus decens, motus temperatus, verba pondus habentia, affectus hominum quolibet trahebant. Pertinet huc Symbolum ejus, quod constabat ex quinque vocalibus, A, E, I, O, V. *Aquila Electa Iuste Omnia Vincit*; quo denotabat magnam Imperialis Majestatis potentiam & justitiam. Legitimo enim Magistratu, id est, legitime electo, nihil est sanctius, magnificentius, nihil ad victoriam & felicitatem in bello & pace consequendum præstantius. Nam insigne Imperii Aquila, est regina, & ministra fulminis.

Acta alia.

I. *Maximilianus* Imp. A. C. 1495 prima Comititia celebravit Wormatiæ, ubi fidelitatem ipsi jurarunt Status Imperii. Deinde Imperator *Eberhardum* Comitem Wirtembergensem insignibus & honoribus auctum, solenni & publica festivitate omnium approbatione prorexit in ordinem Ducum. Decretum etiam fuit omnium suffragiis, ut Electores in sua quisque ditione, publicis scholis, vel *Academiis*, sedem figerent. *Aventinus. & alii.*

II. Eodem anno supremum CAMERÆ IMPERIALIS judicium SPIRENSE (vulgo das *Camer-gericht zu Speyr*) à *Maximiliano I.* Imper. institutum est Francofurti ad Mœnum, die 31 Octobris: in qua mox die 3 Novembris ejusdem anni prima audientia (quam vocant) habita: & die 26 Februarii anni sequentis 1496 prima sententia Banni Imperialis pronunciata est.

III. A. C. 1511 Comititia Imperii Treviris habita sunt, ubi inter cætera, quæ acta sunt, Imperium Romanum in decem provincias seu circulos distributum, in *Austriacum, Bavaricum, Suevicum, Francicum, Rhenanum, Electoralem Palatinatus, Burgundicum, Vestphalico-Belgicum* usque ad Mosam, *Saxonicum* inferiorem, *Saxonicum* superiorem. *D. Chytraus l. 5. Chron. Guicciard. l. 11.*

IV. A. C. 1518 *Maximilianus* Imperator postrema Comititia celebravit Augustæ, quibus universi Electores interfuerunt: & in his de bello Turcico, quod Selymus minabatur Europæ, & de *Lutheri* negotio ante omnia actum est. Commendavit & nepotem *Carolus* Principibus, ut se mortuo ejus in electione rationem haberent. *Sleidan. Chronicon Carion.*

II. Vitia.

I. *Prodigalitas*. Cum in juvene Principe nimia liberalitas magis quam avaritia sit vituperanda; plerique *Maximilianum* Imper. fere nullo alio, quam hoc nomine reprehendendum duxerunt

Cujus rei specimen vel in prima juventute edidit. Miserat enim *Fridericus* Imperator ad filium *Maximilianum* initio novi anni legatos, per quos ipsi precatus erat felix & faustum auspiciis novi anni: simulque misit patinam plenam pulcherrimorum pomorum, additis aureis Rhenensibus xx. *Maximilianus* modeste respondens legatis, summa cum reverentia donum illud accepit, gratias agens Domino patri, & vicissim felicem faustumque cursum anni ipsi optans. Deinde diligenter ministris ac sodalibus suis mandavit, dicens: Non attingatis vos mihi hæc poma, quia mea sunt, & mihi volo reservari: sed aureos projecit inter socios. Postea cum legati redissent domum, interrogati à patre Imperatore; quomodo sese gessisset filius, (quia voluit ingenium filii conspiceret) responderunt: Ipsum poma custodienda ministris tradidisse, pecuniam vero inter commilitones abjecisse, ut ipsi eam inter se partirentur. Tunc *Fridericus* Imper. dixit; satis scio, *Er wirdt ein Streuw-gütlein werden.* *Melan-der in loco ser. l. 1. num. 238. Philippus in loc. Manl. pag. 221.* Quod non vanum augurium fuit. *Maximilianus* enim ob penuriam rei pecunariæ res magnas prospere inchoatas deferere coactus fuit. *Hedio in Chron. Germ.*

II. *Curiositas*. Porro *Maximilianus I* ob id in reprehensionem incurrit, quod in Genealogia sua indaganda nimis curiosus fuerit; qua de re jucundam & elegantem historiam recenset *Calvinus in Isaiam pag. 188.* hisce verbis: Accepi, inquit, ab hominibus fide dignis lepidam historiam de *Maximiliano I* Imperatore, cui, cum esset generis sui investigandi admodum curiosus, ineptus quidam nugator persuasit, se originem ejus ex ipsa Arca Noæ invenisse. Quæ res tam vehementer ipsum affecit, ut negotiis omnibus prætermis, huic uni investigationi assidue intentus esset, nec ab ullo se interpellari sineret, ne à Legatis quidem, qui de rebus magnis cum ipso tractaturi venerant. Cum hanc vanitatem mirarentur omnes, & tacite reprehenderent, nemo autem mederi vel posset, vel auderet; tandem coquus illius, quem etiam pro morione habebat, & cujus dictis sæpe oblectabatur, petita loquendi venia, ut Imperatoriæ dignitatis studiosus, hoc studium investigandæ originis, nec utile, nec honorificum ei fore dixit. Nunc enim tuam Majestatem colo, inquit, & te ut DEVM aliquem veneror. Quod si ad arcam Noæ veniendum est, illis futuri sumus cognati: Nam illinc descendimus omnes. Hoc morionis dicto sic commotus est *Maximilianus*, ut eum puduerit instituti; cum antea neque amici, neque consiliarii, neque negotia cum revocare potuissent. Sensit enim fore, ut nomen suum, quod

quod Atavorum investigatione illustrius reddi volebat, omnino vilesceret, si ad primam usque stirpem veniretur, à qua Principes & plebei, nobiles & ignobiles originem duxerunt.

II. ACTA SAGATA.

I. Bellum Belgicum.

Cum *Carolus* Burgundus in bello contra Renatum Lotharingum misere periisset, *Ludovicus* Rex Galliae Burgundiam tanquam ad se revolutam invasit, nec utraque contentus, ultiores ditiones *Caroli* sibi subicere conatus est; ideo *Maria* filia *Caroli* (ut supra diximus) nupsit *Maximiliano*, qui altero à nuptiis anno, uxoris hortatu, prima belliauspicia orsus, *Ludovicum* Regem bello aggressus, atque fortunam prosperam ex sua parte sensit. Nam ad Terbonam uno die ad 20000 Francorum cum exiguo exercitu fudit, & cum castra praelio amisisset, forti manu ea recuperavit, hostemque castris exiit anno 1478. Paucos etiam ante menses totam Geldriam in ditionem suam redegerat. Ea victoria parata *Ludovici* Regis filio *Carolo* *Margaretam* filiam suam despondit, atque vicinum hostem sibi amicum reddidit. Vxore *Maria* mortua fortuna quoque *Maximiliani* mutata fuit, ita ut in plurimas adversitates inciderit, quas tamen forti animo constanter pertulit. Nam duo filii, *Franciscus* & *Georgius* immatura morte abrepti sunt. Tertium vero *Philippum* ejus primogenitum Flandrenses in Belgio, invito patre, in suam tutelam acceperunt. Cum autem ipse filii tutorem agere instituisset, omnes fere provinciae, quas in dotem cum uxore acceperat, ab eo abalienatae sunt, Regis Galliae subsidio fretae. Hanc injuriam cum *Maximilianus* ulcisci vellet, Brugis à subditis suis captus A. C. 1488, atque in domo cujusdam aromatarum per novem menses custoditus fuit. Nobiliores vero ejus aulici, in ejus conspectu à furente plebe capite truncati sunt. Interea vero dum *Maximilianus* captivus detentus fuit, milites ejus, qui evaserant, circa urbem ferro & igne omnia vastarunt, atque *Friderico* patri, ut res sese habebat, illico significarunt. Imperator itaque, Principes Imperii statim ejus rei admonens, expeditionem contra Flandros suscepit, atque 32000 Germanorum armavit. Inter eos in re bellica exercitatissimus, & acerrimus Dux Saxoniae *Albertus* naviter suam Imperatori operam praestitit. Itaque primum Gandavum sex hebdomadibus obsedit, atque Brugeses profligatos eo redegit, ut filium liberum patri post 9 mensium captivitatem restituerent. *Maximilianus* igitur, recuperatis provinciis, denuo à subditis homagium accepit, ac *Philippi* filii tuto-

rem agens, postmodum omnes regiones fortiori freno feliciter gubernavit. *Maximilianus* *Alberto* Saxoni Frisiam, in praemium confecti belli & sumptuum compensationem, procerum Imperii consensu, attribuit propriam. *Peucerus* lib. 5. fol. 309. *Crantzium* in Saxon. lib. 13. cap. 27. *Trithemius*. *Cuspin.*

II. Bellum Hungaricum.

A morte *Matthiae* Regis Hungariae *Maximilianus* totum se contulit ad bellum Hungaricum, & traducto anno 1490 in Pannonias exercitu, quo multarum gentium difficillimis praeliis victor, tot pene victoriis, quot passibus itinera illa, virorum fortium virtute & dextera undique obvallata, tantisque armorum studiis passim flagrantia, pervasit, atque citerioris Pannoniae avitum patriumque principatum, patri ejus per suorum insidias à gentium illo terrore *Matthiae* rege ademptum, majori gloria, quam alii possederant, recuperavit. Nec magno negotio *Maximilianus* tunc totum perdomuisset regnum, praecipuis urbibus jam ad spontaneam deditioem paratis, nisi ex pacto, *Vladislao* *Matthiae* successoris Procerum suffragiis expetito, id concedere visum fuisset satius, retento solo jure successione, ut deficiente mascula sobole *Vladislai* in suos id posteros devolveretur. *Peucerus* l. 5. fol. 310. *Pantaleon*. part. 3. fol. 5. *Cuspin.*

III. Bellum Helveticum.

A. C. 1499 *Maximilianus* Imperator Helvetiis, quod cum Austriis & Suevis foedus inire nollent, bellum intulit: quod tandem transactione compositum est Basileae anno eodem, cum octies dimicatum esset, majori *Maximiliani* quam hostium clade. In hoc bello quanquam non copiis totis pugnatum est, caesi tamen sunt diversis in locis 20000 homines, qui, cum in locis sylvestribus non sepelirentur, à lupis devorabantur: unde tanta voluptas humanae carnis vorandae in lupis orta est, ut tam diurno quam nocturno tempore pagos invaderent, & homines lacerarent. Ad eos excindendos mandatum fuit, ut lupo apparente campanae signum daretur, ut communibus armis interficerentur. *Annal. Chron. Hedion*. fol. 652.

IV. Bellum Bavaricum.

Composito bello Helvetico, ad Bavaricum bellum deventum est, quod uno anno coeptum & confectum, anno scilicet 1504. Ortum autem est à *Georgii* Divitis, Bavariae Ducis, testamento. Is enim *Ruperto* genero suo *Philippi* Electoris Palati-

ni filio, omnem addixerat Bavariam, exheredatis patruelibus, *Alberto*, cui *Maximiliani* Imp. soror nupserat, & *Wolfgango*. *Maximilianus* hoc testamentum, quod in Imperii leges & jura feudorum peccaret, non voluit ratum esse; sed ad componendam controversiam æquas condiciones proposuit, ut videlicet, quod ex hereditate provenerat, *Rupertus* tertiam partem reliquis Bavaris redderet, duas ipse ad vitam retineret. Sed cum obstinate reluctaretur, fidens auxiliis Regis Galliarum & Bohemorum, ab Imperatore proscribitur. Insurgunt ergo cum Cæsare & Bavaris *Fridericus* Brandeburgicus, *Guilelmus Hassorum* Landgravius, *Vlricus* Wirtembergicus. Sæpius ambiguo Marte concurrerunt, Bohemis Palatinum adjuvantibus. Sed vicerunt tandem partes *Alberti* Ducis Bavarie. Imperator bis mille Bohemorum uno congressu occidit. Subacta sunt Palatinarum ditionum pleraque; è quibus Maulbronn, Lavensteinum, Wirtembergicus; Altorfium Noribergenses, alii alia disceperunt. *Rupertus* morbo ex ea infelicitate contracto moritur, mox & conjux ejus *Elisabetha*. Imperator vero moderans sibi in victoria, & putans Palatinum satis punitum, omnibus aliis arma inhibet, & *Ruperti* liberis ex hereditate materna quædam oppida concedit, ut Neuburgum, Laugingam, & alia, quæ Ducatus Neuburgensis titulo comprehenduntur. Interim *Philippus* Elector Palatinus, quomodo Imperatori reconciliari posset, cum subditis deliberat. Cum igitur anno sequenti *Maximilianus* Imp. Coloniarum comitia ageret, in iisdem *Fridericus* Elector Saxoniarum ausus est collegam suum olim *Philippum* ad Imperatorem adducere, ut supplex pacem ab eo peteret; quam etiam impetravit, una cum ditionibus quæ adhuc supersunt. *Chytraus* lib. 4. *Chron. Hedion.* fol. 655, 656. *D. Pantaleon* part. 3. fol. 7.

III. ACTA ECCLESIASTICA.

1. Sub *Maximiliano* I Imp. B. *Lutherus* in reformatanda religione initium fecit. Quare de admirabili via, qua *Deus* clementiss. eum duxit, in opere reformationis inchoando, continuando, & feliciter consummando, breviter, & quasi summatim dicemus, siquidem in sequenti historia acta ejus prolixius explicanda veniunt. *LUTHERVS* initio non Theologiæ, sed Jurisprudentiæ operam dedit: sed quodam tempore fulmine territus & consternatus, voto suscipiendi monachatus se obstrinxit. Itaque agens annum 22 ætatis, invito & reclamante parente, ingressus est monasterium Augustinianorum Erfurdie 17 Julii anno 1505: sicut testatur *Ersholtz.* in indice *Chronol.* pag. 465. Postea vero

anno 1517, cum *Leo X*, Papa missis per omnia regna literis, *Indulgentias*, sive omnium delictorum expiationem polliceretur, interventu pecuniarum & præcones indulgentiarum impie agerent, adeo, ut unicuique absolutionem à scelere quovis, & redemptionem animæ, pro qua decem solidos solveret, promitterent, *Lutherus* in Vigilia omnium Sanctorum, 31 Octobris, Wittebergæ publice foribus templi propositiones 95 contra *indulgentias* affixit, cui *Joh. Tezelius*, præco monachus Dom., sycophanta impudentissimus, alias Theses 106, à *Conr. Wimpina* Francofurtensi ad Oderam factas opposuit, & contra *Lutherum* Francofurti præsentibus Monachis trecentis disputavit. Atque hæc disputatio præter omnium hominum opinionem initium reformationi præbuit. Nam *Albertus Crantzius*, SS. Theolog. & Decretor. D. Eccles. Hamburgens. Canonicus & lector, Historicus celeberrimus, lectis hisce *Lutheri* de indulgentiis propositionibus, dixisse fertur: *Frater, vade in cellam, & dic: Miserere mei Deus!* significans, conatum tantæ rei irritum futurum. Imo ipse *Lutherus* nihil minus cogitavit, quam integrum Papatum reformare. Initio enim Papam adhuc pro capite Ecclesiæ agnovit, ejusque censuræ scripta sua reverenter submitit, tantum emendationem disciplinæ Ecclesiasticæ, cujus deformes quidam abusus non parum male habebant bonos omnes, petebat. Verum quid sit? *Lutherus* à *Leone X*, Pontifice Romano, A.C. 1520, tanquam hæreticus excommunicatur: sicut non tantum *Sleidanus* lib. 1. Com. p. 1, 2, 3. seqq., sed etiam ipse *Polydor. Verg.* lib. 8. cap. 4. & *Laurent. Surius* *Carthusianus* testantur. Ibi *Lutherus*, aura afflatus divina, ansaque non tam ultro arrepta, quam vel nihil aliud cogitanti ab ipso Pontificiorum grege propemodum obtrusa, opus reformationis pientissimo zelo animose aggreditur, & adspirante, prorsusque incredibiles largiente successus, divina providentia feliciter confecit, atque orthodoxam religionem, per totum terrarum orbem toto mundo frendente & fremente, sine ulla vi externa, solo calamo à Spiritu S. ducto, mirabiliter propagavit, secundum vulgatos versiculos:

Lutherus decimum confecit strage Leonem,

De clava noli querere: PENNA fuit.

Item:

Vir sine vi ferri, vi verbi, & inermibus armis

Totius immensas contudit orbis opes.

Quo nomine ei tanquam Pontificatus Romani dormitori, hoc trophæum præclarum à Poëta quodam est erectum:

Roma Orbem domuit, Romam sibi Papa subegit:

Viribus illa suis: fraudibus iste suis.

Quanta

*Quanto isto major Lutherus, major & illa,
Istum, illamque, uno qui domuit calamo!
Inunc, Alciden memorato, Gracia mendax;
Lutheri ad calamum ferrea clava nihil.*

Item aliud:

*Sceptrum, Bulla, Schola, Regis, Papa, Monacho-
rum,*

Vni Luthero nil, sociata, nocent.

Apud Homer. in Odyss. Cyclops ait: prædictam sibi fuisse oculi amissionem, sed expectasse quendam *Vlysses*, qui procero corpore esset, & ore admodum spectabilis: cum tamen hoc malum sibi à parvo & imbecillo allatum sit. Idem quoque de Papa dici posset. Sed non novum est, ut David tiro ingentem Promachum fundat & confundat. Mirabilis nempe est DEVS in sanctis suis. Nemo enim, ne vel hostium quidem, inficiari potest, quin digitus DEI in *Luthero* nostro operatus sit. Talia namque ille ausus fuit, quæ totus miratur orbis, & tot gentibus adversus ipsum conspirantibus unum se opposuit. Et quod memorabile est, hanc futuram religionis reformationem vel ipsi Abbates, licet inscii quoque, præfigurant, quando *Carolo V* Imperatori, anno 1500 Gandavi nato, ad Baptisterium dono obtulerunt Vetus & Novum Testamentum cum hac inscriptione: *Scrutamini scripturas.* En vias DEI mirabiles!

In hac mutatione præcipue consilium DEI omnipotentis consideremus, qui Ecclesiam non auctoritate, potentia, aut sapientia humana, sed ex ore infantium ac lactentium ministerio verbi sui, quod est potentia DEI ad salutem omni credenti, colligit, condit ac regit. Nec armis aut præsiidiis Regum, sed umbraculo alarum suarum protegit, servat ac tuetur, ut plantet cælos.

Beneficium restitutæ lucis divinæ reverenter agnoscamus, & pro eo, DEO nostro devote gratias agamus, quod ejici monasticæ doctrinæ venena ex evangelicis fontibus voluerit. Nec cogitemus, minus miraculum fuisse, ecclesiæ à pontificia tyrannide assertionem protectionemque adversus immania odia, minas & vim regum totius Europæ, quam fuit populi Israëliti liberatio ex servitute Ægyptiaca: aut restitutionem doctrinæ purioris ex tanta caligine humanarum opinionum, & superstitione tam inveterata, quam fuit traductio populi per mare rubrum, & per vastas solitudines deserti in terram patribus sanctis promissam, etsi illa magis incurrunt in oculos.

11. Anno C. 1502 Academia WITTEBERGENSIS (cujus primus Rector fuit MARTINVS Pollichius Mellerstadius, artium & Medicinæ Doctor) à FRIDERICO III, Electore Saxo-

niæ, constituta, & solenni ritu introducta die Lucae 18 Octobr. è qua velut ex equo Trojano innumeri Ecclesiæ Christi Duces & Antesignani prodierunt, qui Bestiæ & Pseudoprophetæ, totiusque Papatus impetum non sustinuerunt solum, verum etiam represserunt & profligarunt. Id in inauguratione Academiæ prædixisse fertur D. Slect / non temere ex etymo ominatus, Wittebergam fore montem, ex qua fontes sapientiæ scaturientes in totum terrarum orbem derivarentur. Ibidem *Lutherus*, postquam Erfurdia in Magistrum promotus, cœnobium ingressus esset anno 1505, ætatis 22; ann. 25 Wittebergam ad Aristotelicam professionem accersitus, Licentiam Doctoris Theologiæ adeptus est, sub Decano D. *Andrea* Bodensteinio Carolstadio Archidiacono Collegii. Ibidem paulo post anno 1512, die 19 Octobr., ætatis 29, Doctor Theologiæ publice renunciatus, eodem D. *Andrea* Carolstadio promotore.

111. A. Christi 1506 IOACHIMVS Elector Brandenburgensis cum fratre ALBERTO Academiæ Francofurtensem ad Oderam instituit, quæ introducta est solenni ritu 26 Aprilis. Professores plerique ex Academia Lipsiensi accersiti sunt. Primus Rector fuit *Conradus Wimpina* Francus Theologiæ Professor. Ab hoc statuta & leges Academiæ præscriptæ sunt. *Chytraus*.

IV. A. C. 1510 ortum est bellum literarium inter REUCHLINVM & COLONIENSES quosdam Monachos, de libris Iudæorum; cujus rei multa sit mentio in Reuchlini Epistolis. Mandaverat *Maximilianus* Imperator Reuchlino, ut, quid de cremandis Iudæorum libris sentiret, in modum consilii referret, & scriptum Archiepiscopo Moguntino transmitteret Cæsari reddendum. Ille in partem benigniorem propensior, judicavit, scripta quædam Iudaica conservanda, quædam vero blasphema exurenda. Fuerat autem Colonia Iudæus quidam baptizatus, cognomento *Wsefferhorn* / qui & anno 1514, ob panis consecrati violationem, in Salinis Saxonie candentibus forcipibus discerptus & crematus est. Hic author ejus consilii fuerat, ut de Cæsaris mandato singuli Ebræorum libri, præter nudum Bibliorum textum, comburerentur, vel tantum, ut quidam suspicati sunt, igni adjudicarentur, ut ante executionem Iudæi grandi ære libros suos ab incendio redimerent: quod si fieret, consilii illius author auri partem acciperet. Quem conatum suum cum Iudæus Reuchlini consilio eludi cerneret, sparsis libellis famosis, eum apud multos in odium & invidiam vocavit. Librum vero Reuchlini Colonienses flammis tradiderunt: quæ res miris factionibus inter doctos

agitata est, aliis *Capnionem*, aliis *Colonienses* tuentibus. Tandem orto *Lutherano* incendio (de quo supra jam dictum) fumilinum (ut quidam tum appellarunt) certamen in fumum abiit. Vide *Sleidanum lib. 2.* sub anno Christi 1520.

CAPUT III.

DE EGRESSU.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

P *Raparatio.* Maximilianus Imp. integro ante mortem biennio, (al. quinquennio) quocunque proficisceretur, *Arcam ligneam*, ad mensuram corporis humani fabrefactam, circumvectavit. Quo ipso perpetuam mortis memoriam ante oculos sibi præferri voluit: quo vitam actionesque suas ita institueret, ut aliquando immortalis Deo rationem reddendam sciret; insigne ac memorabile successoribus pietatis atque timoris Dei, quo erga Numinis Majestatem affici debemus, exemplum relinquens.

II. Mortis præsagium. Anno 1518, in Junio, Eclipsis Solis horrenda accidit, quæ genesin *Maximiliani* valde obfuscavit, eique periculosa & lethalis fuit. Obitum ejus ex hac eclipsi prædixit Mathematicus insignis *Georgius Transfetter*.

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

Mors ipsa. Cum Maximilianus Imper. conventum frequentia Principum celeberrimum egisset Augustæ, inde profectus Oenipontum febre correptus est: cumque se Welsam Austriæ superioris oppidum transferri curasset, accedente ex virium resolutione alvi profluvio, exspiravit A. C. 1519, die 12 Januarii, anno ætatis 59, mense 9, die 19, & cum imperasset cum patre annis 7, solus ann. 25, mensibus fere quinque.

Decumbens passionis Domini IESU historiam identidem relegi mandavit, & sub illa verba, quibus tradidisse spiritum narratur Servator, suum & ipse spiritum dimisit.

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

1. Sepultura. Cadaver *Maximiliani* ex testamento Neapolin locum natalem translatum, ibique regio more & communi omnium luctu sub altari S. Georgii conditum fuit. *Cuspinianus, Pantaleon, Sleidanus, & alii.*

II. Mala mortem secuta. Post mortem *Maximiliani* Imper. tam crudelis, tam sæva, tam stupenda biennio post orta pestis, quæ oppida integra depasta est ac deserta fecit, adeo, ut frumenta in agris non

secta manerent, à nemineque colligerentur; nullam arcem, nullum castrum, nullum oppidum, villam, vicum absque tæbe relinqueret. Æstimatur tertia pars hominum in Austria hac peste esse sublata. *Johan. Cuspin. in vita Maximil. p. 613.*

Viri celebres.

I. Anno C. 1491 MARTINVS BUCERVS Theologus, Sletstadii, Alsatia oppido, natus est. *Luthero* Wornatiæ in comitiis familiaris factus, in purioris doctrinæ studium tota mente incubuit. Anno 1548, cum novam religionis formulam, quam *Carolus Casar* obtrudebat, amplecti nollet, in Angliam profectus est, in Academia Cantabrigensi Professor una cum Fagio designatus, & uterque Theologiam tradidit, vitæque sancta, sobria & simplici professionem ornavit. Mortuus est ibi Bucerus A. C. 1551, ætatis 60.

II. A. C. 1494, GEORGIVS Agricola excellens Philosophus & Medicus, cujus eruditissima de rebus metallicis exstant scripta, in oppido Misnia Glaucha natus est. Vixit annos 61.

III. A. C. 1496 natus est *BERNHARDVS* Ziglerus, Theologus nobilis, & Ebraicæ linguæ peritissimus. Obiit Lipsiæ anno ætatis 56.

IV. Anno C. 1497 PHILIPPVS MELANCHTHON natus est, die Iovis post Dominicam invocavit, 16 Febr., in oppido Palatinatus Bretta. Vir de suis scriptis notissimus, literarum artium restitutor, scholarum multarum parens, & Theologiæ purioris cum *Luthero* instaurator ac propugnator, humanitatis, concordia, & conjunctionis veræ conciliator. Confecto annorum 63 curriculo laborioso, & curarum molestiarumque pleno, tandem febri correptus Wittebergæ A. C. 1560, die 19 Aprilis diem suum clausit extremum, & authoritatis, prudentiæ & humanitatis suæ triste bonis omnibus reliquit desiderium. Fuit annus ab adventu ejus in Academiam Wittebergensem 42, à Confessione Augustana, quam ille scripsit, 30. Hoc anno etiam gener ejus *Georgius Sabinus* Poëta clarissimus Francofurti ad Viadrum diem suum obiit.

V. Anno C. 1498 HIERONYMVS SAVONAROLA, patria Ferrariensis, celebris concionator Florentiæ, quod è suggestu magna dicendi libertate in Pontificem *Alexandrum VI* investus esset, die 9 Aprilis, jussu Pontificis exquisitis tormentorum cruciatibus excarnificatus, una cum duobus sociis, Sylvestro Florentino, & Dominico de Pisis, Ordinis Prædicatorum, Florentiæ laqueo suffocatus & crematus est anno ætatis 46. Scripsit in carcere meditationes in *Psal. 51. & 51. & alia.* *Marianus.*

Circa hoc tempus floruerunt:

1. *Antonius Bonfinius*, qui scripsit historiam Hungaricam.

2. *Petrus Crinitus*, qui de Poëtarum ætatibus scripsit, Politiani discipulus.

3. *Marcus Antonius Coccius Sabellicus*, vir valde eruditus, cujus multa scripta exstant.

4. *Iohannes Nauclerus*, Præpositus Tubingensis. Scripsit ingens Chronicum, continens res memorabiles ab initio mundi usque ad annum Christi millesimum quingentesimum.

5. *Albertus Crantzius* Bambergensis, vir admodum diligens in historiis conscribendis. Scripsit Metropolin, quæ continet historiam Ecclesiasticam. Item historiam Saxoniam & Vandalicam, & Chronicum aliarum Septentrionalium regionum.

6. *Baptista Mantuanus*, Monachus & Poëta insignis. Hic Romanæ Ecclesiæ corruptelas, & Pontificum impietatem & scelera graviter & liberetaxavit atque infectatus est. Inter cætera de Pontificum Simonia atque avaritia hæc scripsit:

— Venalia nobis

Templa, Sacerdotes, altaria, sacra, corona,

Ignis, thura, preces, cælum est venale, Deusque.

7. *Iacobus Bergomensis*, qui supplementum Chronicorum scripsit, & usque ad annum 1486 deduxit.

8. Doctor *Andreas Proles*, Lipsiensis, Augustinianus Provincialis, quem *Lutherus* admodum juvenis Magdeburgi vidit & audivit, in docendo sapius usurpavit hanc vocem: O fratres, res Christiana opus habet magna & forti reformatione, quam quidem jam prope instare video. Hic cum admonebatur, ut ipse curam emendandi Ecclesiæ susceperet, respondit: Ego jam ætate affecta sum, nec tantum habeo roboris atque præsidii, quantum reformationis tantæ opus postulat. Alium vero excitabit Deus Heroem, quem ad omnia summum atque excellens ingenium armabit. Is reformationem aggredietur; errores extirpabit: pericula animo infracto despiciet, perumpet, & ad exitum illum, quem omnes pii exoptant, rem adducet. *Matthæus Dress.* in mill. vi. pag. 40.

9. *Iohannes Trithemius*, natione Germanus, Abbas Spanhemensis, Ordinis S. Benedicti, cujus opera plurima, ex quibus notiora sunt historica, quæ simul edita Francofurti anno 1600 exstant.

10. *Sebastianus Brand*, qui Germanica lingua vulgavit libellum, quem appellavit navem Narragoniæ, aut potius Navem stultorum, in quo causam & radicem omnis stultitiæ eleganter exprimit, mores hominum carpit, & salutaria remedia vitiorum tradit.

11. *Raphael Volaterranus*: *Gaguinus* historicus: *Ambrosius Calepinus*, Episcopus Bergomensis, &c.

vi. Anno 1499, natus est *Iohannes Brentius* Theologus & Ducum Wirtembergicorum Consiliarius, cujus plurima Theologica scripta exstant. Decessit anno ætatis 71, mense 2, ex fluxu (ut putatur) hepatico, ministerii anno 50, Stutgardia.

vii. Anno C. 1500, *Ioachim Camerarius* Pa-pebergen-sis, de bonis literis præclarissime meritis, cujus solidam & multiplicem eruditionem scripta ejus commendant, natus est Bambergæ. Obiit ætatis anno 74, sepultus Lipsiæ. Hujus filius fuit *Ioachim Camerarius*, inclytæ Noribergensium Reipubl. Medicus, vir doctissimus, & scriptis editis clarissimus.

viii. A. C. 1502, *Georgius Major* Theologiæ Doctor natus est Noribergæ. Vitam cum morte commutavit Wittebergæ ann. ætatis suæ 73, non satis in religione constans. Author enim novi dogmatis, quod motus magnos fecit, exstitit; nempe, Bona opera ad salutem esse necessaria: Neminem unquam sine bonis operibus salvatum: Impossibile esse sine bonis operibus salvari. Sunt tamen qui scribant, quod ipse hanc propositionem ita sit interpretatus, ut neque meritum, neque causam salutis ullam, bonis operibus tribuat.

ix. Anno Christi 1506, *Iohannes Sleidanus*, scriptor historiarum nostri temporis, natus est. Historia ejus terminatur anno 1555, quo etiam in lucem prodiit.

x. A. C. 1511 natus est Salfeldiæ in Thuringia *Erasmus Reinholdus*, Mathematicus excellens, & tabularum Prutenicarum author. Obiit in patria anno ætatis 42.

xi. Anno 1512 natus est *Gerhardus Mercator* Rupelmondæ in finibus Comitatus Flandriæ, *Guilielmi* patris, & *Iohannis Guilielmi* filii, Iuliacen-sium & Clivensium Ducum, Cosmographus exercitissimus, & Mathematicus excellentissimus, qui globis artificiosis, radio dimensis, cælum ac terram interius & exterius, qua licuit, demonstravit, & editione Chronologiæ utilissimam rei literariæ operam præstitit. Vixit annis fere 83. *Bucholtz.*

xii. Anno Christi 1514 *Wolfgangus Laxius* Viennæ Austriæ natus est, rerum Romanarum & Germanicarum scriptor celeberrimus, & totius antiquitatis indagator fidelissimus. Obiit anno ætatis 50. *Idem.*

xiii. Anno C. 1515, *Conradus Lycosthenes*, vir insignis eruditionis & industriæ, cujus opera exstant, Rubeaci in Alsatia natus est. Vixit annos fere 43. *Idem.*

Natus est & hoc anno *Petrus Ramus* in pago Veromanduorum. Fuit Professor Regius in Academia Parisiensi, Orator & Philosophus excellens. anno ætatis 57 interfectus est Lutetiæ in Collegio Proëleo à sicariis: cum quidem, accepta ab ipso prius pecunia, securitatem illi promississent. Novissima Rami audita sunt verba: Tibi soli ô Deus peccavi: judicia tua veritas & justitia. Miserere mei, & interfectores ignosce, nescientibus quid faciant. *Theophilus Banosius*. Qui necem procuravit Ramo Carpentarii filius, anno 97 supplicio affectus est, quod reus esset prodicionum Hispanicarum. *Idem*.

xiv. Anno 1516 *Conradus Gesnerus* Tiguri natus est, Medicus & Polyhistor doctissimus, & omnis animantium ac plantarum historiæ perscrutator diligentissimus. Exstinctus est peste in loco natali, anno ætatis 49, ut habet *Beza* in Iconibus.

Eodem anno natus est Chemnici *Georgius Fabricius* poëta excellens, & omnis antiquitatis studiosissimus. Rexit Scholam illustrem Misnensem annos 26 fidei & felici institutione. Obiit Misnæ, cum vixisset annos 55, & aliquot menses. Vivus de se ipso:

Fabricius studuit bene de pietate mereri:

Sed quicquid potuit, gloria, Christe, tua est.

Σοὶ χάριν οἶδα Θεῷ δὲ σπλάγχνα ὅς μ' ἐδίδουξας

Ἐν βιοτῇ τε θανεῖν, ἐν θανάτῳ δὲ βίην.

Bucholz.

xv. Anno 1518 *Iohannes Funccius* natus est Werdæ prope Noribergam, Theologus & Concionator in aula Ducis Prussiæ, autor laudatissimæ Chronologiæ. Hic cum alienis & politicis negotiis imprudenter & male sese admiscuisset, una cum aliis duobus Consiliariis Illustriss. *Alberti* Ducis Borussia, Marchionis Brandenburgici, Horstio & Schnellio, accusatus apud Regem Poloniæ, capitis damnatus & decollatus est Regiomonti, ann. 1566, die 28 Octobr. ætatis 40. Ante finem vitæ pronuntiassè dicitur hoc distichon:

Disce meo exemplo mandato munere fungi,

Et fuge ceu pestem τὴν πολυπερὴν σὺν.

Anno 1518 natus est etiam *Casparus Bruschius* Egræ, Poëta Laur., vir doctiss. & antiquitatis eruendæ studiosissimus, C. S. E. Interiit trajectus sclopato, insidiis quorundam in Silva Sclingenbacensi inter Rotenburgum & Winshemium, anno ætatis 41. *Crusius*.

Res memorabiles.

i. Anno 1500 tempestas ingens Romæ exorta, qua pars conclavis Pontificii, procidentis tubi pondere, corruit, & tres ministros, qui coram Pon-

tifice *Alexandro VI* stabant, obruit; & Pontifex ipse tandem inter rudera inventus est vix adhuc spirans; qui tamen tandem convaluit. Sed triennio post per ministri incuriam epoto veneno, quod fur- tim jusserat dari *Adriano* Cardinali familiari suo, cujus hortis cœnabat, obiit anno 1503, die 18 Augusti, cum per omnem ætatem flagitiosissime vixisset. Nam si *Alexander VI* filio suo *Casari Borgia* cædibus ac rapinis regnum parabat; ideoque convivium splendidum instruxerat, ut quosdam præcipuos viros invitatos venenato pulvisculo in vinum insperfo tolleret, eorumque exuviis filium ditaret. Factum est autem divinitus, ut ministro lagenas errore quodam commutante, *Alexander* & filius venenum haurirent: alii purum vinum. Ita *Alexander* sibi, non aliis, exitium struxit. Filius Borgias inclusus mulæ recens exenteratæ utero, venenum aliquo modo dissipavit; sed cum convalesceret, parata ei fuit mors cruenta, quam & prædicere sibi visus est. Nam ejus Apophthegma hoc fuit: O CÆSAR, ô NULLO. id est: Aut *Caspar*, aut nullus. Tandem nihil factus est, cum propter nefarias technas trucidaretur. Papa hic habuit filiam, nomine *Lucretiam*, profligatæ libidinis feminam. Cum ea concubuit ipsius frater, *Alexander* spurius, *Caspar* dictus, quin & ipse pater *Alexander* eam subagitavit: Vnde tale carmen, authore *Iacobo Actio*, *Sanazario*, scriptum exstat:

Hoc jacet in tumulo Lucretia nomine, sed re

Thais, Alexandri filia, sponsa, nuptum.

Adeo autem *Alexander* horrendis libidinibus delectatus, ut *Petro Mendoza* Cardinali concederet, ut cum notho suo Sodomiam exerceret. *Marianus*. *Platina* appendix. *Naclerus*. *Balaus*. & alii.

ii. Anno C. 1503 *Iohannes Fridericus* Elector Saxonie in lucem editus 30 Junii. Nascenti ei crux aureo colore fulgens in dorso apparuit. Quam ubi conspexit, à matronis aulicis accersitus Sacerdos, vir pius & admodum senex, pro omine hoc arripens: *Hic puer* (inquit) *crucem gestabit toti orbi conspicuam, cujus indicium tam manifestum in ipsius ortu sese exserit*. Hoc prælagium eventus manifesto declaravit & comprobavit. *Fabr*.

iii. Anno 1506 *Ladislao* Hungariæ & Bohemiæ Regi natus est filiolus *Lv dovics*: qui immaturo partu editus est, ideo medici ipsi arte cunctem fieri curarunt: immatura ætate barbatus fuit, anno videlicet 14: immature uxorem duxit, anno scilicet 15: immaturus regno fuit, cum Patri in regno succederet anno ætatis 10: immature obiit, anno ætatis 21, à Turcis cæsus: perierunt cum ipso ad 15 millia Christianorum. *Chytr*.

iv. Anno 1508 grando frumenta, vineta & plera-

plerasque terræ fruges (præcipue in Ducatu Wirtembergico, & in ditione Hohenbergensi) graviter læsit. Et quidem in oppido Rotenburg ad Necarum sito, tanta grandinis vehementia & magnitudo fuit, ut non modo fenestras comminueret, verum etiam tegulas in tectis domorum confringeret. *Basilius.*

Similiter hic annus habuit horrendos terræmotus, per Italiam & Germaniam. Sed & Stutgardia, exorta tempestate, tanta vis aquarum ex imbribus urbem implevit, ut peritura videretur. Aliquot homines & jumenta sunt submersa: urbis muri aliquot locis eversa: cellæ aquis repletæ. *Idem.*

v. Anno 1509 Constantinopoli DEVS impietatem Turcicam graviter ultus est terræmotu horribili. Tempestate enim exorta, cum grandine, fulguribus, tonitruis, fulminibus & ventorum turbine, tantus accessit terræmotus, ut circa oram maris, muri, turres & ædificia primaria, præsertim à Turcis constructa, & domus, funditus corruerent. Arx quoque Imperatoris Turcici ita quassata est hoc terræmotu, ut quinque turres sumtuosissime constructæ, in quibus thesauri Turcæ asservabantur, corruerint. Templum Sophiæ, quod Turcæ in templum Mahometicum converterunt, habuit (sub Christianis Imperatoribus) picturam totius passionis Domini nostri *Iesu Christi*. Has picturas Turcæ injecto cæmento oblinierant: In hoc autem terræmotu cæmentum dejectum est, ita quidem ut totius passionis Dominicæ historia clarissime appareret: *Templa Christianorum manserunt integra*: perierunt hominum 13 millia: ipse *Bajazetes* Imperator Turcicus monachi monitu in hortos concessit. Duravit hic terræ motus dies 40. Ut collapsa restituerentur, *Bajazetes* ex Anatolia, Romania, aliisque locis opifices cæmentarios & lignarios collegit ad octuaginta millia. *Bizar. Basilio.*

v. Cum *Maximilianus* Imperator anno 1511 Comitibus Treviri (al. Augustæ) ageret, ad Imperatorem ductus est homo quidam barbarus, ex regionibus Septentrionalibus, moribus incompositis, staturæ proceræ, qui pro una refectione vitulum, muronem vel ovem devorabat: & nihilominus se adhuc esurire protestabatur; teste *Basilio*.

v. Anno 1512 Ravennæ monstrum est natum, quod in capite habebat cornu: pro brachiis erant alæ: in mento oculus: pes alter erat armatus unguibus, quales gerunt aves prædæ inhiantes. In pectore videbatur Ypsilon, & figura crucis: pudenda erant utriusque sexus. Secuta sunt paulo post in Italia admodum cruenta bella, quorum causa præcipua fuit Romani Pontificis Julii II superbia,

avaritia & crudelitas. *Platina appendix. Chronic. Hedionis.*

Hoc anno *Selimus*, patre *Bajazete* (qui Christianos omni ex parte afflixit, & plurima illis eripuit, Methonem, Naupaetum, & alias urbes, regionesque multas) veneno necato per Judæum medicum, interfectisque duobus fratribus, & septem ex iis prognatis nepotibus, Imperator factus est. Interfectori parentis, præmii loco, caput præcidi jussit, ipseque anno 1520 ultmicibus furiis eodem in loco, quo patrem sustulerat, carbunculo pestilenti extinctus est. *Annal. Turc.*

v. Anno 1514 Tornaci pestis ita sævisse scribitur, ut triginta quatuor millia hominum absumserit. *Vrsperg. Hedion.*

x. Anno 1515 tanta fuit in Germania fluviorum inundatio, ut plurimum passim damni darent, & Germania quasi Insulæ formam haberet. *Chron. German.*

x. Nec silentio prætereunda memorabilis historia de *Maximiliano I* Imperatore, quomodo in summo periculo mirabiliter à DEO sit conservatus. Cum *Maximilianus* per salebrosas montium cautes, per aspera saxa, per altas ac præcípites valles, atque per amœnissimas Oenoponticas vias, imperito prorsus ardore, juvenilique nimia audacia, capreas insectando eo loci evasisset, unde nec referre pedem, nec ulterius progredi posset, nisi in præcipitium: stabat attonitus in abrupto loco infelix ille Princeps, temeritatem suam culpans ipse, famis diræ longa rabie, vel morte violenta vitam ibidem finiturus. Stupebat animus: horror & tremor artus occupaverant; & obversabatur ubique tristissima mortis imago. Si altum respicit, nivosa cacumina & scopulorum ingentes minæ capiti imminet, &, ut *Silius Poëtæ* verbis dicam,

— Caligat in altis

Obtusis saxis: abeuntque in nubila montes.

Sub pedibus occurrit tartareus veluti abyssus,

— & regni pallentis hiatus

Ad manes imos, atque atra stagna paludis.

A tergo & lateribus Marpesiæ cautes, non ferro, non flammis, non aceto Punico domandæ, viarum accessus occludebant. Nec funes aliave instrumenta, quibus extraheretur è periculo, ad ipsum alicunde protendi poterant, nec semita quæpiam lapicidarum labore menstruo parari. Stabant gregatim hinc inde Comites ac ministri, consilii prorsus inopes; Dominumque suum miserum à longe non sine lacrymis prospectant, quem juvare non poterant. Ipse autem cum jam noctes atque dies integros duos in tam afflicto statu continue permaneret, nec ullæ salutis spes residua esse videretur, mortalis hujus vi-

tae cupidinem pius Princeps abjicere, & qua ratione tutius beatioris vitae cœlestem in locum transire posset, cogitare cœpit. Appellat magna voce suos, jubetque, ut quam primum Sacerdotes, sacrosanctam Dominici corporis eucharistiam adferrent, & è viciniore, quo possent, loco sibi monstrarent; ut, quando corpus mortali cibo reficere non daretur, saltem oculos à longe mentemque immortalis viatico, quantum concederetur, nonnihil muniret, Deumque Servatorem suum præsentem adoratione postrema reconciliare sibi posset. Satisfactum tam pio Principis desiderio quam diligentissime. Sed hæc interea magnus per universam provinciam spargitur, fama tam acerbi causæ divulgata. Deplo-
rabant parentes dilecti ac unici filii sortem infelicem, & infaustam orbitatem detestabantur. Curia, Senatus ac Ordines universi, crudeli fato spei optimæ Principem adolescentem sibi sublatum mœrebant. Populus omnis publice, vota pro Principis sui salute suscipiebat: in urbibus oppidisque singulis templa atque ædes sacras, magna utriusque sexus frequentia supplex circuibat, iram divini numinis deprecando. Flectere cœlestium iram mortalia vota, precesque pias, veluti miraculo quodam tum innotuit. Cum enim jam ope destitutus humana *Maximilianus* in scopulo, cura fragilis vitæ prorsus abjecta, nil ageret aliud, quam immortalitatis, Denique servatoris sui contemplatione semet occuparet, audit non procul à se strepitum, circumspiciensque videt arreptare per rupis costam juvenem quendam ignotum, habitu rusticum, dimovere ingentia saxa, & collem parare. Qui, cum ad ipsum accessisset, porrecta dextera, Maeste, inquit, animo virtuteque tua Princeps: vivit & adest, qui te servare potest, depone merum inanem, & me sequere; actutum te in tutiora loca traducam. Vti Sol per densas nubes clarius emergit: ita mox anxii pectoris angore peterso, serenior rediit animus, confidenterque ducem sequitur. Et paulo post in patientiore via positus, semet ex Orci faucibus ereptum videt, liberatorisque sui industriam non satis admirari potest. Ad descendendum deinde fit magnus Comitum ministrorumque nobilium concursus: ubi inter congratulantium turbas ducem suum perdidit. Pallidus & inedia languidus excipitur equo, domumque cum summa lætitia à suis reducit, lætæ publico confestim in gaudium maximum converso. Postero die cum, læti patris edicto promulgato, dux ille ubique terrarum quæreretur, quo præmio merito posset honorari; nec diu quæsitus inveniretur, cognitum pariter & creditum est, Evangelium custodem bonumve Genium à Deo fuisse missum, ut adolescentem Principem ad maxima Reipublicæ

Christianæ commoda, & ad Austriacæ domus incrementum grande, ab immatura morte servaret. Quam opinionem postea res ab ipso præclare gestæ plurimum confirmarunt. Ad rei memoriam pius Princeps semitam lapicidarum labore muniri, & in eodem periculi sui loco, crucifixi Servatoris nostri imaginem conspicuam è via poni curavit, uti peregrinantes, divini auxilii gratiam ubique piis esse paratam in summis periculis, inde cognoscerent. Hanc *Maximiliani Caesaris* fortunam Germanus Poëta quidam non indocte sic attigit in *Hodæporico* sive Itinerario suo:

Postera rore levi virides Tithonia campos

Sparserat: ad scopulum cursu pervenimus altum:

Hic ubi, sectatus ter Maximus Æmylianus

Alta in rupe capras, finisset turpiter ævum:

Ni Deus ad majora virum servasset, opemque

Auxilio agricola pene ipsa in morte tulisset.

Meminit hujus miraculi etiam *Georgius Sabinus*, gener *Philippi Melanchthonis*, itineris Italici in *Hodæporico* suo his versibus:

Iamque tenebamus, qua spumifer æstuat O-
nus,

Ardua carpentes sub juga montis iter.

Cujus in abrupto per noctes vertice Casar,

Dive, tuus quondam, Carole, sedit æ-
vus:

Sylvestres quando capreas, damasque bicornes

Ausus in aërea figere rupe fuit:

Culmen & adscendit juvenis temerarius: unde,

Cum vellet, potuit non revocare gradum.

Hætenus Georgius Braunius in quinto Urbium theatri Tomo, sub descriptione vallis Oenopontica, fol. 59. &c.

XLIV IMPER. GERM.

C A R O L V S V.

C A P V T I.

D E O R T V.

I. Generatio.

CA R O L V S V ex Imperatoria & regia stirpe oriundus fuit. Nam

1. *Avus paternus* fuit *MAXIMILIANVS I* Imper. filius *Friderici III* Imper. de quo in præcedenti historia dictum.

Avia paterna dicta fuit *MARIA*, filia *Caroli*, Burgundi. Cum hac *Maximilianus* *Cesar* nuptias celebravit anno 1477, cumque ea regnum Bur-

Burgundiæ (cujus illa hæres unica fuit) dotis loco accepit. Maria quinquennio à nuptiis elapso, ex equo ferociente dejecta, & cum dolore dissimularet, & medicinam negligeret, ne *Maximilianus* mœrore afficeretur, vitam cum morte commutavit.

I I. *Avus maternus* fuit *Ferdinandus* Rex Hispaniæ, ultimus in familia *Aragoniorum*. Hic Ebræos universos, quorum ingens erat numerus, Hispaniæ finibus excedere jussit, & Saracenos expulit, superstitionem omnem abolevit, & Christianam religionem invexit. Inquisitionis quoque officium instituit, ut ad omne tempus hæretici extirparentur. Inde *Catholici nomen* obtinuit anno 1496, à Pontifice *Alexandro VI*; qui ad exitium Italiæ (ut ait *Onuphrius*) natus; de quo versus:

Vendit ALEXANDER divos, altaria, Christum:

Emerat ille prius, vendere jure potest.

Sextus Tarquinius, sextus Nero, sextus & iste:

Semper sub sextis perdita Roma fuit.

Obiit autem Rex *Ferdinandus* A. C. 1516 die 16 Januarii, (alii 22) ætatis 66, cum regnasset annos 41, regnaque sua Arragonium & Castellæ auxisset regno Neapolitano, Navarreno, Oranto in Africa, Hispaniola & America in orbe novo, à *Christophoro Columbo* & *Americo Vesputio* reperta. Cum enim *Ferdinandus* Rex partem *Beticam*, quam *Granatam* vocant, à Mauris septingentos octoginta novem annos (alii 878) occupatam recepisset & recuperasset, pulsisque Saracenis & Mahometica superstitione abolita, templa Christianæ religioni condidisset, anno sequenti, scilicet 1492, *Christophorum Columbum* Genuensem tribus navibus instruxit, qui Cal. Septembris ab ipsis litoribus solvit; qua navigatione Solem Occidentem per tres & triginta dies secutus, multas Regiones & Insulas orbis, hætenus incognitas, invenit: quos postea Rex Hispaniæ coli & frequentari jussit. Ea de re ita *Bembus histor. Veneta lib. 6.* *Columbus* homo Ligur, ingenio peracri, qui multas emensus regiones, multum maris & Oceani perlustraverat, tribus cum navibus Insulas fortunatas, quas Canarias appellant, profectus, atque ab iis tres & triginta totos dies Occidentem secutus Solem, sex numero Insulas reperit, quarum sunt duæ ingentis magnitudinis, quibus in Insulis Luscinia Novembri mense canerent, homines nudi, ingenio miti, linitibus ex uno ligno factis uterentur. Animalium quadrupedum genera habent perpauca: avium vero longe plurima. Cum uno harum duarum Insularum Rege fœdere inito *Columbus* 38, ex suis apud

illum relictis (qui mores & sermonem gentis addiscerent, seque brevi reditum expectarent) decem ex Insularibus secum ducens, in Hispaniam rediit. Hæc illorum itinerum origo, institutæque ad incognitas orbis terrarum oras navigationis hoc initium fuit. Anno autem insequente, ut pollicitus fuerat *Columbus*, cum navibus 17 & militibus, & fabris, & comœatu omnis generis jussu Regum eodem rediens, propter soli bonitatem, magnitudinemque Insulæ, oppidum opportuno loco condere, ac terram colere cœpit. Arborea frondibus nullo anni tempore spoliabantur, una aut altera exceptis, quarum Hispani, præter pinum palmamque, nobis cognitam viderunt nullam. Insulares à suis Diis, quos *Zemes* appellant, ejusmodi responsa accepisse constat: Venturam eo indutam vestibus gentem, quæ regionem subigeret, & ipsorum Deos aboleret. Hæc ille.

Postea anno 1497 *Ferdinandus* Rex Hispaniæ *Americum Vesputium* nobilem Ducem cum quatuor navibus ad novas terras inquirendas misit, qui hoc anno invenit novum illum orbem; sed eam tantum partem, quæ versus Septentrionem est, quæ *America* (cujus latitudo 515, longitudo vero 750, milliaria Germanica complectitur) à Duce nominata fuit, & sequenti anno in Hispaniam rediit. Propter magnitudinem appellatur quarta pars orbis, quæ hodie tota circumnavigata est, præter eum tractum, qui Septentrionem adspicit, cujus litora nondum perlustrata sunt. Hujus pars quæ septentrionalior est, *Novam Hispaniam*, *Mexicanam* provinciam, *Terram Floridam* & *Terram Novam* comprehendit. Meridionalior vero (quæ *Terra Firma* Hispanis vocatur) *Peruviam* & *Brasiliam*. Hæc, quia notatu digna sunt, obiter hic inferere placuit.

Avia materna Caroli, uxor *Ferdinandi* Regis, fuit *Isabella* (quæ etiam à quibusdam *Elisabetha* vocatur) filia *Johannis* Regis Castellæ, soror *Henrici* ejus nominis IV, qui patre anno 1454 defuncto, ei in regno successit. Mortua est *Isabella* anno 1504, die 26 Novembris.

I I I. *Pater* fuit *Philippus*, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, & Rex Castellæ totiusque Hispaniæ: qui *Philippus I* dictus est; anno 1478, die 23 Junii, in hanc lucem editus, parente *Maximiliano I* & *Maria* Caroli Burgundina. Diem ille suum clausit extremum Granatæ prope Burgos anno 1506, die 25 Septembris, ætatis 28, mense 3, die 3.

I V. *Mater* dicta fuit *Iohanna*, filia *Ferdinandi* Regis Hispaniæ inter tres media, scemina

na doctissima. Nam (teste *Ludovico Vive*) ex tempore Latinis orationibus, quæ de more apud novos Principes oppidatim sunt habitæ, Latine respondit. Idem præstitit soror ejus primogenita *ELISABETHA* (quam alii *Isabellam* nominant matri *ἐλισβετ*) nupta *Emanueli* Regi Portugalliæ, & *CATHARINA*, *Henrici VII* Angliæ Regis uxor.

Locus & tempus nativitatis Caroli.

Natus est *CAROLVS* Gandavi Flandriæ metropoli, anno post Christum natum 1500, die 24 Februarii, tertia post mediam noctem hora, anno à nato *Alexandro Magno* 1854. *Iul. Cæs.* 1598. *Augusto* 1561. *Constantino Magno* 1228. *Carolo Magno* 758, post *Carolus Magnum* Romæ coronatum 700.

Et si autem Heroica virtus & felicitas non à fiderum nascenti fulgentium positu, sed à *DEO* bonorum omnium fonte præcipue donatur: tamen ut alioqui magna in *Cæsare Augusto* & *Carolo*, ingenii, morum, consiliorum, rerum gestarum & varietatis eventuum similitudo fuit: sic uterque *Capricornum* *αἰσχροπρεπεία* habuit. Qua de causa moneta *Augustus Capricorni* nota (sicut in historia ejus dictum) percussit, & utrique Saturnus cum Marte in Tauro conjunctus fuit. *Caroli* etiam genesis insignem Solis, Jovis, Veneris & Mercurii in cuspide secunda conjunctionem, præstantis ingenii, fortunæ & gloriæ significatricem habuit. Sed relictis astris, *DEVM* nascenti *Carolo* propitium affuisse, & Heroici ingenii, virtutis & fortunæ dona singularia plurimis gentibus Imperio ipsius subjectis profutura, tribuisse statuamus. Baptizatus est *Carolus* die 13 à nativitate, 7 Martii, & baptismi Testes ei fuere, duo Dynastæ *Carolus* à *Croia* & *Bergensis*, & duæ Regina viduæ, *Margarita Britannica*, *Eduardi IV* Angliæ Regis soror: & *Margarita* amita, *Iohannis*, filii Castellæ & Arragoniæ regis, vidua. *ZENOCARVS* scribit, *Carolo* infanti apud baptisterium septem munera donata fuisse. 1. *PHILIPPVS* pater ei donavit Ducatum *Lutzenburgensem*. 2. *CAROLVS* à *CROIA* Symaicus Satrapa, argenteam galeam aureo phœnice insignitam, & affabre elaboratam. 3. *BERGENSIS* Dynasta aureum gladium. 4. *MARGARETA* Britannica, *Caroli Valesii* Burgundiæ Ducis vidua, infantem ulnis suis bajulans, poculum aureum lapillis preciosis plenum. 5. *MARGARETA Maximiliani* Cæsaris filia, *Philippi* Hispaniæ Regis soror, infantis amita, pateram auream margaritis & unionibus refertissimam. 6. *GANDA-*

VUM urbs natalitia navim argenteam. 7. *ABBATES*, Vetus & Novum Testamentum, cum hac inscriptione: *Scrutamini scripturas*. *ZENOCARVS* in his more suo philosophatur, & significationes de futura infantis fortuna considerans; *Primum* munus interpretatur de dignitate Cæsarea puero attribuenda, eo quod ex domo *Lutzenburgica* celeberrimi Cæsares prodiissent, *Carolus IV* *Sigismundus*, &c. *Secundum* exponit, præstantiam ejus fore omnibus admirabilem, ut phœnicis, avis rarissima. *Tertium*, gladium Justitiæ vindicem Imperatori convenientem. *Quartum* & *Quintum*, amplissimas provincias auri & margaritarum feracissimas puero obventuras. *Sextum*, navigationes prosperas in novi Orbis Insulas argento & auro abundantes. *Septimum*, curam religionis ac fidei tuendæ *Carolo* demandatam esse. *Bucholiz*.

II. Appellatio.

1. *NOMEN*. Dictus fuit *CAROLVS*, quod nomen ei impositum à bono omine, ipsum fortem & bellicosum Principem futurum. *CAROLVS* enim sive *CARL* significat virum fortem & bellicosum, & sic derivatur à radice Germanica *Karl*. Sunt etiam qui derivant à radice Latina, quod etiamnum frequentissimum est. *J. C. Scalig.* Ex. 266. *Carl* prisca vox est, qua robusti, fortesque viri designabantur. Id enim est *Karlman* / quod *Andreas*. Alii à radice Ebrææ deducunt, nempe à *קָרַל*, id est, invocavit, & *קָרַל*, h. e. *DEVS*, ut *Carolus* idem sit, atque invocator vel cultor *DEI*.

II. *COGNOMENTO* dictus *Carolus QUINTVS*: quia quatuor ejus nominis Imperatores (videlicet *Carolus M.*, *Carolus Calvus*, *Carolus Crassus* & *Carolus IV* Rex Bohemiæ, author aureæ Bullæ) ante ipsum Imperii Romani sceptrum tenuerunt. Propter res autem præclare ab eo gestas alii alia cognomina ei imposuerunt. Vocarunt enim eum Germani *Carolus Magnum*, Galli *Herculem*, Itali *Davidem*, Siculi *Scipionem Africanum*, Hispani *Alexandrum Magnum*, Turcæ *Julium Cæsarem*, Africani *Hannibalem*. *Pantaleon*, *Baptista Mantuanus*. Vnde *Sabinus* illum hoc Epigrammate celebravit:

Dive quibus cælo te Carole laudibus æquem?
Carole, non ipso, quem regis, orbe minor.
Cæsare, quo major validusque potentior armis,
Nullus ab Augusti tempore sceptrum tulit.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. EDUCATIO, INGENIVM,
& MORES.

Carolus puer admodum à Patre *Philippo* & avo *Ferdinando*, non magis regnorum, quam summarum difficultatum hæres, relictus est, neque spes erat, à puero tantam & tam confusam rerum molem posse sustineri. Ergo prospiciens animo pater, Curatoris sapientis & fide egere filium, illius educationem ac curam *Ludovici XII* Galliarum Regis fidei commisit, cuius integritatem pridem expertus erat. Ille, etsi hæc procuratio proferendæ ditionis materiam non difficilem præbebat; cum tamen ei tanta utilitate fides antiquior esset, eam sincere administravit. *Caroli* enim pueritiæ rectorem apposuit Caprensem, Virum nobilem, egregium virtute ac fide, cuius consiliis præceptisque diligenter institutus. Præter hanc Caprensis institutionem accessit etiam educationis & disciplinæ sanctitas, & naturæ, ultro pietati deditæ, ad religionis & omnium virtutum officia assuefactio accurata, & literarum etiam cultura aliqua sub Præceptore *Adriano* Florentino *Ultrajectino*, viro gravi & eximio Theologo, & sub *Wilhelmo* à *Croja*, quem *Ceurum*, vulgo *den von Schiffern* / nominabant, primo *Arescoti* Marchione, aulæ & morum Magistro. Quod autem de heroica *Herculis* indole *Ovidius* dixit, id verius de *Carolo* dici potest:

Ingenium cœleste suis velocius annis

Surgit, & ingrata fert mala damna mora.

Statim enim in prima pueritia ingens donorum varietas in natura & ingenio *Caroli* emicuit: quod humanum, mite, prudens, grave, magnanimum, placabile, moderatum, verax, justum, semper sibi constans, & tranquillum ac serenum: triste tamen magis & taciturnum, quam hilare & lætum; cunctabundum magis quam præceps: (ubi tamen tuendæ dignitatis decus aut necessitas postulabat, expeditum, acre, & flagrans:) denique nativa bonitate, & indole vere heroica, adque omnia summo Rege digna, prævalente excellens: arma tamen magis quam libros amans, ut armis potius, quam literis natum fuit. De quo non intempestivum fortasse fuerit hoc loco recensere, quod post hæc in castris ad *Wittebergam* *Lucas* pictor, senex, *Carolo* sciscitanti narravit, cum ex urbe in tentorium evocato *Carolus* exposuisset, sibi à Duce *Saxonie*, *Iohanne Friderico*, nuper à se capto, tabulam egregiam, à *Luca* pictam, in conventu *Spirensi* dono

datam fuisse, cuius adspectu aliquoties delectatus, picturas ipsius magni fecerit. Est autem, inquit, *Mechliniæ* in conclavi meo tabella, in qua effigiem meam, cum puer essem, depinxisti. Scire igitur ex te volo, quæ fuerit tunc ætas mea? Respondit *Lucas*, octo annorum ætas erat tua, cum Imperator *Maximilianus* te dextra circumducens, juberet Belgicam nobilitatem & civitates juramento promittere obedientiam. Cum autem picturam ordiner, Majestas tua sæpe ad diversa loca respiciebat; ut solent pueri. Ibi Præceptor, qui tuam naturam norat, dicebat, te mirifice delectari adspectione teli, iussitque ad parietem adversum collocari egregie fabrefactum telum; cumque tu ab eo non deflecteres oculos, ego feliciter absolvi picturam. Cæsar hac narratione valde delectatus, blande *Lucam* compellavit, ornatumque munere in urbem remisit.

II. ACTA OECONOMICA.

Vxorem habuit *Carolus* *ISABELLAM* (quæ à nonnullis *ELISABETHA* vocatur) *Emanuelis* Portugalliæ Regis filiam. Cum hac nuptias splendidissimas celebravit *Sivilæ* anno 1526, die 10 Ianuarii. Tredecim autem à nuptiis exactis annis *Isabella* in partu extincta est anno 1539, die 1 Maii, ætatis 40. In cuius obitum hoc Epicedium concinnatum est:

Carole, cur desles Isabellam, curve requiris?

Vivit; non obiit: reddita sponsa DEI.

Ex *Isabella* suscepit quatuor liberos.

I. *PHILIPPVM II*, regnorum suorum hæredem. Natus est hic in *Valle Doleti* anno 1527, die 21 Maii, hora 4 post meridiem, obiitque anno 1598, die 13 Septembr. ætatis 71, in monasterio *Escoriali*, vulgo *Divi Laurentii*. Successit ei in regno *Hispaniæ* & *Indiarum* unicus filius *PHILIPPVS III*, cui pater vivus adhuc regium diadema imponi curaverat.

II. *FERDINANDVM*. In illius partu mater extincta est, cui & ille (*Ferdinandus*) non diu supervixit.

III. *MARIAM Maximiliani II* Imp. conjugem, *Rudolphi II* Imp. Romani matrem.

IV. *JOHANNAM*, *Iohanni*, Portugalliæ Regis *Iohannis III* (qui anno 1557 obiit, & primus inquisitionem Hispanicam in regnum una cum *Iesuitis* recepit) filio, antepatrem extincto, nuptam, ex qua natus *Sebastianus*, qui avo *Iohanne* tertio defuncto Rex Portugalliæ declaratus est, cum esset puer trium annorum. Hic anno ætatis 24, cum jam annos 21 regnasset, trajecit in *Mauritaniam*, *Mahumedem* Regem *Persarum* in regnum redu-

Eturus, qui à patruo Abdelmelecho auxiliis Turcicis pulsus erat: prælium atrox est commissum, in quo *Sebastianus* cum tota nobilitate cæsus. Abdelmelech in ipso prælio mortuus, etiam si victoriam obtineret. Mahumed vero in paludibus merfus fuit: atque ita tres Reges in uno prælio perierunt. *Chytraus*.

Ante matrimonium *Carolus* Imp. ex contubernio suscepit *MARGARETAM*, quæ *Alexandro Medici* primum, deinde *Octavio Farnesio* Parmæ & Placentiæ Duci nupsit, exque eo suscepit filium *Alexandrum*: qui postquam Belgii molem annis 14 sustinisset, & res magnas in Gallia, Brabantia, Flandria, Frisia, Geldria, & in Archiepiscopatu Colonienfi gessisset, & jam in Galliam ad reprimendos Regis Navarræi conatus expeditionem suscepturus esset, Atrebat in Cœnobio Vedastino diem suum clausit extremum anno 1592, ætatis circa 46, cum ante sexennium ejus pater & mater uno anno, videlicet 1586, mortui essent, Octavius mense Septembri, & Margareta mense Februario.

Cum etiam *Carolus* Imp. uxorem diu ante mortem amisisset, postremo ex fœmina Ratisponensi suscepit *IOHANNEM* Austriacum. Qua in re tanta verecundia usus est, ut non nisi à familiaribus matris *Margarita* nomen cognitum fuerit, de *Iohanne* vero nunquam nisi paucis ante mortem diebus locutus sit, cum eum per amicos *Philippo* filio Regi Hispaniæ & Indiarum commendavit: memorabili imprimis Principibus documento, quorum vita suis pro exemplo est, ut, si quid peccent, clam & in occulto peccent. *Iohannes* autem ille Austriacus Princeps bellicosus fuit, & insigni illa ac memorabili victoria, prælio navali in Ægei mari ad Echinadas de Turcis parta, nobilitatus. Percussus enim, inter *Pium V* Pontificem Rom., *PHILIPPUM II*, Hispaniarum Regem, *Caroli V* Imp. filium, & *SEBASTIVM VENETVM*, fœdere, classis instructissima ex Venetis, Hispanis & Italis conflata, (cujus Dux supremus *IOHANNES* Austriacus *Caroli* notus designatus fuerat) contra Turcas emissæ est anno 1571, quæ prælio ad sinum Corinthiacum ad Echinadas Insulas, die 7 Octobris commissæ, classem Turcicam feliciter profligavit, & victoriam multis seculis inauditam obtinuit. Turcarum cæsi ad triginta millia, decem millia in potestatem redacti, triremes 180 captæ, xi demersæ, & quindecim millia Christianorum è servitute liberati. Inter præcipuos *ALIS* Bassa cæsus occubuit. *PERTAVVS* vero Bassa navigio fugiens ad terram evasit: & præterea classis hostilis universa cum tormentis aliisque spoliis amplissimis in Christianorum potestatem pervenit: triginta tantum circiter triremi-

bus & navigiis exceptis, quibus *VLVZALIS* mari aufugit: teste *Leonclavio*.

Domestica & interior Caroli vita.

Interior & domestica *Caroli* vita honestissimarum virtutum exemplis plena fuit, quæ sunt sequentes.

I. **PIETAS.** De *Carolo* Imp. accepimus, quod nunquam jurare auditus sit, nisi cum regnis inauguraretur, aut fœdera inita confirmaret. Mane priusquam vestiretur, longa talari, subuculæ injecta, genibus incumbens orabat: deinde cubiculariis admissis, preces Canonicas legebat, quas, ut à pueritia assueverat, nunquam intermittebat; ita, ut familiares precum illius assiduitatem & prolixitatem cernentes, *Carolus*, alioquin taciturnum, sæpius cum *DEO*, quam cum hominibus, loqui dicerent. Finitis precibus, Reipubl. negotia tractabat. Hinc ad Dei verbum audiendum, quod nullo die negligere, etiam in itineribus, solebat, accessit.

II. **TEMPERANTIA & FRUGALITAS.** *Carolus* à sacris recta ad mensam accessit; in qua fere semper solus & taciturnus sedens, convivia sua sine conviva, moderata & frugaliter, in publico fere, ut omnibus ea spectare liceret, peregit. Ab ebrietate, & omni convivorum, & vestitus luxu, & voluptatibus cæteris, non minus in adolescentia, quam virili & senili ætate, alienissimus semper fuit.

III. **AFFABILITAS & HUMANITAS.** Sublata mensa, cunctis omnium ordinum infimæ etiam fortunæ hominibus adire eum, & alloqui, & supplices libellos exhibere ei licebat. Familiam suam omnem præcipue caram habebat, & paterna fide & benignitate complectebatur: improbis ac morum turpitudine fœdis ex contubernio illius exclusis.

IV. **CONTINENTIA.** *Carolus* casti pudoris decus, fidem conjugalem constante matrimonio, cum *Isabella Lusitanica* religiose servavit, ac adulteria & libidinum turpitudines totus exsecratus est. Cumque in bello Germanico *Farnesium* Pontificiarum copiarum Ducem ingenuas aliquot matresfamilias per vim stuprasse intellexisset, ingenti zelo exardescens, prehensæ gladii capulo, Si, inquit, impurus ille adesset, manu mea eum confoderem. Nec vocem iracundiorē unquam ex *Carolo* auditam ferunt: qui statim *Farnesium* ex castris, quæ tum bello nondum confecto ad Brentam fluvium hærebant, discedere & in Italiam redire iussit. *Carolo* per Galliam iter facienti, & ubique Regis jussu splendide excepto, in arce quadam, formosissima puella nobilis adducta erat. Quam gementem & tementem vesperi in lecto inveni-

interrogat, quæ sit, & qua occasione illuc pervenerit. Cum vero ipsam invitam à parentibus invitis, & plorantibus, jussu Regis Galliarum abstractam esse cognosceret, intactam parentibus remisit, ac quadriennio post in bello arcem illam destruxit: sicut testatur *Guilh. Zenocarus in vita Caroli V.*

V. LIBERALITAS. *Carolus* in elargiendis eleemosynis, ad redimendos ab hostibus captivos, ad nosodochia, gerontotrophia, inopum puellarum matrimonia, ad exules bonis suis injuste spoliatos, benigne sublevandos, omnium Regum ac Principum liberalissimus sine ulla ostentatione fuit. Cum A. C. 1536 venisset Romam, pridie Parasceves 13 April. postmeridiano tempore, duodecim egentium pedes abluit, atque linteo deterfit, cum iis cœnavit, & omnem argenti abacum mensæ illatum à cœna inter eos dilargitus est, referente *Guicciardino*.

II. ACTA POLITICA.

I. Regni Hispanici occupatio.

Hic brevem mentionem faciemus, qua occasione *Carolus*, ejusque pater *Philippus*, ad regnum Hispaniarum pervenerint. Anno 1496 PHILIPPVS Archidux Austriae *Maximiliani I* Imp. filius uxorem duxit IOHANNAM *Ferdinandi M.* Castellæ & Arragoniæ Regis Catholici filiam, inter tres mediam. Primogenitam autem *Elisabetham* (quam alii *Isabellam* nominant) *Emanuel* Rex Portugalliæ sibi matrimonio junxerat, cum ipso nuptiarum tempore *Iohannes*, *Iohanna* matris *Caroli V* frater, *Ferdinandi* Regis filius unicus (in cuius matrimonio *Margareta*, *Philippi* Archiducis soror vivebat) adolescens diem suum obiisset, relicta conjugē gravida: quæ cum paulo post abortiisset, *Emanuel* cum conjugē *Elisabetha*, in Castellam vocati, velut legitimi regnorum hæredes, fidem à populis acceperunt.

Cæsaraugustæ, Arragoniæ metropoli, dum commorantur Reges, & de conditionibus fidei à Cæsaraugustanis dandæ aliquot menses cum illis disceptant: *Elisabetha* junior filium *Michaëlem*, summa cum avi *Ferdinandi*, & parentum lætitia, & totius Hispaniæ applausu peperit, quem infantem universa Hispania & Portugallia Regem, summa consensione, fide ipsi jurata statim declararunt. Sed DEVS æternus & summus Rex, qui imperia & regna in terris ipse constituit & transfert, & cui ipse vult, tribuit, non Portugalliæ, sed Austriacæ; non *Emanueli* aut *Michaëli*, sed *Philippo* & *Carolo* amplissima Hispaniarum regna destinavit. Matre enim *Michaelis* in partu extincta, & infante vix bi-

mo ex his terris evocato, successionis jus omne ad materteram ipsius *Iohannam*, *Philippi* Archiducis Austriae & Ducis Burgundiæ conjugem, devolutum est. Statim igitur *Philippus* cum conjugē ex Belgio (cui ante annos aliquot puer admodum præfectus fuerat) in Hispaniam evocatus, ut hæreditariæ regnorum successionis, ab Hispaniæ populis, præstito illis fidei & obedientiæ debitæ jramento, inaugurarentur. Id iter, exeunte anno 1501, per medias Gallias susceptum, splendidissimo panegyrico *Erasmus* postea celebravit. *Philippus* accepta in Hispaniis populorum fide, ineunte anno 1503 rursus per Galliam, cuius Rex *Ludovicus* cum socero *Ferdinando* apertum bellum in regno Neapolitano, & ad Pyrenæorum radices gerebat, multum dissuadente socro, quæ Hispanicæ gentis animos & mores diuturniore consuetudine cognoscendos, nec hosti familiæ Austriacæ & Hispanicæ, Gallo, fidendum esse monebat; redire in Flandriam instituit, relicta in Hispaniis conjugē gravida. Quæ cum *Ferdinandum* filium *Caroli* fratrem enixa esset, maritum in Belgium secuta est. Interea febris continua & lenta Regina *Isabella* (quam alii *Elisabetham* nominant) *Caroli* avia, exeunte anno 1504, die 26 Novembris extinguitur. Hæc testamentum fecerat, in quo filiam *Iohannam*, *Philippi* uxorem, cum nepote *Carolo* hæredem ex æsscripserat, & maritum suum patrem *Iohanna* administratorem regni constituerat, donec *Carolus* vicesimum ætatis annum attigisset, nec *Philippi* generi mentionem fecerat. Verum Castellani proceres quidam Arragoniis infensi, & Belgæ prædæ inhiantes, apud *Philippum* instabant, ut gubernationem regnorum Castellæ quam primum susciperet, & *Ferdinandus* socer Castellæ regnis omnino exiret. Cum igitur *Philippus* tandem anno 1506, mense Iunio, in Hispaniam venisset, *Ferdinandus* socer ejus ab administratione regni remotus est; qui detestatus perfidiæ levitatem suorum in regnum Neapolitanum, quod *Consalvus* Dux ejus magna felicitate Gallis eripuerat, & ad Arragonios transfulerat, discessit. Sed *Philippus* ex indulgentiore victu sub novi cœli insueta temperie sæva febre correptus, cum alias firmæ esset valetudinis, diem suum obiit anno ætatis 28. Extincto igitur *Philippo*, *Ferdinandus* à filia *Iohanna*, & Archiepiscopo Toletano, *Francisco Ximeno*, gubernatore, ad regni Castellani administrationem revocatus est, quam retinuit usque ad annum 1516: cuius incuntis die 16 Ianuarii, ex his terris decessit. CAROLVS nepos, Ante annos animumque gerens, curasque viriles, & provincias Belgicas (quibus anno ætatis 15, præfectus) jam gubernans, cognita avi maternæ

morte, Regis Castellæ & Hispaniæ titulum statim assumpsit, sed iter in Hispaniam amplius sesquianno distulit. Interea *Franciscus Ximenius* Cardinalis senex, summo ingenio, prudentia, integritate, industria, autoritate, potentia, & longo Reipubl. gerendæ usu excellens, rigidifervator honesti, nihil cuiusquam gratiæ aut potentiæ tribuens, nec ullis terroribus cedens, ac omnino Catoni illi Censorio apud Livium celebrato similis, summæ rerum in Hispania, *Carolo* absente, præerat, qui ex Regis & Reipubl. majestate & commodis omnia administrabat, & institutis militum in singulis urbibus dilectibus, quos præsidia Reipubl. nominabat, mandata Regis, & Senatus ac judicum severe exsequabatur. *Carolus* in Hispaniam anno 1517, exeunte Septembri, appellens, salutata Turdesillis matre ægra, *Pinciam*, quæ nunc *Vallidoletum* nominatur, ad indicta Procerum & urbium Comitia venit: in quibus sequentis anni initio, Hispaniæ regnis, summo cum populorum applausu, inauguratus. Cum itaque *Carolus* id omne, quicquid olim habuerat Dux Burgundiæ, (amplissimas certe ditiones) quicquid possidebat Rex Hispaniæ, (non unum tantum regnum) ex hæreditate accepit, potentiorum Imperatorem aliquot seculis Germania non habuit. *Marian. Chytr.*

II. Imperii Romani occupatio.

I. ELECTIO. Defuncto *Maximiliano* I Imp. Electores Imperii convenerunt Francofurti ad Mœnum, anno 1519, mense Junio, ad eligendum novum Imperatorem. Antequam autem ventum est ad solennem *Caroli* electionem, omnes Electores juraverunt, se non processuros ad solennem electionem, priusquam consensissent in unum, (& fuit hoc Ducis Saxonie *Friderici* consilium, quia illa magna difficultate agebantur) & priusquam irent ad ultimam suffragationem, singuli darent literas suas suffraganei. Ita *Carolus* in Hispaniis absens, communi Electorum consensu Imperator Romanus renunciatus est die 28 Junii. Ad *Fridericum* Saxonie ducem Electorem cognomento Sapientem pridie ejus diei fuerat delatum Imperium, sed is ingenti animo recusavit, suoque suffragio *Carolum* designavit. Qua de re ita *Erasmus* in Epistolis l. 13. Epist. 4. Dux Saxonie *Fridericus* delatum sibi ab omnibus Imperium ingenti animo recusavit; idque pridie, quam *Carolus* eligeretur. Mox rogatus, quem igitur censeret eligendum, negavit sibi quemquam alium videri tanto oneri sustinendo parem, quam *Carolum*. Ob hunc insignem animum à nostris (*Caroli* legatis, qui fuere *Matthæus* Cardinalis Salisburgensis, *Erardus* Episcopus Leodinus,

Bernhardus Episcopus Tridentinus, *Fridericus* Palatinus, *Casimirus* Brandenburgicus, *Henricus* Comes Nassovius, *Maximilianus* Sibeurgius, & alii quidam Consilarii) oblata 30 millia florenorum constantissime rejecit. Cumque urgeretur, ut tantum 10 millia pateretur dari famulis: Accipiant, inquit, si velint; attamen nemo in aula mea manebit, qui vel aureum unum acceperit: ac postridie consensu equis subduxit sese, ne pergerent esse molesti. Hoc mihi ut compertissimum retulit Episcopus Leodiensis, qui Comitibus Imperialibus interfuit. *Hæc Erasmus.* Cum quo confer *Sleidanum*. Historiam electionis CAROLI V, & Electorum de ea disceptationem, pete ex libello *Georgii Sabinii*.

II. CORONATIO. I. *Carolus*, cum in Hispaniis absens Imperator Roman. esset designatus, anno sequenti in Germaniam venit, & Aquisgranidie 23 Octobr. anno 1520, ætatis 20, ab Electoribus principibus, solennibus ac consuetis ceremoniis coronatus & inauguratus est: eas ceremonias, si libet, in *Sleidani* historia accurate descriptas reperias.

2. Anno 1530, *Bononia*, Rex LONGOBARDORVM coronatus est die 22 Februarii. Deinde die suo natali, hoc est 24 Febr., maximo cum apparatu & splendore à Pontifice *Clemente VII*, cum verbis conceptis jurasset, pontificiæ dignitatis perpetuum se futurum esse defensorem, Imperiali corona coronatus est: in qua coronatione pons ingens, super quem ingrediebantur, Bononiæ corruit: quam rem in omen quidam vertentes ex contracto ponte nullum deinceps alium Imperatorem coronatum iri prædixerunt; ut refert *D. Arumani* in Academia Ienensi Professor quondam celeberrimus in *discurs. Juris publici* 3. ex *Cornel. Agripp. de coronat. Augustal. Caroli V.*

III. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA.

I. SAPIENTIA, quæ effulget 1. ex ejus *Dictis*. 2. *Factis*.

1. Dicta.

Multa exstant sapienter à *Carolo* dicta, de quibus sequentia notanda sunt.

1. De eximia Gallorum laude. Anno 1540 in-eunte, per Gallias in Belgium contendens, Lutetiam Parisiorum ingressus, gravi & celebri oratione exceptus, exquisitas omnium virtutum summi Imperatoris laudes ei tribuente. Oratori paucis verbis respondens *Carolus* dixit; Gratam sibi esse Regis affinis

affinis erga se benevolentiam, sed laudes illas sibi tributas arbitrari tot esse communefactiones qualis esse deberet. *D. Chytraus oratione de Carolo V Imp.* Addit *Erasmus in Chiliad.* Carolo Luteriam ingresso sic acclamatum fuisse:

Alituum ut princeps Aquila est, sic altera Gallo

Gloria: vos alia nil nisi vulgus aves.

2. *De Francisci Regis Gallia tergiversatione.* Rex Galliae Franciscus, cum propinquis castris pugnam semper detrectaret, dixit *Carolus*; Optare se Gallo vel plus audaciae & felicitatis, vel minus verborum & odiorum inesse.

3. *De exercitus instructione.* Cum de Principe quodam bellum moturo audiret; Ignorat adhuc, inquit *Carolus*, quid ad bellum requiratur. Igitur ipse censuit, tres potissimum belli nervos esse: *Commeatum: pecuniam: militem.* Ex his si aliquo carendum esset, *militem veteranum* se potissimum electurum, cuius promptitudine reliqua duo se ex hoste comparaturum consideret. *Zenocarus lib. 5. de vita Caroli.* Item in comparando exercitu aiebat; se *caput* sumere ab Italis, *brachia & manus* ab Hispanis, *pectus* a Germanis, (quorum fidem & robur maxime probabat,) *ventrem & pedes* ex reliqua gentium colluvie. *Chytr. in Orat. de Carolo V.*

4. *De bellorum fine.* *Carolus Antonio Leva* aliisque ducibus, *Iulii Caesaris & Alexandri* exempla laudantibus; neque uti scire *Carolus* suis victoriis ad potentiae & magnitudinis incrementum adferentibus & querentibus; gravissime in hac verba respondit: *Alexandro & Iulio solum honorem & gloriam fuisse propositam pro scopo: Sibi vero & omnibus Christianis Principibus ad honorem sic respiciendum & gloriam, ne dum illam aucupentur, anima salutem deperdant.*

5. *De prohibenda Germanorum ebrietate.* Admonitus aliquando in castris, ut Germanis militibus de vitanda ebrietate leges ferret, respondit, perinde fore, ac si Hispanis interdiceret, ne furarentur. Huc obiter potest referri jucundum certamen inter Italum & Germanum aliquando initum, quo *Italus* Germanum ita adortus est:

Germani cunctos possunt perferre labores:

O utinam possent tam bene ferre sitim!

Rursum *Germanus* Italo in hunc modum respondit:

Vt nos dulce merum, sic vos Venus improba vexat.

Lex posita est Veneri Iulia; nulla mero.

6. *De Hispanorum crudelitate.* In castris ad *Wizebergam*, cum de Hispanorum crudelitate & libi-

dinibus enormia quaedam ipsi significata essent: Profecto, inquit, si quod aliquando mihi accidet infortunium, propter istorum nebulonum scelera accidet.

7. *De Germanorum Principum belligerandi ratione.* Cum ad vicinos *Ingolstadio* montes, Germanorum Principum & civitatum foederatarum castra, longissimo spatio extenta, *Carolus* videret: Suntne isti omnes Germani? quaerit; &, Bene est, inquit; cito eis deerit consilium, & pecunia, & concordia.

8. *De Conciliorum Pontificiorum variatione.* Cum a Pontificibus Romanis concilia variis in locis, *Mantuae, Vincentiae, Tridenti* indici, nec tamen quicquam agi *Carolus* animadverteret: Concilium, ait, consilium est *DE* 1.

9. *De Comitiorum Germanicorum infructuositate.* De Comitibus Germanicis, in quibus religionis & Turcici belli negotium saepe frustra tractaverat: *Diæta diætã* parit, inquit, & partus suffocat matrem.

10. *De luminaribus in cæli firmamento.* Delectatus est *Carolus* toto vitæ tempore imaginibus virtutum regiarum à Sole & Luna, motibusque syderum sumtis. I. Vt Sol in summo fastigio tardissime movetur, nec alius inopi, quam locupleti splendet: sic Austriacos Principes, in summum Imperii fastigium evectos, non præcipitare consilia, sed circumspicere & cunctanter agere, & lucem justitiæ, ac clementiæ suæ, summis ac infimis pariter præbere debet.

II. Vt Solis deliquia futuras mutationes & calamitates publicas portendunt: sic Regum errores, etiam parvi, magnam in rebus humanis perturbationem pariunt.

III. Vt Luna, quia terris propior est, efficacius in hoc elementari Orbe vim suam exercet; ita Regum præsentia & vicinitas plurimum in motibus bellicis, ac togata Reipubl. administratione, momenti habet. Sapienter hoc dixit *Carolus*. Cum cujus effato congruit Axioma Politicorum: *Principis in bello præsentia milites animat, viresque duplicat.* *Bodin. lib. 5. de Republ. cap. 5. pag. 894.* juxta illud *Virgilii*:

— *Vrget præsentia Turni.*

Pulchrum ejus rei exemplum habemus in *Macedonibus*. Cum enim *Philippus Priscus* Macedonum Rex, qui ex magnis atavis *Alexandri* fuit, immatura morte discederet, *EVROPEVM* vix anniculum filium unicum, quem habebat, regni successorem reliquit. Illyrici vero populi, eo tempore ferocissimi, in re bellica strenni, contempta infantis Regis ætate, Macedonas bello aggressi sunt, quos pri-

mo prælio superatos, compluribus cæsis in fugam converterunt. At quum anxio animo, quid agerent, Macedones essent; moniti sunt à peritis rerum divinarum, eos idcirco succumbere, quoniam Regis auspiciis carerent. Tunc vero instaurato bello Regem suum pusillum (ut erat) ante aciem statuerunt, & conferto rursus prælio, quasi regio ductu, magna virtute & felicitate pugnam iniverunt, & Illyricos, plurima strage edita, in turpem fugam converterunt: & qui modo victi de propriis mœnibus tuendis cogitabant, Victores magna cum gloria evaserunt, planeque docuerunt, Regem, non virtutem, eis in superiori prælio defuisse. *Franciscus Patritius de Republ. l. 9. tit. 2. pag. 570.*

I V. Vt fulmen, cera & lana illæsa, æs & ferrum liquefacit: Sic Regum magnorum potentia, Supplicibus parcens, cædit sternitque rebelles.

V. Vt Lunæ lumen singulis mensibus accrescit & decrescit: nec semper ver aut æstas est: Sic perpetua vicissitudine rerum humanarum consilia & actiones variantur, Et certam præsens vix habet hora fidem. Has similitudines, à rebus cœlestibus petitas, cum alioqui præcipuam ex astrorum & motus siderum contemplatione voluptatem caperet, *Carolus* creberrime usurpabat.

11. *De Conjugio.* *Carolus V* Imperator vitam conjugalem *protervia domitricem* vocitavit. Cum enim alicujus actibus offenderetur, qui præter causam petulantiores protervioresve censerentur: Si juvenis & cælebs erat, dicere solebat; Vtinam ille uxorem haberet! innuens in matrimonio tantam esse rerum omnium & actionum servitutem, ut protervus ille facile se ipsum nosse, & in gyrum rationis deduci posset. Vexatio enim dat intellectum.

12. *De Imperii depositione.* Cum de Imperio deponendo deliberantem *Carolus* consilarii hortarentur, ut per alios negotia regni administraret, ipse nomen & auctoritatem retineret: Ah, inquit, me præsentem res ita administratis, ut omnes de vobis conquerantur: quid fieret, si consiliis & rebus gerendis ipse non interesset? Hæc aliaque *Caroli* apophthegmata recitat *Zenocarus* in ejus vita.

II. Facta.

Carolus insigni sapientia præditum fuisse, effulget quoque ex factis ejus.

1. *Ex mira in Consiliis cunctatione.* Antequam enim quicquam aggrediretur, diu multumque prius deliberabat, in publicum non prodibat, neminem ad se intromittebat, quinetiam sæpe morbum simulabat. Quo ipse effecit, ut non prius ejus consilia deprehenderentur, quam in opus dedu-

cta essent. *Zwing. in Theat. vita.* Nam caput consilii non est in acumine aut sermonum rationumque copia, sed in directa quadam judicii norma: fitque ut plurimum, ut, sicut celeritas prudentiæ, ita mora occasione nocumento sit. Quod præclare, ut omnia, intelligens *Carolus V*, Cunctationem animam consilii dicebat, Celeritatem executionis, utramque simul junctam quintam essentiam esse boni Principis. *Machiavell. 2. Hist. Flor. pag. 84.*

Huc quoque pertinet Symbolum *Augusti* Cæsaris, quod fuit tale: *Ἐν δὲ βραδίῃ: Festina lente.* Quibus duobus verbis contrariis significare voluit, in rebus agendis neque nimium esse festinandum, neque nimium cunctandum, sed medium tenendum. Plura de his vid. supra in *hist. Aug. Cap. 2.*

2. *Ex Consiliorum discretionem.* *Carolus* tria potissimum in Consiliario requirebat: *PROBITATEM*, *BENEVOLENTIAM*, & *PRUDENTIAM*. *Probitatem* ideo, ut bonum sequeretur, malum fugiat: *Benevolentiam*, ut, quæ utilia sunt Principi & Principatui, ea curet suadeatque. Principi dico, & Principatui: Vtrique enim conjunctim Consiliarius bene velle debet: ut docet nos *Aristoteles 3. Polit. c. ult.* & *Alexander de Hephæstione* & *Parmenione* dixit, alterum *Alexandri*, alterum Regis amicum esse. *Prudentiam* requirebat, ut, quæ bene Principi vellet ac Principatui, sciret exsequi. Recte igitur de *Carolo* judicavit *Nicolaus*, Episcopus Capuanus, Cardinalis, natus ex familia nobilissimi *Myssorum* *Schonbergiorum*, Vir excellens. Hic fuit missus legatus à Paulo Pontifice ad Reges: ad Regem *Gallia*, *Anglia*, & *Hispania*, ad *Carolus* adolescentem. Reversum cum Paulus Pontifex audisset; postea eum Cardinalis *Salviati* interrogavit, ut paucis exponeret, quas vidisset res maxime dignas admiratione. Ille, ut erat vir sapiens, paucis respondit: Vidisse se in regno *Gallia* Regnum pulchrum, ut est, & fuit, florentissimum, optimeque constitutum legibus, judiciis, & disciplina, aliisque vinculis pertinentibus ad disciplinam. In *Anglia* vidisse se pulchrum Regem: quia *Henricus* fuit pulcher corpore, sed deformis moribus; quia fuit bestia, adeoque monstrum. In *Hispania* vidisse se sapiens consilium Regis. Nam, ut verissime ait *Siracides*, *cap. 10. v. 4, 5.* in manu Dei esse gubernationem terræ, qui utrosque, & Principes bonos ac salutares, & consilarios prudentes ac fideles, tribuat: ita *Caroli* adolescentis gubernationi præstantissimi sapientia & virtute, fidelissimique *βελήφοροι* divinitus adjuncti sunt, quorum consilio, ductu & felicitate, ac successibus, res tantas in distitis Orbis terra-

terrarum partibus administravit. Consilarii primarii ejus fuere sequentes.

1. Cum *Carolo* anno ætat. xv Belgii, & decimo septimo regnorum Hispaniæ, administratio esset demandata, usus est *Iohanne Sylvagio* Cancellario, & *Vilhelmo* Ceurio aulæ Magistro, à quo sic assuefactus & institutus est *Carolus*, ut, etiamsi annos ætatis xv nondum excessisset, tamen, ex quibuscunque provinciis afferrentur literæ, vel nocte intempesta, omnes ipsi redderentur, ex quibus ad consilium ipse referret. Cumque Gallicus legatus, apud Ceurium cœnans, se mirari diceret, quod adolescentis Principis ingenio, tantum laboris, quo cum facile levare posset, imponeret: Ego, inquit Ceurius, curator & tutor sum datus *Carolo*, quem, me mortuo, sui juris esse velim. Quod si negotiorum, & rerum suarum ignarus sit: novo curatore illi opus erit, & sic ex aliena tantum diligentia & fide pendeat. Idem Ceurius, dum vixit, pacis & amicitiae cum Rege Gallico, & omnibus vicinis servandæ, *Carolo* autor extitisset. Qua statim post illius obitum sublata, bellum inter *Carolus* & Gallos successit; quod brevibus subinde induciis interceptum, totos fere quadraginta annos duravit.

11. Post *Sylvagii* (cujus jussu querelam pacis *Erasmus* scripsit, & cui de institutione Principis libellum vere aureum) *Carolo* dicatum, inscripsit, obitum, Cancellarium sibi elegit *Carolus Mercurinum* Gattinariam, virum admodum celebrem laude sapientiæ; qui fuit *Carolo* autor moderationis, cumque flexit ad consilia moderata: in quibus perstitit usque ad extremum vitæ spiritum.

111. Post *Mercurinum* præfuit *Nicolaus Perennottus* Granvellanus Vesuntinus, quem *Carolus* Mercurini vestigiis insistentem maximi fecit, & repulit à se *Heldum*, qui erat æmulus Granvellani, & conabatur inducere *Carolus* in alia consilia violenta & improba. Obiit Granvellanus iste Augustæ Vind. anno 1550, quo tempore *Carolus* ibi comitia celebrabat. In ejus locum successit *Antonius Perennottus* Granvellanus filius, Episcopus Atrebatensis. Cum igitur tam præstantissimos & fidelissimos Consiliarios *Carolus* habuit, tota ejus gubernatio Imperii & regnorum fuit laudatissima. Nam nulla sane major pestis, quam mali Consilarii: & contra: Nullum majus boni Imperii instrumentum, quam boni consilarii. Magnum ornamentum Principi, corona senum & cordatorum consiliorum cinctum esse: estque idem non solum ornamento, verum etiam felicem actionum successum præbet, & adversariis metum incutit, & subditi libentius parent.

3. Ex subditorum suorum distinctione. Nam

optime & sapienter *Carolus* subditos suos discernere solitus fuit: In *Germania Regibus*, ait, in *cæteris vero meis regnis*, servis me imperare novi. Quo dicto Principum Germaniæ potentiam, & quo eos loco habuerit, significare voluit. Tenemur quidem omnes Imperii Romano, Germanici legibus parere sed ita, ut liberam suarum ditionum administrationem nostri superiores retineant, & suis legibus, sua libertate, utantur, fruuntur. Nulli profecto mortali armis aut fide ante Germanos sunt, (sicut *Corn. Tacit. lib. 13. annal.* affirmat) nostraque Germania tantum nervorum & potentiæ habet, ut externum hostem nullum metuat, imo sola, si junctis viribus res agatur, habet, quod immanissimo Turcarum tyranno opponat, quippe pecunia, populo, munitionibus aliisque adminiculis sat valida & instructa est per *Dei* gratiam.

11. MANSUETUDO. Nullus *Cæsar* vixit, adversus quem tam mirabiles conspirationes factæ sunt quam adversus *Carolus*: Eum tamen nunquam iracundia peccasse accepimus. Quare cum Legatum Venetum quidam detulisset, quod tarditatem & lenitatem ipsius culparet: *Carolus* nihil offensus; Nunquam mundum à bellis quieturum & respiraturum esse dixit, si ea celeritate, quam res & causa plerumque postulant, bella statim moveret. *Chytraus Orat. de Carolo V Imper.*

111. CLEMENTIA. Cum nihil tam ornet Principatum, quam clementia & mansuetudo; teste *Spinæo lib. 3. pag. 136. de tranquill. animi*: prudenter *Carolus V* Imperator non affectibus suis indulgit, sed omnia clementia & mansuetudine peregit. Quare Gandavorum defectiones & injurias suis majoribus illatas uno ultus est & eodem judicio: non tam crudeliter, quam prudenter. Cum enim sua edicta publice lacerare prætorem Urbanum civis coëgissent, & legatos ad *Franciscum I* Regem Francorum misissent, ut patrocinium urbis reciperet, eoque recusante cæteros ad defectionem invitarent: Senatus Hispanorum urbem solo æquari oportere decreverat, civium bona in fiscum cogi. Imperator tamen patriæ, ac urbi, in qua natus ac educatus fuerat, pepercit. Triginta defectionis auctores capite punit; jura corporum & collegiorum omnium sustulit; civitatem agri publici parte ac beneficiis omnibus privavit; arcem denique munitissimam pecunia civium construi, ac præditiis militum firmari jussit.

Non ita multo post *Franciscus* ipse, qui Gandavorum patrocinium repudiavit, Rupellanos ob salarium vectigal rebellantes, orationis majestate perterritus, ac pecunia multavit: Supplicio tamen affecit neminem, qui etiam integra li-

bertatis & collegiorum jura civitati reliquit: testatus illud, non minorem sui vindicandi occasionem habuisse, quam *Carolus V*; suas tamen laudes civium salute, quam exitio, & clementia, quam crudelitate, cumulare voluisse.

Similiter *Carolus V* Imper. summa clementia in omnes ordines Hispanorum usus est, cum non modo à se defecissent, verum etiam Calabriæ Ducem Regem creavissent, qui beneficium illud tam perniciosum repudiavit. *Carolus* neminem ex tanta multitudine puniendum putavit. Prudenter ille quidem; quippe universa Reipublicæ membra secare debuisset. *Iohan. Bodinus l. 3. de Republica c. 7.*

Nam ut *Plato ait lib. 1. de leg.* Ea omnium victoriarum est tum prima, tum optima, *καὶ πρώτη καὶ βέλτερος*. Hoc ipsum Juliani Flandri designare voluerunt, inscriptione sua in arcu triumphali, cum isthac transiret *Philippus* Rex Hispaniæ, sicut à Claveto in Itinerario ejus describitur. Ea fuit talis; sub imagine *Caroli V* *Cæsaris*:

*Quis te victorem dicat, qui vinceris ipso
Invictus victo Cæsar ab hoste tuo?
Si veniam victus petit hostis, protinus illi
Parcis, & errati te meminisse piget.
Non te hostis Cæsar, sed te clementia vincit,
Et ratio; cum sis victor & ipse tui.
Vincere laus ingens hostes, & parcere victis
Gloria, sed sese vincere major erit.*

IV. HUMILITAS & MODESTIA. *Carolus V* Imper. insigne humilitatis & modestiæ exemplum posteris reliquit, juxta dictum illud *Siracidæ* (quod *Carolus* sæpe in ore habuit) cap. 3. vers. 20. Quo quisque est major, eo gerat se submissius. Nam historici affirmant, quod nemo in aula *Caroli* simplicius vestiri solitus, quam ipse, statimque à prima adolescentia compertus sit natura inimicus esse gloriofis & insolentioribus. Hinc cum *Ferdinandus* Toletanus Dux Albanus ex mera arrogantia statuum æneam in Castello Antverpiensi erigi jussisset, cum hac inscriptione:

Ferdinando Alvarez a Toledo, Albæ Duci, Philippi II. Hispaniarum Regis apud Belgas præfecto: quod extincta seditione, rebellibus pulsus, religione procurata, iustitia culta, provincia pacem firmavit: Regis optimi ministro fideliss. positum.

Incidit in odium *Caroli V* ejusque filii *Philippi II*, Regis Hispaniæ: ut testatur *Hieronymus Connesagius lib. 9. de Conjunct. Portugall. & Castella*; & addit insigne Epiphonema: Ideo (inquit) neque Ca-

rolus V, neque *Philippus II*, valde amabant *Albanum*, quod nimis præclare sibi de ipsis meritis videbatur: Principes enim non amare solent eos, aut certe minus, qui bene de ipsis meriti sunt, quam eos, quos ipsi beneficiis sibi devinxerunt. Itaque statua illorum jussu paulo post dejecta fuit.

Idem *Carolus V* Imperator, cum *Franciscum* Regem Galliarum ad Ticinum cepisset, annunciata ei victoria ab eis, qui à partibus Gallorum fuerant, ut gratularentur ipsi de victoria, dicitur ex arce, in qua fuerat, secessisse solus in monasterium quoddam, donec illi abirent. Prohibuit etiam, ne quis ad ipsum admitteretur, inquiens: Non decere institui triumphum capto Rege, præsertim cum ipse nihil mali fecerit: memorem enim se esse dicebat humanæ fortunæ, quod ipse quoque in manus hostium venire possit. Et *Franciscus* postea, cum adhuc à *Carolo* captivus teneretur, videretque in pariete Symbolum Imperatoris, **PLUS ULTRA**: veluti *Carolus* de inconstantia fortunæ admoniturus, ascripsit: **HODIE MIHI, CRAS TIBI**. Quibus verbis adeo nihil offensus est Imperator, ut iis conspectis subscripserit: **FATEOR ME ESSE HOMINEM**. *Manlius in Locis, pag. 172, 173, & 175.*

V. ADMIRATIO. *Carolus V* Imperator, quo tempore cum Galliarum Rege *Francisco* bellum gerebat, sæpius dixisse perhibetur: Si totum Galliæ regnum debellassem, redderem totum Regi; modo quæ mea esse contendo, mihi relinqueret. Vnde patet, *Cornelium Tacitum* graviter errasse, quando scribit: *Sua retinere ad privatos pertinet: de alienis certare, regia laus est*. Ethnicum enim id est: Christianus Princeps, quicquid ditionis habet, citra aliorum divexationem conservat & exornat.

VI. VRBANITAS. *Carolus V* Imper. valde urbanus fuit, uti patet ex ejus dictis.

1. De importuna Hispanorum aulicorum postulatione. Hispanis quibusdam aulicis aliquando *Carolus* rogantibus, ut Germanos satellites & alios ex aula dimitteret; idque sine modo urgentibus, ipse convocari Germanos jubet. His vultu ad severitatem composito indicat Hispanorum petitionem. Et venite, inquit; Ego etiam sum Germanus; abeamus ex aula, ne deinceps illis molesti sumus: & abire se ostendit. Germani satellites læti & alacres sequuntur. Sed Hispanis ad pedes *Caroli* abjectis, ac ut maneret, & veniam stultitiæ suæ daret, suppliciter petentibus, restitit & ignovit. *Manl. in Loc. pag. 624, 625.*

2. Ex responso, Gallico Legato dato. *Carolus V* Imperator Gallico Legato, post mortem *Francisci Sfortis* Ducatum Mediolanensem Regis sui nomi-

ne petenti, admodum argute respondebat: *Quod frater meus Rex Gallia vult, idem & Ego volo.* Quibus verbis Legatos (ut quæ optamus, libenter credimus) *Carolus* assentire putavit, idque ad Regem suum statim perscripsit. At *Carolus* Ducatum Mediolanensem sibi non minus, quam Gallo placere, ideoque à se non minori studio retinendum, quam à Gallo expeteretur, sentiebat.

Axioma.

Propter meum & tuum omnis discordia est in mundo.

Hinc pulchre inquit Seneca lib. 3. de ira cap. 34. Quod vinculum amoris esse debebat, seditionis atque odii causa est, IDEM VELLE. Et idem in Prov. ait: Propter MEVM & TVVM, primum est principium discordiæ. Nam,

Si duo de nostris tollas pronomina rebus:

Prælia cessarent, pax sine lite foret.

Plato de legib. 5. Polit. 2. ait, felicem ac beatam fore civitatem, in qua non audirentur hæc verba, *meum, & non meum.*

Pertinet huc venustum P. Fagii adagium, crebris sermonibus olim ab eo usurpatum: *Quatuor sunt, inquit, conditiones seu proprietates hominum. Qui dicit: quod meum est, tuum est; & quod tuum est, meum est; hic idiota est. Qui vero dicit: quod meum est, meum est, & quod tuum est, tuum est; hæc est conditio mediocris. Qui dicit: quod meum est, tuum est, & quod tuum est, tuum sit; hic pius est. Qui vero dicit: quod tuum est, meum est, & quod meum est, meum sit; talis impius est.*

Elegans de proprietate Bonorum πνευματικῶν:

Quadruplici inter se graviter pugnare videmus

Proprietate homines, quotquot hic orbis habet.

Est, bene qui faciat REDDENTI, RVSTICVS: Huic vox:

Qua mea sunt, tua sunt; Qua tua sunt, mea sunt.

Est, bene qui faciat NVLLI, SODOMITICVS: Huic vox:

Qua mea sunt, mea sunt; Qua tua sunt, tua sunt.

Est, bene qui faciat CVNCTIS, VIR OPTIMVS: Huic vox:

Qua mea sunt, tua sunt: Qua tua sunt, tua sunt.

Est, male qui faciat CVNCTIS, VIR PESSIMVS: Huic vox:

Qua tua sunt, mea sunt: Qua mea sunt, mea sunt.

3. De arcibus in montibus positis. *Carolus* trajiciens aliquando Rhenum, quærit ex Principe, qui aulam ipsius tum sequebatur, cur majores nostri arces & præsidia in excelis montibus exstruxissent? cum responderet Princeps, munitiores illis arces in editis locis visas fuisse. Censuit Cæsar rectius eas in planitie collocari, propter aquationis & invchendi commeatus, & tormentorum & aggerum commoditatem. Sed nunc, inquit, sub terra quidam munitiones ædificant, ut inferno sint propiores. D. Chytraus orat. de Carolo V Imper.

4. Ex dictorio de nefanda Angli cujusdam cade. In Anglia, cum nobilissimum juvenem, sententia Cardinalis Eboracensis, qui judicio præerat, damnatum interfici *Carolus* audiret: Indignum est, inquit, à cane lanii tam pulchram damam devorari. Nam Cardinalis ille lanii filius erat. Idem.

VII. JUSTITIA. *Carolus* V Imp. justitiam severe administravit, dicens: Quemadmodum Sol non alius est inopi, alius locupleti, sed omnibus æquus & communis: ita Reges personam spectare haud debent, sed rem: Iustitiaque & benevolentia eorum omnibus civibus patere debet. Zenecarus in Caroli vita. Leges etiam optimas tulit, inter quas & hæc sunt:

1. De Bigamia, quod non licitum sit cuiquam in Romano Imperio duas simul uxores habere. Defendit quidem bigamiam *Bernhardus Ochinus Photinianus* in Dialogis à Castalione latine conversis. Et *Valentinianus* Imp. legem tulit, qua cuivis duas simul uxores ducere licebat, apud *Nicephorum* lib. 11. cap. 33. Verum hoc ipsum non solum juri divino repugnat, sed etiam Imperatores sacratissimi bigamiam ex animo detestati sunt. Ita enim *Diocletianus* & *Maximinianus* Imperatores rescripserunt; Neminem, qui sub ditione sit Romani nominis, binas uxores habere posse, vulgo patet L. 2. C. de incestuosis nuptiis. Et ex edicto prætoris duas uxores habens infamia notatur. l. eum qui. C. ad l. Iul. De adult. & l. 2. D. De his qui notant. infam. Similiter ex constitutione *Caroli* V, bigamus ultimo afficitur supplicio; uti videre est In der peinlichen Halsgerichts-Ordnung / cap. 121.

2. De furibus suspendendis. *Carolus* V Imper. omnesque Status Imperii, suadentibus Consiliariis, & juris sacerdotibus æquissimis, de furibus in furcam tollendis legem constituerunt; ut patet ex Constitut. Carol. In der peinlichen Halsgerichts-Ordnung/art. 160. Item l. Capitalium 28. §. Grassatores. ff. de pœnis. Grassatores, qui præda causa id faciunt, proximi latronibus habentur, & si cum ferro aggredi & spoliare instituerunt, capite puniuntur, utique si sapius atque in itineribus hoc ad-

miserunt, ceteri in metallum damnantur, vel in Insulas relegantur.

VIII. *Amor literarum & literatorum.* *Carolus V Imper.* fuit magnus fautor literarum & literatorum: & quamvis tanta gubernatione Imperii & regnorum esset occupatus, tamen literarum studiosissimus fuit: inprimisque Mathematicis adeo delectatus fuit, ut nec in ipsis castris studium hoc negligeret. Testatum amicis *Petrum Appianum* legimus, se, in bello Germanico, Ingolstadio (ubi *Petrus* vivebat) ad *Carolus* in castra urbi vicina evocatum fuisse, ut in machina certis rotulis orbis circumducentibus repræsentante Planetarum motus proprios adspicienti certius & accuratius singula monstraret: cujus ejusdem belli tempore, ut ardorem erga hæc studia magis vulgaret, familiarissime secum habuit *Turrianum Cremonensem* magni nominis Mathematicum.

Porro *Carolus*, cum esset obnoxius multis calamitatibus seu morbis, plurimum legit *Thucydidem*, qui admodum difficilis est intellectu: bene etiam patris sui *Philippi* historiam novit, fuitque consuetudo cubiculariorum ejus, ut finita (juxta consuetudinem) matutina precatione, singuli aliquid legerent, donec Imperator surgeret: alius *Thucydidem*, alius *Herodotum*, alius *Livium*, alius *Gallicam historiam*, alius aliud. Postquam Imperator surrexerat, recitatis precibus, interrogavit, quid singuli legissent, ut sic Imperatorem ad hilaritatem excitarent. Imperator etiam ipse legit *Thucydidem*, lectisque aliquot pagellis, sumsit sibi tempus de iis rebus meditandi. *Granvellanus* Cancellarius Imperatoris afferens ei *Thucydidem*, primo *Gallice* versum, dixit: Hunc librum Tuæ Majestati dono; sed ea conditione, ut ea promittat mihi, quod velit illum perlegere. Evolutis vero in eo libro ab Imperatore aliquot pagellis, ita placuit, ut tertio perlegeret.

Vt igitur *Carolus V Imperator* excellenti bonarum artium cognitione excultus fuit, ita etiam viros doctos in magno precio habuit, & erga eos valde liberalis fuit. Quare cum Poëta quidam carmen lingua Italica de navigatione Africana composuisset, donavit illi mille coronatos. Alius quidam in Gallia Psalterium carminibus Gallicis expressit, quod opus ob facundiam ipsius insignem celebratur. Oblato hoc Psalterio Imperatori, dixit Imperator: Exiguum tibi munus dabo: dedit tamen quadraginta coronatos. *Manlius in Loc. pag. 550. & 551.*

Contra autem *Carolus* literarum rudes haud magni fecit; sicuti patet ex historia, quæ continetur in *Emblem. Altorff. pag. 30.* hisce verbis:

Quædam Germaniæ civitas ad *Carolus V Imper.* legatum miserat, adjuncto comite adolescente pulcherrimo, primarii ejus civitatis viri filio. Cumque Legatus Imperatori suæ Reipublicæ negotium exposuisset, interrogat eum Imperator de comite adolescente, cujas esset, & cujus filius? Respondit legatus, esse eum cujusdam primarii in sua Republ. viri filium, & una secum missum, ut quædam digna memoria & videret & audiret. Imperator igitur hoc audiens, adolescentem colloquio dignatur, eumque de quibusdam rebus interrogat, quas ingenuum adolescentem scire oportet, ut domum is reversus gloriari posset, se cum Imperatore esse collocutum. Sed cum adolescens puer magis mutus esset, nec Imperatori ad interrogatoria quicquam respondere posset; Imperator Legato, Tuus, inquit, comes pulchra est statua. Significans, pulchritudinem corporis & nobilitatem generis sine doctrina & virtute parum prodesse hominibus, juxta illud Emblemata: NOBILITATIS VIRTUS, NON STEMMA, CHARACTER. Id est, Magis virtus, quam genus nobilitatem efficit; vel potius, Sola virtus, non majorum sanguis, veræ nobilitatis firmum est argumentum.

IX. GRATITUDO. *Carolus V Imper.* Officiales suos, eosque qui sibi egregiam & fidelem in bello aliasque operam navaverant, magnifice remuneratus est. Inprimis gratissimus existit erga Præceptorem suum *Hadrianum Trajectensem*, pauperrimis parentibus ortum. Cum enim *Carolus Hadrianum* avo suo *Ferdinando* Catholico Hispaniæ Regi commendasset, Episcopus Dertusensis designatus fuit. Post *Ferdinandi* mortem, intercessionem *Caroli* ejusque avi paterni *Maximiliani I Imp.*, à *Leone X* Cardinalis titulo Pammachii SS. Iohannis & Pauli creatus est. Inde *Maximiliano* mortuo, cum *Carolo* in Germaniam ad capeffendum imperium eundum esset, quem in absentia Hispaniæ Governatorem constitueret, neminem suo Præceptori *Hadriano* præferendum censuit. *Leone* tandem X mortuo, non acquievit *Carolus*, priusquam ad summum in terris fastigium eundem proveheret, usus ad eam rem fideli opera *Pompeii Columnæ* & *Iulii Medices* Cardinalium nobilissimorum & illustrissimorum; qui, post multas contentiones, xxxvii Cardinalibus in suam sententiam pertractis, Romæ ignotum à tot Candidatis longissimo intervallo sejunctum, externum atque Germanum, inter tot Senatores Italos tandem Papam renunciarunt anno Salutis 1521, die 9 Januarii. Quod grati animi studium erga Præceptorem facile inter maximas *Caroli V Imp.* laudes suum quoque locum, & nequaquam postremum tueri potest: cujus

cujus etiam exemplo Principes incensi de suis in juventute formatoribus morumque præfectis ac Præceptoribus præclare mereri discant. *Chronic. Heddion. fol. 686. Pantaleon. Dresserus.*

X. MAGNANIMITAS. *Carolus V* Imp. animi excelsi atque invicti, in periculis impavidus & mortis contemtor fuit, adeo, ut in castris sæpe, & in ipso juventutis flore, recitatis Pauli verbis, ostenderet, se alterius vitæ & consuetudinis cum Christo esse cupidum. Ita se ad omnia pericula impavidum offerebat, ut nusquam ad bombardarum ictus caput inclinaret, nusquam pedem moveret, nusquam expallescere. Quando armabatur laminis thoracibusque ferreis, initio inter armandum horrebat corpus, ac toto vultu albescebat quasi pavescens: Sed cum armatus, loratus, & galeatus erat, jam nullus leo illo fortior erat aut animosior, minusque aliquid expavescere. Eandem quoque in rebus secundis & adversis vultus constantiam & tranquillitatem retinuit, ut in eodem cubiculo quotidie cum ipso versantes, nunquam, læta vel tristia ad *Carolus* allata, ex ejus vultu deprehendere possent. Nunquam enim regius ipsius animus, nutante, vel acriter etiam urgente fortuna, abjecte se demisit: vel prospero & secundissimo flatu aspirante, insolentius se efferre aut jactare solitus est. *Chytræus in Orat. de Carolo V Imper.*

XI. AMOR *Salutis publicæ*. Politici habent hoc Axioma: *Salus publica suprema lex esto*. Hoc semper sibi *Carolus V* Imper. ob oculos posuit, illudque re ipsa expressit. Cum enim non multo post, quam ad Imperialem dignitatem esset evectus, Wormatiæ, de regno Navarræ à Gallis occupato, de Belgii populationibus, & Hispaniæ tumultibus, nuncios accepisset: palam testatus est, se invitum & repugnantem ad arma trahi; ac dolere se, Turcis, qui in Hungaria Belgradum oppugnaturi essent, intestinis bellis, viam in Germaniam sterni: Orare autem DEVM, ut sibi Rempubl. orbis Christiani tranquillam & florentem perpetuo manere cupienti opem ferat, & in causa justa adjutor, custos & vindex adsit. Has preces pluribus verbis à se conceptas quotidie recitare solitus est. Vnde cum finitis Comitibus Augustanis Archiepiscopus Moguntinus & Palatinus Ludovicus Moguntiæ cum Carolo de Germaniæ pace colloquerentur: & *Heldus* Vicecancellarius, Cæsaris astantis nomine, durius respondisset: Cæsarem, qui alia etiam regna haberet, decretum contra Ecclesias nostras factum in Comitibus, etiamsi vastanda esset Germania, exsequi decrevisse; *Cæsar* hunc interpellans dixisse scribitur: HÆC NON JVSSI TE DICERE. Nolo enim vastari Germaniam, quia & patria est, & sum-

mum ab ea Imperii decus accepi; & Imperator saluti Orbis terrarum, quantum potest, DEO juvante, consulere debet. *Idem.*

XII. VERECUNDIA. *Carolus V* Imper. (ut supra diximus) adulteria libidinumque turpitudines totus averfatus est. Quare cum post electionem Antverpiam ingressus esset, Senatus urbis, ut lætari se adventu Cæsaris, ipsique gratificari videretur, ludos & spectacula in plateis, per quas transiendum erat Imperatori, exhibuit: inter quæ, pro more ludorum, pulcherrimæ ac venustissimæ erant virgines, toto propemodum corpore nudæ, nisi quod tenuissimo tantum & pellucido velamento circumdatae essent: *Cæsar* urbem ingressus, & ad eum locum, in quo exhibebantur, delatus, (cum tamen ab aliis undique magnus fieret concursus) ne quidem respexit ad virgines. Hanc historiam *Durerus* pictor, civis Noribergensis, qui una cum Cæsare urbem est ingressus, *Philippo Melanchthoni* narravit, addiditque, se quam libentissime accessisse, cum ut agnosceret quid ageretur, tum ut perfectionem pulcherrimarum virginum rectius consideraret, dicens: Ego, qui eram pictor, aliquantulum inverecundius circumspexi. *Philipp. in Loc. Manl. pag. 345.*

Denique tanta in *Carolo* omnium optimi maximi Principis virtutum præstantia fuit, ut miraculum naturæ sui temporis, à sapientibus & bonis quibusdam viris, familiaritate ipsius interiore fruentibus, perhiberetur.

II. VITIA.

I. CURIOSITAS. De *Carolo V* Imp. affirmant, quod Spiræ ex curiositate quadam ingressus sit in cryptam, in qua asservantur cadavera Imperatorum: inter quæ etiam fuit cadaver *Rudolphi Cæsaris*, Comitis de Habsburg, à cujus posteritate, nusquam interrupta sobolis serie, etiamnum hodie Archiduces Austriæ descendunt. Inde reversus *Carolus* obstupuisse dicitur, & mandasse, ne cuiquam deinceps monumenta illa aperirentur: Et hoc malo proprio edoctus, cautior factus est. Nam cum anno C. 1547 victor Wittebergam urbem ingrederetur, & quæ inibi publica essent ædificia, lustraret avide, urgebant eum duæ Eumenides infernales, *Ferdinandus Albanus*, & Episcopus Atrebatensis, ut Lutheri sepulcrum dirui, demortuique cadaver publice cremari juberet, non solum illorum petitio ipsi displicuit, verum etiam severe atque vitæ etiam capitisque periculo sanxit, inviolatum Lutheri sepulcrum ut esset.

II. IMPRUDENTIA. I. Axioma Politicorum est; In rebus arduis & gravioribus media consilia

periculosa. Contra hoc monitum nostro & patrum nostrorum seculo multoties peccatum est, & optimi quique Politici in hunc solœcismum Politicum impingunt, quoque *Carolus V* Imper. famosissimus, qui, cum hostem suum Franciscum Galliae Regem in sua potestate captivum haberet, *Herennii Pontii* consilio neglecto, medium consilium sequutus est. Nam regie illum tractari iussit, & tamen ultra anni spatium eum captivum detinuit, neque semel in carcere visitare voluit, donec rex mœrore animi confectus in gravem morbum incideret, adeo ut multi de vita ejus desperarent. Quare *Carolus* data ei in uxorem sorore sua, tandem sub duris conditionibus illum dimisit. Cum satius fuisset alterutrum extremum sequi, & vel ita atterere eum, ut nocere non ultra potuisset; vel beneficiis illum devincire, quibus permotus noluisse ei nocere. Tractatio illa regia & sororis matrimonium neque annum carcerem, neque iniquiores conditiones libertati additas ex animo generosi Regis delere potuere. Vnde non exiguis molestiis *Carolus* postea nec semel affecit. *Iohan. Werner. Gebhard. in Fürstlichen Tisch-reden/ lib. 1. cap. 7. pag. 18, 19.*

2. Quis nescit *Carolus V* Imp. omnium fere, quæ usquam gererentur ab aliis Principibus, aut consortem, aut saltem conscium fuisse? At eam conjurationem, quam *Mauritius & Albertus* Brandeburgicus, familiares ac domestici Cæsaris, susceperant, quamque ad exitum perduxerunt an. 1552, ne suspicatus quidem est.

II. ACTA SAGATA.

Tota vita *Caroli* nihil aliud fuit quam belligeratio perpetua. Gessit namque multa bella, ex quibus præcipua, qua possumus brevitate, recensēbimus.

I. Bellum Gallicum.

Omnium notatu dignissima sunt bella ejus adversus *Franciscum I* Regem Galliae gesta, quæ durarunt annis propemodum 38, sub induciis dubiis, parumque constantibus. In tria membra illa dividemus.

Membrum I.

In membro primo notanda sunt tria: 1. *Ortus*. 2. *Progressus*. 3. *Egressus*.

I. ORTUS.

1. *ORTUS*. Præcipue inter *Carolus V* Imp. & *Franciscum* Regem Galliae de regni Neapolitani Mediolanique possessione certatum est. Nam im-

perante *Maximiliano I*, *Ludovico XII*, Rex Galliae, Mediolanensem Ducatum occuparat, & in sua verba jurare subditos coegerat: cujus rei certior factus Cæsar *Maximilianus* non ita multo post Mediolanum ope Helvetiorum recepit, & ut Imperii beneficium, procul ab omni ambitione & avaritia existens, *Maximiliano Sfortia* Duci restituit. Verum postea anno tertio, *Ludovico* rege Galliae extincto anno 1515, successit ei gener ipsius *FRANCISCVS I* *Valesius*, qui statim anno regni sui primo ingentem exercitum contraxit ad recuperandum Mediolanensem principatum, & Helvetios, *Maximilianum Sfortiam* acerrime propugnantes, ingenti, sed cruento & periculoso, bidui prælio debellavit ad Mediolanum, adjuvantibus Venetis, ita ut de viginti quinque millibus vix pars dimidia evaserit, Parmamque ac Placentiam Pontifici ablatis ad vetus Insubrum Imperium reduxit, captoque, à deditioe arcis Mediolanensis, & transmissio in Galliam *Maximiliano Sfortia*, possessionem principatus stabilivit. Ex hoc successu *Franciscum* majora animo agitantem incessit libido invadendi regni Neapolitani. Qua de causa evocatum Roma *Leonem X* Pontificem Bononiae convenisse existimatur. Sed id molientem retraxit ex Italia Cæsar *Maximilianus*, impulsis Helvetiis jam ante vindictæ cupidis, & *Henrico* Anglo sollicitato. Inde cum irritato conatu Mediolanum obsedisset, cum Gallo pacem fecit, Gallo valde æquam, cum *Carolus* nepos amicitia Gallorum in occupanda Hispania indigeret. Confecta est pax in has conditiones, ut *Carolus* Regnum Navarrae *Iohanni* filio, qui inde expulsus erat, restitueret, si id iudicibus, qui constituendi essent, videretur ex æquo & jure. Item centum millia aureorum nummum quotannis Gallo ut penderet ex regno Neapolitano, ad confirmandum jus, quod in illo regno sibi arrogabat. Cumque ad Venetos etiam & res Mediolanenses *Franciscus* respiceret, Venetis etiam Veronam reddi, Brixiam enim paulo antereceperant, postulavit, ea lege, ut redemptionis nomine 200000 aureorum nummum Cæsari duabus pensionibus persolverentur. His conditionibus *Maximilianus*, jam senex & bellorum pertæsus, non refragatus est; sed non fore aut ratam aut diuturnam compositionem facile intellexit, quod *Carolo* impubere à nutricio facta esset. Nec ita multo post, *Carolo V* ad imperium suffragiis Electorum expetito, cum *Franciscus* per coemptos suffragatores idem frustra ambiens de spe sua decidisset, renovatis ex repulsæ dolore veteribus erga æmulum competitorem odiis, novisque excitatis, bellum inter utrumque exarsit; & *Franciscus* non tantum Italicos Principes contra

Carolus instigavit, sed subditos etiam & socios in Belgio, Hispania, & alibi.

II. PROGRESSVS.

Cum (ut supra diximus) privatae quaedam offensiones inter *Carolus* Galliaeque regem intercederent, Carolo ad Imperium evecto, ventum est ad arma, & primo quidem in Hispaniae finibus, inque Belgio. Et quia Galli Parmam & Placentiam tenebant, id permoleste graviterque Leo Pontifex ferebat: cumque nuper etiam tentasset Regium Lepidi, prorsus animum ab illis avertit, & foedus cum Caesare fecit, cujus haec erant capita praecipua: Ut Ecclesiae Romanae dignitas defendatur, ut quae Galli nuper illi ademerant, recuperentur: ut Sfortia, tum exsul, in paternum solium restituatur, & principatum Mediolanensem. Coniunctis ergo viribus Parmam & Placentiam Gallis eripiunt, Mediolanum capiunt, hostem ex Insubria, quam totos jam sex annos ille tenebat, depellunt, & Sfortiam deinde restituant, administrantibus bellum Prospero Columna, Ferdinando Davalo Piscario. Rex vero Galliae ut amissa recuperaret, per Italiam omne robur eo convertit: & cum *Carolus* in Hispaniam ad motus a seditiosis quibusdam excitatos abiisset sedandos, totum Navarrae regnum recepit, & per Insubriam plerisque locis occupatis, ipsa etiam urbe Mediolano capta, anno 1524, sub hyemem obsidione cinxit Papiam, ad Ticinum fluvium, oppidum. At cum in obsidione securius, quam decebat, ageret, a Ducibus CAROLV anno 1525, die 24 Febr. (die Matthiae) in praelio ad Ticinum (amissis ultra 8000 militum, & 20 proceribus Galliae caesis) captus, & apud Mantuam Carpetanorum in Hispania (ubi tum Imperator commorabatur) in custodiam datus, eo ex Italia triremibus transvectus.

III. EGRESSVS.

Cum Rex Galliae diuturnioris carceris impatiens in morbum incidisset, Imperator, convocato Senatu, quo pacto se erga captivum Regem gerere deberet, ad consilium retulit. Variorum sententiis auditis, quas *Guicciardinus lib. 16.* prolixè describit, Caesar solebat in deliberationibus audire solummodo Consiliariorum dicta, nihil autem illis praesentibus, sed suo iudicio solus postea, quid facturum esset, constituere: tunc quoque differentes attente audivit, nec tamen, quid secum decrevisset, declaravit. Postea vero mense Febr. anno 1526 FRANCISCV, cum promitteret Burgundiae restitu-

tionem, & renunciaret juribus in regnum Neapolitanum, in Ducatum Mediolanum, Genuam, Astam, Tornacum, &c. & Eleonoram, Caesaris sororem, Emanuelis Lusitani regis viduam, in uxorem duceret, & duos filios obliques daret, in libertatem restituit. *Chytrius. Iovius lib. 20, 22. Guicciard. Ital. histor. lib. 14. & 16. Zenocarus lib. 1. Sleidanus.*

Membrum II.

In hoc membro etiam tria sunt notanda: 1. Τα προηγουμένα. 2. Τα παρρηγία. 3. Τα παρρηγία.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

Franciscus Rex Galliae statim, postquam ex custodia esset dimissus, negavit promissionibus se teneri, quas Caesar ultima carceris necessitate expressisset; atque ita cum Pontifice & Venetis foedus, quod *Sanctam ligam* nominabant, pro Italica libertate contra Caesarem iniit. *Carolus* vicissim nominis Pontificii auctoritatem per omnem Hispaniam abolevit; exemplo ab Hispanis ipsis posteritati relicto, posse Ecclesiasticam disciplinam citra nominis Pontificii auctoritatem ad tempus conservari. Insuper testatus est, se invitum & coactum ad arma retrahi, Deumque innocentiae suae & iustae causae vindicem fore confidens, inter hos Christiani Orbis intestinos motus & bella civilia, magnae sibi consolationi esse dixit, quod interea innumeræ novi orbis gentes Christianam religionem cupide amplecterentur.

II. ΤΑ ΠΑΡΡΗΓΙΑ.

Cum igitur Rex Galliae foedus cum Pontifice pro libertate Italica iniivisset, ad haec consilia turbanda nihil prius habuit *Carolus* Imperator, quam exercitum in Italiam quamprimum mittere, qui cunctis minaretur. Quare jubetur *Georgius Frangepergius* Eques auratus Germanus, Dux militiae celeberrimus, (qui Caesaris semper partibus addictus; praecipue fractis foederatorum contra *Carolus V* Imperatorem in Italia consiliis, Imperii decus sua virtute, Deo daute, tutatus est, quique multa potius egregiae laudis, quam bellici quaestus decora domum retulit) copias conscribere; quas ille ocuis contractas in Italiam duxit, & exercitum Italicum, cui *Iohannes Medices* praerat, in agro Mantuano die 24 Novembris anno 1526 feliciter fudit & profligavit, Mediolanumque recepit. Statim adfuere cum aliquot millibus Hispanorum *Carolus* Borbo-

niorum princeps, qui superioribus annis à Galliae rege defecerat, ac Princeps Arausiensis, Burgundiorum manu comitatus. Sed & Conradinus Lepontinus cum quatuor vexillis Germanorum militum, qui Cremonae praesidium Caesarem agitaverant, sese conjunxit. Paulo post Italorum phalanx accessit, quos ducebat Mutius à Columna.

Inde Carolus Borbonius, cui summa totius exercitus praefectura tradita erat, cum aliquot copiis ad defensionem Neapolis profecturus, urbem Romam, exitinere, postridie quam eo venisset, oppugnatione cepit ac diripuit, die 6 Maii anno 1527. Urbs vastata est caede & rapinis, & nemo servatus, nisi qui vitam & libertatem universa re familiari redemisset. Templà fere omnia, multis necatis aut excruciatissimis sacerdotibus, direpta. Pontifex, qui in Adriani molem cum Cardinalibus & reliquis proceribus profugerat, fame subactus sese dedit die 6 Junii, omnesque ejus arces & urbes in *Caroli* Imper. potentiam redactae sunt. Qui optata hac occasione, veterem Romani Imper. sedem, potentiam & Majestatem à Pontifice haecenus usurpatam, in Italia recuperare & stabilire potuisset: Sed reverentia loci Apostolici, & quadam religionis opinione, quae in animo bene instituto plurimum valet, & Hispanorum Antistitum ac principum superstitione in Pontificem observantia, non solum publicae laetitiae signa, quae tum nato Imperatoris filio Philippo edebantur, inhiberi jussit: verum etiam post octo menses, Clementem VII, pecunia tantum, & jure patronatus, in regni Neapolitani episcopatus mulctatum, in pristinam amplitudinem & potentiam integre restituit.

Interea Galliae Rex, ubi de capta Roma cognovit, inito foedere cum Angliae rege, validum misit in Italiam exercitum, Duce Odetto Fuxio Lautrechio. Is cum in Insubriam venisset, adjutus à Venetis, Alexandriam, deinde Papiam, partim compositione, partim vi cepit, & furente milite propter captum ibi Regem, post ingentem opidanorum stragem, diripuit anno 1527 die 27 Julii. Inde Bononiam profectus ibi in hybernis substitit, & sub primum ver progressus, Duces Caesareanos in regno Neapolitano praelio vicit: ideo *Neapolin* mense Aprilis gravissime obsedit, quae obsessio duravit usque in Augustum mensem, quo Auster tam memorabilem in castris Gallorum concitavit pestem, ut intra dies octodecim, ex 80000 Gallis, vix 1700 superstites manserint. Ita Deus mirabiliter Caesarianis pepercit, Gallosque ultus est. Non multo post, cum Neapolin obsidione solverent, horrenda tempestate reliquiae miserabiliter sunt afflictæ. Ita non solum venti, sed etiam æther pro Caesare pugnavit.

III. TA ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

Cum igitur Carolus ubique divinitus protegeretur, ipseque ab hostibus victorias insignes reportaret; Galliae vero Rex, cum & liberorum suorum, quos in Hispaniam miserat obsides, curis afficeretur; & per Italiam infelicitè bellum gereret; amisso nuper exercitu atque Duce Lautrechio, quem pestis in obsidione Neapolis absumserat; amisso etiam Andrea Auria Genuate, rei maritimæ scientia clarissimo Duce, qui sub idem fere tempus, quo Lautrechius mortem obiit, ad Caesarem defecerat; restituta patriæ libertate, ad pacem animum adjecit: quæ Cameraci, oppido Belgii, facta est anno 1529, die 5 Augusti: ubi FRANCISCUS cessit Flandria, Artesia & Tornaco, atque ita septendecim provinciae unitæ sunt, utque filii obsides liberarentur, vicies centena millia aureorum *Carolo* persolvit. Iam antea die 26 Junii pax inter Pontificem & Caesarem Barcinonæ facta erat, pactos inter alia, ut *Margaretam* filiam notham Caesaris Alexander Medices filius nothus *Laurentius* Medices (qui patrem habuit *Petrum*, quem Florentia ejectum, & in ostio Liris fluctibus obrutum interiisse tradunt) in uxorem duceret, atque in avitum Florentiæ dominatum restitueretur.

Exemplo Pontificis & Regis Galliae mox Veneti & *Franciscus Sfortia* (qui Pontifici Galliaeque regi confederatus ante fuerat) supplices pacem à *Carolo* Imp. petiverunt & impetrarunt. *Guicciard. Chytr. P. Iovius. Sleid.*

Membrum III.

Possumus & in hoc tertio & ultimo membro progredi secundum *Ortum*, *Progressum* & *Egressum*.

I. O R T V S.

Cum *Franciscus* Sfortia Dux Mediolanensis anno 1535, mense Octobri, absque hæredibus defunctus esset, *Carolus* Imperator ut Dominus feudi eum Ducatum sibi per *Antonium Lavam*, quem, navigaturus in Africam, legatum & custodem ibi reliquerat, adjudicavit. Rex Galliae contra illum ad se suosque liberos pertinere contendit, propter Valentiam, *Philippi* Vice-comitis, postremi Mediolani principis ex ea familia sororem, proaviam suam. (quanquam superioribus annis de re tota transegerat.) Quare misso ad *Carolum* legato (cui quam argute *Carolus* responderit, supra diximus) Insubriam sibi restitui postulabat, addita comminatione, nisi impetraret: simulque eodem tempore, conductis undique copiis transcendit Alpes, & Sabaudiae Ducem, avun-

avunculum suum, Imperii Principem, aggressus est, eo videlicet consilio, ut illa patefacta via & subjugata provincia, longius progrediretur. Itaque Cæsar, ut regionem illam defenderet, necesse habuit & ipse conscribere exercitum; quem, maxima celeritate per Germaniam aliisque in locis contractum, in Italiam evocavit: Et cum Neapoli Romam venisset anno 1536, mense Aprili, aliquot post diebus Senatui sibi dari petiit, & in frequenti cœtu Cardinalium, præsentem Pontificem, & exterorum Regum legatis, orationem habuit gravem ac vehementem in Galliarum Regem, qui rupto fœdere & inveterato quodam odio pulcherrimos ipsius & sanctissimos conatus impediret ac everteret, clareque testatus est, se invitum in id bellum, quod tum contra Regem Galliarum de Mediolanensi Imperio parabat, trahi, in quo multæ gentes nihil mali merita & infantes, ipsorum Principum iracundia atque obstinatione, cladem essent subitura. Propterea pietate Christiana tacto satius sibi videri, & Reipubl. quidem utilius, ut & ipse & *Franciscus* ad singulare certamen descenderent, enseque & pugione dimicantes controversiam finirent. *Iovius l. 35. Hist.* Sed & per præconem Gallum provocavit, septem conditionibus oblatis, ut in mari, vel terra, vel flumine, equo vel pedibus, colle vel planicie, de Galliarum Cisalpinæ & Burgundiæ jure inter se certarent, DEVM judicem futurum, sine publicæ salutis detrimento, 40 dierum ad deliberandum concessis induciis, ter contestatus, se *pacem, pacem, pacem* Christianorum, non bellum flagitare & exposcere. *Guilielmus Zenocarus invita Caroli.* In superioribus bellis, anno videlicet 1528, Rex Galliarum *Carolo*, & *Carolus* vicissim Gallo monomachiam obtulit: de quo vide *lib. v. 1. Sleidani.*

Quamquam vero Cæsar non solum inde ab initio, sed post etiam, cum jam sui muniendi atque tuendi causa maximos fecisset sumtus, pacem vehementer expetivit, neque detrectavit, quo minus Insulbriam ille certis conditionibus acciperet: & cum Gallo singulari certamine dimicare voluit, quo videlicet alterutrius privato potius, quam publico totius Orbis incommodo, belli finis aliquando fieret: Gallus tamen, iis omnibus repudiatis, in sententia permansit.

II. PROGRESSVS.

Collectis jam viribus, & per mediam Italiam facto itinere, cum exercitu *Carolus* Imperator provinciam Galliam invasit anno 1536. Rex ad Avinionem castra posuit, inter Rhodanum & Druentiam flumina, & devastatis agris, (qua parte Cæsarem esse descensurum videbat) cum pugnandi pote-

statem non faceret, in summas illum difficultates conjecit. Nam inopia rerum omnium Cæsar adductus, & multis hominum millibus ex inedia & contagione desideratis, discedere coactus est. Inde iter in Hispaniam instituit, relicto exercitu, cui Duces præclaros præfecit, qui bellum contra Gallum continuerunt, donec anno 1538 Cæsar & Galliarum rex Niceam, rogatu potissimum Pontificis Pauli, convenirent, & induciæ in annos decem inter eos fierent.

Anno inde 1542 *FRANCISCUS* Rex Galliarum atrocissimis verbis bellum Cæsari denunciat, & edito libello suis liberum facit, ut quacunque ratione possint, terra marique provincias illius devastent. Rex ipse quinque simul locis *Caroli* terras invadit, sed parum felici successu. *Sparsis enim viribus, quas satius fuisset unitas habere, quæ occupaverat loca, facile amisit.* Cæsar cum in Hispaniis filium suum *Philippum*, data ei in uxorem *Maria*, *Iohannis* Lusitanæ regis filia, regem constituisset, & *Vilhelmus* Cliviæ Dux ferociter Ducatum Geldriæ retineret, exercitumque *Mariæ* profligasset anno 1543, mense Aug. in Iuliacensem Ducatum venit, oppidoque *Dura* expugnato & incenso, Iuliaco & *Ruræmunda* ad deditiorem compulsi, *Vilhelmum* adegit supplicem sibi fieri, ereptaque ei Geldria, tres Ducatus, Iuliacensem, Clivensem & Bergensem, fruendos reliquit. Vicissim Galli *Landrethum* & *Luceburgum* occuparunt, & *Cæsareanos*, Duce *Fr. Borbonio* Angiano, ad *Carignanum* Pedemontii, magna strage fuderunt. Quare Cæsar viribus Imperii Germanici succinctus, bellum in Galliam transfert, mens. Octobri, & oppidum *Landresium*, interfectis militibus Italicis & Gallicis, occupat. Anno sequenti *Luconburgum* recuperat, multa expugnat Gallorum oppida, nulloque resistente ferme, Lutetiam usque progreditur.

III. EGRESSVS.

Cum igitur Cæsar tam felicem in Galliis progressum haberet, *Franciscus* Rex impar viribus misit Legatos, qui cum *Carolo* de pace agerent; & obtinuit, exercitusque dimissus est. Facta est pax sub æquis conditionibus die 24 Septembris ad 1544, in qua comprehensi, Pontifex, *Ferdinandus* Rex Hungariæ frater *Caroli*, *Lusitanus*, *Polonus*, *Damus*, *Veneti*, *Helvetii*, *Sabaudus*, *Lotharingus*, *Genua*, *Florentia*, *Ducatus Ferrariensis*, *Mantuanus*, *Urbinas*, *Luca*, *Sena*, principes Electores ac ordines omnes Imperii, Cæsari obsequentes. Inde *Carolus* dimissis copiis ex Galliis domum rediit. *Franciscus* vero Rex triennium fere post in vivis esse desit, cum paulo ante in Christianos *Waldenses*, quod

reformatam potius, quam Pontificiam religionem amplecterentur, crudeliter sævisset, magnamque eorundem multitudinem, nulla sexus aut ætatis ratione habita, trucidari iussisset. Successit ei HENRICVS II. adversus quem *Carolus* Imperator aliquot post annis bellum gessit, quo Terovanam cepit, multaque castella condidit, imposuitque præsidia, inprimis Cameraco & Gandavo. *Onuph. Sleid. Chytr. Martinus Bellajus, & alii.*

II. Bella Germanica.

I. Contra Protestantes.

I. O R T V S.

Postquam *Carolus V* Imperator cum suis hostibus pacem constituisset, ipsis adhuc durantibus *Comitiis Augustanis, de Religione Lutherana* removenda & extirpanda cogitavit, conscripsitque milites & ad armale præparavit. Cum vero Protestantes audivissent, Cæsarem occulte moliri bellum, interrogarunt, cur militem conscriberet? Responsum acceperunt, Imperatorem non religionis nec civitatum causa bellum parare, sed tantum punire velle aliquos Principes Majestatis reos. Sed Saxo & Landgravius, quia nemini obscurum erat, illos peti, magno studio copias & ipsi conscripserunt, ad socios datis literis, ut idem facerent, neque callidis quorundam consiliis sese divelli paterentur, monuerunt; ac dilutis, quæ objectabantur à Cæsare, criminibus, nihil in se culpæ esse, nisi prætextum hæreseos, demonstrarunt: eamque belli causam à Pontifice diferte enunciari. Nihilominus sociorum fœderis Smalcaldici non pauci Cæsaris sequebantur castra, traductique in ejus partes erant, *Mauritius* Dux Saxonie Electoris patruelis, *Johannes* Marchio Brandenburg., *Philippus* Dux Brunsvicensis, *Ericus* & *Georgius* Brunsvicenses, *Johannes* item & *Albertus* & *Georgius* fratres Megalopolitani adolescentes. Contra fœderatis Protestantibus non tam copiarum defuere, quam consilium concors & pecunia. Bellum inde Cæsari indixerunt Elector atque Landgravius, quos ille publicis literis antea proferipserat.

II. P R O G R E S S V S.

Saxo & Landgravius juncti Suevis & Alemannis, Brebergum, impositam Alpibus arcem, Dilingam & Donavverdam jam tenentibus, tardius Cæsarem, tum quidem imparatum, adorti sunt. Mox ille Pontificiis, Hispanicis, Germanicisque instructus copiis, castra sua locavit prope Ingolstadtum, ubi le-

vioribus præliis cum Protestantibus confligit, usque in mensem Novembr. anni 1546, donec *Mauritius* Dux Saxonie, cum *Ferdinando* fratre *Caroli*, ditiones Electoris invaderet, *Cygneam* & *Torgam*, aliasque urbes occuparet. Decretum ergo, transferendas in Saxoniam copias Protestantium, relicto apud Suevos præsidio. Landgravius suos abduxit domum, religioni habens in generum pugnare. Sic facile Cæsari Suevos & Noricos vincere fuit. *Friedericus* Palatinus, qui aliquantum Protestantibus subsidii ministrasset, deprecatione id luit. Ulmenenses etiam auro, & tormentis, simul præsidium alere coacti. *Uldaricus* Wirtembergicus humillimis conditionibus transegit. Memmingenses, Bibracenses, Ravensburgenses, Compodunenses, & Isnenenses Legati, delusi à Navio; qui satis cautum eis diplomate Cæsareano de religione diceret; iraque supplices facti. Francofurtenses maturius ditionem fecerunt, territi adventu *Maximiliani* Burenensis, ductoris Belgarum, à quo etiam hanc ob causam irrisi sunt, missisque ad Cæsarem legatis, in gratiam recepti sunt, depensis aureorum millibus octoginta.

Electo vero Saxonie, ubi ad suos fines cum exercitu pervenit, mense Decembri *Vinariam* recuperavit, *Heldrungam* ditione cepit, & *Halam*. Ineunte anno 1547, die 13 Januarii, *Lipsiam* obsidione cinxit, sed oppidanis fortissime sese defendentibus, re infecta discessit sub ejus mensis exitum, cum crebris tormentorum globis velut grandine quadam, *Lipsiam* obruisset, lacerasset & deformasset. Inde Marchionem Brandenburgensem *Albertum* cepit Rochlicii. *Misnam* urbem ad ditionem coëgit, die 5 Aprilis. Inde, cum die 19 Aprilis de Cæsaris adventu cognovisset, exercitum ultra Albim transtulit, & *Misnæ* pontem sublicium incendit, ne Hispani transeuntes ipsum assequerentur. In itinere, cum Mulbergo relicto *Witebergam* contenderet, Cæsareanis vadum in Albi flumine monstratur, per quod equitatus transit: pedestres vero copiarum ponte ex navigiis constructo transportantur. Cæsar in Saxonem incidit ad *Sylvam Lochanam*, tribus trans Albim miliaribus, ibique prælii fit initium: in quo ELECTOR pulso equitatu & peditatu, dum acriter pro salute sua pugnat, & per sinistram maxillam adversum vulnus accipit, capitur, die 24 Aprilis. Non vero ulli Hispanorum aut Hussarorum se dedere voluit: sed Germano homini *Tiloni* à *Trot*. Ad *Albanum* adductus antequam Cæsari sisteretur, inter eundem oculis in cælum sublatis, & ex imo corde ductis suspiriis voce miserabili sic DEVM alloquitur: *Miserere mei, Domine, nos sumus jam hic.* Postea cum in Cæsaris adspe-

adspēctum venisset, *Clementissime Cæsar*, inquit, *me tibi captivum statuo, & supplex oro, ut Cæsar. V. Majestas me dignetur custodia digna Principe. Respondit Cæsar: Tractaberis pro merito; scio quid me deceat.* Deinde Albano redditus, frequenti custodia in castra ducitur. Captus cum eo fuit ERNESTVS Dux Brunsvicensis, Dynasta Grubenhagensis, *Philippi* filius. Sol sudo cælo pallidus quadriduo lamentari visus calamitatem afflictæ veritatis. MISENÆ cum Canonici cantum Augustini TEDEVMLAVDAMVS de capto Electore cecinissent, fulmen hora 5 post meridiem ædem illam incendit, tres turres dejecit, tectum, organum, campanas, igne consumit, cum nullum aliud tonitru vel præcessisset, vel secutum esset.

III. EGRESSVS.

Imperator Electorem die 7 Maii ob inobedientiam, quam prætendebat, capitalis supplicii reum peregit, qui vitam abdicatione Septemviratus redemit, renunciavit fœderi Smalcaldico, Wittebergam & Gotham Cæsari tradidit, *Henricum* Brunsvicensem, & *Albertum* Brandenburgensem absolvit custodia. Sed ut in decisiones & determinationes certaminum Religionis, quas Cæsar & Concilium sit daturus, consentiret, nullo vel mortis metu adigi potuit. Bona illius publicata, *Ferdinandoque* & *Mauritio* assignata sunt, relictis, unde aleretur, censibus.

Quamquam igitur ad Dracemburgum Mansfeldiis & Hamburgensibus egregia esset de Erico Brunsvicensi & Cæsarianis victoria parta, tamen *Iohannis Friderici* Electoris Saxonie calamitas fœderatos perculos reddidit. *Philippus* Landgravius Hassiæ a *Mauritio* genero & Brandenburgico, aliisque, qui putabant se veniam ab Imperatore impetrasse, persuasus, cum Halæ Saxonum Cæsari supplex factus esset, præter opinionem captivus detinetur. Repertum vocabulum, quod levissima mutatione pro nulla captivitate perpetuam sonaret. Cæsar ad quingentas machinas tormentarias e Germania in suas provincias avexit, à Protestantibus decies sexies centena aureorum millia exegit. *Ferdinandus* similiter Bohemos, quod Electoris ditiones tueri, quam invadere maluissent, duriter excepit. *Mauritio* Duci Saxonie, quod fidelem Cæsari operam navasset, dignitas ELECTORIS SAXONICI publico & solenni ritu à *Carolo* collata est 24 Februarii, die Matthiæ, inspectante *Iohanne Friderico* captivo.

II. Bellum Magdeburgicum.

I. ORTVS.

Cum Magdeburgenses Interreligionem Cæsaris constanter improbarent; Cæsar publice eos proscripsit, & vicinos Principes ac Ordines graviter monuit, ut bellum eis facerent, & quacunque ratione possent, nocerent: plerique non recusarunt, modo reliqui etiam, non Saxonie tantum, sed Imperii ordines idem quoque facerent: qui cum auxilia Imperatori promississent, cum orarunt, si forte huic bello præesse non posset, ut aliquem summæ rerum præficeret. Sic ergo *Mauritius* Elector publico nomine belli summæ præfectus est ab Imperatore, deditque ipsi in singulos menses 60 millia aureorum.

II. PROGRESSVS.

Mauritius rei summæ præfectus, magnis viribus rem egit, & constructis aliquot castellis, ut in iis milites hyemarent, sub exitum Novembris anni 1550, urbem aggressus est. Verum Magdeburgenses non solum fortiter ipsi restiterunt, sed etiam erumpentes hostes suos in pago Ottersleben obruerunt, plusquam ducentos nobiles ceperunt, & *Georgium* Megapolitanum, inquieti ingenii Principem. *Heideccius* Comes, & alii, adducturi Magdeburgensibus auxiliares copias, exercitum conscripserunt. *Mauritius* ergo mense Decembri cum parte exercitus illis occurrit, & Werdæ eos obsedit. Cum itaque erumpere non possent, nec etiam obsidionem tolerare, quod commeatu destituerentur, paciscuntur cum *Mauritio*, qui ita eos dimisit, ut statim quinque signa sibi conduceret, ut & ipsum Ducem Comitem *Heideccium*: ubi primum se ita aperuit MAURITIVS, ut diceret, se non pugnare in perniciem Magdeburgensium, sed illorum urbem, libertates, munitionem & religionem cupere salvas.

III. EGRESSVS.

Cum igitur *Mauritius* Magdeburgicis bene cuperet, & occulte bellum pro libertate Germanica coqueret contra Cæsarem, obsidionem lente continuavit usque in mensem Novembrem anni 1551, quo, cum Magdeburgenses amplius non posse tolerare obsidionem viderentur, pax facta, qua multam Cæsari grandem persolverunt, salva religionis & majorum libertate. Ad hunc modum liberati, præter multorum expectationem, summam nominis gloriam adepti apud exterarum nationes, quod

prope soli per omnem Germaniam suo exemplo docuissent, quid possit constantia.

III. Bellum Mauriti contra Imperatorem.

I. T A' ΠΡΟΗΓΟΥ ΜΕΝΑ.

Mauritius, durante bello Magdeburgico, quod fuit annuum, cum copias haberet in sua manu, rationem iurare coepit liberandi *Philippi* Landgravii socii sui, cum eoque Cæsarem hac de re frustra non semel interpellasset. Chattis igitur ditionis Hassicæ populis, ante annum tertium Landgravio captivo sententia Cæsaris ademptis, de voluntate filiorum Landgravii per iusjurandum in suam fidem adactis, & facta pace cum Magdeburgicis, & Oenipontem missa de Landgravii liberatione legatione, Gallicæ regem *Henricum* II, *Francisci* I successoris, fœdere sibi conjungit, & datis obsidibus utrinque cavetur, & editis scriptis belli causam explicandam esse, placet, ut sibi multorum animos adjungerent. *Albertus* etiam Brandeburgicus, clam in Galliam profectus ad Regem, huic negotio totum se dabat. Interea milites, tam ii, qui Magdeburgum propugnauerant, quam qui eam circumfederant Mulhulii, vicinisque in locis hyemaverant, multumque damni dederant Northusianis & Erfurdensibus. Ejus rei causam cum ex *Mauritio* Cæsar perquireret, responsum dedit, ob non soluta stipendia tumultum fieri, seque brevi eum convenire velle. Inde *Mauritius*, qui dissimulanter agebat omnia, anno 1552, Kalend. Martii, conventus agit ordinum suæ ditionis, & inter alia proponit, quia citetur à Landgravii filiis, ut se sistat, non sibi licere tergiversari diutius, aut illorum expectationem fallere: discessurum igitur ad illos fidei servandæ causâ.

II. T A' ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

Mauritius cum domi res constituisset, & *Albertus* Marchio Brandeburgicus cum suis tum equitum, tum peditum copiis, ex hybernis advenisset, movit contra *Carolus* Imp. anno 1552, & quacunque transiit, suam in potestatem redegit oppidanos, & iis, quos antea Cæsar delegerat, abrogatis, novum instituit Magistratum: simul pecuniam illis imperavit atque tormenta. Augustam triduo obsessam occupavit 4 Aprilis. Imperator priusquam de motibus Mauriti aliquid audiret, accipit per fœcialem belli literas. Imparatus igitur, noctu maxima celeritate tumultuarie discedens Oeniponte, cum *Ferdinando* fratre, qui persuadendæ pacis causâ nuper eo venerat, & per Alpes, qua Tridentum iit, ad lævam deflectens, Villacum, quod est in

Carnis oppidum, ad Dravum flumen, sese recipit die 20 Maii, cum pridie ejus diei Electorem Saxonie *Iohannem Fridericum* post quinquennii captivitatem dimisisset, ne videlicet hostis ad suam gloriam id referret; qui liber factus nihilominus Cæsarem, quocunque iret, comitatur. *Mauritius* cum clausam fortissimum in Alpibus propugnaculum cepisset, Oenipontem venit 22 Maii: ubi *Ferdinandus* frater *Caroli* pro pace intercedit, & amicam transactionem promittit: quare induciæ factæ.

III. T A' ΠΑΡΕΠΟ ΜΕΝΑ.

Tandem, post variam disceputationem, *Transactio Passaviensis* perficitur die 2 Augusti. Dimittitur è Belgico carcere Landgravius, Protestantium religioni liberum datur & perpetuum in Germania exercitium, proscriptiones abolentur, &c. Rex Gallicæ, qui in hisce motibus nequaquam quieverat, Metim urbem deditione ceperat, & præliis firmarat; sed cum moneretur, captivos principes, quorum causa bellum coeptum erat, captivitate solvi, in regnum redit. *Chytr. Saxon. lib. 12. & seqq. Sleid.*

De bello Germanico plura qui desiderat, consulat *Lambertum Hortensium lib. 2. Schardium Tom. 2. Thuanum lib. 2, 3, 4, 5. Histor. Sleidan. lib. 21, 22. & sequentes.*

Gessit & præter hæc *Carolus* Imper. multa alia bella. Primum gessit anno ætatis 18, adversus Maranos rebelles: quorum 40000 occisis vexilla erepta avo *Ferdinando* dono milit, eadem fortuna adversus Hispanos seditiosos usus. Turcam terrore adventus sui Viennæ obsidionem deferere coëgit, amissis 80000 ex innumerabili exercitu. Anno 1535 cum exercitu trajecit in Africam, & capta urbe Tuncto, atque arce Goleta Barbarossam Turcarum Ducem cum copiis suis profligavit, & regem ejus loci *Muleassanem* Mahumetanæ religionis, quem Turcæ regno expulerant, restituit, sibi que vectigalem fecit. Sexennio inde elapso, iterum expeditionem in Africam suscepit, sed infelicissimo eventu, naufragio absorptis 130 navibus. Post Transactionem Passaviensem Metim obsidione cinxit, sed frustra: Inde bellum ei fuit cum *Henrico* rege Franciæ, quo *Carolus* Terovenam & Hesi dum Gallicana oppida diruit. *Henricus* contra Corsicam Genuensium Insulam, auxiliantibus Turcis, occupavit, ditionesque *Caroli* ferro ac rapinis exhaust. Postremo *Carolus* Imp. apud Antipodes in novo Orbe per *Ferdinandum Cortesium* & *Franciscum Pixarrum* 28 præliis 28 Reges & regna devicit.

III. ACTA ECCLESIASTICA.

1. Cum LUTHERVS A. C. 1520 Librum *de Libertate Christiana*, quo declarabat, sibi nihil aliud cordi esse, quam veritatem verbi divini indagare, ad Pontificem Leonem X misisset, brevi post Pontifex eum ut hæreticum damnavit & proscripserit, sacris ei interdixit, & mandavit omnibus, ut aditum ipsius atque sermonem fugerent, nec ullam rem cum eo communicarent. *Lutherus* contra publicat assertionem omnium articulorum doctrinæ suæ, à Leone damnatorum, & provocat à Papa ad Concilium. Sed Pontificii libros *Lutheri* publice cremant, & instant apud *Fridericum* Electorem, ut *Lutherum* vel capite plectat, vel captum Pontifici mittat. Ad quæ Elector ornatis verbis respondit, negans se hoc facere posse, cum *Luthero* ab omnibus detur honestum testimonium, & *Lutherus* ipse petat, ut sibi sui errores demonstrantur. *Lutherus* igitur cum hæcenus Papæ auctoritatem nequaquam violare voluisset, arbitratus, ipso inscio, quæstores indulgentiariorum abuti sacra potestate, postquam se anathemate ab eo peti, librosque suos exuri intellexit, tanto zelo est inflammatus, ut Leonem prædicaret esse Antichristum, ac diploma ejus, jusque ipsum Pontificium Wittebergæ die 10 Decembr. projiceret in flammam, addens illud dictum Samsonis heroicum: *Quemadmodum fecerunt mihi: ita feci eis*. Facti sui rationes publice scripto edit. Scribit etiam librum *de captivitate Babylonica*, & paulo post duos superstitionis pontificiæ nervos incidit, *Vota Monastica*, & *Missas privatas*: & cursum illustrandæ veræ Evangelii doctrinæ, inter potentissimorum Europæ Monarcharum adversationes, constanti & ingenti animo & felicitate miranda perpetuo urget & tuetur. *Iohan. Mathesius de vita Lutheri* Hom. 2. *Luth. Tomo 2. Ienensi Lat. Chytr.*

11. Anno 1521 CAROLVS Imper. prima sua COMITIA celebravit WORMATIÆ, in quibus comparuit *Lutherus*, cum sub salvo conductu evocatus esset, & maxima animi constantia, toto mundo frendente & fremente, publice coram Imperatore, omnibusque totius Romani Imperii Proceribus, rationem fidei suæ reddidit, uti ex actis Comitiorum Wormatiensium constat, adeo ut hic Papatus domitor ante Comitium Heros fuerit, in Comitium Heroem se gesserit, post Comitium Heros permanserit.

1. Ante Comitium Heros fuit. Cum enim anno 1521, die 6 Martii, à Carolo V per Caduceatorem Witteberga Wormatiam evocaretur, *Lutherus* statim, literis acceptis, imperterritus Worma-

tiam petiit, *Iusto Iona* Præposito, *Hieronymo Scurfio*, & *Ambrosio* Theologo comitatus. Cumque jam propius accederet, & in vicino oppido Oppenheim consisteret, plerique à proposita profectione eum dehortabantur, eo quod ipsius nuper erant combusti libri: quo quidem præjudicio ipsum esse damnatum, & in summo futurum discrimine dicebant; illata mentione, quid accidisset ætate superiore *Iohanni Husso*: ipse magno quodam animi robore periculum omne contempsit, in hæc verba erumpens: Mihi vero, qui vocatus sum, decretum & certum est ingredi urbem, in nomine Domini Iesu Christi, etiam si scirem tot Diabolos mihi oppositos, quot sunt regulæ in omnibus totius urbis testis, &c. *vide Luther. Tom. 2. Latin. Witteberg.*

11. Similiter IN COMITIIS Heroem se gessit. Cum enim per *Eccium* Cæsareæ Majestatis oratorem & JCrum, officialemque Episcopi Trevirensis generalem, duæ ipsi quæstiones proponerentur: 1. An libros in medio positos, à se conscriptos esse fateatur, & pro suis agnoscat? 11. An retractare quicquam in iis, an vero quæ scripta sunt, tueri velit? Prius categorice affirmavit: ad posterius distincte respondit: videlicet libros à se scriptos non ejusdem generis & argumenti esse omnes. *Primo* enim quosdam esse didacticos & paræneticos de fidei & pietatis doctrina scriptos. *Secundo*, quosdam esse polemicos generales, contra Papatum & doctrinam Papistarum exaratos. *Tertio*, quosdam esse polemicos speciales, privatim contra personas singulares, Romanam nequitiam defendere volentes, editos. Sed in nullis horum se quicquam mutare velle, admiranda animi constantia asseruit. Et licet sine intermissione, instinctu Papistarum, à multis sollicitatus fuerit, ut à proposito desisteret; tamen nil quicquam obtinuerunt, sed potius oleum & operam perdiderunt. In singulis enim conflictibus talem sese gessit, ut nil quicquam in constantia ipsius desiderari potuerit, adeo ut Archiepiscopo Trevirensi responderet: Se potius vitam & caput amissurum, quam tam clarum Dei verbum deserturum. Denique hisce ita gestis, cum *Lutherus* ne latum quidem unguem à vera religione discedere vellet, sed tanquam Marpesia rupes immobilis maneret, à Carolo V proscribitur fuit. Quo audito *Lutherus* modestissime respondit: Sicuti Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum.

111. Denique *Lutherus* noster, non minus POST COMITIA Heros permansit. Cum enim à Carolo V proscribitur esset, *Fridericus* Elector è nobilitate nonnullis, de quorum fide compertum habebat, negotium dedit, ut in locum quendam secre-

tiorem, & ab hominum frequentia remotum deducerent *Lutherum*, vitandi causa periculi, quod quidem summa diligentia & taciturnitate fuit administratum, abductusque *Lutherus* in arcem Wartburgum prope Isenacum quam Patrum seu eremum suam nominavit. In hac sua solitudine & sollicitudine tantum abest ut animum abjecerit, ut etiam majori cum confidentia & constantia ad fortitudinem & constantiam quam plurimos hortatus fuerit: ut testatur *Sleidanus lib. 3. pag. 67.*

N O T A.

Patet ex historia *Sigismundi Imp.*, quamvis *Ladislao* Bohemiarum Regi fidem dedisset, *Iohannem Hussum* & *Hieronymum Pragensem* salvos & incolumes domum reversuros; quod nihilo tamen minus Concilium Constantiense hæreseos ipsos damnaverit, ignique adjudicaverit. Imperator quidem nec fidem Regi datam, nec publicam securitatem violari fas esse iudicabat. Sed hunc scrupulum exemerunt *Nicolaus Abbas Panormitanus*, & *Ludovicus Romanus Canonistæ*. Inde *Iesuitæ Trevirenses* in *lib. de Concret. Eccles. anno 1583, edit. pag. 45.* *Sigismundum* Roman. Imperatorem, qui fidem datam *Iohanni Hussu* non servaverat, sic excusant: *Hussus securitatem ab Imp. Sigismundo petiit: Imperator obsequavit, sed Christianus orbis (Concilii Constantiensis Patres) major Casare resignavit.*

At non ita fecit *Carolus V Imp.* Cum enim à quibusdam Pontificiis flabellis ac furiis, in Comitibus Wormatiensibus, instigaretur, ut ne fidem *Luthero* datam servaret, propterea quod, secundum decretum Concilii Constantiensis, Hæretico non sit servanda fides; animose respondit: *Fidem rerum promissarum, etiam si toto mundo exulet, apud Imperatorem tamen consistere oportere. referente Zenocaro in ipsius vita.* Recte tum dixit, tum fecit *Carolus Imp.* Nam *Verba Regum debent esse regia.* Prov. 8. vers. 6. *Principes ea, quæ digna sunt Principe, cogitant, iisque insistent.* Esa. 32. v. 8. h. e. Principum cogitationes, & verba, non debent esse AQVEA, (h. e. fluxa & mutabilia) sed AVREA & ARGENTEA, h. e. constantia & immutabilia.

III. Supra diximus, quod *Iohannes Fridericus* Elector Saxoniarum *Lutherum*, postquam à *Carolo V*, in Comitibus Wormatiensibus esset proscriptus, ex itinere abducendum curaverit in arcem Wartburg: Ibi *Lutherus* delituit menses decem circiter. Interim *Leo* Papa iterum eum excommunicavit die Ccenæ Domini, 28 Martii, anno 1521, & *Henricus VIII*, Rex Angliæ, librum scripsit & edidit adversus *Lutherum*; quo nomine à Pontifice & amplissimo Cardinalium Senatu Catholicæ fidei defensor appellatus est. Præcipue autem impugnavit *Lutheri* librum de Captivitate Babylonica.

Eodem anno *Leo X* Papa non sine veneni suspitione mortuus est Kalend. Decembr. ætat. 46. In cuius locum post longas & maximas Cardinalium dissensiones *ADRIANVS* natione Belgæ, Traiectensis, pauperrimis parentibus ortus, Præceptor *Caroli V Imp.*, sequenti anno die 9 Ianuarii Pontifex electus est: qui nomen suum non mu-

tavit, sed vocatus est *Adrianus VI. Onuphr.* Nomen suum primus mutasse scribitur *Sergius II.* cui, cum Os porci, *Sau-rüssel* diceretur, ob obscenam nominis vocem tollendam, persuasum est, ut aliud sibi nomen adoptaret. Postea si quis maleficus antea fuisset, *Bonifacius* appellari volebat: si timidus, *Leo*; si rusticus, *Urbanus*; si ferox, *Clemens*; &c. *Polyd. Verg. de invent. lib. 4. cap. 10. in vit. Pont.*

IV. Anno 1522 *Lutherus*, propter tumultus Caroloistadianos Wittebergæ excitatos, dum imagines templo ejicit, & studia bonarum artium improbat, inconsulto *Friderico* Electore, apud quem tamen se postea excusat, ex Patmo revertitur Wittebergam, Caroloistadii conatus infringit, & *Henrico* Regi Angliæ respondet calamo asperiore: cuius scripti vehementiam non omnes amici *Lutheri* probarunt. Inde NOVUM TESTAMENTUM germanice redditum publicavit circa finem Septembris.

Hoc anno Ordines Imperii Comitibus instituerunt Noribergæ, in quibus cum *Adrianus* Pontifex per legatum Germanis non solum de Ecclesiarum emendatione, sed etiam de Curia Romanæ reformatione, aliquanto liberius fuisset pollicitus, Proceres Imperii è conventu Norico Romam miserunt centum gravamina, (quæ vide in *Tom. Wolf. à fol. 202. ad 228*) quibus Germaniam nimium exhauriri, & intolerabili servitutis iugo premi significarunt. Et festivum est, quod, cum Pontificis legatus malorum omnium remedia non simul esse tentanda, sed pedetentim esse procedendum dixerat, *Lutherus* id sic accipiendum esse censeret, ut singuli pedes atque passus intervallum habeant aliquot seculorum.

Norici vero conventus exitus hic fuit, quod Principes anno 1523, die 6 Martii, decretum ediderunt in eam sententiam, in quam & *Adriano* scripserant: viam ineundæ concordia in religione esse omnium rectissimam, si primo quoque tempore Concilium universale atque liberum in Germania celebretur, & huius decreto controversia dirimantur: & interim Lutherani à novorum librorum editione abstineant, & Concionatores per universam Germaniam ea reticentes, quæ turbis ciendis faciant, sanctum DEI Evangelium pure secundum doctrinam ab ecclesia approbatam pro concione doceant, &c. Hoc Imperii decretum cum alii aliter acciperent, plerique etiam contemnerent, *Lutherus* datis ad Principes literis illud pro se interpretatus est. *Sleidan. lib. 4.*

V. Anno 1523 Formula Missæ, & Communio- nis, ex *Lutheri* præscripto Wittebergæ est edita: & abolito

abolito Canone Missæ Cœna Domini celebrata. Rationem etiam textus Euangeliorum & Epistolarum legendi præscripsit *Lutherus*. Inde quinque libros Moïsis in Germanicam linguam translatos primum edidit Witebergæ, scripsitque libros de dignitate & Officio Magistratus Politici.

Hoc anno *Adrianus* Papa non sine veneni suspitione extinctus est die 13 Septembris. Hic cum Lovanii collegium magnifico sumtu construxisset, vestibulo aureis literis hæc verba inscribi mandavit:

Trajectum plantavit. Ibi enim natus erat.

Lovanium rigavit. Ibi literas didicerat.

Cæsar incrementum dedit. Ab hoc enim (ut supra dictum) ex Præceptore Cardinalis creatus erat.

Hujus hominis vanitatem redarguit alius, subscribens: *Hic ergo Deus nihil fecit.*

Successit *Adriano* *JVLIVS* Florentinus, è familia Medices, qui nominari se voluit *CLEMENS TEM VII.* *Onuf.*

V I. Cum anno 1524 Conventus Principum denuo haberetur, *Clemens VII* Papa eo legatum misit *Laur. Campegium S. Anastasia* Cardinalem, qui tanquam re integra procederet, nec quicquam, quod *Adrianus* egisset, attenderet. Hic est ille Campegius, qui multo esse gravius peccatum dixit, si sacerdotes fiant mariti, quam si plurimas domalant meretrices; ut testatur *Sleidanus l. 4. Comm.* Tandem igitur conjugii & veritatis sanctæ osor edictum Wormatiense contra *Lutherum* urget, *Cleii* per Germaniam reformationem pollicetur; sed de curiæ Romanæ abusibus corrigendis, deque gravaminibus aboliendis, quæ hætenus ab ecclesiastico ordine Germania sustinuerat, altum premit silentium. Ideoque *novum decretum Conventus Noribergici* ad 18 diem Aprilis factum est, ut Pontifex primo quoque tempore de assensu Cæsaris liberum Concilium in Germania indicat, ut viri pii & docti, qui colligant, quæ disputanda sint in Collegio, congregentur, ut Magistratus curent euangelium juxta doctrinam Scriptorum probatorum prædicari, ut picturæ ignominiosæ & libelli in opprobrium Curiae R. facti prohibeantur, ut denique ad 21 Novembris Spiræ conveniant ordines, deliberaturi, quid sequi oporteat interim, dum Concilii fiat initium.

Discedentibus à Conventu Noribergico principibus, Campegio sollicitante, *Ferdinandus* frater *Caroli*, Salisburgensis, Bavari frater, Tridentinus, Ratisbonensis episcopus, item Bambergici, Spirensis, Argentinenſis, Augustani, Constantiensis, Basiliensis, Frisingensis, Passaviensis, Brixienſis episco-

porum legati Ratisbonæ conveniunt, & edictum Wormatiense executioni mandari, in Missæ celebratione nihil immutari, Monachos Ordinis desertores severe puniri, & Campegii constitutionem, de reformatione Cleri Germanici, deque leviculis quibusdam ceremoniis, 38 capitibus comprehensam, recipi jubent. Etsi autem Principes ægre ferebant, Legatum pontificium, paucorum interventu, id quod ad omnes pertinet, decrevisse, & neglectis iis, quæ maximi essent momenti, de levissimis quibusque emendandis cogitasse; tamen Cæsar accepto Noribergensium Ordinum decreto vehementer commotus, literis ex Hispania missis graviter Principes increpat, quod se inconsulto, tantam rem egissent: & Conventum Spirensenſem, quem decreverant, omnino inhibet, quin potius Edicto Wormatiensi omnes pareant, severe imperat. *Sleid. l. 3. Comm.*

Hoc anno *Lutherus Psalterium Davidis* Germanice edidit: Item librum contra seditiosos: Et epistolam ad Principes Saxoniae *Fridericum* & *Joannem* adversus Iconomachos & Enthusiastas, jactantes suas illuminationes & colloquia cum *Deo*.

V I I. Anno 1525 *Lutherus*, cum hætenus ex sacris literis doctrinam de statu Matrimoniali satis explicasset, *Virginem nobilem Catharinam de Bore, monacham monasterii*, quod *Nymptsch* dicebatur, quæ ante duos annos è vita monastica per civem quendam Torgensem *LEONHARTVM Røppen* una cum octo suis sororibus, liberata erat, in uxorem duxit, (ætatis 42) quæ ipsi, præsentibus honoratis personis, in ædibus *Amsdorfianis*, ad dextram Portæ arcis proxime sitis, solenniter copulata est. Instauravit etiam & in Ecclesiam reduxit formam Ordinationis ministrorum, & omnium primus ad hanc formam ordinatus est *Georgius Rorarius*. Porro libellum *Cantionum Ecclesiasticarum*, in quo summam doctrinæ Christianæ, partes Catechismi, festorum historias, preces, gratiarum actiones, consolationes, & alia pietatis exercitia nervosis rhythmis complexus fuerat, & convenientissima harmonia exornaverat, edidit; ut & alia de abominatione Missæ. Scripsit etiam contra rusticos seditiosos. Hoc enim anno magnam Europæ partem horrenda seditio pervagata est, passim in pagis, oppidis & civitatibus, plebe & civibus adversus Magistratum civilem & Ecclesiasticum insurgentibus. In quibus tumultibus multæ arces munitissimæ, monasteria complura, pagi, oppida, castella diruta, & in favillas redacta sunt. Passim videre erat, sacri ordinis homines misere jugulari, viros nobiles ex ædibus præcipitari, alios laqueo

strangulari, aut alio quovis modo crudeliter interfici. Ita ut recte *Crusius* de ipsorum furore scribit:

Non mihi si lingua centum sint, oraque centum,

Agricultorum omnes possem numerare furores.

Hæc seditio immanis aliquandiu, ex permisso D E I, Magistratui in officio minus strenuo interminantis, sæviit, donec tandem, mutata fortuna, hinc inde trucidarentur rustici, comburerentur, vel ad prunas affarentur, aliisque suppliciorum generibus è medio tollerentur. Cæsi ad Tabernas 20000, ad Lupsteinum 40000, in Thuringia sine numero, nec dubium est, vel centum rusticorum millia per Germaniam in isto tumultu passim interiisse. *Thomas Muntzerus* concionator Alstetensis, qui rusticos seditiosos ad arma adversus Magistratum sumenda concitavit, Franckenhulii in lecto jacens, & morbum simulans, captus, capite pœnas dedit, victoribusque Electore Saxonie, (qui eodem anno decessit) Philippo Landgravio, & Henrico Brunsvicensi, seditio extincta est: nec postea tale quid in Germania auditum. *Sleidanus*.

V I I I. Anno 1526 CONVENTVS ordinum Imperii habitus est S P I R E: in quo cum res ad tumultum & civilis belli metum spectaret, plerisque Principibus edictum Wormatiense de persequendis Lutheranis urgentibus, Ferdinandus frater & legatus Cæsaris decreti rigorem sic attemperavit, ut interea, donec nationale vel Oecumenicum Concilium haberetur, omnes Principes & Magistratus ita sese gererent in sua quisque provincia & ditione, ut D E O & Cæsari facti sui rationem reddere possent.

Tunc autem temporis Protestantes certiores facti, eo ipso anno Imperatorem, conditionibus sibi valde utilibus, paulo ante cum Rege Francisco, suo tunc jure belli captivo, pacem iniisse, istosque potentissimos Monarchas una armis Religionem Protestantium debellare constituisse: statim hoc conventu soluto, *initium fœderis fecerunt*, ut, si quem evangelii causa periclitari contingeret, mutua subministrarentur consilia.

I X. Anno 1527 L V T H E R V S edidit librum, quo defendit *pñtō* verborum Cœnæ Domini adversus Zuinglium & Oecolampadium. Hoc anno Senatus Brunsvicensis petentibus civibus concessit, ut reformatio religionis exemplo Magdeburgensium institueretur; & sequenti anno *Bugenhagius* pastor Witebergensis evocatus, qui cum *Levino ab Emden* ordinem ministerio præscripsit, & ne dissensiones invicem orirentur, eos singulis quatuordecim diebus convenire jussit, ad amicam collationem de singulis

Articulis fidei, & singulis mensibus convivio excipiendos. *Chytraus*.

X. Anno 1529 propter dissidium *Lutheri* & *Zuinglii* super Cœna Domini, colloquium institutum fuit Marpurgi Hessorum, in quo, præsentibus multis gravibus & eruditis viris, *Lutherus* atque *Zuinglius* causam disceptarunt: sed tantum per triduum duravit, & diremtum est lue ingruente. Post hanc disceptationem *Lutherus* fidei suæ plenam & claram confessionem edidit, in qua ad extremum usque spiritum, divino adjutus auxilio, constanter permansit.

Eodem anno alius Conventus S P I R E N S I S celebratus. In eo constitutum, ut ex Edicto Imperatoris Wormatiæ, facto ante annos octo, nihil omnino immutaretur, eosque qui hætenus edictum illud Wormatiense observassent, ad Concilium usque observare pergerent: qui vero religionem mutassent, à qua jam absque seditionis metu discedere non possent, in posterum sibi temperarent, nec aliquid præterea ad Concilium usque innovarent. Misam omnibus locis restituendam, & dogmata de S. Cœna doctrinæ Ecclesiæ repugnantia non recipienda. Huic Decreto sese opposuerunt Johannes Elector Saxonie, Georgius Brandenburgicus, Ernestus & Franciscus Luneburgici, Landgravius & Anhaltinus, quibus XIV civitates sese conjunxerunt, palamque testati sunt, se ei minime parituros, & à Spirensi hoc decreto ad Cæsarem, ad futurum Concilium, siue generale, siue nationale, ad omnes denique non suspectos judices provocarunt, & novum illud decretum, legatis etiam in Italiam missis, deprecari sunt. Et sic denique nomen P R O T E S T A N T I V M enatum est. Vide *Sleidanum lib. 6. Comm. Chytraus in Saxon. Osiandrum cent. 16. & alios*.

X I. *Carolus V* Imperator interea, dum Ordines Imperii conventum habuerunt Spiræ, ex Hispaniis in Italiam anno 1529 exeunte reversus, Bononiæ totos IV menses substitit, & coronam Imperii à Pontifice suscepit, qui omnibus nervis hoc agere visus est, ut Cæsarem à Concilio indicendo averteret: Esse enim longe optimum factuque facillimum, serio edicto, absolutoque Imperio hos turbarum fluctus componere, & ad vim atque arma potius decurrere, quam licentiæ populari, magnatum ambitioni, atque hæresiarcharum contumaciæ, frænum laxare. Etsi autem multis gravium verborum ponderibus hanc crudelitatem senex juveni persuadere voluit; ille tamen, ut obtineret Concilium, tam prudenter, tamque animose omnes ejus rationes oratione extemporanea confutavit, ut raram in homine prudentiam in nobili illo Cæsaris pectore nemo

mo non miraretur: ut videre est in *hist. Aug. Conf. Chytrai*. Qui vero ab initio in Concilii cogendi negotio à sua sententia dimoveri se non passus est, tandem tamen promisit, se primum levissimis mediis cum Lutheranis acturum, ut omnia in integrum restituerentur: quod si nollent, tum se armis rem peracturum. Publico igitur diplomate ad VIIII Aprilis anni 1530. *augustissima Augusta Vindel. Comititia* indixit, cum dissidii in religionis negotio componendi gratia, tum propter Turcicam expeditionem procurandam. In his Comititiis *Carolo V* Imp. exhibita est *AVGVSTANA CONFESSIO*. Quæ considerari potest:

I. *NOMINALITER*. Hæc Confessio dicta est *Augustana*, à loco exhibitionis & promulgationis, qui fuit urbs præclara *Augusta Vindelicorum*: Sicut Concilium Nicenum dicitur à Nicea; Chalcedonense, à Chalcedone; Constantinopolitanum, à Constantinopoli; Ephesinum, ab Epheso, &c.

II. *REALITER*. Idque quintupliciter:

1. *Originaliter*. Sic causæ efficientes vel Authores Augustanæ Confessionis fuerunt: 1. *Primarii*, Ordines quidam Imperii; nempe, *Iohannes Dux Saxonia Elector*, *Georgius Marchio Brandeburgensis*, *Ernestus Dux Luneburgensis*, *Philippus Landgravius Hassorum*, *Iohannes Fridericus Dux Saxonia*, *Franciscus Dux Luneburgensis*, *Wolfgangus Princeps ab Anhalt*, & *Magistratus duarum civitatum imperialium, Norimbergensis & Reutlingensis*; quos omnes *Protestantes* vocant, eo quod fuissent protestati contra decretum in conventu Spirensi anno 1529 factum: de quo supra dictum.

2. *Secundarii* Authores August. Conf. fuere Principum Protestantium Theologi, inprimis autem *D. Martinus Lutherus*, & *Philippus Melancthon*.

III. *Materialiter*. Ratione Constitutionis constat August. Confessio ex Articulis. 1. *Doctrinalibus*. 2. *Ceremonialibus*.

Articuli *Doctrinales* continent priores viginti & unum. Primus est de *DEO*, ejusque tum essentia, tum personis. 2. De peccato Originis. 3. De Christi persona & officio. 4. De justificatione. 5. De ministerio Ecclesiæ. 6. De bonis operibus. 7. De Ecclesia. 8. De mixtura bonorum & malorum in Ecclesia. 9. De Baptismo. 10. De Cæna Domini. 11. De Confessione. 12. De Pœnitentia. 13. De usu Sacramentorum. 14. De ordine Ecclesiastico. 15. De ritibus seu Ceremoniis Ecclesiasticis. 16. De ordine Politico. 17. De extremo judicio. 18. De hominis Arbitrio. 19. De causa peccati. 20. Collatio doctrinæ Evangelicæ & Pontificiæ de fide & bonis operibus. 21. De cultu sanctorum.

Articuli *Ceremoniales*, qui de *abusibus* in Ecclesiam invecitis agunt, continent septem posteriores. 1. De utraque specie in sacra Cæna. 2. De conjugio sacerdotum. 3. De Missa. 4. De Confessione. 5. De discrimine ciborum. 6. De votis monasticis. 7. De potestate Ecclesiastica.

III. *Formaliter*. Forma August. Confessionis est duplex.

1. *INTERNA* consistit in Ordine Articulorum tum doctrinalium, tum ceremonialium; quorum illi in parte prima, hi vero in parte secunda Augustanæ Confessionis continentur, uti jam dictum est.

2. *EXTERNA* consistit: 1. In *delineatione*. Cum *Iohannes Elector Saxonia* datis Torgavia nomine reliquorum ad Theologos Wirtembergenses literis (die Lunæ proximo post *Domin. Reminiscere*, anno 1530.) serio mandaret, ut *certam*, & cum *Sacris literis*, per omnia congruentem, prout hætenus in Ducatibus, ditionibus & urbibus Protestantium fuerat tradita, *fidei confessionem conscriberent*, eamque propter instantia Comititia Augustana perferrent ante *Domin. Oculi*, ipsique eo tempore eam perferrent Torgaviam: jussu & autoritate Collegii Theologici *D. Lutherus* *ὁμολογία doctrina Christiana septendecim articulis* (qui exstant Tomo 5. Germanico Jenensi, fol. 14, 15, 16.) *comprehensam delineavit*.

II. In *Conscriptione*. *Philippus Melancthon* postea ex 17 illis articulis à *Luthero* delineatis Confessionem Augustanam concinnavit: ita quidem, ut in plerisque eundem observaverit ordinem, neque sensum solum *Lutheri* expresserit, verum ipsa etiam verba & phrasæ sæpissime retinuerit, quemadmodum collatio ostendit. Ut autem *Electori* reliquisque constaret de firmitudine & certitudine illius: *Elector* tum temporis in arce Coburgensi subsistens, eo quod locus iste erat Augustæ vicinior, per celeres eam *Luthero* perlegendam, revidendam & censendam tradidit, ut præmissio calculo, præcognita censura & approbatione tanti viri, tandem in *Imperatoris* & *Procerum* augustissimum veniret conspectum.

III. In *subscriptione*. Postquam *Lutherus* confessionem gravi judicio pensitasset, & approbasset, *Protestantium communi suffragio & judicio* recepta, subscriptionibusque illustribus firmata & confirmata est.

IV. In *exhibitione*. Postea Latine & Germanice conscripta, & Principum & Legatorum civitatum supra dictorum manu subsignata, per Doctorem Pontanum Seniore, Cancellarium Electoralem oblata fuit Alexandro *Schweiss* / Secretario

Imperatoris, ut illam traderet Electori Moguntino Imperii Cancellario: Sed ipse Cæsar sua manu eam apprehendit, & Latinum exemplar ad se recepit.

v. *In prælectione.* Porro die 25 Junii, qui fuit dies Sabbati, proxime sequens diem Johannis Baptistæ, circiter horam tertiam pomeridianam, in palatio Cæsaris, in cœtu Principum & omnium Ordinum, auscultante Cæsare, lecta fuit Augustana Confessio sonora admodum & gravi voce à D. Christiano Beyero, Electoris Saxonici Cancellario, ita ut & in palatio, & in area aulæ Episcopi Augustani audiri posset.

vi. *In translatione.* Augustana Confessio statim in ipsis Comitibus translata fuit in varias linguas, *Hispanicam, Italicam, Gallicam, Belgicam, Anglicam*, & alias, & Papæ, aliisque Regibus & Principibus transmissa: qua ratione fama ejus in toto orbe percrebuit. Illud ipsum vero exemplar, quod à Protestantibus ordinibus subscriptum, & ipsi Imperatori fuit exhibitum, adhuc in Archivis Imperii exstat.

N O T A.

Hic duo inprimis sunt notanda: I. *Confessorum primariorum fortitudo & Constantia*, nempe Electoris Saxonie, & Marchionis Brandenburgici, & aliorum: quorum medius ad ipsum Imperatorem vultu imperterrito dixit; *Caput abscondendum Carnifici coram Majestate tua prius porrigam, quam DEVM & Evangelium ejus abnegem.* Vide Tom. 5. Ienensi, fol. 27. & orationem historicam Selnecceri de initiis, causis, & progressu Confessionis Augustanæ, fol. 40, edit. Ienensi, anno 1592.

III. *Admiranda DEI providentia.* Nam Comitibus Augustana instituta erant, ut doctrina Evangelii opprimeretur; sed mirabili DEI providentia factum, ut per Confessionem coram Proceribus Imperii publice factam, ejusdemque in varias linguas translationem, longe lateque propagaretur. Eo respicit Lutherus, quando sic scribit: *Tanta est verbi DEI efficacia & virtus, ut quo plus persecutionis habet, eo plus floreat ac crescat.* Considerate Comitibus Augustana, qua vere sunt ultima tuba ante extremum diem; quam astuabat tum totus mundus contra verbum DEI; quam nobis orandum erat, ut Christus ipse in calis tutus esset à Pontificiis. Tandem nostra doctrina & fides ita prodit in lucem per Confessionem nostram, ut brevissimo tempore, mandato etiam Cæsaris ad omnes Reges & Principes mitteretur. Vbi multa clarissima ingenia in aulis fuerunt, quæ hanc doctrinam ceu fomes ignem apprehenderunt.

IV. *Finaliter.* Finis scriptæ & exhibitæ Confessionis duplex annotatur; unus *principalis*, & maxime proprius, alter *secundarius*.

Principalis est, ut Ecclesiæ Protestantes fidei suæ rationem redderent publice, & ostenderent doctrinam suam consentire cum scriptura Prophetica & Apostolica.

Secundarius est, ut sese purgarent Impera-

tori, & reliquis Imperii ordinibus, à suspitione hæresium, & rumoribus de falso sparsis; quasi faverent furoribus fanaticorum hominum; & inprimis Anabaptistarum; qui non solum perversissima dogmata passim spargebant; sed etiam ante paucos annos exstiterant auctores seditionis, concitata adversus magistratum plebe. *Sleidan. lib. 5.* Vnde bellum exortum fuerat funestum & exitiosum, in quo prope ad 100000 hominum perierunt. *Sleidan. lib. 7.* de quo supra sub anno 1525 diximus.

V. *Eventualiter.* Vbi præstantissimorum virorum de Conf. August. judicia sunt notanda. 1. *Alphonsus Cæsaris Cancellarius Hispanicus*, Augustæ in Comitibus ad Melanchthonem: *Longe aliter*, inquit, *Philippe*, in *Hispania de vobis fama tulit, quam ex Confessione vestra intelligimus.* Multi nobis persuaserunt, vos negare Trinitatem, de Christo & Maria impie loqui, Sacramenta corrumpere, cœnam Dominicam convivii profani more administrare, Magistratum contemnere, libidines stabilire, &c.

2. Memorabile est, quod scribit D. Lutherus in præfatione articulorum Smalcaldicorum, de Doctore quodam ex Galliis misso: *Palam*, inquit, *nobis indicabat ille, Regi suo certo certius persuasum esse, apud nos nullam esse Ecclesiam nullum Magistratum, nullum conjugium; sed promiscue omnes pecudum more vivere pro arbitrio.* Vnde patet, quantis fuerit Ecclesiarum protestantium doctrina onerata calumniis apud adversarios, quas repelli necesse fuit. Hactenus brevis explicatio descriptionis Augustanæ Confessionis. Vide *Sleidanum lib. Comm. Tomum 5. Lutheri Ienensem, fol. 27. & seqq. & historiam Augustana Confessionis D. Chytræ, & alteram contextam à Theologis eam ad rem deputatis; itemque orationem D. Selnecceri de August. Confessione.*

XII. Cum Augustana Confessio modo in Comitibus die 25 esset prælecta, Pontifici eam demoliri allaboraverunt, ubi præcipuos ejus articulos in adornata confutatione, quam Imperator die 3 Augusti recitari curavit, rejecerunt, damnaverunt, & præsentibus Ordinibus Imperii suspectam reddiderunt. Imperator etiam ipse istam Confutationem ut reciperent, illique per omnia assentirentur, à Protestantibus postulavit; quod, cum sine offensione conscientie facere non possent, recusarunt. Per Philippum igitur Melanchthonem conscribunt pro Confessione APOLOGIAM: eaque Cæsari finitis fere Comitibus offertur, sed non accipitur. Interea delecti sunt utrinque septeni, deinde terni, qui de controversiis conferentes Concordiæ rationes inirent: inter quos

quos ex parte Pontificiorum præcipuus fuit *Eccius*, ex nostratium *Philippus*. Sed nihil effectum est, cum Pontificii omnia sibi concedi vellent. Quare Imperator, cum Protestantes, quos cum privatim, tum publice per internuncios ad abdicandas suas in religione opiniones sollicitarat, in sententia perseverare, nec ullis artibus ab incepto dimoveri cerneret, *decretum Augustanum* fieri curavit, quo omnes pontificii ritus & omnia dogmata stabiliebantur, imo imperabantur, ejecti Monachi recipi & in integrum restitui jubebantur, & Confessio Protestantium solide ex scripturæ testimoniis confutata esse dicebatur. Sollicitum hoc habuit Electorem Saxonie, præsertim cum minæ adderentur, & sollicitationes de Religionis pace frustraneæ essent: ideoque rem totam DEO commisit, & cum duobus Principibus Luneburgensibus & Theologis suis Augusta discessit, Legatos aliquot ibi relinquens, qui finem Comitiorum exspectarent. *Sleidan. lib. 7. Comm. Chytr.*

LUTHERVS hujus Conventus tempore fuit in arce Coburgensi, (qui locus etiam Lutheri Patrum & Eremus dicitur) ad Franconie fines, mandato Electoris, ut tanto vicinior esset Augustæ, si qua forte res ipsius consilium postularet. Vt autem absens etiam aliquid in commune conferret, librum ad Episcopos aliosque Proceres in eo conventu conscripsit, & cujusmodi fuerit sub Pontificatu Romano status Ecclesiæ, quam densæ tenebræ, quam impia dogmata, quam fœdi errores, demonstravit, & ipsos officii commonefecit gravissimis verbis, & crudelitatem animumque sanguinarium exprobravit; & ne jam sanandi mali prætermitterent occasionem, hortatus est: suamque doctrinam esse Prophetarum & Apostolorum scriptis consentaneam ostendit, & adversus DEVM frustra iniri omnia consilia, docuit. Et cum in his Comitibus ex multiplici Pontificiorum potentissimorumque Principum insultatione, gravibusque minis, non nihil turbarentur expavescerentque Protestantium Theologi: *Lutherus* missis literis eos animavit, & magna virtute consolatus est, docens, cum solius DEI omnipotentis agatur causa, decere ipsos, ut animo sint magno, nec inanibus se curis macerent; sed DEO rem omnem commendent, qui exitum nequaquam tristissimum hisce turbis largiturus sit. *Psal. 55.* Quid mundum, inquit, timetis, cum Christus eum vicerit? Saviant quotquot sunt in mundo Tyranni & Principes: Qui habitat in Cœlis, irridebit eos, & Dominus subsannabit eos. *Psal. 2.* Quare cum omnia jam metu & terrore miscerentur, certamque Pontificii victoriam sibi pollicerentur, protestantes & victos jam & oppressos

irriderent, *Lutherus* Psalmum 46, huc accommodans, composuit, Firma nobis est, inquit, arx & propugnaculum DEVS, &c. Et quidem æternus misericors Pater sic omnia disposuit, ut sancta ejus Ecclesia commodiore fruatur pace, quam Satanæ omnesque ejus complices sperassent.

XIII. Eodem anno, nempe 1530, mense Decembri Protestantes, quorum jam erant VII Principes, & XXIV Civitates, ad vim hostilem, si qua inferretur, propulsandam, fœdus inierunt SMALCÆLDIÆ. *Sleidanus lib. 7. Comment.*

XIV. Anno 1532, Solymano se præparante ad magnam Austriæ vim inferendam, coacto magno & copioso exercitu, animadvertit *Carolus V* Imperator, necessario conciliandam esse Germaniæ pacem, ut tam immani & feroci hosti posset obistere. Quare coram intercessoribus, Archiepiscopo Moguntino ALBERTO, & Palatino LUDOVICO, prima Pacis religiosa fundamenta jacta sunt Suinfurti, ut inter Cæsarem, omnesque Imperii Ordines Ecclesiasticos & seculares, pax publica sanciretur, ne liceret cuiquam propter religionem littem movere, usque ad generale, liberum & Christianum Concilium, cujus convocationem primo quoque tempore se maturaturum promisit Cæsar. Et hac pax deinde 23 Julii Noribergæ promulgata, omnesque actiones forenses religionis causa jam intentatæ suspensæ sunt. *Sleidan. lib. 8. Comm. p. 227. Chytraus.*

XV. Anno 1534 BIBLIA GERMANICA à *Luthero* translata & in unum Corpus redacta, excudi cœperunt typis Wittebergæ. Privilegium de hac re dedit Elector Saxonie Iohannes Fridericus die 6 Augusti Torgæ.

Hoc anno ANGLIÆ Rex *Henricus VIII*, quod Catharinam uxorem repudiasset, & aliam Annam Boleniam duxisset, à Pontifice Clemente excommunicatus & regno depositus est: Rex contra decretum fecit, quo se per Angliam Ecclesiæ Caput proximum à Christo pronunciavit, & capitis pœnam constituit, si quis Episcopo Romano supremam potestatem ascriberet: Omnes etiam Pontificis Rom. præfectos, qui *Denarium sancti Petri* colligere solebant, Anglia ejecit, Denarium illum sibi retinuit, & fœdus fecit cum aliis, qui à Pontifice discesserant. *Chytraus.* Non multo post *Clemens* Papa ex hac vita migravit, eique successit *Alexander Farnesius* Romanus, qui tum annum ætatis agebat 66, & voluit se appellari PAVLVM III. De eo scribit *Vergerius*, quod matrem & sororem interfici curavit, quo hereditatem totam ad se derivaret, atque hac ratione ad Papatum assurgeret.

XVI. Anno 1535. *Lutherus* incepit enarrare *GENESIN*, quam absolvit tandem post decennium.

Hoc anno *IESUITARVM* Societas initium fuit, autore potissimum *IGNATIO Lojola*, nobili Hispano: approbata est à Paulo III P. P. anno 1540.

XVII. Anno 1536 Pontifex Paulus III, die 2 Iunii, *Concilium universale, Mantua* in Italia celebrandum, impulsu & consensu Imperatoris Romani *Caroli* indicebat, ut ad 23 Maii anni sequentis Mantuam veniant omnes, quo Concilii tunc fiat initium. At huic indictioni Protestantes Angliæque Rex contradixerunt, suasque recusationum causas, quibus asserebant hoc Concilium suspectum, & in loco suspecto indictum, quo nec tutus, nec liber accessus ipsis pateret, scripto publicari curaverunt. Interea autoritate *Principum Protestantium*, primarii totius Germaniæ Theologi, Augustanæ Confessionis socii constantes, *SMALCALDICI* convenerunt anno 1537, die 7 Febr. ut maturo consilio deliberarent, quid in Religionis negotio recipere vel concedere possent, & quid non. Mandato autem Principum & voluntate Theologorum, *Lutherus ARTICULOS SMALCALDICOS*, in futuro Concilio proponendos & defendendos, conscripsit. Hos articulos non minoris ponderis, quam ipsam Confessionem Augustanam esse, Ecclesia iudicavit, ideoque eos quoque Concordiæ libro inseruit.

Percommode autem Pontifici accidit, quod Mantuæ Dux Fridericus, & præsidium urbi suæ, durante Concilio, tuendæ, & sumtus in eam rem postularet, nec jurisdictionem Pontifici cedere vellet. Sic enim optata subministrabatur occasio odiosum Concilium prorogandi. Alium tamen locum Papa se Concilio inventurum simulans, tandem *Vincentiam* (quæ Venetorum ditionis est urbs ampla & copiosa) designavit. Sed mox solitudinem causatus, Concilii diem denuo prorogavit. *Sleidanus, Chytraus.*

XVIII. Anno 1538 *SCHOLA ARGENTINENSIS* instituta est, autore potissimum *IACOBO Sturmio* Senatore primario: & brevi tempore sic effloruit diligentia Doctorum, ut non solum extremi Germani, sed exteræ quoque nationes eo confluerent. Instituendæ autem juventutis rationem primus ibidem ostendit *Iohannes Sturm*, & edito libro accurate explicavit. *Sleidan. lib. 12. Comm. pag. 233.*

XIX. Anno 1539 in *MARCHIA BRANDEBURGensi* instituta fuit religionis reformatio, & prima visitatio Ecclesiarum, mandato *Jo-*

chimi II Electoris, per *Iacobum Stratnerum*, quem *Georgius Marchio Onolzbacensis* Berlinum ad docendum Euangelium miserat, facta est. Inde subditi Archiepiscopatus Magdeburgensis, ut ipsis exercitium religionis concederetur, flagitarunt. *ALBERTVS* Moguntinus tum indiguit pecunia, ideo hac occasione usus, ingentem postulavit pecuniæ summam, quam obtinuit, cum religionem concessisset, atque ita *IVSTVS IONAS* ætatis circiter 50, Halam vocatus est. *Chytraus.* Eodem anno Cœnam Domini sub utraque specie Berlini in templo Cathedrali primus administravit *Matthias* Episcopus Brandenburgensis.

XX. Anno 1540, *Wormatiæ, Francofurti & Haganæ* Conventus habiti sunt: de quibus consule *Sleidanum*. Anno 1541 ineunte, *Wormatiæ ECCIVS & MELANCHTHON*, alique Theologi, de peccato Originis colloquuti sunt. Sed colloquium illud interruptum, & Ratisbonam translatum est: ibi quoque post varias deliberationes ex sententia legati Pontificii tractatio religionis in futurum Concilium dilata est. Cæsar, qui ipse huic conventui interfuit, à Protestantibus petiit, ut interim nihil tentarent, præter ea, quæ à Theologis essent conciliata: deinde monuit Episcopos & proceres Ecclesiasticos, ut rationem inirent, quæ Ecclesiam quisque suam reformaret, quo videlicet aditus fieret ad publicam emendationem. *Sleidan. lib. 13. & 14. Comment.*

XXI. Anno 1543 tres *LVDI* illustres in *Misnia* aperti à *Mauritio Duce Saxonie, Misnia, Porta ad Salam, & Mersburgi*: Qui etiam singulis locis certum numerum attribuit adolescentum, quibus omnibus victum præbuit atque vestitum, Magistris etiam annua stipendia solvit. *Sleidanus lib. 15.*

XXII. Anno 1544 Comiticia celebrata sunt *Spiræ*, quibus Imperator ipse, ejusque frater *Ferdinandus*, Electores omnes, & plerique omnes Principes interfuerunt. In iis *Carolo* contra Regem *Gallicæ*, qui societatem cum *Turca* junxerat contra Imperium, auxilia & pecunia ab ordinibus Imperii decreta sunt. Actum præterea de pace in Germania, quæ rejecta est ad proximum conventum. Interea Cæsar negotium se daturum ait viris bonis atque doctis, qui piam aliquam emendationis formulam conscribant: ut idem quoque Principes faciant, hortatur, quo post in futuris comitiis, facta collatione, de communi consensu statuatur aliquid, quod ad publicum Orbis Concilium usque servetur, in Germania peragendum, aut ad conventum usque nationis Germanicæ: pacem interim colant omnes, neque turbæ quicquam ob diversam religionem

gionem excitetur, & Ecclesiæ, cuiuscunque sint religionis, utrobique facultates suas obtineant, ex iisque bonis decidatur Ecclesiæ ministris, scholis & egestate pressis: edictum Augustanum, & lites omnes motæ Protestantibus doctrinæ professionis causa, suspensæ maneat ad proxime futuram usque transactionem: Magistratus tamen viros doctos atque pios adhibeat, qui commonstrato errore ad sanitatem ipsos revocent. *Sleidanius lib. 15. Comment.*

Cum autem hoc modo *Carolus* Imper. de diffidiis Religionis, Colloquia & Conventus institueret, Concilium promitteret, ac pacem Ecclesiæ laboraret reddere, graviter hoc nomine à *Paulo III* Pontifice fuit reprehensus. qui post Comitium Spirense, quæ finita sunt die 10 Iunii anno 1544, literas ad ipsum dedit octavo Kalend. Septembris, in quibus inter cætera sic scribit: Cum de Concilio generali, tanquam de remedio omnium opportunissimo afflictis Ecclesiæ rebus, & ipsius Germaniæ, mentionem facis, vel de nationali, vel de futuro ad proximum autumnum Imperiali conventu, in quo de religione, cæterisque rebus, quæ ad illam pertinent, tractare promittis, ita agis, ita statuis, ut supprimas ejus nomen ubique, cui divina & humana jura, approbante tot seculorum consensu, supremam tum cogendi Concilia, tum statuendi de his & ordinandi, quæ ad Ecclesiæ unitatem utilitatemque spectant, auctoritatem dederunt. *Postea comparat institutum Imperatoris facto Vse, arce ruinam minanti manum admoventis; seditioni Core, Dathan & Abiram, adversus Moysen & Aaronem; temeritati Vsiæ, incensum in altari adolentis, & addit:* Annon putas, incensum hoc esse coram Deo, leges de religione sancire? Est quidem incensum, idque omnium Deo gratissimum: sed non est tuum munus illud, Imperator; est Sacerdotum Domini, est nostrum imprimis, quibus Deus potestatem ligandi & solvendi dedit. *Nec te excusat, (inqu.) quod sanctum sit factum, vel quod non perpetuum, sed ad tempus, hoc est, usque ad futurum Concilium duraturas leges laturum te esse dicas: ut enim id per se pium sit; tamen in eo, cui Deus hoc ministerium non dedit, maxime est impium. Sumis enim tibi jam personam, quæ propria est Dei, cui solum de Sacerdotibus judicium relinquitur, quam ne ad tempus quidem cuiquam sumere licet. Et postea:* Si pluribus dissuasimus, ne in disceptationes super his, quæ ad religionem pertinent, componendas jus tibi vel auctoritatem sumeres, non ob id scripsimus, quod disceptationes componi non maxime optaremus, sed ut exemplis tum ex divina scriptura, tum ex Ecclesiasticis historiis citatis te admoneremus,

ne quod ad tuum ministerium non pertinet, ipse tibi arrogares, & pro tua & Imperatoria dignitate juberet, &c. *Quod præ te fers studium & desiderium, ut componantur controversiæ in religione, & ut aliqua disciplina morum in universa Ecclesia renovetur, te in hoc quidem magnopere laudamus, & abs te petimus, ut in hoc operam tuam præbeas ei, cui Deus curam hujus ministerii commisit. Ut enim te tanquam caput in rebus hujusmodi tractandis minime ferendum censemus; Ita tanquam brachii accommodatissimi tuam imprimis opem desideramus. Concludit tandem:* Obtemperabis Dei monitis, si ita animum inducas, nulum ut in iis, quæ ad religionem pertinent, tibi jus & auctoritatem vindices, si divinam institutionem, & Ecclesiæ consuetudinem sequens, ab ipsis conventibus Imperialibus, à quibus absunt, qui auctoritatem de ejusmodi rebus cognoscendi habent, omnes de Sacerdotibus ac de religione disputationes prorsus excludas, & ad eorum proprium tribunal rejicias, si de bonis Ecclesiasticis nihil statuas. *Videatur integra Epistola, apud Wolsium, Tomo 2. lett. memorab. pag. 539.*

xxxi. Supra diximus, quod Papa *Paulus III* Concilium Mantuæ inde Vincentiæ indixerit, sed solitudinem hujus urbis causatus, Concilium diem produxerit ad Pascha anni 1539. Verum cum ne tunc quidem ulli venirent, ille, literis evulgatis, Concilium quidem non amplius produxit, sed ad suum atque Senatus Cardinalium arbitrium suspendit. Inde anno 1541 Vincentiam iterum Concilio adjudicavit: Veneti vero eam huic rei non concesserunt. Placuit igitur Papæ *Tridentinum*, & anno 1542 bullam promulgandam curavit, qua Concilium indicebat Tridenti ad Kalend. Novembr. Comparuerunt ad dictam diem duo Oratores Cæsaris, *Mendoza* & *Granvellanus*, & tres legati Pontificis cum pauculis Episcopis. Sed cum bellum Gallicum ingrueret, quod eo anno & sequentibus duobus gestum est. Concilium celebrari non potuit, sed in aliud tempus dilatum est. Cum autem Pontifex à Concilio Tridenti habendo non desisteret, post multas altercationes, & diei perendinationes, tandem inchoatum est à *Pavlo III*, mense Decembri, anno 1545, & prima sessio celebrata est secundum quosdam die 13 Decembr., secundum alios die 13 Januarii anni 1546. Sub *Julio III* continuatum, & sub *Pio IV* consummatum est anno 1563, die 4 Decembr. uti inscriptio libri *αὐτογράφη* de Concilio Tridentino editi habet.

Hoc autem *Concilium Tridentinum* tot tantisque erroribus scatet, ut illud vere cum Davide cœ-

tum malignantium invocare possimus. Ut autem innumerabiles ejusdem errores demonstramus, illud secundum omnia Concilii legitimi *extrema* ac requisita examinabimus.

In omni Concilio consideranda veniunt octo.

1. *Convocans*, vel *Indicens*. 2. *Præsiciens*, isque *summus*, vel *subordinatus*. 3. *Judicantes*. 4. *Litigantes*. 5. *Locus*. 6. *Norma*. 7. *Forma*. 8. *Finis*. In omnia hæc requisita Concilium Tridentinum impegit: id quod ordine demonstrabimus.

PRIMO. Concilium *indici* siue *convocari* debet vel à *Magistratu Politico*; uti factum videmus in Veteri Testamento. 1. Reg. 18, 19, 20. maxime si sit fidelis. *Ios.* 23, & 24. 1. *Paralip.* 23, 28, & 29. 2. *Paralip.* 29. v. 43. vel *ab ipsis Episcopis* siue *Pastoribus*, si *Magistratus* sit infidelis aut Religionis Christianæ curam plane nullam habeat. *Actor.* 15. *vers.* 2. Quid? Quod etiam in *Novo Testamento* Imperatores & Principes potestatem habeant Episcopos convocandi, & Synodos generales congregandi, id quod inductione octo Oecumenicorum Conciliorum post Nativitatem Christi celebratorum demonstrari potest.

Primum Concilium convocatum fuit anno Christi 328, Niceam, à *Constantino Magno*, quod duravit triennium & aliquanto diutius. *Ruffin.* lib. 1. cap. 1. *Sozom.* lib. 1. c. 16. *Epiphan.* Tom. 2. lib. 2. *Socrates* lib. 1. cap. 6. *Euseb.* lib. 6. de *Vit. Constant.* cap. 6.

Secundum à *Theodosio Magno* convocatum fuit Constantinopolin contra *Macedonium* anno 385. *Nicephor.* lib. 12. cap. 10. *Socrat.* lib. 5. cap. 8. de quo Synodus ipsa ad *Theodosium* scribit: *συνεληόντες εἰς τὴν Κωνσταντινὴν πόλιν καὶ τὸ γράμμα τὸ τοιοῦτον ἐπέειλες.*

Tertium convocatum fuit à *Theodosio Juniore* Ephesum contra *Nestorium* anno C. 433. *Euagr.* lib. 1. cap. 2. *Socrat.* lib. 7. cap. 33. *Niceph.* lib. 14. cap. 34.

Quartum à *Martiano* convocatum fuit Chalcedonem adversus *Eutychen* anno C. 458. *Euagr.* lib. 1. cap. 3.

Quintum à *Iustiniano*, A. C. 552, Constantinopolin convocatum fuit.

Sextum à *Constantino Pogonato* Byzantii institutum fuit anno C. 681.

Septimum ab *Irene Leonis IV* Imperatoris uxore habitum fuit Niceæ, cum ipsa cum *Constantino* adolescente adhuc Imperio præficeret, anno Christi 788.

Octavum Constantinopolin convocatum fuit ab Imperatore *Basilio* anno C. 860. Vnde jam *ἐμφανέως* apparet, quod non Pontifices, sed Im-

peratores Concilia Oecumenica convocandi potestatem obtineant. Id quod etiam *Cusanus* lib. 3. de *Concil.* c. 16. confitetur, ubi inquit: Sciendum est, quod in universalibus octo Conciliis semper invenio Imperatores & Iudices suos cum Senatu primum habuisse.

At *Concilium Tridentinum* non ab Imperatore aut Principe convocatum fuit, sed à *Paulo III*, Pontifice Romano, qui (ut diximus) anno 1542, mense Junio, Bullam promulgandam curavit, qua Concilium hoc indicebat Tridenti, die dicta ad Kalend. Novembr. Sed hoc illegitimum factum. Quia Pontifex neque jure Divino, neque Humano talem potestatem habet Concilia convocandi. Quomodo enim ille Protestantes Germaniæ Principes jure citare potest, qui potestatem in eos habet nullam, & cui nulla jurisdictio aut superioritas in eos, vel in executione præcipiendi vel prohibendi competit? Ergo hoc Concilium ratione *Indicentis* siue *Convocantis* illegitimum fuit.

SECUNDO. *Præses* Concilii est duplex, *Summus*, & *subordinatus*. *Præses summus* est Christus, vel Spiritus sanctus, in cujus nomine Concilium congregari debet, quique supremus controversiarum dirimendarum est iudex; ut ex *Act.* 15. cap. patet. *Præses subordinatus* est duplex: *Politicus*, & *Ecclesiasticus*. *Politicus*, est Imperator, Rex, aut Princeps, qui Concilium convocavit, aut ejus nomine Legati ipsius. Sic præfedit in Concilio Niceno *Constantinus Magnus*. *Euseb.* lib. 5. cap. 12. *Theod.* lib. 5. cap. 9. *Hist. Trip.* lib. 2. cap. 5. Vnde *Eusebius de vita Const.* lib. 3. cap. 10. & seqq. testatur, quod *Constantinus* se Episcoporum conservum & comministrum appellavit. *Ecclesiasticus* *Præses* est, qui totam Concilii actionem moderatur, ordinat & dirigit. Vnde etiam *Director Concilii* appellatur.

At in Concilio Tridentino *Præses* fuit Papa Romanus, qui jus præsidendi per fas nefasque sibi rapuit: cum tamen ipsi plane non competat. Siquidem 1. nullum tale privilegium Pontifici Romano à Christo datum est. 2. Quia antea evidentissimis exemplis ostendimus, ipsum in octo Conciliis Oecumenicis jus præsidendi haud habuisse. At dicit Papa: Petrum in Concilio Hierosolymitano *Actor.* 15. præsidem Concilii fuisse. Ergo etiam sibi jus præsidendi competere.

Responsio. Præterquam quod hypothesis illa falsa est, (siquidem non Petrus, sed Iacobus in Concilio Hierosolymitano præses fuit) dicimus: A Petro ad Papam concludere, esse argumentari à baculo ad angulum. Et sane si Papa vult, ut universaliter attributa Petri de se enuncientur; nonne sequitur,

Papam

Papam esse Satanam, vel Diabolum? quia Petrus ita à Christo vocatus fuit. *Matth. 16.* sed hoc Epitheton Papæ non placet. ò argutum Papæ capitulum!

TERTIO. Ratione *iudicantium* illegitimum fuit. Etenim 1. *Iudex* fuit capitalis rei hostis. Et jam sæpe illum ut hæreticum condemnauerat, proscripserat, ejus libros exusserat. Et hæc omnia indicta causa. At jus Canonicum diserte docet: Inimicos, & suspectos, Iudices esse non posse. 3. *Q. 5. C. quod suspecti sunt.* 2. Concilium hoc constabat tantum ex unius, videlicet Pontificiæ factionis, Episcopis & Theologis: iique maxima ex parte Itali & Hispani erant, omnesque sua beneficia à Papa obtinebant: Cum tamen Iudex è domo sua neque testem neque accusatorem emittere debeat. 4. *Q. 4. C. Contra.* Quid? Quod in omnibus Conciliis Papalibus Episcopi & Theologi tam arcto juramento Pontifici Romano obstringantur, ut etiam vera dicere sit contra ipsorum obligationem & juramentum, sicut *Aeneas Sylvius* (*Pius II* postea dictus) fatetur in Epistola quadam ad Capitulum Moguntinum, teste Appendice *Vrspergensis*. 3. Omnes Legati in hoc Concilio, *Iohannes Marias Montanus*, *Marcellus Cervinus*, *Reginaldus Polus* Britannus, Cardinales, alteram partem suis scriptis oppugnaverunt: alteram vero iisdem defenderunt: ob eamque causam ab eadem maxima beneficia expectabant. At pro viris bonis non habentur illi, qui utriusque partis causam defendendam suscipiunt; ut quotidiana praxis comprobat. 4. In hoc Concilio tantum fuerunt Episcopi, & quidam Theologi: reliqui Ecclesiæ ministri plane exclusi fuerunt. Id quod pugnat cum praxi Apostolorum; ut in Concilio Apostolico Hierosolymis habito videre est. *Act. 15.* Item cum praxi primitivæ Ecclesiæ; uti patet ex Concilio Niceno, ubi *Paphnutius*, qui erat Episcopus in Ægyptiaca Thebe, omnibus Episcopis se opposuit, qui conjugium Sacerdotibus interdicare volebant. 5. Denique etiam Laici ab hoc Concilio exclusi fuerunt: id quod similiter est contra praxin primitivæ Ecclesiæ. Laicos enim in Concilio Niceno admissos esse, testatur *Histor. Tripart. l. 2. c. 3.* Item *Tom. 1. Concil. Colon. excus. pag. 334.* In Concilio Basiliensi anno 1431. *Sess. 4.* Hussitis Bohemis datur libera potestas una in Concilio disponendi, concludendi, terminandi. Sic enim expressa verba sonant; (Vnde *Panormitanus* de electione Capit. *Significasti.* Sicut etiam *Gerson* disputat:) In Concilio potius esse credendum simplici Laico Scripturam proferenti, quam toti Concilio ea destituto.

QUARTO. Fuit illegitimum, ratione *Litigan-*

tium. Partes Litigantes sunt duæ, Accusator & Reus. *Accusator* erat Papa. *Rei* erant Principes Protestantes. At hic reatus duplex commissus est à Papa. 1. *Papa* fuit *Accusator.* At idem fuit iudex & testis: cum tamen *Fabianus* diserte dicat; Neminem simul accusatorem, iudicem & testem esse posse. 4. *Q. 4. C. Nullus.* In omni iudicio quatuor distinctæ personæ esse debent: Iudex, Accusator, Testis, Reus. 2. *Rei*, videlicet *Protestantes* Principes, ad audientiam in hoc Concilio admissi non sunt: neque potuerunt impetrare, ut sententiam suam in Concilio proponerent; multo minus, ut eam legitima disputatione assererent. *Sleid. l. 23.* Sed contra eos absentes sententia lata est; quod negamus iure factum, quia *in nullis, ac multo minus in Ecclesiasticis iudiciis, in absentes sententia ferenda est:* id quod affirmat *ELEUTHERIUS* Papa in epistola ad Episcopos Galliæ: *Caveant* (inquit) *iudices Ecclesiæ, ne absente eo, cujus causa ventilatur, sententiam proferant, quia irrita erit.* Citatur in Iure Canonico, causa tertia, quæstione nona, capitulo *Caveant.*

QUINTO. Fuit illegitimum ratione *Loc.* Siquidem non fuit institutum in Germania: quod tamen Protestantes petiverunt, & Status Imperii decreverunt Noribergæ anno 1524. Augustiæ & Spiræ anno 1526, 1529. Ratisponæ 1541, & 1542. Iterum Spiræ anno 1542. Denuo Noribergæ anno 1543. Et postremo Spiræ 1544. Id quod etiam juxta ipsius Iuris Canonici statuta æquum fuisset. Omnis enim Controversia in ea provincia ut finiatur & terminetur æquum est, ubi primum exorta est, (siquidem Actor dicitur rei forum sequi. 3. *Q. 6. C. Neminem*) ut tibi paretur remedium, ubi morbus habuit exordium: quod primitivæ Ecclesiæ exempla comprobant. Et reus extra provinciam producendus non est. 3. *Q. 6. C. Ibi.* Diserte enim *Fabianus* Papa dicit: Ibi causam agendam esse, ubi crimen commissum est. Deinde idem *Fabianus* statuit. Ut ultra provinciam accusandi licentia non progrediatur: sed omnis accusatio intra provinciam audiatur, & à provincialibus terminetur. *c. Ultra. c. Peregrina. c. Leges. c. Vbi crimen. c. qui crimen eadem.* 3. *Q. 9. C. Nec extra.*

At crimen, cujus rei agebantur Protestantes, in Germania commissum est. Siquidem *Lutherus* primum in Germania docuit: & simul Protestantes, quos Papa accusabat, quod hæresi Lutherana subscripserant, in Germania erant. Ergo in Germania Concilium convocari debuit. At Papa (cujus Emblema est: Sic volo, sic jubeo, sit pro ratione voluntas) hisce omnibus posthabitis, in Italia illud instituit, & quidem Tridenti, ubi nativa, communis

usita-

usitatissimaque est lingua Italica, repertis paucissimis, qui Germanicam linguam callent, estque oppidum instar carceris alicujus, quod Cardinali Pontifici Romano devinctissimo subjectum: ad quod tam periculosa sunt via & angustia, ut tres aut quatuor latrunculi ex insidiis possent quemvis Magnatem, licet multis comitibus stipatum, jugulare & miserabiliter opprimere.

Sexto. In omni Concilio legitimo unica & sola norma sit *Scriptura sacra*. Siquidem vox DEI sonat in Scriptura Prophetica & Apostolica, quæ tum in Conciliis omnibus, tum in singulis etiam & privatis est Magistra fidei secundum DEVM: Cui Scripturæ iudicio publico si subscribat Concilium, ipsum recte iudicat. *Vide Hist. Trip. lib. 2. c. 5. & 7.* Id quod etiam ipse *Constantinus Magnus* Imperator laudatissimus exemplo suo comprobavit, quando in Concilio Niceno Biblia in medium posuit, hisce verbis Patres in Concilio congregatos affatus: Evangelici & Apostolici Libri & antiquorum Prophetarum Oracula plane instituunt nos, quid de rebus divinis sentiendum sit. Proinde hostili seposita discordia, ex dictis divinitus inspiratis sumamus quæstionum explicationes. Idem comprobat testimonio suo *Euagrius lib. 2. cap. 16.* de Ephesina & Chalcedonenſi Synodo scribens, atque *Iohannis Antiocheni* sententiam à *Cyrillo* approbatam recensens. Ex Evangelicis, inquit, & Apostolicis de Domino vocibus scimus Viros divinos constituisse, &c. Et *Cusanus* scribit: Formam veterum Universalium Synodorum fuisse, ut sacra Evangelia in medium ponerentur. *Confer Augustin. epist. 163. & contra Maximum l. 3. c. 14. & in Psalm. 95.* Item *Chrysostom. in cap. 24. Matth. hom. 40.* At in Concilio Tridentino non fuit adhibita pro norma Scriptura sacra, sed Patrum scripta, Ecclesiæ traditiones, Conciliorum Canones & decisiones: imo sola vox Pontificis Romani: de quo scribit *Iohannes de Turre Cremata, in summa de Ecclesia l. 3. c. 64.* quod omnia iura divina & humana in scrinio sui pectoris habeat, etiam si idiota sit, ac proinde sola ipsius sententia standum esse.

Septimo. Ratione *Formæ* illegitimum fuit multis modis. Quod ut melius intelligatur, notandum est: Conciliorum formam tribus actibus absolvi. 1. *Congregatione*. 2. *Causarum propositarum cognitione*; & 3. *Decisione*.

Primo. Concilium verum & legitimum in nomine Christi, *Matth. 18. vers. 20.* hoc est, quando in vero timore & invocatione DEI, Christi doctrina & gloria unice quæritur, congregari debet. At Concilium Tridentinum non item. Siquidem 1. mox in ipso ingressu Concilii in Litaniam ne uno quidem

verbulo facta fuit mentio intercessionis Christi, pro unico Mediatore nostro. Papæ Legati, omnes Angelos & Sanctos, Mediatore, Patronos & Intercessores substituerunt. 2. Statim subsecutus est *Ambrosius Catharinus*, qui, in oratione in exordio Concilii habita, Christi Matrem sociam ejus appellat, quæ scilicet Throno ejus affideat, ut gratiam nobis impetret ac donet. 3. Alius quidam in oratione suas voces Evangelicas, quæ soli Filio DEI competunt, ad Romanum Pontificem scelerate detorquens exclamavit: *Papa lux venit in mundum*. Quis ex hisce concludi firmissime non videt, Concilium hoc Tridentinum non in nomine Christi, sed Antichristi fuisse congregatum?

Secundo. Neque *cognitio* causæ in hoc Concilio potuit esse vera. Siquidem *Pavlus III* Papa prohibuit, ne Episcopi nostratum Theologorum libros legerent. Similiter exstat non modo *Leonis X* diploma aut Bulla edita 17 Calend. Junii, sed etiam *Iulii III* successoris Pauli, qui nec Episcopos nec Cardinales excepit, imo nominatim comprehendit, quibus gravissima pœna interdixit, ne nostrorum libros legerent. *Iohanni Morono* Cardinali Tituli *S. Laurentii* in Lucina Mutinensium Episcopo, Concilii Legato, criminis loco inter alia accusationis capita objectum fuit, quod *libros Lutheranos legerit*. Merito igitur hoc Concilium dicitur Cæcum, quia omne iudicium præsupponit cognitionem. Atqui anne Protestantes causam justam, an vero injustam haberent, Episcopi cognovisse haud potuerunt. Quia lectiones nostrorum librorum illis interdictæ fuerunt. Ergo neque iudicium ab illis fieri potuit accuratum.

Tertio. Neque *decisio* in hoc Concilio *justa*, sed multis modis injusta fuit. Et quidem 1. *Tyrannica*. Siquidem Episcopi coacti fuerunt de causa incognita iudicare, & quidem juxta placitum Pontificis Romani: Hunc enim morem observat Pontifex Romanus, ut, cum in Concilio congregantur Episcopi, ab initio statim per legatum Papalem jurare cogantur, nihil se decreturos, quod contra Ecclesiam Romanam & Pontificis Romani dignitatem faciat. Idem quoque in Concilio Tridentino observatum fuit. Nam *Marcellus Cervinus*, Cardinalis, cum à Pontifice ad Concilium mitteretur, mandatum ab ipso accepit, *ne quid omnino pateretur in Concilio constitui*, quod contra *Majestatem Romanæ sedis* esset, *verum exstirparet potius ejusmodi personas, quæ tale quid suaderent*.

2. Concilium hoc fuit *Servile*. Siquidem nullum decretum, nullus canon fuit in sessionibus Concilii Tridentini lectus, nisi qui prius Romæ à Papa in Collegio Cardinalium cusus, & Roma Tri-

dentum missus fuerat, adeo ut in proverbium abiit: *Roma Spiritum sanctum per Bullam mittit Tridentum.* Cogebantur vero miserrimæ illæ creaturæ, mox ubi ista decreta (quæ Romæ à Papa cusa, & per Bullam Tridentum missa erant) audiissent recitari, annuere capite mitrato, & demisse pronunciare: *PLACET*, tametsi sentirent vulnerari suam conscientiam; vel quod aliquando non intelligerent, quid id esset quod approbarent; (nam plerique eorum erant valde rudes & indocti, ut vix possent tria verba Latina pronunciare;) vel quod ignorarent esse contra verbum *DEI*, saltem aliqui. Imo ne libera quidem vox in hoc Concilio ferri potuit. Etenim *Dominicus Wilhelmus Venetus* Ordinis S. Domini, cum diceret, in Concilio Basiliensi decretum esse: *Concilium esse supra Papam*, *Cervinus* Cardinalis Pontificis Legatus, eum continuo ex Concilio excedere iussit. *Balaus fol. 423.* Quin & *Petrus Paulus Vergerius* Episcopus Justinopolitanus ex eo Concilio pulsus, nullam aliam ob causam, quam quod quidam suspicabantur, eum non satis acrem fore in Lutheranos: sicut ipse testatur in *Epistola ad Regem Polonia pag. 119. hisce verbis*: Ego nullam aliam ob causam fui ex illa Synagoga rejectus; nisi quia, cum in Germania duorum Paparum inter-nuncius aliquandiu fuisset, & causam hanc utcunque intelligerem, suspicio erat, me rem totam probe nosse, & ejus ingenii esse, ut facile sinerem mihi à nonnullis Episcopis persuaderi, ut contra Papam voce præirem, & veluti viam sternerem: ac duntaxat propter istam suspensionem ejiciebar, &c. Ejiciebatur post me alius quoque, nempe *Jacobus Nachiantes* Fossæ Clodiæ sive Clugien-sis Episcopus. Cum enim legeretur decretum tertiæ sessionis, pie & summa modestia dixit, sibi dura videri verba, mutuata scilicet ex cap. *Ecclesiasticarum distinct. 11.* in quibus dicebatur: Eodem pietatis affectu ac reverentia suscipiendas ac venerandas esse eas, quas Papistæ vocant, *traditiones*, qua ipsum Evangelium: nihil enim esse quod cum Evangelio conferri ullo modo possit; ac duntaxat propter hoc iussus est à Legatis Tridento discedere & Romam petere, si forte Papa vellet illi ignoscere, quod tam fuisset temerarius, quod decreto ab ipsomet Papa Romæ condito ausus fuisset contradicere. *Ibidem pag. 122. Vide Balaum fol. 423, 424.* Quid? Quod quidam Episcopus diceret, sibi absurdum videri, *DEVM* vocari Sanctum, Papam vero vocari Sanctissimum: vocatus est à Papa Romam, & Episcopatu privatus, ideo quod Sanctissimæ illius Beatitudini conviciatus fuerat. *Balaus fol. 423.*

3. *Decreta* in hoc Concilio fecit Papa *impia*, & sub *Anathemate* promulgavit observanda.

Nam ut ex multis unum recenscam; Decretum Concilii Constantiensis impium anno Christi 1414 fabricatum renovavit & confirmavit. In quo Anathematis gladius strictus fuit in omnes: *Qui dixerint, ex institutione omnes fideles utramque speciem sumere debere. Sess. 5. die 16 Julii anno 1562. c. 1. Can. 1.*

4. *Decreta* fecerunt Concilii Tridentini Patres *ridicula*, quando vulgatam versionem barbaram veluti Canonicam Ecclesiæ obtrudere, fontibusque Græcis & Ebraicis præferre: anathematis quoque fulmen, brutum tamen, in Orthodoxos aliter sentientes vibrare non dubitarunt. At quis non ridebit, qui barbarissimos illos Grammaticales vel legit, vel audit? quales sunt: *Scopare. Psal. 77. v. 7. Minare. 2 Sam. 6. v. 3. Viare. 1 Sam. 24. v. 4. Adaquare. Genes. 24. v. 46. Odire. Psal. 69. v. 10. & 101. v. 3. Angustiari. 2 Cor. 4. v. 8. Aporiari. 2 Cor. 4. v. 8. Complacitior. Psal. 77. v. 8. Sollicitior. 2 Corinth. 8. v. 17. & 22. Potentates. Psal. 90. v. 10. Interitioes. Psal. 107. v. 20. Domates. Esdra 8. v. 16.* Quis non videt decreta hæc esse ridicula, imo in ipsam Sacram Scripturam ignominiosa, quæ à Fratribus istis Ignorantiæ (ita enim quidam Ordo inter Papistas nominatur) à styli sui sublimitate ad Barbarissimos detrahitur, & multis vitiis conspurcatur? Et memorabile est, quod *Sess. 4.* in qua decretum de Libris Canonicis promulgatum est, quasi res ludicra ageretur, pauci numero Episcopi interfuerunt. Sed annon detestandum est, in principio Religionis Christianæ tractando adeo esse somnolentum?

5. *Decreta* fecerunt *muta*. Quia decreta posuerunt nuda, rationibus nullis stipata, autoritateque prætorica toti orbi Christiano promulgata: & contradicentibus, imo saltem inquirentibus, ferrum & flammam *mox mox* proposituri videntur. Sed nos merito cum *Tertulliano* dicimus: Lex quæ probari se non vult, merito suspecta est; & si non discussa & probata dominetur, improbata est, cum nulla Lex sibi soli Conscientiam suæ justitiæ debeat, sed eis, à quibus obsequium spectat.

6. *Decreta* fecerunt *injusta*. Siquidem in hoc Concilio sententia lata est Adversario non audito & non præsentem. Cum enim quidam Principes, & Civitates Tridentum suos Theologos mittere, ac præter saluum conductum, formulam normæ judicii in Basiliensi Synodo comprobata, sibi promitti, ac in disputando in Synodo servari vellent, impetrare id non potuerunt, (vide *Sleid. lib. 23.*) & tamen damnati sunt. At hoc & Iuri Divino & Humano adversatur. In utroque enim jure prohibetur, quenquam damnari, quin prius sui legitimam

defendendi potestatem habuerit. *Marcellus & Damasus* decernunt; neminem damnandum vel iudicandum esse, antequam accusatores canonice examinatos præsentes habeat, locumque defendendi accipiat. 3. Q. 9. C. *Non oportet. C. Et habetur eadem.*

OCTAVO. Fuit quoque hoc Concilium illegitimum ratione *Finis*. Siquidem Finis Conciliorum esse debet veræ doctrinæ confirmatio, & falsæ extirpatio. At in hoc Concilio rerum invertitur ordo. Siquidem eo fine Papa hoc Concilium coëgit, ut Protestantes Germaniæ Principes veram Evangelii doctrinam vere & recte cognitam deferrent, atque ad Papatum (quem vocant Ecclesiæ gremium) tanquam filii dilectissimi (scilicet!) redirent. Contra vero multa dogmata in Concilio Tridentino sunt promulgata, quæ olim ab orthodoxa Ecclesia sunt pro erroribus habita.

VLTIMO, ex abundanti quoque illegitimum hoc Concilium fuisse, probamus ex *Eventu*. Illud enim Reges Angliæ, Reges Galliæ, Parlamenta Galliæ, & alii quidam Reges, & Principes, & Provinciæ, & Theologi Religionis Papisticæ improbarunt.

Reges *Angliæ*, videlicet *Henricus VIII*, ejusque filius *Eduardus VI*. Cum enim Papa Tridenti Concilium indixisset, huic indictioni contradixit *Henricus*, & cum eo Protestantes; suasque recusatationum causas, quibus asserebant hoc Concilium suspectum, & in loco suspecto indictum, quo nec tutus nec liber accessus ipsis pateret, scripto publicari curaverunt. Sed ad hæc addebat Rex Angliæ *Henricus*, nullam esse convocandi Concilii potestatem penes Pontificem: hoc Imperatoris esse & Regum munus: Se Bullas ejus, Decreta & Constitutiones nihil facere & aspernari: & pro irritis habere quotquot Concilia à Pontificibus citra Imperatorum & Regum Christianorum consensum convocata fuerint. Episcopos certe & Præsules regni sui ad Concilium, quod legitime indictum fuerit, alia quam Pontificis auctoritate, missurum se pollicebatur. *Sleidanus*.

Reges *Galliæ* aliquot continue Concilium Tridentinum improbaverunt. 1. *FRANCISCVS II*. 2. *CAROLVS IX*. (qui in protestatione sua contra hoc Concilium sic loquitur: Quanquam Patres sanctissimi vestra omnium religio vita & eruditio magnæ semper fuit & erit apud nos auctoritatis: cum tamen nihil à vobis, sed omnia magis Romæ quam Tridenti agantur, & quæ hic publicantur magis *Pii IV* placita, quam Concilii decreta jure æstimentur, denunciamus & protestamur: Quæcunque in hoc conventu, hoc est, solo *Pii* nutu & vo-

luntate decernuntur, & publicantur, ea nec Regem Christianissimum probaturum, nec Ecclesiam Gallicanam pro decreto Oecumenici Concilii habituram.) 3. *HENRICVS III*. 4. *HENRICVS IV*. Hi Christianissimi & Primogeniti siue natu maximi Ecclesiæ Romanæ filii, de sententia Concilii Tridentini judicarunt: & jure merito semper recusarunt Concilii illius publicationem in Gallia. Vide *Sleidan. l. 22. pag. 711*.

Parlamenta Galliæ idem fecerunt. Et licet Pontifices Romani indefinenter efflagitarint, ut illud reciperent: nunquam tamen voti sui compotes facti sunt.

Hanc quoque praxin secuti sunt *Theologi Religionis Papisticæ*. Etenim *Benedictus Arias Montanus* in opere Biblico Regio, in Novi Testamenti titulo, etiam post Concilium Tridentinum ait: Accesserunt & huic Editioni Libri Græce scripti, (loquitur autem de libro Tobiae, Iudith, &c.) quos Ecclesia orthodoxa, Ebraeorum Canonem secuta, inter Apocryphos recenset. Similiter *Sixtus Senensis* additamenta libri Esther à Canone Biblico rejecit. lib. 1. & 8. *bibliotheca Sancta*. sicut ipse *Bellarminus* fatetur lib. 1. de Verbo DEI cap. 7.

Quamobrem cum in hoc Concilio tot & tantæ errata, peccata, imo scelera sint commissa, ante ingressum, in ingressu, in progressu, & in egressu: Ante ingressum illegitime illud indicendo: In ingressu Christum Mediatorem aspernando: Sanctos Angelos ut Mediatorens invocando: Mariam Christo exæquando: & denique titulos Christi, vere & mere divinos, Antichristo Vejovi Romano applicando: In progressu, vera dogmata reprobando: & falsa dogmata toties ab Ecclesia reprobata approbando, confirmando atque canonizando: Denique in egressu Principes Protestantes, & omnes Christianos indicta causa damnando: Concludimus, uti Concilia nulla: ita multo minus hoc Tridentinum summum in Fide & Religione Controversiarum judicem esse posse.

XXIV. Anno 1546 *LVTHERVVS*, cum evocatus esset Witeberga à Comitibus Mansfeldicis Islebiæ, ad controversias quasdam componendas, quæ inter ipsos erant de finibus & hæreditate, in itinere ipso sub exitum Ianuarii valetudine tenuiori uti cœpit, absque tamen vitæ periculo; & cum magis magisque vires labefactarentur morbo, ad sacram Synaxin magna cum devotione accessit. Decimo septimo vero Februarii die cœpit ægrotare gravius ex pectore. Inter cœnandum eodem die de variis & gravibus quibusdam rebus in præsentia multorum, & ipsius *Iusti Iona Hallensis* Ecclesiæ ministri, disseruit. A cœna cum divertisset precandi causa,

causa, sicut consuevit, cœpit augeri dolor pectoris. Ibi monitu quorundam usus est cornu Monocerotis ex vino; post in minore quodam lectulo hypocausti per unam & alteram horam suaviter dormivit. Deinde assurgens, cubiculum ingressus, genibus flexis oravit: In manus tuas Domine commendo spiritum meum: redemisti me, DEVS veritatis, &c. Cum horam mortis imminere animadverteret, se totum Christo Redemptori suo commisit, ejus auxilium imploravit, & confessionem suam sub forma precatationis edidit, dicens: Pater mi cœlestis, DEVS & pater Domini nostri *Iesu Christi*, DEVS omnis consolationis, ago tibi gratias, quod filium tuum *Iesum Christum* mihi revelasti, cui credidi, quem sum professus, quem amavi, quem celebravi; quem Pontifex Romanus & reliqua impiorum turba persequitur & afficit contumelia: Rogo te, mi Domine *Iesu Christe*, suscipe animulam meam: mi pater cœlestis, etiam si migrabo ex hac vita, certo tamen scio, me tecum permanfurum esse in sempiternum, neque posse me tuis ex manibus à quoquam avelli. Non multo post eam precatationem, ubi spiritum suum in manus DEI semel & iterum commendasset, tanquam dormiturus, sine magno cruciatu in complexu *Martini & Pauli* filiorum, propinquorum & piorum complurium, placide obdormivit 18 Febr. die *Concordia* atque *Constantia*, mane hora tertia, ætatis 63. Ultimam suam concionem habuit *Islebia* 14 Febr. quadriduo ante mortem. Mandato *Electoris* Wittebergam delatus, & præmissa concione funebri à D. *Bugenhagio*, & oratione *Philippi Melancthonis* in *Templo arcis* die Petri, 23 Febr. honorificentissime humatus est. *Sleidan. l. 16. Comm. pag. 487, & 488. Hondorff. in Theatro Historico pag. 284, & 285.*

Mortem B. *Lutheri* belli motus sunt secuti. Cum enim eo tempore, quo Concilium Pontificium Tridenti celebrari cœpit, Papa hanc fœderis rationem cum Cæsare iniisse diceretur, ut qui Concilium repudiaturi essent, copiis ex Italia & Germania conscriptis ad Curia Romanæ obedientiam retraherentur, Protestantes, & imprimis *Electores Saxoniae* atque *Landgravius exercitum* validum compararunt. Sed Cæsar sub specie vindicandæ rebellionis utrumque eorum proscripserat, & bellum religionis causa à se suscipi dissimulabat, atque ob id nonnullorum Protestantium armis juvabatur. Et Saxo atque Landgravius, autoritate pares, cum ob æmulationem sibi invicem non cederent, bellissimas rei gerendæ occasiones è manibus amiserunt, & Bohemis, Hungaris, ipsoque *Mauritio* Duce Saxoniae, Saxoniam & Hassiam invadentibus, in di-

visiones suas recedere sunt coacti. Cæsar igitur, campo victoriæ sibi aperto, largam à civitatibus pecuniæ summam & tormenta bellica accepit, ipsumque *Iohannem Fridericum* Electorem prope Mulbergum bello; Landgravium vero *Philippum* deditione captum, custodiæ tradidit: qui tandem, cum *Mauritius*, armis in Cæsarem conversis, eum Oeniponte Villacum profugasset, dimissi sunt; & in transactione *PASSAVIENSIS* amplectentibus Confessionem Augustanam pax data; de quo supra prolixius dictum.

XXV. Anno 1548 Liber INTERIM, sive Formula religionis usque ad Concilii finem servanda conscriptus, & die 15 Maii (anno à prima mutatione doctrinæ per *Lutherum* 31, à Confessione Augustana exhibita 18) promulgatus est. Circa hunc librum *Interimisticum* considerata sunt quinque. 1. *Origo.* 2. *Occasio.* 3. *Constitutio.* 4. *Approbatio.* 5. *Reprobatio.*

1. *Origo.* Conscripserat hic liber mandato *Caroli V* Imperatoris à *Iulio Pflugio*, Episcopo Naumburgico: *Michaelis Sidonio* Papista acerrimo, qui postea Episcopatum Merseburgicum est consecutus: & *Iohanne Agricola Islebio*, qui Electori Brandenburgico à concionibus erat, & ante annos duodeviginti Saxonica doctrinæ Confessionem defenderat; sed spe præmii, quod & splendidum & liberale, Cæsareum nimirum atque regium, postmodum adeptus est, à vera religione defecit: teste *Sleidano lib. 20. & 21.*

II. *Occasio.* Cum in bellis intestinis victor existeret Imperator, religionis quandam in Germania conciliationem meditabatur, ut hoc pacto Pontificis Romani postulatis creberrimis, & interpellationibus impudentissimis quodammodo satisfaceret, atque animos ob religionem dissidentium conglutineret, lites componeret, nec non progressu temporis, uti sperabat, omnes dissensionum fibras penitus elideret, & radices funditus extirparet.

III. *Constitutio.* Constabat ille Liber ex capitibus doctrinæ mixtis, partim Orthodoxis; partim Papisticis. Admittit enim Liber ille, nos salvari per solum Christum, & non per opera nostra. Nihilominus tamen opera nostra ad salutem necessaria esse contendit. Concedit nos per solum Christum justificari fide, sed formata. Plura capita ejusdem vide apud *Sleidanum, lib. 20.*

IV. *Approbatio.* A multis hic liber magno cum gaudio & tripudio acceptabatur. *Carolus V*, Cæsar, accepto & excepto hoc foetu lepidi, ut omnes Imperii Ordines in illam Religionis formulam consentirent, & secundum eam interim pacifice viverent, donec coacto Concilio cognosceretur, quid

de obortis controversiis statuendum sit, severe præcepit, &c. *Sleid. l. 20. pag. mihi 629.* Acceptavit quoque eundem *Albertus* Elector Brandenburgicus. p. 625. 630. *Moguntinus*, 629. *Palatinus*, p. 630. *Dux Wirtembergicus*, 631.

v. *Reprobatio.* Licet autem Cæsar severissime mandasset, ut ab omnibus Ordinibus Liber iste reciperetur: nec quisquam quicquam contra scriberet aut moliretur: tamen ab omnibus vere Christianis reprobatus fuit. *Iohannes Fridericus* Elector Saxonie captivus, etiam promissa liberatione in illum consentire noluit, ut etiam Filii ejus, tum temporis Adollescentes, à Cæsare sollicitati, pietate ingenua juxta & valde memorabili prorsus eum rejecerunt. *Sleidanus l. 20. pag. 632.* Neque eum probarunt *Iohannes Brandenburgicus* Electoris frater, *Sleid. p. 630.* *Wolfgangus Bipontinus.* *Ibidem.* Similiter & *Theologi* vere orthodoxi omnes eum damnarunt. *Brentius, Sleid. ibidem pag. 631.* *Bucerus*, 625. *Snepsius*, 632. *Aquila* Ecclesie Salveldensis Minister in Thuringia, calamum adversus eum strinxerunt. *Sleid. l. 21. p. 640.* Brevi temporis exacto spacio, tantum in contemptum adducebatur partus iste infelix & monstrosus, ut à vulgo etiam, & plebeiis, proverbii loco usurparentur hæc verba:

Das Buch INTERIM

Hat den Schalck hinter ihm.

Quin & apud Pontificios ipsos Libellus iste reprehensionem incurrebat; ita quidem, ut publicis etiam scriptis oppugnaretur. In *Gallia Robertus* Abrincensis Episcopus contra eum scripsit. Item *Romæ* Dominici Ordinis Generalis publico scripto *Romæ* illum exagitavit. *Sleid. p. 640.* Sic igitur utrobique taxabatur partus infelicissimus, & ab omnibus etiamnum exploditur & exhibitur.

xxv. Anno 1548. *Eduardus VI* Rex Angliæ, filius *Henrici VIII*, (qui contra *Lutherum* scripsit) puer decem annorum, profligata doctrina Pontificia, & abrogata Missa, religionem mutavit, cujus occasione etiam in *Scotia* religio orthodoxa plantata est. *Chytr. Sleidanus lib. 20.*

Horribilis historia de *Francisci Spiera* apostasia, ejusque desperatione.

Incidit in hunc annum *Francisci Spiera* apostasia & desperatio. Est in agro Patavino, Venetorum ditionis oppidum, *Citadella*; hujus civis erat *FRANCISCUS SPIERA*, vir in jure valde exercitatus, annos natus quinquaginta, honesta conjuge felix, undecimque liberorum parens, aliisque fortunæ bonis, honoribus & dignitatibus insigniter clarus. Is incredibili quodam ardore cœpit complecti pu-

riorem doctrinam, & ex Spiritus sancti gratia *IESUM CHRISTUM*, unicum humani generis Redemptorem agnovit, passimque apud omnes magna animi constantia prædicavit, docens, per hunc unicum Salvatorem justitiam & salutem partam esse, nec ullius hominis meritis, aut operibus innitendum. Quæ res ab hostibus veritatis, apud Legatum Pontificium, *Iohannem Casum*, Archiepiscopum Beneventanum, qui tum erat Venetiis, ipsi data est crimini: à quo citatus, minisque & increpationibus ita fuit exceptus, ut mortis formidine, bonorumque, quæ ipsi erant amplissima, jactura territus, agnitam veritatem abnegaret, & abjuraret; adeoque promitteret, se, simulac domum reversurus esset, publice hanc suam abnegationem confirmaturum, & ante dicta revocaturum. His ita peractis, à Legato Pontificio dimissus est. E vestigio autem gravis animi perturbatio eum obruit, & diu multumque secum ipse in itinere disputavit, utrum potius ad suos reverteretur, & veritatem quam antea palam docuerat, abnegaret, an vero relictis omnibus cum Christo se reconciliaret. Conscientia quidem adeoque Spiritus sanctus jubebat, ut spreta omni hujus mundi vanitate, caducis opibus contemptis, brevique interituris dignitatibus posthabitis, Christum sequeretur; nec peccatum, quo conscientiam jam aggravasset, longe graviore cumlaret. Ipsemet quoque in gravissima afflictione post sæpe confessus est, sibi in itinere à Spiritu DEI hujusmodi fere verba inculcata fuisse: *Abstine procul à te, mi Franciscus, ut literas, quibus scribendis manus tuas polluisti, corde etiam tuo obsignes: liber adhuc es, cave ne deficias: respice, in agnita veritate persevera: & licet imbecillitas carnis te vicerit, ei tamen cave porro indulgeas.* In gravi hac lucta, carotandem, externorumque bonorum & honorum splendor, captivum eum detinuit, & vicit. Pridie ejus diei, quo palinodia ipsi canenda erat, formulam retractationis, qua publice coram populo priorem doctrinam damnet, Pontificius quidam Sacerdos ei sub vesperam præscripsit, totamque noctem misere hic perditus *Franciscus* duxit insomnem. Mane deinde, in die Dominica, celebratione Missæ peracta, præsentibus ejus amicis, civitatisque Proceribus, in frequentia totius populi (erant autem una circiter duo millia) doctrinam veritatis, quam antea palam docuerat, publice damnatam revocat; statimque multa ipsi irrogata, triginta aureos numerare jussus est. Nec mora: horrendum DEI judicium in corde suo persensit, omnibus Spiritus sancti donis privatus est, Christus ab ipso discessit: omnis consolatio, fides, caritas prorsus in eo evanescere. His furiis jam per sex menses agitur.

Patavium se una cum conjuge & liberis contulit. Sed indies ejus miseria deterior & immanior facta est. Lecto affixus jacuit morbi omnis expers, suæque rationis & intellectus compos, toto corpore contabuit, omniaque ejus membra præter solam linguam elanguerunt. Cibo omni abstinuit, & si per vim liquida in os ipsi ingererentur, ea, quantum potuit, respuit. Quicumque ipsum inviserent, eos placide admisit, & prudenter admodum cum ipsis verba commutavit. Subinde testatus, se justo D E I judicio damnatum, in inferis jam morari, indefinentibusque confici doloribus: Se enim in Spiritum sanctum peccasse, quod peccatum in æternum sibi condonari nequeat: Christi meritum, Deique misericordiam in æternum sibi negatam; & horrendum adeo vitæ suæ exitum sibi ex justo D E I judicio ideo irrogatum, ut abnegationis suæ causa omnibus electis sit exemplo.

Hæc & similia desperationis extremæ verba fecit, donec plurimi iique doctissimi viri ad ipsum convenirent. Inter quos fuit Episcopus Vergerius, qui omnes vias & rationes, quibus eum consolaretur, inijt. *D. Matthæus Gribaldus* Iureconsultus Patavinus (qui & rem omnem, quam ipse coram vidit & audivit, scripto complexus, in lucem edidit) gravibus verbis eum consolatus est, serioque hortatus, ut ad misericordiam D E I confugeret: Si totius, aiebat, mundi peccata homini incumberent, nullo tamen modo ineffabili misericordiæ D E I comparanda essent: multaque ex Spiritus sancti oraculis dicta & exempla in medium protulit. Ad quæ ille constanti animo respondens ait: Hæc ut credam, nunquam adduci possum. Ibi præclaris admodum verbis denuo Vergerius eum consolari cœpit: & tandem; Non ergo desideras, inquit, ut D E V S tui misereatur? Ad quæ ille: Quicquid sane affertis, id credo, quod & Diaboli credunt, & contremiscunt: Sed inde nulla mihi spes salutis existit. Nequaquam enim peccatum meum veniale est. Quid magis mihi in votis esse queat, quam D E V M experiri benignum & misericordem? Sed talem se mihi exhibere rehuit, tum omnis fidei vis mihi adempta est. Omnia quidem audire paratus sum, verbis etiam iisdem, quibus vos præitis, subsequi: Interim cor meum odio, execratione & blasphemia adversus D E V M abundat. Nam re ipsa sentio, in quantum aversetur me. His ab eo prolatis, urgebat Vergerius, ut una cum adstantibus Orationem Dominicam proferret. Quod eo faciebat ardore, gestibusque ad religionem sic compositis, ut omnibus esset admirationi: Precatione finita, Lingua quidem, ait, oravi; sed procul inde fuit animus remotus. Omnem suam gratiam D E V S mihi eripuit.

Postridie rursus eum accessere, & salutatione præmissa, ex ipso quælivere, num aliquam ex tam multiplici consolatione, qua ipsius animum erigere conati fuerint, spem concepisset? Ad quæ ille: Nullam prorsus. Imo, ait, indies deterius mecum agi, meamque miseriam magis magisque augeri sentio. Ibi de variis rebus eum interrogarunt: in primis autem, quomodo vermis iste conscientiam ejus infestare & rodere cœperit? Ad omnia ille præsentis animo respondens, indicat; Quomodo ab eo die, quo veritatis agnitæ doctrinam revocarit, cordi suo vermis ille rodens, & ignis inextinguibilis à D E O immissus sit, ut jam longe deterior sua sit conditio, quam vel Caini, vel Iudæ: & quidem malle se jam mortuum & damnatum esse, quam in hac vita talibus premi angustiis: ad hæc ipsis significavit, quam horrenda oculis suis crebro observarentur spectra.

Cum ergo rursus quisque pro sua virili eum consolati essent, hortati sunt ipsum ut Orationis Dominicæ verbis D E V M invocaret, quod ille, large profusis lacrymis, iis cum gemitibus, tanta cum devotione animi præstitit, ut nemo ex adstantibus sibi à lacrymis temperare posset. Visis lacrymis, Doctor *Gribaldus*, eas pœnitentiæ signum esse ratus, *Mi Franciscæ*, inquit gratulabundus, hæc lacrymæ indicant, te à D E O non omnino reprobatum & abjectum esse: quin & alii omnes optimam de eo spem animis concepere. Ad quæ *Franciscus*: Non equidem harum rerum sum nescius: Sed fides talis, & fiducia quam vos quæritis, donum D E I est. Eo autem ego destitutor. O si hoc unico dono me dignaretur D E V S, ut vel modicum spei de misericordia ejus in corde meo perciperem! Sed id fieri tam non est possibile, quam impossibile, cochleari vastum mare exhaurire & ebibere. Hoc exploratum habeo, neminem unquam in terris fuisse mortalium, qui iram D E I manifestius, quam ego, senserit. Interim non intermittebant, qui aderant, firmissimis consolationibus ipsum erigere, sed omnis frustra insumebatur opera. Cum autem cibo prorsus abstineret, ne ex inedia vitam sibi abrumperet, vi magna manibus ipsi vinctis, oreque fracto, jusculum infundebant, quod licet lingua, quantum poterat, retunderet & revomeret, aliquid tamen in ventriculum usque deferrebat. Sed nihil unquam per inferiora egressit. *Unicum ejus & assiduum votum erat, mori, & ad inferna deferri.*

Tertio abhinc die, & superiores illi viri docti, & complures studiosi, eum rursus visitarunt, cumque ipsis Sacerdos quidam Citadellensis, vir ætate venerandus. Qui propius accedens: Num agnoscis me, inquit, Franciscæ? *Antonius Fontaninus* ego

sum, qui cum Venetias versus iter susciperes, tecum fui. Quibus ille auditis, gemitus & querelas reitans, O execrandum, inquit, diem! ô diem detestabilem! utinam Venetias nunquam vidissem, vel protinus, cum eo me conferre animum inducerem, morte exstinctus essem! Rursus ergo consolationibus variis confirmabatur, ipsique merita & beneficia CHRISTI commendabantur. Tum ille nunquam Christi beneficia vere se agnovisse ait, iis se abusum, carnalique suæ fidei nimium tribuisse: conversusque ad studiosos adolescentes, O mei filii, inquit, nihil Evangelio derogatum volo; agnosco enim, quod ipsa sit Veritas: verum cavete, ne nimium fidei tribuentes, fide digna & Christiana opera negligatis: id fides à nobis exigit, ne tantum ore tenus Christiani simus. Fidem mihi habete, tanquam ei, qui rem ipsam vere expertus sit. Hæc dicens, divi Petri Epistolam, qua fideles ad pietatem, castitatem, & sanctitatem admonet, subinde laudabat. Quæ verba astantibus causam præbuere, multa pie admodum ex verbo DEI disputandi. Quæ cum attente auscultaret, interrogatur tandem: Num quid consolationis ex pia hac collatione perciperet? Respondit ille: Ad mortem æternam ego damnatus sum, nec ulla redemptionis spes mihi potest esse reliqua. O si vel minimam in misericordia DEI fiduciam vel spem collocare possem! & haud grave mihi futurum sit, per multas annorum myriadas (dummodo aliqua liberationis spes super sit) in inferorum barathro torqueri! Ad quæ Doctor Gribaldus: Non omnem, inquit, ô Francisce, de liberatione tua spem abjicio; forte DEO ita visum est, in hac vita iræ suæ tibi sensum immittere, & tandem in secutura vita suam erga te exercere misericordiam. Ad quæ ille, Me reprobum esse, certo scio. Rursus ex eo Gribaldus quaerit, Quidnam facturum esset, si ipsi cultri daretur copia, num etiam sibi ipsi, cum mortem ardentibus adeo votis desideret, manus allaturus esset? Respondit ille: Cedo cultrum, & quid facturum sim, videbitis. Non ita, inquit Gribaldus; sed animum tuum Francisce penitus quæso nobis declara. Ipsemet, respondet ille, ignoro, quæ mei sit animi vel voluntatis ratio. Episcopus Vergerius multam, sed inanem, in eo consolando sumebat operam, difficulterque eum adducere poterat, ut Orationis Dominicæ verbis cœlestem Patrem invocaret. Et licet Episcopo tandem obsequeretur, nequaquam tamen eo fervore, quo antehac usus fuerat, utebatur: sed confessus animum suum à DEO sic alienatum esse, ut eum Patrem appellare haud possit, omnes qui aderant, hortabatur, ne in se consolando posthac suam perderent operam: adeo enim omnem con-

sequendæ fidei misericordiæque DEI spem præcisam esse, ut facilius sit grano milii mundum impleri, quam fide & gratia DEI se donari. Per quæ verba, qui adstabant, vehementer sunt territi.

Cum ergo amici & cognati constituissent ipsum in patriam Citadellam reducere, monebantur ab his, qui consolandi gratia Franciscum accedebant, ut assidue viros ipsi pios & doctos adjungerent, Deique gratiam & misericordiam sedulo implorarent. Mane cum indutum eum lecticæ imposituri essent, oculos ipse furibundo intuitu circumvolvens, cultellum forte conspicatus est: quo protinus arrepto sibi ipsi vitam finisset, nisi duo ejus filii, qui præsto erant, magna illam vi è manibus ipsi extorlissent. Citadellam hinc deportatus fuit, atque ibi paucis diebus post misere in eo statu atque desperatione vitam finiit. Horrenda est hæc historia, quæ certe Pontificiorum animos ad veritatis agnitionem pellicere potuisset, nisi animi eorum, quemadmodum Pharaonis, indurati essent. Nec clam hæc acta, sed vel sexcentis literis Patavio in alias civitates & regiones transmissis, passim omnibus manifestata. Plenior hujus historiæ descriptionem pete ex *tertia parte Lud. Rabi de Martyribus.*

Historia de mirabili Petri Pauli

Vergerii conversione.

Anno eodem, nempe 1548, PETRVS PAVLVS VERGERIVS Episcopus in Iustinopoli, quæ est in Istria Venetorum ditionis oppidum, à Pontificatu Romano mirabili quadam occasione (forsan per motus exemplo Spieræ, cujus tentationum ipse Patavii spectator fuerat; sicut in præcedenti historia dictum) defecit; sicut *Sleidan. l. 21. Com. p. mihi 650.* graphicis verbis describit. Clemens VII & Paulus III Pontifices Romani per multos annos opera Petri Pauli Vergerii sunt adversus Lutheranos, dum illum ad Ferdinandum Regem & alios Principes Evangelicos & Pontificios, in Germaniam sæpe ablegarunt. Itaque cum à colloquio Wormatiensi, quod fuit anno 1541, Romam vocatus rediisset, Pontifex creaturus novos Cardinales, ipsum quoque designabat inter alios. Erant autem qui clanculum insusurrarent, illum jam multa consuetudine Germanorum factum esse Lutheranum. Hoc ubi Vergerius ex Cardinali Ginucio, cui Pontifex id dixerat, audivisset, valde fuit attonitus, & ut sese purgaret, in patriam secedit, atque librum orditur, cui titulum dedit: *Adversus Apostatas Germania.* Dum autem confutandi causa libros Adversariorum diligenter recu-

Etumque sentit, & abjecta spe Cardinalatus, ad fratrem germanum *Iohan. Baptistam*, Polæ civitatis Episcopum, abit, & re tota commemorata consilium exquirat. Frater initio territus, conditionem hominis deplorat: sed cum illius precibus inductus ad scripturæ peruestigationem sese applicasset, imprimis autem illud doctrinæ caput, quod est de *justificatione*, diligenter expendisset, facta sententiarum collatione cedit, & falsam esse doctrinam Pontificiam iudicat. Imo mutuo sibi gratulantes, quod proprium est Episcoporum munus, populum erudire cœperunt per Istriam, & Christi beneficium humano generi collatum diligenter inculcant, & cuiusmodi opera *DEVS* a nobis requirat, ostendunt, ut ad purum *DEI* cultum homines revocarent. *Hæc Sleidanus*. Ita impletum videmus illud *Davidis* præfagium *Psalms*. 9. Illaqueatus est impius in opere manuum suarum: rem meditantem! *Lutherus reddidit*: Der Gottlose ist verstrickt im wercke seiner hände durchs wort: meditatione scilicet verbi, per quod nos illaqueare volebat: vel, uti *Debora* inquit, *Iudic*. 5. v. 12. captivatus est captivare volens nos, non secus ac *Saul* spirans minas ac cædem adversus Christianos, mirabiliter conversus est. *Actor*. 9, 13. En mirabiles *DEI* vias!

Hic *Vergerius*, anno 1565, Evangelicæ veritatis amore in exilio mortuus est, die 4 Octobr. *Tubingæ*, quo à Wirtembergico Principe *Christophoro* accersitus fuerat, cum antea post conversionem apud *Rhætos*, atque etiam in valle *Telina*, quæ proxime spectat *Italiam*, aliquot annis Evangelium prædicasset. Antequam vero *Tubingam* se contulit, frater ejus Episcopus *Polæ* jam diem suum obierat, suspicioque fuit, veneno sublatum esse. *Sleidan*. l. 21. pag. 652.

xxvi. Anno 1549 *PAVLVS III* Papa à vita discessit die 10 Decembris, cum vixisset annis 82, & sedisset annis 15. In ejus locum post longas Cardinalium (quorum tum erant quinquaginta quatuor) dissensiones electus est die 8 Februarii *JVLIVS III*, antea *Iohannes Maria de Monte* dictus. Hic biduo post coronationem 24 Febr. malleo aureo portam auream aperiens Iubilæum celebravit, & ad *Caroli V* Imper. voluntatem Concilium Tridentinum continuavit. *Onuph.*

Balaus (de actis Rom. Pont. lib. 7. in Jul. 111) scribit de *Iulio III* Papa. Hic cum in prandio Pavonem vidisset, quem non attigerat: Serva (inquit ad coquum) mihi hunc frigidum in cœna, & para mihi in horto: Nam habiturus sum convivas aliquot. Cum ergo in cœna alios pavones calentes vidisset appositos, frigidum pavonem, quem jusserat

reservari, non vidisset, vehementer excandescens, atrocissimam in *DEVM* evomuit blasphemiam. Tunc ex Cardinalibus quispiam, qui una accumbebat: Ne tantopere commoveatur, inquit, Sanctitas vestra pro re tantilla: Tum *Iulius*: Si voluit *DEVS* usque adeo propter unum pomum irasci, ut ejecerit primos Parentes ex Paradiso: Cur non liceat mihi, qui sum ejus Vicarius, irasci propter Pavonem? Cum multo major res sit Parvo, quam pomum.

xxviii. Anno 1551 *MAVRITIVS* Elector Saxonie jussit conscribi CONFessionem Saxonicarum Ecclesiarum à *Philippo Melancthone*, ut offerretur Synodo Tridentina. Eo confecto libro, cum ad octavum *Iulii* diem *Lipsiæ* convenissent omnes Theologi & Ecclesiæ ministri, jussu Principis scriptum fuit recitatum, omniumque assensu comprobatum. *Christophorus* quoque Dux Wirtembergicus peculiarem confessionem scribi jussit, quam per *Brentium* (à quo etiam Confessio conscripta) Concilio Tridentino exhibuit. *Sleidanus*.

xxix. Anno 1554 *IOHANNES FRIDERICVS* Elector Saxonie pie in Domino obdormivit 3 Martii, ætat. 51, cum non multo ante, die videlicet 21 Febr., uxor ejus *Sibylla* Clivensis diem suum quoque obiisset. Elector, cum captivus esset, eique (anno 1548, ut supra diximus) offerretur restitutio dignitatis amissæ, si assentiretur doctrinæ Interimisticæ, spreta conditione, suam religionem abjicere noluit. Ob hanc constantissimam recusationem inter suos *CONSTANTIS* nomen ac laudem meruit. Responsum ejus *Granvellano* Atrebatensi Episcopo, qui à *Carolo V* Imper. ad eum in captivitate missi, ut doctrinæ Interimisticæ assentiretur, datam, vide apud *Sleidan*. lib. 10. Sepulcro *Iohan. Friderici* hic titulus adscriptus fuit: *IOHANNES FRIDERICVS, Dei gratia electus martyr IESU CHRISTI, Dux afflictorum, Princeps Confessorum fidei, Comes veritatis, signifer sanctæ crucis, exemplum patientiæ & constantiæ, hæres vitæ æternæ, moritur mense Martio*.

Hoc Epitaphium *Fridericus Taubmannus* sequentii Epigrammate expressit.

Gemmarum radiis stellata monilia Reges
Exornare solent. Tua Ian. Friderice cicatrix,
Quam geris adversa, Fidei præ dogmate, mala,
Te decorat plus quam baccata monilia Regum.
Si quid in hoc esset *Lysippi* aut *Mentoris* ungue,
Hæc tumulo ipsius legerent insculpta nepotes:
Heic Ian. Fridericus situs ille est: Martyr Iesu,
Dux afflictorum: Constantis gloria palma:
Spectamen fidei: Christiana sortis imago.

xxx. Anno 1555 *Iulius III* Papa, cum fe-
bri tentatus esset, obiit die 23 Martii. Successit
ipsi *MARCELLVS*, ejus nominis secundus. Hic
legatus fuit in Concilio Tridentino: ipseque, Onu-
phrio teste, asseruit, non posse salvari, qui locum
Pontificis altissimum tenerent: Et fuit, si quis-
quam alius, pontificiæ reipubl. necessarius ponti-
fex, qui scripto edito, cum adhuc Cardinalis esset,
consuluit, expeditionem in Lutheranos potius, quam
in Turcas adornari debere. Sed tantum sedit dies
xxi. Tandem Cardinales post longam discepta-
tionem Pontificem proclamarunt Iohannem Pe-
trum Neapolitanum, annum septuagesimum no-
num agentem, Cardinalem Theatinum, è familia
Caraffica natum. Hic mutato nomine *PAVLVM IV*
se appellavit.

Anno eodem *Conventus AVGVSTÆ* institu-
tus est, qui initio anni inchoatus, duravit usque ad
Septembrii: in quo tandem decretum factum est, ne
ulli Principi, Comiti, aut civitati Imperiali bellum
inferretur propter doctrinam religionis. Estque hic
annus 35, ab anno 1521, quo primum edictum à
Carolo V editum fuit contra doctrinam Lutheri,
mense Maio. *Bucholtz*.

xxxi. Anno 1557 *WORMATIÆ* colloquium
Theologicum institutum est Catholicorum & Pro-
testantium. Estque initio erudite disputatum de nor-
ma Iudicii in Ecclesia. Constituebant Catholici nor-
mam perpetuum Ecclesiæ consensum: Evangelici,
Iudicii normam affirmarunt esse Prophetica & Apo-
stolica scripta & symbola, &c. Sed quomodo hoc
colloquium diremum sit astu per Catholicos, in
aliis authoribus legi potest.

Anno 1558 incunte, *Carolus V* Imper., cum co-
mitia Francofurti ad Meenum celebrarentur, mis-
sis ex Hispania Legatis, Imperium in manus Electo-
rum resignavit. Quare ad caput tertium progre-
diendum erit.

C A P V T III.

D E E G R E S S V.

I. T A Π Ρ Ο Η Γ Ο Υ Μ Ε Ν Α.

Carolus V Imperator cum bellum Germanicum
prosperè minus successisset, & Metam quoque
urbem à Gallo occupatam frustra tentasset, ipsum
sæpenumero doluisse & poenituisse ferunt, quod se
instigari & exacerbari adversus laudatissimum Ele-
ctorem passus fuerit. Quare curis & laboribus fra-
ctus, novo & inusitato exemplo in Romana historia
post Diocletianum & Lotharium, Imperio & regno
se abdicavit, anno 1555, sub finem mensis Octo-

bris, & Imperii quidem gubernationem fratri *FER-
DINANDO* commendavit; filio vero *PHILIPPO*
regna contulit. *Chytraus, Pantaleon. fol. 446.*

Anno 1556, *CAROLVS* cum sororibus *LEO-
NORA* ac *MARIA* in Hispaniam navigavit, &
in monasterium D. Iusti, in finibus Castiliæ situm,
religioni vacaturus concessit: ubi reliquum vitæ
tempus transegit, omnesque res suas gestas, quarum
viginti aut plures fuisse referunt, in mappis depingi,
easque in Monasterii parietibus affigi curavit. In
istum circuitum Monasterii illius sæpe deportari se
iussit, ibidemque coram mappis pictis sedit; secum
ipse recolens, quid in expeditionibus, obsellionibus,
aciebus & alibi acciderit, quos Duces belli, quos
Centuriones & Equitum Magistros habuerit, qua
usus sit fortuna, quibus successibus & infortuniis.
*Vbi devenit ad eas mappas, in quibus Smalcaldense
bellum, & captivitas Electoris Saxonici depicta e-
rant, ingemiscens ac suspirans dixit: HUNC SI RE-
LIQVISSEM, QVALIS FVERAT; MAN-
SISSEM ET EGO, QVALIS ERAM. Thomas
Stybarus in Histor. relat. de vita Iohan. Frider. &
Henr. Merckel. in relat. de Obsid. Magdeb.*

Fertur de *Carolo V* Imp. in oratione funebri ejus
Suevica, cum anno quinto ante mortis periodum
inter maxima regni sui negotia sarcophagum sibi
confici curasse, cum omni supellectile, quæ eo mor-
tuo ad sepeliendum necessaria esset: idque clancu-
lum, ne ad hominum ostentationem aut simulatam
religionem factum videretur: quem apparatus ha-
buit apud se quinque annis ubicunque locorum
esset, secretissime, etiam dum Mediolanum con-
tra Gallos proficisceretur; eumque diligentissime
singulis noctibus semper conservavit ac reponi ius-
sit. Arbitrabantur autem quidam homines etiam,
quibus rerum magnarum demandata erat cura, the-
saurum aliquem illic detineri ac conservari; alii
nonnihil librorum, quibus historiæ veteres contine-
rentur, alii aliud quidpiam magni. Cæsar vero sibi
consecrus, in quem usum secum deferret, subriden-
do, in rei cuiusdam sibi omnium carissimæ usum, id
secum deferri, dicebat. Sic assiduo mortem sibi an-
te oculos posuit, sibi que semper sepulcrum adesse
voluit, ut perpetua mortis recordatio eximeret ex
corde vanum hujus mundi fastum, sanctas autem a-
ctiones agendas esse, dum viveret, admoneret. *Tho-
losan. de Republ. lib. 6. cap. 3.*

Similiter *Carolus* toto biennio, quod mortem
præcessit, in Hieronymianorum fratrum sodalitis
familiarem habuit Doctorem Constantium, vi-
rum gravem, pium, & eruditum, qui à confessioni-
bus ipsi fuerat. Is inter quotidiana & assidua pre-
cum & laudum divinarum à *Carolo* suscepta exer-
citia,

titia, ad scriptorum B. Bernhardi lectionem, citatis in consolatione sententiis quibusdam insignibus, eum invitarat. Cum enim subinde *Carolus* peccata sua lamentans, nullum toto vitæ suæ tempore diem se DEO servitio digne, & ut par erat, impendisse quereretur: Bernhardi verba ei recitavit: *Factor, non sum dignus ego, nec propriis possum meritis regnum obtinere cælorum. Caterum in duplici jure illud obtinens Dominus meus, hæreditate scilicet Patris, & merito passionis: altero ipse contentus: alterum mihi donat, ex cujus dono, jure mihi illud vendicans non confundor. Item: Ante omnia fides quærenda est, de qua legitur: Fide mundans corda eorum. Crede ergo te DEO: nam tibi quidem ipsi & suis meritis fidere, non fides, sed perfidia est. Et Concione tertia de Annunciatione Mariæ; Auditam fac mihi mane misericordiam tuam, quia in te speravi. Neque enim oleum misericordiæ, nisi in vase fiduciæ ponis. Hæc vero hominis fiducia est, à se deficientis, & innitentis Domino suo. Inprimis vero auream illam in Annuciatione beatæ Mariæ concionem ipsi commendavit, in qua consilium de Redemptione, mirando justitiæ & misericordiæ divinæ temperamento, in arcano divinitatis consilio decretum, exponit: ac inter cætera his verbis doctrinam de justificatione diserte explicantibus utitur. Neesse est primo omnium credere, quod remissionem peccatorum habere non possis, nisi per indulgentiam DEI. Deinde, quod nihil prorsus habere queas boni operis, nisi & hoc dederit ipse. Postremo, quod æternam vitam nullis operibus possis promereri, sed quod gratis detur & illa. Quis enim potest mundum facere de immundo conceptum semine, nisi qui solus est mundus? &c. Ideoque si credis peccata tua non posse deleri, nisi ab eo, cui soli peccasti, & in quem peccatum non cadit, bene facis: sed adde adhuc, ut & hoc credas, quia per ipsum tibi peccata condonantur.*

Hoc est testimonium, quod perhibet in corde nostro Spiritus S. dicens: Dimissa sunt tibi peccata tua. Sic enim inquit Apostolus: Gratis justificari hominem per fidem. His Bernhardi dictis se mirifice delectari & recreari *Carolus* ostendit, deficientibusque corporis viribus, cum anno 1558 Francofurti ad Mœnum Comitia celebrarentur, eo per Legatos insignia Imperii, sceptrum & coronam misit, & plane Imperio resignavit. *D. Chytraus in orat. de vita Caroli V Imper. Buch.*

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

Carolus cum biennium fere in monasterio D. Iusti cum summa devotione (ut diximus) degisset, &

Imperium plane resignasset, tandem ad lentam tabem acuta febris accessit. Quare in unico Redemptore & Salvatore nostro JESU CHRISTO ejusque merito se omnem salutis suæ spem collocare declaravit, & sumpta denuo Eucharistia sub utraque specie, juxta institutionem Christi, *In me mane*, inquit, *dulcissime Domine Iesu, ut ego in te maneam.* Inter has voces, & veræ pietatis & fidei in Christo acquiescentis significationes illustres, ex hac vita discessit anno 1558, die 21 Septembr., cum vixisset annos fere 59, regna vero hæreditaria annos 40, Imperium Romanum annos 58, menses septem tenuisset.

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

Philippus II Rex Hispaniæ *Carolo* parenti, non solum de se, sed etiam de tota Republ. Christiana optime merito, magna pompa Bruxellis justa fecit anno 1559. A Poëta quodam Cæsari tale Epitaphium fuit concinnatum:

Carolus ut victo discessit victor ab Orbe,

VLTERRIVS tendens regna beata tenet.

Quo alluisse videtur ad Symbolum *Caroli* Imperatoris; *PLVS VLTRA.* Quod quadrupliciter considerari potest.

1. *Academicæ.* De quo Plutarchus in libro de profectu morum eleganter admodum & sapienter monet: *ἐν τῷ φιλοσοφεῖν οὐκ εἶναι δεῖν λήξαις ἀλείμματα πρὸς πῆλιν, ἔδωκεν γὰρ.* id est, in Philosophando nullam esse debere cessationem, aut perpetui quasi progressus intermissionem. Vnde recte dixit, quicumque dixit: Multi pervenissent ad aliquam eruditionem, nisi putassent, se dudum eo pervenisse.

11. *Ethicæ.* Sic in via virtutis progredi decet: non autem regredi. Nam qui nullam temporis particulam sinit effluere quod non pertineat ad progressum aliquem virtutis, aut rei melius gerendæ occasionem: is profecto indies se ipso evadit melior, & se ipsum tandem hoc pacto vincit. quæ omnium victoriarum pulcherrima atque honestissima merito habetur, authore Platone. Contra autem, qui in via virtutis regreditur potius, quam progreditur: is se ipso quotidie fit deterior, & se hoc modo à se ipso ignave admodum, & malitiose vinci patitur: quo nihil esse potest turpius, aut abjectius: teste eodem Platone.

111. *Polemice.* Sic nimirum *Carolus V* Imperator tot rebus maximis ac maxima laude dignis, feliciter tam bello, quam pace gestis, nullo unquam tempore regressus, sed progressus semper ulterius. Cujus exemplum simile multa secula non habuerunt: certe parem in belli progressu & fortu-

na neminem habuit. Ipsius fortuna fuit formidabilis, cum aliis Regibus, tum ipsi Solymano Tyranno Turcico, qui fortunæ Caroli cesserat, reducto exercitu in Pannoniam, cum ei processisset obviam. Et scribunt, Turcicum Bassam, virum sapientem, Legato Gallico interroganti, cur Solymanus cesserat, respondisse: Non fuisse consulendum Imperatori tanto, ut periclitaretur fortunam istius juvenis, ut res & Imperium totius Asiæ committeret prælio unius diei. Et revera felicem semper progressum *Carolus* habuit: propterea Italici pictores pinxerunt eum sedentem in sella & dormientem, dum ejus Duces acquirunt victorias: & Fortunam dormienti astantem & pellentem muscas, ne quietem turbarent; volentes significare: *quod valde fortunatus fuerit.*

PLVS VLTRA *Herculeas, Calpen Abilamque, columnas.*

CAROLE, *victoris nobile nomen habes.*

Cum, his ipsiis columnis Herculeis superatis, (quibus Hercules ille NON PLVS VLTRA contendendum esse inscripserat; unde etiam limes orbis hic vulgo dictus fuit) novas Indias, & fortunatas Insulas Orbi *Carolus* aperuerit, monumentum certæ laudis & virtutis ejus perpetuum futuras. De quo Poëta quidam sic cecinit:

Struxit in extremo quas æquoris orbe columnas,

Qui satis Alcmena de genitrice fuit:

Has virtute tua superasti CAROLE Caesar:

PLVS VLTRA *rebus sorte favente tuis.*

IV. *Mystice.* Sic Christiani in Christianismo suo non debent esse *statores*, sed *ambulatores*. Quia beati dicuntur illi, qui in VIA Domini non stant, sed *ambulant*. *Psalms*. 119. v. 1. & v. 32. ait David: Viam mandatorum tuorum cucurri. Etenim stare in via Domini est retrogradi: Non ergo te delectet in cursu pietatis stare: sed studeas semper ambulare. Vide *Psalms*. 1. v. 1, 2. Non enim ulla merces melior ea, quam quæ habet pietatis munera. Ut igitur Apelles pictor queri solitus, periisse sibi diem, in quo non duxisset lineam: ita Christianus dolebit, in quo die non evasit se ipso in pietate melior. *Erasm. in Apophth.*

Quamobrem cum in via Domini aut proficiamus aut deficiamus: singulis diebus vitam tuam examina, an in studio pietatis profeceris aut defeceris. *Matth.* 5. v. 3. Vesperis totius acta diei mente revolve more Pythagoreorum. Huc pertinet elegans Epigramma Dn. M. *Guilelmi Alardi* amici mei, dum viveret, conjunctissimi:

Nosse viam nihil est; nisi quis, quam novit, eundo

Continuet, tandem perficiatque viam.

Sic nihil est novisse viam, qua ducit ad astra:

Hanc nisi continues, perficiasque viam.

De Persecutionibus Ecclesiæ, seu Martyribus.

Sub *Carolo V* Imperatore atrocissima persecutio Christianorum ob Religionis veræ professionem passim in Gallia, Anglia, Germania, aliisque locis mota est. Et certum est, quod anno Christi 1518, & sequentibus 30, diversis in locis ex inquisitione Papistica 1500000 *Christiani* variis tormentorum generibus ac suppliciis trucidati sint: ut refert *Paulus Vergerius* Episcopus Iustinopolitanus; (de cujus conversione ad Evangelion supra dictum:) quem aliquoties Pontifex Romanus misit in Germaniam, ut *Lutheranam* doctrinam refutaret. *Eckhardus in Papa Pharis. p. 394.*

Inter strenuos Christi confessores celebrantur etiam sequentes.

1. Anno 1523 Bruxellis duo Monachi Augustiniani, *HENRICVS* & *IOANNES*, sub Inquisitore Iacobo Hogostrato Dominicano combusti sunt; gratias in ipsis flammis agentes DEO, & canticis Christum celebrantes, donec flamma vocem intercluderet: Hi primi inter Lutheranos, propter religionis doctrinam, vitam profuderunt, eosque *Lutherus* ob confessionis constantiam Cantico, quod in multorum est ore, celebravit, & ut sui temporis primos Martyres canonizavit. *Sleidanus l. 4. Bucholz.*

II. *HENRICVS Sudphaniensis*, Prior Augustinianorum Antverpiæ, & Lutheri auditor, cum Evangelium Bremæ docuisset biennium, ad Dithmarsos in oppidum *Meldorf* ut plantaret ibi Evangelicam doctrinam, vocatur. Vbi cum suæ vocationi sedulo incumberet, Monachorum adversus se concitavit odia, qui gravibus admodum usi criminationibus, apud quadraginta octo regionis ejus Iudices eum accusarunt, eoque rem deduxerunt, ut decerneretur, noctu eum clam apprehendendum esse, & nulla interposita mora, antequam latius ad alios rumor permaneret, comburendum. Protinus ergo horrendi facinoris duces aliquot & antesignani constituuntur, qui circa vesperam convocatis rusticis, quos ad facinus quodvis ex insana audacia ultro paratos agnoscerent, in multam noctem ritu barbarico, poculis indulgentes, vino se onerant, deinde & furiarum stimulis acti, oppidum *Meldorf* petunt: hora noctis duodecima magno

cum impetu more insanientium in ædes parochiales irrupunt, *Henricum* è lecto nudum raptant, vinculis constringunt, verberibus onerant, ictibus punctim laceſſunt, nudum & discalceatum, vinctis post tergum manibus ad campeſtria uſque abducunt, cellæ in domo ſacrificuli includunt: ubi inſani & temulenti ruſtici per noctem eum aſſervantes, inhonestis ludebant ſcommatibus. Mane circa horam octavam una in forum, de exitu Tragœdiæ conſultaturi prodeunt; ſed ibi præter inconcinnas vociferationes inſanientium ruſticorum, ut ad ignem properetur, efflagitantium, nihil audiebatur. Hæc ſola ferendorum ſuffragiorum erat ratio, nec alius definitivæ ſententiæ modus. Nec deerant funigeri Monachi, oleum camino addentes, frigidamque ſuffundentes, qui generoſam hanc ruſticorum magnitudinem divino zelo & impetu ferri clamabant. Protinus ergo collo, manibus pedibusque ſancti Martyris vincula injiciuntur. Quibus viſis, pia quædam & honeſta matrona accedit, mille florenos ultro inſanienti turbæ offert, ea conditione, ut rejecta præcipiti ſententia, ad proximum uſque lunæ diem in carcere vinctus ſervus ille DEI aſſervaretur, ut liberis totius populi ſuffragiis res tanta dijudicari poſſet. Verum & in hanc matronam ruſticorum inſania vertitur, quam terræ alliam pedibus inhumano more conculcant, & in Chriſti Martyrem magis magisque ſæviunt, certatimque alius pugione, alius pugnis, alius alio telo indefinenter omnia corporis membra pungunt, diverberant, lacerant: crebri interim plauſus & gratulantium Carnificum vociferationes in turba audiuntur. Complures etiam incendendo rogo occupati ſunt; qui quantumcunque laborarent, flammam tamen concipere ligna detrectabant. Interea beatus Martyr adſtans, mentem oculosque cœlum verſus ad DEVM convertit, & per integræ horæ ſpaciū, dum fruſtra rogi incendit carnifex, inſanientis turbæ ictus & verbera ſuſtinet. Tandem arctiſſimis eum vinculis ſupra ſcalas colligant, ſic, ut ex ore & naribus ſanguis exprimeretur. Cumque præces ad DEVM ſuum funderet, quidam ex aſtantiſus faciem ejus verberans, Vbi, inquit, combuſtus fueris, ora. Deinde haſtis ſcalas ſubjicientes, eas in ſublime tollunt: ibi unius haſta, radium ſcalarum ſtringens, per corpus beati Martyris tranſiit. Corpus itaque exanime prunis injiciunt: ubi per diei iſtius ſpaciū corpus toſtum quidem fuit, ſed tamen integrum permanſit. Poſtridie (tertia hæc erat Dominica Adventus) nondum ſatiati tot carnificinis, manus pedesque, à reliquo corpore reſectos, flammis abſumunt, corpus ipſum ſepeliunt, & ſepulcrum, quaſi re feliciter geſta, partoque inſigni

triumpho, choreis luſtrant. Actum 10 Decembris anno 1524. *Sleidan. Chytr. Vide Martyrologium Foxi part. 2. lib. 2.*

III. IOHANNES BECKVS, ex civitate Hollandiæ Wourden oriundus, in tenera ſua ætate invitus Pontificiorum religionem, urgente patre, ſuſcepit, eorumque ſacris initiatus eſt. Quam vitæ rationem non ſine ſuſpiriis aſſidue deplorans, tandem ea relictæ, ad ſacrum matrimonii ſtatum animum adjecit: cumque in Papæ indulgentias, quæ tum in oppido iſto venales erant, acriter invecſtus, veritatem conſiteretur, protinus in vincula conjicitur, graviter ab Inquiſitoribus vexatur: crimini ipſi datur, quod *Lutheri* doctrinam amplecteretur, & matrimoniali nexu conſtrictus eſſet. Ob quæ ſagitæ ad ignem condemnatus eſt. Cum ejus collo vinculum injiceret carnifex, læta voce exclamavit, O inferne, ubi nunc gloriatio tua? O Mors, ubi nunc victoria tua? Mors abſumpta eſt in victoria Domini *Ieſu Chriſti*. Et hæc dicens, ipſemet funem collo adaptavit, denuo exclamans, O *Ieſu Chriſte*, Fili DEI, memento mei! Hæc effatus, laqueo collum obſtringente, ad Chriſtum animam ſuam tranſmiſit, anno C. 1525. Prolixè admodum deſcripta eſt hæc hiſtoria, in tertia parte *Martyrologii Ludovici Rabi*.

IV. LEONHARDVS cogn. *Cæſar*, ex Bavaria oriundus, relictæ Sacerdotali dignitate, qua apud Pontificios ornatus erat, ſtudio ſinceriores Evangelii doctrinam diſcendi Wittebergam ſe confert: ubi aliquamdiu moratus, in patriam propter adverſam parentum ſuorum valetudinem revertitur, puram Evangelii doctrinam conſitetur, & contra diabolicas Papæ fraudes detegit. Qua de cauſa à Pontificiis apud Episcopum Paſſavienſem accusatus, comprehenſusque in vincula conjicitur, & Episcopi voce pro hæretico damnatur. Et licet multi magni nominis viri, & inter eos Princeps Elector Iohannes Fridericus, pro ipſo intercederent; attamen hoſtium furor nonniſi exſtincto Martyre ſedari potuit. Nam die 16 Auguſti, anno 1527, ignis ſupplicio affectus eſt, jubente Principe Guilielmo in Bavaria, cujus iuriſdictioni traditus fuit à condemnatione. Episcopus enim, ne ſacra ſcilicet pollueret; vel profanus, & ut aiunt, irregularis fieret, de vita illius atque ſanguine non pronunciabat. *D. Martin. Luth. Tom. 6. Ieneniſi.*

V. GEORGIVS *Scharerus* Salveldeniſis, Ratiſtadii apud Bojos Antichriſti regnum aliquandiu impugnavit. Quam ob cauſam in vincula conjectus eſt, ſententiaque lata, ut vivus cremaretur. Aliorum tamen interceſſione effectum, ut gladio percuffus vitam finiret, in corpus exanime ſavire-

tur, idque flammis consumeretur. Cum ad locum supplicii pervenisset, alacri spiritu preces suas ad DEVM fudit, suamque, omnibus audientibus, fidem testatus est: Quam certus sum, inquit, me ut verum Christianum mori: sic etiam certo, post mortem, signo meam innocentiam fideique sinceritatem testabor. Cum decollatus esset, corpus humi in ventrem procubuit, & aliquandiu immotum jacuit. Deinde post duo ferme horæ minuta sua sponte, non citra omnium admirationem & stuporem, inversum est, supinumque jacens dextrum pedem sinistro iniecit. Quo viso, corpus exanime à flammis vindicantes terræ mandarunt. Actum anno 1528. *L. Rab. in secunda parte Martyrol. lib. 4.*

VI. Anno 1545 PETRVS BRVLIVS propter Euangelii doctrinam in Galliis Tornaci exustus est die 29 Februar. Supplicii genus hoc fuit. Igni non magno fuit crematus, ut tanto major esset cruciatus: doctrinam suam constanter ad extremum usque spiritum profitebatur, & discipulos, qui passim in catenas erant coniecti, per literas consolatus è vinculis, ad constantiam hortatus est. *Sleid.*

Sic hoc anno sævissima persecutio Waldenses Christianos excepit. Sunt in Provincia Gallia, qui dicuntur WALDENSES: Hi vetusta consuetudine neque Pontificem Romanum agnoscunt, & aliquanto puriorem habuere semper doctrinam; & postquam Lutherus innotuit, ampliorem cognitionem avide sibi compararunt. Quam ob causam *Franciscus* Rex Galliarum, Duce *Iohanne Minerio*, Senatus Aquensis præside, eos in aliquot Galliarum Narbonensis Provinciæque vicis & oppidis mense Aprilis bello petiit, & cum oppidorum & vicorum vastatione, magnam eorundem multitudinem, nulla sexus aut ætatis ratione habita, trucidari iussit: partim flammis, partim inedia extincti sunt: qui gravidæ mulieres castæque virgines inhumaniter admodum tractatæ vitam finierunt. Nec Tragædorum ulla grandiloquentia verbis consequi aut exprimere poterit, quot & quanta mala ab impio Antichristi satellite *Minerio* Waldenses hi perpeffi sint. Consule *Sleidan. l. 16.*

VII. Anno 1546 accidit memoranda historia de JOHANNEDIAZIO, quem frater ejus per famulum crudeliter ob Euangelicæ doctrinæ professionem ex insidiis obtruncavit. *Iohannes Diazius* Hispanus, & pietate & eruditione eximia præditus, cum relictâ Lutetia, ubi 13 annos dederat operam literis & Theologiæ Sorbonicæ, primo Genevam, hinc Argentinam, pertractus Sorbonicæ Theologiæ, & sincerioris doctrinæ amore flagrans, se consulisset, *Bucero*, ob magnam eruditionem & indefessum studium, ad colloquium Ratisbonense itu-

ro, comes sociusque laboris à Senatu Argentinensi additus est. Inde cum Neoburgum profectus esset, quod est oppidum ad Danubium, duodecim supra Ratisbonam miliaribus, ut cujusdam libri, quem typographo Neoburgensi miserat excudendum *Martinus Bucerus*, emendationi præesset: interim frater ejus *Alphonsus Diazius* Iuriconsultus, in judicio Rotæ assessor, de patris sui religione certior factus, celeri cursu primum Augustam, deinde Ratisbonam venit: & ubi, quibus locis *Diazius* esset, cognovit, eo contendit, & admiranti, causam adventus tam subiti tamque insperati commemorat: variis deinde argumentis & precibus eum hortatus est, ut Lutheranorum relictâ hæresi ad Romanam reverteretur Ecclesiam. Cum autem frustra eam sumeret operam, pollicetur annuos census, modo secum proficiscatur Romam: cum ne id quidem succederet, interpositis aliquot diebus victum se fatetur, & amare doctrinam Euangelii simul, illumque hortatur, ut relictâ Germania, quæ viris doctis abundet, & ipsius opera non indigeat, secum in Italiam proficiscatur: fore enim, ut in Italia multos Evangelicæ doctrinæ Christolucrifaciat, & hac ratione pura doctrina etiam in Hispaniam penetret. *Iohannes* magna perfusus lætitia, tum sibi, tum illi gratulatur, & missis Ratisbonam literis ad *Bucerum*, & alios, consilium illorum exquiri: ii rescribunt, & ne comitetur fratrem *Alphonsum*, monent. *Alphonsus* ergo dejectus ea spe rogat, ut saltem Augustam Vindelicorum secum eat. Dum hoc agitur, venit Neoburgum *Bucerus*, & ne pedem illinc efferat, hortatur: neque prius ille discedit, quam *Alphonsus* abiisset; quod fuit die 29 Martii. Sed pridie quam abiret *Alphonsus*, fratrem humanissime compellat, hortatur ad constantiam, & se beatum esse prædicat, qui paucis diebus ex ipsius colloquio tantum profecerit in vera DEI cognitione; rogat, ut subinde sibi scribat: benevolentiam omnem promittit, & recusanti XI aureos obtrudit: atque profusis lacrymis crocodili, à fratre discedit, & curru vectus Augustam venit, sex à Neoburgo miliaribus. Postridie deinde idem iter, unde venerat, ingreditur, & in itinere comparata securi, quam à fabro lignario forte emerat, die 27 Martii prima luce Neoburgum venit, & equis ante portam relictis apud nuncium Augustanum, quem secum adduxerat, in oppidum ingreditur, famulo sicario (quem publicum fuisse carnificem perhibent) comitatus, & ad diversorium fratris accedit: diversabatur autem apud concionatorem ejus oppidi. Famulus, ne statim agnosceretur, tabellarii vestem pileumque sumserat, & præcedens ostium pulsat; deque *Iohanne Diazio* rogat, ad quem.

quem literas habeat: intromissus adscendit. *Alphonsus* autem ad infimos gradus manet, observans, ne quis conatum impediret. *Diazus* expergefatus, cum à fratre nuncius adesse diceretur, profilit è cubili, & pallio solo tectus atque pileo nocturno, in proximum cœnaculum egreditur: literas ficiarius reddit, quum vix illuxerat. Literarum hæc erat summa: Valde se sollicitum esse de ipsius periculo: Caveat sibi diligenter à *Petro Malvenda*, & id genus aliis hostibus Euangelii. Dum ista legit *Diazus*, carnifex à tergo stans, occultatam sub veste securim totis viribus illi in capitis partem dextram infligit usque ad manubrium, sic, ut ille, subito perruptis omnibus organis cerebri, nullam ederet vocem. Percussor securim in vulnere defixam relinquit, & illico descendens cum hero parricida ex oppido properat. Ibi consensu equis ante portam, incredibili celeritate Bothmæum veniunt, quod est inter Neoburgum & Augustam, medio fere itinere, oppidulum. Hujus tam horrendi sceleris & inauditi fama statim Neoburgi divulgata fuit, & ex aulicis ministris nonnulli, qui *Iohannem Diazium* amaverant, arreptis equis illos insequuntur: & cum Augustam venissent, neque eos reperirent, domum redire statuerunt, re desperata: sed ex ipsis quidam ætate viribusque præstantior, *Michaël Herfferus*, maxima celeritate pergit, & Oeniponti eos comprehensos, cædis atque parricidii accusat, & ad Principem suum *Ottonem Henricum*, datis literis, omnia perscribit. Princeps ea re cognita, duos è suis consiliarios Neoburgo jubet Oenipontem ire, qui eos ad supplicium postulent. Verum illi nihil potuerunt impetrare, & parricidæ in gratiam Pontificis liberi dimissi sunt. En hi sunt fructus sanctimonie Papalis! Divinum autem iudicium nequaquam parricida iste *Alphonsus* effugit. Nam post sexennium in Concilio Tridentino desperabundus laqueo sibi ipsi mortem conscivit, inventus à collo mulæ suæ dependens, anno 1551, mense Octobri. *Sleidan. lib. 17. Comm. pag. 496. & seqq.* Confer *Lud. Rab. part. 2. de Martyribus.*

VIII. *DRYANDER* Hispanus, qui *Iohannem Diazium* in Christiana doctrina informarat, Romam profectus, aliquandiu in gratiam parentum & cognatorum suorum ibi moratus est, donec in Germaniam à fratre suo Francisco evocaretur. Cum ergo constitisset in Germania fidelium Ecclesiæ se adungere, ab amicis domesticis proditus, & in vincula coniectus, sæpius à Cardinalibus, Episcopis & Prælati fidei sui nomine examinatus est. Verum ille nihil nutans, Euangelii veritatem constanti animo confessus est, omnemque Romani Antichristi impietatem, blasphemiam, & fraudes libero ore

damnavit. Quare morti adjudicatus, Romæ combustus est, brevi post mortem *Iohannis Diazii*: de quo modo diximus. *Lud. Rab. 6. part. Martyrum.*

VIII. A. C. 1551, & 1552, horrenda persecutio Flandriam infestavit, & præsertim sub Comite Lalanio. Inter alios Christi Martyres insignes fuerunt: *Gilotus Viverius* textor, & socer ejus *Iacobus Faber* sexagenarius, cum filio 19 annorum *Michaële Fabro*, qui in religionis confessione constantes combusti sunt. *Giloti* uxor, *Iacobi Fabri* filia, in puerperio tum detinebatur; eaque de causa impii hypocritæ ipsi parcebant. Exacto autem puerperii tempore, cum à veritate fidei nihil desisteret, sed eandem cum marito suo, parente, & fratre Martyrii coronam ardentibus votis peteret, capta, & non sine omnium admiratione & stupore cremata, ærumnis hujus vitæ valedixit.

IX. Anno Christi 1553, & quod excurrit, acerbissima persecutio in Anglia, imperante Regina *Maria*, *Henrici VIII* filia, *Christianos* excepit: ubi non modo *Viros*, sed etiam *Mulieres*, *Adolescentes*, *Pueros* & *Decrepitos* variis cruciatibus Pontificii excarnificaverunt. Duobus plus minus annis ultra 800 ob confessionem veræ religionis Martyrii coronam consecuti sunt: magna eorum turba è manibus cruentis tyrannorum effugerunt, inque Daniam & Germaniam se contulerunt. Sunt, qui referunt, defuisse carceres tot hominum capaces, & templa captivis inclusis fuisse pro carceribus. Exusti sunt multi Theologi: inter quos præcipui fuerunt: *Nicolaus Ridlaus* Episcopus Londinensis: & *Hugo Latimerus*, octuagenarius, Episcopus Wolcestrensis: *Iohannes Hoppervs*, Episcopus Glocestrensis: & *Robertus Ferrors* S. Davidis apud Vallos Episcopus, &c. Alius circiter 2000 martyrum in Anglia numerat. *Dresserus. Consule lib. 15. & 16. Sleidan.*

Si quis plenior de Persecutionibus Ecclesiæ seu Martyribus cognitionem desideraverit, evolvet librum *Ludovici Kabi*, de sanctis Christi Confessoribus: Item magnum Martyrologium Gallicum à *D. Crocio* Germanice versum: vel compendium inde à *Nathane Chytræo* excerptum.

Pœna persecutorum.

Nec impune tamen tulere carnifices seu iudices Tyrannici, aut proditores seu accusatores Martyrum. Inter alia exempla hæc notatu sunt digna:

1. Anno 1522 *EMSERVS*, quem Caprum nominant, eo ipso die, quo *Alexium Crotnerum* puram Euangelii doctrinam Dresdæ publice ac fideliter proponentem mandato Ducis *Georgii* ex urbe excedere, & importunis imprecationibus cum

familia in exilium ire compulisset, subitanea morte miserandis & tristibus gestibus extinctus est. *Selnecc. in Orat. de init. & prog. Augustan. Confess. pag. 29.*

11. Anno 1524 Noribergæ subita apoplexia extinctus est *Cancellarius Trevirensis*, qui biduo ante mortem in convivio gloriatus fuerat, ante festum Martini abolendum esse Evangelium ferro. Refert *Lutherus tom. 2. Epistolarum Epist. ad Haussmannum pag. 184.*

111. Anno 1527, *Doctor Halensis Craus* in desperationem propter abnegatam Evangelii doctrinam incidit, hisce horribilibus usus verbis: *Ego negavi Christum; ideo jam stat coram Patre, & accusat me.* Illam cogitationem præstigiis Diaboli captus tam fortiter conceperat, ut nulla adhortatione aut consolatione, nullis divinis promissionibus pateretur eam sibi excuti, atque ita desperavit, & se ipsum misere occidit. *Lutherus in com. cap. 3. Galat. tom. 4. Ienens. Lat. pag. 63.*

1V. Anno eodem *Thomas Blaverus* Regis Scottorum Consiliarius summus, author persecutionis adversus Doctores Evangelicos susceptæ, cum horam mortis jam ingruere intelligeret, se damnatum & perditum esse assidue clamavit. Cumque Monachi lecto assisterent, eumque consolari vellent, *Apagite*, inquit, cum vestris ineptiis! Nunquam enim adduci potui, ut crederem, DEVM esse, vel Satanam, infernum, vel cælum, & in pari pretio tam vestram, quam Evangelicorum doctrinam habui. Solam spectavi in meis consiliis pecuniam. Et ejus rei gratia Episcoporum causam egi, Regique suaserui, ut vestros adversarios ejiceret: idcirco nihil proderunt mihi vestræ vel Missæ vel vigilæ: sum enim damnatus, & Satanus jam constrictum me tenet, ut in abyssum inferorum me abripiat. In hac desperatione misere est extinctus. Referunt *Alex. Alesius Scotus. Hondorffius in Theatro Historico pag. 127. Wolfius Cent. 16. memorab. p. 293.*

V. Anno 1530, in Comitibus Augustanis, sex *Comites ac Barones* datis mutuo dextris stipulati fuerant, sese omnes vires ac facultates collaturos esse ad tollendos è medio Lutheranos, uti vocabant: ex quibus *FELIX* (sed re ipsa infelix) Comes à Wartenburg, magnus Bellator, & olim *Maximiliani I* Imp. Dux belli affirmaverat, si bellum adversus Protestantes susciperetur, se sine stipendio propriis sumptibus adversus eos militaturum, & adhuc ante mortem usque ad calcarea in eorum (Lutheranorum) sanguine equitaturum. Hic ad cœnam vocaverat Abbatem Monasterii dicti ad vineam vel hortum vinarium, zum *Welschgarten* ac superiores minas repetiverat. Peracta cœna, cum jam Abbas

in hospitium abiisset, discessit & ipse cubitum, eademque nocte divinitus percussus, proprio sanguine suffocatus est: sicque ante mortem usque ad guttur & fauces in proprio sanguine equitavit. Refert *Georg. Spalatinus in Historiis Augusta gestis anno 30. quæ exstant tom. 5. Ienens. Germanic. pag. 37. Ioh. Rosinus in vita Iohannis Electoris Saxonici lit. R. 3.*

VI. *Hofmannus*, Papisticæ religionis acerrimus propugnator, Ratisbonam versus tendens, ut colloquio ibi religionis nomine instituto interesset, ut hostis veritatis dira desperatione agitatus, in itinere non procul ab Ulma inter horrendos mugitus impiam efflavit animam anno C. 1541. *Henr. Pantaleon lib. 8. rerum in Ecclesia gestarum.* Vbi addit, *Monachum quendam Ordinis Dominicani*, cum acerrime in cœnobio suo in Evangelicæ veritatis doctrinam inveheretur, in ipsa concione fulmine percussus subito periisse: & *Comitem quendam magni nominis virum*, cum audivisset cantari cantilenam illam Ecclesiasticam, *Ein feste Burg ist unser Gott* / &c. ac dixisset, *Ich wil helfen die Burg zerschleffen / oder wil nicht leben*; tertio post die sine confessione & invocatione DEI esse extinctum.

VII. Anno 1545 horribili morte obiit *Iohannes Minerius*, summus Iudicii & Senatus Aquensis in Gallia Præfectus, Waldensium persecutor crudelissimus: sicut antea diximus. De hoc *Minerio* *Pantaleon* in *Historia rerum in Ecclesia gestarum* scribit, quod ex internis viscerum flammis misere perierit, ut Medici cum non sanare, imo nec aspicere possent, quodque horrendas in Christum blasphemias evomens animam efflaverit.

VIII. Anno 1548, in Comitibus Augustanis, *Iohannes VI, Constantiensis Episcopus*, *Nobilis à Weza*, sive *Vesalius*, juratus Evangelii hostis, qui in bello *Smalcaldico* adversæ patris molitiones non parum promoverat, atque ob id Cardinalitium galorum exspectabat, subitanea morte ex hac vita ad tremendum DEI iudicium evocatus est: idque factum noctu, cum paucis horis prius inter cœnandum horribilia, urbi Constantiensi & Lutheranis in Diœcesi sua habitantibus, interminatus esset, hac voce usus, *Ich wil sie puzen; oder die hand Gottes sol mich rühren!* *Tractabo eos egregie; aut manus Domini me tangat!* Hæc vero cum ita tetigit, ut mortuus in lecto inveniretur postero die à cubiculariis, qui horribilia se quædam ea nocte audivisse fassi sunt. *Casp. Bruschius in annalib. Episcoporum Constantiensium. Sleidan. lib. 21. p. 641. & Wolf. Cent. 16. pag. 574.*

Anno eodem *Franciscus Spiera* Patavii in Italia agui-

agnitam veritatem abnegans, in horrendam desperationem incidit, interque gravissimos terrores extinctus est; sicut antea in *cap. 2.* diximus.

I. X. Anno 1552, die 25 Martii, **CRESCENTIVS** Pontificis Legatus, in Concilio Tridentino scribendis literis ad Pontificem valde occupatus, laborem ad noctem usque continuavit. Ibi surgens ut sese reficeret, ecce visus est illi canis quidam ater, inusitata magnitudine, flammantibus oculis, auribus ad terram prope demissis ingredi, & ad ipsum recta contendere, deinde sub mensam dilabi. Percussus & obstupefactus, ubi demum se collegit, famulos inclamat, qui erant in anteriori cubiculo: jubet afferri lumen, & investigari canem. Cum autem nusquam appareret, ne in vicino quidem conclavi, gravem concepit cogitationem, & in morbum incidens, Veronæ decessit. Moribundus etiam subinde suis acclamasse fertur, ut canem, qui lectum conscenderet, arcerent. *Sleidanus lib. 28. Comment.*

X. Anno 1556 **IACOBVS LATOMVS**, hæreticæ pravitatis Inquisitor, Christique fidelium persecutor immanissimus, in horrendam desperationem incidit. Nam cum ex ambitione contra conscientiam veritatem Evangelii atrociter impugnasset: corpore vegeto & sano, subita trepidatione & terroribus ita percussus est, ut, quos ex amicis novebat doctissimos, ad se accerseret, suamque impietatem in extrema constitutus desperatione ultro fateretur, Grave est, inquit, peccatum meum, qui prudens sciensque in verbo **DEI** persequendo & opprimendo aliis meam locavi operam. Quare adversus Spiritum sanctum peccavi, nec ulla vel in hac vita, vel in æterna, peccati mei condonatio mihi speranda est; sed Diaboli, & corpore & anima, æternum sum mancipium, adeoque jam in regnum ejus incorporatus. Quinimo haud porro Latomum ut hominem intuemini, sed ut ipsum Diabolum: & si aperirentur vobis oculi, manus pedesque meos tertris unguibus deformes, & formidabiles esse deprehenderetis. Per hæc ejus verba, qui aderant viri docti, supra modum territi sunt. Inter quos quidam Doctor Theologiæ, amicus ejus intimus, consolari eum cœpit, & docere, nullum peccatum adeo grave esse, quin per misericordiam **DEI** condonetur. Ad quæ respondit Latomus: Sibi non ignotas esse plurimas ex sacris literis depromptas sententias, quæ præclaræ admodum sint, & consolationis plenissimæ; sed deesse sibi fidem & fiduciam in **DEVM**. Et ne vobis dubium sit, certa esse quæ de mea damnatione locutus sum, videbitis quod lecto jam affixus moriar. Sim autem vobis exemplo, eaque de causa vos accersiri jussi, ut per me moniti resipiscatis. Hæc

& plura cum dixisset, inter horrendos mugitus mortuus est, eaque oris ejus totiusque corporis apparuit fœditas, ut omnibus esset terrori. *Iob. Fincel. lib. 3. de Miraculis. VVolffius Cent. 16. memorab. pag. 667.*

XI. Anno 1557, pridie ejus diei, quo **CHRISTVS** in cruce passus est, Forchemii, quæ civitas est in Episcopatus Bambergensis diœcesi, Sacerdos quidam decrepitæ ætatis, qui baculis innitens difficulter se movebat, à duobus diaconis in suggestum deductus, verba divi Pauli ex prioris Epistolæ ad *Corinthios c. 11.* de cœna Domini enarrabat, anxieque errores Papisticos & Missæ Idololatriam defendens inter alia proclamabat: *Paule, Paule, si tua doctrina veritati consentanea est, usque Sacramenti sub una specie impius; precor, ut arreptum me Diabolus hinc auferat.* Hinc ad populum conversus, vociferabatur: *Si Papæ doctrina vera non est, Satana esse mancipium, meamque ipsi animam oppignorare haudquaquam verebor.* Has & plures ejus blasphemias non sine stupore & trepidatione Auditores perceperunt. Nec mora, tantus in templo strepitus & fragor auditus est, ut omnia inter se collidi, ruinamque minari viderentur: tum vitæ proceræ staturæ, atro colore formidabilis, in templo apparuit, ante quem venti vehementis flamina per totum templum resonantia ferebantur. Is impium Sacerdotem arreptum secum abstulit, nec ulli, quorsum ille abductus sit, in hodiernum usque diem constat. Refert *Iob. Fincelus lib. 3. de Miraculis.*

Res memorabiles.

I. Anno 1520 **FERDINANDVS** Magellanus Lusitanus auspiciis *Caroli V* Imper. ab Oriente versus Occidentem, via compendiosa ad Insulas Moluccas navigaturus, **FRETVM**, quod de suo nomine **MAGELLANICVM** nuncupavit, ausu plane Herculeo mense Septembri aperuit. Una ex illius navibus, (quam postea Victoriæ appellarunt) ex Hispania solvens, & per fretum Magellanicum insulas adiens, Bonæ Spei promontorio superato in Hispaniam rediens, prima omnium navium & ætatum à Noachi diluvio, totum terrarum orbem circumnavigavit, atque ita prima hac navigatione de universo Oceano sola inter tot secula victoriæ obtinuit. Eadem secundo ex Hispania ad S. Dominici civitatem domum rediit: ex qua tertio in eandem Insulam navigavit: at dum ex ea redire conatur, in itinere evanuit: neque de ea quid actum fuerit, unquam rescitum. De hac nave in Theatro Orbis terrarum **ABRAHAM** Ortelius, Regis Hispaniarum Cosmographi, sequens existat Epigramma:

Prima ego velivolis ambiui cursibus orbem,

MAGELLANE, Novo, te duce ducta, freto.

Ambiui, meritoque vocor VICTORIA: sunt
mi

Vela, ala, precium, gloria, pugna, mare.

Bucholz. in Indice Chronologico.

I I. Huc quoque jucunda relatio de Comœdia muta, *Carolo V* Imp. in Comitibus Augustanis anno 1530 exhibita, referri potest. Cum *Carolus* ejusque frater *Ferdinandus* Augustæ ad mensam pransum confedisent, obtulerunt se quidam fabulam acturi, eaque cibum ipsis condituri. Admissi sunt facile. Primum igitur se infert persona larva contexta habitu Doctorali, ferens à tergo nomen *Iohannis Capnionis*, sive *Reuchlini*, schedæ inscriptum: portabat hic struem partim rectorum, partim lignorum curvorum, projiciebatque in medium atrium, nullo ordine: quo facto recedebat. Digresso eo, succedebat alia persona itidem velata, habens *Erasmii Roterodami* nomen, habitu tanto viro convenienti: hic conabatur curva rectis exquare lignis, quod cum frustra diu multo labore egisset, tandem quassans caput, animo inde recedebat commoto. Sequitur ecce *Monachus*, *Lutheri* nomen præferens, in arula ferens ignem & prunas, hic distorta illa ligna succendens, ut altum flamma volaret, in cineres redigere laborabat; vidensque flammam concepisse, subduxit sese. Inde prodit quidam habitu Imperatorio, qui, cum ignem depascei distorta illa ligna videret, stricto gladio vim à lignis avertere conabatur: quo magis autem gladio ligna fodicabat, aut feriebat, eo magis invalescebat flamma: itaque & ipse iratus ac furibundo similis recessit. Tandem Papa se intulit *Leonis X* titulo à tergo insignis, & complotis ex terrore manibus, circumspicit malo remedia, quibus videlicet ignem sopiat: quod dum facit curiosus, videt eminus stare duas amphoras, alteram oleo, alteram aqua plenas: quibus conspectis, irruit velut amens in amphoram oleo plenam, eamque igni affundit: unde flamma vires sumit, & latius se diffundit, sic, ut ejus violentia coactus, fugere prope-re cogeretur. *Qua actione innuebant Actores*, *Iohannem Reuchlinum* primum Artes & Linguas, veterumque dogmata in Germaniam intulisse, ex illis alia recta, hoc est, orthodoxa fuisse, alia curva & distorta, hoc est, minime fidei analogæ, & mera hominum somnia, & Idololatrica commenta. Huic successisse *Erasmum Roterodamum*, hominem pacis publicæ & tranquillitatis studiosum, qui studiose id operam dederit, ut conciliarentur recta distortis, & sic utraque starent, verum frustra fuisse, & utrinque yagulasse. Successisse vero *Martinum Lutherum*,

hominem spiritu Eliæ donatum, qui commenta ista & stipulas igne verbi DEI in cineres redegerit; frustra prohibente Imperatore vi armata & ferro; Pontifice vero suis bannis, execrationibus & excommunicationibus non plus efficiente, quam forte solent illi, qui oleum camino ardenti solent addere. Peracta fabula, & nemine ultra comparente: jussere Augusti inquiri de auctoribus, sed illi mature satis se in pedes conjecerant, parum vel de gratia vel de præmio solliciti, postquam Cæsari id quod res erat, ob oculos posuissent, & quid contra veritatem molimina possent hominum, edocuissent. *Jacobus Beinhart in præfat. libri, quem inscripsit, Herzensschatz / fol. 45.*

I I I. Anno 1529 VRATISLAVIÆ fastigium turris *Elisabethana* altum cubitos 119 corruit, in Vigilia *Matthiæ* Apostoli, hora secunda noctis. Historia illius ruinæ, qua nemo præter selem læsus fuit, ad D. *Elisabetha* depicta est, cum hac inscriptione:

Mirabilis in altis Dominus.

Collapsa est turris Siloë madefacta cruore,
Pyramide hac nostra nemo cadente perit.
Nam jussu Domini exceptam, cui gloria soli,
Angelica molem deposuere manus.

Bucholz.

Eodem anno novum morbi genus, quod sudorem Anglicum vel Anglicam pestem sudatoriam dixerent, multa loca Germaniæ invasit. Sudore pestifero correpti homines, intra vigesimam quartam horam, aut exhalabant animam; aut, si virus exsudassent, valetudinem paulatim recuperabant, & prius, quam de remedio constaret, multa perierunt millia. Malum hoc inde ab Oceano omnem prope Germaniam pervasit, brevissimoque temporis spatio, & incredibili celeritate, veluti incendium aliquod, longe lateque depascebat omnia. Antwerpæ tridui spacio 400 aut 500 homines morbus ille exstinxit. *Sleidanus lib. 6. pag. 175. Erasm. Epist. lib. 26. Ep. 56. Chron. Funccii.*

I V. IOHANNES Stöflerus Iustingensis Suevus, Mathematicus excellens, & vir integerrimus, certo die sibi periculum ruina imminere præviderat: & quia ædes suas satis firmas noverat, convocat in musæum suum viros eruditos, quorum consuetudine & sermonibus recrearetur. Orta inter sobria pocula disputatio: ad controversiam explicandam è superiori loco librum depromit: sed laxato clavo assens, in quo stabant libri, in caput ejus decidit, & insigne vulnus infelici seni infligit, ex quo mortuus est Tubingæ die 16 Februarii, anno 1531, ætatis circiter octuagesimo.

v. *Ibrahim* Bassa intimus fuit & gener *Solyman-
ni* Imperatoris Turcici: (cujus pater, cum an. 1520,
relicta Constantinopoli, Adrianopolin proficiscere-
tur, in itinere peste interfectus, & mortuus est, eo-
dem in loco, ubi ante novem annos cum patre præ-
lio congressus fuerat) huic promiserat *Solymannus*,
nunquam eum interfectum iri, sed in gratia perpe-
tua fore: at vero cum *Ibrahim* jam potentia inva-
lesceret, floreretque autoritate & opibus, evocatus
ad *Solymannum*, ut secum cœnaret, ibi noctu, cum
dormiret, interfectus est anno 1536, die 16 Mar-
tii, ejusque opes fisco adjudicatae sunt. Habuit hic
Solymannus quatuor filios, ex quibus unum nomi-
ne *Mustapham* Imperio destinavit. At is anno 1548,
immatura regnandi cupiditate incensus, Ægyptios
& Persas contra parentem incitavit. Idcirco stran-
gulatus est à patre, postquam favore & clamore exer-
citus eum excipi animadvertit, jubens præconem
ita prædicare: *Vnus est Deus in cælo: unus ergo
sit etiam Solymannus in terris Imperator necesse est.*
Ingemuit tam horrendo fratris interitu minor na-
tu filius. Mox ergo hunc etiam crudelis pater ve-
neno necavit. Tertium, qui confugerat metu ad
Persarum regem, retraxit, & securi percussit. Reli-
quus erat unus *Selimus*, cui etiam extrema mina-
tus est, nisi solus superesset. *Annal. Turc.*

Hoc anno Francofurti ad Oderam puella quæ-
dam dæmoniaca & furore correpta, numismata,
undiquaque ex vestibis aut mentis arrepta, devo-
ravit cum multo dentium strepitu, & nummuli illi
ex manibus ejus subito sæpe extorti sunt, qui ad-
huc ab aliquibus asservantur: qua de re *Andreas
Eberius* Ecclesiastes Francofurdianus ad *Lutherum*
scripsit, petens ejus consilium: quod ille ei imper-
tavit, adhortans eum ad precum pro puella assi-
duitatem. Refert *Bucholzerus* in *Indice Chrono-
logico* pag. 547, & addit, hanc historiam esse ve-
ram & certam, literisque à Doctore *Iodoco VVil-
lichio*, *D. Christophoro Stymmelio*, *Georgio Sabino*,
& aliis qui tum Francofurti vixerunt, mandatam:
seque nominare posse, qui tam puellam, quam mo-
netam viderunt.

v. 1. Anno 1539, die 2 Julii, ingens Constanti-
nopoli incendium exortum est. Statim in initio pu-
blicus carcer conflagravit cum 700 hominibus ei
inclusis. Publicani rei, ne comburerentur, à populo
& Bassis dimissi sunt. Duravit incendium duobus
fere diebus: infinitæ merces consumptæ perierunt.
Annal. Turc.

v. 1. Anno 1542, die 14 Junii, Budæ horren-
da admodum tempestas sæviens, suo impetu fasti-
gium turris ad *S. Stephanum* solutum, in campum
Herculis, ubi commissio inter Regem *Ludovicum*

& *Turcas* acri prælio plurimi interierant Christiani,
horrendo cum fragore dejecit. Quam cum præsti-
giosus sacrificulus compescere sibi proposuisset, ca-
putque ovis superstitioso ritu ante se portans, ad
Missam in templo celebrandam festinaret, turbo ve-
hemens eum una cum ovis capite in sublime arre-
ptum, è conspectu omnium abstulit, ut nunquam
suum oculis postea fuerit redditus. *Fincel. lib. 8.
de Miraculis.*

v. 1. 1. Anno 1544, die 24 Januarii, stupenda
fuit Eclipsis Solis: præterea tres Eclipses Lunæ ple-
næ, res nimirum prodigiosa, & quam à *Caroli Ma-
gni* tempore non accidisse Astronomi dicunt. *Slei-
dan. lib. 15. Comm.*

x. Anno 1545, Rotvilæ per urbem *Satanas*
vagatus est, sæpe leporis, sæpe etiam anseris, inter-
dum quoque mustelæ assumpta forma, claraque & di-
serta voce minatus est, se urbem incensurum. Quæ
res non parum terroris hominibus incussit. *Idem
lib. 1.*

x. Anno 1547, die 22 Aprilis (alii 24.) quo
Electo *Iohannes Fridericus* captus fuit, & aliquot
post diebus Solis aspectus valde fuit tristis, obscu-
rus, pallidus & velut caligine quadam circumda-
tus, ita quidem, ut plerique à Saxonia longissime
remoti, & ignari quid ageretur, judicarent magni
aliquid portendi: nec enim in Germania solum,
sed per Galliam etiam & Britanniam id fuit obser-
vatum, *Sleid. lib. 19. comm. pag. 577.* Inde cum
die 27 Aprilis ob cladem & captivitatem Electoris
Canonici Misnenses in templo cathedrali supra mo-
dum jubilarent, & hoc nomine *Te Deum* lauda-
mus decantarent, tum *Deus* (sicut etiam supe-
rius in Act. Sagat. diximus) in malignorum & per-
versorum illorum hominum *ἐπιτομή* exem-
plum statuit, manifestoque signo se abominari pra-
vorum gaudia declaravit. Actutum enim templum
illud de cælo fulmine tactum & incendio corre-
ptum, ac desuper omnia ædificia in cinerem redacta
sunt, campanæ & organa Musicalia liquescentia pe-
rierunt, & incendium illud à quarta pomeridiana ad
sextam matutinam alterius diei horam continuo
duravit. *Thomas Stibarus* in *Histor. narrat. de vita
Iohan. Friderici. Rosinus* in *vita Iohan. Frider. lit.
Ee. 3. D. Polandus Superint. Misn. in præf. Conc. de
Mus. instrument.*

x. 1. Anno 1551 quidam quinque liberorum
parens triste hoc & horrendum in prole sua vidit
spectaculum: Tres ex liberis ejus, puella 13 anno-
rum *Barbara*, puer 9 annorum, & rursus puella 7
annorum, inusitato prorsusque mirando more ita
furere cœperunt, ut singulis diebus per septem vel
octo horas continuas jam recto, jam obliquo cursu,

mox per transversum directo, per omnes ædium angulos, per omnia conclavia mirandis gestibus subsaltarent, seque ipsos in gyrum agentes adeo delassatos, adeo viribus exhaustos redderent, ut jam-jam animam efflaturi viderentur, & tandem humi prostrati se circumagerent, capitibusque in terram statutis, novam quali saltationem inchoarent, deinde velut exanimes per horas aliquot dormirent. Expergefacti cibum nonnunquam petebant, quo sumto saltationes citra remissionem continuarent: sæpe etiam noctu, si furor iste eos invaderet, eodem gestu & anhelitu subsilientes se delassarent. Parum, vel nihil loquebantur; interim sæpe omnes simul effuse ridebant. Conatus quidem est verbi divini quidam minister eorum morbo medicari, novemque dies eos secum detinuit, sed labor ejus fuit irritus. *106. Fincel. lib. 1.*

Eodem anno horrendum facinus quinque ebriosorum hominum in finibus Bohemicis accidit: hi postridie diei Dominicæ vespertinas horas cyclopica potatione, impiisque execrationibus profanarunt. Diabolus in pariete depictus erat, cui subinde ex impia recordia pocula propinabant. Verum ad pocula eo modo Diabolus respondit, ut postridie mane quinque isti mortui reperti sint, cervicibus sic contritis & fractis, ac si rota carnificis fuissent contusæ. Concretus intra fauces hærebat cruor, ex ore, naribus, immo & auribus, sanguis emanarat. Quae de causa elapso prius triduo Magistratus cadavera auferri præcepit, ut omnibus interim spectaculo, terrori & exemplo essent. *Ibidem.*

x 11. Est oppidum Alsatiæ, tribus ab Argentina miliaribus, Obernæ: oppidi ejus quidam vinitor, propter angustiam rei familiaris, cum abesset uxor anno 1556, die 10 Aprilis tres liberos suos interfecit: puellam annorum septem, puerum quadrimum, & infantem in cunis, non plene semestrem. *Sleid. l. 26. Comm.*

XLV IMPERATOR GERM.

F E R D I N A N D V S I.

C A P V T I.

D E O R T V.

F E R D I N A N D V S fuit frater Caroli V Imperatoris.

P A T E R ejus fuit P H I L I P P V S I. Rex Hispaniæ, Archidux Austriæ, & Dux Burgundiæ. M A T E R dicta J O H A N N A, filia Ferdinandi, Regis Hispaniæ & Castiliæ. Ex hisce parentibus natus est *Ferdinandus* Modinæ in regno Castiliæ anno 1503,

die 10 Martii, hora nona post meridiem. De Majoribus ejus in præcedenti historia dictum: ad quam Lectorem remittimus.

C A P V T II.

D E P R O G R E S S V.

1. A C T A O E C O N O M I C A.

A Nno 1515 *Maximilianus I* Imperator, *Vladislaus* Vngariæ Bohemiæque, & *Sigismundus* Poloniæ reges Viennæ conveniunt. Inter hos sublati è medio simultatibus omnibus, vetera pacta renovata, & novis additionibus aucta, novaque comprobatione, & nuptiis inter liberos nepotesque contractis, sancita sunt, ut *Maria Maximiliani* neptis, soror *Caroli V*, L V D O V I C O Regi Vngariæ *Vladislai* filio, *Anna* filia *Vladislai* alterutri ex nepotibus nuberet, certa cum spe successionis in regno Vngariæ, si absque hærede masculino *Ludovicus* discederet.

Cum igitur *Carolus V* *Isabellam*, Portugalliæ Regis filiam, uxorem duxisset, *Ferdinandus* ubi adolevit, juxta avi sui *Maximiliani* voluntatem & promissionem *Annam* Regis Vngariæ filiam sibi matrimonio junxit anno 1521, ejusque conjugium singulari benedictione D E V S ornavit. Nam ex conjugē suscepit quatuor filios: *Maximilianum* natum anno 1527, qui paternis vestigiis insistens raræ prudentiæ & æquitatis laude Imperium post patris obitum administravit: *Ferdinandum* anno 1529, *Iohannem* 1538, *Carolus* 1540: & undecim filias, *Elisabetham* 1526, *Annam* 1528, *Mariam* 1531, *Magdalenam* 1532, *Catharinam* 1533, *Leonoram* 1534, *Margaretam* 1536, *Barbaram* 1539, *Vrsulam* 1541, *Helenam* 1543, & *Iohannam* 1547. in cujus partu mater extincta est die 27 Januarii, ætat. 44. Ex his *Elisabetha*, ac deinde *Catharina Sigismundo* Augusto Poloniæ Regi elocatae sunt: cæteræ singulis fere Germaniæ & Italiæ Principibus nupserunt. *Richardus. Perusinus. Chronic. Hedion. Pantaleon. Matthesius in concione funebri Ferdinandi. & alii.*

II. VITA DOMESTICA.

Toto *Ferdinandi* vita interior honestissimis temperantiæ, frugalitatis, & continentiae exemplis plena fuit. Nam casti pudoris decus, in conjugio, pietatis, concordiae & suavissimi amoris mutui pleno ac fecundo, sancte & religiose servavit. Aliquoties compellatus à suis, qui putabant minus recte fieri, quod reginam conjugem & gynæceum ad Imperii conventus secum duceret, propter sum-

tuum magnitudinem; Illis *Ferdinandus* pie & prudenter respondit: *Officium honesti Principis esse in conjugio caste vivere: à multis plura profundi in libidines vetitas, quam in sumtus honesta vita conjugalis.* Distribuebat necessarias operas diei in certas horas, quas servabat accuratissime, & in tanta corporis imbecillitate sustinebat labores, qui etiam futuri intolerabiles videbantur: Sed alebat vires mentis & corporis *temperantia & sobrietate* plane inusitata in hac nostræ ætatis ingluvie: ita ut constanter referatur, *Ferdinandum* nunquam fuisse vino superatum. Vnde cum quorundam Germaniæ Principum Legati ad Comitiam missi multa convivia instituerent, totosque dies & noctes perpoterent, eos ad se vocatos hisce verbis objurgatoriis allocutus est: Sciatis, vos non helluandi, sed publica imperii negotia tractandi causa huc missos esse; Quare vestrum est, ut ebrietatem maledictam, quæ simul corpori & animæ nocet, ceu pestem fugiatis, & ea quæ vobis commissa sunt, summa cum diligentia perficiatis.

Porro *Ferdinandus* sæpe solus prandebat, & quidem sine longa ferculorum pompa, ut cognitioni causarum & deliberationibus justum tempus tribuere posset.

III. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

Ferdinandus sororio *Ludovico* extincto anno 1527, renunciatus est Rex Bohemiæ, & coronatus Pragæ die Matthiæ 24 Februarii: mense Novembri ejusdem anni, cum *Iohannem Vayvodam* Transsylvanum ex Hungaria profligasset, coronam regni Hungarici una cum uxore *Anna* accepit Budæ, regnumque traduxit in suam potestatem. Inde Rex Romanorum renunciatus est Colonia anno 1531, die 5 Ianuarii, & coronatus die 11 ejusdem. Quanquam autem in hanc electionem, ut virtuosam & Aureæ bullæ contrariam Elector Saxoniæ, Dux Lunæburgensis, Landgravius, Princeps Anhaltinus, & Comites Mansfeldenses consentire noluerint; tamen *Carolus V* Imp. ad Imperii proceres obtinuit, ut communi suffragio eligeretur, dicens; se nullum alium novisse, qui magis sit idoneus ad eam provinciam fratre suo *Ferdinando*, Bohemiæ, Hungariæque Rege: hujus etiam fines atque regna jam esse veluti murum aliquem pro salute totius Germaniæ oppositum immanitati Turcicæ. Vide *Sleidanum lib. 8. Comm. Ferdinandus* itaque cum fratre gubernationem suscepit, ejusque vices per multos annos prudenter in Comitibus gessit, donec anno 1558 *Carolus*, cum Francofurti

ad Mœnum Comitiam celebrarentur, per Legatos plene imperio renunciaret. Ibi *Ferdinandus* unanimi Electorum suffragio Imperator electus & solenniter inauguratus est die 18 Martii. Ut autem *Ferdinandus* antiquam erga sedem Romanam officio consueto observantiam testaretur, *Martinum Guzmanum* supremum Majestatis Camerarium Romam ad *Paulum IV* Pontificem milit, de diademate imperiali petendo. Sed ecce Anichristianum Christi Vicarium! *Guzmannus* integris tribus mensibus non admittitur, curia Romana disputante, nemini nisi sedi pontificiæ, nec *Ferdinando* sine consensu Pontificis à *Carolo* imperialem dignitatem cedi potuisse, ipsumque *Ferdinandum* eminentiæ tantæ capacem non esse, ut qui *Maximilianum* filium male educaret, hæreses gladio non extirparet, *Lutheranos* cum Pontificiis promiscue conversari permetteret, colloquium Wormaticense sine consensu Papæ aperuisset, in acta Comitiorum præteritorum jurasset, Imperatoris nomen propria authoritate suscepisset, decretum Pontificiale contra communicantes sub utraque specie suspendisset. Quid quæso est, inique innocentem gravare, si hoc non est? Tandem *Guzmannus* elusione quadam deliberata ac frustratoria dimittitur, nec de diademate fert Cæsari responsum. Ille igitur exemplo *Rudolphi* Habsburgensis legitima Germaniæ Principum electione contentus, quod *Paulus* denegaverat, animo excelso respuit. Nec ita multo post, anno videlicet 1559, *Paulo IV* extincto, successor ejus *Pius IV* Imperatoriam dignitatem à *Carolo* in fratrem *Ferdinandum* translatam ratam habuit, & ejus tanquam legitimi Imperatoris Legatos honorifice excepit.

II. Imperii administratio.

1. ACTA TOGATA.

Acta *Ferdinandi* Togata continent speculum Virtutum ejus; ex quibus præcipuas, quæ in ipso enituerunt, breviter enarrabimus.

1. P I E T A S. Fulsit in *Ferdinando* ardens zelus erga DEVM, quem vera fide, misericordiam ejus intuentem, invocabat: publice etiam quotidie preces fundebat: quibus ecclesiæ & Imperiorum salutem commendabat DEO. Nomen ecclesiæ maxime veneratus est, & cum motæ essent controversiæ de multis doctrinæ articulis, ipse Ecclesias emendatas non oppressit, sed legitimam in pia Synodo multarum gentium fieri voluit cognitionem: eaque, quod non conveniret, aut invidiose turbaretur, acerbè indoluit. In variis morbis, præsertim in extremo, non desit laborare, quomodo

modo Ecclesiis distractis pia posset afferri concordia.

II. IUSTITIA. Fuit præterea *Ferdinandus* legum & Ordinis politici custos diligentissimus: æquale jus dixit potenti & inopi. Vnde Symboli loco usus est hoc dicto: FIAT IUSTITIA, ET PÆREAT MVNDVS. Sentiens nimirum, iustitia sola vitam humanam conservari; quæ gloriæ, & famæ omnium Regum ac Principum, quibus Respublica commissa est, fundamentum sit firmissimum; cuius tanta vis est, ut sine illa nulla hominum societas subsistere, nulla republ. incolumis permanere, nulla jura vigere possint. Ex quo *Plato* eam fulcrum civitatum; *Pythagoras* ornamentum virtutum: *Cicero* Rerum publ. bene constitutarum animam, civitatum normam, legum condendarum regulam: *Cyprianus* pacem populorum, tutamen patriæ, immunitatem plebis, munimentum gentis, curam languorum, gaudium hominum, temperiem aëris, serenitatem maris, fecunditatem terræ, solatium pauperum, hæreditatem DEI filiorum, recte appellat. Etenim quod Sol est in cælo; cor in humano corpore; in grege pastor; in exercitu Imperator; in navi gubernator: illud sola in amœnissimo virtutum hortulo est iustitia. Ut enim Sole obscurato, tenebræ in mundum inducuntur: corde mortuo, vita tollitur: pastore sublato, grex dispergitur: Imperatore remoto, exercitus conturbatur: Gubernatore excusso, navis in scopulos illiditur: Ita si tollitur iustitia, tollitur Rerum publ. anima; civitatum norma; legum condendarum regula: Imo uno eodemque impetu jura, leges, & societates tollentur omnes.

III. PRVDENTIA. *Ferdinandus* fluctus civilium bellorum singulari prudentia sedavit. Nam quanta fuerint, & adhuc sint in Imperio religionum dissidia, & deinde secutæ Principum distractiones, dissidentia, odia, quæ in aperta bella civilia aliquoties eruperunt, singuli meminimus. In his etsi ad sævitiam & asperiora consilia miris artibus sæpe incitabatur, tamen moderatione & prudentia singulari ita versatus est, ut sæpe civiles dissensiones sine civili sanguine composuerit. Tandem etiam sua autoritate *Carolus* fratrem flexit, & pacem salutarem Germaniæ reddidit: quæ tamen semel motis armis intestinis non videbatur, etiam ex sapientum judicio, nisi everso Imperio, conquietura. Id vere est, ut in Tragœdia de excellenti Imperatore dicitur: Consulere patriæ, parcere civibus, fera cæde abstinere, mores regere; reddere orbi quietem, seculo pacem suo. Hæc summa virtus; petitur hac cælum via.

IV. CLEMENTIA. *Ferdinandus* Imp. sup-

plicibus pepercit, & multis graves pœnas meritis clementer ignovit. Cum enim quidam gratia ipsius excidisset, mandavit ut oculi ipsi effoderentur: Sed statim animum mutavit, sententiamque revocavit, dicens: Qui nimis est præceps, non est bonus venator. Ego justum & æquum esse non duco, ut adimam cuidam aliquid, quod postea, si emendetur, ei reddere non possim. Quando aliquem de facultatibus & possessionibus suis dejicio, si relipiscat & ad frugem redeat, non solum eas restituere, verum etiam augere possum: Sed visu aliquem privare, eumque restituere; morti aliquem tradere, & rursus ad vitam revocare, non in mea, sed solius DEI potestate situm est.

V. HUMANITAS. *Ferdinandus* Imp. omnes cujuscunque ordinis & conditionis homines, etiam humillimos, alloqui eum volentes, quotidie fere certa hora patefacto omnibus aditu, ipse placidissime audivit, & sine ullo fastu, morositate aut fastidio, humanissime respondit. Vnde cubicularium ab ipso acriter fuisse objurgatum narratur, qui tenuioris fortunæ mulierem noluerat ad Ferdinandi colloquium admittere: & addidit Imperator; Si nos excludimus inopes à conspectu nostro, quid nobis ipsis ad tribunal DEI eveniet?

VI. CONSTANTIA in promissis. Veritatem & fidem in promissis & pactis constanter & religiose *Ferdinandus* coluit, eamque præcipuum munimentum, & præsidium totius politicæ administrationis & humanæ societatis esse judicavit. Quare & subditis privilegia & libertates, ad quas tuendas se initio gubernationis obligarat, nulla in parte postea labefecit, & hostibus quoque datam fidem & pacta cum iis inita fidelissime servavit: adeo, ut maximi momenti arces hostiles, induciarum tempore sibi à præfectis per traditionem oblatas, constanter repudiavit: Quæ virtus etiam infensissimi hostis Solymanni Turcarum Imper. oratione, paulo ante mortem, honorifice celebrata esse dicitur. Nec vero literis tantum & sigillis, sed etiam nudis verbis promissa inviolate præstitit: ita ut exigenti promissa militi veterano, etsi initio immoderatam fuisse petitionem militis dicebat, tamen cum opponeret miles, potuisse Imp. tunc negare cum peteret, at nunc sine turpitudine, quod pollicitus esset, rescindere non posse: statim responderit: Si ex duobus alterum me ferre oportet, levius rerum, quam famæ jacturam subibo: ac statim illi, quod petebat, præberi jussit.

VII. LIBERALITAS & BENEFICENTIA. *Ferdinandus* Imper. bene meritis de se Ducibus, & aliis ministris, quorum ipsi fides, & erga se benevolentia, cum mediocribus etiam officiis con-

juncta.

juncta prædicabantur, eximia & regia liberalitate gratiam retulit, & multos, quorum virtutem & industriam probabat, ex humili & abjecto loco, ad magnas dignitates, potentiam & opes evexit. Et si autem multi ab eo evecti & ornati beneficiorum immemores, & ingrati & perfidi postea exstiterunt: tamen nihilo pigrius dandum aliis, & benefaciendum censebat, exemplo D^E I, qui Solem benignitatis suæ gratis splendere sinxit.

VIII. *Amor Literarum & Literatorum.* *Ferdinandus* Imper. excellenti bonarum artium cognitione excultus fuit, doctosque viros in magno precio habuit. In mensa familiariter audivit eruditorum virorum disputationes de natura rerum aut alia parte utilis doctrinæ. Ipse non modo multa prudenter sciscitabatur, sed etiam erudite suam sententiam proferebat: & singulari clementia & munificentia doctos ornabat, ac (ut Sylla,) etiam malis poetis carmina sua ipsi exhibentibus, præmia dabat hac conditione, ne quid postea scriberent. Ita neminem, in quo simulacrum aliquod doctrinæ appareret, à facie sua tristem discedere *Ferdinandus* Imper. patiebatur.

II. ACTA SAGATA.

Ferdinandus ut Princeps pacificus fuit, sic etiam non multa bella gessit, nisi quæ summa necessitate adactus ad defendendum regnum Hungariæ contra immanitatem Turcicam suscepit. Cum enim, post soceri *Ludovici* Regis Hungariæ mortem, (qui anno 1526 postquam cum Turcis infeliter in campo oppidi *Mohatz* conflisset, & ad 15 millia Christianorum ex exercitu amisset, in fuga ab equo recidente in palude oppressus est) ad ditiones Austriacas Bohemia etiam, & Hungaria accessissent, & distracto in factiones Hungariæ regno, multi *Iohannis Vayvoda* Transylvani partes, Turcici Tyranni patrocínio & auxiliis innixi, sequerentur: plurima & fere continua bella adversus Turcas gerere coactus est, donec tandem circa annum Christi 1560, induciæ in octo annos inter *Solymanum* Turcarum Imp. & *Ferdinandum* factæ. Fuit quidem *Ferdinandus* præliator non tam felix, atque *Carolus* frater: tamen in illis difficillimis fluctibus bellorum, & in tanta armorum imparitate, manifeste conspecta est dextra D^E I, quæ *Ferdinandum*, Hungariam, Bohemiam, Austriam, Silesiam & alias provincias adversus potentiam Turcicam clementer defendit. Et quamvis Hungariæ præcipuos tractus videamus amissos, tamen Turcæ mirifica D^E I ope repressi sunt, sæpiusque parva manu territi, ne progredierentur ulterius, & vicinas regiones absorberent. Quaternis expeditionibus ter-

ribilibus ipse *Solymanus* tanquam horribile fulmen *Ferdinandum* invasit, & quidem spe sua totam Germaniam devorarat. Sed divina ope, magna parte Turcici exercitus amissa, repulsus est, & hæcenus ita repressus, ut in vicinam Germaniam penetrare non potuerit. Tota igitur Germania gratiam sempiternam *Ferdinando* debet, quem D^E V S murum patriæ contra inmanissimorum hostium irruptiones esse voluit. Cætera pacificam & tranquillam vitam *Ferdinandus* egit, & continuos illos sex annos, quibus à morte *Caroli* fratris Imperio solus præfuit, pax quoque continua in omnibus Imperio subjectis ditionibus viguit: nec minus *Ferdinandus* pace, quam *Carolus* bello floruit, maxime cum eundem statum, ab initio ad finem Imperii sui, & mortem usque, deduxerit.

Axioma.

Post bellatores D^E V S pacificos & togatos Principes excitare solet, qui ornamenta pacis recte ordinent, & nervos gubernationis confirmant.

Sic D^E V S post *Davidem* bellatorem, qui debellatis & domitis vicinis gentibus comparavit successoribus insignem potentiam, dedit *Salomonem*, qui fuit gubernator pacificus, & ea curavit atque executus est, quæ fuere opera propria pacis; & quidem illa ipsa, de quibus expressa mandata à Patre acceperat.

Sic post *Iulium Cæsarem* D^E V S dedit *Augustum*: Post *Carolum Magnum*, qui bella gessit difficillima, *Ludovicum Pium*: post *Trajanum*, *Adrianum*: post *Carolum V*, *Ferdinandum*, qui pacem in Germania constituit, & lata lege de sacra pace eandem confirmavit.

III. ACTA ECCLESIASTICA.

Quantus pietatis zelus in *Ferdinando* Imperat. fulserit, omnes ejus actiones ostendunt. Semper enim eum in id toto pectore, tum publice per comitia & conventus, tum privatim per suos incubuisse constat, ut latius quotidie serpentes Religionis controversiæ, quoad licuit, exstinguerentur. Quamobrem *Ferdinandum* sæpius in hæc verba erupisse, *Crato à Crasheim* (in *Epistola prælimin. Histor. Bohem. Dubravii*) refert: Inter summa, quæ D^E V S in gubernatione Imperii mihi concessit, primum atque maximum vero animi iudicio hoc duco, quod ad sedandas discordias publicas animum adjeci, & pacificationis in religione formulam D^E V S mihi in mentem dedit. Ejus namque autoritate & conatu transactio *Passaviensis* obtenta est, in qua

Pax Augustanam Confessionem amplectentibus conceditur. Hæc transactio Concilium Tridentinum dissipavit, religionem sinceriores ab oppressione Pontificia liberavit, eique pacem dedit perpetuam, captivis Principibus Electori & Landgravio libertatem reddidit, & libro INTERIM finem adtulit. Hanc anno 1555 secutum est decretum pernobile, ne ulli Principi, Comiti aut Civitati Imperiali bellum inferretur, aut quocunque modo vis adhiberetur siue noceretur propter Augustanæ Confessionis doctrinam, religionem atque fidem. Et postea anno 1559, in comitiis Augustæ celebratis, quibus ipse *Ferdinandus* Imp. multique Principes interfuerunt, pax religioni data in perpetuum confirmata est: teste *D. Chytrao* aliisque.

Hic libet subijcere *Ferdinandi* Imper. epistolas ad *D. Lutherum*, & *Georgium Cassandrum* scriptas, ex quibus, quantam religionis curam habuerit, totiusque Ecclesiæ pacem quæsierit, luculenter patet.

Epistola D. FERDINANDI, REGIS Romanorum, de veritate doctrina Evangelica per D. Martinum in lucem denuo producta, prout ea habetur apud D. Polycarpum Leyserum, concionatorem Electoralem Saxonicum aulicum, in libello contra Gretzerum Iesuitam: & apud Heimsfeldium, Tomo I, Reichs-satzung / folio 174.

FERDINANDVS, DEI GRATIA Romanorum, itemque Vngariæ ac Bohemiæ Rex. Quanquam, vir honeste, docte atque devote, antehac, cum in Germaniam veniremus, & primum Principalem, mox etiam, Divina clementia sic disponente, Regiam capefferemus gubernationem, scripta, quæ isthoc & proxime insequenti tempore edebas, doctrinaque tua, minime nobis probarentur, sed potius concionatorum ac confessionariorum quorundam nostrorum assertione persuasi, istæ ceu hæretica perversaque, ac Romanæ Ecclesiæ decretis statutisque adversa minimeque congrua damnaverimus; non super sedimus tamen per annos duos proximos abhinc libellis quibusdam tuis, præsertim vero expositionibus Psalmorum, eorum maxime qui de regio ac principali regimine tractant, legendis tantum, quantum cæteris nostris gravissimis negociis succidere licuit, temporis impendere. Cui insuper accessit, quod non ita pridem unus è confessionariis nostris, ordinis Parvisiorum, quem ex Hispaniis nobiscum adduximus, fatis pie defunctus, paulo ante obitum suum nobis ad se vocatis confessus est, quomodo nos hucusque seduxerit, neque veram ad æternam salutem viam ostenderit,

orans & obsecrans, ut noxam hanc ipsi clementer condonaremus, atque deinceps una cum regnis nostris principatibus atque provinciis salvificam S. S. Evangelii doctrinam, quod per te fideliter doceatur, atque in lucem proferatur, absque mora recipiamus, nec non carissimo Domino nostro ac fratri Romanorum Cæsari, Ducem nos atque auctorem, idem ut Majestas ipsius atque fraternitas faciat, præbeamus: hoc enim pacto tanto lætius sese atque lubentius seculo huic valedicturum.

Præterea cognovimus quoque è consiliariis nostris, Regnique nostri fidelibus, Generosis atque Nobilibus *Iohanne Offlingio*, Cancellario Bohemico, & *Andrea Vngnad*, utrisque Baronibus, qui præcedenti autumno Torgæ & concioni tuæ interfuerunt, & tecum coram collocuti, quod tum temporis dignum Christiano homine sermonem habueris, præsertim de bonis operibus, facto inter hæc discrimine satis bono, nec non quo cætera doctrinæ tuæ, & quibus ea nitatur argumentis, scitam iis rationem reddideris. Hisce igitur & aliis de causis professioni Christianæ convenientibus, maxime vero, quod Papam & Clerum ejus, quorum Ordinem, doctrinam, & vitam (quantum nonnihil è scriptis tuis cognovi) multis modis graviter taxas, adeo pusillanimes & (quod omnino fatendum) imparatos firmaque defensione destitutos deprehendimus; animus noster, quo antea in te fuimus satis infenso, clementior nunc erga te factus, atque (pro quo æternas Deo gratias agimus) eo nunc conversus, ut jam doctrinam tuam, dummodo scripturis Biblicis atque Divinis constanter inhæreas, neque seditiosi quid, aut quod contra CHRISTVM sit, eidem admisceas, bene ferre ac tolerare queamus. Siquidem nunc demum (proh dolor) satis deprehendimus, Papam ejusque assecclas hucusque suo tantum commodo studuisse, & siliquas nobis pro frugibus distribuisse ac venditasse. Quamobrem animum induximus, hujus, ut & aliorum quorundam permagni momenti negociorum causa, paucos intra dies ad præmemoratam Cæsaream Majestatem, Dominum fratremque nostrum longe dilectissimum, legationem insignem, quæ S. S. Evangelicæ doctrinæ bene faveat, in Hispaniam mittere, atque cum ista de rebus hisce, pro prædicti confessionarii nostri, piæ memoriæ, narratione precibusque, & propria nostra ex libris tuis hausta istarum notitia, diligenter agere, sedulaque cohortatione cœnniti, quo dilectionem ipsius, ita uti minime dubitamus, in eandem adducamus nobiscum sententiam. Sin vero à Majestate ejus id impetrare haud licuerit, decrevimus nihilominus tanquam Romanorum Rex (parum morantes il-

lud,

lud, quod Papa meditatur, Concilium) comitia Imperii universalia opportuno quodam in loco conscribere, ac cum Ordinibus civitatibusque, te atque aliis sacrarum literarum peritis in consilium adhibitis, eniti, quo fidei ac religionis articuli ad normam divinæ veritatis in unanimum denuo redigantur consonantiam. Hæc sunt, quæ per clementi animo scire te volumus, quo interim in veritate tanto strenue magis operari, cæptaque perficere pergas. Dabantur in Comitatu nostro Tirolis, in oppido nostro Oeniponte, primo Februarii, anno 1537. Regnorum nostrorum Romani 7, reliquorum 12.

FERDINANDVS.

Inscriptio epistolæ.

Honesto doctoque ac devoto nostro, ac sacri Imperii fideli dilecto Domino Martino Luthero, sacrarum literarum Doctori VViteberga.

Sequuntur literæ Ferdinandi Imper. ad Georgium Cassandrum.

EPISTOLA I.

FERDINANDVS, Divina favente clementia electus Romanorum Imperator: semper Augustus, &c. *Docte, fidelis, dilecte.* Cum nobis eximia tua eruditio, ac singularis pietas, ardentissimumque juvandæ Ecclesiæ Catholicæ studium magnis laudibus commendatum fuerit; in certam spem venimus, tuam præsentiam & operam nobis in quodam magni momenti negotio, ad gloriam DEI Opt. Maximi, ac salutem & beneficium Regnorum & Dominiorum nostrorum, atque universæ Germaniæ, pertinente, quod modo præ manibus habemus, haud vulgari usui futuram.

Ideoque abs te clementer postulamus, ut quamprimum tibi præsentis literæ reddentur, dispositis mox rebus tuis privatis, non graveris huc ad nos venire: quo ad duos, aut tres menses, prudentia, consilio & industria tua uti queamus. Viaticum accepturus es 300 florenorum, cura & opera Iohannis Gang / Commissarii nostri, Spiræ existentis. Et, si fieri poterit, aliquot libros etiam Theologicos, ad hoc seculum nostrum accommodatos, tecum adferas. Feceris enim in his rem virtute tua dignam, & nobis singulariter gratam, omni erga te benignitate Cæsarea recognoscendam. Datum in civitate nostra Vienna, die 22 Maii, anno Domini 1564. Regnorum nostrorum: Romanorum 34, Aliorum 37.

FERDINANDVS.

Inscriptio Literarum.

Docto, nostro & Sacri Imperii Fideli, dilecto, Georgio Cassandro, Theologo.

EPISTOLA II.

FERDINANDVS Divina favente clementia electus Romanorum Imperator, semper Augustus, &c. Honorabilis, fidelis, nobis dilecte; Accepimus tuas literas Dusburgi die 28 Iunii datas, quibus te excusas, quod propter adversam valetudinem, qua te maiorem anni partem in lecto detineri ostendis, non possis, sicut nos summopere cupiebamus, hoc tempore ad nos venire. Id quod nobis valde molestum accidit, cum propter magnitudinem negotii, in quo tua decrevimus uti opera, tum etiam, quod pro ea benignitate, qua te complectimur, dolemus, te, uti virum, cuius pietas, doctrina, & ardentissimum juvandæ Reipub. studium nobis summopere commendatum est, morbo impediri, quo minus desiderio tuo juvandæ & pacificandæ Ecclesiæ valeas in hac parte satisfacere. Itaque haud gravatim acquiescimus in humili & nimis necessaria excusatione tua, qua utique vellemus tibi non fuisse opus. Cum vero nobis in hac re absens quoque possis & velis inservire vel scribendo, vel cum aliquo erudito & pio viro, qui ea ad nos referat, conferendo, nos id ipsum benigno abs te animo suscipiemus: siquidem illud etiam futurum nobis est gratum, si quod hic fieri volebamus, domi tuæ conicias, licet fortassis præsentia tua ad rem benegerendam plurimum momenti allatura fuisset. Est autem illud, quod à te requirimus, ejusmodi: -

Recordamur nimirum, super Articulis Augustanæ Confessionis, quæ à nonnullis Sacri Romani Imperii Electoribus, Principibus & Statibus, Divo fratri nostro, præclarissimæ memoriæ, Imperatori CAROLO V, anno 1530 exhibita fuit, una cum Apologia ejusdem Confessionis, concordiæ & unitatis sarcindæ gratia, antehac in Sacro Romano Imperio diversis locis & temporibus sæpius Conventus, Colloquia & Tractatus institutos fuisse: & utcunque tales Conventus & Tractatus non omnino sint sortiti plenum & optatum effectum, interdum tamen inter colloquentes, seu disputantes, de nonnullis Articulis non postremis quadantenus convenisse; reliquorum vero, qui adhuc sunt in controversia, non usque adeo magnum esse numerum: nobisque à multis piis, doctis, Catholicis & modestis viris, non exiguam spem factam fuisse recuperandæ unitatis & concordæ in Ecclesia, nec non conciliandorum animorum, qui nunc perniciosissima

suma diffidentia & similitate ob Religionis differentiam distracti sunt, si manifesti illi abusus, qui hisce novissimis & calamitosis temporibus in Ecclesiam Catholicam irrepserunt, expurgarentur, & à medio tollerentur, & quadam, quæ magis sunt positivi iuris, quam Divini, concederentur: ac præterea quædam disputationes nimis subtiles & abstrusæ, quarum cognitio, cum excedat captum rudis populi, non videtur usque adeo illi ad salutem esse necessaria, ad alia feliciora tempora rejicerentur; & illa, quæ ad fidem & mores ac intellectum & usum Sacramentorum & ceremoniarum pertinent, probe instituerentur.

Cum igitur nobis ut Imperatori Catholico, pro ratione divinitus nobis commissi muneris incumbat, sedulo curare, ut fideles subditi nostri ex errorum & hæresium laqueis, quibus miserrimum in modum sunt irretiti, divina benignitate eripiantur, nosque censeamus, omnem nobis movendum esse lapidem, ut tandem huiusce pii voti nostri compotes reddamur:

Cupimus proinde abs te, compilari primo quoque tempore S V M M A R I V M quoddam doctrinæ Catholicæ, in quo, præter antiqua & indubitata dogmata fidei Catholicæ, in Confessione Augustana comprehensa, quæ semper fuerunt extra controversiam posita, inprimis explicentur illi omnes Articuli dictæ Augustanæ Confessionis, qui vel hinc inde inter eruditos utriusque patris ad concordiam sunt deducti, vel pro constituenda unitate & quiete adhuc possunt salva veritate Catholica concedi & indulgeri: adductis præterea rationibus brevibus & substantialibus, cur in reliquis, qui forte supererunt, Ecclesia Catholica cedere non possit.

Deinde colligantur illi quoque Articuli, qui nunc quidem ab iis, qui Augustanam Confessionem profitentur, contra Religionem Catholicam vocantur in controversiam, quibus tamen ipsa Confessio Augustana saltem expresse non contradicit, vel quos etiam ex parte approbat.

Postremo recitentur etiam succinctæ aliæ quædam opiniones, partim reprobatae, partim etiam fanaticæ: quarum nonnullæ quidem ante editam Augustanam Confessionem, multo maior vero pars ab eo tempore orbem Christianum invasere, quæ nec ipsi Confessioni Augustanæ, multo minus Catholicæ Religionis congruunt. Ita ut tale Summarium sit quasi Methodus quædam, ad quam Parochi & Concionatores in Regnis atque Provinciis nostris existentes, doctrinam suam, tanquam ad regulam dirigant atque accommodent, adeoque probaram & sanam doctrinam ab adulterina & perniciofa internoscere atque distinguere, & quid ipsis tam in prædica-

tione ad populum D E I, quam in administratione Sacramentorum, ac reliquis ceremoniis Ecclesiasticis, tenendum vel fugiendum sit, clare discernere possint. Quæ Methodus quo plausibilior erit, & quo longius fuerit à contentione remota, eo gratiorem & utiliorem quoque futuram, diffidendum non est.

Desideramus autem, ut hoc opus absque omni mora in D E I nomine aggrediaris, & perfectum illico ad nos transmittas. Ita namque extrema postulat Regnorum ac Dominiorum nostrorum necessitas: neque dubites, hunc tam insignem laborem D E O, cujus res agitur, acceptum fore, quem nos sane erga te Cæsarea nostra beneficentia recognoscemus. Nunc vero iussimus tibi à Commissario nostro Spiræ existente, *Georgio Lang* numerari centum florenos, quos ab eo accipies, gratiam nostram de cætero quoque expectaturus. Datum in Civitate nostra Vienna, die 15 Iulii, anno 1564, regnorum nostrorum, Romani 34, aliorum vero 38.

F E R D I N A N D V S,

Ad mandatum Sac. Cæsar.

Majest. proprium.

V. Johan. Bapt. Weber.
M. Singkmoser.

Inscriptio epistolæ.

*Honorabili, Docto, nostro & Sacri Imperii Fideli
Dilecto, Georgio Cassandro, Theologo.*

C A P V T III.

D E E G R E S S V.

Ferdinandus Imperator, mortalitatis suæ memor, quotidie ad mortem se præparabat, dicens: Ego mortem minime formido, quando in illius recordationem incido, seu alios de ea verba facere audio. Non sum ignarus, & mihi à D E O mortem esse constitutam: tantum oro, ut D E V S beatissimum ex hac vita exitum mihi largiatur. Hæc & similia pietatis suæ in D E V M, invocationis, spei & patientiæ testimonia sæpissime edidit. Proinde corporis viribus propter senectam deficientibus, apud Electores Imperii institit, facileque obtinuit, ut suus natu major filius Maximilianus Rex Romanorum renunciaretur Francofurti, exeunte anno 1562. Inde testamentum suum fecit, in quo ordinavit, quasnam quilibet filius provincias possidere, quodque modo dictus Maximilianus in Imperio sibi succedere deberet. Posthæc Viennam se contulit, ubi in morbum catarrhalem, quem ex assiduitate laborum & curarum contraxerat, incidit, cui statim

tim tabes accessit, qua plane consumtus & enervatus est. Cum igitur sentiret, extremum vitæ suæ diem instare, postquam peccata sua esset confessus, sacra Synaxi in utraque specie secundum Christi institutionem usus est summa cum lætitia & devotione, fusisque sine intermissione ad DEVM precibus, ei se totum commendavit: nec ita multo post in verâ invocatione Filii DEI placidissime decessit paulo ante septimam vespertinam, die Jacobi Majoris 25 Julii, anno 1564, cum vixisset annos 61, mens. 4, dies 14, hor. 20, & Imperio Romano post Carolum fratrem præfuisset annis sex, mens. 4, dieb. 7. *Matthesius in concione funebri Ferdinandi. P. Iovius. Wolfgangus Lazius. Crusius.*

B. Mencius tale de Ferdinando Epitaphium composuit:

Pax mihi præ bello placuit: placidissima semper

Principis ingenium pax sapientis habet.

Pacificus vitam germana morte peregi.

Quæ post fata venit, gloria digna venit. &c.

De Persecutionibus Ecclesiæ sub Ferdinando Imper.

1. Anno 1559 in regnis Hispaniæ atrocissima persecutio Christianorum ob Religionis veræ professionem mota est, eaque per universam Belgii scenam immani & furibundo impetu pervagata est. Nam complures & summo & infimo loco nati passim ab Inquisitoribus Lutherani hærescos insinulati sunt, qui capti in urbem Valledoletim abducti sunt, mense Maio, diesque ipsis postridie dictus, ubi peculiare, ut major reliquos terror invaderet, ceremoniæ institutæ fuere. In medio foro locutus editior constructus fuit, ubi Iudex, Inquisitores, & Prælati, magno cum fastu & splendore confidebant. Ex adverso alia quoque tabulata, in quibus *Philippi* Regis Hispaniæ soror & filius, & regni procures considerent, iudicii spectatores futuri, constructa erant. Præterea ingens ubique multitudo confluxit, Tragediam hanc novam & atrocem spectatura. Captivorum erant triginta. His accedebat matronæ cujusdam, quam fama Lutherani doctrinæ addictam fuisse ferebant, corpus exanime, quod è sepulcro effoderant, ut cum reliquis cremaretur. Qui adducti, certoque ordine sedere iussi, iniquorum Iudicum sententiam de capite suo ferendam expectabant. Primam satis prolixam concionem Dominici Ordinis Monachus habuit. Deinde Episcopus Sevilienis Regem aliosque Principes, & regni Procures, in altero loco ex adverso sedentes, acces-

sit, petens, ut Regia Majestas Ecclesiasticum iudicium, & jus inquisitionis clementer confirmare & tueri dignetur, omnesque subditos cogat, ut Romanæ Ecclesiæ ejusque mandatis & decretis obtemperent. Hinc jurejurando utrinque zelum suum in tollendis hæreticis confirmant, impositis digitis imagini Christi crucifixi, & libro Missis celebrandis destinato. Lata deinde sententia, quatuordecim ex captivis, asinis impositi, & ex urbe ad locum supplicii educti; Vbi quatuordecim (inter quos fuere *D. Augustinus Cacalla*, qui olim *Carolo V* à concionibus fuerat in Germania: item *Franciscus Biverus Cacalla* frater, antea sacrificus: *Antonius Perezus* itidem antea sacrificus Valentini: *Christophorus del Campe* Zamorensis: *Christophorus de Padilla*, civis Samorientis: *Antonius Hesvellus*, Toren-sis, &c.) columnis in terram ibi defossis alligati, & laqueo ipsis guttur obstricto, combusti sunt. Reliqui sedecim partim ad perpetuos damnati sunt carceres; partim ea notati sunt ignominia, ut per aliquot annos gilvo amictu induti, aliis essent despicatui. Historia hæc in tertio libro Fincelii prolixè describitur. Consule *Inquisit. Hispan. ab Ursino editam.*

11. Anno 1560, in Gallia, Christianorum horrenda & atrox exorta persecutio omnem verborum superat vim & grandiloquentiam. Lutetiæ Parisiorum, aliisque in locis, in Christianos, gladio, laqueo, rota, flagris, igne, & aliis tormentis exquisitissimis sæviebatur, nullus in iis torquendis, jugulandis, perimendis, erat modus: adeoque nullus oriebatur dies, qui non atrocissima Christianorum tormenta intueretur & deploraret, nec ullius dignitati, vel ætati, vel sexui parcebatur. Sed undique citra discrimen, partim per indicium, partim per suspicionem, ad immanissima rapiebantur tormenta & supplicia: adeoque sævitia & barbaries longe quam Turcorum atrocior in nobiles matronas & virgines exercebatur. Nam turbulenta plebs & scurræ capitis velamenta vestesque ipsis deripientes, capillis eas fœde raptabant, conspuebant, oculos dilacerabant, tum stercore lapidibusque eas petentes, nihil sævitia, qua miseras insectarentur, relinquebant. Qua tragedia ab insaniente plebe peracta, ad ignem abductæ sunt: ibi citra omnem commiserationem vestibus nudatæ, flagrisque cæsæ, deinde in flammam conjectæ, & in cinerem redactæ sunt. Nec tamen generosæ illæ Martyres per tot furores & tormenta abduci à veritatis confessione potuerunt; sed Christum læta mente confessæ sunt, hymnisque spiritualibus celebrarunt. Quæ res ad eam insaniam tyrannos adegit, ut multis ligno per transversum ori ingesto loquendi facultatem adimi,

multis etiam linguas præcidi mandarent, & deinde cum exprobratione iis insultarent, Eia, clamantes, quin Lutheri vestri fidem & Euangelium confitemini? Audiamus cantilenam vestram, cujus initium: *NUNC IMPLORAMVS SPIRITVM SANCTVM*. Eia, audiamus cantilenam vestram: *FIRMVM NOBIS PRÆSIDIUM DEVS NOSTER*. *Iobus Fincelius l. 3. de Miraculis.*

Hanc tyrannidem in plurimos homines innocentes *DEVS* in Rege *Henrico II*, ejusque Cancellario *Oliverio*, graviter etiam in hac vita ultus est. Rex enim comminatus fuerat, se ex *Lutheranorum cerneribus montem maximæ altitudinis & latitudinis confecturum, cui vix similis in Galliis exstaret*. Cum autem Filio *DEI Iesu Christo* videretur hic Rex mensuram crudelitatis suæ implevisse, apprehendit sceptrum ferreum, & hunc persecutorem, tanquam vas figuli prostravit & comminuit. Cum enim *Parisiis*, anno 1559, nuptiæ *Philippi* Regis *Hispani* celebrarentur, & in ludis equestribus *GABRIELEM* Comitem *Mongomerium* porrecta hasta ad certamen equestre invitaret, & invitum cogeret, *Mongomerius* cum Rege concurrens hastam quidem eleganter super Regis thoracem ferreum fregit, sed galea Regis non satis clausa admisit tenuissima quædam fragmenta hastæ *Mongomerianæ*, quæ supra oculum Regis per cranium in cerebrum penetrarunt, ex quo vulnere cum gravissimos cruciatus novem dies tolerasset, die 10 *Iulii* intra duodecimam & primam diei horam expiravit, qua ipsa hora 10 *Iunii* *Senatores Parisienses* *Lutheranissimi* accusatos *Mongomerio* (qui postea anno 1574 *Lutetiæ* in publica platea securi percussus est, crimine perduellionis ei afficto) captivandos & custodiendos mandaverat, cui postea in ludo equestri propria manu hastam, qua occisus fuit, in manus tradiderat. *Bucholtzerus, Chytræus, Nigrinus, & alii.*

Memorable quoque est, quod de miserabili *Henrici* Regis Cancellario *OLIVERIO* *Henricus Petri & Beutherus* referunt. Is cum tristem in pios viros, qui *Cabreriis & Merindolii* Provinciæ oppidis puram religionem exercerent, sententiam latam suffragio suo contra conscientiæ iudicium approbasset: ac postea veritatis cognitione imbutus, sæpe numero fassus esset cum lacrymis, se merito ob id à *DEO* rejectum: tamen in tumultu *Ambosiano* præcipuus inter eos iudices sedit, qui multos pios ac strenuos viros, tyrannico peregrinorum iugo & Regem ipsum & populum *Galliæ* liberare fortius quam feliciter molitos, velut perduelles, reluctante conscientia, damnarunt. In iis cum *Petrus Campagnacus*, literatus adolescens, ad causam dicen-

dam productus esset: Cancellarius, eo neque audito, neque interrogato, *suspendite*, inquit, *suspendite hunc hominem*. Quid? suspendite, ait *Campagnacus*: Facile quidem tibi id dictum est. At si tu, ex quo id factis promeritus, suspensus esses, jam ante 30 annos pavisses corvos, nec tot scelerum minister fuisses. Recordare mecum quid admiseris, cum *Pictavii* juri civili operam dares. Num te eo tempore unum è contubernaliis tuis scelerate interfecisse meministi: atque inde in tantum patris odium venisse, ut ex eo te in conspectum suum venire vetuerit? Ac re ipsa quidem *Arquinvillierius* quidam, *Oliverii* tum socius, perditus nebulo, propter hoc facinus *Lutetiæ* suspensus fuerat. Ad hæc verba adeo perculsum memoria facinoris *Oliverium* fuisse constat, ut, obruto mœrore & insania animo, & inde gravi morbo implicitus, horribiliter adversus *DEVM* fremeret. Tanta interea ægritudinis & horro-
ris vehementia accessit, ut, quanquam defecto corpore & assiduis morbis debilitato, phrenetici tamen instar aut robusti alicujus adolescentis, totum cubile concuteret. Ita ægrotantem invisit *Cardinalis Lotharingus*: sed *Oliverius*, cum suos ejus adventu cruciatus augeri sentire, facessere propere cubiculo jubens, ne ipsius quidem conspectum pati potuit. Ut vero paulo longius semotum animadvertit, tum altius ingemiscens, in has voces erupit: *O Cardinalis Lotharingia, tu in causa es, ut omnes in aeternum damnemur*. Tum accedere ad ægrum *Cardinalis*, & consolando ultro spiritus ejus mitigare: Eum videlicet tentari, inquit, ab immundo spiritu, sed in fide perstandum esse. Egregie, inquit Cancellarius, egregie: quasi tu hæc credas! Inde ad spectum ejus aversatus, & nihil elocutus ultra, paulo post in miserabili desperatione mortuus est anno 1560, cum *Annæ Burgii I. C. Galli* mortem præcipue deheret. Hic est *Annas Burgius* ille, qui *Henricum II* Regem supplicia adversus pios spirantem à persecutione animose dehortatus fuerat in Parlamento: qua libertate Rex offensus eum in vincula conjici mandavit, & se oculis visurum, quomodo cremaretur, dixerat. Sed Rex, cum *Annas Burgius* adhuc captivus detineretur, in hastiludio (ut supra dictum) vulneratus miserabili morte extinctus est. *Burgius* autem in carcere multos articulos conscripsit, in quibus plerosque Pontificiorum errores, & falsos cultus rejecit & damnavit, magna animi alacritate & *pietate*. At postea ab amicis & cognatis persuasus, ut vitæ ac fortunæ suis consuleret, aliud scriptum adornavit, in quo ad Pontificiam religionem redire videbatur. Admonitus autem ab Evangelico Ecclesiæ Ministro, ne pro conservanda temporali vita æternam

æternam rejiceret, in viam rediens, revocationem, quam conscripserat, abolevit, & priorem Papatus damnationem confirmavit. Quare nulla habita ratione vel eruditionis, vel dignitatis ejus, A.C. 1559, die 21 Decembr., ætat. 37, primum Lutetiæ strangulatus & postea crematus est, cum paulo ante obitum prolixis verbis ad pœnitentiam & colendum Christum populum exhortatus esset.

III. A. C. 1561 Pontifex Romanus *Pius IV* immanissimam adversus Evangelicos persecutionem exercuit. Curavit enim, ut in Montalo civitate Regni Neapolitani Evangelicæ veritatis Confessores in una domo includerentur, & hoc modo mactarentur. Ingressus est carnifex domum illam, & ordine singulos eductos lanienæ tradidit, oculos eorum circumligato linteo velamine texit: hinc in campi planitie, quæ domui, in qua martyres constricti tenebantur, vicina erat, in genua procumbere jussit, cultroque fauces dissecuit, manibus linteum velamen cruentatum, ore cultrum sanguine stillantem mordicus tenens. Denuo ingressus alios produxit, quos simili modo ut pecudes aut porcos mactavit, donec cruentati istius cultri aciem 88 essent experti: qui postea in quatuor partes dissecti, frustatim suspensi sunt. Equidem grandioris inter eos ætatis junioribus cordatiores erant. Hisce, quos diximus, è medio sublatis, centum & quinquaginta deinde scæminæ productæ sunt, ibidem pari modo excarnificandæ. Præterea sacerdotes septem, post peractam prædictarum lanienam, comburendi. Per totam quoque *Calabriam* persecutio hæc grassata est, in qua ultra 1600 præter rusticorum turbam (quorum multi ex pœnæ formidine abjecta veritate Pontificiorum impietatem rursus amplexi sunt) propter Evangelii confessionem in vincula fuere conjecti, & miserrime excarnificati. *Iobus Fincelinus lib. 3. de Miraculis.*

XLVI IMPER. GERM.

MAXIMILIANVS II.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. PATER ejus fuit FERDINANDVS I Imperator.

II. MATER dicta fuit ANNA, *Ladislai* Bohemiæ & Hungariæ Regis (qui A. C. 1516, vitam cum morte commutavit) filia, quæ pietatis & liberalitatis suæ erga pauperes monumentum illustre posteritati reliquit, dum hospitale amplum Viennæ condidit, illudque munificentissime dotavit.

Ex hisce parentibus *Maximilianus* prognatus est anno 1527, die 1 Augusti, inter 11 & 12 horam noctis.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA OECONOMICA.

CONjugem habuit MARIAM, patru sui *Caroli V* filiam, h. e. patruelem. Fuit autem conjugium *Maximiliani* castum, dulce & fecundum, ex quo 16 suscepit liberos: quorum octo intra pueritiæ annos mortui sunt, reliquos superstites reliquit, videlicet sex filios, & duas filias.

I. FILII.

I. RUDOLPHVS, qui fuit primogenitus, & patri in imperio successit.

II. ERNESTVS, Princeps benignus, clemens & pacificus fuit. Obiit Bruxellæ, celebri Brabantiae urbe, A. C. 1595, cum præcedenti anno gubernator Provinciarum in Belgio à Rege Hispaniæ esset constitutus, & 42 annum ætatis attigisset.

III. MATTHIAS anno 1557 natus. Huic anno ætatis suæ vigesimo administratio Belgii unanimes Ordinum consensu oblata est. Quam ipse statim in Belgium profectus suscepit; sed quadriennio post gubernatione se abdicavit, iterumque in Germaniam se recepit: postea, bello inter fratrem ejus *Rudolphum* & Turcarum Imp. exorto, summa animi alacritate se Turcis opposuit, & insignes ab iisdem victorias reportavit. Tandem A. C. 1612, fratri in imperio successit, illudque per septennium laudabiliter administravit.

IV. MAXIMILIANVS, A. C. 1558, Neostadii Austriæ in hanc lucem editus. Hic, Rege Poloniæ *Stephano Bathoreo* defuncto anno 1587, à nonnullis regni Proceribus Polonorum Rex dictus est: reliqui elegerunt *Sigismundum*, filium *Iohannis III*, Regis Suecorum. *Maximilianus* cum in Poloniam venisset, & non reciperetur, Cracoviam obsedit. Ast à *Iohanne Zamoiscio* Archicancellario, summoque Regni exercituum Duce, (qui à *Sigismundi*, qui paulo ante *Maximilianum* advenerat, partibus stabat) victus rejectusque in fines Silesiæ recessit. *Zamoiscius* autem *Maximilianum* cum exercitu suo celeri cursu insecutus, prælio tentato victoriam obtinuit, & *Maximilianum* Archiducem, Procereque Polonos ipsi faventes, deditio-nem facere coëgit. *Sigismundus* interea receptus & coronatus, accepto de *Maximiliani* captivitate nuncio, eundem, quem antea vultum gravem & tranquillum, nulla lætitiæ gestientis significatione

edita, retinens, reverenter & honorifice haberi, nec Cracoviae, tot populorum & gentium hominibus, veluti in theatro, ostentari, sed recta in Russia arcem Crasnistavam, non procul à Lublino, cum praesidio ablegari mandavit. *Maximiliano* itaque hunc in modum in custodiam missus, multi fortunam ejus doluerunt, & *Rudolphus* Imp. nec non Pontifex Romanus, alique Principes, suos in Poloniam legatos miserunt, ut pacem inter *Sigismundum* & *Maximilianum* conciliarent, eundemque captivitate sua liberarent: & inter eos tandem anno C. 1589 transactum est: Ut praeteritarum offensionum *ἀμνηστία*, pax & amicitia sit: *Maximilianus* absque *λύτρω* liber ex Polonia discedat, titulo Regis Poloniae & omni jure deinceps abstineat: Libloam Cepusii arcem cum oppidis & pagis adhaerentibus restituat: Pacta & foedera antiqua, inter Poloniae, Hungariae & Bohemiae Regna, totamque domum Austriae utrinque renovata instaurentur: *Maximilianus* liber, cum Caesareas ditiones attrigerit, transactionem pacis juramento & literis firmet: nec auxilia Moschis contra Polonos Austriaci ferant. Damna & injuriae utrinque acceptae mutuo compensentur. Iurarunt hoc *Rudolphus*, & alii; Sed *Maximilianus*, cum dimissus in finibus Silesiae fortioribus copiis, quam Polonicae essent, exciperetur, juramento, quae acta fuerant, confirmare noluit. *Thuan. hist. lib. 88. & alii.*

V. ALBERTVS. Hic anno 1559, Neostadii in Austria natus, in Hispania educatus, in Pontificia Theologia institutus, Archiepiscopus Toletanus, ac postea Cardinalis factus: tandem, fratre *Ernesto* defuncto, Gubernator Belgii constitutus est à *Philippo II*, Hispaniarum Rege, cujus ipse filiam *Isabellam Claram Eugeniam*, anno 1598, indultu Pontificis sibi matrimonio junxit; pompa nuptiali Ferrariae tridui spacio plurimorum spectaculorum varietate splendidissime & magnificentissime peracta & celebrata.

VI. WENCESLAVS, anno Christi 1561, die 9 Martii, Neostadii in Austria natus, denatus in Hispania anno 1578, aetatis 17, biennio post Divi parentis obitum.

II. FILIAE.

I. ANNA MARIA, quam *Maximilianus* pater *Philippo* Hispaniarum Regi desponsavit, eamque A. C. 1570, post mutuos datos amplexus, & extremum vale dictum, *Iohanni* ab Hoya Monasteriensi Episcopo & ordinis Borussiae Praefecto, in Belgium deducendam tradidit: qui ineunte sextili Rheno secundo cum Noviomagum appulissent, eam solenni ritu in Albani manus tradiderunt: Ille vero Regi-

nam, duobus fratribus junioribus *Alberto* & *Wenceslao* eam comitantibus, Antwerpiam deduxit. Inde Vlissingam profecta, mox ibi classem conscendit, & vento secundo usa, sub exitum Septembris fanum *Andrea* incolumis appulit, & inde Burgis & Pinciae, quo ei obviam prodire *Rudolphus* & *Ernestus* fratres, Regali cultu excepta est: Postremo ad *Philippum* Regem venit, ubi summa laetitia ac magnificentissima pompa nuptiae celebratae sunt: mirantibus tamen, imo indignantibus plerisque, *Philippum* nulla necessitate urgente, nullo manifesto pacis bono, aut spe inde propagandi Imperii, inductum, sororis filiae matrimonium expetivisse, ex quo nullum emolumentum, multum invidiae in caput ejus redundaret. Suscepit autem ex praedicta *Maria* Caesaris filia *Philippus* quatuor filios, videlicet, *Carolus*, *Laurentium*, *Jacobum*, & *Philippum*, qui solummodo ad justam aetatem pervenit, patrique in imperio successit.

II. ELISABETHA. Hujus sponsalia cum *Carolo IX* Gallorum Rege pater *Maximilianus* 10 Kalend. Novembr. mense secundo post elocutam *Mariam* celebravit, *Ferdinando* Caesaris fratre ad id à Rege, cum mandato amplissimo, & *Carolo* altero itidem fratre auspice constituto, qui Regem repraesentaret: Peracta à *Daniele Brendelo* Archiepiscopo & Septemviro Moguntino ceremoniae, & pridie non. Novembr. in Galliam mox missa. Atque ita *Maximilianus* Imperator duas filias duobus potentissimis Christiani orbis Regibus uno eodemque anno elocavit: quod inter rara summaeque felicitatis exempla non immerito commemorandum.

Carolo IX, Gallorum Rege, sanguinis profluvio inter longos & graves dolores anno 1574 extincto, conjunx ejus *Elisabetha* Caesaris filia Vienne nam profecta, ibi aedificato nosodochio, octodecim adhuc annos post mariti obitum vixit, & ut turtur à compare relicta, in solitudine & mœstitia recreationem & voluptatem praecipuam ex lectione & meditatione verbi divini quaesivit, veraque ac sanctae viduae, sperantis in Deo, & permanentis in precibus, & assidua lectione & auscultatione verbi divini & consolationum divinarum, se sustentantis, specimen ac exemplum fuit.

III. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

Maximilianus brevi temporis spatio fastigium omnium dignitatum attigit. Bohemiae enim Rex electus est Pragae die 20 Septembr. A. C. 1562. Deinde Romanorum Rex renunciatus, & Francofurti coro-

coronatus est, die 30 Novembris ejusdem anni Hungariæ inde Rex die 8 Septembr. anno 1563 electus est. Denique A. C. 1564, Divo parenti *Ferdinando* defuncto, ad imperium, publicis omnium hominum precibus & votis, promptissimisque eunctorum Principum suffragiis, evectus est, cum mirifica heroicæ bonitatis, sapientiæ, moderationis, affabilitatis, & cæterarum virtutum suavitas & pulchritudo in omnium animis oculisque fulgens, omnium corda sibi devinxisset, nec ulla crudelitatis aut injuriæ suspicio de illo in ullius animo hæreret.

II. Imperii administratio.

1. ACTA TOGATA.

Maximilianus fuit Princeps religiosissimus, multarum linguarum notitia, exquisito judicio, tenaci memoria ornatus, justitiæ custos, moderatus, paterno animo de publica salute & pace perpetuo sollicitus, avaritiæ censor acerrimus, diligens & assiduus, literarum studia Ecclesiæ necessaria fovens, denique singulari clementia, lenitate, beneficentia, mansuetudine & comitate paterna erga omnes præditus. Has autem optimi Principis virtutes in æternum prædicandas, si exemplis illustrare vellemus, nimis prolixi essemus: quod non est nostri instituti. Quare studiosi legant *D. Iohannis Cratonis* Archiatri Cæsarei orationem, laudes *Maximiliani* sapienter & docte recitantem: in qua oratione multum est canæ scientiæ, arcana sapientiæ, senilis prudentiæ, & eruditæ eloquentiæ: adeo ut oratio, recitans laudes Imperatoris, non taceat laudes Oratoris.

II. ACTA SAGGATA.

1. Cum *Iohannes Sigismundus Transsylvania* Princeps, *Solymani* Turcici Imp. clientela fretus, expugnato Zarimaro Regem Hungariæ se fecisset; *Maximilianus* statim, postquam Imperator esset renunciatus, ei opposuit *Lazarum Suendium* Nobilem Suevum, (quem postea Imperator ob merita in Remp. Baronem Altæ Landisbergæ fecit) consilio, vigilantia, fortitudine, celebritate & disciplina militari inelytum, qui Transsylvanum in eas angustias redegit, ut *Solymanum* in auxilium evocaret, multasque arces & dominia amplissima, videlicet Tockaium, Zarimarum, Zerencium, Erdendam, Kuvaram, Bathoram, Wibaniam, Sendraviam, aliaque insignia loca prospero victoriæ cursu expugnavit, & *Maximiliani* II imperio subjecit. Quoniam autem *Solymanus* tunc temporis insulam Melitam ducentarum & quinquaginta navium classe oppugnabat, tardius Transsylvano

auxilia supperebant. Melita insigni Christianorum fortitudine defensa est, & Turca, cum quatuor menses hoc bello absumisset, & hyems appropinquaret, re infecta, & magna clade accepta, amissis scilicet suorum 25 millibus, discessit. Ex Meliten-sibus 240 equites, militum tria millia cæsi sunt. *Leonclav. Levinus. Chron. Saxon.*

11. Cum *Solymanus* anno sequenti, tum fere octogenarius à Transsylvaniæ Principe exoratus expeditionem in Hungariam suscepisset, eam totam rapinis vastaret, & ad Zigetum (quod eo tempore fortissimum Christianorum contra Turcas erat propugnaculum) excidendum & evertendum tantas adhiberet copias, ut aliquot milliaria in longitudinem complerent: *Maximilianus* Imperator cum numerosissimo expeditissimoque Christianorum exercitu ex omni pene Germania collecto in regnum Hungariæ, post prima imperii sui comitia, A. C. 1566 Augustæ habita, descendit, ut hostium vim reprimeret, eosque ab Imperii finibus arceret. Castra igitur sua mense Junio ad laurinum posuit, ubi usque ad hyemem commoratus non solum Hungariæ, sed etiam totius Christianismi propugnacula contra hostiles incursiones juvenili ferocia tutatus est. Dux ejus *Lazarus Suendus* contra Tartaros, qui à *Solymano* excitati, per superiores Hungariæ partes late discurrebant, prædas abigebant, omniaque flammis vastabant, multis hominibus omnis ætatis & sexus partim cæcis, partim in perpetuam servitutem abductis, fortiter pugnabat, eorum ad 10 millia superabat, cædebat, ac finibus eiciebat, atque multas arces & munitiones expugnabat. Licet interim Zigetum à Comite *Serinio* acerrime contra Turcas, ducentis armatorum millibus illud obsidentes, defenderetur, tandem tamen decima quarta oppugnatione expugnatum est. In illius autem expugnatione singulare specimen fortitudinis suæ *Nicolaus Serinius* edidit. Cum enim per totum mensem obsidionem ingenti animo tolerasset, ad extremum fame, siti, omniumque rerum inopia & miserabili tot mulierum & infantium ejulatu pressus, ac omni alio auxilio destitutus, ultima experiri voluit: ante eruptionem igitur pretiosa vestimenta promi iussit, eaque pro lorica induit; galeæ item loco galerum sumit ex villosa serico, pala, in qua magni pretii adamas inclusus erat, & ex qua pennarum ardeatarum fasciculus cristæ instar assurgebat, insigni; gladios præterea quatuor ex armamentario produci imperavit, quorum unius acie tentata cum sibi delegit, reliquos inter amicos distribuit; hæc arma sufficere ei dictitans, qui expeditius pugnare, quam diutius cum morte certa luctari mallet: tum claves à cubiculario alla-

tas in tunicam interiorem insui mandavit, & una 100 aureos, ejus qui se interfecto potitus esset, præmium: & ita ducibus, & militibus omnibus in aciem instructis, & mascula oratione confirmatis, post nomen IESV ter inclamatum, portis arcis apertis, stricto gladio ante suos intrepide exivit, ac generosissime inter confertissimos hostes pugnando in ipsa porta vitam amisit cum insigni nobilium Hungarorum strenuorumque militum numero. Caput toties nominato Serinio à Turcis (quorum ad xxx millia desiderata fuere) amputatum, spectaculi causa circumgestatum, tandemque ad *Maximilianum* Imper. missum est, (ad cujus patrem *Ferdinandum* idem *Serinius* caput Carzianeri à se obtruncati serico involutum attulerat) & Christiani, quotquot Martis vis reliquos fecerat, crudeliter interemti sunt: exceptis paucis, qui Turcicis pileis recti, cum mulieribus & infantibus in servitutem miseram abducti. Expugnati autem *Zigeti Solymannus* lætitiā non sentit. Siquidem triduo ante die 4 Septembr. in castris dysenteria mortuus: cui paucis post diebus substitutus est filius ejus *Selimus* II: qui cum ob imminētis hyemis asperitatem Constantinopolim rediret, etiam *Maximilianus* Imper. exeunte Octobri Viennam reversus est, relicto cum exercitu in Hungaria Lazaro Suendio. Licet enim Turcarum Tyrannus discesserat; tamen *Iohannes* Transsylvaniæ Princeps, ad cujus auxilium Pertavus Bassa cum magnis Turcarum, Walachorum, Tartarorumque copiis erat relictus, bellum continuabat, & *Tocaium* anno superiore sibi ereptum acri obsidione premebat, sed eam solvere coactus est ob periculum Transsylvaniæ, quam Tartari, Turcæ, Walachi auxiliarii populabantur, & inaudita crudelitate passim in fortunas & miseros homines grassabantur. Hos dum Transsylvanus ejicere conatur, Suendii virtute & industria Zatuorum A. C. 1567, medio mense Ianuario, & sequenti Februario Muncazium, arces in Transsylvaniæ finibus munitissimæ, expugnatae sunt. Quo facto nec parum *Maximiliani* finibus dilataris, tandem sub finem anni 1568, pax Octennalis inter *Maximilianum* & *Selimum* constituta est, qua etiam Transsylvanus comprehendebatur. Ejus leges multæ erant, quarum præcipua, ut quisque quod cepisset bello, retineret. *Leonclav. Chron. Saxon. fol. 734, 735. Thuan. hist. lib. 39.*

II. Bellum Grumbachianum, seu Saxonicum.

Cum *Maximilianus* A. C. 1566 prima imperii sui Comitia Augustæ Vindelicorum celebraret, in

his *Wilhelmus Grumbachius* cum sociis (qui Herbi-polensem Episcopum interfecerant, urbem ipsam postea interceperant & hostiliter diripuerant, pacem publicam in Franconia turbantes) jam antea à Cæsare proscripti, nova proscriptione omnium Imperii ordinum consensu aggravati sunt: & Dux Saxoniae *Iohannes Fridericus* junior, captivi Electoris piæ memoriæ filius, quod Grumbachium proscriptum aliosque pertinaciter foveret, proscriptionis telum ipse quoque persensit. Executio hujus proscriptionis demandata fuit ab Imperatore Electori Saxoniae Augusto, qui subditos à fide & obedientia *Iohannis Friderici* avocavit. Illi vero hujus admonitioni nullo modo parebant, quin potius ad defensionem Ducis sui sese parabant. Augustus itaque cum exercitu urbem Gotham & adjacentem arcem *Grimmenstein* in qua *Iohannes Fridericus* Saxo, Grumbachius & alii erant, obsidione cingit, & acriter oppugnat. Tandem urbs cum arce, post quatuor mensium obsidionem, Commissariis Imperii & Electori Augusto tradita est die 13 Aprilis anno 1567, die Dominico, qui dicitur Misericordias Domini, & Arx, invito & multum deprecante *Iohanne Wilhelmo*, fratre *Iohannis Friderici*, in perpetuam rei memoriam solo æquata. Grumbachius, & D. *Christianus Bruck* Cancellarius homo superbus, ambo vivi in quatuor partes dissecti sunt: alii quidam, inter quos *David Baumgartnerus* & *Hieronymus à Bredenstern* fuere, decollati. Dux *Iohannes Viennam*, inde Posonium, & tandem Neapolin Austriæ captivus abductus est, ibique ad mortem usque permansit per aliquot annos. Hic fuit tragicus eorum exitus, qui consilia de mutando Reipublicæ Imperii Romani statu tractasse dicebantur. Sumtus hujus belli ad 53630 florenorum Principes Imperii Augusto Electori restituerunt. *Chytr. Chron. lib. 23. Bentherus. Dresferus.*

III. ACTA ECCLESIASTICA.

Maximilianus II, pietatis suæ memoriam honestam & optimo Imperatore dignissimam reliquit. Ad Augustum enim Electorem Saxoniae dixisse constat: *Frater, tua ego sum fidei & doctrina; sed age quæso, viam ostende extricandi me è labyrinthis, quibus involutus hæreo.* Et cum D. *Selneckerus* jussu Electoris offerret ei Psalterium suum, audiit eum clementissime, & præsentē *Zasio* Vice-Cancellario inter cætera dixit: *Quod moneor de Constantini, Theodosii & Martiani exemplis imitandis, agnosco pietatem; sed quis ego sum, aut quid & quantum ego possum? Orate pro misero, qui in doctrina vestra per Deum gratiam vivam & moriar.* Quam-

Quamobrem aliquandiu aluit Evangelicum Concionatorem, quem postea (bona tamen cum gratia) numerato annuatim honesto stipendio dimisit. Passaviensem quoque pacificationem non minori studio & cura, quam pater *Ferdinandus*, honorificentissimæ memoriæ, adjuvit, tutatus est & custodivit: tum subditis suis, qui vellēt, permisit, ut propriis sumtibus alerent Evangelicos Ministros, exercitiumque Religionis secundum formam Augustanæ Confessionis instituerent. Certe in eo summo opere laudandus, cum liber debeat esse fidei modus, & cujus quisque extremo die rationem Deo judici redditurus est, ejus in terris optio libera esse debeat. Sed hanc Evangelicorum libertatem ab Imperatore concessam quidam malevoli ex Pontificiis ægris oculis introspeciebant: hæc feros illos spiritus inexpiabili odio excruciat. Quare Imperatorem adeunt, eumque ad profundendum Lutheranismi sanguinem instigant; quibus hic Clementissimus & nunquam satis laudatus Princeps magno animo respondit: *Nullum peccatum gravius est, quam conscientias dominari velle: Deo enim ipsi se opponunt, qui conscientias in causa religionis dominari volunt. Crato in orat. funebr. in literis ad Lazarum Suendum supra sæpius nominatum sic loquitur: Es ist in der wahrheit nichts anders / als ihr vernünftiglich schreibet / daß Religions-sachen nicht wöllen mit dem Schwert gehandelt vnd gerichtet werden: kein ehrbarer Gottes-fürchtiger vnd friedliebender wird es auch anders sagen. Et in Epist. de sedit. Belgic. in hunc modum scribit: Eorum actiones, qui suppliciorum crudelitate, sectionibus & uestitionibus hanc rem confici posse defendunt, mihi minime placent; nec unquam adducar, ut eas laudem, nisi forte, quod tamen serio deprecabor ne fiat, Deus permittat ut in furorem & insaniam prolabar.*

Hac in re Christianissimus Imperator præclare æmulatus est *Davidem*, *Salomonem*, *Nabuchodonosorem*, *Cyrum*, & *Darium*. Nam,

DAVID non Israëlitis modo in Religione ὁμολογῶν, sed & *Philistæis*, *Moabitibus*, *Ammonitis*, *Syris*, *Damascenis* diversissimarum religionum populis imperasse, & in regno quidem Iuda purioris religionis cultum adseruisse: reliquos vero populos ad eandem amplexandam bello armisque coëgisse, vel in ipsorum conscientias quicquam sibi dominii arrogasse, nusquam legitur. 2 Sam. 8. v. 1. & seq.

SALOMON Regum omnium sapientissimus & potentissimus regnasse legitur à flumine terræ *Philistæorum* usque ad terminum *Ægypti*: in horum autem fidem & religionem vi armisque sævisse, vel

hoc nomine fœdera & pacta cum illis inita rupisse, nusquam legitur: quin Scriptura potius testis est, ipsum tributis contentum & pensionibus, quas in signum subjectionis numerare cogebantur, libertatem ipsi suæ religionis exercendæ concessisse. 1 Reg. 4. v. 21.

Sic *NABUCHODONOSOR* Rex & Monarcha I. Babylonius, conversus ad Deum Israël, non statim omnes subjectas provincias ad eam fidem externa vi adiecit: sed hoc proclamari mandavit, ut ne cuiquam fas esset, Deum Israël blasphemiam afficere. Sic enim habet Edicti formula. *A me positum est hoc decretum, ut omnis populus, tribus & lingua, quacunque locuta fuerit blasphemiam contra Deum Sadrach, Mesach & Abednego, dispereat, & domus ejus vastetur. Dan. 3. vers. 29.*

CYRVS primus Persarum Monarcha Iudæis libertatem religionis suæ exercendæ permisit, licet ipse Iudæorum fidei non esset addictus. *Esdra* 1, 2. & seqq. Quam permissionem ratam etiam habuit Rex Persarum *DARIVS HYSTASPIS*, *Esdra* 6. v. 6. ita ut, licet *Artaxerxes* (h. e. *Cambyses*) quorundam aulicorum consiliis circumventus de suppressenda Iudæorum religione mandatum promulgasset, *Esdra* 4. v. 6. 21. *Darius* tamen de prima illa sanctione Cyriedoctus, ratam omnino eam haberi voluerit, gravissima hac comminatione adjecta: *Quicumque legem hanc mutaverit, tollatur lignum de domo ejus, & erigatur & configatur in eo; domus autem illius publicetur. Esdra* 6. v. 6. & 11.

Optime autem Reges & Monarchæ præmemorati noverunt, violentis mediis animos subditorum ab illa religione, ad quam coguntur, magis abalienari & irritari, seditionibus ac cædibus occasionem dari & Resp. turbare: quod exempla Gallorum & Belgarum, quæ sub *Maximiliano* 11 contigere, satis testantur: quibus edoctus *Navarræ*, in literis ad Nobiles Aquitaniæ apud *Dinothum* l. 6. *Histor. Gallic. fol. 488*, ita, & quidem recte, scribit: *Non gladio, sed persuasione, Religio in cordibus hominum plantatur, & honesta vita exemplo confirmatur. Hinc Tertullianus ad Scapul. cap. 2. pag. 88: Religionis non est cogere ad religionem; qua sponte suscipi debet, non vi. Qui fidem asperitatibus propagare volunt, suas, non Dei causas, probantur attendere, inquit D. Gregorius. Et Lactant. lib. 5. instit. divin. cap. 4: Nihil tam voluntarium est quam Religio, in qua si animus aversus est, jam nulla est. Et quis unquam imponat mihi necessitatem credendi, quod nolum, vel, quod velim, non credendi? Vitam mihi quis, non rectam voluntatem, non veritatis amorem, possit eripere? Et cap. 19: Non est opus*

opus vi & injuria, quia religio cogi non potest, ver-
bis potius quam verberibus res agenda est, ut sit vo-
luntas, &c. Longe diversa sunt carnificina, & pie-
tas. Non potest pietas cum vi, aut justitia cum cru-
delitate conjungi. Defendenda est religio non oc-
cidendo, sed moriendo, non sævitia, sed patientia;
non scelere, sed fide. Illa enim malorum sunt, hæc
bonorum. Et necesse bonum in religione versari;
non malum. Nam si sanguine, si malo defendere ve-
lis religionem, jam non defendetur illa, sed pollue-
tur atque violabitur.

Incrementa religionis sub Maxi- miliano I I.

Illo imperante, purioris Christianismi doctrina
longius se diffudit. Nam per Galliam, Angliam,
Scotiam, Pannoniam, Poloniam, Belgium, roborata,
dioceses quoque Episcopales Magdeburgicam,
Halberstadensem, Verdensensem in Saxonia, illustrem-
que Brunsvicensium ducatum pervasit. *Joachimus*
Fridericus Marchio ditionem Magdeburgicam, Ca-
nonici Halberstadenses postulato præfule *Henrico*
Julio Halberstadensem, *Eberhardus* ab Holle Ver-
densensem diocesi renouato Euangelio imbuerunt.
Extincto *Henrico* patre, *Iulius* Brunsvicensium Dux
avitis terris exoptatum melioris Christianismi exer-
citiū indulgit, adjuncta Academia, felici pietatis
& bonarum artium officina. *Chytr. Chronicon*
lib. 21. & 22.

Persecutio Euangelii in Belgio & Gallia.

1. Anno Christi 1567 *Margareta* Austriaca, *Ca-*
roli V filia, Ducissa Parmensis, & Gubernatrix Bel-
gii mandatum fratris sui Hispaniarum Regis de In-
quisitione & Concilii Tridentini executione publi-
cavit. Quod cum libero populo acerbum & intole-
rabile videretur, eripi sibi libertatem colendi Deum,
prout cuique sua conscientia secundum verbi divini
præscriptum suadebat: anno sequenti conjuncti
Nobiles, amplius 400, gravi & justa querela aures
Gubernatricis implebant, ne intolerabile jugum
inquisitionis imponeret, sed libertatem in religione
concederet. Eodem quoque tempore per libellum
supplicem rogarunt *Maximilianum* Imperatorem, ut
authoritate & intercessione sua Inquisitionem im-
pediret, & in Comitibus negotium religionis tracta-
ret, ne tantum innocentis sanguinis profundere-
tur. Intercesserunt quoque nonnulli Euangelici
Germaniæ Principes, qui per Legatos suos Guber-
natricem orabant, ut supplicantibus libertas con-

scientiarum, erratorumque venia concederetur. Illa
vero, si quid peterent, regiam Majestatem compel-
landam esse docebat. Quare, cum omnia miseris,
sub tam atroci tyrannide merito suspirantibus, ten-
tare animus erat, Marchionem Bergensem & Du-
cem Montignium ad Regem Hispaniæ ablegarunt:
qui illi supplicarunt, & demisse petierunt, ut leni-
ret atrociam edicta de inquisitione lata. Sed nullis
precibus obstinatum Regis animum flectere potue-
runt: & postquam eos Rex diu, ut sæpe ante, ludi-
ficasset, tandem eos contra jus gentium, tanquam
Majestatis reos, occidi jussit. Misit deinde *Ferdi-*
nandum Albæ Ducem (quo nemo unquam infe-
stior Belgarum hostis exstitit) cum ingenti exer-
citu in Belgium. Ille, quo insaturabilem Hispano-
rum avaritiam saginaret, eorumque cupiditates
sanguine miserrimæ gentis expleret, violenter de-
cimas vicesimasque petebat, & crudelissima Hispa-
nica tyrannide, per horrendum Inquisitionis insti-
tutum à Granvellano Cardinali excogitatum, ac (te-
ste Thuano lib. 23.) ipsis quoque Romanis exo-
sum, infinita hominum millia flammis, aquis, o-
mnibusque pœnarum exemplis perdebat, urbes in
deditionem acceptas prædæ exponebat, easque cæ-
dibus exterminabat. Imo talem prorsus se gerebat,
ut nullum societatis humanæ commercium cum
hominibus huic importuno prodigio intercedere
videretur. Nimirum nec Comitum ille aut Princi-
pum familiis parcebat, siquidem Comites Egmon-
dæ & Hornæ, plurimosque nobiles, carnifici occi-
dendos tradebat, sæviebatque tum, in amicos æque
ac inimicos, dummodo, qui Babylonicam mere-
tricem adorare nollent, e medio tollerentur: ad
pœnas trahebat inauditas non solum eos, qui à Ro-
mana religione defecissent, sed etiam, qui negligen-
tiores saltem in persequendis iisdem opprimendisque
fuisent. Tyrannus ille stolidè jactatus est, supra
xvi 11 millia Belgarum se carnifici tantum paucis
illis annis, quibus Belgio præfuit, tradidisse truci-
dandos, nec tamen isto rigore Patribus Inquisitio-
nis satisfecisse. At quem fructum hæc crudelitas ha-
buit? Hunc videlicet, ut pleræque Belgicæ Provin-
ciæ ad extrema redactæ, Regem suum ceu Tyran-
num immanem omni Imperio indignum judican-
tes, arma contra eum animosissime susceperent, *Vil-*
helmum Principem Vranix Heroem & bellatorem
fortissimum rebus suis præficerent, seque suo Marte
in libertatem vindicarent. Deus autem arma illo-
rum pro patria & libertate justè suscepta tam mani-
festo favore & admirandis successibus prosequutus
est, ut non solum omnia feliciter recuperarent, quæ
Dux de Alba ejusque successores armis velut inun-
dante diluvio obruerant, sed tandem etiam potentis-
simum

Simum hostem invitum adigerent, ut ab eodem omnino liberæ pronunciarentur. Et ita provinciæ separatæ sunt, ut quædam in potestate Regis Hispaniæ manserint: reliquæ autem jurisdictione Hispanica deciderunt, quæ usque ad hoc tempus armis se defenderunt, nec ulla Hispano eas recuperandi spes reliqua est, jamque cum suis olim subditis æquo pacisci jure non aspernatur. *Chronic. Belgic.*

1. Anno 1572. *Iohanna Albretana Antonii Borbonii* Regis Navarræ (qui anno 1562 ad Pontificios à Reformatis defectionem fecit, & primus exercitum contra fratrem suum *Ludovicum Borbonium*, Principem Condæum, & alios reformatæ religionis ipsi adhærentes, eduxit: Verum cum Rotomagum urbem obsessam graviter oppugnaret, globotormentario ictus occubuit die 17 Novemb.) relicta vidua, dum filio *Henrico Borbonio* tum temporis Navarræ, & post etiam (*Henrico III*, interfecto) Galliæ Regi, nuptias cum *Margareta Valesia Caroli IX* Regis Gallorum sorore Lutetiæ Parisiorum celebrandas adornat, pleuritide extinguitur, ut affirmant, qui commissum facinus tegunt. Alii vero afferunt, hanc piissimam matronam & Euangelicæ veritatis studiosissimam veneno esse interfectam, quo chirothecæ elegantissimæ tinctæ fuerant, quas ex aula Gallica dono acceperat.

Vt autem *Carolus* Rex Reformatæ religionis Principes in una velut muscipula, ut ipse loqui solebat, caperet, ad prædictas nuptias cunctos cum conjugibus, liberis, & reliquis civibus evocavit, quos una eademque die, qui erat illucescens *Divi Bartholomæi*, perfidia & immanitate plusquam Turcica trucidari iussit. Initium cædis factum à vulnere *Casparis Colinii*, Thalassiarchi, herois incomparabilis, qui, cum nihil hostile metueret, interdiu vulneratus à *Morevellio Guisica* factionis sicario, noctu à furente plebe multis vulneribus confectus per fenestram in aream præcipitatus est. Cum ita examinatus jaceret, contumeliose calcibus eum impetunt, cadaver miris modis injuriose scædatum in stabulum proximum abjiciunt; quod Pontificiorum Dux *Guisius* ipse inspicere voluit, non prius *Colinium* mortuum esse credens, quam vita privatum videret. Faciem igitur ejus sanguine deturpata linteo absterfit, ut penitus cognosceret, tum in mortui faciem pedem impexit. Postremo, capite amputato, quod Romam usque perlatum est, pudendis item & manibus truncatis, per vicos ad Sequanæ ripam sanguinaria factio traxit: cumque in eo esset, ut in profluentem à pueris mergeretur, inde retractum ad *Monfalconias*, quæ sunt damnatorum furcæ, cruribus in altum sublatis, & pro-

pendente corpore, ferreis catenis suspendit; igne præterea subjecto, quo tantum ustulavit, non etiam consumit, ut ita omnium elementorum carnificinam experiretur. In terra enim occisus, aquis mergitur, in aëre pendulus factus, & denique igne ambustus est. Fuit hic *Colinius* in religione sua adeo constans, ut sæpius dixerit, malle se mortem oppetere millies, quam religionis causam deferere. Vnde compositi sunt versus, quibus pietas & animi ejus robur invictum exprimitur: Sic *Pietas* & *Colinius* Galliæ *Admiralius* colloquuntur:

P. Ille DEI miles jacet *Admiralius* armis,
Omnibus invictus victus ab insidiis.

Sic ego te video, dolor, ô dolor! ergo jacentem?

A. Sic jaceo; non me, vera, jacente, jacent.

P. At quis erit, sanctum qui nunc propugnet ovile?

A. Ipse suum tutum Pastor ovile habet.

Porro in hac laniena nulli parcebatur: sed quotquot reformatorum deprehensi, nulla sexus, ætatis & conditionis ratione habita, immisericorditer trucidabantur, luctuosissimo utique spectaculo, cum tenelli infantes in sinu matrum ab ubere pendentes, patres filios complexi, fratres, amici, se ad constantiam invicem hortantes, pecudum in morem, inter ululatus, clamores horrendos & miseros, qui tota urbe personabant, mactarentur, foetusque, ex utero materno protracti, lapidibus & parietibus illiderentur, ac ægrotantes è lectis in plateas crudelem in modum abjicerentur. Plateæ occisis tumbant, tantaque sanguinis effusi copia erat, ut per urbem instar rivorum diffunderet: & constitit, xxx hominum millia inaudita barbarie misere trium dierum spatio Lutetiæ extincta esse. Fuitque inter conjuratos illos *Cruciaris* quidam aurifaber, qui sæpe postea cum horrore bonorum visus & auditus est vesana confidentia jactare, cum nudum exsereret brachium, isto se 400 amplius homines in illa laniena mactavisse. Non autem Parisiis tantum in fidei Confessores ita sævitum est, sed ea rabies omnes regni provincias pervasit, non in urbes solum, sed etiam in agros virus effundens: & magnæ utrinque cædes factæ, cum primis *Augustobona Tricassium*, *Andegavi*, *Aurelia*, *Meldis*, *Avarici Biturigum*, *Valentia Cavarum*, *Romanii*, *Tolosa*, *Charitai*, *Rotomagi*, *Burdigala*, & multo crudelissima strages edita est *Lugduni*. Huc cum *Petrus Antissiodorensis* fisci procurator, homo ingenua pravitate & libidinibus probrosis infamis, per equos celeres advolasset, & sine ullis literis, quasi in ipsius dignitate satis ponderis ac fidei esset, ac *Francisco Mandeloto* urbis præfecto hanc esse Regis atque Reginæ

voluntatem confirmasset, ut Protestantes, qui comprehensi essent & comprehendi possent, ad unum omnes quamprimum, nec expectato alio mandato, delerentur; continuo Mandelotus, à circumfusa multitudine seditiosa, sanguinis sitientissima, instante victus, dat manus, & ad horrendæ sententiæ nuncium conversus: *Idem tibi*, (inquit) *Petre, quod Petro olim Christus edico; Quicquid ligaveris, ligatum; quicquid solveris, solutum esto.* Hac publicata licentia, confestim nefarii quique, & ad omne flagitium prompti, ad cædes & rapinas discurrebant. Verum cum illi carnificis urbici opera in illa re patranda uti vellent, ille omnino recusabat, & legitimi Magistratus sententiæ se quidem parere paratum ostendebat, atqui promiscuis cædibus fatigari aut immiscere se nolle. Cumque id ipsum prædialiis arcis postea mandaretur, illi pariter ultra modum commoti, non carnifices se esse (exemplo Obstertricum Ægyptiacarum *Exod.* 1, 17. nec non servorum Saulis Sacerdotes innocentes interficere nolitum 1 *Sam.* 22. *vers.* 17. itemque militum Juliani Apostatæ, in cuius historia benevolus Lector hæc plenius explicata inveniet) indignabunde respondebant; nullam à miseris hominibus sibi illatam injuriam, dictitantes. Itaque è macello & face plebis purgamenta, & postremi denique mortalium conducuntur. Et sic quod carnifices, quod exteri homines constanter à se rejecerant, illud cives alacriter susceperunt in cives suos, eorumque multa millia variis & portentosis carnificinis sustulerunt, liberis parentes, nepotibus avos suos, Tororibus fratres, maritis uxores, uxoribus maritos, fratribus fratres prodentibus. Quid multis? tantum immanitatis habuit hæc ipsa laniena, ut verbis exprimere non possit, tantumque sanguinis miseræ gentis effusum est, ut publica & nobilissima flumina repleta cadaveribus & atrata sanguine conspecta sint. Vnde opidani & accolæ etiam longe distiti gravissimo conflictati sunt incommodo, cum usus aquæ ad potum, aliasque res necessarias, nec non & usus piscium humana carne saginatorum, magna cum execratione crudelitatis & inauditæ carnificinæ, aliquantisper eis exosus esset. Mensuæ autem spatio per totum Galliæ regnum plures quam 100000 homines religionis causa immenso facinore è medio sublati sunt, ut scribit *Reusnerus in Isagog. Histor.* Idem affirmat *Wolfgangus Præbachus in Orat. habita apud Helvetios*, inquit: Triginta hominum millia interfecta, centum millia honestissimarum familiarum, triduo in Gallia, latrociniis & rapinis oppressa fuerunt; viduis ac pueris orbis innumerabilibus ad summam vel mendicitatem vel inopiam reductis. Immo Rex

Carolus ipse gloriatus est in literis ad Pontificem *Gregorium XIII* de numero cæsorum hæreticorum, quod eorum 100 millia occidisset, teste *Onuphrio. D. Saccus in Postilla Dom.* 8. *Trinit. fol.* 399, alique fide digni Historici referunt, intra 30 annos, ab anno Christi 1550, usque ad 1580, Pontificiorum tyrannide nongentes centena millia hominum misere interfecta esse in Gallia, Italia, Hispania, Anglia, & Belgio. Inter eo numerantur 39 Principes, 148 Comites, 235 Barones, 147518 Nobiles, 700000 ex vulgo. Quis ad numeri illius pene innumeri immentitatem, & ad feralem tot Christianorum cruciatibus & homicidiis tam brevi temporis spatio sublatoz memoriam non cohoresceret? De Parisiensi laniena vide *Thuanum lib.* 52. *Chytr. in Chron. Saxon. Camer. part.* 1. *histor. succif. cap.* 83. *Sleidan. contin. lib.* 8. *Martyrologium Crocii lib.* 8.

Carolus Rex in memoriam victoriæ varios nummos argenteos & aureos cum talibus gloriosis inscriptionibus conflari curavit: *Virtus in Rebelles: Pietas excitavit justitiam: Carolus IX Rebellium domitor.* Sed vana hæc fuit gloriatio. Nam licet debellati jam viderentur hæretici, tamen ex parvis initiis, præter omnium spem & opinionem, & absque ullius externi Principis auxilio, & post tantam direptionem pecunia ubique deficiente, protestantium res, bellum necessitate potius quam consilio denuo suscipientium, fuerunt restitutæ, & tum *Rupella* in Gallia idem fere præstitit quod tempore *Caroli V* *Magdeburgum* in Germania. Siquidem *Rupellani* exercitum regium vi magna sustinuerunt, donec pax ea conditione concederetur, ut *Rupella*, *Montalbanum*, & *Nemausum*, religionis suæ liberum exercitium non pro se solum, sed pro omnibus, qui aliunde ad eos venire vellent, haberent. Et tandem in *Guissos*, Ducem Pontificiorum, & Cardinalem, fratres, (qui tragœdiæ istius primarii fuere authores, inque Protestantium excidium & exitium conjuravere) clades illa iustissimo Dei iudicio conversa est. Siquidem ambo jussu Regis *Henrici III*, anno 1578, interfecti sunt, propterea quod non solum regnum turbarent, illudque occupare conarentur, verum etiam in vitam Regis manifesto conspirarent. *Henricus Guissus* pugionibus est confossus, & mirum quod adeo ultima nocte, quæ eadem ejus antecessit, fuerit securus, (cum tamen ab amicis moneretur de ipsius capite in Comitibus *Blasentibus* potissimum agi) ut furtivæ *Veneri* cum quadam gynæcei matrona, quam perditæ deperiebat, indulserit. Post occisum *Henricum* frater ejus *Ludovicus* Cardinalis quoque strangulatus est: Cadavera eorum postea igne cremata,

cineres vero in aërem Ligerimque dispersi sunt.
Theod. hist. lib. 53. & 93.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

Maximilianus Imp., siue curis confectus, siue longa corporis ægitudine debilitatus, optime meritam de Republica Christiana animam, in Comitibus, & quasi inter Ordinum Imperii manus, Deo reddidit anno C. 1576, die 12 Octobris, ætatis anno 49, mens. 2, die 12, Imperii vero an. 12, mens. 3. In agone mortis constitutus, historiam de Scala cœli Iacobæa sibi prælegi mandavit. Et dictum Christi: Nemo adscendit in cœlum nisi qui de cœlo descendit: Filius hominis, qui in cœlo est. *Iohan. 3. v. 13.* Ipse vero addebat: Et omnes qui in eum credunt, h. e. vera fide ei adhæserunt, post eum adscendent. Et cum ad ipsum Episcopus Neapolitanus D. Lambertus Gruterus accederet, noluit eum ad se intromitti nisi prius polliceretur, se de nulla alia re verba facturum, quam de Christi merito, & sanguineo ejus sudore. Præstitit illud Episcopus, ac de Christi beneficiis plenam consolationis orationem habuit. Cumque Imperator interrogaretur: *An in hac fide ex hac vita discedere vellet?* respondit: *Non aliter faciam.* Crato in orat. ejus funebr. *Chytr. Chronic. Saxon.*

Epitaphium ab Adamo Siberio ei tale est erectum:

*Maximus Æmylius, Romanus in Orbe Monarcha,
Hic moriens posuit corporis exuvias.
Nominis illius Caesar fuit ille secundus:
Sed nulli meritis ille secundus erat.
Casare descendens proavo, patruoque Monarcha,
Casare progenitus, Caesar & ipse fuit.
Insuper Imperii quoque nato sceptra reliquit,
Quo nullum majus gessit in orbe decus.*

ALIVD, *Iohan. Copracii.*

*ALta qVies præLVstre CapVt, qVoD præfVlt
Orbi,
SVbrVlt: eXCeLLens VIX tegIt Vrna De-
CVs.*

XLVII IMPER. GERM.

RVDOLPHVS II.

CAPVT I.

DE ORTV.

PATRE natus est MAXIMILIANO II, Ma-
tre vero MARIA Caroli V Imp. filia, Vien-

næ in Austria A. C. 1552, die 18 Julii. Multos ha-
buit fratres & sorores; quorum nomina in præce-
denti historia cap. 2. recensuimus.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. Imperii occupatio.

Anno C. 1572 Rudolphus Rex Hungariæ de-
claratus, & solenni pompa Presburgi corona-
tus est. Anno 1575 Rex Bohemiæ coronatus, nec
non unanimi omnium Romani Imperii Principum
consensu in Comitibus Ratisbonensibus in Regem
Romanum electus est, annoque sequenti divo pa-
renti ex hoc terreno & mortali Imperio ad æter-
num & cœleste regnum evocato in tota Imperii
gubernatione successit, cui annos 36 summa cum
laude præfuit.

II. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA.

Rudolphus fuit Imperator omni laude dignissi-
mus, in quem unum omnia, quæ in tota inclyta
Imperatorum Austriacæ familia decuria, majesta-
tis, virtutis, sobrietatis, sapientiæ, sagacitatis, ju-
stitiæ, clementiæ, doctrinæ, atque incredibilis er-
ga literas & literatos munificentia exstiteret exem-
pla, ceu in nativam suam ac hæreditariam sedem,
tacita quadam naturæ conspiratione, confluxerunt.
Et quemadmodum Imperium pacatum & tranquil-
lum ab Augustissimo patre Maximiliano II in fi-
lium est transmissum: ita ab Augustissimo filio pa-
ri fide, industria, sapientia, justitia, auctoritate est
conservatum, ac per totos triginta sex annos ad-
ministratum, cum æterna nominis sui gloria & ho-
nore, ac Reipubl. salute, subditisque omnibus tu-
tissimum pacis præsidium præstitit. Ipse enim ocu-
lo circumspectæ & incredibilis prudentiæ singulis
exacte perlustratis ad æquilibrium pacis omnia,
quantum modo salva pietate & Reip. incolumitate
fieri poterat, moderatione admirabili temperavit,
& res Germaniæ Principum ac privatorum in eam
amplitudinem, opes, concordiam, & potentiam
perduxit, ut ultra trecentos fere annos tam exopta-
tus Imperii Romani status sub uno Imperatore non
fuerit. Vnde pater patriæ Germaniæ, pulcherri-
mum pacis ornamentum, subsidium belli firmis-
simum, speculum virtutis lucidissimum, idea spe-
ctatæ sapientiæ ad imitationem omnis posteritatis
decanandæ, omnium gentium, omnis denique
memoriæ exemplum incomparabile, jure appellari

potest. Quod etiam hoc venusto & eleganti Epigrammate D. Nicodemus Frischlinus expressit:

*Hic hic è magno grege murus & orbis asylum;
Heros præsignis, Davides alter, & alter
Ævo huic Adriades; verum Orbi & numen a-
micum,*

Pax pugna, crux tarda reo. Vox cætera dura.

Imo quantam Imperii curam gesserit Rudolphus, vel inde videre est, quod multa Comitia celebraverit, inque iis cum Principibus, de rebus ad salutem Imperii & subditorum spectantibus, consultaverit. Nam,

1. Comitia instituit Augustæ Vindelicorum anno Christi 1582. Eo advenit die 27 Iunii, & honorificentissime ab Electoribus Romani Imperii exceptus est.

11. A. C. 1594, secunda Imperii Comitia Ratisbonæ celebravit, quibus & ipse interfuit, inque iis Ernesto Archiepiscopo & Electori Colonienfi & Frederico IV, Electori Palatino ad Rhenum, feuda more solenni & usitato contulit. Decreta quoque sunt Imperatori ab Ordinibus Imperii auxilia ad bellum contra Turcas continuandum, & insuper sumtus promiserunt maximos, videlicet 64000 aureorum in menses octoginta singulos.

111. Tertia Imperii Comitia iterum Rudolphus Ratisbonæ celebravit anno C. 1608, præside Ferdinando Archiduce Austriæ, cum pax religionis ante omnia peteretur: sed rebus infectis sunt dissoluta.

II. ACTA SAGATA.

I. Bellum contra Turcas gestum.

Circa hoc bellum sunt notanda tria: 1. Ortus. 2. Progressus. 3. Egressus.

I. O R T V S.

1. Induciarum inter Rudolphum & Amuratem III, Turcarum Imp. prolongatio, & Turcarum perfidia. Anno C. 1584 inter Romanum & Turcicum Imperatorem induciæ prorogatae sunt à Kal. Ianuar. usque ad annum Christi 1593, quæ scilicet octo annos durare deberent. Nihilominus tamen Turcæ Carniolæ fines ingressi gravissimam impressionem fecerunt, plurima oppida, vicos & pagos exusserunt, & cum præda opima multos utriusque sexus incolas captos secum in servitutem abduxerunt. Hos Christiani nulla interposita mora maximis itineribus insequuti sunt, eosque ad Slunum Croatiae oppidum invaserunt, profligarunt, captivos liberarunt, prædamque receperunt. Perierunt Turcarum circiter 4000. Amurates de hac

clade certior factus, cum intellexisset, à suis injuriæ factum initium, jure cæsos pronunciavit, affirmans, se nolle quidquam à suis contra leges induciarum ad turbendam pacem in Hungariæ limitibus attentari, jubensque Rudolphi II Oratori ad utrumque Bassam Hungariæ, Budensem ac Temesvancensem, literarum exemplar exhiberi, quibus severe mandabat, ut milites suos in officio continerent. Idem ut à nostris quoque præstaretur, imperari vicissim petiit.

11. Turcarum in Hungariam irruptio. A. C. 1588, Sinanis Bassæ Budensis mandato, aliquot Begi & Sangiaci Turcici, cum copiis, in quibus fuere circiter 11000 hominum, Hungariæ superioris fines ingressi irruptionem fecerunt. Cujus hæc occasio fuisse perhibetur, quod Zikzo, oppidum Hungariæ tributarium, Turcis jam multis annis tributum non pensitarat. Eo enim tributo aliquot pedites alere solitus erat Budensis Bassa. Ideo autem pensitatum non erat, quod annonæ caritas ingens, & egestas summa, compluribus annis obstitisset. Quare precibus primum & obsecratione humili cives ejus mitigationem aliquam à Bassa petierunt. Sed cum nihil impetrare possent, sæpiusque literas à Bassa ad solutionem debitorum solidam & integram sollicitarentur, preces tandem in iram verterunt, & imperium Turcarum plane abjecerunt, vallo, aggeribus & castello oppidum suum munientes. Bassa igitur (ut supra dictum) Ducem cum exercitu contra Zikzovienses misit, qui non illos tantum, sed omnem illam regionem quocunque venire posset, diriperet ac vastaret. Sed Turcæ à prædidiariis Rudolphi, quorum 1070 se illis opposuerunt prælio victi ac fugati, justas violati fœderis pœnas dederunt. In fuga propter insequentes Christianos alius alium conculcavit, multi etiam in flumen Sajum præcipites acti perierunt. Inventæ sunt in loco prælii circiter 1300 cadavera Turcarum: totidem vivi sunt capti, nec pauci in nemoribus ac sylvis latentes à rusticis occisi sunt. Ex Christianis desiderati 370. Sub hasta venditi sunt captivi Turcæ 276, adque Rudolphum Imper. etiam missi aliquot captivi cum signis militaribus, ac aliis rebus preciosis ab hoste acceptis. Sinan vero Bassa Budensis ob acceptam cladem & amissa castra honoribus ac dignitate exutus, fortunisque spoliatus omnibus, vinctus Constantinopolim adductus, & alius Bassa in locum ejus suffectus, missus est Budam. Et quanquam Turcæ minas & cruces Christianis minitarentur, tamen cognita rei veritate furor Imperatoris illorum conquievit, nec ita multo post missi ab Imperatore Rudolpho legati annum tributum Constantinopolim attulere.

Hanc Turcarum cladem denunciassse videtur prodigium illud, quod anno præcedenti in finibus Croatiae accidit. Ad Wihitzium enim oppidum quasi nubes quædam anatum & anserum aliquot myriadum advolavit, seque in stagnum proximum demisit, ubi noctu strepitus ingens pugnantium inter se volucrum in tota vicinia, seque mutuis confidentium vulneribus, auditus fuit. Vnde postridie egressi milites, cives & agricolæ, ejus loci maximam anatum & anserum copiam reppererunt. Tandem è prato quodam latissimo superstites alis avolarunt; teste *Leonclav. in Pan. Turc.*

III. *Turcarum in Croatiam irruptio.* Anno Christi 1591, Turcicus Imp. cum Polono, Tartaro & Persa fecit pacem, quæ bellum Hungaricum instauravit & accendit. Nam anno sequenti Turcicus Imp. extremum furorem in Hungaros effusus, ingentem contra eos misit exercitum, qui extremum Croatiae oppidum & arcem Wihitzium, quæ annos 150 jam propugnaculum Christianæ Reip. adversus Turcas exstitisset, cum aliis castellis & urbibus occupavit, multa hominum millia sine discrimine sexus, ordinis & conditionis trucidavit, reliquam multitudinem in servitutem abduxit.

IV. *Christianorum consternatio, ingensque trepidatio.* Hæc repentina & violenta Turcarum in Christianorum partes impressio contra omnium spem accidit; siquidem induciarum tempus nondum erat finitum. Et quia Turcæ Christianorum hostes sunt infensissimi & jurati, ac quacunque insistant aut ingrediuntur, longe lateque omnia depopulantur, tanquam eluvies homines pecudesque abripiunt, domos incendunt, agros vastant, & nihil incorruptum aut inviolatum relinquunt, & in tristem mortemque ipsa acerbiorem servitutem abducunt: Omnibus Christianis Croatiam inhabitantibus, itemque finitimis gentibus Austriacis, adeoque toti Germaniæ ingentem terrorem hac insperata impressione incusserunt. Panicus quidam terror Labacum, Carniolæ Metropolin, ita concussit, nunciato, quantumvis falso, de celeri ingentis Turcarum exercitus adventu, rumore, ut repente tota urbe trepidatum fuerit, & ad vasa conclamatum: festinantibus omnibus sua quisque arripere, quæ duceret preciosa: equos, currus, vehicula, qui haberent, conscendebant: cæteri pedites sibi de fuga prospiciebant: matres à liberorum amplexu & osculis, quasi nunquam eos visuræ, avelli vix poterant: incondita turba tumultuabatur: clamor ad cælum tollebatur: ululatus, planctus, vocesque miserabiles omnibus in viis audiebantur: denique lacrymabile spectaculum ubique cernebatur. Tandem cum Turcam ad portas jam appropinquasse

sibi quisque persuaderet, in tuto avolare loca pro se quisque nitebatur: in cæco isto tumultuosoque impetu multi pedibus hominum atque equorum obtereabantur pueri, nonnullæ etiam mulieres exanimabantur. Qua ex re tanta trepidatio animique consternatio omnes invaserat, ut vix triduo, quamquam veri indices, alii super alios adventantes, rem periculo carere, hostem viginti & eo amplius miliaribus ab urbe abesse nunciarent, domum quisquam redire auderet.

II. P R O G R E S S V S.

Armorum à Rudolpho Imper. contra Turcas correctio. Rudolphus Imper., Turcarum irruptione in Croatiam intellecta, statim omnes cogitationes viresque eo convertit, ut subditos suos contra furorem Turcicum defenderet, depelleretque ferrum & flammam ab aris & focus regni Hungariæ, imperiique Romani. Ut enim exardescente flamma, nisi in tempore resistatur, conflagrare oppidum aut vicus totus solet: sic etiam hic laudatissimus Imperator videbat, nisi insatiabili cupiditati ac furori hujus immanissimi & potentissimi tyranni mature occurratur; nullam partem regnorum suorum ac totius Imperii Romani è faucibus illius eripi ac servari posse. Quocirca, quanta potuit celeritate, ingentes ex Stiria, Carinthia, Austria, Hungaria & superiore Germania copias collegit, easque Turcis opposuit, & varia fortuna bellum per Ernestum & Matthiam fratres, aliosque præstantissimos Duces continuavit: & quamvis Turca Siseccum, Wespri-nium, Palatam, Rabam, Papam, Canisium, partim vi, partim dolo expugnavit; tamen haud minori Cæsariani usi fortuna, Fillecum, Noviogradum, Strigonium, Hatuanum, Albam Regalem, Pestum, aliasque urbes & castella munitissima, receperunt: atque ita Hungaria intus forisque bello penitus arsit, misereque dilacerata est.

III. E G R E S S V S.

Pacificatio. Cum variis successibus dubiaque fortuna hoc bellum per annos 14, absque induciarum interruptione, gestum esset, tandem A. C. 1606 die 14 Septembr. pax inter Imper. Rudolphum & Mahumetem in annos 30 sancita est. Maxime autem bellum istud Turcicum virtutem & Imperii felicitatem Rudolphi illustrat. Etenim Barbarica illa rabies, quamvis incredibili immanitate omni Europæ residuæ minitaretur excidium; voluntate tamen DEI, & divi Rudolphi auspicio, repressa est taliter, ut ne pedem quidem in Germaniam Monstrum illud inferre omni robore suo valuerit, & subditi sub umbra alarum invictissimi hujus Imperato-

peratoris in quieto otio citra devastationem patriæ, citra rapinam fortunarum, citra populationem agrorum, citra violentiam uxorum & liberorum perpetuo viverent. Ita votum & propositum Christianum Rudolphi impletum videmus, quod in Enchirido B. Menzii fol. 89. exstat:

Exaquabo patriæ (faveant modo Numina) laudes,

Inque meas dotes ingeniosus ero.

Quodque gero nomen, virtute fideque tuebor,

Atque meis populis otia tuta dabo.

Sic tranquillus ero, tam re, quam nomine, Caesar,

Parva nec ista sacra laurea pacis erit.

Palatos hostes Germania lata videbit,

Et per viatrices fœdera juncta manus.

Dî, faxint, pater ut post secula tradat habenas,

Utque senex orbem cum seniore regam.

II. Bellum contra fratrem Matthiam affectum, sed non perfectum.

Anno C. 1608 Matthias Archidux Austriæ, frater Rudolphi II Imper., Vienna cum exercitu (qui constabat è viginti millibus equitum peditumque) in Moraviam discessit, tanquam contra Heiduccos profecturus: Sed subitam versus Bohemiam expeditionem suscepit. Ideo Rudolphus Imp. sibi prospicere coactus fuit, militesque collegit, atque ad alios de auxiliis perscripsit. Inde Matthias Pragam versus profectus est, & prope ad urbem castra posuit. Status vero Bohemici vitam & fortunas suas pro salute Imperatori obtulerunt, si modo liberum religionis exercitium sibi concedere vellet. Sed id dilatum usque ad Comitata: interim post diuturnas deliberationes tandem pax inter fratres conciliata est, & Imperator Hungaria & Austria Matthias cessit, regni Hungarici corona in aperto campo ei tradita: tributus eidem titulus DESIGNATI Regis Bohemiæ assensu Ordinum. Atque ita Matthias cum exercitu suo in Austriam rediit, indeque iter in Hungariam suscepit, ac sub finem anni currentis 1608 solenni ritu Rex Hungariæ coronatus est.

III. ACTA ECCLESIASTICA.

1. Rudolphus fuit pius & religiosus Imperator, quod, ut ex omnibus ejus actionibus, ita etiam ex ejus Symbolo patet: OMNIA EX VOLUNTATE DEI. Quo totum se bonitati & clementiæ divinæ hic sacratissimus Princeps tradidit, & ad voluntatem DEI omnia consilia, omnesque actiones & cogitationes suas conformavit, in eaque omnem spem fiduciæ & salutis suæ collocavit. Vnde, quia

hoc symbolum multa in se continet, quæ omnibus Christianis inservire possunt ad informationem, quomodo videlicet ad DEI voluntatem suam per omnia conformare debeant, in cap. 3. prolixiorum illius explicationem dabimus.

11. Rudolphus valde benignum & favorabilem sese erga Principes Protestantes, omnesque Augustanæ Confessioni addictos gessit, neque ullo modo à Pontificiis eo flecti potuit, ut bellum adversus eos moveret, gladioque, quod dies noctesque apud eum urgebant, eos extirparet. Constat enim, Iesuitam quendam, cum Imperator A. C. 1581, Comitata Augustæ Vindelicorum celebraret, hos sanguinolentos versus publice affixisse:

Qua ratione queat Germania salva manere:

Suscipe consilium, Lector amice, meum.

Vivere jure tuo, Caesar, servosque Lutheri

Ense, rota, ponto, funibus, igne neca.

Sed tantum abest, ut Imperator ad maledici hujus Iesuitæ aliorumque suggestiones virulentas aures aperuerit, ut etiam Hungaris, anno C. 1606, liberum religionis exercitium concesserit. Quod Cleselius Episcopus, ne videlicet Hungari puram, Evangelicam, Propheticam & Apostolicam doctrinam in Templis Scholisque publice docerent, impedire summopere studuit. Sed D. Polycarpus, tunc temporis Ducis Saxonie Concionator aulicus, rogatu Hungarorum, Cleselium Episcopum Vinnensem & Administratorem Electoratus Neuburgensis tam solide refutavit, ut parum profecerit; atque ita Hungari in suo proposito Christiano, Imperator vero in justa promissione confirmati sunt; quemadmodum è Duello Cleseliano A. C. 1608 Lipsiæ impresso videre est, & fundamenta à Cleselio & Polycarpo in medium allata breviter evidenterque demonstrant.

Anno quoque C. 1609 Rudolphus Bohemis, Silesiis & Moravis literas Majestaticas, quas sic vocant, impertivit, quibus illis libertatem concedebat, exercitium Religionis in Templis Scholisque publice docendi, imò nova templa ac scholas extruendi, quo tam senes quam juvenes in vera religione erudiri possent. Et sub pœna omnibus Ducibus, Capitaneis, cæterisque Officiariis severissime mandavit, ne ullam Augustanæ Confessioni addictis vim inferrent, eorumque religionis exercitium impederent.

111. Anno C. 1580 publicatus est Liber Christianæ Concordiæ. Cujus notanda:

1. Occasio. Cum post obitum B. Lutheri Ecclesiæ Lutheranæ intestinis quibusdam dissidiis essent turbata, ob dissensiones, quæ de quibusdam articulis Christianæ doctrinæ in Augustana Confessione

sione comprehensis inciderant, videlicet de Libero arbitrio, de Iustificatione, de Euangelii definitione, de præsentia Christi in S. Synaxi; putarentque nonnulli Theologi, ab Augustana Confessione in his capitibus nonnihil recessum esse: judicarunt, illis subinde magis magisque crescentibus dissidiis rectius occurri non posse, quam si controversi Articuli ex verbo DEI solide declararentur & explicarentur; falsæ autem opiniones refutarentur, & rejicerentur.

2. *Delineatio.* Principio igitur Witebergenses Theologi de controversis articulis diu multumque inter se contulerunt, & ex immotis verbi divini testimoniis rationem collegerunt, quomodo dissidia illa cum offensione Ecclesiarum conjuncta, absque ulla veritatis Evangelicæ jactura sopiri, & e medio tolli possent. Postremo articulos controversos accurate & religiose perpenderunt, eorumque explanationem in volumen redegerunt, in quo affirmativa propositio vera sacris literis, testimoniis ex Augustana Confessione, & Apologia ejusdem, item utroque Lutheri Catechismo, atque ex Smalcaldicis articulis, petitis, confirmabatur; falsa vero doctrina rejiciebatur, atque condemnabatur.

Quod (volumen) cum Principibus orthodoxis exhibuissent, non modo elementissime acceptum, sed etiam unanimi consensu approbatum est, diligenterque deliberatum, ut divini Numinis auxilio pax Ecclesiis miserrime afflictis restitueretur. Augustus itaque Elector, Dux Saxonie, unanimi consilio & voluntate quorundam Electorum & Principum Augustanam Confessionem amplectentium, ad promovendum pium illud inter Doctores Ecclesiæ Concordiæ institutum, nonnullos spectatæ fidei, pietatis, doctrinæ, integritatis & experientiæ Theologos, (videlicet Jacobum Andream, Andream Musculum, Christophorum Cornerum, Nicolaum Selneccerum, Davidem Chytræum, & Martinum Chemnitium) A. C. 1576 Torgam convocavit, eisque scriptum à supradictis Theologis adornatum inspiciendum tradidit. Hi totam in eo doctrinam comprehensam per omnia approbant: Sed quia nimis concisum videbatur, quam magnitudo negotii postulare, novum, copiosum & admodum nervosum scriptum adornant, in quo plures Articuli vel jam controversi, vel quia brevi in controversiam venire poterant, tractabantur, & omnia enucleatius exponerentur, falsaque dogmata copiosius refutabantur. Id postea Electoribus, Principibus, Ordinibusque Imperii, qui se invariata Augustanæ Confessionis religionem sequi profiterentur, missum est, & à singulis petiit, ut adhibitis præstantissimis & doctissimis Theologis illud diligenter perlegerent, accurate examina-

rent, & si quid porro emendandum, detrahendum, vel addendum esset, libere admonerent. Postquam autem ex diversis locis judicia ad Electorem Saxonem missa essent, quibus ostendebatur, qua ratione veritas adversus omnis generis corruptelas inviolata conservari posset: Augustus rursus evocavit priores Theologos A. C. 1577, quibus plures collegas adjunxit, eisque judicia Ecclesiarum proposuit, simul eos hortatus, ut quoad ejus salva veritate fieri posset, admonitionum illarum, quæ in judiciis transmissis continebantur, rationem haberent, & Librum *Concordiæ* sic adornarent, ut maximo cum fructu in lucem prodiret. Factum est hoc à deputatis Theologis stuolissime.

3. *Subscriptio & approbatio.* Post Librum *Concordiæ* sic adornatum, Electores Saxo & Brandeburgicus curarunt per quosdam Germaniæ Principes, ut liber ille à Theologis & Ludimoderatoribus subscriberetur. Igitur non modo ultra octo millia Theologorum *Concordiæ* librum pro genuina & orthodoxa Augustanæ Confessionis interpretatione acceperunt, re probe deliberata, approbarunt, eidemque subscripserunt: verum etiam ipsi Electores, Principes, Comites, Barones, & Imperialium civitatum Consules, Augustanæ Confessionis addicti.

4. *Impressio.* A. C. 1580, editus est in lucem singulari bonitate divina Liber *Concordiæ*, Dresdæ & Tubingæ impressus.

5. *Oppugnatio & defensio.* Anno sequenti post typis evulgatum Librum *Concordiæ* prodierunt in lucem scripta, quibus pia doctrina libro *Concordiæ* comprehensa acriter oppugnabatur. Electores igitur qui Augustanam amplectebantur Confessionem, & conscriptionem adjuvant missis Theologis, videlicet Kirchnero, Selneccero & Chemnitio, ad conventum quendam, conscribi curarunt Apologiam, qua liber *Concordiæ* defendebatur, & à calumniis solide vindicabatur. Hæc post triennium, cum à reliquis examinata esset, publice edita est, hodieque in lingua Germanica exstat.

IV. A. C. 1580 *Aquisgrani* Euangelium prædicari coëptum est, confluentibus eo multis à Belgio propter Hispanicæ tyrannidis asperitatem. Sed cum cives quidam reformatæ Religionis addicti non solum publicum religionis suæ exercitium, frementibus Catholicis, indies adhuc retinerent, verum etiam in Senatum recipi & Consules suæ religioni addictos creari postularent: Pontificius Senatus neque ullum eorum ad honores admittere voluit. Ipsi igitur Consules Religionis, adversante veteri Senatu, constituerunt. Inde tumultus & motus varii & diuturni exstiterunt. Hos cum Imperator comprimere consilio & prudentia conaretur, sæpius literis

eo missis Rempublicam Aquisgranensem in antiquum statum restituere studuit, idque, cum Pontificii accusationem novorum Consulum & reformationis religionis civium coram ipso instituisent, severissime mandavit. Cum autem novi Consules & Senatores pacem religionis in Imperio prætexerent, cæterorumque Augustanæ Confessionis Principum & Ordinum intercessione uterentur: Cæsar in Comitibus Augustanis, de consilio Ordinum Imperii, Archiepiscopum Trevirensis & Electorem Saxonie Commissarios constituit. Quorum subdelegati Aquisgranum profecti utramque audierunt partem, & principali causa indecisa, relationem suam & acta omnia ad Imperatorem remiserunt. Is in iudicio aulico controversia cognita, tandem anno Christi 1593, sententiam admodum severam adversus accusatos pronunciavit; Non licuisse scilicet iis, nec debuisse, in Cæsaris urbe & Regia sede Aquisgrano, vel in Religione aliquid novare, vel Magistratum & gubernationem urbis de facto invadere. Ideoque quæ ab ipsis hæcenus in eo suscepta sint, cassari & aboleri, omniaque in veterem statum restitui, & actores in pristinum locum reponi debere. Insuper omnis litis expensas actoribus refundere, & pro damnis satisfacere accusati jubentur, reservata nihilominus Cæsareæ Majestati pœna, & salva Duci Iuliacensi & auctoribus potestate, reliqua etiam sua jura, querelas & postulationes adversus eos persequendi. Hujus gravissimæ sententiæ promulgationem paulo post secutum est mandatum, quo sub pœna proscriptionis intra sex hebdomadas parere, & omnes latæ sententiæ partes exsequi, & documentum paritionis sufficiens intra certum diem exhibere jubentur. Evangelici igitur Consules ac cives Aquisgranenses damnati, plurimusque injuriis jactati, opem Principum & civitatum præcipuarum Augustanæ Confessionis implorant, qui Cæsarem literis & legationibus sollicitant, ne vim eis afferri pateretur. Executio igitur suspensa, sed obtineri libertas prædicandi Evangelium nulla potuit. Itaque ne nunc quidem illic libera est in templis publicis illius professio. *Chytr. in Chronic. Saxon.*

v. Anno C. 1581 Inclytus *Senatus Noribergensis ex Schola Altorfina* (quæ anno 1575 erat aperta) Academiam constituit, eamque *Rudolphus Imper.* privilegiis ornavit, ac introductio solennis die Petri & Pauli, quæ Scholæ antea natalis fuit, facta est. In hac ego per quinquennium primarium Theologiæ Professore egi, & Collegas habui *D. Georgium Rönig / Dn. M. Georgium Ritterum, Dn. M. Johannem Saubertum*, Theologos eruditione & pietate præstantissimos.

v. Anno Salutis 1583 Theologi *Brunsvicenses Tilemannus Heshusius*, ejusque collegæ ab eo seducti, doctrinam de Majestate Christi, (Vbiquitatem ipsi vocant) libro Concordiæ à Lutheri scriptis insertam, impugnabant. Quo igitur novum schisma in Ecclesiis caveretur, de voluntate Electorum & Ducis Brunsvicensis *Quedlinburgi* in Saxonia convenerunt Theologi ad Colloquium, ut de Majestate Christi amice inter se conferrent. Sed cum Heshusius & Collegæ ejus pertinaciter sententiæ suæ insisterent, sine ullo fructu colloquium dissolutum est. Interfuit ei *Timotheus Kirchnerus*, cui ex Theologis Electorum præcipuæ partes demandatæ erant, ex Brunsvicensibus vero supradicto Heshusio.

v. Anno eodem Colonia civium pars ferme tertia liberum religionis exercitium à Senatu petiit: qui eos ad *Gebhardum* Archiepiscopum & Electorem remisit, quasi huic soli incumberet, negotio Religionem concernenti prospicere. Cives igitur Electorem adeuntes, non tantum facile, ut in tribus templis puram doctrinam publice profiteri liceret, sed & insuper mandatum, ne Senatus eos impediret, obtinuerunt. At Senatus, qui nunquam illos quicquam obtenturos putarat, spe frustratus, rem ad Imperatorem & Capitulum prius referendam esse prætexuit, multosque cives audientes conciones Evangelii in carcerem conjecit, atque pecunia multavit. Quare cives sese eludi perspicientes, rursus Augustanæ Confessionis Principibus supplicarunt. Interim Gebhardus declarationem suæ voluntatis de doctrina Evangelii & administratione Sacramentorum, cum verbo Dei & confessione Principum ac statuum Augustæ Vindelicorum *Carolo V* exhibita congruente, subditis suis eam expetentibus permittenda, & libero exercitio utriusque Religionis, Pontificiæ & Confessionis Augustanæ, juxta pacem Religioni in Imperio datam, defendendo, publicavit. Illico igitur Pontifex, Imperator, & alii Principes Pontificii, Senatusque Coloniensis ipse, apud Capitulum de alio eligendo insisterunt. Archiepiscopus in causa pia prælidium à Principibus Augustanæ Confessionis petiit. Hi igitur Coloniae apud Capitulum & Ordines intercesserunt, per literas & Legatos suos eos hortantes, ne quid per vim molirentur, neve innocentem damnarent, aut in exilium ejicerent. Sed cum Legati Principum vix ægre admissi audirentur, re infecta domum redierunt. Cæsar vero per suos Legatos Archiepiscopum hortabatur, ut vel religionem pontificiam retineret, vel bonis Ecclesiasticis cederet. Tum etiam *Gregorius Pontifex* eum per literas ab instituto suo avocavit. Sed cognito,

Gebhardus

Gebhardum non ita pridem Bonnam occupatam præsidio firmasse, solennem nuptiarum diem ibi cum *Agneta Georgii* Comitis Mansfeldii filia, contra pontificiæ Ecclesiæ decreta celebrasse, Germanorum Principum aliquot, ad pristinam suam dignitatem stabiliendam, opem & auxilia implorasse: omissa jam salutatione & benedictione Apostolica, quibus *Gebhardum* superioribus literis dignatus erat, ipsum tanquam hæreticum, perjurum, & omnibus sceleribus inquinatum & contaminatum hominem, ab omni auctoritate & dignitate publicis suis literis removit. *Gebhardus* igitur Coloniae una cum quatuor Canonicis (uti antea Romæ quoque factum erat) per duos Episcopos Italicos ut hæretici dignitate privati, eorumque imagines à pueris per civitatem tractæ, in Rhenum provolutæ sunt. Paulo post *Ernestus Bavarus*, *Alberti Bavaria* Ducis filius, Pontifice, Imperatore, aliisque procurantibus, in Archiepiscopum electus est: cui paucis post interjectis diebus totum Capitulum fidelitatem iuravit. *Gebhardus* vero, armata manu se defendere volens, milites conscripsit, eique subsidio venit *Iohannes Casimirus*, Comes Palatinus: *Bavarus* vero Hispanicum præsidium evocavit. Ab utraque igitur parte aliqua capta millia, & amissa. Cum autem *Casimirus* pecunia destitueretur, & Archiepiscopus exercitum alere non posset, ob non numerata stipendia res eorum in angustias redactæ sunt. In his difficultatibus intervenit nuncium satis tempestive, *Casimiri* fratrem è vita discessisse. *Casimirus* igitur exercitum dimisit, inque Electoratum Palatinum (cujus Administrator testamento fratris constitutus erat) contendit, & sic novus Archiepiscopus reliqua oppida facile expugnavit & in ditionem accepit. *Gebhardus* autem cum copiæ suæ maxima ex parte essent dissipatæ, desperata ditionum, quas *Ernestus* nondum occupaverat, defensione, in Hollandiam ad Auracum Principem confugit, qui Hagæ Comitum aliquantisper domicilium exuli cum uxore attribuit. *Chytr. Chron. Saxon. Bentherus. Dress. Mill. 6. p. 515. & seqq.*

VIII. Anno Christi 1586 Illustr. *Friderici* Principis Wirtembergici consensu institutum est Colloquium Mompelgarti, pro quo Galli exules, quibus Mompelgarti hospitium erat concessum, apud prædictum Principem supplicarunt. Hi enim magnam spem conceperant, si colloquium inter Theologos Lutheranos & Reformatos institueretur, fore, ut in Articulis controversis pia iniretur concordia, atque hoc modo Gallicæ aliæque exteræ Ecclesiæ cum Lutheranis melius coalescerent. Huic colloquio ab initio usque ad finem Princeps *Fridericus* ipse interfuit, multaque quæ ab adversa parte

dicebantur, annotavit. Actum autem est de Cœna Domini, Persona Christi, Baptismo, Prædestinatione, de quibus solis inter partes convenit, & de quatuor reliquis articulis consensus fieri non potuit, nisi in paucis capitibus, de quibus jam inde ab origine istarum controversiarum nulla fuit inter utramque partem disceptatio. Collocutores fuere *D. Iacobus Andreas* & *Theodorus Beza*, qui colloquium mature abruptit, cum dextram fraternitatis frustra *D. Iacobo* obtulisset, qui eam accipere noluit propterea, quod *Beza* in suis opinionibus permaneret, multosque crassos errores defenderet. Fructus tamen colloquii salutaris & uberrimus fuit. Siquidem Princeps *Fridericus* in vera sententiâ, de qua publice testatus, abunde confirmatus est, & acta hujus Colloquii Tubingæ typis describenda curavit, eisque Præfationem sub suæ Celsitudinis nomine præfixit, in qua rationes consilii sui & colloquii instituti exposuit.

IX. Anno 1590 *Iacobus*, Marchio Badensis, cum ad Pontificios defecisset, omnibus Euangelicis Ministris mandavit, ut intra paucos dies è sua ditione discederent. Sed priusquam constitutus ille dies adveniret, subitanea morte dysenteria correptus die 7 Augusti extinctus est. Atque ita Evangelii doctrina in illa parte Marchionatus divinitus conservata est: siquidem tutor pupilli *Ernestus Fridericus*, Princeps pius & pacificus, *Caroli* Marchionis Badensis A. C. 1577 defuncti filius, omnia in integrum restituit, Pontificiis dimissis. *Chytr. Chron. Saxon.*

X. Anno 1593 *Guilielmus Fridericus* Administrator Saxonæ iuramentum fidelitatis à subditis suis accepit, datisque die 15 Martii ad Professores Witebergenses literis, decretum sibi esse significavit, Nullius Religionis, quam quæ Prophetis & Apostolicis scriptis & Augustanæ Confessioni *Carolo V* in Comitibus Augustanis exhibitæ, per omnia consentiat, inque libris *Lutheri* comprehensa, & in Formula Concordiæ repetita sit, exercitium in ditionibus & regionibus ad Electoratum pertinentibus in posterum ferre nolle; se autem neminem velle in conscientia sua turbare, sed monere omnes aliam ab hac doctrina religionem amplectentes, ne ad fidelitatis iuramentum præstandum compareant, sed officiis suis sese his ipsis destitutos literis persuasum sibi quam certissime habeant. Nec ita multo post visitationem Academiæ Witebergensis & Lipsiensis, Ecclesiarumque, in Saxonia & Misnia instituit, exhibitis Theologis, (inter quos primarii fuere *Ægidius Hunnius* & *Georgius Mylius*, Doctores) certis articulis de Persona Christi, de Baptismo, de Cœna Domini, & de Prædestinatione;

ne; ex quibus omnes tam in templis quam in Scholis etiam docentes, cujuscunque facultatis & Professionis sunt examinati. Visitatione peracta, qui articulis subscribere noluerunt, officiis suis sunt destituti, & ita prior status religionis in Electoratu mutatus est.

x i. Cum inter *Maximilianum* Palatinum Rheni, Ducem Bavarix, & *Philippum Ludovicum* Comitem Palatinum convenisset, colloquium de Religione esse instituendum inter utriusque Principis Theologos: tandem A. C. 1601, prædicti Principes eorumque Theologi Ratisbonæ convenerunt, & unicum hoc thema tantum tractarunt, an sola scriptura sacra sit norma fidei in religione & controversiarum Iudex; an vero quid aliud? Super hac unica quæstione 14 Sessiones sunt habitæ, tandemque Bavarici Theologi (inter quos primarias partes sustinuerunt *D. Hungerus* & *D. Gretserus* Iesuitæ) colloquium abruperunt, cum Theologi Palatini, Saxonici, (inter quos non postremi fuere *D. Ægidius Hunnius*, & *D. David Rungius*) Brandeburgici item & Wurtembergici ad colloquium evocati, Romano Pontifici auctoritatem & officium judicis derogarent, eum Antichristum esse, multisque erroribus in Religione accusatum & jamdudum convictum, affirmarent. Protocollum hujus colloquii ab utriusque partis Theologis & Politicis, tam Pontificiis, quam Augustanæ Confessioni addictis, subscriptum & publicatum, & postea Lavingæ impressum est. *Chytraus*.

Eodem anno Reformati Synodum Vappincii in Delphinatu Gallix celebrarunt, qui Confessionem fidei Ecclesiæ Gallicanæ repetiverunt, eique hanc inferuerunt assertionem: *Romanum Pontificem esse ipsissimum Antichristum*. *Bucholtz*.

x i i. A. C. 1605 *Mauritius* Landgravius, cum mortuo *Ludovico* patruo Marpurgensem Academiam sortiretur, Theologos, qui doctrinæ Reformatorum de Persona Christi, & mutationi præceptorum Decalogi, & fractioni panis in Eucharistia consentire nolebant, dimisit, novosque Theologos evocavit. Vnde magnus excitatus est tumultus, sed statim per *Mauritium* fuit sopitus. *Idem*.

x i i i. Anno 1611 Iesuitæ in Parlamento Parisiensi pessime habiti ab Universitatis Advocato Martillerio, & Regio, Servino: qui demonstrarunt, illos esse homines sceleratissimos, cruentis manibus & immani avaritia præditos, nocentissimos ac superbissimos, quibus fides, decus, pietas, postremo honesta & inhonesta omnia quæstui sint: ad excogitandum acutissimos & audendum impudentissimos, ad efficiendum acerrimos, qui Regi juramentum fidelitatis præstare nolint, ac quorum doctrina &

hortatu atque impulsu bella excitata, casos Reges, &c. illis igitur salvis, Parisiensem Rempubli- cam salvam nequaquam esse posse. Quare causa ceciderunt, & interdictum ipsis, ne amplius docerent. Cum autem se recipi in corpus Universitatis peterent: se idem docturos, quod Sorobona docet: Senatus causa ad Consilium rejecta, pronunciavit, intra præscriptum tempus scripto subsignato declararent, quod hodie ore profitentur, se doctrinam Sorbonæ amplecti: Papam non debere imperare regibus, nec habere potestatem privandi Reges regno, eique non licere eos excommunicare; nec sacramento subditos solvere: Concilium esse supra Papam: Clericos judicari debere à Politico Magistratu: Quæ in confessione auriculari cognoscuntur, si vitam Regis & Rempubl. concernant, omnino deferenda esse. *Idem*.

CAPUT III.

DE EGRESSU.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

i. *Prodigium ominosum*. Paulo ante mortem Imperatoris *leo*, nec non *aquila* duæ, quæ in Aula ejus Pragæ nutriebantur, subitanea morte extinctæ sunt, quæ mortem *Rudolphi* portendere nonnulli affirmarunt; cui etiam eventus mox respondit. Vnde hæc sequentia disticha I. M. à W. composuit:

*Bina Aquila, vastusque Leo, quos nutrit Aula,
Tempore non modico, dive Rudolphe, tua,
Excessum paulo ante tuum, mirabile dictu,
Clausere extremum, triga beata, diem.
Scilicet haud aliter, quam ponderis omne, tan-
ti*

*Fas erat ostendi fata, Rudolphe, tua.
Cælum Aquila: Leo tellurem designat: & iste
Magnanimum Alciden: hæc loquem referunt.*

*Alcida similem vitam tibi fata dedere
Cuncta tua implesti gloria, ut ille sua.
Restabat cælum, lovis hoc tibi suggerit ales;
Sed qua te ferret, non fuit una satis.*

*Bina igitur simul, ingenti comitante Leone,
Induperatorem in cœlica testâ vehunt.*

Sic etiam de *Matthia* Hungariæ Regis leonibus, quos in arce Budensi alere solebat, eodem die, quo Rex Viennæ apoplexia mortuus est, anno 1490, sexto Aprilis, subito extinctos esse legimus. Superiori tempore paulo ante obitum *Iohannis Casimiri* Comitis Palatini Rheni, (qui A. C. 1592, rebus humanis exemptus est) *Leo* itidem, quem dili-

genter

genter nutrirī curabat, interiit: quod ipsemet ut instantis mortis præsagium interpretatus est.

Paulo ante cladem Varnensem, in qua *Ludovicus* Hungariæ Rex anno Christi 1444 periit, equus ejus subitanea morte concidit. *Stephani Batorii* Poloniæ Regis fratre in Transsylvania ex hac vita crepto, similiter equus ejus subito mortuus concidit.

11. Vox *ωγαγώνι*. Cum *Rudolphus* Imperator sub initium mensis Decembr. anni 1611, morbo esset correptus, ipseque sentiret, non longe supremam vitæ suæ metam abesse, inter alios piissimos & dulcissimos sermones ad Consiliarios, ceterosque, qui aderant, habitos, hæc quoque suspiria emisit: Mei carissimi, inquiebat, cum in juventute mea à divo parente meo ex Hispania in hanc patriam meam transitoriam per Legatum revocarer, tanto gaudio perfundebar, ut sequentem noctem totam insomnem traducerem. Quanto magis mihi nunc lætandum, quia pater meus cœlestis in æternam patriam me brevi avocaturus est; ubi nulla est temporis vicissitudo aut mutatio, & ubi calamitas & adversitas nulla est. Vnde patet, quod Christianissimus hic Imper. COELESTIS PATRIÆ recordatione sese erexerit atque consolatus sit. Omnium hoc namque piorum Christianorum officium est, ut terrenis hisce relictis ad cœlestia suspirent, inque æternam & beatam DEI & Ecclesiæ cœlestis consuetudinem transferri cum *Rudolpho* optent. Vnde eleganter canit Mantuanus:

*Terra domus animis non est accommoda nostris,
Altius it nostra conditionis honos.*

*Qui nimium terras amat, & mortalia tecta,
Fallitur: est alio PATRIA nostra loco.*

*Hic sumus extorres, alienaque regna tenemus,
Sub gravis exilii, sævitique jugo.*

Quod Imperator *Carolus Magnus* considerans, tale Epitaphium *Rulando* nepoti suo crexit:

*Tu patrium repetis, tristi nos orbe relinquis:
Te tenet aula nitens, nos lacrymasa dies.*

*Du fährst in's rechte Vatter-land;
Wir bleiben im elenden stand.*

11. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

Mors ipsa. *Rudolphus* cum recreationem animæ suæ præcipuam ex verbo DEI petivisset, eamque Christo Redemptori suo commendasset, tandem inter vota & ardentis preces, quas toto morbi tempore ad DEVM fudit, placide in Domino obdormivit, A. C. 1612, die 10 Januarii S. V., anno ætatis 59, imperii vero 36. Quæ meta vitæ huic optimo Imperatori, amore & studio veræ pietatis, justitia, veritate, clementia, sapientia, fide, adeo-

que omnibus virtutibus Principi convenientibus, excellenti, à DEO constituta fuit. Nam quæcunque mortem nobis aut nostris causæ & occasiones afferant, ut in veteri versu græco, *Alium alia via ducere ad lamentabile lethum*, dicitur: *tamen non casu, nec causis secundis tantum, sed DEO sciente & volente, aut certo consilio permittente, nos & alios ex hac vita demigrare non dubitemus.* In qua sententia quoque *Rudolphum* fuisse Symbolo suo attestari voluit, cum omnia ex voluntate DEI fieri peteret.

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

Sepultura. *Matthias* Archidux Austriæ, qui tunc Viennæ, ubi nuptias mense Decembr. anno Christi 1611 celebravit, commorabatur, cognita fratris morte statim Pragam cum nova nupta aliisque Nobilibus se recepit, summamque ex obitu fratris sui carissimi dolorem suscepit. Postea cum jam à Principibus ac Electoribus XXVII. Francofurti die 3 Junii Imperator esset renunciatus, die 3 Octobris magno splendore & magnificentia iuxta *Rudolpho* fecit, ejusque cadaver in templo arcis, S. Vito dicato, tumulari curavit. De eo sequens existat epitaphium Chronologicum:

DVX aC LVX gentIs Fal .anI heV LVCE Ru-
DoLphVs

Casarlo genItVs sangVine Casar ObIt.

Symbolum Rudolphi.

OMNIA EX VOLUNTATE DEI.

Quod Reusnerus ita reddidit:

*Quæ sunt fieri OMNIA ex benigna
VOLUNTATE DEI, pium atque fas est:
Qui, quod vult, facit omne, prosperatque
Rex ceu Maximus, optimusque Regum.*

Ex eo autem videre est, sacratissimum hunc Principem istas cogitationes, quas Christianum hominem veræ pietatis fundamento insistentem de DEI voluntate habere par est, sæpe suscepisse, eique hoc ratum firmum & fixum fuisse, nihil unquam evenisse, nihil unquam eventurum, quod non Dominus ille cœli & terræ voluerit. Cum omnia ex voluntate DEI fieri optaret, alium se longe superiorem esse, qui res humanas gubernet, & in cujus manu omnia sint, qui sibi has in Christiana Republ. partes dedisset, affirmabat. Hujus igitur imperio & voluntati, non suæ, obsequendam, hunc auctorem hæreditarium omnis felicitatis, & ab eo rectum consilium & auxilium flagitandum statuebat. Est namque divina voluntas nihil aliud, nisi liberrium, & sapientissimum, & justissimum DEI decre-

cretum, secundum quod, quicquid est, ac quicquid futurum est, gubernatur. Preces nostræ nihil aliud sunt quam supplicationes, ut quicquid cogitamus vel consultamus, vel agimus, bene feliciterque, hoc est, ad divinam voluntatem, eveniat. Hinc ergo *Rudolphus* Imp. nunquam DEVM ad facti sui rationem quasi reddendam traxit; nunquam in illius voluntatem, etiamsi eventus minime esset optatus, inquisivit, iustissimum atque rectissimum ducens, quod DEO visum fuerat.

Regula vitæ.

Ex hoc *Rudolphi* symbolo omnes homines, adeoque Reges & Principes discant, quomodo voluntatem suam semper divinæ voluntati subicere debeant. 1. *In Fide.* 2. *In toto vitæ suæ curriculo.* 3. *In Oratione.* 4. *In Cruce,* & denique 5. *in ipsa morte.*

I. In Fide.

Vt fidem & religionem suam, juxta DEI voluntatem & verbum conforment. Iam vero DEVS de bonis æternis seu spiritualibus voluntatem expressit suam, quod velit remittere peccata, & certo donare justitiam & vitam æternam omnibus fide ea petentibus. Non vult DEVS, ut peccatis oppressi ruamus in æternum exitium, ideo sine ulla dubitatione statuamus, DEVM certo nobis remittere peccata, recipere nos per & propter filium suum Dominum nostrum JESVM CHRISTVM, & per eum ex abyssu inferorum & æterno exitio nos liberare, & donare nobis justitiam & vitam æternam. Hæc fide nos oportet ita accipere, ac certo statuere, sicuti Salvator noster ait, *Ioh. 6. v. 40.* Hæc est voluntas ejus qui misit me, ut omnis qui videt Filium, & credit in eum, habeat vitam æternam. Et, *v. 29.* Hoc est opus DEI (h. e. seria ejus voluntas, & cultus ipsi gratissimus) ut credatis in eum, quem misit ille. Quare nos viam ad vitam æternam non juxta nostram voluntatem & beneplacitum eligamus, sed oportet nos sequi ordinem, à DEO nobis præscriptum, ut nempe per fidem in Christum salvemur. Fides enim obedientiam exigit, non curiositatem, & quando DEVS præcipit, morem oportet nos gerere, inquit *Chrysostomus in Orat.* Detestandus est igitur error Mahumetis, qui in Alcorano suo (quem Arabes in lingua sua *Alfurcan* nominant) *Azoara 2.* ita scribit: *Sciendum est generaliter, quia omnis recte vivens, Judæus, seu Christianus, seu lege sua relicta in aliam tendens, omnis scilicet DEVM adorans, indubitanter amorem DEI assequetur.*

II. In toto vitæ curriculo.

Vt pie, sancte, & inculpate ad præscriptum voluntatis divinæ, in verbo nobis revelatæ, vitam nostram instituamus, omnesque animi & corporis vires eo intendamus, ut mandata divina ipso actu impleantur. Sicuti enim macularum adspectus in speculo nihil juvat, si eas non abstergamus: ita quoque nihil proderit, ut voluntatem DEI sciamus, si non opere ipso eam declaremus, & juxta eam vitam nostram instituamus. Vnde Christus inquit, *Matth. 7. vers. 21.* Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum, sed qui fecerit voluntatem patris mei qui in cælis est. Et, *1 Ioh. 2.* Qui facit voluntatem DEI, manet in æternum. Quare quemadmodum servi Dominis suis obedire debent (Proprium namque officium servorum in obedientia consistit; siquidem servi à serviendo nuncupantur:) ita nos Christiani sumus DEI servi: Ergo ipsi ut Domino nostro servire debemus in justitia & sanctitate cunctis diebus vitæ nostræ. Vti etiam pulchre monet Augustinus: *Adjungite fidei rectam vitam rectam, & verbis vera dicendo, & factis bene vivendo.* Hoc enim si fecerimus, in nullo pene aberrabimus, sed voluntatem DEI recte spectabimus.

III. In oratione.

Vt DEVM videlicet invocemus secundum voluntatem ejus. *1 Ioh. 5. v. 2. & 14.* Est autem hæc voluntas DEI, ut in nomine Christi petamus. *Ioh. 16.* In nomine Christi autem petimus, quando non in nostra justitia & operibus, sed in merito & justitia Christi confidimus, & ob hæc misericordiam DEI ex fide petimus. Omnia autem à DEO sunt petenda, quæ saluti sunt necessaria. Quicquid enim à DEO flagitamus adversus utilitatem salutis, non petimus in nomine Salvatoris, inquit *Augustinus tract. 73.* & iterum, *epist. 121.* Non petimus in nomine Magistri, quicquid petimus præter regulam ipsius Magistri, qui secundum voluntatem DEI nos orare docet. *Matth. 6. v. 10.* In omni ergo oratione nostra distinguere debemus inter bona spiritualia & corporalia. Illa simpliciter absque conditione ulla sunt petenda: hæc vero cum conditione hac: Si DEVS velit: Si ad gloriam DEI & nostram salutem vergant. Haud raro petimus divitias, sed spinæ sunt: honorem, sed lapsus occasio est: liberos, sed noxæ sunt. In divina ergo voluntate acquiescamus. Exaudiet nos certo vel juxta nostrum beneplacitum in sui honorem, vel juxta suum beneplacitum in nostram utilitatem. Non ei tempus vel modum præscribamus; ipse faciet.

Imitemur exemplum 1. CHRISTI, qui calicem deprecabatur, non autem secundum suam, sed Patris sui cœlestis voluntatem. *Matth. 26. v. 39.* 2. DAVIDIS, qui expulsus regno cum conditione petiit, ut restitueretur, si ita DEO bonum videretur. 1 *Samuel. 15. vers. 26.* 3. IUDITHÆ, quæ indignum iudicabat, DEO tempus præscribere, quando iuvare debeat. *Judith. 8. vers. 13.* 4. IUDÆ Maccabæi. Hic in acie milites suos confirmans, Præstat, inquit, nos in pugna mori, quam nostræ gentis sacrorumque videre calamitatem. Cæterum is, qui in cœlo est, faciet, ut ei visum fuerit. 1 *Macc. 3. v. 59, 60.* 5. LEPROSI, conditionate orantis: Domine, si vis, potes me mundare. *Matth. 8. v. 2.* 6. PAULI Apostoli, 2 *Cor. 12. v. 8, 9.* Quando ita orationem nostram ad DEVM fundimus, tunc ipse dabit illud, quod in suam gloriam nostramque utilitatem vergat.

IV. In Cruce.

Experientia Ethnicos DEI ignaros docuit, plus esse in vita humana amaritudinis quam dulcedinis, in qua, si unica guttula lætitiæ cuipiam contigerit, è diverso tres acerbissimos dolores infundi. Ignorant autem, omnia divina providentia fieri, consilio & voluntate DEI gubernari, nec fortuito fieri quicquam. Et hæc est nostra illa sapientia, qua illos antemus, & firmiter confidimus, ne pilum quidem capitis nostri esse, quin notus DEO sit & numeretur, adeoque ei curæ esse, ne quid ei noxii accidat, nisi DEO volente. Quare cum sciamus, DEVM nobis imponere crucem propter nostram salutem, illius voluntati reverenter nos subicere debemus, sicut filios convenit parentibus suis obedire. Quodcunque enim DEVS decrevit & ordinavit, hominibusque imponit, illud obedienter & patienter est ferendum. Quia DEO in omnibus est obtemperandum, tam in adversis, quam in prosperis. 1 *Pet. 5. vers. 6.* Iam vero DEVS omnibus hominibus crucem ab æterno decrevit, & ordinavit, eamque in tempore illis imponit. Nam in Paradiso dixit ad hominem: In sudore vultus tui vesceris pane tuo. *Genes. 3. vers. 19.* Vbi per Sudorem omnis generis crux & calamitas intelligitur. Ergo omnes Christiani, quando acerbissimorum morborum atque afflictionum mole premuntur, voluntatem DEI, quæ semper salutaris, iusta & bona est, sapienter discernere, ac patienter ei sese submittere discant, dicentes: Si DEVS vult & decrevit, ut imagini Christi Filii sui conformis fiam, Rom. 8. ecce fiat Domini voluntas, crucem à DEO impositam patienter feram. Vnde Seneca, licet paganus, eleganter inquit: Optimum est pati, quod emendare non

potes, & DEVM, quo authore cuncta eveniunt, sine murmure comitari.

Hoc perpendens Anna Sophia Alberti primi Ducis Borussiae filia, Iohannis Alberti Ducis Megapolitani (qui A. C. 1576 à DEO in cœlestem patriam evocatus est) vidua, insigne omnibusque Christianis imitandum patientiæ exemplum edidit. Hæc piissima Matrona cursum viduitatis suæ multis ægritudinibus & morbis languēfacta confecit: siquidem multis annis laboravit ex defluxionibus assiduīs, anhelitus & respirationis difficultate, quæ tandem ingravescens, perpetuam ferme decumbendi, aut sedendi, necessitatem ei attulit. Sed toto morbi tempore nullam indignationis aut impatientiæ frementis adversus DEVM significationem ostendens, animo placido & tranquillo, qualis in reliqua vita esse solebat, DEI se voluntati commendavit. Scio, inquit, quacunque hunc morbum causa vel occasiones mihi attraxerint, tamen non casu me, nec causis secundis tantummodo, sed DEO sciente & volente, aut certo consilio permittente, agrotare. Sicut Christus ipse, ne capillum quidem à capite nostro sine voluntate Patris nostri in cœlis decidere affirmat. Cumque quotidie precata sim, ut DEI voluntas fiat, reverenter me voluntati divinae subiciam, & sub manu ipsius potenti me humiliabo. Scio enim DEVM mihi patrem propitium esse, ut in quotidiana invocatione eum compello, & me credere in DEVM patrem omnipotentem profiteor. Sicut enim pater filiorum, ita Dominus timentium eum miseretur. Ac ut ego non possum oblivisci filiorum, quos sub corde meo gestavi: ita DEVS se piorum, ipsum invocantium, nunquam obliturum testatur. Quare me quoque indignam filiam suam sanguine filii sui redemptam paternā benevolentia & fide complectitur, & morbis hisce castigat, non ut perdat, sed ut agnitionem peccatorum meorum, poenitentiam veram, ac fidem in misericordia DEI acquiescentem, & veram invocationem, ad DEVM veluti ad patrem φιλόστοργον confugientem, & spem vitæ ac salutis æternæ, ceterasque virtutes in corde meo accendat, probet, augeat, & ardentiores ac firmiores reddat. Quæ in valetudine prospera & rebus secundis sæpe remittunt, ac frigidiores atque segniores fiunt, & paulatim prorsus exstinguuntur. O beatam igitur me ancillam, cujus emendationi Dominus instat, cui dignatur irasci, quam admonendi dissimulatione non frustratur! O beatam diem illam, cum ex his assidue peccandi periculis in non peccandi securitatem constituatur! Vita cœlestis ac æterna desiderium ardens & serium ut in nobis, nimio amore huius mundi dementatis, DEVS accendat, & radium aliquod ac odium præsentis

vita, assidue peccantis & omnibus miseriis obnoxia, adferat: tot morbis aliisque arumnis hanc mortalem vitam onerat & affligit. Ut autem Christus ipse per cruciatus & mortem in gloriam suam ingressus est: ita nos quoque cum omnibus sanctis, hac in parte, conformes fieri imaginis Filii DEI oportet, & per multas misérias in DEI regnum ingredi, &c. Tales illustrissimæ hujus Principis toto morbi tempore sermones & colloquia cum ministro Ecclesiæ & domesticis fuere, quibus preces ad DEVM ardentes addidit, inter quas tandem ex domicilio corporis debili ac ruinoso anima sancta Deoque cara placidissime in æternam patriam emigravit anno Christi 1591. D. Chytr. in Orat. ejus funebri.

V. In morte.

Paulus ad Roman. 14. vers. 7, & 8. inquit: Nemo nostrum sibi vivit, nemo sibi moritur, sed sive vivimus, Domino vivimus: sive morimur, Domino morimur. & ; DEVS est, qui definivit dies cujusque hominis, qui statuit numerum mensium ejus. Job. 14. v. 5. Psal. 39. v. 5. Vnde Chrysostomus inquit: Nec morimur ante diem, nec transire possumus diem. Nequaquam igitur casu morimur, sed paterna DEI per mortem ad se nos evocantis tanquam summi Imperatoris voluntate; is certum cuique statuit vitæ terminum, quem ubi adventare intelligimus, DEO vocanti promte obediamus, quemadmodum sancti DEI viri, & pii Christiani suo exemplo nobis præluxerunt.

EXEMPLA I BIBLICA.

I. Cum Patriarcha Abrahamus filium suum unicum & dulcissimum Isaacum, de quo amplissimas promissiones divinas acceperat, ab ipso DEO sua manu mactare jussus esset, non restitit, non rationem consuluit, non rogavit pro filio, non planxit mortem ejus, non de mandati sensu disputavit; sed simpliciter & humiliter obedire, recte ac pie judicavit. Quare statim post acceptum mandatum ad filii immolationem, tanquam ad exquisitarum epularum convivium invitatus, properavit, & cum ad montem, in quo Isaac esset mactandus, venisset, aram exstruit, filium ligat, imponit eum lignis, evaginat gladium ad filium occidendum, cumque jam jugulum ejus peteret, voce cœlitus audita à cæde retractus est. Gen. 22. Scribit etiam Josephus lib. 1. antiq. cap. 14, Abrahamum filio persuasisse, quod, sicut ex voluntate DEI ingressus fuerit mundum mirabiliter; ita etiam ex voluntate DEI necessario eum egredi oporteat mirabiliter, ut quem Dominus judicavit dignum, non æ-

gritudine, non bello, non aliqua passione, humanam finire vitam, sed cum orationibus & sacrificiis animam ejus ad se vocare, & suscitare eum ob implendas promissiones. Quamobrem Isaac cervicem obedienter patri porrexit, minimeque ob mortem turbatus fuit. O admirandum obedientiæ exemplum! Merito igitur Chrysostomus exclamat: Vtrum admirer & obstupescam justius, fortemne spiritum Patriarchæ, an pueri obedientiam, quod neque reluctatus sit, neque mortem ægre tulerit?

II. Moses, cum DEVS mortem ei annuntiasset, Num. 27. v. 12. non exposulavit cum DEO, nec mortem deprecatus est, paratum se potius ostendit, arbitrio jussuque supremi Imperatoris statione sua & vita excedere, cum voluntario obsequio morti occurreret, montem Nebo, quem Dominus ei nominaverat, ascendens, ubi juxta sermonem Ichovæ placide exspiravit. Deuter. 34. vers. 1. 5.

III. Job, cum omnes ejus liberi ruina domus una die essent oppressi, idcirco non indignatus est DEO, nec supra illos vanis lacrymis se torlit & maceravit; sed quod DEO placuit, ipsi quoque placuit, mortemque suorum æquo animo tulit, dicens: Dominus dedit, Dominus abstulit, sit nomen Domini benedictum. Job. 1. v. 22.

IV. Tres juvenes, Sadrach, Mesach & Abednego, cum statuam auream à Nabuchodonosore erectam adorare nollent, Rex ira & furore percitus, in ignis ardentis fornacem eos conjicere minatus est: Sed illi animose Regi responderunt: Ecce, DEVS noster, quem colimus, potest eripere nos de camino ignis ardentis, deque manibus tuis, ô Rex, liberare. Quod si noluerit, notum sit tibi, Rex, quia DEO s tuos non colimus, & statuam auream quam erexisti, non adoramus. Intrepide igitur fornacem ingressi sunt, ex qua mirabiliter DEVS eos liberavit. Daniel. 3.

V. Mater Maccabaorum ob mortem septem filiorum lacrymis & luctui se non tradit, nullamque ingenerosam vocem emisit; sed DEO egit gratias, quod secundum voluntatem suam illos igne, ferro, aliisque suppliciis ab hac carne dissolveret: tandem & ipsa læto animo mortem subivit. 2 Maccab. 7.

VI. CHRISTVS Redemptor & Salvator noster huic uni curæ incubuit, ut patri obedientiam præstaret, & opus compleret, ad quod efficiendum missus erat. Vnde D. Bernhardus inquit: Mementote, fratres, Christi, qui, ne perderet obedientiam, voluit perdere vitam; quod etiam passim Scriptura S. de eo testatur. Nam Psal. 40. inquit David in Persona Christi: Ecce venio, in capite libri scriptum est de me, ut facerem voluntatem tuam, DEVS meus.

meus. *Ioh. 4.* ipse Christus inquit, Meus cibus est, ut faciam voluntatem ejus qui misit me, ut perficiam opus ejus. Et *c. seq.* Non quaero voluntatem meam, sed ejus qui misit me: *Ioh. 6.* Descendi de cælo, non ut faciam voluntatem meam, sed ejus qui misit me. Quod etiam initio passionis repetito vocabulo dixit, *Matth. 26.* Si calix non potest à me transire, nisi ut bibam illum, fiat voluntas tua. Cujus orationis sensus est: Pater, appetitus meus, & voluntas ipsa naturali motu mortem recusat, & licet appetitus non moveatur in me sine rationis consensu, ego volo, ut eam nunc recuset, velitque mortem evadere, & dolorem ejus leniri. Nihilominus tamen oro, ut hæc voluntas mea non fiat, sed tua æterna, qua me mori summa tristitia, & dolore, decrevisti. Quare post preces factas, & perspectam Patris æterni voluntatem, magno & confirmato animo occurrit, obviamque procedit festinanti Judæorum turmæ, ut se vincendum constringendumque dedat.

V I I. *Simeon* puerulum *J E S U M* in ulnis tum corporistum animæ tenens, præ gaudio hoc cygneum canticum cantabat: Nunc dimittis servum tuum Domine in pace; innuens, Se, quia Christum in carne vidisset, jam paratum esse spiritum suum *D E O* reddere, si illum ad se recipere ei placeret.

V I I I. *Stephanus Protomartyr* *N. T.* cum à Judæis lapidaretur, tantum abest, ut ullum signum tristitiæ ederet, & contra *D E V M* murmuraret, ut etiam in ipsa morte tripudiaret, quemadmodum de illo vetus versus testatur:

Ibat orans animis, & spe sua damna levabat. Et huc pertinent omnia martyrum exempla, qui martyrium ob veram religionem constanti animo pertulerunt, suamque voluntatem per omnia divinæ voluntati reverenter subjecerunt.

I X. *Actorum 12.* legimus, Agabum Prophetam Paulo prædixisse, quod Ierosolymis à Judæis esset occidendus. Quod cum audissent comites ejus, ac reliqui pii viri astantes, vehementer rogabant Paulum, ne Ierosolymam adscenderet. At Paulus respondens, dixit: Ego non solum vinciri, sed & mori paratus sum Hierosolymis, pro nomine Domini Iesu. Hinc igitur, Discipuli ejus, cum ipsum exorare non possent, ne iter Ierosolymam versus institueret, dixerunt: Domini voluntas fiat.

I I. ECCLESIASTICA.

I. *Martinus Episcopus*, (qui per triennium Iuliani Apostatæ immanissimi illius nominis Christiani hostis castra in Gallia secutus est) cum febris peri-

culosa correptus graviter decumberet, dicebat: Domine si adhuc populo tuo inservire possum, non recuso laborem: fiat voluntas tua. Sed non multo post, nullo mortis adventantis metu, nullaque morbi asperitate fractus, placide ad eum, quem unum spiraverat, ex hac miseriarum valle evolavit, circa annum Christi 397, ætat. 81, cum Ecclesiam Turo-nensem 26 annis concionibus sacris, legitimaque Sacramentorum administratione pavisset.

I I. *Polycarpus* Iohannis Apostoli Discipulus & Episcopus Smyrnenfis, cum à persecutoribus suis inquireretur, ut eum interficerent, dicebat: Fiat voluntas Domini. *Euseb. lib. 4.*

I I I. *Augustinus* Episcopus Hipponensis (qui sub Theodosio Iuniore Imper. floruit) inquebat: Quamdiu mihi sit utile vivere, nescio; tibi Domine hoc committo.

I V. *Eudoxia Imperatrix*, cum filius ejus graviter decumberet, aiebat: Si *D E V S* voluerit, vivet; si eum auferre constituit, fiat voluntas ejus.

V. Cum *D. Lutherus* calculo, tussi, gravedine, aliisque corporis doloribus diu esset conflictatus, ita orationem instituebat: O Domine, vitam mihi prorogare velis oro propter dilectos tuos: sin autem hora mortis appropinquavit, fiat tua Christe voluntas.

Idem, cum A. C. 1527 lethaliter decumberet, uxori ejus hoc summum attulit dolorem: mox tamen relicta tristitia ad se rediens hisce verbis maritum suum longe dilectissimum affabatur: Mi Domine Doctor, ego optarem, ut *D E V S* vinculum nostrum conjugale nondum scindat, teque ex hisce tertis eripiat: attamen, si hoc *D E O* non consultum videatur, & multo magis ei placuerit, te ex mortali hacce in immortalem ac æternam vitam transferre; ego malo, ut apud *D E V M* æterna fruaris lætitia, quam diutius in hac miseriarum valle apud me vitam transigas. Divina igitur ejus voluntati te commendo.

V I. Cum *Principi Condensi* à Galliarum Rege *Carolo I X* daretur optio, ut aut Missam audiret, aut mortem, aut perpetuum carcerem eligeret: imperterritus ille heros animose respondit: Se, *D E O* juvante, primum nunquam facturum: duo reliqua regis arbitrio relinquere: *D E V M* tamen hæc omnia providentia sua gubernaturum.

V I I. Cum *B. Lutherus* aliquando studiosum quendam (qui Witebergæ literis operam dabat) in agone mortis constitutum inviseret, exque eo quæreretur, An dissolvi & cum Christo suo esse cuperet? ipse respondit: Ego voluntati *D E I* me tradito; quicquid ille dabit, libenter, imo & hilari fronte:

fronte accipiam. Vivere me vult? Volo. Mori? Non recuso.

Ex hac explicatione jam apparet, quantum ex hoc piissimo *Rudolphi* Imp. symbolo usum habeamus. Christus autem in secula vivens, imo qui ipsa est vita & Dux vitæ, det nobis ex gratia, ut in omnibus actionibus nostris non nostram, sed benignam DEI voluntatem respiciamus, eandemque prompti sequamur, ad ejus gloriam & nostram salutem, & quando ipsi placuerit ex hac vita nos evocare, ex morte transeamus in vitam, ex terra miseriæ veniamus in cœlestem patriam; ubi erit vita sine morte, sanitas sine morbo, júbilus sine luctu; ubi erit inera jucunditas, jucunda felicitas, ac felix æternitas.

APPENDIX.

Coronidis loco, *Pontifices Romanos*, qui sub *Rudolpho* pontificatum gesserunt, nec non Viros celebres, qui sub eo claruerunt, & prodigia ac res aliquot memorabiles, quæ sub eo contigerunt, subjungemus.

I. Pontifices.

Series Pontificum, qui sub *Rudolpho* Imp. in sede pontificia collocati fuere, hæc est:

1. GREGORIUS XIII, antea *Hugo Boncampagnus* dictus, juris utriusque doctrina clarissimus, & Professor Bononiensis. Hic *Pio V* defuncto Pontificatum obtinuit anno C. 1572, qui est annus laniæ Parisiensis Christianis luctuosissimæ, de qua Papa *Gregorius* certior factus, quod feliciter esset peracta, statim cum Cardinalibus ad Templum Marci concessit, D. O. M. pro tanto beneficio sedi Romanæ collato gratias ritu solenni egit, Iubilæum toto Christiano orbe publicavit, in Hadriani mole publicæ lætitiæ signum tormentorum displosione dedit, totam rei bene gestæ historiam in parietibus artificii penicillo illivit; nihilque eorum, quæ in cunctis ac maximis quibusque pro Ecclesiæ Romanæ victoriis fieri solent, prætermisit: & Cardinalis Lotharingus tam optatum afferenti euangelium mille aureorum euangelia numeravit. *Thuan. histor. lib. 53.*

A. C. 1582 idem Papa *Gregorius* Calendarium novum (quod ab ipsius nomine vulgo *Gregorianum* appellatur) emendatum (in quo, quoad omnia festa immobilia, nos integro decendio anteverunt Pontificii) publico Diplomate recipiendum in toto orbe Christiano mandavit, illudque Augustam Vindelicorum circa exitum Comitiorum ad *Rudolphum* Imper. misit, ut in Germanico Imperio

illud promulgaret; sicut cæteri orbis Christiani reges in Italia, Gallia, Belgio, & Polonia se facturos promiserant. Verba Bullæ Pontificalis circa finem ita habent: *Pro data nobis à Domino auctoritate hortamur, & rogamus Carissimum in Christo filium nostrum Rudolphum II, Romanorum Regem, illustrem Imperatorem electum, ceterosque Reges, Principes & Respublicas, iisdemque mandamus, ut nostrum hoc Calendarium & ipsi suscipiant, & à cunctis sibi subiectis populis religiose suscipiendum, inviolateque observandum curent. Nulli omnino hominum liceat contraire. Si quis autem hoc attentare præsumserit, indignationem omnipotentis DEI, ac B. B. Petri & Pauli Apostolorum ejus, se noverit incursum.*

Verum intolerabilis hic est fastus Pontificis, quod ipse citra consensum Imperatoris, Electorum, Ordinumque totius Romani Imperii hanc auctoritatem & potestatem sibi arrogavit, ut ausus fuerit Calendarium à se correctum sub anathematis fulmine Imperatori, Regibus, Principibus, omnibusque Christianis observandum mandare. Nam,

1. THEOLOGICE hæc Papæ potestas est illegitima. 1. *Ratione Tituli.* Quia non est à DEO, sed à Diabolo, videlicet per operationem Satanæ. 2. *Thessal. 2.* Draco enim illi dedit virtutem suam, & thronum, & potestatem magnam. *Apoc. 13. v. 2.* 2. *Ratione Exercitii.* Quia illegitima hac potestate sua abutitur in retali, quæ libertati Christianæ subiecta, nullius hominis conscientiam obligare potest aut debet: ideoque non est ferenda in Orbe Christiano. *Galat. 4.* Quare Principes Augustanæ Confessionis recte fecerunt, quod prædictum Calendarium, licet Pontifex, ejusque asseclæ, sæpe eis illud obtrudere voluerint, semper repudiarint, & in hodiernum usque diem recipere noluerint: idque juxta Regulam D. Pauli, *Coloss. 2.* Nemo vos judicet in cibo & potu, aut parte diei festi. Et ut *Galat. 2.* idem Apostolus inquit: Ne ad horam quidem cedendum est hostibus, ne veritas Evangelii labefactetur.

2. POLITICE. Sic potestas feriarum constituendarum, & mutandi vel restituendi Calendarii, non ad Papam, sed ad Imper. & potestatem secularem spectat: quia videlicet hoc est negotium Politicum. Nam *Iulius Cæsar* opera Soligenis celeberrimi Mathematici eam ad rem usus Calendarium confecit, quod postea Augustus correxit. *Constantinus Magnus* tempus Paschatos in Concilio Niceno constituit. *Carolus Magnus* Calendarium ipsum & nomina mensium Germanica Teutonicis dedit. Merito igitur ipsorum in Imperio Romano successoribus hoc fuisset relinquendum; siquidem Calendarium

Calendarium illud novum non solum confusionem temporis & feriarum, sed etiam confusionem divinæ ordinationis, & Magistratus violationem inducit: quod ipsum innuit responsio Electoris Saxoniae Augusti. Cum enim illius consilium *Rudolphus* Imperator de eo exquisivisset, is prolixa oratione ostendit, non solum difficultates & confusiones, in iudiciis, in historiis, in literis contractuum, aliarumque obligationum, in nundinis, navigationibus, solutione censuum, agricultura, in omnibus negociis civilibus, celebratione festorum Ecclesiastica, ex dissimilitudine Calendarii secuturas: sed imprimis Cæsareæ Majestatis & sacri Romani Imperii auctoritatem, reputationem & superioritatem, à Pontifice non imminuendam, in hoc negotio considerari debere. Quare nec à Cæsare id receptum testatur *Andreas Gail*, I. C. excellens. Indeque in Camerae iudicio veterem & usitatam Calendarii formam retineri eo tempore voluit. *Auctor. decis. seu præjud. Cameral. verb. Calendarium.*

3. **ASTRONOMICE.** Sic *Gregorius* Papa in publicationis edicto gloriari non erubuit, se Calendarium novum exactissimum pro veteri substituere. Sed quam vana hæc sit gloriatio, omnique ex parte illud Calendarium perfectum non sit, excellentissimi hætenus ostenderunt Astronomi. Et quamvis Calendarium *Julianum* non omni errore careat: id quod, tacente etiam Pontifice, nostrates Theologi & Mathematici jamdudum observarunt; non tamen Solæcismus ille Astronomicus tanti est momenti, ut sine totius Romani Imperii consilio & consensu res tanta à Pontifice suscipiatur, ac novum aliquod Calendarium, abrogatis per omnia veteribus & vulgo receptis Ephemeridibus, cudatur, illudque observandum Ecclesiae Dei sub anathematis fulmine obtrudatur.

Mortuus est hic *Gregorius* A.C. 1585, & quidem subito, nullo morbo præcedente. Medici dixerunt esse anginam, qua intra duarum horarum spatium suffocatus est, cum sedisset annis 13, & 80 ætatis annum complevisset.

11. *Gregorio XIII* in dignitate Pontificia successit *Sixtus V*, *Felix Perenottus* antea dictus, Cardinalis de monte alto, Ordinis *D. Francisci*, in exiguo pago Marchionatus Anconatensis pauperrimis parentibus ortus, quod & ipse gloriabatur, cum se illustri domo natum diceret, quippe quæ fuisset lacera & discooperta, & à Solis radiis omni ex parte illustrata. In administranda politia & quiete publica procuranda rigorem adhibuit, inque innocentes etiam desæviit, & supremam se in omnes Reges ac Principes universæ terræ, cunctosque populos, gentes & nationes, non humana, sed divina institutione

sibi traditam potestatem obtinere, publice asserere non erubuit. Vnde

1. In ipsis Cæsaris provinciis spretæ Majestatis exemplum statuit; cum ipsius jussu *Antonius Maria Salviatus* Cardinalis in *Iohannem Pepulum Comittem*, pietate & probitate juxta & nobilitate clarum, animadverteret. Habebat *Pepulus* aliquas ditiones Cæsarum gratia antiquitus concessas in Gallia Transpadana, extra Pontificiam ditionem; in quas quod nobiles aliquot exules receptum habere dicerentur, interpellatus à Cardinali legato, ut eos dederet. Cum se privilegii Cæsarei præscriptione tueretur, & tantum jurisdictioni suæ præjudicium factum deprecaretur; *Salviatus* noctu *Pepulum* in ædibus suis, nihil tale veritum, comprehendi, & tanquam perduellem in Palatium ductum, statim introducto sacerdote, cui mori certus peccata sua confiteretur, strangulari iussit. *Thuan. H. l. 82.*

2. *Henricum* Navarrae Regem & *Henricum* Principem Condæum tanquam hæreticos excommunicavit A.C. 1585, & inhabiles ad successionem Coronæ Gallicæ declaravit, omniaque eorum regna, ditiones, aliaque bona prædæ exposuit, subditos eorum ab obedientiae vinculo liberavit, potestatem jaciendi & immittendi in eos injurias cuivis fecit, & Galliae Regi *Henrico III*, cæterisque confederatis executionem mandavit. Imperatori præterea scripsit, ut provideret, ne Germaniæ Principes hisce excommunicatis opem ferant. Causa autem hæc fuit, quod supradicti Principes à Pontificia religione plane abhorrerent, & tutelam omnium fœderatorum reformatorum susciperent: & quia *Henricus III*, ex omni Regia Valesiorum stirpe solus, sine ulla spe prolis, supererat, ipseque hæredem regni nullum suscipiebat, conjurati Pontificii metuebant, ne, eo mortuo, Navarrae Rex præcipuus regii sanguinis Princeps, in locum ejus succederet. Itaque fœdere cum *Henrico III* inito, bellum movent, & publico scripto consilii & facti sui causas commemorant. Inter quas præcipua erat: Non deberi in Gallia tolerari Regem, qui non sit Catholicæ religioni addictus. Cum igitur Evangelici è regno Galliae exire juberentur, Navarrae scripto publico significavit, se necessitate summa cogi, ut defensionem patriæ susciperet. A Regina vero Angliæ confederata pecuniam, à Germanis equites petivit. Idcirco Papa (ut dictum) anathematis fulmine eum percussit. Navarrae è contra scriptum Romæ affigi curavit, quo se injuste à Papa damnari conquestus, Pontificem pro Antichristo habiturum sese testabatur, donec, quæ sibi impingeret, probasset. *Chronicon. Chytr. Buch. Contin. Sleidani lib. 26.*

3. Anno Christi 1588 SIXTVS V, misso in Belgium *Guilielmo Alano* Cardinali, excommunicationis bullam contra Reginam Angliæ *Elisabetham* (quæ ante triennium Belgarum patrocinium contra Hispanum palam susceperat, iisdemque circiter x. millia Anglorum auxilio miserat) divulgavit, qua sententiam, à duobus prædecessoribus suis, *Clemente* scil. VII & *Paulo* III, in eam latam, confirmavit, regia eam dignitate privavit, omnesque ejus subditos à juramento & obedientia eidem debita absolvit, regnum Angliæ Hispano donavit, & ut dignum de ea sumatur supplicium, omnes anniti iussit.

Recte igitur Pontifex Romanus Diaboli Simia dici potest. Sicut enim Diabolus ad Christum inquit, *Luc. 4. v. 6.* Tibi dabo potestatem hanc universam, & gloriam illorum (regnum:) nam mihi tradita est, & cuicunque voluero do eam: Ita etiam Papa Romanus potestatem sibi in omnia Regna Mundi arrogat, & cuicunque vult, illa dare præsumit. Quæ detestanda est superbia & arrogantia.

Mortuus est *Sixtus V*, anno 1590, die 17 Augusti, cum paucis ante diebus conversionem Iacobi Marchionis Badensis ab Evangelica religione ad pontificiam gratiis actis & gratulationibus habitis Romæ celebrasset. Marchio Badensis quoque eodem mense, videlicet die 7 Augusti diem suum clausit extremum, quod absque dubio non sine singulari fato divino accidit: Apostasiam autem ejus supra in Act. Eccles. attigimus.

Vivo adhuc *Sixto V*, Romani statuam, ob quietem publicam, compressa licentia, restitutam, annonæ inopiam sublevatam, urbemque ædificiis plurimis & aquæductu illustratam, in Capitolio erexerant. Cum vero, eo defuncto, homines quidam temerarii, in Capitolium irruentes, statuam ejus demoliri non dubitassent: Senatusconsultum Romæ, de non erigenda in posterum ulli Pontifici statua, factum, & marmori in atrio Capitoli insculptum est, pœna infamiae ei, qui de collocanda vivo Pontifici statua mentionem facere auderet, denunciata. *Contin. Sleidan. lib. 36. part. 2.*

111. In *Sixti V* locum surrogatus est *VRBANVS VII*, antea *Iohannes Baptista* de Castanea dictus. Hic secundo statim post electionem die morbo correptus, quo decimo quarto Pontificatus sui die extinctus est, anno ætatis 70.

De amborum istorum summorum Præfulum subitaneo & inopinato obitu, *Petrus Lindebergius* tale Epigramma, ad Cardinales posthumos, typis publicis expressum, divulgavit:

Pontificum properata volunt quid funera bina?

Vult certe his aliquid significare DEVS.

Vix magna matri SIXTVS sua tradidit ossa,

Mox est VRBANVS contumelatus humo.

Ille, ubi compleisset, clarus diademate, lustrum:

Hic, ubi regnasset quinque novemque dies.

Vera loquar; veniam da, lector, vera fatenti.

Non odium, ut dicam, nec facit illud amor.

Si mihi tam subito mors vellet demere vitam,

Essem qui nunc sum, non cuperem esse Papa.

Vos, ô Cardinei Patres, hinc discite, quid sit

Pontificis summi & totius Orbis honor.

Orbis honor vanus plane est, atque omnia vana:

Omnibus at vanis vanior unus homo.

112. De novo Pontifice eligendo Cardinales convenire inter se non potuerunt, inque varias opiniones sunt distracti: tandem, postquam sedes papalis menses duos vacasset, elegerunt *Nicolaum Sfondratam*, patria Mediolanensem, Cardinalem Cremonensem, qui se GREGORIUM XIV appellari voluit. Hic non totum annum sedit, eoque temporis spatio ingentem thesaurum, quem *Sixtus V* sua parsimonia & avaritia corraferat, cujusque summa fuit ad 5000000 coronatorum, consumpsit. Ita avaro successit prodigus, juxta proverbium Germanorum: *Nach dem sparer komt ein guter zehrer.* Maximam autem partem in bellum Francicum impendit. Nam aliquot millia militum conscribi curavit, eosque contra Galliæ Regem *Henricum IV*, Navarræ quondam Regem, misit: Sed cum armis secularibus nihil contra eum efficere posset, spiritualibus eum oppugnavit, misso in Galliam *Marsilio Landriano Bulligerulo*, qui excommunicationis bullam contra eum divulgaret, qua Principes & alios Regni Galliæ procures & nobiles, Regis causam probantes, nec non civitates, populos, cives & incolas omnes exhortatur, ne Regi hæretico inque hæresin relapso, & coronæ Regni gestandæ inhabili & incapaci, ulterius adhæreant, vel quoquo modo faveant. Archiepiscopis vero & cæteris Ecclesiasticis Prælatibus ac Collegiis, sub pœna privationis & dignitatum & bonorum, majorisque excommunicationis, mandavit, ut intra quindecim dies, à Rege & illius fautoribus, Principibus & Proceribus, aliisque illi adhærentibus omnino recedant, eosque prorsus deserant ac derelinquant.

Hæc Pontificis audacia cum intoleranda ac necessario retundenda, Catholicis etiam regni Proceribus, dignitatem & salutem patriæ amantibus, videretur; Publica Parlamenti Thuronensis auctoritate diploma Pontificis irritum, seditiosum, impietatis

pietatis ac imposturarum plenum, Verbo DEI, Gallicarumque Ecclesiarum juri, immunitati ac libertatibus contrarium, ideoque per carnificem comburendum esse, declaratum est. Prælati & Parochis omnibus, ne quis eam promulget, cæteris, ne quis iis pareat, aut penes se retineat, sub læsæ Majestatis criminis pœna, interdictum. Nuncius vero Apostolicus Marilius injecta manu comprehendit & puniri jussus. Hoc Senatusconsultum cum literis Regiis ad Archiepiscopos & provinciarum præfectos, ad publicandum & exequendum, postea missum est. Simile suprema Curia Cataulani residens paulo post promulgavit, & Bullas Pontificis publice per carnificem cremari jussit. Hinc Rex Archiepiscopos, Episcopos, & cæteros pontificiæ religionis Ordines convocat: petitque, ut tantæ Romani Pontificis audaciæ & petulantiae, qua Regis ac regni Galliæ dignitatem ac tranquillitatem prorsus convellere ac labefactare; Regem ac regnum, pro sua libidine in ordinem redigere moliantur, magnis animis obstant, & ex suo ordine Patriarcham eligant, qui supremam in Gallicanis Ecclesiis jurisdictionem administret, & annatas, census & pecunias pro impetrando pallio, vel quibusque aliis prætextibus exortas hætenus pecunias retineant, & communem Galliæ libertatem & salutem una secum fideliter tueri pergant. *Contin. Sleidan. lib. 31. part. 2.*

Gregorius Papa non multo tempore post, quam Bullas suas in Galliam misisset, in acutissimam febrem, cum tussi, continuo fluxu & phrenesi conjunctam, die 22 Septembris incidit, & decimo quinto die m. Octobris vita defunctus est, anno 1591 Pontificatus sui m. 10, die 10.

v. In hujus locum eodem mense *Iohannes Antonius Fachinettus*, patria Bononiensis, Cardinalis, & Neocastrensis in Calabria Episcopus, INNOCENTII X nomine assumpto, Cardinalium suffragiis suffectus est. Sed ille brevi temporis spatio hac dignitate gavisus est: siquidem vicesimo tertio die mensis Decembris in gravissimam febrem incidit, qua mox exhaustis viribus 29 ejusdem extinctus est anno ætatis 71, cum sedisset menses duos.

vi. *Innocentio* defuncto successit CLEMENS VIII, *Patricius Florentinus*, antea *Hippolytus Aldobrandinus* dictus. Hic Regem Galliæ, & qui eum sequebantur A. C. 1593, denuo excommunicavit, potestatemque Regem alium Catholicum eligendi confederatis Pontificis fecit, missis ad *Philippum* Cardinalem Placentinum, suum in Galliis legatum, ea de re literis, quas ipse statim publicari jussit. Sed Rex, periculorum ingentium mole ac diuturnitate, & Nobilitatis, quæ summa fide hæte-

nus ei adhæserat, at, nisi ad Pontificiam religionem rediret, ab ipso defecturæ, precibus, querimoniis & pollicitationibus victus: quod aliter bellis civilibus finis imponi non posset, quum Galli omnes ipsimet imperare vellent, & Gallia ex Hispani faucibus eripi nulla ratione posse videretur: tandem, cum per an. 23 Catholicos acerrime persecutus fuisset, & plurima adversus eosdem bella gessisset, sibi persuaderi passus est, ut, deserta religione reformata, quam hætenus coluerat, pontificiæ se iterum adjungeret. Quapropter idibus Julii, die sibi natali, nudis pedibus cum candela templum *D. Dionysii* ingressus, Missam Pontificiam audivit, & ab Archiepiscopo Burgenli absolutus est. Legatos etiam, Ducem nempe Niversium, aliosque summos viros, ad *Clementem VIII* Pontificem Romanum destinavit, qui conversionem suam & cum Ecclesia Romano-Catholica novam conjunctionem approbati & confirmari petant, obedientiamque, suo nomine, Pontifici promittant. Pontifex quidem legatum Niversium clementer & placide aliquoties audivit, sed tandem re infecta dimisit, Navarra non simpliciter absolutionem negans, sed donec illustriora pœnitentiæ signa cerneret, duntaxat differens. Verum nihilominus *Henricus*, post Legati in Galliam reditum, à suis plenario ritu *Carnuti* Rex Galliæ & Navarra coronatus est, & edito Parlamenti ita renunciatus, cum videlicet pro Rege & supremo Domino à Principibus, Prælati, Nobilibus, urbibus, Rebus publicis & privatis hominibus, esse recipiendum & agnoscendum, etiam si Pontifex ipsum in Ecclesiam recipere nollet. Sed ille tandem Regi credere & fidere cœpit, quod Romanam religionem amplecteretur. Idcirco absolutionem ab excommunicatione Pontificia, ante biennium per Niversium petitam, Pontifex Regi Galliæ A. C. 1595 concessit, eumque in gremium Romanæ Ecclesiæ recepit. Ad cujus rei memoriam postmodum A. 1596 die 3 Maii Romæ Columna marmorea ad ædem S. Antonii erecta est. *Chytr. Chronic. Saxon. Contin. Sleidani part. 2. lib. 23, & 24.*

Anno C. 1600 *Clemens VIII*, Iubilæum celebrans, portam gratiæ ter malleo aureo pulsata aperuit prid. Kalend. Januarii, eamque toto anno apertam habuit, usque ad vigiliis Nat. Christi. Confluxerunt autem Romam multa milla stultorum hominum, indulgentiarum redimendarum causa.

vii. Cum *Clemens VIII*, anno 1605, vita esset defunctus, in ejus locum Papa factus est *Leo XI* Florentinus, antea *Alexander Medices* dictus. Sed honos iste ei nequaquam diuturnus fuit:

liquidem, cum tantum 26 dies in pontificatu sedisset, hac mortali vita ereptus est.

VIII. Mortuo *Leoni* successit in dignitate Pontificia *PAVLVS V*, qui antea dictus fuit *Camillus Borgia*, è familia Senensium oriundus, seditque usque ad annum Christi 1613. Hic Papa anno pontificatus sui primo Venetos excommunicavit, propterea quod edixissent, ne bona immobilia in personas Ecclesiasticas alienarentur; ne Venetiis nova monasteria, xenodochia, templa, aliaque ædificia sacra sine Ducis & Senatus consensu erigerentur, & Ecclesiastici in aliquo maleficio deprehensi, à iudicio & animadversione Ducis & Senatus haud essent immunes, sed pro merito punirentur. Veneti vero excommunicationem Pontificis injustam & irritam pronunciarunt, multisque scriptis per orbem dissipatis excusserunt Papatus vires, & hanc imperandi vanitatem deriserunt. Pontificis causam strenue egerunt Bellarminus, Baronius, & Columna, Cardinales, quorum scripta adhuc exstant. Quin ita tunc exenterarunt Paulum animosa Venetorum consilia, ut plumbeis suis minis, & apud cordatos Patres nil profecturis excommunicationum fulminibus diffusus, patrocinium Hispaniarum Regis anxie ambiverit: atque negotio ibi in cunctatrice aula parum ex sententia succedente, mox iterum misso per cursores Brevi, & exaggerata periculi magnitudine, animum Regis, ut dubiis rebus suppetias ferret, tentarit fortius; additis singularibus literis ad Lermæ Ducem, cui Pontifex causam suam commendabat quam diligentissime. Sed cum nihil proficere posset contra Venetos, tandem Regis Galliarum interventu eosdem ab anathemate absolvit. *Bucholtz. Barclaius in Sat. part. 2.*

II. Viri celebres.

Literis adeo effloruit *Rudolphi II* Imperium, ut haud sciam, an multis seculis Germania fuerit doctior, & eruditorum in omnibus Ordinibus messis unquam copiosior exstiterit. Ex iis autem celebrantur sequentes.

I. Theologi.

1. *Henricus Victor*, sacre Theologiæ interpres fidelissimus, & Professor in illustri Academia *Marpurgensi*. Obiit A. C. 1580.

II. *Emanuel Tremellius*, Ferrariæ patre Ebræo natus, linguæ Ebrææ peritissimus, qui, cum *Lucam* cum *Petro Martyre Vermilio* & aliis Protestantium doctrinæ addictis concessisset: postremo Italia omnino relicta, cum ipso *Vermilio* ac sociis in Germaniam venit, ac Argentinae primum domicilium fixit: deinde in Angliam, potente rerum E-

duardo VI transmisit, ibique linguæ sanctæ Professor factus est. Mortuo Rege *Eduardo*, Germaniam repetiit, & in schola *Hornbacensi*, sub *Wolfgango* Duce *Bipontino*, aliquandiu docuit: Vnde *Heidelbergam* ad linguæ Ebrææ professionem evocatus est. Relicta postremo *Heidelbergæ* *Diviodurum* *Mediomatricum* (ubi olim ex Italia veniens uxorem duxerat) se recepit: unde *Sedanum* *Bullionii* Principum sedem evocatus, ut in nova Academia linguam sanctam profiteretur, septuagenario proximus decessit A. C. 1580.

III. *Andreas Musculus* D. præstantissimus Theologus, & Superintendens Generalis *Marchiæ*, vitam cum morte commutavit *Frankfurti ad Viadrum* anno C. 1581, ætatis suæ 67.

IV. *Iohannes Gigas* *Northusanus* primum Ecclesiæ *Wittebergenensis*, postea *Suidnicensis* in *Silesia*, Antistes vigilantissimus. Mortuus est A. C. 1581, multis Theologicis scriptis & poematibus jucundis clarus.

V. *Petrus Boquinus*, Theologus Reformatus, cum *Lausannæ* mane & à prandio concionem *Catechetica* habuisset, vesperi alterius concioni interfuisset, in cœna hilaris fuisset, eaque finita deambulando se recreasset, domum regressus, dum familiarem quendam ægrotantem consolaretur, *ἐχέτω ἡμεῖς* cepit: & cum dixisset, *Domine, suscipe Spiritum*; & ad servum accurrentem: *Ora!* placide exspiravit anno 1582. *Bucholtz.*

VI. *Iohannes Marbachius* D. *Lindaviensis*, vir eruditione, confessione purioris doctrinæ, & zelo pio præclarus & excellens. Cum Ecclesiam *Argentinensem* per annos 36 summa cum fide, diligentia & felicitate gubernasset, in cœlestem Ecclesiam evocatus est anno C. 1582.

VII. *Zacharias Vrsinus*, *Vratislaviensis*, Professor in Schola *Neapol. Nemetum*, cujus multa Theologica scripta exstant, mortuus est anno C. 1583.

VIII. *Abraham Bucholtzerus*, Theologus, & Chronologus celeberrimus. Fuit *Aulicus* *Concionator* *Crofnensis*, & deinde *Pastoratu* functus est *Freustadii* in *Silesia*, ubi etiam diem suum clausit extremum anno 1584, cum ante annos 55, in ditione *Electoris Saxonici*, in pago *Schönaui* prope *Damam*, (quæ 6 miliaribus *Wittebergæ* distat) in hanc lucem editus esset.

IX. *Franciscus Turrianus* è *Societate Iesu*, primum docuit *Ingolstadii*, & postea *Romæ*; ubi paulo minor octogenario decessit A. C. 1584.

X. *Fridericus Widebramus*, Theologus & Poëta celebris. Defunctus est *Heidelbergæ* anno 1585.

XI. *Simon Sulcerus* D. *Helvetius* propugnator dogmatis *Lutheri* fidelissimus. *Pastoratu* functus primum.

mun apud Bernatenses, postea apud Basileenses. Ex his terris pie & placide emigravit, Basileæ an. 1585, cum per annos 33 Euangelium ibi prædicasset.

xiii. *Rudolphus Gualcherus* Pastor Ecclesiæ Tigurinæ, cujus Homiliæ in libros fere omnes Propheticos & Apostolicos, Euangelicosque exstant, ex hac vita discessit Tiguri anno 1586, ætatis 67.

xiiii. *Martinus Chemnitius* D. Theologus Brunsvicensis, qui puriorem Euangelii doctrinam tam viva voce, quam scriptis eruditissimis in lucem emissis multum propagavit, deque Ecclesiis Christi in his terris optime meritus est. Anno 1586, ætatis suæ 64, ministerii vero 33, ad cœlestis Ecclesiæ societatem evocatus est.

xv. *Theodoricus Sneyffius* D., (*Erhardi Sneyffii* Superintendentis Ienensis A. 1588 pie defuncti filius) Professor Theologiæ fuit in Academia Tubingensi, & ibidem Pastor; commentariis in nonnullos Prophetas, aliisque scriptis de rebus Theologicis editis, clarus. Fatis concessit mense octavo à morte Chemnitii supradicti, Theologorum in Germania tunc temporis Coryphæi.

xvi. *Timotheus Kirchnerus* D. Pastor Ienensis, post aulicus concionator Brunsvicensis, inde Helmstadium vocatus, Academiae fundamenta prima docendo jecit. Vinariæ è vivorum consortio sublatus est anno 1587, cum ibi per annos aliquot Superintendentis munere functus esset.

xvii. *Iohannes Wigandus* D. vir magnæ & excellentis eruditionis, ac acerrimus veritatis cœlestis propugnator; uti ex innumeris ab eo scriptis editis videre est. Unus ille est ex scriptoribus Centuriarum Historiæ Ecclesiasticæ Magdeburgensium. Multis functus est muneribus. Primo in Schola Noribergensi functionem nactus, sed Wittebergam (ubi literis operam navaverat, ibique *Lutherum*, *Melanchthonem*, aliosque viros eruditissimos Præceptores habuerat) reversus est, interruptum studiorum cursum continuaturus; cumque Magisterii gradum esset assecutus, Mansfeldiam in patriam evocatus, Euangelium aliquandiu ibi docuit. Mansfeldia Magdeburgum accitus, Pastoris & Superintendentis munus suscepit. Hinc in Academiam Iensem tunc primum fundatam vocatus, sed inde à *Stoffelio* apostata ejectus, Wismariensis Ecclesiæ Pastor factus, & Superintendentiæ vices ei commendatæ sunt. Denique cum iterum Ienam vocatus, iterumque inde pulsus fuisset, in Borussia iter suscepit, ac Regiomonti primum docuit doctrinam divinitus patefactam, postea Episcopus Pomezanensis constitutus est, & A. C. 1587 placide & pie ad Dominum emigravit, magno auditoribus eruditisque hominibus sui desiderio relicto.

xviii. *Christophorus Stymmelius*, Theologus & Poëta doctissimus, Pastoris primum Crossenæ, deinde Superintendentis Ecclesiæ Stetinenfis munus fideliter atque utiliter obiit. Morte felici ac beatæ vitam suam in his terris clausit Stetini anno Christi 1588, ætatis suæ 63.

xix. *Henricus Mollerus*, Professor Wittebergensis, sed inde ob Calvinismum cum esset ejectus, Hamburgum in patriam se recepit, & ibi A. Christi 1589, ætatis 59, vivere desuit.

xx. *Martinus Cromerus*, vir divino ingenio præclaraque eruditione & doctrina præditus, Warmiensis in Borussia Episcopus fuit, & Polonorum Regum historiam ad Sigismundum I usque continuatam conscripsit. Obiit A. C. 1589.

xxi. *Hieronymus Zanchius*, natione Italus, Theologiæ in Academia Argentinensi, postea Heidelbergensi, & tandem in Schola Neapolitana Nemetum Professor. Multa scripta emisit, quæ hodie in doctorum hominum manibus sunt. Finem vitæ fecit Heidelbergæ A. C. 1590, ætatis 75.

xxii. *Hieronymus Menzelius*, Suidnicensis, Superintendens in Comitatu Mansfeldensi, ex mortali hacce in vitam immortalem decessit A. C. 1590, cum per triginta totos annos Ecclesias pie & feliciter gubernasset.

xxiii. *Iacobus Andreas* D. Præpositus Ecclesiæ Tubingensis, & Academiae ejusdem Cancellarius, Patre natus est fabro ferrario in oppido Weiblinga Ducatus Wurtembergici, unde ab adversariis Schmidlinus seu Fabricius vocatus. Fuit Latine, Græce, & Ebraice doctissimus, in Philosophia, Theologia, cæterisque artibus ita exercitatus, ut disputando nulli cederet: multis colloquiis interfuit, & acerrima certamina cum Pontificiis aliisque sustinuit: multorum Principum & civitatum Ecclesias pie reformavit, ac Concordiæ negotium magno studio & felici successu inter Lutheranos promovit. Tandem multis exantlatis laboribus anno 1590, die 7 Febr., ætatis 61, ministerii 43, in cœlestem vitam ex hoc seculo emigravit, magnumque omnibus piis & doctis hominibus sui desiderium reliquit.

xxiv. *Iohannes Avenarius* D. aliquot scriptis, ac in primis libello piarum precationum, & Lexico Ebraeo, quod originem & cognitionem linguarum ex Ebraeo fonte deductarum erudite monstrat, clarus. Ex hac vita in æternam beatitudinem senex evocatus est mensibus aliquot post Iacobi Andree summi illius Theologi obitum.

xxv. *Antonius Sadeel* nobilis Theologus, ex illustri Baronum Chandæorum familia oriundus, febri hæctica extinctus est Geneva, anno 1591.

cum in munere Ecclesiastico tam docendo quam scribendo annos 36 consumisset.

xxv. *Simon Pauli* D. Theologus Rostochiensis, vir doctus & pio DEI zelo præditus; uti ex scriptis ejus didacticis, ab eo de rebus Theologicis in lucem emissis, videre est. Placidissima morte ad DEVM migravit anno 1591.

xxvi. *Nicolaus Selneccerus* D. vir optimus & egregie doctus, Lipsiensis Ecclesiæ minister fidelissimus, multis lucubrationibus, præsertim homiliis in omnes Psalmos editis, celeberrimus. Beatam animam DEO Servatori, ut sanctum depositum, tradidit A. C. 1592, ætatis 60.

xxvii. *Martinus Mirus* D. Electoris Saxonie Concionator aulicus placide obdormivit A. Christi 1593, cum in his terris annos 61 vixisset.

xxviii. *Christophorus Cornerus* D. vir fuit doctissimus, & doctrinæ, D. Lutheri ministerio illustratæ, custos fidelissimus, cujus non solum scripta Theologica, sed etiam Philosophica erudita, doctorum manibus teruntur. Fuit Professor in Academia Francofurtana, & Generalis Marchiæ totius Superintendens. Ex vita hac mortali & misera in mortalem ac cœlestem illam beatitudinem emigravit anno C. 1594. Docere cœpit in supradicta Academia anno à nato Christo 1540, ibique quinquaginta quatuor annos integros profitendi munus, summa cum dexteritate & emolumento discipulorum, pie ac laudabiliter ad extremum usque spiritum continuavit. Successit ei in munere *Christophorus Pelargus* D. Suidnicensis Silesius, Commentario in Pentateuchum, Matthæum, Schola fidei, aliisque scriptis Theologicis clarus.

xxix. *Jacobus Rungius* D. Professor in Academia Grypswaldensi celeberrimus, & Pomeraniæ ceterioris Superintendens. Rebus humanis exemptus est anno 1595, ætatis 76, duobus post se relictis filiis; *Fridericus*, qui patriis insistentis vestigiis, ei quoque in officio Superintendentis successit; & *David* Professore primum Grypswaldensi, ac postea Wittebergensi, qui egregiis scriptis Ecclesiæ se commendavit. Obiit anno 1604.

xxx. *Iosua Lænerus*, D. Superintendentis munere functus Meiningæ & Arnstadii, postea Concionatorem aulicum egit Vinarie. Obiit an. 1595. Pater ejus fuit *Casparus Lænerus* M., unus ex illis, qui ministerium purioris doctrinæ in Voilandia inchoarunt. Postea Evangelium pure & incorrupte apud Noribergensis, & tandem apud Nordlingenses docuit.

xxxi. *Lambertus Danaus* natione Gallus, multis scriptis clarus, vitam finivit *Orthesi* in Gallia A. C. 1596.

xxxii. *Jacobus Kimedoncius* è Belgio oriundus, ductor & Doctor in Academia & Ecclesia Heidelbergensi. Peste extinctus est Heidelbergæ anno 1596.

xxxiii. *Sigfridum Saccum* D. primum Magdeburgi in collegiata Ecclesia Lutheranum Pastorem idem annus è vivorum consortio sustulit. Homiliis supra Evangelia & Epistolas Dominicales, aliisque scriptis Theologicis, posteritati nomen suum commendavit.

xxxiv. *Iodocus Nahumus*, Reformatus, Scholæ Herbornensis Professor, & Ecclesiæ ibidem Pastor, hujus lucis usuram amisit Hanoviæ an. 1597.

xxxv. *Benedictus Arias* Montanus Hispalensis, vir doctissimus ac linguarum multarum cognitione instructissimus, Autor editionis Bibliorum Antwerpensium, quæ sumtibus & auspiciis *Philippi II*, Hispaniarum Regis, anno 1572, Ebraice, Chaldaice, Græce, Syriace, & Latine emisit. Obiit in patria sua A. C. 1598, ætatis 70.

xxxvi. Eodem anno die 12 Decembr. in Christo Servatore suo obdormivit *Leonhardus Crantzheimius*, Superintendens primum Ecclesiarum in Ducatu Lignicensi, & postea Ecclesiæ Fraunstadienæ in Polonia Pastor. Extat insigne ejus opus Chronologicum.

xxxvii. *Nicolaus Hemmingius*, Professor in Academia Hafniensi, non doctrina solum excellens, sed vera etiam pietate, morum modestia, ac humanitate mira, pariter exornatus, anno 1600, ætat. 87, ad æternam DEI & cœlestis Academiæ consuetudinem emigravit, commentario in omnes Apostolorum Epistolas, tractatu de conjugio, aliisque scriptis eruditus clarus.

xxxviii. *Jacobus Herbrandus* D., Professor sacrarum literarum in illustri Academia Tubingensi, compendio Theologico celebris. In æternam ac beatam vitam decessit octogenarius anno 1600, cum per annos 41 Ecclesiam DEI informasset.

xxxix. Idem annus fatalis fuit D. *Davidi Chytrao* Theologo sincero, Poëtæ insigni, & Historico, viro de Ecclesia Christiana præclarissime merito, cujus nomen scripta præstantissima ab eodem edita, quæ quasi penu sunt, & refertissimum omnis divinæ & humanæ sapientiæ promptuarium, ad omnem posteritatem immortale reddiderunt. Inter cetera insigne ejus opus Chronologicum extat, in quo historiam Saxonie & Arctoarum gentium accurate & erudite recensuit.

xl. *Daniel Tossanus*, Theologus Heidelbergensis famosissimus, per triduum catarrho & febri laborans anno 1602 extinctus est, cum paucis ante mor-

te mor-

re mortem diebus Theologicam professionem resignasset.

XL I. *Franciscus Iunius*, è Gallia oriundus, Professor in Academia Lugdunensi primarius. Fuit Ebrææ linguæ peritissimus, & Biblia cum *Emanuel Tremellio* è lingua sancta in latinum sermonem vertit, brevibusque scholiis illustravit. Vita defunctus est anno Christi 1602, die 13 Octobris, ætatis 57.

XL I I. *Ægidius Hunnius* D. Winendanus Wirtembergicus, humilibus parentibus ortus, sed ob eruditionem toto orbe Christiano inprimis notus, cuius solidam & multiplicem eruditionem scripta ejus, quibus acriter veritatem adversus hæreticos defendit, commendant. Ex misera hacce lacrymarum valle ad beatorum consortium anno 1603, ætatis suæ 53 evocatus est, postquam in Academia & Ecclesia Witebergensi multos per annos magna cum utilitate docuisset.

XL I I I. *Christophorus Pezelius* D. Theologus Bremensis, libro, quem vocat *Mellificium historicum*, clarus; quod opus inchoatum *Lampadius* ad *Matthiam* usque Imper. continuavit. Obiit Bremæ anno 1604, die 25 Febr. ætatis 65.

XL I V. *Cyriacus Spangenberg*, Theologus & Chronologus eruditus, Ecclesiæ Mansfeldensis Pastor; sed cum in Flacii castra transisset, exulatum abiit, & Argentinae diem suum clausit extremum anno 1604, ætat. 76. Inter alia scripta ab eo edita exstant Tabulæ in Pentateuchum, & reliquos V. T. libros usque ad Iobum.

XL V. *Lucas Osiander* D. Bavarus (*Andrea Osiandri*, qui novam illam de Iustificatione doctrinam sparfit, filius) concionatorem aulicum egit in aula Witebergensi, postea Pastoratu apud Ellingenenses functus. In beatum & cœleste regnum concessit anno 1604, die 17 Septembr., ex Scholiis in universa Biblia notus.

XL V I. Eodem hocce anno extinctus est *Conradus Beccerus* D. Christi ac veritatis minister fidelis. Euangelium primum Antverpiæ, postea Lipsiæ docuit. Elegans ejus versio Psalmorum Davidis in vernaculos rhythmos exstat.

XL V I I. *Theodorus Beza* è Gallia nobilibus parentibus ortus, Genevensis Ecclesiæ minister. Ad exitum vitæ vocatus est anno 1605, ætatis 87.

XL V I I I. *Caspar Baronius*, acerrimus Pontificis propugnator, & Annalium Ecclesiasticorum author. Romæ è vita migrat anno C. 1607, mense Junio.

XL I X. *Georgius Mylius* D. Augustæ Vindelicorum patre fabro natus A. C. 1548, Augustanæ Confessionis propugnator ac vindex acerrimus. Su-

perintendens Generalis fuit in patria: & cum Senatus Augustanus Evangelicis Calendarium Gregorianum obtrudere vellet, ipseque cum reliquis Ecclesiæ ministris acriter resisteret, ac illud acceptare noller, à Pontificiis comprehensus est, curruque impositus extra urbem educendus erat. Ast à civibus Augustanam Confessionem amplectentibus (quorum tunc multo major pars quam Pontificiorum in urbe erat) armata manu liberatus est, posteaque Vlmam exulatum abiit. Inde Witebergam evocatus, ibique tam docendo quam scribendo reliquum vitæ tempus consumpsit, donec A. C. 1607 anima sancta & Deo cara placidissime in æternam Dei ac Ecclesiæ cœlestis consuetudinem emigravit, ætatis 59.

L. *Philippus Nicolai* D. Waldeccæ in Hassia anno 1556 natus, anno Christi 1608 denatus. Fuit divinarum humanarumque cognitione vir incomparabilis, & eruditissimè exercitatusque Theologus, tum religionis etiam orthodoxæ & propagator & propugnator acerrimus. Pastoris in Ecclesia Hamburgensi munus ad finem usque vitæ fideliter gessit, scriptisque suis (quæ Dedekennus in certos Tomos redegit) de Ecclesia optime est promeritus.

L I. *Pantaleon Candidus* Austriacus, Theologus Bipontinus, qui subscriptionem formulæ Concordiæ revocavit, & *Iohanni Palatino* Duci ad deferendum *Lutheri* dogma author fuit. Anno 1608 spiritum edidit Biponti, ætatis 68, ministerii 33.

L I I. *Iacobus Arminius* D. (à quo Arminiani in Hollandia denominantur) Professor in Academia Leidensi. Obiit anno 1609, ætatis 49. Mirabili occasione lux veritatis in Articulo de Prædestinatione illi paulo ante obitum affulgere cœpit, sicut *Petrus Bertius* in *Orat. de vita & obitu D. Arminii Disputationibus ejusdem præfixa* commemorat. *Res ita se habet*: Circumferebatur, inquit, quorundam piorum manibus libellus à quibusdam Fratribus in Ecclesia Delfensi scriptus adversus *Bezam* hoc titulo: *Responsio ad argumenta quadam Beza & Calvinii ex tract. de prædest. in cap. 9. ad Roman.* Eum libellum *D. Martin. Lydius*, qui antea Pastorem egerat in Ecclesia Amsteldamensi, tunc vero Professore agebat in nova Frisiorum Academia, transmiserat ad *D. Arminium*, rogaveratque ut adversus Delfenses patrociniū susciperet *Beza*. Non erat omnino ab hoc instituto *Arminius* alienus. Recens enim ex Schola Genevensi veniens auribus circumferebat sonum Lectionum & argumentationum *Beza*. Accingit se operi. Sed dum molitur refutationem, dum argumenta utrinque expendit,

pendit, dum confert Scripturas, dum se torquet ac fatigat, vero victus primo secutus est *sententiam illam quam oppugnabat*. Postea in eam divina virgula & Spiritus S. ductu delatus est, quam ad finem usque vitæ constanter asseruit: decretum sc. DEI æternum in prædestinatione non esse, eligere præcise & absolute ad salutem quosdam, quos nondum decrevisset creare, quod voluit Beza; neque vero posito decreto creationis, & prævisio lapsu, quosdam citra antecedentem rationem *Iesu Christi*, quod volebant Delfenses, sed ex creatis & lapsis eos, qui vocanti DEO vera obedientia fidei responsuri essent, quod à *Melanchthone & Hemmingio*, & aliis permultis assertum est. *Hac P. Bertius.*

LIII. *Iohannes Pappus* D. Lindavii natus, Theologus Argentinenſis, qui strenuum se præstitit in bello spirituali pro Ecclesia militem & agonotheam invictum. Ex hac vita ad Christum commigravit anno 1610, ætat. 61, ex Epitome historię Ecclesiasticę aliisque scriptis notus.

LIV. *Polycarpus Lyserus* D. vir pietate, doctrina, variisque scriptis in lucem editis clarissimus. Professoris munus in Academia Witebergensi summo cum fructu & utilitate discipulorum obiit. Postea generalis Superintendens in ducatu Saxonię electorali constitutus est. In beatam cum DEO cœlestisque ecclesię consuetudinem translatus A. C. 1610, die 22 Februar. ætat. 58. relictis duobus filiis: quorum unus patri ὁμολογῶν sacrarum literarum Professor fuit in Academia Lipsiensi: alter vero *Wilhelmus Lyserus Balthasaro Meisnero* D. (qui Philosophiam sobriam edidit) A. C. 1628 pie defuncto Witebergę successit.

LV. *Iohannes Winkelmanus* D. & *Balthasar Mentzerus* D. ob singularem eruditionem omnibus bonis commendatissimi, & Præceptores mei fidelissimi. Professores fuerunt sacrarum literarum in Academia Marpurgensi clarissimi, sed deformante eam *Mauritio Hassiæ Landgravio* A. C. 1605. Giesam profecti, & ab Illustrissimo Dn. LVDOVICO Landgravio Darmſtatenſi recepti sunt; qui postea A. C. 1607 Academiam Giesensem fundavit, privilegia à *Rudolpho* Imperatore impetravit, eaque die 8 Octobris promulgavit. In hac nova Academia prædicti Theologi admirabili & maxima cum utilitate docuerunt, & operam Ecclesię salutarem præstiterunt: quos ego per sexennium quibus Giesę optimarum artium studiis operam dedi, docentes & disputantes, magno cum studiorum meorum fructu, audiivi.

Vixerunt quoque in prædicta Academia tunc temporis Dn. D. *Casparus Finckius*, Dn. D. *Christo-*

phorus Helvicius Chronologus & Ebræus insignis, Dn. D. *Conradus Dietericus*, Dn. D. *Iohannes Stumpfius*, &c. viri maximę eruditionis, & Theologi præstantissimi, qui nunc omnes in cœlestem Academiam migrarunt.

II. Iuris-consulti, Medici, Philosophi, & Philologi.

I. *Iohannes Baptista Hadrianus*, A. C. 1511 Florentiæ in Italia natus, insignis Historicus, qui *Guicciardini* historiam accurata diligentia est persecutus, & ex quo multa se sumisse, atque adeo plura quam ex quovis alio in opus suum Historicum tranſtulisse, profitetur Thuanus, miratus, cum minore inter Italos, quam par sit, in pretio haberi. Obiit anno Imperii *Rudolphi II* tertio.

II. *Hieronymus Wolfius Oetingensis*, exacta linguę Græcę cognitione clarus, qui perlustratis in flore adolescentiæ Galliæ & Italiæ Academiis, cum se Augustam Vindelicorum contulisset, tanquam in tutissimum studiorum nidum, ea quoque maxime scriptis & industria sua illustravit, Fuggerorum liberalitate sublevatus, quorum munificentia Zonaræ, Nicetæ, Gregoræ, primarios historiæ Constantinopolitanę Scriptores, ab illo summa fide latinitate donati sunt, nec non literas Græcas ibi in Annæa schola magno auditorum concursu professus est, tandemque anno Christi 1580, die 7 Octobris, ætatis 64, quos in cœlibatu tranſegit, ex dolore calculi extinctus est: cui Haizelii fratres, *Iohannis Baptistæ* filii, Patricii Augustani, egregio monumento parentarunt.

III. *Hieronymus Surita*, vir omni doctrina instructissimus, elegantiaque clarus, qui patriam historiam prolixè admodum, summa puritate, prudentia & acumine descripsit. Mortuus est Cæsaraugustæ in Hispania, quæ ipsi patria erat, A. 1580, ætatis 67.

IV. *Iohannes Fichardus*, I. C. magni nominis, ac Reipubl. Francofurtensis ad Mœnum per quadraginta quatuor annos Syndicus prudentissimus, placida morte ad DEVM migravit anno 1581, ætatis 70.

V. *Georgius Buchananus Scotus*, vir ingenii felicitate & scribendi facultate incomparabilis, quod ejus scripta ad omnem posteritatem victura restantur. Inter cetera Psalmos Davidis vario carminis genere felicissime expressit: & historiam patriæ, eximium opus, bono, publico vulgavit. Diem suum obiit anno Christi 1582, ætatis 76. Quem mortuum veris laudibus extulit *Iosephus Scaliger* hoc epitaphio:

Postquam laude tua patriam, meritisque be-
sti,

Buchanane, tuis Solis utrumque latus:
Contemptis opibus, spretis popularibus auris,
Ventosaque fugax ambitionis; obis,
Pramia quina quater Pisea functus oliva,
Et linquens animi pignora rara tui:
In quibus haud tibi se anteferant, quos Italia va-
tes

Terra dedit; nec quos Gallia mater alit,
Æquabunt genium felicitis carminis; & qua
Orbis habet fama conscia signa tua.
Namque ad supremum perducta Poëtica cul-
men

In te stat, nec, quo progrediatur, habet.
Imperii fuerat Romani, Scotia limes,
Romani eloquii Scotia finis erit.

v 1. *Iacobus Pelletarius* Cœnomannus, non so-
lum Medicus experientissimus, sed & Poëtica &
Mathematicarum artium (quas editis plerisque scri-
ptis illustravit) exquisita scientia præcipue clarus,
Lutetiae, ubi, vita per longinquas peregrinationes
extra patriam acta, senectuti, tot laboribus fra-
ctæ, sedem fixerat, anno 1582, mense Augusto, de-
cessit.

v 11. *Iohannes Bauhinus* D. cum omnium dis-
ciplinarum, tum præcipue Medicinæ laudibus or-
natissimus, & Chirurgus clarissimus, qui postquam
Medicinam & Chirurgiam primo in Gallia, deinde
in Anglia & Belgio aliquot annis, tandem vero Ba-
sileæ totis 40 annis feliciter exercuisset, septua-
genario major fatis concessit anno à reparata salu-
te 1582.

v 111. Idem annus fatalis fuit *Luca Lossio*, qui,
postquam annos amplius quinquaginta in Schola
Lunæburgensi pubem literariam pie ac fideliter e-
rudierat, scriptisque suis eruditissimis etiam alia
Germaniæ Gymnasia utiliter instituerat, anno æta-
tis 71 in cœlestem Scholam evocatus est, sequenti
epitaphio, uno ante mortem anno à se ipso scripto,
post se relicto.

Hac placide Lucas requiescit Lossius urna,
Parte cinis terra, qua levis ille fuit,
Pars melior vivens cœli mens incolit arcem
Inter qui multos erudiere viros.
Qui pubi decies quinos, atque amplius annos
Tradidit hic artes, cum pietate, bonas.
Edidit & faciles qui simplicitate libellos
Non paucos Christi Pieridumque scholis.
Finibus Hassiacis nemorosis natus & agris,
Vaham qua præter, clare Visurge, fluis.
Hac ubi cognor, quo te via ducit euntem
Lector abi, & felix vive, valeque diu.

x. *Hubertus Goltzius*, Venloæ in ducatu Iu-
liacensi natus, ob doctissima scripta de rebus Ro-
manis in lucem emissa, in ordinem civium Roma-
norum lectus est, fuitque Antiquitatis indagator di-
ligentissimus, & Historicus celeberrimus. Decessit
Brugis Flandrorum A. C. 1583, ætatis 56.

x. *Carolus Sigonius* Mutinensis, magna cum e-
ruditionis ac eloquentiæ, tum prudentiæ & ingenii
laude clarissimus, nec non Historicus excellentissi-
mus. Vitam cum morte commutavit in Italia an-
no 1584.

x 1. *Iohannes Sambucus* D. *Maximiliani II*, &
Rudolphi II Imperatoris Consiliarius & Historicus,
professione autem Medicus, cujus in veteribus li-
bris colligendis diligentia, ac in publicandis libera-
litas summo opere laudanda, siquidem *Nonnus* scri-
ptor *Dionysiacon*, *Aristænetus*, *Eunapius*, *Hesy-*
chius, alique complures ejus beneficio editi sunt.
Apoplexia extinctus est Viennæ anno 1584, æta-
tis 53.

x 11. *Iohannes Crato à Crafftheim* D. vir ma-
gnæ & excellentis eruditionis, Medicus præstantis-
simus, & trium Imperatorum, *Ferdinandi I*, *Maxi-*
miliani II, & *Rudolphi II* Consiliarius & dēpā-
te. E vita excessit Vratislaviæ anno Christi 1585,
ætatis 67.

x 111. *Iohannes Bodinus* Andegavensis, qui
multis eruditissimis scriptis nomen suum nobilita-
vit, eumque Rex Galliæ *Henricus III* unice dilexit,
ac ob raram eruditionem, multamque variarum re-
rum experientiam, dum cibum caperet, libenter au-
divit. Obiit Laoduni Veromanduorum anno 1585,
diē 10 Martii ætatis 68.

x 1 v. Mense tertio post obitum *Bodini Marcus*
Antonius Muretus I. C. omni scientiarum genere &
eloquentiæ laude clarus Romæ debitum naturæ per-
solvit anno ætatis 60, cum ibidem docuisset per an-
nos 21.

x v. *Petrus Ronfardus* Vindomienensis, nobili fa-
milia oriundus, omnium post Augusti excessum
poëtarum Gallorum præstantissimus. Extremum
vitæ spiritum edidit Lutetiae anno 1585, diē 27 De-
cembris.

x v 1. *Matthæus Wesembecius* Antverpiensis,
Iure-consultus nobilissimus, qui *Paratitlis* suis in
quinquaginta Pandectarum libros universum jus ci-
vile artificiosa methodo in eruditissimam artis for-
mam redegit, & multis præclarissimis aliis lucu-
brationibus illustravit. Ienæ etiam ac Witebergæ
Ius summa cum laude ac sedulitate interpretatus est.
Vita defunctus est Witebergæ A. C. 1586, diē 5 Ju-
nii, anno ætatis suæ 55.

x v 11. *Rombertus Dodonaus* Machlin. D. Ma-

ximiliani II, & *Rudolphi* Imperatorum Medicus & Consiliarius, & postea apud Batavos in Academia Lugdunensi Medicinæ Professor publicus, cujus in re Astronom., Herb., Medic., eruditio scriptis inclauit. Rebus humanis exemptus est anno 1586, ætatis suæ 68.

xviii. *Andreas Gail* I. C. vir exquisitæ doctrinæ acrisque iudicii, fuit Cameræ Imperialis Assessor, deinde Cæs. Majest. Consiliarius, ac tandem Electoris Archiepiscopi Colonienfis Cancellarius. Naturæ concessit Colonia Agrippinæ in patria sua anno 1587. ætatis 62. Ex scriptis in lucem emissis, quæ in summo pretio habentur, notissimus.

xix. *Jacobus Schegkius* Medicinæ D. & Philosophus insignis, cum in Academia Tubingen. Medicinam & Philosophiam, totis annis 44, magna famæ celebritate docuisset, inque iis omnibus eam fidem, industriam & assiduitatem præstitisset, à qua vir bonus pietatis ac virtutis amans jure meritoque commendatur, anno 1587, die 9 Maii placidissima morte ad D. S. V. M. migravit, an. ætat. 75.

xx. *Michaël Beutherus* LL. Doctor, Historicus celeberrimus, & Professor historiæ in inclita Academia Argentinenfi, Compendium historiæ universalium ab origine Mundi usque ad annum 1585, aliaque eruditissima scripta, edidit. Exspiravit Argentinæ A. C. 1587, die 8 Novembris, ætatis 65.

xxi. *Theodorus Zwingerus* Basiliensis, Medicus, Philosophus & Historicus præstantissimus, author *vita humana*, aliisque scriptis, in omni literarum genere editis, clarissimus. Basileæ obiit anno Christi 1588, die 10 Martii, anno ætatis 55.

xxii. *Andreas Dudithius* SSS. MMM. *Maximiliani, Ferdinandi, Rudolphi* Imperatorum Consiliarius ac Orator, vir nobilitate generis, eruditione, scientia variarum linguarum, Philosophiæ totius, Mathematicæ & Astrologiæ, Medicinæ, Iuris civilis, omnis generis historiæ cognitione, maximarumque rerum usu vere illustris & præclarus, summis honoribus tum sacris tum profanis, & legationibus amplissimis apud externos Reges & Principes præclare perfunctus. *Dionysii Halicarnassei* iudicium de historia Thucydidis (qui, teste Cicero, rerum gestarum pronunciator sincerus & grandis est, & post Herodotum omnes dicendi artificio facile vincit: quem & propter rerum magnitudinem & gravitatem, maxime fecit *Carolus V* Imperator, ejusque historiam, in Gallicam linguam feliciter traductam, cupide legit, relegitque, quod hac iterata sapientissimi scriptoris cognitione, se multum in gubernatione Reipub. juvari, & quasi instrui &

armari sentiret) utilem sane librum & thesaurum quendam ex abditis tenebris erutum, latine loquentem edidit, & Reipublicæ communicavit. Alios quoque ejusdem scriptoris libros de arte Rhetorica: tum & Longinum ac Demetrium *Neæ iquæ*, ac tres postremos Diodori Siculi & Appiani Alexandrini libros convertit. Reginaldi Poli Cardinalis vitam quoque descripsit, & Venetiis edidit. Mortem ipsum prælagisse & prædixisse ferunt, præsentibus magnificis viris, hisce verbis: *Finis meus appropinquat*. Ac ante finem in convivium Philosophicum ab illis attractum, de rebus sacris & politicis pie & sapienter disseruisse. Tandem ubi terminum appropinquare sensit, hæc verba tribus vicibus effatum: *Ah Domine Iesu Christe, serva me*: & sic manibus bene compositis, placidissime absque ulla commotione exspirasse, anno 1589, die 23 Februarii, cum annum ætatis fere 57 complevisset. *Quirinus Reuterus Theol. Palatinus in vita ejus*.

xxiii. *Johannes Sturmius* Orator clarissimus, & Argentinenfis Academiae Rector, de plurimorum studiis, & tota adeo Republica literaria optime meritis. Mortuus est anno 1589, die 3 Martii, cum in his terris annos 81 vixisset, & Argentinæ docuisset annos 51.

xxiv. *Jacobus Zabarella*, Comes Patavinus, Philosophus eximius, cujus varia nobilis ingenii doctrinæque monumenta exstant. Patavii mortem optinuit anno 1589, die 5 Octobris.

xxv. *Franciscus Hotomannus* I. C. ex antiqua & nobili *Hotomannorum* apud Silesios familia oriundus, magna excellentique Iuris peritia solidaque eruditione celeberrimus, ac multis egregiis operibus de vera Iurisprudentia præclare meritis. E corporis vinculis evolavit Basileæ anno 1590, die 12 Februar. ætatis 65.

xxvi. *Jacobus Cujacius* Tholosanus, Ictus præstantissimus, ac per omnem Europam celeberrimus, cujus egregia monumenta etiamnum, non solum in Gallia, verum etiam in Germania typis descripta, ab omnibus legum studiosis diurna nocturnaque manu versantur, atque adeo lectione teruntur. Diem suum obiit Biturigibus Avaricum anno 1590, die 3 Octobris.

xxvii. *Barnabas Brissonus*, haud obscuræ famæ Ictus, Consiliarius Regius, & Præses Senatus Parisiensis, homo cum eruditione, tum virtute, & prudentia, denique rerum usu clarissimus. Cum A. C. 1590 *Henricus IV* Navarræ Lutetiam durissima obsidione cinxisset, Brissonus nullum aliud ob delictum, quam quod à fide erga Regem desciscere, ac seditiosis adungere se nollet, à Li-

gistarum sedecim-viris apprehensus in carcere strangulatus, ac publice postea suspensus est. Vrbe autem abhinc quadriennio *Henrico* Regi reddita, Senatui facinus hoc vehementer displicuit, adeo ut carnifex ipse, apparitor & à Confessionibus Presbyter, quod *Brissonio* è medio tollendo operam suam locassent, eodem patibulo, eadem hora, iussu Senatus fuerint suspensi.

xxviii. *Nicodemus Frischlinus*, vir ingeniosissimus totoque orbe notissimus, Philosophus & Medicus doctissimus, & poeta festivissimus, cujus nomen scripta ab eodem edita ad omnem posteritatem immortale reddiderunt. Cum ob leuiusculam causam anno 1590, in arce Hohen-Auracensi captivus detineretur, inde effugere conatus est; ruptoque funiculo in aliam atque aliam Petram subjectam præcipitatus, partibus corporis miserabiliter contractis, interiit, die 24 Novembr. anno ætatis 44.

xxix. *Hugo Donellus* Gallus, J.C. Professor primum fuit Avarici Biturigum in Gallia: sed cum ibi A.C. 1572 acris persecutio contra Evangelicos institueretur, & instar pecudum homines matarentur, ille cum *Francisco Hotomanno* discipulorum suorum ac præcipue Germanorum ope præfenti periculo ereptus, in Germaniam se recepit, & Professor in Academia Norica constitutus est. Obiit Altorfii anno 1591, ætatis 68.

xxx. *Iohannes Posselius* M. vir excellenter doctus, Philosophus peritissimus, & Græcæ linguæ scientia plane singularis. In inclyta Academia Rostochiana fuit Professor, ejusque scripta hodie leguntur. Cœlestem in Academiam evocatus est anno C. 1591, die 15 Augusti.

xxxi. *Iohannes Schröterus*, Medicus & Philosophus insignis, primarius in Academia Ienensi Professor, de studio medico optime est promeritus. Octogenarius fatis concessit Ienæ anno 1592.

xxxii. *Iohannes Leonclavius* Amelburnus, nobilis Angrivarus Westphalus, qui Xenophontem, Zosimum, aliosque Græcos authores in latinum sermonem vertit, & cui, legationis à *Rudolpho* Imper. ad Osmanicam Portam missæ occasione, veram Turcicorum annalium, atque adeo recentis Orientalis historiæ, (quam luculentis scriptis illustravit, eamque usque ad annum 1588 deduxit) cognitionem debemus. Decessit Viennæ ann. Christi 1593.

xxxiii. *Paulus Lutherus* Medicinæ Doctor, & Augusti Electoris Saxonie *de Jure*. Filius fuit *B. Lutheri*: qui quanta animositate, quantoque spiritu Pontificiæ abominationi contradixerit, eamque sine ullo armorum strepitu contra omnem hu-

manam potentiam & celsitudinem fulmine veritatis Evangelicæ solo Deo excelso fretus non tantum oppugnavit, sed etiam in magna orbis Christiani parte expugnavit, res ipsa loquitur. Cumque ipse doctrinam medicam amaret, & remedia familiaria ac salutaria multa nosset; filio Paulo auctor fuit, ut post religiosæ pietatis studium, ad hanc doctrinam, tanquam nobilissimam, animum applicaret: quod & præclare cecidit. Nam ita felices in cognitione & usu artis medicæ progressus ille fecit, ut inter præcipuos Germaniæ medicos nomen ejus celebre sit, & sua medendi opera, principibus, aliisque omnium ordinum hominibus, plurimum profuerit. In cœlestem vitam ex hoc seculo emigravit A. C. 1593, à morte D. parentis 47.

xxxiv. *Iohannes Lauterbachius*, Poëta coronatus, cujus poemata antiquam poetarum gravitatem & sublimitatem spirant. Anno 1593, die 11 mensis Octobris in cœlestium vatum collegium receptus est, postquam Heilbronnæ optimarum artium studia multos annos optime rexisset. Scripsit præterea alia opuscula diversimoda, Epigrammatum libros, à *Iohanne Posthio* Germersheimio, Archiatro Wirtzeburgico, v. c. l., sequenti elogio condecoratos:

*Heroum laudes, & Caesaris inclyta facta,
Dum celebras numeris, culte Poëta, tuis:
Te simul attollens magnis Heroibus aquas,
Et niveis tecum Musa triumphat equis.
Donec & Heroum laudes, & Caesaris acta
Vivent, vivet honos nominis ille tui.*

Insignia vero Lauterbachiana idem ille Posthius tali metro illustravit:

*Carmina dum Phœbo, dum carmina Casare magno
Digna canis variis, docte poëta, modis:
Laurea ferta tibi Phœbus dat, maxima Casar
Ornamenta, tuum nobilitatque genus.
Ter felix, quemcumq; probat cum Casare Phœbus:
Illius aeternum fama superstes erit.*

xxxv. Idem quoque annus emortalis exstitit Orlando de Laslo, Bergæ Hannoniæ urbe nato, qui Musicus fuit excellentissimus, & per totum terrarum orbem inprimis Christianum celeberrimus, eumque Musices studio *Carolus IX*, Rex Galliae, paulo ante mortem è Norico evocavit, cum post infelicissimam lanienam Parisiensem ex horribus nocturnis damna somni sentiret terribilia, quem interruptum adhibiti symphoniaci pueri expergefæcto reparabant, teste *Ihuano hist. l. 57*. Rege anno 1574 extincto, Orlandus rursus in Germaniam se recepit, & tandem anno ætatis 73 Monaci in Bavaria vitam finivit.

xxxvi. *Andreas Mylius*, vir latinæ & græcæ linguæ cognitione, & pure ac eleganter latine scribendi solutam & ligatam orationem facultate ornatissimus ac præstantissimus, Illustrissimi Principis Megapolitani *Iohannis Alberti* ab initio studiorum moderator, post illius ejusque filiorum consiliarius fidissimus. Mortuus est A. C. 1594.

xxxvii. *Iohannes Borcholt* I. C. magus & practicus insignis, cujus scripta in summo pretio habentur. Professore egit in inelyta Academia Helmstadiensi, diemque suum obiit anno 1594, ætatis 57. Successit ei *Valentinus Forsterus*, qui merito inter laudatissimos, & ingenio, doctrina, prudentia, & dexteritate præstantissimos Iuris consultos numeratur.

xxxviii. *Henricus Pantaleon* Medicus, Philosophus & Historicus, Professor in Academia Basiliensi, in qua cum per annos 40 maximo cum auditorum fructu docuisset, è vita migravit A. C. 1595, ætatis 73.

xxxix. *Reinerus Reineccius*, Historiarum Professor in Academia Julia. Inter alia ejus erudita scripta extat liber, in quo methodum legendi cognoscendique historias accuratissimam monstrat. Extremum spiritum exhalavit Helmstadii anno 1595, die 14 Aprilis.

xl. *Michael Neander*, vir in omni disciplinarum genere doctissimus, qui optimarum artium studia in inelyta schola Ilfeldensi ad annos 45 magna cum laude rexit, deque Republica literaria optime est meritus. Extremum vitæ diem clausit Ilfeldiæ anno Christi 1595, die 26 Aprilis, anno ætatis 70.

xli. *Iohannes Posthius* Germersheimensis Palatinus, Medicus, Poëta & Polyhistor doctissimus, ac primum Episcopi Wirtzburgensis, postea *Friderici IV* Electoris Palatini Archiater. Debitum naturæ persolvit A. C. 1597, ætatis 60.

xlii. *Ioachimus à Benst* in Planitz I. C., vir eruditione scriptisque editis celeberrimus, ac quatuor Electorum Saxoniarum Consiliarius intimus. Morte felici ac beata vitam suam in his terris clausit anno 1597, ætat. 75.

xliiii. *Aldus Manutius*, Italus, Pauli (qui antiquitatis inquisitor & indagator diligentissimus fuit) filius, vir eruditissimus, quique nulli parcens sumtui rem literariam sua diligentia multum promovit; editis summa characterum elegantia innumeris veterum ac recentium monumentis. Decessit Romæ sub finem mensis Octobris anno 1597, à morte patris 23.

xliv. *Abrahamus Ortelius*, *Philippi II* Hispaniarum Regis Cosmographus excellentissimus,

& immortalis illius operis Theatri orbis terrarum author. Mortuus est Antverpiæ anno 1598, ætatis suæ 71.

xlv. *Nathan Chytraus*, *Davidis Chytræi* D. summi illius Theologi & Historici celeberrimi frater, Professoratu primum functus in Academia Rostochiana, postea magna cum eruditionis, fidei & dexteritatis laude in Schola Bremensi pubem literariam docuit. Obiit Bremæ A. C. 1598, die 27 Febr., anno ætatis 55.

xlvi. *Ioachimus Camerarius* patri A. C. 1574 pie defuncto ἀνώνυμος, Philosophus & Polyhistor doctissimus, & inelytæ Noribergensium Reipubl. Medicus, & aliquot Principum Archiater. Defunctus est A. C. 1598, ætatis 64, Noribergæ, ubi etiam frater ejus *Philippus* I. C. insignis per complures annos Consiliarium egit.

xlvii. *Samuel Grynaus Simonis* (cujus utilissimis scriptis etiamnum fruimur) filius, vir ingenio, eruditione & usu excellens, & incorruptæ veritatis in Iure amantissimus, Collegii Iuris-consultorum in Academia Basiliensi Antecessor & Professor, ac Reip. ibid. Syndicus fuit, quo Promotore Doctores & Licentiati Iurium creati fuerunt circiter 360. Anno 1599, ætatis 60, asthmate & hydrope extinctus est Basileæ, ubi & pater ejus A. C. 1541 peste extinctus est.

xlviii. *Tycho Brahe*, *Eques Danus*, Mathematicus & Astronomus longe celeberrimus, qui quantum in Mathematicis disciplinis atque Astronomia excellerit, & quid ad posteritatem in iis effecerit, scripta ejus ostendunt: quæ exteri quoque homines doctrina politissimi ob singularem eruditionem, & variarum utilissimarumque rerum explicationem disertam ac perspicuam magni faciunt, & admirantur. Mortuus est Pragæ in aula Cæsarea anno 1601, cum anno 1546 (quo *B. Lutherus*, per quem Deus puram & sinceram Evangelii doctrinam, tenebris plusquam Cimmeriis involutam sub impii Papatus obscura nocte, puritati & nitore suo restituit, in cœlestem patriam migravit) Knudstorp prope Lundum in Scania in hanc lucem editus esset.

xlix. *Casparus Peucerus*, Medicus & Philosophus, eloquentia, literis, & experientia vir maximus, & Consiliarius Principum Anhaltinorum, *Iohannis Carionis* Mathematici excellentissimi Chronicon, ab eo, Germanico idomate contextum, ab Hermanno Bonno Pastore Lubecensi primum latinitate donatum, & à *Philippo Melanchthone* (cujus filiam ipse in matrimonio habuit) emendatum, ad sua usque tempora feliciter continuavit. Vitam cum morte commutavit anno 1602, die 25 Septembris, anno ætatis suæ 78.

L. *Petrus Vvesembecius* I.C. & in inclyta Academia Altorfina Iuris Professor primarius, eruditionis, pietatis & humanitatis laude clarissimus. Obiit anno C. 1603, ætatis 57, anno à fratribus sui *Matthai* (ingenii acumine & monumentorum celeberrimorum fama ad veterum laudatissimorum Iuris-consultorum laudem quam proxime accedentis) morte decimo septimo.

L I. *Melchior Iunius* Witebrgensis, vir optimus & orator eloquens, qui scriptis suis discentium studia quam plurimum promovit. *Iohannis Sturmii* discipulus fuit, eique ab officio remoto in studii eloquentiæ professione & gubernatione Scholæ Argentinenfis successit. In cœlestem Academiam evocatus A. C. 1604, die 26 Ianuarii, ætatis 59.

L I I. *Iustus Lipsius* è Belgio oriundus, Philologus summus, orator magnus, si non maximus, & historicus denique præstantissimus. Obiit Lovanii, (ubi Professor fuit) A. C. 1606, ætatis 59. Monumenta reliquit in omni disciplinarum genere præclara, quibus nunc plurimæ gentes tanquam divini ingenii fructibus salutaribus perfruuntur.

L I I I. *Nicolaus Taurellus*, Medicus & Philosophus celebris, qui, cum medicam artem fideliter docuisset & feliciter exercuisset in inclyta Altorfina Acad. Noricorum annos multos, diem suum clausit extremum A. C. 1606, ætatis 59.

L I V. *Hieronymus Treutlerus* I. V. D. Consiliarius Cæsareus, & Professor in Academia Marpurgensi celeberrimus, qui præclaram famam, & solidæ in legibus scientiæ, accuratissimæque legum interpretandarum facultatis existimationem apud externos quoque obtinuit. Exstant disputationes ejus ad jus civile *Iustinianæ Pandectis* comprehensum eruditissima methodo conscriptæ. Mortuus est Budissenæ Lusatorum, anno 1607, ætatis 42.

L V. *Martinus Crusius*, Græcæ linguæ & Oratoriæ in Academia Tubingensi Professor celebris, & Annalium Suevicorum author. Tubingæ octogenario major fatis concessit anno 1607.

L V I. Idem hic annus fatalis fuit *Matthao Dresero*, Historiarum & Oratoriæ facultatis in Academia Lipsiensi Professori. Homo fuit literatus, & valde pius, & plenus consilii, usu denique rerum singulari, experientiaque multiplici præditus. Exstat Isagoge ejus Historica, in qua per sex mundi millenarios acta in Ecclesiis & Politia exacte recensuit.

L V I I. *Nicolaus Crellius* I. V. D. intimus quondam Christiani Electoris Saxonæ Consiliarius, sed anno Christi 1607 Dresdæ, postquam totis quatuordecim annis captivus fuisset, decollatus de

causis (ut plerique affirmant) politicis, tanquam perturbator pacis publicæ, & Patriæ hostis, & criminis reus læsæ Majestatis, sententiam pronunciantibus Consiliariis Cæsareæ Majestatis eam ad rem delectis.

L V I I I. *Bartholomæus Kerckermannus*, Gymnasii Dantiscani Rector, excellentis ingenii solidæque eruditionis laude clarissimus, & ex scriptis variis notissimus. Finem vitæ habuit Dantisci in patria anno 1609, ætatis 37.

L I X. *Iosephus Iustus Scaliger*, *Iulii Cæsaris* A. C. 1558 defuncti filius, vir ingeniosissimus, variarum linguarum cognitione instructissimus, omnique doctrinarum genere excultissimus, magni illius de commendatione temporum operis author. De eo ita *P. Scriverius*:

— eruditione —
Idumæus, Arabs, Syrusque & Indus,
Chaldaus simul, Æthiopsque civis,
Quemque Achamenii suum vocarent,
Pelasgus simul, & simul Latinus,
Et Graius vetus, & quotidianus;
Et Thuscus simul, & simul Britannus;
Et quod altera secula obstupescant,
Hispanus simul, & simul Batavus.

Obiit Lugduni Batavorum anno 1609, mense Februario, anno ætatis 68. Cum uberioribus lacrymis deplorasset nimiam vivacitatem suam, quod ad ea usque tempora durasset, quibus in dubium vocaretur meritum & satisfactio Servatoris nostri *Iesu Christi*, quem se propediem visurum esse confidebat, sedentem ad dextram Patris omnipotentis. *Baudius in oratione ejus funebri.*

L X. *Gregorius Bersmannus*, Annæbergæ in Misnia natus, Philosophus & Poëta clarissimus, & illustris Gymnasii Servediani Rector. Deo & naturæ concessit Servediæ anno 1611, ætatis 74.

L X I. *Casparus Bauhinus*, *Iohannis* filius, Medic. D. Anatom. & Herbariæ in Academia Basiliensi Professor celeberrimus, & diligentissimus, ac Illustrissimi Ducis Wirtembergici Archiater. In Botanicis & Anatomicis eruditissima ejus scripta exstant.

L X I I. *Andreas Bacherus* Poperinganus Flandrus, Medicinæ D. clarissimus, & Ducum Brunsvicensium & Lunæburgensium per 43 annos Archiater.

L X I I I. *Elias Reusnerus*, Silesius Medicus, & Historicus insignis, & Poëta optimus, Professor in Academia Ienensi, cujus insigne opus Genealogicum inter alia ejus scripta exstat. Frater ejus *Nicolaus Reusnerus* I.C. Orator, Philosophus & Poëta fuit præstantissimus, Consiliarius Ducum Saxo-

niæ, nec non Professor in Academia Ienensi, multis ingenii monumentis celeberrimus.

LXIV. *Dionysius Gothofredus*, Parisiensis, IC. acris iudicii, & in praxi dexteritatis singularis: Professor fuit in inclyta Academia Argentinenfi, & legum interpres acutissimus.

LXV. *Hermannus Kirchnerus* I. V. D. Orator & Poëta Cæsareus C. ac Professor in inclyta Academia Marpurgenfi, multis lucubrationibus celeberrimus.

LXVI. *Iacobus Christmannus*, multarum linguarum gnarus, & Philosophiæ Professor in Academia Heidelbergensi, cujus scripta extant.

LXVII. *Isaacus Casaubonus*, undiquaque eruditissimus Philologus, ac Græcæ & Latinæ linguæ felix propagator. Baronii XII annalium Tomos, Centuriis Magdeburgensibus oppositos, (quos *Abraham Bzovius* continuavit; *Henricus* autem *Spondanus* & *Biscola* in epitomen redegerunt) in LXVIII exercitationibus egregie refutavit. Idem fecit *Goldastus* in Rationali.

LXVIII. *Fridericus Taubmannus* Francus, Professor in inclyta Academia Wittebergenfi, vir doctissimus, & poëta præstantissimus & festivissimus, cujus jucunda & erudita extant poemata.

LXIX. *Rudolphus Goclenius*, Hassus, Philosophus insignis, & in Academia Marpurgenfi Professor, cujus singularis & excellens eruditio doctis omnibus nota est ob multas lucubrationes, quibus veræ Philosophiæ studia illustravit.

LXX. *Iacobus Augustus Thuanus* Gallus, genere, ingenio & literis vir vere magnus & nobilis, qui libris cxxx suæ ætatis Historiam summo iudicio & fide prudentissime conscripsit; opus & styli elegantia, & gravissimarum rerum copia ac maiestate cum quibusvis sive veterum sive recentium in eo genere scriptis conferendum.

III. Prodigia.

I. Anno 1577 Cometa stupendæ & insolitæ magnitudinis visus est mense Novembri. *Beutherus* scribit, se talem per omnem suam vitam nunquam vidisse, cum quoad longitudinem & latitudinem caudæ, tum quoad atrocitatem incendii, habuisseque formam gladii Turcici. Tales autem Cometæ aut novæ stellæ apparentes non sine causa novi aliquid nunciare, si non apportare, putantur. Vnde *Camerarius* de Cometis scribit: Οὐδεὶς Κομήτης ὅστις ἔγενον φέρεται. & *Peucerus* inquit: Cometæ quoties exardescunt, mutationes, clades & calamitates portendunt. Et hoc omnium temporum historiæ testantur.

II. A. C. 1579 horrendæ tempestates in Has-

sia, quibusdam etiam locis in Thuringia, plurimum damni dederunt. Nam & grando magnitudine ovorum segetem & vineta prostravit, & aquarum eluviones fundis, hominibus & jumentis multum nocuerunt.

III. A. C. 1580, Cometa fulsit in Borussia, Noribergæ, Gorlicii, &c. duravitque per tres menses, scil. ab Octobri usque in mensem Ianuarium anni sequentis.

Ex hujus Cometæ inflammatione, nec non ex aëris corruptione, exortum esse putant Astrologi & Medici morbum epidemicum, qui hoc anno totum fere terrarum orbem peragravit, & ex Oriente ac Meridie ad Occasum & Septentrionem contendit. Nam mense Iunio Siciliam: Iulio Romam, & vicina Italiæ loca: Augusto Venetias & Constantinopolim: Septembri Hungariam, superiorem Germaniam, Bohemiam (ubi *Cæsar Rudolphus* II ipse hanc luem cum domesticis aulicis expertus est) & Saxoniam: Octobri littoris Balthici urbes: Novembri & Decembri Daniam, Sueciam & Poloniam (ubi *Stephanus* Rex, qui tunc bellum contra Moscovitas gerebat, multique alii, tam equites quam pedites, hac tabe infecti fuere) magna celeritate infestavit, ita ut omnes fere homines febris diaria aut tussi ex catarrhis ad pectus delabentibus passim sint correpti, multi etiam qui affectos ante pulmones habebant, extincti. Romæ in fine Iulii uno tempore 40000 homines jussu Pontificis *Gregorii* XIII numerati sunt, qui hoc morbo infecti fuere. Lubecæ mense Octobri, sub ipsa incensione Cometæ, 8000, nec minori numero Hamburgi hoc malo infecti fuere: sic Bremæ, & Brunsvigæ atque Luneburgi infinitus numerus, inque omnibus regionibus & civitatibus in singulis domibus uno tempore, nemine fere excepto, omnes decubuerunt. Alii autem alio gravius laboravit, pro naturarum diversitate, & commoda aut mala diætâ adhibita. Hi autem, qui nulla medicina uti sunt, citius ac felicius cæteris convaluerunt: unde multi in eam opinionem sunt perducti, ut statuerent, medicinam sine favore cœlesti non solum irritam, sed sæpe etiam noxiam esse: in qua opinione *Hippocratem* & *Galenum* etiam fuisse constat.

IV. A. C. 1582 sævæ & horrendæ ventorum procellæ exortæ sunt, quæ magnum navigantibus damnum dederunt, inprimis in Hollandia & Scandia. *Chytraus*, *Beutherus*.

V. A. C. 1587 Belgæ ingenti peste & fame conflictati sunt. In Flandria passim municipia & pagi, habitatoribus vel bello necatis, vel peste absumentis, vel fame mortuis, vacui, meram solitudinem præferebant, adeo ut in domibus feræ bestię & lupi stabu-

stabularentur: qui ad eum aucti fuerunt numerum, ut non tantum pecora, verum etiam pueros, imo viros & mulieres invaserint, ex matrum sinu & complexu infantes abripietes & dilaniantes. In agro Gandavenſi urbi vicino, ultra centum homines à lupis devoratos, memoriæ proditum eſt, prævalente adverſus incolarum paucitatem ferarum multitudine: Canes fame & rabie efferati per agros paſſim oberrabant, & obvias quasque beſtias, quinetiam ſe ipſos mutua laniena conficiebant, tantaque erat agrorum vaſtitas, ut neque campi à ſylvis, neque foſſæ & aggeres à viis altioribus diſcerni, neque areæ, dirutis ædibus, à poſſeſſoribus diſtingui poſſent, adeo vaſtata, & arbuſtis, dumetis ſpinetisque obſita erant omnia. Famis quidem tanta viſ fuit, ut Antwerpia, Bruxellis, Brugis, Gandavi, & alibi, honeſti & ſplendide amiſti homines veſpere incogniti panem oſtiatim quæſierint; vulgus vero è quiſquiliis & ſordium colluvionibus, oſſa, putamina & alia conquiſiverint. In Hollandia, Selandia, & aliis confœderatis provinciis, tolerabilius aliquanto erat annonæ præcium, utpote quæ navigatione libera & aperta uterentur, ac è piſcatu & negotiatione maritima magnum quæſtum facerent. Quo factum eſt, ut ingeſſe eo hominum multitudo aliis è locis commigrarit, ſic ut multis in oppidis, ædibus hominum multitudini non ſufficientibus, ampliora pomœria deſcribere neceſſe fuerit. *Contin. Sleidan. part. 2. lib. 27.*

v 1. A. C. 1588 varia portenta ſunt conſpecta. Nam in Ditmarſia (cui nos ortum debemus) quinque ſoles eodem menſe viſi. In quodam vico Apenradio, una leuca à Meldorpio diſtante, mulier quinque dierum intervallo gemellos enixa eſt. Gryphisvaldiæ, celebri Promeraniæ urbe, xiphias ſeu piſcis gladius variis literis & characteribus, utpote crucibus, gladiis, vexillis, ligone, pugionibus, equorum capitibus & navibus inſignitus, die 22 Maii captus eſt. Ad 26 vero diem Iunii Sol, aëre ſereno exiſtente, repente obſcuratus, toto die illo cum gladii ſtriſſi figura in ore quaſi viſus eſt. Rupes Culmerbergensis prope Salfeldiam, prodigioſe ſeſe aperiens, diſrupta eſt. Panes ab Euclione quodam tenaciſſimo prope Rhodopolim in furnum miſſi, palaque ruſum extracti, ſanguinem miraculoſe ſudantes, paulatim in cineres reſoluti ſunt. Et alia id genus multa acciderunt. *Idem l. 28.*

v 1. A. C. 1590 ingens ſiccitas fuit per totum fere annum. Itaque ſeges rara, frumentum tenue, fœnum paucum; olerum vero & leguminum copia exigua, vinumque modicum ubique provenit. Incendia quoque excitata ſunt multa. In Thuringia pagi & oppida exuſta ſunt. Aſcere complu-

ribus locis ſylvæ, in montibus præſertim Bohemicis. Fœnum in curru vectum infra Viennam Solis ardore conflagravit die 30 Iulii. Horribilis quoque terræmotus eadem die, qua Pontifex ſummus *Urbanus VII* ad dignitatem iſtam eligebatur, ſcil. 15 Septembr., Viennam Austriæ & multa Bohemiæ & Moraviæ loca concuſſit. Viennæ ædes quamplurimæ labefactatæ: turris D. Stephani ita conquaſſata, ut ruina illius metueretur, & de ſtigio deſtruendo conſilium capi neceſſe fuerit. Templum cœnobii Scotorum, & hoſpitiū ad ſolem aureum, parro-na & familia illius diverſorii una cum hoſpitibus aliquot oppreſſis, concidit. Caſtellum Caniſianum in finibus Hungaricis media ex parte, magna militum ſtrage facta, corruit. Praga quoque haud parum contremuiſſe fertur. Haud procul à Vienna Austriæ agri mephitim exhalarunt, & ſolum, pluribus locis, atris locuſtis conſtratum fuit, quæ pedibus concuſcatæ, teterrimum fœtorem efflarunt. *Dreſſerus mil-lenar. VI. pag. 522.*

v 111. Anno 1591 peſtis ingens in Livonia graſſata eſt, quæ in una urbe Revalia ad 5000 hominum abſumſit.

Eodem anno univerſam Italiam dira fames preſſit, tantaque fuit annonæ caritas, & frumenti inopia, ut modius tritici triginta quatuor coronatis venderetur. Initio igitur Cardinales, Epifcopi, alique prælati, populum ſuum expenſis alere cœperant: & ipſe quidem Pontifex *Gregor. XIV* ingentem pauperum numerum ſuſtentavit. Poſtea vero cum fames & penuria indies major fieret, decretum eſt, ut Iudæis, meretricibus, exteris multis, aliisque inutilibus hominibus urbe eieſtis, in ſingula capita octo tantum panis uncia quotidie diſtribuerentur; armis, priusquam hæc à Pontifice promulgarentur, populo, ne ſeditio & tumultus in urbe exoriretur, ablatis. Holſatia, Dania, & Hanſeaticæ Vandalorum civitates, atque Belgium, Italis in communi totius provinciæ neceſſitate ſuppeditas promte tulerunt: & quod inauditum hætenus fuerat, multas naves annona oneratas, circumnavigata Gallia & Hispania, per anguſtias freti Herculei in mare Mediterraneum & Liguſticum, & in ipſos Italiæ portus cum gratulatione pauperum deduxerunt; atque ita Danorum, Hollandorum & Germanorum Hanſeaticorum beneficio factum fuit, ut frumentum, quod triginta quatuor antea vendebatur, & vix haberi amplius poterat, mox viginti, & paulo poſt quatuordecim coronatis, annona indies magis magisque levata, emeretur. Pontifex curſorem, qui nuncium adventantium navium primus attulerat, mille ducatorum honorario donavit. *Ianſon. in Merc. Gallo-Belg. tom. 1. lib. 4.*

ix. A. C. 1592, die 20 Decembris, visæ sunt paraselinæ circa Lunam naturalem, varii coloris radios in orbem de se spargentes, una cum alba cruce per paraselinas extensa.

x. Anno 1595, in Hollandia, Geldria, tractu Rhenano, Austria, Bohemia, Saxonia, Misnia, Lusatia, Silesia, aliisque Germaniæ locis, stupenda & insolita extitit aquarum inundatio: quæ non solum pagos plurimos destruxit; verum etiam miserabilem stragem tam hominum quam pecorum edidit. *Bucholtz*.

xi. A. C. 1598, Romæ tanta tamque insolita extitit fluvii Tyberis eluvies & inundatio, ut plerasque ædes in ipsius urbis medietate sitas ad medietatem usque eluerit, & fundamenta illarum ita convulserit, ut nulla fere urbis, alias amplissimæ, pars reperta fuerit, quam tignis ac tibicinibus suffulciri & sustentari non oportuerit; multis ædibus jam collapsis, reliquis casum & ruinam in horas minuantibus. In hac eluvione, præter magnam pecorum in campis hinc inde suffocatorum multitudinem, 1500 circiter homines perierunt. Damnum vero urbi illatum, multis aureorum myriadibus æstimatum fuit. *Idem*.

xii. A. C. 1599 in Lisbona & Hispania ultra 70000 hominum peste extincta sunt. *Chytraus*. Peste autem Deus & impios ferit, ut juste affligat: & pios exercet, ut aut corrigat, aut punita mundi ingratitude ad meliorem vitam traducat.

xiii. A. C. 1600 Terræmotus horribilis Noriciæ, & in urbe Florentia, aliquot ædificia evertit. *Theodorus Meurer*.

I V. Res aliquot memorabiles.

i. Anno 1576, die 4 Novembris, Hispani, qui in castello Antverpiensi in præsidio collocati erant, cum animadverterent, sese civibus admodum esse exosos, adjunctis sibi Germanis militibus, tormentis bellicis & globis igneis, atque armata manu, maximo numero urbem invadunt; quibus initio cives fortiter restiterunt. At Hispani, cum potentia eis prævalerent, urbem in suam potestatem redegerunt, & obvios quosque trucidarunt, nihilque contumeliæ & petulantia omiserunt. Multi è civibus, dum aquis insipientes salutem naviculis quærunt, suffocati sunt: inter milites fugientes Oversteinius Comes in aquam delapsus, & armorum pondere depressus, periit. Trucidati & submersi ex oppidanis & civibus ad septem milla. Hispani vero desiderarunt è suorum numero circiter 200, & urbe potita ingens incendium excitarunt, quo miserabi-

lem in modum opulentissima totius urbis pars, in qua amplissimæ erant tabernæ omnis generis preciosissimis refertæ mercibus, desolata fuit. Sequentibus diebus nullum crudelitatis genus milites ad extorquendam civibus pecuniam prætermisere: neque enim ulli vel ordini vel ætati pepercerunt: inprimis vero Valones, quoscunque deprehenderant, sicis & pugionibus interfecere. Patres familias sese, liberos, familiam ac suppellectilem omnem, quanta volebant victores, pecunia redimere cogebantur. Qui vero aut non poterant, aut tantum dare recusabant, fideiulis, flagellis, aliisque cruciatuum generibus, sine ulla misericordia, ad necem usque torquebantur. Pecunia ab Hispanis collecta & extorta ad vicies centena millia coronatorum æstimata fuit; in ea summa minime comprehensis gemmis & preciosis cimeliis, aureis valis & argenteis; nec etiam incendii damno, quod non fuit minoris. Milites autem pecuniam partam nequiter dilapidarunt. Mox enim in ipsa Bursa mensæ in aleæ lusum publice collocatæ sunt, in quibus plerique ex gregariis etiam militibus uno die adversa alea ad decem Coronatorum millia perdidderunt. Prudentiores vero, cum periculosum ducerent, tantam prædam extra urbem deferre; gladio- rum pugionumque capulos, loricas item, scuta & alia arma ex auro solido sibi confici, atroque colore tingi curarunt, ne colore dignoscerentur: qua in re tamen aurificum astu decepti sunt, qui, cupri & æris media parte auro admixta, direptionis partem ab ignaris prædonibus callide recuperarunt. Nec tamen sic abiit pecuniaria negotiatio ex ista urbe; sed & in ipsis mediis Martis furoribus ad miraculum floruit postea. *Chytraus in Chronic. Saxon. Beutherus. Eman. Meteranus in histor. Belg. lib. 6. Thuan. hist. lib. 61.*

At eodem hocce anno Hispani non ita fortes sese gesserunt in Africa. Siquidem ea tota expulsi sunt ignavia *Petri Carrera*, qui Guletæ arcis longe munitissimæ præerat, & prius quam Turcica classis, Duce *Sinane Bassa*, viro astuto rei que militaris peritissimo, appulisset, quingentos milites veteranos Italos admittere noluit, quod minime concessurum diceret, ut in ejus gloriæ partem venirent Itali, quam Hispani Guleta defendenda consecuturi essent. Sed vana prorsus hæc gloria fuit. *Sinan* enim *Bassa* brevi tempore *Carrera* fastuosum pectus exarmavit, Guletam ipsam expugnavit, ibique præter aliam prædam potitus est quingentis machinis bellicis, cum ingenti tormentarii pulveris aliarumque bello necessariorum rerum & annonæ copia, adeoque mira virtutis & fortunæ sibi famulantium gratia eum tenuit victoriæ cursum, ut Hispani prorsus ejecti fuerint ex Africa inter trigessimum & sextum diem,

diem, amissis per summam ignaviam iis locis, quæ Carolus V Imper. in potestatem optimo consilio redegerat, ut securitati Siciliæ, Regni Neapolitani, totiusque tum Italiæ tum Hispaniæ consulere. Equidem apud ipsos Turcas ex fide dignis hominibus accepit testis locupletissimus Iohannes Leonclavius, Carreram virum fuisse prorsus ignavum & formidolosum, qui pulveris tormentarii nidorem ferre non posset, nec fulmina displosarum machinarum; quæ sane quoties in hostem exonerabantur, ipse subterraneis se testudinibus concameratisque locis abdebat, bombaceque suas obturabat aures. Vbi vero de hoc prospero Africanæ Turcorum expeditionis successu Romam allatum est, statim dictarium pasquilli nomine sparsum; quo Guletæ & regni Tunetani amissi culpa in podagram Ducis Sueffani: in Cardinalis Granvelli Neapolitani Vicarii subligar, hoc est, libidines, in Iohannis Austrii Sphaisterium, hoc est, negligentiam, rejiciebatur. Leonclav. in Suppl. Ann. Turc. Thuan. histor. lib. 58.

111. A. C. 1577 Martinus Forbissenus Anglus navigationem instituit in septentrionales regiones: ubi superatis multis difficultatibus reperit auri in quadam Insula tantam copiam, ut eo ducenta dolia seu tonnas repleverit, quibus navem & duo aphracta oneravit, & in Angliam reversus est die 17 Septembris. Insula illa tota nivibus obruta fere est, ejusque incolæ ab omni civili cultu alieni sunt: vestiuntur pellibus ferarum venatione captarum: herbas etiam crudas bestiarum in morem devorant. Tentoria eorum pellibus balænarum teguntur: perpetuæ propemodum ibi nives & frigus asperissimum. Canibus, qui lupos nostros specie referunt, sub jugum missis, utuntur ad res necessarias super glaciem advehendas. Nulla ibi ligna: cervi multi. Et sicut regio sterilis est: ita homines stupidi, bardi, & sine omni ingenio. Terram non colunt, contenti rebus quas sponte producit: potus illis sanguis ferarum, aut aqua glaciei. Histor. ext. Bucholtz. Benthemus.

111. A. C. 1578 Centurio quidam Hispanus juxta Insulas, (quæ potens & populosa Belgii civitas) in caufidici cujusdam domo exceptus, hospitii filia insigniter formosæ vim in arcano parabat: sed ea inter luctandum pugione correpto, ipsum in lumbos aggressoris tam violento ictu adegit, ut hoste strato, pudicitiam fortiter defenderit. Saucius Hispanus, & morti ex vulnere proximus, cum crimen sacerdoti confessus esset, factique ultra modum pœnitentia duceretur; juvenculam ubique investigatam, coram sisti jussit, hisce verbis eam affatus: *Morituro mihi expetendum fuerat, ut injuria tibi à me illata remitteretur: sed ad expian-*

dam culpam haud satis confessio ac venia petitio visa est, nisi scelus intentatum decora satisfactione eluerem. Me igitur tibi virum addico, & quia crimine meo & virtute tua effectum est, ut me frui non possis; habe nomen uxoris, titulos, insignia, & bonorum meorum hæres esto: ut, qui te conatu violatam meminerint, sciant te conjugium tentata virginitatis, quam tam strenue defendisti, honestissimum premium retulisse. Quibus dictis, & sacerdote verba præeunte, cum, patre consentiente, matrimonium contractum esset, Hispanus statim exspiravit; ambiguo relicto, uter generosius, hic culpam emendasset, an illa pudori consulisset. Thuan. histor. lib. 66. Meteran. histor. Belg. lib. 8.

Memorable quoque facinus, hoc anno, à rustici cujusdam filia in Belgio commissum est. Tribunus quidam Gallus, Pontius nomine, qui Francisci Alenconii (qui Belgis operam & opes deferens, testatus se Belgarum rogatu bellum adversus Hispaniæ tyrannidem suscipere. Verum postea præcipua Belgii loca interciperi conatus, sed sine successu) militiam in Belgio sequebatur, ad Beccirtium pagum hospitium sibi sumserat in domo Iohan. Milleti probi & ditis agricolæ, cui tres filia eximia forma erant. Harum major natu, Maria dicta, sedecim vel amplius annorum, & cæteris formosior, ut placato hospite uteretur, sedulo omnia domus ministeria obibat. In eam, quia præstantioris, quam quæ in rustica quærebat, formæ erat, tribunus oculos conjecerat, occasionemque libidinis explendæ quærens, patrem cum filia mensæ accumbere jubet, & libidine inter pocula incalescente, per ludibrium rogat, an sibi filiam uxorem dare vellet. Agricola, qui imparem suam prætexebat conditionem, se modestè excusante, tribunus statim irarum fulminibus debacchabatur, & protinus cœnaculo patrem facessere pulsatum jubet: quem filia pone sequens à militibus vi retenta, moxque à furente tribuno inter lamenta & ejulatus compressa, ac postea temulentis sociis pariter ad stuprum exposita est. Inde postquam ad mensam reditum fuit, ipsa juvencula, magnos supraque sortem & ætatem generosos spiritus gerens, sedere juxta tribunum jussa, paruit, & composito ad dolorem dissimulandum vultu, post crebras injectas per lasciviam contumelias, tempus nata, Pontium, dum cum altero quopiam commilitone suo colloqueretur, cultro in cor ejus violenter adacto, conficit, disiectisque subito mensis, dum reliqui milites ad tribunum accurrunt, illa per posticum elabatur, & ad patrem in proximo diversantem properat, reque exposita, ut fugam mature capebat, monet. Ipsa post ereptam virginitatem vivere non sustinens, cum vitare

periculum potuisset, grassatores intrepide expectat: à quibus illico comprehensa & arbori alligata, ut sclopetorum ictibus conficeretur, post commendatam DEO animam, *Feri, inquit, miles, & certis ictibus mortem ei optatam accelera, quam vi illata indignam effecisti, quæ viveret: haud utique injuriam, quam jam in duce vestro inultam non fuit DEVS, diu impune laturus.* Nec verbis augurium defuit. Nam pater, ubi filiam à militibus crudelissime collimatis ictibus interfectam esse rescivit, geminata injuria efferatus, rusticos, tumultuario opere ex vicinia ista convocatos, ad vindictam tam atrocis Gallorum facinoris exhortatur; qui similiter detestanda ista injuria exacerbati, milites facti complices, cumque iis quatuor alias cohortes circumventas, ad unum omnes trucidarunt. *Idem ibidem.*

1578. A. C. 1578. *Sebastianus* Lusitanix Rex ætate & prudentia fere puer temerariam in Africam suscepit expeditionem, qua Mahumetem Mauritaniæ Regem reducere conabatur. Hic enim à patruo suo *Abdelmelecho* auxiliis Turcicis regnis suis pulsus, superiori anno ad *Sebastianum* Lusitanix Regem juvenem 24 annorum confugit, ejusque opem & auxilium adversus patrum suum imploravit. Re in consilio agitata, licet non deessent, qui à periculoso bello cum absterrent, instigantibus tamen aliquibus aulica assentatione propendentem in contrarias partes Regis animum, auxilium ei bello ferendum decretum est, ea tamen conditione, ut *Philippus* Rex Hispaniæ in belli societatem admitteretur. Missi igitur ad *Philippum* legati. Qui quidem expeditionem istam minime dissuasit, verum ne ipse *Sebastianus* ad eam proficisceretur, sed rem per legatos gereret, admodum rogavit. Cum vero à proposito isto præcipitem juvenem dimovere non posset, tandem de bello in Africa gerendo ita inter eos convenit, ut 15000 peditum ex Italis, Germanis & Hispanis conscriberentur, quorum 10000 *Sebastiani*, quinque vero millia *Philippi* stipendio militarent. His ita peractis, de belli sumptibus deliberatum est: & quidem deficiente in Lusitania pecunia, nova vectigalia, satis quidem gravia, excogitata, & non solum plebi, sed & reliquis ordinibus imposita fuisse, ita ut soli Ecclesiastici, quamvis ab initio frementes, 150000 aureorum sibi imperari paterentur. Plebs autem isti militiæ destinata crebro quidem Vlyssipona, quasi ad pugnam instruenda, fuit educta, sed ridicula prorsus ratione; quippe nullo campi doctore aut tribuno belli experto, sed *Iohanne* quodam *Gama* iis præcunte, qui eremitiæ habitu titones, ipsemet belli rudis, arma tractare, agmina ordinare, & concurrere edocebat; *Sebastiano*

Rege non solum inter scloppetorum dispositiones plerumque haud citra discrimen versante, aut discurrente; verum etiam mari sæpe se committente, maxime cælo procelloso, (nam sereno ignavi esse ducebat) ita, ut pericula, quæ sapientes vitanda censent, quæreretur, & in exitium sponte ruere cunctis videretur. Tandem *Sebastianus*, salutaribus *Philippi* Hispaniæ Regis avunculi sui consiliis (quibuseum à temerario proposito avocare conabatur) spretis, profectionem decrevit. Tum vero Lusitani de armis securi, tantumque de magnifico cultu solliciti, vestes sumtuosissimas sibi comparabant, quasi non ad bellum, sed ad nuptias & pompas proficiscerentur; etiam patrio vestitu abjecto Castellensem assimebant, & quasi jam victoria parta de triumpho adornando cogitabant. Itaque videre erat vestes, equos, tentoria, lectos, ac cætera impedimenta holoserico & auro argentoque, interdum & gemmis ad exquisitum luxum exornata, ut potius hastiludii, quam serii certaminis apparatus rerum peritioribus viderentur, qui cum occulto doloris morsu infausta ex eo omnia præsagiebant. Cum dies profectioni dictus advenisset, Rex ipse prætoriam navim conscendit, tam certa regnorum istorum potiundorum fiducia, ut in eam rem Regia etiam insignia secum asportaret. Sic igitur ventum opportunum nactus postridie *Iohannes Baptista* tota cum classe solvit, navigatione versus Africam directa, regno autem pecunia exhausto, Nobilitate vacuo, sine hærede, nec satis æquis ejus administratoribus relicto. Mœsta classis in discessu ubique facies fuit, & nemo ridere visus, cunctis tristis silentio defixis, cum vulgo contra evenire soleat, ut, qui ad ejusmodi expeditiones ducuntur, per lasciviam lætos clamores ingeminant. Cum Melicus Mauritaniæ Rex de adventu Lusitanorum cognovit, ingentibus copiis iis obviam ivit: & licet ægrotus in lectica veheretur, mortique jam propinquus esset, suos nihilominus intrepido animo compellavit, & pro Religione patria, uxoribus, liberis, pro aris & focus certamen propositum ostendit, & de eventu ejus, cum numero vincant, causaque potiores sint, minime dubitare eos debere, admonuit. Non longe post pugna tentatur, & Lusitani à Mauris undique circumventi, quasi pecudes miserando omnino spectaculo inter carros, equos, suorum occursum, æstu, labore & ictibus pereuntes, promiscue cæduntur: & non solum in isto conflictu ad 15 millia hominum occubuerunt, verum etiam tres Reges perierunt. Nam *Sebastianus* à Mauris captus, ense erepto galeaque ablata primo exarmatus, postea à centurione repetitis vulneribus confossus est. Cujus cadaver cum quidam

Maurus vili equo impositum ad Hametem Mauritaniæ Regis fratrem adferret, ipse insigne rerum humanarum inconstantiae exemplum intuitus, à lacrymis sibi temperare non potuit. *Melicus*, qui gravi febris jactatus cum suos retrocedere indignaretur, lectica egressus ut præsentia sua, injecto pudore, fugam suorum sisteret, vix precibus à familiaribus revocatus, & præ ira compresso spiritu pene ex equo titubans cecidit, indeque in lecticam denuo illatus, & adductis repagulis, ac prius monitis qui circa eum erant, ut mortem suam celarent, admoto oridigito animam efflavit. Finita pugna Hametes, fratris mortis ignarus, protinus ad lecticam accurrit, ei de victoria gratulaturus: cognita autem ejus morte, in cadaver involat, lacrymisque super defuncti corpus ubertim profusis, de Imperii insignibus sumendis mox cogitare coepit, & à præfectis & militibus in castris Rex declaratus & electus est. *Mahomet* in fuga cœnosis Larissæ aquis nimia festinatione submersus periit, cui ex aquis extracto Hametes pellem detrahi, eamque deinde salitam paleisque impletam per utramque Mauritaniam in ludibrium circumduci mandavit. Regnum Lusitanicum ad *Henricum* Cardinalem *Sebastiani* trucidati patrum translatum est: qui cum tantum annum unum & menses quinque regnasset, anno Christi 1580, prid. Kalend. Febr. hora & momento à se prædictis in deliquium animi incidit: cum eodem tempore Luna deliquium pati inciperet, quo deliquio Lunæ deficiente, & ipse in vivis esse desiit: unde dissensiones magnæ ortæ in regno Portugalliæ, & cædes ac bella secuta. Quidam enim elegerunt *Antonium*, quem *Ludovicus*, frater *Henrici*, cælebs procreaverat: reliqui elegerunt Hispaniarum regem *Philippum*, *Henrici* sorore genitum: qui exercitum misit in Portugalliam Duce Albano: qui statim *Antonium* fugavit, plane exercitu destitutum; & in hostium potestatem venisset, nisi aureos & aliam pecuniam in via sparsisset, quam dum Albani colligebant, aufugit, & Hispanus Portugalliam occupavit. *Thuan. lib. 65. & 78. H. Conestag. de Portugall. & Castil. conjunctione passim. Chytr. Chron. Saxon. lib. 24. & 25. Onuphr. Cont. Sleid. part. 2. lib. 18.*

v. Anno C. 1582 contigit res miranda & stupenda. Nam *Mahumetes III* (qui, cum patri defuncto *Selimo* anno 1574 in regno successisset, quinque fratres occidit) filium suum *Mahumetem* adolescentem fere 16 annorum circumcidit. Festum inaudita magnificentiae pompa, ceremoniarum solennitate & spectaculorum varietate 40, dierum intervallo peractum est, & ad illud spectaculum invitati fuere Reges & Principes prope totius

Orbis, qui Legatos suos Constantinopolin miserunt. *Leonclav. in Annal. Turc.*

vi. A. C. 1582 *Wilhelmus* Princeps Auraicus, vir tum suæ, tum alienæ, ac Batavorum inprimis, quibus præfectus fuit, libertatis amans, consiliis præpollens, animo fortis, rerumque gestarum gloria maximus, à *Iohanne lauregio Cantabro* ictu sclopeti per utramque maxillam trajectus est. Auraicus ictu attonitus (quemadmodum ipse postea testatus est) primo corruere aliquam contignationem ædium existimavit, mox in deliquium incidens, à circumstantibus ne caderet sublevatus est: cumque paulatim ad se rediisset, strepitum & confusas voces audiens, rogare coepit, ne percussorem interficerent; qui tamen à nobilibus, primum iræ impetum non cohibentibus, transfixus, & à stipatoribus & satellitibus plane jam interfectus fuerat: cujus corpus *Mauritius* Auraici filius (ex *Mauritii Electoris* Saxoniae filia paulo ante mortem natus, adhuc quidem puer, sed prudentia supra annos innata præditus) diligenter investigavit, sclopetumque primo, mox schedulas quasdam & fasciculum literarum reperit, quæ, cum Hispanica lingua scriptæ essent, Gallos à suspitione de ipsis concepta absolverunt: siquidem factum illud totum eis imputabatur, cum cives putarent, lanienam Gallicam apparari: nec quievissent, nisi *Vranus* ipse eos placavisset, & autores facinoris deprehensæ rem ordine narravissent, astuque mercatoris cujusdam hæc facta demonstrassent. Vulnus autem per aliquot dies continuato remedio sanatum, præter omnium spem & expectationem, & *Wilhelmus* pristinae suæ sanitati restitutus est. Toto illo tempore, ex quo vulneratus fuerat, summa in urbe (*Antwerpia*) mœstitia & oppidanorum consternatio (*Catharina* potissimum ejus sorore, & *Swarzemburgici* Comitissæ conjugæ, nullum officii genus circa ægrotum fratrem prætermittente) visa est. *Carola* autem *Mompenserii*, *Ludovici* Ducis *Mompenserii* in Gallia filia, uxor ejus, cum inopinato mariti casu jam ab initio perculsa esset, accedente ad pavorem vigiliarum quotidianarum incommodo, in gravissimum morbum incidit, ex coque tandem 13 Kalend. Maji, ingenti non solum marito, sed omnibus aliis desiderio sui relicto, decessit. At violentam mortem *Wilhelmus* heros & bellator ille fortissimus evadere non potuit. Nam A. C. 1584, perfide tribus globis à sicario quodam Delphis in hospitio suo, monasterio *D. Agatha* sacro, trajectus die x Julii, vita privatus est, cum vixisset annos 51. m. 2. d. 25. Sicarius Nobilis Burgundus fuit, *Balthasarus Seracus* dictus, qui ante aliquot menses in Principis famulitium, singula-

gularem industriam, & ingenii dexteritatem præ se ferens, sese insinuaverat, & à Principe legatis ad *Franciscum Alenconium* Galliae Regis *Henrici III* fratrem, quem Belgæ Gubernatorem & hæredem Belgii denuo expetebant, comes adjunctus erat. *Alenconius* autem cum præsentibus Auraici legatis in Castello *S. Theodori* in Gallia, anno ætatis 30, non sine veneni suspitione mortuus esset, Seracum hunc, ut Principi notum, & nunc per aliquot menses in aula ejus commoratum, legati ad Auraicum cum literis remittunt; quibus obitum Alenconii Auraico significant, & an Rex Galliae, vel alius ad protectionem Belgii requirendus sit, sciscitantur. Hic proditor, cum humaniter à Principe exceptus & perbenigne auditus fuisset: tandem surgentem Principem insecutus, & denuo se cum illo loqui, & secreta referre velle simulans, tribus plumbeis globulis venenatis, e parva bombarda emissis, medium trajecit, ita ut statim moriens conciderit. Quemadmodum etiam constat, ante aliquot annos fratres ejus *Henricum*, *Adolphum* & *Ludovicum* Nassovium in præliis Belgicis interfectos esse, quos multi etiam opinantur bombarda trajectos esse. *Michael Eitzingerus* refert, *Philippum Melanchthonem*, cum *Guilhelmus* Nassovius Auraici pater filiorum genituras ei protulisset, & de singulis judicium illius exquirens, eam, quæ est Auraici, pervestigasset, dixisse: multa cum molituum ac magna, sed mortem fore violentam. Quod etiam eventus comprobavit. Percussor tanti Principis vivus comprehensus, & non à Gallo vel Hispanis sese conductum, sed proprio consilio egregium ac præclarum negotium, & cultum Deo gratum se præstitisse, professus, summo cruciatu ac supplicio, proditori debito, necatus est. Ferunt tamen, in quæstionibus parricidam confessum esse, se consilium suum *Alexandro Farnesio* Parmæ & Placentiæ Duci (qui à Rege Hispaniæ, *Iohanne Austriaco* anno Christi 1578 peste extincto, belli Belgici præfectus constitutus est) scripto indicasse, ac jussu illius Assonlevillam Consiliarium ejus cum eo egisse, eumque in proposito confirmasse, & de mercede non tantum in tabulis proscriptionis expressa, verum etiam multo ampliore ei cavisse. Ordines autem Belgici morte Auraici, alieno adeo tempore sibi erepti, summopere indoluerunt, ejus prudentiam, constantiam, magnanimitatem, æquitatem, patientiam & moderationem necessariis temporibus experti, eique ut dolorem meritis honoribus delatis testarentur, ingenti & regia prope pompa parentarunt. Celebratæ autem fuere exequiæ die 11 August. Delphis, & in majore urbis templo conditus est, ubi ejus *Mauso-*

leum structura superbum ac splendidum cum hac inscriptione videtur:

D. O. M.

Et æternæ Memoræ.

GVILIELMI NASSOVI, SVPREMI ARAVISIONENSIVM PRINC. PATRIS PATRIÆ, QVI BELGII FORTVNAS SVIS POSTHABVIT, ET SVORVM: VALIDISSIMOS EXERCITVS ARE PLVRIMVM PRIVATO BIS CONSCRIPTIT, BIS INDVXIT ORDINVM AVSPICIIS: HISPANIÆ TYRANNIDEM PROPVLIT: VERÆ RELIGIONIS CVLTVM, AVITAS PATRIÆ LEGES REVOCAVIT, RESTITVIT: IPSAM DENIQVE LIBERTATEM TANTVM NON ASSERTAM, MAVRITIO PRINCIPI PATERNÆ VIRTVTIS HÆREDI FILIO STABILIENTAM RELIQVIT; HEROIS VERE PII, PRVDENTIS, INVICTI: QVEM PHILIPPVS II, HISPAN. REX ILLE EVROPÆ TIMOR TIMVIT, NON DOMVIT, NON TERRVIT, SED EMO PERCVSSORE FRAVDE NEFANDA SVSTVLIT. FOEDERAT. BELG. PROVINC. PERENNI MERITOR. MONVM. P. C. C.

Funere & exequiis Auraici apud Delphos peractis, *Mauritius*, illustrissimi Principis *Wilhelmi* filius, annorum tum temporis 19 adolescens, ab Ordinibus Belgii confœderatis, Hollandiæ, Selandiæ, Frisiæ & Ultrajecti Gubernator, ac summus maris præfectus constitutus fuit: qui totus genitorem suum spirans, maximarumque ejus virtutum vestigia gnaviter premens, auspiciis D. D. Ordinum, ductu suo, reliqui operis gloriam consummavit.

VII. A. C. 1587 *Maria* Scotiæ Regina, *Iacobi V* mater, post xx annorum carcerem, à Proceribus Angliæ ad mortem fuit condemnata. Quam sententiam etsi justitiæ consentaneam esse diceret *Elisabetha* Angliæ Regina, diu tamen adduci non potuit, ut subscriptione sua eam confirmaret: tandem tamen importunis Parlamenti, novas quotidie machinationes & pericula nunciantis, precibus fatigata, acta & libellum, quibus capitalis contra Reginam Scotiæ sententia & supplicii ratio continebatur, subsignavit, & à Cancellario magno regni Anglici sigillo muniri jussit. Die igitur octavo mensis Februarii in arce Northamptoniæ Fotheringhamo *Maria* securi percussa est. Quæ, cum magno animo sententiam mortis in se latam audivisset, Anglorum.

glorum immanitatem hisce verbis perstrinxit: *Angli in suos Reges subinde cadibus saevierunt, ut ne-
tquam novum nunc sit, si etiam in me ex eorum
sanguine natam saevierint.* Angli enim ex Regibus
40 civili conspiratione 12, atque annis 36, quibus
bella civilia *Philippi Cominæ* ætate gesta sunt, re-
giæ stirpis homines amplius 80 interfecerunt; te-
ste *Bodino in Meth. Hist. cap. 5. & 6. de Rep. lib. 2.
cap. 5. lib. 4. cap. 7.*

VIII. Fœderati Pontificii in Gallia in Regem
suum *Henricum III* & Evangelicos conspirantes,
non quiescendum sibi arbitrati sunt, priusquam
eum e medio sustulissent. Quare *Iacobum Clemen-
tem*, Monachum ordinis Prædicatorum, conduxe-
runt, ut Regem interficeret: prius autem illum
amplissimis præmiorum, divitiarum, Insulæ Episco-
palis, galeri Cardinalitii, & prærogativæ in Paradi-
so super aliorum beatorum conditionem eminen-
tis, promissionibus ad facinus parricidiale audacis-
sime perpetrandum animaverunt. Ille igitur cultrum
sibi ancipitem acutissimum fieri curat, & pridie Ca-
lend. Aug. A. C. 1589, manè Lutetiâ egreditur,
rectaque ad *S. Clodovæi* fanum, ubi Rex castra lo-
caverat, Parisios obsidere in animo habens, pergit. In
castra (quæ erant duobus Gallicis miliaribus à Lu-
tetia) cum venisset, ad generalem Procuratorem
ductus est: cui affirmavit, sese varias habere literas,
inter alias etiam *Harlæi* Parlamenti Præsidis, ad
Regem deferendas, aliaque arcana quædam, quæ
literis credi non potuerint, ei dicenda, quæ scire
maximè Regis interesset. Procurator hæc ad Re-
gem defert: qui procuratori mandat, ut eâ nocte
monachum in suo hospitio excipiat, & usque in po-
sterum diem humaniter habeat. Vix autem ulli ho-
minum generi facilius ad Regem accessus fuerat.
Quare postridie ad Regem, qui modò e lectulo suo
surrexerat, nondum toto corpore vestitum in con-
clave admissus est. Intromissus igitur monachus
amoveri petit nobiles, ut solus cum solo colloqua-
tur: quibus remotis, mox literas à præmemora-
to *Harlæo* Regi legendas exhibet, easque dum
legit, cultrum veneno infectum in ventrem Regis
manubrio tenus adigit, adactumque in vulnere re-
linquit. Rex vulneratum sese sentiens suos inclamat,
& cultro e vulnere extracto, sicarium bino ictu
vicissim sauciat. Interim regii ministri, clamore
audito, accurrunt, in monachum involant, cum-
que confossum trucidant, cujus cadaver postea equis
in quatuor partes distractum, & a carnifice combus-
tum est. Inde Rex, etsi vulnus non lethale primò
à medicis judicatum fuit, tamen postridie mortem
sibi instare intelligens, præcipuos regni Principes,
in castra convocatos, ad concordiam & constan-

tiam adhortatus est, & *Henricum* Navarra Regem
sororium suum hæredem ac successorem Coronæ
legitimum designavit, cui statim Proceres & Prin-
cipes totumque exercitum jurare iussit. Hoc fa-
cto, horâ, ab illato ictu, vigesimâ secundâ, an-
no ætatis 37, regni 15, diem suum obit. Per-
cussus erat Rex ante aliquot annos, cum jam Liga
(quam Rex suo assensu formaverat, omnibusque
viribus in suam propriam & communem Reipubl.
perniciem imprudentissime armaverat) passim in
regno glisceret, memorabili somnio. Nam visus
sibi fuit per somnum à leonibus laniari; quod ille
de leonibus, quos more inter reges usurpato in arcâ,
Luparæ subjectâ, alebat, interpretatus, statim eos à
stationariis, suppresso nihilominus somnio, sclopeto-
rum ictibus interfici iussit. Id mirati initio pleri-
que, causam ignorantes, ubi ex amicis in arcano re-
sciverunt, somnium longè aliter ac verius interpre-
tati sunt, cum, Regem, à miseris leonibus, quos ca-
veis conclusos tenebat, securum, in factionis jam
adultæ duces, qui jam tum Regis lanienæ multo-
rum judicio fati destinabantur, inspicere potius
debuisset, palàm dicerent.

Claudius Sanctius abominabile hoc regicidium
nefario scripto probavit. *Autor de jure belli Belgici*
testatur, quod Jesuitæ Clementem illum (minimè
omnium clementem) Regicidam, alterum Ehud re-
gis Moabitici Interfectorem nominarint, & horribi-
le illud scelus ictum speciosum de cælo datum appel-
la rint. Rebelles Regis hostes parricidæ confossi æ-
des imagine decorarunt, eundem in Martyrum
& Sanctorum numerum recensitum superstitione
coluerunt: omnes quoque affines ejus & qui san-
guine ipsi juncti erant, publicâ pecuniâ & stipe li-
beraliter ditati, & e pulvere & sordibus educti ad
honores Cardinalitios provecti sunt. *Mariana in
libro de Rege & Regis institutione edito Anno 1605.
pag. 60.* post recitatum factum *Iacobi Clementis*,
qui *Henricum III* e medio sustulit, subjungit:
Præclare cum rebus humanis ageretur, si multi ho-
mines tam forti pectore invenirentur pro libertate
patriæ, vitæ contemptores & salutis. *Et pag. 74.* Si
hujusmodi (sicarii) post designatum facinus evase-
rint, instar heroum in omni vita suspiciuntur. Si
secus accidat, grata superis, grata hominibus ho-
stia cadunt, nobili conatu ad omnem posteritatis
memoriam illustrati. Imo Pontifex ipse *Sixtus V.*
cum de Regis Dominici Monachi venenatâ sicâ
ex insidiis obtruncati nuncium Romam esset al-
latum, in purpuratorum Senatu in oratione, die
2 Septembr. habitâ, facinus illud horrendum lau-
dibus in cælum, aut etiam supra cælum extulit, om-
nibus heroum ab omni ævo rebus præclare gestis

prætulit, tandemque cum adorando incarnationis mysterio contulit. *Bucholtzer. in Indice Chron. Chytr. in Chron. Saxon. lib. 28. Contin. Sleidan. part. 2. lib. 28, & 29. Thuanus lib. 78. 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96.*

Paucos ante *Henrici III* mortem menses, die scil. 5 Ianuarii, mater ejus *Catharina*, *Laurentii* Medicis Urbini Ducis filia, mœrore animi (vel, ut nonnulli volunt, veneno) extincta est, postquam *Carolo* filio autrix fuisset, ut sanguinem innocentem tam copiosum profunderet. Mulier namque vafra & ad fundendum sanguinem quasi nata fuit, Galliamque bellis, iisque funestissimis, toto imperii sui tempore commovit, variisque cladibus affecit, & nunc à *Guiliis* & *Pontificiis*, nunc vero à *Navarra* & *Reformatis* clam sterit. Veritas artes cognoscendi curiosa admodum fuit, & hujusmodi præstigiatoribus non raro perfamiliariter usa, tantum execrandis hariolorum prædictionibus tribuit, ut etiam de filiorum fortuna & eorum successoribus, ab illis edoceri voluerit: magistro quodam profanæ artis ei speculum, quod aulam sive augustum conclave referebat, exhibente, in quo Regina filiorum quilibet toties circumambulabat, quot annos regno esset præfutura: cumque *Henricus III* suas periodos absolvisset, Dux *Guilius*, quasi fulgur speculum percurrit; & postea etiam *Navarra* Princeps bis supra vicies (ille namque 22 annos Gallia regno præfuit) sese ostendens, confestim disparuit. Vnde *Catharina* quarta nonnullis Francorum Furia dicta: quod poëta quidam suo suppresso nomine versibus expreflit:

Tres Erebi Furias ne posthac credite vates:

Addita nam quarta est nunc Catharina tribus.

Quod si tres Furias à se dimitteret Orcus:

Hæc Catharina foret pro tribus una satis.

Etsi autem sæpius nominata *Catharina* per totam fere vitam, vel potius illo tempore, quo universum Gallia regnum suis consiliis rexit, nihil laudatum dignum gessit, vox tamen ejus *καταρρα* laudanda est. Cum enim in extremis esset, Regem filium ad se vocasse, expositoque regni statu dixisse fertur: *Dubium non esse, quin ira Dei in regnum Gallia vehementer esset commota. Hanc autem iram & Populum & Principes sibi ipsis concitasse, & adhuc concitare, eo quod bellum quam pacem mallent, nec sanis quietisque Navarrai & aliorum Regii sanguinis principum consiliis acquieverint, sed Guisios sub prætextu Religionis Romano-Catholica promovenda, Reformatæque extirpanda, Regi insidias struentes, regnumque affectantes, sequerentur, & promotos cuperent. Sperare tamen se, eosdem princi-*

pes, omnesque subditos, ad sanio rem mentem redituros, præsertim, cum non propria perfidia, sed interfe-ctorum Guisiorum persuasionibus, à Rege defecissent. Interim se jam ingravescente morbo pene oppressam, mortique vicinam, hæc ultima Regi monita relin-quere. Primo, Regem Navarraum, omnesque Regii sanguinis Principes, vere Gallos & indigenas, cujus-cunque religionis ii sint, accersat, & ad se atrahat, ut perpetuo cum Rege sint, eumque consiliis & auxiliis suis adjuvent: eos enim nunquam non fore fideles, qui tot bellis à Rege, propter religionem, lace-ssiti, nunquam tamen à fide, qua Regi obstricti erant, defecerint. Deinde, cum jam pridem in Germa-nia aliisque locis compertum esset, intestina bella, pro-pter religionem mota, componi non posse, nisi cuique sua religio libera permittatur; monere se Regem, ut idem faciat, quo pacem hoc modo & tranquillitatem Regno restituat. Hoc si à primo pacis edicto observa-tum fuisset, felicior fore statum Reipublica. Quod si tandem aliquando (mi fili, inquit) hostibus tuis victoriam extorqueas, pacem cole, Principes ti-bi sanguine propinquos aliosque subditos, qui tam du-ra hætenus passi sunt, tuere, & omnem in regno abu-sum tolle. His dictis Regi Reformatos, quos bello semper acerrime persecuta fuerat, commendasse, & pacem, quam ipsa nunquam vivens coluerat, mo-riens persuasisse dicitur. Contin. Sleid. part. 2. lib. 29. Thuan. hist. l. 53, & 57. P. Matth. in hist. mort. H. 4.

1 x. A. C. 1588 Hispanica classis invincibilis & stupenda à Britannis victa est. Constabat ea in universum 120 navibus admirandæ magnitudinis & roboris, quarum similes Septentrio nunquam antea viderat. His vehebantur nautarum x millia, classiariorum vero supra xx millia, præter nobiles & voluntarios, qui sumtibus suis operam & fidem insigni aliquo facinore Regi probare volebant. Tormentorum ex ære fusili erant 1600, è ferro 1000, plus minus, globorum 120000, reliquo-rum apparatus bellicorum vis immensa. In navi-bus quoque erant altaria, celebrabantur Missæ, ad-erat magna monachorum multitudo, quæ conver-tere debebat Anglos ad fidem Pontificiam. In ma-xima navi picta erat imago D. Virginis Mariæ, ad-ditis hisce verbis: *Vindica causam filii tui.* Cæte-rum omnium animi suspensi hærebant, quo se tan-tus apparatus conversurus esset: alii enim contra Belgas, alii contra Anglos, nonnulli ad educen-das ex India venturas naves, classem istam paratam dicebant. Verum Regina Angliæ *Elisabetha* à Gal-liarum Rege præmonita, sibi suisque diligentissime prospiciebat, militem conscribendo, exercitum lu-strando, castra obequitando, naves instruendo, u-tramque Tamisis ripam propugnaculis muniendo,

omnia

omnia denique strenuæ bellatricis munia obeundo. Interim in Belgio quoque ad rumorem tanti monstri marini adventantis undique trepidabatur, eoque magis, quod *Alexander Farnesius*, Parmensis, (qui *Iohanne Austriaco* defuncto belli Belgici molem administravit.) terra marique solito majores copias conscriberet.

Tandem classis illa (quam Rex Hispaniæ diversis in locis totum ferme triennium apparaverat, tanta hominum rerumque omnium abundantia, ut alter quidam orbis navigare videretur) die 30 Maji ex portu Vlyssiponenli solvit, *Hieronymo Vida* *in vixior* ante victoriam accinente:

Tu, quæ Romanas voluisti spernere leges,

Hispano discas subdere colla iugo.

Sed quid sit? Moles ista, cum vix è conspectu Hispaniæ in mare pervenisset, tempestate exagitata, quatuor actuarias triremes, & quasdam è minoribus naves fluctibus absorptas desideravit. Accidit quoque, ut Anglus quidam remex, *David Guinus* nomine, effracta catena, & sociis aliquot mancipiis, Gallis & Turcis, liberatis, præfectos militesque omnes in sua triremi occideret, eaque potitus, duas alias decumanis fluctibus graviter afflictas debellaret, & Bajonam in Galliæ portum pertraheret; audacia ne an meliori fortuna, incertum.

Rex Hispaniæ intelligens classem nondum insigni clade esse affectam, denuo eam exire, & conjunctam Belgicæ classi Parmensis, milite in continentem exposito, universum Angliæ regnum occupare jubet. Belgica classis, quæ cum Hispanica conjungenda erat, constabat trecentis navibus. At Belgæ Parmensem in Flandriæ littoribus ita obsidebant, ut ne is unam quidem navem in mare subducere ausus fuerit. Britanni, quanquam omnia alia re inferiores; quia tamen animis, virtute & promptitudine præstabant, intrepide hostilem classem (quæ sibi de Angliæ regno omnibusque vicinis Insulis victoriam certam spoponderat) aggrediebantur, navibusque suis, equorum instar, summa agilitate circumrotatis, venti prærogativam præripiebant semper: atque momento fere nunc dextrum nunc sinistram latus elibrandis commodissime tormentis in hostem dirigentes, tantum damni Hispanis inferebant, ut se non defendere amplius, nedum offendere alios potuerint. Hoc modo per multos dies & diversis in locis ad Caletum usque classis Hispanica velitationibus, præliisque excepta fuit, multis navibus cum magno dediticiorum numero, cum magna pecuniarum, vasorum argenteorum, cimeliorum, & variæ nauticæ suppellectilis multitudine captis, multis submersis, multis ad colles arenarios ejectis. Cum autem Angli Hispanos de statione

Caletensi vi pellere non possent, strategemate illud tentarunt. Nam *Franciscus Dracus* Eques Anglus, & Anglicæ classis inferior Amiralus, octo naves viliores pulvere, pice, sulphure, aliisque rebus ad concipiendum & alendum ignem idoneas complens, eas incensas die 7 Augusti hora secunda post noctis medium, vento & æstu secundis, contra hostilem classem emisit: ad quarum conspectum tanta inter Hispanos orta est trepidatio, ut anchoris sublatis, vel rescissis, velisque expansis, pro se quisque effugere, & in apertum Oceanum sese recipere laborarint. Sic igitur classis septentrionem versus navigans, & totam Britanniam Hiberniamque circumvecta, atque novo naufragio misere mactata est: tandemque *Ludovicus Perestius Gusmannus*, Medinæ Sidoniæ Dux, supremus Hispanicæ classis præfectus, navibus, quæ restabant, maxima parte laceris, in Hispaniam reversus est. Magnum autem clades ista luctum plerisque omnibus in Hispania familiarum nobilissimis attulit: è quibus paucae erant, quæ non aliquem gentilem, affinem aut cognatum, vel naufragio amissum, aut in pugna cæsum, vel denique ab hoste captum luxerint. In Anglia vice versa Regina, curru triumphali è palatio per urbem Londinensem ad primarium templum, *D. Paulo* Apostolo in suburbio Westmonasteriensis sacrum, vecta, equo devictorum Hispanorum insignia & vexilla propendentia ferente, magnificentissime triumphavit, festoque ad diem 29 Novembr. indicto, (quod etiam in Belgio confœderatorum Ordinum jussu factum est,) Deo pro reportata ab hoste victoria solenniter gratias egit: & suæ Classis navi primæ inscribi jussit hoc Epigramma, Hispanorum supra citato contrarium:

Tu, qui divinas voluisti spernere leges,

Fœmineo discas subdere colla iugo.

Selandi autem tantæ victoriæ memoriam apud posteritatem per monumentum quoddam deposituri, nummum argenteum & æneum percusserunt, qui in una facie referret Selandiæ arma, cum hac inscriptione: SOLI DEO GLORIA; & in altera magnas aliquot naves, cum his verbis: CLASSIS HISPANICA; superadditis in circumferentia istis: VENIT, IVIT, FVIT. *Thuanus lib. 89. Chytr. Chron. Saxon. lib. 28. Contin. Sleid. part. 2. lib. 28. Camd. in Annal. Angl. Meter. Belgic. Histor. lib. 89.*

Theodorus Beza, alias Theologus magis quam poëta, in victoriam hanc navalem, quam Angliæ Regina ex Hispanis reportavit, tale epigramma concinnavit:

Straverat innumeris Hispanus navibus aquor,
Regnis juncturus sceptrum Britannia suis.

Tanti

Tanti hujus rogitas qua motus causa? Super-
bos

Impulit Ambitio, vexit Avaritia.

Quam bene te Ambitio mersit vanissima, ven-
tos

Et tumidos tumida vos superastis aqua!

Quam bene totius raptores orbis avaros

Hausit inexhausti justa vorago maris!

At tu, cui venti, cui totum militat aquor,

Regina, o mundi totius una decus,

Sic regnare Deo perge, ambitione remota,

Prodiga sic opibus perge juvare pios:

Vt te Angli longum, longum Anglis ipsa frua-
ris,

Quam dilecta bonis, tam metuenda malis.

x. Cum Parisienses *Henrici* Navarrae Regis sui imperium agnoscere nollent, interque eos communi consensu decretum factum fuisset, omnes mori malle, quam Regi non Catholico parere: Rex saepius per literas & legatos ad obedientiam eos hortatus est, sed nihil proficere potuit. Ille igitur post insignem de *Carolo* Duce Mænio & confœderatis in prælio ad Druidum urbem reportatam victoriam, anno 1590, mense Aprili, durissima obsidione Lutetiam cinxit. At non solum cives & præsidarii milites alacri animo defensionem susceperunt, sed etiam Ecclesiastici omnes, qui in urbe erant, distributis inter eos armis, sua in defendenda urbe munia obire jussi sunt. Illorum præfecti constituti sunt Episcopus Sylvanectensis, & Prior Carthusianorum. Loco vexillorum præferebatur illis imago Christi in cruce pendentis, & alia Mariæ Virginis statua. Professionis suæ vestes non abjiciebant; sed galeas, loricas, thoraces ferreos superinduebant. Rex autem commeatus importatione interclusa ad famem extremam Parisienses adegit. Nam in familia legatorum tam Pontificis quam Hispaniarum Regis, quin & in aliorum utriusque sexus Principum familiis, sex tantum unciarum panis personis nobilibus quotidie distribuebatur: communis vero plebs summa premebatur inedia. Bis mille equi mactati & absumpti, similiter & octingenti muli & atini: canum vero, felium, gliriumque non erat numerus. His enim pauperes, crudisque herbis, iisque sine panis usu, victitare coacti sunt. Præpositus monasterii Franciscanorum testatus, integro octiduo panem in suo monasterio visum non fuisse; fratres vero herbis tantum & avenaria pulte se sustentasse. Quibus non fuit facultas tam vilem cibum sibi comparandi, in plateis inedia mortui sunt, adeo ut una nocte sæpe 200 vitam finirent, quorum cadavera mane in plateis tanta copia inventa, ut eorum quifame trimestri spatio interie-

rant, ad xii millia computatus postmodo numerus fuerit. Posthæc equorum, mulorum, asinorum tergora cocta vendi cœperunt, quæ tanto cum appetitu tantaque cum voluptate comedebantur, quanta olim optima edulia, dapesque lautissimæ consueverant: libra butyri duobus vel tribus coronatis vendebatur, ovum 12 denariis Gallicis constabat: Pauperes in plateis canes mortuos jacentes crudos & incoctos comedebant: sed & intestina quorumvis animalium à delicatioribus abjecta, mures item gliresque inedia mortuos, ossa canum aliorumque animalium contusa, in cibum assumebantur. Erant qui xxi infantes occisos, coctos, & inaudito à captis Hierosolymis exemplo, absumptos esse dicerent. Similis & lignorum erat inopia, malumque tantum morbi adhuc innumeri augebant, tanto ægrotantium numero, ut universa urbs Parisiensium quasi nosocomium aliquod videretur.

Sæpius autem populus in urbe tumultuari cœpit, & pacem vel duntaxat panem miserabili non minus quam horribili postulavit voce, sed hac una spe à Cajetano legato pontificio & Mendoza Hispano sustentatus, fore scilicet ut brevi adveniente præsidio Hispanico liberetur. Quod etiam accidit. Nam *Alexander Farnesius* Dux Parmensis cum selectis Hispanorum, Italicorum & Belgarum militibus veteranis, circiter xv millibus ab Hispaniarum Rege missus, sub initium mensis Septembris contra *Henrici* Regis ac plerorumque opinionem in Galliam venit. Rex igitur obsidionem, quam totos quinque menses continuaverat, solvere fuit coactus, & Parmensi, pugnandi cupiditate incensus, ad aliquot milliaria, exercitu non magno quidem, sed valido & acri, occurrit. Hujus aciem ubi Parmensis vidit, tametsi militum numero multo erat superior: tamen configere cum eo recusavit. Itaque paludibus sese, tum vallo etiam & fossa, munivit. Rex vero in acie compluribus diebus commoratus, missoque ad Parmensem & Mænium feciali, prælii copiam eis aliquoties fecit, collatisque signis de summa rerum eos secum pugnare expetiit. Vbi nihil impetravit ex locis, quæ prælii obtinendi spe ultro hosti concesserat, iterum eiecit. Parmensis, Ligniaco oppidulo & Corbelio ad Sequanam sito non sine suorum clade expugnato, ingentem omnis generis commeatus in urbem Lutetiam transferri curavit: quam ipse postea die 15 Septembris cum lectissima Principum nobiliumque manu ingressus, incredibili cum lætitia, honore & triumpho, tanquam liberator & conservator urbis à civibus exceptus est. Quibus peractis, in Belgium rediit, majori parte exercitus amissa; reliquis vero inedia,

morbis & laboribus ita confectis, ut pauci evaserint. Post discessum ejus Rex Navarræ paucis diebus sine sanguine omnia recuperavit quæ ille multo labore & tempore ceperat. *Chytr. Chron. Saxon. lib. 29. Thuanus lib. 99, 100. Contin. Sleid. part. 2. lib. 30.*

x 1. A. C. 1591 Iesuitæ nonnulli, ex seminario Hispanico emissi, vario & dissimulato habitu Angliam ingressi sunt; quorum duo comprehensi, iussuque Reginae extremo supplicio affecti sunt: edicto simul adversus Iesuitas publicato, quo, non dubitare se quidem, ait, quin DEVS omnes hostium suorum machinationes irritas facturum sit; sui tamen quoque officii esse media omnia adversus eos adhibere, quæ sibi à DEO concessa sint. Mandare se igitur severissime omnibus & singulis, cujuscunque generis, status, sexus, conditionis & dignitatis sint, ne Iesuitas, qui jam venerint, aut porro à Pontifice missi in Regnum venturi sint, hospitio foveant, suscipiantque, sed quocunque modo latentes detegant. Semper etenim *Elisabetha* Regina timuit & exhorruit ingenia Iesuitarum; quos non solum suis ditio-nibus ejecit, pœna læsæ Majest. in eos, qui manserint, aut deinceps redierint, sancita; sed ut & alibi pellerentur, operam dedit. Et cum inaudisset Regis Galliarum commendatione factum esse, ut illis Turcarum Imperator Peræ, qui locus est Constantinopoli vicinus, habitandi facultatem concesserit, omnem movit lapidem, ut benevolentiam Turcici Imperatoris erga illos potentibus persuasionibus rursus corrumpere. *Camden. Annal. Angl. A. C. 1585, P. Matt. Histor. l. 6. narr. 2. Contin. Sleidan. part. 2. lib. 21. § 31.*

x 11. A. C. 1592 mors *Iohannis Manderschidii* Argentinen-sis Episcopi non exiguos in Germania motus excitavit. Eo enim die 22 Aprilis, anno Episcopatus 23, defuncto, *Iohannes Georgius* Marchio Brandeburgicus à Canonicis Reformatam religionem amplectentibus, consentiente Senatu, in locum ejus electus est. Verum Canonici religionis Pontificiæ *Carolus* Lotharingum Cardinalem & Episcopum Metensem, Argentinensem designabant Episcopum. Cum autem alter alteri cedere noller, bellum inde ortum est; quod vario Marte inter *Iohannem Georgium* & *Carolus* in nonum usque mensem gestum, sub initium anni 1593 à Commissariis Imperatoris *Rudolphi* sedatum, & arma deposita, milesque dimissus est. *Chytr. Chronic. Saxon. lib. ult.*

x 111. A. C. 1594 *Henricum* IV Gallix & Navarræ Regem (qui hoc anno, postquam ad Pontificios defecisset, mense Febr. coronatus est, sicuti supra in historia Papæ *Clementis VIII* diximus)

Iesuita quidam interficere voluit Lutetiæ die 27 Decembris. Rex de intentato sibi parricidio ad Senatum & cives Lugdunenses literas scripsit: Altera hora (inquit) nec amplius effluxerat post reditum meum ab expeditione è Picardia, & circumstabant mihi sobriini mei, Princeps Condæus, ut Comites *Suessionis* & *S. Pauli*, cum triginta aut quadraginta præcipuorum magnatum, & hujus aulae nobilium, qui me adhuc non salutaverant, exciperem; cum adolescens quidam *Iohannes Castellius* vocatus, corpore brevis, ætate annorum 18 aut 19, qui cum turba in aulam irrepserat, à nullo fere observatus, subito irrumpit, ut me cultro, quem manu gestabar, transfigeret, sed ictus (quia corpus demittebam, ut prædictos nobiles salutandi causa inclinatos, sublevarem) in faciem tantum ad labii superioris latus dextrum illatus fuit, & una cum vulnere dentem unum confregit. Perditus ille subito comprehensus fuit, & cum aliquantulum prima fronte factum abnuisset, tandem nulla vi cogente, scelus passus est. Nihil tamen extorquere posuimus, præterquam ipsum in Collegio Iesuitarum triennio educatum fuisse, in quo creditur præclaram illam doctrinam hausisse. Quod prius occurrit, agendum fuit, ut pro tanto & tam peculiari in me collato beneficio DEO gratias redderemus, qui me ab hoc homicidio tutatus esset. Quapropter subito TE DEVMLAVDAMVS, &c. in omnibus urbis templis cantatum fuit: cives quoque ignes, signa lætitiæ in omnibus compitis excitarunt. Vulnus, DEI beneficio, tam leve est, ut propterea in lectum maturius ituri non simus, & speramus nos opportunitatem non prætermitturos, cujus causa reditum nostrum acceleravimus, ut scilicet solum & ceremonias ordinis S. Spiritus celebraremus. Diutius autem expectare nolui, quin vos de hisce certiores facerem, ne nos, reliquique mei fideles, nuncio forsan aliunde citius percepto, in sollicitudinem incidere-tis: inprimis vero, ut publice DEO gratias agere jubeatis, & precibus vestris petatis, ut me ab ejusmodi parricidis, sub sancta sua clientela, semper tueri velit, ad quæ cum hostes nostram sæpe confugiant, manifesto perfidam & sceleratam suam mentem declarant, & sese à divino favore desertos animadvertentes, perquam execranda consilia amplectuntur, quæ à DEO, ut speramus, in ipsorum ruinam convertentur.

Iohannes ille *Castellius* fuit lavifici cujusdam Parisiensis filius, Collegii Claræmontani Iesuitarum ibidem alumnus, qui, cum super hoc facto examinatus esset, talem sententiam à Parlamento tulit: Teneri eum & convictum esse læsæ Majestatis tam divinæ quam humanæ, ob sceleratum illud & de-

testabile parricidium in Regem intentatum; pro cuius criminis expiatione & supplicio Curia eum ad pœnam sequentem damnavit. Initio stet ante valvas primarii templi Parisiensis nudus, sola interula indutus, & ardentem cereum duarum librarum manu teneat, procidensque in genua confiteatur & dicat, se turpiter & proditorie inhumanum & abominabile hoc parricidium committere voluisse, Regemque cultro in vultu vulnerasse: dicat idem se falsis & damnandis instructionibus persuasionibusque ad hoc inductum esse, ut crederet sibi permissum Reges interficere, & *Henricum IV* modo regnantem non esse membrum Ecclesiæ, priusquam à Pontifice maximo approbatus fuerit. Factum hoc in se detestetur, *DEVM*, Regem & justitiam oret, ut sibi ignoscant. His peractis, in curru obscuro vehatur ad locum supplicii destinatum: ibi forcipibus ignitis sive candentibus brachia & pedes ejus lacerentur, dextra vero, qua cultrum, quo facinus perpetravit, tenuerat, amputetur: tandem quatuor equis alligatum corpus in totidem partes discerpatur: partes in ignem conjiciantur, & in cineres redigantur, qui in ventum projecti dispergantur, bonis ejus omnibus fisco Regio adjudicatis. Antequam autem hæc executio fiat, prædictus Castellius ordinariis & extraordinariis quæstionibus subiciatur, ut sciatur, quinam ejus fuerint complices, & ut interrogetur de aliis quibusdam inde dependentibus. Constituit insuper Senatus Curiaæ supremae Parisiensis, ut *IESUITÆ* *Claramontani*, & cæteri, quod ex eorum schola percussor prodiiisset, tanquam corruptores juventutis, perturbatores publicæ tranquillitatis, inimici Regis ac Regni, intra triduum ex Collegiis suis exeant, & post quindecim dies toto Regno Gallia excedant. Quod nisi fecerint, & post præscriptum tempus usquam inventi fuerint, tanquam læsæ Majestatis reipuniantur: illorum autem mobilia & immobilia bona in alia pia opera vertantur: & eorum distributio fiat secundum arbitrium & decretum curiaæ. Divulgata igitur hac sententia, *Castellius* in publicum productus, & juxta præscriptum modum supplicio digno affectus est: Quo mortuo, patris ejus ædes solo æquatae sunt, in earundem vero area pyramis, cum monumento istius facinoris erecta est. Iesuitæ quoque quamprimum Regno sibi interdicto exarserunt. *Contin. Sleidani. part. 2. lib. extremo. Thuanus l. 112.*

xiv. A. C. 1595 Amurathes III, Turcarum Rex 14, & sextus Imp. Orientis, ex his terris ereptus est, anno æt. 47, regni vero 21. Successit ei *Mahumetes III*, filiorum natu maximus, (qui, ut supra dictum, anno 1582 circumcissus est) &

regnum, pro more Turcicorum Imperatorum, 18 fratrum cæde ex diversis concubinis progenitorum auspiciatus est, eisdemque cum patre in idem monumentum condi curavit; sorores vero 27 in Seraglio vivere permisit. Hujus conjux, femina ambitiosa, cum ex Imperatore & Astrologo sciscitaretur: Annon filius in regno successurus esset? *Mahumetes* existimans, eam velle se maritum veneno necare, ex sola suspitione & zelo neci damnavit, ipsamque in aquis suffocari, & filium strangulari, quosdam etiam ex famulitio utriusque sexus ad 30 mortis socios fieri jussit. *Calvis. in Chronol.*

xv. A. C. 1596 Angliæ Regina, intelligens, quod Hispania Rex Angliam invadere in animo haberet, antevertendum illud malum rata, instructissimam & bene armatam classem, *Roberto Essexia Comite* & *Carolo Howardo* supremo Amiralio Ducibus, contra Hispanos emisit: quæ ad Gades in Hispanicam classem incidit, eique magnum damnum attulit. Et cum Angli hostilem classem, quam jam in sua habebant potestate, redimi pro pecunia permittere vellent, Hispanicae Classis Gubernator jacturam potius navium facere, quam eas ab Anglis pecunia redimere voluit: cujus classis precium multis tonnis auri æstimata fuit. Hispani vero, ulturi hoc ab Anglis acceptum damnum, liberaliter suo Regi magnos sumtus sponte contribuerunt, ad novam classem parandam. Ea ubi bene parata & instructa fuit, & mari commissa, in Gallicia littoribus noctu in fundum & scopulos impexit, ibique circiter 30 naves perierunt.

Hoc anno quoque Fœderati Belgæ, ut se contra *Albertum* Archiducem Austriae, fratrem *Rudolphi II. Imp.*, (qui Vice-Rex Portugallia, & gubernator Belgii Hispanici à Rege *Philippo* constitutus, feliciter hætenus res gesserat) tutari possent, fœdus cum Rege Gallia *Henrico* (qui anno præcedenti Hispaniarum Regi bellum indixerat) & *Elisabetha* Angliæ Regina contra Hispanum inierunt. *Chytr.*

xvi. A. C. 1597 Mauritius Princeps Aulicus, nemini veterum ducum animi magnitudine, consilii solertia, bellicis virtutibus, ac rerum gestarum gloria secundus, felicissimo victoriarum cursu contra Hispanos usus est; siquidem *Alberti* Austriaci copias die 24 Januarii prope Tornhoutum in Campania ad Sylvam Thyllensem aggressus, oppressit, fugavit, atque dissipavit, & cæsis, cum Comite *Varaxio*, copiarum duce supremo, circiter 2000 militibus, ducentis vero captis, xxxviii perditum vexilla, duo equitum, cum præda ingenti abstulit, victoriamque consecutus est. Postea magno impetu & celeritate varias urbes & castella Hispanis eripuit, & in potestatem Ordinum fœderati Belgii rede-

redegit; videlicet Bergam ad Rhenum vel Rheno-bergam, oppidum *Moers* & arcem, *Craulium* præcipuum munimentum Comitatus Zutphanæ, Alpenam, Bredefortum, Eschedam, Oldensilam, Gotam, & tandem etiam Lingam, quod prædonum erat domicilium, fortissimeque ab Hispanis defendebatur. *Chytr. in Chron. Saxon. Bucholtz. Thuanus hist. lib. 118, & 119.*

xvii. Flagrante sic inter Hispanos ac Belgas, eisque fœderatos Anglos Francosque, bello, præcipui Europæ Principes ad conciliandam pacem suas partes interposuerunt. Cum igitur anno C. 1598 atrox aliquamdiu inter Hispanorum Regem *Philippum* & *Henricum* Gallorum Regem bellum gestum esset, utrumque Principem, & varia fortuna exercitos, & Pontificis Principumque intercessione impulsos, tam gravis belli satietas cepit. Itaque serio actum est de pace aut induciis ineundis. Conventus utriusque Regis legatorum Vervinii, quæ Burgundiæ civitas, est institutus: ibi, post longas multorum mensium disputationes, tandem publica pax die 2 Maii sancita, & postea mense Iunio in Gallia, Hispania & Belgio, magna cum solennitate, & incredibili pene omnium lætitia, promulgata est. *Philippus* Ardeam, Caletum, Dorlanium, Capellam, Castellum, Blavetum Gallis: *Henricus Carolotensem* principatum Hispanis restituit. In illam vero pacem Regina Angliæ & Fœderati Belgii Provinciæ non consenserunt, bellumque contra Hispanum fortissime & felicissime continuarunt. *Thuan. hist. lib. 120. Chytr. Bucholtz.*

At *Philippus* Hispaniæ Rex non diu ista pace gavisus est. Nam eodem anno mense Septembri infelicem animam, quæ multis exitio fuerat, 72 vitæ anno exhalavit. In agone mortis constitutus filium *Philippum III*, (qui ei in regno successit) ac filiam *Isabellam Claram Eugeniæ*, (quæ anno sequenti cum *Alberto* Archiduce Austriæ ab ipso Pontifice Romano summa ceremoniarum festivitate conjuncta & copulata est) præclare admonuit, ut reputarent animo rerum humanarum instabilitatem, ac miserrimam vitæ conditionem. Cum ejus enim accitu adstarent ægro, *En*, inquit, *adspice in afflictissimo hoc corpusculo, quam tenui filo pendeat pompa & splendor magnitudinis terrena! De vita mortali actum quidem est illicet: sola sepulcri cura restat, & supremus honor exequiarum: de quo multa sigillatim & curiose præcepit, ita ut de suo ex hoc mundo egressu, non aliter quam de magnificentissimo & triumphali in primariam Hispanici imperii urbem ingressu, atque de sepultura veluti de regia inauguratione, differeret. Et ut assidua mortis commentatione firmaret sese adver-*

sus imminentem metum, jussit feretrum, quo componi corpus defuncti oportebat, in conspectu suo collocari, coronamque, regium capitis decus, unam cum mortui calvaria superimponi; non absumili ritu, quam quo veteres Romani triumphantibus adjungere solebant carnificem ministrum publicum, qui eodem curru triumphali vectus identidem inculcaret: HOMINES, HOMINEM TE ESSE MEMINERIS.

Sic apud Ægyptios notum est hunc fuisse morem, ut in ipsorum conviviiis *σκέλετον*, h. e. *mortis simulacrum* circumferretur, & convivæ admonebantur, ut inter edendum & bibendum illud quoque intuerentur. Hoc quoque *Philippus* Rex Macedoniæ probe consideravit; qui puerum constituit, cui hoc officium demandavit, ut singulis diebus hæc verba mane & vespere ei acclamaret: *Philippe, memento te esse hominem.*

Constantinopolitani Imperatores peculiaria signa mortis futuræ commonefactoria contra superbiam & fastum habuerunt. Scribit enim *Isidorus*, quod Constantinopoli moris fuerit, ut, quo die Imperator coronam Cæsaream susciperet, eum sedentem in sublimi throno accederet cæmentarius, proponens illi lapidum aliquot genera, ut ex hisce omnibus unum eligeret, ex quo sibi tumulum fabricari vellet. Verbis autem (sicut è Græco translata sunt) talibus usus fuit:

Elige ab his saxis: ex quo, Augustissime Cæsar, Ipse tibi tumulum me fabricare velit.

In Romanorum Pontificum inauguratione, dum interea, de more, sacellum *D. Gregorii* declaratus prætergreditur, ipsum præit Cæremoniarum Magister, gestans arundines sive cannas duas, quarum alteri sursum candela ardens apposita est, quam alteri cannæ, cui stuppæ superpositæ sunt, adhibet incenditque, dicens: PATER SANCTE, SIC TRANSIT GLORIA MUNDI. Quid autem aliud id fuit, quam fragilitatis humanæ & certissimæ mortis admonitio?

Ita *Saladinus* Ægypti Syriæque Tyrannus, humanæ conditionis ac mortis memor, aliquot annos sepulchrum argenteum secum circumduxit, condito testamento omnem funeris pompam abdicavit, jussitque tantum in lancea sibi præferri atricoloris obsoletam tunicam, præcinente ad populum sacrificulo hujus sententiæ carmen, quod à *Bocatio* memoriæ proditum est:

Vixi, divitiis, Regno, tumidusque trophæis;

Sed pannum, heu! nigrum nil nisi morte tuli.

Idem quoque *Maximilianus I* hujus nominis, Cæsar optimus, observavit: Nam integro ante mortem biennio, quocunque proficisceretur, *arcam*

ligneam, ad mensuram corporis humani fabrefactam, circumvectari (sicut in ejus historia cap. 3. diximus) mandavit. Quo ipso perpetuam mortis memoriam ante oculos sibi præferri voluit.

Ob hanc rem non minus piè quàm prudenter faciunt, qui potentiam & opes terrenas tam instabiles, quàm ipsas etiam undas à vento agitatae, esse considerant, mortisque memoriam nunquam deponunt; siquidem (ut pulchrè *Augustinus* scribit) vita hæc est vita dubia, vita cæca, vita ærumnosa, quàm humores onerant, dolores extenuant, ardores exsiccant, escæ inflant, jejunia macerant, joci dissolvunt, tristitiæ consumunt, sollicitudo coarctat, securitas hebetat, divitiæ jactant, paupertas dejicit, juvenus extollit, senectus incurvat, infirmitas frangit, mœror deprimit, & post hæc omnia MORS INTERIMIT, VNIVERSISQUE GAUDIIS FINEM IMPONIT: ITA CVM ESSE DESIERIT, NE FVISSE QVIDEM PVTETVR.

Ut jam ad *Philippum* Hispaniæ Regem redeamus: ille sævissimos morbos tulit, horribilique mortis genere periit, *φθισιάς* videlicet, erumpentibus toto corpore vermibus, de quo ita *D. Baudius*:

Rex ille *Philippus*,
Tot populis terrisque potens latèque tyrannus,
Occidit à fœdo rosus grege vermiculorum,
Carnificesque suos miserando corpore pavit
Vivens atque videns, & propria funera planxit.

D. Baud. in Hero. Ep. 5. & in Funerib. Cervæ de Turre de excessu Philippi II. Hisp. Reg. Thuan. histor. lib. 120.

Quamquam autem abominandum illud mortis genus ad causas naturales à Medicis referri solet: tamen constat, illud pœnæ genus divinitus sceleratis Principibus imponi solere, ut in summo dolore vitam suam finirent; & de nullo ferè excelsæ dignitatis Principe legimus, quod tali mortis genere interierit, nisi qui vel sæviendo, vel divinos honores affectando, humanitatem exuisset. Sic *Antiochus Epiphanes*, 2. *Maccab. c. 9.* *Herodes Ascalonita*, apud *Iosephum lib. 17. anteq. c. 8.* *Herodes Antipas*, *Actor. c. 12.* *Cassander Antipatri filius*, teste *Pausan in Bæot.* Sic *Lucius Sylla*, ut scribit *Plin. 11. natural. histor. c. 33.* Item *Galerius Maximinus infensissimus Christianorum hostis*, & *Arnulphus Imperator*, (uti supra in illorum vita cap. 3. diximus) misere *φθισιάς* extincti scribuntur.

XV111. A. C. 1600 mense Aprili perfida fœmina *Lutetiæ* combusta est, quæ Regem veneno tollere moliebatur; & *Monachus* quidam circa

idem tempus vitæ Regis insidias struxit, sed deprehenso scelerato ejus conatu, impii sui propoliti pœnas dedit. *Theodor. Meurer. Bucholiz.*

Eodem anno *Jacobus* Scotiæ Rex (qui non tantum postquam natus est; sed etiam antequam nasceretur, atque in ipso matris utero vix ullo tempore ab insidiis & sicariis fuit tutus) insidiis *Alexandri Ruveni* ejusque fratris *Iohannis*, Comitum *Gourea*, penè fuit oppressus. Cum enim Rex *Perthum* ire ab *Alexandro* consutis dolis persuasus esset, facta spe thesauri, quem nuper invenisset, illi exhibendi: prandio sumpto, inermis per aliquot conclavia circumductus, tandem in Musæum perducitur, locum lanienæ destinatum: in quo homopugione armatus parricidii adjutor erat solus. Ibi *Alexander*, oclusâ prius januâ, pileoque in caput superbè injecto, statim armato pugionem eripit, & Regis pectori admovet, ultimaq; minis & factis intentat. Rex autem, qui eloquentiæ suæ viribus & majestatis veneratione armatum illum continebat, *Alexandrum* tandiu inermis sustinuit, donec acciti clamore quatuor ex aulæ familiaribus intervenirent, qui numero & armis impares licet, conjurantes tamen vel interfecerunt, vel malè multatos in fugam egerunt: Rex verò in medio suorum in genua statim suppliciter procubuit, Deoque pro liberatione tam miraculosâ, & victoriâ tam insperatâ, gratias prolixè egit; & postea *Iohannem Ramsey*, cujus potissimum dextera vindex fuit Regis in nefandâ illa conjuratione, titulo & honore *Viccomitis Haddingtonia* ob fidem donatum, inter regni Scotiæ procetes cooptavit. *A. Spondanus in Auctario Annal. Baronii. Jacob. Rex in Oratione quadam. Ens. Epidorp. Annal. tom. 5. lib. 3. P. Matth. in histor. Henr. 14. lib. 3.*

XIX. A. C. 1602 Proceres quidam Galliæ in Regem & *Mariam Medicam* Reginam, quam Rex sibi matrimonio junxit A. C. 1600, m. Decembri, repudiatâ sorore *Caroli IX, Margareta Vallesiâ*, (cum quâ Anno 1572 celebrarat nuptias, in quibus, ut supra diximus, plus sanguinis quàm vini effusum) conspirarunt, sed ab uno conjuratorum detecta est Regi tota conjuratio: unde *Carolus Bironius* *Mareschallus*, & Comes de *Arvernia*, capti, & res ad judicandum Parlamento delata est; quod statuit, scelus hoc pœnâ capitali vindicandum: atque ita *Bironius* pœnas capite exsolvit, Comes verò de *Arvernia* dimissus est non propter innocentiam, sed Regis clementiam. Omnes autem, qui rerum Gallicarum nostri temporis historiam scripserunt, uno quasi ore testantur, *Bironium* inexplatæ ambitionis hominem, ac *Astrologis* hariolisque vel Magis potius, valde fuisse deditum. Ex his facta sua

ta sua sciscitanti quidam ambiguis verbis responderunt, cum summæ Europæ Ducibus palmas è manibus excussurum, quin etiam ad regni fastigium evectum iri, nisi unius gladii ictu impediatur. Idem *Bironius* jam captivus aiebat, à nescio quo cæream imaginem sibi ostensam, Latina hæc verba, *Rex impie peribis*, apertè pronunciantem. O astutum delusorem! Putabat miser, in Regem ac Dominum suum hæc dicta esse, quæ tamen in ipsum, utpote imaginarium Regem, jam dicta erant. Sæpius ille nominatus *Bironius* quoque *Brossius* quendam famosum Astrologum adiit, personam suam nuncii habitu dissimulans; eique thema Nativitatis suæ ab alio Genethliaco confectum ostendit, heri sui esse dictitans, vitæ suæ fata scire cupientis. Ibi ille, Video sanè, inquit. Nobilis iste est homo, & omnino ejusdem, cujus tu, ætatis. *Bironius*, *Amplius*, inquit, *tibi nihil dixero: tu illud tantum explicato, quânam fortunâ & quibus successibus homo ille in omni sua vita usus sit.* Tum Astrologus paulisper in museum suum secedens, reversus, Benè habet, inquit, mi fili. Is qui sic natus est, ut thema hoc demonstrat, industria sua & militari virtute maximos consequetur honores: quin etiam prope abest, ut Rex futurus sit. Sed obstat caput *Algol*. Quid sibi vult hoc verbum? inquit, *Bironius*. Aliud dicere, ait *Brossius*, *nec volo, nec possum.* Post multas ultro citroque contestationes, *Brossius* rogantis victus pertinaciâ, nullo verborum usus circuitu, Homo iste, ait, eò usque progredietur, ut capitis subiturus sit supplicium. Quam injuriam, uti existimabat, minimè ferens, Astrologum miserum ita depexuit, ut semimortuum reliquerit: idque facinus deinde apud multos ipse jactavit. Poterant hæc ab iis, quos postea suscepit conatibus retrahere *Bironium*, nisi Diabolus mentem ejus ita excæcasset, ut, quæ ipsi magnitudinem, vera, quæ exitium portenderent, falsa credidisset.

Idem alium quendam Lutetiæ, Cæsarem nomine, qui vulgò pro mago & necromantico habebatur, consuluerat: qui similiter respondit, Regno potiturum, caveret sibi tantum ab ictu cujusdam Burgundi. Captivus postea, prædictionis hujus memor, an Carnifex Parisiensis natione Burgundus esset, inquiri jussit. Affirmantibus, Ergò, inquit, de vitâ mea actum est. Nec multò post à Burgundo illo capite fuit multatus, cumque vita ejus incredibiles spes & conatus in fumum abierunt.

xx. A. C. 1603 *Elisabetha*, Angliæ Regina, mortua est. Filia fuit *Henrici VIII.* qui conjuges sex habuit: *primam*, Catharinam Arragoniam, (*Ferdinandi* Catholici Hispaniarum Regis filiam) & *quartam*, Annam Juliacensem, repudiavit:

secundam, Annam videlicet Boleniam, (ex qua *Elisabetha* nata) & *quintam*, Catharinam Havardam, adulterii prætextu securi percussisset: *tertiâ*, Iohannam Semeriam in partu perdidit: *sextam*, Catharinam Pariam, Anno 1547 decedens, superstitem reliquit. Successit ei in regno filius ex *Iohannâ Semeriâ*, *Eduardus VI.*, natus annos 9. qui, cum 6 annos regnasset, lento veneno à *Iohanne Dudleo* Northumbriæ Duce sublatus est. Post eum Regina salutata *Maria*, ejusdem *Henrici VIII* ex *Catharinâ* Aragoniâ filiâ, quæ atrocem adversus Evangelicos persecutionem movit, nupsitque *Philippo* Hispaniarum Regi. Anno autem Christi 1558 mortuâ *Mariâ*, *Elisabetha* soror ejus, ex *Anna Bolenia*, virgo 25 annorum ad regnum evecta, pontificiam religionem iterum abolevit, & reformatam in totum regnum introduxit. Hæc præter, multas corporis dotes, supra sexum prudens, multisque literis expolita, Græce & Hispanice mediocriter, Latine vero, Gallice & Italice ad miraculum docta fuit; quæ uno & eodem die tribus maximorum Regum Legatis, Latine uni, alteri Gallice, tertio Italice, audita est: & totos xlv annos ita sceptrum tractavit, ut illam subditi amaverint, ut matrem benignissimam: vicini Principes coluerint, ut Reginam sapientissimam: hostes metuerint, ut ulticem justissimam: & totius Christianus Orbis cum admiratione suspexerit, ut pacis & tranquillitatis publicæ conservatricem. Morti vicina *Iacobum VI* Scotiæ Regem à primo *Fergusio* centesimum octavum, *Maria & Henrici Stuarti* filium, successorem suum declaravit. Hæc Reginæ declaratio effecit, ut post ejus obitum regnum pacatum & tranquillum maneret. Eo enim ipso die (scil. 24. anni 1603) quo Regina exspiravit, omnes Angliæ Proceres unanimi consensu *Iacobum* Regem suum proclamaverunt, quioticum regnum cum Anglico conjunxit, & *magna Britannia* Regis nomen assumpsit, hac maximè de causa, ut animos Scotorum & Anglorum invicem ab alienatos communi nomine sociaret, & simul Scotos demulceret; aliter torvum visuros, si ille in titulis Angliam Scotiæ anteponeret.

xxi. A. C. 1604 Ostenda urbs maritima Flandriæ post triennalem, & quod excurrit, obsidionem, ab *Ambrosio Spinola* Genuensi die 21 Septembr. deditione capta est his conditionibus, ut milites cum suis armis discederent. Galliæ Admiralius M. de Chastillon dicere solitus: *Diuturnæ magnarum urbium obsidiones sunt magnorum castrorum cæmeteria & sepultura.* Hoc quam verum sit, ex *Obsidione Ostendana* videre est; in qua intra annos tres, menses duos & quindecim dies, supra cen-

tum quinquaginta mortalium millia, utrinque, varia ignis, ferri, morborumque peste, ceciderunt. Numerus à parte Hispani 78124, obsessorum autem 72900 refertur. Integris quorundam libris obsidio Ostendana (cui nulla nostro aut patrum ævo par exstat) narrata est, ejusque meminit *Emanuel Meteran. lib. 22, 23, 24. Thuan. lib. 130. Henricus Spondanus in Auctario. Mercur. Gallo-Belgicus. Gothard. Miraus in vita Alberti Austriaci.*

Eodem hoc anno, altero post occupatam *Ostendam* mense, die scil. 20 Augusti, *Mauritius* Princeps Aurais *Slusam* munitissimam urbem, mense tertio, postquam eam obsidione cinxerat, inedia ad deditionem compulit. Præfectus illius *Matthæus Serranus* dictus, natione Hispanus, Marchioni *Spinolæ*, an ab annona & omni necessario instrumento satis *Slusæ* sit prospectum, interroganti, Hispanica confidentia respondebat: Domine Marchio, ad tuam *obsidionem Ostendanam* abi: quid mei officii sit, & quid pro *Slusæ* conservatione facere debeam, sine monitore novi optime: Si hostis secum 50000 diabolorum huc oppugnatum ducat, non ejiciet me tamen. Sed fastus ille & stolidus *Serrani* confidentia *Slusam* perdidit. *P. Matth. in Histor. H. IV. l. 7. n. 2.*

xxii. Anno C. 1606 atrocissima conspiratio, (qua nulla unquam crudelior suscepta legitur) mirabiliter in Anglia detecta est. *Robertus* enim *Catesbius*, *Thomas Percius*, *Winterus*, aliique nobiles, subtilissimam rationem novi *Sisyphi* vel *Autolyi* excogitarunt, quo Regem suum optimum & clementissimum, *Jacobum VI*, Reginam, Principem *Henricum*, cum fratre *Eboracensi* Duce, item cunctos regni proceres, cunctos Episcopos, cum ipso flore cæteri Ordinis Ecclesiastici, Magistratus præterea majores omnes, minores plerisque omnes, nec non aliam populi multitudinem infinitam, uno impetu è medio tollere in animo habebant. Consceleratorum unus monuerat literis occultis *Montaquilium*, ne interesset comitiis, quæ improvisum ictum censura, nec visura percussorem essent. Id suspicionem Regi movit, ut subesse crederet periculum. Scrutati cellam Curiae (in quam Rex ad Parlamentum habendum cum supradictis conventurus esset) subterraneam, inveniunt 36 dolia pulveris pyrii plena. Injectæ manus *Guidoni Fauxio*, qui ocreatus forte ad januam assistebat: Is excussus, cum funes cannabinos celare non posset, statim crimen prodidit. A consiliariis postea cum examinaretur, fiduciam & constantiam plane antiquam præ se tulit. Nam neque sceleris aut immanitate, aut conscientia, nec gravissimi consilii audientia, nec quæstionum numero vel assiduitate confusus,

vultum deiecit; sed potius renidens ultro ludificari, ad omnia expedite respondere, & si quid alienum aut ineptum quæreretur, subannare; Regem nec Dominum suum, nec *Dei* unctum, ut qui esset hæreticus, agnoscere; factum non negare, verum frustra susceptum dolere: *Postremo Deus non detexisse, sed Diabolum, truculenta voce testatus est.* Et è conjuratis alius, *Johannes Grant*, jamjam ad supplicium ducendus, in suscepto negotio adeo nihil fuisse delicti contendit; ut è contrario confideret, *generosi incepti id esse meritum, quod pro satisfactione omnium suorum in vita omni peccatorum abunde sufficeret.* Reliqui conjurati partim in fuga cæsi, partim supplicio affecti sunt: & Rex *Iesuitas*, (quos ille non aliter quam hostes suos, & communes omnium Principum proditores ac parricidas habuit) Monachos item, & Pontificiæ religionis ministros, omnes sub capitalis supplicii pœna toto regno excedere jussit. *Thuan. lib. 135. Spondanus in Auctario. Meteranus lib. 25. Casaubon. in Epist. ad Fron. Ducaum.*

xxiii. Anno Christi 1607 *Iesuita* quidam in Anglia, qui clam populum docere, & extra jus Regis in Ecclesias multa imprudenter dicere, subditosque à Regis fidelitate abalienare deprehensus, in quatuor partes dissectus est: & Rex periculis adductus frequentibus, novo subditos sacramento obstrinxit; quo quisque profitebatur, *nullam esse Romano Pontifici Regis exautorandi potestatem*, seque nullo talis censuræ prætextu à fide & obedientia recessurum. Dictum etiam à Pontificiis jusjurandum illud, Papa nequicquam reclamante. *Thuanus lib. 138.*

xxiv. Anno C. 1608 *Bartholomæus Burgessius*, quod se *Pauli V* Pontificis Romani filium ex concubina quadam natum constanter professus esset, jussu Papæ à Parlamento ad supplicium damnatus, in crucem actus, & postea flammis consumtus est. *Bucholtz.*

xxv. Cum Hispani in Belgio Batavis inducias non solum sæpius obtulissent, sed Rex eisdem ceu omnino liberos pronunciaisset; Ordines Confœderati inducias abnuere non potuerunt. Tandem igitur anno 1609, in duodecennales inducias conventum est: quæ die 14 Aprilis publica præconis voce & tubarum clangore promulgatæ sunt. *Meteranus lib. 28.*

xxvi. *Henricus IV* Galliarum Rex quomodo à sinceriore religione propter regnum ad Papatum redierit an. 1594, supra in historia *Clementis VIII* Papæ) diximus: quia tamen Evangelicos patrocínio dignari videbatur, sæpius insidiis fuit petitus; quæ semper singulari *Dei* beneficio detectæ in

conjuratorum capita reciderunt. Tandem A. C. 1610. *Franciscus Ravaiiacus*, extremae dementiae & impietatis homo, cum Regem haereticorum fautorem morteque dignum audisset praedicari, ejus interficiendi consilium coepit. Illum igitur in rheda nactus, Parisios obambulantem contemplandi causa apparatus, quo reginam pridie coronatam exciperet, nefaria & clandestina molitione interfecit, ictu gemino sub quintam costam illato. Factum die Veneris, qui fuit 14 mensis Maii st. vet., cum Rex (qui inter LXIII Galliarum Regum maximus, ob rerum gestarum magnitudinem *Henrici Magni* nomen meruit) vixisset annos 57, & regnasset annos 22. Die Sabbathi corpus Regis praesentibus 14 Medicis & 11 Chirurgis apertum fuit, in eoque omnes partes tam sanae inventae, ut sine parricidiali hoc ictu Rex diu procul dubio adhuc fuisset superstes futurus. Illud quoque facile patuit, si totum corpus fuisset quasi diaphanum & omnino perspicuum, ictum hunc lethalem certius dirigi non potuisse. Vidit tum Gallia uno octiduo duos Reges, per summum scelus cultro interfectos, sepulcris inferri, *Henricum* scil. III, cujus cadaver haecenus Compendii insepultum fuit, & *Henrici IV*, ex cujus morte acerbissimum Galli conceperunt luctum; quidam, ceu tonitru cujusdam fragore subito & vehemente edito, repente conciderunt; nonnulli statim exspirarunt, vel in morbos inciderunt, quibus mox sunt extincti. Porro omnis aetas, sexus, conditio, dignitas, simul ac de Regis morte palam factum est, parenti communi, & pio quodam in stygium parricidam furore, parentavit. Quilibet ingenium exercuit, in excogitandis novis carnificinae & torturae instrumentis; nemo non *Ravaiiaci* corpus & animam Diabolo adjudicavit; multis indignantibus, perditissimo illi homini (qui vix ullum idoneae poenitentiae signum edebat) remissionem peccatorum a sacrificio annunciari. Imo Pontifex ipse *Paulus V* magnum praese tulit dolorem, adeoque juvenes aliquot, qui velut patria a magno hoste liberata, exultaverant, & hujus parricidae, suum liberatorem cum appellantes, in convivio sanitati vina libarant, ad remos damnavit.

Fuerunt, qui pro certo affirmarunt, *Henrico IV* ab initio regni, biduo post *Henrici III* obitum, (cujus corpus Compendii adhuc feretro impositum stabat) praedictum fuisse, & LXII aetatis anno, & quidem inter publica laetitiae signa & caeremonias, interfectum iri. Idem ille Astrologus, qui Guisio conventus Blaesensis eventum praedixit, praedixisse dicitur, *Henricum* tunc Navarrae Regem A. C. 1610 morte violenta periturum.

Fervente ad Reginae coronationem apparatu,

Mathematicus quidam Reginae dixit, festos hos dies non sic abituros, sed in moestissimum casum delituros. Eum cum Regina e fano S. Dionysii post coronationem vidisset, vocatum ad se, Iam, inquit, causam nullam habes, ut male augureris, aut sinistri quid timeas, cum feliciter omnia sint peracta. At ille; Nondum dies abiit. Quodsi falsum dixisse deprehendar, e vestigio libros meos omnes cremabo. Diu ante ab alio fuerat praemonita de ingenti malo, quod mensis Maius anni 1610 ipsi esset apportaturus: sed quia nonnemo Astrologus falso praedixerat, in puerperio secundae filiae morituram, facile hoc & alia contempsit.

Paucis ante obitum Regis ei exhibitum fuit vaticinium ex Hispania allatum, quo praedicebatur, mense Maio magnum Regem, qui in juventute captivus fuisset, moriturum. Risit Rex, & haec artibus Hispanorum fieri dixit; sed nihil melius esse, quam ut par pari referatur, eisque similes nugae mittantur. Ipse quoque Rex suum sibi praedixisse malum videtur. Nam

1. Familiari quodam sermone Sullio Duci ultro factus est, habere se circa cor aliquid, quod omne gaudium a se abigat. Animum nescio quid mali sibi praesagire. Quin etiam nonnullis dicere auditus est, *Non diu fore se superstitem.*

2. Cum Rex admoneretur, continuo pluvias Lutetiae plateas totas quasi ceno obductas, ac si non purgentur, Reginae introitum minus fore splendidum, adeoque illis praesertim, qui ad stipandum Reginae curram designati sunt, valde incommodum; *Nihil ad me, ait, hoc attinet. Ego enim ista forte non videro.*

3. Arbor, quae pro more Calendis Maii ante regiam in Lupara defigi solet, sine ulla externa vi sponte sua ceciderat. Hoc videns Bassumpetra, qui non procul inde cum Guisio colloquebatur, ait, In Italia & Germania si casus hic accidisset, sinistri ominis loco acceptum iri. Rex prope adstans, cum eos de aliis rebus loqui arbitraretur, propius accedens, auditis his, Iam, inquit, totos viginti annos praesagia ejusmodi & admonitiones aures meas circumsonuerunt. Sed scio nihil futurum, nisi quod Deo placuerit.

4. Die Sabbathi, qui erat 8 Maii, Rex de improvviso Reginae ad mensam supervenit, rogat, num coronatio sequenti die Martis futura sit. Tacente illa, quod ad respondendum nihil certi haberet, Rex, Quid tu? ne verbum quidem? Ibi illa: Vellem, ut cras fieret: sed Sancerranus dicit, ante diem Iovis fieri non posse. Rex, vocato Sancerrano, non sine stomacho de dilationibus istis conqueritur, non tanti faciens bis centies millium scutatorum, quos

mora absumentura esset, quam temporis & occasionum jacturam. Mox ad Reginam: Hoc scias velim, ait, nisi die proximo *Iovis fiat*, te postero die me non amplius visuram. Subridens Regina, Atqui illud tamen à te impetrari fines, ut introitus mei pompam videas. Non, ait Rex; *Die Veneris ultimum vale tibi dicam.*

5. Eodem die, quo interfectus est, finito prandio, Rex cubiculum Reginae ingressus, quamvis animo non læto; nam in vultu ejus tristitiæ quædam indicia apparebant, nec respondebat animus verbis. Vno loco tenere se nequibat, multo minus animum fluctuantem regere; in cujus diversa agitatione Reginae dixit, Vix reperire se quid facere debeat. Armamentarium sibi visere quodammodo necesse esse, sed scire molestum fore: ut qui, rebus non ita, ut vellet, paratis, non sine indignatione inde esset discessurus. E Reginae cubiculo egressus, in suo aliquantisper hæsit, scriptis aliquot lineis, & dato ad edictum quoddam responsio. Inde ad fenestram accedens, manu fronti admota: *Mi Deus*, inquit, *hic quidem intus latet aliquid, quod me vehementer turbat.* Inde cubiculo suo egressus, in cubiculum Reginae rediit, ubi de rebus magnis cum Cancellario collocuturus, tandem eum ad Curiam abeuntem amplexus, *Abi*, inquit, *ego itidem abeo conjugii valedicturus.* Cum vero nescio quid ridiculum, quod postridie in fano S. Dionysii accidisset, narraretur, plerisque omnibus in risum effusis, Ne, inquit, *die Veneris* (seu feria sexta) *nimis rideamus, ne sequenti Dominica plangamus.* Postea filios suos Duces Aurelianensem & Andegavensem paterne amplexus, inter blanditias celare non potuit, animum sibi non recte constare, adeo ut ad ipsam Reginam diceret: *Nescio quid mihi sit. Discedere equidem hinc non possum.*

6. E rheda aliquando descendens, Condæo Principi, & Baroni Chaumontio dixit, prædictum sibi fore, ut morte violenta, & quidem in rheda moriatur. Cum deinde Monceaugio revertens, per fanum S. Mauri, ut Delphinum filium, qui ibi educabatur, videret, iter faceret, ac post cœnam Lutetiam pergere vellet, monitus à quibusdam, periculosum esse noctu in rheda iter facere: melius facturum, si equo veheretur: *Si quisquam*, ait, *ego certe à rheda cavere mihi debeam, ut cui prædictum sit in rheda moriturum.*

7. Cum Rex jam Lupara exire in urbem statuisset, & è fenestra Reginae cubiculi è domesticis quæreret, an rheda præsto esset, execrabilis ille parricida, auditis his verbis (uti postea fassus est) intra dentes murmurans dixit, *Teneo te; Peristi.* Antequam autem Rex digrederetur, conjugii tertio amplexu

& osculo valedixit. Et notatum est à nonnullis, moram illam quæ ad egressum varias ob causas interponebatur (quamvis contra animi sententiam Regina etiam ipsum retinere valde cupiente) moleste admodum tulisse: corporis custodes sequi noluisse: custodiarum Præfectum in Curiam ablegasse: hujus Legatum ægrum tum decubuisse: vexilliferum ad supremum Curiae Præsidentem negotii causa ivisse: rhedæ velamenta undique reducta & aperta: pallium à Rege depositum: pedissequos aliam instituisse viam, nec rhedam comitatos: plateam, ubi trucidatus fuit, duobus curribus, quorum unus vino, alter fœno onustus erat, quasi obstructam, eoque obstaculo regium vehiculum passum quasi sufflammatum, & tandem omnino retentum fuisse. Quæ omnia scelesto parricidæ & animum & modum facilius occidendi Regis dederunt.

Nec illud silentio prætereundum est, Reginam non diu ante Regis mortem duo habuisse somnia, quæ postea vera præsagia deprehensa sunt. Dum enim gemmarii regiam apparant coronam, somniavit illa majusculos adamantes, & lectissimas gemmarum, quas ille è suo mundo contribuerat, in margaritas seu uniones (quos somniorum interpretes pro lacrymis accipiunt) conversos esse. Altero somnio ita fuit perterrita, ut Rex excitatus, quid rei esset, percontaretur. Illa, somniasse se nescio quid, dicit: sed somniis scire nullam habendam esse fidem. Tecum sentio, inquit Rex. Sed quid somniasti? Cum tergiversari amplius non posset, ait, Somniasse se, ipsi (Regi) cultro grande vulnus inflictum. Laus Deo, ait Rex, quod somnium tantum sit: statimque rursus obdormivit. *Hæc Casparus Englib. IV, quem inscribit Pausilypum, ex Gallicarum rerum scriptoribus refert.*

E P I L O G V S.

Atque hic Monarchiarum nostrarum finis esto. Reliquum est, ut Deo T. O. M. omnium bonorum authori, conservatori & gubernatori, gratias ex intimis cordis penetralibus agamus.

Tibi ergo, o Pater benignissime, & fons omnis misericordiae, qui es ante omnia, post omnia, totus unus ipse: Tibi, inquam, gratias agimus, quod vitam prorogasti, & ope tua cœlesti huc usque provexisti. Tu benignus nobis esto, o pater benignissime! Da, referamus ad te, quod consecuti sumus à te. Tibi laus & honor in infinita secula.

A M E N.

I N D E X

Nominum & Rerum locupletissimus.

A.

Abdolonymus, hortulanus, quomodo rex factus sit. 191. a.
Abenezra inter Ebraeos solus Nimrodum laudat. 20. a.
Abilamerodachus. 93. a.
Abisai Davidi opem fert, cum Iesbi-benob eum gladio percutere niteretur. 251. a.
Abraham quomodo se ad bellum prapara-verit. 237. a. quare sic appellatus. 70. a.
Absolon Davidis filius, Patris regno insidiatur. 342. a.
Abusahita Fessarum rex, à servo quare casus. 45. b.
Academia Persarum in urbe Susa. 132. b.
Achas Rex Iuda premitur. 49. a. Tiglathphlassar in auxilium vocat, qui illum sibi vectigalem reddit. ib. a.
Achabi posteritas quare deleta sit. 59. b. Ejus domus eburnea. 83. b.
Achan cum filiis, filiabus, bobus, asinis, &c. comburitur, jussu Iosue. 145. b.
Acholi Episc. Thessalon. Theodosium M. baptizavit. 719. b.
Acta Pilati, libellus, in quo horrenda scelera de Christo conficta continebantur. 690. a.
Actisanes Rex Æthiopum. 117. a.
Actius Poëta, Iul. Casari cur non assurrexerit. 428. a.
Actosa, Belloparis filia, septem annos cum patre regnavit. 37. b.
Adadus Adumitarum Rex ad Christum convertitur. 760. b.
Adamus an primus fuerit Magistratus. 14. a.
Adolphus Nassaviensis, XXXII Imp. Germ. 971. a. Rudolpho I. mortuo, Moguntini astu eligitur. 971. b. Inaugurationem Pontificis respuit. ibid. Præclara belli specimina ante Imperium edidit. 972. a. Ejus bella in Imperio. ibid. Cur Imperio dejectus & in locum ejus Albertus Austriacus electus sit. 973. a. Cedere Imperio noluit. ibid. Tandem in prælio ab Alberto vulneratur, & moritur. ibid. Ejus interfectores mala morte perierunt. ibid.
Adonibezek. 14. a.
Adrianus VI Trajectensis, pauperrimis parentibus ortus, Caroli V. Præceptor, Pontifex eligitur. 1054. a. Nomen suum non mutat. ib. Quid ve-

stibulo Collegii Lovaniensis à se constructo inscripserit. 1055. a.
Adulatores magnatum. 232. a. Quomodo vocentur Constantino Magno, Heliogabalo, &c. 661. a.
Adulteria Papa Rom. pro levibus criminibus habet. 419. b.
Ægyptii cur in conviviis πένετον circumferri jussuerint. 1140. b.
Ælius *Adrianus*, XV. Imperator Romanorum, *Ælii* *Adriani* *Afri* filius. 555. b. Ejus prosopographia & acta juventutis. ibidem. Cur *Graculus* dictus. ibid. Conjugium. ibid. Cum *Antino* masculam venerem exercuit. 556. a. Eum inter Deos recensuit. ibid. Ejus Imperii occupatio. ibid. Laudabiliter imperium administrat. ibid. Ejus virtutes. ibid. Servi castigat insolentiam. 556. b. Mira clementia in inimicos. ibid. Ejus vitia. 557. b. Ejus mira ambitio. ib. Cur *Homeri* gloriam extenuare conatus sit. 558. a. Multos artifices excellentiores ex invidia necat. ibid. Ejus acta bellica. ibid. Urbem Ierosolymam adificat, *Æliam*que appellat. ibid. Cur porta Bethlemitica sues insculpi curavit. 559. a. Acta Ecclesiastica. 559. b. Christianorum persecutio in Asia. ibid. Intercessio pro Christianis ipsi facta. ibid. Christo templum exstruere voluit. ibid. Plurima sub eo hæreses in Ecclesia orta sunt. 560. a. Literati qui sub eo claruerunt. 560. b. Luc. *Ælium* *Verum* adoptat, & *Casarem* creat. ibid. Hoc mortuo, *Titum* *Aurelium* *Fulvium* successorem adoptavit. ibid. Cur contempta diata mortem sibi acceleravit. 561. a. Morituri verba. ibid. Vide plura in *Hadrianus*.
Æmylianus, *Libycus*, *Scythas*, imperante *Treboniano* Gallo, repressit, imperatorque à militibus salutatus est. 628. a. Ejus ortus, officium & fortitudo. ibid. Necato Gallo, à Senatu confirmatur. 628. b. Sed à militibus occiditur, *Valeriano* in Alpibus electo. ibid. Ejus Symbolum. ibidem.
Æmylius *Papinianus* cur occisus sit. 194. b.
Æneas *Sylvius* quid fecerit. 1013. b. Ejus de literis judicium. 328. b.
Ænandus, quomodo *Anastasium* Imper. confuderit. 748. b.
Ænotherus, *Gigas*, sub *Carolo* M. militans. 825. a.
Æra, vocabulum unde ortum sit. 443. a.

Ffffff Africa

INDEX NOMINVM

- Africa in Turcarum potestatem venit.* 1128. b.
- Agareni & Saraceni iidem sunt populi.* 794. b. unde sic appellantur. ibid.
- Agathocles Sicilia Rex, figulique filius, pateras aureas & luteas mensa simul imponi iubebat.* 522. b.
- Agenorius Romanorum Deus.* 529. a.
- Agésilas Themistocles frater, exemplum admiranda magnitudinis.* 243. a.
- Agricoltura studium regale quid esse, asseritur.* 153. b.
- Agrippina Augusta Rom. Caesaris uxor, soror, mater & filia, Coloniam Agrippin. condit.* 490. b.
- Agrippa posthumus cur agrè casus.* 197. b.
- Ahaschverus Monarchia II. Monarcha tertius.* 190. a. & 132. a. 134. a. Nominis usus & significatio. 190. a. 134. a. Tres ejus nominis Reges in S. Scriptura. 190. a. alias Cambyfes vocatur. 168. b. Quomodo nomen hoc in S. literis usurpetur. 169. a. Quare Vasthi Reginam repudiavit. 119. b. An Darii Medi pater. 134. a. b.
- Alamandurus, Agarenorum Princeps, Severi Episcopi Antiocheni legatis, qui eum ad suam haresin pertrahere volebant, quid responderit.* 748. b.
- Ala aquilina in secunda visione Danielis quid denotent.* 2. 3. 4.
- Albanus Dux venit in Belgium, ubi decimas vicefimasque violenter petebat.* 1096. b. Comites Egmonda & Horna carnifici occidendos tradit. ibid. 18000. Belgarum se carnifici tradidisse javitavit. ibid.
- Albertus I. Austriacus, XXXIII. Imp. G. Rudolphi I filius, contra Adolphum Imp. eligitur.* 973. a. 974. b. Ejus magna encomia. 973. b. Cur monoculus dictus. ibid. Devicto & occiso Adolpho Imper. coronatur. 974. b. A Papa Bonifacio VIII. renunciationem petit, sed ille corona redimitus caput, & gladio accinctus, se Imperatorem simul ac Pontif. professus, denegavit. ibid. Postea tamen approbavit electionem ejus. ibid. Virtutes suas nefanda avaritia obscuravit. 975. a. Duodecies acie conflixisse dicitur. ibid. Ejus varia bella. ibid. Qua occasione interfectus sit. 977. b.
- Albertus II, XLI Imper. G. Austriacus.* 1010. a. Ejus educatio, & indoles. ibid. Defuncto Sigism. Imper. Albertus unanimiter eligitur. 1011. b. Ejus mors, & encomion. ib. & 1012. a.
- Albertus, Elector Brandenburgicus, cur Achilles Teutonicus appellatus sit.* 1020. a.
- Albertus Landgravius Thuringia.* 949. b. 28. b.
- Albert. Maximil. II Filius, Gubernat. Belg.* 1092. a.
- Albertus Magnus.* 957. b.
- Alcibiades Atheniensium dux, duplicem fortunam patitur.* 250. b.
- Alcimus transfuga ex Israël & proditor, summus sacerdos Ierosolymis constituitur à Demetrio I. Rege Syria.* 388. a. Iudam Maccabaum accusat. ibid. Manu Dei tandem percutitur. ibid.
- Alcoranus blasphemiarum oceanus.* 405. b. Opera Sergii Monachi Ariani ex Iudaismo, Christianismo & gentilismo, compositus est à Mahumete. ibid.
- Alemanni à Constantio Imper. pacem petunt.* 678. a.
- Alexander I Bala seu Vele, XI Syria rex, Antiochi Epiphanis filius.* 389. a. Ejus conjugium. ibidem. Ejus Acta politica. ibid. à Zabdiele Ara-be interficitur, & caput ejus Ptolemao mittitur. 389. b.
- Alexander Farnesius, Parma & Placentia Dux, belli Belgici Praefectus.* 1132. a. 1135. Lutetias liberat. 1136. b.
- Alexander M. Monarchia III Monarcha I. quomodo vocetur à Daniele.* 311. a. 124. a. 125. a. An à Iove Ammonio genitus sit, secundum fabulam. ibid. Insignia sua unde sibi sumpserit. ib. Quid mater ejus responderit, cum se Iovis Ammonis filium nominaret. ibid. & 42. b. Quo anno & die natus sit. 311. b. Ejus natali die Pater ejus triplex felicitatis nuncium accepit. ibid. Vatum de ejus nativitate judicium. ibid. Ejus patria triplex. ibid. Cur Pellaeus vocetur. 312. a. Ejus color, & complexio. ibid. Cur corpus ejus septimo à morte die nulla tabe, nullo livore corruptum sit. ibid. Aristotelis discipulus fuit. 312. b. Cur Aristotelem objurgaverit. ibid. Ejus responsum de tributis. 195. a. In Medicina se exercuit, & amicis agrotantibus medicinam fecit. 312. b. Ejus Padagogus Leonides, quare eum objurgaverit. ibid. Ejus ingenium & gratitudo erga Praeceptorem. ibid. & 313. a. Quomodo equum Bucephalum mitigavit. ibid. Cur equo huic mortuo sepulcrum fieri curavit. 313. b. In ejus demortui gloriam, Bucephalam, India urbem, condidit. ibid. Cur non gavisus sit ob victorias Parentis. 314. a. Quid Aristoteli, expectandam esse aetatem, & tunc bella gerenda esse, suadenti, responderit. Ejus in puerili aetate temperantia. Subditis vectigalia imponere noluit. 187. a. Ejus uxores 4, & concubina 365. 314. a. Ejus conjugium cum Roxane. 314. b. Ejus honoratissimus amicus Craterus, sed dilectissimus Hephastio, cur fuerint. ib. & 201. a. Cur ari comparetur. 303. a. Parvo exercitu universam orbem subjugare aggressus est. 237. b. Ejus magnanimitas. 258. b. Nunquam

quam cum hoste congressus, quin eum vicerit. ibid. A Lysippo statuario quomodo fictus, & ab Apello quomodo pictus sit. 303. b. Ejus victoria- rum celeritas. ib. Tribus praeliis Asia imperium rapuit. ib. Cur pardo comparetur. ib. Ex corpore ejus jucundissimus odor emanavit. 304. a. Ejus ingeni celeritas. 304. b. Vino oppressus interit. 305. a. Ierosolymam veniens, laddum Iudaorum Pontificem, ante illius pedes projectus, adoravit. 305. b. Ejus titulus generalis. 306. a. Specialis. 307. a. Magni cognomen à Daniele ei tribuitur. ibid. & 311. a. Cur in templo Ierosolymitano, ex Pontificis praescripto, Deo immolaverit. 308. b. & 319. a. Quamdiu regnaverit. 315. b. & Mo- narcha fuerit. 57. b. Quo anno aetatis Patri in- terfecto successerit. 315. b. Parricidas ad tumu- lum Patris occidi jussit. ib. Regnum accepit tur- bidum. ibid. Ejus bella. ibid. Cum Germanis pa- cem fecit. 316. a. In expugnatione Thebarum par- ci jussit Pindari familia, ejusque domui. ib. The- bas diruit, & solo aquavit. ibid. A Demade O- ratore, ab Atheniensibus misso, placatur. ibid. Æmulos regni trucidavit. 316. b. Ejus cum a- micis de bello consultatio. ibid. Patrimonium in- ter amicos distribuit. ibid. & 201. a. Dario Co- domanno bellum denunciat. 316. b. A Dario fa- mulus appellatur. 317. a. Praestantissimos Persa- rum Duces sua manu occidit. ibid. Ejus pruden- tia & heroica virtus laudatur. 317. b. Matrem, uxorem, liberos & universam familiam Darii captam, clementer tractat. 318. a. Darii magni- ficum tentorium ingressus, quid dixerit. ib. O- rientem fortunam moderatè tulit. ib. Mulierum Persicarum pulcritudinem adspiciens, quid di- xerit. ibid. & 120. a. b. De ejus continentia & mira clementia, Darii verba. 318. a. Sidonem capit. 318. b. Cur literis Darii, λυτῶν pro ca- ptivo gynaceo offerentis, offensus sit. ibid. Tyrum expugnat. ibid. Ejus somnium ante Tyri expugna- tionem ab Aristandro explicatur. ibid. Sanebal- leti cur licentiam dederit condendi templi in monte Garizim. 319. a. Gazam occupat. ibid. Secunda ad eum Darii legatio, de redimendo Gy- naceo. ibid. Quid ad Parmenionis consilium de ineundâ pace responsi dedit. ibid. Nomen im- mortalitatis respuit. 131. b. Summo desiderio ab Ægyptiis recipitur. 320. a. Alexandriam in Æ- gypto condidit. ibid. Tertia Darii ad eum legatio, de ejus clementia erga suos. ibid. Ejus ad Darii gratiarum actionem generosum responsum. 320. b. Darii uxori demortuae illacrymatus, & fu- nus ejus omni honore prosecutus est. 320. a. Ter- tium praelium cum Dario gestum. 320. b. Omnes,

victo Dario, thesauros ejus occupat. 321. a. Per- sepolin, persuasus à Thaide meretrice Attica, cremavit. ibid. Darii occisores ad supplicium ra- pit. 322. a. Ejusque corpus tam indigne habitum lacrymis prosecutus est. 321. b. & 253. a. Mo- narchiam tertiam, extincto Dario, inchoat. 322. a. Victoria hac insignis in visione Danielis pramonstratur. ibid. Cum Amazonum Regina Thalestri, ex eo liberos quasitura, 13. dies con- sumsit. 322. b. Vestitum & mores mutat. ibid. In odium militum & amicorum incurrit. ibid. & 297. a. Philotas cum Parmenione patre ab eo cur trucidatus sit. 322. b. Septemtrionales regiones subegit. 323. a. Ejus tolerantia laudatur. ibid. Cur aquam ei sitienti oblatam in terram profude- rit. ibid. Ab Arimaze, rupis alicujus inexpu- gnabilis Praefecto, false irridetur. 323. b. Ejus Proverbium. ibid. Ebrius Clitum sui servatorem interficit, postea lamentabatur. ibid. & 172. b. Callisthenem Philosophum cur necaverit. 324. a. Ejus erga militem frigore correptum humanitas. 324. b. Ejus certamen cum Taxile de mutua be- nevolentia. ibid. Porum Indorum Regem devi- ctum humanissime tractat. 325. a. In India duas urbes condidit. ibid. b. Milites ejus cur fleverint. ibid. Periculum ejus apud Mallos. ib. Calanum Philosophum cur cremari jusserit. ibid. Cur Macedones cum Persis miscuerit. 326. a. Certa- mina potatoria instituit. 222. a. Promachum, in vini certamine victorem, talenti corona dona- vit. ibid. Cyri sepulcrum aperienti quid acciderit. 224. b. Hephaestionis demortui causa Glauciam Medicum in crucem tolli jubet. 326. a. Magna pompa Hephaestionem sepeliri curat. ibid. Cur Ba- bylonem ingredi distulerit. 326. b. Legatos toto fere terrarum orbe venientes ordine audit. ibid. Ejus maxima animi perturbatio unde orta sit. 327. a. Ejus eruditio, & amor erga Literas & li- teratos. ib. & 78. a. Cur Iliadem Homeri rei milita- ris viaticum nominarit. 327. a. Cur maluerit Ho- meri Thersites esse, quam Cherili Achilles. ib. Quid Pindari adibus inscripserit. 327. b. Ad Dioge- nem quid dixerit. ibid. Ab Anaximene quomo- do delusus sit. ibid. Gymnosophistis 10, bello In- dico captis, 10 quaestiones proponit. 328. a. Quo- modo animos ad eruditionem & virtutem exci- tarit. 329. b. Persas quid docuerit. 129. b. Eo mor- tuo, cur inedia se interemerit Darii mater. 330. b. Ejus mira castitas & continentia. 331. a. E- jus mors à Calano Philos. Indo & Chaldaei pradi- citur. 332. a. Ejus mortem qua praesagia praece- serint. 332. b. Nautam, diadema ejus regium, natans ne madefaceret, capiti impositum, asse-

INDEX NOMINVM

- rentem*, capite plecti iubet. *ibid.* Ejus diadema duplex. *ib.* De morte ejus diuersa Historicorum sententia. 333. a. & 393. a. Quamdiu regnarit, Cronologi variant. 333. b. Ejus verba & facta jam morituri. 334. a. Mater ejus Olympias quid de filio suo defuncto tam longo tempore sepulcro carente dixerit. 334. b. De loco ejus sepultura variant historici. *ibid.* Ejus Epitaphium. *ibid.* Ejus regnum diuiditur inter 4. duces. 335. a. Ejus familia funditus deletur. 124. a. A Casandro Antipatri filio. 336. a. Perdicca moriens anulum digito detractum tradidit. 337. a. Ejus in Cyri urnam pietas. 167. b.
- Alexander Imper.* matrem Mammaam reprehendit. 195. b.
- Alexander Papa VI.* filiam suam ducit in uxorem. 171. a.
- Alexandri III.* Papa, inhumana & diabolica perfidia erga Fridericum I. Imper. 939. a.
- Alexander Severus*, descriptum habuit, quid cui prastitisset. 201. a.
- Alexander II.* Zebenna vel Zebina, XVII Syria Rex, Protarchi negotiatoris filius. 393. a. Quomodo ad regnum pervenerit. *ibid.* Cur urbe ejectus, à militibus desertus & interfectus sit. *ib.*
- Alphonsus Arragonum Rex.* 78. b. Ejus in militem inimicum demortuum pietas. 252. b. Ex libris & arma, & armorum jura se didicisse fatetur. 329. a. Ejus de consiliariis mortuis iudicium. 361. a.
- Alphonsus Estensis*, majestate vultus sui se à conjuratorum cade liberat. 197. b.
- Alphonsus*, cognom. Sapiens, Rex Castella in Hispan. XXX Imper. Germ. 963. b. Contra Richardum Imp. à Principibus eligitur. *ibid.* Sed Imperium modeste deprecatus est. 964. a. Persuasus tamen à Pontifice, prater nudum titulum nequicquam obtinuit, & imperium foris & regnum domi amisit. *ibid.* Pristinos honores regios tandem recuperat. *ibid.* b. Biblia cum commentariis decies quater perlegit, & in Hispan. linguam traduci curavit. *ibid.* a. Ex animi mœrore moritur. *ibid.* b.
- Alphonsi*, Caesaris Cancellarii, de Augustana Confessione iudicium. 1058. b.
- Altadas Monarchia I Monarcha XII.* Calvisio Sethus dictus, Balei filius & successor. 35. b. Otiosus & gulosus fuit. *ibid.* Regula vita ejus. *ibid.*
- Altorfiana academia*, erecta. 1104. a.
- Amasis*, Ægypti Rex quomodo se subditis odiosum reddiderit. 117. a. Et quomodo subditos suos ad sui venerationem rursus pellexerit. 94. b.
- Amazia*, Rex Iuda, infelici successu, contra Regem Israël arma sumit. 54. a.
- Amazones mulieres Scythica.* 32. a.
- Ambrosius ad Episcopatum Mediolan.* eligitur. 702. a. Cur Theodosium M. per octo menses excommunicarit. 718. b. Periculis objicitur, 719. b.
- Ambrosius homo dives*, ab Origene à Valentiniana heresi liberatus, opibus suis multa laudabilia perfecit. 614. b.
- Americus Vesputius ad novas terras inquirendas mittitur*, qui Americam à se sic dictam invenit. 1033. b.
- Amilcar*, Dux Carthaginiensium, quid somniarit. 233. b.
- Amilinus Merodachus.* 93. a.
- Ammianus Marcellinus* machinam belepolin descripsit. 64. b.
- Amor illicitus* quid causet. 28. b. De eo exempla. *ib.*
- Amoris affectus* animum & corpus agrotare facit, quod exemplis probatur. 373. b.
- Amphilochius* qua arte Theodosium M. commoverit, ut decreto Arianorum conventus sustulerit. 719. b.
- Amraphel primus belli author.* 12. b.
- Amurathis III Turcici Imperat.* Titulus. 43. a.
- Amyntas Monarcha XIX.* Ascadatis successor. 37. a. An Chusan Rischataim fuerit. *ibid.*
- Anabaptista plebem adversus magistratum concitarunt.* 1058. b. Magistratum à Deo esse negantes refutantur. 14. a. 15.
- Anabos*, Chalai successor. 38. a.
- Anastasia Christiana*, ludici à marito suo excarnificanda traditur. 648. b.
- Anastasius Episc.* Antiochenus restitit Iustiano Imper. Aphthardocitarum heresi addicto. 764. a.
- Anastasius*, Presbyter, quid pro concione dixerit. 731. b.
- Anatum & anserum pugna.* 1101. a.
- Anatyndaraxes.* 39. a.
- Anaxarchus Alexandri M.* adulator. 232. b.
- Anaximenes Philosophus*, versutia ingenii sui Lampscum patriam periclitantem quomodo servavit. 327. b.
- Andreas*, tribun. mil., in monte Tauro deprehensus occiditur. 654. b.
- Andreas*, discursor, cujus canis ruffus & caeus miracula multa faciebat. 764. b.
- Andreas Hunderiortus*, ab Alexandro Comite Gauria conductus, ut Iacobum VI Regem Scotia interficeret, quid egerit. 196. b.
- Andreas Proles*, quid de reformatione Religionis pradixerit. 1029. a.
- Angelorum exercitus in muris Regia conspicitur.* 723. a.
- Ange-

Angelus Gabriel quo anno ad Zachariam missus sit.
 457. a. Et ad Mariam Virginem. *ibid.* b.
Anglia Regina, Elisabetha. 32. b.
Anglicana conspiratio contra Regem Iacob. VI. & Re-
gni Procures detegitur. 1142. a.
Anicetus Episc. Romanus interficitur 573. a.
Anicius Olybrius, vix degustato Imperio moritur.
 738. a.
Animi bona non sunt perennia. 596. b.
Anna Sophia Duc. Megap. egregius in Cruce ad suos
sermo. 1109. b.
Annas Burgius propter confessionem suam concre-
matur. 1090. b.
Annus 100. fatalis est principibus familiis. 548. a.
Anni Christi, quando Epistolis & libellis addi cœ-
perint. 852. a.
Annulorum apud Romanos duplex usus. 446. b.
Α'ρ'ολ'ια Persis, Rege defuncto, quamdiu permissa
sit. 131. a.
Ansgarius Hamburgensis, ex mandato Ludovici
Pii Imper. G. Danis & Suecis doctrinam Christi
annunciat. 829. b. *Primus Hamburg. Archiepisc.*
designatur. 830. a.
Anthemius, qua occasione ad Imper. pervenerit.
 738. a. *Occiditur à Ricimero.* *ibid.*
Antigonus Philippi Regis Macedonia filius nothus,
Asia Minoris Rex, cum Antipatro & aliis fœ-
deris init contra Perdiccam ad Monarchiam ad-
spirantem. 355. a. *Ejus regni occupatio, & alia*
bella. *ibid.* *Ab hostibus jaculis occiditur.* 356.
 a. *Ejus virtutes.* *ibid.* *Solis filius ab Hermodoto*
appellatus, quid responderit. *ibid.*
Antigonus II Gonatas, Demetrii Poliorceta filius,
XII Macedon. Rex. 349. a. *Ejus victoria.* *ibid.* *Asia*
regno excidit. *ibid.* *Ejus pietas in patrem.* *ibid.*
Zenone Cittiensis mortuo quid dixerit. 349. b.
Antigonus III, cognomento. Doson, Philippi, filii
Demetrii II, Regis XIII Maced. parvuli Tutor.
 350. a. *Ducta in uxorem vidua Demetrii, Regem*
se declarari curavit. *ibid.* *Multarum virtutum*
pulcherrimarum exemplar. *ibid.* *Ejus acta belli-*
ca. *ibid.* *Quomodo exspiravit.* *ibid.* b.
Antigonus Rex Macedonia propter somnium Mithri-
dati bellum intulit. 228. a.
Antigonus Rex Asia savissimus. 20. b.
Antinous formosus juvenis, cur ab Adriano inter
Deos relatus sit. 556. a.
Antiochus I Soter, II Syria rex, Novercam Stra-
tonicen, Seleuci Nicanoris uxorem, in matrimo-
nium, patris consensu, ducit. 373. b. *A patre*
Seleuco in consortium regni assumitur. 375. a.
Antiochus II, Theos, III Syria Rex, filius An-
tiochi Soteris. 375. a. *Ejus uxores & liberi.* *ibid.*

Difficile ejus bellum cum Ptolemao Philadelpho.
ibid. *Cur à propria conjuge veneno extinctus sit.*
 375. b. 376. a.
Antiochus III. Magnus, VI Syria Rex, Sel. Cal-
linici filius. 377. a. *Varia gessit bella.* 377. b. *seqq.*
De eo vaticinatur Daniel Proph. *ibid.* *Ejus vi-*
ctoria. 380. b. *A Barbaris cur interfectus sit.*
 381. b.
Antiochus VII, XV Syria rex, Sidetes Pius vel So-
ter cognominatus, Demetrii I Soteris filius. 391.
 b. *Quomodo ad regnum pervenerit, illudque*
administravit. *ibid.* 392. a. *Ierosolymam obsidet.*
ibid. *Pacem cum Hyrcano facit.* 392. b. *A Par-*
this prælio victus, manus violentas sibi inje-
cit. *ibid.*
Antiochus Epiphanes, VIII. Rex Syria, Antiochi
M. filius. 382. b. *Ecclesiam Dei delere voluit.* *ibid.*
De ejus regni occupatione vaticinatur angelus.
 383. a. *Cur despectus fuerit.* *ibid.* *Ejus regni ad-*
ministratio & bella. 384. a. *seqq.* *Ejus mina con-*
tra Ierusalem. 386. b. *Misere moritur.* *ibid.*
Antiochus Eupator, IX Syria Rex, Ant. Epiphanis
filius. 386. b. *Lysia tutoris sui opera ad regnum*
pervenit. *ibid.* *Bellum ejus contra Iudaos.* 387. a.
Contra Philippum Tutorem regni seditiosum. *ibid.*
Vita & regno privatur ab agnato suo Demetrio
Sotere. 387. b.
Antiochus Entheus, XIII Syria Rex, Alex. Bala
filius. 390. b. *In aula regis Arabia educatus, à*
Tryphone Tutore animatur ad recuperandam se-
dempaternam. *ibid.* *Cum Simone & Ionatha a-*
micitiâ coluit. *ibid.* *A Tryphone per scelus in-*
terficitur. 391. a.
Antiochus Grypus, XVIII Syria Rex, Demetrii II
Nicanoris filius. 393. a. *Ejus conjugium.* *ibid.*
A matre Cleopatra Rex Syria constituitur. *ibid.*
Matrem dominationis cupidam per se ipsam quo-
modo necaverit. *ibid.* *Ejus bella.* 394. a. *Hera-*
cleonis insidiis trucidatur. *ibid.*
Antiochus Cyzicenus, XIX Syria Rex, Antiochi
VI Sid. filius. 394. a. *Ejus conjugium.* *ibid.* *Bel-*
la intestina. *ibid.* *A Seleuco V Antiochi Grypi fi-*
lio trucidatur. 395. a.
Α'ν'τι'δ'ει'α inter camelum & equum. 158.
Antipater III Aridaei administrator à Pithone eli-
gitur. 339. b. *Vincitur ab Atheniensibus prin-*
cipatum Gracia affectantibus. 340. a. *Postea,*
Cratero, genero, suppetias illi ferente, Atheni-
enses rursus vincit, qui de pacis conditionibus
agunt. *ibid.* *Hyperidem capite & lingua privat.*
ibid.
Antipater, X Rex Macedonia. 348. b. *dies XLV. re-*
gnavit. 349. a.

INDEX NOMINVM

Antipater Cassandri filius, cur propriam matrem occiderit. 343. a.
Antoninus Bassianus Caracalla, Severi Pertin. filius, XXI Imper. Rom. 591. b. *Ejus appellatio.* ibid. *Prosopographia & acta juventutis.* ib. *Ejus fraudulentia erga Plautianum.* 592. a. *No-vercam in uxorem ducit.* ibid. b. *Imperii occupatio.* 593. b. *Administratio.* ibid. *Cur medicos aulicos occiderit.* ibid. *Ejus vitia insignia post parricidium.* 594. a. *Simulatio hypocritica.* ib. b. *Papinianum cur occidi jusserit.* ibid. *Ejus ingens perfidia erga Artabanum Parthorum Regem, & Augurum, regem Osroenorum.* 54. b. 596. a. *Pax Christianis conceditur.* ibid. b. *sui necandi occasionem praeiuit.* 597. a. *Pugione per aversum à centurione Martiali trahitur.* ib. *Vxor ejus mortem sibi ipsi conscivit.* ibid. b.
Antoninus Pius, XVI Imper. Rom., Aurelii Fulvii filius. 561. a. *Ejus nativitas.* ib. *Ejus appellatio.* ibid. b. *Cur Pius cognominatus sit.* ib. *Prosopographia* ibid. *Conjugium* 562. a. *Ejus vita privata.* ibid. *Adoptio.* ibid. *Per adoptionem ad imperium pervenit.* ibid. *Imperii administratio.* ib. b. *Virtutes.* ibid. *Ejus acta bellica.* 564. b. *Viri sub eo in Ecclesia celebres.* ibid. *Cur prohibuerit, ne Sibyllinorum vatum carmina, nec Ciceronis libri de divinatione, legerentur.* 565. a. *Sixtum & Telesphorum, Papas, ob Christianam fidem supplicio afficit.* ib. *Cur Mesomedi Lyrico salarium imminuerit.* ib. b. *Persecutionem Christianorum severe inhibuit.* 145. a. 565. a. *Prodigia sub eo.* ibid. b. *Ejus morbus ex caseo alpino.* 566. a. *Quasi dormiret, spiritum reddidit.* ibid. *Ejus honores & elogia.* ibid.
Antonius Ciceronis occisi caput, & manum, quae Philippicas scripserat, amputari jussit. 253. a. *Ejus uxor Fulvia, pra latitia ex nece Ciceronis, quid fecerit.* ibid.
Antuverpia ab Hispanis occupatur, & misere tractatur. 1128. a.
Apelles, Alexandro M. de picturis imperite judicanti, silentium quomodo indixerit. 428. b. *Cur eum pinxerit fulminiferum.* 303. b.
Apenninus mons. 580. a.
Apis festum apud Aegyptios à Cambyse solvitur. 180. b.
Apologus de Vulpe & Erinaceo. 49. b.
Apollinaris Episc. Hieropolitanus, Apologiam scribit pro Christianis. 573. a. *Moyssis libros & vet. Ebraorum res usque ad Saulis regnum, ad imitationem Homeri, versibus heroicis composuit.* 691. b.
Apollodorus, insignis architectus, cur ab Adriano

interfectus sit. 558. a.
Apollonia virgo, Christiana, sub Decio viva crematur. 626. b.
Apollonius Chalcedonius Philos. ab Antonino Pio Imper. cur irrisus sit. 562. a.
Apollonius, Philos. Christianus, capite truncatus est, & ejus delator, juxta legem, cruribus fractis mulctatur. 578. a.
Apollonii Tyanai, Magi, de Domitiani morte exclamatio. 545. b. *Ejus responsum ad Regis Babylonis interrogatum de regno tranquillo.* 262. a.
Apollonii monitum de educatione Principum. 522. a.
Apryes Rex Aegypti. 90. b. *A Nabuchodonosore victus.* 66. a. 67. a.
Aquarum inundatio Hollandia, &c. 1128. a.
Aquila, quare à Persis & Romanis pro signo electa sit. 85. a. *Vnde insigne Romanorum Imperatorum facta sit.* ibid.
Aquila Prophetas ex Ebrao sermone vertit in Graecum. 560. a.
Aquilam Romanam, quod Moses Deuter. 28. v. 49. per Aquilam volentem intellexerit, demonstratur. 528. b.
Aquisgranensis tumultus ob Religionem & Magistratum. 1103. b.
Aralius Monarchia I Rex VII. Arii filius & successor, in otio & luxu vixit. 35. a. *quot annos regnum administraverit.* ibid.
Aratus Consiliarius Philippi Macedonia Regis penultimi veneno necatus quid dixerit. 352. a. 82. b.
Arbaces, vel Arbactus, Medorum Praefectus; & postea Rex, aditum in Sardanapali palatium impetrat. 41. a. *Societatem cum Belofo init.* 41. b. *Bellum contra Sardanapalum parat.* ibid. 109. 110. *Quamdiu regnavit.* 111. a. *Cum Belocho Monarchiam primam inter se dividit.* 45. b. *Illius humanitas.* 46. a. *Regia sedes.* 46. b.
Arbelus nomen Beli. 21. b. 22. b. *Quo anno ad Imperium evectus sit.* 38. a.
Arbians, 5 Rex Medorum. 111. a.
Arcadius, L. Imperator Rom. Theodosii M. filius. 721. b. *Ejus Prosopographia & natura.* ibid. *Ejus uxor à Chrysostomo reprehenditur, quia Imperii negotiis se immiscebat.* ibid. *A patre consors Imperii factus est.* ibid. *Post mortem Patris fit Imperator Orientis ex testamento.* ibid. *Consiliarios suos in summo honore habuit.* 722. a. *Ejus Tutoris Rufini perfidia.* ibid. *In ejus Regia muris Angelorum exercitus conspicitur, qui Gai nam depulit.* 723. a. *Precaturus templum ingressus domus Imperatoris corrui.* ibid. b. *Chrysostomus.*

sostrum bis in exilium eiecit instinctu uxoris Eudoxia. 724. a. Ejus mors. ibid.
Arcana literis non committenda. 340. a.
Archelaus Rex Macedonia quamdiu regnarit. 57. b.
Archidamus Rex à Spartanis quare mulctatus. 220. a.
Archiepiscopus Coloniensis, iudices male judicantes quomodo puniverit. 178. a.
Archiepiscopus Moguntiensis insigne unde venerit. 322. b.
Ariani Concilium Nicenum instituunt. 679. b. Synodum Nicenam unius litera adiectione corrumpunt. ibid. Sicque Arianismum dolo occultant. ibidem. Eos Constantinus M. Imperator cur Porphyrianos merito appellandos esse censeat. 672. a.
Arianus Presbyter baptizat Constantinum Imper. 679. a. Constantium filium Imp. Arianismo qua occasione infecerit. ibid. Totum Orientem perturbat. ibidem.
Aridaus frater Alexand. M. è Philinna saltatrice Larissa Philippo natus, I. Rex Macedonia, post Alexand. M. salutatur. 338. Perdiccas tutor ei cur additus sit. ibid. Biennium fere in exequiis Alexand. M. adornandis consumsit. 339. a. Administratores regni vel tutores 4 habuit. ibidem. Perfido à suis desertus, & matris Alexand. M. jussu occisus est. ibid. & 341. b.
Aries Medo - Persicus. 122. a. Quare bicornis dicatur. 124. a. Et cur tantum bicornis. 124. b.
Aristides Adrianus, Orator. 578. b.
Aristides Philosophus libros pro religione Christiana scriptos Adriano Imperatori exhibuit. 559. b.
Aristoteles pro descripta natura animalium ab Alexand. M. quale donum acceperit. 543. a.
Arius Monarchia I Rex VI. Ninya filius, & successor, à Suida Thurias appellatur. 34. b. Ad studia bellica, à patre deposita, rediit. ibid. Tanquam Deus cultus, & Baal nominatus. ibid. Quamdiu regnaverit. ibid.
Arius. Somnium de ejus adulterina doctrina Antonii. 679. a. Ejus dogma blasphemum quando coeperit. 668. a. Ejus Confessio comburitur, & damnatur in Concilio Niceno. 670. a. Relegatur, postmodum vero confessione facta cum Eusebio, revocatur. 672. a. Contra Athanasium concilia agit. ibid. Dolose jurat. 673. a. In latrina intestina effudit. ibid. b.
Armabrites, Monarchia I. Rex IX, Balei I. filius & successor. 35. b. Ejus varia appellationes.

ibid. Varios libidinis modos invenit. ibid. Quamdiu regnarit. ibid.
Arminius per refutationem quorundam contra absolutam predestinationem convertitur. 1119. b.
Arnulphus, VIII Imper. Germ. Carolomanni filius 854. a. Pseudo-Imperatorem vincit, Romam vi occupat, & à Pontifice Rom. Imperator gratitudinis ergo coronatur. 855. a. Liberalitate sua infidis potentiam auget. ibid. b. Romam obsidentem quid acciderit. 203. b. Bellum cum amulis Imperii. 855. b. Modestia notabilis erga Berengarium. 856. a. Qua occasione Romam ceperit. 856. a. Bellum ejus contra Normannos Christianos persequentes. ibid. b. Ejus acta Eccles. 857. a. Poculum amatorum ab Agiltrude accipit. ibid. Misere exstinguitur. ibid. b.
Arphaxad, 6 Rex Medorum. 112. a. Legem tulit primus, ne cui ad Regem ingredi liceret. ibid. Ecbatanam adificavit. ibidem. Quis fuerit. 13. b. 22. a.
Aphraortes, 7 Rex Medorum. 112. a. Persas sibi subiecit. 112. b. Bellica fortitudinis gloriam assecut. ibid.
Artabanus Xerxis consiliarius cautus & circumspectus. 230. a.
Artabani Oratio ad Xerxen de magno exercitu gloriantem. 238. a.
Arsaces, cognomen regum Parthorum, & unde ortum. 590. b.
Arsenius praeficitur liberis Theodosii Magni. 536. Cur vitam solitariam egerit. ibid.
Arses, Ochi filius & successor; Monarchia II. Monarchia IX. 291. b. Cur à Bagoise in vita conservatus sit. ibid. Postmodum tamen cum omni prole exstinguitur. 292. a. Ultimus ex Cyri familia. ibid.
Artachasta, alias Cambyse. 168. b.
Artaus, 6 Rex Medorum. 111. b.
Artaxerxes Regum Persicorum titulus. 190. a.
Artaxerxes Monarchia II. Rex 2. 168. b. Nomen appellativum fuit. 169. a.
Artaxerxes Longimanus, Xerxis filius & successor, Monarchia II. Monarchia V. 257. a. Ejus nominis significatio. 257. b. Nomen appellativum & proprium. ibid. Cur Longimanus appellatus sit. ibid. Pulcherrimus omnium mortalium sui temporis judicatus est. 258. a. Vxores ejus Vasthi & Esther. ibid. Liberi ejus. 258. b. Fratrem Achamenidem honorifice habuit. 259. b. Fraudulenta Artabani opera ad regnum pervenit. ib. Darium fratrem natu majorem cur interemerit. ibidem. Artabanum cum 7 filiis cur trucidaverit. ibid. Multis praclaris virtutibus ornatus fuit. 260. a.

INDEX NOMINVM

- Quam acceptus ei fuerit Themistocles exul, verba ejus demonstrant.* 260. b. *Quid Satibarzani cubiculario injuste aliquid à se petenti fecerit.* ibid. *Ejus institutum de supplicio principum virorum.* 261. a. *Ejus severitas erga Hamanum.* ibidem. *Nimis credulus fuit.* 261. b. *Ejus geminum Edictum.* 121. a. *Ægyptios rebelles in potestatem suam redigit.* 262. a. b. *Esdras Legis Dei Scribam in Iudam mittit.* 263. a. *Ejus edictum Esdra datum.* ibid. *Mittit Nehemiam, pincernam regis, Ierosolymam.* 265. a. *Monarcha munificentior erga Ecclesiam Dei non fuit atque ille, juxta Philipp. Melanchth.* 269. b. *Typus est Dei Patris.* 270. a. *Ejus sceptrum Evangelii typus.* 272. b. *Artaxerxes Mnemon, Monarchia II. Monarcha VII, Darii filius & successor.* 275. b. *Ante regni occupationem Arsicas nominatur.* ibid. *Quare sic appellatus fuerit.* ibid. *Ejus mater Parysatis quid mali fecerit.* 276. a. *Amore incesto exarsit erga filiam suam.* 276. b. *Duas filias in uxores duxit.* ib. *Concubinas CCCLX habuit.* 277. b. *Plurimos habuit liberos, tum legitimos, tum illegitimos.* ibid. *Ejus justa ira in Orontem filia maritum.* 277. b. 278. 281. a. *Ex Concubinis 115 filios suscepit.* 277. *Se vivo cur Darium filium Regem pronuntiaverit.* 278. a. *Darius, assumptis in societatem 50 fratribus, cur eum è medio tollere voluerit.* ibid. *Darium vita privat.* 278. b. *In delubro Minervæ sacris Regis inauguratur.* 279. a. *Vbi Cyrus eum insidiis circumvenire cogitat.* ibid. *Ejus Imperii administratio.* ibid. *Virtutes.* 280. a. *Ad Omisum malum punicum mira magnitudinis ei offerentem quid dixerit.* ibid. *Colono, aquam manibus ei offerenti, quid fecerit.* ibid. *Ejus lenitas in Euclidem licentius in ipsum loquentem.* ibid. *Ad Tiribazum candyn ruptum petentem quid dixerit.* ibid. *Quale spectaculum prabuerit Persis.* 280. b. *Artaxerxi Longimani virtutes exprimere studuit.* ibid. *Singularis ejus clementia erga matrem, conjugem ejus toxico necantem.* ibid. *Iudices injustos quomodo puniverit.* 281. a. *Iunoni pro uxoris salute quale votum fecerit.* ibid. *Obscena ejus severitas in Arbacem.* ibid. *Ejus in fratrem Cyrum expeditio milit.* 282. a. *Caunio quodam ei aquam, cum sitiret, prabenti, quid dederit.* 283. a. *Ejus matris mira crudelitas in Carin.* 783. *Ejus mors ex ingenti mœrore.* 287. a. *Artaxerxes Ochus, Monarchia II. Monarcha VIII, filius Artaxerxis Mnemonis & successor.* 287. b. *Patris virtutes omni vitiorum genere adæquavit.* ibid. *Soror ei desponsata, postmodum in Patris thalamum recepta fuit.* ibid. *Ejus liberi.* ibid.
- Ejus filia Parysatis in Alexandri M. thalamum assumitur.* 288. a. *Regni ejus occupatio fraudulenta.* ibidem. *Fratres 80 uno die obtruncavit.* 288. b. *Ejus vitia recensentur.* ibid. & 289. a. *Ejus in Mentoris Rhodii Legatum iracundia.* 288. b. *Persepolin cur ingredi noluerit.* 289. a. *Omnium avarissimus fuit.* 288. b. *Ejus bella.* 289. 290. *Erga Tennem Sidonis Regem ingratus.* 289. b. *Gratus erga Mentorem.* 290. b. *Hostis Iudaorum infensissimus.* ibid. *Per Bagosen templum Ierosol. profanat.* ibid. *A Bagose per medicum quendam, data medicata potione, interfectus est.* 291. b. *Ejus ossa Bagoses in gladiatorum manubria convertit.* ibid. *Artemisia Caria & Halicarnassi regina, Mausoli conjux, sponte sua, cum navibus aliquot Xerxem in bellum sequitur.* 32. a. 248. a. *Artemisium unde sic dictum.* 246. b. *Artemius, vel Anastasius II, LXXII Imp. Rom. à populo & Senatu Constantinop., rejecto Philippico, Imp. est creatus.* 801. a. *Optime imperavit, & veram religionem coluit.* ibid. *Ejus bella.* ibid. *Vincitur à Theodosio, capitur, & habitu monastico indutus relegatur.* ibid. b. *Tandem occiditur.* ibid. *Articas vel Artecarmis, 4. Rex Medor.* 111. a. *Artynes, 7. Rex Medorum.* 112. a. *Asbazareth.* 58. b. *Ascades Monarcha XVIII, Spareti successor.* 37. a. *Sub ipso vitis inventa est.* ibid. *Ascraxapes, Monarcha XXXVII, Ophraganeo successit.* 39. a. *Ejus sub Imperio Ionas Propheta urbi Ninive interitum annuntiavit.* ibid. *Asenaphas Rex Assyriorum.* 50. b. 58. b. *Asinius Gallus, homo bilinguis, quid fecerit.* 233. a. *Assa, III Rex Iuda, quomodo Regis Æthiopum innumeras copias aggressus sit.* 237. b. *Assarhaddon, 46. b. fuit Monarcha XLIII, & varia habuit nomina.* 58. b. *Quare tanquam minimus natu Patris regnum adeptus sit.* ibid. *Novam coloniam in Samariam deduxit.* 59. a. *Tobiam Seniore ab exilio revocatum restituit in integrum.* ibid. *Cum fratribus & Merodacho Babylonia præfecto bella gessit.* ibid. *Familiam suam & Assyriorum regnum cum interitu suo finivit.* ibid. *Assur filius Semi, regnum Assyria primus fundavit.* 1. b. *Monarchiam à familia Chami ad stirpem Semi transtulit.* ibid. *Quis fuerit.* 24. b. *Niniven an & cur condiderit.* ibid. 11. b. 12. a. *Cur à Babylone abierit.* ib. *Quare Niniven sic nominavit.* ibid. *Et cur ex Chaldaea exierit.* ibid.

Assyrii à filio Semi, nempe Assur, descendunt. 1. b. 24. b. *Eorum imperium quamdiu steterit.* 111. a. *Eorum exercitus murium agrestium magna vi fatigatur.* 53. b. *Eos peste consumptos esse, testatur Iosephus.* ibid.

Assyria quare vocetur terra Assur. 1. b. *Ejus Reges.* ibid.

Assyriaci regni autor quis fuerit. 11. b. 25. b. 26. a.

Astyages, 9 Rex Medorum, infestatur à Scythis in Asiam penetrantibus. 112. b. *Ejus dolus.* ibid. *Niniven expugnat, & solo aequat.* ibid. *Arienam Halyattis Lydorum Regis filiam in uxorem ducit.* 113. a. *Cur Cyrum è filia sua natum perdere voluerit.* 115. b. 151. a. *Ejus in Harpagum crudelitas.* 116. a. 151. b. *Capitur à Cyro.* 116. b. *Hircanorum genti præsicitur.* 117. b. *Cyaxarem II, vel Darium Medum, avunculum suum, Medis præsicit.* ibid.

Astybarus, 8 Rex Medorum. 112. b. *Primus hastatos, sagittarios, & equites in suum quosque ordinem distribuit.* ibid. *Quare de pace agi permiserit.* ibid. *Ejus filius Astyages.* 113. a.

Asylorum immunitatem Iustinianus Imp. contrahit. 757. a.

Athanasius falsissime accusatur ab Ario, Eusebio, & Theogni. 672. a. b. *Ejus adversarii confunduntur.* ibid. *Falsissime accusatus in exilium relegatur.* 673. a. *Eum Iulianus Apostata vehementer persequitur.* 693. b. *Alexandria obdormivit.* 694. a. *A Constantino M. in Galliam relegatus, & à Constantino filio restitutus, apud Lucium Papam accusatur.* 680. a. *Vbi & quando symbolum suum conscripserit.* ibid. *Alexandriam ad Episcopatum mittitur.* ibid. *Ariani seditiones adversus eum movent.* ibid. *Accusatur apud Imperatorem Constantium, & Alexandria pellitur.* ibid. *Vis ipsi infertur à Constantio.* ib. b. *Inoffense per medios milites, qui ipsum comprehendere volebant, elapsus est.* 681. a. *Ejus magna persecutio.* ibid. *Ad Ecclesiam Alexandrinam revertitur.* ibidem. b. *Eo damnato, prodigia.* 683. a.

Atheniensium mirus ardor in defensione Patria. 249. b. *Modestia qua in re laudanda sit.* 247. b.

Atys Cræsi filius antea mutus, capta urbe, in summo angore loquitur. 158.

Attalus, à Gothis Imperator Roman. factus est. 725. b.

Attalus bestiis projicitur, qua ab ipso abstinent. 573. a.

Attila Hunnorum Rex, Dei flagellum se ipsum ap-

pellavit. 43. a. 734. b. *Ejus astutia.* ibid. *Italiam invasit, & Aquilegiam obsedit.* 735. a. *Quo indicio viderit, Aquilegiam perituram esse.* ibid. *Oculorum scintillis hostes terrere potuit.* 197. a.

Aves loquentes. 452. a.

Augustana confessio, unde nomen habeat. 668. b. 1057. a. *Brevissimum ejus compendium.* ibid. *Imperatori exhibetur.* ibid. *Ejus authores.* ibid. *In varias linguas transfertur.* 1058. a. *Legitur publice.* ibid. *E maximis calumniis Lutheranos liberat.* ibid. a. b. *Fruitur meliori pace, quam adversarii sperant.* 1059. b. *Ejus Apologia.* 1058. b.

Augustinus Cainum primum fuisse Monarcham statuens, refutatur. 14. a. *in Paschate ab Ambrosio baptizatur.* 719. b.

Augustulus, Orestis patricii, Imp. filius, adhuc puer Imperator creatur. 738. b. 142. b. *Ipse pra metu Imperium deposuit.* 739. b. *Cum eo Rom. Imperium in Occidente desit.* ibid.

Augustus. V. Octavianus.

Avicenna totam Aristotelis Metaphysicam memoria tenuit. 489. a.

Avitus, occiso Maximo Imper. illegitimo Imperium accipit. 737. a. *Roma pellitur, jussu Marciani Imperatoris & Placentia Episcopus factus est.* ibid.

Aulica beatitudo mutabilis quod sit, exemplis demonstratur. 505. b.

Aulus Torquatus oppugnans urbem aliquam, juventutem in ea studiose jaculis exerceri cum diceretur, quid responderit. 245. b.

Aulus Vitellius Imper. Rom. IX, L. Vitellii & Sextilia filius. 517. a. *Ejus nativitas, & prosopographia.* ibid. b. *Ejus vita privata.* ibidem. *Conjugium.* ibidem. *Dignitas & officia.* 518. a. *Cur in Germaniam à Galba missus sit.* ibid. *Imperii ejus occupatio.* ibid. b. *Cognomen Germanici accepit.* ibid. *Ejus Imperii administratio.* ibid. *Cur mathematicis insensus fuerit.* 517. b. 519. b. *Ejus vitia.* 519. a. *Ejus monstrosa patina.* 520. a. *Crudeliter excarnificatur.* ibid.

Aurea Bulla Caroli IV. quando sit condita. 988. b.

Aurelianus Imperator, Aeditui filius, quomodo ad Imperium pervenerit. 191. b.

Aurel. Alexander Severus, XXV Imper. Roman. Varii Marcelli filius. 605. a. *Mater ejus Iulia Mammaa, Heliogabali Imp. soror, faminaque Christiana, quomodo ei notam infamia intulerit.* ibid. *Cur Alexander dictus sit.* ibid. *Cur nomina Antonini & Magni respuerit.* ibid. *Dom-*

INDEX NOMINVM

minum se appellari vetuit. *ibid.* Ejus prosopographia & acta juvenilia. *ibid.* Multos habuit praecceptores. 606. a. Geometriam fecit, pinxit, cantavit nobiliter, &c. *ibid.* Vitas principum bonorum versibus descripsit. *ibid.* Ejus conjugium. *ibid.* Ejus pietas erga Deum. *ibid.* erga matrem. *ibid.* Vitam Alexandri M. imitatur. *ibidem* b. Quid in Alexandro M. condemnarit. *ibid.* Vxori sua continentiam in vestitu praecepit. *ibid.* Vetuit, ne quis saluaret principem, qui se furem esse nosceret. 607. a. Imperii occupatio. *ibid.* Vno die omnes honores cur acceperit. *ibid.* Ejus Imperii administratio. *ibid.* b. Homines non necessarios expulit. *ibid.* Ejus eximia virtutes. *ibid.* Δωγοφάριον graviter punivit. 609. a. Neminem, nisi servos, sordidis ministeriis volebat dehonestare. 610. a. Literatis salaria instituit. *ibid.* b. Oppiano Poëta, pro singulis versibus, aureum Floren. dedit. *ibid.* Ejus acta bellica. *ibid.* Milites suos exacte noverat. *ibid.* Artaxerxen, Persarum Regem, vicit. *ibid.* Acta Ecclesiastica. *ibid.* Christi imaginem in larario habuit. 611. a. In expeditione altera in Germaniam cur occisus sit. *ibid.* b.

Aurelius Commodus, XVIII Roman. Imp. M. Aur. Antonini filius. 574. a. Cur tam multas pugnas gladiatorias publice exhibuerit. *ibid.* Ejus appellatio. *ibid.* b. Ejus prosopographia. *ibid.* Conjugium. 575. a. Concubinas 300 habuit. *ibidem.* Ejus electio, & Imperii administratio. *ibid.* Vitia ejus. *ibid.* Ejus ambitio ex titulis superbis. *ibid.* Quomodo mensium nomina immutaverit. *ibid.* b. 300 concubinas & 300 puberes exoletos habuit. 577. b. Ejus mala conscientia. *ibidem.* Cur barbaram sibi ipsi adusserit. *ibidem.* Acta ejus bellica. *ibidem.* Quare motus sit, persecutionem Christianorum inhibere. *ibid.* Legem tulit de Christianorum delatoribus interficiendis. 578. a. Mors ejus ignominiosa. 579. a. Contumelia post mortem. *ibid.* b.

Aurum coronarium Romanorum. 195. a.
Austriaca domus quomodo ad Regnum Hispania pervenerit. 1057. b.
Αὐτοκρατορία an sit laudanda. 516. b.
Auxiliatores plerumque fiunt domini. 49. b.
Azaracoldus. 58. b.
Azaria, Rex Iuda, quare lepra percussus. 99. b.

B.

Babios, Anabi successor. 38. a.
Babo, Baro in Abensperg / ex 2 legitimis uxori-
bus 32 filios & 8 filias suscepit. 892. b.

Babylas Episcop. Antiochenus, Numerianum Imper.
ad Sacra Christianorum spectanda non admittere
nolens, occiditur. 646. a.

Babylonica turris adificatores cur in universam ter-
ram dispersi. 56. b.

Babylonico Leoni quare dua ala tribuantur. 3. a.

Babylonii à Cyro in extremam servitutem redacti.
4. b. Instante obsidione mulierum maximam par-
tem strangularunt. 198. b.

Babyloniorum dii, deaque. 81. a.

Babylon quomodo à Semiramide condita dicatur.

30. a. Vnde sic dicta. *ibid.* Ejus ambitus. *ibid.*

Vastitas. 30. b. Ejus verus conditor quis fuerit.

79. b. Quo anno capta sit ab Alexandro Magno.

9. b. A Nimrodo fundata. *ibid.* A Semiramide

consummata. 10. a. Vnde dicta. 9. b. A Nabuch-

donosore post dissectionem reparata. 10. a. Plinio

caput Chaldae vocatur. *ibid.* Decus regnorum

dicatur. 1. b. Et gloria majestatis Chaldaorum.

2. a. Aurea quare. *ibid.* Metropolis regni Baby-

lonici. 3. a. A Cyro capta. 4. b.

Bagaudae, qui fuerint. 648. a.

Bajazethes Rex Turcicus. 995. a. 1002. a.

Baladas. 60. a.

Baleus, cognomine Xerxes, Monarchia I Rex

VIII, Aralii filius & successor, bellicosissimus fuit.

35. a. Gentibus duplo pluribus, quam Parens,

imperavit. *ibidem.* quare Xerxes nominatus sit.

ibid. quot annos vixerit. *ibid.*

Baleus II, Monarchia I Monarcha XI, Belochi fi-

lius & successor, bellicosissimus fuit. 35. b. Lau-

dem cum Semiramide parem habuit. *ibid.* Ad In-

dos usque imperium propagavit. *ibid.*

Balthasarus Seracus, Principem Wilhelmum Aurai-

cum tribus globis trajicit. 1131. b. 1132. a.

Baptismus, aqua deficiente, arena perficitur. 573. b.

stercore humano foedatus. 992. b. Cur eum Con-

stantinus M. & filii ejus usque ad mortem distu-

lerint. 674. a.

Baptismate non lotus, moriens, an salvetur.

703. a.

Barba Imperatoribus Rom. radi solebat, usque ad

Ælium Hadrianum. 551. b.

Bartholomaeus Burgesius, qui se Pontificis Rom. filium

ex concubina natum dicebat, in Anglia crematur.

1142. b.

Bartolus de Saxoferrato, Ictus. 981. a.

Basilus Imp. Constant. 15000 Bulgaros oculis eru-

tis excacat. 894. b. quale monitum ad filium scri-

pserit. 328. b.

Basilus Magnus moritur. 719. b.

Basilus, Amesianus Episcopus capitis supplicio

affici-

afficitur. 658. b.
 Basilus, Ancyranus Episc. occiditur. 692. a.
 Basilii precibus, Modestus praefectus Valentis Imp.
 ex gravi morbo sanatur. 708. a.
 Basileensis Academia instituitur. 1014. a.
 Beatus ante vita finem nemo judicandus. 135. b.
 Bel idolum Babyloniorum unde sic dictum. 23. a. à
 Daniele fractum. ibid.
 Belga cum Hiss. duodecennales inducias pangunt.
 1142. b. foedus ineunt cum Henrico IV. Gallia
 Rege, & cum Elisab. Regina Anglia. 1138. b.
 In libertatem se vindicant. 1096. a.
 Belgica Inquisitio & persecutio per Margaretam Du-
 cem Parmensem introducta. 1096. a.
 Belial Deus Sidoniorum. 23. a.
 Belisarius Praefectus militaris victoriosissimus tan-
 dem, Iustiniano iubente, exoculatur. 251. a.
 Bellarmini cacitas, se ipsum intricantis, culpatur.
 555. a.
 Belli author quis fuerit. 12. b.
 Bellopares, Iornandi, Belepares, Monarcha XXI,
 Belochi II filius & successor. 37. b. Ejus filia Aeto-
 sa cur Semiramis nominetur. ibid.
 Bellum Rusticorum contra Magistratum. 1055. b.
 In quo ad 100000 hominum periere. 1056. a.
 Bellum pro religione an sit gerendum. 16. b. 17. b.
 cum venatione comparatur. 18. b.
 Belochus I, Monarchia I. Monarcha X, cognomento
 Priscus, Armathrita filius & successor. 35. b. di-
 vinationes & auspicia curavit. ibid. Nomen un-
 detraxerit. ibidem.
 Belochus II. Monarcha XX, Amynta successor.
 37. a.
 Belochi avaritia. 46. a. capitis damnatus. ibid. Ejus
 regia sedes. ibid. Familia. 46. b.
 Belsazar Monarcha XLIX, in exilio suo Nabonidus
 appellatur. 95. b. Labynetus Medus à Metasthe-
 ne cur vocetur. ibid. Alia ejus nomina. 96. a. In
 Convivio suo magnifico digitos quasi manus ho-
 minis scribentis, in pariete apparentes conspici-
 4. a. ala aquilina ei avelluntur à Dario Medo,
 atque Cyro. 4. b. à Cyri praefectis interficitur. ibid.
 Ejus Pater & avus qui fuerint. 96. b. 97.
 Voluptuosus & levis fuit. ibid. Ejus convivium
 idololatricum. ibid. Poena prodigiosa denunciatio.
 99. a. An à Cyro occisus, nec ne. 103. b. 107.
 Quando & ubi interfectus sit. 46. b. 104. 105.
 Typus Epicureorum. 105. a. Quamdiu regnave-
 rit. 107. b. Sepultura asini sepultus fuit. 108. b.
 Ejus successor quis fuerit. 109. a.
 Belsazar, & Belsazar, an differant. 96. a.
 Belus Monarcha secundus. 21. a. Nimrodi & Rhea

filii. ibid. & 13. b. Arphaxadus dictus, & Noe
 ex filio Semo nepos, juxta Reineccium. 21. a.
 ejus appellatio. 22. a. quare sic dictus. 22. a. qua-
 re Iuppiter appellatus. ibid. ejus & Junonis filius
 Ninus. ibid. sideralem scientiam excoluit. ibid.
 quousque regnum suum extenderit. 22. b. Post
 obitum pro Deo ab Assyriis habitus. ibid. primus
 hominum Deitatis nomen accepit, teste Cyrillo.
 23. a. Scientia sideralis inventor quare vocetur
 à Plinio. ibid. quando regnaverit, & quando
 deserit. 23. b. ejus sepulcrum, cum inscriptione
 miraculosa. ibid.
 Belus Rex Phoenicia, aut Tyriorum. 21. b. Alias
 Metres dictus, teste Servio. ibid.
 Belus fluvius Syria. 21. b. Oppidum Hispania.
 ibid.
 Belus cognomento Priscus. 21. b.
 Bencochab, Iudaorum seditiosorum sub Adriano
 Imp. dux, cur sibi ipsi Messia titulum tribuerit.
 558. b. interficitur. ibid. b. cur postea Barcozabab
 dictus sit. ibid.
 Beneficentia juxta Synesium quid sit. 525. b.
 Benmerodachus, Monarcha XLIV, Merodachi filius
 & successor, amicitiam Parentis cum Iudaeis de-
 seruit. 62. a. Regem Iudae Manassen Babylonem
 captivum ducit. 62. b. quamdiu regnaverit.
 ibid.
 Berengarius suam sententiam de Eucharistia reve-
 cat. 910. b.
 Bergense monasterium prope Magdeburgum funda-
 tum. 869. b.
 Bertholdus Niger, Monachus Germanus, Chymista,
 Bombardarum inventor fuit. 994. b.
 Bestia cum septem capitibus & 10 cornibus, apud
 Iohannem, quid denotet. 408. a. b.
 Bethlehem duplex fuit. 459. b. Cur Ephrata &
 Bethlehem Iuda vocetur. 460. a.
 Biblia Ebraea in Gratum sermonem versa. 78. b.
 à Luth. Germanice translata excuduntur.
 1039. b.
 Bibliorum tres versiones. 578. a.
 Bibliotheca Vaticana à Pontifice Rom. Nicolao V
 augetur. 1013. b.
 Bironius, Regis Gallia Mareschallus, Hariolis &
 Magis deditus, cur occisus sit. 1140. b. Magos
 consulit. 1141. a.
 Bohemia Duces quando Regium nomen acceperint.
 930. b.
 Bombarda à Bertholdo Nigro inventa. 994. b.
 Bonaventura Magister sententiarum Parisiensis.
 970. a.
 Bononiensium Academia, quando fundata sit.
 733. a.

INDEX NOMINVM

Brennus Gallorum Dux templum Apollinis spoliare tentans, quid dixerit. 349. a. *Ejus pœna.* ibid.
Britanni in vera Christi religione instituuntur. 578. a.
Britannion Pseudo-imperator Rom. 778. b.
Brunsvicum à quo sit conditum. 865. a.
Brunsvicenses reformationem religionis concedunt. 1056. a.
Bucephalus equus à solo Alexandro domitus. 313. a.
Cur eum in deliciis habuerit Rex. 313. b. *Credebatur sentire quem veheret.* ibid. *In ejus gloriam Bucephalia, India urbs, conditur.* ibid. *Tumulus erigitur.* ibid.
Bulgari unde sic appellentur. 795. a. *mirabili modo ad Christum convertuntur.* 843. a.
Burgundiones sunt Christiani. 731. a.

C.

C*Abades Rex Persia, eo quod jusserat Lege, uxores esse communes, in carcerem conjicitur.* 747. a. *Liberatur concubitu uxoris cum carceris custode.* ibid. *Christianos persequitur.* 749. a. *cur postea mitior in Christianos factus.* ibid. b.
Cacilia Evangelii codicem semper in sinu gestasse legitur. 273. b.
Cæsar Borgia, Alexandri VI. Pontificis Rom. filius quid fecerit. 183. b. 187. a.
Cæsonia philtum Caligula porrigit. 482. b. 483. a. *Cum ipso perit.* ibid.
Caius an primus fuerit Monarcha. 14. a.
Caius Caligula IV. Imp. Rom. Germanici Consulis & Agrippina filius. 481. b. *Monstrum hominis.* ibid. *Propter virtutem patris venit ad imperium.* ibid. *Deus esse voluit.* ibid. & 484. b. *Ejus genealogia.* 482. a. *Cur Caligula appelletur.* ibid. *Ejus educatio.* ibidem. *Ejus persona descriptio.* ibid. b. *Tiberii de eo judicium.* ibid. *Inquietus erat.* ibid. *Ejus Conjugium.* ibid. *Adulteria & avaritia.* 483. a. *Cur Cæsoniam ardentius quam ullam aliam feminam amarit.* ibid. *Duabus sororibus stuprum intulit.* ibid. *Cur à Tiberio hæres constitutus sit.* ibid. b. *Ejus virtutes.* ibid. *Se filium & alumnus Senatus nominavit.* ibid. *Cur militibus acceptus fuerit.* ibid. *Certamen latina & græcæ facundia Lugduni ab eo institutum.* ibid. *Ejus vitia.* ibid. *In palatio cur lupanar exstruxerit.* 484. a. *Nudum se in auri copia provoluit.* ibid. *In templum Ierosolymit. imaginem suam inferri voluit.* ibid. b. & 486. a. *Equum suum, incitatum, invocabat ad cœnam, & sacerdotem faciebat.* 485. a. *Libidines Iovis imitatus*

est. ibid. *Horreis clausis Populo Romano famem indixit.* ibid. b. *Ejus Symbola.* ibid. *Cum Luna se coire dicebat.* 486. a. *Ejus acta ecclesiastica.* ib. *Herodem II. Antipam relegavit.* ibid. b. *Iudaos graviter afflixit.* ibid. *Charea cur eum interfecerit.* 487. a. *Annis 3. imperavit.* ibid. b. *Duo libelli, quorum unus Gladius, alter Pugio vocabatur, post mortem in secretis ejus reperti sunt.* ib. a.
C. *Iul. Cæsar I. Imperator Romanus, & fundator IV Monarchia.* 416. a. *Parentes ejus.* ibid. *Quando natus sit, & cur Cæsar appellatus.* 417. a. b. *Ejus corporis constitutio.* 417. a. *A præceptore M. Ant. Gniphio studiose informatur.* ibid. b. *Cur Iulium Syllanum pecudem auream appellavit.* ibid. *Imago ejus in Cl. Paradisi Symbolis heroic.* ibid. *Orator eloquentissimus fuit.* 418. a. *Ejus Commentarii Gallici belli.* ibid. & 422. a. *Mathematicus insignis, & in literis scribendis solertissimus fuit.* 418. a. b. *Fastos correxit.* ib. b. & 421. b. *Occultam scripturam invenit.* 418. b. *divina memoria & ingenio præditus fuit.* ibid. *ejus conjugium.* ib. *Civilitas ejus in uxoris repudiata famam.* ibid. *Vxor eum dehortatur, ne curiam fatali die ascendat.* 419. a. *Ejus conversatio & disciplina domestica.* ib. a. b. *Ejus somnium de terra subjicienda.* ibid. b. *Ejus equus prodigiosus, quem primus adscendit.* 420. a. *Officia dignitatum ab eo administrata.* ibidem. *Consulatum & dictaturam quinquies gessit.* 421. a. *Vnde Imperator dictus sit.* ibid. b. *Ejus Officiorum politicorum administratio.* ibid. *Acta bellica.* 422. a. *Quinquagies bis conferta manu cum hostibus conflavit.* ibidem. *Novem notatu digna bella gessit.* ibid. *In Britanniam Romanis antehac inaccessam primus trajecit.* ibid. *Decem diebus ponte facto primus mortali Rhenum transgreditur.* ibid. b. *Ejus fortuna Pompeio sudes in oculis erat.* ibid. *Ejus moderatio admiranda.* 423. a. *Pompeii amputatum caput videns, illacrymavit.* ib. b. *Dictatoria potestas ei in perpetuum datur.* ibid. *Qua celeritate Ponti regem vicerit, titulus triumphi indigitat.* 424. a. *Ejus prælum Mundense qualia portenta præcesserint.* ib. b. *Quinquies Roma triumphavit.* 425. a. *Triumphus ejus de Pompeii M. filiis in Hispania devictis, Romanis cur acerbus fuerit.* ib. *Cur liberator, Patria Pater, & Dictator perpetuus appellatus sit.* ibid. *Quo anno Imperatoris nomen acceperit.* ibid. b. *Ejus virtutum catalogus.* ib. *A piratis captus quomodo se gesserit.* ibidem. *Ab hostibus cinctus, à ponte armatus in mare desiliit.* ibid. *In pugna contra Pompeium junio-rem quid dixerit ad milites fugientes, quidque fecerit.* 427. a. *Quomodo Rempublicam evertere*

potuerit. *ibid.* b. *Ejus loquendi libertas.* *ibid.*
Mira modestia. 428. a. *Gratitudo & equanimitas.* *ibid.* *Ejus vitiorum catalogus.* *ibid.* *Calpurnio Bibulo Collega suo eum averfanti quid fecerit.* 429. a. *Senatui, suadente adulatorem suo Balbo, non affurrexit.* *ibid.* *Ejus nimia securitas.* *ibid.* b. *Ejus solæcismus politicus.* *ibid.* *Ejus conjuratorum conspiratio.* 430. a. *Prodigia mortem ejus præcedentia.* *ibid.* *Interficitur.* 431. a. *Bruti in illum ingratitude.* *ibid.* *Quot homines in præliis occiderit.* *ibid.* b. *Qua cadem ejus secuta sint.* 432. a. *Percussorum lul. Casaris exitus tragicus.* *ibid.*
C. Valerius Licinius à Galerio Maximino Imp. Augustus appellatus est. 657. a. *Ejus fœdus cum Constantino M.* *ib.* *Contemptor literarum fuit.* *ib.* *Doctores aulicos mures vocat.* *ib.* *Maximinum vicit.* 657. b. *Bellum cum Constantino M. cur gesserit.* *ibid.* *Ab eoque occidi jussus est.* 658. b.
Calanus Gymnosophista Indus ad Alexand. M. veniens quid fecerit. 327. b.
Calanus Philosophus cur Alexandrum rogarit, ut se vivum cremari juberet. 325. b.
Calendarium Gregorian. instituitur. 1112. a. *pertinet ad forum politicum.* *ibid.* b. *Ejus errores.* 1113. a.
Caligula IV. Rom. Imp. avaritia. 194. b. *cum tribus sororibus in incestu vixit.* 172. b.
Callicratis consilium de non ineundo fœdere cum Perseo Rege Macedonia. 353. b.
Calvini aliorumque error, dum Nimrodum regni Assyriaci fundatorem esse statuunt, rejicitur. 25. b.
Cambyfes, Cyri filius, Monarchia II. Rex secundus. 168. b. *Tria habuit nomina.* *ib.* & 169. a. *Ejus educatio.* 169. b. *A paterna virtute defecit.* 170. a. *Ab Amasi filiam petens, fallitur.* *ibid.* *Cum sororibus nuptias contrahit.* 170. b. 171. a. *Junio rem quare interemerit.* *ibid.* & 172. b. *Cur fratrem trucidaverit.* 172. a. 115. b. 173. a. 174. a. *Prexaspis filium cur sagitta transfixerit.* 172. b. & 174. a. *Quomodo regnum occupaverit.* 172. b. *Monstrum hominis cur dicendus.* 173. a. *Ejus stolta impietas in Amasin defunctum.* *ib.* & 175. a. 120. a. *Cræsum cur telo transfigere voluerit.* 174. a. *Malos consiliarios habuit.* 175. a. *Vnum justitiæ exemplum de eo narrat Herodotus.* 176. a. *Quatuor bella gessit.* 178. a. *Quomodo Psammeniti animum exploravit.* 178. b. *Exercitus ejus arenarum molibus obruitur.* 179. a. *Mittit Legatos speculatores cum donis ad Regem Ethiopia.* *ibid.* *Idola destruxit.* 180. b. *Ab Herodoto & Iustino quare vituperetur.* 181. a. *Æ-*

dificationem Templi Ierosolymitani impeditur. *ib.* & 166. a. *Quomodo perierit, & quid moriens dixerit.* 181. b. 184. b. *Quamdiu regnarit, inter Chronologos non convenit.* 181. b. *Cyri familia in ipso extinguitur.* 182. a.
Camera Imperialis Spirensis Iudicium quando institutum sit. 1024. a.
Campagnaci Adolescentis magnanimitas. 1090. a.
Campegius gravius peccatum statuit, sacerdotem fieri maritum, quam concubinas alere. 1055. a.
Canaan quare servus servorum vocetur. 74. b.
Cancellarii Trevir. persecutoris pœna. 1078. a.
Canis homicidam indicat. 795. b. *Canem gestare insignis olim infamia nota erat.* 931. b.
Canopus Ægyptium numen victor Chaldaici. 13. a.
Canutus Rex Anglorum, quomodo adulatorem quendam represserit. 241. a.
Capitis aurei in Danielis priore visione cum Monarchia prima comparatio. 2.
Capricornus in horoscopo nascentium adscendens quid denotet. 433. a.
Captivitates Babylonica quatuor. 66. b.
Caput sapientia arx. 2. a.
Caput futuram non habens. 257. a.
Caracalla, quare in urbe Alexandria tam multa millia hominum trucidaverit. 171. a.
Cardiceas, 5 Rex Medorum. 111. a.
Carolingorum usque ad Saxonum Imperium genealogia. 837.
Carolus II. seu Calvus, V Imper. Germ. Ludovici I. Imp. filius. 843. b. *Violenter & dolose imperium occupavit, & nihil memoratu dignum gessit.* 844. a. b. *Ejus 4 bella.* *ib.* b. & 845. *Ejus acta Eccles.* 845. b. *In religione orthodoxus & literatorum amans fuit.* *ibid.* *Veneno se ipsum necat.* 846. b.
Carolus III. vel Crassus, VII Imper. Germ. Ludovici Regis Germ. filius. 850. b. *Quomodo ad imperium pervenerit.* 851. a. *Cur ab imperio dejectus sit.* *ibid.* & 852. 57. b. *Ejus bella.* 851. b. *Primus annos Christi epistolis, libellis & diplomatis addi jussit.* 852. a. *Stipem ab Arnulpho ejus successore petere coactus est.* *ib.* *Præ mœnore moritur.* *ibid.* a. b.
Carolus IV. XXXVI Imper. Germ. Regis Bohemia filius. 987. a. *Ejus educatio, & conjugium.* *ibid.* b. *Vivente Antecessore instinctu Papa electus est; & eo defuncto, longa facta deliberatione, ejus electio confirmatur.* 988. a. *Fraudulenter & numerata multa pecunia voti compos factus est.* *ib.* *Auream Bullam condit.* *ib.* *Nobili Zachora, qui sacerdoti oculos excussit, quid fecerit.* 176. b. *Disputationibus publ. interfuit, justitiamque severe administravit.* 989. a. *Sex enormia admisit deli-*

INDEX NOMINUM

delicta. ibid. b. Ejus acta bellica. 990. a. In vigilia S. Andrea moritur. 992. a. Ejus Symbol. ib. Caroli Burgund. Ducis exercitus ab Helvetiis cur victus sit. 255. b. Adamas ejus maximi precii Turcarum Imp. venditur. ibid.

Carolus IX. Gallia Rex omnes Reform. religionis Principe in festiuitate nuptiarum interfici curat. 1097. a. Ejus gloriatio in literis ad Papam. 1098. b. Mala conscientia post lanienam Parisensem. 1123. b.

Carolus Martellus, Caroli Magni avus unde ortus sit. 811. a. Galliarum Pater cur dictus sit. ibid.

Carolus M. I. Imp. Germ. unde originem suam traxerit. 811. a. Pipino Francia regi, Patri successit, & regnum cum fratre Carolomanno dividit. ib. b. 817. a. Ejus nativitas 812. a. Ejus genealogia. ibid. Ejus appellatio. 813. a. à Ejus memoria cultus describitur. ibid. b. Ejus prosopographia & vita privata. ibid. a. Animi ingenique dotes. ibid. b. Ejus Præceptores & mira diligentia. ib. In omni genere disciplinarum profecit. 814. a. Scripsit Grammaticam patrii sermonis, & universos V. & N. Testam. libros correxit. ibid. Ejus epigramma in obitum Rolandi, sororis filii, & versus in mulierculam pensa trahentem, cantuque radium solantem. ibid. Mensibus Teutonice nomina imposuit, ventos in collaterales 12 distinxit. ibid. In eccles. ipse se choris psallentium immiscuit. ibid. b. Sui semper similis in virtute & pietate permansit. ibid. Præmia suæ pietatis accipit. ibid. Omnium nationum, quæ sibi subiectæ erant, memorabilia gesta conscribi jussit. ibid. Temperantia & valetudinis studiosissimus fuit. 815. a. Omnes nando superavit. ibid. Peregrina vestimenta contempsit. ibid. b. Ejus conjugium. 816. b. Concubina. ibid. Maxima cura liberos educavit. 817. a. Filias lanificio, colo, fusoque, ne otio torperent, adsuefecit. ibid. Nullam earum nuptum cur dederit, usque ad mortem. ibid. Eigenhardo Cancellario filiam suam cur dederit. ibid. Wormatia regni sedem constituit. ibid. b. Triplici jure ad culmen imperii Rom. evehitur. ibid. Populi acclamationes, eo coronato. ibid. Pipinus filius ejus Italia rex pronuntiatur. 818. a. Ejus bella. 820. b. Omnibus regibus orbis terrori fuit. 818. b. Claves sancti sepulcri & urbis Hierosolymæ ipsi traduntur. 819. a. Ejus prudentia in judiciis. ibid. Opes Ecclesiasticas in 3 partes divisit. ibid. b. Lege vetuit, nequis alium ad bibendum provocaret. ib. Gladii sui capulo, cui insignia ipsius insculpta erant, cur edicta & literas signarit. 820. a. Castrum Dres-

dam ad Albim edificat, aliæque ædificia struit. ibid. Danubium in Rhenum derivare conatur, sed invita fortuna. ibid. Belli cum Longobardis causa. ibid. Cum magno triumpho in Franciam redit. 822. a. Ferream coronam à Mediolanensi Episc. accepit. ibid. Patritius Roman. appellatur. ibid. Ejus laboriosum & diuturnum cum Saxon. bellum. 823. a. Ejus disciplina militaris. 824. b. Ejus oratio ad milites. ib. Ejus acta Ecclesiastica 825. a. Episcopatus, Academies, Concilia & comitia instituit. ib. Pueros ipse examinavit, & negligentes objurgavit. 826. a. Ordinavit, ut omnes Reges Francia, Parisiensis Ecclesia Episc. consensu coronentur. 827. b. Piis sublevandis, sub imperio impiorum regum degentibus misit magnam argenti vim. 828. b. Episcoporum negligentiam puniebat. ibid. Quid Sacerdoti cuidam uno impetu in equum subsilienti dixerit. ibid. Nudum gladium cum 10 literis sibi semper præferri curavit. 829. a. Populi sub eo conversi. ibid. Ejus testamentum. 830. a. filium suum imperatorem creat. ibid. b. Auream mensam & 3 argenteas venditas pauperibus distribui jussit. ib. Moritur. ibid.

Carolus V. XLIV Imper. Rom. Philippi Archid. Austria filius. 1032. 1033. Ejus ortus. ibid. 7 munera apud baptisterium ejus donata explicantur. 1034. a. Ejus nasus aquilinus. 180. b. Ejus cognomina. 1034. b. Ejus educatio, ingenium & mores. 1035. a. Peccata sua quomodo celavit. 1036. a. Ejus nothus Iohannes Austriacus navali pugna Turcas felicissime devicit. ibid. Ejus eximia virtutes ibid. b. Duodecim egentium pedes Roma abluit. 1037. a. Quomodo ad imperium, & Parens ejus ad Regnum Hispanicum pervenerit. 1037, 1038. Testamento hæres Regni instituitur. 1038. a. A pontifice cum coronaretur, quid acciderit. ibid. b. Ejus dicta. ibid. Conjugium quomodo vocarit. 1040. a. Ceurii Tutoris & Curatoris ejus sapientia. 1041. a. Ejus Cancellarii & Consilarii. ibid. Conspirationes adversus eum mirabiles ibid. b. Ejus symbolum. 1042. b. Mathesin coluit. 1044. a. Thucydidem sæpius legit. ib. 1122. a. Quid de juvene pulchro indocto rudique dixerit. 1044. b. Vita capitisque periculo sanxit, inviolatum Lutheri sepulcrum ut esset. 1045. b. Ejus solæcismus Politicus. 1046. a. Ejus tota vita nihil fuit quam belligeratio perpetua. ibid. Bellum Gallic. ibid. Roma expugnatio. 1048. a. Ejus Oratio contra Regem Gallic. præsentem Papa. 1049. a. Cur Franciscum Regem Gall. ad privatum certamen provocarit. ib. Ejus bellum contra Protestantes, de Religione Luth. exstirpanda. 1050. a. Saxonem & Landgravium publicis literis pro-

scripsit. *ibid.* Electorem Saxonia Ioh. Frid. cepit. 1050. b. capitalis supplicii reum peregit. 1051. a. Mauritius Dux Saxon. in ejus locum à Casare substituitur. 1050. b. Ejus bellum cum Mauritio. 1052. a. Iohannem Frid. Elect. dimittit. *ib.* b. Protestantibus dat librum & perpetuum in Germania exercitium. *ibid.* Turcam terrore adventus sui Viennam deferere cogit. *ibid.* Regem Muleassanem Mahumetana religionis restituit, & sibi vectigalem fecit. *ibid.* Ejus de servanda fide animosa sententia. 1054. a. Apud Antipodes in novo orbe 28 praeliis 28 Reges & Regna devincit. 1052. b. Prima sua Wormatia Comititia celebrat. 1053. a. Lutherum proscrit. *ibid.* b. Conventum Spirensen cur inhibuerit. 1055. b. Prudenter agit cum Papa de instituendo Concilio generali. 1056. b. à Pontif. coronatur. *ibid.* Comititia Augusta indicit. 1057. a. Colloquio Ratisbonensi interest. 1060. b. Item comitiis Spira, ubi August. Conf. ei traditur. *ib.* à Papa cur reprehensus sit. 1061. a. Primum contra Doctrinam Luth. edictum edit. 1072. a. Imperium in manus Electorum cur resignarit. *ibid.* &c. Ferdinando fratri commendat. *ibid.* b. In monast. D. lusti abit, & per 5 annos sarcophagum secum ducit. *ib.* Bernhards dictis mirifice delectatur, & recreatur. 1073. a. Obitus, & Epitaphium ipsius. *ib.* b. Ejus responsum, cum instigaretur, ne fidem Luthero datam servaret. 55. b. Quid filio suo in Commentariis suis reliquerit. 238. a.

Cassander Antipatri filius cur Demadem oratorem & Atheniensium Legatum occiderit. 341. a. Polyperchonti adjungitur à Patre. 341. a. Olympiadem Alex. M. matrem cur trucidarit. 341. b. Thessalonicen Alex. M. sororem cur in uxorem duxerit. *ibid.* Ejus bellum contra Antigonum. *ibid.* miserrime extinctus est. 342. a. Thebas restauravit. *ibid.* Ejus filius & successor tabidi corporis lue interiit. *ibid.* Ejus filius Antipater cur matrem occiderit. *ibid.*

Cassianus Ludimoderator Christian. Brixia discipulis suis excrucandus traditur. 648. b.

Cassiodorus, Ecclesiasticus scriptor. 752. b.

Cassius Charea Caligulam interficit. 108. b.

Catalogus eruditissimorum virorum, qui Rudolphi II Imp. tempore vixerunt, continens omnium illorum conditionem & mortem. 1116. a.

Catharina, Laurentii Medicis, Urbini Ducis filia, Henr. III. Mater, veterum artium studiosa, quid fecerit. 1134. a. Ejus adhortatio materna. *ibid.*

Cecilia virgo, ob Christi professionem, aquis ferventibus torquebatur. 611. a.

Cedrenus, qui Astyagi Estheram conjugem tribuit, refutatur. 113. b. Ejus error circa divisionem prima Monarchia. 45. b. &, dum Salmanassarrem eundem cum Sardanapalo facit. 50. b. 93. b.

Centurio virginem violans, ab ipsa interficitur qua uxoris nomine interfecti haeres constituitur. 1129. a.

Chabrias de ducib. exercituum quid dixerit. 238. b.

Chalao, Arabeli successor. 38. a.

Chaldaea quare terra Nimrod vocetur. 9. b. Cur ignem pro Deo coluerit. 13. a.

Chaldaei unde sic dicti. 23. b. Cur filii diaboli dicti. 13. b. Eorum Dii. 81. a.

Chamaleon omnes colores assumit, prater candidum. 684. a. Ei Iulianus Apostata comparatur. *ibid.*

Charicla Hydaspis regis Aethiopia filia. 371. a.

Charondas Tyrius prohibuerat in Senatum inferre telum, seu gladium. 723. a. Postmodum, cum ipse ex obliviscentia hanc legem violaret, se ipsum suo gladio transfodit. *ibid.*

Charilus Alex. M. Poeta non satis felix, quale factum cum Alexandro habuerit. 327. a.

Childericus, ultimus prima stirpis regum Francorum in monasterium cur detrusus sit. 811. a.

Chilonis Lacedaemonii praeceptum de mortuis. 252. b.

Chittim quid denotet. 512. a.

Chosroës, Rex Persarum, quo responso Legatos Imperatoris Heracliti pacem petentes, remisit. 56. b. A Siroë filio quare captus, & sagittis confixus. *ibid.*

Crates Philosophus, quomodo deceperit Alexandrum M. 327. b.

Christina lingua praecisa, ne fidem profiteri posset. 693. a.

Christiana religio qua occasione in Persia propagata sit. 727. b.

Christiani fiunt foedis fragi, & ingenti à Turcis afficiuntur clade. 1016. b. Christianorum legio sub Antonino Imp. pluviam precibus imperat. 571. a. Imperatoris de iis iudicium. *ibid.* Eorum 3 persecutio sub Trajano describitur. 553. a. Ipsorum 10 persecutiones sub Imp. Romanis recensentur. 509. Christianorum expeditio sancta in Palaestinam incredibili numero suscipitur. 912. a. 941. a. Solimanni Sultani exercitum repellunt, Saracenos magna clade afficiunt. 912. a. Hierosolyma expugnatur ab eis. *ibid.*

Christophor. Mora, Regis Hisp. Consiliarius, bellum dissuadens, male tractatur. 230. b.

Christophorus Cardinalis Eboracensis, ignorantiam suam quomodo deridendam propinaverit. 329. b.

Christus an & quomodo in primo adventu omnia re-

INDEX NOMINVM

gna mundi consumserit. 401. b. Quando natus sit. 458. Lapis ille, qui colossi Danielis pedes percussit. ibid. b. Quod verus sit promissus Messias. 459. a. Qua occasione, & cur sit natus in Bethlehem. 460. a. Ejus genealogia. ibid. b. Nativitas an fuerit naturalis, vel supernaturalis. 461. a. Eo nascente corruit templum Iani. 462. a. Ejus fuga in Aegyptum. ibid. b. Redit in Palaestinam. 463. a. Baptizatur à Iohanne, mundi 4000 anno. 472. a. Ejus ministerii acta describuntur. ib. b. Acta post ejus adscensionem. 480. a. Ejus imago in Alex. Severi Imp. larario habebatur. 611. a. An sit filius Dei adoptivus, secundum humanam naturam. 827. a.
 Chusan Rischataim, Amyntam esse, negatur. 37. a. Cicero ab Antonio, consentiente Augusto, è medio tollitur. 441. a. Ejus degener filius quare Biongius dicatur. 175. b. 175. a.
 Classis. V. Hispanica. 727. a.
 Claudianus Poëta.
 Claudius, XXXV Roman. Imper. è Dalmatis oriundus. 634. a. Ejus prosopographia & mores. ibid. b. Acta politica ante imperium, & imperii sententia morientis Gallieni Imper. occupatio. ibid. Senatus in eum honorifica acclamationes. ibid. Boni principis decus fuit. 634. a. Ejus acta bellica. ibid. Cur prius Gothos, quam Pseudo Imperatores aggredi censuerit. ibid. 320 millia Gothorum deleuit. ibid. b. Alemannos fudit. ibidem. Ejus crudelitas in Christianos. ibid. De eligendo successore, convocatis Ducibus & Tribunis, Aurelianus longa oratione commendat. ibid. Ex morbo contagioso mortuus est. ibid. Honor illi post mortem habitus. 636. a. Elogium. ibid. Frater ejus Quintillus recipit imperium. ibid. Venas sibi solvit, & moritur. ibid. Claudius Imp. edictum meditatus, quo veniam dabat flatum in convivio emittendi. 44. a.
 Claud. Domitius Nero, VI Imp. Rom. Cn. Domit. Aenobardi, & Agrippina, qua postea Cl. Tiber. Druso Imp. nupsit, filius. 498. b. Consilio matris à Tiberio in filium adoptatus. ibid. Cur Nero sit dictus. 499. a. Omnium quos terra tulit, tyrannorum crudelissimus. ibid. Natalem formidolosum habuit. ibid. Ejus educatio & prosopographia. ibid. Annao Seneca & Aphran. Burrho in disciplinam traditur. ibid. b. Pingendi, calandi, cantandi & poëseos artes callebat. ibid. Ejus conjugium. 500. a. Vestali virgini vim intulit. ibid. b. Adulter fuit. ibid. Incestuosus, & Sodomita. ibid. & 501. a. Sporum in muliebre naturam transfigurare conatus est. ibid. Parricida & Matricida fuit. ibid. Fratricida. 502. a. Ar-

tibus matris Agripp. ad imperium pervenit. ibid. Ejus virtutes primo quinquennio. ibid. b. Ejus vitia. 503. a. avaricia. 194. b. Ejus convivium in Amphitheatro. ib. b. Quinquennale certamen instituit. 504. a. A Iulio Montano Senatore cur plagas acceperit. ib. b. Vestem nullam bis induebat. ibid. Ejus domus aurea describitur. 505. a. Parridem saltatorem cur interfecerit. ibid. b. Senecam praeceptorem, ut *εὐχόμενος* fieret, coëgit. ib. Burrho alteri praefecto pro remedio toxicum misit. 506. a. Lucanus incisione venae ab ipso interficitur. ibid. Ejus symbolum. ibid. Incendiarius fuit. ibid. Primus, Imperatorum Dominus vocari voluit. ibid. Verba ejus superbissima ad Tiridatem, cum eum regem Armenia crearet. 507. a. Ejus mala conscientia. ibid. Ejus acta bellica. ibid. b. Acta Ecclesiastica. 508. a. Primus Christianorum persecutor fuit. ibid. Cur Romam incendi jussit. ibid. Mortem ejus quae portenta praecesserint. 510. a. Militum ejus defectio, & Galba electio. ibid. Ejus tragicus exitus. ibid. Exstincto illo, defecit Iulii & Augusti Caesarum progenies. ibid. b. Claud. Tiber. Drusus, V. Rom. Imp. Drusi Majoris Augusti ex Livia privigni, & Antonia Minoris filius. 488. a. De ejus statura & forma. ib. b. Cur pro despectissimo à matre & avia sit habitus. ib. Libros 40 Histor. hortante Praeceptore Tit. Livio, scripsit. ib. Totum Homerum memoria tenebat. ib. Quomodo bono ingenio praeclatus, dici potuerit stultus? 489. b. Sex conjuges habuit. ibid. Messalinam cur jugularverit. 490. a. Sororem Fratris quomodo junxerit. 491. a. Mirabili casu Imperium adeptus. ibid. a. Primus Caesarum fidem militis praeio pignorat. ib. b. Ejus imperii administratio. ibid. Cauponas evertit. ibid. Cur Caligula occisores interemerit. ibid. Praenomine Imperatoris abstinuit. 492. a. Portam Hostensem exstruxit. ibid. b. Aquaductus consummavit. ib. Ejus acta mala. 493. a. De alea lusu librum scripsit. 494. b. Ejus acta bellica 495. a. Claud. Camill. Scribonianus contra eum Imper. creatus, se ipsum cur interfecerit. ibid. Ejus triumphus Britannicus. ibid. b. Acta ecclesiastica. ibid. Prodigia ejus mortem antecedentia. 497. b. Ab uxore cur boleto necatus sit. ibid. Mortuo eo, quem librum Lucius Gallio divulgavit. ibid.
 Claudius Tiberius Nero, III Romanorum Imp. Tiberii Neronis filius. 463. b. Natus est ex Livia Drusilla, qua postmodum, consensu mariti, Augusto nupsit. ibid. Augusti filius adoptivus & gener factus est. ibid. Cur Caldus Biberius Mero dictus sit. ibid. 468. a. Ejus cognomina. 463. b. Persona ejus descriptio 464. a. Hypocrita fuit. ibid. Quo-

Quomodo Præceptor ejus Godareus eum appellavit. ibid. Ejus vitia quomodo Augustus excusavit. ibid. In tenebris videre potuit. ibid. Novem annorum puer patrem mortuum prorsus laudavit. ibid. Delectabatur Poëtis gravis. 465. a. Ejus conjugium. ibid. Acta ejus, antequam pervenerat ad imperium. ibid. b. Ejus imperii occupatio. ibid. Singularis astus. ib. Ejus virtutes. 466. b. vitia. 468. a. Dominum se vocari noluit. 466. b. Quid Præsidibus onerandas tributo provincias suadentibus responderit. 467. a. De ejus prudentia Augusti judicium. ib. cum amici quererentur, illum potestates fecisse perpetuas, quid responderit? ibid. Diogenis Grammatici superbiam quomodo ultus sit. 468. a. Valde ebriosus fuit. ibid. Cur Caprinaus dictus sit. ibid. b. Cur matrem suam Vlysses stolatum nominavit. 469. a. Nova suppliciorum genera excogitavit. ibid. b. Quos summe oderat, illis publice benefaciebat. 470. a. Ejus mira crudelitas in Sejanum. ib. Quid pro dolore conscientia ad Senatum scripserit. ibid. b. Ejus mortis genus. 571. a. Ob ejus mortem populi gaudium. ibid. b. Acta ecclesiastica sub ejus imperio. ibid. Neronis quinquennium, Proverb. 502. b. Clemens VII P. Rom. uxoratum esse sacerdotem pro majore peccato habet, quam si plurimas meretrices domi alat. 1055. a. Clementia, Regni custos. 569. a. Cleopatra Ptol. Dionysii junioris soror, XIII Ægypti regina. 369. a. Ejus conjugium cum fratre. ib. Speculum multorum vitiorum fuit. ib. M. Antonium eo adduxit, ut repudiata Octavia Octaviani Augusti sorore, se in matrimonium duceret. ibid. Ejus eburnea cymba ibid. Superbia & pompa. ibid. Ejus uniones preciosissima. 370. a. Sponsio ejus cum marito facta. 370. b. Cur & quomodo sibi ipsi mortem adscriberet. ibid. Regina Reginarum vocari volebat. 42. b. Cleopatra Ptol. Philometoris filia crudelitas in Maritum, & filios. 393. Cleopatra Ptolemæi Physconis Ægypti regis vidua. 366. a. Cur à proprio filio occisa sit. 367. a. Codex Theodosianus, Constantinopoli editus. 733. a. Cœna lignea, cerea, marmorea, &c. per Heliogabalum instituta. 604. a. Cognomina ipsis nominibus sape usitatiora esse, exemplis demonstratur. 433. b. Colossus Solis. 81. a. Colinius Thalassarchus misere interficitur propter religionem. 1097. a. Colloquium Marpurgense. 1056. b. Mompelgartense. 1105. a. Ratisbonense. 1106. a. Wormatiense institutum. 1072. a.

Colonia Agrippina ad Rhenum, unde sic dicatur. 481. b. 490. b. Urbs imperialis facta. 873. b. Columba imago in monte Garizim colitur. 51. b. Columbus multas Insulas incognitas invenit. 1033. a. Comes Gleichensis bigamus. 958. a. Cometa multa mala portendunt. 1126. a. Comitia Spira celebrata. 1060. a. Francofurti. 1072. a. Norica. 1054. a. Commodus Imper. omnium sua ætatis formosissimus, & tamen scelestissimus fuit. 220. a. Ejus Epitheta. 76. a. Comœdia muta de reformatione religionis Carolo V exhibita. 1080. a. Concilia œcumenica 8, post Christi nativitatem celebrata. 673. b. 1062. a. Concilium an sit supra Papam. 1065. a. Oecumen. IV à Martino Imp. institutum. 740. b. Tridentinum innumerabilibus erroribus scatet. 1061. b. Cur illegitimum sit. 1062. b. &c. Confessio Augustana nomen & omen habuit. 688. b. Confessionarius ex ordine Parviflorum constituitur se Ferdinandum 1. Casarem, &c. seduxisse à via salutis. 1086. a. Conjectura optimus vates. 684. a. Conjugium inter privignum & novercam, quod non sit permittendum. 592. b. Conjugii sancienti pignus apud Maced. 314. b. Conradus Celtes, primus Germaniæ Poëta laureatus. 1015. a. Conradus I, X Imp. Rom. 860. b. Ejus ortus ignoratur. ibid. Ottone Saxonia Duce propter senectutem se excusante, eligitur hic. ibid. Optime imperavit. ibid. Bella ejus contra seditiosos varia. 861. a. Henrico Aucupi, Hattonis opera, insidias struit. ibid. Tandem ipsius amicus factus, Imperii eum successorem elegit. ibid. b. Tres virtutes ante obitum declaravit. 862. a. Moritur. ibid. b. Quamdiu regnavit. 57. b. Conradus II, cognom. Salicus, Dux Saxonia, XVI Imper. Germ. 895. a. Ejus genealogia. 896. a. Henrico Sancto Imperatore absq; mascula prole extincto, legitima electione Imperium à Saxonibus ad Conradum ejusque posteros translatus est. ibid. b. & 897. a. Exteris omnibus formidabilis fuit. ibid. b. Filium suum, ab Episc. Augustano eruditum, Regem Bavaria declaravit, & Imperii, omnium consensu, Socium fecit. ibid. Legem tulit de proprietate sylvar. & venationis jure. ibid. Ejus candor erga Regem Polonia. ibid. Ejus varia bella. 898. Prope Ultrajectum moritur. 899. a. Conradus III, XXI Imp. Germ. FridERICI Ducis Suevia filius. 924. a. Omnium Procerum consensu in
H h h h h h h in

INDEX NOMINVM

in Comitibus eligitur. ibid. b. Summa cum laude imperavit. ibid. Vrbes Germ. varias instaurat & exornat. ibid. Ejus bellum contra Henricum Superbum, amulum suum. 925. a. Mulierum Winsbergensium astutia ira ejus vincitur. ibid. b. Cum exercitu valido in Palaestinam profectus est. ibid. Qua morte mortuus sit. 926. b.
Conradus IV, XXVII Imper. Germ., Frider. II. Imper. filius. 958. a. A patre consensu procerum consors Imperii & successor declaratus est. ib. b. Dejicitur cum Parente à Pontif. Rom. ibid. Vi & parricidii scelere pollutus imperium suscepit. 959. a. A fratre Manfredo spurio, veneno necatur. ibid.
Conradus Imperator, Guelf. Bavaria Duci, Winspergum obsidens, quid fecerit. 55. a.
Conscientia quid sit. 470. b. Mala immanisque bestia. 507. a. Bona quid prosit. 532. b. Ei dominari an homo possit. 16. b. 1095. a.
Consilia impia sunt quasi turris Babel. 11. a. Parvulorum non aspernanda sunt. 164. a. Senum valde sunt salutaria. 229. b. Sape principibus ingrata. 231. a. Sunt occultanda. 285. a. Bonis consiliis quid obstet. 180. a.
Consiliarii adulatores. 175. a.
Consiliarii Regum Persia quomodo appellentur. 285. a. Mali bonum principem corrumpunt. 148. b. Eorum juvenum consilia sunt plerumque perniciofa. 229. a.
Consulatus Rom. 421. a. A Iunio Bruto introducit. ibid.
Convivia qua optima sint. 530. b.
Cornelius Balbus, Iul. Caesaris adulator, quid fecerit. 429. a.
Cornicis in Capitolio eloquium. 545. a.
Cornu parvulum post decem cornua apud Daniele emergens quid denotet. 404. b. 407. b. 409. b.
Coronatio Pontificia Imperatoribus an necessaria sit. 1020. b.
Corvi salutatores Augusti. 452. a.
Cosroës Rex Persia, jussu filii, cur telis confixus sit. 787. a.
Constans, XLIV Imper. Rom. Constantini M. filius. 675. a. Imperium Occidentis totum occupat. ibid. Contra eum conspiratio inter Centuriones oritur, & Magnentius Imperator eligitur. ibid. Trucidatur Magnentii jussu. ibid. Ejus acta Ecclesiastica. ibid. b.
Constans II, LXVI Imper. Rom. Constantini Iun. Imp. filius. 791. a. Pulso in exilium Heracleona, à Senatu sine suffragiis militum Imperator eligitur. ibid. Omnis generis vitiis se dedit. ibid. Fratrem Theodosium cur Ecclesia manciparit, & tandem interfecerit. ibid. b. Cum Saracenis in-

ducias ad biennium cur fecerit. ibid. b. Ejus somnium. ibid. Ejus in bello adversa fortuna. 792. a. Monotheletarum haresi infectus orthodoxos acerrimè persequitur. ibid. Ejus edictum de rebus Ecclesiasticis. ibid. b. In balneo occisus est. ibid.
Constantius Chlorus, Constantini M. pater, quid dixerit. 144. a. 200. b.
Constantius Chlorus, XLII Imper. Rom. Eutropii filius. 651. a. b. A Maximiano Caesar creatur. ibid. b. Cum Galerio Maximino imperium divisit. ibid. Paupertas ipsi, & negligentia Reipubl. administranda objicitur à Diocletiano Imper. 652. a. Thesaurorum à subditis collectio, & restitutio. ibid. Proelio vincitur ab Alemannis. ibid. b. Spiram ad Rhenum condidit. ibid. Christianorum protektor, & postea ipse Christianus factus est. ibid. Ejus strategema in explorandis animis aulicorum suorum, erga Christianos. ibid. Ejus morituri oratio. 653. a. In Britannia moritur. ibid. b.
Constantius, XLIV Imper. Rom. Constantini M. filius. 674. a. 676. b. Ejus prosopographia & statura. ibid. Ejus conjugium. ibid. Imperii occupatio. ibid. Administratio. ibid. Impius fuit. ib. A Leontio Episcopo cur reprehensus sit. 677. a. Ejus tempore multi fuerunt voluptatum artifices. ibid. Constantiam urbem adificavit. ibid. b. Ejus cum Magnentio Imperium arripiente bella. ibid. & 675. b. Gallum Casarem Orientis fecit. 677. b. Cur eum postea occidi jusserit. ibid. Totius orbis Dominus vocari voluit. ibid. Ejus alia bella. 678. a. Contra Alemannos exercitum ducens, cum iis pacem init. ibid. Ejus oratio ad milites, cum Alemanni pacem rogarent. ibid. Cur Iulianum, Galli Fratrem, Casarem Roma proclamavit. ibid. b. Pseudo-Imperatores tres contra eum creati. ibid. Ejus acta Ecclesiastica. 679. a. Ariana haresi infectus fuit. ibid. Qua occasione Ariannus Presbyter gratiam Imperatoris adeptus sit. ib. Omnes Orientis & Occidentis Episcopos coëgit, ut Ariana formula subscriptione, vocabulum & eius & opusculas damnarent. ibid. b. & 680. a. Varia concilia indicit. 679. 680. & c. Athanasio vim intulit. ibid. b. Multos vera fidei confessores Episcopos in exilium expulit. 681. b. Prodigia sub ejus imperio. 683. a. Febri correptus moritur. ib. b. Persidiam & impietatem suam non impune tulit. ibid.
Constantini Manassis error. 93. b.
Constantinopolis, Byzantium olim dicta, cur Nova Roma appelletur. 396. b. 662. b. adificatur à Constantino M. ibid. Constantini strategema in amplificanda urbe. ibid. à Mahumete Turcarum Rege

Rege capitur. 1009. a. 1017. b. 1018.
 Constantinus Copronymus, LXXV. Imp. Rom. Leonis Imper. fil. 804. a. cur Copronymus dictus sit. ibid. b. Vivo parente, Augustus appellatus est. ibid. A Deo defecit, magicis maleficiis, cruentis sacrificiis, caballinis stercorebus delectatus est. 805. Colluvies quadam impietatis fuit. ibid. Ejus bella. ib. Moritur. 807. a. Imagines omnes prohibuit, permisit tamen ut per crucem Christi jurarent. 806. a. Titulum Sancti, neque Apostolis neque Maria tribui voluit. ibid. Ejus immanis crudelitas in imaginum cultores. ibid. Monachos coegit, ut Monachas uxores ducerent. 806. b. Ejus corporis cinis cur in mare conjectus sit. 807. a.
 Constantinus M. Constantii Chlorig. filius, primus Christian. & XLIII Rom. Imp. 658. a. Ex clavibus crucis Christi franes composuit, quibus in bello uteretur. 659. a. Matris sua Helena instinctu, Templum Veneris super sepulcrum Christi exstructum demolitus est. ibid. b. Ejus genealogia. ibid. Ejus prosopographia, & acta juvenilia. ibid. Filium Crispum cur interfici jussit. 660. b. & uxorem Faustam in balneo suffocari. ibid. Tria regna, Patris testamento relicta, accepit. ibid. Initio cum 4 Imper. simul imperavit. ibid. Ejus virtutes. 661. a. Adulatores quomodo appellaverit. ibid. Urbem Constantinopolin edificat. 662. b. Cur sedem imperii ex urbe Roma in Orientem transferre voluerit. ibid. Ejus strategema in amplificando & exornando Byzantio. 663. a. Legem tulit, violatores conjugii gladio puniendos esse. 663. b. Ejus Symbolum. ibid. Ejus error Ecclesiasticus. 664. a. Quare impulsus Athanasium in exilium ejecerit. ibid. Militibus peculiarem orationem praescripsit. ib. b. quinq; bella gessit. ib. Deus ei dat illustre victoria signum. 665. a. Statuam mnemonicam erigit. ibid. b. Ejus Epistola ad Saporem Persarum Regem. 666. b. Ejus acta Ecclesiastica. ib. Consecrationis templorum Christi. descriptio. 667. a. Deletis Christianorum hostibus, sex Tyrannis, Christianos valde promovet. ibid. Novum Testamentum sibi semper praeferrere mandavit. ibid. b. Crucis supplicium lege sustulit. ibid. Diem Solis in locum Sabbathi Iudaici destinatum, constitutione peculiari confirmavit. ib. Ex libris Sibyllinis Iudaos refutavit. ib. Plures religiones tolerare noluit. ib. Idolorum templa clausit. ibid. In Hareticos usque ad sanguinem non saviit, sed eos relegavit. 668. a. Concilium Niconum convocavit. ibid. Ejus oratio ad Episcopos. 669. b. Ejus acta post Concilium. 671. b. Multas Epistolas ad Episcopos, populum & alios, scri-

psit. ibid. & 672. a. Omnes Arit libros comburi jussit. ibid. Cur baptismum ad finem vite usque distulerit. 674. a. Moriturus baptizatur a Presbytero Ariano. ibid. Qua res ipsius fidem in dubium vocavit. ibid. Ejus mors. ibid. Ejus sepultura. ibid. Clavum Christi in diademate circumtulit.

273. b.
 Constantinus Magnus Magister constitutus a Deo immanium Tyrannorum. 106. a.

Constantinus II, sive Junior, XLIV Imperator Roman. Constantini M. filius. 674. b. Cum fratribus Constante & Constantio Imperio distributo regnat. ibid. Caditur equo defectus in conflictu cum fratre Constante. ibid. Ejus acta Ecclesiastica. 675. a.

Constantinus III, LXIV Roman. Imper. Heraclii filius. 789. b. Ejus Educatio & Symbolum. ibid. Puer adhuc unius anni coronatus est. 790. a. Hareticis quomodo se odiosum reddiderit. ibid. A noverca sua Martina cur veneno necatus sit. ibidem.

Constantinus IV, Pogonatus, LXVII Imper. Rom. Constantis II filius. 792. b. A patre in consortium Imperii assumptus & coronatus est. 793. a. Absente patre Orientem administravit in 7 annum. ibid. Bene administravit imperium. ibid. A Leone II, Papa, vocatur Rex magnus a Deo coronatus. ibid. Cur fratres naribus truncavit. ibid. Ejus bella. ibid. b. Cur Pogonatus seu Barbatus dictus sit. 793. a. b. Paterna cadis auctor ultus est. ibid. Pacem cum Saracenis Imperio honorabilem facit. 794. a. Religioni orthodoxa addictus fuit. 795. a. Synodum Oecumenic. conscribit. ibid. Monotheletas penitus eliminavit. ibid. Moritur. ibid. b.

Constantinus VI, Leonis IV filius, LXXVII Imper. Roman. 808. a. Idolorum cultum de novo restituit. ibid. b. Ejus Synodus cur disturbata sit. ib. Synodum oecumenic. VII instituit. ibid. Dissentit cum matre Irene. 809. a. Qua populum coegit, ut sibi, neglecto filio, fidelitatem jurarent. ibid. Matri Imperium abrogat. ibid. b. Ejus crudelitas erga patruos. ibid. Vxorem caenobio includit. ib. Ejus bella. ibid. Matris in eum crudelitas. 810. a. Moritur. ibid. Ejus mater, eo mortuo, Nicephorum & Christophorum, mariti fratres, occidi jussit. ibid. Imperio deponitur, & in Insulam Lesbium relegatur. ibid. b.

Cræsus Cyro bellum infert. 112. b. Ejus stulta ambitio. 90. b. Eo in urbem Sardium se recipiente, quale acciderit prodigium, narratur. 158. a. Ejus mirabilis a militis furore conservatio. 158. Rogo impositus quid clamarit. 155. b. 158. Cur
 H h h h h h h 2 bel-

I N D E X N O M I N V M

bellum contra Cyrum inierit. 157. Ad Oraculum misit. 159. b.
 Credulitas nimia quod sit regum perniciēs, exemplis demonstratur. 146. b. 261. b.
 Crescentius, Pontificis legatus, à cane atro occisus. 1079. a.
 Crucigerorum in Borussia exterminatio. 285. b.
 Crucis Christi lignum Persa cum reliqua prada in Persiam abducunt. 784. a. Redditur. 787. a.
 Crucis exaltata feriarum origo. ibid. b.
 Crudelitas Principum nimia rebellionis occasionem prabet. 117. a.
 Currus Statira Regina Pers. velis distractis progrediens. 280. b.
 Cutha Regio Persidis. 51. a.
 Cuthaorum origo. ibid.
 Cyaxares, 8 Rex Medorum. 112. b. 132. a. Urbem Niniven obsidet. 112. b. Primus Asia populos in provincias distinxit. ibid.
 Cyndaraxes. 39. a.
 Cyprianus Episcopus Carthagenens. capite truncatur. 633. a. Quid de Tertulliano dixerit. 590. a.
 Cyrenius, Iudaea Reſtor ab Augusto constitutus, à Iosepho & Tacito vocatur P. Sulpitius Quirinus. 457. b.
 Cyrillus Episc. Alexandr. 726. b. Nestorium resutavit. 731. b.
 Cyrillus, Heliopoli Diaconus, cur interemptus & dissectus sit. 692. b.
 Cyrus, Monarchia II fundator, & Monarcha. 149. a. Ejus appellatio. 80. b. Cur Spaco, h. e. canis dicatur. 150. a. & 115. a. 119. a. Cur Semiasinus vel mulus appelletur. 150. a. b. & 119. a. Ante natiuitatem CC annis nomen suum accepit. 121. b. 150. b. Ejus parentes. ibid. Persona constitutio. ibid. Ejus infantis expositio. 151. a. & 115. b. Educatio. 119. a. 151. a. b. An à cane lactatus sit. 115. a. Indolis ostentatio. 151. b. Ab auo Astyage quomodo sit agnitus. 151. b. Adolescens adhuc quale iudicium pronunciauerit. 152. a. Ejus imprudentia restringitur. 119. a. Publicum Edictum Israelitas in patriam redeuntes concernens promulgat. 121. a. In venatione quam animosum se ostenderit. 152. a. Ejus temperantia. 152. b. Auo pincernam agens quid fecerit. ibid. Quot conjuges habuerit. ibid. Ejus castitas. 153. a. Regia domus. ibid. & 153. b. Agriculturam exercebat ipse. 83. b. Disciplinam domesticam neglexit. ibid. Auo Astyage deuicto, regnum sibi acquisiuit particulare. 154. a. 156. b. 157. a. Postea Monarchiam constituit. 156. b. Cur vocetur Christus. 154. a. & 162. a. Ejus Regni administratio. 154. b. Quomodo Cræsum

deuictum salutarit. 155. a. b. Clemens fuit erga Astyagen auum à se deuictum. 155. a. Gratus erga altricem suam Spaconem. 156. b. Quinque bella gessit. ibid. Ejus strategema contra Cræsum. 158. Responſio ad Iones & Æolos pacem petentes. 160. a. Babylonem strategemate capit. 105. b. 161. a. An cum Dario Medo simul regnarit, interfecto Belsazare, ut Metasthenes ait. 161. b. Quanta memoria fuerit. 162. b. Bellum contra Scythas ei dissuadetur. 163. a. Ejus ad Deum conuersio. 165. a. Captiuitatem Babylonicam soluit. 165. b. Ejus somnium explicatur, vincitur à Tomyri Massagetarum Regina. 31. b. 163. a. 166. b. Cadaver ejus in utrem sanguine repletum mittitur. 163. b. Oraculi de ejus morte responſum. ibid. Placida morte eum defunctum esse, tradit Xenophon. 167. a. Ejus sepulcrum. ibid. Spoliatum Alexander M. inuenit. 167. b. Ejus vita Tragædia instar fuit. ibid. Vltima verba ad Cambysen filium. 200. a. Ornamenta ipsi missa. 200. b. Christi typus fuit. 168. a.
 Cyrus Major ad componendum bellum civile, inter Cares exortum, exoratus, quid fecerit. 49. b.
 Cyrus Iunior, Artaxerxen Mnemon. ejus fratrem opprimere decreuit. 282. a. Matris intercessionem in vita conseruatur. ibid. Veritatem semper secutus est. 281. b. Alia ejus virtutes. ibid. Cur semiplenas lagenas amicis miserit. ibid. Ejus vitia. 282. a. Cum fratre bellum gessit. ibid. Celerissima ejus expeditio. 282. b. In acie quomodo occubuerit. 283. a. Ad imperandum & pugnandum maxime factus erat, teste Xenophonte. ibid. A quo interfectus sit, an à Rege, an ab aliis, demonstratur. ibid. & 284. a. Ejus interfectores crudeliter tractati sunt. ibid. Ejus audax temeritas culpatur. 286. b.
 Cyrus, nomen duorum fluviorum. 149. b.

D.

DAni sunt Christiani. 878. a. Miraculo Popponis confirmantur. ibid. Eorum Reges quomodo olim appellati sint. 357. b.
 Daniel à Nabuchodonosore super cunctos sapientes Babylonis constitutus. 2. a. Duplici visione Monarchiam primam præsfigurauit. 2. a. Cur in expugnatione Babylonis solum Darium nominet. 137. a. Primus inter Trium viros. ibid. Magistratus siue Scholarcha super omnes sapientes Babylonis constituitur. 72. b. An recte fecerit, quod se ipsum lauda uerit. 137. b. Ejus coniectio in lacum leonum. 139. b. Hebdomas ultima initium sumpsit à baptismo Christi. 476. a. Einitur coena institutio.

tionem. *ibid.* Vaticinium, de leone Babylonico alis
aquilinis ornato, quibus è terris sublatus est, im-
pletum. 57. a.

Daphne, lucus opacus, in quo Babylas martyr sepul-
tus erat. 330.

Darius Codomannus, Monarchia II Monarcha X,
& ultimus, à Bagoa ad regnum delectus. 292. b.
De ejus parentibus inter Historicos controversia.
ibid. Cur Darius Arsami f. à Diodoro vocetur.
ibid. Conjux ejus erat soror Statira, qua ab A-
lexandro Magno capta βασιλικῶς tractatur. 293.
a. Liberi ejus. *ibid.* Ejus filius Ochus ab Ale-
xandro M. captus conservatur, & Susis disciplina
& lingua Græca eruditur. *ibid.* In duobus pra-
liis quot hominum perdiderit. 123. a. Ejus filia
Statira Alexandri conjugio honoratur. 293. a.
Filiam Statiram Alexandro M. inter conditio-
nes pacis offert. 293. b. 299. b. Ejus divitia &
delicia. 293. b. Ejus lectus magnificus. *ibidem.*
Cur & quomodo rex constitutus sit. *ibid.* Ejus
virtutes. 294. a. Bagoam insidiis eum petentem
veneno necat. *ibid.* Sidonem readificat. *ibidem.*
Ejus fortitudo contra provocatorem barbarum.
294. b. Ejus vitia. *ibid.* Ejus tituli ambitiosi.
295. a. Alexandrum M. vocat famulum suum.
ibidem. & 298. a. Quid Alexandro M. per con-
temptum miserit. 295. a. Mnemonis Rhodii con-
siliium salutare ex pertinacia negligit. 295. b.
Charidemum Athen. aliosque cur ad supplicium
traxerit. *ibid.* & 299. b. Tria bella cum Alexan-
dro M. gessit. 298. a. Quam laudem Alexandro
M. tribuerit. 299. b. Vincitur, & in Bactra fu-
gatur. 300. a. Aureis compedibus victus, nefa-
rio scelere trucidatur. *ibid.* Ejus jam morituri
oratio ad Polystratum. 300. b. Ejus occisores
ab Alexandro ad supplicium trahuntur. 301. a.
Desletur ab Alexandro. *ibidem.* Ejus somnium.
233. b.

Darius Hystaspis Monarcha tertius. 121. a. 122. b.
190. a. Ejus varia appellationes. *ibid.* Genera-
tio, & virtutes in juventute. *ibid.* Mirabiliter
ad regnum pervenit. 186. b. 192. a. b. Cur fi-
liam Cyri in uxorem duxerit. 192. b. Satrapias
viginti & annua tributa instituit. 194. a. Cur
male audierit in principio regni. 194. b. Quomo-
do subditorum animos sibi reconciliarit. 195. a.
Intaphernem cur & quomodo puniverit. 195. b.
Cur Oræten & Ariandum trucidandos curavit.
ibid. & 196. a. Liberalitas ejus erga Democ-
edem Medicum, Silosontem. *ibid.* Magnanimitas
laudatur. 196. b. Ejus simulacrum. 197. b. Cru-
delitas erga Deobazen. 198. a. & 201. b. Ex ava-
ritia sepulcrum Semiramidis violavit. 198. a. &

33. a. Prima arma pro Silosonte sumsit. 198. a.
Babylonios obsidet, & ab iis irridetur. 198. b.
199. a. Gratus erga Zopyrum. 201. a. Cur Scy-
this bellum intulerit. 201. b. Asinis eorum equi
perturbavit. 202. b. Munera Scytharum ad eum
missa, quid significant. 202. a. Septem conjuges
habuit. 207. a. b. An fuerit maritus Esther.
207. b. Ejus successor ex filiis quis fuerit. 208. b.
Ejus filiorum numerus. 208. a. Dei veri cultus
& veneratio. 209. a. An sub ejus imperio tem-
plum Ierosolymitanum consummatum fuerit.
215. b. Quando mortuus sit, & quamdiu re-
gnarit. 219. a. Venator & Potator egregius quod
fuerit, epitaphium ejus testatur. *ibid.*

Darius Medus, Astyagis Medorum Regis filius, va-
rie appellatur. 109. a. 132. a. An fuerit Cyaxares.
132. b. De ipsius patre multorum opiniones. 133. a.
De ejus progressu. 134. b. Regni occupatio. 135. b.
An vi regnum Babylonicum occupavit. *ibid.* An
regnum Belsazaris in eo sit continuatum, an ve-
ro sublatus? *ibid.* An solus Babylonem expu-
gnaverit. 136. a. b. Quamdiu regnavit. 136. a.
& 142. a. Quomodo regnum constituerit. 137.
a. b. Quot satrapas habuerit. 137. b. Quomodo
se se gesserit erga Danielelem. *ibid.* & seqq. Ejus e-
dictum de Deo Danielis colendo. 141. a. b. Ejus
virtutes enumerantur, & exemplis illustrantur.
143. 144. An juste fecerit, quod Accusatorum
Danielis uxores & liberos quoque ad mortem
damnavit. 145. a. b. Vitia recensentur. 146. a. b.
Darius Nothus, Monarchia II Monarcha VI, Ar-
taxerxis filius & successor. 273. b. De uxore e-
jus Parysatide duplex historicorum sententia.
274. a. Conjugem mortuam à Democrito in vi-
tam revocari petiit. 274. b. Ejus liberi. *ibid.*
Regni occupatio. *ibid.* Sub Patre Artaxerxe Sa-
trapiam Hircanorum regebat. 275. a. Cur ar-
ma contra fratrem Sogdianum regem ceperit. *ib.*
Quomodo ante regni occupationem dictus fuerit.
ibid. Ejus gesta. *ibid.*

Dariorum quatuor diversorum Monarchia II Mo-
narcharum cognomina. 190. a.

David ex pastore Rex factus est. 191. b. Siba calum-
natori nimis facile credit. 261. b.

Debora, Dux VI Israël. 31. b.

Decebalus, Dacorum Rex, cur mortem sibi ipse
intulerit. 552. a. Ejus virtus describitur.
544. a.

Decius, XXXI Imper. Rom. claris parentibus in
Pannonia oriundus. 624. a. Ejus appellatio. *ibid.*
Ejus prosopographia & mores. *ibid.* Conjugium.
ibid. Imperii occupatio. *ibid.* b. Filium consortem
imperii fecit. *ibid.* Optime administrat. *ibid.* E-

INDEX NOMINVM

- jus virtutes & elogia*, ibid. & 625. a. Bellum contra Scythas & Gothos. ibid. Filius in pralio, & Pater in palude periit. ibid. a. b. Horrendus Christianorum persecutor fuit. ibid. b. Defensores plerumque sunt devoratores. 49. b. Dei decreta quod sint immutabilia, exemplis demonstratur. 115. Deioces, sextus Rex Medorum. 111. b. Cur eum Plutarchus laudavit. ibid. Delicta non omnia ultimo supplicio & morte vindicanda sunt. 661. b. Delphicum Templum sub Iuliano Apostata ultimo deletur. 694. a. Delphinatus Imperii pars, venditur Galliae Regi. 990. a. Demades Orator ad Antipatrum ab Atheniensibus missus, cur occisus sit. 340. b. Demaratus exul Spartanus Xerxi quid dixerit. 240. a. Fidelis erga Patriam. 243. b. Ejus scriptum occultum. 100. b. 243. b. Demetrius I. Soter, X Syria Rex, Seleuci Philopatoris filius, regnum quomodo occupavit. 387. b. Quomodo administraverit. 388. a. Ejus tria bella contra Iudaos. ibid. Vita & regno spoliatur à Iudaïs. 389. a. Demetrius II Nicanor, 12 Syria Rex, Demetrii I filius. 389. b. Ejus regni occupatio & administratio. 390. a. Jonathan Iudaorum Ducem magnis honorat. ibid. Ingratus postea erga Iudaos. ibid. Ejus exitus. ibidem. Redux in regnum. 392. b. Demetrius II. Nicanor Redux, XVI Syria rex. 392. b. Demetrius II, Antigoni Gonata filius, XIII Macedonia Rex, 10 annos regnat. 349. b. Demetrius Poliorcetes, Antigoni filius, ab Alexandro, Cassandri regis Macedonia filio, in auxilium vocatus, ipsi sit formidabilis. 342. a. b. Trucidat Alexandrum ipsi insidias struentem. ibid. Regnum Macedonia occupat. ibid. Democedes ingratus erga Darium existit. 196. a. Democritus Philosophus Abderita, Darii Conjugem in vitam revocaturus, quid petierit. 274. b. Demosthenes Orator veneno cur se ipsum necarit. 340. a. Ei mortuo statua aërea ponitur. ibid. Dolebat, cum opificum antelucana victus esset industria. 325. a. Dercylus, Monarcha XXXI, successit Tineo. 38. b. Deucalion. 36. b. Deus tanquam Arithmeticus, vel Calculator depingitur. 101. b. Deuterius Episc. Arianorum, quendam in nomine Patris, per Filium, in Spiritu S. baptizans, quid illi acciderit. 749. a. Dextra porrectio apud Persas pro firmissima fide habetur. 288. b. Diabolus variis formis assumtis per Rotuvilam vagatur. 1081. b. In Bohemia pocula sibi quibusdam propinantibus quid fecerit. 1082. a. in forma ignis adoratur. 13. b. Diadema quid significet, quidque sit. 599. a. Dictatoris Rom. officium. 421. a. Hoc Iulius Caesar quinquies gessit. ibid. Didymus, oculis captus, commentarios scripsit in Psalmos & Evangelia. 719. b. De Spiritu S. libellum scripsit. 695. b. Ejus somnium de morte Iuliani Apostata. ibid. & 114. a. Didius Iulianus, XX Roman. Imperator, Petronii Didii Severi filius. 583. b. Ejus educatio & conjugium. ibid. Acta politica ante imperium. ibid. Imperii occupatio ingenti militibus promissa pecunia. 584. a. Ejus symbolum. ibid. Imperii administratio. ibidem. A militibus & populo cur aspernatus sit. ibidem. b. Capitis damnatur à consule. 585. a. Destitutus ab omnibus à milite obtruncatur. ibid. Diluvium Deucalionis in Thessalia. 36. b. Vnde sic dicatur. ibid. Cum diluvio Noa apud Ovidium confunditur. ibid. Diocles, 6 Rex Medorum. 111. b. Diocletianus, XL Imper. Roman. obscuris parentibus ortus. 646. a. Ejus cognomen, Iovius. ibid. Prosopographia & natura. ibid. Futuri imperii praesagium, electio, & administratio. 647. a. b. Collegas sibi cur adjunxerit Maximianum, &c. ibid. b. Initio clemens fuit, sed postea se tanquam Deum adorari voluit. ibid. Ejus bella. 648. a. Splendidum triumphum cum Maximiano agit. ibid. Crudelitatem suam à muscarum confixione incipit. 19. a. Tempia Christianorum everti jussit. 648. b. Cur imperium deponere voluerit. 649. a. Tandem veneno hausto mortem sibi ipsi conscivit. ibid. b. Diodorus Siculus cum Iustino in supputatione annorum circa initium primae Monarchiae pulchre congruit. 9. b. Ejus error circa divisionem primae Monarchiae. 45. b. Diodorus, cum in specu quodam sacrae Synaxin celebraret, obstructo aditu cum omnibus Christianis periit. 649. a. Diogenis dictum de educatione. 170. a. Diogenes Sinopsensis, Cynicus, ad Alexand. M. venire detrectat. 327. b. Dion Cassius, alias Cocceius, quando & quomodo Histo-

Historiam suam conscripserit. 578. b.
Dionysius Tyrannus Syracusis expulsus, quid de Philosophia dixerit. 500. a.
Dionysius Syracusanus gloriatur. 90. b.
Dionysius Minor, debita à patre contracta persolvit, & ludum literarium Corinthi aperire coactus est. 182. b.
Doctoratus & Magisterii gradus quis introduxerit. 921. a.
Domitius, Neronis pater, libertum suum occidit, quod potare, quantum jubebatur, recusaret. 172. a.
Domicilla Imperatoris Domitiani ex sorore neptis, Christianam fidem amplexa, relegatur, & postea crematur. 544. a.
Dominia cur Deus fundaverit. Proleg. Quare hominibus exosa reddita fuerint. ibid.
Domitianus Imperator, homo timidus quid fecerit. 11. a. Vnde tam ferox exstiterit. 13. b. Dominus & Deus noster, in communi sermone cur vocatus sit. 42. b. 43. a. A cubiculariis suis interficitur. 43. a.
Dona degenerant in debita. 195. a.
Donatus Grammaticus, Christianus, occiditur. 693. a.
Dorothea virgo Alexandrina nobilis & dives, Maximino Imperatori de stupro eam occulte interpellanti, cum ad supplicium raperetur, quid responderit. 615. a.
Dresda, castrum ad Albim, à Carolo M. contra Bohemos aedificatur. 820. a.
Drusus Germanicus. 48. b.
Dryander, propter Euangelium ejusque confessionem, Roma combustus est. 1077. a.
Duellatores, quos imitentur, hic habent. 432. a.

E.

Eberhardus Dux Wurtembergensis laudatur. 76. a.
Ebraei quare una voce linguam & gloriam appellent. 57. a.
Ebrietas summopere fugienda. 171. b. Cades causat. 172. a. Exemplis aliquot demonstratur. 172. b.
Ebriorum pereuntium exempla. 105. a. b.
Ecbatana urbis autor quis fuerit. 111. a. b. 112. a. Regiam Babylonicam magnificentia superavit. 112. a.
Ecclesia Idololatrica fuit author Nimrodus. 12. b.
Ecclesia Græca cum Romana reconciliatio instituitur. 1009. a.

Ecclesiastici Parisienses arma contra Regem sumunt. 1136. a.
Ecebolius, Sophista Constantinopolitanus, hypocrita & homo levissimus, quid dixerit. 694. 2.
Eduinus, Anglorum Rex, cum multis nobilibus & plebe baptizatus. 788. b.
Electoralis dignitas & Septemvirorum in eligendo Imperatore quando primum inceperit. 886. b. 930. b. 948. a.
Elisabetha, Henrici VIII Anglia Regis filia, virgo 25 annorum ad regnum evecta, pontificiam religionem rursus abolevit. 32. b. 1141. a. b. Ejus laudes. ibid. xl annos regnavit cum laude. ibidem. Mariam Scotia Reginam occidendam tradit. ibid. Provida, & Bellatrix strenua. 1134. b. Iesuitas è regno pellit. 1137. a. Classsem Hispanicam Duce Essexio vincit. 1138. b. Moritur. 1141. a.
Elulæus Tyrionum Rex. 52. a.
Emseri persecutoris pœna. 1077. b.
Enemassar. 50. b.
Epialtes Trachinius proditor, Xerxi occultum tramitem per montes monstrat. 244. a.
Epicharmi Symbolum. 262. a.
Epiphanius Tyri Episcopus. 400. Ejus & Cedreni error circa mutationem Nebucadnezaris. 87. a.
Epiphanius Episcopus Salamina. 726. b.
Episcopus Belluacensis lorica, & aliis armis indutus, à Rege Anglia captus & exutus est. 945. b.
Epitaphia belluorum hominum. 44. b.
Epitaphium Guilhelmi Nassovii. 1132. b. Buchanani. 1121. a.
Erasistrati Medici industria. 372. a. 374. a.
Erasmi Roterodami de Baptista Pio inusitata verba proferente judicium. 439. a. Ejusdem natiuitas & pueritia. 1015. a.
Ernestus, filius Maximiliani II Imperatoris German. Gubernator in Belgio. 1091. b. Obiit Bruxellis. ibid.
Esdræ acta hœdæporica. 264. b. Ierosolymitana. 265. a.
Ethnici quoque sciunt in hac vita plus amaritudinis, quam dulcedinis, obviam ire mortalibus. 1109. a.
Esther Artaxerxis uxor. 258. b. Alio nomine dicitur Hadassa. ibid. Typus Ecclesiæ est. 271. a.
Estotilandia, Novi orbis pars, quando inventa sit. 995. a.
Evagrius Scholasticus. 731. a.
Euangelicarum & Epistolicarum pericoparum distributio quando & à quo facta sit. 829. a.
Euangelii & ejus Confessorum Persecutio gravissima in Belgio. 1096. a.
Euan-

INDEX NOMINUM

Euangelista Iohannis caput I, an vim habeat morbos sanandi & diabolum fugandi, ut censent Pontificii. 273. b.

Eudocia Theodosii II Imper. Conjux, fœmina eruditissima, multa poemata scripsit. 727. b. *Ex humili loco nata, quomodo ad altiore pervenerit.* ibid.

Everhardi, Ducis Wurtembergici fiducia de subditis suis, ejus verbis propriis exprimitur. 547. b.

Eupales, Monarcha XXXII, Dercylo successit. 38. b.

Euphrasius, Antiochia Episcopus, terra motu obiit. 39. b.

Esaias Propheta ferra lignea sectus. 62. b.

Eusebius Episc. Nicomed. harescos, tyrannidis & seditionis à Constantino Magno accusatur. 672. a. *quando mortuus sit.* 681. b. *ei succedit Paulus Thessalonicensis.* ibid.

Eusebii incogitantia, dum Salmanassar & Senacheribi historiam confundit. 50. b.

Eusebii Samosatani constantia. 683. a.

Eustathius Magna Antiochia Episcop. Concilii Niceni Praeses Ecclesiasticus. 669. b.

Eustochius Episcopus Hierasolymitanus injuste dicitur. 763. b.

Eutropius Adrianopolit. Episcopus Eusebium Ariannum Episcopum acerrime oppugnavit. 682. b. *jussu Valentis Imperator. res Romanas ab urbe condita usque ad suam aetatem collegit.* 704. b. *qualem legem ab Imperatore efflagitarit.* 722. b.

Eutyches Archimandrita, controversiam de natura, proprietatibusque essentialibus Christi movet. 750. b.

Eutychius Episcop. Constantinop. cœnobio cur inclusus sit. 763. b.

Evilmerodach, Monarcha XLVIII, Nebucadnezaris filius & successor. 93. a. *Ejus varia nomina explicantur.* ibid. *Binominis fuit.* ibid. 93. b. *Ejus liberi.* ibid. *Vicarie regnum administrat, patre pœnia correpto.* ibid. *Fabula de eo narratur.* 94. a. *Facilis & beneficus in Ecclesiam fuit.* ibid. *Nominis ejus causa.* ibid. *Interficitur à Regassare.* 94. b. *De ejus successoribus dubium.* ibid. & 95. a. *Quamdiu regnaverit.* 95. a. b.

Excommunicatio Theodosii per 8 menses. 718. b.

Exercitus quomodo judicandus sit. 236. b.

Ezechias Rex Iuda à Rabfacis violentia liberatur. 53. b. *Ejus superbia.* 90. b.

Ezechiel propheta Babylonem ducitur. 65. b.

F.

F*Abianus, Episcopus Romanus, quando occisus sit.* 625. b.

Fabius Maximus, provocatus ab Hannibale in duellum, quid responderit. 450. b.

Fabius Consul Roman. cur patri venienti non assurrexerit. 862. b.

Fames in Italia ita magna fuit, ut tritici modius 34 coronatis venderetur. 1127. b.

Familiarum Magnatum, exstinctarum in secundo, tertio, aut quarto hærede, exempla. 182. a.

Felicitis Comitissæ à Wartenburg sanguinolentum propositum, & pœna. 1078. a.

Felicitis nova hæresis. 826. b.

Felix Praeses Romanus, injustus judex. 177. b.

Ferdinandus I, Imperator Germanorum, Caroli V Imperatoris frater, juxta Avi Maximiliani voluntatem, sibi Regis Hungar. filiam Annam matrimonio jungit. 1082. b. *Woyvodam Iohannem ex Hungaria profligat, & communi suffragio rex renunciatur.* 1083. a. & *Imperator eligitur.* ibid. b. *Papa & multi Principes resistunt.* ibidem. *Ipsius virtutes.* ibid. *Levis res quam famam amittere vult.* 1084. b. *Ejus acta bellica.* 1085. a. *Turcam repellit, & pace floret.* ibid. *Pacem Passaviensem obtinet, qua Concil. Tridentinum dissipat.* ibid. b. & 1086. a. *Ejus Epistola humanissima ad B. Lutherum & Georgium Cassandrum.* 1086. 1087. *Ejus Symbolum.* 76. a. *Testamentum & obitus.* 1088. b. *Mencii de Ferdinando Epitaphium.* 1089. a. *Vxorem cum Gynaceo cur semper secum duxerit.* 1082. b. *Quid ante obitum dixerit.* 55. b.

Ferdinandus Dux Albanus in Belgio quomodo sa- vuerit. 21. a.

Ferdinandus Magellanus fretum Magellanicum ausu plane Herculeo aperit. 1079. b. *Primus omnium terrarum orbem circumnavigavit.* ibid.

Fasti Iuliani. 416. b. 418. b.

Festum nativitatis Christi & Purificationis Mariae quando institutum sit. 761. b.

Fides obedientiam, non curiositatem, exigit. 1108. a.

Fides etiamsi in toto mundo exulet, tamen promissorum apud Casarem consistere oportet. 1054. a.

Flandria bello, peste, fame devastatur. 1126. b.

Flavius Domitianus, XII. Imp. Roman. Flavius Vespas. filius. 538. b. *Ejus prosopographia & acta juvenilia.* ibidem. *Libellum de cura capillorum edidit.* 539. a. *Ab optima patris indole degeneravit.* ibid. *Ejus conjugium.* ibid. b. *Ejus imperii occupa-*

tio & administratio. 540. a. Ejus virtutes. ibi-
 dem. Clemens audire volebat. 541. a. Bibliothe-
 cas incendio absumtas impensissime reparare cu-
 ravit. ibid. Ejus vitia. ibid. Muscas solebat ca-
 ptare, & occidere; deinde homines. ibid. Me-
 tium Pomposianum cur occiderit. 541. b. Quem
 diligere simulabat, cum maxime interfectum cu-
 piebat. ibidem. Hypocritica ejus calliditas. 542. a.
 Ejus ambitio in titulis. ibid. Dominum & Deum
 se appellat. ibid. Odium ejus erga artes liberales
 & literatos. ibid. b. Vineta succidere cur jusse-
 rit. 543. a. Ejus mala conscientia. ibid. b. Ejus
 acta bellica. ibid. Acta Ecclesiastica. 544. a. Sub
 ipso coepit secunda Christianorum persecutio. ibid.
 Viri docti & celebres, qui sub ejus imperio vixe-
 runt, enumerantur. ibid. b. Multiplex interi-
 tus ejus prasagium. ibidem. Quando occisus sit.
 545. b. Cadaver ejus more gladiatorum exporta-
 tur. ibid. Ejus funeratio. ibid. Mortem ejus gra-
 vissime tulerunt milites, & occisores trucidant.
 ibid. Senatus gaudium. ibid.
 Flavius Vespasianus, X Rom. Imp. Sabini Flavii &
 Vespasia Polla filius. 520. b. Rom. imperium re-
 stituit. ibid. Ejus prosopographia & acta juve-
 nilia. 521. a. Conjugium. ibid. Ejus vita dome-
 stica, & praeclara virtutes. ibid. Vrina vectigal
 imposuit. ibid. b. & 526. b. Patienter tulit amico-
 rum libertatem. 521. b. Humanitas ejus post bal-
 nea. 521. b. Acta ejus politica ante imperium.
 ibid. b. 523. a. Ejus imperii occupatio. ibid. Eligitur
 à militibus. ibid. Prodigia futuri imperii. ibidem.
 Imperii administratio. 524. a. Amor ejus erga
 rempubl. ibidem. Scrutator natura fuit. 525. a.
 Multos inimicos habuit. 526. a. Conscientia stu-
 duit. ibid. Ob avaritiam solam culpatur. ibid. b.
 Ejus bellum Iudaicum, Nerone vivente. 527. a.
 Triumphavit devicta Iudaea. 528. b. Mortis ejus
 prasagia. ibid. Dicta ante mortem. 529. a. Mors
 ipsa. ibid. Encomion ejus. ibidem. b.
 Foemina lene tormentum. 187. b.
 Forma indicium mentis cujusque, egregia in principe
 cur requiratur. 434. b. Principis cum quo com-
 paretur. 220. a.
 Formula religionis, si ve Interim. 1067. b. ab omni-
 bus improbatur. 1068. a.
 Fortuna quando maxime metuenda sit. 250. b.
 Exemplis demonstratur. ibid. Ejus inconstantia
 depingitur. 852. b. 853. a. Ejus mutabilitas.
 158. b.
 Franc. Patritius. 55. a.
 Francia duplex, orientalis & occident. 812. a. Ejus
 fines. ibidem. Ejus regum familia 3 mutatio-
 nes experta sunt. 811. b. Ejus regnum Carolina

stirpi quando adeptum sit. 855. a.
 Francica gens cur Salica appelletur. 896. a.
 Franciscus Alenconius Henrici III Reg. Gallia fra-
 ter. 1137. a.
 Franciscus I, Rex Gallia, prandens ac coenans lo-
 quebatur de literis. 329. b. quid fecerit. 78. b. Be-
 neficentia. 258. b.
 Franciscus Petrarcha. 921. a.
 Francisci Spiera apostasia & desperatio. 1068. &
 1078. b.
 Francofurti ad Oderam damoniaca puella numi-
 smata devorat. 181. a.
 Francorum Dux insolentissimus à Saxonibus strage
 afficitur. 204. a. b.
 Fraternitas quid sit. 946. a.
 Fratrum simultates omnium gravissima. 353. a.
 Freculphus Episcopus Lexoviensis errat, dum scribit,
 Darium 140 Satrapas constituisse. 137. b.
 Fretum Magellanicum, unde sic dictum, & à quo
 apertum sit. 1079. b.
 Fridericus I, cognomento Barbarossa, Conradi III
 Imp. nepos. 927. a. Ejus elogium. ibid. b. Ejus edu-
 catio. ibid. Suasu antecessoris sui à Proceribus
 eligitur. 928. b. Ex Gibellina stirpe paternam,
 ex Guelphorum vero maternam originem duxit.
 ibidem. Ejus cum Pontifice concertatio. 929. a.
 Ejus symbolum. ibid. b. Ejus prudentia in conci-
 liandis principum animis. 930. a. Ius Investitura
 sibi pro antiqua consuetudine usurpare cepit. ib.
 b. Ordinem Electorum confirmavit. ibid. Ius
 feudale in ordinem redegit, & scripto completi
 curavit. 931. a. Iurisconsultis negotium dedit de
 regni Italia jure cognoscendo, quatenus ad se spo-
 ctet. 931. a. & 937. b. Ius Majestatis integrum
 conservavit. 931. a. Bellicosissimus omnium bel-
 licosorum Principum nominatur. 932. a. Cur sem-
 per ab hostibus victoriam deportavit. ibid. b. Ejus
 bella. ibid. & c. Ejus triumphus in Italia. 933. a.
 Senatus Rom. ad eum legatio, ejusque heroica re-
 sponsio. ibid. Ejus praelium cum Romanis. ibi-
 dem. b. Multa ipsi insidia struuntur. 933. b. &
 940. a. Ejus bellum sacrum. 935. b. Ejus acta
 Ecclesiastica. 936. b. Dissensio ejus cum Papa
 perpetua. 937. Modestia ejus Papa abusus,
 pedem collo Imperatoris imponit additis stultissi-
 mis verbis. 938. b. Captus est ab insidiatoribus
 Soldani, & ad ipsum perductus, literas prodito-
 rias Papa invenit. 939. a. Ejus dimissio. ibid.
 Qua morte perierit variant historici. ibid. b. Ejus
 ultima verba. ibidem. In urbe Tyro sepultus est.
 940. a.
 Fridericus II, Rex Sicilia, Henrici IV Imp. filius,
 XXVI Imp. Germanorum, à Proceribus contra
 Otto.

INDEX NOMINVM

- Ottonem IV eligitur. 948. b. 949. a. Ejus filia
Margareta male tractatur à marito, itaque in
monasterium fugit. 949. b. 950. a. Ejus concu-
bina. ibid. Quomodo sibi odium Pontificum con-
ciliarit. 951. a. 952. 953. Cur filium suum pue-
rum 9 annorum coronarit, & imperii socium as-
sumserit. 951. b. Ejus bella, & acta cum Ponti-
ficibus. 952. seqq. Recta Romam tendit contra
Papam. 953. a. Septem exercitibus una se de-
fendit. ibidem. b. Ejus judicium de Rege. 329. a.
Ligneam urbem condidit, & Victoriā appella-
vit. 954. b. Destituitur ab amicis & fortuna.
955. a. Medicum, & Petrum de Vineā, venenum
ipsi pro medicamento porrigentes, suspendi jus-
sit. ibidem. Ejus bella externa. ibid. b. Hieroso-
lymis coronatur. 956. a. Sultani in eum candor.
ibid. Academiam Viennensem fundat. ibid. Quin-
quies excommunicatus est. ibidem. b. A filio suo
notho, pulvino suffocatur. ibid. Ejus posteri de-
lentur. 960. b.
- Eridericus III, Austriacus, XLII Imp. Germ. fati-
functo Alberto II, Imper. Parente, ipsi imperium
traditur. 1012. a. Imperio annis 53 summa lau-
de prae fuit. ibid. b. Ejus consiliariis fraudulentis
quid dixerit. ibid. Ejus dictoria. ibid. &c. Bel-
lis abhorrebat. 1013. b. Ejus mors. 1014. a.
- Fulvius, garrulitate conjugis sua ad desperationem
adactus, mortem sibi conscivit. 187. b.
- Funera larvata, apud veteres. 502. a.
- G.
- G**aleatii Sfortia inhumanitas. 20. b.
- Galericulo utitur M. Salvius Otto. 514. b.
- Galenus Medicus quando vixerit. 565. b.
- Galerius Maximinus, Constantii Chlōri Imp. Rom.
Collega. 653. b. A Diocletiano Imp. Caesar crea-
tus. 654. a. Cum Constantio Chlōro Imperium
divisit. ibidem. Multa adulteria commisit. ibi-
dem. Ejus bella. ibidem. Acerrimus Chri-
stianorum persecutor fuit. ibid. b. A Deo morbo
furioso & gravissimo punitur, poenitentiam agit,
& Christianis parci jubet. 655. a. Vim sibi ipsi
tandem gladio intulit. ibid.
- Galilaea occupatur. 48. a.
- Galli, alias dicti Galata, unde originem traxerint.
377. a. ob vinum Italicum Italiam subigere vo-
luerunt. 228. a.
- Gallia carnificina. 1097. 1098.
- Gallia Rex, Henricus II, quomodo Lutheranis mi-
natus sit. 1090. a. In ludis equestribus hasta per-
cutitur. ibid. Societatem cum Turca contra Imp.
Rom. init. 1060. b.
- Gallica laniena propter evangelicos instituta.
1089. b.
- Gallinicus, architectus artificiosus, ignem in aqua
ardentem in venit. 794. a.
- Gallus Cuthaorum Deus. 51. b.
- Gaudentius Templā falsorum Deorum in urbe Car-
thagine evertit. 726. b.
- Gebhardus Archiepiscopus & Elect. Col. Augusta-
nam confessionem amplectitur. 1104. b. Nuptias
celebrat. 1105. a.
- Gedeon ex torculari vocatur ad principatum. 191.
b. hostium innumeram multitudinem quomodo
fuderit. 237. a.
- Gelimeres Vandalorum rex à Iustiniano Casare vi-
ctus, victusque, quid dixerit. 251. a.
- Gennadius Episcopus Constantinop. Pictoris, Christum
forma lovis pingere aggressi, manum arefactam
sanavit. 742. a.
- Georgius Major, novi dogmatis de bonis operibus
author. 1029. b.
- Germani & Galli cur cognati dicantur in se. 812. b.
eorum ad Alexandr. M. interrogata responsio.
316. a.
- Germanicum Imperium quando ortum sit. 813. a.
- Germanicus devictis Germanis, cur de se nihil, in
titulo congeriei descripto, mentionis fecerit.
468. b.
- Geta, Caracalla Imper. Rom. frater. 597. b. Ejus
cognomen. ibid. Mortis omen. 598. a. Ejus na-
tura. ibid. Caesar appellatur. ibid. Interficitur à
fratre Caracalla. 594. b. 598. b. Ejus Symbo-
lum. ibidem.
- Geta, servus, Imperante Vitellio, se Scribonianum
Camerinum, servatorem Romanum, finxit.
189. b.
- Gethes Herulorum Rex, cum propinquis & consilia-
riis & populo magno Constantinop. veniens, ba-
ptizatur. 760. b.
- Giessensis academia fundata. 1120. a.
- Gigantes Babylonis conditores. 79. b.
- Gilead occupatur. 48. a.
- Gilimer Rex Vandalorum, à Bellisario victus &
monte inclusus, cur panem unum, citharam &
spongiam sibi mitti petierit. 335. b.
- Gladii usus duplex. 550. a.
- Gladio adversus innocentes evaginato, gladio qui
perierint. 183. a.
- Gloriatio de se ipso an sit licita. 138. a. ante victo-
riam. 686. a.
- Glycerius, invito Senatu, à militibus Imperator
creatur. 738. b. Deponitur imperio, & Episco-
pus Salona in Dalmatia factus est. ibid.
- Gnostici, Harectici. 560. a.
- Gede-

Godofredus Billionus, Princeps Lotharingia, primus Rex Hierosolymorum à Christianis creatur. 912. b. Cur regni titulum & diadema recipere noluerit. ibid. Ei successit frater Balduinus. ibid.

Goliathi arrogantia punitur. 56. b.

Gordas Hunnorum Rex fit Christianus. 760. b.

Gordiani Iunioris Imp. Symbolum. 231. b.

Gordiani tres Augusti appellati sunt. 620. a.

Gordianus, XXVII Imper. Rom. Metii Marulli filius.

616. a. Ejus prosopographia. ibid. b. Multa poemata scripsit. ibid. Ejus conjugium. ibid. Acta ante imperium. ibid. Electio ad imperium. 617. a.

Ejus filius Gordianus una eligitur. ibidem. Filii prosopographia, officia & dignitates. ibid. a. b.

Filius in praelio Africano vincitur & trucidatur. ibid. b. Pater ex mœrore semet ipsum laqueo suspendit. ibidem. ad Misitheum quid scripserit. 173. b.

Gordius, Rex Phrygia quomodo factus. 193. a. ejus dictum. 57. a.

Gordii Centurionis magna constantia in fide Christiana. 655. a. sub Maximino Imper. combustus est. 615. a.

Gracorum mira pugnacitas. 256. a.

Gratianus, XLVIII Imper. Rom. Valentiniani I filius.

709. b. Ejus prosopographia & acta juvenilia. ib.

A patre insignibus Imperii ornatus est. 710. a.

Laudatissime imperium administrat. ibid. In vera religione usque ad finem vita perseveravit. ibid. b. Cum fratre Valentiniano II, jam pridem ab exercitu Imperat. salutato, imperium divisit. ibid. Gubernationem Imperii postea negligit. ibid. Alemannos vincit. ibid. b. Cur Valenti patruo auxilia bellica negarit. ibid. Episcopos à Valente relegatos revocat. ibid. Ejus Epist. ad Ambrosium. ibid. Cur in odium apud Romanos milites venerit. 711. a. Ab Andragathio dolose occiditur. ib. Ejus occisores justas poenas luerunt. ibid.

Gratianus Monachus decretorum opus composuit. 927. a.

Gregorius Nazianzenus moritur. 719. b.

Gregorius Papa Roman. an precibus Trajanum ex inferno liberare potuerit. 555. a.

Gregorius Papa Romanus imaginum cultum Idololatricum contra Leonem Imper. acerrime defendit. 893. a.

Gregorius Trapezuntius omnium literarum in senio oblitus est. 596. b.

Gregorius VII, Papa Rom. primus fuit, qui Majestatis imperatoria jus convellere & diris Imperatorem devovere voluit. 911. b. Matrimonium sacerdotum damnavit, Magistratum contem-

nit, &c. ibid. Pacem Germania horribiliter turbavit. ibidem. Roma ab Imperatore ejicitur. ibid.

Gregorius XIV, spatii 10 mensium 5000000 coron. consumit, & Excommunicationis ipsius bulla in Gallia crematur. 1114. b. 1115. a.

Grumbachius ab Imp. Maxim. cur proscriptus & denique supplicio affectus sit. 1094. b.

Gryphis vvaldia xiphias seu piscis gladius, variis literis & armis insignitus, captus est. 1127. a.

Gryphis vvaldiana Academia conditur. 1014. a.

Grypus quid significet. 150. b.

Guelforum & Gibellinorum factiosa nomina quando nata sint. 927. a. 928. b.

Gueifus Dux Bavaria à Conrado Imperatore victus, quid egerit. 55. a.

H.

H Abdanckiorum familia origo. 783. b.

Habraymus à Solymanno Turcarum Imperatore ad summam dignitatem evectus. 54. b.

Hadrianus Scholas & Bibliothecas plurimas instituit. 78. a. Epitaphium ejus. 45. a.

Hadrianus Imperator, quid in Senatu dixerit. 130. b.

Haeretici an sanguinis effusione sint removendi. 668. a.

Haeticis quod fides non servanda sit, sancitur. 1008. a.

Halberstadensis Episcopatus origo. 825. a.

Halyattes, Lydorum Rex. 112. b.

Haman, typus Diaboli. 272. a. quare perierit. 56. b.

Hamburgum contra Danos munire jussit Carolus M. 820. a. Ejus Episcopatus origo. 825. b. Archiepiscopatus. 838. b.

Harpagus Cyrum contra avum Astyagem cur & quomodo instigarit. 116. a.

Hattonis Abbatis Fuldensis, & post Episcopi Moguntini, crudelitas erga pauperes in horreo congregatos. Turris in medio Rheni, & horrenda mors. 879. a.

Hecuba somnium. 114. a.

Helena, Adiabenorum Regina, legem Mosaicam amplectitur. 499. a.

Helena, Constantini M. Imp. mater, Crucem Christi in terra occultatam invenit. 658. b. Templum adificat. 659. a.

Heliogabalus, XXIV Imper. Roman. 601. a. unde sic dictus. 602. a. nudas puellas sibi prandenti ministrantes constituit. 54. b.

Helvetiorum maxima inopia. 256. a.

INDEX NOMINUM

Henricus Auceps, XI Imper. German. 863. a. Marchiones instituit. 864. b. Misniam urbem condit. 865. a. Sanxit, ut primogenitis das Hæc-gerate tribueretur. 865. b. Varias condidit Ecclesias. 867. b.

Henricus II, cognom. Claudus, item Sanctus, XV Imper. Germ. 891. a. Cur Claudus sit dictus, fabula narratur. 891. a. b. Cum uxore perpetuam virginitatem servavit. 891. b. Ottone veneno extincto, eligitur, Princeps religione maximus. 892. a. Ejus Lex de pacis turbatoribus. 892. b. Ejus liberalitas erga Babonem, 32 filios, & 8 filias habentem. 892. b. Multos hostes habuit. 893. a. Acie non antea permisit exercitum certare, quam Eucharistia esset munitus. ibid. Acta Ecclesiast. 893. b. Magis precibus apud Deum, quam armis triumphavit. 894. a. Episcopatus magnis redditibus locupletavit. 894. a. Ungari cur ultro se Imperio subjecerint. 894. a. Successorem Imperii eligit. 895. a. & dolore calculi moritur. 895. b.

Henricus III, cogn. Niger, XVII Imper. Germ. 899. a. A Parente consors & successor imperii factus est, multosque Pontifices creat. 899. b. Ejus bella. 900. a. Bellum, nisi laceffit, gerere noluit. ibid. a. magnum periculum evasit. 901. a. Moritur, ultimus, qui tyrannidem Pontificiorum comescuit. 901. b.

Henricus IV, XVIII Imper. Germ. 901. b. Vxorem ex juvenili fervore repudiare studet, sed non potuit. 902. b. In navi Coloniam abducitur; ex qua desilit in Rhenum, vim metuens, & fere perit. 903. a. Ejus educatio perstringitur. 903. b. Vbi ad maturam aetatem pervenit, Imperii tranquillitatem quæsit. 903. b. Ejus mansuetudo erga hostem Rodolphum. 904. a. Ejus elogium. 904. a. bella. 905. a. b. Bis & sexagies pugnavit, & semper victor extitit. 904. b. Ejus Majestas contemni coepit. 906. a. Cur à Pontif. excommunicatus sit. 906. a. 913. a. Contumelia maxima afficitur à Pontifice. 906. a. 907. b. Omnes adversarios bello superat. 907. b. Romam expugnat. 908. a. Adversarios devincit. 908. b. Ejus domestica mala. ibid. Filii ejus à Pontificibus seducuntur. 909. a. Imperii insignibus & corona spoliatur. 910. a. Ærumnis exhaustus moritur. 913.

Henricus V, XIX Imper. Germ. 915. a. Ut alter Absalom, ejecto Patre fraudulenter ad Imperium pervenit. 916. a. Ejus bella. 916. a. b. Legatio ad Pontificem. 917. a. A Pontificalibus comitiis excluditur. ibid. Roma in periculo necis est, at Pontificem capit tamen; qui jurejurando se obstringit, jus investitura sacerdotum Casari integrum esse

debere. ibid. b. Eo absente, Privilegium hoc à Pontifice revocatur. 918. a. Sine liberis moritur. ibid. b.

Henricus VI, cogn. Asper, XXIII Imper. Germ. 941. a. Ejus uxor, cur publice in sacello enixa sit. 942. a. A patre puer quinquennis coronatus est. ibid. b. Ei coronato Papa coronam elevato pede decussit cum insolentibus verbis. ibid. b. 943. a. Legem tulit de creando Imperatore ex sola sanguinis successione: sed hac lex cum ipso exspiravit. ibid. b. Ejus ingratitude & crudelitas. 944. a. Annum tributum ab Imperatore Constantinopolitano poscit. Bellum sacrum. ibid. b. Mors, & sepultura. 945. a.

Henricus VII, Lucelburgius, XXXIV Imper. Germ. 977. a. Interfecto Alberto, Imperator post longam deliberationem eligitur. 978. b. Ejus eximia laudes. ibidem. 979. a. Unicum ejus vitium. ibid. Ejus bella. ibid. b. Romam venit, & à Cardinalibus coronatur, absente Papa. 978. b. Venerum sub specie sacramenti accipit à Monacho subornato. 980. b.

Henricus II, Gallia rex, ob tyrannidem graviter punitus. 1090. b.

Henricus IV, Gallia Rex, cum Evangelicos patrocinio dignaretur, crebris insidiis fuit petitus. 1137. b. interficitur à Francisco Ravaiilaco. 1143. a.

Henricus VII, Anglia Rex, à Papa excommunicatur, Rex è contrario omnes Pontificis præfatos Anglia ejicit. 1059. b. librum contra Lutherum scripsit. 1054. a.

Henricus Guisus, Dux Pontificiorum, ac persecutionis Gallica Author, pugionibus confoditur. 1098. b.

Hephæstion, Alexandri M. familiaris. 314. b. magnifice sepelitur. 326. b.

Heracleonas, LXV Rom. Imp., per fraudulentiam & violentiam, Constantino à matre occiso, ad imperium pervenit. Sub quo Saraceni Casariam Palestinam expugnaverunt. 790. a. b. Cur eum Senatus naso mutilavit, & matri linguam præciderit. 790. b.

Heraclius, LXIII Imper. Roman. 782. a. A Senatu & Prisco rogatur ut se à tyrannide Phoca Imper. vindicaret. 780. b. Phoca interfecto, consensu Senatus & milit. Imperator electus, & à Sergio Patriarcha coronatus est. 782. a. Initio pie & laudabiliter imperavit. ibidem. Ejus Symbolum, A Deo victoria. ibidem. In hæresin Monothelitarum lapsus est, & Aruspicina & Incantationibus deditus fuit, & fratris filiam in uxorem duxit, non sine fœda poena. 783. b. Cosroem

Regem

Regem Persia penitus depresso. 786. a. b. Milites suos ad pugnam quomodo instruxerit. 785. a. Ejus Triumphus. 787. a. Festum exaltata crucis, cujus lignum humeris in urbem portavit, & Iudaos Hierosolymis expulit. 788. a. A Mahumedanis profligatur, & in ejus exercitu 50000 hominum ab angelo occiduntur. 789. a. Hic postremus Imperator fuit, quem exercitus elegit. 789. a. b. Hermans Gohl f. fanum. 814. b. Herodes Antipas cur Iohannem Baptistam metuerit. 176. a. Herodes Magnus Ascalonita Messiam à medio tollere conatur. 112. b. Cur omnes suos filios trucidaverit. 342. b. Antigonus ultimum ex Asmonais regibus, & consistorium Iudicum Ierosolymitanum interficit. Item quot pueros occiderit. 174. b. 458. b. & cur à vermibus erosus sit. 56. b. Immania ejus crimina recensentur. 174. b. Herodis filia immanis impietas in caput Iohannis Baptistae, & supplicium divinum. 253. b. Herodotus quando & quot annos post Moysen vixerit. Ejus orationis suavitatis. 257. a. Herodoti in Chronologia error. 93. b. Herostratus Templum Diana Ephes. quo die incendit? 311. b. Hiarnus, Epitaphio in Regem demortuum scripto, diadema regni Danici promeruit. 330. a. Hieronymus Pragensis, Iohan. Hussi discipulus. 1003. a. crematur. 1006. b. Ejus vaticinium de Lutherò. 1006. b. Hieronymus, Doctor ecclesiasticus, Biblia S. ex Ebrao vertit latine, & sua versione antiquat eam, qua ex 70 Interpret. versa in usu erat. 720. b. Hierosolyma V. Ierosolyma. Hilarius Episcopus Pictaviensis. 682. b. Hildesheimensis Episcopatus à Carolo M. institutus. 825. b. Hispan. Classis ingens. 1135. a. b. ab Anglis deletur. 1154. b. Historia Mosaica, Herodoti scriptis quod multis annis antiquior sit, demonstratur. 257. a. Hofmanni veritatis hostis mors. 1078. b. Homicidas non diu esse superstites, demonstratur. 183. a. Honorius, Theodosii M. filius, Arcadii Imper. frater & socius. Cujus soror Placidia multum Romano Imperio profuit. 724. a. 725. b. Cur nullam post se sobolem reliquerit. 724. b. A Patre Augustus appellatus est, & per testamentum, occidenti Imp. factus. 724. b. Cur gladiatoria certamina Roma prohibuerit. 725. a. Negligens in gubernatione fuit. 725. a. Ejus bella. 725. a. b. Eo regnante, Roma à Gothis expugnatur, & Imperator,

nomine Attalus, eligitur. 725. b. Stiliconem cur interfici jussit. 726. a. Pacem cum Valla Gothorum rege facit. 726. a. Roma triumphat, devictis Gothis. 726. b. Attalum manu dextera truncat. 726. b. Ejus mors. 726. b. Honos, quare scribatur cum aspiratione, & Onus non ita. 528. b. Hormisdas, Persa, Christianus, cur decollatus sit. 687. b. Horoscopus quid significet. 520. b. Tres Imperatores Romanorum eum habuerunt adscendentem in nativitate. 520. b. Hortus pensilis à Nabuchodonosore supra Euphratem adificatus. 30. b. Hugo Barcinonensis Cardinalis, Concordantiarum biblicarum author. 957. a. Hugonis Parisiorum Comitum vanitas visu excipitur ab Ottone Imperatore. 204. b. Humiles à Deo exaltari, exemplis demonstrat. 358. a. Hungarorum insolentia verba ab Ottone Imperatore puniuntur. 204. b. Hunnericus Vandalorum rex ab Arianis ad persequendos Orthodoxos instigatur. 744. a. Ejus tragica mors. 744. b.

I.

Iacobus VI, Scotia Rex, ab Alexandri Ruveni violentia mirabiliter liberatur. 1140. b. Sceptrum Anglia adeptus, cur se magnæ Britanniae Regem nominarit? 1141. b. Conspiratio in eum detecta. 1142. a. b. Iacobus Latomus inter horrendos mugitus mortuus est. 1079. a. Iacobus Minor, Alphaï filius, quomodo necatus sit? 509. b. Iaddus V. Manasses. Iahelis fortitudo. 31. b. Iareb, Assyriorum rex. 50. a. Ibrahim Bassa, gener Solymanni, contra datam fidem interfectus est. 1081. a. idololat. à Nimr. & Belo filio introducta. 13. a. 23. a. Iechonias ab Evilmerodacho carcere exemptus. 94. a. Neri vocatus. 94. a. Ieroboami manus quare exaruerit? 99. b. Ierosolyma secunda murus adificatur. 266. a. dedicatur. 267. b. 268. a. Abusus abrogantur. 268. a. b. A Bagoze cur spoliata sit? 300. b. Urbis desolatio. 536. b. & ejus duratio. 537. a. Ab Adriano Imperatore reedificatur, & Ælia vocatur. 558. a. b. Ejus duratio. 589. a. A Turcis expugnatur. 894. b. A Christianis expugnata, LXXXVIII. annos retinetur. 912. b.

INDEX NOMINUM

Ierosolymitanum excidium sub T. Vespasiano, & portenta antegressa. 533. Urbis obsessio & expugnatio. 534. &c.

Ierosolymitanum templum sub Iuliano apostata, sed miraculo profligatum. 689. a.

Iesuita, quando initium ordinis sumserint? 1060. a. Prohibentur docere Parisiis. 1106. a. b. E Regno Gallia proscribuntur. 1138. a. Et Anglia. 1137. a.

Iesus Phabetis filius, summus Pontifex ab Herode constituitur. 457. a.

Ignatius Loyola, Societatis Iesuitarum author. 1060. a.

Ignatius, Iohannis Euangel. & Apostoli discipulus, Antiochena Ecclesia Episcopus, sub Traiano, Leonibus obicitur. 553. b. in ejus corde nomen Iesu aureis literis inscriptum invenitur. 554. b.

Ignis, à Chaldaeis cur pro Deo habitus, & omnibus aliis prelatus, Aegyptii sacerdotis fraude extinctus. 13. a. à Persis equo albo circumvectus. 13. b.

Imagines dejiciuntur, jussu Leonis Imperatoris. 803. a. Eorum cultus damnatur. 827. b.

Immireni, Persia populi, Euangelium Christi amplexi sunt. 749. a.

Imperator Romanorum recens electus triplici corona insigniri solet. 398. b. Cur Semper-Augustus vocetur? 399. a. 433. a. b. & invictissimus? 400. a.

Imperator, an privatorum etiam bonorum dominus nominari & esse possit. 979. a.

Imperatorum illegitimorum, seu Tyrannorum, qui in Occidente regnarunt, appendix. 736. a.

Imperia & potestates à Deo fundata; & quare; 9. a. astu ea occupantium varia exempla. 29. a. b.

Imperium Germanicum penes quatuor gentes fuit. 860. a.

Imperium Germano-Roman. in decem provincias seu circulos quando distributum sit? 124. a.

Imperium Romanum à militibus venale proponitur. 584. a.

Incestum caedes sequuntur. 172. a. b.

Inquisitionis officium in Hispania instituitur. 1033. a. Sub Ferdinando I persecutio atrocissima. 1089. a. b.

Intaphernis uxor, cur fratrem, & non maritum, ex vinctis elegerit? 195. b.

Invidia Darii Cyaxaris erga Cyrum. 147. b.

Ioachimus, II Elector Brandeb., reformationem religionis, & Ecclesiarum visitationem instituit. 1060. b.

Iocus, quod saepe calamitatem afferat, exemplo monstratur. 915. a. b.

Iodocus, Marchio Moravia, XXXIX Imperator

Germanorum, plane ineptus, à Wenceslao Rege Bohemia magnis muneribus donatur. 997. a. b.

Iohannes Fridericus, Elector Saxon., nascitur cum cruce igneo. 371. b. in praelio contra Carolum V vulneratus & captus est. 1050. b. Post quinquennii captivitatem dimittitur. 1052. b. Mors. 1071. b.

Iohannes Euangelista, ex oleo igneo salvus evadens, in Patmum damnatur. 544. a. Quando Apocalypsin scripserit? 544. b. Drusianam vita restituit. 548. a. Placide obdormivit. 552. b.

Ioh. & Iacobus Apostoli, quare Boanerges vocentur. 71. a.

Ioh. Funccius, Theologus quid ante decollationem suam dixerit? 1030. a.

Iohannes Baptista, quando conceptus sit? 475. b. Nascitur. 475. b. Officium suum auspiciatur, Inchoator N. T. 471. b. in carcerem conjectus ab Herode Antipa. 473. a. Obtruncatur in carcere. 475. b.

Ioh. Castellius Henricum IV. interficere conatur, & supplicio digno affectus est. 1137. b. 1138. a.

Iohan. Beckius, Wordensis, propter religionem strangulatur. 1075. b.

Iohan. della Casa, Archiepiscopus Beneventanus, librum de laudibus Sodomiae composuit. 171. b.

Iohan. de Temporibus, Caroli M. armiger, annum aetatis 361 attingit. 923. b.

Iohannis Diazii à fratre occisi historia. 1076. a. b.

Iohannes Hunniades, Hungaria Prorex, Heros excellentissimus, cur fulmineus terror Turcarum, & Europa murus, appellatus sit. 1010. b. Navis Turcarum ducentas capit. 1011. a.

Ioh. Hus, vocatus ad concilium, salvo conductu Caesaris venit. 1005. b. Inauditus, nec convictus, damnatur. 1006. a. 1007. a. Verba ejus prophetica de Luthero ante mortem. 1006. a. b. Ejus Epistola. 1007. a. b. Ejus Praceptor Wiclefus. 1007. b.

Iohan. Wiclefus, Anglus, Papatum falsitatis arguit. 991. b.

Ioh. VIII, Papa Romanus, sed foemina. 840. a.

Iohan. Smirzius, dum vita aliena studet, propriam amittit. 340. b.

Iohan. VI, Constantiensis Episcopus, subito moritur, antea dicens: Ich will sie (die Lutheraner) putzen / oder die hand Gottes sol mich rühren. 1078. b.

Iohannis Manderscheidii, Episcopi Argentinenfis, mors multos in Germania motus excitat. 1137. a.

Iohan. Minerii, persecutoris, mors. 1078. b.

Ioh. Monachus, ob futurorum scientiam celebris. 719. b.

Iohan.

Iohan. XII, Papa Roman., in amorem Diaboli vina bibisse accusatur. 879. a. b. Cum adultera deprehensus, à marito confossus est. 879. b.

Iojakim, Rex Iuda, Babylonem abductus, & sepultura asini sepultus est. 64. b. 65. a.

Ionas, ubi ejectus sit. 39. a.

Jonathan, paucis innumeras copias vicit. 238. b.

Iosaphatus, Rex, in angustiis quid fecerit. 39. b.

Iosephus, Antiquit. Iud. scriptor, quando opus suum absolverit? 544. b. Vespasiano, cum vinculis injiceretur, quid prädixerit? 524. a.

Iosephus, Ægypti prorox, imago boni magistratus. 76. a. Anno XXX atatis sue evehiur ad summum fastigium. 191. b.

Iosephus Scaliger errat, dum nomen Artaxerxis tantum proprium nomen esse dicit. 276. a.

Iosias, bellum Regi Ægypti temerarie inferens, vulnere extinctus est. 32. b.

Iovianus, XLVI Imperator Rom., in vera religione bene informatus, usque ad vita finem perduravit. A militibus, excusante se propter senectutem Sallustio, eligitur ad Imperium, sed illud repudiens. 697. a. b. Imperio menses octo cum laude prafuit. 698. a. Deridetur ob pacem (jactura tot provinciarum) factam. 698. b. Symbolum ejus, Scopus vitæ Christus. 699. a. Episcopus in exilium à Constantino & Iuliano pulsos restituit. Iudæis & gentibus, ne sacra sua palam exercerent, interdixit. Synodum per Athanasium conscribit. 699. a. Noctu fœtore prunarum mortuus in lecto invenitur. Ejus sepultura. 699. b.

Iram Dei exsequentes, quare ab ipso rejiciantur? 58. a.

Irenæus, Lugdun. Episcopus. 573. a. Occiditur. 590. b.

Irnerius Ictus, Cancellarius, Imper. Lotharii II, primus legibus glossas apposuit. 921. a.

Isaacus Monachus, quid Valenti Imper. prädixerit. 708. b.

Israelis regnum à Chaldeis & Assyriis infestatum. 47. b.

Israëliitarum Captivitas Assyriaca gemina. 51. a. Horrenda Idololatria. 51. b.

Italia, annis CCVI sub XXIV Regibus, in ditionem Longobardorum redacta, permansit. 766. b. Eorum Principes armis decertantes, à Regibus peregrinis, à Papa vocatis, quid commodi traxerint? 49. b.

Ithobales, Tyrorum Rex, victus. 64. a.

Jubileus Papalis, cur, & à quo sit institutus. 976. a.

Judaus Catechumenus arena baptizatur. 573. b.

Judæi, respectu dispersionis, sunt duplices. 56. b. Contumeliose aliquem tractare volentes, Samaritanum vocabant. 51. b. Sub Constantino II Imper. jugum Imper. Rom. excutere student. Sed opprimuntur à Galbo Casare. 677. b. 678. a.

Judices apud Ægyptios jurejurando adstringebantur, se juste judicatuuros, quamvis Rex ipse contrarium requirat. 177. b.

Judicium furacium pœna, apud veteres. 178. a.

Judith, Heroïna. 31. b.

Julia Imperatoris Severi vidua, privigno suo nupsit. 171. a.

Juliana veltigalia, Iuliani fasti, Iuliani milites. 416. b.

Iulianus Apostata, XLV Imper. Rom. Cur Idoliarius dictus sit. 783. b. Ex destinata malicia à fide Christiana descivit. 684. a. Cur à Nazianzeno chamaeleonti comparatur. 684. a. Ejus mores describuntur. 684. b. Eusebio Episcopo Nicomedia juvenis traditur erudiendus; à Libanio & aliis Ethnicis Philosophis depravatus est, & Græcus literio vocatur. Sedecim annorum puer, nomen inter clericos professus est. 684. b. Ejus conjugium. 685. a. A Constantio Imper. Casar creatur. 685. a. Quibus Imperatoribus comparatus sit. 685. a. Ejus acta, cum socium Imperii haberet. 685. a. Et cum solus imperaret 685. b. A militibus cur Augustus vocatus sit. 686. a. Christianos se funditus eversum minatus est. 686. a. Alexandri M. animam in se migrasse gloriatus est. 686. b. Triplex ejus in statu Ecclesiastico status. 688. a. Simia Christianorum. 688. a. b. Sperans fore, ut Christianos ad gentilismum converteret, à tormentis aliquandiu abstinuit, hostem postea se Christi accerbissimum prestitit. Ejus numisma, SS. Trinitatem cavillans, & pictura. 689. a. Christum mendacii arguere voluit. Verba decalogi cavillatus est. 689. b. Acta Pilati in ignominiam Christianorum conscribi jussit. 690. a. Responso, Legi, cognovi, damnavi. 690. b. Oraculum Apollinis restaurare voluit. 403. a. 690. b. Cur Babylam in Daphne luco sepultum inde asportari jussit. 690. b. 691. a. Tempia in fœni receptacula & equorum stabula convertere tentavit. 691. a. Christianos omnes describi, & tributum ab eis exigi præcepit. 691. a. Omnes sceleratos & nequam homines fecit. 691. b. Eorum nomina, in quos tyrannidem exercuerit. 692. a. &c. Prodigia & miracula, eo regnante. 694. a. &c. Sallustii ad eum verba de Christianorum suppliciis. 694. b. Oracula de eventu belli interrogat, & horrenda magica instituit. 695. a. Ejus mina, & Athanasii vaticinatio consolatio. 695. b. Ejus mors præsai-

INDEX NOMINVM

praesagitur. 695. b. *In expedit. Persica hasta vulne-*
ratus, quomodo Christum moriturus alloquutus
sit. 57. b. 696. a. 689. a. *Mors Didymo Alexan-*
drino nuntiata. 114. a. *In ejus sepultura corpus*
ab igne absumitur subito. 696. b. *Ejus avunculo-*
rum tragica mors. 697. a. *Spectra videt.* 234. b.
Julius Caesar, quid de periculosis facinoribus dixe-
rit? & Veni vidi vici. 296. a. *Simulacrum A-*
lexandri M. adspiciens, cur ingemuerit? 316. b.
Bibulum Collegam suum in consulatu repudiavit.
 348. a. *Quomodo depictus à Gabr. Simeonis?* 75.
 b. *Mathematicos in Italiam adduxit.* 78. a. *Mi-*
litum fidelitatem incomparabiliter comparavit.
 201. a. *Ejus, in Paradisi symbolis, imago.*
 328. b.
Julius Mensis, unde sic appelletur? 416. b. 432. a.
Julius Caesar Scaliger, oculos habuit $\chi\alpha\epsilon\omega\pi\tau\delta\varsigma$. 464.
 b. *Ejus origo, & encomia.* 1015. 6.
Julius Pollux, quo tempore vixerit. 578. b.
Julius Nepos, pulso Glycerio, Imperium in Occi-
dente invadit, & occiditur. 738. b.
Julii III, Papa, blasphemia in Deum. 1071. a. &
mors. 1072. b.
Iuno, Beli uxor. 22. a. *Ejus statua aurea in sacel-*
lo templi Beli. 30. b.
Jupiter, primogenitus quondam dicebatur. 22. a.
Jupiter Belus. 13. b. 21. b. 22. a.
Juris civilis ortus & progressus. 920. b.
Ius feudale, quando scripto complexum sit. 930. b.
Ius Saxonicum constituitur. 869. b.
Iustinianus M. LVIII Imper. Rom. 753. a. *Insignes*
habuit corporis & animi dotes. An lati-
nas literas & jura noverit. 754. a. *Institutiones*
Iuris per compilatores sibi oblatae ipse recognovit.
 754. a. 755. b. 756. a. b. *De Christi incarna-*
tione libros scripsit. ibid. In exercitiis equestribus
excelluit. 754. a. *Ad $\delta\mu\sigma\alpha\sigma\iota\alpha\omega$ ab uxore pellici-*
tur. 754. b. *Nobilissimi titulum à principi-*
bus accipit. A Iustino Imper. diadema acci-
pit. Cum uxore coronatur ab Euphemeio
Episcopo Constantinopolitano. 755. a. *Leges*
salutares tulit & restituit. 755. b. *Quid in*
Iure condendo praestiterit. 755. b. &c. *Ejus numi-*
sma. 756. b. *Asylorum immunitatem contrahit.*
 757. a. *Progressu temporis multis vitiis obscu-*
ravit virtutes suas eximias. Latrones in summo
honore habuit. 757. a. b. *Erroneam juramenti*
formulam, ut scilicet per Mariam & Archange-
los jurarent, magistratibus praescripsit. Toti orbi
salutaria bella gessit. Duces s praestantes habuit.
 757. b. *Gilimerem Regem per Bellisarium vicit,*
 & *in monte quodam trimestri spatio obsedit.* 758.
 a. b. *Belisario ob devictam & sibi subjectam to-*

tam Lybiam triumphum decernit. 758. b. *Ejus*
bella Gothica varia. 759. a. &c. *Ejus acta Ec-*
cles. Legem promulgavit, ut non essent Pagani, nec
haeretici. Multi ad eum reges veniunt, & ad Chri-
stum convertuntur. 760. a. *Synodum oecumen.*
V conscribit. 761. b. *Templum Sophia in honorem*
Christi condidit. 761. b. *Sanxit, ut Iudaei Biblia*
non Ebraice, sed usitata lingua, ubi vivunt,
legant. Sine sua approbatione quemquam creari
Rom. Pontificem noluit. 762. a. *Leges Ecclesiast.*
varias tulit. 762. a. b. *Privilegia Presbyteris*
concessit. 762. b. 763. b. *Opes Ecclesiast. Iudaeis*
ablatas restituit. Legem tulit, ut haeticorum
scripta igni traderentur. Moneta ejus cum ima-
gine Christi. 763. a. *Ejus statua.* 763. b. *Ejus*
mors. 764. a.
Iustinianus II, LXVIII Imp. Rom. 795. b. &c.
Iustinus I, Imp. Rom. LVII. 750. a. *Sub eo clades*
urbis Antiochena. 39. b.
Iustinus II, Curopalates, LIX Imp. Rom. Illyricus.
 765. a. *A Iustiniano Imp. Imperator designatus,*
 & *postea cum uxore Sophia ab Eutychio Patriar-*
cha coronatus. Iustitia studiosissimus. 765. b. &
tranquillitatis publica protector. Mansuetudo ejus
mira erga fratrem injuste à se offensum. 766. a.
Ejus acta bellica. Exarchos in Italiam mittit.
 766. b. *Quibus pulsus, Pontifices Francos attra-*
hunt, qui illis Ravennam cum adjacentibus ur-
bibus tribuunt. 767. a. *Iudaeos in Christianos sa-*
vientes repressit. 767. a. b. *Dunaam Pseudo-Mo-*
sen interfici jubet. Episcopos à Iustiniano injuste
ejectos revocat, sed tandem Pelagiana dogma-
ta amplexus est. Cur insanire coeperit. Tiberium
suasus uxoris imperatorem appellat. 767. b. *E-*
jus Oratio ad Tiberium, & mors. 768. a. *Ejus*
encomium. 768. b.
Iustinus Historicus, Xerxis conatus ridet. 341. a.
Ejus de morte Alexandri M. error. 733. b.
Iustinus Philosophus, ad Christianos cur se conver-
terit. 560. b. *Martyr factus sub Antonino Pio.*
 560. b. 572. b.
Iustus Jonas. 160. b.

K.

Knoblauchs König. 907. b.
Königs-Luter / cœnobium, instauratum, re &
nomine. 923. a.

L.

L Abassar. 95. a.
Labassardach. 95. b.
Laby.

Labyneus. 93. a.
Lactantius, ex Philosopho Episcopus factus. 648. b.
Laertes, absente filio Vlysse, quid fecerit. 153. b.
Lambertus, de rebus gestis Germanorum scripsit. 914.
Lampares, & *Lampraes*, & ante illum *Lamprides*, qui Monarcha? 37. b.
Laodice, *Mithridatis* soror & conjux, quid fecerit? 28. b.
Laosthenes, qui Monarcha? 6. b.
Laurentius, Hispanus, Diaconus & Thesaurarius Ecclesiae Rom., quomodo Sixtum Episcopum Rom., cum ipse ad supplicium duceretur, allocutus sit. 625. b. 628. a.
Laus de se ipso. Vide, *Gloriatio*.
Legio immortalis, apud Persas. 131. b.
Leo, ab asino occiditur. 332. b.
Leo, & aquila, *Rudolpho* mortem portant. 1106. b.
Leoni Babylonico cur ala aquilina à *Daniele* attribuantur? 3. a. Quare & quomodo cor hominis ei datum sit? 3. b. 4. a.
Leo M. sive *Primus*. LIV Imperator Roman. 741. a. Ventris profusio moritur. 742. b.
Leo Secundus, sive *Iunior*. 742. b. infans Imperii consors. 741. b. 742. b.
Leo Tertius, *Isaurus*, LXXIV Imperator Rom. Conon dictus. 802. a. b. Iudeos & Montanos vi coëgit, ut baptismum acciperent. Imagines & simulacra evertit. 803. a. Synodum convocat. Crudelissime grassatur in Episcopos & Monachos imagines defendentes. ibid. b. Ex morbo intestinorum moritur. 804. a.
Leo Quartus, LXXVI Imper. Rom. 807. b. Filius ejus *Constantinus* Imaginum adorationem prohibuit. A conjuge sua se abstinuit. Templum Dei spolians pœnas luit. 808. a.
Leonhardus, cogn. *Casar*, *Barvarus*, propter religionem comburitur. 1075. b.
Leonidas, *Origenis* pater, Martyr. 590. b.
Leonides, Rex *Spartanorum*, 300 militibus 20000 Persas una nocte prostravit. 120. b. 123. a. Ejus ad milites oratio. 243. b. 244. a. 245. b.
Leontius, Philosophus *Atheniensis*, filia *Athenaidi* pauca testamento relinquit, quia splendidam fortunam ex arte sua eam consecuturam cognovisset. 727. b.
Leontius, LXIX Imper. Rom. 797. b.
Lepus, infaustum & mali ominis animal. 203. a.
Lescus, per cursum equorum Princeps Polonia electus. 29. b. 193. a.
Lex nautica, à *Nazianzeno* laudatur. 229. b.
Libanius, Sophista, *Iuliani Apostata* in relig. Ethni-

ca praeceptor, quid scommatis dixerit in Christum. 695. b.
Libellatici, eorumque origo. 627. a.
Liber Pater, unde sic dictus? 187. b.
Liber Concordia, publicatur. 1102. b. 1103. b.
Liber Interim. 1067. b.
Liberius, Pontifex Roman., à *Constantio Imper.* relegatur. 682. b.
Licinius, V. *Publius*.
Lingua, ad quod officium sit creata? 57. a.
Litera amicorum, ab aliis lecta, nocent. 597. a.
Literas exenterato lepori, ut eo tutius in Persidem transferri possent, *Harpagus* inserit. 116. a.
Lithuani, Christianismum induunt. 994. b.
Longobardi, ob fertilitatem soli, Italia bellum moverunt. 228. a. b. Eorum in Italia regnum, quomodo ad Francia reges transferit. 811. b.
Lotharius I, Rex *Lotharingia*. 838. a. Teutbergam uxorem cur repudiavit? 841. a. Cur Magistratus Roma mutavit? Filium suum *Ludovic.* Italia regem constituit. Ejus acta Ecclesiastica. A Pontifice & Romanis fidelitatis juramentum exigit. 839. b. Ejus consensu famina *Gilberta* Pontifex creatur. 840. a. Regna sua inter filios dividit. Imperium sponte deponit, & Cœnobium *Pru-miense* ingressus est. Vbi ex vivis excedit. 840. b.
Lotharius II, Saxo, XX Imper. Germ. 919. b. Gradum Doctoratus & Magisterii in Academiis introduxit. Ejus symbolum. 921. a. Eo vivente, felix & tranquilla Reipublica gubernatio fuit. 922. a. Acta Ecclesiastica. ibidem. b. Moritur. 923. a.
Lubeca, quando & cur coeperit libera esse imperii civitas? 935. a.
Lucianus, Presbyter *Antiochenus*, necatur. 615. a.
Lucianus Sophista, à canibus laceratur. 553. a.
Lucianus Samosat. quomodo Christum appellavit. 560. a.
Lucius, *Britannia* Rex, cum subditis in vera Christiana religione instituitur. 578. a.
L. Vitellius, libertina amore victus, ludibrio omnibus habebatur. 34. a.
Lucius, Episcopus *Arianopolitanus*. 682. b.
Lucius Iul. Gallio, *Seneca* frater, librum ridiculum in *Claudii* mortem scripsit. 800. a.
Lucullus, contra *Tigranem* vix vigesimam ejus copiarum partem ducens, victor existit. 237. b.
Ludolphus à *Kroppenstet* / Rustici filius, postmodum Archiepiscopus *Magdeburgensis* factus, matrem ad se venientem quomodo habuerit? 522. b.
Ludovicus Barvarus, XXXV Imper. Germ. 981. b.

K k k k k k k

Ejus

INDEX NOMINVM

- Ejus genealogia.* 982. a. Defuncto Henrico VIII Imperatore, post longam difficilemque ob duos competitors deliberationem, eligitur & coronatur. ibid. b. Diadema Mediolani ab Archiepiscopo sumsit, & cum uxore Margarita Roma per Cardinalem Steph. Columnam coronatur. ib. b. *Ejus imperii administratio.* 983. a. *Ejus bella cum Friderico Austriaco Anti-Cesare; quem captum arte magica liberare studet frater.* ibid. a. b. Cur eum Papa excommunicarit. 984. b. 985. a. Multi docti eum defendunt contra Papam. ibid. Papam creat. ibid. Veneno fertur intoxicatus. 986. b.
- Ludovicus I, Pius, II Imperator German.** 831. a. *Ejus conjugium.* 832. a. imperii occupatio. ibid. b. Primogenitum filium creavit regem Francia & imperii socium, alterum Aquitania, & tertio titulum Regis Italia adsignat. 833. a. Iudices quomodo admonuerit? ibid. Haraldo Danorum Regi pulso Frisiam incolendam dedit. ibidem. *Ejus bella.* ibid. b. Bernhardum Patruelem rebellantem luminibus orbari iussit. 834. a. *Ejus bellum cum tribus filiis.* ibidem. b. *Ejus degradatio & contumelia.* 834. b. 835. a. Quomodo restitutus sit. ibid. b. *Ejus acta Ecclesiastica.* 836. a. *Ejus testamentum, & mors.* 837. a. b.
- Ludovicus II, IV Imperator Germanorum, Lotharii I filius.** 841. b. Patre in monasterium ingresso, imperium suscepit. ibid. Optime imperavit. ibid. *Ejus laudabile responsum ad Papam Sergium.* 842. a. Injuriam sibi illatam a quo animo fert. ibid. *Ejus clementia erga Adalgisum.* ibid. *Bella contra Saracenos, Normannos, & Adalgisum seditiosum.* ibid. a. b. *Ejus acta Ecclesiastica.* ibid. b. Leo IV Papa se ei subicit. 843. a. Populi sub eo conversi. ibid. Moritur, nullo heredemasculo relicto. ibid. b.
- Ludovicus III, Balbus, VI Imperator Germ.** 849. a. Inscio patre quam sibi junxerat uxorem, repudiare coactus est. ibid. Opera & studio Iohannis Pontif. Roman. titulum imperii consecutus est. ibid. b. Pauca memoratu digna gessit. ibid. b. Pacis, iustitia & pietatis studiosus erat. ibid. b. 850. a. Ludovicum filium Regem Francia creari iussit. ibid. *Ejus mors.* ibid. *Ejus filii Reges ab Episcopis creati per 6 annos regnum administrarunt.* ibid.
- Ludovicus IV, IX Imper. Roman., communi Procerum consensu Imperator eligitur.** 858. a. In hoc stirps Carolina exstinguitur. ibid. Cur à Pontifice Rom. non sit coronatus. ibid. *Ejus bella intestina varia.* ibid. b. Contra Hungaros, in Ital. & German. irrumpentes, parum feliciter pugnavit. 859. b. Ex animi aegritudine moritur. 860. a.
- Ludovicus Germania Rex, Ludovici I Imper. filius.** 846. a. Rex Bavaria à Patre factus est. ibid. b. Postmodum Germaniam divisione adeptus est. ibid. b. *Ejus bella contra Patrem, Vandalos, Sorabos, Bohemos, atque Sclavos.* 847. a. b. *Ejus acta Ecclesiastica.* 848. a. Veram religionem propagare summo opere studuit. ibid. b. *Ejus obitus.* 849. b.
- Ludovicus, Rex Hungaria, in palude oppressus, ab equo recidens.** 1085. a. 1107. b.
- Ludovicus XI, Rex Gallia, cur Carolum VIII, filium, literis erudiri noluerit?** 329. a. Quid filio suo Carolo consilii dederit? 230. b. Vnde tam rigidus iustitia administrator exierit. 921. b. 922. a.
- Ludovicus XII, Rex Francia, perpetrati homicidii veniam flagitanti quid dixerit?** 177. a. Iasoni Iuris Consulto quid fecerit. 78. b. *Ejus apophthegma.* 204. a.
- Luna, circa se paraselinas habuit cum alba cruce.** 1128. a.
- Luporum & Canum furor.** 1127. a.
- Luthern, cœnobium, re, & nomine instauratum.** 924. a.
- Lutherus, quando in reformanda religione initium fecerit.** 1026. a. b. Initio Iurisprudentia operam dedit; postmodum fulmine territus, monachus factus est. 1026. a. Propositiones 95 contra indulgentias Witeberga publicat. 1026. b. Licentiam Doctorum Theologia adipiscitur; Postea Theologia Doctor renunciatur. 1027. b. *Ejus testimonium de Iohanne Huss.* 1006. a. b. 1007. a. Ius Pontificium Witeberga cur combusserit? 1053. a. Comparat in Comitibus Wormatia. ibid. & rationem sua fidei reddit. ibid. a. b. A Carolo V proscrbitur. ibid. b. & in Wartberg clam deducitur. Rursus excommunicatur. 1054. a. sed è Patmo sua redit, Carolstadii causa. ibid. b. Missa, & Communionis formulam, edit. ibid. b. 1055. a. Psalterium Davidis Germanice, librum contra seditiosos, & Epistolam contra Iconomachos scribit. Virginem nobilem in uxorem ducit, & Formam ordinationis Ministrorum instaurat, atque cationum. 1055. b. Librum contra Zwingli. & Oecolampad. de verbis Cœna edit. 1056. a. *Ejus Colloquium cum Zwinglio Marpurgi.* ib. b. *Ejus preces in periculis.* 1111. b. Plenam & claram confessionem edidit. 1057. a. In Arce Coburgensi clam sustentatur. Librum de statu Ecclesia sub Pontifice Rom. scribit. 1059. a. Biblia Germanica à se translata Witeberg. edit. Genesin enar-

rare incipit. *ibid.* b. *Articulos Smalcaldicos conscribit.* 1060. a. *Ultima ipsius precatio, & morbus, ac obitus. Cujus mortem belli motus sequuntur.* 1067. a. *Librum de Libertate Christiana Pontifici Rom. mittit; à quo ut hareticus proscribitur. Provocat à Papa ad Concilium. Ejus libri publice cremantur.* 1053. a. *Ejus uxor, quid marito lethaliter decumbenti optaverit.* 1111. b. *Ejus imago saxeæ in Carinthia templo à Friderico I Imperatore exstructo, amplius trecentis annis ante Lutherum.* 941. a. *Ejus sepulcrum dirui cur noluerit Carolus Quintus.* 1045. b. *Lycurgus legem scripsit, ne mulieres in mysteriorum festo curru veherentur.* 723. a. *Lydos cur Musica & artibus ludicris imbuendos esse Cræsus consuluerit.* 158. a. *Lysimachus, Agatoclis filius, VI Rex Macedonia, Alexandro M. custos corporis fuit. Cur eum Alexander M. Leoni objici jusserit, & quomodo leonem exanimaverit. Cur Ptolemai Regis Ægypti filiam in uxorem duxerit. Ejus regnandi libido. In pugna contra Seleucum fortiter cecidit.* 347. b. *Lysimachus Philippidi Poëta arcana sua detegere volens, quid responsi acceperit.* 315. a. *Lysippus, statuarius, cur Alexandrum M. ex ære, supina facie cælum suspicientem, finxerit?* 303. b.

M.

M Achaleus. V. Mancaleus.
Macchiavelli periculosum consilium. 144. a. *Magdeburgenses Imperatoris nomine à Duce Saxon. Mauritio obsidentur. Soli fere per totam Germaniam docuerunt suo exemplo, quid constantia possit.* 1051. b. *Magdeburgensis episcopatus subditis, pecunia numerata, exercitium religionis conceditur.* 1060. b. *Magdeburgum, unde nomen habeat?* 825. b. *In dotem data conjugii Ottonis Imper., privilegiis & libertatibus donatur.* 869. b. *Magi, qui incunabula Christi inquisiverunt, non ex lumine natura, sed lumine gratia Christum agnoverunt. Nam eorum in scholis seminaria quadam doctrina cœlestis manserunt.* 2. a. *Vnde venerint.* 132. a. *Magorum interregnum Persicum.* 184. a. *per septem menses.* 185. a. *A Proceribus Regni turbatur.* 185. b. *Magistratus, an, & cur, à Deo institutus? & cur hominibus exosus esse cœperit?* 9. a. 14. b. *Ejus*

constitutio, Domino inscio, quomodo apud Hoseam intelligenda? 16. a. *An subditos armis ad religionem cogere debeat?* 16. b. *An in omnibus ei sit obediendum?* 687. a. *Ejus imago.* 75. b. *Perpetui annuis cur præstent?* 467. b. *Magnentius, Pseudo-Imperator, & Tyrannus. Quomodo Imperator factus sit. Ejus ingratitude erga Constantem Imperatorem, quem trucidari jubet. Ejus dolosa crudelitas. Fratres suos Decretium & Desiderium Casares creat; utque exercitus Hispaniam occuparent, & Gallias tuerentur, dimisit.* 675. b. *Cum Constantio, fratris mortem ulturo, acerrime confligit. Fugit in Italiam, sed Roma non intromittitur. Misit sicarium Antiochiam, ut Gallus à Constantio in Oriente relictus trucidaretur. Vincitur iterum à Constantio bis. Manus sibi ipsi infert.* 676. a. *Magophonia, festum Persicum.* 186. a. *Mahometes, infima conditionis homo, cur & quomodo initia Regni Turcici posuerit? Ejus parentes, annus nativitatis, professio. Ejus patria & regressus.* 404. b. *Cur & cujus opera adjutus, composuerit Alcoranum.* 405. b. 789. a. *Quomodo tempora mutavit. Ejus imperium quamdiu duraturum sit.* 406. a. *Mahumed, Turcica impietatis author, armata manu dogmata sua propagare incipit.* 788. b. *Mahumetes, Turcarum Imperator, in luxu vivens.* 45. b. *Mahumetes II, qualem nasum habuerit?* 150. b. *Mahumetes III, fil. Amurathis, in Imperio Patrem sequitur. 18 fratres occidit cum conjugis sua, ac filio.* 1138. a. b. *Majoranus, à Leone I militia magister creatus, prope Ravennam Imperium accipit. Vandalos & Afros vincit.* 737. b. *Trucidatur.* 738. a. *Mali sapissime fiunt boni.* 331. b. *Mamelus, Monarcha XVI.* 36. b. *Mamalucarum autor, Saladinus.* 945. a. *Mamithus Monarcha XIII.* 36. a. *Manahem, Rex Israël, an jure merito à Belochio infestatus sit?* 48. a. *Manasses, Iaddi Pontificis summi frater.* 319. a. *sacerdotio privatus, sit Samaritanus.* 319. a. 332. a. *Manasse, propter ostentationem patris Ezechie, in captivitatem abducitur.* 62. a. b. *Esaïam Prophetam serra lignea confectum crudelissime necavit.* *ibid.* b. *Ejus captivitas quando acciderit?* *ibid.* *Mancaleus, Monarcha XIV.* 36. a. *In eo narrandi deficit argumentum.* *ibid.* b.

INDEX NOMINVM

Mandanes, II Rex Medorum, Patri Arbaci successit.

111. a.

Manfredus, Friderici II Imperatoris filius nothus, Parentem pulvino necat. 956. b. Conradum fratrem, qui jam imperabat, veneno. Postea tutelam Conradini filii fratris sui suscipit. 959. a. Ejus exitii causa. ibid. b.

Manichaorum error detegitur Roma, & eorum libri comburuntur.

732. a.

Manliana severitas in filium.

155. a.

Manlius Torquatus consul declaratus, oculorum valetudinem quomodo excusavit.

622. b.

Mantuanum Concilium Protestantes adire nolunt.

1060. a.

Marchia Brandenburgensis instituta. 864. b. cum dignitate Electorali venditur Burggravio Noribergensi.

1000. a.

Marchiones ab Henrico Aucupe Imper. Germ. varii instituuntur.

864. b.

Marcionis & Basilidis haeresis.

560. a.

Marcus Antoninus Bassianus, XXIV Imper. Roman.

601. a. *Varia habuit nomina. ibid. b. Heliogabalus dictus. 602. a. Sub eo Mulier primum in senatum admittitur. 603. a. b. Zotico nupsit. Proverbium, Omnia octo. 603. b. Ejus caena lignea, cerea, eburnea, fictilis, marmorea, &c. 604. a. Amictus ridiculus. Ejus inconstantia & perfidia. Milites praetoriani cur illum trucidarint? 604. b. Ejus ignominiosa nomina.*

605. a.

M. Antoninus Gordianus III, XXIX Imper. Rom.

620. a. *Prudenter imperavit, consilio Mithri, Soceri sui. 620. b. Sabiniani contra eum factio. 621. a. Ejus controversia cum Philippo imperium suscipiente. 621. b. Postmodum interfectus est. Interfectorum ejus vindicta. 622. a. Ejus sepulcrum, & inscriptio. 622. a. Symbolum. ibid. b.*

M. Aurelius Antoninus, Imper. XVII Rom. cognomine Philosophus. Duplicem patrem habuit, naturalem & legalem. Ejus appellatio. Ejus acta Academica. Ejus honor erga praeceptores. Conjugium. 567. a. Christianos absolvit. 145. a. Imperii occupatio & administratio. Sub eo Imperatore Roma duos Augustos simul pari potestate fulgentes habere coepit. 567. b. Dictum. 164. b. Ejus virtutes. 568. a. &c. Ejus patientia ex epistola ad Catulum Censorium in luctu super morte Verissimi filii patet. 569. b. Ejus acta bellica. 570. a. Frater ejus moritur. 570. b. Precibus Christianorum adjutus de Quadis & Marcomannis victoriam reportat. Christianam ejus legionem cur nominavit fulminatricem. Ejus li-

tera ad senatum de Christianis. 571. a. Sub eo quarta persecutio Christianorum orta est in Asia.

571. b. *Ejus ultima verba & mors. 573. b.*

M. Aurelius Carus, XXXIX Imper. Roman. 643. b. Erga omnes humanus & amabilis fuit. 644. a. Bella feliciter gessit. Responsio ejus heroica, ad Arsacida Persarum Regis insolentis legationem. 644. b. In tentorio exstinctus reperitur. 645. a. Ejus f. Numerianus à Senatu & militibus ad imperium delectus, à factione Ariti Apri, soceri sui, necatur. Alter ejus filius Carinus in pugna quadam à militibus deseritur & occiditur.

645. b.

M. Aurelius Maxentius ipse Augustum se appellat. 651. b. 656. a. Ejus libidinosus amor in Sophroniam, foeminam castissimam. 656. b. 664. b. Cum Constantino M. multis praeliis conflixit. 656. b. In Tyberim fugiens perit. 656. b.

665. a.

M. Aurelius Probus, XXXVIII Imp. Rom. 641. a. A militibus eligitur, & à senatu confirmatur. 641. b. Optime imperat. 642. a. Bella contra tres tyrannos, & alia maxima felicissime gessit. 642. a. b. Novem hostium Reges ad pedes ipsius se projicere coguntur. ibidem. b. Ejus duellum cum Aradione. Et virtutes. 643. a. A militibus illius pertasis interficitur in turri ferrata. A reliquis ei tumulus cum laudabili inscriptione paratur.

643. b.

M. Brutus, quale spectrum viderit? 235. a.

M. Cato, trium se per totam vitam poenitere dixit.

187. b.

M. Claudius Tacitus, XXXVII Imperator Romanus. Temperantia ejus in victu & amictu. 640. a. Cornel. Tacitum Historicum, Parentem suum nominavit, & quotannis exemplaria aliquot describere jussit. 640. a. b. Septembrem cur Tacitum appellavit? De ejus electione Senatus & militum contentio. Roma discessit, cum rumor esset, se Imperatorem futurum. Cum omnium acclamatione recipitur. Holosericam vestem omnibus viris interdixit. 640. b. In expeditione adversus Barbaros, sexto mense Imperii, insidiis militibus interficitur. Ejus frater germanus, Florianus, arripit Imperium, quasi hereditarium esset; sed occiditur à militibus.

641. a.

Marcus Crassus, cur Parthis bellum intulerit? Perit misere, aurumque capiti detruncato infunditur.

167. a.

Marcus Evangelista, qua morte perierit? 510. a.

M. Philippus Arabs, XXX Imper. Roman. obscuris parentibus natus. 622. b. Ejus constitutio corporis & animi. Conjugium, & acta ante imperium.

rium. Misitheum, inclytum Ducem, dolo necat, & erga Gordianum III Imper. ingratus existit. Imperii ejus per fraudulentiam occupatio, & administratio. 623. a. Bellum cum Scythis, & contra Decium, à militibus ad Imperium electum. Verona à militibus trucidatur. 623. b. Hunc primum ex Imperatoribus per Fabianum Episcopum, cum familia sua, baptizatum fuisse, dicitur. 624. a.

M. Salvius Otto, VIII Rom. Imper. 514. b. Constans Ottonis moriendi propositum, & ultima verba ad milites. Se ipsum interficit. 516. a. Ejus sepultura. De morte ejus Ethnicorum judicium taxatur. 516. b.

Marcus Varro, Cneio Pompeio Consuli commentarium de officio Senatus habendi dedit. 361. a.

M. Vlpianus Trajanus, XIV Imper. Rom. natione Hispanus. Primus hic ex peregrinis Imperator creatur. 548. b. Vxor ejus Plotina laus. 548. b. 549. a. Adoptatus & Caesar creatus à Nerva. Ejus imperii prasagium. 549. a. Omen felicitis gubernationis. 549. b. Ejus imperii felix administratio. Ejus virtutes. 550. a. &c. Constans ejus & admiranda amicitia cum Sura. Vnde Germanicus dictus sit. Ejus acta bellica. 551. b. Iudaos seditiosos bis domuit. Acta Ecclesiastica. 552. b. Christianos persequitur. 553. a. Cur mitior in Christianos postea factus sit? Ejus edictum de Christianis taxatur. 554. a. Viri docti, eo regnante. Ejus mors. 554. b. An per preces Gregorii Papa Romani, ex inferno liberatus, in cælum transferit. 555. a.

Mardocheus, typus Christi. 271. b.

Mardonius, Xerxen contra Gracos cur animaverit? 225. b. Egregium assentatoris aulici exemplum. 225. b. 226. a. Interficetur. 229. b. 249. b.

Maria, diva mater, & virgo, nata. 456. a. denata. 496. a.

Maria, Moysis soror, cur lepra percussa? 56. b.

Maria Scota. 1132. b.

Maria Angla. 1141. b.

Maria Medicaa. 1140. b.

Marianus Scotus, historicus. 914. a.

Marinus, martyr. 630. a.

Maris mortui mirabilem naturam perscrutatur Flav. Vespasianus. 525. a.

Marius Consul, primus aquilam in vexillo usurpavit. 83. a.

Mars, bellorum præsēs. 35. a.

Martini Forbissari navigatio in septentrionales Regiones. 1129. a.

Martianus, LIII Imp. Rom. humili genere ex Thracia natus. 739. a. A Pulcheria ad conjugium in-

vitatur, hoc pacto, ut juramento confirmaret se virginitatem ipsius intactam esse conservaturum. 739. a. b. Qua occasione & conditione Imperium adeptus sit. 740. a. Ejus gratitudo erga benefactores, & constantia in promissis erga Regem Vandalorum. 740. a. b. Concilium Oecumenicum IV Chalcedone Bithynia cur instituerit? Ejus Mors. 740. b.

Martinus Bucerus, Theologus, Luthero familiaris. 1028. b.

Martinus, Episcopus Turonensis, moritur. 726. b. Ejus oratio in periculoso morbo. 1111. a. b.

Martyrium quinque virginum sub Trajano. 553. b. 554. a. 1500000 Christianorum sub Carolo V. 1074. b. V. Tyrannis.

Maruthas Episcopus, filium Regis Persia à demonio liberat. 731. b.

Masfescerus, adversus Gildonem ad recuperandam Africam missus, quale somnium habuerit? 114. a.

Massageta, stirps Gothorum. 162. b.

Massilia, unde sic dicatur? 160. b.

Matrimonia inter inaequales, an conducibilia. 114. b.

Mauri cum 600000 hominum in Hispaniam transferunt. 945. b.

Mauritius Cappadox, LXI Imp. Rom. 771. a. Primus ex Gracorum genere in imperio confirmatur. Initio fuit gloriosus, sed tandem calamitosus factus est. ibid. b. Ejus virtutes. Cur nocte consilium capere solitus sit. 772. a. Avaritia eum vitata & imperio exiit. 772. b. 776. b. 777. a. Pius & religiosissimus fuit. 776. a. Ejus somnium. ibid. b. Cum tota familia occiditur à Phoca. 777. a. b.

Mauritius, Dux Saxon., Augustam capit. 1052. a. Oenipontem venit, & inducias facit. ibid. b. Misnia tres Ludos instituit. 1060. b. Saxoniam & Hassiam invadit. 1067. b. Iubet conscribi Confessionem Ecclesiarum Saxon. 1071. b. Erga delatores quomodo se gesserit. 262. a.

Mauritius, Princ. Aulicus, Wilhelmi filius, ab Ordinibus Federatis Gubernator, ac maris summus Praefectus, constituitur. 1032. b. Ejus victoria contra Albertum, Rudolphi fratrem. 1138. b.

Maxilla cum dentibus, ex uno osse constans. 257. a.

Maximilianus I, XLIV Imper. Germ. 1019. a. Cur à Pontifice Romano coronari noluerit? 1020. b.

Ejus cordata dicta. 1021. b. Militum rapacitatem acerrime punit. 1022. a. Ejus mansuetudo in aulicum nummos aureos ex poculo pone Imperatorem clam auferentem. ibid. b. 1023. a. Symbolum ejus ex quinque vocalibus compositum. 1024. a.

Ejus magna prodigalitas. 1024. a. b. Nimias curia-

INDEX NOMINUM

- curiositas. 1024. b. Captus fuit Brugis à subditis suis. 197. a. b. 1025. a. Cur arcam ligneam toto biennio ante mortem secum circumvectaverit. Moritur. 1028. a. In summo periculo mirabiliter conservatur. 1031. b.
- Maximilianus II, XLVII Imper. Germ. Mariam Carol. V filiam conjugem habuit. 1091. a. omnia dignitatum fastigia brevi temp. attigit, religiosissimus; in bello contra Turcam fortis. 1092. b. 1093. a. Ejus pax cum Selimo. 1094. a. Sub ipso bellum Grumbachianum oritur. 1094. a. b. Alit Pastorem Evangelicum. 1095. a. Non vult conscientis dominari. 81. a. 1095. a. Sub ipso Augustana confessio floruit. Et persecutio. 1096. a. Ejus atas & obitus. Epitaphia. 1099. a.
- Maximinus Iunior, à Galerio Maximino avunculo suo Caesar creatus, & Orienti praefectus est. 612. a.
- Maximinus Thrax, XXVI Rom. imper. barbaro Patre oriundus. 191. b. 612. a. Libras carnis XL aut etiam LX comedit uno die. Sudores in calicibus excipiebat multos. Ejus conjugium. 612. a. Ejus filius formosissimus, & superbissimus, Maximinus minor. Pastor prius fuit in Thracia. Tyrocinia belli sub Severo Imp. Ejus admirandum robur. 612. b. Per seditionem & tyrannidem venit ad imperium. Ejus ingratitude erga Alex. Severum Imper. Imperii administratio. Crudelitas maxima. Ejus cognomina infamia. 613. 6. Militaria acta. Germaniam vastat. 614. a. Ecclesia persecutor fuit. Mandavit, ut acta Pilati in scholis praelegerentur. 614. b. A militibus cur & quomodo sit occisus? 615. b. Ejus infamia post mortem. 616. a.
- Maximus Pupienus, XXVIII Imp. Rom. genere ignobilis, cum Clodio Balbino eligitur. 618. a. Imperii administratio. ibid. b. A militibus quomodo & cur occisi sint? Eorum elogium. 619. b.
- Maximus, Imper. Rom. illegitimus. 736. a. Qua occasione imperium arripuerit? 734. a. 736. a. Eudoxiam Valentiniani uxorem vi compressam turpibus nuptiis sibi copulavit. ibid. Garrulitate sua sibi ipse mortem causat. Ejus tragicus interitus. ibid. b.
- Maximus, Episcopus Taurinensis. 731. b.
- Medicina, sine caelesti favore irrita ac noxia. 1126. b.
- Medorum Reges, post divisam Monarchiam Assyriac. enumerantur. 109. a.
- Melchior Canus, Iesuita, refutatur, quod statuerit, nomen Abasueri esse proprium nomen. 196. a.
- Meleager, IX Rex Macedonia. 348. b.
- Memnon, Regia Cyri domus exstructor. 153. a.
- Memoria admiranda praeceptorum exempla. 491. a.
- Menonis conjux, Semir.; filii, Iapetes & Ildaspes. 28. a.
- Mergis, id est, Smerdis. 187. a.
- Merodachus, Monarcha XLIV, varia habuit nomina. 60. Ejus idolum. 61. b. Legatio ad Regem Iuda. ibid. a. Totam Assyriam ad Babylonios transtulit. 59. a.
- Metasthenis error. 93. b.
- Micypsa apud Salustium oratio, Septimio Severo cui usui? 586. a.
- Medianita somnium pro Gideone. 114. a.
- Meletii & Novati haeresis. 669. b. 671. a.
- Militaris disciplina in quo consistat. 236. b.
- Milites immortales Persarum. 121. b.
- Militibus antiquorum nihil impervium. 256. a.
- Minutius Felix, Dialogum hominis Christiani & Iudei scripsit. 590. a.
- Miracula mundi septem. 153. a.
- Mistheii, Gordiani III. Imp. Soceri, triumphalis currus & tituli. 621. a. Ejus fraudulenta mors. 621. b.
- Misna ad Albim contra Slavos ab Henrico Aucupe conditur. 865. a.
- Mithridates, Ponti atque Bithynia Rex, septem annos continenter in silvis venatur. 87. a. XXII. gentium linguas percalluit. 328. b.
- Mitraus, Monarcha XXVII, Sosarmo successit. 38. a.
- Moabitarum Regis Epitaphium. 58. a. b.
- Mœnia Semiramidis, proverbium. 30. b.
- Monachatus origo, sub Decio Imp. 626. b.
- Monarcha primus, Nimrodus. 7. 8. 14. a. Secundus, Belus. 21. a. Tertius, Ninus. 14. a.
- Monarcharum Persicorum numerus. 126. a. b. 349. a. Regia sedes. 128. a. Eorum instituta. 128. b. 129. a. Eorum familia duae recensentur. 182. a.
- Monarchia quid sit, secundum Politicos & Theologos. Spiritus S. quatuor Monarchias appellat *καταδελαις*. Sic & quartam Pompeius. 398. a. Quare nulla unquam omnibus populis mundi imperasse legatur, cum tamen vocentur imperia catholica. prolegom. Ejus nomen & duplex notatio. prolegom. & 14. a. b. Deus est, qui Rex *παντοκράτωρ*. prolegom.
- Monarchia fatales suos terminos quare habuerint? prolegom. Quem & qualem unaquaque obtinuerit. prolegom. & 102. a. b. Earum quantitas & ordo. prolegom.
- Monarchia prima triplici nomine indigitatur. 1. a. 9. b. 26. a. Apud Daniele duplici visione adumbratur. 2. a. Ejus duplex status. 2. b. 3. b. Quo tempore coeperit. 9. a. b. Duas praecipuas regias aut Merop-

Metropolis habuit. 6. b. 46. a. *Ejus Terminus à Deo constitutus.* 91. a. *Quo anno defierit?* 34. a. b. 46. b.

Monarchia II. qua Medo-Persica vocatur. 118. a. *Quare per typos adeo diversos representetur à Daniele.* 123. b. *Ejus ortus.* 123. b. 125. b. *Quare per arietem duo tantum cornua habentem praefigetur, cum pluribus regnis constiterit?* 123. b. *Ejus Reges qui & quot fuerint?* 126. a. b. 127. a. *Familiarum designatio.* ibid. b. *Regia Sedes.* 128. a. *Instituta.* 128. b. 129. a. *Sepulcrorum situatio.* ibid. b. *Insignia.* 131. a. *Per Magos regnata.* 184. a.

Monarchia tertia, cur vocetur Græca, vel Macedonica. 302. a. *Qua Post Alexandri M., primi ejus Monarcha, obitum dividitur.* 336. a. 308. b. *De ejus ortu, progressu.* 307. b. 308. a. & egressu. ibid. *De ejus generali delineatione.* ibid. b. *Ejus quadruplex interitus.* 309. a. *Quamdiu steterit. Ejus Monarcharum Catalogus.* 309. a. b. 310. a. *De ea locus Danielis explicatur.* 336. b. *Ejus divisor quis fuerit.* 336. b. 337. a. *An Monarchia vocanda?* 338. a. b.

Monarchia IV. qua est Romanorum, duplici insignitur nomine. 396. a. *Ejus praefiguratio in duabus Danielis visionibus.* ibid. b. *Ejus fundator Iul. Caesar.* 398. a. 419. b. &c. *Sanguine multo fundata est.* 398. a. *Sub ejus initio Messias venit in hunc mundum, rediturus sub ejus fine.* 398. a. b. 401. a. b. 403. a. b. 407. b. *Quando terrea fuerit, & quando ferrea? Occidens quando ab ea avulsus, Orientale imperium quando amissum?* 399. a. *In decem regna divisa fuit.* 399. b. 404. b. *An sit revera quartum illud regnum apud Danielem?* 400. a. b. 407. a. *Cur bestia magna, horrenda & robusta imagine depingatur.* 403. b. 404. a. *Ejus delineatio.* 411. b. *Imperatorum catalogus.* 412. &c.

Morbis Epidemicis fere totum terrarum orbem peragravit, quo Roma 40000 homines uno tempore infecti fuere. 1126.

Mozon, vocabulum, quid denotet. 91. b.

Mosci ab idolomania Ethnica convertuntur. 889. b.

Moses Cretensis, qui finxit, se illum esse, qui Israelitas per mare rubrum deduxerit. Disparuit tandem. 732. a.

Mosis vaticinium de exercitu Romano in similitudine aquila. 85. a. b.

Mortuorum sepulcra quare non sint violanda. 224. a. 252. b.

Muleasses, Tureti Rex, centum aureos nummos ad unius pavonis condimentum impendit. 44. a. 484. a. *Odore unguentorum agnitus captusque.* 44. a.

Mulier, sub Heliogabalo primum in senatum admittitur. 603. a. *quinquagenaria, an parere possit?* 942. b.

Mulieres Persica, viros fugientes quomodo increpaverint. 116. b. 157. a.

Mulieres quandoque viris prudentiores esse exemplis demonstratur. 100. a. *mala quomodo vocentur ab Hieronymo?* 704. a.

Mulus, id est, Cyrus. 150. a.

Murus Ierosolyma, cum solennitate dedicatus à Nehemia. 267. b.

Musica, qua in consonantiis progreditur, quando inventa sit. 805. a.

Mutius Scavola, cur sibi ipsi manum adusserit? 243. a.

Mylitta, Babyloniorum Dea. 81. a. 98. a.

N.

N *Abonazar, Rex Assyriorum.* 50. b.

Nabuchodonosor I, Monarcha XLVI, varie appellatur. 62. b.

Nabuchodonosor II, Monarcha XLVII, cognomento magnus. Quare interdum Nebucadnezar, interdum Nebucadrezar, in Scripturis vocetur. 63. a. *Plurima gessit bella. Hercule praestantior habitus. Malleus universa terra.* 63. b. *Tyrum & Pelusium vicit.* 64. a. *Iojakimum Iuda Regem perfidum captivum ducit.* 65. a. 66. b. *Furore correptus quid Chaldaei praxerit.* 150. a.

Narcissus, Episc. Hierosolym., in deserto aliquot annis latet. 590. b.

Narses, VII Rex Persarum, quamdiu regnum administraverit? 57. b. V. Arses.

Naves, ut Arca Noach, totum terrarum orbem circumnavigavere. 1079. b.

Nazianzenus, quid de Iuliano Apostata dixerit per conjecturam. 684. a. b.

Nebo, quid significet? 50. b.

Nebuchodonosor. Nebucadnezar. Nebucadrezar. V. Nabuchodonosor.

Nehemias pincerna Ierosolyma mittitur. 265. a. b.

Nepotianus, Constantini Imper. ex sorore nepos, occiso Constante, arripit Imperium. sed occiditur ab Heraclide, factionis Magnentiana fautore. 675. b.

Nero. V. Claudius Tiberius.

Nero falsus, à Parthis acceptus, & à Calphurnio occisus. 189. b.

Nerva Cocceius, XIII Rom. Imper. ex Sabinorum familia nobili oriundus. Invitus & coactus imperium suscepit. 546. a. *Ejus imperii administratio.* ib. *Virtutes.* 546. b. 547. a. *Conjuratoribus suis quid*

INDEX NOMINVM

Mandanes, Il Rex Medorum, Patri Arbaci successit.

111. a.

Manfredus, Friderici II Imperatoris filius nothus, Parentem pulvino necat. 956. b. Conradum fratrem, qui jam imperabat, veneno. Postea tutelam Conradini filii fratris sui suscipit. 959. a. Ejus exitii causa. ibid. b.

Manichaorum error detegitur Roma, & eorum libri comburuntur.

732. a.

Manliana severitas in filium.

155. a.

Manlius Torquatus consul declaratus, oculorum valetudinem quomodo excusarit.

622. b.

Mantuanum Concilium Protestantes adire nolunt.

1060. a.

Marchia Brandenburgensis instituta. 864. b. cum dignitate Electorali venditur Burggravio Noribergensi.

1000. a.

Marchiones ab Henrico Aucupe Imper. Germ. varii instituuntur.

864. b.

Marcionis & Basilidis haeresis.

560. a.

Marcus Antoninus Bassianus, XXIV Imper. Roman.

601. a. *Varia habuit nomina. ibid. b. Heliogabalus dictus. 602. a. Sub eo Mulier primum in senatum admittitur. 603. a. b. Zotico nupsit. Proverbium, Omnia octo. 603. b. Ejus coena lignea, cerea, eburnea, fictilis, marmorea, &c. 604. a. Amictus ridiculus. Ejus inconstantia & perfidia. Milites pratoriani cur illum trucidarint? 604. b. Ejus ignominiosa nomina.*

605. a.

M. Antonius Gordianus III, XXIX Imper. Rom.

620. a. *Prudenter imperavit, consilio Mithri, Soceri sui. 620. b. Sabiniani contra eum factio. 621. a. Ejus controversia cum Philippo imperium suscipiente. 621. b. Postmodum interfectus est. Intersectorum ejus vindicta. 622. a. Ejus sepulcrum, & inscriptio. 622. a. Symbolum. ibid. b.*

M. Aurelius Antoninus, Imper. XVII Rom. cognomine Philosophus. Duplicem patrem habuit, naturalem & legalem. Ejus appellatio. Ejus acta Academica. Ejus honor erga praeceptores. Conjugium. 567. a. Christianos absoluit. 145. a. Imperii occupatio & administratio. Sub eo Imperatore Roma duos Augustos simul paripotesate fulgentes habere coepit. 567. b. Dictum. 164. b. Ejus virtutes. 568. a. &c. Ejus patientia ex epistola ad Catulum Censorium in luctu super morte Verissimi filii patet. 569. b. Ejus acta bellica. 570. a. Frater ejus moritur. 570. b. Precibus Christianorum adjutus de Quadis & Marcomannis victoriam reportat. Christianam ejus legionem cur nominari fulminatricem, Ejus li-

tera ad senatum de Christianis. 571. a. Sub eo quarta persecutio Christianorum orta est in Asia. 571. b. Ejus ultima verba & mors. 573. b.

M. Aurelius Carus, XXXIX Imper. Roman. 643. b. Erga omnes humanus & amabilis fuit. 644. a. Bella feliciter gessit. Responsio ejus heroica, ad Arsacida Persarum Regis insolentis legationem. 644. b. In tentorio exstinctus reperitur. 645. a. Ejus f. Numerianus à Senatu & militibus ad imperium delectus, à factione Ariti Apri, soceri sui, necatur. Alter ejus filius Carinus in pugna quadam à militibus deseritur & occiditur. 645. b.

M. Aurelius Maxentius ipse Augustum se appellat. 651. b. 656. a. Ejus libidinosus amor in Sophroniam, foeminam castissimam. 656. b. 664. b. Cum Constantino M. multis praeliis conflixit. 656. b. In Tyberim fugiens perit. 656. b. 665. a.

M. Aurelius Probus, XXXVIII Imp. Rom. 641. a. A militibus eligitur, & à senatu confirmatur. 641. b. Optime imperat. 642. a. Bella contra tres tyrannos, & alia maxima felicissime gessit. 642. a. b. Novem hostium Reges ad pedes ipsius se projicere coguntur. ibidem. b. Ejus duellum cum Aradione. Et virtutes. 643. a. A militibus illius perstas interficatur in turri ferrata. A reliquis ei tumulus cum laudabili inscriptione paratur. 643. b.

M. Brutus, quale spectrum viderit? 235. a.

M. Cato, trium se per totam vitam poenitere dixit. 187. b.

M. Claudius Tacitus, XXXVII Imperator Romanus. Temperantia ejus in victu & amictu. 640. a. Cornel. Tacitum Historicum, Parentem suum nominavit, & quotannis exemplaria aliquot describere jussit. 640. a. b. Septembrem cur Tacitum appellavit? De ejus electione Senatus & militum contentio. Roma discessit, cum rumor esset, se Imperatorem futurum. Cum omnium acclamatione recipitur. Holofericam vestem omnibus viris interdixit. 640. b. In expeditione adversus Barbaros, sexto mense Imperii, insidiis militibus interficitur. Ejus frater germanus, Florianus, arripit Imperium, quasi hereditarium esset; sed occiditur à militibus. 641. a.

Marcus Crassus, cur Parthis bellum intulerit? Perit misere, aurumque capiti detruncato infunditur. 167. a.

Marcus Evangelista, qua morte perierit? 510. a.

M. Philippus Arabs, XXX Imper. Roman. obscuris parentibus natus. 622. b. Ejus constitutio corporis & animi. Conjugium, & acta ante imperium.

rium. Mithreum, inclitum Ducem, dolo necat, & erga Gordianum III Imper. ingratus existit. Imperii ejus per fraudulentiam occupatio, & administratio. 623. a. Bellum cum Scythia, & contra Decium, à militibus ad Imperium electum. Verona à militibus trucidatur. 623. b. Hunc primum ex Imperatoribus per Fabianum Episcopum, cum familia sua, baptizatum fuisse, dicitur. 624. a.

M. Salvius Otto, VIII Rom. Imper. 514. b. Constans Ottonis moriendi propositum, & ultima verba ad milites. Se ipsum interficit. 516. a. Ejus sepultura. De morte ejus Ethnicorum judicium taxatur. 516. b.

Marcus Varro, Cneio Pompeio Consuli commentarium de officio Senatus habendi dedit. 361. a.

M. Vlpianus Trajanus, XIV Imper. Rom. natione Hispanus. Primus hic ex peregrinis Imperator creatur. 548. b. Vxor ejus Plotina laus. 548. b. 549. a. Adoptatus & Caesar creatus à Nerva. Ejus imperii presagium. 549. a. Omen felicitis gubernationis. 549. b. Ejus imperii felix administratio. Ejus virtutes. 550. a. &c. Constans ejus & admiranda amicitia cum Sura. Unde Germanicus dictus sit. Ejus acta bellica. 551. b. Iudaeos seditiosos bis domuit. Acta Ecclesiastica. 552. b. Christianos persequitur. 553. a. Cur mitior in Christianos postea factus sit? Ejus edictum de Christianis taxatur. 554. a. Viri docti, eo regnante. Ejus mors. 554. b. An per preces Gregorii Papa Romani, ex inferno liberatus, in caelum transferit. 555. a.

Mardocheus, typus Christi. 271. b.

Mardonius, Xerxen contra Gracos cur animaverit? 225. b. Egregium assentatoris aulici exemplum. 225. b. 226. a. Interficetur. 229. b. 249. b.

Maria, diva mater, & virgo, nata. 456. a. denata. 496. a.

Maria, Moysi soror, cur lepra percussa? 56. b.

Maria Scota. 1132. b.

Maria Angla. 1141. b.

Maria Medica. 1140. b.

Marianus Scotus, historicus. 914. a.

Marinus, martyr. 630. a.

Maris mortui mirabilem naturam perscrutatur Flavius Vespasianus. 525. a.

Marius Consul, primus aquilam in vexillo usurpavit. 83. a.

Mars, bellorum praefes. 35. a.

Martini Forbissari navigatio in septentrionales regiones. 1129. a.

Martianus, LIII Imp. Rom. humili genere ex Thracia natus. 739. a. A Pulcheria ad conjugium in-

vitatur, hoc pacto, ut juramento confirmaretur se virginitatem ipsius intactam esse conservaturum. 739. a. b. Qua occasione & conditione Imperium adeptus sit. 740. a. Ejus gratitudo erga benefactores, & constantia in promissis erga Regem Vandalorum. 740. a. b. Concilium Oecumenicum IV Chalcedone Bithynia cur instituerit? Ejus Mors. 740. b.

Martinus Bucerus, Theologus, Luthero familiaris. 1028. b.

Martinus, Episcopus Turonensis, moritur. 726. b. Ejus oratio in periculoso morbo. 1111. a. b.

Martyrium quinque virginum sub Trajano. 553. b. 554. a. 1500000 Christianorum sub Carolo V. 1074. b. V. Tyrannis.

Maruthas Episcopus filium Regis Persiae à daemonio liberat. 731. b.

Masfescerus, adversus Gildonem ad recuperandam Africam missus, quale somnium habuerit? 114. a.

Massagetae, stirps Gothorum. 162. b.

Massilia, unde sic dicatur? 160. b.

Matrimonia inter inaequales, an conducibilia. 114. b.

Mauri cum 600000 hominum in Hispaniam transfuerunt. 945. b.

Mauritius Cappadox, LXI Imp. Rom. 771. a. Primus ex Gracorum genere in imperio confirmatur. Initio fuit gloriosus, sed tandem calamitosus factus est. ibid. b. Ejus virtutes. Cur nocte consilium capere solitus sit. 772. a. Avaritia eum vitata & imperio exuit. 772. b. 776. b. 777. a. Pius & religiosissimus fuit. 776. a. Ejus somnium. ibid. b. Cum tota familia occiditur à Phoca. 777. a. b.

Mauritius, Dux Saxon., Augustam capit. 1052. a. Oenipontem venit, & inducias facit. ibid. b. Misnia tres Eudos instituit. 1060. b. Saxoniam & Hassiam invadit. 1067. b. Iubet conscribi Confessionem Ecclesiarum Saxon. 1071. b. Erga delatores quomodo se gesserit. 262. a.

Mauritius, Princ. Aulicus, Wilhelmi filius, ab Ordinibus Federatis Gubernator, ac maris summus Praefectus, constituitur. 1032. b. Ejus victoria contra Albertum, Rudolphi fratrem. 1138. b.

Maxilla cum dentibus, ex uno osse constans. 257. a.

Maximilianus I, XLIV Imper. Germ. 1019. a. Cur à Pontifice Romano coronari noluerit? 1020. b. Ejus cordata dicta. 1021. b. Militum rapacitatem acerrime punit. 1022. a. Ejus mansuetudo in aulicum nummos aureos ex poculo pone Imperatorem clam auferentem. ibid. b. 1023. a. Symbolum ejus ex quinque vocalibus compositum. 1024. a. Ejus magna prodigalitas. 1024. a. b. Nimia curia-

INDEX NOMINVM

- curiositas. 1024. b. Captus fuit Brugis à subditis suis. 197. a. b. 1025. a. Cur arcam ligneam toto biennio ante mortem secum circumvecta uerit. Moritur. 1028. a. In summo periculo mirabiliter conseruatur. 1031. b.
- Maximilianus II, XLVII Imper. Germ. Mariam Carol. V filiam conjugem habuit. 1091. a. omnia dignitatum fastigia breui temp. attigit, religiosissimus; in bello contra Turcam fortis. 1092. b. 1093. a. Ejus pax cum Selimo. 1094. a. Sub ipso bellum Grumbachianum oritur. 1094. a. b. Alit Pastorem Evangelicum. 1095. a. Non uult conscientis dominari. 81. a. 1095. a. Sub ipso Augustana confessio floruit. Et persecutio. 1096. a. Ejus atas & obitus. Epitaphia. 1099. a.
- Maximinus Iunior, à Galerio Maximino a uunculo suo Caesar creatus, & Orienti praefectus est. 612. a.
- Maximinus Thrax, XXVI Rom. imper. barbaro Patre oriundus. 191. b. 612. a. Libras carnis XL aut etiam LX comedit uno die. Sudores in calicibus excipiebat multos. Ejus conjugium. 612. a. Ejus filius formosissimus, & superbissimus, Maximinus minor. Pastor prius fuit in Thracia. Tyrocinia belli sub Severo Imp. Ejus admirandum robur. 612. b. Per seditionem & tyrannidem uenit ad imperium. Ejus ingratitude erga Alex. Severum Imper. Imperii administratio. Crudelitas maxima. Ejus cognomina infamia. 613. 6. Militaria acta. Germaniam uastat. 614. a. Ecclesia persecutor fuit. Mandauit, ut acta Pilati in scholis praelegerentur. 614. b. A militibus cur & quomodo sit occisus? 615. b. Ejus infamia post mortem. 616. a.
- Maximus Pupienus, XXVIII Imp. Rom. genere ignobilis, cum Clodio Balbino eligitur. 618. a. Imperii administratio. ibid. b. A militibus quomodo & cur occisi sint? Eorum elogium. 619. b.
- Maximus, Imper. Rom. illegitimus. 736. a. Qua occasione imperium arripuerit? 734. a. 736. a. Eudoxiam Valentiniani uxorem ui compressam turpibus nuptiis sibi copularit. ibid. Garrulitate sua sibi ipse mortem causat. Ejus tragicus interitus. ibid. b.
- Maximus, Episcopus Taurinensis. 731. b.
- Medicina, sine caelesti favore irrita ac noxia. 1126. b.
- Medorum Reges, post diuisam Monarchiam Assyriac. enumerantur. 109. a.
- Melchior Canus, Iesuita, refutatur, quod statuerit, nomen Ahasueri esse proprium nomen. 196. a.
- Meleager, IX Rex Macedonia. 348. b.
- Memnon, Regia Cyri domus exstructor. 153. a.
- Memoria admiranda praeclitorum exempla. 491. a.
- Menonis conjux, Semir.; filii, Iapetes & Ildaspes. 28. a.
- Mergis, id est, Smerdis. 187. a.
- Merodachus, Monarcha XLIV, varia habuit nomina. 60. Ejus idolum. 61. b. Legatio ad Regem Iuda. ibid. a. Totam Assyriam ad Babylonios transtulit. 59. a.
- Metasthenis error. 93. b.
- Micypsa apud Salustium oratio, Septimio Severo cui usui? 586. a.
- Medianita somnium pro Gideone. 114. a.
- Meletii & Novati haeresis. 669. b. 671. a.
- Militaris disciplina in quo consistat. 236. b.
- Milites immortales Persarum. 121. b.
- Militibus antiquorum nihil impervium. 256. a.
- Minutius Felix, Dialogum hominis Christiani & Iudaei scripsit. 590. a.
- Miracula mundi septem. 153. a.
- Misitheii, Gordiani III. Imp. Soceri, triumphalis currus & tituli. 621. a. Ejus fraudulenta mors. 621. b.
- Misna ad Albim contra Slavos ab Henrico Aucupe conditur. 865. a.
- Mithridates, Ponti atque Bithynia Rex, septem annos continenter in silvis uenatur. 87. a. XXII. gentium linguas percalluit. 328. b.
- Mitraus, Monarcha XXVII, Sosarmo successit. 38. a.
- Moabitarum Regis Epitaphium. 58. a. b.
- Moenia Semiramidis, proverbium. 30. b.
- Monachatus origo, sub Decio Imp. 626. b.
- Monarcha primus, Nimrodus. 7. 8. 14. a. Secundus, Belus. 21. a. Tertius, Ninus. 14. a.
- Monarcharum Persicorum numerus. 126. a. b. 849. a. Regia sedes. 128. a. Eorum instituta. 128. b. 129. a. Eorum familia duae recensentur. 182. a.
- Monarchia quid sit, secundum Politicos & Theologos. Spiritus S. quatuor Monarchias appellat πρῶτη, δεύτερη, τρίτη, & τέταρτη. Sic & quartam Pompeius. 398. a. Quare nulla unquam omnibus populis mundi imperasse legatur, cum tamen uocentur imperia catholica. prolegom. Ejus nomen & duplex notatio. prolegom. & 14. a. b. Deus est, qui Rex πρῶτης & δεύτερης. prolegom.
- Monarchia fatales suos terminos quare habuerint? prolegom. Quem & qualem unaquaque obtinuerit. prolegom. & 102. a. b. Earum quantitas & ordo. prolegom.
- Monarchia prima triplici nomine indigitatur. 1. a. 9. b. 26. a. Apud Daniele duplici uisione adumbratur. 2. a. Ejus duplex status. 2. b. 3. b. Quo tempore coeperit. 9. a. b. Duas praecipuas regias aut Merop.

Metropoles habuit. 6. b. 46. a. *Ejus Terminus à Deo constitutus.* 91. a. *Quo anno desierit?* 34. a. b. 46. b.

Monarchia II. quæ Medo-Persica vocatur. 118. a. *Quare per typos adeo diversos representetur à Daniele.* 123. b. *Ejus ortus.* 123. b. 125. b. *Quare per arietem duo tantum cornua habentem praefigetur, cum pluribus regnis constiterit?* 123. b. *Ejus Reges qui & quot fuerint?* 126. a. b. 127. a. *Familiarum designatio.* ibid. b. *Regia Sedes.* 128. a. *Instituta.* 128. b. 129. a. *Sepulcrorum situatio.* ibid. b. *Insignia.* 131. a. *Per Magos regnata.* 184. a.

Monarchia tertia, cur vocetur Græca, vel Macedonica. 302. a. *Quæ Post Alexandri M., primi ejus Monarchæ, obitum dividitur.* 336. a. 308. b. *De ejus ortu, progressu.* 307. b. 308. a. & egressu. ibid. *De ejus generali delineatione.* ibid. b. *Ejus quadruplex interitus.* 309. a. *Quamdiu steterit. Ejus Monarcharum Catalogus.* 309. a. b. 310. a. *De ea locus Danielis explicatur.* 336. b. *Ejus divisor quis fuerit.* 336. b. 337. a. *An Monarchia vocanda?* 338. a. b.

Monarchia IV. quæ est Romanorum, duplici insignitur nomine. 396. a. *Ejus praefiguratio in duabus Danielis visionibus.* ibid. b. *Ejus fundator Iul. Caesar.* 398. a. 419. b. & c. *Sanguine multo fundata est.* 398. a. *Sub ejus initio Messias venit in hunc mundum, rediturus sub ejus fine.* 398. a. b. 401. a. b. 403. a. b. 407. b. *Quando terrea fuerit, & quando ferrea? Occidens quando ab ea avulsus, Orientale imperium quando amissum?* 399. a. *In decem regna divisa fuit.* 399. b. 404. b. *An sit revera quartum illud regnum apud Daniele?* 400. a. b. 407. a. *Cur bestia magna, horrenda & robusta imagine depingatur.* 403. b. 404. a. *Ejus delineatio.* 411. b. *Imperatorum catalogus.* 412. & c.

Morbus Epidemicus fere totum terrarum orbem peragravit, quo Roma 40000 homines uno tempore infecti fuere. 1126.

Moeon, vocabulum, quid denotet. 91. b.

Mosci ab idolomania Ethnica convertuntur. 889. b.

Moses Cretenfis, qui finxit, se illum esse, qui Israelitas per mare rubrum deduxerit. Disparuit tandem. 732. a.

Mosis vaticinium de exercitu Romano in similitudine aquila. 83. a. b.

Mortuorum sepulcra quare non sint violanda. 224. a. 252. b.

Muleasses, Tuneti Rex, centum aureos nummos ad unius pavonis condimentum impendit. 44. a. 484. a.

Odore unguentorum agnitus captusque. 44. a.

Mulier, sub Heliogabalo primum in senatum admittitur. 603. a. *quinquagenaria, an parere possit?* 942. b.

Mulieres Persica, viros fugientes quomodo increpaverint. 116. b. 157. a.

Mulieres quandoque viris prudentiores esse exemplis demonstratur. 100. a. *mala quomodo vocentur ab Hieronymo?* 704. a.

Mulus, id est, Cyrus. 150. a.

Murus Ierosolyma, cum solennitate dedicatus à Nehemia. 267. b.

Musica, quæ in consonantiis progreditur, quando inventa sit. 805. a.

Mutius Scavola, cur sibi ipsi manum adusserit? 243. a.

Mylitta, Babyloniorum Dea. 81. a. 98. a.

N.

N *Abonazar, Rex Assyriorum.* 50. b.

Nabuchdonosor I, Monarcha XLVI, varie appellatur. 62. b.

Nabuchdonosor II, Monarcha XLVII, cognomento magnus. Quare interdum Nebucadnezar, interdum Nebucadrezar, in Scripturis vocatur. 63. a. *Plurima gessit bella. Hercule praestantior habitus. Malleus universa terra.* 63. b. *Tyrum & Pelusium vicit.* 64. a. *Iojakimum Iudæ Regem perfidum captivum ducit.* 65. a. 66. b. *Furore correptus quid Chaldaeis praxerit.* 150. a.

Narcissus, Episc. Hierosolym., in deserto aliquot annis latet. 590. b.

Narses, VII Rex Persarum, quamdiu regnum administraverit? 57. b. V. Arses.

Naves, ut Arca Noach, totum terrarum orbem circumnavigavere. 1079. b.

Nazianzenus, quid de Iuliano Apostata dixerit per conjecturam. 684. a. b.

Nebo, quid significet? 50. b.

Nebuchdonosor. Nebucadnezar. Nebucadrezar. V. Nabuchdonosor.

Nehemias pincerna Ierosolyma mittitur. 265. a. b.

Nepotianus, Constantini Imper. ex sorore nepos, occiso Constante, arripit Imperium. sed occiditur ab Heraclide, factionis Magnentiana fautore. 675. b.

Nero. V. Claudius Tiberius.

Nero falsus, à Parthis acceptus, & à Calphurnio occisus. 189. b.

Nerva Cocceius, XIII Rom. Imper. ex Sabinorum familia nobili oriundus. Invitus & coactus imperium suscepit. 546. a. *Ejus imperii administratio. ib. Virtutes.* 546. b. 547. a. *Conjuratoribus suis quid*

INDEX NOMINUM

quid fecerit? *Æquitas ejus summa.* 547. a. Cur
Vlpium Trajanum in filium adoptarit? 547. b.
Acta ecclesiastica. Stomachi dolore mortuus est.
Ejus elogium. 548. a. Mortuo eo, cur Imperium
ad peregrinos pervenerit? 549. b.
Nestorius hareticus, in prima sua ad Episcopatum
Constantinopol. inauguratione, quid ad Impera-
tor. Constantin. M. dixerit? 668. a. Quid docue-
rit. 730. b.
Nestoriana harescos origo. 731. b.
Nicanor, Demetrii I Dux, quid juraverit contra
Domum Domini. 388. b.
Nicenum Symbol. quemadmodum primo Nicea in Bi-
thynia conscriptum? 670. b. *œcumenicum à Con-*
stantino M. vocatur. 668. a. b. *duratio.* 673. b.
per Arianos institutum aliud in Thracia. 679. b.
Nicephorus Phocas, Imp. Or., ex nimia securita-
te vitam amittit. 429. b. *Irene Imperatrice deposita*
imperium Rom. arripit, & VIII ann. IX mens. im-
perat. Ejus caput amputatum cruci affigitur.
810. b.
Nicetas, homo rudis, quomodo ad Episcopatum
pervenerit? 806. b.
Nigidius Figulus, Senator & Astronomus insignis,
Octaviano Casari jam nato summum Imperium
prædixit. 432. b.
Nimrodus, filius Chusi, nepos Chami, cur à Mo-
se seorsim positus? 1. a. *Monarchia originem ab eo*
traxerunt. 7. a. 14. a. *Babylonia Saturnus primus*
vocatur. 7. a. b. *Pater Iovis Beli.* 24. b. *Duode-*
cim ulnas longus. 8. a. *Venator potens coram Domi-*
no. 8. b. 9. a. 12. b. *Turris Babylonica exstruenda*
autor. 10. b. 13. a. *Cur amarus Dominator di-*
ctus? 7. b. *Ejus sedes, & urbes condita.* 9. b. 10.
a. 79. b. *An edificaverit urbem Niniven.* 11. b.
Principes coloniarum huc illuc cum exercitu mi-
sit, primus ipse belli author. 12. b. *Ecclesia Ido-*
lolatrica author. 13. a. *Ruina turris Babylonica*
vento disiecta oppressus. 13. b. *Quamdiu regna-*
verit. 14. a. *An laudandus, vel vituperandus?*
14. b. 15. a.
Nimrodi nomen quater legitur. 7. a. *etymon.* 7. b.
8. b.
Ninive, metropolis regni Assyriaci. 12. a. *Cur &*
à quo condita. 11. b. 12. a. 24. b. 25. a. *Quantum*
distiterit Ierosolymis. Ejus magnitudo & mœ-
nia. Cur à Iona proph. civitas Dei vocetur. 25. a.
à Cyaxare Medorum Rege evertitur. 80. a. 112. a.
Ninus, tertius Monarchia primæ Rex, quo anno
patri Belo successerit. 24. a. *An sit Assur.* ibid. b.
Ejus uxores. 25. a. *Babylonicum regnum cum As-*
syriaco conjunxit. ibid. b. *In Assyria Niniven se-*
dem Monarchicam fixit. 26. a. *Niniven absolvit.*

12. a. 25. a. *Ardentius bella gessit, quam ante-*
cessores. Idola & statuas introduxit. Patri de-
functo divinos deferri honores jussit. 26. b. *Quan-*
do mortuus. 27. a. *Ejus Epitaphium à Semira-*
mide positum. 27. b.
Ninus, civitas, Ptolemao, & aliis. 24. a.
Ninyas, monarchia I. Monarcha V. 33. b. *Quam-*
diu regnarit. 34. a.
Nitocris Labyneti uxor. 93. a. b. *Mirabilia de ea*
recensentur. 93. b.
No, urbs Ægypti regia, vastatur. 53. a.
Nobilitas, quæ præstantior. 1001. a.
Nomina regum, quando Imperii administrationem
susceperunt, fuerunt immutata. 257. b. *fatalia.*
142. b.
Nomina ante nativitatem imposita. 150. b. 151. a.
Nominum impositio, quale sit signum? 70. b.
Nomotheta Babyloniorum. 22. b.
Nota genitiva quarundam personarum. 371. a.
Novati controversia. 669. b. 671. a.
Numburgum ad Salam, à Carolo M. edificatur.
820. a.
Numerus septenarius, Magnatibus fatalis. 57. b.

O.

O *Blivione in senio laborantium exempla.* 596. a. b.
Occasio arripienda. 523. a.
Ochus, VIII Rex Persarum. 297. b.
Ocraxapes, XXXVI. Monarcha. 39. a.
Octavianus Casar Augustus, II. Roman. Imperator.
432. b. *Nota illius genitiva.* 371. b. *Quando &*
unde Augustus dictus sit? 433. a. b. 448. b. 459.
a. b. *Ejus uxor Livia Drusilla castitatis specu-*
lum. 435. a. b. *Moderatus in victu & vestitu e-*
rat. 436. b. *Ejus acta academica.* 437. a. b.
Symbolum. 180. b. 439. b. 450. b. *Ejus Præ-*
ceptor Athenodorus Philosophus, ab eo discedens,
quale præceptum ei reliquerit. Libros de vita sua
conscripsit. Quid heredibus suis scripserit. 437.
b. *Ejus Comites erant docti. Inter Virgilium &*
Horatium sedens quid dixerit. 438. a. *Quomodo*
Mecanatis, familiaris sui, stylum lascivientem
irriserit. 438. b. *Anno XIX ætatis è schola ad re-*
gnum transit. 440. a. *Quomodo regnarit.* 440. a.
441. b. *De ejus futuro regno præsentia.* 440. a.
Consulatumpetit. Decies ter consul fuit. Ultimus
ejus consulatus incidit in nativitatem Christi.
Ejus Triumviratus cum Lepido & Antonio. 440.
b. *Interfectores Iulii Casaris persequitur. Cur Le-*
pido bellum intulerit. Ejus Duumviratus cum
Antonio. Ejus Monarchia, victo Antonio. 441. a.
Ejus Tribunitia potestas perpetua. Pacato mundo,
Templum

Templum Iani bis claudit, seque ad gerendam rempubl. convertit. 441. b. 448. b. leges corrigit. Vestiaras tulit. Adulteros ad capitale supplicium primus damnavit. 442. a. 452. b. Venalitatem Magistratum prohibuit. Calendarium emendavit. 442. b. Ejus acta judicatoria. Quid de infanticidio Herodis dixerit? Pollionis crudelitatem erga servum quomodo reprehenderit? 443. b. Acta vindicatoria. 444. a. Ejus mira clementia erga Cinnam. 444. b. & Caracotam. 260. b. 444. b. Acta militaria pecuniaria. 445. a. Frumentaria & mechanica. Pantheon templum, quod jam Maria rotunda appellatur. Ejus numismata. ibid. b. Annuli signatorii figura. 446. a. Quinque bella civilia, & duo externa gessit. ibid. a. b. & c. Ejus tributis impositio & triumphus. 448. a. Ejus encomia. ibid. b. Augustam urbem in Hispania condidit. Ingentem cladem in Germania per Quintilium Varum accepit. 449. a. Qua arte senatum exarmavit. ibid. a. b. Ejus magna virtutes. Liberalitas ejus erga Anton. Musam eum sanantem. Ejus Sororis liberalitas erga Virgilium. Romanorum lateritiam accepi, marmoream relinquo, dixit. In dictis & factis sapiens fuit. 450. a. Ejus de Thracum rege, proditore, judicium. item de Alex. M. ibid. b. Ejus responsum, Antonio, eum ad duellum provocanti, datum. ibid. Ejus de Vestibus superbis judicium. 297. b. 450. b. 451. a. Otiosos edit. Quomodo filios suos populo commendaverit. 451. a. Erga Æmylium Ælianum clemens fuit. Mansuetudo & patientia erga Timagenem Historiam male de ipso scribentem. ibidem. b. Qua gravitate ignotum periculum vita evaserit. 197. a. Se ipsum punit, quod leges à se latas non servavit. De corvis ejus saluatoribus. 452. a. Amicos suos valde dilexit. Ejus mira gratitudo erga militem in jus vocatum. 452. b. Ajacem Tragœdiam scripsit. Ejus jocus cum adolescente eum oris similitudine referente. 453. a. Graculo epigramma ipsi offerenti quid fecerit? ibid. b. Dominum se vocari prohibuit. 402. b. Patrie Pater in nomine totius Reipubl. salutatus lacrymas spargit. 454. a. Ejus vita. ib. a. b. Quomodo eum Athenodorus ab adulterio absterruerit. ib. b. Ejus mors, verba novissima. Responsum Delphicum de ejus successore. 402. b. 458. a. Sepultura, Testamentum. 455. a. b. Acta ejus ecclesiastica ante Christi natiuitatem. 456. a. & c. & Christo nascente, & nato. 458. a. & c. Aram primogeniti Dei exstruxit. 402. b. 458. a. Ejus moneta argentea. ibid. Regnavit 56 annos. 459. b. Regnum Herodis, Rege mortuo, in Tetrarchias divisit. 463. a.

October, à Flav. Domitiano vocatur mensis Domitianus. 542. a. b. Odenatus, Rex Palmyrenorum, in vindictam Valeriani Imp. Persis bellum indixit. 632. a. Odoacer, Rex Herulorum, Augustulum deposuit. & Imperio occidentali finem imposuit. 142. b. Qua occasione Rex Italia proclamatus sit. 738. b. 739. b. Oedipus Thebanus, Patrem suum interficit, & ex matre tres liberos procreat. 171. a. Oliverius, Regis Gallia Cancellarius, cur in tam miserabili desperatione mortuus sit? 1090. a. b. Olympias, Alex. M. mater, fratrem ejus Aridaum cur occidi jusserit? 339. a. 341. b. Olympius, Arianus in Africa, blasphemias in SS. Trinitatem vomens, tribus igneis fulmineis jaculis percutitur. 749. a. Ophraganeus, Monarcha XXXVI. 39. a. Ophrataus, Monarcha XXXV. 38. b. Opilius Macrinus, ortu vilis & ignobilis, XXIII Imperator Roman. 598. b. Novus terra filius, & Fortune pila. 599. a. Antoninum Caracallam, Imperatorem suum, dolo occidi curavit, & sic imperium occupavit. Cur se Severum & Pertinacem nuncupari voluerit. 599. b. Ejus virtutes & vitia. 600. a. b. Interficitur à militibus. 600. b. 601. a. Cum filio ejus Diadumeno, non absque contumelia. ibid. Oppinianus Cilix, insignis Poëta, Cynegetica & Halientica scripsit. 596. b. Quid pro dedicatione acceperit. 597. a. 610. b. Optio sanissima, qua ad Dei voluntatem; eaque vita regula. 1108. a. Oracula, quando desierint. 402. b. Oraculi Delphici, de muris ligneis Atheniensibus dati, explicatio. 242. a. b. Oroëtes Persa, quid fecerit? 195. b. Oratio Christiani, qualis esse debeat? 1108. b. Oratio militaris, ante pugnam, Constantini M. 664. b. Orestes, Nepote à se ejecto, Imperium arripit, illudque filio suo adhuc puero tradidit. Interficitur ab Odoacro, Herulorum Rege. 738. b. Origenes Bibliorum volumen in VI columnas distinguit. 611. a. Cur Libellaticus factus sit? 627. a. Alexandria aperit scholam Christ. ac se ipsum eviravit. 590. a. Orontis Apophthegma de Regum gratia. 278. a. Oropastes, i. e. Smerdis. 184. a. Orosius, Presbyter Hispanus. 727. a. Ostenda, ab Ambr. Spinola expugnatur. 1141. b. Othomannus, quomodo nominari voluerit? 40. b. Otten-sund, unde nomen. 873. b.

INDEX NOMINUM

Otto cum telo, quis? 987. a. b.
 Otto I, cognom. Magn. XII Imp. Germ. 867. b. Amor mundi dictus. 868. a. Magnifice & opipare vixit. A parente successor declaratur. 868. b. Ejus unctio & coronatio Aquisgrani peracta. 868. b. 869. a. Coronatur à Papa Roma. 869. b. a. 876. a. Ejus virtutes. 869. a. b. Clementia erga fratrem seditiosum. Ludolphum filium Imper. consortem & successorem eligit. Ottonem quoque declaravit Regem, & sibi successorem. 869. b. Wenceslaum Regem Bohemia creat; quod ille detractat. 870. a. Semper hostes habuit, & bella gessit varia. 870. b. & c. Otto legiones ex variis nationibus in patentis campi planiciem prope August. Vindelic. convocat. 872. a. b. Regulos Hungarorum tres cepit. 873. a. Sclavos ad internecionem pene delevit, & bona illorum militibus dedit. 873. b. 174. a. Epistola sagitta, una cum annulo, tabellarius alligavit, & intento arcu in arcem, ubi Atho custodiebatur, transmisit. 875. a. Benedictum Pontificem cur exilio mulctarit. 876. a. b. Graci Imperatoris perfidiam ulciscitur. 877. b. Ejus acta Ecclesiastica varia. Danos qua occasione ad Christianismum recipiendum coegerit? 878. a. Populi multi sub eo conversi. ibid. b. Episcopatus fundavit. 879. a. Moritur. 880. a. Otto II, XIII Imp. Germ. 881. a. auctoritate Patris insignia Imperii accipit. Paterna virtutis amulus. ib. b. Ejus mansuetudo heroica erga Bisetulaum, filiam suam rapientem, & justitia in Geronem comitem mortuum, & varia ejus bella. 882. a. In magno periculo est, sed beneficio Graeca lingua evasit. 883. b. Ejus consilium crudele magis quam laudabile contra Principes Italia seditiosos. 883. b. 884. a. Cur Pallida mors Saracenorum sit dictus. ibid. a. Mortis ejus causa, & mors ipsa. 884. b. 885. a. Otto III, XIV Imperat. Germ. cur Puer ab Italis appellatus sit. 885. a. Ejus Praeceptores. 885. b. Cur uxorem suam vivam cremavit? 886. a. 887. a. A Parente successor declaratur. 886. a. Cur Mirabilia mundi dictus sit. ibid. a. b. Decretum fecit consentiente Papa, ut jus eligendi Imperat. apud solos Germanos sit. Ejus vestis pretiosissima. ibid. b. Ejus animadversio in Crescentium seditiosum. 887. b. 888. a. Pacificatio ejus cum Romanis. Antipapam naso & oculis privat. 889. b. Roma in discrimen capitis venit, sed industria Hugonis evasit. 888. a. b. 889. a. Per chirothecas veneno tinctas, eique à Crescentii vidua missas, exstinguitur. ibid. Sepulcrum Caroli M. effringens, & spolians, poenas luit. 224. b. Otto LV, XXV Imp. Ger. Suasu Papa eligitur, &

coronatur. 946. a. b. Occiso Philippo autem, juxta eorum pactum. 946. b. In Imperio confirmatur. 947. b. Nihil temere ac inconsulto, sed adhibitis I Consultis, fecit. 947. b. 948. a. Legem sanxit, ne ullus Imperatorum hereditariam dignitatem sibi vendicet. Electores VI constituuntur. In vita periculum conjicitur à Papa. 948. a. Vincitur à Rege Gallia. Sponte ab Imperio destitit. 948. b. Moritur privatim vivens. 849. a.

P.

Pacis Religionis prima fundamenta. 1059. b.
 Pedagogia, quid significet? 500. b.
 Palladius ad Scotos in Christum credentes mittitur. 731. a.
 Pallii usus Episcopis à Valentiniano III conceditur. 736. a.
 Pamphilus Laodicens, Presbyter Casariensis, quid fecerit? 615. a.
 Panes, miraculose sanguinem sudarunt. 1127. a.
 Pannias, Monarcha XXV, Lampari successit. 37. b.
 Pantaleonis martyris caput Carolo Magno offertur. 819. a.
 Pantanus, Philosophus Christianus, Scholam Christianorum Alexandria instituit. 578. a.
 Papa Romanus, cur vestes gestet coccineas? 409. a. Vivus in Papam mortuum servit. 225. a.
 Papa, quam ob causam nomen mutant? 1054. a. b. Sunt Diaboli simia. 1114. a. Illegitima auctoritate & potestate utuntur. 1112. b.
 Paphnutius, Episc. in Thebe Aegyptiaca, negavit, contra Novatum, conjugia Sacerdotum dissolvenda esse. 671. a.
 Papias, Iohan. Evangelista discipulus, Secta de regno terreno piorum per mille annos autor. 552. b. 553. b.
 Papinianus Ictus, ab Antonino Bassiano Caracalla cur interfectus sit? 233. a.
 Paradisus, cur hortus Dei dicatur. 25. a.
 Parasitorum exempla, & Epitaphium Roma. 637. a. b.
 Parentum crimina an in liberis quoque vindicanda sint? 145. a. Eorum virtus liberos beat. 175. b.
 Paridis mater Hecuba, quale somnium habuerit, cum pragnans illum contineret? 114. a.
 Parisiana laniena XXX hominum M. ab impietate alienorum absumpsit triduo, centum M. spatio menstruo. 1097. b. 1098. a. Ejus auctorum ultio divina. 1098. b.
 Parisienses, cur Henrico IV Gall. Regi parere noluerint? 1136. a. Cincti, urbem acriter defendunt, & ad

Et ad atrocissimam famem adacti, ab Hispanicis tandem liberantur. 1136.a.b. *Alexandrum Farnesium cum triumpho excipiunt.* ib. b. *Cur Iesuitas Claramontanos regno expulerint?* 1138.a.
Parisiensis Academia origo. 825. b.
Parricidarum apud Rom. poena. 451. a. 501. b. *Eos Deus graviter punit.* 343. b.
Partu uno CCCLXV infantes vivos Hollandia Comitiss filia peperit. 961. b.
Partui immaturo cutis à Medicis conficitur. 1030. b.
Parysatis, Regina Persia, filii sui Artaxerxis Memonis uxorem toxico necat. Multas alias crudelitates perpetravit. 274. a. *Ejus apophthegma.* 232. a. 274. a.
Pascha omnium consensu in diem dominicum est collatum. 671. a.
Passaviensis Transactio perficitur. 1052. b.
Pater noster, Germanice Rosenkrantz / unde et quando originem sumserit? 912. a.
Patizithes, Regni Persici Curator à Cambyse constitutus, fratrem suum Smerdin, Regis fratri Smerdi jam occiso persimilem, inito cum ceteris Magis fœdere, in solium collocat. 184. a.
Paulus Apostolus, à Nerone Imper. Roma capite truncatus est. 509. a. *Athenis altare ignotis et peregrinis diis dedicatum videns, quid fecerit.* 496. a.
Paulus Diaconus, historicus. 822. a.
Paulus, Episcopus Nicomedia Eusebii successor, ab Episcopatu cur depositus? 681. b. 682. a. *Decreto Iulii Papa in Episcopatum Constantinopolit. reducitur.* 682. a. *Ejicitur à Constantio.* ibid.
Paulus Thebaus, Monachus auctor. 626. b.
Paulus II, Pontifex, inter Sodomiticis impuritates à Diabolo trucidatus est. 171. b.
Paulus III, Papa, matrem et sororem interfici cur curavit? 1059. b.
Pausanias, Spartanorum rex, omnes Græcos gloria antecellit, dum innumeras Persarum copias funditus delet. 249. b. 254. a. *Ejus prudentiss. responsum ad verba Lamponis Aegineta.* 249. b. 250. a. *Victor Mardonio quales cœnas fecerit?* 250. a. 254. a. *Ejus in Mardonii cadaver pietas.* 253. a. 254. a. *Post tot victorias immutatus et degener factus, fame, in templo Minerva inclusus, moritur.* 254. b.
Pausanias Historicus, quando Historiam suam scripserit. 565. b.
Pax inter Philippum Hispania, et Henricum IV Gallia Regem. 1138. b.
Pax propter Religionem primo Suinfurii inchoatur, et postea Noriberga publicatur. 1059. b.
Pax Passaviensis. 1052. b.
Peccata parentum quod in filiis puniantur, exem-

plis demonstratur. 59. a. b.
Pecunia omnia obediunt. 584. b.
Pelusium, urbs Aegypti, capta. 63. b. 64. a.
Perdiccas I, Aridei administrator, cui annulum digito detractum Alexander M. moriturus tradidit cœu proregi, et regni divisi. 337. a. b.
Tutor cur additus sit Arideo Alexandri M. fratri regi constituto, sed à proprio exercitu in tentorio suo occisus. 339. b. *Cappadocia regem devicit.* ibid. *Cleopatram, Alexandri M. sororem cur in uxorem sibi dari poposcerit? Ejus dolus.* Ptolomæo Lagi regnum erepturus, exercitum in Aegyptum traduxit. 339. b.
Pericles, juramentum frangit. 54. b.
Persa, superstitionibus ethnicis dediti fuerunt. 165. a. *Eorum mira taciturnitas et fides in arcanis Regum.* 285. b. *Eorum Reges olim se fratres Solis nominarunt.* 42. b. *Eorum Regibus ebriis esse non licebat, nisi uno die in anno.* 219. a. b.
Persepolis, Regia sedes Regum Persicorum. 128. a.
Persecutiones Ecclesiastica sub Ferdinando I in Hispania. 1089. a. b. *In Gallia.* ibid. b. *In regno Neapolit.* 1091. a. *Waldensium.* 1076. a. *In Flandria, et Anglia.* 1077. b.
Persecutorum poena. 1077. b. 1078. a.
Perseus, Philippi II filius naturalis, ultimus Macedonia Rex, fraude ad regnum pervenit. 352. b. *Infortunium ipsi maxima vitia gravissimum contrahunt.* 353. a. b. *Supplex ad Consulibus genua provolutus magnas edidit animi abjecti significationes.* ibid. b. *In carcere moritur. Filius ejus scriba populi Romani factus est.* 354. b.
Persicorum Regum Majestas. 129. b. 130. a. *Reipublica cura. Et, quibus verbis excitabantur mane.* ibid. *Eorum ministeria.* ibid. b. *Sigilli forma.* *Insignia.* 131. a. *Militum tria genera.* ib. b. *Religionis cura, et Studiorum cultura.* 132. a.
Pestis ingens in Livonia. 1127. b. *In Lisbona, et Hispania, ultra 20000 hominum exstinguit.* 1128. a.
Petersberg / templum. 918. b.
Petri Carrera ignavia. 1129. a.
Petri Lindenbergii carmen de inopinato obitu Paparum Sixti V, et Urbani VII. 1114. a. b.
Petrus Apostolus, anno Christi 44, in carcerem ab Herode conjectus, ab angelo liberatur. 495. b. *A Nerone crucifigitur.* 509. a. b.
Petrus, Comes Sabaudia, feudum ab Ottone IV Imperat. petens, in duplici habitu apparuit. 252. a.
Petrus Comestor, cur ita cognominatus sit. 941. a.
Petrus Brulus, propter Evangelium exustus. 1076. b.

Petrus.

I N D E X N O M I N V M

Petrus Lombardus, primus Theologia Doct̃or creatus. 921. a.

Petrus Ramus, in Laniena laniatur à lethais genis. 1030.

Petrus Paulus Vergerius, è concilio Tridenti pulsus, ex mera suspitione. 1065. a. Convertitur. 1070. b.

Phaëthontis incendium, quæ ævo? 37. a.

Pharao cur in mari rubro perierit. 56. b. Ejus reverentia erga sacerdotes. 264. a.

Philetas Cois, Ptolemai Philadelphi, Ægypti Regis præceptor, corpusculo adeo tenui fuit, ut plumbum pedum plantis adjiceretur, ne violentia ventorum deturbaretur. 360. a.

Philippides Poëta de arcanis principum quid dixerit. 315. a.

Philippicus Bardanes, LXXI Imper. Roman. per seditionem ad imperium pervenit. 799. b. Constantinopolin capit, & Justinian. Imper. cum ipsius progenie occidit. 800. a. Ejus gubernatio infelix. ibid. Ejus bella, & acta Ecclesiast. ibid. Monothelæta hæreticus factus est. ibid. Excommunicatur à Papa ut hæreticus. ibid. b. Oculi illi effossi sunt. ibid. Et in carcere perit. ibid.

Philippus Macedo, Alexand. M. Pater, quid Aristoteli scripserit. 313. a. Ad filium quid dixerit, cum Bucephalum equum domuerat. ibid. b. A Pausania, nobili Macedone, interficitur. 315. b. Filio cur autor fuerit, ne Poëtas & Historicos offenderet. 330. b.

Philippus Melanchthon Confessionem Augustanam concinnat. 1028. b. 1057. b. Ejus cum Alphonso Casaris Cancellario de August. Confess. colloquium. 1058. b. Pro Confessione Apologiam conscribit. ibid.

Philippus Demetrii II, Regis Macedonia 13 filius, XV Macedon. Rex. 350. b. Post mortem Tutoris sui Antigoni, regnum suscipit. ibid. Multa crudelitatis & libidinis exempla edidit. ibid. Ab urbe Chiorum mulierum virtute cur repulsus sit. 351. a. Opidum Abydum vacuum capit. ibid. Arato juniore uxorem subducit. ibid. Vincitur à Romanis. ibid. b. Filium Demetrium falso accusatum interfici jubet, postmodum præ mærore misero perit. ibid. Regni Macedonici everfor, & sua stirpis extinctor fuit. ibid. Ejus diversi ingenii & indolis consiliarii, Demetrius & Aratus. 352. a. Cur Aratum veneno necarit. ibid.

Philippus, XXIV Imper. Germ. Henrici IV Imper. frater. 945. b. Ejus imperii occupatio. ibid. Imperator contra Bertoldum eligitur. 946. a. Anathemate percutitur à Papa nebulone. ibid. b. Alius adhuc, sc. Otto IV, contra eligitur. ibid. Omnes

suos adversarios vincit, & pacata Germ. optime imperat. ibid. Occiditur in lectulo suo perfide. 947. a.

Philippus Hispan. Rex, Caroli V filius, filium suum quomodo admonuerit. 230. b. Portugalliam occupat. 1131. a.

Philippus II, Hispan. Rex, cum Gallis pacem init. 1139. a. Horribili mortis genere perit. ibid. & 1140. a. Quomodo filium suum moriturus allocutus sit. 1139. a.

Philippus Apost. cruci affigitur. 496. a.

Philopæmen Achaorum Dux Thersti cuidam, quam Principi, similior. 220. b.

Philosophus versutissimus cum Laico in Concilio Niceno disputans convertitur. 671. a.

Philosophi, maximi Christianorum persecutores fuerunt. 648. b.

Philosophi Babyloniis Chaldaei dicti. 22. b. Vbi & quando orti. 23. a.

Phocas, LXII. Imp. Rom. 778. a. Ob avaritiam Mauriti Imper. à militibus Exarchus proclamatur, & postea Constantinop. veniens in templo Iohan. ab Episc. & Senatu Imperator factus est. ib. Sanguine Mauriti ejusque tota familia, imperium suum stabilivit. ibid. b. Initio bonam spem de se pravit, sed postea totum se vitiis dedit. 779. a. Ejus mira desidia describitur. ibid. Crudelis, perfidus & ebriosus in summo gradu fuit. ibid. Priscus, gener ejus, & Domnientia, Augusti à populo, invito Phoca, proclamantur. ibid. b. Ejus acta bellica. ibid. Tyrannidis Hierarchica Romana initia posuit, cum Principatum Romanæ Ecclesiæ tribueret. 780. a. Ejus tragica mors. 194. b. & 780. b.

Phœnicis Poëta Iambi de Ninya. 33. b.

Photinus, quid Ptolemao Regi Ægypti consilii dederit. 148. b.

Phraortes, septimus Rex Medorum. 112. a.

Phul, quid significet. 47. a.

Phul-Belochus, Monarcha XXXIX. 45. b. 47. a. Ejus nominis significatio & ortus. ibid. Varie appellatur. ibid. Babyloniis dux fuit sub Sardana-palo. ibid. Astrologiam intelligebat. ibid. Ab Arbace ad defectionem instigatus. ibid. Regnum Israël infestavit. ibid. b. Manahem vectigalem sibi fecit. ibid. An recte fecerit, quod Israëlitas infestaverit. 48. a. Ejus obitus. ibid. b.

Pilatus Praefes Iudææ, quo anno, post condemnatum Christum, se interfecerit. 57. b. Iudæis festinam Christi supplicii executionem indulgens, contra leges Roman. peccat. 81. Se ipsum interficit. 114. *Pindarus*, ejusque familia in expugnatione Thebæ ab Alexandro conservantur. 519. a.

Pipinus Caroli M. pater, jussu Papa Rom. vocatur Rex Francorum. 811. b. *A S. Bonifacio Archiepiscopo inungitur.* ibid.

Pithon II Aridai administrator à Ptolemao constitutus. 339. b. *Cur Curatura hac se abdicarit.* 339. a. b.

Pius I V Papa crudeliter tractat Evangelii Confessores in Neapoli & in Calabria. 1091. a.

Plancus Plotius à servis occultatus, odore unguentorum proditus est. 44. a.

Plato à Rege Sicilia ad cœnam invitatus, cur vestem purpuream recusarit. 232. b. *Mutationes Rerumpublicarum arithmetico anigmate involvit.* 102. a.

Plinius II, in Epistola ad Trajanum, Christianos commendat. 554. a.

Plutarchus, Trajani Præceptor, librum de imperatoria institutione edidit. 554. b.

Pœni in Campania quomodo virtutis robur amiserint. 33. a.

Pœta quare non offendendi. 30. b.

Polonia, quando primum Regem acceperit. 887. a.

Polycarpus Iohannis Evangelista discipulus M. Antonino imperante venit Romam, & multos ad veram fidem Hæreticos reducit. 571. b. *In Persecutione Asiatica vivus crematur.* ibidem. *Ejus colloquium cum Proconsule Asia.* 572. a. *Præcatio ejus in martyrio.* ibid.

Polycrates Samiorum Rex, juxta somnium filia sua, cruci affigitur. 195. b.

Polydamas, incredibili robore præditus. 275. a.

Πολυπράγμων magnis ingeniis familiaris. 163. b. *Exemplis demonstratur.* ibidem.

Polysperchon quartus Aridai administrator ab Antipatro jam morituro constituitur. 341. a. *Olympiadem, cum Alexandri filiolo ex Roxane, qua in Epirum metu Antipatri profugerat, revocat.* 341. a. *Cur Herculem Alexandri M. filium trucidarit.* ibid. b.

Pompeius, Iul. Caesaris gener, amulus & hostis, in Ægyptum fugiens, cur & quomodo truciatus sit. 367. b. 422. b. 853. a. *Ejus gloriatio, impietas & superbia abominanda.* ibid. *Somnium.* 233. b. *Symbolum.* 173. a. *Duplex fortuna.* 251. a. *Caesaris copias spernens vincitur.* 199. b.

Pomponius Latus, cur nomen Petri rejecerit. 1015. a.

Pontifex unde sic dicatur. 420. b. *Primus à Numa instituitur.* ibid. *Ejus officium.* ibid.

Pontifex Roman. cur omnes urforum imagines ex domibus suis aboleverit. 971. a. *Se Dominum mundi in Spiritualibus & temporalibus jactat.* 976. a. *Captivus in Galliam perducitur.* 976. b.

Pontifex Pontificem excommunicat. 911. b. *Per Synodos Regnum Antichristi stabilire tentat.* ibidem. *Ejus in Episcopos sævitia.* 917. b.

Pontifex Romanus Bonifacius IX, Wiclefum exhumari & cremari jubet. 225. a.

Pontificatus sedes cur & quando in Galliam sit translata. 977. a.

Pontificii cur vera dicere non possint. 1063. a. *Eorum tyrannide 900000 intra 30 annos in Gallia, Italia, Hispania, Anglia & Belgio interfecti sunt.* 1098. b.

Pontifices Romani hodierni cur Vibio Ruffo comparandi. 686. b. *Eorum successio non interrupta, an sit vera Ecclesia nota.* 687. a. *Tres simul à diversis factionibus eliguntur.* 900. b. *Eorum mos coronandi Imperatores unde fluxerit.* 817. b. *Item Nominis mutandi.* 139. b. *Eorum tituli.* 43. b. *Eorum principatus initium sumsit sub Phoca Imp. cum sedem Romana Ecclesia statuisset caput esse omnium Ecclesiarum.* 780. a.

Pontificiorum. Vide Tyrannis.

Portenta circa captivitatem Iohan. Frid. Electoris Saxonia. 1081. b.

Potentiores invitati ab imbecillioribus, plerumque eos opprefferunt. 343. a.

Pragensis Academia constitutio. 991. a.

Prexæssus fidelis reprehensio male collocatur. 172. b. 175. b. *Quare se de turri præcipitem dederit.* 185. b.

Princeps, quomodo ab Ebrais appelletur? 94. b. *Ejus laudes, & epitheta.* 76. a.

Princeps illiteratus est Asinus coronatus, juxta Alphonsum I regem Neapol. Eum tria meminisse decet. 418. a.

Principes qui rem literariam adamarunt. 323. b. *Eorum amici, quibus similes.* 82. b. *Propria virtus.* 200. b.

Priscus Helvidius Consiliarius Vespasiani Imper. quid fecerit. 175. b.

Procli præsagium de morte Domitiani Imperatoris. 545. a.

Procopius Casariensis. 727. a.

Prodigia, & miracula. 565. b. 571. a. 578. a. 585. a. 587. a. 591. a. 242. b. 616. a. 620. b. 665. a. 674. a. 689. a. 694. a. 699. b. 732. a. 736. a. 740. a. 744. b. 749. b. 753. a. 764. a. 766. b. 776. a. 780. a. 789. a. 795. a. 804. a. 806. b. 812. a. 830. a. 836. b. 840. a. 843. b. 848. b. 850. a. 884. b. 889. b. 894. b. 914. b. 919. a. 923. b. 941. a. 957. b. 971. a. 992. a. 1028. a. 1031. a. 1051. a. 1081. b. 1126. a. & seqq.

Prodigium in Lydia, Cræso fugiente. 158. a.

INDEX NOMINUM

Proditia grata, sed proditores exosi. 991. a.
 Prompalus, sortis extrema juvenis, se filium Antiochi mentitur, & Rex creatur. 188. b. Tandem à Demetrio juniore victus & occisus. 189. a.
 Protoctetus Presbyter Casariensis. 615. a.
 Protestantium nomen quando & quomodo enatum sit. 1056. b. Hifodus ineunt. 1059. b. Eorum cum Carolo V Imp. bellum I. 1050. a. Iis religionis liberum exercitium datur. 1052. b. Principum provocatio ad Casarem & futurum concilium. 1056. b. Primarii conveniunt Smalcaldia Theologi. 1060. a. Eorum legati à Rege Hispania occiduntur, Marchio Bergensis, & Dux Montignius. 1096. a. b.
 Prudentius Poëta. 727. a.
 Psalmus 89, quando & quare editus sit. 94. a.
 Psammenytus Ægypti Rex, Azotum vel Asdod capit. 53. a.
 Psammetychus Ægyptiorum Rex. 15. b.
 Psammus Ægypti Rex. 66. a.
 Pseudo-Alexander, tempore Augusti Imper. in Sidoniorum pago educatus. 189. a.
 Pseudo-Fridericus II, Imperat. in quadam ruinosa & deserta arce invenitur. 189. b.
 Pseudo-Sebastianus, Rex Portugallia ad triremes condemnatus. 189. b.
 Ptolemaus Lagi, I Rex Ægypti, unde ortum traxerit. 356. a. Ejus successores cur Lagida appellati sint. ibid. Quid initio fuerit. 357. b. 358. b. Sagitta venenata vulneratus quomodo curatus sit. 358. a. b. Quatuor bella gessit. ibid. b. Duas habuit uxores. 359. a. Ejus mors. ibid. Ejus laus. ibidem. Vaticinium de eo Danielus c. 11. v. 5. ibidem b.
 Ptolemaus Philadelphus, Ptolemai Lagi filius, II Rex Ægypti. 78. a. 360. a. Ejus praeceptor Straton Lampfacenus, & alii. ibid. Conjugium ejus incestuosum. ibidem. Regni occupatio, & administratio. ibid. b. Rex pacificus fuit. 361. a. De Ægyptiis in prato otiantibus & ludentibus quid dixerit. ibid. Fossam à Nilo usque ad mare rubrum perfecit. ibidem. Veritatem audire noluit. ibid. Cur Sotadem familiarem suum in mare submergi jufferit. ibid. b. Ejus acta bellica, Ecclesiastica & Academica. ibid. Ad Eleazarum Iudaorum summum Pontificem cur scripserit. ibid. Interpretes 72 ex Iudaea ipsi mittuntur. 362. a. Ejus liberalitas in 72 interpretes. 329. b. 362. a. b. Moritur. ibid. b.
 Ptolemaus Evergetes III Rex Ægypti, Ptol. Philadelphii filius. 362. b. Ejus regni occupatio & administratio. ibid. & 363. a. Acta bellica. ibid. Quamdiu regnaverit. ibid. Veneno à proprio filio

sublatus est. ibid.
 Ptolemaus Philopator IV Ægypti Rex, Ptol. Evergetis filius, cur Philopator dictus sit. 363. b. Regni occupatio & administratio. ibid. Cur eum subditi contemserint. ibid. Acta bellica. ibidem. Cur inexpugnabili odio adversus Iudaeos exarsert. ibid. a. Voluptuosus & crudelis fuit. ibid. b. Occiditur à populo tumultuante. 364. a. Propter sortum Agathocleam, uxorem Euridicen interfecit. ibid.
 Ptolemaus Epiphanes V Ægypti Rex, Ptol. Philopatoris filius. 364. a. Puer quinquennis regnare coepit. ibid. Bella cum Antiocho Magna. ibidem. b. Ejus conjugium. ibid. Moritur. ibid.
 Ptolemaus Philometor, VI Ægypti Rex, Ptol. Epiphanis filius, matrem suam in uxorem duxit. 365. a. Cur bello illum Antiochus Epiphanes infestavit. ibid. Ejus mors. ibidem. b.
 Ptolemaus Physcon, vel Evergetes II, VII Ægypti Rex, Ptol. Epiphanis filius. 365. b. Incestuosus & impurus fuit. ibid. Cur in exilium profectus sit. ibid. Filium Memphitem cur occidi jufferit. ibid. Tandem in regnum reconciliatus cum sorore & uxore rediit, & mortuus est. ibidem. & 366. a.
 Ptolemaus Lathurus, VIII Ægypti Rex. 366. a. Iudaeam cur aggressus sit. ibid. b.
 Ptolemaus Alexander, IX Ægypti Rex. 366. a. Cur sponte se regno abdicavit. ibid. b. Matrem cur occiderit. 367. a.
 Ptolemaus Lathurus redux, X Ægypti Rex. 366. a. 367. a.
 Ptolemaus Auletes, Ptol. Lathuri filius, XI Ægypti Rex. 367. a. Regni occupatio & administratio. ibid. Cur regno ejectus sit. ibid. Ejus in regnum restituti ingratitude. ibid. b.
 Ptolemaus Dionysius Iunior, Ptol. Auleta filius. XII Ægypti Rex. 367. b. Exitus ejus tragicus. 368. a.
 Ptolemaus Ceraunus, Ptolem. Lagi filius, Ptolemai Philadelphii frater, regnum Macedonia vi occupat. 348. a. Seleucum interfecit, regnumque ejus occupat. ibid. b. Ejus immanitas in liberos Lysimachi & ejus viduam. ibid. Iustas poenas impietatis persolvit. ibid. Somnium de ejus morte. ibid. Ejus successores. ibidem.
 Publia, nobilissima femina, Antiochia magistra virginum castitatem profitentium, cur alapas Iulianus Apostata impingi jufferit. 693. a.
 P. Aelius Pertinax, XIX Imper. Rom. ex obscuro genere natus est. 579. b. Cur Pertinax dictus sit. 580. a. Ejus constitutio corporis & animi. ibid. Conjugium. ibid. Ejus frugalitas. ibid. b. Acta politica

politica ante imperium, & imperii occupatio. ibid. & 581. a. Inuitus imperium accipit. ibid. Ejus imperii administratio. ibid. Virtutes. ibidem. Milites & aulici contra eum cur conspirarint. 582. b. Ejus animosa militum compellatio, & trucidatio. Populi indignatio, & Senatus conturbatio, ob ejus cladem. ibidem.

P. Aemilius de Perseo victo Roma triumphum per triduum agit. 354. b.

P. Licinius Gallienus, XXXIV Imper. Rom. Valeriani Imper. filius, à quo cum consensu Senatus Caesar creatur. 631. a. Ejus educatio & acta juvenutis. ibid. Ejus Epithalamium inter centum poetarum praeputum fuit. ibid. Ingeniosissimus fuit. ib. Ejus conjugium. ib. b. Imperii occupatio & administratio. ibid. ingratitude erga Patrem captivum detestanda. 632. a. Vincente Odenato, triumphat. ib. Mustum, quemadmodum toto anno haberetur, docuit. ibid. b. Multas regiones amittit, vixque pendit. ibidem. Ejus secordia. 633. a. Ejus contemptu, 30 Tyranni in diversis locis exstiterunt, qui imperium occuparunt. ibid. Cur pacem Ecclesia reddiderit. ibid. b. Instigatur à Claudio, ejus succedere, ut socordiam excuteret, & contra hostes proficisceretur. 634. a. Interficiunt cum fratre & filio, conspiratione facta. ibid.

P. Licinius Valerianus, XXXIII Imper. Rom. ex nobili Corneliarum familia oriundus. 629. a. Ejus conjugium & acta politica. ibidem. Qua unanimitate ad Censuram evectus sit. ibid. b. Ejus elogia maxima. ibid. Electio ad imperium. ibid. Filios suos Valerian. Iuniorum & Gallienum imperii socios sumit. ibid. Initio Christianos valde dilexit, postea vero per Magum quendam ad eos persequendos instigatur. ibid. & 630. a. Liberos immolavit. ibidem. Ejus fortuna cur evanuerit. ibid. b. Ejus Picarius Claudius, infensissimus Christianis, persecutor, à Diabolo torquebatur, & tandem interficiebatur. ibid. Proditione Macriani Ducis ingenti clade à Persis afficitur. ibid. A rege Persarum Sapore captus est, & apud Parthos in miserabili & perpetua servitute consenuit. ibid. Tandem excoriatus & sale conspersus, miserrime perit. ibid.

Puella 3 annorum, puerum peperit. 970. b.

Puer in aërem tractus angelos canentes audit. 730. b.

Pulcheria, cum Mariano Imper. desponderetur, jumento ipsum adegit, ut virginitatem ejus intactam conservaret. 739. a. b.

Papienus Maximus, fabri ferrarii filius, in Augustum evehitur. 191. b.

Purpurea vestis quid denotet. 701. a.

Pyrrhidias, Monarcha XXXIV, Laostheni successit. 38. b.

Pyrrhus, Epirotarum Rex, cognomine Aquila, materno genere ab Achille, paterno ab Hercule oriundus. 344. b. Demetrium Poliorceten V Macedoniam regem, cur bello aggressus sit. ibid. Ejus bellum contra Romanos. 345. a. Prallum cum Consule Levinum primum, secundum cum Fabricio Luscino, gessit. ibid. Prope Romam castra movit. ibid. Ejus legatio ad Romanos. ibid. Ipsi profuga quidam cum epistola, veneno cum necaturum Romanis promittente, remittitur. ibid. b. Tartio praelio vincitur, & Italia pellitur. 346. a. Oraculi responsionem ambiguum accipit. ibid. Cur Antigoniū Gonatam bello aggressus sit. ibidem. Saxo de muris à scemina jactato occisus est. ibid. Ejus prudentia & consilium Atheniensibus datum, de aræis aditu non permittendo. ibid. b. Humanitas ejus erga doctos & literatos. ibid. Plures à Cynea oratione urbes, quam à se armis expugnatas esse, dixit. ibid. Ejus mansuetudo erga milites Tarentinos. ibid. Regnandi libido. 347. a. A Lysimacho cur ejectus sit. ibid. b. Quam favendum sit sepultura, suo exemplo docet. 252. b. Tarentinis militibus liberis de eo loquentibus quid fecerit. 131. a.

Q.

Quintilianus ex Hispania venit, & Roma scholam publicam aperuit. 544. b. Ejus de ingenio puerorum dictum. 313. a.

Quintilis quando & cur nominatus sit Iulius. 432. a.

R.

Radagaisus, Regis Gothorum, maxima clades à Stilicdone accepta. 725. a.

Radulphus Orcadium Episcopus ad milites quid dixerit. 236. b.

Rebellionis primaria causa. 117. a.

Reccaredi Regis sententia in Concilio Toletano. 143. b.

Regia sella insidere capitale erat. 112. a.

Regillianas militari joco regnum promeruit. 29. b.

Regis vocabulum olim commune. 14. a.

Regna mundi omnia sunt periodica. Proleg. Vni soli subiecta quare diligentius & laudabilius administrantur. 531. b. Quamdiu immutabilia steterint. 101. a.

Regneri, Danis Regis felicitas instabilis. 853. b.

Regni Christi inchoatio. 400. b. An sit mundanum. 401. b.

Regnum

INDEX NOMINVM

- Regnum Christi solum est Oecumenicum. Proleg. 351. b.
- Regum munus. 193. a.
- Regum Persicorum cultus. 193. a.
- Rehabeam degener & stultus Salomonis filius, quid fecerit. 230. a.
- Religio Evangelica sub Imperat. Maximil. II se late diffundit. 1096. a. Ejus status in Saxonia mutatur in melius. 1105. b. An armis propaganda & propugnanda. 16. b.
- Religionis reformatio in Marchia Brandenburg, instituitur. 1060. a.
- Respublica corpori comparatur à Plutarcho. 75. a. 209. b.
- Rex aliorum, Ruoblauchs-König. 907. b.
- Rex Persia cur & quomodo pro Deo habeatur. 285. a.
- Regis primi nomen successores ejus olim servabant. 256. a. b. seqq.
- Rex in Rex Syria cum Peca Rege Israël Ierosolymam obsidet. 49. a.
- Rhamnus in regem electus. 76. b. Ei comparatur malus princeps. ibid.
- Rhea Nimradi conjux, Iovem Belum enixa est. 113. b.
- Rhytaces, avicula apud Persas describitur. 270. b.
- Richardus Comes Cornubia, XXIX Imperat. Germ. Regis Anglia filius. 963. a. Defuncto Wilhelmo Imper. eligitur à Proceribus Imperii. ibid. Contra eum à dissentientibus Principibus Alphonsus, Rex Castella Hispan., Imperator creatur. ibid. a. Odio omnium gravatus, in Angliam redit. ibid. b. In obsidione urbis cujusdam Anglia sagitta percussus moritur. ibid.
- Robertus, Rex Sicilia, cariores literas quam regnum habuit. 329. a.
- Roboami Consilarii. 229. b.
- Rolandus, filius Berthe, sororis Caroli M. 824. b. Ejus busta & sepulcrum. 825. a. Epitaphium ei à Carolo M. positum. 814. a. 8107. a.
- Roma unde dicta sit caput mundi, & Terrarum Dea. 396. a. Ante Gothicas & Vandalicas vastationes septem montes ambitu suo complexa est. 408. b. Septem ejus reges recensentur. ibid. Septem gubernationis formas habuit. ibid. ex tumultu, per leporem factu, capitur. 203. b. Biennio circumfessa, à Gothis capitur, & devastatur. 725. a. b. Placidia, Regis Gothorum uxoris, intercessione servatur. 724. b. Capitur à Gensericco Vandalorum Rege. 736. b. Quoties capta sit. 759. b. Expugnatur ab Henrico IV, German. Imperatore. 903. a. 907. b. Sub Carolo V capta. 1048. a. Inundatione Tyberis valde destruitur. 1128. a.
- Romani veteres cur ferreos annulos in manibus gestarint. 398. b. Cur Imperatoribus ferream coronam Aquisgrani imposuerint. ibid. Eorum Imperatorum à Iulio Cesare usque ad Carolum M. truculenta mors. 432. a. Quomodo aquilam insigne Rom. Imperii acceperint. 131. a. Ultra Euphratem progressi infelices sunt. Proleg. 43. b.
- Romani Pontificis tituli. 43. b.
- Romanum Imperium an sit Monarchia. Proleg. Vocatur *παρθεσία* à Pompeio. Proleg. Quomodo ad hoc fastigium adscenderit. 155. a. Velut anchora fuit fluctuanti mundo, teste Plutarcho. 396. a. Cur *παρθεσία*, hoc est, Catholicum vocetur à Pompeio. 398. a. In Oriente quando desierit. 399. a. In decem regna divisum fuit. ibid. b. An desierit. ibid. Sub Treboniano Gallo, Scythica servitutis jugum primum accepit. 628. a. A 30 tyrannis diversis in locis, sub Gallieno, occupatur. 633. a. b. Per sex menses nullum Imperatorem cur habuerit. 640. b. Ejus fatalis terminus. 645. a. Duos oculos sub Constantino Magno habuit. 667. b.
- Romulus, primus Rex Romanorum, regnum suum Avi Numitoris, muros ipsos Remi fratris, templum Socris sanguine dedicavit. 398. a. Ejus statua quamdiu duraverit. 402. b.
- Rosentrapp. V. Pater noster.
- Ruben quomodo toti posteritati poenas accersiverit. 59. a. 292. a.
- Rudolphus Agricola, divina carmina scripsit. 1013. b.
- Rudolphus I, Habsburgensis, XXXI Imperator Germanorum. 965. a. Ejus ortus describitur. ibid. Episcopum Spirensen, cum Imperatricem osculo irritarat, relegat. ibid. b. A Proceribus elegitur, & Aquisgrani coronatur. 966. a. b. Cur coronam Romae, de more majorum accipere noluerit. ibid. b. Symbolum & dictaria. ibid. Spernitur à Rege Bohemia & Duce Bavaria, aliisque. 967. a. Repetit ab Ottocaro rege Bohemia Austriam. ibid. Cur ab Astrologo tamdiu cultus sit. ibid. Supplices sibi omnes facit. ibid. Milites suos rapis pro pane vesci docuit. 967. b. Aquam remittit sitiens. 323. b. Ejus gratitudo erga Comitem Fridericum. 967. b. 968. a. Ejus errores perstringuntur. ibid. Bella ante imperium. ibid. Bella in imperio. ibid. b. Pseudo-Fridericum Imperatorem cremari iussit. 969. b. Ejus mors. 970. a. Primus in domum Austriacam ductus & *ἀρχή* Imperii intulit. 225. a.
- Rudolphus II, XLVIII Imperator Germanorum, Maximiliani II filius. Patri successit in Imperio. 1099. a. Ejus laudes & Comitia. 1099. b. & 1100. a. Bellum Thircicum. ibidem, &c. Vbi aliquot

quot ejus castella & munitiones à Turcis occupantur. 1101. b. Ejus aliud bellum, & votum. 1102. a. Fratri Matthia Vngaria & Austria cedit. ibid. Ejus acta Ecclesiastica. ibid. Vngaris exercitum Religionis liberum concedit. ibid. b. Ejus obitus, deque eo omen. 1107. a. Symbolum, ejusque explicatio. ibid. b. Ruffini Chronica. 727. a. Rupertus, Palatinus, XXXVIII Imperator Germanorum. 996. a. Wenceslao Imperatore deposito, eligitur. ibid. b. Ejus virtutum descriptio. ibid. Bella non nisi coactus gessit. ibid. Subito morbo exstinctus est. 997. a. Rupertus de victoria verbi Dei. 123. b. Rupes Culmbergensis se prodigiose aperuit. 1127. a. Rusticorum in Germania horrenda seditio. 1055. b. A Muntzero Concionatore Alstetensi concitatur. 1056. a.

S.

Sabatius Rex Sagarum à Nino devictus. 22. b. 26. b. Sacerdos à Diabolo arreptus, de suggesto subducitur. 1079. b. Sacerdotum crimina non esse publicanda. 670. a. Saga Sacerdotes Armenii. 22. b. Vnde sic dicti. ibid. Sagan idem quod vates. 22. b. Sagan quis fuerit. 98. a. Saladinus Aegypti Sultanus, Mamalucorum secta autor, moritur. 945. a. Salmanasser, Monarcha Assyriorum XLI, varia habuit nomina. 50. a. Israëlitas in captivitatem abduxit. ibid. b. Quatuor bella gessit. ibid. Samariam capit. 48. a. Quinque gentes de Babylone deduxit, & in desolatas Israëlitarum sedes collocavit. 50. b. A Tyriis gravissima clade affectus. 52. a. Ejus mors. ibid. b. Salomonis filius quare stultis Consiliariis à Deo punitus sit. 59. b. Ejus familia cur regnum amisit. 103. a. Samgar ex bubulco fit Dux. 191. b. Sanctorum intercessionem fabulam esse effulsit in Synodo, à Leone Imperatore instituta. 103. b. 806. a. Sanherib. 52. b. Sannaballat Darii praefectus Templum in monte Garizim exstruit. 51. b. Sapor, Rex Persarum, quomodo se nominarit. 42. b. Sara quare sic appellata. 70. Saraceni Constantinopolin bsident. 694. a. Quo

artificio eorum naves perierint. ibidem. Cur Agareni appellentur. ibid. An à Sara, Abrahami conjuge sic appellentur. ibid. in Orientem vocati, Christianis magnam cladem afferunt. 789. a. Sardanapalus, Monarcha XXXVIII, Ascrapidis filius & successor. 40. a. Nomen ejus quid significet. ibid. Alias vocatur Tonosconcoleros. ibid. Vno die duo oppida condidit. ibid. b. Ejus vita tota fuit mala. ibid. Ei, qui novam aliquam voluptatem excogitasset, praconis voce primum pollicebatur. ibid. Colum tractabat. 41. a. Niniven confugit & munit, debellantibus eum praefectis. 41. b. Ejus tragica mors, & totius regni mutatio. 41. a. 42. a. Ejus Epitaphium & statua. ibid. De eo judicia. ibid. b. & 43. b. Exemplum beluina voluptatis. ibid. Ejus cognomen in proverbium abiit. ibidem. Ab Arbace quomodo victus. 109. a. Samaritani. 51. a. Iudais quare exosi. ibid. b. Samaritanismus, Cuthaorum religio. ibid. a. Sargon Rex Assyriorum. 52. b. Sarmata ad Christum convertuntur. 760. b. Sarmatia Europaea ubi sita sit. 22. b. Saul asinas Patris sui quarens, regnum invenit. 191. b. Ejus familia, propter ejus scelera, deletur. 59. b. Filii ejus crucifixi. ibid. Saulus è lupo in ovem conversus. 331. b. persecutio, & miraculosa conversio. 481. a. Sauromata unde sic dicti. 22. b. Saxones à Carolo Magno devicti, cum Duce Witkindo baptismum & Cristianismum susceperunt. 823. b. Eorum simulacra. ibid. Saxonia Electorum genealogia. 1001. quo ordine successerint. 46. b. Scaligeri anigma de crepitu ventris. 494. b. Sceptrum regni verissimum quod sit. 200. a. Sceptrum à Iuda quando & quomodo ablatum sit. 456. b. 458. b. Schaca Dea Babylonica. 98. a. Ejus festum. ibid. Schirensis Episcopatus origo. 825. b. Schola Argentinenfis instituta. 1060. a. Schola quid sint. 77. b. Earum usus. ibid. Illustres in Misnia tres aperiuntur. 1060. b. Scilurus, Scythia, octoginta liberos masculos habens, quid moriturus fecerit. 721. a. Scipio Africanus, quare sic cognominatus. 48. b. obedientiam militibus suorum quomodo monstraverit. 237. a. Scotia Reges 52 crudeliter interemptos esse, Iovius scribit. 432. a. Scribonianus Camerinus, Servator Romanus, à Nerone occisus. 189. b.

INDEX NOMINVM

Scriptura Sacra in graecum sermonem à LXXII interpretibus conuersio. 362. a.
 Scriptura anigmatica. 101. b.
 Scythae cur Ionas, mancipia Dominos amantia, appellarint. 203. a.
 Sebastianus Rex Lusitania, à Melico Mauritania Rege cum 15000 hominum occisus est. 1130. a.
 Securitas nimia multos perdidit. 429. b.
 Seleucus Nicanor, I Syria rex, Antiochi Macedonis & Laodices filius. 371. a. Nota ejus genitura. ibid. Matris ejus somnium. ibidem. Ejus uxores. ibidem. Cur uxorem suam Stratonicen filio Antiocho in matrimonium dederit. 372. a. 373. b. à Ptolem. Cerauno interficitur. 372. a. 373. a. quatuor urbes in Syria condidit. 372. b. Ejus acta bellica. 373. a. Ejus regnandi cupiditas. ibid. b.
 Seleucus Callinicus, IV Syria Rex, Antiochi Thei filius. 376. a. Norvercam Berenicen, instinctu matris, contra fidem datam, interficit. ibid. Ptolemaeus Energetes cur eum regno expulerit. ibid. Cum fratre bello congreditur. ibid. b. Oraculi responsio de posteris ejus. ibid.
 Seleucus Ceraunus, V Syria Rex, Sel. Callinici filius. 377. a. Ejus bellum cum Attalo Rege Pergami. ibid. Dolo Gallorum occiditur. ibid.
 Seleucus IV Philopator, VII Syria rex, Antiochi M. primogenitus. 381. b. Regni occupatio & administratio describitur ab angelo. ibid. Cur Heliodorum Quaestorem Ierosolymam ablegarit. 382. a. Exitus ejus fuit tragicus. ibid.
 Salicae leges sub Pharamundo filio Marcomiri latae. 896. a.
 Semiasinus, i. Cyrus. 150. a.
 Semiramis, Monarcha IV, unde originem duxerit. 27. b. quare sic appellata. ibid. Exposita ab avibus educatur. 28. a. & 190. b. Ejus geminum conjugium, viduitas & libido. 28. a. cum filio concubitus petiit. ibid. & 32. a. Legem tulit, qua concubitus parentum cum liberis concederetur. 28. a. Equum adamavit, testante Iuba. ibid. Ejus crater à Cyro inventus, quanti aestimatus fuerit. ibid. b. prima Eunuchis usa fuit. ibid. Nino marito in imperio successit. ibid. De hac successione variae opiniones. 29. a. Mentita sexum virilem, Iustino teste. ibid. Ninum enecasse dicitur. 28. a. 29. a. Babylonem delegit Regiam, instauravitque & amplificavit. 30. a. Ejus Obeliscus. 31. a. Iter ad Iarcieum montem Media longissimum, magno sumtu, brevissimum effecit. ibid. Virtute in rebus bellicis foeminas non modo, sed & viros anteivit. ibid. Cur eam Alexander M. admiratus sit. ibid. Praefecto Babylonico ab

ea deficiente quid fecerit. ibidem. b. Vulneratur in pralio 32. b. Idololatriam auxit. 33. a. Interfecta à filio. ibid.
 Senatusconsulta ridicula de legibus matronalibus per Senatulum mulierum evulgata. 603. b.
 Seneca, Neronis Praeceptor, quare librum de Neronis clementia scripserit. 503. a. A Nerone coactus est se ipsum interficere. 505. b.
 Sennacherib, Monarcha XLII, filius Salmanassar & imperii haeres. 52. b. Ejus varia nomina. ibid. cur bella duo gesserit valde cruenta. 53. a. In ejus castra Ierosolymam cingentia Angelus exterminator quare missus. 53. b. Tobiam Patris sui Procuratorem exilio cur multaverit. ibid. Ejus statua in Vulcani templo. 54. a. & 4. a. Quo anno interierit. 57. b. Baculus impiorum vocatur, & virga dominantium. ibidem. Israelitas delere voluit, sed infelici successu. 48. a. Ejus exercitus ab angelo prostratus. ibid. In sacello idoli sui à propriis filiis interfectus est. 4. a. 48. a. 53. a. b.
 Septem dormientes reviviscunt. 732. a.
 September, cur Tacitus appellatus sit. 640. b. Germanicus à Flav. Domitiano appellatur. 542. b.
 Septenarius. V. Numerus.
 Septimius Severus Pertinax, XXI Imperator Romanorum, Marci Geta, Equitis Romani, filius. 585. b. Hic solus ex Africa oriundus ad imperium Romanorum eligitur. ibid. Ejus appellatio. ibid. Prosopographia, educatio & acta juvenilia. 586. a. Conjugium. ibid. Bassianum filium Caesarem facit. ibid. Cur eum Antoninum vocarit. ibid. Acta ante imperium. ibid. b. Varia futuri imperii omina. ibid. Imperii occupatio & administratio. 587. a. & 585. a. Cur Plautianum interfici jussit. 587. b. Mansuetudo ejus erga Pollentii Sabinii mordax dictum. 588. a. Ejus Symbolum. ibid. Ejus acta sagata. ibid. b. Cur cum Pescennio Nigro bellum gesserit. ibid. Viri sub eo in Ecclesia celebres. 589. b. Christianos persequitur. 590. a. Ejus verba ante mortem; & mors ipsa. ibid. b. & 591. a.
 Sepulcrorum apud Aegyptios cur major cura fuerit quam domorum. 326. b.
 Sergius Galba, VII Imper. Rom. Galba Sulpicii Consulis, & Mumia Achaja filius. 511. a. Ejus prosopographia & natura. ibid. Conjugium. ibid. luxuria & libido. ibid. b. Acta politica ante imperium. ibid. Futuri imperii praefiguratio. 512. a. Ejus imperii occupatio. ibid. b. Administratio. 513. a. Ejus somnium. ibidem. b. Interficitur à conjuratis. 514. a. Ejus novissima verba. ibid. Ejus caput amputatum per castra portatur. 514. a. Ejus encomia. ibid.
 Sissa

- Sesostris Rex Ægypti felicissimus, aureo curru, qui à quatuor à se devictis regibus trahabatur, vehisolutus est. 159. a.
- Setho, Rex Ægypti & Vulcani sacerdos, quid imptaverit. 53. b.
- Sethus Calvisius perstringitur, quod Darii regnum Babylonicum non vi occupasse putet. 135. b.
- Sevechus Æthiops, Rex Ægyptiorum. 50. b.
- Severi Imper. testamentum ab Antonino filio violatur. 233. a.
- Severus, à Galerio Maximino Imp. avunculo suo Caesar creatus, apud Tres tabernas Roma extinguitur. 655. b.
- Severus, IV Imperator Romanorum illegitimus. 738. a.
- Severus Sulpicius errat, dum Darii 18 annis regnasse dicit, qua tempestate apud Medos regnavit Astyages. 134. b.
- Sextilis cur & quando Augustus nominari cœperit. 442. b.
- Sextus Pompeius, Pompeii M. filius, quale responsum Menodoro, eum ad perfidiam incitanti, remisit. 55. a.
- Sexto Pontifici quid significatum sit. 47. a.
- Sicilia Reges cur se Reges Hierusalem nominent. 952. a.
- Sidon proditur Ocho Persarum Regi. 289. b.
- Sidonius Poëta coronatur, & statua honoratur. 757. b.
- Sigebertus pro Henrico IV Imper. contra Papam scripsit. 914. a.
- Sigismundus, XL Imper. Germ. Wenceslai frater, & Caroli IV Imp. filius. 78. a. 997. b. unanimi consensu Procer. eligitur. 998. a. Cur post 22 annos demum Roma coronatus sit. ibid. b. Ejus eximia virtutes, & dicta. ibid. Ducatum Saxonia, Alberto mortuo, occupat. 1000. b. Illius de doctis judicium, & cur illos magni faceret. 1001. a. Contemptor divitiarum fuit. ibid. b. Pace bonus, sed in bello infelix fuit. 1002. a. Ejus bellum contra Turcas. ibid. Cur derisus sit à Cardinale Placentino. 329. a. b. Bellum Hussiticum unde ortum. 1003. a. Ejus pacificatio cum Hussitis. 1004. b. Synodum de trium Pontificum schismatibus tollendis instituit. 1005. a. Iohannem Hussum ad Concilium vocat. ibid. b. Meritur. 1009. b.
- Silesiorum appellatio. 874. a.
- Silofontis liberalitas erga Darii compensatur. 196. a.
- Simon Maccabeus quomodo perierit. 105. b.
- Simri, V Rex Israël se vivum comburit. 42. a.
- Simulationis personarum exempla recensentur. 188. b.
- Sinear terra sedes Nimrodi. 9. b. quomodo olim vocata, & ubi sita fuerit. ibid.
- Sisinius, disputationibus contentiones & hareses augeri, censet. 717. b.
- Sixtus, Episcopus Rom. 25, sub Decio Imp. martyrii coronam accepit. 625. b.
- Sixtus V Papa, Henricum Navarra Regem & Princ. Condaum propter tutelam reformatorum; ut & Elisabetham, Anglia Reginam, propter patrociniū Belgicum, excommunicat. 204. b. 1114. a.
- Sixtus IV Pontifex, licentiam & privilegium dat Sodomiam exercendi. 171. b.
- Smalcaldici articuli. 1060. a.
- Smalcaldicum Protestantium fœdus. 1059. b.
- Smerdis, Patizithis frater, in solium Persicum à Magis collocatur. 184. a. Quomodo se gesserit erga subditos. ibid. b. mirabiliter patefactus fuit. 185. a.
- So vel Sna, Rex Ægyptiorum. 50. b.
- Socrates Oraculo sapientissimus judicatus, deformis fuit. 220. b.
- Sodomia à Pontifice conceditur. 171. b. 1030. b. à Iohanne della Casa laudatur. 171. b. Hoc scelere delectantur Pontifices Romani. ibidem.
- Sodomia Neronis. 501. a.
- Sol in horologio Achas 30 gradus retrocessit. 61. a.
- Solomo Ieroboamum cur è medio tollere conatus sit. 115. a.
- Solymanus Ibrahimo promissa jurejurando prastita non servat. 54. b.
- Somnium Alexandri M. ante Tyri expugnationem. 319. a. Cyri. 192. a. Didymi de interitu Iuliani Apostata. 114. a. Mafesceri, Midianita, & Hecuba. ibid. Polycratis filia. 195. b. Theocriti de aureo pisce. 228. b.
- Somnia nisi sint ὄνειδος, fallunt. 233. b. Exemplis hoc demonstratur. ibid.
- Somnia Astyagis gemina. 113. b. Xerxis. 226. b.
- Somniorum triplicitas. 68. b.
- Sophia, Iustini II Imp. Constantinop. Conjugis, mira impietas in decollatum Iustini cognatum. 253. a.
- Sophronia à Maxentio Imperatore ad libidinosum concubitum sollicitata, mucrone se transfodit. 656. b.
- Sofares, Monarcha XXIII, Lampridi successit. 37. b.
- Sofarmus III Rex Medorum, Mandanis filius & successor. 111. a.
- Sofarmus, Monarcha XXXVI, Pannia successit. 37. b.
- Sosthenes XI Rex Macedonia, Gallos pellit, & fere per annum regnat. 348. b.

INDEX NOMINVM.

<i>Spaco Cyri nomen.</i>	150. a.	<i>Ejus error.</i>	93. b.
<i>Sparetus, Cassiodoro Spataëthus, Monarcha XVII, Mamylis successor. 36. b. Cum Syris & Phœnicibus bellum gessit.</i>	ibid.	<i>Superbia prima ira causa.</i>	84. a.
<i>Spartanorum virtus laudatur. 245. a. Iuramentum, quod ephēbi præstare solebant.</i>	246. a.	<i>Suppositionis personarum exempla.</i>	188. b.
<i>Spectrorum in Papatu adjurationis modus. 236. b.</i>		<i>Susan, Regum Persicorum sedes.</i>	128. a.
<i>Spectris an credendum. 234. b. An sint. ibid. Quid sint.</i>	235. a.	<i>Susanna virgo, quod nollet nubere Maximiano Imperatori, religionis causa carceri includitur.</i>	650. b.
<i>Spectrum mulieris Antiochia visum. 234. b. in balneis visum, referente Nysseno. 235. a. ad fluv. Rubiconem lul. Caesar vidit. ibid. item Brutus. ibidem.</i>		<i>Sylvanus Pseudo-imperator Rom.</i>	679. a.
<i>Spharus Monarcha XV, Mancalei filius & successor, optime regnavit.</i>	36. b.	<i>Symbola subjectionis qua.</i>	204. a.
<i>Spira ad Rhenum à Constantio Chlōro Imper. condita.</i>	652. b.	<i>Symmachus versionem Bibliorum edidit.</i>	590. a.
<i>Spiritus S. quod Deus sit, probavit Nazianzenus.</i>	720. a.	<i>Synodus Apostolorum Ierosolymis celebratur. 496. a. in Arabia ob hæresin hanc, animas una cum corporibus mori & corrumpi, instituitur. 624. a. Ephesina II, infelix & latrocinii infamis. 730. b.</i>	
<i>Spurii plarumque sunt mali, turbidi & inquieti.</i>	352. b.	<i>Synodi auctoritatem majorem esse quam Pontificum, Basilea affirmatur.</i>	1008. a.
<i>Statua Iovis, Iunonis, & Opis, aurea in Templo Beli. 30. b. Artemisia & Rhodiorum civitatis.</i>	32. a.	T.	
<i>Status regnorum quis optimus sit.</i>	441. b.	<i>Tabula Alphonsina à quo condita sint.</i>	964. a.
<i>Stellarum congeries literas exprimens.</i>	695. b.	<i>Tacitus. V. Claudius.</i>	
<i>Stemmata Imperatorum Constantinopol. quadruplici B constant.</i>	43. a.	<i>Tamerlanes, Tartarorum Rex, Turcarum Imperatorem devincit, & in caveam includit. 995. a. b. Iram Dei se vocavit, & vastitatem Orbis.</i>	43. a.
<i>Stephanus Batori, Rex Polonia.</i>	16. b.	<i>Tamerlanes Scytharum Princeps, gloriam magis quam spolia sectatus, quomodo Bajazetem devictum allocutus sit.</i>	354. b.
<i>Stephanus Protomartyr N. Testamenti.</i>	481. a.	<i>Tautanes, Monarcha XXVII, Mitrai successor.</i>	38. a.
<i>Stœflerus, certo die periculum sibi imminere videns, quid egerit; quidque ipsi acciderit.</i>	1080. b.	<i>Templariorum ordo instituitur.</i>	918. a.
<i>Stratocles Demetrii Regis adulator, quid dixerit.</i>	232. b.	<i>Templi Ierosolymitani Pontifex summus fratrem in templo cur occiderit. 290. b. Ejus profanatio. ibid. Ejus adificatio quando permissa fuerit, Historicorum diversa opiniones. 209. a. De ejus fundatione. ibid. b. Ejus structura sub quibus Regibus impedita fuerit. 210. b. Quod sub quinque regibus impedita fuerit, negatur. 211. b. Quamdiu impeditio hac duraverit. ibid. Repetitio, seu continuatio.</i>	212. b. & seqq.
<i>Stratonice Seleuci Nicanoris uxor, cur filio desponsata sit.</i>	372. a.	<i>Templum secundum Ierosolymitanum an XLVI annis exstructum fuerit. 217. b. An Herodes illud reedificaverit.</i>	218. a. b.
<i>Stratonis servus quo astu ad imperium pervenerit.</i>	29. b.	<i>Templorum Christianor. consecrationis descriptio. 667. a. eorum emendationis memoria in Polonia, Silesia, Misnia quotannis celebratur.</i>	878. b.
<i>Stuprum quomodo Apost. Paulus inter Gentes non nominari dicat.</i>	374. a.	<i>Templum Diana Ephesinum qua die & cur conflavit.</i>	311. b.
<i>Subditi an Magistratibus superiores sint.</i>	701. a.	<i>Templum Iovis Beli.</i>	30. b.
<i>Subditi fideles pro rege & principe vitam periculis objicere debent. 251. b. Hujus rei exempla enarrantur.</i>	ibid.	<i>Templum Pacis Roma exstructum, quamdiu duraverit.</i>	402. b.
<i>Subditorum officium erga magistratus.</i>	77. a.	<i>Tennes prodens patriam & subditos suos; quale primum</i>	
<i>Successiones in Principum & privatorum familiis certa periodo circumscriptæ sunt.</i>	46. b.		
<i>Sueci ad Christianism. convertuntur.</i>	878. b.		
<i>Suetonius Historicus, cur ab Adriano Imper. gradu dignitatis expulsus sit. 555. b. & 556. a. Hostis Christianorum.</i>	560. b.		
<i>Suida error.</i>	93. b.		
<i>Sulpitius Severus Episcopus Bituricensis.</i>	726. b.		

miū acciperit. 289. b.
 Terentii Gentilis verba de fragili hominum vita. 274. b.
 Termini fatales Regnorum mundi. Proleg. 645. a.
 Terramotus tempore electionis Urbani VII. Rom. Pon-
 tif. 1127. b. in Norſia, & Florentina. 1128. a.
 Constantinopoli. 1031. a. Antiochia. 39. b.
 Tertullianus, quid dixerit. 564. b.
 Tertullianus Afer, de praſcriptione contra Hæreti-
 cos ſcripſit. 589. b. Relicta vera religione ad Mon-
 taſtas deſcendit. 590. a.
 Teutaus, Monar. XXIX, ſucceſſit Tautani. 38. b.
 Teutonicorum militum D. Iohannis Ordo. 927. a.
 Thalmud Iudaorum Anno Chriſti 191 conſcribitur. 578. b.
 Themistocles Athenienſium Princeps. 776. b. Ab A-
 thenienſibus patria pulſus, ab Artaxerxe in ſum-
 mo honore habitus eſt. 260. a. b. Tres urbes ei do-
 nantur. ibid. b. Quid reſcripſerit ad ſuos. ibid.
 Ejus glorioſum factum. 354. b. Trophæis Militia-
 dis ſe è ſomno excitari dixit. 325. a. Omnium
 Græcorum ſapientiſſimus fuit. 254. b. Cur patria
 pulſus ſit, & epoto ſanguine taurino, morte vo-
 luntaria occubuſſet. 255. b.
 Theodoricus Afer, Rex Arianus, Orthodoxum,
 valde dilectum miniſtrum, ob hypocriſin inter-
 fici jubet. 653. a.
 Theodoricus Gothorum Rex, cum moneretur, ne
 temerario periculo ſe committeret (Romam enim
 quam obſidebat, militibus ſtipatiſſimā eſſe,) quid
 reſponderit. 245. b. Ejus tyrannis in Iohannem
 Papam & alios punitur. 751. b.
 Theodoricus Veronenſis Italia rex, Iudicem ſuum
 quomodo inſtruxerit. 177. b.
 Theodorus, per 9 horas inſandis tormentis afficitur,
 ſed ab Angelo ſolatiū percipit. 695. a.
 Theodoſius Magnus, XLIX Imp. Rom. 712. b.
 Theodoſius II, LI Imper. Roman. Arcadii Imp. filius. 727. a.
 Theodoſius III Adramyttenus, publicorum veſti-
 galium exactor, imperator invitatus ſalutatur.
 802. a. Ultro deinde imperium depoſuit, & Cle-
 ricus factus eſt. ibid.
 Theodotion, hæreticus, Biblia vertit. 578.
 Themistocles, ſe malle artem oblivionis, quam me-
 moria, cur dixerit. 489. a. Ejus magna pruden-
 tia laudatur. 242. a. Ejus ſtrategema. 247. b.
 Thermopyla, unde nomen habeant. 244. a.
 Theudas, praſtigiator populum Iudaicum ſecco pe-
 de per Iordanem ducere vult, ſed occiditur à Cu-
 ſpio Fido. 497. a.
 Thoma Blaveri Scoti perſecutoris pœna. 1078. a.
 Thoma Voſſai, Regis Angliæ Sacellani, ſuperbia ta-

xatur. 519. a.
 Thomas Aquinas, Scholaſticus Theologus, Doctor
 Angelicus appellatus. 970. a.
 Thryzus qualem legem tulerit. 117. a. Flendi liber-
 tatem adimere volens interimitur. ibid. b.
 Thuras, Monarchia prima Rex quintus. 35. a. Fla-
 neta Martis nomen accepit. ibid.
 Tiberius Caſar, ſi quid excellens in ſubditorum na-
 tivitate inveniret, eos occidebat. 115. b.
 Tiberius II, LX Imp., Rom. à Juſtino Imp., uxoris
 ejus ſuaſu, imperator factus eſt. 768. b. Optime
 regnavit. ibid. De liberalitate erga pauperes à
 Sophia Juſtini Imper. vidua reprehensus, quid
 reſponderit. 769. a. Sub tabula marmorea cruce
 Chriſti aureo ornata, invenit ingentem theſau-
 rum. ibid. Narſeſis theſauros naſtus eſt. ibid. So-
 phia Auguſta cur ei inſidias ſtruxerit. ibid. b.
 Duo bella geſſit cum Perſis per Duces. ibid. Mau-
 ritio, ob Perſas devictos, triumphum & Caſaris
 nomen decernit. 770. a. Valde pius fuit. ibid.
 Cum cucurbitas ſerotinas comediffet, in tabem
 incidit. ibid. b. Mauritium generum ſuum Au-
 guſtum declarat. ibid. Ejus oratio ante mortem.
 ibid. Ejus mors. ibid. Encomion. 771. a.
 Tiberius III, cognom. Abſimarus, LXX Imper. Ro-
 man., qua occasione ad imperium pervenerit. 798.
 a. Ejus bellum contra Saracenos. ib. b. A Juſtiniano
 ad imperium reſerſo occiditur. ib. Milvo rapa-
 cior fuit. 194. b. Quod expetebat, id ſe odiſſe ſi-
 mulabat. 188. a.
 Tiglath-Pileſer vel Tiglath-Philaffar, Monarcha XL,
 Belochi filius & ſucceſſor. 1. b. 48. b. Ejus varia
 nomina, & eorum ſignificationes. ibid. Quare no-
 vacula mercenaria vocetur. 49. a. Terram Gi-
 lead & Galileam occupat. 48. a. Damascum
 Syria metropolin vi expugnat. ibid. A Rege Iuda
 in auxilium vocatur. ibid. Ieroſolymam obſidet.
 ib. Muneribus ab Achazo placatur. ibid.
 Tigranes Rex Armeniæ Majoris, qua occasione Rex
 Syria factus ſit. 395. a. Ejus bellum cum Roma-
 nis, ſocerum ſuum Mithridatem pellentibus. ib.
 Alterum cum Pompeio, cui ſupplex. ibid. b. Re-
 ſtituitur regno. ibid. Dum populum Romanum
 ſpernit, punitur. 109. b.
 Tilemannus Heſhuſius Doctrinam de majeſtate Chri-
 ſti impugnatur. 1104. b.
 Timidus quod ſit homicida, demonſtratur. 776. b.
 Timocreonis Epitaphium. 44. b.
 Tineus, Monarcha XXX, Teutei ſucceſſor. 38. a.
 Tituli Regum & Antichriſti ex ſuperbia aſſumpti
 42. b. 43. a. Regum potius à vi, quam à virtu-
 te, deſumuntur. 344. a. 348. a.
 Titus Veſpaſianus, XI Imper. Roman., Flavius Veſpaſ.
 Imp.

INDEX NOMINUM

- Imp. & Flavia Domicilla filius.* 529. b. *Ejus nativitat. tempus & locus.* ibid. *Metoposcopi mirum de eo presagium.* ibid. *Ejus Prosographia, educatio, & acta juvenilia.* 530. a. *Vitia juventutis.* ib. *Acta virilia.* ibid. *Politica ante imperium.* ibid. b. *Ejus electio ad imperium.* 531. a. *Laudabiliter regnat.* ibid. *Amor & delicia generis humani vocatur.* ibid. & 155. b. 258. a. *Ejus virtutes.* ibid. b. *Fratrem sibi insidiari non desinentem fraterne admonet.* 532. b. *Ejus acta bellica.* 533. b. *Bellum Iudaicum à patre inchoatum absolvit.* ibid. *Cur in caena quadam dixerit, Hunc diem perdidimus.* 258. b. *Coronas triumphales ob devictam Ierosolymam quare recusavit.* 537. a. *Ejus triumphus cum Vespasiano.* ib. *eius verba ante mortem.* 538. a. *Febri extinctus est.* ib. b. *Tempus administrati regni.* ibid. *Senatus luctus.* ibid. *Veneno à fratre necatus, ut quidam tradunt.* 540. a.
- Tobias senior, Salmanaassarum rerum Procurator.* 52. b. *à Sennacheribo in exilium missus.* 53. b.
- Tholosani sententia, quod Adamus primus fuerit Magistratus, refutatur.* 14. a.
- Tomyris Massagetarum regina, Cyrum cum 200000 Persarum trucidavit.* Proleg. 31. b. 121. b. 163. b. 165. a.
- Tonosconcoleros, sive Sardanapalus.* 40. a.
- Trajanus Imperator, quibus verbis gladium praefecto praetorii tradiderit.* 350. a. *Quare à Constantino imperatore herba parietina vocatus sit.* 43. a.
- Trebonianus Gallus, XXXII Imp. Rom. Patricius.* 627. a. *C. Vibius Treben. Gallus appellatur à Pomponio Laetio.* ib. *Per fraudulentiam ad imperium pervenit.* ibid. b. *Filium suum Volusianum Imperii consortem fecit.* ibid. *Ejus numismata dolosa.* ibid. *Ejus hypocrisis & immanitas.* ibid. *Hostis Christianorum. accrimus fuit.* ibid. *Pœna divina.* 628. a. *Pestis sub eo gravissima per totum Orientem vagatur.* ibid. *Sub eo populus Rom. primum Scythica servitutis jugum accepit.* ibid. *Qua occasione à militibus suis cum filio necatus sit.* ib. b. *Eorum symbola.* ibid.
- Tridentinum Concilium quod fuerit Coetus malignantium.* 1062. a. *In nomine Antichristi inceptum.* 1064. b. *Reges Gallia & Anglia hoc improbant.* 1066. a. *Ejus errata, & peccata in ingressu, in progressu, & egressu.* ibid. b.
- Triumphus ante victoriam vanus, exemplis depingitur.* 203. b.
- Tryphon XIV Syria Rex, Apamiensis, Antiochi Entheti tutor.* 391. a. *Ejus regni fraudulenta occupatio.* ibid. *Crudelis erga subditos fuit.* 391. b. *Capitur & interficitur.* ibid.
- Tubingensis Academia fundatur.* 1014. a.
- Turca cur diem Veneris, loco diei dominica, observent.* 405. b. *Tempora ab aufugio Mahometis ex urbe Mecha supputant.* ib. *insensissimi Christianorum hostes.* 1101. a. *Eorum Calendarium.* 788. b. *à tempore Ferdin. I. non potuerunt ulterius in Germaniam penetrare.* 1085. b. *Eorum Regnum cum iubilaeo Papali coepit.* 976. b.
- Turcici imperatores omnium imperatorum terminos se appellant.* 43. a.
- Turcici regni origo.* 404. b.
- Turris Babylonica à Nimrodo adificata.* 10. b. *Ejus materies, & forma.* ibid. *Finis ejus triplex.* ib. & 11. a. *Tragicus ejus eventus.* ibid.
- Turris Argentinensis exstructio inchoatur.* 970. b.
- Turris Vratislaviensis corrui.* 1080. b.
- Tycho Brahe, Eques Danus, & Mathematicus insignis.* 1124. b.
- Typographia ars quando inventa sit.* 1016. a.
- Tyranni tres tantum nominari possunt, quorum mors placida fuerit.* 108. a. *Natura sunt timidi.* 11. a. *Eorum exitus tragicus exemplis demonstratur.* 107. b. 108. a. 182. b. *Eorum humiliatio describitur.* 88. 89. *Eos suis esse similes, Ælianus demonstrat.* 543. b.
- Tyranni vox olim honesta erat.* 92. a.
- Tyrannis intolerabilior quæ.* 70. a.
- Tyrannis Pontificiorum, XXX annorum spatium non genties centena millia hominum innocentium absumpsit.* 1098. b.
- Tyrus metropolis Phœnicia capitur.* 64. a. *Similis fuit Venetiis.* ibid. *Bis vastata.* ibid.
- Tyrus cur sic dicta fuerit.* 319. a. *Herculem coluit.* ibid. *Bis vastata.* ibid.

V.

- V**alens, Imperator, Valentiniani I frater, & consors Imperii. 703. b.
- Valentinianus I, vel Magnus, XLVII Imp. Roman.* 700. a.
- Valentinianus II, sive Junior, Gratiani Imp. consors.* 711. a. *Ejus matris Iustina impietas in Orthodoxos.* ibid. *Post mortem Patris ab exercitu eligitur.* ibid. b. *Instinctu matris Arianis addictus fuit.* 712. a. *Maximo Tyranno interfecto in Occidentis imperium restitutus est.* ibid. *Ambrosium cur persecutus sit.* ibid. *Cur eum postea dilexerit.* ibid. b. *Arbogastes cur eum strangulari curaverit.* ibid.
- Valentinianus III, LII Imp. Rom. Constantii, Patricii Rom. filius.* 733. a. *Ejus Pater ab Honorio Imper.*

<i>Imper. consors imperii factus est. ibid. Ejus prosopographia, & natura. ibid. b. A Theodosio II puer sex annorum Caesar creatus est. ib. Mortua matre, in omni generis scelera projectus est. 734. a. Cum ipso Occidentis imperium corrumpit. ibid. Petronii Maximi uxorem formosissimam vi stupravit. ibid. Attilam per Aëtium ducem vincit. ibid. Pallii usum Episcopis concessit. 736. a. Constituit, ne Clerici causas dijudicent. ibid. Ejus mors. ibid. b.</i>	<i>Vbiquitatis origo. 1104. b.</i>
<i>Valentinus Haresiarcha. 565. a.</i>	<i>Der Bits-dantz. 992. a.</i>
<i>Valeria Messalina, libidinosissima femina, Claudii Tiberii Drusi uxor quid fecerit. 490. a. Tandem jugulatur. ibid.</i>	<i>Venationes an sint licite. 18. Saluberrime sunt. ib. b. Homines reddunt temperantiores.. ibid.</i>
<i>Valerianus Imperat. quo anno Imperii à Sapore captus sit. 57. b.</i>	<i>Venator primus Nimrod. 19. a.</i>
<i>Valerius Aurelianus, XXXV Imper. Roman. Edictum in Pannonia filius. 636. a. Ejus prosopographia, & natura. ibid. b. Ancillam suam, adulterium cum servo committentem, capite punit. 637. a. Inedia se ipsum curavit. ibid. Cur Hunilam, Gothicam mulierem nobilem, Bonoso Imper. uxorem dederit. ibid. Militem qui adulterium cum hospitis uxore commiserat, crudeliter necavit. ibid. b. Leges militares tulit. ibid. Virtute ad imperium pervenit. 638. a. Trux & savus fuit, imo filii sororis interfector. ibid. Bellum contra Suevos, Sarmatas, Marcomannos, urbem Tyanam, Zenobiam Reginam, & Zabam sociam, &c. gessit. ibid. a. b. Calliditate Marcomanorum funditus pene deletur. ibid. Quale numen in templo Heliogabali invenerit. ibid. b. Ejus epistola ad Zenobiam. 639. a. Zenobiam vincit, & capit. ibid. Cur Carpii cognomen repudiarit. ib. De Occidente & Oriente triumphat. ibid. b. Quid in Christianos molitus sit. ibid. Fraude Notarii sui Mnesthei periit, cum contra Persas tenderet. ibid. Padagogus Senatorum, à populo vocatus est. 640. a.</i>	<i>Venericus de discordia regni & sacerdotii scripsit. 914. a.</i>
<i>Valerius Maximianus Hercules, XLI Imper. Roman. 649. b. Ejus conjugium. 650. a. A Diocletiano Imper. Caesar creatur, & Augustus appellatur. ibid. & 647. b. Ejus acta Togata & Sagata. 650. a. Accerrime Christianos persecutus est. ib. b. Suasu Diocletiani imperium deposuit. 651. a. Constantino genero suo clanculum insidias struit. ibid. Strangulatur, jussu Constantini. ibid. Ejus symbolum. ibid.</i>	<i>Venetia cum Tyro comparantur. 64. a.</i>
<i>Vaphres Rex Ægypti regno exuitur. 67. a.</i>	<i>Venetiani Duces, unde morem sibi cum annulo aureo despondendi maris acceperint. 938. a.</i>
<i>Varnensis clades. 1016. b.</i>	<i>Venetorum cum Papa Paulo V disceptatio. 1116. a.</i>
<i>Vasthi, Artaxerxis uxor, est typus mundi. 270. a.</i>	<i>Venus Babylonica. 81. a.</i>
<i>Vaticinia varia Regis Gallie Henr. LV mortem praedicentia. 1143.</i>	<i>Venus cur Verticordia appelletur. 369. b.</i>
	<i>Verba Regum debent esse regia. 54. b.</i>
	<i>Verba per stellas in cælis scripta de morte Iuliani Apostata. 695. b.</i>
	<i>Veritas in aulis exulat. 702. b.</i>
	<i>Veritatem in aula Francia exulare dixit Ludovicus XI, Rex Francia. 148. a.</i>
	<i>Vespasianus Imperator quid fecerit. 83. a.</i>
	<i>Vesta Romanorum numen. 13. a. Quid significet. ibid.</i>
	<i>Vestales Virgines. 13. a.</i>
	<i>Vestis cur in S. Scriptura 723 vocetur. 297. b. Luxuria, agra mentis & civitatis indicium. 815. b. Excessus & levitas. 296. a.</i>
	<i>Vetrannio Pseudo-Imperator Rom. 678. b.</i>
	<i>Victor Episcop. Rom. severitatis impetiva erat. 578. a. Cur Episcopos Asia excommunicare voluerit. 590. a. Supplicio afficitur. ibid.</i>
	<i>Victor, Cemensis Episcopus. 764. a.</i>
	<i>Victoria ἐπεὶ ἀλκῆς. 686. b. In bellis à Deo est. 255. a. An in multitudine militum consistat, exemplis demonstratur. 237. a.</i>
	<i>Victoria, navis Magellani, cur sic dicta sit. 1079. b.</i>
	<i>Vienna à Turcis obsessa liberatur. 1052. b.</i>
	<i>Virgilius 6562 Ioachimicis ab Octavia, Augusti sorore, cur donatus sit. 450. a.</i>
	<i>Visionum de Monarchia IV apud Daniele explicatio. 397. Sc. In Apocalypsi. 408.</i>
	<i>Vita humana quid sit. 1139. a.</i>
	<i>Vitis quo anno & ubi inventa sit. 37. a.</i>
	<i>Vitrariorum officina describitur. 470. b.</i>
	<i>Vitrum ubi primo repertum fuerit. 21. b.</i>
	<i>Vladislai Bohemia & Hungaria Regis verba de indoctis. 329. a.</i>
	<i>Vldaricus Bohemorum XXI Dux ignobilem in uxorem ducit. 114. b.</i>
	<i>Vlemerodachus. 93. a.</i>
	<i>Vlpianus Ictus, Alexand. Severo Imper. Christianos odiosos reddit. 611. b. Interficitur. ibid.</i>
	<i>Vlvida Regis Danorum Hadingi filia, privato homini nuptum elocata quid fecerit. 114. b.</i>
	<i>Vnga-</i>

INDEX NOMINVM ET RERV M.

Vngaria quando regni titulum acceperit. 887. a.
Vocabula antiqua & obsoleta in oratione non usur-
panda. 438. b.
Voluptatis punita exempla. 45.
Vr Abrahami patria quare Vr Casdim appellatur.
 13. b.
Vrbes à Nimrodo edificata enumerantur. 10. a. De
 iis doctorum diversa opiniones. ibid.
Vrsus quare & quomodo cum Monarchia secunda
comparetur. 119. a. seqq.
Vrsi ortus. 119. a. *Ejus critica explicatio.* ibid.
Vsa arcam Dei tangens moritur. 99. b.

W.

W *Aldensis persecutio.* 1076. a.
Wenceslaus, XXXVII Imp. Germ., Caroli IV
Imper. filius. 992. b. *Ejus fœda nomina.* ibid.
Stercore baptismum & aram fœdavit. ib. *Coëm-*
tis ac bene extortis suffragiis eligitur. 993. a. *Gra-*
viss. vitiis & flagitiis laboravit. ibid. *Genuam*
Regi Francia vendidit. ib. *Magicis artibus delecta-*
tus fuit. ib. b. *Aliquoties à Pragensibus captivus*
detentus fuit. ib. *Removetur ab imperio.* 994. a. *In*
regno suo Bohemia reliquam aetatem exigit. ib. b.
Qua occasione interierit. ibid.
Wenceslaus Maximil. II filius. 1092. a.
Wilhelmus, Comes Hollandia, XXVIII Imper. Ger-
man. 961. b. *Ejus soror Margaretha Haga-Comitis*
in Holland. uno partu 365 infantes vivos pepe-
rit. ibid. *Qua ratione ad imperium pervenerit.*
 962. a. & 954. a. *Cur nihil memorabile fecerit.*
 962. a. *Ejus cum Friderici Imperatoris filio bel-*
lum. ibid. b. *A quibusdam fugitivis, Frisia*
subacta, cuspidibus transfigitur, & perit. ibid.
In Selandia Middelburgi sepultus est. 963. a.
Wilhelmus Grumbachius ab Augusto Electore Sa-
xonia captus, ac dissectus in quatuor partes.
 1094. b.
Wilhelmus, Princeps Ayracus. Ipsius ortus, in ipsum
insidia. Virtutes ejus, & mors. 1131. b.
Willigisus Moguntinensis Septemvir, & ejus ordinis

autor, unde ortum traxerit, & quid fecerit.
 193. b. seq. 522. b. 885. b.
W *insperg/ Bavaria opidum, à Conrado Impe-*
ratore cur in gratiam receptum sit. 55. a.
Wirttembergenses Comites, quando in ordinem Du-
cum erecti sint. 1024. a.

Wittebergensis Academia quando fundata sit. 1023.
 b. 1027. a.

X.

X *Erxes, Monarchia II Monarcha IV.* 219. b.

Z.

Z *Acharia muto redditur sermo.* 457. b.
Zalencus Locris Orientalibus leges dedit, ut
adultero bini oculi effoderentur. 723. a.
Zatus, Lazorum Dux, fit Christianus, & ba-
ptizatur Constantinopoli. 752. a.
Zedekias fidem fallit, & punitur. 59. b.
Zedekias à Rege Babylonis in locum patris substitu-
tus deficit. 65. b. 66. a. *Babylonem captivus du-*
citur. 66. a. b.
Zeno Isauricus, LV Imper. Rom. 742. b. *A filio suo*
Leone II Imperii consors electus est. 743. a. *Tyran-*
no quam Principi similior fuit. ibid. *Ejus acta*
Ecclesiastica. ibid. b. *Exsulat, Basilisco impe-*
rium vi occupante, sed tandem reducitur, &
Basiliscum in castello quodam fame perire jussit.
 ibid. *Ejus tragica mors.* 744. b.
Zigetum à Turcis expugnatum. 1093. b.
Zisca, Hussitarum dux cæcus, multas victorias
obtenuit. 1003. a. *Moriturus, pellem cadaveri*
suo cur detrahi, & ex ea tympanum fieri jussit.
 1004. a.
Zonaras. 48. b. *Quam ob rem sit reprehendendus.*
 105. a.
Zopyrus, Megabyxi filius, Dario fidus. 199. a.
Zoroastres Scythia Rex, Magica artis inventor.
 26. b. *Ejus arx munitissima, Semiramidis con-*
silio capitur. ibid.
Zyto, Wenceslai Imperatoris Magus, quid fecerit.
 993. b.

F I N I S.

Matthiae, Christian,

Theatrum historicum theoretico-practicum

Amstelodamum 1656

4 H.un. 110

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10007376-8